NICEPHORI CALLISTI Xanthopuli, ſcriptoris uerè Catholici, Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri decem & octo:

SACRATISS. ROM. REGIS FERDINANDI liberalitate, opera uerò ac ſtudio doctiſs. uiri [redacted], Conſiliarij Regij, è Græco in Latinum ſermonem tranſlati, nuncq; primùm in lucem editi.

Quorum eximia utilitas, præ cæteris Eccleſiaſticorum ſcriptorum hiſtorijs hactenus editis, cùm in [redacted] ad S. R. Maieſt. tum ipſius Nicephori, lucubrationis huius ſuæ initio ſtatim [redacted] Præfatione, ſatis luculenter exponitur.

Acceſsit locuples rerum & uerborum in his memorabilium INDEX.

Cum S. Rom. Regiæ Maieſt. gratia & priuilegio ad decennium: & Chriſtianiſs. Francorum Regis HENRICI II. ad annos ſex.

BASILEAE, EX OFFICINA Ioannis Oporini.

1553

CENSVRA INCLYTAE FACVLTATIS ac Collegij Theologorum Louaniensium.

CLARISSIMO DOMINO, CAESAREAE MAIESTATIS Consiliario, Domino GERHARDO DE VVELTVIKH, praeceptori suo obseruando, seruitor Ruardus, Ecclesiae S. Petri in Louanio Decanus.

Clarissime Domine: Non solùm sine fidei & religionis periculo Nicephori historia Ecclesiastica typis mãdari potest, sed cum multa & publica Ecclesiae utilitate, propter historiarum, quas continet, noticiam: multas enim scribit, quae apud scriptores alios non inueniuntur. Pia solùm & religiosa commendat, frequens est in sanctorum miraculis. Et in huiusmodi uetustis autoribus ad multa dissimulari potest, propter utilia quae continẽt: maximè quando scopus, quem spectare debemus, pius est, & sanctus. Meo igitur iudicio, & eorum qui mecum uisitauerunt, tota excudi potest. Hoc tamen iudicium nostrum est, ex gustu, quem ex his quae legimus, accipere potuimus. nam uniuersam pro temporis breuitate legere nequiuimus. Dominus Iesus te seruet incolumem. Vtrunq; uolumen remitto: nec opus est tertium mittere, quoniam eiusdem autoris est historia. Louanij, XIX. Februarij, Anni M.D.L I.

EXEMPLVM PRIVILEGII S. ROM. Regis Ferdinandi.

ERDINANDVS, *diuina fauente clementia, Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ, &c. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Marchio Morauiæ, &c. Comes Tyrolis, &c. nostro, & Imperij sacri fideli, nobis dilecto Ioanni Oporino typographo Basiliensi, gratiam nostram Regiam, & omne bonum. Ostendit nobis honorabilis, doctus, fidelis, nobis dilectus Uuolfgangus Lazius, Artium ac Medicinæ Doctor, Consiliarius & Historiographus noster, te, qui Nicephorum, Græcum authorem, à Ioanne Lango Consiliario nostro in Latinam linguam traductum; typis excudendum, atq; adeò magni laboris, ingentiumq; sumptuum opus suscepisses, metuere, ne authore illo abs te excuso, ac in lucem edito, alij quoq; editionem tuam æmulari, adeoq; fructum, qui tibi ex istiusmodi labore deberetur, intercipere conentur: ideóq; te perquàm humiliter à nobis petere, ut indemnitati tuæ, publico edicto, seu Priuilegio nostro Regio consulere dignaremur. Nos igitur, quòd dicti operis publicationem uniuersæ Reipublicæ Christianæ, & præsertim cunctis sacrarum & bonarum literarum studiosis & doctoribus maximum cõmodum ac utilitatem allaturã esse, magno fidedignoq; testimonio edocti sumus, te eius imprimendi curam & onus suscepisse libenter admodũ intelleximus: tuisq; postulatis, utpote ab æquitate minimè alienis, clementer etiã annuimus: & propterea per præsentes literas nostras, tam sacræ Cæs. & catholicæ Regiæ Maiestatis, fratris & Domini nostri charissimi nomine, quàm etiam potestate & autoritate nostra firmiter & seriò inhibemus, ac interdicimus omnibus & singulis typographis, impressoribus, bibliopolis, institoribus, ac quibusuis tandẽ negociatoribus librarijs, quocunq; uocitentur nomine, tam per sacri Rom. Imperij, quàm Regnorũ Dominiorumq; nostrorũ hæreditariorũ fines, ditionem, atq; districtus existentib. & uersantibus, ne quis eorum, præscriptum autorem Nicephorum, à prænominato Consiliario nostro Ioanne Lango in Latinum sermonem translatũ, per totum decenniũ, à primæ editionis die numerandũ, quacunq; ditiones nostræ atq; sacri Rom. Imperij fines patent, suis typis sub eadem uel alia forma recudere, imprimere, siue alibi impressum importare, uendere, distrahere publicè uel occultè, aut quouis alio quæsito colore uel ingenio audeat, seu præsumat. Si quis uerò eorum, spreto uel neglecto hocce edicto & priuilegio nostro, id attentauerit, nos eidem uiolatori hanc pœnã statuimus, atq; etiã nunc irrogamus, ut grauem indignationẽ nostram incurrat: & insuper præter librorũ omnium, contra hoc nostrũ priuilegium impressorũ, uel importatorũ amißionem (quos tu Oporine, per te, uel tuos ad id deputatos homines, etiam propria autoritate tua, ubicunq; inuenti fuerint, impunè arripere, & in tuam utilitatẽ conuertere poßis) pœna etiam decem marcharũ auri puri irremißibiliter ab eo auferenda mulctetur: quarũ dimidia pars ad Fiscum nostrũ numeretur, residuũ uerò tibi Oporino, cui nimirũ uiolatoris temeritas damnũ dedit, persoluatur. Quibus omnibus ut maior etiã adiungatur firmitas & robur, mandamus denuò, atq; præcipimus seriò omnibus & singulis nostris, ac dicti Imperij subditis atq; fidelibus, præsertim magistratũ gerentibus, cuiuscunq; status, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis uel eminentiæ extiterint, sub eisdem grauis indignationis nostræ, ac decem marcharũ auri puri pœnis, cuius quidem pœnæ pecuniariæ medietatem Fisco nostro inferendam, residuum uerò tibi sæpedicto Oporino numerandum ad præsens decernimus, ut tibi in præmißis, quando & quoties ipsorũ opem imploraueris, omni fauore aßistant: & contra eos, qui huic edicto nostro non paruerint, superius à nobis in ipsos proposita pœna animaduertentes, illamq; exigentes, & executioni demandantes, auxilium ferant, & secus minimè faciant. In cuius rei testimonium præsentes literas manu nostra propria subscripsimus, ac impreßione sigilli nostri corroborari fecimus. Datum in nostra ciuitate Vienna, die decima & septima mensis Octobris: Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo: Regnorum nostrorum, Romani uigesimo primo, aliorum uerò uigesimo quinto.*

FERDINANDVS.

Ionas D. Uicecancellarius.

Ad mandatum sacræ Regiæ Maiest. proprium.

Iordanus subsc.

AD AETERNAM SAPIENTIAM, PRO NIcephori Callisti Xantopuli Historiæ Ecclesiasticæ editione, G. Logi Silesij Votum.

Aurea in æterno Sapientia numen Olympo,
Aeterna æterni mens animusq; Dei:
Omnia quæ nutu una regis, quæq; una creasti,
Quæ mare, quæ tellus, quæ uagus æther alit:
Aerios montes, ridentia prata, solumq;
Frugiferum, fontes lenè sonantis aquæ,
Et fluuios latè irriguos, tum stagna, lacusq;,
Siue suprà tellus, siue ea subter habet:
Squamigerum omne pecus, salis horrida monstra profundi,
Et uolucres, pennis qui supera alta secant:
Sideraq;, ingentis mundi quæ machina torquet,
Cælicolasq; domos, cælicolumq; genus:
Et nemora arboribus densissima, lustra ferarum,
Seu iuga celsa illas, seu caua uallis habet.
Hinc homines, partem diuinæ mentis, opusq;
Ritè tuum, effigiem condis & ipsa tui.
Indiga nil nostri, tantum ex bonitate profunda,
O' bonitas nullis æquiparanda bonis.
Queis licet æthereas eadem ex bonitate uidere
Dijs similes, meritis, te tribuente domos.
Nicephorus cuius uirtute & numine plenus,
Namq; tuã hinc præsens mentẽ animumq; dabas,
Sidereo ad templum quod sese æquabat Olympo,
Et Constantini nunc quoq; in urbe manet.
At nunc, indignum ô facinus, scelera impia, diris
Fœdatum à Turcis, impia sacra gemit.
Virgineo à partu repetens, & origine prima,
Ad sua perpetuum tempora duxit opus.
Grandiaq; arcani uerbi mysteria pandens,
Ad superos certa nos docet ire uia.
Atq; à syncereis zizania frugibus arcens,
Nos alit æterno nectare & ambrosia.
Eloquio Graius: sed docti munere LANGI,
Ausonio didicit nunc simul ore loqui.
LANGO *diua potẽs, quem multo insignis honore,*
Siue soluta canat, siue ligata pede.
Ille diu ex oculis hominum sublatus, & aura,
In tenebris iacuit squallidus, atq; situ.
Quem Logus à charo diuinum munus amico
Accipit, hæc cuius carmina nomen habent.
Qui pius antistes, Augusto ubi Vacia templo
Vicina heu nimium est regia Buda tibi.
Hæc ille Augustus, augusta in templa sacerdos
Ingrediens, supplex te Sophia alma colit.

Atq; ait: A sacris procul hinc procul este prophani:
Ite procul, superis non nisi casta placent.
Si dea, si nostro affueris ueneranda labori,
Alite quo dextro prodeat istud opus:
Magnanimi auspicio Fernandi regis, & aere,
Aurea cuius honos sidera laude ferit:
Regis Romani, qui nobis aurea faelix
Secula nunc condit, aurea restituit.
Ille tuum ante alios nam sanctum numen adorat,
Et nihil huic casta est relligione prius.
Rite tibi hic Pario statuet de marmore templum,
Sacraq; restituet prisca, decusq; tibi.
Pulchra Oderae in ripa, multa qua flauus arena
Amne cito Breslae moenia amoena lauat.
Latiuys nusquam quae concessura Mycenis,
Ardua turrigerum tollit in astra caput.
Insula qua Uatis magni de nomine dicta,
Qui sacro aethereum tinxit in amne Deum.
In medio Pater almus erit, dehinc Filius, & qui
Spiritus aequali numine utrunq; refert.
Unum sub triplici numen qui nomine regnant,
Quiq; tuum Sophiae nomine nomen habent.
Montis Auentini princeps, Habsburgia proles
Maxima, & a magno ducta Leone domus.
Quos infra uetus Austriacae quae gentis origo,
Romani imperij te duce frena regit.
Caesaris hinc magni, sed uestrum numen adorans,
Accedet, post hunc Regis & effigies.
Quos circa sobolis magnae generosa propago
Austriacae Heroes qui decora alta domus.
Nomen aui Regis referens insigne Philippus,
Qui natu est maior Carole magne tibi.
Magdalis hinc coniunx, Romani filia regis,
Augeat ut nymphas candide Bethi tuas.
Alterius dehinc nomine aui, cui regna Bohemi
Clara soli parent, Maximus Aemilius.
Hesperia in magna magni cui filia nupsit
Caesaris, ut uestrum hinc augeat usq; genus.
Pannoniae hinc Princeps, frater Fernande, paternum
Nomen habens, sanctae stabis in aede deae.
Quales Tyndaridae gemini, seu pectore fido
Quis certet pugnis, seu mage certet equis.
Carolus hinc minimus natu, uerùm indole magnus:
Nam cursu ad metam fertur & ipse suo.
Dij quantum est animi in puero, & uirtutis auitae?
Ignis agit iam nunc pectora in alta decus.
Ante diem & raptus Ioannes filius infans,
Scilicet ut uobis praeuius astra paret.

Hinc

Hinc natæ innumeræ, magnis quæ Regibus ortæ,
Nupſerunt magnis Regibus & Ducibus.
Inter quas diuis ſimilis effulget Elyſa,
Bethis quæ aurifero nomen ab amne tulit.
Sarmatiæ regi quæ nupta haud omine dextro,
Ante diem Elyſias uidit Elyſa domos.
Fælices genitu, qualis Ieſſeia proles
Aeterno in ſolio regia ſceptra gerit.
Ueſtibulo in medio, atq; adytis, foribusq́; ſuperbis,
Celabit docti dein manus artificis,
Res geſtas foris atq; domi, ueſtra inclyta facta,
Marmore cum Pario ſectile ſtabit ebur.
Gallorum ut Cæſar domuit, Libyæq́; tyrannum,
Tot populos domuit nobilis Italiæ.
Regnatorem Aſiæ, noſtris dum ſæuit in oris,
Compulerit turpi mox dare terga fugæ:
Charo ſubueniens fratri, noſtroq́; labori,
Dum graue perpeſſa eſt Pannonis ora iugum.
Hinc ope iam fratris, ciuilia tractus in arma,
Cumq́; ſuis domuit urbibus utq́; duces.
Cum rapidũ pedibus tranſmitteret impiger Albim,
Inſolitas fluuio tunc ſibi dante uias.
Regis Romani mox his longo ordine pugnas
Adiunget, longum quas numerare foret.
Aerias ut Pannoniæ diſiecerit arces,
Deq́; feris ſibi tot fixa trophæa Getis.
Iniuſtum ut toties ſternit pellitq́; tyrannum,
Tradidit hic diris ſeq́; ſuosq́; Getis.
Impius & ſæuo potuit ſeruire tyranno,
Fax patriæ, & regni ſanguinolenta lues.
Bellaq́, quæ longum mihi ſit recitare, per orbem
Fælici amborum geſta ſub imperio.
His tamen adyciet, noſtrum dum Carolus orbem,
Et regit hunc mundum, quòd dedit ipſe nouum.
Ignotum antè alys mundum, ſua ſidera nouit,
Quiq́; ſuos coluit numina falſa deos.
Qui quòd te nouit iam, quòd ueneratur, adorat,
Omne tuum, atq; py eſt Cæſaris iſtud opus.
Hinc illi pleno fundis largiſſima cornu
Aurea inexhauſta munera diua manu.
Hoc primùm, ſocio mox Cæſare & auſpice magno,
Iam tibi prædico Turca ſuperbe malum.
Conſtantini urbem ſacri, tuaq́; inclyta templa
Auferet è manibus, barbaricoq́; iugo.
Europæ uictor ſternens, Aſiæq́; tyrannum,
Quem terræ atq; maris exuet imperio.
Tu modò diua faue cœptis tam fortibus, unà
Et facias: namq; hoc munus opusq́; tuum.

Tunc tibi quot ſacris fumabunt ignibus aræ,
Et cadet ante tuos uictima quanta pedes?
Quæq; ſacerdotes caſti tibi carmina dicent?
Et tua tam miſero turba ſoluta iugo?
Ipſe ego dona feram, ſacro uelatus amictu,
Et tua uoce pia numina magna canam.
Et manibus palma, ramoq; inſignis oliuæ,
Ingrediar templi limina ſancta tui.
Adſis ô Dea magna, pioq; aſsiſte labori,
Aeterna æterni mensq; uigorq; Dei.

FINIS.

DEDICATIO OPERIS,

LAVDES PIISSIMI ET SANCTI

Imperatoris complectens.

Videtur is esse Emanuel Palæologus.

A 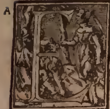

ECCLESIASTICA Historia composita, multorumq; & admirandorum uirorum rebus gestis à me scriptis, nemini profectò Opus id, quàm tibi, rectius consecrarim, Imperator, Principum omnium CHRISTI amantißimo atq; humanißimo: qui omnes prorsus uirtutes complexus, nihil rerum pulcherrimarum & excellentißimarum prætermisisti. Et quum permulta, atq; adeò innumerabilia tua sunt præclarè facta, orationem nostram longè superantia, manu diuina consilium omne tuum & tactum dirigente: tum, ut mihi quidem uidetur, & rectè quispiam dixerit, omnium maxima & illustrißima est pietas, egregiumq; in Ecclesiam CHRISTI studium, & flagrans atq; incredibilis in eandẽ amor, &, quas eius nomine reportasti, uictoriæ & tropæa. Quæ sanè pietas, immensis sæuientis impietatis fluctibus, immanibusq; confligentium uentorum procellis huc atq; illuc quodammodo graui iactatione agitata, beneficio tandem tuo, qui rebus omnibus alijs posthabitis, hoc unum curaris, tutò ad tranquillum portum tuum annauit atq; applicuit. Et nunc integra, ueluti recẽti situ abiecto, et pristina ueterisq; uenustate recepta, seu potius salsugine, quam ex tempestate concepit, orationis tuæ suauißimo sonitu repurgata atq; reiecta, tibi diuino orbis rectori atq; gubernatori, sacroq; (sic enim dicendum) auspici & curatori, condignas refert gratias, claram ueluti & ingentem emittens uocem, omnes nos per te saluam atq; inuiolatam retinentes pietatẽ, constanter firmiterq; in syncera fidei sententia, opinione de diuino numine erronea, ita ut conueniebat, longißimè repudiata, consistere.

Imperator uirtutibus omnibus, & ornamentis plurimis clarus.

Idem potißimum sinceram pietatem, opinionibus de ea prauis reiectis, restituit.

B Verùm enimuerò, si deliberatione habita, res tuas à primo initio singillatim prosequi, quas'ue radices actionum tuarum, quæ omnia sapienter constituit diuina prouidentia, iecerit, exponere uellem, in immensum oratio excresceret: & historiam potius, quàm Operis dedicationem instituere uiderer. Sed quum aliud scribendi consilium mihi sit propositum, paucas quasdam res tuas in præsentia attingere, atq; oratione perstringere, est uisum: reliquis suo loco & tempori, pro eo atq; decet, rectè reseruatis. præsertim quum id quod nunc quoq; dicere institui, propter abundantem atq; exuberantem rerum copiam, me ad nouam quandam redigat inopiam: ita ut etiam ea quæ cupio, perficere, atque stylo exequi nequeam. eo quòd perinde atq; in prato uario, innumerisq; amœnitatibus scatenti, ad se quæq; res me pertrahant, eisq; tractandis retinere conentur. Cæterùm orationi meæ modum imponam: quæ non longior futura est, quàm ut qualemcunq; saltem mei erga te amoris & desiderij significationẽ exhibeat: & ego egregiam in te uoluntatem meam, quæ ad hoc usq; tempus tecta occultaq; fuit, cum libertate propalàm declarem. Tuæ uerò mansuetudinis atq; humanitatis fuerit, ut me placidè aspiciat, atq; fiduciam animo meo addat. In primis uerò, quid minus rectè in hoc Opere à me dictum fuerit, ut mihi ignoscat: historiamq; meam, pro iudicij sui acrimonia, addendo atq; adimẽdo repurget. Quicquid enim calculus tuus accuratius emendauerit, id & mihi & omnibus alijs gratum certumq; habebitur: propterea quòd ex omnibus, quicunq; fuere, tibi maximè perspicere talia, & deprehendere, promptitudine & acrimonia naturæ, Dei dono contigerit: & quòd

Ex plurimis paucæ tantum præclaræ Imperatoris res in hac Præfatione attingendæ.

Beneuolentiæ captatio.

Opus hoc Imperatoris iudicio submittitur.

Quomodo de rebus diuinis disputandum.

quòd differere atq; disputare, moderatione iusta, & timore multo adhibito, de re- A
bus diuinis explicatè noris. Præterea quòd mente concipere, & ore diserto elo-
qui, id quod uisum est, insuperq; idipsum probè dijudicare, ita ut alterum ab alte-

Iudicium acre principis.

ro pernoscatur, optimè possis. Neq; quisquam reperitur esse tam audax & teme-
rarius, qui post limam, iudiciumq; tuum, digitum adhibere scriptis sustineat. Ita-
que rebus multis omissis, inde tandem orationem de rebus tuis ordiar. Quum

Imperator prouidentia certa Dei genitus.

enim ueluti quispiam eorum, qui singulari Dei dono dati sunt, optimorum & no-
bilissimorum illorum uirorum, nasci, & imperiũ in homines uniuersos suscipere
deberes, magni consilij angelus, ac potius rerum uniuersarum pater atq; rector,
consilium agitauit, & ad eos qui cum eo eiusdem sunt naturæ & honoris: Facia-
mus, inquit, rursum hominẽ ad imaginẽ nostram, & similitudinẽ primi illius qui
dudum diffluxit. Et editus es, diuina quadam ui & natura, spiritu uitæ tibi affla-
to, qui uitalis alijs uirtus, primitiæq;, & quasi quidam alius generis princeps in
orbe nostro futurus eras. Qua in re, illa, perinde atq; instrumento & authore usa
est patre tuo, qui maiorum suorum splendore, nobilitate, amplitudine gloriæ, ar-
te imperatoria, opibus, ad hæc prudẽtia, fortitudine, & naturæ ui, antiquissimos
quosq; suiq; & nostri tẽporis principes obscurauit. Nec illi, quum antea res mul-
tas pro Romanis egisset, aliam ob causam Deus imperiale tradidit sceptrũ, quàm

Quæ res imperatorem maximè deceant.

ut tu facile & incruentum obtineres imperium, pietate & facinoribus omnibus
bonis futurus longè clarissimus: eis quippe rebus uerissimè Imperator declara-
tur. Quandoquidem uerò tibi quoq;, qui imperium in uniuersos è manu Dei fue-
ras suscepturus, seu potius ante natiuitatem receperas, Imperialem domum &

Imperatoris huius patria Constantinopolis, paradisus alter.

aulam instrui oportuit, quæ sanè tam ingens & amplum deceret Imperium: ea
quoq;, quemadmodum primo illi Adam orbis uniuersus, & quicunque tandem
fuit paradisus ille, condigna præparata est. Ea uerò erat noua Edem, terrestre cœ-
lum, paradisi ueluti primarium exemplar, patria quidem tua, commune autem B
Christianorum omnium domicilium, urbium uidelicet omnium regina. Simul-

Emanuele nato, prædones Turcæ Constantinopoli eiecti sunt.

atq; enim ipse ex materno prodijsti thalamo, prædonum examen, quod eam lon-
go tempore afflixerat, inde est expulsum, terrore quodammodo perculsum atq;
accisum: germanumq; planè hæredem, Imperatorem, & conditorem eius, ueri-
tum: qui sanè prædones, exitum atq; fugam accelerantes, tanquã coruscanti ense
tuo eiecti, alius aliò profugit. Ad eum modum illa per te nobis omnibus repur-
gata, & tibi nutricia atq; educatrix facta est, duabus his rebus in te atq; illa diui-
nitus benignè præstitis. Neq; enim illa, quæ nuper admodum liberam lucem ui-
dere cœperat, in alio quopiam, quàm in te uno, debitam gloriam consequi po-
tuit: qui maximè quidem ad gloriam Dei propagandam processeris, & summa
omnium dignitate honoris auctus sis, neq; etiam tibi præ illa condignius contin-
gere potuit domicilium & habitatio. Quapropter, sicuti Deus solitus est, lon-
gius etiam antea magnarum rerum iácere fundamẽta, itidem meritò quoq; tum

Imperatoris Emanuelis infantia.

id est ab eo factum. Sed enim, uti quum etiamnum fascijs puerilibus inuoluere-
ris, & à nutrice curareris, futuram rerum gratiam exultans, atq; (ut sic quispiam
dicat) subsiliens, graui atq; imperiali corporis habitu exhibueris: atq; inter quo-
tidianam membrorum fingendorum compositionem, senilem quodãmodo præ
te ferens prudentiam, excellentem in te pietatem, sicuti Ioannes, exultans, & eum
qui tibi in undis lustralibus gratiam concessit, adorans, ostenderis. Atq; alias res

Pueritia.

tuas, donec ex infantia ad puerilem peruenisti ætatem, quid dicere attinet? præ-
terquàm quod (ut in prouerbio est) à prima linea, in primis pietas, amor Dei, &
humanitas tibi studio fuit: quum quidem & alia omnia, quæ cura & laude digna

Adolescentia.

sunt, concurrerent: & tu ætate simul, sapientia, & gratia procederes. non quidem
quòd

A quòd incrementa hæc in te caperent, sed quòd simul sese proferrent, atq; exhiberent, firmitatemq; cum ætate, morum grauitate, & cultura augescente, assumerent. Atq; equidem ad pulchrum bonumq; fundamentum, pietatem ipsam, fortitudo primùm accessit: hanc cõsequuta est prudentia, deinde temperantia quoque effloruit. Aduenit ad has iustitia quoq;, aurea hæc prorsus, quam multi complicare & connectere nequeunt, catena. Eam uerò tu omnium pulcherrimè concinnans, nouam quandam & admirandã planè perfecisti uirtutum harmoniam & concentum. Nam quæ in ijs uel abundant, uel deficiunt, uitijs scilicet ipsis reiectis, media es complexus, & unam prorsus ex eis, tanquam uniuersalem uirtutem confecisti. Atq;, ut quas medio tempore gessisti res tuas, in cõpendium redigam, postquam diuinæ sententiæ placitum est, unum te Imperij gubernaculis præsidere, fatali decreto, è uita communis omnium nostrûm propugnator atq; Imperator, tuus autem pater simul & institutor, emigrauit: quum quidem prius Romanorum Imperium, sicut à centro circulum, propagasset imperatorijs artibus, reportatis ab hostibus uictorijs, nec non alijs magnarum rerum administrationibus, ingentem apud omnes qui sub sole sunt homines, gloriam cõsequutus.

Virtutum omnium fundamentum pietas.
Virtutum aliarum accessio.
Virtutum catena.
Ioannes Paleologus Imperator mortuus.

Tu autem, Princeps præstantissime, ubi solus Imperium es adeptus, confestim copias tuas, pro ipso Deo, primùm in aciem produxisti: opibus tuis omnibus, quas à Deo acceperas, à primis (quod dicitur) carceribus, pro eo qui tè Imperatorem unxit, usus. Itaq;, sicuti dicere cœpi, quum ueram religionem nostram, nouis inductis rebus, per adulterinas & absurdas doctrinas, in discrimē adductam esse cerneres, studiosissimè eam & sapientissimè tutatus es. Quod namq; perspectum tibi optimè esset, ad Imperij præsidium solam pietatem, & rei diuinæ sedulum cultum sufficere, reliqua autem cum his comparata nihil esse, diuinam planè B & sapientissimam concepisti sententiam. Proinde per eiusmodi rerum administrationem, magnam à Deo iniÿsti gratiam: & à teipso illi satis præbuisti causæ, ut perfacilè precāti tibi aurem suam inclinaret, actionibus omnibus tuis præiret, Imperiumq; tibi firmaret atq; constitueret: uidelicet ut rectissimè, atque ordine optimo administratio eius procederet, in rebus omnibus te aptissimè dirigens: atq; ut aliquis dicat, uiuam imaginem, & statuam Imperij pulchram omnino & Imperialem, ad incredibilem & excellētissimam uenustatem expoliens. Sic enim puto Dei benignitatem hominibus non contingere, nisi seipsos factis suis ea dignos exhibuerint: quæ tu, quòd optima præstitisti, in primis ut gratiosus apud Deum sis, consequutus es. Quapropter cernere erat, quicquid esset mali, id è medio tolli: bona autem uniuersa ad manus esse, utilitatem publicam non morari, & tempora ipsa sub te nouo atq; commodo Imperatore renouari atq; repubescere.

Successor eius in imperio Cõstantinopolitano Emanuel filius.
Huic pietas et religio ab initio Imperij in primis curæ fuit.
Imperij præsidium, pietatis cultus.
Diuini numinis erga Emanuelem gratia & fauor.
Amplissima pietatis præmia diuinitus concessa.
Qui homines gratiæ Dei sint capaces.
Bonus fœlixq; Imperij status.

Atq; equidem rerum bonarum pleræq; sua sponte aderant, pleræq; mox affuturæ erant. Accessit spes rebus præsentibus lōgè melior. Nam sicuti iubar quoddam è sublimi relucens, ubiq; terrarum affluentem tibi diuinitus gratiam abundè demisisti, eamq; propter cœlestium donorum uarietatē, perinde atq; flumen copiosum, profudisti. Et quum gloria abundares, nequaquam ad desidiam & uitam molliorem te demisisti, sed rebus honestis dedidisti. Neq; purpura sumpta, Imperium in teipsum exercere omisisti: & ratione tanquam freno usus, Imperij administrationem philosophicis institutis temperasti, timore Dei illi tanquam custode & opitulatore imposito. Porrò quum probè tibi cognitum esset, principes uiros non facilè admoneri se pati, neq; doctrinam atq; institutionem admittere: eam tu in primis tibi in consilium adhibuisti, & Imperij tui, perinde atq; domus custodem, & magistrum optimum, constituisti. Quin potius tibi hac minimè opus fuit. Quid enim apud te est, quod aliunde didiceris, aut importatum acceperis?

Verus Imperator.
Timor Dei, Imperij custos.
Tribuuntur Emanueli præcipuæ Imperatoriæ uirtutes.

ceperis? qui ingenij naturæq; tuæ bonitate omnia producas, & quicquid boni A
est, ueluti fructum quempiam generosum & maturum, in lucem proferas? Sed nec illud Imperio suscepto egisti, ut te ciues & subditi tui metuerent tantùm: uerùm timorem eum charitate temperatum esse uoluisti. Proinde quum te homines tui cum admiratione dilexere, quòd minus esse terribilis, neq; arbitrio tuo uiuere, & pleraq; omnia statuere uiderere, tum ipse eos magis etiam dilexisti: quibus reuera extitisti,

" *– Veluti pater optimus:*

quemadmodum ille dixit. aut, quod magis in te competit,

" *Rex bonus, atq; idem fortis bellator in armis.*

Nam quod sceptrum Imperiale, splendidi cuiusdam seruitij signum esse, & coronam preciosissimam, nihil à lapillis, quæ in littore maris sunt, differre putares: quamuis hæc, diuinæ quædam res, & immensorum arcanorumq; mysteriorum imagines sint, purpuram ipsam pro uilibus pannis habens, floremq; eius molestum et tristem iudicans, moderatum nouo quodam modo in rebus secundis animum obtinuisti: nequaquam eis, sicuti pleriq;, exultans atq; superbiens. Quę tua moderatio maximè Deo grata fuit: eadem quoq; publicæ lætitiæ, & solennibus conuentibus causam præbuit, multam animis omnium uoluptatem immittens. Quum namque optimus, & supra alios maximè generosus esses, haudquaquã ad res minus decentes declinasti: uerùm constanter in factis laudatis perstitisti, prudentiæ scilicet & iudicij rationibus adductus. Insuper uerò circa pulcherrimas quasq; res ambitiosus, ritè omnia atq; ordine peregisti. Formam siquidem atq; habitum prę te ferens tyrannide dignum, animo mitis admodum atq; humanus es, conspectu ipso statim omnes, ut ita dicam, benignè excipiens: & nouo quodam more, orationisq; tuæ gratia atq; illecebris, fluminis instar profluentibus, uniuer B
Bona corporis in Imperatore. sos, perinde atque magnes lapis ferrum, suspensos tenens. Decentissimum uerò quoq; tibi corpus, & excellentissimum, rerum uniuersarum architectrix natura conformauit: ut sanè quispiam existimet, non principum solùm, sed etiam hominum ferè omnium te absolutæ formę ideam atq; specimen, iuxta Platonem, & uenustatis omnis archetypum atq; primarium exemplar esse. Robur insuper & fortitudo corporis, partiumq; omnium & membrorum proportio, aptaq; & temperata constitutio, ætatis quoque flos & uigor, omnia simul concurrentia, suprà quàm dici potest, optimam in te conficiunt temperaturam & harmoniam: haud aliter, quàm si in parte qualibet natura tibi præsens insideat, mẽsurarumq; & magnitudinum rationibus artificiosissimè omnia, & perinde atq; lyram coagmentatione compositioneq; conuenientissimè conformet. adeò ut in te uno, propter tot & tanta, quæ in te scatentia protulisti bona, cõmunis natura iactare se & gloriari possit, tanquam in excellentissimo generis nostri, ut ita dicam, donario, in quo illa munificentiam suam ostentarit. Itaq; constanti exercitio rerum honestarum & pulcherrimarum, cum generosa animi alacritate, tibi proposito, ignis plane ardens, aut securis dissecans, aut sphæra, quod dicitur, seu globus quidam per præcipitium, fuisti: omnibus cognoscendis incumbens, omnia etiam facilè mente concipiens. Et quæ semel audita uel lecta discis, tam tenaci memoria complecteris, ut in ferreis pugillaribus, quæ in cordis tui tabulis conscripsisti, incisa esse uideantur: tam solida firmaq; tibi est memoria. Porrò attentione, & mentis sagacitate, scientiam & eruditionem omnem breui superasti, naturę magnitudine eas uirtutes cunctas re ipsa exhibens: idq; melius multo, quàm qui longissimo etiam tempore operam illis nauarunt. Vnde illa tua est prouidentia, & usitata mentis consideratio, necnon singularis morum gratia & affabilitas. Vnde etiam uiolentorum

Adumbratur in hoc imperatore, uirtutib. ornamentisq; plerisq; omnibus absolutum optimi principis exemplar.

A torum laborum contra naturæ leges & corporis necessitates, tyrannis quędam & dominatio, imperialisq́ꝫ quæ tibi præstatur, obseruantiæ contemptus, atque aliæ insuper primariæ uirtutes, supra naturæ humanæ captum diuinitus tibi insitæ. Quales sunt & nocturnæ & diurnæ stationes, quum uel Deū orationibus placas, uel pro repub. defendenda excubas, uel etiam iura ciuibus reddis: ita ut qui te conspiciunt, non uiro te, sed potius uiri statuæ conferant, frigus ex æquo & æstum toleranti. Vsqueadeò te unum atque eundem in eis omnibus præbes, tanquam inuictum, & ad naturæ momenta immobilem: cum omnibus quidem familiarius uiuentem, omnibus autem te omnia, & omnigenū suauemq́ꝫ admodum & placidum exhibentē, multamq́ꝫ atq; eam meram atq; sinceram, ut apud Platonem est, libertatem subditis, perinde atq; uinum temperantem. Ac ueluti inter curas & labores natus, tanquam habitus eorum in naturam abierit, magis etiam illis delectaris, quàm alij socordia, delicijs, atq; eiusmodi, quibus assueuerunt, minimè laudatis studijs. Quod si hæc quoq; dicenda sunt, persæpe ego te uidi nō quotidie cibum sumentem, uerùm & binos & ternos transmittere dies, ita ut nonnunquam quidem solo pane, & oleribus incoctis, aliquando uerò pomis quibusdā uescereris. Et tempore plurimo sola aqua tibi potus fuit. Quibus omnibus non ad sufficientiam aut satietatem es usus, sed celeriter omnino ea degustata mox remoueri iussisti, ut scilicet mens tibi absq; sordibus maximè pura permaneret, intellectualibus spiritualibusq́ꝫ & diuinis redundans cogitationibus: simulq́ꝫ ut facilius uigilantia constaret, rectiusq́ꝫ negotia pleraq;, ex præseri pto diuino, matutino simul & meridiano, nec minus nocturno etiam tempore perageres. In multam nanq; noctem, ac potius, ut plurimum ad illucescentē usq; diem uigilans: & demum cubitum uadens, statim rursus excitus surrexisti, haud

B aliter quàm si tibi nocturna uestimenta grauia atque molesta essent. Sed enim ne tum quidem à laboribus tibi remissio fuit, per somnum nimirum & insomnia te exercenti, & nominis gloriæq́ꝫ nostræ augmenta atque incrementa infatigabilibus momentis & imaginationibus animi uisionibusq́ꝫ nocturnis meditanti, &, quoad eius fieri potuit, complenti atq; perficienti: adeò ut admirationis causam hominibus præberes, diuiniorem quandam naturam te, somni atq; fatigationis expertem esse, suspicantibus. Et quum quàm longissimè, &, ut aliquis dicat, iuxta diametrum, à uoluptatibus & ignauia abfuisti: tum quotidianę uitę disciplinam & seueritatem maximè es consectatus. Vnde tibi bona corporis habitudo, & ualetudo secunda maximè fuit. Et qui hac in re elaborant, nugatores meri uisi sunt, Asclepiadæ quidam de Hippocrate præceptore gloriātes, nec minus qui Galeni lucubrationes euoluunt. Qui sanè quū ualetudinis tuæ curatores essent, à suis ipsi morbis & ægritudinibus magis, ad te accedentes, liberi atq; integri discessere: quippe qui ad summā accuratissimamq́ꝫ ualetudinis tuendæ rationem perueneris. Et neq; Medici tui, neq; illi ipsi, qui eis artis suæ præcepta tanquam magistri & duces tradiderunt, prorsus quidquam habuerunt, quod aduersus præscriptum degendæ ad salubritatem uitæ tuum opponerent. Plutarchus quidem Chæronæus Romanum Imperium laudibus uehens, pulchrè dixit, eas quæ antehàc dudum per graues motus & certamina inter se dissensissent, uirtutem & fortunam, uix aliquando tandem, propter urbem Romanam solam, pactis conuentis per fœdus initum, in gratiam redijsse, ut omnium humanarum rerum longè pulcherrimū opus absoluerent atq; perficerent. Mihi uerò rectè quoque existimare in mentem uenit, in te etiam uno, Imperator optime, ueram pietatem cultumq́ꝫ Dei, atq; opes felicitatemq́ꝫ humanam, quæ inter se semper depugnarunt, semel ad concordiam redactas esse: eo quòd pietas felicitatem ueluti

Εὐσέβειάν τε καὶ εὐδαιμονίαν.

 ui qua-

ui quadam ad se pertraxerit, eamq; omnino pessum ire non siuerit: siue potius, A
ut equidem puto, quòd DEVS tandem necessitatem eis imposuerit, ut simul coniungerentur atq; contemperarentur: & ut ille, ab utraq; eo quod utriusque esset proprium recepto, hominibus omnibus nouum & uerè admirandum perficeret emolumentum & auxilium, firmamentum nimirum quoddam stabile, & elementum, ut ita dicam, sex[illegible]m & sempiternum, in diuinis rebus labascētibus, & per naufragium pessumeuntibus, tam horrendæ fluctuationis & erroris, ingentem, supremam, uereq; sacram anchoram te, sacris simul & prophanis exhibens, ut in te alijs quoq; qui tecum sunt, solidam stabilitatem repræsentaret. Et profectò ea quæ huc atq; illuc circumagebantur, atq; circumferebantur, maximam te tutissimamq; perfugij sedem, in mundum pacis unum, & rectioris fidei professionis, seu rerum administrationis, minimè hallucinantem aut labantem orbem habuere. Quin illud etiam studuisti, ut non corpori modò, uerumetiam animo purpuram circumdares. Siquidem tu omnium propè qui te præcesserunt, Imperatorum unus, ipsi tibi imperasti: & reuera summæ potestatis Imperator, quum † uitiosas tumultuantium atq; imperium sibi uendicantium affectuū perturbationes è domicilio animi tui eiecisti: tum rationi, * imperio eo quod penes paucos optimates est, tradito, uiuam teipsum uirtutis imaginem, ad certam ciues tuos imitationem instituens, proposuisti. Nam animi moderatione in acie contra ignauiam opposita, non solum hominum, uerumetiam perturbationum animi simul & corporis omnium Imperator meritò censeris. Quamobrē conspicere licet, humanitatem tuam ad summum peruenisse. Nam bella quoq; quæ geris, perhumana sunt: & placabilitas uirilem præ se fert fortitudinem. Porrò benignitas & munificentia quàm maximè ad utilitatem publicam spectant. Ira autem admodum est placabilis. Animus nanq; tuus ad iracundiā, ut ita dicam, B
sterilis: & ad ardorem eum qui ex flagranti uehementia prouenit, cœlebs & immobilis est, quamuis bonorum omnis generis ferax & fœcundus. Legibus uerò ferendis, moribusq; corrigendis quàm recta apud te instituta est ratio? qui improborum impetum legitimis iustitiæ præceptis cohibes, & ubiq; terrarum honestum bonumq;, haud aliter quàm decantatus ille Triptolemus in terram semina cōiecit, seris. Quis igitur hominibus improbis te est formidabilior? aut ærumnosis placabilior, atq; clementior? Quis supplicantibus benignior, & ad misericordiam propensior? qui etiam, nisi quæpiam obstet necessitas, precantium optata præuenire solitus es. Neq; uerò à me ista ad gratiā, aut per adulationem prorsus dicta sunt. Quomodo enim id faciam, quum neque res ipsas, ut sunt, uerè exponere queam, excellenti pulchritudinis earum præstantia uictus? Verùm hæc ita se habere, tum diuina quæ tibi obtigere dona, tū actiones, quas in Imperium tuum contulisti, omnes comprobant. Nec minus id quoq; illa satis declarant. Quis etenim, quàm tu, religione pura & simulationis nescia, uel DEVM magis glorificauit, uel flagrantiorem pro eo ardorem ostendit? Quis sinceriorem fidem in discrimen coniectam, tanta æmulatione & zelotypia affectatus est, aut sacram mensam repurgauit? Quis etiam, ut eruditio omnis summa caperet incrementa, effecit? Quis ita uirtutem extulit, aut optimos quosq; honoribus auxit? Quis DEI ministris, alijsq; item qui ei chari sunt, & omnibus propè, pro cuiusq; dignitate, debitum honorem tribuit? Quis porrò tanta attentione, insigniq; religione, & decenti moderatione, ut Imperialis aula nihil ab asceterio, pietatisq; exercendæ schola differret, procurauit? Quis sic æqua stateræ lance remptib. gubernauit? Quis ita uel iuri dicēdo institit, uel maleficia coercuit? usqueadeò, ut multam se tibi debere gratiam illi etiam profiterentur, qui è iudi-

Verus Imperator.

αὐτοκράτωρ τῷ ὄντι.

† τῶν παθῶν ἐγκρατέστατον.

* ἀριστοκρατείαν.

Imperialis aula pietate morum Monasterio persimilis.

A è iudicio uicti, & calculo tuo damnati abiere. Cuius tanta fuit cū peritia simplicitas, & cum clementia prudentia? quibus uirtutibus unà cū humanitate maximè enites, ingentē quandam serenitatē in animo simul & uultu præferens, sensim quandoq;, ceu fluctibus quibusdam, horrescentē, nec tamē ullam tempestatis significationē præbentem. Cæterùm orationis opportunitatē, silentij cōmoditatem, linguæ leporē, familiariū colloquiorū instar olei prorsus & mellis profluentē suauitatē, aut uerborū tuorū Musicum planè concentum, quis rogo eloquatur? Sententiarum autē densitate, præterea uerborū perspicuitate & copia; cū

(Hyberni uoces fluuij de more ruentes,

Homerus dixisset) quis te diuinitus locupletior fuit? Quapropter euenit, ut te uerba faciente, omnes prorsus quasi numine aliquo afflentur, moderataq; insania percellant, & bacchari incipiāt: simulq; uel inuiti exiliant, & uocibus tuis rapti, ita ducantur, ut retrocedere nolint, sed ueluti affixi tibi uideantur, perinde prorsus atq; à Sirenibus demulsi. Rectè sanè quispiā te mare dixerit, quod alios super alios uerborū fluctus dēse excitet, aut certè ingentē aliquam aquarū uim: quę, si in eam alicunde lapillus incidat, ex obscuro cētro, seu potius circino, coq;, si ita uis, liquido, alium super aliū circulum, sensim admodū intumescentē, ac deinde propter alium influentē, paulatim donec ad summū perueniat, deficientem atq; euanescentē, mirabiliter circumscribat: potissimū uerò, quum tibi de rebus diuinis est sermo. Quis nanq; alius habet uel mentē & sententiam oratione atq; lingua meliorē, uel orationē quæ illis ratione meliore subseruiat, uel linguam etiam quæ bene admodum & acutè (rotundè & suauiter poeta dixisset) uerbis in orbem reductis concœptā animo sententiā proferat: atq; utrūq; ijs, ita ut decet, expediat, atq; id quod in animo lateat in apertū transmittat? Equidem unum il-
B lud de te dicā, quum concionantē audio, alius ex alio, & orationis tuæ illecebris DEO plenus efficior, nec hominē me loquentē, sed mirificè aliquem è cœlo prospectantem, & noua quædam atq; diuina, quæ cōmunia hæc quidem longè excedant, sublimia aūt & arcana mysteria cōtineant, renunciantē, audire puto. Adeò ut DEVM orandum duxerim, qui mihi aurē aliam addat, sicuti quidem Prophetæ uidetur, ut mihi cum lepore urbano uerborū tuorum gratia abundè influat. Quod quidem omnibus etiam contingere arbitror, qui firma & consistēti sunt mēte, neq; omnino tales, qui demulceri & flecti uerbis huiusmodi nequaq; posint. Quos sanè neq; Orpheus ille, decantata sua lyra, frequēter eam plectro percurrens, ut puto, aliqua ex parte permulserit: quam quidem lyrā irrationales etiā naturas sono suo trahentem, ei affingūt Græci. Iam præter alia illud quale est? quod nullius sanguinē, qui imperio ob maiestatē læsam obnoxius fuerit, effundere uolueris? Quod tu quidem te ita facturum esse non iureiurando confirmasti, uerùm cœlesti prudentia optimū esse, maximeq; Imperio conuenire iudicasti, qui nimirum & uitæ & necis potestatē penes DEVM esse scias. Incruentam enim prorsus, cædisq; puram, solam Imperij tui administrationē, uniuersum iactat æuū, quæ uitam felicē & bonorū omnium prouentū producit. Quod quidem cernere licet quum in alijs exundantibus commoditatibus, tum in eo quod ætate tua magna rursus ingenia & artes nobilissimę reuixerunt, & per prosperū successum ad summū peruenerunt, non tua quidem, sed illarū planè gratia, ut simul & testis earum esses, & spectator: qui quum iudicare de rectè factis, tum reponere ea maximè posis. Neque sanè affirmare dubitarim, tua gratia primarios qui apud nos sunt uiros, sub Imperio tuo editos esse. Si namq; uberē fructuum prouentū, sicuti dicitur, temperata constitutio atq; tenuitas circumfusi aeris efficit: præclararū profectò artium & præstantium ingeniorū incrementum beni-

τῶν ὑπευθύνων τῇ βασιλείᾳ

gnitas,honorificentia & humanitas principis elicit. Qualis nunc eorũ est copia: A quam iudicio,liberalitate & munificẽtia tua tantopere proficere,adaugeri,et ad cœlum usq; tolli conspicimus. Quod quidem in eloquentia maximè uidere est, ut propè nostrorũ temporum Græci, cum ipsis artis eius inuentoribus certent, proindeq; primas ex secundis ferant, ita ut sententijs omniũ uidetur: quamuis omnes isti te atq; actionib. tuis laudandis occupati,inferiores hac in parte repe-riantur.Longè enim orationis & eloquentiæ uim omnẽ superas. In tantũ uirtu-tibus excellere studuisti. Demaratus ille Corinthius, quum Alexandrũ Susis uidisset,præ lætitia illachrymans, ingenti dixit uoluptate & gaudio, qui ante id tempus obijssent, orbatos: quòd Alexandrũ in Darij throno sedentẽ non uide-rint:præterea quòd pars aliqua adhuc terræ obscura & sole carens reliqua esset, quę eundem Alexandrũ non conspexerit. Ego uerò dixerim,laudem istã,quam alius tempore occupauit,in te multo magis cõpetere.Atq; ille dicto eodem Alexandrum quidem ornauit:ad tuam aũt præstantissimã Imperij administrationẽ respiciens,laudem tantã retulit. Quod si & hoc dicere oportet, q̃ insigni animi lætitia caruisse putas, septenarium diuinorũ religionis nostrę uirorũ conuentũ, quòd te simul cum eis coruscantẽ, ueluti ingentẽ opum accessionẽ, nõ uiderint. Potissimùm uerò primum illum,qui trinitatis mysterio est cohonestatus, quòd te assessorẽ,seu potius throni simul & Imperij post se statim successorẽ germanũ nõ habuerit,professionis fidei nostræ ducẽ, & reuera patrẽ tuum Constantinũ, magnũ apud Christianos nomẽ? Non tanta siquidem inimicorũ multitudo irruisset uerborũ peruersa uersutia, sinceritatẽ fidei miscens atq; cõcutiens.Enimuerò singulari quadã prouidentia DEUS te, nulla re illis inferiorẽ,quemadmodum quoddã pondus æqualis momenti in lance opponẽs, conuenientemq; magnitudini Imperij mentẽ simul & morum dignitatẽ tribuens, eoq; experientiæ B & bonitatis progressum, rerũ administrationi temporibus nostris præfecit, ut eas quàm optimè gubernares,nec nos prorsus pessum iremus. Quis enim suffecisset alius, qui tot & tantis malis undequaq; circumfluentibus obuiam iret, q̃ tu ipse, qui fortitudine & prudentia & DEI cultu iustus es iudicatus, temporibusq; nostris alter quidam Noe aut Moses existimatus, scapha & ligno, crucẽ adumbrantibus,ex ærumnarũ fluctibus subducẽs, & populum tuũ à persequutoribus eripiens,& percutiens ijs atq; submergens persequentes,atq; per manũ DEI tropæa ubiq; excitans,magnificamq; mundi nauem magnificè crucis uelo-noui orbis semina conseruantẽ gubernans: aut ignis quoq; columna prorsus habitus,ueluti nouũ Israelem, nos, cœleste uidelicet semen, ad ueram pietatẽ producens:aut sanè liquor seu succus sacer,aut sal quidam diuinus,ut Euangelicè dicam,suo planè tempore nobis iam satiscentibus atq; diffluentibus iniectus? Sed quid ago? Si enim quãplurima dicendo uel minimã partem rectè factorũ tuorũ attingere possem,nihil prorsus difficultatis aut molestiæ orationi adesset.Quandoquidem uerò uerba etiamsi omniũ longè optima in mediũ proferantur,cedere tamen plurimũ rebus ipsis necessariò oporteat, ne ea accumulando ultra modum progredi uidear: ubi pauca quædã addidero, ad argumentũ historiæ propositum descendã.Quæ enim tibi DEUS exuberanti manu bona cõcessit,& quã munificentiæ gratiam prolixè pręstitit, quis nam satis uel oratione prosequi,uel mente cõcipere queat? quãuis unà cũ Gratijs & Musis omnibus, & pluribus q̃ quas Homerus dixit, capillosq; nostros numero æquantibus linguis, insistens, res tuas exequẽdas sibi proponat.Adeò enim nihil sibi dixisse uidebitur,ut pœnitentia postea, qui semel dicendũ sibi quidquã sumpserit, ducat. Mihi uerò satis fuerit,ubi ea quæ pietatis erga DEUM tuæ sunt, dixero, quamprimũ oratio-

ηem

Septem prima ria œcumenica Concilia.

A nem in summã redigere. Itaq; Ecclesiam catholicã & uniuersalẽ rebus nouis tur-
batam in ueterẽ statum restituisti, doctrinã illegitimam atq; impurã omnem ab
ea repulisti: templum à diuinæ doctrinæ cauponibus & deprauatoribus hæreti
cis, nõ quidem triplicato flagello, sed ueritatis uerbo, siue cognatę diuinitatis tri
plicitate, repurgasti, pia ęmulatione pro diuina mensa flagrasti: uehemẽtius pro
spiritu spirasti, quare ille quoq; tibi accuratã certamq; diuinitatis cognitionem
inspirauit: doctrinã stabiliuisti, constitutiones de ea tulisti, ingentibus septis ue-
ram pietatẽ uallasti, quod dirutũ fuerat restituisti, atq; id apta membrorũ par-
tiumq; omnium coagmentatione redintegrasti. Neq; deinceps apud nos noua
illa nomina audiunt, Paulus & Cephas & Apollos, sed unus est ubiq; & in om-
nibus CHRISTVS. Adhæc unctionẽ sacerdotalem adulterinũ quiddã resonan-
tem, flagrãti ardore sinceriorẽ & puriorẽ auro reddidisti, atq; lege et literis pro-
positis, continentiam morũ & pecuniæ contemptũ docuisti. Quapropter nunc
reipub. sacrũ est sacerdotale ministeriũ, quod superiorib. temporibus paulatim
disciplinæ & morũ corruptela adulteratũ deprauatumq; fuerat. Ecclesię formã
& habitũ semper amplius quiddam excogitans, & imaginẽ pulcherrimè ad pri-
marium exemplar expoliens, ornasti. Conuentus Ecclesiasticos lætiores effeci-
sti, nõ solum ingenti lucernarũ copia, quæ in orbem per catenas serpunt & emi-
cant, intellectualiumq; ordinũ & numerum & splendorẽ referũt, & ueluti astri-
ferum in multa nocte atq; cœlestem tractũ secundi, ut ita dicã, atq; intelligibilis
firmamenti exhibent: in quorũ medio ipse perinde atq;, quod auditu nouũ atq;
mirum est, plenilunius sol reluces: uerũ etiam rebus alijs, quibus numẽ diuinum
lætari solet, & uasis quibusdã nouam speciẽ atq; formã horrore prorsus plenam
pręse ferentibus. Quis porrò eloquatur, quàm præstãtibus & uarijs sacris uestibus
B puro auro preciosisq; & resplendentibus lapillis & margaritis ornatis, nihil pla
nè ad magnificentiam reliqui faciens, hierarchiam seu episcopatũ nostrũ illustra
ueris? per quę omnia incredibilis plurimũq; flagrans tuus in Ecclesiã CHRISTI
amor & desideriũ magnopere declaratur. Quid igitur est? Talis tu quidem in
ornanda atq; defendẽda ea, quæ materiæ expers & intellectualis est Ecclesia, ue
ram pietatẽ dico, appares: erga eam uerò quæ ex materia ista cõstructa est, nõ eo
dem es affectus modò? Id uerò longè abest. Quemadmodũ enim illam iam col-
labentem & pessum euntẽ, quantum potuisti opũ conferens, nõ lapidibus & la-
teribus, sed spiritualibus suffultã columnis, patrũ scilicet doctrinis & sanctioni
bus cõfirmasti: sic & hanc erexisti. Hoc inquam cogitationẽ mentis excellẽs &
immensum opus, hanc incredibilem formã, sempiternæ aulæ imaginẽ, cõmune
hominũ, dicam etiam angelorũ, delectamentũ & spectaculum, hoc diuinũ DEI
VERBI SAPIENTIAE inquã Palatium: hanc quoq; basilicam temporũ ui affe-
ctam, & imminentium cacuminũ mole ueluti in genua inclinatã & labefactatã,
adhibita ei aurea dextra, ad stabilem & certũ restituisti statũ: adeum modum æ-
dificio omni firmato, ut in posterũ nulla temporũ iniuria detrimẽti quicq; ei af-
ferre possit. Nam saxis iniectitijs & pulchrè politis ex parte utraq; eam restaura
sti, structura solida & ferè adamantina ita longissimè in altũ excurrente, ut totũ
opus, propter summã conuenientiam & coagmentationẽ, saxum unũ esse uidea
tur. Et totũ tu quidem hoc templum solida stabilitate cõfirmasti: maximè tamẽ
eam ædificij partẽ, quæ ad orientem solem spectans, sensim quodammodo à re-
liquis partibus abrupta est, & disiuncta. Nec manũ tantum operi isti adhibuisti,
sed ad reliqua etiam, diuinã & immortalem tuã curam & solicitudinẽ rebus his
impendens, adiecisti. Siquidem ad has etiam artes, sapientis animi intelligentia
& magnitudine, admodum es appositus. Et opus hoc omnino, non ea solũ quæ

[Margin: Laus pietatis restitutæ, et doctrinæ Christianæ ab hæreticis opinionib. repurgatæ.]

[Margin: Reformatio Cleri.]

[Margin: Reformatio Ecclesiæ.]

[Margin: Ornamenta & donaria eiusdem. πανσέληνος ἥλιος.]

[Margin: Instauratio sacri sanctæ Sophiæ tẽpli Cõstantinopoli. τὸ τοῦ τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας [illegible]]

à ſeculo cōdito extitere, uerùm etiam decantatiſsimū illum Semiramidis bitumine A cōpactum murū, longè ſuperauit. Verùm enimuerò priſcū quoq; diuini huius delubri cōditorem, ex ære in ſtatuā pulcherrimā arte fictorū diffuſum, atq; in eo lumna aurigationē ſiue gubernationem exequentē, unà cum galea ſuperba & habitu magnifico dextraq; graue quiddā & terribile minanti, equo etiā ingenti naribus & fremitu uim planè ſpirante, iuba quoq; per aurā ludente, et iuxta Homericum equū, in ſublimi campo laſciuiente: aut etiā, iuxta Pegaſum illum, uolandi opinionem præbente, à temporū inordinata circumuolutione & motu ratione parū nitenti, longa & cōtinua aeris iniuria ita perculſum, ut quæ cōtinere uiſus fuerat, crucem uidelicet & orbem, quib. ſtatuarius terrā omnem & mare ipſum per crucem ei ſubiectū eſſe indicauerat, ea ceſſatione ignaua è manu eius exciderint: & hunc inquā artificio quodā incredibili, perinde atq; quodā ſtimulo & flagello, aureo ſceptro excitans, ut fortiter curſum ſuū urgeret, & unà cum Sole, immobili motu, in ſempiternū perequitaret, procuraſti. Sed ſi exactè oratione perſequi pergā, quibus nam templis temporū iniuria ruinā minantibus, alijsq; publicis operibus, atq; in primis urbis ipſius mœnibus, quæ circumcirca eam, inueſtigantium modo, cingūt, & ex ſenili ſitu ad pubeſcentem iuuentā reuocant, muris adamantinis robur firmū adieceris, tempus me id memorantē deſtituet. Cæterùm ueritatem uerbis meis aſtruere poſſunt, utraq; ſacra Apoſtolorū templa; & DEI genitricis ędes cum cœleſti pulchritudine certās, quā Byzantij Blachernas uocant, & propè urbis ipſius ſana omnia, ſub te & per te ad immenſam magnitudinem & formā excitata, & tantū nō clara uoce ſincerū deſiderium, fidem, & amorem erga DEVM tuum, præconū more, deprædicantia, temporibusq; futuris deprædicatura. In quibus omnib. meritò admirationi ſit animi tui magnitudo, tantæq; pecuniæ impenſa: præſertim quū in tanta munificentia tua liberalitas ipſa ſe non proferat & uenditet. Quū nanq; tua ipſe opera, ita ut quodlibet B illorum excellentiſsimū eſſet, extruere poſſes, maluiſti tamen honeſtum factum tuū, ei qui omnia cernit, intimosq; cordiū receſſus perſpicit, cōſecrans, in aliorū operibus reſtaurandis magnificā liberalitatem declarare: ſubnaſcentē inde paulatim faſtū & tumorem, ut equidem puto, ſapientiſsimè ſupprimens. Etenim ſi quis per partes ſuas ſingillatim quæ in eiuſmodi ſtructuris perfeciſti opera in unum cumulum cōgerat, omnes longè poſt te relinquas, qui munificentiam ſuam in eis oſtenderūt. Quòd ſi ſpecimen aliquod magnanimitatis tuæ ſit indicandū, in conſpectū omnium proferatur (oratione enim præſtantiam & impenſam immenſam explicare nō eſt) regia ea, quam pro eo atq; fieri maximè potuit, ædificaſti, ut ſcilicet illa & loci ipſius ſitu & ſolida firmitate, nec non exacta pulchritudine, ita ut cōuenit, conſpicua ſit, dignum mehercules mente & lingua, dicā quoq; manu & prudentia tua, opus. Adhęc & quod quatuor colūnis fundaſti & tanq; fulcris firmaſti ſolarium, inſigne prorſus ſpectaculum, ut ex ſuperiore eo loco, tanq; ſublimioris cuiuſdam naturæ quiſpiam proſpiciens, nos reſpicias: DEVM quoq; hac in parte imitatus, pro miſericordia & bonitate ſua hominib. ſe immiſcentem. Nam quid magis cōueniebat, te, qui magnus principū aliorum Princeps es, q; regiam hanc domū extruere, quam tu quidem nō tibi magis q; nobis omnibus prorſus excitaſti, opus minimè ſilentio dignū: imò quod ſilentiū potius propter admirationis excellentiā mandauerit, & pulchritudinis fulgore q; celerrimè loca omnia peruaſerit: magnitudine quidem illud ſupra multa, forma aūt & firmitate ferè ſupra omnia eſt, ingenti & multa luce abundantiaq; ſplēdoris coruſcans, portarumq; & propylæorū ſeu ueſtibulorū amœnitate & gratia, quandocūq; accedentibus, obuiās ſimul, & eos benignè excipiēs, & ambulationibus

Inſtauratio ſtatuæ equeſtris Conſtātini Magni, altera manu globū cum infixo crucis ſigno cōtinentis. Quod ſymbolum eſt, orbis terrarum per crucē deuicti.

Aliorum templorum & publicorum Conſtantinopoli operum reparatio.

Palatium Imperiale ibidem ab Emanuele conſtructum.

[illegible]

A nibus intus atq; xystis, quos colũnæ quædã Gigantibus similes, decenter & pulchrè inter se ordine distãtes, distinguũt, longè lateq; spaciari atq; oculos pascere permittẽs. Porrò marmoris gratiã & fulgorẽ, quod etiã in uillos, ut ita dicã, conformatũ est, & zonas seu cincturas, quas totũ opus præ se fert, ei simul intextas, quomodo quispiã dicat? Præterea uerò, quod solo instratũ est, & quod pars murorũ omnis quasi quoddã peplũ uariè distinctũ cõplectitur? Quòd derepentè uidẽs, mare quoddã esse dicas, lenib. ubiq; intumescẽs fluctibus, & sensim quodãmodo horrescẽs: usqueadeò, ut cõfestim uestẽ subducas, ne fimbria eius humore inficiat. Eam porrò structuræ partẽ quæ supra caput est, cœlo ipsi propter latè & copiosè diffusum aurũ, nec nõ æthereo alicui tractui, igne multo relucenti atq; coruscãti cõpares. Verùm quomodo tantũ & tam longi tẽporis & multi laboris opus uerbis tam breuiter explicet, quod neq; oratio ulla, neq; oculus, imò neq; mẽs aliqua, quæ quidẽ in eiusmodi reb. sit exercitata, satis cõplectat? Mihi certè unũ illud dicere suffecerit: quãuis multæ & ferè innumerabiles regiæ aulæ superioribus tẽporibus sanè q̃ ambitiosè & magnificè sint cõstructę, hãc tamen ipsam inter oẽs temporũ omniũ, calculis, ut ita dicã, omnib. primas ferre magnitudine, pulchritudine, firmitateq; ædificationis, & cõuenienti rationiq; respondenti modo: magnifica uerò atq; superba coagmẽtatione, lapillorumq; incrustatione, atq; eorundẽ uarijs formis, & reb. ferè omnibus, quib. ædificiũ tantũ exornari æquũ est; naturã quoq; ipsam superare. Sed de operib. tuis hactenus. Et quũ tãtus princeps sis, Imperator optime, atq; eò gloriæ perueneris, cui unã rectè cõferri possis? Ego quidẽ Plutarchũ quoq; illũ, qui uirorũ clarorũ collationib. magnus fuit, arbitror, si adhuc superstes esset, operæpreciũ se facturũ esse existimaturũ fuisse, si studio suo, in quod per uitã oẽm libẽter incubuit, supersedisset,

B eo q̃ idoneũ, quem tecũ cõponeret atq; cõferret, nõ inueniret. Verùm Adamo illi & Noe & Abrahamo, præterea Iosepho & Iob, Mosæ, Iosuæ, Sãsoni, Samueli, Dauidi, & Solomoni, & qui eius generis fuere alijs: insuper Cyro illi, Dario, Alexãdro, aut alijs quibusdã, Iulijs etiã fortasse & Augustis & Cæsaribus cõparari posses. Sed satis cõstat, te huius quidẽ Imperiũ in oẽs, aliorũ aũt bonã spem, atq; in Deũ amorẽ, cęterorũ uerò moderationẽ, & in reb. duris constantiã: alterius porrò fortitudinẽ, æquanimitatẽ, mansuetudinẽ, & modestiã: alterius item sapientiæ uim: prorsus uerò omniũ, eam quæ Imperatori, Principi, populiq; & reipub. administratori cõpetit, uirtutẽ habere: ita ut ueluti quædã noua, atq;, ut ita dicã, inimitabilis mixtura Imperium tuũ sit constitutũ: q̃ uidelicet hos quidẽ longè prætereris, cũ his aũt certes: à quib. aũt nõ multũ absis, dicere nõ habeo. Atq;, ut breuiter dicã, quidquid in quolibet istorũ præcipuũ atq; præclarũ, uel DEI munere datũ, uel pręstantis naturę beneficio cõparatũ fuit, id tu quasi quędam bona atq; sedula apis magno studio collectũ atq; comportatũ, admirando quodã modo miscuisti atq; temperasti: & propterea imperatorio cubito oẽs es supergressus: Imperio tuo perinde atq; nõ imitabili archetypo, primarioq; quodam exẽplari omnib. exhibito. Quapropter & illud facilè dicere ausim, te quicquid est rerũ bonarũ atq; honestarũ, partim quidẽ imitatũ per æmulationẽ esse, partim uerò ingenij & naturæ prǽstãtia superasse: quę aũt hucusq; à quopiã inuẽtæ nõ fuissẽt, eas & inuenisse, & in lucẽ produxisse: &, quoad eius fieri potuit, cerneruoleutib. ostẽdisse: proindeq;, quod per uirtutes & præclaras res oẽs, ad summũ quoq; peruaseris, oẽs longè uicisse. Itaq; longiorẽ etiam tibi uitã, qui bona omnia, pro eo atq; decuit, omnino in unum collegeris, obtigisse existimo: ut ex temporis diuturnitate, ad incrementũ glorię hoc tibi accederet, quod, quũ apud nos certiorẽ stabilioreq; sedẽ & stationẽ optimè fixeris, sedula imitatione

Sũma Imperatoris laus, qui singulas optimorum quorumq; Principum ueterum uirtutes, ipse uniuersim omnes sit consequutus.

βασιλικῇ τέχνῃ πάντας ὑπερῆρας.

Imperator longeuus.

laudum uirtutúq; tuarũ, quæ inimitabiles ferè sunt, assequi eas nõ potuerimus. A
Nam ueluti quidam arcanorũ sacrorũ princeps es, & magister uirtutũ omnium
optimus, perinde atq; eam ob causam DEVS, natura administra & duce, splen-
didè atq; magnificè te, ut nõ solum publica Imperij columna, uerumetiam om-
nium humanorũ bonorũ diuinitus exhibita statua & imago esses, proposuerit.
Sed enim omnib. eis, quos diximus, omissis: ubi te uni solummodo cõparauero,
orationis cursum sistã, qui me semper propter meũ erga te amorẽ & desideriũ,
latenter transuersum agit, & sensim extra modũ producit. Propterea q̃ animo
semper id quod prætermissum est, præstantius esse eo quòd dicendũ elegimus,
uidet. Adeò magnitudine sua æqualia sunt omnia, neq; pro se quodq; aliud alij
de uictoria partibusq; primis cedere cõstituit. Itaq; ex ingenti copia ad dicendi
inopiã recido, & mihi abundãs exuberantia in insignẽ indigentiã cedit. Plus etiã
negotij mihi, quid omittendum sit, q̃ eis qui laudes tuas mecũ persequendas sta
tuerunt, quid dicendũ sit, facessit. Vnus sanè quidẽ, ut ita dicã, mihi pro omnib.
sufficiet, cum quo etiã fortasse, pro ea quæ tibi cũ illo intercedit cognatione & si-
militudine, libenter te conferri patiere. An uerò is alius sit q̃ Constantinus ille,
magnũ apud omnes momentũ & nomen? Constantinus, cuius memoriã ueluti
spiritũ quendam inesse omnib. oportet, qui in necessitate summa tam magnificè
Cõparatur Imperator Cõstãtino Magno, et cum codẽ confertur. & tam fortiter opẽ nobis tulit. Cõstantinus, artibus Imperatorijs magnus, pru
dentia incõparabilis: ardore aũt erga DEVM, magnisq; rebus gestis, & certami-
nibus pro uera pietate susceptis, supra omnes, quemadmodũ Sol super astra alia
relucens. An tu uerò, Princeps optime, nõ certa illius es imago? Non speculum
mediusfidius ita primariũ imaginis exẽplar reddit, sicuti tu diuinũ animæ illius
specimen exprimens, atq; illũ admodũ referens, refulges, nõ aliter q̃ germanus
filius patrẽ suũ repręsentat. Atq; equidem, quãuis audaciã meã te improbaturũ B
sciã, qui maximè fugere & cauere talia soles, dicere illud tamen audacter sanè nõ
dubitem: (quod te rogo ut patiare, & rationem mecum cõsideres, qui te filium
Dei per gratiã & Christum Domini, præter cæteros, maximè esse sciam) imagi-
nem te illius per omnia similem esse, qui uerè piam illius formã & uim characte-
remq; animalis siue Imperatorię eius subsistentiæ apertè obtineas. Id uerò sic cõ
sideremus. Accepit ille, patrijs moribus relictis, à DEO Imperiale sceptrũ: & diui
na potentia maximè fretus, scelestos & perniciosos tyrãnos, in cœlo uictorię tro
pæo uiso, deuicit. Tu quoq; ad eundẽ modũ, summa rerũ suscepta, & uictrici ar-
matura nõ semel, sed cõtinuè inspecta, atq; in manibus gestata, seu potius in cor-
de tuo, ut per quã solam & uiuas & spires & mouears, circumlata, itidem ut ille,
fortiter aduersarios superasti, quicũq; opponere se tibi sunt ausi, inuictóq; Mar
te de eis triũphũ egisti. Quis nanq; te aspicere saltẽ sustinuit, forti manu DEI &
excelso brachio suffultũ & cõfirmatũ? Excitauit ille & extruxit DEO urbẽ Impe
rialẽ, eandémq; ad formã & magnitudinẽ ingentẽ extulit, nõ solũ necessarijs re-
bus abundè, uerũetiam superfluis magnificè exornãs, nec nõ tropæa de prædo-
nibus qui multo tẽpore ei incubauerãt ciectis, statuẽs. Liberasti hãc tu quoq; ab
eis qui cã occupauerãt latronibus, nouãq; eã et iuuenescentẽ reddidisti, mœnib.
solidis circumcirca ea uallata, alijsq; eius ædificijs perpulchrè & ambitiosè extru
ctis, quæ lęta ubiq; lętè sese oculis omniũ ingerũt & cõsurgunt: effecistíq; àdeò,
ut suo, ita ut appellat, respõdeat nomini, qui alter scilicet cõditor eius es & deus
Concilio generali Niceno trecenti & decem octo interfuere patres. tutelaris. Ille fidei dogma cõfirmauit, & linguas malè sentientiũ cõfudit, iniusti-
tiã in sublime loquẽtes: & perinde atq; alter quidã Abrahã, trecẽtis decẽ & octo
uernaculis cõtractis, præ se egit Arianos furentes, persequẽs eos atq; cõfringẽs,
germanũq; & natiuũ ius filio, decreto suo & authoritate stabiliuit. Nõ creaturã,
sicuti

A sicuti homines desipientes opinati sunt, sed ὁμοούσιον, hoc est, consubstantialē patri eum esse: nec nō imaginē, sed eam illi per omnia similem, & characterē seu figuram subsistētiæ paternæ statuēs, & patrē reuera principij experte patrem, id ipsum scilicet uerè existentē faciens, & congruentē, ita ut æquū est, dignitatē ei tribuens. Tu uerò quid? An non eundem cum illo cursum de cōnaturali spiritu tenuisti? Nanq; cōcilio coacto nō equidem uernaculorū quorundam, sed Ecclesię primogenitorū nostratium, ueluti quidam nouus Abrahā, beatam rursus hospitio excepisti TRINITATEM, & phalanges eorum qui è lingua laborarūt, disturbans, processionem unde ea proueniat liquidò declarasti: ex solo uidelicet PATRE, unde etiam existentiam suam inexcogitabili modo, uerūtamen ut genitus habet FILIVS. Proinde & illud cū fiducia dicere ausim, quod illi antea de filio per gratiā datū est, id tibi postea de spiritu inspiratū esse: ita ut in hac quoq; parte, quantū permissum est, æquā laudem habeatis, in æqualibus & eisdem rebus mirificè ęqualem atq; eundem cōsequuti honorem, insigni nimirū erga diuinum numen studio & desiderio, nec non rerum actarū magnitudine. Itaq; nihil me ab instituta ueritatis ratione discessurū puto, si illi quidem hoc tribuero, fundamentum quodammodo eum rectorū Ecclesiæ dogmatū & esse & perhiberi; te uerò cuidam pulcherrimo fastigio & claui atq; sigillo integro comparē: & utrunq; ingens istud ueræ pietatis momentū ex patrum præscripto conseruare, atq; id nō in plerasq; terræ partes, sed loca ubiq; omnia propagare, & tanq; buccina promulgare dicam. Quandoquidem ille utramq; CHRISTI generationē, tu uerò postremū testamentū sigillo consignas tuo. Enimuerò an tu quidem in rebus quas diximus ex æquo cum illo certas: morum aūt consuetudine, clementia, magnanimitate, misericordia, humanitate, præterea synccra & simulationis

B ignara in DEVM religione, atq; DEI ministros pietate: insuper actionū magnificentia, operumq; ambitioso splendore: deniq;, quod maximū est, flagranti erga DEVM amore, adeò sanè ut omnem, sicuti in prouerbio est, propterea mouerit funem, orationibus, legibus, & exemplis propositis, ut religionis cultus incrementa sua caperet, & res nostræ quàm rectissimè ordinarent, aliqua ex parte illo inferior secundas fers? Id uerò tantū abest, ut nisi quod medium intercessit tempus, interuallum quoddam fecisset, nihil prorsus impedimenti obstaret, quo minus alter in altero situs esset, & alter ab altero, atq; adeò per alterum, in publico obambulans, propter indiscretam similitudinem ita cognosceretur, ut per eam similitudinē, dum uterq; alter ipse uestrûm prorsus esse a quolibet iudicaretur, uter nā esset, non satis cōstaret, quemadmodū aeris & aquę inter se cōmistæ partes. Quin & illud, atq; audacter quidem, non tamē præter modum dicetur, eisdem te cum illo gloriæ & ornamentorum, item status simul & ordinis, apostolicæq; planè uocationis, unà cum diutino illo & quod successionē nesciat regno & Imperio, præmijs & honoribus sanè quàm splendidè DEVM dignatum esse. Sed enim num rectè & dignè satis oratio Imperatorē meū depinxit? An etiam, id quod diligentes & laudati pictores faciūt, colores insuper alios adijcere opus est? At quæ nam uerba tantā & animi & corporis pulchritudinē describent? Ego quidem fieri id posse nō puto, etiamsi simul omnes in locū eundem conueniant, Plato ille cum magnifica & mente & lingua, & Demosthenes cum ea quæ orationi eius subsidet ui & grauitate: & Thucydides, & Aristides, quorum alter cum pondere uerba proferre, alter ea elocutione, quam imitari non sit, dicere nouit: utrique sanè, & propè soli, ad summum facta uerbis exæquare periti. Sed neq; Apelles & Lysippus, qui optima colorum temperatura artem pingendi magnoperę extulerunt, & propè animatas proposuerunt tabulas: nec sanè

Phidias

Decretum eius Synodi, cui Cōstantinus præfuit.

Imperatoris istius ductu, in Concilio Episcopi Orientales spiritū sanctū ex solo patre, contra Occidentales, procedere statuerunt. Sed non lōgè pòst, filio eius Ioanne Paleologo Imperatore authore, in Florentina Synodo 1439. Græci in Latinorum sententiā pedibus discessere, ita ut spiritum sanctum ex patre et filio procedere profiterentur. Quum persuasum eis esset, Latinos Deum patrem unicam filij et spiritus sancti causā credere: duo uerò principia, duas'ue causas in consubstātiali Trinitate execrari.

Amplificatur rhetoricè Principis istius laudes.

Phidias aut Myron, & ipsi artifices egregij, qui ære & saxis mores & ingenia ui- A
rorum indicare, & in sculpturis operibusq; suis, subsidentes ipsis imaginibus eo rum quorũ formas adumbrarunt, uirtutes simul satis bene exprimere potuerũt. Verùm & isti omnes, siquidem adessent, orationibus atq; imaginibus & statuis suis, pulchritudinẽ & magnificentiam eam rerum omnium, quæ extrà saltem in Imperatore meo coruscant, describere aut adumbrare omnino, quamuis nouos uerborum atq; artis & flores & colores adhiberẽt, non possent. Nisi quis in materiam immortalem & uiuam, radicesq; sempiternas & pondus stabile atq; immotum habentẽ, pulchrè effigiem corporis tui imprimere norit: & Thraciũ fortè Atho, aut aliud quiddam, quod à cœlesti sublimitate secundum in terris sit, Olympum uidelicet, aut Caucasum, aut Parnassum, qui conuenientem ac congruam latitudinem & sublimitatẽ, accommodata quoq; membra & articulos artifici præbere posSit, in euidentem speciem tuam conformans, ita simulachrũ uerè tuum, quod tam pulchrum & magnificũ est, exhibeat. Id quod hactenus fieri nullo modo potuit. Aurum porrò & argentũ, adhæc æs & ebur, ligna præterea, tincturæ & lapilli, ut exiguæ quædã & uenales effigies, quæ furtis sunt obnoxiæ, & tempore intereunt & corrumpuntur, quo'nam modo tibi, quod debetur & conuenit, præstent? Itaq; hoc ipsum, quod à nemine diuinũ & animæ & formæ specimen tuum dignè, & pro eo atq; decet, depingi aut delineari queat, in summã tibi laudem & gloriam cedat: & sit perinde atq; in tabula inscriptio, effigies, colũna, atque adeò Imperij tui statua inimitabilis. Ad omnia hæc unũ illud breuiter addam, quod si tibi nihil rerum aliarũ adesset, quas quidem benignitate & dono DEI habes innumerabiles, ipsum sanè ueræ pietatis ærariũ atq; domicilium, quod, quæcunq; aliquis mente cõcipere posSit, bona prorsus continet omnia, nouum hoc tabernaculum, alteram Sion, nouũ sanctuarium DEI, al B
teram & eam duplicẽ arcam, pulcherrimum totius orbis oculum, seu potius cor eius, rerũ omnium opportunisSimã, atq; (ut simpliciter dicã) quicquid est in terris optimum omne, magnam hanc & Imperialem urbem Constantinopolim dico: quòd eam per te habemus, & quòd eò perueneris, ut certò Ecclesiæ decorẽ suum nitoremq; restitueres, uijs omnibus quæ ad errorem ferunt concisis: sola ea satis tibi esse possent ad præclarum decus & ingentem gloriam unà cum æuo ipso, & quàm quisquam uel excogitare uel eloqui posSit longius duraturã, atq; ad immensam quandam, quæ non pudefiat, spei erga DEVM simul & libertatis fiduciã. Hæc ego de rebus hisce quæ philosopher & dicam, habeo: qui sub te tanto principe & præside & curatore dego, beatam & felicẽ Imperatorio modo meditante atq; exercente philosophiam, & res Christianas in prospero statu & successu administrante, quemadmodum inquit Aristonus. Cæterùm, Imperatorum omnium humanisSime, suscipe orationẽ hanc nostram, unũ quiddam ex eis quæ apud te sunt rebus præclaris: atq; id quidem breuiter admodum & tenuiter, ucram scilicet pietatẽ prosequentem. Non enim instituti nostri est, singillatim res omnes tuas cõmemorare, quæ dudum à multis uel iam celebratæ sunt, uel adhuc celebrabunẽ, & futuris seculis cõmemorabunẽ. Et quidẽ quæ ab alijs prætermissa sunt, alij inuenere: * & omnia ab omnib. & præterita & dicta sunt. Posteaquã enim permulti se ad res tuas cõmemorandas, perinde atq; in altũ mare demiserũt, hic quidẽ multa, ille aũt plurima, quidam nõnulla, atq; alius alia uariè recensuerunt. Nemini quidẽ omnium tanta incesSit audacia, ut ad omnia describenda se conferret: quod id fieri omnino non posse rectè ab omnibus iudicatum sit. Quemadmodum & nos partẽ quandam perhumani Imperij tui, egregium in Ecclesiã CHRISTI studiũ & pietatẽ tuam, nobis dicendã proposuimus: quippe

Laus urbis Cõstantinopolitanæ.

Eam per Emanuelem Christiani retinuerunt.

Ecclesiæ reformatio cõmendatur.

Pietas & religio Imperatoris, præcipuè inter uirtutes eius reliquas effertur laudibus.

πάντα δὲ καὶ παραλέλειπται τοῖς πᾶσι, καὶ λέλεκται.

A quippe qui Ecclesiasticę historiæ librum recẽs à nobis conscriptũ, dedicandum tibi statuerimus. Cui enim alÿ eum cõsecraremus? Quũ nãq; uisum nobis esset, historiam eam omnẽ in unũ conferre codicẽ, prioremq́;, & eam simul quę omissa est, in ordinẽ unum disponere, à multis & uarÿs scriptoribus in operibus pluribus sparsim quodãmodo tractatã, calculo & iudicio tuo optimo eam exhibendam duximus. Ac siquidẽ sentẽtia tua cõprobata fuerit, rectè se res habebit. Sin minus, perinde atq; nunq; extiterit, meo ipsius & omniũ ferè iudicio cẽsebitur. Progreditur aũt mihi opus hoc, pro eo atq; fieri potuit, initio sumpto à descẽsu è cœlis atq; * intransitiuo è paterno sinu motu & trãsitu antesecularis & FILII & VERBI ęterni, principioq́; carẽtis DEI ET PATRIS DOMINI ET DEI ET SERVATORIS NOSTRI IESV CHRISTI, in plures diuisum tomos. Procedit aũt ad eum qui cõueniebat locũ, satis longè ante nostra tempora resistẽs atq; suspensum, facili atq; æquali maximè ductu, quali scilicet eloquutione dictione & compositione scripta eiusmodi potissimũ cõponi decet. Quapropter admitte quęso benignè ad te historiã hanc: quam, sicuti dictũ est, ad calculum tuũ producimus, ac potius uenerãdo & Imperiali uertici tuo, cũ timore, ueluti quandam coronã imponimus: nõ equidem in pratis aliquibus fluxis & q; celerrimè deflorescentibus, neq; ex floribus marcescentibus decerptã, neq; etiã ex pellucidis lapidibus fulgore quodam & auri splendore suaue quiddam & gratũ relucentibus, consertam atq; cõpositam: quæ res celeriter hinc & inde uolutæ transferunt, & nunc quidẽ hunc, nũc uerò illũ perinde atq; in somnis ad breue tempus deliniũt atq; demulcent: sed ex æterno paradiso quodã & floribus immortalibus collectam, qui neq; tempore, neq; sanè senio ullo intereãt & euanescant, uerùm diuino quodã modo & spirituali odore picti atq; imbuti sint, & aliquid de stillante
B rore montis Hermon delibauerint. Hanc coronã, pro eo atq; fieri potuit, contextã, summæ sublimitati tuæ adaptamus: quam, ut puto, ingens etiam æuũ, maxima tua certamina & labores ueritũ, conseruabit immarcescibilem. Etiamsi aliquando lingua quæpiã impotens, atq; castigatio & mẽs cõtumeliosa, ut scriptura inquit, in cœlum gloriæ tuæ blasphemare, atq; tela in aerem mittere, & uerba umbra quadam, quod in Tragœdia est, tollere atq; erigere cœperit, quod quidem minus aliquẽ unquam ausurũ esse puto: sed ubi uiderit te ca esse coronatũ & exornatũ, os eius obturabitur, & in iustitiã in sublime loqui ipse statim redargutus supersedebit, captusq́; oculis prodibit, ut qui intẽdere cos in eiusmodi ornamentum tuũ, & quæ inde cum gratia prominet lucẽ & uim nequeat. Varios illa sanè & omnigenos florũ coruscantes & aureos habet colores, quam aliquis aptissimè agri hortum herbarũ omnium feracẽ dixerit. Potissimũ uerò illis mirificè abundat, qui pullulantes candescũt, & qui purpurea specie florẽt, quiq; nitore ad nigredinẽ magis uergentes, quàm maximè relucẽt. Sunt uerò ÿ ex quib. corona tibi q; pulcherrimè cõtexta atq; conserta est, Hierarcharũ stola, uitæ sanctitate supra solem ipsum coruscans: & Martyrũ uera & uenerãda purpura, sanguine eorum prolixè tincta atq; rigata: insuper lucis cõciliatrix nigrescens & diuinitus contexta uestis, illis admodum congruens, qui ad uitam angelicã cõtendunt atq; aspirãt. Ex quibus CHRISTI Ecclesia, aureum prorsus uirtutibus circũamicta ornatũ, ueluti quædam sponsa, rem omniũ pulcherrimã uniuersitatis huius exhibet atq; repræsentat Regi & Imperatori. Eorũ labores & certamina liber iste cõmemorat: per quẽ tibi ut illis honore & dignitate æquali, & hanc ex eis cõsertã coronã imponimus, qui reb. omnib. optimus es, & natura simul atq; anima regius & imperialis. Hũc tibi nũcupamus atq; dedicamus, quũ quidẽ antea corona glorię magnopere sis exornatus: quã hic etiãnũ quasi quendã futuræ illius

Opus hoc Imperatori dijudicandũ offertur.

Quę tempora complectatur hęc historia.

* ἀμεταβάτῳ κινήσει.

Dedicatur Ecclesiastica historia imperatori Emanueli, et ueluti corona capiti eius imponitur.

Flores eius coronæ, & operis præsentis materia.

Episcopi.

Martyres.

Monachi.

illius & sempiternæ arrabonem,& ueluti procemium,hanc inquam preciosissimam Imperij coronam, mirificarum uirtutum,certaminum, atq; laborum tuorum, perinde atq; brabiū,coronarū largitor CHRISTVS tibi, qui pulcherrima tropæa, & splendidam, tuo ipsius respondens nomini, uictoriæ mercedem tulisti atque statuisti,donauit. Ergo age tu,qui solus natura,sicut ille dixit,omnia, quæq; diuinæ,quæq; externæ sunt doctrinæ, præcipuè uerò propter eximiū & sedulum in res quasq; pulcherrimas studium tuum, quæ in disciplinis sunt arcana magis & sublimiora,nosti,utere ingenio tuo,& materiam adhibe igni incomparabilis tuæ eruditionis & iudicij: seu potius ad amussim tuam accommoda & explora lucubrationem istam. Et,quod antea uerba facere incipiens,rectè dixi, id nūc quoq; à me dicetur: Nullum fore tam præfractum & audacem,ut scilicet post censuram tuam,uel digitū scripto huic adhibere audeat. Improbas uerò & inuidas linguas ueneno parricidæ serpentis consumi & interire permitte. Quis nanq;, rogo, in te rebus omnibus incomparabilem,quod malè diceret,habuit? O' diuina uindicta, & tonitrua & fulmina cœlitus cadentia. De quo,propter diuinam & magnificam mentem,actionum'q; magnitudinem & pondus,neq; encomium laudem'q; condignam & decentem inuenire licet,quum quidem plurimi plurima dixerint,multum'q; diu operæ & studij in rebus tuis posuerint: qui sanè omnes inferiores eis esse sunt deprehēsi,cœlum attingere conantes, aut suā ipsorum umbram comprehendere contendentes: quę quo magis ei impendeāt, eo cedat magis,& diffugiat. Quid ais? Reprehendere'ne & carpere constituisti eum,qui ex se ipso prorsus natiuam obtinet gloriam & dignitatem,& quem honor & amplitudo maximè satellitio quodam stipantes illustrant atq; exornant: ad quem neque ille qui apud Græcos pro deo cultus est conuiciorum inuentor atq; autor Momus, non modò non propius accedere, sed ne respicere quidem prorsus audeat. Quin potius Momus deinceps nullus extat,ut qui interierit atque diffluxerit,in hoc solo ne tantillū quidem quod perstringeret habens. Cæterùm ego quidem ista. Tuum autem fuerit Princeps optime,ut consideres atque perpendas scorsim omnia, & æquū constantem'q; iudicij tui calculum mihi adhibeas. Dei enim planè tua fuerit sententia. Qui uerò me ipsum in certamen maximum coniecerim, nūc demum fugientia me persequi, & à tergo fluentium aquarum ire,comperio. Quæ res ueniam profectò meretur. In qua nimirum,ut equidem puto, quilibet fallatur, qui scilicet se in certamen tantum demittere conetur: unde tamen,propter res propè incomprehensibiles atque inexpugnabiles, euadere nō possit. Ipse uerò Rex regum & Dominus dominantiū CHRISTVS,qui sanguine suo Ecclesiam suā sacrauit,& firmiter construxit,& te illi uirum iuxta cor suum auxiliatorem & defensorem germanū purpura decoratum constituit, pium Imperium tuū in infinitos æui annos custodiat: atque id in stabili & immota lætitia, inter omnes qui circum circa sunt, donec prorsus cuncti sub pedibus positi conterantur, inimicos, in maius excrescēs seruet, maiorem'q; aliam super aliam gloriam subministrans confirmet: atque adeò te, liberos & genus omne,ipsam'q; hanc urbem,cuius es tutor & conditor, in perpetuum florere faciat, ut tandem bonis omnibus abundè accumulati, in decantatas illas aureas Ennas Romani conscendamus. Post longum uerò tempus, prouectum'q; demum & molle, quod ad infinitū propè pertingat, senium,illo quoque, quod successionem nescit, sempiterno regno & imperio te dignetur: atque in illa primogenitorum Ecclesia in eundem thronū & numerum, cum fidei principe Imperatore referat, diutinorum pro Christi Ecclesia & grege susceptorum laborum,ita ut decet,honores & fructus condignos percepturum.

Νικητὴς, hoc est, uictor, Imperator iste, sicuti & reliqui Romani Principes, appellatus est.

Precatio ad Deū pro Imperatore.

PRIMI

PRIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIA-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus I.

CAPUT I.

A NICEPHORVS Callisti filius Ecclesiasticam historiam
composuit, initiò ab ipsa statim Seruatoris nostri IESV CHRISTI apparitione in carne sumpto: opus id
præclarum & lectoribus gratum fore ratus. Quòd si
enim non in paruis humilibusq́ rebus habetur, quin
potius summa laude & ueneratione dignum ducitur,
si quis historiam prophanã pulchro ordine colligens
proponat, fructumq́ & utilitatem eius studij in medium proferat, eam cognoscere uolẽtibus: multo pro *Vtilitas quùm profanæ, tum sacræ historiæ.*
fectò laudabilius censeri debet, res gestas sacras in publica monumenta, quę om
nibus cognoscere liceat, referre, doctrinamq́ facilem & salubrẽ publicitus pro
futuram constituere. Equidem maximã deberi gratiã eis existimo, qui historias
& res cõmunes priuato suo labore sibi cõscribendas sumũt. Illi siquidem, quod
in eis est utile & admirandum, non apud se tanq́ priuatas opes retinent, sed pu-
blicæ utilitati, edendis eis, inseruire malunt, administros prorsus se diuinæ pro-
uidentię exhibẽtes, qui in uno scilicet opere uarij generis res gestas perinde atq́
in publico ærario reponentes, perscribant. Facilè quippe cuiuis est, ex huiusmo-
di publico monumento exempla capere, atq́ ex aliorũ erratis actiones suas pro
bè cõstituere, & ad uariam rerum mutationem non uariare opinionibus, sed po
B tius, quoad eius fieri queat, eorum qui rebus rectè sunt usi, facta imitari & uirtu-
tem. Porrò si in consultationibus seniorum consilia excellunt, & experientiæ u-
sum propter temporis diuturnitatẽ præstare necesse est: quodq́ dicitur, quic-
quid uetustate commendetur, uenerabile id esse oportet: historiam omnino, ut
quæ & diuturnitate temporis, & plurimarum rerum usu ualet, plurimi facien-
dam esse constat: in primis uerò sacram, ingentem nimirum fructum atq́ utilita
tem omnibus simul & Ecclesijs & negotijs suppeditantẽ. Nanq́, ita ut æquum
est, omne genus uiciorum ea ipsa traducens & damnans, quàm longissimè rej-
cit, malosq́ & impios iustis cõuicijs execratur: & magnos laudatosq́ uiros, qui
in rebus religionis nostræ maximis, excellenti uirtute & pietate plurimum stu-
dij posuerunt, uerbis amplissimis, laudumq́ præconijs, quasi quibusdam coro-
nis exornans, admirandos imitandosq́ alijs efficit. Quibus quoq́ rebus poste-
ritatem ipsam pulcherrimè excitat, & sanctissimis operibus & factis, decentiq́
& recta de diuino numine opinione, eorum uirorum laudem æmulando conse-
ctari cohortatur. Quapropter & nos iudicio nostro eos qui sacra historia scri-
benda, ad publicam utilitatem tantum contulerunt studij, comprobantes, æmu
latione ad eandem materiam tractandam prouecti sumus, non nos quidem egre
gia uirtutis nostræ facta ostentantes, neq́ eloquentiam orationis ui & ubertate
freti iactitantes: sed animum, quantum quidem fieri potuit, ad eos qui ante nos
res Ecclesiasticas scripserunt conuertentes, institutum quidem & propositũ eo-
rum in primis cõplectendum duximus, sed nõ itidem scripta eorundem omnia *Cõsilium, quo ad historiã Ecclesiasticã scribẽdam, author est adductus.*

Iudicium eiusdem de prioribus sacræ historiæ scriptoribus.

ad publicã utilitatem facere iudicauimus. Quidam enim ex eis sanę doctrinæ nõ adhærentes, multis in rebus nõ satis idonei dictorũ suorũ testes esse uident. unde factum, ꝙ quamplurimi etiam ea quæ ab illis uerè sunt dicta, propter insanas eorũ opiniones, in dubiũ uocãt. Nonnulli aũt, quũ semel à uerbo fidei discessissent, & ad aduersas ei partes defecissent, etiamsi postea eos æqua & decentia sapere cõtigerit, aduersandi tamẽ eis, à quib. aliquando dissenserãt, studio, permulta in scriptis suis prætermittentes, nõ prorsus cõstantẽ & solidã obtinuere apud lectores fidem, quantũuis uiribus eloquentiæ & scribendi acumine excellentes, atꝗ egregio erga CHRISTVM desiderio & ardore, inter nostri nominis homines, primas ferre cõtendentes. Etenim Eusebius Pãphili statim à CHRISTI tẽporibus usꝗ ad Constantini Magni tẽpora, quæ in Ecclesijs acta sunt, prosequitur, ex Philone, Iosepho, Clemente στρωματεῖ, (hoc est, cõtextore) Egesippo, Hippolyto, Papia, & alijs ordine Ecclesiasticis scriptoribus, historiam mutuatus. In qua historia cacoethes hæreseos eius apparet: quãuis quibusdã rectè sentire uideat, ex eo id asseuerantibus, ꝙ & ipse primæ Synodo interfuerit, & τῷ ὁμοουσίῳ (hoc est, cõsubstantiali) cõsenserit, quodꝗ cõuicijs reprehendẽs incesserit eos, qui FILIVM DEI creaturã esse opinant. Mercurius porrò Sozomenus, qui & Salaminius dicitur, item qui Cyri episcopus fuit sapiens Theodoritus, quiꝗ idẽ tertiam impugnauit Synodũ: item DEO inuisus Philostorgius: pręterea cognomine quidẽ, sed animo minus καθαρός, id est, purus Socrates, finẽ illius, initiũ suorum facientes operũ, usꝗ ad tempora Theodosij iunioris historiã produxerũt, materia eadem, nescio quo cõsilio, oẽs sibi proposita. Qui quidem in rebus quibusdam uariè inter se dissentiũt, & Episcoporũ inter ipsos contentiones, pro eo atꝗ cuiꝗ uisum est, cõmemorãt. Omnes etiã isti uarias quasdam & nouas res, ab alijs minimè dictas, historijs suis inseruerunt. Deinceps uerò, Theodorus lector Byzantius, & Basilius Cilix, & qui prætor prouinciã gessit Euagrius, superiorũ ante ipsos temporũ res prætergressi, & tempora sua stylo prosequuti, eorum quos modò diximus historijs, suas coniunxerũt, operis difficultatẽ reformidantes: nõnulli etiam è uita inter scribendũ excedentes, institutũ opus minimè cõpleuerunt. Ipse quidẽ Euagrius illustri dignitate prǽditus, historiã usꝗ ad Iustini ætatẽ deducit, maxima ex parte res prophanas tractans: quarũ argumenta & materiã ex Eustathio Syro, Sozimo, Prisco, Ioanne, Procopio Cæsariensi, Agathia, qui illis temporibus ordine insignes fuere oratores, & præterea ex alijs nõ pœnitendis historicis, decerpsit. Cæterùm oẽs isti multa nõ satis idonea & cõmoda importunè recensent: non pauca uerò, quę necessariò scribenda erant, prętermittunt: siue id cõsultò affectibus ducti fecerũt, seu quòd nõ omnia attingere potuerũt, timore quodã & indignitate rerũ perculsi: quodꝗ fortasse eis nõ perinde stylo indulgere de rebus rectè cõstitutis licuit, atꝗ nunc, quum Ecclesia amplissimè dicendi & scribendi libertate utitur, quã sanè libertatẽ in nostro hoc opere in primis usurpabimus. Enimuerò Eusebius trecentos & aliquot prætérea annos est cõplexus. Socrates aũt & Theodoritus centũ ferè & quadraginta, à primo scilicet Constantini Magni anno, quũ is Cæsar est renunciatus, usꝗ ad decimũ septimũ Theodosij iunioris annũ. Deinceps porrò & ipse Euagrius tẽpus prosequitur annorũ circiter centũ & quadraginta: ut historia à CHRISTO nato omnis, quã ij quos nominauimus historici conscripserunt, simul & seorsim non minus temporis, quàm sexingentorũ annorũ complectatur. Eorum autem quę postea subsequuta sunt temporũ res Ecclesiasticas, ad hãc usꝗ ætatẽ, quum nec pauciores nec minores, quàm illæ essent, nemini uni qui historiã scribere potuerunt, in mentẽ uenit, unius operis uolumine his cum illis cõiunctis, cõplecti atꝗ

Libertas in historia scribenda.

Hinc satis patet, plures à Nicephoro, quàm hosce XVIII. Ecclesiasticæ historiæ libros esse cõpositos.

A atq; cõprehendere: nescio socordia'ne & imbecillitate ingenij rem tantam omit-
tenti, an à magnitudine & difficultate argumenti abhorrenti. Quippe tẽporũ
simul rerum'q; historijs carptim & obiter in multos uarios'q; scriptores & uolu-
mina cõiectis, ardua & difficilis earũ est cognitio & memoria, alijs scilicet alio lo
co rebus multifariã & sparsim descriptis. Ego uerò labore & tempore multo, af-
fectione & sententia cuiusq; inquisita, faciendum mihi putaui, ut argumentũ &
materiam omnẽ, unam historiã Catholicæ Ecclesię mihi proponerẽ, &, DEO be
ne iuuante, eam in unũ opus redigerẽ. Et primùm ea quę ab ijs scriptoribus, qui
ante nos fuerunt, tradita sunt, stylo, quantũ fieri poterit, nostro persequi conabi
mur. at si quid superfluũ, & uetustate iam præsentibus temporibus & ipsi mate-
riæ inutile uisum fuerit, id prætermittemus: quæ uerò sententię & doctrinæ ne-
cessariæ sunt, eas suo loco collocabimus. Præterea quæ deesse iudicabimus, scri-
ptis illorũ addemus: & quæcunq; cognitione digna eorũ quisq;, alijs omittenti-
bus, annotauit, operi nostro intexemus. Dabimus etiam operã, ut dissentiẽtes
illorũ opiniones ad cõsuetudinẽ Ecclesiæ, quæ temporũ pręscriptione inualuit,
dirigamus atq; accõmodemus. Quicquid in sincerũ adulterinum'q; fuerit, repu-
diabimus, & sermone simplici & aperto rectã sanam'q; fidei doctrinã cum legiti-
ma libertate profitebimur. Deinceps & ea quæ consequentibus præterita omis-
sa'q; sunt temporibus, adijcere studebimus, nõ ita longè ante ætatis nostræ tem-
pus historiæ finẽ imposituri. Ea uerò, ut equidẽ puto, plurimũ lectoribus pro-
desse poterit: minimũ certè molestiæ uersare eam uolentib. afferet. Cuiuis enim
ex ea tanq; ex fonte uberiore, ingentẽ utilitatẽ haurire licebit. Satis enim cõstat,
quũ plures sint Ecclesiasticorũ historicorũ sparsim scripti libri, nõ facile esse eos
cõparare & consequi, ei qui sacrã historiam omnẽ perlegere & cognoscere uelit.

Quos authores sequatur, et quid tractet in libris hisce author.

Præscriptio cõsuetudinis Ecclesiæ Catholicæ.

Cõmoditas historiæ istius legendæ.

B Pręterea uarietas styli & elocutionis, tum etiã librorũ multitudo, efficiunt, ut ar
dua admodũ & difficilis legentib. eueniat rerũ cognitio. Opus uerò perpetuũ,
uno'q; scripturæ cõtextu cõpositum, res certas undequaq; narrationibus diluci-
dis cõmemorãs, facilem omnib. & promptã exhibet lectionẽ: & propter eundẽ
elocutionis tenorem, cõsequentem quoq; rerũ ipsarum cognitionẽ, tanq; quan-
dam catenã omni ex parte ordine suo coaptatã, mirabiliter'q; inter se cõtextã, &
ueluti procurrentẽ. Deniq; tantũ nostram hanc historiam alijs præstare puto,
quantũ parti totũ pręstat, & interpolato continuũ opus. Quicquid aũt est tam
utilis libri, id non ita facilè, sed multo sanè cum labore, quum adhuc à pueris ad
augustum ipsius DEI VERBI SAPIENTIAE templum essemus, & plurima ex
eis quæ ibi sunt, uoluminibus & cõmentarijs peteremus, collegimus. Quam
uerò aliam ipsi AETERNAE SAPIENTIAE referremus gratiã, quæ maxima in
nos prolixè contulit beneficia, & nos amœnitate delicijs'q; suis perfrui est passa,
domiciliũ ibi & mansionẽ multo tempore nobis prębens, & pietatẽ quasi cuius-
dã obstetricis & nutricis præstans, atq; ad id nos ætatis & profectus deducens:
quàm ut res eius, fortasse aũt dicendum Catholicæ Ecclesiæ, omnes, quantũ fieri
posit, uno uolumine comprehenderemus, & id publicè omnibus in cõmunem
usum utendum collocaremus ? elocutionis pondus, uerborum'q; ornamenta
minus consectantes, sed oratione pura, res apertas, ut ab initio in Ecclesijs sunt
gestæ, cuiuis exponere conantes. Quod ut facere possemus, quantum eruditio-
nis nostræ tenuitas permisit, cum cura & fide, quę de rebus ueterum temporum
in monumenta sunt relata, perquisiuimus. Verùm enimuerò quum ea nobis sit
proposita scribendi materia, ut dilucidior res omnis fiat, de toto opere præmit-
tendum aliquid duximus. Sciendum itaque, totum hoc uolumen nobis in de-
cem & octo tomos esse diuisum.

Quantũ opus hoc alijs eiusdem generis historijs præstet.

Volumen istud Nicephorus Cõstantinopoli ad templum Sophiæ, ubi bibliotheca insignis & Monachorum Asceterium fuit, cõposuit.

Argumentum & materia XVIII. librorũ istorum.

I. Horum primus res gestas SERVATORIS NOSTRI CHRISTI IESV cōple A
δημιταβάτως ctetur, ut scilicet ille à proprio throno † intransitiuè excitus, propter incomparabilis bonitatis affectionē & misericordiam, assumpta ex Maria Virgine carne, & terreno uitæ cursu quàm optimè confecto, per salutarem passionem atq; naturam omnem superantem resurrectionem, ad paternum rursus ascenderit solium, reconciliatione nostra suo ipsius patri perfecta atq; absoluta.

II. Secundus ea quę ad SPIRITVM SANCTVM pertinent, cōprehendet. Quas ille scilicet res per sacros Apostolos peregerit, quibusq; illi rebus gestis qualem finem uitæ quisq; eorum cœperit, sacrosancta nobis scripta relinquentes. Quæ ea sint scripta, & quæ in eis uera, sincera & testamentaria.

III. Tertius primos Apostolorū successores exponet, ubi & quomodo salutaris doctrina per orbē uniuersum peragrarit, quas calamitates & clades Hierosolyma propter cædem SERVATORIS CHRISTI IESV pertulerint: quos rursus tanq; hæredes ministerij sui, quæ item literarū monumenta Apostolorū successores post se relinquentes, martyrio pro CHRISTI nomine sint coronati. Et quę iam tum primùm emerserint aduersus salutarem doctrinam hæreses.

IIII. Quarti tomi argumentū erit: Qui nam falsę & adulterinę doctrinę extiterint duces, quosq; cōtra eos Ecclesiasticos scriptores & doctores, quæ omnia bene disponit & dirigit diuina Prouidētia excitarit, Apostolicis donis excellentes uiros, simulq; & uita & doctrina illorū euertentes insanas opiniones. Qui isti fuerint, & quæ tum de quæstione celebrandi Paschatis sint dissidia exorta.

V. Quinti materia erit, sub Seuero et Decio Imperatoribus Ecclesiarū persequutio. Præterea qui multū sapientia ualuit ipse Origenes, quæ eius uita fuerit, quæ scripta. Tum qui in Oriente & in Occidente sanctissimi martyres sacrosanctum pro CHRISTO certamen fortiter pertulerint. Item de Cypriano Africæ episco- B po. Item de Dionysio, qui Alexandrinæ præfuit Ecclesiæ. Item de Christianis qui in persequutione sub Decio pietatem abiurarunt, historiam texet.

VI. Sextus commemorabit hæreses uarias, quarum authores fuere, impius Manes, impurus Nouatus, Apollinaris, & Samosatenus Paulus. Describet etiam res Dionysij Alexandriæ episcopi. Et qui magnarū urbium usq; ad Ecclesiarum oppugnationem permanserint Episcopi. Ostendet quoque, qui tum temporis Ecclesiastici scriptores, & aliter in diuina sapientia clari uiri floruerint.

VII. Septimus contentionem & rixas nostrorum expediet Episcoporū, unde illi à diuina ad tempus excidentes gratia, in magna inciderunt pericula. Deinde de exitialibus tyrannis, Diocletiano & Maximiano, Maxentio, & Maximino, & Lycinio, quàm crudeliter illi in gregem Christianum sæuierint, tractabit. Postremò, quomodo magnus & Apostolis ipsis par Constantinus, diuina ope ab ijs uictoriam reportans, pacem Ecclesijs conciliarit: & primus Christianorum Imperator creatus, magnificè cognominem sibi urbem construxerit.

VIII. Octauum tomū sibi uendicabit idē ipse Apostolis nō inferior Constantinus: & res quæ eo imperante Ecclesijs acciderūt. Res item impij Arij: & primā quæ Nicææ est celebrata, Synodum. Et quemadmodum res Christianæ incrementū cœperint. Item de angelica Monachorum uita, unde initium sumpserit, & quos habuerit authores. Item quæ Ariani contra ueræ pietatis sectatores, & maximè aduersus magnum Athanasium moliti sint & fecerint. Præterea de beata Helena, & pijs eiusdē DEOq; gratis operibus: & ut finita uita, unà cum filio Constantino, in cognomine ei urbe sit sepulta, idem narrabit.

IX. Nonus res filiorum sacrosancti Constantini, & in primis ea quæ Ecclesijs sub Constantio euenerunt, persequetur. Item qui uiri tum & in recta & in peruersa doctrina

doctrina florentes fuerint. Item qui eo tempore Monastica uita per Palæstinam & Aegyptum excelluerint. Item de diuersis Synodis, & uarijs professionis fidei expositionibus & formulis tractabit.

X. Decimus porrò complectetur res DEO inuisi Iuliani, ut ille à recta pietate deficiscens, & ad Græcorū idololatriam deficiens, uarijs subinde modis persequutionem cōtra nos cōcitarit: & ut bello Persis illato, malus malè perierit. Aliqua etiam is tomus ex parte res pijssimi Imperatoris Iouiniani comprehendet, quomodo scilicet magno animo rectam doctrinam propagans, uitam finierit.

XI. Porrò qui hunc consequetur undecimus tomus, copiosè testabitur, quæ Ecclesiæ sub Valentiniano & impio Valente pertulerint. Item de magnis Ecclesiæ orthodoxæ luminaribus, & qui ex aduerso eisdem extiterint oppugnatores, ostendet. Præterea ut ordo Monasticus in immensum creuerit. Item quæ gentes Christianismum susceperint: postremò, ut Valens incendio perierit.

XII. Duodecimo tomo describentur Gratiani & Valentiniani iunioris, & ex Hispania oriundi Maximi Theodosij res. Item secundum uniuersale sanctum Concilium, & ut pietas Christiana in maius sit prouecta, tēplis ubiq; quæ idolis consecrata fuerant euersis. Insuper de eius temporis grauibus hæresiarchis: & sanctis etiam pijsq; in Ecclesia nostris hominibus.

XIII. Tredecimus tempora Arcadij & Honorij prolixè exponet. Prętereaq; res aurea lingua præstantis uiri, Chrysostomi scilicet. Et quæ insuper ea ætate Ecclesię contigerint, accuratè prosequetur.

XIIII. In quartodecimo tomo argumentū nobis Theodosius iunior, & omniū admiratione digna fœmina Pulcheria suppeditabit. Et acta concilij tertij Ephesi coacti cōmemorabit. Et præterea Episcoporū successionem, qui maximis quibusq; Ecclesijs præfuerūt. Cōmemorabit etiā Eutyches & Dioscorus hæretici. Itē Eudocia & Pulcheria, reginæ seu Imperatrices. Deniq; q ea tēpestate in Palęstina & alibi DEO placentē uitā, monasticē scilicet, optimè sunt pfessi & sequuti.

XV. Hunc qui sequetur decimusquintus, hæc complectetur. Celeberrimi Imperatoris Martiani & Leonis magni res, & quartę Synodi acta, omnia ea abundè exponens: & insuper, quæ Antiochiæ & Alexandriæ in seditione euenere. Item quæ circa adiectionem tersancti hymni sunt facta.

XVI. In decimosexto erūt res Zenonis & Basilisci, huiusq; circulares literę. Et quæ tempore Anastasij Dicori Ecclesiæ euenerunt. Deinde res quoq; Seueri, Petri Gnaphei, Petri Mongi, Timothei, Æluri, & aliorū insuper hęreticorū. Et item quę denuò per seditionē de quarta sancta Synodo sunt acta, accuratè proponet.

XVII. Decimusseptimus ex reb. Iustini primi, & successoris eius maximi Iustiniani, & actis quintæ sanctæ Synodi cōstabit. His adijcientur Bellisarij res gestæ. item Iustini Iunioris res. Et qui eodem tempore uita angelica clari fuere, Monachi.

XVIII. Decimus & octauus tomus clarè explicabit, quę sub Tiberio & Mauritio Imperatoribus in Ecclesijs sunt acta. item res Hormisdæ, Chosroę & Chagani, Persarū: & ut Mauritius pœnas DEO persoluens, gladio perierit. Deinde quædam commemorabuntur de singularibus quibusdam dissidijs & hæresibus, scilicet Monophysitis, Tritheitis, Agnoetis, & Theopaschitis. item de Iacobitis, & Armenijs, & præterea quæ in ijs ipsis hæresibus fuere dissidia. Postremò q̄ turpiter Phocas, qui Mauritio succedens crudeliter tyrannidem gessit, sit iugulatus.

Et hæc quidē accuratius clariusq; toti operi præmittere uoluimus, eo cōsilio, ut animis lectorū propositū argumentū eo perspectius esset. Ne cui aūt historiā nostrā deprauare facile esset (cōsueuerūt enim multi aliena scripta ex arbitrio suo, prout eis est uisum, digerere atq; disponere) primas siue capitales literas to-

Primæ decem & octo tomorum istorũ literæ, hoc est, ἀκροστιχίδες, cōpositæ, nomen authoris in Græco exemplari exprimunt, Νικηφόρου Καλλίστου.

morum, qui quidem tomi annorũ suorũ numerũ quisq; expressum cōtinent, ita A posuimus, ut certioris fidei gratia nomẽ & cognomẽ nostrũ referant atq; cōplectant. Quamobrẽ peto, si quæ à nobis per totũ hoc opus rectè sunt exposita, ut ea extra inuidiam sint collocata, quæ optimis quibusq; rebus præcipuè imminere consueuit. Sin uerò in aliquibus ignorantia lapsi sumus, ea ut ab alijs, qui & doctrinæ & eloquentię, atq; etiam experientiæ uirtute pollent, corrigantur. In iuuenili enim ętate opus hoc conscribere aggreßi sumus, idem'q; nondum sextũ & trigesimũ annum egreßi perfecimus. Quandoquidem autem abundè omnia ea quę opus esse putauimus, hucusq; præfati sumus, agedum diuini numinis ductu rem ipsam, unde maximè conuenit, ordiamur: in primis historię nobis firmamentum, ipsam scilicet ueritatem, consectandam proponentes.

Scopus histori co propositus est ueritas.

CAPUT II.

Christianismus à conditi mundi initijs extitit.

RES Christianorũ à prima sua origine repetere, qui sint, unde, & quomodo tanta cœperint incrementa, eoq; magnitudinis & glorię peruenerint, intempestiuũ, atq; adeò superuacuũ esse puto, ut in pręsentia de eis perquiratur. Quum sacra oracula & acta, innumerabilesq; aliæ ex ordine res, apertè satis & accuratè declarẽt, longißimè antè, & ab initio, cum'q; ipsis conditi mundi principijs, dogma nostrũ unà esse iactum et fundatũ, seu potius ultra tempora & secula omnia id extitisse: siquidem ad authorem & ducẽ professionis & fidei nostræ DEVM VERBVM DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM respicere oporteat. Quandoquidem enim duplex considerandum uenit mysterium, & alterũ quidem tanq; quoddam caput contemplamur, quod scilicet ad æternã, principio carentẽ, seculaq; omnia præcedentem generationẽ refertur: alterũ autem quasi posterius quiddam, ut ita dicã, & ultimum spectamus, quod nimirum ad inferiorẽ hanc & postremis temporibus ex B uirgine incarnationẽ factam, terrenam'q; conuersationẽ & uitam pertinet: prius illud exponere, & accuratius oratione persequi, minimè omnium conuenit. De eo enim si quis differere instituat, quũ oratio talis extra propositũ opus sit, tum plus operæ & negotij, quàm opus ipsum, & ea de quib. tractare decreuerimus, exhibeat. Siquidem, quum neq; tempus, neq; seculum ei mysterio incesserit, & proinde neq; adesse illi, neq; cōtemplari & eloqui id quod supra intelligentiam nostrã est, cōcessum sit, quicquid id est, tuto silentio præmio permittemus: ac potius ingenijs nostris, ne in talibus rebus curiositatẽ nimium exerceant, imperabimus, utpote sensu, ratione, & acumine mentis nostræ longè superioribus. Nobis uerò satis fuerit, sola è diuinis scripturis adducere testimonia: ut, In principio erat VERBVM, & VERBVM erat apud DEVM, & DEVS erat VERBVM. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil, quod factũ est. Et insuper scire, quòd DEVS semper existẽs, principioq; carens, & secula præcedens: ita ut ipsi soli cognitum est, ante ipsa secula gignit suum ipsius FILIVM, uerum DEVM VERBVM, supra omnis intelligentiæ & deprehensionis captum, & supra mentis sensum & cogitationẽ, cognitionem'q; omnem: simulq; sanctißimum suum profert SPIRITVM, non ut genitum quidem illum, sed procedentem, DEVM & ipsum perfectum atque ὁμοούσιον, hoc est, consubstantialem illis, & eiusdem planè uirtutis & potestatis. Et quòd tres isti unum sunt, una natura & substantia & potestas, cum quibus & per quos simul & angelicas potestates & mundum hunc uniuersum produxit & condidit, quum is antea non extiterit: & præterea id quod in uisum cadit conspicitur'q; omne, quodq; anima agitatur, & quod anima caret. Atque hæc quidem de superno CHRISTI, persuasionis & fidei nostræ

Duplex Christi natiuitas, diuina & humana.

ὁ λόγος πάρεργον ὤν, πλέον τοῦ ἔργου, ὧν ἕνεκα λόγον προὔθετο, παρέχει.

Ineffabilis sanctißimæ Trinitatis Theologia.

A ſtræ principis, genere, ipſiusq́ ſublimi dignitate & natura, nobis dicta ſufficiãt.
Quæ enim tantis explicãdis idonea ſuppeditet oratio? pro eo atq; diuinum id
quoq; oſtendit oraculum: Generationẽ uerò eius, inquiẽs, quis enarrabit? Neq; "
enim quiſq; PATREM, pro eo atq; decet, ſatis cognouerit, preterquã Filius: neq;
rurſum FILIVM, præterquã qui illum genuit PATER. Ad quem, ut eſt apud ue
terem Moſen, loquẽs Pater in creatione uniuerſi huius: Faciamus, inquit, homi "
nem ad imaginẽ noſtrã, & ſimilitudinẽ. Hunc ipſum ſanè, quicunq; uirtute & in *Chriſtus filius*
DEVM pietate alijs præſtare primis temporibus dicti ſunt, ut Abraham & Mo *Dei omnib. ab*
ſes, & inſuper quicũq; ante & poſt eos iuſti morũ mutatione fuerũt Prophetæ, *orbe condito*
& alij DEO placiti & grati homines, mentis oculis ſyncerè & clarè contemplati, *pijs hominibus*
prolixè cognouerũt, & tanq; germano DEI FILIO præſtantiſsimũ pietatis ho *cognitus.*
norẽ tribuerunt. Ille porrò perſuaſionẽ fidemq́; eiuſmodi remunerans, & Patris
& ſui cognitionẽ perfectiorẽ abſolutioremq́; illis adauxit. Eſt quippe uetus ora
culare uerbũ, neminem eorũ qui antiquitus Deo placuerunt, ſine fide in CHRI- "
STVM finẽ uitæ conſequutũ eſſe. Siquidem per coniecturã id colligere licet, ex "
multifariã uiſionibus, quas aliàs alijs accumulauit, pro eo atq; eas quiſq; ferre po *Idẽ ſanctis pa-*
tuit. Atq; equidẽ in hominis ſpecie ipſi Abrahæ frequentius, progenitisq́; ex eo *trib. apparuit.*
apparuiſſe creditũ, quandoq; per ſe ipſum, quandoq; per adminiſtros ſuos ange-
los, oraculis eos admonẽs, & docẽs de rebus optimis. Quod quidẽ cuiuis uel in-
de facile eſt exiſtimare & credere. Angelũ enim, Dominũ, uel etiã DEVM appel
lare, cõſuetudo ſcripturæ non eſt: ſed ita ſimpliciter, nudo ſcilicet nomine, ange-
lũ: illũ uerò ſemper inſignibus & excellentibus extollit & celebrat nominibus,
DEVMq́ & Dominũ apertè & clarè uocat. Itaq; VERBVM, quod colimus, æter
nũ, & ſeculis temporibusq́ uniuerſis antiquius fuiſſe, & ueteribus olim, etſi nõ
B omnibus, quibuſdã tamẽ, in myſterio apparuiſſe, paucis hiſce dictũ eſſe ſatis ſit.

CAPVT III.

Minimè uerò mirari oportet, nõ dudum antea, ita ut nũc, omnib. homi
nibus & gentib. CHRISTVM innotuiſſe. Doctrina enim CHRISTI *Quare primis*
omniũ conſummatiſsima atq; perfectiſsima, omniq; ſapientiæ & uir *hominib. filius*
tutis genere abſolutiſsima, nõ apta, opportuna, & cõgruens omnino *Dei Chriſtus*
ueterũ hominum uitæ & moribus fuit. Quandoquidem à primis ſtatim initijs, *Ieſus, non ita*
qui incorruptibilem ſenijq́ expertẽ & beatam uitã acceperat, primus uidelicet *clarè, ut nobis,*
homo, & generis noſtri author, minimũ dati precepti memor, immortalem fata *innotuerit.*
li cõmutauit uita. Qui uerò ex eo ſunt progeniti, longè deteriores, uno atq; alte- *Parentum no-*
ro excepto, agreſtẽ quandam, ferã & propè beluinã omnes, appetitionũ ſuarum *ſtrorũ primo-*
impetu ducti, egerunt uitã. Non itaq; illi urbes condidere, nõ artibus aut doctri *rum lapſus.*
nis ſcientijsq́ ingenia excoluere, longè etiam à legibus diuinisq́ cultibus & iuſti *Primæ ætatis*
ficationibus abfuere. Virtus porrò & philoſophia ne de nomine quidem apud *hominum rudi*
eos notæ fuere: ſed perinde atq; quidam Nomades, palantes in ſolis locis uixe- *tas et malicia.*
re, & inſita ſibi à natura rationis ſemina corrumpentes, ac uitioſitatẽ malitiamq́
omnem * ex liberi arbitrij ſententia refingentes, quicquid eſſet peſsimũ, timore **ἐξ αὐτοπροαι-*
depoſito peregere: uſq; adeò, ut quãdoq; quidẽ ad mutuas cædes & homicidia *ρέτου γνώμης*
inter ſe armati cõſurgerent, aliquãdo uerò DEO bellũ inſerre inciperẽt, ſuperq́
terrã munitiones & muros cõſtruere aduerſus cœlum, & caput ad id illidere, ac
in tantũ deniq; inexpugnabilem uim et potentiã in ſe prouocare atq; excitare au
derent, ut ad cohercendam eorũ ſimul & præfractam temeritatẽ, & inane inuti-
léq; cœptum, tanq; pernicioſam nocentis herbæ ſyluã per uniuerſam terrã effu-
ſam, DEVS nunc immenſis aquarũ diluuijs uindicare, nunc horrendis ignis im-
bribus

bribus & immanibus fulminum ictibus compescere, & uiolentum malignitatis A eorum impetũ opprimere aggrederetur, & præterea fame simul & peste, & uarijs bellorum generibus, ad indecentem & importunã malorum molitionẽ tollendam uteretur, tantamq; animorũ (ut ita dicam) luem, impunè omnia depascentem, grauiterq; inualescentẽ, efficacioribus repurgaret remedijs & pœnis. Posteaquam igitur tãta malignitas, uitiorumq; omnium grauedo, perinde atq; damnosa quædam ebrietas, per omnes ferè est grassata, caliginemq; eorum animis offudit, ipsum omniũ optimũ DEI VERBVM magnitudine bonitatis propriæ coactum, nunc per naturæ legem, nunc per angelorũ aduentum & præsentiam, quandoq; etiam per se ipsum mysticis quibusdam & arcanis apparitionibus, paucis quibusdam qui antiquitus pietate & amore DEI clari extiterunt uiris, alicubi se exhibuit, hominis forma assumpta: quòd aliter id ipsis aspicere concessum non esset. Quum porrò satis ad eum modum per diuinos illos uiros in multos homines pietatis cultusq; DEI conieciſſet semina, & gens tali cultui dedita paulatim in dies magis magisq; in unũ coalesceret corpus, & quasi germen quoddam radice sua, Abrahamo niti cognosceretur, ei genti quæ & antiquitus, & non ita pridem uita & moribus ritè exculta esset, legem per Mosen, perinde atq; quendam ducem & manuductorẽ, ad præstantiorẽ pietatem, DEIq; cultũ, tradidit: symbola & signa, figurasq; & imagines sabbati & circumcisionis, & alia quædam elementa seu principia diuinorũ consiliorum & contemplationũ, mysticasq; præterea cæremonias, nõ apertas illas & claras, sed obscuras, tenues & umbratiles illis ostendens, & præbens. At ubi deinceps lege ubiq; diuulgata, ex dura illa & agresti uita homines paulatim ad humanitatẽ sunt exculti, & ad philosophandum animũ adiecerunt, inuicemq; amicitias colere, & consuetudinem inter se habere cœperunt, (pædagogo & doctore lege quasi regula utẽtes, B séq; erudientes) atque in primis firmior stabiliorq; DEI patris noticia apud eos radices egit, aptiq; iam & idonei tanq; ad semina maiora DEI cognitionis suscipienda fuerũt: tum idem illud rursum, quod antea uirtutis semina seuerat, DEI VERBVM principij expers, seculáq; præcedens, quandoquidem aliter fieri non potuit, ut hominũ genus tandem prorsus ab infusa ei liberaretur execratione & pernicie, & ad immortalem illam atq; beatã reduceretur uitam, postremis temporibus, Romanorũ Imperio orbem obtinente, natura & cõditione nostra accepta, nulla re à nostra (fatalibus duntaxat peccati inquinamentis exceptis) differente, ea & fecit & perpessum est, quæ æquũ erat DEVM facere corpore, in hac uita, peregrè uersantẽ. In qua ille natiuitatẽ mirificã, opinionemq; oẽm excellentem, cõuersationemq; insolitã, & doctrinã nouam, omniq; naturæ miraculo superiorem mortẽ & sepulturã & resurrectionẽ rediuiuã exhibuit. Quæ omnia singillatim uaticinijs prophetarũ prædicta fuerãt, & promulgata. Quemadmodum & regnũ eius in fine seculi diuinus Daniel spiritu liberiore & puriore perspexit, & hisce uerbis humano more uisionẽ eam descripsit: Spectabã, inquiẽs, donec throni ponerentur, & antiquus dierũ consedit. Et cõmemorans res ipse suas, infert rursus: Iudiciũ consedit, & libri aperti sunt. Et deinceps: Spectabã, inquit, & ecce cum nubibus cœli tanq; filius hominis ueniẽs, & usq; ad antiquũ dierum peruenit, & in conspectum eius adductus est, & ipsi traditus est principatus & robur & regnum, & omnes populi tribus & linguæ seruient ipsi. Potestas eius potestas sempiterna, quæ non præteribit, & regnum eius non corrumpetur. In quem uerò alium hæc quadrent, quàm prorsus in SERVATOREM nostrum CHRISTVM, hominis filium, propter postremam ipsius per assumptam carnem humanitatem, per oraculum propheticum nominatum?

Verbum et filius Dei subita de caliginosam hominum malitiã discussit.

Lex Iudæis, Abrahæ posteris per Mosen data.

Verbum & filius Dei homo factus.

Oeconomia Christi in mundo.

Regnum Christi sempiternũ.

Quare Christus dicatur Filius hominis.

Reliquum

CAPUT IIII.

A Reliquum est, ut demonstremus, ipsum æternum principio carentem
DEUM, VERBUM, non solum antiquitus pijs, DEO'que charis homini-
bus cognitum, suoque tempore apud nos corporaliter, tanquam * pe- [* ἐν ἐσχάτοις]
regrinum, uersatum fuisse: uerumetiam diuinas eius appellationes,
IESU scilicet, & CHRISTI, non nobis solis, sed & ueteribus prophetis in maxi-
mo habitas esse honore. Primùm siquidem magnus ille DEI spectator Moses, [Christi nomen ueteribus Hebræis cognitũ, & in magno habitum honore.]
quum imagines & symbola signaque quædam arcana & noua, iuxta typum & fi-
guras quæ ei in monte diuinum ostenderat oraculum, institueret, Pontificem
DEI fratrem suum Aaronem promulgauit, excellentemque ei honorem, præemi-
nentiam & gloriam tribuẽs, CHRISTUM & unctum Domini pronunciauit: &
nomen id illi accommodauit, arcanè per mysterium celebrans & cohonestans
appellationem eam, illudque diuinando adumbrans, diuinum quiddam & excel-
lens esse, * ducem & principem. Porrò IESU quoque cognominationem ipse pri [* ἡγούμενον.]
mus diuino afflatus spiritu, quum nunquam antea hoc nomen auditum fuisset, [Itidem nomen Iesu.]
filio Nauæ soli sapienter indidit: ueluti præcipuum & regio diademate præstan
tiorem perfectioremque honorem illi habens, quem per symbola cognouerat,
post obitum suum imperium in omnes suscepturum esse. Imaginem enim Iesus
Nauæ filius, SERVATORIS nostri ferebat: qui unus post Mosen atque consum- [Iosue typũ Seruatoris nostri gessit.]
mationem symbolici umbratilisque cultus illius, regnum scilicet ueræ & illustris
pietatis, manifestò suscepit. Moses itaque, ut dixi, distinctis SERVA toris nostri
appellationibus, quas summo honore & gloria extulit & condecorauit, pontifi-
ci quidem, CHRISTI: successori uerò suo duci, IESU nomẽ magnificentissimè, [Seruator noster aperte Christus à prophetis dictus.]
non sine arcano & ingenti mysterio, tribuit. Quin & alij post illum prophetæ,
B apertè & significanter admodum, Seruatorem CHRISTUM nominarunt. Spi-
ritus enim, inquit Hieremias, ante faciem nostram: CHRISTUS Dominus com «
prehensus est in corruptionibus eorum. Et Dauid: Astiterunt, ait, reges terræ, «
& principes cõuenerunt in unum, aduersus Dominũ, & aduersus CHRISTUM «
eius. Quibus uerbis deinceps illa infert: Dominus dixit ad me, filius meus es «
tu, ego hodie genui te. Hoc ipsum porrò CHRISTI ueneratione dignum no- [Sacerdotes olim, & reges, Christi.]
men, non solum eos qui sacerdotio cohonestati essent, facticio exornauit oleo,
idque per symbolum: sed & reges ipsos. Diuino enim hosce inungentes spiritu,
quibus id fuerat commissum, Christos per imaginem & faciebant, & ungebant.
Quandoquidem & regibus omnino typi quidam & figuræ inerant, ueri regni
& potestatis SERVATORIS NOSTRI IESU CHRISTI in omnes. Cæterum [Prophetæ etiã quidam.]
& prophetas quosdam, Christos esse, diuini spiritus instinctu percepimus. Etc-
nim ij omnes, ad unicum Pontificem omnium, & creaturę omnis regẽ, solumque
prophetarum Prophetam, SERVATOREM CHRISTUM, respectum suum ha-
buerunt. Id illud clarissimè ostendit, quòd nulli omnium Pontificum, Regum, [Seruatoris nostri Christi fuit, supra reliquos omnes, præstantia]
& Prophetarum, qui symbolicè huius nomine uncti honoratique sunt, tanta diui
næ uirtutis uis fuit & potestas, quantam scilicet Dominus noster IESUS, & re-
ipsa uerè CHRISTUS, natiuam & propriam eam habẽs, ostendit atque exhibuit.
Sed nulli etiam ex omnibus hoc contigit, ut eos qui se illis ut subditos subiece-
runt, imaginario & umbratili nomine Christianos cognominarent: quum illi ta [Soli nos à uero Christo, Christiani dicti.]
men ad ingentem gloriam & honorẽ processissent. Iam nec alij cuipiam tantus
etiã post obitũ attributus est cultus, & uenerationis honor, ut pro eius nomine
ipsam quoque uitã aliqui nõ grauatè uilem habuerint, amiserintque. Insuper neque
circa quenquã à mundo cõdito, tantus motus & cõcussio habitabilis terræ, quan-
tus circa eũ, fuit. Enimuerò fieri neutiquã posse, ut uis & uirtus typi atque imaginis
tantum

tantum perficiat, quantum nimirum ueritatis ipsius repræsentatio & exhibitio, A ea quæ in SERVATORE nostro est perspecta potestas, manifestißimè comprobat & declarat.

Seruator noster uerißimus & ipsißimus est Christus, in quo nihil imaginarium aut fucatum reperitur.

Qui quidem quum nihil eorum quæ magnifica & pręstabilia habentur, à quopiam accepisset: sed neq; genus fortasse ex sacerdotum ordine duxisset, neq; opibus aliquibus ad regnum euectus esset: neq; pro propheta, ut ueteres illi, se gessisset, neq; dignitate aliqua à Iudæis auctus esset, quamuis per se ipsum reuera omnia à PATRE, & non per symbola aut figuras haberet: CHRISTVS tamen præ omnibus illis maximè est renunciatus, atq; declaratus: & cum orbe habitabili uniuerso, cognomen simul suum, simul & uenerāda & sancta instituta mores'q; suos communicauit: nō umbras, typos & imagines, ut antea factum fuerat, rerum pulcherrimarum, sed manifestas ipsas & ueras uirtutes exhibens, uitam'q; quandam sublimem & cœlestem, unà cum ueritatis dogmatibus, eis ipsis qui sacris eius initiati essent, relinquens, ipsißimus scilicet & uerißimus CHRISTVS, perfectißimum DEI VERBVM, qui non factitio perinde atq; reliqui, sed diuino naturaliter unctus esset spiritu. Cuius rei certißimam fidem facit
» illud Esaiæ uerbum: Spiritus Domini super me, propterea quòd unxit me: &
» quæ sequuntur. Rursus illud diuini Dauidis: Propterea unxit te DEVS, DEVS
» tuus, oleo exultationis, præ consortibus tuis. Vbi id etiam, quod longißimè
eis præstet, qui quondam imaginariè uncti fuerant, satis subindicat & describit.
» Idem Dauid alibi quoq;: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Mel-
» chisedech.

Christus sacerdos secundum ritum Melchisedech.

Qui introducitur, non factitio oleo ad sacrorum ministerium unctus, neq; quicquam ad Hebræorum sacerdotium pertinēs: quæ in Catalogum & generis concatenatam continuationem solenniter perscribebantur. Quapropter secundum ipsius ordinem, non autem iuxta aliorum qui symbola typos & figuras acceperant, ritum, CHRISTVS & Pontifex, recepto iureiurando, SERVATOR noster est promulgatus. B Vnde illum neq; corporaliter unctum, neq; ex sacerdotali tribu natum, qui attentè & diligenter historias legendo obseruarit, inueniet.

Christi sacerdotium sempiternum.

quippe qui ab ipso DEO & patre, ante secula condita, sempiternum ab æterno & in æternùm sacerdotium, tanquam munus quoddam & honorem præcipuum obtineat. Illud quoq; non minus est incorporeæ diuinitus'q; aduenientis unctionis signum & indicium, quòd hunc ex omnib. unum, per omnem

Christianorū in Christū fides uiuidißima.

terram, Barbari simul & Græci, CHRISTVM nominant. Et qui iam inde à temporibus eius, ad hunc usque diem, in eum credunt, ut uerum DEVM & Regem, unicum'q; Pontificē DEI & Prophetam eum colunt & uenerantur: quiq; (quod

τῷ γε λόγῳ ἰ-σίναρα.

orationem & rationem omnem excellit) nomine eius cēsentur, persuasum illud habent, ut non labrijs tantum & uerborum strepitu illum, sed omni prorsus animi affectione & uirtute colant: usq; eò, ut de facili consilium capiant & statuāt, & ipsam propter eum ponere animam & uitam.

CAPVT V.

SVb hæc, doctrinam SERVATORIS nostri nō nouam ac recentem, posterioribus'ue temporibus à quopiam, qui minimum multis præstet, institutam: sed potius, quantum dicere possum, à prima hominum origine, lege naturę, antiquitus à pijs DEI'q; amantibus & iustis uiris, rectißimè tractatam: disciplinæ'q; eius morem, unà cum pietatis & religionis dogmatibus, tempore, generi humano æqualem cognitum, & nō nuper admodum inuentum atq; excogitatum esse, æquū est uisum astruere. Et quod nos quidem recentes omnino, nouo nomine, ut Christiani uocemur, heri quodammodo & nudius tertius aucti simus, satis cōstat. Cæterùm quòd in ipsa SERVATORIS

A toris apparitione, quæ clara & illustris prorsus coaluit gens, nõ exigua illa & infimum locum obtinens, neq; in uno aliquo orbis angulo collocata, sed quæ ferè uniuersam peruaserit terrã: ob eamq; causam quùm pietate in DEVM excellens, cum ope diuina inuicta futura est & incolumis, ad eius specimen, cuius nomine gloriatur, eiusdemq; mores & instituta, longè etiam antea confirmata sit, quoad eius fieri poterit, ostendere conabor. Id quod prophetæ etiam cuidam, ut, quod omnino futurum esset, diuino spiritu illustratus uideret, et quasi mente consternatus prædiceret, contigit: Quis audiuit talia, & quis sic uidit? Si parturiet terra die uno, & si gens progenita est nixu uno. Deinde futuram quoq; indicat appellationem: Seruientibus autem mihi, inquiens, uidetur nomen nouũ, quod benedicetur in terra. Genus equidem Hebræorũ ueneratione dignum est prorsus, uetustate nimirum insigne & præstans. In eo genere raros quidem illos, sed tamen in DEVM amore, iustitia, & cæteris uirtutibus excellentes uiros fuisse, publicis scriptorum monumentis est testatum, & ante & post uniuersale orbis diluuiũ. Inter eos Seth, & Enos, & alij, ipse Noe cum liberis ne potibusq; & posteris suis. atq; horum unus etiam Abraham fuit, quem progenitorẽ suum Hebræi gloriabundi iactant: cumq; ijs unà, qui cognatione genus illius attingunt, & amplum iustitiæ, religionis, & pietatis in DEVM testimonium reportarunt. Quod si quis ab ipso Abraham, & posterioribus ab eo temporibus, ratione inita ad primum usq; hominem recurrat, quamuis non nominis ipsius appellatione, sed tamen re omnes ipsa, de quibus testatum aliquid sit, Christianos inueniet. Quicquid enim complectitur Christiani nomen, ut scilicet obtineas fidei & doctrinæ CHRISTI cognitionẽ, ut sobrietate temperantia & iustitia polleas, ut sanctiorem uitam uirtutemq; uirilis & magni animi perpetuo tenore cõ-

Christianorũ nomen & Ecclesia, ab ipsa Christi apparitione extuit: sed professio eorum, à mundo condito celebrata est.

Christiano rum ortus.

Veteres sine nomine quidẽ, sed reipsa Christiani.

In quib. rebus cõsistat Christiani hominis professio.

B stanter cõtinues, interritusq; et impauidus in professione pietatis in DEVM per omnia persistas: id omne non minus atque nos, illi quoq; præstare studuerunt. Non enim illis admodum curæ fuit uel circumcisio, uel sabbatorum festorumq; dierum cæremonia, uel etiam alimentorum & ciborum obseruatio & delectus, aliarumq; rerum discrimen, quæ Moses primus ut symbola & imagines instituens, posteris suis per manus tradidit: & ne nobis quidem obseruandi ea necessitas imposita est. Certò aũt & liquidò illis constitit, ipsum CHRISTVM DEVM uisum esse ab Abrahamo, eundem responsa dedisse Isaac, colloquutum esse cum Iacob: cum Mose autem, & qui post eum fuerunt Prophetis, sermonem contulisse: pro eo atq; id sacræ indicãt scripturæ. Quam ob causam & illos omnes obscura quadam & tenui nominis sui appellatione dignatus est. Iuxta illud oraculare uerbum: Noli tangere Christos meos. Et item aliud: Et in prophetis meis ne malignemini. Vt iam summatim dicere & colligere liceat, quam antiquitus Abrahæ ostendimus fuisse erga DEVM pietatem & religionem, eam non aliam fuisse ab ea quam nuper per doctrinam ipse suam CHRISTVS in omnes ubique uulgauit gentes. Neq; huic rationi quidquam illud obest, quòd is longo pòst tempore circumcisionem acceperit. Ante hãc enim ipsam fide iustificatum eum fuisse, testimonio scripturæ comprobatum est. Quod per illud astruitur: Credidit autem Abraham DEO, & imputatũ est ei ad iustitiam. Porrò eidem etiamnũ incircũciso, oraculo diuino (fuit aũt id ipsum DEI VERBVM CHRISTVS) de eis qui eodem quo ipse modo in futurũ iustificari deberent, talibus est renunciatum uerbis: Et benedicentur in te omnes tribus terræ. Quod sanè ipsum in nobis consummatum esse, satis constat. Sicut enim ille fide, quam apparenti sibi VERBO DEO habuit, iustificatus, pristina uita patriaq; religione relicta, ac pro fessione pietatis omni, in unicum rerum omnium gubernatorem & Dominum

Ritus & cæremoniæ ueteris testamenti symbola et umbræ rerum aliarũ fuere.

Veteres Christum cognouerunt.

Eadem fuit Abrahæ fides, cũ ea quam Christus ipse docuit.

Iustificatio Abrahæ.

Sicuti Abrahã, ita et Christiani iustificantur.

Iustificationis formula in Abraham.

DEVM collata, non Mosaicæ illum legis cæremonijs, sed uirtutis factis coluit: itidem & in præsentia, eundem ipsum pietatis erga DEVM ritum, per habitabilem terram omnem, apud solos Christianos in usu esse, manifestò satis apparet. Vt iam nihil obstet, quin colligere inde & cõcludere posſimus, unam eandemq́; & nunc esse, & olim fuisse uitam, & nobis Christianis, & qui antiquitus ex præscripto DEI uixerunt omnibus: neq; nouum aut peregrinum esse institutum nostrum, sed (siquidem liberius dicendum est) primũ hunc esse & solum uerumq́; DEI cultum, qui per CHRISTVM est: qui cultus olim quidem tenuiter & obscurè sit exhibitus, nunc uerò tanq; quędam fax lucidior orbi uniuerso illuxerit. A

Christiana pietas & religio omnium antiquiſsima.

CAPVT VI.

Aec quum ita se habeant, necessarióq; sic sint præmissa, deinceps ab apparitione SERVATORIS secundum carnem, tanquam auspicata & felici uiæ duce, adiutorem atq; authorem ipsum principio carens DEI VERBVM, initio eius quę de eo suscepta est, orationis pręficientes, ne scilicet à ueritate aberremus, historiã ordiemur. Paulo uerò altius res ipsa repetenda. Gens Iudæorũ, ut dictum est, priusquam diuina prouidentia Moses dux ei præfectus esset, libera quodammodo & sui iuris fuit: & progenitorem iactans iustum Abrahã, tenui cognitione numinis alijs antecelluit populis. Hęc postquam in Aegyptũ uenit, per Iosephum, in seruitute ibi fuit annos quadringentos. Inde autem illam eduxit Moses: qui miraculis & prodigijs edendis, in tantum supra ipsius naturę captum pollebat, ut etiam colloquio DEI frueretur, ab eoq; rerũ agendarum consilia & rationes peteret. Præfuit ergo genti ille, ac rex ipse & idem sacrorum Antistes ius populo dixit. Rerum tamen sacrarum curam Aaron sortitus est, communicata cum eo per Mosen tali functione, qui Aaronis frater fuit. Post hunc autem successor eius Iesus Nauæ filius, rerum administrationem suscepit. Deinde rem Iudaicam principes rexerunt, Iudices dicti: qui numero duodecim fuerũt, per succeſsionem ordine in defunctorum locum surrogati. Postea talem rerum administrationem ægrè ferentes Iudæi, regem sibi creari depoposcerũt. Et Saul primus eis à propheta Samuele rex unctus est, idq; DEO per oraculum iubente. Huic Dauid succeſsit, Dauidi filius Solomon. Deinde ordine alij reges, uiginti quatuor numero: qui quidẽ rebus Iudaicis annos quadringentos quadraginta octo præfuerunt. Postea quum Babylonius Nabuchodonosor bellicam contra eos expeditionem sumpsisset, unà cum urbe templum est euersum, & populus Babylonem captiuus ductus ad annos septuaginta. Quum quidem Chaldæi siue Babylonij antea idem quod Iudæi perpeſsi fuissent à Medis, bello illis illato, qui ad trecẽtos usq; annos ferè regnum eorum tenuerunt. Medorum uerò regem ultimũ, cui Astyagis nomen erat, Cyrus Persa bello oppreſsit, imperiumq́; à Medis ad Persas transtulit. Cæterùm & ij non minus quàm ducentis uiginti annis imperio potiti, usq; ad Darium Arsamũ, ab Alexandro Macedone eo sunt exuti. Qui regno in Monarchiæ formã redacto, post duodecimum rerum suarũ gestarum annum, uita excedens, amicis suis Macedonibus, quorum pars Ptolemæi cognominabantur, regnum reliquit. Ii per successionem tredecim numero, Persarum res obtinuerunt annos ducentos nonaginta tres. Arsaces porrò Parthus Ptolemæo ultimo, qui etiam Dionysius dicebatur, Cleopatræ patri, in qua postrema Macedonum apud Aegyptios defecit regnum, bellum intulit, Parthisq; Persarum imperium tradidit. Nec ita multo post Macedonum ditio in Romanorum peruenit potestatẽ: & inde Parthorum reges nomen quoq; Arsacidarum habuere. Porrò qui ab Arsace progeniti regnum

B

Iudaicarum rerum synopsis, & commemoratio breuis.

Captiuitas Iudæorum Babylonica.

Iustinus lib. 13. de Perdicca loquens: Inter principes, inquit, prouincias diuidit, simul ut remoueret æmulos, et munus imperij beneficij sui faceret. Primo Ptolemæo Aegyptus, & Africæ, Arabiæq; pars sorte uenit, &c. Chronici scriptores Medo-

Regnum Assyriorũ, Medorum, Persarum.

Dariũ istũ Arsanis filium alij dicũt. Iustin. lib. 10.

Macedonũ Chronographi, Ptolemæos in Aegypto regnasse tradũt an. 296

Parthorũ.

A regnum obtinuere, usq; ad Artabanum peruenerũt, rerum administratione annis ducentis septuaginta retenta. Post Artabanum uerò, Chosroæ genus Persis imperauit. Artaxerxes enim pater Chosroæ, Magus, dolo Artabanum aggressus occidit: primusq; inter Persas cidarim sumpsit. unde & apud ipsos celebre Magorum nomen fuit. Alexander autem Mammææ filius Romanum administrauit imperium, quum Parthus adhuc Persis rex præesset. Enimuerò Iudæi à Dario primo, seu (ut alij tradunt) à Cyro, post annos septuaginta, captiuitate soluta, libertate donati, urbem simul suam & templum, quæ Dauid & Solomon construxerant, restaurarunt: & patrijs sacris, ritibus, atque cæremonijs operati sunt, non regia (ut antehac) potestate & administratione, sed paucorũ optimatium gubernatione utentes. Sacerdotes enim res eorum rexerũt. Et ad aliquod usq; tempus satis feliciter atq; ordine res eorum gerebantur. Postea uerò inter potentiores Iudæorum seditio incidit. quo tempore Antiochus Epiphanes de cuncta Syria aduersus Ptolemæum sextum bello decertabat. Causa uerò seditionis erat, quòd nemo optimatium æquali & eiusdem sortis homini subijci aut parère uoluerit. Et Onias quidem Pontifex, Tobiæ liberis urbe expulsis, superior erat. Illi uerò Antiochum Epiphanem aduersus urbem duxere, iampridem sua sponte consilia ea animo agitantem, & tanquam cupiditatem parturientem, ut urbe eorum potiretur. Ducibusq; illis urbem cœpit, prædam multam egit, templo quoque DEI spoliato: & religionem omnem cum uictimis & cæremonijs sustulit, ad annos tres cũ dimidio. Præterierant tum anni trecenti quinquaginta quinque, ex quo populus Babylone redierat. Sed enim Onias ad Ptolemæum profugit, qui tum ab Antiocho dissidebat, & in Heliopolitarũ agro urbem aliam & templum condit, structura omni ad eam quæ Hierosolymis erat,
B cõformata. Antiochus porrò ex luxuria & intemperantia maiorem in modum arrogans, Iudæis persuadet, ut patrios ritus despiciant, sues ad aras pro uictimis immolent, infantes incircumcisos relinquant, denique ut cultum legis omnem tanquam rem nihili despuant, mandat. Bacchides autem quidam, impietatis eius administer erat, uir qui ad summam insaniam nihil fecisset reliqui. Hunc Matthias Assamonæi filius (fuit is ex sacerdotibus unus, ex uico cui nomen erat Modeim ortus) armatis secum quinq; filijs occidit: & per metum, loca superiora capit. Vnde postea manu armatorum contracta descendit, prælioq; cõmisso Antiochum uincit, fœdissimeq; urbe expellit. Is popularibus suis, ut princeps, non inuitis præest: breuiq; moritur, Iudæ maximo natu filio rerum administratione relicta. Iudas porrò Antiochum timens (minimè enim illum quieturũ putabat) militem ex popularibus cõscribit: & primus legatis Romam missis, cum Romanis ducibus pacem fœdusq; paciscitur. Idem pro insigni pietate sua templum simul repurgat, & uasa noua ad sacrificiorum usum procurat. Interea Antiochus moritur, & filius eius (Antiochi ei quoq; nomẽ fuit) cum maximo exercitu contra Iudæos progreditur, prælioq; commisso retrocedit, & partẽ copiarum ad obsidionem urbis relinquit. Ibi Iudæ in prælijs omnib. uirtus in primis enituit. qui quum fortiter dimicans, multos ex hostibus ferro cecidisset: tandem ipse quoque cæditur, cumq; eo frater Ioannes. Eius sed enim potestas ad Ionatham, fratrem quoq; eius, peruenit: qui magis etiam confirmata cum Romanis amicitia & societate, fœdus insuper cum Antiochi filio init: apud quem quum pro hospitij atq; amicitiæ iure uersaretur, à tutore eius Triphone necatur. Simon porrò frater in locũ eius succedit: & rem strenuè gerens, Antiocho se belli societate coniungit, contra Triphonem, qui ei bellum intulerat, ducenti. Cæterùm quum Antiocho in Triphone opprimendo egregiam nauasset operã, po-

Marginal notes (left): Chosroæ genus. — 1. Esdr. 6. — Notabilis seditionis causa, apud Iudæos. — 1. Mach. 1. — Exemplum uiolati iuris hospitij. — Antiochus Sedetes. — Item uiolatæ societatis belli.

Marginal notes (right): rũ Imperium durasse notant annis 265. uel, ut alij uolunt, 293. Persarũ, annis 231. — Libertas Iudæorum ex captiuitate Babylonica. — Oligarchia et Aristocratia. — Fuit is Ptolemaeus Euergetes secundus. — Bella ciuilia Iudæorum. — Idolum etiam templo imposuit. Ioseph. libro 12. cap. 6. — Antiochi fœdissima apud Iudæos tyrannis. — Hic Matathias in libro Machab. dicitur. — 1. Mach. 1. — Antiochus Eupator. — Antiochus Soter. — Triphõ, interfecto Antiocho, regnũ Syriæ inuaserat. Iustin. lib. 36. Ioseph. libro 3. cap. 10.

Ioseph. lib. 13. cap. 11.

stea illum minimè amicum sibi esse cognouit. Ille enim Cendebæo duce misso, & A terram Iudæam uastare, & Simonem captum ad se adducere iussit. Sedenim Simon Cendebæum cum exercitu plurimorũ milium aduenientẽ, prælio & conflictu omni fortissimè uincit, popularesq; suos à ui & impetu Macedonum liberat, post annos centũ septuaginta *: & pontifex creat. Sed breui postea & ipse Simon à genero Ptolemęo in cõuiuio interimitur. Ptolemęus sanè uxorẽ quoq; eius, & duos filios, in uincula conijcit: & percussores, qui Ioannẽ tertium filium (erat huic quoq; Hyrcani nomen) necarent, disponit. Sed ille Hierosolyma profugiens, structas sibi cædis insidias effugit: & paterno per successionẽ pontificatu accepto, gratijsq; per sacrificia DEO actis, quanta potest celeritate cõtra Ptolemæum progreditur, auxilium matri & fratribus laturus. At illos Ptolemæus, ut Hyrcano ægrè faceret, occidit.

Ex quo scilicet illi apud Aegyptios regnare cœperunt, & Syros.

Exemplũ crudelissimum, hospitij & affinitatis uiolatæ.

Porrò Antiochus iunior indignatione simul & recordatione earũ rerum quę à Simone Hyrcani patre perpessus fuerat, commotus, aduersus Hierosolyma exercitum iterũ ducit. Hyrcanus aũt, Dauidis recluso sepulchro, obsidionem urbis trecentis redemit talentis. Post hæc, quum prosperis uteretur rebus, & longè lateq; ditionem suam propagaret, Aristobulo & Antigono filijs eius cum eo rem militarẽ administrantibus, inuidia popularium quàm maxima contra eum est exorta: qui tamen apertè contra eum suscepto bello, occubuere. Sedenim Hyrcanus, qui & Ioannes dictus, satis feliciter peracta uita, quinq; relictis filijs, & optimè repub. annis triginta tribus gesta, uitam finit. Eius deinde maximus natu filius Aristobulus, administrationem rerum confestim in regni formam redigit, & primus sibi diadema imponit, post annos quadringentos septuaginta & unum, & menses tres, ab eo tempore, quũ populus seruitute Babylonica liberatus, in patriam suã redijt. Atq; hic quidem matrem fame enecat: mox quoq; fratrem, quem maximè dilexerat, Antigonũ. B Quomodo aũt ea cędes peracta sit, Iosepho eam cõmemorandam relinquimus. Sedenim quum non ultra unum annũ rebus præfuisset, moritur. Cuius uxor fratres eius ex custodia & uinculis emittit: & alterũ, qui ætate grandior uidebatur, Alexandrum nomine, regem constituit: qui mox alterũ, regnum affectantẽ, trucidat: tertium uerò, qui ociosam sibi delegerat uitam, priuatũ agere patitur.

In festo tabernaculorũ Antiochus Hyrcano in holocaustũ taurum dono dedit. Ios.

Hyrcanus Idumæam subegit, & Iudaicis legibus ei uiuere permisit. Idem Ioseph.

Aristobulus primus diadema.

Hic etiam primus apud Hebræos peregrinum militẽ decre corpsit.

Lib. 13. cap. 18.

Alexander iste, cum Cleopatræ filio Ptolemæo, cognomento Lathuro, prælio cõgressus, fortiter uictoriam reportauit: & Ptolemæus à matre Cleopatra pulsus, in Aegyptum profugit. Alexander aũt, quum populares grauibus affecisset iniurijs, adeò ut octingentos in crucẽ egerit, quartana febri confectus, uitã finiens, coniugi Salinæ, quę etiã Alexandra dicta est, regnũ reliquit. Eodem tempore & Damasceni Aretam Parthum contra Ptolemæum ducunt, & Cœlesyriæ regem constituunt: qui uictoria contra Iudæos potitus, inde ex pactis conuentis retrocessit. Salinæ duo erant filij, quos Alexandro progenuerat. Ex ijs ætate prouectiorẽ, cui Hyrcani nomen inditũ erat, desidem, & ad res gerẽdas minimè idoneum, pontificatu cohonestat: alterum uerò Aristobulum, propter animi & corporis uigorem, priuatũ esse iubet. Qui deinde, quũ mater Alexandra grauiter ægrotaret, occasione ea arrepta: & eorũ manu, quorũ sibi studia conciliauerat, coacta: magnaq; pecuniæ ui parata, regem se ipsum renunciauit. Et Alexandra, priusquam rem pro arbitrio suo cõposuisset, è uita migrauit. Et cõflictu inter fratres cõmisso, ab Hyrcano ad Aristobulũ multitudo defecit. Ita Hyrcanus uel inuitus fratri regno cedit, & priuatã sibi uitam degendam sumit. His ita gestis, quùm multis alijs, tum maximè Antipatro, qui Herodis pater erat, metus incessit. Inimicitias enim contra Aristobulũ gerebat, Hyrcano q; maximè amicus. Et ex Idumæis genus trahens, opibus & splendore apud eam gentẽ facilè princeps

Alexander iste propter crudelitatem, Truculenta cognominatus est. Ioseph.

Sub Alexãdra Pharisæi rempubl. Iudæorũ administrarũt. Idem.

Antipater Herodis pater.

ceps

A ceps erat. Is itaq; Hyrcano author fuit, ut ad Aretã Syriæ regẽ se conferret, & auxilia ab eo ad regnũ recuperandũ peteret. Et Aretas quidem Hyrcano subsidiũ ferens, regnũ & ipsam urbem illi restituisset, nisi Pompeius aduersus Tigranẽ in Armenia bellũ gerẽs, id prohibuisset. Ad quẽ Antipater & Hyrcanus profecti, ei persuadent, ut Aristobulum contemnat, & se Hyrcano, qui iniuria esset affectus, cõiungat. Ita Aristobulus unà cum uxore & liberis uincitur, Hyrcanus aũt in regnũ restituitur: quũ quidem Pompeius urbẽ ipsam deuastasset, et res sacras arcanasq; in templo omnes explorasset, uectigalq; Romanis pendendũ Iudæis imposuisset. Pompeius uerò Aristobulum, & Alexandrũ filium eius, Romã secum ducẽs, profectus est: Scauro administratione Cœlesyriæ permissa. Eidem Pompeio, idoneus & utilis uisus est Antipater Romanorũ exercitui, bellum cõtra Arabes gerenti, & inopia rerũ necessariarũ laboranti, cp is per Hyrcanũ commeatũ in castra subueheret. Interea Aristobuli filius Alexãder à Pompeio profugit: & satis magna collecta manu, negotiũ periculumq; facessit Hyrcano. Sed à Gabinio captus, postea quietus fuit. Enimuerò Gabinius Hyrcano cura tẽpli demandata, reliquã rerum administrationẽ ditioni optimatium cõmisit, & gentem uniuersam in quinq; cõuentus distribuit: Iudæiq; unius tandẽ dominatione liberati, deinde optimatiũ gubernatione ritè regebanť. Nec multo postea, intercedente tẽpore, & Aristobulus Roma profugus, exercitu ex eis qui nouandis rebus studerent collecto, graui pugna cum Hyrcano decertauit: sed Romanis Hyrcano opem ferentibus, à Gabinio, qui tum pro cõsule exercitui præerat, Aristobulus & uictus & captus, & unà cum filio Antigono Romã rursus abductus est. Hyrcanus aũt, & Antipater, Gabinio, qui tum * ad Aegyptum quæ ad Euphratẽ est, castra habebat, pecunias, frumentũ, arma, et auxiliares copias summittere nõ intermittebant.

B Deinde Crassus quidem Gabinio, huic aũt successit Cassius. Hic authore & suasore Antipatro, quicũq; essent factionis Aristobuli, atq; inter hos Pitholaum, interficit. Antipater uerò ex Arabia uxorẽ ducit, Cyprim nomine, ex qua quatuor filiorũ fuit pater, quorũ nomina erãt: Phasaelus, Herodes rex, Iosephus, & Pheroras. Sed enim potentissimos quosq; muneribus sibi concilians, potissimũ per coniugem suã, Aretæ Arabum regi se familiariter insinuauit. Et Aristobulum timens, liberos suos illi, depositi instar, cõmisit. Cæsar porrò, quũ Pompeius Roma † ad Ionium profugeret, Aristobulum libertate donatũ, in Syriã dimisit. Sed effugere non potuit, quin ueneno necareť à Pompeianis: cuius cadauer in Melita repositũ, ab Antonio postea paterno illatũ est monumento. Filius quoq; eius Alexander à Scipione, Pompeij iussu, securi percussus est. Huius filiam, filiumq; Antigonum, Philippion Ptolemæi filius suscepit: & puellæ amore captus, matrimonio sibi eam iunxit, eaq; illi mortis causa extitit. Pater namq; huius Ptolemæus, cõsuetudine cõiugali cum Alexandra cõgressus, propter illius amorẽ filium necauit. Et deinceps, propter coniugiũ eius, fratribus eiusdem curatoris affectionẽ & officium benignè exhibuit. Verùm enimuerò, quũ Cæsar Pompeio deuicto, bellũ in Syria & cõtra Mithridatis filiũ gereret, Antipater ei auxiliũ tulit: in quo bello ille utraq; re eximius, hoc est, & consilio & manu promptus uisus est. Itaq; & ipse, & Hyrcanus, à Cęsare Romana ciuitate est donatus, quin & Pontificatũ Cæsar Hyrcano cõfirmauit, & Antipatrum totius Iudææ procuratorẽ constituit: eo modo utrumq;, ob auxilium operamq; sibi nauatã, remunerans. Antipater sanè Herodem filiũ, quindecimũ agentẽ annum, ducẽ Gallilçæ illicò declarat: Phasaelum aũt urbi Hierosolymitanæ * immittit. Herodes ergo, ab initio statim, indolis & naturæ suæ industriam ostendẽs, Ezechiam prædonũ ducẽ interficit. At Iulio Cæsare à Cassio & Bruto

Hanc nonnulli inferiorem Syriam uocant.

Romanorũ primus Cn. Pompeius Iudæos domuit, templũq; iure uictoriæ ingressus est. Inde uulgatum, nulla intus deum effigie, uacuã sedẽ, & inania arcana. Tacit. lib. 21.

Ioseph. Arabũ regem dicit. de bell. Iudaic. libro 1. cap. 12.

Ioseph. lib. 14. cap. 9.

Paulo pòst, M. Crassus eũdo ad bellum Parthicum, pecunias, quas Pompeius non tetigerat, è templo abstulit. Ioseph. libro 14. cap. 14.

Sed is infeliciter aduersus Parthos pugnauit. Perijt in eo prælio filius eius, & ipse cũ uniuerso ferè exercitu. Plutarchus in Crasso, & Pompeio.

πρὸς αἴγυπτον τὴν πρὸς εὐφράτην.

Cassius Syriæ prætor, Parthos Syria expulit. Eutrop. lib. 6.

Suscepit præterea ex ea filiã Salomem.

πρὸς τὸν Ἰόνιον.

Egesipp. lib. 1.

Ptolemæi incestæ nuptiæ, & parricidium.

Antipater Iudææ procurator.

Muros urbis Hierosolymitanæ is refecit.

** Tanquã præfectum.*

intercmpto, in Syriā Caſsius uenit, copias militares, quę tum ad Apamæā erant, A
receptururus. Cui tributū in earum regionū urbibus colligenti, non minima lucri

Antipatri mors.

pars Herodes fuit. Et quum Malichus quidam Antipatrū Herodis patrē ueneno ſuſtuliſſet, ipſe quoq; ab Herode filio occiſus eſt. Vt uerò Caſsius quoq; ab Antonio & Augusto Cæſare cæſus eſt, & Auguſtus quidem Italiā obtinuit, Antonius aūt Aſiam recæpit, uenerunt Hieroſolymis ad Antonium legati, Herodem & fratrē eius accuſantes, q̄ ſcilicet nomine tantū regis Hyrcano relicto,

Alij Mariamnem Alexādri filiam fuiſſe dicunt.

ipſi per uim, rerū in Iudęa potirentur. Herodes porrò ſibi metuens, pecunia Antonium aggreſſus, expugnat, adiuuante Hyrcano: cuius ex filia neptē Mariamnem Ariſtobulo progenitam, poſt obitū uxoris, quam ex Arabia duxerat, Herodes matrimonio ſibi iunctā habebat.

Tetrarchiæ Iudeæ.

Multis ita Herodē, fratresq; eius accuſantibus, ita querelis eorū animum Antonius attendit, ut in quatuor ditiones uniuerſum paternū regnum diuiſum, fratrib. traderet.

Antigonus regnum Iudeæ Parthorum auxilio recuperat.

Cæterùm Ariſtobuli filius Antigonus, qui apud Philippionē Minæum fuit, poſtquā ille è uiuis exceſsit, & Lyſanias in patrium ſucceſsit regnū, perſuadet Pacoro & Pharnabazo (Parthi hi fuerunt) ſub mille talentorū ſponſione, ut ſe in patriam reducant, Hyrcanum

Lyſanias Ptolemei Minei, qui ad Libanū habitauit, filius.

aūt peſſundent. Atq; hic quidem, nulla interpoſita mora, in Iudæā irruptionem facit: illi uerò breui Hyrcano & Phaſaelo captis, Antigono rerū omnium adminiſtrationem tradunt. Herodes autē fuga ſibi conſulens, & Romā ad Cæſarem profugiens, ſeruatur: atq; ibi Antonij teſtimonio cōmendatus Senatui & Cæſa-

Herodes primus ex aduenis Iudeæ rex.

ri, rex Hieroſolymorū à Cæſare deſignatur. Itaq; ut Roma reuerſus, exercitū ab Antonio (circa Syriam is erat) accepit, uarijs certaminibus cum Antigono congreſſus, ſæpius repellitur. Poſtea aūt Soſio adducto, & multa cæde facta, ui magna Hieroſolyma capit. Et ſacri templi rebus à direptione conſeruatis, Antigo-

Antonius hūc ſecuri percuſſit, Ioſeph.

num uinctum Soſio tradit, illumq; hic ſtatim ad Antoniū ducit. Herodes por- B
rò rurſum ſuſpectam habens & metuens Antigoni generis nobilitatē, nē ſcilicet ille Romā profectus, iura ſua apud Senatū exponeret, & Romani ſe quidem ut

Ioſeph. lib. 14. cap. ult.

priuatum & aduenā reijcerent: illi uerò, aut ſaltem filijs eius regnū redderent: perſuadet, corrumpitq; pecunia Antonium, ut Antigonū occidat. Sic ille confeſtim ſecuri percutitur. Hyrcanus uerò et ipſe à Parthis redemptus, ad Herodem confugit: & ille quidem eum in precio primùm habuit, ſuſpectum uerò poſtea ſibi interemit. Poſtquam uerò fratrē quoq; Mariamnæ coniugis ſuæ, quem Pontificem arte quadam, per ſpeciem tutelæ & curæ, creauerat, æſtatis tempore in ſolio lauantem & natantem ſuffocauit: unus ipſe dominus & rex cunctæ

Herodi ab Augusto Cæſare regnum Iudeæ confirmatum.

Iudææ factus eſt. Primùm equidem Antonius illi regnū authoritate ſua confirmauit. Simulatq; uerò ille Cleopatræ deſiderio & amore captus eſt, & Cæſar Auguſtus ad Actium prælio commiſſo eum fortiſsimè deuicit, atq; is in Syriam

Herodes Mariamnem uxorem, et amicos neceſſarios ſuos occidit. Ioſeph. lib. 15. capite 9.

peruenit, ac paulo pòſt Antonius & Cleopatra uiuere deſierunt: ipſe quoque Auguſtus Herodi diadema impoſuit, regemq; totius Iudææ promulgās, quum plures ei alias adiecit regiones, tum Arabiæ etiam procurationem commiſit. Sedenim ut ſerenas ſecundasq; eius res fortuna indignans, acerbis domi caſibus uindicarit, utq; ab uxore aduerſa pati cœperit, ciuiū, familiarium, cognatorūq; ſuorum ſanguine pollutus, nunc dicendi locus non eſt.

Quam ob cauſam hucuſque res Iudaicæ ſint expoſitæ.

Atq; hæc ſic expoſui, ut « prophetiam dilucidam claramq; producerem, quæ dicit: Non deficiet princeps « ex Iuda, nec dux ex fœmore eius, donec ueniat is cui repoſitum eſt, & ipſe eſt ex- « pectatio gentium.

Prophetia de Meſsiæ natiuitate & aduentu, impleta.

Vt namq; qui à Iuda generis coniunctionem traxere, Principes defecerint, & ut Herodes ex Idumæis aduena Hebræis rex præfuerit, ſatis eſt declaratum, quum ſcilicet finem exitumq; ſuum prophetia eſt cōſequuta: ſicuti paulo pòſt longius progreſsi, apertioris cognitionis gratia exponemus.

Quum

A Quum enim Augustus Romam reuersus, Romanorum imperium in unius redegisset potestatem, quadragesimum secundum eo Imperij annum agente, & quum per uniuersum Imperium edictum promulgatum esset, ut in sua quisque urbe recenseretur atque describeretur: tum etiam SALVATOR NOSTER IESVS CHRISTVS natus est, idq; eo qui opinionem fidemq; omnem superat modo. Quæ uerò genitrix, & qui partus ipsius fuerit modus: inde iam, quàm fieri potest breuissimè, dicam.

CAPUT VII.

Osteaquam enim perfici atq; exhiberi debuit ingēs illud naturamq; omnem longè superans mysteriū, opus fuit prorsus instruere & præparate uas, quod eum qui incomprehensibilis est comprehenderet. Inuenta itaq; est beata uirgo Maria, dignum Deumq; decēs VERBI domicilium, etiam ante natiuitatem DEO consecrata, atq; ex membris senilibus & longè à naturę feruore alienis, tanquam quidam diuinitus datus fructus producta. Ioachim & Anna parentum erāt nomina. Ambo accuratiore, iuxta præscriptum legis, uita præstantes & clari, nec non primis quibusq; & splendidissimis nobilissimisq; genere connumerati. Vitam autem ad senectutem, sine prole edita, produxerant. Erat enim ad liberorū procreationem Anna aluo infœcunda. Et quum ob sterilitatis causam non haberet cōmunes cum matronis & maribus à lege tributos honores, exemplo matris Samuelis ipsa quoq; fit supplex DEO, & in templo sedulò uersatur: ne scilicet à benedictionibus legis excluderetur, sed ut ei matri esse liceret, orans: ac quod paritura esset, ipsi DEO dicaturam se esse uouens. Sed enim diuino nutu, ad eam quam petierat gratiam, Anna confirmata atq; roborata, postquā puella è maternis prodijt locis, Mariam eam statim nominauit, ænigmate latenter à DEO acceptam gratiam declarans. Vt uerò infans à lacte materno iam abhorruit, & mammā attingere uoluit, promissionem mater adimplet: & in templū ascendens, iuxta uotum, eam DEO consecrat, tertium iam tum ætatis agentē annum. Et sacerdotes quidem tum eam tanquā sanctius quoddam donariū suscepere, & puellam in sacrario fouendam esse duxere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem. Itaq; illa, ut res diuina, intacta, & sacrosancta, in templi sanctiore loco & adytis ipsis uiuebat. Postquàm autem adoleuit, consilium sacerdotes agitarunt, quid de ea statuerēt, ne in sacrum eius corpus admittere quicquam uiderentur. Sacrilegium namq; prorsus se cōmissuros putabant, si uiro eam coniungerent, atq; in seruitutem coniugalis legis redigerent, quæ semel DEO dicata esset. E diuerso autē puellam eo ætatis flore, in sacratiore templo uersari, nec permissum lege putabāt, nec rem satis honestam & decoram esse uidebant. Sæpe itaq; & multū re deliberata, diuinitus eis per inspirationem ostenditur, ut eam alicui, qui ad templum sedulò esset, sponsę nomine committerent. Eum uerò talem esse debere, cui rectè uirginitatis custodia demandaretur. Porrò non alius ipso Iosepho uisus est esse magis idoneus, ad solorum sponsalium coniunctionem contrahendam: quippe qui propinquitate generis eam contingeret, (eiusdem enim tribus erant) insuper uerò & senio & honestate morum iampridem bonæ fidei existimationem consecutus esset.

Parentes Deigenitricis uirginis Mariæ.

B *Maria uirgo nascitur.*

In templū præsentatur.

Sub spōsalium nomine, Iosepho committitur.

CAPUT VIII.

Taq; in Nazareth cum Iosepho domicilium illa habens, ab Archangelo Gabriele lætū accipit nuncium: Aue, dicente, gratia plena, Dominus tecū. & simul cum ea ipsa uoce † intransibiliter æternū & ante seculare VERBVM DEI descendit, & conditionē naturāq; nostram,

Maria uerbū Dei diuinitus concipit.

† intransibiliter nō tamen e ... [illegible]

A

Elisabethā cognatā uisitat.

Elisabeth eam excepit.

Vaticinatio Mariæ.

Maria domū reuertitur.

Iosephū à Maria sponsa discedere meditantem, Angelus in officio retinet.

Quur angelus Mariā Iosephi coniugem dixerit.

B

inenarrabili naturamq; superante modo subit, supra mentis intelligentiæq; nostræ captū, massæ & fermento humano mixtū atq; temperatū. Et angelus quidem salutatione legationeq; functus, ab ea discessit. Ipsa uerò festinabūda ad oram montanā concessit, simul & fœtū præter opinionē sibi ab angelo denunciatum considerans, & id quod de se accidisset cognoscere festinās: præterea, ut cognatam suā Elizabeth salutaret & alloqueretur, quæ & ipsa, præter ætatē, in sextū iam mensem, Ioannē in utero grauida gestabat. Putabat deniq; illā, quòd prouectioris esset ætatis, noui quicq; sibi dicturam, annunciaturam'q; esse, de noua fœtus sui cōceptione. Adit itaq; eam, & salutat. Infans aūt sextum iam implens mēsem, suauiter subsilit & exultat: famulusq; in utero cōclusus Domino, qui & ipse in utero gestabatur, debitum adorationis honorē sanctius dicat, & ore materno, quasi mutuo sumpto, supra naturæ captū uaticinat, matrem eam Domini uocans, simulq; inter mulieres benedictam: nec minus uentris fructū, qui ab ea gestabatur, ad quem scilicet nihil uirilis seminis esset collatū, benedictum. Inde porrò & ipsa, id quod proposuerat, quæsiueratq; consecuta, diuino subseruiens spiritui, inani gloria & arrogantia q̄ longissimè semota, quùm se ipsam beatam prædicat, tum id quod futurū esset, apertissimè prænunciat. Quum aūt in moribus esset, ut uirgines, quū partus grauidę mulieri & iam parturienti immineret, secederent: tertium cum ea uersata mensem, q̄ iam ex immensa illa cōsternationis atq; admirationis addubitatione magis magisq; aliquid remitteret, domum suam reuertitur. Interim ei uenter tumescere, & Ioseph de ea, quod minus deceret, suspicari, mysteriū ignorans: quinetiam occultā ab ea discessionē meditari, q̄ uir iustus esset, & rem actam eliminare atq; uulgare nollet. Sed confestim talia cogitanti, cum læto nuncio assistens Angelus, dubitationē eam seni soluit. Oportebat enim clarissimo gratiæ receptaculo & uasi, nihil reprehensionis, indignitatis, & iniuriæ inferri: quod nimirū uel ipsius solis radijs sit splendidus & illustrius. Porrò & filium Dauid illum Angelus uocat, per insinuationē declarans, unde exoptatus expectatusq; ille proditurus esset. Ipsam quoq; sponsam coniugem nominat, quasi diceret: Caue te cogitatio deliberatione ulla conturbet, ut uereare, ne DEVM offendas, tanquam adulteram uxorem domi cohabitantem habens. Tantum enim à piaculo & macula omni abest, ut etiam longè supra naturam sit ista in utero fœtus gestatio. Ne igitur dubites, aut timeas ipsam recipere, quam tu (quantum in te est) repudiasti & extrusisti. Quin gaudio exilire te magis decet, & animum lætitia & uoluptate, quæ naturam excellit, adimplere. Quod enim, inquit, in ea editum est, ex spiritu sancto est.

CAPUT IX.

Prophetia de aduētu Meßiæ in Christo adimpleta.

Vnc sanè necessariū mihi esse uidetur, ita ut pollicitus sum, ut ostendam, ad finem exitumq; suum prophetiam illam peruenisse: Non de " ficiet princeps ex Iuda, nec dux ex fœmore eius, donec ueniat cui re- " positum est, & ipsum esse expectationem gentium. Quæ prophe- " tia, de Saluatore nostro hoc liquidissimè profert. Tunc enim ille aduenit, quum Iudæorum duces in Romanorum potestatem redacti, defecerunt, & sceptro Imperioq; eorum paruerunt. Sub iugum enim seruitutis ab illis missi, tributum illis soluerunt, & unà cum aduentu CHRISTI prima illa descriptio & census est actus. Oportebat enim in descensu Regis cœlorum in terram, etiam terræ Principes suum ministerium & munus ei præstare. Verùm enimuerò nihil obstat, quo minus denuò per compendium historiam percurramus: ut & ea quæ præmissa sunt, certius clariusq; intelligantur. A' temporibus Mosæ, & quæ illum

A dum præcessere, ut antea dixi, à suis principibus, qui ex tribu Iudæ genus ducerent, gens Iudęorum olim regio more regebatur, donec Augustus unus solusq; Imperator est renũciatus: sub quo primus Herodes, aduena & alienigena, à Romanis demandatum sibi Iudæorum regnum accepit. Fuit is paterno genere, ut Iosephus opinatur, Idumæus: materno autẽ, Arabs. Antipater enim, huius pater, ex Arabia uxorem Cyprim duxit: quæ eum quatuor filiorum patrem fecit, quorum unus Herodes fuit. Vt autem Africano uidetur, qui & ipse magnã est in scribendis historijs laudem consequutus: Antipater (sic ipse scribit) Herodis " pater, filius Herodis cuiusdam Ascalonitæ fuit, sacerdotis cuiuspiã serui, cui in " templo Apollinis sacrorum cura demandata fuerat. Huius filium Antipatrum " adhuc tenerum, prædones Idumæi captum apud se retinuerũt. Redimere enim " pater eum, propter pecuniæ inopiam, non potuit. Itaq; quòd apud eos est edu- " catus, pro Idumæo habitus est. Postea uerò in Hyrcani Iudææ Pontificis amicitiam peruenit, & in certaminibus illius aduersus fratrem Aristobulum cõmodus compertus est, regnumq; eius admodum à fratre accisum, in libertatem asseruit. Deinde autem Romanis in rebus omnibus se utilem & industrium, quum aduersus Aegyptios & Arabes bello occupati essent, prębuit. Et postquam Aristobulus quidem à Pompeio turpiter uinctus, Romam missus, & Iudæorum natio seruitute oppressa est: beneficio fortunæ huic contigit, ut procurator Palæstinæ fieret. Et quum deinceps Hyrcanus quoq; à Parthis captus, in quo ultima dignitatis Pontificiæ constitit succesſio: & Antipater Herodis pater, qui inde magis magisq; creuerat, Malichi cuiusdam dolo necatus esset: is ipse Herodes, magnam uim pecuniæ Romanis ducibus largitus, eorumq; se imperata facturũ pollicitus, regnum ab eis traditum accepit. Quum enim Cæsar Augustus, cum

Repetitur breuiter Antipatri & Herodis res.

B ingenti exercitu, procellæ & fulminis instar, impetum in Aegyptum faceret, eo consilio, ut Cleopatram, ad quam postremam Macedonica Ptolemęorũ ab Alexandro potestas & ditio pertigit, & ipsum Antonium illecebris eius detentum, debellaret & caperet: Herodes iste se ei coniunxit, paratus quæcunq; illi placerent, prębere & suppeditare: frumentũ, arma, & pecuniæ numerũ ingentem, & quæcunq; præterea posset præstare auxilia. Ibi Aegyptus & Cleopatra in potestatẽ Cęsaris & Romanorũ uenit, duodecimo anno postquã Augustus Imperiũ suscepit. Huic sanè Herodi, quum Romã uenisset, & Augustus referre ei aliquã pro pręstitis sibi officijs gratiã uellet, de Romani Senatus cõsilio & uolũtate, diadema imposuit, & regẽ Iudęæ creauit. qui Hierosolymis potitus, q; sciret Iudęos generis obscuritatem, quòd scilicet aduena esset, & pręterea crudelitatẽ naturæ eius, ingeniũq; ferox q; maximè auersari & odisse: quosdã ex ciuib. urbe exegit, quosdã per iniuriã malè tractauit, nõnullos etiã ferro necauit, templũ deniq; spoliauit, & urbẽ uastauit ac diripuit. [a] Ad hęc tãta facinora illud quoq; flagitiosissimè addidit: Publicas enim tribuũ descriptiones omnes, quę ab ipso usq; Esdra durauerãt, furore percitus flãmis cõsumpsit. Illud pessimũ omnino secutus consiliũ, ut qui eo nomine arroganter superbirẽt, de cætero ignorarent, unde quisq; genus traheret, qui indigenæ, qui'ue inquilini (quos γειώρας, hoc est, aduenas & gentiam, & alienigenas uocãt) essent. Qui quùm stultè admodũ & sordidè de rebus huiusmodi iudicauit, tũ Pontificis quoq; magnificentiorẽ uestẽ ipse primus arcæ inclusit, signoq; annuli muniuit: quibuscunq; etiã uilissimis nũdinari uolentibus, hoc pacto Pontificatũ uenalẽ, annuis redditibus & pensionibus, præteritis spretisq; qui generis uetustate celebres essent, proponẽs. Ideoq; et de Põtificia ueste, & de sacerdotijs ipsis, filiũ quoq; eius Archelaũ, quiq; post illũ à Romanis Iudæorum obtinuerũt Imperium, fecisse, Iosephus tradit. Hæc porrò, ne quisquã

Crudelitas Herodis in ciues suos.

Idem, ut obscuritatem natalium suorum tegeret, descriptiones tribuum & genealogias Iudæorum combussit.

Pontificatum & sacerdotia Iudæorum uenalia habuit.

a Herodes tẽplum, post captiuitatem Babylonicã à Zorobabel et Esra ædificatum, fũditus diruit. Et maximis sũptibus, summaq; magnificentia, aliud secundũ formam primi illius, quod Solomon extruxit, denuo condidit. Ioseph. lib. 15. ca. 11. de Bell. Iudaic. libro 1. cap. 27.

Idem Simonem socerum suum sacerdotio priuauit, & Matthiã Theophili filium Pontificem designauit. Idẽ lib. 17. cap. 5.

putet

Christo nato Danielis Hebdomades impletæ sunt.

putet tanq́; per digressionē, obiter & extra propositū à me dicta esse. Sunt enim etiam propter alterius Prophetiæ, quæ apparitione & aduentu Saluatoris impleta est, declarationem, & propter ueram temporum obseruationem adducta. Hebdomades enim, quæ apud Danielem sunt, eo tempore CHRISTO Imperiū obtinente, numerum suum compleuerunt: in quibus, simulatq; finitæ essent, clarissimè Iudæorum unctionem sublatum iri, spectator DEI prædicit propheta: id quod aduentu CHRISTI in terram est factum, atq; completum.

Iudæorum unctio abolita.

CAPUT X.

Variāt in annotatione anni huius natiuitatis Christi Chronographi, & temporū obseruatores. Nam quidam etiā Christum natū esse asserunt, anno à mundo condito 3944. nō nulli 3962.

AGebatur tum annus à mundo condito quatermillesimus quingentesimusquintus, ab Augusti Imperio quadragesimus secūdus, & à Macedonicæ ditionis solutione uigesimus octauus: quum Saluator noster, sub eo qui tùm agebat censu, † Cyrenio Syriæ præsidente, in Bethlehem natus est. Ita ut etiam per prophetiam est prædictum. Exijt itaque edictum census & descriptionis: inuitosq; etiam, in serena illa tranquillitate pacis, quæ * ex unius Imperio obuenerat, patriā quemq; suam petere, ibiq; censeri atq; describi coegit. Cum alijs porrò & Ioseph, unà cū Maria, admiratione inter mulieres omnes dignißima, ad ciuitatem suam Bethlehem, intra Iudææ fines sitam, (quippe qui ex Dauide genus traheret) est profectus: eam quā tum incolebat, Nazareth scilicet, relinquēs. Erat ea illi aliena, sed ibi tum domicilium habebat: quòd Iudææ regio, proximis continuis bellis, nunc in huius, nunc in illius potestatem transisset. Edictum autem Cæsaris, in suam ciuitatem ipsum Iosephum „ coegerat, ne quid de uaticināte prophetia illa intercideret: Et tu Bethlehem, ter „ ra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. ª Census & descriptionis huius, quæ grauis admodum Iudæorum genti fuit, & ipse ueritatis consectator Iosephus in decimooctauo historiarum suarum libro meminit, hisce uerbis: Cy „ renius, uir Senatorius, gestis ordine alijs magistratibus, quùm alia omnis gene „ ris dignitate clarus fuit, tum ad consulatum etiam peruenit. Is cum paucis in Sy „ ria erat, à Cæsare eò missus, ut ius diceret, iustitiamq; populo administraret, & „ præterea censum ibi ageret. Et post pauca deinceps: Iudas Gaulanites, ex op „ pido Gamala oriundus, Saddoco Phariseo partibus suis adiuncto, ad seditionē „ & defectionem plebem sollicitabat, censumq; nihil aliud quàm meram prorsus „ seruitutem afferre prædicabat, populumq; ad libertatem asserendam cohorta „ batur. In secundo quoq; belli Iudaici libro, ita inquit: Vir quidam Galilæus, „ Iudas nomine, populares ad defectionem sollicitauit, maledictis probrosè illos „ insectans, si Romanis tributū pendere perseuerarent, & secundum Deum mor „ tales ferrent dominos. Cui Lucas in sacris Actis consona quoq; scribit: Post „ hunc, inquiens, extitit Iudas Galilæus, in diebus descriptionis, & per defectio „ nem auertit populum multum. Perijt autem ipse, & omnes quicunq; ab eo per „ suasi fuerant, dispersi sunt.

** Monarchiæ commoditas.*

Ioseph, cū sponsa sua Maria, ī ciuitatē Bethlehē, ut ibi cēseatur et describatur, cōtendit.

Seditiosi quidem & rebelles cōtra hūc conspirarūt, & malè perierunt.

† Cyreniū alij Cyrinū nominant. Fortasse autē Censorinus fuit. C. enim Martius Cēsorinus cum C. Asinio Gallo consulatum gessit, An. ab urb. cōdit. 746. Paulo ante uerò, anno 742. Coss. fuere M. Valer. Messala & P. Sulpitius Quirinus, quem multi Cyreniū hunc fuisse putant.

ª Census uniuersalis sub Augusto, in orbe actus.

CAPUT XI.

QVandoquidem autem diui Euangelistæ Matthæus & Lucas, genealogiam CHRISTI uariè prodiderunt, & nō pauci, qui talibus rebus persequendis magni clariq; habiti sunt, de ea dissonantia integros libros cōposuerūt: ego prætermissis alijs, Africano historico utar autore, qui aliorū opiniones, utpote quæ ad ueritatē nō pertingāt, reprehendens atq; refellēs, quā ipse à uetustiorib. acceptā, in Epistolis de Euāgeliorū dissonantia, ad Aristidē exposuit, inde trāslatā uerbis ipsius in opus hoc inserā sententiā.

Concordātur Matthæus & Lucas Euangelistæ, de uaria te genealogia Christi.

Nomina

A Nomina eiusdem gentis & familiæ in Israel numerabantur, cēsebanturq́; uel natura, uel lege. Et natura quidē, legitimis & naturalibus liberis, patribus suis succedentibus: lege autem, alio sobolem, sub nomine fratris sine liberis defuncti, creāte. Quoniam enim nondum satis manifesta data fuerat spes resurrectionis, futuram promissionem mortali quadam imitabantur resuscitatione, ne nomen mortui prorsus intercideret. Et quum ex eis qui in genealogiam eam relati sunt, quidam ut legitimi & naturales germaniq́; filij patribus successerint, quidam uerò ex alijs quidem procreati, aliorum autem nomine, quasi per adoptionem scilicet censi sint, utrorumq; facta est mentio: & eorum uidelicet qui genuissent, & eorum qui quasi genuissent. Sic neq; hoc, neq; illud Euangelium, uel à naturæ, uel à legis necessitudine atque coniunctione, genus deducens & numerans, falsi quicquam habet. Implicata enim inter se sunt genera, & quòd à Salomone, & quod à Nathan descendit, repræsentatione eorum qui liberos non creassent, secundisq́; nuptijs ac resuscitatione seminum: ut rectè ijdem quandoq; huius & illius filij fuisse existimati sint, quum quidem ij uiderentur esse, illi autem essent patres: & utraq; generis commemoratio ueritate nixa, ad ipsum Iosephum, multipliciter quidem illa & uariè, sed tamen certò deducatur. Porrò ut clarius manifestiusq; sit, quod modò dictum est, mutationem ipsam generis exponam. A' Dauide per Solomonē progeniem dinumerando, tertius à fine, iuxta Matthæū, reperitur Matthan, qui Iacob genuit, patrem Iosephi. A' Nathan autem, Dauidis filio, iuxta Lucam, itidem tertius à fine est Melchi: cuius filius Eli, ipsius Iosephi pater est. Quum itaq; quasi scopus nobis sit propositus Ioseph, ostendendū uenit, quomodo uterq; ipsius pater dicatur: ipse uidelicet Iacob à Solomone, & Eli à Nathan, genus ducentes. Simulq; quomodo primùm duo isti Iacob & Eli
B fratres, & ante hos, eorum patres Matthan & Melchi, seorsim alter post alterū, eandem ducendo uxorē, uterinos procreauerint fratres: lege uidelicet non prohibente, mulierem, uel per repudium, uel per prioris mariti obitum uiduam, alij nubere. Itaque ex Estha (hoc enim nomen mulieris fuisse traditur) primus Matthan à Solomone originem trahens, Iacob generat: Matthan autem mortuo, Melchi ad ipsum Nathan genus referens, uiduā relictam, ipse quidem eiusdem tribus, sed non eiusdem generis, sicuti antea dixi, uxorem duxit, & ex ea filium Heli suscepit. Hoc modo, diuersorum duorum generum, Iacob & Heli extitisse, eosdemq́; uterinos reperiemus fuisse fratres. Quorum fratrum alter, alterius, Heli scilicet, qui nulla creata prole decesserat, uxore ducta, tertium ex ea suscepit Iosephum filium: iuxta naturā quidem & rationem sibi ipsi, proptereaq́; scriptum est, Iacob autem genuit Ioseph: iuxta legem autem, ipsi Heli, ei enim frater Iacob semen suscitauit. Quapropter & ea quæ de eo texitur genealogia, irrita non est. Quam genealogiam Matthæus Euangelista dinumerans, Iacob autē, inquit, genuit Ioseph: Lucas uerò, Qui erat, ut putabatur, (nam & hoc addit) Ioseph, qui fuit Heli, qui Melchi. De generatione enim ea quæ ex consuetudine & præscripto legis est, significantius quicq; dicere nō potuit. Et uerbū, Genuit, in hac parandorū quasi per adoptionem liberorū ratione, per omnia ad finem usq; subticuit, relatione generis usq; ad ipsum Adā, qui fuit DEI, per recensionem facta. Posthæc Herodis genus ordine Africanus prosequutus, à propinquis & cognatis CHRISTI ea quæ sequunt accepta, ad hunc modū exponit. Quum Hebraicarū familiarū genealogiæ in scripta relatæ, in archiuis & publico tabulario, atq; in his etiā eorū qui ad proselytos & aduenas, usq; ad Achior Amanitē, & ipsam Rhut Moabitidē, queq; ad eos qui ex Aegypto promiscuè prognati prodierūt, referebant, asseruarent: Herodes, quòd nihil ad eū Israelitarū genus pertineret, &

Herodes Iudæorū, proselytorum, &c. genealogias Vulcano conscremauit.

» ret, & quod obſcuritatis ſuę ſibi conſcius eſſet, ea ipſa genealogiarũ monimenta A
» combuſsit. tum demum ſe nobilem genere & illuſtrem uulgo fore putãs, ſi neq;
» alius quiſquam ex publico ſcripto genus ſuum ad ipſos Patriarchas aut proſely-
» tos, ipſosq́; etiam alienigenas promiſcuos, qui γειῶραι uocabantur, referre poſ-
» ſet. Pauci ſanè diligentes homines, priuatos ſibi ipſis genealogiarum commen-
» tarios, aut nomina ipſa memoriã tenentes, aut ea ab exemplaribus petentes, ſtu-
» dio eo delectati, condiderũt: per quos nobilitatis memoria eſt conſeruata. In
» eos commentarios inciderunt, de quibus diximus, δεσπόσυνοι, ſeu δεσποσυνοί,
» hoc eſt, Dominici, ſeu Domicelli & heriles cognominati, propter eam quæ illis
» cum SERVATORE interceſsit generis coniunctionem: qui ex Nazaris & Cho
» chaba Iudææ uicis, frequentius reliquam terrã uiſentes, eiuſmodi genealogiam
» etiam ex diurnarum rerum libris, quoad poterãt, uulgarunt. Cæterùm, ſiue ita,
» ſeu aliter ſe res habeat, dilucidiorem expoſitionem alius quiſquam non inuene-
» rit: ut mihi quidem, & unicuiq; qui æquo candidoq́; ingenio præditus ſit, uide
» tur. Eam uerò ipſi quoq; probate, quamuis nullo certo teſtimonio ſit confirma-
» ta: quòd ſcilicet certius aut uerius quicquã afferri nequeat. Ipſum ſanè quidem
» diuinum ſacrumq́; Euangelium, omni ex parte uerum eſt. Sed illa quoq; in fi- *Matthæi et*
» ne eius, quam diximus, epiſtolæ, addit: Matthan à Solomone proueniens, ge- *Lucæ de ge*
» nuit Iacob. Matthan mortuo, Melchi à Nathan ortum ducens, ex coniuge eius *nealogia*
» procreauit Heli. Vterini itaq; ſunt fratres, Heli & Iacob. Heli, abſq; ſobole ſuſce- *Christi cõ-*
» pta, defuncto, Iacob ei ſemen reſuſcitauit: & ipſum Ioſephum ſibi ipſi quidem *cordantia.*
» iuxta naturam, ipſi aũt Heli iuxta legem, genuit. Sic amborum Ioſeph filius fuit.

Maria & Ioſeph eiuſdẽ tribus fuere.

Hæc quidem ſic Africanus. Certò autem colligere quoq; licet, Mariam ipſam, ex eadem, quæ Ioſephi fuit, fuiſſe tribu. Quandoquidẽ ex præſcripto legis Moſaicæ, tribum alia tribu commiſcere prohibitum eſt. Vt nanque hæreditates & B ſucceſsiones bonorũm à tribu in tribum non transferrentur, ex eadem gente & familia nuptiarum coniunctiones contrahi debere, legislator decreuit.

CAPUT XII.

Erùm enimuerò, edicto cogente, quũ Ioſeph ſimul cum ſponſa Maria pondus uentris, naturam ipſam ſupergreſſum, leuiter admodum ferente, in patriam ſuam, ut ibi cenſeretur, iret, neq; dum ad domum perueniſſent, in agrum quendam diuerterũt, qui ager Salomæ erat. Vigeſimus autem & quintus tum menſis Decembris erat dies, quum ibi, ineffabile pietatis & amoris erga genus humanum tuæ, VERBVM DEI, maximumq́; inenarrabilis partus perficitur myſterium. Tugurium humile, & præſepe, ad iumenta excipienda conſtructum, cœli & terræ Regi genito hoſpitium præparatum fuerat. Hunc ibi faſciæ circumuoluunt: &, quòd honoratior in diuerſorio locus non eſſet, in præſepi omnium altor reponitur. Neceſſe enim erat, quamplurimis ad cenſum & deſcriptionẽ confluentibus, multam poſterius aduenientibus locorum relinqui penuriam. Itaq; hoſpitij inopia ad eum modum laborantem opificem rerum omnium DEVM VERBVM, inanimantium præſepe excepit. Ibi paſtores, greges ſuos noctu cuſtodientes, præſentia angelica circumfulſit; & quum in timorem eos ſpectaculum id conieciſſet, timorem eum rurſum illicò poſuerunt, Angelo propius ad eos accedente, & futuram orbi lætitiam, per eum qui genitus eſſet, indicante. Cuius ſermonem fides ſtatim uera atq; diuina eſt cõſequuta. Namq; unà cum illo innumerabilis cœleſtium uirtutum ac poteſtatum multitudo, circum tuguriolum uolitans, laudem omnium ſummam Do-
» mino cõcinebrant; Gloria, dicẽtes, in excelſis DEO, & in terra pax, in hominibus

Mirifica Saluatoris noſtri natiuitas.

Ea paſtoribus renunciatur.

Angelorum hymnus.

bona

A bona uoluntas. Hoc modo, quū duplex esset, DEVS idemq; homo VERBVM, humiliter simul & magnificentissimè primordia primi ipsius in terram per natiuitatem descensus exhibuit: atq; ut certò suam cum Iudæis cognationem confirmaret, hominis more Mosaicæ legi, ita ut decebat, debitum suum tribuit ritum. Et die octauo, Dominico scilicet, circumciditur in Bethlehem, in domo Iosephi, & ibi nomen IESV accipit (salutē porrò id significat) pro eo atq;, antequā conceptus esset, id nomen diuinus per oraculum præscripserat Gabriel. Deinde & purificationis expectat tempus. Postquā uerò status, decēnario numero quater reuoluto, aderat dies, ut masculus, & qui primus omnino & solus uuluā adaperuisset, in Hierosolymitanū à parentibus deportatur templū: ut ibi, iuxta rece ptum morem, sacrificium offerret, par turturū, aut pullos duos columbarū: sobrietatem scilicet, temperantiam & simplicitatem in omnibus subindicās. Ibi sanè aderat, qui spiritu ferebatur Simeon, & grandæua Anna: eumq;, qui in curru Cherubin uehitur, senilibus Simeon excipit manibus. Ambo uerò quum infantem paruulum uiderent in materno sinu subsilientē, magnum Israelis in eo perspiciebant DEVM. Et postquā de eo quæ debebant prædicassent, & id quod futurum erat, quamuis sub inuolucro, apertissimè tamen, ostendissent, ut scilicet in multorum positus esset ruinam simul & resurrectionē, & in signum cui cōtradiceret: denique ut uirginalem animam, propter eum, doloris gladius olim pertransiturus esset: carnis uinculis deinde sunt soluti. Hunc Simeonem, fama est, ex eis fuisse unum, qui uirtute, dignitate, uitæq; sanctitate excelluerunt. qui quū aliquando illi prophetæ Esaiæ oraculo legens incumberet, quod ait: Ecce uirgo uterum gestabit, & cōcipiet filium: & de diuini eius responsi fide ambigeret, Angelum ita fluctuanti ei astitisse ferunt, cum oraculo eiusmodi: Non illū prius
B uitæ huius uinculis solutum iri, quàm id, de quo credendo addubitasset, pro foribus primo quoq; tempore appropinquans, & oculis ipse suis conspectum, testimonio suo confirmaret. Quam ob causam ad tantū senium prouectus, quum CHRISTVM DOMINI oculis suis conspexisset, eundemq; in ulnis gestasset, carnis mole protinus solutus atq; liberatus est.

Circumcisio Christi.

Oblatio eius in templo.

Oraculo diuino Simeon certioratus est, se Christum Dominum uisurum esse.

CAPVT XIII.

Deinde parentes, puero IESV recepto, domum in Nazareth sunt reuersi. Congruebat enim, quum per quadraginta dies Bethlehemitæ scilicet, munus suum, in censu & descriptione, eo loco ritè obijssent, ut ad domicilium suū in Nazareth redirent: propter eam, quæ tum ibi eis erat, substantiam & possessionē. Vtrobiq; enim habitabant, cp utroq; loco prouentū aliquem, ut conijcere licet, haberent. Porrò duobus elapsis annis, post spontaneā illam feminisq; expertē cōceptionem, uteriq; gestationē, quum in domicilio Bethlehemitico uirgo DEI mater esset, seu potius (ut alij tradunt) duobus ante diuinā natiuitatem annis, patria relicta se in uiā Magi dedere: atq; itinere peracto, quum etiamnū in præsepi fascijsq; iaceret CHRISTVS, & simul in casa illa diuersorij uersaretur DEI genitrix, in Bethlehē aduenere: quod quidem certius est. Sapientes autē ij, nobilitateq; generis & opibus insignes fuere. Stellam quippe in regione sua conspexerant, non ex illis unam, quę à primordio rerum, firmamento cœli affixæ sunt: neq; ex eis, quæ prodigio & quasi ænigma te regum successiones prænunciant, & dolia, barbatæ, trabes, iacula, & cometæ seu crinitæ, pro formarū uarietate nominantur: quarum sanè omnium ortus ab exhalationibus, quæ supra aerē, circum æthereā cœlestemq; amplitudinē effusę accenduntur, substantiam capit, (ut quidem illi, qui eiusmodi rebus inquirendis

In Bethlehem simul et in Nazareth Iosephum & Mariam possessiunculam habuisse coniectura est.

Magi orientales Christū uenerantur.

laudem sibi & gloriā cōpararunt, tradunt.) Nō itaq; stellā eius generis illi uiderant, sed nouā planè & insolitā, ad terrā uergentē, & plurimū relucentē, persimilemq; adeò reliquis cœli astris: neq; alijs, q̄ qui sideribus cognoscēdis operā dedissent, cōspicuam & apparentē. Et illa quidem non breui, sed duos ante annos, quàm CHRISTVS natus esset, exorta apparuit, ne quis duobus post natiuitatē annis editam putet. Sed enim Magi, cùm nouo isto apparentis stellæ spectaculo in ambiguā cōsiderationē coniecti essent, & de ea diu multumq; inquirendo deliberarent: haberentq; simul ueterē illum Balaā, qui de ea, quod futurū erat, numine afflatus cecinerat: & fortasse etiā ab eis, quos in ueneratione atq; admiratione habuere, sacerdotibus, paulatim per doctrinā, ad mysteria eius quæ rationem oēm excellit, DEI VERBI natiuitatis, deducti essent: maximè uerò DEVS ipse animos eorū ad hoc excitaret, proindeq; summi omniū regis CHRISTI nati prouidentia, stellā, perinde atq; animatā quandam intelligentiæq; participem uim, ex Perside Iudæā uersus moueri intelligerent: tanq; uiæ duce usi præcedentε ea, omnib. posthabitis rebus, ponè sunt sequuti. Et iam prope Iudæā ipsamq; adeò Hierusalem erāt, quū uiæ dux stella, quò (ut equidē puto) natiuitas ea, quæ opinionē fidemq; omnē superat, fama increbesceret, manifestaq; fieret, derepentè disparet. Quū ergo ambigui illi de natiuitate recēs nati regis inquirerēt (Ab Oriente enim, dicentes, uenimus, ut congruentē illi cultū & adorationē piè persoluamus) cūcta urbs tumultu implet: maximè uerò, qui tum regnū ibi obtinebat, Herodes conturbat. Metuebat enim regno, & plurimū, ne id ei abrogaret, sollicitus erat. Itaq; Iudæorū sacerdotes ad se cōuocat, accuratiusq; singula percunctat: & potissimū, ubi nam CHRISTVM apud ipsos nasciturū, prophetæ uaticinati essent, inquirit. Hic illi Bethlehē Iudææ indicāt, & prophetā Michæam testem laudant, ut urbis suis fidē astruerent. Celebrat aūt, laudibusq; Bethlehē ille effert, progressurū inde Israelis ducē diuino instinctu prædicens. Tum Herodes secretis colloquijs sollicitè & diligenter tempus perquirit, ex quo noua illa illuxisset stella: occulteq; & latenter cum Magis sermone cōmunicato, ire quidem illos, & eum qui natus esset inquirere: quumq; inuenissent, ad se reuerti iubet: ut quum magnifico illos uiatico adiutos domū suam remitteret, tum ipse quoq; profectus iustū recens genito regi honorē præstaret. Illi igitur insidiosis Herodis uerbis decepti, Hierosolymis exeūt, & rursum in stellā uiæ ducem incidunt: quæ ab Oriente eis præcedens, in Iudæa euntibus euanuerat. Admodū sanè læti, atq; incredibili uoluptate repleti, rursum ductū illius sequunt. Postquā aūt stella supra domunculam constitit, & quasi loco firmius affixa, immota permansit, ubi scilicet & mater ipsa & diuinissimus eius filius erant: ibi latère quod querebāt, rectè existimantes, longius progredi supersedēt. Vt aūt in domū sunt ingresi, matrē & puerū conspexerūt, in obscura, humili, & paupere casa uiuentes, & in rebus omnib. ad summā parsimoniam & frugalitatē nihil reliqui facientes. At puer ipse, præter ætatem quasi exultās, & intelligens exceptionem officiumq;, quod per dextrarū porrectionē fiebat, adorationemq; Magorū, & munera item eorū agnoscendo admittebat, quæ munera DEVM ipsum & regē esse declarabāt. hunc siquidem aurū, illū aūt thus indicabat: myrrha porrò mortem, mea causa susceptā, adumbrabat. Sed enim quū eum, pro eo atq; æquū fuerat, adoratione prosequuti essent, dextreq; admodū & auspicatò salutassent, & ut filiū DEI & rerū omniū regem honorassent: in ipso diuersorio sibi pernoctandū esse statuerūt, tanq; familiarem cū eo cōsuetudinē studiosè ambientes, & eximiū quiddā ipsis (sicuti decebat) cōciliare studentes. Sed enim ea ipsa nocte Angelus, qui dux uiæ eorū fuerat, illos oraculo admonuit, ut Herodis inuidi congressum

Quomodo in cognitionē nati Christi, Magi peruenerint.

Quid Magorū munera in Christo Seruatore designauerint.

A

B

A sum fugerent. Ita factum, ut per aliam uiam in suam reuerterentur regionem, uidelicet, ut quàm celerrimè in Persarum regionē doctores & nuncij tantæ rei uenirent: & præterea, ut tyranni inhiberetur furor: simulq́; ut ipse conatum se esse, quæ perfici non possent, intelligeret.

CAPUT XIIII.

In ipsa quoq; Magorū abitione, Ioseph in somnis oraculo diuino admonitus est, ut citra moram & cunctationē, matre et puero receptis, quò Tyranni eęūdem euitaret, celeriter in Aegyptū profugeret: ibiq́; tam diu moraretur, donec, qui pueri animæ insidiaretur, ipse animā exhalaret. Et Ioseph quidē id facit, triennijq́; apud Aegyptios exiliū tolerat. Nec multo pòst, Herodes turpiter uitā finit. & Ioseph rursum diuino responso cōmonitus, unà cū matre, & supra naturæ captū genito filio, in suā reuertitur patriā. Enimuero Herodes, quū uoto suo excidisset, cœptumq́; ei cōsilium minus successisset, qu'm uindictę in Magos cupiditate, à quib. sibi illusum esse putabat, incēsus, tum periculo regni amittendi cōcitatus, cōtra infantes, qui nihil ei iniurię intulissent, indignationē iramq́; omnē euomit, & aduersus naturā omnē insurgit.

Exilium pueri Christi in Aegypto.

Reditus eiusdē ab exilio.

Bethlehemiticos enim pueros uniuersos, qui bimuli teneriores'ue essent, edicto interficiendos sancit: in cōmuni & uniuersali innocentiū cæde, simul occisurū se esse eum, cui per æmulationē insidias struebat, existimās: & lugere eiulareq́; omnes alios (prò hominē ab omni misericordię humanitatisq́; sensu alienū) uolēs, ut ipse modò metu omni leuaretur. Obseruauerat is certò stellæ exortū, quod cam biennio antè à se in Perside uisam Magi dixissent: atq; inde cōiectura accepta, extra sensum affectionemq́; omnē positus, infantes cōtrucidauit. Quod profectò quispiā, ne aduersus inanima quidē cōmiserit. Quippe tenellos flores cōspiciens, per cōmiserationē ab eis excindendis se abstineret: neq; carpere (ut ita dixerim) pergeret, quę cōprehendi nō possent. Porrò eam infantiū cædem, Hieremias etiā multis antea temporib. uidit & prædixit, Rachaelem inducēs deplorantem liberos suos, minimeq́; cōsolationē ullam, propter immanitatē facinoris Tragici, admittentē. DEVS aūt, quum inhibere facile posset, ineffabili tamē ratione & consilio, per bonitatē suam, id permisit. Et SERVATOR quidem, ita ut dictū est, in Aegypto exulabat. Filius aūt Zachariæ Ioannes, in cuius natiuitate patris uox soluta est, quū prius ab illo Ioannis nomē in tabula fuisset exaratū, alterū cum dimidio annū agebat: & unà cum matre Elizabetha in spelunca quadam ad regionē montanā, saluus conseruabat, fortasse Herodis sanguinariā effugiens manū. Atq; inde in solis locis libenter uersari solitus, angeloq́; duce usus, in remotiores syluarū recessus recessit. Ibi † tenerioribus arborum frondiumq́; summitatibus pro cibo, cameli pilis pro tegumēto, pelliceaq́; insuper zona utebatur: quoad usq; inde progressus, Israeli se exhibuit, clara efficaciq; uoce pœnitentiam prædicās, & per baptismū homines quasi manu ducēs ad CHRISTVM.

Herodis infanticidium.

Herodes Pharisæos, quia finem regni sui adesse prædixerant, necì dedit, omnemq; uxoris suæ cognationem ferro sustulit. Ioseph. lib. 17. capite 3. Vbi Innocētum quoq; cædē perstringere uidetur. Pheroram fratrē idem ueneno necant.

Augustus Cæsar, quū audisset, inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis esse porcum quàm filiū. Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 4.

Ioannes baptista à primis statim annis uitæ solitariæ in eremo assueuit.

Syluestris eiusdem uita.

† ἄκροις δρυῶν, quæ in Euāgelio dicuntur ἀκρίδες, quo nomine etiam locustæ appellantur.

IESVS aūt crescebat sapiētia & gratia, atq; ita quidē, ut paulatim magis magisq́; uirtutes ex eluceserent, nō tamen incrementū aliquod caperent. Quum autē duodecimū iam ageret annū, ascendit simul cū matre & Iosepho Hierosolyma, festū ibi Paschę celebraturus. Quod ubi peractū est, illi quidem reuerti, IESVS aūt latenter in templo manere: & quod præcessisse eum in comitatu putarent, domū ipsi ire. Sic eis ille totū triduū inuisus fuit. Postea aūt se eis, admodum fatigatis & dolentibus, exhibuit in templo sedens, & cum doctoribus legis disputans. Quibus ille, quùm propter quæstiones, quas nouas inueniebat, tum quòd obscura & abdita loca scripturæ declararet, admirationi fuit. Ad eum porrò quū mater, ex affectu eo quo unicè eum prosequebat, diceret: Cur hoc sic, fili, fecisti,

Christus XII. annos natus, in templo Hierosolymitano cū doctoribus legis disputat.

f 2

 A

cisti, ut tantum parentibus dolorem conciliares? sic enim illa simul eius qui putabat esse, patris meminit: ille natiuum germanumque patrē sensim demonstrans, Oportere se (respōdit) uerbis operibusque patris uacare & incumbere, atque in illis potius quàm alijs locis uersari, nihil quippe illius in terris templo esse prestantius. Sic ille tum abijt, perfectam expectans ætatem: parentibus, quæ decebat, tribuens, & competentem illis subiectionem exhibens, uirtutibusque diuinis omnibus operibusque mirifice pollens: nihil tamē quæ opinionē fidemque superarēt, edens miraculorum, donec trigesimum expleret annum. Et de his quidem satis.

Parentibus debitum honorē exhibet.

CAPUT XV.

Herodis regis quatuor filij, eorūque Tetrarchiæ.

Erodes uerò furoris sui percipiēs fructus, in toto corpore diuinitus prouenientibus plagis affligitur, et malus malè perit. Huius regnum postea in quatuor diuisum est tetrarchias. Quatuor enim reliquit filios. Et Archelaus quidē Iudææ princeps cōstitutus est, Herodi Galilæa attributa. Philippus porrò Ituræā & Trachonitidem regionē cōsequutus est: quarto uerò, Lysaniæ scilicet, Abilene obtigit. Quomodo aūt post iniustissimam illā cædem, diuina uindicta Herodem hūc, bellum DEO mouentē sit ulta, quasi procemiū (quod dicitur) futurorū malorū exhibēs, operęprecium est cōmemorare. Atque equidē domesticas eius calamitates, et qui ei ex uxore, liberis, eisque qui genere ei propinqui fuerunt, accidēre casus sanguinarios, cædesque nefarias, quæ omnes omniū Tragœdiarū actiones longè post se relinquant, quū eas luculenter ueritatis amator Iosephus in Iudaica temporū suorum historia cōmemorarit, in præsentia exponere tempestiuū & cōmodum non est. Vt uerò impius ille suscepto aduersus DEVM bello, diuino mulctatus flagello, ex hominibus excesserit, æquū omnino est ex eiusdem historici cognoscere uerbis: qui in decimo B septimo Antiquitatū libro, ultimū uitę eius actum ita prosequitur. Herodi aūt morbus etiam atque etiā adaugebatur, uindictam atque suppliciū pro flagitijs sceleribusque eius ab eo sumente DEO.[a] Lentus ei inerat ignis, nō tam magnā contrectantibus ostendens inflammationē, quā intrinsecus sæuā efficiens uexationē. Ab hoc malo † grauis sumendi cibi proueniebat cupiditas, quę quidem non licebat illi nō subministrare. Accedebat intestinorū exulceratio, potissimūque coli acres & acerbi dolores. Item inflammatio humida, & quasi pellucens in pedibus. Nec absimilis in imo uentre extabat excruciatio. Præterea & pudendorū putredo, uermes procreans. Item spiritus ardua & difficilis intensio, multū molestiæ acerbitatisque afferens, grauitate & dolore respirationis, frequentiaque anhelitus. Insuper rigor & distensio membrorū omnium, cum uehementia & ui intolerabili. Itaque, qui numine afflant, diuini, quique prædicere talia pro sapiētia habēt, DEVM pœnā à rege, ob plurima eius impia facta, sumere renunciabant. Hæc quidem eo quo diximus loco annotat Iosephus. Sed enim in secundo quoque libro belli Iudaici, persimilia ad hunc modum scribit. Corpus eius omne morbus cōplexus, uarijs admodum doloribus distinebat. Febris id affligebat nō admodum uehemens, pruritus extrinsecus obtinebat intolerabilis. Erāt coli cōtinui dolores, in pedibus tumores tanque hydropis extabant: accedebat imi uentriculi incensio, & membri pudendi putredo uermes generans. Adhæc & directa arduaque & difficilis grauisque spiratio: conuulsionesque membrorū omnium, adeò ut diuini pœnam scelerū tot morbos esse dicerent. Ille porrò cum tot tantisque conflictans malis, nihilominus uitam retinere conabatur: incolumitatemque sperans, curationē ualetudinis meditabatur. Itaque Iordane transmisso, aquis calidis ad Calliroen, quæ in Asphaltiten lacum influunt, & propter dulcedinem potioni commodæ sunt,

Herodes iste etiam Antipas dictus.

Herodes præter uxores alias, Mariamnem ex fratre neptim, & alteram neptim filiam Simonis Pontificis Samaritē, in matrimonio habuit.

Salome Herodis regis soror, Mariamne filios Alexandrum & Aristobulum, parricidij apud fratrē accusauit: quos ille primùm in uincula coniectos, deinde in noctētes laqueo necari iussit.

[a] Plagæ et morbi diuinitus Herodi immissi.

† ἐπιθυμία δεινὴ τοῦ δέξασθαί τι.

A sunt, utebat. Ibi quũ medicis uisum esset corpus eius calido oleo fouere, in labrũ "
demissum: oculos loco suo spõte motos atq; solutos, amisit. Quum aũt frustra so "
luto corpore unde reuerteret, tumultusq; à famulis moueret, plagã huiusmodi a- "
gnouit: & deinceps salute desperata, militibus quinquagenas uiritim drachmas "
numerari, & ingentẽ pecuniã ducibus atq; amicis dari iussit. Ipse porrò in reditu "
Hierichontẽ peruenit, insania iam correptus, & tantũ nõ morti ipsi quicq; mini- "
tans. Hic prioribus suis sceleribus insandũ adijcit flagitiũ. Conuocatos enim ex "
quoq; totius Iudeæ uico insignes precipuosq; uiros, in locũ qui Hippodromus "
dicit, recludi iubet. Tum Salome sorore & Alexa uiro eius accitis: Scio, inquit, "
Iudæos propter mortẽ meam festos per lætitiã acturos dies. Ego aũt per aliorũ "
luctum cõplorari, & splendidas habere exequias possum, si uos iussis meis & di- "
ctus audientes esse uoletis. Viros hosce qui in custodiã sunt cõiecti, simulatq; ex- "
pirauero, circũfusis militibus, celerrimè cõtrucidate, ut cuncta Iudæa cunctæq; "
familiæ in funere meo lachryment. Et post pauca uerba idem Historicus ait: "
Rursum uerò quũ † inedia tussiq; cõuulsiua distineretur, dolorũ impatiens, fata "
lem mortẽ præuenire statuit: acceptoq; malo, cultrũ quoq; poposcit. consueue- "
rat enim eo per resectionem purgato, uesci. Deinde circumspiciens, ne quis, qui "
eum inhiberet, adesset, dextram sustulit, tanquam sibi ipsi eam allaturus. Insu- "
per idem Iosephus memoriæ mandauit, quum paulo ante mortem natiuum ger
manumq; filium iam tertium, quòd antea duos per cædem sustulerat, necari ius-
sisset, eum confestim uitam cum magno dolore & cruciatu finijsse.

Herodes moriturus, plurimos egregios eosq; innocẽtes uiros post mortẽ suam cædi iubet, quasi inferias.

† [illegible]

Idẽ sibi manus afferre uoluit.

Herodis obitus.

Fuit is Antipater, quẽ ei adhuc priuato Dosis coniũx genuerat.

CAPUT XVI.

B Hic igitur Herodis obitus fuit, iustam pœnã ab eo sumentibus ijs, quas
SERVATORI tetenderat, insidijs, per quas & in Bethlehẽ nouũ in-
nocentiũ infantũ examen crudelissimè concidit. Huic aũt Archelaus
successit filius, quod ipse etiam Euangelista dicit, quũ inquit: Audiẽs
» autẽ Ioseph, q; Archelaus pro Herode patre ipsius regnaret, &c. Quòd enim
nuper admodum ille mortẽ obijsset, nondum in plures ditiones regnũ fuerat di
uisum. Consentit uerò cum his etiam quẽ antea nominauimus scriptor, ex testa
mento Herodis patris & iudicio Augusti Cæsaris, inquiens, Iudæorũ regnũ Ar
chelaum cõsequutũ esse: fratres aũt eius † quadrantẽ quemq; paterni regni obti
nuisse. Atq; illi suas quidem quisq; administrarunt tetrarchias. Archelaus autẽ
nono exacto anno, regno pulsus, Pontium Pilatũ in tetrarchia sua successorẽ ha
buit, duodecimũ imperante Tiberio annũ: ut idipsum idem scriptor subindicat.
» Duodecimo Tiberij anno, inquiens, procurator Iudææ constitutus est Pilatus,
» Tiberio q; maximè amicus atq; familiaris: totosq; annos decẽ procurationem
» eam, ad ipsum propè Tiberij obitũ obtinuit. Vt inde facile sit colligere, figmen
tum esse, quæ de actis monumentisq; Pilati contra Seruatorem nostrum editis
sunt iactata: utpote quum ea longo tempore posteriora reperiantur, tempusq;
ipsum ante alia præcipuè mendaciũ redarguat. Siquidem ea ipsa acta & monu-
menta, salutarẽ passionem & necem, quę temerario ausu CHRISTO est illata, in
septimum imperantis Tiberij annum referunt: quo tempore nondum Pilatus
Iudææ præfuit, ut Iosephus ipse scribit: duodecimo scilicet demum anno eum
Iudææ præfectum esse, apertè astruens. Ac de his hæc sic dicta sint.

Archelaus Herodis filius, Iudææ rex, Glaphiram Archelai Cappadocum regis filiam, Alexandri fratris sui relictam uiduam, cõtra leges uxorem duxit.

† [illegible]

Archelai exilium Viennæ Galliæ, ubi etiã mortuus est.

Pilatus Iudææ Præses.

Acta, quæ sub nomine Pilati aduersus Christum olim circũferebantur, fictitia.

CAPUT XVII.

Cæsar autem Augustus quàm plurimis præclarè feliciterq; gestis re-
bus clarus, primusq; ipse Monarcha renunciatus, prouectiore iam
ætate ad oraculum Pythij Apollinis uenit: & sacrificio omnium ma-
ximo, quod Hecatombe dicitur, dæmoni oblato, quæsiuit, quis nam

f 3 post

Quiror oraculū Delphicum, Christo nato: prorsus conticuit.

post eum Romanum administraturus esset imperium? At quum nullum ede- A retur responsum, alterum quoque adiecit sacrificium, denuoque rogauit: Quid ita oraculum pluribus uerbis uti solitū, nunc tandem obticuisset? Tum illud, parua interposita mora, ad hunc modum respondit: **

» *Me puer Hebræus, diuos DEVS ipse gubernans,*
» *Cedere sede iubet, tristemque redire sub Orcum:*
» *Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.*

Ara ab Augusto, Christo in Capitolio collocata.

Exemplum seditionis & rebellionis uindicatæ.

Augusti mors.

Eclipsis solis, & fames sub Augusto.

Tali responso accepto, Cæsar Romam est reuersus, atque ibi in Capitolio aram maximam extruxit, cum eiusmodi latina inscriptione: ARA PRIMOGENITI DEI. Hoc imperante, Athenienses seditionē rebellionemque primùm sunt moliti. Cæterùm quum breui pœnas excitati tumultus dedissent, à cœpto destiterunt. Is quoque Romanorum ciuium censu acto, numerum iniit: inuenitque myriades tredecim, bis mille & triginta septem. Sedenim quum quadraginta tres, siue, ut alijs placet, quadraginta septem unus ipse Imperator fuisset, & supra septuaginta quinque annos uitæ totius cursum produxisset, morbo tandem oppressus, inter homines esse desiit. Quo tempore solis traditur fuisse deliquium: & fames præterea maxima, ut scilicet denarijs multis unus frumenti comparare turmedimnus. Vbi porrò ille ita uitam finijt, Tiberius priuignus eius Romanum suscepit Imperium.

Terræ motus sub Tiberio.

Existimatur is esse, qui in passione Christi accidit.

Plin. lib. 2. cap. 84.

Cornel. Tacit. libro 2.

Tiberij Cæsaris res.

Sub quo quatuordecim minoris Asiæ urbes terræmotu concidisse, memoriæ proditum est: quarum nomina sunt, Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Hierocæsarea, Philadelphia, Tmolus, Timus, Myrina, Cime, Apollonia, Hyrcania, Dia, Cibyra. Tiberius porrò maximis copijs contra Persas progressus, legationibus eorum cessit, bellum soluit, & tributum eos pendere coegit. Ac illi quidem imperata fecere. Ipse autem ab expeditione ea reuertens, Antiochiam diuertit: quam splendidius magnificentiusque exornare constituens, muro firmo & inexpugnabili cinxit, porticus extruxit, columnis B æreis, statuis, alijsque ædificijs uarijs exornauit. Templa quoque Ioui, Dionysio, Castorique & Polluci ædificauit. Plurimaque præterea alia illum opera ibi perfecisse ferunt. Opus quoque eius est Iudææ celebris urbs Tiberias, & quę in Thracia est Tiberia. Expulsis autem qui Cæsareæ Cappadocum post Archelaum

Notabile Tiberij & prudens consilium.

tyrannidem exercebant, uectigalem eam Romanis fecit. Porrò ad urbium rectores ac magistratus scripsit, si quid fortè eum contra leges mandare contingeret, eos id approbare & exequi, utpote per inscitiam commissum, non debere. Morem quoque illum habuit, ut non facile aut celeriter magistratus & præfecturas mutaret, aut administrationem eis abrogaret, qui rerum publicarum gubernationem sortiti essent.

Consilium scitum. non temerè mutādos esse publicorum munerum administratores.

Eiusque rei quibusdam causam inquirentibus, respōdit: Natura esse omnes, qui rerum administrationi præsint, pecuniæ cupidos, plurimumque studij ad rem magis magisque augendam eos collocare. Cæterùm si diutius in magistratu uersentur, segniores ad quæstum faciendum fieri: itidem ut muscas, quæ si longius corporum ulceribus insideant, minus graues aut molestæ fiunt, quippe saniæ ulcerum ad satietatem usque refertæ: & eum qui ulceribus scateat, durius acceptum afflictumque iri, si saturis iam repulsis, famelicas alias ad uulnera admittere uelit. Is quoque, ut dixi, Pontium Pilatum, pro Archelao filio Herodis, ducem, non regem, in Iudęam misit, duodecimo Imperij sui anno.

** Παῖς ἑβραῖος κέλεταί με, θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων,
τόνδε δόμον προλιπεῖν, καὶ αὖθις ἀΐδος ἱκέσθαι.
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων.
Suida, in dictione Αὔγουστος.

Verùm

CAPUT XVIII.

A Erùm enimuerò, quintũ decimum annũ Tiberio imperante, tertium uerò Pilato Iudææ præsidente, tribusq́ꝫ tetrarchis, uidelicet Herode iuniore, Philippo, & Lysania, Archelai quidẽ fratribus, Herodis aũt filijs, ditiones suas regentibus: nec non Anna & Caipha pontificatũ per uices suas administrantibus: iuxta diuinitus afflatũ Euangelistam, uerbum Domini super Ioannẽ Zachariæ filium, qui trigesimũ iam annum, & paulo longius in solitudine uixerat, factum, ut in Iudæa baptismum pœnitentiæ prædicaret, ei iniunxit. Et præstò erat Ioannes: homo quidem ille aspectu primo uisus, cæterũ mente ipsa & animo diuinus prorsus atq́ꝫ magnificẽtissimus, &, ut quispiam dicat, Angelus corpore assumpto, uni sincerè omninoq́ꝫ uacans DEO, moribus puris, & ab omni mundana uanitate alienissimus. Non possessio illi, nõ alimenta aliqua erant: cæterùm innocentia sanctitasq́ꝫ uitæ, & mens nullis obnoxia affectionibus, animusq́ꝫ simplicitate ornatissimus. Nec ille hominem unquam aut comitatum secum ducendo trahebat: at circumcirca omni omniũ uirtutum genere, perinde atq́ꝫ satellitio plurimo conspicuus rex, circumdatus erat.

Ioannis baptistæ prædicatio.

Stabat itaq́ꝫ ille ad omnes diuinum planè os aperiens, competentem unicuique, eamq́ꝫ diuinitus inspiratam doctrinam proponens,

Melleá depromens dulcem magis ore loquelam.

Doctrinæ diui Ioãnis summa.

Siquidem diuitibus & opulentis, eleemosynam & misericordiam cõmendabat: Principibus uiris & magistratibus, æquas iustitiæ proponebat leges: publicanis, tributorumq́ꝫ exactoribus, ne cuipiam graues essent & molesti, néue quidquã præter cõstitutũ peterent, lenitatẽ subijciebat & clementiã: stipendia aũt facientes, militiamq́ꝫ sectantes, ne proximos suos cõcuterent, artéue & dolo malo
B per sycophantiã circũuenirent, sed ut quisq́ꝫ eorũ stipẽdio suo cõtentus esset, cohortabaẽ. Iuuenes porrò moderationẽ affectionũ, & cõtinentiã perturbationũ docebat: senibus, omnibusq́ꝫ alijs mẽte acri ualẽtibus, prudentiã deprędicabat, & ad uberiorẽ cos DEI cognitionẽ adducebat. Postremò apertè, ne id quenquã lateret, declarãs cõfirmabat, se pręmissũ esse ei qui iã ꝓpè adesset, SERVATORI CHRISTO, ad occupãdas quãprimũ expediẽdasq́ꝫ uias illius, pœnitẽtiæ disciplina, & aquę baptismo. Illũ aũt ipsum iamiã affuturũ, qui igne & spiritu sancto baptizaturus, atq́ꝫ triticũ, & eos qui inutilẽ & infructuosam atq́ꝫ adeò palearẽ uitã egissẽt, discreturus esset. Ad hũc modũ pręuia VERBI uox, ad se accedẽtes, Iordanis fluuij undis, pręcedente peccatorũ cõfessione, immittebat, præcidaneisq́ꝫ expiationib. per aquã purgabat: & aduenięti illi reponebat, certoq́ꝫ reseruabat.

Baptismum Ioannis.

Quũ & expectatus ipse IESVS ex Gallilęa progressus, tanq́ꝫ unus è uulgo aduenit, baptismũ subiturus: fortasse quidẽ, ut cõtactu suo undã sacraret & benediceret: reuera aũt, simul & baptistã ipsum diuinũ attingentẽ uerticẽ sanctificaret, & aquã fide subituris spiritũ suũ cõmunicaret: fideḿq́ꝫ faceret, mãdatũ à DEO esse baptismi Ioãnis ministeriũ dudũ ad iustitiã, id admittentib. & recipientibus, datũ. Itaq́ꝫ quùm manu eius tingiẽ & baptizaẽ, qui terra genitus esset: tũ undis abluiẽ ille, q natura inuiolatus, solusq́ꝫ mũdus & purus est, nimirũ me à peccato repurgãs. Sed enim huius tãtę & tã sublimis, quęq́ꝫ naturã ipsam superet, summissiõis & humilitatis, maximũ illũ naturãq́ꝫ itidẽ supergredientẽ retulit honorẽ, q ei ex undis prodeũti portę cœli aperiunẽ, & spiritus sanctus colũbę specie super ipsũ descẽdit, perpetuoq́ꝫ in ipso corporaliter manet. Factũ id, quũ propter uolucris ipsius puritatẽ, tum q ea olim diluuij finẽ læto pręedixit nũcio. Traxit quippe illa tum quoq́ꝫ secũ, in eũ qui testimonio cõprobabaẽ è cœlo fulminis sono patris uocẽ, clarè & disertè, filium hũc dilectũ & unigenitũ, uoluntatemq́ꝫ suã in hoc uno bene-

Quare Christus à Ioanne baptisatus.

Peccata quæ nõ detulit, nos abluendo sustulit.

Spiritus sanctus in specie colũbæ super Christum baptisatũ descendit.

Exemplũ exaltatæ humilitatis, & honoratæ summissionis.

no beneplacitumq́ omne & benedictionẽ esse, promulgantem. Hic igitur Ioannes, maior omnibus ipsissimæ ueritatis testimonio confirmatus, baptismi ministerio, ita uti decuerat, quàm optimè defunctus, sponso CHRISTO sponsam Ecclesiam decentissimè amplissimeq́ desponsauit, agnũ DEI CHRISTVM uoce clarissima mundi totius peccatum corpore suo, quod affectionibus deterioribus omnibus careret, tollentem: non tantùm Andreæ & Petro, omnibusq́ qui tum cum eo cõuersabantur, sed & toti mundo, & omnibus deinde generationibus hominũ designauit: filium illũ DEI, & DEVM, VERBVM, cœlitus propter salutẽ omnium demissum, datoremq́ spiritus, & adoptionis filiorũ DEI principium & fontẽ, omnibus illi credentibus, spectator ipse DEI annuncians. Et amicum quidem se eius, pro excellenti illius in genus humanũ caritate est professus: sed ita tamen, ut œconomiæ & administrationis eius rationum ne infimam quidem & minimam, propter naturalem tenuitatem, disquisitionẽ inuenire posset. Id ille ore claro & diserto omnibus deprædicauit, & persuadere est conatus. A

Præclarè Ioannes munere suo functus.

CAPUT XIX.

Vandoquidem uerò decebat, quemadmodum ijs qui in corporibus uersantes uiuunt, corporalem CHRISTI præsentiam prędicauerat, quo ei opus munusq́ tale omni ex parte perfectũ constaret: ut ad inferos quoq́ mearet, & ibi etiã animabus cõclusis, iamiam per fidem aduenientẽ salutem & liberationẽ annunciaret: ea ipsa de causa Herodem manifestè in faciem reprehendit, qui propria reiecta coniuge, (filia hæc erat Arabũ regis Aretæ) amoribusq́ eius nuncio remisso, uanam & effœtã erga Herodiaden affectionem rebus omnibus anteponebat. Hanc ille, quũ uxorem esse sciret fratris Philippi, contra legis constitutionẽ (semen enim habebat ex fratre) & quidem eo adhuc superstite, ut Iosepho uidetur, duxerat. De illis enim hoc solis facere permittitur, qui nõ procreatis liberis excedunt è uita: idq́ prouidentia cõsilioq́ eo factum, ut fratribus semen resuscitaretur. Itaq́ Ioannes delictum id arguere nõ cessabat. Ille uerò quãuis antea eum libenter audiuisset, quod admiratione simul & ueneratione dignũ uirum esse, compertũ haberet: tamen uehementioribus Herodiadis amoribus, quibus erat captus, sermones cohortationesq́ eius posthabens, in custodiam hominẽ demisit. Is porrò, quum se breui uita excessurũ uideret, duos ex discipulis suis ad IESVM mittit, opinionẽ eorum quam de se habebant aboliturus. Maiorem enim multò CHRISTO Ioannẽ esse putabant. CHRISTVS uerò nihil ad interrogata respondẽs: miracula eos, quæ uirtute ipse sua ederet, Ioanni renunciare iubet. Et quum iam illi in uberiore opinione confirmati essent, uolens CHRISTVS & alijs circumstantibus ueritatem indicare, Ioannẽ laudibus uehit, maximã illi tribuens dignitatẽ, & maiorem omnibus qui ex muliere geniti essent, præstantioremq́ propheta esse declarat. Deinde assentationis suspicionem auferens, minorẽ quidem se, iuxta eorum opinionem, maiorem uerò rursus illo in regno cœlorum uocat. Posthæc conuiuium Herodes natali suo die parat. In hoc, quùm largior cõpotatio, tum omnis generis deliciæ affuere: quibus & incestæ illius puella est superinducta, infractos & indecentes corporis motus & saltationes, quum quidem & uirgo esse existimaretur, & regis filia, in tot uirorum conspectu exhibens: rem modestis & pudicis oculis non tantum ingratam prorsus, sed effugio etiam dignam. Sed arbor ex fructu cognoscitur. Tantæ aũt impudicæ saltationis fuere illecebræ, ut, quamuis illa non posceret, Herodes tamen (prò regiam illam munificentiam) cum ea regnum diuisum cõmunicare uoluerit, irritandamq́ eam ad id duxerit. At illa, B

Ioannes incestum Herodis adulterium reprehendit.

Testimonium Christi de Ioanne.

Conuiuium in natali die Herodis magnificum.

Saltatio puellæ meretricis.

uiperæ

A uiperæ soboles, à matre edocta, rem longè maiorem, regnisq; omnibus præstantiorem, Ioannis caput, precium omne superans, petit. Ille autẽ, quasi iurisiurandi religione obstrictus: re autem ipsa, acri Herodiadis, cui satisfactum uolebat, amore distentus, è uestigio ferro caput Ioannis amputat: & id etiamnum cruore tabido & puluere respersum, & lanci impositum, in conuiuium omni luxuriæ genere diffluens, inferri iubet: spectaculum conuiuis quidem ipsis inamœnum & triste, matri uerò puellæ gratum & iucundum. Admodum enim optauerat, quęsieratq; caput id, quod ei, quas concupiuerat, rebus ex sententia & libidine sua uti inhibebat, ita resectũ spectare: & linguam zelo & æmulatione sancta tanquam cote acuuiorem factam, postremò mutam despicere. Atq; sic ille quidem est occisus, caputq; eius longè præstantissimum, mollioris saltationis pręmium, Mænadi illi & furibundæ, tanq; munus honorificentius datum. At ipsa Ioannis reprehensionem quodammodo etiam post capitis resectionem uerita, cõiungereq; id rursus reliquo corpori timens, apud se, remotis arbitris, in abstrusiore regiæ loco sepeliendum duxit: truncum autem ipsum abijcere quópiam iussit. Eum porrò solum discipuli eius furtim sublatum, cum solenni ueneratione in celebri quodam sepeliere loco. Enimuerò IESVS quum ea quæ Ioanni accidissent, audiuisset, magnum de eo concœpit mœrorem: & nauigio conscenso, in locis desertis uersatus est, solitariæ uitæ tranquillitate eum dolorẽ solans. Ioannes igitur præter res alias, quibus pulcherrimis pollebat, martyrio quoq; pro CHRISTI nomine cohonestatus, cœlorum, quibus dignus erat, consequutus est domicilium: triginta & duobus annis, & mensibus insuper sex, munere in terris suo explendo peractis.

Indignissima Ioannis cædes.

En quomodo perit iustus, quasi non esset Deo dilectus.

Sepultura Ioannis.

Christus in solitudinem secedit.

CAPUT XX.

B Furibunda sedenim, & adultera, incestaq; adeò illa, quæ quidem Herodis habebatur, reuera autem Philippi erat coniunx, uita longius acta, quum prius filiam & saltatricem acerbo fato sublatã uidisset, deinde ipsa quoq; decessit: futuri seculi iudicio & supplicio reseruata, meras ibi quàm citissimè diuinæ iræ feces, intolerabilisq; indignationis DOMINI calicem haustura. Filiæ autem eius (dignum enim est, qui memoriæ cõmendetur) talis fuit obitus. Eundũ ei quópiã brumali tempore erat, & fluuius traijciendus: qui quũ glacie constrictus coagmentatusq; esset, pedes eum transibat. Glacie autem rupta (idq; non sine DEI numine) demergitur illa statim capite tenus: & inferioribus corporis partibus lasciuiens, molliusq; se mouẽs saltat, non in terra, sed in undis: caput uerò frigore & glacie concretũ, deinde etiam cõuulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, sed glaciei crustis resectũ, in glacie ipsa saltationẽ letalem exhibet: spectaculoq; eo omnibus præbito, scelestum hoc caput, in memoriã ea quæ fecerat, spectantibus reuocat. Herodem porrò ipsum, nõ multo pòst, uindicta diuina, quamuis tardior lentiorq; ut plurimũ esse solita, itidem prosequitur: tam immanẽ, ut equidem puto, nefarij sceleris impuritatẽ præcipuè ægrè ferens. Quòd enim Herodes alieno prorsus, propter uehementem acremq; adulteræ amorẽ, ab uxore erat animo, domo eam exegit. Hęc uerò tantã cõtumeliam nõ ferẽs, ad patrẽ suũ se cõtulit, (Aretã aũt Arabũ regẽ hunc fuisse, suprà meminimus) & illi tam proteruũ despectũ, aliaq; omnia ad minimũ usq; recensens, uindictã tam indignę mulieriq; nõ ferendæ rei petijt. Ille uerò nõ minus suã q; filiæ cõtumeliam eam esse iudicans, cõtractis copijs suis omnibus, bellũ Herodi infert: exercitũ eius cõcidit, regionẽ oẽm igni uastat, hominũ uim magnã capit & abducit: omnibusq; reb. ex sententia cõfectis, in regnũ suũ redit.

Herodiadis mors.

Filiæ itidẽ eius saltatricis obitus perquàm acerbus.

Quibus rebus peccamus, eisdem plerumq; pœnas damus.

Aretas Arabũ rex cõtumeliã filiæ suæ ab Herode per repudium illatam, bello uindicat. Ioseph. lib. 18.

Atq;

Atq; hæc quidem nō solum sacrorū Euangeliorum liber, uerumetiam ueritatis A amans Iosephus, testimonio suo cōfirmat, Herodiadis mentionē faciens: ut scilicet Herodes uiuo adhuc fratre, cōiugem illius, opera sua ab eo abalienatam, sibi ipsi cōiunxerit, in matrimoniumq; & domū duxerit: eam aūt quæ ei legibus nupta fuerat, Aretæ regis Arabiæ Petrææ filiam repudiauerit. Et ut propter adulteram Ioanne cæso, bellum Aretæ, tanq; filia eius armorū causam prebuisset, intulerit: in quo bello uniuersas Herodis copias cōtrucidatas esse commemorat. Atq; id ita accidisse addit, propter Ioannis temerariam & nefandā cædem. Ioannem porrò iustissimū fuisse testatur, & baptismi mentionem facit: de rebus eius per omnia Euangelio cōsona scribens. Refert quoq;, propter Herodiadem regno Herodem excidisse: cum qua exilio quoq; sit mulctatus. Exulasse autē eos Viennæ: quę urbs Gallijs finitima, occidentem uersus est sita. In decimooctauo

Herodes exilio mulctatus. Ioseph. lib. 19. cap. 7.

» Antiquitatū sanè libro, hisce uerbis de Ioanne memorat. Quibusdam Iudęis He
» rodis exercitus per iustam uindictam à DEO concisus esse uisus est, ut pœnas is
» penderet Ioanni, qui Baptista cognominatus est. Occidit enim hūc Herodes ut
» uirum bonū, qui Iudæos uirtute exercenda, iustitia colenda, pietateq; in DEUM
» prçstanda, ad baptismū conuenire iubebat. Tum demū enim gratū acceptumq;
» DEO docebat eorum fore baptismū, si non tantum peccata quædam per confes-
» sionem deprecarent, uerumetiam mūdiciei & puritati corporis, anima simul iu
» stitiæ cultu repurgata, alijsq; uirtutibus omnibus studerēt. Valde enim oratio-
» ne eius permouebantur. Herodes sed enim eloquentiam uiri, quod hominibus
» persuadendis efficax esset, suspectam habens: & rem in defectionem euasurā ti-
» mens (omnia enim de cōsilio Ioannis Iudęi facturi esse uidebātur) multo melius
» esse duxit, antequam quicquam ab eo nouatum esset, hominem pręoccupare, &
» è medio tollere, quàm ut rerum mutatione facta, tum primū in ipso tumultu & B
» periculo pœnitentia duceretur. Itaq; ille, propter huiusmodi Herodis suspicio-
» nem, in custodiam Macheruntem conijcitur, atq; ibi cæditur. Hæc Iosephus.

Iosephi de Ioanne Baptista testimonium.

CAPUT XXI.

Apud inferos etiam Ioannes aduentum Saluatoris prædicauit.

Taq; Ioannes etiā ijs qui apud inferos erant, præcursor aduenit, præsentiam ibi quoq; CHRISTI annuncians. IESUS aūt diuino spiritu solus in solitudinem agitur: atque ibi ocio pietatis uacans, ieiunus prorsus dies noctesq; quadraginta continuas persistit, oratione mentisq; agitatione atq; contemplatione refocillatus atq; confirmatus. Quum autē naturæ cōgruenti affectione afficeretur, fameq; percelleretur, sua sponte oppugnandum se tentatori permisit. Qui diuinam aggressus mentem & intelligentiam, mentis quoq; & intelligentiæ prætextum, experiri tentareq; eam uolens, attulit. Atq; cum tribus, eisq; potentissimis congressus affectibus, primùm quidem, Si filius (inquit) DEI es, ita ut suspicor, iube in panes uerti lapides istos. Deinde uerò in pinnaculum templi ductum, ut se deijciat præcipit, nihilq; periculi ei rei subesse subijcit: confestim congruentem quoq; prophetiam adducēs. Adhæc, inanis quoq; gloriæ cupiditate eum capere studet, & cuncta ei regna ostendit, daturumq; se illi ea pollicetur, si procidens se adoraret: periculum scilicet faciēs, exhibendæ declarandæq; diuinitatis. Posteaquam autē in rebus omnibus tentatori oracula scripturæ obijciens restitit, Sathanā à se repulit: & non modò, quas modò diximus, concertationum, sed etiam omnium aliarum incursionum oppugnationumq; illius uictor descendit, humana conditione superior omniū uirtutum perfectionūq; diuini spiritus applausu cōprobatus: atq; Angelici satellitij, pro eo atq; decebat, ministerio cohonestatus, solitudinē relinquit, & ad

Tentatio Christi in deserto.

Victoria è tentatione reportanti, Angeli monstrant.

A &ad Iudææ atq; Gallilææ ciuitates accedit, omnemq; Israelis gentẽ uisitans, ad pœnitentiã & resipiscentiã omnes cohortatẽ; appropinquare iam, atq; adeò prę stò esse regnũ cœlorum, læto prædicans nuncio. Atq; inde initio Euangelij facto, & quasi quibusdam communis naturæ sacris primitijs primordijsq; iactis, DEVS VERBVM, non longè ab eius cõcionis tempore, duodecim sacros deligit discipulos: quos Apostolos etiã, præcipuo quodam honore prosequens, nominat. Horum Andreas primus, utpote à præcursore in disciplinam cooptatus, à quo etiã de rebus CHRISTI accuratè edoctus fuerat: & cum hoc Petrus frater: patrem, nauigiũ, & quicquid prætcrea habuerant reliquũ, abijcientes, se ei coniungunt. Deinde Iacobus & Ioannes, Zebedæo progeniti, quos etiã filios tonitrus cognominauit: itidem ut illi facientes, patremq; & nauigium relinquentes, eum sequuntẽ. Philippus quoq; à Bethzaida, uicinã Andreæ & Petro domũ habens, hosce consequutus, discipulus esse iubetẽ. Deinceps Thomas, qui & Didymus dictus est: septimusq; Bartholomæus, eum comitantur. item Matthæus, ex publicanis: & Simõ Cananæus. His accedit Alphæi filius Iacobus: & Iudas, Iacobi germanus, qui frater Domini cognominatus est: uterq; aũt sponsi, Iosephi scilicet, filij fuere. Vltimus porrò & duodecimus Iudas fuit, qui & Iscariotes dictus est. Insuper uerò alios quoq; legit septuaginta: quos & ipsos in ciuitatem & regionẽ omnem binos ante faciem suã, quò postea ipse iturus fuerat, dimittit. Hisce duodecim & septuaginta DOMINVS in societatem arctiorem accitis atq; delectis, fidelibus utebatẽ ministris, Euangelijq; cooperarijs: sensimq; cum eis arcana, ineffabilia, deificaq; prorsus cõmunicabat sacra, magis magisq; eos ad perfectionẽ producens, ac non aliter atq; proprijs filijs eis utens, omnem ciuitatem atq; regionem perambulabat. Et primùm quidem ad eam quæ pecu-

Duodecim Apostolorũ electio.

Septuaginta item discipulorum uocatio.

Prædicatio utrorumq;.

B liaris ei esse uidebatur, Israelis accessit gentem. Aequum quippe erat, bene atq; benignè facere incipientem, primùm apud familiares suos benignitatis iacere fundamenta: ac sic deinceps eos quoq; qui remotiores essent, in effusam atq; superfluentem recipere gratiam.

CAPUT XXII.

Beneficentia porrò eius in sermonibus & factis omnib. egregiè est spectata. Siquidem sapientissimũ VERBVM DEI sermonibus perfectæ sapientiæ & sanæ intelligentiæ, nec non naturã superantibus spiritus uitæ legibus, discipulos suos certò & accuratè exercebat: ut eos ad cõtemplationem & cognitionẽ DEI, præterea ad actiones DEO placitas imitationemq; diuinam adduceret, paulatim eis uirtutis colores adumbrans: factis uerò prodigiorũ & miraculorũ immensium magnitudinẽ cognitionis diuinę confirmans, ut crederẽt fideq; certa assentirentur à se prædicatę ueritati, persuadebat. Atq; per fidem & spẽ perfectionis conceptã eos producens, ac per utramq; conseruans atq; protegens, ad pręcipuã & summã uirtutem, amorẽ scilicet DEI, prouehebat. Enimuerò ad eum modum familiaribus auditoribus spectatoribusq; suis edoctis, factisq; et doctrinis per fidẽ, ut par erat, cõfirmatis, corroboratisq;, in orbẽ eos uniuersum mittit, animamq; rectam omnẽ per doctrinam eorũ erudit, sibi ipsi familiariter adiungit, &, quoad eius fieri potest, deificat, † iustitiaq; dignam efficit. Accuratiorẽ sanè exactioremq; Euangelicę doctrinæ orationẽ, & magnificã miraculorũ CHRISTI, & singillatim quæq; exponentẽ cõmemorationẽ, quaternio discipulorũ eorundẽq; Euangelistarũ CHRISTI repræsentat. Aequũ uerò mihi uidetẽ, hęc denuò persequi: & nõ illa quidẽ, quasi pręsentis sint instituti aut ꝓpositi, ut fusius, sed summatim tãtũ perstringantẽ, peropus esse duco: itidẽ ut in arte & disciplina omni necesse est, finẽ & utilitatẽ eius cognoscere, siqui-

Disciplina Christi, qua discipulos suos erudijt.

Doctrina fidei, spei, charitatis.

Hoc est, iustitiæ idoneam.

Synopsis doctrinæ Euangelicæ.

siquidem nō ociosè & quasi aliud agens quispiā doctrinæ ei incūbere uelit. Sicuti igitur in alijs, ita in hoc quoq; studio, eos qui ex præscripto Euangelij uitam sibi agendā constituerunt, finē eius in primis, uidelicet quæ nam utilitas eos qui per id ad perfectionē consequendā aspirant, cōsequatur, scire cōuenit. Itaq; quēadmodū Doctori omni ille finis propositus est, ut discipulū, quoad eius fieri potest, disciplinę cōmunicatione sibi reddat persimilē: itidē pręceptori CHRISTO IESV, qui reuera summè bonus est, cōstitutū scilicet est, quantū humana permittit cōditio et fragilitas, unūquemq; per Euangelium ad se accedentē sibi ipsi conformare, atq; ita cōformatos filios suo exhibere patri, & hæredes quidē DEI, cohæredes uerò per eam adoptionē quæ gratia obtigit, ipsius unigeniti & primogeniti IESV CHRISTI cōstituere. Quapropter ad hunc tam magnū & mirificum Euangelij finē, & tam insignis adoptionis honorē spectantes, unūquodq; seorsim pręceptū eius ad animū adducere, & penitius perspicere debemus. Horum siquidē aliqua rationalem animæ partē repurgant, longeq; ignorantiā insci tiamq; omnē exigentia, quicquid est in rationis nostrę cogitationibus uanitatis, abijciunt atq; repellūt: & pro eis cognitionē DEI amantē, DEOq; gratā, prudentiamq; cū ratione recta inducūt. Quædam uerò ferociores animi affectus ordinant atq; cōstituunt: incōpositos enim, inobediētes & rebelles, quasi catenis cōstringunt, iramq; & uociferationē uehementiorē atq; deformiorē omnem, præterea blasphemiā & maledictionē uel diminuentia, uel prorsus eximētia tollūt: morem uerò mitē & mansuetū, animumq; æquū & fortem, ritè atq; ordine omnia exequentē, substituunt. Nonnulla aūt, cum cura & diligentia seruata, partē animæ cupiditati obnoxiā erudientia, cōponunt: stuprū, omnemq; aliā impuritatem & immundiciē, & (ut uno uerbo simpliciter dicā) omnē cordis malam affectionem atq; perturbationē abolent & extinguūt: puritatē uerò, sobrietatem, temperantiam, pudorē, omniq; appetitu malo carentē constantiam, deniq; innocentiam & mundiciē, atq; omni carnis simul & spiritus cōtaminatione & inquinamento uacuā castitatem introducūt. Omnia deniq;, aliud alium sensum, pędagogorum more, erudiunt atq; instruūt, & linguā rectè formant atq; frenāt. Omnia etiā ea præcepta, per spiritū efficaciam suā consequuta, riteq; & cum iudicio in animo concepta, alacres & uiuidos exequutores eorū efficiunt, bonos scilicet & iustos, placidos simul & æquos, item misericordes & DEI amantes: &, ut summatim dicā, iniustitiam & iniquitatē quamq; nos omnino ex corde eijcere, atq; eas auersari: iustitiam uerò omnē & uirtutem, iuxta proportionē conformationis & similitudinis ad Doctorem ipsum, exercere & meditari docent: ut deinde quum iam ad dispositionē affectionemq; cordis, atq; adeò ad boni habitū pertigerint, et ea quantū fieri potest obseruarint, nō amplius peccare possint: quippe ad perfectionē, quā uis humana capit, cōpositi atq; deducti, perinde scilicet atq; ipse qui eis præijt rerū optimarū magister & pręceptor. Cæterùm ad eum modum per effectricē cognitionem præceptorum ad perfectionē perductis, procliuis facilisq; fit, per effectricē eam uim, ad cōtemplatricem sublimitatē transitus. Si quis enim præcepta rectè exequendo, per timorē Domini, implet, eum ille simul diuina dulcedine & caritate dignat. Ita is demū effectricis operum uirtutis, tanq; præmium, iuxta profectus proportionē, reuelationis diuinorū mysteriorum percipit fructus. Et quas res ne audire quidem potest, quū ab effectrice uirtute ociosus abest: eas, per opera aditū sibi faciens, clarè & euidenter cōtemplat. Et quæ intelligendo nō assequitur per interpretationē exposita, ab operum effectrice remotus, ea effectricē persequens ipse q; optimè interpretat, composq; fit rerum arcanarū & ineffabilium omnino per cōtemplationē: ac diuinarū rerum altitu-

Finis & scopus doctrinæ Christi.

Vt nos scilicet filios & heredes Dei, & coheredes Christi efficiat.

Præcepta Euāgelica conformāt animæ nostræ partim τὸ λογικόν,

Partim τὸ θυμῶδες,

Partim τὸ ἐπιθυμητικόν.

Eadem præcepta, pro se quodq;, sensus & partes hominis omnes, spiritus efficacia, singillatim erudiunt.

Ad habitū deducta efficiūt, ut homo non peccet.

Per uirtutem actiuā, ad contemplatiuā est transitus.

A altitudinem aggressus, eas inquirit, sapientiæq; profundo liberè atq; sine periculo innatat. Itaq; is parabolas & ænigmata ad ædificationē discentium eodē proponit spiritu, & quasi gradus & ascēsus in corde sibi per mētis acumen cōstruit: res obscuras, abstrusas, & abditas sapientiæ DEI, sanctè simul & mysticè cōtemplans. Sedenim præcepta & parabolæ Euangeliorū, quatenus ea breuiter dici possunt, in his quæ perstrinximus sunt sitæ. Effectores namq; operū atq; cōtemplatores, uerosq; philosophos, qui Apostolicā planè uitam degendā eligāt, imò fratres etiam & participes CHRISTI, eos qui iuxta ea præcepta ad perfectionē pertingunt, efficiunt. Porrò fieri efficiq; nō potest, ut hominis natura & tenuitas proprio cōcita motu & ui natiua, uel ad perfectionē effectricis uirtutis pertingat, uel ad altitudinē contemplationum aspiret: nisi quis in intimo corde suo Saluatorē Dominum, ut DEVM perfectū, atq; eadem cum patre potentia & uirtute, eundemq; hominē perfectum, tanq; quoddam firmissimū fundamentū iecerit: atq; eo adiutore utens, sedulò oret, ut ei simul & operū effectio, & arcanorum contemplatio rectè succedat. Quod sanè tum quidē ipse per seipsum Dominus IESVS suis ostendit sectatoribus: deinceps uerò & omnes omnium hominum nationes, per sacra Euangelia docuit, uidelicet DEVM se & simul hominem perfectum esse clarè & disertè astruens. Id nos quoq; in primis considerantes, DEVM ipsum & Dominum, eundemq; hominem perfectum profiteri oportet, & per præcepta eius probè instructos, ad diuinam illam contendere & anhelare perfectionem.

Fundamētum ueræ pietatis, actiuæq; simul & contemplatiuæ uirtutis est, ut Christū Saluatorē, uerum Deū, eundemq; uerū hominem credas, & profitearis.

CAPVT XXIII.

B

NErùm enimuerò, quòd perfectus natura homo Dominus sit, citra tamen naturæ inquinationē & sordes, apertè astruit nouē illa mēsium, qua in utero gestatus est, fœtura, natiuitas eius, educatio, baptismus, tentationes, fames, sitis, labores, fatigationes, lachrymę, angores, somnus, tædium, & quæcunq; sunt hominū naturales & irreprehensibiles affectiones: adhæc alapæ, colaphi, flagra, cōtumeliæ, irrisiones, sputus, sannæ, ludibria, & reliqua eiusmodi: prætereà crux, claui, acetum, fel, lancea: postrema denique mors, funus, & sepultura. Atq; hæc quidem à discipulis tum, ad cōfirmandam carnis eius fidem, sunt spectata: posteris aūt ex ordine omnib. ea sacrorū Euangeliorum scripta exhibent atq; repræsentant. Itaq; hæc omnia Seruatorē uerum esse hominē, satis indicant. Quod uerò idem perfectus sit DEVS, extra confusionem & contaminationē omnem, (ut qui ad subsistentiam suā diuinam, humanam inseparabili modo naturam susceperit, peculiaresq; eius naturæ conditiones sibi proprias reddiderit, neq; dedecere se quicunq; illi sunt naturales & irreprehensibiles affectus putauerit) manifestò declarat, primùm expers seminis è uirgine natiuitas, & qui circa eam auditi sunt, cœlestis & angelicæ militiæ, Gloriam canentis, magnifici hymni: stella itineris Magorū dux, horumq; secretò res magnas insinuans muneratio & adoratio: prætereà circa baptismū eximia Ioannis testificatio: eaq; longè sublimior, quę cœlis apertis prorupit, paterna uox: & qui inde in columbæ specie super ipsum descendit spiritus, uocē eam in eum qui baptizabatur peculiariter trahens, filium dilectū cœlitus intonans: & alia multa, quæ singillatim recensere præsentis operæ nō est. Satis porrò ea quæ dicta sunt, diuinitatis eius fidem fecerint illis, qui perspicere eam & intelligere solidè possint. Cæterùm, ut crassus quoq; iste & tenebris obsitus mundus illustraretur, & homines in caligine uersantes immensam incredibilis & plusquam infiniti diuini in genus humanum amoris lucem cōspicerent, diuitiasq; bonitatis eius

Indicia certa humanitatis in Christo.

Impurato ore expuēt uenenatos sputus.

Indicia aperta diuinitatis in eodem.

g cogno-

Miraculis Christus fidem diuinitatis suæ confirmauit.

cognoscerent, prodigijs & miraculis longè maximis edendis, fidem hominum A luculentius adaugens & confirmans, magis atq; magis per ea † DEVS IDEMq́; HOMO VERBVM diuinitatem suam comprobauit.

† ὁ ἐνανθρωπήσας λόγος.

CAPUT XXIIII.

Euāgelistæ nō omnia Christi miracula scriptis suis sunt complexi.

T singula quidē seorsim miracula, quib. diuinitas eius est declarata, in præsentia oratione cōplecti & explicare, tantū abest ut nostræ, qui & temporib. & moribus longissimè ab eorū absumus cōtemplatione, sit facultatis: ut ne ipsi quidē diuini Euangelistæ, quæq; singillatim, quæ uiderunt, referre potuerint: perinde atq; radiorū solis, & fluctuū sibi ipsis cōfertim ingruentium, rationē & numerū inire omnino nō est. Illis siquidē celeberrima quæq;, ut quę fidem maximè apud auditores habitura essent, cōmemorare satis fuit: maximā eorum partē, q̄ non facile in uulgus probabilia essent, mundóue, & qui huius studijs tenent, crassioriq́; mente sunt, ut crederent, persuaderi possent, persequi supersedētibus. Huc enim referri illud arbitror: „Si omnia singillatim perscribant, ne ipsum quidē mundum recepturū esse, qui scribendi essent, libros. Proinde & nos eorū quæ ad præsentem narrationē sunt accōmodata, cōpendiosè exponendorū delectu habito, ad reliqua instituti nostri ordine persequenda progrediemur.

Recēsentur ex plurimis quædam miracula eius.

Quænam igitur sunt, quæ certā plenamq́; diuinitatis IESV faciunt fidē? Aqua in uinū solo uerbo uersa: febris uerbo itidē propulsatæ, quâ apud Petri socrū, quâ apud Regij hominis puerum, curatio: leprosorum uoluntate sola purgatio: claudorum item mandato solo sanatio: multorum etiā à natiuitate cęcorū illuminatio: surdorū, eorundemq́; uel difficulter uel omnino nō loquentiū, linguæ simul & auditus articulata & clara expeditio: membra quę longiore temporis spacio soluta fuerāt, ad officium suum reducta, quùm in eo qui à quatuor baiulis ex tecto per tegulas funibus demissus fuerat, B tum in eo quoq; qui ad probaticā Solomonis triginta & octo annos æger decubuerat: aridarū manuū laxata uincula: eorum qui in terrā corporis inclinatione uergerent, directa restitutio: plurimorū dæmonū pręsidia & castra uno impetu in fugam uersa: lunatici morbi expiatio: fluxus sanguinis occulto fimbrię uestis cōtactu consistēs: Centurionis puer expectato & iam imminente periculo liberatus: Iairi filia à morte reducta: multifariam uariorumq́; malorum spirituū propulsatio & eiectio, atq; unà cū grege porcorū in undis submersio. Iam quinq; panibus, duobusq; piscibus quinquies mille uiri ad satietatē usq; refecti, horūq; reliquię duodecim cophini: ac septē rursum panibus quater mille pasti alij, & sportæ septē, quæ insigni superfuerūt miraculo: in mari nō alia q̄ in solido pauimento deambulatio, nec ipsius ea tantū, uerumetiam Petri Apostolorū principis, ipsius IESV cohortatione suscepta: uehementis increpatio procellæ, quæ mare pacauit, atq; ex tempestate fæua ad malaciā & tranquillitatē summā reduxit: hydropici uenter nutu contractus, atq; ad statū suū reductus: ciuitas quoq; Naim, quæ elatum uiduæ filium rediuiuum conspexit: atq;, ut semel dicā, uarij & omnis generis corporum languoris & imbecillitatis auxilium præsens, & euratio.

CAPUT XXV.

Potissima Seruatoris nostri miracula.

Ed enim diuinorū miraculorū omnium ad fidē diuinitatis eius faciendam potissimū, maximū, & euidentissimū est, in montē cum discipulis ascensus ille, & corporis ad diuinæ similem formā mutatio: cuius spectatores ut tenuibus admodum uestigijs fierēt, præcipui ex discipulis, honore tanto digni reputati, obtinuerūt: Petrus, & Zebedæi filij. Orante enim eo, instar solis, multóq; etiā clarius, facies eius reluxit, ac uestes perinde atque lux resplenduerunt. Ex imo aūt inferorū recessu legis administer Moses apparens,

Metamorphosis & transfiguratio eius.

A parens, & simul Helias ex occultis latebris existens, præstò fuere. Vterque porrò cum eo colloquuti sunt de migratione eius per crucē, quā breui peracturus fuerat in Hierusalē. Cæterùm, qui per tam sublimis miraculi cōspectū arcanis illius sacris initiati essent, magnitudine eius cōsternati, tum id quidē silentio texēre, supra naturæ captū id arbitrantes esse. Quum aūt postea eo maius uidissent prodigium, ipsam scilicet ex mortuis resurrectionē eius: tum demū & hoc unà cū alijs, manifestioris certiorisque fidei faciendæ & cōfirmandæ gratia, omnibus promulgarūt. Præcellit porrò & illud, quod in amico Lazaro, ex uico Bethania orto, Marthæ & Mariæ, quæ ei inseruiebāt, fratre præstitit. Eo iamiam morituro, ad IESVM germanæ nunciū mittunt, qui ei id significet, opemque eius imploret. At ille, gloriæ id sibi fore sciens, cū discipulis familiarius colloquitur: ac paulo pòst Lazarū obdormiuisse, lætarique se eis dixit eorū causa, quòd ibi tum non affuerit. Vt uerò defunctus ille quartū iam diem in sepulcro clausus iacuit, præstò adest SERVATOR: & quū sorores multa miserabiliter cum lachrymis proloquutę essent, ad monumentū tandem accedit, & lapidē auferre iubet. Ille aūt neruis in cōpage & cōnexione corporis diffluentibus iā putrescebat, grauiterque olebat. SERVATOR porrò, quū orationi incubuisset, atque acrius infremuisset, inuocato coelitus paterno auxilio, Lazare ueni foras, inclamat. Itaque defunctus, perinde atque uiuēs, & amico semper assistēs, cōsequit, & sepulcralibus fascijs ligatus, celeberrimū omnib. spectaculū prodit, uinculisque eis solutus domū uadit. Multitudine aūt tumultuāte, ac Pōtificibus & ipsius et Lazari occidēdi cōsiliū rationēque quęrentibus, Hierosolymis relictis, inde secedit: & finitimū, qui Ephrem dicit, incolit locū. Ac noua quidem & supra naturam omnē posita miracula, sic se habent. *Resurrectio Ipsius Christi à mortuis.* *Lazari resuscitatio.*

CAPUT XXVI.

B HOrtasse aūt non intempestiuū fuerit, oratione breui, et ea quę ille per parabolas loquutus est, quoad eius fieri potest, clarioris intelligētiæ causa referre. Itaque prima apud Matthæū parabola est, semē, pro eo atque decebat, in terrā cadens, partim trigecuplum, partim sexagecuplum, atque etiā centuplum germinās. Secunda, ager zizania superinsita habens: cui ob id, ut parceret, dignū uisum est. Sequitur sinapis granū, in altam arborē excrescens. Et farinæ fermentū, tribus satis exceptum. Item magno cōparatus ager, propter defossum ibi auri thesaurū. Preciosa item illa margarita, quam lucri causa mercator emit. Præterea omne genus piscium, sagena piscatoris cōclusum. Postea centū ille ouium grex: & ouis una, quæ longius inde aberrans, bono pastori seruata est. Decem millium debitor talentorum. Operarū mercede cōductio, in inæquali æqualitate ad æquitatē deducens, quod uidebat' iniquū. Duo filij, qui à patre uocati, & in uineā suam missi, * ordine inuerso opus faciūt. His succedunt pessimi agricolæ, qui herili filio necem crearunt. Insuper rex magnificas filio nuptias struens, & cum cōuiuis ex tempore cōquisitis conuiuiū celebrans. Item quinæ & prudentium & fatuarum uirginū lampades, uel ardentes, uel extinctę. Paterfamiliâs prudenter seruis suis talenta diuidēs. Et pastor prudenter oues ad dextrā & sinistram segregans. Et has quidem Matthæus habet. Marco uerò, quatuor tantū ex his referre, in mentē uenit. Inæqualem scilicet reditum duplicis seminis: & eos qui patremfamiliâs suadendo orant, ut zizania euellere permittat: Sinapis arborem, & uineæ hæredem pessimè à seruis cæsum. Lucas porrò plurimas congerit: & inter reliquas, has quoque exponit. Primùm, de eo qui domum super petram firmiter construit, & non in arena fundamenta iacit. De eo qui à domino per grandioris debiti remissionem magno affectus est beneficio, unde eo plus atque uehementius eum amare debuerit. De- *Parabolæ Saluatoris apud Matthæum.* *ὀπισθόνεργοῦντες* *Apud Marcum.* *Apud Lucā.*

inde uiator, qui in prædones incidit, & à Samaritano curaturam obtinuit. Ad A hæc, is qui intempesta nocte accedit, & importunitate, quod petit, impetrat. Item pater puero cogenti, non res malas, ut lapidem, aut scorpionem, tribuens. Præterea spiritus malignus domum scopis purgatam inueniens, & in eam cum alijs septem immigrans, prioribusq́ deteriora faciens. Obserua mihi & seruū, qui ex nuptijs dominum redeuntem expectat. Nec minus & ficū, quæ tertium iam annum stercorationem admiserat: quòd autem fructum non tulerit, ab agricola excisa sit. Alteram item ficum sterilitatis ergò exarescentem. Insuper mulierem scopis domum purgantem, & ob drachmæ inuentionem uicinas uocantem, maioremq́ in modum gaudentem. Est præterea luxu perditus filius, com miserantem patrem complexus, adoptionemq́ paternam præter spem & opinionem consequutus. Dispensator item bonæ laudataq́ iniquitatis, qui singulari prouidaq́ solertia, aliam gratiam sibi ex debitis pecunijs parauit. Pauper quoque Lazarus, ulceribus scatens: immisericorsq́ rursus diues, in media cami ni flamma aquæ rorem petens. Insuper publicanus pectus summisso atque humili animo plangens, & cœlum suspiciens: Pharisæus è diuerso, uano tumore sublatus, humi decidens. Minarum distributio in decem seruos facta. Atque in his quidem parabolæ consistunt. Cum quibus ille & alia quædam per obscuram insinuationem implicuit, uetus & nouum testamentum significās, & simul futuri regni absolutam perfectionem, simul incrementum doctrinæ & prædicationis optimè per ea adumbrans: tantisper dum imperfecti etiamnum, necdum absolutioribus sacris satis initiati essent discipuli.

CAPUT XXVII.

Descēsus Christi ad inferos.

Summa prædicationis Euangelicæ.

Einceps, quū triennalis temporis filij DEI in terris, doctrina sua pro B mulganda, conuersatio finem suum haberet, oporteretq́ ipsum, pro eo atq́ à mundi constitutione præfinitū constitutumq́ atq́ oraculis sanctarum scripturarū prædictum fuerat, uitam suam pro mundi uita & salute ponere, nec non per mortem ad inferos descendere, ut dignos idoneosq́, qui uidelicet constanter in fide perseuerassent, in uitam, ipsum'que adeò paradisum, tanquam princeps & author uitæ æternæ reduceret: quumq́ eius rei gratia summum DEI VERBVM iam perfecisset omnia, ac discipulis suis læto significasset nuncio, appropinquare regnum cœlorum: à Satana quoq́ captis libertatem, eisq́ quorum animi tenebris obfuscati atque incredulitate deprauati essent, ingens lumen affuturum annunciasset, ad prædicandum annum Domi« ni acceptum, & diem retributionis, consolationem uerò lugentibus in Sion: re« ceptis secū, quos sacris mysterijsq́ suis imbuerat, accedit ad Bethaniam uicum, qui Hierosolymis ad stadia maximè quindecim abest. Ibi eum Simon leprosus hospitio excipit, quem apocryphi libri patrem Lazari fuisse apertè tradunt. Apud hunc, quum cibum caperet, conuiuam simul, quem non ita pridem in uitam restituisset, Lazarum habuit. Ibi quoq́ Lazari soror Maria humaniter excepto IESV, tanquam DEO, propter rediuiuam restitutionem fratris, unguento precioso caput imbuit. Quemadmodum scilicet & alia antehac circiter medium prædicationis tempus, atq́ iterum alia mulier quę uitam meretricio quæstu tolerauerat, paulo ante passionē extra Hierosolyma unguento ingentis ponderis & precij, pedes IESV lauit, sepulturę adumbrās & repręsentans mysteriū. Quæ sanè mulier, quibus multos in perditionis attraxerat lubricitatem capillis, tanq́ spōgijs pedes eius extersit, unguentūq́ lachrymis miscēs, graui peccatorū est catena liberata. Deinde, ut cōpetentē debitūq́ finē scripturę de eo proditæ haberent,

In domo Simonis Leprosi Christus à Maria ungēto inungitur.

Simon is Lazari pater.

A' tribus mulieribus Christus unctus est. Vnde nonnulli doctores, tres Marias faciūt.

Triumphalis Christi in urbem Hierosolymitanam ingressus.

A haberent, pullo subiugalis iumenti, qui thronis Cherubin uehitur, insidens, patentibus portis Hierosolyma ingreditur. Ibi multitudo * honorem eum qui ex itinere aduenientibus debetur, deproperans, quasi cuidā præstanti, hominemq́; superanti, reueraq́; Domino & Regi, carmina publicitus canit. Puerorū præterea tenerorū cateruæ circa eum cōgregantur, diuinos pæanas & uictoriæ carmina accinentes: atq; ex his alij uestimenta humi sternūt, alij olearū & palmarum ramos frangentes, partim pedibus eius subijciunt, partim manibus quatientes, magnificis ei applaudunt apprecationibus, perinde atq; triumphatori & uictori cuiquā: Osanna, dicentes, filio Dauid: Benedictus qui uenit in nomine Domini, DEVS Dominus & apparuit nobis. Atq; ita uociferabanī longius eum producentes, donec cum laude & gloria in templū est ingressus. Vnde ille * rerum sacrarū nundinatores, sanctarumq́; cæremoniarū & mysteriorū deprauatores, flagello, cum libertate plurima ac potestate maxima, ad inuidiā usq;, & furibundam illā eorum insaniā expellens, sceleratos & impios euertit. Iræ deinde cedēs (iam enim in cædem eius ruebant, tanq; mundum ipsum post eum cuntē conspicati) Hierosolymis SERVATOR precationis ergò egreditur. Postea uerò, interposita aliqua temporis mora, eò reuertēs (manè tum erat) quū fames ei incessisset, quod scilicet propriū humanæ cōditionis erat, ad quandā diuertit ficum: cui quum nullus inesset fructus, ultima statim ei per execrationē imprecatur, utpote quę author primū & dux trāsgresionis fuerit.ᵃ Atq; illa humore protinus omni prorsus exarescente, arida omnib. exhibetur. Quod sanè in eo spectatissimum omnib. modis diuinitatis opus fuit. Etenim, sicuti naturalis simul & hominis & itidem DEI uoluntas, ita simul & hominis & DEI efficacia atq; actio, in ipso eodē cōspiciebatur. Vtraq; namq; natura, quæ propria ei essent, simul & uolebat & efficiebat, cum alterius naturæ scilicet cōmunicatione. Neq; enim seor-

B sim & absq; cōmunicatione, utraq; natura natiua & propria munia faciebat: uerùm & diuinitas cum humanitate, et rursum humanitas cum ipsa diuinitate, quę cuiusq; essent officij, supra naturę captū efficiebant. Siquidem, quemadmodum propria diuinæ sublimitatis munera filio hominis cōmunicata: itidem rursum naturales hominis imbecillitates DEO VERBO manifestè, per quandam quasi remunerationē redditæ sunt, propter eam quæ per subsistentiā est, unionē. Fortasse aūt ficus ista exarescens, inuolucro quodam synagogæ Iudæorū sterilitatē, ferendorumq́; fructuū inopiam expresit. Et profectò omnis anima rationalis incredulitati & diffidētiæ in CHRISTVM obnoxia, etiamsi legibus literæ tanq; folijs admodum florere existimetur, tamen si lege fidei in CHRISTVM, qua illa maximè nutritur & fouetur, excidat, longè à benedictione DEI disiita, exarescit.

" " · *Eijcit è téplo Hierosolymis ementes et uendentes Christus.* · *Ficus infructuosa ad uocem Christi arescēs* · ᵃ *De pomo fici primi parētes nostri gustarunt.* · *Idem Christus Deus et homo, utriusq; naturæ efficacia simul & cōiunctim, & diuinitatis miracula edidit, & humanitatis imbecillitatem exhibuit.* · *Ficus ista exarescens & infructuosa, Synagogæ florentis quidem, sed sterilis, typus est.*

CAPUT XXVIII.

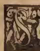

SVb hæc cœna paratur in domo, ut aiūt, Ioannis Euangelistę: quam ille, possessione sua (non exigua aūt ea fuit) in Gallilæa Caiphę, eius temporis Iudææ pontifici uendita, (cuius gratia etiam illi notus extitit, sicuti ipse alicubi sacro suo testimonio astruit) in locis circū Sion montem sitis cōparauerat. Ibi igitur discipuli apud hominem certū, priusquam Azymorum instaret dies, ita ut illis mandatum præscriptumq́; fuerat, legis pascha instruunt. Verùm enimuerò, quum peropus esset, parasceues die ad uesperam, ut lex præcipit, agnū immolari: nihilominus tamen eò uerū agnū, qui iam iam pro nobis pascha immolandus erat in cruce, præueniri, & typū imaginemq́; legalis paschatis cōplere, circiter quintę diei uesperam oportebat. Opinio sanè obtinet, quùm multis alijs, tum Chrysostomo præcipuè cōprobata, irrationalē tum agnum primùm, ita ut par erat, CHRISTVM cum discipulis omnino edisse:

Margin: *Ioannis Euangelistæ domus Hierosolymis.* · *Extrema Paschalis Christi cœna.* · *Verus agnus Paschæ.* · *In ea cœna primum legale pascha editur.*

Pedes discipulorum lauantur.

Deinde quum ad mysticã arcanamq; illam cœnam cõsedisset, parua interposita mora cõsurrexisse, uestimenta (utpote quæ eum fortasse grauarẽt, & in ministerio obeundo impedirent) statim deposuisse, linteum sibi circumcinxisse, atq; ita Lotionis eius mysterium. prõptè & alacriter discipulorũ pedes lauisse: ut simul & nouã summissionis atq; humilitatis ostenderet sublimationẽ, & per symbolum atq; signũ ipsis propriè cõpetere mentis corporisq; expiationẽ & purgationem declararet. Insuper uerò illud eis innuens, pedes eorũ ad profectionẽ in gentes, aptos atq; idoneos esse. Adhæc, obscurè etiam, diuinorũ pedum, pacẽ læta prædicatione annunciantium, pulchritudinem insinuans. Quum uerò rursum discubuisset, mysticũ tradidisse sacrificium horrendorũ simul & uiuificorũ nostrorum mysteriorũ pane † fermentato & uino ex uite expresso. Eaq; quum per gratiarũ actionem & sanctificationem benedixisset, discipulis dedisse. & quum uerè corpus & sanguinẽ suum esse, quasi fide sua interposita, confirmasset: accipere & participare eos illa, quippe * nulla re à diuina carne sua discrepantia, iussisse: atq; id, ad eundẽ modum, in futurũ deinceps fidelibus faciendum, ad sincerã euidentemq; sui memoriam, per manus tradidisse. Itaq; quum quibus oportuit cœlestibus mysticisq; sermonibus conuiuas sodalesq; suos instituisset, nouasq; & arcanas res proloquutus esset, aduẽtũq; Spiritus, qui à Patre procedit, secretiore ac sanctiore modo eis spopondisset, nouũ deniq; postremò omnium testamentũ exposuisset, in Getsemani agrum oraturus unà cum illis egreditur. Atq; ibi humanã imbecillitatem declarans, precatione, siquidem Patri ita uisum esset, ut ab eo mortis poculum abiret, deprecatur. Discipuli sanè grauedine somni presi, segnes admodũ esse: & quomodocunq;, ubi sors tulit, concidentes, quisq; obdormire. Ipse uerò magister eos reprehendens obiurgare, & præcipuè Petrum, alĳs feruentiorem acriorem'q;, & qui constanter se in periculis persiiturum esse fuisset pollitus.

Pascha uerum in Eucharistia exhibetur.

† ἐν ζύμῳ ἄρτῳ, hoc sic ut ab homine Græco dictum.

* ὡσεὶ μηδὲν τῆς αὐτοῦ θείας σαρκὸς διαφέροντα

Christus i hortο ad Getsemani prædium orat.

A ... B

CAPUT XXIX.

Intra quod tẽpus Saluator doctrinæ suæ cursum peregerit.

SCire autem conuenit, diuinã scripturam innuere, SERVATOREM ipsum omnẽ doctrinæ suæ cursum sub Anna & Caipha pontificibus absoluisse: quandoquidem intra istorũ Pontificatus rerumq; administrationis annos, totum IESV doctrinæ tempus ad finem suũ peruenit. Initium enim docendi Annæ Pontificatu fecit, & munus id usq; ad Caiphæ administrationem consummauit. Tempus autẽ doctrinæ SERVATORIS omne nõ totum expleuit quadriennium. Quum enim constitutiones legis paulatim solutæ interirent, præter alia etiam is qui ex maiorum successione per sanctioris uitæ mores excellebat DEI cultus, sacrumq; ministeriũ collapsum intercidit. A' ducibus enim & præsidibus, qui temporib. quisq; suis Roma mitteban tur, aliàs alĳ ministerium sacrum pecunia comparantes, non uno longius anno in eo perseuerabant. ᵃ Quod autem id uerũ sit, teste Iosepho utar, qui post Annam quatuor per successionem pontifices usq; ad Caipham fuisse, in Antiquitatibus suis hisce uerbis prodit: Valerius Gratus Anano pontificatu abrogato, " Ismaelum pontificem creat, † Phabi filium. Sed & huic quum paulo pòst digni- " tatem eam ademisset, Eleazarum Anani pontificis filium pontificem designat. " Anno porrò exacto, & isto quoq; à pontificatu reiecto, Simoni Camithi filio sa- " cram administrationem tradit. Verùm & huic honorem eum obtinenti, nõ an- " nuo longius tempus fuit: cui Iosephus, qui & Caiphas dictus est, successit. Ex his igitur consequitur, non prorsus quadriennĳ integri SERVATORIS nostri doctrinæ fuisse tempus, quum quatuor annis quatuor Pontifices, ab Anna usq; ad Caiphæ ordinem & creationem, annuo functi sint ministerio. Caipham uerò ipsum

De quadriẽnĳ istius obseruatione Nicephorus Eusеb. lib. 1. cap. 10. est imitatus. Verùm ea cum 18. cap. huius libri, & cum Luc. 3. nõ conuenit. Et Valerius Gratus ante annos ferè decẽ, priusquã Pilatus Roma in Iudæã præses missus est, prouinciæ eius præfectus fuit. Quid uerò eo dem tempore Hierosolymis

ᵃ Cæsaris procuratores pro sua libidine & auaritia sacerdotium conferebãt. Eutrop. li. 1. cap. 12.

† Alĳ legũt Fabi fil.

Ioseph. libro 18. capite 7.

A ipsum Pontificem eius anni, in quem salutifera incidit passio, fuisse, scripta Euangelica attestantur. Unde & hæc illi, de tempore CHRISTI doctrinæ, quæ modò proposita est, consona esse obseruatio, liquidò ostenditur.

Gratus fecerit, quum ibe carũ obtineret administrationem Pilatus? De alio itaque tempore Iosephi uerba ista sunt accipienda. Et authori ipsi in cap. 10. atq; precipuè Lu. cap. 3. hac in re fides habenda. Hoc etiam declarat cap. 4. lib. 2. infrà.

CAPUT XXX.

AB hoc ipso Caipha, & improbo scribarũ cõsilio corruptus Iudas Iscariotes, & quasi morbo auaritiæ correptus, qui dicendorũ tacendorumq; arcanorum præterea omnium cum reliquis discipulis particeps à SERVATORE factus fuerat, quum alienũ seipsum & expertẽ diuinæ gratiæ, per excellentẽ malignitatem suã reddidisset, post lotionẽ ipsam, atq; arcanorũ sacrorum initiationẽ, uitalemq; ipsum panem, uiuus etiamdum in potestatem inimici captus peruenit, cui se antea quoq; uoluntatis animiq; destinatione dediderat. Itaq; ab Apostolorum choro seiunctus, quæ cum scribis & pharisæis inierat pacta conuenta, adimplet. Cohorte enim cum tribuno & multitudine ea quæ rapinis & latrocinijs gaudet, adducta, quibus quidem laternæ & faces accensæ & fustes in manibus erant, osculo Dominum prodit, & abit. At ille CHRISTUS captus, ut ouis innocens ad mortem fertur. Neq; enim contentionẽ ullam subindicans, neq; percussorũ impetum ægreferẽs, placido quietoq; animo trahentes sequebatur. Nec id ille tantum præstitit: sed & feruidiorẽ discipulis alijs Petrũ, qui gladium strinxerat, obiurgat, ferrũ in loculos suos reponere iubet: tum aũt Pontificis serui, cui Malchi nomen erat, resectam aurẽ restituit: non inopia aut imbecillitate hæc se pati, quippe cui legiones quamplurimæ auxiliares, si uellet, præstò essent, sed arbitrio alterius ea permittere: & superari in præsentia, ut quę in scripturis essent constituta, legitimũ debitumq; caperent finem, testatus. Sic itaq; abductus ad Annam primùm: deinde & ad Caipham, qui eius anni Ponti-

Iudas Iscariotes Christum prodit.

CHRISTUS capitur.

ἀναβάλλεσθαι

B ficatum sortitus fuerat, ducitur. Atq; ibi iureiurando obstringitur, ut profiteretur an ipse sit expectatus ille CHRISTUS. Vt aũt quod uerum erat, Pontifex audiuit, (non grauatè enim CHRISTUS se DEI filium esse profitebatur) confestim uestem discindit, impium atq; blasphemũ uocat, dignumq; morte præiudicat. His à Pontifice dictis, in caput ei plagæ impingunt, facies cõspuitur, atq; per noctem totam omni ludibrij genere per uinũ & temulentiam importunorũ hominum, probrisq; & contumelijs afficitur. Porrò aũt quum illuxit, manibus eum uinctis ad Pilatum ducunt. Et iam dies erat, præsesq; pro tribunali consederat. Ibi Iudæi tanq; rabie agitati, eum circumsistunt, cõuiciisq; proscindunt: ille contrà silentio & placabilitate eorum obturat & refellit accusationem. Pilatus uerò tam acerbum, ab omniq; humanitate alienum latratum eorum audiens, quęnam eius causa esset, rogat. SERVATOR autẽ eum responso non dignatur. Interim clamor, ad crucem eum condemnandum esse, minaci horribiliq; uoce deposcentium, exaudiebatur. Ille aũt, quùm à coniuge sua Procle per internunciũ, ne quid aduersi cõtra hominẽ iustũ decerneret, admonitus, tum sua ipse cõscientia perculsus, absoluere eum cõtendit: nihil enim capitalis afferebatur criminis. Sed enim ad Herodẽ, qui tum Hierosolymis diuersabaẽ, eum mittit: ut ille anquireret, si quid capitali supplicio dignũ cõmisisset. Vt uerò ne ille quidẽ quicq; inuenit, apud Pilatũ rursus sistitur. Tum illi crimẽ ei capitis intendunt, tanq; regẽ seipsum constituerit: & Pilatũ ad absoluendũ propensum, cõtra Cæsaris amicitiã facturũ, si eum dimitteret, dicunt. Quod ubi Pilatus audiuit, metuẽs ne malã à Tiberio iniret gratiam, proindeq; præfecturæ dignitate excideret: atq; honorẽ retinendi, hominibusq; placendi studio uictus, flagellũ de collo eius suspẽdit, & sanguinarijs carnificibus flagellandũ permittit. Et iam rursus in prætorio SALVATOR erat: multitudoq; & uilissimi quiq; ex plebe, impunitatẽ sibi quodcunq;

A' Caipha dãnatur.

παροινοῦντες

Apud Pilatum sistitur.

Ad Herodem mittitur.

Damnatur ad flagra.

uellent aduerſus eum faciendi, ſumpſerant. Ibi ex impuris illis quidā ueſtimenta ei detrahunt, atq; chlamydem coccineā in morem purpuræ circumdant. Præterea corona ſpinea caput eius tanq; regis coronant, & arundinem ſceptri loco in manibus reponūt: nonnulli genibus flexis adorationē geſtu ei offerunt, Aue rex Iudæorum, cum riſu cōtumelioſo ingerentes. Aliqui arundine caput pulſantes, plauſum addunt. Erant qui colaphis maxillas eius cædentes, irriſionemq; naſo per ſannas ſuſpenſo iungentes, quærerēt, Vaticinare CHRISTE, quis eſt qui te percuſsit? Poſtea ſuis ipſum ueſtibus rurſum indutū, crucem in humeros tollere iubent, & extra portam producunt. Poſteaquam aūt ad Caluariæ locum eſt uentum, ibi crux cōpingitur, SERVATOR in eam ſuſtollitur, clauis affigitur, & à prætereuntibus plurimis cōuicijs exagitatur. Vt uerò maleficus etiam exiſtimaretur eſſe, duos latrones ad partem utranq; eodem ſupplicij genere torquēt. Titulus porrò ſupra caput eius poſitus, cōdemnationis cauſam triplici literarū genere indicabat. Ex prædonibus uerò alter, ipſum qui ſic condemnatus eſſet, DEVM pfoſeſſus, paradiſum rapit, eumq; per uim ingreditur: alter aūt, ut blaſphemus deſpicitur. Ceterùm quū omnia iam conſummata eſſent, Sitio, inquit. illi porrò ad malitiam celeres, acetum felle mixtū confeſtim afferunt: quibus olim in locis aridis ſiti preſsis, petra fontem prouoluēs, aquam ſubminiſtrauerat. Et fel præbent, qui mel antiquitus ſuxerant. Poſtremò, quum uoce magna conclamaſſet, & in manus Patri ſpiritum cōmendans depoſuiſſet, uitā finit. Et corpus mortuū aliquandiu ita pendebat: quum ex militibus quidam, Iudæorū gen ti gratificaturus, latus eius lancea perforat: ex quo uulnere ſanguis & aqua, præter opinionem omnem, profluxit. Quum uerò metu homicidarū omnes profugiſſent, ſola ibi aderat mater, & quem diligebat diſcipulus: qui omnia quæ uel ante uel poſt mortem eius geſta eſſent, oculis ipſi ſuis ſpectarunt: ſanguinemq; & aquam è latere eius, quaſi adhuc uiuentis, recens profluentem, religioſè ſimul & honorificè admodum uaſculo excæperunt. Deinde & DEIpara mater, diſcipuli mater dicitur: cui à ſe multum amato filius eam commendans, ut pietatem quam parentibus debent liberi, ei præſtaret, iniunxerat.

Irridetur. — *Ad ſupplicium crucis ducitur.* — *Crucifigitur.* — *Inter ſceleratos reputatur.* — *Felle & aceto potatur.* — *Moritur.* — *Latus eius perforatur.*

Tertullianus in Apologetico, cap. 21. de Paſsiōe et morte Chriſti: Poſtremò, inquit, oblatū Pontio Pilato, Syriam tunc ex parte Romana procuranti, uiolētia ſuffragiorū in crucē Ieſum dedi ſibi extorſerunt. Prædixerat & ipſe ita facturos. Parū hoc, ſi nō & prophetæ retro etiā. Tamen ſuffixus, multa mortis illius propria oſtendit inſignia. Nam ſpiritum cum uerbo ſponte dimiſit, præuento carnificis officio. Eodem momento dies, medium orbē ſignāte ſole, ſubducta eſt. Deliquiū utiq; putauerunt, qui id quoq; ſuper Chriſto prædicatum non ſcierunt. Et tamen eum mundi caſum relatū i archiuis ueſtris habetis, &c.

CAPUT XXXI.

ENimuerò affectiones & perpeſsiones, quas diximus, CHRISTO non ut puro homini, ſed ut DEO eidemq; homini, iuxta carnem accidēre. At quæcunq; ſupra humanæ naturæ conditionem, & ante mortem, & poſt depoſitionē de cruce, ſepulturāq; ipſam magnificè, ut DEVM decet, in eo euenere, citra controuerſiam, certò & euidenter ipſius declarant diuinitatem. Quæ nam uerò ea ſunt? Tenebræ denſæ, & propè contrectabiles, à ſexta uſq; ad horam nonam. Sol non ordine aut ratione naturæ, ſed quòd creatori compateretur, per deliquium extinctus, & rurſum relucēs: terræmotus immanis, petræ ruptæ, templi uelum ſciſſum, monumenta aperta, & mortui è ſepulcris exilientes: multiſq; ſibi notis, qui ſcilicet digni atq; idonei uiſi fuerant, manifeſtò apparentes: necnon reſurrectionem eius, qui eos excitauerat, certiſsimè comprobantes. Ipſe enim iuſtitiæ ſol CHRISTVS, anima ſola per mortem à corpore ſegregata, apud inferos iuſtorum animis præſtò fuit: & dux itineris ad paradiſum ferentis præijt, lucis princeps uiæq; ductor eis perinde atque latroni factus. Eadem namq; die, ac potius eadem hora ab inferis redijt: ut quidē quùm alij nōnulli, tum is cui aurea lingua nomen indidit, in primis hæc accuratius certiusq; expoſuere. Nec enim rationi cōſonum erat, animam eius apud inferos retineri, qui nihil prorſus à primi parentis maledictione & exitio ſecum attuliſſet.

Diuina prodigia in paſſione Chriſti exhibita. — *Deſcenſus eius ad inferos.*

Subitò

A Subitò uerò, &, ut ita dicam, fulgetri celeritate, dignos atque idoneos, luce summè coruscantis DEItatis illustrans, ac immensa potentia ex caliginosis illis soleque carentibus latebris reduces: & principibus ibi tenebrarum, ducibusque malorum, diuinæ potestatis splendore, & angelicarũ cohortium militia quasi obtritis, nullo tempore, & labore nullo, atque (ut semel dicam) eo qui solum DEVM decet modo, in momento uno, ad sacra immensaque luce relucentia paradisi tabernacula traduxit: eaque tabernacula, perinde atque quosdam arrabones & primitias earum quæ in cœlis aliquando, post communem scilicet illam resurrectionem omnium condignis atque idoneis paratæ sunt, mansionum, sempiternorumque hærediorum, ita ut par erat, eis donauit. Et quemadmodum nuda anima nudis apud inferos animabus, eo quo dictũ est modo, SALVATOR uespertina parasceues diei hora præsens affuit, resurrectionemque quodammodo subindicauit: sic rursum tertia pòst die, quum profundum etiam num una sabbatorum esset diluculum, ac sol quidem tum circa paradisum in Edem oriretur, altioraque & sublimiora montium iuga attingeret: circa nostrum autem horizontem septima, ut sic dicam, aut etiam octaua obtineret hora nocturna, † cum uitæ principe, DEO simili animato, & purè intellectuali corpore, ex sepulchro prodiens, ita ut antea prænunciauerat, resurrexit.

Piarum animarum in Paradisum reductio.

Paradisus, sanctarum animarum ante resurrectionem cõmunem sedes.

Resurrectio Christi.

† μετὰ ψυχῆς αὐτῷ καὶ θεότητος ἐμψύχου καὶ νοεροῦ σώματος

CAPUT XXXII.

Atque equidem DEVS ipse idemque homo, non in angulo aut occulto quopiam loco, non etiam obscuro uel tempore uel modo, est defunctus: sed in ligno sublimè sublatus, gentibus simul & Iudæis spectantibus, & quidem in loco atque die celebri & insigni festi Paschæ, † uitã finijt. Nec minus sepulcrum magnificum illi fuit: hominis quippe opulenti, &
B nouum, nuperque adeò in lapide excisum. Quale & funus, ipsa que sepultura fuit. Aloe siquidem & myrrha admodum cõmistæ, corpus mortuum sindone & linteis exceptum complectebantur: atque arctissimè continentes, usque adeò cõstringebant, ut omnia ea corpus unum esse existimarentur. quòd quouis glutine ea quę diximus aromata, cuicunque inungantur rei, arctius potentiusque eam cõstringere possint. Et queadmodum mors & sepultura CHRISTI irrefragabilem in conspicuo peractæ loco fidem sunt consequutæ: itidem sanè cõsequens erat, decebatque resurrectionem eius, ad fidem faciẽdam, certum quiddam absolutumque habere, ut omnibus modis firmã indubitatamque dignis & idoneis persuasionẽ credulitatemque astrueret. Itaque qui substantiam nostrã, excæpto peccato, susceperat, uiuificas & salutares perpessiones in cõspectu omnium sustinuit, ita ut recensuimus. Cæterùm uitalẽ triduanamque ex mortuis resurrectionem suam, non omnibus prophanis simul et sacris eodem modo perspiciendam permisit: quòd nec æquũ, nec sublimis, diuini, & iusti iudicij DEI esse creditum sit, impuris ingratis que oculis talia cõmittere: & peruersitati cordis * in periculum & experientiam rursum sanctum Israelis tradere, ut in ancipiti dubiaque consistentes opinione, quemadmodum etiam antea, & in cogitationibus uariantibus non rectum adhibentes iudicium, eum reprobarent atque repudiarent. Illis uerò qui mentem rectam & cor quàm maximè purum obtinerent, claram & ab omni ancipiti dubitatione alienã, resurrectionẽ suam exhibuit, fideque certa cõprobauit: primùm quidem à matre & reliquis conspectus mulieribus, deinde à delectis discipulis, aliàs alijs, per dies quadraginta uisus, ac uerbis nouis atque insolitis, simulque signis & prodigijs naturã superantibus, omnẽ illis (quantũ fieri potuit) soluens atque adimens resurrectionis ambiguitatẽ. Non his autem solis, sed alijs quoque miraculis sepulcrum consequutis, fidem resurrectionis suæ confirmauit.

Mors Christi illustris.

† τὴν τελευτὴν ἐσπάσατο

Sepultura itẽ magnifica.

Certum resurrectionis eius indicium.

Quur resurrectio Saluatoris non perinde ut mors eius, aperta & manifesta fuerit.

** εἰς πεῖραν*

Quibus post resurrectionẽ apparuerit.

Quæ

Signa euidentissima Christi resurrectionis. Quæ uerò ea sint, agedum dicamus. Primùm, sigillũ sepulcro impressum, quod intactum permansit: & custodia militaris illa, & genere alienigena, quæ in propinquo sigillum id obseruabat. Præterea ingens ille lapis ad os sepulcri appositus, qui inde defluens, ac potius manu & robore angeli deuolutus (quod sanè in his omnib. opinionem omnẽ excellit) ne ipse quidẽ uel minimum signum suum corrupit. Traditum enim nobis est ab antiquis, Iudæos lapidẽ eum qui in salutiferum illud sepulcrum pro operculo positus fuerat, ad summum monumenti labrum, petramq; infernè illi se cõiungentẽ, ferramentis quibusdam fabrili lapicidarum arte perforasse, ferrumq; ingens à fabro ex propinquo acceptum, per utrumq; foramen immisisse, & in circi siue annuli formã circumegisse: atq; ita firmiter capitibus cõmissis, omni ex parte quasi uinculum circumduxisse, ut lapis, qualicunq; modo, loco suo reuelli, aut saltẽ ratione aliqua moueri (nisi arte quapiam & ui adhibita, necessariò aut ferrum cõfringeretur, aut petra perrumperetur) nõ potuerit. Atq; ad hunc modum cum magna cura, atq; etiã signo appresso, quum sepulcrum firmissimè cõmunissent, custodia insuper cõpetenti adhibita, eos abiisse. Quapropter, quum nihil prorsus de signis illis motum mutatum'ue esset, et lapis † absq; fragore & sonitu inde defluxisset, qui quidẽ magnus fuisse perhibetur, ita ut unguenta afferentibus mulieribus et discipulis ipsis accedentibus, locum is, ubi corpus depositum fuerat, magnitudine sua apertè indicarit: quis nõ euidentem hanc & irrefragabilem resurrectionis † probationẽ atq; demonstrationẽ agnoscat? Et talia quidem sunt hæc resurrectionis SERVATORIS indicia apertissima. Sindonis uerò & linteorum, ipsiusq; adeò, si placet, in capite sudarij, rursum qualia? Hæc etenim myrrhę, & aloæ, & item uiuifico corpori illi compacta, & quasi unum corpus, unguentorum ui atq; efficacia, facta, haudquaq; corpus furtim auferri permisere, iuxta Iudæorum insanã dementiã. Quomodo enim corpus ipsum nudantes, hæc fures sic detraxissent? quũ sepulcralia lintea intacta, & decenter, perinde atq; ei circumdata fuerãt, suo quæq; loco reperta sint? Et sudarium non temerè, sed in uno, capitis scilicet loco, ritè circumuolutum iacuerit? Certum itaq; est ac persuasum omnibus, qui intelligere

† ἀψοφητὶ

† ἐπίδειξιν

A B

Corpus Christi post resurrectionem diuinum. cognitionemq; assequi & rectè sapere uolunt, Dominum non solum die tertio cum corpore surrexisse, sed etiã cum corpore tenui ac leui: nec amplius mortali & corruptibili & crasso, ut antea, sed prorsus incorruptibili & immortali, atque (ut semel dicam) spirituali magis & diuiniore, quodq; simul DEVS esset, (nam sic dicere ausim) captum sensus omnis excellente, uestituq; & alimento, quo nõ indigeret, superiore, ita ut & clausas fores naturaliter pertransiret: quamuis mirifica ratione summissionis atq; conformationis, eis quos sibi in arctiorem consuetudinem acciuerat, conspectus sit, & latus fissurasq; clauorum contrectari siuerit, cibumq; cœperit, ac pisces & mel gustauerit, non ille quidem quòd esuriret, sed ut fidem resurrectionis nouæ faceret, & phãtasmatis opinionẽ aboleret, ineffabili quodam modo præter naturã alimento à diuinitatis igne consumpto.

CAPUT XXXIII.

Sanctarũ mulierũ de resurrectione testimonia. NEq; uerò minus ad uerã certãq; resurrectionẽ confirmandã faciũt, mulierum unguenta ferentiũ testimonia. Nam & hæc fidem apud DEVM merenẽ. In CHRISTO namq; IESV neq; masculus, neq; fœmina, neq; seruus, neq; liber: sed unus, in dignis atq; idoneis, atq; adeò in omnibus, Dominus: una fides, unus sanctus spiritus, qui efficit atq; operaẽ, pro arbitrio & uoluntate sua, omnia. Itaq; queadmodũ recti integriq; homines, per quos et mũdus uniuersus euãgelica sagena captus est: et secũdũ hos alij, secũdas in fide ueritatisq; cognitione ferẽtes, qui prę cęteris ꝓpter fidẽ egregiã susciperenẽ digni uisi sunt: sic &

A sic & mulieres plurimæ credētes, & necessaria ei ministrantes, à CHRISTO sunt admissæ. In quibus omnib. celeberrima est Maria Magdalis orta, quæ quidem antea septem spiritibus afflata atq; detenta, eisq; ab IESV liberata, de cætero cō uersandum uiuendumq; sibi cū curatore suo putauerat. Quapropter cum genitrice DEI, & Salome, & alia Maria, sponsi Iosephi filia, ex Cleophæ fratris eius, qui sine liberis procreatis decesserat, coniuge procreata, atq; cum alijs familiarē consuetudinē habens, obsequi & ministrare CHRISTO & discipulis eius nō intermiserat. Magdalenā porrò istam Chananææ illius filiā esse quidam prodidere rūt. Cum eis aūt, quas diximus, alia rursum Maria erat, Iudæ Iosephi filij, unius ex duodecim cōiunx: quam etiā minoris Iacobi & Iosæ matrē memorant. Item Ioanna filiorū Zebedæi, Iacobi & Ioānis mater. Has q; matri IESV, nec minus ipsimet SERVATORI omnibus officijs præstandis fideles essent, aliæ plures ex Galilæa sequebanť, ad uestimentorū usum reliquumq; ministeriū percōmodæ. Hæ igitur desiderio magistri flagrantes, metu autē persequutorū sese cohibentes, in sabbato quietæ esse, ut decebat, cogebanť. Vespere aūt sabbatorū, hoc est, post sabbata omnia, (cōsueuere aūt Iudæi ipsos dies septē sabbata uocare) post totius uidelicet hebdomadis peractū circuitū, & post medię noctis horas unius sabbatorū, ipsa nimirum illucescente Dominica: Maria Magdalena, & alia Maria (DEI uerò genitricem hanc esse, sacri nobis prodidere libri) ut reliquis feruidiores, uehementioreq; affectæ dolore, unguenta quædā ritè præparata habentes adueniebant, de Iudæorum cōsuetudine IESVM uncturæ, atq; ex matutino tempore cōploraturæ, lachrymisq; adeò animorū mœrorem exatiaturæ. Ecce aūt lapidem conspiciunt longè à foribus deuolutū, angelumq; ei insidentē, lucis fulgore oculos perstringentē: bonoq; animo eas esse, atq; è uestigio redeuntes,
B mystis discipulisq; cum lætitia resurrectionē renunciare iubentem. Reuertentibus itaq; illis obuius fit CHRISTVS, saluere eos iubens: Petroq; & discipulis dicere, ut primo quoq; tempore in Gallilæam, desideratū ipsum uisuri, irent. Atq; illæ quidem stupore multo perculsæ, ita abiere. Prima hæc post resurrectionem duabus Marijs apparitio atq; exhibitio facta, quā Matthæus & Marcus deprædicant. Illæ igiť, ut dicere cœpi, abiere, timore à seipsis dissidentes, neq; quidquā eorum quæ uidissent nunciantes. Magdalena certè quidem, sicuti Ioannes scribit, desiderio tabescens, ad monumentū redijt, iterumq; lapidem sublatū uidens (somniū enim seu uisionē sibi uidisse uisa fuerat) cōfestim cucurrit, Petro & Ioanni, qui reliquis acriores calidioresq; erant Apostolis, sublatū quidem è monumento esse IESVM, se aūt, ubi locorū esset, ignorare, annunciatura. Illi porrò soli citi atq; anxij cōfestim ad sepulcrū accurrere, atq; intus ritè locoq; suo sepulcralia lintea cōposita cernere, & uerborū quæ is qui resurrexerat proloquutus fuerat, meminisse, resurrectioniq; ipsi fidē habere, cæterùm propter metū rursum seipsos cohibere: Maria aūt stans ad monumentū flere, & dubitans ambigere, ubinam corpus esset. Tum ibi humana specie angeli duo, alter quidē ad capitis locū, alter aūt inferiore parte, sedentes, quæ'nam luctus fletusq; eius causa esset eam rogant. Quibus illa respondet: nō adesse eo loco Dominum, seq; ubi'nam positus esset, nescire. His dictis à tergo ei præstò adest SERVATOR. Angeli aūt eo uiso ilicò consurgūt. Illa porrò angelorū assurgentium statu exterrita, cōuertitur, IESVMq; astantē uidet. cæterùm hortulanū eum esse existimans, (in horto enim monumentum erat) ad interrogationē eius modicæ fidei profert uocem: Si tu, inquiens, illum inde sublatum quòpiam deportasti, dic sodes ubi locorum sit, & ego illum tollam. Sed enim Dominus amentiā incredulitatemq; eius una appellatione corrigit & emēdat. Ibi illa statim cōsuetā dulceq; agnoscēs uocem, ex læ-

Nomenclatura earum. *Maria Magdalena.* *Ea Chananaeae illius filia habita est.* *Maria Iudae Apostoli coniunx.* *Vespere autē Sabbati, etc. quomodo accipiendum.* *Duae Mariae Christum uncturae ad monumentū eunt.* *Hae angelum ibi conspiciunt.* *Eisdem apparet Christus.* *Maria Magdalena denuò ad sepulcrum currit.* *Petrus item, et Ioannes.* *Mariae Magdalenae angeli duo apparent.* *Apparet & ipse Dominus.*

ex lætitiæ abundantia, magistrum eum uocat, & mysterio fidem adhibens, uitales pedes subitò cõtingere parat. Eamq; ille, quòd tam crassa etiamnũ mente esset, ne se tangeret, donec ad Patrẽ reuerteretẽ, inhibet. Tum enim eos, qui spiritu adhærere adiungiq; ei possent, potestate ea frui debere, dixit. Itaq; Magdalena ter ad sepulcrũ uenit, & bis CHRISTVM uidit: primùm, cum ipsa DEI genitrice, ut diuus cõmemorat Matthæus: secũdò aũt & tertiò, sola, ut quidem diuinus scribit Ioannes. Iam uerò & quartò aduenit. erant aũt cum ipsa, Maria Iacobi, Ioanna, Salome, & aliæ plures, quæ à Galilęa uenerant, sole recens admodũ orto. Quibus, iuxta diuum Lucã, coruscantibus stolis præstantes, humana specie angeli dicunt, Viuentẽ nihil habere cum mortuis per curiositatẽ negotij. Resurrexisse enim, & nõ adesse eum in monumento, testificanẽ: uerbaq; eius in memoriã reuocare, atq; discipulis abeuntes eadem indicare iubent. Ita demũ illę cum fer uidissima Magdalena reuersæ, undecim illis, prætereaq; alijs omnibus, quæ uiderant, renunciant. At illi mulierculartũ uerba pro nugis habentes, animũ ad credendum inducere non potuerunt. Et iam fama uiribus magis magisq; sumptis, passim unà cum die IESVM ex mortuis resurrexisse, increbrescebat: quũ Pontifices, & qui in Concilio alicuius essent nominis & existimationis, consilium texunt: & argento dato milites corrumpunt, ut persuadere omnibus conarentur, quum ipsi somno profundiore cõsopiti essent, discipulos corpus defuncti magistri rapuisse. quod ad hunc usq; diem, apud eos Euangelista falsò iactari dicit.

Quoties Maria Magdalena ad sepulcrũ Christi uenerit.

Mulieres discipulis resurrectionem Christi renunciāt.

Milites sepulchri custodes pecunia corrupti, corpus Christi furto sublatum esse mentiuntur.

CAPUT XXXIIII.

DEinceps, quoties discipulis apparuerit, quibusq; signis & miraculis, eis perculsis cognitus sit, ne ipsis quidẽ, qui suis ipsorũ oculis ea spectarunt, in publica monumenta referri oportere uisum est, sublimi DEVMq; decente terrore simul & admiratione, facilis cõpendiariq; orationis occasionẽ illis prębente: quippe quib. illud studio fuerit, ut ea tantum exponerent, quæ ad fidem nõ satis idoneis parumq; credulis hominibus faciendam sufficerẽt, plurima aũt securitati silentij cõmitterẽt. Diebus enim, diuinus inquit Lucas, quadraginta ex interuallis se illis exhibens, & quidem nõ sine miraculis & prodigijs, quæ regni DEI essent, læto recensuit nũcio. Primùm itaq;, sicuti antea dictũ est, mulieribus, utpote fide seruentioribus, ac desiderio cordis magis flagrantibus, cõspectus est. Deinde Simoni Petro, & ipsi singulare ardorem erga magistrũ obtinenti, in primisq; linguæ lubrico lapso, atq; maiorem in modum supra alios rerũ suarũ satagenti. Ac eadem ipsa, tertia quidẽ illa, sed prima resurrectionis die, à Luca & Cleopa, iter carpentibus, quũ uespere ad cœnã cum eis consedisset, per panis nimirũ fractionẽ, cognitus est: qui, quum è cõspectu eorũ euanuisset, ipsi cœna relicta, nullaq; mora interposita, eo ipso tempore cum festinatione Hierosolyma reuersi sunt, atq; in cœnaculũ, ubi & cœna peracta fuerat, & tum discipuli metu percussorum confertim conuenerant, quàm primùm ascenderunt. Ibi eis apparitio CHRISTI Simoni Petro exhibita, aliáque de ipsa Magdalena, de lapide, & de angelis, præstantissimis uestimentis coruscantibus, magna cũ uoluptate renũciata sunt. Et ipsi uicissim, quod illis in itinere euenisset, & ut eum panẽ frangentẽ cognouissent, cõmemorarunt. Sed enim nõ exigua quoq; tũ ibi excitata est turba ab eis, qui inter se ancipites adhuc erãt. Cæterùm illis ita ambigentibus, propter earũ rerum quæ dicebanẽ nouitatẽ, circa eius ipsius diei serũ, uespera increbrescẽte, quũ fores firmiter clausæ manerẽt, (metuebãt enim, ne quis clàm ingrederetẽ) derepentè in ipsorũ addubitantiũ medio cõsistẽs Dominus, serenã trãquillitatẽ animis eorũ immittit, ac turba sedata, pacem

De apparitione Christi post resurrectionẽ, et miraculis eiusdem.

Apparuit mulieribus:

Petro:

Lucæ & Cleopæ:

Ipsis undecim discipulis.

A pacem eis more suo apprecatur, manus quoque & pedes præterea & diuinum latus contrectandum permittens, fluctuantem eorum de resurrectione opinionẽ dissoluit, & plenam illis certamque facit fidem, ut firmiter constanterque crederẽt, se eum ipsum, qui clauis nuper admodum transfixus fuerat, non spiritum esse. Quomodo enim spiritus carne & ossibus uterẽtur? sicuti illi illum habere uiderẽt. aut quomodo attactum admitteret, qui prorsus incontrectabilis esset? Itaque ego, inquit, sum, non prorsus omnique ex parte mutatus. Atque equidem primus nunc primitias Paracleti uobis in faciem spirans, Accipite, dico, Spiritum sanctũ, per quem potestatem etiam tribuo soluendi ligandique quicunque peccauerint homines. Conuenit autem uos scire, id quod sæpenumero uobis à me est dictum, sic omnia oportuisse fieri: CHRISTVM que ex præscripto literæ, pati, & ad gloriam suam reuerti. Vt autem nõ oculis modò ipsis audituque & tactu, uerùm etiam gustatu, fidei confirmationem habeatis, quòd scilicet non spectrum, sed ego ipse sim, qui in ligno quidem mortuus, & in sepulchro clausus fuerim, inde autem diuina ui & potentia euaserim: si quid uobis in promptu est cibi, proferatur. Atque illi partem piscis assi, & mel fauo suo mixtum, ei apponunt. Itaque in conspectu omnium, manibus, quæ proposita erant, carpens, edit: & præterea potum degustat, ex mortuis corporis resurrectionẽ confirmans. Et talem quidem SERVATORIS apparitionem & exhibitionem apud discipulos, diui Lucas & Ioannes optume in Euangelijs suis promulgarunt. Ea autem quæ porrò sequuntur, tonitrus filius intonuit. Thomas nanque, cui & Didymi cognomen erat, uespertino spectaculo CHRISTI non aderat. Quapropter quum reliqui discipuli cum gaudio aduenienti ei apparitionẽ annunciarent, molestè eum sermonem ferebat: atque iniuria se affici putans, animo propter fluctuantem opinionis ambiguitatẽ

B in partes uarias diuidebatur: non modò ut annuncianti bus nõ crederet, uerùm etiam illum resurrexisse negaret. Qui enim id, homo quũ esset, faceret? Quin & obnixè contra asseuerantes cõtendebat, se non crediturũ, nisi manibus ipse suis clauorum fissuras attingens, manumque intra latus immittens, rem ipsam per contrectationem certò deprehenderet. Postquam autem deinceps octaua aduenit dies, foribus modo suo ritè occlusis, sectatoribusque CHRISTI omnibus simul ibi metu cõgregatis, (aderat autem cum eis & Thomas) rursum IESVS sine strepitu omni adest, taciteque spirituali &, ut uno uerbo dicam, diuino corpore illo, nullo obstante impedimento, in medio eorum astans, cõsuetam sibi uocem profert. Deinde & Thomæ dubiam ambiguitatẽ adimens, & per illum apud alios omnes certa firmaque iaciens resurrectionis fundamenta, manus simul & pedes ipsumque latus ostentat, accurateque & diligenter pertractare iubet clauorum uestigia, & quæ satis alta erat, lateris fissuram. Itaque in tantũ illius fides ea contrectatione est cõfirmata, ut uoce magna & Dominum & DEVM ipsum profiteretur.

Eisdem spiritum sanctum afflat.

Potestas ligandi & soluendi.

Christus in cõspectu discipulorum suorum edit.

Thomas Didymus incredulus.

Denuò Christus apostolis cõgregatis apparuit.

Thomæ se contrectandũ præbuit.

CAPUT XXXV.

POstea rursum Petro, Thomę, & Nathanaeli, Zebedęi liberis, & duobus præterea alijs, in Tiberiadis mari capiendis piscibus occupatis, cernitur. Nox uerò tota illis abierat, quum admodum laborassent, nihil autem prorsus eius quod sperassent consequuti essent. Cæterum unà cum diluculo IESV appetente, & uerriculũ ad dextram immittere laxareque iubente, tanta uis piscium extrahitur, ut sagenam ipsam pertrahere non possent. Piscium igitur immensa opinionemque excedente captura, quis'nam esset, qui in littore astabat, cognoscitur. Et Petrus cõtinuò natat. (circiter enim ducentos cubitos à terra aberant) Ardenti nanque desiderio cõcitus ille, quum linteolo quod

Apparuit iterum discipulis quibusdam piscantibus.

Plurimorum & maximorũ piscium captura per miraculum.

ei tum subitò tempus suppeditauerat, lumbos circumcirca cinxisset, undis innatans, suauissimeque subinde aquã spiritu attrahens atque remitiẽs, ad CHRISTVM cõtendit. Reliqui uerò naui piscatoria remigantes, ad littus appellũt. E naui itaque digressi, desideratum illum suauiter salutant, et amplectũtur. Et ecce, in solo prunas & piscem cum pane positum cernunt, sanctorũ scilicet angelorũ, ut puto, manibus ientaculum præparatum. Iubentur præterea & ex recens captis piscibus aliquid afferre ad epulas. At illi conscenso nauigio, rete pertrahunt piscibus confertum, & numero & magnitudine præstantibus. ad centum enim quinquaginta & tres erant. Mirandum autem erat, quum tot & tanti illi essent, uerriculum ruptum prorsus non esse, adeò ut eo ipso prodigio, certò illis Dominum eum esse, constaret. Quapropter magna inter se affecti sunt uoluptate atque lætitia: et ille cum eis ex eo quod propositum fuerat, communicauit cibum. Enimuero, quum admirandũ illud † ientaculum finem suum haberet, non semel, sed iterum ac tertiò Dominus Simonem interrogauit, an se plus alijs diligeret: non ille quidem rescire hoc uolẽs, (quomodo enim id ei opus esset, qui manifesta compertaque, etiam quę nondũ facta essent, haberet?) sed ut per triplicem expressam professionem triplici mederetur negationi. Vt autem ille celerrimè amorem est professus, hactenus audiuit se * legitimũ uerumque officium præstiturũ esse, quatenus reipsa & opere rationales oues pasceret. Id uerò tum demũ fore, si animam quoque, sicuti ipse, pro illis ponere uellet. futurũ enim, ut ipse ouibus præfectus, itidem per crucem DEVM glorificaret. Id nanque innuit uerbũ illud, iuniorẽ ipsum quidẽ, quocunque uoluisset, iuisse: senem aũt alij manus ad uinciendũ præbiturũ, uiamque ad mortẽ ferentẽ, quã natura, uitã quàmlõgissimè producere cupiens, abhorreret, iturũ. Intellexit ille quæ dicta fuerant, & discipulũ eum qui super pectus Domini recubuerat, ponè sequentem uidit. Itaque & de fine obituque eius quæsiuit. Caeterùm Dominus, eo quòd temerè & frustra arcana inscrutabilis iudicij DEI inquirere & inuestigare uellet, acrius obiurgato: Si eum, inquit, uolo in præsenti uita cum corpore manere, donec ueniã, (casum Hierosolymorũ, aut secundũ aduentum suum scilicet innuens) quid id ad te? Tu quemadmodũ tibi constitutũ est, itidem ut ego, ad crucis mortem te para. De Ioanne uerò, aut aliquo aliorũ, non tibi, sed mihi curæ erit. Atque inde fama increbuit, discipulũ illum mortẽ nõ uisurum. Quam quidem multorũ opinionem tanquã importunã, minusque ueram ipse corrigens, Non dixi ei, inquit IESVS, quòd moriturus non sit: moriturus est enim eo, quo DEI genitrix modo: confestim uerò reuiuiscet ac resurget, incorruptibili scilicet corpore alterum magistri expectaturus aduentum.

Cibus diuinitus præparatus.

τὸ ἄριστον.

Christus de amore erga se Petri certior fieri uult.

Quid sibi uelit triplex interrogatio.

κατὰ τὸ γνήσιον.

Mors sua Petro prædicta.

ἐκτείνειν.

Petrus de Ioannis quoque obitu curiose inquirit.

Ioannis Apostoli, & Mariæ Deigenitricis decessus.

CAPUT XXXVI.

DEinde iuxta sublimem Matthæũ, ab eis cõspicitur in Galilææ mõte, & ibi à patre potestatẽ summã coeli & terræ sibi, iuxta humanitatẽ scilicet, traditã esse confirmat: eosque cohortatus, proficisci ad gentes omnes iubet, arcanis sacris initiaturos, baptizaturosque in nomẽ patris et filij & spiritus sancti, credentes, præceptaque seruaturos omnia. se quoque uersaturum cum eis per dies omnes, ad cõsummationem usque sæculi præsentis, pollicetur. Postea per Bethaniã eos in mõtem olearũ ducit, & promissionẽ spiritus promittit, in Hierusalem uidelicet sedentibus, expectãtibusque, donec coelitus diuinorũ omnis generis armorũ spirituali apparatu instruerentur. Et quũ pręcipua mandata & munera functionis Apostolicę cõcionãs exposuisset, benedictionemque eis, pro eo atque decebat, largitus esset, spectantibus eis, lucidissima nube circũdatus, in coelos sublatus est, & cum ea, quam receperat, accessione DEIficata, reuersus ad dextram

Postremùm se discipulis Christus exhibuit.

τῆς ἄνωθεν δυνάμεως.

Ascensio Christi in coelum.

A ad dextram patris consedit. Ne autem ea res moerorem eis crearet, (quòd non iniquum esset, eos magistro orbatos, immenso corripi dolore) & hoc ipsum pastori bono curæ fuit. Angelos enim duos demisit, qui reditum eius in coelos indicarent, admirandaq; & ineffabili eos implerent lætitia, sic illum cum illustri magnificentia rediturum annunciantes. Itaq; adoratione peracta, libentes domum redeunt, & in coenaculo illo Paracleti expectant aduentum. Precatio autem eorum erat exercitiū, ut diuus Lucas testatur. Catalogo namq; undecim
» discipulorum recensito, deinceps addit: Et omnes isti unanimes constanter ora
» tioni & precationi incumbebant unà cum mulieribus, & ipsa Maria matre IE-
» SV, cum'que ipsius fratribus, tantisper dum paracletum decimo ab ascensione, quinquagesimo autem à triduana resurrectione die, substantialiter descendentem acciperent.

Vt quidē cōiectura colligere licet, post dies duos Hierosolyma sunt reuersi in Sabbato. Huius enim gratia & Sabbati habebant uiam, diuus Lucas dixit. Est autem Sabbati iter, passus bis mille, quantum uidelicet castra à tabernaculo testimonij aberant: quemadmodū diuinus cōstituit Moses. Sancta porrò et diuina ascēsio die quinto est facta.

CAPVT XXXVII.

Verùm enimuerò, fortasse quispiam eorum qui discendi studio nullū refugiunt laborem, & eiusmodi rebus inquirendis delectantur, dixerit, quamob causam tertio quidē die Domini resurrectio, reditus autem in coelum quadragesimo peracta sit: decimo porrò deinde, à sancta autem resurrectione quinquagesimo, Spiritus diuinus, ita ut promissus fuerat, missus in Apostolos descēderit. Arbitror enim nihil temerè & casu aliquo, sine singulari quapiam consideratione, à SERVATORE VERBO, cum ratione & ordine decenti, ut par est, exequenti omnia, factum esse: nisi quòd propter cognitionis incōprehensibilis difficultatem, humanæ mentis ea superant captum.
B Mihi quidem nonnihil super intelligentiā ipsam & noticiam audenti, Vniuersitatis huius Dominus resurrectionē suam propterea in diem tertium contulisse uidetur, quum tres præcipui ordines siue ætates hominū uitæ, ex quo patria nostra eiecti sumus, numerenī, eorum nimirum qui ante legem datam, deinde qui sub lege ipsa, postremò qui post eos extitere (qui etiam uitæ, quæ per gratiā est, participes sunt) quod is qui pro salute omniū mortem obeundā susceperat, restituere triduanam mundo uastitatem & direptionem debuerit, unicuiq; parti earum ætatum quasi signo impresso, libertatē à corruptione & pernicie, accommodata conuenientiq; proportione descensus ad inferos, seu potius corporalis in sepulcro mansionis mortificationisq; suæ, cōfirmans. Quod si cui placeat, generis humani † in principia elementaq; sua resolutionē, eiusdemq; restitutionē, ad causam Dominicę resurrectionis referre: & propterea quod ea à perfectrice rerum cunctarum Trinitate effecta sit, tribus, à Domino omnium, diebus, mortem esse abolitam, affirmare: ab eo quoque nostra non dissentiet contemplatrix consideratio. Lazarus siquidem, mundanæ corruptionis elementarisq; resolutionis & regenerationis typus & exemplar, in fatalem ac morti etiamnum obnoxium restituitur ordinē, quem in elementaribus eodem numero principijs ipse Christus constituerat. Quadragesimo autem die ad coelos paternumq; reuertitur thronum Dominus: quòd et lex rerum futurarum exemplar & figura, ijs qui ex corruptione progeniti essent, per hunc numerū, quasi saerum ductorem, aditū & ingressum ad sacra adyta permittit. Eam scilicet ob causam etiam nunc primogenitus ex mortuis factus CHRISTVS, immortalitatemq; creaturę suæ per restitutionem asserens, ad supercoeleste nullaq; manu factum, necnon omnium sacrorum sacratissimum ipsius sanctum sanctorum, splendidè ac magnificè contendens recipitur.

Θεωρία et cōtēplatio, quā nā ratione tertio à morte die Christus resurrexerit.

ἀνάγκασιν.

ἀναστοιχείωσιν.

ἀνάγκαιρ.

Quatriduana Lazari mors quid designet.

Quo mysterio quadragesimo à resurrectione die Christus coelos ascēderit.

πάντων ἱερῶν ἱερώτερον αὐτὸ ἅγιον τῶν ἁγίων.

CAPUT XXXVIII.

Consideratio pia, quur quinquagesimo à resurrectione die, Spiritum sanctū Christus Apostolis miserit.

Ceterùm quinquagesimam diem reperio, non solum quòd ipsa sacra, A è radice sacra ortum ducat, ex illa nimirum die, sua ipsius circulari in se ipsam reuolutione emergẽs, qua die, ab omnibus quæcunque uoluisset operibus, seu † in peregrinatione sua, seu in mundi cōstitutione effectis, creator ipse conquieuit: uerumetiam, quòd typum & imaginem impleuit perpetuæ illius omnisque uesperæ expertis remissionis diei. Quapropter etiam eis qui iuxta ueterem literam uiuebant, tanquam per umbram exhibita, libertatem rerum omniū concedebat, circulari annorum cursu in numero isto consistente: eisque rebus, quę tum agebantur, indicantibus, post septimanū hunc fatis ac seruituti obnoxiæ uitæ nostræ circuitum, aduenturā esse diem illam, qua in antiquum nos statum recipi, pristinamque & cœlestem libertatem restitui oporteret. Quum itaque & nunc Spiritus sancti aduentus ita comparatus sit, ut nouū nobis uitæ modum præscriberet, & ad illam ipsam diem, ex obscura et caligino sa præsentis uitæ nocte, nos excitaret: ideo in hac ipsa aduenit ille die. Decima autē ea est post ascensionē dies, quod, sicuti septenaria in seipsam per circuitū reuersa, quinquagesimā remissionis diem profert: itidē & tertia in seipsam reuoluta, hanc ipsam nobis sacrā substātialis Spiritus aduētus diem creat. Erat quippe hoc sic consequens et consentaneū, nō tantum † propter diuinam rerum omnium principis trinitatem, uerumetiam quòd ingens hoc resuscitationis & restitutionis mūdi opus † quod tertiū in trinitate est VERBVM: arcana admodū, ut paulo antè memorauimus, ratione, peregit. Dictum prætereà à nonnullis est, decima ab ascensione die, Spiritum, alium quippe paracletum, propterea uenisse, quod reuertente cum DEIficata humanitatis accessione DEO VERBO, ex nouenaria principū angelorū classe, ordo quilibet seorsim accedens, accessioni B ei DEIficatæ unà cū Diuino VERBO, debitam sacrarit atque præstiterit adorationē: quippe quę res recōciliationis generis nostri, sapientissimè optimeque administrarit, & postea iuxta promissionem, diuinum missum esse Paracletum. Ad hunc quidem modū nobis hæc dicere in mentem uenit. nihil etenim temerè, aut citra singularem insignis considerationis contemplationem, VERBVM fecit atque impleuit. Si quid uerò est alterius arcani mysterij, abditarum secretarumque rerum IESV amplitudine dignum, id illi uiderint, quibus profundam altitudinem rerum ineffabiliū diuinitusque peractarum, acrioribus contemplationis oculis prospicere est concessum.

ἀνάπαυσις. *ἀνωμαλία.*

Quid ita decimo ab Ascensione die Spiritus sanctus aduenerit.

διὰ τὴν τῆς ἀρχικῆς τριάδος. *πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως.* *ὅς.*

Oeconomiæ restitutionis generis humani.

CAPUT XXXIX.

Luculentissimū Iosephi historici de Saluatore nostro testimonium.

Atque quidem, quæ de CHRISTO, in sacrorum Euangeliorū librum relata sunt, ut ea quàm breuissimè exponi potuerūt, ad hunc sese habent modum. Reliquum nunc esse puto, Iosephum quoque ueritatis amantem apud Hebræos historicum, in medium producere, & quę is in decimooctauo Antiquitatum libro de Seruatore nostro IESV CHRISTO scripta reliquerit, primo huic historiarum libro, tanquam coronidem apponere. Quum enim de præcursore Ioanne, ea quæ paulo antè recensuimus, exposuisset, deinde de CHRISTO uerbis hisce ita scribit: Extitit eo tempore IESVS, „ uir sapiens, siquidem uirum eum dicere fas est. Erat enim operū, opinionem fi- „ demque omnē excedentiū, effector: & hominū eorū qui libenter ueritatem com- „ plecterentur, magister. Multos enim simul & ex Iudæis, & ex Græcorū super- „ stitione, in disciplinā suam asciuit. CHRISTVS is fuit. Et quum eum principū „ apud nos uirorum delatione, Pilatus crucis supplicio affecisset, non tamen, qui

ante

A ante eum erant complexi, consectari superfederūt. Apparuit quippe illis tertio post die superstes ac rediuiuus. Quandoquidem diuini prophetæ & hoc & alia de eo admiranda, uaticinati fuerant. Et ad hodiernum usq; diem, quæ ab eo est cognominata, Christianorum gens non defecit. Hæc Iosephus.

CAPUT XL.

Porrò effigies formæ Domini nostri IESV CHRISTI, sicuti à ueteribus accepimus, talis propemodum, quatenus eam crassius uerbis comprehendere licet, fuit. Egregio is uiuidoq; uultu fuit. Corporis statura ad palmos prorsus septem. Cæsariem habuit subflauam, ac *Effigies et statura Christi.* nonadmodum densam, leniter quodammodo ad crispos declinantem: supercilia nigra, non perinde inflexa. Ex oculis subflauescentibus mirifica prominebat gratia. Acres ij erant, & nasus longior. Barbæ capillus flauus, nec admodū demissus. *[illegible]* Capitis porrò capillos tulit prolixiores. Nouacula enim in caput eius non ascendit, neq; manus aliqua hominis, præterquàm matris, in tenera duntaxat ætate eius. Collum fuit sensim decliue, ita ut non arduo & extento nimium corporis statu esset. Porrò frumenti referens colorem, non rotundam aut acutam habuit faciem, *[illegible]* sed qualis matris eius erat, paulum deorsum uersum uergentem, ac modicè rubicundam: grauitatem atq; prudentiam cum lenitate coniunctam, placabilitatemq; iracundiæ expertem, præ se ferentem. Persimilis deniq; per omnia fuit diuinæ & immaculatæ suæ genitrici. Ac hæc quidem hactenus. Complectitur autem primus hic historiarum Liber, annos triginta tres: initio *Primi huius libri anni.* sumpto à quadragesimo secundo Augusti Cæsaris iam senescentis Imperij anno, quo Dominus noster IESVS CHRISTVS cum carne, ex sancta processit

B uirgine: fine autem in decimum octauum Tiberij Cæsaris imperantis annū desinente. Qui quidem à mundo condito, quater millesimus quingentesimus trigesimus octauus, à natiuitate autem DOMINI trigesimus tertius fuit.

Nicephorus, atq; alij itidem authores, passionem Christi Iesu Saluatoris nostri, in decimum octauum imperātis Tiberij annum referunt: quo anno Consules fuere Fur. Camill. Aruntius Scribonianus, & Cn. Domitius Aenobarbus. At Lactantius Instit. diuinar. lib. 4. Tiberij, inquit, anno quindecimo, id est, duobus Geminis Consulibus, ante diem septimum Cal. Aprilium, Iudæi Christum cruci affixerunt. Eorum Consulum integra nomina fuerunt, C. Rubellius Geminus, & C. Fusius Geminus. Lactantius Tertulliani sententiam est secutus, cuius hæc uerba sunt in lib. aduersus Iudæos: Tiberij quintodecimo anno imperij passus est Christus, annos habens quasi 30. quum pateretur, &c. Quæ passio perfecta est sub Tiberio Cæsare, Coss Rubellio Gemino, & Rufino Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ, die octauo Cal. April. die prima Azymorum, quo agnum ut occiderent ad uesperam, à Mose fuerat præceptum.

SECVNDI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus II.

CAPUT I.

περὶ θεολογίας.

Quæ primo libro sint dicta.

RIMO libro, quæ opus fuit, de VERBI diuinitate, & A doctrinæ Christianæ antiquissima origine, quod ui delicet institutum ex præscripto Euangelij uiuendi, unà cum ipso mundo extitit: à ueteribus DEO dilectis hominibus, quasi per umbram frequentatū: prętere quod appellationes SERVATORIS nostri in magnum antiquitus fuerint honorem, & quomodo Iudæorum regnum iam inde ab initio ad Herodem usque sit deductum: tum autem de apparitione & præsentia SERVATORIS CHRISTI in terris, simulq́ de uita et institutis eius: insuper de Apostolorum electione, de baptismo, diuina passione, resurrectione, & reditu eius in coelos, denique de restitutione mundi exposuimus. Deinceps ea quę post ascensionem SERVATORIS acta sint, breuiter percurremus, rebus Apostolorum gestis suauiter immorantes, ubi'nam & quomodo salutiferum VERBVM per habitabilē orbem increbuerit, quaslibet etiam uniuscuiusq́ eorū per spiritū effectiones & opera, & quem quisq́ uitæ finem habuerit, quás ue ex gentibus constituerit Ecclesias, postremò quibus functionis suæ illi reliquerint successiones. Eaq́ partim ex diuinis literis colligemus, partim ex alijs historicis, ut sese quisq́ locus dabit, afferemus. Itaq́ sacri et diuini Apostoli, quū ex mōte Oliueti in domum Ioannis Euangelistæ ad Sion sitam, (ubi quoq́ DEI B genitrix à uirgine eodem'q́ discipulo seruata usq́ ad uitalem obitum eius, ut antiquitus fama obtinet, uixit) reuersi essent, orationi'q́ & precationi uacarent, paulo pòst, quum eò centum & uiginti conuenissent homines, Petrus, concione habita, primus duodenarium Apostolicæ electionis numerum supplendū esse arbitratur: & ex septuaginta illis, qui & sermone & opere illustres essent, duos producit, ut ex eis alter pro Iuda, qui suum ipse prodiderat Magistrum, locum ministerij sortiretur. Iustus et Matthias delecti isti erant. Quum autem sortes missæ essent, adhibita congruenti oratione, ut, qui idoneus VERBI ministerio esset, cœlesti suffragio & indicio declararetur, sors in Matthiam peruenit. Ita sacratus ille numerus suppletur, Matthias'q́ impositione manuū duodecim Apostolis adscribitur.

Matthias in locum Iudæ proditoris surrogatur.

CAPUT II.

T iam decima, ab ascensione, quinquagesima autem, ab resurrectione aderat dies, omnesq́ unà in cœnaculo congregati erant. Quum derepentè tertia diei hora sonitus ingens, tanquam uento subito & uehementi flante, exauditur, totam'q́ is complet domum, & linguæ igneæ pari cum discipulis numero dispertitæ, in uniuscuiusque uertice considere uidentur. Itaque illi sanctißimo Spiritu pleni, uarijs linguis gloriam DEI loquuntur, diuinitatem'q́ IESV eis qui confluebant, deprædicant. Accurrebat enim

Ipso die Pentecostes Apostoli spiritum sanctum acceperunt.

Quæ hoc libro dicenda sint.

A nim, inquit, multitudo ad fulminis sonitum, & circum domũ eam currebat, uarietatem audiens linguarũ. Aderant quippe tum ibi propter diei celebritatem, ex omni propè orbe, Parthi, Medi, & Elamitæ, Syri simul et Arabes, Romani & Iudæi, Phryges & Cappadoces, &c. Et illi usqueadeò miraculo eo sunt consternati, quòd quidam loquentes intelligerent, quidam uerò minus, ut ebrietatem quoque eis probrosè obijcerent, & uario multiplicicp percunctantium colloquio conuiciarentur. Ad quos diuus Petrus, diuino aperto ore, causam uarietatis linguarũ indicans, non uinũ id, sed Spiritum sanctum esse dicebat, qui † per spectatorem DEI Iohel promissus esset: Extremis uidelicet diebus, cum à DEO super carnem omnem effusum iri. Oraculumq́ id allegans, firmissimis sermonibus SERVATORIS res gestas confirmabat, omnesq́ cohortabatur, ut per pœnitentiam resipiscerent, in salutifero IESV nomine baptizarentur, & spiritum acciperent. Ipsis enim, liberisq́ eorum, & quos præterea Dominus uocasset, promissionem peculiarem esse, confirmabat. Et confestim ad tria millia hominum ad diuinum accedunt baptismum, qui etiam inde per communionem in doctrina simul & oratione, atque etiam mensæ participatione cum Apostolis perseuerant. Et quum multa miracula per diuos Apostolos ederentur, timor animam omnem occupabat. Multi porrò facultates suas uendentes, ad Apostolorũ pedes ponunt: & quæ ad necessarium usum essent, duntaxat capiunt. Communia quippe omnia erant omnium, & uno uiuebant in loco: neque cuiquam dicere licebat, se quicquam habere proprij. Quod sanè quum Ananias & Saphira audendum sibi putarent, ut qui diuino mentiti essent Spiritui, repentina morte tolluntur. In templo quoque conueniebant, laudibus DEVM uchentes, & cibum cordis simplicitate communem habentes. Quamplurimi autem ad diuinũ admittebantur lauacrum, & diuina uis atque uirtus Apostolos consequebatur. nihil prorsus erat malorum, quod non præsentia & attactu illorum celerrimè diffugeret. Itaque pro foribus & sub dio in plateis deponebantur, qui diuturnis confecti erant morbis: ut saltem umbræ Petri participes facti, ab ea qua premebantur ægritudine liberarentur. In quibus ille quoque fuit, qui à natiuitate sua claudus, ad templum decumbebat. attactu enim Apostolicarum manuum, artubus recuperatis exilire est uisus. Inde uerò cõtra eos inuidia exoritur, quæ nomen IESV profundo silentio premendum hortabatur. Illis autem id haudquaquam tolerandum fuit. Quum ergo multa cum libertate VERBVM publicitus prædicarent, in publicam conijciuntur custodiam. Cæterum per Angelos inde educti, & templum ingressi, idem quod antea facere pergunt. Deinde ab Anna & Caipha concilium cogitur. et qui facilè apud eos princeps erat Gamaliel, non prohibendũ Apostolorum opus esse suadebat: hortabaturq́, coalescere et obtinere id necessariò oportere, si ita DEO uisum esset: etiamq́ atque etiam uidendum eis esse dicens, † ne bellum contra DEVM susciperent. Theudam quoque quendam, & Iudam Galilæum in medium afferebat, qui censui & descriptioni primæ, multitudinis manu coacta, restitisset, &, quòd contra uoluntatem DEI conatu suo uenisset, perijsset. Tum illi Apostolos plagis mulctandos curant: & absolutis, nequid posthac in nomine IESV uel dicerent, uel facerent, præcipiunt. Sed enim quum ingens magis magisq́ ad fidem conflueret multitudo, indignatio in ea & murmur Græcorum exoritur, quòd uiduæ eorum despicerentur. Ita Stephanus, et cum eo sex uiri, diuini participes spiritus, precatione et manuum impositione ad ministerium publicum delecti ordinantur.

Ipsi uerò Apostoli soli sibi uerbo uacandum esse statuunt.

Concio Petri ad multitudinem.

διὰ θεόπτου

Ea concione tria millia hominũ ad Christum cõuersa.

Cœnobium Christianorũ.

Ananiæ & Saphiræ horrendum fatum.

B

Miracula per Apostolos edita.

Christianorũ persequutio.

Gamaliel uerus & sincerus consiliarius.

μὴ θεομαχεῖν.

Rebellio contra censum & descriptionem uindicata.

Septem diaconorum ordinatio.

CAPUT III.

Iacobus frater Domini, primus Hierosolymis Episcopus eligitur.

Anè quidem & Iacobum, qui frater Domini dicebatur, quòd sponsi A Iosephi filius is, & mater IESV sponsa Iosephi esset, propter excellentem eius uirtutē & pręcipua alia ornamenta, Iustū ab omnibus cognominatū, primum Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopū ereant. Testatur hoc Clemens cōtextor in sexto Dispositionū libro, ad hunc modū scribens: Petrus & Iacobus & Ioannes, quos Dominus præcipuo dignatus fuerat honore, post ascensionem eius, gloriam non affectarunt: sed Iacobum Iustum Episcopum Hierosolymorū legerūt. In septimo, aūt eiusdem argumēti libro hęc quoque de eo commemorat: Iacobo Iusto, & Ioanni, & Petro post resurrectionem Dominus cognitionē & scientiā tradidit. Hanc illi reliquis Apostolis, atq; ij rursum alijs septuaginta, quorū unus quoq; Barnabas fuit, tradiderunt. Duo autē

Iacobi duo.

fuere Iacobi: alter Iustus, qui ex templi pinnaculo deiectus, & à fullone fuste ad necem usq; cæsus est: alter autem, qui capite est ab Herode plexus. Iusti porrò istius & Paulus mentionem facit, scribens: Alium autem ex Apostolis quenquā nō uidi, præter Iacobū fratrē Domini. Porrò diuinus Euodius, qui & ipse Apostolorū successor fuit, in cōmentarijs suis, præcipuè autē in Epistola quam† Lumen inscripsit, hæc quoq; posuit· CHRISTVS, inquiens, manibus ipse suis Petrum tantūmodo baptizauit. Petrus porrò Andræā, & filios Zebedæi. Ii deinceps reliquos Apostolos. Septuaginta aūt illos Petrus et Ioannes Theologus dictus, baptizarūt. Adijcit is pręterea illa· A baptismo usq; ad passionem CHRISTI B intercessisse annos tres: à passione uerò, resurrectione, & ascensione eius in cœlos, usq; ad lapidationē Stephani, annos septē: à Stephani deinde martyrio, usq; dum Paulum lux circumfudit, menses sex. Inde usq; ad sanctæ DEI genitricis decessum annos tres. Cæterū tempus omne à natiuitate CHRISTI, usq; ad DEI genitricis migrationē, annos fuisse dicit quadraginta quatuor. Totius autē uitæ eius, annos quinquaginta nouē. Siquidē trimula quū esset, in templum est pręsentata, et ibi in sanctis sanctorū traduxit annos undecim. Deinde uerò sacerdotū manibus Iosepho ad custodiā est tradita: apud quē quū menses peregisset quatuor, ab angelo Gabriel lætū illū accepit nunciū. Peperit aūt Mundi ipsius Lucē, annū agēs quindecimū, xxv. die mensis Decembris. Deinceps annos peregit triginta tres, quos etiā æternū & antesecularε VERBVM & filius eius in terris exegit. Post crucis aūt suppliciū illud, in domo Ioannis annos impleuit undecim: ut ætatis eius anni simul collecti, sint quinquaginta & noue. In ea ipsa Ioannis domo primū Paschæ mysticū conuiuiū Dominus cum discipulis instituit. Inde hymno dicto in montē Oliuarū exierūt, ad uillā Getsemant. Ibidē propter metū Iudæorū discipuli claudebantur. Ibidē etiā foribus clausis, quum resurrexisset, ab ipsis est uisus: quū in faciem quoq; eorū inspirauit, & Spiritum eis sanctum dedit. Ibi octauo pòst die Thomæ fides est confirmata: eò spiritus sanctus specie linguarum, ipsa Pentecoste aduenit. Ibidem Iacobum Iustum primum Hierosolymorum Episcopum Apostoli suffragijs suis designarunt, & Stephanum cum reliquis sex Diaconis legerunt. Hanc porro domum Ioannes fertur comparasse post mortem patris sui Zebedæi, qui quidem proprię nauis rector fuisse perhibetur, celebris inter Gallilææ incolas uir. Decedens autem in Gallilæa, filijs ambobus Iacobo & Ioanni hæreditatem reliquit. Ioannes igitur partē suā, quæ ex hæreditate ei cesserat, Caiphæ eius anni Pontifici uendiderat. Quapropter per uenditionis eius addictionē, notus quoq; ei erat: sicuti ipse in Euangelio suo dicit. Alienata autem ad eum modum, quæ ei obuenerat in Gallilæa possessione, aliam domum Hierosolymis ad sanctam (ita enim dicta erat) Sion, sibi

† Ex Euodio quædam, ad historiam Euangelicā illustrādā pertinētia. (marginal gloss at "quam": *φῶς*)

Virginis matris ætas, et uitæ totius anni.

Domus Ioannis Euangelistæ Hierosolymis ad montē Sion sita.

idiar ávda-ger.

A sibi cõparauit, in qua deinde purissima mater CHRISTI, ad extremũ usq; diem suum uitam peregit. Consimiliter uerò & frater Iacobus fecit. nam & is bonis suis in Gallilæa alienatis, Hierosolymis fuit, atq; ibi salutare VERBVM duodecim tribubus Israel prędicauit. Non importunũ equidẽ, ut puto, fuerit, pręsenti inserere historię, quæ diuinus Hippolytus Portuensis Romę episcopus, de Iacobo fratre Domini memorię mandata reliquit: Ioseph, inquiẽs, faber ex uxore sua Salome (quæ quidẽ filia fuit Aggæi, fratris Zachariæ prophetæ, eiusdemq; Ioannis baptistę patris: Zacharias uerò & Aggæus filij erant Barachię sacerdotis) quatuor suscepit filios, Iacobũ, Simonẽ, Iudam, & Iosen: & item filias duas, Esther & Thamar. ita ut Salome ipsa, & Ioannes baptista, duorũ fratrum liberi fuerint. Etenim Aggæus filius quidem est Barachię, patruus aũt Ioannis. Similiter & Zacharias frater quidẽ Aggęi, patruus aũt Salomę, Iosephi cõiugis. Salomen porrò dico, nõ illam in Bethleem obstetricẽ (illa enim Bethleemitica, cõsobrina Elizabethę erat, & item sanctę uirginis Marię, ut hoc sacrũ Lucę Euangelium indicat) Siquidem tres fuere sorores Bethleemiticę, filiæ Matthan sacerdotis, & Mariæ cõiugis eius, sub Cleopatræ & Casoparis Persæ regno, ante Herodis Antipatri filij regnũ. Primæ Mariæ, secundę Sobæ, tertię Annæ nomẽ erat. Nupsit prima in Bethleem Maria, & peperit Salomen obstetricẽ. Nupsit quoque secũda itidem in Bethleem Sobę, et genuit Elizabethã. Nupsit postremò et tertia Anna in terra Gallilæa, & protulit Mariã DEI genitricẽ, ex qua nobis exortus est CHRISTVS, ipsa ueritas. Ita ut Salome ista obstetrix, & Elizabeth, & DEI mater, trium sororũ reperiantũ filiæ. Proinde Ioannes baptista, & IESVS uerus DEVS noster, cõsobrini esse dicuntũ. Iosephi uerò filius CHRISTVS esse dicitur, quòd filiorũ eius frater esset, propter conuersationem familiarem, & cognationem Aggæi, fratris Zachariæ sacerdotis. Atq; hæc quidem Hippolytus.
B

[illegible]

Ex Hippolyto Portuensi Episcopo, de Iosephi sponsi Mariæ ex priore cõiuge sua Salome liberis.

De cognatione beatæ Mariæ uirginis.

Maria uirgo & diua Elisabetha consobrinæ.

Christus item Saluator et Ioannes baptista consobrini sunt.

CAPUT IIII.

EGo uerò etiam, qui Pontifices, ab ipso Aaron incipiens, ad Iacobum istum fratrem Domini, & ad captam usq; urbem fuerint, historiæ huic attexam. Iacob ipsius tertius filius fuit Leui, huius autẽ Caath, huius rursum Abraham alter, ex quo Moses & Aaron geniti sunt. Et Moses quidem dux profectionis populi Israel ex Aegypto fuit. Aaron autẽ primus Pontifex à fratre Mose est unctus. Primus itaq; Aaron, secundus Eleazar, tertius Phineas, quartus Eliezer, quintus Bochchi, sextus Ozi, septimus Eli, octauus Achitob: sub quo uates Samuel, simul propheta & sacerdos & iudex populi fuit. Nonus Abimelech, quem unà cum sacerdotibus, Saul, propter Dauidem benignè ab eo acceptum, occidit. Decimus Abiathar, qui unus ex cæsis illis sacerdotib. saluus superfuit. Vndecimus Sadoc, sub quo templũ à Solomone cõstructũ est. huic succesit Achimaas, illi rursum tredecimus Azarias. Hunc sequutus Iorã; illũ Iodas, qui annos centũ & triginta uixit, et Godoliã Dauidis genus extinguere uolentẽ interemit. Huic ordine successerũt Axiorã, Phadæus, Sudæus, Iculus, & uigesimus Ioathamus. hunc sequutus Vrias, qui temporibus Achaz & Ezechiæ sacris præfuit. illũ Neri, Ioas, Selã, Chelcias, qui sub pio Iosia pontificatũ administrauit. Post hunc fuit Sareas: deinde Iosedec, sub quo populus à Nabuchodonosor captiuus est abductus. Postea Iesus Iosedec filius, sub quo Iudæi è captiuitate à Cyro liberi dimissi sunt. is unà cum Zorobabel Iudęorũ gẽti prę fuit. Huic succesit Ioachim, sub quo Esdras leges recognouit. hunc sequutus tricesimus Eliaseph. Illi † Ioachaz, in quẽ res ipsius Esther & Mardochęi inciderũt. Deinde fuerunt ª Ioannes, Iadæus, quo tempore templũ in Ga-

Amram is dicitur Exod. 6. Num. 3.

Catalogus Põtificũ Iudæorum, & Hierosolymitanorũ, usq; ad Iacobũ fratrem Domini, initio ab Aarone sumpto.

ª Post Ioannẽ istũ, alij Iudã summũ sacerdotem ponũt, qui Iesum fratrem suum germanũ, Hierosolymis in templo interfecerit.

Hunc alij Iudam uocant.

A

in Garizim ædificatū est, Onias,ª Simon, Eleazar: sub quo sacra Biblia de Ptolemæi secundi consilio à septuaginta duobus interpretib. in Græc sunt translata sermonē. Manasses,ª Onias, Simon. Quadragesimus numero Onias, ᵇIesus, & Onias alius: quo tempore populus ab Antiocho Epiphane grauiter est afflictus. Alcimus, quem quū non esset ex tribu sacerdotali genitus, Antiochus, Onia cæso, pōtificem cōstituit. Post hunc fuit Onias, Oniæ filius, qui in Aegyptū profugiens, templum ibi Hierosolymitano simile in Heliopolitarū agro extruxit. Post hunc quadragesimusquartus ex Asamonæi filiis, Iudas Machabæus: cui ordine successerūt, Ionathas frater, rursus Simon frater: Ioannes, qui & Hyrcanus dictus: Aristobulus, qui primus diadema sibi imposuit: Iannæas, cui etiā Alexandri nomen fuit. Quinquagesimus porrò fuit Hyrcanus, sub quo Pompeius Romanus dux urbe uastata, sacra quoq; tēpli donaria diripuit. Quinquagesimus primus Antigonus,ᶜ qui Parthos propter Hyrcani inimicitias aduexit templum adduxit, et ab Herode pontificatu deiectus est. Quinquagesimus secūdus Anaelus ab Herode, quū nō esset sacerdotalis generis, pōtifex creatus est. Quinquagesimus tertius Aristobulus, quē Herodes, Anaelo reiecto, substituit: idemq; rursus Aristobulo dolo cęso, Anaelū restituit. Anaelo Iesus ᵈ Phabi filius succesṡit. deinde Simon Herodis † socer Pontifex fit: post hunc Matthias, deinde Iosephus, cui Iozarus succeſsit. Sexagesimus porrò fuit Eleazarus, sub quo Herodes pessimè perijt. Ei uerò ordine successerūt, Iesus Seę filius, Ananus Caiphæ socer, ᵉIsmaelus filius Phabi, Eleazarus Anani filius, Simon Camythi filius. Sexagesimus septimus fuit Caiphas, qui etiā Iosephus dictus est, sub quo pro nobis salutiferā mortē Dominus obijtᶠ. Post hunc Ionathas Anani filius, Theophilus eius frater, Simon Boethi filius, deinde Ionathas Anani filius, post hunc frater eius Matthias, mox Elinæus: rursum Iosephus Camæ filius: quē insequutus est Ananus Anani filius, qui Iacobū fratrē Domini, primū Hierosolymorū Episcopū interemit. Huic quoq;, magna dicēdi libertate usus Paulus, Percussurus est te DEVS, dixit, paries dealbate. Ei porrò succeſsit Gamalielis filius Iesus, huic Matthias Theophili filius: sub quo, octauo Claudij Cæsaris anno, bellum contra Romanos susceptū, initiū habuit. Postremus omniū Phinæus fuit, sub quo urbs, templū, et gens cūcta à Tito capta, omnesq; & templi & legis res prorsus extinctæ corruerunt. Atq; hæc quidem sic se habent. Nos uerò ad Apostolicarum rerum historiam ex diuerticulo redeamus.

ª Apud alios Onias iste nō recensetur, sed Manasse Simon substituitur.

ᵇ Hic etiam Iason dictus. Hunc Antiochus sacerdotium abstulit, & id Oniæ, qui & Menelaus dictus, cō cessit. Vnde seditio mota, propter Iasonem & Menelaum fratres.

ᶜ Pacorus Parthorum rex Iudæis bellum indixit: Antigonus à Parthis, uictis et captis Faselo et Hyrcano, rex constituitur. Faselus sibi mortē consciuit, Antigonus Hyrcano aures præscidit. Egesipp. lib. 1. Ioseph. lib. 14. cap. 24.

ᵉ Ismaelē Iabi filiū, Valerius Gratus Anano amoto pontificem creauit, ut suprà lib. 1. cap. 29.

ᶠ Sed nō Pontificatus huius tempore. Nā hic in annum à Christi natiuitate 22. incidit. Anno porrò Christi 33. idem Caiphas Pontifex fuit, quū Christus pro nobis, etc.

Ioseph. lib. 12. cap. 8.

ª Hic Iustus appellatus.

Alchimus à Lysia summus sacerdos constitutus.

ᵈ Alij habent, Sabeus fil.

Ananū Cyrenius summū Pontificem constituit. Ioseph. lib. 18. cap. 3.

Pro Anano in Euang. legitur Annas, & in Act. apost. Ananias.

Initiū belli Iudaici, & finis.

CAPUT V.

STephano plurima Spiritus gratia erat, multaq; is prodigia edebat. et quū eloquētia multum ualeret, cōcionariq; nō cessaret, omnibus SERVATORIS & Domini cultū suadens, furore Iudęi accenduntᶦ. A quib. ingenti ui lapidū obrutus, primus ipse pro CHRISTO mortuus, στέφανον, hoc est coronā accepit. Cæterùm quum adhuc spiraret, diuina illustratus gloria, cœlos apertos, & SERVATOREM ad dextram DEI stantem, seq; confirmantē uidit. Itaq; ipse anima tota, ad desideratū illum anhelans, pro percussoribus suis, ne eorum peccata DEVS in rationē aliquam cōputaret, orans, ita ad DEVM migrauit. Maxima uerò inde & prima à Iudæis Ecclesiæ Hierosolymitanæ coorta est persequutio. Porrò discipuli omnes, extra duodecim illos, per Iudæam & Samariā dispersi sunt. Quidam etiam eorum ad Phoenicen, & Cyprum, & Antiochiā usq; peruenere, nondū illi gentibus ipsis fidei VERBVM cōmunicare ausi, solisq; tantum Iudæis id annūciantes. Tum Paulus quoque Tarso ciuitate ortus, quum in lege patria (pharisæus enim erat) accuratē

Stephani martyriū.

Persecutio Ecclesiæ Hierosolymitanæ.

A curatè & diligenterà præceptore Gamaliele eruditus esset, æmulatione legis fla grans, eamq; Apostolico marte admodum concuti uidens, multum detrimenti Ecclesijs afferebat. Ac primùm quidem cædis Stephani suasor fuerat, eorumq; uestes, qui lapides in illum iecerãt, seruauerat. Deinde in domos fideliũ impetũ, tanquã agrestis quæpiam & immanis fera, faciens, uiros simul & fœminas uinctas trahebat, & in carcerem conijciebat. Sed is postea, serius aliquanto, ingentes admodũ minas spirãs, epistolasq; à sacerdotibus, impunè ei fore quidquid aduersũ, arbitrio suo, in Ecclesiã Damascenam cõtulisset, petens: Electionis uas, nõ ex hominibus, neq; per homines, sed per reuelationem IESV CHRISTI & DEI Patris, qui illum ex mortuis suscitauit, maximusq; Apostolus designatur. Quum quidẽ cœlesti lumine oculi eius perstricti atq; extincti, & uoce cœlitus ab instituto suo retractus esset, Saul Saul, dicẽte, quid me persequeris? Hic, quũ ei Ananias per arcanã reuelationẽ manus imposuisset, uisum recipit: et in animo suo longè etiam magis illustratus, confestim, q̃ antea contra nos ferociter spirabat, tam acriter pro nobis stare incipit, ita ut celerrimè omnibus qui cum eo sermonem sererẽt, astrueret, atq; ex scripturis probaret, CHRISTVM uerum esse DEVM. In tantã aũt apud populares suos, qui in perplexibili oratione summã & ineuitabilẽ defensionẽ collocabant, peruenit inuidiã, ut per dolũ occultè cædem ei struerẽt, eáq; de causa ad portas ciuitatis Damasci in insidijs excubarẽt. Sed enim discipuli techna ea cognita, è muro eum in sporta demiserũt. Qui quũ Hierosolyma peruenisset, periculumq;, ut ei cũ discipulis conuenire liceret, fecisset, fraudulenter eum illi agere credentes, auersabant, neq; persuaderi poterant, eadẽ eum cum ipsis sentire. Certò quippe sciebãt, quàm aduersus illis fuerit, qui ueluti ignem prorsus cõtra Ecclesias spirarit. Ac nisi Barnabas, clarus in septua-
B ginta illorum ascripto ordine uir, oratione sua, uera esse, quæ ille præ se ferret, cõfirmasset, & quæ illum facientem uidisset, testificatus esset, re infecta abijsset. Itaq; Barnabę suasu admittitur: qui deinde, eadem quę alij faciẽs, Hierosolymis disputabat, argumentisq; CHRISTVM uerũ DEI filium esse cõfirmabat. Cæterum quum Græci ei aduersarentur, cædemq; homini molirentur, discipulorum prouidentia Cæsaream deducitur. Inde porrò Tarsum mittitur, CHRISTI Ecclesiam adaugens, & aliquos illi credentes semper adijciens. Sed de his postea.

Saulus Christianorum persequutor primarius.

Idem uas electionis.

Cõuersio Pauli.

Insidiæ Iudæorum Damascenorum aduersus Paulum.

Eas Paulus è muro demissus effugit.

Idem ab Ecclesia Hierosolymitana suscipitur.

CAPUT VI.

PErsequutione in primis contra Stephanum excitata, Philippus ex his unus, qui cum Stephano ad diaconatum erãt electi, per dispersionem eam in Samaria erat, edendorum miraculorum ui oppidoquàm pollens. Siquidem tantum ab ea uirtute ualuit, ut et Simoni, arti suę nuncium remittere persuaserit, qui magicis pręstigijs longo tempore populum seduxerat. Vsque adeò enim imposturis & incantamentis homines cœperat, & tam celebrem ea ætate magica arte famam consequutus fuerat, ut Simonem illi magnam uirtutem Dei esse arbitrarentur. Is igitur Simon talis quum esset, mirificis tamen Philippi rebus, quas supra opinionem fidemq; hominum edebat consternatus, baptismum unà cum reliqua Samaria subit, & uerbotenus professionem & fidem in CHRISTVM egregiè simulat: id quod & alij, qui abominandam eius sectam erant complexi, faciebant, fraude & dolo authoris sui uenenum pestiferum in ipsis occultatum, quoad possent, eis qui id suscipiebant, communicantes. qui tamen postea, quũ malitia peruersitasq; eorũ deprǽhensa esset, meritò sunt resecti. Quemadmodũ & Simon iste à diuo Petro, qui impositione manuũ Spiritum contribuebat, manifestò deprehensus est, gratiam eam uenalem esse arbitrari,

Philippus diaconus Simonẽ Magum cõuertit in Samaria.

Simon baptisatur, & fidem Christianã se colere egregiè fingit.

Simonis istius hæresis, quam hypocritæ omnes et simulatores consectãtur.

Simonis hypocrisis à Petro deprehensa.

trari: eo'q; nomine, ut nulli rei homo reprobatus atq; repulsus est. Itaq; ille æmu A
latione percitus, contra Apostolos eorumq; doctrinā se armauit. Porrò, quum
diuina prædicatio instar incendij per omnem iam serperet terram, Candaces
Aethiopum reginæ (pattio quippe more gens ea à muliere regebatur) satrapa,
diuina dispositione, primitiæ ex gentibus in CHRISTVM credentibus fit. Quū
enim in Philippum iter ex uisione facientem incidisset, & per unicum Esaiæ pro
phetæ oraculum, arcanis sacrorum nostrorum mysterijs ab eo initiatus & ba-
ptizatus fuisset, in patriam ipse suam reuersus, primus in Aethiopia hominibus
DEI SERVATORIS q; nostri cognitionem læto attulit nuncio. Per quem pro-
phetia illa reip sa est adimpleta: Aethiopia prior porriget manus DEO. Atq; in«
ijs quidem res Pauli, quas paulo antè perstrinximus, consistebāt. Petrus autem
Lyddam et Assaronem ueniens, Aeneam triginta octo annos lecto affixum, uer
bo solo sanat ac restituit. Ioppæ autem quum esset, eumq; inopes & uiduæ cir-
cumstātes, pro defuncta Tabitha, uestes aliasq; res, quas eis Dorcas, pro eo at-
que debebat, dederat, ostendentes supplicarent: dicto citius illam quidem resu-
scitat, multitudinem autem eam omnem sacro initiat lauacro. Deinde Cæsareæ
centurioni Cornelio officium suum præstat, quum linteum illud à quatuor par
tibus supernè demissum uidisset. Ita Cornelio, & qui cum eo erant, per doctrinā
initiatis omnibus, gratia Spiritus sancti superuenit, & linguarum uarietate gra-
tia ea manifestò apparet. quibus ad eum modum mirificè peractis, diuinum de
inde illi per aquam consequuntur lauacrum. Enimuerò Petro reuertenti, qui
Hierosolymis ex circumcisione erant, gratiam ipsam non satis intelligentes, ma-
ximopere succensebant, quòd salem diuinum arcanaq; mysteria, uiris præputio
obductis communicasset. Qui sanè rem eam edocti statim conquieuere, animis
eorum admiratione consternatis, quòd DEVS etiam gentibus pœnitentiam B
concesserit ad uitam. Qui uero passim dispersi erant in Phœnicia, & Cypro, &
Antiochia, fidem solis Iudæis prædicabant. Cyprij tamen quidam, & Cyrenæi,
Antiochiæ, diuina eis opitulante manu, multitudinem ingentem numeroq; su-
periorem, ad fidem adduxerant. Quod quum Ecclesiæ Hierosolymitanæ inno-
tuisset, Barnabam Antiochiā mittere properat. qui sanè diuina refertus gratia,
Tarsensi conquisito Paulo, cum eo Antiochiam proficiscitur. Atq; ibi anno to-
to docentes, innumerabilem ad CHRISTVM pertrahunt multitudinem. Ibiq;
primùm discipulos Christianos uocari debere sanciūt. Sed enim Agabus unus
ex his qui cum eis erant prophetis, famem futuram prædicit. Paulus porrò &
Barnabas fratrum ministerio subseruituri, propter famem ingruentem, passim
in loca omnia mittuntur.

Candaces Aethiopum reginæ Eunuchus à Philippo ad Christianismū perducitur.

Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ.

D.ni Petri res.

Gentes quoq; ad cōmunionē Euangelij & pœnitentiā receptæ.

Fideles primùm Antiochiæ Christiani nominari cœpti.

Prædictio famis futuræ.

CAPUT VII.

Ecessarium quoque, ut sciatur, illud est, quòd SERVATORIS no-
stri diuinitas, & operum supra fidem & opinionem omnium effe-
ctrix uirtus, per terram uniuersam decantata: multos quoq; ex lon-
ginquissimis regionibus, sanationis incurabilium morborum spe
permouerit. Vnde toparcha Augarus ditionem suam ultra Euphratem cum
laude administrans, eo quòd incurabili torqueretur morbo, quum nomen IE-
SV celebre per terram increbrescens audisset (testificabatur nimirum famæ &
res ipsa) supplex ei per epistolam fit, liberationem à morbo eo rogans. Ille uerò
ad eum quidem uenire supersedit, per epistolam tamen manibus suis scriptam
ei respondit: Oportere se, commemorans, quum quæ ei à Patre imperata essent
perfecisset, ad eum reuerti. Profectione uero ea confecta, ex sectatoribus suis
unum

Augarus Edessenorum princeps, morbo incurabili detentus, ad Christum scripsit.

Christi ad eū responsum.

A unum Taddæum nomine, ad illum missurum, qui quùm morbum illum sanaturus, cum uitæ sibi suisq; melioris administer futurus esset. Itaq; post resurrectionem à mortuis, & ascensionē in cœlos, Thomas ex duodecim unus, diuino quodam motu, Taddæum, qui ex septuaginta illis esse cognitus est, ad Edessam, præconem & Euangelistam mittit, ut per eum quæ CHRISTVS promiserat, omnia exitum suum consequerentur. Atq; ibi Taddæus quum esset, Tobiæ cuiusdam hospitio exceptus, omnem curabat ualetudinē. Quod ubi audiuisset Augarus, quæ ei à IESV per epistolam scripta fuerant, in memoriam reuocans, statim illū accersit: cuius quum faciem conspexisset, & ad splendorem inde emicantis lucis obstupuisset, in cōspectu primariorum circa eum uirorum procidens, adorationis reuerentiā Taddæo præstat: diligenterq; an eius qui epistolam ad se misisset IESV, discipulus esset, inquirit. Tum ille, eius se esse dicit: proptereaq; uenire, ut † fidei fide digna præstaret. Quòd si in priore perseueraret sententia et fide, maiora eum uisurum, & optata cordis eius ad debitū finem suum peruentura. Augarus uerò: Ea est, inquit, fides & persuasio mea, ut etiam nō dubitarem, exercitu coacto, contra eos qui illum in crucem egerunt, bellum suscipere: nisi à Romanis, * quibus colla ipsi submittimus, metus & periculum immineret. Taddæus uerò: Dominus noster IESVS, inquit, manu & auxilio humano nō indiget, qui uoluntate Patris sui completa, ad ipsum est reuersus. Augarus rursum: Sed ego, ait, ipsi patriq; eius, quę fidei sunt, rependerem. Si hoc ita est, infert Taddæus: En tibi in nomine IESV CHRISTI manum meam impono. Simulq; cum attactu, & morbus profugiens euanescit, & ipse breui momēto, qualis ante morbum fuerat, agnoscitur. Ac non ipse modò, uerumetiam Audus filius eius pedum morbo laborans, multiq; præterea alij ciuitatis eius, uarijs conflictantes morbis, oratione simul & attactu, celeriter grauamine omni liberantur. Post hæc conuocata

Taddæus unus è septuaginta, iuxta Christi promissum, à Thoma Edessam mittitur, ibiq; Augarū & filium eius Audū sanat, et sacris Christianorum initiat.

vel ἀλγοῦ αὐτὰ δόντα.

** ἐκλίνειν τὸν αὐχένα ὑποταίτωρ. Est hoc summißionis, & adorationis Orientaliū populorū, Græcorū, & Ruthenorum.*

B ad concionem ciuitate omni, Apostolus obitam salutis nostræ SERVATORI CHRISTO † functionem omnem exponit, perfectioribus eos sacris imbuit, ad sacrum admittit lauacrum, sacerdotes, quos opus erat, creat: alia omnia ritè & ordine constituit, urbemq; omnem DEO consecrat. Quum uerò ab Augaro ad Apostolum deinde pecuniæ mitterentur, accipere eas renuit. Si enim, inquiens, nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Porrò Augari epistola ad CHRISTVM, quam per Ananiam expeditū & celerem cursorem misit, * quoad crassiore modo concipi potuit, uerbis suis hanc complexa est sententiam. Quum de
» te curationibusq; tuis audirem, te sine remedijs et herbis, solo uerbo, cęcis uisum,
» claudis pedes suos, leprosis corpus mundum, & qui diuturnis premuntur mor-
» bis congruentem ualetudinem, & quidē gratuitò præbere, aliaq; multa uiribus
» nostris maiora efficere opera, in mentem mihi uenit, alterum te duorum istorū
» esse arbitrari: uel DEVM, qui cœlis relictis ad nos secesseris: uel saltem DEI filiū,
» res tantas supra fidem & opinionem omnem gerentem. Itaq; te hoc scripto oro,
» ut ne molestum tibi sit, ad me uenire, meq;, qui me iamdudum affligit, inueterato
» morbo liberare. Persuasum porrò habeo, quum Iudęi iniquo erga te sint animo,
» non optima eos de te capere consilia. Mihi uerò oppidum est modicum quidem
» illud, nec admodum celebre, utriq; tamen nostrûm percommodū. Postquam autem Augarus scripto suo persuadere ei quod uoluisset non potuit, desperato IESV, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet consilij incertus, eo tamen quo in CHRISTVM tenebatur desiderio perculsus, pictorem eximium ad eum misit, eiq; ut diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret, imaginemq; pro desiderato illo sibi afferret, imperauit. Et ille quidem uenit, atq; in loco sublimiore stās, pingere CHRISTI uultum, ut decebat, conabatur. Quum

οἰκονομίαν

Ciuitas Edessenorū per Taddeum Christianismum suscepit.

ὡς οἷόν τε συντεταγμένην.

Epistola Augari toparchæ ad Christum.

Augarus pictorem ad Christum, qui eius formam depingat, mittit.

i 2 uerò

Christus imaginem suam in uelum textū impressam, pictorem scilicet [illegible] ad illū remittit.

uerò cœptum opus non succederet (diuinus quippe splendor & gratia in uultu A eius coruſcans impedimento.erat) re ea cognita SALVATOR textum lineum petit, in eoq́ prius loto faciem ſuam exprimit, & ad Augarum mittit. Dicitur quoque Perſarum rex, manu ingenioq́ promptum pictorem miſiſſe, & per hunc, feruenti fidei deſiderio, ſimul & ipſius CHRISTI, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepiſſe. Atq́ hæc quidem ex tabularijs & archiuis ciuitatis Edeſſæ, quæ tum regia adminiſtrabatur poteſtate, ſunt deſumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conſcripti, hęc quoq́ complectebantur, ex Syrorum lingua translata. Quæ à me etiam rectè hoc loco opinor eſſe expoſita.

Ad Perſarum quoq́ regē Christi & matris eius effigies perlata.

CAPUT VIII.

ET iam ubique terrarum mirifico VERBO diſſeminato, ſermonibus omnium reſurrectio, aſcenſio, & alia diuinam potentiam teſtantia miracula publicè ferebantur. Conſuetudo autem iam inde à pluri-misannis obtinebat, ut qui præfecturas aut prouincias ſortiti eſſent, res nouas, quæ ſub eis accidiſſent ſingulas, ſummum Imperium habenti Cæſari ſignificarent, ut illum nihil prorſus rerum omnium lateret. Itaque de reſurrectione ex mortuis, alijsq́ prodigijs IESV CHRISTI Tiberio Cæſari ſcribens Pilatus, quùm res eius pleraſque, tum, quòd ex mortuis rediuiuus, ſibiq́ ipſi ſuperſtes, DEVS iam à multis, & quidem præcipuus inter alios DEVS eſſe crederetur, renunciauit, Quam rem Tiberius ad Senatum Romanum retulit. Senatus autem, nõn eſſe deliberandum de ea cenſuit, ſub illo quidem prætextu, quòd ille non prius, ueteri more, ipſius Senatus ſententia, in Deos eſſet relatus: re autem ipſa, quòd diuinæ doctrinæ diſciplina humano prorſus non indigeret au- B xilio. Sed enim etiamſi Senatus ad eum modum uerbum de SERVATORE reieciſſet, Cæſar tamen in ſententia ſua perſtitit, ſalutariq́ prædicationi impedimento non fuit. Scriptum hoc nobis reliquit Tertullianus, uir inſignis, accuratáq́ legum & actorum Romanorum peritia clarus, in ea quæ ab ipſo latina quidem lingua ſcripta, in græcam uerò translata eſt, pro Chriſtianis Apologia. in qua hæc quoque commemorat, ita ſcribens: Vt de origine aliquid retractemus eiuſmodi legum, uetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore conſecraretur, niſi à Senatu comprobaretur. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Chriſtianum in ſeculum introiuit, annunciatam ſibi ex Palæſtina ueritatem dogmatis iſtius (ibi enim prima initia ſumpſerat) ad Senatum retulit, cum prærogatiua ſuffragij ſui. Senatus, quia ipſe non probauerat, reſpuit. Cæſar in ſententia manſit, comminatus mortem Chriſtianorum accuſatoribus. Cœleſti nimirum Prouidentia, per ordinationem atque diſpoſitionem competentem, hoc illi ſuppeditante, ut nullo obſtante impedimento, Euangelij Verbum per terras paſſim omnes curſum ſuum teneret. Sic ſcilicet ui & efficacia cœleſti ſalutare VERBVM, quaſi quoddam ſolis lumen, uniuerſum habitabilem orbem prorſus illuſtrauit. Confeſtim namque, iuxta diuinarum ſcripturarum præſcriptum, in omnem terram exiuit ſonus diuinorum Euangeliſtarum, & Apoſtolorum eius, & in fines orbis uerba eorum. Proinde per urbes & uicos omnes, copioſiſſimæ meſſis inſtar, frequentiſsimæ numeroſiſsimæq́ paſsim Eccleſiæ ſunt conſtitutæ: & qui maiorum ſuorum ſucceſsione, ueteriſq́ erroris & idolorum ſuperſtitionis cõtagione, animis ſuis erant infecti, diuina CHRISTI ui atque uirtute intercedente, per ſectatorum diſcipulorumq́ eius doctrinam, ſimul & miracula, tanquam à grauibus moleſtisq́ dominis liberati, uinculisq́ durißimis ſoluti, omnem

Tiberius Cæſar per Pont. Pilatum de rebus Ieſu Chriſti certior factus, eum etiā contra Senatus Rom. ſententiam, in deos retulit.

Tertulliani teſtimonium.

Promulgatio Euangelij libera per uniuerſum orbē.

A nem illam diabolicorum deorum multitudinem conspuerunt, unumq́ & solum DEVM esse confitentes, qui omnia condidisset, eum ipsum ueræ pietatis legibus, diuinoq́ & sobrio cultu, per SERVATOREM nostrum generi humano illato, coluerunt.

CAPUT IX.

Tiberius autem annis uiginti duobus cum dimidio, Imperio administrato, Caio moriens id relinquit. Hic confestim Agrippę diademate imposito, regem eum Iudææ creat. Philippi quoque & Lysaniæ tetrarchias eidem tum attribuit. neque ita multo pòst Herodis quoque regnum, qui Ioannem occiderat, addit: Herode ipso unà cum Herodiade uxore, plurimis de causis, ut & [a] Iosepho uidetur, perpetuo in occidente exilio mulctato. Ea ætate & Philo floruit, uir non tantum apud nostros, uerumetiam apud profanos philosophos celebris. Genere is Iudęus fuit, inter ciues & magistratus Alexandrinos clarus. Quantus ille quidem in patrijs disciplinis fuerit, quanto'ue in eas labore incubuerit, ipsa res declarat. Quantus uerò etiam in liberalibus externæ philosophiæ artibus, quid attinet dicere? Platonis namque & Pythagoræ institutum summopere æmulatus, omnes sui temporis philosophos longè superasse dicitur. Hic res Iudaicas sub Caio quinque libris est complexus, in quibus etiam uæsanam eius dementiam, & quæ ille contumeliosissimè improbissimeq́ in Imperio suo egerit, & quas sub eo Iudæi pertulerint calamitates, persequitur. Illorum nimirum gratia orator quoque Romam uenit, ubi quum apud [b] Caium pro Iudæis patrijsq́ eorũ legibus & moribus orationem haberet, risum inde, & præterea nihil retulit. Parum uerò abfuit etiam,

Caligula Imperium Agrippæ im Caius Cæsar è uinculis liberatũ regẽ tetrarchiæ Philippi & Lysaniæ fecit. Ioseph. lib. 18. cap. 15. de bel. Iud. lib. 2. cap. 5.

a Lib. 9. cap. 7.

b Fuit is Romæ apud Caiũ pro Iudæis Alexãdrinis orator: sed parum ab eo est humaniter acceptus.

Initio Caligula se popularẽ ostendit, animosq; et studia hominum in se incendit. Deinde uerò luxu, incõtinentia, atrocitate, auaritia, & uitijs omnibus, monstrum exhibuit.

B quin de uita quoque ibi periclitaretur, quemadmodum eius in decimooctauo
„ historiarum libro circa finem Iosephus meminit: Seditione, inquit, Alexandriæ
„ inter Iudæos ibi incolentes & Græcos orta, terni ab utraq; factione oratores le-
„ cti, apud Caium aderant. Vnus horum Appion fuit. [c] Is quum multa acerbè in
„ Iudæos dixisset, tum illud quoque adiecit, quòd Cæsaris negligerent atque de-
„ spicerent honores. Quum enim alij populi omnes, qui sub Romano essent Im-
„ perio, aras & templa Caio construerent, rebusq́ alijs omnibus, ut Deum, ue-
„ nerarentur, solis Iudæis absurdum uideri, statuis eum honorare, aut per nomẽ
„ eius iurare. Hęc aliaq; multa quum Appion dixisset, quibus Caium, ut par erat,
„ elatum iri sperabat, Philo princeps legationis Iudæorum, magna gloria uir, &
„ philosophiæ non imperitus, Alexandri Alabarchi frater, per defensionem obie
„ cta disertè refellit. Explosit autem eum Caius, abire à se statim iubens. Atq; ille
„ ira percitus, uidebatur graue quiddam in eos decreturus esse. Philo porrò contumeliose reiectus, exijt, & ad eos qui secum erant Iudæos, * Fidendum esse, inquit, animumq́ sumendum: Caium enim iratum quidem eis esse, reipsa autem DEVM aduersus illum iam adiutorem adesse, & liberatorem. Hæc quidem Iosephus. Sed & ipse Philo singillatim quæ in legatione illa acciderũt, cõmemorat: ex quibus equidem alia prætermittam, & illa tantum oratione persequar, per quæ perspicuum fiat, quæcunq; non multo pòst Iudæis accidere, [d] propter piacularem temeritatem, quam in CHRISTO necando exhibuerunt, accidisse. Itaque ille primum refert, [e] Seianum quendam, qui plurimùm apud Imperatorem authoritate ualuit, illud in primis studuisse, ut funditus tota gens Iudæorum deleretur. Deinde Iudææ præsidem Pilatum, sub quo piaculum illud in CHRISTVM est cõmissum, stante adhuc Hierosolymis templo, nouum quiddam atque insolens contra leges, sanctiones, moresq́ eorum fecisse, eosq́ per id in ma-

Iosephi de rete- stimo- nium.

c Iudæi iussi à C. Cæsare effigiem eius in tẽplo locare, arma potius sumpsere. quẽ motum Cæsaris mors diremit. Tacit. lib. 21.

[illegible]

d Propter innocẽtissimam Christi cædẽ maximas quasque Iudæi pertulere cladrs.

Seianus Iudæis infensus.

e Perstringuntur calamitates Iudæorũ, quas sub Tiberio & Caio pertulerũt, extremi excidij urbis Hierosolymitanæ procemia.

Tumultus Iudæorũ ingens, propter Cæsaris statuas in templum à Pilato inductas. Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. cap. 8. Egesip. lib. 2. cap. 5. De hoc in ca. seq.

gnam conturbationem & motum coniecisse. Post Tiberium autem idem memorat, Caium Imperio suscepto, quùm plurimis Iudæorum gentem contumelijs iniurijsq; affecisse, tum maximis etiam detrimentis atque cladibus afflixisse. Quę ut omnes ex ipsius oratione intelligerent, commodius esse duxi, eam hic referre. Verba eius hæc sunt: Tanta morum Caij erga omnes, præcipuè uerò in Iudæorũ gentem, quibus grauissimè erat infensus, fuit peruersitas, ut in plerisque urbibus, ab Alexandria exorsus, oratoria eorum signis & statuis imaginis formæq; suæ complens, sibi ipsi arrogaret atque dicaret. Quæ enim ab alijs sacrata erant, concupiscens ipse ui occupabat. Templum autem sanctæ ciuitatis, quod sacrosanctum, inuiolatũ, † & à direptione omni liberum permanserat, in proprium mutaret & transformaret delubrum, Iouis id illustris, noui Dei, Caij nominari iubens. A

Caius se ipse Iudæorum statuis suis impleuit.

† ἀσύλου, ἀσυλίαν ...

CAPUT X.

Nnumerabiles insuper alias calamitates orationem omnem superãtes Iudæis Alexandrinis accidisse, idem Philo, sub eo quem diximus Caio, in secũdo libro, cui titulus est De uirtutibus, * sermone assimulato commemorat, cui & Iosephus consentit: itidem à Pilati, & in SERVATOREM commissi piaculi temporibus, calamitates Iudæorum initium sumpsisse memorans. Qualia igitur & is in secundo Iudaici belli libro scribat, audire est operæprecium. Pilatus, inquit, à Tiberio procurator in Iudæam missus, noctu uelatas tectasq; Hierosolymam infert Cæsaris statuas: signa eę uocantur. Quare rei nouitate interdiu maxima à Iudæis turba est excitata. Qui enim propius assistebant, ad conspectum earum consternati sunt, tanquam apertè legibus eorum proculcatis: quippe simulachrũ aliquod in ciuitate habere, illis religio erat. Hæc si quis Euangelicis addat uerbis, ueritatem ipsam inueniet. celeriter enim eos uindicta est consequuta, propter eam, quam apud Pilatum insolenter edidere uocem: non alium se, clamantes, habere regem, præterquam Cæsarem. Paulo pòst alia quoque calamitate pressos, idem Iosephus scribit: Post hæc, dicens, aliam quoque turbam conciuit Pilatus, sacro thesauro (cui nomen Corbona) in aquæductus constructionem consumpto, qui quidem ad trecenta dirigebantur stadia. Agrè ferebat eam indignitatem multitudo, & præsente Hierosolymis Pilato, tribunal circumsistentes uociferabantur. Ille porrò, quòd Iudæorum præuidisset tumultum, turbæ eorum milites armatos, qui militaribus operti essent uestibus, immiscens, ferro quidem petere quenquam prohibuit, fustibus autem uociferantes pulsare præcepit: eiusque rei causa signum, uti conuenerat, eis pro tribunali dedit. Quapropter Iudæi ad eum modum uerberibus cæsi, multi plagis sunt interempti, multi etiam à suis inter tumultum protriti interierunt. Multitudo porrò ipsa ad cladem eam exanimata conquieuit. Alias item innumerabiles, nouandis rebus, excitatas calamitates, idem Historicus persequitur, per quas astruit atque probat, quod à perpetrato in SALVATOREM piaculo, nunquam & in urbe ipsa, & in Iudæa omni, esse desierint seditiones, tumultus, pugnæ, aliorumque intolerabilium cladium aliæ super alias incursiones, donec postrema omnium urbis sub Vespasiano obsidio eos inuasit, ac prorsus extinxit. Atque eorum quæ Iudæi in CHRISTVM commiserunt, talem illi diuinitus sunt experti uindictam, sensim eos carpentem. Verùm enimuerò & ipse SEVATORIS iudex Pilatus, quum sub Tiberio (quòd Maria Magdalena Romam adierat, & SERVATORIS res ibi retulerat) maximis affectus esse dicitur contumelijs, tum Caij tempori- B

* ἐν ἀρετῶν λόγῳ

Sacer templi thesaurus à Pilato in aquæductum edificationem consumptus.

L. Vitellius Syriæ præfectus, Pilatum propter Iudæorũ accusationem

A temporibus postea extrema calamitate oppressus esse fertur: quemadmodum id tradunt, qui Græcorum Olympiadas, quæ'que in eis acta sunt, compo-suere. Ad eas enim necessitatis angustias uarijs aduersis'que casibus est re-dactus, ut manus ipse sibi attulerit, & sui ipsius uindex ipse factus sit: ultio-ne diuina, (ita enim conijcere oportet) breui eum consequente. Id quod & de Anna, & de Caipha, alijsq́ item scribis & Pharisæis dicitur: qui & ipsi dignas uarias'que dederunt pœnas, eius, quam CHRISTO intulerunt, iniquæ & in-iustæ necis.

[Margin: Pilatus ul tione diuina mortem ipse sibi attulit.]

[Margin: Romam ire iussit, & Marcellum Iudæis præfecit. Ioseph. lib. 18. cap. 11. Reliqui etiam Christi Saluatoris persequutores malè dis-perierunt.]

CAPUT XI.

DEinde nondum quatuor prorsus exactis annis, Caius, qui tum Im-perium tenebat, furore correptus, & usque adeò est effœminatus, ut uestimentis, plicaturis, alijsq́ ornamentis muliebribus uteretur. † quapropter in balneis cæsus, Claudio successori Imperium reli-quit, sub quo ingens illa fames fuisse scribitur, quam etiam Agabus prophetiæ dono clarus futuram prædixerat. Ea'que de causa Barnabas quoque & Paulus ex Antiochia fratribus per ministerium suum uictum summittebant. Quo tem-pore etiam Adiabenorum gentis regina, Helena nomine, Iosepho teste, ingenti pecunia frumento in Aegypto comparato, indigentibus id transmittebat. Hu-ius sanè Helenæ, cuius, quem modò diximus, historicus meminit, statuæ illu-stres in suburbanis Aeliæ locis longo pòst tempore sunt uisæ. Itidem Iosephus & Theudæ impostoris & malefici, de quo in actis quoque Apostolorum men-» tio fit, meminit, hisce uerbis· Quum Fadus Iudææ præesset, impostor quidam » Theudas nomine, persuadet ingenti hominũ multitudini, ut facultatibus suis » secum receptis, ad Iordanem fluuium se consequerentur. dicebatur enim pro-» pheta esse. Is, quòd se iussu suo fluuium eum diuisurum, facileq́ eis transitum » præbiturum esse polliceretur, multos seduxit. Cæterùm Fadus eos ea uesa-» nia non diu frui passus est. Turmam enim equitum in eos immisit, qui illos » ex improuiso oppressos, partim trucidant, partim captiuos abducunt. Ipse qui-» dem Theudas uiuus in eorum peruenit potestatem, eius'que necati caput Hie-» rosolyma perlatum est.

[Margin: De ea historia ue-nat.]

[Margin: Caij cædes. ἄλλον ἐν βαλα-νείῳ ἀπεσφάγη. Fames in Iudæa, &c. sub Claudio.]

[Margin: Helena Adiabenorum regina inopiæ pauperum in Iudæa subuenit.]

[Margin: De Theuda impostore seditioso, ex Iosepho.]

[Margin: Exemplũ uindicatæ seditionis & rebellionis.]

CAPUT XII.

HInc deinceps historiæ idem Iosephus magnam illam famem addit, sicuti & Lucas in Actis, ea ipsa fame, Apostolorum'que ministe-» rio exposito, illud deinde infert· Eo autem tempore, sub Claudio » uidelicet, Herodes rex (quem Agrippam Iosephus nominat, Lu-» cas autem Herodem uocat, quòd fortasse binominis fuerit) manus in non-» nullos ex Ecclesia, ut eos affligeret, iniecit. Occidit autem Iacobum fratrem » Ioannis, gladio. De quo Clemens quoque στρωματεὺς, seu contextor, memo-ria quiddam dignum in septimo Dispositionum libro, ex maiorum comme-» moratione acceptum scripsit· Quòd is, qui illum ad martyrium ducebat, » quum eum generosè admodum, & magna cum constantia ad supplicium i-» re uideret, se quoque Christianum esse professus sit. Vterque igitur, in-» quit, simul abducti sunt. Atque inter eundum, noxam sibi ille à Iacobo re-» mitti rogauit. Iacobum porrò paululum deliberasse, mox'que ad illum, Pax » tibi, dixisse: osculum'que ad uocem eam addidisse, & sic utrunque capi-» te truncatum esse. Herodes autem, ut sacra inquit Scriptura, quum gra-tam esse Iudæis Iacobi cædem uideret, Petrum itidem comprehensum,

[Margin: Iacobi Apostoli martyrium.]

[Margin: Spiculator qui Iacobũ ad supplicium duxit, Christianus factus, et cum eodem decollatus est.]

Claudius Agrippæ regnū cōfirmauit, omne Herodis imperiū et Lysaniæ addens. Herodem Agrippæ fratrē Chalcidis regem cōstituit. Ioseph li. 19. ca. 4. de bell. Iud. lib. 2. ca. 4. Idem Herodes sacerdotiū & templi administrationē à Claudio impetrauit. Ioseph. lib. 20. cap 4. Eodem mortuo, regnū eius Agrippæ iuniori Claudius tradidit. Ibid. cap. 9. a Cap. 7. de bell. Iud. lib. 2. cap. 4.

grauiq; catena uinctum, in custodiam coniecit, eidemq; supplicium itidem capitale molitus est. Et perfecisset ille impiam illam cædem, nisi angelus noctu adueniens, uinculis illum liberasset, & in pristinum prædicandi uerbi ministeriū reduxisset. Atque equidem res diuinæ dispositionis de Petro, sic se tum habuere. Cæterùm uindicta conatum Herodis in Apostolos nefarium persequutura, minimè cessabat: sed quæ aliàs ut plurimum tardior esse consueuit, tum præstò statim affuit. A.

Petrus per angelum è carcere liberatus.

CAPUT XIII.

QVum etenim post eum, qui dictus est, in Apostolos susceptum conatum, Cæsaræam uenisset, celebri quodam die, splendida ornatus ueste, magna uocis contentione uehementius copiosiusq; pro tribunali ad populum uerba fecit. Ad cuius orationem quum plebs adclamasset, DEI uox, non hominis: confestim, ut sacræ literæ inquiunt, Angelus occulta plaga eum mulctauit: unde etiam à uermibus corrosus atq; cōsumptus, animam egit. Enimuerò præter alia, illud quoq; mirari mihi in mentem uenit, quod Hebræorum historicus Iosephus, in uniuersum diuinæ scripturæ consona scribere uidetur. Qualia nanque de Herodis obitu in decimonono Antiquitatum libro[a] memoret, uerbis ipsius referre libet. Tertius, inquit, annus, ex quo totam Iudæam regebat, peractus fuerat, quum is Cæsaræç, quæ antea Stratonis turris uocata fuerat, esset, edebat ibi in honorem Cæsaris, pro cuius salute festos quosdam instituerat dies, spectacula. Confluebat tum ex ea prouincia, eorum qui magistratus & honores gerebant, ad eum multitudo. Porrò secundo spectaculorū die, uestem ex argento miro artificio contextam induit, & in theatrum cum prima luce uenit. Ibi primis solarium radiorum ictibus argentum illustratum, mirandum in modum coruscabat, metuendum atque horrendum quiddam inspicientium oculis splendore suo inferens. Itaque assentatores hinc & inde, uocibus ne ipsi quidem bono futuris, acclamabant: Deum enim appellabant, & ut beneuolus propitius'que eis esset, rogabant: Si hucusq; eum ut hominem ueriti essent, de cæterò humana natura superiorem præstantioremq; professuros esse, pollicentes. Non increpuit eos rex, neque tam impiam assentationem est amolitus. Sed paulo pòst inflatum caput suum sustulit, & angelum funiculo cuidam insidentē conspexit. * Statim hunc ex malis illis esse, qui aliquando boni fuissent, cognouit. Itaque immensus illius pectus dolor, uehemens'que cruciatus, cum uehementia summa inuasit. & ad amicos conuersus: En ego, inquit, Deus uester, uitam relinquere cogor, Parcis ipsis derepentè ementitas in me uoces uestras coarguentibus: & qui modò à uobis immortalis sum dictus, nunc ad mortem abducor. Sed accipiendum uenit, quod Deo est uisum, fatum. Non obscurā tamē nos, sed felicioris splendidiorisq; sortis exegimus uitā. Hęc ubi dixisset, dolores eū intēsiores cruciabāt. Quapropter magna celeritate in regiā est deportatus. Et fama apud omnes passim increbuit, paulo pòst eum omnino moriturū esse. Tum multitudo omnis unà cum cōiugibus & liberis, sumptis patrio more saccis, locisq; omnibus fletu & luctu repletis, DEO pro salute regis supplicarūt. Et quū in sublimiore cubiculo is decūberet, & inde homines supinos procumbentes prospiceret, ne ipse quidē lachrymas cōtinere potuit. ac quinq; cōtinuos dies uentris doloribus confectus, uitā finiuit: ætatis quinquagesimūquartū, regni septimū agēs annū. Quatuor quidē ille sub [b] Caio regnauit annos, tetrarchia Philippi trib. annis administrata, Herodis aūt quarto anno recepta. Tres porrò reliquos annos sub Claudij imperio consumpsit.

Horrenda miserādaq; Herodis mors.

Iosephi testimonium.

Illustre exemplum perniciosæ impudentiū adulatorū assentationis.

Sub Herodis nomine Lucas Agrippæ senioris necem in actis describere uidetur. Act. 12.

Herodes angelum malum uidet.

* τοῦτον ἐνόησε κακῶν εἶναι, τὸν καὶ πρόσθε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον.

b Claudius postea Agrippæ iuniori Philippi tetrarchiā Traconitidem concessit.

Dignus

A Dignus certè quidem est Iosephus iste admiratione, qui sic diuinis consona literis scribat.

CAPUT XIIII.

QVum ad eum modum persuasio & fides in SERVATOREM per omnem propagaretur terram, antiquus ille generis salutis'que nostræ hostis, arte quadam urbem eam, in qua tum summum esset imperium, præripere atque occupare contendens, Simonem uico Githon ortum, qui antea Orientem peragrans, incantamentis eum atque imposturis compleuerat, eò mittit, ibi'que ille breui ciues (paucis exceptis) magica sua arte seducit. Eò autem impietatis peruenit, ut quùm Deus esse crederetur, cum statua magnifica in flumine Tiberi inter duos pontes honoraretur, cum inscriptione tali: Simoni Deo sancto. Atque inde Deus non tantum apud Samaritanos, uerùm in alijs quoque nationibus † princeps Deus colitur. Quin & Helena quædam comes eius, quæ Tyri Phœnicum, antehac in lupanari corpore prostituto quæstum fecerat, parem cum eo honorem consequuta, * principis intelligentię nomen obtinet. Hæc sic in defensione professionis nostrę ad Antoninum, philosophus idem'que martyr Iustinus commemorat. Quibus similia quoque scribit in primo suo contra hæreses libro, Irenæus Lugdunensis episcopus. Vterque autem non longè post Apostolorum tempora uixit: de quibus suo loco, quæ par est, exponemus.

Simon Magus Romã uenit.

Diuini honores ei ibi attributi.

† ὁ πρῶτος θεός.

Helena comes eius.

** πρώτη ἔννοια.*

Hæresum porrò omnium dux & princeps Simon iste habetur. Vnde in hodiernum usque diem, qui eius sunt sectæ & opinionis, sobrium & sincerum Christianæ philosophiæ institutum egregiè assimulantes, renunciasse quidem idolorum errori uidentur, nihilominus tamen eam retinere contendunt, simulachra & imagines Simonis & Helenæ i-
B stius erigentes, libationibus'que & ceremonijs eos colere studentes. Horum res turpissimæ, stuporem & cõsternationem mentis hominibus afferunt. Quippe quæ tales sint, ut tantum absit ut stylo scriptis rectè mandari possint, ut propter obscœnæ fœditatis exuberantiam, nullum eas modestum & pudicum os eloquatur. Quicquid enim extare aut cogitatione concipi potest, quod turpitudine quauis sit impurius, id omne hæresis ista omnium scelestissima atque nefandissima longè superauit, hominibus miseris, peccatis'que oneratis mulierculis imponens. Tantum parentem, authorem, & ducem, aduersarium magnis CHRISTI discipulis, iam inde ab initio humanæ salutis insidiatrix uersuta illa uis obiecit.

Simon iste hæresum omniũ author.

Hæresis eius spurcissima et fœdissima, quæ Christi nomine tanquam obtentu & prætextu quodã ad flagitia & probra omnia tegẽda abutuntur.

At diuina è diuerso gratia & inexpugnabilis uirtus, ministris ipsa suis sedulò assistens, tantorum malorum facem ubique incendium spargentem, quàm celerrimè extinxit, sublimitatem omnem quæ se aduersus cognitionem DEI efferret, disijciens atque pessundans. Quapropter nihil eorum quæ tum temporis succrescere cœperunt malorum, ad statum & uigorem suum peruenit. Veritatis enim ipsius lux, mirificè resplendens, coruscabat, & recens cœlitus relucens ineluctabile uigebat Verbum, Apostolorum concionibus & institutis magis magis'que inualescens. Proinde & magus iste, gratiam miser uenalem esse existimans, primùm in Iudæa à diuo Petro, tanquam luce clariore, mentis oculos perstrictus, maxima ea'que maritima profectione suscepta, ex Oriente Occidentem uersus migrat, Romanam'que urbem præoccupat. Atque ibi quum cœptis suis maximè suprema inseruiret potestas, breui admodũ tempore usque adeò res ex sententia succedunt, ut quùm sibi incantationibus et præstigijs totam conciliaret urbem: tum statua posita, ut dictum est, diuini ei tanquam Deo exhiberentur cultus & honores. Sed enim non diu illi fraude ea uti concessum est, nam sub eodem Claudij Imperio, quæ omnia sapienter propter summum

Deus Simoni isti magnos Apostolos opposuit, & Petrũ præcipuè.

mum in genus humanum amorem dirigit Prouidentia, quasi antesignanum & insuperabilem atque inuictũ fidei propugnatorem, » qui uirtutis ardorisq́ gratia primas inter Apostolos diuinitus est consequutus, Petrum, perinde atque contra feram agrestem & perniciosam, excitauit. Is non secus atque fortis et generosus DEI dux, diuinis instructus armis, occidentalibus ex Oriente supercœleste perfert lumen, arcanum scilicet de CHRISTO mysterium, & regnum cœlorum læto promulgat nuncio. Atque ad hunc modum quum in Occidente Euangelica reluceret lucerna, ilicet Simon ipse unà cum fraude & seductione sua, confestim extinctus euanuit.

Petrus Apostolorum princeps.

τὸν ἀρετῆς οὕνεκα καὶ θαρσαλέον τὰ πρωτεῖα κατὰ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἐσχηκότα θεόθεν Πέτρον.

CAPUT XV.

Tantum autem in auditorũ animis pietatis reliquit lumen Petrus, ut auditis cõtenti esse, & in ijs quæ sine scripto, de diuino uerbo addidicissent, permanere nõ possent. Quam ob causam Marcũ, qui tum Apostolum cõsectabatur, magna animorũ contentione obtestant̃, ut monumentũ aliquod traditæ sine scripto disciplinæ, in literas relatum eis relinqueret: neque prius inde discederet, quàm id quod rogatus esset, perfecisset. Quo cognito Apostolus, diuini instinctu spiritus, perquàm est tam eximia eorum uirorũ delectatus uolũtate & cupiditate: proindeq́ scriptũ id iudicio suo cõprobauit, & ut in Ecclesijs legeretur cõstituit. Hanc quippe causam scripti à Marco Euangelij extitisse, Clemens in sexto Dispositionũ tradit. Atq; his cõsona Hierapolitanus cõmemorat Papias. Proptereaq́ Petri, quod secundũ Marcum est, dicit̃ Euangeliũ. Meminit porrò Marci in priore epistola sua Petrus, quam Romæ agens cõposuisse fertur, in qua etiam figuratè Romam Babylonẽ nominat, ita inquiens: Salutat uos ea quæ in Babylone est, coelecta, & Marcus filius meus. Quem Lucas quoq; in Actis Ioannem uocat. Dicunt præterea diuinum hunc Marcum, primũ in Aegyptum & Alexandriam missum, Euangeliũ quod cõscripsit prędicasse, Ecclesias ordinasse, atq; ei quæ ibi est Christianorũ monachorũ solitariæ uitæ leges dedisse. Tanta autem uirorum & mulierum à primo statim initio confluxit multitudo, ut exercitij studijq́ eorum philosophiam, institutum, mores, uitam, rationemq́ conuersationis omnem, in scriptũ retulerit, in utroq; philosophię genere celeberrimus Philo: quem ad colloquiũ Petri, Romæ diuinum VERBVM concionantis, fama est peruenisse.

Rogatu auditorum Petri, Marcus sectator eius Euangeliũ scripsit, à Petro deinde cõprobatũ.

Roma figuratè à Petro Babylon dicta.

Marcus idẽ in Actis. Ioãnes.

Marcus, primus in Aegypto Euangeliũ predicauit, & Monasticen ibi instituit.

Philo cum Petro Romæ colloquutus.

CAPUT XVI.

Non tantum uerò is quasi numine afflatus, prosequitur institutum eius temporis Apostolicorum ex Iudæis, ut uidetur, progenitorum uirorum: sed id quoque iudicio suo comprobat, quamuis etiam tum plurimæ ueterum Iudæorum consuetudines obtinerent. Asseuerat quoque uerbis disertis, nihil se ueritate ducere prius aut antiquius, neque quidquam ex se ipso rei ipsi addere constituisse. Quapropter scriptum id, canones & regulas, quæ etiam̃ num in Ecclesia seruantur, liquidò continet. Inscriptio autem libri est & titulus, » De uita contẽplatrice, siue † de supplicibus. Eos autem qui uitam eiusce modi amplexi essent, θεραπευτὰς, hoc est, cultores seu curatores uocat. uel quòd ita tum appellarentur, nondum Christianorum nomine latè diffuso: uel propter purum sincerumq́ DEI cultum: uel quòd tanquam medici, exercerẽt, curarẽt, atq; colerent eorũ qui ad eos uenissent, animos, omni eos uitiorũ perturbatione liberãtes: uel aliã quamcunq; ob causam. neq; enim de eo contendere necessariũ est. Hos à principio, quum Christiana philosophia initiarentur,

Philo de Monachis Christianis in Aegypto scripsit.

» περὶ βίου θεωρητικοῦ.

† περὶ ἱκετῶν.

A initiarentur, dicit, rem familiarem facultatesq; suas relinquere solitos esse: ac deinde nuncio omnibus uitæ huius curis & sollicitudinibus remisso, extra muros in semotis aliquibus agris & hortis, aut etiam mõtibus, uersari atq; uiuere, dissimiliumq; omniũ consuetudinẽ tanquã perniciosam auersantes, uitam propheticam flagranti atq; feruẽti fide meditari atq; æmulari. Non solum autem eo in loco, uerùmetiam alibi in orbe hoc genus fuisse scribit. Decebat quippe summi boni & Græciã & Barbariã participes fieri, in Aegypto tamen & maximè circa Alexandriã institutũ hoc frequẽtari. In unaquaq; aũt solitaria, inquit, mansione sacrã domũ reperias, quã σεμνεῖον, hoc est, honestatis grauitatisq; locũ, & monasteriũ uocãt: in quo scilicet ab alijs seiũcti et solitarij, † honestæ sanctæq; uitæ mysterijs imbuũtur. Eò nihil inferũt uel frumenti, uel potus, uel etiam alterius rei, ad necessariũ corporis usum pertinẽtis. Sermones tantũ et leges, dictáq; prophetarum atq; hymnos diuinitus inspiratos ibi meditantur, atq; etiã alia, quib. doctrina & pietas augescẽs, * summũ cõsequitur bonũ. Interuallũ porrò temporis ab ipso diluculo ad uesperã usq;, in exercitio eos cõtinet. Sacris enim incũbentes literis, in patria sedulò desudant philosophia. Ac quasi fundamentũ primũ iacientes ipsam cõtinentiã, reliquas ei superstruũt uirtutes, neq; ante solis occasum, alicui ex eis panẽ aut potũ sumere licet. Virtutis enim studiũ luce dignũ, ita ut par est: contrà aũt ad tenebras pertinere eas, quæ ad necessariũ corporis usum sumunt, curas iudicãt. Sunt aũt qui post tres aut plures dies demũ cibi reminiscunt, quibus uidelicet maior doctrinæ inest cupiditas. Nonnulli etiã ità lætant, delicijsq; affluũt circa sapientiæ epulas, plurimas suppeditãtes doctrinas, ut duplicatũ etiam id tempus se abstineãt, & sexto uix die de necessario alimento participare cõsueuerint. Expositiones porrò sacrorũ oraculorũ per allegorias arcanas oc-
B cultasq; sentẽtias, & anagogas siue cõtemplatrices & mysticas intelligẽtias instituũt. Studiũ siquidẽ, & quasi lex philosophorũ istorũ animanti persimile est, cuius corpus dictũ literæ, anima aũt sit abstrusa in ea atq; inuisibilis mens et intelligentia. Sunt quoq; apud eos et mulieres solitariæ, θεραπευτρίδες, hoc est cultrices dictæ, quæ sacrã hanc uitã & institutũ sectant: quarũ pleraq; modesta & sobria senectute ornatæ, puritatẽ & uirginitatẽ nõ necessitate, sed spontanea animi destinatione colunt, nullamq; corporis uoluptatũ curam aut rationẽ habentes, nõ mortaliũ, sed immortaliũ liberorũ gignendorũ cupiditatẽ obtinent, quales liberos sola ex seipsa DEI amans anima procreare potest. Verùm enimuerò quum duo sint hominũ uitæ instituti genera: unius nimirũ, eiusq; inferioris coniugalis consuetudinis: alterius aũt supermundanæ et angelicæ DEO uidelicet dilectæ uirginitatis, ac solitariæ puriorisq; conuersationis: si quis legitimum ac impollutum sequatur matrimoniũ, longè ille quidem à reprehensione abest, sed paucioraei contingunt charismata & dona. Sobriè enim pudicéq; & is uiuere dicitur, & trigecuplum uirtutis fert fructum, difficulter certè quidem sexagecuplũ. Cui uerò sincerè Angelicam uitam degere sit datum, etiamsi ea aspera sit & ardua, facile tamen ei fuerit sexagecuplũ, atq; etiam centuplũ ferre fructum, certò scilicet ad perfectionem & summũ bonum collimanti. Scripta aũt ijs esse dicit ueterũ, qui authores & duces professionis eorũ extitere, & multa monumenta ideæ & formæ eius quæ allegorijs delectat post se reliquerũt uirorũ, ijs illi quasi archetypis, primisq; exemplaribus utentes, morem modumq; eum imitant. Ea porrò monumenta, diuina Apostolorũ Euangelia, & Pauli Epistolas esse puto, interpretationẽ antiquarũ scripturarũ rectam cõtinentes. Non solum autem, inquit, cõtemplationi uacãt, sed nouos etiã hymnos, carmina, & laudes in DEVM omni genere grauiorum numerorũ atq; rhythmorum componunt. Videbitur fortasse

Christianorũ, non solum Monachorũ homi num, instituta & mores.

Σεμνεῖα non solum Monachorum, sed homi num Christianorum omniũ oratoria.

† τὰ τῆς σεμνῆς μυστήρια τελοῦνται.

* τέλος ἄριστον

Ieiunium.

Sacrarũ literarum studium.

Antiquus Ascetriarum status.

Collatio cõiugalis & cælibis uitæ.

Libri Christianorum, & Monachorum sanctorum.

Non de aliis quàm Christianis hominibus, canones hos Philo scripsit.

fortasse cuipiam, Philonem nō hæc de Euangelicæ uitæ institutis dixisse, ut quę A aliis quoq; accommodari queant: sed is certum indubitatumq; esse sibi persuadeat, nostram illum depinxisse uiuendi consuetudinem. Quum ad hodiernum usq; diem, non apud alios quàm apud nostros homines, regulas tales uiuendiq; mores conseruari compertum sit: conuentus scilicet in unum, & seorsim quidē mulierum, seorsim etiam uirorum, frequentatas conuersationes, solitaq; & stata exercitia, quæ etiam nunc nos soli, & maximè unà cum inedia cibiq; abstinentia, cum precibus, & cum diuinorum oraculorum meditatione, in peruigiliis & orationibus salutiferæ Passionis feriis, atq; etiam ante eas ferias celebrare consueuimus. Addit insuper Philo & illud: Solere apud nos ita cātari hymnos, ut quū unus certis cōseruatis numeris, ritè atq; decēter pręeat, reliqui tacitè illū audientes, hymnorū tandē extremas partes concinant. Præterea temporibus suis illos humi in herba stipadio iacere solitos, uinū prorsus, ut ipsius uerbis utar, nō attigisse, neq; quidq; sanguinei gustasse refert. Potum quippe illis fuisse aquam tantū, cibū aūt cum pane salē & hysopū. Adhæc morē quoq; Ecclesiis præsidentiū magistratuū describit: atq; in iis, quū cęterorū ministrorū munia, tū summę omniū Episcopalis dignitatis sublimitatē. Quod uerò hæc Philo de primis pietatis pręconib. & traditis ab eis antiquitus morib. scripserit, satis ei persuasum fuerit, qui diligēter & accuratè, quā diximus, historiā eius uiri legere uoluerit.

Peruigilium Christianorū in Passionis Christi, &c. feriis.

CAPUT XVII.

Philo porrò ipse et uerbis est copiosus, et sententiis diffusus: exponendis autem per arcanam et mysticam interpretationem diuinis scripturis altus & sublimis, plurifariam sacrorum oraculorum texens enarrationem. Ostendit id partim in cōmentariis suis in Genesim, quibus B titulum indidit, Sacrarū legum allegorię: partim in distinctionibus, ambiguitatibus, & solutionibus earū scripturarū, quę in quæstionē trahunē, summatim et per capita relatis. Sunt prætereа aliæ quoq; eius seorsim editæ lucubrationes. De agricultura duę. De ebrietate totidem. Alia item uariorum titulorū scripta, quale est, Quas res mens sobria per orationē uel precetur, uel deprecetē. Item de linguarū confusione. De rebus expetēdis & fugiendis. De natura & inuētione. De his quę in disciplinis simul cōuenire debeāt, siue de Encyclopędia & disciplinarum orbe. Alius præterea liber, Quis sit rerū diuinarū hæres, uel de ea quæ fit in æqualia aut inęqualia sectione. Item, de tribus uirtutibus. Item, de iis quorum mutanē nomina, & quibus ex causis mutanē: in quo se quoq; scripsisse de testamento priore & posteriore testaē. Composuit etiam librū de secessu & uita sapientis. Alium quoq; de Gigantibus, de rebus Mosæ: & quòd somnia diuinitus accidāt, libros quinq;. Atq; hæc quidem sunt, quæ in Genesim ab eo scripta, ad nos peruenerūt. In Exodū uerò, quęstionū solutionumq; quinq; libros eius esse cognouimus. Vnum de tabernaculo, unū de Decalogo. De iis quæ sub specie legum lata ad Decalogū referunē, libros quatuor. De sacrificiis animaliū, & quę sint sacrificiorū genera, librū unum. Item de ꝓpositis in lege præmiis, honoribus scilicet & pœnis. Inueniunē etiam singuli eius libri: ut de Prouidētia, Contra Iudæos, * de Republica: Alexāder, siue de animantib. irrationalib. rationē habentibus. Item, seruos esse malos omnes. Et qui hunc cōsequiē, Omnibus modis bonos liberos esse. Secundū hos, † de uita cōtemplatrice, seu de supplicib. est cōpositus: unde ea transtulimus, quæ de Apostolis & primis Christianorū institutis & morib. suprà diximus. Hebraicorū quoq; nominū in lege & prophetis interpretationes, eius esse perhibenē. Itaq; Philo iste, Caio imperāte, quū Romam

θεωρίαις

Philonis lucubrationes.

περὶ φυγῆς καὶ αἱρέσεως

* ὁ πολιτικός

† Suida, Philonis recensens lucubrationes, huic libro titulum dat, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν χριστιανῶν.

A mam uenisset, libros de Caij amentia et uæcordia cõposuit, quos † per urbanitatem & ironiam, De uirtutibus inscripsit. Eos deinde Claudij temporibus quũ in Senatu ibidem recitasset, tanta fuerunt in admiratione, ut digni iudicati sint, qui in bibliothecam Palatinam referrentur.

† μετὰ ἤθους καὶ εἰρωνείας.

CAPUT XVIII.

Odem porrò sæculo, paulo pòst & Iosephus floruit, & ipse uir Iudæus genere, & ex sacerdotibus ortus. Tantum aũt disciplinarũ doctrina excelluit, ut summã & patriæ & Græcæ linguæ peritiã sit consequutus. Multa is quoq; uolumina reliquit. Macchabæorũ certè libros, eius esse ferunt: potissimumq́; eum qui inscriptus est, † animũ rationemq́; esse, quæ summũ in homine obtineat imperium. Antiquitates Iudaicas uiginti libris est complexus. Septem aũt de bello Iudaico Hierosolymorumq́; euersione cõposuit, quos fama fert, Titum Cæsarem * manuum suarũ annotatione cõprobatos, publicari ubiq;, atq; etiam in Romana bibliotheca reponi iussisse. Edidit etiam alios duos de Antiquitate libros, in quibus Hebræos primos hominũ omnium extitisse, scriptaq́; eorũ cæteris uetustiora esse ait. Præterea contra Appionem grammaticũ, qui tum orationes aduersus Iudæos inuectiuas scripserat: & contra alios itidem, qui patria Iudæorũ gentis instituta & mores calumniari ausi fuerãt, refutationes. In quarũ refutationũ oratione prima numerũ testamentariorũ seu canonicorũ ueteris, quod dicitur, instrumẽti librorũ iniens, qui apud Hebræos maiorũ traditione recepti sint, & citra ambiguitatẽ atq; cõtrouersiam
» omnem pro legitimis uerisq́; habeantur, hisce uerbis docet: [a] Non multa uolu-
» minum nobis sunt millia, dissonantiũ inter se atq; pugnantiũ. Sed uiginti tantũ
» & duo libri, acta temporũ omniũ cõplectentes, qui quidẽ iustis de causis, diui-
» no afflatu scripti esse creduntur. Horũ quinq; sunt Mosæ, legesq́; ipsas atq; hu-
» mani generis propagationem atq; successionẽ ad illius obitum usq; continent,
» quod tempus nõ ita multũ à ter mille annis abest. [b] Deinceps uerò à Mosæ mor-
» te, usq; ad Artaxerxis, qui apud Persas Xerxi successit, regnum, qui post Mosen
» fuerũt, prophetæ, res tẽporibus eis gestas, sunt persequuti libris tredecim. Qui
» uerò sunt reliqui quatuor, hymnos & laudes in DEVM cõpositas, & præcepta
» hominũ uitæ habẽt. Ab Artaxerxe aũt ad nostrã usq; ætatẽ perscriptæ quidem
» sunt res uniuersæ, sed nõ eam libri tales, quã illorũ qui eos præcesserũt apud nos
» meruerũt fidẽ: propterea quòd nõ tam certa atq; explorata prophetarũ poste-
» riorũ sit successio. Satis porrò res ipsa declarat, qua religione nos libros nostros
» adire atq; uersare soleamus. [c] Quũ enim tot iam sæcula præterierint, nemo unq;
» inuentus est, qui uel addere quidquã, uel detrahere, uel mutare deniq; in sacro-
» sanctis oraculis ausus fuerit. Omnibus quippe, ab ipso ortu, Iudæis ingenitum
» est, diuinitus proditã eam esse doctrinã credere, in eaq́; constanter perseuerare,
» atq; adeò, si opus sit, pro ea etiam non grauatè ipsam adire & perferre mortem.

Ad finẽ aũt uigesimi Antiquitatũ libri indicat, quatuor se cõpositurũ libros de DEO: Quæ Iudæorũ de eo sint patriæ opiniones, De substãtia eius, Et de legibus: Quapropter apud eos quædã permissũ sit facere, quædã uerò sint ꝓhibita. Alia insuper à se edita esse idẽ ipse in operib. suis asseuerat. Cæterũ in fine Antiquitatũ, in Iustinũ quendã ex Tiberiade, qui de eisdẽ, quibus ipse temporib. et rebus, minus uera scripsit, stylo inuehẽs, quũ alia permulta ei uitio dat, tũ hisce uñt
» uerbis. Non equidẽ, inquit, itidẽ atq; tu, de mea solicitus sum historia. [d] Sed im-
» peratorib. ipsis scripta mea obtuli, quũ res ipsæ gestæ propemodũ adhuc cerne-
» rent. Conscius enim ipse sum mihi, me ueritatis cõsectandæ præcepta cõseruasse.
» Cuius quũ me testimoniũ consequuturũ sperarẽ, non me fefellit opinio. Quum

k multis

Iosephi lucubrationes.

† τὸν περὶ τοῦ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.

* ἰδίαις γεγραφότα χερσί

Infra lib. 3. ca. 10.

[illegible]

Vespasianus Iotapata oppido subacto, Iosephũ capit. eum Romam ad Neronem mittere statuit. At ille imperium Rom. ipsi Vespasiano & Tito deberi post Neronẽ diuinãs, eis persuasit, ut captiuũ se in castris secũ retinerent. Apud quos deinde Romæ in magno fuit honore. Statua etiam ei, propter historici stili nitorẽ, ibi publicitus est posita. Suid.

a Iosephus de Canonicis ueteris testamenti libris.

b Euseb. lib. 3. cap. 10.

c Librorũ eorũ sinceritas.

d Iosephus ueritatem in primis est in historia scribenda cõsectatus.

» multis namq; alijs historiā meā legendā exhibui, ex quib. nōnulli in bellū ipsum A
» etiā inciderūt, quemadmodū Agrippa rex, & quidā cognati eius: tū Imperator
» Titus, adeò per scriptorū meorum monumēta tantūmodo rerū gestarū cogni-
» tionē in homines uulgari uoluit, ut manus suæ annotatione historiā consignatā
» publicari præceperit. Rex præterea Agrippa sexaginta et duas scripsit epistolas,
» quibus fidei atq; ueritatis historiæ meæ perhibet testimoniū. Ex quibus duas quoq; apponit. Tantopere aūt historico, rebus gestis ad imitationē Thucydidis scribendis, stylo enitet, ut neminē in ea laude primas ferre patiatur. Siquidē nouis subinde gaudēs argumentis, cū facilitate multa, nihil de artis uigore remittens, suauis admodū & lætus incedit: & quū mirifica eius est eloquutio, tum in cōcionibus gloriā & laudē meruit singularē. Philo certè quidē philosophiæ plurimū operę nauasse, at Iosephus oratorum sacra magis coluisse uidet. Et ille ad Platonē, hic ad Thucydidē respexit. Sed de Philone et Iosepho satis. Ad ordinem enim & contextum actorum Apostolicorum redire nos conuenit, ut per compendium summatim ea percurramus.

Iosephi stylus. *Collatio Philonis & Iosephi.*

CAPUT XIX.

Acta Pauli & Barnabæ.

Osteaquā Paulus & Barnabas ministeriū fratrū cōpleuere, & Hierosolyma reuertēre, à Spiritu sancto ambo designanē atq; deligūtur, ad quod uocati fuerāt opus. Ac per Seleuciā, in insulā Cyprum, ipsamq; Salaminē ueniūt, Iudæis Diuini VERBI Euangelium annunciantes: Ioanne, cui & Marci nomē fuit, eis inseruiente: qui deinde à Perga reuersus est Hierosolyma. Paphi aūt Helymas magus, qui idem Bariesus est, increpatione acriore Pauli oculos ad cęcitatē usq; perstringiē. Et procōsul Sergius concionib. Pauli credit. Inde porrò Antiochiā Pisidię peruenit, et in Synagoga salutiferum uerbū prędicat. Et iam ex gentib. ad fidei professionē accedūt nō pauci. Opportuno aūt tempore oblato, Paulus rursum cōcionaē. Ad quē quū infinita cōflueret turba, ęmulatione maligna Iudęi accenduntē, & Paulo aduersantes resistunt. Ille uerò ardoris & zeli melioris plenus, auersari quidē ipsos, & se ad gentes cōuertere dicit. Itaq; ingēs coorta est lætitia, quæ ita recipiebanē, gentiū. Iudæi aūt techna quadā, multitudinē eorū qui honores gerebāt, primariorū uirorū concitant, lapidibusq; Apostolos petere atq; persequi persuadent. Quare Apostoli inde Iconiū, deinde Lystrā, mox Derben profugiūt. Postea reuertunē Lystrā, & Iconium, & Antiochiā. Peragrāt inde Pisidiam et Pamphiliā. & ex Perga deinceps Antiochiā maiorē perueniunt, atq; ibi fratribus gentiū fidē exponunt. B

Serg. Paulus Proconsul à Paulo ad Christum cōuersus. *Gentiū ad fidē Euangelicā receptio.*

Postmodū Iudæi quidā exoriunē, ex præscripto legis Mosaicæ, eos qui ex gentibus ad fidei professionē accederēt, primū circumcidi, atq; ita demū in CHRISTVM credere, totamq; Mosę legem seruare debere, cōtendentes. Barnabas igitur & Paulus Hierosolyma petunt, quæstionē eam ad maiorum gentiū Apostolos relaturi. Atq; ibi in conuentu multorū, Petrus legis iugum deprecatur: & Iacobus cōcionans edicit, nō esse facessendā molestiā eis qui ex gentibus fidē susciperent: sed per epistolā illis significandū, ut se à cōtaminatione eorū quæ idolis essent sacrificata, à fornicatione, & à suffocatis abstineant. Ita cum Paulo & Barnaba, Iudas, qui etiam Barsabas dictus est, et Silas, ad fratres Antiochenos legantur: eisdemq;, quæ Apostoli Hierosolymis decreuissent, per epistolā insinuant. Necq; ita multo pòst, Antiochia illi rursum discedunt. Porrò Paulus & Barnabas † offensa & exacerbatione intercedente seiunguntur, & Barnabas quidem Marco assumpto in Cyprū trancit, Paulus aūt Sila sibi adiuncto Syriā petit: Lystramq; et Derben peragrās, Timotheū quoq; suscipit, Gręci quidē patris, fidelis aūt Iudęæ matris filiū. Quem sanè propter Iudęos, consiliū pro tēpore capiēs, et illorum

Disceptatio, an fideles ex gentibus obseruandæ legis onere grauandi essent. *Decisio eius.* *παροξυσμοῦ γενομένου* *Offensa inter Paulū et Barnabam.*

A illorū se ingenijs accōmodans, quū ipse circumcisiònem abrogaret, nihilominus tamen circumcidit. Omnes namq; ex Iudæis fideles, patrem eius Græcum hominem esse sciebant. Itaq; illi ciuitates passim adeunt, & Apostolica decreta promulgāt. In Phrygia aūt & Galatia, atq; etiā in Mysia, quū uerbum prædicassent, in animo habent prouinciā quoq; Bithyniam adire: sed quo minus id faciāt, Spiritus eis obsistit. Cæterùm Troade quū essent, in somnis Paulo admonito, Macedoniā inde petūt. Et naui egressi, per Samothracen et Neapolim, in primā Macedonicæ oræ ciuitatem Philippensiū coloniā perueniūt. Inde porrò Thessalonicā, et finitimā ei Berrhœam, mox quoq; Athenas adeunt: ac deinceps occidentem uersus, Euangeliū annunciantes, proficiscunī. Enimuerò epistola illa quæ Hierosolymis ad eos qui Antiochiæ in Syria & Cilicia, locisq; alijs omnibus ad fidem se ex gentibus cōtulissent, per Silam missa est, in hæc uerba est concepta.

οἰκονομίας χρώμενος.

„ Quandoquidem audiuimus, quòd quidā uenientes uos turbarint, dicentes, „ oportere uos circumcidi, legemq; seruare, quibus id non mandauimus: uisum „ est Spiritui sancto & nobis unanimiter cōgregatis, nihil uobis ultra imponere „ oneris, præterq; hæc necessaria, ut uos abstineatis ab immolaticijs simulacrorū, „ & sanguine, & fornicatione, & suffocato. A' quibus uos custodientes, bene age„ tis: Valete. Misimus aūt Iudā & Silam, primarios ex fratribus uiros, cum Barna„ ba & Paulo, dilectis nobis fratribus, hominibus, qui animas suas pro nomine „ Domini nostri IESV CHRISTI deuouerunt, ut uerbis hisce uos cōsolarentur.

Epistola Apostolorum & presbyterorū Hierosolymis Antiochiā ad fideles ex gentibus data. Act. 15.

CAPUT XX.

Porrò quū Philippis essent, purpuræ uenditrix è ciuitate Thyatirorum fœmina ad diuinū accedit lauacrū. Et spiritus Pythonis, iussu Pauli ex puellā profugit. Cuius dominis, quum spes quæstus eius, B quem ex ea capiebāt, esset præcisa, ilicet plagę & uincula Apostolos arripiūt, & catastæ pedes eorū admodū constringunt. Sed enim intempesta noctepreces ab eis fiūt, quas qui in eodem carcere uincti erāt, exaudiūt. Ac DEVS quidem terrā mouet & cōcutit: fores aūt, claustra, & uincula omnia soluuntur. Custos porrò carceris fores omnes apertas cōspiciēs, ipse sibi attulisset manus, nisi eum uoce sua Paulus cohibuisset, omnes adhuc intus esse dicens. Ita custos lucerna arrepta, carcerem ingreditur, & quid sibi faciendū sit, rogat. Tum illi ei VERBVM deprædicant, & ipse recentes eorū uibices sub calida lauat aqua: Pro qua ab illis diuinū sumit lauacrū. Itaq; is cum suis omnibus lętus CHRISTO sese dicat. Deinde illi benè manè Magistratus primariorumq; uirorū iussu carcere emissi, per Amphipolim & Apolloniā, Thessalonicā perueniūt. Ibi Iudæi infideles tumultū in urbe mouent, & Iasoni, qui eos benignè hospitio exceperat, negocium facessunt. Nec minus et Berrhœę similia eis accidūt. Sed Paulus à fratribus ad mare deductus, Athenas uenit. Eam urbem simulacrorū cultui deditam cernens, sermones, & cum eis qui ex synagoga erant Iudæis, & cum philosophis Epicuræis simul & Stoicis cōfert. A' quib. tanq; † nugigerulus, inaniumq; uerborū sator, & peregrinorū deorū annunciator, cōuicijs grauiter exagitat: et cōprehensus, in supremū ibi iudiciū, Areopagum, seu Martis uicum nomināt, producit, atq; ad iudicū subsellia sistit. Nouem ij erant, sapientia, uirtute, genere et opibus omnib. alijs præstātiores habiti, & ad iudiciū munus obeundū, pro ut quisq; eorum uisus est optimus, ad tribunal lecti. In medio horū cōsistens, superstitionē eorum, araq; eius quæ apud eos IGNOTO DEO cōsecrata erat, annunciat: seq; eius Apostolū & legatū esse asserit, quem et Dominū et creatorem cœli & terrę, q; scilicet per eum cōsistant omnia, ipseq; nullius rei indigēs, & nulli omniū materię similis sit, laudat. Illa insuper addēs, nulla eum alia re q; pijs bonorum

Pythonis spiritus à Paulo ex puella pellitur Philippis.

Paulus in carcerem conijcitur.

Custos carceris cum suis baptizatus, & in Christum credit.

Acta Pauli Athenis.

σπερμολόγος

Areopagitæ.

Summa cōcionis Pauli apud Areopagitas Athenis.

norū operibus,& ueritatis cognitione coli:et peccata quidē,per ignorantiā huc A
uſq; à nobis cōmiſſa eum diſſimulare atq; remittere, de cætero aūt reſipiſcendū,
& uerbis fidei cedendū eſſe. Ac iudicandi quoq; eum poteſtatē propterea recę-
piſſe dicit,ipſum ſcilicet IESVM CHRISTVM, qui diuinis prorſus factis & ope
ribus DEVS perfectus,et idem perfectus(citra tamē peccatū)homo declaratus,
pro omnib.crucifixus ſit,& à mortuis reſurrexerit,omnibusq; ſpectantibus ad
ſuū in cœlū redierit patrē,rerū nimirū uniuerſarū DEVM.Quibuſdā itaq;,quód
reſurrectionē ab eo audirent,res tota ludibriū & fabula uidet.quidā aūt uerbis
Dionyſius Areopagita. eius credentes,eum ſectantur.In quibus et Dionyſius Areopagita ille fuit,unus
ex ſapientibus illis & delectis uiris.Tanta aūt ei fuit in CHRISTVM fides,ut nō
modo dignus diuino lauacro eſſet,ſed etiā ipſius Pauli manibus Athenienſium
deſignaretę epiſcopus,mirificis prorſus atq; diuinis chariſmatibus & donis pol-
Hierotheus. lens. Vixit is etiā familiarius cum diuino uiro Hierotheo: quorū utriq; res ſum
mas Paulus, ut eis, in tertiū uſq; cœlū & paradiſum ipſum raptus, initiatus fue-
rat,de Theologia, DEIq; VERBI ratione ſcilicet,nec non cœleſti hierarchia, re
rumq; omniū abſolutiſsima diſpoſitione atq; ordinatione, communicans tradi
dit.quas res Dionyſius poſtea etiā in ſcripta retulit. Qui porrò, uerbo pietatis
uerīq; cultus magnificè prædicando, magna uſus eſt libertate, multosq; annos
Dionyſij martyrium. Et in eodē martyrio miraculū inſigne. in partibus occidentalib. CHRISTVM glorificās,ad multā peruenit ſenectutē,
& pro ipſo martyrij corona eſt cohoneſtatus. Ferunt aūt eum, caput ſuū, quod
gladio reſectū fuerat,in manibus gerentē,ad duo millia paſſuū tuliſſe:ibiq; id,in
quā inciderat,mulieri tanquā depoſitū tradidiſſe. Quæ aūt ille ſcripta, ſublimi
Dionyſij Areopagitæ ſcripta. rerū diuinarū cōtemplatione,ſententijs,& eloquutione, admiranda prorſus &
excellentia, longéq; ab ijs quæ pro hominū captu edita ſunt, diſſita cōpoſuerit,
† Qui Hierarchiam nominat, uno uerbo ſummatim rerum ſacrarum omniū diſpoſitionem ordinatam abſolutamq; dicit. Et qui hierachā uocat, numine afflatum, diuinumq; uirum, ſacræ cognitionis peritum ſignificat. Dionyſ. Areopag. ſic ſe habēt. Primū quidē opus de Diuinis nominibus cōſcripſit,tredecim capiti B
bus:in quo ad centū quoq; alia capita ſunt adiecta, diuinæ ſapientiæ plena. Se-
cundus ab eo liber ſcriptus eſt, cui titulū fecit,De cœleſti† hierarchia,capita ha
bens quidecim. Tertius de Eccleſiaſtica hierarchia capitū ſeptē. Quartus de ar-
cana ſeu myſtica Theologia,quinq; capitū.Reliquit etiā epiſtolas decem,quarū
poſtrema Euangeliſtæ Ioanni, qui ſupra pectus Domini recubuit, eſt ſcripta.
Atq; hæc quidē eius ſcripta hodie quoq; circumferunt. Ipſe aūt aliarū quoq; lu-
cubrationū ſuarū mentionē facit,quales ſunt,quæ ab eo Theologicæ diſpoſitio
nes ſunt nominatę.Item ſymbolica Theologia, prǽterea de Angelicis proprieta
tibus & ordinibus. Commentarius de Anima. De iuſto & diuino Iudicio. De
diuinis hymnis.Item de ijs quæ uel intelligentia uel ſenſu deprehendunt.Com-
mentarij autem iſti omnino uiſi non ſunt,neque nobis, neq; ijs qui ante nos fue
runt,cogniti. Sed de Dionyſio operibusq; eius hæc ſatis ſint.

CAPUT XXI.

EO tempore,quum Claudius quintū imperaret annū, & immaculatā
DEI VERBI matrem mortē obire oporteret, (quādoquidē & filius
bu ifuper ũp eius,uerū ſe hominē eſſe probans atq; cōfirmans, † ad grandiorē ex-
oletæ ſenectutis ætatem nō peruenit)unde ſexageſimū illa agens an-
num,nuncium à filio,per Angelum, de migratione & aduentu ad ſe eius, ita ut
antea quum ipſe ad eam uenturus fuerat, accipit. Itaq; migratione ſua ad hunc
Migratio & aſſūptio Deigenitricis in cœlum. modum cognita,immenſa repletur lætícia,(quid enim dulcius ei,quàm ut cum
filio & rege ſuo eſſet,contingeret?)lumen ad eam infertur,domus purgatur, ge
nere propinqui,ut par erat, accerſuntur, riteq; & ordine quæ ad tranſitionem
eam pertinent,pręparantur;nuncium etiam illa,quem acceperat,ijs qui cum eā
erant,

A erant, exponit, & præterea uictoriæ mortis tropæum (erat autem palmę ramus) mõstrat. Et iam tempus instabat, quum in Sion super humiliore lecto reponit. & aderat Ioãnes, qui eam domi suę fouerat: & præterea quidquid Hierosolymis erat fœminarũ celebriorũ, quæ uel amoris necessitudine, uel genetis propinquitate ei coniunctæ essent. Tum uirgini discipulo et itidem alijs ipsa uirgo pręcipit, ut duas eius tunicas uicinis uiduis, quę pręter cęteras propensiore erga eam amore atq; pietate fuissent, donent. Sub hæc uis lachrymarũ ingẽs ex oculis omnium profluit, orbitatẽ suam migratione illius cõplorantium. Deinde cœlitùs filius eius, cum innumerabili angelorũ exercitu descendit, animã illius sanctã prorsus & diuinam assumpturus: & tonitrus atq; nymbi sonitu cõfestim ex finibus omnibus suos cõgregat discipulos. Hæc quũ immaculata prorsus uirgo sciret, unicuiq; quę optaret, precatur, benedictione omnes dignatur, † & extremis illos uocibus cõpellat, Vale dicens: migrationemq; suam non luctu eos, sed gaudio potius prosequi iubet, & quæ ad exequias sepulturamq; eius pertinerent, suauiter & lætè exponit. Deinde Petrum ad se uenire iubet, mox reliquos etiam Apostolos uocat, ardentes habentes faces: & mirificè exultans, labiaq; aperiens, gratias filio agit: atq; in lectũ rursum reposita, manus reuerẽter & grauiter, ita ut illã decebat, eleuat, et uenerandum prorsus solèq; ipso purius corpus pulchrè compонẽs atq; cõfirmans, (uidebat enim illũ angelorũ gloria circumcirca tanquã satellitio stipatũ) cum uoluptate et miraculo: Fiat mihi rursum secundũ uerbũ tuũ, inquit. atq; ita in charis illius manibus, perinde atq; obdormiens, beatã deponit animã.

Morti et funeri uirginis matris Apostoli Christi affuerunt.

τὰ ἐπιτάφια τὰ λογ αὐτοῖς προσεφθέγγετο.

CAPUT XXII.

B Caeterum ne temerè uidear conuentus Apostolorum in dormitione DEI genitricis meminisse, necessarium esse duxi, proferre ea quæ Dionysius Areopagita, in tertio capite ad Timotheũ Ephesium episcopũ scribit, quod caput tales habet inscriptiones: Quæ precationis sit uis, De beato Hierotheo, & de religione atq; Theologica historia. Verba eius hæc

Testimonium Dionysij Areopagitæ.

» sunt de Hierotheo: Congressus etiam est cum hierarchis diuino numine afflatis,
» quũ & ego & ipse, alijq; multi ex sanctis fratribus nostris, ad spectaculũ † diuini
» illius et salutiferi corporis cõuenissemus. Aderat ibi Iacobus quoq; frater Domi-
» ni, * et itẽ Petrus theologorũ coryphęus et princeps. Deinde post id spectaculũ,
» uisum est, ut hierarchæ omnes, pro se quisq; ut posset, hymno cantato, infinitipo
» tentẽ diuinæ uirtutis bonitatẽ cõcelebraret. Meministi tu satis, ut ibi secundum
» theologos ipsos, omnes alios sacros mystas lõgẽ superarit, totus à seipso secedẽs,
» totus mẽte extra seipsum degẽs, & prorsus cõuenientia eis quę canebat patiens,
» ita ut, à quib. audiebat et cõspiciebat, simul & cognosceret & nõ cognosceret: nu
» mine afflatus, & diuinus hymnorũ cantor iudicatus. Sed quid tibi de ijs, quæ tũ
» sancti illi uiri theologati sint, dicã? Quũ, nisi mei quoq; ipsius sim oblitus, memi-
» nerim, me multos hymnos & partes quasdã diuinitùs inspiratarũ illarũ laudũ, te
» canẽte, audire? Hæc Dionysius. Apostoli autẽ, & qui præterea ibi aderant, uiri egregij, lectum corona circumdantes, reuerenter illam exosculantur. Ad quam deinde quàm plurima fiunt miracula. cæci namq;, præter spem expectationemq; omnem, oculis suis solem cernunt, surdis auditus suus datur, claudi gressus recipiunt, & ut semel dicam, omne morbi genus attactu solo prorsus cedit & profugit. Deinde cereis ardentibus prælatis, & unguentis floribusq; sparsis, atq; Angelis cœlitus pheretrum uel præeuntibus, uel stipantibus, uel etiam consequentibus, diuinis patribus & Apostolis mirifica quædam carmina concinentibus, intellectualis illa atque spiritualis arca, ex Sion in Getsemani, Apostolicis eam

θεαρχικοῦ καὶ ζωοδόχου σώματος

καὶ πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης.

Exequiæ Dei genitricis.

geſtātibus manibus fertur. Cæterum in hanc tantam lætitiam, moleſtū & durū quiddam incidit, quod ſilentio prætereundum non ſit. Quum enim diuinum illud tabernaculum, ita ut dictum eſt, ad Getſemani portaretur, ubi DEI genitrix ſepeliri ſe mandauerat: Iudæi inuidia tabeſcentes, quum occultare non poſſent, eum qui in mentibus eorum fouebatur, liuoris affectum produnt. Inter quos alijs quidam cōfidentior, furibundusq; magis, (erat autem ex ſacerdotum ordine) quum ſacrum tabernaculum portaretur, impetu quodam præter rationem percitus, in id ferebatur, humi proſternere ſacram illam arcam atq; peſſundare in animo habens. Sed enim uindicta nequaquā moratur. Namq; ab ulnis manus illius reciſæ, ex pheretro dependēt. At, quæ diuina natiuitate ſua, lætitia habitabilem orbem omnē repleuerat, ne in obitu quidem cuipiam moleſtiæ aut ærumnæ alicuius cauſa futura erat. Porrò is cui hoc contigerat, quum malus quidem, ſed tamen non prorſus deſperatus & incurabilis eſſet, pœnitentiæ ritè prætendit remediū: & quoniā manus quas nō habebat, protendere nequit, lachrymas profert, & ſimul eū ea reſipiſcentię diſciplina, cura quoq; adeſt. Pheretrū enim conſiſtit, & manus ad refectionē, unde deciderāt, accōmodatæ (Petri id iuſſu factum) cōfeſtim priſtinū ſtatū ſuum recuperāt. Vbi aūt ad Getſemani peruentū eſt, ſepulturæ quidē illa, filium imitata, traditur: per illum autē ad diuina tabernacula, ad ipſum ſcilicet Paradiſum, ubi & uitę arbor conſita eſt, ratione ea, quā qui hæc fecit, DEVS, nouit, transfertur. A

Ex Iudæis ſacerdos quidā pheretrū Dei genitricis impetuoſe inuadens, manus decidunt, et ex pheretro dependent.

Manus eidem mox, per pœnitentiam reſipiſcenti, reſtituuntur.

Corpus diuæ uirginis diuinitus in Paradiſum translatū.

CAPUT XXIII.

Porrò uitalis & ſalutiferi tabernaculi huius translationem, quùm multi alij diſcretis uerbis clarè deprædicant, tum omnium maximè Iuuenalis Hieroſolymorū Epiſcopus, magnus ſanè diuinoq; afflatus numine uir, ex uetuſta traditione, rem hāc ſic geſtā, ſcriptis ſuis cum fide confirmat. Dicit enim, totū triduū Apoſtolos ad monumentū id, diuinorū hymnorū carmina audiētes, perſeueraſſe. Accidit aūt rurſum, ut Thomas ab eis abeſſet: uidelicet ut nota perſpectaq; diuæ genitricis fieret aſſumptio, itidem ut antea filij eius, pro eo atq; decebat, poſt diem tertium reſurrectio, ingenti afficiebatur dolore, neq; quieto animo eſſe poterat Thomas, quippe qui tāti boni nō fuiſſet particeps. Sacer aūt ille chorus, iniquū eſſe iudicans, ſi ille quoq; diuinū uirginis matris corpus nō ſpectaret atq; cōplecteretur, aperiri monumentū iubet. Quod quidē ubi ita eſt factū, deſideratū illud corpus nō comparuit. Sepulcralia tantū lintea ritè cōpoſita loco ſuo manebant: itidem ut filij quoq; eius in ſepulcro relicta. Quæ & ipſe, et qui cum eo aderant, cum ueneratione exoſculati, incredibiliq; uoluptate, odoriſq; ſuauitate repleti, ſepulcrum quidē ad priſtinum conformant modum, miraculum autem ipſum quaſi per manus ſubinde poſteris traditum, ad nos quoq; tranſmiſerunt. Quod uerò diuinum hoc DEI genitricis tabernaculū reſurrecturum fuerat, propheta quoq; Dauid prædixit: B

Confirmatur id authoritate Iuuenalis Epiſcopi Hieroſolymitani.

» Exurge, inquiens, Domine, tu & arca ſanctificationis tuæ. Inde fama eſt, non ita pridem ſanctiſsimæ uirginis quoq; † ſacra primùm celebrari cœpta eſſe. Mores autem, formæq; & ſtaturæ eius modus, talis, ut inquit Epiphanius, fuit. Erat in rebus omnibus honeſta & grauis, pauca admodum eaq; neceſſaria loquens, ad audiendum facilis, & perquàm affabilis, honorem ſuum & uenerationem omnibus exhibens. ſtatura mediocri: quamuis ſint, qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem exceſsiſſe dicant. Decenti dicendi libertate aduerſus homines omnes uſa eſt, ſine riſu, ſine perturbatione, & ſine iracundia maximè. Colore fuit frumentum referente, capillo flauo, oculis acribus, ſubflauas &

† τιμὴν

Diuæ Dei genitricis mores.

Staturæ et formæ.

A uas & tanquam oleę colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa, & decenter nigra: nasus longior, labia florida, & uerborum suauitate plena: facies nõ rotunda & acuta, sed aliquanto longior, manus simul & digiti longiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex, minimeque uultũ fingens, nihil mollicieí secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens. uestimentis, quæ ipsa gestauit, coloris natiui contenta fuit: id quod etiamnum sanctum capitis eius uelamen ostendit. Et, ut paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitùs inerat gratia. Aetas autem eius sic se, ut antea dixi, habuit. Nunc ad Apostolica acta reuertamur.

CAPUT XXIIII.

Paulus Athenis discedens, Corinthum uenit. Ibi in Aquilam auleorũ textorem, et Priscillam cõiugem eius, qui nuper admodũ Roma uenerant, incidit. Edicto enim Claudij, omnes ex Italia Iudæi eiecti erant. Cum ijs Paulus diphtheras faciebat. Iudæi autem Pauli doctrina audita, ei resistunt. Quapropter is ira percitus: Sanguis, inquit, uester super uos: à quo ipse purus, ad gentes proficiscar. Ibi quoque Synagogę princeps Crispus, unà cum cõiuge & liberis, diuinũ suscipiunt baptismũ. Annum porrò integrũ cum dimidio Corinthi Paulus fuit, & Gallio Achaiæ proconsul à tribunali Iudæos repellit. idemque, quũ Sosthenem uerberarent, pro nihilo eam rem habuit. Paulus uerò inde profectus, in Syriam nauigat. Ephesum aũt quũ uenisset, manere quidẽ ibi tempore aliquo cogebat: festũ autẽ diem proximũ Hierosolymis peragere cupiens, inde abijt, & mari Cæsaream Palæstinę peruenit. Inde Hierosolyma profectus, mox Antiochiã Syriæ rursum tendit. Vnde deinde egressus Galatiam & Phry- *Acta Pauli.* *Aquila.* *Priscilla.*
B giam, ecclesias uisitãs, peragrat. Apollos uerò quidã, patria Alexandrinus, eloquentię ui pollens, argumẽtis demõstrationibusque certis atque firmis omnib. demonstrabat, CHRISTVM eum esse qui ab ipsis expectaret. Hic Epheso profectus, Corinthũ appulit, atque ibi magna cum libertate fidei uerbũ deprædicauit. Interea Paulus ex terra Syria Ephesum uenit: & qui ibi adhuc Spiritũ sanctũ esse nesciebãt, eum manuũ illius impositione abũdè suscipiũt, peregrinisque sermonibus et linguis loquũt. Bienniũ totũ in Asia Paulus peregit in cuiusdã schola, cui nomẽ Tyranno erat. Ibi omnes & Iudæos et Græcos ad VERBVM audiẽdum pertraxit. Fama porrò inauditorũ antea miraculorũ eius increbescebat, adeò ut sudaria quædã & semicinctia (tenues uidelicet fascię) quę corpus eius attigissent, quùm morbos curarẽt, tum dæmonib. formidolosæ essent. Erant præterea Sceuæ cuiusdã sacerdotis filij septem, qui nomine Pauli dæmones adiurare & expellere audebãt: qui ita fugati, Paulũ se quidem scire, illos autem minimè nosse, dicunt: atque cum impetu in illos insilientes, eos cõuulnerant. Quapropter res ea audita, omnibus timorem incutit. Mox etiam qui ex curiosis artibus uiuebant, libros suos uendentes precium eorum ad quinque myriades denariorũ redigunt. His porrò ita actis, in animo habebat Paulus per Macedoniam petere Achaiam, & inde reuerti Hierosolyma, deinde Romam etiam uidere. Quum autem adhuc in Asia esset, Timotheum & Erastum in Occidentem misit. Ibi tum Demetrius faber argẽtarius, quòd aurei, quos faciebat, dij, Paulo illos despicere persuadente, negligerent, tumultum non paruum Ephesi excitat: Actum esse de Dijs, periclitarique etiam templum, quæ apud ipsos colebatur, Dianæ, quiritans. Vulgus itaque furore & indignatione percitum, Magna, exclamat, Ephesiorum Diana: et impetu beluino quosdã ex Pauli sectatoribus cõprehendit. Ac nisi Alexander scriba cõsistens, sublata in altũ manu, suauibus multitudinẽ demul *Apollos.* *Miracula Pauli.*

sisset uerbis, fortasse Paulum ipsum etiam interemissent. Qui Epheso discedēs, A in Macedoniam proficiscit, Ecclesias confirmans. Atq; inde in Græciā uenit. Cęterum quum ibi à Iudæis ei struerent insidiæ, rursum per Macedoniam reuertitur. Sequebant eum Sopater, Aristarchus, & Timotheus. Tychicus autem & Trophimus Asiani, qui præcesserant, Troade eos expectabāt. Paulus porrò una cum Luca (erant tum Azymorum dies) Philippis Troadem & ipse uenit. Ibi die Sabbatorum una, quum Paulus cōcionem longam haberet, & oratio in mediam noctem produceret, adolescens quidā Eutychus, qui in fenestra quadā sedebat, uerborum suauitate delibutus, & in somnū profundiorem delapsus, ex tertia cōtignatione decidit, & morit. Ei uerò Paulus incumbēs, bono animo esse, minimeq; eos tumultuari iubet, esse adhuc in homine animam dictitans. Ita iuuenis incolumis & saluus, multum eis qui congregati fuerant, præbuit lætitię & iucunditatis. Et colloquio ad aurorā usq; producto, inde abit, atq; Mitylenem, mox Samum uenit: & Trogyllij quum mansisset, inde Miletum adit, Hierosolymitanū iter urgens. Miletum porrò sacerdotes Ephesiorū ecclesiarumq; episcopos accersit, moremq; et uitam eis suam cōmemorat, ut uidelicet nihil eis earum rerū quę profuturę fuerant, indicare intermiserit, pœnitentiāq; et fidem in CHRISTVM priuatim & publicè testificatus docuerit. Proinde eos hortat, ut & se & greges, in quibus eos Spiritus sanctus Episcopos cōstituisset, attentè curarent, ut uigilarent, seduloq; cohortationum præceptorumq; suorum, quæ eos trienio toto docuisset, meminissent, & ut lupos Ecclesijs graues iamiam aduenturos cauerent. Multisq; pręterea cōmodis atq; utilib. rebus expositis, cum multo planctu, uix tandē ab eis auellitur: & cum ingenti desiderio, ipse simul & † præbēs & excipiens oscula, in nauem deducitur. Itaq; in insulam Co defertur. Deinde Rhodum, atq; inde per Patara in Phœnicem secundis uentis peruehitur. Relictaq; ad sinistram Cypro, rectà in Syriam nauigat. Tyrum porrò quū applicuisset, rursum naui Ptolemaiden, ac inde Cæsareā Palæstinæ uenit. Hic hospitio Euangelistæ Philippi, qui unus ex septē diaconis erat, excipit. ei quatuor filiæ fuere, quas DEVS oraculari et prophetico dono dignatus erat. Apud hunc quum plures dies maneret Paulus, eò etiam Agabus propheta ex Iudæa uenit, corrigijsq; zonæ Pauli, manus pedesq; uinciens suos, numine afflatus: Hæc, inquit, Spiritus sanctus prędicit: Ad hunc modū uirum hunc Iudęi in Hierusalem ligabūt, & in manus gentium tradent. Quapropter quū Paulū multi à profectione Hierosolymitana dehortantes distinerent, tantū abfuit ut ille persuaderet, ut non modò uinciri uellet, uerùm etiam mortem obire pro nomine IESV CHRISTI paratum se esse cōtenderet. Eis autem qui cum eo erant, ut uoluntas Domini fieret, inferentibus, dimissus ille Hierosolymam uenit. B

Eutychū mortuum Troade, Paulus in uitā restituit.

Concio Pauli, quam Mileti ad Episcopos Ephesios habuit.

φιλῶν καὶ φιλούμενος

Philippi Euangelistæ quatuor filiæ prophetissæ.

Agabus propheta.

CAPUT XXV.

Erùm enimuerò qui profectiones Pauli descripserunt, quùm quamplurima alia eum simul & fecisse, & passum esse, tum hoc quoq; quū Ephesi esset, de eo memoriæ mandarūt. Quum enim ibi principē locum Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus et cōcionatus. Quare Hieronymus illū benè quidē & disertè dicere, sed orationē eius non esse eorū temporū, testatus est. Plebs quidē certè, per insolentiā et furorē, Paulo cōpedibus iniectis, carceri eum includit, ut leonib. uorādus obijceret. Ibi tū Eubula et Artemilla, clarorū Ephesi uirorū cōiuges, fidē edoctæ à Paulo (noctu enim ad eum ueniebant) diuini lauacri gratiā ab eo petūt. Itaq; uirtute diuina atque angelici satellitij ministerio, caliginem noctis, exuberantia splendoris illustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas diuino baptismo ad littus maris

Paulus Ephesi in carcerem coniectus.

Eubulam ibidem & Artemillā cum miraculo baptizat.

A maris initiat: & quum id nemo omnium, quibus custodiæ cura mandata fuerat, sensisset, ad uincula rursum sua, in quibus leonibus esca asseruabatur, redit. Sed enim ingenti magnitudine & robore intolerando, leo, contra ipsum immissus, in arenam quidem ille procurrit: sed mox ad pedes Pauli consedit. Et quum itidem aliæ immanes feræ immitterentur, ne tangere quidem ulla sacrum corpus ad orationem erectum atque compositum, sustinuit. His ita actis, derepentè fragore multo uehemens quædam supra naturæ ordinem grando decidens, multorum simul & uirorum & ferorum animalium cōminuit capita, ipsiusque etiam Hieronymi aurem amputat: qui deinde cum suis per Paulum DEO conciliatus, salutiferum suscipit lauacrum. Leo autem ille profugus, in montes proximos euadit: & Paulus inde in Macedoniam & Græciam transmittit, mox rursum per Macedoniam uadens, Troadem & Miletum contendit. Atque inde tandem Hierosolyma proficiscitur. Mirandum uerò non est, Lucam hanc Pauli cum beluis pugnam reliquis actis non inseruisse. Nam etiamsi ex Euangelistis solus Ioannes Lazari resuscitationem commemorat, minus tamē de fide ueritateque eius ambigendum. Scimus enim, non omnes omnia scribere, credere, & nosse. Sed uti unicuique largitus est Dominus, et ut cuilibet diuidit et dispensat Spiritus, ita etiam intelligit, credit, & scribit spiritualiter ea quæ sunt Spiritus.

Θηριομαχία, hoc est, pugna cum feris, Pauli. de qua 1. Cor. 15.

Lucas hic Pauli cum bestijs pugnam reliquis actis nō inseruit.

CAPUT XXVI.

Clades & calamitates Iudæorum graues & uariæ sub Claudio.

QVum ad eum modum Paulus ab Hierosolymis omnem circūcirca regionem ad Illyricum usque peragraret, Claudius Iudæos Roma exigit. Qui quū adhuc sceptra Romani Imperij gereret, ipsis Paschæ ferijs Hierosolymis tanta seditio et tumultus in plebe extitit, ut eorū tantum Iudæorum, qui ui ex templo exire uolentes, circa fores eius se inuicē premebāt & collidebāt, myriades tres proculcatæ inter se & enectæ sint. [a] Quapropter festū id populo omni in ingentem est conuersum luctum, & ferè ad domos omnes doloris & planctus peruenit. Multa quoque præterea Iudæi eo tempore experti perpessique sunt mala. Hisce porrò de rebus Iosephus quoque scribens, ad hunc modū refert: Claudius aūt Agrippā Agrippæ filiū Iudæorū regē creat, & Felicē regioni omni Samariæ & Galilææ, & eius insuper quæ extrema seu trans Iordanē dicitur, procuratorē cōstituit. Qui Claudius Imperio tredecim annis et mensibus octo administrato, decedit, & Neronem filiū successorē relinquit. Neronis porrò tēporibus, [b] Fœlice Iudææ præsidēte, idem Iosephus in xx. Antiquitatū libro, de ciuili inter se sacerdotū factione atque seditione, propemodū hisce uerbis cōmemorat: [c] Exoritur aūt et Pontificū seditio cōtra sacerdotes et primores plebis Hierosolymitanæ. Atque quilibet temerariorum nouādarumque rerum studiosorū hominū coacta manu, dux erat. Itaque cōgressi inter se, quùm cōuicijs atque maledictis alij alios proscindebant, tum lapidibus quoque se inuicē petebāt. Neque qui hæc prohiberet, quisquā aderat: sed hæc omnia quasi in urbe, tutore magistratuque omni carente, per uim impunè fiebant. Tanta porrò Pontificibus incessit impudētia & audacia, ut nō uererenē seruos suos ex urbe in prædia et uillas, decimas eas quæ sacerdotibus debebantur, direptum mittere. Quapropter euenit, ut ex sacerdotibus nōnulli ad eam penuriā redigerentur, ut inedia in cōspectu multorū morerentur: usque adeò factiosorū uis & iniuria iuri & æquitati omni præualuerat. Idem ipse historicus rursum eisdem temporibus exortum prædonū quoddam genus refert, qui (ut ipse inquit) interdiu atque in media ur-
» be obuios interimebant. Potissimum enim diebus festis se mediæ plebi immi-
» scentes, et sicas sub uestibus tectas habētes, aduersarios cōfodiebāt. Deinde eos quoque

a Seditio inter Iudæos & Samaritas exorta: unde latrocinia prouenerunt. Quadratus seditionis principes in crucē egit. Ioseph. lib. 20. ca. 11 & 12. Tacit. lib. 12.

Hoc sic iti dem reperitur apud Euseb. lib. 2. cap 19. Iudæorū tantū tumultus eius allegatur. Seditio autē ipsa, sicuti à Iosepho cōmemoratur, non adducitur.

b Felix Iudææ præfectus, Drusillam Agrippæ sororē, Azizi Amasorū regis cōiugē, uxorē duxit. Ioseph. eod. cap. 14.

Antonius Felix Claudij libertus in Iudæa per omnē sæuitiam ac libidinem ius regium seruili ingenio exercuit: Drusilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta. Tacit. lib. 21.

c Seditio Hierosolymitana inter Pontifices et sacerdotes sub Nerone.

Alius Hierosolymis sicariorum publicè et impunè grassantiū horrendus tumultus.

quocꝫ qui ad cædem eam illos subornarant, per speciem ægrè eam indignitatem ferentium, aggrediebantur. Itaque factum, ut eo prætextu bonæ fidei habiti, deprehendi non possent. Primùm equidem illi Ionathan pontificē trucidauere, & post eum quotidie complures: & periculo ipso periculi timor grauior erat, quū pro se quisque, sicuti in bello, in horas mortem expectaret. Deinde illa quoque infert: Maiore insuper calamitate Iudæos affecit propheta Aegyptius. Adueniens enim in regionem eorum homo præstigiator, & qui prophetæ sibi fidem arrogaret, ad triginta millium, quos seduxerat, hominum multitudinem cogit. Eos ex solitudine in montem qui Oliuarum est dictus, ducit. Ex eo loco in animo habebat Hierosolyma ui capere, superatoꝗ Romanorum præsidio, tyrannidem sibi in populo, satellitio eo, quod secum impetum in urbem facturum esset, fretus uendicare. Sed enim conatum eius præuenit Felix. nam is Romanorū copias unà cum Hierosolymitanę plebis auxilijs, cōtra eum ducit: & pugna commissa, Aegyptius statim in fugā uertit, & ꝙ plurimi in exercitu eius uel cæduntur, uel capiunt. Hæc Iosephus in secundo de captiuitate Iudaica historiarū libro refert. Huius aūt Aegyptij & acta Apostolorū mentionē faciūt, ubi Iudæorū multitudo seditionem contra Paulum excitat. Dicit enim ad eum tribunus: Non tu Aegyptius ille es, qui paucis antè diebus tumultu per seditionem cōcitato, in solitudinem ad quatuor millia hominum sicariorum eduxit?

Ionathas pontifex cæsus.

Aegyptius pseudopropheta perduellis opprimitur.

CAPUT XXVII.

Erone autem imperante, Simon Magus Romæ miracula per imposturas & præstigia edebat. Canem autē maximū pro forib. catenis uinctū habebat, per quē ad se uenire uolētes, si ei minus placuissent, arcebat. Aduenit porrò magn[us] ille Petrus ad Simonem uisendum: B qui canem eum efferatū & horrendū in [f]erri uidens, quū authorē eundē ante aduentū suū, mortis permultis fuisse, [q]ui ingredi uoluissent, intellexisset, uinculis eū soluit, atꝗ humana uoce annūciare hero suo, Petrū CHRISTI seruū adesse, iubet. Canis porrò quo iussus fuerat modo, nunciū perfert. Ad eam rem, qui tum cum Simone erant, cōsternati obstupuerunt. Quibus ille: nihil id noui esse, se quoꝗ eadem facere posse dixit. Itaꝗ canem exire, & Apostolū ad se uocare iubet. Petrus accitus ingredit. Ibi in colloquio mutuo multa inter se uerba faciūt. Miraculis equidem et uarijs prodigiorum operibus Simon longè superat. Quapropter multi ex illis ad CHRISTVM accedunt, atꝗ baptismum subeūt. Enimuerò & Simon ipse, dæmonum ei inseruientiū opera, multa admiranda faciebat. Nam ut statuæ mouerentur curabat, & in ædibus uasa atꝗ instrumenta domestica se sponte propria hinc inde transferebant, & ipse flammis circundatus non urebatur. Ferebatur quoque uolans in aere. Ex lapidibus, fuco hominibus obiecto, panes faciebat. Draconis quoꝗ formam induebat, & in uarias animantium species mutabatur: duplici facie indutus cōspiciebatur, in aurum sese totū transformabat, fores uectibus & claustris probè cōmunitas & occlusas dicto aperiebat, uincula ferrea dirumpebat, in conuiuijs omnifariam formarum simulacra exhibebat, ut plurimæ ante eum præcederent umbræ efficiebat, quas defunctorum dudum esse animas nugabatur. Nec ipse modo, ad quam uellet, transformabatur speciē, uerùm etiam alios quos uoluisset, in uariarū animantiū formas mutabat. Quosdam autem, quum planū eum & scurrā esse coarguere & cōuincere tentarent, amicitiæ prætextu simulato, bouem sacrificās, ad epulas inuitabat, & inde multiformibus eisꝗ incurabilibus morbis & immanibus dæmonibus subijciebat. Hæc atꝗ his similia, quum diuus quidem Petrus uerè ac reipsa, Simon autem

Simon Magus Romæ præstigijs homines seducit.

Canis pro foribus eius excubans, humana uoce loquitur.

Colloquiū Petri cum Simone.

Iidem inter se miraculis edēdis certant.

Imposturæ & præstigiæ Simonis Magi perinde atque Protei cuiusdam.

A autem falſo & imposturarū fuco facerent, Nero utrunq; euocat et quùm, quod melius eſſet diſpicere nō poſſet, tum quidem, ut inſolentiū prodigiorū effecto- res, ambos, tanquā errones & ſcurras, Roma expellit. Poſtea aūt animū ad im- poſtorem et impurū Simonē, quippe et ipſe impurus & impius, maximè cōfert.

Nero utrunq; Roma exigit.

CAPUT XXVIII.

IIſdem temporibus, Paulus unà cum diſcipulis ſuis, clitellis iumentis impoſitis, Cæſarea aſcendit Hieroſolyma: & die ſequenti ad diuū Ia- cobum Hierarchā & presbyteros ueniēs, eos ſalutat, & quæ DEVS per ipſum apud Gentes effeciſſet, exponit. Illi porrò gloriā primùm DEO ferebāt: deinde Paulū admonebāt, ꝙ plurima eſſe Iudæorū fideliū millia, qui legis zelo & æmulatione perciti, de eo certiores facti eſſent, quaſi omnes do ceret à lege deficere, circūciſionē abolere, et patrios mores negligere. proindeq; authores ſuaſoresq; ei erāt, ut cōſilio † ad tempus accōmodato, purificaret, et ex legis præſcripto caput raderet, ne ſcilicet legem abrogare uideret. Atq; ille qui- dem ita purificatus, templū ingredit: Iudęi aūt Aſiani eo cōſpecto, ira uehemen tiori ducti, manus ei inſerunt, & alius aliū cohortati, tanq; eum qui templū pro- phanaret, inde extrahunt, et occidere moliunt. Cæterùm cohortis Tribunus, tu multu eo ciuitatis audito, magna cum celeritate accurrit, et Paulū ex percuſſorū manibus raptū, grauib. duabus catenis uinctū, in caſtra ducit: & quòd eum Ae- gyptiū illum eſſe, de quo paulo antè diximus, opinaret, idipſum inquirit. Ille aūt Tarſenſem ſe ex Cicilia eſſe dicit. Deinde quū eum in gradus ſtatuiſſet, cauſam dicere iubet. Ibi Paulus ſtans, de rebus ſuis commemorat, quod ſpectatū ſcilicet ſatis eſſet, zelo ſe et æmulatione patriæ legis flagrantem, apud Gamalielem cęre monias eius accuratè & diligenter didiciſſe: acceptisq; à ſeniorib. epiſtolis, Da-
B maſcum, ut ibi in uincula, qui CHRISTVM prędicaſſent, conijceret, cōtendiſſe. Immenſam uerò tum cœlitus lucem circū ſe coruſcaſſe, uocemq; inauditā antea ad ſe delatam eſſe: excæcatū inde circuiſſe, uiſum poſtea rurſus ab Anania recæ- piſſe. Deniq; baptiſmo cōſignatū, IESV CHRISTO nomē dediſſe. Hæc omnia quū referret, magis etiā magisq; tumultuari multitudo incipit, tollendū eum eſ- ſe, neq; talē hominē uiuere debere, clamitās. Tum tribunus Paulū flagris cædit. At ille, quū Romanū ſe ciuē eſſe diceret, plagis liberatur. Deinde, cum prima lu ce tribunus rem omnē certius cognoſcere uolens, Pontifices & conſiliū euocat: atq; ibi, quū Paulus rurſus concionaretur, ab Anania in os uerberatur. Quem Paulus Pontificem eſſe neſciens, quū parietem eum dealbatū uocat, tum illegiti mum iniquumq; ei iudicium obijcit. deinde † conſilio quodā pro tēpore capto, Phariſæū ſe nominat: & quòd mortuorū reſurrectionem prædicet, propterea ſe in ius trahi dicit. Hoc modo, Phariſæorū ſibi, nihil eum criminis admiſiſſe cre dentiū, conciliat ſtudia: et Tribunus ueritus, ne quid multitudo, quod minus de ceret, faceret, eum abducit. Noctu uerò CHRISTVS Paulo aſsiſtens, forti ani- mo eſſe iubet: eumq; ſicuti Hieroſolymis, ita Romæ quoq; de ſe teſtificaturum eſſe dicit. Erant autem quidam qui iuramento confirmauerant, perſuaſuros ſe quidem ſacerdotibus, ut Paulum è ciuitate producerent, ipſos uerò ad eum ne- candum paratos fore. Quod quum Paulus cognouiſſet, (nam id ad eum ſoro- ris eius filius detulerat) Tribuno ſignificat. Ille porrò, Claudius ſcilicet Lyſias (ita enim uocabatur) duobus centurionibus, ducentisq; haſtatis, & ſeptuagin- ta equitibus, diuinum cōmittit Apoſtolum, ut noctu iumentis uehentem, Cæ- ſaream cum epiſtola ad Felicem ducerent. Et ille, quum eos qui Hieroſolymis ueniſſent, excepiſſet, expectaturumq; ſe, qui eum accuſarent, dixiſſet, in Hero- dis prætorio aſſeruari illum iubet.

Paulus Hieroſolyma uenit.

† ἁρμοδίῳ χρόνῳ.

A Iudæis Aſianis ibi in tēplo per tumultum capitur.

A tribuno in caſtra ducitur.

Cauſam apud Iudæos dicit.

† μεθόδῳ τινί

Conſpiratio quorundā Iudæorum in necem Pauli.

Paulus Cæſaream ad Felicem ducitur.

CAPUT

CAPUT XXIX.

Accusatur apud Felicem Paulus.

Vincque dies intercessere, quum seniores Hierosolymis eò ueniunt, A. A nanias Pontifex, & orator quidam Tertullus nomine: qui quùm alia multa Paulo, accusans, nugis suis & loquentiæ conuenientia obijcit: tum ut pestiferũ et seditiosum hominem côuicijs proscindit, prophanantem sanctum sanctorũ, & templum ipsum. Insuper etiam, magni et grauis criminis loco adijcit, antesignanũ hunc esse Nazarenorum sectæ. Paulus uerò facile

Paulus se defendit.

criminibus alijs oratione suaui confutatis, colere se DEVM, iuxta eam quam illi dixissent sectã: neque se ijs quæ in lege aut prophetis sint, dictis refragari: neque aliter quàm accusatores conuiciatoresque suos, credere constituisse, annunciare etiam mortuorũ qui uel piè, uel impiè uixissent, resurrectionem: qua de re potissimum in præsenti causa iudiciũ sit, profitetur. Quibus auditis, Felix iudiciũ ad Lysiæ tribuni aduentum cõperendinat. Qui tribunus quamprimùm uenisset, causam se iterum auditurũ dicit. Paulum autem in custodiã mittit, necque quenquã ad eum adire, quæque ei usui essent, subministrare uolentẽ, prohibet. Cæterùm paulo pòst Felix unà cum Drusilla uxore accersitũ Paulum, de salutifero Verbo cõcionantem audit. Itaque metu ex cõcione eius concepto, Felix paulatim eum absolue-

Felix pecuniã apud Paulum captat.

bat. Professionem uerò fidei suscipere nolens, pecunias se ab eo accepturũ sperabat: eamque ob causam frequenter cum eo accito, familiarius libentiusque sermones conferebat. Enimuerò biennio exacto, Portius Festus à Nerone successor Felici mittitẽ: qui quũ Cæsarea Hierosolyma ascẽderet, Ananias põtifex, ut Paulũ eò uo-

Portius Festus causam Pauli audit.

caret, rogat, eo nimirũ consilio, ut in itinere clam ferro ille à cõiuratis trucidaretẽ. Festus petitionẽ eam reijciens, eos Cæsareã, ubi cõtrouersia decideretẽ, uenire iubet. Eò quũ Festus & presbyteri uenissent, Paulus pro tribunali crimina sibi ab eis obiecta, tanque aranearũ telã soluit, nihil se uel in legẽ, uel in templũ admisisse B

Paulus suspectũ Festi iudicium habens, Cesarem appellat.

pulcherrimè demõstrans. Ac Festus quidẽ, ut Iudæis gratificaretẽ, Hierosolyma Paulũ uenturũ esse dicit. Id uerò ille deprecatẽ, ad Cæsaris tribunal se staturũ atie stans. Nemini quippe fas esse, hominẽ ad Cæsarẽ prouocantẽ, Iudæis per gratiã donare. Ad hunc modũ quũ Paulus techna quadã Festũ cõstrinxisset, ille re in cõsilium relata atque deliberata, tandem: Cæsarem, inquit, appellasti, ad Cæsarẽ ibis.

CAPUT XXX.

Agrippa rex cũ uxore Bernice Cesareã ad Festũ uenit.

Nterea Agrippa rex, unà cum Bernice cõiuge Cæsareã ad Festũ uenit. Atque ibi quũ plures dies moraretẽ, Festus causam Pauli regi exponit, ut scilicet is uinctus à Felice relictus fuerit, et ut presbyteri et pontifices, officiũ iudicis aduersus eum implorarint: ut denique pro tribunali hominẽ accusatorib. pręsentib. statuerit, atque ibi nihil criminis in reo, quantũ suspicari licuerit, cõpertũ sit, præterque quæstiones quædã de religione ipsorũ, et de quodã IESV defuncto, quẽ Paulus uiuere assereret, ab accusatorib. ei obijcerenẽ. Et quũ ipse dubius ancepsque de iudicio hoc fuerit, Paulũ ad cognitionẽ Cæsaris prouocasse. Hic Agrippa: Peruelim, inquit, & ipse uirum audire. & Festus: Cras audies, ait. Itaque maximo cũ apparatu prima luce Agrippa cum Bernice frequẽs cõuocat auditoriũ. Et aderãt ibi etiã Festi iussu, quicunque in ea urbe fuere uiri clari. Itaque Paulus uinctus adducitẽ. Tũ ibi Festus sermonẽ exorsus: Agrippa rex, et quicunque in cõuentu hoc adestis, inquit, hic ille est, quẽ Iudęorũ multitudo, tũ multu ingẽti cõcitato, ad me ueniẽs, è uiuis tollendũ esse omnib. modis cõtendit. Ego uerò, quũ nihil eũ morte dignũ cõmisisse animaduerterim, & ipse iudicium Augusti appellauerit, eò mittẽdũ esse duxi. Quũ uerò nihil certi, q̃d de eo scribã, habeã, ad iudiciũ tuũ eũ produxi, rex Agrippa: ut causa cognita, tandẽ habeã, q̃d

de eo

A de eo Cæsari significem. Admodū enim absurdum mihi uidetur, uinctū quenq; mittere, & non simul causam uinculorum indicare uelle. Tum Agrippa ad Paulum: Permittitur tibi, inquit, de te ipso quod uisum est, dicere. Ibi Paulus consuetudine fortasse quadam, manu extenta, uerba fecit. Et primùm arte quadam prudenter Agrippam, ut uirum iustum, consuetudinumq; & quæstionum Iudaicarum egregiè peritum, laudare non omisit. Deinde felicem se eo nomine, quòd in talem auditorem causæ suæ incidisset, iudicauit. atque huiusmodi præfatione præmissa, res suas exponens: Ab ineunte ætate, inquit, accuratè & diligēter in patria Pharisæorum secta educatus & doctus sum. Ac ne nunc quidem alia de causa ad tribunal sto, quàm quòd mortuorum resurrectionem futuram esse doceo, quam DEUS olim patribus promisit. Quod quidem ad nomen IESU Nazareni pertinet, zelum & defensionem patriarum legum spirans, multa quæ non docuerunt admisi, eaq; omnia apertè facere sum uisus. Testatur id uniuersa Hierusalem: permulti enim à me, qui potestatem eam à sacerdotibus acceperam, in custodias sunt coniecti. Tantū autem in me furor is exuberauerat, ut etiam in longinquiores urbes sim profectus, persequens, omniq; (quod dicitur) fune moto, euertere sectam hanc contendens. Itaq; Damascum quum iter facerem, meridie ipso lux sole illustrior cœlitus me circumfulsit. Cuius splendoris magnitudine oculos perstrictus, & proinde caligine obsitus, in terram decidi. Ad hæc uox de cœlo audita, quæ CHRISTUM persequi uetabat, & mox ut exurgerem iubebat: eam ob causam uisionem mihi talem oblatam esse indicās, ut me testem produceret, earum, quas sciret, quasq; paulo pòst indicaturus esset, rerum: ut scilicet cæcorum aperirem oculos, & homines à tenebris ad lucem, & à potestate atque imperio Sathanæ ad CHRISTUM conuerterem, remisionem peccatorum,
B hæreditatemq; inter sanctificatos, per eam, quæ in ipsum est, fidem & persuasionem recepturos. Visioni porro tali, quæ naturam omnem longè supergrederetur, non morem gerere, religio erat. Itaq; Iudæis simul & Gentibus, ut per resipiscentiam & pœnitentiam ad DEUM conuertantur, dignaq; pœnitentiæ opera perficiant, annuncio, nihil prorsus extra prophetas & ipsum Mosen docens, nimirum quòd CHRISTUS, qui passus sit, & primus ex mortuis resurrexerit, lucem gentibus, uitamq; & salutem æternā proprio suo denunciet populo. Hęc quum Paulus cum deserta facilitate diceret, Festus, utpote animalis quidam homo, qui non satis ea quæ spiritus sunt assequeretur, stulticiamq; adeò & insaniam esse suspicaretur, tanq; per multas literas mente captum, neq; satis quæ diceret intelligentem, cum cōuicio Paulum ridebat. Cui ille, non insanire se, sed ueritatis & sobrietatis uerba loqui asseuerat. Quemadmodum id regi ipsi, ad quem hæc liberè diceret, probè cognitum esset: quem nihil earum rerum latêret, omnibus quæ prophetæ annunciarunt credentem. Ibi ad eum Agrippa perhumaniter: Modica ex parte, inquit, mihi, ut Christianus fiam, persuades. At ille: Mihi uerò in primis apud DEUM in optatis est, non solum modica, uerumetiam maxima ex parte, non te solum, uerumetiam qui orationem meam hodie audierūt omnes, tales fieri, qualis ego sum: extra uincula duntaxat ista, quibus obstrictus sum, catenarum.

Paulus apud Agrippam de rebus suis uerba facit.

Nero Agrippæ Galilææ partem donauit. Ciuitatem quoque Iuliadem cum uicis XIIII. concessit. Aristobulo Herodis Chalcidis regis filio Armeniam minorem permisit. Ioseph. lib. 20. cap. 19.

Summa prædicationis Paulinæ.

CAPUT XXXI.

Grippa autem, & qui cum eo erāt, ex consessu statim consurgentes, & seorsim cōsistentes, Nihil (inquiūt) homo iste, quod uinculis aut morte dignū sit, facit. Ad quod Agrippa adijcit, absoluendū eum fuisse, nisi Cæsarem appellasset. Ea porrò de causa, in Italiam ei nauigandum

gãdum eſſe, decernit. Ita Iulio cuidam ex cohorte Auguſta cõmittitur. Nacti autem nauẽ Atramyttinã, in eam conſcendũt. Porrò cùm Paulo erat Lucas, & Ariſtarchus ex Macedonia Theſſalonicenſis. Inde Sidonem ſunt delati. mox progredientes, iuxta Cyprũ nauigant: & deinceps Ciliciæ & Pamphilię mari tranſmiſſo, ad Myra Lyciæ appellunt. Ibi Alexandrina naui in Italiam tendente, inuenta, Iulius uinctos in eam imponit. Et ad Gnidum quum propius acceſsiſſet, præter Cretam, iuxta Salmonam uehitur. Dehinc ad oram, cui Boni portus nomen eſt, deferuntur: à quo non longè oppidum erat, Laſæa dictum. Et quum periculoſa eſſet nauigatio, Paulus nauem tempeſtate ad iacturam uſq;, uectoresq́;, de uita ipſa ſummè periclitaturos præmonens, non tranſmittendum inde ſuadet. Sed cẽturio in eo gubernatorem nauis, magis quàm Paulũ audiebat. Quapropter inde, quòd portus ad hyemandum non ſatis idoneus eſſet, diſcedunt: & Noto ſpirante, Aſſo ſuperata, Cretam præteruehuntur. Mox uentus exoritur typhonicus & turbulentus, quem procelloſum Eurum, ſeu Euroaquilonem uocant. Itaq; naui ab eo rapta, quum contrà niti non poſſent, tempeſtati aliquantum cedentes, feruntur. Et ad inſulam quandam paruam, quæ Clauda dicitur, curſu directo, uix ſcapham conſequuntur. Eaq́; in nauim ſublata, nauim ipſam quàm poſſunt firmiſsimè, contra incurſiones & procellas fluctuum cingentes, inſtruunt & communiunt. Deinde ne in Syrtes, quæ dicuntur, inciderent ueriti, uelo laxato uehuntur. Et turbulentiſsima coorta hyeme & tempeſtate, tertio demum die iacturam faciunt, & manibus ipſi ſuis omnia nauis armamenta in pelagus proijciunt. Quum autem diebus pluribus neq; ſol neq; aſtra in cœlo conſpicerentur, immaniſq; præterea immineret tempeſtas, omnis ſpes ſalutis præciditur. Eaq́; de cauſa uectores cibi abſtinentia & inedia longiore macerantur. A

Paulus Romã nauigat.

Atque ibi Paulus: Decebat, inquit, uos mihi morem gerere, & è Creta non B ſoluere. Sic enim tempeſtatis huius iniuria & iactura careretis. Sed nunc quoq; quieto uos bonoq́; eſſe iubeo animo. Præter nauim enim nulla uectorum intercidet anima. Hac enim ipſa nocte Angelus DEI, quem colo, mihi aſsiſtens, timorem me abijcere iuſsit. Oportet enim, dicens, apud Cæſarem te ſiſti. Et quòd gratioſus apud Deum es, uectores ſimul omnes tibi ille donat. in inſulam autem uos quandam eijci neceſſe eſt. Quartadecima deinde ſuperuenit nox, & illi in Adriatico affliictantur mari: atque altitudinem inquirentes undæ, ad uiginti paſſus inueniunt. Et ne in aſpera inciderent loca metuentes, quatuor è puppi anchoris proiectis, diem à DEO precibus optant. Tum demum nautæ ſcapham è naui in mare proijciũt, & fugæ conſilium capiunt. Centurio autem, Pauli ſuaſu, funes ſcaphæ incidi iubet, eamq́; uentis auferendam committit. Et priuſquàm illuceſceret, Paulus omnes, ut cibum capiant, hortatur, ne capillum quidem unicum è capite eorum omnium deciſurum pollicens. Ipſeq́; primus DEO quas decebat gratijs ſacratis, cibum ſumit: quòd itidem uectores reliqui, qui ducenti & ſeptuaginta ſex erant, faciunt. Vt autem dies illuxit, terram quidem dinoſcere nequeunt: ſinum uerò conſpiciunt littus habentem. Subductis itaq; ancoris, gubernaculorumq́; remiſsis iuncturis, & artemone aliquantulum ſublato, ſpirantis uenti ui ad littus tendunt. Et prora quidem integra permanet, puppis autem fluctuum uiolentia ſoluitur. Milites porrò illud conſilij capiunt, ut uinctos omnes interimant, ne ex eis quiſquam natando euadat. Centurio autem, propter Paulum, cædem eam inhibet: & pro ſe quemq;, ut poſſet, conſulere ſibi iubet.

Naufragium.

CAP.

CAPUT XXXII.

ET confestim omnes in littus euadunt. Insulæ nomen Melita erat: cuius incolæ barbari quidem illi, non parum tamen curæ & benigni tatis naufragis exhibent. Itaq; propter imbrem copiosiorem, & frigus uehementius, pyram illi ingentem accendunt, & circumcirca consi-dent. Ibi quum Paulus multa sarmenta congesta pyræ imponeret, & uipera, quæ in dumis eis latebat, calore eo excitata proreperet, manum eius mordicus arripit. Quod ubi Barbari, ita scilicet feram eam ex manu illius dependere, con-spiciunt, non bonum eum esse uirum, sed homicidam, & immanem quempiam, qui etiamsi sæuæ tempestatis uim euasisset, præsentem tamen à uenenoso ser-pente ictus, ne diutius uiueret, uindictam sentiret, suspicantur. Sed enim ni-hil inde periculi Paulo accidit. nam serpentem excussum in flammam conijcit. Illi uerò existimantes eum è uestigio uel ex incensione arsurum, uel exanima-tum pessumiturum, improba uenenati morsus contagione: ut aliter rem euenire uiderunt, * puppi, quod dicitur, ad exhibendum citatiorem cursum impulsa, longe diuersa de eo loqui incipiunt, diuinisq; cum prosequuntur honoribus. Agri & prædia insulæ eius, Publij, primum ibi tenentis locum, erant: qui per-triduum ad summam hospitalitatem nihil faciens reliqui, benignè eis facit. Cæ-terùm copiosam is humanitatis eiusmodi reportat gratiam. uehementes enim febres, & dysenteria, quæ mala Publij patrem dudum uexauerant, attactu Pauli pelluntur. Alij præterea quàmplurimis afflicti morbis, dolore & crucia-tu statim omni, pristinæ restituti ualetudini, leuantur. Vnde magnus Paulo honor prouenit, uectoribusq; quæ ad nauigandi usum pertinerent, abundè subministrantur.

Paulus cum reliquis uectoribus in Melitē insulā euadit.

Vipera uenenosa ictu suo Paulo non nocet.

πρύμναν [illegible] λέγοντες [illegible].

Miracula à Paulo in Melita edita.

* [illegible] hoc est, puppim impellere, est sensim retrocedere, nauigio non uerso. Quum enim se ita cedens recipit, puppim retrogrando impellit. id quod properè fit, ne propalàm fugere, dum se paulatim subducat, uideatur, & ne tergum hostibus obuertat. Prouerbialiter autem est, sententiam pristinam sensim mutare. Suid.

CAP. XXXIII.

IBi uerò etiam aliud nauigium Alexādrinum, Castoribus, dijs falsis, quorū imagines præ se ferebat, consecratū hyemabat. Quemadmodum enim Christianam pietatem colentes nauium gubernatores, naues suas sanctis quibusdam dedicāt, inscriptioneq; id testantur: iti dem olim, pro eo atq; uolebant, falso creditis dijs, picturis eas inscribebāt. Hac igitur naui, tertio pòst mense, diuus Paulus conscensa, Syracusas, deinde Rhegium, atq; inde perendino die Puteolos perfertur. Ac postremò saluus Romam peruenit. Verumenimuerò fratres quidā, Pauli aduentu cognito, usq; ad Appij forum & Tres tabernas (quæ loca extra urbem Romam sunt sita) obuiam ei processerant. Romæ porrò Centurio cæteros quidem uinctos, quibus oportuit, tradit: Paulum uerò secum ipse retinet. Triduo pòst Paulus primoribus Iudæorum ad se uocatis, oratione confirmat, nulla in re patriam legem se præuaricatum esse; cæterum quum uinctus in Romanorum manus esset traditus, illiq; causa cognita, se absoluendum iudicassent, populares autem sui uehementius eū persequuti essent, necessariò se eò descendisse, ut Cæsarem appellaret: Non equidem, inquit, quòd gentem meam in quopiam accusem: sed potius, ut uos uiderē atq; alloquerer. Quam enim circumdatam mihi cernitis, propter ipsam Israëlis spem gero catenam. Qui ipsi quoq; suspicionē amouentes, nihil se quidq; mali uel sermonibus uel literis de eo accepisse: paratosq; esse, res, de quibus dicturus esset, audire, testātur: scire se, ubiq; sectæ Christianæ contradici, allegantes. Designatur ergo dies, & illi omnes adsunt. Tum ibi die integro Paulus de CHRISTO, atque eius regno orationem habet: atque ex lege & prophetis, ad Io-

Paulus Romā peruenit.

Idem ibi apud Iudæos de doctrina Euangelica disserit.

I 2 cum

cum quemq; congruentem afferens testificationem, probationes adducit. Illi A porrò partim quidem obsequuntur, paulatimq; sermones eius complectuntur: partim uerò, ut dictis eius fidem haberent, non adducuntur. & sic in diuersas opiniones scissi discedunt. Deinde Festi literis Neroni redditis, Paulus ad tribunal eius sistitur: & defensionibus disertis, admodumq; prudenter ad persuadendum accommodatis, uariam illam & uersutam feram, nō ille quidem populares suos perstringens, sed crimina tantum sibi obiecta refellens, effugit. Ex eo tempore biennium Paulus Romæ permāsit, mercede operis sui uiuēs: omnesq;, ad se uenientes perhumaniter exceptos, duplici, in primis tamen diuina & cœlesti alimonia fouens. Atq; adhuc nemodum cum magna simul & animi & linguæ libertate regnum DEI, & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, nullo interueniente impedimento, prædicans, Euangelium omnibus annunciauit.

Idem priore Neronis iudicio absolutus.

Euangeliū toto biennio Romæ prædicat.

CAP. XXXIIII.

Hactenus sacer & diuinus Apostolus & Euangelista Lucas historiā actorum Apostolicorum scripsit. Deinceps porrò Ecclesiasticorū historicorum aperta uestigia sequentes, reliquas historiæ nostræ res, DEO confisi, exponemus, & Spiritus sancti instinctu, quę supersunt, adijciemus. Ac tum quidem absolutus à Nerone Apostolus, ad concionū ministerium rursum est profectus. Quum autem iterum in urbem Romanam uenisset, martyrio ibi uitam finijsse creditur. Non mirum quippe erat, Neronem, quòd ab initio humanitate quadam præditus esset, facile Pauli pro doctrina institutæ defensioni acquiescere: postq; autem idem in impia atq; nefaria flagitia, tanq; in scopulos impegisset, ad alias aliorum, cædes quoq; Apostolorum adijcere. Itaq; tum primùm, sicuti dictum est, dimissus, [a]priorem ad Timotheum scripsit epistolam[b], quem Episcopum antea Ephesi constituerat. In hac tanquā †in forma adumbrata, rationem & uitam Hierarchicam copiosè exprimit, quali bus moribus esse conueniat eos, qui Christianis sacris præesse uolunt, spiritus afflatu scribens. Non solum autem Timotheo, & per illum Ecclesijs CHRISTI omnibus, [c]sed etiam sacro Tito aliam epistolam scripsit: quem antehac insulæ Cretæ Episcopum ordinatum, ibi reliquerat, ut si quid in Euangelica prædicatione sua adhuc deesset, ille adimpleret. Ad Corinthios etiam, Ephesios, Galatas, Colossenses, Philippenses, Thessalonicenses, præterea ad Iudæos, & Romanos, omnesq; adeò quos cum adire Spiritus sancti uis & gratia iusserat, quosq; per fidem in CHRISTVM Euangelicam magnificè regenuerat, quæ præsens oratione sua dilucidè docuerat, eadem per compendium absens in memoriam reuocans, epistolas dedit. Ita uerò ea quoq; quæ secretioris mysterij, magisq; abstrusa antea silentio prætererat, postea per sacra scripta sua, aut grandioris sapientiæ uerbis accuratè & dilucidè declarauit: aut saltem (ut ita dicam) parabolarum more & specie, tanquam per ænigmata adumbrauit: neque propter eos qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant, ea occultans: neque propter ineptos atq; indignos, dilucidè prorsus & apertè, ad contemptum euitandum, exponens. Quum autem denuò, ut dictum est, post longam uariamq; profectionem & cursum, Romam uenit, morte ibi pro CHRISTO est mulctatus: quo tempore quum adhuc uinctus esset, posteriorem ad Timotheum composuit Epistolam: in qua, quùm priorem defensionem suam ostendit, tum eam quæ iam sibi imminebat martyrij consummationem declarat. In prima « enim, inquit, defensione mea nemo mihi affuit, sed omnes me destituerunt, ne « id illis imputetur. Dominus autem mihi præstò fuit, & confortauit me, ut per « me

Secundo imperātus Neronis anno primum Paulus Romā uenit. A quo etiam tum est absolutus, intra quinquenniū illud, quo tolerabilis Tyrānus is fuisse dicitur.

Romam Paulus iterum uenit, & martyriū ibi subijt.

a Epistola prior ad Timotheum.

c Aliæ eiusdem epistolæ.

Tredecimo Imperij Neronis anno.

b E Laodicea, Phrygiæ Pacatianæ metropoli.

† ἐν τύπῳ

Sed epistolæ ta es non extāt. Aliter infrà li. 5. cap. 16.

Cōsilium Pauli in Epistolis scribendis.

Epistola ad Timotheū posterior.

A me prædicatio impleta perficeretur, eamq; omnes gentes audirent: & liberatus sum ex ore leonis. Neronem ita, propter sæuum & ferocem eius animum, designans. Et quum in spiritu sciret, iamiam ipsius pro CHRISTO adesse mortem, simile quiddam infert: Et liberabit me Dominus ab omni opere malo, & conseruabit in regnum suum cœleste: martyrium impendens significans. Id quod significantius in eadem ipsa, diuino instinctu, prędicit Epistola. Ego enim iam, inquiens, delibor & offeror, tempusq; resolutionis meæ instat. Indicat porrò in hac posteriore ultimáq; ad Timotheum epistola, Lucam sibi affuisse: in priore autem defensione, ne eum quidem ipsum. Vnde colligi rectè potest, Apostolorum acta diuum Lucam usque ad id ipsum tempus perscripsisse, historiamq; omnem & acta eorum magnificè, tantisper dum Paulo prius adfuit, prosequutum esse. Atque hæc quidem recensui, illud ostendere uolens, Paulum testimonium suum, quod Lucæ perhibet, non ad id quod ille de aduentu Pauli Romam in actis suis scripsit, sed in posterius * tempus referre. Toto enim ferè orbe peragrato, atque triginta & quinque annis Euangelico pro CHRISTO certamine peracto, quum postremò iterum Romæ esset, & in coryphæum præcipuumq; Apostolorum Petrum incidisset, unà cum illo ibi immortalitatis coronam accæpit.

Lucas acta sua Apostolica ad priorem Pauli in urbē Rom. aduentū continuauit.

** Quo scilicet tempore posteriorem ad Timotheum dedit epistolam, & uinculis à Nerone cōstrictus fuit.*

CAP. XXXV.

Non minus etenim Petrus quoq; orbe peragrato, & iis qui ex circūcisione erant, omnibus, in Palæstina & Syria & ubiq; ferè terrarum prædicatione promulgata, quum sub Neronis imperio Romā, propter detestandū illum Simonē, qui publicis inscriptionibus DEVM
B se uocare, prædicationemq; CHRISTI euertere est ausus, uenisset, factisq; illum simul & sermonum ui coarguisset: atq; Romanorū Ecclesię, primùm quidem Lino, deinde Anacleto, & post hos tertio, ad mortem uadēs, sapiētissimo Clementi claues commisisset, ad DEVM migrauit. Is porrò unà cum Simone, tanq; prodigiorum effector, à Nerone Roma pulsus, Hierosolyma rursum & Orientales ciuitates petijt: & orbem miraculis illustrans, in Faustinum & Faustinianum, siue Nicetam & Aquilam incidit, qui filij quidem clarissimi uiri Fausti Romani, Cæsarem genere attingentis, fratres autem Clementis erant. Hos quum ab Simonis præstigijs prodigiosis abduxisset, ciuitates uisebat, Simonis semina ubique radicitus euellens. Deinde uerò etiam sacrum Clementem ad se pertraxit, eumq; sibi ad arcanas obscurasq; illius de anima & restitutione hominis, alijsq; rebus ingentibus quæstiones, per appositas solutiones ritè & præsenti animo respondens, atque insuper miraculis multis & secretioris sapientiæ ui familiarius coniūxit. Multis uerò deinceps annis & Matthidiam nobilem matrem eorum, quam in insula quadam ex naufragio ærumnose uiuentem reperit: quippe quæ Roma Athenas liberorum suorum doctrinę gratia unà cum illis nauigans, naufragium passa fuerit: quum illi quidem alius aliò diuina prouidentia incolumes euasere, ipsa uerò in insulam eiecta, in seruitute uitam egit. Hanc diuus Petrus ibi inuentam, quum ad spectandas uitiseras columnas diuertisset, eumq; (quos diximus) liberi illius tres sequerentur, matremq; suam præter spem & expectationem omnem cognoscerent, diuino regenerauit baptismo. Vt autem & pater eorum Faustus Romam ad uxorem & liberos quærendos profectus, Aegyptumq;, Syriam & Phœnicen peragrans, diuino quoque nutu in Petrum suosq; incidit, & itidem ut illi, sacrum suscepit lauacrum, unà cum illis Apostolum per orbem comitatus est. Ita illi

Petrus et Paulus Romæ martyrio coronati.

Primi Ro. Ecclesiæ Episcopi.

Diui Petri acta.

Clemēs Rom. episcopus.

Pater eius & fratres.

Mater eiusdē.

Diuus Clemēs cū duobus fratribus, & deinde parēte utroq;, comes & socius Petri, prædicādi in orbe Euangelij fuit.

longo tempore ueri certiq́ rerum eius gestarum præcones fuere, simulq́ cum A
eo CHRISTVM prædicarunt. Petrus porrò ad eum modū per orbem habita-
Primi Episcopi Ecclesiæ Rom. bilem passim uadens, Ecclesias ubiq́ constituit. Et Romanam quidem, quos su-
prà diximus, successoribus cōmisit: Lino uidelicet, Anacleto, & tertio sacro Cle
menti. Ipse quidem Clemens se à Petro in obitu eius lectum dicere, & à Petro
secundum numerare uidetur. Alij autem quartum eum à Petro esse referunt, in
Alexandrinæ. quibus etiam est Eusebius Pamphili. Alexādrinæ autem Marcum præfecit: in
cuius sacro ministerio, Nerone octauum imperante annum, Anianus successit.
Antiochenæ. Porrò Antiochenā primùm Euodio, deinde rcuera * numine afflato DEVMq́
θεόπνευστος καὶ θεοφόρος ferente Ignatio regendam tradidit: quem Ignatium tenellum etiamnum, tanq́
simplicē & integrū, manibus suis sublatū CHRISTVS exhibuit, & simplicitatē
integritatemq́ discipulis ostendere & cōmendare uolēs, Nisi ei ipsi similes fierēt,
nequaq́ illos in regnum, quod tum prædicabatur, peruenturos esse dixit. Sicu
Siculæ. lorum uerò Ecclesiæ Pancratium: alijsq́ regionibus, insulis, & urbibus Episco-
pos alios, qui ab eo sacram CHRISTI disciplinam accepissent, præposuit. Ad-
hūc modū ipse in Palæstina, Syria, Phœnice, Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithy
nia, breuiter in totius Asiæ & Europæ oris, omnibusq́ adeò qui in dispersione
Postremis Neronis temporibus Petrus Romā peruenit. erant Iudæis & Græcis Euangelio CHRISTI uirtute & ui uerbi (signis & mira-
culis accedentibus) promulgato, extremis Neronis temporibus Romam, urbiū
omnium reginam, quum ibi quoq́ Paulus esset, peruenit.

CAPVT XXXVI.

SEd enim quum ibi mirificis amborum miraculis tāta ad Christianis-
mum cōflueret multitudo, ut numerus eius iniri non posset: Nero,
penes quem summa rerum erat, ad improba impiaq́ delapsus flagi- B
Persequutio Christianorū sub Nerone. tia, ea re cognita, cōtra ipsam diuini cultus armatur pietatem: & per-
cussoribus dispositis, tot fideles ferro necat Romanos, ut etiā Senatus admodū
iam propter paucitatem sui ordinis hominum imbecillis, alias super alias accu-
mulatas cædes ægrè ferret. Inde Simoni admodum Apostolos persequenti, adi
Simon Magus Romæ modis omnibus agit, ut Apostoli è medio tollantur. tus liber ad Senatū & Neronem datus. Atq́ is omnem (ut in prouerbio est) mo
uet funem, ut illorum etiam nomina è medio tolleret, tanq́ qui cædis tantæ mul
titudinis authores fuissent. Itaq́ Nero Apostolis infensus, planū Simonem ip
se quoque planus est complexus. Quum igitur Petrus Simoni resistens, cum
eo sæpe conflictatus esset, tumorq́ impietatis in malefico illo supra modum ex-
creuisset, postremò quàm licentiosissimè in conspectu omnium Romæ ad Pe-
Petri oratione Simon dæmonum ope in cœlos euolans, humi sternitur, & moritur. trū, Tu uerò quid ais? inquit: propterea'ne CHRISTVS tuus magnus est, quòd
à terra cœlos conscendit? quin & mihi id facere procliue est. Et confestim ma-
nibus extensis, sursum uersum, dæmonibus eum, quibus se permiserat, ducenti-
bus, ferebatur. Petrus autem admodum anxius esse, & cum DEO in corde per
precationem colloqui: & tandem spiritu plenus, potestates illas quæ nefarium
hominem in sublime attollebant, increpare, & ut ab eo discederent iubere. At il
le statim præceps deorsum uersum fertur, & humi allisus, mortuusq́ rumpi-
tur. Ibi ex populo qui antea Simonem diuinos usurpantem honores laudibus
celebrauerant, subitò ita prostratum uidentes, laudesq́ pristinas per palino-
Populus Deū Petri & Pauli concelebrat. diam recantantes, ingenti claraq́ uoce, Vnus est magnus DEVS, acclamant,
quem Petrus & Paulus apertè & clarè prædicant. Locus sanè ipse, in quem
Simonium. luctuosum hoc spectaculum incidit, ad hodiernum usque diem, Simonium
uocatur, etiamnum Simonis Antichristi perniciem & interitum declarans.
Et erant ibi nonnulli, qui eum reuicturum esse opinarentur, & ob id diutius
in

A in publico iacuit. Cæterum ubi iam cadauer diffluere, maleq; olere cœpit, re desperata, in occultis illum sepeliere locis. Nero autem certior factus, à Petro & Paulo Simonem peremptum esse, Petrum quidem pedibus sursum uersum sublatis (nam id ita petierat: simul quòd se indignum reputaret, qui itidem ut Magister suus, recto corporis statu pateretur: simul ut leuior expeditiorq; ei in cœlum esset cursus) in crucem egit. Paulum uerò gladio feriens occidit, eodem tempore, eodemq; die. Sepulti autem sunt in Ostiensi, quæ dicitur, uia, trigesimo & septimo post salutiferam CHRISTI passionem anno. Ferunt autem Paulum Neroni antea testatum esse, se illi tertio à cæde sua die uiuum repræsentaturum. Quod ubi est factum, in cõsternationem illum coniecit. Et quum post mortem Paulus, ita ut prædixerat, certò & uerè illi assistens, liberè CHRISTVM uerum esse DEVM profiteretur, neque ueram salutem in alio quàm in IESV nomine esse ostenderet: illum quidem dicunt conatum esse, minimè autem (quòd uisio ea repentè euanuerit) comprehendere Paulum potuisse.

Martyriũ Petri & Pauli.

Paulus tertio à morte sua die Neroni apparuit.

CAP. XXXVII.

ET diui quidem Apostoli ita martyrij cursum perfecere. Nero autem, quo magis Imperij eius creuere uires, eo deterior factus, ad nefandissima quæq; scelera est prolapsus, armis etiam contra eam quæ DEO præstatur pietatem sumptis. Illius uerò improbitatem, morumq; importunitatem percurrere, nequaquam præsentis uidetur esse operæ. Quicumque autem hominis peruersitatem, apertumq; furorem perspicere uolet, is monumenta historiarum, quæ multa à multis de rebus eius cum fide & cura sunt composita, consulere poterit. Quum enim permultorum interitus B authorextitisset, adeò se cædium piaculis contaminauit, nihil rerum omnium cũ ratione & modo faciens, ut postremò ne charissimis quidem capitibus parceret: & citharæ musicisq; carminibus operam nauans, atque indecentibus prorsus, infamibus & meretricijs motibus ludens, ridiculeq; prorsus in theatro publicè saltans, neque quidquam omnium quæ DEO ingratæ inuisæq; sunt rerum intentatum relinquens, primus ipse acerbissimus VERBI ueræ pietatis hostis extaret: & denunciatis ei quæ contra illum structæ erant insidijs, matrem ipse suam, fratrem & coniugem ferro sustulerit: & innumerabiles præterea ex clarissimis Romanæ urbis ciuibus, qui etiam genere sibi propinqui essent, uarijs suppliciorũ generibus perquàm crudeliter interemerit. Ad quę omnia illud etiam addidit, ut primus ipse Imperatorum omnium, impietatis eius quæ aduersus DEVM suscepta est, primitias tulerit. Itaq; ad summam eius insaniam hoc fuit reliquum, ut mente per intemperias captus, manus tandem ipse sibi afferret: quatuordecim annis, præter paucos admodũ menses, Imperio cum ignominia & probro summo administrato. Cuius etiã Tertullianus, Romanus
» scriptor, mentionẽ facit hisce uerbis: Consulite commentarios uestros: illic repe
» rietis primum Neronem in hanc sectam tum maximè Romæ orientem, Cæsaria
» no gladio ferocijsse. Sed tali dedicatore damnationis nostrę etiã gloriamur. Qui
» enim illum scit, intelligere potest, non nisi aliquod bonum à Nerone damnatũ.
» Ad hunc modum primus iste DEI oppugnator renunciatus, ad cædẽ Apostolo
» rũ est actus. Et Paulus quidẽ Romę capite plexus, Petrus autem crucifixus esse,
» eodẽ tẽpore traduntur. Rem hanc cõfirmat Petri & Pauli huc usq; etiã obtinẽs
» in eodẽ ibi cœmiterio monumentũ. Atq; hæc quidem, quę paulo antè allegaui-
mus, Tertullianus. Sed nõ minus & alius scriptor Ecclesiasticus, Caius nomine, qui Zephyrini Romani episcopi tẽpore uiuẽs, contra Proclũ Cataphrygas hæ

Perstringitur paucis flagitiosissima & probrosissima Neronis uita.

Obitus Neronis.

Primus is inter Rom. Imperatores Christianorum fuit persequutor.

Eodem tempore Romæ Petrus et Paulus martyrium cõsummarunt.

reſis ducem ſcripſit, de locis ubi ſacra tabernacula eorũ Apoſtolorum repoſita A
ſunt,hæc refert: Ego uerò Apoſtolorũ tropæa demonſtrare poſſum. Si enim in «
Vaticanum aut Oſtienſem uiam ire uelis,Apoſtolorum qui Eccleſiam hanc fun «
darunt,tropæa inuenies. Quod autem eodem tempore ambo martyrium ſu «
biere,dudum Dionyſius Corinthiorum epiſcopus ad Romanos ſcribens,ita a- «
ſtruit: Sed & uos per talem doctrinam & cohortationem,plantationem Roma «
næ & Corinthię Eccleſię à Petro & Paulo conſitam,contẽperaſtis. Ambo enim «
& Corinthi apud uos uerbum ſerentes,eadem docuerũt: & iſthic in Italia apud «
ἐμαρτύρησαν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν. uos, quũ cadẽ ſimul mulgaſſent, † eodẽ tempore martyrio ſunt perfuncti. Cę «
terùm hæc propterea ſunt adducta, ut certiore fide res Apoſtolicæ hiſtorię con
firmarentur. Non enim ignoro, eſſe quoſdam qui dicũt, uno exacto anno, die eo
dem, martyrio Paulum quoqꝫ finem uitæ cæpiſſe. Staturam autem & corpo
ris formam diui Apoſtoli, quantum per deſcriptionem ſimpliciorem aſſequi li-
Statura & forma diui Petri. cet, talem habuere. Petrus equidem nõ craſſa corporis ſtatura fuit, ſed quæ ali
quanto eſſet erectior, facie ſubpallida & alba admodum: capilli & capitis & bar
bæ criſpi & denſi, ſed non admodum prominentes fuere: oculi quaſi ſanguine
reſperſi & nigri, ſupercilia prope euulſa: naſus aũt longior ille quidem, nõ tamẽ
Item diui Pauli. in acumen deſinens, ſed preſſus, ſimusqꝫ magis. Paulus autem corpore erat par
uo & contracto, & quaſi incuruo, atqꝫ paululum inflexo, facie candida, annoſqꝫ
plures præ ſe ferẽte, & capite modico: oculis multa inerat gratia, ſupercilia deor
ſum uerſum uergebant: naſus pulchrè inflexus, idemqꝫ longior: barba denſior,
& ſatis promiſſa: eaqꝫ non minus quàm capitis coma, canis etiam reſperſa erat.
Ambo autem CHRISTI diſcipuli, quum inſpicerẽtur, diuinum quiddam prę ſe
ferebant: Spiritu ſancto & diuina gratia ita referti, ut qui eos uiderent fideles,
ex aſpectu ſolo arcanam quandam & latentem conciperent gratiam, moreſqꝫ B
& uitam unà cum fide ritè conformarent, & in melius conuerterent.

CAP. XXXVIII.

Propoſitio dicendorum. Ed hæc, de primoribus CHRISTI diſcipulis ſint ſatis. quorũ marty-
rijs expoſitis, quũ ad hunc locũ peruenerimus, conſequens eſſe uide
tur, & reliquorum decem, uitæ finem in ſecũdo hoc Tomo perſtrin-
gere, non quod eodem tẽpore beatũ felicemqꝫ exitũ omnes ſint con
εὐσύνοπτον σύγγραμμα ſequuti: ſed id fieri oportere duximus, ut et * compẽdioſa & dilucida nobis con
ſtet hiſtoria. Deinde qui eorum coniugium ſint complexi, quiqꝫ ſyncera Eccle
ſiæ ſcripta reliquerint, memoraturi, finemqꝫ ita ſecundo huic ſacræ Hiſtoriæ uo
lumini impoſituri: ut ſcilicet poſt primũ, qui Chriſti res omnes continet, ſecun-
dum hunc de duodecim Apoſtolorũ actis abſoluamus librũ: quamuis longius
nobis inſtituta excreſcat hiſtoria. Sedenim poſt Petri & Pauli obitum, Iaco-
bi, qui frater Domini eſt nominatus, & Eccleſiam Hieroſolymitanã primus ab
ipſo SERVATORE CHRISTO, ſeu (ut quidã uolunt) ab ipſis poſtea Apoſtolis
ſibi commiſſam adminiſtrandã ſuſcæpit, Obliasqꝫ, hoc eſt Iuſtus appellatus eſt,
Martyrium Iacobi fratris Domini. mortem exponam. Quod enim diuus Paulus Iudæorum dolum, per Feſtum,
& prouocationem ad Cæſarem, effugiſſet: illi quæ in Paulum ſtructæ non pro-
ceſſerant, eas in Iacobum conuertunt inſidias. Qualem autem is habuerit fi-
nem, Hegeſippus, qui primę ſucceſsionis Apoſtolorũ temporibus uixit, in quin
to Commentariorum ſuorum libro ad hunc modum recenſet. Suſcipit aũt Ec- «
cleſiam unà cum Apoſtolis adminiſtrandam, frater Domini Iacobus, qui ab «
omnibus Iuſtus cognominatus eſt, ab ipſius Domini ad noſtra uſque tempora. «
Plures equidem hoc nomine fuere Iacobi: ſed iſte ex ipſo matris ſuæ utero «
ſanctus

» sanctus fuit, uinum & siceram non bibit, neq; de animante quopiam comedit,
» nouacula super caput eius non ascendit, oleo unctus non est, balneo quoq; mini
» mè usus. Huic uni in sancta sanctorum ingredi fas erat: neq; uestem laneã ullam,
» sed lineam tantum gestabat. Solus quandoq; in templum ibat, ibiq; in genua
» procumbere, & pro remissione peccatorũ populi orare comperiebatur. Genua
» quidem eius cameli instar per callum indurueãt, propterea quòd semper ea in-
» flecteret, orans ad DEVM. Quum itaque multi etiam ex principibus fidem am-
» plecterẽtur, tumultus concitatus est à Iudęis, scribis & pharisęis: qui eò periculi
» rem deuenisse dicebãt, ut populus omnis IESVM pro expectato illo CHRISTO
» haberet. Quare ad Iacobũ conuenientes, inquiunt: Cohortamur te, ut cohibeas
» populũ, qui de IESV ipso seductus est, CHRISTVM eum esse existimans. Dissua
» de, quæsumus, ijs qui ad diem Paschę huc uenere, opinionem & fidem de IESV.
» Tibi enim paremus omnes, & cum populo uniuerso testificamur te iustũ esse,
» neq; personarũ rationem habere. Persuade ergo multitudini, ne de IESV erret.
» Cunctus enim populus & omnes nos tibi obtemperamus. Consiste in tẽpli pin
» naculo, ut quum ex superiore loco omnibus sis cõspicuus, tum uerba tua ab om
» ni exaudiãtur multitudine. Propter festum enim Paschæ conuenerũt tribus om
» nes, unà cũ gentibus. Statuerũt igitur, qui dicti sunt, scribæ & Pharisæi, Iacobũ
» in pinnaculũ templi, & uociferati sunt dicentes: O' Iuste, tibi omnes obtẽperare
» debemus: & quandoquidem populus fide sua de IESV crucifixo seductus errat,
» annuncia nobis, quod sit IESV ostiũ. Ille uerò uoce magna respondit: Quid me
» de IESV filio hominis interrogatis? Ipse sedet in cœlis, ad dextrã magnę uirtutis
» & potestatis, uenturusq; est in nubibus cœli. Ibi, quũ multis de certa indubita
» taq; fide satisfactũ esset, gloriabãtur læti de Iacobi testimonio, & dicebant, Osan
» na filio Dauid. Scribæ autẽ ipsi & Pharisæi inter se dicebant: Malè fecimus, qui
» tantũ IESV procurauimus testimoniũ. Verũ age ascẽdamus, et deijciamus eum,
» ut populus conterritus, non credat ei. Et simul exclamarũt dicentes: O' ò, & Iu
» stus ipse per errorem seductus est. Itaq; pinnaculum ascendentes, Iustũ ipsum
» pessum dederunt. & alius ad alium dixit, Obruamus eum lapidibus: & incœpe-
» runt eum lapidare. Quum aũt lapidibus ictus nondum mortuus esset, sed con
» uersus genua posuisset, dicẽs: Obsecro te Domine DEVS pater, remitte ipsis, ne-
» sciunt enim quid faciunt: sic, inquam, quũ lapides in eum iacere pergerent, unus
» ex sacerdotibus, filijs Rechab, de quibus testificatus est propheta Hieremias, ex
» clamans: Desistite (inquit) quid facitis? Iustus ipse pro uobis orat. Et fullonum
» quidam, ligno quo uestes complanabat arrepto, caput Iusti comminuit, atq; ille
» ita martyrio est defunctus, anno septimo Imperij Neronis: & sepultus est in lo-
» co quodam iuxta templum, monumentũq; eius adhuc ibi manet. Verus is te-
» stis Iudæis simul & Græcis fuit, IESVM esse CHRISTVM. Postea statim Iu-
» dæorum oppugnatio, urbisq; Hierosolymitanæ obsidio cœpit. Tam mirificus
» autem, iustitiaq; clarus fuit Iacobus, ut etiam prudentiores apud Iudæos uiri, in
» piaculum aduersus eum perpetratum, causam Iudaici belli ex professo refe-
» rant. Quemadmodum id ipse quoque Iosephus scriptis suis testatur, alicubi ita
» dicens: Iudæis autem hæc acciderunt, propter Iacobum Iustum, qui frater erat
» IESV, qui dictus fuit CHRISTVS, ultione diuina uindicandum. Eum, quum
» iustissimus esset, Iudæi interemerũt. Sed in uigesimo Antiquitatũ, mortẽ eius
» hisce uerbis exponit: Cæsar Festi morte audita, Albinum in Iudæam prǫfectum
» mittit. Ananus autem iunior, quem Pontificatum inijsse diximus, moribus
» confidens, & audax admodum, ex secta Saducæorum erat, qui in iudicijs
» supra omnes alios Iudęos sæui sunt & crudeles. Talis itaq; quum esset Ananus,
opportunum

τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.

Quidam cædẽ Iacobi in tertium Neronis Imperij annũ referunt: secundum scilicet, postquam Paulus uinctus Romam est abductus.

Fuere, qui cædem eã causam Hierosolymitanæ expugnationis fuisse dixerunt.

Albinus Iudææ præfectus

Ananus, siue Ananias, mortis Iacobi author.

opportunũ idoneũq; tempus ſe, Feſto defuncto, quũ adhuc Albinus in itinere A eſſet, nactũ eſſe exiſtimans, Iudicũ conſiliũ cogit: & fratre IESV, qui dicebatur « CHRISTVS, Iacobo ei nomen erat, quibuſdamq; alijs in iudicium productis, « & actione legum præuaricatarum inſtituta, ut lapidarentur effecit. Quicunq; « autẽ in urbe æquiores legumq; peritiores uidebantur eſſe, grauiter id tulere. Et « ad Regem clam legatos miſere oratum, ut ille ad Ananum, ne talia faceret, ſcri- « beret: cum quippe nec antea recte feciſſe aſſeuerantes. Nonnulli etiam Albino « obuiam proceſſere, Alexãdria iter facienti: cumq; docuere, non licuiſſe Anano, « citra eius ſententiam & uoluntatem, conſiliũ iudicij faciendi gratia cogere. Al « binus porrò uerbis eius perſuaſus, ad Ananũ animo cõmoto ſcripſit, pœnasq; « ſe ab eo ſumpturum minatus eſt. Quin & Agrippa rex, eam ob cauſam ponti- « ficatũ ei, quem tres adminiſtrauerat menſes, ademiſſe, cumq; Ieſu Damnæi filio « dediſſe uidetur. Et Iacobi quidem res ſic ſe habuere. Huius eſſe creditur pri- « ma inter Catholicas epiſtola, ad omnes Eccleſias: ut ipſius quoq; Iudæ, magni « ficè cum libertate multa ſcripta. quamuis utriuſq; ueuſtiores mentionem nul- lam faciant.

Anano Pontificatus abrogatus. Ieſum hũc filium Gamalielis fuiſſe, dixit ſupra eodem, cap. 4.

CAP. XXXIX.

Andreæ Apoſtoli acta, & martyrium.

POſt hunc & Andreas, coryphæi Petri frater, qui primùm Dominũ Ioannis iudicio cognouit, germanumq; ſuum ad eundem adduxit: ritè uerò, & ut decebat prorſus, à prima uocatione uſq; ad CHRISTI in cœlum aſcenſionem, ueſtigijs eius inſiſtẽs, officio ſuo functus eſt. Et cœlitus in ſpecie ignearum linguarum Spiritus ſancti gratia accepta, ſorte quoque ei prouincia ea obtig t, ut ad Gentes mitteretur: in Cappadociam ſcilicet, Galatiam & Bithyniam. Quibus ille peragratis, ad eam quoq; acceſsit quæ B Anthropophagorum dicitur, & ad Scytharum ſolitudines, ad utrumque Pontum Euxinum, oraſq; ſeptentrionales & auſtrales, ad ipſum quoq; Byzantis ſolum. Vbi Eccleſiæ à ſe primùm inſtitutæ, primum Epiſcopum diuũm Stachyn præfecit. Deinceps Thraciam, Macedoniam, Theſſaliam, & Achaiam peragrauit. In quibus prouincijs omnibus, longo tempore, ſermonibus diuinis, ſignisq;, & prodigijs mirificis CHRISTVM glorificãs, tandem à proconſule Aegeato in crucem quoq; eſt actus: illo ei crimine obiecto, quòd coniugẽ eius Maximillã, fratremq; Stratoclem, impietatem eius deteſtari docuiſſet, & ad CHRISTI fidem adduxiſſet. Philippus autem, & Bartholomæus, Syriam & Aſiam ſuperiorem ſortiti ſunt. Atq; in eorum locorum ciuitatibus omnibus, fidei fundamentis iactis, templa conſtruxerunt, ſacerdoteſq; & epiſcopos eis præfecerũt. Philippus etiam Aſiæ urbibus peragratis, Hierapolim Phrygiæ peruenit, ciuitatem opulentam atq; celebrem, nominiq; ipſam ſuo reſpondentem. Adeò autem idolis addicta erat, ut etiam uiperam, impurã uenenoſamq; feram, ſacrario incluſam, tanq; Deum magnifico præcipuoq; cultu ueneraretur, ſacrificijſq; quibuſdam foueret, & tota illi mirificè addicta eſſet. Sed enim quum eò Apoſtolus perueniſſet, unà cum ſorore ſua Mariamna, quæ eum, quum dudum uitam per uirginitatem ſibi exigendam ſtatuiſſet, comitabatur: ſtatim idolorum cultus in ea regione extinctus, & inſolentia incolentium ibi dæmonum eſt labefactata. Siquidem uiperinus ille Deus, quem diximus, ex domicilio ſuo erupit, & quaſi ab ardente igne profugit. Ilicet, qui illum tanto ſtudio coluerant, pudore affecti ſeſe occultant. Cæterùm quum quamplurima à Philippo & Mariamna miracula ederentur, ſeditio in multitudine exoritur. Partim enim Bartholomæi & Philippi DEO adhærebãt (ex propinquo enim Bartholomæus Philippo

Philippi & Bartholomæi.

Mariãna Philippi ſoror.

A Philippo à Domino auxilio missus fuerat) partim uerò dæmoniacæ, per anticipationem conceptæ præsumptioni intenti permanebāt: qui etiā cōiuratione & coitione facta, cū impetu prorsus in Apostolos irruunt, eisq; arreptis, Philippū quidem tanq; uictimā quandam in columna capite suspendunt, Bartholomæū aūt directum in lignum sub crucis forma agūt. Atq; illi talibus affecti supplicijs, ad preces conuertuntur. Cedebat autem statim locus, in multam altitudinem subsidens, simulq; multitudo demergebatur, atq; ita in summum tota urbs dedit periculum. Ibi, qui reliqui erant, sentientes perniciem & cladem eam uindictam esse eius, quæ in sacros CHRISTI ministros contumeliosè patrata fuerat iniuria, confestim omnes fidem CHRISTI suscipiunt: & Bartholomæus ab eis uinculis soluitur, qui Philippo sanctè fortiterq; cum martyrio defuncto, sepulturæ honore præstito, & urbe tota illustrata, CHRISTOq; dicata, aliquātò pòst tempore Vrbanopoli prouinciæ Ciliciæ in crucem rursus actus, ad unicè desideratum CHRISTVM migrauit. *Martyrium eorum Apostolorum.*

CAPVT XXXX.

Vomodo autem Thomæ, qui & Didymus dictus est, uehementissimū in CHRISTVM amorē prætereamus? Qui Aethiopes & Indos fortitus, à profectione ea abhorrens, sese subducebat: nigrosq; et deformes earū gentiū uultus, pretereaq; caliginosas atq; intractabiles earum mentes auersans, iter ad eos suum differebat. Apertè igitur & clarè ei, is qui pulchritudine & forma præstat, assistit, eumq; ad ministeriū suum capessendum cohortatur. Et ut certum securumq; redderet, cum eo se per uitam omnem futurum, auxiliumq; in certaminibus laturum pollicetur. Quin etiam cuidam ex Æthiopibus, quibus ex mercatura lucris inseruiens est uita, eum uendit, atq; ita ei aditum ad Aethiopes facit. Inde in noticiam Smindei, regionis eius Principis, regnum illi cœlorum studiosissimè parans, peruenit: & miraculis prodigijsq; maximis Parthos, Medos, Indos, ipsosq; Aethiopes in admirationem adducit. Adhæc, quicunq; in extrema Orientis ora, & ad ultimum Oceanum colunt: insulam quoq; quam Taprobanen uocāt, gentemq; Brachmanū, prædicatione uerbi illustrat. Templisq; ubiq; maximis, alijsq; pro eo atq; decebat rebus omnibus sanctè ordinatis, postremò lanceis latus confossus, ad eū cuius ipse per trectauerat latus, peruenit. Porrò Iacobus etiam Alphæi filius, & ipse ex duodecim illis unus, iuxta eius qui eum regebat spiritus sancti uoluntatem & ductū, ab Apostolorum corpore seiunctus, Gazæ primùm, deinde Eleutheropoli, & in uicinis ibi eorundem populorum ciuitatibus uersans, maxima quæq; miracula edit: & cœlestibus spiritus sancti sermonibus ab eo pacata quadam & inermi ui ad gentes delatis, testimonium regni CHRISTI maxima incrementa capit. Posthæc ad Aegyptios extremaq; eorum regionē perueniens, & CHRISTVM Seruatorem & DEVM esse annuncians, ad urbem tandem cui Ostracinæ nomen est, adit. Atq; ibi quū satis longo tempore uixisset, periculisq; & certaminibus plurimis conflictatus esset, tandem ad confirmandam eorum quos docuerat salutem, cruci ipse quoq; à quibusdam, qui VERBO fidei aduersabantur, affigitur: ut & in ipso non ita multum imitatio mortis Magistri sui abesset. Operæ precium etiam fuerit, Simonem Cana Gallilææ ortum, qui propter flagrātem in Magistrum suum ardorem, summamq; Euangelicæ rei per omnia curam, Zelotes cognominatus est, hic referre. Accepto enim is cœlitus adueniente sancto spiritu, Aegyptum, Cyrenem, & Aphricam, deinde Mauritaniam, & Libyam omnem, Euangelium deprædicans percurrit: eandemq; doctrinā etiam ad occiden-

Diui Thomæ acta.

B

Martyrium eius.

Iacobi Alphæi res.

Cædes eiusdē.

Simonis Zelotæ res.

ad occidentalem Oceanum, insulasque Britanicas perfert. Permultis uerò signo A
rum & prodigiorum miraculis, diuinaque doctrina CHRISTVM, ita ut debuit, ce
Martyrium eiusdem. lebrando, innumerabilibusque insuper ærumnis & afflictionibus obuiã eundo, po
strēmò & ipse incredibili quadã lætitia mortem per crucē subiens, ad Magistrũ
Iudæ Thaddæi acta. suum transijt. Non minus & diuus Iudas, non Iscariotes ille, sed alter, cui duplex cognomen fuit, Thaddæi scilicet & Lebbæi, filius quidē Iosephi, frater aũt Iacobi, qui è pinnaculo tēpli deiectus fuerat, Iudæam primũ & Gallilæã, Samariam & Idumæam, deinde Arabiæ ciuitates, nec non Syriæ & Mesopotamiæ regiones, sagena Euãgelij cæpit. Postremò Edessam peruenit, Augari ciuitatem, ubi antea alter quoque Thaddæus ex septuaginta illis unus CHRISTVM docuerat. Atque quũ ibi, si quid adhuc ex alterius illius ministerio deesset, pulcherrimè
Mors eiusdem non uiolenta. expleuisset, CHRISTVMque, simul & diuinis concionibus & operibus admirandis glorificasset, morte pacifica & quieta ad illum cõmigrauit. Matthias porrò,
Matthiæ res. qui in futuram duodenarij Apostolorũ numeri sarserat, primam Æthiopiã adijt, atque ibi à feris, infestis, immanibusque gentibus multa pertulit. Quum uerò, quæ
Martyrium eiusdem. oportuit, & uerbis & factis diuino Euãgelio annunciãdo præstitisset, & CHRISTO magnam hominum multitudinem accumulasset, animo intrepido & forti martyrij coronam suscæpit.

CAP. XXXXI.

Matthæi acta. Atthæus aũt, ex publicanis assumptus, ignea lingua non minorem quàm primarij Apostoli gratiã cõsequutus, sacrorum Euangeliorũ historiã primus Hebræis scripsit. Is quoque sanctus Apostolus, profectionibus multis ex alia regione atque gente in aliã subinde migrãs, B Euãgelio prædicãdo perfectis, ad postremùm Spiritus sancti ductu ad Anthro-
Anthropophagi. pophagorũ terrã, in ciuitatem cui nomen est Myrmenæ, peruenit: in qua Platone, sectatore suo, Episcopo declarato, ipse in quendam ciuitati proximũ collem conscendens, ut sibi gentis eius salus reuelaretur orat. Hoc ita agenti Apostolo, Dominus IESVS formosi pueri specie assistens, quùm pacem illi precatur, tum uirgam in manus ei dat. Eam, quum descendisset, in urbe ad Ecclesiæ, quam ipse & Andræas construxisset, portam plantare iubet, in arborem magnam & excelsam ilico euasuram, fructumque plurimum magnitudine simul & sapore alijs longe superiorem laturam: fontem præterea copiosum & pellucidum, cum leni susurro, ex radice eius erupturũ esse pollicitus. in quo quicunque Anthropophagi lauissent, eorum simul & uultus ad formam decentiorem compositum, & corda agresti feritate posita, ad placabilitatem & lenitatem conuersum, prorsumque eos in melius mutatum iri. Descendenti igitur, ciuitatis eius Princeps unà cum coniuge & filio (Fuluianorum patri & filio, Fuluianæ autem matri nomina erant) obuius fit. Malignis autem illi excruciabantur spiritibus. Quibus quum manus statim imposuisset, dæmones illi turbatores profugerunt. Pangit uerò & uirgam illam, & confestim ea in arborem excrescit: simulque à radice undam, quùm aspectu amœnam, tum potioni commodam, scatentem profert.

Hoc tam insigni miraculo multitudo consternata, quum eò conflueret: ille è superiore loco, patria eius gentis lingua, salutiferum eis annunciat Euangelium. Et statim ex intimo animi affectu, in eo ipso fonte, sacro lauantur baptismo: fructuque itidem arboris illius gustato, omnium pulcherrima illa mutatione perfruuntur. Fuluianus uerò statim pœnitentia ductus, & quòd multitudinem ad Apostolum confluere uideret, æmulatione sinistra accensus, grauiter id ferre, manumque militarem ad eum comprehendendum mittere. Quæ quum rein-

A re infecta rediret, ipsemet quamplurimis secum ductis, cõtra Apostolum it: atque inter eundum plaga inuisibili ictus, uisum amittit. Ibi multis precibus Apostolo exorato, oculorum quidem uim pristinam recipit, cor autem eius induratum cæcumque permanet. Nulla enim interposita mora, Apostolum clauis longis terræ affigi iubet, picique & bitumini ministri eius multa superaccumulantes sarmenta, materiamque aliam facile ignem corripientem inijcientes, ab inferiore parte eam accendũt. Cæterum ea res præter spem & expectationem in roris euadit refrigeriũ. Quod ubi multitudo uidit, Matthæi DEO aggregatur. Princeps autem è diuerso præstigias esse, quæ Apostolo accidebãt, credens, & ira exardescens, quos ex argento & auro habebat facticios Deos (duodecim autem erant) efferri iubet: eisque circum Matthæi pyrã dispositis, ut uidelicet eorum ope ignis officium suum faceret, incendere illam præcipit. Ita sarmenta quidẽ flammã corripiunt, incendiũ aũt aduersus Deos conuertitur, eosque comminuit diffluentes. Vnde simulacrum tanquam serpentis ardentis prosilit: & à tergo Principis prorepens, cũ ingenti sibilo eum persequitur, ita ut non facile illi esset in regiã suam confugere. Quapropter desperatis rebus omnibus, ille denuò ad Apostolum conuertitur, eumque, ut ab impetu consequẽtis eum serpentis liberetur, obsecrat. Apostolus autem, quòd hora iam instaret qua ad desideratum sibi CHRISTVM trãsiret, rebus omnibus postpositis, ignem increpat. atque is repentè extinguitur, & serpens ille euanescit. Principi autem extremis, quæ oportuit, mandatis expositis, omnibusque precatione confirmatis, in pace emittit spiritum, & ad CHRISTVM transit. Cuius quidem sacrum tabernaculum in aureo repositum lecto, splendidisque inuolutũ uestibus, palatio Fuluianus infert. Idque arcæ ferreę, plumbo insuper probè communitæ inclusum, demittere in mare iubet, hoc sic cogi-

B tans: Si is, qui illud ab igne conseruatum tutatus esset, ab undis quoque ut in ferrea urna positum supernataret, uindicaret, se dijs suis omnibus repudiatis, uni quem ille prædicasset DEO, per pietatis cultum seruiturum. Quum ergo ita in mare projceretur, statimque diuina id cœlitus gubernante manu in littore rursum exponeretur: populus uniuersus urbe effusus, Platone episcopo præeunte, hymnis laudibusque à Matthæo prædicatum concelebrat DEVM. Fuluianus uero rebus omnibus posthabitis, sacrum suscipit baptismũ, & Matthæi sibi nomẽ arrogat, occulto quodam arcanoque Apostoli ductu. Simulque, qui eius imperio subditi erant, omnes patriam superstitionem reijcientes, diuinũ complectuntur lauacrũ. Deinde post annos tres, episcopus quoque Plato ad sempiterna cõscendit tabernacula. Porro Fuluianus adhuc uiuẽte episcopo, alij regnũ concessit: & ipse summissæ humilitatis habitu assumpto, quùm secretioribus Christianorum initiatus est sacris, tum presbyteri dignitatem à diuo suscepit Platone. Post cuius ex hac uita decessum, ab sancto Apostolo per nocturnam uisionem admonitus atque consecratus, Episcopalem quoque assumpsit honorem. Et quum ritè sacro ministrasset Euangelio, multosque per fidem lucrifecisset DEO, uitam quoque hanc meliore alia commutauit.

Martyrium Matthæi.

Miraculum in corpore eius defuncto.

CAP. XXXXII.

SVperest nobis Ioannes dilectus ille, quique supra pectus Magistri recubuit, discipulus: cuius profectiones, in eisque miracula diuinaque opera edita, mirificosque & arcanos de DEO sermones, sicuti & aliorum discipulorũ & Apostolorũ res gestas, singillatim exponere, præterquod uirium nostrarum non est, ab instituto quod in manibus habemus opere alienum etiam esse arbitror. Sed enim historiarum monumenta produnt, diui

Acta Diui Ioannis Apostoli et Euangelistæ.

m nissimum

nissimum hunc Euangelistam, post IESVM in cœlum ascensum, cum matre DEI in ea quam ad Sion fuisse scripsimus, domo sua uixisse, usque ad illius ad Dominum migrationem. Postea autem in Asia CHRISTVM per Euangelium promulgasse, ibi'que templum Dianæ solo æquasse. Cæterum persequutionis sub Domitiano tempore exilio damnatum, & in insulam Patmum relegatum: decimoquarto Imperij illius anno, Spiritu sancto plenum, Euangeliũ ibi suum sublimẽ in modum intonuisse, sacram'que & diuinitus inspiratã Apocalypsim protulisse. A

Qui deinde post Domitiani obitum Ephesum in Asiam reuersus, quæ ibi fuẽre Ecclesias rexit, templa construẽs, clerum omnem docens, Ecclesiarũ'que sacros ministros instinctu Spiritus sancti ad perfectionem instituens. Et quum aliquã do in ciuitate quadam esset, adolescentem'que uultu quidẽ liberali & honesto, animo tamen & ingenio feruido conspexisset, Episcopum loci eius intuitus, Hunc (inquit) tanquam depositũ tibi cura & diligentia summa, sub CHRISTO atque Ecclesia eius teste, commendo. Atque ille quidem illum, nihil se in eo excolendo rerum omnium prætermissurũ pollicitus, suscæpit. Ioannes aũt Ephesum redijt. Episcopus porrò ille adolescentem domi suæ fouebat, & ad cognitionis & doctrinæ lucem ducebat. Procedente autem deinceps tempore, attentiorem illam diligentiam & curam remittit, perinde atque supremũ & perfectũ CHRISTI signaculum ei iam impressisset. Ille autem quum ante tempus potestati suæ permissus esset, atque insuperab æqualibus suis otio corruptis, præfractis, malis'que artibus imbutis, & disciplinæ omnis impatientibus corrũperetur, primùm propter illicita intempestina'que conuiuia prædatum ab eis ducitur, ac mox iterum ac tertiò ad perpetranda maleficia inuitatur. Deinde uerò quo longius, eo quoque magis sceleribus atque flagitijs assuefactus, perinde atque equus robustus frenis ruptis in barathrũ fertur. Et quum iam spe omni meliore excidisset, salutem'que ipse suam comploraſſet, latronum prędonũ'que complectitur uitam, ipse'que adeò maleficorũ manipulo tanquam dux præest: & alios feritate, cędiũ'que immanitate longè superãs, impetum subinde in uiatores ex improuiso factitat. Intercedunt anni aliquot, & Apostolus rursum ibi adest. Qui ad Episcopũ: Age, inquit, quod tibi, CHRISTO teste aduocato, credidi, mihi depositum redde. Ibi ille obstupescit, pecuniam'que à se, quam non accæpisset, per sycophantiam exigi putat. Fidem certè quidem Ioanni dicenti non habere, prorsus nõ licebat: neque rursus ad ea credenda, quorum sibi cõscius non esset, induci poterat. Vt aũt adolescentem ille, animam'que eius flagitabat, altè admodum suspirio ducto illacrymans: Iamdudum, inquit, ille mortuus est. perditus enim, & modis omnibus perniciosus homo erat: & ut caput tibi malorum eius indicem, prædo. nam Ecclesia relicta, & montem quodam occupato, prædonum ducit manum. Tum Apostolus ueste scissa, & capite suo cum eiulatu & planctu multo pulsato: Egregium sanè custodem, inquit, animæ fratris constitui. Sed equus mihi detur, & dux itineris aliquis adsit. Confestim itaque ex eo loco ab Ecclesia ire pergit: & quum ad regionem designatam peruenisset, ab exploratoribus illius comprehenditur: neque fugere cupiens, neque quidquam deprecans. Quinimo ea de causa uenisse se dicit, se'que ad ducem eorum deduci petit. Ille porrò cum ita fortè, ut armatus erat, in uia staret. Vt autẽ Ioannem paulatim ad se uenientẽ cognouit, quàm celerrimè potest retrocedit. Ioannes autem senectæ suæ, rerum'que aliarum omnium oblitus, illum consequitur, ingenti uoce clarè inclamans: Quid me fugis, iuuenis senem, patrem tuum fili, nudum atque inermem armatus? facessat metus: adhuc tibi uitæ spes est reliqua. Ego pro te CHRISTO rationem reddam: ac si opus fuerit, ipse pro tua animam meam statim projciam. Consiste, me'que à CHRISTO B

Exemplum notabile, quantũ uel ad impietatẽ intermissa, uel ad religionem sinceram obseruata disciplina Ecclesiæ ualeat.

Ioãnes Episcopo certo iuuenẽ liberalis ingenij instituendum commendauit.

Iuuenis is à se ipso per Episcopi negligentiam degenerat, & dux tãdem prædonũ fit.

Reuocatur atque reducitur ad frugem bonã iuuenis perditus.

A STO missum tibi crede. Tum ille, his auditis, primùm consistit, oculis in terram demissis: deinde arma deponit, ac tremore multo correptus acerbissimè lamentatur: accedentemq; cōplectitur Apostolum, & lacrymis, quod potuit, noxam deprecatur, genibusq; flexis dextram ad sinum Apostoli extendit. Tum Ioannes, iureiurando addito, salutem, noxæq; remissionem illi à SERVATORE pollicetur: dextram eius per pœnitentiam iam expiatam deosculatur, eumq; in Ecclesiam reducit. Ibi frequentibus orationibus, ieiunijsq; continuis cum eo uacans, suauiq; uerborum Syrene tumorem animę illius tanq; incantatione curās, non prius ex eo loco abijt, quàm ualentem illum & firmum prorsus Ecclesiæ restituit. Magnū mediusfidius ille hoc Ecclesijs pœnitentię specimen, pulcherrimumq; regenerationis exemplum, atq; adeò tropæum resuscitationis atq; restitutionis ante communem illam resurrectionem constituit. Quod sic Clemens ὁ στρωματεὺς, seu cōtextor, in cōmentario eo qui inscriptus est, Qui diues saluus fiat, ad memoriam posteritatis scriptū reliquit.

Eximium resipiscentiæ exēplum.

Pœnitentiæ ueræ formula.

Verūenimuerò, quū ad hunc locum peruenerimus, necessarium esse duxi, sacram quoq; translationem diui istius Apostoli persequi. Quū enim dudū transitionē suā ad DEVM, diemq; & horam eius præuidisset, presbyteris ministrisq; Ecclesiæ, & prætcrea quicunq; flagranti essent fide fratribus assumptis, extra Ephesiorū urbē progreditur: & cum eis in uicinū quendā tumulū, quò frequenter ire precationi operā daturus solebat, conscendit; ibi uehementius orans, Ecclesias DEO cōmendat: mox sarculis quibusdā & ligonibus celeriter sepulcrum sibi fodi præcipit: deinde eos qui tum aderant, arcanis de DEO uerbis & præceptis optimis de fide, spe, & potissimum dilectione (quippe dilectus ipse) erudit. Et corda eorum confirmans, SALVATORI Verbo cōmendat. Postremoq; illis in Domino saluere & ualere iussis,

De migratione Ioānis Euāgelistæ ex hac uita.

B ubi se crucis signo cōmunisset, in monumentū descendit: operculumq; ei imponere, & id firmius communire, denique reuerti eos postea, sepulcrum aperire, diligenterq; perspicere mandat. Hoc modo quum ille, ut uestibus sepulcralibus amictus erat, in fossam descendisset, seq; ad obitum composuisset, statim eo qui iustis debetur, sopitur somno: quum quidem ad multam senectutem post passionē SERVATORIS CHRISTI sexagesimo octauo anno peruenisset. Oportet enim nos ipsi, ac potius CHRISTO, & sapienti credere Chrysostomo,

» ad testificandam mortem eius illud adducenti: Et non dixit ei IESVS, illum
» moriturum non esse: sed, Si illum uolo manere donec ueniam (Hierosolyma
» uidelicet euersurus: uixit enim ad id usq; tempus, atq; etiam aliquanto, ad Tra-
» ni scilicet ætatem, longius) quid ad te?

Exponitur locus ille, Si uolo eum manere donec ueniam. Ioan. ult.

Et Ioannes quidem ita diem suum obijt. DEI autem ineffabilis atq; inuestigabilis gloria, ea quam ipse solus nouit, hora illucescens, corpus eius terrenū & corruptibile in immortale & incorruptibile (ô miraculum ingens) transmutauit, & in diuinum paradisum, itidem ut omnibus laudibus celebrandam DEI genitricem, quæ per gratiam mater eius fuit, recæpit. Decebat quippe & ipsum, qui matris loco incorruptā, semperq; virginē habuisset, & dilectus in primis mirificè CHRISTO fuisset, fraterq; adeò immortalitatis promptuarij extitisset, paulatim quodammodo immortalitatis participem fieri. Porrò die sequenti, quibus id commissum fuerat, ita ut præceptum acceperant, ad monumentum uenerunt: operculoq; eius auulso, nihil ibi aliud quàm sepulcralia lintea repererunt. Atq; hæc quidem de Ioanne.

De limorum Apostolorum Petri, Pauli, Ioannis, martyrijs Tertull. de Præscriptionibus hæreticorum: Felix, inquit, Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Ioannis exitu coronatur: ubi apostolus Ioannes, posteaquam in oleum igneum demersus, nihilq; ibi passus, in insulam relegatur. Loquitur autem de Ecclesia Romana.

CAP. XXXXIII.

A

Acta Sancti Marci Euangelistæ.

CAeterum Marcum quoq; & Lucam, etiamsi inter Septuaginta illos numerentur, adiungere tamē istis uisum est, quòd alter quidē Petri, alter autem Pauli fuerit discipulus. eosq; ut Euangelistas, maximis duobus Euangelistis connumerare conuenit. Sed enim de Marco, eiusq; in Aegypto prædicatione, in hoc ipso libro antea à nobis satis est dictū. Is enim Petri * ex sorore nepos, imperāte Tiberio, Aegypto & Libyæ Barbariæq; uniuersæ, CHRISTI uerbum euangelizans annunciauit, Euangelium suum dictante atq; cōprobante Petro scripsit, apud Cyrenæos & Pentapolitanos quàm plurima admiranda fecit, Ecclesias construxit: clerum & Episcopos, atq; alia insuper quæ opus erant, ritè & ordine constituit. Et tandem Alexandriam est reuersus: ubi cum quibusdam frātribus, in loco cui Buceli nomē erat, habitauit, liberè CHRISTVM deprædicans. Atque tum ibi cultores idolorum repentè impetum in eum faciunt, funibus pedes constringunt, atq; ita crudelem in modum per urbem raptant. Itaque corpus eius saxis allisum, admodum conscinditur, & sanguis ex eo abundè profluit. Deinde carceri uirum sanctum includunt. Ibi ei apparet Dominus, futuram illi gloriam renunciās. Denuò autem ex carcere extractum, per plateas immanissimè trahunt. Atq; ad hunc modum raptatus, tandem spiritum DEO commendat: corporis ingentibus gratijs, animæ uirtutibus mirificè collucentibus atq; correspondentibus. Fuit autē is staturæ & * ætatis statæ, atq; semicanus.

** ἀδελφιδοῦς*

Martyrium eiusdem.

** μετρίας καὶ μεσαιπόλιος.*

Diui Euangelistæ Lucæ res.

Lucas autē Antiochiæ, quæ in Cœlesyria est, ortus, medicus simul & pictor egregius, Thebis, quæ urbs septē habuit portas, ad Paulum uenit: atq; ibi nuncio errori patrio remisso, ad CHRISTVM accessit, pro corporum curatore animarum medicus factus. Euangelium is suum Paulo præeunte scripsit, atq; itidem Apostolorum acta. Cum Paulo autem Romæ quum fuisset, in Græciam est reuersus, plurimosq; ibi diuinæ doctrinæ & cognitionis luce illustrauit: & tandem à diuini uerbi contemptoribus * ex fructifera oleæ arbore suspensus, quòd aridi ligni unde crux fieret copia non esset, DEO spiritum commendauit: quum octuaginta, ut dicitur, annos natus esset. Vbi autem corpus eius inter alia complura monumēta sepultum esset, fidelium oratione est indicatū. Salubria enim DEVS collyria cœlitus in monumentum eius demisit: ad indicium, ut opinor, curæ sanationisq; eius. Vnde etiam sepulcrum eius à fidelibus omnibus est cognitū. Fertur is quoq; primus, CHRISTI, & quæ eum ita ut DEVM decebat genuit, matris, atq; item principū Apostolorū effigiē pingendi arte adūbrasse. Vnde in omnē deinde habitabilē orbē tam uenerandū & preciosum opus est illatū. Reliquias quidē certè eius, honore quouis dignas, Constantius, Constantini magni filius, per Artemium, maximū illum martyrē, Thebis, sicuti etiā qui primus ad Apostolatū est uocatus, Andreę, Patris ex Achaia, & itidem Timothei apostoli ex Asiæ Epheso, in cognominem patri suo urbem translatas, templo sanctis Apostolis sacro intulit. Verùm de diuinis CHRISTI discipulis hæc dicta sufficiant. In tertio enim deinde libro, de reliquis Apostolis, eorumq; successoribus, & quæ quisq; eorum reliquerit scripta, historiam texemus.

B

Martyriū eiusdem.

** ἐπὶ κατακάρπου ἐλαίας δένδρου.*

Lucas Christi, et matris eius, Petri quoq; et Pauli Apostolorum effigies depinxit.

Diuorum Lucæ, Andreæ et Timothei corpora, Constantinopolim perlata.

In præsentia illa persequenda ueniunt, qui nam fuerint CHRISTI Apostoli: qui ex ijs coniuges fuerint, qui rerum à CHRISTO gestarum monumenta ediderint, qui etiam epistolas: quæ item scripta, ut irrefragabilia & testamentaria, Ecclesia recęperit: quæ etiam ut spuria & adulterina reiecerit.

CAP.

CAPUT XLIIII.

A ATque equidem duodecim fuerunt Apoſtoli: ſeptuaginta aũt diſcipu
li. Et præter hos, innumerabiles alij. Quandoquidem uerò multi, qui
fuerint Apoſtoli ignorant, faciendum putaui, ut ſacra eorum nomina
ſcripto huic insererem. Coryphæus itaq; & princeps chori eius, eſt Pe *Apoſtoli*
trus. Secundus, frater eius Andreas. Tertius, Iacobus, qui Zebedæi eſt dictus. XII.
Quartus, Ioannes frater eius, dilectus ille, & uirgo, qui ſupra pectus Magiſtri re
cubuit. Quintus, Philippus. Sextus, Bartholomęus. Thomas, ſeptimus. deinde
euangeliſta Matthæus, octauus. Nonus poſt hos, Iacobus Alphęi filius: non al
ter ille frater Domini. Decimus, Iudas, qui item Thaddęus, atq; etiam Lebbęus
eſt dictus: is filius quidem fuit Ioſephi ſponſi, frater aũt Iacobi quem fratrẽ DEI
dixere. Vndecimus horum, Simon Zelotes. Duodecimus, proditor Iudas: qui
quũ inexplebili auariciæ cupiditate crepuiſſet, Matthias duodenariũ expleuit
numerum. Et ij quidem ſunt reuera CHRISTI diſcipuli. Paulus uerò, electio-
nis uas, neq; inter duodecim, neq; inter ſeptuaginta recẽſetur: ſed in omnibus is
eſt & ante omnes, & cũ omnib: quippe qui cœlitus uocatus ſit, & ſupra omnes
præcipuè diuino Euangelio propagando laborauerit. Ex his coniugium ſunt
amplexi, ut quidem Clemens contextor, in tertio libro eorũ commentariorum
quos στρωματεῖς inſcripſit, tradit: in oppugnatores namq; coniugij acrius inue-
» hens, ſic uerbis hiſce utitur: An iſti tandem Apoſtolos quoq; reijcient? Petrus *Qui nam ex*
» ſiquidem & Philippus liberis creandis operam dederũt. Philippus porrò filias *Apoſtolis con*
» etiam ſuas uiris in matrimonium locauit. Paulus quoq; non ueretur in epiſtola *iuges fuerint.*
» quadam * comparẽ ſuam ſalutatione compellare: quam quidem ille propterea *τὴν αὐτοῦ σύζυγον*
» ſecum non circumduxit, ut facilius ei expeditiusq; eſſet VERBI miniſterium.
» De diuo ſanè Petro, in ſeptimo quoq; eorum quos diximus, libro: Beatus Pe-
B trus, inquit, quum uxorem ſuam ad mortem abduci uideret, ſimul & ingenti eſt
» uoluptate affectus, * propter uocationem eam reditumq; in patriã eius. & pul- *τῆς κλήσεως*
» chrè admodũ eam alloquutus atq; cohortatus eſt, ac de nomine quoq; ita com- *χάριν, καὶ τῆς*
» pellauit: Memineris, ô mea, Domini obſecro. Et talis quidem beatorũ hominũ *ἐπ' οἶκον ἀνακο*
coniugij fuit ſtatus: tam perfecta eorum qui ſibi eſſent chariſſimi inter ſe, animo- *μιδῆς*
rum affectio. Sed & Polycrates, eccleſiæ Epheſiorum epiſcopus, ad Victorẽ
Romanum epiſcopum ſcribens, Philippi, filiarumq; eius, atq; Ioannis Euange-
» liſtæ meminit, hiſce quodãmodo uerbis: Etenim in Aſia magna profeſsionis no
» ſtræ conquieſcunt & dormiunt * initia, quæ reſtituẽtur atq; reſuſcitabũtur die *στοιχεῖα*
» extremo aduentus CHRISTI, in quo cum gloria è cœlo ueniet, & ſanctos om-
» nes reſuſcitabit: Philippus uidelicet, ex duodecim Apoſtolis unus, qui Hierapo
» li dormit: & duæ item filiæ eius, quæ uirgines cõſenuerant. Et alia præterea filia
» eius, quę in ſpiritu ſancto uitę curſum peregit, Epheſi quieſcit. Itidemq; Ioannes
» qui ſupra pectus Domini recubuit: quiq;, quòd ſacrorũ antiſtes eſſet, * inſigne *πέταλον*
» Epiſcopale geſtauit, teſtis & doctor egregius, Epheſi dormit. Quin & Caius,
cuius paulo antè meminimus, his ſimilia ad Proclum quendam ita ſcribit: Poſt
» hunc propheti ſſæ quatuor, Philippi filię, Hieropoli in Aſia fuere: ubi earum, pa
» trisq; etiam eſt ſepulcrũ. Mentionẽ itidem in actis Apoſtolicis diuus Lucas
facit alterius Philippi, non Apoſtoli, filiarũ, ut prophetici illæ ſpiritus gratia fue
rint condecoratę, quum Cæſareæ Palæſtinæ adhuc cum patre ſuo eſſent, in hęc
» uerba ſcribens: Venimus Cæſareã, & ingreſsi in domum Philippi euangeliſtę,
» unius ex ſeptẽ, apud eum manſimus. ei erant filiæ quatuor prophetantes. Mul *An diuus Pau*
tis aũt, eisq; magnis apud nos uiris, non uidetur Paulus coniugẽ habuiſſe: idq; *lus coniux fue*
rit.

 exuer-

ex uerbis eius, quibus uirginitatem & cœlibatum commendat, colligunt, quum A
» dicit: Peruellem equidem omnes esse, ut ego sum. Illud uerò, Salue mihi & tu compar: non mulieri, sed uiro cuipiam, ita fortasse nominato, dictum putant.

CAPUT XLV.

De legitimis & Canonicis Apostolorum scriptis.

Vcusque de duodecim Apostolorũ nominibus, & qui inter eos mariti fuere, diximus. De ijs uerò qui scripta post se reliquerunt, quæ legitima & testamentaria habentur, & de sacris quatuor Euangelijs, ac diuinis Apostolorum actis, tum aũt de epistolis catholicis, simul & alijs, insuper & de ordine earum, atque etiam quæ Ecclesia ut notha & illegitima repudiauerit, reliquum est ut scribamus. Ac primùm quidem de diuinis Euangelijs est dicendum. Itaque de rebus SERVATORIS & Domini nostri, duos ex duodecim Apostolis tantum, historiam scripsisse scimus, Matthæum & Ioannem. Et ex septuaginta illis itidem duos, Marcum & Lucam. Omnes autẽ isti necessitate quadam ad scribendum adducti esse uidentur. Statim enim primus Matthęus publicanus, Hebræis salutifero VERBO prędicato, quandoquidẽ aliò ad gentes ire maturabat, sermone patrio euangelium suum, quindecimo post CHRISTI ascensionẽ anno scripsit: atque id eis relinquẽs, absentiam suam profectus scripto prȩsenti compensauit. Longo deinde intercedente tempore, Marcus & Lucas euangelia sua, iussu Petri & Pauli cõposuerunt. Ioannes aũt, qui prius sine scripto uerbũ deprædicasset, post triginta sex à CHRISTI ascensione annos, postremus omniũ creditur ad scribendum descendisse, tali ei præbita causa & occasione.

Euangelium Matthæi hebraicè scriptũ.

Qua ratione Ioãnes ad euãgeliũ suũ scribendum fit adductus.

Trium priorum Euangelistarum libri passim iam publicati erãt. Qui quum in Ioannis quoque manus peruenissent, recipiendos eos esse censuit, fidem illis ueritatis attestatus: desiderari tamen in eis quædam dixit, quæ SALVATOR initio B prædicationis gessisset. Etenim tres illi, res tantummodo CHRISTI unius anni, à uinculis Ioannis exorsi, prosequuntur, id quod in principijs scriptorum suorum indicant. Siquidem Matthæus post expositum quadragesimale ieiunium,
» & quæ id consequuta est tentationem, ab eo tempore scriptum suum texit. Au-
» diens enim, inquit, IESVS, quòd Ioannes traditus esset, reuersus est ex Iudæa in
» Galilæam. Consimiliter & Marcus scripsit: Postquàm autem traditus esset Io-
» annes, uenit IESVS in Galilæam. Itidem porrò & Lucas, priusquàm res CHRISTI narrare incipit, de Ioanne & Herode, quomodo is illum in carcerem coniecerit, cõmemorat: ac deinceps CHRISTI acta exponit. Proinde apostolus Ioannes, rogatus, tempus quod Ioannis uincula prȩcessit, & res in eo à SERVATORE actas, in euangelium suum retulit. Atque id ipse disertè & uariè ostendit, ali-
» quando quidem dicens: Hoc initium miraculorum suorum fecit IESVS. Nonnunquàm autem inter medias IESV res, Baptistæ tantum faciens mentionem,
» pluribusque eas persequens, ut ibi, Quum ille adhuc baptizaret in Aenon ciuita-
» te prope Salim: & alibi item, quum illud infert, Nondum enim Ioannes conie-
» ctus erat in carcerem: hoc apertè confirmat. Satis igitur constat, Ioannem quidem res CHRISTI ante Baptistæ uincula utplurimùm prosequutum esse: reliquos autem tres, quæ post id tempus ab eo sunt actȩ, scripsisse. Quapropter quibus ista accurata ratione obseruabuntur, minimè dissidere inter se Euangelistæ uidebuntur: si hic quidem priores CHRISTI res, quas illi prætererant, complectitur, illi autem posteriores commemorant. Ostendit id satis, quod Ioannes quidem SERVATORIS genealogiam carnalem præterijt, à Matthæo & Luca antehac expressam. Theologiam autẽ & diuinam generationem eius, tanquam illa longè præstantiorem, & sibi à Spiritu sancto reseruatam, ab initio Euangelij

A Euangelij sui explicat. Fortasse autem & alias quasdam causas afferre quis possit, quare Ioannes Euangelium suum scribendi consilium cœperit. Quòd enim illi præcipuum illud resuscitati Lazari miraculum, maximũ futuræ resurrectionis specimen omiserunt, neq; ueram illam Theologiam principioq; carentem generationem, tum aũt neq; suprema morituri SALVATORIS mãdata, testamenti instar obtinẽtia, attigerũt, satis causæ habuisse uidetur, quur ad illa tria euangelium suum adderet. Marcus aũt, qua adductus causa suum quoque scripserit, paulo antè in quindecimo libri huius capite retulimus. Quũ enim Petrus aduersus Simonem fortiter rem gereret, uastitatiq; illius obuiam iret, ac simul occidentali oræ lucem inferret, tantum concionum suarum in animos auditorũ immisit desideriũ, ut uiua uoce contenti esse non possent. Quamobrem illi Marcũ, qui tum Apostolum comitabatur, rogarunt, ut conciones à Petro habitas, in monumentum scriptis relatas, ipsis relinqueret. Delectatus est Apostolus tam propenso illorum desiderio, & Marco euangelium dictauit, atq; ut id in Ecclesijs deinceps legeretur sanxit. Talem causam euangelij secundum Marcum recenset Clemẽs, in sexto Dispositionum libro: atq; itidẽ Hieropolitanus episcopus Papias. Lucas porrò in initio statim scripti sui, consiliũ quo ad scribendum peruenerit, exponit. Dicit enim, Plures quidẽ, de quibus ipse certò edoctus esset rebus, temerè scribere ausos fuisse: se autẽ dubijs ancipitibusq; libris reiectis, & sermonũ ueritatis certitudine perceptа, quippe qui cum Paulo & cæteris Apostolis uixerit, illorumq; hisce de rebus colloquijs, conuictu, & familiari cõsuetudine sit adiutus, necessariò ad conscribendũ euangeliũ adductũ esse. Hæc germana sunt et natiua Apostolorũ euãgelia, iam inde ab initio promulgata, & quæ indubitatæ certæq; fidei in Ecclesia habentur. Lucas ucrò & actorum Apostolicorum composuit librũ, Pauli (ut aiunt) iussu. Atque equidẽ duo ex duodecim, & duo item ex septuaginta discipulis & Apostolis, quatuor euangeliorũ scripturam absoluerũt. Porrò diuus Iacobus, frater Domini, duodecim tribubus unã Catholicã conscripsit epistolã: duas itidẽ Petrus, & tres diuinus Ioannes: unam aũt Iudas, Iacobi, fortasse aũt & Domini dicẽdus, frater. quas numero septẽ uniuersas, ut germanas atq; natiuas, dudũ Ecclesia recepit, & in numerũ Noui testamenti uernaculorũ librorũ q̃maximè retulit: sicuti etiam quatuordecim diui Pauli epistolas, qui simul & uerborũ & sententiarũ apparatu instructissimus, nihil sibi præterea scribendum esse duxit, quum quidem innumeros de rebus arcanis & ineffabilibus potuisset componere libros: quippe qui in tertium usque cœlum raptus, & in paradisum diuinis uoluptatibus affluentem sublatus, maximas ibi, quæ dicere non est, res audiuerit. Deinde & Ioannis Apocalypsim nouimus Ecclesiæ postremùm traditam. Alia autem, præter hæc, omnia illegitima sunt, & adulterina. Ordo autem librorum simul, quum causam editionis authoresq; eorum exponerem, à me recensitus est.

Qua occasione Marcus Euangelium suũ scripserit.

Quo consilio suum quoque Lucas ediderit.

B *Acta Apostolorum à Luca etiam composita.*

De epistolis Catholicis.

Item Paulinis.

Apocalypsis Ioannis.

CAPUT XLVI.

QVandoquidem uerò apud antiquos quidam, ex eis libris quos retulimus, Ecclesiæ certò traditos, obelisco quosdam confoderunt: de ea quoque re ubi pauca dixerimus, & quæ Eusebius Pamphili tradiderit adduxerimus, secundo huic tomo finem imponemus. Ac de quatuor quidem quæ dicta sunt Euangelijs, nemo ad huc ad hunc usque diem controuersiam mouit, omnesq; ea germana & natiua esse sunt professi. Idem quoque de Actorum libro dicendum. De quibus autem addubitatum sit, hæc sunt. Prima inter Catholicas Iacobi, fratris Domini: & septima Iudæ, fratris

De scriptis Canonicis noui testamenti, quorũ authoritas in dubiũ est uocata.

eius: item posterior Petri epistola. De his enim anceps apud antiquos fuit opi- A
nio. Præterea ex tribus quæ dicuntur esse Ioannis, extra primam, reliquis dua-
bus aliquandiu non integra data est authoritas. nam alterius Ioannis presby-
teri esse creditæ sunt, qui Ephesi post Ioannem Ecclesiæ præfuerit: ut Papias
Hieropolita dicit, duo monumēta Ephesi esse memorās, unius atq; alterius Ioan
Duo Ioannes. nis. quorum unius, Presbyteri dicti, discipulū seipsum nominat. Recēsens enim
Apostolorum seniores, & duorum istorum meminit, ita inquiēs: Quod si quan «
do quispiā, qui seniorum Apostolorū sectator fuisset, aduenisset, illorū require- «
bam uerba & sentētias, quid scilicet Andreas dixisset, aut Petrus, aut Philippus, «
aut Iacobus: aut quid Ioannes, Matthæus, aut alius quisq; Domini discipulorū: «
quæ item Aristion, aut Ioannes presbyter. Non enim libris tantū me, quantū ui «
ua uoce adiuuari credebam. Eius igitur presbyteri ecclesiæ Ephesiorum secun «
[illegible] dam & tertiam epistolam, & Apocalypsim insuper, nonnulli esse » somniarūt.
Pauli aūt epistolarum, præterq; quæ ad Hebræos est, omnes indubiæ, certæq;
De epistola ad Hebræos. permāsere authoritatis. Et Clemens Romanus, quùm mentionē eius ipsius epi-
stolæ facit, tum authoritatibus etiam locorū quorundā qui in ea sunt, decenter
utitur. Vnde satis apparet, nō nouā eius esse editionē, rectéq; inter reliqua Pau
li scripta censeri. Causa quidē, quod de eius authoritate sit addubitatū, illa esse
uidetur: quòd non itidem, ut in alijs suis epistolis fecit, diuus Paulus nomē ei su
um præfixerit. Id uerò factum, ne in ipso statim procemio, tanq; ab eis desciuis-
set, eos perturbaret. Quapropter rectè nomē suum omisit, pręsertim quū sermo
Hebraicè ea scripta. ne patrio ad Hebręos eam Apostolus scriberet. Quam deinde alij quidē à Luca
Euangelista, alij uero à Clemente, quod uerisimilius est, uersam esse asserūt. Per-
similis enim est epistolæ ad Hebræos stylus, per omnia, Clemētis epistolę. Sen-
tentiæ pręterea utriusq; non admodū inter se differūt. Sed enim libri ij, tametsi B
controuersi ab antiquis sint habiti, postea tamen in omnibus quę sub cœlo sunt
Ecclesijs, authoritatē sacrosanctā & irrefragabilē obtinuerūt, & tanq; principia
Illegitima & adulterina scripta. atq; elementa pietatis nostræ sempiterna permanserunt. Cæterū illegitima &
adulterina omnino scripta esse, scire debemus: Prædicationē, quæ dicitur, Petri,
& quod secundū eum est Euangeliū: Actorū item eius librū, & quę sub nomine
eius circūfertur Apocalypsim. Accepimus uerò inter ambiguæ quoq; authori
tatis scripta esse, actorū Pauli librū: & eum qui Pastoris habet titulū, quē Hermę
quidā ascribūt ei, cui in epistola ad Romanos Paulus salutē nūciari iubet. Non-
nullis aūt is admodū uidetur esse necessarius, eis præcipuè qui prima pietatis di
scunt rudimenta, multū afferens maturi fructus & utilitatis. Non pauci quidem
certè apud antiquos eo sunt usi. Inter adscititia etiam est Barnabæ, quæ circum
fertur, epistola: & quę dicuntur Apostolorum doctrinæ. Eodem quoq; loco ha
bendum, secundum Hebræos Euangeliū: quo in primis, qui in CHRISTVM ex
Hebræis crediderūt, sunt delectati. Verūenimuerò necessitas quædā nobis im
posita erat, ut mentionem inferremus librorum eorum, qui uel ex professo per
ueram constantemq; traditionem ab Ecclesia accepti, uel cōtrouersæ quidē fue
re authoritatis: plurimorū tamen temporū usu & pręscriptione comprobati, in
testamētariorum atq; canonicorum scriptorum numerum relati sunt: ut scilicet
norimus, quæ legitimæ & propriæ sint Ecclesiæ scripturæ, & quæ item ab ea
quę falso nominatur sciētia, in primariorum referuntur Apostolorum, Petri pu
ta, & Thomæ, & Matthiæ, & fortasse aliorum etiā quempiā, Euangelia & acta
Apostolorum cōplectentes. quales sunt, quæ Andreæ & Ioannis pręferunt no
mina: quarum nullus Apostolicorum successorum, aut Ecclesiasticorum dein-
ceps scriptorum mentionem facit. Stylus quoq; earum longè ab eloquutione &
more

A more Apostolico abest. Et institutum etiam atq; sententia earum, expectationi ei quam titulus promittit, minimè respondet, & à recta ipsius ueritatis doctrina longissunè excidit. Vnde astruere licet, scripta talia à uiris dæmonum malorum intemperijs agitatis esse cōficta. Quam ob causam ea ut adscititia & adulterina, attingenda non sunt, sed omnino potius detestāda, & modis omnibus quàm maximè fugienda: atq; alijs illis tantùm, ut diuinitus inspiratis incumbendum, atq; simpliciter ita ut etiam scripta sunt credendum. Diuini siquidem Apostoli, sanctitate uitæ supra naturæ captū conspicui, & omni genere uirtutis in animis suis exornati, quamuis alioqui ore rudi sermoneq; incompto, fiduciam tamē ex concessa eis cœlitus ui & gratia spirātes, Magistri sui doctrinam oratione ad persuadendum composita promulgare neq; sciuerunt, neq; adeò tentarunt. sed Spiritus sancti res longè maximas efficiente uirtute, & miraculorū operibus demonstrationum & probationum loco utentes, & artificiosæ uel loquutionis uel scriptionis rationem nullam habentes, cœlestem disciplinam annunciarūt. Idq; ita fecerunt, quòd se maiori cuidam, quàm quod hominū assequeretur captus, ministerio inseruire scirent. Cæterū de Clemente & DEIfero Ignatio, Polycarpo, & Iustino, alijsq; Apostolorum successoribus, & quæ scripta ij Ecclesiæ reliquerint, in sequenti commemorabimus historia. Atq; equidē acta Apostolorū & obitus, quo ex duodecim illis quisq; ad DEVM trāsierit, scriptaq; eorū germana & canonica, sic se, ut diximus, habent. Finem uerò iam secundo quoq; tomo huic, qui necessariò in tantam à decimonono Tiberij, usq; ad quartumdecimū Neronis annū, quo Apostolorū principes Petrus & Paulus martyrij receperūt coronā, euasit magnitudinē, impono. Cōtinet aūt annos triginta septē: quū quidem à mundo condito quater millesimus quingentesimus septuagesimus quintus, à CHRISTI autem natiuitate LXX. omnino peractus esset annus.

Simplici & rudi sermone atque stylo in doctrinis et scriptis suis usi sūt Apostoli.

Quot annos liber hic complectatur.

Annus à natiuitate Christi Saluatoris 70. incidit in tempus Imperij Cæsarum Ser. Sulpit. Galbæ mensiū 7. M. Syluij Othonis mens. 3. dier. 5. & A. Vitellij mens. 8. dier. 10.

TERTII TOMI CAPITA.

Ut Si-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus III.

CAPUT. I.

A ECTÈ equidē, ut puto, nobis secūdus tomus est absolutus, qui Apostolica acta & scripta, ita ut decuit, complexus, * secūdo loco primas præ reliquis tulit. In tertio aūt, qui nunc nobis in manibus est, primā illorum successionem exponemus: Quomodo scilicet diuini VERBI prædicatio per uniuersum orbē increbuerit, & qui uiri maximis quibusq; Ecclesijs præfuerint. Cōtinebit is quoque eam, quæ totam ubique Iudæorum gentem, metropolimq; eorum Hierosolyma sustulit, internecionē: nec nō Ecclesiasticos scriptores atq; doctores, qui post occidionē eam floruerunt, & qui ex illis certamine fortiter & generosè peracto martyrij tulerunt coronam, quiue rursus falso nominatæ scientiæ præierunt duces.

Dicendorum propositio.

Itaq; diui Apostoli, sicuti diximus, per omnem dispersi terram, prouincias orbis ad Euangelium prædicandum sorte partiti sunt. Petrus quidem Hierosolymis primùm, deinde Galatiæ & Bithyniæ, nec nō Asiæ superiori, Cappadociæ, & Italiæ cunctæ uerbum prædicauit. Ioannes autem in Asia annis pluribus quum docuisset, diem tandem suum obijt. Andreæ porrò, quæ sunt ad Euxinum oræ, Scythia uniuersa, Byzantium, Macedonia, & Græciæ continens, prouinciæ fuere. Thomas uerò Parthis, Indis, & insulæ Taprobanæ Euangelium promulgauit. Aegyptum & Libyam alius, alius item extremas Oceani regiones & insu-

In quibus orbis terrarum partibus ex Apostolis quisq; Euāgeliū prædicauerit.

B las Britanicas sortitus est. Quas prouincias propè omnes tanquam cœlestis quædam uolucris, Paulus orbem habitabilem circumcirca peragrans, peruolauit: & ab Hierosolymis exorsus, usq; ad Illyricum summa cura & fide ueræ pietatis doctrinā disseminauit, firmissimaq; Ecclesiæ fundamenta iecit. Horum aūt * æmulatores adeò multi fuere, ut eos numerare facile non sit, qui nimirum abunde satis & de VERBO & de Spiritu quū percæpissent, ut fundatas ab illis ipsi construerēt Ecclesias, idonei iudicati sunt, qui Domini pascerēt gregē, atq; in Apostolorū succederēt locū, accuratè probeq; ab illis ipsis Apostolis eruditi. Quapropter ij quoq; magno animo salutifera regni cœlorū semina passim seuerunt. Acri enim uehementiq; ueræ philosophiæ amore perciti, primùm iuxta salutare præceptū egenis substantiam facultatesq; suas distribuere: ac deinde pia quadam ambitione ducti, alijs quoque inobedientibus adhuc fidei uerbo gentibus, diuinorū oraculorū prodidere doctrinā. Atq; ubi in recens iactis fundamētis, Ecclesijsq; institutis, pastores ordinassent, aliò ipsi se cōtulere. Et gratia DEI miraculis uberrimè diffusa, nationes simul totas ad fidē pertrahebat. Longū aūt esset omnes, quicūq; primæ Apostolorū successionis tēpore per habitabilē orbem pastores Ecclesiarū Apostolicā & Euangelicā suscēpêre functionē, singillatim recēsere. Satis aūt fuerit ex multis paucos referre, quos etiam monumēta Apostolicæ Ecclesiæ indicauere. Primus equidē diuus Paulus, compluriū in Epistolis suis meminit, quos & cooperarios & cōmilitones uocat. Sed & Lucas non

Successores Apostolorum.

paucos

paucos nominatim laudat: qualis Timotheus ille est, qui primus Ephesi sorti- A
tus est Ecclesiam, sicuti & Titus Cretæ. qualis etiã Barnabas, & Lucas ipse, Marcus & Crescens, qui in Gallijs Ecclesiã rexit. Pręterea ex Areopagitis sapientissimus Dionysius, qui etiã Athenis metropolitanę pręfuit Ecclesię. Linus item, & sacer Clemens, diuinus Ignatius, admirandus Apollos. Item septuaginta illi omnes, atq; etiam alij, quos oratione recensere facile non est.

CAP. II.

Vi uerò magnarum Ecclesiarum præsides fuêre, ij sunt. Post Petrum Romę primus Episcopatum suscępit Linus, cuius Paulus in ea quam Roma ad Timotheum scripsit epistola, mentionem facit. Hic quum annis duodecim Episcopale administrasset ministeriũ, Vespasiano, filioq; eius Tito imperãtibus, Anacleto id relinquens, uita excessit. Secundo porrò imperij Titi anno, Anacleto, qui totidem annis magnificè Ecclesiam ibi gubernauerat, successit sapiens ille Clemens, illustri genere clarus, & ad Cæsarum gentem ortum suum referens: de quo paulo pòst plura. Hunc cooperariũ suum fuisse, ad Philippenses scribens testatur Paulus: Cum Clemẽte, inquiens, & reliquis cooperarijs meis, quorum nomina in libro uitæ conscripta sunt. In Alexandrina autem Ecclesia, post diuum Marcum Euangelistã, Episcopatum primus obtinuit Anianus. Quarto autem Imperij Domitiani anno, quum uiginti duos annos Ecclesiæ pręfuisset, uita est defunctus. Post hunc Abilius sedẽ eam recæpit: qui quum eam tredecim ritè gubernãs annis obtinuisset, Cerdoni eam successori reliquit. Antiochenam aut, post Petrum & Lucã, primus Euodius gubernauit. Ab hoc secundus fuit Ignatius. is quum annos nouem Episcopatũ decẽter omnino ibi administrasset, Romæ tertio Traiani anno bestiarum denti- B
bus est commolitus. Huius successoris, numero ab Apostolis tertij, nomẽ erat Heros. In Hierosolymitano uerò episcopatu, quẽ frater Domini Iacobus triginta annos tenuerat, post Hierosolymorum euersionem, Simeon Cleopæ filius, qui * patruelis SERVATORIS fuisse dicitur, illi successit. Tertius ibi ex ordine Iustus, eorũ qui ex Iudæis tum crediderãt unus, episcopus fuit. qui quidẽ Episcopi ad Traiani usq; tẽpora functionẽ suã perduxerũt, quũ adhuc in uiuis esset dilectus ille discipulus. Quo tẽpore & Polycarpus Smyrnæ in Asia floruit, ab eo ipso Ioanne episcopus creatus. Papias quoq; tum Hieropolita, in sua ipse patria Episcopatus magistratu est functus: uir quùm eloquẽtia clarus, tum sacrarum literarum quàm maximè peritus. Sed & Quadratus ea ætate prophetico dono, unà cum Philippi filiabus enituit: & alij præterea plures, Apostolica gratia illustres atq; conspicui, Apostolorumq; successionem sortiti. Cæterũ de Clemente, Ignatio, Polycarpo, & Papia, quæ par erit deinceps in hoc ipso libro narrabimus. In præsentia enim ea tantum, quæ ad primam Apostolorum successionem pertinent, ostendere instituimus.

Petri successores in Ecclesia Romana.

Successores Marci in Ecclesia Alexandrina.

Petri & Lucæ in Antiochena.

Iacobi fratris domini in Hierosolymitana.

ἀν ψ. ισ. *Cleopam fratrem fuisse Iosephi spõsi uirginis matris, Egesippus contestatus est. Infr. ca. 0.*

Polycarpus Smyrnæ episcopus.

Papias Hierapolitanus.

Quadratus propheta.

CAP. III.

Vnc uerò operæpreciũ est referre, quomodo Iudæorum aduersus Romanos motum sit bellum: quæ causæ simul & prodigia Hierosolymorum præcesserint euersionẽ: & quomodo tandem ea urbs perpetratæ in CHRISTVM impietatis, in sanctis uæcordię pœnas luens, sit euersa. Atq; equidẽ quæ sub imperio Neronis, & ante id Felice post Pilatum Iudæã prouinciam obtinente, Iudæis acciderint clades, quum Pontifices ciuilibus armis contra se inuicem & aduersus primores ciuitatis armarentur, & unusquisq;

Clades Iudæorum sub Nerone, impendentis eorum excidij quasi proœmia.

A unusquisque eorum ad res nouas spectans, ducẽ se ipsum constitueret, nemine id prorsus prohibente: quumque summa esset & Antistitum impudentia, & rebellium sicariorum licentia: tum autem quum Pontifex Ionathas & multi insuper alij praeclari uiri clàm occiderentur, denique quum pseudopropheta Aegyptius quamplurimis seductis triginta millia hominum perderet, & reliqua in perturbato ciuitatis statu, nemine uel imperandi uel parendi officium praestante, committerentur, in proximo exposuimus libro. Decimo sanè imperij Neronis anno maximum exortum esse bellum, magnamque uniuersae Iudaeorum genti accidisse calamitatem, Iosephus commemorat [a]: & praeter plurima alia detrimenta, circiter decem millia eorum qui honores magistratusque apud Iudaeos gesserunt, flagris concisos Hierosolymis, & tandem in crucem actos à Floro: grauem praeterea tumultum contra Iudaeos per omnem Syriam motum esse tradit, quum ex uniuersa gente plerique à ciuitatum incolis non aliter atque ab hostibus tam crudeliter caederentur, ut passim in ciuitatibus loca omnia conspicerentur iacentium insepultorum cadauerum plena, puerorum simul & senum, mulierum quoque, quarum ne pudendae quidem partes contectae fuissent. Et quamuis tota ea prouincia innumeris esset referta cladibus, omnem tamen casum atque calamitatem longè superabat, quę propter perpetrata cuique scelera, per minas denunciata fuerat euersio. Haec quidem bellum praecessisse, Iosephus scribit. Sed enim quũ Iudaei apertè Romanis rebellarent, Nero contra eos ira exarsit, & Vespasianum filiumque eius Titum ex Achaia & Italia cum exercitu ualido & insolenti aduersus Hierosolyma, urbis eius obsidione illis mandata, misit. Vespasianus porrò ex plerisque, quas à Iudaeis retulit uictorijs, gloria parta, bellum id magis magisque prosequutus est. & Iudaei non tantum contra Romanos, uerumetiam contra CHRISTVM ipsum arma sumpserant. Et quùm innumeras Romanis tetenderunt insidias, tum Christianorũ caedibus sunt laetati. Id quod satis indicauit Stephanus ipse, Zebedaei filius Iacobus, eique cognominis ipsius Domini frater, atque alij quamplurimi. Si qui uerò adhuc erant reliqui, persequutione eorum Iudaea sunt expulsi. † Quinimo plebs Hierosolymitanae Ecclesię uniuersa, arcanis quibusdam & diuinis responsis, quae probatis quibusdam ibi uiris per secretam reuelationem reddita sunt, admonita, ante ipsum bellum ciuitate excessit, & in oppidum quoddam cui Pella nomen erat, ita ut iussa fuerat, commigrauit: ut scilicet à pijs diuinis'que uiris omnibus derelicta ipsa Hierosolymorum ciuitas, tanquam cathedra & primaria metropolis, finitimaque ei Iudaea, quòd contra CHRISTVM diuinosque eius Apostolos mala quamplurima perpetrassent, diuinã exciperẽt uindictam, uniuersaque eorũ natio ex hominũ numero tolleretur. * Annis sedenim quadraginta post ascensionẽ SERVATORIS in coelos, Iudęi aperto bello oppugnati nõ sunt: quod DEVS illis poenitentiae tempus praeberet, eosque ad resipiscendum uita, doctrina, admirandisque operibus diuorum Apostolorũ inuitaret. Quum aũt minimè ut conuerterentur curarent, tanquam claustro quopiam & obijce sublato, diuinitus ingruentem sibi internecionem, iusto iudicio DEI, in seipsos pertraxerunt. Enimuerò annos centum sub aduenis fuerũt regibus. Herodes enim primus annis triginta septem eorũ regnum tenuit, post hũc Archelaus filius eius annos nouem: cui frater eius Herodes succedens, is qui Baptistã gladio sustulerat, uiginti quatuor annos regnauit. Deinde Agrippa, qui & Herodes nominatus est, & Iacobũ interemit, annos septẽ: atque huius successor filius eius fuit, Agrippa et ipse, iunior scilicet, appellatus: apud quem liberè pro se Paulus causam dixit. Viginti autem & tres annos is regnum administrauit, quoad usque occidione Hierosolyma prorsus interiere.

n Caeterùm

Tacit. li. 21. de auaritia & crudelitate Cestij Flori Iudeae procuratoris.

Vespasiano Iudaeae cura à Nerone commissa.

Rebellio Iudeorũ aduersus Romanos, & Deũ ipsum.

Diuina ultio in Iudeos.

Longanimitas Dei frustra Iudeos ad poenitentiam mouet.

Quamdiu sub aduenis regibus Iudaei fuerit.

Regum eorum Catalogus.

a Li. 20. ca. ult. de Bel. Iudaic. lib. 2. cap. 25.

Seditio et intestinum bellum obortum in singulis ciuitatibus, loca omnia in Iudea sanguine & cadaueribus impleuit. Ioseph. de Bell. Iud. libro 4. cap. 9. Egesip. lib. 4. cap. 6.

μείζονα ἢ τῶν ἄνδρῶν τετολμημένων τῶν ἐπὶ τοῖς ἀπειλουμένοις κινδύνων.

† Christiani diuinitus admoniti Hierosolymis, ante eius excidiũ Pellam cõmigrarunt.

* Regnũ ab Antonio Herodi datum, uictor Augustus auxit: & gentẽ Iudeorum coercitam, liberi Herodis quadripartitò rexere. Sub Tiberio qes. C. Caesaris mors motum Iudaicum diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudaeã prouinciam equitibus Rom. aut libertis permisit. Durauit tamen patientia Iudeis usque ad Cestium Florũ procuratorẽ: sub eo bellũ ortum. Tacit. libro 21.

CAPUT IIII.

De bello Iuda.

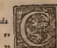

Aeterùm signa mirifica apertis quibusdam indicijs cladem iamiam aduenientem prædicebant, ut etiam Iosephus ipse in VI. Historiarum libro ostendit: Miserandam igitur plebem, inquit, seductores illi à DEO longè aberrantes, tum suadendo decipiebant, certis'que & claris indicijs desolationem & uastitiem futurã apertè indicantibus, nec animum adhibebant, nec fidem habebant: sed tanquam fulmine afflati atque consternati, qui neque oculos, neq; mentem haberent, prædictiones DEI contemnebant. Sed quæ'nam tandem ea fuere signa? Stella equidem crinita gladio persimilis, anno toto supra urbem lucere uisa est. Die Azymorum quodam, Aprilis mensis nono, hora quoque noctis nona, lucis splendor aram & templum ipsum ita illustrauit, ut dies clara esse uideretur: atque is splendor ad dimidiam durauit horam. Porta urbis ad Orientem spectans, ex solido ære facta, quæ propter ponderis magnitudinem uix circa crepusculum à uiginti clausa erat uiris, ferreis suffulta uectibus, altisimis'que in solo firmata palis, circiter horam noctis sextam sua sponte uisa est aperiri. Ante solis quoque occasum in nubibus sublimes currus & acies emicantes, urbes'que obsidentes apparuere. Die etiam quodam apud illos festo, Scenopegia uocant, quum sacerdotes noctu more suo ad sacrum ministerium suum obeundum irent, fragorem & motum quendam sensisse, ac deinceps uocem ingentem audisse traduntur, quæ migrandum inde esse denunciaret. Quarto ante bellum anno uir quidam nomine Iesus, agrestis admodum, & infimæ sortis homine (cui Anani nomen erat) prognatus, quum ingens pax & tranquillitas in urbe esset, derepentè in templum ingressus: Vox, inquit, ab Oriente, uox ab Occidente, uox à quatuor uentis, uox super Hierosolyma & ipsum templum, uox super sponsos & sponsas, uox super populum omnem. Die autem noctuq; hæc uociferans circuibat. Quapropter nonnulli tam ingrato sermone eius commoti, comprehensum eum plagis mactarunt. Ille uerò minimè mouebatur, neque quidquam de seipso uerebatur, & uerba ea iam sibi consueta inclamare pergebat. Quinetiam ad Romanum præsidem adductus, quum itidem ibi uerberaretur, non aliud proloquutus est uerbum, neque etiam lachrymas emisit: sed miserandum tantum in modum lamentans, ad plagam unamquamque, Væ uæ Hierosolymis, exclamauit. Bos quoque Azymorum die festo ad sacrificium in medium adducta templum, spectantibus omnibus agnum edidit. Idem ipse Iosephus aliud quiddam magis admirandum refert: Oraculum uidelicet quoddam in sacris templi monumentis inuentum esse, eo ipso tempore * ex popularibus eorum quendam uniuerso orbi imperaturum. Et Iosephus quidem responsum id ad Vespasianum Imperatorem retulit. Sed ille Romanæ tantum urbis, non uniuersi terrarum omnium orbis imperium obtinuit. Rectius itaque oraculum tale SERVATORI & Domino nostro accommodetur, ad quem & illud Psalmi responsum à Patre refertur: Postula à me, dicente, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cuius etiam discipulorum uox in omnem exiuit terram, & ad terminos orbis uerba eorum. Atq; his ita præmissis, ad historiam ipsam deueniamus.

Portenta & prodigia excidium Hierosolymitanũ designantia.

Euenerant prodigia, quæ neque hostijs, neq; uotis piare fas habet, gens superstitioni obnoxia, religionib. aduersa. Visæ per cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & subitò nubium igne collucere templũ. Expassæ repentè delubri fores. Et audita, maior humana, uox: Excedere deos. Simul ingẽs motus excedentium, quæ pauci in metũ trahebant. Tacit. ut suprà.

Oraculum in templo Hierosolymitano de Christi imperio repertum.

ἄρξειν τις

A

B

Nero

Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore ut ualesceret Oriens, profectiq; Iudæa rerum potirentur. Quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Tacitus.

CAPUT V.

A NEro quum quatuordecim annos imperasset, Galbæ, Ottoni & Vitellio turpiter Imperio relicto, uitam finiuit. atq; ij etiam unius anni & mensium sex tempore, cæsi disperierunt: & Vespasiano, qui tum cōtra Hierosolyma magna gloria uictor bellum gerebat, imperium reliquere. Vbi à militaribus copijs Imperator renunciatus, filio Tito bellum Iudaicum mandauit: ipse autem, quanta potuit celeritate, Romam contendit. Porro quanta in omnes Iudææ partes mala peruenerint, quibus'ue cladibus ubiq; gens Iudæorum sit conflictata, quàm uaria etiam mortis specie, in primis uerò fame & ferro, multa millia omnis ætatis hominū interierint, & quæ seorsim oppida obsessa fuerint: postremoq;, quum undequaque omnes ipsa Hierosolyma tanquam in propugnaculum inexpugnabile confugissent[a], quæ auditu quoq; tolerabilia non sunt, pertulerint. Item, qui belli totius fuerit apparatus, aut quæ seorsim cuiq; tum dura atq; acerba acciderint: deniq; ut desolationis abominatio, pro eo atq; dudum à prophetis prædictum fuerat, in celeberrimo illo templo, quod quidem incendio fœdè uastatum est, steterit: ea omnia ex Iosephi historia peti possunt. Illud certè quidem modis omnib. indicare conuenit, eundem ipsum historicum alicubi referre, † ad ter centenas myriades hominū multitudinem ex uniuersa Iudæa, ipsis Paschæ ferijs Hierosolyma confluxisse, atque eam ibi perinde atq; in custodia & carcere circumclusam & obsessam esse.[b] Acquū enim erat, eis ipsis diebus, quibus tanto studio ad CHRISTI SERVATORIS benefactorisq; omnium cædem furibundè acti fuerant, uirum'que sanguinarium & homicidam summis illius beneficijs præposuerant, Regnum quoque eius (Cęsari addicti) proteruè reiecerāt, propter eum quem in SERVATOREM euomuerant rabidum furorem, diuinam experiri uindictam, extremum'q; subire exitium, atque ita condignam factis suis reportare gratiam & compensationem. Atque equidem prætereundum etiam esse duxi, quas illi uel à ferro, uel ab alijs belli tormentis acceperint clades: & eas tantum persequar calamitates, quas rerum omnium inopia & fame sunt perpessi. Sic enim abundè satis, qui historiam hanc aliquando legent, omnib. ostendam, non ita diu, * patratæ in SERVATOREM uesanæ & proteruæ procacitatis, condignam cunctatam esse uindictam. Porrò calamitatem eam planè Tragicam, nobis in quinto libro Historiarum suarum Iosephus clarè exponit, hisce propemodum uerbis·

CAPUT VI.

» OPulentioribus sanè quidem, quòd in urbe manserāt, exitio fuit. Non
» pauci enim sub prætextu initi de fuga consilij, propter opes suas tru-
» cidabantur: & unà cum fame seditiosorum crescebat uæcordia. Et
» indies utrisque adaugebantur calamitates. In publico equidem nul-
» lum erat frumentum. Quare impetu in domos facto, eas scrutati, farra inquire-
» bant. Quæ, siue inuenissent, possessores tanquam ea pernegassent, uerberabant:
» seu non inuenissent, nihilominus tamen ueluti ea majore cura & diligentia oc-
» cultassent, torquebant. Indicium autem uel habere, uel non habere eos frumen-
» ta, corpora ipsa miserorum faciebant, quæ quicunque adhuc robustiora habe-
» rent, abundare alimentis uidebantur: qui autem iam contabuissent, prætériban-
» tur. Ac præter rationem esse prædones iudicabant, si eos ferro necarent, qui pri
» moquoquo tempore penuria essent interituri. Multi clàm possessiones suas mo

Galbæ, Ottonis, et Vitellij imperium.

Vespasiani imperium.

† Obsessorū Iudæorum Hierosolymis numerus.

[illegible] hoc est, triciès centena millia hominum.

b Multitudinē obsessorū omnis ætatis, uirilis ac muliebris sexus, sexcentena millia fuisse accepimus. Tacitus, ut suprà.

* τῆς εἰς τὸν σωτῆρα παροινίας

Fames summa Hierosolymis in obsidione.

a Hierosolymorum urbē munitissimā fuisse, testatur Tacitus libro 21. Sed urbem arduam, situ, opera molesq; firmauerant, etc. Alia intus mœnia regiæ circumiecta. Conspicuoq; fastigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ob Herode appellata. Templum in modū arcis, proprijque muri, labore & opere ante alios. Ipsæ porticus, queis templū ambiebatur, egregiū propugnaculū. Fons perennis aquæ, &c. Præuiderāt cōditores ex diuersitate morū crebra bella: inde cuncta, quāuis aduersus longius obsidiū. Et à Pōpeio expugnatis metus atque usus pleraque monstrauerat. Atq; per auaritiam Claudianorum temporum, empto iure muniendi, struxere muros in pace tāquā ad bellum, magna colluuie & ceterarum urbiū clade aucti. Hæc Tac. ut suprà.

Simon, Ioannes, & Eleazarus, intestini belli duces, templum arcem & ciuitatem sanguine & cæde ciuium repleruni. Ioseph. lib. 6. Bell. Iudaic. ca. 5. Tacit. lib. 21. Peruicacissimus quisq; illuc perfugerat, eoq; seditiosius agebant. Idem.

dio uno,siquidem ditiores essent,tritici:sin indigentiores,hordei permutabant. A
Deinde in abditissima quęque ædium conclauia sese abdentes, quidam propter fa-
mem summam,frumentum ipsum inelaboratum edebant. Quidam uerò,prout
necessitas extrema timorque cohortabantur, id in panis formam redigebant:ne-
que uspiam mensa proponebatur,sed ex igne ipso extracta,adhuc incocta & cru-
da frumenta rapiebant. Miserandæ profectò tales fuere epulæ, & dignum la-
chrymis prorsus spectaculum. Potentiores namque abundabant,superioraque om-
nia habebant: imbecilles autem & inopes lugebant,& lamentabantur. Fames
porrò quùm reliquas omnes antecellit ærumnas,tum pudorē etiam tollit. Nam
quæ in rebus alijs obtinet uerecundia,ea in famis & inediæ miseria proculcatur.
Siquidem mulieres ex uirorum, liberi ex patrum, & quod omnium luctuosissi-
mum est, matres ex infantum ore cibum rapientes, extrahebant. Et quum dul-
cissima in manibus earum pignora marcescerent, extremas tamen illis uitæ susti-
nendæ reliquias auferebant. Ac ne sic quidem cibum furtim capientes latêre po-
tuerunt. Passim enim ipsis,raptisque eorum cibis,seditiosi prædones imminebāt.
Vbicunque enim illi ædes clausas conspexissent,sumpto inde indicio,cibum in-
tus capi existimantes,statim foribus perfractis,cum impetu in eas insiliebant:&
tantum non ex ipsis faucibus miserorum minutissima frusta excutientes, redde-
re cogebant. Verberibus afficiebantur senes, epulas suas propugnantes: capil-
lis raptabantur mulieres,cibos quos habebant occultantes. Nulla caniciei,nul-
la teneræ ætatis erat commiseratio: sed puellos unà cum ciborum frustis, quos
in ore habebant, in sublime sublatos, solo allidebant. Si qui autem impressionē
atque impetum eorum præuenissent,& id quod illi rapturi fuerāt deglutijssent,
tum illi tanquam iniuria affecti, ferociores crudelioresque fiebant, & grauissima
ad cibum inquirendum tormentorū cruciatuumque genera excogitabāt. *Mea- B
tus namque pudendorum calamitosis hominibus eruo immisso obturabant. Qui-
busdam in arcana sedium loca (id quod auditu horrendum est) perticas acutas
per uim immittebant, ut uel panē unum, uel occultatæ farinæ pugillum indica-
rent. Carnifices aūt illi non omnes egebant: & iniuria uiolentiaque eorū, propter
necessitatem, iuris æquitatis'que locum obtinuissent. Sed uæcordiam suam pa-
làm præ se ferentes, alimentum tanquam uiaticum sibi rapinis in futurum tem-
pus parabant. Ac si qui noctu ex urbe clàm in Romanorum castra & munitio-
nes,ad olera herbasque,agrestes colligendas prorepsissent, quum miseri illi se,ho-
stium custodias fallendo, euasisse crederent, in latrones eos incidebant, qui eis
quod attulissent diripiebant: & quum sæpe miserrimi illi mortales, horrendo
DEI inuocato nomine,prædonibus ad pedes eorum prouoluti supplicarent,ut
minimam saltem partem pabuli, quod extremo adito periculo attulissent, eis
redderent,nihil prorsus recipiebant. Quin bene etiam secum agi putabant, si ad
eum modum dispoliati,non contrucidarentur. His deinceps alia subiungit,di-
cens: Iudæis porrò & exitus ad fugam omnis præclusus,& spes salutis prorsus
præcisa erat. Fames autem inualescens,passim'que per domos & familias popu-
lum depascens crescebat. Domus mulierum & infantum cadaueribus plenæ e-
rant. In angiportubus passim senes mortui iacebant. Pueri autem & adolescen-
tes intumescentibus corporibus, tanquam idola & simulacra in foro circumeun-
tes,ubicunque quemque casus occupasset, concidebant. Sepelire uerò genere sibi
aut necessitudine alia coniunctos,imbecilli non poterant: ualentiores autē hor-
rebant,quùm propter cadauerum multitudinem, tum quòd ipsimet de uita sua
incerti essent. Multi uerò etiam eis quos sepeliebant,immoriebantur. Multi in
loculos suos & sepulcra prius descendebant, quàm extrema adesset necessitas.

Marginal notes: πλεονεκτούν-των (beside "chrymis prorsus"); ἀρίδων ἐμφράττοντες τὴν διέξοδον (beside "ad cibum inquirendum"); ἔσιεν εὔνομον ἦν τὸ μετ' ἀνάγκης (beside "necessitatem").

Neque

A Neq; planctus ullus, neq; eiulatus in eiusmodi cladibus erat: sed fames affectio-
„ nes tales præpediens † redarguebat, siccis oculis & ore hianti, * qui ægrè morie- † ἤλεγχε
„ bantur, alios se in morte præuenientes inspiciebãt. In urbe altum erat silentium, * δυσθανατοῦντες
„ & noctu plurima mortis imago: uerumtamen tantis ærumnis & cladibus præ-
„ dones longè erant grauiores. Sepulcra enim effodientes, cadauera spoliabãt: &
„ detractis illorum uestibus, cum risu etiam progrediebãtur. Gladiorum acies in
„ cadaueribus experiebantur: quosdam etiam qui humi strati iacebant, atq; etiam
„ tum paulùlum spirabant, enses periclitaturi cõfodiebant. Si qui uerò supplices,
„ illos, ut sibi præ famis intolerantia mortem inferrent, obsecrarent, eos contume
„ liosè relictos præteribant. Et qui tam miserè expirabant, ad templum ipsum con
„ tinuè cum dolore, uiuos relinquentes seditiosos, respectabant. Ac primùm qui-
„ dem publico sumptu cadauera, propter intolerandum fœtorem, sepeliebantur:
„ quum uerò iam tumulandis eis libitinarij non sufficerent, è muro in fossas proij-
„ ciebant. Quas Titus aliquando circumiens, quũ corporibus repletas, & redun- Titus Imperator cladem Iudeorũ ex animo miseratus est.
„ dantem ex diffluentibus illis mixtum tabo & sanie cruorem cerneret, suspirauit:
„ & manibus sublatis, DEUM est testatus, non se tantæ cladis authorem esse. Sub
„ hæc quædam alia in medio commemorans, illa deinde infert: Committere om-
„ nino nequeo, quin quod animus iubet, proferam. Ita enim iudico: si Romani bel Extrema Iudeorum impietas à Deo uindicata.
„ lo uindicare nefarios homines cunctati essent, urbẽ ipsam aut hiatu terrę, aut in-
„ undatione interituram, aut certè Sodomæ fulmina experturam fuisse. Multo e-
„ nim, quàm qui talia olim sunt perpessi, tulit gentem deteriorem, & impiam ma- Iosephi iudicium de Iudeorum exitio.
„ gis. Propter cuius uæcordiam, populus simul uniuersus interijt. Rursus in VI.
„ libro ad hunc modum scribit: Innumerabilis prorsus eorum multitudo fuit, qui
„ fame in urbe perierant, quibus incredibiles dictu acciderunt ærumnæ. In quali-
„ bet enim domo, ubi umbra saltem aliqua ciborũ appareret, bellum gerebatur:
B & qui arctissima inter se amoris necessitudine erant coniuncti, manus consere-
„ bant, sibi inuicem calamitosas miseræ uitæ reliquias eripientes. Cæterùm ne mo
„ rientibus quidem, quòd nihil escarum haberent, fides habebatur. Nam prædo-
„ nes, animas quoq; iam agentes excutiebant, ne quis eorum cibi quidquam in si-
„ nu habens, mortem assimularet. Illi porrò † præ inopia insanientes, sicuti rabidi ὑπ' ἐνδείας λυσσῶντες
„ hiantesq; canes, in ædes insiliebant, & huc atq; illuc currentes ferebantur. Et fo-
„ res, ebriorum hominum more, identidem impellentes, * propter impotentiam ὑπ' ἀμηχανίας
„ animi, una eademq; hora bis, quandoq; ter, in easdem irrumpebant ædes. Atq;
„ quum iam necessitas eos fruges omnes consumere coegisset, collectis etiam reb.
„ eis quę impurissimis quibusq; animantibus ad cibum accommodæ non sunt, ue Fames sęuissima, impurissimis rebus Iudeos uesci coegit.
„ sci sustinuerunt. Siquidem ad postremum ne à cingulis quidem & calciamentis
„ abstinuere, & pelles scutis detractas macerarunt & comederunt. Nonnullis e-
„ tiam ueteris fœni reiectamenta escæ fuere. Et fuere qui collectas quisquilias par
„ ui ponderis quatuor Atticis uendiderint.

CAPUT VII.

„ SEd quid ego famis inuerecũdam impotentiam in reb. inanimis perse
„ quor: ac non potius factum tale commemoro, quale neq; apud Græ
„ cos, neq; apud barbaros unquã est animaduersum, horrendum qui- Historia horrẽda de muliere Iudæa, quæ suũ ipsa filiũ, in ea famis angustia assũ comedens consumpsit.
„ dem dictu, horrendum uerò & auditu? Atq; equidem, ne prodi-
„ gia quædam hominib. alijs recensere uiderer, libens profectò tam calamitosum
„ facinus præterijssem, nisi innumeros eius apud populares quoq; meos haberem
„ testes. Et tenuem sanè frigidamq; à patria mea inirem gratiam, si uerbis non pro
„ sequerer, quod illa reipsa perpessa est, malũ. Mulier quædam erat, quæ trans

Iordanem habitauerat, Maria nomine, Elezaro patre nata, in uico cui nomē Bathechzor (significat id hysopi domū) & genere & opibus clara. Hæc, quū Hierosolyma cum reliqua multitudine confugisset, ibidē est obsessa. Facultates eius alias tyranni rapuerant, quas * uasis collectis patria excedens secum in urbem tulerat. Si quid aūt ex rebus repositis preciosioribus ei fuerat reliqui, & si quā præterea habuerat annonam, id omne sanguinarij illi satellites, qui quotidie in domicilium eius impetum faciebant, abstulerant. Itaq; grauis indignatio mulierculæ incessit. & quum persæpe raptores conuicijs proscidisset, dirisq; deuouisset, postremò in seipsam acerbius est commota. Quumq; non esset qui eam uel per iracundiam, uel per commiserationem interimeret, difficiliorq; ei aliquid frumenti alijs conquirendi labor fieret, (ægrè enim id iam ex omni parte inueniebatur) & fames per uiscera & medullas omnes magis grassaretur, famesq; ipsa grauius etiam ira excandesceret, animi indignatione unà cum urgente necessitate in consilium assumpta, † contra ipsam naturam infesta fertur. Nam filio, qui ei adhuc lactens erat, arrepto, O te infantem, inquit, bello, fame, & seditione intestina miserum, ad quam te spē reseruabo? Siquidem apud Romanos, si sub eis sit uiuendum, seruitus te manet: seruitutem aūt ipsam præuenit fames. Quibus calamitatibus duriores etiā sunt, seditiosi isti prædones. Itaq; age, mihi matri tuæ esca, prædonibus uindex Erinnys, & * uitæ mortalium fabularum sermonumq; materia esto: quæ una adhuc Iudæis restat calamitas. Vix hæc fuerat eloquuta, & filium necat, eiusq; ad ignem assi partem dimidiam edit, partem alteram occultatam seruat. Nulla intercedit mora, & latrones illi adsunt, & nidorē infandum sentiunt. Quapropter ei, nisi quamprimum quod parasset cibi proferret, cędem minantur. Illa autem partem sc eis bonam reseruasse dicit: & reliquias simul filij B affert. Illi porrò * horrore confestim & mentis consternatione occupati, ad conspectum talem obstupescunt. Atq; illa: Meus hic est, inquit, natiuus germanusq; filius: meum hoc opus: manducate. nam & ipsa iam manducaui: neq; uel molliores fœmina, uel * misericordes magis matre ipsa sitis. Quod si uobis pietas obstat, meamq; propterea auersamini uictimam, mancāt apud me cibi eius, quo iam pasta sum, reliquiæ. Sic illi trementes abeunt, ad hoc unum facinus timidi: & ægrè de epulis eiusmodi matri ipsi cedunt. Repleta ilico tota eo piaculo urbs: & ob oculos quisq; eo scelere sibi posito, tanquam à seipso patratum esset, exhorrescebat. Proinde ad mortem eo procliuius, qui fame premebantur, properabant: beatosq; eos uocabant, qui prius decessissent, quàm tantum audiuissent & uidissent malum. Deinde Iosephus numerū multitudinis eius quæ uel fame uel ferro occubuit, colligens, * centū myriadas hominū interijsse: factiosos aūt & prædones, qui ex clade fuerunt reliqui, à seipsis inter se post urbē euersam interemptos: quicunq; aūt ex iuuentute proceritate & forma corporis præstitissent, ad triumphū reseruatos: reliquam turbam eorū qui decimumseptimū excessissent annū, uinctam ad Aegypti opera missam: plurimos quoq; in prouincias, ut in theatris & spectaculis uel ferro necarent, uel bestijs obijcerent, distributos: qui uerò intra decimūseptimū annū fuissent, captos, & sub corona uendi tos esse. Istorumq; tantū numerū, præter eos quos diximus, * ad nouē myriadas peruenisse dicit. Atq; hæc ita acta sunt, secundo Imperatoris Vespasiani anno.

Marginal notes (left): * [illegible] — * ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει — De pertinacia obsessorum Hierosolymis Iudæorum, Tacitus: Arma, inquit, cūctis qui ferre possēt, et plus quàm pro numero audebant. Obstinatio uiris fœminisq; par. Ac si trāsferre sedes cogerētur, maior uitæ metus, quàm mortis. — * Eufeb. lib. 3. cap. 7. [Greek] , hoc est, undecies centena millia. Alij tantū centum myriades, hoc est, decies centena millia habent, ut Ioseph. ipse li. 7. cap. 16 & hic Nicephorus, qui Iosephum ex primario exemplari allegat.

Marginal notes (right): * τῷ βίῳ μῦθον — * φρικῇ τε φρενῶν — * δυσπαθεῖς ἦτε. — * συμπαθέστεροι — * Hoc est, ad nonaginta millia.

CAPVT VIII.

Haec iniuriarum atque contumeliarum SERVATORI illatarum præmia fuere, & authoramenta. Quod si quis historici eius narrationi, oracula SERVATORIS nostri IESV CHRISTI adiecerit, admiranda ei res uidebitur. Verum enim clarumq; fuisse prædictionē, diuinamq; præco-

A præcognitionem, corum quæ uirtute diuina prænunciata fuerāt, reperiet. Quæ enim futura erant, ea tanquam præsentia præuidit atque prædixit. siquidem illachrymans aliquando, sicuti sacrorum Euangeliorum scripta testantur, ad Hierosolyma conuersus, hæc dixit: Si cognouisses & tu, in die hac, ea quæ ad pacem » tuam sunt: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quoniam uenient dies in » te, & circumdabunt tibi inimici tui uallum, & circumdabunt te, & comprimént » te undiquaque, & solo æquabunt te, & liberos tuos. Et alibi rursus, de popu» lo: Erit enim, inquit, necessitas ingens in terra, & ira aduersus populum hunc: » & cadent in ore gladij, & captiui ducentur ad gentes omnes, & Hierusalem con» culcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium. Et rursum: Quum » uideritis circumdatam ab exercitu Hierusalem, tum scitote quod appropinqua» uerit uastitics & desolatio eius. Et iterum: Væh autem gestantibus uterum, » & lactantibus, in diebus illis. Orate uerò, ne fuga uestra incidat in hyemem, ne» que in Sabbatum. Erit enim tum afflictio magna, qualis antea à mundo condito » hucusque non fuit, neque postea futura est. Verùm enimuerò, quamuis hæc SERVATOR noster ita prædixerit, plurifariamq́ue medio tempore amoris erga genus humanum sui bonitatem exhibuerit, & non breue pœnitentiæ tempus concesserit, ut meliora cōsilia & rationem rectiorem sequuti, per resipiscentiam uindictam procacis, qua illum affecere, contumeliæ effugerent: atque insuper Apostolicam uiuendi rationem et doctrinam magnificam cum admirandorum prodigiorum signis dederit, eamq́ue bonitatem ad quadraginta extēderit annos: internecionem deniq́ue eam populo antè, eis quæ diximus ostentis, portenderit: illi tamen longè etiam peiores facti, non tantū SERVATOREM cognoscere per contemptum noluerunt, uerumetiam de prima lege ipsa minus rectè senserunt, B nihil prorsus ex iniquitate & peccato omni relinquentes, quin id nudo (quod dicitur) capite patrarent. Quapropter longanimitate DEI repudiata, † internecione omnes in profundum malitię & perditionis demissi sunt barathrum. Hęc omnia, qui uolet, facilè cognoscere poterit, si diligenter animum ad res quasque à Iosepho historico cum multa gratia & uenustate scriptas attenderit. Ego uerò in primis, omnia rectè disponentis atq́ue administrantis DEI magnitudinem admiror, qui hominem ex infidelibus Iudæum ita excitauerit, eidemq́ue disertam suauemq́ue linguam concesserit, ut ille, ita ut oportuit, Iudaicam historiam quàm rectissimè memoriæ mandaret: uidelicet, ut ne quis cōtra testimonium eius uenire posset: & præterea, quòd quidem est maximum, ut ex hostibus etiam extaret aliquis, qui consona CHRISTI prædictionibus attestaretur. Quis autem Iosephus iste fuerit, quos libros scripserit, quo genere, quáue institutione fuerit, in proximo satis exposuimus libro. Et Iudæorum quidem res hunc habuere exitum. Nobis autem, ut ad reliquas quæ supersunt propositæ historiæ res reuertamur, tempus esse uidetur.

Clades & excidiū urbis Hierosolymitanæ à Seruatore Christo certò prædicta.

Longanimitas Dei Iudæos plurimis annis uariè ad resipiscentiam alliciens, nihil apud eos egit.

Iudæorum internecio & panolethria.

† [illegible]

Deus ipse Iosephū historicū, Iudæum infidelem, tanquam locupletē classicumq́ue testē, ad ueritatē Euangelicā confirmandam produxit.

a Capta, exusta, & solo æquata est Hierosolymorum urbs, anno Domini 73. Septēbris mēsis die 8. Ioseph. li. 7. cap. 26.

Titus, ad perdomandam Iudæam relictus, nouissima Hierosolymorum oppugnatione septem propugnatores totidem sagittarū cōfecit ictibus, cepitq́ue cā natali filiæ suæ, &c. Trāquill. in Tito.

CAPUT IX.

Iacobus frater Domini, ita ut antea est dictum, martyrio pro ipso est functus. a Quum uerò Hierosolyma sunt euersa, à mūdo cōdito quater millesimus quingētesimus nonus, ab ascensione Domini aūt quadragesimus agebaī annus. Tū discipuli & Apostoli, qui adhuc in uita erant, idem sequuti consiliū, ex locis omnib. unà cū ijs qui genere iuxta carnē CHRISTI propinqui essent (multi aūt adhuc supererāt) cōuenerunt, & quemnam Iacobo successorē apertè surrogarent, cū cura deliberarūt. Atq́ue idē oēs in b Simeonē filiū Cleopæ, cuius etiā sacrū meminit Euangeliū, oculos cōijciunt,

b Simeon Cleopæ filius Hierosolymorum Episcopus eligitur.

Vespasianus ad cædem posteros Dauidis requiri iubet.

eiq; episcopalem sedem committunt, quem Simeonem Egesippus patruelem IESV fuisse memorat: Cleopas enim sponsi Iosephi frater fuit. A Enimuerò Vespasianus Hierosolymis captis, ne quis ex tribu regia clàm profugeret, quicunque à Dauide genus deducerent, diligenter inquiri iussit. Vnde rursum non exigua persequutio aduersus Iudæos est coorta. Et ea calamitas lõgius processit. Nam & Domitianus Vespasiani filius, qui post Titũ Romanis imperauit, multos ex illustribus summoq; loco natis Romanis ciuibus, præter rationem omnem occidere, & bonis omnib. mulctare, & exilio dãnare est aggressus. Atq; is post Neronem secundus DEO bellum mouit, persequutionemq; graue aduersus CHRISTI fideles, quũ quidem Vespasianus pater eius nihil acerbius in nos statuisset, excitauit. Quo tempore & Apostolus Ioannes adhuc in terris uersans, propter pietatem cultumq; CHRISTI, ab eo in insulam Patmum circumscriptus esse memoratur, ubi ille sacram illam Euangelij sui detonuit uocem, & simul ipsam scripsit Apocalypsim. De qua Apocalypsi Irenæus Lugdunẽsis episcopus in V. aduersus hæreses libro, eo loco ubi de calculo nominis Antichristi, qui ibi fertur, tractat, hæc scribit: Si temporibus ijs palàm nomen illius promulgari deberet, per hunc profectò, qui Apocalypsim ipsam & reuelationem uidit, dictum esset. Non enim ante multa tempora, sed nostra propè ętate, circiter Domitiani imperij finem, reuelata est. Non modò autem professionis fideiq; nostrę homines, sed multo etiam magis, qui alieno à nobis sunt animo, acerrimam illam sub Domitiano persequutionem, & eos qui tum maximè floruerunt homines, testificationemq; & martyrium eorum conscripserunt, satisq; certo et tempus ipsum indicarunt. Nam post plures alios, quintodecimo Imperatoris eius anno, Flauiã etiam Domicillam, † Flauij Clementis Romanorũ consulum unius ex sorore neptim, propter eius de CHRISTO testificationem, in insulam quandam Pontiam relegatam esse commemorarunt. B

Persequutio Christianorum sub Domitiano.

Primus Domitianus, Dominum se et Deũ appellari iussit: Dominus & Deus noster sic fieri iubet. Tranquill. Vxorem item suam, Augustã. Eutrop.

Ioannes Euãgelista ab eo in insulã Patmũ relegatur.

Irenæus de Apocalypsi Ioannis, & calculo nominis Antichristi.

Etiam Ethnici autores de hac persequutione scripserunt.

Flauia Domicilla propter Christum in insulam sub Domitiano deportata. Eutrop. lib. 9. in fin.

† *Flauij Clementis, qui patruelis Domitiani fuit, Tranquillus in Domitiano meminit: sicuti & persequutionis Christianorum, sub Iudaici fisci nomine. Præter cæteros, inquit, Iudaicus fiscus acerbissimè actus est, ad quem deferebantur, qui uelut professi Iudaicam intra urbem uiuerent uitam: uel dissimulata origine, imposita genti tributa non pependissent, &c.*

CAPUT X.

Posteri Dauidis ut interficiantur, à Domitiano inquiruntur.

VT autem eos quoque qui ex Dauidis genere ortum habebant, interficere decreuit: traditum memoriæ est, ex hæreticis quosdam nepotes Iudæ, eo nomine quod genus ex Dauide ducerent, in ius traxisse. Fuerat autem Iudas frater Domini, secundum carnem: Iosephi quippe filius. Qua de re Egesippus ita scribit: Supererant adhuc generis & familiæ Domini † nepotes ex filio Iudę, qui frater Domini iuxta carnem dictus est. Eos, quòd gentis Dauidis esse delati fuissent, Euocatus ad Domitianũ adduxit. Metuebat enim, ita ut antehac Herodes, aduentũ CHRISTI. Itaq; eos ille, essent'ne familiæ Dauidis, * rogat. Quod quum essent professi, rursus ab eis, quæ eorum essent opes & diuitiæ, quærit. Atq; ei illi respondent, non amplius eis esse quàm nouem millium denariorum patrimonium commune, quod diuisum ex parte dimidia ad quemq; eorum pertineret: neq; id in pecunia numerata, sed in æstimatione & precio undequadraginta agri iugerum cõsistere. Vnde quùm tributum penderent, tum ipsi manibus suis opus facientes, sumptus tolerarent. Deinde manus suas ostendũt, ut corporis duritia & callis continuò labore ductis, operas suas comprobrarent. De regno aũt CHRISTI, quale id esset, ubi & quando habiturum esset initium, interrogati: Non mundanũ id, neq; terrenũ, sed cœleste & angelicum fore testantur, in seculi consummatione: quum adueniens ille

† quod Iuda

** Domitianus agnatos Seruatoris repertos, propter inopiam contempsit & absoluit. Inter Iudæos quoq; acerbitate tormentorũ & cruentissimæ quæstionis exquiri genus Dauid, atq; interfici præceptum est: quasi adhuc futurum esset ex semine Dauid, dũ prophetis sanctis & inuidetur & creditur, qui regnũ possit adipisci. Eutrop.*

cum

A cum gloria uiuos & mortuos iudicaturus, & cuique iuxta studia & facta sua præ-
» mium redditurus esset. Cæterùm re ita comperta, Domitianus ipse illos nō con
» demnat sed tenuitate illorum contempta, simul & liberos eos dimittit, & edi-
» cto proposito persequutionem ecclesiarum inhibet. Ita illi absoluti, ecclesijs, ut
» testes simul & agnati Domini, præfuerunt: & pace reddita, usque ad Traiani tem
» pora peruenerunt. Hæc Egesippus. Sed & Tertullianus Domitiani mentio-
» nem facit: Tentauerat, inquiens, & Domitianus, portio Neronis de crudelita-
» te, eadem quæ ille facere. Sed, ut opinor, aliquid habens rationis & prudentiæ,
» maturè destitit, reuocatis etiam ijs quos in exilium egerat.

CAPUT XI.

Pestilentia sæuissima sub Vespasiano.

Imperante autem Vespasiano, ingentem pestilentiam Romæ grassatam esse dicunt, ita ut diebus plurimis quotidie supra decem hominum millia extinguerentur. Quo tempore fama etiam fert, Rhodios colossum æreum centum & uiginti septem pedum Ioui in urbe sua dedicasse. Romæ Capitolium, quod conflagrauerat, Vespasianus restituit: qui Imperio annis decem administrato, moriens filio Tito id reliquit. Sub hoc mōs Vesuuius ruptus, tantum euomuit incēdij, ut regionem proximam ciuitatesque uicinas prorsus sustulerit. Maximopere is contendebat Romam breui tempore beatam reddere, & felicem. studium enim sapientiæ, liberaliumque artium disciplinam plurimùm amauit. Iosephum, ut uirum egregium & præclarum, in summum habuit honorem. Cuius etiam libros † manibus suis descriptos, in Romanam bibliothecam reposuit. Sedenim quum annos tres imperium tenuisset, B & æstiuo tempore interdiu iter faciens, plurimum è naribus sanguinem emisisset, atque inde animo defectus fuisset, Domitianus frater eius imperandi cupiditate uictus, ueneno eum sustulit, atque adhuc spirantem in loculos funeri paratos imposuit. Hic porrò impiè, &, ut paucis dicam, improbè prorsus imperium administrans, & seipsum à Nerone ueræ pietatis studiosorum hominum persequutorem constituens, non paucos necauit: ut paulo antè diximus. Sub huius enim imperio & Timotheus, & Onesimus, & Dionysius Areopagita, cursum suum pro CHRISTO in martyrij stadio absoluerunt. Eius ætate Apollonius quoque Tyaneus uixit, quem historiæ produnt Roma Byzantium uenisse, atque ibi dæmoniacis quibusdam præstigijs atque incantationibus magnam uim serpentum & scorpionum fugasse, & præterea ferocissimos quosque equos frenasse, aliaque multa prodigiosa fecisse. Hunc, quòd Neruæ charus esset, Domitianus, quum prius totondisset, mox coniecit in custodiam. Sed quum Domitianus per quindecim annos imperium gessisset, à coniuratis occisus, Neruæ id inuitus reliquit. Itaque Senatus actis eius abolitis, exules reuocauit, eis'que bona sua restituit. Tum quoque Ioannem Apostolum ex Patmo, quò relegatus fuerat, Ephesum rediisse, atque ibi ecclesias rexisse ferunt. Sedenim & Nerua, quum anno uno & paulo diutius imperasset, defunctus Traianum habuit successorem: sub quo adhuc discipulus ille, qui supra pectus Domini recubuit, in Asia uixit. Testantur hoc Irenæus Lugdunensis episcopus, & Alexandrinus Clemens contextor, qui ambo fidei uerbum admodum promulgarunt. Horum alter in II. aduersus hæreses libro, hæc uerba facit: Et omnes presbyteri,
» qui cum Ioanne discipulo Domini in Asia sermones contulerunt, testes sunt,
» hæc à Ioanne tradita esse. Mansit enim cum eis usque ad Traiani tempora, & ue-
» rus est certus'que testis earum quæ ab Apostolis traditæ sunt rerum. Clemens
uerò, in capite eo cuius titulus est, Quî diues saluus fiat, tempore hoc disertè
indicato,

Montis Vesuuij in Campania conflagratio, sub Tito.

Iosephi libri manu Titi descripti?

Tranquillus scribit, Titum uelocissimè notis excipere solitum, cum amanuensibus suis per iocum ludumque certantem, imitari chirographa quæcunque uidisset: ac profiteri sæpe, se maximū falsarium esse potuisse. Non mirum itaque fuerit, si libros ipse septem Iosephi de Bello Iudaico manu sua descripserit.

Titi Vespasiani mors.

Crudele Domitiani imperium.

Cædes Christianorum.

Apollonius Tyaneus impostor.

Neruæ imperium.

Ioannes Apostolus ab exilio reuocatus.

Nerua pueros & puellas egenis parentibus natos, sumptu publico per Italiā ali iussit. Eutrop.

Imperium Traiani.

indicato, & historia, quam antea narrauimus de prædone per resipiſcentiam A
ſeruato, expoſita, hæc quoq; infert ita ſcribens: Audi fabulam, non fabulam, ſed "
orationem ueram de Ioanne Apoſtolo nobis proditam, & memoria conſerua- "
tam. Poſteaquam enim tyranno (Domitianum autem prorſus dicit) defuncto, "
ex inſula Patmo Epheſum rediſt: & quæ ſequuntur. "

CAPUT XII.

Menander Simonis Magi, hæreſisq; eius diſcipulus & ſucceſſor.

SUb eodem Imperio, poſt Simonem illum Magum, inſignem diabo-
licæ operationis & efficaciæ armaturam exhibuit Menander, diſci-
pulus eius, Samaritanus itidem ut ille, impoſturis certè & carminum
præſtigiſs longè magiſtrum poſt ſe relinquens. Sibi ipſi enim SER-
VATORIS noſtri uendicabat honorem, ſe'que è cœlo ſalutis hominum ergò de
miſſum eſſe nugabatur. Illud etiam docens, neminem unquam aliter ex certami-
ne cum mundi architectis angelis congreſſum, uictorem abiturum, quàm ſi di-
ſciplinam magicarum præſtigiarum ſuam omnem probè teneret, & quem ipſe

Baptiſmus Menandri.

tradidiſſet baptiſmū ſubiret. Quo baptiſmo ſi quem dignatus eſſet, eum exper-
tem ſenectutis, ſempiternam & immortalem uitam uicturum eſſe dicebat. Me-
minit huius, quem modo nominauimus Irenæus, & item ex philoſophis martyr
& teſtis optimus Iuſtinus, Simonis illius atque Menandri huius mentionem fa-
ciens, atque ita dicens: Menander quidam & ipſe Samaritanus, in uico Capara- "
tenſi ortus, Simonis diſcipulus, non minus quàm ille dæmoniorum furore affla- "
tus, permultos Antiochiæ uiuens magica arte ſeduxit, qui etiam ſectatoribus "

Diabolus per Simonis et Menandri hæreſim uehementiſſimè Chriſtianiſmum oppugnauit.

ſuis nunquam eos morituros eſſe perſuaſit. Extant etiamnū illius diſcipuli non- "
nulli, qui hoc idem profitentur. Verùm enimuerò diabolicæ planè hoc erat ſo- "
lertiæ, per tales Magos, qui Chriſtianorum ſibi, prætextus gratia, nomen ſum- B
pſiſſent, ingenti diuinæ pietatis myſterio magicarum præſtigiarum inurere ca-
lumniam, atq; Eccleſiaſtica de animarum immortalitate & mortuorum reſurre-
ctione dogmata, traducere atq; euertere.

CAPUT XIII.

Ebionis hæreſis.

ATque illi quidem ita homines ſeducebant. Alij porrò, quum homi-
nes à profeſsione & fide in CHRISTUM filium DEI omnino abſtra-
here non poſſent, tenuiorem de eo opinionem induxerunt. Hæbio-
næos hos, maiores nominarunt: dignos prorſus qui appellationem
eam obtinerent, directè & certò mentis eorum inopiam & mendicitatem decla-
rantem. ita enim apud Hebræos mendicus uocatur. Siquidem purum tantum
hominem CHRISTUM eſſe docuerunt, morum proficiente acceſsione iuſtifica-
tum: qui ex Maria genitus primū extiterit, & ex congreſſu Ioſephi initium ſum
pſerit: & præterea, quòd non facile quiſquam per ſolam fidem in CHRISTUM
ſaluus fieret, niſi etiam legis cæremonias ſeruaret, & eam uiuendi rationem ſe-

Duplex Ebionitarum ſecta.

queretur. Hæreſi hac & ſecta in duas partes diſſecta, alteri quidem, quæ modò
diximus, ſenſerunt: alteri autē admiſerunt quidem illi, ex Spiritu ſancto & Ma-
ria uirgine CHRISTUM natum eſſe, eundem autem quòd antea ab æterno fue-
rit, VERBUM & ſapientiam principio carentis & æterni DEI eſſe pernegarunt.
Proindeq; & ij in eadem cum alteris illis uerſati ſunt impietate. Itidem enim ut
illi, legis cultū & obſeruationē plurimùm cōplectebantur. Ilicet & Apoſtoli epi
ſtolas omnes, apoſtatam & deſertorem Paulum appellantes, reijciebant: & ſoli
quod ſecundum Hebræos erat, Euangelio adhærere perſeuerabant. Et quum
Sabbatum aliam'q; eorum obſeruationem omnem ex æquo cum illis ſeruarent,
nihilo-

A nihilominus & nobiscum Dominicos dies ad CHRISTI resurrectionis memoriam colebant.

CAPUT XIIII.

Eadem ætate & Cerinthum quendam alterius hæresis ducem fuisse, » scriptor Ecclesiasticus Caius commemorat, ita dicens: Sed & Ce- » rinthus per reuelationes uelut à magno Apostolo scriptas, uerbo- » rum portenta nobis tanquam per angelos ei tradita mentitus indu- » cit, post resurrectionem astruens terrenum futurum CHRISTI regnum: & car » nem tum primas obtinentem, denuò cupiditatibus & uoluptatibus in Hierusa- » lem inseruituram. Atque quum sacrarum DEI scripturarum sit hostis, seducere » homines uolens, mille tamen annorum numerum nuptiarum celebritatibus de- stinatum refert. Eius etiam Dionysius Alexandrinus in II. Promissionum de » Ioannis Apocalypsi libro meminit; Cerinthum, dicens, qui & à se nominatam » Cerinthianam hæresim instituit, condignum idoneumque figmento suo nomen » sibi uulgo arrogare uoluisse. Disciplinæ quippe eius illam fuisse doctrinam: Ter » renum futurum DEI regnum: & quarum rerum ipse, qui corporis sui amans & » admodum carnalis esset, cupiditate tenebatur, uentris uidelicet, & earum quæ » sub uentre sunt partium uoluptatis & exuberantiæ, in eis tanquam in somnis ui » tam peractum iri: hoc est, in epulis, compotationibus, coniugijs, & quibus hæc » plausibiliora gratiosioráque fore largius'que prouentura putauit, diebus festis, sa » crificijs, & uictimarum mactationibus. Hæc Dionysius. Irenæus autē, quùm alia etiam plura uertiginis plena deliramenta eius in primo contra hæreses libro proposuit, tum in tertio eiusdem operis de eo memoria dignam historiam recen B set, quam per traditionem Polycarpi Smyrnæi episcopi se accepisse dicit. Quum namque aliquando Ioannem Apostolum balneo uti oporteret, atque is futurum cognosceret eò quoque Cerinthum ingressurum, quanta potuit celeritate inde re fugit, ne sub eodem quidem tecto unà cum illo manere iustum esse opinatus. quod etiam ijs qui cum eo erant persuasit: Fugiamus, inquiens, ne balneum con cidat, in quo ueritatis inimicus Cerinthus lauat.

Hæresis Cerinthi.

Regnum Christi in terris mille annorum post resurrectionem.

Ioannes Apostolus præsentiam & conspectum Cerinthi maximè fugit.

CAPUT XV.

Præter has, quarta quoque à Simone breui tempore, quæ Nicolaitarum dicitur hæresis, uiguit: cuius & Ioannes in Apocalypsi meminit. Author eius fuit Nicolaus, eorum unus qui unà cum Stephano ad pauperum curam & ministerium in Actis Apostolicis sunt delecti. Is, ut Alexandrinus Clemens in tertio Contextionum libro ait, quum formo sam haberet uxorem, ei'que post SERVATORIS assumptionem, ab Apostolis zelotypiæ crimen obiectum esset, in medium productam, quicunque uellet, ducere eam iussit: eique facto congruens quoque adiecit dictum, * Abutendum esse carne, inquiens. Quo quidem ille uerbo, ut ego puto, non aliud, quàm carne ad illegitimas uoluptates non utendum, neque appetitui libidinum eius indulgendum esse, insinuauit. Qui autem hæresim eius complexi sunt, factum simul dictumque eius † sine iudicio sequuti, impudenter fornicatione utuntur. Sed enim Nicolaus, cum nulla alia muliere quàm coniuge sua cōsueuit: & ex liberis quos genuit, fœminæ quidem in uirginitate consenuerunt, filium autē in incorrupto cœlibatu quoque permansisse scimus. Quę quū citra controuersiam ita se habeāt, satis apparet, quòd ille uxorem, propter quam zelotypus uisus esset, in medium Apostolorū produxit, id uelut * repudiationē affectionis carnalis fuisse: eumque per

Nicolaitarum hæresis.

ὅτι παραχρᾶσθαι δεῖ τῇ σαρκί.

De uero abusu carnis egregia doctrina & exemplum.

χωρὶς τινὸς βασάνου.

ἀποταγὴν

τῷ παραχρῆσθαι, &c.

* per abusum carnis, cōtinentiam, & accuratam uoluptatū compresſionem docuiſſe. Quippe qui iuxta SERVATORIS præceptum, duobus heris, uoluptati ſcilicet & Domino, inſeruire noluerit. Ferunt autem & Matthiam docentem ita tradidiſſe: Expugnandam quidem eſſe carnē, aliterq́ ea quàm ipſa fert utendum, neq́ ei quidquam ad uoluptatem indulgendum: animā autem per fidem & cognitionem ueram alendam atq́ augendam. Hæc de illis, qui à principio ueram & ſinceram fidei doctrinam adulterare quum conati eſſent, ſtatim tamen diffluxerunt, compendioſè diximus: ſuo loco etiam de reliquis dicturi. A

Matthiæ Apoſtoli præceptū optimum.

CAPUT XVI.

Perſequutio Chriſtianorū ſub Traiano.

σύνευνον

Ero quidem primus perſequi CHRISTVM eſt exorſus, Domitianus ſecūdus, tertius Traianus: ſub quo & priuatim & publicè, per urbes uniuerſis inſurgentibus populis, antiquitus traditum eſt, ingentem contra nos concitatā fuiſſe perſequutionem. Quo tempore Simeonem quoq́, patruo IESV Cleopa, & Maria coniuge eius, quam & ſororē (quippe ueluti * conſponſam, atq́ adeò filiam) DEI genitricis fuiſſe dicunt, nō ex Anna & Ioachimo, ſed ex Salome & Ioſepho editam, ut dictum eſt, progenitū, martyrij curſum abſoluiſſe conſtat: cui etiam poſt Iacobum Hieroſolymitanæ Eccleſiæ ſedes commiſſa fuerat. Simeon iſte à quibuſdam hæreticis, uelut unus poſterorum Dauidis, (nam ad id uſq́ tempus inquirebantur) & regalis tribus Iudæ, ipſiusq́ adeò CHRISTI agnatus, delatus eſt: & propter eum, q́ liberè pulchram profeſsionem profiteretur, grauis æmulatio & inuidia Principibus inceſsit. Hic quum diebus pluribus dura uerbera, quę ei Atticus per tormenta inferebat, fortiter pertuliſſet, pari cum CHRISTO ſupplicio eſt affectus. Namque in crucem ſublatus, ad illum moriens tranſijt: quum quidem centum & uiginti peregiſſet annos. Scribit ſanè Egeſippus, quum eo tempore Iudæi regiæ ſtirpis & tribus inquirerentur, ipſius quoq́ Simeonis accuſatores, quòd uidelicet ex eis eſſent, captos eſſe. Quod ſi quis ueræ rationi atq́ obſeruationi inſiſtat, rectè profectò Simeonem hunc ex illis fuiſſe dicat, qui Dominum ſuis ipſorum oculis uiderint, & auribus audierint. Apertum nimirum indicium eſt, longæuitas ipſius: & q́ diuinorum Euangeliorum ſcriptura, Mariæ Cleopæ, ex quo hunc prognatum eſſe ſuprà diximus, mentionem facit. Idem hiſtoricus & aliorum quorundam, qui ab agnato SERVATORIS fratre uno, cui Iudæ nomē fuerit, progeniti ſunt, meminit, quos ad eam quoq́ ætatem uixiſſe dicit: poſt id, quod antè expoſuit, quorundam ſub Domitiano pro fide in CHRISTVM peractum martyriū. Scribit autem ad hunc modum: Venerunt igitur & præfuerunt Eccleſiæ omni, uelut martyres & teſtes, † gentiles quoq́ Domini: & pace Eccleſijs reddita, uſque ad Traianum Cæſarem manſerunt: donec etiam, quem diximus, Simeon Cleopæ filius, Domini patruelis frater, per calumniam ab hæreticis eodem modo apud Atticū conſularem delatus eſt. Qui dies multos tortus, ita martyriū obijt, ut omnes, atq́ ipſe etiam Atticus, mirarentur, hominem centum & uiginti annos natum, tantū perferre tormenti. Et is tandem in crucem agi eſt iuſſus. Paululùm autem hiſtoricus digreſſus, ubi ea quæ commemorata ſunt, dixit, deinde & illa addit: quòd ad ea uſq́ tempora, Eccleſia pura & incorrupta permanſerit uirgo, in locis obſcuris & caliginoſis adhuc, ſi qui tum extiterunt qui ſanam doctrinam ſalutiferæ prędicationis corrumpere ſunt conati, deliteſcentibus. Poſtquam autem ſacer Apoſtolorum chorus diuerſo mortis genere uitam finijt, generatioq́ eorum prę terijt, qui auribus ipſi ſuis diuinam ſapientiam audiuerant: tum primùm impiorum ſeductorum, per * peregrinorum doctorum deceptionem,

Martyrium Simeonis Epiſcopi Hieroſolymitani.

Simeon iſte annos 120. uixit. B

† οἱ ἀπὸ γένους κυρίου

Eccleſia uſque ad tēpora Traiani, perinde atq; uirgo, ab hæreticis incorrupta fuit.

ἑτεροδιδασκάλων

A nem, coitio & conspiratio initium cœpit. Qui deinde nullo iam ex Apostolis reliquo, nudo (ut dicitur) capite cōtra ueritatis prædicationem, falso nominatam cognitionem promulgare sunt ausi. Et hæc quidem Egesippus. Nos porrò reliquum Traiani imperium historiæ huic subiungamus. *Hæreticorū origo.*

CAPUT XVII.

Persequutio igitur tum ad summum peruenerat: adeò ut etiam Plinius Secundus, inter prouinciæ rectores præcipuus, quòd tantā martyrum esse uideret multitudinē, ad Imperatorem scribendum, & turbam tantam eorum qui pro fide cæsi essent, ei significandam duxerit. *Plinius Iunior de Christianorum persequutione.* Illo etiam addito, non quicquam sceleris contra leges Christianos committere, præterquam quòd cum primo diluculo consurgentes, CHRISTVM tanquam DEVM laudibus celebrent, à sceleratis omnibus flagitijs alienissimi. Quibus uerbis Traianus flexus, ei rescripsit: Christianorum quidem gentem non inquirendam esse, oblatos uerò puniri debere. *Rescriptū Traiani de eisdem.* Proinde uis & persequutio ea aliquatenus quidem cohibita est: non tamen res Christianorum, ab insidijs eorum qui illos affligere constituissent, tutæ prorsus fuere. Alicubi enim populus ipse, alicubi uerò & præsides locorum contra nos insurgebant. Et quamuis * publicè in uniuersum persequutio mandata & promulgata non esset, seorsim tamen per prouincias ea exercebatur, ut sic quoque quamplurimi fierent martyres. *προφανῶς, καθολικῶς* Hæc Tertullianus in defensione sua, quam Romana conscripsit lingua, commemorat hisce propè uerbis: " Atqui inuenimus, inquisitionem quoque in nos prohibitam. " Plinius enim Secundus, quum prouinciam regeret, damnatis quibusdam "
B Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tandem multitudine perturbatus, & " quid de cætero ageret nescius, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans, " præter obstinationem non sacrificandi, nihil se scelerati de eis comperisse. Insi- " nuans quoque & illud: Surgere atque conuenire summo mane Christianos, & " CHRISTVM tanquam DEVM carminibus laudare: & ad conseruandam eo- " rum disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scele- " ra prohibere. Ad quæ Traianus rescripsit: Christianos inquirendos non esse, " oblatos autem puniendos. "

CAPUT XVIII.

Eo tempore adhuc Romæ Clemēs enituit, & Ignatius Ecclesiam Antiochenam rexit. Papias autem Hierapoli scriptis edendis operam dedit. Vixit etiam Pancratius, & Smyrnensium antistes Polycarpus, quorum illi quidem Petri discipuli: Polycarpus autem, eius qui supra pectus Domini recubuit, sectator fuit. Clemens porrò Romæ illustri loco natus, genusque suum ad Imperatores Romanos referens, † Fausti cuiusdam & Matthidiæ filius, uarijs Græcorum disciplinis eruditus, atque in omni genere scientiarum summè exercitatus, Apostolorum principis familiaris fuit, sicuti antea à me dictum est: à quo arcana CHRISTI sacra edoctus, Euangeliū promulgauit. *Clementis Romani martyrium.* *† Alij habent, Faustum.* Quum autem imperata Traiani non faceret, in ciuitatem quandam obscuram & desolatam * Chersoni uicinam est relegatus. Multisque casibus propter CHRISTI confessionem conflictatus, tandem ancora ferrea è collo eius suspensa, in altum mare proijcitur. *τῷ Χερρώνι παρακειμένην* De quo, supra opinionē præsentis memoriæ quiddam accidit. Siquidem mari diebus septem ad tria millia passuum diuiso, multi eò eunt, & martyris corpus exosculantur, templo diuina uirtute excitato. Et quum aliquādo mare, ut assolet, diuisum esset, populusque stata ibi sacra peregis- *Miraculū ingens de corpore Clementis defuncti.*

ſet, atq; inde rurſus reuerteretur: euenit, ut per parentum obliuionem illic puer A quidam relinqueretur. Atq; ubi mare in ſeſe rediȷt, puer tenellus etiamnum undis eſt obrutus. Deinde quum rurſum fluctus receſsiſſent, parentes eò acceſſere, & puellum ſaluum & ualidum loculis ſancti martyris aſsidentem repererunt. Qua re cognita, intellexerunt, eum per inhabitantem ibi gratiam fotum, & citra nocumentum à feris marinis conſeruatum eſſe. Quapropter Apoſtolo, quem decuit atque oportuit, honore habito, cum puero ſuo domum ſunt reuerſi. De Clemente hoc antea quoq; diximus. Epiſtolam huius nomine editam, magnam & admirandam, Euſebius Pamphili attingit: quam Romanæ Eccleſiæ nomine, Corinthijs, quum apud eos tum ſeditio eſſet, ſcripſit. eam & antiquitus & ſuo tempore publicè in Eccleſia lectam dicit, in qua multis ſententijs epiſtolæ Pauli ad Hebræos utitur. Fuit & alia ſub huius nomine epiſtola, priori illi longè impar: quam ueteres ignoraſſe, idem Euſebius ſcribit. qui porrò & exigua eius ſcripta, quæ Petri & Appionis eſſe ait dialogum, reprobat: quæ nimirum ſinceram certamq; Apoſtolicæ orthodoxiæ formam retinere negat. Ego uerò illi, ſi de eis, quæ nunc apud nos Clementina dicuntur, ſentit, non aſſentior: ea enim Eccleſiæ recepta ſunt. Si uerò præterea aliqua ſint alia, nihil refragor. Hunc autem & Apoſtolicarum conſtitutionum, & ſacrorum quoque canonum eius, authorem eſſe credimus. Cæterùm de epiſtola ad Hebræos anceps eſt opinio, hiccine an Lucas Euangeliſta eam tranſtulerit, à Paulo, cuius natiua & propria eſt, primùm dictatam.

Clementis Romani ſcripta.

De Epiſtola ad Hebræos.

CAPUT XIX.

Illi Clementis res ſic ſe habuere. Ab omnibus autem celebratus Ignatius, ſecundus in Antiochena Eccleſia Petri ſucceſſor, quum Traiani, qui tum Antiochiæ erat, non deſineret reprehendere ſuperſtitionem, uinctus Romam ut ibi leonibus eſca obijceretur, ſi fidem B CHRISTI non abiuraret, miſſus eſt: & Aſiam cum firma militum cuſtodia uinctus peragrans, Eccleſias que oppidatim adiens, ſermonibus familiaribus & cohortationibus confirmabat. Et quoniam tum primū hæreſes paulatim liberius ſe proferre auderent, ut ſibi ab eis cauerent, doctrinæq; Apoſtolicarum traditionum conſtanter inſiſterent, admonebat. Quod ut illis certius perſuaderet, in literas cohortationes ſuas referendas eſſe duxit. Itaque Smyrnæ quum eſſet, ubi Polycarpus Eccleſiam regebat, epiſtolam unam ad Epheſiorum Eccleſiam dedit, Oneſimi paſtoris mentionem faciens. Aliam autem Magneſiæ ad Mæandrum ſitæ ſcripſit, in qua Epiſcopi cuiuſdam Damæ meminit. Aliam item ad Eccleſiam quæ Trallis fuit, miſit, cui tum Polybius præfuit. Quartam porrò ad Romanam ſcripſit Eccleſiam, cum ampla exhortatione, ne quod martyrio eius obijcerent impedimentum: ne'ue propter animorum imbecillitatem quidquā agerent, ut ipſe concepta optataq; ſpe ſua excideret. Operæpretium uerò eſt, uerba aliqua linguę illius, ad fortitudinis & fidei eius magnitudinem declarandam, hiſtoriæ huic apponere. Scribit enim ad hunc modum: Ab ipſa Syria Romam uſque, terra mariq; diu noctuq; cum beſtijs mihi depugnandum eſt, cum decem uidelicet leopardis: hoc eſt, militari manipulo, qui beneficȷs affecti lōgè etiam deteriores fiunt. Cæterùm iniurȷs eorum magis etiam magis'que erudior. Verumtamen ea de cauſa iuſtificatus non ſum. Quàm uelim mihi iam adeſſe, quæ in me deſtinatæ paratæq; ſunt beſtiæ, quas etiam ut quamprimum reperiam opto. Eas per aſſentationem & palpationem demulcebo, ut me quàm celerrimè deuorent, Atq; etiam ſi id facere nolent, ego eas uim illis inferens incitabo. Date mihi

Ignatij Antiocheni Epiſcopi res.

Epiſtolæ eius.

Peſtus martyrij cupidiſsimum.

» mihi quæso hanc ueniam. Quid mihi expediat, noui. Nunc enim demùm disce-
» re incipio, nihil optare aut desiderare rerum omnium & inuisibilium & uisibi-
» lium, ut ad IESVM CHRISTVM ueniam. Ignes, cruces, bestiarum cohortes,
» dissipationes ossium, membrorum concisiones, totius corporis commolitio-
» nes, & diaboli tormenta & supplicia in me progrediantur, ut modò ad IESVM
» CHRISTVM perueniam. Atq; hæc Smyrnæ scripsit. Quum autem Troade
esset, per literas cum Philadelphiæ ecclesia colloquutus est. Epistolam quoque
ad Smyrnæos dedit, & aliam item seorsim ad episcopum eorum Polycarpum,
simul & ut uirum diuinum honorans, & uelut Apostolico pastori (quippe & i-
pse pastor bonus) gregem commendans; additis quoq; precibus, ut curam il-
lius habere, & quæ optima essent, eũ docere uellet. In epistola ad Smyrnæos,
uerbis quibusdam insignibus de CHRISTO utitur: quę unde desumpserit, non
» satis scio. Ego uerò etiam post resurrectionẽ in carne, inquit, eum uidi, credoq;
» eum esse. Et quum ad Petrum & eos qui cum eo erant uenit, eisq; dixit, Accipi-
» te, contrectate, & uidete me non esse dæmonium incorporeum: statim eum te-
» tigerunt, & crediderunt. Sed & ipse Irenæus martyrium eius nouit, & episto-
larum eius Polycarpus mentionem facit. Irenæus de eo sic scribit: Quemadmo-
» dum nostrorum quidam dixit, propter professionem atque testificationem de
» DEO ad bestias condemnatus: Frumentum sum DEI, & per bestiarum dentes
» commolor, ut purus sincerusq; inueniar panis. Polycarpus autem in epistola
» sua ad Philippenses, hisce uerbis, eius meminit: Obsecro igitur uos omnes, ut *Preclarum exemplum τῆς πειθαρχίας, hoc est, obediẽtie que magistratibus debetur.*
» magistratibus obediatis, & omnem patientiam exerceatis, quam ad oculum ui-
» distis, non solum in beatis uiris Ignatio & Rufo & Zosimo, sed etiam in alijs no-
» stræ professionis hominibus, atque adeò in ipso Paulo, & reliquis Apostolis: il-
» lud persuasum habentes, quòd illi omnes non in uanum cucurrerint, sed in fide
» & iustitia: & quòd in debito destinatoq; eis loco sint apud Dominum, cui etiam
» compassi sunt. Non enim præsens complexi amauerunt seculum, sed eum qui
» pro nobis mortuus est, & qui propter nos à DEO est resuscitatus. De episto-
» lis eius ita scribit: Scripsistis mihi & uos, & Ignatius, ut quũ quis in Syriam ierit,
» literas ad uos perferat. quod quidem curabo, opportunum nactus tempus. Et
» rursum: Epistolas Ignatij ab eo ad nos missas, & alias item, quas nobiscũ habui-
» mus, ita ut iussistis, ad uos misimus. Quæ quidem literis hisce nostris sunt adiun
» ctæ, quibus multum adiuuari poteritis. Complectuntur enim fidem, & patien-
» tiam, & ædificationem omnem, quæ ad CHRISTVM nostrum refertur. Ro-
mæ porrò quum prius uaria tormenta pertulisset, neq; quidquam de constanti
decentiq; sua sententia remisisset, postremò in medio theatro duobus leonibus
obiectus, martyrio est defunctus. & carnes quidem eius atq; ossa teneriora be- *Ignatij martyrium.*
stiæ deuorarunt: quæcunque autem firmiora reliqua fuere, multo deinceps tem
pore Roma Antiochiam ab sodalibus sectatoribusq; eius sunt perlata. Hæc de
ipso diuino Ignatio.

CAPUT XX.

Apias uerò Hierapolitanus, & ipse uita Apostolica clarus fuit, mul-
taq; Ecclesiæ scripta reliquit: quorum quinque tantum, quæ Domi- *Papię Hierosolymitani antistitis res.*
nicorum sermonũ expositionem inscripsit, circumferuntur. Eorum
» Irenæus quoque mentionem facit, ita inquiens: De ijs Papias, Ioan- *De uerbis Domini.*
» nis quidem auditor, Polycarpi autẽ sodalis, uir priscus, scripto testatur, in quar-
» to uoluminis sui libro. Quinque enim composuit. Papias porrò ipse, in proce-
mio scriptorum suorum, se oculis suis Apostolos nõ uidisse, sed fidei professio-

nem ab eis qui illis noti atque familiares fuerint, addidicisse, hisce uerbis innuit: A Non grauabor enim, inquit, quæcunq; à presbyteris rectè didici, ac rectè meminí, « ueritatē eorū interpretatione cōfirmans, tibi exponere. Minimè enim ijs sum, ut « multi, delectatus, qui multa dicerēt, sed qui uera docerēt: neq; qui aliena, sed qui « à Domino, & ab eis quibus cum ipsa ueritate cōsuetudo fuit, de fide tradita præ « cepta cōmemorarent. Quod si quando aliquis presbyterorum sectator aduení- « ret, eorum ipsorū requirebam sermones: quid scilicet Andreas, quid Petrus di- « xisset: quid Thomas, aut Philippus, aut Simon, aut Iacobus: aut quid Ioannes, « aut Matthæus, aut quid alius quisquam Domini discipulorum: aut quid etiam « Aristion, & Ioannes presbyter, & ipsi discipuli Domini dicant. Non enim tan- « tum me libris adiuuari, quantum uiua & præsenti uoce, arbitratus sum. No- « tandum porrò est, bis eum in scripto hoc Ioānis nomine uti: primò quidem, ubi Apostolorum nomenclaturam instituit, ut dilectum illum intelligere liceat: se- cundò autem loco, Aristionem adijcit, & presbyterū uocat. Cuius quidam igno-

τὸ ὁμώνυμον rantes † commune cum Apostolo nomē, posteriores duas Ioannis epistolas, & Apocalypsim, Apostolo ipsi adscripserunt. Ephesi namq; presbyter quoq; iste uixit, ubi etiam nunc duo extare dicuntur monumenta, quæ eodem nomine Io- annis feruntur. Quandoquidem autem idem Papias, alia quoq; admiranda quædam in libris suis refert, à præcessoribus suis per manus sibi tradita, agedum

Philippus Apostolus filias prophetantes quoq; habuit. de eis quoq; pauca dicamus. Statim enim Philippum, eum qui Hierapoli fuit, et filias prophetissas, ut antea dictum est, habuit, unum ex duodecim Apostolis, non ex septem illis diaconis, quos in Actis recenset Lucas, fuisse memorat: & se cum filiabus eius colloquutum esse ait, unde intellexerit ætate ea mortuū quen- dam resurrexisse. De Barsaba sanè quidem, qui Iustus cognominatus in Actis dicitur, illud refert: quòd ueneno pestifero hausto, nihil senserit per Domini gra B tiam detrimenti. Sed & alia plurima ex maiorum sine scripto traditione acce- pta, ut parabolas & doctrinas SERVATORIS quasdam, & item alia, fabulosè

Mille annorū Christi in terris post resurrectionem extremā regnū. quodammodo commemorat. Mille quoq; annorum post mortuorum resurre- ctionem fore dicit CHRISTI regnum, corporaliter in hac terra producendum. quod illum, ignorantem promissiones arcano quodam mysterio esse editas, ita crassius accepisse credo: quippe qui mente acri non fuerit, id quod ex oratione eius conijcere licet. multos tamen in eandem æmulationem, ut etustatem uiri ad-

Qui opinionis et hæresis eius sūt, χιλιασταὶ, hoc est, Millenarij dicūtur. miratos, pertraxit: sicuti Irenæus, & si quis præterea alius eiusdem cum illo est sententiæ & opinionis, ostēdit. Quin alias etiam se, ab eis qui dicti sunt, Aristio- ne & presbytero Ioanne, traditiones habere dicit: ad quas studiosos reijciens, quæ de Marco & Matthæo Euangelistis tradit, necessariò hic persequenda esse putaui. Ita enim scribit: Hoc quoq; Ioannes presbyter dixit: Marcus, quòd Pe « tri esset interpres, quæ memoriæ commendauerat, certò & diligenter cōscripsit, « non tamen seruato dictorum factorumq; CHRISTI ordine. Non enim audiuit, « neq; consectatus est Dominum: sed posterius, ut dixi, Petri discipulus fuit: qui « quidem ex usu auditorum doctrinam suam promulgauit, non ordine sermones « & oracula Domini commemorauit. Quapropter minimè hallucinatus est Mar « cus, sic pleraq; scribens, ut ea memoria fuerat consequutus. Vnum enim hoc sibi « in scribendo proposuerat, ne quid eorū quæ audisset, omitteret, ne'ue à ueritate « aberraret. Matthæus uerò sermone Hebraico librum suum composuit: quem « deinde, ut quisq; potuit, est interpretatus. Vtitur idem Papias testimonijs & « authoritatibus ex priore Ioannis, & itidem ex priore Petri epistolis. Addit præ terea historiam aliam, de muliere, quæ multis criminibus apud Dominū per ca- lumniam sit delata. Et Papiæ quidem scripta ad hunc se habent modum.

Floruit

CAPUT XXI.

Quadratus & Aristides, uiri Ecclesiastici.

A FLoruit autem eo tempore diuinus quoq; Quadratus, cui nihil eorũ donorum, quæ Apostolicos decent successores, defuit. Itidem uerò & Aristides, uir ætate ea ingenti fidei nostræ æmulatione & ardore flagrans. Ambo doctrina, feruore, & uitæ Christianæ moribus pares: ambo etiam orationes ad Aelium Hadrianum, qui Traiano in imperio successit, quibus Christianũm dogma defendunt, cõposuerunt, quum improbi qui dam homines ecclesias urgere atq; persequi aggrederentur. In quibus orationibus uidere est, nõ exigua eorum uirorum splendidæ mentis Apostolicæq; & recte doctrinæ indicia. Quadratus quidem certè priscã sinceritatem & fidem suã „ satis declarat ijsipsis quæ sequuntur uerbis: SERVATORIS autem nostri ope- „ ra semper præstò fuere. Ingens est enim eorum qui ab eo sanati sunt, multitudo. „ Multi qui à mortuis resuscitati sunt, non solum quum curarentur & exuscitaren „ tur, sed postea etiam uiuentes continuè apparuerunt: & non tantum quũ SAL- „ VATOR in terris uersaretur, uerùm post discessum quoq; eius longo uixerunt „ tempore, adeò ut nonnulli etiam ad nostram durauerint ætatem.

CAPUT XXII.

Christianismus florens.

AC res quidem nostræ ita florebant, quotidianumq; incrementum capiebant, radicibus Apostolicorum uirorum, qui tum multi in uita erant, doctrinæ altè actis, & sanctorum martyrum sanguine ubertim rigatis. Iudæorum autem natio frequentibus, alijsq; super alias accumulatis cladibus admodum accidebatur. Decimus octauus imperij Traiani agebatur annus, quũ Iudæorum rursus excitatus est motus: qui, quod reliquũ B eius populi fuit, sustulit. Quum etenim grauis & seditiosus eos afflasset spiritus, qui iram uindictamq; uehementius commouit, tumultum aduersus ciues suos Græcos, in ciuitate Alexandrina, in Aegypto, & uicina ei Cyrene conciuerunt. Quo deinde paulatim gliscente, qui proximè consequutus est, anno, maximum cõflarunt bellum*. Tenebat tum cum imperio prouinciam Aegyptum Lupus. Et primùm quidem Iudæi superiores esse: Græci autem ex turpi & fœda fuga congregati, ex improuiso Iudæos Alexandriæ adoriri, & partim ferro cædere, partim captiuos abducere. Itaq; qui Cyrenæ erant, subsidio tali amisso, cunctam percurrunt Aegyptum, quam Lupus adhuc administrabat: & quam possunt, impunè inferunt cladem. Ea re permotus Traianus, Martium Turbonem eò cum ualido mittit exercitu, qui cum Iudæis cominus congrederetur: & classem maritimã, peditum equitumq; consequuntur auxilia. Martius porrò breui multis uarijsq; certaminibus commissis, belloq; fortiter confecto, plurimas myriadas Iudæorum, non Cyrenaicorum solum, uerùm Aegyptiorum quoq;, qui regi suo Lucæ (ita enim dicebatur) auxiliaria tulerant arma, cõtrucidat. Veritus autem Traianus, ne illi quoq; qui in Mesopotamia erant, pari modo popularibus suis bellum inferrent: Lucio Quinto mandat, ut prouinciam suam Iudæis oppressis repurget. Quapropter ille occultè copijs militaribus comparatis, illos aggressus, tantam eorum ferro concidit multitudinem, quanta non facile sub numerum cadere possit. Eamq; ob causam Lucium prouinciæ Iudææ præfecit Imperator: sicuti id quoq; profani Annalium scriptores memoriæ prodidere.

Nouæ Iudæorum clades sub Traiano apud Alexandriam & Cyrenen, atq; in Aegypto. — *Iudæi hic ducem habuerũt Andream.* — *Lupus Aegypti præfectus.* — *Martius Turbo.* — *Item in Mesopotamia.* — *Lucius Quietus Iudææ præfectus.*

O 3 Tam

* *In motu isto Iudæi cædibus contenti non fuerunt, sed humanis carnibus uesci cœperunt. Cyprij etiam ab eis ingenti clade, duce Iudæorum Artemione, sunt affecti. Iudæi conspiratione facta, passim ducenta & quadraginta millia hominum contrucidarunt. Dion. Oros.*

CAPUT XXIII.

A

a Ego quidē in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam praefecti manū armaui. Traianus apud Plin. ium in Panegyrico. Traianus quoque ad amicos dixit: Talem se esse imperatorem priuatis & ciuibus, qualem sibi ipse imperatorem priuatus optasset. Idem fiscū lienem uocauit: quòd eo crescēte, reliqui artus tabescerēt.

Traian principis aequitas.

b Decebalo eorum duci paci dedit.

Iam studiosus autem fuisse fertur Traianus iuris & iustitiae, & tam ab improbitate alienus, ut aliquando ensem strictum praefecto urbi in conspectu omnium dederit, atque dixerit: Cape ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gessero, pro me: sin aliter, contra me hoc utere[a]. Idem Dacos uicit, & de eis triumphauit[b], sub eo quoque Persae ad Antiochiam usque excurrerant: eique urbi per pacis conditiones captae, tributum simul & praesidium imposuerāt. Continuò suis auxilium fert Imperator: & quum ad fines eorum uenisset, † per notas illis scribens, clàm significat, ut praesidium quod ibi Persarum rex reliquisset, necarent: se ad auxilium eis ferendum, Persicumque metum tollendum, praestò adesse. Illi, quod iussi fuerant, faciunt. Et ipse cum Persis praelio congressus, rege eorum caeso, clarissimaque reportata uictoria, quem uoluit eis regem dat. Et inde in eam urbem uictor ingressus, multis eam aedificijs exornat, multos etiam Christianos interimit. In quibus, & quinque uirgines fidem palàm profitentes comburit, & ossibus earum ad summum combustis, cineribusque aeri commistis, ahena quaedam & alia uasa fieri curat, eaque publico lauacro, quod ipse magnificentissimè construxerat, dicat. Verùm enimuerò quicunque eò lauatum ingrediebantur, quamprimum calidas attigissent aquas, caligine simul & uertigine correpti, cum impetu inde procurrebant & concidebant. Causa uerò eius mali cognita, Traianus ut alia ex aere puro uasa balneo parentur mandat: priora autem illa in fornacibus conflata, in quinque transformat statuas, easque uirginum combustarum forma & habitu pro balneo collocat.

† ἐν ἀπορρήτοις ἐπιστολαῖς

Traianus Antiochiā à Persis captam recuperauit.

Martyriū quinque uirginum Antiochiae.

Miraculum de earum cineribus.

CAPUT XXIIII.

Aelij Hadriani Imperium.

B

Vndeuiginti annis, & mensibus sex, Traianus imperium administrauit: & moriens, id Hadriano sororis suae uiro reliquit. Publica is statim ciuitatibus remittit debita, & uectigalia multa Romanis donat, unde ei in urbe diuini decreti sunt honores. Nicaeam & Nicomediā, quae motu terrae multum detrimenti caeperant, firmo circundat muro. Leges quoque ad Draconis & Solonis Atheniensium legislatorum imitationem promulgat. Rebellasse etiam sub ipso Iudaeos, & templum Hierosolymis restituere uoluisse, dicunt. Qua de causa Hadrianus * quinquaginta & octo myriadas eorum uno die interfecit: & quaecunque ex uetustis aedificijs reliqua adhuc fuerant, diruit prorsus[b], & solo ita equauit, ut ne lapis quidem super lapide permaneret, & oraculum SERVATORIS ad exitum suum perductum, uerborum eius certitudinem corroboraret, ciuitatisque totius pomerijs plurimùm contractis, denuò eam suo sub nomine excitauit: & appellatione sua ei imposita, Aeliam uocauit, atque in ipso templi adyto statuam ipse suam collocauit. Quam si quis non ineptè abominationem desolationis nominet, in loco sancto, iuxta SERVATORIS dictum, stantem, minimè is iudicio meo errarit. Solis autē Graecis incolendam eam dedit. Idem Hadrianus templum etiam Cyzici extruxit, maximum & celeberrimum: & item urbem, eam quae hodie quoque nomen eius obtinet, Hadrianopolim. Quae uerò & Ariston Pellaeus de postrema Iudaeorum obsidione literis prodiderit, commodum fuerit ex uerbis eius cognoscere. Porrò rebellione atque defectione Iudaeorum longius rursum progressa, Rufus Iudaeae praefectus, acceptis ab Imperatore militaribus copijs, et uecordia eorum, pro occasione bene gerendae rei, subinde usus, infestis cōtra eos signis est progressus: & plurima passim millia uirorum simul & foeminarum, atque etiam puerorum concidit,

Extremū Hierosolymorū excidium, & gentis Iudaeorum internecio sub Hadriano.

b Iul. Seuerus in Iudaeā missus ab Hadriano, arces 50. diruit, & uicos 980. ferro & igni uastauit. Dion. Oros. libro 7. cap. 13.

* Hoc est, quinquies centena & octuaginta millia.

Reedificat Hierosolyma Aelius dicta.

Hadrianopolis condita.

Aristō Pellaeus historiarū scriptor.

A dit, belliq; iure loca eorum direpta in potestatem suam redegit. Dux Iudæorum „ tum Barchochebas erat, quod nomen stellam significat: cætera uir sanguinarius „ & prædator, ex nomine autem suo perditis mancipijs prodigiose persuaserat, „ cœlitus se lucem demissum esse, quæ afflictos atque oppressos illustraret. Quàm „ maximè autem bello flagrante, decimo octauo imperij Hadriani anno, ad Bit- „ theram ciuitatem munitissimam, nec ita longè à Hierosolymis sitam, quum diu- „ turnior obsidio instituta, rebelles'que & rerum nouarum studiosi fame ac si- „ ti ad extremum exitium redacti essent, & qui eis tantæ uecordiæ author fuis- „ set, dignas per uindictam dedisset pœnas, gens tota ex eo tempore, uicinam „ in circuitu Hierosolymis regionem prorsus attingere prohibita est, id'que sic „ constitutione & sanctione Hadriani factum: qui hoc sic iussit, ut illi ne aspice- „ re quidem ex loco quopiam editiore patrium solum possent. Ad hunc mo- dum urbs Hierosolymorum Iudaicum populum, antiquissimos suos colonos, internecione summa amisit, & postea ab aduenis culta atque inhabitata, ut Ro- mana planè ciuitas, in Imperatoris Aelij Hadriani honorem Aelia est appella- ta. Ac sic quidem etiam sub hoc Iudæi extremum contra CHRISTVM per furo- rem perpetrati piaculi luère supplicium. Nos autem rursum ad diuinorum uiro rum descendamus successionem.

Barchochebas perduellis iste, Iustino philosopho & martyre teste apud Euseb. libro 4. cap. 8. Christianos solos, nisi Christū abnegassent, atque blasphemias in cesserent; ad grauissima supplicia trahi iussit. Habuit ætas quoq; nostra in Germania suum Barchochebā, stellæ insignibus superbum.

CAPUT XXV.

Duodecimo imperantis Traiani anno, quum Euarestus pontificatum Romæ octo annos gessisset, Alexander quintus à Paulo & Petro successor ecclesiam regendam suscepit. Qui tertio Hadriani imperij anno, decennio in Episcopali functione expleto, Xysto eam B concessit. Duodecimo porrò Hadriani anno, quum Xystus decennium itidem ecclesiæ præfuisset, Telesphorus ei successit. Cæterùm & hoc undecimo pontificalis ministerij sui anno, uita per martyrium defuncto, ut Irenæus inquit, Hyginus prouinciam eius est sortitus: primo imperij Antonini, qui Pius est dictus, anno. Hygino porrò post quartum annum mortuo, Pius successit. Atque huic rursum Anicetus, uigesimo imperantis Pij anno. Anicetus autem undecim annis ecclesia Romana administrata, Soteri eam reliquit. Cui post annos octo Eleutherus est suffectus, duodecimus à Petro successor, quum decimum septimum annum M. Antoninus cum filio Romanum regeret imperium. In Alexandrina ecclesia primus, quartus ab Apostolis episcopus fuit. Ei, quum duodecim annos pontificale obijsset munus, Hadriano tertium imperante annum, Iustus est surrogatus. Circiter duodecimum autem eiusdem imperij annum, anno prætereà uno & mensibus aliquot intercedentibus, ecclesiæ eius administrationem Eumenes est sortitus, quum quidem Iustus undecim ei præfuisset annis. Eumenes uerò tredecim annis episcopatum tenuit. Cui Marcus succedēs, decem annis curam pastoralem gessit. Marco Celadion suffectus, qui quatuordecim annis episcopatu functus, successorem habuit Agrippinum, nonum ecclesiæ eius ab Apostolis episcopum. Apud Antiochenos post Heronem, ecclesiam rexit Cornelius. Huic quinto Apostolicæ successionis gradu Eros successit: deinde sextus Theophilus, & post hunc septimus Maximinus. Hierosolymitanorum autem episcoporum tempora literis mandata non sunt, quos breuis admodum æui fuisse constat. Quindecim ex ordine, ut quidem memoria sine scripto est proditum, Hebraici generis omnes, rectéq; officio suo functos, quòd CHRISTI doctrinā & professionē probè tenuerint. Quę res effecit, ut ad episcopatum eum ab ecclesia Hierosolymitana, quæ ab Apostolorum tem

Roman. Pontifices.

Pius annis 15. cathedram obtenuit.

M. Aelius Antoninus Philosophus. & L. Aelius Cōmodus Verus, Diui fratres æquo iure imperium administrarūt annis 11. M. Antoninus solus annis 4. cū Cōmodo filio itidē annis 4.

Alexandrinae ecclesiæ episcopi.

Antiocheni episcopi.

Hierosolymitani.

pore ex fidelibus Iudæis ferè tota constabat, & usque ad extremam obsidionem A perdurabat, sint delecti. Eorum itaque episcoporum qui ex circumcisione Christianam professionem ritè sunt complexi, & mutuis Iudæorum seditionibus atque uesaniæ fuerunt reliqui, catalogum à primordio exponere conuenit. Primus itaque fuit Iacobus, frater Domini dictus: secundus, Simeon: tertius, Iustus: quartus, † Zachæus: quintus, Tobias: sextus, Beniamin: septimus, Ioannes: octauus, Matthias: nonus, Philippus: decimus, Seneca: undecimus, Iustus: * Lebes, duodecimus: Ephrem, tredecimus: quartusdecimus, Ioseph: & quindecimus, Iudas. Quibus post euersionem urbis, ex gentibus successit Marcus. Tot Hierosolymis ab ipsis usque Apostolis, ad eum quem diximus Iudam, ex circumcisione fuerunt episcopi. Tot itidem, ut exposuimus, aliarum maximarum ecclesiarum gubernatores.

† Alij Zachariam nominãt.

** Alij Leui uocant.*

CAPUT XXVI.

Hac ipsa ætate Hadriani, Iustinus etiam ex philosophis martyr, inter præcipuos est habitus, germanus & sincerus ueræ philosophiæ amator, & in Græcorũ disciplinis egregiè exercitatus. Sed enim quis qualis'ue fuerit, & quemadmodum à Græcorum erroribus ad germanã philosophiam transierit, commodissimum fuerit ex ipsius uerbis recognoscere. Quùm enim aduersus Græcos & gentiles pro Christianis orationes scripsit, quibus repugnare atque refragari illi non potuerunt: tum Romæ, ubi uitam degebat, Antonino Pio Imperatori & Senatui Romano pro nobis Apologiam exhibuit, ita eam inscribens: Tito Aelio Hadriano Imperatori, Antonino Pio Cæ- « sari Augusto, & Verissimo filio Philosopho, & Lucio Philosophi Cæsaris natu- « ra, & Pij adoptione filio, amatori doctrinæ, sacroque Senatui & populo Romano B uniuerso, pro eis qui ex omni hominum genere iniquissimè inuidia laborant & « affliguntur: Iustinus † Priscus Bacchij filius, Flauia noua ciuitate Syriæ Palesti- « næ oriundus, orationem atque deprecationem hanc obtuli. Et in eadem oratio- « ne se non temerè, sed iudicio ad Christianam professionem peruenisse, ita refert: Ego quidem, qui Platonicis delectarer disciplinis, quum Christianos calumnio « se deferri audirem, uideremque eos impauidos interritosque esse ad mortẽ, & quæ- « cunque horrenda mortalibus uidentur: considerabam ipse mecum, fieri omnino « non posse, ut illi in flagitijs delicijsque uiuerent. Quotus enim quisque, uoluptatis « consectator & libidinosus, quique humanarum carnium dapibus delectetur, bo- « no sibi mortem esse putet? ut per eam cupiditatibus delicijsque suis priuetur: & « non potius illud agat, ut semper hanc uitam uiuat, magistratusque & leges fallat, « nedum seipsum ad cædem offerat? In Apologia ea illud quoque scribit: Non « absurdum uerò fuerit, Antinoi quoque hic meminisse, qui nõ ita pridem deces- « sit, quem omnes ueluti Deum per timorẽ colere sustinuerunt: quũ quidem om- « nes probè sciuerint, & quis fuerit, & unde prouenerit. Antinoi eius & Egesippus mentionẽ infert, qui & ipse eisdem temporibus florens, permultas Apostolicas traditiones in historijs suis, quarũ quinque reliquit libros, recenset, simplici dicendi genere clarè doctrinã Apostolicam exponens. In quibus, quùm tempora quib. enituit ostendit, tum de ijs qui primùm idola & simulacra statuerint meminit, ac deinceps ad hunc modum infert: Quibus cenotaphia, sepulcrorumque « simulacra, & templa, ad hoc usque tempus construxerunt. Quorum unus e- « tiam est Antinous, Hadriani Cæsaris seruus. Huius sunt ludi agonales, Antinoij « dicti, & ætate nostra acti. Vrbem quippe cognominem ei Hadrianus condidit. « Temporibus quoque eis, pari cum ijs, quos diximus, uitæ instituto, parique in ecclesiam

Iustini Philosophi & martyris res.

Apologiæ eius pro Christianis titulus.

Alij legũt, Prisci Bacchij filium.

Martyrũ constantia et fortitudine ad Christianismũ adductus est Iustinus.

Antinous eximiæ formæ puer, Hadriano in delicijs fuit. Et in Aegypto mortuo, princeps is urbem Antinoiã condidit. Templũ quoque, statuas & sacerdotes instituit, stellam se eius uidisse asseuerãs. Dion.

Agones Antinoij.

A siam ardore, Sardianus episcopus Meliton fuit: quem satis patet, ea quoque ætate floruisse. Indicat id defensio eius, quam pro Christiano dogmate ad Verū scripsit, luculentam admodum & utilem, orationis urbanitate & persuadendi uirtute auditorem maximè mouens atque afficiens. *Melito Episcopus Sardianus. Apologiā quoque pro Christianismo scripsit.*

CAPUT XXVII.

MEmoriæ mandauit sapientissimus Iustinus, Hadrianum pro Christianis literas à Graniano Serenio ad se scriptas accepisse: periniquū esse, quòd illi uociferationi populi donarētur, nulloque iusto prætextu, indicta causa necarētur. Quapropter rescriptū is ad Minutium Fundanum Asiæ proconsulem miserit, neminem de cætero occidi iubens, nisi legitimaiustaque præcessisset accusatio. Rescriptumque id in librum suum de uerbo ad uerbum retulit, hæc præfatus: Possumus hoc à uobis ex rescripto maximi & illustrissimi Cęsaris Hadriani patris uestri, qui ita ut per supplicem libellum rogauimus, iudicia exerceri iussit, petere: idque non tam quòd ab Hadriano mandatū sit, quàm quod iustam esse petitionem nostram sciamus. Subiecimus autem epistolæ Hadriani exemplū, ut hac quoque parte, ueritate nos niti cognoscatis. Quæ epistola ex Romana in Græcam linguam translata, hanc complectitur sententiam. Hadrianus Cæsar Minutio Fundano: Literas à Serenio Graniano, uiro clarissimo, cui tu in prouincia successisti, accepimus. Inquirenda nobis res prorsus esse uidetur, ne homines innocentes opprimantur, néue calumniatoribus occasio grassandi præbeatur. Quod si prouinciales tui, persequutiones aduersus Christianos suas, processu legitimo pro tribunali probare possunt, unam eam sequantur uiam, neque solis petitionibus atque uociferationibus utantur. In primis B enim conuenit, si qui ad accusandum accedere uelint, te causam legitimè cognoscere. Itaque si quis eos detulerit, atque probauerit contra leges quidquam commisisse, tu pro delicti qualitate ita sententiam aduersus eos feres, ut mehercules, qui calumniæ causa crimen cuiquam intendisse compertus fuerit, pro maleficij grauitate, in eum modis omnibus animaduertas. Rescriptum Hadriani pro nobis editum, tale fuit. *Rescriptū Hadriani imperatoris pro Christianis.*

CAPUT XXVIII.

POstquam uerò is uno & uiginti annis imperio administrato, naturę debitum persoluit, Antoninus Pius ei successit: ad quem, & ad Senatum Romanum, Iustinus apologiam suam Christianos defendens cōscripsit. A' quo ille, & simul ab alijs quamplurimis fratribus, qui à prouincialibus in Asia conuicijs & iniurijs grauibus contumeliosissimè exagitabantur, permotus, literas publicè ad Asię populos dedit, quas itidem inserere historiæ nostræ est uisum. Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antoninus Augustus Armenicus, Pontifex maximus, Trib. potest. XV. Cos. III. Asiæ populis salutē. Equidem scio, dijs quoque ipsis curæ esse, ne tales homines lateāt. Multo enim magis illi uindicauerint eos qui sacrificare illis nolint, quàm uos, qui contra eos tumultū cōmouetis: opinionem quoque eorū quam de uobis conceperunt, ut atheos uos, nullorumque prorsus Deorum criminentur, cōfirmantes. Quibus præstabilius etiam uidetur, dum accusari arguique uidentur, pro DEO suo mori potius, quàm in uita manere. Proindeque uictores euadūt, animas ipsi suas citius proijcientes, quàm ut à uobis persuasi, quod uos uultis, faciant. De terræmotibus autē, qui uel fuere, uel adhuc fiunt, non importunū fuerit, uos, qui ea de causa animos despondistis, admonere, ut scilicet res uestras cum rebus illorū conferatis. Atque illi *Rescriptū Antonini Pij imperat. pro eisdem.*

Infideles, casus mundi fatales Christianis ad scribere solebant.

illi quidem liberioribus maioribusq; erga DEVM sunt animis: uos autem toto hoc tempore, quo causas eorum ignorare uidemini, Deos & res alias negligitis, & Christianos à cultu immortalis DEI quem illi uenerantur arcetis, & ad mortem usq; persequimini. Cæterùm de ijs antea quoq; multi prouinciarum rectores diuo Patri nostro scripserunt. Quibus ille rescripsit, nihil molestiæ facessendum esse illis, præterquam si quid contra Imperium Romanũ moliti esse deprehenderentur. Quin & ad me multi de eis literas dederũt: quibus de Patris mei, quem mihi imitandum esse duxi, sententia rescripsi. Si uerò quispiam perseuerauerit cuiquam Christianorum, quòd talis sit, negotium exhibere, delatus quidem crimine absoluetur, quamuis talis esse cõpertus sit: delator autem ipse poenas dabit. Proposita est hæc epistola Ephesi, in conuentu publico Asiæ. Hæc sic & Antoninus pro Christianis rescripsit.

CAPUT XXIX.

Diui Eustathij martyrium.

ANtequam autẽ eiusmodi ederentur literæ, permulti dicuntur egregiè certamen pro CHRISTO pertulisse: quorum unus etiam fuit uictoria clarus martyr Eustathius. Is sub Traiano prætoriam gerens dignitatem, Placidas dicebatur, & genere & opibus illustris. Quum uerò plurimis eniteret ornamentis, postremò cœlesti quoq; uocatione est cohonestatus. Etenim in solitudine quadam uenanti CHRISTVS cerui cornibus insidens apparuit, eumq; arcanæ sapientiæ consilio ad se pertraxit, & simul quæ ei euentura essent prædixit. Itaq; baptizatus cum tota domo sua, CHRISTO se dedidit. Verùm enimuerò occulta & arcana exploratione atque excussione, rebus omnibus statim est nudatus. Nam opibus honoribusq; omnibus proiectis, uxore etiam & liberis longo tempore caruit. Atq; ita ærumnis ferendis, ueluti alter B
quidam Iob factus: postea, quemadmodum & ille, SERVATORIS dispositione, unà cum uxore & filijs Agapio & Theopisto, ad pristinam restitutus est felicitatem & gloriam. Multis deinde uictorijs ab hostibus reportatis, quibus magno terrori erat, quum Romæ esset apud Hadrianum, qui de rebus multis eum est percontatus, quòd dæmonibus sacrificare recusaret, in æreum taurum igne candentem unà cum coniuge & liberis coniectus, uitam ibi morte commutauit: quum quidem illis sic martyrio defunctis, ne pilum quidem ignis consumpserit, nec detrimentum aliud attulerit.

Sancti Eleutherij martyrium.

Ea ipsa ætate præstanti uirtute iuuenis Eleutherius, in Illyrico erat. Romæ is quoq; ortus, matre Anthia, quam magnus ille Paulus ad professionem Christianam perduxisse fertur. Illa uerò filium quoque

Is ante iustã ætatẽ clericus, diaconus, presbyter, & Episcopus propter insignem uirtutẽ & pietatem creatus.

religionis eius hæredem fecit, & Aniceto Romano episcopo tradidit: à quo sacras literas edoctus, sacro cleri numero inseritur, & quintodecimo ætatis anno diaconi gradum consequitur: mox triennio pòst presbyter creatur, & deinde uiginti natus annos Illyrici episcopus deligitur, uita priore signis miraculisq; ingentibus edendis trãsacta. Vbi uerò quamplurimis ad CHRISTVM perductis, ab Hadriano accersitus, fidem CHRISTI constantissimè defendit, primùm in lectum ferreum ignitum reponitur, deinde in ahenum oleo & aruina feruenti plenum conijcitur, atq; mox in foco igne congesto collocatur. Quum autem his tormentis omnib. superior esset, in fornacẽ igne ad summũ calefactũ, qui † primum

[illegible]

Caraborem opificem eius, qd CHRISTI cõplexus esset fidem, exceperat, protenditur. Porrò Eleutherius ex custodia deinceps extractus, indomitisq; equis alligatus, huc atq; illuc trahitur: & ui diuina uinculis eius solutis, montẽ quendam cõscendit, atq; ibi aliquandiu uersatur, cũ feris quas cicures reddebat habitans. Atq; quum DEI præcepta promulgasset, & quingentos ad diuinum perduxisset

lauacrum,

A lauacrum, rursum in conspectum Imperatoris pertractus, bestijs obijcitur: & quum ab ijs quoque saluus conseruaretur, ex militibus duo impetum in eum faciunt, atque occidunt. Mater etiam filio uitam finienti circumfusa, itidem ut ille, martyrij coronam excipit.

Matris eius Ambiae martyrium.

CAPUT XXX.

ADhuc Anicetus Romae Ecclesiam gubernabat, quum Polycarpus, Irenaeo referente, propter quandam quae de Paschate inciderat quaestionem, Romam uenit, atque ibi cum Aniceto familiariter est collocutus. Sed & alia Irenaeus de Polycarpo commemorat, quae praesenti operi adiungere pium esse iudico. In tertio enim contra haereses libro, haec ita de eo refert: Polycarpus uerò non modò ab Apostolis institutus, cum multis eorum uixit, qui Dominum ipsi uiderunt: sed etiam per Apostolos, Smyrnensi Ecclesiae in Asia episcopus ordinatus est. Quem & nos in prima nostra aetate uidimus: diutius enim uixit, & in multa senectute cum magna gloria magnificentissimè martyrio obito, è uita excessit, ea semper docens quae ab Apostolis didicerat, & quae Ecclesia tradit, quae uidelicet sola sunt uera. Testantur hoc Ecclesiae Asianae omnes, & qui ad hunc usque diem in Polycarpi successere locum, quòd fidei maioris certiorisque ueritatis testis fuerit, quàm Valentinus & Marciō, & item alij insanarum opinionū authores. qui quum Romam sub Aniceto peruenisset, multis ex eis qui dicti sunt haereticis persuasit, ut ad Ecclesiam DEI redirent, unam & solam hāc ueritatem, quam Ecclesia tradiderit, se ab Apostolis accepisse praedicans. Extant adhuc qui ex eo audiuerint, Ioannem Domini discipulum Ephesi lauatum aliquando iuisse. Caeterùm quum in balneis Cerinthum uidisset, illotum inde profugisse, atque dixisse: Fugiamus obsecro, ne balneum, in quo Cerinthus ueritatis inimicus est, concidat. Ipse quoque Polycarpus, quum ei Marcion in conspectum ueniret, & diceret, Nosce nos: respondit, Nosco, inquiens, nosco primogenitum Sathanae. Tanta Apostoli & discipuli eorum religione fuerunt, ut ne uerba quidem communicarent cum quopiam eorum, qui ueritatem adulterant atque deprauant. ut Paulus etiam dixit: Haereticum hominem post unam atque alteram admonitionem deuita, sciens quod subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, proprio iudicio suo condemnatus. Est autem & epistola Polycarpi longissima ad Philippenses scripta, ex qua, qui uoluerint, quique salutis suae curam gesserint, simul & specimen fidei illius, & doctrinam ueritatis discere poterunt. Haec de eo Irenaeus. Multis autem testimonijs prioris epistolae Petri Polycarpus, in ea ipsa quā modò diximus, epistola sua utitur.

Polycarpus Romae apud Anicetū fuit.

Egregium de Polycarpo Irenaei testimonium.

Ipsi Christianis cū haereticis nihil est commercij.

CAPUT XXXI.

ANtoninus Pius uiginti tres imperauit annos: & imperium Romanum decedens Marco Aelio filio, & ipsi Antonino dicto, & Lucio fratri eius reliquit. Pius porrò iste Alexādriae, Antiochiae, & in multis alijs celebribus urbibus lauacra, aliaque plurima publicitùs aedificia, Romae quoque magnum aquaeductum construxit. Atque abrogata ueteri C. Iulij Caesaris lege, qua Senatorio uiro de bonis suis testari non permiserat, nisi dimidiam eorū partem, qui pro tempore futurus esset, Principi relinqueret: omnibus, per cōstitutionē, liberā dedit potestatē de facultatibus suis, ita ut uellent, disponendi. Marcus aūt filius eius iustā illam legē tulit, qua parentibus liberi ab intestato succedunt. Idemque sanxit, ut filio, qui in testamento praeteritus, à parentibus ⁎ debitā gratiam nō retulisset, quadrans paternae haereditatis detur.

Lex de Senatorum testamentis.

⁎ [illegible]

Antonini Pij acta quaedam.

T. Aurel. Antoninus Pius, Hadriani gener, ab eodem in filium adoptatus fuit, & M. Antoninus gener, L. antē Annius Antoninum nepos Antonini Pij fuit. M. Anto-

Non

Non diutius autem quàm undecim annis Lucius in imperio uixit, Antoninóq; A philosopho id reliquit, qui & ipse octo propè annis imperauit: & quum unum & sexaginta circiter ætatis annos expleuisset, ad Vendobonam decessit. Iis imperantibus, multi & apud Græcos præclari extiterunt Poetæ: Oratores quoq; & Medici, omnis denique Philosophiæ periti uiri. in quibus Hermogenes rhethor, & Aristides orator nobilis, Galenus, Oppianus poeta, Alexandrinus Apollonius, eiusq; filius Herodianus, Grammaticæ artis authores, atque item alij fuere, quos longum esset in præsentia enumerare. Illud scire conuenit, * Marcum Antoninum filio suo institutionis Imperialis librum à se compositum reliquisse, omnis generis profanorum exemplorum & disciplinæ plenum. Non apud Græcos uerò tantum insignes tum, uerumetiam in professione nostra plurimi maximi'q;, de quibus in sequenti agemus historia, floruere uiri.

CAPUT XXXII.

Eo tempore adhuc Iustinus, cuius paulo antè fecimus mentionem, enituit. & quum, quos diximus, Principibus aliam etiam pro dogmate nostro defensionem obtulisset, & contra oppugnatores Græcos & Iudæos, in faciem eorum, Christianæ professioni patrocinatus esset, atq; etiam hæreticorum uanam linguæ loquacitatem nocentemq; mentis insaniam luculentis orationibus retudisset, fidem nostram firmis adamantinisq; propugnans rationibus, abundéq; ueritatem certitudinemq; eius demoustrans, corona martyrij seipsum exornauit. Cui Crescens quidem philosophus, uita morumq; æmulatione Cynicus, insidias struxit. Quum enim in multis sæpe colloquijs & disputationibus Crescentem, quòd pleraq; perperam faceret, falsóq; in professionē nostram criminans inueheretur, Iustinus cōuicisset, cum improbis quibusdam qui magistratus gerebant, atq; itidem cum alijs, ille conspiratione contra Iustinum facta, tormentis quamplurimis eum affecit, & postremò gladijs etiam confecit, ueræ prorsus sapientiæ sectatorem. Ita ille ad desideratū sibi CHRISTVM transijt. Quæ autem passurus fuerat, ea antea quoq; in ea, quam diximus, defensione diuinans prædixit, ad hunc modum scribens: Ego quidem insidias & fustuarium expecto à quopiā, qui alicuius sit nominis, uel ab ipso etiam Crescente insipiente, * arrogantiæ quippe magis quàm sapientię amante. Indignus namq; est, qui philosophus & sapientiæ amator dicatur: propterea quòd publicè de rebus quas ignorat, uidelicet quòd Christiani athéi prorsusq; sine DEO & impij sint, asseuerat, ad gratiam & libidinem eorum qui ab eo sunt in errorem seducti, id faciens. Si enim doctrinam CHRISTI, quam non attigit, reprehendendo proscindit, improbissimus est, idiotis atq; indoctis hominibus multo deterior: qui sæpe de rebus quas ignorant, loqui, & falso testificari supersedēt. Sin Christianam professionem didicit, aut amplitudinem eius non intellexit: aut certè intellexit, & ne Christianus esse suspectus fiat, nos criminatur. itaq; longè adhuc est importunior, nihil ingenui & liberalis ingenij habens, utpote inepta & absurda opinione uir, timoríq; sordido obnoxius. Hæc Iustinus. Quod autē iuxta suam ipsius prædictionem à Crescente, qui author initę contra eum cōiurationis fuit, sublatus sit, Tatianus satis testatur, uir egregius, qui primam ętatem Grecorum disciplinis docendis consumpsit, magnamq; in eis laudem est cōsequutus, quiq; non pauca memoria digna nobis etiam scripta reliquit. Is itaq; in oratione sua ad Græcos ita scribit: Et Iustinus admiratione omnium dignissimus, rectè eos de quibus diximus, persimiles esse prædonibus exclamauit. Deinde alijs quibusdam, de philosophis, rebus expositis, infert: Itaq; Crescens ab ineunte ætate in ma-

[Marginal notes:]

ninus, qui & philosophus dictus, L. Annii Antoninū Verum imperij socium sibi adsciuit. Et tum primùm Rom. respub. duobus æquo iure imperantibus paruit. quū antea singulos semper habuisset Augustos. Vtrūq; Hadrianus iussu Antoninus Pius adoptauit.

L. Verus apoplexia interijt inter Altinū & Concordiam, cum fratre in uehiculo sedens.

M. Philosophus in Pānonijs obijt ad Vendobonam, quam nonnulli Viennam esse uolunt.

a Magna hunc diligentia curaq; educauit, ac: ius undiq; uiris doctrina claris, maximaq; proposita mercede, ut mores pro se quisq; filij ingeniumq; excolerent. Herodianus.

Iustini philosophi martyrium.

Idem martyrium sui prædixit.

Vtinã hoc de idiotis se culi nostri dicere liceret.

Crescens philosophus Cynicus Iustino mortis causa fuit.

A in magna uersatus urbe, † lasciuia quidē in pueros, omnes exuperabat. Auaritię an Asotia
„ autem ualde deditus erat. Qui uerò alijs mortis contemptum suadebat, ita eam
„ ipse metuebat, ut Iustino mortem, ueluti magnum aliquod malum, concinnaue-
„ rit: propterea quòd ille ueritatem prædicans, philosophos helluones atq; impo
„ stores esse coarguit. Atq; hæc quidem Iustino martyrij causa fuit.

CAPUT XXXIII.

Dem uerò in Apologia sua, aliorum quoq; ante se martyrum meminit. & argumento proposito percommodè subseruiens, illud etiam addit: Mulierculam rerum malarum usu temerariam, uiro itidem luxurioso iunctam fuisse. Vt autem ea mysticam CHRISTI professionem alicunde perdidicit, quùm ipsam moderatam cōtinentemq; uitam complexam esse, tum idem quoque marito suasisse: propterea quòd illi æternum illum ignem, qui impudicis & uoluptuarijs paratus sit, indicaret, & subinde promissiones quoque æternorum bonorum proponeret. Sed enim quum multa sæpe dicendo, nihil apud eum efficeret, & ille in procaci petulantia sua permaneret, mulierem improbis moribus suis à se alienauit. Illa enim impium esse indicans, cum tali deinceps uiro consueuisse, qui præter naturę leges modis omnibus per libidines uarias uoluptatem consectaretur, secedere ab eo constituit. Vt uerò eam propinqui, pro authoritate sua, ab eo consilio sunt dehortati, spemq; ei fecerunt, uirum in melius mutatum aliquando iri, manere cum eo est coacta. Postquam uerò maritus Alexandriam profectus, longè etiam deterior factus esse dictus est: mulier uerita, si de cætero eodem cum illo lecto eademq; mensa uteretur, ne impietatis quoque eius fieret particeps, misso illi repudij libello, ab eo se-
B iuncta est. Ille porrò quum coniugis suæ causa lætari debuisset, quę scilicet priori suæ uitæ nuncium remisisset, simulq; ebrietatem, lasciuiam, & (ut uno uerbo dicam) improbitatem omnem, ut amplius cum seruis alijsq; turpis quæstus gratia impudicis nō congrederetur, nec in libidinum cœno uolutaretur, ualere iussisset, ipsi quoq; ut meliora sequeretur suasisset: tantum abest ut id fecerit, ut ab ipsa statim discessione, accusationis libellum, Christianam eam esse, Imperatori obtulerit. Mulier porrò citata, supplici quoq; libello Principi dato, petijt sibi permitti, ut rem familiarem suam primùm constituere, ac deinde accusationi ei respondere posset. Quod quum illa impetrasset, maritus accusatione abolita, illam quidem dimisit. ad Ptolemæum autem quendam, qui illam pietatis professionem docuisset, est conuersus. Eum dolo aggressus, ut in uincula conijceretur effecit. Centurioni enim cuidam sibi amico persuasit, ut Ptolemæum arreptum, hoc tantum interrogaret, an Christianus esset. Illum quippe ueritatis amantem, minimeque fraudulentum aut mendacem, statim se Christianum esse professurum. Itaque in uincula ille coniectus, longo tempore à Centurione est tortus. Postremò, ubi ad Vrbicium præfectum adductus, & ab eo interrogatus est, propterea quòd CHRISTI doctrinam consectatus, bene sibi esset conscius, diuinæ uirtutis doctrinam est professus. Qui enim neget, uel quia professionem damnet, id faciat: uel quia indignum se & alienum à re tanta esse sciat, non profiteatur. Neutrum autem ueri Christiani est. Vrbicius igitur propter eam professionem duci Ptolemæum iussit. Lucius autem quidam, & ipse Christianus, tum ibi astabat. qui improbato atque damnato iniquo Vrbicij iudicio, Quæ malùm ratio hæc est? inquit. Num quid infamis maleficij uir hic admisisse conuictus est? An, quod Christiani nomine tantum is gaudet & gloriatur, propterea ad puniendum eum commotus es? Non hoc decet Imperatorem Pium, non

Mulier impudica marito nequam coniuncta, simulatq; Christiana est facta, & maritus ad frugem bonam perduci non potuit, improbitatis uxta & marito ipsi nunciū remisit.

Ptolemæus mulieris eius Catechistes, deferente marito, martyrio afficitur.

Christianus homo ueritatē loquitur, & Christianismū non tegit.

Ptolemæo martyri Lucius martyr adiungitur.

Spectatum ingenuæ et Christianæ libertatis dicendi exemplum.

Non diutius autem quàm undecim annis Lucius in imperio uixit, Antoninoq; A philosopho id reliquit, qui & ipse octo propè annis imperauit: & quum unum & sexaginta circiter ætatis annos expleuisset, ad Vendobonam decessit. Iis imperantibus, multi & apud Græcos præclari extiterunt Poetæ: Oratores quoq; & Medici, omnis denique Philosophiæ periti uiri. in quibus Hermogenes rhethor, & Aristides orator nobilis, Galenus, Oppianus poeta, Alexandrinus Apollonius, eiusq; filius Herodianus, Grammaticæ artis authores, atque item alij fuere, quos longum esset in præsentia enumerare. Illud scire conuenit, [a] Marcum Antoninum filio suo institutionis Imperialis librum à se compositum reliquisse, omnis generis profanorum exemplorum & disciplinæ plenum. Non apud Græcos uerò tantum insignes tum, uerumetiam in professione nostra plurimi maximiq;, de quibus in sequenti agemus historia, floruere uiri.

CAPUT XXXII.

EO tempore adhuc Iustinus, cuius paulo antè fecimus mentionem, enituit. & quum, quos diximus, Principibus aliam etiam pro dogmate nostro defensionem obtulisset, & contra oppugnatores Græcos & Iudæos, in faciem eorum, Christianæ professioni patrocinatus esset, atq; etiam hæreticorum uanam linguæ loquacitatem nocentemq; mentis insaniam luculentis orationibus retudisset, fidem nostram firmis adamantinisq; propugnans rationibus, abundeq; ueritatem certitudinemq; eius demonstrans, corona martyrij seipsum exornauit. Cui Crescens quidem philosophus, uita morumq; æmulatione Cynicus, insidias struxit. Quum enim in multis sæpe colloquijs & disputationibus Crescentem, quòd pleraq; perperam faceret, falsoq; in professionē nostram criminans inueheretur, Iustinus cōuicisset, cum improbis quibusdam qui B magistratus gerebant, atq; itidem cum alijs, ille conspiratione contra Iustinum facta, tormentis quamplurimis eum affecit, & postremò gladijs etiam confecit, ueræ prorsus sapientiæ sectatorem. Ita ille ad desideratū sibi CHRISTVM transijt. Quæ autem passurus fuerat, ea antea quoq; in ea, quam diximus, defensione diuinans prædixit, ad hunc modum scribens: „Ego quidem insidias & fustuarium expecto à quopiā, qui alicuius sit nominis, uel ab ipso etiam Crescente insipiente, * arrogantiæ quippe magis quàm sapientię amante. Indignus namq; est, qui philosophus & sapientiæ amator dicatur: propterea quòd publicè de rebus quas ignorat, uidelicet quòd Christiani athéi prorsusq; sine DEO & impij sint, asseuerat, ad gratiam & libidinem eorum qui ab eo sunt in errorem seducti, id faciens. Si enim doctrinam CHRISTI, quam non attigit, reprehendendo proscindit, improbissimus est, idiotis atq; indoctus hominibus multo deterior: qui sæpe de rebus quas ignorant, loqui, & falso testificari supersedēt. Sin Christianam professionem didicit, aut amplitudinem eius non intellexit: aut certè intellexit, & ne Christianus esse suspectus fiat, nos criminatur. itaq; longè adhuc est importunior, nihil ingenui & liberalis ingenij habens, utpote inepta & absurda opinione uir, timoriq; sordido obnoxius. Hæc Iustinus. Quod autē iuxta suam ipsius prædictionem à Crescente, qui author initę contra eum cōiurationis fuit, sublatus sit, Tatianus satis testatur, uir egregius, qui primam ętatem Gręcorum disciplinis docendis consumpsit, magnamq; in eis laudem est cōsequutus, quiq; non pauca memoria digna nobis etiam scripta reliquit. Is itaq; in oratione sua ad Græcos ita scribit: „Et Iustinus admiratione omnium dignissimus, rectè eos de quibus diximus, persimiles esse prædonibus exclamauit. Deinde alijs quibusdam, de philosophis, rebus expositis, infert: Itaq; Crescens ab ineunte ætate in ma-

---

[Left margin notes:]

mum, qui & philosophus dictus, L. Annū Antoninū Verum imperij socium sibi adsciuit. Et tum primùm Rom. respub. duobus æquo iure imperantibus paruit. quū antea singulos semper habuisset Augustos. Vtrūq; Hadriani iussu Antoninus Pius adoptauit.

a Magna hunc diligentia curaq; educauit, accitis undiq; uiris doctrina claris, maximaq; proposita mercede, ut mores pro se quisq; filij ingeniumq; excolerent. Herodianus.

Crescens philosophus Cynicus Iustino mortis causa fuit.

[Right margin notes:]

L. Verus apoplexia interijt inter Altinū & Concordiam, cum fratre in uehiculo sedens.

M. Philosophus in Pannonia obijt ad Vendobonam, quam nonnulli Viennam esse uolunt.

Iustini philosophi martyriū.

Idem martyrium suū præuidit, et prædixit.

* φιλοψόφου μᾶλλον ἢ φιλοσόφου

Vtinā hoc de idiotis seculi nostri dicere liceret.

A in magna uersatus urbe, † lasciuia quidē in pueros, omnes exuperabat. Auaritię [illegible]
„ autem ualde deditus erat. Qui uerò alijs mortis contemptum suadebat, ita eam
„ ipse metuebat, ut Iustino mortem, ueluti magnum aliquod malum, concinnaue-
„ rit: propterea quòd ille ueritatem prædicans, philosophos helluones atq; impo
„ stores esse coarguit. Atq; hæc quidem Iustino martyrij causa fuit.

CAPUT XXXIII.

IDem uerò in Apologia sua, aliorum quoq; ante se martyrum meminit. & argumento proposito percommodè subseruiens, illud etiam addit: Mulierculam rerum malarum usu temerariam, uiro itidem luxurioso iunctam fuisse. Vt autem ea mysticam CHRISTI professionem alicunde perdidicit, quùm ipsam moderatam cōtinentemq; uitam complexam esse, tum idem quoque marito suasisse: propterea quòd illi æternum illum ignem, qui impudicis & uoluptuarijs paratus sit, indicaret, & subinde promissiones quoque æternorum bonorum proponeret. Sedenim quum multa sæpe dicendo, nihil apud eum efficeret, & ille in procaci petulantia sua permaneret, mulierem improbis moribus suis à se alienauit. Illa enim impium esse iudicans, cum tali deinceps uiro consueuisse, qui præter naturę leges modis omnibus per libidines uarias uoluptatem consectaretur, secedere ab eo constituit. Vt uerò eam propinqui, pro authoritate sua, ab eo consilio sunt dehortati, spemq; ei fecerunt, uirum in melius mutatum aliquando iri, manere cum eo est coacta. Postquam uerò maritus Alexandriam profectus, longè etiam deterior factus esse dictus est: mulier uerita, si de cætero eodem cum illo lecto eademq; mensa uteretur, ne impietatis quoque eius fieret particeps, misso illi repudij libello, ab eo se-
B iuncta est. Ille porrò quum coniugis suæ causa lætari debuisset, quę scilicet priori suæ uitæ nuncium remisisset, simulq; ebrietatem, lasciuiam, & (ut uno uerbo dicam) improbitatem omnem, ut amplius cum seruis alijsq; turpis quæstus gratia impudicis nō congrederetur, nec in libidinum cœno uolutaretur, ualere iussisset, ipsi quoq; ut meliora sequeretur suasisset: tantum abest ut id fecerit, ut ab ipsa statim discessione, accusationis libellum, Christianam eam esse, Imperatori obtulerit. Mulier porrò citata, supplici quoq; libello Principi dato, petijt sibi permitti, ut rem familiarem suam primùm constitueret, ac deinde accusationi ei respondere posset. Quod quum illa impetrasset, maritus accusatione abolita, illam quidem dimisit. ad Ptolemæum autem quendam, qui illam pietatis professionem docuisset, est conuersus. Eum dolo aggressus, ut in uincula conijceretur effecit. Centurioni enim cuidam sibi amico persuasit, ut Ptolemæum arreptum, hoc tantum interrogaret, an Christianus esset. Illum quippe ueritatis amantem, minimé que fraudulentum aut mendacem, statim se Christianum esse professurum. Itaque in uincula ille coniectus, longo tempore à Centurione est tortus. Postremò, ubi ad Vrbicium præfectum adductus, & ab eo interrogatus est, propterea quòd CHRISTI doctrinam consectatus, bene sibi esse conscius, diuinæ uirtutis doctrinam est professus. Qui enim neget, uel quia professionem damnet, id faciat: uel quia indignum se & alienum à re tanta esse sciat, non profiteatur. Neutrum autem ueri Christiani est. Vrbicius igitur propter eam professionem duci Ptolemæum iussit. Lucius autem quidam, & ipse Christianus, tum ibi astabat. qui improbato atque damnato iniquo Vrbicij iudicio, Quæ malùm ratio hæc est? inquit. Num quid infamis maleficij uir hic admisisse conuictus est? An, quod Christiani nomine tantum is gaudet & gloriatur, propterea ad puniendum eum commotus es? Non hoc decet Imperatorem Pium,

Mulier impudica marito nequam coniuncta, simulatq; Christiana est facta, & maritus ad frugem bonam perduci non potuit, improbitati iuxta & marito ipsi nunciū remisit.

Ptolemæus mulieris eius Catechistes, deferente marito, martyrio afficitur.

Christianus homo ueritatē loquitur, & Christianismū non tegit.

Ptolemæo martyri Lucius martyr adiungitur.

Spectatum ingenuæ et Christianæ libertatis dicendi exemplum.

non Cæsaris filium Philosophum. Non ita, ut sacro Senatui cõuenit, iudicas Vr- A
bici. Et ille non aliud ad Lucium dixit, quàm eum quoq; talem sibi, qui hacte-
nus latuisset, uideri. Idq; ille quum maximè asseuerasset, abduci eum simul præ-
cepit. Cui se gratiam quoque ille debere professus est: à malis quippe dominis
se liberari, & ad DEVM patrem & regem optimum transire. Ad quos tertius
alius itidem accessit, in quem supplicio quoq; est animaduersum. His ita com
memoratis, Iustinus ea quæ suprà exposuimus, subijcit uerba: ego quidem insi-
dias & fustuarium expecto, &c. Multa uerò is quoq; diuina probè instructus
doctrina, edidit scripta, cœlesti sapientia supremaq; scientia referta. De quibus
in eo qui sequitur Tomo, commodè dicemus.

Tertius quoq; superioribus duobus additur martyr.

CAPVT XXXIIII.

Vltos uerò & alios martyres in Asia fuisse constat, priusquã M. Aurelius Antoninus Iustini aliorumq; Christianorum libellis permotus, epistola, quã paulo antè retulimus, ad Asiæ populos missa, persequutionem cohibuit: quo tempore in maximis Asiæ motibus & ingenti tumultu, Apostolorum sectator Polycarpus martyrio est defunctus: qui post Bucolum admirandorum operum effectorem, Smyrnæorum ecclesiæ præfuit. Martyrium uerò eius, in scripto hodie quoque circumfertur, quod in persona eius quam in Asia rexit ecclesię, ad ecclesias Ponti editum, extremum eius uitæ actum clarè exponit. Vnde aliqua nostro quoque operi inserere pla- B
cuit. Verba eius hæc sunt. Ecclesia DEI quæ Smyrnæ est, ecclesiæ DEI apud « Philomelium, omnibus'que ubique sanctæ Catholicæ Ecclesiæ parœcijs, mise- « ricordia, pax, & charitas DEI patris, & Domini nostri IESV CHRISTI multi « plicetur. Scripsimus uobis fratres de martyribus, & beato Polycarpo: qui ue- « luti signo suo fidei professioni impresso, per martyrium suum persequutionem « cohibuit. Et initium scribendi faciunt ante Polycarpũ, de martyribus alijs, quorum egregia admirãtur certamina, quibus illi spectatores ad admirationem extitere. Quidam enim eorum ita flagris ad interiores usq; uenas & arterias sunt cæsi, ut in abditis sinubus secreta corporis membra & ipsa uiscera conspicerentur. Quidam humi testis marinis alijsq; acutis spiculis constratis, super ea collocati, atque hinc & inde raptati sunt. Et mox plurimis omnis generis pœnis tormentis & cruciatibus afflicti, postremò bestijs sunt obiecti. In primis uerò martyrio enituisse dicunt Germanicum, qui diuina adiutus gratia, insitum corpori mortis metum superauit. Quum enim procõsul subducere eum ex reliquorum martyrum numero uellet, parcendum esse ætati florenti & formæ excellenti pręse ferens, nihil id moratus est adolescens, sed magna animi cupiditate bestiam in seipsum pertraxit, eam tantum non per uim irritans atq; concitans, ut scilicet q̃ celerrimè ab improbis impiorum hominũ liberaretur moribus. Tam fortiter certè & pulchrè per mortem propter CHRISTVM martyrium suum absoluit, ut cum multitudo demiraretur, & ad uirtutem totius Christianorum gentis cum stupore consternaretur. Requirebatur autem Polycarpus.

Martyriũ sancti Polycarpi.

Scriptum ecclesiæ Smyrnæorum ad ecclesias Ponti.

Supplicia aliorum martyrũ.

Germanicus iuuenis et martyr generosissimus.

CAPVT XXXV.

Vod quum ille cognouisset, constantiam roburq; animi retinẽs, manere in ciuitate sua, & expectare eos qui illum abducturi erant, constituit. Sed enim presbyterorum ecclesiæ, quas multas prætendebãt, precibus uictus, in agrum quendam nõ longè ab urbe situm concessit: atq; in eo cũ paucis habitans, continuè ieiunijs & orationibus incumbebat,

pacem

A pacem omnibus per orbem eccleſijs optans : id quod ei aliàs quoq; ſemper diu noctu'que facere in more erat. Ibi triduo antè quàm comprehenderetur, noctu ſomnium, ſeu potius uiſionem uidit : orante ſcilicet eo, culcitram, quam capiti ſupponere ſolebat, ignem derepentè concipere, omnemq; conflagrare. Quo uiſo conſternatus, è lecto ſurrexit, & rem eis qui ſecum erant expoſuit : debere ſe certò per ignem, uita poſita, ad CHRISTVM migrare, dicens. Magno autem ſtudio inquirebatur : & qui cum eo erant intima animi amoriſq; erga eum affectione expugnati, in alium eum abducunt agrũ. Confeſtim uerò etiam qui eum perſequebantur, ad manſionis eius locum adſunt. Et iam ueſpera erat, & ipſum ſuperior ædium locus habebat : unde facile in domum aliam tranſire, & inſidias perſequutorum effugere poterat. Sed id facere noluit, uerbum illud uſurpans : FIAT VOLVNTAS DOMINI. Itaq; læto hilariq; prorſus uultu deſcendit, ſuauiq; ſermone, ac compoſito blandoq; more & geſtu, liberaliter illos ad cœnam inuitat. Illi porrò haud aliter quàm ſi amici eſſent, cibo copioſo, ſomno deinde & quiete laxiore, ex itineris labore feſſi, ſe recreant. Ipſe autem ſine timore omni, CHRISTI gratia plenus, orationi intentus erat : ita ut multi ex illis qui eum audiebant, ſtupentes mirarentur, pœnitentiaq; afficerentur, ſi authores ipſi fierent, ut tam uenerandus & pius ſenex occideret. De quo, id quod diximus, ſcriptum hæc ſic infert: Poſtquam tandem precationẽ finijt, in qua omnium qui aliquando ſecum uixiſſent, humilium & magnorum, clarorum & obſcurorũ hominum, omniumq; adeò in orbe toto Catholicarum Eccleſiarum fecit mentionem : quũ iam proficiſcendi adeſſet hora, aſino eum impoſitum, in ciuitatem du

Polycarpus in ſomnis uidet, quo ſupplicij genere martyrium eſſet obiturus.

B xerunt, quum quidem magnum eſſet Sabbatũ. Proceſſerunt autem ei ſtatim obuiam, Irenarcha Herodes, & pater huius Nicetes, qui in uehiculum ſuũ ei tranſlato aſſidentes, ita ſuadebant: Quid rogo mali eſt, ſi dicas, Domine Cæſar: & ſi ſacrifices, ſaluuſq; ita maneas? Ille autem primùm eis non reſpondit. Inſiſtentibus autem amplius : Non ſum, inquit, facturus quod ſuadetis. Tum illi, quòd ei quæ uellent non perſuaſiſſent, grauibus uirum inceſſerunt uerbis, & cum impetu ex uehiculo deturbarunt. quo caſu, in crure eſt grauiter læſus. Nihil autem rebus omnibus commotus, aut commutatus, in ſtadium ſuum eſt progreſſus. & progredienti, è cœlo uox intonuiſſe fertur: Fortis eſto, & uiriliter age Polycarpe. Atque qui hanc edidit uocem, inuiſibilis quidem ille fuit : ſed plures ex hominibus noſtris, qui tum ibi aderant, eam exaudierunt. Vt autem eò peruenit, an ipſe Polycarpus eſſet, primùm à Proconſule eſt interrogatus. Qui eum etiam, quaſi cum eo paciſcens, cohortatus eſt, ut ætatis ſuæ haberet rationem, per Cæſaris fortunas iuraret, ea quæ antea feciſſet per pœnitentiam aboleret : ac ingenti uoce exclamaret, Tolle atheos Deorumq; cõtemptores. Quum autem ad ea uerba non permoueretur, neceſſitatem ei imponere Proconſul perrexit, ut fortunam & honorem Cæſaris, quem diminuiſſet, reſtitueret, & CHRISTVM conuicijs inceſſeret. Quod ſi feciſſet, ſtatim eum liberatum iri promiſit. Tum ad ea Polycarpus dixit: Octuaginta et ſex annos ei inſeruio, neq; ulla ab eo ſum affectus iniuria. Quomodo ergo animum inducere poſſim, ut per blaſphemiam ei maledicã, qui me ſaluum fecit, Regem meum? Quod ſi diſſimulas, me quis ſim, noſſe, Chriſtianum me eſſe ſcito : atq; ſi ſtudio habes profeſſionem noſtram cognoſcere, da locum & tempus opportunum, eamq; addiſce. Hic Proconſul : Plebi hoc, inquit, perſuade. Et rurſus Polycarpus : Te equidem, ait, uix ueneratione aliqua dignor. Præceptum enim habemus, magiſtratui & poteſtatibus debitum exhibendi honorem, ſiquidem diuinæ pietatis cultui nõ aduerſetur. Cum plebe autem, quæ nulla ratione ducitur, quæ mihi eſt cõmunio?

εἰρηνάρχης, Irenarcha. huius officiũ eſt, trãquillitatem publicam ſeruare, & uiatoribus ſecuritatem præſtare. L. munerũ. ff. de muner. & honor. Hi etiã delicta notoria, quæ ubiq; fierent, præſidibus denũciabant. Tales in Principum curijs Curioſi dicũtur. C. de curioſ. & ſtationar.

Præceptũ παρεχῆς & obedientiæ magiſtratibus debitæ.

Deinde Proconsul: nisi resipiscere uellet, bestiarum ei furentem impetum minatus est. A Ad quem ille: Accerse, inquit, eas: nunquam enim resipiscentiam esse, mihi satis probabitur, à melioribus ad deteriora transitum, sed eam quæ à perniciosis ad iusta & sancta opera fit, mutationē. Ibi rursum iudex igne eum terruit. Et ille: Qui mihi (inquit) ignem, qui hora una extinguitur, minabundus infers, prorsus ignorare uideris, eum qui in gehenna impietatis sectatoribus præparatus est, ignem sempiternum. His atque alijs quamplurimis hinc atque inde prolatis dictis, fiducia statim uir sanctus repletur, usqueadeò ut iudex ipse stupescens, lætum illius uultum atque impauidum animum admiraretur. Atque ille præconem ter ad populum proclamare iussit, Polycarpum magna cum libertate se Christianum profiteri. Tum cuncta multitudo Græcorum, & Iudæorum maxime, qui Smyrnam incolentes, in eiusmodi turbis admodum tumultuantibus subseruire consueuerant, uociferationibus confusis & obscuris acclamarunt: Pater Christianorum, qui Deos nostros abolet, quique nec sacrificia nec adorandi atque colendi honorem eis præstare iubet, ad ignem condemnetur. Eamque sententiam Philippum † Asię rectorem, ut ferre maturaret, rogarunt. Oportebat namque uirum prophetici spiritus, uisione sua non excidere. Ac quum id ille annuens permisisset, dicto citius res ad exitum suum est perducta. Euestigiò enim ex populo ociosa & inutilis turba, tumultuarijs actionibus gaudens, & præterea Iudæorum Smyrnęsium gens, Christianorum inimicis quàm promptissimè extrema etiam quæque subministrās, ex propinquis officinis & balneis, ligna, sarmenta, aliamque omnem quæ incendio idonea atque accommoda est materiam, rapientes, congerunt atque accendunt. Postquam flamma multum iam excreuisset, uestibus positis Polycarpus, calceamenta quoque detrahere sibi tentat: quod quidem antea nō B feecrat, præpeditus scilicet atque præuentus semper à suis. Optimo enim uiuendi instituto atque disciplina, etiam ante caniciem à familiaribus cohonestatus atque cultus fuerat. Ne uerò corpus eius tum attingerēt, quicunque superfuere fideliū, corporis ea parte quam oportuit à seipso uelata ac tecta, in ignē est progressus: insignis alicuius arietis instar, sicuti uictima & holocaustum quoddam è magno grege DEO productus, talia ferè ad uerbum prius precatus: O' DEVS & Domine omnipotens, dilecti & benedicti filij tui IESV CHRISTI pater, per quem cognitionem tui accepimus: DEVS angelorum atque potestatum, uniuersæque creaturæ, ac totius generis iustorum, qui in conspectu tuo uiuunt: Benedico te, qui dignatus me sis die hac & hora, ut reciperem partem in numero martyrū, de calice CHRISTI, in resurrectionem uitæ æternæ cum anima & corpore, in immortalitate & incorruptione Spiritus sancti. In quibus martyribus suscipi me optarim in conspectu tuo hodie, uelut hostiam pinguem & acceptam: quemadmodum præmanifestans atque adimplens pręparasti, DEVS uerax, & fallere nescius. Quapropter te de omnibus laudo & benedico, & glorifico per sempiternū pontificem IESVM CHRISTVM, dilectum filium tuum, per quem tibi sit cum ipso in Spiritu sancto gloria honor & laus in secula: Amen. Deinceps ea quæ sequuntur, epistola illa, quam diximus, infert: Vt ignem homines accenderunt, & ingens illuxit flāma, miraculum uisum est ab eis quibus id quidem uidere datum est: ex quibus aliqui seruati sunt, qui ea quæ accidissent, reliquis annunciarent. Etenim ignis fornicis seu cameræ speciem præbuit, qui quasi uelum nauigij uento inflatum corpus omne circumdedit martyris. Præterea uerò & odor suauis, ceu thuris, alterius'ue preciosi aromatis flagrātis ad nos est perlatus. Ad extremum, quum homines uiderent ignem nullam habere uim in martyris carnem, præceperunt cuidam, ut ab exteriore parte cuspide uirum sanctum confoderet.

Vera pœnitentia.

τὸν ἀσιάρχην, Rufinus uertit munerarium.

Exemplum domesticæ disciplinæ & honoris eius, qui senioribus debetur, &c.

Oratio Polycarpi extrema rogum cōscensuri.

A deret. quo facto, tanta uis sanguinis effluxit, ut ignis uiolentiam omnē extingueret. Permultos sanè stupor admirantes inuasit, tantū interesse inter prophanos & sanctos uiros: quorum unus hic fuerit, admiratione dignus, Apostolicus planè & propheticus uir. Ille porrò qui bonis semper insidiatur, quum tam celebre martyrium esse, & uirum eum ab ineunte ætate irreprehensibili uiuendi ratione uitam transegisse, & postremò uictoriæ coronam & brabium retulisse cerneret, quàm potuit maximo studio laborauit, ut sacro illius corpore nos excideremus. Quidam enim Niceten Herodis patrem, fratrem autem Darcæ subornarunt, ut præsidi persuaderet, ne ita martyris cadauer integrum relinqueret: periculum esse dicentes, ne crucifixo illo relicto, isti hunc tandem colere inciperēt. Ita suggestione Iudæorum corpus igni traditur. Sectatores autē illius, collectis ossium reliquijs, auro quouis preciosioribus, sibi eas, quo decuit atque oportuit loco, uel ut thesaurum conseruarunt. Et ab eo tempore, cum exultatione memoria eius est celebrata. Et res quidem celeberrimi Polycarpi talem habuere finem, unà cum duodecim illis ex urbe Philadelphia martyribus, qui sacrum itidem strenuè compleuere certamen. XII. Martyres Philadelphen.

CAPUT XXXVI.

Eadem hac ætate apud Smyrnæos & alia diuersa martyria fuisse, epistola sæpius allegata declarat: in quibus & Metrodorus quidā Marcionis errorem sequutus, presbyter autem esse iudicatus, uiuus comburitus est. Præterea insignis ille martyr Pionius, cuius quidem uel priuatam professionem, uel publicam in medijs populis dicendi libertatem, & B fidei defensionem, præterea tempore persequutionum hospitalem benignamq; eorum qui ad se confugerent exceptionem, et quum in carcere esset, pauidorum plenas consolationis cohortationes, tormenta etiam, clauorū fixuras, ignis cruciatus, omnisq; generis pœnas & excarnificationes, deniq; sempiterna memoria dignam mortem, qui cognoscere uelint, eos ad eam quæ sæpe dicta est testificationem remittimus. Non enim nobis uacat, cyatho uno certaminum sanctorū martyrum mare metiri. Eodem ipso anno & Pergami Carpum episcopum, & Papylum diaconum, & mulierem Agathonicen, morte pulchra cum alijs quàm plurimis martyrio perfunctos esse, memoriæ proditum est.

Metrodorus Marcionis secta martyr. Pionius, celeberrimus martyr. Martyres, Carpus, Papylus, Agathonice.

CAPUT XXXVII.

Adhuc autem M. Aurelio Antonino imperium administrante, quod tum accidit, non prætereundum est silentio. Iudæus enim quidam in solis aridisq; locis iter faciens, communiter cum uiatoribus Christianis psalmos canebat. Quum uerò morbo repentino ita affligeretur, ut crederetur moriturus, atq; ibi in locis illis permansurus esse, magna contentione uiatoribus suis obsecrando institit, ne eum ita præsidio omni destitutū relinquerent, sed ut diuini lauacri participem facerent, ac deinde abirent. Verum illi, neq; qui præstare hoc posset, (sacerdote enim opus erat) neq; aquæ copiam adesse, quæ in baptismo perficiendo, & consuetudine antiqua, & lege certa & inuiolata requirerentur, causati sunt, & propterea in tantarum rerum penuria petitioni eius non annuerunt. Iudæus porrò in sententia sua permansit: & iureiurando eos, ut sibi satisfacerēt, adegit. Illi itaq; detractis homini uestibus, arena quæ ibi erat, pro aqua usi, in nomine patris & filij & spiritus sancti, tertiùm arena in eum coniecta, baptizarunt. Per hanc tam insolitā & admirandam sacrorum mysteriorum initiationem, imbecillitate omni tanquam uinculo quodam

Iudæus in locis aridis cū Christianis iter faciens, propter extremam necessitatem necessitatem, harena pro aqua baptizatur.

Idem post talē baptismū conualuit. — *In Iudæo ea quæ baptismus additus.*

is solutus, longè melius quàm illi, ualidus iam prorsus iter fecit. Postquam autē A domum sunt reuersi, rem eam ad Dionysium Alexandriæ episcopū retulerunt. Ille uerò admiratione stupens, ecclesiam de ea consuluit. Cui uisum est, aqua insu per ad eum modum initiatū, iuxta Ecclesiæ traditionem abluendum esse: ut ita, quod sacro ei deesset, sarciretur. Simile quiddam accidisse etiam sub Athanasio Magno, historię tradunt. Verùm æuo etiam nostro idem factum esse nouimus. Christianorum pueris Hebræus puer familiaris erat: & quùm eis ad mare colentibus natandi incessisset cupiditas, cōsequutus est eos Iudæus. Hunc per ludum pueri nudum ad mare stantē baptizarunt, principiò statim nō inuitum: posteaquàm uerò & tertiam diuini numinis appellationē nominarunt, & simul tertiam mersionem peregerunt, extrema lineæ uestis textura discissa, et qui circa hæc frequentatur, imaginario amictu facto, in capite eius arcanā mysticamque galeam adumbrarunt: deinde pro cereo dextrā ligno tenui armantes, quæ eius sacri & ritus sunt, mysteria omnia absoluerunt: postremò & circum uicinum templum psallentes obambularunt. Vt uerò etiam templum ingressi sunt, diuinam receperunt † remunerationem. Idem porrò ex æquo, qui ita baptismo initiatus erat, fecit. Quam rem per diligentem inquisitionē cognitam, qui ibi sacris præfuit, ad ecclesiam Constantinopolitanam renūciauit. Eò puer etiam est accitus: quum quidem Iudæi, ne id fieret, multa molirentur. Atque ibi quoque decretum, ut etiam in illo quod deesset, iuxta mysterij exequutionem compleretur. atque id ita est factum. Qui puer, ubi ad iustam ætatem peruenit, in sacerdotij ordinē est allectus: & æditus seu custos maximi templi factus, etiamnum ibi uiuit. Hoc loco finem quoque tertio huic historiarum libro impono, qui annos continet centū & duos: initium quippe sumpsit à Galbæ & Otthonis & Vitellij imperio, exi- B tum autem ad Marci Veri, filij Antonini primi, imperij finem habet: quum à Mundo condito, quater mille sexingenti & septuaginta septem: à diuina autem Domini incarnatione & natiuitate, centum & septuaginta duo anni præterijssent.

Nicephori ipsius ætate puer Iudæus per ludum à pueris Christianis cū cæremoniarū omnium obseruatione baptisatus.

Cæremoniæ circa baptismū obseruari solitæ.

ἀντίδωρον

Puer is denuò baptisatus.

Apud authores quosdam etiam M. Philosopho, Veri nomen tribuitur: quod L. Aelio sive Anno propriè cōpetit.

QVARTI TOMI CAPITA.

Vt Ire-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus IIII.

CAPUT I.

Verus & Antoninus hi, & præterea Diui fratres in lure ciuili dicuntur.

RIMA quidem Apostolorum successio in diuino Polycarpo, usque ad Antonini posterioris tempora, qui & Verus nominatus est, et Marci Veri frater & in Imperio consors fuit, durauit. Ac diui Apostoli simplici in docendo oratione usi, stupescendis miraculorũ factis orbem terræ, ita ut decuit, sibi subdidere, cœlesti ui atq; uirtute, & spiritus demonstrationibus omnia efficientes. Qui uerò eis successere, aliquanto illis inferiores, uirtutem eorum assequuti non sunt: propè tamen uitæ splendore ad eos accessere, non ita simplicem, ut magistri eorũ, orationem consectantes. Et primus sanè Historiæ huius liber, sicuti par fuit, CHRISTI res omnes exposuit. Secundus, Apostolorum & discipulorum eius, quantum licuit, gesta prosequutus est. Tertius, primam illorum successionem compendiosè recensuit. In quarto hoc, qui nobis est in manibus, commemorabimus, qui post illos improbi & impostores, nostra abusi doctrina, gregi Christiano plurimum attulere detrimenti. Eis nimirum ueluti perniciosis animarum instrumentis & perditionis administris, honesti pietatisq; inimicus ille, quum se contra Ecclesiam, aliud eius impugnandæ stratagema aggressus, armaret, est usus. Et quos è diuerso DEI prouidentia illis opposuerit uiros, qui contra impias illorum hæreses fortiter rem gerentes, uerbisq; ueritatis pugnantes, facilè cœpta eorum compressere: nomináq; eorum doctorum, & scripta, & cum qua quisq; hæresi sit congressus, quæ ue præterea memoratu digna Ecclesię reliquerint monumenta, apponam. Deinde illustria sanctorum Martyrum certamina exequar. Et quem finem, quæstio antiquitus de festo Paschę orta acceperit: præterea de aliis quibusdam uiris, Apostolicis dotibus claris, cõmemorabo. Et sic, DEO adiuuante, extremam quoq; huic libro imponam manum. Initium porrò inde sumendum.

Antea dictorũ breuis repetitio.

Dicendorũ in hoc libro propositio.

A

B

CAPUT II.

Quibus rebus in orbe propagata sit Euangelica doctrina.

Am uerbum salutis per omnem peragrabat terram, orbemq; ipsum, quoad eius fieri potuit, occupabat. Et fidei doctrina altius in piorum hominum cordibus radicibus actis, firmum habebat fundamentũ, ex Apostolica uidelicet doctrina & uita, & quæ inde profluxerunt miraculis: tum aũt ex Apostolorũ successorũ sermonibus & libris, qui propter ueritatem eorũ inexpugnabilem refelli non potuere: insuper uerò ex generosorum etiã martyrũ certaminib. & luctis. † Persequutiones enim lætiorẽ quoq; & florentiorẽ reddidere ecclesiã. Cõmunis aũt pietatis & religionis nostræ aduersarius & hostis, quietus esse nõ potuit. Quũ enim cerneret, per oẽs passim regiones Ecclesias luminariũ instar clarè atq; splendidè, per eam quæ est in Seruatorẽ & Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM fidẽ, relucentes admodũ florere atq; uigere,

† οἱ γὰρ διωγμοὶ λαμπροτέραν μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν εἰργάζοντο.

A uigere, saluti hominum inimicissimus, quum iamdudum omnes expertus artes, externis persequutionibus funditus eas esset extirpare conatus, ubi cœptum suum fortiter repulsus & martyrũ sanguine propè suffocatus, frustra esse uidit, aliarem uia tentandam esse existimãs, dolum talem excogitauit, ut uiri seductores & impostores, Christianum sibi usurpantes nomen, simul & quos cæpissent fideles, in foueam perditionis impellerent: & qui technas illorum ignorarent, eis sani & salutaris VERBI discendi studium & desiderium corrumperẽt & deprauarent. Primum igitur contra nos excitauit Simonem: deinde Menandrum, Cerinthum, & Nicolaum, de quibus in superioribus diximus libris. Paruo deinde interuallo, temporibus eis quæ iam commemorauimus, monstra alia exhibuit. A' Menandro namque, ambiguæ bicipitisq́ꝫ contagionis uiperina uis exorta, duarum hæresum progenuit duces, Saturninum & Basilidem. quorum hunc Alexandria, illum Antiochia produxit: & alter in Aegypto, alter autem in Syria exosas DEO aperuere scholas. Irenæus Saturninum, eadem quæ Menandrum, ementitum esse dicit: Basilidem autem portentosas confinxisse fabulas, & arcanarum ineffabiliumq́ꝫ rerum præ se ferentem scientiam, latentem earum sensum & inuentionem in infinitum extendisse. Et quum eo tempore quamplurimi Ecclesiastici uiri obuiam illis, à recta ratione petitis argumentis, euntes, Apostolica obtinerent decreta: fuere quoqꝫ inter eos, qui in libris suis cõtra insidias talium hæresum præseruatiua præcepta reliquerint. In quibus & Castor Agrippa, reprehensionem Basilidis importunitatis edidit: præstigiasq́ꝫ eius & arcana proferens, in Euangelium uiginti & quatuor libros eum composuisse ait: Barcabamq́ꝫ & Barcoph prophetas, * qui in rerum natura nunquam fuerint, ad barbarorum hominum terrorem sibi constituisse: Pythagoricum silentium induxisse, & res † nullo in discrimine ponere docuisse: perinde atqꝫ tempore exigente, absque exceptione omni præcisè fidem abiurare, & gustare quæ idolis sint mactata, liceret. Atqꝫ equidem de Basilide Irenæus itidem agens,[a] pudendum errorem eius pulchrè in apertũ produxit. Aequalem cuius idem fuisse refert Carpocratem, eorum qui Gnostici appellantur[b], authorem & ducem: quem non puduit propalàm artem magicam exercere, quã pater eius Simon clàm & subdolè professus fuerat.[c] Gloriam is aucupabatur, & sese efferebat artibus curiosis, per eos quos ipse conficiebat amores, per somniorum uisiones, & per assessores dæmones. Docebat quoqꝫ, omnem eos oportere perpetrare turpitudinem, qui ad perfectionem arcanorum sacrorum suorum peruenire uellent: neque fieri posse, ut quispiam eos effugeret, qui mundi principes apud eos appellarentur, nisi infandis fœditatibus omnibus satisfecisset.

c Idem Carpocrates, unam dixit esse in superioribus uirtutem principalem, ex hac prolatos angelos: Christum nõ ex uirgine, sed ex semine Ioseph hominem genitum, uirtute & iustitia alijs præstantiorem: & solam eius animam in cœlum receptam. Tertullianus.

CAPUT III.

Atque ij sub Hadriani imperio extitere. Sub Pio autem Antonino, ecclesiæ Romanæ Hygino præsidente, idem Irenæus Valentinum & Cerdonẽ hæresum suarũ authores fuisse scribit: qui Marcionis quoqꝫ erroris duces extiterint, & Romæ uterqꝫ domicilium inuisi Deo dogmatis cõstituerint. Scribit aũt ad hunc modum: » Valentinus enim uenit Romam sub Hygino, inualuit autem temporibus Pij, durauitq́ꝫ usqꝫ ad Anicetum. Cerdon

Valentinus, usqꝫ ad triginta æonum fœtus, tanquam Aeoniæ scrofæ examen diuinitatis effudit: & Christum in substantia corporis nostri fuisse negauit. Tertull. Cerdon duo introduxit initia, id est, duos deos: unum bonum, & alterum seuum, &c. Christum item uerum hominem, & uerè passum esse negauit. Idem.

Diabolus, quũ tyrannorũ crudelium persequutione Euãgelium opprimere non posset, fraude & uersutia hæreticorum euertere id est aggressus.

Primi in ecclesia hæretici, crassi, ac potius Epicuri et impostores manifesti.

Saturninus & Basilides hæretici.

Saturninus etiam Christum phantasmate passum esse docuit, & resurrectionem negauit. Tertull. de hæret.

a Basilides, inter cætera deliramenta, Christũ non à Deo, qui creauit omnia, sed ab Abraxa, in phantasmate, non in substantia carnis missum: nec à Iudæis cruci affixum, sed Simonem eius uicem passum, et proinde crucifixũ non adorandũ esse, blaterauit. Tertullianus.

b De Gnosticis Irenæus libro 1. cap. 24. aduersus hæreses. Alij ex ipsis signãt cauteriantes suos discipulos in superioribus partibus extãtiæ dextræ auris, &c. Gnosticos se autem uocant, &c.

[illegible]

Castor Agrippa aduersus Basilidem scripsit.

* [illegible]

† [illegible]

Carpocrates hæreticus impurus, impudens, & uoluptuarius.

Valentinus hæreticus.

Item Cerdon. Cerdon uerò, qui ante Marcionem fuit, & ipse sub Hygin o, qui in urbe Roma A
nouus erat episcopus, in Ecclesiam uenit, & pietatem profitens atque resipiscens, "
Ἀκολουθίαν ἐξομολογούμενος ita ibi mansit, ut aliquando occultè doceret, aliquando autem rursus se pœnite- "
re confiteretur: nonnunquam etiam coargueretur de his quæ perperam doce- "
ret, atque etiam à fratrum cœtu excluderetur. Hæc in tertio aduersus hæreses li- "
bro. In primo autem, de Cerdone etiam ita refert: Cerdon uerò quidam, à se- "
ctatoribus Simonis impietatis suæ occasionibus sumptis, Romam uenit sub Hy "
gino, nonum locum Episcopalis successionis ab Apostolis sortito: ibique docuit, "
eum qui à lege & prophetis prædicatus est DEVM, non esse patrem Domini no "
stri IESV CHRISTI. hunc quippe nosci, illum esse ignotum: & hunc quidem iu "
Item Marcion Cerdonis discipulus. stum, illum autem bonum esse. Cui Marcion succedens, doctrinam eam adau- "
xit, sine pudore & uerecundia omni blasphemans. Valentini autem immensum "
& profundum pelagus Irenæus facile emensus, intimis obscuræ & erroneæ po-
pulique seductricis syluæ speluncis incubantem imposturarum serpentē, ubi du-
Item Marcus. dum abstrusus latuerat, extraxit, & nudum in apricū produxit locum. Quo tem
pore Marcum etiam fuisse dicit, nequitiæ magicæ peritissimum. Quorum dete-
standa sacra talibus ostendit uerbis: Etenim quidam eorum thalamum nuptia- "
lem construunt, & arcanum quoddam initiandi genus celebrant, adiectis non- "
Spirituales eorum nuptiæ. nullis super eis qui initiātur uotis & precationibus: & spirituales nuptias, quas "
faciunt, esse dicunt, ad similitudinem supernorum coniugiorum. Alij ad aquam "
Eorundem baptismus. eos ducunt, & baptizantes hęc uerba addunt: In nomine ignoti patris omnium, "
in ueritate matre omnium, & in eo qui descendit IESV. Sunt etiam qui Hebrai- "
ca insuper afferunt nomina, ad eorum qui initiantur terrorem, & consternatio- B
nem maiorem.

CAPUT IIII.

Tatianus, Encratitarum hæresis author. Encratitæ autem dicuntur, quasi continentes. Exemplū scientiæ inflantis.

Ost Saturnini & Marcionis, Encratitarum hæresim conflatam esse
tradunt: cuius princeps fuisse fertur Tatianus, qui discipulus Iustini
martyris fuisse perhibetur. Sed tantisper dum cum illo erat, nihil re-
rum huiusmodi protulit. Postquā uerò ille martyrio est defunctus,
tumore disciplinæ inflatus, tanquam alijs scientia superior, peculiarē cœpit pro
mulgare doctrinam: itidem ut Valentinus, secula inuisibilia producens: & ea- *Alias Valentini.*
dem quæ Saturninus & Marcion de nuptijs, corruptione, & fornicatione, nu-
Primi hominis salus. gando effutiens: à se ipso quoque causam nouam salutis Adæ est cōmentus. Cu-
ius successor Seuerus, hæresim illius magis etiam adaugēs, causam arripuit quur
Ii postea à Seuero Seueriani dicti. sectatoribus illius ad se pertractis, à suo ipse nomine Seuerianos eos uocaret. Le
gem quidem, prophetas, & ipsa Euangelia ij quoque recipiunt, proprijs quibus-
dam interpretationibus, prout eis est uisum, sacras scripturas accommodantes.
Apostolum autem Paulum maledictis & conuicijs proscindentes, Epistolarum
cius librum, & item Apostolorum acta prorsus reijciunt. Tatianus porrò iste
Concordantia quatuor Euangeliorum Tatiani. Quaternionem dicere Latinè posses. quatuor Euangeliorū conciliationem & concordantiam fecit, eique libro nomē
διὰ τεσσάρων imposuit, qui longo etiam durauit tempore. Ferunt eum quoque *Alia eius scripta.*
quædam Apostoli transtulisse atque immutasse loca, ut scilicet inelaboratam elo-
quutionis expoliret simplicitatem. Magnam præterea librorum uim is reli-
quit: in quibus maximè celebratur, quæ ad Græcos siue gentes scripta ab eo est
Veterum omnium antiquissimus Moses. oratio. In ea, ueterum temporum memoriam ac priscos persequens, om-
nium antiquissimum fuisse Mosen ostendit: sicuti & me legere
memini. Hæc de secta Tatiani, seu mauis Seueri,
dicta sufficiant.

Ad hunc

CAPUT V.

A Dhunc modum temporibus illis hæreſes ſuppullularunt: & per eas uetus generis noſtri hoſtis, hæreticos quidem miſerabiliter in ius ſuũ & perditionem pertraxit. Apud gentes autem, ſuis ipſe portentoſis turpibusq; fœditatibus, maximam contra Chriſtianum nomẽ, & ſalutiferi VERBI doctrinam, grauiſsimæ infamiæ calumniam induxit: ut qui nondum ad fidei noſtræ profeſsionem eſſent pertracti, impiam admodum de nobis conciperent ſuſpicionem, quaſi nefandis libidinibus, matribus, ſororibusq; noſtris commiſceremur, impuro' que prorſus ſceleratæ uitæ genere contaminaremur. Sed non diu hæreticos tulit, qui ſalutis noſtræ curam gerit DEVS. Nam adulterina eccleſiæ dogmata, quæ paulatim emicuerant, breui ſunt extincta, & à ſeipſis inter ſe abolita, quum alij ſuper alios nouis rebus ſtuderent, atque inter ſe conflictarentur: non aliter quàm fluctuum commotiones inſurgentes ſubinde atq; decidentes, in uarias multiplicesq; abeunt formas, & poſtremò ut nihil eorum appareat euaneſcunt. Contrà, ueritatis ipſius cauſa tum incrementa ſua capiebat, magisq; indies augebatur, acceſſionem quandam & robur certum ex hæreticorum inſultu ſumẽs. Semper enim ſibi conſtabat Eccleſiæ catholicæ ſplendor & ſtatus: & grauitas eius, modeſtia, libertas, diuinus uitę morum' que diſciplinæ ordo, doctrinæq; ſinceritas, apud Græcos ſimul & barbaros mirificè relucere cernebatur. Atque illis ut † inobſequentibus tempore diffluentibus, ſimul etiam coorta in doctrinam noſtram inuidioſa calumnia diffluxit: ſolá' que quam nos profitemur fides & doctrina, ſincerorumq; dogmatum philoſophia, in graui ſimul & moderato ſtatu ſuo pulchrè atque decenter perſtitit, ut deinceps nemo facile per calumniam contra eam infame quidquam & indecorum proferre auderet. Quam rem ueteres, ſi qui aliquando aduerſus eccleſiæ Catholicæ doctrinam inſurgerent, in primis ſtudio habuerunt, propter impurorum & prophanorum hominum * uaniloquentiam. Et hoc quidem ſic ipſa gratia & prouidentia DEI multis, ita ut decuit, modis efficiebat: nihilominus tamen illa alios quoq;, qui eiuſmodi delyramenta oppugnarent, in medium produxit, cum perniciosis illis & conſceleratis pedem collaturos, & non tantum editis libris, uerumetiam ſine ſcripto firmiſſimis demonſtrationum atque rationum probationibus, impiarum hęreſum mendacia debellaturos. In quibus poſt Clementem, Ignatium, & Polycarpum, primus Iuſtinus ex philoſophis martyr fuit: de quo in proximo, qui hunc præceſſit, libro diximus. Poſt eum Egeſippus laudẽ multam obtinuit. Ab hoc tertius Dionyſius, Corinthiorũ epiſcopus. Quartus, Antiochenus Theophilus. Deinde Philippus, & Modeſtus, Meliton, Apollinaris, & Muſanus. Secundum hos duodecimum locum conſequutus eſt Bardeſanes Syrus. Qui ſanè omnes plurima uariaq; reliquerunt ſcriptorum monumenta: de quibus, quantum poterimus, in præſenti dicemus tomo. Sicuti in reliquis quoque faciemus: nec memoriam illorum qui hoſce ſunt ſubſequuti, intercide repatiemur. Faciemus etiam deinceps mentionem Pantæni, & Alexandrini Clementis, qui à uolumine ſuo cognominatus eſt στρωματεὺς, ſeu contextor: præterea Rhodonis & Miltiadæ, Apollonij & Serapionis, Irenæi & Hippolyti, & cæterorum uſq; ad ipſum doctiſſimum Origenem: qui orationis uirtute, doctrina, monumentisq; librorum plurimum profeſſioni Chriſtianæ contulerunt momenti. De Papia quidem, Quadrato, Ariſtide & Caſtore antea diximus. Nunc de Iuſtini libris agamus.

Diabolus per impuras, impudentes & impias hæreſes, Chriſtianiſmũ admodũ apud infideles tradu xit.

Prouidentia diuina hæreſes per ſe ipſas, unà cũ infamia Chriſtiano nomini iniuſta, extincta.

Eccleſia flo rens.

Optima abolendarum hæreſum ratio, quã noſtra etiam ætas utinam ſeruaret

Veteres eam ſedulò retinue runt.

Deus etiã hæreſum inſuper oppugnatores excitauit.

Catalogus primorum Eccleſiaſticorum uirorum, qui monumenta ſcriptorũ poſt ſe reliquerunt.

Permulta

CAPUT VI.

Iustini Philosophi & martyris scripta.

PErmulta is quidem edidit scripta: quæ autem ad nos peruenerunt, hæc sunt. Ad Antoninum Pium & liberos eius, Romanum que Senatum, pro fide nostra, oratio. Altera quoque eiusdem argumenti, ad Marcum Verum Antonini successorem defensio. Oratio item alia ad Græcos scripta, in qua multa de natura dæmonum facit uerba: quæ sanè diu multumque, & apud Græcos sapientes, & apud nostros agitata est quæstio. Liber rursus alius ad Græcos editus, cuius titulus est, * Confutatio. Item liber de monarchia DEI, cuius argumenta & locos non solum ex nostrorum, uerumetiam profanorum authorum libris decerpsit. Præterea liber qui inscribitur, Psaltes. Scholium de anima, in quo quæstionibus uarijs Philosophorum Græcorum expositis, opiniones quasdam apponit, aduersus quas rationes suas se aliquando producturum, sententiamque suam alio commentario expositurum pollicetur. Liber contra Marcionem Ponticum compositus, in quo hæc quoque scribit: Marcion Ponticus hodie quoque sectatores suos docet, alium quendam maiorem eo qui creauerit omnia, esse DEVM, qui etiam per omne genus hominum, dæmonum fretus auxilio, permultis persuasit, ut blasphema dicerent, & pernegarent factorem totius huius uniuersi patrem esse CHRISTI, sed alium quendam isto maiorem hunc creasse profiterentur. Atque omnes qui ab ijs prouenerunt, quemadmodum diximus, Christiani uocantur: haud aliter quàm, quum philosophis non sint communia dogmata, quod tamen Philosophiæ dicitur, commune omnibus est nomen. Quibus uerbis postea illud addit: Est autem nobis contra omnes hæreses uolumen compositum, quod uobis, si uoletis, legendum dabimus. Edidit quoque ad Iudæos dialogum, quem Ephesi quum esset, Tryphoni, celebri apud Hebræos uiro, dicauit. In eo clarè profitetur, diuina gratia se ad fidei nostræ professionem esse pertractum: proinde'que quum multum studij in philosophorum disciplinis consumpsisset, animo se percupido ad ueritatis inquisitionem decurrisse. Dicit quoque multa Iudæos contra CHRISTI doctrinam insidiose molitos esse, huiusmodi ad Tryphonem uerbis utens: Non modò autem non egistis, super eis quæ malè fecistis, pœnitentiam, sed uiros eximios delectos Hierosolymis in omnes orbis partes misistis, qui Christianam sectam ut atheam & deos abolentem, impietatisque manifestæ compertam esse dicerent: eaque omnia de nobis, quæ qui nos ignorant, loquuntur, recenserent. Quapropter non uobis tantum ipsis, uerùm alijs etiam prorsus omnibus hominibus iniquitatis estis authores. Scribit præterea, ætate sua dona prophetica in ecclesia DEI enituisse. Asserit etiam, Apocalypsim ex professo Ioannis esse. Redarguit denique Tryphonem acriter, quòd Iudæi multa prophetarū dicta, manifestè de CHRISTO uaticinantia, sustulerint. Aliæ quoque plures eius extiterunt lucubrationes. Adeò autem scripta eius ueteribus in precio fuere, ut Irenæus in quarto aduersus hæreses libro, dicta quædam eius refert, dicens: Rectè uerò Iustinus in libro aduersus Marcionem inquit: Quin Domino ipsi fidem non haberem, si alium quàm rerum conditorem DEVM promulgaret. Rursus in quinto eiusdem operis: Rectè Iustinus dixit, Quòd ante Domini aduentum non ausus fuerit Satanas blasphemare Deum, quippe qui nondum condemnationem suam sciret. Iustini scripta sic se habent.

Marginal notes:

A

ἔλεγχος

Iustinus de Marcione hæretico.

Marcionis hæresis.

Per diuinam gratiam Iustinum à Philosophia ad Christianismū perductum.

B

Authore Iustino, Iudæi plurima contra Christianos sunt machinati.

Prophetica dona in ecclesia, Iustini tempore.

Apocalypsis Ioannis Apostoli est.

Iudæi è Biblijs dicta de Christo quædam sustulerunt.

Præclarè dicta Iustini.

Eadem

CAPUT VII.

A Adem ætate & Egesippus uiguit. Quinq; is libris integram & simplicem Euangelicæ professionis reliquit doctrinã: in quibus satis indicat, multos se conuenisse, quũ Romam proficisceretur, episcopos, à quibus unam eandemq; doctrinam acceperit. Mentionem etiam facit Clementis ad Corinthios epistolæ, cuius loca quædam recenset. Commemorat quoque, ut in episcopi eorum Primi colloquium peruenerit: atque inde Romam traiecerit, quum Episcopatum ibi Anicetus teneret. Cuius diaconum Eleutherum memorat, qui Soteri successit, sicuti is Aniceto. In urbibus porrò omnibus sanam se testatur inuenisse prædicationem, quemadmodum scilicet lex, prophetæ, & Dominus ipse docuerit. Meminit itidem initiorum

Egesippi scripta.

» hæresum quarundam, ita inquiens: Posteaquam Iacobus Iustus martyrio
» est defunctus, sicuti & Dominus, idem ob uerbum: in locum eius, patrui
» eius Cleopæ filius Simeon est suffectus, quem omnes Domini fratrem † pa-
» truelem secundum esse retulerunt. Propterea autem Ecclesiam uocauerunt
» uirginem, quòd nondum esset inanibus & uanis corrupta doctrinis. Primus
» eam deprauare cœpit, quod in petitione episcopatus repulsam tulisset, The-
» butes, unus è septem hæresibus, & † plebeius: à quibus & Simon, unde Si-
» moniani dicti: & Cleobius, unde Cleobiani: & Dositheos, unde Dosithea-
» ni: & Gorthæus, unde Gorthæani: & Masbotheus, unde Masbotheni. Ab
» ijs & Basilidiani, & Saturniniani. Hi pro se quisque, proprias seorsim indu-
» xerunt opiniones. Ab ijs Pseudochristi, pseudoprophetæ, pseudapostoli,
» qui unitatem Ecclesiæ diuiserunt, perniciosis sermonibus aduersus DEUM
B & aduersus CHRISTUM eius. Scribit uerò de Iudæorum quoque hære-
» sibus, dicens: Fuerunt autem uariæ quoque in circumcisione inter filios Israel
» aduersus tribum Iuda & CHRISTUM ipsum, sententiæ & sectæ: uidelicet
» Hessæorum, Galilæorum, Hemerobaptistarum, Masbotheorum, Samarita-
» norum, Saducæorum, Pharisæorum.

Egesippus de quibusdã primis hæresibus.
ἀνεψιὸν δεύτερον
Ecclesia adhuc incorrupta & uirgo.
ἐν τῷ λαῷ ὢν
Septem primæ hæreses.
Hæreses Iudaicæ.

Scribit insuper alia plurima, quorum partem antea suo quæque loco adducentes retulimus. Atque in ijs quædam ex Hebræo & Syriaco Euangelio, & de Hebraica lingua affert. Tum autẽ satis indicat, à Iudæis se ad Christianismum peruenisse. Mentionem quoque aliarum rerum facit, ex Iudaica sine scripto traditione. Et uirtute omni refertam sapientiã Prouerbia Solomonis uocat: non ipse uerò tantum, sed & Irenæus, & plerique omnes qui uetustate sunt insignes. De ijs autem libris qui Apocryphi dicuntur, dicit, ætate sua ab hæreticis quibusdam, ea quæ sunt conficta, illis esse clam inserta.

Euangeliũ Hebræum.
Egesippi et antiquorum de Prouerbijs Solomonis iudicium. Item de libris Apocryphis.

CAPUT VIII.

AB hoc ad Dionysium Corinthium oratio conuertenda, qui Ecclesię eius loci præfuit: & non solum pio & sancto labore eis, qui curę eius fuerant commissi, sed etiam qui in longinquis essent regionibus, plurimum profuit, omnibus seipsum facilem præbens, & epistolas Catholicas ad eos scribens: quarum una ad Lacedæmonios est, catechesim & institutionem orthodoxię rectiorisq; doctrinę continens: cuius titulus est, De pace & unitate. Secundã ad Athenienses dedit, qua eos ad sinceram fidem cõplectendam excitat, cum legitima obiurgatione: quòd parum essent ad accuratũ Euangelicæ doctrinæ & uitæ institutum intenti, quippe qui prorsus ferè à professione Christiana desciuerint, ex quo in eorum temporum persequutione Publius

Dionysij Corinthij scripta.

episcopus eorum è uita martyrio consignata excessit. cui Quadratum successisse, Ecclesia gubernanda, commemorans, studio diligentiaq; eius cõuentus fidelium dẽnuò agi cœpisse, & fidei igniculos rursus excitatos esse, dicit. In ea epistola quoq; indicat, Pauli cohortatione Dionysium Areopagitam episcopatũ Ecclesiæ Athenienſium suscepisse. Scripsit aliam quoque ad Nicomediæ Ecclesiam, in qua Marcionis hæresim uehementer impugnans, Ecclesiastico Canoni insistit atque innititur. Ad Gortynios etiam & reliquas per Cretam ecclesias alia circumfertur, in qua, quùm episcopum eorum Philippum, quòd Ecclesiam suam fortitudinis & uirtutis omnis laude florentem ritè gubernauit, commendat: tum in fine eos hortatur, ut sibi à fraude & peruersitate hæreticorum caueant. Amastridi porro & Ponticis ecclesijs scribens, Bacchilidæ, & Elpisti, qui eum ad scribendum sint cohortati, & Palmæ episcopi mentionem infert. In ea epistola, multas scripturarum solutiones & declarationes exponit: multa de castitate & coniugio refert. Iubet etiam omnes qui à quacunque hæresi, delicto, & peccato, per pœnitentiam conuertantur, ad Ecclesiam benignè recipi. Has consequitur, quæ ad Gnosios est data epistola: in qua episcopum Pinytum admonet, † ne cœlibatus onus tanquam necessarium fratribus imponat, sed infirmatis multorum rationem habeat. Ad quam ille rescribens, quùm uirum eum admiratur, laudat, & complectitur: tum ab eo maturiores firmioresq; petit literas, quibus illis meliorem solidioremq; cibum impertiat, ne puerilibus innutriti alimentis, in lactis nutricatione consenescant. Per quam epistolam, non modò Pinytus orthodoxam rectamq; fidem, sed & eloquentiam diuinamq; prudentiam & curam suam, quam de gregis sui profectu et utilitate gessit, satis declarat. Sed ad Soterem quoque Romanæ urbis Episcopum epistolam dedit, ex qua perpauca hic inserere placuit, de consuetudine Ecclesiarum, quæ usque ad persequutionem durauit. Eam quum ipse quoque approbet, ita refert: Iam inde ab initio hæc uobis est consuetudo, ut fratres omnes uario beneficiorum genere afficiatis: & Ecclesijs multis, quæ passim sunt in urbibus, subsidium mittatis: per quod iamdudum & egenorum penuriam recreatis, & fratres in metallis opus facientes alleuatis, moremq; Romanum à maioribus acceptũ Romani retinetis. Quem nõ modò conseruauit, sed adauxit etiam, beatus episcopus uester Soter, quùm liberaliter munera sanctis summittendo, tum fratres ad nos redeuntes, ut filios suos pater amantissimus, sermonibus beatis cohortando. In ea ipsa epistola, & Clementis ad Corinthios epistolæ meminit, superioribus temporibus more antiquo in Ecclesia eam legi solitam significans, inquit enim: Hodiernum transegimus Dominicum diem, quo epistolam uestram legimus, quam etiam deinceps semper cohortationis institutionisq; nostræ gratia legemus: itidem ut alteram illam à Clemente ad nos scriptã. Insuper & de epistolis ipse suis, tanquam callidè deprauatis, ita scripsit: Epistolas enim fratrum rogatu scripsi, sed eas diaboli apostoli zizanijs compleuerunt, quædam quidem expungentes, quædam autem inferentes. Quibus Væh illud est repositum. Non mirandum certè, si etiam Dominica scripta nonnulli corrumpere sunt ausi: quando nostris, etiam illis longè dissimilibus, insidias struxerunt. Est etiam epistola eius ad Chrysophoram, fidelem sororem: cui ille conuenientia scribens, rationali eam exsatiauit alimento. Hæc de Dionysio.

Peccatores quecunq; pœnitentiã agentes in Ecclesiã recipiendi.

De cœlibatu locus notandus.

Pinytus Episcopus Gnosius.

Vetus Romanæ Ecclesiæ cõsuetudo, Ecclesijs & afflictis Christianis eleemosynam mittendi.

Epistola Clemẽtis Romani, Corinthi in Ecclesia lecta.

Epistolæ Dionysij Corinthij adhuc uiuentis ab æmulis deprauatæ.

CAPUT

† μὴ τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἁγνείας, ὡς ἐπαναγκὲς, ἐπιτιθέναι τοῖς ἀδελφοῖς. τὴν δὲ τῶν πολλῶν ἀσθένειαν καταστοχάζεσθαι.

CAPUT IX.

A THeophili autem Antiochiæ episcopi ad † Autolycum tres feruntur Institutionum libri. Et aduersus Hermogenis hæresim liber, in quo multis utitur testimonijs ex Ioannis Apocalypsi. Extant eius quoque scripta alia, diuinis referta doctrinis. Cæterùm ea tempestate, quum hæretici zizaniorum more, in sincera & pura semente Ecclesiæ, ualde succrescerent, Ecclesiarum per orbem Episcopi illos perinde atque syluestres feras propellendo arcebant, aliquando quidem scriptis ad fratres exhortationibus & præceptis, nonnunquam uerò etiam sola uerborum ui in faciem hostibus ad eos euertendos congresßi: quandoque libris editis, densis atque certis confutationibus eos persequentes. Ex quibus etiam unus est, de quo nunc agimus, Theophilus, fortis sanè propugnator: quem contra Marcionem strenuè rem gessisse, errorem'que eius & fraudem in publicū produxisse, ex libris eius qui adhuc circumferuntur, satis apparet. Sed nō is modò contra Ponticum Marcionem depugnauit: sed & Philippus, quem paulo antè ex Dionysij uerbis, episcopum Gortynæ fuisse didicimus, luculentum aduersus eundem edidit librum. sicuti & Irenæus: & Modestus, qui præ cæteris maximè imposturas eius & deprehendit, & redarguit. Quin & plures alij certamen contra eum susceperunt: quorum monumenta ad hoc usque tempus à studiosis sunt conseruata.

Theophili Antiocheni scripta. † Alij habent Anatolium. Libri eius aduersus Marcionem. Item Philippi Gortynæ episcopi. Irenæi. Modesti.

CAPUT X.

B IIsdem temporibus Melito quoque Sardianus, & Apollinaris Hieropolitanæ Ecclesiarum episcopi, eloquentia simul Apostolicaque doctrina in primis floruere: qui ambo seorsim apud Marcum Antoninum iuniorem, Christianam defendentes religionem, orationem habuere. Melito sanè duos de Paschate composuit libros, in quorum principio, quo tempore eos conscripserit, ostendit hisce uerbis: Sub Seruilio Paulo Asiæ Procōsule, quo tempore Sangaris martyrium obijt, quæstio magna Laodiceæ, de Paschate, quod tempestiuè in eos incidit dies, est exorta, hęc quoque à me sunt perscripta. Istorum librorum Clemens quoque Alexandrinus meminit, in suo de Paschate opere, quod se propter Melitonem composuisse testatur. Præterea Melitonis liber circumfertur, de Politia & prophetis, item de Ecclesia, alius de die Dominico, alius de natura & figmento hominis inscriptus. Item de obedientia fidei: de sensibus, eorum'que sedibus. Alius pręterea, de anima & corpore. Rursus, de lauacro & ueritate. De fide, & de natiuitate CHRISTI. Insuper de prophetia: & de hospitalitate. Item is qui dicitur Clauis. de diabolo. de Apocalypsi Ioannis. de incorporato DEO. Ad hos accedit liber Antonino oblatus, in quo de rebus nostris talia quædam memorat: Quod antea nunquam est factum, id nunc tandem fit, ut cultores DEI affligantur, & edictis propositis per Asiam, proscribantur. Impudentißimi enim sycophantæ, & qui alienis bonis animum per cupiditatem & auaritiam adiecere, occasione ex principum cōstitutionibus arrepta, diu noctu'que propalàm excutiunt & rapiunt eos, qui nihil admisere mali. Ac siquidem hæc iussu tuo fierent, probarentur sanè. Iustus enim princeps nihil iniusti statuerit unquam: & nos æquo libenti'que animo cædium eiusmodi ferremus honorē. Et te illud modò rogaremus, ut ipse prius rem dispiceres, authores'que tantæ pertinaciæ inquireres, atque ex æquo & bono decerneres, supplicio'ne & morte, an salute & quiete sint digni. Sin autem te quoque sciente constitutio & sanctio hæc est promulgata, ut nouo pror-

Scripta Melitonis & Apollinaris. Defensio Melitonis pro Christianis ad Antoninū Imperatorem.

fus more, igne & laceratione in corpora ciuium fæuiatur, quod antea ne ad- A uerfus barbaros quidem hoftes facere decuit: multo magis obfecrandus nobis es, ne nos in tam aperta & publica uiolentia & direptione defpicias. Pofthæc etiam illa refert: Philofophia noftra antea quidem inter barbaros uiguit. Et quum in Romani imperij prouincijs, ex maioribus tuis, Augufto Cæfare rerum potiente, efflorefceret, admodum Imperio tuo commodauit. Ex eo namque tempore in immenfum res Romana creuit, cuius tu fucceffor optatus factus, diutiffimè imperium adminiftrabis, fi unà cum filio tuo, philofophiam iftam, quæ cum Imperio quafi fimul nutrita, & cum Augufto incrementa fua cœpit, conferuaueris. Ea quippe & à maioribus tuis, præ cæteris religionibus, eft habita in precio. Profefsionem porrò noftram Reipublicæ bono effe, illud in primis indicat, quòd uigorem fuum habere cœperit uigente maximè Imperio: & quòd in Augufti rerum adminiftrationem nihil aduerfi inciderit, fed è diuerfo profpera omnia et præclara ex arbitrio et uoto omniũ fuccefferint. Soli reperti funt Nero & Domitianus, qui ab inuidis & male conciliatis quibufdam hominibus perfuafi, profeffionem noftram calumniæ expofitam effe uoluerunt. A' quibus, more iniquiffimo, per illos impudentis fycophantiæ profluxit mendacium. Sed enim pij parentes tui, imperitiam illorum correxerunt, multis fæpe refcriptis eos obiurgantes, qui de nobis præter leges & æquitatem, quidquam ftatuere aut tentare fuiffent aufi. Inter quos auus tuus Hadrianus, quùm ad alios plures, tum ad Fundanum Afiæ Proconfulem, ea de re fcripfit. Pater quoque tuus, tecum Imperij res adminiftrans, in edicto eo quod ad ciuitates, nominatim uerò ad Lariffæos, & Theffalonicẽfes, & Græcos omnes, ne quid rerum nouarum fieret, dedit, de nobis fcripfit. Te uerò amplius etiam, qui de religione noftra eandem quam illi, immò uerò humanitati & philofophiæ accommodatiorem obtines fententiam, facturum effe perfuafum habe- B mus, quæ petimus, omnia. Hæc ille in oratione ad Antoninum. In eis autem, quas fcripfit, Eclogis & fcripturarum compendijs, ftatim à principio, Onefiphoro cuidam eo opere infcripto, ueteris inftrumenti extra controuerfiam pofitos libros recenfet. Eum autem uirum laudibus uehit, quòd & fide probata fuerit, & multum ftudij in fcripturis addifcendis pofuerit. Hierofolyma autem fe ea gratia profectum effe afferit, ut certa ibi de libris eis comperiret. Itaque numerum & nomenclaturam eorum proferens: Quinque, inquit, funt Mofæ libri, Genefis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: Iefus Nauæ, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Pfalmorum Dauidis liber: Solomonis prouerbia, fiue fapientia: Ecclefiaftes, Canticum canticorum, Iob: Prophetarum, Efaiæ, Hieremiæ, & duodecim prophetarum liber: Daniel, Ezechiel, Efras. Deinde infert: Ex quibus Eclogas felectafq; fententias & doctrinas collegi, in fex libros digeftas. Hæc de Melitone.

Chriftiana religione promulgata, Romanũ imperium ad fummum florẽ fub Augufto principe peruenit.

Nero & Domitianus Chriftianorum perfequutores.

Melito de Canonicis ueteris teftamenti libris.

CAPUT XI.

Pollinaris autem, quùm multa alia, tum hæc quoque feruntur. Ad Antoninum pro fide oratio. Quinque libelli, in quibus cum Græcis feu Gentilibus agit. De ueritate liber unus & alter. Ad Iudæos item libri duo, & quæ præterea contra Phrygum hærefim compofuit: quæ non longe pòft res nouas in Ecclefiam induxit, tum primum autem pullulare cœpit, ex quo Montanus cum pfeudoprophetiffis fuis à uera fidei uia declinauit. De Apollinari Hieropolitano tantum. Mufani autem, cuius antea meminimus, pulcherrimus extat Dehortatorius liber, ad quofdam fratres ab

Apollinaris libri.

Herefis Cataphryges.

Montanus hereticus.

Mufani Ecclefiaftici doctoris fcripta.

A tres ab eo compositus, qui præter rationem ad sectam Encratitarum deflexerant: quæ eis quoque temporibus exorta, nouam perniciosam'que hæresim & opinionem in orbem intulit. Ducem eius & authorem fuisse, historia nostra an ta Tatianum, Iustini Martyris auditorem, propagatorem autem Seuerum, indicauit. De Encratitis Irenæus quoque ita scribit: „A' Saturnino & Marcione „Encratitæ nominati, cœlibatum docuerunt, simul & primam DEI creationem „reijcientes, & tacitè eum qui ad hominum propagationem masculum & fœminam creasset, accusantes. Iidem quoque abstinendum esse ab eis quæ ipsi animata dicunt, instituerunt: † malam referentes gratiam, qui cuncta creauit, DEO. Pernegant etiam primi hominis salutem. Hæc quoque de Musano. Ea ipsa tempestate, quum Phrygum aliorum'que etiam hæreses in Mesopotamia exundarent, Bardesanes Syrus, quùm linguarum aliarum, tum Syri sermonis peritissimus, præterea uerò hæreticis refellendis exercitatissimus, aduersus Marcionem & alios quosdam, quinque uariantium inter se dogmatum authores, strenuè cum eis congressus, Dialogos, & insuper alia plurima scripta, sermone suo uernaculo edidit: quæ, quòd fortiter fidei uerbum propugnarent, plures eius auditores in Græcam transtulere linguam. In ijs liber est, quem ad Antoninum de fato conscripsit, satis in eo Patrem VERBI exprimens. Sed & alia opuscula eum, occasione ex persequutione accepta, edidisse ferunt. Atque hic quidem Valentini primùm sectator fuit: quem quum improbasset, fabulosasq; eius doctrinas & opiniones satis refellisset, ipse quidem sibi ad perfectionem & finem rectæ fidei peruenisse est uisus: non omnino tamen ueteris opinionis suæ, quæ in habitum abierat, sordes abstersit.

Encratitarū, hoc est, continentium hæresis, prohibentium nubere, iubentium abstinere à cibis, &c. 1. Timot. 4.

ἀχαριστοῦντες θεῷ.

Primi hominis salus.

Bardesanis Syri scripta Ecclesiastica.

Hic ex Valentini, cuius discipulus fuit, errore per contagionem nonnihil ægritudinis contraxit.

CAPUT XII.

B SEd & alij plures Christiano planè animo pro fide nostra decertarunt, & aduersus hæreses depugnarunt: Ecclesiæ'que statu & moribus receptis, alijs'que quæ uel scriptis uel sine scriptis à maioribus accepissent in literas relatis, libros plurimos posteritati reliquerunt. Quibus [a] Caius & Tertullianus meritò sunt annumerandi, qui plurima certe & pulcherrima ediderunt scripta: quæ singillatim recensere, præsentis instituti non est. [b] Tertullianus porrò iste presbyter fuit, patre centurione natus: cuius lectione Cyprianus plurimùm est delectatus [c]. Et, quòd eloquentia admodum polleret, multos sub Seuero Imperatore composuit libros. Sed postea propter cleri Romani inuidiam, ad Montani est delapsus dogma. Et libros aliquot aduersus Ecclesiam, Montani opinionem defendens, edidit. Scripsit etiam de continentia, de persequutione, de ieiunio, de monogamia, de ectasi libros sex: contra Apollonium septem, & plures alios. Quibus Apologiam pro fide ad Senatum Romanum addidit, in qua commemorat: [d] Quum Marcus Antoninus bellum contra Germanos & Sarmatas gereret, aciem'que aduersus hostes strueret, exercitum eius omnem, propter sitim grauem & diuturnam, ad rerum omnium inopiam & desperationem peruenisse, ac legionem nostram in genua more nostro procubuisse, precantem, atque DEI opem implorantem: eam'que rem ut nouam & insolitam, hostibus terrorem ingentem incussisse. Atque illis ad eum modum orantibus, aliud insuper maius, præter opinionem & expectationem, accidisse. Quùm enim frequentibus fulminum ictibus hostes pulsos: tum qui ea sunt subsequuti, multa densorum imbrium ui, exercitum iamiam siti & aquæ penuria interiturum, recreatum & restitutum esse. Tam efficaces scilicet nostrorum fuisse

a Caius scriptor Ecclesiasticus.

b Tertullianus.

c Magistrum eum appellare solitus.

d Milites Christiani sub M. Antonino merentes, pluuiā in summa siccitate, & uictoriam in ultima propè desperatione, à Deo precatione sua impetrarūt. ea uictoria Antoninus Marcomannicū bellū cōfecit, et Pannonias Marcomannis, Sarmatis, Vandalis, simul & Quadis extinctis, liberauit. Oros. li. 7. ca. 15. Iul. Capitolinus, Eutropius.

rum fuisse preces. Hanc rem profani etiam historici tradidere, qui de Romanis imperatoribus scripserunt: non illi quidem precibus nostrorum miracula tanta adscribentes, (quomodo enim id facerent, qui alienis prorsus à nobis sunt animis?) sed qui partium nostrarum sunt, aut nobis fauent, nulla deprauati affectione, † simpliciter & uerè hominibus id factum nostris tribuunt. Ex quibus Apollinaris memoriæ mandauit, Imperatorem statuisse, ut legio ea quæ ex Christianis constaret militibus, * prærogatiua quadam principem in exercitu obtineret locum, alijs'que semper præiret copijs. cui idem etiam Imperator nomen * Ceraunoboli, hoc est, fulminatricis imposuit. Sed & Tertullianus satis idoneus & locuples eius rei fuerit testis, qui scribit: Marci prudentissimi Imperatoris etiam tum literas extitisse, quibus illam Germanicam sitim, quum iamiam aquarum penuria exercitus periturus esset, Christianorum militum precationibus impetrato imbri discussam contestatur. Eundem'que Imperatorem capitis quoque pœnam constituisse dicit Christianorum accusatoribus. Ac deinceps subiungit: Quàm igitur sunt iniqui iudices isti, qui in nos solos inquirunt, impij, iniusti, crudeles? quos Vespasianus † seruari non iusserit, quamuis Iudæorum uictor? Quos Traianus ex parte frustratus sit, uetando inquiri Christianos? Quos neque Hadrianus, quanquam curiosita tum omnium explorator, neque qui appellatus est Pius, prosequendos sanxerit? Caius autem sub Zephyrino, aduersus Proclum Montani studiosum, dialogo composito, in quo temerariam eius audaciam taxat, quòd nouam induxerit prophetiam, maximam est consequutus laudem & gloriam.

Vnam legionē Christiani nominis id impetrasse, Dion author est. Suidas rē omnem in Iulianum quendam mysten contulisse uidetur.

Seruari hic dictum, sicut apud Terentiū, Me infensus seruat.

Caij scriptū.

CAPUT XIII.

Aeterum Irenæus Lugdunensis ciuitatis, quam Rhodanus præterfluit, episcopus, Pothini, qui nonaginta annos natus cum reliquis in Gallia martyribus, de quibus paulo pòst agemus, uitam finijt, successor: in tenera sua ætate Polycarpi auditor fuit, & multa uaria'que memoria digna reliquit monumenta. Sed quinque eius extant libri, quibus titulum fecit, Confutatio & euersio falso nominatæ scientiæ. In secundo porrò libro disertè astruit, adhuc suo tempore in Ecclesijs plurima extitisse diuinæ & admirandæ uirtutis indicia. Ita enim inquit: Tantum abest ut exuscitandorum mortuorum dono, per orationem, quemadmodum ipse Dominus & Apostoli fecerunt, careant, ut persæpe, necessitate interueniente, inter fratres, Ecclesia eius loci omni orante, & ieiunio accedente uberiore, spiritus in corpus defuncti reuersus, homo'que precibus sanctorum donatus sit. Et rursum: Quod si per phantasiam tantum, & quasi fuco obiecto, hæc Dominum fecisse dicent, ad prophetica illis scripta deductis, ostendemus, omnia ista ita de eo prædicta, proinde'que etiam certò facta esse, ipsum'que solum FILIVM esse DEI. Quapropter in eius quoque nomine ueri germani'que eius discipuli, accepta ab eo gratia, alijs hominibus benignè facere, sicuti ab eo quisque donum est consequutus, perseuerant. Nam quidam dæmones profligant: alij qui futura prænunciant, uisiones'que & responsa habent prophetica. Nonnulli ægrotis

Irenæus Polycarpi discipulus.

Eiusdem libri.

Tempore Irenæi in Ecclesia adhuc uirtutes diuinæ & miracula uiguere.

* Diui fratres tanti Christianæ legionis beneficij memores, per rescriptum etiam Christianam religionem confirmarunt, Christianos accusari uetuerunt, & eiusdem conditionis cum cæteris esse in honoribus adipiscendis constituerunt. Constitutio eorum perstringitur l. generaliter. §. fin. ff. de decuri. Eis, qui Iudaicam superstitionem (Christianam professionem intellige) sequuntur, Diui Verus & Antoninus, honores adipisci permiserant: sed & necessitatem eis imposuerunt, qui superstitionem eorum non læderent. Vlp.

A ij ægrotis subueniunt, & manuum impositione eos restituunt. Iam uerò, sicuti „ diximus, mortui etiam resuscitati sunt, qui satis diu inter nos fuerunt superstī„ tes. Quid enim dicam? quum numerum donorum DEI inire non sit, quæ „ per orbem terrarum omnem Ecclesia à DEO accepta, in nomine IESV CHRI„ STI, sub Pontio Pilato crucifixi, quotidie populis benefaciendo exhibet & præ„ stat? neque quempiam defraudans, neque argentum emungens. Sicuti enim „ gratuitò à DEO accepit, ita etiam gratuitò ea dispensat. Similia quoque a„ lio loco profert: Sicuti multos audimus fratres in Ecclesia prophetica dona ha„ bentes, uarijs per Spiritum linguis loqui, hominum'que occulta in lucem, u„ tilitatis eorum gratia, proferre, & mysteria arcana'que DEI consilia declarare. Hæc hactenus.

CAPUT XIIII.

FAcit is etiam sacræ scripturæ mentionem, & testamentariorum eius librorum, primo loco quatuor Euangelia recensens, ita ferè sicuti nos in fine secundi Tomi exposuimus. In quinto autem argumenti eius quod dictum est, libro, Ioannis quoque Apocalypsis, epistolæq; eius, & item Petri epistolæ meminit. De Apocalypsi uerò & hæc scribit: Hæc „ sic habent, atque in omnibus emendatis & antiquis exemplaribus numerus iste „ inuenitur. Testificantur hoc etiam illi qui Ioannem de facie uiderunt: uerba'que „ insuper ipsa declarant numerum nominis bestiæ, iuxta Græcorum calculum, „ per eas quæ in ea sunt literas esse expressum. Et rursum: Nos equidem non „ periclitabimur de nomine Antichristi quidquam certò asseuerare & confirma„ re. Quod si enim hac ætate nomen eius propalàm prædicatum oporteret, per „ eum id indicatum fuisset, qui Apocalypsim & reuelationem ipsam uidit. Non i„ ta dudum namque is uisus est, nostra propè ætate, circiter Domitiani imperij B finem. Mentionem etiam Irenæus facit Sapientiæ Solomonis. Recipit quoque eum qui dicitur Pastoris librum, cuius illo utitur testimonio & authori„ tate: Rectè igitur scriptura dicit: Crede in primis unum esse DEVM, qui om„ nia creauit & perfecit. Meminit item Presbyteri cuiusdam, Apostolicæ uitæ uiri, cuius nomen non exprimit. Ego autem Ioannem alterum esse puto, qui Ephesi fuit, Presbyter ita cognominatus: cuius etiam enarrationes & dicta memorabilia multa scriptis suis inserit. Meminit præterea Clementis, & Iustini, eorum'que loca quædam allegat. Quæ is autem de Septuaginta interpretum translatione diuinitus inspiratarum scripturarum scribat, æquum ui„ sum est ipsius uerbis referre. Itaque DEVS homo factus est, & ipse DOMINVS „ saluauit nos, uirginis signo exhibito, & non, sicuti quidam dicunt, perperà trans-Alma. „ ferre scripturam ausi, [a] Ecce adolescentula uterum gestabit & pariet filium: ita ut „ Theodotion Ephesius, & Aquila Ponticus, Iudæi proselyti ambo uerterũt: quos „ cõsectati Ebionitæ, ex Iosepho cum prognatũ esse dicunt. Et paulo pòst inquit: „ Priusquã Romani imperiũ in Iudæos haberent, et Macedones adhuc Asiam ob„ tinerẽt, [b] Ptolemæus Lagi bibliothecã, quam Alexandriæ magnificè instruxerat, „ ingenti studio omnis generis bonorum librorum copia exornare contendens, à „ Hierosolymitanis petiit, ut sibi habere liceret in Græcam linguam eorum scri„ pturas translatas. Tum illi, quòd Macedonibus adhuc subiecti essent, ex senio„ ribus suis, scripturarum sacrarum & utriusque sermonis peritissimos septua„ ginta uiros ad eum miserunt, DEO hoc sic disponente. Ptolemæus autem, de „ quolibet eorum [c] seorsim periculum facere uolens: simul'que timens ne ex con„ uentione, per uersionem suam, scripturarum ueritatem celarent & supprimerent,

Canonici noui testamenti libri.

De Apocalypsi Ioannis.

De reuelatione Antichristi.

Sapientia Solomonis.

Authoritas ex Pastore.

[a] De loco illo Esaiæ, Ecce uirgo cõcipiet et pariet filiũ. Esa. 7.

[b] De Septuaginta interpretibus historia.

[c] Hieron. in præfatione in Pentateuchũ. Vna basilica interpretes LXX cõgregatos cõtulisse scribit, nõ prophetasse: Aristeæ & Iosephi sequutus authoritatẽ.

rent, seiunctos eos, eundem librum omnes uertere iussit. Id'que in omnibus A uoluminibus fecit. Deinde quum illi apud Ptolemæum conuenirent, & uer- " siones suas inter se conferrent, simul & DEVS est glorificatus, & scripturæ eo " modo ad noticiam & cognitionem hominum peruenerunt. Euenit enim, ut " omnes omnium translationes à principio ad finem usque, eisdem loquutioni- " bus & uerbis sint conceptæ: adeò, ut hodie quoque gentes omnes persuasum " habeant, de consilio DEI ipsius uersas esse scripturas. Neque mirandum est, " DEVM hoc ita ordinasse, qui etiam scripturis in populi captiuitate sub Nabu- " chodonosor amissis, quum post annos septuaginta Iudæi in terram suam, Ar- " taxerxis Persarum regis temporibus, reuersi essent, Esdræ sacerdoti è tribu Le- " ui inspirauit, ut omnes qui interciderant prophetarum libros denuò compone- " ret, & leges Mosaicas populo restitueret. Atque hæc quidem de diuinis scri- " pturis dixit, capite quintodecimo. In tertio autem aduersus Hæreses libro, per catalogū episcopos Romanos recenset, usque ad Eleutherum, qui Soteri successit. Eleutherum porrò duodecimum per successionem ab Apostolis facit. Enumerat autem eos, sicuti nos quoque prius in nomenclatura eorum recensuimus.

Esdras, Mosē & alios libros sacros restituit.

Vbi uerò de Clemente pluribus agit, seditionis etiam Corinthiæ, & epistolæ Clementis meminit. Perlongam enim, inquit, Ecclesiæ Corinthi epistolam B Ecclesia Romana scripsit, ad pacem & concordiā dissidentes reducens, fidem'que " eorum, & quam ab initio ab Apostolis accepisset traditionem renouans. Vnum " porrò, post Clementem, ex Romanis episcopis Telesphorum, magna gloria " martyriū subijsse inquit. & postremò infert: Nunc autem duodecimo loco ab " Apostolis episcopatus sortem ordine & doctrina sua obtinet Eleutherus, & A- " postolorum in Ecclesia traditio & ueritatis prædicatio ad nos quoque peruenit. "

Clemens et Telesphorus Ro. Episcopi martyres.

Quo autem ardore erga fidem diuinam'que professionem fuerit Irenæus, " abundè testatur epistola, quam Viennenses & Lugdunenses martyres, quū adhuc in carcere inclusi affligerentur, ad Eleutherum Romæ episcopum, Irenæū, qui tum presbyteri dignitate fulgebat, commendantes dederunt. Commendatio ea sic habet: Saluere te, rebus'que omnibus semper lætari optamus, pa- " ter Eleuthere. Literas hasce nostras ut ad te perferret, fratri & participi nostro " Irenæo persuasimus. Quem rogamus, ut tibi commendatum habeas, egregium " scilicet testamenti CHRISTI æmulatorem. Quod si sciremus, ex loco & ho- " nore aliquo iustitiæ laudem cuiquam parari, ut presbyterum Ecclesiæ, qui ipse " est, eum in primis tibi commendaremus. Fit & aliorum Irenæi pulchrorum " operum mentio, ut sunt quædam ad Blastum, & Florinum, & Marcianum scripta: & disputationum liber. Et item qui ab eo inscriptus est, De scientia, ad Græcos, admodum necessarius liber. Et ea quæ de Paschate ab eo sunt dicta: de quibus postea loco suo dicemus. Hæc de diuino Irenæo.

Commendatoriæ literæ Viennensium martyrum ad Ro. Episcopū pro Irenæo.

a De martyribus sanctis, qui in Gallia fortissimè pro Christo mortē cruciatibus magnis obiere.

CAPUT XVI.

QVandoquidem autem Irenæi & Viennensiū [a] Gallicanorumque martyrum fecimus mentionem, æquum uisum est, de constantia fortitudineque eorum pauca referre. Decimus septimus agebatur Imperij Antonini Pij annus, quum in omnibus terræ partibus turbulento persequutionis Christianæ spirante uento, populis'que per uniuersum orbem præcipiti audacia aduersus nos insurgentibus, plurima martyrum millia propter CHRISTVM mortem obiere: sicuti hoc facile est ex ijs quæ apud certas gentes sunt facta, coniectura assequi. Testantur id quoque scripta ea, in quæ tam egregia illorum æterna'que memoria digna certamina sunt relata. Verumenimuerò

Alij hec martyria in tempora diuorū fratrū Veri & Antonini, oriēte bello Marcomānico, ad quod se ambo Imperatores parabant, referunt.

A enimuero alius quisquam, historia scribēda, ad memoriam posteritatis, stylo indulgens, transmittat uictorias & triumphos ab hostibus deuictis reportatos, Imperatorias ducum artes, consilio'que simul & manu res prudēter & fortiter gestas, ac strenuorum militum pro cōiugibus liberis & patria ipsa certamina obita, sanguinem'que pro salute eorum multis prælijs abunde profusum. Oratio autem nostra de moribus & institutis uitæ & religionis Christianæ suscepta, impressiones aduersus ueritatem factas, & pacatissima egregiarum animarum prælia, admirandam'que & omnem naturæ captum superantem fortitudinem & uirtutem eorum qui magis pro pietate uero'que DEI cultu, quàm pro charissimis sibi capitibus rem strenuè gesserunt, tropæa'que & uictorias aduersus inuisibiles hostes partas, coronas'que triumphales persequetur: atque ea omnia ueluti in columna, non ærea illa, aut marmorea, sed adamantina prorsus insculpet, ad memoriam posteritatis omnis sempiternam. Eximium porrò ea tempestate martyrij tanquam stadium Gallia prouincia erat: in qua præter cæteras duæ sunt metropolitanæ urbes, Lugdunum, & Vienna, quas reliqua eorum locorum regione emensa, fluuius Rhodanus perstringit. Martyriorum autem eorum commentarium, urbium earum Ecclesiæ illustres, Ecclesijs quæ in Asia » & Phrygia fuere, misere, tali præfatione usæ. Qui Viennæ & Lugduni in » Gallijs habitant, serui CHRISTI, in Asia & Phrygia eandem nobiscum re- » demptionis fidem & spem habentibus fratribus, Pax, & gratia, & gloria à DEO » patre, & DOMINO IESU CHRISTO, DOMINO NOSTRO. Deinde præfationi eiusmodi, alijs quibusdam uerbis additis, tale scribendi ini- » tium faciunt. Afflictionum ærumnarum'que nostrarum magnitudinem, & » tantam gentium aduersus sanctos iram, atque eas quas beati martyres sustinue- B runt calamitates, ad plenum perscribere, neque nostræ est facultatis, neque id » à quoquam fieri posse putamus. Omnibus enim suis copijs in nos irruit aduer- » sarius: & in initio statim ipso apparuit, nihil fore terrori nobis præsentiam » eius. Expertus est genus omne persequutionis & afflictionis, assuefaciens at- » que exercens suos aduersus DEI ministros. siquidem non ædibus tantum, » balneis, & foro nobis, sed publico quoque prorsus, necubi nostrûm quisquam » appareat, interdixerunt. Verùm contra eos pro nobis gratia DEI depugnans, » infirmos quidem confirmauit, stabiles autem eis opposuit columnas: eos ui- » delicet homines, qui per tolerantiam omnem, mali illius impetum in seipsos » pertraherent: qui'que conferre pedem, omne contumeliæ & supplicij genus » sustinere, & quæ plurima essent, perpauca & exigua esse ducere possent, & i- » ta ad CHRISTUM uenire festinarent: rebus ipsis ostendentes, indignas es- » se passiones temporis huius, ad futuram gloriam. Primùm quippe confertim » uniuersi, quæ eis à multitudine inferrentur, pertulere, contumeliosas inclama- » tiones, uerbera, uolutationes, rapinas, lapidationes, & carceres: omnia deni- » que alia, quæ ferocienti multitudini contra inimicos & hostes facere in men- » tem uenire solent.

Scriptum Ecclesiarum Gallicanarum ad Ecclesias Asiæ et Phrygiæ, de earum martyrijs.

Diabolus persequutionis piorum hominum author.

CAPUT XVII.

DEinde scriptum id exequitur, sanctos ad tribunum abductos, atque » ibi interrogatos, in carcerem coniectos esse. Atque inter eos Vetium » quendam Epagathum, quùm ætatis flore uigentē, tum fide omni'que » bonorum operum genere pollentem, tantam multitudinē abduci æ- » grè tulisse, & se ad defensionē eorum obtulisse, atque ob tam pulchram professio- » nem cum alijs simul abreptum esse. Decem uerò periculi magnitudine uictos,

Vetius Epagathus egregius iuuenis.

martyrio

Decem Christiani à martyrio abhorruerunt.

Eorum uicem sancti martyres doluerũt.

Serui infideles, ut de Christianis fœdissima queq; flagitia cõfinxerent, torti.

Eo modo Christiani in infamiã & odium publicũ coniecti.

Primarij martyres: Sanctus diaconus, Maturus, Attalus, Blandilla.

martyrio renunciasse: & sanctis timorem ingentem reliquisse, admodũ metuen- A
tibus propter dubium futuri casus exitum, ne scilicet de eo quoq; periclitaren-
tur, ut CHRISTO exciderent. Eorum tamen numerum alios paulatim exple-
uisse. Optimos quosque ex utraque Ecclesia delectos, & cum martyribus ipsis,
ex gentibus seruos unà comprehensos, eosq; flagrorum ui & necessitate coa-
ctos, contra nos ementitos esse, Thyestis cœnas & Oedipi concubitus, aliaq;
item plurima uulgasse, quæ neque auditu neque dictu credibilia essent, neque
etiam unquam post homines natos, quòd facta essent, fidem obtinuissent. Qua-
rum rerum infamia uulgo iactata, omnes (inquit) contra nos sunt efferati. Et
qui hactenus propter familiarem consuetudinem & humanitatem moderatio-
res fuerant, grauem in nos fremebundi acceperunt animum. Quapropter cru-
ciatus orationis uim omnem superantes sancti martyres pertulerunt, satana
summo studio contendente, ut ab eis quoque blasphemiæ quidquam profer-
retur. Præcipuè autem multitudinis ipsius & militum & Præsidis furor incu-
buit in Sanctum, ecclesiæ Viennensis diaconum: in Maturum, recens qui-
dem illum illuminatum, sed generosum & fortem decertatorem: in Attalum
Pergamenum genere, columen & firmamentum Gallicorum CHRISTI fide-
lium: & in Blandillam, quæ statu quidem serua fuerat, ingenium autem & ani-
mum habuit perquàm liberalem. In ea nimirum exhibuit atque repræsentauit

Admiranda Blandillæ perferendis omnis generis tormẽtis tolerantia.

† ἀγωνιώσης

CHRISTVS, quæ apud homines uilia, ingrata, nulliusq; adeò precij habean-
tur, ea apud se in maximum esse honorem, propter egregiam in se piorum a-
nimorum affectionem & amorem. Quum enim omnes metuerent, heráque
etiam eius carnalis † maximopere de ea esset anxia & solicita, (aderat namque
& ipsa fortiter certamini pro CHRISTO incumbens) ne illa naturæ imbecil-
litate, uel solam liberiorem professionem non perferret, tanto eam animi ro- B
bore confortatam esse tradunt, ut tortores, qui sibi inter se succedentes à ma-
tutino tempore ad uesperam usque uirgis & fustibus eam ceciderant, animos
despondere, uictosq; se profiterentur, quid rerum deinceps de ea agerent du-

a Maximopere pij sanctiq; homines Christiani nomine sunt gloriati, & delectati.

b Mirifica etiã ipsius Sancti patientia.

** τὸ δὲ σωμάτιον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων. quod etiam sic uerti potest: Ac corpusculum ipsum crudelitatẽ tantã testabatur: uel, Earum rerũ quæ acciderant, testis erat.*

Christus ipse in sanctis martyribus, ut membris suis patitur.

bij. Obstupescentes etenim, mirabantur spiritum prorsus in ea remanere, cu-
ius corpus circunquaque conscissum & apertum esset. At illa, perinde atque ab
ineunte ætate certaminibus esset exercitata, perdurabat: laxamentumq; ei, &
(ut ita dicam) † indolentia plagarum & cruciatuum erat, quòd subinde [a] Chri- *† ἀναλγησία*
stianam se esse proclamaret. [b] Sanctus uerò & ipse tanta animi præsentia, et tam
generose & fortiter se carnificibus opposuit, plurimamq; eorum sæuitiam &
pœnis incutiendis feritatem adeò superauit, ut ab illis interrogatus, non gen-
tem suam, non patriam, non nomen, non aliud quicquam, sed unicum hoc in
certamine & lucta tormentorũ omni, Christianum se esse diceret; quum qui-
dem illi se ex eo, propter tam graues ac intolerabiles cruciatus, degenerem ali-
quam nobisq; infaustam atque ominosam uocem audituros sperarent. Itaque
contentione illa cruciatuum summorum inferendorum fracta, ad postremum
æreas squamas candentes mollissimis & tenerrimis quibusque martyris mem-
bris asperferunt, & agglutinarunt. Atque ita ex illis quidem sic adustis, nidor
& aruina profluebat: ipse uerò constans & immotus permanebat, fideq; stabi-
lis, & aqua uitæ ex cœlesti fonte promananti conspersus atque recreatus, magis
magisq; cõfortabatur. * Ac corpus totum inter se membris congruens, martyr
erat: unum totum uulnus, una totum cruenta uibex, contractum prorsus, & ab
humana specie, exteriore sua parte, alienissimũ. In quo ipsemet CHRISTVS pa-
tiens, gloriam & laudem ingentem perficiebat, & aduersarium proculcabat.
Apertum quippe reliquis omnibus exhibuit exemplum, nihil ibi esse terribile
& me-

A & metuendum, ubi adsit DEI PATRIS dilectio: nihil ærumnosum atque do-
» lendum, ubi CHRISTI gloria. Aduersarij sanè quidem incredibili animorũ tu-
» more & incensione laborantes, ita demum se superiores fore sunt opinati, si ex
» interuallo deinceps eadem inferrent tormenta. Martyres enim ipsos uel crucia-
» tibus tantis uictos in impietatem eorum concessuros, uel supplicijs immanibus
» immortuos, grauem reliquis allaturos esse timorem & terrorem existimarunt.
» Quod ubi facere sunt aggresi, adeò sunt spe sua frustrati, ut ille corpore tormen
» tis doloribus que omnibus releuato, confestim restitutus, usum membrorum
» formamq; integram ita receperit, ut quæ ei iterum sunt illatæ pœnæ, non excru-
» ciatio, sed sanatio atque restitutio esse uiderentur, cœlitus uidelicet ei allato au-
» xilio. Cæterùm Bibliadem etiam quandam produxerunt, eamq; flagris cru-
» delem in modum conscindentes, persuadere illi conabantur, ut sacra nostra de-
» testandum piaculum esse diceret. Illa autem ueluti è somno excitata, longè a-
» liud, diuersumq; magis quàm ipsi expectantes uolebant, professa est, illud in-
» super adijciens: Quomodo uerò homines isti infantes uorent, qui etiam ab a-
» nimantium ratione carentium sanguine abstineant? Ac talia quum & pate-
» retur & diceret generosò admodum animo, ordini martyrum est allecta. E-
» nimuerò postquam quæsitores isti & carnifices, uirtute CHRISTI ad hunc mo-
» dum infirmiores esse comperti, atque martyrum impresione & tolerantia pro-
» strati sunt, ut in carcere eos affligerent, consilium cœperunt. Ita illi tetra hor-
» rentium tenebrarum caligine & pedore excruciantur, & pedum distractio ad
» quintum usque fidicularum foramen extenditur. Quapropter multi in uincu
» lis sunt suffocati; multi ægrè uiuentes, spiritum cum dolore traxerunt, omni
» prorsus humano destituti auxilio. Fuerunt etiam, qui simulatque in carcerem
» sunt coniecti, quòd grauem eius squalorem non ferrent, decessere, CHRI-
» STO IESV uarijs Martyres modis glorificante. Pothinus autem Lugdunen-
» sis ecclesiæ Episcopus, uir imbecillus, ut qui nonaginta supergressus esset an-
» nos, & naturali quidem infirmitate ægrè corpori uitalem auram suppeditaret,
» spiritu autem propter obeundi martyrij desiderium esset ualidisimus, ad tri-
» bunal est pertractus, corpore tenui & soluto, perinde atque uasculo quopiam a-
» nimam uix retinens. Atque ibi consistens, quum pulchram professus esset pro
» fessionẽ, à tribuno, quisnam esset Christianorum DEVS, interrogatus: Quum
» Christianus, inquit, fueris, scies. Quapropter uiolentius quoque statim acce-
» ptus, plagas tulit. Qui enim propius ei astabant, manibus pedibusq; in eum in-
» silientes, summa contumelia canos eius affecerunt: qui uerò longius remoti fue-
» rant, quæcunq; locus subministrabat tela, in eum coniecerunt. Omnes quidem
» certè flagitium se & piaculum committere existimarunt, si quid insolentiæ perui
» cacis & petulantiæ proteruæ in eum intermitterent: eoq; modo se deos suos uin
» dicare putauerunt. Deinde, quum ægrè iam spiraret, in carcerem est demis-
» sus, ubi biduo pòst spiritum Deo decedens commendauit. † Porrò qui CHRI
» STVM abnegauerant, ut malefici in martyrum custodiam coniecti, quòd uide-
» rent illos quidem iucundius relucere, ac lætius florere, hilaresq; gloria & gratia
» abundãtes, nec non suauitatem odoris CHRISTI redolentes, unguento scilicet
» quodam, sicuti nonnullis uisum est, ita delibutos, ut uincula eorum quasi com-
» ptorum sponsorum ornatum decentem præ se ferrent: seipsos autem deformes
» ac malè olentes, probrisq; obsitos, uindicemq; intra se & carnificem conscien-
» tiam in animis gerentes, qui uidelicet ut illiberales, parumq; uiriles, homicidij
» sibi ipsis crimen impingentes, omnium præstantissimum nomen reiecissent: ex
» martyrum conspectu confirmabantur, seq; ab eis recipi rogabant. Atque illi

Corpus Sancti à tortoribus fœdißimè excarnificatũ, formæ suæ diuinitus restitutum.

Bibliadis generositas.

Martyres in carcere squalore & pedore excruciati.

Pothini episcopi martyriũ. [illegible] *Euseb lib. 5. cap. 1. Nonagenarius martyr.*

† Christi negatores fide Christiana abiurata, tanquã malefici in carcerem cõiecti, quùm martyrum optatam sortem admirãtur, tum ucẽ ipsi suam miserantur.

Conscientia carnifex.

Non grauatè isti à Martyribus in gratiã & consortium recepti.

eos non grauatè, nullam prorsus suspicionem reliquam facientes, susceperunt. A

Ex eo tempore martyria uariè sunt diuisa, atque distincta. Ex multiformibus nanque & uersicoloribus floribus coronam illi texentes, CHRISTO eam obtulerunt, & maximũ illud immortalitatis præmium receperũt. Maturus quidem, & Sanctus, Blandilla & Attalus, in publicum producti, & in amphitheatro bestijs obiecti, eosdem sunt angores experti: plurimisque tormentis superatis, tandẽ in sedili ferreo, cui ignis esset suppositus, sunt collocati, ubi ex corporibus eorũ adustis nidor ingens redditus, carnifices compleuit. Qui tantum ex constantia martyrum concepere dolorem, ut patientiam illorum tanquam furijs agitati exuperare contenderent.

Sanctus et Maturus in Domino obdormiunt.

Ac Sanctus quidem & Maturus certamine tanto obito, eo die cursum suum absoluerunt, & gladio cæsi, ueluti uictimæ DEO sunt oblati.

Blandillæ agon.

Blandilla autem in stipite distenta, bestijs esca est proposita: faciemque supplicij eius qui pro ea est crucifixus referens, magnum concertatoribus suis præbuit desideriũ, in sorore sua habitum & formam exoptati illius inspicientibus. Quare illud quoque exhibebat, ac ueluti persuadebat, qui pro CHRISTI gloria patiatur, eum passionibus participem esse uiuentis DEI. Sedenim quum bestiæ eam non attingerent, ad alium reseruata est agonem, ut simul & multis uarijsque colluctationibus deuicto perplexo illo serpente, certum constantis fortitudinis exemplum fratribus fieret, uilis ipsa & imbecillis, & inuictum habens propugnatorem CHRISTVM, diuersisque aduersarium certaminibus debellans, immortalitatis coronam reportaret.

Attali certamen.

Secundum hanc, Attalus in theatrum ducebatur, cui tabella præferebatũ, cum inscriptione huiusmodi: Hic est Attalus Christianus. Erat autem is ex clarorũ uirorum ordine, firmam sanamque obtinens conscientiam, atque in certaminibus pro CHRISTO susceptis probè exercitatus, & constans ueritatis testis. Quo producto, quum petulantius plebs tumultuaretur, Præses eum, ut ciuem Romanum, in custodia asseruari iussit, donec Cæsaris de eo atque alijs explorasset sententiam.

Negatores Christi ab Ecclesia matre resipiscentes suscipiuntur.

Interea qui antea negatione mortui fuerant, spiritum uitæ resipiscentia receperunt: & quos extinctos eiecerat, eos reuiuiscentes mater est cõplexa. Ii dulciore doctrina accepta, ab eo qui non uult mortem peccatoris, uirtutem & robur ad perpetiendum assumpserunt.

Ex Martyribus Ro. ciues gladio iugulati, alij bestijs obiecti.

Nam allato à Cæsare rescripto, quicunque ex Christianis Romani essent, gladio sunt cæsi: cæteri bestijs sunt obiecti, aut alijs grauibus supplicijs affecti. Primi autem omnium, qui antea pœnitentia usi fuerant, inquirebantur. Spes quippe quæsitoribus erat, eos denuò captum iri.

Nonnulli denuò Christum abiurarunt.

Verùm illi partim martyrum aggregati sunt ordini, partim perditionẽ sequuti: illi nimirum, qui indigni parumque firmi fuerant, & de religione nostra minus rectè senserant.

Alexander medicus Martyr.

Martyrũ catalogo ascriptus etiam est Alexander, artis medicæ peritus, & in Gallijs omnibus notus. erat enim multa dicendi libertate præditus, & Apostolicæ gratiæ non expers. Et tribunali assistens, ac nutu martyres cohortans, deprehensus & ipse est ueluti certamina parturire. Itaque iudici delatus, & capitis damnatus, unà cum Attalo bestiarum feritati est obiectus. Sed quum nihil aduersi ab eis sensissent, pluribus defuncti certaminibus, postremò & ipsi ut uictimæ sunt cæsi: Alexander quidem, nihil proloquutus:

Attali cædes.

Attalus autem, quum in ferreo sedili ureretur, nidorque ab eo prodiret, illud tantum Romana lingua præfatus, En hoc ipsum est humana uesci carne, quod uos facitis: nos uerò neque homines uoramus, neque præterea mali quidquam facimus. Interrogatus etiam, quod DEI esset nomen? respondit: DEVS nomen nõ habet, ut homo. Post hos omnes, ultimo gladiatorũ die, cum Pontico puero quindecim propè annos nato, generosa Blandilla est producta. Ii per simulachra deorum iurare iussi, non paruere. Quapropter multitudinis animis

aduersus

A aduersus eos efferatis, permultis sunt excruciati tormentis. Et puer quidē suppliciis tantis cedens, reddidit spiritum. Blandilla uerò postrema, ueluti mater generosa, excita, quę liberos uictores ad regem suū pręmisisset, festinabat et ipsa per mortem exultans, ueluti ad nuptiale conuiuium: & non ad bestiarū, quibus obijcienda erat, lacerationem. Itaq; post flagra, post bestias, post ahenum, ad ultimū reticulo inclusa, tauro agresti & feroci est obiecta: & quū diu multumq; à belua ea esset iactata, tandē & ipsa est magnificentißimè iugulata. Cuius tantam demirati fortitudinem, immanißimi illi persequutores, haud unquā apud eos uisam esse mulierē tot & tanta supplicia perpeti, testati sunt. His ita peractis, denuò contumeliosa iniquißimorum hominum iniuria sæuire in martyrum corpora cœpit. Quòd namq; ab illis essent superati, id in maiorem euasit iram. Proinde & eos qui in carcere mortem obierant, & eos qui uarijs & exquisitis supplicijs excruciati fuerant, ne quis eorum sepulturæ honorem sortiretur, canum nocturnis simul & diurnis tradiderunt custodijs. Præterea quæ à bestiarum feritate & ignis uiolentia superfuerant reliquias, comminutas illas et in carbones redactas, capita quoq; & resectamenta eorum per dies plures asseruanda diligentius militaris manus excubijs mandarunt. Ac impij milites partim dentibus in eos stridebant, ut per furorem defunctorum quoq; reliquijs insultarent: partim in ludibrium cadauera uertebant. Si qui uerò uiderentur esse alijs æquiores, probrosè, ubi DEVS eorum esset, quid ue illis religio eorum, cui animas ipsi suas posthabuissent, prodesset, requirebāt. Grex autem fideliū in magno fuit mœrore & luctu, quòd humare martyrum cadauera non liceret. Neq; enim ad hoc eis nox profuit, neq; auro ea redimere potuerunt: nedum precibus ullus locus esset apud eos, quibus id maximum lucrum est uisum, si illa sepultura carerent.

Item Pontici pueri. *Item Blandillæ.* *Tortores ipsi à Martyribus uicti.* *Cadauera sanctorum martyrū inhumaniter tractata.* *Sepulturæ honor martyribus denegatur.*

B Sub hæc scriptum, quod diximus, infert: Itaq; corpora sanctorum illorum omni genere ludibrij et probri traducta, et sex diebus sub dio iacta, postea autem combusta atq; in cineres redacta, ab iniquis hominibus in Rhodanum fluuium ibi præterlabentem sunt sparsa, ut nihil prorsus eorum in terris amplius esset reliquum. Et hoc sic fecerunt, perinde atq; DEVM deuincere, aut regenerationem eorum præpedire possent: ut ne quam (sicuti illi dicebant) resurrectionis spem habeant, qua ipsi adducti, peregrinam nobis & nouam inducunt religionem, & dura acerbaq; omnia despiciunt, prompti prorsus & parati cum gaudio adire mortem. Videamus nunc an sint resurrecturi, & si potest eis opem ferre Deus eorum, & è manibus nostris eos eripere. Atq; hæc quidem commentarius ille refert. Facili autem coniectura & ratione conuenienti colligere licet, quæ in reliquis etiam prouincijs sint acta, quantáue tum martyrū extiterit ubiq; multitudo.

Corpora eorū in cineres redacta, et in amnem Rhodanū disiecta. *Ea crudelitate tyranni Christianos à spe resurrectionis absterrere sunt conati.*

CAPUT XVIII.

IN commentario eo aliud quiddā memoratu dignū traditur, quod ad multorum utilitatem, si historiæ huic inseruissem, minimè id inuidiosum mihi fore duxi. Alcibiades quidam martyrum choro adscriptus, squalidam planè & duram agebat uitam, & solo pane & aqua uictitans, à cæteris cibis omnibus abstinebat. Quem morem quum in carcere quoq; seruare pergeret, Attalo, qui et ipse post primum obitum certamen edictum coniectus fuerat, res ea est reuelata. Is porrò illum admonuit, non rectè facere, qui creaturis DEI non uteretur, & multis exemplum scandali atq; offendiculi fieret. Proinde Alcibiades posthac nullo discrimine, omne genus cibi, citra satietatem tamē, cœpit: & gratias DEO egit, qui quod ei defuisset, ita expleuisset. Mi

Alcibiades martyr duriorem cōsectans uitam, ab Attalo martyre in carcere admonitus, de seueritate ea remittens, ciborū delectum reiecit. Exemplū memorabile.

r nimè

nimè namq; ab eis aberat gratia DEI, sed Spiritus sanctus erat cũ eis, omnia cõ- A
sulens atq; dirigens in melius. De eorundẽ martyrũ æquitate atq; humanitate,
scriptura ea quã diximus, talia memorat: In tantũ uidelicet æmulatores fuisse IE- «
SV CHRISTI, ut quũ in tanta essent gloria, sæpiusq; martyrij agonem obirẽt, «
Admirãda sanctorum martyrum summissio & humilitas, nomẽ martyrum repudiantium.
CHRISTIq; adeò stigmata circumferrẽt, neq; seipsi martyres uocarẽt, neq; no- «
bis permitterẽt, ut eos nomine eo cõpellaremus. Quòd si quis nostrũm uel in e- «
pistolis, uel in sermonibus, martyres eos nominasset, acrius id reprehendebant: «
perlibenter martyrij appellationem cedentes CHRISTO, uero & fideli marty- «
ri atq; testi, eidemq; primogenito ex mortuis, & duci authoriq; uitæ DEO. Ad- «
Christus uerus & fidelis martyr.
dit preterea illud, φ etiã defunctorũ memoriã celebrarint: illos scilicet esse mar- «
tyres, quos CHRISTVS ad se traxisset: se autẽ uiles esse, & nullius rei homines, «
Memoria defunctorũ Martyrum.
dicentes. Orationes quoq; pro se fieri petierunt, ut & ipsis certamine cum lau- «
de defungi liceret. Qui quum libertate multa freti, rebus ipsis martyrij uirtutẽ «
præstarẽt, nomẽ tamẽ ipsum sunt deprecati: timore DEI sub potenti manu eius «
1. Petri 5.
humiliati, à qua satis deinde sunt exaltati. Et ipsi quidẽ defenderunt omnes, accu «
Absoluta & perfectæ Christianæ professionis exosculanda exẽpla: quæ utinã præstarent nostri æui Euangelici homines.
sarunt aũt neminẽ. Soluerũt itidem omnes, ligarũt neminẽ: atq; pro eis qui eos «
summis affecissent malis, sunt precati, ita ut id antea fecerat Stephanus. Dein- «
ceps scriptũ id hisce de eis utitur uerbis: Maximũ illis bellum contra aduersariũ «
fuit, per charitatis sinceritatẽ, ut belua illa strangulata, quos prius sibi deuorasse «
uidebatur, uiuos redderet. Non enim gloriati sunt super delinquentiũ casu: sed «
quibus ipsi abundarũt gratijs & donis, de eisdẽ indigentib. cõmunicarũt. Et ma «
O sanctissima et Christianissima præstantissimarũ animarum pectora.
terna prorsus habentes uiscera, multas pro eis ad patrẽ profuderũt lachrymas. «
Vitam petierunt, & dedit eis, quam proximis suis impertierũt. Et omnes uicto- «
res ad DEVM transierũt. Pacem semper cõplectentes, & pacẽ nobis cõmendan «
tes, in pace ad DEVM peruenerũt. Non laborẽ aut dolorẽ matri, neq; seditionẽ «
aut bellũ fratribus: sed gaudiũ, pacem, cõcordiã & charitatẽ relinquentes. Hęc «
Aduersus eos qui sanctitatis sibi gloriã arrogãtes, superbè lapsos auersantur, & ab Ecclesia arcent.
addidi, tum ꝓpter sincerã piamq; sanctorũ illorũ uirorũ erga lapsos affectionẽ: B
tum propter inhumanũ immisericordemq; eorũ animũ, qui postea superbè &
crudeliter membris CHRISTI insultarũt, nullamq; eorũ per cõpassionis uirtu-
tem habuerũt rationẽ. Qui sanè etiamsi tum quidq; autofficiose fecerũt, aut re-
ctè statuerũt, nõ cõtinuò tamẽ sibi placeãt, uel supercilia erigãt. Cæterùm quũ
iam tum primùm apud Phryges Montanus, & Alcibiades, & Theodotus, pro-
Gallicani martyres ex ipso carcere iudicium de Montano & prophetia eius suũ, in Asiam et Phrygiam perscripserunt.
phetarũ opinionẽ passim fama obtinuissent (quod enim ea quoq; tempestate ua
ria dona DEI in multis florerẽt Ecclesijs, multis illi uisi sunt charismatũ eorũ par
ticipes esse, proindeq; ꝓphetię fidẽ meruere) et sententię plurimorũ de eis uaria
rent, qui in Gallia fuere fratres, piũ rectũmq; de eis iudiciũ suũ, in scriptũ, quod
sæpe diximus, retulerũt, eidemq; quasdã eorũ qui cõmemorati sunt martyrũ e-
pistolas inseruerunt, quas illi ex uinculis & carcere ad fratres in Asia & Phrygia
de nonnullis Ecclesiasticis quæstionibus dederunt. Atq; hæc quidẽ hactenus.

CAPUT XIX.

M. Antoninum 19. annis imperasse, scribit Euseb. lib. 5. cap. 9.

ANtoninus autem Veri frater, septẽ annis & quatuor mensibus Romano administrato imperio, Commodo id reliquit. Cuius decimo anno, Eleutherus Soteris successor Romæ episcopatum tenuit. Cui deinde, quũ tredecim præfuisset annos, Victor est surrogatus. Hic Ecclesiam ibi decem gubernauit annis: & successorem Zephyrinum habuit, no

Episcopi Romani. Euseb. lib. 5. cap ult.

no imperij Seueri anno. Zephyrino, qui decem & octo annis ecclesiã Romanã rexit, Callistus est suffectus: qui eam quinq; annis administratam, Vrbano successori reliquit. In Alexandrina ecclesia Agrippinus duodecim annos episcopa

Alexandrini.

tum gessit.

A cum gesit. Ei Iulianus successit: qui decem annis munere sacro obeundo expletis, Demetrium successorem recæpit. Apud Antiochenos post Maximinũ, qui undecim annis ecclesiæ gubernator fuit, Serapiõ episcopus creatus est, octauus ab Apostolis successor. Qui satis diu cũ laude Ecclesiæ præfuit, & eam Asclepiadi regendã reliquit. Eisdem temporibus Hierosolymis, in sancta Sion, adhuc admirãdus ille Narcissus sacrosancto fungebatur munere quindecimũ obtinẽs successionis locũ, a secunda, quę sub Hadriano facta est, eius urbis euersione: ex quo, post eos qui ex circumcisione ibi fuerũt, episcopos, Marcũ primũ ex gentibus regendę Ecclesię pręfectũ esse, antea diximus. Cui Cassianus, sicuti successiones eius Ecclesiæ tradũt, est suffectus. Huic autẽ Publius, Publio Maximus, Maximo Iulianus. cui ordine successerũt: Caius, Symmachus, Caius alter, Iulianus item alter, Capito, Valens, Dolichianus, & ab Apostolorũ successione trigesimus Narcissus. Cæsareæ porrò Palestinæ episcopale munus tum habuit Theophilus. In Gręcia aũt, Corinthi Bacchylus episcopus fuit, Ephesi uerò Polycrates, & alibi alij, ut par erat, quamplurimi, Commodo, ac deinde Seuero Ro. imperium administrantibus. De ijs nunc satis.

Antiochenis.

Hierosolymorum ab urbe iterũ euersa ex gentibus lecti.

Eusеb. lib. 5 cap. 12.

Alij Iuliã habent.

Episcop. Corinth. et Ephesin.

Anno Commodi 1. Euseb. li. 5. cap. 9.

In persequutione sub Seuero, Narcissus episcopus Hierosolymitanus annos aliquot in solis locis latuit. Quo tempore interim ei ordine substituti sunt, Dius, Germaniõ, Gordius, ut infr. libro 5. cap. 10. scribitur, ubi alia huius secessus affertur causa. Alij authores in hoc catalogo Symmachum & Caium alterũ nõ recensent. Eaq; ratione Narcissus, qui è solitudine reuersus Episcopatũ recepit, à Marco quindecimus, ab Apostolis trigesimus fuerit Hierosolymis episcopus.

CAPUT XX.

Hæresibus aũt, quas diximus, diuinorũ, quos retulimus, uirorũ uirtute & doctrina prorsus euulsis, zizaniorũ sator alias insuper seminare nõ cessauit. Sed et priorũ illarũ multi adhuc restabãt surculi, pu ræ agrorũ CHRISTI sationi officiẽtes, multę etiã derepentè tum pri

B mùm initiũ sumẽtes producebanť. Omnes tamẽ à Simone & Saturnino, atq; ab absurda & importuna scientia Cerinthi ortũ traxerũt. Artemon et Montanus tum primũ pullulabãt, & tanquã serpentes rubetæ interitũ spirantes, uenenatorum reptiliũ more, per Phrygiã in Asia prouoluebanť. Marcionis aũt secta dissecta atq; diuisa erat. Quidã etiam Romæ uigebant, ut Florinus & Blastus, qui & ipsi nouas opiniones de uero ueritatis uerbo induxerunt. Et Florinus quidem, quod in petitione presbyterij repulsam tulerat: Blastus aũt, non ob dissimilem quoq; causam. Quilibet uerò eorũ officina seorsim cõtra uerã pietatẽ instituta, permultos ex Ecclesia in errorẽ suũ pertraxit. Sed enim contra Artemonem, eiusq; successorẽ Theodotũ Byzantium coriariũ, qui illius errorẽ multum prouexit, beatus Victor depugnauit. Redarguit quoq; importunitatẽ eorũ liber, qui paruus Labyrinthus dicitur, quem nonnulli ab Origene cõpositum esse autumant: sed eos stylus & eloquutionis forma refellit. Montano porrò tanquam inexpugnabile propugnaculũ DEVS obiecit Hieropolitanę ecclesię antistitem Apollinarẽ, uirum eximiũ, qui ad diuinæ doctrinæ cognitionẽ profanas etiam disciplinas adiecerat. Aduersus hunc quoq; scripserunt Miltiades, Apollonius, Serapion Antiochenæ ecclesiæ episcopus, & alij cõplures: sicuti & contra Proclum, eiusdem hæreseos antesignanum, Caius, quem antea quoq; nominauimus. Marcionis autem opinioni, eiusq; diuisioni, sapientissimus restitit Rhodon. Ad Florinum autem, & Blastum, qui Romæ schismatis & dissidij duces fuere, sæpe nobis nominatus Irenęus cohortationes scripsit: ut nuncio uanis atque inanibus sermonibus & concertationibus remisso, Apostolicis inhærerent traditionibus. Enimuero rectè me facturum esse puto, si perniciosorum eorum hominum illegitima & adulterina dogmata exposuero, & quantum licebit eis præclaros illos uiros opposuero, qui ualidis atque inuictis diuinorum oraculorum argumentis, superfluas & inutiles illorum nugas & deliramenta fortiter confutarunt.

Primi hæreseon authores Artemon & Montanus heretici in Phrygia.

Marcion. Florinus, & Blastus.

Victor, Ro. episcopus, Artemonem & Theodotũ refutauit.

Paruus Labyrinthus.

Montanũ Apollinaris impugnauit, & alij.

Proclum Caius.

Marcionis sectã Rhodon.

Florinum & Blastum Ireneus.

r 2 Artemon

CAPUT XXI.

Hæresis et deliramentū Artemonis.

Rtemon igitur, qui et Artemas dictus est, eadē quę nos, de DEO uni- A
uersitatis huius sensit, cōditorem eum esse rerū omniū dicens. Dominum aūt nostrū IESVM CHRISTVM asseruit merū esse hominē, ex uirgine natū, & uirtute prophetis pręstantiorē. Atq; eadem hæc Apostolos quoq; prædicasse asseuerauit, perperàm exponens atq; deprauās diuinarū literarū sensum. Successores aūt eorū diuinitatem tribuisse CHRISTO, quum antea DEVS nō fuerit, dixit. Coriarius uerò quidā Byzātius, Theodotus nomine, discipulus eius, alterius sectæ princeps extitit, & multo adhuc peiora est cōmentus. Pręclarā aūt rem se facere existimauit, quòd authoritatem diuinitus inspiratis literis abrogauit, & eas quas ipsemet recepit, corrupit. His Victor episcopus Romanus, ueluti doctrinā fidei adulterantib. generose restitit, coriariumq; ab Ecclesia proscripsit. Qui paruū Labyrinthū cōposuit scriptor, hos redarguit, asserētes se eiusmodi doctrinā ab Apostolis & successorib. eius accepisse, ueritatemq; usq; ad Victoris tempora, qui decimus tertius à Petro Romanæ urbis episcopus fuit, obtinuisse, & à successore eius Zephyrino corruptā fuisse.

Theodotus Byzantij sutores.

Aduersus hos ex paruo Labyrintho refutatio.

Verba eius sic habēt: Et fortasse id quod illi docebāt, uerisimile fuisset, nisi eis refragarenī primùm diuinæ scripturæ, deinde fratrū quorundā Victoris tempore presbyterorū libri, quos illi & ad gentes & aduersus hęreses pro ueritate scripserūt: Iustini inq; & Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorū cōpluriū, in quib. omnib. diuinitas CHRISTO tribuit. nā Irenæi, Melitonis, & reliquorū, quis ignorat scripta CHRISTVM Deū eundemq; hominē deprędicare? Psalmi etiā et carmina quęcunq; iā inde à principio à fidelib. sunt cōposita, Verbū Dei CHRISTVM laudib. celebrantia, deitatē ei tribuūt. Quomodo igitur Ecclesiastico do- B
gmate à tot annis deprędicato defendi potest, usq; ad Victoris tēpora doctrinā hanc, ut ipsi dicūt, in Ecclesijs obtinuisse? Quomodo etiā nō erubescūt, hæc cōtra Victorē emētiētes? quū certò sciāt, Theodotū coriariū, qui post Artemonē, pater & princeps huius diuinitatē negantis defectionis fuit, & CHRISTVM primus purū hominē esse dixit, à Victore esse à cōmunione repulsum? Si enim Victor eadē quę illi sensisset, (sicuti illorū docet blasphemia) quomodo is Theodotum hęresis eius inuentorē reiecisset? Adhęc, illa adijcit: Scripturas quidē sacras absq; timore & pudore omni adulterarūt, antiquos fidei canones abrogarunt, CHRISTVM ignorarūt. Nec illi quid diuinę literę dicāt quęrūt, sed Euclidē fortasse & Galenū adorāt. Et paulo pòst: Propter eam causam scilicet diuinis literis manus iniecerūt, emendare se & castigare eas dicentes: et subdola improbitate simplicē sacrarū scripturarū uim & sententiā deprauarūt, sapientiores se ipso spiritu sancto iactantes. Memorię etiā ꝓdidit, nō uno cōsensu hoc eos fecisse. Aliter enim Theodotū, aliter Asclepiodotū, aliter quoq; Hermophilū, Apollonidē rursum aliter scripsisse. Quemlibet etiā illorū castigationē propriorū scriptorū edidisse. idq; uariantiū & dissidentiū inter se exemplariū discordantiā indicare. Quosdā etiā istorū refert, nō deprauasse scripturas, sed lege et prophetis prorsus abnegatis et abolitis, per iniquā et impiā planè doctrinā, sub † gratię obtētu, ad extremū perditionis delapsos. Idem scriptor, qui librū eū aduersus eos edidit, de eis quiddā etiā cōmemorat, quod huic operi inserere est uisum. Natalem enim quendā, ex generosis et intrepidis cōfessoribus unū, dicit ab Asclepiodoto, & Theodoto alio quodā argentario, qui Theodoti illius, post Artemonē sectę eius ducis, discipuli fuere, deceptū persuasumq; esse, ut mercede condicta, (factū id ꝓpter confessionis eius laudē et celebritatem) sodalitati eorū pręesset, eosq;

Heretici isti successores Apostolorū primum Christo diuinitatē tribuisse, & scripturas Apostolicas deprauasse, negati sunt.

Theodotiani isti Natali, egregio Christi confessori, pecunia expugnato persuaserunt, ut eorum heresi præesset.

A eosq; illi centũ & quinquaginta † denarios diurnos daturos pollicitos esse. Itaque quũ in eorũ hæresi esset, in somnis ei aliquoties CHRISTVS, uerus animarũ medicus assistens, ut se à tali errore & seductione alienaret, hominẽ est cohortatus. Minime enim illũ, q passionũ suarũ testis & martyr fuisset, ab Ecclesia segregatũ perire uoluit. Illo quoq; adiecto, nõ illum pro istorũ opinionibus, sed pro Euãgelicis dogmatibus, strenuè decertasse. Minus tamẽ ille uisioni obsequutus est, honore eo, quẽ se, quòd deceptis atq; seductis hominib. præiret, habere credidit, captus: et fortasse lucri quoq; splẽdore, ut homo, inescatus. Itaq; noctu rursus ei SALVATOR insistens, graues per Angelos flagris intulit plagas. Tum demum ille experientia edoctus, quantũ malũ sit, † se DEO opponere: sacco sumpto, & cinere cõspersus, quàm celerrimè cũ ipso diluculo ad Ecclesiã cõfugit, & ad Zephyrini ecclesiæ Romanæ præsidis pedes prouolutus, orationem atq; deprecationem pro se ad DEVM generis humani amatorem fieri rogauit: publicè in media plebe uibices, quas acceperat, plagarum ostentãs. Eum uerò ita eiulantem & quiritantem miseratus ille, manu porrecta ad pœnitentiam facile quidem recępit, ægrè tamen ad communionem admisit.

† aut in dies, Niceph. [illegible], hoc est, menstruos, Euseb. lib. 5. cap. ult.

Natalis in somnes ea de causa uapulat, & à Christo semel atq; iterum ad pœnitentiam inuitatur.

† [illegible] Insigne resipiscentiæ exemplum. † [illegible]

CAPUT XXII.

MOntanus aũt, uico quodã cui nomẽ est Ardaba ortus, hæresim quæ dicitũ Cataphrygas inuenit: et ambitione honoris atq; dignitatis percitus, & arrogantia cupiditateq; primatus transuersim actus (ô absurdã & importunã blasphemiã) Paracletũ se & diuinũ spiritũ nominauit. Mulierculas duas, cõiuges suas, Priscillã & Maximillã, prophetissas suas uocauit, earũq; scripta ꝑpheticos libros esse dixit. Maligno aũt spiritu plenus,
B sicuti et duę illę mulieres, noua quędã & insolentia dicere cœpit: insania apertè, & dęmonũ intemperijs actus. Cęterùm ut adulterinus ille spiritus fidẽ sibi pararet, quędã per illos, † cõiecturis ductus, prędicebat et diuinabat, seducẽs plerosque, et à recta uia auertẽs, promissionũq; tumenti magnitudine inflãs: beatosq; eos pronunciãs, qui de se quãuis absurdè, magnificè tamen sentirẽt. Non admodũ tamẽ multi ex Phrygibus fuere, qui ab eo erãt seducti. Vniuersalem porro et quæ sub cœlo est ecclesiã omnẽ, omni pudore abiecto, impudentissimus ille dęmon calumnijs proscindere nõ cessauit. Ea hęresi passim uulgata, qui in Asia fuere fideles, sępe multis in locis regionis eius cõuentus egere, recẽs exortã peregrinamq; inquirentes doctrinã: & tandẽ sectã eam, ut impiã et execrandã, damnatã è Catholica Ecclesia eiecerũt, atq; à cõmunione propulerunt. Idẽ Montanus nouorũ quoq; ieiuniorũ, pręter Ecclesię cõsuetudinẽ, author fuit: & de soluẽdis dirimẽdisq; cõiugijs legẽ tulit. De diuina aũt Trinitate, & mundi creatione, eadẽ nobiscũ docuit. Nonnulli tamẽ ex sectatorib. eius postea, tres diuinitatis subsistentias unũ esse sunt opinati: eundẽ esse patrẽ, et filiũ, et spiritũ sanctũ, dicentes. unde etiã Sabellium ex Libya, principia hęresis suæ sumpsisse ferunt. Porrò qui Montani disciplinã secuti sunt, Montanistæ ab eo dicunt. Vocatur quoq; Cataphrygas, seu secundũ Phryges hæresis, ab ipsa gente scilicet. Appellãtur etiã Pepuziani, à uico quodã, quem ille Hierusalem uocare solitus est. Priscillę uerò & Maximillæ prophetiã, fide et ueneratione sacrosancto præferũt Euangelio. De quibusdam sanè eorum mysterijs nonnulli non pauca uulgarunt, quæ illi non agnoscunt, sycophanticè ea aduersus se excogitata esse affirmantes.

Hæresis Montani Cataphrygas.

Priscilla et Maximilla prophetissæ.

† [illegible] Montani diuinatio.

Hæresis eius excommunicata.

Montani noua ieiunia. Coniugiorum solutio.

Sabellij Libyci hæresis ortus.

CAPUT XXIII.

EVculenter sanè, id quod antea retulimus, contra hanc sectam scripsit Apollinaris Hieropolita, qui statim in principio scripturæ suæ, se aduersus eam argumentis quoq; & confutationibus sine scripto depugnasse ostendit. Librum autem eum ad Abericum quendam

Apollinaris Montanistarũ refutator.

scripsit, talem exorsus præfationem: Charissime Aberci Marcelle, Mandato à A te, ut aliquid aduersus Alcibiadis, fortasse autem dicendum, Montani hære- " sim, componerem, aliquandiu deliberabundus & hæsitans me continui: non " equidem, quòd minus mendacium redarguere, ueritatiq; patrocinari possem: " sed quòd ueritus sim, & cauerim, ne cui uiderer scripto & lucubratione mea " aliquid ad Euangelij & noui Testamenti libros addere: quibus certè, qui sibi ex " præscripto Euangelij uitam degendam constituit, neque adijcit neque adimit " quicquam. Quum autem nuper Ancyram Galatiæ, & in Ecclesiam eius loci, " quæ nouæ istius, non ut ipsi dicunt, Prophetiæ, sed potius, uti ostendetur, " pseudoprophetiæ nomine est decantata, uenissem, pro uirili mea, Domini gra- " tia suppeditante, de eis ipsis, & quæ ab eis obijcebantur omnibus, diebus " pluribus Ecclesiæ, omnia disputans disserui. Quod quidem, aduersarijs repu- " gnantibus, Ecclesiæ pergratum accidit. Ostendit præterea, quòd rogatu " quorundam, dialogum & disputationem tum ibi habitam in scriptum retule- rit, Zotici cuiusdam Ostreni presbyteri mentionem faciens. Deinde post bre- uem digressionem, res Montani, qui fuerit, unde prodierit, & quæ delirans nu gatus sit, exponit: ad eum ferè modum, sicuti nos de eo paulo antè scripsimus.

Veteres timide, uerecūdè, & piè de rebus diuinis scripserunt.

Zoticus Ostrenus presbyter, et Iulianus Apamenus, spiritum Maximillæ cohibere sunt aggreßi.

Atque hæc quidem, fraudem seductionemq; eius arguens, in primo libro disserit. In secundo autem, de obitu eius ita refert * Quandoquidem uerò " † Propheticidas nos uocant, quòd immensas prophetiarum eorum ambages " non recipimus, (eos se namque iactant esse, quos populo missurum se Domi- " nus promisit) respondeant nobis, per immortalem DEVM: Est'ne quispiam, ó " uiri boni, ex omnibus ijs qui à Montano eius'que uxoribus prouenientes doce " re cœperunt, qui persequutionem à Iudæis passus, & à legis transgressoribus oc " cisus sit? Sed neq; quisquam eorum cōprehensus, aut pro lege ipsa crucifixus, B neq; in Iudæorum synagogis flagellis cæsus est. Aliam autem mortem obijsse " Montanus & Maximilla dicuntur. A' spiritu namque uesano uterq; agitatus, " se ipsum seorsim suspendit, eoq; modo ad instar Iudæ proditoris uitam finijt. Si " cuti etiam primus prophetiarum eorum defensor, admirandus ille Theodo- " tus, quum se seductionis spiritui commendasset, potestatiq; eius permisisset, ia- " ctatus atq; sublatus in cœlum, ac rursum delapsus pessimè perijt. In eodem li " bro astruit, diuinos quosdam uiros periculum fecisse, ut Maximillę spiritum ma lignum redarguerent, uanitatisq; conuincerent: sed ab alijs impeditos esse, qui dæmoni ei subseruierunt. Progrediens deinceps, ex ipso tempore prophetias eiusdem falsas fuisse ostendit * Tredecimum, dicens, præterijsse annum, nihilq; earum rerū quæ ipsa diuinauerat, accidisse. Neq; enim uel in uniuerso orbe, uel in regione aliqua bellū fuit: sed & Christianis ex misericordia & gratia DEI, pax & tranquillitas data. In tertio porro libro, gloriantes eos, quòd plures apud se sint martyres, idq; certū esse indiciū prophetici, sicuti ab eis dicitur, spiritus, refel lit * Hoc uerò ipsum longè omniū, inquit, est falsissimū. Siquidem et aliarū hære- " sum nōnullæ quamplurimos habent martyres, nō ideo tamen pedibus in illorū " imus sententiā. Ac primi statim à Marcionis secta Marcionistæ dicti, plurimos " habere martyres feruntur: uerumtamen CHRISTVM ipsum, iuxta ueritatē nō " profitentur. Et paulo pòst: Proinde quum Christiani ex Ecclesia, ad martyriū " & professionem ueræ fidei & pietatis, unà cum eis martyribus qui Phrygū hære " sis dicti sunt, uocantur, seorsim, nec assentientes eis, neq; cum eis cōmunicantes, " moriuntur, propterea quòd nolint in Montani mulierculaṙumq; eius spiritus " sententiā concedere. Id autem uerū esse, quod nostro quoq; æuo Apameæ, quæ " ad Mæandrū fluuiū sita est, accidit, exemplū declarat, in Caio & Alexandro † ab Eumenia martyribus, qui de recta fidei sententia & opinione decertarunt.

**Euseb. lib. 5. cap. 16.*

† προφητοφόνται

Interitus Montani, Maximillę, & Theodoti.

Maximillæ prophetiæ falsæ.

Montanistæ plures se martyres habere iactitarunt.

Catholici martyres coniungi cum hereticis martyrib. noluere.

περὶ οὗ μὴ ποιεῖν μαρτυρήσαντι, Niceph. ἀπὸ Εὐμενείας, Euseb. lib. 5. cap. 16.

Idem

CAPUT XXIIII.

A EAdem scriptum Miltiadis scriptoris quoq; meminit, qui & ipse cõtra
eandem hæresim docte scripserit, dicta quædam eius ad hunc propè
» modum citans. Hęc, quum in cõmentario quodã Miltiadis fratris, in *Euseb. lib. 5. cap. 17.*
» quo asserit et probat, prophetas non in ecstasi & cõsternatione loqui *Prophetæ in ecstasi non diuinant, iuxta Miltiadem.*
» oportere, inuenissem, in epitomen & cõpendiũ redegi. Progrediẽs deinde ora
tione sua, noui Testamenti prophetas enumerat, in quib. etiam Ammiã quandã,
» & Quadratũ recenset. Talem aũt propheiã ex omnib. eis qui uel in ueteri, uel in *Prophetæ noui testamenti τῶν ἀποστολικῶν τοῦ ...*
» nouo Testamento, † spiritu sunt acti, nullũ indicare poterũt: neq; uel Agabũ, uel
» Iudã, uel Silam, neq; etiam Philippi filias, aut Philadelphensem Ammiã, aut Qua
» dratũ, aut quosdam alios quicq; ad se pertinere gloriabunt. Paulo pòst deinde.
» Acsiquidẽ post Quadratũ & Ammiã, sicuti iactitãt, Montani mulieres donum
» propheticũ acceperũt, qui nam alij post Montanũ et eius uxores per successionẽ
» id acceperint ostendant. Oportere enim charisma propheticum in omni Eccle-
» sia esse, usq; ad supremũ CHRISTI aduentũ, Apostolus arbitratus est. Sed quẽ
» nobis indicẽt, nõ habent. Decimus quartus namq; iam agit annus, ex quo Maxi-
» milla mortua est. Hæc quidẽ is scriptor. Miltiades aũt iste, alia etiam nobis stu *Miltiadis scripta.*
dij diligentiæq; suæ de rebus sacris reliquit monumenta. Vnum siquidẽ librum
ad Græcos, alterum uerò ad Iudæos perquàm eruditè cõposuit: sed & tertiũ scri *Apologia eiusdem pro Christianis.*
psit ad principes, defensionẽ pro ea quam complexus est philosophia instituens.

CAPUT XXV.

SErum enimuerò et Apollonius, scriptor Ecclesiasticus, orationib. edi
tis hæresim Cataphrygas tum uigentẽ oppugnauit, quùm falsas eorũ
B prophetias ad uerbũ refellẽs, tum uitam & mores authorũ eius erro-
» ris traducens, quæ sequunt, uerbis. Hic ille est, qui matrimonia diri- *Apollonius cõtra Montanũ.*
» mere docuit: hic qui ieiunia legibus latis sanxit: hic qui Pepuzã & Tymiũ, parua
» Phrygię oppida, ubi quos undequaq; ad se pertraxisset homines cõtrahere & cõ
» gregare uoluit, Hierusalẽ nominauit: hic qui ęrusactores & pecuniarũ exactores
» instituit: qui sub prætextu & nomine oblationis, auaritiæ sordes & munerum e-
» munctiones, arte quadã inuenit: qui salaria uerbũ eius prædicantib. numerauit, ue
» per uentris curã doctrina eius inualesceret atq; cõfirmaret. Atq; hæc de Monta
no. deinceps, quæ etiã de prophetissis eius dicat, audi. Ostendimus igit has ipsas
» primarias prophetissas, ex quò spiritu sunt repletæ, à uiris suis profugisse. qui er- *Ornantur uirtutib. suis prophetissæ Montani.*
» go fit, ut tam impudẽter Priscã uirginẽ appellãtes, mentiant? Deinde hæc quoq;
» addit. Non tibi uidet scriptura omnis prohibere, ne Prophetę munera et pecunias
» accipiãt? Quũ itaq; egregiã istã prophetissam aurũ, argentũ, & uestẽ preciosam
» accipere uiderim, quomodo eã nõ detester & abominer? Et paulo pòst, de qui-
» busdã cõfessorib. eorũ hæc dicit. Præterea Themison inexplebilis auaritiæ uir, *Themison Mõtanista falso se cõfessorẽ Christi iactitauit.*
» qui qd † professionis sigillũ perferre nõ potuit, magna pecuniæ ui uincula sua re-
» demit: quo ille nomine, quũ summissius se gerere deberet, gloriosius pro marty-
» re uenditauit. Ausus is etiam est ad imitationẽ Apostoli, Catholicã ad uniuersos *ὁμολογίας σημεῖον, hoc est, martyrium.*
» conscribere epistolã: in qua, si dijs placet, eos docet, qui melius q̃ ipse de fide sunt
» persuasi, & uaniloquẽtię uerba defendit, simulq; blasphema et impia in Dominũ
» & Apostolos sanctamq; Ecclesiam uerba effundit. Sub hæc quendã apud eos *Similiter & Alexander.*
martyrẽ Alexandrũ redarguit, q ut prędo captus, & † domini appellatione solu-
tus atq; dimissus, familiariter eisdẽ in ædib. cum prophetissa uixit, eiq; pecuniam *τῷ κυρίου ὀνόματι*
» ingentẽ quæsiuit. Cuius, inquit, prædas & latrocinia, aliaq; audacia facinora, pro
» pter quę est excruciatus, nõ opus est nos cõmemorare, quũ ea in acta publica re-
» lata, Curia habeat. Itaq; istorum quis cui noxã remittet? utrũ prophetissa marty- *ὑπὸ ... δόξης*

ri latrocinia, an martyr prophetissæ auariciæ lucra? Rursum de prophetis, quorum nomine ipsi sibi gloriantes placent, hæc infert: Quòd si negant Prophetas suos munera capere, illud cõfiteantur, si cõuicti fuerint eos dona recepisse, nõ esse prophetas: & innumerabilibus id exemplis probabimus. Pernecessariũ aũt est, omnes prophetæ fructus explorare & excurere. Dic rogo mihi, num propheta cerussa fucat? propheta stibio linit? propheta formã excolit? propheta tabulis et talis ludit? propheta fœnerat & lucro studet? Ad hæc, idem Apollonius in opere suo illud indicat, quòd quadragesimo pòst anno scriptum id condiderit, ex quo Montanus assimulatã & dæmoniacã prophetiã instituit. Memoriæ quoque prodidit, Zoticũ Ostrenum, cuius antea quoque mentionem fecimus, quum iam Maximilla prophetare apud Pepuzã incœpisset, dæmoniũ id cõuincere instituisse. Prohibitũ tamen ab eis esse, qui sectæ illius addicti fuere. Meminit quoque Thraseæ cuiusdam martyris. Præterea ex ueterũ traditione se accepisse scripsit, CHRISTUM Apostolis præcepisse, ut ne ante duodecimũ annum Hierosolymis discederent. Vtitur quoque in multis locis testimonijs ex Apocalypsi Ioannis petitis, quem etiam mortuũ exuscitasse Ephesi dicit. Scribit insuper alia quædam, fraudem & errorem eiusmodi hæresis explanans.

Zoticus Ostrenus exorcista. *Thrasea martyr.* *Apostoli post Ascensionem Christi, 12. annis Hierosolymis mansere.* *Ioannes apostolus mortuum resuscitauit.*

CAPUT XXVI.

IDem hic Apollonius, in omni genere doctrinæ & sapientiæ clarus, Romæ martyrij perfecit cursum. Nam sub Commodo per uniuersum orbem pax & tranquillitas religioni nostræ data est, & salutiferum uerbum omnem animã ex omni genere hominũ ad uerum DEI cultum perduxit: & Romæ totæ domus & familiæ simul ad fidem sincerã peruenerunt. Quomodo autem id ferret is, qui pulchris sanctisque rebus semper insidiatur? Quapropter quùm multa alia contra nos fraudulenter excogitauit, tum sceleſtum quendam[a], ad suam ipsius fraudem propensum instigauit, ut Apolloniũ ad tribunal protraheret, accusationemque cõtra eum institueret. Is porrò delator, quod non legitimè actionem intendisset, Perennio sententiam ferente, cruribus eius fractis, debitas luit pœnas: ex cõsuetudine quadam, quę contra eos Romæ inualuit, qui res tales ad iudices deferrent[b]. Ipse autem martyr, quum in Senatu Romano, iudice ita statuente, rationẽ professionis fidei suæ oratione luculenta reddidisset, de sententia Senatus capitali affectus supplicio, è uita migrauit. Qui uerò certius accuratiusque res eius cognoscere uelit, eum ad martyrium eius, quod in literas relatum est, rejcimus.

Apollonius Romæ martyrio defunctus sub Commodo. *a Secundi huic nomen fuit: Hieron. de uiris illust. qui Apolloniũ Senatorem urbis Ro. fuisse scribit.* *b Supplicium delatorum: quod utinã apud nostros etiã principes seruaretur.* *Perennius præfectus multos nobilium interfecit. Lãprid. Herodian.*

CAPUT XXVII.

SCriptorum uerò quæ Apollinaris cõtra hæresim Cataphrygas composuit, etiam Serapion, quem Antiochiæ ad Orontem Maximini in episcopatu successorẽ fuisse indicauimus, meminit, in epistola quadam ad Cariconem & Pontium ita scribens: Vt uerò intelligatis, quę in toto orbe est fraternitatem, detestari efficaciã ordinis & sectæ eius, quæ nouæ prophetiæ dicitur, literas beatissimi Claudij Apollinaris Hieropolitani in Asia episcopi ad uos misi. In eadem Serapionis epistola & annotationes, siue subscriptiones pluriũ episcoporum recensentur, quorum quidam ita ferè manu sua ei subscripsit: Aurelius Cyrenius martyr, opto uos ualere. Quidã hoc modo: Aelius Publius Iulius, Debelti coloniæ Thraciæ episcopus: Viuit DEUS, qui in cœlis est, quod beatus Sotas, qui est Anchiali, dæmoniũ Priscillæ ejcere uoluit: sed hypocritæ id non permisere. Et alij complures Episcopi calculo & sententia sua literas eas comprobantes, suis ipsorum manibus eis subscripserunt. Et Montani quidem atque Cataphrygas hæresis, sic se habuit.

Serapion Antiochenus. *Euseb. Caricũ habet, lib. 5. cap. 19. Item Ponticum. Alij etiam Carinum habent.* *Sotas exorcista.*

Marcion

CAPUT XXVIII.

A MArcion autem Ponticus, cuius antea quoq; meminimus, Cerdonis impietatem adauxit, & quatuor substantias ingenitas uerborũ portentis cõfinxit. Ex quib. unũ quidem bonũ, eundemq; incognitũ appellat, & Patrem CHRISTI dicit: secundum uerò iustum & cõditorem, prauũ tamen nominat. Præterea materiã malam dicit, & ab alio malo perfectam atq; absolutã. Et cõditorem malo superiorem, materiã accepisse, & cõdidisse omnia: & quidem ex purissimo quoq; cœlũ & alia excolãtem fecisse refert, ex crassiore autem parte paradisum, atq; ex gleba eius Adam: cui ex propria substantia animam indiderit, unde perpetua illa pugna inter corpus & animã extet. Meliorem uerò etiã serpentem creatore ipso fingit, ipsumq; adeò serpentẽ honore etiã prosequitur. Blasphemijs et impijs uerbis inuehit in Patriarchas et Prophetas. Ex Euangelijs solum id quod secundũ Lucã est, reiecta tamen Genealogia, recipit. Nouem tantũ Apostoli epistolas probat, atq; in ijs resecat loca q; plurima. Vetus Testamentũ et Prophetas abijcit omnino, ueluti ab alieno editos DEO. CHRISTUM phantasia tantũ & specie hominẽ fuisse nugat. Tollit etiã è uita resurrectionem. Idem, Caim & Sodomitas salutem cõsequutos esse scribit, quòd ad CHRISTUM apud inferos accesserint. Abel aũt, Enoch, Noe, Patriarchas, Prophetas, & reliquos iustos, quòd ad illũ nõ uenerint, apud inferos manere. Sed & alia quãplurima, cõtra DEUM, per insaniã mentis elatrauit: quæ silentio commendanda duximus. Sectatores autem eius in multas diuisi sunt sectas. Apelles enim quidã, illius quatuor ingenitis, alium addidit igneũ: & libro à se cõposito, Philumenę prophetia, nomẽ indidit. CHRISTO autem corpus tribuit non humanum, sed † ex eius qui apud eos est mundi substantia.
B

Marcionis hæresis.

διαμάχη

Apelles Marcionista.

† ἐκ τῆς τοῦ παρ' αὐτοῖς κόσμου οὐσίας.

CAPUT XXIX.

COntra hos, eorumq; uarias sectas, Rhodõ Asianus genere, Tatiani, de quo antea dictũ est, auditor, librũ cõposuit: quùm impietatę eorũ refellẽs, tũ authores eorũ dissectionis accuratè recẽsens. Propterea, inquit, discordes inter se sunt, q; sententiã † quæ cõsistere atq; existere nequaq; potest, tuenẽ atq; defendunt. Ex cohorte enim eorũ pgressus Apelles, uita ipsa & senio ueneratione quandã cõsecutus, unũ principiũ profitet. Prophetias aũt ab aduersario puenire spiritu dicit, dictis atq; respõsis uirginis à dæmonio agitatę, cui nomen Philumena fuit, persuasus. Alij aũt, sicut & ipse Marcion, duo principia inducũt: ex quib. sunt Potimus & Basiliscus, Ponticũ illũ Lupum secuti, qui nudis uerbis ac sine omni demõstratione atq; probatione, duo principia cõstituit: Synerus uerò tria posuit. Scribit itidẽ Rhodon, se cũ Apelle congressum atq; colloquutũ esse. Apellẽ namq; prouecta iam ætate, quũ se Catholicis Christianis immiscuisset, multa perperã dixisse. Atq; etiam asseruisse, omnes homines in crucifixũ ᵃ credentes saluos fieri, si modo bonis operib. explorati probatiq; sint. Deinde omnẽ eius opinionẽ recẽsens, ita infert. Quum aũt ei dicerẽ, Vnde hãc habes demõstrationẽ, seu finitionẽ? aut quomodo unũ principiũ esse asserere potes? Dic nobis. Tum ille: Prophetię, inquit, quæ nihil prorsus uerè dicũt, seipsas refellũt, quippe dissidentes inter se falsę, et sibi ipsis aduersę. Quomodo aũt unum sit principiũ, nescire se, ac tantũmodo sic moueri & adduci, dixit. Deinceps iuramẽto eum, ut uerũ diceret, adegi. Et ille iuratus, uera se dicere, inquit: ignorare aũt, quomodo sit unus ingenitus DEUS: sed tamẽ se ita credere. Itaq; eum risi, et reieci, q; pro doctore se gereret, & doctrinã suã cõfirmare et defendere nõ posset. Rhodon iste, in libro quẽ ad Callistionẽ scripsit, Romę Tatiani

Rhodon aduersus Marcionistas.

† ἀσυστάτῳ γνώμῃ αὐτοὺς ἐποίουν.

Philumena Pythonissa Apellis.

Apellis secta & opinio.

ᵃ Euseb. lib. 5. cap. 13. ἠλπικότες, hoc est, sperantes.

Idem Apelles dixit, Prorsus opus non esse rationem fidei inquirere, sed in sua quemq; persuasione perseuerare debere. Id. ibidem.

Tatiani se discipulum fuisse significat. A quo opus editum esse commemorat, in A quo tectos & obscuros diuinarũ literarum locos se illustraturũ expositurumq́ pollicitus sit. Ipseq́ Rhodon, proprio quodam scripto, se problematũ & propositionum illius solutiones explanaturum promittit. Feruntur etiam uarij eius libri in Hexaemeron. Apelles autem, quem diximus, multa etiam contra Mosaicã legem composuit, plurimum studij ad eam euertendam collocans. Hæc Rhodon aduersus diuisionem Marcionis opinionis conscripsit.

CAPUT XXX.

Irenæi ad Florinũ et Blastũ scripta.

Acterũ aduersus Florinũ & Blastum, Romæ rei Ecclesiasticæ hostes iudicatos, qui casu quodã à petitione presbyterij excidentes, zelotypia quadã & æmulandi studio, Marcionis errori inuoluti, et Ecclesiasticas sanctiones deprauare conati sunt, Irenæus adhuc superstes duas scripsit epistolas: & alterã ad Blastũ, de schismate et dissidio: alterã ad Florinum, de Monarchia, siue DEVM nõ esse authorem malorũ, inscripsit, ꝙ is propugnator eius erroris fuisse sit uisus. Qui deinde propter uariantẽ sententiæ instabilitatem, etiã in Valentini hæresim protractus, causam Irenæo præbuit, ut is aliud cõponeret opus, cuius titulus est, de Ogdoade, seu octonario: in quo opere se primã Apostolorũ successionẽ attigisse ostendit. Ad finem uerò eius libri, annotationem sanè ꝗ̃ scitã adiecit, quã hoc loco referre nõ intempestiuũ esse iudicaui. Verba eius hęc sunt. Adiuro te, qui hunc librũ descripsisti, per Dominũ nostrum IESVM CHRISTVM, & per gloriosum aduentũ eius, quo uenturus est iudicare uiuos & mortuos, ut cõferas ꝗd transcripsisti, & castiges ad exemplar unde descripsisti, accuratè: et iuramentũ hoc, ut itidẽ describas, et exẽplo tuo apponas. Non ociose sanè hoc sic adiecimus, ut scilicet exemplũ propositũ habeamus, qua cura B & prouidẽtia sacri illi et boni uiri cauerint, ne ueterũ scripta deprauarent. In epistola uerò ad Florinũ, cõuersationis suæ cũ Polycarpo meminit, ad hunc scribẽs modũ. Hæc dogmata, Florine, ut parcè & modestè dicã, nõ sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata dissona et diuersa sunt ab Ecclesia, quę eis obsequentes in maximã cõijciunt impietatẽ. Hæc dogmata, ne illi quidẽ, qui ab Ecclesia sunt exclusi hęretici, unq́ promulgare sunt ausi. Hęc dogmata, qui ante nos fuere, quiq́ cum Apostolis cõuersati sunt presbyteri, tibi nõ tradidere. Vidi enim te, quũ puer adhuc in inferiore Asia apud Polycarpũ essem, splendidũ habere locũ in Imperiali aula, et famã laudemq́ apud eum aucupantẽ. Melius namq́ eas res, ꝗ̃ quę proximè acciderũt, memoria teneo: † ꝙ res, quas à pueris didicimus, cum anima coalescẽtes, eidẽ prorsus uniunt. Itaq́ dicere possum, locum in quo cõsidens beatus Polycarpus disseruit, progressus quoq́ & ingressus eius, uitæ modũ, & corporis formã, orationes etiã quas ad multitudinem habuit: pręterea familiarẽ cõsuetudinẽ, sicuti ipse narrauit, quę ei cum Ioanne et reliquis q Dominũ oculis suis uidere, intercessit: quomodo etiã dicta eorũ, & itẽ Domini ipsius, quę illi ex eo audierãt, recitarit: itẽ, quæ de uirtutib. & doctrinis eius dixerit: ut deniq́ Polycarpus omnia à spectatorib. ipsis uitæ VERBI accepta, et scripturis cõsonantia memoriter referre solitus sit. Hęc tũ per eã quę mihi cõcessa est DEI misericordiã, diligẽter & studiose audiui, memorię mandãs, nõ in carta, sed in corde meo: quę etiamnum semper per gratiã DEI sincerè in intimo uerso atq́ reuoluo animo. Et profectò affirmare et testari possum in cõspectu DEI, ꝙ si quid tale audiuisset beatus ille et Apostolicus presbyter, exclamãs, et aures obturãs, frequẽtiusq́ usurpatũ illud sibi uerbũ uociferans, dixisset: O bone DEVS, in quę tempora me cõseruasti, ut hæc sustineã? ex eo etiã ꝓfugisset loco, ubi uel sedens, uel stans huiusmodi audiuisset sermonem.

Cautio Irenæi, ne scripta eius à notarijs deprauarentur.

Irenæus auditor Polycarpi.

† αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις συναύξουσαι τῇ ψυχῇ ἑνοῦνται αὐτῇ.

Antiquitus sancti uiri hæreticorum impias uoces audire non sustinuerunt.

A sermonem. Sed & ex epistolis eius quas uel ad uicinas ecclesias, eas confirmans, uel ad fratres quosdam, eos instruens & docens, dedit, puritas doctrinæ eius colligi potest. Hæc de ijs qui Romæ ecclesiam oppugnarunt, ab ea segregati.

CAPUT XXXI.

Temporibus Seueri Hippolytus etiam † portus Romani, Ostiæ uidelicet episcopus, floruit. qui quùm alia plurima scripta prudenter & doctè edidit, tum de Paschate librum cõposuit, in quo descriptione temporũ & ueluti Fastorũ inita, & Canone annorũ sedecim de Paschate proposito, rationẽ temporũ usq; ad primũ annũ Alexandri deducit. Catalogus librorũ eius sic habet. Liber in Hexaemeron, & alter post Hexaemeron, refutatorius cõtra Marcionem: in Canticũ canticorũ, in partes Ezechielis, de paschate, Opus contra hæreses omnes longè utilissimum, de aduentu Antichristi, de resurrectione, & alia plurima: in Zachariã, de Psalmis, in Esaiam, in Danielem, de Apocalypsi, de Prouerbijs, de Saul & Pythone: de laudibus Domini nostri IESV CHRISTI, in quibus cum Origene colloquitur. Quædam porro scripta eius quum † reprehensione non careant, martyrio postea pro CHRISTI nomine absoluto, ignorãtiæ eius maculã detriuit atq; detersit. Vnde Origenem aiunt initiũ cõmentariorum in sacras scripturas scribendorũ sumpsisse. Hæc de Hippolyto.

† ἐπίσκοπος τοῦ πόρτου ἐπισκοπος. Hippolyti Portuensis episcopi scripta. Hippolytus in uisiones Danielis Commẽtarium scripsit, & in Prouerbia Solomonis. Suid. † ἐπιλαμβάνεται

CAPUT XXXII.

Pantænus etiam sapientia clarus, sub Commodo, diuinæ apud Alexãdriam præfuit scholæ, iam inde ab antiquo sacrarũ ibi literarũ studio florenti: quod sanè ad multa etiam durauit tempora, multis inter se in omni genere disciplinarũ æmulatione cõcertantibus. Inter ueteres il-

B los Pantænũ hunc in primis celebrem fuisse ferunt, qui scilicet ex Stoicorũ philosophorũ familia ad nostrã transierit professionẽ. Tam studiosus aũt propagandi diuini uerbi fuit, ut CHRISTVM etiã Orientalib. populis prædicauerit, & ad Indos usq; peruenerit. Permulti sanè eo tẽpore extiterũt uiri generosis prorsus animis, qui cũ magna laude diuino et Euangelico semini ubiq; terrarũ serendo et amplificando incubuerũt. In quib. & hic noster fuit, qui tam longã atq; difficilem profectionem nõ detrectauit. Refert is, apud quosdã fideles Matthæi Euangeliũ ibi inuentũ esse, à Bartholomæo Hebraico sermone expositũ: quod in multa tempora formas literarũ eius, q id primùm scripsit, illæsas cõseruarit. Hic multis præclarè ad finem usq; uitæ actis illustris, sacræ Alexandrinæ scholæ præijt, simul'q; & uiua uoce & doctis commentarijs diuinorum dogmatum scripturas explicuit.

Pantænus Theologicæ scholæ Alexãdrinæ præfectus.

CAPUT XXXIII.

Eodem temporum curriculo & Clemens presbyter, qui στρωματεὺς, seu contextor cognominatus est, Alexandriæ eidem studio cum Pantæno incubuit, eundem'que cursum & uiuendi instituto & docendi consuetudine tenuit. Patrem certè librorum suorum, in Dispositionibus quas uocat, suis, Pantænum memorat. Et in primo libro στρωματέων, seu contextorum, obscurè hunc mihi designare uidetur, quum præclaros Apostolorum successores enumerat, sic scribens: Libri porrò qui à me scribuntur, non sunt ad ostentationem instituti, sed monumenta memoriæ gratia ad senectutem composita, ut sint obliuionis remedium, simulacrum'que euidens, & adumbratio dilucidæ & uiuidæ illius doctrinæ, quam dignatione DEI audiui & didici à beatis illis & præstantibus uiris: quorum quidem alius in Græcia Ionicus fuit, alius autem in magna Græcia, alius rursum in Cœlesyria, tu uerò in Aegypto,

Clemens Alexãdrinus presbyter, eiusdem studij consectator.

Præceptores Clementis.

Aegypto, alij porrò in Oriente. Ibiq; alius in Assyria, alius in Palæstina Iudæus à **A**
maioribus suis. In ultimum deinde incidi, qui reliquorum omnium ui atq; uirtu- «
te princeps fuit in Aegypto: atq; ibi, quæ antea latuerant repertis, alia inquirere «
desij. Illi siquidem ueritatem diuinæ doctrinæ conseruarunt, & traditionem sta- «
παράδοσιν παῖς πατρὸς ἐκδεχόμενοι. tim à Petro & Iacobo & Ioanne & Paulo, sanctis illis Apostolis, uelut filij à patri «
bus successione per manus acceperunt. Consimiliter uerò ij, ut eorum patres, «
σὺν θεῷ. † DEO ducente, ad nos quoq; peruenerunt, apud nos itidem maiorum suorum «
Clemens Pantæni in schola Alexandrina successor. ipsorumq; Apostolorũ semina deponẽtes. Pantæno Clemens succedens, scho «
lam rexit, quam etiam eo tempore Origenes adhuc puer frequentauit. In uolu-
mine Contextorum, primum librum usq; ad Commodi obitũ deducit, tanquã
Scripta eius. annales conscribens. Contextorum uerò octo sunt libri: totidem quos Disposi-
tionum, seu informationũ uocat: ubi magistri sui, sicuti dictum est, Pantæni men
tionem facit, dictata quædam eius & traditiones recensens. Scripsit quoque ad
Græcos siue gentes librum exhortatoriũ, & tres alios libros quos Pædagogos
nominat. Alium item lectu dignum, et doctè compositũ, cuius titulus est: Qui di
ues saluus fiat. Præterea scriptũ aliud, in quo de Paschate disserit. Item homilias
de ieiunio, de obtrectatione. Rursum cohortationẽ ad patientiam. Alium quo-
que ad recens illuminatos. Insuper eum qui Ecclesiasticus canon ab eo est inscri-
ptus: & quem contra iudaizantes ad Alexandrum episcopum edidit. In Conte-
xtorum libris non solum pleraq; ex diuinis literis sternit atq; contexit, uerume-
tiam si quid apud Græcos est scitu dignum, affert. Et simul Græcorum atq; bar-
barorum dogmata, nec non falso nominatæ scientiæ hæresiarcharum & philo-
sophorum opiniones explicans, multijugam omnis generis doctrinę exhibet in-
Libri στρωματεῖς, hoc est uarié contexti, lacinioſi et uaria diuersitate compositi. stitutionem. Quapropter ex uarietate materię, meritò illi talem sortiti sunt inscri
ptionem. Vtitur in eis testimonijs Ecclesiastici Sirach, nec non Barnabæ, & Cle- **B**
mentis epistolæ. Mentionem etiam facit libri Tatiani ad Græcos, & Cassiani,
qui & ipse annales temporumq; rationes scripsit: sicuti etiam Philonis, & Aristo
buli, & Iosephi, & Demetrij, & Eupolemi, Iudaicorum scriptorum. Ex quibus a-
Moses antiquorũ omniũ antiquissimus. struit & probat, Mosen antiquissimis quibusq; Græcorum uetustiorẽ esse. Om-
nes certè libri uiri eius, eruditione & doctrina utili sunt referti. Indicat quoq; in
libro primo, se proximè ad Apostolorũ successionẽ accessisse, & simul cõmenta-
rios se in Genesim relictũrũ pollicet. In libro de Paschate, coactũ se esse à quibus-
dam dicit, ut quas à senioribus presbyteris acceperat historias & traditiones, ibi
exponeret: Melitonẽ nominans, Irenæũ, & alios quosdã, quibus etiam quædã di
Canonici libri noui testamẽti iuxta Clementem. cta sua adscribit. In libris uerò Dispositionũ, totius scripturæ testamentariorũ
sine Canonicorũ librorũ, ut breuiter dicã, cõpendiosam instituit enumerationẽ:
nõ prætermittẽs etiam, quibus contradicit, scripturas: ut Petri Apocalypsim, et
Euseb. addit Iudæ et Catholicas epistolas. Barnabæ epistolã. Epistolã sanè ad Hebræos Pauli esse censet, Hebræis Hebrai-
co sermone scriptam: à Luca aũt ambitiosa splendidè uersam lingua, Græcis esse
De epistola ad Hebræos. expositã. Ac rectè quidẽ illum dicit, qui mos ei in alijs fuerat, Pauli nomẽ episto-
læ ei non præfixisse. Quod enim Iudæi tum præsumptione quadã suspectũ eum
haberẽt, ne statim in ipsa pręfatione illorũ à lectione absterreret animos, pruden
ter fecisse, qui nomẽ suũ prætermiserit. Quapropter eundẽ esse inquit orationis
ductum in epistola ad Hebræos, & in Apostolorũ actis. Alibi quoq; scribit: Por- «
rò sicuti beatus dixit presbyter, quãdoquidẽ dominus apostolus Omnipotẽtis, «
ad Hebræos est missus, humilioris summissionis gratia Paulus, ut qui ad gentes «
Ordo quatuor Euangeliorum. legatus esset, nõ scribit se Hebræorũ apostolũ, honore eo Domino cedẽs: super- «
fluũ præterea esse ducẽs, quũ gentiũ præco et apostolus esset, etiam ad Hebræos «
epistolã dare. De Euangeliorum ordine aũt, sicuti à uetustioribus accepit, pri- «
mũm ea

A mum ea edita esse dicit, quæ genealogias persequuntur. Marci autem Euangeliũ, eiusmodi † dispositione atq; occasione scriptum. Quum Petrus Euangeliũ uiua uoce prædicasset, sectatores eius & familiares, qui plures fuere, Marcum, comitem eius sedulum, dictorumq; eius uim & uirtutem tenentem, hortatos esse, ut conciones illius in scriptum referret: id eum ita fecisse, librumq; eum illis dedisse. Petrũ porrò quum id resciuisset, neq; impediisse ut is uulgaretur, neq; admodum præcepisse. Ioannem autem postremum, quum animaduertisset, quod ab alijs quibusdam in Euangelijs corporalia satis essent exposita, Diuino spiritu uehementius agitatũ, ut spiritualia, & quæ Theologiæ atq; diuinitatis propria sunt, accuratè proferret, suum composuisse Euangelium. Hæc de Clemente. *oiconomia*

CAPUT XXXIIII.

EAdem tẽpestate & Tertullianus, quem antea diximus, presbyter post Victorem & Apolloniũ Romanis accẽsetur: Carthagine in Africa ortus, patre centurione Proconsulari. Hic acris & ingeniosus admodũ, sub Seuero maximè floruit, & multos condidit libros. De quo & Paulus à Concordia, Italus, memoriæ mãdauit, uidisse se etiam num iuuenẽ, Romæ beatissimi Cypriani notarium, superstitem iam grandæuum, atq; ex eo audiuisse: Nullam ferè diem præterire passum esse Cyprianum, sine Tertulliani lectione, identidem uerba ista usurpantem, Cedo magistrum, Tertullianum uidelicet designãdo. Is ad statam mediamq; ætatem, in Ecclesia catholica presbyter, plura aduersus Montani dogma cõscripsit. Postea uerò in illius delapsus errorem, plures rursum libros pro illo composuit. In quibus nouæ etiam prophetiæ mentionem facit, eamq; ob causam & peculiarem cõtra Ecclesiam Catholicam librũ B edidit. Scripsit alium quoq; † de pudicitia. alium de Monogamia. Item de persequutione. alium de ieiunio. præterea de Ecstasi, seu consternatione libros sex: septimum aduersus Apollonium, & plures alios. Vixit autem ad ætatem decrepitam. Floruit quoq; sub Zephyrino Romæ episcopo Caius, Antonino Seueri filio imperante. Is aduersus Proclum Montani studiosum dissertationem copiosissimam composuit, temerariæ audaciæ & nouæ prophetiæ nomine eum arguens: in quo uolumine tredecim tantum diui Pauli epistolas numerat. Quæ enim ad Hebræos est, decimam quartam, negat esse Pauli germanam: illud addens, eam etiam à Romanis usq; ad præsens non esse pro Paulino habitã. Hæc quoq; de his dicta sufficiant.

Tertullianus, et eius scripta. *Huius lectione Cyprianus est delectatus.* *Montanista factus Tertullianus.* *De exhortatione castitatis.* *Caij scripta.* *Epistolam ad Hebræos non esse Pauli.*

CAPUT XXXV.

MVltorũ præterea Ecclesiasticorũ uirorum cõmentarij, qui uetustate facile primas obtinuerũt, egregiũ de fide & uita Christiana specimẽ & studiũ cõplectentes, sunt celebrati, quùm aliorũ quorundã, tum eius qui eo tẽpore cum reliquis enituit, Iudæ historici, qui in hebdomadas Danielis plurimum operæ collocauit, & optimum de eis opus à se cõpositum reliquit. Siquidem ueluti historiã instituens, scripturã eam usq; ad decimũ Seueri annũ producit. In eo libro apertè præ se fert, in ea se fuisse sentẽtia, ut decantatũ Antichristi aduentũ, temporibus eis in expectatione esse, & appropinquare crederet. Auxit uerò eam opinionem, multorumq; mentes ut rem tantam expectarẽt cõturbauit, acerrima quæ tũ mota est persequutio. Non pauca etiam Heraclitus uir diuinus composuit, qui primus enarrationes sibi in Apostolum scribendas duxit. Maximus autem, super quæstione illa, quæ hæreticis in ore est, Vnde sit malicia & uitiositas: & item de eo, quòd materia creata sit, solutiones atq; decisiones irrefragabiles edidit. Sed & Candidus, quùm plurima

Iude historici in hebdomadas Danielis lucubratio. *Aduentus Antichristi sub Seuero expectatus.* *Ecclesiastici scriptores: Heraclitus, Maximus, Candidus.*

Appion. Sextus. Arabianus.

alia claborauit, tum in Hexaemeron commentarios ſcripſit: in quo argumento A itidem Appion magno ſtudio eſt uerſatus. Sextus quoq; reſurrectionem ſcriptis ſuis cum magna laude comprobauit: & Arabianus inſuper in alijs quibuſdam ſacris argumentis multum laboris & operæ poſuit. Multorum præterea aliorum ſcriptorum plurima & maxima literarū monumenta ſunt uulgata, quorum neq; tempora, nec argumenta ſingillatim (nam id inſtituto præſenti, hiſtoriæq; noſtræ non admodum conuenit) commemoranda duximus. Atq; ij quidem ante Origenem ſcriptores eccleſiaſtici, quùm ſacram hiſtoriam doctrinamq; ordine per ſucceſsionem continuarunt, tum in eos qui nugis ac deliramentis de prauare rectam fidei doctrinam in animum induxerant, cominus atq; in faciem illis congreſſi, quaſi diuina tela coniecerunt: ita rerum omnium DEO id prouidentia ſua diſponente, ut poſt Apoſtolos eorundemq; ſucceſſores, rurſum martyrum ſanguine & doctrina, nec non ſanctioris uitæ ſplendore, res Chriſtianæ confirmarentur: & ad ſummum, ut immotæ & inexpugnabiles eſſent, ſtabilirentur. De ijs ſatis.

CAPUT XXXVI.

Quæſtio de tempore celebrandi Paſchatis, inter Aſiaticas & Occidentales Eccleſias.

Nimuerò circa finem Imperij Commodi, inter Orientales & Occidentales eccleſias nō parua incidit quæſtio. Eccleſiæ nāq; Aſianæ ex traditione uetuſta, quæ ad eas uſq; ad id tempus tranſmiſſa erat, quartūdecimum diem lunæ obſeruandum eſſe neceſſariò duxerunt: quando & Iudæi ex præſcripto legis agnum mactare, & Paſcha ſuum māducare ſoliti ſunt. Perinde atq; neceſsitas prorſus quędā impoſita eis eſſet, in quencūq; diem hebdomadis incidiſſet, eo ipſo die ſtata conſuetaq; ſoluerentur ieiunia, & (ut ſemel dicam) unà cum Iudæis, apud ipſas quoq;, ſacrum noſtri Paſchatis myſterium B celebraretur. Reliquę uerò per Orientem, & item per Occidentem Eccleſiæ, nō licere id ita facere aſſeuerabāt: ſed potius obtinente tum, quā antiquitus ex Apoſtolorum traditionibus continuatā accepiſſent, conſuetudine ſtandū eſſe. Non enim decere alio, q̄ reſurrectionis Dominico die, † ieiunio reiecto, Paſcha celebrare. Hoc uero modo controuerſia & diſsidio multò maximo in eccleſijs uſq; adeò exorto, ut inter ſe ſibi, aduerſariorum partes, utrinq; antiquitùs traditam conſuetudinē obtinere debere contendentibus, ſumerent, cōuentus Epiſcoporum uarijs in locis ſunt acti. Vbi quum in eandem conceſſiſſent ſententiam, poſtea omnib. ubiq; eccleſijs decretū ſiue edictū ſcriptum promulgarunt & propoſuerunt, ut de cætero, non alio quàm Dominico die, tremendū reſurrectionis & Paſchatis ieiunio tum ſoluēdo, celebraretur. Circūferuntur etiānum celebratarum eo tempore Synodorū literę, quę uariarū hinc & inde eccleſiarū epiſcopos deſignant: Romanæ ſcilicet Victorem, Hieroſolymitanæ Narciſſum, Cęſareæ Palęſtinæ Theophilum, Tyriæ Caſſium, Ptolemaidis Clarum. Eędem literæ, Ponti eccleſijs tum præfuiſſe indicant antiquiſſimum Palmam: Galliæ autem & regionum quę ad Rhenum flumen ſunt, Irenęum: Corinthi autem, Bacchylum: & prouinciarum aliarum alios, qui uno ſuffragio & ſententia omnes, Dominico die Paſcha celebrandum ſanxerunt. Narciſſus ſanè, & Caſſius, Palæſtini: & Clarus à Ptolemaide, & qui præterea in eandem conuenere Synodum, quū primùm quamplurima de traditione, quam initio ab Apoſtolis ſumptam uſq; ad tempora ſua conſeruarant, expoſuiſſent, circa finem Synodalis decreti, hæc quo

τὴν νηστείαν ἀπολυομένους. Tum enim ieiunare Chriſtiani deſinūt.

Deciſio eius quæſtionis, ut ipſo reſurrectionis Chriſti die, Paſcha Chriſtiani celebrent.

» que addidere Epiſtolæ huius noſtrę, facite ut ad Eccleſias omnes exempla mit-
» tantur: ne ſcilicet rei atq; participes ſimus eorum, qui facile animas ſuas decipi-
» unt atq; ſedūcunt. Certiores autem uos facimus, eodem prorſus die Alexandrię,
» quo apud uos, Paſcha celebrari. literas namq; ea de re ad illos dedimus, atq; illi

itidem

A itidem ad nos scripsere, ita ut uno consensu simul sanctū hunc peragamus diem.
„ Ad omnes igitur unum hoc præscriptum & regula est diuulgata.

CAPUT XXXVII.

Asiani autem sententiā adhuc suam retinebant, & se ad finem usq; traditiones Apostolicas defendere oportere opinabantur. Sententiæ eorū primarius potissimum propugnator erat Polycrates, ecclesiæ Ephesiorum antistes. Hic magnus & apostolicus uir habitus, traditionem & authoritatem Apostolicam ad tempora sua durantem, Victori episcopo & „ ecclesiæ urbis Romanæ declarans, ad hunc modum scripsit: Nos profectò diem „ hunc intemeratum atq; inuiolatum, neq; addentes, neq; auferentes quicq;, pera„ gimus. In Asia namq; † ingentia primordia dormiunt ac conquiescunt, quæ qui„ dem resurgēt in aduentus Domini nostri die: quo die cum gloria è cœlis ueniet, „ et exuscitabit omnes sanctos: Philippus uidelicet ex duodecim Apostolis unus, „ qui Hierapoli obdormiuit: duæq; filiæ eius, ad decrepitam usq; ætatem uirgi„ nes: & alia præterea filia eius, in Spiritu sancto cursu uitæ absoluto, Ephesi quie„ scit. Itidem & Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, quiq; sacerdos crea„ tus Pontificium insigne, petalum scilicet, siue auream in fronte laminam, martyr „ simul & doctor gestauit, Ephesi obijt. Præterea Polycarpus Smyrnensis episco„ pus & martyr: item Thraseas Eumeniæ episcopus, idemq; martyr, Smyrnæ mor„ te sopiti sunt. Quid Sangarim episcopū & martyrem dicam, qui Laodiceæ mor„ tuus est? Præterea beatus Papyrius, & Meliton eunuchus, qui per Spiritū san„ ctum uita peracta Sardis humatus est, uisitationem è cœlis expectans, in qua à „ mortuis resurget. Isti omnes retinuerunt & seruarunt decimum quartum diem „ Paschatis, iuxta Euangelium, nihil transgredientes, sed præscripto canonum fi-
B dei insistētes. Ego quidem uestrûm atq; adeò omniū minimus Polycrates, iux„ ta * cognatorum meorum, ex quibus quosdam sum consectatus (septem namq; „ cognati mei Episcopi fuere, ego octauus sum) traditionem ambulo. Et cognati „ mei semper diem hunc † quādo Iudæorum populus azyma condijt, celebrarūt. „ Ego, inquam, fratres, sexaginta & quinq; annos natus in Domino, qui cum to„ tius orbis fratribus hac de re contuli, & scripturam sanctam omnem perlegi, ni„ hil moueor aut perturbor minacibus denunciationibus & terroribus. Nā qui „ me longè maiores fuere, plus obediendum esse DEO quàm hominibus edixere.

In fine porro, episcoporum omnium qui sententiæ suæ consentientes affuerūt, • meminit, sic scribens: Possem quidem episcoporum, qui mihi affuere, edere no„ mina, quos ita ut uoluistis, accersens euocaui: sed eorum nomina si ascriberem, „ multitudo eorū in immensum excresceret. Illi autem tenuitatis meæ probè con„ scij, epistolam sententia sua cōprobarunt, non ignorantes me non frustra canos „ circumferre: tum autem uitam me semper in IESV CHRISTO egisse sciunt.

CAP. XXXVIII.

Victor uerò literis eiuscemodi acceptis, extemplò Asiæ, eiq; finitimas ecclesias, ueluti alienum atq; diuersum dogma propugnantes, reijcere, & ab unitate Catholica arcere, in animo habebat. Quam ob causam & subitò literas conscripsit, quibus illos publicè notabat, omnesq; simul à communione prohibebat. Atq; ille quidem eiuscemodi sumpserat consilium. Verùm id alijs, qui cum eo erant, Episcopis minus placuit. Itaque illum sunt adhortati, ut benignius per consilia pacata de eis qui idem fidei prædicarent dogma, statueret: neque tam facile, * re intentata, proximorum abijceret & posthaberet utilitatem. Sensim id & doctrina & tempore aliquando corrigi ac perfici posse. Et acrius seueriusq; cum illo, qui gloria eos anteiret, egerunt:

Asiani recepto more Pascha 14. Martij mēsis sibi celebrādū esse putant.

μεγάλα στοιχεῖα

Polycratis Ephesij antistitis uerba ad Victorem Ro. episcopum.

Sancti homines in Asia sepulti.

** συγγενῶν.*

† Euse. li. 5. ca. 24. ὅταν ὁ λαὸς ἤρνυε τὴν ζύμην. Niceph. addit, ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων. Legendum tamen ἄζυμα, pro τὴν ζύμην puto. Et apud utrunq; authorem notarios τὴν ζύμην pro ἄζυμα scripsisse credo, ad Græcorum sententiam astruendam, qui in pane fermentato consecrant.

Victor Ro. episcopus Asianos excommunicare statuit.

** ἀπραγματεύτως*

Victorē ab ea sententia, episcopi alij Occidentales abduxerunt: inter quos fuit Irenæus.

inter quos & Irenæus erat, ut quidem ex eo scripto, quod Gallicarum ecclesiarum, quas regebat, nomine ad Victorem dedit, apparet. Astruit quippe & ipse, debere quidem omnino Dominico die Pascha peragi: nequaquam tamen Victori permittit, ut tantam ecclesiarum multitudinem ab Ecclesiastica unitate segreget: idq́ue, quum uetustæ & Apostolicæ consuetudinis obseruent traditionem. Multa sanè præclarè, & ut par fuit, Irenæus de pace & unitate ad Victorem scribens, hæc quoq́ue refert. Operæprecium enim est, sicuti modò de Polycrate fecimus, uerba eius perutilia & necessaria Ecclesiæ futura, adducere. A

Locus animaduertendus.

Præclara Irenæi ad Victorem uerba.

CAPUT XXXIX.

Varietas in obseruatione ieiunij.

IRenæus ita scribit: Non modo enim de die, uerumetiã de ieiunij specie controuersia & quæstio est. Quidam namq́ue existimant, unum ipsos oportere diem ieiunare, quidam duos, alij etiam plures. Nonnulli aũt quadraginta horis diurnis & nocturnis diẽ eorũ metiũtur. At qui uarietas hæc obseruationum non ætate nostra exorta est, sed longe ante apud maiores nostros extitit: qui ita ut decuit, accuratè conseruatam per simplicẽ sinceritatem consuetudinem, ad posteros transmisere. Nihilominus tamen isti omnes pacem tenuere, atq́ue etiamnũ pacem inter nos retinemus, * & ieiunij dissensio fidei consensum confirmat. His uerbis historiam annectit, dignam profectò quę hic quoq́ue inferatur. Enimuero qui Soterem prçcesserunt presbyteri, & ecclesiam quam tu nunc gubernas administrarunt, Anicetum dico, Pium, Hyginum, Telesphorum, & Xystum: neq́ue ipsi ita Pascha & ieiunium obseruarunt, neq́ue eos qui cum illis fuere, obseruare permiserunt. Sed nihilominus ipsi nõ obseruantes, pacem tenuerunt aduersus eos qui ad se ex Ecclesijs, quæ ita obseruarent, uenerũt. Atq́ue equidem maximopere inter se ista, obseruare scilicet, & non obseruare, dissidebãt. Nunq́ue tamẽ eam ob rem aliqui sunt reiecti. Quin ipsi nõ obseruãtes qui ante te fuerunt presbyteri, aduenientibus ex Ecclesijs obseruãtibus Eucharistiam miserunt. Ac quum beatus Polycarpus peregrè Romam sub Aniceto uenisset, & aliquantulũ illi inter se de rebus non magnis dissiderent, eis statim compositis, deinceps nihil quidquam controuersiæ inter se de hoc capite mouerunt, Neq́ue enim Anicetus Polycarpo persuadere potuit, ut non ita obseruaret, quippe qui id post Ioannem Domini nostri discipulum, & reliquos Apostolos cum quibus uixerat, semper obseruasset: neq́ue Polycarpus Anicetum, ut obseruaret, induxit, consuetudinem eorum qui nos præcesserunt presbyterorum retinendam esse allegantem. Quæ quum ita se haberent, communionem inter se celebrarunt. Et in ipsa Ecclesia Anicetus Eucharistiæ ministerium Polycarpo honoris ergò permisit. Atq́ue ita in pace per discessum sunt seiuncti: pacem quoq́ue ecclesijs, siue obseruarent, siue non obseruarent, retinentibus. Quapropter egregius, ut aptissimo nomini suo responderet, pacificator Irençus fuit, qui sic intercessione sua pacem Ecclesiæ conciliarit, & non modò cum Victore, sed etiã cum alijs permultis ecclesiarũ antistitibus, congruentia conuenientiaq́ue eis quæ diximus, de proposita quæstione afferendo, egerit. * Quod uerò ratio non persuasit, id dies postea perfecit. Nam hac in re Asia uix tandẽ cessit, & ubiq́ue terrarum in orbe decretum est, ut non cum Iudęis, sed ipso Dominico die mysteriũ Paschæ peragatur. Quamuis adhuc in Asia reliquiæ quædam maneant, consuetudinem eam in paucis prorsus inuiolatam retinentes. Vnde etiam Quatuordecimani cognominati sunt, consuetudinem eam, & alia quædam ex illegitimis & ab Ecclesia reiectis libris decerpta seruantes, & nominibus quorundam magnorum Apostolorum ea in re abutentes. Porro de Paschate quæstio ita est decisa, cum qua & nos finem quarto huic libro afferimus: ex quo Commodus quidem post tredecimum imperij annum uitam finijt, Seuerus uerò post Pertinacem B

ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι.

Eucharistiæ communis participatio, communionis charitatis & unitatis Ecclesiæ certissimũ symbolum.

ὃ λόγος οὐκ ἔπεισε, τοῦτο χρόνος ὕστερον ἔδρασε.

Quatuordecimanorũ in Asia heresis.

A tinacem nondum prorſus menſes ſex in adminiſtratione eius tranſegit. Continet uerò hic liber annorum nõ integrorum uiginti quatuor tempus: in itiumq́ habuit * ab Antonino Veri fratre, finem autem cum ipſo Commodi & Pertinacis imperio: quũ à Mundo cõdito quater milleſimus ſeptingẽteſimus & primus, à diuina autem natiuitate centeſimus nonageſimus ſextus expletus eſſet annus.

Libri huius anni.

** Hoc eſt, ab eo tẽpore quo defuncto L. Vero, M. Antoninus Philoſophus ſolus imperare cœpit.*

Iſti autem Diui fratres æqua ſimul poteſtate imperium adminiſtrarunt annis 11. L. Vero mortuo, M. Antoninus ſolus 4. cum filio Commodo 5. Ita ut imperij M. Antonini tempus 19. propè annos complectamur. Nicephorus autem in ea fuit ſententia, ut crediderit L. Verum tantum 8. annis cum Marco imperaſſe, & poſt a Marcum annis 10. & aliquot inſuper menſibus. Sed nos aliorum ſcriptorum authoritatem uerſione noſtra ſequuti ſumus. Sedenim poſt cædem Commodi, Pertinax imperij menſe 2. die 25. Didius autem Iulianus menſe 2. die 5. ſunt interempti. Et L. Septimius Seuerus aduerſus Peſcennium Nigrum, ab exercitu Syriaco Antiochiæ imperatorem creatum, copias ſuas duxit. Hoc ſic propterea annotatum eſt, ut Nicephoro numerus & ratio annorum conſtet.

QVINTI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus V.

CAPUT I.

Dictorum breuis repetitio.

AGEDUM quæ reliqua sunt, his adiungere pergamus, ut serie sua oratio nostra progrediatur, integrúmque sacræ historiæ corpus contexatur. Ac primum quidē librum uoluminis huius rectè sanè, & ut par fuit, capiti omniū CHRISTO dedicauimus. Secundū sectato B ribu[illegible]us, sacris authoribus, ducibusque nostris, itidē meritò consecrauimus. Tertium primi eorū successores sortiti sunt. In quarto aūt eos commemorauimus, qui uel certaminibus egregijs martyres, uel eruditis scriptis doctores, erroris munitiones atque falsò nominatā scientiā expugnarunt: qui etiam Ecclesiastici fuerint scriptores, quibus'ue illi post se relictis commentarijs decesserint: tum aūt, quæ'nam de quæstione Paschatis acta atque decreta sint. Quintus porrò liber iste, res eruditissimi Origenis, qui & Adamantius dictus est, plenissimè expediet: quos ille pro uera pietate adierit labores: unde, & qui fuerit: & ut quàm plurimū studij ad res diuinas conferens, permultos ad certamen pro CHRISTO obeundum excitauerit: quàm item multos amatores atque sectatores, studiosos duplicis philosophiæ suæ habuerit: quæ in seipso ausus sit, cœlibatum atque uirginitatem cōseruare uolens. ut denique ad postremùm seductori dæmoni obsequutus, & à recta uia aberrarit, & à sana doctrina exciderit. Complectetur præterea alia quoque: grauem uidelicet illam sub Decio persequutionem, Ecclesiarumque sacrarum antistites, & quæ in eis acciderint res inopinatæ & admirandæ. Initium autem inde sumendum.

Dicendorum propositio.

CAPUT II.

†Propter Diuorū scilicet fratrū rescriptū

Ecclesia Christiana florens.

COmmodo imperiū administrante, res Christianę pacatę † trāquillęque fuere. Postquam autem ille ex insidijs cæsus est, & Pertinax breui admodum tēpore imperauit, atque huic (sicuti diximus) Seuerus successit: tū quoque satis bono loco res nostrę fuēre, indiesque fidei professio augmēta sua cæpit, eorū quos recēsuimus Ecclesiasticorū doctorū scriptis atque doctrinis illā prouehentibus, idque in maximis quibusque potissimū urbibus, nimirū Alexandriæ,

A xandriæ, Antiochiæ, Aeliç, & per Palęstinā omnē, Ephesi, Cæſareę, & Occiden tē uerſus Theſſalonicę, Athenis, Corinthi, in Gallijs & Romę maximè. * Vniuer ſæ enim multitudines & domus totæ ad fidem accedebāt, quiduis facere & pati paratæ, quàm ut quidꝗ̃ contra religionē noſtram agerent, aut nouarēt. Quod ubi Seuero minimè tolerandum eſt uiſum, inſignem ſtatim contra Eccleſiā omnem mouit perſequutionē. Et ſubitò per omnē terrarū orbem eximia inſtituta ſunt martyria, maximè uerò in Aegypto & Libya atꝗ Thebaide. Alexādrię porro ueluti ſtadium ueræ pietatis conſtitutū, ubi fortiſſimi quiꝗ & optimi delecti martyres, uarijs atꝗ exquiſitis tormentorū generibus mirificisꝗ impreſſionib. exceptis à DEO, cui chari fuere, præmia & coronas acceperunt. Quo tēpore & Leonidē, Origenis patrem, obito pro CHRISTI nomine martyrio è uita exceſſiſſe tradunt, gladio uidelicet cæſum, quum filiū admodū adhuc puerū relinqueret. Quātus aūt Origenes fuerit, & quo ſtudio animiꝗ deſtinatione in ſacras literas incubuerit, citra inuidiam exponi poſſe puto: non ſolum quòd celebris is uir apud nos ſit, uerumetiam quòd ingentē, uita ſua, quamuis ad finem non integra prorſus, famā & gloriam poſt ſe reliquerit. Verumenimuero ſingulari otio opus eſſet, ad uitam eius omnem literis memorię mandandam. Sed nos è multis quæ de eo ſunt tradita, plurima reſecantes, aliqua tantū hiſtorię huic inſeremus, ut res tanti uiri ſtudioſis incognitæ non ſint: quæ ſanè iudicio multorum dignæ uiſæ ſunt, ut uel ab ipſis incunabilis repetitæ, memoriæ tradentur.

[Marginal notes: [illegible] | Perſequutio ſub Seuero imperatore. | In Aegypto potiſſimum. | Leonides Origenis pater Martyr. | Origenis res.]

CAPUT III.

B STatim namꝗ ab initio, tenera exacta ætate, à patre diuinis imbutus eſt literis. Cui illa prima cura fuit, ut filius * non ſucciſiua, ſed iuſta opera, unà cū Cyclicis diſciplinis eas addiſceret. Quapropter ante earum diſciplinarum exercitium, quotidie ab eo, ex ſacris ſcripturis promiſsiones & certa loca, quæ memoriter didicerat, requirebat: quæ res minimè pręter iudicium & uoluntatem pueri ſuit. Mirifica enim cupiditate magis in hæc ſtudia, quàm in Græcorum artes ferebatur: uſꝗ adeò, ut non contentus eſſet ex ſacris oraculis, quæ ſimplicia & non ita difficilia ſunt, diſcere: * ſed curioſitate uteretur, & abditos eorum ſenſus ſcrutari conaretur, ſubindeꝗ quid'nā arcani ſenſus in litera lateret, percunctando patri negotium faceſſeret. Is porro apud ſeipſum ea de cauſa cum admiratione ſtupebat, & ualde gaudebat, quòd DEVS ſe patrem tali dignatus eſſet filio. Et quandoꝗ priuatim ſimulabat ſe eum acrius obiurgare, ne quid ſupra ætatē ſuam & ſimplicem ſenſum ſcrutaretur admonens. Tantopere uerò admiratione eius eſt conſternatus, maximas ſe datori bonorū DEO gratias debere profeſſus, ut ſæpenumero dormienti aſsiſteret pue ro, pectusꝗ eius nudatū * cū ueneratione multa deoſcularetur, perinde atꝗ in eo diuinus Spiritus domiciliū ſuum haberet. Beatūꝗ prorſus ſe tam † felici pro lificatione iudicabat. Quæ res magnam præbuit cauſam & occaſionem, ut puer fidem ſacrasꝗ literas ab ineunte ætate aſſequeretur, & rectè admodum educaturæ, eundem & patrem & præceptorem habens, magnamꝗ de ſe præbens expectationē. Hæc atꝗ item alia his ſimilia de puerili ætate Origenis ſunt prodita.

Poſtꝗ uerò decimo Seueri imperātis anno, Lætus Aegypto prępfectus eſt, & Demetrius Alexādriæ Iuliano in epiſcopatu ſucceſſit, eccleſiarūꝗ perſequutio admodū inualuit, ac multi certaminibus magno animo obuiam cūtes, coronas reportarunt: tantam dicūt martyrij cupiditatem Origeni inceſsiſſe, quum in iuuenili admodum adhuc ætate eſſet, ut exultans iam ardore quodam incredibili, pericula pro CHRISTO toleranda adiret. Et finiuiſſet ille iam tum martyrio uitam, niſi alia diuinæ prouidentiæ ratione, utilitatis multorum gratia, mater

[Marginal notes: οὐ παρέργως | Exemplū puerilis inſtitutionis pulcherrimum. | πολυπραγμονεῖν ἐζήτει | σεβασμίως | εὐτεκνία | Eundem habuit puer Origenes & educatorē & præceptorem, patrem. | Lætus Aegypti Proconſul. | Origenes adoleſcentulus Martyriū affectat.]

Cursum ad martyriū eius mater inhibuit.

eius intercessisset. Illa enim in cubiculum eius ingressa, supplex ei fuit, ut ne materno suo ergo eum animo & amori parcens, ægram se ita relinqueret, & intolerabili luctui & mœrori obijcere perseueraret. Vbi uerò pater eius captus & in uincula cōiectus est, maior eum etiam amor acriusq; martyrij desideriū inuasit, indies id (ut ita dicam) ardore & igne nouo excitante atq; accēdente. Quapropter quum ita animatum Origenem esse mater uideret, omnem eius uestem recondidit, necessitatemq; ei domi manendi imposuit. Hic quùm aliud facere nō

Patrē in carcere Origenes ad martyriū animauit.

posset, alipten & unctorem certaminis se patri præbuit, & frequenter cohortatorias ad illum literas scripsit, inter alia uerba ista usurpans: Sustine, & ne quid « alterius sententiæ aut consilij nostra causa capias, uide. Atq; hoc primum sit eui- « dentissimum, à primis (quod dicitur) carceribus, germanę fidei, sincerìq; eius erga DEVM animi, specimen atq; indicium. A

CAPVT IIII.

Patre eius, sicuti diximus, uita per martyrium pro CHRISTO defuncto, nondum prorsus sedecim annos natus, quum apud matrē cum alijs sex natu minoribus liberis esset, & quod patrimonium eius omne imperiali fisco illatum fuerat, unà cum suis ærumnose in magna rerum necessariarum angustia & penuria uiueret, Diuinò ei succurrente numine, incredibile consequutus est auxilium.

Patrimonium eius fisco illatum.

Paupertati eius diuinitus subsidiū uenit.

Origenes à fœmina locuplete Alexandriæ adoptatus.

Siquidem mulier quædam ingentibus diuitijs & copijs clara, & aliter quoq; Alexandriæ celebris, magni nominis uirum Antiochenum genere, & inter hæreticos Alexandrinos primarium, consectans atq; complectens, adoptato sibi filij loco Origene, quùm maximi eum fecit, tum ei suisq; omnibus ad quotidianum usum liberaliter & copiose omnia suppeditauit. Familiariter ergo cum Paulo (hoc enim nomen mariti eius mulieris erat) uiuens, B

Idem cum hæretico habitās, ecclesiastica instituta seruat.

nunquam à consueta sibi deflexit precatione, communicare preces cum Paulo hæretico nolens, ecclesiasticasq; sanctiones accuratissimè seruans: quum quidem ad Paulum permulti frequentarent, non solum qui ex Græcorum essent superstitione, sed etiam nostri homines. Græcorum porrò disciplinis iampridem à patre imbutus, magis etiam in Pauli schola proficiebat. Proinde postea

Idem mercede doctrinæ sumptus tolerat.

ex earum doctrinarum disciplina, cui præibat, abunde res familiaris ei suppetebat. Posteaquam autem persequutionis timore omnibus expulsis, nullus Alexādrię sacrorū oraculorum enarrator fuit, multi ex gentibus ad Origenem accedentes, Verbum DEI sunt professi: multiq; illorum patria sacra detestati, partim

Familiares & discipuli eius.

Plutarchus martyr.

Heraclas frater eius.

ut familiariter cum eo uiuerent, partim ut semper ei adessent, præ rebus omnibus studio sibi habuerunt. Ex ijs primus esse perhibetur Plutarchus, quùm uitæ sanctitate, tum martyrij corona clarus. Alter ab hoc Heraclas recensetur, Plutarchi ipsius frater: qui tantum de se uerioris philosophiæ studij specimen præbuit, ut postea in ecclesia Alexandrina Demetrio successor sit surrogatus.

Origenes scholæ Christianæ catechistes 18. agens annum.

Aquila Ægypti præfectus.

Porro decimumoctauum agens annū Origenes, scholę Catechistes in urbe Alexandrina est præfectus. Et quum ibidem sub Aquila prǽfecto persequutio maximè exundans incrudesceret, magnum consequutus est nomen, apud eos qui CHRISTI nomine cēsentur: quòd & notos sibi & ignotos familiariter excipiens cōplecteretur, & qui in uinculis erant, sedulò uisitaret, alacritatem eorum excitans & adaugens: tum autem, eos qui ad mortem raperentur, cum multa fiducia et libertate produceret atq; exoscularetur.

Persequutionē grauem Alexādriæ sustinet Origenes.

Quapropter sæpe est factū, ut ex gentib. plebes furore correpta, lapidib. eū obruere contenderit. Sed illū præter expectationem, cœlitus dextera DEI præsenti ope est tutata: quemadmodum etiam sæpe aliàs, propter summā alacritatē libertatemq; diuini uerbi docēdi, insidijs expetitū cōseruauit. Tātus porro aduersus hominē extitit motus, ut plebe ethnica procurante,

A rante, non cōtemnenda militum manus, in ea ubi habitabat domo uersarctur, et turbam eorū qui ab illo in sacris disciplinis instituerentur, seruaret. Denicq usq eò persequutio aduersus eum inualuit, ut per urbem omnem domū domo mutans clam circuiret, multitudinis eius gratia, quæ doctrina eius adducta ad diuinam accesserat professionem. a Siquidem non uerba solum, sed facta etiam eius certissimum germanissimq philosophiæ eius fuere indicium. Prorsus namq, oratione uita congruens respondebat. Quam ob causam etiam ui & ope diuina auxiliante, multos ad se pertraxit, innumerosq habuit imitatores.

Vitæ doctrina in Origene respondit.

a οἷον γὰρ τὸν λόγον, τοιόνδε φασὶ τὸν τρόπον, καὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιόνδε καὶ τὸν λόγον ἐπεδείκνυτο. Itaq ille qualē orationē, talē quoque uitam, & qualem uitā, talem etiā orationem exhibuisse dicitur. Euseb. lib. 6. cap. 3.

CAPUT V.

EN uero ubi quamplurimos ad se discipulos confluere, munere Catechistæ unà cum schola ea à Demetrio sibi commissa, uidit, absurdum (ita ut par erat) arbitratus, prophanarū literarum eruditionem sacræ commiscere doctrinæ, illicò externarum artium studium posthabuit: quippe quæ tantopere utiles esse non possent, & diuersa à sacris oraculis afferre solerent. Deinde generoso & uirili, planeq (ut amplius quiddam dicam) philosopho animo, ne externo quopiā subsidio indigere uideretur, quæcunq ei erāt Græcorum librorum summa elegantia & uenustate concinnata uolumina, uenalia proposuit, & quatuor obolorum in diem quemuis precium sibi ab emptore pendendorum est stipulatus. Vnde plurimo tempore ad eum modum philosophari perseuerabat: causam & materiam omnem, quæ allicere eum ad res nouas & illicitas posset, atq concupiscentiam indecentem longe à se propellēs. Et dic sudoribus utplurimū peracto, noctu etiam multo incumbebat labori, maximā eius temporis partem meditatione diuinarum scripturarum consumens. Si quā
B do etiam somnus obiter degustandus esset, non in strato aliquo, sed in nuda humo iacens, eo parcissimè utebatur, ieiunijs plurimùm alijsq philosophicis exercitijs cōstantissimè semper intentus. Ex SERVATORIS præceptis illa maximè seruanda esse iudicabat, quę prohiberent duas habere tunicas, aut calceamentis uti, aut animum futurarum rerum cura & solicitudine macerare uetarent. Eaq ipsa seruauit accuratè, in frigore & nuditate, etiam præter ętatem, uitam exigēs. Illis quocq rebus animi sui promptitudinem & ardorem satis declarauit, quòd regiones multas temporibus multis peragrās, nullis usus sit calceis: uinoq prorsus, alijsq rebus, extra necessarium alimentum, abstinuerit: usq adeò, ut periculum & perniciē corpori suo conciliarit. Atq hoc modo uiuens, exemploq suo optimum uiuendi institutum ostendens, in admirationem quidem sui extulit omnes. Eos autem qui dare aut communicare quicquam cum eo uolebant, familiares suos, auersatus est.

Idem prosanas literas repudiat.

Et libros Græcarum artium uendit.

Christiani philosophi uita.

Præceptorum Christi simplex uxta literā obseruatio.

CAPUT VI.

COmplures sanè ex sectatoribus suis, atq etiam ex eis qui adulterinæ erant doctrinę, ad eundem philosophandi amorem excitauit. In quorū intimis animis ita diuinum fidei uerbum inseuit, ut maturum uberēq deinceps caperet fructum: in tantum, ut ex eis quidam persequutionum temporibus martyrij coronis sint illustrati. Primus quidem, quem diximus, Plutarchus fuit: qui quum ad suppliciū duceretur, parū abfuit quin Origenes quoq ab illius occidcretur ciuib. ut qui author necis illius dictus esset. Idq factu profectò esset, nisi eum rursum (quæ res eius omnes dirigebat) diuina Prouidentia custodiuisset. Secundus ab hoc martyr fuit Serenus, qui ex schola illius profectus, spectatam fidei constantiam in igne apertè exhibuit. Heraclides porrò tertiū obtinuit locum, quum adhuc in sacra institueretur doctrina, utpote catechumenus. Quartus Heron, symbola adhuc & signa diuinę lucis circūferēs a. utriq

Ex sectatoribus Origenis martyres.

Plutarchus.

Serenus.

Heraclides.

Heron.

a Neophytus uidelicet.

utriꝗ; ij gladio sunt percussi. Quintus ordine, scholæ illius alumnus, priori illi A cognominis, Serenus alter, post quamplurima tormentorum discrimina, per capitis resectionem, pro ueræ pietatis præmio, diuinam gloriæ suscepit coronam. Sextus deinde Basilides, qui decantatam illam Potamiænam, ex commiseratione ab impudicorum multorum petulanti iniuria uindicauit.

Serenus alter. *Basilides.*

CAPUT VII.

Rais catechumena. *Baptismus per ignem.* *Potamiæna.*

Ex fœminis autem septima est, Rais, quæ adhuc de fide & sacris nostris instituebatur, & baptismo (sicuti alicubi ipse dicit) per ignem suscepto, martyrium compleuit. Octaua porrò Potamiæna, cuius adhuc celebris est apud populares suos fama: ut scilicet plurima, cōtra amatores, pro pudicitia & uirginitate sua tuēda, subierit certamina, (accedebat enim in ea ad florentis animæ pulchritudinem, etiam forma, & uigor uultus ingenui & liberalis summus) & constanti generositate sua, post intolerabilia tormenta satis ostensa, ad postremùm unà cum matre Marcella, in ignem coniecta mortem obierit. Fertur equidem, Aquilam iudicem, quum corpus eius primùm grauiter flagris fustibusꝗ; cæcidisset, minatum ei esse, iuuenibus petulantibus se eam ad contumeliam daturum: eamꝗ;, quid'nam ex propositis conditionibus per optionem eligeret, interrogatam, paululū secum tacitam deliberasse, & perquàm generosum animo præsenti responsum dedisse: * per quod, moribus eorum, impium quiddam proloquuta uisa est. Itaꝗ;, quum illico sententia damnationis contra eam lata, à Basilide ad locum supplicij abduceretur, & multitudo conuicia atꝗ; impudica uerba per iniuriam in eam conijceret, Basilides per commiseratione humanius erga eam affectus, turbam iniuriosorum hominū arcēs, ab ea remouit ac propulit. Ibi illa curam officiumꝗ; tale gratum habēs, Basilidē confidere & bono animo esse iussit: breui se ad Dominum suum euntem, condi- B gnam ei relaturam gratiam. Hæc quum ita dixisset, pix ignita per totum eius corpus diffusa, uitam ei ademit. Non multum deinde intercessit temporis, & à Basilide iuramentum non uili de causa inter commilitones suos exigebatur. Ille uerò, non licere sibi prorsus iurare, asseuerauit. Christianum enim esse, & id se propalàm omnibus profiteri. Commilitones porrò primùm eum ludere, & ad contumeliam nostram ea uerba proferre sunt opinati. Vt autem id perseueranter confirmauit, ad Aquilam est productus: apud quem ubi idem disertis uerbis est professus, ilicet in uincula est coniectus. Ad quem quum fratres quidam uisendum irent, & cum stupore tam repentinam eius mirarētur mutationem, ille eis retulit, ut Potamiæna, tertio antè die, læto planè & liberali animi corporisꝗ; statu sibi insistens, & capiti suo coronam imponens, dixerit: deprecatam se esse pro eo DEVM, neꝗ; preces eas frustra fore, breuiꝗ; se eum secum habiturā. Itaꝗ; fratres * sigillum ei CHRISTI circumfuderunt: postridieꝗ; eius diei gladio percussus, martyrium pro CHRISTO absoluit. Non ipse uerò tantum, sed & multi alij confertim Alexandriæ, in ea quæ dicta est persequutione, ad CHRISTVM transijsse, memoriæ sunt proditi: quum quidem eodem quo Basilidi modo, Potamięna eis in somnis apparens, ad meliora eos esset cohortata. Et ij quidem ab Origene catechista eo tempore de fide instituti, diuinū sic consecuti sunt immortalitatis præmium.

Marcella mater eius.

[illegible] *Niceph.* *[illegible]* *Euseb. lib. 6. cap. 5.*

Basilidi carnifici suo martyrium prædicit moritura Potamiæna. *Christiani olim non iurarunt.* *Eiusdem Basilidis martyrium.* *Potamiæna ei apparuit.*

Τὴν τοῦ Χριστοῦ σφραγῖδα. *Signaculū crucis, aut baptismum potius intellige.*

Alijs itidem martyribus.

CAPUT VIII.

Qvum ad hunc modum Origenes Adamantius Alexandrinę fidelium scholæ præiret, rem quandam aggredi ausus est, imperfectæ quidē illam & iuuenilis mentis, sed fidei castitatisꝗ; firmitatem & stabilitatem satis declarātem. Quoniam enim adhuc iuuenis, non solum uiris,

sed

A sed & mulieribus docendo salutare prædicabat uerbũ, uolens calumniã omnẽ fœdęq; suspicionis præcidere, & simplicius dicto illo SALVATORIS intellecto: » Sunt eunuchi quidam, qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorũ: adimplere id re ipsa in animo habens, seipsum castrauit, summa cura & diligentia familiares suos id factũ celare studens, quod tamen difficile factu erat. Permultis enim ea res innotuit. Quam ubi etiam loci eius episcopus Demetrius resciuit, quũm facinus tale est admiratus: tum feruorem tantæ fidei non improbandum esse ducens, bono cum esse animo, nihilq; eam ob rem metuere iussit. Atq; tum quidem tali erga eum animo fuit episcopus. Procedente uerò deinceps tempore, quum hominem ubiq; celebrari laudariq; uideret, humano quodam affectu seductus, ad episcopos scribens, premere atq; obscurare famã eius est conatus, cœptũq; huiusmodi absurdum in literis suis exposuit. Cæterum quum in Palæstina, Hierosolymorum & Cęsareæ episcopi, gloria & dignitate cęteris præstabiliores, Origenem maiore dignum duxissent honore, cãq; de causa per manuũ impositionem in presbyterorum ordinem eum cooptassent, ex eo tempore gloria eius crescente, nomineq; & laude uirtutis atq; sapientiæ apud omnes ferè homines maximè inualescente: Demetrius, quia non haberet quod in tanto uiro reprehenderet, id quod ille aliquãdo per iuuenilem imperitiam fecerat, ad grauem traxit calumniam: & aliquantum etiam eos qui illum dignitate presbyteri ornauerant, notauit. Verùm serius hæc Demetrius est exorsus. ille enim impigrè cum omnibus qui ad se uenirent, doctrinam cõmunicabat, tempus omne et studiũ discipulis suis impertiens. Interea Seuerus decem & octo annis imperio flagitiosè administrato, Antoninũ Caracallum filium suum successorẽ habuit.

Origenes seipsum, propter regnũ Dei castrauit.

Id factum Demetrius Alexãdrinus episcopus primũ nõ ęgrè tulit.

Postea aũt gloriæ Origenis inuidens, quũ is in Palæstina presbyter creatus esset, scriptis traduxit.

Antoninus Caracalla Seueri in imperio successor.

CAP. IX.

B Atempestate Alexãder, ex illis unus qui plurima in persequutione sub Seuero pro uera pietate sustinuerant, à DEO seruatus, administrationem ecclesiæ Hierosolymitanę suscepit: Narcisso, qui ibi munus id gesserat, adhuc superstite. De quo eius loci homines quũm multa alia admiranda opera memorãt, tum hoc etiam in literas relatum tradũt. Dicunt enim, ad uesperã Paschæ oleum ad usum lucernarũ defecisse: quod quũ populus ægrè ferret, Narcissum mandasse, ut eius rei ministri ex propinquo puteo aquam haurirẽt, atq; ad se afferrent. Hoc sic facto, illum precatum esse, aquæ benedixisse, & germana certaq; fide, ut in lucernas infunderetur, iussisse. Qua re ut iusserat peracta, diuina ui & efficacia aqua derepentè in olei naturam colore & qualitate uersa, igni nouam quandam clarioremq; lucem præbuit. Ex quo tempore id oleum à multis miraculi gratia diutissimè est seruatum. Plura præterea de uitæ eius instituto memoratu digna referũt, in quibus & illud preclarum est: Homines quidam mali, qui per flagitia omnia & scelera innumera uitam exegerant, constantiam & seueritatem uiri nouerant. Itaq; iudicium eius timentes, ne in fœdo deprehensi facinore, quas meriti essent, luerent pœnas, fallaciam quandã anteuertentes comminiscuntur, & grauem ei impingunt calumniã. Atq; ut opinionẽ se uera dicere apud homines consequerentur, sycophãtiã periurio confirmãt: diris quoq; sese, si fallerent, deuouẽtes: primus quidẽ, ut igni cõflagraret: secũdus, ut sontico detestabiliq; morbo periret: tertius uerò, ut oculis priuaret. Et quãuis illi calũniam iuramẽti & execrationis obtẽtu cõtexissent, nemo tamen eis fidẽ habebat: quippe omnib. Narcissi castitas & uirtus spectata erat. Ille aũt, quũ improbitatẽ tantã hominũ eorũ ferre nequiret, aliterq; à negotijs semotã, quietam philosophicãq; uitam persequerertur, multitudine, arte quadam decepta, profugit, atq; annis multis non comparuit. Et ille quidẽ ita uitam, ac deinde discessionẽ instituerat. Cęterũ magnus ille uindictę oculus ne

Alexãder Hierosolymus Narcisso in Episcopatu coadiutor datur.

Narcissus episcopus aquam in oleũ uertit.

Eidem flagitiosi quidam homines calumniã intendunt, eãq; certo suo malo, iuramento confirmant.

Narcissus Hierosolymis profugiens, annis pluribus latitat.

quaquam

quaquam cunctabatur, ſed quàm celerrimè peſtiferos & pernicioſos illos homines comprehenſos, malis eis quibus ſeipſos iuramento interpoſito obſtrinxerant, maximè deuinxit. Primus igitur nulla propè de cauſa, ſcintilla unica à lucerna proſiliēte domo ſuccenſa, unà cum omnibus genere ſibi propinquis, atq; etiam cum ſubſtantia omni, miſerabiliter præter opinionem omnem comburitur. Secundus morbo grauiſſimo, qui totum eius corpus inuaſit, corripitur. Tertius porrò, quum tam grauem & durum in illis exitum rei uideret, & celeritatem omnia ſpeculantis diuinæ uindictæ conſideraret, quæ communiter inter ſe, per dolum & maliciam, contra uirum optimum confinxiſſent, ſtatim eſt profeſſus: neq; luctus lachrymarumq; prius modum fecit, quàm unà cum illis oculorum uim & aciem diffluere ſenſit. Sic illi dignum periurij tulere precium. A

Exemplū periurij diuinitus uindicati in Narciſſi calūniatoribus.

CAPUT X.

Abſente Narciſſo Epiſcopi Hieroſolymis creati. Dius, Germanion, Gordius.

Q Vum uerò Narciſſus profugus longo tempore nō appareret, Eccleſiarum antiſtitibus uiſum eſt, alium ſuffragijs creare Epiſcopum. Ita illi Dium quendā Hieroſolymorū præficiunt eccleſiæ: cui, quòd non multo pòſt deceſſit, Germanion ſucceſſor ſufficitur. Atq; huic rurſum tertius ſuccedit Gordius. Sub quo Hieroſolymis ſubitò, ueluti ex quadā reuiuiſcētia prſtò adeſt Narciſſus, epiſcopatūq; Eccleſię ibi, fratribus plurimùm cogētibus, recipit. Multū porrò uenerationis ei acceſſerat, ex philoſophico illo ſeceſſu: & prter alia plurima bona, etiam ex uindicta illa nefariorum hominum, qua cum etiam abſentem DEVS fuerat dignatus. Quandoquidem autem propter ætatem decrepitā (iam enim centum & ſex annos uixerat) miniſteriū ſuū obire nequibat: Alexandrum, quem diximus, alterius eccleſię epiſcopum, unà cū Narciſſo, prouidētia & diſpoſitio diuina Hieroſolymitanę eccleſiæ pficit, noctu ei deſignans omnia. Qua etiam ille, ueluti diuinum aliquod oraculū perficiens, ex ipſa Cappadocia, ubi epiſcopatū gerebat, excitus, Hieroſolymitanā profectionē precationis ergò, atq; ut res ibi peractas cognoſceret, ſuſcępit. Itaq; fratres Hieroſolymis, affectione amica & pia, Alexandrū domū redire paſſi nō ſunt: ex alia uidelicet, quæ eis noctu fuerat oblata, & idem bonis ibi omnibus denunciauerat, reuelatione. Acceperant etiā, quum extra portas obuiā ei honoris ergò progreſſi fuiſſent, coelitus uocē, dicentē: Quem uobis gratia diuina miſit, eū ultro ſuſcipite epiſcopū. Hoc ubi ſic factū eſt, finitimis epiſcopis etiā, qui circūcirca eccleſias regebant, deſignationi ei acquieſcendū eſſe uiſum eſt. Quamobrē cogentes, ut ibi maneret, ei neceſſitatē impoſuerūt, annuente etiā ipſo Narciſſo. Eiuſmodi cōmunis cū Narciſſo epiſcopatus adminiſtrationis, Alexāder quoq; ipſe in epiſtola ad Antinoitas ab ipſo ſcripta, circa finem hiſce uerbis meminit. Salutat uos Narciſſus, qui ante me locum Epiſcopatus huius tenuit: & nunc ad centum & ſex annos uita extracta, orationibus mecum incumbit, cohortans uos mecum, ut conſentientes idem ſapiatis. Mentionem etiam Alexander Aſclepiadæ facit, qui Antiochiæ Serapioni ſucceſſit, cuius paulo antè quoq; in hæreſi ſecundum Phryges meminimus. Verba eius ſic habent: Alexāder ſeruus & uinctus IESV CHRISTI, beatæ Antiochenorum eccleſiæ in Domino ſalutem. Facilia mihi & leuia Dominus, cuſtodiæ meæ tempore, uincula effecit, quum intellexiſſem, ſanctę ueſtrę Antiochenę eccleſię Epiſcopatū, diuina prouidentia, Aſclepiadæ propter eximiā fidem maximè idoneo, demandatū eſſe. Eam epiſtolā per Clementē, quē etiā cōmendat, ſe ad eos mittere, hiſce uerbis indicat. Literas hac, fratreſq; mei, ad uos miſi, cū Clemēte presbytero beatiſſimo, inſigni ſpectataq; uirtute pdito uiro, quē uos nouiſtis, atq; etiā amplius cognoſcetis. Is quū hic eſſet, per prouidentiā & uiſitationē Domini, cōfirmauit atq; auxit eccleſiam B

Narciſſus rurſum Epiſcopatum ſuū reuerſus accipit. Idem 106. annos natus. Alexander ei coepiſcopus et collega adiungitur. Profectio Hieroſolymitana precationis ergò ſuſcepta ab Alexādro Cappadocum Antiſtite. Is Hieroſolymis inuitus retinetur, & epiſcopus diuina ordinatione creatur. Antinous, ἀντινόος, Aegypti urbs, in honorē Antinoi, ut ſuprà dictū eſt, ab Hadriano Imper. condita. Vocatur etiā Antinoia, & Hadrianopolis.

Aſclepiades epiſcopus Antiochenus.

Clemens presbyter Alexandrinus.

A clesiam DEI. Idem Clementis quoq;, & Pantæni, ut familiarium sibi uirorum, in epistola ad Origenem meminit, ita scribens: Hæc enim uoluntas DEI, ut scis, fuit, ut quæ à maioribus nostris ad nos peruenit amicitia, sarta tecta, seu potius feruentior firmiorq; esset. Patres siquidem agnoscimus beatos illos, qui nos præcesserunt, uiros: cum quibus nos breui fore percupimus. Pantænũ dico, illũ uere beatum, & Dominũ, & sacrum Clementẽ dominũ meum, & bene de me meritũ: & si quis præterea fuit eiusce modi, per quos omnibus modis optimũ Dominũ & fratrẽ meũ cognoui. Scripsit quoq; aliã ad Antiochenos epistolã, aliã itidem ad Origenem, & rursum aliam contra Demetriũ pro Origene: quòd uidelicet Originẽ, Demetrio bonũ ei perhibẽte testimoniũ, presbyterũ crearit. Sed & aliæ eius ad alios circũferuntur epistolę. In persequutione aũt sub Decio, Alexander rursum ad Præfecti productus tribunal, causam dicẽdo iudicij periculũ subijt, graui & propè decrepita senectute uenerãdus: Cęsareãq; ductus, atq; ibi aliquandiu in carcere seruatus, coronam martyrij reportauit.

Pantænus. *ἀρχαῖα.*

Alexandri Hierosolymitani episcopi epistolæ.

Eiusdem martyrium.

CAPUT XI.

ORigeni aũt Romanæ urbis uisendæ, quũ ibi Zephyrinus ecclesiã regeret, cupido incessit. Vbi quũ non ita diu mansisset, & inde Alexandriam redijsset, doctrinę atq; institutioni, ut catechistes, ibi præfuit: Demetrij rogatu adductus, ut eo maiore studio operi ei incũberet. Quũ uerò animaduerteret, abstrusiori se scripturę sensui scrutãdo atq; eruendo, ita ut uolebat, uacare non posse, quòd ne respirare quidem liberius ei liceret, per eos qui quotidie à sole orto ad uesperã usq; scholã eius frequentabant: faciendũ sibi putauit, ut tantam multitudinẽ diuideret: & Heraclam, ex sectatoribus suis B præcipuum, uirum doctissimum, qui in disciplinis philosophicis & sacrarũ literarũ eruditione plurimũ collocauerat studij, sibi in instituẽdo sociũ & adiutorẽ asciseeret. Ita factũ, ut primũ laborẽ eorũ docendorũ, qui fidei elementa nuper assequuti essent, illi demandaret: sibi ipsi uerò prouinciã eos instituendi qui perfectiores essent, diuinãq; doctrinã ueluti in habitũ deduxissent, reseruaret. Vsq; eò aũt accuratã sacrorũ oraculorũ inquisitionẽ & studiũ produxit, ut Hebraicã etiã addisceret linguã, & Hebraicos libros ad prima exẽplaria descriptos conquireret: insuper etiã omnes translationes eorũ qui sacras scripturas uerterunt, & à uulgata interpretatione discesserũt, inuestigaret: Aquilæ deniq;, Symmachi & Theodotionis editiones, ex occultis abstrusisq; terræ recessibus, ubi lõgissimo latuerãt tẽpore, in lucẽ proferret. Ex quib. omnib, opus q́ ab eo Hexaplum siue Sextuplũ inscriptũ est, cõposuit. Cuius operis quę uis & ratio sit, ex sequentib. intelligetur uerbis. Trãslationes sacræ scripturæ, quęcũq; extarẽt, collegit. Primã quidẽ septuaginta interpretũ, deinde eorũ qui post CHRISTVM natũ fuere, Aquilę Iudęi cuiusdã, & aliã deinceps innominati atq; incerti cuiuspiã authoris: qui sanè omnes Hebraici & Græci sermonis egregiè periti fuere. Quarũ translationũ quandã se * Nicopoli, quę septentrionẽ uersus sita est, atq; aliã alio loco in uenisse scribit. In Psalmorũ aũt Hexaplis, post quatuor celebriores editiones nõ quintã solũ, sed et sextã, atq; adeò septimã translationẽ se apposuisse ostẽdit, Hierichũte in dolio, tẽporib. Antonini Seueri filij, repertas. Hasce igitur interpretationes atq; editiones ueterum inter se compositas, atq; in unaquaque pagina unà cum Hebraici exemplaris annotatione digestas, proposuit. Vnde certus scripturæ sensus, translationumq; consensus uel dissensus certò intelligi queat. Et sic ille nobis hexapla, siue sextupla reliquit exemplaria: quum quidem antea seorsim Aquilę, Symmachi, Theodotionis, & Septuaginta interpretum translationẽ in uolumine * quod Tetrassum, siue quadruplũ nominauit, composuisset.

Origenes Romæ etiam fuit.

Idem socium sibi & cooperarium doctrinæ in schola Alexandrina assumit Heraclam.

Origenes hebraicè addiscit

Translationes sacræ scripturæ inquisiuit.

Opus bibliorũ Hexaplum.

τῇ πρὸς ἄρκτοις Νικοπόλει, Nice. τῇ πρὸς ἀκτίῳ Νικοπόλει, Euseb. lib. 6. cap. 17. Est enim ad Actiũ promontoriũ, ab Augusto Cæsare extructa Nicopolis.

ἐν τοῖς τετρασσοῖς.

t CAP.

CAP. XII.

Symmachus interpres. Ebionita fuit.

Ciendum porrò, Symmachũ interpretem Ebionitarũ sectæ fuisse, A quę(sicuti in superioribus exposuimus)inopes quasdã & mendicas opiniones de CHRISTO induxit: illum scilicet purum esse hominẽ, & ex Ioseph & Maria principiũ & ortum sumpsisse, legem'q; Iudaico more obseruari oportere confirmans. Edidit quoq; Symmachus in sacrum Matthæi Euangeliũ commentaria, ex quo hæresim suam astruere & stabilire uidetur. Ea uerò commentaria Symmachi unà cum eiusdem scripturarũ uersione, Origenes scripsit se à quadam fœmina Iuliana recepisse: quæ quidẽ fœmina eos libros ab ipso authore acceptos, apud se reseruauerit. Interea & Ambrosius quidam hæresi Valentini admodũ infectus, ab Origene conuictus, ueritatisq; luce mentem illustratus, ad sincerã fidei doctrinã transijt. Et alij uerò permulti, quorũ aures oratione doctrina'q; sua Origenes permulserat, undiquaq; ad eum conueniebant, periculũ de perfecta eius doctrina facturi. Atq; in ijs nõ pauci quoq; ex hæreticis, pleriq; uerò etiam ex uiris præclaris & illustribus, qui utramq; philosophiã purè addidicissẽt, magno studio ad eũ confluebãt. Et quos ille idoneos esse ad mathematicas disciplinas percipiendas uidebat, eos ad Geometriã, Arithmeticam, aliasq; liberales artes producebat. Insuper autẽ & ad philosophorũ sectas cognoscendas instruebat, dogmata eorũ illis exponens, & cõmentarios in res quasuis edens: ita ut apud philosophos quoq; magnus haberetur. Quod si qui essent paulo rudiores, eos artes Cyclicas docebat, magnã inde utilitatẽ comparari ad sacrarũ disciplinarũ doctrinã perhibens. Proindeq; & seipsum necessitate quadã ad prophanas literas discendas descendisse testatus est. Confirmant hoc qui eo tempore cum eo enituere philosophi, in quorum libris multa eius inuenitur mentio. Quandoq; etiam illi libros ei suos dedicarunt, nonnunquam B autem eos iudicio eius summiserunt.

Ambrosiũ quẽdam à Valentini errore Origenes ad orthodoxiã perduxit.

Plurimi eius sectatores & discipuli.

Eos pro captu cuiusq; in liberalibus etiam artibus exercuit.

Artes eiusmodi ad Theologicam doctrinam utiles.

Origenes apud Philosophos etiam magnus habitus.

CAPUT XIII.

Porphyrius Christianorũ infestator.

T quid opus est alijs? quando & Porphyrius Siculus, qui plurimũ studij ad id cõtulit, ut in Christianos inueheretur, & literas diuinas perinde atq; nihil essent, reprehenderet & aboleret, mentionẽ inferens eorũ qui in eis elaborarunt, earũq; secretiorẽ sensum expoluerunt, quũ nihil argumenti & uerborũ inopia haberet, quod contra nostra dogmata criminando afferret, ad conuicia se cõuertens, & enarratores eorũ carpens, inter eos Origenem, quẽ in tenera ætate uiderat, proscindere conatur. Qua tamen in re commendationẽ illius legitimã uel ingratis affert, nunc quidẽ uera memorãdo, quũ scilicet aliud quidquam dicere nõ posset: nũc uerò mendacia cõfingendo, ubi se latère et fallere posse speraret. Siquidẽ eum ut Christianũ criminatur: rursum uerò, quum philosophicè uiuentẽ describit, admiratur. Verùm quę de eo cõmemoret, rectius ex ipsius uerbis intelligentur. Flagitiosæ improbitatis Iudaicarũ literarum non abrogationẽ, sed solutionẽ quidam se inuenturos sperantes, magna animorũ alacritate ad expositiones et enarrationes se contulerũt, absurdas illas, ineptas, & scripturis ipsis minimè congruẽtes, & non tam defensionem peregrinæ disciplinę, quàm quęstũ & laudem authoribus ipsis afferentes. Magno enim fastu, apud Mosen; pleraq; obscurè dicta, atq; ænigmata prorsus esse, præ se ferentes: & diuinorum oraculorũ, quę arcanorũ sensuum & mysteriorum sint plena, authoritatem eis tribuentes, iudicio eorum arrogantiæ præstigijs fascinato, enarrationes eiuscemodi instituunt. Et paulo post. Huius uerò absurditatis author est Origenes, in quem ego adolescentulus admodũ incidi, magna tum gloria uirum: sicuti etiam num magnũ eius est, propter ea quæ post se reliquit librorum

Verba eius de Origene.

A rum monumenta, apud eos præcipuè qui talia docent homines, nomen. Quum
» enim Ammonij, qui ætate nostra in maximo fuit precio, auditor esset, plurimũ
» in eloquẽtia & disciplinis omnibus apud eum magistrum est progressus: uiuen
» di aũt instituto, contrariã illi sequutus est uiam. Ammonius namq; Christianus,
» & à Christianis parentibus educatus, postquam sapere cœpit, philosophiamq;
» attigit, illico ad legitimã uiuendi rationem se contulit. Origenes aũt Græcus, &
» Græcis eruditus disciplinis, animum ad barbarã appulit temeritatem, in qua se
» ipsum » doctrinãq; suam ad quæstũ exposuit: Christianè quidem ille & legitimè
» ex instituto professionis eius uiuens, in persuasione autem religionis atq; in stu
» dijs lucubrationibusq; suis Græcos consectãs, & Græcorũ dogmata peregrinis
» subijciẽs fabulis. Semper enim uersatus est in Platone, Numenio, Cronio, Apol
» lophane, Longino, Moderato, Nicomacho. Plurimũ etiam operę in eorũ libris
» posuit, qui inter Pythagoricos excellunt. Vsus quoq; est Chæremonis Stoici &
» Cornuti libris, ex quibus allegoricum eorum quæ apud Græcos sunt mysterio-
» rum enarrandi morem didicit, & scripturis Iudaicis accommodauit. Hæc Por-
phyrius, in tertio eorum quos contra Christianos scripsit librorũ, refert. In qui-
bus ea quidem quę de multiiuga uiri eruditione cõmemorauit, uera sunt: alia ue
rò apertissimè mentitur. Quid enim ille, more sycophantæ, non comminisce
tur, qui contra Christianos ita est debacchatus? Ausus quippe est, Origenẽ affir
mare à Græcorum superstitione transfugisse: Ammoniũ uerò contrà à ueræ pie
tatis instituto ad peregrinã religionem transijsse: quum Origeni Christiana pro
fessio patria prorsus fuerit, sicut de eo statim à principio retulimus: Ammonius
aũt ad extremũ usq; spiritũ constanter persuasionẽ fidei in CHRISTVM retinue
rit. Quemadmodũ id lucubrationes eius, quibus magnã laudẽ & gloriã est con
B sequutus, manifestò testantur: præcipuè uerò commentarius eius, qui de Mose
& Iesu consonãtia inscriptus est: ac deinde alij, qui eiusdem generis apud studio
sos asseruantur. Atq; hæc propterea adduxi, ut simul & sycophantiam calũnia
toris refellerẽ, & quãtus in externis disciplinis Origenes fuerit ostenderẽ. Quo
nomine, quòd scilicet nimiũ in eas operæ & studij collocaret, quũ à nonnullis re
» prehensus esset, talibus ad eos in quadam epistola usus est uerbis. Posteaq; to-
» tus diuinarũ literarum doctrinæ incubui, famaq; de iudicio ac studio meo incre
» buit, proindeq; frequenter ad me aduenerunt, nunc quidem hæretici, nunc autẽ
» Græcarum literarũ studiosi, & philosophi inprimis, uisum mihi est, & hæretico
» rum dogmata, & philosophorum, quæ se de ueritate afferre pollicentur, placita
» perscrutari. Qua in re imitati sumus, qui nos præcedens multis plurimũ attulit
» utilitatis, Pantænũ, non parum artibus profanis instructũ: & qui nunc in ordi-
» ne est Alexandrinorũ presbyterorũ, Heraclam, quem ego operam talibus literis
» nauantem apud philosophiæ magistrum reperi: quum quidem quinq; annis il-
» lepriùs sectator philosophi eius fuisset, quàm ego disciplinis talibus uacare inci
» perem. Quam ob causam quum antea communi uestitu usus fuisset, eo deposi-
» to, postea philosophi habitum sumpsit, quem etiam ad hunc usq; diem gerit.
Hæc de studio Græcarum artium suo Origenes refert.

Ammonius Origenis præceptor.

τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν ἐπαινέσαντες.

Exiguntur ad ueritatis examen uerba impij Porphyrij.

Ammonij scripta.

Quo consilio Origenes philosophicas & prophanas literas magno studio sit consectatus.

Heraclas presbyter philosophicum habitum gessit.

CAPVT XIIII.

PORRO quũ ex Arabia literæ uenirent, ut uerbi doctrinã cum principe re
gionis eius communicaret, prôfectus est eò, ea ipsa de causa. Sed nõ diu
ibi moratus, Alexandriã redijt. Atq; inde rursus propter motus belli-
cos secedens, Aegyptũq; itidem propter armorũ discrimen suspectam
habens, in Palæstinam se recepit. Ibi quum Cæsareæ degeret, episcopi Palęsti-
ni legatione quoq; ad eum missa, ei permisere, ut de sacris literis dissereret, & pu
blicè eas in Ecclesia interpretaretur, quamuis nondũ presbyteri honorem esset

Origenes in Arabia uersatur.

Item in Palæstina.

Ibi ab Episcopis rogatus, nōdum presbyter sacras literas in Ecclesia docuit.

Defensio eius rei.

consequutus. Id quod comprobatur ex scriptis eis, quæ Demetrius male erga Origenem affectus, ut paulo antè meminimus, episcopis Palęstinis misit. in quibus scriptis, præter alia, illud erat: Nunquam antè auditum, nunquam factum esse, ut præsentibus Episcopis laici concionarentur. Quapropter illi, & potissimum Alexander Hierosolymitanus & Theoctistus Cæsariensis antistites, defensionem eius rei ad eum scripserunt, non uera illum dicere asseuerantes. Vbi enim, inquiunt, reperiũtur idonei homines, qui doctrina sua prodesse fratribus possint, si illi sanctorum episcoporum iussu et permissione per cohortationes ad populum uerba faciant, id offendiculo non est: sicuti apud Larandos Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celso, Synnadæ Theodorus ab Attico, omnibus illis beatis fratribus inuitati fecerunt. Verisimile autem est in alijs quoque locis, quod nos ignoramus, itidem esse factum. Tanto in honore Origenes non solum apud ciues & prouinciales suos, sed etiam apud externos episcopos fuit. Cæterum quum ei aliquando Demetrius scripsisset, Alexandriam reuersus, docendi ibi munus laboremque solitum obiuit. Sedenim ad ea usque tempora quamplurimi alij eloquentia & doctrina clari uiri floruere, quorum scripta & epistolas in bibliotheca apud Aeliam, ad ætatem suam conseruatas esse, Eusebius Pamphili memoriæ prodidit: unde sibi argumentum & materiam Ecclesiasticæ historiæ componendæ suppeditatam esse ait. Eam bibliothecam idem refert instructam esse ab Alexandro, qui ibi unà cum Narcisso, ex diuino responso, episcopalem administrauit prouinciam.

Origenes Alexandriam ad munus suũ obeundũ reuersus.

Multi eo tempore docti & eloquentes uiri.

Bibliotheca insignis Hierosolymis ab Alexandro instituta.

CAPUT XV.

Verum enimuerò quum permulti libris edendis eniterent, plurimaque ecclesiæ componerent monumenta, in quibus contra hæreses maximè decertarunt: inter quos etiam Beryllus Bostrensis Arabs, qui eleganti utiliaque scripta post se reliquit, & * Hippolytus Portus Romani episcopus, & Caius, scriptores ecclesiastici fuere, quorum antea quoque nobis facta est mentio: Origenes etiam ipse ad enarrationes scripturæ componendas animum contulit, Ambrosio quodam eum ad id studij & laboris excitante. qui sanè non admonitionibus uerborum & cohortationibus tantum est usus, sed liberaliter etiam sumptus congruentesque impensas ei suppeditauit. Septem etenim ei attribuit * celeres notarios, qui certis designatis horis, in scribendi opera sibi inuicem succedebant. Ad hos totidem addidit alios, qui dictata illius * formis pulchrioribus in libris accuratè describerent. Aderant etiam puellæ in scribendo probè exercitatæ, quibus omnib. Ambrosius ex facultatibus suis quotidie abundè sumptus præbuit. Quin etiam alijs pluribus modis ille alacritatem uiri, in tali diuinarũ literarum studio, sedulò auxit, ut libentius prolixiusque, sic inuitatus, in editionem commentariorum suorum incumberet. Aequum autem esse puto, quæ studiorum suorum monumenta reliquerit, in præsentia recensere. Alexandriæ quidem conscripsisse dicitur in Euangelium Ioannis libros sex. In totum Euangeliũ, libros uiginti duos. In nono autem eorum quos in Genesim scripsit libro (duodecim autem edidit) eos qui nonum præcesserunt, Alexãdrię etiã commentatũ se esse dicit, in uiginti quinque primos Psalmos. Præterea in Threnos, tomos nouem: in quibus duorum librorum de resurrectione mentionem facit. Libros itidem de principijs, & quos inscripsit στρωματεῖς, seu contexta (sunt autem decem) Alexandriæ quoque composuit. In enarratione autem primi Psalmi, numerum sacrorum librorum ueteris Testamenti hisce uerbis recenset.

Beryllus Bostrēsis scriptor Ecclesiasticus.

Ἱππόλυτος ἑτέρας που καὶ αὐτὸς ἐπισκοπῶν παροικίας, Euseb. lib. 6. cap. 20.

Origenes commētarios in Sacram scripturam edit, Ambrosio et notarios & sumptus suppeditante.

** ταχυγράφοι, καλλιγράφοι.*

Eiusdem scripta.

εἰς ὅλον τὸ εὐαγγέλιον, Nic. εἰς τὸ κατ' εὐαγγέλιον, Suid. εἰς τὸ κατ' εὐαγγέλιον αὐτὸ δωδεκάτῳ, Euseb. li. 6. cap. 24. Vbi, in sexto in Ioannem commētario, quia quę Alexandrię eum edidisse, qui sextum præcesserunt, et in totum Ioannis Euangelium tantũmodo 22. tomos in manus hominum peruenisse dicitur.

CAPUT XVI.

A Scire peropus est, testamentarios libros, ut Hebræi tradiderunt, esse
„ uiginti duos, ita ut is numerus cum elementis literarum eorum conue-
„ niat. Deinde infert: Sunt autem apud Hebræos uiginti duo libri isti.
„ Qui apud nos inscriptus est Genesis, apud eos, A principio, titulū
„ habet, Beresith, quod est in principio. Exodus, Vellesemoth: hoc est, Hæc nomi-
„ na. Leuiticus, Vaicra: hoc est, Vocauit aūt. Numeri, Vaiedabber: hoc est, Locu-
„ tus est. Deuteronomiū, Ellehaddebarim: hoc est, Hæc sunt uerba. Iesus filius Na-
„ ue, Iehosua Ben nun: hoc est, Iesus filius Nun. Iudicum, Sophtim. Ruth, apud ip-
„ sos Iosaphatim. Regū, Melachim tertius & quartus, siue Samuel: hoc est, à DEO
„ uocatus. Regū, Melachim tertius & quartus, seu regnū Dauid. Paralipomenon
„ primus & secundus, Dibræ haiamim: hoc est, sermones dierum. Esdræ primus
„ & secūdus, Esdras: hoc est, auxiliator. Liber psalmorū, Spharthelim. Prouerbia
„ Salomonis, Misle. Ecclesiastes, Coheleth. Canticum canticorū, non aūt (ut qui-
„ dam putant) Cantica canticorum, Sirhasirim. Esaias, Hieremias cum Threnis
„ & epistola, Daniel, Ezechiel. Duodecim prophetarū liber, Thereasar, Iob, Est-
„ her. Præter hos sunt libri Macchabæorū, qui apud eos inscribuntur, Sarbeth
Sabanaiel. Atq; hæc in eo quem diximus commētario exponit. In primo aūt
in Euangeliū secundum Matthæū libro, ecclesiasticū seruans canonē, quatuor
„ tantūmodo Euangelia se nosse, sic quodāmodo testatur: Vt quidem ex traditio-
„ ne didici de quatuor Euangelijs, sola ea sunt certæ authoritatis, & irrefragabilia
„ in Ecclesia DEI quæ est sub cœlo. Primū scriptum est ab olim publicano, postea
„ uerò Apostolo IESV CHRISTI, Matthæo, & fidelibus Iudæis sermone Iudaico
„ traditū. Secundū à Marco sicuti à Petro illi est dictatū, qui eum in Catholica epi-
„ stola sua, eam ob causam filium agnoscit, inquiens: Salutat uos in Babylone ele-
„ cta, & Marcus filius meus. Tertium secundum Lucam, à Paulo laudatum est E-
„ uangelium, quod is gentibus scribi curauit. His accessit, id quod secundum Io-
B annem est. In quinto porro in Euangelium Ioannis enarrationum libro hæc
etiā de epistolis Apostolicis refert: Qui uerò dignus iudicatus est minister fieri
„ noui Testamenti, non literæ, sed spiritus, Paulus, qui cursum Euangelij ab Hie-
„ rusalem & circumcirca usq; ad Illyricū absoluit, non ad omnes quas docuit, etiā
„ scripsit ecclesias. Ad quas aūt scripsit, perpaucis usus est uersibus. At Petrus,† su-
„ per quo ædificata est CHRISTI ecclesia, aduersus quā neq; inferorū portæ præ-
„ ualent, unam citra controuersiā reliquit epistolā. Verùm sit eius etiā altera, quæ
„ tamen in dubiū uocatur. Quid uerò de eo dicendū, qui supra pectus IESV recu-
„ buit, Ioanne? qui Euangeliū unum ad posteros transmisit, tot se edere posse pro-
„ fessus, quot uniuersus nō caperet mūdus. Scripsit quoq; Apocalypsim, iussus ta-
„ cere & nō scribere septē tonitruū uoces. Reliquit idē admodū paucorū uersuū
„ epistolam: sed sit eius & secūda, atq; etiā tertia, quas nō omnes germanas esse pu-
„ tāt, & utraq; centū uersus nō excedit. Ad hæc de epistola ad Hebræos, in eius-
„ dē homilijs hæc refert: Stylus & eloquutio epistolę ad Hebræos inscriptę, nō re-
„ dolet genuinū & rudiorē Apostoli ductū: qui seipsum rudē esse professus est ser-
„ mone, hoc est eloquutione. At epistola ea uerborū compositione maiorē habet
„ Græci sermonis uenustatē. Id sanè, quicūq; de eloquutionū differentijs iudicare
„ potest, profitebitur. Rursum, quòd sententiæ eiusdē epistolæ admirandæ pror-
„ sus sint, & à scriptis eis quæ ex professo Apostolica habētur, minimè secundæ, &
„ id qui attentè in Apostolica lectione est uersatus, nō negabit. Deinde illa subiū-
„ git: Ego quidē iudiciū meū declarās dixerim, sentētias prorsus Apostoli esse: elo-
„ quutionē aūt & contextum alicuius qui Apostolica dicta memorię gratia in scri-
„ ptū retulerit, & uerba magistri in commentariū annotans redegerit. Itaq; si quę

Origenes de Canonicis Bibliorū libris.

Noui testamēti libri.

† ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται ... πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν

De epistola ad Hebræos.

Ecclesia epistolã eã pro Paulina habet, meritò ea isto nomine bene audiat. Non frustra enim ueteres eam Paulo adscripsere. Qui uerò author eius scripti sit, solus id certò nouit DEVS. Cæterùm quæ ad nos peruenit memoria rerũ, partim à Clemẽte Romano episcopo, partim à Luca qui Euangeliũ & Apostolorũ acta scripsit, editã esse tradit. Atq; hæc quidẽ Origenes Alexãdriæ cõposuit. Quæ uero in Palæstina, aut alibi uersatus, lucubrãs ediderit, paulo pòst recẽsebimus.

CAPUT XVII.

POst Antoninũ *, qui annos † septem & mẽses sex Romanę rei pręfuit, Macrinus [a] eam administrauit: qui nõdum integro exacto anno extinctus, alteri Antonino imperij summã, quatuor tantũ annos retinendã, reliquit. Cuius successor Imperator Alexander fuit. Huius sanè Alexãdri mater, Mãmæa nomine, celebritate famę Origenis permota, explorare atq; cognoscere in diuinis rebus ab omnibus laudatã cognitionẽ & prudentiã eius (piè enim diuina colebat, moribusq́;, si quæ alia, & ipsa maximè castis & modestis erat) cupiẽs, quũ Antiochiæ esset, uirũ eò ad se honesto militaris manus satellitio & comitatu accersiuit. Ibi ille satis diu mãsit.[b] Quumq́; eam doctrina sua, ita ut par erat, ad diuini uerbi Christianæq; disciplinæ amorem excitasset, eidemq́; DEI in rebus omnibus sibi concessam gratiam exhibuisset, ad consuetum sibi inde scholæ suæ laborem est reuersus.

CAPUT XVIII.

HVius Imperatoris tẽporibus, ecclesiasticis quibusdã laborib. flagitãtibus[c], in Gręciã trãsmissurus Origenes, Palæstinã adijt, ecclesiasticoq́; ibi presbyterij honore, per impositionẽ manuũ eius loci episcoporũ, Alexandro authore, Cęsareæ Philippi ornatur[d]. Verùm quæ simul tas ea de causa inter Ecclesiarum antistites sit exorta, & quantũ operæ atq; laboris ipse uiuida adhuc ætate in sacras literas collocauerit, quòd alterius sint historiæ atq; lucubrationis, ex alijs ea scriptoribus cognoscere uolẽtibus petere permittimus. Quum autem Alexandria discedens, in Palæstinam se conferret Origenes, duodecimo imperij [e] Alexandri anno, [f] Heraclam scholæ suæ, in qua diuinum docuerat uerbũ, successorem reliquit. Qui non diu sacræ ibi doctrinæ pręfuit. Breui enim Demetrius episcopus Alexandrinus, quũ quadraginta tribus annis munus Ecclesiasticũ ritè administrasset, decessit: cuius locũ in Episcopatu eo Heraclas recepit. Dionysius aũt, qui postea Heraclę in Episcopali dignitate successit, tũ quoq; pro eo scholę sacræ Catechistes est creatus, quinto ab ipso Pãtęno successionis ordine, loco. Pantænus enim primus fuerat: post eũ Clemens presbyter, contextor ille, secundus: Origenes, tertius: Heraclas, quartus: quintus, Dionysius: & post eum sextus Athenodorus, de quo paulo pòst dicemus.

CAPUT XIX.

POrrò in Palæstina quũ Origenes esset, lucubrationes in Esaiã & Ezechielẽ cõposuit. Quas in partẽ tertiã Esaiæ, usq; ad uisionẽ quadrupedum in solitudine, scripsit, triginta tomis absoluit. In Ezechielẽ autẽ quinq; & uiginti. Porro in Canticũ canticorũ ad quintum usq; tum progressus est commentariũ: qui quidẽ omnes decẽ sunt numero. Professione autẽ fidei nostræ magis ac magis, ita ut cõueniebat, incremẽta sua capiente, quum iam sexagesimũ Origenes egressus esset annum, maximãq; sibi & expeditissimã ex diutina meditatione & assuetudine cõparasset eruditionẽ, docendi atq; disserẽdi uirtute ad summũ progressa, quę in mediũ proferebat pręcepta & documẽta, quod antea nõ permiserat, celeribus notarijs excipienda dictauit. Quo tẽpore etiam contra Celsum Epicureũ, qui maximo studio in diuinã doctrinã inuectus fuerat, pręclaros illos cõscripsit libros. Quinq; uerò alios in Euangeliũ secũ dum

[a] Opilius Macrinus, Antoninus Heliogabalus, Aurel. Alexander Seuerus, Imperatores Romani.

[b] Origenes Antiochiæ cũ Mamæa fuit.

[c] Cõmmendorum hæreticorũ gratia: Rufin.

[d] Idẽ Cæsareæ Palæstinæ, cũ magna quorũdã inuidia presbyter ordinatus.

[e] Imperator iste Aurelius Alexãder Seuerus, doctissimos integerrimosq; uiros, Papinianũ uiri sanctissimi discipulos, à consilijs habuit, eosq; plurimos: Lamprid. Eorũ responsis libri Pãdectarũ iuris ciuilis referti sunt. Tutorem habuit Domitium Vlpianũ iurisconsultũ. Bello aũt Germanico in tumultu militari, unà cum matre Mammæa, nõ longe à Mogũtia, ad oppidũ Vicetiam, siue Vesaniam (Vesalia hodie dicitur) cæsus est: ubi quoque mater eius iacet sepulta.

[f] Heraclas Alexãdriæ in schola Theologica Origenis successor.

* Antonius Caracalla, de usu * Illars Gallicæ, quam militi & populo dedit, sic dictus, fratrem Getã Cæsarẽ in sinu matris occidit, & nouercam Iuliam uxorem duxit.

† Annos sex, et mẽses duos. Eutrop.

Heraclas episcopus Alexãdrinus.

Dionysius Heraclæ in schola administranda successor.

Opera Origenis in Palæstina edita.

Idẽ dicere primũ tachygraphis cœpit sexagesimũ egressus annũ. Suprà cap. 5. Eod.

A dum Matthæum, alios item plures in duodecim Prophetas. Est etiã in manibus hominum, ad imperatorem Philippum epistola: & præterea ad Seueram coniugem eius, data altera: & ad alios quosdam aliæ. Scripsit etiam ad Fabianum ecclesiæ Romanæ episcopum, & ad multos alios aliarum ecclesiarum Antistites: quæ omnia rectam fidei professionẽ docent. In persequutione autem sub Maximino Cæsare: maximum enim is odio eius, qui cum præcesserat, Alexãdri imperatoris, qui magna fuit in Christianos beneuolentia, omnesq́ ferè in aula sua nostræ professionis familiares & ministros habuit, contra nos excitauit tumultum: potissimumq́ in Ecclesiarum rectores, ueluti doctrinæ Euangelicæ authores, in quos solos capitalibus supplicijs sæuire iussit, est debacchatus. Eo itaque tempore præclaram illam orationem, qua ad martyrium cohortatur, composuit, eamq́ Ambrosio & Protocteto Cæsariensibus presbyteris inscripsit: magna enim eis solicitudo & anxietas propter persequutionis eius uehementiam, incesserat. In qua oratione ambo illi rationes explicatas habuerunt, ut fortiter in martyrij stadio certamen pro CHRISTO sustinerent atque perferrent. Sed quid opus est certum scriptorum eius uiri numerum inire, quum ea res peculiari indigeat ocio & labore? Atqui Eusebius Pamphili, Pamphilum ipsum martyrem dignis prosequens laudibus, summumq́ eius in rebus diuinis studium celebrans, nomenclaturam & tabellas cum Origenis aliorumq́ ecclesiasticorum scriptorum monumentorum in bibliotheca sua repositorũ, sex libellis explicuisse scribit, in quo scripto de epistolis quoq; eius Eusebius hæc refert: Quarum, inquit, quascunq; apud plures uarijs in locis sparsim seruatas conquirere potui, singillatim in tomos suos digestas, ut ne interciderent, supra centum collegi. Reperias quoq; librorum eius catalogum in sexto libro eius, quam pro uiro co scripsimus, Apologiæ.

> Persequutio Christianorũ sub Iulio Maximino.

> Alexander in larario, hoc est domestico sacello, Abrahami & Christi Seruatoris statuas habuit.

> Ambrosius & Protoctetus, Cæsarienses presbyteri, martyres.

> Pamphilus martyr.

> Apud Suid. scriptũ est, Origenem propterea quod tã multos composuerit libros, [illegible] uocatum esse, quasi dicas cõpositorẽ: quæ ei res causa hallucinandi, ut magnopere erraret, fuit.

B

CAP. XX.

Multos uerò etiam Cæsareæ Palæstinæ docens Origenes habuit discipulos, non incolarũ modò, sed aduenarũ quoque, qui patriæ dulcedinem, doctrinæ consuetudinisq; eius uiri posthabuere. Inter quos præclariores fuere: Theodorus, qui in Palæstina cum magna gloria sacerdotio est functus: & Athenodorus: atq; huius frater Theodorus, qui etiam Gregorius, atq; insuper † mirificus est cognominatus. De quo, loco suo dicemus: nam postea episcopatum Neocæsareæ in Ponto gessit. His Græcarum & Latinarum disciplinarum maximè studiosis, omnemq́ in eis operam ponentibus, quum Origenes uerioris philosophiæ uenustatem ac pulchritudinẽ ostendisset, facilè persuasit, ut cum ingẽti desiderio priora studia sua meliore doctrina commutarent. ij quinquennio solo opera in sacris literis apud eum nauata, tantum profecerunt, ut eis ambobus adhuc iuuenibus regendarum in Ponto ecclesiarum cura rectè demãdaretur. Vnà cum his etiã Dionysius fuit, qui Alexandriæ non solum diuinam scholam Catechistes, sed etiam ecclesiam Episcopus rexit. Tanta scilicet Origeni disciplinis tradendis inerat facilitas & elegantia, tantumq́ celebris eius fama plerosq; ad spectandam doctrinam & sapientiam eius pertrahebat. Nec tantum qui studiosi essent dicendi, aliarumq́ artium, uerumetiam qui præclarum iam in eis nomẽ erant consequuti, ad eum ueniebant. Firmilianus quoq; Cæsareæ Cappadocum episcopus, tanti hominẽ fecit, ut aliquando internuncium ad eum miserit, per quem eum ad se, ecclesiarũ suarum emolumenti causa inuitaret. Cæterum quum ille morarum subinde causas necteret, ipse in Iudęã profectus, atq; ibi aliquandiu cum illo uersatus: tandẽ multo quàm antea fuerat, sacrarũ literarũ peritior ad suos redijt. Sed & Alexãder Hierosolymorũ & Theoctistus Cæsareę Palęstinę episcopi, semper ferè ibi

> Discipuli Origenis in Palæstina Theodorus Palæstinus, Athenodorus, & frater eius Gregorius Mirificus. Theodorus Palæstinus apud Eusebium non recensetur.

> † θαυματουργός. Euseb. li. 6. ca. 30.

> Dionysius Alexandrinus.

> Firmilianus Cappadox.

> Alexãder Hierosolymitanus. Theoctistus Cæsariensis.

cũ eo ut magiſtro, qui in ſacris doctrinis maior quàm humana natura fert, eſſet, A fuere, operam ei nauantes: & propalàm, quæ uel ad eccleſiaſticam doctrinam, uel ad ſacrarum literarum interpretationem pertinerent, ei concedentes.

CAPUT XXI.

Iulius Aphricanus.

Fortè hic pro Heracle, legẽdum Origenis.

De Ceſtorũ libris Suid. in dictione A'φρικανὸς.

Scripta Aphricani.

De historia Suſannæ.

EOdem tẽpore cum Origene etiam Iulium Aphricanũ dixiſſe, hiſtoriæ tradũt: qui & illius fuerit ſectator, & diligens annalium ſcriptor, quos libris quinq; eſt complexus. In eis porrò ſcribit, ſe præclara fama * Heraclæ excitum, profectionem Alexandrinam ſuſcepiſſe. Aphricanus iſte, librorum eorum qui inſcribũtur Ceſti, author perhibetur. Dedit is quoq; ad Origenem epiſtolam, in qua hiſtoriam Suſannæ, ueluti adulterinum ſcriptũ, ex Daniele reijcit. Ad quem reſcribens Origenes, eam non illegitimam, ſed germanam potius eſſe ſcripturam, quę ſcilicet plurimum afferat utilitatis, oſtendit. Circumfertur & alia Aphricani ad Ariſtidem epiſtola, de ea quæ uidetur eſſe, quum non ſit, diſſonantia genealogiæ CHRISTI apud Matthæum & Lucam: in qua, ex hiſtoria quadam, quam à ueteribus acceperat, Euangeliſtas magis inter ſe conſentire, quàm diſſonantiam aliquam apud eos eſſe, probat. Eam uolumini huic noſtro, loco ſuo, in primo Tomo inſeruimus. Atq; hęc quidem Origenis gloria apud omnes fuit, hoc ipſius in ſacris diſciplinis ſtudium: in hac quoq; Epiſcoporum fuit admiratione, quibus eiſdem etiam uſus eſt diſcipulis. Quantus autem eidem fuerit ardor, contra eos qui peruerſa & peregrina induxerunt dogmata, deinceps oſtendere pergemus,

Concordantia Genealogiæ Chriſti apud Matthæum et Lucam.

Origenes egregius hæreticorũ confutator.

CAPUT XXII.

Erroneum Berylli, Boſtrenſis epiſcopi de ſubſiſtẽtia et diuinitate Chriſti dogma.

Per Origenẽ is ad uerã Doctrinam reductus.

BEryllus, quem paulo antè Boſtrenſem in Arabia diximus fuiſſe epiſcopum, nouas quaſdam, & ab eccleſiaſtico Canone alienas protulit opiniones. Aſſeruit namq;, Dominũ noſtrum IESVM CHRISTVM B non prius propriam ſubſtantię ſubſiſtentiam habuiſſe, quàm ad nos ueuerit: neq; propriam obtinuiſſe diuinitatem, ſolam autẽ paternam ſubſiſtentiam & Deitatẽ in eo apud nos uerſante extitiſſe. De nouo hoc & maligno dogmate, multi cum homine Eccleſiarum antiſtites per diſputationes congreſsi, auertere ab eo tam impiam ſententiã ſunt conati. Verùm ille quam ſemel concepiſſet, pertinaciter retinuit opinionẽ. Poſteaq; autem à multis excitatus, ad eum clariſſimus peruenit Origenes, primùm ſermone cum eo collato, quæ'nã haberet, quæúe doceret dogmata, ab eo quæſiuit. Vt uerò rem omnẽ ſatis cognouit, firmis atq; irrefragabilibus argumentis eum non rectè ſentire conuicit: & uix tandem demonſtrationibus certis perſuaſum, ſenſim & humaniter cum eo agens, ad ſinceram ueritatis reduxit doctrinam, priſtinumq; ei ſanæ ſententiæ reſtituit habitum. Monumenta Synodi epiſcoporum propter Beryllum coactę, longo tempore ſunt aſſeruata, quæ ipſius atq; Origenis quæſtiones ſimul & ſolutiones ordine continent. Hæc de Berylli reſipiſcentia.

CAPUT XXIII.

Arabum hæreſis de animarũ mortalitate.

Eã quoq; Origenes redarguit.

QVa tẽpeſtate alij quoq; in Arabia extiterũt, qui adulterinis opinionib. eccleſiã turbarunt: animã hominis ipſam unà cum corpore in pręſentia mori atq; interire, & aliquando tandẽ in reſurrectione futura, unà cum corpore ſuo reuicturã eſſe, ac de cætero ad immortalitatẽ conſeruatum iri arbitrantes. Hęc quũ illi ſic per inaniloquentiã iactarent, cõuentus Epiſcoporũ ſunt acti: in quibus, quũ efficere nihil poſſent, Origenes eſt euocatus. Atq; ille nulla interpoſita mora affuit. Et uerbis hinc & inde factis, quæſtioneq; in mediũ propoſita, ita ibi uir ille diſſeruit, eaq; ex ſcripturis in cõſeſſu illo attulit argumẽta, ut aduerſarij deinde quod contrà proferrẽt, nõ haberent. Itaq; ſtatim ita ſunt cõuerſi, ut ſe ipſos erroris condẽnarent, pœnaſq; à ſe ipſi exigerent.

CAP.

CAPUT XXIIII.

A POſt has alia illis longè pernicioſior, Heleeſæ quodam authore, exorta eſt hæreſis: quæ prius eſt extincta, Origene aquis eam repentè ex ſcripturarum torrentibus hauſtis obruente, quàm in apertum maligni ſpiritus auris exuſcitata prodiret. Heleeſaitæ nãq; iſti undecunq; fabulis collectis, portentoſum ſibi quendam compoſuêre errorem. Et quidē de rerum omniū principio nobiſcum conſentiunt. unū ſiquidem & ipſi rerum omniū conditorē aſſerūt: non unū aūt CHRISTVM, ſed plures & diuerſos. Ac unū quidem ſurſum eſſe, aliū aūt deorſum: quem in multis antea inhabitaſſe, deinde uero etiā in Mariæ filio IESV incoluiſſe dicūt. IESVM uerò aliquando ex DEO eſſe, aliquando matrem habuiſſe uirginē referunt: nonnunq; autem ne hoc quidem aiunt. Spiritū porrò ipſum quoq; trãſcorporari, atq; in diuerſa ingredi corpora, & unoquoq; tēpore uariè exhiberi, ſentiunt. Vtūtur inuocationibus atq; incantamentis dæmonū, atq; itē baptiſmis ª in elementorū profeſsione. Aſtrologiã & Mathematicū errorem cōplectuntur, prognoſticos & arioloſ ſe nominantes. Diuū Apoſtolū, eiusq; ſcripta, inducūt prorſus & abolent. ᵃLibrū quendam, quē ipſi compoſuere, de cœlo delapſum eſſe prodigioſe iactitant. Quod ſi quis dignus inuentus ſit ut eū audiat, eum aliā quàm CHRISTVS dederit peccatorū cōſequi remiſsionē. Aduerſus hanc & ᵇ Alcibiades Apamęnus Syrus plurimū depugnauit, Origenes uerò ea conuincenda primas tulit. Eius hæreſis,

Heleeſaitarū hæreſis.

ἐπὶ στοιχείων ὁμολογίᾳ.

Mathematicus error, qui tanquam maleficus prohibitus eſt C. de male fic. & mathemat.

ª Fraudem hãc deinde imitatus eſt Mahometes.

ᵇ Eam hæreſim refellit Alcibiades Apamenus, & Origenes.

B ad populū pro concione uerba faciēs, in octuageſimo ſecūdo Pſalmo hiſce uerbis meminit. Aduenit quidã hoc tempore uir arrogãs & elatus, qui ſententiã flagitioſam prorſus & impiã, quę dicitur Heleeſaitarū, promulgat, nuper admodū in eccleſias inductã. Ea quàm pernicioſa profiteaț, exponendū uobis putaui, ne quos ad quædã fidei noſtræ dogmata abroganda, tranſuerſos abripiat. Vtitur uniuerſæ ſcripturæ ueteris & Euãgelicæ authoritatibus. Apoſtolū in ordinē redigit, atq; adeò prorſus abolet. Docet quoq;, ª liberum permiſſumq; eſſe, fidem abnegare: quòd qui fidem ſtabilē in animo conceptã habeat, ore quidē neceſſitate adductus abiuret, corde uerò minimè. Et librū circumferunt, quē è cœlo decidiſſe aiunt: audientē q; et credentē ei, noxarū remiſſionē, aliam ab ea quã CHRISTVS IESVS inſtituerit, accipere affirmant. Hæc hactenus. Innumera præterea alia memoria digna de Origene cōmemoranť, quę perinde atq; nō eſſent pręſentis operis, breuitatis etiã cauſa prętermittere eſt uiſū. Ac quę neceſſaria eſſe ut huic hiſtorię insererenť, putaui, rectè (opinor) & ordine collegi atq; cōtexui. Superest unū de Origene dicendū, inuidia eius qui malorū omniū eſt author, uirū tantū, qui ſimul et uerbis et factis eò magnitudinis, cōtinuis ſtudrjs ſuis, in certiore atq; abſolutiore philoſophia proceſsit, à recta quoq; uia per errorem eſſe digreſsum, peruerſiſq; inuolutum dogmatibus, præſentem ſimul & futuram contaminaſſe gloriam. Sed non in præſentia. Vbi enim, tum eorum qui imperio, tum eorum quoq; qui maximis quibuſq; eccleſijs præfuerunt, catalogum prius texuero: deinde inſana quoq; dogmata, & mortem eius impiam perſequar: & ſic finem quoq; Quinto huic libro, ut potero, faciã. Nune ergo de imperijs dicã.

ἀδιάφορον

Horrēdus Origenis, tanta doctrina & ſanctitate uiri, lapſus.

CAPUT XXV.

SEuero, qui decē & octo imperauit annis, Antoninus filius ſucceſſit. Huic, ſeptē annis & mēſib. ſex rerū potito, Macrinus. Macrino aūt, ante integrū annū in Imperio exactū, defuncto, Antoninus id alter, Heliogabalus cognominatus, obtinuit: quod is quatuor annis adminiſtratū, ad Alexãdrū Mãmeæ filiū trãſmiſit. quã fœminã religionis diuinęq; pietatis perq; ſtudioſam fuiſſe, antea diximus. Alexander aūt tredecim annos in imperio exegit, atq; in eius locū Maximinus Cęſar ſucceſſit. Quē Alexãdri odio, q; in eius domo plurimi fuerint fideles, eccleſiarū antiſtites ſolos cedere iuſſiſſe ſcripſimus.

Imperatorum Rom. ſucceſſiones.

Perſequutio ſub Maximino.

Maximinus cũ filio apud Aquileiam occisus. Mox quoq; Maximus Pupienus, & Balbinus impp. lecti, militari tumultu iugulati. & Gordianus iunior solus imperauit.

psimus. Post Maximinum, qui tribus annis imperium gessit, Gordianus imperator factus: cui non totis sex annis repub. ab eo administrata, Philippus unà cũ Philippo filio est surrogatus. Hunc primum aiunt ex Imperatoribus ad CHRISTI fidem accessisse: eumq; ultimo Paschatis peruigilio, de reliquijs orationum in ecclesia participare uoluisse. non prius tamen in conuentum fidelium accedere, intercessione & impedimẽto eius qui tum Ecclesiæ præfuit episcopi, permissum esse[a], quàm confiteretur, & pœnitentium numero, qui ordine & loco suo segregari, disciplina certa explorabantur, aggregaretur: quòd non aliter licere ille diceret, nisi hoc fecisset, propter multas eius noxas, cũ ecclesiæ multitudine, conuentus eius festi participem fieri. Eum uerò, rebus ipsis timorem diuini numinis religionemq; debitam ritè atq; sincerè declarantem,[b] obsequutum illi esse ferunt. Philippi, qui * septem imperauit annis, Decius CHRISTI persequutor, successor fuit. Atq; is biennio in imperij culmine transacto, Gallo rerum summam, annum unum & menses octo obtinendam reliquit. A

Philippus primus ex Imperatorib. Rom. Christianus.

[a] Episcopalis libertatis exemplum, Fabianus Ro. Antistes.

[b] Exemplũ Principis, Ecclesiasticæ disciplinæ sese submittentis, Philippus imperator.

* Eutropius quinq; annos habet.

CAPUT XXVI.

Pontifices Romani.

QVi uerò sub his Imperatoribus ecclesijs præfuerunt, ij sunt. Romę Alexandro imperante, Vrbano, qui octo annis ecclesiæ ministerium ibi gessit, Pontianus successit. Hic annis sex sub Gordiano episcopatu ritè functus, Anterotem successorem habuit. Quo post mensem unũ in episcopali munere mortuo, diuinitus sacra administratio ad Fabianum est delata. quem dicunt post Anterotis mortẽ ex agro Romam uenisse, atq; ibi cũ alijs uersatũ esse. Quum uerò Romæ episcopi & fratres omnes in ecclesia ad episcopum creandum conuenissent, atq; suffragia deligentium, de multis præclaris & illustribus uiris, quibus eam dignitatem collatum iri hominũ opinio erat, uariarent, affuit etiã Fabianus: & quãuis de eo nulli episcoporũ in mentẽ ueniret, derepentè tamen alicunde aduolãs colũba, ac capiti eius insidens, eum designauit, & spiritũ in eo acquiescere significauit, in colũbæ specie apparere solitũ: quemadmodum olim certũ SERVATORI perhibuit testimoniũ, uocem cœlestem sub per ipsum VERBVM pertrahens. Quare tam admiranda uniuersus populus delectatus, eadem alacritate, atq; codẽ simul ore omnes dignũ eum esse & idoneũ acclamauerunt, & continuò in episcopali throno collocarunt. Atq; is in persequutione sub Decio spiritualẽ uerticẽ martyrij corona exornatus, episcopatũ ad Cornelium successorem transmisit. Alexandriæ aũt, Alexandro Mammææ filio imperante, post Iulianum Demetrius, qui quadraginta tribus annis sacrarũ Ecclesiarum regendarum munus obierat, Heraclam philosophum, primariũq; Origenis discipulum successorem habuit. Sed & huic, quum post annum tredecimum episcopatus sui decessisset, magnus Dionysius successit, Gordiano tum imperante. Rursum Antiochiæ sub Alexandri imperio in episcopali functione, Asclepiade suffectus est Philetus, cuius deinde Zebenus successor fuit. Ceterùm eo quoq; sub Gordiano defuncto, Babylas sacer martyr Ecclesiæ gubernacula ibi suscepit: qui sub Decio post confessionem fortiter obitam, in uinculis decessit, Ecclesiamq; * Fabio regendã reliquit. Porrò Hierosolymis post decantatum illum Narcissum, seu potius cum Narcisso (Dio, Germanione, & Gordio interuenientibus) pastorali munere in ecclesia functus est Alexander: de quo in superioribus multa fecimus uerba. Is Origenem per impositionem manuum in presbyterorũ ordinem legit. Et quum antea in prioribus persequutionibus confessionem pro CHRISTO cum laude fortiter pertulisset, post episcopalem dignitatem, qua Hierosolymis est functus, multa iam & propè decrepita senectute uenerãdus, rursus Cęsareę, Decio plurimũ aduersus fideles sæuiẽte, ad iudiciũ subsellia pro CHRISTO tractus, egregiè martyriũ obijt, atq; in carcere decessit. Quo B

Canonica episcopi Rom. electio.

Fabianus columbæ auspicio Antistes creatur.

Eusebius libro 6. cap. 29.

Fabianus martyr annis 12. cathedrã Ro. tenuit, Cornelius annis 3.

Episcopi Alexandrini.

Antiocheni.

Babylas martyr Antiochenus.

* Alij hunc Fabianũ uocant.

Hierosolymitani.

Alexãder martyr.

A Quo tempore & Babylas apud Nicomediā pro CHRISTO fortiter decertauit. Alius hic Babylas est ab eo, qui Antiochiæ sub Numeriano pulchrā professus est professionem. Hierosolymis post Alexandrum episcopus fuit Mazabenes, cui postea Hymenæus grandæuus admodum succeſsit. Hæc de eorum temporum profanæ simul & sacræ ditionis succeſsionibus. Nunc denuò ad historiam nostram reuertendum.

Babylas martyr Nicomediensis.

CAPUT XXVII.

Decius ad Imperialē euectus dignitatem, propter Philippi odium, qui Christianismū fuerat complexus, grauissimā contra Christianos persequutionē excitauit. In qua multi quidem sacrū pro CHRISTO obiere certamen: in primis tamen ecclesiarū præsides, & quicunq; alios apud nos eloquentia & sapientia antecellerent, infanda crudeliaq; tormenta tolerantes uitā reliquerunt. Sicuti Romę Fabianus, in Palæstina Hierosolymis Alexander, Antiochiæ aūt Babylas (cuius in episcopatu Fabius successor fuit) bonū certamen decertantes, episcopalem stolam sanguine multo imbuerunt. Accessit ad hos Carthagine in sapientia clarus Cyprianus, qui olim magicis libris incubuerat. Quum uerò animū per amorem ad Iustinā, eximia formę pulchritudine pręstantem puellā adiecisset, cupidinemq; suam dæmoni cuidā carnali & libidinoso & ad amores illicitos conciliandos industrio credidisset, neq; tamen optatis amoribus perfrui posset, quòd puella uirginitatē suam antè DEO consecrasset, et tum (ita ut par erat) ieiunijs, precationib. atq; alijs fidei armis castitatē tueretur: errorē suum agnouit & propalauit, fraudemq; & seductionē diutinā, libris magicis in ignem cōiectis, Vulcano dicauit: & per eam uirginē CHRISTO pulcherrimè desponsatus, sacraq; Christianorū complexus, mox in presbyterorū ordinem templi custos cooptatus, ac tandem toti Aphricæ sacrorū Antistes præfe-
B ctus est. In qua functione sermonibus scriptisq; suis cohortatorijs permultos ad certamē pro CHRISTO fortiter perferendū confirmauit: atq; ad postremū ipse quoq; unà cum admiranda illa Iustina, in Deciana persequutione, multis prius exploratus cruciatibus, dignitatē episcopalem capitali supplicio cohonestauit. Quo tempore etiam Christophorus martyr, & Ephesij pueri, & alij propè innumerabiles, certaminibus pro CHRISTO peractis, cū magna laude innotuere.

Sub Philippo, Millesimus Ro. urbis annus, ingenti ludorum apparatu celebratus est.
Persequutio Deciana.
Cyprianus martyr.
Exemplū uirginitatis & castitatis conseruandæ.
Fidei arma.
Christophorus martyr.
Ephesij pueri.

CAPUT XXVIII.

Eiusdem persequutionis tempestate, quum Alexādriæ quoq; in Christianos maximè sęuiretur, martyrium ibi quoq; obibat ecclesię Antistes Dionysius, quem post Heraclā ad munus Episcopale prouectū esse diximus. Verùm illum, diuino nutu & prouidētia, multorū utilitatis & ædificationis gratia, cœptis conatibusq; persequutorū superiorem ostendit DEVS. Primùm namq; qui ad eum inquirendum missi fuerant, cæcitate afflicti, quamuis domi is esset, aduentumq; eorum expectaret, studio tamen & conatu suo potiti nō sunt. Deinde aūt, quum sua sponte se illis, rebus omnibus domi suæ per eos direptis, ut se abducerent obtulisset, & quidam id factum fratribus * in nuptijs noctu peruigilantibus renunciasset, illico confertim uno impetu omnes consurgentes, celeri cursu eum iubilo & uociferatione continua, ad locum eum contenderūt. Atq; ibi custodibus in fugā uersis, Dionysiū crassiore linea ueste indutū, & in lecto non strato repositū, exurgere, & se quamprimū sequi coegerūt. At ille ad pedes eorū prouolutus, obsecrat, ut uel abirent, seq; ibi relinquerent: uel caput eius milites, qui eum captum abduxissent, auferre paterentur. Quem illi quāuis multa orantē atq; obtestantē, ne audire quidē sustinuerunt: sed manibus pedibusq; protractū, & clitellarū instar asino nudo impositū, in episcopalē domunculā reduxerunt. Ac de Dionysio quidē hęc sic sunt acta.

Dionysiū Alexandrinum à martyrio conseruauit Deus.
γάμω διανυκτερεύειν
Exemplum insignis amoris in pastorem suū.

postea

postea aũt impij milites in domos, qui rem eam denunciauerant, Christianorũ propalàm audacissimè magno impetu irruentes, † res eorũ preciosas atq; sepositas diripuerũt: eis uerò quæ uiliores essent, nec facile comprendi aut ferri possent, fractis, abierunt. Quæ sanè militum licentia & impunitas, faciem urbis ab hostibus captæ præbuit. Vbiq; luctus erat, ubiq; direptiones, militibus de spoliorum & rapinarum immanitate inter se concertãtibus. Non iter, non uia, non angiportus exitum & fugam admittebat: diu noctúq; clades ea durabat. Præcones per urbem totam ibant, & magnis clamoribus uociferabantur: ut si quis CHRISTVM infaustissimis impurissimisq; quibusq; uerbis non proscinderet, is passim raptaretur: atq; ita fœdissimè raptatus, tandem igni combureretur. A

† κειμήλια.

Tumultus Alexãdrinus aduersus Christianos immanissimus.

CAPUT XXIX.

Miseranda facies Alexandriæ Christianorum quorũdam martyrij metu Christũ abiurantium.

Itaq; permultos tũ uidere erat pallidos, timoréq; perculsos, & prorsus cõsternatos, neq; sui cõpotes, ad impura sacra et impia sacrificia accedere, nõ illos tanq; sacrificaturos, sed ueluti idolis ipsis sacrificãdos: adeò ut impij illi homines, sannis & ludibrijs, eos qui ita animos despondissent, prosequerentur. Quidam promptius citiúsq; quàm iuberentur, ad aras accurrebãt, & magnis animis, se ignorare, quid nã Christianus esset, asseuerabant. Atq; ij quidẽ raptores sequebãtur, alij fugiebãt, alij capiebãtur. nonnulli etiã usque ad carcerẽ et uincula progressi, prius fidẽ abiurarũt, quàm ad tribunalia protraherẽtur: nõnulli aũt aliquantũ cruciatib. & tormẽtis toleratis, supplicijs, quę subsequutura erãt, renunciabãt. Qui uerò firmi stabilesq; erãt, totumq; CHRISTVM in pectorib. suis gerebãt, ab eo cõfirmati, & condignũ inexpugnabilis fidei et cõstantię suę robur cõsequuti, pręclaros atq; illustres se regni eius exhibuerũt testes martyres. Sed enim in pręsentia omnes eos qui tũ pro CHRISTO martyrio uitã finierũt, recẽsere, ac tẽpus, locũ, & modũ tam insigniũ certaminũ exponere, tam id fieri nõ potest, quàm arenã maris numerare nõ est. Itaq; perpaucas tantũ, memorię gratia, quas à maiorib. nobis traditas accępimus, martyrũ luctas hoc loco rectè exequemur: quę fortasse non eam fidem et opinionem in ecclesia, quam traditio tulit, sunt consequuturę. Et faciemus id breuiter, & compendiosè. Quę autem memoriam nostram subterfugẽre, eas secreto diuinæ scientiæ & opinionis relinquemus. Et sic agonibus huiuscemodi paucis commemoratis, ad ea quæ supersunt progrediemur. B

Egregia martyrum constantia.

CAPUT XXX.

Metre. Alij hunc martyrem Metranum nominãt.

Sed primus omniũ admirãdus ille senex deprædicetur Metras, quem beluæ illæ crudelissimè raptum, ea dicere cogebant, quæ ad summam iniuriam, contumeliam, & blasphemiam in CHRISTVM nihil facerẽt reliqui. Vt autem ille minus eis est obsequutus, totum corpus eius sæuissimè fustibus diuerberarunt, faciem arundine acuta conscinderunt, oculos cõfoderunt, interiora quoq; & latentia corporis loca laniarunt: atq; ad ultimum, immanitati suæ quasi renunciantes, ingenti ui lapidum eum obruerunt. Quintam uerò, fœminam quandam, ad simulacrũ adductam, adorare illud iusserunt. Quod quia illa facere detrectabat, alligatis atq; suspẽsis ex pedibus eius funibus, per mediam eam distraxere Alexandriam. Deinde durioribus atq; acclibus locis raptatam, tandem in eundem, quo paulo antè Metram, locum perductã, itidem ut illum lapidum corona oppresserunt. Post hanc admiranda adducitur Apollonia, uirgo senectute iam uenerabilis, esca bestijs asseruata: quæ quum lapidum ictibus simul & maxillas & dentes omnes amisisset, quòd ad aram sacrificare prorsus nollet, in pyram, quæ idolis parata fuerat maxima, accensam ingenti alacritate prosiluit: longe præstantissimum esse ducens, ut sic ipsa DEO uictima

Quinta.

Apollonia.

A ma offerretur. His accessit Serapion, patria Ephesius: cuius quum membra omnia magna flagrorũ ui concidissent, articulos & corporis locis sedibúsque suis dimouissent, postea præcipitem eum ex superiore loco deiectum enecarunt. Tũ quoque Iulianus, ita pedibus æger, ut neque ambulare neque mouere se posset, à duo bus adducitur, qui eum sublimem sustinebant. Quorum alter statim ad tantam malorum immanitatem animum despondit, fidem abiurauit, & liber dimissus est: alter autem, cui Ischyrionis nomẽ, * Euni autem cognomen fuit, reipsa sa tis eas appellationes comprobãs, & persequutoribus fortiter repugnans: quippe * sexcéties potius mori, quàm quicquam de bona professione remittere paratus: ipseque Iulianus, qui in eadẽ causa erat: camelis sublimes impositi, atque ita per mediam urbem uecti, flagris cæsi sunt, donec à plebe feroeius insultante in ignem coniecti conflagrarũt. Sed & Besas ibi hoplomachus, seu armatus miles, & * uictor ope CHRISTI egregius, quòd se in ueræ pietatis professione optimatẽ spe ctatum præbuerit, capitis resectionẽ sustinuit. Macarius quoque, † uerũ hoc obtinens nomẽ, in Libya ortus, quum plurimis esset ad negationẽ allectus modis, ipse aũt immotus permaneret, uiuus est cõbustus. Præterea Epimachus & Alexander, posteaquam carcerẽ, uincula, & super alia nouaculas ferro acuminatas pertulissent, postremò in calcem ardentem proiecti, grauissimè sunt exusti.

Serapionis. Iuliani podagrici. * εὔνου Ischyrionis Eunii. * μυριάκις Besæ. * καλλίνικος Macarij. † φερώνυμος Epimachi. Alexandri.

CAPVT XXXI.

Mulieres quoque à tam pulchro certamine non aberant, quæ uirilem habentes animum, sanè quàm fortiter depugnarunt. Quarũ prima fuit Ammonaria. abducta enim est, promissionẽ suam constanter conseruãs: qua se nihil facturã receperat, quod iudex uarijs tormentorũ generib. cum ea contendens, eamque expugnare studens, iussisset. Post hanc & admirãda B illa Mercuria: nec non multorũ liberorum mater, & quod maius est, DEI amans Dionysia, quum quidem quæsitorẽ ipsum iam puderet, quòd in immensis carnificinis suis, à mulierum constãtia uinceretur, ferro sunt necatæ. Deinde Heron, & Aster, & Isidorus, & Dioscorus, qui nondũ decimum quintũ expleuerat annum, Aegyptij omnes, producti: & cęteri quidem igni sunt combusti, adolescentulũ autem iudex dimisit, absurda quadam de eo cõcepta opinione, quòd illum nondum satis firmum, necdum uirum, ad fallendum & seducendum idoneum esse putaret: moramque & tempus in eo cõpleturum diceret, quòd ætati deesset. Hos consequutus est Nemesion, Aegyptius & ipse, atque inter prædones educatus, quo nomine in iudicium fuerat pertractus. postquam autem, causa dicta crimẽ id à se est amolitus, deinceps ut Christianus in uinculis est detentus. Quæsitor porro iniquissimus, magis etiam in hunc quàm in illos sæuiens, martyrem inter prędones medium igni exussit. Turma deinde succedit militum: Amon uidelicet, Zeno, Ptolemæus, Ingenuus, & quidã affecta ætate Theophilus, pro tribunali apparentes: qui agonẽ decertantium martyrum spectantes, si quem uiderẽt ad abnegationẽ propensum, indignationẽ præ se ferentes, ringebãtur, & aliquãdo quidem illis innuebãt: quandoque uerò manus suas extendentes, corpora illorum ad decentem habitum pulchrè componebant. Quod quum ita facere in flagranti facto deprehensi essent, ilicet ad quęsitoris tribunal sunt abrepti: ubi tanta fiducia Christianismum sunt professi, ut Præfectus ipse & assessores eius uehementer conturbarẽtur, & incredibili timore corriperentur: quum illi contrà fortitudine animi magis implerẽtur, maioreque quàm quæ uerbis explicari possit, exultarẽt lætitia, & tã magnifico triũpho, uictoriæ susciperẽt coronas. Nec minus interea in pagis & uillis plurimi ab infidelibus sunt malè accepti. In quibus & Ischyrion ille fuit, cui à claro quodam eius loci uiro, uillæ procuratio mandata fuerat. Eum dominus sacrificare ad aram deorum iussit. Et quum id ille recu-

Ammonariæ. Mercuriæ. Dionysiæ. Heronis. Asteris. Isidori. Dioscori pueri. Nemesionis. Amonis Zenonis, Ptolemæi, Ingenui, Theophili, militum. Ischyrionis, quem herus suus necauit.

Eusebius, Dioscorũ à tyranno primũ uerbis ad Christum abiurandũ illectum, deinde uerberibus coercitum, illis minimè cessisse, lib. 6. ca. 41. scribit.

ſaret, cõtumelijs primùm, deinde etiam conuicijs in eum eſt inuectus. Sed enim A quum adhuc in ſententia Iſchyrion perſiſteret, ſcipione maximo comprehenſo, per interiora eum ille uiſcera trãſfoſſum occidit. Sed quid opus eſt turbam eorum recenſere, qui in ſolis locis & montibus oberrãtes, partim fame, partim ſiti, quidam acriore frigore aut morbo, nonnulli etiam à prędonibus oppreſſi, aut à beſtijs diſcerpti interiere? Quorum omnium, qui ex eis ſuperſtites fuere, idonei extitere teſtes. De ijs, ex pluribus unum ſaltem exemplum referre neceſſarium eſſe duxi. Chæremon erat, eius quæ Nilopolis dicitur, epiſcopus, uir multa ſenectute admodum uenerandus. is unà cum coniuge ſua, quum in montem, qui Arabicus dicitur, profugiſſet, nunc inde eſt reuerſus, neq cuiq eorũ poſtea apparuit: ſed neq quo'nam corpora eorum peruenerint, cuiquam eſt deinceps cognitũ. Quin multi quoq alij in Arabico eo monte, ab eis qui illum incolunt barbaris capti, uel pecunia ab eis ſunt redempti, uel propter ęris inopiam miſerè ibi perierunt. Atq hæc quidem Alexandriæ & in Aegypto acciderunt aduerſa. Cæterũ non minores luctæ & certamina in Palæſtina fuere. Sic paſſim plurimi martyres cohortatorijs Origenis orationibus, uiriliter agones pertulerunt.

Fuga & diſperſio Chriſtianorũ in ſolitudine.

Chæremon epiſcopus Nilopolitanus.

Epiſcopus coniux.

CAPUT XXXII.

Et ille quidem permultos fecit martyres. ſed quum omnibus ſuis corporis hoſtiliter Satanas bellum ei moueret, omnic ui & conatu aduerſus eum duceret, & acrius ei tum quàm aliorũ alicui, infeſtiusq imminerct, perfecta & abſoluta uirtute eſt deſtitutus: nimirũ qui uirtutum omnium parente ſummiſſione & humilitate, & quę per illam prouenit immobili & recta animi cõſtitutione atq * indolentia excidiſſet. Aiunt enim, Deciana perſequutione & ipſum comprehenſum eſſe, & uinculis conſtrictum. Primùm itaq tormentis grauibus corpore toto afflictus, mox deinde in acerbiſſi- B mum demiſſus eſt carcerem. Ibi ingentis ponderis ferramentum eum diſtringebat, & inſuper ſupplicium ignis ei intendebatur: aliaq mala partim iam tum inferebantur, partim paulo poſt imminebant, ac diebus pluribus * quatuor uinculorũ cataſta pedes eius diſtinebantur. Quæ omnia generoſo & forti animo pertulit. Et ille quidem mortem obire paratus erat. Quæſitori aũt contentioſa quadã crudelitate, aliter uiſum eſt hominẽ à ſententia deſiderioq ſuo abducere. Ac gladio quidem in ipſum animaduertere noluit, alijs uerò ærumnis paulatim uita eum priuare conſtituit. Ad poſtremùm, quum ſe tormentis uictum ab illo intelligeret, ad diabolicũ prorſus conſilium animũ adiecit. Quòd enim philoſophicum planè animũ caſtitatemq uiri noſſet, ea parte oppugnare eum decreuit. Itaq è uinculis quidẽ eum dimiſit, ſed ad aram, apud quam obſcœnum impudicumq Aethiopem collocarat, ſacrificare, & thura adolere iuſsit: quod niſi, ut faceret, animũ induceret, fore minatus eſt, ut * re deteſtanda diriſq omnibus execranda, corpus eius ab impudico illo contaminaretur. Et ille quidem hæc ei intentauit. Origenes uerò optione atque electione rei deterioris, abiurare fidem maluit, animo præter utilitatem omnem conſpurcato, quàm ſordes aliquas corpore excipere. Atque inde à diuina ſententia & gratia delapſus, alienas opiniones, Satana inſtigante, induxit: per quas multis à ſaniore ſententia ſeductis, longo pòſt tempore ab Eccleſia CHRISTI per excõmunicationem eſt proſcriptus: Quales autem (Euſebius inquit) poſtea reliquerit uoces, easq plures, ad " eos qui auxilio & utilitate indigerent receptionis in gratiã, quàm plurimę eius " teſtantur epiſtolæ, ueritatem ipſam certò ſatis complectentes. Ego uerò non " grauatè faciam, & uerba eius apponã, per quæ manifeſte arguitur, eum finib. & conſtitutionib. Apoſtolicis nõ perſtitiſſe. Atq ut alias eius abſurdas opiniones & blaſphemias omittam, harum tantũ uerbis ipſius meminero. Sic enim ſcribit

Origenes martyrum nõ per iulit.

Virtutum omnium parens Humilitas, ταπεινοφροσύνη.

ἀναλγίαν

ὑπὸ τέσσαρας ξύλου διαστάσεις τοὺς πόδας ἐκτεινόμενος.

Euſeb. li. 6. ca. 39.

Quæſitor Origeni ſtuprum per impurũ et impudicũ Aethiopem comminatus eſt.

Eadem de Origene Suid.

μιαρᾶς ὁμιλίας

Origenes fidẽ abiurat.

Errores abominandos inducit.

Excommunicatur.

CAP.

CAPUT XXXIII.

A Mentes, inquit, à principio erant, absq; omni numero & nomine, ex unitate principium ducentibus, & rationalibus existentibus omnibus, substantia efficacia & uirtute eadem. Vt autem eas satietas cœpit diuinæ charitatis & contemplationis iuxta proportionẽ cuiusq; propensionis in deterius, uel tenuiora uel crassiora sumpsere corpora & nomina. Vnde cœlestes etiam & ministrantes subsistere uirtutes: ipse quoq; Sol & Luna & stellæ omnes ab unitate illa rationaliũ, ex propensione in deterius, sunt factæ. Ea uero rationalia, quæ magis à diuina charitate refrixerant, animæ sunt appellatæ, & in crassiora corpora nostra coniectę. Quæ uerò ad summã maliciæ & uitiositatis fuerant progressa, frigidis & caliginosis inclusa corporibus, dæmones & facti & nominati sunt. Ad hæc illa quoq; nugatur: Quòd ex angelica quidem constitutione, animata facta est constitutio: ex animata autem, dæmoniaca & humana. Vnam porro mentem ex uniuersa rationalium unitate, incõcussam & immotam à charitate & contemplatione diuina permanere, quæ mens & CHRISTVS & rex & homo sit facta. Item, quòd perfectus futurus sit corporũ interitus: quum ipse Dominus, primùm proprium deposuerit corpus, & reliqui item omnes. Præterea, quòd uniuersi reuersuri ad eandem illam unitatem, mentes'q; futuri sint, quales antea in præexistentia fuerint: ipso uidelicet diabolo quoq; & reliquis dęmonibus, atq; etiã nefarijs & impijs hominib. ad eandem unitatẽ restituendis, cum diuinis pijsq; uiris, & cum cœlestibus uirtutibus eandem unionẽ ad DEVM habituris, quam & CHRISTVS habet, quemadmodũ & antea eam habentes extiterint: ut CHRISTVS nihil prorsus sit habiturus præ rationalibus præcipuũ, neq; substantia neq; intelligentia neq; uirtute. Hæc ille.

Absurdæ et impiæ Origenis opiniones.

παντελὴς ἀναίρεσις

B Decius autem post duos imperij sui annos, aduersus Scythas, qui Istrum transierant, & ditionem Romanam uastabant, progressus, supra triginta millia ex eis primùm uictor concidit. Secunda autẽ pugna cum illis congressus, uictus unà cum filio ab eis est interfectus. Sic imperium ad Gallum et Volusianum peruenit. Gallus porrò, quòd non animaduerteret qua de causa Decius in tantam cladem inciderit, ad eundem impegit lapidem. Quum enim imperium pulchrè staret, & res omnes ei ex sentẽtia succederẽt, uiros sanctos, qui preces ad DEVM pro pacata tranquillitate & ualetudine eius secunda fundebãt, afflixit. Quapropter in eis uiris simul etiã uota, & quę pro eo fiebant orationes est persequutus. Sic duo isti statim, anno uno & mensibus quatuor imperio administrato, decesserunt. Quibus succedens Aemylianus, quatuor imperauit menses, & rerũ summam ad Valerianũ & Gallienũ moriens transmisit. Gallo sedenim post Deciũ imperãte, Origenes undeseptuaginta annis peractis, miserabiliter infelix obijt. In quo & nos conuenit finem suum libro huic imponere: cui quidem bonum initium Origenes præbuit, quamuis finis eius principio non responderit.

Decius bello aduersus Gotthos in Thraciæ palude submersus, & filius eius occisus est. Eutrop.

Virum Galli Christianos quoq; afflixit.

Christiani pro principibus et repub. orant.

Successiones Ro. Imperatorum.

Origenis mors.

u 2 Habet

Origeni industria & curiositas causa ut fœdè laberetur, et multis præterea offendiculũ exitijq; occasio fuit. Quũ enim nihil non in sacris literis exponere uellet, seipsum in errorẽ coniecit. Vnde multa nefanda & exitiosa protulit uerba. Ex quibus Arius, sectatoresq; eius inæqualem patri filium esse asserentes, & reliqui impij hæretici dogmatum suorũ materiã sumpserunt. Profiteri enim est ausus, Vnigenitum filiũ cernere patrem non posse, neq; spiritum sanctum ipsum filiũ: sicuti atq; angelos spiritum, neq; homines angelos. Et filium non esse ex substantia patris, sed creaturam: eumq; gratia tantum filium dici. Et animas hominum præexistere. Atq; alia item absurda, blasphema, et impia. Non ille Salomonem audijt dicentem: Fili, caue multos componas libros, & ore tuo properes. Cor tuum non sit uelox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus nanq; in cœlo sursum, & tu in terra deorsum. Proinde uerba tua pauca sint. Multa enim uerba multiplicant uanitatem. Noli esse iustus multum, nec plus sapias quàm necesse est. Iustus enim disperit in iustificatione sua. Ab Ecclesia porrò proscriptus, contumeliam eam non ferens, Alexandria relicta in Iudæam est profectus. Et Hierosolyma quum uenisset, ab ordine sacerdotali, ut uerba in Ecclesia faceret (erat enim presbyter) rogatus primùm, deinde etiam coactus, surrexit, & uerba illa tantum recitauit: Peccatori uerò dixit Deus, Quid tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum in ore tuo? Libroq; complicato, cum lachrymis & eiulatu multo consedit, omnibus unà cum eo plorantibus. Sepultus est autem Tyri. Suid.

Anni libri istius. Habet autē hic tomus annos sexaginta & duos, cuius exordium à primo Seueriano incœpit, finis autem in Valeriani & Gallieni imperiū incidit: anno à mūdo condito quater millesimo septingentesimo sexagesimo tertio, à natiuitate uerò CHRISTI ducentesimo quinquagesimo octauo. A

SEXTI TOMI CAPITA.

ECCLE-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus VI.

CAPUT I.

A Quintus liber res Origenis, & alias prætereà quæ ætate eius accidere, complexus, unà cum morte eius, finem quoque suum accepit. Sextus aũt, qui nobis est in manibus, argumentum habebit, magnũ Alexandriæ episcopum Dionysium: scriptis eius, quę post se reliquit, per proprias eius uoces, materiæ satis suppeditantibus. Exponemus quoque in eo, quę post Seueri, Maximini, & Decij persequutiones, in Ecclesia sint acta. Vnde etiam Nouatus progressus, seipsum nouæ hæresis * Catharorũ, siue purorũ ducẽ promulgarit. Prętereà quomodo is reiectus sit: & illi qui in persequutione lapsi fuerãt, in ecclesiã recepti. Itẽ de eo diuino lauacro, quod nonnulli post persequutionẽ inducebãt: & de alijs hæresibus. Itẽ de tyrannorũ Aegypti & Palæstinæ actis. Mentionẽ quoque faciemus quorundã prodigiorũ: item Dionysij epistolarũ: adhæc, Nepotis, Pauli Samosateni, & peruersę Manichęorũ opinionis. Postremò diuinos recẽsebimus uiros, qui ea tẽpestate usque ad Diocletianũ & Maximianũ, qui quidẽ acerbissimè ecclesias oppugnarunt, enituere. Initium autem inde sumendum.

Dicendorum propositio.

καθαρῶν

CAPUT II.

B In persequutionibus, quas recensuimus, multi Christianorum fortiter per martyria cum hostibus congressi, debitum uictoriæ præmiũ reportarunt. Plurimi etiam propter animorum imbecillitatem, obuiam quidem illi periculis sunt progressi: sed quum ea perferre non possent, simul & idolis sacrificarunt, & ueræ pietatis cultum abiurarunt. Ii uerò, persequutionis motu & ærumna conquiescente, quum in animis secum ipsi suis quo'nam miserię & calamitatis peruenissent, perpenderent, grauiter afflictis uehemens incessit dolor & pœnitentia. Itaque ad ecclesiarum eius temporis Antistites se contulerunt, pœnitere se atque resipiscere, paratosque esse, quidquid illis imperatum esset, facere, profitentes. Porrò diuini illi uiri, humanitatem & clementiam DEI imitati, non grauatè eos susceperunt, & complexi sunt: & quùm legitima atque competenti pœnitentia inuitatos in Ecclesiam produxerunt, tum temporè quoque suo stationem & locũ eis inter fideles, interueniente solũmodo oratione, unà cum manuum impositione, dederunt: id quod ita ex consuetudine longa in Ecclesia obseruabatur. Quam consuetudinem primus Cyprianus Carthaginensis pastor mutandam esse censuit, non aliter & lapsos, quàm per lauacrum expiandos, & quoscunque ex qualicunque hæresi resipiscentes, admittendos esse arbitratus. Atque ecclesiarum quidem Episcopi ita se gerebant, & quotidie propalàm perlibenter quoscunque reuertentes suscipiebant.

Christiani, qui fidem in persequutionib. abiurauerant, ad pœnitentiã cõfugiunt.

Pœnitentes in Ecclesiam recepti.

Pœnitẽtiæ formula.

Cyprianus lapsos & ab hæresi reuersos denuò esse baptisandos censuit.

CAPUT III.

De Nouato, & eius hæresi.

Omæ autē eis temporibus presbyter erat, Nouatus nomine. Is fastu A & iactantia inani sublatus, omnem (ut in prouerbio est) mouerat lapidem, ut Romanæ ecclesiæ gubernationē consequeretur. Vbi aūt omnia expertus, nihil egit (erat enim tumore, ambitione, & gloriæ cupiditate immensa correptus) in desperationem incidit: & tandem aliud quod faceret non habens, ab Ecclesia seipsum segregans, proprios cœtus cogere, & nouā quandam hæresim per defectionem instituere cœpit: secessionis suæ obtentum illū prætexens, quòd episcopi eos qui Deciana persequutione dijs sacrificassent, per condignam pœnitentiam in gratiam recepissent. Breui sanè tempore permultis seductis, suum sibi constituit conuenticulum: & eorum qui propter sordes † Cathari, siue puri nominantur, ducem se fecit.

Per antiphrasin uidelicet.

Quū autem eum Episcopali dignitate, quam tantopere dudū adamauerat, potiri oporteret, per duos quosdam sectæ suæ homines, qui salutem suam prorsus iam desperarāt, tres ad se Romam obscuri nominis ex Italia episcopos, eosq; simpliciter atq; adeò rusticis moribus, ad simulandum & dissimulandum scilicet minimè idoneos, pertrahit: illo splendido prætextu usus, ut ipsi partibus suis interpositis, mediatores inter se & episcopos, ueteres simultates & inimicitias cōponerent. Illi porrò, propter animorum simplicitatem nihil tale ueriti, ad eum uenere. Ibi eis in conclaui conclusis, quidam ex eius sodalitate, per animorū crapulæ & ebrietatis grauedinē, uim afferunt, & * imaginaria manuum impositione episcopalem dignitatem homini conferre cogunt. Quod sanè illi, uel inuiti, ui atq; necessitate adducti, fecere.

Nouatus fraudulenter episcopus creatus.

ἀκονιᾷ ἐπιθέσει

Et Nouatus honorem eum, quem tam sceleratè, ut uidebatur, consequutus fuerat, usurpabat, eundemq; contra obtrectatores defendere parabat: homo, in quo Satanas domicilium habens, * CHRISTI nomen & fidem ad prætextum salutem uteretur. Quum enim ab exorcistis de fide institueretur, morbo est correptus graui: quumq; iam in expectatione mortis esset, aquam petijt, qua in ipso lecto, ita ut decūbebat, perfusus, baptizatus scilicet est: si quidem tinctionem huiusmodi baptismum uocare licet.

Nouatus dæmoniacus.

τὸ εἰς χριστὸν πεπιστευκέναι προφάσει ἦν.

Tales olim Clinici dicti.

Nouatus æger in lecto baptizatus.

Sed enim ille postea reliquis Ecclesiæ symbolis atq; ceremonijs, quibus ad eum modū tincti iuxta ecclesiæ sanctiones uti solent, minimè dignus est habitus: † neq; quum cōualuisset, signaculum ab episcopo deinde recepit. Porrò quum mystica huiusmodi symbola non sit sortitus, quomodo spiritum sanctū est assequutus? Sed & persequutionis temporibus, per timiditatem presbyteri honorem abiurauit. Postq; enim à diaconis rogatus est, ut periclitantibus fratribus, in tormentorum discrimine maximè auxilio indigentibus, ita ut sacerdotem deceret, præstò adesset: tantum abest ut illis sit obsequutus, ut cum indignatione magna se subduxerit, & de cętero presbyter esse noluerit, aliud scilicet philosophiæ genus sequutus.

Symbola & ceremoniæ baptismi. Euseb. li. 6. ca. 43.

τούτου δὲ τυχὼν μηδὲ [illegible] τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν: Nic. τούτων δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν: Eusebius.

Οὔτε τῶν λοιπῶν ἔτυχεν, [illegible]

Confirmationem hoc nunc uocamus.

Aliam quoq; absurdam admodum rem in se admisit. Quum enim * oblationes offerret, qui mos sacerdotibus est, & iam ad distributionem panis peruenisset, data cuilibet parte sua, pro eo quòd cum gratiarum eam actione percipere debebant, iurare miseros coegit. Vtramq; enim percipientium manum comprimens, non prius eas remisit, quàm iuratum ab eis esset: (utar autem uerbis eius conceptis) Adiura mihi per sanguinem & corpus Domini nostri IESV CHRISTI, nunq; te à me discessurum, & ad Corneliū (Romanus hic fuit episcopus) rediturū esse. Miseri aūt illi nō prius q̄ acceperāt, degustarūt, q̄ se illi deuouerūt: & pro eo quod Amen, reuersuros scilicet se ad Corneliū profitētes dicere debebāt, minimè se redituros dixerūt. Huius fraudē, malignitatē, & cacoethes hæresis, Maximus presbyter, & Vrbanus, qui bis liberrimè pro CHRISTO decertarūt, & ingentē ex cōfessione fructū tulerunt,

ποιῶν προσφορὰς

Nouatus factionis suæ populares iuramēto, ut sibi adhererent, in perceptione Eucharistiæ obstrinxit.

Ea tempestate laicis etiā Eucharistia in manus dabatur: quod postea in Ecclesia est mutatum.

A runt, præterea Sidonius & Celerinus, qui in eodem stadio decurrerunt, primi deprehenderunt: primiꝗ cum eo congressi, de eo triumphum in Ecclesia egerunt. Ex eis autem qui suffragio & consecratione sua Nouatum episcopum ordinarant, unus non longè pòst ad Ecclesiam reuersus, crimine per pœnitentiam & luctum abolito, receptus quidem, sed laici tantum ei concessa sors est, ac in episcoporum eorum locum alij sunt suffecti.

Episcopis, qui Nouatum episcopum crearunt, dignitas adempta. Eorum autem unus, ubi pœnitentiã egit, ab Ecclesia in ordinem laicorũ est receptus.

CAPUT IIII.

Haeresi ea longè lateꝗ uulgata, ingens erat tumultus: & multi orationibus scriptis, multi etiam alijs modis aggressi sunt fundamenta eius erroris euertere. Quæ uerò in epistola quadam Alexãdrinus Dionysius scripserit, audiamus. Diui ipsi apud nos martyres, CHRISTI » nunc assessores, regniꝗ eius participes, participes etiam iudicij, & pro tribunali » cum eo sedentes, lapsos quosdam fratres sacrificiorumꝗ crimen sustinentes rece» perunt: conuersionemꝗ & pœnitentiam eorum uidentes, atꝗ acceptam gra» tamꝗ fore ei existimantes, qui non uult mortem peccatoris, explorata ea atque » cõprobata in Ecclesiam admiserunt, & ad eum modum receptis locum suum de» derunt, orationemꝗ simul & cibum cum eis communicarunt. Quod nam igi» tur, fratres, nobis de eis consilium datis? quid faciendum putatis? suffragatorés » ne & subscriptores illorum sententiæ erimus, iudiciumꝗ & gratiam eorum ser» uantes, benignos nos erga eos, quorum illi miserti sunt, exhibebimus? an iudi» cium eorum ueluti iniquum reprobabimus, atꝗ in sententiam eorum inquire» mus, benignitatemꝗ contristabimus, & quod bene est constitutum & ordina» tũ retractabimus, DEUMꝗ ipsum exacerbabimus? Hæc Dionysius, de eis qui
B per infirmitatem persequutionum temporibus lapsi fuerant, scripsit. Qualia uerò & ad ipsum Nouatum ecclesiam Romæ perturbantem scripserit, æquum est ut hic proferatur. Quũ enim ille sub obtentu quodã, in nonnullos fratres schismatis & dissidij causam, perinde atꝗ ab illis ad consilia cœptaꝗ eiusmodi, per uim descendere coactus esset, conferret, uide quæso quibus ad eum utatur uer» bis. Dionysius Nouato fratri salutem. Si inuitus, ut inquis, hoc cõsilij cœpisti, » id ipsum, si uoluntate & sponte tua in uiam redieris, declarabis. Et non minoris » martyrij laudis & gloriæ fuerat, imò meo iudicio etiam maioris, Ecclesiam non » scindere, quàm idolis non sacrificare. Hac enim parte alicui de una, eaꝗ sua ip» sius anima, suscipitur certamen: in illa autem, de ecclesia uniuersa martyrij subeũ» dus est agon. Proinde si uel persuaseris, uel coegeris fratres ad concordiam redi» re, * illustrior tibi ipso lapsu fuerit resipiscentia: & quùm erratũ tibi uitio mini» mè uertetur, tum castigatio maximè laudi erit. Quod si illos parùm tibi obse» quentes, in potestate tua non habes, tuam saltem ipsius animam seruans serua» to. Valere te, quatenus pacem consectaris, in Domino, opto.

De lapsis, si pœnitentiã agant, in Ecclesiam recipiendis.

Pœnitentes in Ecclesia ad cõmunionem cibi & precationis sunt loco suo admissi: ad Eucharistiæ autem perceptionem nõ statim, &c.

Dionysius Alexãdrinus sollerter Nouatũ ab errore in uiam reuocat, & ad resipiscentiam inuitat.

μεῖζον ἔσται τὸ σφάλματος τὸ κατόρθωμα.

CAPUT V.

Nouatus aũt animi arrogantia transuersim actus, propalàm & impudenter magna libertate prædicãs docebat, nullam esse salutis spẽ reliquam eis, qui persequutionũ temporibus lapsi essent, quãuis omnia quæ ad legitimam & ueram pertinent conuersionem & confessionẽ perfecerint. Nec contemnendã ad se pertraxerat atꝗ collegerat multitudinẽ, & plures ex uiris celebribus eius sequebantur errorem: qui per inflatas corũ mentes, Catharos & puros seipsos uocabãt, à duce & imperatore diabolici examinis Nouato * turpiter & impurè ducti. Talẽ aũt ecclesię cladẽ latius serpentẽ, quũ ecclesiarum antistites, in primis uerò Romanæ Cornelius, & Carthaginensis Cyprianus, (nondum enim sacro martyrio coronatus fuerat) episcopi uiderẽt,

ῥυπαρῶς στρατηγούμενοι

> Hoc tantũ de Rom. concilio refert Euseb. li.6.ca.43.

> Nouati hęresis in pluribus prouincialib. Synodis dãnata.

ille quidem Romæ, hic autem Carthagine Synodos & cõuentus maximos egere: in quibus * sexaginta fuere episcopi, presbyteri aũt & diaconi longè plures. A Celebrata quoq; alia seorsim in multis locis & regionibus concilia: quorum omnium calculo uno decretum est, Nouatũ quidem, adhærentesq; ei episcopos, & quicũq; preterea inhumaniore sententia opinionẽ illorũ cõprobarent, ab Ecclesia proscribẽdos prorsus: lapsos aũt fratres admittẽdos, humaniterq; tractãdos esse, condignos pœnitentia exhibentes fructus. Satis hoc ostendunt Romanæ Synodi, atq; etiam eorum qui ante eam in Italia & Aphrica (in qua sacrorum antistes, ut diximus, Cyprianus fuit) conuentuum acta & decreta, nec non Cornelij Romani episcopi, atq; etiam Cypriani, aliorumq; qui cum eo fuere episcoporum latinè composita scripta, certo confirmantia, omnibus tum uisum esse, ut & lapsis in persequutione subueniretur, debitumq; auxilium impertiretur: & author heresis, ita ut par erat, unà cum omnibus sectatoribus suis per excommunicationem proscriberetur. Extat aliud quoq; scriptum Cornelij, in quo copiose conuentus consulta exponuntur. Aliud item, quod ad Fabianũ Antiochenũ episcopum est datum, in quo res Nouati unà cum ipso describuntur. Vnde etiam pleraq; de ineptijs & detestationibus eius in nostrã hanc transtulimus historiã.

> Nouatiani excommunicati.

> Pars epistolę eius est apud Euseb. ut sup.

CAPUT VI.

> Alij Fabianũ nominant.

AD * Fabium eum, in Nouati sectam aliquantulum inclinantem, quem modò diximus, diuinus uir Dionysius scribens, plurima de pœnitentia disserit: & martyrum certamina iam inde ab initio discernens, sicuti & nos exposuimus, atq; alia multa afferens, admiratione quiddam dignum memorat, quod hoc quoq; loco tempestiuè referendũ duxi. Vnum tibi, inquit, exemplum quod apud nos euenit, exponam. Serapion quidam nobiscum fuit senex fidelis, & qui sine crimine ad multum uixisset tempus, persequutionis autem tempestate lapsus esset. Is sæpe quidem ut reciperetur obtestatus fuerat, sed nemo illi aduertit animũ. Idolis enim sacrificauerat. Morbo uerò deinde oppressus, tres continuos dies sine uoce & sensu iacuit: paulum uerò uiribus recuperatis, quarto die nepotem ex filia ad se uocauit: &, Quamdiu me tandem, inquit, ô fili distinetis? accelerate quæso, & me q̃primùm absoluite, presbyterorũq; aliquem tu ad me uoca. His dictis, rursum obmutuit. Puer cursu ad presbyterum contendit: erat autem nox, & ille æger decumbebat. Quapropter quum ad senem uenire non posset, mandatumq; à me haberet, ut è uita decessuri, si opus esset, & maximè si antehac suppliciter precibus id flagitassent, ut scilicet eo meliore spe fatis cõcederent, absoluerentur: paulum puero Eucharistię dedit, infundere atq; instillare id in os seni iubens. Puer redit: & quum non longe abesset, priusq; ad illum ingrederetur, erigẽs se rursum Serapion, Venisti, inquit, fili? Presbyter quidem uenire ad me non potuit: at tu celeriter, quod iussus es perfice, & me dimitte. Instillauit ei puer Eucharistiam, & simulatq; ori eius infudit, atq; ille paulum id glutiendo demisit, confestim reddidit spiritum. An non apertè conseruatus eò usq; in uita permansit, donec absolueretur, * peccatisq; per multa quæ egit bona opera extinctis, cõfiteri posset? Hęc de Serapione. B

> Serapion, qui in persequutione dijs sacrificauerat, pœnitentiam egit: et quum in Ecclesiam plenè receptus non esset, mori sine Eucharistię cõmunione non potuit.

> Olim morituris enoq; Eucharistię communio permissa.

> Καὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἐξαλειφθέντων διὰ πολλῶν ὧν ἔπραξε καλῶν.

Idem porro Dionysius epistolã aliã de pœnitentia ad Aegyptios scripsit, in qua iudicium suũ de lapsis, ordines eorũ & discrimina persequẽs, exponit. Aliã rursum, eandẽ inscriptionẽ de pœnitẽtia habentẽ, ad Cononẽ episcopũ Hermopolitam. aliam præterea cohortatoriã ad ecclesiam Alexandrinã. Est item eius alia epistola ad Origenẽ, de martyrio. alia ad Laodicenses, quorũ episcopus fuit Thelymidris: sicuti alia etiam de pœnitentia, ad Armenios, quorum ecclesię pręfuit Meruazanes. Scripsit quoq; ad Corneliũ Romæ episcopũ, quum ab eo aduersus

> Dionysij Alexandrini scripta.

A uersus Nouatũ accepisset epistolam. Cui etiam significat, rogatum se esse ab Heleno Tarsi Ciliciæ, & à Firmiliano Cappadocum, necnon à Theoctisto Palæstinorum episcopis, ut Antiochenam Synodum adiret, ubi nonnulli obtinere atque confirmare Nouati hæresim conabantur. Indicat eidem illud quoque, Fabiũ quidem obdormiuisse, Demetrianũ uerò pro eo ecclesiæ Antiochenæ præfectum esse. De Hierosolymitano autem episcopo, ad eum hisce uerbis scribit: Admi» randus ille Alexãder in carcere feliciter est defunctus. Deinde & alias duas ad Romanos scripsit epistolas, alteram de pace, alteram de pœnitentia. Aliam item ad eos qui ibi fidem sunt confessi, Nouati opinioni adhuc adhærentes: & ad eosdem rursum, quum ad ecclesiam essent reuersi, alias duas. Ad alios quoque plures literis datis, plurimum omnibus attulit utilitatis.

CAPUT VII.

PORRO quum Cornelius Romę post tertium annum Episcopatus sui decessisset, Lucius ei est suffectus: qui non integris septem mensibus ecclesia administrata, Stephanũ habuit successorẽ: ad quem Dionysius primam de baptismo scripsit epistolã. Cyprianus quippe Apher primus opinatus est, oportere eos qui ab hęresi cõuerterentur, lauacro expiari & recipi. Stephanus contrà, † nihil ea in re pręter receptam consuetudinem nouandũ esse duxit: sufficere scilicet in eis ueteri more orationem solam, cum manuum impositione. Itaque ad eum ægrè dissensionem eam ferentem, Dionysius pluri b. scripsit: & postremò certiorem eum facie, persequutione sopita, Ecclesias omnes nouis » rebus Nouati repudiatis, pacem inter se habere. Verba eius hæc sunt: Scito » nunc, frater, Orientales, atque etiam ulteriores ecclesias, quæ antea dissidebant, » ad unitatem esse redactas, omnesque ubique earum Antistites unanimes & consen B tientes supra modum de pace & concordia, quæ præter expectationem accidit, » lætari. Demetrianum in primis Antiochenum, Theoctistum Cæsariensem, Ma» zabanem Aeliensem Alexandri defuncti successorem, Marinum Tyrium, He» liodorum Laodicensem, qui in locum Thelymidris surrogatus est, Helenũ Tar» sensem, & ecclesias Ciliciæ omnes, Firmilianum, & Cappadociam omnem: præ» cipuos enim Episcoporum nominaui, ne epistola longior fiat, ne'ue multis uer» bis sim molestior. Sed & uniuersæ Syriæ, & Arabiæ: quibus semper aliquid sup» peditatis doctrinæ, & nunc etiam scripsistis. Mesopotamia ipsa, Pontus, Bithy» nia, & (ut semel dicam) exultant ubique omnes, concordia & fraterna charitate » glorificantes DEVM. Hæc Dionysius ad Stephanum. Ad Xystum autem, qui illi successit, secundam de baptismo epistolam idem dedit, Stephani & reliquorum iudicium in ea ostendens. Scripserat namque Stephanus prius de Heleno & Firmiliano, omnibusque finitimis populis, se cum illis nõ communicaturum, eam » ipsam ob causam quòd hæreticos rebaptisarent. Et considera, inquit, magnitu» dinem rei. Certum enim est, de ea in maximis Episcoporum conuentibus, ut au» dio, decreta esse facta: uidelicet, ut qui ex hæreticis per pœnitentiam conuertun» tur, primùm de recta fide per catechesim instituantur, deinde abluantur, ueteris » & impuri fermenti deponentes sordes. Et paulo pòst: Quin & dilectis nostris » cõpresbyteris, Dionysio & Philemoni, qui antehac suffragatores Stephani fue» re, quum ad me de hisce rebus scripsissent, prius quidem paucis, nunc autem pluribus respondi. Et de baptismo nunc hactenus. De hæresi autem Sabellij, quæ » tum emergebat, mentionem faciens: De dogmate, inquit, quod Ptolemaide, » quæ una ex quinque ciuitatibus est, recens orto, impio prorsus, quippe quod » multam blasphemiam in omnipotentem DEVM patrem Domini nostri IESV » CHRISTI, multam infidelitatem in unigenitũ eius filium, primogenitum omnis » creaturæ, inhumanatum VERBVM, insensibilitatem autem Spiritus sancti continet,

Cyprianus ab hæresi resipiscentes, rebaptisandos censuit.

† μὴ παρὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος νεωτερίζειν.

Huic restitit Stephanus Ro. Pontifex.

Dionysius Alexandrinus ad Stephanũ episcopum Rom. de concordia Ecclesiarum.

Idem ad Xystũ Ro. episcopũ, de hæreticorũ resipiscentium baptismo.

Idem de Sabellij hæresi.

Negant is Christum filiũ Dei, & primogenitũ omnis creaturæ esse: simulque spiritus sancti intellectum adeunt.

continet, quũ utrinq; ad me peruenissent, & decreta, & fratres disputaturi, quæ A dam scripsi pro uirili mea, Deo suppeditante, explanatius exponens omnia.

CAPUT VIII.

Dionysius etiam in hæreticorũ libris uersatus.

IN tertia epistola de baptismo, quã ad Philemonẽ presbyterũ Romanum scripsit, hæc refert: Ego uerò etiam in scriptis & traditionibus hæreticorũ lectione uersatus sum, opinionibus eorum impurissimis aliquantum animum meum polluens: utilitatem aũt illam ab eis capiens, ut facilius eos apud me ipsum refellam atq; repudiem, magisq; etiam execrer ac detester. Atq; equidem frater quidam presbyter, ab eis legendis me arcebat, quòd uereretur, ne in cœno malitię unà cum illis inuoluerer, ne'ue anima mea noxam & perniciem contraheret. Eumq; quum uera dicere sentirem, uisio quædam diuinitus exhibita, & uox me confirmauit. Disertè namq; & clarè mandauit, dicens: Omnes uersato, quos in manus acceperis, libros. disquirere enim, castigare, & explorare omnia potes, quæ tibi etiã ab initio fidei complectendæ causa fuit. Visionem eam accepi Apostolicæ uoci congruentem, quæ firmioribus dicit:[†] Estote spectati atq; probati trapezitæ. Deinde quum quędã de hęresibus omnibus dixisset, talia infert:

Ea in reuisione est cõfirmatus.

[†] γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται. Euseb. lib. 7. ca. 7. Omnia legite, quæ bona sunt tenete. Rufin.

CAPUT IX.

Utile est hæreticorum nosse opiniones.

HAnc ego regulam & formam, à beato nostro Papa Heracla accepi. Ille siquidem quosdam ab hæresibus reuertẽtes, quòd ab Ecclesia defecissent, seu potius nõ defecissent, sed quòd conuenire & cõmunicare quidem nobiscum uiderẽtur, indicati autem fuerant * quendam alienã docentem consectari, qua de causa ab ecclesia erãt repudiati, obtestantes eos nõ prius admisit, quàm publicè quę ab aduersarijs audiuissent, omnia exposuissent[a]. Et tum primùm ad Ecclesiam eos perduxit, nihil prorsus in eis opus esse baptismo alio iudicans: sacrum enim id lauacrum antehac ab eo obtinuerant[b]. Ac quæstione hac pluribus tractata, ita infert: Didici illud quoq;, non solum nunc Aphricanos hoc perperàm induxisse, sed & ab eis qui dudum ante nos episcopi in frequentissimis Ecclesijs fuere, in conuentibus fratrũ Iconij & Synadæ, & præterea apud multos ita decretum fuisse. Quorum consilium rejciens, in contentionem & rixandi studium eos conijcere supersedeo. Non enim mouebis, inquit, terminos proximi tui, quos constituerũt patres tui. Primam autem quam ad Dionysium Romanum de baptismo dedit epistolam, quum adhuc is in presbyterorũ ordine esset, scripsit: quem Dionysium Romanum eximium & admirandum quoq; fuisse, satis ex nostri istius Dionysij scriptis colligitur. Porro in epistola quam ad eum dedit, sic etiam Nouati meminit: Nouatum iustis profectò de causis odimus, qui Ecclesiam discidit, fratresq; quosdam ad impietatẽ & blasphemias pertraxit, & impurissimas de DEO doctrinas inuexit. Nam benignissimum Dominum nostrum IESUM CHRISTUM, ut immisericordem, more sycophantæ traducit. Ad hæc sacrum abolet lauacrum, fidem Christianam & confessionẽ euertit: & Spiritum sanctum ex hominum cordibus, si qua spes esset ut uel in eis maneret, uel ad eos reuerteretur, prorsus propellit. In quinta uerò epistola ad Xystum Romanum data, dum multa contra hæreticos scribit, eiuscemodi quiddam sibi accidisse, hisce uerbis refert: Sed enim, frater, consilio indigeo, & sententiam iudiciumq; tuum requiro, posteaq; huiusmodi quædam apud nos res accidit: uereor enim, ne hallucincr. Fratribus quippe cõgregatis, fidelis quidã iamdudũ ante meam etiã, imò quoq; (ut opinor) ante beati Heraclæ electionem habitus, quum in cœtum nostrũ uenisset, & eos qui tum baptizarentur

[illegible] B

[a] Inde est, quod hucusq; resipiscentes ab hæresi, propalã in Ecclesia per recantationem siue reuocationem, errorem suum confitentes exponunt.

[b] Improbat Dionysius resipiscentiũ hæreticorum anabaptismum.

[c] Euseb. quartã esse ait earum epistolarũ quæ de baptismo scriptæ sunt: ut suprà.

Nouatus Christum Iesum immisericordẽ facit.

Frater quidam non ritè ab hæreticis baptizatus, ut rebaptizaretur à Dionysio petijt: sed id non obtinuit.

A zarentur uideret, interrogationesq; & responsiones eorũ audiret, accessit ad me
„ flens, seipsumq; complorãs, atq; ad pedes meos prouolutus: confitens quidẽ &
„ abiurans baptismum quem ab hæreticis susceperat, non talem eum esse prorsus,
„ neq; quicq; cum hoc habere communionis dixit, quin etiam blasphemijs illũ re
„ fertum esse asseuerauit. Animam uerò suam admodum compunctã esse, seq; nõ
„ audere oculos suos ad DEVM, propter nefariam impuritatem scilicet dictorum
„ factorũq; illorũ quib. initiatus esset, tollere, dicens, obtestabatur ut reciperetur,
„ & ad purissimum baptismi nostri lauacrum gratiamq; admitteretur. Quod sa-
„ nè ego facere non ausus, dixi sufficere ei tam diuturnam nobiscum communio-
„ nem, qui gratiarum actione exaudita, simul nobiscũ Amen accinuerit, quiq; mẽ *In manus olim*
„ sæ assistens manus ad exceptionem sancti alimenti porrexerit, & id susceperit, *communicantibus Euchari*
„ corporisq; & sanguinis Domini nostri IESV satis longo tempore particeps fue *stia data.*
„ rit. Proindeq; minimè faciendum putaui, ut hæc denuò à principio suo retexe-
„ rem atq; renouarem. Bono aũt animo eum esse iussi, & confidere, firmaq; fide &
„ conscientia bona ad communionem sanctorum mysteriorum accedere. Ille aũe
„ neq; luctui modum fecit, neq; præ timore & tremore ad mensam accessit. Atq;
„ ægrè tandem eò est cohortationibus perductus, ut orationibus assistere susti-
„ neat. Alia quoq; extat ad Xystum epistola, in qua multa de hac quæstione uer
basacit. Itidem & alia de Luciano, & de quæstione eadem ad Dionysium Roma
num episcopum data. De Dionysij epistolis in causa baptismi, satis.

CAPUT X.

VAlerianus post Gallum imperio suscepto, primùm clemẽs & bonus uisus est, atq; erga homines DEI beneuolus atq; benignus. Neque e- nim alius quisquã, qui ante eum fuerant Imperatorũ, in illos propen B sior humaniorq; fuit, ne illi quidẽ qui manifestò Christianismũ erãt complexi. Adeò se ab initio mitem & placidum nobis præbuit. Tota namq; do mus eius, diuini numinis cultorib. plena erat: eaq; prorsus nihil aliud quàm DEI ecclesia esse uidebatur. Sed enim magorum Aegyptiorum sectæ princeps & do ctor, imposturas & præstigias magicas docens, ei persuadet, ut sanctos uiros nõ tantũ domo sua exigat, & quàm longissimè repellat, sed ferro quoq; tollat, ut qui artibus incantationibusq; illorũ obstarent & resisterent. Restabãt enim adhuc, qui perniciosorum pestiferorumq; dæmonũ actiones uisas tantum aut auditas reprimerent. Talibus igitur consultorib. usus, CHRISTVM confitẽtes crudelissimè persequutus est: et ad sceleratissima sacra animũ adijciens, impias obtulit ui ctimas, pueros miseros occidens, infelicium parentum liberos inhumanissimè sa crificans, recens edita uiscera diuidens, & creaturas DEI in minutissimas partes concidens. Atq; his rebus felicẽ se & beatum fore est opinatus. Quapropter & Ecclesiæ hostis factus est, & indignum se benignitate DEI effecit. Ita scilicet ma gnam is quoq; concitauit persequutionem. Et qui temporibus eis, certaminib. obeundis sunt conflictati, si ad plenum omnes referri deberent, peculiari illi in digerent historia. Tum sanè & Dionysius, quem diximus, malo eo inualescẽte, quum Aemylianus præfectus Aegyptum prouinciam teneret, pro tribunali causam dixit: & cum eo Maximus presbyter: præterea duo diaconi, Faustus & Eusebius: & cum Chæremone alter quidam. Et quum ij unà cum Hieracha suo sacrificare iussi essent, renuerunt id primùm: deinde Christianos se esse, fieriq; omnino non posse ut DEVM alium uel timerent uel colerent, professi sunt. Hunc namq; esse qui cœlum & terrã cõdiderit: & qui Principibus, designatis certisq; temporibus, in terris, potestatem & imperium concedat. Hęc atq; alia quum ab eis afferrentur plurima, Aemylianus in sententia perstitit: & quum se hoc illis persuadere non posse uideret, nulla interposita mora, Dionysium, quantumuis morbo

Licin. Valerianus Galli Hostiliani successor, Christianorũ primum fautor eximius.

Seductus deinde a magis Aegyptijs, ad nefanda est delapsus sacra.

Humanæ uicti mæ.

Idẽ acerrimus Christianis fuit hostis & persequutor.

Aemylianus Aegypti præfectus.

Fuit is ex urbe Ro. frater. Euseb. li. 7. ca. 11.

Omnis potestas à Deo est.

Dionysius cũ quibusdã fratribus apud eũ præfectum causam dicit.

Idem semel atque iterum relegatur.

morbo correptum, in solos quosdã & à frequentia hominum longe dissitos locos in Libyam relegauit. A Ad quem permulti ex urbe, non paucissimi uerò etiam ex Aegypto conuenerũt, atq; ibi cum eo doctrinam fidei eius addiscentes mãserunt. Deinde uerò ad longè duriorem grauioremq; ærumnã, in regionẽ cui nomen est Cephro, & locum Colythium dictum, exul est deportatus.

Fratres exilij eius comites, & socij.

Porro beatus Dionysius aduersa omnia magno fortiq; pertulit animo. Nec minus & fratres quidam, continua consuetudine sua loci asperitatem lenierunt, consolationisq; pietatem ei præstiterunt. Qui uerò accuratius eo gnoscere uolunt, quę ea persequutionis tempestate, non ipse tantum Dionysius, sed alij etiam innumeri fratres aduersa pertulerint, ij legere poterunt, quæ ipse ad temporis sui episcopum quendam, nomine Germanum, obtrectatorem eius, scripsit, ita exorsus:

Reperitur hoc scriptum apud Euseb. li. 7. ca. 11.

Stultus sanè atq; insanus fuerim, si necessitatem eam mihi imponam, ut admirandam de me DEI curam atq; dispositionem scriptis persequar. Sed enim quum (sicuti scriptura ait) arcanum regis celare pulchrum sit, opera autem DEI deprædicare gloriosum, ad narrationem rerum propius accedam: & cætera.

CAPUT XI.

Martyrii Prisci, Malchi, Alexandri.

Aleriana autem persequutione plurimi quidem alij martyrij coronã tulerunt. Cæsareæ aũt Palæstinæ, tres fortiter cum laude magna confessionem CHRISTI perferentes, in diuino decurrere stadio, ad bestias damnati. nomina eorum sunt: Priscus, Malchus, & Alexander. li dicuntur in agro habitantes, seipsos ut segnes & ignauos, in re omniũ pulcherrima, accusasse: quòd scilicet diuinis propositis præmijs, per socordiam ea arripere negligerẽt: martyrij coronam designantes. Itaq; re sic pulchrè deliberata, confestim festinabundi Cæsaream contenderunt, & apud iudicem de professione CHRISTI, quæ opus erant, dixerunt: ac mox bestijs obiecti, felicem sunt consequuti finem. B

Fœminæ item Marcionis hæresim sequutæ.

In eadem urbe fœmina etiam quædam Marcionis sequuta hæresim, ut fertur, eodem est certamine defuncta.

CAPUT XII.

Valerianus in Rhetia à militibus, Gallienus eius filius Romæ à Senatu Augusti creati, æqua potestate imperiũ obtinuerunt.

Alerianus autem ad eum modum transuersim raptus, non diu persequutionem cõtinuauit. A' barbaris enim captus, & in seruitutem redactus, imperium ad filium Gallienum transmisit. Qui pro humanitate sua statim edictis promulgatis, Christianorum persequutionem inhibuit, liberiusq; Verbi antistitibus stata solitaq; officia sua peragere permisit. Literæ eius in hæc ferè uerba sunt conceptæ.

Gallieni pro Christianis rescriptum.

Imperator Cæsar, Publius Licinius Gallienus, Felix, Pius, Augustus: Dionysio, Pinnæ, & Demetrio episcopis: Officium & benignitatem liberalitatis meæ per terrarum orbem omnem produci imperaui, ut ex locis omnibus, in quibus piè diuina colũtur, decedatur. Quapropter & uos rescripti mei exemplo uti potestis, ut ne quisq; uobis sit grauis & molestus, & id quoad eius fieri potest, à uobis adimpleatur, quod à me dudum est permissum. Itaq; Aurelius Cyrenius summi τάγματος ordinis præfectus, constitutionem à me promulgatã seruabit.

τάγματος, Niceph. προστάγματος, Euseb. li. 7. ca. 13.

Circumfertur etiam alia eius constitutio ad Episcopos alios data, per quam, ut Christiani loca cœmiteriorum suorũ reciperẽt, permisit.

Cœmiteria Christianorũ.

Talis quidẽ Gallienus fuit. De quo Dionysius hęc quoq; refert: Atq; ille quidem eorum qui ante se fuerunt Imperatorum, hunc quidẽ deserẽs atq; destituẽs, illum uerò cum impetu inuadẽs, cum omni genere suo funditus statim

Valerianus in Mesopotamia à Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos in seruitute consenuit. Et quàm diu uixit, rex eius prouinciæ, ceruici eius insistens, equum conscendere solitus est. Eutrop. Idem Tammerlanes Scytha in Baiazethe Turca fecit.

Gallienus imperauit annos sex cum patre Valeriano, nouem solus. Eo tempore multi in diuersis prouincijs per seditionem creati imperatores in quibus Macrinus fuit, qui in Illyrico unà cum filio est interfectus. Odenatũ autem ipse Gallienus consortem imperij fecit, &c.

A statim disperijt. Declaratus autem, cõmunibusq; suffragijs ab omnibus renun-
„ ciatus est Gallienus, uetus simul & nouus Imperator. Quum enim ante eos fuis-
„ set, post eos quoq; existit. Iuxta id quod ad prophetã Esaiam est dictum: Quæ à
„ principio fuere, ecce ueniunt, & noua sunt quæ nũc exoriuntur. Quemadmodũ
„ enim nubes radios solis subiens, & ad breue tempus eum umbra obiecta obscu-
„ rat, & præ eo prominet: deinde uel prætereunte uel euanescente nube, sol siue
„ subortus seu prærortus resplendet: ita Macrinus imperiũ Gallieni, cui præfectus
„ fuerat, per tyrannidẽ inuasit. Atq; ille quidẽ nunc non extat, quandoquidẽ nihil
„ erat: hic autẽ itidem, ut antea fuit, constat: & imperiũ eius, perinde atq; senium
„ deposuisset, & adhærens sibi uitium repurgasset, floridius etiam nunc uiget, lon
„ giusq; multo ubiq; spectatur, auditur, frequentatur. Hæc de illo Dionysius.

CAPUT XIII.

EO tempore, quũ pax ubiq; esset, Cæsareæ Palestinæ Marinus qui- dã opibus, genere, & dignitate clarus, pro CHRISTO capite plexus est, per talem causam. Vocabat eum disciplinæ militaris ordo ad honorem, Romanorũ more, maiorẽ, graduũq; dignitatis altiorẽ. † (uitem uocabãt: & eam qui cõsequebantur, Centuriones fiebant) Etiam honorẽ tã lẽ recepturus erat, quũ alius æmulationis studio ad tribunal procedit, minimeq; cõuenire criminando asserit, ut is Romanã dignitatem cõsequatur, qui Christianus sit, & Imperatoribus nõ sacrificet: proindeq; ordinẽ eum sibi potius deberi contendit. Ibi Achæus iudex id iniquè tulit, Marinumq; an in sententia perseuerare pergeret, interrogauit. Atq; ubi constantẽ eius in CHRISTVM animum firmamq; affectionẽ uidit, tres ei ad deliberandum extra iudicium concessit horas.

[Margin: Martyriũ Marini militis.]

[Margin: κλῆμα τινὸς ἰ-ταλικοῦ: Nice. τιμή τις ἐν παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, ὃ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχας γίνεσθαι, τόπῳ σχολάζοντος. Eusebius lib. 7. capite 19.]

[Margin: Spartianus in Hadriano, uitẽ pro Centurionatu accipit.]

B Atq; eum sic exeuntẽ, Theotecnus eius loci episcopus manu apprehensum in ecclesiam deducit, sermonesq; cum eo, quos opus erat, cõfert. mox etiam in sacratiorem templi locũ admittit, tunicaq; eius diducta, ensem quo accinctus erat, ei demõstrat, simulq; sacrũ Euangelij librũ productum in medio proponit, optionemq; ei, ut utrũ uellet, acciperet, permittit. Porrò, postquã ille statim dextram ad librum ipsum accipiendum extẽdit, precatione martyrẽ armatum producit, eumq; ut magis DEO obtemperando quàm hominibus adhæreret, cohortatur. Facile enim eum ab illo conforratũ, quæ maximè desideraret consequuturũ esse. Illumq; sic cum pace dimittit. Atque ubi constitutum uocaret tempus, & præco martyrem rursum citaret, assistens ille, maioremq; quàm antea pro CHRISTO alacritatem ostendens, ex templo inde ad mortem est abductus, & truncatus.

[Margin: Theotecnus episcopus Marinum ad martyriũ pulcherrimè, sine oratione, libro Euangelico exhibito, cohortatur.]

CAPUT XIIII.

VErùm enimuerò Asterius, uir apprimè DEI amans, Senator Romanus, claro loco natus, copiosus, & magno ab Imperatorib. in precio habitus, proindeq; propter nobilitatẽ & opes nemini ignotus, morti martyris affuit: & mox preciosis allatis uestibus, sacrũ illud tabernaculum in humeros sublatũ, & (sicuti decebat) inuolutũ, sanè quàm splendida & magnifica dignatus est sepultura. Huius uiri alia quoq; plura sunt memoratu digna facinora. Quod uerò is Cæsareæ Philippi, quam Phœnices Paneadem uocãt, fecit, referre in historiam nostrã non intempestiuũ est uisum. Propinquũ ei urbi montẽ esse ferunt, qui Panius dicitur. ad radices eius fontes sunt uberiores, unde etiam Iordanẽ profluere dicunt. In eos fontes, patrio quodã more accolæ celebri festoq; die congregati, uictimã dæmoni nescio cui proijcere solebant: quæ quòd mirificè derepẽtè ui & opera efficacis illius dæmonis disparebat, pro miraculo ingẽti ubiq; ea res est celebrata. Et quũ aliquando ibi adesset Asterius,

[Margin: Asterius Senator Rom. corpus Marini magnificè sepelit.]

[Margin: Idem Asterius Cæsareæ portentosum dæmonis miraculum cobibet et abolet.]

[Margin: Iordanis fontes.]

x simulq;

simulq; id quod fiebat uideret, hominesq; eo consternari animaduerteret, miseratus primùm errorē eorum: deinde sublatis in cœlum manibus, rerum omniū DEVM inuocat, ut quùm seductorem populi dæmonem illum aquis innatantem dispelleret, tum fraude & errore tanto miseros illos liberaret. Et ille quidem sic orabat: cōfestim uerò hostia illa subnatans emersit. Ita miraculum id, hominūq; de eo portentosa opinio, adeò est sublata, ut deinceps nihil quicquam eiusmodi in eo loco sit factum. A

CAPUT XV.

Mulier sanguinis profluuio laborans in Euangelio, Cæsariensis fuit.

Ea monumentum & statuā promeritis eius, Christo Cæsareæ pro ædium suarum foribus erexit.

Sub ea statua herba ἀλεξιφάρμακος excreuit. Euseb. lib. 7. cap. 14.

Vandoquidem aūt Paneadis meminimus, nec aliam quandam historiam prætermittendam esse duximus, dignā illam quę sit in ore omnibus. Ex hac enim urbe fama fert ortā fuisse mulierē illam, quā sanguinis profluuio laborantē, fimbriæ CHRISTI adtactu sanationem rapuisse, diuinorū Euangeliorum testatur scriptura. Ibi domus quoq; eius magnifica adhuc, uisa est, simulq; admirādum tropæum & monumentū collati in eam beneficij SERVATORIS permansit. Pro foribus namq; domus eius in columna quadam æreæ duæ statuæ stabant sublimes: quarū altera, genibus flexis, manibusq; protensis, fœminæ habitu, supplicantis faciē præ se tulit: altera aūt ex aduerso collocata, directò uiri statu, diploide cum decenti quadam grauitate amictī, manū inclinatæ fœminę porrigere uisa est. Ad huius pedes in statuæ ipsius basi herba excrescere, quæ quū ad fimbriam æreæ diploidis pertigisset, nō altius progredi debatur, eamq; ueluti sacrā illam fimbriā tangens illa, præsens aduersus omne genus morborū auxilium habuisse dicta est. Statuam porrò istā à muliere illa sanguinis profluuio laborante ad CHRISTI formam & habitū conflatam esse, uera certaq; quę ad nos peruenit, historia tradidit. Atq; ea ad Iuliani usq; tempora perdurauit. Neq; adeò mirū uideri debet, qui aliquid beneficij olim à SERVATORE nostro accepere, eos per eiusmodi monumenta grati erga eum animi memoriam reliquisse. B

CAPUT XVI.

Vsus sacrarum imaginum.

Lucas eas primus pinxit.

Vum etiam sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, ipsiusq; adeò CHRISTI, & quæ eum supra naturæ captum mirificè genuit uirginis matris, coloribus adumbratas imagines, plurimas ad hunc usq; diem conseruatas esse norimus. Ac Lucas quidē Apostolus primus ipsas accuratè, opus id exorsus, manibus suis depinxit: deinde uerò ex ueteribus alij quoq; uiri, pro eo atq; par erat, ueluti Seruatores, idem fecere: ethnica quidē illi fortasse consuetudine ducti, & morem eum colere soliti, absq; necessaria obseruatione obtinere id tradiderūt. Sed Ecclesia inde acceptum magis ac magis adauxit, (prouidentia DEI curante atq; disponente) non modò effigies & statuas, uerumetiam uestes, baculos, & lectos sanctorū illorum uirorum conseruans, ad memoriam eorum sempiternam. Sicuti & Iacobi thronū ad multa tempora seruatum esse scimus, quem fratrem ipsum Domini, primum Hierosolymorū episcopum, ab ipso CHRISTO & Apostolis creatum esse, sacra monumenta tradidere. Venerati sunt enim hunc successores eius asseruatum: satis apertè declarātes, quo cultu & studio Deo dilectos uiros sint prosequuti. Quemadmodum id ad nos quoq; est transmissum, apud quos multa etiam memoriæ gratia asseruantur. Verùm de his hæc dicta sufficiant.

ἀπαραφυλάκτως ὡς σωτῆρες. Nic. ἀπαραλλάκτως, Eusebius, ut supra.

Vsus defunctorum sanctorū monumentorum.

Thronus Iacobi fratris Domini.

CAPUT XVII.

Gregorius episcopus Neocæsariensis, Mirificus.

Allieni temporibus simul & doctrina & miraculis ingentibus floruit Gregorius, cum fratre Athenodoro ecclesias in Ponto gubernans. Ipsi aūt Neocæsariensis obtigerat episcopatus, & ab efficacia miraculorum edendo-

A edendorum cognomen † Mirifici. Græco autem patre genitus, in fide maximè profecit: & Alexandriæ Origeni operã dans, ſacras atq; profanas literas ſummè addidicit. Vbi meretricula, quæ calumniæ cauſa ad eum uenerat, à dæmone correpta, per orationẽ eius ſanationẽ eſt conſequuta. * Eccleſiæ aũt præſectus, quũ Phædimus ei Amaſænus epiſcopus manus impoſuiſſet, rupẽ ingentẽ collis inſtar, quũ ad eam eſſet perductus, oratione ſola mouit, et in alium tranſtulit locũ. Deinde ſacerdotẽ profanum templi cuſtodẽ, † eiecto atq; recepto dæmone, ad CHRISTI fidẽ pertraxit. Et lacũ quendam, de quo fratres duo ingenti cõtentione decertabãt, ſiccũ aridumq; reddidit. Præterea Lyci fluminis undas pernicioſas repreſsit, ſcipione ſuo defixo, qui huc uſq; in ingentẽ excreuit arborẽ, & à uiatoribus ibi cernitur. Iudæũ quendã qui mortuũ ſe eſſe ſimulauerat, re uera mortuum effecit. Et quũ eum aliquando quidã perſequerentur, in arborẽ transformatus, ita orationi intendens cõſtitit, ut à nemine uideretur. Peſtilentiam infidelibus cõciliauit: & fœminã quandam, quæ ad fidẽ acceſſerat, à morte liberauit. Huic DEI mater apparẽs, per Ioannẽ Euangeliſtam, profeſsionẽ fidei noſtræ, quantũ ad Theologiã & diuinitatis rationẽ pertinet, ſcriptã exhibuit. Ad multam autẽ peruenit ſenectutẽ, & ad Diocletiani uſq; tempora durauit, gratiarũ actionis uoces edere ſolitus, q urbẽ frequentiſsimã, & infidelitatis pleniſsimã, ad contrariũ profeſsionis fidei redegiſſet ſtatũ. Quantũ enim ibi eorũ aduenienſ repererat, qui ante ſe fidẽ recceperant, tantũ eorum qui in infidelitate perſeuerarẽt, moriens numerũ reliquit. Hæc breuiter & cõpendioſè de admirãdo Gregorio ſint dicta.

Marginalia: θαυματουργοῦ. Mirifica eiuſdem facta. * [Greek note, illegible] ... Niceph. Quum Eccleſia in quodam loco arctiſsimo inter montẽ et fluuium poſito conſtrui deberet, & ſpacium ſufficiens non eſſet, ipſo ſancto in orationibus pernoctante, mane facto, inuenta eſt rupes tãto ſpacio loco ceſsiſſe, quantum erat competens pro ipſa Eccleſia fabricanda. — [Greek note, illegible] — Theologia hæc refertur apud Rufinũ Eccleſ. hiſt. Euſebij lib. 7. cap. 25.

CAPUT XVIII.

B Dionyſius aũt Alexandrinus, nondum pace eccleſijs à Gallieno reddita, ad eas quas diximus de pœnitentia & baptiſmo, alias quoq; de Paſchate † feſtas cõpoſuit epiſtolas. Quarum unã quidem ad * Flauianũ dedit: aliam ad Didymũ & Dometium, in qua etiã octo annorũ canonem exponit, nõ aliàs q̃ æquinoctio uerno Paſcha celebrari oportere aſtruens. Aliam rurſus ad presbyteros Alexandrinos, atq; diuerſas alias ad alios ſcripſit. Pace porrò exorta, ab exilio Alexandriam redijt. Ibi ſeditione & tumultu ciuili excitato, quoniam Epiſcopali munere ſuo fungi non potuit, fratribus ſcilicet in alterutram partem factionis inclinatis, ipſis Paſchæ ferijs ex ipſa Alexandria ueluti exul per literas cum eis eſt collocutus. Dedit quoq; ad Hieracem Aegyptiũ epiſcopum feſtas ſiue Paſchales literas, in quibus ſeditionis Alexandrinæ mentionem faciens, ad hunc modum ſcribit.

Marginalia: Dionyſij Paſchales epiſtolæ. † [Greek note]. Idem ab exilio Alexandriã reuerſus. Hier. de Viris illuſtr. * Euſeb. Flauium habet, libro 7. cap. 20. Idem, poſt æquinoctiũ uernum, [Greek note] ibid.

CAPUT XIX.

„ QVid ego admirer difficile eſſe, cũ eis qui magna locorũ intercapedine à nobis ſunt diſſiti, per epiſtolas liceat agere? quũ in dubiũ uenerim, quomodo ipſe mecũ colloquar, & ipſe animæ meæ cõſulam? Ad ipſa enim uiſcera mea, hoc eſt, ad fratres qui eiuſdẽ ſunt contubernij, eiuſdem animi, eiuſdẽ uitæ inſtituti, & eiuſdẽ eccleſiæ, epiſtolis opus eſt. Eaſq; quomodo perferri curẽ, durum & propè impoſsibile eſt. Facilius namq; aliquis non dico in longinquũ exilij locũ, ſed ab Oriente ad Occidentẽ trãſierit, q̃ Alexandriã ex ipſa Alexandria peragret. Longè quippe ſolitudine illa deſerta atq; inuia, quã duabus ætatibus ſeu generationibus filij Iſrael pertranſierũt, periculoſior & impeditior eſt mediæ ciuitatis uia: & mari illo, quod illi diuiſum, & in parietũ formam redactũ, latè habuerũt, peruium. In quorũ etiam quaſi publica uia Aegyptij ſunt ſubmerſi, quieti & tranquilli portus noſtri facti ſunt procelloſiores: ita ut frequenter propter eas quæ in eis fiunt cædes, rubri maris ſpeciem præbeant. Qui uerò per urbẽ ipſam profluit amnis, aliquando quidem ſolis illis

Marginalia: Paſchalis Dionyſij ad Hieracem epiſcopũ Aegyptiũ epiſtola, de calamitatibus Alexandrinæ urbis, propter ſeditionem ciuilem. Cædes in urbe & portubus.

Nilus exiccatus.

& inaquosis locis, per quos Israel incedens usque adeò siti est pressus, ut ad clamorem & uociferationē Mosæ, ab eo qui solus admirāda facit, ex altissima & durissima rupe unda proflueret, uisus est multo aridior siccior que. Aliquando autē in tantū exundauit, ut uicinā regionem uniuersam, uiasque & agros omnes diluuio obruerit, eamque quæ sub Noe fuit, se aquæ inundationē adducturū esse minatus fit. Semper equidem cruore, cædibus, ciuiumque submersorū suffocationibus infectus fluit, & cōtaminatus: qualis ille Pharaonis per Mosen in sanguinē conuersus, & sanguinem olens fuit. Quæ uerò fluminis eius quod repurgat omnia, reperieт expiatrix unda? Quomodo etiā immensus & hominibus impermeabilis Oceanus, huic superfusus, amarū hoc deteret atque abolebit pelagus? Aut quomodo ingens ille fluuius ex Edem, in quatuor ad quæ est delignatus regna profluens, si in unam terrā Gæon traducatur, cruentā abluet saniē? Quomodo denique aer, à cladium ubique tantarū impurissimis exhalationibus infectus atque pollutus, purgabitur? Tanti à terra uapores, à mari uenti, à fluuijs auræ, à portubus crassiores nebulæ feruntur, ut tabescentibus ac diffluentibus, in omnibus subiectis elementis, cadaueribus, cruore roret. Et admirantur adhuc & dubitant, unde continuæ proueniant pestilentię, unde graues morbi, unde omnis generis calamitates, unde tot & tam uarij hominū interitus? Quid ita tam ampla ciuitas, nō tam frequentes iam habeat incolas, si eos ab infantibus ipsis usque ad senes decrepitos recēseas omnes: quàm antea eorū tantū, quos † crudæ senectutis uocabat, fouit. Aliorum porrò à quadragenarijs usque ad septuagenarios tāta antehac fuit multitudo, ut illorum numerū nunc non suppleant, quū eis accenseantur & adtribuantur, ad publicā percipiendam annonā, qui quatuordecim annorū sunt, usque ad octogenarios. Sic qui olim erant decrepiti, eorum nunc quasi † æquales sunt facti, qui uultu maximè sunt iuuenili. * Et quum in terris semper diminui atque cōsumi genus hominum conspiciant, internecione omnium indies gliscente atque grassante non contremiscunt.

Idem diluuio exundans. *Idem sanguinolentus.* *Aeris infectio.* *Pestilentiæ.* *Hominum Alexandriæ mira paucitas.* *ὠμογέροντας* *ἡλικιῶται* *ᾗ καὶ ὅτι μειούμενον ἀεὶ καὶ δαπανώμενον ὁρῶντες τὸ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων γένος, οὐ τρέμουσι, αὐξανομένου καὶ προκόπτοντος τοῦ παντελοῦς αὐτῶν ἀφανισμοῦ.*

A B

CAPUT XX.

POst seditionem aūt pestilentia admodum in urbe sçuijt. Et quum Paschalis dies pro foribus esset, ad fratres scripto uerba faciens, contagiosi morbi ærumnas huiusmodi ornauit uerbis: Alijs equidem hominibus, ut nunc se res habent, nō uideatur esse festi diei celebrandi tempus. Neque adeò illis est uel tale, uel aliud quodpiam, nō luctuosum dico, sed quod & sit & uideatur maximè lętum. Nunc sanè lugent omnia, mœrēt omnes, & resonant per urbem eiulatus, propter tantā mortuorū & quotidie morientiū multitudinem. Sicuti enim de primogenitis Aegyptiorum scriptum est, sic nūc quoque ingens est clamor. Non enim est domus, in qua non reperiatur mortuus. Atque utinam nō reperiretur. nam & eis quæ hæc præcesserūt temporibus, permultas & graues perpessi sumus calamitates. Et quum soli nos ab omnibus affligeremur & necaremur, nihilominus tamē tum quoque festos egimus dies: & omnis cuiuslibet cladis locus, cōuentus agendi nobis præbuit cōmoditatem: ager, solitudo, nauigium, publicū diuersorium, carcer. Omnium aūt lætissimū Pascha egerunt perfecti, qui in cœlo cōuiuantur, martyres. Post eas clades bellum & pestilentia irruit, quæ unà cum gentibus pertulimus mala. Et soli nos quidem, quę nobis sunt illata detrimenta sustinuimus: unà cum illis aūt, quæ inuicem ipsi inter se uel fęcerunt, uel perpessi sunt, per tumultū scilicet, tolerauimus dispendia. Sed CHRISTI rursum exhilarati sumus pace, quam solis nobis cōcessit. Quum uerò paululum admodū & nobis & ipsis datū esset, ut respiraremus, contagiosa hæc lues urbē inuasit; res metu omni illis horribilior, & ærumna quauis calamitosior:

Infidelib. nullum est dierū festorum celebrandorū tempus. *Christiani in persequutionibus & ærūnis suis quouis etiam loco festos dies festos celebrarunt.* *Iidem cladiū quas sibi infideles ipsi crearunt, per seditionem, participes.* *Perfecti martyres.* *Pax Christi*

A tosior: &, ut quidam eorum dixit historicus, clades una opinione omniũ maior: *Pestilentiæ & ærumnæ aliæ, infidelib. pro extremis malis sunt, Christianis autem patientiæ exercitium, & pietatis probatio.*
» nobis uerò haudquaquam talis, sed nõ minus atque alia, exercitiũ atque exploratio. Nõ
» illa quidem à nobis abstinuit, uerũ multo maximè in gentes est grassata. Dein-
» ceps hæc infert: Plurimi itaque fratres, pro excellenti suo amore & fraterna chari-
» tate, sibi ipsis nõ parcentes, & alius ab alio inuicẽ animis dependentes, sine metu
» omni ægrotos uisitarunt, & magno studio & cura illis in CHRISTO inseruien-
Thucyd. » tes, unà cum illis mortui sunt, perquàm libenter aliorũ dolore seipsos implẽtes,
» morbumque proximorũ in se pertrahentes, ac nõ grauatè cruciatus deuorantes.
» Multi curantes atque cõfirmantes alios, ipsi decesserunt, mortem illorũ in seipsos *Quales se olim Christiani pestilentiæ tempore inter se muicem gesserint.*
» transferentes. Ita uulgatũ illud uerbũ, quod † comitatis solius & beneuolentiæ
» semper uisum est, factis tum adimplerũt, dum ad eum modũ decedentes, se * pe-
» ripsema omniũ esse declararẽt. Hoc pacto optimi apud nos fratres, presbyteri
» etiam quidã, & diaconi, & ex plebe laudatissimi quique, ex hac uita emigrarũt: ut
» iam id genus mortis pietate multa & fide roboratũ, non multũ uideretur abesse
» à martyrio. Et sanctorũ cadauera illi supinis manibus et sinu excipere, oculos re-
» purgare, ora claudere, in humeros tollere, cõponere, ad se applicare, cõplecti, la-
» uare, uestibus funeralibus exornare, & paulo pòst æquali sorte potiri, supersti-
» tesque eos qui præcesserãt statim subsequi. Gentes porrò contrà omnia fecerũt, *Quales quoque infideles.*
» eos qui ægrotare cœpissent, propellentes, & charissimos quosque refugientes, se-
» mimortuos in uias sternentes, mortuos insepultos proiicientes, successionemque
» & cõmunionẽ mortis auersantes, quã tamen quantumuis multa molientibus e-
» uitare facile nõ erat. Deinde quũ iam ea in urbe pacatiores essent res, Diony- *Dionysii scripta.*
» sius ad fratres in Aegypto Paschalem epistolã, & rursus aliis alias scripsit. Circũ-
» ferẽt etiam eius de Sabbato scriptũ, & aliud de exercitio: & ad Hermanionẽ fra-
B tresque Aegyptios literas scribens, inter alia de Decio & Gallo, prauisque eorũ mo
ribus pleraque cõmemorat, & trãquillitatis quæ sub Gallieno fuit mentionẽ facit.

* *Veteres urbiũ expiationes anniuersarias facientes, homines sacros, hoc est, qui peste alioue morbo expiando diis immolabantur, & Catharmi atque Pharmaci uocabantur, in uictimarũ morem redimitos, è loco præcipiti in mare deiiciebant, Neptuno immolantes, cum solennibus hisce uerbis,* περίψημα ἡμῶν γενοῦ, ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις: *Sis pro nobis peripsema, hoc est, piaculum, luitio, redemptio nostra, & seruatrix urbis uictima. Suidas, & Nicolaus Leonicus de Varia historia lib. 3. cap. ult. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema: hoc est, Nos tanquam piacula mundi facti sumus, & succidaneæ pro populo uictimæ. 1. Cor. 4.*

CAPUT XXI.

Ad hæc duos libros de promissionibus cõposuit, quibus argumentũ præbuit Nepos: qui Aegypti episcopus, Iudaica opinione, quæ in scripturis sanctis CHRISTI promissa sunt, sensu corporali crassius intelligẽs, ea ad præsens seculum, & designatã quandam mille anno- *Dionysius de hæresi Nepotis.*
rum uitã referebat. Et quòd is ex Apocalypsi Ioannis opinionẽ suam se cõfirmaturum esse opinaretur, librũ cõposuit, cui titulum Cõfutationis indidit. Cui Dionysius, in eis quos diximus libris respondẽs, in priore quidem sententiã suam de illius dogmate exponit, in posteriore aũt de Apocalypsi Ioannis agit pluribus.
» Quandoquidem, inquit, scriptũ quoddam proferũt Nepotis, quo ualde nitunt,
» ueluti certo & irrefragabiliter ostendente atque probante, regnũ CHRISTI in ter
» ris futurũ: in aliis quidẽ multis Nepotẽ recipio & cõplector, propter fidem, to-
» lerantiam laboris, scripturarũ lectionem, & frequentes psalmodias, quibus huc
» usque multi delectantur fratres, hominemque ipsum obseruo. Deinde progressus
» infert: Sed enim si quid rectè dictũ sit, laudare id conuenit. Rursum uerò, si quid
» secundum sanã doctrinam non sit scriptũ, id castigare oportet. Ac si quidem ipse
» adesset, satis esset rationũ in colloquio, ad interrogationẽ et responsionẽ, ad per-
» suasionẽ & conciliationẽ eorum quæ inter se opponuntur. Quum aũt scriptum

eius satis ad persuadendum cõpositum, in hominũ sit manibus, quo scripto legi A & prophetis cõuiciat, Euãgelia nihil esse ducit, & Apostolicos libros tanq̃ nullius precij eleuat: ipsum aũt perinde atq; occultũ & arcanũ mysteriũ celebratur, « simpliciorũ fratrum animos nihil permittens magnũ & sublime de certa uera & « gloriosa apparitione CHRISTI, aut de nostra à mortuis resurrectione, atq; ad i- « psum aggregatione & assimilatione, sed humilia quedã & caduca, qualia præsen « tis uitæ sunt, sapere & sentire: perquàm est necessariũ, ut ueluti cum præsente fra « tre nostro Nepote differentes agamus. Deinde cõmemorat, se † in Arsenoite « fuisse, ubi huiusmodi emersit hæresis: ibiq; omnib. Ecclesiasticis atq; alijs itẽ uiris præsentibus, tribus cõtinuis diebus de Nepotis doctrina, libro eius proposito, disseruisse. Fratrumq; stabilem ac decentẽ morem admiratur, qui ritè atq; ordine responsionibus assensiones approbationesq; suas accommodarint: neque contentiosè defendere perseuerarint, quæ semel apud se cõstituissent: neq; obiectiones legitimas intermiserint, ueritatẽ illi cognitã (quod pudore quodam aliqui, quũ conuincunt, non faciunt) profitentes: bonaq; cõscientia, quæ authoritate diuinarũ literarũ probata essent, citra simulationẽ & dissimulationẽ, cordibus ad DEVM simpliciter cõpositis suscipientes. Addit præterea, ut etiam eius loci doctor Coracion dictus, uocibus cis quæ contra illius opinionẽ prolatę fuerant, persuasus, præsentibus omnib. receperit, ueritate iam abundè satis perspecta, sibi de cætero nihil futurum cum Nepote negotij, neq; mentionem se eius facturum, neq; doctrinam promulgaturum. Alios quoq; fratres dicit lætatos delectatosq; esse dissertationibus eis, atq; cõmuni omniũ conciliatione & cõsensu.

Dionysius apud Arsinoen oppidũ de Nepotis dogmate disseruit, hæresimq; eam refellit.

Optimus de rebus sacris, in conuentu publico disputandi processus.

Euseb. lib. 7. cap. 24.

† Authore Plin. lib. 5. cap. 9. inter reliquas multas Aegypti præfecturas, quas nomos uocant, Arsenoites numeratur: ab Arsinoe oppido sic dictus, quod Ptolemeus Philadelphus sub nomine sororis suę, quę ita nominabatur, condidit, Idem amnem qui Arsinoen præterfluit, Ptolemæum appellauit. Plin. lib. 6. cap. 29.

CAPUT XXII.

DEinde de Apocalypsi Ioannis sententiã suã profert, quę omnia quam- B uis sint longiora, tamẽ necessariò uerbis ipsius cõmemoranda putaui: Nonnulli eorũ, inquit, qui nos præcesserũt, aboleuerũt, & restituerũt « rursum librũ ipsum, atq; eum per capita omnia corrigẽtes, in eam for- « mam redegerũt, ut cognosci nõ posset, & nulla ratione cõpositus esse uideretur. « Falsam quoq; inscriptionẽ habere dixerũt: neq; enim Ioannis esse, neq; reuelatio « nem ullam habere, qui tam magno & crasso obscuritatis uelo coopertus esset: & « nõ modò nõ ab Apostolo quopiam, sed ne à sancto quidẽ aut Ecclesiastico uiro « editũ esse. Cerinthũ aũt, qui eius quæ ab eo Cerinthiana dicitur hæresis author « est, uoluisse celebri nomine fide dignã authoritatẽ figmento suo parare. Hoc e- « nim esse professionis suæ dogma, regnũ CHRISTI terrenũ futurũ, & quas ipse « corporalis admodũ & carnalis cõcupiuerat res, in eis spẽ esse uitã ueluti insom- « nis traductũ iri, in uentris scilicet & eorũ quę sub uentre sunt libidine & uberta- « te: hoc est, cibo, potu, cõnubio, & (ut absurditatẽ tantã speciosis ornaret uerbis) « diebus festis, sacrificijs & uictimarũ mactationibus. Ego uerò abrogare librum « eum, quẽ fratres multi studiosè legunt, nõ ausim: maiorẽ aũt quàm pro tenuitate « mea decet, de eo cõcepi opinionẽ. Nam etsi nõ intelligo, suspicor tamẽ altiorẽ se- « cretioremq; in uerbis eius latêre sensum, eumq; longè sublimiorẽ, q̃ ut à me per- « cipi queat. Id quod non arbitrio meo iudico, sed fidei magis tribuo. Non reijcio « quidẽ quæ nõ perspicio, magis aũt admiror quod nõ intelligo. Posthęc scriptu « ra reuelationis omni diligentius et exquisitius perpẽsa, fieri nõ posse demõstrat, ut facile quis sententiã eius assequat. ac deinde refert: Absoluta uerò, ut ita dicã, « prophetia uniuersa, beatos propheta renunciat, qui eam seruauerint, seq; adeò « ipsum.

Dionysius de Apocalypsi Ioannis.

Cerinthus [illegible]

Cerinthi hæresis.

Verum sinceri Theologi iudicium.

Hoc ætate nostra etiam Laici non faciunt.

De apocalypsi

A ipsum. Beatus enim, inquit, qui seruat uerba prophetiæ libri huius: & ego Ioan-
» nes, qui hæc & uidi & audiui. Vocari quidē Ioannē eum, & Ioānis esse scriptū
» id, nō repugno. Et sancti alicuius ac diuinitùs afflati uiri esse assentior: non facile
» tamē Apostoli esse cōcesserim, filij Zebedæi, fratris Iacobi, cuius Euangeliū est,
» quod secundū Ioannē inscriptū est, & epistola Catholica. Coniecturā aūt facio,
» ex utroruꝙ scriptorū more & indole, ex uerborū forma, & ex ipsius libri ductu,
» illius nō esse. Ac Euangelista quidē nusꝙ nomen suū ascribit: neꝙ seipsum uel in
» Euāgelio, uel in epistola deprędicat. Et paululū progressus, rursum inquit: Ioā-
» nes quidē nusquā, neꝙ tanꝙ de alio, neꝙ tanꝙ de seipso. qui uerò Apocalypsim
» scripsit, statim à principio seipsum præponit: Apocalypsis IESV CHRISTI, quā
» dedit illi Deus, palàm facere seruis suis celeriter, et significauit mittēs per angelū
» suū seruo suo Ioanni, qui testimoniū perhibuit VERBO DEI, & testimoniū eius
» quæcūꝙ uidit. Deinde etiā epistolā scribit: Ioannes septē ecclesijs in Asia, Gra-
» tia uobis & pax. Euangelista aūt, neꝙ in Catholica epistola nomē suū pręmisit,
» uerùm ineffabili quodā modo ab ipso statim arcano mysterio diuinæ reuelatio-
» nis est exorsus: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis no-
» stris. Cuius reuelationis nomine etiam Dominus beatū deprædicauit Petrū, in-
» quiēs: Beatus es tu Simō Bariona, quoniam caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed
» pater meus cœlestis. Quin neꝙ in secunda, quæ ferī, neꝙ in tertia Ioānis, quan
» tumuis breuibus epistolis, Ioānes nominatim præponit: sed sine adiectione no-
» minis, presbyter scribit. Iste porrò nō satis habuit, ut semel nomine suo edito, cō
» sequentia exponeret: sed id repetit identidē, Ego Ioannes qui uidi & audiui ista.
Deinceps indicat, Ioannis quidē esse scripturā eam, illi cognominis, sed nō dile-
cti illius: & per coniecturā esse arbitratur Asiatici Ioannis, qui cognominatus est
B presbyter, de quo prius diximus, uidelicet quòd duo monumenta, idem Ioan-
» nis nomen habentia, Ephesi monstrentur. Multi enim, inquit, propter suam in
» Apostolos † propensionē & affectionē, nomina eorū liberis suis imponebant. σχέσιν

CAPUT XXIII.

OStendit quoꝙ ex compositione dictionis, sententijs, & uerbis ipsis, *Apocalypsim*
» alium esse, ꝙ Ioannē Euangelistā, eius libri authorē, ita scribens: Con *Ioannis Euan-*
» sona enim sibi ipsis sunt Euangelium & Epistola, & simile habent ini *gelistæ nō esse.*
» tium. Illud enim dicit, In principio erat VERBVM: hæc autē eadem [illegible]
» † pauxillū mutata, Quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris, & manus no *Consonantia*
» stræ cōtrectarunt de VERBO uitæ, & uita manifestata est. Hæc enim uerba ue- *Euangelij &*
» luti præludens præmittit, contra eos cōtendens, sicuti in sequentibus ostendit, *epistolæ Ca-*
» qui dicebant, Dominum in carne non uenisse. Quapropter accuratè & appositè *tholicæ Ioan-*
» connexuit, Et quod uidimus & annunciamus uobis: ex se ipso nimirū continuè *nis.*
» dependens, & à proposito nō digrediens. Et sic, per eadem rerū capita & nomi-
» na, omnia persequitur. quorū aliqua nos cōpendiosè cōmemorabimus. Qui ue-
» rò attentè ea leget, in utrisꝙ inueniet, multā uitam, multā lucem, detestationem *Eorundem ma-*
» tenebrarū, perpetuam ueritatē, gratiam, gaudium, carnē & sanguinē Domini, *teria & argu-*
» iudicium, remissionē peccatorum, DEI in nos dilectionē, fraternæ inter nos cha- *mentum.*
» ritatis mandatū, præceptorum omnium obseruationē, redargutionem mundi,
» diaboli, Antichristi, promissionem spiritus sancti, adoptionem filiorum DEI, fi-
» dem quæ per omnia à nobis exigitur. Et quòd pater & filius ubique designen-
» tur, quodꝙ omnino per omnia eos unum atque eundem spectandum cogno-
» scendumꝙ literis suis proponunt & adumbrant. Euangelij quidem & epistolæ
» formæ & ideæ propositæ sunt. Peregrina autem & aliena prorsus ab his est A-
» pocalypsis, neque illis cohærens, neque proximè ad ea accedens, ex aliqua parte,

x 4 quippe

Apocalypsi nihil cum eis commune.

quippe quæ, ut ita dicam, ne syllabã quidem communem cum eis habeat. Sed A neq; mentionem ullam, neque sententiam, uel epistola Apocalypsis (omitto e- « nim Euangelium) uel Apocalypsis epistolæ habet: quũ quidem Paulus, aliquid « etiam in epistolis suis de reuelationibus suis ostendat, quas tamen ipsas in scri- « ptum peculiare nõ retulit. Præterea discrimẽ eloquutionis Euangelij & episto- « læ, ad ipsius Apocalypsis ductum colligere & notare licet. Hæc enim non solum « nõ uitiosis, iuxta Græcorũ sermonẽ, sed etiam exquisitis & egregijs uerbis, syllo « gismis, cõpositionibus, & interpretationib. scripta sunt. Tantũ scilicet abest, ut « barbarã in eis uocẽ aliquam, aut solœcismũ, aut omnino rusticitatẽ reperias. V- « trumq; enim, ut uidetur, habuit donũ, & sermonis & intelligẽtiæ: utraq; ei à Do « mino & sapientiæ & cognitionis cõcessa gratia. Hunc aũt reuelationes quidem « uidisse, scientiamq; & prophetiam accepisse, nõ eo inficias: cæterùm in oratione « sua eum sermonẽ Græcum accuratè seruare nõ uideo. Nam & rusticis barbaris- « mis, & solœcismis alicubi utitur. Quæ quidẽ ego, ne quis id existimet, nõ conui- « ciandi & reprehẽdendi animo, neq; adeò necessariò, sed ut dissimilitudinẽ tantũ « scripturarũ istarũ indicarẽ atq; expedirem, dixi. Atq; hæc in posteriore libro « Promissionũ, cum Nepote cõgressus, de Ioãnis Apocalypsi, Dionysius scripsit. «

CAPUT XXIIII.

Aliæ Dionysij scripta.

Vnt & aliæ plurimæ diuini eius uiri epistolæ: ut cõtra Sabellium, ad Ammonẽ Beronicensem episcopũ, item quæ ad Thelesphorũ & ad Euphranorẽ, & rursum quę ad Ammonẽ & Euporũ est scripta. Cõposuit præterea in eodem argumento libros quatuor, ad cognominem sibi Romanum episcopum. Insuper aliæ plures sunt epistolæ, & orationes prolixæ inter epistolas cõnumeratæ: sicuti quas Timotheo puero cõscripsit, inscriptionẽ habentes De natura. Sicuti etiam est ea quam ad Euphranorẽ composuit, De tentationibus. Ad Basilidem aũt ecclesiarum Pentapolitanarum episcopum scribens, ab initio cõmentarios se composuisse indicat, in Ecclesiastem. Diuersæ etiam ad ipsum datæ sunt epistolæ. Scripsit itidem contra Paulum Samosatenum, & Manetem, qui eo tempore extiterũt. De eis autem postea dicemus. Quum autem ad multam peruenisset senectutem, duodecimo imperij Gallieni anno mortuus est, quo tempore contra Paulum Samosatenum Antiochiæ Synodus est coacta. Quæ uerò de Dionysij libris Basilius Magnus, ad Maximum philosophum scribat, addendum hisce putaui.

CAPUT XXV.

Iudicium Basilij Magni de Dionysij Alexandrini scriptis.

Væ inquiris, inquit, Dionysij scripta, plurima ad nos peruenere. « Quòd aũt librorũ eorum copia nobis nõ est, propterea ad te non mi « simus. De quibus sic nostra est sententia. Non omnia eius uiri admi- « ramur opera. Sunt etiã nõnulla quæ prorsus abrogamus. Ferè enim « impietatis istius, quæ tantopere nunc celebrat̃, eam dico quæ κατὰ τὸ ἀνόμοιον, siue « de inæqualitate est, quantũ ego scio, ipse primus seminarium præbuit: non ille « quidem improbitate mentis & sententiæ, sed quòd uehementius acriusq; oppu « gnare Sabelliũ uoluerit. Quem ego cõparare solitus sum insitori, qui quũ in cur « uum tenellæ arboris statũ sedulò corrigere studeat, deinde immodica attractio- « ne peccet, & modo excidat, plantãq; ipsam in contrariã diuersamq; deducat for « mã. Simile quiddã enim & in hoc uiro factũ esse deprehẽdimus. Ille enim acrius « impietati Libyci hæretici cõgressus, nõ sensit, nimio cõtentionis studio se in con « trarium ferri malum. Cui satis fuerat ostendere, nõ idem esse † subiecto ipso pa- « trem & filium, & per hoc uictoriæ laudem à blasphemo illo reportare. Ipse autẽ «

† τῷ ὑποκειμένῳ

ut apertè

A ut apertè admodum & prolixè illum cōuinceret, non tantū diuersitatē subsisten„ tiarum, uerū etiam substantiæ differentiā, & potestatis ueluti † remissionē, & glo„ riæ * mutationē affert. Ita ut eum per hoc contigerit malum ipsum malo alio cō„ mutare, & à recta doctrina aberrare. Itaq; in scriptis suis uarius est. Nonnunq; „ enim τὸ ὁμοούσιον siue consubstantiale tollit, per eum, quo ad subsistentias abro„ gandas malè utitur, librum. Aliquando autem id admittit, in eis scilicet, quę pro „ defensione eius ad sibi cognominem composuit scriptis. Tum autem de spiritu „ etiam sancto uoces emisit, spirituali uiro minimè congruentes, ab ea quæ adora„ tur, eum diuinitate proscribēs, & ueluti in infimum ordinem creatæ & ministræ „ naturæ redigens. Ac talis hic quidem uir fuit.

Errores Dionysij. *† ὕφεσιν* ** παραλλαγὴν*

CAPUT XXVI.

Abellij autem paulo antè meminimus. Nunc uerò & quis fuerit, & quę eius fuerint blasphemiæ, clarè exponam. Et ille quidem Libycus genere fuit, Pentapoli eius regionis ortus. Docuit autem unam subsistentiam esse patrem & filium & spiritum sanctum, unamq; trinominem personam. Et in ueteri quidem Testamento, ueluti patrem legem dedisse: in nouo autem, quasi filium hominem factum esse: ut Spiritum sanctum uerò, ad Apostolos aduenisse. Huic Dionysius, sicuti à magno illo patre Basilio dictum est, resistens, in contrarium delapsus est malum. Hæc de Sabellio paucis.

Sabellij heretica opinio. *Suprà cap. 7. Eodem.*

CAPUT XXVII.

O tempore, Demetriano episcopo Antiochiæ defuncto, Paulus Samosatenus thronū eius accepit, quū Zenobia * eius loci regnū obtineret. Persæ enim Romanis uictis, administrationē ei Syriæ & Phœ
B niciæ tradiderant. Paulus porrò iste, curare eam in religione Iudaisantē uolens, plurimumq; operæ & curæ in ea rectè instituenda atq; conuertenda ponēs, in Artemonis heresim impegit. Nimis enim humilia atq; humi serpentia de CHRISTO docuit. Cōmunem quippe hominē natura fuisse, neq; quicq; præcipuū prę nobis habuisse, & diuinæ substantiæ expertem extitisse, atq; in eo perinde atq; in propheta filium DEI inhabitasse, & rursum ab eo discessisse, nō nullaq; hisce similia cōtra Ecclesiasticam doctrinā censuit. Quod ubi tum ecclesiarum pastores cognouerūt, non despiciendam serpentē iam tantā contagionē iudicarunt: præcipuè quū piaculum id, domicilium & tanq; adiutricē, tam magnam nacta esset urbē. Atq; Dionysius quidem Alexandrinus, uir celebris, propter ætatē affectam & grauē imbecillitatem, proficisci eò distulit. Literis aūt & ipsum ad officium est cohortatus, & eos qui ad eum cōfluebant, ad ardorē & æmulationem ueræ pietatis exacuit, iudiciumq; suum & sententiam de proposita quæstione ad eos misit. Reliqui uerò ecclesiarū antistites, ueluti ad uastantem & perniciosam feram conficiendam, Antiochiam undiquaque alius post alium congregabantur, resplendentes enses & cuspides, uera ecclesiæ dogmata, præ se ferentes. Eorum primi nominis & maximè celebres, sicuti stellæ radiantes præfulgebant: Gregorius magnus ille, miraculis edendis decantatus: & Athenodorus, sententijs, uerbis, & factis, fraternè illi coniunctus: Ponticarum ecclesiarum episcopi, Firmilianus Cæsareæ Cappadocum antistes, uir præclarus, & utriusque generis literarum summè doctus: Helenus metropolis Tarsi Cilicum episcopus: præterea Nicomas Iconij, Hymenæus Hierosolymorum, & Cæsareæ Palestinæ Theotecnus, episcopi. Maximus insuper, qui fratrib. Bostræ præfuit: Theophilus, Proclus, Hesianus, Paulus, * Babylianus, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus, Malchion, & Lucius, diuersarū ecclesiarū præfecti. Hi

omnes,

** τοναρχήσης* *Pauli Samosateni heresis.* *Dionysius eam oppugnauit.* *Episcopi Antiochiæ aduersus Paulum Samosatenum congregati.*

In Oriente Odenatus Persas uicit, Syriā defendit, Mesopotamiā recepit, usq; ad Ctesiphontem peruenit. Deinde uerò cum filio Herode, Sapore uicto (fuit autem Palmyrenorum princeps Odenatus, & à Gallieno in societatē imperij adscitus) insidijs consobrini sui occisus est. Cuius uxor cū Herenniano et Timolao filijs regnū obtinuit. Eam Aurelianus non longè ab Antiochia, magis prælij terrore, quàm prælio cepit: quę currū eius triumphantis Romæ præcessit. Eutrop. *Alij, Bolanus*

oẽs, et alij quamplurimi, unà cum presbyteris & diaconis, in eam quã diximus ciuitatẽ conuenerunt. Quũ igitur in unũ congregati essent, sæpe multúq; sermones conferebanẽ, & in quolibet cõsessu quęstiones plures proponebanẽ. Ibi Paulus obumbrare, & quantũ posset, hæresim suã tegere & occultare laborabat. Illis aũt illud maximè studio fuit, ut illa proferreẽ, et tanta in CHRISTVM blasphemia omnib. propalã nota fieret. Quapropter suadendo primùm & consulendo, conati sunt Paulum à concepta opinione abducere, & in contrariam sententiam pertrahere. At quum ille, iuramento interposito, apertè errori ei renunciaret, neque se quicquam eiusmodi sentire, sed Apostolicis finibus & doctrinis adhærere, eisq; insistere cõfirmaret: tum quidem illi, cõmunẽ SERVATOREM DEVM de Ecclesiarum consensu & concordia quum laudibus concelebrassent, Synodum soluerunt, & pro se quisq; ad greges suos redierunt.

Samosatenus orthodoxũ se esse iurat.

Conuentus Episcoporũ soluitur.

CAPUT XXVIII.

Edenim tẽporis processu, quũ rursum ubiq; fama spargereẽ de Paulo, qui ita à ueræ fidei professione degenerãs desciuisset, celeberrimi illi uiri ne tum quidẽ statim ad illũ deturbandũ sunt progresʃi, sed literis scriptis, uulnus eius curare sunt conati, letalẽ se eo modo doctrinam oppressuros esse opinati. Dionysius equidẽ epistolam dedit, authorẽ erroris eius ne alloquutione quidẽ dignans, sed populũ ecclesiæ Antiochenæ instruens tantũ & confirmans. Firmilianus aũt Cappadox Antiochiã uenit: sed statim dolo ab eo repulsus, resipiscentiã & conuersionẽ denuò pollicẽte, inde discessit. Postea uerò quũ rursus cum eo cõgredi deberet, ut qui toties DEVM negantis audaciæ eius periculum fecisset, è uita excessit. quo tempore etiã Dionysius Alexandrinus est mortuus, duodecimo, ut dictũ est, Gallieni imperantis anno, quũ quidem decẽ & septẽ annis rem Ecclesiasticã administrasset. Atq; huius successor Alexandriæ Maximinus fuit. Cæterùm quũ Gallienus quindecim iam annis rerũ potitus esset, Claudius ei successit, qui biennium tantũ imperio administrato, Aureliano id reliquit: sub quo ultimus est cõtra Samosatenũ, quamplurimis episcopis cõfluentibus, cõuentus peractus. Postquã enim illi multa admonendo, cohortationes adhibendo, & priorũ promissionũ atq; conuentorũ pacta in memoriã reuocando, in inficiatione eum persistere uiderũt, & accusatores cum cõfutaturi institerunt, conciliũ est coactũ. Hic Malchion quidã, qui prius Antiochiæ Sophisticæ scholæ græcarũ disciplinarũ prçerat, & postea propter egregiam eius in CHRISTVM fidẽ, singularemq; uirtutẽ, ad dignitatẽ presbyterij euectus fuerat, cum eo in publico colloquio cõgressus, celeribus notarijs, qui uerba omnia chartis exciperent, dispositis, illum conuicit: & tectum latentemq; eius sensum fraudulẽta seductione plenum, ita in lucẽ protulit, ut eum alij quoq; manifestò deprehenderent. Itaq; aliena opinari atq; docere conuictus, & ut hæresis dux & author, à catholica & uniuersali, quæ sub cœlo est, Ecclesia proscriptus, non solum fideli cleri ordine motus, sed etiam Ecclesia est eiectus: & Domnus pro eo ecclesiæ Antiochenæ gubernacula suscepit.

Samosatenus in errorem relapsus.

Processus contra hæreticum legitimus.

Aliquoties Episcopi propter Samosateni hæresim cõuenere.

Fl. Claudius Gallieni in imperio successor.

Claudij, Valerius Aurelianus.

Vltimus episcoporũ aduersus Paulum Samosatenũ conuentus.

Malchiõ presbyter Paulum redarguit.

Paulus excommunicatus.

Domnus episcopus Antiochenus.

CAPUT XXIX.

Edenim quum Paulus contrà niteretur, Ecclesiæq; administrationem retinere conaretur, & in Synodi decreto acquiescere nollet, audacia eius ad Aurelianum tum imperantem est delata. Is sanctissimẽ de ea re constituit, eis scilicet Episcopatum mandari iubens, quos Itali & Romani episcopi literis suis comprobassent. Etiamsi enim dæmonum cultui deditus esset, tum tamen quod iustum esset iudicauit, ut qui in fidei professione consentientibus responsaret, decretumq; eorum contemneret, ab illorum sodalitate

Romani episcopi prærogatiua, Euseb. libro 7. cap. 30.

Pauli proscriptionem Aurelianus imper. idololatra, sententia sua comprobat.

A sodalitate & collegio resecaret. Ita Paulus ab ecclesia, non tantū à sacra & ecclesiastica, uerūetiam à profana & mundana potestate turpiter est pulsus. Aurelianus aūt, tum quidem tam æquū se erga nos præbuit. Procedente uerò, unà cum tempore, imperio eius, ut alio in nos esset animo, à quibusdā persuadebatur: paulatimq; ut & ipse persequutionē aduersus Christianos moueret, incitabatur. Et iam nō minimus rumor de ea passim increbrescat. Quumq; uix tandē suadentibus cederet, & subscribere literis eis, quæ cōtra ueram pietatē editæ fuerant, deberet, derepentè diuina affuit uindicta, quæ unà cū ipso cubito improbi scribæ manus inhibuit †: omnibus satis declarans, nō semper eis qui in nos cōmouentur, facile esse aduersus ecclesias eius quod cōstituerint perficere: nisi illa arcano occultoq; iudicio, quo ei uisum est tempore, explorationis, castigationis, & conuersionis nostræ gratia, id permiserit. Porrò Samosateno ad eum modum reiecto, Ecclesiarum pastores conuenientes, ad Dionysium Romanum, & Maximinum Alexandrinum episcopos, communem conscripserūt epistolam, eamq; ad omnia terræ loca miserunt. In qua plenissimè Synodi acta, uidelicet eximium studium suum, & Pauli morū improbitatem, disputationesq; & confutationes publicas, atq; impuram impudicamq; hominis uitam exposuerunt. Vnde pauca quædam huc afferre placuit.

Aurelianus & ipse persequutionē contra Christianos molitur.

Primus hic apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq; & omni aurata ueste, quod ad id tempus Romanis moribus incognitum fuit, usus est. Entro.

Aureliani cœptū Deus inhibuit, qui tēpore suo castigarisuos permittit.

† *Aurelianus quum persequutionem aduersus Christianos nonus à Nerone decerneret, fulmen ante eum magno circūstantium pauore ruit. Ac non multo pòst, inter Constantinopolim & Heracleam Mnestei notarij sui fraude, qui ad quosdam militares amicos eius, nomina eorum annotata pertulit, falso manum illius imitatus, perinde atque Aurelianus eos interficere constituisset, occisus est. Entrop. Fl. Vopiscus.*

CAPUT XXX.

B ET alia quidem prætermittā: quæ uerò mores eius, ueluti in columnā
» incisa, declarant, percurrā. Ea sic habent: Postquā à canone & regula
» sinceræ doctrinæ digressus, ad illegitima & adulterina dogmata de-
» sciuit, nihil opus est actiones eius extra Ecclesiā recensere: neq;, quū
» prius pauper fuerit & mendicus, quippe qui neq; à parentibus patrimoniū ali-
» quod creuisset, neq; arte aut studio quopiam quidquā parasset, quòd ad immen
» sas opes, per fraudes iniquissimas & sacrilegia peruenerit: neq; etiā quæ fratres
» excutiens exegerit, præmia ab eis quos iniuria affecit capiens, & mercede se eis
» opem laturū pollicens, quos tamen ipsos fefellit: frustraq; uberes fructus perci-
» piens, ex propensione & promptitudine eorū qui negotijs impliciti eo nomine
» ei dederunt, ut molestia litium defungerentur, prouentum atque uectigal DEI
» cultum esse ducens: neq; ut ille superbierit, sublatusq; fuerit mundanis digni-
» tatibus, * ducenarius potius quàm episcopus uocari uolens: neque ut per forum
» superbè incesserit, simul'que & epistolas legerit & dictauerit, cum satellitio pu-
» blicitùs ingrediens, magno numero his præcedentibus, illis sequentibus: uel
» ut propter fastum & arrogantiam cordis eius, fidem odio habuerit & execra-
» tus sit. Non etiam in Ecclesiasticis conuentibus monstrosam eius superbiam,
» quam aucupatione famæ & gloriæ, & oculorum præstigijs, fucorum'que me-
» ditatione est molitus, quibus rebus simpliciorum animas conterruit, & conster
» natione impleuit, gradum quidem & thronū altiorem sibi construens, non ut
» CHRISTI discipulus, secretum uerò sicuti mundi Principes & habens & no-
» minans: subindé que femur manu pulsans, & suggestum pedibus quatiens.

Quod

De improbis Pauli Samosateni moribus.

Episcopus cæruscator.

[illegible]

Vtinā hoc probè perpendant Antistites nostri.

Sensibus hæc imis, res est nō parua, repone.

Describitur episcopus superbus, austrus, uanus, et planè secularis.

* *Ducenarius princeps officij fuit, uel apud Præfectum Augustalem, uel apud Comitem Orientis, uel etiam apud alios prouinciarum præfectos, adscitus ex schola agentium in rebus, qui adorata clementia Principali cum insignibus exibat. Is sub se habebat Cornicularium, Adiutorē, Commentariensem, Ab actis, Numerarios, Exceptores, &c. Scotus de insignibus magistratuum. Ducenariorum mentio fit in L. Matriculam, de agent. in reb. 12. lib. Cod. Temporibus nostris ducenarijs pares esse uidemur apud Reges & Principes, Cancellarij.*

Quod si qui hæc nõ laudarent, & quod in theatris fieri solet, fasciarũ tenuium ia- A ctatione & cõcußione nõ applauderent, qui'ue nõ acclamarent, atq; itidẽ ut qui « circa ipsum stabãt factionis eius exilirẽt, ab eis sibi iniuriã fieri putabat. Sic eum « & uiri & mulieres concionantẽ indecorè admodum audiebant. Atq; in eos qui, « ut in domo DEI, statu corporis ad grauẽ decentemq; habitũ composito sederẽt, « acerbius cum cõtumelia inuehebatur. Doctores etiam & enarratores uerbi, qui « ex hac uita migrassent, petulanter proscindebat. Grauis & molestus in publico, « & magnifica de seipso prædicans, non ut episcopus, sed sophista & impostor. « Psalmis porrò de Domino nostro IESV abrogatis, tanq; recentibus, & à recen- « tioribus cõpositis, in media ecclesia, magno die Paschę de seipso mulierculas lau- « des cantare instituebat, quas nemo sine horrore audiuerit. Quemadmodũ etiã, « ut de se pro cõcione ad populum diceret, ex finitimis agris & oppidis, per assen- « tationem sibi adulantes episcopos & presbyteros summisit atq; disposuit. Filiũ « quidem DEI, nõ uult nobiscũ profiteri è cœlo descendisse, ut aliquid carũ rerum « quæ postea scribent, præoccupantes afferamus: idq; nõ nudis à nobis dicet uer- « bis, sed ex cõmentarijs, quos ad uos misimus, omnino probabitur. Non minus « uerò etiam alicubi dicit, IESVM CHRISTVM è terra ortum habuisse. Qui aũt in « populo psalmis & laudibus impium hunc hominẽ celebrant, angelũ eum & ma- « gistrum ad se è cœlo descendisse canũt. Et hæc ille superbißim us non prohibet, « sed ea canentibus adest. Quid aũt mulieres eius * subintroductas? ut Antioche- « ni nominant: quid eius presbyteros & diaconos? quibus & hoc delictũ, & alia « immedicabilia peccata permittit, eaq; cum illis celat, cõscius sibi eorũ, & simul il- « los de eis arguens, ut sibi obnoxios habeat, dicamus? Quibus in rebus, uerbis si- « mul & factis eis est iniurius, q; accusare eum, sibi ipsis timentes, nõ audeant. Sed « eos ille quoq; collocupletauit. Quapropter ab eis qui talia cõsectantur, amatur, B & in admiratione habetur. Quid hæc inquã scribamus? Scimus aũt, dilecti, epi- « scopum & sacerdotalem ordinẽ omnem, multitudini exemplo esse debere bo- « norum operũ omnium. Ne illud quidem ignoramus, perquàm multos, qui sibi « mulieres subintroduxissent, grauiter lapsos esse. Multos in fœdã suspicionẽ per- « uenisse. Atq; ut cõcedamus, unũ aliquem in tali re nihil turpe atq; impudicũ cõ- « mittere: suspicionẽ tamen, quæ ex eiusmodi conuictu nascitur, uitare oportet, « ne quẽ offendat, aut ad imitationẽ malæ cõsuetudinis incitet. Quomodo namq; « alium obiurgabit, uel instituet, ut uideat, ne frequenter cum muliere cõueniens « labatur, sicuti scriptũ est: qui unã quidem iam repudiarit, duas aũt ætate floren- « tes & forma præstantes apud se foueat, atq; etiam, si quópiam eat, secũ ducat, la- « sciuiens, atq; delicijs diffluẽs? Cuius rei gratia prj omnes secũ grauiter suspirãt, « & lugent. Adeò aũt impotentem eius tyrannidem reformidarũt, ut nullus accu- « sare eum auderet. Atq; hæc quidem, sicuti diximus, quisquã emendauerit in ui- « ro qui catholicæ esset sentẽtiæ, & ordini nostro cõnumeraretur. In eo uerò qui ta- « cenda enunciauerit, mysteriumq; prodiderit, & detestandã hęresim Artemonis « (cur enim tandem parentẽ eius nõ ostendimus?) producendo iactarit, nõ opor- « tet rationẽ taliũ delictorũ requirere. Deinde in fine epistolæ, epilogi loco hæc « adijciunt: Quapropter quũ is tantopere DEO repugnaret, nec cedere uellet: ea « nobis est imposita necesßitas, ut homine isto excõmunicato, alium pro eo, nõ si- « ne DEI, sicuti persuasum habemus, prouidentia, ecclesiæ Catholicæ præficere- « mus: beati Demetriani, qui ecclesiã eam ante hũc pręclarè administrauit, filium, « Domnum,

Hæresis Samosateni impia.

** Cap. 3. Nic. concilij: Interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non subdiacono, nõ alicui omnino q in clero est, licere subintroductã habere mulierem. Nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam eas idoneas p-sonas quæ fugiant suspiciones. Distin 32. Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinã indubitanter habere, aut subintroductam mulierem ibid.*

Artemonis, qui ab Euseb. Artemas dicitur, lib. 7. capite 30. hæresim Samosatenus renouauit.

Domnus episcopus Antiochenus.

* συνεισάκτοι, hoc est, subintroductæ, neq; uxores, neq; concubinæ, sed tertij cuiusdam generis mulieres sunt, quas secum presbyteri, &c. non creandæ sobolis, neq; libidinis gratia, sed pietatis studio, aut certè pietatis prætextu fouebant. De quibus præclara extat Chrysostomi homilia. Rufinus in Canonibus Nicænæ Synodi in Eccles. histor. lib. 10. cap. 6. extraneas mulieres uertit. Sicuti etiam extraneæ dicuntur in L. eum qui. C. de episc. & cler.

A Domnum, omnibus episcopalibus donis ornatum. Hoc ideo uobis scripsimus, » ut ad eum cõmunionis literas detis, & rursum ab eo accipiatis. Samosatenus au- » tem ad Artemonem epistolas scribat: & cum eo etiam, qui Artemonis senten- » tiam probant, communicent. Res Samosateni sic se habuerunt.

Episcopus cõstituta.

CAPUT XXXI.

NOndum ea procella satis sedata fuerat, quũ rursus alia priore multo sæuior, coorta irruit, ingentes fluctus secũ trahens, atq; acrius insultãs. Is Manes erat, mente prorsus captus, & insaniẽs: qui pro deprauatæ mentis peruersitate, lingua etiã armata, uerbis diabolicæ hæresis uenenatis, se in multorum animos ad eorũ perniciẽ insinuauit. Fuit aũt Persa genere, iugumq; seruitutis longo traxit tẽpore. Ac quũ derepentè heræ suæ ex testamento hæreditatẽ adijsset, nõ cõtentus fuit molliore & affluentiore, quæ ei præter spẽ obtigerat, uita: & gratiã eam largitori taliũ se debere sciens, instrumentũ se, quantus quãtus esset, ueritatis inimico præbẽs, ad impias fabulas diuertit. Et duo ingenita esse dixit, Deum & Materiã: quorũ illum Lucẽ, hãc Tenebras appellauit. & Lucẽ quidem bonã, Tenebras malas: utrũq; aũt arbores nominauit, cõgruentes ferentes fructus. Deũ longè abesse à Materia, & Materiã rursus longius à Deo. Dcũ etiã Orientalẽ, Septentrionalẽ, & Occidentalẽ obtinere plagã: Materiam, Australẽ. Et multis postea seculis Materiã seditionẽ mouisse aduersus fructus suos: commissoq; prælio, hos quidem fugasse, illos aũt fugisse: eamq; cõtentionẽ & persequutionẽ usq; ad Lucẽ peruenisse. Et Materiã cum dæmonibus & igne & aqua impetũ fecisse in Lucẽ dicit: Deum aũt tam repentina exercitus eius impressione conterritũ, non habuisse quo tantã uim uindicaret. Itaq; illum partẽ Lucis arreptam, ueluti quandam inescationẽ, contra Materiã misisse. Hanc uerò uulneratam, parteq; ea lucis absorpta grauidam esse factã. Qua re adactũ Deum, mundum cõdidisse, ut cõcertationẽ talem solueret, & ad pacẽ, ea quæ inter se pugnarent, reduceret, Lucẽq; Materię mixtã paulatim in libertatẽ redigeret. Hominẽ porrò nõ à DEO, sed à † principe materia Secula fictum esse: & Euã similiter, sed inanimatã creatã, & immobilem. Adam uerò † forma feræ, aliaq; hisce similia nugatus est. Solem & Lunã diuinũ quiddam esse putauit, ac de eis multa silentio digna portentose cõfinxit. Diabolũ nunc materiã, nũc materię principẽ uocauit. Coniugiũ diaboli legẽ & constitutionẽ esse dixit. Dominũ aũt neq; animã, neq; corpus recepisse, sed hominem tantum uisum esse, nihil humani habentẽ, asseuerauit: perpessiones uerò ei † per speciem tantũ & fucum accidisse. Resurrectionẽ corporum ueluti fabulam repudiauit, nullam enim materię particulam dignam salute iudicauit. Animarum aũt † transitiones è corpore in corpus, & quidem etiam in uolucrũ & pecorum & ferarũ corpora, docuit. Cuius sectatores etiã clementa omnia animata esse arbitrantũ. Vtunẽ uarijs imposturis, † nefariaq; & execranda peragunt mysteria. Quapropter doctrina corũ inελuibilis habetur: dæmonũ incantationibus animas hominũ, qui ea sunt initiati, obstrictas tenẽtibus.

Manetis, eiusque sectatorũ Manichæorũ hæresis.

Sic & Basilides ab Abraxa Christũ in phãtasmate carnis missum esse blaterauit. Tertull. ita enim sibi hæretici mõstrosa confingũt uocabula.

[illegible] hoc est, execrãdos, nocturnos, & illegitimos cõcubitus, & flagitia infanda. Suidas.

* *Manes, qui & Scythianus dictus est, Brachman fuit genere. Et præceptorẽ habuit Buddã, antea Terebinthũ nominatum. Buddas in Græcis disciplinis Empedoclis hæresim est sequutus, qui duo principia inter se contraria esse dixit, Contentionẽ & amicitiã. In Perside Buddas è uirgine se genitũ, & in montibus educatũ, mentitus est. Quatuorq; cõposuit libros, quibus nomina indidit, Mysteriorũ, Euangelij, Thesauri, Capitulorũ. A' dæmone aũt tortus interijt. Eius libros cũ reliqua hæreditate Vrbicus, qui se Manetẽ postea nominauit, ab ea fœmina cõsequutus est, & pro suis uenditauit: quæ fœmina Buddam fouerat, & Vrbicum septem annos natum ære & libra emit, libertateq; deinde donatum hæredem instituerat. Suidas.*

CAPUT XXXII.

MAnes aũt quũ tres haberet sectatores, Addã, Thomã, & Hermã: ex ijs Addam ad Syros, ad Indos autẽ Thomã misit præcones. Qui reuersi, quũ se dicerent multa dura passos esse, neq; quenq; doctrinã eius reci-

pere uoluisse, ausus est omniū hominū importunissimus, seipsum Christū nominare, & Spiritū sanctū, aliumq; Paracletū missum esse dicere. Et duodecim secū ducēs discipulos, in Mesopotamia peruenit, Persarumq; regnū peragrauit, ac temerario impotētiq; animo regis ibi filiū se curaturū est pollicitus, qua re maioribus se obiecit malis. Postea quā enim inde est, ut manifestus DEI cōtemptor, repulsus, quū eò rediisset, à rege cōprehēsus [a] Persicū sustinuit supplicium. Detracta enim cute, ita nudus, canibus esca est obiectus. Atq; talē impius ille cōsequutus est finē. Quod si quis nugamenta eius persequi uelit, cōpluribus is opus habeat libris. Et falsa hęc et impia dogmata, ex innumeris iamdudū extinctis hęresibus, cōgessit atq; accumulauit, eaq; ex Perside in orbem nostrū ueluti quoddā mortiferum uenenū euomuit. Tales doctrinas hominū animis uersutissimus inspirauit serpens, talibusq; antesignanis ordinumq; ductoribus aciem cōtra ueritatē struēs usus est. Verùm enimuerò facile Dominus mendaciū coarguit, & cohortem patronorū eius, sicuti araneæ telam, soluit. Aduersus hanc hæresim strenuè libris cōpositis depugnarunt, Titus Bostræ, & Diodorus metropolis Ciliciæ, episcopi. Scripsit etiam cōtra eam Gregorius Laodicensis, uir qui hæresim quidem Arianā defenderit, sed philosophicis disciplinis ab ineunte ætate apprimè eruditus fuerit. Præterea Phœnix Eusebius. Hæc de hæresi [b] Manentis, à quo multis adhuc nomen Manichæorum adhæret. Ego porrò ad reliqua istius historiæ descendam. Imperatorum enim, magnarumq; ecclesiarum Antistitum successionibus recensitis, mox etiam quæ monumenta tum Ecclesiastici scriptores ediderint, & qui ex eis usq; ad impiorum tyrannorum persequutionem ecclesiarumq; oppugnationem uitam produxerint, exponam.

Manetis interitus.

Qui cōtra hæresim eā scripserint Ecclesiastici uiri.

b μανέντος

[a] *Persarū rex eum uiuū excoriari iussit, ut filij sui necis authorē. Aegrū nāq; illū, citra omnē omnium medicorū opē & operā se sanaturū curaturūq; esse pollicitus est. Quū itaque medici, in quorū cura regius puer erat, dimissi fuissent, breui ille mortuus est. Vetus testamētum, perinde atq; non boni Dei esset, Manes quoq; reiecit: & nouū, tanquā boni approbauit. Christū aūt opinione tantum & phantasia apparuisse, omniaq; per fucū gessisse, asseruit. Idē Suid.*

[b] *μάνης, Manes, genitiuum facit Manetis. Sed qa is prorsus insaniit, affinitate uocis Nicephorus lusit. μανεὶς enim insaniēs, μανέντος genitiuū habet: & μανέντα, Manentē, hoc est, insanientem, dixit.*

CAPUT XXXIII.

POst Deciū Gallus duobus imperauit annis. Ab hoc ad Valerianū & Gallienū imperiū peruęnit. Valerianus aūt bello cōtra Persas moto, quū ad Edessam exercitus eius fame magis q; ferro occideretur, Persæ aciem cōtra eum struxerūt. Cuius ille gentis impetū quod se sustinere nō posse uereretur, conflicturū se cum hostibus assimulans, ad eos transfugit, pacem cū eis pacturus, exercitumq; suū proditurus. Quod Romani quia animaduerterūt, fuga sibi, nō paucis amissis, cōsuluerunt. Ibi ergo apud barbaros & Saporem regem seruitutē seruiit, & tandem iugulatus imperiū ad Gallienū filium trāsmisit. Ii quindecim annos Imperatores fuere, & Claudium successorē habuere [c]. Et hic annū unum & menses decē rerū summa administrata, potestatē eam Aureliano reliquit. Quum aūt is per insidias in nouo quodam † castello fraudulenter cæsus fuisset, imperiumq; annos sex tenuisset, Tacitus ei successit: qui sex tantū menses in imperiali sublimitate transegit. Sub eo magnū illum Charitonē, confessionē suam peregisse ferūt. Post Tacitū Florianus Imperator factus, menses tres rem Romanā administrauit. [d] Vterq; n̄ ferro trucidati sunt, & cæde eorū imperiū ad Probum translatū est. Hic annis sex & mēsibus quatuor eo potitus, atq; in Sirmio occisus: Caro, eiusdemq; filiis Carino & Numeriano, potestatē summā reliquit. Sed & ii, nō totis tribus annis imperiū tenuerunt, & ab eis rerū summa ad Diocletianū peruenit. Enimuerò quū Cari filius Numerianus Antiochiam, quæ ad Orontē est, uenisset, in ecclesiam Christianorū ingressus esse dicitur: & quum ibi liberè quasi per transennā inspicere arcana eorū mysteria uellet, Babylas episcopus magno animo in faciem ei cōsistens, id prohibuit: nō licere dicens, eum cruore ex idolorū acrificiis pollutū, in domū DEI tam præcipitanter ingredi, & diuina mysteria cōtaminatis oculis spectare. Qua re Numerianus offensus, excruciatū illum necauit. Et Carus quidem, quū tentorium eius fulmine ictum

Successiones in Romano imperio.

Alij bellorici nō cessisse, sed in fœda seruitute consenuisse Valerianū, scribunt.

† Castellū nomen est Cænophrurium.

Charito confessor.

Martyriū Babylæ apud Antiochiam.

Exemplū Episcopalis libertatis.

[c] *Post Fl. Claudij mortē, Quintilius frater eius à militibus Imperator lectus, & 17. imperij die iugulatus est. Eutr.*

[d] *Sic Vopis. Oros. Sed Eutr. Tacitum intra ducentesimum imperij diē, apud Tarsum febre interiisse: Florianū incisis à se ne: ipso*

A ictum esset, unà cum eo cõflagrauit: Numerianus aũt à socero ipse suo † interem ptus est. Carinus etiam, quòd turpiter se in imperio gereret, à populo est * cęsus. His ita sublatis, Diocletianus genere Dalmata, iamdudum Senator, & consulatu gesto clarus, quiq; plurima manu egregia fecerat facinora, & bello strenuus, & consilio promptus, ab exercitu Imperator Romanorum est renunciatus.

† Apro scilicet

* Tribum eius dextra, cuius coniugem polluerat. Eutrop.

CAPUT XXXIIII.

HAec de mundano Imperio. Nunc etiam nomina eorum qui maximas quasq; ecclesias sacra administratione gubernarunt, recenseamus. Et Romæ quidem post Corneliũ, qui Nouatũ suis satis ornauit laudibus, & tribus annis ecclesiã rexit, Lucius episcopus creatus est. Lucius nõ integris octo mensibus ministerio Ecclesiastico obito, sortẽ locumq; suum Stephano reliquit. Et hic duobus annis episcopatu gesto, Xystũ habuit successorẽ. Atq; ij sub Valeriano fuere. Gallieno autẽ imperante, Xystus episcopale munus undecim annis tenuit: eiq; Dionysius successit: qui episcopatu annis nouẽ est functus. Felix aũt successor eius, & ipse annis nouẽ ecclesiæ Romanæ præfuit, eamq; Eutychiano gubernandam reliquit. Is uix octo mensibus episcopali munere functus, Caium successorẽ habuit. Et hic annis quindecim sacrã potestatẽ tenuit, & Marcellino eam reliquit, in quem ecclesiarũ persequutio incidit. Alexandriæ porrò, Dionysio illi magno, qui post Heraclam decẽ & septẽ annis ecclesiam gubernauit, duodecimo Gallieni anno, † Maximinus successit. Post hunc, quũ decem & octo annos ecclesiæ præfuisset, Theonas eam regendam suscepit. Hic decẽ & nouẽ annis episcopus fuit, & Petrum successorẽ habuit. Qui quidem duodecim annis optimè munere suo est functus. Nam tribus, ante persequutionẽ, facilio-

B rem, reliquis aũt duriorẽ uitam per grauia certamina exegit, cõmunem ecclesiarum utilitatẽ quàm maximè procurans. Et nono tandem persequutionis anno capite plexus, magnificè martyrij coronã est consequutus. Cæterùm in ecclesia Antiochena, episcopatu gerendo, Fabio Demetrianus, atq; huic Paulus Samosatenus successit. Post eum loco suo pulsum, Domnus Demetriani filius ministerio eo est functus. Hic Timæũ, atq; is rursum Cyrillum, Cyrillus Tyrannũ successorẽ habuit. quo tempore maximus ille aduersus ecclesias exortus est motus. Hierosolymis autẽ in ecclesia sacram functionẽ post Hymenęum † Zabdas obijt: qui quidem post annos plures, somno eo qui iustos decet obdormiuit, & Ecclesiæ clauũ gubernandum ad † Hermonem transmisit: atq; hic Ecclesiã eam, uita in annos multos producta, egregiè Apostolicã sedem tutatus, usq; ad persequutionẽ administrauit. Ii sunt, qui usq; ad maximã illã Diocletiani & Maximiani persequutionẽ, primi nominis ecclesias, ordine per successiones gubernarũt.

Episcopi Romani.

Annis quinque, Euseb. libro 7. capite 32.

Alexandrini.

Alij Maximũ uocant.

Antiocheni.

Alij, Labdas.

Hierosolymitani.

Alij Thermonem legunt.

CAPUT XXXV.

QVum uerò in alijs quoq; parœcijs sapientes & magnanimi uiri fuerint, de eis etiam quàm fieri potest breuissimè dicamus. Ac de Gregorio illo miraculis claro, & de Athenodoro eius fratre, pręterea de Firmiliano qui Cappadocũ ecclesijs præfuit, atq; etiam de Theotecno Cæsareæ Palęstinæ episcopo, quæ opus fuit, antea retulimus. Dorotheus aũt eo tẽpore Antiochiæ, † Tyranno ibi episcopatũ gerente, presbyter, in omni genere artium liberalium apprimè eruditus, floruit. Qui adeò studiosus pietatis fuit, ut diuinarum literarũ gratia Hebraicam linguã egregiè perdidicerit. Fuit is natura ex ipsa natiuitate eunuchus. Quam ob rem illum etiã Imperator, ut nouũ & insolitum quiddam habentẽ, familiarius cõplexus, honorem ei detulit, ut Tyri tingendæ purpuræ præesset. Docuit aũt populum res sacras pro concione, eiusq;

Aliarũ quoq; ecclesiarũ illustres episcopi.

Dorotheus presbyter Antiochenus.

Euseb. Cyrillo. lib. 7. cap. 32.

Idem eunuchus natus.

Idem purpuræ tingendæ Tyri præfectus.

Pierius & Achillas presbyteri Alexandrini.

auditorem se fuisse dicit Eusebius Pamphili. Alexandriæ uerò clarus fuit & celebris Pierius presbyter dignitate, & quùm diuitiarū cōtemptu, philosophiæq; & Græcarum disciplinarū scientia, tum sacrarum literarum studio & peritia, publicisq; scripturę enarrationibus & disputationibus admirationē omnium meritus. Episcopatū ibi tum administrauit Theonas. Et unà cum Pierio, Achillas quoq; in presbyterorū cathedra laudem magnam est consequutus, sacrarū scripturarum doctrinæ præpositus: qua prouincia rectè obeunda multū ei profuit philosophiæ studium, quæ sincera Euangelij dogmata & instituta clarissimè in apertum protulit. In Ponti aūt regionibus Melitius magni nominis fuit: quē, qui Græcam consectantur sapientiam, mel Atticæ cognominarunt. De eo illud nobis necessariò dicendum est, ut si quis in omnibus præclaris studijs perfectissimum aliquem hominē describere uelit, ei tanquā absolutum exemplar Melitius sufficiat. Ars enim oratoria natiua in eo est uisa. Ac si eum eo tantū nomine admiraremur, minus ei quàm meritus sit, tribueremus. In alijs autē omnis generis studijs atq; doctrinis amplius quicquā, quàm ille assequutus sit, nemini in mentem uenire potest. Quod si enim in disciplina quaq; absolutissimus quisquā cum illo de ea uerba contulisset, in ea sola eum eruditum atq; exercitatum fuisse dixisses. Et rursus de alia arte si quis cū eo egisset, in ea quoq; eum longius excellere, præ eo studio, in quo prius primas habere uisus esset, iudicasses. Virtutes porrò nō solum cum tam uaria eruditione in eo certabant, uerumetiam si nihil prorsus doctrinarum habuisset, hæ satis illi fuissent. Adeò in eis ad summam laudem & gloriam nihil fecerat reliqui. Hic in ipsa graui persequutione, septem annos in Palæstinæ partibus mansisse dicitur.

Profanæ literæ Theologis utiles. Melitius Ponticus. Mel Atticæ. Vir absolutissime in omni disciplinæ genere eruditionis, & uirtutis summæ.

A

CAPUT XXXVI.

Eusebius Alexādrinus Laodiceæ episcopus.

Laodicensis ecclesię sacrum munus gessit post Socratem Eusebius. Is Alexādria profectus, propter Paulum Samosatenū, in quem cum inquirebatur, in Syriam uenit. Vnde ab ijs qui ibi diuinarū rerum studiosi erāt, in patriam redire est impeditus: quòd fides eius in DEVM temporibus illis summa, satis perspecta fuisset. Eius deinde locū Anatolius obtinuit, † optimi decessoris bonus successor. Huic Alexādria patria fuit. Pręcipua certè laus ei in profana simul & sacra philosophia, omnib. omnium præclarorū uirorum calculis est tributa: ut ei, qui ad summā peritiam Geometriæ, proportionis numerorū, Astronomiæ, Dialecticæ, Physicæ, ipsiusq; adeò Theologicæ sapientię, artiumq; dicendi omnium peruenerit, neminemq; sibi parem esse passus sit. Quem fama etiam est dignū esse iudicatū, qui primus Aristotelicam institueret scholā. Multaq; is Alexandriæ † Pyrachij obsidionis tempore in ciuili dissensione & famis discrimine, propter annonæ angustiā, optimè fecisse, ciuibusq; consuluisse traditur. Et rationes finesq; certos, Pascha æquinoctiali tempore celebrandum esse, ostēdit. Arithmeticas institutiones decē libellis cōposuit, aliaq; plurima literarū monumenta, quæ eximij eius in honestis & liberalibus artibus studij satis magno sunt documento. Primus ei Cæsareæ Palæstinæ episcopus Theotecnus manus imposuit, episcopumq; creauit, ecclesiæ suæ successorē eum designans atq; destinās. Sed ambo nō ita diu ecclesiæ ei præfuerūt. Nam quum & huc Synodus cōtra Paulum coacta euocasset, & ipse per Laodiceam iter faceret, nuperq; admodum ibi pietatis nomē referens episcopus Eusebius è uita migrasset, à fratribus detentus, ecclesiæ ei est præfectus. Anatolio huic, quū post annos cōplures decessisset, postremus ibi fidelium episcopus, ante persequutionis tēpora, suffectus est * Stephanus: satis ille quidē profanis artibus instructus, sed nō itidem ut decessores eius, in diuinis literis institutus. Declarauit id persequutionis

*Huius ibi successor Anatolius, Alexādrinus itidem. Anatolius uir doctissimus, et de repub. Alexandrina optimè meritus. † ἐν τῇ τοῦ Βρουχίου πολιορκίᾳ, Niceph. ἐν τῇ ... πολιορκίᾳ, Eusεb. ut suprà. * Stephanus Laodicensis episcopus profanarum artium quàm sacrarū literarum doctior.*

† ἀγαθὸς ἀγαθοῦ διάδοχος. Refertur hoc ab Euseb. lib. 7. capite 32.

B

A quutionis tempus, quòd uirum hunc† meticulosum, ad simulationemque & dissimulationem compositum, alienum esse etiam à philosophia indicauit. Quod si talis ille fuit, quid mirum est ecclesiam quoque eius postea à recta fidei professione decessisse? Sed enim, DEO opitulante, se illa erexit atque confirmauit. Theodotus namque post illum episcopale munus sortitus, nomini suo factis ipsis respondit: & operibus, qualem esse oporteat episcopum, ostendit, animabus simul & corporibus rectè curandis nemini secundus, humanitateque singulari, si quisquam alius, & ipse præditus. Sic ille affectionum accommodatione & condolentia, studium officiumque pastorale temperauit: atque utilitatem eorum qui se consuluere, in hac uel in illa medicatione diligenter & fideliter procurauit.

ἁπλοῦς ἀλλ᾽ εἴρωνας ἀναλῶν — *Successor eius Theodotus, corporũ simul & animarum Medicus.* — *συμπαθείας*

CAPUT XXXVII.

IN ecclesia Cæsariensi Palæstinæ post Theotecnũ, Agapius magnopere est laudatus: quem bonũ fidelemque episcopum fuisse, doctrina simul & uita ipsa declarauit. Rectè enim pieque populo suo præest, & munifica liberalique manu benignè egentibus facultates suas impertijt. Eodem tempore, eruditione iuxta & uitæ instituto, philosophum Christianũ, & presbyteri dignitate auctum, diuinũ Pamphilum floruisse scimus. Cuius uitam & actiones omnes, celebrẽ etiam quam ibi instituit profanæ diuinæque philosophiæ scholã, præterea constantẽ in uarijs persequutionibus confessionẽ, & certamina, egregiumque pro CHRISTI nomine martyriũ, Eusebius sororis eius filius, eidemque adeò charus ut nomen illi suum imposuerit, copiosè peculiari scripto est prosequutus: ad quem eos, qui accuratius hæc cognoscere uoluerint, rejcio. Eusebius iste, disciplinis omnib. perceptis, sacrarũ maximè literarũ, in quibus conquieuit, scientia enituit: & ad Constantij usque tempora uixit. Et quũ Christianæ professionis stu-
B diosissimus esset, egregiamque pro CHRISTI honore æmulationẽ spiraret, undecim tomis Euangelicam præparationẽ, & decem alijs Euangelicã demonstrationem est cõplexus. Et primus ipse manũ præsenti argumento admouit, primusque libros eos Ecclesiasticã historiam appellauit, decemque eam tomis absoluit. Est & aliud eius uolumen, in quo temporũ certam accuratamque rationẽ digessit, Chronicorum seu Annalium. Scripsit quoque de Constantini uita libros quinque. Edidit & aliũd ad eundem, quẽ † Tricennalem inscripsit. Ad Stephanũ item aliũ, de ijs quæ in Euangelijs in dubium seu disputationẽ uocantur. Sed & alia uaria reliquit scripta, quæ multum ecclesiæ afferunt utilitatis. Verùm enimuerò etiamsi talis fuerit, in multis tamen eum apparet Arrij sententiam comprobasse, ut qui filium (sicuti id ex eius scriptis colligere licet) creaturam uocet. Quamuis Socrates, qui & ipse ex Nouatianis res Ecclesiasticas scripsit, in secũdo tomo maximopere persuadere cõtendit, rectè cum uirũ sentire, eundemque sycophanticè eo nomine à nonnullis impeti. Atque ut id magno animo certius cõprobet, in defensione sua, dicta illius quædam, ambiguitatem tamen complectentia, contexit: eundemque primæ Synodo affuisse, atque unà cum alijs suffragio suo & calculo εἰς τὸ ὁμοούσιον, siue in consubstantiale cõsensisse refert. Ego uerò, si ille quidem sine scripto rectam complexus est opinionem, Socrati non refragor: sin autem ex scriptis illius, quæ legi, res sit dijudicanda, multum abest ut sanam sinceramque eius de fide sententiam fuisse putem. Verùm de hoc etiam hæc satis sint. Et continet hic quoque huius historiæ liber annorum triginta duorum tempus: qui initium sumpsit à primo Valeriani anno, finem autem accipit in ineunte Diocletiani imperio: à Mundo condito quatermillesimo septingentesimo nonagesimoquinto, à diuina autem Domini nostri IESV CHRISTI natiuitate ducentesimo nonagesimo anno.

Agapius Cæsariensis Episcopus. — *Pamphilus presbyter martyr.* — *Scholæ Cæsariensis institutio.* — *Eusebius Pamphili, & eius scripta.* — *τριακονταετηρικόν* — *Eusebius iste Nicephoro Arrianismum redolere uidetur.*

SEPTIMI TOMI CAPITA.

De

ECCLESIASTICAE Historiae Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus VII.

CAPUT I.

A

Acilis hucusque nobis fuit labor, leuisque et plana uia sacra decurrit historia. Quàuis enim antea quoque grauiter aduersus nos malignus spirauerit spiritus, simplex tamen & uniformis ea fuit calamitas. Deinceps uerò horret progredi stylus. Interrumpitur namque, & quodammodo ingenti & uiolento uariarum cladium impetu inhibetur: atque ei nundatione sanguinis martyrum, pelagi prorsus instar fluentis, cursum tenere non permittit. Sedenim quia semel operi huic manus admouerimus, procedendum nobis est necessario. Itaque qui, ut potuimus, priora exposuimus, in hoc libro etiam res sub Diocletiano, eisque quos ille sibi in Imperio adoptione adsciuit gestas persequemur. Sub ijs enim maxima omnium persequutio est excitata. Et non ita multis, quae certis in locis accidêre calamitates, attingemus. Quasdam etiam singillatim memorabimus. Tum autem, quomodo tyranni saeuissimi, qui supra modum crudelitatem in nos exercuerunt, ad palinodiam & tyrannidis suae recantationem sint redacti, postremoque internecione interierint. Praeterea ut maximus ille Constantinus, DEO annuente, salutari instructus armatura, inuictaque Crucis signo armatus, regiones & terras omnes à praedonibus repurgarit tyrannis, superstitionemque Graecorum nefandam extirparit, & res nostras oppidò quàm inclinatas, ruinamque iam minantes, auxiliari adhibita manu restituerit, atque in perpetuum diuini numinis nutu permansuras confirmarit, referemus. Et res sic habet. *Dicendorum propositio.*

CAPUT II.

Rat aliquando tempus, quum Christiana professio pulchrè staret, gloriaque sua & libertate clara haberetur: Graecis iuxta & barbaris, quod diuini uerbi praedicatio ubique terrarum uigeret, grata & accepta. Huius rei certa documenta sunt, quùm magnorum Principum erga homines nostros egregia beneuolentia & humanitas, ac gentes quaedam, quarum prouinciae Christianis administrandae datae sunt: tum Imperatores ipsi Romani, & maximi quique magistratus, qui res aulicas & domesticas suas nostris curandas *Florens rei Christianae status.*

Dorotheus & Gorgonius ab hic, & ijdem Christiani, ecclesiæ multum profecerunt.

cõmiſerunt. Eos quippe propter egregiam ſpectatamq́ fidem præeſſe alijs, atq; A honore dignitateq́ præcellere oportere iudicarunt. Satis id declarauit Dorotheus ille, qui neminẽ honore ex magiſtratibus & præfectis omnibus, propter bonæ mentis integritatẽ & fidem, habuit parẽ: & pręclarus Gorgonius, atq; alij eis pares: qui etiã ad ſupremũ cœleſtis regni honorẽ ſunt aſſumpti, propter fidei ſinceritatẽ. Ac per eiuſcemodi uiros in locis paſſim quibuſq́, eccleſiarũ Antiſtitibus nõ parũ accidit opis & cõſolationis. Oſtendunt id quoq; plurimorũ millium hominũ in oratorijs domibus cœtus & cõuentus habiti: quę oratoria, quũ propter anguſtiam, confluentẽ tantam multitudinẽ nõ caperẽt, cernere erat, ex paruis initijs & fundamentis, in auguſta, amplitudine & magnitudine admiranda, in locis omnibus, excitari atq; cõſtrui tẽpla. Quæ ipſa temporis proceſſu deinde incrementa quoq; ampliora cæpere, quũ qui ea ædificari atq; augeri prohiberet, aut per faſcinantẽ inuidiam aboleret, nemo eſſet. Sic ea cœleſtis manus cuſtodiuit, atq; extra inſidiarũ omnium aleã poſita eſſe uoluit. Poſteaquã aũt per multã libertatem noſtrã, in mollitiem & languorẽ profeſſionẽ fidei cõuertimus: atq; inuidia ſtimulati, armari ipſi contra nos cœpimus: orationibuſq; & ſcriptis pro haſtis & ſpiculis uſi, turpiter fœdas ſeditiones excitauimus, proindeq; * ſimulatio quędã & diſſimulatio q̃ potuit maximè in Eccleſiã inuoluit, & malitia uires maiores accepit, oculus DEI more ſuo benignè nos caſtigando uiſitauit, & paternè coercuit. Ac primùm quidẽ ærumnę à fratribus caſtra & militiã ſectantibus incœpere. A' quarũ ſenſu quũ adhuc longius abeſſemus, tantũ abeſt ut de placanda iuſta DEI in nos ira cogitaremus, ut etiã inſuper omne genus malitiæ & peccatorũ aliorũ, ad priſtina delicta accumularemus: perinde atq; non eſſet, qui hæc cõſideraret atq; ſpecularet, qui'ue rationẽ iſtorũ omniũ flagitaret. Cæterùm qui ſibi religionis noſtræ columnæ eſſe uidebanẽ, & munus paſtorale ge- B rebant, diuinis ſanctionibus & legibus abiectis, ad cõtentionis ſtudiũ prolapſi, & uehementius inter ſe ardore quodã concitati, diſſidium ex diſſidio ſeuere, ac mutua odia magis ac magis adauxere, ambitionẽ & cupiditatẽ dominandi uindicantes, & tyrannorũ more contentioſè ad ſe pertrahentes. Tum ſcilicet euenire ea, quæ ſcriptura refert, uidimus: Obſcurauit in ira ſua Dominus filiam Sion, « & diſiecit è cœlo in terrã gloriam Iſrael. Deſtruxit omnes macerias eius, & euer- « tit teſtamentũ ſerui ſui. Et profanando proſtrauit in terram, per eccleſiarũ uaſta « tionem, ſanctificationẽ eius: & quæ ſequuntur. Templa namq; ex ipſis reuulſa « fundamentis, ſolo æquata ſunt. Et ſacroſancta ſcripta in medio foro conflagrarunt. Qui uerò honore inter nos excellebant, hinc & inde curſitantes, fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt. Alij porrò in fuga excepti, ludibrium fuere eorum qui nobis inſultant. Quum etiam, iuxta alium Prophetam, effuſus eſt contemptus in prin- « cipes: & errare fecit eos in inuio, & non uia. Verùm hæc perſequi oratione, no « ſtrum non eſt: præterquam ut diuinum iudicium indicemus, eiq́ iuſtitiæ laudem tribuamus, quòd uidelicet certa & æqua ratione procedit in omnes. Sed his nunc omiſſis, ad ſacra martyrum certamina, breuiter ea expoſituri, procedemus. Primùm autem, quomodo ſe Romani imperij res habuerint, dicemus.

Ambitiosa parua in templa ingentia mutata.

Rebus ſecũdis ſe Christiani ad ignauiam dedere.

Diſsidia eorũdem inteſtina.

Affictio & coercio Christianorum diuina.

CAPUT III.

Diocletianus conſortem ſibi imperij legit Maximianum Herculium.

Iocletianus, uti dictum eſt, imperio accepto, quũ contra CHRISTUM quantũ antea nunq̃ fuiſſet, bellũ mouere cõſtituiſſet, martyrũ CHRISTI magnitudinẽ animi, robur & fortitudinẽ ſatis perſpectã habẽs, q̃ cũ tam eximijs bellatoribus ſibi certamẽ fore uideret, in primis curandũ ſibi putauit, ut ſeipſum cõfirmaret, atq; ita demũ confidentius prælium iniret: homine pari ſecũ ingenio & crudelitate Maximiano Herculio reperto, eum ſibi

ut æqua

A ut æqua poteſtate imperiū adminiſtraret, adſciuit. Quo tam eximio tyrannorū pari, accōmodato ſibi prorſus & proprio maximè uſus fidei noſtrę hoſtis, tanq̃ uolucris ſupra eam quę ſub cœlo eſt terrā uolitauit, omnes in poteſtatē ſuam redigere, & CHRISTI nomen ex ipſis quod dicitur fundamentis eruere ſatagens. Atq; equidem primùm nō uno ſtatim impetu perſequutionē cōtra nos, ſed inſidioſe, atq; ut ita dicā, clandeſtinè eſt aggreſſus. A' principio igit̃ Chriſtianis affligendis, cōſilij ſui in exercitu & caſtris periculū fecit. Facile enim ex ſententia coeptum ſibi ſucceſſurū putauit, ſi illos ſenſim quodāmodo & arte circūuentos uiciſſet. Et multi ſanè ex ordine militari, propter inſignē erga diuinū numen pietatem, uitā priuatā honoribus quibuſcūq; prætulerūt. Poſtquā enim luſtrator & repurgator exercitus, idemq; perſequutionis author, optionē militibus Chriſtianis illā obtulit, ut uel ipſi obſequentes ordinibus ducendis honoribusq; gerendis cū alijs participes fierēt, uel cōſtitutionū Imperialium authoritate cōtempta militiā relinquerēt: quamplurimi tum CHRISTI milites eam quæ uidebat̃ eſſe felicitatē abiecerunt, parati non dignitatē & honorē tantū deponere, ſed etiam mortē, ſi aduerſarius illis acrius inſtaret, obire. Id quod à principio in uno atq; in altero eſt perſpectū. Rarius em̃ id inſidioſi cœpti author eſt auſus. Certamē namq; cœptū uſq; ad ſanguinis fideliū effuſionē producere, ſimulq; bellū cōtra omnes excitare, adhuc quadā quaſi defidia diſtulit. Vt aūt ſeipſum nudauit, totusq; in perſequutionē incubuit, oratione nulla explicari poteſt, quāta ubiq; per omnia ferè loca & oppida fortiſſimorū CHRISTI martyrū multitudo ſit exhibita. Primùm quidē ubiq; circumferebant̃ & proponebant̃ Imperialia edicta, ut templa ſolo æquarent̃, diuinæ ſcripturæ cōburerentur, magiſtratus & honores gerentes cū ignominia in ordinē redigerent̃, ſerui Chriſtianiſmū abiurantes li-
B bertate donarent̃. Deinde uerò paruo interuallo alia ſunt edicta propoſita, quibus imperabatur, ut eccleſiarum præſides, ubicunq; locorū eſſent, uincirentur: utq; eiſdē, quibuſcūq; fieri poſſet modis, neceſſitas dijs ſacrificādi imponeretur.

Chriſti.norū perſequutio à caſtris Imperatoris graſſari incipit.

Edicta Imperialia aduerſus Chriſtianos.

Vt hoc eodem tempore ferijs Paſchalibus ubiq; fieret, inſtitutū mandatumq; fuerat.

CAPUT IIII.

Bi tum uidere erat, multos ex eo numero incredibiles tormentorum cruciatus cōſtantiſſimè perferre. Erant etiam qui animorū torpedine infirmiores, ad primum cederent terrorē. Et uaria ſanè pœnarum proponebantur genera. Hic enim flagella corpore toto perferebat. Ille aūt conſtrictus torquebatur, & ungulas altè penetrantes tolerabat. Cui ſupplicio quidam etiam immoriebantur, & alij aliter cum cruciatibus luctabantur. Quidam etiam per uiolentiam protracti, & ad impura ſacrificia adducti, quum non ſacrificaſſent, ſed tamen ueluti ſacrificaſſent, liberi dimittebant̃. Inueniebantur quoq;, qui execranda ſacra ne cōſpexiſſent quidem: ſed q̃ ab alijs ſacrificaſſe iam dicerentur, ſilentio fraudem eam & ſycophantiam tegentes abibant. Aliquis adhuc ſpirās & decedēs, tanq̃ iam mortuus omnino proijciebat̃. atq; eum ipſum alij pedibus tractū, perinde atq; cum alijs ſacrificaturū corripiebant. Aliquis rurſum ingenti clamore uociferās, dolumq; & ſycophantiā à ſe amoliēs, minimè ſe ſacrificaſſe, affirmare perſeuerabat. Nonnulli ornamēto erat, q̃ Chriſtianum ſe eſſe, acclamare pergebat. Alius ſe neq; ſacrificaſſe, neq; unq̃ ſacrificaturū eſſe, cōſtanter cōtendebat. Verùm nec illi quidē malorū expertes erāt. milites enim pugnis os, maxillas & facies eorū diuerberantes pulſābāt, atq; eos ſilere iuſſos repellebāt. Adeò nō ſolū ſi quod uolebāt perfeciſſent, ſed etiā ſi id perfeciſſe uiderent̃, † peſtes illę plurimi ducebāt. Sed hæc aduerſus ueros & germanos pietatis propugnatores atq; decertatores locū nō habebāt: quorū cōſtantię & fortitudinis accuratā plenāq; cōmemorationē, nulla profectò poteſt exequi oratio.

Varij eorundē cruciatus.

Pulcherrimus ſanctorū martyrum ſacrificare dijs nolentium agon.

† *ἀλάστορες*

Ex cele-

CAPUT V.

Martyrium uiri præclarißimi, qui edictũ Imperiale contra Christianos propositũ conscidit.

Martyres imperatorum domestici: Petrus, Dorotheus, Mygdonius, Gorgonius.

Illustrißimum Petri martyrium.

οἷαν ἀνὴρ καλὴν

EX celebrioribus uiris quidam, magnis defunctus honoribus, ubi Nicomediæ edictũ contra pietatẽ legi audisset, ardore diuino cõfirmatus, atq; æmulatione uehementi in animo suo incensus, scriptũ id ut dirũ & execrandum, sicuti publicè propositũ erat, arripuit, atq; in minutissimas partes conscidit, quũ quidẽ ea in urbe uterq; Imperator adesset. Quo cõmisso facinore, perinde atq; in audacissimo atq; maximo crimine, grauissimas * ut par erat pœnas pendẽs, ad extremũ usq; spiritum, propalàm in summis exquisitissimisq; cruciatuũ tormentis, liberũ illum quem prius habuerat, generosumq; & cõstantem animũ magnificè ostendit. Secundũ hunc, Imperatorũ domestici & familiares, Petrus, Dorotheus, Mygdonius, & Gorgonius, omnium qui unquã apud Græcos & barbaros celebrati sunt, fortitudinis laude maximè præstantes, quũ abundè gratia & existimatione apud heros suos ita pollerẽt, ut illis nõ minus q̃ germani filij chari essent, pro nihilo tamẽ ea omnia reliquamq; uitæ huius umbrã duxere, prę eo ut pro CHRISTO paterenẽ, & ad nouos carnificum cruciatus nouã etiam animorũ afferrent promptitudinẽ & alacritatẽ. Petrus namq; cõprehensus, per mediam Nicomediam est tractus: atq; ubi simulacris sacra offerre renuit, denudatus, atq; in sublime suspensus, crudelissimè est di uerberatus, ut uel inuitus & tantis tormentis adactus, quod recusauerat, facere cogeret. Cęterùm quũ etiã tum fortiter in sentẽtia persisteret, & iam ossa flagrorum fustiumq; ictibus nudata apparerent, salẽ aceto mistũ tortores in membra diffluentia infuderunt atq; intriuerunt. Sed & hoc tormentũ quum ille superasset, ignis est constratus, & craticula posita: super hãc ille collocatus. sic carnes ipsius aliarum eduliũ carniũ instar paulatim igni tostæ atq; frixæ sunt. Et carnifices non prius se remissuros quidquã de tantis supplicijs, quàm ille imperata fecisset, confirmabant. Ille autẽ quum totus in eo esset, ut fortiter illis resisteret, in ipsis tantis cruciatibus * uictoriæ corona ornatus decessit. Ac ille quidem martyrio ita est defunctus. Reliqui autem non minus fortasse tormentorum pertulere, quæ breuitatis causa prætermittimus: & illud dũtaxat adijcimus, eos post multos insustentabilesq; cruciatus postremò laqueo uitam finijsse. Qui omnes exequiarum quidem & sepulturæ iusta consequuti, deinde uerò effossi, in mare sunt coniecti: ut ne, sicuti dicebatur, in sepulcris positi, dij esse iudicarentur.

στεφανίτας ἀνέδησαν.

Martyrium reliquorum.

CAPUT VI.

Martyrium Domnæ uirginis, & Indæ eunuchi.

ἀρχιευνοῦχος

Anthimus Nicomediensis episcopus, egregius exorcista.

Persequutio Ascetriarũ puellarum, earundemq; martyria.

POst hoc Domna uirgo, & Indes eunuchorũ fidelissimus, in iudicium sunt producti. Postquã enim Anthimi Nicomediæ episcopi institutione & opera diuinã consequuti fuerant gratiã, quidquid habuerãt in Imperiali aula fauoris, id omne fouendis curãdisq; pauperibus insumpserant. Et quum Maximianus expeditionẽ bellicam aduersus Aethiopes suscepisset, * præfectus eunuchorum, cui ciuitatis cura mandata fuerat, cognita in Christum fidei professione Indæ & Domnæ, quę in aula Principum sacerdos idolorũ fuerat, in carcerẽ eos demisit. Ibi Domna uultu in speciẽ distorto, à dæmonio se correptã esse assimulauit: & ob eam causam Anthimo episcopo, cuius eximia erat ingentis aduersus dæmones potestatis fama, tradita est. Reuersus eò Imperator, ubi eã rem cognouit, Eunuchũ statim securi percuti iussit: furorẽq; suũ omnẽ cõtra asceteria emisit, & persequutionẽ ab omni humanitate alienissimam in nos cõcitauit. Quo tempore puellæ multæ, quæ ibi prijs studijs uirginitatẽ cõseruare studebãt, in martyrij stadio cõstantissimè decurrerũt. Cum quibus & Glycerius, inter presbyteros primas tenens, quũ uaria tormenta egregiè uicisset, totoq; corpore neruis bubulis concisus fuisset, igni tandem est exustus. Per-

A Permulti quoq; Senatores, & qui ordines in exercitu duxerāt praeclari uiri, sunt iugulati: quibus omnib. nō aliud q; uerae pietatis crimen est obiectū. Verùm enimuerò quū natalis CHRISTI festus adesset dies, & multitudo aetatis omnis, quae CHRISTI nomine censēt, in templo natalē cum celebratura cōuenisset, tyrannus ueluti opportunū tempus & lucrosam occasionē nactus, per quam uaesaniam & furorē suū adimpleret, misit eò qui templū clauderent, et ignē circumcirca accenderent. Aderat ibi praeco, qui uoce clariore promulgabat, ut qui uiuere uellet, ex templo exiret, et in proxima Iouis ara thura adoleret: alioqui nisi hoc fecisset, unà cum domo ipsa conflagraturus. Tum uerò in templo ipso quidā pro multitudine ea omni, cum libertate insigni propalàm respondit, & pulcherrimā
» illam edidit uocē: Omnes nos Christiani sumus, unū eumq; solum DEVM & re-
» gem credimus esse CHRISTVM: & ipsi, Patriq; eius, & Spiritui sancto sacrifica
» re, atq; nos omnes unà offerre facile parati sumus. Vix haec ille dixerat, & ignis est accensus, qui in temporis ueluti momento ecclesiam omnē complexus, illos omnes uiginti millium numerum explentes, in cinerem redegit. Deinde etiam beatae Domnae, post supplicia multa fortiter tolerata, gladio caput resecatur. Diuinus autem Anthimus primùm quidem crudelissimè caeditur, fubulis igne candentibus talos perforatur, super fractis testis reponitur, baculis conuerberatur, crepidas aereas ignitas induitur, fidiculis alijsq; tormentorum instrumentis excruciatur, facibus aduritur, & ad postremum securi percutitur.

Cae Senatoriorum uirorum.

Viginti millia martyrū in ecclesia Natalem Christi celebrantium bolocaustum Deo offeruntur.

Domnae capite plectitur.

Anthimi episcopi martyrium.

CAPUT VII.

Acc sic apud Nicomediā in initio persequutionis gerebant. Non minus aūt in Melitina urbe tyrannis grassabāt. Idem in Syria fiebat. Circumferebantur enim Imperialia scripta, quae ecclesiarū pastores car-
B cere includi iubebāt. Et erat ubiq; miseranda & grauis rerum facies, quod plurima millia passim traherentur atq; raptarent. Et quae antea percussoribus, homicidis, & sepulcrorū uiolatoribus erant praeparatae custodiae, hae presbyterorū, diaconorū, aliorumq; eius ordinis sanctorū uirorū choro replebant: ut iam maleficis, praedonibus, alijsq; cōdemnatis hominibus locus in carcere nō esset. Nec longè pòst, aliae superueniunt literae: ut qui in custodijs dijs sacrificarent, liberi abirēt: qui id facere recusarēt, omni malorū genere affligerent. Sed enim quis tandem, qui talia legat, tantā martyrum turbā dinumeret? qui per prouincias omnes strenuè decertarūt: maximè aūt in Aphrica, & Mauritania: item Thebaide, & in Aegypto. unde nonnulli in alias diuertentes urbes, ibi fortitudinem suā pro CHRISTO, & cōstantiam exhibuerūt. Quorum quis nō, si uideat, cum stupore admiretur alacritatē, suppliciaq; numero longè superiora? potissimum aūt, post hec omnia, cum agrestibus feris colluctationē? Pardi namq;, ursi, apri, & tauri syluestres, ferro & igni ad feritatem excitati, grauissimè in eos immittebantur. In quibus omnibus, admirandū spectaculū erat, tanta generosorū & nobilium martyrū cōstantia & fortitudo. Verùm & illud maximo fuerit miraculo, q; ferae illae carnibus humanis uesci solitae, & longa fame efferatae, ab illis abstinuerunt, neq; martyrū corpora attingere ausae fuerūt: sed in alios, eos uidelicet qui extra arenā stantes, illas cōtra pios DEOq; charos homines prouocabāt & cōcitabant, stridore & impetu multo irruerunt: sacrosanctos athletas, nudis cōsistentes corporibus, easq; manibus in se adtrahētes, minimè lędentes. Quod si aliquae etiam incurrere in eos coeperāt, quū quàm proximè ad eos accessissent, derepentè ibi tanq; ui quadam repulsae, retro cedebant. Quod sanè factū, consternatione homines impleuit. Quippe quum in unum martyrem saepius multę immitterentur beluae, & infectis tamen ab eis rebus ferarum ductores abirent.

Generalis martyriorum plurimorum multis in locis exhibitorum descriptio.

Ferae martyres qui eis obiecti erant, non laniarunt.

Non

Non minorē admirationē mouit strenuorū illorum martyrū animus infractus, A & quorundam in imperfecta adhuc ætate senilis cōstantia. Vidisses enim ibi iuuenem nondum uiginti totis expletis annis, uinculis liberū, manibus recto statu in crucis speciē extētis, intrepido immotoq; corde tacitē precibus ad DEVM uacantem, neq; uel se mouentē, uel genua inclinantē: quum quidem circa eum feræ crudelitatē spirarent, grauiterq; rugirent, & iam penè diuinas illius carnes inuaderent & laniarēt: cœlestibus aūt frenis ora earū obturarentur, & ueluti catenis in eos qui post illos stabāt retraherent. Vidisses alium tauro obiectum, qui aliis quidem, cornibus in sublimè iactatis, quum plurimā uitæ partē ictibus disiecisset, minacius autē & ferocius martyri appropinquas, ne stringere quidem eum posset, sed sensim tantummodo cornu peteret, linguaq; pedes lamberet, & religiose quodammodo discederet. Et quum ad eum modū multę bestiæ in martyres immissę essent, idemq; omnib. accidisset, postremò carnifices ipsi animos despondentes, post plurima supplicia, aliamq; grauium tormentorū uim illis illatam, ferro crudeliter omnes iugulabāt, & in profundum mare deiiciebant. Atq; hęc quidem sunt nobilissimorum athletarum, quę Tyri decertarunt, certamina.

Hæc se uidisse testatur Eusebius lib. 8. capite 7.

CAPUT VIII.

Martyria Aegyptiaca.

Qui uerò in patria sua martyriū obiere, quis uel eorum numerū inire, uel tot et tam uaria tormentorū genera explicare queat? Quādoquidem quāplurimi unà cum cōiugibus & liberis propter CHRISTVM uitā ipsam prodidere, uariasq; mortis species adiere. Quorū aliqui post ungulas, flagella, & fidiculas, aliosq; cruciatus, ad quorū mentionem solam animus exhorrescit, fortiter præsenti robore toleratos, tandem igni sunt cōsumpti. Alii, & quidē innumerabiles, scaphis impositi, in alto submersi pelago. Nō B nulli etiā resecare uolentib. caput ipsum magno animo, & iugulum præbuerūt. Multi fame enecti sunt, plures in crucē acti, & alii quidē eodem quo malefici modo, supplicio affecti: alii aūt inuersi, pedibus uidelicet in sublime sublatis, uitam diu grauiterq; traxerunt, donec in cruce ipsa ita suffixi fame perierūt. Thebaide porrò quæ sancti martyres pertulerint, oratione persequi facile nō est. Corpora enim eorum testis ungularū uice, tantisper dum uita illis superesset, tortores dilaniabant. Et machinis quibusdam mulierculas in sublime pede uno, capite dependente tractas, uictimarum more suspendebāt, * neq; ea quæ natiuus pudor occulta esse uoluit cōtegentes, & omnib. summæ inhumanitatis & crudelitatis præbentes spectacula. Quidam arborū frondibus alligati, miserabiliter excarnificabant. Rami enim robustiores ui & arte quadā contracti, martyrū crura diducta uinculis distringebant: ac deinde illis in naturalem statum suū redire permissis, subitò membra, ut cuiq; erant alligata, sæuissimè discerpebant. Atq; hæc omnia non breui tempore sunt patrata, sed annis pluribus malum hoc durauit. Ad decem namq;, & triginta, & bis totidem, atq; etiā quandoq; ad centū quotidie uiri, iuuenesq; admodū & mulieres suppliciis uariis occidebantur, multiformi ueluti plaga interneciōnē sustinentes: ita ut ferri quoq; acies cōtinua sanguinis tinctura hebetior fieret, & scindere amplius non ualeret: carnificesq; defatigati, infirmioresq; facti, successores alios acciperēt. Animaduertere uerò erat in hominibus nostris alacritatē, & fidei in CHRISTVM ardorē uiuidū: quū enim uix cōtra priores sententia cōdemnationis à iudice prolata esset, alii aliunde confluētes, Christianos se esse cōfitebant, pro tribunali ipso exultātes, neq; tormētorū acerbitatē respiciētes. Sed interrita prorsus libertate pro CHRISTO decertātes, cū magna animorū lętitia libētissimē supremā excipiebāt sentētiā: usq; adeò, ut cū gratiarū actione ad finē usq; perq; decēter hymnos laudesq; DEO canerēt. Et om-

Martyria Thebaidis crudelissima.

μήτε τὰς ἐν αἰδῷ αὐτοῖς μέλη ἀγχαίοντα

Diuina martyrum alacritas.

CAPUT IX.

A ET omnes quidē eximij ueræ pietatis propugnatores digni sunt admi
ratione: multo tamē excellentiores, qui diuitijs, genere, gloria, & sa-
pientiæ studijs, præclarā consequuti famā, omnia ea CHRISTI desi-
derio posthabuere. Qualis Philoromus ille fuit, qui primariā digni- *Martyriū Philoromi & Philææ.*
tatē ab Imperatore apud Alexandrinos cōsequutus, cum splendido militum sa-
tellitio, pro dignitate sua, Romano more quotidie tribunali astabat. Et Philæas
Thmuitarum ecclesiæ Episcopus, qui quum muneribus ciuilibus ritè & decen-
ter obeūdis clarus fuit, tum maximè philosophicis artibus excelluit. Quū igitur
propinqui, amici, & familiares, & alij magnas gerentes dignitates, ipse quoque iu
dex cum obtestarentur, ut sibi ipsi parceret, cōiugisque & liberorū per misericor-
diam rationē haberet, nullo modo adduci potuit, ut uitæ suæ consuleret, & cul-
tum CHRISTI abiuraret. Itaque ille, & cum eo Philoromus, cōstanti sapientiæ, seu
potius DEI amantis animæ robore iniurias tormentaque à iudice eis illata, & po-
stremò generosè admodū & fortiter etiam capitale suppliciū sustinuere. Quan
doquidem aūt Philæā paulo antè diximus eloquentiæ ui longè alios antecelluis-
se, ipsemet prodeat, simulque & Alexandrina martyria exponat, & ipse sibi uerbis
suis certū præbeat testimoniū, quæ uerba ipse ex uinculis prius ad ecclesiæ suæ
plebē scripsit, quàm extrema in eum est & capitalis lata sententia. Quum enim proli- *Philææ Thmuitæ episcopi de Alexandrinis martyr. b. scriptum.*
xè martyres, de egregia eorū in DEVM æmulatione & CHRISTI imitatione lau
» dasset, hæc deinceps infert: Itaque æmulantes maiora illa dona Christiani marty-
» res, labores omnes & omnigenas pœnarū species nō semel, sed aliqui etiam bis
» pertulerūt. Et omne genus minarū, quum quidē militares satellites cum illis am
» bitiosa ferocitate cōtendentes, eas nō uerbis modò, sed etiam factis intentarent,
B de cōcepta eos sententia minimè deterruit, propterea quòd charitas perfecta timo-
» rem ejiceret. Quorum uirtutē, & in cruciatibus omnib. constantiā, quæ nam ua
» leat cōmemorare oratio? Siquidem omnib. qui eos conuicijs iniurijsque afficere
» uellent, potestate permissa, quidā fustibus uerberabant, aliqui uirgis, nōnulli fla
» gellis, alij loris, alij rursum funibus. Et tormentorū uarium spectaculū plurimū
» laboris & ærumnæ habuit. Hi namque manibus post terga ligatis è ligno suspen-
» debant, & machinis quibusdā membra eorū omnia distrahebant: deinde in cor
» pora ad hunc modū distenta carnifices ex iudicis præscripto atque mandato, non
» quemadmodū aduersus homicidas fieri solet, in latera solū, sed etiam in uentrē i-
» psum, in suras, & maxillas tormenta uariè & crudeliter ingerebant. Illi uerò ex
» fornice manu una alligati pendebāt, quibus cruciatu omni grauior erat articulo
» rum membrorumque omniū distensio. Alij porrò ad columnas, uultu ad eas uer-
» so, ita alligati erāt, ut pedibus nō insisterent. Vnde fiebat, ut corporū mole deor
» sum uergente, uincula quoque ipsa magis cōstringerent, grauioremque illis afferrēt
» dolorem. Atque hæc non tantū, quum uerba cum eis cōferrentur, aut præses ipsis
» instaret, sed tantū non diebus integris sustinebāt. Quū enim ille ad alios progre
» deretur, apud priores cum potestate sua alios relinquebat, qui eis uicē suā ades-
» sent, sicubi aliquis tormentis uictus de sententia decedere uideretur. Iubebat ille
» quoque uinculis eos acriter cōstringere, ac deinde anima defectos, atque in terram
» repositos, hinc & inde trahere. Ita aūt erant in nobis discruciandis in partem om
» nem soliciti, eaque tormenta excogitarunt & adhibuerunt, ut nequaquam hæc secun-
» das ferrēt partes, præ eis quæ aliquando quidā crudelissima aduersus hostes in-
» uenissent. Fuerūt qui post cruciatus in catasta supra quatuor foramina pedibus
» utrisque distenderent, & necessariò supini iacere in catastæ ligno cogerentur: quū
» toto corpore à tot plagis recētia adhuc haberēt et intima uulnera, nec substratas

sibi testas ferre posset. Alij uerò in solū ab omnis generis tormētorū ui proiecti, A
iacebāt, grauioremq́ etiā cruciatibus ipsis spectantibus speciē præbebāt: uaria "
quippe & multiplicia pœnarū genera corporibus præseferentes. Et quū crude- "
litas ipsa ad hunc modū sæuiret, quidā inter ipsa tormēta decedebant, cōstantia "
sua aduersarijs pudorē incutientes: quidā feminece in carcere inclusi, post dies "
paucos doloribus constricti emoriebanť. Nonnulli uerò à tormentis medicorū "
cura restituti, diutiusq́ in custodijs detēti, animosiores etiā fiebāt. Itaq; quū im "
peratū esset, optione proposita, ut uel cōtactis diris illis sacrificijs molestia omni "
carerēt, libertatemq́ quā à seipsis habebāt, ab illis consequerenť: uel si nō sacrifi- "
carent, capitalem sententiā exciperent: illi nihil morati, perlibentes ad suppliciū "
Contra idololatriam. ibant. Sciebāt etenim, quę nobis in diuinis literis sunt proposita atq; præscripta "
oracula: Nam qui, inquit, dijs alijs sacrificat, exterminabitur. Et rursum: Nō e- "
[illegible] runt tibi dij alij, præter me. Hæc Philæas,† nō minus DEI q̄ sapientiæ amator, "
sic recenset: ecclesiam suam, ut ueram pietatem tenacissimè retineret, cohortans.

CAPUT X.

Ed quid opus est singillatim DEO dilectorū martyrū fortiter facta, & noua certamina, quæ per orbē omnē obiere, referre? Quū alia afferre liceat, per quæ facilius quùm ipsorū tyrannorū efferatam crude-
Oppidū quoddam Phrygiæ totum propter Seruatoris Christi cōfessionem incendio consumptum. litatem, tum egregiorū uictorū incredibilem erga CHRISTUM affectionem & pietatē probare possimus. Non enim unū & alterū, aut etiam plures cateruatim, sed oppidum totū Phrygiæ quoddam, ciues scilicet unà cum coniugibus & liberis uniuersos, milites armati circūuallantes, igne iniecto exusserūt. Crimen erat, quod & præfectus magistratusq́ & populus eius omnis CHRISTUM inuocarēt, eisq́ qui idola colere eos iussissent, minus obsequentes essent.
Adauctus martyr. Vir etiā quidā Adauctus nomine, omnibus honoribus functus, illustriq; apud B
Italos loco natus, quiq́ per magistratus et dignitates, quas plurimas gesserat, ad
Magister officiorum Catholicus. sublimitatem Magistri officiorum peruenerat, pietate autem & cōfessione DEI facile omnes antecellebat, in eo ipso munere martyrij coronam accepit.

CAPUT XI.

Ed quid attinet sigillatim martyres ipsos recensere, aut etiam numerū eorū inquirere, suppliciorū deniq; tam uarias species stylo persequi?
Varia martyrum supplicia. Quum eorū plerique securi percussi, quod eis in Arabia accidit: nonnullis crura fracta, sicuti in Cappadocia factū: aliqui pede altero ad caput alligato, in sublime sublati, molliore igne supposito, fumo ex materia uiridiore proueniēte suffocati, quod in Mesopotamia euenisse legimus. Quibusdā nares, labia, aures, manus etiā & pedes amputati, & ipsi ueluti quædā uictimæ in car-
Martyria Antiochena. nes dissecti sint: quod Alexandria uidit. Quis uerò Antiochena supplicia memoret? ubi ignes & craticulæ fiebāt, non cōfestim mortē accelerantes, sed sensim martyrū corpora torrentes, suppliciaq́ & pœnas in longū extrahentes. Fuerūt ibi etiā, qui dextras citius igni ardenti cōburendas immitterent, q̄ execranda sacra & sacrificia attingerēt. Reperti quoq; sunt, qui prius se ex locis superioribus præcipites darent, q̄ periculum tormentorū adirent: mortē potius citā obire, q̄ ut impiorū laqueis caperenť, properantes. Horrenda uerò prorsus sunt, & au-
Pontica. ditu intolerabilia, quæ in Ponto martyres sunt passi. Quibusdā enim in summis digitis præacutis calamis ungues perfodiebanť. Alij uerò plumbū igne liquefactum, picemq́ bulliētē scapulis & dorso excipiebāt. Nonnulli partibus eis quę honestè nō nominanť, cruciatus fœdos silentioq́ tegendos perferebāt: quos nobiles illi & fortes uiri philosopho planè animo & pia quadā ambitione sibi contra recēs inuenta tormenta, exuberantē abundantiā constantiæ esse ostenderūt,

generosam

A generosam quandã cõtentionẽ nouis præmijs aduersus spurca & inhonesta sup
plicia instituentes. Postquã uerò uicti immaniũ tormentorũ noui artifices, cæ-
dibusq; fatigati sunt, adimpleti iam ad satietatẽ usq; torrentiũ instar profluente
martyrũ sanguine, tandẽ ad adumbratã et fucatã bonitatẽ sunt cõuersi, ut scilicet
amplius tam inhumaniter atq; crudeliter nobiscũ agere nõ uiderent. Non enim
populariũ cruore ciuitates cõtaminari, neq; inhumanitate Imperatorũ benigni-
tatẽ calumnijs obijci debere, sed potius Imperialis potestatis beneuolentiã atq;
clementiã in uniuersos extendendã esse dicebant. Quapropter edicto cautum
est, ne Christiani neci dederent: quòd perinde id esset, atq; si pœnis supplicijsq;
modus finisq; imponeretur. Imperatum ergo, ut oculi hominibus nostris effo-
derentur, & pedũ alter abscinderetur. Ita enim fore, ut inhumanitas ipsa huma-
nior, & ad uindictam lenior esse uideretur. Factum sanè per eiusce modi huma-
nam inhumanitatem impiorum hominum, ut iam uerbis complecti nõ sit, quan
ta multitudo eorũ quibus dextri primùm oculi ferro excisi sunt, deinde ignis in
uulnus ipsum iniectus, ueluti errabundi hinc inde circumierint: aut quanta uis
fuerit eorum qui sinistros pedes ignito ferro uiolentius adusti, eos post se trahe-
bant, quasi telluris inutile pondus facti: præterea eorũ, qui inhumanissimè per
prouincias ad metalla, nõ illi quidẽ necessitatis aut usus alicuius gratia, sed ut ibi
summis ærũnis uexarent, sunt dãnati. Alij porrò aliter afflicti perdurarũt: quos
referre, quia luctæ certationesq; eorũ oẽm superant orationẽ, perq; est difficile.

Virtute & cõstantia martyrum carnifices uicti.

Cædes Christianorum prohibetur, mutilatio membrorũ in eisdem præcipitur.

CAPUT XII.

NEc uiri tantũ, sed multo etiã magis mulieres uirilibus animis præclarè
se gesserũt. Qualis Antiochena illa fuit, propter uirtutem aliaq; eximia
B ornamenta apud oẽs admodũ celebris. Quę filias duas forma & ætatis
flore excellentes habẽs, quũ ad euitandam inuidiã clàm in longinqua terra latẽs
aliquandiu mãsisset, & in patriã reuocata esset, à militũ manu, unã cum illis capta
est. Atq; ut de se ipsa & puellis itidẽ spem omnẽ abiecit, quæq; expectãdæ essent
ærumnæ atq; calamitates sceũ ipsa in animo cõsiderauit, & ab improbis illis uio
lentisq; hominibus, de fornicationis periculo ea quę nec summis auribus ferẽda
esse uiderent audiuit, quùm filias ad uirginitatẽ usq; ad uitæ finẽ inuiolatã cõser-
uandam est adhortata, tum uerò idolorũ cultũ quauis pernicie, ipsaq; adeò mor
te deteriorẽ esse illis persuasit: unũ esse utriusq; mali effugiũ sapienter asserens, si
ad Dominũ perfugerẽt. Puellæ porrò quũ ambæ in matris sententiã discederẽt,
corporibus suis ritè atq; decenter eo habitu quẽ tum tempus suppeditabat ami-
ctis, quia in medio erãt itinere, paululũ à uia digressæ, custodibus deceptis, in flu
uium qui ibi præterfluebat se coniecere. Aliud quoq; in eadem urbe sororum
par, non minus quàm illæ uirginitatis dote, unanimi cõsensu, pulchritudine uul
tus, animorum generositate claræ, diuitijs quoq; & præclari nominis fama illis
non inferiores, studio etiam & æmulatione pares, eodem decurrentes stadio, ut
tamen nõ sola terra eiusce modi obtineret ornamenta, in sinum maris seipsas prę
cipitarunt. Hoc enim ita eas facere, quorũ incomparabilis esset improbitas, per-
sequutores simul & impudici homines cogebant. Addã quoq; aliud grauis &
pudicæ uirginis, sanctũ quidem illud, sed festiuum etiam atq; facetum factum.

Honestæ Antiochenæ uiduæ filiæ, ne se stupro & idololatria contaminarent, matris iussu se in amnem præcipitant.

Aliæ quoque duæ Antiochenæ uirgines sorores eadẽ de causa in mare se coniecere.

CAPUT XIII.

ALia quędã puella, perpulchrũ & inuiolatũ testimonio omniũ uirginita
tis ornamentũ, quia cõprehensa deorũ cultum ut summũ malum auer-
sata fuerat, impotentibus & impudicis uiris ad ludibriũ & turpẽ libidi
nem tradita est. Et illa iam ita abducebat: quũ ei casu quodã, inter eundũ Anti-

Puella Nicomediensis, quòd dijs sacrificare nollet, ad prostibulum damnata, arte quadam pudicitiã conseruat, & martyrium subit.

stes ecclesię Nicomediensis Anthimus obuius fit. Ibiq; ab illa interrogatus, utrũ sibi è duobus ęqualibus malis magis eligẽdum uideretᷣ: respondens ille, Filia, inquit, Euphrasia, pulcherrimũ quidẽ est castæ uirginitatis donum, sed maius prę stantiusq; fidei præceptũ. Quandoquidẽ enim, si casus aliquis aut necessitas ita ferret, multo magis pallã ipsam præstaret q̃ corpus diripientibus dare: in præsentibus quoq; malis & tentationibus eodem modo rem dispicere cõuenit. Et si permissum nõ est, ut utrũq; retineas, ut saltẽ animã incontaminatã conserues, faciendum tibi esse duco: ut scilicet mente ipsa per fidẽ cõfirmata, carnẽ iniurijs & cõtumelijs improborũ permittas. Consilio uiri eius cognito, animo etiãnum in utranq; partẽ fluctante, tandemq; se ut utrunq; saluũ retineret cõfirmante, quò abducebatᷣ sequitur. Atq; ubi iam in eodẽ est cõclaui cum improbo iuuene clausa, techna quadã illum circumuenit. ueneficã se esse profiteᷣ, mercedemq; ingentem cõseruatæ pudicitiæ polliceᷣ, quę eum à morte cõseruet: pharmacũ scilicet, quo ille perunctus, in bellorũ certaminibus & pręlijs nullo prorsus telo aut ferro uiolari aut cõfici posset. Quod si de tali remedio, inquit, periculũ facere uis, illico id tibi manifestò exhibebo. Ille id statim parari permittit. Tũ illa uerè sapiẽs, cerã oleo liquefactam, manibusq; subactã collo suo circumcirca inungẽs illinit: quod ubi perfecit, petere eum iugulũ suũ ense quib. posset uiribus adacto, remedijq; eius uim & efficaciã experiri iubet. Atq; ille q̃ potuit ualidissimè ensem in eã demisit, caputq; eius ictu uno resecuit. Cõsimiliter huic uirgo alia libidinosis ad turpẽ cõcubitũ data, ad eã ueniẽtibus, putridũ cõtagiosumq; ulcus se in tectis mẽbris occultisq; locis habere dixit: eosdẽq;, ut sibi ipsis parcerent, ne scilicet cõsuetudine Venerea se quoq; eo malo cõtaminarent, rogauit: dilato fœdi cõgressus tẽpore, q̃ primũ integrã ualetudinẽ recuperasset, se in potestate eorũ futurã pollicita. Ad hũc modũ insanis amatorib. deceptis, DEVS pudicitiã eius tali arte cõseruauit, & se illa ab illis absoluit.

Puella alia castitatem quoq; suam pia techna, quũ impudicis hominib. ad contumeliã data esset, conseruauit.

A

B

Iuuenis pius puellæ eius pudicitiam morte sua redimit.

Alius eñ iuuenis quidã, sub libidinis & petulantię p̃textu meretricularũ curatorẽ lenonẽ accedẽs, noctẽ puellę eius quinq; numis aureis mercatus, & ad eã ingressus, tunicã quidẽ ipse suã ei iniecit, eãq; ut agnosci nõ posset, probè contectã exire iussit: ipse aũt uestibus illius amictus, & deprehensus, capitis pœnã dedit.

Monachus inter impudicæ mulieris illecebras, linguam suam mordicus conscindit.

Eodẽ tempore Ascetes quidã, castitatẽ & uirtutes alias pijs studijs sedulò meditãs, æquali decertauit agone. Is quũ expugnari omnino nõ potuisset, nullamq; aduersarijs uincendi spẽ reliquisset, post innumera tormenta in lecto uinculis ligatus reponiᷣ: & mulier impudica ad eum immittiᷣ, quæ illũ cõplectẽs, exosculãs, manusq; petulanter ad mẽbra secreta adhibens, procacissimè ad rem illicitã, nihil prorsus lasciuiæ & illecebrarũ prætermittẽs, cõcitat. Ille aliud quod faceret nõ habẽs, linguã ipse suã morsu cõcisam, dentibusq; cõminutã, in faciẽ meretricis expuit. Qua re sibi ipse quidẽ pro uoluptate acres dolores, impudicę aũt illi probrũ atq; stuporẽ, cũ acerbitate, tã uehementibus illis illecebrarũ insultationibus superior, cõciliauit. Et sicuti in certamine pudicitiæ aduersus eam uictor fuit, ita paulo pòst uitã martyrij sigillo confirmauit.

CAPUT XIIII.

Martyriũ Panteelemonis.

Adem tempestate & Pantoleon, qui & Panteelemõ dictus est, enituit, uerbisq; & factis miraculorumq; prodigijs CHRISTVM exaltans magnificauit. Factis quidem, quib. ille insustentabilibus cruciatibus fortiter restitit. depugnauit enim cum ferro secante, plumbo feruente, & rota membra cõminuente: atq; in æquore maris innatãs, lapidẽ molarẽ perinde atq; leuẽ uolucrẽ secũ traxit, in medijs undis nõ aliter atq; in sicco pauimẽto subsiliens: bestijs quoq; & gladijs, unà cum Hermolao episcopo, Hermippo, & Hermocrate superior fuit: & ita corpore solutus, spiritu cõiunctus, cõpactus atq; unitus est.

Hermolai episcopi, Hermippi, Hermocratis.

Verbis

A Verbis aūt,quibus DEI mysteria & uirtutē deprædicans, aduersariū ipsum pudefecit. Hoc ipso anno & Clemēs Ancyranus episcopus,cū Agathangelo excellentissimū martyrium suū est exorsus. Viginti octo namq; annis pro CHRISTO splendidissimū absoluit cursum. Siquidem post mundū conditū quicunq; pro CHRISTO certamē igne,ferro,lapidibus,lignis obierūt, qui'ue cū bestijs depugnarūt,& diuturnis uinculis afflicti sunt:præterea qui diuersis modis in terra,in aere,in aquis,cū supplicijs sunt colluctati:tū aūt qui uel frigore,uel calore nimio sunt cōsumpti,aut qui alijs quibuscūq; pœnis & tormētis uitā amiserūt, eos oēs meo quidē iudicio sanctus ille Clemēs, & cū ipso Agathangelus lōgē superauit, primùm quidē Romæ,deinde Nicomediæ,quū feritate & crudelitate alijs præstantes tortores,eis excruciādis, uices per successionē mutātes,ab omni iam tormentorū specie destituerent: ad postremū aūt gladio percussi,uitā hanc immortali illa cōmutarunt. Quomodo uerò Eustratiū,comitesq; eius præteream? qui ex Arabracis regione Armenijs finitima ortus,in Græcarum quidē disciplinarū scientia nemini erat secundus, professionē autē nostrā occultè discēs, propalàm Lysiæ Orientis præfecto inseruiuit: qui ibi impiorū Imperatorū iussu,cædes piorum hominū patrabat. Enimuerò Eustratius Scriniarius, siue Ducalis ordinis scriba factus, quū mirificā nobilium martyrū constantiā uidisset, æmulationēq; eorū in animo cōcepisset, nō alios expectat accusatores, sed seipsum ipse defert. Nam impiorū amentiā & uanitatē coarguens, in sublime extensus acriter uerberatē, igne uiscera eius adurunt,sale & aceto perfundit: ad hæc fragmentis testarū ita obterit,ut totus ipse unū uideret esse uulnus. Vt aūt diuino nutu,corpus fortissimi martyris ueluti squamis ab eo delapsis, ad pristinū formæ statū est reuersum: idē stadiū eiusdē cū eo animi Eugenius ingreditū,& itē Auxentius. Lysia au B tē Nicopolim proficiscēte, martyres crudelē in modū tracti atq; raptati sunt. Ibi etiā Mardarius est productus. Et Auxētius quidē capite est plexus: Mardarius aūt per talos in sublime suspensus,subulisq; ignitis perforatus atq; dispūctus,& facibus insuper exustus,uitā finijt. Cæterū Eugenius quod in impietatē inuectus esset,lingua abscissa,deinde manibus atq; pedibus eius fractis, decessit. Sapiens uerò Eustratius,cū Oreste,ad Agricolaū Sebastiā abductus,per ignē uterq; holocaustū Dño sunt oblati. Multiplices quoq; et uariæ torturæ Eulāpij et Eulāpiæ in urbe Nicomediēsi: Anastasiæ etiā,quæ Romæ mēbris est mutilata: alteriusq; ei cognominis,quā post supplicia alia tolerata ignis tandē cōsumpsit. Insuper Agapę,Irenæ,et Chioniæ,nobilissima martyria silētio pter eunda nō sunt. Sicuti neq; Sergij et Bacchij,egregiorū sanè uictorum,ad finē usq; cōseruata fortitudo: quorum alter fustiū letalibus uerberibus, alter gladio interemptus est. Aliorū uerò innumerabiliū,quis uel saltē ipsa nomina,uel martyriorū genera recēsere queat?

Item Clementis Ancyrani episcopi et Agathangeli.

Eustratij.

Eugenij, Auxentij, Mardarij.

Orestis.

Eulampij.
Eulampiæ.
Anastasiæ.
Anastasiæ alterius.
Agapæ.
Irenæ.
Chioniæ.
Sergij.
Bacchij.

CAPUT XV.

Iisdem quoq; temporibus, Georgius ille magni inter certatores istos nominis & agminis martyrū coryphęus, laborū pro CHRISTO toleratorū ueros percepit fructus. Hic in Cappadocia adhuc adolescēs forma pręstanti,& qui nondum primā produxisset lanuginē,fortissimè certaminibus pro CHRISTO perferendis martyriū obijt. Captus enim,quòd in dæmones acriter inuectus esset,Imperatorumq; impietatē derisisset, supra naturæ captū perquàm acerbos sustinuit cruciatus. Nāq; post carcerē & uincula, ungulæ acutæ eū excepere,mox calce ardenti est adustus,fidiculisq; rursum distractus,mucronibus mēbratim dissectus,plurimisq; alijs pœnarū tormentorumq; machinis attritus,generosam animi sui cōstantiā,firmūq; mentis suæ robur satis declarauit. Adhæc Glycerij impostoris bouē euertit ac sustulit,& Alexandram

Georgij.

Reginã iamdudum defunctã oratione sola ab inferis reuocauit: tandemq; ut ui A
Procopij. rũ decet, gladio percussus, ex hac uita migrauit. Nobilis quoq; ille Procopius Cæsareæ Palæstinæ natus, inter martyres eodem tempore illustris maximè fuit, cui Diocletianus Ducalem quidẽ in Oriente sublimitatẽ dedit, CHRISTVS aũt eum è cœlo ad se ueluti Paulũ uocauit. Et is quidẽ illa accepta, inexpugnabili ue rò crucis armatura perinde atq; generosus & fortis miles armatus, primùm aduersus eos qui sensu percipiunt, deinde etiã in eos qui mente sola perspiciunt hostes depugnauit. Aureis nãq; & argenteis, quos sibi fieri curauerat, dijs cõminutis, eorũq; precio in pauperes expenso, mox etiam cum eis qui friuolos adulterinosq; deos propugnabãt, bello cõgressus, illorũq; infirmitate per infamiã notata, ipsius uerò IESV CHRISTI immẽsa naturãq; supergressa potentia magnificè laudata, quas nõ ille pœnas fortiter tolerauit? quę illũ fidiculæ & torturæ prętereret? quib. ungulis cutis eius cõcisa nõ est? quos ignes quas ue faces mẽbra eius experta non sunt? quorũ ferramentorũ mucronumq; corpori eius intentatorũ acies hebetatæ nõ sunt? Per quæ atq; his similia tormẽta, quãplurimis ex primis intimisq; Imperatorũ consiliarijs ad DEVM præmissis, postremò & ipse gladio percussus, cũ incredibili lætitia ad dudum sibi desideratũ CHRISTVM cõcessit.
Demetrij. Herculius aũt, quum Thessalonicã uenisset, Demetrium quidẽ CHRISTI martyrem, primarium eius loci uirũ, ciuitatisq; adeò ipsius præfectum, q; ei CHRISTVM profiteri delatus esset, custodiri iubet. Ciuitati autẽ certamina & ludos equestres exhibet. Atq; in ijs luctatorem & pugilem nobilem atq; inuictum, roboreq; & uiribus corporis insustentabilem, artis militaris & bellicæ peritũ, cuius fortitudine Maximianus gloriari etiam solitus fuerat, nomen illi erat Lyæo,
Lyæus pugil. in harenã producit. Quum itaq; is in medium processisset, neq; quisquã esset qui cum illo cõgredi auderet: iuuenis quidã Thessalonicensis ciuis, aspectu pulcher, B moribus autẽ humanus & gratiosus, ac martyri Demetrio maximè charus, Ne-
Nestoris. stor nomine, celeriter ad Demetrium currit, ab eoq; petit, ut quùm ei cum pugile illo congredi permittat, tum oratione sua robur uiresq; augeat. Demetrius ei benedicit, &, Lyæum (inquit) uinces, simulq; pro CHRISTO martyriũ sustinebis. Ille in certamẽ progressus, Lyæũ in mucrones, qui in terra sursum uersum defixi fuerant, prostratũ occidit. Sed & ipse illico Imperatoris iussu, qui ira contra eum exarserat, occidit. Deinde quoq; Demetrius, q; illũ precatione confirmasset, hastis per latera pluribus cõfossus, è uita excessit: & in proximũ coniectus puteũ, ad hũc usq; diẽ iugẽ unguẽtorũ profert fontẽ. Hęc de celebrib. illustribusq;
Eusebij Pamphili de martyribus liber. martyribus. Qui uerò reliquorũ multitudinẽ cognoscere uult, is diligenter Eusebij Pamphili uolumen legat, quod de cœtu martyrũ cõposuit, in quo ineffabilis CHRISTI uirtutis et potestatis clarissima indicia atq; testimonia ostẽduntur.

CAPVT XVI.

Nam unũquenq; eorũ nominatim recẽsere, nõ modò difficile mihi esse, sed neq; omnino fieri posse uidet. Vt aũt simplicius p̃clarissimos quosque referamus, primus ueluti in publica uerę pietatis colũna illustriq;
Anthimi episcopi. loco proponat Nicomediæ episcopus Anthimus, capitis supplicio defunctus.
Luciani presbyteri. Secũdus sit, qui uitã oẽm sanctissimè peregit Antiochenus Lucianus, ecclesiæ urbis eius presbyter: qui uerbis iuxtà & factis Nicomediæ in præsentia Imperatoris bonã professionẽ consummauit. Tulit quoq; Phœnicia spectatos martyres,
Tyrannio martyr. rationalisq; gregis CHRISTI prędaros pastores, ecclesię Tyri episcopũ Tyran
Zenobius. nionẽ, & Sydonis presbyterũ Zenobiũ. Syluanus aũt, Emesenæ ecclesiæ anti-
Syluanus. stes optimus, cũ quibusdã alijs, bestijs obiectus, inter martyres cœlestib. perfrui
Martyr ui uiri per. tur gaudijs. Antiochię porrò duo prçcipui, fortissimè mortẽ perferẽtes, DEO ui

ctimam

A ctimã seipsos obtulerũt, alter in undas maris proiectus, alter (erat is Zenobius, medicorũ optimus) laterũ tormẽtis immortuus. In Palęstina apud Gazã Syluanus episcopus, cũ alijs undequadraginta, ad Phænæ æris metalla gladio est cõfectus. Peleus aũt, & Nilus, Aegyptij episcopi, cum quibusdã alijs nõ paucis, igne sunt cõbusti. His accenseaẽ magnus ille & admirãdus Cæsariẽsis Pamphilus, cuius filius (sicuti ferẽ, ut aũt alij putãt, sororis eius filius) fuit Eusebius, Ecclesiasticus historicus. Alexãdrię uerò & in Aegypto omni, atq; etiã Thebaide, primas fert episcopus Alexãdrinus Petrus, certissimus Episcopalis functionis canon & regula. Cũ quo eodẽ stadio decurrerũt, Faustus, Didymus, & Ammonius. Praeterea aũt Phileas, Hesychius, Pachomius, & Theodorus, Aegyptij episcopi: & innumerabiles insuper alij satis celebres, qui in literarũ monumẽta nõ relati, ab eis apud quos martyrio sunt defuncti hominib. magnis ornanẽ laudibus. Eorũ uerò labores & certamina historiæ huic inserere, quod pręter institutũ nostrũ sit, uisum nõ est. Restat nũc, ut palinodiã & recantationẽ perpetratæ in nos crudelitatis adtexamus. Fuere quidẽ antea nobis à Romanis Imperatorib. res quietę & tranquillæ, quo tempore professio Christiana omnib. modis quàm maximè floruit: ita ut totis decẽ atq; etiã uiginti annis splendida pacataq; serenitate plurimũ fulgẽte, frequẽtissimos ageremus cõuẽtus, iucũditatibusq; ac delicijs frueremur, & pace secura quasi diffluueremus, libertate nostra magis ac magis gliscẽte, atq; incremẽta sua indies capiẽte. Ecce aũt de improuiso Imperatores sentẽtia mutata, citra clarigationẽ atrox illud et irrecõciliabile cõtra nos bellũ mouẽt, quod perpetuũ durauit bienniũ. Quũ nãq; nouũ insolitũq; quiddã authori et duci importunitatis eius & malitiæ accidisset, rursum is mutauit oĩa. Et ad statũ inopinatũ adduxit, reb. imperij in duas partes diuisis: quod ante id tẽpus ad eũ modũ factũ B esse, nõ legiẽ. Ego uerò mutationẽ eã altius ab ipso initio repetẽs, quantũ potero exponam.

Zenobius.
Syluanus cum XXXIX. socijs.
Peleus.
Nilus.
Pamphilus.
Petrus Alexandrinus episcopus.
Episcopi Aegyptij.
Pax Ecclesiarum ante Diocletianum.
Repentina sub Diocletiano Christianorum persequutio.
Diocletianus & Herculius biennio toto cõtinenter Christiano affixerũt. Persequutionem autem reliquã annis octo tyrãni successores sunt exequuti.

CAPVT XVII.

Diocletianus ipse uiginti duob. omnino annis imperiũ tenuit: et quarto imperij sui anno, cum æqua potestate, Maximianũ Herculiũ sibi adsciuit. Horum Diocletianus generũ sibi in filia Galleria legit Maximinũ, q etiã Gallerius est cognominatus. Maximianus Herculius aũt Theodorã priuignã Cõstanti, cui etiã Proceri & Chlori cognomẽ fuit, Claudij, qui ante Aurelianũ imperauit, † amitino, tribunitiã tũ obtinenti dignitatẽ, in matrimoniũ locauit. Generi porrò isti, ambo uxores antea habebãt, sed eas in Imperatorum gratiã repudiarunt. Theodoræ porrò frater erat Maxentius, qui, sicuti deinceps dicemus, in Miluio põte interijt. Ex ea Constans duos suscepit filios: Cõstantiũ, qui impij Iuliani & Galli pater fuit: & Anibalinũ, qui Dalmatius quoq; dictus est, iunioris Dalmatij patrẽ: & filiam Constantiã, quæ Licinio postea Cęsari renũciato nupsit. Gallerius Maximinus Diocletiani gener, duos quoq; habuit filios: Maximinũ, qui Oriẽtale tenuit imperiũ, sub quo Basilij magni paterni parẽtes, propter eius sæuissimã persequutionẽ, in solis habitarũt mõtibus: & Seuerũ, Romæ Cæsarẽ declaratũ, cuius in locũ deinde Romani suffecerunt Liciniũ, Cõstantino gratificati, coniugis illius fratri, qui tum in Gallijs et Britania cũ imperio fuit. Constãs enim Chlorus, aliũ quoq; ex beata Helena sustulit filium, Constantinũ: cui etiam imperiũ, quod Christianã ritè suscepisset fidẽ, reliquit: reliquis, quos ei Theodora genuit, filijs abdicatis. Constantini eius ortus sic habet.

De Diocletiano & Maximiano, eorumq; liberis & genere.
Per filiam nepoti Eutropij.
Constantẽ alij Constantiũ uocant.

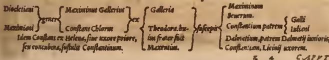

CAPUT XVIII.

Tyranni, quos diximus, quũ irrẽconciliabilẽ prorſus furorẽ in CHRI- A
STVM ſuum ſatis oſtendiſſent, cõtinuò uariæ grauesq́ꝫ diuina uindi
cta plagę imperiũ Romanũ obruerunt. Nam Perſæ, Parthi, Sarmatę
quoq́ꝫ, & pleriq́ꝫ alij finitimi populi, Varacho duce, Romanã ditio-
nem uaſtarunt. Ad quẽ per fœdera pacta placandum, qui tum rerũ potiebãtur
Imperatores, Conſtantẽ Roma legatũ miſere, ut quùm pacẽ cum eo cõponeret,
cum annua ei dona, redimendi ſcilicet belli gratia polliceret. Is ab Occidente O-
rientẽ uerſus nauigãs, ad locũ qui † Drepanũ dicit, applicat. Situm aũt eſt Dre-
panum ad Nicomedię ſinũ, in altũ mare longius prominẽs. Ibi Conſtanti deſide
rium cõcubitus inceſſit. Quod ubi cognouit hoſpes eius, magnificentia & ſplen
dore cohortis eius regio permotus, filiã ei ſuã, uenuſta forma ætatisq́ꝫ flore iam
nubilẽ puellã cõciliat. Ille cum ea rem habet, cõcubitusq́ꝫ mercedẽ peplũ ei pur-
pura intextũ donat. Nocte ea Cõſtanti uiſio mirifica eſt oblata, quæ eũ timore
quodã perculit. Quapropter & puellæ patrẽ eſt cohortatus, ut filiã, quę inſigne
quoddã donariũm gereret, impollutã diligentius aſſeruaret: & quod ex ea natũ
eſſet, accuratius educaret. Vidiſſe quippe ſe ea qua dictum eſt nocte aiebat, in ta
bernaculo ſuo, prætematurã ab occidentali Oceano orientem ſolem. Cæterùm
legatione rectè obita, Conſtans alio itinere Romã reuerſus, unà cũ Gallerio Ma
ximino Cæſar eſt creatus: nec ita longè pòſt, uterq́ꝫ Auguſtus factus. Et Diocle-
tianus Herculio Imperatore Romæ relicto, ipſe Nicomediã ſe recepit. Accidit
deinceps, ut Oratores alij ad Parthos mitterent, qui et ipſi Drepanũ diuerterũt.
Et qui Cõſtanti ex hoſpitis filia Helena progenitus erat infantulus, puerilem lu-
dens ludum, à quodã ex Oratorũ comitum numero offenſus, admodũ ei ſuccen
ſuit, et obiurgationes illius indigniſſimè tulit. Ibi tum mater, Cõſtantis eũ puerũ B
eſſe indicauit: eamq́ꝫ rem, peplũ illud purpura exornatũ proferẽs, cõfirmauit, &
facies ipſa indolesq́ꝫ generoſa filiũ illius eſſe ſatis teſtabat. Ea re Conſtãs ex lega-
torũ ſermone cognita, poſtea comitatu regio puerũ unà cum matre Romã ad-
duci curauit. Veritus aũt, ne illis abſurdi quidq́ꝫ à Theodora legitima uxore ſua
per zelotypiã & coniugalẽ æmulationẽ accideret, Conſtantinũ filium Nicome-
diã ad Diocletianũ, qui ibi cũ Gallerio Maximino genero erat, miſit. Atq́ꝫ ibi il-
le benignè ſuſceptus, in palatio apud Imperatorẽ uixit: & inter domeſticos ſcho
larũ adſcitus, Græcas diſciplinas addidicit, ſimulq́ꝫ Chriſtianiſmũ eſt cõplexus.

Conſtans ad Perſas legatur.

Ab alijs Drepana nominatur.

Drepani Conſtans filiũ Conſtantinũ creat.

Conſtãs Chlorus, Maximinus Gallerius, Cæſares. Iidem AA.

Conſtantinus in aula Diocletiani educatus. Domeſtici ſcholarum.

CAPUT XIX.

Qvum autem uideret illos Chriſtiano gaudere ſanguine, abhorrere ab
eorum cõſuetudine & cõtubernio cœpit. Illi porrò Deorum ſuperſti
tioni, ut nulli alij, quãmaximè dediti, auguribus auſpicibusq́ꝫ cõſultis,
occultè cognouerunt, Conſtantinũ nõ modò toto Romanorũ impe-
rio potiturũ, uerùm etiã Græcorum idololatriæ euerſorẽ, ac CHRISTI & Chri-
ſtianorum eximium amatorẽ futurum. Itaq́ꝫ Diocletianus illum Alexandriæ in
Aegyptia Achillis rebellione, quãuis egregia manu edentẽ facinora, interficere
eſt conatus: & Gallerius in Palęſtina ei inſidias ſtruxit. Quibus ille cõpertis, nu
tu DEI, qui omnia rectè & ſapienter dirigit, Nicomedia ſoluens, ad patrẽ in Gal
lias traiecit: qui illum etiam, Chriſtianorũ ſacra piè colens, & propediẽ teſtamen
to iam cõdito moriturus, ad ſe cõmodùm euocauerat: quo maiore etiam animi
uoluptate & lætitia aduenientẽ eum excepit. Aſſurgẽs igiẽ in lecto, alijs omnib.
abdicatis, quum ei ipſi liberi, Senatus, populusq́ꝫ uniuerſus, & aduenæ quoque
permulti adeſſent, inſignia Imperatoria & coronã aureã Conſtantino impoſuit,
præconis munus ipſe pater in filio adimplens. Hæc enim ad Senatum & filium
ipſum

Inſidias ſibi ſtructas Conſtantinus deuitat.

A ipsum est loquutus: Nunc mihi mors uita ipsa dulcior est futura: nunc optatus » adest obitus. Teneo siquidē maximū epitaphium, sepulchraleq́ monumentū, » meum filium. Et q̄ in terris Imperatorē relinquo, qui DEO bene iuuante, Chri- » stianorum lacrymas absterſurus, & patratā ab impijs tyrannis crudelitatē uindi- » caturus est: id ego summæ mihi felicitatis loco esse duco. Deinde ad multitudi nem cōuersus, bono animo esse omnes iussit, quia à uera in CHRISTVM pietate non desciuissent, quem deinceps cum Constantino in armis fore dicebat. Constans namq; in crapula illa impietatis sobrietatē conseruauerat, & CHRISTI religionem obtinere plurimùm studuerat, atq; in ingenti illa iniquitatis eluuione igniculus inextinctus permanserat. Quum etenim plurimum esset ubiq; piaculorum, & cædes ciuiles per orbem uniuersum grassarentur, quæcunq; sub eius ditione erant urbes, immunes ab ea cōtaminatione & clade erant. Et imperium eius ueluti tutissimus portus erat pietatis Christianæ, in quem, quicunque propter CHRISTVM affligerent, rectissimè perfugiebant, ibiq; cōseruabant. Constans, Constantino Imperatore facto, primo anno ducētesimæ primę Olympiadis feliciter decessit, ætatis quinquagesimo sexto, Imperij autem uigesimotertio: quod ita cum magna gloria administrauit, ut à Romanis quodammodo in Deorum numerū referretur. Natura namq; fuit maximè leni & clementi. nec unquā quidquam contra nos egit, imò nos ille semper fouit & seruauit, sicuti est dictū. Quapropter dignam etiam tali uita est consequutus mortem, tam moderato & pio filio successore & imitatore absolutissimo sibi cōstituto, defunctus. Hæc de Constantino, qui ita diuini numinis prouidentia ad Imperatoriam sublimitatem est euectus, satis sint. Nam hac de re deinceps quoq; dicemus.

Cōstantinus à patre Constante successor Imperij instituitur.

Constans Christianis semper fauit.

Constans natura mitissimus, Italiæ & Africæ imperiū suscipere recusauit, Britaniæ et Galliæ contentus. Pomp.

Apud alios reperitur Olympias 272.

Constantis obitus.

Eutrop. Eroci Almanorū regis precipuè ope & opera Constantinus imperium arripuit.

CAPUT XX.

B Non multū intercessit temporis, & Diocletianus unà cum imperij sui cōsorte Herculio Maximiano, ex constituto Salonæ conuenere: ibiq; inter se constituêre, ut die uno ambo Imperiali potestate deposita, priuatorum uestem sumerent: ut quidem Eusebius Palæstinus ait, q̄ mente capti, desipere cœperint: ut reliqui uerò scriptores referunt, q̄ Græcorum philosophorum uitā sibi degendam legerint. Quum etenim satis diu imperio gerendo summa potestate usi, & delicijs affluxissent, & gloriam magnā sibi cōparasse uisi essent, generos etiam suos in locū suum surrogassent, ad philosophādum se etiam per excellentē & superbam ambitionē contulerunt: ut scilicet, q̄ se imperium optimè administrasse existimarent, ex philosophica quoq; uita gloriam aliquam apud posteros consequerentur. Atq; Herculius quidem fune suffocatus, uitā finijt. Diocletianus aūt diuinis expetitus plagis, toto primùm corpore tumorem ingentem concepit: quo deinde uariè disrupto, lentè ita emarcuit, ut blasphema eius & impia lingua, quę iniquitatem in altum euomuerat, intra fauces ipsas uermium uim proferret, qui ex ore illius prorepentes, fœtore pessimo locum habitationis omnē replebant. Postremò aūt, more canis q̄ maximè latrans, sceleratā & nefariam cum quadam uiolentia exhalauit animā. Gelasius porrò Cæsareæ Cappadocum episcopus, literis memoriæ mandauit, eos imperio deposito postea pœnitentia ductos, id recuperare uoluisse, sed senatuscōsulto necatos esse. Sunt qui dicunt, per furorem & insaniam aduersus CHRISTVM eos imperium abiecisse: q̄ propter uiriles nobilium & generosorum martyrum & constantes animos, illius nomen extirpare, & tollere non potuissent. Verùm enimuerò illis ad eum modum extinctis, & Constante Constantini patre in Domino defuncto, in Orientalibus partibus Nicomediæ Gallerius Maximinus imperium gessit, in Occidente autem in Gallijs Constantinus summā rerum administrauit.

Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram eodem die posuere. Eius rei causa exquiritur.

Diocletianus post triumphū de Persis actū, adorari uoluit. Et fratrem se solis et lunæ uocari, pedesq; sibi osculari, auro & gēmis calceamēta exornans, præcepit. Pomp.

Mors Maximiani & Diocletiani.

Gallerius Maximinus in Oriēte imperat, Constantinus in Gallia.

Apud

Saborius rex Persarum. Maxentius Augustus. *Seuerus à Maxentio fusus, Rauennæ captus & cæsus est. Oros. Ad tres tabernas extinctus est. Eutrop.* *Maximini & Seueri obitus.* *Licinius Cæsar.* *Herculeus imperiũ repetit, sed frustra.* *Maximinus à Licinio superatus Tarsi, uiscerum internorum morbo perijt. Eufeb.* *Maximiam Herculij coniũx Europia fuit, unde Maxentiũ & Faustam suscepit. Eutrop.* *Memoria eius abolita.*

Apud Persas tum Saborius regnauit, & Romę post Miltiadem Syluester ecclesiæ præfuit. A Eo tempore Romæ à militibus Maxentius Herculij filius, Augustus renunciatus est. Gallerius autẽ duos filios suos, Maximinum & Seuerum, Cæsares dixerat: atque illi Orientis, huic Italiæ imperium destinauerat. Vterque uerò eodem perijt tempore: Seuerus morbo extinctus: Maximinus in Cilicia, quùm paternam ad se ditionem pertrahere conatus esset, turpiter uita defunctus. Quare Licinius Constantiæ sororis Constantini maritus, à Maxentio & sacro diuinoq́ꝫ Constantino Cęsar est factus. Id uerò pessimè Herculium Maximianum habuit, qui tum adhuc tantum Cæsar dicebatur. Quòd namque natura tyrannicus esset, dignitate Imperatoria arrepta, seipsum postea Augustum creauit: & potestatem, quam antea deposuerat, uendicare sibi rursum uolens, insidias quas filio Maxentio struxerat, perficere, militibus qui Romæ erant impedientibus, non potuit. Qua re desperata, ad Constantinum generum insidijs & ipsum circumueniendum atque tollendum se conuertit. Sed consilio eius à filia Fausta Constantini coniuge deprehenso, ex Romani Senatus decreto est interemptus. Mortem eius fœdam mox ignominia alia est subsequuta. Imagines enim eius & statuæ in locis omnibus omnes, tanquam impiæ & piaculares, euersæ atque abolitæ sunt. Atqꝫ ut eò unde digressus sum redeam, tyrannis illis sublatis, Constantinus ditionem paternam in Gallia & Britania tenuit. Gallerio Maximino Nicomedia & Oriens paruit. Maxentius Herculij filius Romam atqꝫ Italiam ipsam cum Imperio habuit. Et cum eo Cæsar Licinius.

CAPUT XXI.

Maxentius sub prætextu Christiani nominis summã fœdissimamq́ꝫ exercet tyrannidem. *Oderũt, quem metuunt.* *Maximini in Oriente tyrannis.*

MAxentius ut se primùm populo Romano arte quadã per assentationem insinuaret, pietatẽ adsimulauit: & apud eos qui eius imperio erant subiecti, Christianorũ persequutionem edictis propositis inhibuit; B fidemq́ꝫ & religionẽ præ se ideo tulit, ut sub eo obtẽtu decessores suos multis modis flagitijs superaret. Nequaqꝫ enim talem se rebus ipsis exhibuit, qualem se esse finxit. Et ad impura atqꝫ impia scelera delapsus, ad summã turpitudinem & fœditatem nihil reliqui fecit. Nam potestate sua abutens, uxores à maritis suis per diuortium segregatas corrupit, & corruptas illis remisit; talibusq́ꝫ iniurijs uiros primæ dignitatis, qui in consilio eius erant, affecit. Quam ob causam omnium bonorũ uniuersiq́ꝫ populi, unà cum metu, ingẽs in eum est concitatũ odium. Grauissimè enim crudelissima tyrãnide uexabantur, neqꝫ spes quæpiam, ut finem aliquãdo sæuitia tanta caperet, reliqua erat. Per quamuis siquidem occasionem satellites suos immittẽs, maximã uim hominum iugulabat. Et iam cæsorum ea erat multitudo, ut numerus eorũ iniri non posset. In ijs non pauci fuere Senatorij, quorũ bonis insidiæ struebantur. Malorũ uerò talium coronis tandem in magicas imposturas & incantationes euasit. Aliquando namqꝫ mulieres grauidæ sunt discissæ. Nonnunqꝫ tenellorũ infantium uiscera perquisita. Leones insuper mactati. In bellis quædã euocationes & expiationes dæmonum peractæ, quibus illæ uictoriam sibi cõciliari est arbitratus. Et Maxentius quidem talis fuit, tyrannorũ crudelitatem longè supergressus. Sub quo Romæ tanta rerum necessariarũ fuit penuria, quantam nunquam antea fuisse memoriæ proditum est. Maximinus autem tyrannus Orientis, eadem faciens, contentione quadam illius fœdissima scelera uincere, primasq́ꝫ in flagitijs ferre studuit, apud quem magi, & id genus præstigiatores, præcipuos tulere honores. Et quum superstitionis esset quàm maximè studiosus, atqꝫ in idolorũ cultu atqꝫ errore prorsus immersus, nullam rem unquam uel minimam facere est aggressus,

quin

A quin uates & auspices cõsuleret. Ita scilicet est factũ, ut persequutionẽ aduersus nos susceperit multo acerrimã, ac templa Deorum passim construxerit, sacerdotesq́ per oppida & loca omnia cõstituerit, & per prouinciam quamlibet Pontificem eis præposuerit, celebrẽ quempiam & præclarũ uirum, qui se satellitio militari uenditaret atq; circũferret. Præstigiatoribus alijsq́ nominibus impijs hominibus, ueluti Deorũ amicis, idẽ maximas quasq; cõcessit dignitates. Exactiones pecuniarũ innumerabiliũ instituit. Populos subiectos grauissimis oppressit & antea inauditis oneribus. Locupletũ domos uel minima de causa & prætextu undecunq; petito cõpilauit, bonaq; eorum adulatoribus & mimis suis est largitus. Vino aũt multo deditus, ad summã contumeliam petulantiã & crudelitatẽ, quæ ex ebrietate proueniũt, nihil fecit reliqui. Quapropter per sobrietatis tempus, graui de flagitijs per uinolentiã admissis, sæpe pœnitẽtia est actus: & quòd prolixissimè crapula se ingurgitaret, nihil sceleris intentatum reliquit, familiaribusq; suis omnib. turpitudinis magister fuit. Disciplina militari soluta, author fuit ut exercitus ad deliciarũ & rapinarũ studia delaberetur. Ordinum militariũ duces, & prouinciarũ rectores, perinde atq; tyrannidis eius socij, auaritiæ artibus se collocupletarũt. Fœditates porrò quas libidine incitatus perpetrauit, stupraq; & adulteria eius, quis quæso exponere possit? Ciuitatem præterire potuit nullam, quin pleræq; mulieres uitiarent atq; raperentur. Nec in nos solos, sed in omnes etiam subditos suos res tam graues exercuit. Apud nos quidem nõ uiri tantũ propter uerã in DEVM pietatẽ, aduersus ignẽ, ferrũ, gladios, maris undas, famẽ, æstum, & algorẽ, et contra bestias, mẽbrorumq; cõcisiones depugnarunt: sed & mulierculæ diuino cõfortatæ uerbo, cadẽ hæc perferre sustinuerũt. quæ, quum ad corruptionẽ stuprũ & pudicitiæ contaminationẽ ducerentur, uitã ci-

B tius q̃ corpus prodiderunt. Id quod egregiè ostendit Alexandrina illa mulier, opibus, uitę instituto, uirtute, & in primis castitatis gloria celebris, quę libidinosum eius animũ fortissimè superauit. Quũ namq; eum illa obtestarẽt, ut uitam sibi potius q̃ pudicitiam adimeret, quòd cupiditate magis quę eum in magnam spem uoto suo potiendi sustulerat, q̃ ira grassaretur: precibus eius nõ acquieuit, sed eius in perpetuũ actæ exiliũ substantiam omnẽ inuolauit, sibiq; uendicauit. Multæ præterea aliç in plerisq; locis, ne summis quidẽ auribus de stupro se compellari patientes, durissima quæq; ad mortẽ usq; pertulere mala. Quæ quidẽ admirandæ sunt omnes, illa tamen præclara maximè nobilissima in urbe Romana anima. Maxentius namq;, qui libidine Maximinũ æmulari in animũ induxerat, eadem in rebus omnibus quæ ille, ueluti propinquus atq; frater, & sentiẽs & faciens, in ædes eius fœminæ administros stupri miserat: maritusq; eius præfectu*ram urbis gerens, timore perculsus, abduci eam iusserat. Ipsa aũt domo egressa, quũ paululum admodũ processisset, dolosis blanditijs à productoribus suis impetrauit, ut sibi in ædes ad habitũ uestitumq; cultiorẽ sumendum redire liceret. Atq; ibi quum sola esset, cultro seipsam confodit. Sic illa cadauer eis suũ reliquit: facto aũt tali satis declarauit, rerum omnium maximè inuictam atq; inexpugnabilem Christianorũ uirtutẽ, nihilq; esse animo firmo & cõstanti uiolentius. Tantus uitiorũ flagitiorũq; omniũ uno eodemq; tẽpore per Orientẽ Occidẽtemq; simul, sub duobus hisce tyrannis, fraternos in sceleribus omnib. animos obtinentibus, prouentus fuit. Affirmare mediusfidius certò possum, q illi breui postea in tantũ sunt coniecti discrimen, nihil aliud in causa fuisse, quàm eam quę contra nos excitata est persequutionẽ. Ea uerò uigorem statumq; suum firmiorem est consequuta, quum nos consuetã libertatem & cõstantiam nostram recepimus.

Quum

Idolomania eiusdem, & Christianorũ persequutio.

Fœminæ egregiè de pudicitia conseruanda decertãtes.

Alexandrina mulier, bona omnia amittere & exulare, quàm castitatẽ perdere, maluit. Rufinus eam Dorotheã nominat.

Mulier Romana eandem ob causam sibi ipsi manus attulit.

Sophroniam Rufinus uocat.

Μόνην χρημάτων ἀπάντων ἀνάλωτον καὶ ἀήττητον ἡ παρὰ Χριστιανοῖς σώφρονος ἀρετή. Καὶ [illegible] λογισμὸ [illegible]ρον.

Propter Christianorum persequutionem in maximas clades tyranni inciderunt.

* De Sophroniæ huius casu Prudentium scripsisse uidetur. Aut si nupta torum regis conscendere iussa Cœperat impurum domini oblectare furorem, Morte maritalis dabat indignatio pœnas.

CAPUT XXII.

Bellum ciuile inter duos istos tyrannos.

Qvum iam decimus persequutionis agereť annus, nihil illi quocꝫ quod A uel ad occultas insidias, uel ad apertū inter eos bellum pertineret, omi serūt. Bellum enim inter duos istos tyrannos gestū est, & mare infestū atcꝫ innauigabile fuit. Quod si id à quopiā nauigaretur, cum quòd utrincꝫ alios alij captos abducerent, fidiculæ, flagra, tormenta uaria, cruces, & postremò ignis suppliciū manebant.

Calamitates publicæ.

Apparabanť ubicꝫ thoraces, cuspides, & hastæ: præterea triremes, classes, & instrumenta belli omnia in promptu erāt, temporéꝗ eo toto in locis & prouincijs omnibus, nihil aliud uel audiebatur uel expectabatur, quàm hostiles incursiones, cædes, rapinæ. Quibus cum malis fames quocꝫ irrupit & pestilentia, de qua suo loco dicemus. Hæ tot & tantæ clades circiter decimū persequutionis annum, Deo opitulante, prorsus cōquieuerunt, finemꝗ suū habuerunt, quū quidem post octauū cessare cœpissent.

Persequutio conquiescit.

Quod namcꝫ diuina uisitatio pro clementia & benignitate sua nos uiseret atcꝫ respiceret, seu potius respicere inciperet, qui tum rerum summā obtinebant, sententia sua mutata, palinodiam & recantationē cecinerunt, & perquàm humanis literis excitatum quàm maximè cōtra nos incendium persequutionis extinxerunt.

Palinodia tyrannorum.

Quæ res profectò sic nō humano consilio euenit. Quî enim ab hominibus prouēnire potuit? quî, quū quotidie crudeli quadam ambitione ducti, noua aduersus nos tormenta inuenirent, sibi ipsis tamen nō satisfaciebant? Manifestū porrò est, opē eam à diuina bonitate nobis accidisse, quę populum ipsa suū clementer respexit, authoremꝗ malorum perculit, ac uehementiorem, &, ut ita dicam, meraciorem iram suam duci persequutionis grauissimæ exhibuit.

Diuinitus finis persequutioni impositus.

Permissione diuina Christiani afflicti.

Quòd si hoc etiam ut tantopere in nos sæuiretur, iudicio & dispositione atcꝫ adeò permissione diuina fa- B ctum esse concedamus, diuinum tamen oraculum: Væ, inquit, ei per quem scandalum & offendiculum uenit.

Vindicta diuina in grauissimum morbum Maximinus incidit.

Confestim siquidem in eum DEI irruit uindicta, à carne quidem illa incipiens, sed quæ dæmonum intemperijs agitatam animam eius quocꝫ pertingeret. Qualis autem ea uindicta fuerit, Eusebium cōmemorantem audiamus:

Eusebij de eo morbo uerba.

" Circa media enim tectorum occultorumꝗ membrorū loca corporis abscessus & suppuratio repentè extitit, quæ mox deinde in fistulosum altè radicibus actis hulcus euasit. Id incurabili & proserpente contagione, interiora etiam uiscera depascebatur. Inde incredibilis uermium uis scaturiēs, letalem fœtorem à tota corporis mole excitauit: quæ moles ex nimia edacitate illius, etiam ante ipsum morbum, ad summū usꝗ multa aruina obducta fuerat: eaꝗ tum marcescendo diffluens, horrendum maximè & intolerandum accedentibus prębuit spectaculū. Et medici partim ne sustinere quidem summā tam fœdi odoris grauitatem potuerunt, partim quòd tam corpulenta moles magis etiam intumesceret, spe salutis omni abiecta, nihil auxilij, exploratis reb. omnibus, tulerunt. Itacꝫ crudelem in modum sunt interfecti.

Agnoscit & confitetur impietatem suam sera pœnitentia Maximinus.

Ille porrò cum tantis conflictans malis, aliquando tandem nefariam suam erga pios homines temeritatem atque sæuitiam agnoscit, ac re secum ipse deliberata, primùm rerum omnium DEO flagitia sua confitetur: mox præfectos familiaresꝗ suos ad se uocat. quibus celeriter aduenientibus suadet, ut Christianorum persequutione tandem supersedeatur, constitutionecꝫ & edicto Imperiali nobis permittatur, ecclesias construere.

Persequutionē Christianorū inhibet.

Christianorum semp olim fuit sedulò pro principū salute orare.

Addit præterea mandatum, ut statas solitasꝗ pro Imperatore preces ad DEVM funderemus. Talibus iussis illico ad rem collatis, per urbes passim omnes Imperialia mandata proposita sunt, quæ palinodiam patratæ in nos persequutionis eiuscemodi uerbis continebant.

Impera-

CAPUT XXIII.

A IMperator Cæſar Gallerius Maximinus, Inuictus, Auguſtus, Pōtifex Maximus, Thebaicus Maximus, Sarmaticus Maximus, Germanicus Maximus, Aegyptiacus Maximus, quinquies Perſarum Maximus, bis Carporū Maximus, ſexies Armeniorū Maximus, Medorū Maximus, Adiabenorū Maximus, Trib. pot. XX. Imperat. XIX. Coſ. VIII. Pater patriæ, Proconſul: & Imperator Cæſ. Flauius Valerius Cōſtantinus Pius Felix Trib. pot. V. & Imperator Cęſ. Valerius Licinius Trib. pot. IIII. Imper. III. Coſ. Pater patrię, Procōſul, Prouincialibus ſuis ſalutę. Inter alia quę ex uſu & utilitate reipub. promulgauimus, cōſilium quoq; illud antea cœpimus, ut ſecundū ueteres leges & publicā Romanorū diſciplinā ritè omnes uiuerēt. Prouidere præterea & efficere uoluimus, ut Chriſtiani qui à maiorū ſuorum inſtitutis deſciuiſſent, mentem meliorē reciperent. Tanta namq; cōſilio neſcio quo eos cupiditas inuaſerat, & tanta dementia cœperat, ut ea quæ dudū à maioribus promulgata, & fortaſſe prius etiā à patribus eorū inſtituta ſunt, reijcerent: & ex ſententia ſua, prout cuiq; uiſum eſſet, leges ipſi ſibi conderent, eaſdē ſeruarēt, & uarijs in locis uarios cogerent cōuentus. Et quū edictum eiuſmodi à nobis eſſet propoſitū, ut ad inſtituta maiorū colenda ſe accōmodarent, quamplurimi eorū extremo adito periculo, ærūniſq; & cruciatibus toleratis, omnis generis ſupplicia pertulere. Nos uerò, quòd multos uideamus in cōcepta dementia perſiſtentes, neq; cœleſtibus dijs debitum præſtare honorē, neq; etiam ipſa Chriſtianorū ſacra colere, humanitatē nobis perpetuamq; conſuetudinē noſtram cōſeruandam eſſe duximus, per quam ignoſcere, ueniamq; cōcedere omnib. hominibus libentiſſimè ſolemus. Itaq; gratiam eam noſtrā ad id genus hominū quoq; extēdere eſt uiſum,

B ut ſcilicet rurſum Chriſtiani ſint, & in domibus ſuis conuentus ſolitos ita agant, ut nihil contra diſciplinam publicam committant. Per alias autem literas iudicibus, quid eos obſeruare oporteat, indicabimus. Quapropter quum hoc illis per mittamus, meritò illi DEO ſuo ſupplicare debent, pro noſtra, reipublicæ & ſua ipſorum ſalute, ut modis omnibus & publicæ res incolumes ſint, & ipſi in domibus ſuis citra ſolicitam curam & anxietatem uiuere poſſint.

Edictū Maximini pro Christianis.

Aliter hæc reperiūtur apud Euſeb. lib. 8. capite 17. Vbi Licinius non additur.

Edicto hoc promulgato, Galler. Maximinus miſerè diē clauſit extremum. Eutr. Oroſ Pomp.

CAPUT XXIIII.

ET palinodia quidem ſic ſe habuit, literæq; Imperatoriæ per Aſiam uulgabantur, & paſſim in prouincijs & urbibus legebantur. Maximinus uerò Oriētis tyrannus, qui præ alijs ſuperſtitioni deorumq; cultui deditus, bellum cum rerū omnium DEO perpetuū gerere conſtituerat, ſcriptum eiuſmodi non approbauit. Itaq; præfectos familiareſq; ſuos uerbis tantummodo reprimere iuſſit ſuſceptū contra nos bellum. Et q; ſententiæ eorum, qui poteſtate & opibus cum antecellerent, repugnare nō poſſet, in ditione ſua literas eas ne lectione quidem & recitatione dignatus, edicto ſine ſcripto promulgato, doloſè perſequutionē inhibuit. Sabinus uerò ſummū apud eum præfecturæ magiſtratum gerens, populorum præfectis Principis ſui uoluntatē publicè per literas inſinuauit: Iamdudum conſtitutū decretumq; eſſe, ut qui peregrinas cōſuetudines conſectari uiderent, dijs cultum ſuum præſtarent: & pertinaciam quorundam multū excitaſſe diſcriminis. Quamobrē Principibus uiſum eſſe, ſi quis Chriſtianorū gentis ſuę ſacra colere cōperiretur, ut is extra periculū eſſet, eamq; ob cauſam tormentis non ſubijceret. Longo iam eos tempore ea de ſe documenta præbuiſſe, ut à deſtinata ſua cōſtantia non declinent. Scriptum id Sabini alijs quoq; magiſtratibus demandabat ſignificari, non debere amplius eos de Chriſtianis eſſe ſolicitos: qui ſanè iuſſa ea ueritate niti arbitrati, per epiſtolas publicè

Maximinus ſcriptū hoc in ditione ſua publicè non proponit. Sed ſine ſcripto per edictū perſequutionem Chriſtianorum inhibet.

Sabinus P.P. nomine eius literis ſuis magiſtratibus reliquis eam rem inſinuat. Euſeb. lib. 9. cap. 1.

A Prin-

Edictum executioni mandatur.

Principis sententiã omnib. declararunt. Et nõ uerbis tantũ literisq́ hęc ita acta, A uerumetiam ipsi statim quos in custodijs propter diuinũ uerbum clausos habebant, in publicũ productos liberos dimiserunt, & ad metalla damnatos absolue

Christiani reddita sibi quiete exultant.

runt. Quod quum ita facerent, gratificari se Imperatori suo existimarunt. Sed ea in re admodum sunt falsi. Hęc rerũ facies quum sic exhibita esset, statim ex altissimis tenebris ingentẽ lucem exortã esse homines uiderunt. Ecclesiæ frequentabantur, cõuentus numerosissimi cogebantur, & ex gentibus hæc quisq́ cernens obstupescebat, mirificamq́ rerum mutationẽ admirabatur, solum Christianorum DEVM magnũ esse acclamans. Nostrorum aũt hominum quicunq́ generosè & fortiter agonẽ pertulissent, publicè cum ingenti libertate in ueneratione

Pœnitentia lapsorum Christianorum.

erant. At qui per animorũ imbecillitatẽ infirmiores in malorũ colluctatione fuissent, lapsus suos per pœnitentiã sarcire & curare festinabant, dextras eorũ qui fidem saluam conseruassent prensantes, eosdemq́ summisso & sordidato habitu & spiritu cõtrito, ut DEVM precibus suis propitiũ sibi redderẽt, orantes. Ad metallũ damnati liberabantur: lætiq́ atq́ hilares cum libertate multa, incredibili atq́

Christianorum Pæanes.

ineffabili gaudio pleni, in patriam suã redibant. Itinera publicaq́ uiæ triumphalibus hymnis & carminibus, uiatorib. DEVM de inopinata libertate glorificantibus, resonabãt. Et qui paulo antè uiolenter patria sua exacti erant, eos uultu iucundo ad focos penatesq́ suos reuerti uidisses: & qui antehac contra nos rugierant, insperatã rerum mutationẽ cernentes, nobiscũ cõgratulantes exultabant.

CAPUT XXV.

Post patrẽ suũ Maximinus persequutionẽ Christianorum renouat.

IN hac porrò sententia Maximinus Orientis tyrannus non bene sex menses perdurauit. Quomodo enim ille qui honestatis omnis inimicus sæuus & aduersarius CHRISTI esset, tantopere augeri lætariq́ CHRISTI gregẽ pateretur? Ilicet quæ tum esse uidebatur pacẽ dissol- B uturus, primùm quidem conuentus nostros in cœmiterijs prohibuit: deinde uerò techna quadam, ipse ad seipsum Antiochenorũ nomine per ciues eorũ le

Technã p assimulatam legationẽ instituit, ut Christiani Antiochia exigantur.

gationem misit, id agens, ut ne cui Christianorũ eam urbem incolere permitteretur: maximamq́ illos à se gratiam inituros illis significauit, si hoc ipsi aduersus Christianos per assimulationẽ facere uiderentur. Sed alijs quoq; idem ut facerent, suggessit. Quorum præcipuus Theotecnus erat, uir impostor, & ingenio deprauatissimo prẹditus, nomineq́ suo indignissimus, Logistę siue curatoris & rationalis munus ea in regione gerens. Multa aũt ueluti dux quidam cõtra nos

L. curator. C. de mod. mulct.

Theotecnus Logista Antiochenus idolomanus & persequutiõis Maximini administer.

molitus, sycophantijsq́ plurimũ usus, id studio habuit, ut nos tanq́ fures & prędones abigeret. Quapropter quũ multis author & minister cędis fuisset, postremò simulacrũ quoddam † Iouis Amici incantationum & imposturarũ ergò erexit, & sacrificia, initiationes, aliaq́ detestanda, & impuras impiasq́ expiationes

Iouis φιλίου

Simulacrũ & oraculum Iouis Amici erigitur.

& purificationes instituit. Quæ res unà cum eius idoli responsis ad Principẽ etiã ipsum peruenit. Theotecnus porrò per illiberalem fœdamq́ assentationẽ, ueluti speculatorẽ Imperatoris constituere uolens, simulacrum ipsum aduersus Christianos concitauit. Dixit enim, eum Deum iratũ, Christianos perinde atq́

Iupiter amicus, Christianorum inimicus, Antiochia eos eijci iubet.

perpetuos & irreconciliabiles hostes ex urbe & agris circumiacentibus quàm longissimè expelli iubere. Posteaquã hæc Imperatori perplacuere, aliarũ quoq; urbium duces & præfecti gratificari illi studentes, eadem contra nos constituerunt, populisq́ & ciuibus suis denunciarũt. Nec ita multũ temporis intercessit, & tyrannus ipse calculum & sententiam quoq; suam ad decretũ huiusmodi adiecit. Itaq; acris aduersus nos excitata est persequutio. Et sacerdotes alijs hominibus celebriores per urbes passim, Pontifices præterea, qui existimationem & gloriam summã consequuti fuerant, deorumq́ cultui maximè studebant, Maximinus

minus constituit: atque insuper summa ipsius superstitio subditos suos populos omnes, qui gratificari illi contendebant, ita contra nos cõmouit, ut sæuitiam eorum quam in nos exercuerunt, uerbis persequi non liceat. Maximas quippe se ab eo utilitates consequuturos arbitrabantur, si nouarum contra nos rerum insolentiumque iniuriarum inuentores extitissent, & administri. Quo maiore diligentia in id studium, ut nobis incommodarent, incubuere.

CAPUT XXVI.

Compositis sanè quidẽ & confictis, qui rerũ talium architecto & authori nõ displicerent, blasphemiã et maledicentiam omnẽ exsuperantibus cõmentarijs, interrogationes scilicet Pilati et Seruatoris nostri cõtinentibus, in ditiones eos suas miserũt: epistola quadã, ut scriptũ id omnib. publicaretur, præfixa. Mandatũ etiã additũ, ut literatores librũ talem pueris omnibus, in quo primis rudimentis se exercerent, teneramque memoriã ueneno tali imbuerent, legendũ proponerẽt. Hæc quũ ita fierẽt, alius quidam quẽ Romani ducẽ uocare solẽt, circa Damascũ Phœniciæ, mulierculis quibusdã circumforaneis & flagitiosis cõprehensis uim afferens, plagas minitatus est, nisi testimonio scripto confiterenẽ, se aliquando Christianorũ sacris initiatas, consuetudinẽ stupri cum eis qui primæ apud nos fuissent dignitatis habuisse, nefariaque flagitia in sacris ædibus nostris fieri solita. Atque itẽ alia plura hisce similia, quibus doctrinã professionemque nostram calumniarentur, excogitarunt. Voces etiam eiuscemodi in scriptum relatas ille ad Principem misit, quæ deinde de consilio eius in ciuitatibus & locis omnibus publicè sunt propositæ. Cæterùm nõ multo interueniente tempore, calumniarum talium artifex dux ille, digna iniuriarum CHRISTO contumeliosè illatarum, sibi ipsi manus afferẽdo, præmia tulit. Nobis uerò sub eo paratæ persequutiones, fugæ, populorumque insultationes, & alia prioribus illis consentanea, adeò ut nonnulli claro loco geniti magni uiri capti, citra recusationem non grauatè ultima mortis pertulerint supplicia.

Libellus actorum Christi et Pilati cõmenticiorum.

Pueri in hoc prima in scholis rudimenta addidicerunt.

Mulierculæ quædam ui adactæ, summos Christianos fæditates falso im pingunt.

Noua Maximini aduersus Christianos persequutio.

CAPUT XXVII.

Cum quidẽ Emesæ, quæ Phœniciæ ciuitas est, tres CHRISTUM profitentes bestijs sunt obiecti: quorum unus Syluanus episcopus fuit, iam decrepitus, ut qui quadraginta annos pastorale munus obijsset. Eodem tempore & Petrus Alexandrinus antistes, diuinũ prorsus episcopalis functionis exemplar, uirtutis causa, & quod ab incunte ætate in diuinorum oraculorum literis exercitatus fuerat, correptus, nulla ei iusta obiecta causa (nam id Maximinus ita statuerat) capitis suppliciũ subijt: & cum eo alij præterea Aegyptij episcopi multi. Lucianus quoque presbyter, qui propter uitæ continentiam, & sacrarũ literarũ peritiam, Nicomediã ductus fuerat. Ibi ille, quod in præsentia Imperatoris fidem, pro qua decertabat, mira cum libertate defendit, in carcerem cõiectus, atque necatus est. Tam grauia in nos impius Maximinus facinora edidit. Visus certè quidẽ est maiorẽ etiam priore persequutione contra nos cõcitasse motũ. Cuius etiã tanta fuit mentis uæcordia, quanta nunquam antea extitisse memoriæ prodita est. Decreta enim urbiũ, & Imperialium constitutionum rescripta æreis insculpta columnis, terrendorũ Christianorũ causa in medijs urbibus publicata: & pueris in ludum literariũ ad magistros euntibus, nihil aliud toto die in ore erat, quàm Pilatus & IESVS, aliaque eius generis ad contumeliam nostram tum primum conficta & excogitata: per quæ omnia summũ Maximini in Deũ odium, arrogantissimumque sceleratæ eius animæ supercilium perspicere licuit. Quam ob causam † diuina etiã uindicta est obstupefacta, quæ excubare cõtinua quadam uigilia super impiorũ malitia, eosdemque in uestigio cõsequi solet.

Celebria sanctorum multorum martyria.

Suprà cap. 16. eodem.

† τὴν δίκην ἐκπλαγῆναι ... διηνεκῶς ... τῶν ἀσεβῶν ... εὐθὺς ... ἐπιβαίνειν ... ἀεὶ ... εἰωθυῖαν ... (Greek marginal note, partly illegible)

Ab hac ille perculsus, non multo pòst lege scripta, priori pacificationi contrariũ A
prorsus de nobis statuit. Vt aũt impietas eius manifestò probetur, partem quan
dam constitutionis eius, quam in columnã incidi curauit, historiæ huic inserere
est uisum. Res sic se habet: Iam tandem imbecilla humanæ mentis audacia sedu-
ctionis errorisq; obscuritatem atq; caliginẽ depulit & discussit: qui quidem an-
tehac perniciosis ignorantiæ tenebris, ita nõ tam impiorum quàm miserandorũ
hominum sensus inuoluit, ut rem ueritatemq; ipsam cognoscere nõ potuerint.
Sed singulari benignaq; Deorum immortalium prouidentia, infidum atq; ini-
quum (ut ita dicam) libræ momentũ, ad iustam rectaq; stateram est reductũ,
ut res omnes uobis gratæ suaues & iucundæ eueniant, & ut iam maximũ certissi-
mumq; nostræ de Dijs ipsis opinionis ac pietatis extet indicium. Sed neq; ante-
hac cuiquam ignotum fuit, quibus cæremonijs & sacris dij immortales à uobis
sint culti, quos non nudis atque inanibus fidei uerbis, uerùm admirandis præ-
clarisq; operibus perpetuò uenerari & magnificare conuenit. Rectè profectò
ciuitas uestra deorum immortalium, propter cultum timorem'que eorum, sa-
crarium & domicilium uocari queat: & multis indicijs satis constat, eam cœle-
stium Deorum præsentia florere. Itaq; urbs uestra quùm rebus omnibus illi pe-
culiariter conducibilibus posthabitis, tum etiam prioribus quæ cœpit detrimen
tis contemptis, quamprimùm rursus homines execrandæ uanitati deditos latè
serpere & propagari, ac ueluti neglectã atq; sopitam aurã facibus uim ignemq;
suum per eam recipientibus, uastum incendium differre ac dilatare sensit, nulla
interposita mora confestim ad pietatem nostram perinde atq; ad sacrorum cul-
tusq; Deorum omnis metropolim urbemq; principem confugit, opem & auxi-
lium implorans. Et cætera, quæ sequuntur, consimilis impietatis plena, profes-
sionemq; nostram perstringentia: tanquam diuinum numen propter nos ira- B
tum, quidquid est in aere, in terra & in aquis mali, hominibus immittat.

Edictum Maximini contra Christianos.

Idololatræ casuum fatalium clades Christianis adscribere soliti. Euseb. lib. 9. cap. 7.

CAPUT XXVIII.

Iuscemodi literis contra nos publicatis, spes rerum meliorum omnis quantum in nobis situ est, præcludebatur: & electi quoq; inter nos, ut est in sacro oraculo, non inmediocre delabebantur scandalum & offendiculum. Verùm enimuerò omnibus tam inexpectata rerũ mutatione consternatis, quũ adhuc passim in itineribus decreta ea essent, & ad multas urbes nondum perlata fuissent, qui omnia solo nutu & uoluntate sua facit & mutat Dominus, gloriosam tyranni superbiam ueluti strangulãs, derepentè auxilium cœlitus tulit. Statim enim solitæ pluuiæ hyberno etiam tempore in nubibus ipsis uinctæ sunt & retentæ: fames mox consequuta, & deinde pestilentia. Accessit ad eas clades, qui propter colorem igneum carbunculus uocatur, hulcus odoris pessimi, membra corporis admodum contrahens, & quod latius serpens ingens crearet periculum, occupatisq; oculorũ angulis uiros simul & mulieres quas occupasset luminibus orbaret. Bellum insuper Maximino ab Armenijs illatum, qui antea socij Romanorum fuerant. Belli causa erat, Christiana fides & religio. Quòd enim homines inducere atq; persuadere illis uoluit, ut quẽ CHRISTO præstabant, idolis offerrent cultũ, ex amicis hostes eos habuit. Quæ mala omnia eodem tempore coaceruata, tyranni audaciam furoremq; contra diuinum numen conceptum, satis coarguerunt. Et quum per iactantiam gloriosè eo quòd Christianos persequeretẽ, atq; idolorum cultũ propagare studeret, sibi polliceretur, non famem, non pestem, non bellum imperij sui ditionem inuasurum esse, clades eæ confertim eum ulatę, quùm ineptam iactantiam & audaciam eius represserunt, tum euersionem interitumq; eius iamiam affuturum, certò satis in-

Persequutionẽ istam plurimæ publicæ consequuntur calamitates.

Siccitas. Fames. Pestilentia. Carbunculus.

Bellum Armenium.

A tis indicarunt. Et ipse quidem expeditione bellica cum copijs suis contra hostes suscepta, quotidie uiribus amissis inferior abibat. In urbibus autem & locis Imperij sui reliquis, pestis fami implicata sæuissimè grassabatur. Tãta porrò annonæ erat & rerum necessariarum penuria, ut medimnus unus tritici bis mille & quingentis Atticis compararetur. Permulti sanè etiam in urbibus cadebant. Rusticorum autem qui in agris mortui sunt, multitudo numerari nõ poterat. Et ferè eos omnes sæua cõsumpserat pestis. Nonnulli res sibi charissimas locupletioribus paruo panis frusto diuendebant. Alij possessionibus suis apud creditores depositis, ad summã inopiam redigebantur. Erant qui fœni reiectamenta ruminantes, & perniciosas herbas adijcientes, emoriebantur. Mulieres honesto loco natæ, inopia rerũ omnium ad inuerecundam redactæ necessitatẽ, in foro obambulantes stipem mendicabant, pudore quodam & uestitu mundiore pristinam deliciarũ affluentiam & libertatẽ tacitè quodammodo præ se ferentes. Quidam pallidi & summè macilẽti, perinde atq; simulacra quædam, rerũ omnium egeni, hinc & inde oberrantes atq; lapsantes, proni in triuijs ipsis cõcidebant, subsidij omnis expertes: & ad hoc unũ ægrè firmi, ut fame se premi testarentur, miserandaq; uoce à prætereuntibus cibi frustum sibi præberi suppliciter peterẽt. Locupletiores porrò propter mendicantium multitudinẽ desperantes, quum multa eis largiti essent, tandem & ipsi in sæuã famis indigentiam perueniebãt: & quum eadem quæ indigentes paterenẽ, non satis humaniter eam sortẽ ferebant. Pluri mis ergo diebus nuda cadauera passim iacẽtia, miserrimũ adhuc uiuentibus præbuere spectaculũ. Iam nonnulli etiam canibus esca erant: cuius rei gratia frequẽs canum cædes fiebat, quòd metus esset, ne illi in rabiẽ acti, humanæ carnis cibo assuefierẽt. Pestilentia uerò domos ipsas peragrãs, omnes carpebat, atq; in pri-

Fames sæua.

Miserrima famis ærumna.

B mis ditiores cõficiebat. Et quos fames nõ enecauerat, eos contagiosa pestis lues tollebat. Itaq; suspirijs omnia plena esse, domus, plateæ, fora: luctus ubique, & uæh, cum solitis doloris uociferationibus & planctibus, exaudiebaẽ. Et duabus hisce quasi armaturis, fame & peste, mors ipsa depugnans, generationẽ & populum eius temporis ferè omnẽ sustulit. Eademq; die quãplurima efferebanẽ cadauera, & innumera quotidie fiebãt sepulchra. Hæc authoramenta & præmia, edicta cõtra nos proposita gloriosi & arrogantis Maximini sunt cõsequuta. Qua tempestate multi nostrorũ hominũ egregia ueræ pietatis suæ edidere documenta. Humanitatẽ enim suam declarantes, cadauera quę passim insepulta iacebant, (erant ea quamplurima) cum cura sepeliebãt: quos uerò fames uexasset, eis congregatis panes alimentaq; alia præbebant, pro facultatum scilicet copia. Vnde longè lateq; fama celebris de nobis uulgata, quę ex omnibus alijs hominibus ueræ pietatis cultusq; diuini laudem nobis tribuit, & Christianorum inspectorem curatoremq; CHRISTVM magnificè laudauit. Cladibus istis peractis, salutis DEVS, tutor et propugnator noster, ostensa satis & exhibita ira & indignatione sua, per eas quas cumulatè immiserat calamitates, propter petulantem temerariamq; ei illatam iniuriam, susceptasq; aduersus nos inimicitias, prouidentia sua lætiora nobis affulgere tempora fecit, & post dẽsas tenebras lucem ineffabilem pacatæ tranquillitatis præbuit. Eo profectò tẽpore certò declaratũ est, DEVM ipsum spectatorem & moderatorem esse rerum nostrarum, qui quidem flagello in afflictionibus, conuersionis castigationisq; suorum gratia, utitur: coercione autem & quasi disciplina, pro eo atque decet & expedit, peracta, perhumaniter & paternè eos respicit, qui spem salutis firmam in eo collocatam habent.

Pestilentiæ lues.

Omnes propè homines cladibus hisce extincti.

Christiani pestis & famis tẽpore mortuos piè sepeliunt, et esurientibus cibũ præbent. Eã ob causam apud gentes Christiani benè audiunt.

Post iteratam afflictionem Christianis læta diuinitus aduenit consolatio.

Diuina prouidẽtia certò paternè simul castigamur, & erigimur.

Quemadmodum autem id sapienter prorsus disposuerit & fecerit, dicere constitui.

CAPUT XXIX.

Constantinus iniurias Christianorum in Maxentio tyranno persequitur & ulciscitur.

Omæ ciues suos fœdissimis, quæ diximus, facinoribus atterebat Maxentius, Herculij filius. Quod ubi Constantinus (frequentes nãq; ad eum Roma ueniebant oratores, ne urbem eam Imperatorũ matrẽ despiceret, ne'ue ita à sæuissima fera uastari pateret, orantes) cognouit, admodum est ira cõmotus, grauiterq; tantæ indignitatis famã tulit. Nam qui ex præscripto & uoluntate DEI uiuunt, alijs illatã suam esse reputant iniuriam. Ac primùm per literas admonere & persuadere Maxentio, ut à tam nefarijs sceleribus se abstineret, cœpit. Vt autẽ ea re nihil egit, arma sibi sumenda esse, & iniuriam afflictorũ quoad posset uindicandam iudicauit. Itaq; exercitu parato, in Italiam contendit: non tam apparatu belli, quàm omnigena DEI armatura instructus. Id ubi Maxẽtius intellexit, nefandis magicarũ artium imposturis magis q̃ ciuium beneuolentia cõfisus, ne extra urbẽ quidem progredi primùm est ausus. Insidijs aũt collocatis, locisq; Imperij sui plerisq; circumcirca armatorũ hominũ præsidio imposito, copias alias aduersus Constantinũ misit. Ille porrò uno atq; altero prælio cõtra tyranni exercitũ uictor, in Italiam longissimè progressus, ad urbem Romã propius accedit. Ne aũt unius Maxentij causa cum Romanis omnibus bellũ gerere necesse haberet, inenarrabili quadam potẽtia DEVS tyrannũ longius extra urbis portas produxit. Ille namq; põte ex nauibus super eo flumine quod urbẽ præterfluit, in quo etiam alius pons qui Miluius dicitur constructus est, arte quadam & fallacia cõfecto, exercitũ eduxit, & cum magno impetu aduersus Constantinũ est progressus. Constantinus porrò de euentu belli sollicitè cogitabat, & quem'nam sibi adiutorẽ aduocaret cõsiderabat. Hæc illi meditanti, in mentẽ uenit, Diocletianũ quidem, qui Græcorũ superstitione dijs pluri mis fretus fuerit, nihil adiutũ esse: patrẽ uerò suum Constantẽ longè felicius uitam egisse, qui maturè Græcorũ religioni nunciũ remiserit. Quapropter paternum DEVM, ut se respiceret, dextramq; sibi in periculis imminentibus porrigeret, ex intimo animi affectu humilimè inuocauit: id q̃d ad rem statim est collatũ. Meridiano enim tempore iter ei cum exercitu suo facienti, sole iam occidentem uersus uergente, miraculum maius quàm dici possit, oblatũ est: ignea scilicet columna, & lucis fulgor in aere crucis formã referẽs, quæ stellis æqualibus in Latinarũ literarũ figurã expressis, Constantino clarè, IN HOC VINCE, ostendebat. Qua re consternatus, quod de uisione ea secum ipse ambigeret, amicos qui secũ erant, an ipsi quoq; idẽ uiderent, percõctatus est. q̃d illi quũ affirmassent, nocte proxima CHRISTVS ei unà cum horrẽdo illo signo apparens, tale quiddã eum facere, atq; in bellis præferre iussit: fore enim, ut per id oẽs uinceret hostes. Et quamprimũ dies est exorta, uisioni ei obsequens, ex auro signũ tale fieri curauit: quod ad hũc usq; diem in Imperatorio & aulico instrumẽto à tot seculis asseruatur. Id paucis describere, nõ fuerit intempestiuũ. Hasta lõga ex auro elaborata, cornu obliquũ habet, in crucis formã compacta: in cuius summitate corona mediã Græcam literã P hiantem cõtrahens, primarijs literis CHRISTI nomen obscurè refert. Ex obliquo autẽ cornu, quod per hastã est impactum, uelum aureum sublime dependet, in quo imago aurea pectore tenus pij Imperatoris liberorumq; eius pulchrè est expressa. Huiuscemodi quiddã pro tẽpore tum repentè factũ, sanxit ut in bello præferret. Quo etiã fretus, alacriter ad cõflictum processit. Cæterùm prælio cõmisso, Maxentius magna ui est deuictus, & ex hostibus quãplurimi per crucis armaturã ferro cæsi. Maxentius uerò, quem Constantinus Imperator fugientẽ persequebaẽ, suo ipsius (quod dicitur) laqueo est captus. Ponte enim diuina uirtute rupto, nauibusq; quib. flumẽ constratũ fuerat solutis,

Bellum inter Maxentiũ & Constantinũ.

Pons Miluius.

Crucem uictri cem medio die in cœlo Constãtinus uidet.

ἐν τούτῳ νίκα

Laborum, seu uexillum crucis exercitum Constantini præijt.

Victoria Constantini.

Margin letters: A (beside line 1), B (beside "tam egisse").

Maxentij tyrannus, Pharaonis alterius interitus.

A solutis, transitus ipse pessum ijt, & scaphæ subitò cum hominibus omnib. in undis subsedere. Ipseq; miser primus cũ propugnatoribus suis in flumine mersus & suffocatus est, sicuti olim cum uniuerso exercitu Pharao: ita ut fluuius ille, ad cum qui Miluius dicitur pontem, equis & ascensoribus refertus uisus sit. Tum „ uerò ea quæ olim cantata fuerant, ad oculũ repræsentata uidere licuit: Currus „ Pharaonis & exercitũ eius proiecit in mare: electos ascensores satellitesq; sub„ mersit in mari rubro. Descenderunt in profundum quasi plumbum, cum aquis „ uehementibus. Aequum sanè fuerit, ad exemplũ magni illius serui DEI Mo„ sæ, qui uictoriam DEO acceptam tulit, itidem ut ille fecit, nos quoq; lætos con„ tra impium istum tyrannum hymnum concinere: Cantemus Domino, gloriosè „ enim magnificatus est. Equum & ascensorẽ coniecit in mare: auxiliator & pro„ tector factus est mihi in salutem. Iste DEVS meus, & glorificabo eum: DEVS pa„ tris mei, & exaltabo eum. Quis similis tibi in dijs Domine? quis similis tibi? Glo„ rificatus in sanctis, admirandus in gloria, faciens mirabilia?

ἐπινίκιον carmẽ in uictoria Constantini.

Prudentius: Testis Christicolæ ducis aduẽtantis ad urbẽ, Miluius, exceptũ Tiberina in stagna tyrannũ Præcipitãs, quãnã uictricia uiderit arma Maiestate regi, quod signũ dextera uindex Prætulerit, quali radiarint stẽmate pila. Christum purpureum gemanti textus in auro Signabat labarũ, clypeorum insignia Christus Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.

CAPUT XXX.

Constantinus uictor urbem Romam ingreditur.

HAec porrò, atq; his similia, Cõstantinus tam mirificã cõsequutus uictoriã, DEVM celebrando canẽs, & uoce clariore triũphando iubilans, urbem Romanã est ingressus: ciuib. omnibus hilaritate & lætitia summa animis eorũ exultantibus, cum plausu felicíq; omine & acclamatione eum tanq; seruatorẽ & liberatorẽ suũ, uictoriæ tropæũ ferentẽ, quũ quidem prius urbẽ totam coronis obsedissent, producentibus atq; excipientibus. Constantinus aũt uerã erga DEVM pietatẽ à natura sibi insitã habens, nequaq; applausu tali cõmo

Statua Cõstantini Imperatoris cum uexillo crucis Romæ collocata.

B tus, ut qui à DEO secundũ rerum suarũ successum prouenisse sciret, statim crucis signũ in sublimi loco statui iussit. Nec mora ulla interposita est, & statua ad formã similitudinemq; eius ex ære fabrefacta est, quæ dextra manu ex eadẽ materia crucis signũ elaboratũ teneret. Eam statuã, crucem ita magnifico lætoq; habitu tenentẽ, Romæ in loco maximè celebri firmis innixã fundamentis collocari præ„ cepit, cum huiusmodi Latina inscriptione: Hoc salutifero signo, & uero fortitu„ dinis documento, urbẽ uestrã iugo tyranni solutã liberaui, Senatumq; & popu„ lum Romanũ antiquo splendori & amplitudini restitui. Romana urbe in potestatem suã redacta, primùm omniũ ut sanctorũ reliquiæ collectæ, iustæ sepulturæ mandarenẽ, cõstituit. Deinde illud curauit, ut ab exilio proscripti reuocarentur. Edictum deniq; proposuit, ut ne quis Christianos persequereẽ, ut captiui & uincti soluerentur, ut bona publicata legitimis possessoribus suis restituerẽtur. Ad hæc in primis maturauit ecclesias DEI restaurare, easq; donarijs exornare: simulacrorum uerò aras ex ipsis prorsus eruere fundamentis, atq; igni comburere: ac si quos illæ habuissent prouentus, eos diuinis consecrare templis. Quæ omnia mira celeritate sunt confecta. Totis autem septem diebus ciuitas Roma celebrem ob uictoriam eam egit cõuentum: simul & authorem illius DEVM, triumphalemq; crucis armaturam, & uictorem ipsum Constantinum laudans, honoribusq; dignis prosequens. Septimus tum à morte patris Imperij Constantini agebatur annus. Et quum ille unà cum Licinio, qui nondum insanire atque furere contra DEVM cœperat, debitum DEO præstitisset cultum, ambo consentientibus sententijs constitutionem optimam pro Christianis edidere. Præterea quæ à DEO eis præter spem & opinionem omnium accidissent res mirificæ, & ut Maxentius deuictus esset, tum autem & constitutionem eam ad Maximinum Orientis tyrannum, amicitiam adhuc erga eos præ se ferentem,

Statuæ eius inscriptio.

Pia Constantini in urbe Ro. opera.

Supplicationes propter uictoriam Romæ peraguntur.

Edictum Constantini & Licinij pro Christianis.

uerbis amplissimis perscripserũt. Ille porrò factũ id grauiter ferens, ut arte quapiam, ne illis obnoxius esse uideretur, effugeret, (nam edictum ad se missum reijcere, quòd illos ut potentiores & maiores metueret, non facile ei erat) quid'nam excogitauit? Simulauit scilicet, & finxit, se consilio proprio motum de Christianis benignius statuisse, & ad populos sibi subditos pro eis literas, res nõnullas commemorans quas nunquam fecerat, dedit. Itaq; consultò seipsum fallens atq; decipiens, mentitus est. Quæ autem scripsit, erant huiusmodi. A

CAPUT XXXI.

Edictum Maximini pro Christianis per hypocrisim ementitum, & ui ab eo extortum.

Iouius Maximinus Augustus Sabino. Et fortitudini tuæ, & hominibus omnib. notũ esse, persuasum habeo, Dominos nostros & parentes Diocletianũ & Maximinũ, quum uiderent mortales penè omnes Deorum relicto cultu, se Christianorũ genti adiungere, rectè constituisse, ut omnes qui à Deorũ immortalium religione desciuissent, coercione & uindicta publica ad eorundem Deorũ cæremonias redire cogerent. Posteaquã uerò ego primùm feliciter & auspicatò in Orientẽ perueni, atq; cognoui, in quę loca quãplurimi homines, qui reipub. cõmodi & utiles esse potuissent, à iudicibus & præfectis, ob eam quã dixi causam, in exiliũ acti fuissent: iudicibus eis omnibus mandaui, ne quisq; eorum posthac crudelius quidquã de prouincialibus statueret, sed potius blãdiore cohortatione eos ad Deorũ sacra reuocaret. Quapropter quum ita iudices, ut par erat, iussis meis obsequerentur, euenit, ut nemo prorsus in Orientalibus partibus uel in exilium mitteret, uel iniuria atq; contumelia afficeret. Et plerìq;, quòd nihil grauius duriusq; in eos constitueret, ad Deorum religionẽ rediere. Postea uerò quũ anno proximo Nicomediam feliciter ingressus essem, ibiq; manerẽ, uenerunt ad me eius urbis ciues cum Deorũ simulacris, & me magnopere rogarunt, ut modis omnib. curarẽ, ne genti ei, in patria eorũ domicilium habere permitteret. Quibus respondi, me quidem eorũ petitioni perlibenter gratificari uelle, sed non ab omnibus ex æquo preces eas apud me fieri. Quod si qui in superstitione eorũ perseuerarẽt, liberũ id eis, pro uniuscuiusq; arbitrio & uoluntate esse: neq; tamen eos, si ad Deorum religionẽ agnoscendam redire uellent, prohiberi. Sed enim & Nicomediensibus & aliarum urbium ciuibus, quæ & ipsæ eandem petitionẽ, uidelicet ut ne quis Christianorũ ciuitates incoleret, magno studio & contentione apud me interposuere, necessitate quadam benignè respondi: me quoq;, quoniam idipsum etiam antiqui Imperatores omnes seruassent, & dijs ipsis per quos omnes homines cum ipsa rerumpublicarum gubernatione cõsistunt, placuisset, petitionẽ eiusmodi, quæ de diuinorũ numinum cultu causam ad me referret, cõfirmare. Proinde etiamsi antehac deuotioni tuæ potissimũ per literas significatũ, & per iussiones itidẽ mandatum est, ut ne quid cum prouincialibus præfecti, quibus tot tantorumq; populorũ cura est iniũcta, durius seuerius'ue agant, sed clementer moderatè & patienter eos ferãt: nunc tamen uisum quoq; est, scripto isto fortitudinẽ tuam admonere, ut illi neq; à beneficialibus, neq; ab alijs quibuscunq;, iniurijs afficiant, uexentur, excutiãtur, sed potius ut humanis benignisq; exhortationibus Deorum curã & cultum agnoscere persuadeantur. Itaq; si quis iudicio ipse suo Deorum religionẽ suscipiendam duxerit, cum complecti decet: si qui uerò cæremonias suas seiunctim sequi malunt, arbitrio potestatiq; suæ relinquendi sunt. Dabit ergo deuotio tua operam, ut quod mandatum ei est, seruetur: & ut nemini posthac prouincialium nostrorum à religione sua reuocandorum facultas permittatur. Porrò ut iussa hæc nostra ad notitiam subditorum nostrorum perueniant, constitutione à te publicitùs proposita curare debebis. B

Hæc

CAPUT XXXII.

A HAec quum ita nō ex sententia, sed necessitate adductus mādasset, minimè uisus est uera dicere, eis qui in animis suis considerabant, paulo eum antè per iudicij sui inconstantiā, longè alia ac diuersa cōstituisse. Quapropter nemo publicè conuentus cogere, nemo liberè quę legitimi cultus nostri sunt peragere audebat. Necq; id rescriptū ipsum uolebat, q̄d securitatē tantū nobis ab iniurijs & cōtumelijs concedebat: minimè aūt conuentus agere, diuinas domos extruere, & alia quæ solita consuetaćq; nobis sunt facere, permittebat: quū quidē ea omnia uerę pietatis paciśq; nostræ dux & author Imperator Cōstantinus, unà cum Licinio, literis suis ad eum omnesćq; ditioni & imperio eorū subiectos populos datis, permisisset. Cæterùm impio illi hæc displicuere: quāuis postea diuina uindicta coactus, uel ingratis eadem quæ illi constituerāt, sancire necesse habuerit. Pręcipua aūt eius uæcordiæ causa erat, q; magnitudinē Imperij q̄d ei obtigerat, ferre atq; sustinere nō posset: quamobrem cogitationibus & cōsilijs stultis actus, ineptè & perperā res gerebat. Iam & inani in animo suo inflatus arrogantia, per temeritatē & confidentiā opponere se ausus est Imperatoribus, qui eū multis atq; incōparabilibus modis longè antecellebant, genere, educatione, institutione, prudentia, dignitate, uera erga DEVM pietate, atq; in rebus omnib' officiosa, decēti, & moderata animi cōstitutione: quæ uirtutes in eis ut præcipuæ & maximè illustres, præ alijs mirificè elucebant. Ac primùm quidē in solitis quæ publicè fiebant acclamationibus & uotis, primo loco se renunciari curauit: deinde aūt amentiam in insaniā uertens, fœdera cum Licinio antea pacta rupit. Et quum in animo secū ipse reputaret, quæ per uim & efficaciam crucis Maxentio acciderant, non solum contra Imperatores, uerum-

B etiam aduersus crucifixū CHRISTVM arma sumpsit. Et terrore correptus, paulatim rursus persequutionem in Christianos permisit. Quo tempore multi sanè admirandi & fortes uiri in martyrij stadio strenuè cursum peregere.

Parum edictū hoc Christianismo profuit.

Maximinus ad imperandū parum cōmodus.

Constantini & Licinij laus.

Maximinus aduersus Licinium res nouas molitur.

Christianos denuò persequitur.

CAPUT XXXIII.

HAec quum diuus Imperator Cōstantinus audiuisset, atq; in primis cognouisset, ut ille apertā aduersus Christianos persequutionē renouarit, q; à puero malitiam & flagitia omnia odisset, animū despōdit, seq; ipsum curis macerauit, sedulò cogitans quomodo hūc quoq; è medio tollere posset. Atq; eum talia meditantē, quum nondū sacro tinctus fuisset lauacro, ex improuiso grauissimè ægritudo quædam occupat, plaga certè ingens & prodigiosa, quæ per corpus totū serpens, atq; idipsum exulcerans, ac ueluti unū uulnus efficiens, anhelitū eius quem acerbè & grauiter ducebat, frequenter atq; adeò continuè rumpebat, & paulo pòst in leprā radicibus altè actis corpore toto euadit. Ad quam curandam multi magi & incantatores, multi etiam ex Perside aderant impostores. Hi tantū abest ut quidquā ei profuerint, ut morbum etiam ipsum adauxerint. His etiam superueniunt Græci, qui Imperatoris in religione mutationē ægreferentes, per morbum eum, tanq; opportunū quoddam auxiliū oblatū, illum imposturis suis ad partes suas pertrahere conanī: & monstrosè ostendūt, in Capitolio lacū siue piscinā fieri oportere, in qua innocentium puerorū sanguine, eoćq; recēti adhuc & uaporante repleta, si Imperator lauaret, facile eum curatum, corpusćq; eius purgatū iri. Aliter uerò, ut à tali lepra mundetur, fieri nō posse. Ea re tam noua quū illi homines decepissent, derepentè infantes plurimi cōgreganī. Et iam tēpus adest, carnificesćq; se ad illorū cædem expediūt. Adest iā & Imperator ipse. Ecce aūt matres puerorū adueniūt, capillis passis, māmillas decēter quodāmodo subostēdētes, lactis copia angustiā & dolorē illis

Constantinus de bello Maximino inferēdo cogitat.

In lepram incidit.

Sanguinarium remediū Græci contra lepram imperatoris instituūt.

Id propter pietatem Constantinus reijcit. illis parientes. Hæc ululatu & planctu cœlū cōplent. Porrò Imperator causa tan A
ti luctus cognita, misericordia cōmotus, mulierculis cōdolet, & pro humanitate sua summa sententiā mutat: potiusq́ æger esse uult, quàm per tam abominandū scelus cōualescere. Itaq; prolixè illacrymās: Romani, inquit, Imperij dignitas & am-
Imperatoris eiusdem uox. " plitudo fontē atq; radicē uerā habet pietatē. ut igit ex ea me prouenisse omnib.
Constantinus à Deo pietatis mercedem capit. " liquidò ostendā, ualetudinē meā innocentiū puerorū uitæ posthabeo. His uer-
" bis dictis, solida prorsus beneficentia acerbissimū matrum dolorē solatur & aufert: simulq́ domū reuertitur. Enimuerò nocte proxima bonitatis eius fructū percipit amplissimū. Petrus enim & Paulus, Apostolorū principes, ei apparēt,
Petrus & Paulus ei apparēt, & remedium morbi indicāt. & dicunt: Constantine, nos sumus Petrus & Paulus, à Domino DEO ad te missi, ut signū tibi & indiciū salutis exhibeamus. Deinde eum hortant, ut Antistitē sacrorum eius urbis Syluestrē inquirat, apud quē piscina sit, in qua si lauaret, celeriter morbū omnem cessurū: idq; ea gratia, quòd innocentibus & incorruptis infantibus uitā donasset. Porrò ut cum somnus reliquit, medicum astantē longissimè à se repellit, nō iam arte aut ope humana se indigere dicēs, auxiliū deinceps
Colloquiū Constantini & Syluestris Rom. Pontificis. & salutē ab altissimi manu aduenturā. Itaq; medicus ab eo discedit. Vt aūt Syluester accitus affuit, & ea qua decuit, obseruantia & ueneratione cōsidere iussus est, haberetne deos Petri & Pauli appellatione, diligenter eum Cōstantinus est percunctatus. Ibi Syluester: Nobis, inquit, ô Imperator, dij multi nō sunt, sed unus, cuius opus est uniuersum hoc. Petrus uerò et Paulus, quos dixisti, dij prorsus nō sunt, uerùm serui & Apostoli DEI, qui quòd præcipuè propter egregiā fidē charitatisq́ ardorē & desideriū DEO chari gratiq́ fuere, sanctitatis arcē occupa runt, primū inter sanctos locū obtinentes. Primi quippe ipsi gentibus omnibus diuinitatē Domini nostri IESV CHRISTI annunciarunt, atq; ab ipsis ecclesiæ oēs initia sua sumpserūt. Atq; illi opere & cursu suo cōpleto, per martyriū ex hac B
uita migrarūt, & nunc amici sunt Omnipotentis. Vbi uerò sacras quoq; illorū effigies requisiuit, et Hierarcha eas illi exhibuit: tum re certius cognita, eos ipsos
Pia Constantini ante baptismum opera. esse quos uidisset, cōfirmauit. Itaq; pro purpura saccū sumit, & diebus septē ieiunio & orationi uacat, idolorū templa claudit, carceres aperit, per misericordiā multā liberaliter oēs munerat, & tandem ad sacras undas procedit. Vehemens
Ecclesiæ oratio pro eo. aūt & intēsa ab ecclesia omni, ita ut Syluester iusserat, oratio fiebat. Antistes por
Vis aquæ baptismi. rò ad aquā baptismi respicēs: Hæc (inquit) Imperator, aqua diuina uirtute per inuocationē uiuificæ Trinitatis cōcepta, sicuti extrà corpus hominis abluit, ita etiam animā intrà à sorde & inquinatione omni mundificans, splendidiorē radijs
Baptismi ceremoniæ. solaribus efficit. Et iam oleo unctus lauacrū ille ingreditur, atq; more recepto sanctissimæ Trinitatis fit inuocatio. Et ecce lucis inenarrabilis splēdor alicunde emicans, locū cum illustrat, & sonus quidā admirandus ueluti psalterij & lyræ
Constantinus in baptismo lepram abijcit. absoluta harmonia et cōcentu redditus exauditur. Egreditur deinde Imperator optimus è lauacro, totus saluus & incolumis, perinde atq; carne recēti indutus, quibusdam quasi piscium squamis in unda relictis. Atq; ibi beato quoq; Syluestri dixit, se quum adhuc in sacris esset undis, manus cuiusdam ueluti è cœlo missæ attactum sensisse. Vnà cum ipso autem Crispus etiam filius eius diuinum participauit lauacrum, & ambo candidam uestem induerunt.

CAPUT XXXIIII.

Constantini leges et actiones pro Christianis. MOx deinceps legem primùm fert, ut qui posthac per blasphemiā CHRISTO maledicere, aut quenquàm qui eius censentur nomine, iniuria afficere auderet, dimidiam bonorum suorum partem amitteret. Et mani
Templum Seruatoris in Lateranensi pala bus ipse suis ligone accepta, in palatio suo quod Lateranense dicitur, primus terram fodere, & ecclesiæ formā in nomen Domini nostri IESV CHRISTI describere

A bere cœpit. Deinde promulgauit, quicunq; egerent, & Christianorũ sacra co- *tio à Constan-*
lenda susciperent, eis sumptus & uestitum ex Imperiali ærario præbitum iri. Et *tino cōditum.*
multi, quibus hoc pij et religiosi uiri testarent, gratiam eam & munus consequebantur. Anno eo supra duodecim millia, qui baptizati sunt, uirorum, extra mulieres & pueros, in rationẽ regenerationis sunt relata. Et grex quidẽ CHRISTI quotidie incrementa sua capiebat, simulacrorũ autem cultus paulatim diffluxit ac disparuit. Porrò Senatu in basilicã quæ Vlpia dicitur cōuocato, sincera mente sanxit, ne de cætero dij esse uel dicerentur, uel crederentur: non deos hominũ esse, sed potius homines deos illorũ esse dictitãs. Et quum se ipsum ea in re aper- *Idem seipsum*
tum manifestumq; haberent exemplum, ut Dominum nostrum IESVM CHRI- *Christi fideli-*
STVM ut DEVM uerum certumq; in cœlis regnantem adorarent & colerẽt. Et *bus exemplar, quod imiten-*
ne quis aliquid ueteris erroris apud se hærere suspicari posset, sinceritatis suæ *tur, ultum pro*
indicium, templum in Palatio suum ostendit. Populus porrò huiusmodi Impe *ponit.*
ratoris dictis applaudens, quadragesies Christianorũ DEVM uerum DEVM esse exclamauit. Constituit præterea, uoluntarium, & non coactum baptismũ esse: neq; metu humano ad Christianorum cultum quenquam accedere, uerùm uolentem casto maturoq; consilio, sacro illorũ numero aggregari debere. Itaq; incredibilis in populo fuit lętitia, lege ea publicata: q; nemo cōtra animi sui sententiam, ad aliam religionem pertraheretur. Cum ecclesijs ipsis monumenta sancto *Monumenta*
rum exornabantur, grataq; & accepta in exilium actis præmia constituebantur: & *sanctorum.*
quicũq; CHRISTVM profiteretur, is amicus Imperatoris esse promulgabatur.

CAPVT XXXV.

QVòd aũt Romæ à Syluestre sacratus, & diuus Constantinus baptiza- *Constantinus*
tus sit, post Maxentij oppressionẽ, qui fortissimè sub signo crucis est *Romæ bapti-*
B deuictus, satis ostendit baptisteriũ, quod ad hoc usq; tempus, eius rei *zatus.*
gratia in testimonium certissimũ Romæ asseruatur: sicuti hoc de uiris natu grandioribus, qui ueritatẽ maximi faciunt, auditur. Nemini uerò mirũ uideri debet, quod ante baptismum laudatissimus Princeps tanta gratia dignus iudicatus sit, ut diuinam uocem ad se delatã audiret, ut uenerandam crucis formã in cœlo uideret, utq; honorandas diuorum & sacrorũ apostolorũ Petri & Pauli imagines spectaret. Dudum enim antea moribus Christianus fuerat, & nomẽ eius in cœlis scriptum erat. Et nõ infidelibus tantũ, sed & credentibus signa exhibentur. Qui in Oriente olim Arianæ sectæ fuere, Constantinũ Nicomediæ ab Eusebio eius urbis episcopo iam moriturum baptismum suscepisse, prodiderunt: propterea eum sacrum lauacrũ distulisse dicentes, q; id in Iordane fluuio perficere uoluerit. Id uerò ex eo facile refellitur, q; Ecclesia à Syluestre eum Romæ baptizatum esse certò prædicat. Quapropter testatũ omnibus esse uolo, ut hoc sic etiam tutò & opinentur & credãt. Ariani enim malè sentientes, animo & cōsilio diabolico hoc cõfinxerũt, nõ Romæ baptizatũ eum esse asserẽtes, aut fortasse eadẽ cũ illis sensisse astruentes, perinde atq; ab ipsis propterea baptismi gratiã susceperit: quod absurditatis & mẽdacij plenũ est. Quòd si enim nondũ sacri lauacri particeps fuit, cõsequit, eum neq; in Nicęna Synodo cũ patribus cõgressum esse, & cũ eis diuina mysteria nõ participasse. Quomodo uerò aliter benedictione eorũ dignus reputatus esset, & cõmunis mẽsæ particeps fuisset? sicuti historia tradit. Verùm Ariani quidem hæc sic ludant, nos uerò ad historiã reuerta *Refutatio ca-*
mur. Neq; sanè ignoro, quę etiã Græci per sycophantiam & calumniã crimina *lumniæ qua Gre*
Constantino impingant. Dicunt enim illi, Constantinum, quòd quosdam sibi *ci idololatræ*
propinquitate & sanguine iunctos interemisset, & Crispum filium suum manu *Constantinum*
sua occidisset, quem Fausta nouerca, quasi illam de incesto stupro compellasset, *expetiere.*
apud

Sopater philosophus. Plotini schola.

apud patrem detulerit, pœnitentia ductum, cum Sopatro philosopho, qui tum Plotini scholæ prærat, de lustralibus purgationibus cōtulisse, illumq́ respōdisse, neminē prorsus tantarū inquinationum reliquisse expiationē. Quumq́ ea de causa in maxima esset solicitudine & anxietate, in Christianorū episcopos eū incidisse, qui illi polliciti sint, per baptismū se non ea tantū, sed multo etiā grandiora piacula purgare posse. Itaq́ quòd uoti sui cōpos factus esset, uehementer eum lætatum, Christianorumq́ sacra admiratū esse: datoq́ Christo nomine, subdiuis suis eam necessitatē imposuisse, ut Græcorum religionē abiurarent. Verùm hæc manifesta sunt figmenta, quibus Christianorū fidem & pietatē ueluti per comœdiam traducere studuerunt. Crispus enim uigesimo imperij eius anno decessit, propter quē illi expiatione eum opus habuisse dicunt. Is quoq́ multas pro Christianis superstes adhuc cum patre leges tulit, ut qui secundū in imperio locū haberet, & Cæsar esset: sicuti hoc hodie quoq́ tempora legibus ipsis subiecta satis indicāt. Vbi uerò Sopater in Constantini colloquiū uenit? qui soli ei oræ quæ ad Oceanū & ad Rhenū est, præfuit. Quum aūt aduersus Maxentium bellum gereret, et in Italia ageret, rebus Romanorū tum dissidentibus, nō facile erat se Gallis & Britanis immiscere, apud quos constat Constantinū Christianorū religionem suscepisse, prius etiā q̄ cōtra Maxentiū pugnauerit, & Romā atq́ in ipsam Italiā uenerit: id quod etiā & tēpora & leges quas pro nobis sanxit, certò testificant. Et ut cōcedamus, Sopatrū facile cum illo colloqui, aut per epistolā agere potuisse: nō tamen credibile uideatur, philosophum tantū ignorasse, quod Hercules post liberorū suorum necem, & Iphiti amici & hospitis eius cædem, Athenis mysterijs Cereris expiatus atque purgatus sit. Satis porrò fuerit ostendisse, Græcos etiam ipsos fœdorum flagitiorum lustrales expiationes promittere solitos: eosq́ qui ista cōfinxere, Sopatri magis accusatores esse. Non enim persuaderi possum, tam clarum in sapientia uirum talia ignorasse. De his satis.

Crispus Constantini filius, & Licinius iunior Constantini ex Constantia sorore nepos, Licinij senioris filius, plurimiq́ nobiles & præclari uiri, 20. Cōstantini imperij anno, Faustæ Constantini cōiugis dolo interfecti sunt. Pomp. Oros. Constantinus imperij sui 22. anno Faustam interfecit i balneas ardentes coniectam. Eutrop.

Herculis post parricidia parentalis lustratio. Mysteria Cereris.

CAPUT XXXVI.

IMperatoris mater Helena in prouincia tū Bithynia agebat. Ibi Iudæi Imperatoris mutationē secum ipsi reputantes, matri eius suadēt, ut ad filiū scribat, eumq́ admoneat: Rectè quidē fecisse, q̄ ab idolorū cultu discesserit: non rectè aūt, q̄ nouam Nazarenorū religionem sit cōplexus. Quod illa ita fecit. Constantinus uerò acceptis à matre literis, ei id quod decebat rescripsit: & ex Iudæis quosdam Romā euocauit, ut cum presbyteris Christianorū sermones per colloquiū conferrent, & quę pars meliora afferre reputaret, ut ea necessariò pars altera sequeret. Et iam quartùm, curante ac præeunte Cōstantino, cōuentus in Romana urbe cogebat, in quo Romanorū quidem episcoporum uiginti quatuor erant, Iudæorū uerò sacerdotes centū & uiginti, in quibus duodecim reliquis præibant. In cōuentu & colloquio eo, Syluester princeps erat. Aderat in eo & Imperator ipse, & mater eius Helena, attentè & diligēter utrosq́ audientes. Quum aūt sacratissimus Syluester eloquentiæ ui multis modis illos ita superaret, ut eum magna cum admiratione delecti illi Iudęi hianti ore stupentes audirent, efficaci responsionum eius persuasione cōsternati: quumq́ postremò taurum ille ueneno enecatum, inuocato CHRISTI nomine restitueret, omnes ad pedes eius sunt prouoluti: cultuq́ suo proiecto, idem de religione cum Syluestre senserunt, ita ut qui eo animo uenerant ut alios caperēt, ipsimet sint capti. Hoc factum etiam beatæ Helenæ, ut de filio melius iam sentiret, persuasit. Quin & ipsa patriæ religionis cultu relicto, ad Syluestris procidit pedes, ab eoq́ sacra fidei nostrę mysteria edocta, uera tandem tot tantisq́ uirtutibus præditi filij mater esse apparuit, eodem cum illo ardore & fide in CHRISTVM concepto.

Iudæorum & Christianorū episcoporū de religione in urbe Ro. colloquium.

Iudæi per Syluestrē ad Christianismū adducuntur.

Helena Constantini mater Christiana fit.

Hæc

CAPUT XXXVII.

A Haec quum cognouisset Maximinus Orientis tyrannus, nō potuit non impatienter ferre. Quamobrem bellum irreconciliabili odio maximū mouit, breuiꝗ res omnes miscuit & turbauit, exercitū collegit, ingentes innumeræ multitudinis copias contraxit, & ad pugnā se quàm maxime potuit instruxit, spe & fiducia dæmonū, nec nō armatorū plurima turba seductus. Itaꝗ etiā Imperator celeberrimus, unà cum Licinio Cæsare, Roma terra mariꝗ Orientem uersus est profectus, cum exercitu forti & robusto: quò tamen ille nō tantum, quantū ipsius crucis armatura, confidebat. Et posteaquā in Bithyniā ad locum qui Astacus dicitur, uentum est, cōtra sceleratū hostem signa infesta iam inferentē, maxima cum fiducia aciē instructa progreditur. Iusserat aūt Constantinus magnus crucis signū præferri, quod à Romanis antea labarū dicebatur, signis militaribus alijs longè præstantius, ꝙ id à militibus pręferri & adorari lege cautum fuerit. Quam ob causam etiam Constantinū puto, celeberrimū Romani imperij uexillum in CHRISTI signum mutasse, ut frequenti eius spectaculo & cultu subditi, in desuetudinē pristinę superstitionis uenirent, eumꝗ solū DEVM esse arbitrarentur, quem Imperator et duces eius colentes, propugnatore aduersus hostes uterentur. Hoc igitur signum præferri, & laborantibus periclitantibusꝗ cohortibus adesse, atꝗ à satellitib. per uices in humeris gestari, ordinesꝗ cum eo circuire iusserat. Salutifera hæc armatura quū sic Constantini aciē præiret, Maximinus suis præcipit, ut quicunꝗ collimare certoꝗ iaculari possent, in signum id tela conijcerent, atꝗ in ipsum confertim cum impetu ferrentur. Quapropter is qui id ferebat (dicitur aūt Græcæ superstitionis fuisse) metu perculsus, alij portandum tradere festinauit: Atꝗ ibi alter quidam patre martyre pro-

Bellum aduersus Maximinū gestum.

Labarum, præcipuum Rom. signorum uexillum, in crucis formā mutatum.

B gnatus, alacriter admodum prosiluit, thoracē & galeam longè à se abiecit, solaꝗ tunica tectus signū crucis arripuit. Porrò ille qui sibi à telorū ictibus cauerat, letali uulnere accepto cōcidit. Qui uerò sacratū crucis signum ferebat, quāuis den sæ niuis instar tela in eum conijcerent, à nullo tamē est uulneratus. Nam præter opinionē omnem diuina quadam uirtute tela ab hostibus emissa, hastę signi illisa atꝗ impacta, ab eo qui id ferebat in medio armorū discrimine uersante auolabant. Dicitur præterea, atꝗ à DEI amantibus uiris creditur, nec alio unꝗ tempore qui signū id tulerit, in sinistrum aliquē decidisse casum, aut uulneratum captumúe esse. Cæterùm pręlio cōmisso, tyrannus, qui detestandis magorū imposturis fretus fuerat, interiore quoꝗ tunica abiecta, militariꝗ habitu sumpto, cū paucis admodum qui ei bene uolebāt, euadens, quàm celerrimè quò eum pedes ferebant profugit, & uicum alium alio mutans, uix se ex hostium manibus subduxit: reipsa uerum esse ostendens diuinū illud oraculum, quod dicit: „Non saluatur rex per multas copias suas, & Gigas nō saluabitur in multitudine fortitudinis suæ. & quæ in Psalmo sequuntur. Postquam uerò ex turpi fuga in ditionē suam peruenit, irā furoremꝗ omnē in sacerdotes & uates suos emisit, quorū magicis incantationibus & imposturis adductus, tantum susceperat bellum: collectosꝗ ex ijs clarissimos quosque, ueluti præstigiatores ac seductores iugulauit. Christianorum autem tutelari DEO, non qualem antea, sed perfectam iam integramꝗ pro eis constitutionem proposuit, nec ita longo pòst tempore præter fatum fœda morte uitam finijt. Constitutionem eam his annectendam censui.

Panopliæ siue armaturæ uictricis Crucis efficacia.

Maximinus uictus profugit.

Idem magos, qui eum seduxerāt, iugulat.

Maximini mors.

CAPUT XXXVIII.

„ Imperator Cæsar Caius † Valerius Maximinus, Germanicus, Sarmaticus, Felix, Pius, Inuictus, Augustus. Omnibus nos modis cōtinuę prouincialium nostrorū cōmoditati prouidere, eaꝗ eis pręstare uelle, quæ

Rufinus habet Gallerius. Idē supra Iouius nominatus.

B omnium

omnium maximè fructuosa sint, & quæ ad usum utilitatemq́ꝫ omniũ cõmunem A
Maximini fe- faciant, reiq́ꝫ publicę cõueniant, atqꝫ animis omniũ chara grataq́ꝫ accidant, nemi «
rum pro Chri- nem ignorare: sed unũquemqꝫ hominũ, ad rem ipsam recurrentẽ, nosse, persua- «
stianis edictũ. sumq́ꝫ habere credimus. Quandoquidem aũt manifestum antea uobis est, pro- «
pterea qꝫ à diuis parentibus nostris Diocletiano & Maximino pręceptũ fuerat, «
cõuentus Christianorũ tollendos esse, permultos à beneficialib. excussos spolia «
tosq́ꝫ esse bonis suis, id quod in futurũ quoqꝫ sic cõtra subditos nostros, quorũ «
nos, qꝫ ita facultates eorũ & possessiones diriperent, curã maximè gerere decuit, «
procedere debuerat: datis proximo anno ad cuiusqꝫ prouinciæ præfectos lite- «
ris constituimus, si quis cõsuetudini tali aut obseruationi cultus eiuscemodi ad- «
hærere uellet, ut is nullo interposito impedimẽto propositũ suum teneret: neqꝫ «
à quopiam, quo minus facile absqꝫ timore & superstitione omni, quod cuiqꝫ pla «
cuisset faceret, prohiberet. Cæterùm ne nunc quidem latére uos potest, iudices «
quosdam iussiones nostras nõ rectè accepisse: quapropter factũ, ut de eis homi «
nes nostri dissentire cœperint, lentiusq́ꝫ ad religiones eas quas ipsi probassent, «
accesserint. Sed enim ut deinceps omnis metus suspicio & dubitatio pręcidatur, «
constitutionẽ præsentem proponere uoluimus, ut omnibus sit notũ ac manife- «
stum, quicunqꝫ sectã religionemq́ꝫ istam cõplecti uolunt, licere id eis, ut ad numi «
nis cultũ hunc quem sibi moribus sequendum sumpserũt, se cõferant, ex liberali «
Hinc credibile tate & gratia legis huius facere. Quin & κυριακά atqꝫ tẽpla sua eis exstruere con- «
certumq́; adeò ceditur. Vt aũt maior sit liberalitas hæc nostra, illud quoqꝫ sanciendum esse du «
est, Germanos ximus: Si quæ sunt domus & prædia, quę antea iuris Christianorum fuerint, & «
ecclesias kyr- parentũ nostrorũ iussionibus in ius fisci cesserint, aut à ciuitate aliqua teneãtur, «
chè appellare. siue uenditio seu donatio aliqua intercesserit, ut ea omnia in antiquũ Christiano «
rum ius reuertantẽ, ut in eo quoqꝫ pietatis & prouidentiæ nostræ percipiant fru- «
ctum. Hæc ille postea scripsit, fortasse etiam ut Constantinũ mitiorem sibi red- «
Diuersum hoc deret. Edictũ porrò istud propositũ est nondum integro exacto anno, ex quo B
prorsus ab pri iussiones eius aduersus nos columnis incisæ fuerant. Et quib. antehac apud eum
ore est edictũ. non dico regionẽ aliquam, sed ne solitudinẽ quidem incolere permissum fuerat,
uerùm ut impij Deoq́ꝫ prorsus carentes, ex locis omnibus eiecti, omnibusq́ꝫ ma
lis expositi, atqꝫ ferro, igni, bestijs, & innumeris suppliciorum, mortisq́ꝫ generi-
bus obiecti, tormẽta & cruciatus omnes sustinuerant: ij tandem religionẽ suam
habere, & ædes sacras cõstruere iubẽtur, iuribusq́ꝫ suis illis uti frui permittitur.

CAPUT XXXIX.

Tqꝫ hæc post fugã, quasi insigni quopiam beneficio in ea affectus, &
aliquid nostra causa, quamuis non ita ut cõmeruerat, passus, perinde
atqꝫ id propalàm cõfiteretur, scripsit. Quum aũt secundo nobiscum
cõflictu congrederetur, uitã amisit: sed nõ ita ut decuerat decertans,
neqꝫ cum laude & gloria fortiter cadẽs. Namqꝫ acies quidem eius in loco plano
structa cõstitit. Ipse aũt domi se cõtinens, & tela effugiens, ueluti qui manus ad-
uersus DEVM sustolleret, diuino in toto corpore suo affligitur flagello. Confe-
stim siquidem dolore ex anxietate summa correptus, in lecto uoluebatẽ, et inedia
Maximini tabescebat. Incensio aũt intra uiscera exorta, habitũ & formam omnẽ corrumpe
morbus hor- bat: extrinsecus etiã specimen eius deformabat, ita ut breui nihil in eo esset reli-
rendus. qui, qꝫ os aridũ, simulacro persimile, quod horrorẽ timoremq́ꝫ spectantibus in-
cuteret, & ut corpus eius tanqꝫ animæ sepulcrũ, aut culeus quidam altius eam in
se defossam cõtinens, esse uideretẽ. Et quum cerebrũ omne exustum esset, oculo-
Mors eius- rum orbes loco suo moti exciderũt, eumq́ꝫ excæcarunt. Ipse porrò doloribus ma
dem. ximis excruciatus, DEOq́ꝫ confessus, mortem sibi accelerari orauit: postremóqꝫ
omnium

A omnium cōdignas se pœnas, pro flagitijs ac contumelijs, quibus proterue & petulanter CHRISTVM esset persequutus, dare testatus, execrandam tandem illam egit animam. Verùm enimuerò hoc quoque ad hunc modum, qui tyrannorum omnium acerbissimus fuerat, è medio sublato, ecclesiæ statim ex ipsis fundamentis excitantur, fidei uerbum liberius quàm antea prædicatur, idolorum furor potius quàm cultus ignominiosè intercidit. Et ipse Maximinus primùm ut DEO inuisus & tyrannus, literis ubique propositis, publicisq; inuectiuis declaratur. Statuæ eius & imagines, quæcunq; in urbibus in illius honorem erectæ fuerant, illæ quidem ex locis editioribus deiectæ cōminuuntur: hæ aūt in facie fuligine colorecq; atro oblinunt, ludusq; & ludicrū illudere ei uolētibus proponunt. Et honores alij ueritatis inimicorū abolentur. Deinde etiā qui eadem cum illo senserant, partesq; eius sequuti fuerant, & superbius sacris nostris Peucetius. illuserant, amici & familiares eius, iustas ferunt pœnas. Qualis Peucentius ille fuit, in magna apud illū ueneratione habitus, & amicorū omniū intimus, tertiū ab eo cōsul creatus, alijsq; etiam honoribus gestis clarus. Lucianus quoq;, omni itidem dignitate ac potestate præcipuè ab eo exornatus, qui sanguine Aegyptiorum, Christianorū honores sibi & magistratus parauerat. Plurimi prætereà alij, per quos potestatē Maximinus summā, ut omnib. terribilis uidereť, consequutus fuerat. Comprehendit quoq; Theotecnū uindicta non diu morata, propter scelera ea quæ aduersus Christianos cōmentus fuerat. Quod enim propter nouum illud simulacrū & figmenta cōtra nos excitata, honore auctus fuerat, ad dignitates quoq; primarias est euectus. Est postquā Licinius Antiochiam peruenit, & magorū atq; impostorū turbam ad interitum adegit, affuere ibi recentis illius simulacri sacerdotes, tormentisq; affecti causam imposturæ suæ edere sunt B coacti. Atq; illi ubi Theotecni fraudem prodidere, primùm Licinius Theotecnum occidit, deinde impostoribus illis dignam inflixit pœnam. Ad hos Maximini liberi, & qui uel genere uel amicitia ei cōiuncti erant, adiecti, pariq; contumelia & pœna affecti, cæsi sunt. Quoniam non susceperunt disciplinam, neq; in„tellexerunt, ut non confiderent in Principibus, in filijs hominum in quibus non „est salus: In die ergo illa perierunt omnes cogitationes illorum.

Hic Cæsar quadriennio, Augustus triennio per Orientem fuit. Diac.

Tyranno hoc sublato, Christianismus in Oriente refloreſcit.

Statuæ Maximini deijciuntur, & memoria eius damnatur.

Amici eiusdem malè accipiuntur.

Lucianus: Eusebius Culcibianum, Rufin. Quintianū habet.

Theotecnus Rationali.

Sacerdotes eius Amici.

Liberi Maximini.

CAPUT XL.

Tyrannis Deo inuisis ita sublatis, res Imperij totius firmæ atq; inconcussæ ad Constantinum & Licinium peruenere: qui pessimis illis oppressis, satis certò uim diuini auxilij experti, fidei suæ generositatem, & ad uirtutem omnem propensionē, pro Christianis omnia mouendo atq; agendo, & leges pro eorum salute & securitate promulgando, abundè ostenderunt. Itaq; læta admodum & serena prorsus, nulla interueniente nube, ubiq; illuxit dies, & diuinus quidam mirificusq; ecclesias per orbē omnes splendor illuminauit, & res nostræ tutæ atq; extra inuidiam omnem positæ fuerunt. Abundè quilibet eius quæ à DEO immissa factaq; fuerat, pacis particeps factus est: & dominatione iniusta depulsa, liberalem unusquisq; cōspexit solem, solum uerum DEVM piorum propugnatorē laudibus uehens. Omnibusq; ingens incessit lætitia, res omnes quasi reuiuiscentes cernentibus, quæ dudum pestifera clade & calamitate interierāt. Itaq; magnifica templa amplitudine & sublimitate ingenti, & longè q̄ antea uenustate & splendore maiore constructa: & quod omnium nobis est optatissimum, festi dies encæniorum nouarumq; dedicationum splendidè acti, sacræ ædes recens fundatæ, Episcoporū undiq; conuenientium conuentus celebrati, & CHRISTI membra amanter aliud aliunde cōfluentia, rursus ad unam harmoniam corporisq; constitutionem decenter compacta:

Ecclesia Christiana florens.

Pulcherrimus ecclesiæ Christianæ tranquillis secundisq; rebus status.

» atq;,ut cum Propheta dicam,os ad os,& harmonia ad harmoniam contracta:& A
» quæ præterea per oraculum diuinũ prædixit uerbũ, Vna diuini spiritus uis per omnes peragrare cognita est,omnium una anima,& idem studium:omnibus in ore fuit,& ab omnibus exauditus est hymnus unus,diuinitatem uerbi DEI concentu pulcherrimo celebrans,cultusq; numinis purus,et sincerũ sacrificium,sanctiones & constitutiones ecclesiarũ,psalmorũ cantus. Adhæc,diuini uerbi prædicatio,atq; arcana mysticaq; ministeria piè sanctèq; peracta,& salutiferæ passionis inenarrabilia symbola et signa sumpta. Aetas quoq; omnis,& omnis generis homines,orationi & gratiarũ actioni incumbentes,conciliatorẽ & authorẽ tam subitorũ bonorum laudarunt. Conciones orationesq; ad populum,pro eo atq; tempus derepentè argumentũ suppeditabat, in conuentibus habitæ. Atq; aliquis identidẽ in tam frequenti ecclesiæ cõcione humanus atq; modestus piusq; uir,in plurimorũ hominũ præsentia,decenter & placidè aures præbentium,orationem domi cõpositam in mediũ produxit. Qualis illa fuit,quam ad Paulinum Tyri episcopũ quidam optimè conscripsit & recitauit. Paulinus porrò iste apud Phœnices clarus, multa magnificè Tyri templa cõstruxit. Atq; hæc quidem sic tum agebantur. Mihi uerò minus molestum erit, cõstitutiones eas quas DEO charus Imperator pro nobis publicauit, in opus hoc referre. Primo autem loco eam ponam,quam is communiter cum Licinio,qui nondum in rabiem actus fuerat,pro rebus Christianorum conscripsit: quæ sic habet.

Extat hæc oratio apud Eusebium libro 10. cap. 4.

CAPUT XLI.

Constantini & Licinij pro Christianis edictum.

Vum quidem re probè deliberata,libertatẽ religionis nõ denegandã, B sed uniuscuiusq; arbitrio & uoluntati, ut pro suo quisq; iudicio sacra " coleret,permittendã esse existimaremus:Christianos quoq; professio " nis suæ sectã,cultumq; diuinũ seruare iussimus. Quandoquidem autẽ " multæ ac diuersæ † optiones,in eo ipso rescripto, in quo eis talis est permissa po- " testas,uerbis disertis additæ esse uidebant,factũ fortasse est,ut quidã paulo pòst " ab huiuscemodi obseruatione religionis cõplectenda resilirẽt. Quum igitur ego " Constantinus,& ego Licinius, Augusti ambo,feliciter Mediolanũ uenissemus, " atq; ibi in consilio quæ ad usum & utilitatẽ reipub. præcipuè pertinerent, inqui " reremus: inter alia plura, quæ cõmoda esse omnibus, seu prima potius uisa sunt, " constituenda atq; ordinanda esse duximus,ea uidelicet, quibus honor & cultus " diuini numinis cõtinetur: hoc est, ut etiam Christianis liberũ prorsus conceda- " mus arbitrium,religionẽ quam uelint cõsectandi. Vt quidquid tandem est diui " ni & cœlestis numinis,id nobis & qui sub potestate & ditione nostra degũt,om " nibus propitium benignumq; esse posset. Itaq; sententiã hanc nostrã sana atq; re " cta deliberatione in edictũ retulimus,ut nemini prorsus potestas præcideretur, " quouis tempore Christianorũ obseruationem & religionem complectendi: & " quem animo suo cõmodum congruentemq; esse crederet cultum, sequendi, ut " diuinũ numen in rebus omnib. propensum atq; benignũ nobis esset. Aequum " sanè est,ut hoc sic nobis placere,rescripto isto nostro nũc significemus:ut optio- " nibus omnino sublatis,quę in prioribus ad deuotionẽ tuam datis literis nostris " de Christianis continebantur,si quæ sunt insuper sinistra prorsus & à clementia " nostra aliena,ea inducanẽ. Proinde quilibet liberè & apertè,qui Christianas cæ- " remonias obseruandas sibi esse duxerit,eas sine perturbatione & periculo omni " tutò obseruet. Quod ita solertiæ tuæ plenissimè indicatũ uoluimus, ut scias nos " liberã absolutamq; potestatẽ Christianis religionis suæ colendæ decreuisse. Et " quum deuotio tua animaduertat, tam absolutã ipsis esse datam facultatem, alijs " quoque ad sacra ea & cæremonias transire uolentibus id facere sciat esse permis- " sum.

† αἱρέσεις

A ſum. Id quod tranquillitati temporũ noſtrorum cõuenire manifeſtũ eſt, ut poteſtas unicuicꝫ ſit, pro eo atcꝫ uelit, diuinũ colendi numen. Factum id à nobis, ne cui diuino honori aut cultui quidquam per nos diminutũ eſſe uideatur. Itacꝫ & hoc in perſonã Chriſtianorũ decernentes ſtatuimus, ut loca eorũ in quib. antea cõuenire ſoliti fuerant, (de quibus prioribus etiã literis noſtris alio tempore ad deuotionẽ tuam datis, formã & modum alium cõſtitueramus) ſi ea aliqui uel à fiſco noſtro, uel à quopiã alio, emptione interueniente cõparauerint, ipſis Chriſtianis abſcꝫ pecunia & abſcꝫ repetitione ulla precij dati, citra omnẽ cunctationem & deliberationem reſtituant. Quod ſi qui talia loca dono à quopiam acceperint, aut etiã ex liberalitate & munificentia noſtra cõſequuti fuerint, ij ad præfectum cuiuſcꝫ loci iudicis locũ obtinentẽ adeant, ut ipſorũ per benignitatẽ noſtram ratio habeatur. Atcꝫ ea loca omnia, nulla interpoſita mora, corpori Chriſtianorum omnino reddi curabis. Et quoniam Chriſtianos ipſos nõ ſolum ea in quibus cõuentus agere ſoliti ſunt, ſed & alia loca habuiſſe cõſtat, nõ priuatim ad quenquã illorum, ſed ad ius corporis eorũ, hoc eſt, Chriſtianorũ pertinentia, ea quocꝫ omnia quã diximus lege citra ambiguitatẽ omnem Chriſtianis ipſis, hoc eſt, corpori ipſorũ, & cuilibet eorũ conuentui reſtituenda iubebis: eꝫ quẽ diximus ſeruato modo, ut uidelicet qui ea abſque reſtitutione precij, ſicuti dictũ eſt, reddiderint, indemnitati eorũ à benignitate noſtra prouideatur. Quibus in rebus omnibus Chriſtianorũ, quod diximus, corpori operã ſtudiumcꝫ tuũ, quoad poteris, præſtare debebis, ut iuſſa noſtra primo quocꝫ tempore impleantur: & ut per bonitatẽ liberalitatemcꝫ noſtram, cõmuni & publicæ quieti cõſulatur. Ita enim futurũ eſt, quemadmodum prædiximus, ut diuina erga nos gratia & benignitas, quam multis iam in rebus ſumus experti, perpetua nobis firmacꝫ maneat.
B Cæterùm ut eiuſcemodi liberalitatis & conſtitutionis noſtræ ſententia ad notitiam omnium perferri queat, conſequens eſt, ut literis tuis præfixis, decretum hoc noſtrũ paſſim in locis omnibus proponas, & in notitiam omnium deducas, ne quempiam munificentiæ noſtræ lex latere poſſit.

Reſtitui iubentur loca & bona ſua Chriſtianis.

CAPUT XLII.

Ecundam uerò hanc quæ ſequitur conſtitutionẽ promulgarũt, in ſolam catholicã Eccleſiam liberalitatẽ talem collatam eſſe ſignificãtes. Salue Anyline, plurimũ nobis honorande. Liberalitatis benignitatiſcꝫ noſtræ modus hic eſt, ut quæ alieni iuris ſunt, nõ ſolum nõ uiolenter inuolari, uerumetiam reſtitui uelimus: Anyline reuerendiſſime. Quapropter præcipimus, quamprimum literæ hæ noſtræ ad te perlatæ fuerint, ut quæcuncꝫ bona ad Eccleſiam catholicam Chriſtianorũ, uel in urbibus uel in locis alijs pertinentia, ſiue à ciuibus, ſeu à quopiam alio occupata detineant, confeſtim eccleſijs ipſis reſtituantur. Prorſus enim conſtitutũ nobis eſt, ut quas antea eccleſiæ habuerunt poſſeſſiones, in ius earũ redeant. Quũ itacꝫ deuotio tua mandati huius noſtri iuſſionem clariorem perſpiciat, operã dare debes, ſiue horti ſiue ædes, ſeu quidlibet aliud ad ius eccleſiarũ pertinuit, ut hæc omnia eis quamprimũ reddantur, ut uidelicet te iuſſionibus hiſce noſtris cũ cura & fide paruiſſe intelligamus. Vale Anyline, nobis admodum honorande. Aliam quocꝫ cõſtitutionem ad eundem ſcripſerũt, in qua eccleſiarum miniſtros & præſides, à ciuilibus muneribus liberos & immunes eſſe iubent, in hunc modum: Salue Anyline reuerendiſſime. Poſteaquam rebus multis conſtat, neglectam contemptamque religionem, per quam ſumma ſanctiſſimi cœleſtis numinis obſeruantia & reuerentia cõſeruatur, ingentia rebus publicis intuliſſe pericula, candemcꝫ ipſam legitimè atcꝫ ſanctè receptã & cultam, maximã Romano nomini felicitatem, pluri-

Eorundem conſtitutio de bonis Eccleſiæ Catholicæ Chriſtianorũ reſtituendis.

Heretici non gaudẽt Catholicorum priuilegijs. Conſtan tini L. Priuilegia. C. de hæret. & Man.

Conſtitutio de immunitate clericorum.

L. uenta ſancti onem. C. de epiſcop. & cler.

maćq; omnib. hominibus beneficia, diuina benignitate suppeditante, cõciliasse: A placitũ nobis est, uiros eos, qui debita sanctitate & præcipua talium sacrorũ cura ministerijs suis per egregiũ sacræ religionis cultũ funguntur, laborũ suorum digna referre præmia. Quam ob causam qui intra prouinciam tibi creditã in ecclesia catholica sunt, cui Cecilianus præest, functionemq́; & operã suam sanctissimæ religioni præstant, quos Clericos nominare solent, eos ab omnib. prorsus muneribus immunes conseruari uolumus, ut ne errore aliquo aut lapsu sacrilego, à cultu qui summo numini debetur, abstrahantur: sed potius citra omnem perturbationẽ, religioni sacrisq́; suis inseruiant. Qui sanè si cultũ suum, qui longè maximus est, DEO ritè exhibeãt, plurimũ rebus publicis uidenẽ afferre cõmodi & emolumenti. Vale Anyline, plurimũ nobis & honorate & desiderate. Edidit præterea Constantinus quartã quoq; constitutionẽ, in qua ecclesijs pecunias donat, ad Cecilianũ episcopum Carthaginensem ita scribens: Constantinus Augustus Ceciliano episcopo Carthaginis. Quandoquidem uisum nobis est, per prouincias omnes Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, certis quibusdã ministris legitimæ & sacrosanctæ catholicæ religionis, aliquid ad sumptus tolerãdos largiri, literas ad Vrsum Catholicũ Africę dedi, eiq́; significaui, ut ter mille pholles dinumerandos tibi curaret. Quapropter ubi quam diximus pecuniæ summam recipiendam mandaueris, omnib. eis qui in breui ad te ab Hosio misso designati sunt, distribui eam iubeto. Ac siquidem deesse quidquã cõpereris ei summæ, quominus liberalitas quam erga omnes eos pręstandam statuimus, impleatur: ab Heraclide possessionum nostrarũ curatore, nulla interueniente dubitatione, quod opus esse uideris, petere debebis. Ei enim, quum mecũ esset, iniũxi, si quid pecuniæ ab eo exigeres, ut id absq; ambiguitate omni tibi expensum ferret. Et quoniam audiui, quosdam nõ satis compositæ aut sanæ mentis homines populum sanctissimæ catholicæ Ecclesiæ, praua quadã & subadulterina fraude per- B uertere uelle: scito me Anylino proconsuli, atq; etiã Patricio Vicario præfectorum, quum uterq; præsens adesset, eiuscemodi mandata dedisse, ut inter alia omnia, ad hanc quoq; rem, quam par est maximè, cõferant curã: neq; si tale quidquã accidat, negligendum sibi putent. Itaq; si aliquos eiuscemodi homines in ea ipsa uæsania perseuerare uideris, sine omni procrastinatione ad eos qui dicti sunt iudices accedes, & rem ipsam eis propones, ut illos quemadmodũ pręsentibus eis pręcepi, castigẽt & coerceãt. Diuinitas magni DEI te in multos cõseruet annos.

Constitutio de donatione Constantini.

Catholicus Africæ.

De phollis Aliciat. de prætorib. & honor. pretur. lib. C. 12.

Imperatoris possessionum curator.

Coercio hereticorum.

Vicarius præfectorum.

CAPUT XLIII.

Nsuper quintam etiam composuit constitutionem, conuentum episcoporum agi præcipiens, ut cõcordia fieret, consensusq́; unus ecclesiarum, ad hunc modum scribens: Constantinus Augustus Miltiadi episcopo Romanorũ, & Marco: Quandoquidem plures libelli à clarissimo uiro Anylino proconsule Africę ad me sunt missi, in quibus refertur, Cecilianum Carthaginensis urbis episcopum à quibusdam eius collegis, qui in Africa sunt, de rebus multis argui & accusari, mihiq́; id graue & molestũ accidit, in prouincijs scilicet istis, quas deuotioni meæ diuina prouidentia suo ipsius arbitrio suaq́; sponte mandauit, & in quibus frequens est populi multitudo, turbam aliquam & motum deteriorem ad seditionem concitandam reliquum esse, dissidiumq́; inter episcopos extare, placuit mihi, ipsum Cecilianum unà cum decem episcopis, qui eum reum agere uidentur, & alios pręterea decem, quos ipse sibi ad causam suam necessarios esse arbitratur, Romam in nauim impositos mittere, ut ibi uobis, & item Reticio, Materno, & Marino, collegis uestris præsentibus, quos eius rei gratia Romam properare iussi, audiantur. Vt uerò causam totam

Constantinus causam Ceciliani episcopi Carthaginensis antistiti Rom. et alijs quibusdam episcopis decidendam committit.

A tam ad auguſtiſſimam legem accommodare, atq; pleniſſimè de re hac omni certiores fieri poſſitis, exempla ſcriptorū Anylini ad me datorū literis meis adiuncta, ad eos quos dixi collegas ueſtros miſi: quibus firmitas ueſtra perlectis cognoſcet, quomodo ea quæ dicta eſt cauſa ritè atq; ordine ſit decidenda, atque ex æquo & bono finienda. Neq; enim ſedulitatem diligentiamq; ueſtram latet, ea me ueneratione ſanctam catholicam Eccleſiam proſequi, ut nullum prorſus diſſidium aut ſeditionem in loco aliquo relictam uelim. Diuinitas magni DEI uos plures annos conſeruet, reuerendiſſimi. Aliam itidem conſtitutionem uulgauit, ut alter quoq; conuentus cogeretur, in quo diſſidium omne ex ſacro presbyterorum ordine tolleretur. Eius uerba hæc ſunt: Conſtantinus Auguſtus Chreſto epiſcopo Syracuſano. Iampridem antea quum nonnulli prauè & peruerſè à ſancta religione uirtuteq; cœleſti & catholica ſecta ſeceſſionem facerent, præcidere uolentes eiuſcemodi eorum contentionem & rixandi ſtudium, cōſtitueramus, ut accitis quibuſdam ex Gallia epiſcopis, euocatisq; ex Africa ijs qui inter ſe hoſtilem in modum peruicaciter & obſtinatè contenderent atque certarent, præſente quoq; Romano epiſcopo, id quod in controuerſiam & concertationē uenisſet, in præſentia eorum diligenti cura & iudicio decidi componiq; poſſet. Quandoquidem uerò, ſicuti fieri ſolet, quidam ſalutis ſuæ cultusq; & obſeruantiæ, quæ ſanctiſſimæ ſectæ debetur, obliti, odia atq; inimicitias amplius exercere non deſinunt, neq; rei iudicatæ acquieſcere uolunt, per exceptionē obijcientes, perpaucos quoſdam ſententiam tuliſſe, qui etiam prius ad deciſionem celeriter & cupidè ferendam accelerarint, quàm omnia quæ inquiri opus fuit, diligenter & accuratè excuſſiſſent. Quibus ex rebus omnibus illud euenit, ut ſimul & illi quos fraternam concordiam & unanimitatem obtinere decuit, turpi quodam,

Non uult imperator pius, aliquod eſſe inter epiſcopos catholicos diſſidium.

Commiſſio imperialis de cōponendis inter diſſidentes epiſcopos contentionibus.

B ſeu potius deteſtando more, per ſeceſſionem inter ſe diſſideant: & hominibus qui à ſanctiſſima religione alieno ſunt animo, occaſio ridendi atque obtrectandi ſit præbita. Itaq; prouidendum mihi eſt, quod dudum poſt ſententiam latam ſpontanea tranſactione cōpoſitum oportuit, ut id nunc tandem multis præſentibus finem debitum conſequatur. Poſteaquam igitur ex diuerſis pluribusq; locis epiſcopos in Arelatenſem ciuitatem intra calendas Auguſti conuenire iuſſimus, tibi quoq; ſcribēdum eſſe cenſuimus, ut accepta à uiro clariſſimo, Latronia no † Agitatore Siciliæ, publicæ uecturæ teſſera: duobusq; alijs ex ſecundo ordine, quos ipſe eligēdos putaueris, tibi adiunctis, & pueris tribus qui in itinere uobis inſeruiāt aſſumptis, intra eam diem in eum quem diximus locum peruenias. Vt per firmitatem tuam, reliquorumq; qui ibi conuenient, unanimem & cōſentientem prudentiam, controuerſia quæ hucuſq; non rectè per fœdam inteſtini diſſidij contentionem durauit, omnibus quæ hinc et inde ab ijs dicentur, qui inter ſe diſſident, quos adeſſe ibi etiam præcepimus, auditis, uel nūc tandem ad debitum cultum, profeſſionem, concordiam'que fraternam reduci queat. Incolumem te DEVS omnipotens multos conſeruet in annos.

Propter diſſidia Chriſtianorum apud infideles profeſſio noſtra male audit.

† Corrector

Publica uectura Principe permittente olim epiſcopi i profectionibus eccleſiæ cauſa ſuſceptis uſi ſunt. Tantæ illorum ſcilicet fuere opes et copiæ.

CAPUT XLIIII.

Huiuſmodi ille tum leges conſtitutionesq; ferebat, quū uberrimè nobis DEVS pacem, cœleſtisq; gratia libertatem prolixiſſimè dediſſet. Cæterùm id ferre nō potuit antiquus ille generis noſtri hoſtis. Continuò enim Licinium occupauit, eumq; à recta ſententia abductū, ad inimicitias aduerſus Conſtantinū ſuſcipiendas permouit: quem ille, q magnam in bello contra Maximinū geſto gloriam cōſequutus fuerat, quùm Imperatoris nomine decorauit, tum ei Nicomediæ Heracleæ quæ ad Thraciam eſt, atque Orientis ditionem permiſit. Licinius autem, quum ea quæ prioribus tyrannis

Licinij contra Conſtantinum res nouæ.

acciderant, nosset, (quæ quidem eum ut saniora sequeretur consilia, abundè satis admonere poterant) & quum sororis Constantini maritus esset, dignitateq; & gloria ab illo secundas obtineret, imitatione eius abiecta, tyrannos, quorum euersionem atq; interitum, si quis alius, & ipse maximè uiderat, æmulari maluit. A
Quapropter quùm alia omnia paruipendit, tum affinitatem etiam & fœdera iu reiurando confirmata contempsit, uarios aduersus Constantinũ dolos struens, & benefacta mala gratia compensare studens. Ac primùm quidem insidias occultans, & amicitiam simulans, sæpe fraudibus illum aggressus, nihil tamen egit. Inexpugnabili enim ui, utpote DEO charus, munitus erat: & quæ hostis ipse in cordis latebris alia super alia struebat, facilimè ipse in lucem producta coarguebat atq; opprimebat. Tam præsens illi diuini cultus & pietatis armatura auxiliũ ad salutem attulit. Atq; ipse quidem, qui in tanta apud DEUM esset gratia, occultos illius conatus ad hunc modum effugit. Ille autem quòd insidiæ clandestinæ ei minus ex sententia succederent, DEO illas in apertũ pertrahente, citra dissimulationem propalàm se aduersus Constantinum, fortasse autem dicere licet, etiam aduersus rerum omnium DEUM, quem ab eo coli sciebat, armauit. Primùm igitur paulatim Christianos, qui sub ditione eius erãt, premere atq; oppugnare est aggressus. deinde mente ab insita sibi insania captus, manifestam contra ecclesias commouit persequutionem: futurum ratus, ut Constantinus, religione periclitante, summo afficeretur mœrore. Neq; eum latebat, ecclesias pro illo orare, atque studere ut sub illius essent imperio. In primis uerò delectu instituto, † Christianos omnes è domo familiaq; sua exegit: militesq; qui dæmonibus sacrificare nollẽt, honore dignitateq; spoliatos exauthorauit. Mox leges illegitimas & iniquas tulit, in custodijs conclusis misericordiam omnem claudẽs: B & Christianis deprehensis, easdem quas maleficis pœnas decernẽs. Quid ego nunc dicam, quæ ille prius inaudita de coniugijs statuerit? quæ nouo quodam modo in defunctos admiserit? quantam auri & argenti uim à ciuibus exegerit? ut nouas agrorum mensiones instituerit? aliasq; adinuentiones excogitarit? & delationes illustri loco natorũ & magna gloria uirorum receperit? quorum uxores per repudium ab eis separatas, impotentibus atque impudicis ad ludibrium dedit. Quid etiam dicã, quibus ipsemet in extrema etiam senecta uel uirginibus uel coniugibus quotidie libidinosissimè illudens, exsatiare tamen impotentem suam petulantiam non potuerit? Sed enim quæ sequuntur flagitia eius, parua hæc & nihili quæ diximus esse coarguunt. Postremò nãq; furori suo longè maximo quasi uictus cedens, uim omnem in episcopos conuertit, quos ministros DEI esse sciebat. Horum præclarissimos quosque clàm fraudulenter enecauit, cædis que nouus planè & insolitus modus fuit. Ac quæ in Ponto & in urbibus circum Amaseam is peregit, sæuitiam atque crudelitatem omnem longè superant. Ecclesiæ namq; partim à radicibus ipsis euulsæ & solo æquatę, partim clausæ prorsum sunt. Sacerdotes autem magno cum contemptu perinde atque malefici quidam, grauiora etiam quàm homicidę, propter innumeros eis illatos cruciatus passi, tandem ferro in minutas partes dissecti, in mare ut piscibus esca fierent,

Licinius Christianos persequitur.

Fœda eiusdem tyrannis.

Licinij in episcopos sæuitia.

† *Confeßio Auxentij ex Suida. Erat hic in palatio Licinij inter subscribas, quos Latini notarios uocant, illustri loco. In Imperiali autem quadam domo fons aquæ fuit, & super eo fonte Bacchi simulacrum: tum autem uitis ampla, quæ locum eum omnem tegens, multa cum amœnitate obumbrabat. Huc quum Licinius uelut deambulans, Auxentio, & multis præterea alijs eum officij gratia comitantibus, uenisset, & botrum ingentem & maturum è palmite pendentem conspexisset, Auxentio ut eum decerperet mandauit. Auxentius nihil prorsus subesse doli suspicatus, pugione quẽ ex femore suspensum gestabat stricto, botrum resecuit. Tum Licinius ad eum, Ad pedes Dionysij uuas depone, dixit. Auxentius uerò: Minimè gentium, inquit, Imperator. Christianus enim sum. Licinius rursum: Itaq; ex aula, ait, confestim abibis, dignitate posita. Alterum tibi duorum istorum necessariò faciendum. Enimuerò Auxentius, nulla interposita mora, cingulum perquàm libenter solutum posuit, & aulæ discedens ualedixit. Hunc aliquanto pòst, episcopi Mopsuestiæ antistitem legerunt.*

A fierẽt, proiecti sunt. Nam aliorũ piorum cædes quis enumerare queat? Solitudines etiam tum & montes inculti pro urbibus frequentabant. Atq; ad eum modum quum animatus esset, quócunq; se cõferret, diripiebat omnia, & uastabat. Quo tempore etiam exercitus dux Theodorus martyrio est defunctus, spectata fortitudine uir, qui Heracleæ in Ponto habitans, Mariandynorũ genti præerat: & q; euocatus ad Licinium non uenisset, hospitẽ ipsum habuit, eiusq; Deos cõminutos egentibus dedit. Hunc Licinius etiamsi egregiè charũ habuerit, multis tamen affecit cruciatibus. Nam & in crucẽ eum egit, & subulas in meatus secretiores corporis eius immisit, postremóq; capite truncauit. Cuius corpus postea in patriã eius Euchaitẽ magnificè deportatũ, & ibi insigni templo cohonestatum est. Alius hic est à tyrone illo, qui in Amasea ciuitate sub Bringe Maximiani præfecto holocaustũ factus, suppliciũ ignis fortiter pertulit. Sicuti & ille, qui Pergæ in Pamphilia crucifixus, uitã hãc finijt. Quamuis omnes ij corpus unum & spiritus unus in CHRISTO fuerint. Post Theodorũ & Basileus Amasenus episcopus, quum prius intolerabilia tormenta esset perpessus, capitale subijt suppliciũ. Sebastia quoq; urbs in stagno suo quadraginta illos egregios & diuinos uiros per frigus & undam mirificè DEO totos holocausti instar oblatos uidit, quũ Lysias adhuc & Agricolaus satellites propugnatoresq; eius superstites essent, inueniẽdisq; aduersus martyres nouis cruciatibus apprimè pollerent. Illorum porrò coniuges, quæ & ipsæ quadraginta numero fuere, Heracleam Thraciæ abductæ esse feruntur: atque ibi cum Amone quodam diacono tormentis, quæ quisquam exprimere possit maximis, generosè & fortiter tolerantis, cum pulchra professione, per gladium uictimæ DEO sunt oblatæ.

Theodori ducis martyriũ.
Theodorus tyro martyr.
Item Theodorus Pergensis.
Basilicus Amasenus episc.
Sebastienses 40. martyres.
Coniuges eorũdem itidem 40. martyres.
Amon martyr.

CAPUT XLV.

B AD extremã ergo dementiam ruens, ita ut cœperat, defectionẽ suam à fide in apertũ proferre perrexit: & ad manifestã idololatriam cõuersus, sacrificijs & uictimis mactatis, se facilius rectiusq; bellũ eo modo expediturum arbitratus, dæmones euocauit. Dicunt quoque seductum eum à quibusdam qui uictoriam ei pollicebantur, Mileti oraculum Apollinis Didymæi, siue gemelli, consuluisse: eiq; de belli euentu perconctanti, à dæmonio responsum esse uersibus hisce: *

Licinius apostata oraculũ de belli euentu consulit.

Te grandæue pater iuuenilis pugna fatigat,
Et tua fracta iacet senio grauiore potestas.

Constantinus porrò Imperator DEO charissimus, uerecundia quadã singulariq; humanitate & modestia præditus, talia quũ de eo audiret, seipsum primùm cõtinuit, uicemq; eius qui indignus erat cui quispiã condoleret, admodũ est miseratus. Postquã uerò ad conatus illius hostiles nihil superesset, rabiesq; contra CHRISTUM suscepta magis magisq; procederet, moderatã pro consuetudine sua aliquantũ contrahens mentẽ, & humanitatẽ iustitia temperans, subueniendum eis esse qui ab illo tam crudeliter uexarent, statuit: illud certũ cõpertumq; habẽs, fructum pietati suæ, uictoriã, cœlitus contra hostes suos propositũ esse. Quã ob causam honestatis uirtutisq; amori, malitię uitiorumq; odio misto, unà cum pio filio Crispo, contra Liciniũ salutari armatura duce & auxiliatrice processit. Et tandem ambo acie structa, ad Chrysopolim Bithyniæ urbem cum illo prælium commisere: omnibusq; rebus eis ritè atq; feliciter cedentibus, uictoriam ab hoste fortissimè retulere, peditatu illius omni naualíque subsidio in fugam uerso. Ille porrò quum quid faceret, non uideret, seipsum uictoribus dedidit:

Pius planè Constantini animus.
Victoria Constantini aduersus Licinium.
Licinius se Cõstantino dedit.

* ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

dedidit: ille inquã qui paulo antè minas ferociter ſpirauerat,atq; omnia poteſta A
ti ſuæ ſubijcere cõtenderat. Imperator ſanè more ſuo ſolito uſus, uitam quidem
illi donauit,eumq; ſub cuſtodia eſſe Theſſalonicæ mandauit. Vbi uerò ille à mo
ribus ſuis cõſuetis non diſceſſit,& fraudulenter inſidioſa conſilia captans,barba
rorumq; multitudinẽ mercede cõducens,ut bello reſtaurato cladẽ acceptã ſarci
Licinij cædes. ret, ad res nouas rurſum ſpectare deprehenſus eſt: Imperatoris iuſſu uitã ferro
cæſus amiſit,idẽ ſcilicet quod priores tyranni paſſus. Quandoquidẽ enim illorũ
malis & aduerſis rebus edoctus ad frugẽ & officium nõ rediјt, eandemq; quam
illi impietatẽ ſequutus eſt,nõ immeritò in eaſdem quoq; fœdas calamitates deci
Memoria eiuſdem damnata. dit. Statuæ quoq;, & quæcunq; imagines eius in muris poſitæ atq; inſertæ fue
rant,euerſæ,erutæ atq; abolitæ ſunt. Atq; ille quidem ita uictus occubuit.

CAPUT XLVI.

Tyrannorum internecione, ſumma trãquillitas & felicitas ad Chriſtianos peruenit.

Otus aũt Oriẽs ſimul & Occidens ſub Cõſtantini imperiũ peruenit:
quas ille regiones, omneſq; circũcirca prouincias, nec nõ ſeptẽtrio
nales atq; auſtrales oras, tranquilla pace, metu omni depulſo, reple
uit. Itaq; magnifici ubiq; cõuentus celebrari,lætis alius alium oculis
reſpicere,feruẽtiuſq; ſubridere, mœrore priſtino triſtitiaq; eiecta,noua luce lo
ca omnia relucere, in urbibus & uicis omnib. pæanes & hymni, primùm quidẽ
in rerũ omnium DEVM,deinde etiã in tantę proſperitatis ſubminiſtratorẽ cani,
memoria malorũ aboleri,obliuio impietatis induci,oẽs pręſentibus bonis uber
tim uti frui,maior etiã melior q; rerũ futurarũ ſpes eſſe,legũ uidelicet & conſtitu
tionum humanitatis pleniſſimarũ, bonorumq; aliorũ quæ tum liberè & propa
làm iactabant,donationũ quoq; amplitudinẽ pietatis declarantiũ: quarum mul
Per pietatẽ ueram res ſecundæ conſiſtunt. titudinem quæ nam oratio enumerare queat? Siquidem publicitùs omnes Im
perator ipſe cohortatus eſt, ut in primis diuinũ numen piè colerent. Ita enim fo B
re,ut omnia eis abundè prorſus ſuppetãt,omniaq; cœpta cum ſpe optima felici
Chriſtianiſmi mirifica propagatio. ter cedant. Sin à pietate tali & ueri DEI religione aberrarẽt, nihil cos & pace &
bello q̃ res aduerſas expectare debere cõfirmans. Atq; hæc quidẽ nõ per iactan
tiam gloriabundus,ſed gratiã DEI agnoſcẽs & profitens protulit. Ita ille cõmo
dum ſe DEO miniſtrũ præbens, terras oẽs ditioni ſuæ ſubiecit, ut Chriſtianorũ
religio q̃ maximè augeret: & qui in ea colenda cõſtanter perſeuerarẽt, illuſtres
maximè dignitatibus & honoribus fierẽt. Talibus igitur cõſilјs fretus, quęcũq;
iam inde ab initio cõtra nos decreta fuerant, abrogauit, exules reuocauit, hono
res illis & bona ſua, ſiue militaris dignitas, ſeu poſſeſſio fortè cuiquã adempta fu
erat, reſtituẽs. Eccleſias ampliores publica pecunia cõſtruxit, immunitatẽ mini
ſtris DEI cõceſſit, cõuentus fieri permiſit, aliaq; peragere iuſſit, quęcũq; ad Chri
ſtianum pertinent cultũ. Poſtquã ad hunc modũ omnes in priſtinã reuocauit li
bertatem, eiſq; honores ſolitos bonaq; ſua reſtituit, ſi qui ſententia capitali dam
nati uitã finiuiſſent, genere proximos ſi qui eſſent, adire illorũ hęreditates iuſſit:
ſi nõ eſſent, loci eius eccleſiam in bona eorũ ſiue priuata ſeu publica eſſent, ſucce
dere lege lata præcepit. Atque hæc quidem ſic Imperator rectè conſtituit, legiti
meq; confirmauit: præterea uerò Chriſtianis omnes profanos magiſtratus gere
Idolomaniæ abolitio. re permiſit. Feſtos aũt Græcorũ dies, ſimulacrorũ uictimas, & orgia, incantatio
nes, & ſacra dæmonũ prorſus prohibuit & interdixit. Multa etiã ex priſca cõſue
πῆχυς, cubitus Nili. Pli. lib. 5. cap. 9. tudine in melius ab eo mutata. Apud Aegyptios enĩ cubitus nõ amplius in Græ
corum delubra, ſed in ſacras noſtras ędes deportatus, atq; ibi dedicatus eſt, quo
incrementũ exundantis Nili menſum dignoſcebat. Spectaculũ ſingulari certa
L. unic. C. de glad. lib. 11. mine cõcertantiũ gladiatorũ Romæ frequẽtari ſolitũ, ex eo tempore prohibitũ.
Phœnices, qui Libanũ montem ad Heliopolim incolebant, uirgines ſuas ante le

A gitimas nuptias ad stuprũ prostituere desierunt, quod lege antea apud eos fieri receptũ erat. Templa altitudine et latitudine ampla extructa. Quæ uerò antehac iam ædificata fuerãt, instrumento Ecclesiastico & donarijs exornata. Nonnulla etiã ex ipsis fundamentis excitata sunt. Ad quæ omnia Imperator liberaliter impensas cõtulit, Episcopis eam rem curantibus, magistratibusq; iussu illius pecuniam ex publico præbentibus. *Prostitutio uirginũ apud Heliopolim sublata.*

Sauromatæ quoq; & nationes Istrũ accolentes, imperio eius subditæ, quæ gentium aliarũ uictrices, solos Romanos qui eis resisterent, habuerunt. Eas Constantinus miraculorũ nocturnorumq; insomniorũ denũciationibus deuicit. *Sarmatæ à Cõstantino uicti.* Quoscunq; aũt populos bello superauit, perinde atq; cum CHRISTO de gloria contenderet, gratiã in se collatã, propagandæ religionis studio repẽdit. Omnes nãq; homines ad hanc solã colendam excitauit, & in omnibus prouincijs partẽ aliquã publicorũ uectigalium ecclesijs tribuit, donationemq; eam ratã esse temporibus seculisq; omnibus sanxit. *Donatio Constantini.* Atq; ut memoria cõtinua milites CHRISTVM colere assuefaceret, arma eorũ signo crucis exornauit. Et quùm, sicuti dictũ est, in Imperiali palatio suo templũ cõstruxit: tum portatilem ecclesiam aliam fieri sibi curauit, quæ ubicunq; locorũ esset, & maximè in bello, circũferri posset, ut ne in solitudine quidem agẽs, ubi opus esset, DEVMq; colere & diuina mysteria participare deberet, ędibus sacris careret: ad quam ueluti ad tabernaculũ semper præstò fuere sacerdotes & diaconi, sine intermissione ministeria diuina, iuxta statas ecclesiæ cæremonias, obeuntes. *[illegible], Portatilis ecclesia.* Diem eum quẽ Iudæi primùm numerarũt, & Græci soli dicarunt, Dominicũ appellauit, eumq; festum & feriatũ esse omnib. lege lata statuit, similiter & eum qui Sabbatũ pręcedit, ut in ijs precationibus uacaremus, supplicationibusq; DEVM exoraremus: alterũ quidem, quòd in eo CHRISTVS resurrexit: alterum aũt propter crucẽ, à *L. Omnes iudices. C. de feri.*

B qua plurimũ sibi bonorũ prouenisse uarijs modis expertus fuerat. Quam etiam ob causam eam summopere in ueneratione habens, in numis suis & imaginibus omnib. insculpi inscribiq; fecit. Testantur hoc imagines eius habitu eo & forma propositę. *Crux in numis Constãtini impressa.* Supplicium crucis quod Romanis ex lege frequẽs maximè & usitatũ fuit, ex iudicijs sustulit. *Crucis supplicium abolitũ.* Et quùm diuini cultus augendi studiosus fuit, tum ferendis etiã legibus laudem & gloriã est cõsequutus. Nam impudicos illicitosq; concubitus, quos ante eum nemo inhibuerat, ipse coercuit, sicuti hoc ex cõstitutionibus eius legibusq; latis patet. *Illiciti concubitus prohibiti.* Absurdas etiã illas apud Romanos leges, ne cœlibes in adeunda hæreditate coniugibus æquarent, neúe pręterquã genere propinqui quidquã ex testamento lucrarent: præterea ut qui liberos non procrearent, dimidia bonorũ parte mulctarent, abrogauit: ne scilicet qui cœlibatũ complecterent, quòd deteriore maritis essent cõditione, minus eam sectarent uitam, quæ se in studijs DEO placitis sedulò exercet. *Cœlibatus honoratus.* Quin ut ij qui per cõtinentiam in cœlibatu uitã degunt, pręcipuũ quiddam præ illis haberẽt, sanxit: ut cœlibes scilicet oẽs, etiã impuberes, pro eo atq; eis uisum esset, testari possent: contra cõsuetudinem quæ olim apud Romanos obtinuerat, qui leges tales tulerant, ut urbẽ seditionib. bellisq; ciuilib. ante eiusmodi sanctionẽ exhaustã, ciuibusq; orbatã, matrimonijs liberorũq; procreatione frequentiorẽ redderent. *Veteres leges de contrahendis matrimonijs.* Qua uerò Imperator Cõstantinus obseruantia erga professionẽ fidei nostrę fuerit, abundè illud quoq; testaẽ, quòd clericos oẽs cõstitutione lata, immunes liberosq; esse permisit, iudiciumq; et iurisdictionẽ in eos episcopis, siquidẽ ciuiliũ iudicũ cognitionẽ declinare uellẽt, mandauit: & quod episcopi iudicassent, id robur & authoritatẽ sententiæ omnẽ habere debere decreuit. *Immunitas Ecclesiastica. Forum cleri.* Firma quoq; & immutabilia esse uoluit quę in Synodis cõstituta essent. *Decreta Synodorum.* Et quæ ab episcopis iudicata forẽt, ut ea à magistratibus respub. administrãtib. militariq; quæ sub eis esset manu exequutioni

manda-

Libertas ecclesiæ. L. 1. & 2. C. de his qui in ecclesi manum.

mandarentur, atque ad rem collata perficerent, constituit. Libertatē quoque eccle- A
siæ lege lata cōcessit, & ut libertate sacerdotibus testibus donati ciuium Roma-
norum numero ascriberent. Quę omnia tempus quoque ipsum ad hūc usque diem,
cōsuetudine probata plurimorū annorum prę ualente, cōfirmat. Atque ille quidē
magno studio leges eiusmodi cōdidit, rebus aūt ipsis cultū diuinum sedulò pro-
pagauit. Sed et ipsa religio per seipsam admodum uiguit, propter eorū qui eam

Confessores Christiani.

colebant uirtutē: quòd multi adhuc persequutione sopita superessent confesso-
res. Et pręter eos alij quoque tum extitere magna gloria boni Apostolicique uiri, o-
peribus simul & doctrinis fidem maximè exornantes, de quib. loco suo dicetur.

CAPUT XLVII.

POstquam uerò & belli & religionis res ei feliciter successerunt, Orien
tis simul & Occidentis regiones in ditionē eius peruenerūt, & ipse so
lus Romanorū Imperator factus est, Christianismus indies magis ac
magis propagatus est, & pax trāquilla per omne Romanū imperium

Crispi mors.

fuit. Et tum quidem Crispus maximus natu filius eius, diem suū obijt. Ipse uerò
reliquis filijs Cæsaribus dictis, & Constantino natu tum maiore Romam misso,

Oppidum Byzantium liberæ cōditionis, antea Lygos dictum. Plin. lib. 4. cap. 11.

contra Byzantios est profectus. Byzas namque quidam genere Gręcus, tempori-
bus Manassæ Iudæorū regis urbem paruā sub nomine suo cōstruxit, quam anti-
quitus homines barbari incolentes, propterea quòd suis liberè uterent legibus,
& agrestiores essent, Romanorum imperio subijcere se prorsus renuerunt. Itaque
post bellum in Bithynia cōtra Licinium gestum, Nicomedia soluens Constanti

Bellum Constantini contra Byzantios.

nus, bellum eis intulit. Byzantij porrò quum ceruicē ei submittere, & tributum
pendere nollent, pertinaciterque Romanæ seruitutis iugum excuterēt, res ad ma-
nus peruenit: ac pręlio cōmisso, sex millia primò in Constantini exercitu, deinde
conflictu altero tria rursum millia hominū sunt cæsa. Quo fortunæ successu By- B
zantij sublati, ut copias Romanorū omnes conciderēt, dispiciebant. Pauci nāque
eo tempore cum Imperatore milites erant, omnibus ferè, exiguo excepto nume
ro, ad præsidium Romanæ ditionis, quòd de Persarū expeditione & incursione
renunciatū esset, missis. Vespera diei erat, et Imperator languidus & mœstus in-
opia cōsilij cōtinuè oculos in cœlum intendit: atque ibi rursum, itidem ut Romę,
quum contra Maxentium bellum gereret, scripturā stellarum ordine atque distin
ctione conformatā uidit, hoc sic significantē: Inuoca me in die tribulationis tuæ, "
& liberabo te, & glorificabis me. Stupore igitur percitus, rursum oculos in cœ- "

Videt iterū signum crucis in cœlo Constantinus.

lum sustulit, atque iterū Crucem stellis sicuti antea effigiatā in cœlo, & inscriptio-
nem circum eam conspexit, cuius hæc uerba erant: In hoc ipso signo hostes om
nes uinces. Et confestim in memoriam ei quæ antea acciderant uenere. Postri-
die ergo classicū canere iussit, præliumque rursus cum Byzantijs cōmisit: & quòd
tropæum & signum Crucis pręferri in acie mandasset, fortiter illos uicit, simulque

Constantini uictoria.

urbem ipsam cæpit. Victoriæ aūt eius tropæum & signum eo loco statuit, ubi
nunc Porphyretica eius columna in magnam altitudinem ampliter excurrit.

CAPUT XLVIII.

AD tantam sublimitatem quum imperium eius maximum pertigisset,
urbem aliam Romanæ honore & magnitudine æqualem cōstruere,
suūque ei nomen imponere statuit. Erat tum iuxta Hellespontū in pla
nicie sub Ilio, ad Aiacis sepulcrū, ubi olim Achęi bellum cū Troianis

Constantinus urbem Cōstantinopolitanam condit.

gerentes, stationē naualem habuisse dicunt: ibi urbis forma quæ ei uidebat de-
scripta, quibus locis portas extrueret, circumspiciebat. Hoc sic eum in animo agi
tantē, noctu apparēs DEUS oraculo admonuit, exaduersum Chalcedoni circū
Byzantium

A Byzantium quod cõstituisset opus, eum perficere debere. Ille porro iussis obsecundans, locum eum omnem circumiens occupat, syluã repurgat, ciuibus benignitatem gratiamq́ solitam atq; decentẽ exhibet: naturaq; regionis & cœli temperata clementia & situ loci sublimioris maximoperè delectatus, maximis eum mœnibus circumdat, & de nomine suo Constantinopolim uocat: Regiam magnificè ad mare, uarijs omnigenisq́ ornamentis ex Oriente omni decoratã, construit. Iuxta hanc ἱππικόν, seu circum equestrem instituit: & † porticus duas coctili latere in usum uiatorum, ut sub eis ambularent, proijcit: aliaq; insuper multa ædificia animo simul & manu liberali ambitiose circumcirca excitat. Addit lauacra, & fontes copiosarum & pellucidarum aquarum. Et quum † originarios loci eius, magnitudini tantæ urbis minus sufficere uideret, ædes maximas per plateas passim extruit, uirisq́ & opibus & fama celebribus incolendas attribuit, quos uel ex ueteri Roma, uel alijs ex gentibus eò pertraxerat. Tributaq; & ad structuram ciuibus, & in alimenta colonis, ut copijs omnibus urbs ea abundaret atque cresceret, designat. Amplam quoque curiam Senatui ædificat, urbem'que ipsam nouam Romam & † Imperialem, nulla re ab altera illa differentam, nominat. Et maxima profectò illa cœpit incrementa, tum conditoris pietate atque insigni erga DEUM amore, tum ciuium ipsorum religione, singularíq; ad benignitatem & commiserationem propensione. Tanta certè quidem ei inest ad persuadendum, & ad CHRISTI fidem pertrahendum, uis & illecebra, ut omnes ferè & Iudæos & Græcos ad complectendum Christianæ uitæ institutum alliciat. Et exquò ueram pietatem semel colere cœpit, nunquam aras, sacrificia & cultum simulacrorũ est experta, præterquam sub impio B Iuliano: quæ tamen macula pauxillulum progressa, statim restincta diffluxit.

δύο ἐμβόλοις ὡς σκηνὰς εἶναι τῶν ὁδοιπόρων.

αὐτόχθονας

βασιλεύουσαν.

Laus urbis Cõstantinopolitanæ, propter sincerum ueræ religionis cultum. Sed eam, proh dolor, à Turcis anno Dom. 1453. capta amisit.

CAPUT XLIX.

VRbem porrò recens conditam, quùm multis alijs decorauit ornamentis, tum præcipuè uarij generis simulacris & statuis: quas ex Græcorum templis, ideo solo æquatis, ut obliuionem erroris illis induceret, huc transtulit. His adiecit lapides luculentos, tectorum fastigia, porticus, columnas, aliaq; quæcunque spectaculo digna essent. Multa præterea opera arte naturam ipsam æmulantia, ad ea quæ ibi fiebant, aliunde cõmisit. Multæ etiam urbes religione mutata, templis'que deorum direptis, simulacra, ut Imperatori gratificarentur, Constantinopolim perferenda curarunt. In foro autem, quod nunc quoq; Constantini dicitur, Porphyreticam & maximam illam columnam Roma aduectam statuit, in qua statuam suam ex ære factã collocauit, quæ dextra manu ingens aureũ malum cõtinet: atq; ipsi ma-
» lo ueneranda crux ab eo infixa, cum tali inscriptione: TIBI CHRISTE DEUS
» URBEM HANC COMMENDO. Quatuor autem solitis firmisq; absidis pulchrè circumcirca basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos & septem sportas, nec non reliquias septem panum, quibus benedictione consecratis CHRISTUS multitudinem pauit: præterea dolabram Noæ, qua ille arcam construxit, manibus ipse suis Imperator, sigillo suo ea omnia obsi-

Ornamenta urbis Constantinopolitanæ.

Statua Constantini.

In futuro Christi iudicio nec absidæ gradatæ, nec cathedræ uelatæ ad bibebuntur. Augustin.

C gnata,

* Ad reliquam felicitatẽ accedit, quod mare Constantinopolim pulchriorẽ situ reddit, circa eam se insinuans quàm maximè, & in pelagus uastum extendens, admodum eam exornat, & tranquillos portus nautis præstat. Duo namque maria, Agæum et Euxinum, ea parte qua ad Orientem urbs spectat, confluunt, fluctuumq; mutua collisione commoditatem & amœnitatem plurimam ex parte omni illi afferunt. Procop.

gnata, repoſuit. Quæ ad noſtra uſque tempora etiamnum urbi ipſi intactus A inuiolatuſ'que theſaurus permanent. Iſtrum fluuium, qui Danubius quoque dicitur, ponte ſaxeo iunxit: eo'que tranſito, Scythicam gentem, quæ ultra id flumen coluit, ſibi ſubiugauit. Quo tempore ei denuò in cœlo ſalutifera illa armatura apparuit, uictoriam'que eam, ſicuti & antea, conciliauit. Templa porrò, quæ ubique terrarum ædificauit, quid attinet enumerare? Primum quidem manibus ipſe ſuis, quemadmodum diximus, Romæ in Lateranenſi palatio deſcribendo confirmauit. Quod ſanè palatium ipſe quoque ingentibus impenſis magnificè conſtruxit, & CHRISTO ſacrauit. In urbe Nicomedienſi, loco illuſtri, cui Brachiæ nomen fuit, templum uiginti millium martyrum ſplendidum excitauit. Sicuti etiam Antiochiæ κυριακόν, ſeu Dominicum, octogonum. Drepani item, ubi genitus eſt, in honorem Luciani martyris delubrum aliud extruxit: eam'que urbem, matri honorem deferens, Helenopolim cognominauit. Tria quoq; Cōſtantinopoli maxima templa SERVATORI CHRISTO conſtructa dedicauit: ſanctę Sophiæ, ſiue Sapientię, ſanctæ Pacis, & ſanctę Virtutis. Inſuper celeberrimis Apoſtolis templum quoq; ſuum condidit. Eaq; omnia deinceps etiam à ſucceſſoribus Imperatoribus magnificè ſunt inſtructa atq; ornata. Diuo itidem Mocio, & Acacio, & Agathonico, & Menæ, martyribus, ſplendida martyria ſeu delubra ædificauit.

Pons ſaxeus in flumine Iſtro.

Scythæ Iſtriſ ſubacti.

Tertiò crucē in cœlo Conſtantinus uidet.

Templa à Conſtantino cōdita.

Lateranenſe palatium Romæ.

Drepanū, ſeu Drepana, Helenopolis dicta.

Eccleſiæ, ἁγίας σοφίας, εἰρήνης, δυνάμεως.

CAPUT L.

Sed & † in traiectu, & in loco eo qui Soſthenium uocatur, eccleſias duas archangelo Michaeli extruxit *: in quibus ſplendidè exornandis, ad Imperialem magnificentiam nihil omiſit. Mihi uerò moleſtum nō fuerit, hiſtoriæ huic inſerere earum ſtructurarum cauſam, B & unde loco ei Soſthenij nomen ſit impoſitum. Memoriæ namque proditum eſt, Argonautas Græcorum quum ad eum quoque locum perueniſſent, prædari atque diripere regionem eam cœpiſſe: & ab Amyco, qui ibi rerum tum potiebatur, in fugam uerſos, palantes in quendam nemoroſum & incultum propter denſitatem arborum, locum profugiſſe: ibi'que eis latitantibus, uirtutem cœlitus aduenîſſe, uiri ſpecie, alas uelut aquilæ in humeris habentes, uictoriam'que aduerſus Amycum oraculo denunciaſſe. Illos porrò id ſequutos, cum illo conflixiſſe, uictoriam reportaſſe, ipſum unà cum copijs ſuis concidiſſe. Atque ut gratiam uiſioni ei referrent, fanum eos & ſtatuam, ea quæ eis apparuerat forma, in loco eo excitaſſe: nomen'que regioni Soſthenium indidiſſe, quòd ſcilicet robore ibi accepto ſalui euaſiſſent. Eam ſtatuam laudatiſsimus princeps Conſtantinus, quum in eam oram neceſſaria de cauſa diuertens uidiſſet, familiaribus comitibuſ'que ſuis rem talem expoſuit: regionem'que eam cum ſtupore admiratus ibi manſit. Somni porro capiendi tempore aſsiſtens illi uiſio ſtatuę eius ſimilitudine: Ego, inquit, ſic ſum Michael archidux Domini Sabaoth uirtutum, Chriſtianorum fidei tutor: qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fideli

† ἐν τῷ ἀνάπλῳ

Soſthenium locus traiectui Conſtantinopolitano, qui dicitur, è regione oppoſitus.

Diuus archangelus Michael Argonautis apparuit.

Diuus Michael Conſtantino quoq; apparet.

* De duobus hiſce ſancti Michaelis templis, Procopius Cæſarienſis ſic ſcribit: Littus utrunq; ad Conſtantinopolim ſingulari pulchritudine exornauit Iuſtinianus. Templa duo archangelo Michaeli, alterum exaduerſum alteri ad fretū cōſtructa fuere. Alterū in regione quæ dicitur ἀνάπλους, hoc eſt tranſitus, ſiue traiectus, in parte dextra Euxinum pontum nauigare incipienti. Alterum autem in littore huic oppoſito, quem locum ueteres προχθὰς, hoc eſt promontorium, propterea opinor quòd longius à littore in fretum procurrit, appellarunt. Hæc ipſa templa Imperator Iuſtinianus ſui temporis deformata, denuò ex ipſis fundamentis reſtituit, ſtructura admiranda.

A fideli & germano illius ministro, auxiliaria arma contuli. Itaque è somno excitatus, regionem eam pulcherrimè excoluit, & ara Imperiali, magnificáque manu & liberalitate in parte Orientali constructa, celeberrimum id templum ciuibus simul & aduenis reddidit. Maxime tamē sacram eam ædem apparitionibus suis illustrauit Archangelus. Nullus enim graui quopiam casu, aut ineluctabili periculo, aut ægritudine incognita, morbo denique incurabili circumuentus, † qui ibi DEVM orans implorauerit, non facile opem & auxilium inuenit. Et certò satis creditur, diuum Michaelem archangelum apparere ibi solitum, salutiferum eum efficere locum: cuius rei gratia, ab antiquis etiam Michaelium est uocatus. Sed enim quod antiquitus eo loco Probiano accidisse, qui medicus in Imperatoria cohorte militauit, audiui, dicam. Graui is correptus erat morbo, ex pedibus admodum laborans, iuncturis connexionibusque eorum longo tempore distortis. Cæterùm ægritudine tali, uisione diuina in eo templo prorsus est liberatus. Hic porro, quòd græca superstitione imbutus, ad Christianam pietatem transierat, alia quidem religionis nostræ quodammodo credibilia atque probabilia esse dicebat: Crucem autem diuinam salutis causam esse, omnino non admittebat. Atque in hac illi sententia periculose satis perseueranti, Archangeli uisio assistens, Crucis signum, quod in sacro ecclesiæ eius altari collocatum fuerat, exhibuit: disertisque uerbis ostendit, ex quo tempore CHRISTVS sit crucifixus, nullam esse rem quæ opitulari generi humano priuatim & publicè, finemque debitum & effectum consequi, absque augusti huius ligni uirtute posit, neque apud Angelos, neque apud pios sanctosque, quicunque ueri in DEVM amoris testimonium obtinerent, homines. Qua persuasione

Apparitiones sancti Archangeli.

† [illegible]

Sosthenium etiam Michaelium dictum.

Probianus medicus Imperialis podagricus, ibi sanatus.

Signi sanctæ Crucis uirtus.

B saniorem ille mentem recepit. Hæc hactenus. Ora autem hæc, ad dextram partem, ex Ponto Constantinopolim nauiganti, consistit, circiter stadia triginta quinque ab ea, maritimo itinere: septuaginta uerò insuper pedibus fretum, quod in medio est circum eunti, distans. Eandem uim & gratiam quoque habet Archangeli delubrum, quod in ipso, quem diximus, traiectu est. Verumenimuerò Argonautæ, ut in Pontum Euxinum peruenere, Aeeten propter † uellus aureum direptum fugientes, non eadem qua prius usi erant nauigatione, in Græciam rediere: sed mari quod supra Scythas est transmisso, per flumina quæ ibi sunt, ad Italiæ fines appulere: atque ibi hybernantes, * Emum oppidum condiderunt. Aestate deinde proxima, adiuuantibus eius regionis incolis, machinis quibusdam Argo nauem ad quadringēta stadia terra trahentes, ad fluuium cui Acylis nomen erat, Eridanum influentem, perduxerunt. Eridanus uerò ipse in mare, quod Italiam alluit, prouoluitur. De his autem satis.

† χρυσόμαλλον δέρας

Argonautarū in Græciā reditus.

Quamplurima sanè alia quoque templa ubique Constantinus construxit, aliáque omnis generis uerae pietatis opera perfecit: illud maximè studio habens, ut Christianæ religionis professio per terras omnes quas sol illustrat, propagaretur. Id quod ei ex sententia succedere perspectum est. Pax certè optata Christianorum rebus, scandalis impedimentisque omnibus celerrimè sublatis, affulsit. Sed iam tempus est, ut suus quoque septimo huic libro historiarum imponatur finis, uiginti & sex complectenti annos: quorum sanè uiginti Diocletianus & Maximianus Herculius in imperio peregerunt, reliquis sex Gallerius, Maximi-

Optimus Christianorum status sub Constātino.

Anni huius libri.

* Plinius libro tertio, cap. 18. Argo nauis flumine in mare Adriaticum descendit, nec procul Tergeste. Nec iam constat quo flumine. Humeris traiectam Alpes, diligentiores tradunt. Subysse autem Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam Alpesque exorienti.

Maximinus, Maxentius, & Lycinius tyrannidem exercuerunt. Quibus etiam magnus Constantinus in Gallijs nondum Augustus salutatus, & in urbe Roma rerum summæ præfuit. Quos annos nonnulli Diocletiano tyranno contribuunt: alij uerò potius diuo Constantino, sicuti & nos, adscribunt. Atque ijs subtractis, reliqui fiunt uiginti sex anni eius, quibus post tyrannorum euersionem solus ipse & unus Princeps sincerè ac ritè imperiū administrauit. Et Occidente relicto, in Orientis, quod Nicomediæ fuit, Imperiale palatium est profectus, & deinceps magno etiam studio urbem sibi cognominem condidit.

Anni imperij Constantini Magni.

Quo tempore à condito orbe fuit annus quater millesimus octingentesimus uigesimus primus: à CHRISTI natiuitate trecentesimus sedecimus.

Lycinio postremùm oppresso, Constantinus solus imperauit annis 26. Cum Lycinio et Maximino (Maxentium omitto) circiter annos 5. Ante hos Constans Chlorus, Constantini pater, & Galerius Maximianus, postquam Diocletianus & Maximianus purpuram posuere, annos ferè 4. Duo isti simul 6. Diocletianus solus 4 annos.

OCTAVI TOMI CAPITA.

Quod

ECCLESIA.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus VIII.

CAPUT I.

A

Es gestæ † Apostolis ipsis comparandi Constantini, ἰσαποστόλου
priusquàm hostiliter cum impio Licinio bello est cō gressus, usque ad conditum atque in ampliorem urbem redactum Byzantium, sic se habent. Quandoquidem uerò admodum absurdū mihi esse uidetur, tam illustrem Imperij administrationem, ueræq; in Deum pietatis, ut ita dicam, fundamentum simul & fastigium, impijssimorum tyrannorum catalogo & historiæ ita insertam (quod quidem necessariò prorsus factum est) relinquere: facere non possum, quin eam, quoad eius fieri potest, ab illis seiunctam, proprio persequar libro: quum scilicet tam ampla sit, & rebus omnibus excellens. Quapropter quæ antea Tyrannorum temporibus coniuncta exposui, quàm potero breuissimè oratione perstringam: de patre nimirum eius, de natiuitate, de educatione, quomodo ad rerum administrationē peruenerit: mox etiam ueteris Romæ imperium consequutus sit, ut triumphale uictoriæ signum in coelo conspexerit, per quod etiam exitiales et execrandos illos tyrannos deuicit: deinde quomodo diuino Romæ lauacro sit ablutus, quæ pro Christianis & Ecclesijs ipsis peregerit: quibus cōstitutionibus pro religione nostra promulgatis, effecerit, ut res nostræ breui magna acceperint incrementa: ut postremùm Licinium attriuerit: denique Byzantio capto, prædonibusq; inde pulsis, cognominē sibi urbem magnificè excitarit, eandemq; sacris & profanis ædibus, porticibus, proiectis, statuis, aquis, alijsq; publicis intra & extra moenia ædificijs exornarit. Hisce omnibus, quæ antehac latius sunt explicata, breuiter repetitis, quæ sequuntur fusiùs commemorabimus: res scilicet impijssimi Arij, primamq; Oecumenicam & uniuersalem Nicænam Synodum: & uberem, qui tum floruerunt, diuinorum uirorum prouentum, quæ gentes, & quomodo professionem fidei nostræ susceperint, Arianorum post Synodum improbitate reiecta: quæ Antiochiæ, Tyri, Aeliæ, Alexandriæ, & Constantinopoli contra Eustathium & Athanasium ueræ pietatis illustratorem acta sint.

Dicendorum propositio.

B

ἰσοβάλλ

Deinceps de rebus beatæ Helenæ, quomodo ea Hierosolymis preciosam uenerandamq; Domini crucem inuenerit, quibus rebus ibi pulcherrimè sacrosancta excoluerit loca, & quomodo tandem diem suum obierit. Multa præterea alicubi inferentur, uidelicet de Asterio & Marcello Melitianis, de Nouatianis: & quomodo Arius crepuerit, libello prius uerioris pietatis exhibito. Post hæc omnia felicissimam Constantini mortem, magnificasq; & tali principe dignas exequias, qui innumera deinde miracula & prodigia ediderit, referemus. Sed enim manum operi admouentes, commodè id tali initio ordiemur.

CAPUT II.

[illegible] Parentes et ortus Constantini.

Diuo Constantino pater fuit Constans, cui Proceri, ab aliquibus etiam Chlori, seu uirentis cognomen impositum. † Illustri is admodum loco natus, genus ad Imperatorum familiam retulit. Claudij enim, qui ante Diocletianum & Aurelianum ipsum Romæ imperauit, † ex filia nepotem fuisse constat. Posteaquàm autem Persæ, Sarmatæ, & insuper Parthi, Varacho concitante, aduersus Romanos bellum mouere: Diocletianus, qui tum imperiũ obtinebat, Constantem oratorẽ ad barbaros cõponendę pacis gratia misit. Hic ex Hesperijs in Orientem profectus, ad locum cui Drepani nomen erat, appulit. Ibi hospes, comitatus eius et cohortis regię splendore captus, filiam ei suam uiuida & nubili iam ætate puellã subijcit. Constans amoris concubitusq; mercedem, pallium mulieri, regia purpura intextum atq; exornatum, donat: & puellæ patrem, quod illa procreatura esset, tollere atq; educare iubet: nouum id & admirandum quiddã fore arbitratus, ex eo quòd cum puella dormiens, in Occidente, circum ipsum lectum, solem illucescentem se uidisse in cubiculo, dixit.

A [illegible]

Constãs dicere solitus fuit, Opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intra unum Principis claustrũ reseruari. Eutrop.

Cæterum legatione sua ritè defunctus, domum redijt: ibiq; egit. Interea Diocletianus, postquã ad imperium peruenerat, quarto administrationis eius anno, Maximianum Herculium socium sibi imperij adsciuerat. Constans uerò & Maximinus Gallerius, Cęsarum † insignibus decorati sunt. Quorum hic Galleriam Diocletiani, ille uerò Theodoram Herculij filiam uxorem duxit: quum quidem uterq; quam antea habuerat coniugem, propter eam quam erga Imperatores gerebant animi affectionẽ & propensionẽ repudiassent. B Constanti Britannia, Alpes & Gallia superior prouincia obuenit, † inaccessæ & non ita multorũ uectigalium regiones. Annis aliquot intercedentibus, quò ipse antea legatus missus fuerat, oratores quoq; ire iubet, uiros genere claros. Cæterùm & illi, quum Drepanum delati essent, hospitio matris Constantini excipiuntur. Vbi puer ludens, ab uno oratorum ad animi acerbitatem per obiurgationem est commotus. Cuius uerba ille ægrè impatienterq; ferens, lachrymis profusis ad matrem querelam defert. Tum illa rem omnem de puero in medium producit, Regij asseuerans sanguinis esse. Et uerba ea facile confirmabant, quùm pueri facies, quæ Constantis uultum apprimè referebat: tum purpura illa insecta uestis, quam ex arca mulier protulit. Atque ij quoque legatione ex Constantis sententia confecta, in patriam reuersi, quùm alias muneris sui res illi exposuere, tum de puero etiam Constantino retulere, formosum eum ingeniosumq; adolescentulum gestus edere regios, & uultum constitutionemq; eius ferè omnem egregiè referre. Quam ob causam Constans filium statim unà cum matre ad se adducendum curauit. Quum uerò metueret, ne quid uel puero uel matri ab uxore sua, per zelotypiam & cõiugalem æmulationem accideret, Helenæ ipsi, sicuti decebat, prospexit, puerum autem aliquanto pòst Nicomediam ad Diocletianum misit. Ibi ille in Imperatorio palatio, perinde atque pignus quoddam degebat, inter domesticos scholarum cooptatus. Et fortia manu peragens facinora, Christianorũ sacra sensim & occultè est complexus: & Imperatores, qui tantopere uanæ superstitioni dediti essent, & plurima martyrum cæde oblectarentur, detestatus. Porrò ut incantationibus diuinationibusq; quibusdã Diocletianus cognouit, ipsum Constantinum solum summa rerum & imperio potiturum, idolorumq; cultum sublaturum, odio erga eum est accensus, consiliumq; occidendi eius cœpit. Quare cõperta, Constantinus ad patrem se contulit: quem iam supremum propè trahentem spiritum, & circa testamentũ condendum occupatum reperit: in quo illi

[illegible]

Constantinus in aula Diocletiani educatus.

Christia-

A Chriſtianorum religionem conſectanti, imperium poteſtatemq; ſuam reliquit: germanis legitimisq;, quos ex Theodora ſuſceperat liberis, præteritis. ipſe quoque manibus ſuis, in Britania coronam Imperialem ei impoſuit, quinquaginta & ſex ætatis, tribus uerò & uiginti imperij, exactis annis: quũ quidem omnibus, qui ueram pietatem colendam ſtatuiſſent, tutus & tranquillus fuiſſet portus & perfugium. Eo modo Conſtantinus paternum eſt conſecutus imperium, ducenteſima ſeptuageſima quinta ineunte Olympiade: qui annus eſt à mundo cõdito, quater milleſimus octingenteſimus quintusdecimus.

Conſtantinus Conſtantius ſucceſſor.

19. ut Cæſar. 4. ut Auguſtus.

Apud alios Chronicos ſcriptores inuenio Olympiadem 272. Annum mundi conditi 4271. Annum Domini 311.

CAPUT III.

Diocletianus autem & Maximianus, uiginti annis in Imperio adminiſtrando compleris, propter certas cauſas, & quòd dura quædam perpeſsi eſſent, poteſtatem eam ſua ſponte ſibi ipſis abrogarunt. Qualia autem uel contra nos, uel etiã pro nobis propoſuerint edicta, & quot martyrum millibus ſtrenuè pro Chriſti nomine decertantibus, ipſi ſimul & Maximinus ſucceſſor eorum necis cauſa extiterint, pleniſsimè à nobis paulo antè eſt explicatum. Maxentius porrò Romæ, & Maximinus Nicomediæ, hic in Oriente, ille in Occidente, tyrannidem exercentes, eiſdem detinebantur ſtudijs, ciuium ſubditorum bona diripientes, matrimonia aliena uiolantes, & cædes innumeras quolibet propè die ſubornantes. Aduerſus hos, oppreſſorum legationibus pluribus excitus è Gallijs Conſtantinus, primùm Maxẽtio ad urbem Romam bellum intulit. Quo tempore aleam Martis prælio aduerſus eum experturus, paternum inuocauit Deum. Et derepentè in cœlo ſalutiferum Crucis ſi-

Bellum Conſtantini aduerſus Maxentiũ.

B gnum longius diſtentum, Orientem uerſus, meridiano tempore, ſplendore ſolem ipſum ſuperante, apparuit: circum quod, in orbem, ſtellis itidem, ut in cruce, literarum latinarum formam referentibus, inſcriptio hiſce uerbis eſt uiſa, IN HOC VINCE quod ſignum confeſtim ex auro & lapillis precioſis, ad militaris uexilli inſtar fieri curauit: & ſimul Maxentiũ fortiſsimè deuicit, in ponte ſubmerſum, & Romam in poteſtatẽ ſuam recepit. Deinde deorũ ſimulacra comminuens, in cinerẽ redegit, eorundemq; delubra ſolo æquauit. Mox, manibus ipſe ſuis, Seruatori in Palatio Romæ templum ſarculo deſcripſit, & excitauit. Leges pro Chriſtianis tulit, aliaq; magno ſtudio pro eiſdem egit, quæ paulo antè recenſuimus. Et quum eum morbus inuaſiſſet, & medici infantum ſanguine id malum diſcuti purgariq; poſſe renunciarent, abhorruit, reſiluitq; ab eo facinore Deo chariſsimus Imperator, luctu & eiulatu matrũ permotus. Intercedit nox, & principes Apoſtolorum ſe ei ſpectandos exhibent, Romanæq; urbis Antiſtitem accerſere iubent, piſcinam apud eum eſſe oſtendentes, cuius lauacro ablutum illum ſaluum ſubitò & incolumem fore dicunt. Aduenit ille, quæ opus ſunt refert, Imperatorem baptizat: & morbus ipſe aquis innatat, ſquamarum in morem, non ab oculis, uerùm à carne ipſa decidentium. Itaque ille melius habet, uſq; adeò ut miraretur ipſe, is'ne eſſet, qui antea fuerat, Conſtantinus. Poſtea Iudæorum turba exiſtit, qui Imperatoris matrem adeuntes, Conſtantini quidem ab idolorum cultu defectionem laudant & admirantur, ſed tranſitionem eius ad Chriſtum ualde arguunt & criminantur. Et literæ eade re ab Helena ad filium datæ. At ille firmis nixus fundamentis efficit, ut illi ipſi Iudæi cum Syluestre Romanæ urbis Epiſcopo congrediantur, ſermones'que conferant. Atque is magna eloquentiæ ui cum illis agens, facilè eos conuincit. Mox cum Maximino prælio congreſſus, tropæum Crucis inferri in hoſtem iubet, aduerſus quod quum ille iacula emittere iuberet, uictus ſuccumbit. Quo è medio ſublato,

Signum crucis ei in cœlo apparet.

Conſtantinus Romæ baptiſatur.

Maximinum opprimit.

sublato, magis etiam res Christianorum sunt auctæ. Itaque encænia, innouata- A rumq́ue rerum feriæ, tranquillitate ubique à Deo concessa, celebratæ: aliaq́ue omnia peracta, quæ in eiuscemodi mutationibus & Dei dispositionibus, moribus fieri receptum est. Sub hæc constitutiones in scripto & sine scripto, quæ pro eo atque deceret, res Christianorum ordinarent, editæ. Templa quædam de integro constructa, quædam in ampliorem decentioremq́ue formam mutata. Leges latæ, immunitatem ministris Dei conferentes, libertatemq́ue & magnificas donationes templis sacrisq́ue ædibus largientes. Aliæ præterea, synodos & conuentus fidelium in unum cogentes: atque item aliæ concordiam ecclesiarum conciliantes. Atque hæc quidem tum ad eum modum se habebant. Licinius autem, qui Constantiam Constantini sororem in matrimonio habebat, Orientemq́ue ad Nicomediam cum imperio administrare iussus erat, quòd magnitudinem Imperij perferre non posset, rebellionem exitiumq́ue aduersus eum, à quo summa acceperat beneficia, molitur: conatumq́ue suum, occultè Christianos, quorum ille magnus amator erat, occidens, ac multos eò eis in rationem martyriorum referens, declarat. Apud quem quum Constantinus neque cohortando, neque suadendo, neque adeò territando, ut à cœpto desisteret, aliquid efficeret, postremò bello eum aggressus, ad Chrysopolim Bithyniæ prælium cum eo committit. In quo superatus ille, in potestatem quidem Constantini peruenit: uitam, uictore donante, recipit, & Thessalonicæ sub custodia seruatur: ubi uerò tum quoque ad nouas res respectare deprehensus est, ipse in seipsum ferrum pertraxit. B Quam ob rem securi percussus, sibi ipsi quidem uitæ finem, tyrannidi uerò & idololatriæ bellicum motum creauit.

Christiani Encænia ubique celebrant.

Licinius imperij socium Constantinus primùm in Pannonia, deinde in Macedonia, rursum in Thracia, postremo in Asia uicit, fugauit, et per deditionem cepit. Literarũ acerrimũ hostem, Dacia oriundũ, parẽtibus armentarijs. Vnde ei etiam Armentarij cognomen inditum.

Cauit Constantinus Licinio caliđo, ne idẽ is tentaret, quod Maximianus Herculius imperio, quod deposuerat, repetendo fecerat.

CAPUT IIII.

Rebus contra Licinium prosperè gestis, urbem quoque ut sub nomine suo condat, circumspicit. Byzantij quidam erant sæui admodum, armisq́ue sibi barbaro more plurimum arrogantes. Hos armis adortus, belli iure uincit: eorumq́ue uetusto castello diruto, ingentibusq́ue & magnificis tributis comportatis, magnam construit urbem, nihil prorsus rerum omnium, quæ ad eam illustrandam spectarent, omittens, ædes præclaras struens, ex ipsa Roma alijsq́ue populis incolas eò alliciens: † circum equestrem, porticus, proiecta, aquæductus, fontes, statuas, imagines, & quæcunque essent præcipuæ artis opera, fieri, eoq́ue comportari, ut splendida ornataq́ue redderet omnia, curans. Ad hæc, templa Deo, Apostolis, & martyribus, & maximam illam * Porphyretici marmoris columnam construens, in qua statuam quoque suam collocauit, in polo seu uertice mundi crucem infixam manu tenentem. Quo ille symbolo indicauit, uirtute inuicti eius tropæi & signi, terram omnem & mare ipsum à se esse subactum. In regione etiam ea quæ Sosthenium dicitur, * in traiectu ex apparitione archangeli Michaelis, templum condidit, aliaq́ue plura opera perfecit, quæ illius diuina mente & prudentia, atque etiam in rebus omnibus magnificentia digna erant. De cognomine ei urbe dicitur, non longè ab Ilio, circa Græcorum naualem stationem, eam illum excitare cœpisse. quòd autem noctu oraculo diuino admonitus, circum Byzantium, è regione Chalcedoni extruere iussus esset, responso ei morem gerentẽ, amplis ita mœnibus ibi circumdedisse: rebusq́ue omnibus & ornamentis atque honoribus præcipuis Romæ parem extruxisse, curiam atq́ue Senatum, sumptus, * tesseras frumentarias, dignitatisq́ue genus omne, Imperatoria prorsus munificentia ciuibus largitum esse. Atque ita omnibus rebus ritè atque ordine dispositis,

Constãtinopolis construitur et exornatur.

† ἱππόδρομον

πορφυρητικοῦ κίονα

Constãtini statua equestris.

ἐν τῷ ἀνάπλῳ

Apparitio sancti Michaelis.

ἐμπύρια

Constanti-

A Constantinopolim et nouam Romam appellasse, eademq́ue cum illa potestate, eisdem moribus atque institutis, eisdemq́ue legibus esse iussisse, & insuper † Imperatricem urbem declarasse, populorum omnium qui Romanum imperium agnoscentes, Septentrionem, Austrum, & solem Orientem uersus, & quod in medio est mare colunt, ab eis quæ ad Istrum extructæ sunt urbibus, & ab Epidamno, quæ non longe ab Ionio sinu est sita, usque ad Cyrenem & proximam Libyam, per totum, quod dicitur, Boreale clima & regionem Arctoam. Et urbem eam condi cœpisse, à mundo creato quater millesimo octingentesimo uigesimoquinto, Imperij eius decimo: absolutam autem prorsus esse, eiusdem Imperij uigesimo octauo anno, qui incidit in côditi Mundi annû quater millesimû octingentesimum quadragesimum tertium: siue, ut alij tradunt, trigesimum octauû *. De ea illud quoque memoriæ est proditum: ut Imperator ipse pedibus, hastam manu tenens, ambitum mœniaq́ue eius definiens circumijt, quòd comitibus eius ulterius quàm côueniret, pomeria urbis proferre uideretur, quendam ex eis ad eum accessisse, atque rogasse, Quò usque tandem here? illumq́ue disertè respondisse: Eò usque, dum qui me præcedit ductor, constiterit. Vnde satis constabat, cœlestem quampiam ei præijsse uirtutem, quæ eum, quod fieri deberet, instrueret. Eam tam magnificè fundatam, almam quoque Romam uocauit, quod uerbû Romanis † gloria præclaram significat. Constantinus sanè nunquam non pro Christiana pietate aliquid agens, non Byzantij tantum, sed & ubique terrarum, pulcherrima ædificauit templa, potissimumq́ue in metropolitanis sedibus, sicuti Nicomediæ in Bithynia prouincia, Antiochię ad Orontem, in ueteri Roma, & Hierosolymis ipsis. De quibus, quę ibi opera perfecerit, postea dicemus. Quum uerò res omnes ei ex sententia cederent, etiam apud exteras nationes, finitimas

B simul & longinquiores, uel iure belli, uel fœderibus pactis, pacatas: altissima annis pluribus pax & tranquillitas in orbe Romano floruit, & professio fidei Christianæ ubique terrarum est propagata. Multæ quoque feræ nationes sacra nostra sunt complexæ: & mirificum uitæ institutum in ecclesijs, & apud multitudinem ipsam, denique in montibus etiam & solis locis resplenduit, quòd nuperadmodum Monachi pullulare cœpissent, & quòd martyres adhuc et confessores superstites essent, sacerdotesq́ue insuper Apostolicis donis & miraculis, uitæq́ue simplicitate uigerent. Per quos cœlestem prorsus uitam in terris cernere erat, religione ipsa indies semper & in rebus omnibus augmenta sua capiente: & Constantino studio omni in hoc incumbente, ut apud omnes ea ubiq́ue confirmata stabiliretur, & ad ampliorem magnitudinem excresceret: utq́ue per ipsum, adiuuante Deo, Christianismus in serena certaq́ue tranquillitate & altissima pace consisteret. Atque ut simpliciter dicam, ea tempestate res nostræ lætissimę, iucundissimæ, & florentissimę fuere: aduersarij autem contrà, in tristitia, summissione, & mœrore summo uixere.

Marginalia: [illegible] — Noua Roma et urbs imperatrix. — Terminus Orientalis & Constantinopolitani imperij. — Tempus conditæ urbis Cõstatinopolitanæ. — a Si scilicet aut intra tredecimum annum perfecta, aut quinto imperij eius anno ædificari cœpta esset. — Augurium auspicatissimum conditæ urbis Constantinopolitanæ. — Almæ Romæ. ἐνδόξῳ — Iustinian. Constantinopolim nouam Romã Deo propitio, melioribus q̃ ueterem conditam esse auguriis censet, l. Deo au hore. C de ueter. iure enucl. — Christianismus ubique florentissimus.

CAPUT V.

Religio nostra quum in tanta esset gloria & flore, pacem & quietem tantam intestinum turbauit bellum. Nugæ namq́ue & disputationes contentiosæ, ueram pietatem perfectamq́ue diuini numinis cognitionem prætexentes, de quibus antea inquisitum non fuerat, ea in quæstionem deduxerunt, eaq́ue re ingentes turbas in Ecclesijs concitarunt. Siquidem generis nostri † pestis, improbus que prorsus & exitiosus hostis, nauim Ecclesiasticam tam placidè secundis uentis ferri, & ab uniuersitatis huius Deo gubernari uidens, ferre id non potuit: & graue molestumq́ue sibi esse putauit, nisi submer-

Marginalia: Tranquillum florẽtemq́ rei Ecclesiasticæ statum impor tunitate sua heretici perturbarunt. — ἀλάστωρ παμπόνηρος, καὶ παλαμναῖος.

si submergendam eam curaret, quæ tam securum citra prauorum dogmatum A

Diabolus idololatriæ author et propagator.

fluctus & procellas teneret cursum. Vt enim Græcæ superstitionis præstigias proculcari, dolososq́ laqueos eius in apertum protrahi, & manifestò argui atq; conuinci, & creaturam quidem (ut antehac) amplius non coli, creatorem uerò eius, sicuti conuenit, laudibus uehi & adorari animaduertit: apertum rursum cõtra Deum mouere bellum posthabuit, & dolo rem clandestinè admodũ & fraudulenter aggressus est. Repertis namq; quibusdam, qui Christianã quidem profiterentur fidem, arrogantia autem inaniq; uanæ gloriæ ambitione & dominandi cupiditate quasi intemperijs quibusdam agerentur, eis ipsis ueluti instrumentis adinuentionis fraudisq́ suæ utens, alio quodam modò rem in priorem reduxit errorem et seductionem, ut conditor scilicet rerum omnium Deus, creaturis ipsis exæquatus & cõnumeratus, creatura rursus quemadmodum antea adoraretur, cultusq́ diuinus adorationi illius similis fieret.

Tumultus Ecclesiastici initium.

Cæterùm unde, quóue modo, & per quem zizania hæc sata sint, re altius repetita, ut potero, exponam. Alexandriæ, quæ primaria & præcipua inter Aegypti, Thebaidis, & Libyæ urbes, ciuitas est, amplissima sanè & populosissima, post Theonẽ, ut antea diximus, Petrus eximius ueræ pietatis propugnator, Ecclesiam gubernauit:

Alexandrini Episcopi.

qui certaminis sacri cursu splendidè sub impijs tyrannis peracto, Achillam breui habuit successorem. Atque huic, Ecclesiæ clauo dirigendo, Alexander suffectus est, Apostolicæ doctrinæ generosus defensor: qui in ea, quã diximus, tranquillitate & pace, diuinis institutionibus quotidie Ecclesiã exhilarauit.

Arius Melitij sectator.

Ea tempestate Arius quidam erat, in rationem quidem ille sacri ordinis relatus, sed qui iam inde ab initio studium suum super dogmate suo satis declarauerat. Melitio namque nouas res molienti primùm adhæsit: atque eo relicto, se postea ad diuinum, quem diximus, Petrum cõtulit, à quo etiam Diaconus est factus. sed ab eodem rursum Ecclesia exactus, eo quòd Petrus Melitium sectatoresq́ eius excõmunicauit, & baptismum eius non recepit, propter nõnullas quidem causas, potissimũ autem quod ille persequutionis periculo non perlato, cultum diuinũ abiurarit, & dæmonibus sacrificarit. B

Melitius hæresiarcha à Petro antistite Alexandrino excommunicatus, & cum eo Arius.

Eius quippe rei gratia in ordinem redactus, neq; aliam quampiã ob causam, quæ probari aut defendi posset, ab ecclesia proscriptus Melitius, iniuria se affectũ esse dictitans, conuicijs & maledictis Petrum proscidit. Et quum sectatores multos haberet, hæresiarcham se & ducem eorũ cõstituit: & [a] Episcopali dignitate sibi arrogata, in oppido † Lyco, quod ad Aegyptum est, quæcunq; sunt Episcopalis muneris, citra pudorem timoremq́ omnem peregit, Petro prorsus præ se contempto.

a Melitius sibi ipsi Episcopalem dignitatẽ sumpsit.

† Deinde Ptolemais, & Panopolis, ac Veneris oppidũ iterum: & in Libyco Lycõ, ubi montes finiunt Thebaidem Plin. lib. 5. cap. 9.

Itaque unà cum alijs Melitio fauentibus, Arius quoque quiescere nolens, in Petrum est inuectus. Vbi uerò Petrus accepta martyrij corona, uitę cursum finijt, ab Achilla successore eius Arius ueniam impetrauit: & rursum Diaconi ministerio fungi permissus, postea in Presbyterorum quoque ordinem est allectus. Apud Alexandrum quoque, pro ximum ab Achilla episcopum, honesto loco fuit: & quòd cauillationum dialecticarum nõ imperitus, atque in eiusmodi disciplinis probè exercitatus esset, scripturarum interpretatio credita ei fuerat.

Arius ab Achilla Episcopo Alexandrino in Ec[illegible] defuncto[illegible] [illegible]

Arius presbyter & sacrarũ literarum doctor Alexandriæ ordinatus.

Enimuerò quum non bene ferret Alexandrum Episcopi dignitatem obtinere, † quòd non ritè is quoq; neque ordinatus esset, dissidia aduersus eum latenter & cõtentiones mouit. Quumq́ nõ haberet quod in uita moribusq́ Alexandri carperet, neque per sycophantiam facile quidquam cõfingere posset, ea quidem in parte quietus fuit: quæ uerò ille in Ecclesia pro concione rectè pieq́ doceret, in eis repugnare illi instituit.

† [illegible]

Contentio Alexandri episcopi, & Arij presbyteri, de doctrina Christianæ professionis.

Episcopus namq; filium cum patre ὁμότιμον, hoc est, eiusdem honoris, atque eiusdem substantiæ, æqualemq́ per omnia eidem qui eum genuit, esse, ex diuinarum scripturarum

A peurarum sententia & traditione docuit. Arius autem inter presbyteros primas tenens, uerboq; ueritatis prorsus repugnans, creaturam facturamq; patris filium uocauit, in absurdas opiniones prouolutus. Ex non existentibus siquidem genitum esse: & fuisse aliquando tempus quum non fuerit, meraq; sententiæ & † arbitrij libertate uicij & uirtutis capacem esse: aliaq; eiusce modi censuit, quæ opinari eum par erat, qui sibi de huius generis rebus disserendum atque inquirendum esse constituisset. Et quum existimaret episcopum Libyci Sabellij dogma asserere, contendendi & aduersandi studio in errorem ex diametro illi contrarium decidit. Sanè quidem permultos ad nouas eius dogmatis res pertraxit, et ex parui igniculi scintilla ingens est & altum exortum incendiũ. Ab Alexandria enim doctrina hæc progressa, Aegyptum, Libyam, & superiorẽ Thebaidem percurrit, mox etiam ad alias prouincias & urbes peruenit. Quæstione tali iam in controuersiam uocata, Alexander dissuadere eam est conatus. Sed iam non pauci Episcopi, & plurimi ex clero rectè dicere Arium affirmabãt, sententiamq; eius complectentes comprobabant. Postquam autem inter se nõ consenserunt, seu potius Arius † furijs correptus propalàm impietatem docuit: Alexander illum, & cum eo qui partes eius sequerentur, clericos omnes excommunicauit, & sacro ordine mouit. Sentiebant porro cum eo in Alexandrina parœcia, Aithalas, Achillas, Carponas, Sarmates, & alter Arius, presbyteri: & Euzoius, Macarius, Iulius, Menas, & Helladius, diaconi, multam etiam populi partem secum trahentes. In quo, alij idem sibi de Deo sentiendum atq; credendum esse quod Episcopus arbitraretur, putabant: alij uerò, sicuti in multis euenire consueuit, istos miserabãtur, uelutì iniuria affectos, & indicta causa ab Ecclesia proscriptos. Sunt qui dicunt, contentionis huius alium ante Arium authorem B fuisse: Alexandrum, secundo ab Ario loco presbyterum, Baucalim cognomine, qui nomen id adeptus fuerat, ex superexcrescentis carnis pondere in dorso eius collecto, testacei uasis forma, quod Alexandrini uernaculo sermone baucalam nominare solent. hunc inquam, secundas in ministerio sacro ferentem, dissensionis causam extitisse putant: unde postea inter Alexandrum & Arium contentio commota, & τοῦ ὁμοουσίου, hoc est, consubstantialis promulgatio exorta sit. Quod namq; Baucalis prælatum sibi honore Arium ægreferret, nouationem dogmatis istius illi adscripsit. Alexander uerò episcopus, utrumq; à contentione abducere uolens, ad disputationes sermonumq; collationes eos inuitauit: persuasione potius quàm uiolenta iussione controuersiam sopire, cõducibilius esse ducens. Et quum multoties disputando congressi essent, sicuti fieri assueuit, contentione inter quospiam mota, Episcopus nunc huic, nunc illi beneuolè & commodè adhæsit: postremò uerò tandem & ipse coæternum & cõsubstantialem patri filium, ita uti antea semper senserat, disertis uerbis pronunciauit, Ariumq; idem sentire iussit. Quod ubi ille, ut faceret, in animum inducere non potuit, sacris ædibus est ab eo eiectus.

Arij hæresis.

αὐτεξουσιότης γνώμης

Ea longè lateq; grassata.

κορυβαντιῶν

Alexander episcopus Ariũ cum popularibus suis ab Ecclesia proscribit.

Scinditur incertum studia in contraria uulgus.

Alexãder Baucalis, presbyter et ipse Alexãdrinus, dissensionis huius author à quibusdã habitus.

CAPUT VI.

EO tempore Romanæ ecclesiæ Syluester præfuit, Miltiadis successor, qui post Marcellinum egregiè in persequutione ipsa certamine defunctum, sacri muneris suscepit administrationem. Alexandriæ autem post Theonem & Petrum, Achillas, ac deinde quem dixi Alexander, ecclesiasticam tenuit præfecturam. Antiochiæ, Tyranno in ecclesiastico ministerio Vitalis suffectus, pace primùm Ecclesijs reddita. Is à tyrannis Ecclesiam dirutam denuò excitauit: cuius structuram reliquam Philogonius

Primariarum in orbe Christiano Ecclesiarum Episcopi.

D perfecit,

perfecit, qui ex causidico episcopus factus illi successit, Liciniiq; temporibus, A uti uirum fortem decet, ardorem æmulationemq; suam pro uera pietate ostendit. Porrò Hierosolymis post Hermonem Macario sacrum munus creditum, digno tali nomine uiro, ut qui omnibus bonis & ornamentis flouerit. Constantinopoli uerò, post Metrophanem Probi Imperatoris ex fratre nepotem, Alexandro sacrorum cura sorte cesserat. Verùm enimuerò hoc loco faciendum mihi omnino uidetur, ut altius ab ipsis Apostolis repetitos Byzantios episcopos recenseam, & ueluti sacram quandam inscriptionem historiæ huic adijciam. Andreas Domini apostolus Thraciam, Macedoniam, & Euxinum, prouincias sortitus, Byzantij Christum prædicauit. Et quum à Zeuxippo, tyrannidem tum ibidem tenente, ad cædem quæreretur, Argyropolim transijt: atque ibi biennium conuentus agens, permultos ad Christi fidem pertraxit. Cæterum sacra eo loco fundata æde, & Stachy, Apostolo episcopo creato, Sinopen concessit. Stachys sacro eo munere annis sedecim administrato, ibidem sepultus, Onesimum habuit successorem. Onesimus quatuordecim annos ecclesiam eam gubernauit, eiq; Polycarpus surrogatus: qui decem & octo annis munere suo cum laude functus, Plutarcho id reliquit. Hic sedecim annis Ecclesiæ præfuit, eamq; moriens Sedecioni concessit: quo post annos nouem defuncto, Diogenes quindecim annis eam rexit. Illi Eleutherius suffectus: qui septem annis episcopali munere obito, Felicem habuit successorem. Felix quinque annis sedem Episcopalem tenuit, eamq; ad Polycarpum transmisit. Qui sanè omnes, propter infidelium incursiones, in eo quod memorauimus Apostoli oratorio synaxes & cõuentus celebrarunt. Deinceps Athenodorus functione Ecclesiastiaca suscepta, quatuor eam annis obtinuit: Ecclesiamq; aliam, in loco cui nomen erat † Olea, cõstruxit, ibiq; synaxim peregit. Eam ædem postea Constantinus Magnus splendidissimè auxit & ornauit. Athenodori successor Euzoius, B sex annis Episcopatũ gessit: cui Laurentius succedens, undecim annis Ecclesiæ præfuit. Post hunc Alypius tredecim annis sacrũ magistratũ administrauit. Illius successor Pertinax, uir Consularis, nouẽ annis Episcopalẽ dignitatẽ obtinuit: qui quum locupletior esset, Ecclesiam aliam ad mare, in loco quem † ficos nominabant, excitauit, eamq; Pacem appellauit. Eum locum Christiani perpulchris et cõtinuis ædificijs in oppidi formam redegerunt. Quapropter eum etiam mœnibus eximijs, magna uirtutis gloria pollens Constantinus est dignatus, quòd in eo scilicet pacis esset templum. Post Pertinacem, Olympianus undecim annis sacrorum antistes fuit: rursum post hunc Marcus, annis tredecim. Post Marcum Cyrillianus, sedecim: post Cyrillianum Constantinus, septem. Hic primo episcopatus sui anno, intra Byzantium in parte septentrionali templum ædificauit, atque id Euphemiæ martyri, quæ tum sacrum peregerat certamen, consecrauit. Ad quod templum reliquo uitæ tempore transacto, episcopale munus Tito reliquit: qui id supra triginta & quinque annos administratum, ad Dometium Probi imperatoris fratrem transmisit. Atque huic Probus filius successit. Et Dometius antistitis honorem uiginti quatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. Hic annis decem cum ingenti laude Episcopale ministerium cohonestauit. Sub quo etiam Constantinus semper Augustus, cognominem sibi urbem magnificè condidit. Metrophanis porrò successor fuit Alexander, Apostolicis donis præclarus. Hæc de Episcopis. Sedenim Alexandriæ episcopus Alexander, quum Arium uideret † dominandi furore flagrantem, priuatim illegitimos conuentus agere, & turbam motumq; ingentem concitare: non modò ad sacros Ecclesiarum

Catalogus Episcoporũ Byzantiorum ab ipso apostolo Andrea usque ad Alexãdrũ, cuius precibus Arius est profundatus.

Olea Constantinopolis regio.

ἐλαία

Item, Fici.

Pacis templũ.

Christiani ad hoc templũ oppidum cõstruxerunt.

συκαί

Probi imperatoris frater, et ex fratre nepotes duo, Byzantij episcopi.

φιλαρχίας οἴστρῳ πυρούμενον

A clesiarum præfectos, uerùm etiam ad fideles passim in urbibus omnes, de blasphemia eius publicitùs literas dedit, Ex quibus partes certas operi huic intexam, ut mihi uerior narratio rerum constet, & nemini confingere quidquam uideat. Adijciam præterea alia, quæ ueritati sunt consona, historiamq; omnem dilucidiorem reddere possunt.

CAPUT VII.

Alexander itaque iste Alexandrinus, ad cognominem sibi Alexan-
» drum Constantinopolitanum hæc scripsit: Reuerendissimo & u-
» nanimi fratri Alexandro, Alexander in Domino salutem. Prauo-
» rum hominum, qui dominandi libidine & pecuniæ cupiditate du-
» cuntur, institutum semper quæ ampliores eis esse uidentur, insidiatur Ecclesijs:
» qui uario sanè prætextu pietatem Ecclesiasticā inuadere solent. Siquidem tan-
» quam stimulis quibusdam, ab eo qui in illis efficax est, diabolo, ad propositam
» sibi uoluptatem incitati, religione omni proiecta, iudicij Dei timorem procul-
» cant. De quibus necessitas mihi imposita est, multa ab eis passo, ut ad pietatem
» uestram scribam, ut eiusmodi homines caueatis, & ne quis eorum se in parœ-
» cias & ecclesias uestras subinsinuare audeat, prouideatis. Instructi enim sunt,
» per simulationem & dissimulationem, ad fraudem & seductionem, imposto-
» res isti, ut siue per se ipsos, seu per literas, per assentationem & uenditationem
» falsam arte quadam cōpositas, transuersos agant simplicem atque sinceram fi-
» dem consectantes homines. Quandoquidem Arius & Achillas, coniuratione
» nuper facta, Colluthi † dominandi cupiditatem, longè etiam deterius quàm i-
» pse ille, sunt æmulati. Ille namq; accusatione aduersus hos ipsos instituta, mali-
B gni consilij sui aliquem reperit prætextum. Isti uerò, ærufcationem illius sub
» Christi nomine susceptam uidentes, Ecclesiæ amplius subiecti esse non susti-
» nuerunt: sed extructis sibi ipsis latronum speluncis, continuos ibi peragentes,
» conuentus, diu noctuq; se in calumnis aduersum Christum & nos excogitatis,
» meditando exercent, atque omnes pias & Apostolicas sententias reprehen-
» dentes, Iudaico prorsus more, Christi persequutricem instituunt officinam,
» diuinitatem Saluatoris nostri pernegantes, omnibusq; eum parem esse docen-
» res, & uoces salutiferæ eius œconomiæ & administrationis nostraq; causa sum
» missionis colligentes, congerere ex illis impietatis suæ dogma contendunt,
» uerbaq; diuinitatis initioq; simul & fine carentis Paternæ gloriæ eius auersan-
» tur. Quapropter impiam Græcorum & Iudæorum de Christo opinionem
» corroborantes, laudem ab illis, quam maximè possunt, uenantur: omnia ea
» quibus illis ludibrio sumus, subornantes atque procurantes, seditionesq; &
» persequutiones quotidie contra nos excitantes: & quùm iudicia aduersus nos,
» impudicis mulierculis, quas ipsi dolose seduxerunt, interuenientibus instituen
» tes: tum Christianismum ad obtrectationem traducentes, ex eo quòd per pla-
» teas & uicos omnes, nouæ eorum, adulterata pietate, res temerè uulgantur.
» Quin etiam indissolubilem Christi tunicam, quam ne carnifices quidem illi di-
» uidere uoluerunt, scindere ipsi ausi sunt. Itaque nos ea quæ moribus impro-
» bisq; & apertis conatibus illorum congruunt, adhibentes remedia, communi-
» bus suffragijs nostris, illos ab ea quæ diuinitatem Christi adorat Ecclesia pro-
» scripsimus. Consilium illi quoque cœperunt, ut nos fraudulenter circumue-
» niant, & ad consentientes nobis collegas furtim transeant, sub obtentu pacis
» atque unionis, deprecationem quidem præ se ferentes, re ipsa uerò aliquos ex
» illis in contagionem morbi sui pertrahere per † blandiloquentiam satagentes,

Alexādri Alexandrini episcopi ad Alexandrum Constantinopolitanum episcopum, de rebus in doctrina Ecclesiæ nouis Arij, scriptū.

Colluthus.

φιλαρχίαν

χριστεμπορίαν

Ariana heresis.

Hæreticorum ferè, cœpta, apud plebē & infideles homines plausibilia.

Indissolubilis Christi tunica.

Arianorum proscriptio et excommunicatio.

χρηστολογίαν

Haereticorum consilia & coepta fraudulenta. & ut captiosis argutisq́ ab eis acceptis literis, habeant, quas a se in fraudem ab- A ductis perperam legant: eosq́ impietati iam assuefactos, prorsus à poenitentia & fuga errorum, quibus sunt seducti, abstrahant, perinde atque suffragantes sibi & consentientes haberent Episcopos. Non illi sanè, quae apud nos male & docuerunt & egerunt, (quam ob rem etiam excommunicati sunt) confitentur, sed aut silentio ea committunt, aut confictis atque compositis uerbis & scriptis adumbrantes tegunt, hominesq́ decipiunt, atque † ad persuadendum comparatis insidiosisq́ sermonibus pestiferam suam occultantes doctrinam, seductioni & fraudi expositos abripiunt. Sed & pietatem quoque nostram passim apud omnes sycophanticè carpere non omittunt. Quapropter illud euenit, quum nõnulli literis eorum subscribant, ut ecclesiam illi recipiantur: & collegae, qui id permittere audent, ut equidem puto, graui calumniae crimine non careant: qui scilicet non solum id faciunt, quod Apostolicus canon eis non permittit, ucrùm etiam diabolicam, quae in illis est, contra CHRISTVM efficaciam succendunt & augent. Eam ob causam nihil cunctatus, dilecti, me ipsum excitaui, ut talium hominum uobis ostenderem infidelitatem. Dein de blasphemias illorum singillatim exponit, eisq́ copiose ex diuinis scripturis refutationes obijcit, impietatem ipsorum redarguens: & longius stylo progressus, infert. Multa, dilecti, quum dicere possem, praetereo, molestae arrogantiae esse ducens, eadem sentientes doctores, pluribus admonere. Nam uos ipsi † à Deo docti estis, minimè ignorãtes, doctrinam hanc Ebionis ipsius, & * Artemae, & Pauli Samosateni esse, quorum isti impietatis fecibus haustis, nobis nunc, ex non existentibus, illorum clam † uiuiradices producunt: Arius nimirum ipse, & Achillas, & quod cum eis est malignantium conciliabulum: & tres praeterea illi in Syria nescio quo modo creati episcopi, de quibus iudi- B cium arbitrio uestro permittimus. Deinceps declaratis summissioribus scripturae uocibus, quas Saluator † adscriticias nostra causa per exinanitionem salutaremq́ passionem suscepit, itidemq́ eis locis relatis atque expositis, quibus extra initium omne principium ac Deitas, naturalisq́ gloria & diuinitas eius exprimitur, haec prosequitur. Quis uero quod scripturus sum mirabitur, dilecti? si contra me, & pijssimam plebem nostram, ementitas eorum calumnias exposuero? Qui etenim aduersus diuinitatem filij Dei aciem struere ausi sunt, contra nos quoque † cum nulla prorsus gratia, probra & conuicia dicere non uerentur. Qui etiam ex ueteribus nullos esse dignos putant, qui cum eis conferantur: neque eis aequari se patiuntur, quibus nos à pueris praeceptoribus usi sumus: sed ne ex omnibus quidem, qui passim sunt, collegis & presbyteris, quenquam ipsis comparari uolunt, solos se sapientes, possessionum contemptores, & dogmatum repertores esse iactantes: ut quibus unis reuelatum sit, quod nemini omnium qui sub sole sunt hominum in mentem uenerit. O' tumorem impium, & furorem immensum: ó opinionem insanam, & Satanicum planè sensum. Sub haec, alijs quibusdam memoratis, & dogmate fidei eorum fusius exposito, circa finem epistolae haec adijcit. Hosce igitur anathematis fulmine, de fidelium fratrum consensu, ictos, nemo uestrûm recipiat, neque uel dicta uel scripta eorum sustineat. Qui enim mentiri omnia consueuere, impostores, ueritatem certè non proloquentur. Vrbes illi circumeunt, nihil aliud agentes quàm ut amicitiae obtentu, per hypocrisim & adulationem, literas dent & accipiant, quibus seducant, ab ipsis iam deceptas paucas mulierculas peccatis oneratas: Et quae sequuntur. Hosce itaque talia contra CHRISTVM ausos, & qui Christianismum quùm publicè ad populum traducunt, tum in iudi- dijs

[Margin notes: πιθανευτικῶς καὶ ἐπιμελῶς (ad persuadendum) — θεοδίδακτοι (à Deo docti) — Hic etiam Artemon suprà dictus. — ῥιζώματα (uiuiradices) — ἐπακτὰς (adscriticias) — Haereticorum arrogantia. — ἀχάριστως καὶ ἀναιδῶς (cum nulla prorsus gratia)]

A eis magno studio & contentione probris manifestis exagitant: qui persequu-
„ tionem temporibus pacatis, quantum in eis situm est, aduersus nos concitant:
„ qui ineffabile CHRISTI natiuitatis mysterium eneruant: hosce, dilecti, auer
„ santes, unanimi nobiscum consensu & suffragio, calculis quoque uestris furi-
„ bundam eorum audaciam iugulate: exemplo collegarum nostrorum, qui in il-
„ lorum excommunicatione acquiescunt, literis contra eos ad me datis, libelloq;
„ damnationis subscripto, quem per filium meum Apionem Archidiaconum mi
„ si per Aegyptum omnem, Thebaidem, Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam,
„ Pamphyliam, Asiam, Cappadociam, & alias circumcircà regiones. Ad horum
„ sanè exemplum, à uobis etiam eum confirmatum iri, persuasum habeo. Mul-
„ tum quidem certè opis à me in eos, qui ab illis sunt detrimento affecti, est colla
„ tum: sed illud maximum fuerit depellendorum à seducta plebe malorum auxi-
„ lium, si collegarum nostrorum concordi consensu illa persuasa, ad pœniten-
„ tiam decurrere studuerit. Salutate uos inuicem, eius quæ apud nos est consen
„ tientis fraternitatis nomine. Valere uos in Domino opto, dilecti. Vtinam fru-
„ ctum aliquem uestrorum tantopere CHRISTI amantium animorum per-
„ cipiam. Deinde anathemate excommunicatos, in epistola recenset, quos &
nos suprà retulimus. In eandem sententiam, Philogonio Antiochiæ, Eusta- *Cap. 5. eod.*
thio Berrœæ in Syria, atque alijs etiam aliarum ecclesiarum antistitibus scri-
psit, quos Apostolicam doctrinam comprobare sciebat. Arius porrò neque *Arius quoque*
ipse sibi cessandum esse putauit. Quapropter necessitate quadam ductus, occu *causam suam*
pare Episcoporum beneuolentiam uoluit: & culpam deprecans, de fide sua ad *per literas a-*
eos scripsit: simulq; petijt, si rectè quidem crederet, ut & ipsi authoritate sua id *pud Episco-*
confirmarent: & Alexandro, ne sibi suisq; molestiam exhiberet, significarent: *pos agit.*
B Sin minus, ut quemadmodum credendum esset, ritè doceretur. Nec parum
ea res Arij partibus profuit. Opinione namque tali ubique ferè apud Episco- *Episcoporum*
pos uulgata, communis omnium de ea quæstio fuit. Itaque alij ad Alexandrum *uariantes de*
scripserunt, nequaquam prius Arium recipiendum esse, quàm solenniter bla- *Ario senten-*
sphemiæ suæ nuncium remisisset: alij contrà, illum ut pium, & nihil in fidei do- *tiæ.*
ctrina nouantem potius defenderunt. Alexander porrò, quum cerneret mul-
tos tum, per speciem sanctimoniæ & grauitatis, Arianos ad se admittere: mul-
tos etiam instigare, ut ipse ad recipiendum in gratiam Arium persuaderetur:
maximè uerò Eusebium Nicomediensem, uirum præclarum, atque in utraque *Eusebius Nico*
disciplina summè uersatum, & in Imperiali palatio plurimum honoratum (Dio *mediensis epi-*
cletianus enim Nicomediæ, & qui ante eum fuere principes, Imperatorum do- *scopus Arij*
micilium constituerant) seipsum excitat, atque illis rescribit, Arianos se ad com *fautor.*
munionem nō recepturum. Admodum autem literis suis Nicomediensem Eu-
sebium perstrinxit, quæ sic habent.

CAPUT VIII.

„ CHarissimis & reuerendissimis, qui ubique sunt, per catholicam Ec- *Eiusdem Ale-*
„ clesiam, collegis, Alexander in Domino salutem. Quum corpus u- *xandri Alexā*
„ num sit ipsa catholica Ecclesia, præceptumq; extet in diuinis literis, *drini antistitis*
„ ut uinculum concordiæ & pacis retineamus: peræquum est, ut alij *ad omnes Epi*
„ alijs inuicem, quæ apud quosque accidunt, perscribamus: ut siue doleat seu *scopos Catho*
„ lætetur membrum unum, ipsi inter nos uel condoleamus, uel congratulemur. *licos de Aria-*
nis epistola.
„ In Ecclesia sanè nostra exurrexerunt nunc uiri iniqui & † CHRISTI inimici, *χριστομάχοι.*
„ defectionem docentes, quam rectè quisquam præcursorem Antichristi existi-
„ mauerit atque dixerit. Constitueram equidem id silentio committere, ut fortè

inter solos desertores malum hoc consumeretur:neque in loca alia progressum, A
simplicium quorundam aures contaminaret. Quandoquidem uerò Eusebius, «
qui nunc Nicomediæ est, in se Ecclesiæ res sitas esse existimans, (quoniam in «
eum, quòd Beryto relicta, oculis cupiditatis in Nicomediensem ecclesiam adie- «
ctis, eam affectatus est, legitimè uindicatum non est) præire desertoribus istis, «
& ad loca quæuis scribere, eos commendans, cœpit: ne fortè ignorantes ali- «
quos in extremã & Christi inimicam hæresim pertrahat, necesse habeo, id quod «
in lege scriptum est, memoria tenens, amplius non silere, sed uobis rem cam om «
nibus annunciare, ut & defectores ipsos atque inauspicata eorum uerba cogno «
Eusebius Arianus. scatis: & quum Eusebius scripserit, animum ad literas eius non adtendatis. Du- «
dum namque maleuolentiam suam tempore occultatam, nunc tandem per hos «
renouare uolens, præ se fert ille quidem tanquam pro his scribat, reuera autem «
pro seipso id se studiose facere declarat. Et desertores quidẽ sunt, Arius, Achil- «
Alij, Iulianus. las, Aithales, Carponas, alter Arius, Sarmates, Euzoius, Lucius, † Iulius, Me- «
nas, Helladius, Caius, & cum eis Secundus, & Theonas, aliquando Episcopi «
dicti. quę uerò contra scripturas adinuẽta docent, hæc sunt. Non semper Deus «
Arianorũ impium dogma. pater erat, sed erat quum Deus pater non erat: non semper igitur Dei uerbum «
erat, sed ex non existentibus factum est. Qui enim erat Deus, eum qui non erat, «
ex non existente fecit. Itaq; aliquando erat, quum nõ erat: siquidẽ creatura et fa- «
ctura est filius. Neq; uerò æqualis substãtia est patri, neq; uerũ & naturale uer- «
bum patris est, neque etiam uera sapientia eius: sed unus quidem ex creatis & «
genitis est, abusiuè autem uerbum & sapientia factus. Et ipse in proprio seu «
natiuo Dei uerbo, & in Dei sapientia est, in qua & omnia, & ipsum quoq; fecit «
Deus. Propterea etiam mutationi & alterationi natura obnoxius est, sicuti om «
nia quoque rationalia. Peregrinum quoque & alienum segregatumq; est uer- B
bum à substãtia Dei. Et inenarrabilis est pater filio: neq; enim perfectè cernere «
potest uerbum patrem, neq; perfectè & certò eum cognoscere. Etenim suam i- «
psius quoq; substantiam, uti est, filius non nouit: propter nos namq; factus est, «
ut nos per eum, ueluti instrumentũ, crearet Deus: neque is substitisset, nisi nos «
Deus creare uoluisset. Rogauit igitur eos quidam, posset ne uerbũ Dei muta- «
ri, sicuti diabolus mutatus est? atq; illi respondere non reformidarunt, posse. «
mutabilis enim naturæ esse, generationi & mutationi obnoxium. Hęc dicen- «
Ariani in conuentu prouinciali centũ Episcoporũ excommunicati. tes, atq; his impudenter sese uenditantes Arianos, sectatoresq; eorum, nos qui- «
dem cum Aegyptijs & uicinis Libycis centum numero episcopis, conuentu a- «
cto, anathemate iugulauimus. Eusebius uerò receptos complexus est, qui men «
dacium ueritati & impietatem pietati commiscere studet. Sed nihil aget, uin- «
cit enim ueritas. Nulla enim est communio luci cum tenebris, nulla concordia «
CHRISTO cum Belial. Quis enim unquam audiuit talia? quis ad rem tam «
peregrinam & insolentem, eam audiens, non obstupescit? auresq; obturat? «
ne uerborum istorum sordes auditum pertingant. Quis Ioannem audiens «
Erroris Ariani confutatio. dicentem, IN PRINCIPIO ERAT VERBVM: non damnat hosce asse- «
rentes, Erat aliquando quum non erat? Aut quis audiens in Euangelio, VNI- «
GENITVS FILIVS: &, PER IPSVM FACTA SVNT OMNIA: non «
auersabitur sonantes, unum esse creaturarũ filium? Quomodo uerò par esse eis «
potest, quæ per ipsum facta sunt? aut quomodo unigenitus, qui, iuxta eo- «
rum sententiam, omnibus connumeratur? Quomodo porrò ex non existenti- «
bus sit, quum pater dicat, Eructauit cor meum uerbum bonum: &, Ex uentre «
ante luciferum genui te? Quomodo inæqualis sit substantiæ patris, qui est «
imago perfecta, & splendor patris: quique dicit, Qui me uidet, uidet patrem? «
Quomodo,

A Quomodo,si uerbum & sapientia est filius Dei, erat aliquando quum non erat?
» Perinde enim est,atque si dicant, irrationalem & insipientem aliquando Deum.
» Quomodo mutationi aut alterationi subiectus est, qui de seipso dicit, Ego in pa
» tre,& pater in me: &,Ego & pater unum sumus? Per Prophetam uerò: Videte
» me, quod ego sum, & non mutor. Etiamsi enim in patrem dictum hoc referri
» queat, cōmodius tamen rectiusq; in præsentia de Verbo dicatur: quòd etiamsi
» homo factum, non tamen est mutatum: sed, sicuti Apostolus inquit, IESVS
» CHRISTVS heri & hodie, idem & in sæcula. Quid uerò eis, ut dicerent,
» suasit, propter nos factum esse, quum Paulus scribat: Per quem omnia, & pro-
» pter quem omnia? De blasphemia quidem eorum illa, quòd filius non nouerit
» patrem, non est quod miremur. Quum enim semel CHRISTVM oppugna-
» re hostiliter constituerint, fraudulenter & calumniose etiam uoces eius depra-
» uant, dicentis: Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem. Si igitur, ex
» parte Pater cognoscit filium, uidelicet & filius ex parte cognoscit patrem. Sin
» hoc dicere nefas est, & pater perfectè nouit filium, certum est & manifestum,
» quemadmodum pater nouit uerbum suum, ita etiam uerbum nouit patrem
» suum, cuius etiam est uerbum. Atque equidem nos hæc differentes, & diui-
» nas scripturas explicantes, sæpenumero eos conuicimus: sed rursus ueluti cha- *Heretici sunt ueluti chamaeleontes.*
» mæleontes mutati sunt, certamine quodam in se pertrahere contendentes illud
» quod scriptum est: Impius quum uenerit in profundum malorum, contem-
» nit. Verumenimuerò, multæ ante eos extitere hæreses, quæ longè plura quàm *Ariani reliquis hæresibus improbiores.*
» deceret aut oporteret tentare ausæ, in stultitiam decidere. Isti uerò omnibus
» uerbis suis abolere uerbi diuinitatē aggressi, iustitiæ illas laude, præ ut ipsi sunt,
» ornauere, quippe Antichristo propinquiores. Quapropter etiā ab ecclesia pro-
B scripti, & anathemati subiecti sunt. Dolemus quidem nos perditionem & inte-
» ritum eorum: & maximè, quòd & ipsi aliquando sacra mysteria Ecclesiæ didice-
» rint, & nunc ab eis desciuerint. Non miramur tamen, qui nihil noui accidere eis
» scimus. Idem enim etiam Hymenæo & Phileto euenit, & ante eos Iudæ Serua-
» toris primùm sectatori, postea uerò proditori & desertori. Et de ijs nobis non
» desunt documenta & præcepta, sed ipsemet Dominus prædixit: Videte ne quis *Heretici cauendi.*
» uos seducat. multi enim uenient in nomine meo, dicentes, ego sum, & tempus
» propè est, & multos seducent, ne sequamini eos. Et Paulus eadem à Seruatore e-
» doctus, scripsit, quòd in extremis temporibus deficient quidam à fide saniore, in-
» tendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, auersantium ueritatem.
» Itaq; quum & Seruator atq; Dominus noster IESVS CHRISTVS, per se
» nobis præceperit, & per Apostolū de istis significauerit, ritè sanè & ordine, nos,
» qui auribus ipsi nostris impietatem illorū audiuimus, eos, sicuti antea diximus,
» anathemati subiecimus, & alienos prorsus ab Ecclesia & fide Catholica declara-
» uimus. Idq; propterea pietati uestræ, charissimi atque reuerendissimi collegæ,
» significauimus, ut neque ex eis quenquam, si per temeritatem ad uos accede-
» re ausi fuerint, suscipiatis: neque Eusebio, aut alij cuipiam de eis scribenti, creda-
» tis. Conuenit enim uobis, ut Christianis, omnes qui contra CHRISTVM uel
» dicunt uel sentiunt, ueluti Dei hostes, & animarum pestes, auersari, & ne saluta-
» tione quidem dignari, ne quando scilicet participes peccatorū eorum simus: si-
» cuti beatus annunciauit Ioannes. Salutem dicite, qui apud uos sunt fratribus.
» Vos, qui mecum sunt, saluere iubent. Hæ literæ ad loca omnia perlatæ, maio- *Dissidium Ecclesiarum per Alexandri literas auctum.*
rem etiam contentionē peperere, malumq; propter dissidendi studium adauxe-
re. Qui enim Alexandro sunt suffragati, eis subscripsere: alij autem, contra eas
uenere. in primis uerò Eusebius Nicomediensis in contrariam sententiam est

D 4 raptus,

raptus, quòd admodum se in eis perstrictum esse intellexerat. Permulti autem A
partes eius sequebantur. Atque is crebras ad Alexandrum dedit literas, ut Arianos, quæstione posthabita, reciperet: quem ad hoc maximè literis suis excitans, induxit Arius. Ex quibus aliqua adducam, ut simul & participes eius impietatis manifesti fiant: & Alexandri fides, qui nihil perperàm contra eos statuerit, ostendatur. Scribit igitur ad Eusebium Nicomediensem Arius in hęc uerba.

CAPUT IX.

Arij ad Eusebium Nicomediensem episcopũ literæ.

Queritur se iniustè ab Alexandro oppugnari.

Desideratissimo domino, uiro Dei, fideli, orthodoxo, Eusebio: Arius, qui iniustè persequutionem ab Alexandro Papa, propter omnia uincentem ueritatem, quam & tu propugnas, patitur, in Domino salutem. Proficiscente Nicomediam patre meo Ammonio, rectè me facturum esse putaui, si per ipsum te compellarem, simulq; insitam tibi charitatem, & quam erga fratres propter Deum & CHRISTVM eius geris affectionem admonerem, magnopere persequi me & oppugnare, omnemq; aduersum nos funem mouere, Episcopum: ut nos perinde atque sine Deo homines urbe eijciat, propterea quòd nõ cõprobamus uoces eius, publicitùs dicentis: Semper Deus, semper filius: simul pater, simul filius: coexistit ingenito Dei filius, † semper genitus est, * ab ingenito genitus est, neq; nutu neque momento aliquo prçcedit Deus filiũ, semper filius, semper CHRISTVS, ex ipso Deo est filius. Et propterea quòd Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & Orientales omnes dicunt, Deum qui sine principio est, præexistere filio, anathema facti sunt: excepto solo Philogonio & Hellanico & Macario hæreticis, nulliusq; doctrinæ hominibus. Ex quibus, filium quidam eructationem, aliqui germen, nonnulli coingenitum dicunt. Quorum impietatem ne audire quidem possimus, etiamsi decies mille mortis cruciatus nobis minentur atque intentent hæretici. Nos uerò quid dicimus & sentimus? docuimus & docemus? Quòd filius non est ingenitus, neque pars ingenita ullo prorsus modo, neq; † ex subiecto quopiam, sed quòd uoluntate & consilio substiterit ante tempora & sæcula, plenus Deus, unigenitus, immutabilis: & priusquam gigneretur, aut crearetur, aut designaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim non erat. Affligimur autem, quòd diximus, principium habere filium, Deum autem esse absq; principio: propterea inquam persequutionem patimur. & quòd diximus, ex non existentibus eum esse. Idq; ita diximus, quòd neque pars Dei, neque ex subiecto quopiam est: hanc ob causam affligimur. Reliquum ipse nosti. Valere te in Domino, memoremq; tribulationum nostrarum esse opto, * Collucianista, uerè pie Eusebie. Porrò qui hic enumerantur, sunt: Eusebius Pamphili dictus, Cæsareæ Palæstinæ episcopus: Theodotus Laodiceæ, Paulinus Tyri, Athanasius Anazarbi, Gregorius Beryti, Aetius Lydæ, quæ nunc Diospolis uocatur. hi Arianarum partium fuere. Aduersarum autem nominat Philogonium Antiochenum, Hellanicum Tripolitanũ, & Macarium Hierosolymitanũ, quos sycophanticè hæreticos uocat, quòd coæternum & antesęcularem, † eiusdemq; honoris & eiusdem substantiæ cum patre filium esse docuerunt. Hoc scripto permotus Eusebius, quùm plures alios uenenum hæresis euomens incitauit, tum ad Paulinum Tyriæ ecclesiæ antistitem literas dedit, quas audire conuenit.

*† ἀειγεννής. * ἀγεννητογενής.*

Arianorũ quorundam nomina.

† ἐξ ὑποκειμένου τινός

συλλουκιανιστά

† ὁμότιμον, ὁμούσιον

Domino

* *Collucianistam Eusebium uocat, quasi condiscipulum, qui secum Lucianum presbyterum Antiochenum martyrem, sacras literas Antiochiæ docentem audierit.*

CAPUT X.

A Domino meo Paulino Eusebius in Domino salutem. Neque egregium Domini mei * Eusebij pro uerbo ueritatis, de quo ad nos est renunciatum studium: neque tuum eadem de re silentium, Domine, tacitum apud nos est. Itaque pro eo atque conuenit, de domino quidem meo Eusebio lætamur, de te autē dolemus, tanti uiri silentio causam nostr. damnari existimātes. Quapropter te, qui nosti, prudenti uiro minimè omnium conuenire, ut aliena & absurda sentiat, ueritatem'que obticeat, hortor, ut spiritu mentem tuam ad scribendum redintegrante, scribere tandem de rebus ijs incipias, quæ & tibi & auditoribus futuræ sunt utiles: præcipue si consentanea scripturæ, uestigijs uerborum & sententiarū eius insistens, scribere animum induxeris. Neque enim duo ingenita audiuimus, neque unū in duo diuisum, sed neque corpus aliquod perpessioni obnoxiū didicimus aut credidimus, domine: uerùm unum quidem ingenitū, unum uerò ab ipso uerè & ex substātia eius factum, prorsus naturæ ingeniti particeps, non ita illud quidem, ut ex substantia eius sit, sed factum planè sit, aliud natura atque uirtute, ad perfectam æqualitatem dispositionis & uirtutis factoris ipsius factum. Cuius principium non uerbo tantum inenarrabile, sed neque mente, non dico hominum, sed eorum quæ supra homines sunt, omnium, comprehensibile esse credimus. Proindeque non nostris ipsorum rationibus freti, sed sacræ scripturæ authoritatibus edocti, dicimus, condi-
B tum esse & fundatū & genitum substantia, et quidem immutabili atque inenarrabili natura & æqualitate ad factorem ipsum, sicuti ipse dicit Dominus: Deus creauit me in initio uiarum eius, ante omnes colles genuit me. Si uerò ex ipso, hoc est, ab ipso erat, ceu pars eius, aut ex defluxu substantiæ, non iam creatus neque fundatus esse diceretur: id quod ipse quoque, domine, profectò non ignoras. Quod enim ex ingenito existat, conditum iam ab alio, quàm ab ipso, fundatum ue non sit, utpote ab initio ingenitum existens. Si uerò genitum id esse dicatur, indicium quoddam de se præbeat, ueluti ex paterna substantia genitum, & ex natura eius æqualitatem habens. Scimus, quod non de eo solo, genitum esse, scriptura, uerum etiam de alijs, illi per omnia natura dissimilibus, loquitur. Nam & de hominibus dicit: Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Et, Deum qui genuit te, dereliquisti. Et in alijs, quid dicit? Qui genuit guttas roris: non naturam ex natura, sed cuiuslibet rei quæ generatur, ex uoluntate eius, generationem deducens. Nihil enim est ex substantia eius: uerùm omnia uoluntate eius, pro se quodque, genita sunt, sicuti & genita sunt. Atque ille quidem Deus, hæc uerò ad similitudinem eius † ratione sua similia futura, (sponte sua genita, & omnia per ipsum quidem à Deo genita) & tamen omnia ex Deo. Quæ tu accepta & elaborata, pro ea quæ tibi diuinitus adest gratia, ad dominū meum Alexandrum perscribe. Persuasum enim habeo, si ad hominem scripseris, te eum permoturū esse. Saluta omnes in Domino. Valentem te, & pro nobis orantem, diuina gratia conseruet, domine.

Eusebij Nicomediensis ad Paulinum Tyri episcopum epistola.

** Eusebiū Pamphili Cæsariensem antistitem intelligit.*

Sententia Eusebij de persona filij Dei Arrianisans.

ἐπὶ φαρίῳ τινα ναρίχα. Alij habent ὑπὸ ἕκαστον, hoc est diminutionē, decrementum.

† λόγῳ

Quæ hic parenthesis signo inclusa sunt, apud Nicephorum nō extāt, sed ex Theodoreti exemplaribus sunt inserta. Quorū quedā καθ' ἐνασιασμόν, quedam κατ' ἐπιστημήν habent.

CAPUT XI.

Talia & isti scripserunt, aduersus ueritatē bellum instituentes. Postquam autem diu multumque scribentes, persuadere Alexandro quod uolebant non potuere, perinde atque iniuria affecti essent, ægrè id ferentes, magno studio in hoc incubuere, ut Arij dogma obtineret. Et in Bithyniæ primaria urbe, impietatis instituta officina, Eusebius ad plerosque

Alexander Alexandrinus ut Arium ad cõmunionem admittat, persuaderi nõ potest.

rosque orbis Christiani Episcopos literas dedit, ut Arium sectatoresq́ eius ad A communionem admitterent. Sic enim futurum, ut ingentem de dogmate consequerentur gloriam: & Alexandro, ut idem faceret, authores fierent. Vt uerò nihilo magis cœptum eorum ex sententia processit, quòd Alexander in eis quæ semel decreuisset, constanter perseueraret: desperata ea re Arius, internuncios ad Paulinum, & Eusebium Pamphili, & Patrophilum Scythopolitanum, & ad illorum collegium misit, ut sibi sectatoribusq́ suis populi sui in Ecclesia cogendi, sicuti antea fecissent, potestas fieret, petens: quippe qui longo ipse iam tempore ordinem locum'que suum inter presbyteros haberet, & ex consuetudine antiqua unus quidem omnibus præesset episcopus: presbyteri autem suas ipsi regerent ecclesias, atque in eis populum congregatum pro concione docerent.

Arius ut presbyter, conuentus in Ecclesia sua cogẽdi potestatem petit.

Permissum id Ario, quatenus Alexãdro episcopo morigerus esset, Palestinus episcopus statuẽtibus.

Illi legationem hominis suscipiunt, & cum alijs in Palæstina conuenientes, petitionemq́ eius adimplentes, decretum in scriptum referunt: Arium quidem, ut antea, conuentus cogere posse: Alexandro autem subditum esse, deprecariq́ & supplicare ei, quo in gratiam unionemq́ eius peruenire posset, debere. Sed & alia quoque in Aegypto Synodus hac de re acta. Ario Melitius etiam, sectatoresq́ eiusdem fauerunt, eumq́ maximè iuuerunt: qui & ipsi non ita pridem ab Ecclesia desciuerant, & malè erga Alexandrum animati erant. Quis autem Melitius iste fuerit, iam antea diximus. Cæterum hæresi hac per Aegyptum, & alibi passim in Ecclesijs uulgata, dissidium ubique implacabile excitatum est. Et uulgus iudicium earum rerum sibi sumebat. Agebatur de his publicè in foro, alijs ad hanc, alijs ad illam partem animi affectione inclinantibus. Eaq́ rerum facies risum prorsus, tragicumq́ præbebat spectaculum. Siquidem non peregrini & aduenæ Ecclesias oppugnabant, sed ciues ac tribules quoditiana consuetudine inter se coniuncti, bellum intestinum gerebant, linguis pro hastis utentes, & seipsos inuicem mordentes. In eam sanè indignitatem res euasit, ut publicè Christianismus, ad iocum & ludibrium omnibus expositus esset. Iuueniliter namque inter se decertantes, legationes circummittebant, utra pars maiorem ad se pertraheret hominum frequentiam. Et quamplurimæ epistolæ, inter se contrariæ, passim mittebantur ab eis qui uel Alexandrum uel Arium opinionibus suis assentiri cupiebant. Vnde deinceps, quæ sequutę sunt hæreses, Arianorum, Eunomianorũ, & si qui sunt alij, dissidij & conflictationis occasionẽ sumpsere. B

Melitiani, Arij fautores.

Vulgus etiam sibi iudiciũ ecclesiasticarum cõtrouersiarum sumit.

Id quoque ætate nostra usitatum est.

Heresum plurium ex contẽtione eiusmodi ortus.

CAPUT XII.

Constantinus per literas Alexandrum & Arium ad concordiam est cohortatus.

Væ cõtentio quũ ad Imperatoris quoq; aulã peruenisset, nõ mediocriter, ea audita, laudatissimus permotus est atq; indoluit Princeps. Et graui in animo concœpto mœrore, propriam eam reputauit esse calamitatem. Confestim ergo flammã accensãm extinguere, & quàm celerrimè malorum fontem obturare studuit. Verebatur enim, quòd nuper admodum religio uigere cœpisset, multos eiusmodi opinionum dissensione adductos, fidem auersaturos esse. Itaque literis scriptis, & Arium & Alexandrum obiurgans, uicio eis uertit, quòd quæ latère potuerit, quæstionem in medium attulerint: & nimia ad contendendũ inclinatione, ea perperàm uulgarint, quæ neq; mouere, neq; prorsus in animũ admittere, aut certè, si admisissent, silentio tegere, neq; ita inter sese dissidere, quamuis illis tum de dogmate non cõueniret, debuissent. Omniũ quippe maximè necessariũ unũ esse putauit, ut de diuina prouidentia consentiamus, & omnes eandẽ fidẽ seruemus. Exquisitè uerò de eiusmodi rebus inquirere, † secundarũ esse partiũ. Quod si ambiguę emergerẽt sententię, rectius eas in recessibus mentis, tanquã in umbra, tegi. Quapropter ut à talibus contentio-

In fidei professione omnes consentire debemus.

† al. dam- [illegible]

A contentionis nugis alienißimi, idem sentirent, eos est cohortatus. Aegrè sibi esse quàm maximè testatus, homines tales & urbes Orientales, quamuis usu publico id flagitante, ipsamq; adeò Alexandriam, tanto sibi eius dißidij impedimēto obiecto, uisere. Talia quædam obiurgatione & suasione temperata, Alexandro & Ario sapientißimus scripsit Imperator. Grauiter etiam admodum tulit, quòd audisset, quosdam in Oriente festum Paschæ diem non eodem tempore, quo reliquos omnes Christianos, celebrare: eosq; quùm singulare quiddam sibi usurpare, atque à destinato receptæ ab alijs consuetudinis instituto recedere, tum ferias eas Iudaico quodam more peragere. Quapropter fieret, ut tam lætus & festus Christianorum conuentus obscuraretur, & dissensione deprauaretur. Itaq; consentientem statum Ecclesiæ conciliare uolens, utraq; in re inhibere mali currentem impetum, priusquam latius ad plures perueniret, & seditionem ad concordiam reducere studuit. Eius rei gratia, uirum & uita & doctrina insigni præditum, qui quùm alijs in rebus præclarus esset, tum in tuenda fidei professione paulò antea magnam sibi gloriam comparasset, quiq; in maxima apud Imperatorem ueneratione & honore præcipuo esset, nomine Hosium, ciuitatis Cordubæ in Hispania episcopum, ex omnibus familiaribus suis delectum, cum literis ad eos qui in Aegypto inter se dißidebant conciliandos, & ad cōcordiam reducendos: & item ad eos qui in Oriente, Ecclesiæ alijs se Paschali die celebrando non accōmodabant, ad consentientes nobiscum ceremonias pertrahendos, misit. Literarum earum partem aliquam non incommodum fuerit hoc loco inserere. Epistolam enim totam, Eusebius libro secundo eorum quos ad Constantinum scripsit, de uerbo ad uerbum retulit. Cuius capita quædam sic habent.

Quæstiones Ecclesiasticæ nō temerè promulgandæ.

Controuersiā de tēpore Paschatis celebrādi.

Ad dissensiones eiusmodi Constantinus Hosiū Cordubensem episcopum in Aegyptum & Asiā misit.

CAPUT XIII.

B Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Alexādro & Ario. Quæ-
» stionis præsentis exordium à uobis isthinc extitisse intelligo. Quum
» enim tu Alexander à presbyteris requireres, quid quisq; eorum sen-
» tiret de quodam loco scripturæ, seu potius de cuiusdam partis inani
» quæstione interrogares: & tu Ari, quod uel prorsus in animum non admissum,
» uel certè admissum silentio mandatum oportuit, improuidè respondendo expo
» neres, excitata inter uos dissensione, conuentus quidem solennis quibusdam de-
» negatus, sanctißimus autem populus in partes scissus, communis corporis apta
» & consentiente unione excidit. Itaque uterque uestrûm ex æquo sententiam ani
» mumq; animaduertens, ad quod uos conseruus & collega uester legitimè ac iu-
» stè cohortatus fuerit, id suscipiat. Quid uerò hoc ipsum est? Neq; interrogare de
» eiusmodi rebus à principio, neq; interrogatum respōdere, æquum erat. Eiusce-
» modi enim quæstiones, quas non aliqua legis & religionis nostræ necessitas in-
» iungit, sed inanes inutilis ocij nugæ proferunt, etiamsi naturalis alicuius exercita-
» tionis gratia proponantur, tamen intra abdita mentis nostræ continere, neq; uel
» facilè in publicos conuentus producere, uel incautè omniū auribus credere de-
» bemus. Quotus enim quisq; est, qui res ita magnas & difficiles admodū, aut cer-
» tò perspicere, aut ritè exponere queat? Quod si quis id sibi facere procliue esse du
» cat, cui parti plebis id persuadebit? aut quis tandem erit, qui contra tales tanta-
» rum rerum argutias et subtilitates, sine periculoso lapsu cōsistet? Quam ob rem,
» inhibenda est in talibus † disputatio longior, ne quo modo, si uel naturæ nostræ
» imbecillitas, quod propositū sit, exponere nō ualeat: uel discentium auditorū he
» betius ingenium, id quod exquisitè dictum sit, assequi non poßit: in alterius isto-
» rum, blasphemiæ scilicet, aut schismatis atq; dißidij necessitatē populus incidat.

Epistolæ Constantini ad Alexandrū & Arium particula.

Dolet Ecclesiasticā unionem diuisam esse.

[illegible]

Quæstiones de religione nō necessariæ, nō facilè proferendæ.

[illegible]

Itaq;

Itaq; & interrogatio incauta, & responsio improuida, æquam sibi inuicem in u- A
troq; ueniam concedant. Neq; enim de præcipuo aliquo legis nostræ præcepto «
occasionem concertandi sumpsistis, neque nouum aliquod à uobis de cultu Dei «
institutum est inductum, sed unam eandemq; habetis propositam rationem, si- «
cuti communionis etiam tesseram. Et quum de rebus minimis inter uos conten- «
tiose decertetis, minimè omnium decet, per dissensionē, uos tantam populi Dei «
multitudinem, pro arbitrio uestro ducere. Quod neq; decorum, neque prorsus «
fas esse creditur. Sed enim, ut prudentiam uestram paruo exemplo commonefa «
ciam, non ignoratis sanè, philosophis etiam ipsis de uno omnibus conuenire do- «
gmate, & persæpe eosdem de parte aliqua sententiarum aut breuium dictorum «
dissentire, atq; etiam scientiæ uirtute discordent, corporis tamen unione inter se «
conspirant. Quod si hoc sic habet, quomodo nō multo iustius fuerit, uos, qui ma «
gni Dei ministri, in tantæ religionis instituto collocati estis, unanimes inter uos «
esse? Verùm age, deliberatione maiore consideremus, & cogitatione prolixiore «
quod dictum est animaduertamus, an rectè propter paucas & uanas uerborum «
inter uos rixas, fratres fratribus aduersentur, & solennes conuentus impia dis- «
sensione per uos segregentur, qui de paruis admodum & minimè necessarijs re- «
bus mutua cōtentione decertatis. Vulgaria hæc sunt, et puerilibus mentibus ma «
gis conuenientia, quàm sacrorum & prudentium uirorum sapientiæ congruen- «
tia. Decedamus nostra sponte à diabolicis tentationibus. Magnus ipse Deus & «
Saluator omnium nostrûm, commune omnibus protulit lumen: per cuius pro- «
uidentiam, cœptum hoc mihi, illius longè † potentioris famulo, ad finem debitū
perducere permittite, ut per uos, illius populos, mea admonitione, ministerio, et
cohortationis cōtentione, ad conuentus cōmunionem reducā. Est enim, quem- «
admodum dixi, una quædam in uobis fides, una instituti uestri sententia, & legis B
ipsius præceptum, omnibus suis partibus in unum animæ propositum & uolun «
tatem omnia concludit. Hoc ipsum quod uobis inter uos cōtentionem peperit, «
quandoquidem non ad totius legis uim refertur, nequaquam apud uos seditio- «
nem aliquam & secessionem faciat. Atq; hæc dico, non ut omnino necessitatem «
uobis istam, ualde puerilem atq; incautam, aut qualemcunq; tandem quæstionē «
sopiendi imponam. Potest enim à uobis sincerè solennitas conuentus retineri, et «
communio omniū seruari, quamuis maximè in parte quapiam inter uos aliqua «
sit de re minima dissensio. Siquidem non omnibus nobis, in rebus quibusuis, ea- «
dem uoluntas est, neque una apud nos natura aut sententia obtinet. Itaque de «
prouidentia Diuina, una in uobis sit fides, una sententia, unus de Deo consen- «
sus. Ea uerò quæ de minimis istis quæstionibus inter uos exquisitè inquiri- «
tis, tametsi ad eandem sententiam non deducantur, conuenit, intra cogitatio- «
nem retinere, atq; in animi penetralibus conseruare. Itaque facite, ut ineffabile «
illud & præcipuum communis amicitiæ & charitatis sacramentum, & ueritatis «
fides, Deiq; cultus, & religionis atq; legis nostræ honor & reuerentia, constans «
& firma apud uos permaneant. Redite ad mutuam charitatem & gratiam, red- «
dite uniuerso populo suos amplexus: et uos ipsi uel uti animas uestras expiantes, «
rursus alter alterum agnoscite. Iucundior namq; persæpe, post depositas inimici «
tias, reconciliatione interueniente, fit amicitia. Reddite mihi quoq; serenos dies, «
& noctes securas, ut mihi suauitas aliqua puræ lucis, & tranquilla uitæ lætitia de- «
inceps seruetur. Quod si nō fit, illa mihi necessitas incumbit, ut suspirijs & lachry- «
mis totus extenuer, & neq; uitæ huius tempus placidè sustineā. Si enim tot Dei «
populi, hoc est cōserui mei, tam iniqua & detrimentosa inter se decertatione dis- «
sideant, quomodo fieri potest, ut ipse deinceps animo consistam? Cæterùm ut «
summum

Marginal notes: Exhortatio ad concordiam. — Petit Constantinus, ut sibi permittatur, excommunicatione Arianorum abolita, Christianum populū ad unanimes in Ecclesia conuentus reducere. — Propter quæstiones non ita magni momēti unio & communio Ecclesiastica nō scindenda. — Constantinus insuauem sibi uitā fore putat, nisi res ecclesiastica ad pacem et tranquillitatē reducatur. — † al. uti ipse

A summum meum hac de re mœrorē amplius intelligatis, illud sic habete: Nuper
» adeò, quum Nicomediæ essem, derepentè nescio quo urgente, in Orientē cogi-
» taui. Et properantem me ad uos, quum maiore iam ex parte uobiscum essem,
» nuncius huius rei perculit, & consilium cœptumq; meum disturbauit, meq; re-
» trocedere coegit, ut ne oculis cōspicere cogerer, quæ auribus quoq; intoleran-
» da esse iudicaui. Aperite mihi deinceps, per cōcordiam uestram, Orientale iter,
» quod mutuis uestris contentionibus clausistis. Date mihi hoc, ut celeriter
» uos, omnesq; alios populos lætus uidere, & pro communi omnium concor-
» dia & libertate, orationibus auspicatissimis faustissimisq; uerbis, debitam gra-
» tiam Deo agere possim.

In Orientem Nicomedia proficiscēs Cōstantinus, in itinere de dissidio Ecclesiarum certior factus, retrocessit.

CAPVT XIIII.

ET Imperator quidem prudenter hæc ita scripsit. Dissidium autem magis inualescebat: res omnis præter spem in deterius uergebat, & contentio impotens reconciliationi locum non relinquebat. Neque enim tam pium Imperatoris studium, neque excellens oratoris uirtus, quidquam effecit. Et tantum abest, ut ad gratiam redintegrandā homines persuaderentur, ut amplius etiam ad uindictam sint excitati. Quapropter infectis rebus ad Imperatorem redn̄t, qui ad pacem componendam missus fuerat, Hosius. Itaq; Imperator, malū id ad summū excrescere cernens, decantatissimā illam in Bithynia Nicænam Synodū promulgat. & literis locorū omnium Episcopos ad constitutam diem eò euocat. Illos publica uehebant uehicula & iumenta, publici equi & muli: nec ipsos tantum, sed etiam qui eos ministerij gratia comitabantur. Conuenere eò ferè ex omnibus prouincijs & urbibus patres:
B quorum nomina unà cum urbibus, quibus Episcopali administratione præfuerunt, magnus Athanasius in Synodali suo libro recensuit. Episcopi fuere circiter treecenti decem & octo: nec pauciores sacerdotes & diaconi, eorum comites. Apostolicas sedes tum tenuere Alexandriæ, ad lacum Maræoticum sitæ, Alexander: Antiochiæ ad Orontem, ecclesia iam tum Eustathio commissa fuerat, Philogonio non ita pridem ad Deum recepto, & ad meliorem uitam translato. Hunc Eustathium inuitum admodum & reluctantē, ui plurima allata prouinciales episcopi, sacerdotes, communisq; Domini populus, ex Berrhœa ad eum thronum pertraxerunt. Hierosolymis episcopatum gessit, suo respondens nomini, Macarius: Romę Iulius, Constantinopoli Alexander. Et Romanus antistes, propter ætatem decrepitam: Constantipolitanus uerò, propter multam imbecillitatem, in sedibus suis remansere: sed eorum nomine bini presbyteri missi sunt, à Iulio quidem Vitus & Vincētius, ab Alexandro autem duo alij, & uita & eruditione plurimum excellentes. Habebant ij ab illis mandatum & cautionem, ut in conuentu locum illorum obtinerent, & quod ibi ritè atq; ordine actum decretumq; esset, comprobarent. In Synodo ea, multi Apostolicis donis pollebant: non pauci etiam, propter Christianam constanter obitam confessionem, stigmata & notas in carne circumferebant: præsertim ex episcopis, Paphnutius superioris Thebaidis, & Spyridon Cyprius Trimythuntis, & Hosius Cordubæ, & Iacobus Nisibis, (sic enim Antiochia Mygdoniæ antea uocata est) qui etiam mortuos resuscitans in uitam reduxit, & innumera alia miracula edidit: Meletius Sebastiæ, Basileus Amasææ, Nicolaus Myrorum, Gregorius maioris Armeniæ, Paulus Neocæsareæ in Euphratis ripa conditæ: qui ambarum manuum usu, Licinij improbitate, ignito ferro uenis atque neruis, quibus uis mouendi inest, perustis, orbatus fuerat. Et alij, quibus partim alter ocu-

Hosius orator infectis rebus ad Constantinum redijt.

Constantinus Nicenā indicit Synodum.

Paupertas Episcoporum ueterum.

Numerus Episcoporum qui ad Synodum eam conuenerunt.

Primariarum Ecclesiarū antistites.

Legitima antiquitus Episcopi electio, seu postulatio.

Mandatarij Romani et Cōstantinopolitani episcoporum.

Episcopi sanctitate uitæ, miraculis, & confessione Christi spectati.

lus ſtridenti ferro ademptus erat, partim poplites dextri cauterio mutilati, pe- A
des ad gradiendum inutiles reddiderant. Inter quos & Paphnutius Aegyptius
fuit: de quo, ſicut & de Spyridone, poſtea dicemus. Atq; ut ſimpliciter dicam,
martyrum planè populus in unum conuenit locum. Affuere ibi etiam pluri-
Laici etiã docti & pij ad cõuentum Nicenũ uenere.
mi alij, ex præſtantibus & Laicis, docti & eloquentes, in primisq; ſacrarum lite-
rarum, nec non prophanarum quoque diſciplinarum peritia præclari uiri, alte-
rutri parti momentum afferre alacriter parati. De eis porrò qui ibi conuenere,
Euſebius Pamphili de Niceno Epiſcoporum cõuentu.
Euſebius Palæſtinus in tertio ad Conſtantinum libro hæc refert: Ex Eccleſijs «
omnibus, quæ per Europam, Libyam, & Aſiam omnem ſunt, miniſtrorum «
Dei columnæ conuenerunt in una oratoria æde, perinde atque à Deo amplifi- «
cata: Syri & Cilices, Phœnices & Arabes, Palæſtini, eiſq; uicini Aegyptij, The- «
bæi, Libyes, & qui à Meſopotamia uenerant: quin & ex Perſide Epiſcopus ade- «
rat. Neque Scytha in eo choro deſiderabatur. Pontus quoque, Aſia, Phrygia, «
& Pamphylia delectos ſuos & præcipuos uiros eò miſerant. Aderant quoque «
Thraces, Macedones, Achæi, & Epirotæ. Quin & qui ijs longinquiores re- «
Hoſius uidelicet.
motioresq; ſunt, aduenerant. Ab ipſis quoque Hiſpanis, † celeberrimus ille «
unà cum alijs, ibi conſidebat. Imperatoriæ ſanè urbis Antiſtes propter æta- «
tem ſenilem aberat, ſed presbyteri eius præſentes uicem eius implebant. Solus «
profectò & unus Imperator Conſtantinus poſt ſæcula condita, CHRISTO «
ſeruatori ſuo, corona pacis uinculo contexta, de uictoria contra hoſtes parta, «
eiuſcemodi diuinum gratiarum actionis conſecrauit donarium, & præclarum «
Apoſtolicus Epiſcoporum chorus.
hoc Apoſtolici chori apud nos exhibuit ſpecimen. Quandoquidem ad exem- «
plum illius, conuentus coactus eſt ex gentis omnis quæ ſub cœlo eſt, uiris reli- «
gioſis: in quibus erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & Meſopotamiam inco- «
lentes, Iudæam quoque, & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygiam & B
Pamphyliam, Aegyptũ & partes Libyæ quæ eſt ad Cyrenen, aduenæ Romani, «
Iudæi & Proſelyti, Cretes & Arabes. Præterquàm quòd illic non omnes ex «
Dei miniſtris conuenerant: in præſenti uerò choro, Epiſcoporum turba tre- «
centorum numerum exceſsit. Qui uerò eos comitati ſunt, presbyterorum, dia- «
conorum, acoluthorum, aliorumq; plurimorum, neque numerum inire erat. «
Inter eos autem Dei miniſtros, alij quidem ſapientiæ ſermone, alij autem uitæ «
morumq; firmitate, & patientiæ conſtantia enitebant: alij rurſum mediocribus «
Liberalitas Imperatoris in Epiſcopis alendis.
dotibus ornati erant. Nonnulli porrò ætate prouectiore uenerationem mere- «
bantur, nonnulli iuuenilibus annis animorumq; uigore florebant. Quidam e- «
tiam non ita dudum functionis ſuæ ſuſceperãt munus. Atq; his omnibus quoti- «
Epiſcoporum ſanctorũ paupertas.
die Imperator ſumptus liberaliter præberi curauerat. Hæc Euſebius. «

CAPUT XV.

Epiſcopi Arianiſantes.

Athanaſius archidiaconus Alexãdrinus.

PLurimi ſanè Arij partibus addicti erant, maximeq; opinionem eius
cõprobabant: Euſebius olim Beryti, poſtea uerò Nicomediæ anti-
ſtes: Theognis Nicææ ipſius, & Maris Chalcedonis Bithyniæ, epi-
ſcopi. Quibus cum fortiter cõgrediebatur Athanaſius, inter diaco-
nos Alexandriæ primarius, ipſiq; epiſcopo Alexandro percharus: quippe præ-
clara doctrina & uirtute præditus, & diſputator grauis & acutus, non minima
ſanè conſilij Synodi eius pars, Imperatori ipſi & familiaribus eius egregiè no-
tus. Quamobrem, magnum contra ſe Arianorum concitauit odium, ſicuti
Præludium diſputationis Nicenæ.
hiſtoria procedente poſtea indicabimus. Prius autem quàm omnes epiſcopi
in publicum coirent conuentum, pro eo atque fieri conſueuit, qui artium diſſe-
rendi periti erant homines, quaſi præludentes certamina, de ſententijs quas ſe-
quebantur,

A quebantur, & contentiones inibant. Et quum quidam disputationis uoluptate longius producerentur, ex confessoribus Laicis aliquis, simplici prudentia ornatus, qui ibi aderat: Doctrinam, inquit, nostram non uerborum fraude, aut differendi aliqua arte, † primi eius authores atque adeò spectatores prodidere, sententia & fide nuda bonisque operibus simpliciter & apertè fundatam. Arianis idem suasit, ne quid de fide ab initio tradita nouarent, sed inexploratò sententiam de numinis diuini cultu complecterentur. At illi, non oportere, dixerunt, antiquorum, nisi inquisita re, recipere sententias. Cæterum nonnulli quidem consilium confessoris minimè contemnendum esse iudicarunt: nonnulli autem, quòd uera eum dicere scirent, sermones cum eo tum non conseruerũt. Sed & multi ex Græcorum philosophis, disputationibus se immiscuerunt: alij quidem, ut quæ'nam esset religio nostra discerent: alij uerò, quòd indignarentur, per Christianismum nuper admodum ortum, Græcæ superstitionis imposturas supprimi & perire. Atque ij professionem nostram in contentiosam controuersiam trahebant, ut propter intestina dissidia pessum iret, minusque multis grata esset. Horum quidam, arte dicendi sese ambitiose uenditans, sacerdotibus nostris insultabat, & nugas ac deliramenta dicta eorum esse, cum reprehensione obijciebat. Eius tam arrogantem superbiam, simplex quidam senex non ferens (creditur autem celebris ille & magnus Spiridon fuisse) cum eo disputatione est congressus. Et temerarijs quidem ea res risui fuit: qui uerò æquiores humanioresque erant, uerebantur, ne ab homine arte multa instructo, uir Græcarum disciplinarũ prorsus expers, ludus fieret, & tamen dignitate tanta spectatum inhibere reformidabant. Itaque quum id ei permissum esset: In nomine IESV CHRISTI, Philosophe, inquit, audi. Vnus est Deus cœli & terræ, uisibilium que & inuisibilium omnium conditor,
B qui uniuersa hæc uirtute Verbi produxit & sustinet, et sanctitate spiritus eius stabilit & cõfirmat. Id Verbum, quod à nobis filius Dei nominatur, errorem & seductionem humani generis miseratum, natum est ex muliere, & humanum substantialiter recepit corpus, mortuum etiam est pro nobis, & resurrexit. Et ueniet primo quoque tempore, factorum cuiusque quæsitor & iudex. Hæc sic se habere, citra curiosam inquisitionem credimus. Nec tu, quomodo hæc sint, quære: neque rationem eorum arguere aut explorare aude. Superant enim hæc rationem, & cognitionem omnem longè præcellunt. Et paululum conticescens: Credis'ne, inquit, hæc? responde. Ad hæc primùm hianti ore consternatus Philosophus: deinde, Credere se, dixit, uictumque esse statim professus, eadem quæ diuinus ille senex sentiret, se quoque sentire constituit: atque ut & alij eundem reciperent animum, operam dedit, iureiurando confirmans omnibus, non sine diuino numine religionem complexum, sed arcana quadam ui ad sacra Christianorum se traductum esse. Idem postea Alexandro episcopo Constantinopolitano accidisse dicunt. Vixdum post Synodum Constantinus Byzantium uenerat, quũ quidam Græcorum philosophi accedentes, eum reprehenderunt, quòd se illegitimo religionis cultui dedidisset, ac res diuinas nouasset, sacra alia quàm maiores eius coluissent, & tot sæculorum tempora tulissent, sectatus. Et ue periculum eis de noua opinione facere, atque cum Episcopo sermones conferre liceret, rogarunt. Atque ille, tametsi inexercitatus & artium differendi imperitus, uitaque tantum integritate fretus, (erat enim, ut uix alius quisquam, honestus & bonus) tamen Imperatore iubente, colloquij congressum non detrectauit. Et quum permulti Philosophorum conuenissent, ut ex omnibus alijs præstantissimus unus ad disputandum deligeretur, aliique taciti & quieti sedentes auscultarent, petijt.

Christiana doctrina non est dialectica arte suffulta.

† Christus uidelicet et Apostoli eius.

Laici confessoris scitum dictũ, eiusdemque consilium piũ Arianis datũ.

Philosophici etiam infideles de professione Christiana disputant, sed cõsilio improbo.

Spiridon simplex & grandæuus Episcopus, Philosophum argutũ paucissimis uerbis ad religionem Christianam adduxit.

Idem in alio Philosopho Alexãder Cõstantinopolitanus antistes fecit.

Ita uni ad certamen progresso: In nomine IESV CHRISTI, Alexander inquit, tibi, ut ne loquare, impero. Atque ille unà cum hoc uerbo lingua eius impedita obmutuit, eo, quod sibi acciderat, facto, reliquos per nutum admonens atque exterrens. Et quum signis manuumq; gestu, credere se significasset, cum lingua soluta simul uocem recuperauit. Sic scilicet ille experientia ipsa uim & documentum mysterij cæpit. Atq; hæc sic gesta. A

CAPUT XVI.

Sanctorũ in sacro Niceno cõcilio Patrũ sessio.

Mperator ipse quoque, ubi festo die propter uictoriam à Licinio reportatam peracto, Nicæam uenit, maximũ in Imperiali palatio ædificium exornauit, & subsellia sediliaq; satis multa, qui conuenerant sacris uiris, parietibus quoque productis, fieri curauit: & unicuique congruenti habito honore, ordine eos omnes ingredi iussit. Quum uerò ei uideretur, ut & ipse in consilium prodiret, postremus omnium cum paucis ingressus est, digna prorsus admiratione corporis proceritate, uultuq; læto conspicuus, & nouam quandam gratam atque decentem, quæ in facie eius insidebat, præferens uenerationem. Et summissiore, quàm Amplitudo eius ferret, throno, qui ei paratus fuerat, posito: non prius sibi considendum putauit, quàm id ei ab Episcopis permitteretur. Tanta in Imperatore humanitas cum reuerentia, qua uiros illos prosequebatur, coniuncta inerat. Et tandem primus ipse in conuentu admonitus consedit, & cum eo simul sacer ille chorus. Ibi, quum altum esset silentium, primus Antiochenæ ecclesiæ episcopus Eustathius, orationis laudibus, perinde atque recens decerptis floribus, Imperiale illius caput exornauit, spectatumq; diuinis rebus curandis studium eius legitimo honore & faustis ominibus compensauit. Itidem & Pamphili Eusebius assurgens egit. uerba enim ad eum, quibus uirtutes eius laudibus uehebat, fecit, & per eum gratiarum actiones & hymnos Deo sacrauit. His finitis, silentio rursus facto, Imperator ex ipsa cathedra exhortatione usus est, qua illos ad concordiam excitauit: & quem quisque priuatim haberet dolorem, cum in præsentia postponere iussit. Permulti namque alius alium accusauerant: ac tempus datum esse putantes, quo, quod cuique ægrè esset, auerti curariq; posset, de quibus rebus inter se conflictabantur, de eis libellos Imperatori obtulerant. Quos quum non grauatè recepisset, ad certum diem postea de eis se deliberaturum dixit: atque in præsens, ad id quod de fide propositum esset agendum, procedere iussit. Multi siqui dem, qui libenter diutinas & acres etiam inimicitias gererent, Episcopos quosdam criminabantur, & querelas suas scriptas Imperatori dabant. Quibus ille omnibus colligatis, sigillũ annuli sui impressit, eosq; diligenter seruari præcepit. Post conuentionem eam, dies constitutus quum uenisset, libellos eos omnes in manibus tenens: Hæ, inquit, querelæ & accusationes magno illi Iudici decidendæ remittuntur, statumq; tempus extremi iudicij sit dies: cui iudici occulta etiam manifesta sunt. Mihi quidem homini, errori obnoxio, nefas esse uidetur, Ecclesiasticorum uirorum accusationes recipere & audire. Neque etiam omnino cõuenire puto, Dei ministros tales se præstare debere, ut uel à me uel ab alio iudicentur. Si namque sacerdotum delicta plurimis innotescant, maxima præbetur eis offendiculi occasio, qui impunè nullo timore peccare constituêre. Quapropter agite, CHRISTVM æmulati, per mutuam ueniam alius alij commissa remittamus. Oportere siquidem remitti ab eo debita, ille dicit, qui ipse gratiam delicti petat. His uerbis dictis, libellos in conspectu eorum combuisit: iuratus,

Sanctis Patribus Constantinus assidet.

Constantinum meritis ornant laudibus, Eustathius Antiochenus, & Eusebius Cæsariẽsis, episcopi. B

Constantinus episcopis concordiam suadet.

Supplices criminationum libelli à multis Episcopis Imperatori offeruntur.

Eos Constantinus recipit, & criminationibus ad iudicium Christi relatis, in conspectu Episcoporum comburit.

Episcopos ut alius alij noxã remittat, fraternè admonet.

A iuratus, nihil se prorsus, quæ in eis scripta essent, legisse. Addidit & illud: Si in Episcopum incideret, alienum coniugium uiolantem, se purpura sua piaculum id obtecturum esse, ne tam fœdum facinus spectatoribus occasionem mali crearet. Atque hæc quidem sic ante communem conuentum acta. In consessu autem patrum, oratione ad concordiam eos cohortans, de dogmatibus fidei consultare, & sententias per suffragia dicere iussit. Quæ uerò tum ad eos dixit, in summa hæc sunt. Gratias quidem, inquit, rerum omnium causa, sed huius potissimum conuentus nomine, ago Deo, Patres & fratres charissimi. Rectè enim sic uos appello, quando hanc mihi communis Seruator omnium nostrûm concessit gratiam, ut felicius etiam mihi, quàm uotis optare sim ausus, res ciderit. Tantam namque sacerdotum Dei, in consilio & conuentu uno frequentiam, illo cõcedente intueri, an non ingentis felicitatis loco habendum? Sed peruelim uos omnes, eadem cogitantes, & animorum consensu in eadem sententia consistentes, uidere. Rebus enim malisque adeò, quæ quis eloqui possit omnibus, longè deterius mihi esse duco, quòd Ecclesiam Dei seditionibus inter se dissidentem, & contrarijs hostiliter sententijs conflictantem cerno. Quando quidem autem (quod sanè factum nollem) quæ ad me relata sunt, omnibus iam innotuere: quo dolore animum meum perculsum esse putatis, quum seditionibus inuolutos esse uos audirem? Quod minimè omnium à uobis factum oportuit, qui Dei ministri & pacis præcones designati estis. Quis iam alijs quieta consilia sequi persuadebit, quando uos tam hostiliter arma sumitis, & inter uos depugnatis? Quam ob causam, hanc sacram coegi Synodum, qui Imperator & conseruus uester sum. Et hanc à uobis unam peto gratiam, quam quùm me à uobis recipere, tum uos mihi dare est æquum, ut rebus quæ seditionem hanc pepe-
B rere in medium prolatis, controuersijsque quietis consilijs decisis, ad pacem, pro ea quæ uobis inest gratia, cunctos redigatis, & doctrinæ concordiam reducatis. Sic enim futurum est, ut ego cum tam frequenti & sacro cœtu uestro, contra inuidum dæmonem, commune statuam tropæum. Qui pestiferis illis tyrannis, quorum opera in rebus omnibus est ex sententia usus, quàm celerrimè è medio sublatis, rerum suarum satagens, intestinum hoc commouit bellum, inuidens semper, & rebus nostris prosperis imminens. Quod ego uos, tanquam Deo præsente, oro, ut pro se quisque, ea quæ animum eius angit molestia abiecta, se ad communis concordiæ commodum adiungat. Neque enim quisquam uestrûm putet rempublicam ritè administrari posse, si uos ita seditionibus & dissidijs digladiabimini. Et profectò graue admodum & absurdum fuerit, hostibus iam uictis, quum nemo contrà niti audeat, uos armis inter uos contendere, causamque inimicis ea re præbere uoluptatis, & ironici subdolique risus: idque de rebus diuinis differentes. Quos doctrina spiritus apertè, quid sit faciendum, docet. Sacrorum namque Euangeliorũ scriptura, & Apostolorũ diuinitus inspirata uerba, adhæc prisca quoque Prophetarum oracula, manifestè nos, quæ de Deo & dicere & sentire oporteat, erudiunt. Itaque, quæ sacrum hoc bellum excitauit, contentione quàm longissimè missa facta, diuinis doctrinis controuersiarum inquiramus decisionem. Quod sanè commodum nobis, & inuentu facile erit, si uoluerimus.

Episcoporum delicta propter offendiculum, sedulò tegenda.

Summa orationis Constantini, quã in primo patrum cõfessu ad eos habuit.

Exhortatio ad concordiã & unionem.

Intestinis Ecclesiarum dissidijs hostes Euangelij delectantur.

CAPUT XVII.

Processus Concilij Nicaeni.

Aec ille, aut certè hiſce ſimilia, uel uti pius filius, ad Epiſcopos, tanquam patres, dixit. Alia quoque addidit, quibus diſputationem de doctrina moueri permiſit, Apoſtolicam concordiam inducere ſtudens. Et productus eſt in medium Arius, atque de eis quæ ab ipſo in quæſtionē deducta fuerant, diligens & accurata diſquiſitio facta. In primis uero cauebatur, ne temerè atque præcipitanter in alterutram partem ſententię proferrentur. Quæ porrò hiſce de rebus in tertio ad Conſtantinum libro Euſebius memoret, referenda cenſui. Plurimis ſanè argumentis à parte altera prolatis, ac multa primùm diſputatione hinc & inde inſtituta, patienter admodum omnia audiuit Imperator, & intenta diligentia propoſitas quæſtiones ſuſtinuit: ſeorſimq; deinde quæ ab utraque afferebantur parte excipiens, paulatim eos qui ardore contentionis acrius ferebantur, conciliauit, & placidè cum unoquoque agens, atque græco ſermone utens, quòd & huius imperitus non eſſet, ſuauem & iucundum ſe exhibuit. Et his quidem perſuadens, illis uerò ſermone ſilentium imponens, nec non recta dicentes laudans, omnes autem ad concordiam excitans, in eandem opinionem & ſententiam de rebus in controuerſiam deductis omn bus omnes perduxit, ita ut in profeſsione eadem fidei conſentirent, & eodem tempore omnes ſe ſalutiferum feſtum celebraturos profiterentur. Decreta quoque communia in ſcriptum relata, uniuſcuiuſque ſubſcriptione roborata. Hæc propterea hic inſerui, ut profeſsionis fidei teſtimonium etiam ab hoſtium confeſsione momentum et pondus aliquod habeat. Ne quis obijcere aut cauillari queat, idiotas & indoctos prorſus fuiſſe, qui eam in ſcriptum retulere. Eorum enim, inquit Euſebius, qui Nicææ conuenerunt, ſermonum Dei, alij quidem præcelluerunt ſapientiæ ſermone, alij uitæ grauitate. Et Imperator ipſe præſens, omnes ita ad concordiam producens, conſentientes effecit. Sed enim profeſsio fidei à trecentis & decem & octo Epiſcopis in ſcriptum relata, atque ab eiſdem, & ſimul à ſapientiſsimo Conſtantino annotationibus confirmata, quæ etiam nunc Eccleſijs olim tradita obtinet, de uerbo ad uerbum ſic habebat: Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, uiſibilium & inuiſibilium omnium factorem. Et in unum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei, genitum ex patre, unigenitum: hoc eſt, ex ſubſtantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero: genitum, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit, & incarnatus eſt, homo factus, & paſſus. Et reſurrexit tertia die. Aſcendit in cœlos, & uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctū. Qui autem dicunt, fuiſſe aliquando quum non eſſet, aut non fuiſſe priuſquam genitus ſit, aut ex non exiſtentibus factum eſſe, aut ex alia ſubſiſtentia uel ſubſtantia fuiſſe, aut creatum, aut mutationi alterationi'ue obnoxium: eos anathemate ferit catholica & apoſtolica Eccleſia Dei. Ad hunc modum omnibus inter ſe conuenit, ut conſubſtantialem patri filium eſſe decernerent, & ſanam fidem complecterentur.

Imperator Synodo præſidens. — *Euſebius quoque Cæſarienſis ſubarianiſans, ut Nicephoro uidetur, decretum Synodi Nicænæ laudat.* — *Decretum ſeu ſymbolum fidei Chriſtianæ, Nicenū.* — *Arianorum cōdemnatio.*

A B

CAPUT XVIII.

Epiſcopi Ariani, qui uocem & ſententiam τῦ ὁμοούσιε reprehenderūt.

T pauci admodum Arij laudarunt opinionem. Paulo pòſt tamen & ipſi fidem eam approbarunt: excepto Secundo & Theona, qui etiam ὁμοούσιε & conſubſtantialis uocem reprehenderunt. Erant autem hi, Euſebius Nicomediæ, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis,

A donis, Theonas Marmaricæ, Secundus Ptolemaidis, Menophantus Ephesi, Patrophilus Scythopolis, Narcissus Neroniadis (quæ secundæ Ciliciæ ciuitas est, nunc Irenopolis uocata) Episcopi. Dicebant namque ὁμοούσιον consubstantiale esse, quod ex aliquo sit per † partitionem, aut per germinationem, aut per fluxum. Ac per fluxum quidem, ut paterni liberi: per germinationem, ut ex radicibus surculus: per partitionem autem, ut ex massa aurea ramenta duo uel tria. At quia iuxta nullam talium modorum rationem ex patre filius esset, propterea editam fidei professionem reijcere instituerunt. Et quùm ὁμοουσίου consubstantialis uocem prorsus non receperunt, tum subscribere decreto ei, quo dignitas sacerdotalis Ario est abrogata, noluerunt. Quæ res Synodo causam præbuit, ut Arium, atque unà omnes qui eius adhærerent sententiæ, excommunicatos anathemati subijceret, ac ne quis eorum Alexandriam ingredi auderet, sanciret. Idem anathema in uoces quoque hæresis eius, & librum extensum, quem ille contra pietatem compositum † Thaleiam inscripserat, quasi floridum & uiridantem, cuius stylus & eloquutio, sicuti ex scripto ipso cognoui, simplex & dissoluta, Sotadisque poetæ cantilenis persimilis fuit. Ac præterea, si quod aliud eius aut sectatorum eius inueniretur scriptum, ut id igni mandaretur. Quin capite quoque Constantinus sanxit, si quis quidquam eorum pressum occultasse, nec statim exussisse compertus esset. Multas insuper epistolas per urbes passim contra Arium, & qui sectæ eius erant, misit. Eusebium & Theognidem sedibus suis exegit. Et Nicomedienses ad complectendam à trecentis proditam rectam fidem, aliosque Episcopos qui rectè sentirent legendos, * Eusebiumque obliuioni mandandum, est hortatus. Qui uerò cum Ario sensu-

B ri, aut opinionem eius laudaturi essent, in eos se grauiter animaduersurum esse, est minitatus. Quibus literis etiam significauit, aliam ob causam inuisum sibi Eusebium esse, ut qui antea Licinij partes sequutus fuerit. Itaque non solum illi sunt proscripti, sed alij quoque in eorum locum lecti. Pro Eusebio enim Nicomediæ Amphion, pro Theognide autem Nicææ Chrestus, episcopi facti, ambo sincerioris pietatis quammaximè studiosi. Illud scire oportet, Eusebium & Theognidem, quique præterea factionis eius erant alios, fidei suæ doctrinam in scriptum relatam seorsim Synodo obtulisse, eamque ut adulterinam & impietatis plenam discerptam esse. Quam ob causam, quòd ingens turba excitata, atque omnes propter manifestam impietatem aduersus eos commoti essent, ipsi quoque præter Secundum & Theonam, Arium anathemati subiecerunt: exauthorationi tamen illius subscribere noluerunt, quamuis fidei professioni subscripsissent: quod tamen † simulanter & insincerè fecerunt, ab exilio reuersi, sicut postea ostendemus. Testificabuntur id quoque res eorum aduersus pietatis defensores actæ, & quæ ipsi de rebus his reliquerunt scripta, quæ itidem recensebo. Eusebius sanè alter, cui Pamphili cognomen inditum, affuit & ipse concilio, dubiusque etiam atque etiam secum considerauit, an promulgatæ fidei professioni assentiri deberet: atque aliquantulum assensione retenta, eam tandem approbauit, & subscriptione sua confirmauit. Ecclesiæ quoque suæ quærenti, professionem & definitionem eam misit, in qua uocem quoque

E 4 τοῦ

μερισμὸν, προβολὴν, ῥεῦσιν

Ariani illi formulã fidei Nicenam reijciunt, & Arij exauthorationem improbant.

Arius et sectatores eius una cum libris suis anathemate iugulati.

Hæreticorum libri ad ignem damnantur.

θάλειαν

Eusebio Nicomediensi & Theognidi Niceno episcopatus adempti.

Exequutio synodalium decretorum.

Alij Nicomediæ & Nicææ episcopi.

Arianorũ professio fidei in Concilio publicè discerpta.

Eusebius Nicomediensis, Theognis Nicænus, et quidam alij Ariani, Nicænis decretis, extra Arij abrogationem dignitatis, subscribunt. metu adacti, &c.

ὑπούλως

Eusebius Pamphili tardiusculè eadem approbauit.

* Eusebius Nicomediensis ad Constantinum Imperatorem, manu uestem suam quam gestabat demonstrans, dicere est ausus: Etiamsi hæc me inspiciente rupta diuidatur, non tamen eiusdem substantiæ esse dixerim utrumque. εἰ τοῦτο τὸ ἱμάτιον ἐμοῦ θεωμένου διαιρεθείη, ὅμως οὐ φαίην τῆς αὐτῆς οὐσίας ἀμφότερα. Qua blasphemia permotus Constantinus, eo procliuius in proscriptionem eius consensit. Sozom. lib. 2. cap. 21.

τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis declarat: ne cui suspectus fieret, tanquam tardius A aut neglectim, nulla adhibita cura, illi subscripsisset.

CAPUT XIX.

Dissensio Paschatis celebrandi ad cõsensionem reducta.

Decretum synodale de Melitio & popularibus eius, satis benignum.

Idei dogmate ritè atque ordine confirmato, rursum conuenere, & de sacris Paschæ ferijs disceptarunt. Placuitq; omnibus, ut eodem tempore ab omnibus festus is dies celebraretur. Tertio porrò congressu, de eo quem antea diximus, Melitio hæresiarcha, eiusq; secta toribus, atque rebus per eum in Aegypto nouatis, inquisitum atq; decretum, ut omnes illi Lyci essent, nudum Episcopatus nomen retinentes, & ne cui eorum postea imponendæ manus potestas esset. Quos autem antea manuum impositione dignati essent, ut illi in ministerio suo, quod sortiti fuerant, permanerent quidem, & absque metu omni, communicarent, dignitate autem & honore ab alijs cuiuscunque Ecclesiæ episcopis secundas ferrent: atque ut in defunctorum locum deinceps recens apud eos cooptati surrogarentur, siquidem suffragio digni uiderentur, Episcopo Alexandrino legente: ipsi uerò legendi arbitrio suo potestatem non haberent. Ac rectè sanè & commodè hoc sic Synodus constituit, ut Melitij sectatorumq; eius temeritas atque celeritas manuum imponendarum compesceretur. Tam præfracta namque audacia fuit Melitius, ut persequutionis temporibus, quum fugeret atq; latitaret, manus imponendæ potestatem, ad celeberrimum illum Petrum Martyrem pertinentem, sibi raperet atque uendicaret. Quare illud euenit, ut tantopere schisma & factio eius per Aegyptum inualesceret. His ita peractis, moribus conformandis Concilium leges postremò tulit uiginti: Canones nominare solent. De quibus quum consultaretur, †reliquis quidem constituendum esse uisum est, ut quicunque sacrum aliquod sortiti essent ministerium, præterquam Lectores, decæterò cum uxoribus suis non concumberent, quas ante initum sacrum magistratum duxissent. Solus autem Paphnutius, superiorum Thebarum episcopus, de quo antea nobis facta est mentio, intercessione sua rem eam impediuit: ueneratione dignum esse matrimonium, neque castitate & pudicitia sua id carere dicens, legitimumq; insuper ius eius subijciens, Synodum rogauit, ut legem eam nõ perferret: Grauem enim utrisque, sacerdotibus scilicet & coniugibus eorum, atq; etiam fortasse uitæ parum pudicæ causam fore. Quapropter, inquit, pro eo atque antiquitus seruari solitum est, deinceps quoque obtinere oportet, ut qui sacerdotalem susceperint dignitatem cœlibes, postea quoque à coniugio abstineant: qui uerò uxore ducta in ordinem sacrum cooptati sint, ut à coniugibus suis non separentur. Hæc Paphnutio, qui uxorem nunquam duxisset, suadente, Synodus comprobauit: atque de hac re, quam arbitrio cuiuslibet reliquit, nihil sanxit. De alijs autem, ut ei est uisum, ritè atque ordine leges tulit, ad quarum præscriptum conuenit res Ecclesiasticas geri. Quæ sanè leges propositæ omnibus sunt, & à quouis, si uelit, facile legi possunt.

Melitius propagandæ hæresis suæ causa, temerè et illegitimè sibi manus imponendæ authoritatem rapuit.

Canones Nicenæ Synodi de conformatione morum cleri.

Paphnutij Thebæi episcopi de cœlibatu sacerdotum in concilio Niceno sententia.

In sententiam Paphnutij istam Honorij & Theodosii AA. lex est scripta l. Eum qui. C. de Episc. & cler. quæ hodie quoque in Orientalibus ecclesijs seruatur.

† 22. reperitur apud Rufinum Eccl. hist. libro 10. cap. 6.

Socr. lib. 1. cap. 11. hist. Eccl.

CAPUT XX.

De Synodi Nicenæ decretis Constantinus Acesii quoque Nouatiani episcopi sententiã audit.

Aeterùm Imperator Dei amantissimus, de communi concordia sollicitè cogitans, Acesium quoq; Nouatianorum episcopum ad concilium euocauit, eiq; & de fidei dogmate, & de die festo decretum Synodi ostendit: interrogauitq; adeò eum, an ea rectè sic ab Episcopis essent constituta. Qui quum ea laudasset, neque noui quidquam definitum esse dixisset, se enim & idem dogma fidei à maioribus accepisse, & nunquam aliter Paschæ festum celebrasse: Imperator, Quî igitur, inquit, quum in eadem

sis nobiscum

A sis nobiscum sententia, à communione nostra tantopere abhorres? Ibi ille dixi dŋ, quod inter Nouatum & Cornelium Romanæ urbis episcopum sub Decio Imperatore fuit, meminit: Nouatum uidelicet, eos qui post baptismum peccatum ad mortem patrassent, ac dŋs sacrificassent, à communione diuinorum mysteriorum reiecisse: solius Dei, & non sacerdotum potestatem eam esse dictitans, talibus hominibus remissionem delicti concedere. Ad quem ex tempore Imperator: Scalas, inquit, admoue Acesi, & solus in cœlos ascende. Quo dicto, non Acesium ille laudauit, sed potius, quòd immunem à peccatis se fortè existimauit esse, perstrinxit. Ac res quidem Conciliŋ, sicuti breuissimè exposuimus, sunt gestæ. Mihi uerò graue aut molestum non fuerit, ad fidem dictorum certius confirmandam, quæ de dolo furentium Arianorum Eustathius & Athanasius ueræ pietatis propugnacula scripserunt, allegare: quæ item Eusebius Pamphili, de Synodi constitutionibus suæ significauit Ecclesiæ: præterea quæ à patribus uniuersis sunt communiter decreta: denique quæ Deo charus Constantinus ad quoscunque absentes Episcopos, de fidei dogmate, de Paschate, de Ario eiusque sectatoribus, & de ipso Eusebio Nicomediensi scripsit. Ex ŋs enim maximè Synodi acta cognoscentur. Et primùm Eustathŋ Antiocheni episcopi uerba exponam, quibus Arianorum blasphemiam redarguit, et rem gestam docet: atque insuper dictum illud, Dominus creauit me ab initio uiarū suarum, interpretatur. Qui sic scribit.

Dissidium inter Cornelium Ro. episcopū, & Nouatum presbyterum, de pœnitentibus in Ecclesiam recipiendis.

Dicendorum propositio.

CAPUT XXI.

» AD rem ipsam, ut gesta est, progredior. Quid igitur est? Postquam eas ob causas Nicææ Synodus coacta est maxima (conuenerunt
B enim eò ducenti, & septuaginta ferè præterea Episcopi: certum enim numerum, propter tantam multitudinis turbam, referre ne-
» queo, neque id adeò magno studio sum scrutatus) ut de fidei ratione est quæsitum, perinde atque manifestum argumentum atque indicium blasphemiæ, Eusebŋ scriptum est productum. quod in præsentia omnium lectum, quùm uarium auditoribus motum, propter peruersam deprauationem, tum authori ipsi probrum attulit maximum. Posteaquam autem conatus fraudulentus Eusebŋ manifestò est deprehensus, & scriptum iniquissimum in conspectu omnium discerptum, ex composito nonnulli pacificationis nomen præferentes, effecerunt, ut qui optimè sententias dicere soliti fuerant, silerent. Ariani uerò metuentes, ne tam frequentis Conciliŋ decreto damnati relegarentur, priores ipsi sentētia sua abrogatum dogma anathemate iugularūt, & cōsentientibus annotationibus professioni fidei manibus ipsi suis subscripserunt: & episcopatibus suis, per ambitionem et circumcursationem maximam manus plerorunque prensantes, quòd excidere dignitatibus debuerint, retentis postea, nunc quidē clandestinè, nunc autem propalàm damnatas docuere opiniones, & uarŋs ea in re usi sunt argumentis & insidŋs. Et quū pangere uellent zizaniorū plantas, ab hominibus peritis sibi metuētes, Episcopos ipsos deuitarūt, & alios ueræ pietatis præcones atque professores fraudulenter expugnarūt. Non credimus autem, impios atque sine Deo homines diuino numine unquā fore superiores. Etiamsi enim rursus inualescāt, rursum tamen uincent, iuxta grandiloquū & graue prophetam Esaiā. Hęc magnus ille Eustathius. Qui uerò eo uel uirtute uel pietatis æmulatione inferior nō est, celebratissimus Athanasius, ad Aphros scribēs, hęc infert: Episcopi qui cōuenerant, quū abolere ab Arianis excogitatas impietatis uoces

Eustathius Antiochenus de Synodi Nicænæ actis.

Eusebius Nicomediesis cū formula fidei sua non pulchrè in Synodo stetit.

Fraus Arianorum in suo ipsorū dogmate damnando.

Athanasius de eorundem improbitate.

uoces illas (ex nõ existentibus creaturam esse & facturam filiũ, & erat aliquan- A
do quum non erat, et quòd mutabilis sit naturæ) atq; eas quæ ex professo in scri
pturis sunt promulgare uellent, quòd scilicet ex Deo filius natura unigenitus
est uerbum, uirtus, sapientia sola patris, Deus uerus, ut Ioannes dixit: & ut Pau-
lus scripsit, resplendescentia gloriæ & expressa imago subsistentiæ patris: Eu-
sebiani à propria insaniæ opinionis persuasione transuersim acti, inter se sunt col
loquuti: Pactum feriamus, nam & nos ex Deo sumus. Vnus enim est Deus, ex
quo omnia: & uetera præterierunt, ecce noua facta sunt omnia, ex Deo autem
omnia. In mentem quoque eis uenit, quod in Pastore scriptum est: Primum o-
mnium crede, unum esse Deum, qui omnia creauerit & perfecerit, atque è nihi-
lo in substantiam deduxerit. At Episcopi, ubi uersutiam illorum atque impie-
tatis malignam fraudem animaduerterunt, dilucidandum esse quod ex Deo di-
citur rati, ex substantia Dei esse filium scripserunt: ut creaturæ quidem, quodà
seipsis absq; authore substantiam non capiant, sed principium creationis suę ex
Deo habeant, sic ex Deo esse perhibeantur: filius autem solus æternus, substan-
tiæ patris esse dicatur. Hoc etenim peculiare & proprium unigeniti & ueri uer-
bi patris. Ac scriptionis quidem eius quę est, ex substantia patris, occasio et cau
sa hæc fuit. Episcopis porrò rursus paucos, ut tum uidebantur, illos interro-
gantibus, an filium dicerent non creaturam, sed uirtutem sapientiamq; solam
patris, atque imaginem sempiternam, non uariantem, neque differentem per
omnia à patre, & Deum uerum: deprehensi sunt Eusebiani sibi inuicem innue-
re, atque dicere, hæc in nos quoque cadere, quòd & nos imago & gloria Dei
dicamur. Ac de nobis illud dictum esse, Semper enim nos qui uiuimus: &, Vir-
tutes multæ sunt: &, Exiuit omnis uirtus Dei ex Aegypto: &, erucam atque lo-
custam dici uirtutem magnam: &, Dominus uirtutum nobiscum, susceptor no B
ster Deus Iacob. Sed & peculiares nos Dei esse, non simpliciter dici, uerùm fra
tres etiam uocari. Quod si uerum quoq; Deum filium nos dicamus, nihil eos
id perturbare: qui quum factus sit, uerus sit. Hæc sanè est Arianorum peruersa
sententia. Quapropter episcopi etiam, dolo eo perspecto, ex scripturis colle-
gerunt, præter subsistentiam, resplendescentiam, fontem, fluuium, expressam
imaginem, &, In lumine tuo uidebimus lumen: &, Ego & pater unum sumus.
luculentiusq; deinceps & compendiosius scripserunt, ὁμοούσιον consubstantia-
lem patri. Quæ uerba scripturæ non esse, Eusebius Cæsariensis episcopus no-
uit: sed ab eis stultè reprehenduntur. * Præter scripturam enim & ipsi impieta-
tis authores erant. Minimè namque scripturæ uerba sunt, Ex non existentibus:
&, Fuit aliquando quum non esset. Itaque illi uerbis non ex scriptura quidem
petitis, sed piè tamen inuentis, conuicti sunt & damnati. Ipsi siquidem ueluti
è stercore erutis uocibus, planè è terra loquuti sunt. Episcopi autem nõ ipsi sibi
uerba cõfingentes, sed patrum de eis testimoniũ habentes, ea in scripto suo usur
parunt. Veteres enim Episcopi ante annos propè centum & triginta, & in ma-
gna Roma, & in nostra urbe, eos reprehenderunt, qui filium creaturam, & non
consubstantialem patri esse dixerunt. Id quod cognitum est Eusebio Cæsareæ
episcopo, qui prius quidem Arianæ fuit sectator hæresis: postea uerò ipsi Nicæ-
næ subscribens Synodo, ad suos literas dedit, & cõprobauit, ex priscis quoq; do
ctos quosdã & præclaros Episcopos & scriptores in patris & filij diuinitate no
mine

συνθήματα

Fraudulentis cauillationibus Arianorũ pulchrè obuiã eunt Patres.

Filius ex substantia patris.

ὁμοούσιος, hoc est, consubstantialis patri.

Eusebij mentio hic non fit apud Theodoritum, cap. 8. lib. 1. historię suæ Eccles.

Etiam ueteribus Theologis uox τῦ ὁμοουσίου quantumuis ἄγραφος usurpata.

* Stultè Ariani uerba Catholicorum, Ex substantia patris, & Consubstantialis, quòd in scripturis non inueniantur, reprehendũt: quum Arianorũ præstigiarum nec uoces, nec sententiæ, in eisdem reperiantur.

A mine τὸ ὁμοούσιον consubstantialis esse usos. Isti igitur morbo suo suppresso, *Assimulatâ*
» quòd tantam Episcoporum multitudinē metuerent, in ea quæ decreta sunt, pe- *plerorumque*
» dibus ierunt, propheticam in se reprehensionem pertrahentes. Nam & ad eos *Arianorum in*
» huius uniuersi Deus exclamat: Populus iste labijs me honorat, corde autem lon *decretum Ni-*
» gè abest à me. Theonas porrò & Secundus, quòd idem facere nollent, ab om- *caenum assen-*
» nibus, suffragijs consentientibus, sunt excommunicati, ut qui Arij blasphemiā *sio.*
» ueritati Euangelicæ anteferrent. Hæc Athanasius. *Theonas et Secundus excommunicati.*

CAPUT XXII.

SEd enim quæ etiam Eusebius Pamphili, ex ipsa Nicæa ad quosdam *Theodorit.*
Arianos, qui proditionem non iniuria ei obiecerant, scripserit, au- *lib. 1. cap. 11.*
dire conuenit. Ea sanè rabiem quoque eius manifestò arguunt. Re- *& 12.*
ctius autem consilium intentionemq; eius epistola ipsa indicabit,
» quæ sic habet: Quę de Ecclesiastica fidei professione, in frequēti Synodo Nicęę *Eusebius Pamphili de Synodi Nicenae actis.*
» celebrata, sint acta, aliunde etiam credibile est uos cognouisse: quòd fama ple-
» runque certam accuratamq; rerum gestarum commemorationem præcurrere
» solita sit. Cæterùm ne rumoribus huiusmodi rei ueritas aliter ad uos quàm est
» acta, perferatur, necessariò uobis misimus, primùm à nobis propositam de fide
» scripturā: deinde etiam alteram, quam ad uoces nostras accessionibus quibus-
» dam adiectis ediderunt. Scriptum sanè nostrum in præsentia Deo dilecti Im-
» peratoris nostri recitatum, ac rectè probeq; cōceptum esse iudicatum, ad hunc
» se habet modum. Professio fidei à nobis exposita, sicuti eam à decessoribus no *Professionis fidei Christianae*
» stris Episcopis, atque in prima rerum sacrarum institutione, & quum sacrum *formula ab Eusebio Pamphi-*
» subimus lauacrum, accepimus, & sicuti ex diuinis didicimus scripturis, atque *li Synodo ob-*
B simul & in presbyterio & in ipso Episcopatu professi sumus & docuimus, ea est *lata.*
» talis. Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, rerum omnium uisi-
» bilium & inuisibilium factorem. Et in unum Dominum IESVM CHRISTVM,
» Dei uerbum, Deum de Deo, lumen de lumine, uitam de uita, filium unigeni-
» tum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex patre genitum, per
» quem & omnia facta sunt: qui propter nostram salutem incarnatus, & inter ho-
» mines uersatus, & passus est: & resurrexit tertia die, & ascendit ad patrem, uen-
» turus rursum in gloria ad iudicandum uiuos & mortuos. Credimus etiam in
» spiritum sanctum: horum quemque esse & subsistere credentes, patrem uerè
» patrem, & filium uerè filium, & spiritum sanctum uerè spiritū sanctum: quem-
» admodum & Dominus noster discipulos suos ad prædicandi munus mittens,
» inquit: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris & fi-
» lij & spiritus sancti. Quæ sic se habere, & nos sic sentire, sic etiam olim obti-
» nuisse, nosq; adeò ex tali fidei professione usque ad mortem decertaturos es-
» se, etiam atque etiam confirmamus: anathemate ferientes omnem impiam,
» † Deoq; carētem hæresim. Hæc nos sic ex corde & animo, iam inde ab eo tem- *ἄθεον*
» pore, quo nos ipsos nouimus, sensisse, atque etiam nunc sentire & profiteri ue-
» rè, omnipotentem Deum & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM te
» stamur. Declarare quoque certa & fideli probatione, & persuadere uobis
» possumus, prioribus etiam temporibus nos sic & credidisse, & prædicasse.
» Hac à nobis exposita fidei professione, nullus erat contradicendi locus. Et *Formula hæc*
» ipse Dei amantissimus Imperator, noster Princeps, quùm rectissimè eam con- *à Constantino laudata.*
» ceptam esse testatus, tum ita seipsum sentire professus est: atque ut omnes ei
» assentirentur, subscriberent, & uoce una suffragarentur, admonuit: uno dun-
» taxat adiecto τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis uerbo, quod uerbum etiam interpre-
tatus est

Ei uerbi ὁμοούσιον adiectum. *Expositio eius uocis per Constantinũ, &c.*

ratus est dicens, non iuxta corporum perpesiones ὁμοούσιον consubstantialem dici, neque iuxta diuisionem, neque iuxta resectionem ex patre subsistere, quod materiæ prorsus expers intellectualis & incorporea natura corporalem quampiam perpesionem sustinere nequeat: diuina uerò & ineffabili ratione debere talia in animo considerari. Atque sapientissimus quidem & piissimus noster Imperator ad hunc modum est philosophatus. Illi uerò per occasionem & prætextum adiectionis τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis, aliam fidei professionem composuerunt, quam paulo antea historiæ adieci. Ea porrò recitata, quomodo ab eis, & Ex substantia patris, & Consubstantialis patri, esset dictum, minimè indiscussum atque inexploratum reliquimus. Interrogationes namque & responsiones interpositæ, ratioque & sententia dictorum inquisita. Atque equidem illud, Ex substantia, illi professi sunt significare, ex patre quidem esse, sed non ut partem existere patris. Cui sententiæ, quum recta esse uideretur, assensimus: pia quippe doctrina dictante, ex patre esse filium, non partem substantiæ eius esse. Quapropter quum sententiam eam approbauimus, tum uocem quoque ipsam nõ repudiauimus, quod pacis signum nobis ob oculos positum haberemus: & præterea, ne à recta sententia excideremus. Eadem ratione &, Genitũ, non factum, admisimus. Quandoquidem uerbum Factum, communem appellationem esse dixerunt reliquarum creaturarum, quæ per filium sunt conditæ. Earum quippe nihil habere simile filium: proptereaque non esse eum facturam, eis quæ per ipsum factæ sunt, similem: præstantiorem autem quàm creaturam omnem obtinere substantiam, quam ex patre genitam esse diuina docent oracula: quum quidem modus ipse generationis omni genitæ naturæ ineffabilis sit, et inconsiderabilis. Similiter uerò ratio probè disquisita, Consubstantialem patris esse filium astruit, non quidem corporum more, neque ad animantium morti obnoxiorum instar: neque etiam iuxta diuisionem substantiæ, neque iuxta resectionem: sed neque iuxta perpesionem quampiam, aut uersionem, aut mutationem patris uirtutis: quòd aliena prorsus ab his omnibus sit ingenita patris natura. Sed quòd consubstantialis patri dicatur, illud significat atque infert, nullam omnino similitudinem ad creaturas cõditas filium Dei ferre: sed qui eum genuit, patri tantum modis omnibus esse similem, & non esse ex alia quapiam subsistentia uel substantia quàm patris. Cui uerbo, eo pacto per interpretationem exposito, rectè nobis uisum est assentiri: præcipuè quum sciremus, ex ueteribus eruditos quosdam & spectatos episcopos & scriptores, in exponenda patris & filij diuinitatis ratione, τοῦ ὁμοουσίου consubstanialis nomine usos esse. Hæc de professione fidei publicitùs edita, sunt dicta: Cui uniuersi assensimus, & quidẽ non citra disquisitionẽ, sed iuxta sententias in præsentia Deo dilecti Imperatoris inuestigatas, nobisque expositas, & rationibus quas diximus ex professo consentaneas. Porrò anathema quod professioni fidei ab eis est adiectum, comprobandum esse duximus, ut homines uocibus quæ in scripturis non inueniantur, uti prohiberentur, quæ ferè causam omnem confusioni & seditioni Ecclesiæ præbuerunt. Nullius sanè diuinitus inspiratæ, & quæ ritè ordineque dictis utitur scripturæ, sunt illa, Ex non existentibus:

A

Cap. 17. eod. *Expositio uerbi, Ex substantia patris.*

ἀγράφοις ὀνόμασι *Item, Genitũ, non factum.*

Item, Consubstantialem patri.

B

Cur Eusebius Pamphili etiã in anathema Arianorũ decreto Synodali adiectũ, cõsenserit.

Ambrosius de fide, contra Arianos: Quomodo dicis Ariane in scripturis diuinis non inueniri ὁμοούσιον? Quasi ὁμοούσιον aliud sit, quàm quod dicit Dominus: Ego & pater unum sumus. Ego de patre exiui, & ueni in mundum: Ego in patre, & pater in me: Qui quum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est ut esset æqualis Deo. Hæc est tamen nominis ratio, ut in patre & in filio unitatem substantiæ credas: licet rem ipsam, quæ est inenarrabilis, definire non poßis. Vt, siue lumen de lumine dicas, siue uerbum de uerbo, siue spiritum de spiritu, siue dominum de domino, quodcunque de eo dixeris, unius tamen essentiæ patrem & filium credas. ὁμοούσιον enim Græci dicunt, quod nos cum uno aliud ipsum. Cap. 5.

A ſtentibus: &, Fuit aliquando quum non eſſet. Quare rationi minus conſenta-
» neum uiſum eſt, ea & dicere & docere. quo facilius calculo etiam noſtro, ritè de-
» cretum anathema comprobauimus: quandoquidem neque anteactis tempori-
» bus eiuſcemodi uerbis uti ſoliti ſumus. Quin & illud, Eum antequam gignere-
» tur non fuiſſe, anathemate iugulare non abſurdum putauimus: propterea quòd
» omnes profiteantur, eum eſſe filium Dei, etiam ante natiuitatem ſecundum car-
» nem. Iam uerò & Dei amantiſsimus Imperator profeſsioni inſeri curauit, Iuxta
» diuinam illius natiuitatem, ante omnia illum exiſtere ſæcula. Quum etiam priuſ-
» quàm † actu gigneret, † potentia fuerit in patre ingenito, patre ſemper exiſtente
» patre, ſicuti quoque rege ſemper et ſaluatore potentia omnia exiſtente, ſemperq́
» † ſecundum eadem & ſimiliter ſe habente. Hæc uobis, chariſsimi, neceſſariò
» perſcribenda putauimus, ut quæ diſquiſitionem & aſſenſionem noſtram ſubſe-
» quuta ſint decreta declararem, et pulchrè primùm quidem ad ultimã uſq; horam
» ſtetiſſe nos intelligeretis, quum nos ab alijs aliter ſcripta offenderent: deinde ue-
» rò, contentionis ſtudio abiecto, ea quæ nos nihil perturbarent complexos eſſe,
» quum nobis benignè uerborum ſententiam inquirentibus, manifeſtum habere
» conſenſum uiderētur cum eis, quæ in fide à nobis prius propoſita profeſsi fuera-
mus. Verumenimuerò Conſubſtantialis uocem non nouam, aut ab Epiſco-
pis Nicææ tum congregatis primùm proditam, ſed à multis antea annis à ſapien-
tibus inuentam, uſurpatamq́; patribus eſſe, apertè oſtendit Euſebius. Tum au-
tem τὸ ὁμοούσιον Conſubſtantiale, cõmuni conſenſu concordiq́; calculo ab omni-
bus comprobatum, paulo antè ipſe expoſui: id quod Euſebius quoque in uita
Conſtantini luculenter aſtruit.

De rebus ſacris et diuinis, uerbis uti, quæ in ſcripturis non reperiuntur, religio eſt.

Expoſitio uerbi. Natum ante omnia ſecula.

ἐνεργείᾳ, δυνάμει.

κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως

Verbum, Conſubſtãtialem, non nouũ, aut tum primum inuentum.

CAPUT XXIII.

B CAeterum quod in ſubſcriptione ſancti ſymboli inſigne accidit miracu-
lum, id non intempeſtiuum fuerit commemorare. Priuſquam acta
Synodi perficerentur, euenit, ut duo Epiſcopi è uita antè diſceſſerint,
quàm profeſsionis fidei ſcripto annotationem ſubſcriptionemq́; ſuam
appoſuiſſent. At reliqua patrum turba ad communem ſepulturæ & dormitio-
nis locum uenere, & monumento illorum aſsiſtentes, ſcriptumq́; in manibus ha-
» bentes, tanquam ad uiuentes & audientes: Bonum certamen, dixerunt, diui pa-
» tres nobiſcum decertaſtis, curſum peregiſtis, fidem ſeruaſtis. Si igitur obtinere
» debere id cenſetis, quod à nobis eſt actũ: quoniã nunc, nullo interpoſito obſtacu-
» lo, Trinitatis ſplendore illuſtrati, clarius id perſpicitis, peropus eſt uos nobiſcũ
» libello ſubſcribere. Hæc illi dixerę, & libellũ obſignatũ ad tumulum depoſuere,
noctemq́; totã inſomnes ęgere. Poſtridie uerò ad locũ eum rediere, ſigna inuio-
lata inuenere, & libello explicato ſubſcriptiones illorũ reliquis inſertas cognoue-
» re, recentes adhuc in hæc uerba conceptas · Chryſanthus & Muſonius, qui cum
» patribus omnibus, in ſancta prima œcumenica Nicæna Synodo conſenſimus,
» quãuis corpore translati, manu tamen propria nos quoq; libello ſubſcripſimus,

Synodi Nicænæ decreto, miraculo ingenti, duo etiam defuncti Epiſcopi ſubſcripſere.

CAPUT XXIIII.

SYnodus autem acta ſua Alexandriæ, Aegypto, Libyæ, & Pentapoli, li-
teris ad hunc modum perſcripſit · Sanctę et magnę Dei gratia Alexan-
drinorum Eccleſiæ, & qui in Aegypto, Libya, & Pentapoli ſunt, dile-
ctis fratribus, qui Nicææ congregati, magnam & ſanctam celebrarunt
Synodum, in Domino ſalutem · Quandoquidem diuina gratia & Deo dilectiſ-
ſimo Imperatore Conſtantino ſuffragante, omnino neceſſarium uiſum eſt, ſa-

Synodalis Cõcilij Nicæni ad Alexandrinos & Aegyptios epiſtola.

cram Synodum ad uos dare literas, ut intelligere posſitis, quum quæ ibi in quæ A ſtionem & diſquiſitionem uenere, tum quæ decreta ſancitaq; ſunt. Itaque ſcito- « te, primò omnium inquiſitum eſſe in impietatem & præuaricationem Arij, ſe- « ctatorumq; eius: & in præſentia Dei amantiſſimi Imperatoris Conſtantini, con « ſentientibus omnium ſententijs placitum, ut anathemate impia eius opinio & « uoces atque uerba blaſphema condemnarentur, quibus ille filium Dei blaſphe- « mans uſus eſt, ex non exiſtentibus illum eſſe dicens, & fuiſſe aliquando quum « non fuerit, & arbtrij libertate uicij uirtutisq; capacem eſſe filiũ Dei, creaturam « eundem & facturam nominans. Quæ omnia ſancta Synodus anathemati ſubie « cit, ne audire quidem impiam opinionẽ, mentis uæcordiam, blaſphemaq; eius « uerba ſuſtinens. Atque equidem res eius quem conſequutæ ſint exitum, aut « iam audiuiſtis, aut certè audietis: ne inſultare nos homini uideamur, qui pecca- « ti ſui condigna tulit præmia. Tantopere autem inualuit eius impietas, ut ſimul « cum eo peſſum ierint Theonas Marmaricæ, & Secundus Ptolemaidis, epiſco- « pi. nam & hi factionis eius ſunt. Sed enim quum per gratiam Dei peruerſa illa « opinione, impietate, & blaſphemia, nec non hominibus eis qui ſeditionem atq; « diſceſsionem auſi ſunt concitare in populo antea pacato, Ægyptus ſit liberata: « & temeritas Melitij, atq; eorum qui ab eo ſunt in ſacrum ordinem cooptati, ad « huc reliqua fuerit: quæ etiam ſuper hac re Synodus decreuerit, uobis, fratres di- « lecti, ſignificamus. Conſtituit namque, ut Melitius (in quem illa quidem hu- « manius affecta fuit, † ſummo enim iure nullam prorſus merebatur ueniam) in ci « uitate ſua maneat, poteſtatem autem nullam habeat uel eligendi, uel manus im- « ponendi: et ut neque in regione, neque in urbe alia, huius ſaltem rei gratia appa- « reat, nudumq; dignitatis nomen retineat: & qui ab eo in ſacrum ordinem lecti « fuerant, ut arcanioribus ſacratioribusq; ſuffragijs confirmati, ad communionẽ B admittantur. Præterea ut liceat eis quidem honorem ſimul & functionem mi- « niſterij obtinere: ſecundum autem prorſus locum, ab omnibus cuiuſcunque pa « rœciæ & eccleſiæ exploratis, ac per reuerendiſsimum fratrem & collegam no- « ſtrum Alexandrum lectis atque deſignatis epiſcopis, ferant. Cæterùm ut nulla « eis ſit facultas, quos uiſum ſit deſignandi, aut nomina eorum ſubijciẽdi, aut om- « nino faciendi quidquam, præter Catholicæ eccleſiæ Epiſcoporum, qui ſub Ale « xandro ſunt, ſententiam. Qui uerò per gratiam Dei & precationes ueſtras, in « nulla diſsidij factione reperiantur, ſed integri atq; impolluti in Catholica eccle- « ſia conſiſtant, eis poteſtas permiſſa eſt & deſignandi, & nomina dictandi, eorũ « ſaltem qui clero digni ſint: & omnia prorſus faciendi, legibus conſtitutioni- « busq; Eccleſiaſticis. Quod ſi quem eorum qui Eccleſiæ præſunt, decedere cõ- « tingat, tum in defuncti locum & honorem prouehi quiſquam ex recens coopta « tis debet, ut modò idoneus ſit, & à populo eligatur: ita tamen, ut ad electionem « eiuſmodi calculus, ſuffragium, & confirmatio epiſcopi Alexandrini accedat. «

Atque hoc quidem omnibus alijs conceſſum eſt: in perſona autem Melitij « non idem conſtitutum, propter priorem inordinatum eius morem, celerita- « temq; & præcipitantiam ſententiæ & conſilij, ut ne qua ſit ipſi uel poteſtas uel « authoritas, homini ſcilicet, qui rurſum temeritatem ordinis negligentem indu « cere poſsit. Hæc ſunt quæ præcipuè ad Ægyptum & Eccleſiam Alexandrinã « pertinent. Si quid uerò præterea uel canonibus uel decretis eſt conſtitutum, re- « uerendiſsimus dominus, frater, & collega noſter Alexander, certius ad uos re- « uerſus perferet, quippe & author & particeps actorũ omniũ. Lætum inſuper « uobis afferimus nunciũ, de ſanctiſsimi Paſchatis celebrandi conſenſu. Nam & « hæc res, precibus ueſtris rectè conſtituta atque ordinata eſt: fratresq; Orien- « tales

Acta Synodi.

Arius cum do ctrina ſua dam natus.

Veterum pa- trum pia mo- deſtia.

Item Theonas & Secundus.

Melitius coer citus.

† al' à ſpfa pr.

Epiſcopalis e- lectio.

Arrogãtia & or- dinis confuſio cauenda.

Decretum, ut ubique eodem tempore Pa- ſcha agatur.

A tales omnes, qui antea cum Iudæis fecerunt, ex hoc ipso tempore cum Romanis
» & nobiscum, omnibusq́ adeò alijs, qui antiquitus nobiscum Pascha celebrarũt,
» id se concorditer acturos consenserunt. Gaudete igitur de rebus Ecclesiasticis
» ordinatis, de pacis consensu & concordia restituta, & de hæresibus omnibus ex-
» cisis: atque maiore cum honore prolixioreq́ charitate suscipite, collegam qui-
» dem nostrum, Episcopum autem uestrum Alexandrum, qui nos profectò præ-
» sentia sua exhilarauit, plurimumq́ in hac ætate sua, ut pax quoque apud uos es-
» set, laboris sustinuit. Orate pro omnibus nobis, ut quæ à nobis rectè sunt con-
» stituta, firma stabiliaq́ maneant, per Deum omnipotentem, & per Dominum
» nostrum IESVM CHRISTVM, cum sancto Spiritu: cui sit gloria in sæcula,
» Amen. Non ipsa uero Synodus tantum, sed & celeberrimus Constantinus, ad populum Alexandrinum eius generis dedit literas: quibus ostendit, non simpliciter, temerè, aut neglectim finitionem professionis fidei editam, sed exploratione multa atque disquisitione accurata adhibita, quæcunque dogmati consentanea essent, in medium producta: primumq́ inuestigatione diligenti obseruata, quæcunque occasionem dissidij & seditionis creare possent: ea ita reiecta, ut contrà dici quidquam non posset: & sic deinde † finitionem ipsam promulgatam esse. & postremò, Dei sententiam cõcordem Episcoporum Synodi sententiam uocat, atque Spiritui sancto tot patrum consensum acceptum refert, per quem illi à uera & certa sententia non exciderint.

Commendatio Episcopi Alexandrini.

Constantinus quoq; ipse ad Alexandrinos de eisdem rebus scripsit.

† ὅρον

CAPUT XXV.

B IDem & ad Episcopos qui ad conuentum uenire non potuerunt, & ad omnes ubiq́ Ecclesias, quæ acta ibi essent declarans, ad hunc mo-
» dum scripsit. Experientia edoctus, per rerum publicarum prosperi-
» tatem, quanta sit diuinæ potestatis gratia, illum mihi propositum es-
» se debere finem iudicaui, ut à beatissimis catholicæ Ecclesiæ populis fides una, et
» syncera charitas, consentiensq́ in Deum pietas seruetur. Sedenim quum ali-
» ter omnino fieri non posset, ut † ordo stabilis & firmus constitueretur, nisi si-
» mul omnes, aut certè plures Episcopi conuenirent, & de re qualibet ad sanctissi-
» mam religionem pertinente dijudicarent: eius rei gratia, quàm fieri potuit pluri-
» mis coactis, me quoq́ perinde atq́ uno aliquo ex uobis (non enim negauerim,
» quo maximè lætor, conseruum uestrum me esse) præsente, usque adeò omnia in
» debitam sunt disquisitionem uocata, quousq́ † rerum omnium inspectori Deo
» placita sententia, ad cõsentientis unitatis concordiam stabiliendam, in lucem est
» protracta, ita ut nihil iam quod ad dissensionem aut professionis fidei ambigui-
» tatem facere posset, sit relictum. Vbi quum de sanctissimo etiam Paschæ die
» quæstio esset exorta, sententijs omnium decretum est, conuenire, ut id eodem
» tempore ab omnibus ubique peragatur. Quid enim nobis esse potest uel pul-
» chrius, uel grauius, quàm si is dies festus, unde spem immortalitatis percepimus,
» uno ordine & celebri ritu ab omnibus certò & inuiolabiliter peragatur? Ac
» primùm quidem indigna res fuit, sanctissimum eum diem imitatione atq́ cõsue-
» tudine Iudæorum celebrare, qui manibus suis nefario flagitio contaminatis, non
» iniuria quoque animis sunt excæcati, homines scelerati. Quid ni enim liceat, gen-
» te ea reiecta, rectiore ueriorеq́ ordine, quem à primo passionis die hucusque ser-
» uauimus, ad futura quoq́ sæcula obseruationis huius ritum transmittere? Itaq́
» nihil uobis commune sit cum infestissima Iudæorum turba. Aliam siquidem à
» Seruatore accepimus uiam. Propositus est sacratissimę religioni nostræ suus cur

Constantini Imperatoris de rebus Synodi Nicænæ ad Ecclesias quasq; literæ.

† τάξις

Sacrarũ Synodorũ utilitas.

Imperialis humilitas & summißio.

† τῷ πάντων ἐφόρῳ

Hæreses sublatæ.

Celebrãdi Paschatis consensus.

Infensus Iudæis Constantini animus.

fus, et legitima quæ illam deceat regula: quam unanimi cõſenſu complectentes, A nos ipſos à fœda illa cõſcientia & ſocietate retrahamus, fratres reuerendiſsimi. «

De Iudæorum cæcitate.

Et profectò omniũ abſurdiſsimũ eſt, illos gloriando iactare, hiſce obſeruandis « nos ſufficere non poſſe, abſque illorum doctrina & præſcripto. Quid'nam ue- « rò illi rectè ſentire & ſapere poſſunt, qui poſt illam Domini cædem mentibus « capti, non ratione aliqua, ſed impotenti impetu, quócunque eos inſitus impel- « lit furor, ducuntur? Quam ob cauſam, quum in hac quoque parte uerum non « perſpiciant, ſed uti ſemper affectu uicioſo tranſuerſi rapiantur, potius quàm er- « rorem corrigant, eodem anno bis paſcha peragunt. Qua igitur de cauſa eos ſe- « quemur, qui graui errore ſe implicatos eſſe confitentur? Bis equidem eodem an- « no Paſcha celebrare, haud unquam ſuſtinuerimus. Atque etiamſi hæc uobis « non exponerentur, conueniret tamen, uos, pro mentis ueſtræ ſagacitate, ſem- « per & ſtudere & optare, ne cuiuſpiam ſimilitudine & exemplo, puritatem ani- « marum ueſtrarum pollueretis, ne'ue hominum modis omnibus malorum con- « ſuetudinem imitari uideremini. Ad hæc illud quoque conſiderandum uenit, « in re tanta, & tam ſolennibus religionis noſtræ ferijs, diſſenſionem extare ali- « quam, longè eſſe impŋſsimum. Vnum namque nobis libertatis atque redem- « ptionis noſtræ diem, ſanctiſsimæ ſcilicet paſsionis ſuæ, SALVATOR noſter « dedit. Vnam eſſe catholicam ſuam Eccleſiam uoluit: cuius tametſi partes in « multis uariȷsq; ſunt diſperſæ locis, uno tamen ſpiritu, hoc eſt, diuino arbitrio « fouetur. Conſideret porrò ſanctitatis ueſtræ ſolertia, quàm graue ſit & inde- « corum, per eoſdem dies, alios quidem ieiunijs intentos eſſe, alios uerò cõuiuijs « uacare: & poſt Paſchæ dies, hos quidem feriari & conquieſcere, illos autem ſta- « tis ieiunijs macerari. Quapropter hanc rem, pro eo atque decet corrigi, atque « ad unum inſtitutum formamq; perduci, diuina uult Prouidentia: quantum e- B quidem † extra omnem affectum poſitus perſpicio. Itaque quum hoc ſic corri- « gere conueniat, ne quid nobis cum Domini percuſſoribus ſit commune, & de- « cens extet ordo, quem omnes Occidentalium & Meridionaliũ, Septentriona- « liumq; habitabilis orbis partium Eccleſiæ, et quibuſdam quoque in locis Orien- « tales obſeruant: ea de cauſa in præſentia omnibus conuenire atque placere ui- « ſum eſt, ipſeq; adeoq; id ſolertię ueſtrę placiturũ eſſe recępi, ut quod per urbem « Romanã, Italiam, Aphricam omnem, Aegyptum, Hiſpanias, Gallias, Britanias, « Libyam, cunctam Græciam, Aſianam atque Ponticam ditionem, & Ciliciam, « uno atque conſentienti ſeruatur conſilio, id libenter quoque prudentia ueſtra « ſuſcipiat: ſecum ipſa perpendens, non modo ampliorem eſſe Eccleſiarum in eis « quæ diximus locis numerum, uerùm etiam idem communiter omnes ſentire & « uelle, eſſe quàm ſanctiſsimum. Quin & ſtrictior ipſa atque exactior ratio flagi- « tare uidetur, ne qua nobis ſit cum Iudæorum periurio, communio. Et ut tan- « dem ſummam rei breuiter dicam: Communi omnium iudicio placuit, ſanctiſsi- « mas Paſchæ ferias, uno eodemq; die peragi. Minimè namque decet in re tam « ſancta aliquam extare diſſenſionem. Et pulchrius eſt eam ſequi ſententiam, in « qua nulla ſit alieni erroris & peccati contagio. Ac quum ita ſe res habeat, liben- « tibus animis cœleſte hoc & uerè diuinum ſuſcipite præceptum. « Quidquid enim in ſanctis Epiſcoporum agitur conuentibus, id ad diuinam refertur uolun- « tatem. Itaque eis quæ ſcripſimus, omnibus dilectis fratribus noſtris ſignifica- « tis, iam rationem hanc & obſeruationem ſanctiſsimi diei ſuſcipere atque inſti- « tuere debetis, ut quum in pietatis ueſtræ (quod dudum mihi fuit in uotis) con- « ſpectum uenero, uno eodemq; die ſanctas uobiſcum ferias celebrare ualeam, « & rebus

Paſchæ ferias minimè cum Iudæis celebrandas eſſe ſuadet.

Idem uiuificæ paſsionis et reſurrectionis Seruatoris noſtri dies.

Vna in toto orbe Catholica Eccleſia.

ἀπαθῶς συνο-ρῶ

πᾶν γὰρ ὅ,τι ἂν ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἐπισκόπων συνεδρίοις πράττεται, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν βούλησιν ἔχει τὴν ἀναφοράν.

A & rebus omnibus unà uobiscum ex animo delecter, feritatem diabolicam per
„ uim diuinam operibus nostris sublatam, uestramq́ue ubique fidem pacem &
, concordiam uigentem cernens. Deus uos seruet, fratres dilecti. Aequum
etiam est, quæ contra Arium & sectatores eius, omnibus passim Episcopis &
» populis scripsit, cognoscere. Quum malignos & impios Arius sibi imitan-
» dos duxerit, par est, ut eandem cum illis ferat ignominiam. Quemadmodum
» igitur Porphyrius diuinæ pietatis hostis, iniquis de religione compositis libris,
» condignam reperit mercedem, per quam omnium futuris sæculis probris ob-
» noxius erit, plurimaq́ue obruetur infamia, atque insuper impia eius abolita sunt
» scripta: ita & nunc placitum nobis est, Arium & Arij suffragatores, Porphy-
» rianos quidem nominari, ut quorum imitati sunt mores, eorum quoque ob-
» tineant appellationes. si quod autem scriptum ab Ario compositum reperia-
» tur, ut igni id tradatur uolumus, ut non modò improba eius doctrina abroge-
» tur, uerùm etiam ne monumentum quidem aliquod eius relinquatur. Illud
» equidem prædictum uolo, si quis libellum aliquem ab Ario conscriptum cela-
» re, nec continuò igni comburere, deprehensus fuerit, supplicium ei mortis esse
» constitutum. Illico namque in crimine tali comprehensus pœnam sustinebit ca
pitalem. Plures etiam alias aduersus eosdem ad loca omnia misit epistolas,
† uerbis per ironiam ad simulationem compositis, eis illudens. Nicomedien
sibus itidem, contra Eusebium & Theognidem scripsit: Eusebium perstrin-
gens, ueluti Licinio aliquando fauentem, sibiq́ue insidiantem, atque alium Epi-
scopum legere iubens: quod & factum est. Eas epistolas hoc loco apponere, ne
longior esse uidear, minus conuenire putaui. Ac de his quidem hactenus.

[Margin: Constãtini de Ario, sectæq́ue eius populatribus, & libris eorũdem, constitutio.]

[Margin: Arianos uult Porphyrianos uocari.]

[Margin: Arianos libros comburẽdos esse capitali supplicio cõstituto sancit.]

[Margin: † εἰρωνικῷ λόγῳ]

[Margin: Socrat. lib. 1. historiæ Eccles.]

[Margin: Scripsit alias quoq; contra Arianos literas.]

CAPUT XXVI.

B CAeterùm rebus ad hunc modum euntibus, commodum euenit, ut uicesimus Constantini imperij annus tum compleretur. Et Romanimore recepto, decimo quoque Principis sui imperij anno, communem & publicum agebant conuentum, diemq́ue festum. Itaque & ipse decere id arbitratus, ad epulas Synodum inuitat: & toris plurimis ordine suo collocatis, eodem in loco excipit: multisq́ue & sermonibus & donis honorificentiam & liberalitatem erga illos declarans, præclarissimos quosque eorum, mensæ suæ adhibet. Quorum quidem quum ille mutilata propter CHRISTVM cerneret membra, atque fidei eorum constantiam inde colligeret, labijs ipse suis cicatrices eorum exosculari & uenerari dedignatus non est, gratiam se osculo eiusmodi & benedictione eorum percipere confisus. Posteaquam autem finem suum conuiuium id habuit, loco suo exurgens, supplicis more conuentum rogauit, ut qui tantum pertulissent laboris, perpaucos sibi dies dare, & recens fundatam urbem, iam tum perfectam, adire non grauarentur, ut precationibus suis munitiones & muros eius firmarent. Atque illi statim, quod petierat, faciunt. Constantinopolim ueniunt, Encænia & consecrationis festum diem celebrant, † incruento sacrificio operantur, precibus uotis'que urbem abunde prosequuntur & firmant, eandem'que Deigenitrici dedicant, nouam Romam, imperantem'que Constantinopolim cognominantes, Alexandro tum Byzantij ecclesiam regente. Hic denuò illis epulo exceptis, alia dona obtulit: & literas ad prouinciarum præfectos dedit, ut in urbe quaque diuino cultui addictis atque sacratis uiduis uirginibusq́ue, ad sanctiora diuinorum templorum sacraria excubantibus, annonæ annuæ tribuerentur,

[Margin: Vicẽnalia sua Constantinus agit, & Synodum conuiuiò excipit.]

[Margin: Stigmata Episcoporũ martyrum exosculatur.]

[Margin: Inuitat Patres Byzantiũ, ad Encænia ibi celebranda, et ciuitatem nouã cõsecrandam.]

[Margin: † τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες]

[Margin: Constantinopolis uirgini matri dedicatur.]

[Margin: Viduis uirginibusq; sacris sumptus annuos Constantinus ex publico abundè constituit.]

rentur, quæ ad liberalitatem splendidam magis quàm ad usum necessarium per- A
tinerent. Has Iulianus quidem postea † accidit, successor autem eius * ex qua- drante præberi curauit. Vbi uerò iam pro se quisque domum redire pararet, cohortatus eos est, ut eandem omnes colerent fidem, mutuam'que pacem & charitatem maximè consectarentur: atque ut absque seditione omni, pacati atque tranquilli, rerum uniuersarum placerent Deo. Et quùm multa, oratione longius producta, de communi concordia fecit uerba: tum postremò uehementer eos admonuit, ut & pro se, pro liberis suis, & pro imperio Romano orarent, perpetuo'que propitium sibi diuinum numen facerent, Synodi'que decretis stabilem firmitatem conciliarent. Absentibus porrò ea quæ commemorauimus scribens, ut professionem fidei, diligenti atque accurata exploratione tot uiroi um disquisitam, & de sententia totius uniuersi Dei constitutam, suffragiisq; tantæ Synodi patrum comprobatam, susciperent atque complecterentur, mandauit. Et illorum quisque tanto affectus honore, domum ad gregem suum rediit. Imperator autem supra modum lætatus, quòd unam per uniuersum orbem Ecclesiam, eamq; in dogmate consentientem cerneret, Deo, de omnium ubique Episcoporum unanimi concordia † solenniter gratiarum obtulit actiones. E' re studiosorum esset, Episcoporum ipsorum nomina, præfecturas urbium, earumq; appellationes nosse: eaq; omnia in Synodali Athanasii libro reperta apposuissem, nisi tædium prolixioris orationis uitarem, proinde ea inquirere uolentibus, permitto. Tempus porrò Synodi, sicuti inuenimus, in mensis Maii undecimam diem, † indictionem tertiam, & consulatum Paulini et Iuliani incidit: qui annus sexcentesimus trigesimussextus ab Alexandri Macedonis regno fuit: uigesimus uero imperii Constantini, ex quo rerum in Britania potiri cœpit: tertius decimus porrò, ex quo ad Byzantium uenit. Synodus uerò ipsa Nicææ annis tribus & paulo longius est acta. Et res Nicænæ talem habuere finem. Constantinus autem ex eo tempore prolixius etiam quàm antea religionis accensus ardore, ad urbes & populos Romani imperii omnes, epistolas dedit, ut priori quidem errori nuncium remitterent, Christianam autem doctrinam & religionem amplecterentur. Episcopis porrò sanè quàm liberaliter pecunias mittens, eos ad ecclesiarũ ædificationes excitauit, sumptusq; ad id abundè præbuit. Libros itidem ecclesiasticos manibus propriis describere & concinnare iussit. Sed consilium animumq; scribentis certius indicabit epistola eius, ad Eusebium data, quæ sic habet. B

Marginalia (left): προσόδων — Patres dimittit cum piis mandatis. — Absentibus Episcopis scribit. — Deo solennibus sacris gratias agit. — εὐχαριστήρια — Tempus Nicæni Concilii celebrati. — Anitius Paulinus, Ceionius Iulian. Cantænus Coss. 17. imperii eius anno uno dus celebrari cœpit, 20. autem finita est. Initium eius in annum Domini 326. finis in 329. incidit.

Marginalia (right): τὸ τέταρτον — ἔτερ — τρίτην ἐπὶ δέκα — Constantinus amplissime de rebus religionis Christianæ tum inceptis, Ecclesiis construendis, & libris sacris parandis.

CAPUT XXVII.

Marginalia: Literæ Constantini ad Eusebium Pamphili de structura Ecclesiarum. — τὸν ὄντως ὄντα

Victor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio. Tantisper dum « ad hoc usque tempus, impietas & tyrannis, pro arbitrio suo, mini- « stros Seruatoris Dei persequuta est, credo, atque adeò certò persua- « sum habeo, ecclesiarum omnium opera uel per incuriam pessum iisse, « uel imminentis persequutionis metu minus esse quàm dignitas earum po- « stularet perfecta, frater charissime. Nunc uerò libertate reddita, & serpente il- « lo, Dei optimi maximi prouidentia, atque opera nostra, à rerum publicarum « administratione depulso, satis in apertum productam esse arbitror apud omnes « diuinam potentiam, eosq; qui uel metu uel incredulitate uel etiam peccato op- « pressi fuerant, eo qui uerissimè cõstat cognito Deo, ad uerũ rectumq; uitæ statũ « tandem peruenisse. Itaque quibuscunque uel ipse præes ecclesiis, uel alios pas- « sim episcopos, presbyteros, aut diaconos præesse nosti, eos admone, ut dili- «
genter

A genter incumbant in opera ecclesiarum quæ supersunt, uel restaurandarum, „ uel amplificandarum, uel ubi hoc necessitas postulauerit, recẽs extruendarum. „ Petes autem & ipse, & alij per te, sumptus necessarios à præfectis & prouincia„ libus magistratibus. Diligenter namque eis per literas est mandatum, ut quæ à „ sanctitate tua dicta fuerint, ipsi exequant̃. Deus te seruet, frater dilecte. Hæc de ecclesiarum structuris, non ad hunc modò, sed & ad reliquos Episcopos scripsit. Quæ autem Eusebio Pamphili de librorum comparatione significarit, hisce subiungam. Victor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio. In co„ gnomine nobis urbe, Seruatoris Dei opitulante prouidentia, maxima hominũ „ multitudo sanctissimæ Ecclesiæ nomen dedit, seq́ꝫ ipsam illi dicauit: ut omni„ bus illis plurimum capientibus incrementi, faciendum omnino uideatur, ut plu„ res quoq́ꝫ ibi construantur Ecclesię. Quapropter, quod iudicio nostro placuit, „ (prudentiæ enim tuæ significandum duximus) id libentissimè accipe, ut com„ paratis quinquaginta membranarũ codicibus, qui & ad euoluendum, et ad por„ tandum cõmodi sint, à notarijs pulchrè scribendi peritis, qui scilicet probè eam „ artem didicerint, describi cures diuinarum scripturarũ libros, quorũ instaura„ tionem & usum ecclesijs maximè necessariũ esse iudicaueris. Datæ enim sunt à „ mansuetudine nostra † ad Catholicũ & dispensatorem generalẽ prouinciæ lite„ ræ, ut omnia quæ ad eam rem parandam cõmoda sunt, præbenda curet. Porrò „ ut quàm celerrimè codices describantur & cõcinnentur, procurationis tuæ id „ fuerit opus. Duorum autem publicorũ uehiculorum accipiendorũ potestatẽ, „ ad librorum deportationẽ, authoritas harum nostrarũ literarum tibi meritò „ præbebit. Ita enim pulchrè descripti codices, quàm facilimè ad nos perferri po„ terunt, ex Diaconis ecclesię uno ministeriũ id adimplente: qui quũ in conspectũ B peruenerit nostrũ, benignitatẽ nostram experiet̃. Deus te seruet, frater dilecte.

In eandem sententiam ad alios quoq́ꝫ episcopos scripsit.

Constãtini ad eundem Eusebium de libris Ecclesiasticis comparandis epistola.

πρὸς τὸν τῶν διοικήσεων καθολικόν

CAPUT XXVIII.

Edenim quum facile quis ex ijs liquidò cognoscere Imperatoris erga res sacras studium possit, tum id non minus ea etiam quæ de uiuifico CHRISTI sepulchro Hierosolymis egit indicabũt. Quum namq́ꝫ cognouisset eos olim, † qui idolorũ errore tanquã furoris intemperijs acti fuerant, salutiferũ monumentũ defodisse, aggere multo molẽ altissimã excitasse, Caluarię & resurrectionis uicinũ circumcirca locum occupasse, & lapidibus ingentibus superficiẽ eius constrauisse, (ut obliuioni monumẽta memoriæ sempiternæ mandarẽt) & templũ præterea impudicæ deæ Veneris, statuamq́ꝫ eiusdẽ ibi collocasse, uirgineo partui illudẽtes: ut qui eo loco debitũ CHRISTO honorẽ sibi præstandũ statuissent, simulacro ei exhibere uiderentur, processuq́ꝫ temporis obliuio ueram premeret atq́ꝫ occultaret causam: quòd nemini liberè eò cõmeare, aut alijs rem indicare fas futurũ esset, funditus templũ ipsum erue„ re, aggeremq́ꝫ egestum quàm longissimè à ciuitate proijcere, ut qui sceleratis sacrificijs cõtaminatus esset, iussit: ac templũ aliud pulchritudine pręcipua amplissimum magnificentissimumq́ꝫ extruere præcepit. Quod templũ luculenter epistola ostendet, Macario Hierosolymitano episcopo, qui & ipse cum reliquis patribus Arij opinionẽ labefactauit, hisce propè uerbis scripta. Victor Constan„ tinus Maximus Augustus, Macario. Tanta est Seruatoris nostri gratia, ut nul„ la orationis uis pręsenti miraculo digna suppetere cuiquã possit. Quod etenim „ monumentum sanctissimę illius passionis terra iamdudũ opertum, tot annorũ „ curriculis latuerit, donec per communis & publici omnium nostrũm hostis op„ pressionem, ministris eius in libertatem uindicatis, erutum reluceret, omnem

Socrat. lib. 1. cap. 17.

Infideles in Caluarię loco, sepulchro Christi obruto, Veneris tẽplum extruxere.

Eo templo diruto, Ecclesiã sacram Constãtinus cõdidit, & sepulchrũ Christi restitutum ibi collocauit.

Constãtini ea de re ad Macariũ Hierosolymitanũ episcopũ literæ.

Miraculo magno monumentum Seruatoris in lucem prolatum.

profectò stuporem & admirationem excellit. Nam etiam si qui ubique terra- A
rum esse uidentur sapientes homines, in unum eundemq́ cōuenientes locum,
dignum aliquid re tanta dicere uelint, ne minimam quidem partem tamen e-
ius eloquentiæ concertatione attigerint. Tantum enim miraculi huius fides
naturam, quæ humanam rationem & cogitationem consequitur, omnem ex-
cellit, quanto rebus hominum cœlestia sunt efficaciora & potentiora. Eam ob
causam ille mihi semper unicus & præcipuus consiliorum actorumq́ue om-
nium propositus est finis, ut quemadmodum se ipsam nouis miraculis uerita-
tis fides exhibet, sic etiam animi omniū nostrûm castitate & consentienti prom
ptitudine alacriores reddantur. Quod quùm omnibus manifestum puto,
tum hoc maximè tibi persuasum esse uolo, rerum omnium illud mihi summo-
pere esse curæ, ut sacratum locum, quem iussu Dei, accessione fœdissimorum
simulacrorum, ueluti quodam imminenti grauiq́ pondere leuaui, sanctum
quidem iam tum ab initio illum iudicio Dei factum: sed sanctiorem etiam de-
claratum, ex quo salutiferæ passionis fidem in lucem protulit, ædificiorum pul-
chris structuris exornem. Conuenit igitur solertiæ tuæ, omnia sic disponere,
& res quasque necessarias procurare, ut non modo basilica alijs quæ ubique
sunt præstantior, sed & reliqua omnia ita cōstruantur atque parentur, ut quæ-
cunque in quibuscunque urbibus pulchritudine sunt † excellentia opera, à stru
ctura ista longè superentur. Atque equidem de parietum opere atque artifi-
cio, Dracilliano amico nostro, clarissimorum præfectorum munere fungenti,
& prouinciæ rectori, à nobis mandatam esse curam scito. Præceptum enim
à pietate nostra est, ut artifices, operæ, & quæcunque præterea sunt ad ædi-
ficationem necessaria, quum id ex solertia tua cognouerint, confestim per pro-
uidentiam illorum mittantur. De columnis autem & marmore, quæ præ- B
stantissima & commodissima operis ipsius † forma summatim perspecta, existi
maueris esse, ad nos fac scribas, ut quot & qualibus opus fuerit, quum ex lite-
ris tuis intellexerimus, ea undequaque comportari possint. Æquum enim est,
locum totius mundi maximè admirandum, pro dignitate sua exornari. Basili-
cæ porrò camera, lacunaribus'ne an alio quopiam opere tibi fieri debere uidea
tur, cognoscere ex te cupio. Si enim lacunaribus extruenda erit, auro quoque
illustrari poterit. Quod superest, sanctitas tua quibus diximus magistratibus
primo quoque tempore significet, quot operarijs, artificibusq́, & quantis im-
pensis sit opus. Quin & ad nos quoque ut celeriter referatur, da operam, non
modo de marmore et columnis, uerùm etiam de lacunaribus, siquidem hæc pul
chriora commodioraq́ esse iudicaueris. Deus te conseruet, frater dilecte.

Institutionem ædificationis eius tēpli Macario antistiti committit.

† καλλιστεύοντα

† αὐτὸς συνιδὼν γινομένης

CAPUT XXIX.

Literis porrò eis conficiendis, mater ipsa Imperatoris beata Helena,
quæ illum talem genuit, administra fuit. Ipso namque Synodi coa-
ctç anno, in somnis oraculo admonita, precationis ergò, locorumq́
sacrorum cognoscendorum gratia, Hierosolyma petierat: neque se
ea in re uel itineris laborem, uel senectutis molestiam remorari est passa. Ad ex-
tremum enim iam uitæ peruenerat, & de rebus atq; religione Christianorū piè
admodum sentiebat. Plurimi porrò faciebat, ut crucis lignum & uiuificum
CHRISTI monumentum inueniret. Et quantumuis difficulter, attamen ea
tandem inuenit, ut quidem nonnulli dixere: Iudæo homine ex paterna quadam
annotatione regionem indicante: re uera autem, ut equidem puto, Deo signis
quibusdam

Helena mater Constantino filio literis in causa pietatis Christianæ edendis à Secretis fuit.

Eadē religionis ergò Hierosolyma profecta.

A quibusdam & uisionibus nocturnis ostendente. Quum enim Deo uisum esset, res diuinas & occultas in lucem proferre, minimè opus fuit humanis indicijs.

Enimuerò Imperatoris iussu, contaminato illo templo diruto, aggereq́ exportato, ex eo loco sacrum illud resurrectionis antrū extitit, & tres sparsim disiectæ cruces: & tabula præterea alba inuenta, in qua diuersis literis Pilatus regem Iudæorum scripserat, eaq́ supra caput CHRISTI collocata † in morem columnæ, crucifixum illum Iudæorum regem esse promulgarat. Cæterùm quòd literæ diffluxerant, & tabula temerè iacta iacebat, difficilis adhuc diuini ligni inuentio erat, quòd ordine confuso cruces disiectæ fuerant. Quid namque curarent, qui ita illas temerè disiecerant, ut loco suo quamque relinquerent? præcipuè quum milites mortem propter sabbatum deproperarent, ijdemq́ præterea inauspicatum esse crederent, ad cruces morari uirorum, qui per uim illatam mortui essent, quapropter alia aliò proiecta, quum ergo incerta inquisitio esset, dubia animi Imperatoris mater, Deum obsecrauit, ut ei indiciū fieret. Atq; ille ambiguitatem quodam dissoluit modo, lignum demonstrās, ad quod Dominicum affixum corpus fuerat, & quod diuini sanguinis stillam defluentē exceperat. Mulier quædam honesto loco nata, graui oppressa morbo, extremo laborabat periculo. ad hanc Macarius unà cum Helena comitibusq́ eius uenit: & signum ille dedit, quæ ex crucibus istis fœminæ ægrotæ imposita periculum omnino discuteret, eam CHRISTI crucem esse. Atque precatione facta, crucem quamlibet seorsim illi adhibuit. Et duabus admotis, in eodem nihilominus mulier discrimine mansit, uitæ iam desperatæ. Vt autem uerum ei imposuit lignum, subitò illa respexit: uiribusq́ firmiter collectis, lecto statim exiluit. Dicunt quoque, postea mortuo prorsus crucem impositam, in uitam

Inuentio sepulchri & crucis Domini.

ἐν ἄλλαις φύλαξ

Miraculum, quod ueram Christi crucē indicauit.

B illum derepentè reuocasse. Hoc sanè modo memoriæ proditum est, sacrum in apertum productum esse lignum. Cuius partem maximam diuina Helena argenteæ cistæ inclusam, Episcopo ad memoriam posterarum generationum reliquit: ubi etiam sacram Exaltationem quotannis peragendam sanxit. Partem uerò ad filium Imperatorem transmisit. Quam illum quo animo quis suscepisse dicat? quum fide secum ipse reputauerit, urbem eam seruatum iri, in qua tam sacrum conseruaretur † donarium. Quapropter eam partem statuæ suæ inclusit, quam in urbe à se magnificè condita, super Porphyretica collocauit columna, in eo quod dicitur Constantini foro. Misit illa etiam ad eum ex sacris clauis quosdam, quos tum ad monumentum repererat: illis porrò corpus CHRISTI transfixum fuerat. Quorum altero ille sibi fertur galeam instruxisse, alterum equi frenis inseruisse, ut in certaminibus tutus à uulneribus, illæsusq́ maneret, & sic tempore suo prophetia Zachariæ impleretur: Erit, dicentis, in freno equi sanctum Domino omnipotenti. Quæ Prophetæ quidem sancti olim cognouerunt, postea uerò temporibus suis, quum Deo uisum est, euentum certum sunt consequuta. Atque id non admodum est mirandum, quandoquidem & Græci diuinarum rerum quædam prænunciarūt. Quemadmodum quidem certè & illud Sibyllæ uel ex aduersarijs quisque confitebitur, de sancta cruce antiquitus dictum:

Sacer Exaltationis sanctæ crucis dies.

κειμήλιον.

Claui, quibus Saluator cruci est affixus.

Sibyllæ oraculum de sancta cruce.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

ὦ ξύλον μακαριστὸν, ἐφ' ᾧ θεὸς ἐξετανύσθη.

Plurimi namque apud Græcos, qui cæteris præstare sunt uisi, multas nouerant prophetias, quas uersibus grauioribusq́ ad populum uerbis ueluti quædam oracula incluserunt. Et erat potestatis diuinę, ut equidem iudico, ad futurarum rerum certiorem consensum, non solum per peculiares ministros futura prædicere,

Apud Ethnicos quoq; nōnullis sic tura de rebus sacris manifesta. cere, uerùm sensim quoque aduenis & alienis ad id uti, perinde atque musicus A quispiam, gratum & iucundum decantans carmen, superuacaneas quoque percurrit plectro chordas: aut ornatus gratia, supra eas quæ ex usu sunt, alias etiam adijcit. Hæc etiamsi per digreßionem, commodè tamen dicta esse puto: quòd à doctrina nostra alieni, † præstantiore quadam Dei ordinatione, futura de CHRISTO prædicarunt.

CAPUT XXX.

Templum in Caluariæ loco conditum, noua Hierusalem dictum. IMperatoris mater Helena, amplißimo templo in resurrectionis & Caluariæ monumento ita constructo, ut nulli prorsus, quæcunque uel pulchritudine uel magnitudine eximia sunt, cederet, nouæ Hierusalem nomen indidit, † exemplari scilicet ueteris illius & iam solitì tabernaculi. Ipsa uerò domesticis proprijsq́ impensis alias duas magnificè sacras construxit ædes. alteram in Bethleem, ad eam in qua CHRISTVS natus est speluncam, sexies mille paßibus ab urbe distantem: in cuius sanctiore sacrario humi, & præsepe, & speluncam sacram est complexa. alteram uerò in oliuarum monte, ad uerticem ipsum, ubi relictis discipulis CHRISTVS in cœlos est assumptus. Excitauit quoque mirificum aliud templum in Gethsemani prę dio, genitrici Dei, atque in sacrario ipso uiuificum eius sepulchrum firmiter inclusit. Quum uerò decliuis is sit locus, gradus marmoreos fieri curauit, uiatores ex sancta urbe Orientalem plagam uersus ferentes. Multorum quoque sermonibus circumfertur, decliuiorem eum locum, Vallem fletus, & torrentem Cedron, atque etiam uallem Iosaphat dici. In propinquo etiam esse hortum illum, in quo proditus est CHRISTVS, & in quo orare solitus fuerat. Sanctis itidem infantibus, & ubi Angelus pastoribus lætum attulit nuncium, in eis ipsis locis † sacras exstruxit ædes: infantibus uidelicet ipsis, & † VERBI B puerperæ, nec non aliam quoque sponso Ioseph ædem. Inde Bethaniam progressa, Lazaro CHRISTI amico insigne ædificauit delubrum. abest id Hierosolymis passuum millibus duobus. Deinde ad sacrum Iordanem conuersa, circa speluncam, ubi olim domicilium Baptista habuit, perpulchram ædem illi erexit. Aliamq́ † ad accliuitatem montis, Heliæ Thesbitæ. Atque inde quatuor dierum itinere emenso, Tiberiadem uenit, ubi τὸ δωδεκάθρονον, hoc est, duodecim thronorum templum statuit, quo loco CHRISTVS quinque hominum millia pauit. In ea regione est Capernaum, ubi miraculum illud in Centurione editum, & in paralytico, qui per tectum demissus, statim salutem inuenit: deinde ubi mulier sanguinis fluxu laborans, restituta est. Sistitur etiam in loco qui dicitur ἑπτάπηγος, hoc est, ad septem fontes: ubi ingens illud miraculum de septem panibus & paucis piscibus, Dominus fecit. Accesit quoque ad Tiberiadis piscatum, & in locum ubi Magdalena sanata est. Et quouis loco diuersa Apostolis construxit templa. Intra urbem Tiberiadem, socrus Petri domo reperta, diuo Petro pulchrum constituit delubrum. Itidem porrò in monte Thabor fecit: in quo Melchisedech Abrahamum dicitur benedictione prosequutus esse. In ipso autem transformationis loco, qui splendorem illum mirificum conspexere, Apostolis tribus pulcherrimam extruxit ecclesiam. Quo loco multam etiam reliquit pecuniam, in subsidium eis qui ibi manerent, locumq́ue ipsum excolerent. Inde Orientem uersus descendens, Nazareth peruenit: & salutationis Angelicæ domo reperta, Deigenitrici peramœnum excitauit templum. Et in Cana Galilææ, ubi Simonis

Margin notes: ἀντιτυπία (Templum in Caluariæ) ; ἐκτίσατο (magnificè) ; Templa plura Hierosolymis à diua Helena extructa. ; Plura in alijs quoq; Iudææ regionibus. ; Vallis Iosaphat. ; ἱερὰ φροντιστήρια ; τῆς ἁγίας (VERBI) ; πρὸς τὸ ἀνάντες ; Ecclesia duodecim thronorum. ; ἑπτάπηγος regio. ; Mons Thabor.

A Simonis Cananæi nuptiæ celebratæ, & † ex occultis incertisque botris uinum factum, aliam quoque sacram ædem ædificauit. Cæterùm in urbem sanctam reuersa, in Sion amplissimum longè latèque cõstruxit templum, in cuius postico domum circunclusit, in qua, foribus clausis, propter metum Iudæorum, discipuli fuerant congregati: in qua etiam sacra cœna peracta, sacraque pedum lotio, nec nõ Spiritus sancti in cœnaculo aduentus, in qua primus quoque Hierarcha & episcopus Iacobus renunciatus est. In eo templo marmorea quoque fuit columna, ad quam quum flagellis cæderetur, alligatus est SERVATOR. In cuius parte sinistra, diui prophetæ Dauidis sepulchrum magnificè & in sublimi collocatum. Sion ipsa ad Australem urbis est sita partem, † superiorem eius sortita regionẽ, passibus usque mille à CHRISTI resurrectionis loco distat. Et in palatio Caiphæ, Petro apostolorum principi templum aliud constituit. Atque in fouea Hieremiæ, & ad fontem qui Siloe dicitur, mirifica construxit opera. Postremò & agrum figuli apparari curauit, in aduenarum scilicet & peregrinorum sepulturam. Sed & filij Constantini instinctu, ad arborem Mambre, quæ nunc terebinthus dicitur, quindecim stadijs meridiem uersus uicinam habens Hebron, Hierosolymis autem circiter ducenta & quinquaginta stadia abest: ubi uera certaque fama est, unà cum Angelis contra Sodomam euntibus, & filium Dei hospitaliter acceptum esse ab Abraham, ab eoque Isaaci procreationem annunciatam, maximum ornatissimumque templum erexit. Intellexerat enim Constantinus, sub ea arbore, ueteres Græcæ superstitionis aras construxisse, Græcis sacrificijs istic operatos esse, uinum libasse, thura adoleuisse, bouem, hircum, & gallum sa-

Simonis Cananæi nuptiæ. *ἐξ ἀδήλων* *Sepulchrum Dauidis.* *Ἀνωτάτω τῇ προνομίᾳ τῶν ἀναφορῶν* *Quercus Mambre.*

B crificasse, lucernas accensas oleo infuso apposuisse, placentas obtulisse: quosdam etiam numos & uarij generis unguenta, in uicinum puteum coniecisse, ita ut rerum coniectarum ingenti copia, aqua inutilis sit reddita. Quod sanè Constantini uxoris mater, quum fortè istac transiret, uisum, genero ipsi renunciauit. Animaduerterat enim æstiuo tempore, loci incolas, longinquiores etiam Palæstinos, Phœnices, & Arabes, annuas ferias in ea regione peragere. Et conuentus celebritasque ea grata fuerat omnibus: Iudæis quidem, quòd Patriarcham generisque sui principem iactarent Abrahamum: Græcis uerò, propter Angelorum in eum locum aduentum: Christianis porrò, quòd Deo dilecto illi, id prædictum fuerat, quod multis postea sæculis de uirgine futurum fuerat. Quare Constantinus cognita, episcopis Palæstinis uitio uertebat, in primisque Eusebiũ Pamphili perstringebat, quòd sic tam sanctum locum despexissent. Itaque episcopis Phœniciæ mandauit, ut ex ipsis fundamentis aræ euerterentur, simulacra igne comburerentur, ac templum ibi tantæ antiquitatis nomini conueniens exstrueretur, in quo diuinum numen Ecclesiæ recepto ritu coleretur, locusque de cætero à contaminatione omni liber esset. Quod si quis deinceps eiusmodi quidquam facere deprehensus esset, eum graui mulctatum iri pœna, constituit. Atque imperata hæc ad rem collata, legitimum consequuta sunt exitum. Nec minus Heliopoli in Phœnicia aliam sacram ædem Constantinus ædificari præcepit, ei'que Episcopum suum, & sacrum clerum dedit: ueteri sublata lege, quæ communes esse uxores, & aduenientibus hospitibus uirgines suas prostituere iubebat, ut dubia & anceps apud eos soboles, nullum'que eius discrimen esset. Hoc tam abominandum scelus abolens, ut gentes familiæ'que dignoscerentur, effecit. Simile quiddam etiam in Aphacis fecit. Templum namque Veneris isthic ad Libanum montem demolitus, unà quoque fœdos & indecentes, qui mixtim fiebant, concubitus prorsus sustulit. In Cilicia porrò Pythonicum euertit fanum, atque incubantem ibi dæmonem eiecit. Non tantum autem

Sicuti in ualle Mambre. *In locis plerisque idolorum sacra & cultum tollendũ, et sacras Christianorum templis magnificè extruendis cæremonias instituendas Constantinus curat.* *Sozomenus Eccles. hist. lib. 2. cap. 4. & 5.* *Item Heliopoli Phœniciæ, ubi uxores cõmunes erant, et uirgines nuptura prostituebantur.* *Aesculapij ad Aegas oppidum.* *Item in Aphacis ad montẽ Libanum.*

autem ecclesias è fundamentis terræ exstruxit, uerumetiam pro sua erga CHRISTUM flagranti desiderio & amore, ut in solitudine quoque sancta haberet symbola, ædem sacram è uarijs linteis fieri curauit, eamque ueluti priscus Moses, sicuti à me antea est dictum, secum circumtulit. Quin & plures ecclesias alias, in sanctis illis locis, supra triginta, amantissima Dei fœmina Imperatoris mater condidit: & ad charissimum sibi filium, in Occidentalibus post Synodum agentem partibus, est reuersa. A

Portatilis Constantini ecclesia.

CAPUT XXXI.

Diuæ Helenæ pietatis opera.

Exemplū hoc imitantur magni Principes ipsis Eucharisterijs.

Permulta quidem sunt, quæ illius in Deum amorem & pietatem testantur: non minus tamen eam uirtutem, quod nunc dicturus sum, declarabit. Dicitur siquidem Hierosolymis, sacris uirginibus ad epulas uocatis, famulæ præstitisse officium. Manibus enim ipsa suis escas illis apposuit, malluuium & aquam præbuit, aliaque omnia ministeria obiuit, quæ conuiuis inuitatis exhibere moris est. Munera uerò plurima & precio sa donaria, Orientalibus attribuit ecclesijs. Indigentibus res necessarias affatim largita est. Et multos in priorem reduxit statum, qui temporum difficultate euersi fuerant. Sic illa captiuorum uincula diuturniora soluit, ad metallū damnatos liberauit, & exules reuocauit. Quam ob causam condigna etiam à Deo accepit præmia. Etenim in præsenti hac uita, ea est consequuta, ut præstantius quidquam nemo ei accidere potuisse putarit. Nam Augusta renunciata est, & numos aureos sub effigie sua procudit, regijsque thesauris in potestatem suam redactis, pro arbitrio suo est usa. Quum autem ei finis uitę instaret, cum celeberrima memoria Romæ decessit, undeoctuagesimum agens annum: quum quidē in extrema illa alloqutione & ualedictione, moritura, de piæ Christianæque uitæ instituto, permulta mandata filio dedisset. Ingentes quoque ei post obitum tributi honores, quales scilicet eam decebant, quæ tam piè sanctèque uixisset. Extra urbem Romanam sepulta, in templo rotundo, marmorea urna deposita, atque biēnio pòst unà cum urna Constantinopolim deportata est: princeps ipsa, in Imperialia monumēta ædis sanctorū Apostolorum illata, lectisque posthac atque etiam † nocturnis memorijs, ut par erat, est celebrata. Hierosolymis autem ueneranda illæ uirgines, quibus ueluti quædam ancilla inseruierat, præcipuis eam sunt memorijs solenniter prosequutæ. Quod si quis mundana hæc in aliquam bonarum utiliumque rerum rationem referre uelit, in eo quoque omnem longè superat obliuionem. Perinde enim atque pignus quoddam futura * sæcula habent, ad memoriam eius sempiternam, in Bithynia unam, ᵃ & in Palæstina alteram urbem: quibus Imperator filius conditis, memoriam illi tribuit immortalem. Admodum uerò beatam Helenam regione & situ alterius delectatam esse ferunt, quæ antehac Drepanum nominata fuerat: quùm quòd ibi orta esset, tum quod ᵇ Lucianum martyrem post martyriū obitum eò à delphine deportari contigerit. De quo martyre illud est decantatum: moriturū eum, quum uis tyrannica neque templi neque sacrarij copiam faceret, & uincula quoque atque plagæ motum prorsus denegarent, † in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eumque modum & ipsum participasse de immaculato sacrificio, & alijs ut itidem communicarent, consuasorem fuisse. B

Præmia pietatis eius in præsenti & futura uita.

Helenæ mors.

Memoriæ defunctorum.

a Constātinus duabus ciuitatibus matris suæ Helenæ nomen imposuit.

Idem Ponto quoque nomen, ut Helenopontus diceretur, imposuit. Iustinian. de moderat. Helenoponti. Nouell. 28.

Exemplum imaginariæ perceptionis Eucharistiæ.

b Luciani martyris corpus à delphine Helenopolim Bithyniæ est delatum.

Sacrum

* Socrates lib. 1. cap. 18. scribit, Constantinum uicos multos amplificatos in formam urbium extulisse, atque in primis Drepanam, seu Drepanum, à matris suæ nomine Helenopolim uocasse: & ciuitati cuidam ab eo auctæ in Palæstina, à sororis suæ appellatione nomen Constantiæ indidisse.

A Sacrum id in carcere perficiebatur, & ecclesiæ specimē sacer ille chorus, qui eum uelut iam mortuum stipabat, repræsentabat. Aliam quoque ob causam ita sacris operabantur, ut scilicet quę à pijs peragebantur, ab ijs qui alterius essent opinionis, non conspicerentur. Huius discipulos esse dicunt, Eusebium Nicomediensem, Marin Chalcedonensem, Theogniden Nicænum, Leontiū, qui deinde Antiochiæ episcopus fuit, Antonium Tarsi Ciliciæ antistitem, Numænium, Eudoxium, item Alexandrum, & Asterium Cappadocem. quos ad Græcorū superstitionem deflexisse fama est, tyrannorum crudelitati cedētes: postea autem lapsui atque errori, opem ferente eis ad pœnitentiam præceptore, renunciasse. quamuis iterum non idem sibi cum magistro sentiendum esse delegerint, Arij opinionem ex professo complexi. De beata Helena hactenus.

Luciani martyris Catholici plures discipuli Ariani.

CAPUT XXXII.

Erum enimuerò Constantinus, quùm ubique terrarum in illustribus urbibus delubra, tum maximè in cognomine sibi ciuitate, ea extruxit: quam statuis & alijs admirandis operibus exornauit, sicuti in fine proximi exposuimus tomi. Quòd uerò re ipsa sanctæ crucis uim et efficaciam expertus fuerat, summopere eam semper uenerabatur atque admirabatur. Ac post Helenæ reditū tres immēsa magnitudine cruces fabrefieri fecit, ad exemplū earū quas ter in cœlo uiderat: primùm Romæ, contra Maxentiū depugnans: secundò, quum cōmisso cum Byzantijs prælio tropæū de eis statuit: tertiò autem, quum Istro ponte iuncto, Scythas ultra id flumen subegit. Ad imitationē igitur triplicis istius uisionis, tres ex ære fieri curauit cruces, eisque sacra hæc imposuit nomina, ΙΗΣΟΥΣ, ΧΡΙΣΤΟΣ, ΝΙΚΑι: IESVS, CHRISTVS, VIN-
B CIT. Ex his, cui nomen IESVS inditum, auro per omnes partes diffuso ornata, collocata est super fornicem seu arcum triumphalem in foro, ut obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret. Potentia namque roboris eius Gręcam superstitionem debellauit. Alteram uerò uenerandam sacramque crucem, CHRISTI nomē præferentē, in Porphyretica Romana statuit columna, in loco qui φιλαδέλφιον, hoc est, fraternus amor dicitur. Tertiam, quā Constantinus quidem νίκος, id est uictoriā uocauit, Heraclius aūt ἀνίκητον, hoc est, inuictā nominauit, in alta marmorea columna posuit, in loco cui nomen est ἀρτοπώλιον, id est forū panariū. ad quam multæ etiam supra opinionē hominū uirtutes sunt editæ: atque in primis, si qui † rigore inflammationis uexarent, et oculorū doloribus et suffusionibus premerentur, sanati sunt. De qua factū quoddā, quod admodū in admiratione fuit, exponā. Ne uerò quisquā narrāti mihi fidē nō habeat: nihil enim tam præter opinionē & præter fidem est, quod Deus nō perficiat: neque etiā quidquā, quod Deus uelit, impossibile est. Dicitur namque, & uerè dicitur, quum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altissimū intempestæ noctis silentiū, perinde atque emicās quoddā cœlitus fulgur, cum splendore insustentabili uenit, crucē eum circumire, suffitū facientē, suauique uoce, quasi cuiusdā tenuis indicis, pręsentiam suā illis qui puritate uitę à uitijs abhorrentes, talia et uidere & audire idonei sunt, insinuare: atque ubi cantu ineffabili diuinum carmē tersancti hymni psallens cōcinuerit, rursum illum ueluti stellā magnificè emicantē † ad munia redire sua. Hanc sanè uenerandā Domini crucem, longo post tempore, decimū octauū annum Mauricio imperante, quòd immēso terræ motu corruerat, ferreis quibusdā operibus Heraclius firmauit, & in basi eius huiusmodi incidit inscriptionē: † Opus Deo acceptum Imperatoris magni Heraclius firmauit. Quæ inscriptio ad mea usque tempora durauit. Hæc de tribus crucibus à Constantino constructis.

Ter signū crucis in cœlo Cōstantino apparuit.

Tria crucis tropea Constantinopoli à Constantino locis celebribus statuta.

ἔργα φλεγμόνων

Sanationes ad crucis signum mirificæ.

Miraculū ad eandem crucē descendentis è cœlo Angeli.

πρὸς τὰ οἰκεῖα ἔθη

ἔργον θεάρεστον βασιλέως μεγάλου ἡράκλειος ἀνεκαινίσεν.

CAPUT XXXIII.

Propagandi Christianismi gratia edictis propositis idolorum templa & statuæ diruuntur, comminuuntur, conflantur, profanantur.

QVi rerum omnium illud quàm maximè studuit, ut religio ampliora caperet incrementa. Neque se continere ea in re potuit. Vniuersos namque homines, quantum in manu eius id fuit, ad CHRISTVM adductos atque pertractos uoluit, Apostolicam prorsus declarans mentem & studium. Quandoquidem autem homines Romano subditi imperio, præter rationem omnem, metum atque superstitionem, propter cõceptam de simulacris opinionem retinebant, ritus patrios complectebantur, & ex antiquitatis authoritate pendebant, inducendam esse cultus eius apud ipsos obliuionẽ putauit. Id uerò nec aliter nec prius fieri potuit, quàm illi templa, & quæ in eis sunt statuas negligerent atque cõtemnerent. Consiliumque id ad exitum perduxit. Edictis enim Imperatorijs passim publicatis, populi metuentes ne de rebus sibi charissimis in periculum uenirẽt, in officio fuere. Et templorum custodes sacerdotesque, quum quod agerent non haberent, res quæ antea apud eos in honorẽ fuerant, despexere: et quę dudũ in abstruso latentia à nemine conspecta fuerant, ex adytis arcanisque locis protraxere: quæque solis ipsis cognita erant, omniũ oculis exposuere. Simulacrorum materia, quæ quidem ingentis esset precij, igni adiudicata, & in minuta frusta concisa: quæ uerò ex ære artificioso opere fabrefacta esset, propter pulchritudinem & præstantiã, in nouam Imperatoris urbem cõportata est: atque ibi per regiones certas, atque in Hippodromo seu circo equestri, et alibi passim collocata. Abductus igitur est ex Pythij oraculi sede Apollo, ex Helicone Musæ, & Delphis sacer tripos: atque celebris ille Pan, quem Pausanias post Medicum bellum dicauerat. Templa porrò neglecta, prorsus ad ruinas sunt redacta. Omnino etiã tum & apud Aegas Aesculapij * in Syria, et apud † Aphacos ad Libanũ montem Veneris delubrum sublatum. Vtrumque autem ueteribus & celebre & uenerandum habitum. Quæ quum ita fierent, ex sententia Imperatoris res procedebat. Et qui templa deorum, quæ prius coluerant, iacere, stipulaque & storea completa esse uidebant, in contemptum eorum ueniebant, maiorumque errorem reprehendebant. Quidam nos sunt æmulati. Alij Imperatoris ipsius gratia, oportere se Principis mores & instituta colere existimabant. Nonnulli porrò ab Episcopis & Monachis, in quos diuinis quibusdã indicijs inciderant, edocti, satius esse Christianam suscipere religionem censuerunt. Proinde populi multi & urbes totæ ad Christianismum se conferebant. Quemadmodum Gazæorum † nauale, quod Maiuma dictum erat, maximéque antehac dæmonum cultui addictum fuerat, totum se ad nos contulit. Cuius ut communem & uniuersam transitionem remuneraretur, magnum illi habuit honorem. Vrbem enim esse promulgauit, Constantiamque cognominauit, propter religionem, locum eum unius ex filijs nomine cohonestans. Idem consequuta est quę apud Phœnices Constantina est uocata: nam eandem ob causam Imperatoris ipsius ei inditũ est nomẽ. Multę quoque & aliæ urbes sua spõte ad sacra nostra colenda sunt adductæ, quæ & simulacra sua libentes euerterunt, & templa in ecclesias Dei commutarunt. Talibus incrementis quum Ecclesia augeretur, professio fidei etiam per barbaras nationes peragrans, omnem occupauit

A

Sacerdotes simulacrorum, superstitione eorum cõtempta, sua ipsi sacra prodidere. Quod utinam in impari et diuersa prorsus causa, ætate nostra factũ etiam nõ esset.

Dij ethnici torquet flant.

B

Idololatria in contemptum uenit.

Tota oppida idolorum cultu proculcato, ad Christianismum se contulere.

Gazæorum nauale ad Constantiæ nomen accepit.

Constantina Phœniciæ.

Barbaræ quoque nationes Christianã passim suscipiunt religionem.

[illegible]

* Rectius suprà cap. 30. eod. in Cilicia. Sicuti etiam apud Sozomen. lib. 2. cap. 5. legitur. Lucan. Et extremæ resonant naualibus Aegæ.

† Hic die certo ad inuocationem & preces quasdam ex summo Libani montis iugo emicans ignis, perinde atque stella in uicino flumine, qui Adonis uocatur, submergebatur: Venerem cælestem eiues esse dixere. Sozom. lib. 2. cap. 5.

A pauit orbem. Non tantum enim qui ad amnem Rhenum sunt populi, Christianam religionem susceperunt, sed etiam Galli & Celtæ, qui ultimi ad Oceanum habitant: Gotthi quoque & finitimæ eis nationes, ad Istrum colentes, non ita pridem fidem in CHRISTVM complexæ, ex uita agresti ad humanitatem & mansuetudinem se composuerunt. Atque ut uerum dicam, barbaris omnibus, ut Christianismum complecterentur, una occasio fuit: inter Romanos & exteros populos bellum subinde gestum, sub Gallieni imperio, & deinceps. Multitudo siquidem uaria permista in Orientem transiens, eam orbis partem prædabunda peragrauit: atq; alij aliunde barbari idem facientes, in finitimos excurrerunt Romanos: atq; ibi plurimam prædam agentes, multos quoq; ex sacerdotibus captiuos abduxerunt. Qui apud eas nationes, quum morbos curarent, dæmonesq; sola CHRISTI inuocatione exigerēt, & integros prorsus atq; irreprehensibiles uitę mores exhiberēt, barbari paßim uiros eos propter uirtutē & admiranda opera ueneratione prosequētes, quid eos facere deceret, ab eis cognouerunt: Deoq; per illos conciliato, cultum numinis meliorē sequuti, sinceramq; doctrinam complexi sunt, ac postremò ecclesias quoq; construxerunt.

Religio nostra secum humanitatem & mansuetudinē affert.

Bella à Romanis cū Barbaris gesta, causam propagandæ apud illos religionis nostræ præbuere.

Socrat. lib. 1. cap. 20.

CAPVT XXXIIII.

Sicuti & Iberi, gens barbara & bellicosa, Christiani facti sunt, Constantino Romanum imperium administrante. Habitat autem hęc natio in interiore Armeniæ parte, ad Septentrionē & Euxinum uersus. Sunt autem Iberorum in Hispania coloni. Præiit eis in religione colenda captiua quædam mulier: quæ quùm aliàs semper pudicè casteq; uixerat, tum captiua quoq; nihil de pietate sanctioreq; instituto remisit. Nam diu noctuq; pietatis B exercitia exhibebat, ieiunijs plurimum uacabat, continueq; precationibus insistebat. Itaq; barbari nouo uitæ instituto uiso, eam admirari, & quánam de causa hoc sic faceret percontari. Illa porrò candidè & simpliciter, sic CHRISTVM filium Dei coli oportere, dicebat. Tum barbari & nomine & religione eius qui sic coleretur audito, obstupuerūt. Interea accidit, ut regis filius etiamnum infans, grauiter ægrotaret, & mater patrio quodam more ad alias eum mitteret mulieres, quo facilius remedium mali reperiri posset. Vt autē puer à nutrice circumlatus est, neq; meliusculè habuit, tandem etiam ad captiuā illam est deportatus. Quę in multorum præsentia, nihil sanè ex materia aliqua compositi remedij admouit, neq; enim se quidquam eiusmodi scire affirmauit: sed puero in linteolo, quod ei è pilis contextum erat, iam lacerum, reposito, simplicem ei fecit medicinam, nomine CHRISTI super eo inuocato. Et ecce qui in ea erat expectatione, ut protinus moreretur, quamprimum precatio est facta, liber à periculo fuit. Ex eo tempore præclara eius mulieris fuit fama, matriq; pueri, et alijs fœminis innotuit. Nec ita multo pòst, & eam ipsam pueri matrem incurabili oppressam morbo, eodem restituit modo: eamq; est hortata, ut deinceps ei diuinum præstaret cultum, gratiamq; haberet, qui bonorum cōciliator, ueræq; salutis, uitæ, & regni sit dator. Eum esse CHRISTVM, uerum VERBVM. Et postea quotidie ad eam frequentans, salutaria ei ueræ pietatis exhibuit medicamenta. Quapropter regina re ipsa dictorū ueritate in se ipsa cognita, hominem in magno habuit honore. Sed enim rex quum è coniuge & celeritatem & rationem remedij intellexisset, donis mulierem munerari uoluit. At illa nihil sibi opus pecunijs esse dixit, cui abunde in CHRISTO suppeterent opes omnes: sibiq; ingentis muneris loco fore, si & ipsi eundem numinis cultum complecterentur. His illa dictis, munus satis grande ad regem remisit. Quem deinde sensim quodammodo

Iberes Armeniæ populi, per mulierem captiuam ad Christianismū perducti.

De Iberibus Pli. lib. 6. cap. 4. & 10.

Fœmina ea regis Iberum filium iam comploratū, restituit, per inuocationē nominis Iesu Christi.

Reginā quoq; ipsam ægram sanat.

Hanc ad Christianā religionem complectēdam exhortatur.

Donum sibi à rege oblatum non recipit.

Vbi Christus, ibi opes.

Regina regem suum ad Christianismum inuitat.

uxor inducebat, pulchrum errorem ei suadens, diuerso prorsus quàm olim Eua A fuerit, animata modo. Colendum enim esse admonebat eum, quem mulier illa annunciaret Deum: magnum quippe illum, qui facilimè quæ uellet facere, regna in placido atque quieto statu conseruare, obscuros illustrare ac locupletare, humiles subitò magnificare, & quosuis in rebus aduersis saluare posset. Hęc

Rex est de re ambigit. Ambigenti in uenatione tenebrarum densarũ plaga offertur.

quum sic uxor commemoraret, Iberię Princeps, flectebatur ille quidem uerbis, ambiguus tamen erat. Suspectas enim habebat res nouas, & præterea immutare uerebatur patria instituta. Cæterum uenatum aliquando cum familiaribus suis est profectus, & ecce nebulæ densæ è montibus diffusæ, tenebras ingentes adduxere: opacitatem'que syluæ condensantes, diem conuertêre in noctem. Perangusta uenatio erat, & iter impeditum & imperuium. Metuebant sibi omnes, & quò quemque fors tulit, sunt dispersi. Nec minus & rex ipse solus pererrans, patrios inuocabat Deos. Vt autem nihil de ea calamitate est remissum,

Ubi ad Christianismum animum appellit.

pro eo atque fieri solet, quum homines inopinatis opprimuntur casibus, captiuæ illius Dei in mentem ei uenit: constituitq; adeò ipse secum, culturum se eum decætero, si malum tam subitum sibiq; præter expectationem oblatum discussisset. Hoc sic decreto, caligo statim soluitur, & serenitas ampla radijs in syluam coniectis succedit. Itaque lætus domum redit: uxori, quod acciderat, suauiter recenset: mulierculam illam acciri statim iubet, séq; ab ea de cultus eius ratione do-

Mox ciues suos ad eundẽ complectendũ cohortatur.

ceri ardentius petit. Atque illa, quum quæ par opusq; fuerat dixisset, confestim ille suos conuocat: & orationem pro concione ad eos habens, beneficia quæ captiua illa in domum eius contulisset, commemorat: & quamuis † nondum dogmate nostro initiatus, populis tamen suis uoluntatem suam exponit. Et illi uniuersi simul cultum CHRISTI ambitiosa alacritate complectuntur *. Ac

† [illegible]

Ciues Principis sui consiliũ sequuntur. Ecclesiam cõstruunt.

primo quoque tempore descriptione à muliere facta, ecclesiam sanè quàm cele B brem erigunt. Atque ipse quidem uiros, coniunx uerò unà cum captiua mulieres magno studio ad religionem adducebat. Etiam parietes circumcircà exstruxerant. Postquam autem columnas quoque funibus quibusdam sursum trahentes, locis suis collocabant, una quidem & altera columna facile sedem suam obtinuere. In tertia uerò difficilis admodum & laboriosa fuit collocatio.

Fides eorũ inchoata per miraculum ingẽs in structura Ecclesiæ diuinitùs exhibitũ perficitur atq; confirmatur.

neque enim ars conatui sufficiebat, neque robur trahentium quidquam proficiebat: & permulti erant, qui illam machinis adtraherent. Superuenit nox, & alij omnes domũ quisque petiere. sola autem captiua mulier in eo loco permansit, precibus Deum implorans, ut facilis columnæ in basi sua redderetur repositio. Nam illa ad medium usque erecta, obliqua consistebat, parte altera surrecta, immobili prorsus permanente altera. Factum id, ut Iberibus priora incœpta firmiora, & quæ deinceps de numinis cultu statuerent, certiora essent. Diluculo namque proximo ad ecclesiam uenientes, ueluti miraculum & somnio prorsus simile quiddam uiderunt. Quæ etenim prius immobilis fuit columna, directa paruo interuallo supra basim suam suspensa, persistebat. Et illa consternatis omnibus, & CHRISTVM solum uerum Deum profitentibus, in conspectu omnium paulatim sua sponte se demittens, melius quàm

• Iidem societate belli & pacis cum Constantino per legatos inita, presbyteros et fidei doctores ab eo impetrant.

ars ulla efficere queat, loco suo est adaptata. Postea uerò & reliquæ columnæ facilè collocatæ atque firmatæ sunt. Atque Iberes deinde studio omni opus id absoluerunt: cohortante etiam ea ipsa captiua, legatos ad Constantinum mi- • sere, qui fœdus cum eo paciscerentur, societatem'q; belli cum Romanis facerent,

* Regis ad exemplum totus componitur orbis. Claudian. Vita Principis censura est, eaq; perpetua. Ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur. Plin. Iun.

A rent, ac pro eis rebus genti ei sacerdotes atque Dei ministros dari orarent. Qui quum publicè quæ apud eos acta fuerant, & quàm paratus esset populus is uniuersus ad CHRISTVM colendum exponerent, mirandum in modum ea legatione delectatus est Imperator. Et quam potuit celerrimè, rebus quas petierant omnibus ex eorum uoluntate confectis, oratores ipsos domum remisit. Hoc modo Iberes prædicationem CHRISTI susceperunt, & tot annorum lapsu nunc etiam magis in religionis cultu acquiescunt.

CAPUT XXXV.

Indi quoq; interiores inopinato modo ad Christianam fidem sunt conuersi.

Christianismus nō ab hominibus, sed à Deo uenit.

Sub eiusdem imperio, & interiorum quàm qui ad nos uergunt, Indorum gens, quæ Bartholomei doctrinæ expers permanserat, à sacro quodam Frumentio instituta, sacri dogmatis particeps est facta. Ne quis autem putet, Christianismum ab hominibus prouenire: id uel ex eis qui apud Indos fuere Christianis, facile est cognoscere. Indi autem Sabæi primùm, deinde etiam Homeritæ sunt appellati. Nationem eam ex Abraham & Cetura prognatam, regionem' que eius, eam quam Græci magnam & felicem Arabiam nominant, esse, extremumq; Oceanum fines eius pertingere dicunt: cuius metropolis & primaria urbs est Saba. unde ad Solomonem, fama obtinet, aduenisse reginam illam Austri. Gens ipsa circumciditur, ac Soli, Lunæ, alijsq; eius regionis incolis dæmonibus sacrificat. Immixta ei quoque est non exigua Iudæorum multitudo. Hanc regionem philosophus quidam Meropius Tyrius, cognoscere & perspicere uolens, ueteres sapientes, Platonem, Empedoclem, & Democritum, qui uisendorum locorum gratia longinqua usi sunt nauigatione, maximeq; proinquiorem Metrodorum, qui Indos perlu-
B strauit, imitatus, assumptis adolescentibus duobus genere sibi propinquis, & Græcæ linguæ non imperitis, (liberalibus enim artibus eos erudierat) eò est profectus. Atq; ibi, quibus opus erat rebus perspectis, iam in reditu erat, Aegyptia uectus naue. Propter penuriam autem siue aquæ, seu alterius necessariæ rei, ad portum quendam appulere. Euenerat tum, ut fœdus & pax inter Romanos & Indos pacta, solueretur. Atque Indi alicunde incursione in eos facta, quùm alios plerosque, tum ipsum philosophum interemere: adolescentulos autem captos regi suo dono abduxere. Et ille iuniorem quidem, Aedesij ei nomen erat, ministerio uini miscendi, Frumentiū autem arcano regiarum literarū & pecuniarū curandarū muneri, (ingeniosum namq;, et ad huiusmodi munia obeunda idoneum esse cognouerat) præfecit. Et quum annis pluribus egregiam ei fidem præstitissent, moriens rex, uxore & tenero filio relicto, diuturnam illorum beneuolentiam libertate data compensauit, & quocunque loco esse uellent, magnam eis potestatem permisit. Itaq; illi Tyrum, quæ patria eis erat, redire properabant. At Indorum regina, quòd tener admodum filius eius esset, eos, ut aliquod adhuc ad tempus, pueri regniq; curatores constituti, donec ille maior fieret, ibi manerent, rogauit. Obsequuntur illi, uerebantur enim heræ optata reijcere: & Indorum regnum, quoad potuere, administrant. Et magis penes Frumentium summa rerum erat: qui, ut equidem puto, instigante Deo, si qui apud Indos Christiani, aut qui nauibus eò frequentarent Romani, essent, diligenter perscrutabatur. Eos inuentos perhumaniter accepit, locisq;, Christianorum more, suis cum eis orauit. Atq; ea progressus uia, orationis domum construxit: & quosdam ex Indis sacris nostris instituens, precationibus operari docuit, & religionem profiteri hortatus est. Et filius regis iam ephebus erat. Atque illi quamuis, ut ibi manerent, plurimum cogerentur, attamen & cum regis & cum

Indi, Sabæi, Homeritæ.

Magna & felix Arabia.

Plin. lib. 6. cap. 23.

Idololatria Indorum.

Meropius Tyrius philosophus ad Indiā uisendam profectus cū duobus adolescentibus.

Socrat. lib. 1. cap. 19.

Meropius in reditu capitus interficitur.

Adolescentes Aedesius & Frumētius in regis Indorū ministerium assumuntur.

Ii libertate donantur.

Mox pupilli Regis curatores constituuntur.

Per Frumentium interior India Christiana sacra colere primùm discit.

Aedesius & Frumentius in patriã ex Indis reuertuntur.

Aedesius presbyter Tyri fit.

matris eius bona uenia in patriam suam rediere. Et Aedesius quidem Tyri, pro A pter propinquos suos, postea presbyterij assumpsit dignitatẽ. Frumentius uerò Phœnicia relicta, Alexandriã se contulit, atq; ad Athanasiũ quũ uenisset, qui nuper admodũ ad sacra ecclesię gubernacula peruenerat, res Indorum ei exposuit, & ut procliues paratiq; ad Christianismũ suscipiendũ essent ostẽdit. Et insuper, non despiciendã esse tam opportunè oblatã uenationem, sed episcopũ eò & clerum illis quamprimũ mittendũ esse supplicauit. Athanasius porrò uerbis eis in animo suo perpensis, Episcopis, qui tum Alexandriæ aderant, aduocatis, nõ alium aptiorẽ magisq; idoneũ ad cultum diuinũ ibi adaugendũ, judicauit esse, quàm eum ipsum, qui primus semina Christianorũ cõmunionis apud eos iecisset. Atq; ille persuasus, episcopatũ suscepit: & in regionem Indorũ reuersus, præco Euangelij istic omnibus factus est. Tantopere uerò eum laudatum esse ferunt, ut parem cum Apostolis laudem & honorem tulerit. Clarissimum enim eum Deus reddidit, prodigijs & miraculis insignibus eum exornans. Et locupletem nactus gratiam, plurima Deo constituit templa. Medicusq; animarum iuxtà & corporum incurabilium diuturna sanauit uulnera. Hæc Rufinus memorię prodidit, qui se Aedesium Tyri conuenisse refert. Et ad hunc quidem modũ † sacerdotalis dignitas & administratio apud Indos est instituta: unde deinceps diuinum dogma finitimas quoque regiones peruasit. Eisdem ferè temporibus, Armenios itidem Christianam religionem complexos esse audiui. Quum enim Gregorius ille, qui miraculis edendis clarus fuit, multa à Teridate propter CHRISTVM passus, & post multas uariasq; malorum species ad quatuordecim annos foueæ cœnosæ & caliginosæ inclusus esset, Teridates ipse eius gentis princeps, cum domo sua tota, & cum optimatibus, diuinæ iræ uindictam est expertus. Ad uitam enim simul & formam porcorum redacti, seipsos deuorabant. Cæterum ex fouea illa extractus diuus Gregorius, B uno signo omnibus CHRISTVM colere persuasit: & suilla forma atque uita liberatos, institutum rostrum complecti coegit, delubra eis construxit, sacra arcani & mystici sacrificij celebrauit, & nouis miraculis incolas dæmones ex ea regione exturbauit. Sunt qui Gregorium unà cum Teridate ad Imperatorem magnum Constantinum uenisse tradunt, eumq; tam miranda & inopinata audientem magnopere lætatum esse, & Gregorium ipsum totius eius regionis episcopum ordinatum, eò misisse. Gregorius igitur Teridatis suffragio comprobatus, quùm idolorum fana ibi euertit, tum CHRISTO sacra templa erexit, & miraculis præcipuis uniuersam gentem ad fidem nostram redactam baptizauit, atq; ad seruatorem CHRISTVM adduxit.

Frumentius, suasore Athanasio episcopo Alexandrino, episcopus ab eodem factus, in Indiam propagandæ fidei Christianæ causa redit.

Episcopus corporum simul et animarum medicus.

† ligeorubu

Armenij etiam Christum cognoscunt, per magnum & mirificũ Gregorium.

** Homines in sues uindicta diuina cõuersi.*

Iidem per Gregorium pristinum statum recipiũt, et Christiani fiunt.

CAPUT XXXVI.

NOn longè pòst, per finitimos populos ad plurimos dogma nostrum peruenit: à quibus et ad Persas doctrinam tum pertigisse existimo. Nonnulli etenim ex Persis, cum Osroenis & Armenijs familiarius agentes, & cum sanctis quibusdam uiris uerba conferentes, paulatim uirtutem illorum experti, ad uitæ illorum æmulationem tacitè ferri, & Christianismum amplecti cœpere. Vbi autem cum tempore numerus eorum est auctus, ecclesiæ constructæ, sacerdotum ordo institutus, aliaq; quæ nostrorum sunt sacrorum peracta, non mediocrem ea res Magis attulit plagam. Ii enim

Origo et propagatio Christianismi apud Persas.

* Alium hunc Gregorium Mirificum fuisse iudico, ab eo, quem suprà Origenis discipulum, & episcopum Neocæsariensem in Ponto extitisse legimus.

tt

A Ii enim antiquitùs, ueluti familia quædam ad quam sacerdotium pertineat, rem diuinam apud eos procurant. Quin & Iudæis qui ibi sunt, ægrè fuit, iamdudum odio atque inuidia aduersus religionem nostram, nobis infensis. Ii Saporem, qui tum regnum in ea regione obtinebat, adeunt: & Symeonem Seleuciæ & Ctesiphontis, primariarum in Perside urbium, episcopum, per calumniam deferunt, ueluti Romanorum Imperatori amicum, rebusq́ Persarum infestum. Et rex fide illis habita, primùm Christianos uehementer uexauit, præfectos illis uiros sæuos constituens, & tributa grauia imponens, ut scilicet egestate & exactorum crudelitate expugnati, religionem repudiarent: id quod ei magnopere studio fuit. Deinde sacerdotes atque episcopos, tanquam eorum præfectos iugulare, ecclesias demoliri, sacra donaria publicare, & Symeonem perinde atque religioni simul & regno Persarum insidiantem corripi iussit. Itaque magi Iudæis adiuuantibus, ecclesias statim solo æquant: & Symeones ferreis compedibus uinctus, apud regem sistitur. Vbi sanè uirum se honestum & bonum præstitit. Post multa namque uerbera introductus, non amplius, uti consuetudo eius fuerat, adorare illum sustinuit. Quapropter ira percitus tyrannus, quid id tandem esset, quod nunc demum præter morem faceret, interrogat. Atque ille, Quòd nunquam antea, inquit, sicuti nunc, productus sum, ut mihi sclata, ut uerum Deum prodam. Quum quidem nulla inter nos esset dissensio, quæ moris Persici sunt feci: nunc autem nefas id esse duco. De ueritate namque & fide nobis est certamen. Porrò Sapores illi, ut Solem adoraret, necessitatem imponit: quod nisi faceret, non ipsum modò, uerùm etiam omnem quæ ibi esset Christianorum gentem, interituram esse minatur. Sed enim quum neque minis illum territans, neque promissis demulcens, quidquam proficeret, ac nulla spes esset reliqua, illum uel sacra sua proditurum, uel Solem adoraturum, uinctum remittit in custodiam. Quem, dum abducitur, Vsthazanes ue-B tulus eunuchus, Saporis olim pædagogus, primam in aula regia obtinens dignitatem, assurgens, ut martyrem adorat: tum enim fortè pro aulæ palatio considebat. Symeones uerò ne uerbo quidem eum dignatus, quasi iniuria affectus præterijt: illud in eo detestans, quòd non ita pridem † coactus Solem adorandum duxerit. Tum eunuchus oculos lachrymis suffusus, ingemiscit, uestem splendidam ponit, pullam sumit, atq́ pro ædibus considens luctum gemitu & lachrymis mistum continuat, talia subinde uerba referens: O me miserum, qualem erga me futurum sperem, qui à me † nulla adhibita ui pernegatus est, CHRISTVM? quando Symeones iste ueteri consuetudine mihi coniunctus, ea de causa ne aspectu quidem me dignatus, præterijt? Hæc Saporem latère non potuerunt. Itaq́ accito eunucho, si quid domi suæ ei aduersi acciderit, rogat. Ille, nihil infortunij domi esse dicit: felicitatis quippe id esset, si quid domi esset mali. Facilius namq́ id futurū fuerat, quàm tanta opprimi calamitate. Lugeo autem, inquit, quòd & uiuo, et solem aspicio, iamdudū qui morerer meritus: propterea quòd nō ex animi sententia, tua gratia, diuinū Soli exhibui honorē. Itaq́ utroq́ nomine me mori debere iudico, tum quòd tantopere desideratum, rerum longè pulcherrimarum proditor factus, negauerim CHRISTVM: tum quòd te quoque ipsum, decepi. Atque his dictis, adiurat, haudquaquam se posthac mutaturum sententiam. Sapores ad tantam eunuchi mutationē consternatus, Christianis quàm maximè succenset, imposturis atq́ incantationibus talia ab eis agi existimans. Et propter familiarē consuetudinē gratiamq́ qua nutritiū suum prosequebaī, modis omnibus à proposito illū deducere tentat, crudelitatē mansuetudine temperans. Vt autem perficere, quod uoluit, non potuit, Vsthazane nō

Magis ibi, & Iudæis, Christū coli, dolet.

Ii Symeonem episcopū Persidis calumniose apud Saporem regē deferunt.

Grauis persequutio Christianorum in Perside.

Symeones comprehenditur.

Ad regem uinctus adducitur.

Regem legitima de causa nō adorat, soli ta reuerentiæ obseruātia omissa, Symeones.

Idem Soli sacrificare iubetur.

Reducitur in carcerem.

Vsthazanes eunuchus, qui fidem abiurarat, ab eo despicitur.

Vsthazanis poenitētia luctus.

ἀδιάφορος [uncertain]

προσκυνεῖν Adorare est, summissionis gratia se inclinare, aut incuruare.

Vsthazanis publica apud regem Saporem peccati confessio.

Resipiscentia constans.

Vsthazanes à rege condemnatus, ad supplicium capitale ducitur.

Extremæ Vsthazanis ad regem suum preces.

Non uult is ut maleficus, sed ut Christianus mori. Quod fatis ad supplicium capitis fuit causæ.

Impetrat hoc à rege, cui contra Christianos commodũ usum est.

Commodius uerò id Vsthazani ad Christianos, quos negatione sua offenderat, cõfirmãdos fuit.

Vsthazanis martyrium.

tam se esse simplicem aut stupidum dicente, ut pro factore et creatore creaturam A colendam esse statuat, ira uictus Sapores, caput ei amputari iubet. Enimuerò quum iam ille abduceretur, fidelissimum quendam ex eunuchis ad regem mittens, hæc renunciari ei iubet: Qua ab ineunte ætate, ô rex, beneuolentia in te, patrem tuum, & familiam omnem fuerim, alacriter uobis inseruiens, nihil mihi testibus opus esse credo: scire enim te omnia noui. Sed enim pro eo quòd semper granficari uobis studui, unam hanc peto gratiam: quam te quidem, qui multas acceperis, reddere est æquum. Grauiter enim moriturus fero, quòd perinde atque infidus, maleq́ue de familia uestra meritus, pœnas pendam. Quapropter præconem publicè omnibus promulgare iubeto, Vsthazanem morte mulctari, non qui in regiam aut regnum quidquam admiserit, sed qui † à maioribus suis sacra Christianorum professus, minimè regi parêre uoluerit, ut quem ardenter coluerit Deo negato, pro illo Soli diuinum ferret honorem, propterea supplicium sustinere. Atque internuncius hæc ita significat. Sapores autem petitionem implet. Rectè namque promulgationem eiuscemodi casuram putabat. Etenim si Christiani cùm animis suis reputarent, nulli decætero parsum iri, quando nutricius & tam charus regi uir necaretur, celerrimè eos CHRISTUM colere desituros. Præterea uerò factum id Vsthazani quoque commodum accidit. Quemadmodũ enim quum timore adductus, Solem adorauit, multos ex Christianis transuersos egit: ita imitatores eius rursum futuri fuerant illi, quum pro ueritate religionis cæsum esse cognoscerent. Atque Vsthazanes quidem ita præclarè uitam suam finiit. Postera autem die Symeonem quoque rex trucidari præcepit. Erat autem ea dies, quæ uenerandam Dominicam resurrectionem CHRISTI præcedit. Quin & alios itidem centum uinctos, qui ex episcopis & alio sacro ordine erant, tùm iugulari iussit. Symeones igitur productus, neque B ipsi regi, neque Soli adorationis cultum exhibere uolens, perquàm liberè & fortiter de dogmate suo decertauit. Maximus porrò Archimagus, siue magorum princeps, quum illos abductos, an uiuere, & rem diuinam de regis sui more facere uellent, interrogasset, atque illi id cuncti detrectassent, ad supplicium omnes condemnati sunt. Symeones uerò præsenti animo esse, & confidere eos iussit, atque in memoriam eis reuocauit mortem simul & uitam sempiternam, resurrectionem quoque & ueram pietatem. Et testimonia quædam sacrarum literarum adducens, facile fidem faciebat orationi suæ: Mortem scilicet affirmans esse uitam. At si quis per timiditatem cultum Dei deserat, id demum ueram esse mortem. Neque ita multum abesse tempus, etiamsi nemo occidat, quin sua ipsa sponte mors præsto sit. quippe quam nemini, qui genitus sit, effugere liceat. Quæ autem futura sint, æterna, & æuum ipsum testem habentia, non omnes ex æquo prorsus consequutura: sed unicuique certam quandam & exactam adhibitum iri, quæ uitam hic actam examinet, amussim: accepturum'que quemlibet pro operibus suis bonis præmia immortalia, atque itidem rursum supplicia pro malis perpetratis sempiterna. Maximum esse prorsus uitam ipsam pro nomine Dei proiicere, atque apud nos bonorum omnium summum & felicissimum. Eiusmodi uerbis Symeones ueluti quidam bonus Pædotriba, ad certamina discipulos suos inungens, ingenti fiducia illos ad cædem progredi est cohortatus. Cæterùm postquam centum illi iugulati sunt, postremò & ipse Symeones gladio est percussus. Inter hos etiam fuere Abdechalas & Aninas, senes iam, & † seniores seu presbyteri ecclesiæ eius. Trementi uerò Aninæ, dum ad cædem præparatur, Pusices regiorum artificum præfectus, Conniue, inquit, paululum ô senex, et oculos claude, et fidenti animo ensem excipe:

Symeonis & centum Ecclesiasticorum uirorum splendidissimum pridie Resurrectionis Dominicæ martyrium.

Quibus uerbis Symeones commartyres suos in extremo supplicio capitis ad constantiam et fortitudinem sit exhortatus.

Martyres Abdecbalas et Aninas.

A sem excipe: statim enim uidebis magnum lumen Dei. Hæc quum dixisset, correptus, & ad regem tractus est. Vbi quum Christianum se professus esset, quòd liberioribus uerbis doctrinam defendisset, et pro martyribus contra regem stetisset, quasi non opportunè aut decẽter dicendi libertate usus esset, nouo quodam modo ad mortem est condemnatus. Ceruice namque perfossa, lingua inde eius est extracta. Præterea uerò ex calumnia quorundam, filia quoque eius sacra uirgo interfecta est.

aulicus ad animositatem cohortans, martyrio quoq; ipse coronatur.

Filia item eius uirgo sacra.

CAPUT XXXVII.

ANno proximo, ipso * luculento Resurrectionis die, edictũ Saporis Christianos morte mulctans, passim est propositum. Ibi tum innumerabilis eorum multitudo dicitur martyrio esse sublata, quod multi etiam ex regia aula sustinuere. Inter quos & Azades, apud Saporem maximè gratiosus, certamen pertulit: propter quem in magnum coniectus mœrorem rex, multitudinem ipsam posteà iugulari non sustinuit, solos autem religionis antesignanos gladio feriendos censuit. Simul quoque tum comprehensa est sacra quædam uirgo, cum famula, eiusdem uitæ instituti sectatrice. Cui soror etiam fuit, quæ post mariti obitum nuptijs secundis renunciauerat. Tarbula porrò ea, quam simul comprehensam esse diximus, erat episcopi Symeonæ soror. Erat autem per calumniam in uincula coniecta, quòd Iudæi eam detulerant, propter fratrem Symeonem iratam, cædis eius gratia ueneficio insidiatam esse reginæ. Aegrotabat enim ea cum extremo periculo, & calumniam perinde atque uera esset, approbabat. Facilimè siquidem fidem habuit rebus detestandis, quæ sic ærumna oppressa iaceret: præcipuè quum ex genere Iudæo-

Martyrium Azadis eunuchi.

Multitudine martyrũ permotus rex, in antesignanos tantum & primarios Christianorum animaduertendũ esse statuit.

Martyriũ Tarbulæ uirginis, Symeonæ martyris et episcopi sororis. Item puellæ, & uiduæ sacræ.

Veneficiũ his obiectum.

B rum esset, institutis'que eorum uiueret, eosq; sibi sincerè & ex animo beneuelle putaret. Quæ res illis satis præbuit occasionis, ad odium explendum. Itaque sacras illas uirgines, in partes duas serra discissas, in crucem egerunt: reginamq; ægrotam, ut per medias illas iret, permouerunt, ut scilicet piaculum abominandum in ipsas immitteret. Tarbulam hanc forma atque uultu ualde uenustam, quidam ex magis, amore eius ex conspectu antea captus, clam ad se accitam, de concubitu compellauit: atque si se potestati eius committeret, mercedem ei calumniæ eius abolitionem est pollicitus. Tantum uerò abest ut illius cupiditati puella assentiretur, ut contumelia impudicam eius petitionem prosequuta sit, moriq; potius decreuerit, quàm uirginitatis pudicitiã prodere. Saporis edicto passim promulgato, ut cæteris quidem, sicuti suprà dictum est, parceretur, in duces autem religionis solos capitaliter animaduerteret: magi, eorumq; principes ea re exultãtes, incredibile dictu est, quanta cum improbitate Persidem peragrantes, episcopos & sacerdotes occiderint. Potissimum autem in regione Adiabenorum crudelitatẽ omnem exhibuere. Est porrò ea Persica regio, CHRISTVM tota profitens. Eadem tempestate & Acepsimas episcopus ductus est, & cum eo ex eius clero permulti. Atq; alios quidẽ facultatibus eorũ direptis dimiserunt: Acepsimam autem magi flagris multis uerberatũ, ingenti ui ad Solem adorandum

Iudæi maleficium piaculo nõ absimili amoliri instituunt.

Tarbula quũ stupro uitam redimere posset, mori cœlebs maluit.

Magi per Persidem omnẽ edicto regis adducti, in episcopos & clerum sæuiunt.

Acepsimas martyriũ.

* κατὰ τὴν ἐπιδόχιμον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. Nic. κατὰ τὴν ἡμέραν ᾗ τὸ μὲν πάθος τοῦ χριστοῦ ἡ ἀνάμνησις ἐπιτελεῖται, τοῦ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ πανήγυρις προσεδοκᾶτο. Sozom. Quibus uerbis eleganter Parasceues & passionis Christi dies significatur.

Ante constitutionem istam, alio Saporis edicto, innumeri Christiani in Perside gladio sunt cæsi, qui seipsos Magis quæstiones oppidatim agentibus obtulerunt, ne silentio Christum negarent, ueriti. Sozom. lib. 2. cap. 11. Vno passionis Christi die ibi sedecim millia martyrum uarijs supplicijs sublata esse, passim in locis multis, scribit Hieronymus.

adorandum adigere sunt conati. Cæterùm ubi nihil egere, carceri eum incluse- A runt. Quem Iacobus quidam dignitate presbyter, sua sponte sequutus, magos orauit, ut in eundem cum illo carcerem protruderetur. Ibi episcopo grandæuo subseruijt, ærumnasq́ eius sedulitate ministerij sui alleuauit. In eisdem uinculis fuere, Aithalas presbyter, † Ioseph, Azadanes, & Abdiesus, diaconi, plurima flagella propter doctrinam perpesi. Postea uerò ubi Archimagus, re cum Sapore communicata, potestatem ab eo in illos, pro arbitrio suo, nisi Soli diuinos offerrent honores, animaduertēdi obtinuit, regisq́ sententiam uinctis declarauit, atque illi in continenti, CHRISTVM abnegare, multoq́ magis Soli diuinam rem facere, reclamarunt, multos crudeliter eis intulit cruciatus. Et tum quidem Acepsimas constantis fortitudinis specimine edito, in flagranti certamine uitam finijt. cuius cadauer Armenij quidam, clam sublatum, sepeliere. Reliqui uerò, & quidem plures, loris corpora conscisi, pietate tamen nihilominus integri & salui, denuò in uincula sunt coniecti. In ijs, Aithalæ, dum tortus neruis extenditur, adeò sunt brachia luxata, humerisq́ diuulsa, ut deinceps emortua, usu nullo dependerent, necq́ ei ad cibum ori admouendū sufficerent. Quapropter aliorū ea in re eum ministerio uti oportuit. Sed & complures alios sacerdotes, diaconos, monachos, sacras uirgines, aliosq́ præterea singulari in doctrinam Christianā ardore præditos, magnoq́ labore in sacris ecclesiasticis uersatos, excruciauit. Horum numerum inire non fuit. In quibus fuere episcopi, Barbasymes, Paulus, Gadiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Ioannes, Hormisdas, Papas, Iacobus, Romas, Maares, Agas, † Bocchoris, Abdas, Abdiesus, Ioannes alter, Abramius, Abdelas, Sapores, Isaac, & Dausas, in regione Zabdæa (hoc enim illi nomē erat) à Persis bello captus. Ea tempestate, unà cum † loci eius episcopo Mareade, etiam mortuorum excitator Milas, cum clericis du- B centis quinquaginta numero, qui à Persis itidem captiui abducti fuerant, innotuit. Milas sanè Persicus miles fuerat, mutatoq́ uiuendi more, Apostolicum sequutus est institutū. Et oppidi cuiusdam in Perside episcopus factus, quum sæpe multas grauesq́ sustinuisset plagas, ubi neminē Christianam religionē amplecti uelle animaduertit, dira incolis imprecatus, inde discessit. Non longè uerò pòst, quum primarium ibi magistratum gerentes † maiestatem regiam læsissent, adducto eò exercitu longè maximo, Persa oppidum diruit, locumq́ eius bobus aratro iunctis proscidit, & conseuit. Milas autem ex eo oppido, sicuti dixi, discedens, sola pera in qua sacrum Euangeliorum librum seruabat, accepta, Hierosolyma precationis ergò uenit. Deinde Aegyptum, ad uisendos ibi Monachos, petijt. Quantus autem uir is immensis miraculis edendis, mortuisq́ adeò restituendis fuerit, Syri ipsi, qui uitam et res eius gestas in literarum memoriam retulerunt, libris suis testabuntur. Mihi satis fuerit, hæc tantum de eo dixisse, eorumq́ duntaxat meminisse, qui apud Persas sub Sapore diuinum sustinuere agonem. Aegrè enim quisquam numerum inierit, & qui'nam, & unde fuerint, aut quomodo, quæ ue subierint supplicia. Varij namque, multorumq́ generum cruciatuum apud Persas sunt modi: qui in eis etiam cum ambitione quadam, laudem & gloriam maximè ostentant. Quantum autem ratione complecti licet, eorum qui tum ibi martyrium absoluerunt, & alicuius fuere nominis, uiri & mulieres, extra multitudinem eam quæ numerum excedit, ad millia sedecim fuisse dicuntur. Quorum nomina recensere operosum iudicantes, qui Edessæ sunt, Persæ & Syri Christiani, hoc tantummodo memoriæ commendarunt.

Posteaquam

Iacobus presbyter cum Acepsima episcopo in eundem carcerem includi rogat.

† Pro Iosepho Sozomen habet Iacobum.

Aithalas. Ioseph, Azadanes, Abdiesus, martyres.

Aithalæ brachia in tormētis loco suo mota & inutilia reddita.

Episcoporum martyrum in Perside catalogus.

Sozom. habet Bochras.

χειροτονηθέντων

Mareades episcopus.

Milas, alij Milesium uocant.

Et 250. clerici martyres.

ἐξαμαρτόντων εἰς βασιλεία.

Oppidum quoddā apud Persas contempto uerbo Dei in crimen lesæ maiestatis apud regē suū, & deinde in perniciem est collapsum.

Profectio Hierosolymitana religionis ergò.

De numero martyrū Persarum.

CAPUT XXXVIII.

A POsteaquam autem laudatissimus Imperator, Christicolas ibi ita affligi intellexit, ægrè id ferens, magnopere est perturbatus. Et paratus quidem ad opem illis ferendam erat: sed quod faceret ut illi eo quoque loco quietam ducerent uitam, non habebat. Sedenim accidit ut legati tum ex Perside ei adessent: quorum optatis quum satisfecisset, rectè se facturum putauit, si Sapori de Christianis qui sub eius regno essent, quidquam etiam significaret. Itaque epistolam ad eum, dignam profectò illam quæ maximè celebretur, dedit: maximam se illi debiturum esse gratiam ostendens, si quietem eis qui sacra CHRISTI colerent, permitteret. Neque esse quòd religionis eius cæremonias criminaretur: quippe illos nō uictimis mactatis, quemadmodum ipsos, sed incruentis gaudere sacrificijs: & preces ad Deum fundere, cui non effusus sanguis gratus esset, sed anima uirtutem sincerè exhibens, & dogmata ueræ pietati maximè conuenientia. Proinde laudandos eos esse magis, qui sibi ita credendum, Deumque colendum statuerent. Ad hæc Deum illum propitium habiturum esse recepit, si Christianorum pietati consulendum putaret. Atque ad id indicandum, Gallienum illum & Valerianum, præterea uerò ea quæ sub ipso accidissent, produxit. Illos enim, tantisper dum Christianos quiescere passi essent, facilè Imperij cursum tenuisse: eosdem autem, potissimùm uerò Valerianum, posteaquam, sicuti reliqui Imperatores Romani, persequtionem aduersus Christianos excitasset, ab ipsis Persis uictum, in discrimen diuinæ uindictæ incidisse, & apud eos captiuum miserè ultam finijsse. Sedenim sibi ipsi, propter fidem in CHRISTVM, Deum opitulatorē fuisse, omnemque
B inde Romani imperij ditionem ab ipso usque occidentali Oceano, cum bona Orientis parte, in potestatem suam peruenisse: multa à se bella confecta, & de grauibus tyrannis diuino nutu tropæa esse statuta. Ad quas res nihil sibi opus fuisse uel hostiarum mactatione, uel uatum ariolorumque prædictione: sed ad uictoriam omnem satis fuisse, solam Crucis, quæ copijs suis præierit, armaturam, & orationem præterea sanguinis prorsus expertem. Ad finem porrò epistolæ hæc etiam uerba affert: Hoc hominū genere, Christianorum dico (de his enim mihi est sermo omnis) quomodo me elatum iri lætitia putes, si audiam, Persarum quoque res florentissimas, pro eo atque cupio, plurimùm exornari? ut res simul & tibi pulcherrimè, & illis itidem optimè, atque ita utrisque ex æquo feliciter eant. Sic namque uniuersitatis huius Deum, clementem habiturus esses, & benignum. Hos igitur, quando ea amplitudine es, tibi cōmendo. Hos ipsos, quoniā pietate quoque præclarus es, tibi trado. Hos cōgruenti tibi humanitate et beneuolentia cōplectere, à te ipso simul, & à nobis, per fidem, immensam inituros gratiā. Tanta diuino huic uiro, de omnibus qui ubiuis locorū in cognitionem CHRISTI uenissent, inerat solicitudo. Quapropter talis quū fuerit, abundè quoque diuina cura fretus, Europa, Libya, & plurimis Asiæ prouincijs, ditioni suæ subiectis, subditis suis, qui perlibenter ei paruere, beneuolis usus est. Iam uero & ex barbaris plurimi, partim sua sponte, partim bello subacti, non grauatè eū coluere. Vbique denique tropæa excitata, uictorē Imperatorē cū promulgarūt.

Constantini ad Saporem Persarum regem pro Christianis epistola.

Exēpla, Christi persequutoribus principibus res esse aduersas, defensoribus aūt Christianorū secundas.

Amplissimus pietatis Constantini fructus.

Victoriæ insignes.

Subditorum beneuolentia.

Barbararum nationū obseruantia.

CAPUT XXXIX.

ATque ipse quidem eiuscemodi actionibus suis efflictim religionem nostram auctam honestatamque uoluit. Sed & ipsa per seipsam in magna fuit gloria, per eos, qui tum ad uirtutem aspirabant, homines. Multi enim adhuc ex Confessoribus superstites erant, in ecclesijs enitentes.

Religio Christiana sub Constantino per seipsam quoque florens.

Propter Confessores adhuc superstites, & propter Monachos.

Describitur uera uita Monastica, qualis omnino etiam esse debet Christiana.

οὐ γὰρ ἐπίδειξιν ἐθέλει ποιεῖν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ πρᾶξιν αὐτῆς.

πάροδον

τὸ εὔζωνον καὶ ἀπέριττον

τῷ κοινωνικῷ τοῦ ἤθους καὶ τῷ τοῖς πέλας ὁμονοεῖν

τὸ ὄντως ἀγαθόν

enitentes. Quin etiam celebrem eam reddidere, fidemcp ampliore gloria auxe- A re, morum splendore, qui eo tempore monasticam solitariamcp consectabantur uitam. Nam ueluti arcana & diuina quædam res, cœlitùs ad homines delapsa est hæc Philosophia: quippe quæ & disciplinarum artes, & disputationum nugas, ut quæ superuacaneæ sint, otium'que quod in studijs melioribus poni queat, sibi uendicent, impedimentocp adeò ad puritatem uitæ sint, prorsus negligat: solacp natiua utens uirtute, ea quæ ad illam perficiendam, & ad uitia tollenda faciunt, doceat & excolat: quæ uerò inter hæc habentur media, eorum nullam ducat rationem: prorsus autem circa res uersetur honestas: atque eos qui à uitijs longè absint, uirtutem autem minus consectentur, prauos atque improbos censeat. Non enim ostentationem, sed actionem uirtutis admittit: nihili prorsus eam, quæ ab hominibus prouenit, gloriam faciens. Et quum generose fortitercp animæ perturbationes expugnat, tum necessarias naturæ res parum admodum curat, uilipendens etiam quascunque corporis imbecillitates. Viribus autem à diuina mente acceptis, ad immortalem illam mentem sublimis tollitur, nocte diecp illam cogitans atque intuens: mirificis etiam modis colens, continuiscp precibus concilians. Puritate uerò animi, bonorumcp operum factis, ad sinceritatem religionis grassans: externas expiationes, & quæcunque eius generis sunt lustrationes despuit, & unum piaculum esse peccatum ipsum putat. Atque ita rebus externis superior facta, imperiumcp (ut ita dicam) in eas obtinens, neque ab inordinata uita, neque ab ulla necessitate, ab honesto debitocp proposito suo transuersa agitur, neque contumelijs affecta perturbatur. Sed neque indignum quidquam patiens, uindictam meditatur. Tantum etiam abest, ut uel morbus, uel rerum necessariarum inopia, eam adurgens, de statu suo deturbet, ut talibus quoque rerum erumnis magis lætetur, generositatem & mansuetudinem suam declarans. B Per uitam itidem omnem illud studet, ut quàm minimo indigeat, atque quantum humanæ naturæ captus permittit, proximè ad Deum accedere nititur. † Transitum autem, siue diuerticulum præsentem existimans esse uitam, neque occupationibus negotiorum irretitur, neque prouidentia rerum præsentium tenetur. Et habitum hominis succinctum expeditumcp, qui nullis sit superfluis rebus oneratus, laudans, ad futuram respicit beatitudinem, felicemcp illam quietem expectat: omni quoque erga Deum pietate, in animo suo, ueluti in domicilio excepta, uerborum fœditatem, ut rem ingratam, repudiat. Quas enim illa actiones à moribus suis longè proscripsit, earum neque mentionem uerbis facere sustinet. Naturæ uerò necessitates paulatim constringens, & carnem moderatione domans, lasciuiam castitate comprimit, iniustitiam æquitatis amussi propellit, mendacium exigit ueritate, composito uiuendi more omnem accidit inæqualitatem. † Familiarius etiam pro societate humana se hominum moribus accõmodando, & proximorum animis conformando, beneuiuendi institutum cõfirmat: extraneorum simul & amicorum, ut eis prouideat, curam habet, egentium res suas & opes ducit esse communes, & quæ cuique debentur tribuit. Gaudet illa cum gaudentibus, mœrentibus nihil non adhibet consolationis. In summa, ad id † quod reuera summum bonum est, studium omne conuertens, sermonibus castis & cogitationibus spiritualibus se ipsam erudit, cultum formæ superfluum prorsus negligit, maledicta magnopere auersatur: colloquia cum ueneratione & honoris præfatione ingreditur, auditorem prius ueluti medicamento curans. Longè ab ea abest iracundia, conuicium, iurgium. Quòd enim uera ratione prædita est, irrationalem omnem declinat motum: & ut semel dicam, perturbationum, quæ uel in anima uel in

A uel in corpore sunt, omnium domina existit. Verumenimuerò authorem diuinæ istius Philosophiæ quidam laudant Heliam illum † æmulatorem, quidam uerò Ioannem Baptistam. Philon autem, ille genere Hebræus, secta autē Pythagoreus, temporibus suis Iudæos quosdam, uiros graues & uenerandos, dicit in regione quadam frequentes habente tumulos, circa lacum Marçoticum ad Alexandriam pertinentem, nouū philosophandi morem complexos esse, quorum domicilia, uitę consuetudinem, aliáq́; instituta omnia, talia aliquis esse ex descriptione eius colligat, qualia prisci apud Aegyptios Monachi sunt consectati. Nam uitæ id genus ingressi, possessiones suas propinquis relinquebāt: ac rebus omnibus nuncio remisso, extra oppida uiuebant, atq; in hortis quibusdam & agris solis habitabant. Erant autem eis & mansiones, quæ monasteria rectè dicantur, ubi solitarij cum grauitate & sanctitate sacris initiabantur, carminibúsq́; diuinis, hymnis & psalmis Deum laudabant atq; colebant. Nullus horum prius cibum, quàm sol occidisset, capiebat. Fuere etiam, qui tribus aut pluribus quoque diebus sine alimēto perseuerarēt: uino autem & sanguinolētis prorsus abstinerent, certísq́; diebus consultò humi decumberent. Cibus eis erat panis, sal, & hysopum: potus, aqua. Prope eos mulieres etiam uetulas fuisse scribit, quę philosophiæ eius amore, eundem uitæ cursum delegerint. Quapropter & † consilio uoluntario cœlibatum consectatę, uitam ita transigebant. Philon sanè in libro quem de Vita cōtemplatiua, siue supplicū, inscripsit, memoriæ hæc mandauit. Videtur autem eos significare, qui ex Hebræis tum nuper admodum Christianismum susceperint, Iudaicis adhuc opinionibus præditos, moresq́; eorum seruantes. In nulla enim gente alia, præterquam apud nos, tale uitę institutum inueniatur. Equidem ab illis Aegyptijs tantopere hoc uiuendi genus inualuisse con

B ijcio. Sunt uerò qui dicunt, persequutionum tempora huic instituto derepentè primùm causam præbuisse. Quum enim à tyrannis religio exagitaretur, qui sibi fuga consulebant, in montibus intonsis & saltibus quibusdam uersabantur: in quibus ne deprehensi caperētur, de industria errabundi sedes mutabant. Et quum ei uitæ assueuissent, paulatim deinceps institutum id ad mortem producebant: & ad magna incrementa, multis per æmulationem conuersationem talem & uitam subeuntibus, transmittebant.

[Right margin: ζηλωτήν. — Philo Iudæus sub Iudæorum quorundā nomine, primorū ad Alexandriā, et in Aegypto, Christianorū Monachorū institutum descripsit. — Dieta monastica. — Ascetriæ. — γνώμῃ ἑκουσίῳ τὴν ἀγαμίαν ἀσκοῦσαι. — Persequutionum tempora plurimos Monachos fecerunt.]

CAPUT XL.

SEd enim siue Aegyptij, seu priores illi, quos diximus, aut etiam alij quicunque instituti huius authores fuere, & eiusmodi philosophia alijs praeiere, illud quidem certè nemo non confitetur, ad summū, & moribus ipsis, et accurata uiuendi ratione, institutum hoc, ita ut opinio obtinet, exercuisse celebrem illum & magnū Antoniū: quem tum in Aegypti montibus uiuentem, propter uirtutis præstantiam, germanum sibi amicum fecit clarissimus Imperator Constantinus, frequentibus ad eum datis literis hominem honorans, & ut † de institutis suis se certiorem faceret, rogans. Fuit autem is genere Aegyptius, [a] primas in patria sua partes ferens, in uico cui nomē erat Conia ortus, qui [b] finitimus est Arcadū quę apud Aegyptios est Heraclee. In iuuenili autem ætate, relictus à parentibus orphanus, quidquid ei fuit agri, loci eius incolis donauit, reliquam substantiam egentibus distribuit. Ita enim decere existimauit, ut qui philosophari constituisset, non solum pecunias relinqueret, sed etiam pro eo atque deceret, inopibus eas expenderet. Sanè quidem qui tum rebus pulchris uacarent, eis se coniungens, quæ in unoquoque eorum præstantissima essent, ea est æmulatus. Quòd namque sciret optimam

[Left margin: a τὰ πρῶτα τῶν κατ' Αἴγυπτον φέρων. Nicephor. τὸ γένος τῶν εὐπατριδῶν. Sozō. lib. 1 cap. 13. hoc est claro loco natum. — Monachica Antonij politia. — Hesiod. sententia.]

[Right margin: Antonius magnus Monachus. — † περὶ ὧν χρῄζοι. Niceph. περὶ ὧν ἐδεῖτο. Sozom. hoc est, de rebus quibus indigeret. — b ὅμορος ἐστὶ κώμῃ ἡρακλείᾳ τῶν κατ' Αἰγυπτίους Ἀρκάδων. Niceph. τοῖς κατ' Αἰγυπτίους ἄκρατος. Sozom. hoc est, Aegyptiorum mōtibus.]

quamque uitam consuetudine dulcem gratamq; fieri, quamuis grauis primùm A
συντόμοις sit & molesta, in † cõpendiosis perfectisq; se magis exercuit uirtutibus. Et quo
tidie quasi principio iacto, magis ac magis in uniuersa animi moderatione pro-
ficiebat, nouam quandam & uigentem indies præ se ferens alacritatem. Et cor-
poris quidẽ uoluptates ærũnis eius iugibus suppresit, animæ autem inordina-
tos impetus pertinacia propositi sui constrinxit. Semel autem interdiu post oc
casum solem cibum sumpsit. Persæpe uerò biduum totum, quandoq; etiam tri
duum, escas non attigit. Cibus ei erat panis, obsonium simplex sal, potum præ-
terfluens torrens præbuit. Per totam autem semper, ut sic dicam, uigilans no-
ctem, aliquam etiam diei partem precationibus dabat. Quod sicubi somnus ei
obrepsisset, breuis is admodum fuit: humi uerò in nudo solo plurimùm cuba-
Fomenta mollitiei. bat. Et omnino olei simul unguini, & lauationis usui renunciauerat: quòd illum
non latêret, robustum quoque & firmum corporis habitum humidis sensim ad
mollitiem & luxum conuerti. Haud unquam eum à quopiam nudũ esse uisum
tradunt. Et quùm literas ipse non didicit, tum neque earum peritos admiratus
Menti bonæ nil opus est literis. est. Mentem uerò bonam ut literis ipsis antiquiorem, taliumq; adeò artium in-
uentricem, ualde laudauit. Quin neque ijs quidquam opus esse dixit, si mens
per seipsam ualida sit. Mitis porrò atque humanus, ut non magis alius quisquã:
ἀκαταγώνιστος & in colloquijs gratiosus maximè, atque item acutus † inuictusq; fuit. In dispu
tationibus pręcipuè, etiam si qui interdum contentiose cum eo conflictarentur,
ne perturbaretur, seruabat. Præstantiori siquidem sapientia quadam, & nouo
more, unà cum diuina prudentia, temerè illatum contentionis studium facilè
contrahere, & ad moderationem conformare nouerat. Vehementiam autem
Antonius non magnũ esse putauit, futura præuidere & prædicere. colloquutorum temperans, mores eorum simul reddebat meliores. Diuinam
inde cognitionem atque etiam præcognitionem consequutus, nihil admodum B
esse iudicabat futura præuidere: uanumq; etiam, quod in ea re collocaretur, stu
dium esse dicebat. Neque uirtutem ullam esse docuit diuinare: quòd è diuerso,
neque in uitio, cuius gratia pœnam quis metuat, fit, futurum non nosse. Cæte
Vera beatitudo. rùm unum illud beatitudinis esse existimabat, ritè Deum colere, legesq; eius &
mandata inuiolata seruare. Si cui autem amor futura cognoscendi incesset, pu-
ram modò, inquit, habeat animam, & futuri perspectio eum consequetur, Deo
Optimũ Christianæ, atq; etiam honestæ uitæ præceptum, Virgilia no uiro bono conionum. ueluti per speculum aliquod cognitionem futuri exhibente. Socordiam autem
detestans, omnes qui rectè uiuere uellent, admonuit, ut opus facerent: & ut se
ipsum quisque in iudicium & rationem diu noctuq; factorum adduceret, atque
si quid contra decorum fecisset, ut id literis annotaret. Sic enim fore, ut seipsum
uereatur homo, & deinceps ab absurdis animi motibus, ne multa annotata re-
periat, abhorreat: fore etiam ut metuat, ne scriptura tali à quopiam deprehen-
Oppressorum defensio. sa, improbus ipse manifestò inueniatur. Acriter quoq;, si qui iniuriam accepis-
sent, defendebat, eaq; causa frequenter urbes adibat. Multi namque eum acce-
dentes, calamitatesq; suas deplorantes, cogebant ut urbes ingrederetur, & pro
eis precator atque intercessor apud magistratus fieret. Illi porrò plurimi facie-
bant, si ipsum uiderent, & Sirenem uerborum eius audirent, quum populum
πειθαρχία principibus magistratibusq; obedire iuberet. Ipsi enim studio in primis fuit, la-
têre, & in solis locis uersari. Et quod eo esset animo, siquando in publicum pro-
diret, cõfecto quanta potuit celeritate, cuius gratia in urbem uenerat, negocio,
Quod piscis in arido, hoc Monachus in oppido. rursum se in solitudinem recipiebat. Siquidem dicere solitus erat, letalem esse
piscibus extra undas conuersationẽ: neq; minus Monachũ in periculum cœle-
stis uitæ & professionis sanctioris amittendę uenire, si moras in urbibus trahat.
Et quùm iucundum se omnibus præbuit, tum ne summissus nimium & adu-
lator

A lator esse uideretur: præterea ne ex eo quòd ab omnibus honore afficeretur, quodcꝫ ei quos iussisset, morem gererent, fastu & arrogantia efferretur, cura uit. Scribenti aliquando Constantino ad se ut ueniret, mirificè enim hominem amabat, detrectauit id primùm, dicens: Siquidem ad Imperatorem uenero, Antonius ero: sin minus, abbas Antonius. atque eo tandem modo ad illum adire sustinuit. Verùm hæc tanquam gustus quidam & exigua imago Antonij uitæ & instituti, sint exposita: ut ex his uniuersam eius, qualis fuerit, philosophiam colligamus. Quam rebus omnibus optimus Athanasius, cui etiam fuit charissimus, copiosè memoriæ posteritatis literis mandauit: certaminibus eius contra dæmones, & artibus quas aduersus illos adinuenit, alijsꝙ uitæ prodigijs & rebus quibusuis conscriptis, ut liber is monastici instituti ceu † finis quidam esset. Itidem ut idem Athanasius * in uita Syncletices fecit, ut, sicuti in hoc mulieres, ita in illo scripto uiri, quod sequerentur institutum, tanquam in commentario expressum, haberent. Habuit autem discipulos multos, probatos admodum, & qui magistrum uitæ institutione, sapientiæ studio, & uirtute reliqua satis feliciter retulerunt. Qui partim in Aegypto & Libya, partim in Palæstina, Syria & Arabia sunt philosophati. Præstantissimi sanè ij sunt, atque itidem successores eorum. Et profectò ingentis esset laboris, uel omnes qui Deo uitam suam dicarint inquirere, uel facienda ab eis addiscere: præsertim quum illi magna cura, ut & ipsi & eorum facta laterent, studuerint: non perinde scilicet, atque nostrorum temporum Monachi, facientes, qui † fastu & ambitione inani insolenter per forum sese inferentes uendicant. Multi sanè spectati fuere sectatores eius: & in primis Paulus ille, qui ex uirtute Simplex est

Moderatio animi.

Scitè Antonij dictum.

Athanasius uitam Antonij Monachi conscripsit.

† ὅρος

* οὗ τῷ βίῳ συγκλητικῆς

In Vitis patrum, Syncletice inter sacras Abbatissas allegatur.

Hieron. Athanasium librū de Virginitate conscripsisse testatur.

Discipuli et sectatores Antonij.

τύφῳ καὶ ἀλαζονείᾳ φιλοτιμίας σοβοῦντες, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐμπομπεύοντες

Paulus Simplex.

B cognominatus. Quem ferunt rusticam uitam agentem, & cum formosa coniuge habitantem, posteaquam eam † in flagranti crimine cum mœcho concumbentem uidisset, grauiter subridentem, adhibito iureiurando, coniunctioni eius renunciasse: ea'que statim dimissa, ad Antonium peruenisse. Mitis uerò admodum fuisse, & obedientiam præcipuè coluisse dicitur. Monasticis quoque studijs & certaminibus cum magistro contendit, omnem adhibente curam atque diligentiam, ne quid quod ab illo degeneraret, in imitatione eius deprehenderetur. Qui sanè testimonium ei perfectionis in optimo instituto, monasticaꝙ philosophia perhibens, nihil ei deinceps præceptore opus esse dixit. Ipsum quippe per seipsum philosophari egregiè admodum, iam senem: qui scilicet studium id non à puero esset meditatus, sed non ita pridem ad certamen tale descendisset. Sed & Deus cœlitus, quæ de eo Antonius pronunciauerat, authoritate sua confirmauit: breui'que ita clarum reddidit uirum, ut melior etiam præceptore, ad dæmones lucta supplantandos atque propellendos, esset.

† ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχῷ συγκειμένην

CAPUT XLI.

Eodem tempore & Amon ille Aegyptius itidem uiguit, qui à propinquis et familiaribus coactus, uxorem quidem duxit: cum ea tamen con iugij more, uti uiri consueuere, congressus non est. Quum namque nuptiarum dies aduenisset, & sponsa, sicuti fieri assolet, in thalamum eius deducta esset, solus cum sola colloquutus, finem iam suum nuptias habere dixit: & magnum quiddam fore, si uirgines uitam exigerent, docuit: præmiaꝙ cœlibatus commemorans, persuadere ei conatus est, ut solitariam pro se uterque sectarentur uitam. Et puella quidem uerba eius laudibus extulit, segregari tamen ab eo prorsus noluit. Itaque Amon decem & octo annos cum ea uixit,

Amon Aegyptius.

Sponsus et sponsa 18. annos cœlibes unà uiuunt.

H 2 seorsim

seorsim cubans, & quod secundum Deum est uitæ institutum colens. Muliercula uerò æmulatione illius, & ipsa spe animoq; erecta, iniquum esse existimauit, sua causa tantum uirum in obscuro latère: & utrumque potius ab altero segregatum, pietatem exercere debere censens, separari à uiro petijt. A Atque ille relicta mulieri domo, ipse meridiem uersus ad lacum Maream, in solitudine, circum Scetin & Netriæ montem, duos & uiginti annos Monasticam est philosophatus, bis quotannis adire & uisere mulierem solitus. Multos & hic ueluti dux habuit sectatores, & multa diuina edidit opera. Multa dicta eius memorantur, quæ ab Aegyptijs monachis, accuratè talia & studiose inquirere, ueterumq; monachorum facinoribus, siue in scriptum sint relata, siue minus, delectari solitis, per temporum successionem percepta, hodie quoque feruntur, auditoribus perquàm iucunda. Quorum ut gustum aliquem proponamus, hæc subiungere libet. Petebat magnus iste uir solitudinem quandam, cum discipulo suo Theodoro: quumq; fossam quandam undis scilicet repletam traijcere opus haberent, ne uestes altius attollentes, alter alterius nuditatem conspiceret, retrocedere paululum Theodorum iubet. Quum uerò seipsum quoque nudum uidere uereretur, diuino momento in sublime sublatus, in ulteriorem peruenit ripam. Vt autem Theodorus quoque satis madens transgressus, ultra Lycum (sic enim incolæ fossam eam nominabant) uenit, uestemq; & pedes Amon siccos uidit, precibus senem fatigans, causam eius rei ut sibi diceret petijt. Ille tectum id, quidquid esset, tacitumq; esse uoluit. Vt uerò magis magisq; Theodorus contendit, nihil se de petitione ea remissurum professus: Amon tandem pacto prius interposito, se uiuo nemini id prolaturum, rem actam exponit. Quapropter is postea præstantioris cuiusdam naturæ uirum eum esse credidit. Porrò quod etiam præcognitionis diuinæ B plenus fuerit, id quod nunc dicemus, satis indicabit. Puer quidam parentum iniustorum à rabido cane morsus, in ea expectatione, ut quamprimùm moreretur, erat. Ille, Non ego, inquit, sed uos, siquidem uoletis, eum curabitis. si enim, quem surripuistis bouem, dominis suis restituere uolueritis, statim malo omni puer liberabitur. Bos redditus est, & periculum omne confestim profugiens, uacuum ærumnæ omnis puerum reliquit. Quum autem aliquo pòst tempore Amon decederet, animam eius Antonius dicitur in cœlum deduci uidisse, diuinis uirtutibus eam comitantibus, uenerationeq; & stipatione multa, atque etiam ineffabili quodam hymnorum carmine prosequentibus. Et quum, qui tum cum Antonio erant, per consternationem in aerem suspiciente, & rei tantæ faciem admirante, causam ab eo requirerent: ille uisum id haudquaquam occultum habuit. Et uerba eius re ipsa sunt confirmata. Postquam enim à Sceti multi uenere, & tempus obitus Amon indicauere, illud ipsum tempus esse cognitum est, quum Antonius stupore correptus in cœlos suspexit. Vterque sanè meritò beatus habendus: Amon quidem, quòd sic è uita præsenti sit subductus: Antonius uerò, quòd eum Deus uisione ea sit dignatus: quum quidem inter utriusque habitationis locum, magnum interuallum atque dierum aliquot intercederet iter. Atque hæc quidem de Antonio & Amon, memoriæ sunt prodita. Eodem uerò tempore, & in Olympo Bithyniæ Eutychianus ille uersatus, monasticæ philosophiæ nauauit. Tantopere siquidem per uirtutem diuinæ gratiæ particeps est factus, ut miracula & prodigia plurima ediderit, morbosq; incurabiles sanauerit. Quapropter Constantinus quoq; Imperator magno studio amicitiam consuetudinemq; eius ambiuit. Accidit tum, ut ex Imperatoris satellitio quidam, tyrannidis affectatæ suspectus, & circa Olympum

Seiunguntur tandem ij, ut recluss monasticam philosophiam colere possint.

Verecundiæ conseruatæ exemplum.

Amon diuina uirtute ultra Lycum fossam transfertur.

Aliud Amonis miraculum.

Antonius Amonis morientis longè ab eo dissitus animã in cœlum ferri uidit.

Eutychianus monachus.

A pum occultatus, captusq́, in uincula fit coniectus. Et quum perquàm acerbè in carcere cruciaretur, propinqui & cognati eius Eutychianum conuenientes, ut legationem precationemq́ pro eo apud Imperatorem susciperet, atque aliquo modo prouideret, ut interea uinculis liberaretur, ne scilicet ante legatio nem obitam acerbitate tormentorum interiret, rogarunt. Atque ille ad carceris custodes, ut hominem uinculis leuarent, oratum misit. Vt uerò illi petitioni eius non acquieuere, ipsemet ad carcerem uenit. Et ecce custodiæ portæ sua sponte claustris fractis, ad uiri præsentiam statim patuere, & compedes ferreæ, numellæ, uinculaq́ ceruicis uinctum relinquentia, cum strepitu delapsa sunt, & huc atque illuc dispersa. Deinde ad Imperatorem, qui tum Byzantij erat, profectus, ilicò reum condemnatum supplicio liberauit. Nihil enim Constantino difficile aut molestum fuit, quod uir ille peteret, quem uehementer amabat, & magno in honore habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea † ad Nouati hæresim desciuisse, & ea quæ ei inerat gratia excidisse. Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de Monachorum instituto & philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari uolet, multos inueniet libros, in quibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate uitæ enituere, commemorantur. Potissimùm uerò, quæ de ijs Lausus Præpositus conscripsit. Multam quoque & utilem de eis historiam Sophronius Hierosolymitanus nobis reliquit, Prati & noui Paradisi titulo, scripto ei indito.

[Margin: Is uinctum & ad mortem cõdemnatum liberat.]

[Margin: [Greek, illegible] &c. Sozom. lib. 1. cap. 14. hoc est, Nouatianorum hæresis quum esset, gratiæ diuinæ particeps fuit.]

[Margin: Lausus Præpositus, & Sophronius Hierosolymitanus, de Monachis sanctis scripserunt.]

CAPUT XLII.

B QVandoquidem uerò & Spiridonis, & Nicolai mentionem me factu rum esse recepi, hoc loco fidem mihi liberandam esse duxi. Deais namque Confessoribus & Hierarchis, qui innumerabilia & mirifica passi sunt & fecerunt, & quorũ multi, quæ in eis fuit, gratiæ robore mortuos quoque excitarunt, suprà exposuimus. Ipsi quidem diuo Spiridoni tanta diuini spiritus incessit gratia, ut quæ de eo celebratur fama hoc quoque tempore, uirtutem eius astruere possit. Rusticus enim cum esset, coniugemq́ in matrimonio, & liberos ex ea susceptos haberet, nõ propterea in rebus diuinis deterior aliquo fuit. Tanta namque is sanctitate erat, ut et à Pastorali uita non abhorreret (Trimmythus autem, quæ una in Cypro insula urbium * est, sorte ei obuenerat) à fastu tam alienus, ut eodem in loco & oues pabulo, et homines doctrina atque uitæ exemplo pasceret optimè. Quum autem multa sint, quæ de eo liber in ipsius uitam compositus recenset, ne socordiæ sustineam crimen, né ue rursus extra propositum longius digredi uidear, duorum aut trium egregiorum eius factorum meminero. Fures aliquando noctu irruisse dicuntur in sancti uiri ouile, insidias gregi eius tendentes, & clam oues aliquot rapere conantes. Et quum nemo eis compedes injceret, derepentè diuinitùs uincti sunt. Aurora illucescente, magnus ille uir adest, manus eorũ post terga re dactas inuenit, subridet: uincula illa, quæ sub oculos non caderent, soluit: docens eos admonet, licuisse illis si quid petijssent, accipere, neque opus fuisse, cur noctu se ærumnose fatigarent: mores eorum ad meliorem uitam, ut iusto quæstu uitam tolerarent, transformat: & postremò ærumnæ eorum misertus, Abite, inquit, & arietem hunc accipite, ne noctem hanc frustra peruigilasse uideamini:

[Margin: De Spiridone ouiũ simul & hominum pastore, rustico uidelicet, & Trimmythuntis in Cypro episcopo, eiusq́ miraculis.]

[Margin: Fures diuinitùs per miraculum uincti, ad meliorẽ frugem reducti.]

* Spiridonem istum, cum episcopus esset, oues pascere non puduisse, per summam humilitatem & simplicitatem, Suid. scribit. Quod in ueterum episcoporum paupertate, non adeò mirum fuit.

Eidem Deus ante tempus, promissam mortuorum resurrectionem, per filiam eius rediuiuam, exhibuit. Socrat. lib. 1. cap. 12.

mini: reprehensionemq́ mihi, propter toleratos domi meæ labores, ueluti A qui uacui abieritis, impingatis. Vnum hoc est quod à Spiridone, non sine admiratione facetè est factum. Nec illud quidem non admiratione dignum. Erat beato illi filia Irene, germana tanti patris puella. Apud hanc ex notis quidam magni precij gestamen atque † ornamentum deposuit. Illa ut rem certam tutamq́ sequeretur, domi quidquid id erat defossum, terræ seruandum credidit: nec ita multo pòst, nullo eius rei indicio post se relicto, è uita migrauit. Venit breui qui id deposuerat, & nunc incusando, nunc orando, molestus erat Spiridoni. Vt uerò gestamine tali diu multumq́ domi quæsito, id non inuenit, suam ipsius senex putauit esse calamitatem: hospitis, qui tantopere lugeret, capillum conscinderet, ac sese prorsus conficeret, iacturam. Itaque, Agedum (inquit) ad filiæ sepulchrum eamus, eamq́ interrogemus. Vbi eò uentum, nominatim filiam uocans Spiridon interrogat, quo'nam loco gestamen deposuerit? Ibi illa subitò apparens, beato illi rem omnem exactè exponit, & rursum sepulchrum subit. Spiridon porrò ornamentum, quo illa loco indicauerat, inuentum, homini reddit, eumq́ dimittit. Alteri quoque indigenti homini, & inopia magna circumuento, serpentem ad sepem & maceriam sese uoluentem, in aurum conuertit, eumq́ illi dedit, ut eo mutuam pecuniam sumens uteretur, penuriamq́ suam solaretur. Cæterum, quum se ille inopia depulsa aliquantum locupletasset, Spiridon serpentem ita ut tum erat, ad locum suum circa sepem reposuit. Qui uiri sancti precatione pristina recepta natura, rursum reptans, ac sese circũuoluẽs, latebras suas intrauit. Verumenimuero illud quoq; factũ eius ut memorẽ, conuenire mihi uisum est. Mos beato illi erat, sementẽ & fructus qui ei prouenissent, uendenti, partim pauperib. largiri, partim sine fœnore utendos dare. Siue igitur daret, seu acciperet quidquã, nõ id per manus eius gerebatur: sed quæ ei erat repositoria cella, ad se uenientibus cõmonstrata, uel accipere eos, uel usui acceptum reponere iubebat. Quidam sanè qui mutuum ab eo acceperat, ut debitum redderet, ad eum uenit. quum autem is more solito, cellæ rursus inferre quod acceperat, iussus esset, reponens id, sustulit potius. Non enim tantùm debitum non reddidit, sed insuper aliquid quoque harpagatum secum ferens abijt: ita tamen, quasi mutuum dissoluisset. Cæterum celare factum non potuit. Aliquanto namque tempore pòst rursus illum, mutuum accipere uolens, conuenit. Et ille ex consuetudine sua hominem ad loculos granarios mittens, metiri quantum uellet, iussit. Vt autem is nihil ibi frumenti inuenit, id patri significauit. Ibi ille: Mirum profectò, inquit, si uni tibi cella uacua uidetur. Quapropter considerare conuenit, an quum prius nihil reposueris, recipere nunc quidquam conere. Sciens enim esto, nisi fallaciæ quidquam subsit, uoti te compotem fore. Vade ergo denuò cum certa, te inuenturum esse, fiducia. Atque ita ille demùm deprehensus, ueniam fraudis petiuit. Tale quiddam alij quoque, qui oues à uiro sancto mercabatur, euenit. Centum erant, quas emerat. At ille capram unam insuper annumerauerat: quæ quum ab illo ui traheretur, ipsa minimè sequebatur. quodammodo enim resistens, balatu hominis iniquitatem traducebat. Et ille, quum nihil non ageret, in humeros tandem eam sustulit. capella autem & calcibus & cornibus ceruicem eius acrius petens, delapsa est, & in stabulum suum recurrit. Quod ubi Spiridon cognouit, illi ut ritè metiretur & numeraret, suasit. Atque ubi ille factum statim confessus est, hic noxam remisit, capramq́ sequi illum iussit: quod alacriter sanè illa faciens, sua sponte emptorem est sequuta, interdũ etiam eundem properans præcessit. Pulchra quidem sunt hæc. Constantiam uerò B

Filia Spiridonis Irene è sepulchro iam mortua patri, quo loco ornamentum apud se ab hospite depositum recondideret, ostendit.

Miraculum huic propè simile de diuo Stanislao Cracouensi apud Polonos episcopo fertur.

Serpens in aurum uersus.

Infidus commodatarum miraculo in officio esse docetur.

Infidus uidem emptor.

eius

A eius uiri, ecclesiastico ritu seruando, simplicitatem'que diuinis traditionibus colendis, quomodo silentio præteream? Conuentus aliquando agebatur, in quo Triphyllius ille quoque erat, † Ledrensis episcopus, literarum artibus probè eruditus, & legibus discendis diu Beryti uersatus. Hic episcoporum iussu populum docens, Spiridone præsente, quum dictum quoddam referre deberet, quo CHRISTVS ad paralyticum est usus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum, & ambula. † pro grabato, lectum dixit. Quod molestè ferens Spiridon: Non tu * quidem, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit: qui igitur, malùm, pudor iste est, uerbis illius cum decoro non uelle uti? Atque his dictis, in conspectu omnium episcopali sede exurgens, fastum & supercilium eorum qui oratione affectata sese efferrent, contrahere est conatus. Rectè enim id facere potuit, quamuis apertus omnino & simplex esset. Magna quippe dignitate gloria'que uenerandus, propter mirifica quæ edebat opera, atque ætate prouectiore, sincerè & grauiter episcopali munere gerendo clarus erat. Sed & quàm fuerit in amicis accipiendis dexter & humanus, ostendam. Magnum quadragesimæ ieiunium agebatur. & ex amicis quidam ad eum ex itinere longinquo uenit, & quidem eo quo ipse ieiunaret tempore. Certis enim quibusdam diebus à cibo omni abstinens, postea uescebatur. Illum igitur sacratis eis diebus uenientem, quum de itinere fessum uideret, filiæ suæ ut pedes illius lauaret, mensam'que proponeret, præcepit. Atque illa ubi neque panem neque farinam domi esse, propter præsentem abstinentiam & ieiunium, dixit: precatione ipse facta, † succidiam ad focum pendentem recipere eam, & quamprimum ad ignem torrere iussit. Et ut assa satis fuit, hospiti & ipse assidens, cibo'que manus admouens, comedit, & a-
B micum ut itidem faceret est hortatus. Atque ille quum detrectaret, Christianum se esse dicens, neque tali tempore eiusce modi esca indigere confirmans: Spiridon illum, ne, quidquid id esset cibi, pro ea rerum inopia aspernaretur, admonuit. † diuinum enim oraculū extare, quod mundis omnia munda esse declaret. Multa porrò alia hisce similia ab illo acta, institutum nostrum cōmemorare non permittit, quæ Rufinus primùm Romano exposuit sermone, alia'que præterea plurima ad rem Ecclesiasticam pertinentia. Et de Spiridone hactenus. Floruit etiam tum Nicolaus, apud Myra Lyciæ episcopus, Spiridoni uita, morum simplicitate, naturæ'que conuenientia par: nec non miraculis, & accurata certa'que doctrinæ obseruantia perquàm celebris. Huic ea fuisse dicitur gratia, ut qui eum complecteretur, familiarius'que secum ex animo colloqueretur, diuini quiddam doni hauriret, momentum'que inde aliquod reciperet, uitæ ad optima quæque opera conformandæ. Eius actiones ueluti omnibus notas, prætermitto. Par istis etiam fuit Parthenius, urbis unius in Hellesponto episcopus, uitæ splendore, humanitate, & prodigijs ingentibus clarus, adeò ut accepta à Deo potestate, mortuos excitarit, dæmonibus imperarit, & uariorum morborum curator gratuitus ac promptus fuerit. Ac de his hactenus. Ad hunc scilicet modum, doctrina fidei in nationibus, solitudinibus, & urbibus omnibus, magno consensu frequentata est: atque in ecclesia Dei indies incrementis suis eluxit, in cœlum usque sublata. Cæterùm hisce dimissis, orationem ad ea quæ in ecclesia gesta sunt, rursum conuertam.

H 4 Lauda-

τῶν λέξεων ἐπιστήμην

Beryti olim præclara docendarum legũ schola fuit.

σκίμποδα ἀντὶ κραβάτου εἰπόντα

Spiridon in accipiẽdo hospite benignus et officiosus.

Magnum quadragesimæ ieiunium.

Officia hospitalia.

τῶν ἀποκειμένων ταρίχων κρεῶν τῶν ὑείων

Succidiam ei hospiti edendam proponit.

Nicolaus Myrorum in Lycia episcopus, alterius Nicolai Mirifici auunculus et decessor.

Parthenius Hellespontiacus episcopus.

* Non tulit Spiridon, in conuentu publico episcopum Triphyllium uerba Euangelica per affectationem mutata allegantem. Quid hic, Deus bone, hodie nostris faceret Theologis!

† Penuria, charitas, & bona conscientia, de ciborum delectu dispensat.

CAPUT XLIII.

Acta Synodi Nicenae in cõtrouersiam retracta.

Laudatiſsimus quidem ipſe Imperator, omnem mouebat funem, ut religio noſtra magis ac magis augeretur, & incrementa ſua caperet: quippe qui Apoſtolico cœleſtiq́ prorſus eſſet animo. Inter eccleſiarum præſides, rerumq́ ſacrarum magiſtratus tum erant, qui non ſolum cum illo ædificandum, uerùm etiam deſtruendum ſibi, & Eccleſiæ fundamenta funditus euertendum ſtatuerant: ſicuti ſtylo progreſsi oſtendemus. Arius enim Synodi ipſius atque Imperatoris calculo condemnatus, & exilio mactatus fuerat: atque itidem Euſebius Nicomedienſis, ſectatoresq́ eius, qui profeſsioni quidem fidei ſubſcripſerant, Arij autem exauthorationem ſententijs ſuis comprobare noluerant. Et Arius non longè poſt Nicænam Synodum ab exilio quidem eſt reuocatus, Alexandriam autem ire prohibitus. Cæterùm poſtea quoque ei ab Euſebio, poſt palinodiam & recantationem, reditus in eam urbem impetratus eſt: id quod ſuo loco dicetur. Breui quoque & Euſebius & Theognis eccleſias ſuas receperunt: eis qui in eorum locum ſurrogati fuerant, Amphione Nicomedia, & Chreſto Nicæa eiectis. Quum namque pœnitentiæ libellum primarijs epiſcopis miſiſſent, Imperatoris iuſſu ſunt reuocati. Libellus autem is de uerbo ad uerbum talis fuit. Quum quidem calculis ueſtris ante iudicium factum, à pietate ueſtra damnati ſimus, ſilere debuiſſemus de pietatis ueſtræ decretis. Quandoquidem uerò abſurdum fuerit, ſilentio ipſo ſycophantiæ opinionem & indicium contra nos ipſos præbere: eam ipſam ob cauſam ad uos referimus, nos profeſsioni fidei conſenſiſſe, ſententiaq́ τοῦ ὁμοουσίου & conſubſtantialis explorata, pacatos prorſus fuiſſe, neque ulla ex parte hæreſi adhæſiſſe. Certitudinis autem eccleſiarum cauſa, quæ nobis in mentem uenerant, in medium protulimus. Atque ipſi tandem certò † perſuaſi, alijsq́ etiam quos oportebat itidem à nobis perſuaſis, fidei ſubſcripſimus. Anathemati uerò ſubſcribendum non duximus, non quidem quòd fidem ipſam carperemus: uerùm quòd eum qui accuſatus fuerat, talem eſſe non crederemus. Ex epiſtolis enim eius ad nos datis, ſermonibus'que in faciem collatis, certiores facti ſumus, talem non eſſe. Quod ſi ſancta ueſtra Synodus de eo ſic perſuaſa eſt, nos nihil repugnamus. Cæterùm conſenſum noſtrum ad decreta ueſtra accommodantes, per haſce literas, † plena fide conſenſum noſtrum confirmamus: non nos quidem grauiter exilium ferentes, ſed ſuſpicionem hæreſis amolientes. Quod ſi dignabimini nos in conſpectum ueſtrum admittere, unanimes in omnibus habebitis, rebusq́ ueſtris iudicatis ſtantes. Et quum pietati ueſtræ placuerit, eum qui criminis huius nomine eſt delatus, humaniter reuocare: abſurdum eſſe duximus, poſteaquam reus ipſe reuocatus, de intentata ſibi calumnia cauſam dixit, ut nos prorſus taceremus, contra nos ipſos reprehenſionis occaſionem exhibentes. Facite igitur, ſicuti pietati ueſtræ Chriſtianæ conuenit: ut Dei amantiſsimum Imperatorem admoneatis, preces noſtras eidem offeratis, & quamprimū quæ uos facere decet, de nobis ſtatuatis. Poſt hanc palinodiam & recantationem, reuocati Euſebius & Theognis, eccleſias ſuas receperunt, eis qui illis ſuffecti fuerant repulſis: ſicuti dictum eſt. Sic illi ſub prætextu ouium pellibus amicti, lupos egerunt. Nam Imperatoris humanitate ad ſeductionis commoditatē abuſi, & continuo Imperatoriæ aulæ aditu priſtinam dominationem conſequuti, quemadmodum deinceps dicemus, res peſsimas admiſerunt.

Arius ab exilio reuocatus. *Euſebius & Theognis eccleſias ſuas recipiunt.* *Pœnitentiæ eorū libellus.* *Fidei formulæ Nicenæ ij ſubſcripſerant.* *Arij condemnationi non item.* *Eusebius & Theognis Imperatoris Cōſtātini bonitate abuſi ſunt: quem Synodo peracta, Socrates in Occidentales partes profectum eſſe ſcribit lib. 1. cap. 25.*

Margin: A; B; † πληροφορηθέντες; † πληροφορίαν τῆς συγκαταθέσεως

Tum

CAPUT XLIIII.

A Dum temporis post quintū Synodi mensem, Alexander Alexandriæ antistes moriturus, sedis suæ successorem, diuini iudicij (sicuti conij cere licet) calculo, celebrem reliquit Athanasium. Quum namque Athanasius refugeret atque reluctaretur, Alexandrum ferunt uim il li inferentē, uix tandem ut thronū susciperet, persuadere potuisse: sicuti id quoq; „ Apollinaris Syrus ad hunc modum scriptum reliquit. Non desijt uerò postea „ quoque belligerari impietas. Sed primùm quidem aduersus beatum uirihuius „ magistrum, cui hic perinde atq; patri filius, patronus affuit, arma sumpsit. dein „ de uerò in hunc quoq; ipsum, postquam ad episcopatus peruenit successionē, „ multa quidem ille usus tergiuersatione, sed tamen consilio Dei productus. Sicu „ ti beato quoque illi uiro, qui ei episcopatum quasi in manus tradidit, diuinis in „ dicijs, non alium uidelicet quàm hunc successorem fore, est significatum. Euoca „ batur namque è uita, iamq; adeò prope obitum erat Alexander, quùm nomina „ tim Athanasium uocauit absentem: atque ibi, quum qui tum aderat eiusdem no „ minis, uocationi audiens esset, ad eum, ueluti quem non uocasset, conticuit, de „ nuoq; uocatione est usus. Et quum id ab eo sæpius fieret, consiluit tandem A „ thanasius præsens, declaratus est autem alter absens. Et prophetico demū spi „ ritu beatus Alexander: Athanasi, inquit, effugiturum te credis, sed non effugies. „ Quo uerbo ad certamen eum euocari ostendit. Hæc Apollinaris. † Arrij autem tribules iactant, post Alexandri mortem communicasse consilia inter se, qui Melitium, quiq; Alexandrum sequuti fuerant: conuenisseq; in eundem locum, ab utraque parte, ex Thebaide & reliqua Aegypto episcopos quinquagin-
B ta quatuor, & decretum ab eis esse, ut cōmunibus suffragijs ab eis legeretur, qui Alexandrinæ præesset ecclesiæ antistes. Septem uerò episcopos quosdam, iureiurando proculcato, præter sententiam & uoluntatem omnium reliquorum, electionem Athanasij, ad id ab eo coactos, in ea quæ nominatur Dionysij ecclesia, furtim peregisse. Mihi uerò magnus iste uir, non absque diuino numine ad episcopatum peruenisse uidetur: qui sanè talis fuit, qualem ea flagitarunt tempora, ad intelligendum, dicendum, atque etiam scribendum idoneum maximè: & qui quod telo peteret, tangere atque assequi posset, qui'que ad resistendum insidijs structis esset firmissimus. Erat præterea uir admodum ecclesiasticus, & ad sacra peragenda aptissimus, atque (ut sic dicam) in rebus eiusmodi αὐτοδίδακτος, & à se ipso doctus. Ferunt namque, † quum necdum ad ephebos accessisset, à Deo eiusmodi quiddam in eo adumbratum & simulacro quodam repræsentatum esse. Alexandrini in urbe sua festum quendam diem insignem agunt, quo die Petrus, qui apud eos ecclesiam rexit, martyrio est defunctus. Hasce ferias, ut moris erat, Alexander quoque, præfectus tum ecclesiæ, celebrabat, & sacris mysticis'que cæremonijs operatus sedebat, eos qui cum eo assurrectu ri fuerant, præstolans. Quum uerò sederet sublimior, oculos ad mare coniecit, & pueros quosdam in arena ludentes uidit. Ludus erat, rerum quæ in ecclesia peraguntur imitatio, & episcopi tandem electio. Atque aliquatenus quidem id nihil habebat periculi. Vt autem arcaniora mysteria, sacra'que non tangenda, pueri attigere, grauiter factum id tulit: accitisq; cleri primoribus, pueros ostēdit, eosq; ad se adduci iussit. Illi ubi sunt adducti, de ludicro eos interrogauit: mox etiam quæ egerint, dixit. Pueri pudore simul & timore correpti, primùm quidem rem negarūt: deinde uerò, ut uerbera eis Alexander minatus est, actum omnem exposuerunt, ut scilicet Athanasius episcopi munus sortitus, multos baptizarit,

Athanasius Alexandri episcopi Alexandrini in Episcopatu successor.

Apollinaris de Athanasij in Alexandrina ecclesia successione.

Vel inuitus ab Alexandro Athanasius episcopus substituitur.

οἱ τῆς ἀρείου συμμορίας

Ariani illegitimè electū esse cauillati sunt.

Diuino nutu Athanasius episcopus est lectus.

Athanasius episcopus αὐτοδίδακτος.

ἔτι μὴ προσήβῳ γενομένῳ

Athanasius per ludū, nōdum ephebus, à pueris episcopus lectus, episcopalia munera obijt. Sozom. lib. 2. cap. 17.

baptizarit, & impositione manuum in ordinem ecclesiasticum sacerdotes & dia A
conos cooptauerit. Inquisiuit etiam rem quamque Episcopus, quum quid umbratilis † episcopus per ludum ritus sacros peragens dixerit, tum quid responderint qui sacris ab eo initiati essent. Atque ubi rem quamlibet iuxta ecclesiasticam traditionem seruatam reperit, cum episcopis qui ei tum aderant, re deliberata, non denuò baptizandos esse censuit, qui semel per simplicitatem diuina gratia digni effecti essent. Et tantummodo ea quæ sacerdotibus facere fas est, in mysterio adimplere iussit. Pueros autem eo quem in ludo cœperant ordine, ipsum Deum testem faciens, in Ecclesiam induxit, & propinquis suis traditos, ut ab eis custodirentur, atque in imitatione ad progressus faciendos instruerentur, qui sic abundè institutionem puerilem assequuti essent, rogauit. Maximè uerò id de Athanasio egit: quo deinde notario & familiari usus, non ita longo pòst tempore eum in diaconorum ordinem euexit. Atque hic in grammaticis literis exercitatus, & apud Rhetores uersatus, præterea uerò etiam in sapientiæ studijs institutus, quum ex eis artibus tantum percepisset, quantum ad hoc satis esset, ne ab eis qui in illis eximij sunt & clari percelleretur, Nicæam est perductus, ubi maximè decertauit: quippe qui propter firmitatem sermonum ueritatis non minima ibi actionum omnium pars fuerit. Specimen uerò ille quoque in ætate tuuenili, sapientis, spectati, & † senilis uiri præbuit. Postquam autem Alexander mortuus, & ipse successor eius factus est, tum magis gloria eius enituit, uirtute ipsius in rebus omnibus seipsam confirmante atque laudante. Quam ingentem quoque reddidit magnus Antonius, quùm optima quæque de eo testificans, tum etiam iussis eius morem gerens. Nam & eius causa ex montibus in urbes frequentius uenit, & in ecclesia cum eo est uersatus. Tum autem, sententiæ eius B
quam de Deo habuit, calculum suum addidit: eis qui inimicitias contra eum susceperant aduersus, ipsius autem Athanasij amicus intimus & summus. Quin & Ariani Athanasium illustriorem reddidere, qui unà cum Melitio Aegyptum montibus cõpleuerant. Insidias enim sine intermissione ei molientes, capere eum legitimè non potuerũt. Et nuper admodũ Eusebius ab Imperatore ab exilio reductus, nõ mediocrẽ sibi usurpabat libertatẽ, ab illo in magno honore habitus, perinde atque is qui à praua opinione ad rectæ pietatis sententiã transijsset. Quocirca libertate ea abusus, maiorem etiam in Ecclesia turbam excitauit, per eam quæ ei inerat falsam opinionem, easque quas aduersus Athanasium susceperat inimicitias, ex quo in Synodo in illum ueluti ueræ pietatis propugnaculum impegit. Et primùm quidem electionem eius Eusebiani reprehendebant, tanquam neque legitimè, neque ab idoneis, quæ fidem mererentur, personis factam. Vbi uerò insimulationem eam refellit, magno animo pro fide Nicæna decertãs, aliam illi texuere telam, eo consilio, ut Athanasio exilium struerent, atque Ario reditum in urbem Alexandrinam pararent. Ita enim facilimum ipsis fore putabant, ut ὁμοούσιον consubstantialis fidem eijcerent, & pedetentim impietatem suam pro ea inducerent. Tentauitque adeò, ad Athanasium scribens Eusebius, ut ab illo susciperetur Arius. Sin minus, sine scripto per internuncium magnum illi minatus est malum. Postquam autem omnem mouens lapidem, persuadere id illi non potuit: eos qui in doctrina res nouas induxissent, nouamque hæresim instituissent, & eam ob causam à tam frequenti Synodo proscripti essent, minimè recipiendos esse contendenti: alio modo conatus est, ut Arius reciperetur, Alexandriamque reduceretur, Imperatori persuadere. Id quod tandem, sicuti suo loco dicam, ægrè effecit.

Tum

ὁ τῆς παιδιᾶς ἐπίσκοπος

Etiam per ludum baptisati, denuò baptisandi non sunt, sed caremoniæ tantũ solennes in eis implendæ.

Athanasius Alexandri notarius. Idẽ diaconus ordinatus.

Magnus eius in Nicæna Synodo usus fuit.

διαβεβηκότος

Preclara Athanasij gloria.

Ariani Athanasium illustrarunt.

Eusebius Nicomediẽsis Athanasij aduersarius.

Eusebius modis omnibus apud Athanasium, ut Arius Alexãdriã reducatur, agit.

Sed id ei persuadere nequit.

CAPUT XLV.

A Tum uerò alia etiam turba inter coniunctos episcopos exorta, Ecclesiam excepit, qui de uerbo ὁμοουσίῳ cõsubstantialis † nimiũ subtiliter inquirentes, eoq́ sese exercentes, intestinũ inter se ita cõmouere bellum, † ut cõcertatio eorum nihil à nocturna pugna differret. Neq; enim alius alium intelligebat in eis uerbis, unde sese inuicẽ blasphemijs expeti putabant. Siquidem qui cõsubstantiale non probabant, opinabant̃ eos qui id reciperent, Montani & Sabellij sententiam sequi: blasphemosq́; uocabant, uelut qui filij Dei existentiam euerterent. Qui uerò cõsubstantiale complectebant̃, illos aduersabantur, ac si Græcismũ plures q́; deos assererent. Potissimum uerò de ijs Eustathius Antiochenus, & Eusebius Pamphili, congressi decertarũt: atq; uterque in subsistentia filium Dei, atq; unum Deum in tribus subsistentijs profitebatur. Et Eustathius Eusebium incusabat, quòd professionem fidei Nicænam nouaret. Atque hic rursum, acquiescere se in decretis Nicænis dicebat, illi autem Sabellij errorem criminando obijciebat. Enimuerò ea de re Synodo Antiochiæ coacta, episcopatus Eustathio abrogatur, re quidem uera, quòd Nicęnam fidem propugnans, Eusebium, Patrophilum Scythopolitanum, et Paulinum Tyrium, quorum sententiæ Orientales episcopi astipulabantur, ut Arianos auersaretur: siquti autem illi ipsi Ariani præ se ferebant, tanquam is qui cum Sabellio faceret, aliasq́; item non optimas ob causas: quemadmodum de omnibus episcopis, qui exauthorantur, multa dici, moribus est receptum. Cæterùm res tota sycophantia erat, cum calumnia coniuncta. Veluti enim Episcopalem dignitatem impudicæ mulierculæ concubitu, fœdæq́; uoluptatis usu turpiter contaminasset, sancto uiro eam ademerunt. Nam meretriculam uultu uenusto, formæ ætatisq́;

[illegible]

Contentio noua inter episcopos coniunctos de consubstantialis uerbo.

Ardor altercãdi facit, ut contendẽtes se nõ intelligant.

Cogitur ea de causa Antiochiæ Synodus.

Sozom. lib. 2. cap. 19.

Eustathius Antiochenus episcopus abi exauthoratur iniquissimè.

B florem cuiuis mercede prostituentem, conductam, ut linguam illis daret, uerbisq́; subseruiret, permouere. Et conuentu coacto, in quo ducenti & quinquaginta erant, alios quidem omnes exire, mulierculam autem illam rerum usu proteruam ingredi iussere. Progreditur illa, lactentem infantem in ulnis gerens, eumq́; impudenter ex Eustathij consuetudine se cõcepisse & peperisse clamitat. Eustathius, si quem alium facinoris eius conscium, aut qui tale quidquam nosset, haberet, rogat. Quæ quum id negaret, iusiurandum ab ea iudices acerbi postulant: quum quidem disertis uerbis lex uociferetur, quæ de quopiam sinistrè uulgentur, ea duobus aut tribus testibus firmitatem obtinere: & Apostolus rursum, aduersus presbyterum actionem recipi absque duobus aut tribus testibus, prohibeat. At illi nulla legis ratione habita, & nullis testibus, aduersus tantum uirum iudicium instituere. Posteaquam enim illa, uerba sua iuramento confirmauit, infantem uidelicet Eustathij improbæ libidinis opus esse, ilicet illi ueluti contra mœchum calculos produxerunt: Episcopis alijs, qui insidias structas ignorabant, frustra contrà nitentibus, & non legitimè uirum damnatum esse contendentibus. Porrò qui fabulam hanc concinnauerant, nulla interposita mora Imperatorem adeuntes, ei que legitimè per sententiam Eustathium damnatum esse persuadentes, Episcopatu hominem mouere atque exigere sunt conati: tantum nimirum ueræ pietatis & castitatis defensorem, & quasi margaritũ. Grauis autem, propter illius abrogationẽ, Antiochiæ coorta est seditio: ut parum admodũ abfuerit, quin eam prorsus euerti atq; aboleri contigerit: quippe quæ in duas discesserit partes, alteriq́; factioni manus militaris opem ferret, quæ res plurimũ Eustathio nocuit. Vbi enim Imperator cognouit Ecclesiæ seditionẽ, uehementer indignatus, Eustathium tanquam hominem factiosum,

Idem per calũniam stupri insimulatur, & condemnatur.

Meretriculæ subornatæ periurium.

Iniquus iudicij corrupti processus.

Obtinet id nunc quoq; in quibusdam cõsistorijs, ut puellis uitiatis iuramentũ à iudicibus defferatur.

Seditio propter Eustathium Antiochiæ orta.

eo nomine

Eam ob causam Eustathius iussu Imperatoris in exilium abducitur. *Eustathij egregia laus.*

eo nomine suspectũ habuit: & quendam † honoraria militiæ illustris dignitate A præditum cò misit, qui quùm tumultũ ibi sedaret, tum Eustathium occultè inde abduceret. Itaq; ille per Thraciam in Illyricum est deportatus, perplacidè calumniã ferens, quòd hoc sic prꝫstare iudicaret, uir rebus omnibus honestus, bonusq;, & orationibus cõponendis facundia iucunda & copiosa, sicuti id opera eius testant̃, eloquutionisq; priscæ pondere, sententiarũ castitate, uerborũ eleganti gratia, & pronunciationis uehementia præcipuè pollens.

Meretricula ea tandẽ fraudem iudicij detegit. *Ex opifice quodã ea puerum conceperat.*

Deinceps uerò infelix illa muliercula graui circumuenta morbo, sycophãtię eius actũ confessa, tragœdiam omnẽ, ut edita fuerat, exposuit. Dixit etenim, sacerdotes plurimos, qui eam pecunia corrupissent, flagitiũ id facere ausos: seipsam autem non omnino mendacem esse, quod scilicet ex Eustathio quodam † illiberalis artis opifice, puerum cõcæpisset.

Ariani sentes episcopi Eusebium Pamphili Cæsarea Antiochiam traductum uolũt.

Quum Arianorum phalanx Antiochiæ contra sanctũ uirum hæc admittere ausa fuisset, ita insuper ipsi secum rationẽ duxerunt & constituerunt, si Imperatori notum quempiam atq; eloquentia præclarũ uirum in Antiocheno throno collocarẽt, facilimè eos uniuersos in opinionem suam pertracturos. Proindeq; Eusebium Pamphili, alijs prælatum, traducere in eum locum studuere. Quo decreto Imperatori significato, illud præterea addidere, uirum eum plurimi à populo Antiocheno fieri, gratiosumq; ibi esse. Hoc sic præcipuè scripserunt, qui hostili erga Eustathium animo erant.

Eusebius id detrectat, imperatore consilium eius approbante. *Nicænæ Synodi canon est de non transferendis ex una ecclesia in aliam episcopis.*

Ipse uerò Eusebius decreto ei reluctatus, literas ad Imperatorem deprecabatur, dedit. Imperator uerò consilium eius, qui sic Ecclesiasticum canonem seruaret, ab Ecclesiaq; quæ semel ei administranda credita esset, ad episcopatum alium transferri renueret, admiratus: & populo, & ipsi Eusebio rescripsit, sententiam eius gratam habens, beatumq; eo nomine uocans: quippe qui non tantum Antiochiæ, sed uniuersi etiam orbis episcopatum recipere dignus B esset.

Arethusa Syriæ oppidum. *Socrat. lib. 1. cap. 24.* *Sedes Antiochena octo annis uacat.* *Euphronius, Phlacitus episcopi Antiocheni Ariani.*

Ad eundem modum Synodo quoque scripsit. Et quòd sincera fide esse opinaretur presbyterum Cappadociæ Euphronium, & Arethusæ Georgium, alterum istorum, aut alium certè quenquam, quem magis idoneum iudicarent, designare, & sedi Antiochenæ præficere præcepit. Atque illi ante Eusebij electionem, Eulalium episcopum creauerant: qui quum paulo pòst uitam finisset, tum demum Eusebium transferre properauerant. Quod quia ille refugit, Imperatorq; translationem eam inhibuit, uacuam sedem eam fuisse annis ordine octo ferunt: deinde Euphronium electum. Quo post annum & menses aliquot defuncto, Phlacito eius ecclesiæ præfecturam commissam. Omnes autem Ariana contagione màgnopere erant infecti: quamuis clandestinè eam fouere uiderentur.

Eustathiani suos sibi conuentus cogentes, Antiochiæ ab Ecclesia secessionem faciũt.

Cuius sanè rei gratia multi ex clero & sacerdotum ordine, alij præterea qui nihilominus rectè sibi pietatem colendam statuissent, conuentibus in ecclesijs relictis, ipsi seorsim congregabantur. Habebant ij Eustathianorum nomen, quòd ei post illius etiam discessum maximè fauerent. Ac quę Antiochiæ de Eustathio accidere, hæc sunt.

CAPUT XLVI.

Episcopi Romani. *Hierosolymitani.*

SYluestri autem in ecclesia Romana, ante quem prius eam Marcellinus, deinde Miltiades, non ita diu gubernauerant, Iulius succesit. Post Macarium uerò sedem Hierosolymitanam obtinuit Maximus, qui antea in Diospolitana ecclesia à Macario episcopatu accepto, tandem à Hierosolymitanis est retentus. Quòd etenim superioribus temporibus confessor extitisset, aliterq; uir bonus esset, populi suffragijs designatus fuerat, qui Macario uita functo, episcopatum eius reciperet. Vbi uerò Diospolitani

A Diospolitani uiro eo orbati, id ferre non possent, & certamen propterea moueretur, alium antistitem Diospolitanis legendum, Maximum autem apud Macarium, cum quo unà episcopalem gereret curam & functionem, censuerunt: atque ubi ille decessisset, hic in locum illius surrogaretur. Illud porrò scire oportet, quòd qui hæc diligentius inquisiuere, de sententia Macarij multitudinem, quod de Maximo ingenti studio egerant, fecisse confirmant. Macarium namque post illam Maximi electionem [a], pœnitentia ductum esse: atq; cum animo suo considerantem, & quòd uir is rectè de Deo sentiret, & quòd multitudini propter strenuè obitum confessionis certamen ualde charus esset, necessariò eum qui sibi succederet, retinendum esse censuisse. Non paruus enim ille animum eius subijt metus, ne ipso morte sublato, Eusebius & Patrophilus opportunitate temporis arrepta, alicui ex Arianis episcopatū suum cōcederēt. Quandoquidē se adhuc superstite, nouas res moliri cœpissent: & à se excōmunicati, nugas tandem suas repudiassent. Nondum uerò, qui in Aegypto quoq; coortus fuerat motus, sopitus fuerat. Arij namq; hæresis à Nicæna Synodo proscripta, Melitius uerò eis quas suprà exposuimus cōditionibus receptus erat. Et Alexandro in Aegyptū reuerso, Melitius quas extra ordinem non rectè tenuerat Ecclesias, restituerat. Ipse Lyci agebat. Atque ubi Melitius decessit, Ioannem quendam, † qui eadem cum eo de Synodi Nicænæ dogmate sentiebat, in locū suum substituit: qui noui rursus motus in ecclesijs author fuit. Quod ubi Ariani uidere, neque ipsi rerum suarum negligentes fuere. Et quod apud factiosos eiusmodi homines fieri assolet, hi quidem Arij opinionem laudibus ferebant: illis uerò magis conuenire uidebatur, ut ecclesijs Melitiani præessent, quibus etiam plerique magis erant addicti. Atque antea quidem utrique ab alteris dissidebant.

B Vbi uerò animaduertere, multitudinem episcopos Catholicæ ecclesię sequi, conuentu coacto, fœdus inter se pepigere, communeq; aduersus pium Alexandrinæ urbis clerum suscepere bellum. Et adeò criminationes simul & defensiones ex æquo communiter decertantes protulere, ut tempore procedente, Ariani uocarentur Melitiani, & Melitiani Ariani. Atque Melitiani de ecclesiarum præfecturis tantum decertabant, Ariani autem malè sentiebant de Deo. Veruntamen quòd sibi communiter inimicitias contra nos sumpserant, consensum atque concordiam assimulabant, utrique arbitrati facilius sibi eo modo res ex sententia successuras. Cæterùm temporis processu propter perpetuos de rebus eiusmŏdi sermones & colloquia, ad eum peruenere habitum, ut idem de Deo sentirent. Sed enim deinde Melitiani, iuxta pristinam secessionem, ab Arianis sunt disiuncti. Simul namque & clerus & populus, alij ab aliorum abhorrebant communione. Multasq; urbes id peruasit malum, maximè uerò Arianismus uiguit in Bithynia & Hellesponto, nec non in ipsa Constantinopoli. Inde adeò, quòd Eusebius Nicomediensis & Theognis Nicænus, arte quadam eum, cui decretum Nicænę Synodi asseruandum commissum fuerat, dicuntur circumuenisse, subscriptionesq; suas deleuisse: atque liberè & propalàm docuisse, nō oportere filium patri consubstantialē dicere. Ii quoque primi Athanasio authores fuere, earum quas pertulit ærumnarū. Multam namque ab Imperatore consequuti potestatem & libertatem, Arium quidem, qui consentiens & amicus illis esset, Alexandriam reducere: illum uerò ueluti ex diametro eis repugnantem, abigere inde contenderunt. Et sanè uix tandem consilium id ad exitum suum perduxere. Quomodo autem id conficere potuerint, & quo pacto Imperator ut Arium reciperet, adductus sit, quàm potero breuissimè dicam.

Duo eodem tempore Hierosolymis consentientes episcopi, sicuti apud nos quoq; Coadiutores assumi solent.

Sozom. lib. 2. cap. 20.

a Qua uidelicet illum Diospolis designauerat episcopum.

Pia Macarij de successore & posteritate solicitudo.

Melitius noui motus moriēs in Aegypto causa est.

τῶν ὁμοδοξούντων περὶ τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Niceph. τῶν αὐτῷ συνοδῶν παρὰ τὸ δόγμα τῆς, etc. Sozom. libro 2. cap. 21. hoc est, familiarem suum cōtra Nicænæ Synodi decretum.

Melitiani & Ariani inter se dissidentes, cōtra Catholicos coniungūtur: & cōmunes inuicem actiones & defensiones, ipsiq; etiam nomina faciunt.

Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicænus subscriptiones suas in Nicæno decreto fraudulenter induciūt atq; delēt.

CAPUT XLVII.

Qua fraude Ariani effecerunt, ut Constantinus Arium Alexandriam reducẽdum cẽsuerit.

Presbyter Arianus Constãtiæ Constantini sorori, iniuriam Ario factã esse persuadet.

Resbyter quidã ægritudine Ariana, quamuis ea occultior esset, occupatus, Constantiæ Imperatoris sorori, quam Licinius in matrimonio habuerat, familiaris erat & amicus. Is ex familiaribus colloquijs, quum multa apud eam uteretur sermonum libertate, illata aliquando Eusebij mentione, de Ario quoque uerba aspersit, minus rectè de eo statutum esse dicens: per inuidiam quippe & æmulationem Alexandri damnatum, simul & à patria exulem, & ab Ecclesia extorrem, in miseria uiuere, seq́ indigna pati: neque ea esse, qua plerique credant, opinione. Hæc uera esse Constantia arbitrata, apud seipsam celauit. Nihil enim nouare audebat, confirmatum esse sciens, stabilemq́ in Synodi decretis Imperatorem. Et quamdiu superstes fuit, tectam tacitamq́ opinionem eam habuit. At ubi graui est oppressa morbo, à fratre frequenter eam uisente, supremam hanc petijt gratiam, ut presbyterum, de cuius eximia pietate testificabatur, familiarem haberet. rectè eum sentire, sinceramq́ ei beneuolentiam conseruaturum esse. Se quidem iam decedere. Ei uerò, ne quid pateretur, admodum metuere affirmans, quòd à nonnullis persuasus, uiros graues perpetuò mulctasset exilio. Atque illa his dictis, fatis concessit. Presbyter uerò libertate inde sumpta, paulatim eosdem apud Imperatorem mouebat de Ario sermones, quos ad sororem quoque eius dudum retulerat: nihil scilicet contra Synodi decreta Arium sentire. uenientem eum, si ipse iubeat, uera hæc esse: & quòd præter rationem sycophantia circumuentus sit, in faciem ostensurum. Imperator, siue sorori gratificans, seu presbyteri dictis credens: Si Arius, inquit, † recipit, fidemq́ facit, se cum Synodo sentire, accipio hominem, cum honore omni Alexandriam eum remissurus. Ad hæc uerba, literas quoque eiusmodi ad illum addidit. Victor Constantinus Maximus Augustus, Ario. Iampridem firmitati tuæ, ut in † aulam nostram uenires, & conspectu nostro fruerere, significatum est. Quod te illico non fecisse, ualde miramur. Itaque publico uehiculo conscenso, ad nos uenire propera, ut beneuolentia curaq́ nostra adiutus, in patriam redire queas. Deus te seruet, dilecte. Datæ ante Quint. Cal. Decemb. Hæc Imperatoris est epistola. Mihi autem admirari in mentem uenit, ipsius de uera pietate ardorem & æmulationem. Apparet enim ex ijs quæ scribit, sæpius illum ab eo ad pœnitentiam excitatum esse. Quapropter eum reprehendit, qui multoties literis admonitus, ad ueritatem non redierit. Ille igitur literis eis acceptis, cum Euzoio Constantinopolim uenit. Erat autem Euzoius diaconus & ipse ab Alexandro exauthoratus, quum Ario presbyteri dignitas adempta est. Imperator in conspectum suum admissos, an fidei promulgatæ assentirentur, rogauit. atque illis id asseuerantibus, libellum eos offerre iussit, qui eorum de Deo sententiam complecteretur. Tum illi declinata priore uia, quam sententijs quibusdam inueniendis inierant, simplicibus alijs notisq́ diuinitus inspiratæ scripturæ uerbis, nouam formulam & expositionem texuere: iureiurando cõfirmantes, ita se ex animo credere & sentire, neq́ aliter unquã sensisse. Scriptum id hisce uerbis conceptũ fuerat. Pijssimo Deiq́ amantissimo domino nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius. Sicuti Deo gratia pietas tua Imperator domine præcepit, ita in scripto exponimus fidei nostræ professionẽ. Et coram Deo testamur, sic nos, omnesq́ qui nobiscum sunt, quemadmodum subiecimus, credere. Credimus in unum Deum patrem omnipotentem. Et in Dominum IESVM CHRISTVM filium eius, ex eo ante omnia sæcula genitum, Deum uerbum, per quem omnia facta sunt, quæ

Idem is Constantino quoque à Constantia moritura ei commendatus persuadet.

Euocatur in aulam Imperialem Constãtini literis Arius.

Socrat. lib. 1. cap. 25.

Benigna literarum earum interpretatio.

Arius & Euzoius ad Imperatorẽ ueniũt.

Libellus professionis fidei Arij & Euzoij Constantino oblatus.

uel in

A uel in cœlo, uel in terra ſunt. qui uenit, & carnem aſſumpſit: qui paſſus eſt, & reſurrexit: qui reuerſus eſt in cœlos, & rurſum ueniet iudicaturus uiuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum, & carnis reſurrectionem, & uitam uenturi ſeculi, & regnum cœlorum: & unam Eccleſiam Catholicam Dei, quæ à finibus ad fines mundi eſt. Hanc uerò fidei perſuaſionem ex ſanctis Euangelijs accepimus, dicente Domino diſcipulis ſuis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Quod ſi nō ita credimus, & uerè recipimus patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, ſicuti cuncta Catholica eccleſia, & ſanctę ſcripturæ docent, pro eo atque omnino perſuaſum habemus, iudex noſter erit Deus, & nunc & in uenturo illo die. Itaque pietatem tuam, Deo dilectiſsime Imperator noſter, cohortamur, ut nos qui eccleſiaſtici ſumus, fidemꝗ & ſententiam Eccleſiæ & ſacrarum ſcripturarum obtinemus, per pacificam & diuinam pietatem tuam, matri, uidelicet Eccleſiæ, unias atque coniungas, quæſtionibus, & quę ex quæſtionibus oriuntur ſuperfluis, & ad rem non pertinentibus uerbis acciſis. Vt & nos et Eccleſia per pacificationem inter nos conciliati, ſolitas preces pro pacifico & pio imperio, totaꝗ familia tua communiter omnes peragamus.

Hoc ſcriptum nonnulli inſidioſe compoſitum dicebant. Illos namque uerbis quidem Eccleſiæ conciliari, nihilominus tamen prioribus opinionibus ſuis inhęrere, uerborum ipſorum ſignificatione id ſatis declarante, ambiguè in utramque partem inclinantium, & ad ancipitem ſenſum urgentium. Imperator autem exiſtimans eos Nicænis decretis aſſentire, ſupra modum lætitia efferebatur. Verumtamen ante legitimam, pro recepto more, explorationem atque inquiſitionem eorum qui ſummam rei Eccleſiaſticæ tenebant, ſibi hoc non ſumpſit, ut illos ad cōmunionem admitteret: ſed ipſos ad eos, qui tum Hieroſolymis conue-

B nerant, epiſcopos miſit, quibus ſignificauit, ut nouam illorum formulam expenderent: humaniter perſpicere iubens, ſiue illi rectè ſentientes per inuidiam circumuenti inſidias pertulerint, ſeu malè opinantes per pœnitentiam in rebus iudicatis tandem acquieſcerent. Euſebiani porrò † commodum nacti tempus, imperialium literarum prætextu, † Synodo nondum acta, ad communionem eos admiſere. Atque hoc quum feciſſent, Imperatori rem eam inſinuarunt: & eccleſiæ Alexandrinæ, Aegypto, & Libyæ omni, epiſcopisꝗ & cleris earum ſcripſerunt, ut non grauatè eos reciperent: quorum & Imperator ipſe piam fidem eſſe teſtaretur, cuius etiam fidei formulam epiſtolæ ſuæ adiunxerunt, Imperiali iudicio Synodi calculum addentes.

Imperator Cōſtantinus per credulitatis errorem formulam hanc fidei Eccleſiaſticæ concordiæ cauſa laudat: eāꝗ cōuentui epiſcoporum Hieroſolymitano perpendendā mittit.

τὴν κο- [illegible] τῆς ἐκ- κλησίας [illegible]

[illegible] (Greek marginal note)

Euſebiani ibi Arium et Euzoium recipiunt, & alijs recipiendos commendant.

CAPVT XLVIII.

Hocmodo Arius Alexandriam uenit. Cæterùm † mendacij molitio ueritati ſuccubuit. Tantū namꝗ abeſt ut eum ſacer admiſerit Athanaſius, ut etiam perinde atque piaculum aliquod ſit auerſatus. Arius ibi manens, hæreſim rurſus commouebat. Et Euſebiani Athanaſio ſcripſerunt, & Imperatori quoꝗ ut ſcriberet perſuaſerunt, ut ita ille rem, quo Arius reciperetur, moderans adminiſtraret. Id uerò Athanaſius facere omnino recuſauit, & ad ipſum Imperatorem literas dedit, fieri nullis modis poſſe, ut ij ad communionem admitterentur, quos tam frequens Synodus, propter ueræ pietatis fidem proculcatam, anathemate notaſſet: præcipuè quum non legitimè, pœnitentia ac conuerſione interueniente, reſipuiſſent. Id Imperator grauiter tulit: maximo enim ſtudio ad ſarciendam Eccleſiæ concordiam incumbebat. Itaꝗ Athanaſio reſcripſit, ne quem ab eccleſia arceret. Ac ſi contemptim iuſſa ſua acciperet, miſſurum ſe eò qui illum inde exigerent, eſt minatus. Qua de re particulā epiſto-

Arius Alexandriam uenit.

Ab Athanaſio non ſuſcipitur.

ἀλλ᾽ ἡ τοῦ ψεύδους κατα- [illegible] τῆς ἀληθείας [illegible]. Niceph. [illegible] Socrat. lib. 1. cap. 27.

Imperator indignatur.

Exilium Athanasio minatur.

læ Constantiui annectere scripturę huic libet, quæ sic habet. Quum igitur uolun- A
tatem meam perspectã habeas, omnibus quicunq; intrare in ecclesiã uolent, libe- "
rum prębe ingressum. Si enim cognouero quenquã à te ab ecclesia repulsum, aut "
ab introitu eius prohibitũ esse, præsto ibi confestim erit, qui à me missus, iussione "
mea exauthoratũ te ex eis locis deportandũ curet. In hanc sententiã Constanti- "
nus scripsit, utilitatẽ publicã in cõsilio habens, & ecclesiam scissam uidere nolens.

Benigna uerborum Constãtini interpretatio.

Athanasius autem quum Imperatori denuò scripsisset, nõ esse participandã cum Arianis cõmunionem: rursum Ario imminens, Alexandria eum expulit. Tum demũ Eusebiani animaduertentes, se uoti sui impotes fore, nisi episcopatu Athanasius detrusus esset: exacerbatum Imperatoris aduersus illum animum, in occasionem consilij desiderijq; sui perficiendi arripuerũt. Erant autẽ qui contra sanctum uirum cõspirauerant, Eusebius Nicomediæ, Theognis Nicęę, Maris Chalcedonis, Vrsicius Singidonis superioris Pannoniæ, & Valens Mursorum Pannonię episcopi. Quum uerò nõ satis occasionis haberẽt ad tantã calumniã, ex Melitianis quosdã accusatores eius pecunia clam cõductos subornarũt. Ac primam apud Imperatorẽ, Esione, Eudæmone, & Callinico, Melitianis episcopis calumniantibus, illam accusationem sustinuit, quòd Aegypto lineam uestem Alexandrinæ ecclesiæ pendendam imperasset, & tributum exegisset. Quam sanè calumniam apud Imperatorem, quum eum † fortè fortuna aliam ob causam Nicomediæ conuenissent, Alypius et Macarius presbyteri falsam esse coarguerunt. Imperator ergo delatores literis perstrinxit, Athanasium autem ad se euocauit. Nondum autem ad Constantinũ uenerat, quum ei Eusebiani aliud crimen intendére, insidias eum clam Principi tendentem, Philumeno cuidam arcam auro refertam misisse. Quam rem ubi Imperator meram itidem esse sycophantiam manifestò deprehendit, in Psamathia, quod ex suburbijs Nicomedię unum est, tum agens, B
cum ingenti honore Athanasium Alexandriam remisit, literis datis, quibus omnia quæ in hominem dicta fuerant, ementita esse ostendebat: & insuper testificabatur, perhumanum eum ac rectè credentem, planeq; diuinum esse uirum, qui propter inuidiam crimen sustinuerit, & superior tamen accusatoribus euaserit. Cohortabatur quoque multitudinem, ne dissideret, sed modis omnibus concordiam consectaretur, & Deum susficeret. Atque ille quidem talia scribendo, pacem conciliare studebat. Melitiani autem & Ariani crimina alia aduersus Athanasium instituerunt. Quorum unum erat, mysticum eum comminuisse poculum, sacram mensam euertisse, & diuinos quosdam libros combussisse. Alterum uerò, Arsenij cuiusdam Melitianorum hæresis episcopi, quam ei amputauerit, manum secum habere, † per quam prodigia ederet. Arsenium porrò apud presbyterum quendam Patrinem nomine in monasterio quodam cum cura & diligentia occultantes, humanitateq; omni fouebant, ut tectus ibi maneret, & neutiquam in publicũ prodiret. * Res Arsenij huius Ioannes etiam monachus, criminator, adornauit. Et authores rei istius technis insidijsq; talibus structis, ubiq; obambulabant, sermones ferentes, & Athanasiũ traducentes. Vehementius uerò in eum inimici eius inuehebanť: & Ischyras ille maximè, qui in Mareote colebat, quæ regio Alexandriæ est, plures frequentesq; habens uicos, in quibus multæ & magnæ sunt ecclesiæ episcopo Alexandriæ subiectæ, cuius urbis censenť esse parœciæ seu uicinię. Ibi agens Ischyras, † sua sponte et ex sese natus domo prodierat sacerdos: quod quidem facinus pœnam omnẽ longè supergre-

Arius ab Athanasio Alexãdria exigitur.

Eusebiani consilium, ut Athanasio episcopatus abrogetur, capiũt.

Calumniatores aduersus eum apud Imperatorẽ subornant.

Prima calumnia non procedit.

Neq; item secunda, crimen maiestatis læsæ Athanasio intentans.

Imperator honestè cum prolixa cõmendatione Athanasium à se Alexandriam remittit.

Noue aduersus Athanasiũ Arianorum et Melitianorũ criminationes, sacrorum prophanatorũ, cædis, & magicarum artiũ.

Ischyras sibi ipsi sacerdotalem arrogans dignitatẽ, Athanasij accusator.

Tales multos nostra tulere tempora.

[illegible] Niceph. [illegible] Ex Socrat. ut suprà.

[illegible] Socrat. hoc est, Magia gratia.

* παρεσκεύαστο δὲ πρὸς τοιαύτην κατηγορίαν καὶ Ἰωάννης μοναχός τις ὁ γραφόμενος. Sozom. lib. 2. cap. 23. hoc est, Institutus uerò ad eiusmodi quoq; criminationẽ est Ioannes monachus quidam accusator.

A supergreditur. Qua in re ab Athanasio deprehensus, quũ in eum inquireretur, fuga sibi consulens, Eusebianis Nicomediæ est iunctus. Atq; illi, pro eo quo aduersus Athanasiũ ardebant odio, ueluti presbyterum susceperunt, episcopali se eum dignitate ornaturos polliciti, si accusationẽ Athanasio intenderet. Ille sanè † ea quę dicta erant, facile instituit. Imperator porrò his rebus auditis, * Censori Dalmatio fratris filio res Antiochenas in Syria administranti scribit, ut de eis rebus iudicet, iustasq; exigat pœnas. Mittit quoq; ad eum Eusebium & Theognidem, ut eis assessoribus iudiciũ de Athanasio peragereĩ. Quod ubi Athanasius ex Censore, qui eum euocauerat, cognouit, secum ipse perpendẽs, quàm arduum sit causam dicere apud minus beneuolos et æquos iudices: illorũ artibus aduersus eos cõcertat, et modis omnibus ueritatẽ minimè oppressum iri sperat. Et quia difficile ei uidebatur, rem omnibus probare, Arsenio non cõparente: & ipse secum reputabat, non aliter se innocentiã suam declaraturũ esse, nisi uiuere eum ostenderet, quem ipsi mortuũ esse asserebant, ex familiaribus quendã diaconum in Ægyptum mittit, qui Arseniũ quærat. Ille postquã Thebaidem peruenit, ubi ageret cognouit: apud Patrinem scilicet, qui eum occultabat. Atq; ipsum quidẽ ibi non inuenit: aduentu enim diaconi cognito, in inferiorẽ transierat Aegyptum. Patrinem autẽ, & simul Eliam, qui illum aliò traduxerat, assumptum, Alexandriam adduxit. Qui ambo apud pręsidẽ, uiuere Arsenium cõfessi sunt, qui ab ipsis antea occultatus, eo tempore in Aegypto esset. Hæc ad Imperatorem quoq; sunt relata. Is Athanasio scribit, suadẽs, ut cum cura episcopatũ re-
B tineret atq; administraret, Melitianorũ delationes nõ metueret. Et præterea dignas pœnas legibus persoluturos esse recepit, qui tam grauia auderent, & quiescere quidem nollent, tumultus uerò in Ecclesia concitarent: eos scilicet homines, qui non modo bonis atque innocentibus per inuidiam insidias struerent, uerùm etiam † ordini ueræq; pietati detrimento essent. Hæc quum ad Athanasium scripsisset, publicè is epistolam recitari iussit. Melitiani in metum coniecti, † deinceps minas Imperatoris uerentes, conquieuerunt. Et ecclesia in Aegypto pacata est, quæ à tanto Pontifice administraretur. In dies quoq; ea augebatur, frequentiorq; fiebat: quòd multi ex superstitione etiam Græcorum ad fidem accederent, & populi toti ad Christianismum aggregarentur.

Constantinus Dalmatiũ Censorem suspectũ iudicẽ delegat, eidemq; Eusebium & Theognidẽ assessores attribuit.

Constantinus nouarum aduersus Arium institutarũ calumniarũ Dalmatiũ iudicẽ delegat, eidemq; Eusebium & Theognidẽ assessores attribuit.

** Legẽdũ puto Cæsari, ex Eutropio, qui de Constantino scribit: Tricẽnalibus suis Dalmatiũ fratris sui filium Cæsarẽ legit. In Catalogo Consulum Romanorum, 25. Imperij Constantini, Consul reperitur Dalmatius Cæsar.*

Athanasius aduersariorũ suorum assessorum forum declinat: & se prudenter ad dicendam in legitimo iudicio causam parat, & probationes quærit.

Constantinus literis suis Athanasium absoluit.

Niceph. Sozom. ut supra: hoc est, eum.

CAPUT XLIX.

On longè deinde pòst, aduersariorum technæ rursum Athanasio negotium exhibuere, odiumq; apud Imperatorem creauere. Nam accusatorum turba coijt. A' quibus uix tandem Imperator permotus, Synodum Cæsareæ Palæstinæ cogi iussit. Quò euocatus Athanasius, ad menses triginta aduentum suum distulit, eius qui ibi sacris præsidebat Eusebij Pamphili, & cognominis ei Nicomediensis, factionisq; eorum dolum suspectum habens. Atque eò quidem uenire supersedit: postea uerò acriore ei adhibita ui, Tyrum uenit. Imperator namq; ad dedicandum Hierosolymis templum, quod ipse construxerat, Synodum congregari iusserat: quò, ut † spectaculo essent, Eusebius, & qui factionis eius erant, cum multo & regio apparatu ibant. Eam Synodum Imperator ex itinere Tyrum diuertentem, prius Athanasij causam discutere iussit, ut iurgijs nugisq; omnibus è medio sublatis, pacatioribus animis templo Deo consecrando, † mystica sacra perficerẽt. Tum autem trigesimus Imperij Constantini agebatur annus. Et aderant ex episcopis Oriẽtalibus sexaginta numero, quos Dionysius Consularis coegerat. Eò † ferreis catenis uinctus ex Alexandria Macarius presbyter, militari eum ducente

Cogitur Cæsareæ Palestinæ episcoporum conuentus, Athanasij causa: sed is eò non uenit.

Conuentus eorum alius dedicandi templi Hierosolymitani gratia.

Is Tyrum iussu Imperatoris, ut ibi Athanasij causam discutiat, diuertit.

Ita etiam Cereris Eleusinæ sacra mystica dicta sunt.

Macarius Alexandrinus presbyter uinctus Tyrum adducitur.

Venit eò Athanasius.

Item Arsenius.

manu, uenit. Athanasius autem citatus, primùm quidem moras nectebat, non A tam criminationes timens, quàm ne quid de fide aliter quàm in Nicæna Synodo decretum fuerat, nouaretur cauens. Veritus tamen Imperatoris literas, quæ, nisi sua sponte ueniret, inuitum eum ui eò abductum iri minabantur, Tyrum uenit. Dei autem prouidentia quædam, qui mortuus dicebatur, uiuum Arsenium eò quoque ire impulit. Non enim rationem habuit uel acceptæ à sycophantis pecuniæ, uel eorundem de occultatione mandati, quin Tyrum ipse quoque clam ueniret, quem'nam tandem finem res habituræ essent cogniturus. Porrò Archelai consularis ministri in caupona quadam uino & ebrietati uacantes, quum ex quodam, eum qui interfectus esse dictus fuerat, Arsenium adesse, & in quadam domo latitare audissent, rem hero renunciarunt: qui eam statim inquisitam atque compertam pressit, certamque reddidit: et Athanasium secretò per internuncium fidelem, bono animo esse iussit, quòd uiuens scilicet Arsenius adesset. Atque ille præsens, † quum in potestate eorum esset, eum se esse pernegabat. Paulus autem Tyri episcopus, qui hominem iamdudum nouerat, ipsissimum eum esse profitebatur. Et prouidentia quidem rem eam disponens, sic est moderata. Athanasius uerò postquam citatus apud Synodum constitit, crimina sibi obiecta partim diluit: partim ut de eis amplius dispiceret, dilationem petijt, (ualde namque difficilis & impedita ei res erat, qui accusatores apud iudices gratiosos esse, testes multos ex Arianis & Melitianis sententias illorum comprobantes, dispositos: & delatores in eis criminibus, de quibus ipse eos conuicerat, uenia dignos iudicatos esse, uideret:) potissimum uerò in accusatione de Arsenio: & rursum de muliercula quadam, quam muneribus datis inuitam noctu uitiasse arguebatur. Quas sanè ambas deinde ridiculas esse ostendit. Siquidem quum mulier in medio consilio assistens Athanasium incusaret, B presbyter quidam Alexandrinus Timotheus, qui ibi aderat, sicuti ei cum Athanasio clam conuenerat, causam scilicet perinde atque propriam in se recipiens: Itane tandem, inquit, mulier à me tibi oblatum esse uitium dicis? atque illa, An uerò non à te? (ipsum digito demonstrans) dixit, tempore quoque & modo, ut uis ei illata esset, adiecto. Et hoc quidem crimen, ut ridiculum, sic facilè est refutatum. Deinde manus Arsenij producta: & accusatio non iam uerbis, sed factis instituebatur. Ille uerò dextrè admodum & prudenter criminationi obuiam ijt. Interrogauit namque, an ex præsentibus quisquam Arsenium nosset. Atque nonnullis, nosse se eum dicentibus: Arsenium in concilium adduxit, sub ueste manum utramque tegentem. Et tandem, En uobis, inquit, mortuus præstò adest. atque una illius, mox quoque altera producta manu: En, ait, Arsenium habetis, manus duas habentem: tertiæ autem locum ubi quis inueniat, accusatores mihi ostendant. Deus siquidem conditor in principio hominem prorsus † trimanum non creauit. Calumnijs his apertè ad eum modum confutatis, doli architecti rerum suarum satagentes, turbæ se immiscuere, & fuga sibi consuluere. Et crimen quidem hoc à se Athanasius, Arsenij uita remouit. Deinde Ischyram † exceptione repulit, in primis quòd is presbyter non esset. Insu- * per etiam, non debere quenquã ab inimicis iudicari, allegans, Eusebianos submouit. Et quum alia quoque accusationis capita in medium proferrentur, uisum concilio est, Mareoten ire: ut † in re præsenti, quæ in controuersiam erant deducta, inquirerentur. Vt uerò ad rem inuestigandam electi sunt, quos Athanasius per exceptionem iudices reiecerat (mittebantur enim eò, Theognis, Maris, Theodorus, Macedonius, Valens, & Vrsicius) ipse reluctabatur, & apud uniuersum concilium, rem eam † insidiosam esse molitionem, uociferabatur:

Athanasius Arsenium Tyri adesse, certior fit.

οὐ χερσὶ γενόμενος, συλλαβείς. Socrat. lib. 1. cap. 28. hoc est, captus.

Accusationum capita plura, quæ Athanasio sunt intentata, apud Sozomenum inueniuntur lib. 2. cap. 25.

Suspectum omni ex parte Athanasij iudicium.

Calumnia stupri pulchrè et sapienter Athanasius à se amouitur.

Arsenium quoque uiuum exhibens, cædis crimen refellit.

τρίχειρα

παρεγράψατο.

Iudicium Ischyræ & Athanasij.

Mittuntur ab episcopis Mareoten quidam, qui in re præsenti causæ statum inquirant.

[illegible]

σκευωρίαν

A rabatur: ac si accusator unà cum suspectis & inimicis iudicibus adesset, iniquum id † uniusq; tantum partis iudicium esse protestabatur. Hæc quum ille diceret, neque quisquam rationem eius haberet, atque insuper metueret, ne manus sibi per uim & cædem afferrent, ex consessu eo ad Imperatorem profugit. Post quam qui Mareoten missi fuerant, rediere, atque † adtestationes uniformes, sub una scilicet persona, uera esse quæ aduersus Athanasium accusator dixisset, confecere: Synodus primùm eum nullo defendente, ueluti contumacem condemnauit: deinde etiam sententiam qua ei dignitas Episcopalis abrogata est tulit, in qua sententia uirum conuiciis multis ut seditiosum & Aegyptum motibus turbulentis implentem proscidcrunt: simul & de muliercula illa, & de Arsenij cæde probrum prætermittentes. Ad omnes quoque locorum omnium episcopos literas dedere, ne uel sermone uel usu & commercio aliquo cum eo communicarent, ne'ue ei Alexandriæ esse permitteretur. Verum quoque esse alle ruerunt, mystici poculi comminuti crimen: & accusationum capita quæque attingentes, singulari quadam arte calumniam pertexuerunt, sycophantas conuictos silentio tegentes, & accusatores eius omnes laudantes. Ioanni quoque illi qui Melitio successerat, sectatoribus'que eius, aut quicunque ex clero eius erant, honorem dignitatem'que tribuere. Ipsum etiam Arsenium, qui cæsus esse dictus fuerat, receperunt: qui tum quoque Melitianorum sectator, & tanquam Hypselopolitarum episcopus, iniquæ illi Athanasij abrogationi subscripsit. Qua in re illud nouum mirum'que uisum est, quod qui ab Athanasio iugulatus esse dicebatur, is uiuens, quantum in eo situm erat, Athanasium exauthorando iugulauit. Hoc tam iniustum insanum'que iudicium, multi etiam qui ibi affuere episcoporum deprehendere. Nam Paphnutium confessorem

B tum præsentem, dicunt, apprehensa Maximi Hierosolymitanæ ecclesiæ antistitis manu, consurrexisse, atque utrique minus conuenire arbitratum esse, qui confessores extitissent, oculos'que propter sermonem ueritatis effossos, & articulorum iuncturas mutilatas circunferrent, ut commune quidquam cum prauis improbisq; hominibus haberent, & aduersus ueræ pietatis propugnatores sententiam ferrent.

Athanasius omnia in iudicio sinistrè agi cernens, ad imperatorē confugit.
Testificatio suspecta.
Athanasius ut cōtumax damnatur.
Dignitas eidē abrogatur.
Iudicum corruptorū fraus et peruersitas.
Arsenius quoque ipse Athanasium sententia sua iugulat.
Paphnutius Thebæus & Maximus Hierosolymitanus episcopi, peruersum hoc iudicium damnant.

** Ischyræ, seu Ischyrionis (ita enim eum Sozomenus nominat) causa in eo statu fuit. Arrogabat is sibi & usurpabat sacerdotis dignitatem, & quæ presbyteri sunt munia obibat. Eum uerò quum Athanasius in facto flagranti mysticis sacris operantem deprehendisset, mensam sacram euertit, calicem confregit, & impiam temerarij hominis audaciam inhibuit. Qua de re accusante Ischyra, Athanasius causam apud iniquos iudices dixit. Aetas nostra multos uidit Ischyras, Athanasium nullum. Porrò Athanasius ea quæ modò dicta sunt, per Macarium presbyterum Ischyra exauthorando egit, qui & ipse c̄ uinculis causam dixit.*

CAPUT L.

O tempore, quo & trigesimus Imperij Constantini annus complebatur, & templum Hierosolymis in Caluariæ loco magnificentissimè absolutum fuerat, quod magnū martyrium dicitur: Marianus quidā ampla dignitate uir, ab Imperatore cum literis ad Synodū uenit, quibus quamcelerrimè Hierosolymam adire, propter sacri eius templi dedicationē, * iubebanē. Atq; illi protinus ut potuere, Hierosolyma cōtenderunt, dissidio atq; discordia omni seposita, templumq; ipsum dedicarunt, donaria simul & ornamē ta ab Imperatore missa maximi prorsus precij consecrantes: quę longo sanè post

Episcopi Tyro Hierosolyma ire iubentur, ad templū noue Hierusalem dedicandum.

** Constantinus hoc sic fieri literis suis insserat. An autem Episcopi id præstiterint, dubitari potest.*

tempore ibi fuere, ſtuporem & conſternationẽ planè ſpectantibus conciliantes. A tanta illorum erat magnitudo, tantum precium. Erat is decimusquartus menſis Septembris dies, qui ab eo tempore in eccleſia Hieroſolymitana quotannis publicè ab omnibus feſtus & celebris agitatus eſt, octo ex ordine diebus conuentibus celebrandis. Quibus diebus ex omni terrarũ orbe homines eò cõueniunt, et ad feſtos conuentus concurrunt, arcana ſacra peracturi, & loca ſancta cognituri. Deinceps uerò & decantatã illam ibi egere Synodũ, in qua Arium & Euzoiũ ſuſcepere, Imperatoris uidelicet literis adducti, quibus ille rectè eos de fide ſentire ſignificabat. Scripſerunt illi quoq; ad eccleſiã Alexandrinã, multam eſſe, odijs diſcuſsis, eccleſijs pacem conciliatam: Arium reſipuiſſe, eumq; accepto ab homine pœnitentię libello, ritè ſuſceptũ, prorſus in Eccleſię poteſtate eſſe. Acta ea ad Imperatorẽ etiam retulere. Atq; illi quidẽ hæc ſic egere. Athanaſius autem Conſtantinopolim contendens, de iniurijs quas acceperat, apud Imperatorẽ eſt quiritatus. Et quum ibi nonnulli qui eum ſententijs ſuis damnauerant adeſſent, illud ab Imperatore ſupplex petijt, ut rerum Tyri de ſe actarũ in eius pręſentia inquiſitio & iudiciũ fieret. Porrò Imperator Athanaſium æquum petere cenſens, ad epiſcopos qui Tyri cõuenerant, eos ad ſe uenire iubens, in hæc uerba ſcripſit:

Anniuerſarius Exaltationis ſanctæ Crucis dies. *Profectio Hieroſolymitana religionis ergò.* *Supra cap. 47. eod.* *Athanaſij ad Imperatorem Conſtantinum preces.*

Conſtantinus cõuentum Tyrium epiſcoporum Conſtantinopolim ad ſe euocat. *Mens rixandi cupida, res diuinas perſpicere nequit.*

" Ego quidem quæ ſint res à Synodo ueſtra per tumultũ, & quaſi procellã quandã iudicatæ, ignoro. Videtur tamẽ quodammodo tumultuanter per inordinatam conſultationem ueritas eſſe deprauata, quòd ſcilicet uos propter nugandi aduerſus proximos ſtudium, quod quidem inuictũ eſſe uultis, ea quę Deo placita ſint, peruidere non poſsitis. Enimuerò diuinæ prouidentiæ fuerit, ut quùm contentioſi ardoris uitium manifeſtò deprehẽſum diſcutiat: tum apertè nobis declaretur, num in conuentu iſthic ueſtro curæ uobis ueritas fuerit, & res abſq; odio & gratia ſint iudicatæ. Quam ob cauſam ut properè ad pietatem noſtram ueniatis B uolo, ut & rerum à uobis actarum exactam rationem nobis exhibeatis, & de uobis ipſis ſatisfaciatis. Qua re autem ut hæc ad uos ſcriberem, & uos per literas ad me euocarem, adductus fuerim, ex uerbis ſequẽtibus intelligetis. Ingredienti mihi iam cognominem nobis & modis omnibus fœlicem urbem Conſtantinopolim, (accidit autem ut equo tum ueherer) derepentè Athanaſius epiſcopus, cum alijs quibuſdam quos ſecum habebat, in media publica uia, ita pręter expectationem obuius eſt factus, ut conſternationis etiam præberet cauſam. Teſtem autem facio † inſpectorem rerum omnium Deum, me illum qui fuerit non nouiſſe. Atque quibuſdam de iniurijs quas ſuſtinuit eum percunctantibus, quę æquũ erat nobis renunciauit. Ego quidem eo tempore cum eo uerba non feci, neq; colloquutus ſum. Vbi uerò ille id poſtulauit, ego autem denegaui, & parum admodum abfuit quin eum reijci iuberem: ille tamen cum multa libertate nihil peteret à nobis aliud, quàm ut uos præſtò eſſetis, quò neceſsitate urgente, in præſentia ueſtra, quę paſſus eſſet, ſatis deplorare poſſet: & ego id rationi & tempori conuenire duxi, perlibenter hæc ad uos ſcribi præcepi, ut omnes quicunq; conuentui Tyrio interfuiſtis, citra procraſtinationem, in † aulam manſuetudinis noſtrę uenire acceleretis, & rebus ipſis iudicationis ueſtræ ſinceritatem & ueritatem, me cognoſcente, declaretis: quem ſanè germanum Dei famulum eſſe non negaueritis. Per meã certè quidẽ erga Deum religionẽ, pacata ſunt ubiq; omnia. Quin ipſi etiam barbari nomini Dei ritè laudib. benedicũt, qui hactenus ueritatẽ ignorarunt. Manifeſtũ autem eſt, † qui ueritatẽ nõ norit, eum neq; Deum noſſe. Verumtamẽ, quemadmodũ modò dixi, & barbari per me germanũ Dei miniſtrũ, Deum cognouerunt, & metuere didicerunt. Ipſumq; me ubiq; tutari, et rebus ipſis mihi proſpicere ſenſerunt. Vnde maximè Deum norunt, quem illi quidem

κομίζειν *ἔφορον* *† στρατόπεδον* *Grauis & Imperatoria contentioſorũ Epiſcoporũ obiurgatio.* *† ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν, ὃς οὐδὲ τὸν θεὸν ἐπεγνώκει.* *Deum ſibi in rebus omnib. affuiſſe gloriatur Conſtantinus.*

propterea

A propterea quòd nos metuunt, colunt: uos autem, qui arcana sacra benignitatis eius † præferre (quid enim dicam † seruare?) uidemini, uos inquam nihil agitis aliud, quàm quod ad discordiam & odium facit, & quod (ut simpliciter dicam) ad generis humani exitium refertur. Verùm properate, sicuti dictum est, & ad nos quamprimum omnes uenire maturate: illud persuasum habentes, omnibus neruis conaturos nos esse, ut quæ corrigenda sunt, emendatis, in lege Dei omnia ritè seruentur, utq; eis neque probrum neque praua aliqua opinio & suspicio inhærere possit: dissipatis nimirum, prorsumq; attritis, atque adeò sublatis omnino legis inimicis, qui quidem sub prætextu speciosi nominis, uarias atque omnigenas præbent blasphemias, & obtrectandi occasiones. Talia Imperator quum scripsisset, alij quidem episcopi maximo territi metu, pro se quisque domum redibant. Eusebiani autem se in oculos Imperatoris ingerentes, iustam esse Synodi sententiam asseuerarunt. Et multis in Athanasium conuicijs coniectis, non iam de poculo fracto, aut mensa, aut uiui hominis brachio, quòd uera ea essent, instabant: sed ad nouam aliam confugêre calumniam. Minatum enim esse Athanasium dixerunt, inhibituros Aegyptios esse, ne frumentum pro eo atque Constantinus sanxisset, quotannis Alexandria Constantinopolim subueheretur: eaq; uerba audiuisse Adamantium, Annubionem, Arbathionem, & Petrum, episcopos. Hæc allegantes, causam calumnijs obtinuere. † Sæpenumero namque mendacium uincit, quum is qui calumniam struit, bonæ fidei opinionem consequitur. Confestim igitur Imperator iracundia correptus, in Galliam ad Treuiros uirum proscribit. Idq; ita fecisse Constantinum opinio est, non tam quòd uera esse quæ in eum dicta fuerant, crediderit, quàm ut Ecclesiam ad unitatem & episcopos ad concordiam perduceret. Quod quidem aliter fieri non potuit, nisi Athanasius relegaretur. Communionem enim

B Arianorum omnino auersabatur. Atque ille ad eum quidem modum ad Treuiros in Galliam est abductus.

προβάλλεσθαι, φυλάττειν.

Eusebiani tot tum Episcopi Constantinopolim ueniūt.

ἀεὶ γὰρ πολλάκις τὸ ψεῦδος, ὅταν ὁ διαβάλλων τὸ ἀξιόπιστον ἔχῃ.

Athanasius calumnijs nouis Eusebianorū circumuentus, Constantino censente, ad Treuiros relegatur.

CAPUT LI.

Arius autem Hierosolymis Alexandriam redijt. Quum uerò ecclesia Aegypti nihil sibi communionis cum eo esse uellet, ille cum sectatoribus suis denuò turbas ciere, & hæresim suam fraudulenter ferre cœpit. Plebs quùm ipsius reditum, tum pastoris sui exilium grauiter tulit. Ac Imperator ubi Arij sententiam deprauatam esse cognouit, Constantinopolim hominem uocauit, peruersę opinionis cœptorumq; suorum rationem redditurum. Constantinopoli populus in duas partes discesserat. Atque ij quidem nihil prorsus de Nicænis decretis mutandum esse dicebant, alij autem Arium rectè profiteri contendebant. Et maximo in urbe motu excitato, homines plerìq; ut conuentus cogeretur, conabantur. Alexander porrò Constantinopolitanæ ecclesiæ antistes, qui dudū Metrophani successerat, uir præter cæteros Dei maximè amans, ut motum eum sedaret, nihil non experiebatur. Quod ubi ei minus successit, in maximum se demisit certamen. Et quum quod faceret aliud nō haberet, pacē & cōmunionem cum Ario tum deprecatus est. Nefas enim esse, minimeq; cōsuetudini ecclesiasticæ cōuenire dixit, quæ ab ipsis atq; eis etiā qui ex terris omnibus quæ sub sole sunt, Nicæam cōcurrerant, decreta essent, abrogare. Eusebius autem post conuicia multa apertè minabundus ei denunciauit, exauthoratum eum iri, nisi ad certum diem Arium in communionem admitteret. Absque eo si esset, ipsum quidem extorrem ab Ecclesia futurum, successorem autem eius cum Ario communicaturum. Hæc ubi sunt dicta,

Arius Alexandriam reuersus contemnitur.

Idem Constantinopolim ab Imperatore euocatur.

Constantinopoli quoq; in religione dissidetur.

Contentio Alexandri Constantinopolitani episcopi & Eusebij Nicomediensis, de Ario.

Constituitur Alexandro dies, quo Arium in cōmunionē admittat.

tum

tum quidem colloquio soluto discessere: Eusebius quidem etiam atque etiam, ut quæ minatus fuerat, ad exitum perducerentur moliens: Alexander uerò, ne ad rem conferrentur, quæ fremens ille denunciauerat, precationibus incumbens. Quem, non tantum ut ipse exauthoraretur mouebat, quantum ne quid de doctrina mutaretur solicitabat. Pertimidum eum maximè Imperator faciebat, qui quodammodo in aduersariorum uerbis acquiescere uidebatur. Itaque in ea solicitudine ex anxietate trepidans diuinus senex, rebus omnibus posthabitis, festinabundus † ad sanctius confugit sacrariū, ieiunio & orationi sese dedens: neque quidquam rerum earum remittens, quæ ad placandū exorandumque Deum facerent. Et in ea ecclesia quæ Pacis cognomen obtinet, se clausit, & ore in sacram sanctioris sacrarij mensam procumbens, & lachrymans, continuè dies noctesque orauit. Cuius illa fuit oratio, ut siquidem opinio Arij uera esset, ne ipse constitutum uideret diem: sin quam ipse coleret, sententia maximè ueritate niteretur, ut Arius dignas lueret pœnas, ueluti malorum in professione fidei omnium author. Sic episcopus Alexander precabatur. Sed & Imperator periculū de Ario facere uolens, in regiam suam eum accitū, num & ipse Nicænis decretis assentiret, rogauit. Atque ille, citra moram et deliberationem omnem, in conspectu Principis, decreto Synodi callida simulatione subscripsit. Factum id admiratus Constantinus, iureiurando quę scripserat cōfirmare eum iussit. Quod & ipsum cōfestim † dolosa adhibita fallacia, sicuti eos qui de hac re memorant, dicere audiuimus, fecit. Quòd namque prauam suam de diuino numine opinionem Arius in charta descriptam sub axillis in sinu ferebat, ita se uerè sentire, quemadmodū scripsisset, iurauit. Qua re Imperator persuasus, Alexandro, ut Arium reciperet, seuerius mandauit. Sabbathum erat, & postridie ut ad cōmunionem admitteretur Arius, expectabat. Cæterùm uindicta nequaquā morata est, quæ uestigia eius qui tam † absurdis cauillationibus usus esset, in pedibus ipsis est insecuta. Ex Imperatoris palatio à quibusdam Eusebij satellitibus Arius deductus, per forum insolenter gradiebat, & per mediam urbem uenditās sese inferebat. Vbi ad Constantini forum uentū est, ubi ingens illa Porphyretica Constantini ipsius columna magnificè in altum excurrit (serū autem diei erat) timor derepentè ex cōscientiæ uulnere Ario incessit, eumque alui laxitas consequit. Et urgebatur eo casu maximè: proindeque secessum publicum, qui in propinquo erat, petit. Ibi animo ei defecto, sua sponte incrementa effluunt: & † ui naturę constringente soluta, sedes ipsa procidit, & multus sanguis effunditur, constitutio quoque interna corporis omnis unà cum intestinis epate & splene diffluit. Atque ita ille perit. Quum autem inde nō exiret, ingressi quidam propter diuturniorem eius moram, mortuū in fœdo subsellio reclinatum inuenere. Secessus is longo post tempore est ostensus retro forum, & macelli porticū. Perpetuaque loci eius & mortis Arij est memoria, quippe quem prętereūtes omnes digito semper designare soliti fuerint. Diu uerò postea, fama est, neminē subsellio eo usum esse. Omnes enim locum eum fugerūt, pro detestando habentes, in quo uidelicet Arius impietatis pœnas persoluisset. Postea autem Arianus quidam, uir perque opulentus, locum emit: & forma eius priore abolita, domum magnificam in eo construxit, ut obliuioni res ibi acta mandaretur, neque amplius mors Arij sempiterna memoriæ successione, † ueluti per Comicū ludum posteritati exhiberetur.

Obitu uerò eius publicato, uarię de eo hominū fuere opiniones. Quibusdam enim uidebatur repentina ægritudine correptus, & per animi liberiorē relaxationem, ut cui res ex sentētia cecidisset, ex immensa, quæ cor eius affatim offuderit, lætitia, subitò extinctus esse. Alij impietatis dignum luisse supplicium putabant.

Familiares

Alexander ad preces confugit.

[illegible Greek marginal note]

Alexandri precatio cōtra Arium.

Arius Nicænis decretis apud Constantinopolim subscribit.

Subscriptionē dolo malo per iusiurandum confirmat. Socrat. lib. 1. cap. 38.

Vindicta diuina eum consequitur.

Constantini forum.

[illegible Greek marginal note]

Repentina & horrenda Arij mors.

In loco eo ubi Arius interijt, ad abolendam mortis eius infamiā, magnificæ ædes ab Arianis constructæ.

Variæ de morte Arij opiniones.

A

B

A Familiares eius, ab obtrectatoribus ex insidijs per incantationem & ueneficiũ
necatũ dicebant. Non mediocris uerò animi solicitudo Nicomediensem cepit
Eusebium. Factum namq; istud nõ urbem modò, sed uniuersum propè orbem
percurrit, fama de eo uelociore passim increbrescente. Imperator sanè re ea ma-
iorem in modum est delectatus, & propterea professionẽ fidei Nicænam perin
de atq; à Deo ipso dictatam, magis etiam defendit, Christianæ religioni mirifi-
cum in modum addictus. Locus ipse postulare uidetur, ut quæ magnus Atha
nasius de Arij rebus scripta reliquit, referamus. Quæ sic se habent. Nam & i- Athanasius de
» pse Arius hæresis quidem princeps & antesignanus, Eusebij uerò particeps & Arij periurio
» socius, studio & opera Eusebij & amicorum eius, uocatus à beato Constantino & obitu.
» Augusto, & ab eodẽ ut in scripto persuasionẽ fidei suæ exponeret flagitatus, in
» libellũ eam dolo malo, impudẽtibus de impietate sua dictis suppressis retulit:
» uerbaq; scripturarum simplicia, sicuti in eis expressa reperiunt, itidem ut diabo
» lus assimulauit. Deinde quum beatus Constantinus dixisset, siquidẽ nihil præ-
» terea tectum in mente habes, ueritatẽ testimonio iurisiurandi cõfirma. Vlcisce-
» tur enim te, si falsò iuraueris, Dominus ipse. Iurauit miser, neq; habere se, neque
» aliud quàm tum scripserit, quamuis dictum aliquando ab eo sit, sentire. sed ilicò
» egressus, tanquã pœnas pendens concidit, & suspensus crepuit medius. Atque
» omnibus quidem hominibus communis uitę finis constitutus est mors ipsa: ne-
» que cuipiam, etiam si is inimicus fuerit, qui uita defunctus sit, insultare conue- ὁ δεῖ τινος ἐ-
» nit: quòd incertum sit, an nõ idem sibi ante uesperam accidat. Sed Arij obitus πεμβαίνειν.
» quandoquidem non simplex fuit, dignus propterea est qui commemoretur. Nullius cala-
» Quum enim Eusebius se eum in Ecclesiam introducturũ minaretur, episcopus mitati insultã-
» quidem Constantinopolitanus Alexander id futurũ negauit: Arius autẽ ui & dum.
B minis Eusebij confisus est. Sabbathũ quippe erat, & postridie sperabat se eccle- Nescis quid se
» siæ conuentui aggregatum iri. Certamen erat acre: his quidem minitãtibus, A- rus uesper ue-
» lexãdro autem orante. Sed enim Dominus, iudicio suo interposito, aduersus ho hat.
» mines iniquos iudicauit. Nondũ enim sol occiderat, & necessitate eum in locũ
» suum pertrahente, ibi pessum ijt, utroq; simul et cõmunione & uita cõfestim or
» batus. Beatus certè quidem Constantinus re audita, admiratus eam est, periu-
» rium eius uindicatum esse perspectũ habens. Omnibus autem tum manifestũ
» fuit, quùm Eusebij minacem denunciationem, tum Arij spem & expectationẽ
» frustra fuisse. Declaratum quoq; rursum, Arianum furorem ab ipso Seruatore
» exclusum esse à communione, & hic, & in primogenitorũ Ecclesia. Quis igitur
» non miretur, homines istos magno contentionis studio uidens iustitiæ laudem
» ei tribuere, quem condemnauit Dominus? eosdemq; cernens hæresim defen-
» dere eorum, quos excommunicatos esse conuicit Dominus, ducem eius eccle-
» siam ingredi non passus? Hæc de Ario Athanasius.

CAPUT LII.

EO tam fœda morte sublato, finem tamen nugamenta eius non ha-
buere. Neque qui factionis eius erant, uel ad breue tempus defie-
runt insidias eis struere, qui in diuersa erant sententia. Populus sa- Non persuade
nè Alexandrinus frequenter ad Imperatorem, qui ei de restitutio- tur Constanti
ne Athanasij miserabiliter supplicarunt, misit. Et ad eundem scripsit multa nus, ut Atha-
uirtute pollens Antonius, ne omnino Melitianis fidem haberet, sed potius ut nasium ab exi
sycophantiam omnino esse, intentatam Athanasio accusationem crederet, o- lio reuocet.
rans. Imperator autem nequaquam persuaderi potuit: sed populo Alexandri-
no rescribens, dementiam atque † inordinatam confusionem obiecit. Sacerdo ἀταξίαν
tibus autem, & cœlibatum colentibus, Monachis scilicet, ut quieti essent, man-
dauit.

dauit. Neque enim unquam se mutaturum de Athanasio sententiam, neque A eum reuocaturum esse asseruit: tanquam uirum seditiosum, & malorum patratorem, præsertim quum Ecclesiastico iudicio condemnatus esset. Clam quoque Antonio significauit, se Synodi decreta non facilè irrita facere posse. Nam etiamsi pauci, inquit, fuerint, qui hostili animo sententia sua illum iugularint, tamen reliquam conuentus eius multitudinem bonorum & probatorum uirorum, non ita simpliciter & temerè prorsus illorum calculos fuisse sequuturam. Addidit insuper, effreni esse lingua, & contumeliosum uirum Athanasium, atque ad seditiones & discordias concitandas idoneum. Ita namque qui hostili in eum erant animo, apud Imperatorem de talibus criminibus eum detulerant: quum Imperatorem scirent uitia eiusmodi supra modum grauiter ferre. Porrò quum multitudinem in duas esse sciret factiones diuisam, & aliam Athanasio, aliam autem Ioanni fauere, qui Melitij successor, in Synodo Tyria communione uti, honoremque suum in clero suo, sicuti & sectatores eius, habere iussus fuerat: ualde ea re commotus, ipsum quoque ab Ecclesia proscripsit. Quod quidem præter opinionem Athanasij inimicorum accidit: accidit tamen. Neque Ioanni profuere quidquam, quæ Tyri à Synodo acta decretaque fuerant. Imperator namque nulla supplicatione aut deprecatione flecti potuit, si quando suspicionem in quenquam, ad seditionem eum & discessionem Christianum clerum concitare, concepisset. Scire autem oportet, Arij dogma, quamuis à multis magno studio in sermonibus & disputationibus frequentaretur, sine nomine tamen etiam tum fuisse, neque in corpus proprium coaluisse. Nam præter Nouatianos, Phryges, Valentinianos, Marcionistas, & Paulianos, omnes alij simul communicabant, & in una conueniebant ecclesia. Quippe contra quos lege lata, Imperator precatoria eorum aboleri, eosque in Catholicis ecclesijs cum alijs congregari iusserat. Alibi uerò illis neque priuatim neque publicè conuentus agere licere, sed in uno cōmuniter omnes loco conuenire uoluit. B Per quam legem, quantum ego colligo, multæ hæreses, memoria earum sublata, diffluxere. Superioribus enim temporibus, quicunque CHRISTI appellatione censerentur, quamuis diuersarum essent opinionum, eodem tamen loco apud eos qui Græcam susciperent superstitionem, erant: & quum ab illis affligerentur, de discrimine si quod inter eos esset, curiose ipsi inquirere supersederunt, cōmunibus quippe calamitatibus expositi. Quapropter facilimè conuenientes, cōciones habebant: frequentiorique consuetudine, quū pauci essent, in partes & factiones multas non discedebant. Constitutione autem ista promulgata, difficile eis fuit publicè seorsim cōuenire, multo uerò minus clandestinos cœtus cogere, episcopis loci cuiusque id obseruantibus. Proinde metu eo coerciti, Catholicæ ecclesiæ sunt uniti. Quod si fortè aliqui in sua sententia perstitere, decedentes nullos reliquere successores, quum neque conuentus eis agere permitteretur, neque liberè hæresim docere possent. Cæterùm hæreses aliæ uel propter authorum improbitatē, uel propter dogmatū ineptias, non ita multis sunt frequentatæ. Nouatiani autem, ut qui eadem cum uniuersali Ecclesia de CHRISTO sentirent, diutissimè statum suum retinuere, neque illis constitutio ea obfuit. Videtur uerò & Imperator ipse non illibenter aliquid de rigore & seueritate remisisse, & terrere potius quàm perdere subditos maluisse. Et Acesius, qui tum Nouatianorum episcopus fuit, maximè ecclesiæ suæ profuit, apud Imperatorem propter sanctiorem uitam gratiosus. Phryges uerò, præterquàm in Phrygia & locis finitimis, eadem in alijs Imperij partibus, quæ aliæ hæreses, sunt passi. In locis autem suis, ex quo Montanus extitit, sectæ

Plurimū Constantinus iudicio conuentus Ecclesiastici, qui Athanasiū damnauerat, tribuit.

Eidem persuasum erat, Athanasium seditiosum uirū esse.

Ioannem quoque Melitianū episcopum Cōstantinus exanthorat.

Seditiosorum hominum inimicus Constātinus.

Ariani nondū collegium & ecclesiā suam habuere.

Lex Constantini, ut certis exceptis hæresibus, cuiuscūque opinionis Christiani in una conuenirent ecclesia, neq; suos sibi cogerent cœtus.

Nouatianorū ecclesia.

Phrygum conuenticula.

A sectae suae exordio sumpto, longo permanserunt tempore. Eo autem anno Eusebius & Theognis, nouas res de dogmate Nicaenę synodi, scriptis moliri coeperunt: & nudo quidem capite, quod dicitur, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale reijcere ausi non sunt. satis enim sciebant, Imperatorem ipsum ita sentire, & mirificè formulam eam complecti. Aliam autem componentes scripturam, seu formulam fidei, interpretationibus quibusdam complecti eam, ea quae Nicaeae decreta essent, Orientalibus episcopis significarunt. Atque ex eius uerbis, eorumque sensu, in disputationem prior quaestio est deducta. Quae tametsi finem suum consequuta esse uidebatur, tamen eo pacto in controuersiam est reuocata. Et res quidem de Ario sic sunt actae.

Eusebius & Theognis noua fidei formula composita, Nicaena decreta retexuere.

CAPVT LIII.

SVb idem tempus episcopi Constantinopoli congregati, Marcello quoque Ancyrae minoris Galliae episcopo dignitatem, ueluti qui noua inuexisset dogmata, abrogarunt. Asterius namque quidam ex Cappadocia sophista, qui ostentationis & quaestus causa philosopharetur & doceret, eo studio posthabito, Christianam religionem se culturum professus fuerat. Et libris aliquot compositis, Arij opinionem astruere contenderat. Cum quo itidem Christū Dei uirtutem esse scripserat, uti Moses erucam & locustam magnam uirtutem Dei esse dixit. Aliaque hisce similia cauillans, Arianis adhaerebat: atque in synodis eis assistens, plurimùm eos adiuuabat. Illud autem in consilio habebat, ut praeclarae alicuius urbis episcopatum consequeretur. Verùm id quod constituerat, parùm ei successit. Persequutione enim non tolerata, dijs sacrificauerat: eamque ob rem, sacrorum administratio ei est denegata. Por-
B roquos composuerat libros, in Syria uulgauit. Aduersus quos Marcellus scribens, siue sciens, seu imprudens, in errorem ex diametro illi contrarium est delapsus, & cum Paulo Samosateno Christum merum esse hominem dixit*. Quod ubi intellexerunt qui Tyri & Aeliae coacti fuerant episcopi, Asterio quidem ipsi nihil obiecerunt, quòd scilicet sacris ecclesiastici ministerij initiatus non esset: Marcello autem episcopali dignitate praedito, quùm plurima uitio uerterunt, tum quòd perperam scripsisset, dicam impegerunt: abolereque eum libros, qui nihil à Samosateni scriptis differrent, iusserunt. Atque ille facturum se id pollicitus, minimè tamen fecit. Caeterum ubi Eusebius inde literis Constantini uocatus Byzantium uenit, rursum Marcelli causa in disceptationem est deducta. Postquam autem minimè illi uisum est, ut impietatis libros, sicuti receperat, igni consumeret: episcopatum ei Eusebiani ademere, & Basilio cuidam eloquentia & uaria doctrina praeclaro uiro, Galatiae ecclesiam regendam tradidere. Scripserunt ij quoque, ut Marcelli scriptum, ubicunque reperiretur, prorsus aboleretur: capitibus quibusdam ex eo scripto, ut dissonantibus, epistolae insertis. Quod sanè scriptum libris tribus, quemadmodum audiui, pulcherrimè refutauit Eusebius Pamphili. Marcellus autem in Synodo Sardicensi postea episcopatum suum recuperauit, quòd non ita sentire existimatus esset. Non enim satis perpensa & intellecta à multis eius scripta, ob eamque causam in Pauli eum opinionem incidisse, calumniam homini obiectam esse, sicuti suo loco à me referetur, creditum est. Simulque dictum, * per modum quaestionum à Marcello scripta ea esse instituta. Et Imperator ipse, manifestam esse Eusebianorum contra eum calumniam deprehendit. Admodum enim infesti illi erant, quod neque in Phoenicia quae aduersus Athanasium ipsi constituerant, neque rursus Hierosolymis quae pro Ario decreuerant, comprobasset. Sed neque in dedicando Caluarię

Marcello Ancyrano episcopo in conuentu episcoporum Constantinopolitano dignitas adempta.

Asterius Cappadox ex Sophista Christianus factus, sed Arianus.

Is martyrio repudiato, dijs sacrificauit.

Itaque in presbyterorum ordinem non est receptus.

** Filium enim Dei ex Maria initium sumpsisse, & regnum eius finem habiturum esse, dixit. Sozom. li. 2. ca. 33.*

Marcelli Ancyrani haeresis.

Libros is suos abolere ab episcopis iussus, dicto audiens non fuit.

Basilius episcopus Ancyranus.

Marcellus postea episcopatum suum recuperauit.

Scripta eius non satis à plerisque intellecta.

** ὡς οὐ ζητῶν*

Eusebiani Marcello infensi.

K templo,

templo, quod magnum martyrium est cognominatum, à communione eorum A se subducens, eis affuisset. Quapropter ad Imperatorem scribentes, præter alia tiro obiecerāt * in Imperatorem ipsum contumeliam, eo quòd ecclesiam splendidissimè conditam cum reliquis episcopis consecrare supersedisset. Hæc de Marcello.

** ἀς βασιλέα ὕβριν.*

CAPUT LIIII.

Constantinus Imperij ditiones inter filios diuidit.
† sexaginta sex. Eutrop.
Thermæ ad Helenopolim.

Mperator imperio filijs iam diuiso, Constantino quidem & Constāti, partem occidentalem designauerat, Constantio autem Orientem dederat. Quorum primo imperij sui decennio Constantinum, secundo Constantium, tertio minimum natu Constantem Cęsarem dixit. Deinde anno uno & mēsibus aliquot peractis, † sexaginta & quinque annos natus, corpore male affecto, Helenopolim Bithyniæ transijt, ut ibi quæ in propinquo sunt, sua sponte profluentibus & naturalibus lauacris uteretur. Quum uerò grauiorem sentiret imbecillitatem, lauatione posthabita Nicomediam uenit: atque ibi in suburbano agens, quemadmodum Hermes, Socrates, & Theodoritus ecclesiastici scriptores dicunt, diuinum percepit baptismum. Quorum uerba hic apponere uisum est. Hermes enim Sozomenus sic inquit: Ibi sanè quum « in suburbano ageret, sacro initiatus est baptismo: qua de re uehementer læta- « tus, Deo egit gratias. Socrates autē: Helenopoli Nicomediam est profectus, « ibique in suburbano agens Christianum suscepit baptismum. Itidem & Theo- « doritus: Trigesimus imperij eius præterierat annus, atque anno insuper & mensi- « bus paucis exactis, Nicomediæ in Bithynia agens, ægrotare cœpit. Quum uerò « quàm incerta sit hominis uita cognitum haberet, diuinum baptismi donum su- « scepit: quem ad id usque tempus ideo distulerat, quòd in flumine Iordane perci- « pere concupiuisset. Hæc illi quidem nescio quo modo dicunt: nos uerò Eccle- B siæ uniuersali consentientes, Romæ eum sacro lauacro tinctum esse, Syluestre administrant ei imponente manum, diximus. Ac de his quidem satis. Porro testamento condito, Imperium tribus filijs, sicuti antea distribuerat, reliquit. Et multis ueteri Romæ, & cognomini ei urbi honoribus & præmijs concessis, uita est defunctus, sexagesimoquinto ætatis anno: quum quidem imperasset annis triginta duobus, mensibus aliquot decollātibus, uigesimoprimo mensis Maij die, Feliciani & Tatiani Consulatu, qui ducētesimæ octuagesimæ septimæ Olympiadis secundus annus fuit. Moriturus reuocari Alexandriam Athanasium iussit, Eusebio alijsque qui ei aduersabātur, præsentibus. Nemo uerò miretur, quòd tantos uiros deceptus exilio mulctauerit. Nam qui id ei persuasere, Antistites sacrorum fuere, intra se quidem fraudem illi & dolum occultantes, extrà uerò splendorem magnificum præ se ferentes: quando etiam diuinum & magnum illum prophetam Dauidem nō pontifex aliquis, sed domesticus uerbero seruus decepit, Sibam enim illum, satis scio quod legeritis: qui confictis mendacijs regem contra Miphiboset, ut agros illi auferret, concitauit. Quod quidem non ideo, ut Prophetam accusem, dixi: sed ut Imperatorem defendam, & naturæ humanæ imbecillitatem declarem: simulque illud admoneam, ne statim prorsus accusatoribus, etiam si sint * exacta ætate uiri, fides habeatur, sed ut auris altera semper aduersario reseruetur. Testamentum apud presbyterū deposuit, quem Arij laudatorem Constantia soror eius, eademque Licinij coniunx, moriens ei ut uirum bonum commendauerat. Idiuramento interposito, Constantio, quum ex Oriente ueniret, dandum præcepit. Ex filijs enim decedenti nullus affuit.

Idem ad Nicomediam baptisatus ab Eusebio Nicomediensi episcopo.
In eadem sententia est Rufin. Oros. Cassiod. & Pomp. Letus.
Constantini mors. Ea biennio antè per inusitatæ magnitudinis cometam denunciata est.
Hæc temporis obseruatio cum doctorū Chronographorum ratione nō prorsus concordat.
Constantinus moriturus ab exilio reuocari Athanasiū iussit, quē ab Episcopis deceptus proscripserat.
Theodor. li. 1. ca. 13.
** ἀξιόπιστοι*
Testamentum Constantini.

CAPUT

Constantinus spadonum & aliorum omnium uehemens domitor fuit, quos tineas & sorices Palatij appellare solitus erat.

CAPUT LV.

A ET ille quidem sic ad meliorem regni felicitatẽ migrauit. Duces autẽ
& præfecti, satellitiumq́ꝫ eius omne, arcæ aureæ corpus eius imposi-
tum, in cognominem ei urbem duxere: & in suggessu quodam ei col *Corpus eius*
locato, quicũqꝫ uiuo honor & ordo præstitus, idem quoqꝫ defuncto *Cõstãtinopo-*
tum à comitatu aulico est exhibitus. Vniuersi etiam perinde atqꝫ patre, cuius be *lim perlatum.*
nignitatem omnes experti fuerant, orbati, perquàm amarè luxere. Sed quid di *Luctus publi-*
cere attinet, qua eum sint illi prosequuti honorificentia & cultu, donec aliquis li *cus.*
berorum eum humaturus adueniret? Atqꝫ ubi Constantius certior de morte e-
ius factus ex Oriente affuit, magnificentissimè patrem funere elatum, in ecclesia *Sepultura Con*
quæ Apostolorũ dicitur, sepeliuit, ubi superstes adhuc ille sepulchrum sibi ipsi *stantini.*
extruendum curauerat, quod Græcorum ara antea sub duodecim deorum no- *duodecim deorum*
mine fuerat, admirandum sanè spectaculum. Ibi in urna marmorea, unà cum ma *nomine*
tre Helena repositus est. Vnde mos postea sequutus, ut deinceps ibi quoqꝫ Chri
stiani Imperatores sepelirentur. Quin & Constantinopolitani, alijq́ꝫ item uirtu *Commune Im*
te insignes episcopi in Apostolorum delubro sunt tumulati, perinde atqꝫ Impe *peratorum se-*
ratoriæ dignitati par honore esset sincerè obitus Episcopatus. Idqꝫ factum, ut nõ *pulchrum Cõ-*
longè ab Apostolorum reliquijs abessent. Magna enim gloria postea bonorum *stantinopoli.*
conciliator Deus uirum eum, ueluti fidelem ministrum accumulauit, sanationũ *Ibidem quoqꝫ*
& miraculorum gratia & urnæ & statuæ ipsius, quæ in Porphyretici marmoris *episcopi sepul*
columna posita est, immissa, ut deinceps nulla ægritudo contrectatis eis non ce- *ti.*
„ deret, & fides uerbi illius Christi adimpleretur, dicentis: Ego glorificantes me *Ingentia mira*
„ glorificabo. Maximus aũt hic uir Christianæ religionis laudator fuit. Et quùm *cula ad monu-*
primus Imperatorum omnium curam ecclesiasticarum rerum suscepit, tum ita *mentum Con-*
B eas auxit, ut ad summam amplitudinem nihil esset reliqui. Et nescio an quisquã *stantini edita.*
alius, ut ipse, quascũqꝫ aggressus est res perfecerit. Nam & sine Dei numine ni- *Constantini*
hil prorsus egit. Foris in bello fortissimus extitit uictor: domi autem tam facilè *laus.*
rempublicam administrauit, atqꝫ ut ei uisum fuit composuit, ut celeriter consiliũ
aliud & senatum & urbem imperantem constituerit. Græcorũ religionem quæ
diutissimè magno studio frequentata, ad summam superstitionem peruenerat,
plurimumq́ꝫ uigebat, facilimè, quamprimum est aggressus, sustulit. Moribus bo
nus, mitis, & mãsuetus admodum, animi fortitudine magnificentiam exhibuit.
Mentis acumine, bonarum artium disciplina, recto iustitiæ cultu, & munificen-
tiæ alacritate, omnes superauit. In prælijs uir, formę decore nemini secundus: &
quùm gratiosus maximè fuit, tum decentiæ ipsi magnificentiam coniunxit. Sta- *Statura & for*
tura quoqꝫ corporis spectandus. nam neqꝫ nimium procerus esse habitus, & exi *ma eius.*
guam breuitatem longè supergressus est. Humeris latis, sensim ceruicem cras-
siorẽ prætulit. Colore corporis rubicundus, minus densum habuit capillũ, eũq́ꝫ
flauescentem. Barba mediocriter tenuis & rara, neqꝫ admodũ demissa erat, ita ut
in pleraqꝫ faciei parte succrescere nõ uiderẽt. Oculi, quales uirũ decent, & placi-
di: ex quibus mirifica quædã eminebat gratia, acutioresq́ꝫ illi & grandiores. Na
sus subadũcus, cui carnosum quiddã insidebat. Facies ipsa latior, & magnanima
admodũ. Deniqꝫ supra alios Dei maximè amãs fuit. Totius enim uitę tẽpus sexa
ginta & quinqꝫ anni fuere, quorũ triginta & duos in Imperio egit, mẽsib. aliquot
deficientib, sicuti suprà diximus. Imperiũ cũ summa potestate solus uiginti sex
annis obtinuit. Complectit̃ porro octauus iste historiarũ liber, à primo Constã
tini imperij anno, ad obitũ usqꝫ eius, annos triginta duos. Quũ cõditi mundi an
nus fuit, quater millesimus octingentesimus quadragesimus septimus. A natiui
tate aũt Domini tũ agebat̃ annus trecẽtesimus Quadragesimus secundus.

NONI TOMI CAPITA

Ut

K 3 Ut

XLVIII. *Ut Eudoxio Constantinopolim traducto, Meletius ex Sebastia Antiochiam sit translatus: & ut eo eiecto, Euzoius locum ibi obtinuerit.*

XLIX. *Ut Acacius Antiochenus etiam uerbum æquale ex Ariminensium fide eximere contenderit: & ut idem, quum præstare id non posset, conquieuerit. & de Alexandrino Georgio, ut is Alexandrinis grauis molestusq; fuerit.*

L. *De Imperatoris Constantij obitu, & quæ Gregorius Theologus de eo scripta reliquerit.*

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus IX.

CAPUT I.

VAE catholicæ Ecclesiæ superstite adhuc Constãtino A acciderint, abunde à nobis dicta esse uident. Superest, ut quę cõsequuta & à sacro episcoporũ ordine sub filijs eius acta sunt, persequamur. Atq; equidẽ in hoc libro cõmemorabo, quemadmodũ Athanasius ex Gallijs reuersus, Eusebio restiterit. Et ut imperiũ ad Constantẽ simul & Constantiũ, deinde aũt ad solũ Constãtium peruenerit. Dicã præterea de Paulo, Eusebio, & Macedonio, Cõstãtinopolitanis antistitibus, & quæ sub his acta. Et quas res Antiochiæ & Alexãdrię gesserint, qui ibi minus dignè sacro sunt magistratu functi. Et ut Romæ cũ Constantis & Iulij literis reuertentes Paulus & Athanasius, sedes suas receperint, & mox ex eis rursum sint expulsi. Item de uarijs & in Occidente & in Oriente concilijs: in Sardica, Sirmio, Mediolano, Palæstina, & Seleucia coactis. Dicemus quoq; de Gallo Cæsare, & de quibusdam hæresiarchis, Photino, Aëtio, Macedonio, Eudoxio, & duobus Apollinaribus. Faciemus etiam mentionem clarorum quorundam propter uirtutem uirorum. Prǽterea Eustathij & Meletij, Antiochię & Sebastię episcopi. In fine, quomodo minus laudabili morte uitã finierit Constantius, exponemus. Initium autem inde sumemus.

Dicendorum propositio.

CAPUT II.

Iuente adhuc Constãtino, nemo apertè cõtra Nicænã fidei professio B nem niti audebat: quãuis nonnulli clam eam non receperint. Postq; autem is decesit, qui in cordis recessu hæresis uenenũ occultũ antea habuerant, & ob id tum quoq; suspecti fuerant, confestim alicunde progressi, clãdestinis colloquijs posthabitis, nudo (ut dicit) capite cum omnib. congrediebant, ut Arij maximè opinio obtineret laborãtes. Quorũ duces erant episcopi Bithyni, Eusebius & Theognis. Facilius aũt consilium suum ad optatũ exitum peruenturũ putabant, si Athanasij in urbem Alexandrinã reditũ impedirẽt. Et quũ eis sic esset instituta ratio, tum ueluti manu quadã in rebus omnibus usi sunt administro presbytero, qui author etiam ut Arius reuocaretur extitit, nõ apud Constantinũ tantũ, sed etiã apud Constantiũ maximè gratiosus, quòd per eũ res plerasq; ex uolũtate sua peragebat. Dudũ enim Oriẽtis imperio potiri uoluerat: quod ei tũ ex testamẽto patris, à presbytero eo illi in manus tradito, per-

Ariani Constãtino defuncto animos sumunt.

Presbyter Arianus effectit, ut Arius ab exilio reuocaretur.

A permissum erat. Quã ob rem hominẽ in honore habuit; & libertatẽ ei multam, si mulũq; apertũ ad Imperialem aulam aditum dedit. Quæ res noticiã ei apud omnes conciliarunt, & gratũ uereq; charũ Imperatoris coniugi, et qui Imperatorio cubiculo præerãt eunuchis effecerũt: quorũ princeps tũ fuit Eusebius nomine, maximã quoq; in tota Imperatoris domo potestatem obtinens. Hic ex presbyteri eius de rebus sacris institutione, Arij rabie imbutus, acerrimus sectatorum eius laudator fuit, pluresq; in aula Imperiali celeriter in sententiam ipse suam adduxit. Quin ipsam quoq; Imperatoris coniugẽ, per mulierculas quæ in Gynæceo erãt, & per presbyterũ ipsum in impiã opinionẽ pertraxit. Et malũ hoc paulatim per omnem serpẽs aulam, ad ipsum quoq; transijt Imperatorem. Et breui per aulæ interiora uagatum, extra quoq; aulam apertè progressum, omnẽ ubiq; percurrit urbem. Ibi tum † bellum quoddam dialecticũ atq; disputatorium est exortum. Et in uicis, congregationibus, cauponis, conuentibusq; adeò omnib. mulieres quoq; & pueri non aliud studio habuere, quàm de dogmatibus blaterare: his uidelicet Arij opinioni ueluti honestæ & bonæ addictis, his aũt decreta magis Nicæna cõplectentib. unde rixæ, æmulationes, & inimicitiæ excitatæ.

Presbyter is in aula imperiali gratiosus.

Eusebius Archieunuchus Arianus.

Arianismi propagatio in urbe Constantinopolitana.

† διαλεκτικὸς πόλεμος

Disputationes de religione populares.

CAPUT III.

HIc rerum status in urbibus Orientis erat. Occidentales enim Nicenũ decretũ inuiolatũ retinuere. Porro Eusebio & Theognidi res, quæ incrementa sua in deterius capiebant, & quotidie, ut ita dicã, magis magisq; excitabantur, ex sententia procedebãt. Qui in primis studebant, id quod cõstituissent, ad exitũ perducere. Id uerò erat, ut unum aliquẽ qui opinionis eorũ esset, Alexandrinæ ecclesiæ Hierarchã præficerent. Sed consiliũ eorum ab Occidẽte reuersus impediuit Athanasius, unius Augustorũ, iunioris B uidelicet Constantini, qui Occidentalib. Gallis imperabat, literis fretus. Is nãq; ubi cognouit, patrẽ cognominẽq; suum, Athanasij exiliũ testamento abrogasse: reditu concesso, ut Alexandriam is reuerteretur, curauit. Literæ quas secũ attulit, hisce uerbis scriptæ erant. Constantinus Cæsar populo catholicæ Ecclesiæ » Alexandrinorũ. Non puto sacris animis uestris excidisse, quã ob causam Athanasius adorandæ legis sacerdos, ad tempus in Gallias missus fuerit. Quum enim sanguinariorũ infestorumq; inimicorum feritas capiti eius ad periculũ creandũ immineret, ne per improborũ peruersitatem extremum discrimen adiret, sed ut immanitas ea eluderet, è faucibus ingruentiũ ei uirorũ ereptus, in ditione mea uiuere iussus est, ita ut in ea qua uersatus est urbe, res ei necessariæ omnes abunde suppeditarent. Quamuis præclara eius uirtus, diuino confisa auxilio, durioris fortunę graues ærũnas maximè subleuet, atq; adeò contẽnat. Sed enim tamen si dominus noster beatæ memoriæ Constantinus Augustus, pater meus, episcopum hunc in locũ suum apud gratissimã pietatẽ uestram restituere constituerit: tamen posteaquã humana sorte præuentus prius obdormiuit, quàm uotũ suũ impleuerit: conuenire mihi uisum est, consiliũ diuinæ recordationis Imperatoris, per successionẽ ad me transmissũ, perficere. Qui uir ubi in conspectũ uestrũ uenerit, qua apud me acceptus fuerit ueneratione, cognoscetis. Neq; adeò mirandum est, si quid à me pro eo est factum. Animum namq; meum ad id, quũm desiderij uestri facies, tum tanti uiri species mouit & excitauit. Diuina prouidẽtia uos conseruet, fratres dilecti. Secundum hasce literas, suauiter ab Alexandrinis susceptus Athanasius, Aegypti ecclesias administrauit. Eusebius uerò tanquam telo quopiam, sic reditu illius ictus, sycophantijs oppugnare eum rursus, & rem ad seditionem perducere est aggressus, negotiumq; adeò ei nouis calumnijs exhibuit. Citra moram enim omnẽ Imperatore adito, illum ut uirũ seditiosum,

Eusebius & Theognis Arianorum antesignani.

Athanasius ex Gallia Alexandriã reuersus.

Constantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio epistola.

Nouæ aduersus Athanasiũ Eusebij calumniæ.

tiosum, & qui ecclesiasticas cōstitutiones ordinēq; turbarit, ac citra episcoporū A sententiā sibi ipsi ingresſū in Ecclesiā usurparit, detulit. Tātopere certe Imperatorē permouit, ut illū rursus sede episcopali deturbarit, sicuti postea dicemus. Eo tēpore Eusebius quoq;, qui Pāphili cognomē sortitus fuerat, simul & episcopali functione Cæsareę Palæstinæ, & uita ipsa relicta, Acaciū habuit successorē. Qui quū magistro illo sacras leges didicisset, ardoréq; & ęmulationē illius referret, facundia uenusta & faceta celebris admodum fuit. Et quùm libros multos non pœnitendos reliquit, tum præceptoris sui uitam pulchrè descripsit. Nec multo pòst Constantinus Cæsar fratri Constanti aduersus (nam in ditionem illius impetum fecerat, unde graue bellum inter eos motum) à ducibus illius non longe ab Aquileia cæsus est. Sic Romanum imperium quod in Occidentem uergit, Constanti: Orientale autem, Constantio cessit.

Eusebij Pāphili mors. *Acacius eius successor.* *Constantini iunioris cædes. Corpus eius in flu. Alsim est proiectum.*

CAPUT IIII.

Constātinopoli uerò tumultus alius Ecclesiam inuasit. Alexādro enim episcopo, qui precationib. Ariū expugnauerat, episcopatus quidē sui uigesimotertio, ętatis aūt nonagesimo octauo anno, uita defūcto, Paulus in locum eius est surrogatus: ut quidem Ariani calumniantur, sibi ipsi dignitate ea, præter Eusebij Nicomedię & Theodori Perinthi, quæ nūc Heraclea dicitur, episcoporum sententiam (ad quos dudū, utpote uicinos maximè, Byzantij episcopi electio pertinuerit) uendicata: ut autem ueritas ipsa fert, Alexandri iudicio & designatione, episcoporumq; qui tum ibi aderāt, suffragio accepta. Siquidem in extrema senectute Alexander iam moriturus, familiaribus eius eum rogantibus, cui nam sedes ea committenda esset: è duobus alterum eligendum suasit. Ac si quidē episcopus creandus est rebus diuinis probatus, & ad docendum idoneus, Paulum habetis, inquit, presbyterum, qui ætate quidē iuuenis est, animum uerò senilem obtinet. Sin deligendus, qui rebus agendis aptus B sit, & ad consuetudinem magnorum uirorū, qui cum potestate rempub. gerunt, accōmodatus: ea re, & præterea religionis specioso obtētu multis modis pręstatior fuerit Macedonius. Et ambos, Macedonij laudatores testimoniū ab Alexādro tulisse dixerūt: Paulum quidem ut doctrina & eloquentia clarum, Macedonium autem ueluti uita meliorem. Iidem Paulum ob delicias & uitam liberiorē reprehendere. Videtur sanè Paulus eruditione singulari fuisse, & ad docendum in Ecclesia ualde commodus. Tractandis aūt profanis negocijs, & in hominū conuictu, posteriores partes tulit. Sicuti pericula, quæ ei accidere, ostendūt: quorū ille nullum, sicuti harum rerum periti faciūt, discussit. Et quamuis multitudini uehementer charus esset, male tamen ab eis est acceptus, qui Nicæna decreta oppugnarunt. Ac prima statim accusatione, quasi non secundum leges uixerit, sede deiectus, & perpetuo damnatus est exilio. In quo etiam, inimicis eius id procurantib. strangulatus, mortē oppetijt. Sed hęc postea accidere. Tū uerò de episcopi electione ingens motus est exortus. Superstite namq; Alexandro, non multa Ariani usi sunt libertate, superioresq; eis fuere qui ὁμοούσιον consubstantiale profiteri docuere: quòd scilicet Arium fœdissima morte, per diuinam prorsus uindictam, absumptū uidissent. Vt uerò Alexāder mortuus est, plebs in duas partes scissa, ad apertas progressa est inimicitias, & contentio dubia multitudinē occupauit. Nicęnę enim fidei sectatores Paulū episcopū designabāt: Ariani aūt Macedonio sacrā administrationē cōmittere cōtendebāt. In ea sanè ecclesia quę Pacis nomē obtinet, quęq; Dei Sapiētiæ tēplo uicina est, ubi maximè defuncti episcopi sententia colebat, Paulus episcopus est renūciatus. Quā electionē Imperator grauiter tulit: peregrè enim tū aduenerat, & consilio ueterū Pauli

Alexandri episcopi Constantinop. mors. Successor eius Paulus. *Alexander moriturus, duos per optionem sibi designat successores: Paulū, uel Macedonium.* *Pauli exilium & cædes.* *Dissensio Constantinopoli inter Catholicos & Arianos de electione episcopali.*

A lii inimicorũ coacto, illum quidem ut sacro munere indignũ deiecit, thronũq; Eusebio Nicomediensi cõcessit: quum quidẽ id Canon ecclesiasticus interdiceret, episcopos ex una urbe in aliam transire uetans. Nihil autem mirandum est, qui sic contra Vnigeniti diuinitatem rabie furentes ferant̃, si absq; timore omni leges quoq; eius trangrediantur. Sed hoc ille non tum primùm ausus est. Antea namq; quum Beryti episcopatum gereret, Nicomediam quoq; inde transiluit. His actis, Constantius Antiochiam uenit.

Constantius Eusebium Nicomediensem episcopum Cõstãtinopolis fecit.

Translationes Eusebij ex uno episcopatu in alium.

CAPUT V.

Eusebius aũt, ampliore eo modo auctus potestate, nõ moderatè se gessit: sed omnẽ, ut in prouerbio est, mouit funẽ, ut quod semel statuisset, efficeret. Et commodũ ecclesia Antiochena decimo tũ pòst iacta eius fundamẽta anno absoluta erat: quã Constãtio administro usus, magnificè ex ipsis fundamentis magnitudine simul & pulchritudine nulli secundam Constãtinus extruxit. Itaq; prætextu & occasione encæniorũ, & dedicationis tẽpli eius, peropportunũ Eusebio uisum est, conciliũ cogere, ad professionẽ τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis apertè abolendã, & decreta Nicæna immutãda. Et conuenere undecquaq; Antiochiã episcopi nonaginta septẽ numero: ubi tũ post Euphroniũ, ecclesiæ Phlacitus præfuit: Hierosolymis aũt, post Macariũ, Maximus: qui consultò ad Synodũ eam uenire renuit, secum ipse cõsiderans, ne quid rursus præter animi sententiã faceret: sicuti antea, quũ inuitus etiam Athanasij exauthorationi subscripsit. Sed neq; Romanus episcopus Iulius, Syluestris successor, uel per seipsum, uel per quempiã qui locũ eius obtineret, Synodo ei interfuit: quũ quidẽ ecclesiastico Canone sancitũ sit, † nõ oportere ecclesias citra Romani episcopi sententiã in Synodis quidquam statuere. Ex Italia quoq; ipsa &

Per causam Antiochenis tẽpli encæniorũ, Eusebius concilium episcoporum cogit.

Prærogatiua Rom. Ecclesiæ in Concilijs.

μὴ δεῖν εἶναι γνώμης αὐτοῦ τοῦ ῥωμαίων ἀρχιερέως τὰς ἐκκλησίας συνοδικῶς κανονίζεσθαι.

B prouincijs ulterioribus nemo eò uenit. Quintus tum à Constantini obitu annus erat, & Synodus Imperatore præsente agebatur. Eusebiani Athanasium accusarunt, quòd sanctiones ecclesiasticas transgressus esset: prius scilicet thronũ eum recepisse, quàm ei à Synodali episcoporũ conuentu id permissũ esset, asseuerantes. Et quòd multis prętcrea mortis causa extitisset, seditione in ingressu eius coorta: in qua nonnulli cæsi, nonnulli iudicũ quęstioni traditi, pecunia mulctati essent. Multis insuper alijs calũnijs in Athanasiũ textis, primùm Eusebiũ, qui Emesenus cognominatus est, Alexandriæ antistitẽ designarunt, de quo postea dicemus. Eo uerò Alexandriã adire metuente, Gregorium suffragijs suis delegere. Deinde quæstione de doctrina mota, nihil illi quidẽ, quod in Nicænis actis reprehenderent, habuere: opportunitatẽ tamẽ crebras Synodos cogẽdi, aliasq; fidei formulas promulgandi præbuere, ut alia atq; alia subinde mutatione pedetentim in gurgitem Arianorũ homines delaberentur. Hæc quemadmodũ processerint, apertius historia ipsa indicabit. Quæ aũt ad urbium episcopos passim
» scripsere, hæc fuere. Nos neq; Arij sectatores fuimus: quomodo enim episcopi
» presbyterũ consectaremur? neq; aliam quampiã fidem, præterquàm quæ ab ini
» tio promulgata est, recepimus. Sed excussa exploratáq; eius fide, illũ potius rece
» pimus, quàm sequuti fuimus. Id quod ex uerbis nostris cognoscetis. Didicimus
» namq; ab initio, credere in unũ rerum uniuersarũ Deum, omniũ intelligibiliũ si
» mul & sensibiliũ conditorẽ & * prouisorẽ. Et in unũ filiũ Dei unigenitũ, qui an
» te omnia secula extat, & simul existit cũ eo qui eum genuit patre: per quẽ omnia
» facta sunt, uisibilia iuxta et inuisibilia. Qui extremis diebus, iuxta beneplacitũ pa
» tris descendit, & carnem ex uirgine sancta recepit, & omnem paternam eius uo
» luntatẽ simul expleuit. Qui & passus est, & resuscitatus: & reuersus in cœlos, se
» det in dextra patris. Qui uenturus est ad iudicandum uiuos & mortuos, & man

Actiones Synodi cõtra Athanasium.

Eusebius Emesenus.

Gregorius Athanasio successor à conciliabulo Antiocheno designatur.

Crebræ Synodi Ecclesijs obsunt.

Formula fidei Antiochenæ.

* *προνοητήν.*

surus

ſurus rex & Deus in ſæcula. Credimus etiam in Spiritum ſanctum. Si uerò adde A re oportet, Credimus quoq; de carnis reſurrectione, & uita æterna. Hæc primùm ſcripta ad epiſcopos miſerunt, ſilentio, utrum coæternus ſit, aut conſubſtantialis patri filius, an contrà, prætereuntes. Porrò Antiochiæ morati, perinde atque priorem formulam damnaſſent, profeſſionem aliam fidei edidere, in omnibus Nicænę conſonam: neſcio tamen an non occulta uerbis eius ſententia quæpiam inſit. Ea ſic habet: Credimus, pro eo atq; Euangelica & Apoſtolica traditio docet, in unum DEVM patrem omnipotentem, rerum uniuerſarum conditorem atq; factorem. Et in unum Dominũ IESVM CHRISTVM, filiũ eius unigenitũ Deum, per quem omnia facta ſunt, genitum ante omnia ſæcula ex patre, Deum de Deo, totum ex toto, ſolum ex ſolo, perfectũ ex perfecto, regem ex rege, Dominum à Domino, VERBVM uiuens, ſapientiam, uitam, lumẽ uerum, uiam ueritatis, reſurrectionem, paſtorem, oſtium, immutabilem atq; inalterabilem, diuinitatis ipſius ſubſtantiæ & poteſtatis & conſilij & gloriæ patris ipſiſſimam atq; per omnia ſimilem imaginem, primogenitum omnis creaturę, in principio exiſtentem apud DEVM, VERBVM DEVM: pro eo atq; in Euangelio eſt dictum, ET DEVS ERAT VERBVM: per quem omnia facta ſunt, & in quo omnia conſiſtunt. Qui diebus extremis deſcendit de cœlo, & natus eſt ex Maria uirgine, ſecundũ ſcripturas: & homo factus, mediator Dei & hominum, & Apoſtolus fidei noſtrę, & dux uitę (quemadmodũ dixit, DESCENDI DE COELO NON VT FACIAM VOLVNTATEM MEAM, SED VOLVNTATEM EIVS QVI MISIT ME.) Qui paſſus eſt pro nobis, & reſurrexit pro nobis tertia die: & aſcendit in cœlos, & cõſedit in dextra patris. Et iterum uenturus eſt cum gloria & uirtute, ad iudicandos uiuos & mortuos. Et in Spiritũ ſanctum, qui conſolationis & ſanctificationis & perfectionis gratia credentibus datus eſt. Sicuti & Dominus B noſter IESVS CHRISTVS diſcipulis mandauit dicens: EVNTES DOCETE OMNES GENTES, BAPTIZANTES EOS IN NOMEN PATRIS ET FILII ET SPIRITVS SANCTI. Manifeſtum porrò eſt, Patrem uerè eſſe patrem, & filiũ uerè eſſe filiũ, & ſpiritũ ſanctũ uerè eſſe ſpiritum ſanctũ: nominibus hiſce non ſimpliciter neq; ocioſe poſitis, ſed cuiuſcunq; eorum qui nominantur, propriam certò ſignificantibus ſubſiſtentiã, ordinem & claritatem. Ita ut ſubſiſtentia quidẽ tria ſint, †cõſenſione autẽ unum. Ad finẽ porrò hæc adiecere: Hãc igitur obtinẽtes fidei perſuaſionẽ, coram DEO & CHRISTO ipſo, omnem hæreticã prauãq; anathemate iugulamus opinionẽ. Et ſi quis cõtra ſanã rectãq; ſcripturarum fidẽ docet, dicẽs aut tẽpus aut ſeculum eſſe, uel fuiſſe, anteq; filius DEI fuerit, anathema ſit. Et ſi quis dicit filium creaturã, perinde atq; unã aliquã creaturarum: aut genimen, perinde atq; unũ aliquod geniminũ, & nõ ſicuti diuinæ ſcripturę de prędictis omnib. prodidere: aut ſi quis aliud docet uel annũciat, præterquàm quod accepimus, anathema ſit. Nos enim omnia quę ex ſacris literis à Prophetis & Apoſtolis tradita ſunt, uerè atq; apertè & credimus & ſequimur. In hac formula quũ immutabilẽ et inalterabilẽ filij diuinitatẽ, imaginẽq;, non differentẽ à diuina ſubſtãtia & cõſilio & poteſtate & gloria, atq; primogenitũ omnis creaturę, clarè dixerint: neſcio quomodo etiã cõſubſtantialẽ ipſum patri dicere detrectauerint. Vulgarũt ſanè quidẽ, fidẽ talẽ ſic ſe inueniſſe ſcriptã, & à Luciano conceptã, qui Nicomedię martyrio decertauit, uiro diuino, & in ſacris literis ſupra cęteros apprimè erudito: amplitudinem, ut equidẽ puto, martyris, celebritatẽ potius ſcripto ſuo uendicãtes, quàm uera dicẽtes. Interfuit aũt concilio huic, Euſebius, qui ex Nicomedięſi ad Cõſtantinopolitanã ſedẽ eſt trãslatus: Acacius, Euſebius Pãphili, throni iuxta & eruditionis ſucceſſor: Patrophilus Scythopolitanus: Theodorus

Formula eiuſdem Conciliabuli prolixior.

ὁμονοίᾳ.

Anathemata.

Cõſultò in hac formula nomẽ τὸ ὁμοούσιον omiſſum.

Formula hæc Luciano martyri callidè adſcripta.

A rus Heracleotes,seu Perinthius,uir præclarus,qui Euangeliorũ expositiones e-
didit: Eudoxius Germaniciensis, qui post Macedoniũ Constantinopolitanam
ecclesiam gubernauit: Gregorius, quem Ecclesiæ Alexandrinæ episcopũ desi-
gnauerant,qui omnes eadem sentiebant: sed & Dianius Cæsareæ Cappadocũ,
& Georgius Laodiceę Syrorum episcopi, aliiq; plures insigniũ thronorum Me
tropolitana dignitate præditi Antistites: præter Iulium Romæ, & Maximum
Aeliæ, episcopos, qui ob eas quas paulo antè recensuimus causas non affuere.

Primarij episcopi, qui Concilio Antiocheno interfuere.

Ad illos etiam Eusebius Emesenus accessit. De eo, qui fuerit, nunc dicã. Hic E-
dessæ Osroenorum claris parentibus genitus, sacras primùm literas, postea etiã
Græcas disciplinas, ab eius loci magistris didicit. Deinde cũ Eusebio Pãphili fa-
miliarius agẽs, atq; etiam cum Patrophilo Scythopolita, accuratius in sacris est
eruditus literis. Antiochiã uenit, quum ibi Eustathius propter crimen ei intenta
tum ex authoritate Synodi condemnatus est: atq; cum successore eius Euphro-
nio eisdẽ in ædibus egit. Sacerdotalem aũt dignitatem deprecatus, scholas Ale-
xandrinas frequentauit. Ibiq; quantũ opus erat exercitatus, Antiochiã rediit, &
cũ Phlacito, qui in episcopatu Euphronio successit, fuit. Hic Eusebius Constã-
tinopolitanus quũ Synodũ celebraret, Alexandrinę sedi hunc destinauit. Quòd
enim & eloquentia polleret, & benè honesteq; uiueret, breui is Aegyptios ab a-
more & desiderio, quo in Athanasium ferebantur, abducturus esse existimaba-
tur. Eam functionem ubi repudiauit, id quod res erat secum reputans, iustam ni
mirum erga se odii causam facile Alexandrinos reperturos, qui alium neminem
pro Athanasio cernere sustinerent episcopũ, Emesam est missus: Gregorius aũt
Alexandriam deductus. Ille calumnia Emesę expetitus, quasi eius partis Astro-
nomiæ quæ Apotelesmatica dicit̃, responsis scilicet dandis occupata, studiosus
B esset, Laodiceã ad Georgiũ episcopi isthic munere fungentem, ueterẽ amicũ pro
fugit: & cũ eodẽ Antiochiã ad Phlacitũ & Narcissum profectus, inde apud Eme
senos in episcopatũ suum restitutus est. Fuit aũt & Constantio Imperatori per-
gratus, qui eum secũ aduersus * Persas bellũ gesturus duxit. Multa nãq; diuinũ
numen prodigia per ipsum edidisse, Laodicensis refert Georgius, qui uitã eius
cõscripsit. Et quãuis tantus uir fuerit, nõ tamẽ inuidorũ, qui honestis imminere
soliti sunt, laqueos effugit. Obiectũ enim ei est, quòd in eadẽ esset cũ Sabellio sen
tentia. Tum sanè quidẽ, uti dixi, Antiochię decretis faciendis cũ aliis suffragator
interfuit. Hęc de Eusebio. Et Synodus Antiochena rebus ita gestis, soluta est.

De Eusebio Emeseno.

Olim episcopus Mathematicam et Astronomiam Apotelesmaticã tractare religio erat.

Socrat. habet, aduersus Barbaros. Ex Eutropio uidetur esse legendum, Parthos.

CAPUT VI.

EA uerò tẽpestate res etiã publicæ infeliciter administratæ. Frãci enim,
gens bellicosa, Galliã occidentalẽ percurrentes, maximè uastarunt. In
Oriente aũt loca pleraq; sæuis terræmotibus sunt cõcussa: Antiochia
uerò maximè. Integro namq; anno id pertulit malũ. Quo tempore cũ
magna militũ manu (quinq; hominũ millia erãt, quos Syrianus ducebat) Grego-
rius Antiochia Alexandriã est profectus. Milites proptcrea eũ sequuti, ut tutò
& absq; seditione omni ingredi cã urbẽ posset. Incredibili enim erga Athanasiũ
desiderio multitudo tenebatur. Non parũ tamẽ Ariani quoq;, qui Alexãdriæ
erãt, quomodo Athanasius exigeretur dispiciẽtes, hac in parte profuerũt. Metue
bant enim illi, ne tumultu in plebe excitato, male ab ea acciperentur. Quod & ip
sum Athanasius ueritus, sensim fugiebat. Serum iam diei erat; & ipse in Eccle-
sia, quòd Synaxis & cõmunio in expectatione esset, rebus sacris intẽdebat. Et ma
nus iam militaris ecclesiã per manipulos ordine suo occupauerat: quum ille pre
catione peracta, psalmodiam continuare iubet. Milites quieti tum erant, quòd
intempestiuum, impetum in eum facere, existimarent, quum concentu uno car-
mina

Clades respub. Franci Galliã uastant.

Terræ motus diuturnus.

Gregorius militari manu in possessionẽ Ecclesiæ Alexandrinæ perducitur.

Athanasius Romam refugit.

mina resonarẽt. Atq; interea, quòd omnes una porta egrederentur, Athanasius A
in media psalmos canentium turba tectus, incolumis euadit, atq; Romam recur
rit. Gregorius porro, illo profugiente, thronum recipit. Propter quod factum
multitudo malè animata, ecclesiam quę apud ipsos sub Dionysij episcopi nomi

Plebs tumultuans ecclesiam Dionysij incendit.

Eusebius Arianus regnat.

Occidentales Episcopi dissidijs Orientalibus perturbantur.

Iidem Synodũ Antiochenam & Tyriam in occidentẽ euocant.

ne crai, igni combusit. Eusebius cum suis ea re ad uoluntatẽ suam perfacta, ma
gnoq; studio episcopis in Oriente catholicis reiectis, & alijs qui eadem secum
sentirent, insignioribus sedibus, Alexandriæ, Antiochię ad Orontem, & in ipsa
ad Hellesponium imperante urbe præfectis, admodum morigeros omnium eo
rum locorum habuit episcopos. Iulius autem Romanus Pontifex, & totius Oc
cidentis episcopi, constãtes Nicænæ Synodi suffragatores & laudatores, rebus
quæ in Oriente præter spem acciderant, grauiter affligebantur. Ipsum quoque
Athanasiũ ad se uenientem perbenignè susceperũt: & uirum tantum, eademq;
cum eis sentientem, honore sunt prosequuti, causamq; eius ad iudicium cogni
tionemq; suam transferendam duxerunt, & scriptis eam ob rem literis Synodũ
ad se euocarunt. Quibus literis Eusebius exacerbatus, missis ad Iulium legatis,
iudicium ei rerum in Tyria Synodo aduersus Athanasium decretarũ permisit.

CAPUT VII.

Eusebij mors.

Noua Byzantij de electione episcopi seditio.

Paulus in Ecclesiã Constantin. reductus.

Macedonius iterum eius cõpetitor.

PRiusquam autem responsum Roma accepisset, Eusebius diem suum o
ꝯijt, non diu à Synodo Antiochena superstes. Porro belua ea sublata,
Constantinopoli cœtus piorum studio & ardore, quo erga Nicęna de
creta ferebantur, Paulum in ecclesiam reduxere. Tum quoq; Ariano
rum factio, & Theognidis atque Theodori Perinthij (Heracleotem eum nomi
nant) sectatores, in ea quæ Pauli dicitur ecclesia, conuentu acto, Macedonium
Constantinopolitanum elegerunt episcopum. In quibus quùm alij multi, tum B
Vrsicius & Valens, alter quidem Singidonis superioris Mysiæ, alter autẽ Mur
sorum superioris Pannoniæ episcopi fuere. qui postea resipuere, & libello pœ
nitentiæ Iulio Romæ episcopo oblato, ὁμοουσίῳ consubstantiali assensere, & ad
communionem admissi sunt. Tum temporis autem acres Arianæ opinionis ę
mulatores, non paruos ecclesiæ motus excitarunt. quorum unus etiam Macedo
nius fuit. Ciuili namq; ex ea causa bello exorto, plebs quotidie ferè seditionem
conciiabat: & multitudine utrinq; concurrente, plurimi atterebantur atq; pe

Constantius ad eijciendum ecclesia Paulũ, Hermogenem ducem Cõstantinopolim mittit.

ribãt. Qua re Imperator cognita, quũ adhuc Antiochię moraretur, ira percitus,
Hermogeni duci, qui tum in Thraciã missus fuerat, mandauit, ut ex itinere cũ e
questri manu in urbem imperatricem diuerteret, & Paulum ecclesia eijceret.
Qui ubi affuit, & Imperata facturus militarem manum adhibuit, plebs ei resti
tit. Eam uerò, ad uim uindicãdam paratam uidens Hermogenes, amplius etiam
militari robore institit. Ibi multitudo ad seditionem & tumultum paulatim con
citata, præter rationem ad impetum prosiluit: & deinde unà simul omnes ruen

Hermogenes à plebe furente interficitur.

tes, Hermogenis domum incẽdêre, ipsumq; occidêre: fune quoq; ad pedes eius
alligato, per urbis uias traxere. Hęc ubi ad Constãtium sunt relata, equo uehẽs
Constãtinopolim uenit. Et quum grauiter in multitudinẽ animaduertere statu
isset, noxã eis, quòd lacrymãtes ei obuiã ierãt, remisit. Dimidiã tamen circiter fru

Constantius dimidiã partẽ annonæ publicæ plebi, mulctæ loco adimit.

Paulũ proscribit.

menti partẽ ademit, quod Constantinus quotannis ex Alexandriæ & Aegypti
tributis, ciuibus suis largitus fuerat. Melius fortasse Constãtius esse ratus, sic se
ditionum, quàm aliter, accidere causas, quę ex luxu plurimùm & secundarũ rerũ
licẽtia emergere solent. Octo enim myriades medimnorũ frumenti quotãnis à
Constãtino plebi datæ fuerãt, cuius dimidiã partẽ tum Constantius diminuit:
ira omni in Paulum conuersa, quẽ non solum throno, sed urbe etiã eiecit. Mace
donio

A donio quoque succensens, ut seditionum, tumultuum, atque adeò cædis Hermogenis authori: qui iniussu suo episcopatum recepisset, atque electione eius neque comprobata neque abrogata, in ea qua conuentus agebat ecclesia, eum sic manere passus Antiochiam reuertit. Interea Ariani Gregorium perinde atque in religione segnem, & Alexandrinis minus gratum, & propter ecclesiæ, quæ Alexandriæ Dionysij episcopi fuerat, in introitu eius conflagrationem, episcopatu mouent: & Georgium quendam Cappadocem genere, qui circa panem uiliorem & furfur ætatem egerat, succidiæque adeò suillæ promus cōdus fuerat, quod in religione tuenda industrius esset, pro eo in Alexandrina sede collocarunt.

Alexandriæ Ariani Gregorio repudiato, Georgiū ei substituunt.

CAPUT VIII.

Athanasius autem Romæ agebat, Constante Constātini minimo natu filio toti Occidenti imperante. Venit eò Constantinopolitanus quoque Paulus, & Marcellus Ancyranus, propter eam quam diximus causam. Asclepas etiam Gazæorum episcopus, qui & ipse quòd fortiter Arianis resisteret, accusationem iudiciumque, quasi sacrificij aram euertisset, sustinuit: & ob id episcopatum deponere coactus fuit, quem Quintianus est consequutus. Lucius præterea Adrianopolitanus eodem crimine delatus, & dignitate itidem spoliatus, Romam confugit. Horum causa Iulius antistes Romanus cognita, quòd consentientes sibi de Nicænis decretis inuenit, communione eos est dignatus. Pro amplitudine autem sedis suæ, ex ueteri priuilegio & prerogatiua, persuasum habens, omnium ubique episcoporum curam & iudicium ad se pertinere, datis cuique liberrimè scriptis literis, suas eis ecclesias reddidit, eosque in Orientem remisit: eos qui temerè illos exauthorassent, perstringens, ut qui nō recta sequerentur consilia, motusque & turbas ecclesijs crearent, neque semel Nicææ factis fidei decretis starent. Ad hæc præcepit, ut quidam ex eis ad diem constitutum Romæ præstò essent, qui rectè sententiam in condemnatos latam esse probarent. Sin minus, minas addidit: nisi à rebus nouandis desisterent, se ab eis sacras exacturum pœnas. Athanasius, & qui cum eo erant, missis ad Orientales episcopos literis, ecclesias suas receperunt. Illi contumeliā esse rati Iulij obiurgationem, Antiochiæ congregati, de sententia omnium epistolam ad eum misere, luculenter quidem illam scriptam, ironijs autem aculeatisque uerbis refertam, forensemque & iudicialem in modum compositam, & quę styli ui & grauitate minarum expers non esset. Scripserunt enim, Romanę quidem urbi ab omnibus obseruantiam exhiberi & honorem: quippe quæ antiquitus Apostolorum domicilium & schola, ueræque pietatis, ut aliquis dicat, Metropolis & primaria urbs fuerit: quamuis ex Oriente præcones eius eò uenerint, se tamen non ideo secundas ferre debere, quod Ecclesię magnitudine superiores nō essent, quum uirtute & rebus alijs priores se esse existimarent. Illud etiam criminis loco obiecere, communicare eum cum Athanasio animum induxisse: idque indignè tulere, uelu ti contumelia Synodi eorum sententiæ irrogata esset. Et factum ipsum, ut quod contra sanctiones Ecclesiæ processisset, iniquū esse, sunt caluniati. Atque ægrè id eis esse, rectèque se eum reprehendere, quum dixissent: postremò, siquidē quum sententiam ipsorum qua illos condemnassent, tum electionem eorum quos pro illis ecclesijs præfecissent, comprobaret, pacatos etiam se fore, & secum communicaturos. Sin aduersari eis pergeret, & ipsos coniunctos aduersus eum ituros esse, intulere: quum neque maiores eorum contra Cornelium Romæ episcopum conati aliquid fuerint, quum ille Nouatum presbyterum ecclesia summouisset. De rebus uerò Nicęnis nihil rescripsere, superfluum id esse arbitrati, etiamsi plurima quæ scriberent haberent: quæ tamen ut omitterent, res præsentes necessariò efflagitarent. In eam sententiam Orientales episcopi ad Iuliū literas dedere.

Catholici episcopi ex Oriēte Romā profugiunt.

Episcopus Rom. profugos episcopos ad communionem admittit.

Ecclesiæ Ro. uetus priuilegium.

Profugi episcopi in integrū restituuntur.

Orientalium episcoporū ad Iulium Rom. antistitē acres literæ.

Sententia eius scripti.

B

L CAP.

CAPUT IX.

Onstantio uerò Imperatori Antiochiæ agenti ſcribẽtes, illos ut ſeditioſos homines à ſe expulſos eſſe, ſunt calũniati. Ille ubi Paulũ recuperaſſe locũ ſuum audiuit, admodũ ferocijt: & ad Philippũ urbis præfectũ, ſecundam ab Imperiali poteſtate dignitatẽ tum obtinentem, ſcripſit, ut Paulo urbe eiecto, Macedonio eccleſiã traderet. Philippus ex Hermogenis caſu cautior factus, quòd multitudinis furorẽ metueret, arte quadã rẽ eſt aggreſſus. Priuſq; enim ea uulgaretur, perinde quaſi de publicis quibuſdam rebus conſilium habiturus, Paulum ad ſe in Zeuxippum (quod publicũ & celebre ampliſſimumq; eſt lauacrũ, poſtea Numerorũ cognominatũ) uocauit, eiq; decenti cum honore aduenienti, Imperatoris literas exhibuit. Ac hominem per palatiũ Imperiale, lauacro q; diximus uicinũ, ad mare deductũ, nauigio'q; impoſitũ, Theſſalonicã miſit: quam etiã patriam habere, & à maioribus ſuis inde oriundus eſſe dicebatur. Eidemq; Oriente toto interdicẽs, in Illyrico & ulterioribus terris uiuendi liberam permiſit poteſtatẽ. Prçfectus ex eo loco, unà cum impio Macedonio, incitato curſu in eccleſiam ire contendit: & multitudo ex omni hominum ordine miſta, ea re audita, pro ſe quiſq; locum antecapere feſtinans, ad eam eccleſiã cucurrit. Innumeri prorſus, qui cò confluebant, erant. Et militaris manus armata ad terrorẽ plebis conſequebatur. Atq; ea ubi proximè ad eccleſiam uenit, nec ei acceſſus propter undiq; concurrentẽ turbã pateret, milites ui homines rejcere per audaciam cœperunt. Quum uerò illi propter multitudinem oppidò in anguſtum redactam, cedere & conſidere non poſſent, reſiſtere eos, milites, neq; ſponte tranſitum dare uelle opinati, ſtrictis uſi gladijs, ueluti reluctantes cecidere, multos'q; (ut fieri ſolet) neci dedere. Non pauci etiam inter ſe conculcati atq; attriti interijſſe dicuntur, ita ut occiſorum turba trium millium centum & quinquaginta numerum ſuperauerit. Porro Macedonius, perinde atq; noui nihil factum eſſet, tanq; innocens & purus, in Epibateriorum introitus'q; arcaniorib. ſacris, quaſi ex aliqua prçſtigiarum ſcena aliquis, aut Deus (quod dicitur) ex machina, de improuiſo Hierarcha apparẽs, à prçfecto magis, quàm ex Eccleſiæ conſuetudine, ab epiſcoporum ordine in thronum eſt deductus. Ad hunc modum, & per has cædes Macedonius & Ariani eccleſiam occupauere. Ita etiam Paulus ſolum iniqui exilij gratia uertere eſt coactus. Athanaſius autem Conſtantij minas ueritus, fuga ſibi conſulens diſparuit. Nam ille capite in eum ſe animaduerſurum denunciauerat, quòd obtrectatores eius & inſidiatores, eũ ut ſeditioſum detulerant, reditu eius ex urbe Romana in eccleſiã, multitudinem ingentẽ conculcatã interijſſe allegãtes. Maximè uerò Conſtantiũ in eũ incitauerat calũnia ab Arianis ei intẽtata, ueluti annonã pauperũ, quã Imperatoris pater Conſtãtinus Alexandrię in egenorũ alimẽta diſtribuendã ſanxerat, Athanaſius uẽdidiſſet, atq; in pecuniã redegiſſet. Obſeruãdũ illud, eo tẽpore quo Macedonius epiſcopatũ recepit, Conſtantiũ magnã eccleſiã ędificaſſe, quæ σοφία, Sapientia nominata eſt: proximè ad cognominẽ Paci eccleſiã, quã Cõſtantinus Conſtãtij pater, quũ prius exigua fuiſſet, ad eã quę nũc cernitũ amplitudinẽ perduxit: ita ut duorũ iſtorũ templorũ oræ cõtiguæ, unuſq; ambitus & muri eſſe uideantur.

Conſtantij iuſſu Paulus epiſcopus Conſtãtinopolitanus in exilium mittitur.

Macedonius in poſſeſsionẽ epiſcopatus deducitur.

Cædes hominum multa in ingreſſu Macedonij in Eccleſiam.

Macedonius uir ſanguinarius, ſubitò epiſcopus apparet.

Athanaſij fuga

Per grauem calumniã in inuidiam Athanaſius apud Conſtantium adducitur.

Sapientiæ Dei templũ, quod Conſtantinus non abſoluit. Supr. li. 7. ca. 49.

A

B

CAPUT X.

Vlius Romanę urbis epiſcopus literis, quas Euſebius ante obitũ ſuum cõtra Athanaſiũ ſcripſerat, alijſq; quas ij qui Antiochiæ cõuenerãt dedere, atq; alijs rurſus quorundã Ægyptiorũ epiſcoporũ, ementita eſſe aduerſus Athanaſiũ omnia declarãtibus, eiſq; ſic inter ſe pugnãtibus, acceptis, Antiochenis illis reſcribens, epiſtolæ eorum arrogantẽ & prçfractã ſententiã coarguit: & quòd latenter aggreſſi eſſent, contra decreta Nicæna, fidẽ nouare

Iulij ad Antiochenum conciliabulum reſponſum.

A uare & adulterare. Præterea quòd preter ecclesiasticam consuetudinē, se quoq; in Synodum uocare intermisisset. Extare enim ecclesiasticum Canonem, authoritatem omnem eis abrogans, quæ præter Romani antistitis sententiam peracta essent. Rursum quòd in rebus quas in Tyro urbe & Mareote decreuissent, non legitimè processissent, inquisitione uidelicet una tantum præsente parte facta. Arsenij autem manum liquidò apparere, apertam sycophantiam esse, eis obiecit. Et secundum ea omnia, æquum esse ut Athanasio & Paulo subuenire-tur, intulit. Breui namq; pòst, Paulus quoq; Corinthum se ire assimulans, in Italiam uenit, & casum suum miserandum in modum deplorauit. Verumenimuero ubi Iulius scriptis suis apud Orientales episcopos nihil effecit, Occidentis Imperatorem Constantem, de rebus Athanasij & Pauli certiorem fecit. Qui ei etiam adito, Arianæ factionis subdolas fraudes exposuere: patris mentione illata, ut ille oecumenicam & uniuersalem Synodum coegerit, constitutionesq; decreta illius stabilierit, referentes, & eum ad paternam æmulationem consectandam cohortantes. Constans rebus eis cognitis, casum eorum uirorum calamitatem suam prorsus esse putauit: & ad fratrem scribēs, eum admonuit, ut paternæ religionis incorruptam integramq; seruaret normam. Ille enim, inquit, uera pietate imperio stabilito, tum tyrannos Romanos omnino sustulit, tum barbaros hostes circumcircà deuicit. Significauit eidē etiā, ut tres ex Oriēte in Occidentem mitterentur episcopi, qui rationem de Athanasij & Pauli exauthoratione exponerent. Ad id delecti sunt, Narcissus Irenopolis Ciliciæ, Theodorus Perinthi, & Marcus Arethusæ Syriæ episcopi. Qui in Italiam quum uenissent, Imperatori Constanti iustam esse, quæ contra illos lata fuerat, sententiam persuadere uoluerunt. In Athanasij uerò colloquium uenire non sustinuerunt.

Authoritas Ro. episcopi. μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. Socr. li. 2. cap. 17.

Athanasius et Paulus apud Cōstantē Imp. queruntantur.

Constantis ad Cōstantiū pro orthodoxis literæ.

Tres Orientales episcopi in Occidentē legati.

B Porrò ubi de fidei eorum ratione quæsitum est, aliam eius, quàm quæ Antiochiæ composita erat, Constanti formulam obtulere, hisce uerbis expressam.

" Credimus in unum patrem omnipotentem, creatorem & factorem uniuersorum: ex quo omnis paternitas in coelo & in terra nominatur. Et in unigenitum eius filium Dominū nostrū IESVM CHRISTVM, ante omnia secula ex patre genitū, Deum de Deo, lumen de lumine, per quē facta sunt omnia in coelis et in terra, uisibilia simul & inuisibilia: Verbum existentē, & sapientiā, & uirtutē, & uitā, & lumē uerū. Qui in extremo dierū propter nos homo factus, & genitus est ex uirgine sancta. Qui crucifixus, & mortuus, & sepultus est: & resurrexit ex mortuis tertia die, & ascendit in coelos, & consedit in dextra patris, uenturus in consummatione seculorū ad iudicandum uiuos & mortuos, & reddendū unicuiq; secundum opera sua. Cuius regnum interminatum in infinita permanet secula. Sedet namq; in dextra patris, non solum in seculo præsenti, sed etiam in futuro. Et in spiritū sanctū, hoc est paracletū: quē quū Apostolis promisisset, post ascēsionē suā in coelos misit, ut doceret & suggereret eis omnia. Per quem etiam sanctificabuntur, quę sincerè in eum credidere animæ. Eos aūt qui ex non existentibus dicunt esse filium, aut ex alia substantia, & non ex Deo, & fuisse quādoq; tēpus quū nō fuerit, alienos esse nouit Ecclesia catholica. Hāc exhibuere formulā.

Formula fidei, quam legati isti Imp. Constāti obtulere.

Constās aūt perspectū habēs, eos iniquè contra diuinos uiros cōspirasse, neq; criminū aliquorū gratia, neq; propter uitæ prauitatē, sicuti attestationes declarabant, communionē illorū auersatos, sed dogmatis dissonantiā prorsus causam dissidij esse: infecta cuius causa uenerāt re, eos dimisit. Et Orientalibus atq; Occidentalib. ueluti chasma seu hiatus fuit, quæ eis intercesserat, dissensio. Qua tēpestate & in Sirmio, quæ Illyrici urbs est, Photini hæresis emersit: qui in minore Gallia ortus, et à Marcello, de quo diximus, loci eius episcopo eruditus, ecclesijs ibi præfuit, merū esse hominē Dominū docens. De quo suo tempore dicemus.

Constans Arianorum fraudē et calumniam cognoscit. Dissidium inter Orientales & Occidentales. Photini heresis.

CAPUT XI.

Oriētales per episcopos alios μακρόστιχον, hoc est, longiorem fidei formulam ad Occidentales miserunt.

TRiennio deinde elapso, Orientales episcopi scripto alio cōposito, ad Occidentales id misere: quod μακρόστιχον, hoc est, longiorē uocarūt formulā, seu expositionē, quòd scilicet uerba & sentētias plures complecteret. Verùm ne in eo quidē substātię Dei nominatim mentionē fecere. Eos uerò qui filiū ex non existentibus, aut ex alia subsistentia quàm ex Deo esse: & fuisse quandoq; tēpus aut seculū, quū ille nō fuerit, dicerēt, proscripsere. Scriptū id pertulit Eudoxius Germaniciæ antistes, qui etiā post Macedonium Constantinopolitanæ præfuit ecclesiæ, & Martyrius, & Macedonius Mopsuestiæ Ciliciæ episcopus. Occidentales episcopi scriptum non receperunt: sufficere sibi Nicęnam fidei professionem, neq; se ulterius anxiè nimis & curiose inquirere de ea uelle, dicentes: atq; illud etiam prętexentes, aliena lingua libellum scriptum esse, & se uerborum sententiam non intelligere. Longior aūt illa expositio ad uerbum hæc est cōplexa. A

Episcopi legati.

Occidentales eam non recipiunt.

Μακρόστιχος, hoc est, prolixior fidei formula.

Credimus in unum Deum, patrē omnipotentem, creatorem & factorē uniuersorū: ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominat. Et in unigenitū filium eius IESVM CHRISTVM, Dominū nostrū, ante omnia genitū ex patre, Deū de Deo, lumē de lumine, per quē facta sunt omnia in cœlis & in terra, uisibilia & inuisibilia: Verbū existentē, & sapientiam, & uirtutem, & uitam, & lumen uerum. Qui extremis diebus propter nos homo factus, & ex uirgine sancta natus, crucifixus & mortuus & sepultus, tertia die resurrexit: & receptus in cœlos, sedet ad dextrā patris, uenturus in cōsummatione seculorū ad iudicandū uiuos & mortuos, & reddendū cuiq; secundū opera eius. Cuius regnū interminatū, & in infinita secula permanet. Sedet enim in dextera patris, non tantū in seculo isto, sed & in futuro. Credimus uerò & in Spiritū sanctum, hoc est, in Paracletū, quem Apostolis promissum, post ascensionem suam in cœlos misit, ut doceret & suggereret eis omnia: per quē etiā sanctificant, quæ sincerè in ipsum credunt animæ. Qui uerò dicunt, ex nō existentibus esse filium, aut ex alia subsistentia, & non ex Deo: & quòd fuerit aliquando tempus, quum non fuerit: eos alienos nouit esse sancta Catholica Ecclesia. Non minus & eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum ante secula: neq; Christum, neq; filium Dei ipsum esse: aut eundū esse et patrē & filiū & spiritū sanctū, aut ingenitū filiū: aut quòd nō ex proposito neq; uoluntate pater filiū genuerit: anathemate ferit sancta & catholica Ecclesia. Non enim ex non existentibus esse filiū, dicere tutum est: quandoquidē nullibi hoc in diuinitùs inspiratis scripturis de eo fertur. Neq; sane * ex alia subsistētia præter patrē, prægredięte: sed ex solo Deo germanè seu natiuè ipsum genitū esse, docemus. Vnū nāq; ingenitū et principij expertē CHRISTI patrē, diuinū docet uerbū. Sed neq; illud, fuit aliquādo quū non fuit, quod præter authoritatē scripturę periculosè dicunt, tanq; tempora.e interuallū præconsiderandū: sed solus, qui eum sine tempore genuit, Deus contēplandus. Nam & tēpora & secula per ipsum facta sunt. Neq; uero † simul principij expers, neq; simul ingenitus cū patre filius esse putādus est. Etenim simul principij expertis et simul ingeniti, nullus propriè pater aut filius dicet. Sed patrē quidē solum principij expertē existentē, & incomprehensibilē genuisse incomprehensibili, & quē omnes consequi nō possint modo scimus, filium aūt genitū esse ante secula. Et neq; itidē ut patrē ipsum quoq; ingenitū esse: sed principiū habere, qui eū genuit, patrē ipsum. Caput nāq; Christi Deus. Enimuero tres cōfitentes res, & tres personas patris & filij & spiritus sancti, secundum scripturas, nō tres propterea facimus deos. Quandoquidē * per seipsum perfectū & ingenitū, principioq; carentem, & inuisibilē Deum, unū tantum nouimus, Deum & patrē unigeniti, solum ex seipso essentiam habentē, solum alijs omnibus abundè B

ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως παρὰ τὸν πατέρα προυποκειμένους.

συνάναρχον.

συναγένητον.

αὐτοτελῆ

A dei existentiã largientẽ. Neq; sanè dum unum Deum esse dicimus, domini IESV CHRISTI patrẽ solum ingenitũ, propterea Christũ Deum esse antesecularẽ negamus: quales sunt Pauli Samosateni sectatores, post inhumanationẽ eum † ex profectu deificatũ esse dicẽtes, eo q natura merus homo factus sit. Scimus enim ipsum, etiãsi subiectus est patri & Deo, tamẽ genitũ ex Deo, Deũ natura esse perfectum & uerũ, & nõ ex homine postea Deum, sed ex Deo hominem factũ propter nos esse, neq; unq; desiisse esse Deum. Execramur uerò insuper, & anathemati subijcimus eos, qui uerbum quidem ipsum Dei nudum & * sine subsistẽtia sistitiè uocant: in alio uerò essentiã habens, aliquãdo sanè ut uocale seu * enunciatiuum, aliquando uerò ut internũ seu mẽtale à quibusdã dictum. Christũ autem ipsum & Dominũ & Deum, & mediatorem, & imaginem Dei esse ante secula uolunt: sed enim ex eo tempore Christum esse factum & filiũ Dei dicunt, ex quo nostram ex uirgine carnem assumpsit, ante trecẽtos quinquaginta annos. Ex eo enim tẽpore initium regni Christũ habuisse, & finem id habiturũ esse post consummationẽ & iudiciũ, uolunt. Tales aũt sunt Marcellus & Photinus Ancyrani in Galatia, qui antesecularẽ subsistentiã et diuinitatẽ Christi, & similiter interminatum eius regnũ abolent, eo modo, ut ipsis uidet, monarchiã seu unius imperium constituentes. Nos enim scimus, esse non simpliciter uerbum enunciatiuũ, aut internum: sed uiuentem Deum Verbum, per seipsum subsistentem, & filiũ Dei & Christum, & ita * præscienter simul existentem & simul agentẽ ante secula cum suo patre, & ad omnẽ eius administrantem creationẽ, siue inuisibiliũ seu uisibiliũ, ut qui * subsistentiale uerbũ sit patris, & Deus ex Deo. Hic enim est ad quem pater dixit, Faciamus hominem secundũ imaginẽ nostrã & similitudinẽ, qui & à patribus uisus est qñũ legẽ ferret, & loqueret per Prophetas: & qui po-

B stremò homo factus est, & patrem suum omnibus hominib. manifestauit, quiq; regnat in secula seculorũ. Siquidẽ nihil nouæ dignitatis Christus assumpsit, sed eum antea perfectũ, & patri per omnia similẽ esse credidimus. Atq; itidẽ eundẽ esse patrem & filiũ & spiritũ sanctum, & unius eiusdẽq; rei & personæ tria hæc nomina impiè accipientes, meritò ab Ecclesia proscribimus: quoniã patrem qui comprehendi nequeat, atq; perpessioni obnoxius non sit, & comprehensibilẽ, & perpessioni obstrictũ per inhumanationẽ constituunt. Tales sunt, qui Patropassiani apud Romanos, Sabelliani apud nos dicunt. Siquidẽ nouimus patrem quidem, qui miserit, in suo immutabilis diuinitatis statu permãsisse: qui uerò missus est, Christũ, inhumanationis œconomiã & munus obijsse. Consimiliter aũt eos qui impiè, non consultò, neq; uoluntate genitũ esse Christũ dicunt, necessitatem uidelicet quandã imponẽtes, & substantiã uolũtate & delectu carentẽ Deo tribuentes, ita ut inuitus filiũ genuerit, impijssimos & à ueritate alienissimos cognoscimus. Quoniã aduersus cõmunes de Deo * noticias, atq; etiam aduersus diuinitus inspiratæ scripturæ sententiam, talia de eo statuere audent. Nos etenim absolutissimæ potestatis eũ esse, perfectissimiq; iuris sui Deũ scientes, sponte & uoluntate sua filiũ genuisse, piè existimamus. Et cũ timore illud de eo dictũ esse credentes, Dominus creauit me in initio uiarum suarum ad opera sua: non itidem eum ut creaturas facturasq; eius genitũ esse arbitramur. Impiũ enim est, & ab ecclesiastica fide alienũ, conditorem cũ creaturis per eum conditis cõparare, eundemq; etiã eum generationis modũ cum eis quæ ab eo sunt aliena habere putare. Solum namq;, & solo, seu unico modo unigenitum filium germanè seu natiuè atq; uerè genitum esse, nos diuinę literę docent. Quin neq; dum filiũ per seipsum esse, uiuere, & existere consimiliter patri dicimus, propterea eũ à patre segregamus, loca & interualla quædã inter eorum coniunctionem corporaliter imaginãtes. Credimus enim sine medio, & sine spacio ullo, ipsos cõiunctos esse,

L 3 &in-

Marginal notes: ἐκ προκοπῆς. Pauliani hæretici. in προκοπῆ (ex profectu) θεοποιηθῆναι. ἀνυπόστατον. προφορικόν. ἐνδιάθετον. Marcellus, Photinus, hæretici. προαιωνίως. οὐσιώδης λόγος. Patropassiani. Sabelliani. ἐννοίας. αὐτεξουσίως.

συγγεγενημένον & inseparabiliter à seipsis existere: patre quidē cōplectente, & * pectori applicā- A te filiū totū: filio uerò toto prorsus deuincto & applicato patri, eoq; solo perpetuo in sinu paterno conquiescente. Itaq; in modis omnibus perfectā & sanctissimam trinitatē credentes, patrēq; Deum dicentes, & filium, nō ipsos duos deos, sed unum confitemur, iuxta diuinitatis amplitudinem, & unam certam absolutamq; regni coniunctionem. Vniuersarum quidem rerum per omnia cum summa potestate † imperium obtinēte, & * ipso Deo: filio autem patri quidem subiecto, extra uerò eum uniuersa post eū quę per ipsum facta sunt regēte, & spiritus sancti prolixè ex uoluntate patris gratiam sanctis donante. Ad hunc enim modum, ordinem, & rationem monarchiæ, uniusq; imperij in Christo constare, nobis sacra prodidere oracula. Hęc ut post breuiorem fidei formulam fusius exponeremus, necessitas nobis imposita est, non per superfluā ambitionem, siue uenditationem: sed ut omnem alienam suspicionem cōtra sententiam nostram conceptam, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: & ut Occidentales omnes quùm calumniæ aduersariorū impudentiam, tum ecclesiasticam Orientalium opinionem cognoscant, cui opinioni diuinitùs inspiratæ scripturæ, quæ apud eos inuiolatæ conseruantur, per nullam coactam aut uiolentam interpretationem, perhibent testimonium. Hoc quidem modo prolixior illa expositio fuerat instituta.

† παντάρχετον

* ipso filio, apud Socr. li. 2. cap. 19.

CAPUT XII.

VT autem ab Occidentalibus est repudiata, Constans Cęsar unū illud à fratre sibi dari postulauit, ut Paulus & Athanasius sedes suas reciperent. At quum literis suis nihil effecisset, propterea quòd aduersarij contrà niterentur: & quum populus ea de causa seditionem moue- B ret, Paulus & Athanasius rursum Constantem adiere, & ut uniuersalis Synodus cogeretur petiere, ut de professione fidei & de eorum causis accuratius res explorari posset. Exauthorationis enim ignominiam se propter fidei sinceritatem sustinere affirmarunt. Quapropter de duorum Imperatorum istorum sententia statutum, ut utriusq; Imperij episcopi ad diem certum Sardicam, quæ Illyrica ciuitas est, conuenirent. Id quod Constans sic petierat, Constantius autem assenserat, ut uidelicet seditio solueretur. Atq; ex Occidentis partibus circiter trecenti conuenere episcopi, sicuti alicubi facer dicit Athanasius: ex Oriente uerò, Sabino Macedoniano referente, sex & septuaginta. Quibus accensus est & Ischyras ille, ex sese ortus presbyter. Ob quam causam, quum negocium ei cū Athanasio esset, in aduersariorum partes concessit, apud quos propter mendacia conficta episcopus apud Mareoten est creatus. Reliqui autem angustias constituti temporis prætexentes, atq; alius aliam causam allegantes, non comparuere. Potissimùm uerò in Iuliū culpam eius rei conferebant, quum quidem mensibus uiginti ante episcoporum aduentum, dies esset constituta. Decimus is erat annus, ex quo Constantinus Imperatoris utriusq; pater, ad meliorē migrauerat uitam. Et Orientales, qui Philippopolim in Thracia uenerāt, Occidentalibus, qui Sardicæ iam præstò erant, scripsere, ut Athanasium, eiusq; studiosos, ut qui bus sacris ministerijs interdictū esset, à concilio remouerent: aliter enim fieri nō posse, ut in unum cōuenirent. Quod quidem postea quoq;, quū Sardicæ essent, obtinere contendebāt. Occidētales aūt, atq; inprimis Hosius Cordubēsis Hispanus, & Protogenes Sardicēsis, respōdere, nunq; se cōmunionē illorū deuitasse, neq; porrò etiā uitaturos esse: quum Iulius episcopus Romanus, causa eorū perspecta, iniquè eos insidijs circumuentos esse iudicarit. Adesse ipsos quoq;, & redarguere iniquū illud iudiciū uelle. Plura quoq; alia ultro citroq; & scripsere, &

Instituitur Cōcilium Sardicēse de Constātij & Constantis uoluntate.

300. episcopi Occidētales. Orientales episcopi 76.

Sabinus Heraclea Thraciæ Macedonianorū episcopus.

Ischyras αὐτόματος presbyter.

Orientales Athanasium & Paulum à concilio exclusos esse uolunt.

Occidentales iniquum id esse censent.

A & per internuncios alteri alteris significauere. unde maior etiã inter eos est excitata simultas,maius odiũ,dies quoq; cõstituta præterijt.Et cõfestim discessione facta,seorsimq; utrisq; consilia agitantibus, cõtrarias alteri aduersus alteros sententias tulere.Orietales naq; Philippopoli conuentũ egere,atq; ibi decretis suis in Athanasiũ,Paulum,Asclepam,& Marcellũ magis etiã confirmatis,Iulio insuper Romę antistiti magistratũ ecclesiasticũ abrogauere,q; primus ipse cũ illis cõmunicasset.Confessorẽ etiam Hosium ea de causa,& præterea quòd amicus Eustathij et Paulini Antiochenæ ecclesiæ episcoporũ fuerit,exauthorarũt.Deinde & Maximinũ Treuirorum antistitem,qui primus ad cõmunionem Paulum admiserat,reditũq; eius in urbẽ Constantinopolitanã procurauerat:insuper quòd Orientales episcopos in Occidentẽ uenientes proscripserat . Nec ijs tantũ sacrã ademere dignitatẽ,sed & Protogeni Sardicensi: quoniã Marcellũ Ancyranum, quẽ antea calculo suo damnauerat,ope sua subleuaret: atq; itẽ Gaudentiũ, quia quos illi per abrogationẽ ignominia affecerãt,multo prosequeretur honore: & q; aliter de rebus diuinis quàm Cyriacus sentiret,cuius ipse successor erat. Porrò in causa fidei τὸ ὁμοούσιον consubstantiale quidẽ repudiarunt , τὸ ἀνομοίου inæqualitatis uerò opinionẽ literis in partes omnes scriptis diuulgarunt.In quibus loco rum plerorũq; episcopis quoq; significarunt,ne eos quos proximẽ sententia sua notassent,uel in cõmunionem reciperẽt,uel literis etiã dignarentur. Alij aũt dicunt,eos de fide,iuxta prolixiorẽ quam præmisimus formulã,credere iussisse:in qua τὸ ὁμοουσίου consubstantialis,uerbo nullo meminere:sed eorũ tantum qui tres Deos esse,aut CHRISTVM nõ esse Deum,aut eundẽ esse patrẽ & filium & spiritum sanctũ,aut filium ingenitũ,aut fuisse aliquando tẽpus aut seculum quũ ipse non fuerit,dicunt.Hęc quidẽ episcopi Orientales Philippopoli in Thracia agebant.

Dißidiũ inter Orientales & Occidentales.

Mutuæ inter eos exauthorationes.

Maximinus Treuerensis episcopus.

Oriẽtales Philippopoli coacti, ἀνόμοιον, hoc est, inæqualitatẽ in Trinitate inducunt.

B Hosius aũt,& qui cũ eo Sardicę erant,primũ quidem illos indicta & deserta causa,propter contumaciã damnarunt:Athanasiũ receperũt,& quę aduersus eum Tyri acta fuerãt,anathemate sunt persequuti. Asclepæ episcopatũ Gazęorum authoritate sua confirmarũt,qui antea quoq; multorũ antistitũ,& maximè Eusebij Pamphili suffragio Episcopalem susceperat dignitatẽ, cuius rei certitudinẽ acta iudicij declarabant. Luciũ etiam, quòd accusatores eius profugerant, restituerunt.Horumq; parœcijs & ecclesijs scripserũt,ne alios quàm hos ipsos haberent episcopos,eorumq; quamprimũ expectarent aduentũ. Abrogarunt quoq; episcopatũ Gregorio Alexandrino, Basilio Ancyrano,& Quintiano Gazeo:& ut non modò episcoporũ,sed ne Christianorũ quidem appellatione honorarentur,statuere. Idem fecerunt Theodoro Perinthio, Narcisso Irenopolitano, Acacio Cæsariensi Eusebij Pamphili successori, Menophanto Ephesio, Vrsicio Singidonis, & Valenti Mursię Pannoniorũ episcopis, & Laodicensi Georgio,quamuis Synodo Orientaliũ is nõ interesset. His omnibus dignitate adempta, cõmunione interdixerunt,quòd filium Dei à paterna substantia separarent:& quòd,qui dudum propter Arianam hæresim reiecti fuerant,eos recepissent,& ad ampliorẽ ministerij Dei euexissent dignitatem. Eis damnatis, ad omnes ubiq; episcopos miserunt, ut decreta ea rata haberent & confirmarent, necnon Nicænis placitis consentirent. Quibus roboratis,τὸ ἀνόμοιον inæqualitatem repudiarunt,τὸ ὁμοούσιον consubstantiale apertè promulgarunt.Et scripto quodam cõposito, quod diffusius quidem quàm Nicęnũ esset, finitionẽ autem eius seruaret, uerbisq; non admodum ab illo differret, id passim ad loca omnia miserunt. Ne uerò nouare quidquã contra Nicæna decreta uiderentur,Hosius & Protogenes, qui tum Synodo præierant,cũ certa attestatione ad Iulium literas dederunt,authoritatẽ suam se Nicænæ fidei professioni integrã relinquere: perspicuitatis autem gratia, quæ Nicæę constituta essent, non ita multis latius

Occidentaliũ episcoporum Sardicæ acta.

Occidentales τὸ ἀνόμοιον in Trinitate damnant.

Magno cũ metu & religione ueteres de fide noui aliquid edidere.

L 4 exten-

extendisse, ne scilicet Ariani cōpendio professionis fidei ad absurdas opiniones eos abducerēt, qui dialecticę sunt imperiti. His ita peractis, domū reuertēre. Et utriq; in ea erant sententia, rectè ab eis quæ sententijs proscriptionis ferendis egissent, esse facta. Orientales quidem, quòd Occidentales, quos ipsi sacro ordine mouissent & reiecissent, eos ad cōmunionem admisissent. Occidentales autem, quòd illi qui Athanasium & alios damnationis sententia notassent, ante publicam cognitionē profugissent. Et quòd ij Nicæna decreta complectebantur, illi uerò ea deprauare & adulterare audebāt. In Sardicensi concilio Marcello quoq; de quo suprà diximus, Ancyræ Galatiæ episcopatum rursum mandarunt. Nam is Synodo exposuit, à multis libri sui scripta intellecta non esse. unde illi suspicionem conceperint, eadem se cum Samosateno Paulo & Sabellio sentire. A

Marcellus in Ancyranū episcopatū ab Occidentalibus restitutus. Eius scripta à multis non satis intellecta, & proinde pro hæreticis habita.

CAPUT XIII.

Eusebius Pamphili contra Marcellū scripsit.

Sciendum sanè, Eusebiū Pamphili tribus libris suspectum illum Marcelli cōmentariū refellisse. Scripto nanq; eo in partes suas diuiso, deinde confutationē infert: idq; in toto opere facit. Ex quibus libris Socrates scriptor ecclesiasticus plurima allegat, quapropter Eusebius quasi Arianus taxatus sit. Ac deinceps refert, primę Synodo eum interfuisse, alijsq; episcopis decretis faciendis consensisse: sicuti Eusebius ipse in tertio ad Constantinum libro memorat. Profert uerò idem & piam in illud, Dominus creauit me in initio uiarū suarum, interpretationē, in qua hæc sic scribit: Quòd Dominus « seipsum creatū esse ait, non hoc sanè ita dicit tanquā qui antea non fuerit, ac tum « primū esse cœperit: ut quemadmodū reliquæ creaturæ, itidem & ipse ex nō existente extiterit, quod nonnulli non rectè acceperunt: sed ut constans quidem & « uiuens & præexistens atq; subsistens ante totius mundi constitutionē, ad regendum aūt & administrandū uniuersa à Domino suo ipsius patre ordinatus: ut eo « loco hoc uerbum creauit, pro uerbo ordinauit seu constituit, sit dictū. Apertè « certè quidem hominū principes & duces creaturā nominauit Apostolus, dicēs, « Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Dominū, siue regi quasi « pręcellēti, siue ducibus tanquā ab eo missis. Et propheta ex persona Dei dicens, « Ecce ego firmans tonitrū, & creans spiritum, & annuncians ad homines CHRISTUM eius: hoc uerbum Creans, non ea sententia, quòd antea nō fuerit, accepit. « non enim tum Deus creauit Spiritum, quum CHRISTUM eius per eum omnibus hominibus annunciauit: neq; recens sub sole fuit. Sed fuerat quidem ille, & « præextiterat: missus aūt tum est, quo tempore Apostoli cōgregati erant, quum « instar tonitrus è cœlo sonitus prouenit, tanquā aduenientis flatus uehementis: « hoc uerbo Creans, pro eo quod est demittēs, aut ordinans, seu statuens, posito: « tonitru uerò ipso, alio quodam modo Euangelicam prædicationem significante. Tale est & illud, Cor mundum crea in me Deus: ubi nō ille quidem tanquam « cor non habens, sed ut tandem habenti & purificaretur & perficeretur, precatus est. Et illud, Vt crearet duos in unum nouum hominem: pro cogeret, seu cōgregaret. Vide porro an non tale sit & illud, Induite nouum hominem, secundum Deum creatum. Item illud, Si quis in CHRISTO noua creatura: & quęcunque sunt eiusmodi. Vt ne mireris, si metaphoricè & per translationem in uerbis istis, Dominus creauit me in initio uiarum suarum: Creauit, pro constituit, « aut ordinauit, dictum sit. Hæc in tertio ad Marcellum libro Eusebius. Socrates autem hæc quoq; hisce uerbis pro Eusebio refert: Quum itaq; Eusebius « Nicænæ Synodi mentionē faciens, soluta esse & constituta, quæ tum in controuersiam deducta fuerant, atq; omnes consensu uno eadē sensisse atq; dixisse referat, quomodo quidā illum Arianisare suspicantur? Falluntur uerò Ariani etiā, « qui

Eusebij Pamphili uerborū, Dominus creauit me, &c. expositio.

Verbum creare in scripturis quomodo accipiatur.

Socratis pro Eusebio Pamphili Apologia, cum Arianus eum nō sensisse.

A qui illum cum eis sensisse existimant. Sed dicet aliquis, in scriptis eius Arianũ » esse eum uideri, propterea quòd frequenter dicat, per CHRISTVM. Cui respon » demus, hac loquutione sępenumero ecclesiasticos uiros usos esse, alijsq́; quibus » œconomia seu munus humanitatis Seruatoris nostri significaт̃. Et ante omnes » istos Apostolus ipse uerba hæc usurpauit: & nunq; tamen ueluti prauæ opinio » nis habitus est doctor. Ac rursum hæc infert: Non enim ostendere habebũt, » Eusebium principiũ existẽtię tribuere filio Dei, quãuis in libris eius œconomię » siue dispensationis humanæ uerbis abuti eum inueniãt. Maximè uerò, quòd ad » mirator & æmulator Origenis librorũ fuit, in quibus ubiq; filiũ ex patre genitũ » esse reperiunt, qui Origenis librorũ acumen assequi possunt. Hæc & alia Socrates afferens, sinceritatem doctrinę Eusebio adscribere contendit. Ego quidẽ talem potius uirum eum fuisse uelim: Ecclesia autem Catholica nõ talemq́; fortasse iudicat, quam potius sequi par est. An uerò ille certò in pietatis sinceritate sit, sicuti iste qui quidẽ Nouatianus est, dicit, id accuratè certoq́; occulta omnia per spicienti Deo relinquendũ. Et de his quidem satis. Sardicensi uerò cõuentu ita peracto, domũ se quisq; recepit. Ac deinceps Occidens ab Oriente per secessionẽ diuisus est. Non amplius enim Occidentales cum Orientalibus, haud eadem secum sentientibus, negotij sibi quidquã & coniunctionis esse uoluere. Et communionis finis Occidentalibus fuit inter Illyricum & Thraciam, circa montem qui Susacis dictus est. Vltra cum autem locum propter uariãtem fidem, minimè inter se inuicem cõmunicare uoluerunt. Vt uerò fieri solet in ecclesijs, calumniæ & dissensiones erant. Et ingens turba & confusio Ecclesiam catholicã inuasit. Antea siquidem, etiamsi dissiderent, consuetudine tamen inter se iungebantur, nec adeò grauẽ eam rem putabant. & consuetudinẽ eiusmodi, eundem

Offendiculo olim fuit pijs, si Christus simpliciter sine præfatione honoris, & illatione diuinitatis, nominaretur.

Socrates Nouatianus.

Dissidiũ apertum inter Occidentales & Orientales.

Susacis mons. Apud Socr. est Tisucis.

Dissidij eius magnitudo.

B de CHRISTO sensum esse existimabant. Et ut paucis dicam, ecclesia Occidentalis omnis patriæ insistens religioni, contentionis expers, & à studio de dogmatibus nugandi aliena fuit, sincerè professionem fidei Nicænã sonãs atq; profitẽs. Quamuis etiam tum Vrsicius Pannonius & Auxentius Mediolanensis conati sunt ecclesias distrahere, & ad Arianã opinionẽ traducere: efficere tamen id nequiuere, sede Romana & alijs Occidentalibus episcopis uigilantibus, & hæresis eius surculos illico exstirpantibus. Oriens aũt post Antiochenum cõcilium seditiones concitauit, & propalàm aduersus Nicęnam fidem disceptans iudicio contendit: reuera tamen, sicuti colligere est, plures sententiã Nicæni dogmatis comprobabant, filium ex substantia patris esse confitentes: cõtentionis uerò cupiditate deuincti, aduersus uerbum τῦ ὁμοουσίυ consubstantialis, impotentibus animis pugnabant. Nonnulli quidem, sicuti quidã tradidere, quòd iam inde ab initio cõtra id uerbum stetissent: & quemadmodum eiusmodi homines facere solent, ne uicti esse, si cederẽt, uiderentur, in sententia propterea persistebant, & uocabulum id abolere studebant: probro sibi fore, si opinionẽ mutarẽt, arbitrati. Nonnulli aũt, quòd frequenter de his nugati essent, ita opinari ex animi sententia malebant. Et quum semel ab eo quod dicebãt excidissent, opinionẽ suam firmiter retinebant. Erant qui indecorũ contendendi studium secũ ipsi perpendentes, ad gratiosiorẽ declinarent sententiã, uel propter gloriam aut timorem, uel propter uim aut familiaritatẽ, plerunq; etiam propter amicitiã, & fortasse alias ob causas, quibus homines adducti, ut sese res tulit, etiã in his quæ parum decent, gratificantes alijs obsequuntur: deniq; quòd nonnulli liberè & palàm, quæ ab aduersarijs obijcerẽtur, redarguere atq; refellere nõ possent. Non pauci uerò eius tẽmporis homines, ineptias prorsus & superfluas nugas esse existimantes de rebus eiusmodi conflictari, ab illorum consuetudine seiuncti, taciti secum Nicæna decreta complectebantur & colebant.

Occidentales constantissimè Nicænum Symbolum [illegible]runt.

Vrsicius & Auxentius [illegible].

Orientales uerbum ὁμοούσιον exagitarunt.

Hominum peruicacis contentionis mores.

Hominum à contẽtione alienorum mores.

Supra

CAPUT XIIII.

Vpra omnes autem qui in Oriente magna cum libertate saniorem doctrinā defenderunt, tenacissimè Nicęna decreta retinuere, Paulus Constantinopolitanus, & Athanasius Alexandrinus, episcopi, atq; cum ijs uniuersus Aegyptiorū monachorum coetus: quibus præerat Antonius adhuc superstes, quiq; cum eo erāt (plurimi aūt erant) in Aegypto & alijs Romani imperij locis ascetę: quorū multi usq; ad Cōstantij imperiū & posteriora etiam tēpora durauere: quales fuere (Amonem enim, & Thebęū Paulū omitto) eodē uero'q; nomine dicti Macarij, hoc est beati: Aegyptius scilicet ille, & cui† Vrbani cognomē inditū fuit. quales etiā circa Illyricum & Thraciā Martinus Sabariæ ortus Pannonius, & Hilarius Pictauiensis, homines admirandi: de quib. paulo pòst suo loco referemus. Multi deniq; alij aliter spectati uiri, eisdē annis uiguere, atq; in ecclesijs Dei enituere: inter quos pręcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emesenus episcopus, Titus Bostrensis, Serapion Thmuęus, Basilius Ancyranus, Eudoxius Germanicīensis, Acatius Cęsariensis Eusebij successor, Cyrillus qui post Maximū Hierosolymitanā administrabat ecclesiā, & Theodorus Perinthius: qui omnes doctrinę suę foetus haud poenitēdos ecclesijs reliquere. Videt aūt omnes hac in parte gloria pręcellere, atq; ecclesiā uniuersalē exornare, Ephraim Syrus. Tū quoq; extitere, Lucifer, Didymus, & Aetius, admodū quidē illi eximij uiri, sed aduersus ueritatē plurimū etiā pugnarūt. Atq; ut summatim dicā, prefecti ea tēpestate ecclesiarū exactissimis uitę institutis dediti erāt, à quibus plebes ritè gubernata, CHRISTI religionē constāter coluit, & indies fides est adaucta, atq; ecclesia sensim pro insita ei uirtute atq; bonorū operū splēdore, & q; à sacris alijsq; ecclesiasticis uiris prodigia diuinaq; miracula fiebāt, ad ingentē gloriā peruenit: Græcorū aūt superstitio pessum ijt, & ab improbis nugis ad uerā fidē trāsijt. Et quoniā sanctorū istorū uirorū facta est mētio, faciendū esse duxi, ut breuiter eos, & si qui insuper eo tēpore illustres homines cū laude floruere, oratione persequar. Ac primo loco percelebres illi cōmemorent uiri, qui Scetis montiū'q; eius duces fuere. Vtriq; nomē erat Macario: quorū alter in Aegypto ortus erat, alter Alexandriā patriā habuit, & cognomen Vrbani: ambo certe diuini prorsus uiri, atq; in Monastica philosophia admirādi, diuinarū pręditionū nō expertes, dęmonū industrij expulsores, & prodigiorū sanationū'q; prōpti et expediti authores. Horū alter, Aegyptius scilicet, mortuū quoq; excitauit: ut quendā alieni dogmatis sectatorē, ad credendū mortuos resurgere, persuasione ea adduceret. Hic ultra nonaginta annos uixisse perhibet, quorū plus quàm dimidiā partem in uita solitaria transegit. Et adolescens admodum sapientiæ studijs excelluit: & ob id παιδαριογέρων, quasi puerum senilem dicas, cognomē obtinuit. Presbyteri dignitatē quadragenarius suscepit. Vrbanus uerò breuiore tēpore ad eandē peruenit dignitatē. Exercitia pietatis omnia ad summū excoluit, quę partim ipse inuenit, partim ex alijs audita modis omnib. absoluere est conatus. Adeò aūt extenuatus & macie cōfectus fuit, ut nō esset unde pili barbæ excrescerēt. Et Aegyptius, cū reuerētia quadā austerus: Alexandrinus aūt quum in alijs omnibus par Aegyptio esset, in hoc tantū ab illo uariauit, q; in colloquijs hilaris & iucūdus, urbanis salibus utens, iuuenes ad studiū & exercitationē pietatis adduceret. Horum discipulus fuit Euagrius, apud quos philosophiæ sanctioris præcepta factis exprimere didicit, quū antea uerbis solis sapientię studiū professus fuisset. Eodē uerò tēpore, & eisdē in locis, cū illis philosophati sunt, decātatus ille * Pābo: atq; qui angelicā prorsus, si quis ali us, &

Catholici in Oriente.

Praeclari eius tēporis & orthodoxi uiri.

Martinus.

Christianismus summè floret.

Idolomania interit.

De sanctis eius etatis Monachis.

Duo Macarij: Aegyptius, & Politicus, seu ciuilis.

Mortuus ad fidē resurrectionis confirmandæ excitatus.

Euagrius Macariorum discipulus.

Catalogus sanctorum Monachorum.

* Pābo quū illiteratus esset, do ctorē Psalmos exponētem adijt. et quū primū uersū Psal. 38. (Dixi custodiā uias meas, ut nō delinquā in lingua mea) audisset, discessit, sufficere sibi inquiens uersum illū, ut illū factis exprimere addisceret. Doctor cum eo expostulauit, quòd eū ab eo tempore totis sex mēsibus nō uidisset. At Pābo respondēs, Quòd nōdum re ipsa uersum primū assequutus esset, se excusauit. Multi intercessere anni: & amico cuidā roganti, nū uersū cū addidicisset? uix tandē, ait, decē & nouem annis, factus ipsius eum addidici. Eidē auri certum numerum quidam in pauperum alimēta dedit, &, Numera quod datum est, inquit. Tū ille: Numero hac in re opus non est, sed animi affectio ne pia & benigna. Socr. lib. 4. cap. 23. Idem Pābo ab Athanasio episcopo euocatus, ex eremo Alexandriā uenit. Ibi scenica gesticulatrice uisa, prolixè illacrymauit, et amicis fletus causam inquirētibus, duplicem esse respondit: alteram, mulierculæ ipsius exitium: alteram, quòd ipse non tantum studij in hoc impenderet ut Deo placeret, quantum illa ut hominibus foedis placeret. Idem ibid.

A us,& ipse exercuit uitam, Paesius: item Heraclides Cronius, Paphnutius, Putubastes, Arsesius, & magnus Serapion. Praeterea Pityrion ille, qui tamen alibi, apud Athenas uidelicet, asceterium, seu exercendę pietatis domicilium habuit. Insuper ingens quoq; ille Pachomius, qui dux & author uitæ Tabennesiotarũ fuisse dicitur. Noua aũt quædã illis est uitæ ratio, in quibusdam rebus à reliquis Monachis euariãs. Animũ enim assuefacit ad uirtutem aspirare, & terrena proculcare, & sursum respicere semper: ut facile deinceps sit puluerem hunc deponentibus, in cœlestem peruenire regionẽ. Siquidem indumentum illis erat melota, seu pellis ouilla: symbolum atq; monumentum, ut opinor, generosæ & fortis illius Heliæ Thesbitæ rei Venereę & concupiscentię macerationis atq; mortificationis, ut æmulatione & ardore eiusdem cum illo spei, ad continentiã & castitatem strenuè grassarentur.

Institutum uitæ Monachorum Tabennesiotum, quorũ dux Pachomius fuit.

Cæterùm reliquorum quoq; Aegyptiorum monachorum amictus, ut opinio fert, ad exemplum aliquod & specimen arcanioris philosophię spectat. Non enim illi temerè à communi habitu uestitum suum mutauere. Amiculum namq; manicis carens, indicium atq; institutionem esse arbitror, ne manus ad iniuriam inferendam faciles sint & promptæ. Capitis uerò tegmen acuminatum, ut simplices sint, & iniurias non uindicent, pureq; & innocenter uiuant: lactentium puerorum instar, quorum capita eiusmodi lineis mitris operiri solent, quæ partem rationis principatum imperiũq; obtinentem teguntatq; fouent. Zona porrò, & quę humeros & brachia comprimit cinctura, promptam alacritatem in ministerio Dei subobscurè indicat: ut quæ adimplere iussi sint, succincti perficiant. Fortasse autem alij alias reddiderint rationes monasticæ philosophię appositas: mihi hęc dixisse sat est.

Non temerè Monachi peculiarem sibi sumpsere habitum.

Quid sibi uelit mysticè Monachorũ habitus.

De Pachomio uerò dicitur, quũ primùm in antro quodam constanter philosophiæ huic incũberet, B ei angelũ cœlitus assistentẽ mãdasse, ut nouũ Monachorũ cœtũ cogeret. Oportere nãq; eum qui ritè ueriorẽ irreprehensibili uita reprę sentaret philosophiam, ducẽ multorũ, quibus prodesse posset, fieri, eosq; certis instituere legibus. His ille dictis, tabulã ei dedit, & seipsum ut stola indutus fuerat, exhibuit. Quæ sanè tabula ad hodiernum usq; diem seruatur. In eo scripto leges præscribentis more expositũ erat, permitti debere unicuiq;, ut quantum posset & uellet, ederet, biberet, operaretur: atque itidem ut pro arbitrio suo ieiunaret, aut non ieiunaret. Et ut ualidius cibum capientibus, duriores labores: qui uerò parcius alimentis uterentur, & ad pietatis exercitium incitatiores essent, leues atque faciles operæ mandarentur. Domicilia autem religiosa circumcirca eis exstrui iussit, in quarum unaquaq; tres manerent. Cibum porro in unis amplioribus ædibus ut caperent constituit, idq; cum alto silentio considentes: facie ita operta, ut neque alius alium, neq; præterea aliud quidquam, quàm mensam & cibum propositum, cernere posset. Cum ijs ne alius quisquam habitu alio in eadem mensa cibum sumeret, præterquam si hospes eò diuertens acciperetur. Signis autem quibusdam, manuum impulsione, uel nutibus rem necessariam ab eis quibus forte, ut mensæ præessent, obuenisset, insinuando peterent.

Monachorum Tabennesiorũ leges.

Ascetæ cuiusdam scitè dictũ est, Monachũ, nisi opus faciat, auaro homini esse persimilem.

Quod si quis cum illis uiuere uellet, ut tribus prius annis mutato paulùm habitu, duriores perferret labores: atq; ita tandem arcanis eorum sacris institutus, eodem cum illis loco esset. Vestimentum autem ut esset sagum pelliceum, & capitis tegmen mitra lanea: quæ mitra quibusdam purpureis distincta filis, puncta sua haberet, crucis formam referentia. Tunicæ autem & zonæ itidem ut lineæ essent: in quibus simul & in sagis considẽtes, super exstructis toris mediocrem caperent somnũ. Domiciliũ porro ut ita sepimento circumuallarent, ut id lectũ cuiusq; cõcluderet. Primaria autem & Dominica die ut ad communionem & perceptionem diuinorum mysteriorũ accedentes, solutas zonas & sagula pellicea deponerent.

Arne donapariat, hoc est probationis.

Perceptio sacrosanctæ Eucharistiæ.

Atq;

Atq; ut duodecies interdiu semper orarent:itidem uerò ad uesperam, noctu si- A militer,& item hora nona,tertiò.Et quum cibus esset capiendus, ut orationem quamq; psalmus præcederet.Præterea ut ad numerum græcarum literarum cœtum monachorum cohabitantiū in uiginti quatuor ordines diuideret, & cuiq; ordini congruentem,sicuti animus uita & mores cuiusq; ferrent, imponeret appellationem:scilicet ut simpliciores, ι & ο: qui uerò praui essent , & minus recti, ξ & ς uocarētur:atq; aliter alij,iuxta cuiusq; institutum , & literæ ipsius habitum, aptum accommodando cognomen. Eiusmodi sanè legibus Pachomius monachos suos rexit.Qui quidem humanus maximè & DEI amans fuit,eò amplitudinis progressus,ut res quoq; futuras non ignoraret:quippe quas præcipuè ex continuo angelorum colloquio cognoscebat. In Thebaide autem philosophiæ suæ officinam habuit,in quadam insula , quæ Tabenna nominata est : à qua hucusq; Tabennesiotæ dicuntur.Qui cum tempore magna cœpere incrementa, adeò ut septies mille,& quidem admodum celebres,qui uitam eis quas diximus legibus ad exactam prorsus rationem egerunt,extiterint. Intra Tabennam namq;,cum quibus etiam Pachomius erat, circiter mille & trecenti fuisse dicuntur . alij autē per Thebaidem , & reliquam Aegyptum coluere . Eorum omnium unum erat institutum,unus uiuendi modus,communia omnia inter se habentium.Insulam ipsam quasi metropolim quandam esse putabant : & qui ibi rebus præerant,patres.Ex quibus quoq;,qui instituti eius æmulatores erant,cœtui cuiq; & domicilio præfectos suos accersentes accipiebant.Hæc de Pachomio. Eadem uerò ætate & Apollonius ingenti erga diuinam philosophiam amore flagrans pollebat: qui quindecimo ætatis anno solitariæ philosophiæ initiatus sacris, quadragenarius diuinæ obsequens uisioni,in publicum rursus prodijt,atq; in Thebaide tuguriolum sibi condidit. Et quum in primis DEI esset amantissimus , admiranda B edidit opera:nihilq; rerum omisit omnium,quin in eis præcipuè excelleret,quæ cūq; ad id genus philosophiæ pertinent.Moribus fuit optimis,& in pietate prolixè docenda magna gratia . In precationib. adeò habuit benignum & propitiū Deum,ut ab eo orans nihil non exoraret . Et pro sapientia sua ea prorsus petebat,quæ facile Deus tribuere solet. Floruit tum quoque Anub ille,quem post confessionem pro CHRISTO in persequutione obitam,ferūt nunquam postea mentitū esse,neq; quidquam terrenæ rei concupiuisse : quæ uerò à Deo orasset, omnia obtinuisse:angeloq; adeò institutore usum,pietatis uirtute exercenda ad summum usq; peruenisse.

Tabenna insula.

Septies mille eiusdem instituti monachi.

Apollonius monachus.

Anub.

CAPUT XV.

SEdenim de Aegyptijs monachis hæc satis est dixisse. Inde uerò etiā Palæstina peragrata,eandē philosophandi rationē cōplecti cœpit.In qua primus floruit Hilarion:cui patria fuit uicus nomine Thebasa,quę nō minus quàm quindecim stadijs à Gaza abest, austrum uersus ad torrentē sita,qui mare influens uernaculū à uico ipso accepit nomē. Quū aūt Alexādrinas frequentaret scholas,Antonij fama quæ tum increbuerat audita,uidendi eius gratia solitudinē petijt:& aliquantulū cum eo moratus,idē uitæ institutum sequi cōstituit.Quòd uerò ad Antoniū quotidie multi uentitarēt , uoti compos fieri non potuit.Itaq; in patriā reuersus,quū parentes eius è uita hac migrassent, substantia sua omni fratrib.& egenis distributa,nihil sibi ex ea reliquum fecit.Et mox deinde in loco quodā maritimo,uiginti stadijs à uico distāte , tuguriū è latere sibi exstruxit,cōgerie fractarū testarū tectū.Cuius tāta fuit latitudo, lōgitudo & altitudo,ut stantē eū caput inclinare,recūbere autē uolentē pedes ad seipsum cōtrahere necessariò oporteret.Hic rebus omnib. per assuetudinē, promptā sibi & paratā faciebat ærumnā.Atq; in moderatione & tēperantia egregiè elaborās, nullum

Hilarion Palestinus monachus.

A nullum prorsus ex factis suis cœcæpit fastum, quum quidem ea in re superiorem haberet neminem. Corporis autem uoluptates & animæ blanditias edomans, cum inedia, siti, frigore, & æstu strenuè conflictabatur. Moribus integris prædi tus fuit, sermone humanus & placidus: & quæcunq; sacrorum oraculorū didi cisset, accuratè memoria tenebat. Tantopere porrò pietatis uirtute charus DEO factus est, ut hodie quoq; pro data sibi gratia, multi à morbis incurabilibus liberentur: & dæmones ab eis profugiant, qui ad monumentum eius accedunt, non tantum apud quos prius sepultus fuerat Cyprios, uerumetiā apud Palæstinos, ad quos postea peruenit. Quum namq; in Cypro degēs uitam finijsset, traditus sepulturæ, magno ibi cultus est honore. Postea Hesychas, ex discipulis eius celeberrimus, corpus eius arte quadam sublatum, ad domicilium eius in Palæstinam detulit. Ab eo tempore, more eius regionis sic obtinente, publicitus memoria eius celebratur. Ita namq; Palæstini præclaros apud se uiros cohonestare solent. Sicuti etiam in Abrillo Anthedonio faciunt, & in Alexione Bethagathonio, & in Alaphio Asaliensi: qui eadem ipsa ætate piè uitā exegere, & uirtutum abundantia maximopere ueræ pietatis religionem adauxere, in urbibus maximè quæ Græcæ essent superstitionis, sub Cōstantij imperio decertantes. Tum etiam apud Edessam accuratiore & angelico uiuēdi more, magnus ille Iulianus est philosophatus: cuius tanta fuit cōtinentia, ut ossa carnibus carentia cuti con stricta habere uideretur. Vitam eius Ephraim etiam Syrus conscribendam sibi esse duxit. Porrò DEVS ipse hominum opinionem de eo cœlitus authoritate sua confirmauit. nam & uariarum ægritudinum sanationes homini præbuit, & pellendorū dæmonum potestatē exhibuit: in quibus omnib. unum erat promptum & expeditum remedium, precatio. Multi uerò & alij per eam Edesseni no

Miracula ingentia ad diui Hilarionis monumentum.

Memoria diui eiusdem.

Item Abrilli, Alexionis, Alaphij.

Iulianus monachus ad Edessam.

B mi regionem, & apud Amidam, & ad montem Gaugalium, qui dicitur, Christianam philosophiam sunt complexi: quorum præfecti erant Daniel & Symeon. De Monachis Syris, hæc in præsentia sint dicta. DEO autē uolente, fusius etiam postea & de eis, & de eorum successoribus dicemus.

Daniel. Symeon.

CAPUT XVI.

APud Armenios uerò & Paphlagones, atq; in Ponti montibus, Monasticam philosophiā colere primùm cœpisse Eustathius fertur, qui Sebastiæ Armeniorum sacris Ecclesiæ rebus præfuit. Tanto autem studio consectatus esse dicitur institutum, uitam, uestitum, (quo scilicet utendum esset, & quo non) morumq; exactum modum, ut etiam qui Basilio magno adscribitur liber, & Asceticus dicitur, opus istius esse, à multis feratur. Vulgatum porrò de eo est, nimis eum exacta cura & diligentia in absurdas quoque impegisse obseruationes, Ecclesiastico canoni minimè accommodatas. Sunt tamen qui eum reprehensioni eximūt, & quosdam ex sectatoribus eius eo nomine incusant. Nam illi precationibus, in domibus uirorum qui in matrimonio uiuerent, etiamsi presbyteri essent, operari recusarunt, eosq; nec alloquio dignati sunt. Diebus quoq; Dominicis ieiunia seruarunt, & conuentus Ecclesiastticos plurimùm domi egerunt. Locupletes extorres prorsus regno cœlorum esse duxerunt. Qui uel semel carnes edissent, eos repudiarunt. Vestitum monachorum aliorum consuetum reijcientes, nouo atque insolito amictu sunt usi. Sed & alia multa nouarunt. Ab ijs multæ non obscuro loco natæ fœminæ seductę, sub continentiæ prætextu, maritos suos quibus adolescentulæ nupserāt, reliquere. Postea aūt quum continere se non possent, in libidinis lubricū sunt cōiectæ. Fuere ex eis quæ capillo cæso, quod mulieribus fas nō est, uirilem habitū sumpsere. Horum gratia ab episcopis finitimis, Gangrensis apud Paphlagones Synodus

Eustathius Sebastiensis Armeniae episcopus, antea monachus.

Absurde sectatorū eius obseruationes.

Fœminæ capite raso.

Gangrensis Synodus horum institutū damnauit.

M coacta

coacta est: in qua decretū, ut ab ecclesia catholica illi excluderenť, nisi ea quæ di- A
ximus omnia anathemate confodere animū induxissent. Quo tempore et Eusta
thius, ut ostenderet, non importuni aut præfracti moris causa, sed pietatis erga
DEUM exercendæ gratia, se eiusmodi leges tulisse, uestem insolitā mutauit, & ha
bitu eodē quo reliqui sacerdotes deinceps usus, itidem ut illi in publicū est pro-
gressus. Et quum uita talis esset, sermonē quoq; congruentem ei habuit, non ille
quidem eloquentia pollens, quā exactiore cura & diligentia nō didicerat, mori-
bus aūt admirandis utēs, facile multos persuasione sua quò uolebat duxit: adeò
ut uiros quosdā & mulieres in fornicatione degentes, castiorē exactioremq; ui-

Per fornicatorum cœlibatū & monachatū præsefferens.

uendi rationē sequi persuaserit. Ferunt sanè, uirū quendam & mulierē per præ-
textum Ecclesiastico more cœlibatū colere assimulasse, eosdemq; in clandestinę
consuetudinis infamiā decidisse. Eustathium porrò magnopere persuadere eis
annisum esse, ut cōgressu eiusmodi supersederēt. Quum aūt nihil efficeret, altius
suspirio ducto, dixisse, plerasq; mulieres quæ cum uiris suis secundum matrimo
niȷ leges, ut fas est, uixissent, ab eorū uirorū conuictu oratione sua adductas de-
sciuisse, castitatemq; cōplexas esse. apud hos autē qui inter se contra leges con-
suessent, inefficacē orationis suæ suadelam esse. Atq; hic quidem in eis orbis par
tibus summi instituti absolutæq; philosophiæ dux & author fuit. In Europa au
tem, per Thraciam & Illyricū, etiamsi homines monasticam consuetudinē ad id
usq; tempus ignorarent, nō omnino tamen uiris Christianę philosophiæ peritis

Diuus Martinus Pānonius.

regiones istæ caruere. Floruit apud hos Martinus ille, qui Sabariam Pannoniæ
patriam habens, quùm generis tum militiæ splendore adeò clarus fuit, ut hono
res etiam sit meritus, & ordines duxerit. Sed ille Cæsarianā diuinę militiæ post-
habuit. In Illyrico primùm est philosophatus: atq; inde uariȷs persequutionib.
& insidiȷs expetitus, secedere coactus. Multos namq; ex episcopis, qui Ariȷ con B
tagionem cōceperant, manifestò deprehensos coarguit. Ac deinde Mediolani
secum ipse uixit. Vnde, Auxentiȷ eius urbis episcopi non rectè de Nicęnis decre
tis sentientis, insidias ueritus, discessit: & se in insulam quandam, quæ uernacu-
lo nomine Gallinaria dicebať, abdidit. In hac alimento radicū herbarum uixit.

Mortuorum resuscitatio, et alia eius miracula.

Insula aūt ipsa exigua admodum est, & ædificiȷs carens, Tyrrhenū respiciens ma
re. Atq; inde abductus, administrationē ecclesię Turonensis suscepit. In tantum
uerò diuinis resplenduit donis, ut & mortuos in uitam restituerit, prodigiaq; et

Hilarius Pictauiensis.

miracula plurima, quæ non multū ab Apostolicis abessent signis, ediderit. Eo-
dem & tempore & loco simul quoq; Hilarius ille uiguit, uir diuinus, qui quum
Martinus profugeret, eandem sustinuit fortunā: quippe qui eodem cum illo ar
dore in fidem ferretur. Hic Pictauiensem gubernauit ecclesiā, atq; de fide, & ad-
uersus quosdam qui alienas à sana doctrina afferrēt opiniones, libros ad persua-

Eusebius Vercellensis episcopus. Lucifer Sardous. Flauianus. Paulinus. Eustathius Antiochenus. Ephraim Syrus.

dendum ualde appositos cōdidit. Apud Italos sanè & in locis ulterioribus emi
tuere Eusebius & Lucifer, patriæ eloquentiæ ui alios omnes antecellentes. Euse
bius etiam ecclesiæ Vercellensi præfuit: Lucifer uerò, sicuti mox dicemus, nomi
nis sui hæresi præiȷt. Præterea Flauianus & Paulinus clari tum fuere, qui po-
stea Antiochenæ ecclesiæ res administrauere: quibus etiam Leontius, q; senten
tiȷs ab eo discordarent, episcopatū abrogauit. Ii sunt, qui Eustathio in exiliū de-
portato comites fuere: qui sanè nihil prorsus temporibus illis, de sacris Antio-
chenæ ecclesiæ curis, ac potius de tota sinceriore pietate uitiari sustinuit. Ea-
dem hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidē longo interuallo om
nes præcessit. Hic Nisibin patriam habuit, & in monachorū philosophia exerci-
tatus, breui tantū in lingua Syrorū, quum quidem eam prius ab aliȷs nō didicis-
set, neq; specimen aliquod aut spē, talem eum fore, præbuisset, profecit, ut quùm
pietatis

A pietatis exercitio ad summū cōtemplationis peruenerit, tum splēdore facilitate & suauitate uerborū, nec non densitate & grauitate sententiarū, etiā praeclarissimos quosq; Graecorū qui eloquētia antiquitus excelluissent, superauerit. Etenī si quis illorū Graeca scripta in Syrorū fortè aut aliorū peregrinā linguā transferret, & florentē illā Graecorū ornamentorū gratiā, decentemq; nitorē & fucū uerborū detraheret, illico quoq; adscititijs colorib. deficientibus, sententiarū obscuritas sese prodebat. At Ephraim lōgè alia erat oratio. Nā quū eo adhuc superstite, atq; etiā defuncto, postea libri eius in Graecā linguā cōuerterent, nō longè ad modū à propria & natiua decedebāt uirtute. Mirum quidē auditu est, cundē & Graecè & Syriacè legi. Quam ob causam magnus ille & oratione & uirtute Basilius, q Cappadocū metropolim episcopatu suo exornauit, summopere uirū est admiratus, eundēq; eruditionis nomine beatū censuit. Vt tanti uiri tam certò testimonio manifestū sit, cōmuniter quoq; à Graecis, qui tum clarū in eloquentia obtinuere nomē, praestantissimū omnium Ephraim iudicatū esse. Vox sanè Basilij talis, nō temerè prolata esse existimāda est. Dicitur aūt diuinus Ephraim trecentas uersuū myriades cōscripsisse. Multi quoq; ei fuere discipuli, qui institutionē & philosophiā eius sunt aemulati: in quib. celebriores sunt, Abbas, Zenobius, Abrahā, Maran, & Simeō, apud Syros ingenti gloria uiri: & quib. cū praeterea hunc uitę modū illi cōmunicauere. In locis uerò eisdem, facundia maximè praestantes, Paulonas & Anarad extitere: qui deinde lapsi, sana excidere fidei doctrina. Alij insuper apud Osroenos fuere, eodē praeclari modo, Bardesanes, & filius eius Harmonius. Et pater quidē nominis sui haeresim instituit: Filius autē Graecis disciplinis satis eruditus, patrijs uocibus legitimis modis musicisq; numeris inclusis, † ordine circulari eas cani instituit, quos ex eo tēpore hucusq; Syri psallentes usurpāt: nō illi quidē carminibus ipsis sicuti ab illo sunt prodita, sed sonis tantū eorū utētes. Nam ille ad paternā delapsus haeresim, eadēq; cum Graecis de animę generatione et corporis interitu, nec nō de futura regeneratione opinatus, lyricis modulis doctrinas eiusmodi aspersit. Quibus multi ex Syris propter uerborū uenustatē & sonorū numeros demulsi, paulatim opinionibus talibus recipiendis sunt assuefacti. Caeterùm diuus Ephraim ea re cognita, quāuis Graecarū artium expers, Harmonij numeros moderatus est: atq; eiusdē modulis, carminibus Ecclesiasticae sentētiae cōsonis, adiectis, Syris ad hoc usq; tempus ea canenda dedit. Nam diuinos hymnos plurimos, quibus DEVM in primis celebrat, & laudes praeterea uirorū qui uitae instituto DEO placuere canit, ad Harmonij carminū leges cōposuit: à quibus, ut equidē puto, per aemulationis ardorem, posteriores ecclesiae cantores modulorū formulas mutuati, magis etiā atq; magis augere atq; propagare eas sunt aggressi. Qualis igitur is sermone fuerit, uel ex hoc ipso conijcere licet. Vita uerò ei ualde exacta, & bonis operibus spectata fuit. Quietē etiam multo studio est sectatus. Et propter morum castitatem tantopere calumnias deuitauit, ut ferè à cōspectu mulieris prorsus abhorruerit. Fertur sanè, quum mulier quaedā nulla prorsus uitae disciplina, & pudore nullo, in angusto admodū loco ei obuia facta, siue cōsultò uelut i uirū tentatura, seu ab alijs ut hoc faceret mercede cōducta, oculos sine intermissione in eum cōijceret, increpans in terrā eam prospicere iussisse, illamq; respōdisse: Sed quomodo tandem terrā ego intuear? quum aequius sit te eam respicere, qui ex ea cōditus sis, q; me ortum ex te habentē, proindeq; rectè te respectantē. Quod mulieris uerbū ille admiratus, deinde scripto mādauit. Atq; id Syri in primis memoratu dignū ex illius rebus esse censent. Et primùm quidē is saepe ira uictus est: posteaquam aūt monasticę philosophiae incumbere coepit, nunquam cōmotus esse uisus est.

Ephraimū Basilius Magnus admiratus est. Ephraim τρισ (?) … Discipuli eiusdem. Paulonas. Anarad. Bardesanes. Harmonius. Syrorum Musica. κατὰ κύκλον ᾄδειν χορὸν καὶ ψάλλειν. Bardesanę haeresis. Acutè meretriculae cuiusdam ad Ephraemū dictum, quod ipse uersib. Syris inclusit. Ephraim irā in potestate sua habere didicit.

Atq; aliquando, quum dies multos pro consuetudine sua ieiunio transegisset, & A minister tempore cibum ei afferret, accidit ut is ollam frangeret. Ephraim uerò pudore iuxta & timore correptū illum uidens: Bono, inquit, esto animo. Quandoquidem enim obsonium ad nos uenire renuit, nos age ad id accedamus. & ad ollæ fragmenta cōsedens comedit. Enimuerò ut uana etiam gloria superior fuerit, inde liquidò patebit. Designabatur urbi cuidam episcopus, & iam qui eum ad electionē abducturi erāt, adueniebāt. Ac ipse statim eo cognito, in forū progressus, ueluti mente captus indecorè gradiebatur, nō satis honestè uestē post se trahens, & quæ uenalia erant surripiens, propalamq; comedens. Sic ille mentis impos existimatus, electionē effugit. Et tantisper dum alius episcopatū reciperet, occultās sese, latuit. Plurima sanè & alia memoratu digna, & qui de eo conscriptus est liber, & prouinciales eius, Romani simul & Syri de eo referunt, quæ cuiuis cognoscere est procliue. Vnum illud sanè q; memorabile, historiæ huic inserere uisum est, q̃d ab eo ante obitum est gestum. Fames ingēs Edessenorū urbem premebat: atq; ipse, qui multos annos non fuerat domo progressus, tum philosophandi studio aliquantū intermisso, prodijt: & in homines locupletes, qui sic turpiter rerum necessariarū inopia ciues suos pereuntes despicerent, acriter est inuectus, arguens eos, q; animarū cura neglecta, studium omne in corpore fouendo collocarent. Illi aūt integritatem & paupertatē uiri obseruanter ueriti, minimè id sic esse affirmarunt: facile enim & promptū eis esse, indigentibus facultates distribuere: deesse saltē, qui in eo ministerio, pro eo atq; deceret, fidelē se præberet, omnesq; lucro inhiare, & talia fœdè in quæstum suū uertere, dixere. Tum Ephraim: Ego uerò, inquit, qualis uobis esse uideor? & illi, Honestus atq; bonus, respondere: & talis prorsus, qui opinioni quæ de eo fertur, uita ipsa respōdeat. Itaq;, ille ait, paratus sum omnib. hac in re inseruire. Et multo ab eis B sumpto argento, trecentas parauit mensas: & † in publicis porticibus eos qui fame affecti erant, acceptos, diligenter & benignè fouit: aduenas quoq;, & alios qui inopia affligerent, humaniter curauit. Idq; tantisper fecit, dum fames ibi est grassata. Ea uerò depulsa, ipse ad philosophiæ suæ officinā reuersus, ibi paucos post dies uita est defunctus. In ecclesia clerici ministeriū sumpsit. Vita aūt monastica percelebris, ex æquo cum ijs qui episcopatu, doctrina, & uitæ sanctitate clari sunt, laudat. Hæc pauca ex multis, quę ab Ephraim rectè pièq; facta sunt, diximus. Res nāq; eius omnes si pro dignitate earū exponere nos oporteret, aut etiam aliorū qui tum in eodē philosophandi genere elaborarūt, ut scilicet eorum quisq; uixerit, & quali morum instituto usus sit, qualis ipse fuit, scriptore esset opus. A' nobis certè quidē id prętari omnino non potest, quū propter orationis & styli tenuitatē, tum quòd res eorum rectissimè gestas ignoramus. Nam illorū multi in solis degentes locis, ut plurimùm latuere. Quòd si nonnulli in urbibus domicilia sua habuere, quòd uiles esse apparerent, & nihil ab alijs differre uiderentur, consultò actiones suas celarunt. Nam humana laude repudiata, solo'que DEO actorum suorū teste aduocato, minimè ab hominibus gloriam sunt aucupati. Atq; equidem de uiris qui imperij eius tempore monasticā philosophiam sunt sectati, & secundum Ecclesię leges perfectè & exactè in plerisq; Romani Imperij locis tum uitam exegere, hæc mihi comperta sunt.

Eiusdem facetè dictum et factum.

Simulatione insaniæ, quo minus episcopus consecratus sit, Ephraim effugit.

Ephraim famis tempore pauperibus eleemosyna, quam à locupletibus acceperat, distribuenda inseruijt.

† ἐν ταῖς δημοσίαις ἐμβόλοις

Sancti monachi τὸ λάθε βιώσας consectati sunt.

CAPUT XVII.

Didymus Alexandrinus doctor, & Ecclesiasticus scriptor cæcus, naturæ miraculū.

Temporibus autē eis clarus etiā fuit ecclesiasticus scriptor Didymus, scholæ sacrarum disciplinarū Alexandriæ præfectus. Neq; uerò laudem in ea eruditione tantū meritus fuerat, uerumetiā omne genus alterius sapientiæ summo excoluerat studio. Poeticā nāq; & Oratoriā perfectis-

A perfectissimè didicerat, de astronomia aūt & geometria, numerorumq́ue proportionib. & cōuenientijs nihil eū latebat. In diuersas philosophorū opiniones tāta incubuerat, ut eas exactè perdisceret, cura, ut præterea aliud nihil scire uideret. Quę sanè omnia acumine mētis et auditionis perceperat. In pueritia nāq; uisum prorsus amisit, quū elementa prima discēda ei essent. Ephebus uerò artiū liberaliū eruditionē adamauit, atq; in scholis præceptores audiebat tantū. Eò uerò sapientiæ breui peruenit, amplitudine & celeritate ingenij, ut mathematicarū artium obscura, & theorematū speculationūq́; arcana exactissimè addidicerit. Et quū cæcus esset, literarū notitiā manuū cōtrectatione assequutus esse dicit: nam earū formas in tabula altius exsculptas sæpius tangēdo cognouit. Alia porrò, ut syllabas, literarumq́; cōnexiones, & quæ ordine consequunt cætera, propter naturæ acumen, animo & auditu peruestigata percepit. Pręcipuūq́; ipse miraculū fuit, quū audiret & conspiceret. Multi quidē uel ut uirū eum tantū uiderent, uel ut suauē gratamq́; eius orationē audirēt, Alexandriā uenere. Pro Nicænis uerò decretis pugnans, Arianis restitit, eosq́; orationis suæ suadela, quā ui nulla adhibere uidebat, pressit. Et ad eos qui secū disputabāt, uerba faciens, rerū cōtrouersarum iudiciū detulit. Et quùm ad morē gerendū & cedendū facilis, tum orthodoxis eo nomine charus maximè fuit. Nec ab his tantū, sed etiā à monachis Aegyptijs magno honore cultus est. Præcipuè uerò eū clarissimus ille pietatis exercitio Antonius admiratus est. Quem dicūt, quum Alexandriā uenisset, ut Athanasio firmæ certæq́; fidei perhiberet testimoniū, hæc ad Didymum proloquutū esse uerba: Non est Didyme, q̄d teipsum mœrore cōficias, propterea q; oculis careas, quos mures, lacertæ, & uilia animalcula habent. Voluptate potius & lætitia efferri te cōuenit, qui itidē ut angeli internis maximè uigeas oculis, quib. clarè immortalē & diuinā cognitionē percipis, ueritatemq́; ipsam exactè perspicis. *Præclarū Antonij Abbatis ad Didymū dictum.*

B Hic hosce reliquit libros: In totū Psalmorū librū uarios cōmentarios, in Oseam & Zachariam libros quinq;, in Esaiam libros duodeuiginti, in Euangeliū secundum Matthæū & secundum Ioannē non paruos cōmentarios scripsit. Insuper cōtra Arianos, & de Spiritu sancto, aliaq́; scripta plurima cōposuit. *Didymi libri.* Floruit eadem ætate Syrus quoq; Aetius, qui ab eis disputator admirādus habitus est, qui diuersa à nobis docet. *Aetius.* In altercationibus quippe uerborumq́; cōtentionibus, ratiocinationibus, & fallacijs ludificantibus, ualde cōmodus, ut qui ex professo in rebus eiusmodi studiū omne consumpsisset. Et proinde quòd talis esset, quodq́; facile quidquid sors tulisset, malè feriatus de DEO theologaretur, seu blateraret potius, ἄθεος & cōtemptor deûm appellatus est. *ἄθεος is dictus.* Patria ei fuit Cælesyria. Cuius pater quū in militia aduersis rebus cōflictatus, tandem interijsset, bona eius qui tum rerū potiebatur Princeps publicauit. Quare unà cum matre Aetius ad extremā redactus pauperiem, ad aurificum artē discendam se cōtulit, ut quocunq; posset modo uictū sibi pararet. *Idem, propter penuriam aurifex factus.* Ea arte ubi satis est usus, propter ingenij uim ad discendi disciplinā est cōuersus: Paulinumq́; audiuit, qui ex ecclesia Tyria Antiochiam fuerat translatus. Porrò mortua matre, cuius gratia aurū conformanti arti operā nauauerat, totus statim in dicendi studiū incubuit. *Idem in matrē pius.* Breuiq; certamen subiens, multos disputando cōuicit. Postquā aūt Eulalius post Paulinū in Antiochenam sedem est collocatus, multitudo ingēs motu aduersus Aetium concitato, urbe eum expulit. *Aetius Antiochia expulsus.* Quo tempore Anabarzū Ciliciæ concessit, atq; ibi artē rursus suā ita parandi uictus gratia exercuit, ut nō prorsus dicēdi certamē omitteret. Accidit tum, ut Sophista quidā Aetij ingeniū admiratus, artē suam cū eo cōmunicandā duceret. *Anabarzi Sophistæ operā dat.* Atq; ille in Sophistæ domū receptus, homini inseruiēs, omne (ut fieri solet) famuli ministeriū prēstitit. Sophista grāmaticen & logicen

Sophistæ eũ domo exigit. ei tradidit. Ipse uerò quum herũ ob minus rectã de diuinis oraculis opinionẽ ar- A
guerct, mercedẽ bene de se meritæ domus abdicationẽ tulit. Atq; inde eiectus,
cũ Athanasio Anabarzi antistite uixit, apud quẽ Euangelistas exactè excutiẽs le-
Sacras literas Tarsi discit. git. Deinde Tarsum ad Antoniũ, Luciano martyri notũ, uenit. A' quo Aposto-
lum discẽs, satis diu cũ eo, quũ adhuc in presbyterorũ ordine esse, mãsit. Vbi ue-
rò Antonius episcopi functionẽ suscepit, necq; iam doctrinæ, qua Aetiũ erudie-
bat, uacare posset, ille Antiochiã est reuersus. Et ibi quũ à Leõtio adhuc presby-
Antiochia rursum exigitur. tero (Luciani martyris & hic habitus sectator) prophetas, atque in primis Eze-
chielẽ doceret, propter linguæ intemperantiã, & sententię impietatẽ, inde rursus
est expulsus. Itacq; Sophisticã exercẽs, & certamine cũ eis qui clari eo studio erãt
cõgrediens, loca multa circumijt. Postea uerò & medicã artẽ accuratè didicit.
Idem medicus factus. Sopolis in tali disciplina doctor eius fuit, uir in eo studio nemini secundus. Ipse
etiã Aetius optimus in eo habitus, gratuitò pauperes curauit. Quod si aliquãdo
Gratuitò egenos curauit. egeret, noctu ad quempiã artis suæ peritũ, ne interdiu à studijs potioribus abdu-
ceretur, adibat: & aurũ, q̃d accuratiore arte elaborandũ esset, petebat. atq; ope-
re celeriter perfecto, & à cõductore operæ suæ mercede accepta, uitã tolerauit.
Leõtio uerò ad episcopatũ Antiochenũ euecto, Aetius ab eo diaconus designa-
Aetius Antiochenus doctor. tus, & ad munus in ecclesia docendi delectus est. At ipse diaconatũ suscipere ue-
ritus, docendi functionẽ nõ reiecit. Atq; ibi satis diu uersatus, Alexandriã uenit,
Athanasiũ oppugnaturus. Vehementer nãq; de consubstantiali propugnando
Idem episcopatũ contempsit. Athanasius egit. Et quũ à quibusdã ad episcopatũ Aetius recipiendũ delectus
esset, dignitatem eam cõtempsit. Sanè antequã Aetius ad Arianos defecisset, ta-
Aetio suasore prorsus se Ariani à catholicis seiunxere. metsi illi ab ὁμοούσιον cõsubstantiale profitentibus dissidebãt, nihilominus tamẽ
preces, hymnos, cõsilia et res propè oẽs cum eis cõmunicabãt, mystico duntaxat
sacrificio excepto. Ex quo aũt ille primus secessionẽ facere cœpit, omnib. cõsen- B
tientis cõuentus, amicitiæ, & cõsuetudinis uinculis ruptis, in aduersas eis qui in
Eunomius Aetij sectator. alia essent opinione, maximè partes per factionẽ transiere. Tum uerò & Euno-
mius Aetij sapientię fama adductus, ex Cappadocia Antiochiã profectus est, &
Secundo se ibi cõiunxit: qui illũ Aetio Alexandriæ adhuc degenti, cõmendauit.
Atq; hic alter alteri obstrictus, ille quidẽ docens, hic aũt discens, in sacris uterq;
Aetius Galli familiaris. desudabat doctrinis. Aetius Gallo quoq; Cæsari notus fuit: cui quũm religio
magnopere curæ, tum uiri q sacris literis & ecclesijs nauarent, chari fuere. Qua-
propter talium dissertationũ causa, in hoc quoq; genere disputationũ, ut illi gra-
tior esset, se exercuit. Dictus enim est Aristotelica quoq; opera perlegisse, & ad
Galli in eundẽ odium. eos qui talia Alexandriæ docerẽt frequentasse. Cęterùm q̃d in Galli odium, pro-
pter peruersam suã opinionẽ inciderat, iussu illius alterum ei crus perfractũ fuis-
set, nisi Leontius Antiochenus dissuasione sua condẽnationis calculũ amouisset.
Gallus Iulianũ fratrem ab idololatria auertere per Aetium studuit. Verùm enimuerò Gallus in cõspectum suũ eum primũ admissum, charũ maxi-
mè habuit: & ad Iulianũ crebrò misit, quũ illum ad Græcismũ & idolorũ cultũ
deficere intellexisset, ut scilicet hominẽ ex impietatis barathro extraheret. Quin
& diuinarũ literarũ doctorẽ illum Gallus instituit. Hęc de Aetio. Quomodo
aũt ad episcopatũ euectus, nõ exigua pars eorum fuerit, qui τὸ ἀνόμοιον ϗ ἑτεροού-
σιον, hoc est, inæquale & alterosubstantiale docuerũt, atq; etiã exauthoratus so-
lum exilij causa uerterit: Eunomius autẽ multo eo deterior, factione eius syco-
phantia circumuenta, in locũ eius suffectus sit, et de ipso etiam Eunomio, postea
Duo Apollinares. dicemus. Eodem tempore Laodiceæ in Syria uiri etiã duo floruere cognomi-
nes, pater uidelicet & filius: utriq; enim Apollinaris nomẽ erat. Et pater presby-
teri, filius lectoris ordinẽ obtinebat. Ambo Græcarũ disciplinarũ, Grãmaticæ
pater, Rhetoricæ filius, magistri erãt. Senex Alexandriæ ortus, Beryti docuit: &
ducta

A ducta Laodiceæ cõiuge, Apollinarim filium progenuit. Et cum Epiphanio Sophisticã profitente, illi simul florentes, eum ut ueri amici sunt cõplexi. At Theodotus Laodicensis tum episcopus, q̄ metueret ne cõtinua illius cõsuetudine ad Græcã impietatẽ declinarent, familiaritate illius eis interdixit. Sed illis Epiphanij amicitia, episcopi edictis potior fuit. Proinde & Theodoti successor Georgius, quũ multa tentasset, ut illorũ dirimeret coniunctionẽ, postquã operã suam frustra esse uidit, Ecclesiastica eos prohibuit cõmunione. Quo facto pro insigni cõtumelia accepto, filius Sophisticis fretus capturis & argutijs, nouã quandam hæresin instituit, nomẽ authoris ipsius referentẽ. Est & alia opinio, non ob eam quam scilicet diximus causam, illum à Georgio desciuisse: sed q̃d is aliena prorsus & absurda opinione nunc Arij defendẽs sententiam, nunc æqualẽ patri filiũ profitens, cõuentui Seleuciæ acto assensisset: ea illum arrepta occasione, discessionem ab eo fecisse: & quum id nemo curaret, opinionem nouam inducere conatum fuisse. Docuere autem Apollinares, Dominum carnis œconomiam & functionem factis ipsis obeuntẽ, animam nõ recepisse. Ac rursum ueluti absurditate ea per pœnitentiam correcta, animã quidem recepisse addidere, eam autẽ humanã non habere mentẽ. Satis nanq; ei pro anima diuinitatẽ fuisse, quæ hominẽ assumpserit. Atq; ea re una ab Orthodoxis dissidẽtes, in alijs eadẽ quæ Nicænorũ decretorũ studiosi, sentiebãt. Verùm de his postea quoq; loco suo dicet.

Epiphanius Sophista Laodicensis, Apollinarij amicus.

Apollinares propter cõsuetudinẽ quã illis cũ Epiphanio fuit, excommunicati.

Heresis Apollinar-istarum.

Socrat. lib. 2. cap. ult.

CAPUT XVIII.

Fuit tum etiã propter uirtutẽ et doctrinã magnopere laudatus Theophilus ille, qui cognominatus est Indus: nõ ille quidem hæresis alicuius author, sed Arianismo plurimũ addictus. Qui sub Constantino ab Adiabenis admodũ adhuc iuuenis, † obses, in Romanorũ ditionẽ B fuerat missus. Adiabene uerò regio est Indica, ampla & celebris. Ac Theophilus cõsuetudine diuturna adeò mores ad Romanorũ instituta cõformauit, ut & monasticã delegerit uitã, & diaconi susceperit dignitatẽ, Eusebio Nicomediensi manus ei imponente. Quum aũt legatio à Constantio propagandę ueræ pietatis & cõfirmandæ fidei gratia, ad Orientales nationes mittẽda esset, ambitiosa munificentia eam instituit: & princeps eius, quem modo dixi, Theophilus designatus est. Cõstantius sanè perq; magnificè, ut q̄ maximè posset gratiosum eũ redderet, ad ducẽtos generosos è Cappadocia equos nauib. impositos, aliaq; insuper dona ad illos perferẽda Theophilo dedit, ut scilicet illi simul & liberalitatis eius amplitudinẽ & animi magnitudinẽ admirarenẽ. Et Theophilus legationem obijt, eamq; ad finẽ debitũ perduxit. Nam qui in regionib. eis regnũ obtinebat, à Græca superstitione ad ueræ pietatis religionẽ deflexit. Et ecclesias tres in diuersis locis erexit, non tantũ quæ ab Imperatore missa acceperat donis, sed maximè etiam quos ipse addiderat sumptibus, per animi alacritatẽ cum illo concertans. Ecclesiarũ istarum una in metropoli & principe urbe totius gentis, Tapharum eam nominãt: secunda in loco ubi Romanũ emporium erat, extrorsum ad Oceanum uersum, regio Adane uocatur: tertia in alia terræ eius parte, ubi est quod Persicum emporium dicitur, in Persici maris ore cõstructa. Theophilus porrò rebus apud Homeritas ampliter dispositis, templisq; eis consecratis, atq; etiam pro rerũ copia exornatis, in Adiabenen, quam patriam eius esse diximus, traiecit: ac deinceps in reliquam quoq; Indiam transijt, multaq; quæ apud eos non ritè agebantur, correxit. Etenim considentes Euangelicum audiebant oraculum, alia'que multa faciebant, quæ sanctiones Ecclesiasticæ non iubebant.

Theophilus Indus.

ἀντὶ ὁμήρου

Adiabene.

Apud Plin. Adiabene Assyriorum est initium, lib. 6. capite 13.

Theophilus ad Orientales populos legatus à Cõstantio missus, Christianismi propagandi gratia.

Tapharũ.

Adane regio.

Homeritæ Arabici populi sunt. Plin. libro 6. cap. 28.

Res Ecclesiasticas in Oriente Theophilus ordinat.

Apud Suid. est, Theophilum hunc ueluti quandam Apostolicam imaginem fuisse, qui etiam Iudææ cuiusdam mortuum resuscitasse dictus sit. Testatumq; id de eo esse, Thalassium familiarem eius, uirum in quem mendacij suspicio non caderet, multosq; præterea alios, qui ætate ea uixere.

Ea omnia pulchrè immutās, ad Ecclesię placitū morē cōposuit. Vna saltē, & quidem maxima re incōmodans, q̄d τὸ ἑτεροούσιον alterosubstantiale colere docuit. A

Auxumitæ populi. Porrò ex India & Arabia magna, ad Auxumitas Aethiopes est progressus, q in primis rubri maris littoribus habitabant, q̄d Oceanus sese illi insinuās efficit. q̄d

Rubri maris duo sinus. sanè rubrū mare, in maximā longitudinē protensum, in duos diuidit sinus. Horum alter quidem ad Aegyptū exundans procedit, ubi etiā nomen sibi suū ferre desinit: quē antiquitùs filij Israel Aegyptios fugientes, siccis pedibus transiere.

Aela urbs. alter ad Palæstinā excurrit, propè urbē cui uetus nomen est Aela. In rubri istius maris partibus exterioribus, ad sinistrā Auxumitę sunt, quorum metropolis est

Auxumis. Auxumis. Ante hos uerò ad extimū pertingentes Oceanū, Orientē uersus, Assy

Aßyrij. rij: apud quos etiā hanc appellationē habent, quos Alexāder Macedo ex Syria pulsos, colonos eò deduxit. Ii ad hoc usq; tēpus patria utunt̄ lingua. Omnes aūt nigerrimi sunt, acutis solis radijs eos adurētibus. Apud quos maximè prouenit xylocasia, & casia, & casamum, & cinamomū, nec nō innumerabilis elephantorū multitudo. Et Theophilus rectè cōstitutis Auxumitarū rebus, in Romanorum reuersus est ditionē. Atq; post reditū in magno habitus honore, suam quidē ille urbē, aut ecclesiā, cui episcopus p̄esset, sortitus nō est. Vbiq; tamē locorū, ꝓpter

Exilium Aetij, Eudoxij, Theophili. hominis reuerentiā, in eū ut miraculū quoddā, omniū coniecti oculi erāt: donec Aetio et Eudoxio in exiliū, q̄d consilia cū Gallo cōmunicassent, eiusq; reb. fauissent, actis, & ipse Heracleam in Pontū est deportatus, Gallo in intimis habitus.

CAPUT XIX.

Ex Philostorgio de amne Tigride. Edenim quæ DEO inuisus Philostorgius de sentētia Theophili, quē diximus, memoriæ literis mandauit, ea nunc paucis perstringemus. Dicit enim, in sinū Persici maris, quòd ea in parte Oceanus sese effundens, uastū & circumcirca multas gentes cōplectens efficit, quū maximos maximos fluuios, tum Tigrim se undis suis inserre. Qui quum Apeliotē uersus sub Hyrcanio mari in Cordyæis manifestò sibi ipsi redditus emersit, iuxta Syriam profluēs, simulatq; Susidem terrā pertingit, Euphrate ibi se ei cōmiscente, magnus iam & aquarū ui rapidus, ingenti & fragoso sonitu prouoluitur. Vnde illū Tigridis ferè cognomē accepisse ferunt. Priusquā autē in mare delabitur, in duo ingentia flumina scissus, ostijs duobus longè inter se dissitis, in Persicum mare cōijcit, multū terræ in medio cōcludens: eamq; fluuialē simul & maritimā B

Mesene regio. insulam efficiēs, quam gens Mesenorū incolit. Euphrates aūt fluuius ex Arme

Mons Ararat in Armenia. nijs manifestò apparēs exoritur, ubi mōs est Ararat, ab incolis ita appellatus: ad quem arcā Noæ constitisse, sacræ produnt literæ, cuius etiā nunc ibi lignorū &

Reliquiæ arcæ Noæ. clauorū non paucæ seruant̄ reliquię. Inde primū exiguus profluens Euphrates, quo longius fert̄, eo maior existit, plurima alia flumina in alueū simul & nomen

De Euphrate. suum excipiēs. Maiore aūt & minore Armenia emensa, ultrà progreditur, eam

Euphratesia Syria. quæ peculiari nomine Euphratesia dicta est, deinde etiam reliquā secans Syriā. Hac porrò & illa post se relicta, omnisq; generis qua fluxit, Helice diuulsa, ubi Arabiæ propinquaturus est, refringitur: ac obliquè in circulum cōtra mare rubrū prolabēs, & regionē non paruā sinuosè claudens, ad Cæciā uentum cursum cōuertit. Inde ubi inter Boreā & Apelioten medius cōstitit, & ad Tigridē flumē procurrit, nō totum se ei immiscet, sed portionibus tantū quibusdam medio interuallo amissis, parte reliqua, eaq; maxima & nauigabili, in Tigrim apud Susas omnis incidit, ac nomine suo amisso, cum illo in Persicum deuoluitur sinum. Id

Mesopotamia. porrò quod intra duo ista flumina protēditur terræ, Mesopotamiæ nomē obtinet. Enimuerò Tigris & Euphrates, quib. in locis emergentes appareant, dictū est: sacræ autē literæ nostræ è Paradiso eos profluere, uerissimè cōmemorant.

Exeo

A Ex eo namq; fontes & primordia lympharũ ſuarum recipientes, fortaſſe ad certum uſq; locũ ſuper terrã profluũt. Deinceps uerò à uaſta & harenoſa ſolitudine excepti, atq; ibi in profundum per cuniculos abſorpti, nõ prius deorſum uerſum currere deſinunt, q̃ ad anguſta & lapidoſa eius terræ loca pertigerint, progreſſumq; eorũ ad inferiora præcipitẽ ſolum durius & ſolidius præpedierit. Vbi undæ eorũ continuè & cõfertim confluentes, ui & magnitudine ſua directũ eos deinde curſum tenere cogunt. Qui deinde ſubterraneo meatu fluentes, partẽ aquarum eorũ non minimã quæ in medio eſt terra carpẽte, minores & tenuiores iam ad ea loca perueniunt, ubi ex cuniculis in apertũ erumpunt. Quòd illi autẽ occulti ſubterraneo curſu longiſſimè uoluantur, id nõ debet uideri incredibile. Sunt enim & alia paſſim flumina & maxima & rapidiſſima, quæ ſub terra feruntur. Apparet id ex eo ſonitu, qui ad aures noſtras ab eis cum ſtrepitu & fragore ruentibus perfert. Et nõnulli, q̃d quum ſupra eos fluuios puteos effodiſſent, & id ſe eis infernè obtulit ſolũ lapidoſum paululũ rupiſſent, unda perſtrepens curſum ſurſum uerſum cum ui quadam moliretur, uix ab eis qui ad ſummũ putei os cõſtiterant, ſunt retracti & recepti. Atq; illa ſubſequuta in riuũ euaſit, quẽ nulla cœli ſiccitas propter uim & fluxum perpetuũ turbarit. Ineffabilis namq; DEI ſapientia, tanq̃ uenas quę opus eſſent ſuppeditãtes, ſic aquarũ procurſus tum occultos tum manifeſtos perfecit. Vnde quoq; propheta Dauid illud cecinit: Ipſe ſuper Maria fundauit eam, & ſuper flumina præparauit eam. Maria ſcilicet q̃ maximis terræ ſinubus theſauri inſtar accumulans, ſolo eorũ robuſtius conſolidato, ad tantã uim & molem, quæ in eã inferuntur, aquarũ ſuſtinendam. Flumina aũt, commoda & mirifica eius conſtitutione tranſitum eis liberũ prębens, regionibus ſemper ex alto ſe ſummittentibus atq; recedentibus, & ex ſublimioribus ad humiliores oras aquarũ ruentium momentis locũ concedentibus. Idem

B ipſe cõiectura ductus, Paradiſum ad Orientẽ ſub æquinoctiali ſitũ eſſe ait circulo. Primũ ex eo, q̃ ad meridiẽ manifeſtum eſt loca ferè omnia eſſe habitabilia, ad extremũ uſq; duntaxat mare, q̃d iam ſol adurit, anno toto radios ſuos in id emittens. Hæc quippe eſt illa quæ media zona dicitur. Deinde q̃d is qui nũc Hyphaſis dicitur fluuius, in ſcripturis ſacris Phiſon nominatus, et ipſe è Paradiſo ortum ducẽs, ex Arctois magis Orientis partibus meridiẽ uerſus profluere uidetũ, & in eius ipſius oræ Oceanũ aquas ſuas cõijcere ex aduerſo Tãprobanæ inſulæ. Ad cuius fluminis ripas inuenitur q̃d caryophyllum uocatur, ſiue id fructus, ſeu flos eſt. Et perſuaſum habent qui ibi habitãt homines, arborẽ eius, ex eis quæ in Paradiſo ſunt, unã eſſe. Etenim ea quæ ſupra eos eſt terra, admodũ deſerta eſt tota, & ſterilis. Quod aũt is fluuius florẽ eum adfert, ſatis cõſtat eum ſuper terram totũ ferri, neq; uſpiã ſub terrã in cuniculos demitti. aliter enim, q̃d ibi natũ eſſet, perferre nõ poſſet. Habet & aliam flumẽ hoc notã terrenæ cum Paradiſo cõmiſtionis. Fertur enim, ſi quis febri laboret ardenti, & in flumine co mergaẽ, derepentè eum morbo liberari. Tigris uerò & Euphrates, q̃d terram ſubeant, & rurſus emergant, nõ aliquid inde, ut Hyphaſis, efferre poſſunt. Sed ne Nilus quidẽ, nã & hũc ipſum inde profluere, inſpiratę Moſę literę teſtanẽ. Gæõ ab ipſo, à Gręcis aũt Aegyptius appellatus. Hic nãq; quãtũ cõijcere licet, è Paradiſo proruẽs, priuſquã habitabilẽ orbis partẽ attigit, ſub terrã cuniculis immiſſus, inde Indicũ mare ſubit, ſub quo in orbẽ circumuolutus (ut cõiectura eſt, quis enim hominũ hęc certò aſſeueret & demõſtret?) & pręterea ſub omni ea q̃ in medio protendiẽ terra, ad mare rubrũ procurrẽs, ac ſub eo quoq; prolapſus, in alterũ eius defertur littus, ſub id q̃d dicitur Lunę promontoriũ, (ubi duos fertur efficere fontes, non parũ inter ſe diſtantes, et ſurſum uerſum magna ui et fragore prorũpentes)

& inde

Tigris & Euphrates è Paradiſo profluũt.

Fluuij iſti ſub terra aliquandiu fluunt.

Paradiſus ubi ſit.

Hyphaſis, ſeu Phiſon fluuius idem è Paradiſo profluit.

Caryophyllũ.

Hyphaſis unda febribus medetur.

Geon quoq; ſiue Nilus è Paradiſo fluit.

Lunæ promontorium.

& inde per Aethiopiā prouolutus, in Aegyptū procurrit, per altissimas rupes A strepitu immēso præcipitās. Addit insuper & illud, tractū illum orbis ad Orientem & meridiem omnē, quantumuis in immēso ardore, maxima tamen & robustissima ferre omnia, quę uel terra uel aqua gignunt. In eo enim mari admirandę magnitudinis immania cete reperiunt, quæ sæpenumero Oceanū eum nauigantibus, pelago innatantia & emergentia apparuerunt, & terra ipsa elephantos habet longè maximos & uastissimos: præterea eos qui † spurij elephanti dicuntur, quorū genus cæterà quidem boues sunt maximi, pelle aūt & colore, ipsaq́ adeò magnitudine elephanti. Sunt ibi quoq; dracones, siue serpentes crassitudine trabibus nō minores, longitudine ad quindecim protensi orgyas seu passus, quarū exuuiæ etiam Romā uisæ sunt perferri. Est apud eas gētes Monoceros, seu unicornis, animās, caput draconis habēs: & cornu non magnū quidem illud, sed tortuosum. Mentū illi omne barba obsitū, collum longū in altum protensum, & serpentis tractui q̄ simillimum. Reliquum corpus ceruo similius: pedes aūt sunt leonis, cuius effigiē coloribus expressam à pictoribus conspicere licet. Camelopardalis etiam regionis eius est soboles, quæ quidē alijs partibus cerui magnitudinem refert, proceritate autē cameli corpus imitat. Collum longissimū, & reliquæ corporis proportioni & cōuenientiæ minimè respondens, in altū erectum gestat: & pelle tota à summo capite ad imos pedes uersicolore. Quàm proximè ad pardalim accedit, pedesq́; priores posterioribus altiores habet. Est itē apud eos qui dicitur Aegopithecus, simia quædam. Plurima enim sunt simiarū genera: arctopitheci scilicet, leontopitheci, & cynocephali, & aliæ alijs multarum animantium speciebus simiarū forma permista. Quarū permultæ etiā ad nos perlatæ, hoc manifestò declarāt. Ex quib. etiam est is qui dicitur Pan, capite uultu & cornibus caprā referens, & ab ilibus item deorsum uersum caprinis pedibus insistēs, uentre autē pectore & manibus mera simia: quē tum quoq; Indorum rex B Cōstantio misit. Quod sanè animal ad tempus aliquod, quū ferret in cauea propter ferocitatē inclusum, uixit. Vbi uerò mortuū est, aromatib. cōdierunt exenteratum, qui ferebant, & insolitæ formæ ostentandæ gratia Constantinopolim seruatū pertulerūt. Videntur aūt mihi animal hoc olim uidisse Græci, cosq́; insolentia aspectus exterritos, deū sibi cōstituisse: quū solenne hoc illis esset, ut quę fidē excellerent, ea in Deos referrēt. Id quod in Satyro quoq; ab eis est factum, qui & ipse simia est, facie rubra, ad motū facilis, & caudā habēs. Quin & Sphinx ex genere simiarum est: cuius reliquū corpus, ut aliarū simiarum, hirsutū est, pectus autē ad collum usq; glabrū. Mammas porrò mulieris habet: totumq́; corpus, quà nudum est, rubra quædā & tenuis milij specie eminentia in orbē circūdat, & multū decoris atq; gratiæ colori, q in medio humanus est, cōciliat: facies plusculum rotunda & acuta est, & ad muliebrē inclinans formā. Vox itidē prorsus humana, sed nō articulata, celeriter cum quadā quasi indignatione & dolore obscurū quiddā uociferāti similis: grauior aūt est & molestior, si ea acueī. Ipsum porrò animal ferū admodum est, astutū & maleuolum, neq; adeò facilè domaī. Hoc antiquitus mihi uideī Thebas Bœotię esse apportatū: et quū fortè in quosdā, qui ad spectaculū eius cōfluxerant, insiluisset, & uultus eorū unguibus deformasset, nō ferentē Oedipum ciuium suorū contumeliam, ferā interemisse, & nomen inde illustre retulisse. Cęterùm fabulę Oedipo fortitudinis laudē adornantes, alas beluæ isti affingūt, q̃d celeriter in obuios inuolaret. Eædē illi pectus mulieris & corpus leonis accōmodāt, illud propter nuditatis cōmoditatē & muliebris formę similitudinē, hoc ꝓpter ferocitatē, & q̃d plurimū quatuor insistat pedibus. Sermonē quoq; ei figmētū tribuit, q uox eius humanę cōformis esset: tribuit

Marginal notes: In Oriente & meridie terra simul & mari magna creantur omnia. — Cete. — Elephantes. — ταυρελέφαντες — Dracones. — Monoceros. — Camelopardalis. — Pardalis. — Simiarum uariæ species. — Pan. — Quomodo Græci Panem simiam deum fecerint. Item Satyrum. — Sphinx. — Fabula de Sphinge & Oedipo unde originem ceperit.

A buit & ænigmata, quòd obscura & non intellecta uociferaret. Neq; hoc mirum est. nam & multa alia Græci fabulis fingendis mutare cōsueuerunt. Hæc eadem regio & asinos feros magnitudine ingentes fert, pelle mirificè præter morē uersicolores: albo scilicet & nigro colore admodum inter se uariatis, & zonæ quędam à summa dorsi spina ad latera & uentrē demissæ, atq; ibi diuisæ, & conuersionibus quibusdam inter se implicatæ, mirificam & nouā efficiunt plicaturā & uarietatem. Sed enim & phœnix, decantatissima illa uolucris, apud eos est: & psitacū inde ad nos apportari scimus, auium loquacissimā, & ad æmulationem humanæ uocis accōmodatissimā. Et item uarias punctisq; distinctas aues, quas quidam Garamantidas uocant: nomine à gente, unde plurimæ afferunt, eis impositо. Plurima porrò alia apertè eximia & præstantia ibi gignuntur, quorum multitudinē præsens cōmemoratio reformidat. Nam & aurum hic nascitur purissimum, quasi quibusdam aureis capillamentis sponte sua è terra existentibus, quæ sibi inuicē imposita iacent, & manifestum ei prouentum præbent. Sunt etiam ibi fructus tum pulcherrimi, tum maximi: ex quibus nota sunt carya. Verùm enimuerò & tractus earū gentium, quæ supra Homeritas sunt, usq; ad mare rubrum, bis anno fructus edit: unde & regionē eam Arabiam felicem cognominarunt. Et omnino cuncta quę ad orientem solem est ora, longè reliquam terram rebus omnibus excellit. Paradisum aūt, quem extremū mare Orientale alluit, quū totius Orientis pulcherrimus & purissimus sit, cœlum lætissimū amœnissimumq; habens, & aquis pellucidissimis rigetur, satis constat incomparabili præstantia, quàm terram quę sub sole est omnē, omnia gignere & ferre meliora. Atq; hæc tametsi per digressionē sunt extra institutū argumentum dicta, tamen necessaria ut puto esse uidebuntur doctrinæ piæ & liberalis studiosis. Præter

Onagri bicolores. *Phœnix.* *Psitaci.* *Garamantides aues.* *Aurum purissimum.* *Bis pomis ubi arbor.* *Arabia felix.* *Paradisi felicitas.*

B hosce uerò & alij plures extitere uiri, qui sacras literas probè intellexerunt, & de eis copiosè disseruerunt. Eos aūt omnes recensere, præterquàm quod pręsentis operæ nō est, difficile fuerit. Cæterùm nemo me rectè reprehenderit, q́ nonullos hæreticarū sectarum authores, aut sectatores, inter eos uiros qui optimè de sacris religionis professionisq; nostræ senserūt atq; scripserunt, cōmemorarim. Non enim nūc de fide nobis, & opinionibus eorum, iudicium sumpsimus: sed propterea tantum mentionem talium uirorum, quod ab eloquentia graui & felici ua multum ualuerint, intulimus. Minimè namq;, sicuti diximus, constitutum nobis est, de dogmatibus sententiam ferre: sed simpliciter ita, ut quæq; res suo tempore sese dedere, exponere decreuimus, nihil ex arbitrio nostro temerè adijcientes. De opinionibus sanè quidem, alijsq; eiusmodi rebus, manifesta propalàm extat ueritas. Atq; de eis, quibus hoc per leges concessum est, iudicium facere possunt. Porrò qui tempestate ea uirtute insigni & eruditione præclara excelluere, ij sunt. Deinceps uerò posteros quoq; loco suo recensebimus.

Hæretici etiā quidam inter o thodoxos ui ros non temerè recensiti.

CAPUT XX.

Nunc autem historiam institutā prosequamur. Non solum quos diximus DEI amantes uiri, uita & sapientiæ studio pollentes, religionē nouis exercitijs adaugētes cohonestarūt: sed etiā Imperatores ipsi æmulatione paterna res Ecclesiasticas et diuinū cultū in delicijs habuere. Clerū enim DEI, eiusq; liberos & propinquos insignibus honorib. & immunitatibus decorarūt, bonisq; & honestis patrijs legibus, alios & ipsi pro suo in DEVM amore, ad religionē adduxerūt. Qui sanè oēs idolorū cultum simulacrorūq; curā sustulerūt: & ubiq; locorū claustra Gręcorū tēplis imposita sunt, quędā etiā in materię rationē à nostris reuocata, & funditus statim diruta. Nec paruo illis studio fuit, sacra ecclesiarū delubra temporis diuturnitate penè collapsa restituere,

Propagatio Christianismi sub Constantino magna liberis.

Templũ apud Emesam à Cõstantio conditum.

restituere, quædam etiam ex ipsis fundamentis construere. Quorum unũ est & A pulchritudine & magnitudine aliis multis præstantius, q̃d apud Emesam Constantius condidit. Ad hæc lege sanxerunt, ne quis Iudæus mancipium Christianum, cuiuscunq; tandem sectæ, ære & libra emptũ haberet. Si quis aliter fecisse cõpertus esset, seruum eum publicũ fore. Quod si eum circumcidisse deprehensus esset, capitis supplicium eum subiturũ, bonis eius publicandis. Quum enim constitutũ in animis suis haberent, Christianũ cultum propagare, hoc etiam maximè prouiderunt, ut ne temerè à Iudæis aliqui in religionẽ suam pertraherent: sed potius ueræ Ecclesiæ omnes, de quib. aliqua spes esset, conseruarent, & Christiani fierent. Christiana enim pietas ex Græcis & gentilibus magis incrementa sua capiebat.

Constantini L. unic. est. C. ne Christian. mancip. L. Deo nobis. §. his ita dispositis. C. de episc. & cler.

Constans constanter professionem fidei cõsubstantialis retinuit.

Verùm enimuerò primùm Constantini filii paternã opinionẽ integram certamq; seruarũt: & uterq; acer Nicænæ fidei laudator fuit. Constans quidem ad finẽ usq; in ea perstitit: Constantius uerò aliquandiu eam sequutus, postea † ὁμοουσία cõsubstantialis uerbo passim iactato, aliquantulũ de sententia sua cessit: nõ ille quidem ita prorsus ab ea desciscens, ut nõ filium æqualem substantia patri apertè profiteretur. Sed Eusebius Nicomediensis, & alii eius temporis Orientales episcopi, uirtute & doctrina magnã gloriam consequuti, differre loquutiones has asseuerabant, τὸ ὁμοούσιον cõsubstantiale, & † substantia æquale, id quod etiã ὁμοιούσιον æquisubstantiale dicebant. Subiiciebant namq;, ὁμοούσιον cõsubstantiale propriè de corporibus dici, utputa de hominibus et aliis animantibus, item de arboribus & plantis, quibus omnib. cõmunicatio & generatio ex æquali est. ὁμοιούσιον æquisubstantiale aũt, de rebus materia carentibus usurpari debere dicebãt, ueluti de DEO & angelis: horũ enim quodlibet, si per seipsum mente & intelligentia quis cõtempletur, pro se seorsim subsistat. Quibus uerbis ut uideñ Constantius seductus, & aliter quàm antea persuasus, aliquantũ trans- B uersim est actus. Atq; equidem, quantũ coniicio, animo & sententia idem is cum patre & fratre sensit: uerbo aũt mutato, minimè se in pietatis cultu labi putauit, uidelicet si pro ὁμοουσία cõsubstantiali, ὁμοιούσιον æquisubstãtiale diceret. Quod sanè eis qui id afferebant, rectius certiusq; esse uisum est. Affirmabãt namq;, nisi quis hoc sic diceret, periculum deinde esse, ne corpus esse quod incorporeũ est, & diceret & sentiret. Id sanè ut stupiditatis plenum, multis ridiculum uisum est. Cæterùm illud eos scire oportebat, q̃ rerum, quas mente & intelligentia cõtemplamur, nomina, à rebus apparẽtibus † per transumptionẽ necessariò accipiunt. Quod uerò potest esse in nominibus periculum, quũ in ipsa intelligentia et mente nullus sit lapsus & error? Inde etiam cõiicere est, magnũ illum in Theologia

Constantius episcoporum quorundam suasu à uerbo eo recessit.

κατ' ἄτιαν ὅμοιον

Differẽtia inter ὁμοούσιον et ὁμοιούσιον.

κατὰ μετάληψιν

Gregorius Nazanzenus prolixè Constantium laudauit.

Gregorium, in suis in Iulianum inuectiuis orationibus, dum in laudando Constantio totus est, non iniuria mirificis eum ornare præconiis, pietatemq; eius ita deprædicare, ut illum à morte scilicet productum angelicæ etiã uirtutes stipantes, nouisq; & admirandis honorantes carminibus, sint prosequutæ: sicuti in fine Tomi huius exponemus.

Defenditur Cõstantii lapsus.

Neq; mirũ uideri debet, Imperatorẽ rerum administratione occupatũ, magnorum hominũ suasu uerbum hoc approbasse: quando multi tum ex sacris uiris animo & sententia Nicæno dogmati assentientes, citra contentionẽ omnem simpliciter id quoq; recepere. Aliqui aũt nihil prorsus de utraq; dictione suspicantes sinistri, uno eodemq; sensu piæ sententiæ alterutrum usurparunt.

Arianorum figmentũ contra Nicæna decreta.

Vnde illud satis cõstat, tumorẽ merum & fastum esse, quod Ariani suo uidelicet cõmodo confinxere. Aiunt enim, post trecentorũ decem & octo sanctorũ patrum conuentũ, episcopos multos, in quib. etiam Eusebius & Theognis Bithyni fuerint, noluisse filium ὁμοούσιον consubstantialem patri dicere, quum quidem formulæ fidei subscripsissent. Qua etiam re cõmotus Constantinus,

A tinus, exilio eos mactarit. In somnis aūt Imperatoris sorori diuinitus oraculo ostensum esse, inique illos in exilium actos, qui rectè de DEO opinarent. Atq; deinde reuocatos eos Imperatorē interrogasse, cur'nam ita aliter quàm Synodus statuisset, sentirent, qui suffragatores & participes scripturę rerumq; aliarum in ea fuissent. Atq; illos respondisse, nō ex animi sententia se decretis eis assensisse. Timorem enim eos inuasisse, ne cōtentione ea de re orta, Imperator ipse à Christiano dogmate uelut inutili & cōtrouerso deficeret, & ad pristinā relaberet superstitionem: qui heri & nudiustertius, ut dicitur, Christianus esse cœpisset † & non ita pridem baptismo initiatus fuisset, proindeq; consilio mutato persequutor Christianorū fieret. Quibus uerbis auditis, Constantinū exilium quidem illis remisisse, rationemq; consilij & facti eorū cōprobasse: meditatū uerò esse, ut Synodū aliam cogeret. Atq; id facere uolentē, mortē impedijsse. Cōstantio aūt, ut filiorū natu maximo *, ut consilium id exequeretur, mandasse: † q religionē nihil profuturā esse, nisi omnes concordes essent, dixerit. Proinde hūc patris iussa transgredi nolentē, Ariminense indixisse cōcilium. Sed figmenti istius mendacium prudenti facile est deprehendere. a Vigesimus primus imperij Constantij annus erat, quū Synodus Arimini coacta est: multis alijs cōuentibus ante id tempus celebratis, in quibus maximè quæstio τ͂ ὁμοούσιος consubstantialis, & τ͂ b ὁμοιούσιος æquisubstātialis, est disputata. Substantia aūt c æqualem patri filium docere, omnes omnino renuerunt, donec Aetius Syrus hac de re perperā sensit: propter quem, quòd male opinans, non melius doceret, eodem tempore Arimini & Seleuciæ Constantius omnes undequaq; episcopos cōuenire iussit, opinionem eiusmodi abolituros. Vt iam omnibus liquidò pateat, Constantium nō ob eam quā Ariani ementiti sunt causam, Ariminensem instituisse Synodū: sed pro B pter opinionē, quā Aetius perperā uulgauerat. Atq; hæc uera esse, historia procedēs declarabit. Cæterū ista quāuis per digressionē, argumento tamē instituto consentanea, necessariò à me sunt exposita. Sed eò, unde diuertimus, redeamus.

Apud Sozom. est, λέγει ἔτι ἄπιστος ὤν, hoc est, & nondū baptizatus esset. lib. 3. ca 19.

* Si quis illum cum Constante cōferat, nam Constantium Constantinus ætate præcessit.

† ὡς οὐδὲν ὄφελος ὁρᾷ αὐτῷ βασιλείας, εἰ μὴ συμφώνως πρὸς πάντων τὸ θεῖον θρησκεύοιτο.

Ariminensis Synodus.

Commenti Arianorū refutatio.

a Sozom. uigesimus secundus.

b Videtur esse legendum, ὁμοιούσιον: infrà cap. 16. Eod.

Ariminense et Seleucenū Concilium.

CAPUT XXI.

CONstans Occidentis Imperator, actis Sardicensibus cognitis, duobus episcopis & Saliano duce quodam, pietate & iustitia claro uiro, ad fratrem missis, per literas etiam quæ Sardicæ gesta essent, ei declarauit. Et Paulo atq; Athanasio, qui iniuria affecti fuerāt, ecclesias suas reddere iussit. Quū aūt Constantius frustra tempus extraheret, alia epistola ei Constans instititit, ut aut Paulum & Athanasium reciperet, eisq; thronos suos reddēdos curaret: aut nisi hoc faceret, ad bellum se præpararet. Atq; ille re cum quibusdam episcopis deliberata, de eorū sententia, satius esse statuit, Athanasio de ecclesia decedere, quàm ciuili decertare bello. Constantis literæ Laconicè his uerbis scriptæ erāt:
» Venit ad nos Athanasius, & ad se episcopatū Alexandriæ pertinere probauit:
» Quapropter illum ope tua fac consequatur. Alioqui namq; armis cum meis re-
» cuperabit. Hisce literis adactus Constantius, Athanasium publica disposita uectura ad se uocauit. Atq; illo, q aduersariorū dolos suspectos haberet, reditum differente, iterum sæpiusq; Cōstantius literis eum ad se inuitauit: quas ad fidem
» dictis faciendam, historiæ inserere libet. Constantius Victor Augustus Atha-
» nasio episcopo. Diutius tanq; sæuis pelagi fluctibus te differri & affligi, non pa-
» titur mansuetudinis nostræ humanitas: neq; patrijs expulsum laribus, bonisq;
» spoliatum, atq; in inaccessis ferarū locis oberrantem, despicit indefessa pietas no-
» stra. Quamuis diutius ad te animi mei sententiā perscribere distulerim, sponte
» tua te ad nos uenturū, atq; laborum remedium petiturū esse opinatus. Verùm
» quum fortasse cōsilium propositumq; tuum timor impedierit, literas hasce mu-

Constās Athanasium et Paulum in integrū uult restitui.

Literæ Cōstantis ea de re ad Constantium.

Constantius literis suis Athanasiū reuocat.

N nificentiæ

nificentiæ plenas, ad firmitatē tuam dandas exiſtimauimus: quo citra metū omnem in cōſpectum noſtrū quàm celerrimè uenire properes, ut quùm integrum ſtatum tuū recipias, tum humanitatē noſtram expertus, in ea quæ iuris tui ſunt reſtituaris. Hac enim de cauſa & dominū atq; fratrem meum Conſtantē Victorem Auguſtum pro te rogauimus, ut redeundi tibi facultatem permitteret, quo ad eum modum, utriſq; nobis annuentibus, in patriam reducaris, & hoc noſtræ in te gratiæ pignus habeas. Conſtantius Victor Auguſtus Athanaſio epiſcopo. Etiamſi prioribus literis noſtris tibi ſignificauimus, ut abſq; ſolicitudine omni in comitatum noſtrum uenires, quòd te maximè in ius tuum reſtituere cupiamus: tamen nunc quoq; haſce ad firmitatē tuam dedimus. Quapropter te hortamur, ut diffidentia metuq; omni ſepoſito, publica conſcendas uehicula, & ad nos uenire contendas, ut quarū rerum recuperandarū deſiderio teneris, eiſdem potiri queas. Conſtantius Victor Auguſtus Athanaſio presbytero. Quum Edeſſæ ageremus, & presbyteri tui ibi præſtò eſſent, placuit nobis, ut miſſo ad te presbytero, in comitatū noſtrum uenire próperares: quo in conſpectū noſtrum admiſſus, cōfeſtim Alexandriam proficiſcerere. Quandoquidem uerò plurimū iam præterijt temporis, ex quo literis noſtris acceptis non ueniſti: nunc quoq; commonere te uoluimus, ut aduentum ad nos tuum matures, & ſic patriæ tuæ reſtitui, & uoto tuo potiri poſſis. Miſimus aūt ad te Achetam diaconum, ut plenius hæc ad te referret: ex quo animi noſtri uoluntatē, te ſcilicet quod optas cōſequuturū eſſe, cognoſcere poteris. Athanaſius epiſtolis Aquileiæ (ibi enim degebat) acceptis, Romam ad Iulium, ut de rebus ſuis cum eo conſtitueret, profectus eſt. Cui quidem Iulio, & Romanæ eccleſiæ, ille plurimum attulit lætitiæ; quum literas eis exhibuiſſet. Credebant enim Orientis quoq; Imperatorē cum eis profeſſioni fidei aſſentire, qui tam humaniter ad ſe Athanaſium inuitaret. Et Iulius rebus quib. oportuit illum inſtruxit, uiaticoq; donauit: & literas inſuper ei ad clerum & populum Alexandrinum dedit, quibus ſe lætari & gratulari eis indicat de tanti prȩſulis reſtitutione. Ad uerbū epiſtola hoc modo ſcripta erat.

Literæ aliæ Cōſtantij eiuſdem ſententiæ. *Aliæ itē eiuſdem literæ.*

A B

CAPUT XXII.

Iulij Romani epiſcopi ad Alexandrinos pro Athanaſio epiſtola.

IUlius epiſcopis & presbyteris & diaconis & populo Alexandriam incolenti, dilectis fratribus, in Domino ſalutē. Congratulor & ego uobis, fratres dilecti, uos fidei ueſtræ fructū oculis ueſtris percipere. Id enim uerè quiſpiā fieri dicat, in fratre & coepiſcopo noſtro Athanaſio: quem & propter uitæ eius puritatē, & propter ueſtras preces, DEUS uobis reſtituit. Ex hoc ſanè perſpicere eſt, puras ueſtras charitatiſq; plenas orationes ſemper ad DEUM eſſe delatas. Cœleſtium enim promiſſionum charitatiſq; in DEUM memores, quam ex doctrina eiuſdem fratris quem diximus noſtri addidiciſtis, illud certò cognouiſtis, & pro inſita uobis recta fide percepiſtis, nō ad finem uſq; à uobis ſegregatum eum iri, quem in pijs ueſtris animis ueluti præſentem ſemper habuiſtis. Itaq; nō multis mihi opus eſt uerbis, ad uos ſcribēti. Quęcunq; enim à me dici uobis poſſunt, ea fides prius ueſtra anticipauit. Et profectò impletæ ſunt per gratiam CHRISTI cōmunes omnium ueſtrûm precationes. Gratulor igitur uobis, iterum enim id dico, inuictas uos in fide animas ueſtras conſeruaſſe. Nec minus fratri meo Athanaſio gratulor, ꝗ tametſi luctuoſa multa eſt perpeſſus, nulla tamen hora charitatis ueſtræ & deſiderij in obliuionē uenit. Quamuis namq; corpore ad tempus à uobis diſtractus eſſe uiſus eſt, ſpiritu tamen continuè ueluti præſens uobiſcū fuit. Atq; equidem, dilecti, tentationem & ærumnā eius omnē, nō puto gloria ſua carere. Nam ſimul & ueſtra & illius fides multis eſt perſpecta & explorata. Niſi enim hæc interceſſiſſent, quis tandem

Precum eccleſiæ concordis uis. *Fides in tentationibus perſpicitur.*

A tandem credidisset, aut uos tantũ iudicium, tantumq́ erga talẽ episcopum obti-
» nere amorẽ? aut illum tantis esse accumulatũ uirtutibus? per quas cœlesti etiã
» spe non excidet. Consequutus nanq; est uarijs modis, & in præsentia, & in futuro
» gloriosum cõfessionis martyrium, testimoniumq́; quòd multis terra simul & mari
» sæpius procellis iactatus, insidias & fraudes Arianæ hæresis omnes cõculcauit,
» & sæpius per inuidiam in periculum insidiosè cõiectus, mortẽ contempsit: præ-
» sidio scilicet omnipotentis DEI & Domini nostri IESV CHRISTI tectus, spe-
» rauit simul & insidias aduersariorũ se euasurũ, & ad uos cõsolationis uestræ gra
» tia rediturum. Et simul uobis ex cõscientia uestra præclara tulit tropæa, per quę
» ad orbis usq; terminos explorata uitæ sanctitate præclarus cognitus est: multa
» ille quidem libertate propalàm animi instituto & cœlesti doctrina usus, abundè
» autẽ perpetuo & cõstanti se à uobis iudicio esse amatũ testatus. Redit igitur ad
» uos multo etiã splendidior, quàm à uobis discessit. Si etenim preciosiorẽ materiam,
» aurũ dico & argentũ, ad puritatẽ ignis explorat: quid'nam quisq; pro rei digni-
» tate de uiro isto dixerit? qui tot & tantis ærumnarũ incendijs & periculis deui-
» ctis, uobis redditur purus & insons, non à uobis tantũ, sed à cuncta etiã Synodo
» receptus. Suscipite ergo, dilecti fratres, cum omni quæ DEO accepta est gloria
» & lætitia, episcopũ uestrum Athanasium, unà cum eis qui aduersarũ rerum eius
» participes fuere. Et gaudete, quòd optatis uestris fruimini: & quòd pastorẽ uestrum,
» ut ita dicam, desiderantẽ & sitientẽ pietatẽ uestram, salutaribus scriptis aluistis
» & potastis. Siquidẽ ei peregrè uersanti, uos solatio fuistis, eumq́; in medijs perse
» quutionibus, procellis, atq; insidijs, fidelissimis animis & mẽtibus ue-
» stris fouistis. Me uerò iam exhilarat, quòd mecum in animo cõsidero & prœuideo,
» uniuscuiusq; uestrûm in reditu illius gaudiũ, & multitudinis sanctissimæ occur-
B sationes, nec nõ præclaros & festos concurrentium hominũ conuentus. Et quæ
» tandem & qualis ea futura est dies? quũ frater quidem meus restituetur: qui ue-
» rò ante eum fuere, destituentur, & honoratissimus optatissimusq́; reditus in læ-
» titiam gaudio plenissimã uos efferet omnes? Quod sanè gaudiũ maxima ex par
» te ad nos etiam pertingit, quib. à DEO & hoc cõcessum est, ut in tanti uiri noti-
» tiam peruenire potuerimus. Sed enim pulchrũ fuerit, epistolã precatione clau-
» dere. Omnipotens DEVS, atq; huius filius Dominus & Saluator noster IESVS
» CHRISTVS, gratiam hanc uobis perpetuã esse uelit, qui præmium admirandæ
» fidei uestræ dedit, quã in episcopo uestro præclaro testimonio exhibuistis: & ut
» uobis & posteris uestris, & hic & in futuro, bona ea maneat, quæ nec oculus ui-
» dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis cõscendere, quę scilicet pparauit DEVS
» diligentibus se, per Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM, per quem omnipo-
» tenti DEO gloria sit in secula seculorũ: Amen. Valere uos opto, fratres dilecti.

Explorant aduersa uiros.

CAPVT XXIII.

His ce instructus literis Athanasius, in Orientẽ Antiochiam Syriæ, ubi cum Constantius agebat, profectus est. Ecclesiam aũt ibi regebat eo tempore Leontius. Ex quo enim Eustathius exulare iussus fuerat, si- cuti suprà diximus, primus sedem eam obtinuit Euphronius, cui suc cessit Phlacitus: atq; huic rursum Stephanus. Hic uerò propter dolũ & insidias, quas per propinquũ quendam suum animo simul & moribus ferocissimũ, Onagrum nomine, Roma uenientibus Cõstantis, qui easdẽ quas Constantius malorum hominum dirimebat calumnias & cœpta sinistra, legatis, Euphratę & Vincentio episcopis pro Athanasio missis, tetenderat: à Constantio iudice, ut ea dignitate indignus, reiectus est. Veritati enim aduersus, omnis generis ærumnis eos qui pro uera doctrina stabant, afflixit. Et forum perambulans, domosq; in-

Episcopi Antiochen.

Stephanus episcopus Antiochenus legatis Romanis insidiatus, & propterea episcopatu priuatus est.

Euphrates & Vincentius episcopi.

grediens, nõ uiros tantũ, sed & mulieres pudore & sanctitate uitæ spectatas pul A
sauit, conuicijsq; proscidit. Vel ex eo solo, qđ in legatis admisit, qualis uir fuerit,
satis conijcere licet. Metuens namq; ne Athanasius, cuius gratia maximè legatio
ista missa fuerat, ecclesias reciperet, ancillam per Onagrum suum è prostibulo
mercede conductam, in episcoporum hospitio collocat: deinde non longè ab eo
loco improbissimè insidias per homines seditiosos disponit, ut cũ impetu in san-
ctorum uirorũ irruerent ædes. Quorum alter quum impudicæ illius aduenien-
tis strepitum sensit, dęmonem esse ratus, psalmum succinuit. Huius fabulæ & sy-
cophantiæ, unde & quomodo instituta esset, quęsitore ipso Imperatore, author

Athanasius Antiochiæ cũ Eustathianis communicat.

repertus Stephanus, ut nefarij sceleris artifex exauthoratus est, & Leontius
Antiochię episcopus delectus. Quem Athanasius propter dogma deprauatum
deuitans, cum Eustathianis, qui in priuatis ædibus ecclesias & conuentus age-
bant, communicauit.

CAPUT XXIIII.

ET Constantius quidẽ non illibenter eum suscepit, nihilominus tamẽ
beneuolentiam humanitatemq; eius tentauit. Captioso enim sermo-
ne eum, aduersariorũ suggestione, fallere uolẽs, sic ad eum loquutus

Constantius ecclesiam unam Alexãdriæ Arianis petit, ab Athanasio.

est: Ego quidem de communi Synodi sententia, fratrisq; & mea, tibi
quod optas perficio, & thronũ tibi tuum trado. Aequũ uerò est te quoq; mihi
hanc reddere gratiam, ut unã Alexandriæ ecclesiã eis permittas, qui à te dissiden
tes, à cõmunione tua abhorrent. Atq; Athanasius: Aequissimũ sanè est, ó Impe-

Athanasius itidem Constantium, ut Antiochiæ Catholicis ecclesia una detur, rogat.

rator, inquit, ut mos tibi geratur. Sed eandem rursum te gratiam peto, quando-
quidem & Antiochiæ quidã sunt, qui sacerdotũ ordinem hic auersantẽ, iube eos
quoq; ecclesiam suã habere, in qua liberè placitas sibi & statas peragãt cæremo-
nias. Ad hæc quũ Imperator qđ diceret non haberet, satius esse duxit, aduersa- B
rios quietos esse, petitioneq; sua ut parum cõmoda supersedere. itaq; nihil am-

Constantius petitionem non annuit.

plius mouere. Atq; illi rectè profectò eam rem putarũt, nihilo scilicet minus A-
lexandriæ res catholicorũ incrementũ suum habituras, quum Athanasius nõ so
lum suos à periculo tueri, sed alienos etiã ad se allicere, pro industria sua posset.

Quur hoc sic ab eo Arianis suadentibus factum.

Si uerò Antiochiæ, quod ille petebat, fieret, nõ exigua augmenta Eustathianis,
qui nõ pauci essent, accessura. Et fortasse eos ad res nouas aspiraturos esse, quum
sine periculo quę cõsueuissent, agere possent. Ille quoq; nõ minor metus animos
eorũ subijt, quod etiamsi penes eos ecclesiarũ eius loci potestas summa esset, nõ

Antiochiæ uariantes de fide opiniones se in hymnodijs exhibuere.

omnẽ tamen clerũ & populum obedientẽ haberent. Sententiã enim quã quisq;
de DEO obtineret, in choro stantes, ad finẽ psalmodiæ declarabant. Quidam e-
nim patrẽ & filium eodem honore celebrantes, nonnulli patrẽ in filio (prępositione interiecta obscurius secundas partes filio tribuentes) alij, gloria patri per
filium in spiritu sancto: quidam etiam, gloria patri & filio in spiritu sancto, cane-
bant. Primum omniũ ferunt Antiochenũ Flauianum monachorũ coacta cater-

Hymnus, Gloria patri, &c.

ua clarè accinuisse, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Quod quidem, ut nihil
habens suspicionis, in ecclesijs DEI obtinuit. Id uerò Leontius uidens, inhibere
eos, qui iuxta Nicænæ fidei traditionẽ DEUM laudibus prosequebantẽ, non au-

Leontij episcopi Antiocheni diuinantis pulchrè dictum.

debat, seditionẽ timens. Atq; aliquando caput canis florescens manu demulcẽs,
dixisse fertur, niuem eam solutã lutum multũ subsequuturũ esse: ænigmate ob-
scurius subindicans, dissonantiam celebrandi DEI apud populum aliquando in
seditionẽ euasuram, neq; eos qui factionis suæ essent, cũ reliqua multitudine cõ-

Athanasius & alij catholici episcopi in integrum restituuntur.

sensuros. Constantius Athanasio & alijs, scripto quoq; edito, ecclesias suas red-
dendas curauit: cum quo scripto (iubebat enim eos nõ grauatè recipere) illi in
uacuã sedium suarũ possessionem rediere. Et Asclepam Gazæi facilè admisere.

A Itidem & Adrianopolitæ Lucium. Ancyræ uerò Marcello reuertente, propter Basilium pulsum nõ paruus concitatus est motus: qui motus aduersarijs ad conuiciandum præbuit occasionẽ. Non inuitus quoq; Paulo Macedonius thronũ concessit, & nõ ita diu seorsim in delubro quodam intra urbem Synaxim & conuentus egit. Ne ipsi quidem Athanasio difficilis in Aegyptũ reditus fuit. Constantius enim per epistolam Georgium acciuerat: qui in patriam indignabundus profectus, ibi uitam egit, suas sibi res gerens. Athanasio uerò alias etiam literas Constantius dedit, quibus ei reditum permisit: & ea quæ uarijs modis in iudicijs contra eum gesta fuerant, aboleri atq; obliuioni tradi iussit. Literas eas, atque itidem alteras, hic subijciendas esse duxi, quæ sic habent.

CAPUT XXV.

Constantij ad ecclesiam Alexandrinã, pro Athanasio literæ.

» Victor Constantius Maximus Augustus, Episcopis & presbyteris catholicæ ecclesię Alexandrinæ. Non destitutus est diuina benignitate reuerendissimus episcopus uester Athanasius. Sed quãuis ad breue tempus humanæ obiectus est explorationi, tamen debitum ab ea quę omnia respicit Prouidentia tulit calculum, uoluntate DEI & iudicio nostro patria simul & ecclesia, cuius præfectura diuino ei nutu cõtigit, recepta. Quem æquum fuit, ut sententia cõsentanea nostra quoq; imitaretẽ mansuetudo: uidelicet ut omnia quæ antehac cõtra eos qui cum ipso cõmunione usi essent, decreta sunt, nunc obliuione oblitterentẽ, suspicioq; aduersus eum omnis deinceps intercidat: & immunitas, quam dudum qui cum eo fuere clerici habuere, prò eo atq; decet, literis hisce cõfirmetur. Quin & illud nostrę erga eum benignitati meritò adijciendum esse iudicauimus, ut uniuersi, qui in sacri ordinis albo sunt, cognoscant securitatẽ adauctam esse omnibus, qui ei fuere cõiuncti, episcopis simul &

ἀμνηστία iniuriarum.

Immunitas Ecclesiastica.

B clericis. Certũ uerò uniuscuiusq; rectæ sententiæ indiciũ erit, si cum hoc unitus cõiunctusq; fuerit. Quicunq; enim præstantiore sorte & iudicio cõmunionem ipsius sequendam sibi delegerint, eos omnes ad similitudinẽ, quæ nos preuenit, prouidentiæ, hac nostra, DEI uoluntate exhibita, gratia & benignitate perfrui iussimus. Victor Constantius Maximus, populo catholicæ ecclesiæ Alexandrinæ. Quum in rebus omnib. proposita nobis sit uestra, quæ ex recta iuris legumq; cõstitutione prouenit, felicitas: & nõ ignoremus, satis diu episcopi uos caruisse prouidentia: Athanasium antistitẽ, uirũ propter insitã sibi fidei sinceritatẽ morumq; natiuã probitatẽ hominibus omnibus spectatũ, æquum esse duximus, ut ad uos remitteremus. Eum ita ut cõsuetudo fert & decet, suscipiẽtes, precumq; ad DEVM uestrarũ adiutorẽ constituentes, quæ & uobis cõgruit, & nobis accepta est, cõcordiam & pacẽ, iuxta ecclesiæ sanctionẽ, prolixè seruare studete. Minimè enim omnium cõuenit, discordiam aliquã aut seditionẽ inter uos cõcitari, in ista temporũ nostrorũ tranquillitate. Atq; eam quidem incõmoditatem abesse à uobis omnino uolumus. In precationibus uerò ut eo quẽ diximus authore & adiutore sedulò utẽtes, diuinis rebus more recepto insistatis, uos admonemus: ut tali animorũ uestrorũ proposito ad uniuersorũ uota transeunte, ex gentibus etiam qui adhuc idolorũ errori sunt implicati, ad sacrosancti sacrificij cognitionẽ peruenire, Alexandrini charissimi, maturent. Quare uos iterũ admonemus, ut in ijs quæ diximus persistatis. Episcopũ uerò DEI ipsius nutu & sententia nostra ad uos missum, libenter recipiatis, atq; eum ex animo cõplectendum uobis esse existimetis. Id q̃d & uos decet, & mansuetudini nostræ cõuenit. Vt enim tumultus & seditionis occasionẽ omnẽ eorũ qui cõsultò deteriora cœpta cõsectanẽ, præcideremus, iudicibus qui apud uos sunt, literis nostris mandauimus, ut oẽs quos seditiosos esse cognoscerẽt, legũ subijciãt uindictæ. Itaq; quũ

Inuitat rectè sentientes ad Athanasij cõmunionem.

Constantius ad populum Alexandrinum.

utrunq; perſpiciatis, ſimul ſcilicet & diuinã noſtramq; ſententiam, curam etiam A quã de uobis atq; cõcordia ueſtra gerimus, & legitimã aduerſus improbos pœnam, ea quæ ſacræ religionis ſanctionibus cõueniunt, ritè ſeruantes, & quẽ diximus epiſcopũ omni honore & reuerentia proſequentes, preces quũ pro uobis ipſis, tum pro uitæ totius & reipub. proſperitate, ad rerũ uniuerſarũ Deum patrem fundere ſedulò ſtudete.

Conſtantius ad Auguſtonicæ, Thebaidis, & Libyæ præfectos.

Eodem exemplo præfectis Auguſtonicæ, Thebaidis, & Libyæ ſcripſit, in quib. & illa fuere: Quod ſi quãdo antehac cũ ignominia & detrimẽto eorũ qui cũ Athanaſio epiſcopo cõmunicarũt, quidquã actũ reperiẽ, abolitũ id nũc uolumus. Immunitatẽ nãq; quã clerici prius habuerũt, eandem eos recipere ſtatuimus, et cõſtitutionẽ hanc noſtrã ſeruari pcipimus, ut reddito eccleſiæ Athanaſio epiſcopo, participes quoq; eius quã antea habuere, immunitatẽ retineant: eã ſcilicet, quã reliq habẽt clerici, ut & ipſi ea utẽtes gaudeãt.

Immunitas Eccleſiaſtica.

CAPUT XXVI.

Athanaſius Alexandriam reuertens, Arianos eccleſijs exigit, eisq; orthodoxos ſubſtituit.

Huiuſcemodi literis munitus Athanaſius, per Syriã in Aegyptũ contendit, & inde per Peluſium Alexandriã profectus eſt. Peragrans aũt urbes in Aegypto, quos ibi Ariano dogmati addictos reperit, illis exauthoratis, quorũ doctrinam exploratã probaſſet, eccleſiarũ eis adminiſtrationẽ cõmittebat. Idq; itidem, quũ per nationes alias iret, feciſſe dicitur: ſiquidem ibi quoq; eccleſiæ Arianis gubernandæ mãdatæ fuiſſent. Quæ res poſtea ei aliarum criminationũ initium & cauſa fuit, q nimirũ in parœcijs, quæ ad iuriſdictionẽ eius nõ pertinerent, electionẽ Eccleſiaſticam uſurpare auſus eſſet.

Vnde nouæ aduerſus eum criminatiões ſunt exortæ.

Et quum reditu ſuo nõ ex aduerſariorũ ſententia inſtituto, propter Conſtantis amicitiam, maiore eſſet animo: eo minus cõtemnendus uiſus eſt, quo in maiorẽ illuſtrioremq; honorẽ & gloriam ita euectus fuerat, ut ex aduerſarijs multi animos deſponderint: & q̃d in eum gerebant odio depoſito, cõmunioni eius ſe aggregarint. B

Athanaſius Maximũ Hieroſolymitanũ & alios epiſcopos in ſententiam ſuam adducit.

Quemadmodum quidã Palæſtini fecere, & Maximus Hieroſolymorum epiſcopus, qui in Licinij perſequutione egregium ſe oſtẽdit martyrẽ, quum ei ex oculis alter, propter uerã pietatẽ effoſſus eſt. Expoſitis namq; apud hos Sardicenſibus actis, & literis Imperatoris quæ idem decernebãt exhibitis, in ſententiam eos ſuã Athanaſius pertraxit. Atq; illi, Synodo ex Syria Palæſtina & regione finitima coacta, ad cõmunionẽ eum receperunt, debitumq; dignitati eius honorem exhibuerũt. Vnde nõ minima ab eis qui Athanaſio malè uolebant, Maximo prouenit inuidia & reprehenſio, quod qui antea Tyri ſuffragator Athanaſium cõdemnantium fuiſſet, nunc ſeorſim ſententiã pro eo talem tuliſſet, authoritate ſua dignitatẽ illius cõfirmaſſet, & alacritate ſumma cum eo cõmunicaſſet.

Maximus confeſſor.

Synodus prouincialis Hieroſolymitana, ad communionem Athanaſium recipit.

Synodi eius ad Alexandrinos pro Athanaſio ſcriptum.

Quæ uerò pro eo Synodus Hieroſolymitana in Aegyptũ, Libyã, & ipſam Alexandriam ad presbyteros & diaconos & plebẽ reliquã ſcripſit, talia fuere: Sancta Synodus Hieroſolymis cõgregata, eis qui in Aegypto, & Libya, & in ipſa Alexandria ſunt, presbyteris, diaconis, & populo, dilectis deſideratiſq; fratribus, in CHRISTO ſalutẽ. Vniuerſarum rerũ DEO, dilecti, pro rei dignitate debitas agere gratias, propter ea quæ ſemper fecit admiranda, non poſſumus. Fecit autẽ nũc quoq; cum eccleſia ueſtra, paſtore ueſtro & domino collegaq; noſtro Athanaſio, uobis reddito. Quis etenim ſe oculis ſuis uiſurũ ſperauit, quę nũc uos reb. ipſis percipitis? Sed enim uerè profectò orationes ueſtræ exauditæ ſunt ab uniuerſitatis huius DEO, qui eccleſię ſuę curã gerit: quiq; lacrymas ueſtras & luctũ reſpexit, & propterea preces ueſtras exaudiuit. Eratis namq; ſicuti oues iactatæ & diſperſæ, nõ habentes paſtorẽ. Et uerus in cœlo paſtor, oues ſuas curans, reddidit uobis quem deſideraſtis. Ecce enim & nos, qui nihil pro Eccleſiaſtica pace nõ agimus, & cum ueſtra conſpiramus charitate, illum prius receptũ cõplexi ſumus.

Communes eccleſiæ preces efficaciſſimæ.

A mus. Et per eum in cōmunionē uos recipientes, hoc ſcriptū & gratiarū actionē
„ noſtrā ad uos dedimus, ut dilectionis uinculo nos & illi et uobis unitos atq; con
„ iunctos eſſe intelligatis. Debetis uerò etiā pro pietate DEI amantiſſimorū Impe
„ ratorū orare. Qui ſanè et ipſi, tum deſiderio in illum ueſtro, tum ſinceritate eius
„ cognita, reſtituere eum uobis cum omni honore ſunt dignati. Itaq; obuijs eum
„ excipite ulnis, & debitas pro eo gratiarum actiones, à quo hanc tantā recepiſtis
„ gratiā, DEO reddere ſtudete, ut perpetuò cum DEO lætari, & Dominum cele-
„ brare ualeatis, in CHRISTO IESU Domino noſtro: per quem patri ſit gloria,
„ in ſecula ſeculorū. Hæc Maximus & Palæſtina Synodus pro Athanaſio ſcripſit.

Pro principibus orandum.

CAPUT XXVII.

Caeterùm alij quoq;, tametſi ingenti erga Arianā religionē ardore eſ-
ſent, in illius tamē cōceſſere ſententiā. id q̄d & Vrſicius & Valens fece
re, qui cū Theognide & alijs apud Mareoten fuere: ea quæ Iſchyras di
xerat, de cōfracto myſtico poculo, & alijs reb. inquirentes. Ii priore o-
pinione mutata, Romā profecti ſunt: atq; ibi Iulio epiſcopo libello pœnitentiæ
oblato, uictos ſe ab Athanaſio eſſe ſunt confeſſi, ſimulq; in poſterū ſe τῷ ὁμοουσίῳ
cōſubſtantiali aſſenſuros eſſe receperūt. Ad ipſum etiā Athanaſiū ſcribentes, be
nignè ſe eū eo cōmunicaturos eſſe ſignificarūt. Quæ ſanè res publicitùs in maxi-
mum euaſit ueluti triūphū, & documentū certū, iniquas eſſe Tyri dictas lataſq;
in Athanaſiū ſententias. Ad Iuliū epiſcopū Romanū quæ ſcripſerāt, hæc fuere.

Vrſicius et Valens Ariani Athanaſio ſe cōiungunt.

Vrſicium alij Vrſacium uocant, cōuenienti Hungarorū linguæ nomine, quaſi Orſacum dicerent.

„ Beatiſſimo dn̄o Papæ Iulio, Vrſicius & Valens. Quandoquidē antehac multa
„ & grauia de Athanaſio epiſcopo ſcriptis noſtris ſuggeſſimus, bonitatis tuæ lite
„ ris in ſententiā aliā traducti, negotio eo de quo ad te ſcripſimus impediti, ratio-
„ nē eorū reddere nō potuimus. Sedem præſentibus nūc fratribus noſtris presby
B teris omnibus, apud humanitatē tuā profitemur, omnia quæcūq; antea de nomi
„ ne, quē diximus, Athanaſij ad aures noſtras peruenere, falſa & cōficta, modiſq;
„ omnib. aliena ab eo eſſe. Quapropter cōmunionē eius cupidè affectamus, præci
„ puè quū pietas tua, pro inſita ſibi integritate, gratiam nobis erroris facere eſt di-
„ gnata. Profitemur et illud, ſi quādo Orietales malignè, aut ipſe etiā Athanaſius,
„ nos de reb. his in ius uocare uoluerint, nos p̄ter animi tui ſententiā cō nō ituros.
„ Ariū aūt hæreticū, eiuſq; defenſores, q dicūt, fuit aliquādo quū nō fuit filius: &,
„ Chriſtū ex nō exiſtente eſſe: &, qui Chriſtum Deū eſſe & filiū Dei ante ſecula ne
„ gāt, ſicuti et in priore libello noſtro Mediolani oblato, ita nūc quoq; anathema-
„ te mactamus. Hæc aūt manuū noſtrarū ſubſcriptione annotātes, iterū iterumq;
„ profitemur, nos, quēadmodū modò diximus, Arianā hæreſim et authores eius
„ dānare, in ſeculū. Ego Vrſicius ꝓfeſſioni huic meæ præſens ſubſcripſi. itidē uerò
„ & Valens. Hæc quidē ad Iuliū. Quæ uerò ad Athanaſiū ſcripſere, ſic habebāt·
„ Dn̄o fratri Athanaſio epiſcopo, Vrſicius & Valēs epiſcopi· Occaſionē per fra-
„ trē & cōpresbyterū noſtrū Muſæū, qui ad dilectionē tuā proficiſcit, frater dile-
„ cte, nacti, cōpellandū te ex ipſa Aquileia duximus: optantes, ut ſaluus literas no
„ ſtras legas. Addes aūt nobis fiduciā, ſi tu q̄q; ſcribendo nobis reſpōderis. Scito
„ nāq; pacatos nos eſſe, et eccleſiaſticā tecū cōmunicare cōiunctionē. Indicium ea-
„ rū rerū eſt, literarū noſtrarū iſthæc cōpellatio. Res Athanaſij ita ſe habuere. Et
ſic ille ex Occidente in Orietales partes reuerſus, eccleſias in Aegypto rurſus gu
bernauit. Itidem uerò & Paulus, & Marcellus, & Aſclepas, & Lucius, ſedes ſuas
recepere.

Vrſicij & Valentis pœnitentiæ libellus, Iulio epiſcopo Rom. oblatus.

Pro Athanaſij innocentia teſtimonium.

Vrſicij & Valentis ad Athanaſiū ſcriptū.

CAPUT XXVIII.

Ea tēpeſtate & reſpub. laborarūt. Ex tribus enim Cōſtantini filijs, qui
natu maximus, patri cognominis erat, à ducib. Cōſtātis fratris trucida
tus eſt, nō iubēte illo quidē, ſed nec prohibēte etiā: ſicuti à nobis ſuprà

Conſtantini iunioris cedes.

De Conſtantini tribus filijs ita ſcribit Eutrop. libro 10.

Constantinum primum filium decennalis suo trāsalpinis gētibus praefecit. Constantiū secundū, uicennalis in Orientem misit. Constantē natu minimo tricennalibus Illyricum Italiam & Africam prouinciam dedit.

Dalmatij interitus cedes.

est dictum. Illud quoqꝫ nō omittendū uidetur, unà cum Constantini, post mortem eius, filijs, imperasse patri suo cognominē Dalmatium Caesarem, prosperrima indole patro persimilem iuuenē. Sed eum breui iugulatum esse à militibus, Constantio sinente potius quàm iubente. Deinde minus quoqꝫ feliciter Cōstantio res in Oriente successere. maxima namqꝫ à Persis expeditione suscepta, perinde atqꝫ nox quaedam cōfertim Romanis offusa esset, uictoria ferè ad Persas inclinauit. quū Athanasius uarijs casibus iactatus, & de consubstantiali aduersus eum bellum est excitatū. Nisibim, quae etiam Antiochia Mygdoniae à quibusdam dicitur, Sapores ad dies septuaginta oppugnauit, tormētis per circuitū dispositis, uallo in magnā altitudinem excitato, omni genere armorū bellicarumqꝫ ad expugnandas urbes machinarū emisso, fossisqꝫ & aggeribus ductis. Vt aūt res omnes expertus nihil egit, fluuiū Mygdonium (ita enim dicitur, qui mediam secat urbē) longius à muro aggeribus ex utraqꝫ parte praealtis, qui undas cohiberēt, cōstructis inhibuit, & derepentè quasi tormentū quoddam moenibus immisit.

Sapores Persarum rex Nisibim oppugnat.

Moenia Nisibis fluminis inhibiti subito impetu sternūtur.

Atqꝫ illa quod uim & impetū undarum non sustinerēt, in parte utraqꝫ meatum illi praebentia, cessere atqꝫ concidere. Persa aūt in spem urbis potiundae erectus, postridie lutosis aquosisqꝫ locis exiccatis, ad muri qui cōciderat, partes cum copijs omnibus accedens, moenia ipsa ita ut antea fuerant, restaurata uidit. Vrbis namqꝫ episcopus Iacobus, diuinae sortis minimè expers, oratione celeriter ea restituit. Et accedentes praeterea ad ea Persas, quae in conspectū non caderent, depulit telis. Quod Sapores cernens, consternatus obstupuit. Et q̄d circa murū uirum splendido regioqꝫ cultu ornatū uidisset, Constantium eum esse arbitratus, eadem eis minatus est, qui eum nō adesse renunciauerant. Vbi uerò illi uera esse quae dixissent, Constantiū scilicet Antiochiae esse, confirmarūt, agnouit uisionis eius prodigium, DEVMqꝫ res Romanas propugnare dixit. Eaqꝫ de re ad iram B prolapsus, in aerē tela, uulneraturū se esse eum qui corpore caret, ratus, miser eō iecit.

Iacobi episcopi eius urbis precibus ea reficiuntur.

Deus Nisibim defendit.

Ephraim monachus.

Ephraim aūt, qui apud Syros optimus fuit scriptor, muro conscenso, ubi innumerabilem illā hostium multitudinē uidit, Iacobum qui tum ibi, ut dictum est, episcopū agebat, rogauit, ut muliones & culices Persis immitteret: quibus illi, etiam per minima animalia DEVM eis abundè auxilium ferre, cognoscerēt. Et ecce, simul cum ipsa precatione, animalculorū aereus exercitus nubis instar confertim in illos inuolat, & in elephantorū proboscides, quae ueluti tibiae directae eminebant, equorumqꝫ & aliorum iumentorū aures & nares irruit. Illi uerò animalculorum eorum non ferentes congressum, nullo seruato ordine, cum impetu discurrentes miscentur, fugientesqꝫ turpiter cōcidunt. At Sapores ex rebus minimis maximo DEI subsidio cognito, quum multa per eam expeditionē tentasset, eum probro tamen & ignominia inde discessit, elade sibi ipsi potius quàm uictoria parta.

Culices & muliones diuinitus Persis immissi, uictoriā ab eis reportant.

Constantis caedes.

Magnentij in Occidente tyrannis.

Item Britanionis.

Item Nepotiani.

Constantio aūt bello Persico in Oriente occupato, Magnētius in Occidente tyrannidem arripuit, qui imperatorē Constantē apud Gallias per insidias interemit, imperiūqꝫ illius sibi subdidit. Vnde ciuilis belli causa extitit. Huius namqꝫ impotentē animū uerita Imperatoris soror Constantia, Britanioni Imperiale imposuit diadema, eumqꝫ aduersus tyrannū ducere iussit. Quod ubi Constantius cognouit, & ipse Imperatoris insignia eidem misit. Sed & hic imperandi libidine corruptus, in tyrannidē apud Sirmiū erupit. Romae quoqꝫ nō mediocris tumultus fuit, qꝫ Nepotianus Constantij ex sorore Eutropia nepos, imperium sibi in urbe uendicans, fortē ex gladiatoribus satellitibus exercitū cōtraxerat.

Constans ad delicias delapsus, Magnentij, qui comes ordinum Augustae Germanae urbis erat, insidijs, haud lōgè ab Hispanijs, in oppido Helene, occisus est. Eutrop. qui Augustam, Augustodunum nominat. Nepotianum die uigesimo octauo Magnentius oppreßit: & caput eius hastae infixum, in urbe circumlatum est. Idem.

A traxerat. Eum tamen nõ diu rerum potitũ, Magnentius necauit: qui loca omnia
in ipso Occidente uastare non intermisit. Tantum breui tempore malorũ est ac-
cumulatũ. Erat is quartus à Sardicensi Synodo annus. Constantius porrò, qui
Orientis Imperator declaratus fuerat, Occidentẽ quoq; potestati suæ subijcere
cõtendit, bellum'q; aduersus tyrannũ, qui ibi grassabat, adornauit. Eo tempore
Athanasius episcoporũ Aegyptiorũ Synodũ Alexandriæ coegit: in qua quæ de
eo uel Sardicæ uel in Palæstina decreta essent, cõprobarent atq; cõfirmarentur.

Cædes eiusdem.

Alexandrina pro Athanasio coacta Synodus.

CAPUT XXIX.

IMperator autem aduersantis sectæ importuna solicitatione trãsuer-
sim actus, priorẽ mutauit sententiam. Suggesserant enim ei, Athana-
sium rursum Aegyptum & Libyã turbare. Addiderant etiam, in pa-
rœcijs quæ iurisdictionis eius non essent, episcopos & presbyteros
designasse. Et quod omnium maximum foret, ipsum quoque fratrem Constan-
tem ad inimicitias aduersus eum concitasse. Quibus criminibus apud Constan-
tium, ut qui Euripus esset, effecere, ut quæ Sardicæ constituta fuerant prorsus
aboleret, & eos qui per eam Synodum restituti fuerant episcopi, exigi iuberet.
Ita factum, ut Marcello deiecto, Basilius Ancyram Galatiæ sit reductus, & Ore-
stiadis episcopus Lucius uinctus in carcere interierit: Paulus uerò Constantino
politanus perpetuo exilio mulctatus, in oppidum quoddam Armeniæ in solitu
dine quadam situm, Cucasum nomine, deportatus sit: ubi laqueo strangulatus,
Macedonianorũ opera perijt. Tantum autẽ calumnia Athanasio apud Impera-
torem intentata ualuit, ut is quendam summiserit, qui caput illi ubicũq; reperto
amputaret: & cum eo Theodulo itidem, & Olympio, ecclesiarũ quarundam in
Thracia episcopis. Quã rem ubi Athanasius præsensit, minis illius cedens, fuga
B uitę suæ cõsuluit. Quam deinde fugã Ariani sunt calumniati, & maximè Narcis-
sus Neroniadis episcopus, & Leontius Laodicensis, tum aũt Antiochenus epi-
scopus. De quo Athanasius dicit, presbyterũ eum ministerio, q̃d seipsum castra
rit, motũ esse. Nam is ancillæ cuidam Eustoliæ uenustę mulierculæ cohabitans,
quum inualescentẽ eam ob causam fœdam suspicionẽ abolere studeret, seipsum
castrauit, ut liberè deinde cum ea esse posset. Cæterùm ne eo quidem facinore su
spicionẽ sustulit. Nam eam ob rem tum illi dignitas adempta: postea autẽ Con-
stantij opera, Laodicensi primùm, deinde etiam post Deo inuisum Stephanũ,
qui Phlacito post Euphronium successerat, Antiochenæ præfectus est ecclesiæ.
Verùm enimuerò post Athanasij quæ dicta est fugam, Georgius in locum eius
surrogatus, ecclesias Aegyptias malè tractauit. Quæ autem is commiserit, ea ex
Athanasij uerbis, qui eis rebus interfuit, easq; pertulit, rectius intelligent. Nam
in Apostolico libro, quem de fuga inscripsit, defensionẽ aduersus eos qui eum
carpserant instituens, mentionem quoq; eorum quæ tum ibi acta essent facit, &
„ hisce utitur uerbis. In Alexandriam rursum irruerunt, qui nos ut occiderent
„ inquirebant. Et facta sunt posteriora deteriora prioribus. Subitò enim milites
„ ecclesiam circumuallarunt, & pro precatione bellum institutũ. Deinde quadra-
„ gesima ipsa, qui ab eis è Cappadocia missus fuerat Georgius ingressus, clades
„ quas ab illis cognouerat, adauxit etiam. Post Paschæ hebdomadam uirgines in
„ uincula conijciebantur, episcopi à militibus uincti ducebantur: pupillorum &
„ uiduarum domus & panes diripiebantur, impetus in ædes fiebant. Noctu Chri
„ stiani submergebantur, domus resignabantur: clericorum fratres pro fratribus
„ periclitabant. Et dura quidẽ ista: quæ uerò subsequuta sunt, duriora. Hebdo-
„ mada enim post sanctã Pentecostẽ, ieiunio absoluto, populus ad cœmiteriũ ora
„ tum, propterea q̃d cõmunionem cum Georgio omnes auersarent, egressus erat.

Criminantur aduersarij Athanasiũ apud Constantium.

Constãtius mutata sententia restitutos paulo antè catholicos episcopos denuò extrudit.

Athanasio & alijs quibusdã episcopis percussor subornatur.

Athanasij fuga.

Leontius Antiochenus episcopus, adhuc presbyter, seipsum castrauit.

Georgius Athanasio fugato, ecclesiã Alexandrinam regit.

Athanasius de calamitatibus ecclesiæ Alexãdrinæ, quas illa in fuga eius pertulit.

Ieiunium post Pentecosten.

Atq;

Atque eo cognito, improbissimus ille ducem Sebastianum Manichæum exci- A tauit. Et ipse adeò cum ingenti militum, arma, strictos enses, arcus & sagittas ferentium manu, ipso die Dominico contra populum processit, & paucis qui precabantur (plurimi namque iam propter diei horam domum se receperant) repertis, talia ibi fecere, qualia ab eis fieri decebat. Rogo enim accenso, & uirginibus ad ignem admotis, ut se Arianę fidei esse dicerent, cogebat. Atque ubi eas superiores esse, ignemque nihil curare uidit, denudatis eis ita facies uerberibus cōtudit, ut ad tempus aliquod uix cognoscerentur. Et uiris quadraginta comprehensis, nouo eos diuerberauit modo. Virgis namque è palmarum arboribus repentè desectis, quibus adhuc acumina sua inessent, terga eorum tam crudeliter cōscidit, ut quidam ex eis sæpius à chirurgis propter acumina infixa curati: quidam uerò quòd curam eam ferre nequirēt, mortui sint. Reliquos uerò simul omnes, atque unà uirgines in magnam Oasim in exilium egit. Mortuorū porrò corpora primùm redditis suis non permiserunt, sed ea insepulta ut uoluere celarunt: quòd existimarent crudelitatem tantam se occultaturos esse. Et fecerunt illi hoc, opinione sua seducti homines dementes. Dum enim defunctorum familiares lætarentur quidem propter confessionem obitam, lugerēt autem propter corpora denegata, magis ac magis impietatis simul & crudelitatis contra eos increbuit crimē. Confestim etiam ex Aegypto & Libya exilio mulctarunt episcopos, Ammoniū, Thmuim, Caium, Philonem, Hermen, Plinium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium alterum, Marcum, Dracontium, Adelphiū, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum. Eosque tam acerbè exegere, ut nonnulli quidem in itinere ipso, quidam autem in exilio decesserint. Expulere uerò episcopos plures quàm triginta. Studio enim eis erat, iuxta Achab, si fieri posset, tollere ueritatē. Et quæ Alexandriæ à Georgio sint acta, talia fuere.

Horrenda Arianī in Catholicos admiserunt.

Episcopi Catholici ab Arianis in exilium acti.

CAPUT XXX.

NOn secius uerò & Macedonius Constantinopoli post Paulum eccle- B siæ ibi occupata sæuiebat. Accepta enim plurima ab Imperatore potestate, bellum contra Ecclesiam suscepit, nihilque ad tyrannicam crudelitatem reliqui fecit. Et Imperatore arte circumuento, cōstitutione eius rapinas & direptiones suas, quas in ecclesiis peragere decreuerat, confirmauit. Circumferebanť per urbes Imperatoris literæ. Militaris manus sanctionibus subseruiebat: & non solum ecclesiis, uerumetiam urbibus ipsis pellebantur, qui Paulo fauebant, & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitebantur. Ac primùm quidem persequutionē tantum urgebant: deinde uerò necessitatem quoque talem, ut cum illis cōmunicarent, eis imponebāt: cui ad sæuitiam eam nihil deesset, quæ olim eis qui ad idolorū sacrificia adacti sunt, illata fuerat. Non enim proscriptione tantum res agebatur, sed & publicatione atque direptione bonorum, præterea flagris, uerberibus, uariisque generis cruciatibus, & exiliis. Multi plagis confecti interiere. Aliis ius ciuitatis ademptum. Quidam in fronte notis compuncti, ut dignosci tanquam stigmatici possent. Clades ea ad cædes etiam processit. Namque cum multis aliis, & Marcianus & Martyrius, cum magna fortitudinis laude sunt mortui, qui familiares & scribæ Pauli fuerant. Eos Macedonius præfecto tradidit, crimen illud obiectans, quòd seditiosi essent, & plurimum opis ad Hermogenis cædem contulissent. Horum Marcianus subdiaconus fuit: Martyrius autem psaltes, seu cantor, diuinarumque scripturarum lector. Sepulcrum eorum extra urbis murū est celebri fano clausum, quod fanum martyrum monumentum esset. Id Ioannes Chrysostomus primus construere cœpit, Sisinius deinde absoluit: qui postea ambo ecclesiæ Constantinopolitanæ præfue-

Macedonii Cōstantinopolitani sæuitia tyrannica in Orthodoxos.

Marciani & Martyrii martyrium.

A præfuere. Rectè enim putarunt, dignos esse honore martyrum, qui gloriam à DEO consequuti essent, quùm dæmonũ eijciendorum, tum uariorũ aliorũ morborum contactu monumenti sanandorum. Itaq; locus is damnatus antea, apparitionibusq; simulacrorũ horrendus, expiatus ab eis est, & purgatus. Et Macedonius quidem hæc sic in Orientis urbibus gerebat. Vrbes uerò Occidentis & Græciæ ad Illyricũ usq;, nihil eiusmodi pertulere: quod concordes essent, & iam inde ab initio Nicænæ Synodi decreta constanter retinerent. Cæterùm Paulus, sicuti antea quoq; dictũ est, Cucusi exulans, impiorũ hominum crudelitate per * strangulationẽ uitam finijt. Obitus eius Athanasius quoq; in defensione fugæ » suæ meminit, hisce uerbis: Constantinopolis enim episcopum Paulum, quum » prosequuti essent, & inuenissent, propalàm suffocandũ curarunt in oppido Cu- » cuso, carnifice ad cædem eam usi Philippo præfecto: erat namq; hæresis eorum » antesignanus, & prauorum consiliorum administer. Hæc sanè sic ferebantur.

Miracula ad monumentum eorum edita.

Sozom. addit, Captie damnatos ibi morte mulctari solitos.

Occidentales in orthodoxis colenda cõstantes.

Paulus Cõstantinopolitanus episcopus Cucusi strangulatus.

* *De cæde Pauli lib. 4. cap. 2. Paulus ad exilium perpetuum condemnatus, & Cucusum Armeniæ deportatus est. ubi etiam uitam finijt, morbóne dicam, an ui ei adhibita, non satis scio. Fama certè hodie quoque obtinet, à Macedonianis laqueo strangulatum esse.*

CAPUT XXXI.

Constantius aũt ex Oriente in Illyricũ aduersus tyrannos exercitũ ducebat. Et quæ contra eos gesserit, paulo pòst referam. Quum aũt Sirmij esset, Photini dogma in disquisitionẽ adduxit. Qui eloquens quidem, & ad persuadendũ idoneus, ecclesiæq; Sirmiensis Antistes fuit; noua aũt hæresi instituta, multos in sententiam suam pertraxerat. quam etiã in Imperatoris præsentia propalàm & liberè in primis promulgabat. Dogma eius B erat, unum esse Deum omnipotentẽ, qui uerbo suo uniuersitatẽ hanc constituerit. Antesecularem uerò uerbi generationẽ & existentiam prorsus negabat. Ex Maria aũt CHRISTVM initiũ sumpsisse docebat. Eo dogmate ubiq; locorũ diuulgato, uniuersi tam in Oriente quàm in Occidente episcopi, siue Nicænam sequerentur fidem, seu Arianam cõplecterentur sententiam, grauiter id tulere: quod ex æquo contra omnes, nouas res inducere existimaretur. Ne ipse quidem Imperator mediocriter dissidio eo est cõmotus. Quapropter etiam concilium ibi coegit. Conuenere eò ex Oriente episcopi, Marcus Arethusius, Georgius Alexandrinus, quem Ariani miserant: Basilius Ancyranus, Pancratius Pelusius, & Hypatianus Heracleotes. Ex Occidente, Valens Mursorũ, et propter uirtutem magnus Hosius Cordubæ Hispaniæ urbis episcopus, confessor, & Nicænæ Synodi particeps, qui quidem perinuitus tum Sirmij affuit. Arianorũ enim dolo non dudum antea in exilium pulsus, annitentibus eis qui Sirmium conuenerãt, Imperiali edicto reductus fuerat. Sperauerãt enim illi, si is suffragator eorũ siue persuasione seu ui fieret, multum eum ad cõstituendum stabiliendumq; dogma eorum momenti allaturum esse: ut qui spectata fide testis, & ueluti miraculum quoddam ab eius ætatis hominibus haberetur. Verùm ubi assentiri eis renuit, uarios rursum contracto iam extenuatoq; grauiore ætate corpore sustinuit cruciatus, adeò ut ad fidiculas & uerbera peruenerit. Quibus ille coactus, tribus eorũ formulis assensit & subscripsit. Sed enim Synodus, quũ Photinũ cum Sabellio Libyco & Paulo Samosateno facere, eadẽq; docere manifestò deprehẽdisset, statim ei episcopalem abrogauit dignitatẽ. Quod sanè ut ritè atq; ordine factũ, & tum & postea omnes cõplexi sunt, et cõprobatione debita dignũ iudicarunt.

Photini Sirmiensis episcopi hæresis.

Concilium Sirmiẽse propter Photiom hæresim coactum.

Hosius confessor.

Hosius tormentis coactus, tribus Arianorũ fidei formulis subscripsit.

Photinus, Sabellius, Samosatenus, Sirmij damnati.

Cæterùm

Sirmiensem conuentum coactum tradunt post Sergij & Nigriani consulatum: quo anno, neq; ex Oriente, neq; ex Occidente quisquam Consul creatus fuerit, propter tyrannorum motus, & reipub. perturbationem. Socrat. lib. 2. cap. 29. Sozom. lib. 4. cap. 6. Chronici tamen obseruatores, Coss. annotant, Constantium Aug. V. Constantium Gallum Cæsarem.

Cæterùm illi diutius ibi manentes, perinde atq; priores fidei formulas damnarent, tres alias promulgarunt. Atq; unã quidem Græca lingua Marcus Arethusius composuit, reliquæ Latino sermone fuerant conscriptæ: quæ simul & uerbis & eorum structura atq; compositione ab Arethusij expositione prorsus dissidebant. Quin neq; eadem quæ priores formulæ, cõplectebantur. Græca nãq; neq; ὁμοούσιον consubstantialem, neq; ὁμοιούσιον æquisubstantialem patri filium dicebat. Et eos qui docerent filium principij expertem esse, aut qui filium dilatatam DEI substantiam facerent, aut qui etiam coniunctum, non autem subiectum patri dicerent, excõmunicabat. Itidem uerò & altera Latina de substantia agẽs, ὁμοούσιον consubstantialẽ iuxtà & ὁμοιούσιον æquisubstantialem omnino dicendum esse inhibebat: ut quæ uerba neq; in scripturis sacris uspiam inuenirentur, neq; notitijs primis aut cognitione hominũ perciperentur. Constituit sanè, patrem maiorem dicendum esse quùm honore & dignitate & diuinitate, tum ipso paternitatis nomine. Decernit etiam cum omnibus, filium subiectum esse patri. Et principij quidem expertẽ esse patrem, omnibus uerò (patre excepto) filij generationem esse incognitam. Quam formulam ut minus rectè compositam, posteaquam multis promulgata traditaq; fuerat, episcopi retractare cõtenderunt. Et Imperator ipse id seriò, coercionẽ eis & pœnam qui eam in lucem prolatam non reddidissent minatus, mandauit. Verùm ea quòd in multorũ manus peruenerat, nõ prorsus est abolita. Alterã quidem ex Latinis, ei quæ ab Arethusio Marco edita est connexam, in præsentia referam. Alteram aũt quæ postea lecta est, loco suo reponã, quum res Arimini actas cõmemorabo. Quam Marcus dictauit, sic se habet: Credimus in unum DEVM patrem omnipotentem, creatorem & factorem uniuersorũ. Ex quo omnis paternitas & in cœlo & in terra nominatur. Et in unigenitum eius filium Dominũ nostrum IESVM CHRISTVM, ante omnia secula ex patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine: per quem facta sunt omnia, in cœlis & in terra, uisibilia & inuisibilia. Qui est uerbum, & lumen uerũ, & uita. Qui extremis diebus, propter nos homo factus, & natus è uirgine sancta, & crucifixus & mortuus & sepultus est. Et resurrexit à mortuis tertia die, & receptus est in cœlum, & consedit ad dexteram patris: uenturus in consummatione sæculi, iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; secundum opera sua. Cuius regnum interminatum in infinita secula permanet. Sedet namq; in dextra patris nõ solum in seculo isto, sed & in futuro. Et in spiritum sanctum, hoc est, paracletum, quem quum se Apostolis post ascensionem in cœlos missurum promisisset, ut eos doceret & admoneret omnia, misit: per quem etiam sanctificantur, quæ in eum sincerè credunt, animæ omnium. Eos uerò qui dicũt, ex nõ existentibus esse filium, aut ex alia subsistentia quàm ex Deo: & quòd fuerit tempus aut seculum, quum non fuerit, alienos esse scit sancta Catholica Ecclesia. Ac rursum dicimus, si quis patrẽ & filium duos profiteatur deos, anathema sit. Et si quis Deum dicens Christum, antesecularem filium Dei administrasse patri in rerum uniuersarum creatione nõ profiteatur, anathema sit. Si quis ingenitũ, aut partẽ eius ex Maria progenitã esse dicere audeat, anathema sit. Si quis iuxta præscientiam eum qui ex Maria genitus est filium esse dicat, & nõ ante secula ex patre natum apud Deum esse, & per eum facta esse omnia, anathema sit. Si quis dilatatam substantiam Dei filium facere dicat, aut dilatationem substantiæ eius filium nominet, anathema sit. Si quis substantiã Dei uel dilatari uel cõtrahi dicat, anathema sit. Si quis uel † mente cõceptum, uel ore prolatum uerbum dicat filium Dei, anathema sit. Si quis hominem solum dicat filium, ex Maria prognatum, anathema sit. Si quis Deum & hominem ex Maria genitũ profitens, Deum ingenitum

Margin notes: Triplex fidei formula Sirmij ab Arianizantibus composita. — Primæ formulæ summa. — Secundæ. — Formula fidei Sirmij à Marco Arethusio composita. — † ἐνδιάθετον, προφορικόν

A

B

A ingenitum ipsum intelligat, anathema sit. Si quis illud, EGO DEVS PRIMVM, & ego postea, & præter me nō est Deus: quod de abolitionē idolorū, & eorum qui dij nō sunt, dictum est: ad abrogationem unigeniti antesecularis filij Dei Iudaicè accipiat, anathema sit. Si quis illud, VERBVM CARO FACTVM EST, audiens, Verbum in carnē mutatum, aut conuersionē subijsse, & sic carnem assumpsisse existimet, anathema sit. Si quis unigenitū filium Dei crucifixum audiens, corruptionē, uel perpessionem, uel mutationē, uel diminutionem, uel abolitionē secundum diuinitatē sustinuisse dicat, anathema sit. Si quis illud, FACIAMVS HOMINEM, non patrē ad filium, sed ipsum ad se ipsum Deum dixisse profiteatur, anathema sit. Si quis cum Iacob, nō filium ut hominē, sed ingenitum Deum aut partē eius colluctatā esse dicat, anathema sit. Si quis illud, † PLVIT DOMINVS A' DOMINO, nō de patre & filio accipiat, sed seipsum à seipso pluisse dicat, anathema sit. pluit enim Dominus filius à Domino patre. Si quis audiens Dominū patrem, Dominū filium, Dominū & Dominum patrē & filium dicat, & Dominus ex Domino dicens duos statuat Deos, anathema sit. non enim cōponimus filium patri, sed patri subiectū esse dicimus. neq; descendit in corpus absq; consilio patris: neq; pluit à seipso, sed à Domino, authore patre. neq; sedet à dextris à seipso: sed audit patrē, Sede à dextris meis. Si quis patrē & filium & spiritum sanctū unam personā dicat, anathema sit. Si quis spiritū sanctum paracletū profitens, ingenitum Deum intelligat, anathema sit. Si quis, sicuti Scriptura nos docuit, nō alium à filio dicat paracletū: dixit enim, ET ALIVM PARACLETVM mittet uobis pater, quem ego rogabo: anathema sit. Si quis spiritum partem dicat patris, aut filij, anathema sit. Si quis patrē & filium & spiritum sanctum tres dicat deos, anathema sit. Si quis proposito Dei filium Dei ut unā creaturarum

Gene. 19.

Hæc paulò aliter referuntur apud Socratē lib. 2. cap. 30.

B factum esse dicat, anathema sit. Si quis nō uolente patre genitū filium dicat, anathema sit. non etenim inuito patre, naturali necessitate coactus ille, nolēs genuit filium: uerùm unà cum ipsa uoluntate, & absq; tempore, & absq; perpessione, ex se genitū ipsum exhibuit. Si quis ingenitum & principij expertē dicat filium, tanq; duo ingenita & duo principio carentia dicens, et duos deos statuens, anathema sit. caput nāq; est & principium omnium filius, caput autē Christi Deus. Ita enim ad unum initio carens rerū omnium principium, per filium piè omnia referimus. Ac denuò Christianismi certius accuratiusq; sententiam inquirētes, dicimus: Si quis CHRISTVM IESVM filium Dei antesecularē administrasse patri in rerum uniuersarū creatione non dicat, sed ex quò Maria genitus est, tum filium & Christum uocatū esse, & principium ut Deus esset cœpisse asserat, eum anathema esse: sicuti Samosatenū Paulum. Fidei formula aliter apud Sirmiū Latinè edita, & Græcè uersa. Quandoquidem placitum est, ut de fide considera retur, & omnia certò exquisita et exposita sunt Sirmij in præsentia Valentis, Vrsicij, Germinij, & reliquorum: constitit, unum esse Deum patrē omnipotentem, quemadmodum & in uniuerso orbe annunciatur. Et unum unigenitū eius filium IESVM CHRISTVM, Dominū & Deum & Seruatorē nostrum, ex eo ante secula genitum. Non autē duos oportere dicere deos: siquidem & ipse Seruator dixit, Vado ad patrē meum & patrē uestrum, & Deum meum & Deum uestrum. Propter quod & omnium Deus est, sicuti Apostolus quoq; docuit: An Iudæorum Deus tantum? non autē & gentium? profectò gentium quoq;. Siquidem unus Deus, qui iustificabit circumcisionē ex fide. Et reliqua quidem omnia consona sunt, & nihil habent dubij. Quoniā uerò permultos mouet substantiæ uerbum, hoc est (ut certius intelligatur) τὸ ὁμοιούσιον æquisubstātiale, siue τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, neminē prorsus mentionē dictionum earum facere, neq; eas in

Secunda fidei formula Sirmij scripta, quā authores eius magnopere suppressam uoluere.

Repudiantur omnino uerba hæc ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον.

O Ecclesia

Ecclesia docere oportet, propter hãc causam & rationẽ, ꝙ illę in diuinis scriptu- A ris non reperiantur, & captum humanæ mentis & cognitionis excedãt: quodq; « nemo generationẽ eam explicare possit, quemadmodum scriptũ est, Generatio- « nem eius quis enarrabit? Soli aũt patri manifestum est, quomodo filiũ genuit: « & item filio, quomodo ipse genitus sit à patre. Nemini etiã dubium est, maiorẽ « esse patrẽ honore dignitate et diuinitate, & ipso adeò nomine paterno maiorem « esse: ipso etiam testificante filio, Qui me misit pater maior me est. Illud quoq; ca- « tholicum esse nemo ignorat, duas esse personas patris & filij: & patrem quidem « maiorẽ, filium aũt subiectum cum omnibus quæ ei pater subiecit. Et patrẽ prin- « cipium nõ habere, & esse inuisibilẽ & immortalem, & passionis expertẽ: filium « uerò genitum ex patre, Deum de Deo, lumen de lumine: eiusq; generationem « neminẽ nosse, sicuti dictum est, nisi solum patrẽ. Ipsum porrò filium Dominũ & « Deum nostrũ, carnẽ, siue corpus, hoc est hominẽ assumpsisse, quemadmodum « & Angelus renunciauerat, & scripturæ omnes docẽt: atq; in primis Apostolus « ipse gentium doctor, Hominẽ CHRISTVS ex Maria uirgine assumpsit, per quẽ « & passus est. Caput aũt fidei totius & firmamentũ est, ut Trinitas semper serue- « tur, ita ut in Euangelio legimus, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos « in nomen patris & filij & spiritus sancti. Integer autẽ & perfectus est trinitatis « numerus. Paracletus aũt spiritus sanctus per filium missus, iuxta promissionem « uenit, ut Apostolos & credentes omnes sanctificet & designet. Hæc ea formu- « la est, cui ut Photinus etiam post episcopatus abrogationẽ assentiretur, & sub- scriberet, hominẽ sunt hortati: dignitatẽ se ei episcopalem unà cum throno red- dituros polliciti, siquidem per pœnitentiam quæcunq; perperã docuisset, ana- thematе iugularet. Ille ne audire quidem hoc sustinuit, sed eos ad disputationem prouocauit. Et iussu Imperatoris in locũ unum, quicunq; doctrina, eloquentia, & honore antecellere alios uidebantur, conuenientibus, conditionẽ disputandi B accepit Basilius, qui tum Ancyranam curabat ecclesiam. Concertatio ea longius producta, & notarij celeres utriusq; dictata exceperunt. quibus longè superior fuisse existimatus est Basilius. Porrò Photinus ad exilium est damnatus. In quo ille degens, opinionẽ suam Græcè & Latinè (multa enim ei in utroq; sermone e- rat gratia) scriptis mandauit. Quod uerò in eis maximè elaborabat, illud erat, quòd præter opinionẽ suam, alias aliorum omnes nihil esse, parum decorè pro- bare est conatus. Photini quidẽ, eiusq; sententiæ res, ad hunc se habuere modũ.

Hæretica pertinacia in Photino.

Disputatio Photini cum Basilio Ancyrano.

Huic disputationi multos adhibuisse Cõstantium Senatorios uiros, dicit Socrat. libro 2. cap. 30.

Photinus exulat.

CAPVT XXXII.

Mperator aũt aduersus tyrannos exercitum duxit, & cõditionibus pactisq; certis bellum cum Britanione decidit, militibus illius ut animos mutarent, & se unũ Imperatorẽ acclamationibus renunciarent, persuasis. Nam insidijs eis cognitis, Britanio ad pedes Imperatoris supplicis habitu miserabiliter est prouolutus. Et Constantius ei Imperij insignia purpuram & coronã detraxit, quietumq; & priuatũ esse iussit: Seni magis conuenire dicẽs, ut in ocio uiueret, quàm nomen tumultuũ plenum obtineret. Sumptus aũt ex publicis uectigalibus ei, ut seni, ad Prusam circa Olympum amplos attribuit: ubi ille degens, postea ad Imperatorem scripsit, gratiasq; ei egit, qui se tantis & tam multis curis & ærũnis, quæ in Imperio essent, liberasset. Rebus de Britanione prosperè confectis, maximã copiarum suarum, quas secum habebat, partem, in Italiam aduersus Magnentium misit. Patruelem aũt fratrem suũ Gallum,

Britanio à Cõstantio in gratiam receptus.

Imperium curarũ & ærumnarum nomen est.

Britanionem magistrum militum in Pannonis ad Mursam milites Imperatorem renunciauerant, grandeuum iam, & omnibus charũ. uirum quippe probum, & priscorũ morum, iucundæq; ciuilitatis: sed omnium liberalium artium expertem, adeò ut ne primarum quidem literarum elementa, nisi in extrema ætate, addidicerit. Eutrop.

A lum, Constantij (frater autem hic Constantini magni patris fuerat) filium, in Orientem & Syriam ire iussit, ut prouincijs isthic aduersus Persarum excursiones præsidio esset: eundemq; cum nominis sui adiectione Cæsarem fecit, Cæsarem Constantium renuncians. Quo sanè tempore, illo Antiochiam proficiscente, rursum crucis signum in cœlo ad Hierosolyma apparuit, solem radijs suis præcellens, arcu quem irim uocant ingenti ad instar coronę circumfusum, hora diei tertia, Pentecostes ferijs ineuntibus: Cyrillo tum Hierosolymis post Maximum res Ecclesiasticas gubernante. Cæterùm crucis illa lux sparsim non diffluebat, quod in cometa fieri solet: sed multo magnoq; fulgore densa & perspicua consistebat. Occupauerat autem cœlo incumbens circiter quindecim stadia. Longitudo eius, quantum colligere licuit, à Caluariæ monte ad eum qui dicitur Oliueti pertingebat: latitudo autem, quæ longitudini ei proportione conueniret. Ad miraculum timor etiam, in re tam insolita & inexpectata, omnibus incessit. Itaq; omnes cum coniugibus & liberis ad templum maius Deum laudibus ferentes, relicto à quoq; quod tum fortè faceret, opere confugerũt. Et ea res in terras omnes promulgata, homines consternauit, quòd eam ex prouincijs cunctis, qui peregrè precationis ergò Hierosolyma uenerant, ubiq; uulgarent. Multos sanè & ex Iudæis, & ex Græcis, ad Christianismum perduxit. Factus etiam de ea certior est Imperator, familiarium suorum & ipsius Cyrilli literis. Et diuinitus ea quasi prodigium exhibita esse dicebatur, à peritis, ut quæ antiquitùs in sacris expressa esset literis. Splendidum hoc & uenerandum spectaculum, ipsi quoq; exercitui non fuit inuisum. Apparuit namq; signum id, quum Imperator ad Occidentem Britanionem & Magnentium tyrannos deuinceret: ubi exercitus uario labore fatigatus, miraculo tanto uiso, immensa eius luce afflatus & lustratus est. Nam

B Magnentius ueteri Roma capta, grauiter ibi sæuiebat, & multos ex Senatu atq; ipsa etiam plebe crudeliter necabat. Vbi autem Constantij exercitum adesse cognouit, cedẽs istinc, Galliam per Alpes Iulias petijt. Ita enim perangustus transitus dicitur, altissimis ex utraq; parte montibus in locum unum, ut propè complicentur, coeuntibus, angustijs quæ in Thermopylis sunt perquàm similes. Et Alpes quidem Iuliæ Gallias ab Italia diuidunt. Quæ uerò uocantur Susacenses Alpes, inter Daciam & Thraciam sunt. Porrò ubi aliquoties acies inter se concurrere, & nunc hi nunc illi prælio superiores fuere, postremò uictus Magnentius ad Mursam Galliæ castellum profugit. Quo loco copias suas casu eo perculsas animare, & ad fortitudinem atque fiduciam excitare conatus est. Quum autem & ipsæ militari more acclamatione sua illi ut Imperatori fausta ominari deberent, uel inuitę pro Magnentio Constantium Augustum promulgarunt. Vnde ille imperium sibi non esse à DEO delatum intellexit: & castello eo derelicto, ulterius est profectus. Verùm quum eum Constantij exercitus magna celeritate persequeretur, solus profugiens in urbem Lugdunensem peruenit. Atq; ibi fratrem Desiderium, per beneuolẽtiæ causam scilicet, ut eum hostium manibus & iniurijs eriperet, deinde matrem, pòstea etiam si quis ex propinquis suis alius adesset, iugulauit. Et tandem in gladium sibi ipsi intentatum incumbens, dorso etiam ipso perfosso, uitam finijt, quum non totos quatuor annos tyrannide potitus esset. Paulo deinde pòst, qui ei alter erat frater, Decennius Cæsar ab ipso dictus, laqueo etiam seipsum interemit. Sed enim ne sic quidem respub. paeatæ fuere. Statim enim tyrannus alius, nomine Syluanus, apud Occidentales Gallos extitit: quem non ita diu res turbantem, Constantij duces interemere. Enimuerò Iudæi quoq; Diocęsareæ Romanis rebellantes, & seruitutis iugum excutientes arma sumpsere, & Palæstinã uicinasq; in circuitu regiones percurrentes

Constantium Gallus Cæsar in Oriente.

Gallus crucem relucentem ferè medio die in cœlo Hierosolymis cernit.

Hierosolymitana precationis ergò profectio.

Signũ hoc crucis itidem Constantij exercitui in Occidente apparuit.

Magnentij tyrannis & exitus.

Alpes Iuliæ.

Angustiæ Thermopylarum.

Alpes Susacenses.

Prælijs istis uires Romanæ ferè consumptæ sunt. Bellatorũ enim quinquaginta quatuor millia periere. Oros. Eutrop.

Magnentius charissimos sibi quosq; primùm, deinde etiam seipsum necat.

Decennius frater Magnentij αὐτόχειρ. Alij Decentiũ uocant.

Syluani tyrannis interitus.

Iudæi Diocæsareæ rebellantes à Gallo coerciti.

tes uastarunt. Contra quos ex Antiochia, ubi agebat, profectus est Constantius A Gallus, eisque superatis tropæum ingens statuit, & urbem eorum ex ipsis fundamentis diruit. Cæterùm rebus feliciter gestis, fortunam blandiẽtem prosperitatemque eam non bene tulit. nam & ipse ad res nouas aspirare, & tyrannidẽ meditari cœpit. Sed breui conatus eius manifestò comperit Cõstantius. Siquidem ille per effrenẽ audaciam Orientis præfectum Domitianum, & quæstorẽ Montium suapte potestate necauit, cædis eius causa Imperatori non significata. Quæ res aliæque insuper ad eam accedẽtes effecere, ut Imperator eum, ut sibi iniurium, sublatum uellet. Et ira incitatus, ad se eum euocauit. Atque ille in deteriorem partem eam uocationẽ fieri suspicatus, sibique propterea metuens, etiam inuitus profectus est, uxore sua Constantia, quæ pro eo precaretur, præmissa. Ea in itinere mortua est. In comitatu Galli Theophilus etiam Indus fuit, de quo suprà diximus. Nam is medium se inter Gallum & Constantium gerebat, coniunctionem eorum & concordiam confirmans, quũ Cæsar Gallus designaretur, & pacta fierent. At Gallus, adempta ei primùm purpura, circa Phlanonem insulam in Occidentalibus partibus, ex insidijs Eusebij eunuchi trucidatus est. Quod quidem ita tum fieri iussit Constantius: postea autẽ eum facti pœnituit. Breui pòst fratrem eius Iulianum ex Ionia accitum, quod Imperij grauitatem secum perpenderet, Cæsarem creauit: & aduersus barbaros in Galliam misit, qui res ibi turbulentas pacaret & constitueret. Sed de Iuliani rebus in historia sequenti accuratius omnia exponemus.

Gallus res nouas molitur.

Est hoc crimẽ lesæ Maiestatis.

Galli cædes.

Iulianus Cæsar dicitur.

Iulianus in Galliam missus.

CAPUT XXXIII.

Constantius cura & periculo tyrannorum liberatus, uenit Romã: ubi de tyrannis triumphum sibi agendum esse duxit. Eodem tempore ad concordiam dogmatis Orientales simul & Occidentales episcopos, B sicuti putabat, adducturus, Synodum cogi in Italia præcepit. Iulius tum, uigintiquinque annis Romana ecclesia administrata, decessit, prouinciamque eius Liberius sortitus est. Tum uerò opportunitatem sibi oblatam esse existimantes, qui professionem fidei Nicænam abrogauerant, calumnias rursum contexuerunt, ut τ̃ ὁμοουσίου consubstantialis professores, quos antea ut sententiæ alterius sectatores exauthorauerant, ecclesijs prorsus exigerent. Constante namque adhuc superstite, non ausi fuerant fraudulenta temeritate imperia inter se cõmittere. Quippe bellum fratri Constans denunciauerat, nisi Athanasium, sicuti dictum est, reciperet. Potissimùm uerò Athanasium illi expellere studio omni contendebant: qui sanè etiam Constante nondum cæso, Constantio autem propter illum, Athanasium se complecti assimulante, (tantum illorum erat odium) conquiescere non potuerunt. Sed enim triginta ex maligna eorum multitudine Antiochiæ congregatis, Narcisso uidelicet Cilice, Theodoro Thrace, Eugenio Nicæno, Patrophilo Scythopolitano, Menophanto Ephesio, atque alijs, reditum Athanasij illi tanquam illegitimum culpabant, & omnibus ubique episcopis scribebant, ne cum illo communicarent, neue ad illum scriberent: sed Georgium honore prosequerentur, quem ipsi episcopum constituerant. Athanasius autẽ nihil prorsus hæc curabat. Id ita factum, donec Constantius tyrannis sublatis, unus ipse Orientis simul & Occidentis imperio est potitus. Et Constantius quũ in Occidente esset, cum episcopis τ̃ ὁμοουσίου consubstantialis fidei assentiẽtibus se coniunctum esse, & cum eis sibi cõuenire simulauit: & fortasse in partibus eorum esse omnino constituit. Arte certè usus est, quũ uim nullam eis primùm adhiberet, sed tantum persuaderet, ut eandem contra Athanasium, quam Orientales episcopi tulissent, ipsi etiam sententiam ferrent. Sic etenim quodammodo putauit,

Cõstantius Romæ triũphat.

Liberius Iulij Romæ successor.

Ineunt rursum Ariani fraudulenta aduersus Athanasiũ & orthodoxos consilia.

Cõciliabulum 30. Arianorũ episcoporũ Antiochiæ aduersus Athanasiũ congregatum.

Cõstantius per unanimẽ Athanasij condemnationẽ inter Orientales & Occidentales unionem fidei conciliare contendit.

A putauit, si omniū Orientalium iuxta & Occidentaliū calculis Athanasius dānaretur, facilimū sibi fore, ut religionē pro arbitrio suo cōstitueret atq; ordinaret. Itaq; in Italia Mediolani cōuentus coactus est. Et ex Oriente quidem pauci admodum ibi præstò fuere. Itineris enim magnitudo, & morbus, & ætas grādior, multorū impedijt aduentū. Occidentales aūt plures quàm trecenti conuenere. Enimuerò Orientalium cōsilium fuit, ut Athanasius damnaret̃, eiq; Alexandrina urbe interdicere t̃. Et reliqua Synodus siue errore, aut metu, seu etiā ignorantia pedibus in eam ibat. Soli uerò ex omnibus Dionysius Albæ, quæ una ex metropolitanis in Italia urbs est, & Eusebius Vercellarū Liguriæ, & Paulinus Treuirorum in Gallia, episcopi, & præterea Rhodanus & Lucifer, dolo deprehēso, Orientales euertendi Nicæni dogmatis gratia condemnationē Athanasij urgere, assurgentes, uociferati sunt: Fraude Christianismū circumueniri, neq; uerbis eiusmodi de Athanasio agi: sed insidias decretis ritè atq; ordine de Deo olim factis, Imperatorē & Arianos tendere. Hæc ubi dicta, cōuentus rebus infectis solutus est. Qui aūt liberius sententiā dixerant, condemnati, solum exilij causa uerterunt. Inter quos Hilarius etiam Pictauiensiū episcopus fuit. Porrò uerū fuisse, quòd sub obtentu nominis Athanasij aduersum fidem Nicænā Mediolanensis Synodus sit cōgregata, ea quæ sequunt̃ confirmabunt. Nam quæ paulo pòst eodem tempore & Arimini in Italia, & Seleuciæ in Isauria, acta sunt cōcilia, res nouas contra Nicænas cōstitutiones molita sunt: quemadmodum mox declarabimus. Imperator stomachabundus uniuersale cōcilium cogere, & episcopos Orientales omnes in Occidentē pertrahere uolebat, omnē mouens funem, si quo modo facere posset, ut ad concordiā omnes adduceret. At ubi re deliberata, difficile id uisum est, q̃d ei itineris longinquitas obstaret, unā quidem, sed duobus

B in locis cōgregandam esse Synodum statuit. Et Occidentales Arimini, Orientales uerò Nicomediæ conuenire, literis suis iussit. Imperator sanè quidem hoc sic concordiam omnium spectans instituit: sed consilium eius aliter cessit. utrinq; enim dissensio inter eos intercessit. Neq; enim Arimini qui conuenerant, cōcordes erant: maius autem inter eos qui Nicomediæ quidem per terræmotum coire impediti, Seleuciæ uerò deinde congregati fuerant, dissidium est ortum. Cæterum quæ utrobiq; sint acta, historia ipsa deinceps ostendet. In præsentia autem, quæ Athanasio per omne Constantij Imperium acciderint, breuiter referemus, ut ordine suo nobis procedat oratio.

Synodus Mediolanensis.

Orientales per damnationem Athanasij callidè Nicæna decreta suppressa uolunt.

Dolum orthodoxi pauci sentiunt.

Mediolani nihil agitur.

Hilarius Pictauensis & quidam alij catholici in exilium aguntur.

Constantius Ecclesiasticæ concordiæ gratia Occidentales Arimini, Orientales Seleuciæ in Isauria conuenturos eodem tempore agere iubet.

Consilium eius frustra fuit.

CAPUT XXXIIII.

Lle siquidem auditis quę aduersus eum in Imperatoria aula factę fuerant cōminationibus, ad tempus profugit. Deinde quinq; qui sub eo erant episcopis delectis, in quibus Serapion etiam † Thmuæus, uir DEI in primis amans, atq; in dicendo & scribendo grauis, fuit, ad Imperatorem in Occidente degentē eos misit, tribus ex ecclesia sua presbyteris additis: qui, si id Imperator iussisset, aduersariorū calumnias confutarent. Dum illi proficiscuntur, Imperatoris interea literæ, quibus ad eum euocabatur, afferunt̃, Itaq; ipse cum suis in graui erat cura & solicitudine. Neq; enim tutū satis esse putabat, dicto Imperatoris audientem esse, qui in professione fidei hallucinaretur. Neq; uerò illi morē non gerere, periculo carebat. Mansit sanè. Et qui literas attulerat, uacuus ad Imperatorē redijt. Porrò ęstate ineunte, alter uenit, cum quodam Alexandrinæ urbis illustri ciue: atq; is Athanasium urbe expellere, & clerum malè accipere incœpit. Sed enim quum plebs rebellans uim pararet, & ipse nihil efficeret, retrocessit. Postea intempesta nocte ordinum ibi militarium dux,

Res & ærumnæ Athanasij sub Cōstantio.

Sozom. habet Thebæus.

Athanaſius e manibus propè militū euadit.

& qui ab Imperatore miſſus fuerat, atq; hæc curabat, Hilarius, ubi Athanaſiū in A ecclesia occultari intellexit, quæ Theonæ dicitur, cū delecta Aegyptiorū fortiq; manu ei inſtitit, et poſtibus effractis in templum quidem irruit, ſed Athanaſium quæſitum non cōprehendit. Diuinitus enim ei irruptionis huiuſmodi conſilio manifeſtato, paulo antè inde exiuerat. Milites aūt tardius ad cōprehendendum

Sæpenumero Athanaſius diuinitus pericula præſentia effugit.

eum uenerant. Dicitur ſanè hic uir multa & diuerſa diuino iudicio euaſiſſe pericula. Quod namq; DEO eſſet perquàm charus, quæ futura erant itidem, ut præſentia, per gratiā DEI prouidebat. Multa certè admiranda futurorū cognitionē uiro ei conteſtantur. Primo namq; Conſtante adhuc uiuente, & Conſtantio inſidias ei ſtruente, quum fuga ſibi conſuluiſſet, apud notum quendam hominē in

Idem in ſpecu latitauit ſex, ut quidā ſcribūt, annis.

ſubterraneo & caliginoſo ſpecu, a quæ olim ciſterna, latuit, nemine præter ancillam conſcio: quæ quòd fidelis eſſe uideretur, ad uſus neceſſarios ei inſeruiebat. Poſtquam aūt in hoc magno ſtudio aduerſarij incubuere, ut uirum uiuum cape

Ancilla infida perfidiæ mercedem recipit.

rent: & ancilla ea, pecunia ab illis corrupta, mercede eum proditura erat: præueniens DEVS, inſidias ei indicauit. Ita ipſe aliò conceſſit. at illa, ut quæ cōtra heros ſuos falſa dixiſſet, plagas reportauit. Grauis ſiquidē eis conſtituta fuerat pœna, qui Athanaſium celare cōperti fuiſſent, ut qui contra Imperatoria iuſſa niterentur, et rectam reipub. adminiſtrationem tollerent. Multi ſanè eo nomine res

In Nilo nauigans perſequutionem inimicorum eludit.

duras ſunt experti. Perſimile quiddam alio quoq; ei tempore euenit. Eandem namq; ob cauſam in Aegyptum profugiēs, aduerſo nauigabat Nilo. Quum aūt fuga eius indicata, quidam eum perſequerentur, cœlitùs id cognouit, & nautas atq; uectores Alexandriam redire ſecundo flumine iuſſit: & in deſcenſu perſequutoribus ſuis prętcritis, populi deinde turbę in urbe frequentiſſima mixtus,

Athanaſius ab Arianis et Græcis Magiæ inſimulatus.

latuit, incolumisq; permanſit. Quapropter non ſolum Ariani, ſed & Gręci atq; gentiles eum ut magum & præſtigiatorē, tales ob res criminati ſunt. Aliquan- B do namq; urbem eo ingrediente, cornix in aere uolans crocitabat: & Græcorū

Abolitionē idolomaniæ Alexādriæ is Græcis prædixit.

quę illic ſtabat turba, ſcommate eum ueluti impoſtorem perſequens, quid'nam cornix diceret, interrogauit. Et ille perquàm urbanè & ſuauiter ridēs, Cras, inquit. Portendit namq;, craſtinum diem uobis non bene ceſſurum. Mandatum enim ab Imperatore ueniens, feſtum diem ueſtrum inhibebit, & magnificentia

Eiuſdem ſcitè dictum.

ueſtra iniucunda uobis erit. Porrò id Athanaſij dictum exitū ſuum habuit. Ab Imperatore enim literæ uenere, quibus magiſtratus iubebantur, de cętero Græcos prohibere, ne ad templa accederent, & more ſuperſtitionis ſuæ dies feſtos peragerent. Et celebritas ea quæ iam aderat, & ab illis plurimi fiebat, uenerationéq; maxima colebatur, tum ſoluta eſt, neq; poſtea peracta. Declarare hæc ſatis poſſunt, diuinum eum uirum, & prophetici doni nō expertem fuiſſe. Ipſo autem, ut dictum eſt, profugo, clerus eius eccleſias tenuit: donec aduenięs dux cum armatis, Georgium expectātibus eas tradidit, & ipſe poſtea Georgius ad-

Georgij Ariani epiſcopi Alexādriæ in catholicos crudelitas.

ueniens occupauit. Is quòd nō apparatu aut more epiſcopi adminiſtrationem ſuam inſtitueret, terribilem ſe exhibuit. In Athanaſij autem laudatores ferus admodum fuit: ac uiros ſimul & mulieres arripiens, tanquam ſæuus tyrannus, in uincula coniecit. Quamobrem publicum populi odium in ſe conciuit. Perijſſet certè quidem, niſi periculo uitato ad Imperatorē procurriſſet. Ibi tum ſectatores Athanaſij eccleſijs præfuere, quamuis ad breue tempus. Præfectus namq; Aegypti illis eiectis, eas factioni Georgij reſtituit. Nec longè pòſt & ipſe redijt, terribilior quidem quàm antea, non minus autem omnib. inuiſus: quippe qui

Plebs fidem monachorum orthodoxorū eſt æmulata.

Imperatorem ad iram contra eos commouiſſet. Infidelis uerò, & faſtu plenus à pleriſq; increpitus eſt: & ab Aegyptijs monachis maximè, quos hominum multitudo in primis, quū quòd uera dicere exiſtimati ſunt, tum quòd philoſophicè planè

A planè uirtutem & pietatem exercere perseuerarunt, sequebatur. Res Athanasij, sicuti sub Constantio uario euentu fuere, breuiter & ordine expositæ sic se habuere.

CAPVT XXXV.

Imperator uerò priusquam Romã iret, & solitum ob uictoriã triumphum ageret, accito Liberio Romanorum episcopo, Iulij successore, persuadere ei conatus est, ut in sententiam quos secum habebat episcoporum iret: quorũ unus Eudoxius erat. Quod ubi ille ei resistens se facturum negauit, ad exilium est damnatus. Berrœa autem Thraciæ, quò deportaretur, designata fuerat. Sed & alia condemnationis eius causa fuisse dicta est: uidelicet quòd renunciare Athanasij cõmunioni noluerit, eundemq́ apud Imperatorem defenderit: qui Athanasium accusabat, quòd & ecclesias iniuria affecisset, & causa necis duobus fratribus suis fuisset. Idem comprobanda esse quæ Tyri aduersus Athanasium, per inuidiam alienę sententiæ sectatorum acta constitutaq́ fuerant, dicebat. At Liberius pœnitentiæ libellum Vrsicij & Valentis Iulio decessori suo oblatum, Imperatori exhibuit: in quo falsa esse & ementita, quæ apud Mareoten acta erant, significantes, noxæ gratiam petierunt. Rogauit insuper, ne ita indicta causa Athanasiũ damnaret, néue quæ perperàm decreta & manifestę calumniæ essent, comprobaret. De fratribus autem ne prorsus episcopali manu uindicatam iniuriam uellet, dixit: quam manum Deus non ad eiusmodi facta, sed ad sanctificationem & omne aliud bonum opus cõstituerit. Sedenim Cõstantius nihil omnino illum de sententia sua decedentẽ uidens, biduò ad deliberandum ei permisso, nisi animum mutaret, in Thraciam depor-
B tari iussit. Atq; ibi Liberius: Mihi uerò, inquit, dudum hæc deliberata atq; constituta sunt. Et paratus adeò sum in exilium ire. Porrò quum iam abduceretur, Constantius ei quingentos aureos misit. quos ille reiecit, & ei qui illos attulerat, Imperatori renunciare iussit: Non indigere se eis: daret eos quos secum in aula haberet adulatoribus, & ad simulandum dissimulandumq́ compositis hominibus, quorum insatiabilis cupiditatis inopia animis eorum semper insidẽs, eosq; excrucians, nunquam expleri posset. Mihi namque CHRISTVS, inquit, patriæ qualis, largitor semper alimentorum atq; conciliator & promus condus bonorum omnium erit. Hæc Liberio causæ, ut in Thracia exularet, extitere. Felix autem Romanæ ecclesiæ diaconus, administrationem eius sortitus est. Qui Nicænam quidem fidei professionẽ retinebat, & in religione reprehensione carebat: unum tamen illud uicio ei uertebatur, quòd priusquam episcopus creatus esset, cum diuersæ opinionis studiosis communicare sustinuerit. Vbi uerò Constantius Romam uenit, populi & nobilitatis illustriores fœminę, pro Liberio deprecantes, ut illum restitueret, ei institere. Et Imperator cum episcopis suis recõmunicata, redditurum se eis hominem pollicitus est, si in eandem cum episcopis suis concederet sententiam.

Liberius exulare iubetur.

Causæ exilij eius.

Colloquium Constantij & Liberij.

Ne per episcoporum manus inimicitias exercueris, aut uindicaris, Imperator. Ecclesiasticorũ namq; hominum manus sanctificatione operari debent. Theodor. li 2. ca. 16.

Liberius exulaturus donum quingentorum aureorũ à Constãtio sibi missum reijcit.

Felix Romæ Liberio substituitur.

Romani restitui sibi Liberiũ à Constantio petunt.

CAPVT XXXVI.

Per idem tempus, quem suprà diximus, Aetius Syrus manifestò & liberè suam de DEO opinionẽ diuulgabat. Diaconus tum adhuc erat, sicuti à Leontio Antiochiæ episcopo castrato illo creatus fuerat. Opinabatur aũt itidem ut Arius, conditũ, & ex nõ existentibus, atq; inæqualẽ patri filiũ esse. At q̃d ingenti contentione acriusq; de Deo disserere auderet, uarijsq; uterẽ ratiocinationibus, factionis suæ popularib. diuersus esse, atq; ab eis dissidere uisus est. Quam ob causam ecclesia eorũ pulsus, arte quadam per dissimu-

Aetij hæresis.

Idem ab Arianis reiectus.

dissimulationē eos uitabat, cōmunionemq́ eorum detestabat, ueluti qui se Ario A
post periurium cōiunxissent, quum ille pœnitentia ductus Constantino Impe-
ratori consentanea se cū Nicæna fide sentire adiurauit. Sed de his satis. Quum
Imperator adhuc in Occidente esset, nuncij uenere, Leontium Antiochenū epi-
scopum diem suū obijsse. Et Eudoxius Germaniciæ antistes, qui in Imperatoris
comitatu erat, per cubicularios eunuchos uacantē eam sedem ambit & uēdicat.

Eudoxius Germaniciensis arte aulica episcopatum Antiochenum inuadit.

Assimulans enim locū cum consolatione & custodia indigere, ut sibi in Syriā ire
liceret, ab Imperatore petijt. Quod ubi ei est permissum, ingenti celeritate eò ue
nit: ac throno recepto, repētē perinde atq; ex se ipso ortus episcopus Antiochię
extitit, rē cū celebrioribus Syrię episcopis, utpote cum Marco Arethusio, Geor
gio Laodicensi, qui eandem sententiā sequebant, atq; alijs ad quos more quodā
patrio electio pertinebat, non cōmunicata. Dictum etiā est, de uoluntate Impe-
ratoris, & eorū qui in aula rerū potiebantur, id factū esse: qui unà cum Eudoxio
Aetij sententiā sequebant, inęqualem patri filiū esse docentis. Postquā uerò An-

Eudoxius Aetianus.

tiochiam ita obtinuit, ampliorem q́ adeptus est potestatē, propalàm iam Aetij
opinionē propugnabat, & adiuuare illum maximè conabat. Et contendebat ille
quidē episcoporū cogere cōcilium, atq; illi diaconatus honorē restituere: sed id
• efficere minimè potuit, q̄d apud omnes Eudoxij dignitas & studiū post Aetij o-
dium esset. Congregauit tamē tum consentientium ei episcoporū conuentū An
tiochiæ: in quib. erāt, Acacius Cæsareæ Palestinæ Eusebij successor, & Vranius
Tyri episcopus: qui unà cum æquisubstantiali, & cōsubstantiale rejciebat, sub
obtentu Occidentalium episcoporū authoritatis, qui hoc sic Sirmij statuerint.

Eudoxius popularium sectæ suæ conciliabulū Antiochiæ cogit.

Admirandus nāq; ille Hosius, atq; unà cum eo qui ibi cōuenerant, quū propter
contentionē qua aduersus Vrsicium, Valentē, & Germiniū usi fuerāt, uim mul-
tam, ut diximus, passi fuissent, ut neq; cōsubstantialis neq; æquisubstātialis filius B
diceretur, cōcesserant, tanq; ea uerba tam expresse in diuinis scriptis nō appare-
rent: prætereaq; supra humanæ mentis captū esset, de substantia Dei subtiliter
nimiū & anxiè inquirere. Et quod eis tum uisum esset, cœptis suis Hosij literas

Vranius Tyrius ὁμοιούσιον simul & ὁμοούσιον reijcit, Sirmiensis Synodi prætextu.

multū allaturas esse momenti, epistolam tum Hosij aliorumq́ Occidentaliū no-
mine, Sirmio ad Orientales dederāt, ingentes Vrsicio, Valenti & Germinio a-
gentes gratias, & q̄ Occidentales rectè tandem sentirent, eius beneficij causam
illis ascribentes. Sed enim Eudoxio ita res nouante, multi Antiochia qui rectū
dogma defendebant, et ei aduersabant, ab illo pulsi, Georgiū Laodicensem adie
re, eiq; quæ Antiochiæ agerentur exposuere. Atq; ab eo literis acceptis, Ancyrā

Ariani Hosij et aliorū catholicorum nomine emētitas literas Sirmio ad Orientales dederunt.

Galatiæ sunt profecti. Basilius enim, qui ibi post Marcellum episcopatum gere-
bat, plures ex uicinis episcopis ad se dedicandę quam recens construxerat eccle-
siæ gratia conuocauerat. Ibi illi per querelam re omni exposita, literas reddide-

Orthodoxi episcopi Antiochia ab Eudoxio pulsi.

re, hisce uerbis conscriptas: Reuerendissimis dominis, Macedonio, Basilio, Ce- «
cropio, Eugenio, Georgius in Domino salutē: Aetij naufragium penè omnem «
occupauit Antiochiam. Quos enim uos ignominia notastis, execrandi Arij di- «
scipulos, eos omnes Eudoxius receptos in clericorum ordinem cooptat, & Ae- «
tium hæreticum maximo honore prosequitur. Subuenite igitur tātæ urbi, ne in «
illius naufragium orbis totus pertrahatur. Et consilio eorū coacto quicunq; ad- «
esse possunt, ab reliquis episcopis subscriptione decretorū uestrorum accepta, «
postulate: ut quùm Aetium Eudoxius ex Antiochia ejciat, tum sectatores eius «
ex sacro clericorum albo tollat. Aut certè si perrexerit cum Aetio inæqualem «
dicere, atque eos qui hoc dicere audent, illis qui id non faciunt, honore præfer- «
re, sicuti modò dixi, Antiochia uobis perierit. Hæc Georgius. At qui Ancyræ «
congregati erant, quum compertum haberent, eo quòd sibi ipsi Antiochenæ

Pro his Georgius Laodicensis ad conuentum episcoporum Ancyram scribit.

Sacrum clericorum album.

sedis

A sedis dignitatē arrogasset, Eudoxiū res nouas inceptare, Imperatori statim rem
eam significarūt, eundemq́ obsecrarūt, ut ope sua interposita, uideret, ne ea quę
Sardicæ, Sirmij, & in alijs cōuentibus constituta essent, cōuellerentur: in quibus *Legatio ab eo cōuentu ad Imperatorē ea de re mittitur.*
omnib. filium patri substantia æqualem esse decretū sit. Legationē etiam ad Im
peratorem misere, ipsum Basilium Ancyranū, Eustathium Sebastiensem, Eleu-
sium Cyzicenū; et Leontium ex Imperialibus cubicularijs presbyterū. Hi ubi ad
Constantium uenere, presbyterū quendam Antiochenū Asphalium, qui Aetij *Ariani iam res suas in aula cō fecerunt.*
studiosus maximè quæcunq́ uoluisset ex sententia confectis rebus, cōpererunt
iamiam cum literis Imperatorijs abiturū esse. Imperator autē Ancyranorū ora- *Sed hæ à Constantio retractantur.*
torum postulatis cognitis, epistolam quam Asphalius profecturus secum latu-
rus fuerat, retractauit, alioq́ scripto Eudoxiū condemnauit. Cuius scripti hæc
» fuere uerba. Victor Constantius Maximus Augustus, sanctæ ecclesiæ Antio *Constantij ad Antiochenos literæ contra Eudoxium.*
» chenæ. Eudoxius non à nobis ad uos missus uenit: ne quis hoc putet. Longè alia
» nobis mēs est, quàm ut eiusmodi hominibus faueamus. Quod si quùm alia, tum
» hoc sic astutè mentiuntur, satis manifesti sunt, erga Deum eos arrogantes & uer
» sutos esse. A' quibus enim rebus illi se libenter abstineant? qui potentiam aucu- *Describuntur ambitiosi et rerum nouarum studiosi episcopi.*
» pantes, urbes ingressi, ex una in aliam transiliunt: & perinde atq́ coloni quidam
» solum subinde mutantes, angulos omnes rerū ampliorū cupiditate curiosè per-
» scrutantur, circulatores meri & fraudatores, quos ne nominare quidē fas sit. Of-
» ficinæ prauę & impię prorsus factionē eos esse, uos quoq́ intelligitis. Et satis ex
» uerbis suis authorē ipsum, sectatoresq́ hæresis huius cognoscitis. Quorum hoc
» unum est studium, ut populum deprauēt. At uersuti isti, & ad omnē audaciam
» prompti, temerè iam apud quosdam uulgare nō dubitarūt, nos electione quam
» sibi ipsis subornarunt, lætari. Quæ quidē ita ab eis dicuntur, qui talia in uulgus
» efferre consueuerunt, prorsus uerò facta non sunt. Atq́ ipsi mihi in animum re-
B uocate doctrinā illam primā, quum de fidei sentētia deliberantes inquisiuimus,
» in qua Saluator noster & filius DEI & substantia patri æqualis declaratus est.
» Verùm boni isti uiri, qui facile quæcunq́ eis in mentē uenere, de DEO dicūt, eò
» processere impietatis, ut etiam alia quædam quàm res ferat arbitrentur, aliosq́
» ea docere cōtendant. Atq́ ea in capita ipsorum redundatura esse, ualde persua-
» sum habemus. Sed nunc satis erit, à Synodis eos & conuentibus arcere. Nam fe-
» rè eò productus scribendo fuerā, ut in præsentia dicerem, quæ illi breui passuri
» sunt, nisi à rabie ista discesserint. Isti uerò (quid enim nō inferant mali?) impro-
» bissimos quosq́ perinde atq́ mandatū haberent, aggregantes, hos inquā hære-
» sium antesignanos in cleri album referūt, ordinē uenerandum tam turpiter de-
» honestantes, non aliter atq́ eis concessum sit † agere & ferre omnia. Enimuerò *ἄγειν καὶ φέρειν*
» quis mortalium omnium istos perferat? qui urbes quidem impietate implent,
» exilium aūt piaculis tegunt? Vnum illud studio habentes, ut omnib. bonis per-
» petuò sint infesti. Facessat importuna factio, & sanctis insidere thronis desinat.
» Nunc tempus est, ut ueritatis alumni in lucē prodeat, quiq́ medij tales hominū
» mores fugientes dudum metu sese continuere. Istorū namq́ sapienter instituta
» consilia in medium producta iam apparent. Sed nihil non quod aggressus fuerit
» perficiet, qui hosce ab impietate eximet. Bonorum uirorū fuerit, maiorū fide ui-
» uere, eamq́ unā, ut dictum est, asserere, neq́ ulterius quidquā anxiè nimis & cu-
» riosè inuestigare. Quin & illos admonuerim, ut aliquando tandem ex barathro
» prorumpentes, animis mutatis, ad sententiam istam accedant, quam diuina præ-
» diù sapientia de Deo ritè atque ordine episcopi tulere. Tantum scilicet paruo
momento periculum fuit, ut inæqualitatem asserentium opinio obtineret, nisi
Imperator ipse episcoporum opera & diligentia intercessisset.

Breui

CAPUT XXXVII.

Constantius et Arianizantes episcopi Liberium à professione τοῦ ὁμοουσίου abducere conantur.

Reui deinde quum Roma in Sirmiũ Constantius rediJsset, Occiden- A talibus episcopis precãtibus, Liberius ex Berræa reductus est. Atq; ibi in præsentia eorum quos diximus, aliorumq; plurimorum Orientalium episcoporũ, Imperator suadere Liberio, ut filium non esse patri consubstantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoq; Basilius, & qui cum eo erant: eamq; rem illi Imperatori, apud quem in magno erant precio, suggessere. Et afferentes, quæ uel de Paulo Samosateno, uel de Photino apud Sirmium constituta fuerant omnia: & præterea formulam fidei Antiochiæ Encænijs in ecclesiæ consecratione, ob ὁμοουσίου consubstantialis causam editam allegantes, ueluti contenderent quidam hæresim propriam per prætextum & occasionem consubstantialis instituere, in sententiam suam adducere studuere Liberium, & Athanasium, & Alexandrum, & Seuerianum, & Crescentem, Africanos episcopos. Non minus id quoq; conabantur Vrsicius & Valens, & Germinius Sirmiensis episcopus, & qui præterea ex Oriente ibi aderant.

Formula professionis fidei Liberij.

Liberius autem aliam quoq; seorsim fidei conscripsit professionem, quæ omnes ab Ecclesiæ cõmunione arcebat, qui filium patri non secundum substantiam & per omnia æqualem dicerent. Id propterea fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuere, non ita pridem Antiochiæ propter Aetij hæresim congregati, quum Hosij epistolam in manibus haberent, plurimum uerborum fecerant, quibus Liberium per calumniam traduxerant: perinde atq; τὸ ὁμοούσιον consubstantiale repudiasset, & patri filium omnino inæqualem dixisset.

Liberius Romam redit.

Romani legati reb. ita benè gestis, assumpto secum Liberio Romam reuerterunt, literas ab episcopis Sirmij congregatis ad Felicem Romanę tum ecclesiæ præfectum, & ad clerũ populumq; ecclesiæ eiusdem afferentes: quibus, ut pastorem suum libenter susciperẽt, admonebantur. B

Duo eodẽ tempore Romæ episcopi cõcordes.

Ambobus porrò & Felici & Liberio permissum est communiter sacra curare, et munus Apostolicum administrare. Qui quidem concordes fuere, & quidquid medio tempore acciderat rerum aduersarum & tristium, per amnestiam & obliuionem aboleuere. Quòd namque admodum bonus uir esset Liberius, quodq; pro recta ecclesiæ doctrina Imperatori constanter restitisset, multa pietate & benignitate populus Romanus in eum fuit: usq; adeò certè, ut in eius eiectione per seditionem eius causa motã res ad cædem processerit.

Felix moritur Liberius solus ecclesiã regit.

Sed paulo pòst Felix mortuus est, & solus Liberius episcopatũ administrauit. Quod sic DEVS rectè prouidit, ecclesiæ, ita ut decebat, rebus consulens: ne primaria Apostolorum sedes fœdam illam & incommodam à duobus gubernata ducibus cõtraheret notam: quæ res ab Ecclesiæ constitutionibus perquàm est aliena, discordiamq; ut plurimum conciliare solet. Hæc in Sirmio acta.

CAPUT XXXVIII.

Cõstantius Synodum aliã indicit.

T pulchrè cõuenire tum Orientalibus cum Occidentalibus est uisum. Res uerò aliter se habebat. Imperatoris enim metus id faciebat: cui propter Aetij & Eudoxij in urbe Antiochena excitatas res nouas, rursum Nicææ Synodũ cogere placuit. Quũ aũt Basilius Ancyranus cõtrà niteretur, q; primùm ibi de fide disquisitũ esset, magis cõuenire, ut id Nicomediæ fieret, est uisum.

Terræmotus Nicomediæ.

Et ex nationib. iam omnibus, qui uel à prudẽtia, uel ab eloquẽtia aliquid ualerent, episcopi eò cõtendebant. Quũ terræmotus ingens exortus urbẽ, et simul templũ nuper admodũ constructum, ex fundamentis ipsis cõcussit atq; deiecit, multosq; pro eo atq; hoc uel illo quemq; loco deprehẽdit, uel seruauit, uel interemit.

Bosporianum hunc Antistitẽ fuisse. Sozom. ait.

Cecropius quidẽ Nicomediẽsis, et † alius quidã episcopus, paruo momento periculũ euasere. Quę res, fama ubiq; uulgata, episcoporũ aduẽtũ prohibuit.

Atq;

A Atqui illa Nicæam quoq;, & Constantinopolim, & Perinthum, aliasq; Thraciæ ciuitates tali casu euersas esse promulgauerat. Dictum tum est, Arsacio cuidã, qui sub Licinio confessionem fidei obierat, milesq; antea & leonum ferarumq; aliarum domitor & custos in Imperiali comitatu fuerat, tum autem Nicomediæ in turri præalta pietati studens philosophabatur, cladem eam diuina uisione reuelatam: eamq; ab eo, ex turri digresso, clero populoq; prædictam esse. Sed tantum abest ut fides ei habita sit, ut derisus etiam fuerit, qui casum tam inexpectatum promulgaret. Illum autem rursum in locum suum conscendisse, supinumq; in solo iacentem, DEVM deprecatum fuisse. Vbi etiam in ipso cladis eius impetu, turri ipsa immota & stabili permanẽte, orantis habitu martyr mortuus est repertus à multis, qui eò concurrerant, ut terræ motum ex loco superiore spectarent. Orasse aũt eum, precatumq; à DEO esse ferunt, ut uitam prius finiret, quàm eam urbis calamitatem uideret, in qua CHRISTVM cognouisset, & ecclesiastica philosophia initiatus esset. Multa is etiam supra uim & captum hominũ fecit. dæmones nãq; eiecit, alijs quoq; casibus afflictos homines restituit, & ad saniorem mentem multos reduxit. Et draconem, siue alterius reptilium generis uenenosam feram uiæ publicæ incubantem, & afflatu solo uiatores necantẽ, oratione, ex latibulo ut sponte sua prodiret, & per seipsam caput semel atq; iterum terræ illideret, & sic tandem rumperetur, protraxit. Multi sanè mortales Nicomediæ ruinis ædificiorum interierunt, multi sibi fuga in solitudinẽ & agros consuluerunt. Etenim incendij flãma è furnis & balneis officinisq; artificum, qui ad ignem opus faciunt, coorta, & ruderibus decidentium culminum circumclusa, materiaq; proxima & sarmentis, ut fieri solet, ei admistis, tabulatisq; resinam exsudantibus, & ad concipiendum propagandumq; ignem cõmodis aucta, tanta alimenti copia in partes omnes proserpens, & ad seipsam reuertẽs, ueluti unum B (ut ita dicam) ardentem rogum urbem ipsam effecerat. Quo incendio, quòd ex ædibus transitus non pateret, multi sunt consumpti. Et quoniam Nicomediensis casus episcoporum conuentum interturbauit, primùm quidem Imperatori, ut Nicææ rursum congregarentur, placuit. Basilius aũt de eo loco diu multumq; deliberauit. Et sic in urbe Nicæna, populo ibi omni terræmotu conturbato, deliberatio hærebat. Porrò Marco Arethusio, Georgio Alexandrino, & Basilio Ancyrano, qui tum Sirmij cum Imperatore, in negotio quisq; suo agebant, Tarsus Ciliciæ commoda uisa. Vt uerò & hæc alijs minus conuenire existimata est, tandem ut Seleuciæ in Isauria Synodus ageretur, cõstitutum. Atq; hoc sic decreto, quia ibi aderant, Valens, Vrsicius, & Eudoxius, qui potissimum inæqualitatis opinioni præibant, effecerunt illi, ut episcopi eo loco congregati, formulæ fidei ex tempore compositæ subscriberent. In qua formula substantiæ nomen insertum non erat. Adhæc in animis ipsi secum perpendere, episcopos Seleuciæ coactos partim Nicænam fidem, partim Antiochiæ in templi dedicatione professionem editam complexuros, & per æmulationẽ ardentius defensuros. Vtramque uerò formulam substantiæ nomen habere, et filium patri per omnia similem disertè promulgare. Ac si in locum unum episcopi cõuenirent, omnino eos Actij opinionẽ, quam ipsi laudantes studio omni stabilire conabantur, repudiaturos esse, hoc illis minimè dubiũ fuit. Quid ergo faciũt? Dolum instituũt, ut Occidentales quidẽ Arimini, Orientales uerò Seleuciæ cõgregarent, ut eo facilius quod agebãt perficerent. Procliuius namq; putabãt, paucis, quàm multis, quod uellent, persuadere. Et patribus ita segregatis, siquidẽ possent, utrãq; etiã Synodũ, dissidio in utraq; instituto: sin minus, alterã saltèm in sententiam suam se pertracturos esse cõfidebant. Illo prouiso, ut ne calculis omniũ hæresis eorũ damnaretur.

Hæc

Arsacius cladẽ hanc Nicomediensem preuidit.

Mors Arsacij istius.

Precatio eiusdem ante mortem.

Miracula eiusdem.

Dæmoniacus quidã ense stricto Nicomediæ per forum currebat, et homines omnes ad conspectũ eius diffugiebant. Ibi et Arsacius occurrit, et Iesum Christum nominauit. Ita confestim dæmonium pulsum est, atq; miser ille purgatus, & ad frugem bonã reductus. Sozom. lib. 4. cap. 16.

Terræ motum incendium fœdũ Nicomediæ consequutum.

Deliberatio de loco Synodi celebrandæ.

Concilium Seleuciæ Isaurorum coactum.

Formula fidei composita.

Dolosum Arianistarum cõsiliũ, ut Orientales episcopi Seleuciæ, Occidentales Arimini cõgregentur.

Eius doli causa.

Euſebius eunuchus aulæ imperatoriæ præfectus.

Hæc agebant per eunuchum Euſebium, Imperatoriæ tum aulæ præfectum, Eudoxio quàm maximè aſſentientem: & alios quoſdam, qui magiſtratus & honores gerentes, & gratia pollentes, ex ſententia omnia perficiebant. A quibus perſuaſus Conſtantius, perinde atq; incōmodum ſimul & reipubl. propter graues impenſas, & ipſis epiſcopis propter itineris magnitudinē eſſet, ſi in eodem loco conuenirent, Synodum diuiſit, eamq; Arimini & Seleuciæ celebrare iuſſit. Atq; in literis ſuis conſtituit, ut primùm controuerſia de fidei profeſſione decideret, deinde de alijs eccleſiaſticis ſanctionibus deliberatio fieret. Tum autē de eis qui per iniuriam exauthorati, & in exilium acti uiſi eſſent, in quibus etiam Cyrillus Hieroſolymorum epiſcopus fuit, conſultaretur: poſtea de eis quoq; epiſcopis, qui rei agerent, inquireretur. Permulti enim accuſabantur, & ab Aegyptijs maximè Georgius: quòd ſcilicet alienorum bonorum rapinis gauderet, & contumelioſis quibuſdam hominibus delectaretur. Poſtremò, ut per decem delectos legatos ſe de actis ſuis certiorem facerent. A

Cōſtantius proceſſum Synodis præſcribit.

Crimina Georgij Alexandrini epiſcopi.

CAPUT XXXIX.

Ariminenſis Synodus.

Piſcopi, ſicuti Imperator iuſſerat, cōuenere: & primùm quidem Arimini, Occidentales quadringēti, & aliquot præterea numero. Et qui grauiter in Athanaſium animati erant, minimè omnium de eo quidquam mouendum eſſe duxere, quòd hoc ſic cōmodius eſſe putarent. Cæterùm poſtquā de fide, quomodo eam profiteri cōueniret, quæſtio propoſita eſt, ibi Valens & Vrſicius, qui primùm Arij opinionē defenderant, medio autem tempore libello ſupplici Iulio Romano antiſtiti dato, τοῦ ὁμοουσίου cōſubſtantiali aſſenſerant, quemadmodum diximus, temporibus ſeſe & rebus obtinentibus ſemper accōmodantes, alijs alia ſicuti fieri ſolet cenſentibus, dixere, priores fidei formulas abolendas eſſe, unamq; eam obtinere oportere, quæ nō ita pridē Sirmij lingua Romana compoſita, ab ipſo etiam Imperatore plurimi fieret. Debere quippe Synodum quoq; de ſententia illius profeſſionem eam approbare, neq; ulterius quidquā curioſius indagare: ut eo modo omnis diſcordię occaſio, uerbis nihil ambigui habentibus, quæ ſubtili & accurata exploratione perpēſa eſſent, in formula inſertis, præcideret. Longè præſtantius eſſe aſſerentes, cum ruſticitate quadam rectā de DEO tenere opinionē, quàm ex Græcorū nugamētis nouis petitis uerbis, quæ non intelligerentur inducere uocabula. Quibus illi dictis obſcurè innuebāt, ſeu potius propalàm τοῦ ὁμοουσίου cōſubſtantialis uerbū per calumniam reprehenderunt, ueluti in ſacris literis nō expreſſum. Sub hæc uerba charta prolata, legi eam poſtularunt, in qua æqualem patri filium ſecundum ſcripturas dicebant: mentionē uerò ſubſtantiæ in Deo omnino fieri interdicebant, & pro eo æqualē per omnia filium patri reponi uolebant. Hæc porrò formula illa erat, quā antea quidem preſſam ſeruauerant, tum uerò in lucē proferebant. Eam maximè probabant Germinius & Auxentius, & Caius & Demophilus. Ea lecta, plurimi nihil opus eſſe noua fidei formula eo tempore affirmabāt, cōtentos ſe eſſe profeſſione Nicæna. In præſentia propterea in locū unum conueniſſe, ſi quid nouatū eſſet, ut id inhiberetur. Et ut ea quæ tum lecta eſſent, nihil haberent nouarū rerum: ut dicerent tamen eos qui ſcriptum id compoſuiſſent, atq; ut illi ipſi Arij dogma, quippe quod turbas ubiq; in eccleſijs concitarit, anathemati primùm ſubijcerent, petebant. Vbi Valens & Germinius petitionem eam repudiarunt, illi formulas hæreticorū & item Nicænā in medium proferre iuſſere, ut illæ quidem damnatæ reijcerenī, hęc uerò authoritate denuò & ſuffragijs Synodi confirmaretur. Et ut de cætero neq; diſputatio de fide moueretur, neque Synodus peteretur, ſanxerunt. Sufficere enim quæ à maioribus dudum con-

Vrſicius et Valens ueri Protei.

B

Latinam ij fidei formulam Sirmij compoſitā defendūt.

Senior & maior pars epiſcoporum in Nicæno Symbolo acquieſcit.

Patrum decretorū defenſio.

A constituta essent: ea cõplecti posteros debere, & perquàm absurdum esse, nunc
demũ fidem conscribere eos, qui nuper admodum credere cœpissent: & ueterũ
traditionem abolere, per quam & ipsi & patres eorum ecclesias gubernassent,
ex quibus plures martyrijs & obitæ confessionis coronis condecorati fuissent.
Et ij quidem sic dicta sententia, antiquitùs decretis stare, nihilq; nouũ inducere
constituerunt. illi aũt, Valens scilicet, & reliqui, quos paulo antè nominauimus,
contrà nisi sunt. Ibi tum episcopi, ut fidem propositam cõplecterent, ab eis con-
tenderunt. Quod ubi illi renuerunt, damnationis sententia ab eis sunt exautho-
rati. Porrò Synodus professionẽ Nicænam amplius etiam confirmauit. Illi au
tem damnationẽ ægrè ferentes, ad Imperatorem confugêre. Cæterùm Synodus
ea nõ solum formulæ illorum præfationẽ, sed ipsam quoq; formulam reprehen
› dit. Cuius uerba erãt· Composita est fides catholica in præsentia Domini no
› stri Constantij perpetui Augusti, cõsulatu clarissimorũ uirorum Eusebij & Hy-
› patij, Sirmij, ante XI. calen. Iun. Ac deinde· Credimus in unũ solum & uerum
› Deum, patrẽ omnipotentem, creatorẽ et conditorem omnium. Et in unũ unige
› nitum filium DEI ante omnia secula, & ante principium omne, & ante omne q̃d
› mente concipi intelligiq; potest tempus, & ante considerationẽ & cogitationẽ
› omnem, siue perpessione siue affectione genitum ex Deo: per quem secula con-
› dita, & omnia facta sunt. Genitum uerò unigenitũ, unum ex uno, à patre, Deum
› ex Deo, æqualem qui ipsum genuit patri, secundum scripturas: cuius generatio-
› nem nemo nouit, præterquã solus qui eum genuit pater. Hunc ipsum unigenitũ
› filium eius scimus nutu paterno aduenisse cœlitus, ad abolitionẽ peccati. Et na-
› tum ex Maria uirgine, & conuersatũ cum discipulis, & omnẽ œconomiam siue
› administrationẽ exequutum, secundum paternam uoluntatem: crucifixum, &
B passum, & mortuũ. Qui descendit ad inferos, atq; res ibi constituit: ad cuius cõ-
› spectum infernalium portarũ ianitores exhorruerunt. Qui etiam resurrexit ter-
› tia die, & cum discipulis conuersatus est. Et diebus quadraginta expletis, rece-
› ptus est in cœlum, & cõsedit ad dextrã patris: uenturus extrema die cum pater-
› na gloria, & redditurus unicuiq; secundum opera eius. Et in spiritum sanctum,
› quem ipse unigenitus filius Dei IESVS CHRISTVS se missurũ pollicitus est ge
› neri hominum, paracletũ siue consolatorẽ, pro eo atq; scriptum est, VADO AD
› PATREM MEVM, & rogabo patrem meum, & alium paracletum mittet uobis,
› spiritũ ueritatis: ille de meo accipiet, & docebit atq; admonebit uos omnia. Et
› circa finem hoc etiam addidere· Nomen substantiæ per simplicitatẽ à patribus
› positum, non intellectum uerò à populis, scandalo & offendiculo est. Et quoniã
› scripturæ id quoq; nõ habent, placitum est id tollere, & deinceps nullam omni-
› no substantiæ in Deo facere mentionẽ, propterea q; diuinæ scripturæ patris &
› filij substantiæ prorsus non meminere. Aequalem aũt filium patri per omnia di-
› cimus, sicuti sacræ scripturæ & dicunt & docent. Ridiculum porrò episcopis
uisum est, Imperatorem quidem perpetuum seu æternum nominare, filium aũt
DEI sempiternum uocare nolle: certumq; tempus editæ fidei formulæ præfige-
re, manifesta quoq; calumnia ea iudicata est aduersus maiorum fidem. Maximè
uerò eam Athanasius criminatus est, ut alicubi ad suos scribens ostendit. Et in-
seruissem hic confutatoriam eius epistolam, nisi orationis prolixitatem fugiens,
studiosis eam inquirendam, atque ex ea rem omnem cognoscendam, relinque-
rem. Damnati illi, sicuti dixi, formulam secum ferentes, ad Imperatorẽ con
fugere. Concilium uerò decem ad eum legatis episcopis, literis
quoq; rem actam declarauit, quæ in hanc for-
mam scriptæ fuerant.

Nicænam formulam propugnantes, Arianisantes exauthorant.

Cõdemnationis eius causam precipuã fuisse Socrat. scribit, quòd Arianũ dogma Arianisantes dãnare noluerint. libro 2. cap. 37.

Latina Sirmiensis cõuentus fidei formula.

Arianisantes uerbũ substantiæ ex Symbolo tollunt.

Quomodo formulam istã Sirmiẽsem Patres catholici acceperint.

Epistolæ istius pars ad finem Tomi huius est adiecta.

P Et

CAPUT XL.

Literæ Synodi Ariminensis catholicæ ad Imperatorē Constantium.

ET DEI iussu, & pietatis tuæ mandato, quæ antiquitùs constituta sunt, A credimus. Ariminū namq; ex omnibus Occidentis urbibus episcopi omnes in locū eundem conuenimus, ut simul & fides Ecclesiæ catholicæ cognosceretē, & qui aliter sentiunt manifesti fierent. Atq; ubi rem omnē diu multumq; considerauimus, faciendum esse cōperimus, ut quæ fides antiquitùs obtinet, & quam Prophetæ & Euangelia & Apostoli per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM imperij tui custodem, ualetudinisq; etiam tutorē, promulgarunt, eam à maioribus acceptam seruemus, & seruatā ad finem usq; custodiamus. Et absurdum nefariumq; esse putauimus, quæ rectè & legitimè à patribus constituta, & Nicææ cōmuniter unà cum gloriosissimo parente tuo Imperatore Constantino deliberata sunt, ex eis mutare quidquam: quorum doctrina & sententia ad omnes omnium hominum aures & animos uulgata peruenit, quę unà Arij hæresim expugnauit atq; extinxit: per quam non solum ea ipsa, sed & reliquæ hæreses sunt euersæ: cui omnino uel addere quidquā non tutū, uel adimere etiam periculosum est. Atq; si alterutrum in ea fiat, licentia aduersarijs detur, ut quod libeat, facere eis liceat. Proinde & Vrsicius atq; Valens, quòd iamdudum suffragatores & participes Ariani dogmatis fuerint, à cōmunione nostra exclusi sunt. Ad quam tamen postea admissi sunt, quàm se errasse cognouerunt: atq; ut ad pœnitentiam admitterentur, & noxæ gratiam consequerentur, orauerūt: id quod scriptum eorum attestatur. Quapropter ut in gratiam reciperentur, & uenia eis delictorū daretur, obtinuerunt. Factum id eo tempore, quum Mediolani Synodus est coacta, presbyteris quoq; Romanæ ecclesiæ præsentibus. Norunt illi, eum qui etiam post obitum memoria dignus est, Constantinum, omni adhibita exquisitiore cura & diligentiore inuestigatione fidei professionē, quæ B edita est, publicasse. Posteaquam autē baptizatus ille inter homines esse desijt, & ad debitam sibi quietem translatus est, ineptum esse sciunt, nouæ quidquam rei inuehere, & tot sanctos patres cōfessores & martyres dogmatis ipsius authores atq; inuentores despicere: qui quidem patres, iuxta ueterem Ecclesiæ catholicæ sanctionem, omnes in eadem sententia perseuerarūt: eorumq; etiam fidem DEVS ad Imperij tui tempora transmisit, per Dominū nostrum IESVM CHRISTVM: cuius beneficio imperiū obtines, rerumq; in orbe etiam nostro potiris.

Excommunicatio Vrsicij et Valentis.

Fides Nicæna prophetica, euangelica, & apostolica est.

Vrsicius et Valens post pœnitentiam ab Orthodoxis ad Arianismū relapsi.

At rursus miserandi & ærumnosi illi impia mente nefarióq; ausu, præcones ipsos impiæ opinionis renunciarunt, & ueritatis constitutionem euertere conati sunt. Postquam enim iuxta mandatum tuum, Synodi concilium coactum est, seductionis fraudisq; suæ illi consilium detexerunt. Contenderunt namq; uersutia quadam tumultuosè sese ingerentes, nouare quiddam, ubi sodalitatis impietatisq; eiusdem suæ compertos homines inuenissent, Germinium, Auxentium, & Caium, dissidij & seditionis authores: quorum inconstans doctrina, blasphemiarum omnium aceruum impietate sua longè excedit. Vbi uerò animaduertere nos non eiusdem hæresis esse, neq; prauis opinionibus eorum assentiri, in cōsilium se nostrum insinuarunt, perinde atq; aliud quidquam decreturi. Perbreue autem intercessit tempus, quod eorum sententias in lucem coarguens protulit. Verùm enimuerò ne res ecclesiæ semper eodem affligeretur casu, turbaq; & tumultus prouolutus omnes comprehenderet, tutissimum uisum est, ut quę antiquitus decreta sunt, integra atq; inuiolata seruarentur, atq; illi quos diximus, à cōmercio cōmunioneq; nostra segregarentur. Quam ob causam Oratores nostros ad humanitatē tuam misimus, qui eidem consilij nostri sententiam per scriptū quoq; indicent atq; declarent. Quibus illud quoq; præcipuè mandauimus, ut ex

Commendatio legatorum Synodi, ut eis fides habeatur.

A ut ex antiquis legitimisq́ꝫ decretis, ueritatis fidem faciant, eamq́ꝫ cõfirment. De-
» clarabunt illi etiam sanctitati tuæ, minimè futuram, sicuti Vrsicius & Valens di-
» xere, pacem, si quid in legitimis cõstitutionibus immutatum fuerit. Quomodo
» namq́ꝫ pacem seruent, qui pacem ipsam tollunt? Quin contentio potius & tur-
» ba per cœpta eiusmodi quùm alibi, tum in Romana ecclesia exorietur. Itaq́ꝫ hu-
» manitati tuæ supplicamus, ut sereno uultu respicias, benignisq́ꝫ auribus orato-
» res nostros audias, neq́ꝫ cum defunctorum iniuria nouare quidquam & mutare
» permittas: sed nos in ijs quæ à maioribus nostris definita legitimeq́ꝫ constituta
» sunt, cõquiescere sinas: quos profectò solerter & prudenter omnia spiritus san-
» cti afflatu egisse dixerimus. Quæ uerò nunc ab istis nouantur, fidelibus quidem
» incredulitatem, infidelibus autem ferocitatem afferũt. Supplicamus præterea, *Supplicatio*
» ut episcopos qui in longinquis alienisq́ꝫ regionibus degunt, & uel ætatis gran- *pro episcopis*
» dioris imbecillitate, uel paupertatis grauioris difficultate premũtur, cum bona *exulibus restituendis.*
» uenia redire ad suos iubeas, ne ecclesiæ, episcopis eorũ ab eis disiunctis, diutius
» in tali solitudine permaneant. Ad hæc insuper omnia, illud quoq́ꝫ te oramus, ut
» nequid adimatur, néue addatur ad ea quæ prius extant, quidquam: sed ut om-
» nia intacta integraq́ꝫ permaneant, sicuti à patris tui pietate ad hoc usque tempus
» sunt conseruata. Ac ne deinceps nos itineris labore affligi, atq́ꝫ alienos longeq́ꝫ
» dissitos à parœcijs nostris esse permittas: sed ut episcopi potius cum populo suo
» in pace sacris epulis & rebus diuinis uacare possint, pro tua salute, imperio, &
» pace orantes, quam tibi diuinum numen largiri dignetur prolixam. Legati ue-
» rò nostri, & subscriptiones & nomina episcoporum secum ferunt: qui quidem
» etiam ex ipsis sacris literis, de sententia nostra certiorem facient tuam pietatem.
Hæc episcopi Arimini congregati, ad Imperatorem scripsere.

CAPUT XLI.

B Sed Valens & Vrsicius legatos præuenerunt, & Imperatori rem om- *Oratores Synodi Vrsicius*
nem arbitratu suo exposuerunt: scriptoq́ꝫ quod legerant ostenso, Sy- *& Valens præuenerunt.*
nodum apud eum calumniosè prosciderunt, ut quæ formulã non re-
ceperit, cui conscribendæ ipse affuisset. Atq́ꝫ ille Synodo succensens, *Constantius erga oratores*
oratores, quibus diuturna mora in aula molesta erat, diem de die diffundẽs, dif- *eos parum benignus.*
ferebat: contrà autem, quos illi damnauerant, in precio habebat. Et uix tandem
excusans se, scripsit, quòd necessitate urgente, ut cõtra hostes iret, per expeditio-
nem eam legatos facile uidere non potuerit: Adrianopoli autem redeuntem se *Summa respõsi Cõstantij ad*
expectare illos iusserit, ut ibi ab extremis tumultibus liber, per ocium et legatio- *Synodum scripti.*
nem audiret, & quæ opus essent constitueret. Addidit & illud, de rebus diuinis
deliberare uolentẽ, negotijs alijs uacuum, animumq́ꝫ sincerum atq́ꝫ quietũ obti-
nere debere. Ad quę Synodus rescripsit, nihil se aliud omnino quàm decretum *Aliarum literarum Synodi*
esset, etiamsi quidquam præterea statueretur, facturam. Et non modò scripsit, *ad Cõstantium sententia.*
sed id quoq́ꝫ dicere legatos iussit. Insuper eidem supplicauit, ut placidè oratori-
bus receptis, & quæ dicturi essent benignè acciperet, & quę ipsi scripsissent dili-
genter cognosceret. Durum etiam quodammodo esse significarunt, ipso impe-
rante tot ecclesias tanto tempore uiuis adhuc episcopis orbari. Opusq́ꝫ esse, si i-
psi quoq́ꝫ uideretur, prius eos ad ecclesiam quęq́ꝫ suam redire, quàm hyems eos
opprimeret. Hæc atq́ꝫ alia hisce similia, ita uti supplices episcopos decebat, quũ
oratione ad persuadendum apposita per epistolam grauẽ & tersam ad eum scri-
psissent, atq́ꝫ ipse celeriter eis nihil respondisset, satis diu adhuc ibi morati, dein-
de ad sedes suas sunt reuersi. Atq́ꝫ quòd episcopi quidem Arimini congrega- *Ariminẽsis Synodus soluitur.*
ti Nicænam confirmauerint fidem, satis iam constat. Quòd uerò postea multi
formulæ ab Vrsicio & Valẽte ex Sirmio allatæ subscripserint, id quoq́ꝫ declara-

P 2 bimus.

Quomodo deinde plures Occidentales episcopi ui eis illata, symbolo Sirmiensi subscripserint, opinio duplex.

bimus. Qua de re duplex fertur opinio. Harum altera est: Imperatorē occasionē A nę arrepta à Synodo, quasi nō sua uoluntate soluta, Valenti eiusq; sectatoribus facultatē permisisse, ut quas uellent in Occidente ecclesias administrarent, omnibusq; lectam ab eis fidem traderent: & quicunq; subscribere illi nollent, sedibus suis deijcerent, atq; alios factionis suæ illis surrogarent. Qua potestate accepta, illos ui omnes, ut quam diximus formulam cōprobarent, adortos esse: & qui id facere noluissent, quamprimū ecclesijs expulisse. Primumq; Liberium, φ dicto audiens non fuisset, ui exactum esse. Quidam sanè secundam hanc proscriptionem eius fuisse dicunt. Alij aūt primam, quum ea etiam quæ suprà de Felice diximus, acta sunt. Atq; illos rebus ita per Italiam gestis, eadem per Orientē quoq; facere cōstituisse. Et per Thraciam euntes, ubi in oppidum quoddam regionis eius nomine Nica peruenissent, conuentū coegisse: fidemq; Arimini à se lectam, ex Latina in Græcam linguam conuersam stabilire conatos esse: atq; publicè sermonibus sparsisse, formulam eam Nicę à Synodo uniuersali ritè atq; ordine editam confirmatamq; esse: ut uidelicet nominū uicinitate per fraudem simpliciores scriptum id, perinde atq; Nicęæ in Bithynia cōpositum esset, accipientes, decipere possent. Verùm calliditatē cauillationemq; eam deprehensam, in risum atq; ludibrium abijsse. Atq; hoc sic nonnulli tradidere. Altera aūt opinio fuit. Quum episcopi Arimini cōgregati, φ Imperator responsum differret, quodq; illis redire ad sua non liceret, macerarenť: qui alteri sententiæ addicti erant, subornarunt quosdam qui dicerent, non cōuenire, quòd quidam unum substantiæ uerbum tantopere propugnarent, ut propterea omnes ubiq; episcopi per seditionem dissideant. Licere æqualem patri filium dicere, & uniuersalem orbis contentionem sopire. Episcopos Orientales, nisi substantiæ nomen tolleretur, conquieturos non esse. Hæc quum ab eius sententiæ studiosis cum uersuta quadam B grauitate & ui dicta essent, ægrè tandem Synodum adductam esse, ut Vrsicij & Valentis formulæ subscribendum putaret. Obstitisse aūt istis metus ille dicitur, ne legati apud Imperatorē Occidentalium episcoporū constantē quam inde ab initio præstitissent alacritatē, & τὸ ὁμοούσιον consubstantialis tollendi causam exponerent. Quare illud eos inuenisse consilium, ut Oratores in oppido Thraciæ quod dictū est Nica distinerētur, per causæ eiusmodi obtentū, propter hyemis asperitatē & itinerum difficultatē, iumenta progredi & uiæ laborē ferre nō posse. Atq; in ea interim mora constituisse, fidem ab ipsis compositam ex Latino in Græcum sermonē translatam, ad Orientales mittere episcopos. Sic namq; fore, quum illi ad sententiam eorum inclinati essent, ut quod ageretur, perficerēt. Fallaciam uerò talem non deprehensum iri ab eis, qui rem hanc confutaturi essent, conuentum uidelicet Ariminensem inuitum ab ὁμοούσιον consubstantialis uerbo recessisse: utpote ab Orientalibus episcopis, qui dictionem eam prorsus reiecissent, coactū. Quod quidē reipsa falsum erat. Ferè enim omnes in Oriente, paucis exceptis, substantia patri æqualē filiū sunt opinati. Et controuersia in eo tantū erat, φ partim quidem ὁμοούσιον cōsubstantialem, partim autem ὁμοιούσιον æquisubstantialem filium dicerent. Et hæc quidem in Occidentis partibus acta.

Synodus Nicę in Thracia ab Arianis coacta.

CAPUT XLII.

Turbæ ecclesiarum Orientalium.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus.

IN Oriente uerò, priusquam Synodus Seleuciæ coiret, non minores erant turbæ. Arianæ enim hæresis propugnatores ingenti confidentia ex Imperiali inclinatione concepta, effrenato atq; impotenti erāt animo, semperq; nouis studebant rebus. Proinde Acacius Cæsariensis, & Patrophilus Scythopolitanus, Maximo exauthorato, Cyrillo Hierosolymitanæ ecclesiæ curam cōmisere. Et Macedonius Constantinopolim, uicinasq; ei præ-

A ei præfecturas & urbes miscẽs turbabat: episcopos eis quos rebus suis idoneos esse sciebat, designans. nam Eleusio Cyzicenam attribuit ecclesiam, qui antehac loco splendido in imperiali aula stipendia fecerat. Marathonium autẽ Nicomediæ sacrorum antistitem creauit, qui ecclesiæ ipsius diaconus quum fuisset, egregium se præstitisse uirum dicitur, indigentium hominum domicilijs, uirorumq; & mulierũ scholis extruendis atq; curandis. Et quum amborum istorũ uita probaretur, affligendis tamen eis qui ὁμοούσιον consubstantialem patri filium profiterentur, nimium erant industrij: uerumtamen ea in re Macedonio dissimiles. Is etenim non modò crudeliter eos persequebatur, qui cõmunionem eius uitarẽt: sed in uincula quoq; conijciebat inuitos, & iudicibus tradebat. A' communione eius abhorrẽtes, ad eam ui intentata cogebat, multosq; religione præclaros pulsabat, & fuste ora eorum diducens, uel inuitis sacra mysteria ingerebat. Qui quidem ingens uisus est esse cruciatus, tormenta alia longè superans. Ad cundẽ modum & mulieres atq; pueros, qui de rebus sacris nondum instituti essent, aut baptisati, arripiẽs, ad percipiendas sanctiores epulas adigebat. Quod si quis renueret, aut responsaret, eum plagæ, flagra, uincula, carcer, & quæ ijs conuenientia sunt, consequebantur. Cæterùm unius atq; alterius exempli eius mentione facta, satis omnino erit, quanta Macedonij feritas, eorumq; qui cũ eo uiguere crudelitas fuerit, & inhumanitas, ostendere. Quarundam enim fœminarum quæ eius auersabantur cõmunionem, mammas arcis & cistis cõpressas auulsit. Erant quibus easdem corporis partes nunc ouis ad summũ igne tostis, nunc ferro candenti adureret. Insolitum sanè id, exoticumq; suppliciũ, ab eis qui CHRISTVM professi sunt inuentum, quod ea quæ olim Græcorum tyranni magno studio & ambitione excogitarunt, longè post se relinquit. Quin multas quoq; ecclesias so

B lo æquauit, Imperatoris literas præferens, quæ domos precatorias τ ὁμοούσιον consubstantiale profitentium statim euertere iubebant. Ex qua causa etiam Nouatianorum ecclesiam, quæ in uico τ πελαργῶ, hoc est ciconiæ erat, est demolitus, quòd eos quoq; τῷ ὁμοουσίῳ consubstantiali assentiri sciret. Quo tempore illi egregium strenuæ manus opus edidere, forsitã eos ut eiusdem sententiæ assertores adiuuantibus τοῖς ὁμοουσίοις consubstantialis professoribus. Ecclesia enim illa ab eis quibus hoc cõmissum fuerat, euersa: illi coacta manu uniuersi cum coniugibus & liberis, quod opus erat & cõueniebat, pro se quisq; afferentes, supra modum laborarunt: & breui temporis momento, in loco cui nomen est συκαῖ, hoc est ficus, è regione urbi e uestigiò aliam condidere ecclesiã, eamq; ἀναστάσιον, id est uastiticem, siue resurrectionem uocauere, ex euentu ipso nomen id ei imponentes. Quam deinceps rursum Iuliano imperante atq; permittẽte, in priorem locum materia ex ficis deportata transtulerunt, opere utroq; incredibili celeritate perfecto. Hæc quum à Macedonio ita gererentur, Nouatiani ferè, & catholicæ Ecclesiæ τ ὁμοούσιον consubstantiale profitentes, coniuncti atque uniti sunt, eandem obtinentes sententiam, atq; eisdem exagitati malis. Pacem namq; inter se agebant, conueniebant, orationesq; & alia cõmunicabant, nullo ab Arianis qui ecclesias omnes occupauerant, catholicis relicto templo. Ita consuetudinis assiduitate, & rerum aduersarũ æquabilitate, frustra illi esse, si inter se dissiderẽt, existimantes, ad mutuã cõmunionem erant propensi. Et perfecta res fuisset, nisi multitudinis alacritatẽ parua quædam inuidia intercedẽs impediuisset: multis morem rursum uetustum retinendum, atq; cõmunionem imperfectam auersandam esse dicentibus. Eisdem porrò modis Cyzici Eleusius Nouatianos affligebat: templum enim eorum ibi prorsus sustulit. Idem qui Mantinij habitabant, & alij quoq; in Paphlagonia Nouatiani patiebãtur. Quos eijcere Macedoniani

Eleusius Cyzicenus.

Marathonius Nicomediẽsis.

Macedonius Cõstantinopolitanus orthodoxorum acer persequutor.

Horrẽda sæuitiæ eius exempla in orthodoxos edita.

Nouatiani cũ orthodoxis τὸ ὁμοούσιον pariter profitẽtur.

Horum etiam tẽpla, sicuti et catholicorum, Macedonius est demolitus.

ἀνάστασις & ἀναστασία uastitatem, et per contrariam significationem restitutionẽ atque resurrectionem designat. in utrãq; sanè partẽ templo ei appellatio ista conuenit.

Catholicorum & Nouatianorum temporanea cõmunio.

Nouatianorũ persequutio.

In ea persequutione Nouatiani Paphlagones nimium repellentes, Macedonianã manum malè accipiunt.

quum non possent, Imperatoris opem implorarũt, qui eis quatuor millia arma- A
torum attribui iussit: fore ratus, ut illi insolito armorum metu cederent atq; uincerentur. Verùm res aliter cecidit. Populus enim falcibus & clauis & securibus, alijsq; armis, ut sors ferebat, correptis, cum militari manu pro se quisq; congressi sunt. Et prælio utrinq; commisso, multi quidem etiam ex Paphlagonibus, milites autem ferè omnes conciderunt. Quamobrem à multis, popularibus etiam suis, Macedonius est reprehẽsus. Alienauit quoq; ab eo beneuolentiæ ardorem Imperator, neq; adeò bene posthac erga eum animatus fuit: utpote qui tot fuisset cædium author. Et quum aliud etiam quiddam accidisset, Imperatoris erga eum odium magis est auctum. Templum in quo urna & corpus Constantini situm erat, ruinã minabatur. Atq; ubi custodibus eius & sacerdotibus ea de causa non minimus incessisset metus, Macedonius Imperatoris ossa in alium transferre locum uolebat. Ea re cognita, multitudo tumultuari cœpit, nefas esse uociferans, magnum Imperatorem ita transferre: quòd ea res nihil à sepulcri uiolatione differret. Cum quibus uerbis etiam concordabant dogmatis Nicæni professores, contumeliam Imperatoris translationem eam esse putantes. Ad id accessit, quòd de industria Macedonio aduersarentur. Ille autem uerbis eiusmodi contemptis, corpus in templum transfert, ubi etiam cadauer Acacij martyris est sepultum. Quod quum fieret, ingens est populi inter se dissidentis facta concursatio. Atq; his factum laudantibus, illis autem reprehendentibus, primùm quidem iniuriam arcentes se tuebantur: deinde uerò alteri in alteros cõuersi, eò uæcordiæ processerunt, ut & eam ipsam ædem sacram, & proximum in circuitu locum, sanguine & cædibus compleuerint. Imperator autem in Occidente adhuc degẽs, ubi quid de paterno sepulcro actum esset intellexit, graui id tulit animo, & Macedonio, iniuria ab eo affectũ esse patrẽ, qui illũ præter uoluntatẽ suã B
transferre ausus fuerit: ipsum quoq; cędis tãtæ multitudinis causam esse, denunciauit. Et postea ex Occidẽte ad partes Oriẽtales trãsijt. Et Iulianũ patruelẽ fratrẽ tum Cæsarẽ factũ, ut prouincijs Occidẽtalibus præsidio esset, in Galliã misit.

Macedonius multorum bonorũ uirorum, atq; etiam Imperatoris Constantij odiũ erga se concitauit.

Idẽ è loco suo diui Constantini ossa in templũ aliud trãsfert.

Acacius martyr.

Populi tumultus in translatione ea exortus.

Iulianus Cæsar in Galliam missus.

CAPUT XLIII.

Acta Synodi Seleuciæ celebratæ.

Aeterùm ut Macedonius throno suo sit deturbatus, multorumq; malorum exiguam eam lucrit pœnam, paulo pòst dicam. Nunc ad Synodum Seleuciæ celebratam trãseo, quam Constantius propter uiæ difficultatem Ariminensi æmulam in Oriente agi præcepit. Seleuciæ apud Isauros centum & sexaginta episcopi conuenere. Cum quibus Leonas fuit, qui dudum apud Imperatorẽ præclarum in aula obtinebat locum. Sub eo fidei disquisitionem literis Constantius fieri iusserat. Affuit ibi quoq; Lauricius, gentis eius dux, mandato ab Imperatore accepto, ut si qua in re opus esset, & illi & episcopis adesset. Vbi in unum locum conuenere, celeresq; notarij affuere, quęcunq; ibi dicerent scriptis excepturi: in primo cõsessu multi abesse cõperti sunt, in primis Cõstantinopolitanus Macedonius, Basilius Ancyranus, & Scythopolitanus Patrophilus. Hic quidẽ ægrũ se esse, ille aũt ex oculis laborare, atq; alius aliud quidquã prætexens: reipsa uerò, q accusatorũ metuerent ora, conuentum uitantes. Postquam aũt propter istorũ absentiam, Synodus rerũ controuersarum disquisitionẽ instituere detrectauit: Leonas sic quoq; unumquemq;, q̃d sibi uisum esset, in quęstionem producere iussit. Ita alij primùm doctrinã constituendam, alij in eorũ uitam qui inter ipsos rei agebanĩ inquirendum esse censuerunt: atq; id propter Cyrillũ Hierosolymitanũ, & Eustathiũ Sebastiensem, atq; alios protulerunt. Cui rei causam etiam Imperatoris literæ, nũc de fide primùm, nunc de moribus inquirere iubentes, præbuere. Proinde in uerborũ contentionem delapsi,

Leonas Synodi præsidens.

Lauricius Isauriæ dux.

Primus cõsessus.

Disceptatio de processu Synodi.

A delapsi, alteri alteros malè accepere: & rixandi studio in duas discessere partes. quarum alteri Acacius Cæsariensis præijt, & Georgius Alexandrinus, & Vranius Tyrius, & Eudoxius Antiochenus, habentes secum alios triginta & duos: alteri aũt Georgius Laodiceę in Syria, Sophronius Pompeiopolis in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici episcopus, quos reliquus Synodi cœtus sequutus est. Vicit tamen eorũ sententia, qui primũ de fide disputandum censuerunt. Huc ubi uentum, Acacius formulam fidei Nicææ editã abrogandam, aliamq́ nouã promulgandam esse censuit. Altera aũt factio, quæ etiam numero superior erat, Nicænam formulam complectẽdam comprobandamq́ esse dixit, ut modò unum τὸ ὁμοουσίου consubstantialis uerbum induceretur. Contentio hæc ad uesperam usq; extracta est, donec Syluanus Tarsensis ecclesiæ antistes, uoce magna, Non opus esse, exclamauit, aliam fidei scripturã componere: sufficere enim quæ Antiochiæ prius accuratè & subtiliter dictata esset: eam ipsam retinendã esse. Quibus uerbis cõmotus Acacius, cum factionis suæ popularibus ex cõuentu abijt. Qui uerò ibi remansere, Antiochenam fidei professionem tum in consilio recitari iusserunt. Et sic consessus solutus est. Postridie autem templum diuæ Theclæ ingressi, foribus clausis, sententijs suis quę lecta fuerant comprobarunt, scorsimq́ subscriptionibus confirmarunt. Quidam etiam mandatum ab alijs absentibus habentes, lectores & diaconi, authorũ suorum nomine eis subscripserunt. Quod factũ Acacius reprehendit: quæ occultò gererent, minus laudanda esse, atq; à sinistra suspicione nõ abesse, dicens. Conabatur aũt nouam inferre fidem. quam etiam, sicuti ipsi uisum fuerat, à se compositam, priuatim principibus uiris Leonæ & Lauricio legit, & obtinere maximè contendit. Hæc in secundo congressu acta. Tertio porrò die, iam etiã qui abfuerant prę̃stò erãt, Macedonius

B Constantinopolitanus, & Basilius Ancyranus. Cæterùm Acacius cum factione sua in conuentũ se uenturũ negauit, nisi qui ab ipsis & antea exauthorati, & tum accusati essent, consessu exigerentur. Et multa inde coorta rixa, placitum est tandem, ut illi secederent. quod etiam est factũ. Illi enim cessere. Statuerunt hoc sic patres, Acacium causam Synodi soluendæ fingere rati, ut simul & Aetij hæresis præsenti disquisitioni eximeretur, & qui rei agebanť iudicium effugerent: ipsiq́ adeò Acaciani, de quibus arguebantur criminibus, causam non dicerent. Atq; ubi illis digressis, Acacius cum suis introijt, Leonas libellum quem sibi ab Acacio & popularibus eius datum, nõ fidei formulam continere dicebat, exhibuit. Simul enim is & clàm & palàm eos qui in Synodo aderant oppugnabat, nec minus libellus apertè & clandestinè lectores infestabat. Illis igitur tacentibus, & cõsidentibus, q̃d minimè fidei formulã esse in scripto eo putarent: Acacij tũ fidei » professio est publicata, cũ præfatione ad hunc concepta modũ. Nos qui Seleu» ciæ Isaurorũ Imperatoris iussu hesterno die (qui dies erat ante V. Cal. Octobr.) » cõuenimus, omni studio in hoc incubuimus, debitã moderationẽ oẽm adhiben» tes, ut pacẽ Ecclesię cõseruaremus, & de fide grauiter & cõstanter, sicuti DEI a» mãtissimus Imperator noster Cõstantius pcepit, iuxta propheticas & Euangeli» cas uoces tractaremus, & nihil pręter scripturã in Ecclesiasticã fidei professionẽ » insereremus. Quoniã uerò in Synodo nonnulli quosdã ex nostris iniuria affece» re, quibusdã ora, nõ permittẽtes eos sententiã dicere, obstruxere, alios exclusere » inuitos: atq; eos, quib. dignitas adẽpta est ex uarijs prouincijs, uel qui cõtra ca» nones in ordinẽ Ecclesiasticũ cooptati sunt, secũ adduxere, ita ut ex omni parte » cõuentus turbis repletus sit: quemadmodũ id clarissimi uiri, Leonas Comes, & » Lauricius, puinciæ huius pręfectus, oculis ipsi suis cõspexere: propterea profite» mur, nos nõ defugere authoritatẽ fidei, quę Antiochiæ encænijs ipsis publicata

Duæ Synodi factiones.

Contentio de fidei formula.

Antiochenum fidei Symbolum.

Secundus consessus.

Tertius consessus.

Surreptitio in Concilio noua fidei formula Acacij Cæsariensis recitatur.

est, quam etiam proferimus. Et quamuis patres nostri tum quæstionis in præsentia propositæ gratia conuenerint, quandoquidem multos τὸ ὁμοούσιον cõsubstantiale, & τὸ ὁμοιούσιον æquisubstantiale præsentibus temporibus atq; adeò nunc quoq; perturbauit, & nuper admodum quidam per res nouas inæqualem esse patri filium promulgarunt: ea ipsa de causa & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & τὸ ὁμοιούσιον æquisubstantiale, ut uoces à scripturis alienas, reijcimus. ἀνόμοιον, hoc est, inæquale aũt anathemati subijcimus; & omnes qui hoc opinant̃, alienos ab ab Ecclesia esse censemus. Aequalitatẽ uerò filij ad patrem disertè profitemur, de Apostoli sentẽtia, qui de filio dicit: QVI EST IMAGO DEI INVISIBILIS. Profitemur porrò, & credimus in unum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, uisibiliũ & inuisibilium. Credimus uerò etiam in Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, filium eius, ex eo genitum citra perpessionẽ omnem ante omnia secula, Deum uerbum ex Deo, unigenitum, lumen, uitam, ueritatem, sapientiam: per quem omnia facta sunt, quæq; in cœlis, quæq; in terra, siue uisibilia seu inuisibilia. Hunc credimus in consummatione seculorum, ad abolitionem peccati carnem sumpsisse ex sancta uirgine Maria, & hominẽ factum, passum pro peccatis nostris. Qui et resurrexit, et receptus est in cœlos, ut sedeat in dextrâ patris, uenturus rursum in gloria ad iudicandum uiuos & mortuos. Credimus autẽ & in Spiritũ sanctum, quem Paracletũ nominauit, & missurũ se post abitionẽ suam Apostolis promisit, sicuti & misit, Saluator & Dominus noster: per quem & sanctificat in Ecclesia credẽtes, & baptisatos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui uerò præter hanc fidem aliud quidquã prædicant, eos ab Ecclesia catholica esse alienos. Hæc est Acacij formula. Cui etiam populares eius triginta duo illi subscripsere. Ad quam Sophronius Paphlago Pompeiopolitanus episcopus apertè hæc uerba dixisse fertur: Si quotidie uoluntatem suam exponere, fidei formulam edere est, destituet nos ueritatis ipsius certitudo. Sophronius quidem hoc tum sic uoce magna dixit. Ego uerò censuerim, si & qui ante eos fuere, & qui eos sunt sequuti, itidem de Nicæna fidei professione cogitassent atq; egissent, sincerũ Ecclesiæ dogma cõseruaturos, & deliramenta omnia longè à sacris mœnibus abfutura fuisse. Ac tum quidem quũ alteri alteros accusantes, plurima & dixissent & audissent, consessus est solutus. Quarto congressu multa futiliter nugati sunt. Et Acacius nihil obstare, quin alia fides ederetur, contendebat, quandoquidem semel Nicæna formula mutata esset. Semel autem? imò sæpius etiam. Ad quæ Eleusius Cyzicenus: Hæc Synodus, dixit, coacta est, non ut addiscat quæ prius nouit, neq; ut probatiorem inueniat fidẽ, quàm ea est quæ à patribus Antiochiæ est promulgata. Nam in eius finibus assensu conquiescens, quamuis aliud quidquã ab ea edatur, non tamen unquam illam relinquet. Cui ego obuians dixerim: Quomodo tandem, Eleusi pessime, qui Antiochiæ congregati fuere, patres uocas? Multo enim magis patres te nominare eos conueniebat, qui Nicææ conuenientes una, uoce τὸ ὁμοούσιον consubstantiale promulgarunt: quùm q; tempore sunt uetustiores, tum quòd qui Antiochiæ coacti sunt, ab illis sacrorũ munerũ functionẽ acceperũt. Quod si isti patres suos reprobarunt, parricidas potius q̃ patres eos dicas. Quis itaq; tales uiros sequat̃? Et illorũ fides si reproba est, nec electio siue ordinatio eorũ prorsus non potest in dubiũ uocari. Namq; si ante istos illi spiritũ sanctum nõ habuere, qui per impositionẽ manuũ maximè uenit, neq; isti omnino inter episcopos & sacerdotes cẽsendi. Quomodo enim dignitatẽ talẽ ab eis accipere potuerũt, qui illam nunq; habuerint? Hisce uerbis quisquã contra Eleusium uenire potuisset. Porrò disputatione progrediente, ad quæstionẽ aliam peruenere. Et quoniã in

formula

τὸ ὁμοούσιον & τὸ ὁμοιούσιον repudiantur. ἀνόμοιον condemnatur.

Sophronij Põpeiopolitani pulchrè dictũ.

Quarta sessio.

Refutatio eorum acuta, qui cornicum oculos configunt, & patrum decreta abolent.

Impositio manuum.

A formula æqualem dixerant patri filium, Acacij factio interrogata est, quanam re æqualem patri filium profiterent? Atque illa, uoluntate sola, non aūt substātia æqualem dicente: alij omnes, etiam substantia æqualem dicendum esse confirmabant. Qua de re toto eo die maxima fuit contentio. Conuicerunt quoque ipsum Acacium, quod sibi ipsi propter uariam scriptionem in libris suis quos edidisset, nō constaret, in quibus prius æqualem per omnia patri filium dixerit, idemque cum ipsis senserit: nunc uerò tandem substantia æqualem esse negaret. Ad quæ ille, neque ex recentioribus, neque ex antiquis quenque ad scriptorū suorum rationē reddendam obstrictum esse, respondit. Contentione inde maximè gliscente, postremò Eleusius Cyzicenus: Siquidē Basilius, inquit, aut Acacius, aut Marcus, per se aliquid agant, uel ipsi mutuò sese de quopiam criminenē, nihil id ad Synodū pertineat. Sed neque quæ ipsi de fide siue rectè seu perperàm perscripsere, necesse habemus curiosius de eis inquirere. Peropus aūt esse iudico, in professione Antiochena à nonaginta et septē patribus prodita acquiescere. Si quis aūt aliam subijcere uelit fidei formulam, eum æquū esse ut omnes à uera pietate & Ecclesia alienum esse censeant. Hisce uerbis conuentus rursum solutus. Posterò autē die Acacius & Georgius cum sectatoribus suis in cōuentum uenire noluerunt. Atque ipse Leonas, uocatus quoque non uenit. Apertè namque cum illis sentiebat, illam præ se ferens causam, ab Imperatore se ad Synodi concordiam cōciliandam missum esse. Quandoquidem uerò ita nullo seruato ordine inter se dissiderent, non facile ei esse ad eos accedere. Si uerò ipsi uellent, abirēt, atque in ecclesia sedentes nugas agerent. Ita tempus extrahebatur. Et uocabatur quidē cum suis in conuentum Acacius. Illi autem certos episcopos in Leonæ domum, ubi frequentes ipsi esse solebant, uenire uoluerunt: atque insuper asseuerarunt, mandatum se ab B Imperatore habere, ut alios iudicarent. Sed neque eandem cum alijs fidem profiteri, neque ad obiecta crimina respondere sustinuere. Quin etiam ad Cyrilli Hierosolymitani causam audiendam inuitati, quem ipsi episcopatu abire iusserant, non affuere. Neque enim qui eos cogeret, aderat quisquam. At alteri illi non modò liberè hæc egerunt, sed Acaciū etiam, & quicunque ad eum confugissent, quippe qui intentata eis crimina diluere timuissent, dignitate priuarunt: Georgium scilicet Alexandrinum, Vranium Tyrium, Patrophilum Scythopolitanum, & Eudoxium Antiochenum. alios autem excōmunicationis canoni subiecere, donec de criminibus eis obiectis per causæ dictionem satisfacerēt. Atque id quod de eis actum esset, parœciæ cuilibet perscripsere. Et in Eudoxij locum Antiochiæ Hadrianum surrogauere, ecclesiæ Antiochenæ presbyterum: quem confestim Acacius comprehensum, Leonæ & Lauricio tradidit, qui sub militari custodia eum tenuere, & postea exilio condemnauere. Et res quidem Seleuciæ in Synodo actæ, sicuti eas compendiosè exponere potui, hunc habuere finem. Qui uerò accuratè omnia cognoscere uelint, ex monumentis ea petāt, quæ dispositi notarij diligentia summa confecere. Rebus ita gestis, Acacius celeriter ad Imperatorem est profectus. Alij uerò domum quisque suam se receperunt.

Inepta Acacij Cæsariensis uox.

Quinta sessio.

Acaciani in cōsessum uenire nolunt.

Leonas sidē.

Acaciani partim exauthorātur, partim excommunicantur.

Hadrianus designatus episcopus Antiochenus.

Idem in exilium pulsus.

CAPUT XLIIII.

IMperator tum ex Occidentis partibus Cōstantinopolim uenit, quum proconsulari abolita dignitate, Honoratū primū urbi præfectū constituit. Synodus de cōmuni sententia, decē ad Imperatorē miserat episcopos. qui Constantinopolim uenientes, decē quoque alios ex Arimino legatos ibi repererunt, atque etiā Acaciū cum suis quæ uellet conficientē, beneuolentia principis sibi per aulæ purpuratos conciliata. erant enim nōnulli eiusdem cū eo sententiæ: quidam sacris ecclesiæ donis corrupti, alij illecebris Acacij blanditiarū deliniti,

Decem legati Synodi Seleucenæ ad Imperatorem misi.

Acacius hos preuenit.

deliniti. Non enim uel in consultando, uel in dicendo contemnendus uir fuit Acacius, & ad res quas instituisset conficiendas non incommodus. Ecclesiam quoque celebrem administrabat, & Eusebium Pamphili praeceptorem habuerat, cuius etiam episcopatum sortitus fuerat: & quum plurima addiscere contendisset, existimatione simul & librorum copia quum illum, tum alios antecellere iudicatus est. Et quòd talis erat, nō difficile ei fuit, ex sententia res plerasque conficere. Sed enim quum ab utraque Synodo isthic adessent uiginti episcopi legati, & alij item qui eò ob negotium fortè uenerant, de Aetio ij primùm consilium habere atque iudicare sunt iussi, multis etiam maiorum gentium senatoribus praesentibus, qui bus Honoratus quem dixi praeijt. Postea uerò in praesentia quoque Imperatoris, quum disquisitio denuò fieret, deprehensus est Aetius admodum in fide hallucinari. Proinde & Imperator, & honores apud eum gerētes, malè in eum fuere animati, propter manifestam blasphemiam. Acacius autem cum popularibus suis per poenitentiam resipuit, simulans se haeresim eam primùm ignorasse. At ille in primis contendens operam dederat, ut princeps obiter & extra ordinem, causam eius iudicandam praeciperet, inexpugnabilem esse argumentis Aetium putans, satisque idoneum, ad eos qui secum disputando congrederentur, uel uerborum persuasione, uel rationum ui conuincendos, atque ad opinionem suam inuitis omnibus confirmandam. Vbi uerò coeptum ei non successit, scriptum Arimino allatum in medium produxit, atque id decem illos qui Seleucia uenerant episcopos recipere iussit. Eisque quòd uehementer resisterent, fierique omnino non posse dicerent, ut substantiae nomen praetermitteret, iuramenti per DEI nomen sacramento interposito, se filium substantia inaequalem nō profiteri, paratumque esse, qui aliter sentirent, eos ab Ecclesia proscribere, ut Ariminensi formulae subscriberent, suasit. Quum uerò praeter omnem opinionem Occidentales ex Arimino praestò essent episcopi, & substantiae uerbum omitteret, quàm plurimi apud eos esse eiusmodi fidei professionem Acaciani dixere. Existimabāt namque, si ea formula reciperet, substantiae nomine prorsus tacito, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale quoque in alto futurū silentio: quod sanè episcopi Occidentales ob Nicaenae Synodi reuerentiam magnifaciebant. Sedenim ipse etiam Imperator eam formulam apprimè laudauit. Reputabat namque secū, quum tot Antistites uiri Arimini fuerint, non tantopere lapsuros eos fuisse, ut temerè ὅμοιον, hoc est, aequalē profiterentur, antea ὁμοούσιον consubstantialem professi. Nihil quidem apud se, quoad sensum, referre, si uerbis quae sacrae scripturae ignota essent, non usus nomine eiusdem efficaciae, & quod nihil haberet controuersiae τοῦ ὁμοίου aequali scilicet, sententiam suam profiteretur. Haec quum eius esset ratio, suadere episcopis Seleucia missis non desijt, donec & ipsi Ariminensem formulam comprobarēt. Acacius uerò, atque eius studiosi, Constantinopoli diutius morantes, Bithynos etiam acciuere episcopos: in quibus erant, Maris Chalcedonis, atque Vlphilas Gotthorum episcopus, qui prius Nicaenam comprobauerat fidem, decessorem suum sequutus Theophilū, qui Synodo Nicaenae interfuerat, & calculo suo sententiam confirmauerat. Et quum quinquaginta Antistites conuenissent, Arimini lectam fidei professionē authoritate sua stabilierūt: illo insuper addito, se deinceps in DEO nequaquam substantiā aut subsistētiam nominaturos: & praeter eam ipsam, aliā fidei formulam uel antea editā uel postea edendam, non recepturos. Et quāuis hanc prius retulimus, faciendum tamē esse duxi, quū id locus poscere uideat, ut hic quoque quantū fieri posset, insererē. Ea cum appēdice sua de uerbo ad uerbū sic se habet: Credimus in unū solum DEVM, patrē omnipotentē. Et in unigenitū filiū DEI, ante omnia secula, & ante principiū omne genitū ex DEO, per

Constantinopoli de Aetij haeresi agitur.

Error eius deprehenditur.

Acacius resipiscit, & Aetij opinionem reijcit.

Efficit idem ut Orientales & Ariminenses legati formulae fidei Sirmiensi Arimini lectae subscribant.

Eandem formulam laudat Imperator.

Theophilus Gotthorū episcopus, qui Nicenae Synodo interfuit.

Formula fidei Sirmiensis Arimini lectae.

A per quem omnia facta sunt, uisibilia & inuisibilia: genitum autē unigenitum solum ex solo patre, DEVM ex DEO, æqualē qui eum genuit patri, secundum scripturas: cuius generationem nemo nouit, nisi solus qui eum genuit pater. Hunc scimus unigenitum DEI filium, mittente patre, è cœlis aduenisse, sicut scriptum est, ad abolendum peccatum & mortem: & natum esse ex spiritu sancto, ex Maria uirgine, secundum carnem, sicut scriptum est. Et uersatum cum discipulis: & œconomia seu functione omni secundum paternam uoluntatem completa, crucifixum esse, & mortuū, & sepultum. Et descendisse ad inferos, ipsumq́ Orcum eum exhorruisse. Qui & resurrexit à mortuis tertia die, & uersatus est cum discipulis. Et diebus quadraginta expletis, receptus est in cœlos, & sedet in dextra patris, uenturus die extremo resurrectionis in gloria paterna, ut reddat unicuique secundum opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse unigenitus DEI filius Dominus & DEVS noster se missurum promisit generi hominum paracletum, seu consolatorem, quemadmodum scriptum est, Spiritum ueritatis, quem eis misit quum receptus est in cœlos. Substantiæ autem nomen, quod simplicius à patribus positum est, & populis non intellectum, scandalum seu offendiculum attulit, propterea quòd & scripturæ id nō habent, placitum est tollere, & eius de cætero nullam omnino fieri mentionem: quandoquidem diuinæ quoq; scripturæ, neutiquam substantiæ patris & filij meminere. Neq; enim subsistentia de patre & filio & spiritu sancto nominari debet. Aequalem autē profitemur filium patri, sicuti diuinæ scripturæ dicunt & docent. Omnes autem hæreses, & quæ iam antea sunt damnatæ, & si quæ nouæ sunt ortæ, scripto huic promulgato aduersæ, anathema sint. Hæc est fidei formula primùm quidem Arimini, tum uerò etiam Constantinopoli lecta. Quandoquidem uerò nos uix tandem B ex formularum fidei labyrintho expediuimus, breuiter iam numerum etiam earum inire uisum est. Ac primùm quidem professio fidei Nicææ rectè est dictata. Secunda formula Antiochiæ in dedicatione templi dupliciter est prolata. Tertia à Narcisso sectatoribus'que eius, Imperatori Constantino iuniori in Gallijs est exhibita. Ad has quarta Eudoxij accessit, quæ in Italiam est missa. Sirmij tres aliæ editæ, quarum una Arimini quoq; est recitata. Octauam Seleuciæ Acacius composuit. Nona & ultima Constantinopolitana est, cui etiam Arimini appendix addita, ne in DEO uel subsistentia uel substantia nominaretur. De his satis.

Numerus symbolorum seu formularum fidei Christianæ.

CAPVT XLV.

Erùm enimuerò Acacius & Eudoxius cū factionis suæ popularibus studio quoq; habuere, quum Byzantij essent, aduersæ partis episcopis dignitatē adimere: non religionis quidem, sed aliarū rerum causa. Communiter quidem, q̀ ecclesias perturbassent, & sanctiones earum cōmisissent: seorsim autē, unicuiq; alij alia crimina intentabant. Atq; illi de fidei professione inter se dissentientes, in sententijs exauthorationis fidei crimē non inferebant. Et primùm Aetium diaconatu priuant, ut qui turbæ & seditionis in ecclesia author extiterit, disputationibusq́ contentiosè Sophistarum more ad ostentationē cum mala fama, cōtra Ecclesiæ consuetudinē & institutū, abusus fuerit, & eundem in scribendo modum seruauerit. Hunc quidem ita, nō ex animi sententia, sed ut opinionē multorum abolerent, quod ferè omnib. eadem quæ ille sentire uiderent, exauthorarunt. Imperatoris aūt ira quasi quodam subsidio usi, qua ille quùm aduersus alios plerosq;, tum maximè in Macedoniū commotus fuerat, propter eas quas diximus seditiones & cędes, nec nō ob urnę cinerum Constantini patris translationē: & quòd insuper diaconū in fornicatione depre-

Acacius et Eudoxius Cōstantinopoli aduersarios episcopos non propter fidem, sed alias uarias ob causas exauthorant.

Aetio diaconatu adimitur.

Exauthoratio Macedonij.

Eleusij Cyziceni. deprehensum ad cõmunionem admisisset, ei quoq; dignitatẽ abrogant. Eleusio A præterea Cyziceno, crimine illo obiecto, quod Heraclium quendã Tyrium, sacerdotem Herculis Græci dei in urbe Tyro, manifestum impostorẽ, inconsiderate ad baptismum admissum, in diaconorũ quoq; ordinem legisset, quum quidem is Christianismũ tantum simularet, & propter imposturas Tyro profugisset: tum autem, ꝙ quum postea talem eum esse cognouisset, nihilo tamen magis sacro ordine mouisset. Præterea quòd uiros quosdam à Mari, qui tum Constantinopoli cõuentui isti affuit, Chalcedone damnatos atq; proscriptos, contra canones sacerdotali dignitate ornasset. Basilii Ancyrani. Basilium quoq;, qui & Basilas, ut binominis, dictus est, & pro Marcello Ancyranam ecclesiam obtinuit, exauthorant, ꝙ hominem quendam præter rationem omnem ad tormẽta tradidisset, & catenis uinctos lõgo tempore in custodia habuisset. Et ꝙ graues calumnias clericis quibusdam Antiochenis, Cilicibus, Galatis & Asianis texuisset, quibus indicta causa prouinciarũ rectoribus traditis, mulctæ exilijq; causa extitit. Item ꝙ Diogeni presbytero Alexandria Ancyram eunti, chartas quas secum ferebat abstulisset, eundemq; uerberibus affecisset. Aliam quoq; ei impegere dicã, ꝙ Imperialibus scilicet mandatis resistere ausus fuisset, quibus præcipiebat, ut Aetius & alij quidam, ad Cecropium, causam de criminibus quæ eis obijciebantur apud eum dicturi, ducerentur. Et ꝙ Hermogeni duci atq; etiã Syriæ rectori scripsisset, quos & quonam locorum deportandos curaret: pro quibus quum Imperator, in patriam eos reducere iubens, scripsisset, ipse tamen arte quadam ut aliud fieret effecisset, magistratibus simul & episcopis aduersus. Insuper ꝙ Sirmij Germinij clerum ad rebellionẽ concitasset, & cum eodem cõmunicasset, quodq; in periurio deprehensus fuisset: ꝙ Illyricis, Romanis, & Aphris per literas discordiæ & seditionis causam præbuisset: ꝙ ad Africanos scribẽs episcopos, Vrsicium & Va B lentem calumniosè criminatus esset: ꝙ ancillam uinctam falsum contra heram suam testimonium dicere cõpulisset: ꝙ uirum cum muliere fœda consuetudine uiuentem baptisasset, eidemq; diaconi dignitatem contulisset: ꝙ exploratorem quendam itinerũ, qui multis necis causam attulerat, ecclesia nõ exclusisset: ꝙ ad mysticam mensam coniurationes fecisset, clerumq; ibi iurisiurandi sacramento, ne alius alium accusaret, obstrinxisset, id quod dolo ab eo factum, ut scilicet ipse primam in clero dignitatem obtinens, iudicia eo modo effugeret, atq; ut Basilio Ancyrano episcopatus adimeretur, causæ hæ fuere. Eustathij Sebastensis. Eustathio autẽ Sebastiæ Armeniorum antistiti, primùm quidem quũ presbyter crearetur, quòd eum pater eius Eulalius præiudicio suo damnauerit, & ecclesia eiecerit, propterea quòd habitu qui sacerdotẽ non deceret, uteretur. Fuit autẽ Eulalius Cæsareæ Cappadocum episcopus. Deinde ꝙ Neocæsareæ in Ponto à Synodo isthic coacta excõmunicatus fuerit, propterea ꝙ minus fideliter res quasdam sibi cõmissas gessisset, quam notã ei intulit Eusebius primùm Beryti, deinde Nicomediæ, postea uerò etiam Constantinopolis, post Paulum, episcopus. Adhęc, ꝙ ei in Synodo Gangrensi, propterea ꝙ aliter quàm cõuenit, & sensisset, & in ecclesia docuisset, episcopalis dignitas sit abrogata. Et ꝙ in Antiochena Synodo periurij fuerit cõuictus: quodq; conatus sit ea quæ rectè in Melitinensi conuentu constituta fuerant, abolere. Et quũ tot criminibus reus ageretur, iudicis sibi tamen partes sumpserit, alienos à fide alios uocans. Eortasij Sardiani. Eortasium uerò Sardis episcopatũ gerentem damnarunt, ꝙ episcopi Lydij electionẽ eius non approbassent. Dracontij Pergameni. Dracontium autem Pergamenum, ꝙ in Galatia prius ecclesię episcopus præfuisset: & adempto illi episcopatu posteriore, ad priorẽ quoq; eum redire non permisere. Sophronij Põpeiopolitani. Sophronium porrò Paphlagonem, ꝙ auaritię studio in ecclesię pecunia quæstũ fecerit: & quòd

A & quòd semel atq; iterū citatus, uix tandem uenerit, & responso Synodū dignatus non sit, profanū iudicem per prouocationē appellans. Prӕter hos Sataleno rum episcopū Elpidium, ut Basilij socium, & ordine sublato confusionis & turbӕ authorē: qui etiam Eusebiū quendam, cui Melitinensis Synodus sacerdotalem ademerat dignitatē, temerè citra inquisitionē in presbyterorū ordinem restituerit. & Nectarię cuidam, cui propter iusiurandū uiolatum, cōmunione interdictum fuerat, diaconatū contulerit: & ad honorē Ecclesiasticum eam, quū nondum iuxta Ecclesiasticӕ disciplinӕ morem pœnitentiam egisset, admiserit.

Elpidij Sataleni.

Neon aūt Seleuciӕ pontifex propterea ad episcopatū deponendum est damnatus, q; ex cōposito in ecclesia sua Hadrianū Antiochiӕ episcopū creari permiserit: prӕterea q; nonnullos sacrarum literarū imperitos, & Ecclesiasticarū constitutionum ignaros, maleq; insuper uiuentes, re non deliberata, episcopos fecerit: qui deinde pecunias Episcopali dignitati prӕferentes, literis suis attestati sunt, malle se opes habentes res sacras curare, quàm sine illis episcopatum gerere. Syluanus autem, quòd alijs & Seleuciӕ & Constantinopoli uecordiӕ causa fuerit. Porrò Theophilus Castabalēnorum ecclesiӕ antistes, quòd antea ab episcopis Palӕstinӕ Eleutheropolis episcopus lectus, non ex animi sententia iurauerit, se aliam ecclesiam non esse suscepturum. Obseruandum autem illud, quòd Gangrensis Synodus Eustathio Sebastiensi, antea quoque in Cӕsariensi cōuentu exauthorato, propterea episcopatū ademerit, q; multa prӕter Ecclesię consuetudinē fecerit atq; statuerit. Coniugium enim prohibuit, & à carnium ci bo abstinendum esse docuit. unde factum, ut multi cōiugalem coniunctionem dissoluerent. Et qui cōmunionē in Ecclesia uitarēt, eis in priuatis ӕdibus ut cōmunicarent, suasit. Seruos, qui Deum colere uel cum prӕtextu pietatis consti-

Neonis Seleuceni.

Syluani Tarsensis.

Theophili Castabaleni.

Causӕ quur Eustathius Sebastiēsis in Synodo Gangrēsi sit dānatus.

B tuissent, etiā prӕter dominorū uoluntatem libertate donauit. Et quùm ipse singularem sibi & insolitum philosophorū more habitū sumpsit, tum nouas quoq; sectatoribus suis uestes dedit. Mulieres ne comā haberent, constituit. Stata ieiunia auersatus, Dominicis diebus potius ieiunandum esse docuit. In coniugū domibus precationes fieri prohibuit. Ac si laicus quisquam coniugem in matrimonio legitimo habens, presbyter lectus esset, eius benedictionem & communionem perinde atq; piaculum abominandum, deuitare iussit. Hӕc ille, atq; alia hisce similia & docuit & egit: quapropter Gangrensis in Paphlagonia Synodus eum exauthoratum, cum institutis suis, anathemate quoq; iugulauit.

CAPUT XLVI.

Post hos tredecimū damnarunt Cyrillum Hierosolymitanū, ingenti uirtute, & ad populum docendum egregium uirum: cuius scripta sunt, quӕ ecclesia Cyrillia nominat. Vt autē damnaretur, causӕ illӕ fuere: primùm quòd cum Eustathio & Elpidio cōmunicauerit, qui Melitinensi Synodo, cuius & ipse potissima pars fuerat, aduersati sunt. Et quòd itidem Basilium & Georgium Laodicensem, posteaquā in Palӕstina episcoporum ordine moti fuerant, in cōmunionem receperit. Insuper quū Hierosolymorum episcopus creatus Apostolicū thronum conscendisset, q; de iurisdictionis Ecclesiasticӕ finibus & iure Metropolitano cum Acacio Palӕstino disceptarit. Qua ex causa in mutuum adducti odium, alter alterum, q; non rectè de Deo sentiret, est criminatus. Acacius enim Arianę erat sententię, Cyrillus aūt τὸ ὁμοούσιον consubstantiale laudantes probabat. Eam ob rem malè in eum animatus Acacius, episcopis Palӕstinis qui secum faciebant congregatis, administratione sacrorum ei interdixit: talem insuper maximè prӕferens causam. Fames Palӕstinam affligebat, & plebs in rerum necessariarum inopia ad episcopum respectabat.

Condemnatio Cyrilli Hierosolymitani.

Cyrillia.

Cyrillus in summa plebis propter famem penuria, ecclesiӕ aulӕis uestimētis & donarijs uenditis, egenis subuenit.

Q

bat. Et quum ille neque pecunias neque frumentū haberet, donaria templi & sacra A
aulæa uendidit, & quoad potuit penuriam populi est solatus. Et quidam uir ho
† nestus donarium suū agnouisse dicitur, † uestē uidelicet, qua fœmina ex scenicis
atque Thymelicis quędam amicta erat. Vbi res inquisita est, à mercatore quodam
comparatā esse, qui ab episcopo eam prius emerit, compertum est. Huius præte
xtu rei Acacius Cyrillum episcopatu abire coegit. Talem quidem condemna-
tionis eius causam fuisse audiui, sed nō satis certè tum, ut mihi uidetur, cōuenien
tem: quoniam fames & penuria uenditionis causa fuere. Quibuscunque aūt A-
cacius factionisque eius populares dignitatē abrogauerāt, eos etiam omnes Con-
stantinopoli expulerunt. Erant aūt in ea factione decē, qui sententias talium ab-
rogationum calculis suis cōprobare noluerunt. Eos in loco certo asseruari iusse-
re, ut ibi priuati agerent, neque rem diuinam attingentes, neque eorum quidquam
quæ Episcopalis muneris sunt agētes, donec condemnationū sententijs subscri-
berent. Et nisi intra menses sex per pœnitentiam resipiscerēt, & rebus omnibus
quæ Synodus constituerat assentirentur, ipsis quoque ademptū ecclesias, alijsque
cōmissum iri, qui cū eis consentirent, sicut fieri solet, minabantur. Hoc ubi con
stituerunt, consiliumque suum ad exitum perduxerūt, ad episcopos ubique omnes
literas dederunt, ut Ariminensem fidei professionē unà cum adiectione sua ser-
uarent, eamque subscriptionibus suis confirmarent. Aliter si facerent, solum exilij
causa uerterent. Ad quæ Imperatoris quoque, cœpta eorum comprobans, acces-
sit sanctio. Certiorem quoque de his Patrophilum Scythopolitam fecere, qui se
statim Seleuciam ad suam contulerat ecclesiam. Et paulo pòst, Eudoxius cum se-
ctatoribus suis, alios alijs in sedibus episcopalibus substituit. Ipse quidem Eudo
xius primus Macedonio surrogatus est: Basilio aūt Ancyrano Athanasius. Por
rò Eleusio successit Eunomius, qui etiam hęresis nominis sui princeps extitit. Et
pro Eustathio Sebastiæ, diuus Meletius ecclesiæ præfectus. Macedonius Con- B
stantinopolitano episcopatu priuatus, è regione urbi Orientem uersus in loco
cui nomen Claustra, diutius degens, ibi aduersus Spiritū sanctum blasphemiam
ore minimè clauso euomuit, & malè uitam transegit. Porrò Acacius, & secta-
tores eius, Eudoxium in possessionem uacuam ecclesiæ Constantinopolitanæ
deduxerunt, longè ab eis quæ paulo antè iudicauerant diuersa statuentes. Qui
enim non ita pridem Dracontio episcopatum, quod ex Galatia Pergamū tran-
sisset, ademerant, non animaduerterunt, se, dum Eudoxium nō in unam, sed iam
in alteram Ecclesiam transferrent, contraria sibi ipsis decernere & facere. Por-
rò quùm is ecclesiā recepit, tum & magna ecclesia quæ Σοφία, hoc est, Sapientia
dicitur, Encænia celebrauit, quindecimo Februarij mensis die. Hic ille in thro-
no suo confidens, primùm diuulgatam illam in Ecclesia edidit uocem: Pater, in-
quiens, ἀσεβὴς, hoc est, si simpliciter accipiaē, impius: aliter, non colens. Filius aūt
εὐσεβὴς, hoc est, uerè pius, & rectè colens. Et tumultu ad talia uerba, sicuti par e-
rat, à populo & seditione mota, ne turbam cierent, hortatus est. Pater enim, in-
quit, neminem colit, & sic ἀσεβὴς est: Filius uerò εὐσεβὴς, meritò enim & rectè pa
trem colit. His dictis tumultus sopitus est, & magnus subsequutus risus. Atque
hodie quoque dictum id ridiculum habetur. Talibus impij illi rebus occupati, &
cauillationibus eiuscemodi usi, Ecclesiam ad absurdas opiniones distraxerunt.
Omnique prorsus cura & studio & ipse Eudoxius & Acacius summopere in hoc
incubuere, ut in obliuionē Nicæna decreta adducerent. Proinde Ariminensem
formu-

Acaciani per suos episcopos qui Constantinopoli fuere, sententiæ suæ assentiri coegerunt.

Sententiam suam episcopis absentibus insinuant.

Eam Constantius cōfirmat.

Successores damnatorum episcoporum.

Macedonius in Claustris priuatus habitauit.

Iniquum iudicium.

Inepta & impia Eudoxij Constantinopolitani uox, in ingressu Ecclesiæ primo, acumen & salem affectātis.

Eudoxius & Acacius Nicænum symbolū abolere cōtendunt.

† Apud Theodoritum lib. 2. cap. 27 scriptum est, Vestem istam auro contextam, à laudatissimo Imperatore Constantino magno, Macario episcopo Hierosolymitano, ut ea indutus episcopus sacrosancti baptismi perageret ceremonias, donatam esse. Eam quum Cyrillus uendidisset, & deinceps à mercatore Thymelicus saltator emisset atque induisset, in ipsa saltatione eum exanimatum concidisse.

A formulam cum appendice sua ad loca omnia miserunt: & qui eam non reciperent, sicut dictū est, exilio eos perpetuo mulctarunt. Quod sanè quū facile rem præter rationem susceptam perfectùrum esse uideretur, aliarum calamitatū initium præbuit: & non modò ecclesijs, sed & urbibus omnibus magnum conciuit motum. Persequutio namq;, quæ nulla in re Græcorum tyrannidi & crudelitati cederet, Romanum peruasit imperium. Quamuis enim, quantū ad corporum supplicia pertinet, minor fuerit: probrum tamen ipsum, maiorem grauioremq; eam apud eos qui rem rectè putarunt, fecit. Nam & qui persequerentur, & qui persequutionē exciperent, eiusdem erant ecclesiæ & religionis. Tanto uerò id malum propter fœditatē maius fuit, quāto turpius ciuibus quàm alijs infertur bellum: quum quidem id etiam erga exteros facere, episcopalis functionis prohiberent sanctiones. Et res nouæ tum laudabant, paulatimq; incrementa sua capiebant, atq; ad mutationem insolitam spectabant: eoq; demū præfractæ temeritatis peruenerunt, ut homines ueteres & patrias leges contemnerēt, & nouas sibi pro se quisq; conderet. Atq; equidem eadem de DEO plerique cum turbulentis illis sentire nolebant, sed noua identidem quædam dogmata comminiscebantur, neq; se ab alijs super alias nouis rebus inueniendis continere poterant. Talis tum fuit rerum status.

Eam rem persequutio gravis catholicorum est subsequuta.

Iter hominum rebus in ecclesia nouis per licentiā studentium.

CAPUT XLVII.

Macedonius namq;, qui etiamsi antea idem cum Eudoxio & Acacio sensisset, nihilominus tamen ex ecclesia sua deturbatus, non eandem porrò quam illi sequebatur opinionem: sed fidei professionem Antiochiæ primū, postea etiam Seleuciæ confirmatā, quam ipse, seu potius

B Marathonius, quem ipse Nicomediæ episcopum fecerat, ut quidam putāt, ὁμοιούσιον, hoc est, æquisubstantialem appellabat, obtinere debere censuit. Verùm non id modò egit, sed etiam in Theologia, seu diuinitatis ratione exponenda, Spiritum sanctum personam unam Trinitatis dicendam esse negauit. Ac filium quidem DEUM perfectū, & substantia patri æqualem esse dixit: Spiritum sanctum aūt expertem honoris & dignitatis eiusmodi statuebat, famulum eum & administrū, Angelicisq; ordinibus paulo præstantiorē esse docens. Et in eadem cum eo sententia erant Eleusius Cyzicenus, & Sophronius Paphlago, & Eustathius Sebastiensis. qui tamen alijs æquior, neq; DEUM neq; creaturam Spiritum sanctū dicere maluit. Suffragabantur eis & alij multi, & ferè omnes quibus à parte aduersa dignitas abrogata fuerat. Nec minimam secum partē populi in urbe Constantinopolitana, atq; in Bithynia, Thracia, Hellespōto, & alijs uicinis in circuitu populis trahebant. Vita namq; & moribus (quos potissimū multitudo spectare solet) probatis erant. In publicum cum grauitate quadam ueneranda prodibāt. Instituta eorum non multum à monasticis aberant. Et sermo affectata quadam sanctimonia mistus, uim ad persuadendum satis accōmodatam præferebat. Qualis sanè & Marathonius fuit. qui publicorū uectigalium inter milites sub ducibus stipendia facientes rationalis, loculis probè refertis, postquam eum quæstum posthabuit, egenorū publicis domibus curator præfuit, & ægrotis inseruijt. Deinde asceticam, siue monasticam quoq; uitam, Eustathio Sebastiensi authore, sequutus est. Insigne is etiam monasterium Constantinopoli construxit, quod ad longum durauit tempus. Tam studiosus uerò Macedonij hæresis fuit, ut pecunia sua expensa, propagandam eam curauerit: Marathonianosq; populares eius appellandos esse, illis persuaserit. Et unus ipse, ne prorsus secta ea Cōstantinopoli interiret, obstitisse uisus est. Macedoniani nāq;,

Macedonij hæresis.

Eiusdem adstipulatores.

Eustathij Sebastiensis uerba: Ego, inquit, nec Deum spiritum sanctum nominare cenfuerim, neque creaturam uocare ausus fuerim. Socrat. libro 2. cap. 45.

Eustathij Sebastiensis de Spiritu sancto opinio.

Hæreticorum uita sancta.

Marathonius Nicomediēsis.

Macedoniani quoq; Marathonij dicti.

ex quo tempore episcopatu Macedonius est deiectus, neque ecclesiā neque episco- A pū postea, eis quos exauthoratos paulo antè nominauimus exceptis, donec Arcadius ad imperium peruenit, habuere. Siquidem Ariani, omnes qui alterius essent quàm suæ sectæ, ecclesijs exactos, plurimis etiam alijs malis affixere. Cæterùm isti non tantum Macedoniani & Marathoniani, uerumetiam πνευματομάχοι, hoc est, oppugnatores spiritus, sunt nominati. Ac qui eo tempore episcopi sedibus suis sint eiecti, operosum esset omnes recensere: ut autem breuiter dicā, nulla ferè fuit in Romano imperio gens, quæ calamitatem eam experta non sit.

Item πνευματομάχοι.

CAPUT XLVIII.

QVum Eudoxius ad Cōstantinopolitani episcopatus opes respiceret, & iam possessionē eius obtineret, non parua per ambitionē de Antiochena sede orta est cōtentio. Quod namque, ut ita dicā, unusquisque episcopatum eum ad se pertinere putaret, seditiones in clero simul & populo, ut fieri solet, sunt motæ. Et cuiusque opinionis sectatores, in ea episcopatus consequendi expectatione, ex popularibus suis quenquā deligi studuerunt. Ingens namque adhuc in multitudine de dogmate erat dissidium. Vnde in psalmodijs quoque nō concordabant, sed unusquisque pro ea quā obtinebat opinione, carmina cōformabat. Et quū talis esset Antiochiæ status, Eudoxio sectatoribusque eius placitū est, in eam urbem transferre, qui dicēdo atque persuadendo egregius, simulque uitæ consuetudine laudatus maximè, eiusdemque antea cum eis sententiæ suffragator fuisset, Meletiū. Magnam enim cōcœperant spē, fore ut multis eius uiri primarijs dotibus non solum Antiochenos in sententiam suā pertraherent, sed etiā uicinas circūcirca urbes, & eos maximè qui à diuo Eustathio Eustathiani uocabantur, & fidem Nicænā integram seruabant, suas ipsi sibi synaxes & cōuentus seorsim agētes. Cæterùm magnopere opinione sua sunt falsi. Et ad Me- B letium, ubi Antiochiam peruenit, permulti Ariani, permulti etiam alterius partis, quæ Paulinū sequuta fuerat, accessere. Et alij quidem propter tanti uiri gloriam (celebris enim aduentū eius præcesserat fama) alij aūt uidendi eius gratia. Quibus quoque studio fuit, ad quam partē inclinaturus esset, rescíscere. Vulgatū quippe rumoribus erat, plurimi eum Nicæna decreta facere: sicuti etiam exitus cōprobauit. Ac primùm ille quidem ut de dogmate uerba faceret, secundo loco habuit, † doctrinā autem morū publicè coluit. Deinde uerò progressus, Nicænam etiam fidem intulit, & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale prædicauit. Fertur sanè quidem, cleri tum Archidiaconum ad illum quum doceret accessisse, cauamque ei manum iniecisset, atque os obstruxisse. Illum autem manu magis quàm uoce fidei sententiam indicasse, tres apertè digitos extendentē, eisque rursum leniter cōtractis, unum tantū directè erigentē. Qua ille re omnibus per imaginē quandā exhibuit, quæ sentiens dicere non potuit. Vbi uerò diaconus ore relicto, manum eius cōpressit: tum illum ore libero & uoce graui disertè sententiam de Deo suā promulgasse, & omnibus Nicænam fidem cōmendasse: apertè, qui aliter sentirent, eos à recta opinione aberrare testatum. Quum autē non cessaret uel uerba faciens, uel manu gesticulās, animi sui sententiam uicissim, ut se res dabat, aduersus Archidiaconi inhibitionē atque contentionē astruere, & concertatio ea inter episcopos, perinde atque pancratio, hoc est, omni certaminum genere & uiribus opibusque omnib. decertantes, diutius duraret, Eustathianos lætitia plenos exultasse, & uociferatos esse, Arianos uerò pudore atque ignominia affectos cessisse. Et eam ob causam Eudoxium cum suis indignabundum, ab ecclesia Meletium proscripsisse: eundemque deinde ut sentētiæ suæ suffragaturū, (ita enim existimabat) & priora dicta correcturum, restituisse. Nam Meletius Arianorū suffragijs

Meletius episcopus Antiochenus designatur, antea quidem Arianisans, deinde autem Orthodoxus.

† ἠθικὴν διδασκαλίαν.

Meletius simul & manus indicio & uoce libera Trinitatē ὁμοούσιον publicè prædicat.

παγκρατίῳ ἀγωνίσμασι

Meletius ab Eudoxio proscriptus. Mox idem restitutus.

A gijs Sebastiæ episcopus creatus, atq; inde rursum per eosdem Berrhœam Syriæ translatus fuerat, & Seleuciæ in concilio Acacij fidei formulæ subscripserat. In Constantinopolitana præterea Synodo affuerat: & cum illis quæ eis placita erant, egerat & sanxerat, atq; ab eisdem ad Antiochenam sedem euectus fuerat. Sed illi, ut diximus, eum restituere. Vt autē à recta sententia deduci minimè potuit, Imperator ea re intellecta, exilio eum mulctauit: & Euzoio Arij familiari, cum quo etiam antea damnatus fuerat, ecclesiam Antiochenam cōmisit. Porrò qui Meletium consectati, doctrinam eius laudabāt, ab Arianis seiuncti, suas ipsi sibi ecclesias & conuentus agebāt. Paulini siquidem sectatores, & τῆ ὁμοουσίας consubstantialis assertores, qui Eusthathiani uocabātur, Meletium eiusq; studiosos auersati sunt, neq; cōmunionē sibi cum eis esse uoluerunt: propterea quòd Meletius Arianorum electione episcopus factus, sectatoresq; eius eorundē baptismo initiati essent. Atq; ij sanè quamuis sententijs essent coniuncti, tamē propter solam electionis causam à seipsis sunt disiuncti. Ita factū, ut in ecclesia Antiochena dissidium, duabus quæ idem sentirent partibus, intercederet. Eodem tempore Cōstantius Persas res nouas moliri cognouit, & se Antiochiam contulit.

Idem à Cōstantio in exilium actus.

Euzoius Antiochenus episcopus.

Paulinani orthodoxi cum Meletianis Catholicis Antiochiæ propter Arianam Meletij electionē, non communicarunt.

Cōstantius Antiochiā uenit.

CAPUT XLIX.

Acacius, & populares sui, quiescere rursum non potuerunt: & quum eos rerum suarum pœniteret, priora decreta sua mutare sunt aggressi. Quam ob rem cum paucis Antiochiā uenere, atq; ibi Euzoio ecclesias gubernāte, & Imperatore præsente, in fidei formula primùm Arimini, deinde Constantinopoli edita, τὸ ὁμοίῳ, hoc est, æqualitatis nomē inducere atq; abolere constituerunt. Iam enim nō occultè, sed propalàm, citra pudorem, per omnia substantia simul & uoluntate inæqualem patri filium, & ex non existentibus genitum esse docebant & prædicabāt: sicuti & Arius à principio opinatus est. His aūt maximè suffragabantur, quicunq; Aetij sententiam cōpro
B barunt: qui primus post Arium eiuscemodi nomina in publicū produxit, & libere cum magna confidentia promulgauit. Vnde ipse quidem ἄθεος, hoc est, contemptor deûm: sectatores aūt eius ἀνόμοιοι, hoc est, inæquales & † non existentiales, Antiochiæ ab Homousianis seu cōsubstantialis professoribus cognominati sunt. Qui quidem tum propter Meletium, quemadmodum diximus, segregati erant, ut à me paulo antè dictum est. Sed enim Ariani à nostris interrogati, cur'nam, quum antea in professione fidei suæ, filium Deū ex Deo dixerint, inæqualem nunc, atq; ex nō existentibus, profiteri auderēt? Propterea, responderunt, φ & Apostolus Paulus, OMNIA AVTEM EX DEO, inquit. Proindéq; unū etiam esse rerū omnium filiū: & ob eam causam in fidei formulis addi illud, Secundum scripturas. Huiusmodi illi cauillationibus respōsiones & refutationes suas instituere. Quarum author Georgius Laodicensis fuit, qui nō bene loquutiones eiuscemodi assequutus, superioribus temporibus hæc Origenē inuestigasse, et Apostolicas uerborū proprietates fusius interpretatū esse ignorauit. Cæterùm tametsi arroganter ista in responsionib. suis iactarent, conuicia tamē multorum tum perferre, & per interrogationes eos urgentibus satisfacere non potuerunt. Et quum quod in aduersarios crimen regererent, non haberent, confirmata denuò quam Constantinopoli ediderant formula, conciliabulum suum soluerunt, & se domū receperūt. Eadem hac tempestate Athanasio adhuc latente, Georgius Alexandriæ non eos modò qui diuersum ab opinione sua sentirēt, malè accipiebat, sed Græcis quoq; ipsis grauis erat. Nam eos etiam, sicuti ipsi uisum esset, opinari atq; sentire uolebat, & facere id nolentes persequebatur, quin

Acaciani apertè τὸ ἀνόμοιον, hoc est, inæquale, in formulam fidei inferere conantur, in cōciliabulo Antiocheno.

Aetij sententia et Arij eadem.

† ἐξουκόντιοι.

Quomodo Ariani τὸ ἀνόμοιον authore Georgio Laodicensi defenderint.

Ariani hac in parte ab Origene refutati.

Georgius Alexandriæ hominib. omnibus, præterquā Arianis suis, grauis & molestus.

uniuersæ quoque urbis eius plebi molestũ se exhibebat: principũ maximè uirorum obiurgator, & doctis atque claris, quòd eos cõtemnebat, nec nõ multitudini ipsi inuisus, ueluti tyrannicus, & qui dominationem sibi quasi iure suo uendicaret. In primis uerò Græcæ superstitionis cultores exacerbauit, quòd eos patrijs suis sacris operari, diesque festos peragere prohibuit. Et militari ex Aegypto adducta manu, deorum imagines atque alia donaria, & quicquid præterea in templis eorũ esset ornamenti, diripiens abstulit. Quæ sanè omnia, ut necaretur, causam præbuere: sicuti libro proximo ostendemus. Cyrillo ecclesia Hierosolymitana, eo quo suprà dictũ est modo, adempta est, & Herennio mãdata. Cui Heraclius, atque huic rursum successit Hilarius. Isti nãque usque ad Theodosij imperiũ ecclesiã eã administrasse traditi sunt, post quos Cyrillus ipse sedẽ suã recuperauit. A

Hierosolymitani episcopi.

CAPUT L.

IVlianus sanè Cæsar bello barbaros † ad Rhenũ uicit, plerisque cæsis, quibusdam etiã captis. Et quòd militibus tum propter moderationis animi & æquitatis obtentũ præclarus esse uideretur, Imperator Romanorũ ab eis est declaratus. Quæ res ubi Constantio est renunciata, anxia eum cepit solicitudo. Et Antiochiæ ab Euzoio sacro tinctus lauacro, exercitum inde aduersus Iulianũ duxit. Atque ubi ad Mopsoerenas, hoc est, Mopsi fontes, qui inter Cappadociã & Ciliciam sunt, uenit, curis confectus, per apoplexiam uitam finijt. Qualis aũt & moribus & religione Constantius fuerit, in præsentia cõmemorarẽ, nisi uehementissimus orator Gregorius theologus uirtutes eius pulcherrimè ostendisset. Et quũ uerbis illius qualis is fuerit declarare liceat, superuacaneũ esse duxi, aliter res eius referre uelle. In prima igitur in Iulianum inuectiua, ueluti reprehendens Cæsarẽ eum creatum esse, hæc ad uerbum pro Constantio refert: Quid hoc fuit Imperatorum sanctissime, & CHRISTI amantissime, (prouehor enim oratione, ut te ueluti præsentẽ & hæc audientem incusem: quãuis te longè superiorẽ reprehensione nostra esse sciam, qui ad Deũ translatus sis gloriæ cœlestis hæres: & tanto à nobis longius secesseris, quanto imperium illud quod cum hoc cõmutasti, est augustius) quod nam hoc cepisti consilium? qui prudentia & animi solertia omnes, non modò qui ætate tua, sed antea quoque fuere principes, longè superasti: qui foris finitimas circumcirca regiones à barbaris repurgasti, & domi tyrannos compescuisti: atque alios quidem uerbis flexisti, alios aũt armis uicisti: & eo sanè utrũque modo peregisti, ut alterũ in altero nihil tibi afferret difficultatis. Et quum multa sint bello & armis parta, maiora tamen & illustriora, quæ nullo effuso sanguine constituisti tropæa. Ad quem undequaque legati & supplices ex gentibus uarijs ueniebãt, quarum nonnullæ iam imperata faciebãt, nonnullæ aũt facturæ erant. Qui quicquid sperasses, confectum tibi iam propè fuit. Adeò manu DEI ad consilia & actiones omnes es productus. Cuius prudentia quidem magis quàm fortitudo, magis uerò etiam fortitudo quàm prudentia admirationi fuit: amplius autẽ, quàm utraque istæ, laudata pietas. Et paulo pòst: Quis enim eorũ etiam, qui aliqua saltem ex parte eum nouere, nescit, illũ propter ueram pietatẽ, summumque in nos amorem, & quòd nobis omnia uoluerit conciliare bona, non tantũ contempturum uel omnem generis sui honorem, uel imperij partem, uerumetiam incolumitatẽ salutemque nostrã imperio ipso rebusque suis omnibus, atque adeò anima ipsa, qua nihil est omnibus hominibus charius & præstabilius, cõmutaturum fuisse? Nemini siquidem unquam tantus rei alicuius, quantus illi, ardor et amor incessit, ut Christiani aucti honestique essent, & ad summam gloriam & potentiam peruenirent. B

Iuliani præclara uictoria.

† Prope Argẽtoratũ. Eutr. Apud Parisios. Ammian.

Constantij mors.

De Constantio Imperatore ex Gregorio Nazianzeno.

Non satis prudenter Cõstantius Iulianum Cæsarem creauit.

Constantius princeps Christianissimus.

A rent. Non enim tot gentes imperio eius subactæ, non respub. ab eo ritè guber-
» nata, non ingens pecuniæ uis, non gloriæ amplitudo, nō quòd regum princeps
» atq; Imperator & esset & nominaretur: non aliæ denique res, quæcunq; ad ho-
» minum felicitatem facere uidentur, tantùm eum exhilararunt, quantùm ut nos
» quidem per ipsum, per uos autem ipse, & apud Deum, & apud homines lau-
» dem consequeretur, & constans nobis perpetuáque permaneret potestas. Ete- *In Christi Seruatoris aduentu Romanum auctum imperium.*
» nim quùm alia multa, tum illud præcipuè sublimius, Imperatoriéq; magis quàm
» alij multi considerans, optimè nouerat, cum Christianorum rebus unà Roma-
» num auctum esse imperium: atque adueniente CHRISTO, rerum administra-
» tionem ad unius principis, quod antea ex omni parte factum nunquam fuerat,
» summam potestatem peruenisse. Quam ob causam meritò ille mihi uisus est res *Perfecta Rom. Monarchia.*
» Christianorum tantopere ornare, & fouere. Qui etiamsi dolorem aliquem no-
» bis attulit, non id tamen uel per contemptum, uel cum contumelia, uel ut alijs *Excusatur Cōstantius, quòd Arianisare sit uisus.*
» præ nobis gratificaretur, sed ut omnes unum essemus, & idem sentiremus, nec
» ita sectis atque dissidijs dissecti atque disiuncti essemus, fecit. Deinde eum ad-
uersus obtrectatores, qui ei ignauiam rerumq; imperitiam defuncto criminan-
» do obijciebant, defendens, hæc addit: Pudendum profectò esset, si tanto ab eo
» honore aucti, & tantum uera pietate excelluisse eum certò persuasi, meritò suo
» eum non defenderemus: quod præstare etiam de nobis nihil meritis debemus,
» qui uerbi & ueritatis ministri sumus: post obitum præcipuè eius, quum iam as-
» sentationis probrum effugimus, & oratio omni suspicione superior est. Quis e-
» nim non sperauit, Iulianum, si aliud nihil, honore saltem accepto, mansuetiorē?
» Quis uerò non ex fide earum rerum quæ ei creditæ sunt, etiam, præterquā con- *Deceo, quòd Constantius Iulianum Cæsarē fecerit.*
» sentaneum esset, æquiorē fore? Et simul maiorē Constantius Iuliani arrogatio-
B ne obtinuit animū, non tam quòd fidem illius magni fecerit, quàm q̄d potentiæ
» suæ confisus sit. Sed cur hoc sic urgeo? quum cedens atq; uictus uincere, & ar-
» gumentis superior esse possim? Si namque qui alij credidit malus est, quis tan-
» dem ab eo is fuerit, cui creditum est? Et si mores prauos non præuidisse culpa
» non uacat, quo loco prauitatem ipsam ponemus? Verùm enimuerò ea res est
» malitia, ut ratione nulla regi & flecti queat: neq; fieri potest, ut homines impro-
» bos meliores quisquam efficiat. Quando et ille, ex quibus rebus meritò beneuo
» lentior esse, & si quam malignitatis habuisset scintillam, eam extinguere debuis-
» set, ex eis rebus ad maius excitatus est odium: & quo pacto egregia merita atq;
» beneficia, per malam gratiam, in authore suo ulcisceretur, circumspexit. Hæc
quidem in priore inuectiua ille refert. In posteriore autem hæc scribit: Quan- *Confertur funus Constantij cum funere Iuliani.*
» doquidem uerò etiam nobis funus eius est, qui ante Iulianum è uita excessit, in-
» spiciamus hic quantū duo isti Imperatores inter se differant. Siquidem hoc quo
» que aliquid in defunctis uel ad felicitatem, uel ad infelicitatem cōfert. Ac nostri
» quidem funus producitur publico apparatu, auspicatisq; ominibus & acclama
» tionibus: nostris dico, & sanctioribus istis carminibus, item nocturnis hymnis *Lucernæ & carmina funeralia.*
» & lucernarum ignibus, quibus Christiani obitum pium cohonestandum cense
» mus. Et corpus ipsum celebri lugentium conuentu effertur. Quod si uerba ista
» fidem merentur, ad multorū certè hoc quibusdam referentibus peruenit aures:
» quum defuncti cadauer Taurum montē superaret, ut ad patriam urbē, cogno-
» minem eis istam & præclaram dico, duceretur, auditam esse à quibusdam ex su-
» perioribus locis uocem ueluti psallentium ac producentium, Angelicarum opi
» nor potestatum, ut honor iste pietati illius & quasi funebre munus datum sit. Si
» etenim rectam fidei opinionem loco suo mouere uisus est, importunitatis erro-
» ris que purpuratorum eius id fuerit crimen, qui acceptum in potestatem suam,

Q 4 simpli-

Quod in professiõe fidei hallucinatus sit Constantius, cõsiliariorum eius culpa id factum.

simplicem eius, facilem & procliuem ad pietatem, & minus barathrum & perniciem prouidentem animum, quò uellent, duxere: & certioris inquisitionis prætextu, zelum & ardorem in prauitatem conuertêre. Sed enim nos communem magis, pietatis scilicet & fidei opinionem, & patrem ob oculos, & animum, qui fundamenta Christianitati imperialis potestatis & fidei iecit, sortemq; quę in illum dogmatis nostri cõstituendi incidit, ponentes, ita ut decuit, tabernaculum corpusq; eius, qui iustè imperasset, & uitam sancta morte finijsset, nobisq; summam potestatem reliquisset, honore iusto prosequuti sumus. Vbi autẽ ad magnam & Imperatricẽ urbem appropinquauit, quid dicere attinet, uniuersi exercitus satellitium, & armatorũ ordines, qui tanquam uiuo adhuc Imperatore affuere: aut splendidæ urbis effusionem, & omnium qui uel fuere uel futuri sunt, celeberrimum occursum? At strenuus ille & generosus noua purpura sese uenditans, atq; co nomine, ut consentaneum est, superbiens, fuit & ipse pars aliqua honorificæ istius pompæ, eandem & dans & recipiẽs gratiam: & illam quidem inuitus, hanc autem libens, sicuti dicunt. Copiæ namq; militares omnes, tametsi præsentis eius potentia uincerentur, plus tamen honoris defuncto habentes, (quãdoquidem natura beneuolentiæ affectu recentes ærumnas prosequimur) & amoris misericordiæq; inclinatione mortuo condolentes, eamq; ob causam minimè se continentes, quin illum uelut Imperatorem honorificè exciperent, apostatæ & desertori persuadent, atq; eum simul ferè cogunt, ut defuncto habitu cõuenienti obuiam procederet. Erat autem habitus is, ut diadema de capite deponeret, & demisso uultu Imperatori extremum præstaret officium, cumq; ad sepulcrum, cum reliquo comitatu in præclarum diuorum Apostolorum templum, qui sacrum hoc genus & suscepere, & conseruant, eosdem propè cum illis honores percipiens, deduceret. Theologus quidem hæc, & alia plura, in inuectiuis pro Constantio dicit: ne in alijs quidem orationibus suis prauitatem illi, sed simplicitatem potius quàm leuitatem tribuens. Alij uerò historici eum non recta in religione sententia fuisse produnt: in quibus est & Theodoritus Cyri episcopus. Ego uerò potius propugnatoris ueræ pietatis Gregorij magni authoritatem sequor. Nam quidam tradunt, minimè mirandum esse, si in reliquis orationibus illum leuiter perstringẽs, in Inuectiuis magnificis prorsus exornet laudibus. Ardorem enim, quo aduersus religionis desertorem incitatus fuit, ita immutasse uirum magnum dicunt, ut amicus illi beneuolusq; prorsus factus sit, qui non malitia, sed simplicitate res nostras aliquantum perturbarit. Qui & illum sancti eius patris morem fuisse uolunt, ut grauissimas etiam eis noxas condonaret, qui eas ignorantia & lapsu aliquo admisissent. Quod ego quidem rationi cõsonum esse dixerim: in rebus autem pietatis nostræ gratificari cuiquam uoluisse tantum ecclesiæ doctorem, negauerim. Res Constantij sic se habuere. Mortuus enim est, sicut diximus, ad Mopsi fontes, tertio Nouembris mensis die. uixit annos quadraginta quinq;: imperauit autem triginta & octo, cum patre quidem tredecim, reliquos uigintiquinque solus. Quos quidem annos nonus iste historiarum complectitur liber: quum à mundo condito quatermillesimus octingentesimus septuagesimus secundus, à CHRISTO autem nato trecentesimus sexagesimus septimus ageretur annus.

Iulianus quoq; Constantij ad Cõstantinopolim exequijs interfuit, sed cogentibus militibus inuitus.

Sepultura Cõstantij.

Cur tantopere Gregorius in inuectiuis aduersus Iulianũ orationib. Cõstantium laudarit, quẽ in scriptis alijs aliquantum perstrinxit.

Christiani errores uel condonandos [illegible] pietas.

Libri huius anni.

EPISTO-

EPISTOLAE ATHANASII AD AMICOS, DE *formula fidei in Sirmio composita datæ, pars: sicuti apud Socratem Ecclesiasticæ historiæ lib. 2. cap. 27. reperitur.*

A QVid enim in doctrina ueræ pietatis Ecclesiæ catholicæ defuit, ut isti nunc de fide disquirant, & Consulatum præsentium temporũ uerbis suis, quæ de fide promulgarunt scilicet, adijciant? Fecerunt sanè Vrsicius, Valens & Germinius, quod neque factum, neque auditum unquam est apud Christianos. Quum namq; scripsissent, quemadmodum ipsi uolucrũt, credendum esse: Consulatum & mensem & diem adiecerunt, ut declararent cordatis omnibus, nõ antea extitisse, sed nunc primùm sub Constantio initium cepisse eorum fidem. Omnes etenim illi hæresim suam spectantes, scripserunt. Adhæc, de Domino sese scripturos assimulantes, alium sibi nominatim designãt dominũ, Constantium. Is enim fuit, qui potestatem illis impietatis præstitit. Et dixerũt illi Imperatorem suum perpetuũ, quum filium DEI æternũ negent. Adeò per impietatem CHRISTVM oppugnant. Fortasse aũt annotandi Consulatus causam & occasionẽ à sanctorũ prophetarum temporis adscriptione acceperunt. At si hoc ipsum dicere ausi fuerint, inscitiam suam admodũ prodent. Sanctorũ namq; hominum prophetiæ temporũ continẽt memoriam. Sic Esaias quidem, & Oseas, in diebus Oziæ & Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ: Hieremias aũt temporibus Iosię, Ezeciel porrò & Daniel sub Cyro & Dario fuere. Atq; item alij alijs annis sunt prophetati, non iacientes ueræ pietatis initium. Ante illorum enim tempora, & perpetua ea fuit: quippe quam ante mundi constitutionẽ DEVS in CHRI
B STO nobis præparauit. Neq; fidei suæ illi tempora indicarunt: nam & ante ea ipsa tempora fideles ipsi fuerant. Sed tempora promissionũ per eos factarum ostenderũt. Promissiones uerò de aduentu Saluatoris nostri præcipuè factæ: quibus tanquam accessio quædã & sequela, res in Israel & apud gentes futuræ sunt annexæ. Et tempora annotata non sunt, sicuti dixi, q̃d tum cœpisset initiũ fides: sed ut ipsorũ prophetarũ ætas, qua illi qui talia uaticinati essent, uixere, ostenderetur. At nostri isti sapientes nõ historiam cõmemorantes, neq; futura prædicentes, sed scribẽtes, PROMVLGATA EST FIDES CATHOLICA, statim Cõsulatũ adiecerũt, & mẽsem & diẽ. Et sicuti sancti uiri historiarũ & ministerij sui tẽpora declararũt: ita isti fidei suæ tẽpus annotarũt. Atq; utinã de sua ipsorũ fide expressè scripsissent. Illi uerò in initio fidẽ allegant, quã consectati nõ sunt. Nõ enim scripserunt, Ita credimus: sed, PROMVLGATA est fides catholica. Itaq; quùm cõsilij eorũ temeritas summã declarat impietatẽ, tum nouũ insolẽsq; scripturę inuentũ Arianũ æquat institutũ. Atq; hoc ita scribentes, satis docuerunt, tum eos primùm credere cœpisse, atq; ab eo tẽpore fidem eorũ in mediũ annunciari uoluisse. Et quẽadmodũ secundũ Euangelistã Lucã, propositũ publicè est decretũ descriptionis siue census agendi, atq; idipsum decretũ prius quidem nõ extitit, uerùm ab eis ipsis diebus esse cœpit à promulgãte uulgatũ: itidem & isti scribentes, PROMVLGATA nũc est fides, ostenderunt recentẽ esse hæresis suæ sententiã, nec antehac eã extitisse. Quod si addũt, Catholica: nõ animaduertũt, se in Phrygũ incidere præuaricationẽ. Ita ut & ipsi perinde atq; illi dicãt, Nobis primùm reuelata est, & à nobis initiũ cepit Christianorũ fides. Et sicut illi Maximillam & Montanũ, sic isti pro CHRISTO Dominũ Constantium professioni suę inscribunt. Quod si iuxta eorum uerba, ab annotato Consulatu fides initiũ habet: quid patres facient? quid beati martyres? quid ipsi quoq; de eis facient,

qui ab ipsis de fide sunt instituti, & ante consulatum eum obdormierunt? quomodo eos resuscitabūt, ut quæ prius docuerunt, in illis abstergant: & quæ nunc inuenta scripserunt, eis inserant? Adeò sunt imperiti, nihil aliud quàm prætextus confingere scientes, eosq́ue absurdos & incredibiles, ut qui secum ipsi statim suam afferant redargutionem.

DECIMI TOMI CAPITA.

Quæ

ECCLESIASTI-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus X.

CAPVT I.

Cōstantius ab episcopis seductus.

VNC finem uitæ Constantius habuit: quem quidem A nō parum, quòd aliquid de paterna fidei professione mutauerit, pœnituit. Sedenim quamuis facilitate ingenij & illecebris religionis ab episcopis, in quorum potestate fuit, seductus sit, & τὸ ὁμοούσιος consubstantialis uerbū ex fidei symbolo, sub unionis coniunctionisq; omnium prætextu sustulerit, sinceram tamē dictionis eius sententiam est professus. Quùm etenim DEVM VERBVM germanum filium et ante secula ex patre genitum dixit, tum certus manifestusq; eorum qui creaturam illum uocare ausi fuissent, hostis extitit. Et absq; eo quod diximus, uerum is fuit patris sui exemplar in rebus omnibus, maximè uerò in pietate & DEI cultu, atq; in simulacrorum erroris & superstitionis abolitione. Iulianus aūt, repugnante nemine, imperium accepit. Postquam uerò nos in hunc locum historia ipsa deduxit, paucis de eo, qui fuerit, unde ortus, & quibus studijs atq; institutis ad Imperium peruenerit, est exponendum. Sed paulo altius res repetenda, nō ut uerborum atq; orationis uenustatē & elegantiam ostentemus, sed tenui simplicíq; stylo, quem etiam sacra historia flagitat, sicuti ab initio propositū nobis est, res gestas persequamur. Constantinus magnus duos habuit fratres, ex uno quidem B secum patre Constante, alia autem matre genitos: Dalmatium, qui alterius Dalmatij pater fuit: & Constantiū, cuius filij fuere Gallus & Iulianus. Vbi Constantinus decessit, atq; imperium ad filium Constantium peruenit, tyrannidem metuens, & genere sibi propinquos suspectos habens, nō bene eos tractauit. Proinde iunior Dalmatius, quum iam Cæsar esset, à militibus cæsus est. Et parū abfuit, quin & duo isti perierint. Sed Gallum cōsilio cædis morbus exemit, ex quo propediem moriturus esse existimatus est. Iuliano autem ętas tenerior profuit, quòd uixdum octauum attigisset annum. Vbi uerò ira Imperatoris aduersus eos deferbuit, primùm eis ut in Cappadocia agerēt, permissum est, in loco quodam qui Macellum dictus est, non longè à Cæsarea ad Argæum montem sito, regiam domum, lauacra, hortos, & fontes perennes habente. Ibi pro eo atque decebat, curati sunt, disciplinisq; & exercitijs ætati ei conuenientibus exculti, sacris quoq; literis à magistris & præceptoribus eò usq; docti, ut in album postea cleri relati sint, & sacros libros populo legerint. Atq; illi non uerbis modò, sed & factis studium ardoremq; in religione suum ostenderunt. Nam qui sacris dignitatibus exornati, atq; aliter etiam boni uiri, & propter pietatem uirtutemq; clari erant, eos ampliter honorarunt: in sacris illi etiam ædibus frequentes fuerunt, & martyrum urnas honoribus & donarijs ornarunt & consecrarunt. Atque ut alacritatē suam martyribus colendis ueluti spectaculo aliquo exhiberēt, honorem sepulcri Mamę martyris inter se, ut id magnifico circūdarent templo, diuise-

Idē patris sui imitator egregius.

Res Iuliani Imperatoris.

Dalmatij iunioris cædes.

Galli & Iuliani educatio & institutio.

Iidem sancto Mame martyri templū construunt. Socrat. lib. 3. cap. 1. & item Eutrop. Gallum in Ionia

A diuiserunt. Et quum inter se, ut par erat, decertarent, & ambitiose splendore & magnificentia structuræ alter alterum superare niteretur, res præter opinionē admiranda accidit. Quæ profectò incredibilis propè esset, nisi qui ibi præsentes eam uiderunt, per traditionis successionem eam usq; ad hęc tempora conseruassent. Aedificium namq; Galli pulchrè & ex arbitrio eius processit, & quotidie sua incrementa habuit. In ea uerò parte quā Iulianus cōstruebat, partim parietes ipsi iam excitati conciderūt, partim ex ipsis fundamentis sursum uersum, ueluti uis quæpiam aduersa contrà niteretur, cementa & materia alia eiecta, atq; in terram tanquam uento ualido prostrata sunt. Quidam etiam lapides coniungi glutinariq; non potuerunt. Admiranda sanè spectantibus res uisa, quæ postea rius certius est cognita. Fuere tamen, qui tum quoq; intellexere, non ex animo illum religionem colere, sed metu Imperatoris Christianismū simulare: & proinde minus gratum acceptumq; martyribus cultum accessumq; ad se eius esse. Pietatem Christianam Iulianus primùm ariolorum consuetudine adductus abiecit. Remissa autem amplius etiam ab Imperatore ira, Gallus deinde Ephesi degebat, in scholis studijs operam nauans: ubi etiam paternæ erant possessiones. Iulianus uerò Constantinopoli in basilica docētes preceptores audiuit; tenuitq; in publico usus est uestitu, Mardonij Eunuchi ductu. Grammaticen eum docuit Nicocles Lacon: Rhetoricen autem Hecebolius, qui tum Christianā complexus fuerat religionem. Prouiderat hoc sic Cōstantius, ueritus ne ad superstitionē, si Græco uteretur magistro, declinaret. Et quū disciplinis discendis præclaro esset ingenio, & cum multis familiarius uiueret, celebrē est famam, ad res quoq; administrandas idoneum eum esse, consequutus. Quin & ad imperium ipsum gerendum optimus est iudicatus. Qua de re quum sermones inualescerent, Constantius est perturbatus. Itaque ex urbe maxima Nicomediam translatus est: ubi ne ad Libanium Syrum Sophistam iret, ei est interdictum. Eo enim tempore à pædagogis urbe Constantinopolitana expulsus ille, Nicomediæ ludum aperuerat, ubi aduersus pædagogos stomachum ostendens, orationē contra eos præclaram conscripsit. Iulianus quum propter religionem Libanij consuetudinem fugere iussus fuisset, quòd tamen summè ei animi beneuolentia coniunctus esset, clàm libros eius comparauit, eosq; diligenter imitari studuit. Interea Maximus philosophus, non Byzantius ille, sed qui Ephesum patriā habuit, & postea à Valentiniano magicarum imposturarum cōuictus, cæsus est, Iuliani fama permotus Nicomediā uenit: cuius quùm in Philosophia auditor, tum etiā in superstitiōe imitator atq; amator acerrimus fuit. Hic illū dicitur non mediocriter ad imperandi libidinem excitasse: quum, sicuti fama uulgatum est, ariolorum sacris initiatum instituisset, & ad Christianismi odium produxisset. Quod quia Constantium latēre non potuit, in grauium rerum suspicionem incidit. Et spe simul ea, in quam faustis augurijs erectus erat, adductus, capite tonso monachus factus est. Ita ille, quem antea re uera receperat, eum tum falso præ se tulit Christianismum. Et occultè philosophiæ operam dedit: apertè autem in lectorum Nicomediæ ordinē lectus, sacras legit literas. Qua re, eam quam de illo Imperator cōceperat, suspicionē aboleuit. Deinde uerò eò est prouectus, ut si quæ ars esset rerum futurarum diuinatrix, scrutaretur, necessarioq; eam sibi discendam esse putaret. Propterea si quē eius rei studiosum cognouit, statim eum sibi amicum fecit. Et paulatim cum plerisque suorum sodalium consiliū suum communicauit. Et tum demum urbes gloria florentes fore, quasi diuinans prędixit, quum ipse ad rerum summam perueniret. Ob quam causam etiam Nicomedia relicta, Asiam petijt: & cum eiusmodi hominum genere quum ibi familiarius

R uiueret,

Gall. structura rectè procedit: Iuliani minimè.

H. Cl. Iulianus Christianismum simulat.

Ephesi, ubi possessiões paternas habuit, Iulianum autem Constātinopoli, sub magistris & preceptorib. utrūq; doctum atque educatum esse scribunt. Iulianum in lectorū ordinē cooptatum esse, & in publicis ecclesiæ conuentib. sacros libros populo legisse, Theodoritus dicit li. 3. ca. 2.

Præceptores eius.

Libanius Sophista.

Oratio eius cōtra Pædagogos.

Maximus Ephesius philosophus.

Iulianus monachus factus, propter suspicionē Constantij de se conceptam.

Idem diuinationibus studet addiscendis.

Imperium sibi ipse ariolans pollicetur.

uiueret, magis atq; magis rerũ talium studium in eo est cõfirmatum. Porrò ubi A frater eius Gallus Cæsar factus, & res eum nouas moliri nunciatũ est, & hic affe ctati imperij suspectus fuit, & propterea sub custodia habitus est. Cęterùm quũ pro eo Eusebia Constantij uxor precata esset, Athenas ad philosophos est missus. Et hunc quidem profectionis eius obtendit prætextum, uelut Græcis ibi disciplinis operam nauaturus esset. Res autem ipsa erat, ut de rebus, quas sibi persequendas statuerat, cum impostoribus ageret magis. Atq; Athenis agens, unà cum Basilio & Gregorio scholas frequentauit, qui ex indicijs quibusdam abditũ hominis improbitatem, mentis oculis deprehenderunt. Et Constantius, ut paucis rem explicem, illum inde accitum Cæsarem creauit: & in matrimonium ei sorore Constantia tradita, in Occidentalem Galliam misit. Stipendiarij enim milites, quos aduersus tyrannos Magnentium & Britanionem in Occidente Constãtius ductos alebat, nulli ei erãt usui. Quin potius barbaro corrupti instituto, Gallias uastabant: & cum detrimento illius, imperio Romano subditas urbes diripiebant. At quòd iuuenis adhuc esset, nihil ei, quod sine ducũ qui in eius comitatu erant, consilio ageret, permisit. Vbi uerò illi non rectè rem militarem administrarent, ipse ut potuit per se bellum gessit, militibus ardorem quendam indidit, animosioresq; ad prælia committẽda & pericula adeunda cohortationibus præmijsq; ob barbaros cæsos propositis reddidit. Quę sanè res initiũ præbuit,* ut barbari subinde uicti inferiores essent, ipse autẽ & gratia & egregia fama polleret. Atq; ubi Cõstantio ducum languorem & ignauiam indicauit, alios ab eo pro illis accepit: quorum consilio & opera, cum hostibus prælio sæpe cõmisso, uictoriam fortiter reportauit, eosq; ad legationem mittendam coegit. Cęterùm illis Constantij prætendentibus literas, quibus eos rursum ad fœdus & societatem belli cum Romanis ineundam inuitabat, ipse tempus ex industria extraxit, & oratorem eorum ubi aliquandiu distulit, & spem eidem fecit acceptũ à Constantio iri, præter expectationem omniũ copijs suis barbaros adortus, maxima B uictos clade afflixit, regemq; eorum uinctum ad Constantium misit. Ea uictoria ex sententia potitus, à militibus Romanorum Imperator est renunciatus. Atq; ubi tum Imperatoriæ coronæ copia non fuit, ex satellitibus quidam, torquem quam in collo gestabat, capiti illius imposuit. Obtinet fama, anteà quoq;, quum oppidum quoddã ingrederetur, coronã inter duas columnas suspensam, sicuti mos est urbes exornare, quàm aptissimè in caput prætereuntis decidisse. Quæ res permultis pro omine & indicio accepta est, Imperij quoq; summam ad eum peruenturam esse. Illud quoq; sermonibus uulgatũ fuit, ab insidiante uitæ eius † Constantio bellũ id aduersus barbaros ei mandatũ esse, ut cum illis manu conserta interiret. Sed fama ea apud me parum admodũ habet fidei. Cur enim Cæsaris illi primùm dignitatem tribuisset, sororemq; ei nuptui dedisset? Cur optatis eius, ut socordibus alij surrogarentur duces, morem gessisset: & qui ad prælia committenda strenui essent, bellumq; rectè gererent, misisset, nisi amico & beneuolo in eum fuisset animo? Itaq; colligere satis licet, bene ei ab initio Imperatorem uoluisse, & ob id Cęsarem eum declarasse. At ubi ille se non permittente, Augustus est renũciatus, uel metuentem eum sibi, propter iniurias, quas illi tenero adhuc fratriq; eius intulerat, uel parem illius cum suo honorem molestè ferentem, per eos qui dicti sunt barbaros, postea fortè insidias ei struxisse. Sed hoc, iudicio cuiusque relinquimus.

Eusebia Constantij cõiunx.

Iulianus Athenis apud philosophos, Basilium & Gregorium Nazanzenum cõdiscipulos habet.

Idẽ Cæsar creatus, in Gallias missus est.

Constantia soror Constantij, Iuliani coniunx.

Iulianus in Gallia rectè rẽ gerit.

Socrat. & Eutrop. legatos in uincula coniectos esse addunt.

Apud Argentoratũ ingentes hostium copias deleuit. Stabant aceruí cadauerũ montiũ instar, fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis Chonodomarus, &c. Eutrop.

Iulianus Imperator à militibus le ctus.

Imperium eius prodigio designatum.

*An Cõstantius Iulianũ, quòd *perditum eum uellet, contra Barbaros miserit.*

C A P.

† *Iulianus hostes ex Gallia ultra Rhenum fugauit. Ad undecim millia Rom. qui iure belli capti seruiebant, ab Almanis recepit, Agrippina occupata. Idem cum Almanis eisdem bellum gessit, & per Hariobaudem tribunum castra Herculis, Quadriburgium, Stricensium, Nuesium, Bonnam, Antenacum, & Bingium, ciuitates cepit. Sarmatas item & Quados uicit. Orof. Ammian.*

CAPUT II.

A AD hunc certè quidem modum Iulianus imperium arripuit. An uerò philosophici instituti sint, quæ mox deinde gessit, & idipsum in medio cuiq; dispiciendum relinquo. Nam (quod alioqui fieri solet) nulla ad Constantiũ adhuc superstitẽ, à quo beneficia multa se accepisse, seruatumq; adeò esse sciebat, legatiõe, quæ illum excusaret & defenderet, missa, statim eos magistratu abire exauthoratos, quos ille euexerat, coegit, & alios in eorum locum suffecit, omniáq; ad uoluntatem tantũ suam egit. Et Cõstantium ridens, plerisq; in locis epistolas eius recitauit, quibus ille barbaros contra Magnentium euocans, in Romanorũ ditionem adduxit. Multitudinem quoq; arte circumuentam, & ab illo alienatam in partes suas pertraxit. Ac derepentè simulationi quoq; illi, qua Christianũ se esse finxit, nuncio remisso, dæmonũ templa frequentauit: & sacrificans, simulacrisq; sese dedens, Pontificem seipsum uocauit, festos Græcorũ dies peragere permisit, & qui sub potestate eius erant ciues ad eundem cultum suasionibus perducere intendit. Et profectò ciuile ille conci tasset bellum, & quantum in ipso situm erat, sanguine fuso de exuberanti philosophia eius iudicium factum fuisset, nisi DEVS, qui omnia, ignota & occulta ratione in melius dirigit, alterũ ad se cũ nullo aduersarij ipsius detrimẽto transtulisset. Quum enim Constantius in Syria excursiones atq; expeditiones Persicas compesceret, illi interea uisum est, Illyricum sine prælio imperio suo subijcere. Atq; assimulans se ad Cõstantium tendere, ueluti culpam, perinde atq; inuitus imperij insignia recepisset, deprecaturus, ulterius inde Thraciam uersus processit: & ubi in eius regionis montes peruenit, quum post uindemiã Vergiliæ occi

Minimè philosophica Iuliani instituta.

Constantij uiuentis suggillatio.

A' Christianismo aperta defectio.

Diuina prouidentia Constantius ante belliũ ciuile mortuus.

Profectio Iuliani in Thraciã.

B derent, uites gemmis & uuis recẽtibus germinarunt, & ros ex aere in ipsum comitesq; eius ita diffusus est, ut gutta quælibet in sagis illorũ crucis formã repræsentaret. Et alij quidem aliter prodigia atq; indicia hæc acceperunt. Cæterùm per uuas immaturas, intempestiuũ eius minimeq; diuturnũ imperium est designatum. Crux aũt Christianorum doctrinam cœlestem esse, omnesq; ea consignari oportere portendit. Vtrumq; sanè posterioribus temporibus uerum esse confirmatum est. Iulianus ubi in Thraciæ montanis fuit, Constantius extinctus esse ad Mopsi fontes dictus est. Et ipse Constantinopolim ingressus, Imperator est salutatus. Ibi Cõstantij funus magnificè curauit, atq; id dempto è capite suo diademate producens sequutus est, mortuũ eum honore afficiens, cuius uitam infestis signis petierat. Græci sanè sermonibus tum iactarunt, Iulianum uaticinandi quadam arte eam rerum mutationem præuidisse, & ob id in Thraciã properasse. Quod hercle certum haberi posset, si suum ipse quoq; obitũ iamiam ei imminentẽ, qui quasi in somnis imperiũ tantũ degustauit, uidisset. Esset namq; à stultitia non alienũ, si ipse & Constantij mortem, & suam in Persarum finibus cædem prospectam habens, sua spõte ad interitum prosiluisset. Hoc quidẽ non aliud est, quàm ipsi inconsultam temeritatẽ & Imperatoriç artis imperitiam accommodare: Imperiũ autem Romanorũ in tantũ conijcere periculũ, ut id ferè totum, aut maxima certè ex parte Persis sit subditum. Hæc quidem hactenus.

Prodigiose uites post uindemiã germinãt.

Ros crucis forma in Iulianũ decidit.

Quid prodigia ea portenderint.

Iulianus Constantinopoli funus Constantij curat.

CAPUT III.

IVlianus porrò imperio potitus, tam impudẽter & apertè dicitur religionem abiurasse, ut ipsum etiam pernegauerit CHRISTVM, & sacrificijs quibusdã dæmonumq; detestãdis inuocationib. & uictimarũ sanguine sacrũ abluerit lauacrũ, atq; seipsum à mysterijs Ecclesiæ exauthoratũ exclusèrit: & deinceps nõ modo priuatim, sed publicè etiam, quæcunq; Græcis

Iuliani apostasia.

Crux coronata se in extis uictimæ sacrificanti apostatæ exhibet.

permittuntur sacra & sacrificia, eis uteretur. Enimuero solennem ei hostiam mactanti, in extis eius crucis signū corona circundatū apparuisse dicitur. Quod eis qui illi operā dabāt, nō paruū incusit timorē, CHRISTI potentiā doctrinamq; nostrā perpetuò duraturā, suspectam habentibus: quòd corona uictoriæ signū esset, & circularis forma omni ex parte initiū capiens, atque in seipsam desinēs, finem nullū portenderet. At sacerdos qui sacro præfuit, ne ea re perturbaretur, illum admonuit: uictimam enim nouū quiddam ostēdere, Christianum scilicet dogma iam cōprimi, & ad seipsum reuerti, circulo: ne sicuti prius, finibus nullis constitutis, quocunq; uellet loco longè lateq; propagaretur, in angustum redactum. Alio item tēpore, quum celebre quoddā adytū diuinationis gratia subiret, & subitò sese horrenda quædā spectra ingererent, eius rei propter quam ingressus fuerat oblitus (ætate enim prouectiore ad idolorum sacra se cōtulerat) quòd in reb. dubijs & periculosis crucis signaculo tanq; præsenti auxilio uti consueuisset, ueluti discrimine circumuentus, ad consuetū præsidium confugit. Per timorē enim se CHRISTI signo cōsignauit, & confestim omnia euanuere. Ita res quæ tanta fuerat, infecta tum permansit. Sacri uerò eius antistes, quòd quid ageret, nesciret: causam aūt cur dæmones disparuissent, nō ignoraret: Aufugerunt illi, inquit, quod signū hoc perinde atq; execrandū piaculum odere. Et admonitum illū, ut forti esset animo, neq; quicq; Christianę rei exhiberet aut cogitaret, rursum ad sacrū id duxit. Christiani ubi hæc audiere, nō mediocriter sunt perculsi. metuerunt enim sibi: & Imperatorē sacris eiusceemodi addictū uidentes, in persequutionis timorem inciderūt. Et expectatio periculorū periculis ipsis maior fuit. Quū enim aliquandiu iam ærumnas & calamitates dedidicissent, uel sola ueterū malorum recordatio eos terrens, metu contrahebat. Omnes certè animis consternati erant, quòd tantum Imperatoris eius in religionē odium cernerent, qui antea Christianus fuisset, parentibus pijs & dogmatis ipsius studiosis progenitus, iuxta Ecclesię mores & constitutiones productus, sacris literis edoctus, & à sacerdotibus & episcopis educatus. Quapropter tantam illius immutationem insustentabilem fore putabant.

Sinistra eius portenti expositio.

In ipsis idolomaniis Iulianus spectris diabolicis conterritus, signaculo crucis ea fugat.

Propter Iuliani defectionem Christiani maximopere sibi metuunt.

CAPUT IIII.

Idololatriā Iulianus, quoad potest, in integrū restituit.

Porrò quum solus rerū potiretur, statim quæcunq; in Oriēte idolorum tēpla reliqua fuere, aperuit: & quæ negligētius curata fuissent, restaurari iussit. Si quæ autē prorsus diruta essent, denuò ea extrui præcepit, aras repurgauit: & ueteres reditus nobis auferēs, illis rursum sacrauit. Antiquos urbium ritus, prisca sacrificia, & uæsanas ineptias renouauit. Neq; eum puduit publicè dijs sacrificare. Et identidem libans, qui cum eo eiusmodi sacris uacabant, eos maximis est prosequutus honoribus. Rerum sacrarum præfectis, sacerdotibus, & canephoris, quæ consuetudo prisca tulerat, dedit. Et authoritate sua eos confirmauit: id quod ante Constantinum Imperatores quoq; alij fecerant. Rebus eiusmodi uacantibus, immunitatē tributorum sanctione dedit, annonā templorū sacrorumq; ministris donauit: & ut cathari, hoc est, puri siue sacrosancti essent, lege lata cauit, & ab alijs hominibus eos secreuit. Nili cubitū Serapidi deo restituit: & uetusta præterea patria que iura, quæ Constantinus ciues suos ad ueram pietatem cohortans, Ecclesiæ CHRISTI tribuerat. Vrbibus, quas sacra Græcorū sequi cognouisset, quas uoluere donationes affatim dedit: quas autem in CHRISTI religione ardentiores esse sciret, infestus eis fuit, neq; ad eas diuertere uoluit. Et persæpe quum legationes ad eum propter casum aliquem qui incidisset prouinciales mitterēt, preces eorum reiecit. Quod sanè ciuitati Nisibenę accidit. Quum enim expeditionē aduersus eos Persæ

Philochorus dicit, Erichthonio regnante, Athenis primū constitutū esse, ut uirgines dignitate præstātes canistra Iunoni deæ ferrēt. In quib. ea erāt, quæ ad sacrificia Panathenaicis, alijsq; conuentib. peragēda pertinebant. Suid. Dicūtur hæ na

uel agni.

Iulianus idololatris benignissimus, Christianis uero infensissimus.

A Persæ susceperunt,& ipsi ea de causa Oratores suos ad eum miserunt,nō modò auxilium eis ferre noluit,sed etiā minatus est,se urbem eam oculis suis non uisurum,neq; eò uenturū, ut quæ sacra & detestanda esset, neq; templa deorū aperire, aut Græcorū religionem suscipere uellet. Et Constantienses in Palæstina eodem nomine arguens,ciuitatem eorū Gazæis subiecit. Constantiam namq;, sicuti suprà diximus,quum Gazæorū nauale esset,& Maiuma uocaretur, Constantinus propter egregiū eius in fide Christiana ardorem,iure ciuitatis exornauerat,& filio Constantio dicatam,legibus suis uti per constitutionē iusserat: minus conuenire arbitratus,ut ea Gazæ ciuitati Græcis ritibus admodū addictæ, subiecta esset. At ubi Iulianus imperiū est consequutus, Gazæi aduersus Constantienses iure egerunt. Quorū ipse iudex,sicuti antea fuerat, ita Constantiam iuri Gazæorū ad uiginti stadia ab ipsis distantem adiudicauit. Cōstantij quoq; appellationē ei ademit,& portum Gazæ uocauit. Et unū utraq; loca præfectū, eosdemq; magistratus habuere. Ecclesiæ solæ duas esse ciuitates ostendere: utraq; enim sub suo uixit Episcopo & clero,& fines ambarum templa cuiusq; designarunt. Cæterùm Gazæorū quidam episcopus postea, quum suus apud Maiumitas antistes decessisset, hoc egit, ut utræq; in unam ecclesiā redigerentur: non æquum esse dicens, ut duo essent in una ciuitate episcopi. Cui quum Maiumitæ resisterent, Synodus prouincialis rectè rem decidit,& suū Maiumæ episcopum legit: conuenire arbitrata, ut qui semel à pio Imperatore propter ueram religionem primario ciuitatis iure honorati essent, non aliud per impij principis iudicium sequerent & facerēt. Proinde illi meritò honore, qui semel eis datus esset, Ecclesiæ fruerentur,& res ea loco suo immota maneret. Atq; hoc quidē sic non

Constantiā Palestinæ Gazæis subijcit.

Gazæ portus.

B longè pòst est actum. Eodem anno Cappadocum quoq; Cæsaream urbē magnam & locupletem, Iulianus è ciuitatū albo expunxit,& Cæsaris ei cognomen abstulit. Primùm enim Mazacam eam uocatam, Claudius Cæsar appellatione mutata, nomine suo cohonestauit. Summo aūt ciuitatem eam odio persequebatur tyrannus, quòd propter eximium in CHRISTUM amorē & desideriū maximè celebris esset, & uetusta simulacrorū delubra euertisset: Iouis scilicet πολιοῦχου, hoc est tutelaris, et Apollinis πατρῴου, id est patrij. Vbi uerò postea Fortunæ templum sunt demoliti, plurimū toti urbi succensuit,& Græcos non adeò multos eam incolētes incusauit: ac si quid durius perferendū sit, tum ferendum pro fortuna fuisse, eis obiecit. Trecētas sanè auri libras ab eis qui fines urbis eius coluere, ui exegit. Clerum aūt omnem muneribus & ministerijs militaribus in ea regione attribuit: quod quum sumptibus onerosum, tum ignominia contumeliosum existimatū est. Et Christianis omnib. tributo imposito, urbe ea perinde atq; uico aliquo est usus. Iure quoq; iurando interposito, minatus eis est, nisi q̃ primùm templa deorum restituerent, quicquid posset calamitatis ciuitati se illaturū,& postremò capita etiam ablaturū esse Galilæis: sic enim per contumeliam Christianos nominauit. Atq; ille minas eiusmodi ad rem cōtulisset, nisi fatalis necessitas morte eum præuenisset. Neq; ab initio per misericordiā humaniorē se erga Christianos exhibuit, minusq; grauiorē ueterib. persecutoribus: sed quòd nihil momēti Græcorū superstitioni cōstituendæ, Christianorū intolerabilia etiā supplicia afferre, quinetiā dogma nostrū maiora per ea capere incrementa sciret. Ingens enim ex eo Christianis accessit gloria, quòd ex eis multi fortiter mortē sibi obeundā duxerint. Præterea uerò laudē eam nobis inuidit. Et à tormentis quidē,& igne,& ferro,& pelagi undis abstinuit: neq; uiuos uel in barathrū coniecit, uel in terra defodit, quę alij ante eum persecutores fecerāt, quod hæc necessariò animi sententiā non mutarēt: cohortationib. uerò & per-

Sub monte Argæo Mazacá, quæ nunc Cæsarea nominatur. Pli. lib. 6. ca. 3.

Cæsaream Cappadocum in ordinem Iulianus redigit.

Tyrānicè eam urbem tractat.

Galilæi à Iuliano Christiani nominati.

Quo consilio idem humaniorem se primùm erga Christianos esse assimularit.

suasionibus multitudinē ad impietatem pertrahendam esse censuit. Eo modo fa- A
cile se superiorem fore, & quod uellet effecturum esse, ratus est: aut fortasse, ut
admirandus esse, & prҽter expectationem perhumanus in eis uideretur, non sta
tim uim eis adhibendam esse putauit.

CAPUT V.

Iusmodi agitans cōsilia, qui à Cōstantio in exiliū pulsi ꝑpter religionem fuerāt, omnibus potestatē redeundi fecit: & quorū bona publicata fuerāt, ea illis restituit. Edicta publicata, ne Christiani iniurijs afficerent, né ue per uim aut cōtumeliam ad sacrificia adigerent. Si qui uerò sua spōte ad aras accedere uellēt, eos prius deorū placandorū gratia lustrari purgariq; debere. Annonā & immunitatē, quā Constantinus ꝓ sua erga Deū obseruantia clericis cōcesserat, ipse abrogauit, & in publicos prouentus retulit. Quæ uerò uiduis & uirginib. propter inopiā cleri, alimēta è publico largienda destinata erant, ægrè & difficulter exigebant. Constantinus namq;, quū Ecclesias constitueret atq; ordinaret, ex cuiusq; urbis prouentib. toti clero, quantum ad uitam tolerandā satis esset, rerū necessariarum tribuit, eamq; rem sanctione legis cōfirmauit, quę hucusq; conseruat. Sub Iuliano exactio eorū prouentuum dura admodū & grauis fuit, sicuti id exactorū ipsorum testant monumēta. Cæterùm parū fuit tyranno, tam hostili esse erga nos animo, nisi suū aduersus Ecclesiam odiū ad excidiū eius prorsus conuerteret. Quæcūq; enim ei suppeditabāt sacra uasa & donaria, ea abstulit, & in idolorū delubris reposuit. Vim etiā illam eis adhibuit, qui sub Cōstantino & Constantio templa deorū euertissent, ut uel ea celeriter restaurarēt, uel æstimationē structuræ eorū persoluerēt. Sin hoc minus facerent, ut durius acciperent, & in uincula cōijcerentur, mandauit. Vnde illud satis conijcere licet, in eo quidē illum ueterib. persequutoribus, quòd corpora cum cōtumelia nō excruciauerit, moderatiorē fuisse: rebus aūt alijs modis B omnibus illos exuperasse. Omni namq; ex parte Ecclesiā affligere, manifestè est uisus: & uno tantū modo humanior iudicatus, quòd episcopos sub Constantio exilio mulctatos reuocauit, & in urbes suas redire permisit. Atq; id ille nō misericordia fecit, sicut colligere est: sed ut episcopos inter se cōmittens, ad intestinū armaret bellū, & suis ipsa dissidijs Ecclesia labefactaretur. Fortasse etiā, ut Constantiū apud Romani imperij subditos in odiū & inuidiā adduceret: tum Græcos, qui eisdem secū operarentur sacris, fauore prosequens: tum episcopos, qui propter CHRISTVM afflicti essent, ab iniuria uindicans. Itaq; eunuchos quoq; imperiali aula exegit. Eusebium aūt, qui primū in ea locū tenuerat, morte etiam mulctauit. cui aliam quoq; ob causam infensus fuit: suspectū enim ueluti fraternæ necis suasorē habuit. Syrum aūt Aetium, autorē & ducem heresis Eunomij, & Cōstantij sentētia, qui cum propter familiaritatē Galli suspectū quoq; habuerat, damnatum, & in exilium actum, perq; benignis literis reuocauit, & publica uectura reduxit. Propter Constantium quidē, Eleusium etiā Cyzicenū impensis proprijs, quam solo æquauerat sub Constantio Nouatianorū ecclesiam, uno atque altero mense restituere iussit. Sed & ex alijs plurimis rebus æstimare est, propter Constantij odium, quum multa in nos ipsum duriter fecisse: tum quæ ab alijs quoq; fiebant, eis delectatum esse.

Clero Iulianus annonam suam ademit.

Viduis & uirginibus sacris ęgrè eam concedit.

Donatio Constantini.

Sacras Christianorū ędes Iulianus diripit.

Qua re mitior, quàm item se uior prioribus ecclesię persequutorib. is fuerit.

Quur episcopos idē ab exilio reuocauerit.

Eusebij eunuchi cędes.

Aetius ab exilio reductus.

Eleusius Cyzicenus Nouatianorum ecclesiam dirutā restituere iussus.

CAPUT VI.

Vm Athanasius etiā, q multis annis latuerat, Cōstantij morte cognita, noctu Alexandriæ in ecclesia apparuit, & miraculo derepentè omnibus quasi mortuus quispiā ab inferis reuersus fuit. Ex q ē m Georgij insidijs, & Cōstantij iussu Aegypti prҽfectus eum nō cepit, atq; ipse fuga sibi consuluit,

Athanasius cū annis aliquot latuisset, subitò Alexandriæ apparet.

A consuluit, ad Iuliani usq; imperiũ, apud mulierẽ quandam uirginẽ Alexandriæ occultatus latuit: quæ tantũ forma excelluisse tradit̃, ut stuporẽ prorsus ea spectantibus incuteret, & nemo eorũ qui castiorẽ uitam sectari cõstituissent, in colloquiũ eius ueniret, ne scilicet eo nomine reprehensione nõ careret. Atq; illa tametsi ita florẽs & uiuida esset, pudicitia tamẽ & sanctitate uitæ nõ excidit. Quæ res solæ, quãuis nihil adiumẽti à natura ad decorẽ accedat, ornamẽto esse solẽt. Vt propè uerũ esse nõ uideatur, quod à maioribus dictũ est: Qualia sint corpora, tales etiã esse animos. Quin è diuerso potius, ad animorũ instituta corporum quoq; mores cõformantur: & quale quisq; exercet studiũ, talis etiã esse apparet, quocunq; id accidat tẽpore. Atq; ad hanc rationẽ si quis rem certò exigat, rectè id sic eũ dicturũ, neq; quempiã qui reluctetur habiturũ esse, existimarim, Athanasius quidẽ diuina prouidẽtia ad uirginẽ hanc deductus, atq; apud eam seruatus est. Et si quis euentũ rei cõsiderare uelit, diuinã prorsus dispositionẽ esse reperiet. Vt enim nihil molestiæ & negocij Athanasio & familiarib. eius exhiberetur, si quis tentare aut iuramento cogere quenquã ex illis, ad eum scilicet prodendũ, uoluisset: rectè hoc sic institutũ, ut latẽs apud mulierẽ occultaretur, quã nemo id perlaturã esse putauit. Propter formæ uerò uenustatẽ neq; in suspicionem cuiquã incidit, apud eam episcopũ occultari. At illa uirili planè animo uirũ eum ad se recepit, & prudẽtia mira ad finẽ usq; thesaurum tantũ seruauit. Tanta aũt in eum honestis præstãdis ministerijs fuit fide, ut & pedib. lauandis, & cibo alijsq; naturæ nostræ necessarijs utilibusq; rebus exhibendis una ipsa ritè ei inseruierit, & de libris quib. opus habuit, cõmodauerit. Atq; id quũ longo tẽpore fecisset, nemo tamẽ qui Alexandrinã incoluit urbem, cognouit. Athanasius qui ita subitò apparuit, ab uniuersa multitudine receptus, in ecclesias est deductus. Ariani aũt eiecti, seorsim cõuentus egere, Lucio quodã, qui eis episcopus præes-

Virgo formosissima, eademq; castissima, Athanasiũ latebrem fouet.

Diuina prouidentia in Athanasio conseruando.

B set, lecto. Georgius enim à plebe interfectus fuerat. Postq; enim Constantiũ decessisse, et Iulianũ ad imperij summã peruenisse cognitũ est, statim impetu omni quicquid erat Alexandriæ Græcæ superstitionis sectatorũ, ad seditionem prorupere: & clamore uno incursionẽ in Georgiũ, tanquã eum intercẽpturi, fecere. Et tum quidẽ à cæde abstinuerũt, atq; carceri eum incluserũt: uerùm nõ multo pòst inde extractũ, ferro necarũt. Deinde camelo quasi nouũ quoddã clitellarũ genus impositũ, per mediũ forũ cadaueri per furorẽ & contumeliã impudenter insultantes, duxerũt: circa crepusculũ aũt ueluti ea iniuria satiati, quicquid à raptatione ea superfuit corporis, igni cõbusserunt. Arianis quidẽ hoc sic Georgio ab Athanasij studiosis accidisse uidetur: sed res aliter habet. Nam ille odio suo Græcos in se cõcitauerat, eo q; patria eorũ sacra inhibuisset, tẽpla deorũ destruxisset, simulacris cõuiciando illusisset, & bona eorũ publicasset. Adhæc inuidiã quoq; eius auxit, q; multũ apud Imperatorem autoritate ualuisset. Solent enim multitudini, qui aliquã obtinent potestatẽ, esse exosi. Insuper tum quoq;, quod † de Mithrio actũ fuerat, tumultũ contra eũ motũ admodũ auxit. Nam locũ eum diu neglectum, Constantius ecclesiæ Alexandrinę donauerat. Georgius autem eum repurgans, ut ædem sacram Deo excitaret, subterraneum antrum reperit: In quo simulacra, & alia quædam symbola, & signa Græcarũ nugarum & præstigiarum, ut ita dicam, eorumq; qui sacris ab ipsis instituti atq; initiati fuissent, erant. Quæ sanè ridicula, & noua cernentib. sunt uisa, proindeq; meritò per ludibriũ irrisa. * Græci autem pudore propter mysteria & arcana sua reuelata affecti, confertim manu coacta, gladijs, lapidibus & clauis impetum in Christia-

Lucius Arianorum Alexandriæ episc.

Cædes Georgij Ariani Alexandrini episcopi.

Abolenda idololatria Georgius Alexãdrinus odium Ethnicorũ in se ad cædẽ usq; concitauit.

Idolomaniæ fœditas in publicum producta.

** Idololatræ sacra sua acerrimè propugnarunt.*

† *Mithram Persæ solem esse putant, cui hostias multas sacrificant. Huius sacris nõ initiabatur, nisi per gradus quosdam tormentorum ad ea peruenisset, & sanctum se, perpeßionumq; expertem esse declarasset. Suid. Mithrion, Solis templum: Mithriaca, Solis sacra. Lamprid. de Commodo: Sacra Mithriaca homicidio uero polluit.*

nos fecerunt, & multos occiderunt, quosdam uulnerarunt, & nonnullos etiam ex eis ad dogmatis contumeliam in crucem egerunt, atque abierunt. Georgius cœptum opus imperfectũ reliquit. Græci porrò Iuliani imperio tanꝗ opportunitate quadã oblata, ꝑ co atꝗ uoluere usi, ipsum etiã Georgiũ interemere. Hoc ipsum Imperator quoꝗ literis suis, magis scilicet populũ Alexandrinũ, ꝗ Christianos incusans, testatur: qđ ille profectò non fecisset, nisi eum ueritatis uis coegisset: Christianos certè, qualescunꝗ illos tandẽ, Georgianæ cædis ꝗ Græcos, autores fuisse maluisset. Sed ille minimè rem celauit, quamuis grauius etiã nos perstringẽs. In epistola enim ad Alexandrinos stomachari se simulãs, uerbis eos perstringit, coercionẽ remittens. Id quod se facere dicit, ob reuerentiã tutelaris dei Serapidis, & cõditoris eius urbis Alexandri, atꝗ item auunculi Iuliani, qui Alexandriæ & Aegypti præfectus fuit: uir superstitioni Græcarũ nugarum deditissimus, & Christianorum hostis uehementissimus. Tanto enim is erga nos odio flagrauit, ut citra Imperatoris sententiã, multis author fuerit, ut ad sanguinem usꝗ martyrij certamẽ peragerent. Mihi etiam molestũ non erit, epistolam eam Iuliani, operi huic nostro annectere, atꝗ etiã quæ auunculus eius Iulianus aduersus fidei nostræ professionẽ egerit. Epistola hisce uerbis conscripta fuit. A

Nõ orthodoxi Christiani, sed gentiles Græci Georgium necarunt.

Iulianus Iuliani Imp. auunculus, Aegypti præfectus.

CAPUT VII.

Iuliani epistola ad Alexandrinos, de Georgij cæde.

IMperator Cæsar Iulianus Maximus Augustus, populo Alexandrino. Siquidem Alexandrũ, qui urbem uestrã condidit, & præ eo magnum atꝗ sanctiss. deũ Serapidem nõ ueremini, quomodo publici cõmodi, humanitatis & decori nullam prorsus rationẽ habuistis? addo etiã nostri? quos dij omnes, in primis uerò magnus Serapis, imperare toti orbi uoluerũt. Conueniebat certè, ut iudiciũ de ijs qui iniuriã uobis intulere, nobis reseruaretis. Sed ira fortasse & furor uos decepit: qui sanè mentẽ hominibus auferẽs, grauia solet admittere flagitia. Deinde aũt impetu sedato, cõsilio, quod subitò rectè à uobis captũ erat, mox per contemptũ legum uim publicam adiecistis: neꝗ uos, qui populi nomine cẽsemini, ea tentare & facere puduit, quæ in illis rectè reprehẽdistis atꝗ odistis. Dicite namꝗ mihi, per Serapidẽ, quæ'nam ob delicta Georgio succensuistis? Beatissimũ, uidelicet dicetis, Constantiũ in nos cõmouit, deinde in urbem sacrã exercitum induxit. Et Aegypti præfectus, ubi sanctissimũ Dei templum inuasit, imagines, donaria, & sacrũ ornatum diripuit, nobis meritò indignãtibus, & Deũ, seu potius bona Dei defendere uolentibus. Atꝗ ille armatos in nos iniquè, illegitimè & impiè immittere est ausus. Et fortasse Georgiũ magis ꝗ Constantium metuẽs, seipsum remoratus fuisset, si moderatè nobiscũ & ciuiliter, nec tam tyrannicè egisset. Cæterùm eas ob iniurias deorũ hosti Georgio infensi, sacrã piaculo contaminastis urbẽ, cum illũ iudicũ calculis subijcere potueritis. Sic eñ res ea nõ cædes, neꝗ legũ uiolatio, sed legitimũ fuisset iudiciũ: quod uos quidẽ innocuos cõseruasset, illum aũt qui maxima cõmisit facinora coercuisset, atꝗ omnes præterea ad meliorẽ frugem reduxisset, qui deos cõtemnũt, & tãtas urbes populosꝗ florẽtes nihili faciũt, potestatiꝗ suæ, quæ eos persequit, seueritatẽ, perinde atꝗ accessionẽ quandã adijciũt. Cõferte hãc cũ ea quã paulo antè ad uos dedi epistola, et quantũ inter se differãt cognoscite. Quas enim tũ ad uos laudes scripsi? Nunc uerò per deos ipsos iuro, laudarem quidẽ uos libẽter, facere id aũt propter leges uiolatas nequeo. Audẽt ne populus, ut canes solẽt, hominẽ discerpere? Deinde illũ eius rei nihil pudet, neꝗ puras manus cõseruare curat, ut eas absꝗ sanguinis cõtaminatiõe innocuas ad deos tẽdat? Verùm Georgius, qui talia pateret, dignus erat: Imò fortasse, ego dixerim, hisce grauiora & acerbiora. Et uestra causa dicetis. Idẽ ego quoꝗ dico: B

Alias bis

Sin

A Sin ut à uobis hæc pateretur, dicatis, id iam non concesserim. Leges enim sunt, „ quæ delicta coercent. Et maximè quidē pro se quisq; uniuersi eas seruare debēt. „ Et quamuis accidat, ut ex ciuibus nonnulli contra leges agant, respub. tamen & „ populus ipse legibus regi, & constitutionibus parēre, neq; quæ ab initio rectè „ statuta sunt, uiolare debet. Fœlicitatis loco, uiri Alexandrini, ducere potestis, „ quod delictū hoc uestrū in Imperij mei tempora incidit: qui propter reuerentiā „ erga Deū, & propter cognominem mihi auunculū, qui Aegypto & urbi uestræ „ cum imperio præfuit, fraternam erga uos beneuolentiam conseruo. Non enim „ populū aliquem audere conuenit, potestatē summam, quæ contemni nō debet, „ & seueritatē sinceritatemq; imperij obtinet, despicere: ne temeritatem tantam, „ sicuti grauem aliquem morbū, acerbiore repurgare opus sit remedio. Exhibeo „ aūt & propono uobis, ob eas quas modò dixi causas, perq; placidè cohortatio- „ nem, & uerba, quib. uos (sat scio) persuadebimini: si quidē, ut audio, ab origine „ Græci estis, atq; nunc etiā ex ueteri illa nobilitate in animis studijsq; uestris im- „ pressa est insignis aliqua & generosa indoles. Præponatur: Ciuibus meis Alexandrinis. Sic Imperator scripto isto non Christianis magis, q̄ Alexandrino populo, causam eius cædis adscribere uidetur. De Iuliani aūt, cuius modò meminimus, sæuitia, hæc feruntur. Quū is ecclesiæ Antiochenæ mundū atq; ornatum permagni precij auferre, & imperialib. thesauris inferre, ac templa orationumq; domos fidelibus claudere constituisset; clerus quidē reliquus profugit, solus aūt Theodoritus presbyter ibi permansit. Hunc quòd sacrorū donariorū custos esset, & indicare ea, si uellet, posset: quodq; ui admota id facere nollet, arreptū crudeliter excruciauit, & postremò gladio interemit: quum quidem ad quælibet intentata sibi tormenta generosæ mentis responsum dedisset, & ita ut uirū decet, pro dogmate decertasset, Iulianus sacra uasa direpta, & solo illisa,
B per ludibriū risit: atq; ubi quæ uoluit blasphemans in CHRISTVM dixit, tandē contumeliā aucturus, super eis consedit. Vindicta autem statim est subsequuta.

Iulianus Iuliani auunculus, templa Christianorum compilauit.
Theodoritus ecclesiæ uasorū custos martyr. Apud Sozom. Theodorus nominatur.
Blasphemia & contumelia Iuliani præfecti in Christū et ēī ps sacra uasa.

CAPUT VIII.

QVandoquidē cò sum oratione prouectus, ut Georgij & Theodoriti cædem cōmemorarim, aliarū quoq; mentionē facere uisum est, & in primis Eusebij, Nestabi, & Zenonis fratrū: quos Gazæorū populus de templorū euersione & Græcæ superstitionis abolitiōe accusatos, primùm in domo quadā sub custodia habuere, deinde flagris cæsos carceri incluserunt. Postmodū quum diu multumq; in theatro discurrissent, & quòd uulgus facere consueuit, alius aliū concitasset, furibundi in carcerē irruerunt, & uiros inde productos crudelissimè necarunt, præcipites atq; supinos trahentes, atq; ad saxa illidētes: & alij fustibus, alij lapidibus, alij quæ sors obtulit telis alijs diuerberantes. Dicunt mulieres quoq; à lanificio excurrētes, radijs & fusis punctim eos conuulnerasse: & coci in foro publici, lebetes & ollas aqua bullienti ferentes à chytropodibus raptas, corporibus eorū nudis diffudisse. Quidā ueribus & subulis illos perfodisse. Atq; ubi satis eos cōcidissent, capitaq; & ossa eorum adeò cōminuissent, ut cerebrū ad instar aquæ difflueret, extra urbē eos, in locū ubi morticina animantia congerere soliti erant, duxerūt, atq; ibi igni accensa corpora eorū combusserunt. Et quæcunq; ossa propter soliditatē flamma nō cōsumpserat, camelorū & asinorū quæ disiecta ibi erāt, ossibus miscuerūt, ut ne facilè à quærentib. inueniri possent. Sed frustra id fuit. Noctu enim Deus muliercula cuidā, oppidi eius inquilinæ postea, ut reliquias eas tolleret, insinuauit. Quæ eas dispositione diuina collectas, & urceo inclusas, apud martyrū eorum nepotē Zenonē ipsi ignotū deposuit, numinis indicio ad domiciliū eius deducta.

Sanctorū Eusebij, Nestabi, et Zenonis, fratrum, martyriū luculentißimū apud Gazæos.
Ossa eorum diuina prouidentia mirificè cōseruata.
Zeno eorū nepos, qui ea in monumēto reposuit.

cta. Latebat nimirũ & ipse, propter persecutionẽ excitatam. Quũ enim uulgus A patruorũ eius ædibus occupatũ esset, ipse tum Anthedonem in maritimam urbem profugit, stadijs ferè uiginti Gaza distantem, Græcaq; superstitione maximè gaudentem, & ad simulacrorũ cultum plurimum animorũ consternatione stupentẽ. Atq; ibi multa à ciuibus perpessus, in Gazæorũ naualc inde se cõtulit, & in eo loco occultè latuit. Vbi etiã muliercula ei reperto ossa sacra dedit, quæ aliquandiu domi suæ habuit. Postea uerò quàm Theodosio imperãte, Gazæorum episcopatũ est sortitus, extra oppidũ sacrum delubrum cõdidit, atq; in eo martyrũ reliquias reposuit, prope confessorẽ Nestorem: qui unà cum consobrinis suis cõprehensus, uincula & flagra permulta communiter cum eis sustinuit. Tortores aũt eius, quòd forma esset pręstanti, & corpore uigẽti, miserti (& iam in expectatione mortis erat, et parũ admodũ cum difficultate spirabat) ante portam cum abiecerunt. Quem sublatũ, nonnulli ad Zenonẽ, quem diximus, detulerunt: apud quem plagas & hulcera curans est mortuus. Gazæi tam audaci facinore peracto, in magno fuere timore: & fama uulgauerat, iratũ eis Imperatorem esse, populumq; eum decimare uelle. Sed falsum id fuit, plebisq; rumor uanus ex conscientia patrati facinoris à plerisq; sparsus: ad quem præter rationem & causam omnẽ homines sunt tumultuati. Nam ne uerbis quidẽ fortasse, quod Alexandrinis fecerat, Gazæos ille incusauit. Quin tantũ abest ut per literas eos obiurgarit, ut duci etiã qui tum ei genti præfuit, dignitatẽ ademerit, maleq; suspectũ habuerit. Et quum eum legibus obnoxium fecisset, quòd sententia non damnarit atq; necarit, id humanitati suæ accepto latũ uoluit. Obiecit aũt crimini loco uiro ei, quòd ex Gazæis quosdã seditionis & cædis eius authores comprehẽsos carceri inclusisset, pœnas ab eo legibus poscens. Quid enim criminis, inquit, admiserunt, si paucos Galilæos ob plurimas grauissimasq; ab eis acceptas iniurias, ob uiolatos deos, & uetusta eorũ templa euersa, legitima uindicta B sunt ulti? Atq; hæc quidem ita sunt iactata. Eo uerò tempore & Hilarion ille inter monachos præclarus, à Gazæis ad cædem quæsitus, in Siciliam abijt: & ligna humeris suis ex mõtibus in urbẽ uicinam ferens, ea uendidit, & inde uitam tolerauit. Cæterùm à uiro quodam, qui admodũ dæmonijs exagitatus, ea plaga per ipsum liberatus fuerat, indicatus, in Dalmatiã profectus est: ubi quũ multa etiam edidisset miracula, & mare æstus magno impetu terram inundare solitũ oratione uinxisset, inde rursus abijt: neq; enim libẽter apud eos qui se laudarẽt, degebat. In primis'que studio habebat, ut migratione crebra obscurior esset, & quamprimùm opinio & gloria de eo excitata dilaberetur. Postremò autẽ permultis ob eam quæ dicta est causam peragratis locis, Cyprũ præternauigãs, Paphum peruenit, & à Cyprio eius temporis episcopo inuitatus, circa Charybrim (ita enim locus nominabatur) quòd eo delectaretur, perlibẽter ibi uersatus est: monasticæ philosophiæ, ita ut par erat, uacans. Quo minus aũt martyrio sit functus, fuga in causa fuit. Fuga uerò usus est, quatenus diuinum oraculũ persequutores fugiendos esse permittit: at si quis comprehendatur, ut fortiter consistat, & persequentium tormenta & supplicia generosè perferat.

Nestor eorundem martyrũ consobrinus, et ipse martyr.

Impunè apud Iulianũ Imperatorẽ Gazæis idololatris martyrum istorum cædes fuit.

Iulianus præfectũ urbis eiusdẽ reũ egit, quòd legib. in cædis eius autores animaduertere noluerit.

De sancto Hilarione monacho.

Sozom. habet Charybrim.

Quatenus in persecutionib. fuga uti liceat.

CAPUT IX.

Edenim non apud solos Alexandrinos & Gazæos ita in nos sæuitum, uerumetiam Heliopoli ad Libanũ in Phœnice sita, & Arethusæ apud Syros, hisce deteriora atq; crudeliora sunt facta. Quę urbes per crudelitatis summæ contentionẽ id egere, ut secũdas partes, quæ alibi designata essent, habere arguerent. Heliopolitæ enim (quod quidẽ incredibile dictũ esset, nisi ab eis qui tũ rei gestæ affuere, ad nos relata fuisset) sacras quasdam

A dam uirgines, quę etiã uiros aſpicere non ſuſtinuerint, ueſtibus ſpoliatas & nudas, in medio populo ad ſpectaculũ, & cuiuſcp qui illudere eis uellet iniuriam, conſiſtere coegerunt. Vbi autem & conſpectu tali & rebus alijs, pro cuiuſcp libidine, ſancta illarum corpora abundè contumelia affecerunt, poſtremò ab inferioribus eas partibus totonderunt atcp diſciderũt: & ſuperficie uulneris eius atcp ſciſſuræ porcorum alimento, cui illi aſſueuerant (hordeum autem fuiſſe, aut ſimile quiddam, ueriſimile eſt) conſperſa, eos ad conſuetas eſcas prouocarunt. Itaq; quum impetu agreſti irruentes porci ſecernere alimentum facilè non poſſent, ſimul uiſcera ſunt aggreſſi: & ſoliti cibi cupiditate, famiſcp neceſsitate adurgente, unà cum hordeo interna etiam membra, quum illæ adhuc uiuerẽt, & cruciatum eum ſentirent, depaſti. Exiſtimo autem Heliopolitanos inde eò furoris, ut ſic contra ſanctas uirgines ſæuirent, euaſiſſe, quòd patrium eis fuerit, ut uirgines prius proſtituerẽt, & à quocuncp uiciari curarent, quàm ad coniugij cõmunionẽ cum ſpõſis ſuis ueniret. Quod Cõſtantinus magnus lege lata primus, ne amplius fieret, prohibuit: & Veneris templo ibi diruto, eccleſiã DEO extruxit, quemadmodũ ſuprà loco ſuo à me eſt dictum. Quod aũt ibidem inſuper auſi ſunt, quomodo ſilẽtio præteriri poteſt? Cyrillo namcp Heliopolitano diacono crudeliter occiſo, uentrem quocp eius inciderunt, & iecur deguſtarunt. Verùm talia auſos, uindicta ſtatim diuina eſt conſequuta. Quicuncp enim tanti piaculi participes fuere, dentes, linguas, & palatũ, per ſæuam putredinẽ, oculoſcp adeò ipſos amiſerunt. Per quas plagas, uis & efficacia ueræ pietatis eſt deprædicata.

Sanctimonialium uirginum apud Heliopolitanos martyrium admirandum.

Quis talia fando, temperet à lachrymis?

Heliopolitæ in Phœnicia uirgines ſuas ante legitimas nuptias publicitùs proſtituere ſoliti.

Sancti Cyrilli diaconi Heliopolitani cædes. Apud Suidam cauſa martyrij iſtius additur: Quòd ſcilicet Cyrillus ſub Cõſtantino & Conſtantio idolorum templa euerterit.

Statua Bacchi Androgyni.

Porrò Emeſæ, quæ finitima ei urbs eſt, Dionyſio muliebri mancipio ædem ſacram dedicarunt, atcp ibi ſtatuam Androgyni, ambiguo inter marem & fœmiB nam ſexu ridiculã, ei collocarunt. Doroſtoli aũt Thraciæ, Aemylianũ inuictũ athletã, Capitolinus Thraciæ præfectus uiuum cõbuſſit. Dorotheus item certator egregius, qui magnã conſcripſit eccleſiaſticã hiſtoriã, & Tyri epiſcopatũ tenuit, neci datus. Domitiũ uerò celebrem monachũ in ſpelunca ſua latentem, prætereriẽs inhumaniſsimè aggere lapidũ quiſpiã obruit. Nec Marcus, qui Arethuſæ grauia perpeſſus eſt, tacẽdus. Peropus aũt nobis eſſet Aeſchyli & Sophoclis dicẽdi grauitate, ut martyrij eius tragœdiã rectè exponeremus. Hunc enim Arethuſij, ubi epiſcopus diu fuerat, & uita & doctrina, canicieſcp inſuper ſpectatum & uenerandũ, immaniter occiderunt. Dudũ uerò antea infenſi ei fuerant, quòd ſub Conſtãtio multos græcæ ſuperſtitionis ſectatores nõ perſuaſione, ſed poteſtate quadã grauiore Chriſtianorũ ſacra colere coegerit, & templũ celebre ſtructuræcp precio & magnificentia nulli ſecundũ ſolo æquauerit. Porrò rerum ſtatu mutato, quũ ſimul & uulgus commotũ eſſet, & Imperatoris mandatũ acceſsiſſet, quo Marcũ ſentẽtia lata uel æſtimationẽ templi ſoluere, uel id quale antea fuiſſet reſtituere iuſsit: ubi utrũcp facere prorſus nõ potuit, alterũ etiam non dico epiſcopo, ſed ne priuato quidem Chriſtiano facere ullo modo fas fuit, primùm quidem fuga uſus eſt. At ubi multos ſua cauſa affligi, & plurimas calamitates ferre cognouit, ex fuga reuerſus, ſeipſum exhibuit, & populo quidquid uellet de ſe facere permiſit. Et quum admirari uirum, qui ſic philoſophicũ planè animum oſtendere decreuiſſet, debuiſſet, contemni ſe arbitrata multitudo omnis in eum irruit. Tractus eſt per mediam urbem & ſenex, & Epiſcopus: membraq; eius omnia, ut ſors tulit, diuerberata, lacerata & iactata. In eũ quippe ætas omnis fœminæ & pueri cum indignatione & ardore deſæuierunt, uſcp adeò, ut etiã tenuibus quibuſdã funiculis aures ſeni abſciderint. Pueri quocp in ſcholam ad magiſtros euntes, ludibrio eum habuere, trahẽteſcp, atcp in ſublime ſubinde tollentes, graphijs pupugerunt, & crudeliter excruciarũt. Et iam toto corpore uulnera

Martyriũ duo Aemyliani. item Dorothei.

Domitij monachi.

Marci Arethuſij epiſcopi.

Illuſtriſsimũ decrepiti ſenis martyrium.

uulnera acceperat, parumq́ adhuc uita conclamata ſpirabat: quum cum garo et A
melle perunctum, in ſportam ex iunco confectam immiſerunt, & in ſublime ita
æſtatis tempore ſublatum apibus & ueſpis excruciandum expoſuerunt. A' qui-
bus inuolantibus & depaſcentibus, quum uiuens uoraretur, præclarum id uer
» bum dixiſſe fertur: Vt ego quidem ſublimis ſum, uos autem humi iacentes de-
ſpicio. Vnde quæ deinde & ipſi & Arethuſijs euentura fuerant, cōijcere licet.
Præfectus quidem, qui Græcorū ſacra quàm maximè colens, uir magnus & for
tis, atq; ob eam cauſam præclarus, tum prouinciæ ei præfuit, tantam Marci ge-
neroſitatem admiratus eſt: & Imperatorem reprehendit, probro ſe dignos eſſe
dicens, quòd ab uno ſene, qui per tantam conſtantiam & fortitudinem tot mala
animo magno pertulerit, uincerentur: adeò ut periculum eſſet, ſe quidē meritò
irriſum: eos autem, quibus ea mala inferrent, ſumma gloria auctū iri. Et ad hunc
ſanè modum beatus Marcus, uirili planè animo multitudinis furorem, & gra-
ues illos cruciatus pertulit, ut non modò à nobis Chriſtianis, ſed etiam à Gręcis
ipſis ſimulacrorum cultoribus meritas tulerit laudes.

CAPUT X.

Martyriū Macedonij, Theoduli, & Tatiani, apud Meroen Phrygū oppidum.

EOdem tēpore & Macedonius, & Theodulus, & Tatianus, Phryges,
egregiè pro CHRISTO certamen pertulere. In Meroe namq; Phry-
gum urbe, gentis eius præſes templum, quod diuturno ſqualore de-
formatum fuerat, aperuit, atq; repurgauit. At illi quos dixi, noctu in
fanum ingreſsi, deorū ſimulacra comminuerūt. Et quum multi eius rei ſuſpecti
in iudiciū pertraherentur, ipſi ſeipſos detulerunt. Atq; ubi dijs ſacrificare, quòd
per id, ſi feciſſent, abſolui potuiſſent, & præfectus ut ea re delictum ſuum cōpen
ſarent petijſſet, noluere: primùm eos torſit, & tandē nudos craticulis impoſuit,
ignemq́ ſuccendit. Et quamuis tam crudeliter illi urerentur, attamen ad præfe- B
ctum dixere: Si Amachi (id enim illius nomen fuit) carnes aſſas expetis, age in al
teram nos uerte partem, ne tibi edēti, ſi ſemiaſsi ſimus, inſuauior fiat cibus. Hoc
pacto & iſti fortiter certamine obito, in craticulis uitam finierunt, uoluntaria ſa
crificia & innocuas uictimas ſeipſos offerentes DEO. Tum quoq; Buſirim di
cunt ſplendidè & fortiter confeſsionē Ancyrę in Galatia propter religionē per-
tuliſſe: qui antea hæreſis Encratitarum, hoc eſt, continentium fuit. Quum enim
ſtrenuè rem aduerſus ſimulacra gereret, comprehēſus, ab eius loci præfecto tor
mentis eſt adiudicatus. Itaq; in publicum productum ille, ad ſtipitem tormen-
torum ſuſpendi præcepit. Buſiris aūt utraq; manu in caput ſublata, latera nuda
exhibuit. & ad præſidē conuerſus: Ne fruſtra, inquit, carnifices, ut me in ſtipitē
extollant, & rurſus dimittant, fatiges. paratus enim ſum q̄ diu uelis, illis ad uer-
bera & tormenta latera præbere. Ibi ille quùm promiſſum uiri admiratus: tum
magis etiam, ubi periculum conſtantiæ eius fecit, eſt conſternatus. Nam habi-
tum eum ſtatumq́ corporis retinens, & manus conſtanter ſuſtollens, quàm diu
præſidi uiſum eſt, excarnificandum ſe dedit, plagaſq́ intenta fortitudine exce-
pit. Deinde in carcere uinctus ſeruatus eſt, liberq́ paulo pòſt dimiſſus, ubi Iulia-
num interfectum eſſe renunciatum eſt. Atq; is ad Theodoſij uſq; imperium ui-
tam produxit. Hoc ipſo tempore & Baſilius, Ancyranæ eccleſiæ presbyter,
martyrio eſt defunctus: atq; item Cæſarienſis Eupſychius Cappadox, ueteri fami
lia locoq́ claro natus, qui nō ita pridem uxore ducta ueluti ſponſus adhuc fuit.
Eupſychius propter Fortunę templum, quod euerſum non ſatis fortunatū fuit,
& cuius gratia Imperator iram in Cæſarienſes uniuerſos, ſicuti ſuprà dictum eſt,
concepit, necatus eſt: & qui authores præterea atq; adeò patratores eius facino
ris in fano eo euertendo fuere, alij morte, alij exilio perpetuo ſunt mulctati.

Idē ſuppliciū, eadē uox Laurētij martyris fuit: Conuerte partē corporis, Satis crematum ingiter, Et ſic periclū, quid tuus Vulcanus ardens egerit. Coctū eſt, deuora, Et experimentum cape, Sit crudū an aſſum ſuauius. Prudent.

Martyriū Buſiridis, Ancyrani cōfeſſoris.

Baſilij Ancyrani. Eupſychij Cæſarienſis.

A Basilius uerò religionis Christianæ studiosissimus, sub Constantio contra Arianos strenuè rem gesserat: quamobrē Eudoxij populariumq́ꝫ eius sententia damnatus, publicos conuentus agere prohibitus fuerat. Vbi uerò Iulianus imperiū est adeptus, publicè obambulans, Christianos apertè est cohortatus, ut constanter religionem suam retinerēt, & se à Græcorum sacris & libationibus piaculisq́ꝫ omnibus abstinerent, nec non Imperatoris honores floccifacerent, ut qui fluxi & caduci non aliam mercedem afferrent, quàm perniciem sempiternam. Eam ob causam illum Græcorum sacrorum sectatores suspectum habuere, atque odio prosequuti sunt. Quos etiam aliquando publicè sacrificantes uidens constitit, & maiorem in modum ingemiscens, ne quis Christianorum in errorem tantum incideret, precatus est. Et tandem comprehensus, iudicibus traditus est: & cruciatibus omnibus in eo certamine uirili animo perlatis, martyrij cursum absoluit. Hæc quamuis præter sententiam Imperatoris, nihilominus tamē facta: & quidē cōtra expectationē, & animi eius uoluntatē. Verùm alios quoq́ꝫ fortes martyres Imperij eius tempore rectè se gessisse scimus: quorū constantiā & certamina omnia singillatim cōmemorare, ingentis et grauis esset operæ. Hosce autem, ut dilucidiorē Ecclesiasticæ rei statum facerem, collectos recensui, quamuis diuersa aliquantum eorum tempora martyrij fuerint.

Præter uoluntatem Iuliani tam præclara martyria peracta.

CAPUT XI.

Nnumeros namque alios etiam per Græcos simul & barbaros excruciauit. Nam & his propter religionis nostræ odium, quidquid uellent, ut contra nos agerent, permisit: & fecerunt illi in nos longè peiora atque atrociora, quàm Græci ipsi. Artemium autem generosum fidei propugnatorem, ducem & Augustalem Antiochiæ, qui etiam copiarum militariū in Aegypto Constantio imperante fuit, per seipsum torsit: re quidem ipsa, quòd Constantio subseruiens, ardoreq́ꝫ diuino flagrans, delubra multa deorum deiecit atque euertit: & quòd diuorum Apostolorum, Andreę, Lucæ, & Timothei ossa Patris & ex Achaia & Epheso Constantinopolim pertulit: obtentu uerò & prætextu, quòd fratri Gallo ipse necem struxerit. Bonis enim omnibus martyri spoliato, dignitateq́ꝫ orbato, post plurimas alias intolerabilesq́ꝫ pœnas, tandem & caput resecuit. Afflixit quoque oratores Persas, qui ad eum Chalcedone uenerant, Manuel, Sabel, & Ismael, propterea quòd Christianam colerent religionem: neque in eis legatorum ius, contra receptum gentium omnium morem, uiolare est ueritus. Sed enim Publia quoque fœmina præcipuum præclarumq́ꝫ ex uirtute nomen est consequuta: quę quum non ita diu in matrimonio uixisset, admiratione dignum edidit fructum. Nam Ioannes ille, qui longo tempore presbyter Antiochiæ fuit, & quum aliquoties legitimis suffragijs ad sedem Apostolicam recipiendam lectus esset, semper dignitatem eam repudiauit, fundi istius germen extitit. Hæc igitur uirginum quę castę uitam sibi degendam cōstituerant, cœtui præfuit, Deoq́ꝫ continuè seruijt, hymnis & laudibus continuis illum celebrans. Porrò quum aliquando pestis ista harum ædem prætergrederetur, risu eum & conuicio dignum existimantes, illa Dauidicorum carminum uerba uoce altiore concinuerunt, quæ simulacrorum imbecillitatem traducunt: » Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum: » Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quod ubi præuaricator audiuit, silentium eis imperauit. At illæ magis » etiam psalmis incumbentes, illud quoq́ꝫ accinuere: Exurgat DEVS, & dissipen » tur inimici eius. Eam ob rem indignatus tyrannus, è psallentium choro princi-

B (margin letter beside "rosum fidei propugnatorem")

Martyriū Artemij Augustalis Antiochiæ.

Ossa diuorum Apostolorum Andreæ, Lucæ, & Timothei, Constātinopolim delata.

Iulianus propter odiū Christianismi ius legatorum uiolauit.

Ioannes presbyter Antiochenus Publiæ filius, episcopatum Antiochenum reiecit.

Sedes Apostolica Antiochiæ.

Pulcherrima Christianismi confessio Publiæ Abbatissæ sanctimonialium.

pem adduci iussit: & neq; uenerandam illius senectutẽ, neq; è uirtute efflorescen A
tem in ea obseruantiam ueritus, tam acerbè maxillam eius utramque diuerberari præcepit, ut admodum sanguine suffunderẽtur. Atq; illa honorem potius quàm ignominiam esse rata, quam pro CHRISTO pertulerat iniuriam, in domunculã suam est reuersa, atq; ibi rursum spiritualibus eum cantilenis est persequuta. Et alio quodam modo debacchantes in eo dæmones, quos ad se ille sponte sua introduxerat, compescuit: quemadmodum psalmorum ille magister lyra sua sæuientem in Saulo spiritum demulsit.

CAPUT XII.

Aulùm uerò progressus desertor, liberius, ac potius impudẽtius impietate usus, arma sua contra pietatem expediuit. Et quum quod faceret non haberet, res in foro uenales inquinatione imbuit. Infecta namq; sunt sacrificiorum sanguine & contaminatione esculenta: panes uidelicet, caro, poma, & placentæ. Quæ quum primùm non animaduerterent, qui Seruatoris nomine censentur, cœlitùs eius rei prouidentia diuina sunt admoniti. Nam DEUS Theodoro martyre arcano modo misso, urbis eius episcopo (Euzoius is fuit) mandauit, ut qui piè uiuere statuissent, eos abstinere à rebus iuberet, quæ in foro uenum propositæ essent: triticum autem in ollis coquerent (κόλυβα, hoc est, frumentum coctum apud Euchaitas nominare solent) eoq; inopiam solarentur. Id uerò magno ieiunij die præceptum, ex eo tempore facti memoriã renouãs Ecclesia, & celebrẽ agens conuentũ, ad hunc usq; diem obseruat. Theodorus autem iste est, qui ex Tyronum ordine, Tyronis nomen accepit: & sub Maximino ad ignem damnatus, cursum suũ in martyrij stadio pulchrè peregit. Cæterùm permulti gemitu & lamentis factum hoc Imperatoris sunt execra B ti: nihilominus tamen Apostolicis sanctionibus innixi, quæ proponebãtur sumpsere. Omne enim, inquit, quod in macello uenditur, edite, nihil interrogantes, „ propter conscientiam. Abominationem hanc desertoris duo quidam † scuti- „ geruli, qui ampla stipendia in militia faciebant, in quodã conuiuio perquàm scitè quasi in triumphum deduxere. Verba enim illa præstantium in Babylone puerorum concinuerunt: Tradidisti nos regi iniquo & transgressori, desertori & pes- „ simo supra omnes gentes terræ. Porrò ex conuiuis quidam rem eam ad Impera „ torẽ detulit. Et ille optimos eos uiros ad se accitos, quid'nam id esset quod in cœna de se dixissent, interrogauit. Ibi illi qui in uera pietate educati essent, magna usi libertate, dixere: Optimis ô Imperator legibus respublica est administrata, quas laudatissimus princeps Constantinus & filij eius tulerũt. Nunc autem piaculum tantum in cibis atq; poculis cernentes, meritò factum id deploramus. Et quùm domi uicem nostram lugemus, tum in tua præsentia, ut uides, mœrentes tristamur. His auditis, tyrannus diuerberari eos acriter iussit, & post cruciatus multos capite etiã plecti pręcepit. Atq; illi ita abducti sunt: DEUS aũt uictorib. eis martyrij coronas donauit. Alter horũ Iuuentinus, alter Maximinus uocatus est. Hos Antiochena ciuitas, ut egregios pietatis propugnatores meritò nõ solũ urna sacra honorauit, uerumetiam magnificè anniuersariæ memoriæ cõsecrauit.

Res esculentas uenales Antiochiæ sacrificiorum sanguine Iulianus polluit.

Theodorus Tyro martyr.

Magnus ieiunij dies.

De ciborũ delectu.

† ἀνακρίνοντες

Duo pij aulici in cõuiuio impietatẽ Imperatoris aposta te traducunt, Iuuentinus & Maximinus.

Eorundẽ martyrium.

CAPUT XIII.

Vùm à Græcę superstitionis professoribus ubiq; talia aduersus Christianos patrarentur, tum illud quoq; omniũ longè maximè indignũ atq; horrendũ Sebastiæ in Palęstina est admissum. Ossa namq; Elisei prophetæ, & Ioannis Baptistæ (uterq; enim sepulcrum ibi suum habuit)

Cineres Elisei prophete & Ioannis Baptiste prophanati.

A buit) loculis suis extracta,& irrationalium animantiũ ossibus(ò immanem audaciam)mista,atq; igni tradita,in cineres redacta, atq; in aerẽ disiecta sunt. Adhæc, Christiani comprehensi alicubi tanquam uictimę super aras accensas præcipitati:& homines ad alia nefanda flagitia contra nos furijs sunt cõcitati. Nam Patrophili apud Scythopolim reliquias effoderunt, & earũ partem reliquã dissiparũt. Caluariam autem eius altius sublatã contumelia, nihil ad execrandã iniuriam reliqui facientes,sunt prosequuti. Plurima uerò & alia, & ipse & Iudæi & Græci contra nos indigna egere. Quæ quum ille audiret,certoq; sciret,nõ modò eis nõ offensus, sed etiam maximopere gauisus est:quum quidem talium facinorum infamia in alios redundaret,animi autem eius sententia illorum factis perficeretur. Verumenimuerò ubi per furorem talem, consilium suum minus succedere, & Christianorum animos inde augeri magis atq; confirmari uidit, fraude alia episcopos eos qui propter causam aliquam sedibus suis eiecti fuerant,cum successoribus eorum ad certamen,sicuti antea diximus,impulsos commisit: & parti utrique facultatem omnem dedit,ut quæcunq; possent ad res suas defendendas atq; stabiliendas liberè facerent.Ita illi inter se congressi,multum ignominiæ et reprehensionis,quod desertori studio fuerat,ueræ pietati attulere. Alia insuper dolo malo induxit. Nam & in cleri ordinem cooptatos, senatorum munere & ministerio peruerse fungi iussit, & ecclesiarum annonam dæmonum ministris adscripsit,eamq; illos exigere permisit.Quibus rebus fore credidit, ut dæmonũ cultus augeretur,religio autem ueræ pietatis aboleretur. Atq; hæc quidẽ sic acta. B

In uiua simul & mortua sanctorum corpora seuitum.

Patrophilus Scythopolitanus

Iulianus episcopos inter se commisit.

Clericos in Senatum legit.

CAPUT XIIII.

POst Athanasij autem reditum,etiam Lucifer † Calaritanus in Sardinia, & Eusebius Vercellensis Libyum qui in Italia sunt,episcopi, Imperatoris literis reditu eorum probato, Thebis superioribus in Orientem peruenere. Nam à Constantio perpetuo mulctati fuerant exilio. His porrò quum inter se cõuenisset, res Ecclesiæ constituere, Eusebius Alexandriã concessit,ut cum Athanasio conuentum cogeret,& Synodi Nicænæ decreta stabiliret: Lucifer autem Eusebio(ita enim utriq; placuit) diaconũ, qui uicem suã Synodo adesset,attribuit:per quẽ recipiebat,se rata habiturũ quæ ibi cõstituerentur. Ipse uerò Antiochiam profectus est,ubi ecclesiam non parum perturbatã inuenit. Erant enim in populo dissidia: quòd non solum ab Arianis, quibus Euzoius præfuit,dissentirent,uerumetiã eos qui Meletij partes sequebantur,eandemq; quam ipsi obtinerent sententiam,non reciperent. Quum is autem nondum ab exilio reuersus esset,Lucifer Paulino in locũ eius substituto,inde discessit. Eusebius Alexandriæ,unà cum Athanasio,animo magno concilium coegit. Et conuenere eò episcopi multi,quibus quum magnus Athanasius præiret,non solum Nicænam fidei professionem roborarũt,sed etiam sermonib. quæstionibusq; de rebus necessarijs plurimis habitis,eas deciderũt. Quo tempore diuinitate etiam Spiritus sancti perpensa, ὁμοούσιον cõsubstantialẽ eum,& ὁμότιμον, hoc est, eiusdem honoris cũ patre & filio,sunt professi:& τριάδα, hoc est, trinitatẽ nominarunt. Perfectum quoq; hominẽ,quem Deus suscepit Verbum,& animo et ore uno deprędicarunt:& quidem nõ incarnatũ solum,uerumetiã anima intellectuali animatũ: quemadmodũ & ueteribus, qui de diuino numine philosophati sunt uiris, placitum est. Non enim illi fidem aliquam recens excogitatã Ecclesię tradiderunt, sed quam Ecclesia antiquitùs à maioribus accepit:& quę olim sancti uiri,qui prudenter & piè res Christianorum sacras tractantes prodidere, Irenæus uidelicet Lugdunensis episcopus, Clemens στρωματεὺς contextor, Apollinaris Hierapolita-

† Alij leg. Caralitanus. Vrbs Libyæ cõtra Tyrio fundata potenti, Tenditur in longum Caralis. Claudian.

Lucifer Calaritanus.

Eusebius Vercellensis episcopus.

Lucifer Antiochiæ Paulinũ Meletio substituit.

Synodus Alexandrina Athanasio præsidente.

Trinitas ὁμοούσιος & ὁμότιμος.

nus,& qui antiquitus ecclesiæ Antiochenæ præfuit Serapion, ea illi explicata cō A
firmarunt. Isti siquidem omnes quos modò recensuimus,atq; itidem alij,in lucubrationibus suis VERBVM quod hominē assumpsit animatū,quippe ipsis ὁμοούσιον consubstantiale,tradiderūt. Synodus præterea propter Cyrillum Philadelphiæ,quæ Arabiæ urbs est,episcopum congregata,idem in literis ad ipsum Cyrillum suis promulgauit.Ipse quoq; sapiētia clarus Origenes,in omnibus suis scriptis,animatū quod humanitatē assumpsit VERBVM prædicat:et potissimū idapertè astruit nono in Genesim tomo,ubi quidē CHRISTVM Adam, Ecclesiā uerò Euam facit.Locupletes & idonei rei istius testes sunt,Pamphilus scriptor ecclesiasticus,& qui nomen eius est consequutus Eusebius,qui uitam eius uiri conscripsere,aduersarijsq; eius defensionibus pro eo compositis respondere.Hi non primum Origenem sententię eius authorem esse,sed illum arcana Ecclesiæ dogmata à maioribus per traditionem accepta explicantem, eam exposuisse dicunt.

Deus uerbum hominem animatum assumpsit.

Synodus Philadelphiensis.

CAPUT XV.

Vandoquidem uerò quæstio de substantia & subsistentia nō mediocriter ecclesias turbauit,& crebræ contentiones atque disputationes superioribus temporibus de uerbis eis habitæ sunt, significatione & proprietate eorum Alexandrina quoq; Synodus excussa, constituit: Non opus esse in DEO talibus dictionibus.In sacris enim literis nullibi substantiæ uerbum extare:dogmatis uerò exponendi necessitate, diuum apostolū Paulum subsistentiæ nomine abusum esse. Alio autē modò uerba hæc usurpāda esse sanxerūt,quum quis Sabellij scilicet opinionē refellere cōtendat:ne nominū inopia ueluti unā rem trinominē in diuinitatis contēplatione esse putemus, sed trib. usurpatis nominibus, res quęq; in trinitate tripliciter distincta peculiari subsistē B
tia sua intelligat.Primus quidē uideť de substātia & subsistentia mentionē intulisse,Hosius ille Cordubēsis episcopus,cuius suprà aliquoties meminimus. Ab Imperatore enim Constantino Alexandriā missus,ut excitatā ab Ario turbam sedaret,quòd etiam Sabellij Libyci dogma radicitus euellere conareť,quęstionem de substātia & subsistentia mouit:unde nugamēta multa exorta. Et quæstionē eam Nicæna,quę postea celebrata est,Synodus indignā esse ut ibi tractareť iudicauit. Postea aūt quū quidā nugari rursum de ea cœpere,conciliū Alexandrinū ea quę diximus sapienter mihi de ea constituisse uideť. Hæc sanè Alexandriæ decreta sunt. Quę uerò nobis de substātia & subsistentia cognita sunt, ea paucis citra inuidiam exponere hic liceat. Qui à primis initijs philosophiam apud Gręcos docuerunt,ne mentionem quidem ullam prorsus subsistentiæ fecerunt. οὐσίαν, hoc est,Substantiam autem uariè definierunt. Irenæus Grammaticus apud eos, in libro quem Atticistam inscripsit, ubi literarum ordine uerba colligit & explanat, dictionem subsistentiæ barbarā uocat, neq; eam apud ueteres reperiri dicit: sin autem reperiatur, diuersam ab usitata ista eam obtinere significationē ostendit. Sophocles namq; in Phœnice, ὑπόστασιν subsistentiā pro insidijs collocatis posuit.Menander autem idem uerbū pro iuris cō dimento,alius rursum pro uini fece in fundo cadi subsistente usurpauit. Cæterùm illud obseruandū,quamuis ueteres Philosophi dictione ea usi non sint, recentiores tamen frequenter subsistentiam pro substātia accepisse. Substantiæ autem diuersas definitiones tradiderūt. At si substantia definitione comprehenditur, qua'nam ratione propriè & rectè ea uox de Deo dicatur: quem fine ullo concludere non est. Euagrius sanè Ascetes in libro suo monastico, de diuinitate disserere temerè cum impudēti cōfidentia dissuadet: & DEVM ipsum ut simplicem definire uelle, prorsus dehortatur.

Quid Alexandrina Synodus de uerbis Substantiæ & Subsistentiæ, οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, decreuerit.

Sabellij heresis.

Hosius Cordubensis episcopus.

Perpenduntur uerba ista Substantiæ et Subsistentiæ, eorumq; significatio.

Euagrius monachus.

Definitiones

A Definitiones enim non simplicium, sed compositorum esse dicit. Idem & illud adijcit: Propositio, seu enunciatio omnis, aut genus quod indicetur continet, aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex ijs compositũ. Quod si nihil harum rerum in sancta trinitate deprehendere est, cum silentio id adoretur, quod dici atque proferri non potest. Sed de Euagrio postea memorabimus. Hæc autem quamuis extra institutum nostrũ esse uideantur, utilia tamen, historiæq́ conuenientia, neq́ admodum aliena esse arbitror. *Quarum rerũ sit definitio.*

CAPUT XVI.

IN Synodo ista Athanasius librum etiam dudum à se de fuga compositum recitauit, ex quo loca quædam argumento ei maximè apposita, operi huic inseram. Orationem autem integram, quæ prolixior est, studiosi ipsi inquirent. Ita autem scribit: Ecce hæc est impiorum audacia. Hæc quum fecerint, neq́ pudore in eis quas antea contra nos moliti sunt, insidijs affecti sint, etiam nunc nos quòd sanguinarias eorum manus effugere potuerimus, criminantur: ac potius amarulenter, quòd nos è medio prorsus non sustulerint, lamentantur. Et tandem causa quæsita, timiditatem nobis exprobrant: neque intelligunt, dum hoc ganniunt, in seipsos se omnem pertrahere reprehensionem. Si enim fugere malum est, multo deterius persequi. Qui enim fuga sibi consulit, ne intereat, occultando latet. At qui alium persequitur, occidere contendit. Et de fugiendo quidem scriptura extat. Qui autem necare alium conatur, legem transgreditur: & ipse magis occasionem sui ipsius uitupe randi præbet. Si igitur fugam nobis ignominiose obijciunt, seipsos potius arguant, qui nos sunt persequuti. Facessant illi cum insidijs suis: & fugere statim, B quibus illi malum struunt, desinent. Sed improbitatem suam non relinquunt, & ut nos comprehendant, nihil non tentant: quum quidem sciant, eorum qui persequutionem ferunt fugam, magnum esse persequutorum ipsorum crimen. Mitem namque & humanum nemo fugit, sed potius ferum & improbis moribus hominem. Siquidem quicunq́ erant in angustia constituti, & oppresi ære alieno, Saulum fugiebant, & ad Dauidem profugiebant. Propterea & isti eos qui fugientes occultãt, magno studio occidere conãtur, ut ne habere uideantur improbitatis suę exprobratores. Verùm et in hoc excæcati prorsus errãt. Quãto namq́ fuga est manifestior, tanto quæ ex eorum insidijs prouenit uel cædes, uel expulsio, fit apertior. Siue enim occidant, cædes eo magis aduersus eos uociferatur: seu in exilium agant, aduersus seipsos ubiq́ locorũ ipsi monumenta iniquitatis suæ constituunt. Itaq́ si sanam obtinerent mentem, uiderent profectò seipsos rebus hisce comprehensos teneri, & ad sua ipsorum consilia impingere. Quandoquidem uerò mentem meliorem amisere, nihil mirum, si ad eiusmodi persequutiones producuntur. Et occidere alios quærentes, suam ipsorum non cernunt impietatem. Etenim si cõuicijs eos proscindunt, qui propter percussores immissos latitant, ac si calumniose accusant eos qui percussores fugiunt, quid rogo facient Iacobo fugienti fratrem suum Esau? & Mosæ in Madian sese recipienti, propter Pharaonis metum? Quomodo uerò, qui talia garriunt, Dauidi patrocinabuntur, Saulum fugienti? (qui percussores in domum eius ad illum interficiendum miserat) & in spelunca latenti, faciemq́ suam mutanti, donec abiret ab Abimelech, & insidias sibi structas deuitaret? Quid prętereà isti qui temerè omnia effutiunt, de magno Helia dicent? quum eum uideant & DEUM inuocantem, mortuumq́ excitantem, & propter Achab atq́ Iezabelis minas latitantem? Tunc etenim qui ad cędem inquirebantur filij prophetarũ, occultaban

Loca certa ex libro Athanasij de fuga.

Boni uiri malunt commemorare, se quũ perdere possent, pepercisse: quàm eum parcere potuisse, perdidisse. Cicero.

Contra persequutores pro fugientibus defensio.

Abimelech generale et commune nomen regum Palæstinorum, sicuti Cæsar Romanorum Imperatorum.

tur, in speluncis latitantes apud Abdiam. An hos quidem ut uetustiores norunt, A eorum autem qui in Euangelio sunt nõ meminerunt? Nam & discipuli propter " metum Iudæorum secesserunt, sese occultantes: & Paulus Damasci ab gentis ibi " principe quæsitus, de muro in sporta demissus, percussoris effugit manus. Et quũ " scriptura de sanctis talia prodat, quem prætextum aut excusationem præcipitis " audaciæ suæ inuenire poterunt? Nam si timiditatem probrose obijciant, aduer- " sus ipsos ueluti furentes audacia ipsa facit. Sin quasi præter uoluntatem DEI hæc " fecerimus dicant, seipsos criminantur, scripturas planè ignorantes. In lege enim "
Ciuitates refugij. præceptũ quoque fuit, ut ciuitates refugij propterea cõderentur, ut qui ad mortẽ " inquirerent, quocunque possent modo seruarentur. In cõsũmmatione aũt seculo- " rum, quum ad nos uenisset ipsum idem quod cum Mose loquutũ est VERBVM " patris, rursum mandatũ hoc nobis dedit, dicens: QVANDO persequuti uos fue " rint ex ciuitate una, fugite in aliã. Et paulo pòst inquit: QVVM igitur uideritis a- " bominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco " sancto: qui legit intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: & qui in " tecto est, non descendat, ut è domo sua quidquam tollat. Qui in agro, non reuer " tatur, ut ferat uestimenta sua. Atque hæc perspecta habentes sancti homines, id " ipsum sequuti sunt uitæ institutum. Nam quæ nunc præcepit Dominus, eadem " etiam ante aduentum suum in carne cum sanctis est loquutus. Atqui hic propo " situs est hominibus finis ad perfectionem ducens, quod DEVS imperarit, id ut " exequantur. Proinde & ipsum VERBVM nostra causa homo factum, non dedi " gnatum est, quum ad cædem quæreretur, sicuti nos, sese occultare: atque etiam " quum essent qui id persequerentur, fugere, & insidias deuitare. Ita enim con- " ueniebat hoc CHRISTVM experiri, ut quemadmodum ex fame & siti, ita ex fu " ga etiam hominem se assumpsisse indicaret. Statim enim ab initio, quum homo " factus infans etiamnum esset, ipse per Angelũ mandauit Iosepho, EXVRGENS B accipe puerũ & matrem eius, & fuge in Aegyptum. Herodes enim quæsiturus " est animam pueri. Porrò Herode mortuo, eundem apparet propter Arche- " laum Herodis filiũ secessisse in Nazareth. At quum tandem DEVM se esse osten " disset, & manum aridam restituens sanasset, Pharisæi quidem egressi consilium " cõtra eum cæperũt, ut ipsum interimerẽt: IESVS uerò eo cognito, inde secessit. " Rursum quum Lazarum è mortuis resuscitasset, EX ea ipsa, inquit, die consi- " lium iniere, ut eum occiderent. Itaque IESVS non amplius propalàm inter Iu- " dæos est uersatus, sed inde diuertit in regionem solitudini propinquam. Præ- " terea Seruatore dicente, PRIVSQVAM Abraham fuit, ego sum: Iudæi quidem " lapides corripuerunt, ut illum peterent. IESVS autem abscondit se, & exiuit ex " templo, & per medios eos transiens abijt atque discessit. Sed enim quum hæc " uidentes, ac potius intelligentes, pro eo atque scriptum est non uideant, igni cõ " buri uolunt, dum scilicet contra quàm & facit & docet Dominus, ipsi & cogi- " tant & loquuntur. Postquam namque Ioannes martyrio est defunctus, & disci " puli corpus eius sepelierunt, audito eo IESVS secessit inde in nauicula in deser- " tum locum solus. Atque Dominus quidem ad hunc modum & fecit & docuit. " Vtinam uerò boni isti uiri ita uerecundia afficerentur, ut saltem aduersus homi- " nes præfracta sua uterentur audacia: & non eo furore abriperentur, ut SER- " VATORI quoque ipsi timiditatis crimen impingerent, qui semel blasphemare " & maledictis eum incessere consultò instituerunt. Sed furorem eorum nemo su " stinebit. Quin Euangelia quoque eos ignorare conuincemus. Nam huiusmo- " di fugæ & secessus rationi consentanea atque uera est, quam Euangelistæ de Ser " uatore etiam memoriæ mandarunt. Proinde eandem de sanctis omnibus opi- "
nionem

A nionem habere debemus. Et quę de SERVATORE humano more scripta sunt, „ eadem cõmuniter ad genus humanũ referre conuenit. Quæ enim nostra sunt, il „ le suscepit, imbecillitatis'q; nostræ affectiones in seipso exhibuit. Quod Ioan„ nes sic scripsit: Quærebant igitur eum cõprehendere, & nemo ei iniecit manus, „ quòd nondũ uenerat hora eius. Atq; etiam priusquã ea uenisset, ipsemet matri „ dixit: NONDVM uenit hora mea. Fratribus aũt, qui dicti sunt, suis: TEMPVS „ meũ nondũ adest. At ubi tempus id uenerat, ad discipulos: DORMITE iam, „ inquit, & requiescite. Ecce enim appropinquauit hora, & filius hominis trade„ tur in manus peccatorum. Itaque neque ante tempus comprehendi se permi„ sit, neque tempore iam præsente se occultauit. Quin seipsum potius insidias ei „ struẽtibus tradidit. Hoc ipsum & beati martyres in persequutionibus, quę tem„ pore quæq; suo acciderunt, obseruarunt. Qui quũm persequutione expetiti fu„ gerunt, & se occultare perrexerunt, tum inuenti & deprehensi martyrium stre nuè obierunt. Hæc sacer Athanasius in fugæ suæ defensione scripsit. Et talem Alexandrina Synodus habuit finem. *Quatenus in persequutione fugere liceat.*

CAPUT XVII.

Porrò Eusebius, quem Vercellarũ episcopum esse diximus, Alexandriæ Synodo peracta, Antiochiam profectus, plebem ibi inter se dissidere inuenit. Nam qui Meletij partes sequuti fuerant, Paulinũ à Lucifero lectum prorsus auersabanẽ, & suas sibi ecclesias atq; cõuentus cogebãt. Quapropter Paulini electionẽ molestè ferens, quòd uniuersis placita non esset, & cum neutra parte communicans, factum id quidem non probauit: Luciferi tamẽ, qua eum prosequebatur, obseruantia, publicitùs nihil proloquu tus, inde discessit, & illud modò dixit, Episcoporum conuentu eam quoque *Tres eodẽ tempore Antiochiæ Christianorum episcopi.*
B rem constitutum iri oportere. Et quum non minimum studij in eo posuisset, ut quod per dissidium scissum erat, unione coniungeret, sibi ipsi tamen non satisfecit. Interea enim Meletius quoque ab exilio reuersus est. Qui quum sectatores suos, qui eum in precio habebant, seorsim conuentus agere inuenisset, Episcopali more eis præijt. Ita factum, ut tres eodem tempore Antiochiæ essent, qui pastorali munere fungerentur antistites. Et Ecclesiæ quidem in Euzoij potestate erant, qui Arianis præfuit: Paulinus autem intra urbem ecclesiam unam minus celebrem obtinuit, quam ei Euzoius, quòd hominem iamdudum obser uasset, concessit. At Meletius extra urbem ad portam conuentus suos agebat. Eo in statu quum res Antiochiæ essent, Eusebius inde rursum abijt. Cæterùm Lucifer ubi electionem Paulini Eusebio displicere intellexit, perinde atque iniuria affectus esset, ægrè rem ferens succensuit, neque ad communionem cum Eusebio uenire uoluit. Et quasi in Synodo non ritè res acta esset, decreta eius per calumniam reijcere instituit. Et quum multa quæ damnum, ut fieri solet, afferebant, pertristi eo tempore mouerentur, multos etiam ab Ecclesia ea res alienauit. Qua de causa noua quoque rursus hæresis extitit, à Lucifero appellationem sortita. Quæ sanè parum decentem iræ causam habuit. Suo enim ipsius laqueo captus tenebatur, qui diacono suo misso, se probaturum quæ Synodus constituisset, professus fuerat. Et ipse quidem Ecclesiæ sententiam retinens, simultatem'que remittens, ad sedem suam in Sardiniam se recepit. Qui uerò cum eo, dolore se affectos existimabant, in Oriente relicti, sectam sibi suam constituerunt, & longo tempore Ecclesiam oppugnarunt. Eusebius quum in Oriente esset, in fide parum firmos, ueluti optimus medicus curauit, atque restituit: si quid parum sinceri apud eos esset, reijciens;

Meletius ab exilio reuersus. *Euzoius.* *Paulinus.* *Meletius.* *Lucifer ab Eusebio Vercellensi dissentit.* *Luciferianorũ hæresis in Oriente.* *Eusebius boni episcopi officium facit.*

 reijciens;

reijciens: quidquid autem Ecclesiæ appositum natiuum'q́ esset, docens atq; instituens. Atq; inde in Occidentem profectus, per Illyricum transijt, atq; in Italiam uenit, idipsum ubique agens. Ibi & Hilarius Pictauij, urbis Aquitanicæ, episcopus, qui prius eò redierat, primus scilicet ab exilio reuocatus, sanioris fidei semina sparserat: Italos & Gallos, quæ uel fugienda uel expetenda dogmata essent, erudiens. Perquàm disertus autem Latina simul & Græca lingua fuit, & libros plerosque Romanis conscripsit, qui quùm Arij opinionem refellunt, tum τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis sententiam grauiter confirmant. Hæc statim post exulum restitutionem facta. Ad hunc sanè modum Hilarius Pictauiensis & Eusebius Vercellensis episcopi, in Occidentali imperio Nicænæ fidei dogma clarè deprædicarunt. A

Idem Hilarius Pictauiensis exequitur.

Scripta eius.

CAPUT XVIII.

Macedoniani se erigunt.

EAdem uerò tempestate Macedonij sectatores, Constantij morte freti, in quibus erant Eleusius Cyzicenus, Eustathius Sebastiensis, et Sophronius Pompeiopolitanus, apertè Macedoniani uocari cœperunt. Et temporis opportunitate arrepta, frequentes liberè diuersis in locis conuentus, eis qui Seleuciæ cum eis cōsenserant conuocatis, egerunt, & sectæ suæ factionem instituerūt. Tum autem qui aduersæ partis erant, Acacianos uidelicet, excommunicarūt: fidem'q́ Arimini editam irridentes, formulam Antiochenam promulgarūt, suffragijs'q́ suis cōprobarunt: quæ postea Seleuciæ quoq; confirmata fuerat, sicuti proximo libro diximus. Verumenimuerò quum à nonnullis propter eiusmodi dissidium reprehenderentur, eis'que obijceretur, Qui nunc tandem se per dissidium ab Acacianis seiungerent, cum quibus antea & consensissent & cōmunicassent? tale per Sophronium responsum dedere: Occidentales episcopi nō sanam de Consubstantiali habuere opinionem, Aetius autem in Oriente dissimilem substātia patri filium esse docuit: & utriq; recta exciderunt sententia. Illi enim per ὁμοουσίου consubstantialis uerbum, subsistentiam patris & filij in unitatē unam redigentes, confuderunt: hic uerò è diuerso, à natura patris proprietatem filij nimium segregauit. Nos igitur utrorumque lapsum uitantes, mediam absque periculo omni uiam delegimus, pie'q́ magis sentimus, æqualem scilicet patri filium subsistentia docentes. Sic illi quidem reprehensi, defendere se conati sunt. Sed deprehenduntur, ueritatem cauillatione deprauare: quòd non Acacium, sed Aetium, ut inæqualitatis authorem incusant. Videntur illi etiam aliqua ex parte & Arianos & τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis assertores uitare, & propter utrosq; suis ipsorum uocibus conuincuntur, aliud quidquam noui afferre constituisse: sicuti & Sabinus inquit, qui latinè acta Synodalia conscripsit. B

Acacianos excommunicāt.

Causa, quare Macedoniani se ab Acacianis & homousianis segregarint.

Macedoniani nouis rebus studuere.

CAPUT XIX.

IMperator, ubi Athanasium Alexandriæ multitudinis conuentus in Ecclesia propalàm agere, & multos Græcorum eloquentiæ ui & suauitate ad Christianam religionem pertrahere cognouit, eijcere eum urbe iussit. Ac si manere ibi se inuito uellet, grauissimas ei denunciauit pœnas. Eiuscemodi mandati illam prætendebat causam, quòd à decessoribus suis Imperatoribus exilio damnatus, sua ipsius authoritate episcopatum occupasset: neque eis qui à Constantio in exilium acti essent, in ecclesias ingressum, sed in patriam tantum reditum permisisset. Itaque eo Imperatoris mandato profugere coactus, in eos qui illum circumsistentes mœrebant, & discessum eius grauiter ferebant, oculis coniectis: Bono estote animo filioli, inquit: " nubecula

Iulianus Athanasium exulare iubet.

Scitè dictū Athanasij.

A nubecula est, breui ea euanescet. His dictis, mandata familiaribus suis dedit, & ecclesia bonis uiris cõmendata egressus, nauigio per Nilum in Aegyptum contendit. At quia præfecto missi fuerant, cõsequebantur, capere uirum sanctum studio omni contendentes. Et iam in propinquo persequutores adesse audiebat. Ibi eis qui cum illo in naui erant, fugam in solitudinem conuertendam esse suadentibus: ipse meliorem sequutus sententiam, prudenter militũm effugit manus. Fuga enim posthabita, ad persequutores nauigium conuertere, eis' que obuiam ire iussit. Et quum fugientes ipsi persequentibus propinqui essent, & illi ubi'nam Athanasius esset interrogassent: ipsi autem non procul abesse, ac si cursum celerius intenderent, statim eum comprehensuros esse respondissent: periculum euasere. Ita quidem persequutores calliditate ea illusi, nihil egere. Athanasius uerò clam Alexandriam rediit, atque ibi latuit, donec persequutio quam fugiebat, prorsus conquieuit. Hæc Athanasio à Græcæ superstitionis sectatoribus accidere.

Athanasius Alexandriæ latuit.

Athanasius aduerso Nilo nauigãs, persequutorum manus cursu conuerso effugit.

Hoc Sozom. non habet lib. 5. cap. 15. Et alio loco ab eo, sicuti & à Nicephoro lib. 9. cap 14. est commemoratum. Est autem apud Socratem lib. 3. cap. 14. Et fortè bis Athanasius eodem fugæ stratagemate est usus.

CAPUT XX.

Interea Cyziceni legationem ad Imperatorem, negotiorũ quorundam suorũ causa miserunt, cum adiectione illa: Peropus esse, ut deorum templa restituerent. Quorum colendis illis religionem admiratus Iulianus, omnia quæcunque petierunt, eis cõcessit. Et Eleusio eorum episcopo re diuina & urbe ipsa interdixit, quòd delubra deorum solo æquasset, atque illis per iniuriã illusisset: quòd monasteria & parthenonas sacrarũ uirginum instituisset, & cherotrophia & gerocomia construxisset, aliaque multa DEO grata opera perfecisset: denique quòd uerborũ persuasione (id uerò grauissimum erat) Græcis multis, ut superstitionem suam negligerent, persuasisset. B Legem etiam tulit, ne quis Christianorum, qui indigena non esset, cum Eleusio Cyzicum adiret: causamque constitutionis eius addidit, ne scilicet propter religionẽ seditio moueretur, aduenis popularibusque eorundem, qui eadem cum eis sacra colerent, opem illis ferentibus, & præterea lanificis & monetarijs inquilinis ad eos accedentibus. Isti enim maximo numero in frequentissimas duas classes diuisi, multorum Imperatorum constitutionibus, Cyzici habitabant, & non minimum tributum publico inferebant: illi quidem chlamydum militarium, hi autem monetæ nouæ. Græcam namque superstitionem augere maximè & comprobare uolenti, ui publicitus uti, & tantam hominum multitudinem irrogata pœna opprimere, parum cõmodum est uisum. Aegrè siquidem urbium rectores uel numerũ ipsum Christiani populi inire potuerunt: neque ille etiam in locum unũ eos conuenire, & precationibus, ut pro se quisque uellet, uti prohibuit. Satis quippe sciebat, nihil prorsus ualere in eis rebus uim adhibitam, in quibus, ut cõsistant, promptũ & uoluntariũ requiritur iudiciũ. Clerum autem, atque ecclesiarum religionisque præfectos, ut exigeret, maximo cõtendit opere. Consiliumque eius fuit, ut statas solitasque multitudinis synaxes, ducibus eorũ sublatis, tolleret. Ita enim fore arbitratus est, ut neque conuentus agere, neque docere, nobis, multo uerò minus de rebus diuinis participare, mysticaque & arcana sacra peragere, facile esset: & ut diuturniore tempore in obliuionẽ etiam religionis nostræ prorsus perueniremus. Atque interim obtentum illum prætexuit, quòd clerus facilè causam seditionis multitudini præberet. Eiusmodi agitans consilia, quum neque esset neque metueretur seditio ulla, Eleusium cum suis, sicuti dixi, Cyzico discedere iussit. Dicitur sanè pergrauem Eleusio imposuisse conditionem, ut scilicet nisi intra menses duos, sua ipse impensa, Nouatianorum ecclesiam, quam

Iulianus Cyzicenis idololatris quod petunt cõcedit.

Eleusiũ propter pietatis opera Cyzico expellit.

Christianos quoque; aduenas ab ea urbe repellit.

Plurimi Cyzici lanifici & monetarij.

Frustra uis adhibetur, ubi uoluntas spontanea requiritur.

Episcopis & ducibus Christianis ademptis, solutum iri se Christianismum & abolitum esse sperauit.

Dura Eleusio, de restituẽdo Nouatianorum templo, proposita conditio.

Sycophanticè prorsus Iulianus Titum Bostrensem urbe sua exigit.

quam Cyzici ipse demolitus fuerat, restauraret, ex ea urbe pelleret. Tito uerò A Bostrensis tum ciuitatis antistiti, edicto publicè promulgato, ut directus fugeret, præcepit: grauia crimina ei & clero eius, si ad seditionẽ populum cõmouissent, minatus. Titus ea de causa libellum supplicem ad Imperatorẽ misit, in quo non minorem esse Christianorũ, quàm Græcorum, in ea urbe numerũ: seq́ mul titudinem suam cohortationibus, ne ad tumultũ spectet, deterrere significauit. Imperator ut populum reliquũ aduersus Titum concitaret, ad Bostrenses calũ niam uiro intentans, literas dedit: scripsisse illũ ad se, nõ ipsius cohortationibus, sed populũ suo ipsius cõsilio, ad seditionem prorumpere. Atq; ille clàm plebem eo pacto, ut uirum eum perinde atq; insidiatorem & hostẽ suũ ciuitate eijceret, permouit. Plurima uerò alia ad eundẽ modum, quà ipsius iussu, quà uulgi spontanea temeritate & insultu, accidisse consentaneum est. Quorum ille malorum maximè author fuit, qui in eos qui talia patrare auderent, legibus non animaduerteret, & uerbis saltem delicta eiusmodi carperet, rebus autem ipsis ad ea peragenda cohortaretur: quippe in quo altißimè odium religionis nostræ radices egerit, idq; ipse sic præ se tulerit. Proinde etiamsi palàm ipse persequutionẽ non exerceret, nihilominus tamen Christiani paßim à uulgo graues acceperunt clades. Fana enim Græcorum aperiebantur, et simulacrorum superstitio applausu maximo approbabat. Ipse autem publicitùs sacra sua peregit. Et Cõstantinopoli Fortunæ in basilica, ubi eius deæ statua collocata fuerat, sacrificauit. Vbi etiã Maris Chalcedonis in Bithynia episcopus, manu à puero eò ductus, quòd in ætate decrepita suffusio oculorũ uidendi uim ei ademisset, Imperatorem plurimùm taxauit: impiũ eum, contemptorem DEI, & desertorẽ, ignominiosè appellans. Ad quæ non aliud per iram respondit, quàm quòd cæcitatem seni exprobrans, uerbis tantum illum est ultus. Et quòd CHRISTVM blasphemia & maledicto B perstringens, non tantum eum posse dixit, quem ille coleret, Galilæum Deum, ut cæcitati eius mederet. Sic enim hoc ei solenne erat, ut CHRISTVM Galilæũ, Christianos autem Galilæos uocaret. Cui episcopus, magna usus dicendi libertate, occurrẽs: Gratias, inquit, ago Seruatori meo DEO, qui ut uisum amitterẽ, pro eo atq; nunc res habent, curarit, ne impurißimum uultum tuum ad impietatem declinantem conspicerem. Et ille placabilitatem quidẽ aßimulans, nihil respondit, sed rem eam tamen grauiter admodum accepit. Nam quum sciret in quo honore apud Christianos essent, qui sub Diocletiano martyrium obierũt: & insuper alacritatẽ eorum, qui ad idem martyriũ aspirarẽt cerneret, gloriã eis talẽ inuidẽs, aliam instituit uiam. Quod enim summę esset sæuitię, ut per seipsum Christianos excruciãdos curaret, id repudiauit: ut eos autem occultè persequeretur, nõ posthabuit. Quapropter uulgò populis, et alijs quicunq; tandem uellent in Christianos quidquam cõ mittere, id permisit: ita demum superstitionẽ Græcorum inualituram arbitratus, si † malorum tolerantiam ueluti inescationem prætendens, placiditatem atq; humanitatem erga Christianos simularet.

Graue sub Iuliano Christiani ab idolomanitis pertule re persequutionem.

Iulianus Fortunæ publicè Constantinopoli sacrificauit.

Maris Chalcedonensis episcopus cæcus mira in taxanda Iuliani impietate usus est libertate.

Scitè eius uri dictum.

Iulianus Christianis martyrij gloriã inuidit.

ἀνεξικακίαν δέλεαρ προβαλλόμενος

CAPUT XXI.

ET primùm quidẽ facilem & gratũ se omnibus callidè præbuit: progressus deinde, non eundem, aut sui se similẽ exhibuit. Vbi namq; calumnia aut criminatio aliqua Constãtij esset, alacriter Christianis omnia tribuit. At si ea causa non extaret: odium quod in nos cõmuniter in pectore reconditũ habebat, in apertũ protulit. Et quum hoc unum maximè ageret, ut omnes Imper o Romano subditi, Græcam complecterenẽ superstitionem, permolestũ ei fuit, quòd religionẽ suam à Christianismo gloria longè superari

A gè superari uideret. Templa quidē, sacrificia, & patriæ Græcorū solennitates, testiq; dies per urbes ex sententia ei ferè procedebāt. Illa uerò maximè solicitudine angebat, quomodo in posterū quoq; cultum talem stabiliret: quòd metueret, si is presidio suo destitueret, ne breui rerū mutatione collaberet. In primis sanè quasi lethale uulnus ei hoc infixit, quòd multorū sacrificulorū cōiuges & liberos & ministros Christianos esse uideret, & quòd secum ipse cōsideraret, religionem nostrā in sanctitate uitæ morumq; integritate eorū qui eam complectūtur, cōsistere: omnem mouit funem, ut Græcorū mores ad instituta nostra accōmodaret. Itaq; in idolorū templis fieri curauit subsellia & primarios suggestus: instituit lectiones & doctrinas, quæ tamē Græcis dogmatibus inniterent: præterea sacerdotes & lectores more nostro, item certas certarū horarum & dierū preces. Scholas etiā & phrontisteria uirorū & mulierū philosophię ethnicę addictarum, peregrinorumq; et egenorum cōstruxit domicilia, atq; aliam insuper ostendit humanitatē, ut Græcorū sacra talibus rebus admirationem consequerentur maiorē. Delictorū quoq; quæ uel à prudentibus uel ab imprudentibus fiunt, ex consuetudine nostra pœnitentia interueniente, congruentes constituit coerciones. Eodem etiam studio æmulari conatus est cōmendatitiarum literarum tesseras, quas episcopi dare solēt, ut undecunq; & ad quoscunq; hinc & inde hospites aduenient, moribus nostris excepti benignè curentur, perinde atq; noti & amici per tesseræ & signi eius testimonium. Et ut simpliciter dicam, eiusmodi in animo uersans consilia, Græcos eodem quo Christianos modo uiuere instituit: eosq; studijs atque institutis alijs nostris propalàm assuescere, extra dogmata tamen, & æquari nobis uoluit. Porrò id ita se habere, ex ipsius Imperatoris epistola, quam ad Arsacium, saerorum suorum in Galatia pōtificem,
B dedit, quantum licet ostendam. Scribit autem ad hunc modum.

Iulianus Græcismum etiam ad posteros cōfirmatū transmittere studet.

Idem cæremonias, ritus, & instituta Christiana, in cultū idolorum inuexit.

Commendatitiæ Episcoporum literæ, de quibus Nicænæ cōcilij extat Canon. Formatas uulgò uocant.

CAPUT XXII.

» GRæca religio nondū ex sententia nostra procedit, idq; eorum qui eam
» complectuntur culpa. Amplitudo enim & magnificentia deorum, o-
» ptata etiam omnia & spem omnem excedit. † Sed absit inuidia di-
» cto. Tantam namq; tam breui mutationem, ne uotis quidem paulo an
» tè expetere quisquā ausus fuisset. Quid igitur? an sufficere ista putamus: nec ad
» ea respicimus, quæ maximè impietatē deorumq; contemptū auxerunt? ad eam
» scilicet qua aduenas excipimus hospitalitatem, ad curam mortuorū sepeliendo-
» rum, atq; ad fictam uitæ sanctimoniā: quorū unumquodq; apud nos singulari
» studio uerè fieri oportere arbitror. Nec satis est te unū talem esse, uerùm etiam
» omnes omnino qui in Galatia sunt sacerdotes, tui similes esse cōuenit: quos uel
» terrore, uel persuasione, ut probi sint, adducito: aut saeri ministerij functionem
» eos deponere cogito, siquidē unà cum cōiugibus, liberis & seruis ad deorū cul-
» tum nō accesserint, sed seruos aut liberos aut uxores Gallilęas retinuerint: quip
» pe erga deos ipsos impiè se gerētes, cōtemptumq; deorū cultui eorundē pręfese
» rentes. Deinde sacerdotē quemq; cohortare, ne in theatro cōspiciatur, ne apud
» caupones potet, ne'ue arti cuiq; aut operæ pudendæ & ignominiosæ præsit. Et
» morē quidē gerētes honore prosequere, rebelles uerò à te repelle. In urbe quaq;
» frequentia ad excipiendos benignè hospites xenodochia extrue, ut aduenæ
» non nostræ tantū religionis, sed alieni etiam, quicunque petierint, aut indigue-
» rint, humanitate nostra perfruantur. Vnde autem ad eam rem pecunia suppe-
» ditet, prouisum mihi est. Triginta enim millia modiorum frumenti, & sexagin-
» ta millia sextariorum uini, quotannis in eum usum per Galatiam conferri iussi.
» Et quintā tributi huius partem pauperibus, qui sacerdotibus inseruiunt, dari:
reliquum

Epistola Iuliani ad Arsaciū idololatrā pōtificem.

[illegible]

Præscribit leges Ecclesiasticas impijs idolorum sacerdotibus.

reliquum autem omne aduenis & hospitibus, alijsq́; petentibus diuidi debere A censeo. Turpe siquidem esset, quum inter Iudæos mendicus nõ sit, & impij Galilæi nõ suos tantũ, sed nostros etiam homines alant, si opem & auxilium nostrũ requirere nostri uiderent. Porrò Græcæ religionis obseruatores, ut ad ministerium huiusmodi aliquid etiam conferant: & uicos eorum, ut primitias frugũ dijs ipsis persoluant, doce: hominesq́; Græcos officijs & benefactis talibus assuefac, antiquitùs nostri moris operisq́; id fuisse eos admonens. Homerus enim Eumæum hæc ita dicentem inducit:

Hospes, uel si te nostras pertingeret ædes
Aduena deterior, iustos auferret honores.
Ab Ioue namque uenit mendicus & hospes eodem:
Et nobis sunt parua quidem, sed munera grata.

Non committendum igitur, ut alijs bona nostra æmulari permittamus, ipsi autem per socordiam nos pudore afficiamus, seu potius deorũ obseruantiã & religionem prodamus. Atq; si hæc te ita exequi audiero, hilarem & lætum me reddes. Prouinciæ rectores perrarò domi suæ uise: sæ quenter autem epistolas ad eos mitte. Eisdem in urbem aduenientibus, nullus sacerdotum obuiam eat: sed quum in deorũ templa ingrediunt, intra uestibulũ saltem occurrat. Ne quis autem miles eos ædem sacram ingredientes præcedat, sequatur tamen qui uolet. Quamprimum enim magistratus solum delubri attigerit, priuatus redditur. Tu siquidem, quod nosti, intra templum imperium obtines. Atq; id diuinæ etiã flagitãt sanctiones: quibus qui parent, ueri deorũ sunt cultores. Qui uerò fastu efferuntur, insolentis sunt iactantiæ & uanæ gloriæ aucupatores. Pessinunti subuenire paratus sum, si ipsi sibi Deũm matrẽ propitiã reddiderint. Eam uerò B si neglexerint, nõ modò id reprehensione non carebit, uerũ etiam (quod dictu acerbum est) ne ad inimicitias nos irritent, periculum fuerit.

Apud Plin. lib. 6. cap. 32. inter Galatiæ oppida numeratur Gallorũ Tolistobogorũ Pessinus.

Non etenim fas est hominum succurrere rebus,
Infensi qui sint dijs immortalibus ipsis.

Quapropter illis persuade, si studium curamq́; meam sibi conciliare uolunt, ut uniuersi simul matri deorum supplicent.

CAPUT XXIII.

SIc Iulianus, hoc quum ageret & scriberet, citra bellum Christianos se ad patrias consuetudines traducturum putauit: omnemq́; (quod dicitur) lapidem, ut dogma nostrum aboleret, mouit. Sed persuasio difficilis ei fuit. Rursum autem si propalàm uim adhiberet, probro id sibi fore credidit, quòd tyranni suspicionẽ fugere cõtenderet. Non tamẽ propterea quidquam de ardore studioq́; suo, ut subditos ad Græcam superstitionem pertraheret, remisit. Et quædã ille per seipsum agebat, quædam per præfectos suos expediebat. Ad Græcã autem omnes superstitionẽ, potissimũ uerò milites assuefaciẽs, in primis maximum inter Romana uexilla signũ, quod Constantinus in crucis formam redactũ, iuxta diuinam (ut diximus) uoluntatẽ, in exercitu præferri instituit, ad priorem statum reduxit. Et in publicis tabulis seipsum depingi magno studio curauit: atq; insuper supremũ deorum suorum Iouem affingi, ueluti è cœlesti nube despectantẽ, coronamq́; & purpureã uestem atq; alia Imperij insignia demittentẽ: Mercurium itidem & Martem, utraq; ex parte eum blandè intuentes, & quodammodo oculorũ nutu testificantes, eloquentia eum excellere, nec minus ab arte bellica pollere. Hæc & alia hisce similia

Totus in hoc Iulianus incubuit, ut Græcismum, Christianismo abrogato, propagaret.

Labarum ad priorem formam reduxit.

In tabulis publicis se depingi, & deos suos addi curauit, ut homines idola colerent.

A lia plerosq; ad Græcam religionem inuitâtia, publicis imaginibus aspergi man dauit. Atq; id fecit, ut per occasionem honoris eius, quem moribus Imperatori exhibere soliti erant, paulatim eos quoq; qui appicti erât, adorare homines ad disceret, & uetustæ consuetudinis abusus uafricie & calliditate omni subditorum mentem & iudicium furtim subuerteret. Tum enim demum ex sententia consilium sibi processurum esse existimauit, si persuasione huiusmodi quò uellet homines duceret, & deinde quæ reliqua essent facile aggrederetur. Legitimè uerò se rursus in eos animaduersurum putauit, qui ei non obsequerentur, & in ueteribus Romani populi moribus nouare quidquam instituerent: præsertim quum aduersus longam reipub. consuetudinem & imperium ipsum delinquere uiderentur. Astutiam talem pauci intellexere: qui etiam, quò dadorare imagines tales nollent, pœnas luerunt. Vulgus autem, sicuti solet; ignorantia supina & animo minus solicito, tanquam ueteri legi parendum esset, ita ut sors tulit, temerè ad imagines accessit. Et ille quû talia excogitaret & ageret, nihil præterea effecit. Enimuerò tametsi fraus eius ita deprehensa esset, aliam tamen tentauit uiam, omnia excogitans atq; experiens, ut ciues suos in superstitionem unam pertraheret. Atq; id quod instituit, priori dolo non fuit inferius. Quin potius manifestiore id & maiore uiolentia est ausus. Quapropter etiâ occasionem multis, qui in aula Imperatoria stipendia faciebant, præbuit, ut animos uiriles exhiberent. Veluti enim in conflaturæ fornacibus explorati, & qui habiti sunt, & qui reipsa fuerût, Christiani palàm apparuere. Postquam enim tempus aduenit, ut Imperator ciuibus congiarium daret (id quod antiquitus apud Romanos Calendis Ianuarijs præcipuè, Imperatoris'q; & Imperialium urbium natali die facere receptum fuit) secum ipse considerans, milites nostros aperti can-

Crimen læsæ Maiestatis.

Donatiuo dando Iulianus ad idololatriâ milites Christianos allicere uult.

B doris & magnæ simplicitatis esse, pecuniæq; cupiditate teneri, & consueto donatiuo facile capi posse: arte quadam, ut uel inuiti dæmonibus sacrificarent, consilium inuenit. Lege namq; olim cautum erat, ut ad munus capiendum accedentes sacrificarent. Atq; idipsum illi facere iubebantur. Propositum'q; simul ad ignem erat & thus & aurum. Ibi fortem animum quidam declararunt, quod adolere thura nollent, donum contemnentes. Nonnulli naturæ improbitatem ueteris legis obtentu contegentes, ne intelligere quidem ad quod malum delapsi essent, potuerunt. Alij lucrosa iactura, & fortasse formidine multorum tumultuum inescati, quamuis errare se intelligerent, tamen quominus animis excruciarentur, effugere non potuerunt. Atq; ex eis, qui in tantam calamitatem ignorantia sunt prolapsi, illud fecisse traditi sunt. Quum post sacrificium id, consuetudine fortasse sic obtinente, communiter in conuiuio milites hilares epularentur, quod in compotationibus fieri consueuit, propinantes inter se, CHRISTVM in poculis nominatim aduocabant. Ibi ex conuiuis quendâ uerba ea excipientem dixisse ferunt: Perfacetè herclè facitis, qui CHRISTVM nunc inuocatis, quem paulo antè, quum uos Imperator muneraretur, & thura in aram imponeretis, abnegastis. Cum hoc dicto errorem ærumnamq; suam illi agnouerunt, & confestim è conuiuio prosilientes, lacrymabundi publicè circumcursitarunt, Deum & saniores contestantes homines, se Christianos esse, atq; in ea sententia perseueraturos, ignorantiaq; peccasse: atq; si hoc dicêdum sit, manus solas Græcorum sacris operatas, mentem uerò immotam permansisse, asseuerarunt. Mox etiam, libertatis dicendi ardore adducti, Imperatorê adiere, ad pedes eius quod acceperant aurum abiecere, & generoso prorsus animo ab eo petiere, ut suo sibi munere accepto, eos iugularet: nunquâ enim se pœnitentia ductum iri, si propter CHRISTVM totû corpus pro eo pœnas luat, quòd dextra

Christianorû multum câdor & simplicitas.

Multi Principis donû, quod diis sacrificare nollent, spreuere.

Pleriq; id accepere, & sacrificauere.

Ex eis statim pœnitentia est consequuta nô paucos.

Inuocatio nominis Christi in propinationib. hilarioribus.

Pulchrè pieq; dictum.

Pœnitentes milites donatiuû Imperatori suû restituunt, & Christianismû liberrimè cû Martyrij affectatione profitentur.

T incon-

incōſideratè peccauerit,quæ & munus acceperit,& dijs ſacrificarit.Incidi quoque pedes ſibi poſtulauere,qui tam importunè ad donum capiendum accelerarint. Hæc Imperator audiens,ira quidem commotus eſt:à cæde tamen eorum abſtinuit, ne eos martyrij honore dignaretur, qui ſic contumelioſi in eum fuiſſent.Exauthoratos uerò ex aula Imperiali exegit.In his fuere Iouinianus ille, Valentinianus,et Valens,qui poſt eum imperauere. Atqꝫ iſti quidem ſic ſe geſſere. Quicunqꝫ uerò non animo recto ſacra Chriſtianorum colebant, & ueram beatitudinem honoribus caducis & pecuniæ poſthabebant, abſqꝫ timore ad ſacrificandum & Imperatori gratificādum procurrere: qualis etiā fuit ſophiſta Conſtantinopolitanus Hecebolius, qui ueluti quidam Euripus Imperatorum moribus ſeſe accommodauit. Sub Conſtantio enim,ardore ingenti Chriſtianā religionem coluit: ubi autem Iulianus animum ad Græcam ſuperſtitionem appulit,horrendo prorſus modo animum mutauit,Græcaſqꝫ ineptias & ſuperſtitionem,ſi quis alius, & ipſe quammaximè eſt cōplexus. Poſt hunc porrò rurſum Chriſtianū ſe eſſe profeſſus eſt.In faciē enim ſupinus pro eccleſię forib.prouolutus,mixtis cū clamore lacrymis,miſerabiliter eſt uociferatus: ,, Proculcate me ſalem fatuum. Tales illi fuere:talis & Hecebolius,& antehac & poſtea fuit.

Imperator eis cingulum adimit.
Iouinianus.
Valentinianus.
Valens.
Hecebolius ſophiſta in religione colenda Proteus.
Pœnitentia eiuſdem.

A

CAPUT XXIIII.

Mperator tam infeſto quum eſſet in Chriſtianos omnes animo, opportunitate ea arrepta, quamuis quod eis criminis loco obijceret, non habebat: tamen quòd ſacrificare noluiſſent, conſtitutione ſanxit,ne illi cum alijs rempub.adminiſtrarent, néue honores caperet, aut in aula Imperatoria mererent. Conuentibus ſolennibus & foro eos exegit. A iudicandi quoqꝫ munere,& magiſtratibus dignitatibuſqꝫ gerendis remouit. Et legem talem ferens,illud addidit:Chriſtianas ſanctiones ſtatuere,gladio aduerſus eos utendum non eſſe,qui capitalia crimina committerent. Occaſionem quoqꝫ ſuam eſſe ratus,bellum quod contra Perſas,qui Orientem percurrebant, gerendū erat, quod ſine pecunia nihil ſe rectè geſturum exiſtimaret, dolum ut eam à Chriſtianis exigeret,eſt commentus. Et quicunqꝫ dijs ſacrificare nollent, eis pecuniæ mulctam grandem dixit. Itaqꝫ cernere tum erat perquàm acerbam Chriſtianorū condemnationem,à quibus ea etiam quæ minimè habebant, exigebantur,quum quidem alij omnes pro bonorū ſuorum facultatibus tributum penderent.Ita Imperator ſubitò per iniquam pecuniæ exactionem copioſus factus.Quo tempore etiam Græci liberè quodcunqꝫ illis uiſum eſſet facientes,nobis inſultarunt.Et undiquaqꝫ philoſophorū colluuies cōfluebat,qui uetera gentilium ſacra renouarunt, extiſqꝫ inſpiciendis & haruſpicinæ uacarunt: adeò ut pueros maſculos & fœmellas impuberes atqꝫ incorruptos, ad aras deorū mactarint,& carnes eorum deguſtarint. Atqꝫ hæc quum alijs in urbibus, tum maximè Athenis & Alexandriæ fecerunt. Vbi quòd Athanaſius epiſcopus flagitijs tantis obſtitiſſet,ſtudio & opera eorū exilio mulctatus eſt. Qui nauſ per Nilum in Aegyptū tendens,curſu deinde conuerſo in eandem urbem redijt, ſicuti paulo antè retulimus. Porrò prouinciarū rectores talem Imperatoris religionem,opportunitatē ſuam eſſe cenſentes, grauius etiā quàm Imperator iubebat, Chriſtianos affligebant,ampliorem pecuniam extorquentes,& plagas etiā eam ob cauſam corporibus ingerentes.Quod Imperator cognitū paruifecit,et Chriſtianis eum accedentibus,moleſtiamqꝫ propterea ei faceſſentib. reſpondit:Lex uobis à CHRISTO tradita eſt,ut malè tractati fortiter ærumnas feratis,& iniuria affecti ne reſponſetis. Et id ex eo ſatis liquet,quod Amachius fecit,ut ſuprà memo-

Iulianus Chriſtianos ab aula, dignitatibus, & reipub. adminiſtratione remouet.
Idem à Chriſtianis ſub prætextu Perſici belli ingentem extorquet pecuniam.
Philoſophi & idololatræ liberè in Chriſtianos illudunt.
Humanæ eorūdem uictimæ.
Præfecti prouinciarū Chriſtianos maximè affligunt.
Iulianus Chriſtianos de iniurijs per ſupplicationes querētes irridet.

B

memorauimus. Verùm nō absurdū fuerit, rem eam, quòd in primis memoria
digna sit, paucis repetere. In parua prouinciæ Phrygiæ urbe, delubrū quod-
dam Deorū à diuturno situ & squalore repurgare, & simulacra diligēti cura re-
stituere is iussit. Idq́ue, ut mandatū fuerat, factum. Ea res dolorem maximū Chri-
stianis attulit. Nonnulli igitur, Macedonius uidelicet, & Theodulus, & Tatia-
nus, quòd indignitatē eam ferre non possent, flagranti æmulatione incensi, no-
ctuq́ue fanum ingressi, statuas confregere. Præfectus eo facto ad iram cōcitatus,
multos qui eius rei culpa uacarent, neci dedere instituit. Et ecce facinoris egre-
gij patratores seipsos deferentes adsunt, pulchrius esse ducentes, ut ipsi more-
rent, quàm alios sua causa nullo illorū cōmerito periclitari cernerent. Præfectus
noxā illis, si sacrificēt, remitti iubet. Atq; id illis abnuētibus, minas intentat. At
præclari illi adamātinis animis uiri, omnia potius perpeti, quàm ut sacrificijs se
contaminēt, sunt parati. Ilicet ille uiros sanctos multis primùm excruciatos tor-
mētis, ubi quod uolebat, eis nō persuasit, postremò craticulis imponit, ignē plu
rimū subijcit, atq; ita interimit. Porrò illi crudelitatē Præfecti tantā, fortitudinis
» tū suę coronidē esse ostēdūt, præclara illa edita uoce: Si assas carnes degustare
» cupis Amachi, in alterū latus nos uerte, ne semicrudi & ad edēdū parū tibi sua-
ues reddamur. Ad eum modū generosi isti uiri in martyrij stadio decurrerunt.

Repetitur illustre & Laurētiano simile Macedonij, Theoduli & Tatiani martyrium.

CAPUT XXV.

Dhaec, ne Christianorum pueri Græcis disciplinis erudirentur, aut
poetas scriptoresq́ue eorum legerent, scholas ue publicas frequenta-
rent, lege cauit: Ne linguis eorum, inquit, acumine perpolitis, facile
disputatoribus nostris resistere, & sacra quidem sua amplificare, re-
ligionem autem nostrā refellere facile queant. Non paruū enim ei dolorem mo
uere Gregorius & Basilius Cappadoces, qui omnigenā artem suam rebus mul-
tis declarauerant, eius temporis oratores longē superantes: præcipuè Grego-
rius, qui uerba etiam uarijs poematū generibus inclusit, eaq́ue uersus nominauit:
& alij quamplurimi spectati uiri, quorum nonnulli Nicænam sequebantur fidē:
quidam Arij opinionem comprobabant. Syri etiam Apollinares omni dicen-
di genere probè instructi, præclari maximè eo studio euasere, pater & filius sibi
cognomines, & disciplinarū omnium periti. Et pater quidē grammaticus insi-
gnis, filius aūt inter Sophistas & Rhetores celebris fuit. Vterq; sanè eo tempo-
re utilem Christianis se præbuit, opportunè & cōmodè ingenijs suis & multiju
ga doctrina usi. Grāmaticus enim artis suæ peritissimus, pro Homeri poemate,
heroicis uersib. Mosę libros, & ueteres Hebræorū res usq; ad Sauli regnū com-
posuit: atq; id opus in uiginti & quatuor libros diuisit, libro quolibet Græco-
rū elementorū appellatione, iuxta illorū ordinem & numerū, ad Homericę poe
sis imitationem inscripto. Edidit quoq;, Euripidē æmulatus, Tragicos actus.
Pindari etiā lyram attigit, & comica argumenta ad Menandri exemplū tracta-
uit, uniuscuiusq; carminis legibus ritè seruatis. atq; ut semel dicā, sumpta ex diuī
nis literis materia, argumentis eis tractandis, librisq́ue componendis, numerum
Cyclicarū, quæ uocantur, & inter se in orbem cohærent, disciplinarū æquauit:
idq́ue breui admodū tempore est assequutus. Ita ut illi habitu, eloquutione, & di-
spositione nihil ab eis differrent, qui apud Græcos hisce studijs gloriā sunt ade-
pti, & nullus Græcæ doctrinæ modus Christianis incognitus esset. Alter au-
tem Apollinaris iunior, & rhetor, eloquentiæ consultus, sacra Euangelia & epi-
stolas Pauli in Dialogis, Platonis formā & stylum referens, ita exposuit, ut nisi
homines antiquitatis uenerandæ prærogatiuā obseruarent, cōsuetisq́ue delecta-
rentur, nihil profectò eis concederet, qui apud Græcos itidē maximè celebran-

Iulianus iuuentuti Christianæ liberalib. Græcorū studijs interdicit.

In hac re uerbis illis usus est: Proprijs, quod in prouerbio est, pennis, siue sagittis ab eis petimur. Armis enim ex libris nostris sumptis instructi, bellum contra nos mouēt.

Basilius magnus.

Gregorius Nazanzenus.

Apollinares duo.

Luculentissima duorū istorū Apollinarium scripta.

tur, neq; minus nostrorũ quàm illorũ lucubrationes admirationi essent & ederentur. In primis uerò istorũ ingenij felicitatẽ suspicere conuenit. Veterum enim quilibet in una quapiã re studium omne posuit. Isti uerò in omni doctrina cum laude exercitati, usu publico flagitante, quũ stylũ feliciter prius expoliuissent, egregiè res & sententias Christianorũ tractarunt atq; confirmarũt. Et Imperatoris uersutã calliditatẽ strenuè refellerunt, atq; adeò librorũ solerti acumine fortiter conuicerunt. Ego uerò & Psalmorũ librũ heroico carmine ab patre optimè expressum inueni. Insignẽ quoq; iunior Apollinaris librũ elucubrauit ad Imperatorẽ ipsum, siue ad philosophos Græcos, quem de Veritate inscripsit: in quo etiam absq; sacrarum literarũ testimonijs clarè ostẽdit, longè eos à recta de DEO opinione abesse. Imperator namq; eas ipsas literas irridẽs, & religionem nostrã ludibrio habens, ad primarios eius temporis Antistites hæc uerba de libris nostris scripserat: †LEGI, COGNOVI, DAMNAVI. Ad quẽ nomine omniũ quendã ita rescripsisse ferunt: *LEGISTI, SED NON COGNOVISTI: SI ENIM COGNOVISSES, NON DAMNASSES. Basilij uerò responsum id esse dicunt, qui eo tẽpore Cappadociæ ecclesias episcopus curauit. Neq; adeò dissentaneũ est, id scriptũ eius esse. Sed siue illius, seu alterius sit, admiratione dignus uir talis esse uidetur, et dicẽdi libertatis et eruditionis causa. Atq; hæc quidem Imperator egit, & hæc Apollinares etiam resistentes ei elaborarunt.

Iulianus libros Christianorũ risit & damnauit.

† ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων.

* ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως· εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως.

A

CAPUT XXVI.

Erum enim uerò Prouidentia diuina, simul & Imperatoris consilio atq; impetu, & non minus Apollinarium studio & opera, longè fuit potentior. Imperatoris enim constitutiones, ipso sublato, sicuti mox oratione progressi dicemus, breui euanuerunt. Et illorũ lucubrationes postea non in magno fuere precio, perinde atq; editæ non fuissent. Sed occurret mihi fortè quispiã: Quid hoc est quod dicis? inquiens. Vtilẽ enim Christianæ reipub. minimè diuturnã Imperatoris aduersus nos contentionẽ fuisse, atq; id diuinæ Prouidentiæ accepto ferendũ esse, quilibet sanè dicat. Verùm Apollinarium studiũ, quod Christianismo impenderunt, reijcere, & Christianos rursum Græcas disciplinarũ institutiones in manibus uersare, uix quispiã religioni nostræ commodũ esse existimauerit: quòd Græci libri detrimentũ nobis afferant, deorũ multitudinẽ, fabulas & mendacia docentes. Aduersus obiectionem istã statim responsum nostrũ afferemus. Doctrinam Græcorũ neq; CHRISTVS ipse, neq; eius discipuli uidentur, uel recipiendã esse ut bonã & diuinitùs inspiratam, uel reijciendã ut noxiam & incõmodam, censuisse. Atq; id non sine prouidentia DEI factũ esse opinor. Non pauci enim apud Græcos philosophi, non longè à cognitione DEI abfuere. Declarat id, quod nonnulli præstantib. libris aduersus Epicuri sectatores pugnarunt, qui nullos deos esse asseruit, omniaq; fortuitò & sua sponte existere sensit, & mundũ nulla prouidentia regi apertè docuit. Eos illi redarguendo, & inscitiam eorum euertendo, confutarunt. Proindeq; non exiguã utilitatem nobis, qui ueritatẽ rectæ pietatis sequimur, attulerunt. Sed enim quamuis eò sint progressi, nõ tamen caput ipsum, seu potius doctrinæ totius summũ uerticem attigere, ut uidelicet quod in profundo occultatũ à sæculis fuit, diuinũ inquam CHRISTI mysteriũ, cognoscerent. Quod sane sic se habere, Paulus etiã in epist. ad Romanos hisce uerbis astruit: Reuelatur enim ira DEI de cœlo super omnẽ impietatẽ, & iniustitiam hominũ, eorũ qui ueritatem in iniustitia detinent. Quia quod de DEO cognosci potest, manifestũ est in eis: DEVS enim eis manifestauit. Nam inuisibilia ipsius ex creatione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta perspiciuntur, Sempiterna quoq; eius uirtus, & diuinitas:

Græcarũ artiũ studia Christianæ utilissima.

B

ἀθεότητα.

Plerique philosophi Græci propè ad cognitionem Dei accessere.

Epicuri.

Iidẽ ad cognitionẽ summæ pietatis non peruenerunt.

A diuinitas: ita ut sint inexcusabiles. Quia quum DEVM cognouerint, non sicuti DEVM glorificarũt. Ex quibus uerbis illud satis liquet, ueritatis illos quidem habere cognitionem, quam illis DEVS apertam exhibuit. Reprehenduntur autem, quòd DEO cognito, nõ ut DEVM, pro eo atq; oportuit, coluerũt. Proinde illa uerborum istorum uidetur esse nobis relicta sententia, consectandas esse quibus uisum fuerit, Græcorum disciplinas, neq; per ea reiectam liberaliorem doctrinam. Et una quidem ratio nostra sic habet. Altera uerò illa est. Seruatoris dicta & diuinitùs inspiratæ scripturæ, admirandæ quidem prorsus doctrinæ sunt & institutiones, rectam uitam & religionem ueram nobis tradentes. Fidem insuper DEO gratam studiosis exhibent. Minimè uerò nos disserendi docent artem: ut satis idonei simus, quum uelimus, tempore flagitante, pro eis fortiter aduersarijs resistere, easq; colluctando defendere. Porrò suis ipsius armis hostem ferire, strenui admodum & fortis uiri est. Id uerò ipsum Christianis ex lucubrationibus, quas Apollinares reliquerunt, satis addiscere minimè licuisset. Quod quum certò Iulianus sciret, ne Christiani Græcorum doctrina imbuerentur, lege sanxit. Non etiam ignorabat, fabulas ethnicas famam & gloriam ipsius obscuraturas, & criminationis causam aduersus eum allaturas: quas etiam Socrates inter Græcos philosophos præcipuam laudem consequutus, quum nihili faceret, ueluti adulterare sacra Græcorum, & nouos Deos inferre inciperet, cõdemnatus est. Tertia ratio nostra hæc est. Spectatos numularios nos esse diuinum oraculum iubet, & ut pulcherrimum quodq; ex rebus omnibus deligẽtes, quod malum est abijciamus, quod bonum aũt disquiramus, atq; inuentũ retineamus. Attenti quoq; præcipuè ut simus, ne quis

Socratis philosophi condemnatio, quòd deos Græcos cõtempserit.

δόκιμοι τραπεζῖται.

Omnia probãda, quæ bona sunt tenenda.

B prędam è nobis agat, per inanem & uanam philosophicorũ dogmatũ seductionem. Id autem quomodo perspicere possimus, nisi illorum subeamus arma? Nõ equidem, ut eis usurpandis eadem quę illi sentiamus, sed ex abundanti, suis contra eos potius utamur telis. Et malum quidem auersemur, quod uerum aũt & opportunũ est legentes cautè recipiamus. Vbicunq; enim aliquid boni est, ipsius ueritatis id est. Quod si quis accuratiore persuasione nos hæc cõtorquere atq; affectatè dicere arbitretur, illud mihi consideret uelim: ipsum diuinissimum Paulũ non solùm Græcis doctrinis nobis non interdixisse, sed etiã alicubi in epistolis suis, uerbis earum usum esse, ut qui eas quoq; attigerit. Videtur sanè multa quæ à Græcis sunt dicta, didicisse. Nisi enim Epimenidis Cretensis oracula legisset, uiri sacra & cæremonias instituentis, quomodo uersum illum protulisset,

» *Cres semper mendax, mala bellua, uenter obesus?*

Vnde etiam hemistichium illud sumpsisset,

» *Huius namq; sumus genus:—*

si Arati Astronomi φαινόμενα, hoc est, de stellis apparentibus librum non attigisset? Sed & illud,

» *Studijs obest conuictus improbus bonis:*

satis indicat, eum in Euripidis fabulis libenter uersatum fuisse. Id quod itidem ante illum Solomon in eandem sententiã dixit. Verùm quid opus est pluribus hanc rem persequi? Iam inde enim ab initio, ueluti cõsuetudine & studio eo nõ interdicto, uiri sancti fauore & gratia spiritus locupletes, & Ecclesiæ nostrę doctores insignes, à tenera ipsa ætate ad senectutem usq; sedulò Græcorũ libros legerũt: partim ad linguã sermonemq; expoliendum, & mentẽ exercendam: partim ut ex rebus deterioribus id quod inest boni colligerent. Qua re illud etiã sunt assequuti, ut rectè Græcos in eo quòd à decoro exciderunt, & per errorem lapsi sunt, damnare possent. Indicat hoc Basilius magnus, & Ioãnes qui propter

Eloquẽtissimi Theologi, Basilius, Chrysostomus, Gregorius.

eloquentiæ suauitate Chrysostomi nomen accepit, & magnus itidem in Theologia Gregorius: qui hunc etiam locum de Græcis disciplinis in oratione funebri de magno Basilio tractat. Aequum sanè est uisum, eum locum tempestiuè huic operi, ad ea quæ agimus comprobanda inserere. Satis namque apparet, nō ipsum solum optimè in eis disciplinis eruditum esse: sed alios quoque illum ad eas discendas exhortari: simulque iniuriarum eos accusare, qui eruditionem Græcam affectantibus obstant. Sic enim scribit: Omnes opinor qui saniore mente sunt, hoc confiteri, doctrinam inter ea quæ nobis sunt bona, præcipuam esse. Non istam solum præstantiorē nostram, quę elegantiam ostentationemque orationis omnē negligens, saluti uni & rerum intelligendarum pulchritudini inhæret: sed externam etiā illam, quam multi Christiani perinde atque insidiatricē, fallacem, & longius à DEO abducentem, contemnentes despuunt, peruersa sanè & periculosa persuasione. Quemadmodū namque cœlum, terram, aërem, & quæcunque in his sunt, quamuis homines nōnulli malè ea accepta, quæ DEI essent opera, pro Deo coluerunt: propterea tamen non despicimus, sed quantum utilitatis habent ex eis ad uitæ usum percipimus: quod uerò noxium est in eis, fugimus: neque quod stulti faciunt, aduersus creatorem creaturam ipsam quasi ad rebellionem commouemus: uerùm ex rebus conditis conditorē deprehendimus, & quod diuus Paulus ait, in captiuitatem redigimus intelligentiā omnem in CHRISTVM. Ac sicuti ignem alimentum, ferrum, atque alia, per seipsa quidem uel utilia uel incommoda maximè esse ignoramus: sed de eis, pro eo atque hominibus illis qui eis utuntur, uidetur, iudicamus. Quum etiam in reptilibus feris quędam sint, quæ utiliter ad salutem pharmacis & remedijs miscemus. Sic quoque ex disciplinis istis, quod ad ueritatem inquirendam & iudicium acuendum, nec non ad contemplationem exercendam facit, id recepimus: quod autē ad dæmones ipsos & ad perditionis profundum deducit, despuentes reiecimus: propterea quòd ex eis rebus in ueræ pietatis studio non itidem adiuuemur: eo pacto meliora ex deterioribus addiscentes, & imbecillitatem illorum in robur doctrinæ nostræ conuertentes. Non igitur cōtemnenda est doctrina liberalior, propterea quòd hoc sic quibusdam faciendum uidetur: sed praui atque inerudití, qui in ea sunt sententia, censendi sunt, qui alios omnes sibi similes esse uelint, ut in communi sui similiū frequentia latere, & inscitiæ suæ reprehensionem effugere ualeant. Hæc diuus Gregorius. Basilius uerò magnus non solum doctrinam Græcorum discere permittit, sed etiam præclaro libello maximè hoc confirmat, cui titulum fecit, Quomodo iuuenes ex Græcis disciplinis utilitatem capere possint. Hæc de Apollinaribus, & Græcorum doctrinis dicta sufficiant.

Gregorij Nazanzeni sententia de usu & utilitate profanarum literarum.

Basilius Magnus hac de re libellum composuit.

CAP. XXVII.

IMperator aūt ingēti à Christianis pecunia extorta, expeditionē aduersus Persas molitus est, & Antiochiā Syrię se cōtulit. Atque ibi liberalitatis suę studiū Antiochenis probare uolens, res in foro uenales & necessarias ad certū cōstitutūque preciū reduxit: nō cōsiderās secū ipse, ubi militū sit frequētia, ibi accidi in urbibus rerū omniū copiā, uicinosque etiā ea de causa annonę detrimēto affici. Itaque caupones emere, & rursum uēdere res ad uictū necessarias quæstus gratia soliti, quòd iacturā eam nō ferrent, multa cōtra Imperatorē uociferati, negociatione sua supersederūt: eoque modo ut rerū necessariarū penuria urbē inuaderet, effecerunt. Antiocheni uerò (procliues enim sunt ad cōtumelias homines) impudēter & liberè Imperatorē riserūt, & scōmatibus in barbā eius luserūt, quòd prolixior ea esset, tondi eā ad funiculos plectendos oportere dicētes: atque item in numis eius qui effigiē tauri habebāt, cauillati sunt,

Iulianus Antiochiæ parū prudenter certum rerum uenaliū instituit precium.

Scommata Antiochenorū in barbam Iuliani & numos eius.

A ſunt, perinde atq; à præcipiti tauro mundũ ab ipſo imperante euerti iactantes. Quũ enim ſupra alios omnes admodũ ſuperſtitione teneret, & quotidie tauros ad ſimulacrorũ aras mactaret, & aram & taurum numo ſuo imprimi curauerat. Proinde ira ex ſcommatibus eiuſmodi percitus, malè ſe accepturũ Antiochenos minatus eſt. & Tarſum Ciliciæ conceſſit, atq; inde res ad bellũ neceſſarias exercitui ſuppeditare inſtituit. Cæterũ minas factis executus non eſt: ſed uerbis tantũ in Antiochenos cõuicia retorſit, orationemq; præclarã & facetam ira remiſſa in eos cõſcripſit, quã Antiochenã & μισοπώγωνα, hoc eſt, barbæ inimicã inſcripſit. Atq; eo pacto ſe iniuriã uindicaſſe exiſtimãs, Perſicã expeditionẽ, perpetua nota urbi Antiochenę inuſta, eſt proſecutus. Antiochię porrò erga Chriſtianos eadẽ eſt importunitate uſus, omnibus modis id agens, ut Gręcorũ ſuperſtitio inualeſceret. Cęterùm quid circa Babylæ martyris ſepulcrũ, & in tẽplo Apollinis Daphnęi acciderit, periniquum eſſet, ſi ſilentio præteriremus. Id uerò inde ordior.

Taurus in numis Iuliani.

Oratio Iuliani contra Antiochenos, μισοπώγων.

CAP. XXVIII.

Inter Antiochiæ ſuburbia præcipuũ quoddam eſt, in quo frequentes florent cupreſſi, locus ualde nemoroſus, & uarijs alijs inter cupreſſos arboribus conſpicuus: & quæ inter arbores ipſas ſunt loca, prout anni tempus fert, omnis generis beneolentes producunt flores. Inſtar tecti autem habet eo loco, quæ ex ramorũ & foliorum denſitate ubiq; prouenit umbra, quæ ſolis radios non facile ſolum ipſum pertingere ſinit, neq; quidquam amœnitatis regioni ei deeſt. Non ibi aquarum copia irriguarum deſideratur: & gratum temporis temperamentum, Zephyriq; & alij uenti leniter ramis flatu ſuo incidentes, ſuauemq; ſuſurrum edentes, amœnitatẽ multam afferunt. B Eo loco Græci fabula conficta, Daphnem Ladonis fluuij filiam ex Arcadia, Apollinem amatorem fugientem, in nominis ſui arborẽ eſſe conuerſam: ipſum autem deum ne ſic quidem puellæ deſiderium abieciſſe, amoremq; ſuum uelut i ſolantem, amatæ uirginis frondibus caput cinxiſſe, eamq; etiam arborem ſtam complexum eſſe: neq; ab ea diſcedere uolentem, illi cum feſtiuitate quadã aſſediſſe, proindeq; honore diuturnioris morę eum locum proſequutum, atque alijs locis illuſtriorem, ſibiq; etiam gratiorem effeciſſe ferunt. Hic homines caſti & moderati minimè uerſari ſuſtinuerunt, quòd regio ea ad deſidiam & libidinem admodum eſſet procliuis. Iuuenibus autem corruptis iucunda plurimũ & grata uiſa eſt, & prorſus amatoria: quos etiam eam in rem fabula ipſa inuitarit. Et dupliciter eis ad culpæ deprecationẽ fabulam non illepidam prætendentibus incenſa eſt libido, ut ſine pudore neq; ipſi pudici eſſent, neq; pudicos in eo loco eſſe paterenẽ. Qui enim ibi ſine amica uerſaretur, illiberalis planè, parumq; gratus uiſus, perinde atq; piaculum aliquod deteſtandum inde abigebat. Græcæ autem ſuperſtitionis obſeruatoribus præcipuè in maximo habitus eſt honore. Nam ſtatua ibi Apollinis Daphnæi magna uetuſtate exſculpta, & templum pulcherrimum altitudine & amplitudine mirifica, artificioſa manu conſtructũ fuit: quod Seleucum Antiochi, qui urbem eam ſub ſuo nomine magnificè primùm condidit, patrem conſtruxiſſe ferunt. Creditũ etiam longo tempore eſt, aquam ibi è fonte Caſtalio diuinatricẽ, nihil prorſus ab alia illa apud Delphos, ut nomine, ſic etiam efficacia differentem, profluxiſſe. Fama item fert, Adriano Imperatori, quum priuatus adhuc eſſet, reſponſum ibi de rebus futuris editum eſſe, eumq; lauri folio in fonte tincto futuri cognitionem literis deſignatam hauſiſſe: & quum reſponſum id ad exitum ſuum perueniſſet, ne alijs quoque ad eundem modum res futuras cognoſcere liceret, aggere multo fontem obſtruxiſſe. Hæc quidem ſic Græci tradunt. Gallus autem ubi Cæſar eſt à Conſtantio

Lucus Daphnenſis ad urbem Antiochenam.

Eſt l. u. C. titulus De cupreſſ. ex luc. Daphnen. uel Perſ. per Aegypt. non exci. uel uend. Lambit Apollinei nemoris nutritor Orontes. Claud.

Apollo Daphnæus.

In umbroſo Daphnæ luco Conſtantinus magnus matri ſuæ Helenæ ſtatuam collocauit. Et ob eam cauſam locum eũ Αὐγουστεῖον Auguſteum nominant. Suid.

Caſtalius fons oracularis.

Hadriano Cæſari reſponſum ibi datum.

 creatus,

Gallus Cæsar sacram ædem in Daphne cõstruxit.

creatus, Antiochiæ uixit, barbarorum ibi impetum & incursionem compescẽs. A Hic ut Christianus, quum maximè eos qui pro CHRISTO & dogmate nostro fortiter decertarunt, ueneraretur, locum talem à diuturna superstitione & improbo illo more liberandum atq; repurgandum duxit. Postquam autem non aliter se malum tantum extirpaturum esse putauit, nisi contra templum id, orationis domum construeret: opere eo pulchrè perfecto, urnam etiam Babylæ martyris in Daphnen transtulit: qui ante annos plures Antiochenæ ecclesiæ splendidè antistes præfuerat, & sub Numeriano fortiter certamẽ pro CHRISTO pertulerat. Martyrij eius hæc causa fuit. Episcopatum Babylas gerebat. Numerianum autem de dæmonis cuiusdam sententia cupido inuasit, Ecclesiam Christianorum, quum frequentissima esset, ingredi. Et aduenienti ei, hierarcha ad templi uestibulum astans, ingressum præclusit: se pro uirili sua affirmans, non commissurum, ut ad gregem lupum ingredientem intueatur. Atq; ille statim quidem cœpto destitit. Episcopum autem primùm de tanta audacia criminatus est: deinde sacrificare etiam dæmonibus iussit, eam unam expiationem criminisq; abolitionem, & subsecuturi honoris & gloriæ conciliationem fore denuncians. Cui Babylas ingenti animo resistens, martyrij coronam recepit. Eius tum ossa Gallus transtulit. Quod ubi est factum, dæmonium deinde oracula non edidit. Et multi quidem propterea id consiluisse existimarunt, quòd sacrificijs & cultu eo quem antea illi exhibuerant, spoliatum esset. Verùm rem aliter se habere compertum est. In causa enim uerè erat, in uicinia quiescens martyr, qui eam rem non permisit, cœptum illius ui maiore prohibens. Sub Iuliano enim, quum ad satietatem usq; sanguine & uictimis expleretur, non minus mutum fuit. Et postremò ipsi illi imperatori de euentu Persicæ expeditionis consulenti (quum frequenter eò uenisset, quòd cædendis hostijs delectaretur, & multo sanguine Pythium uenerar etur) causam eius silentij indicauit. B Vbi namq; templum ingressus, oraculo, quæ uisa essent, fidem eius periclitans, magnificis mactatis uictimis Iulianus proposuit: insuper quoque petijt, ne Deus, de quibus rebus inquireret, respondere grauaretur. Tum ille apertè quidem non significauit, se more suo propter Babylam martyrem non respondere, sed alio id modo insinuauit. Locum enim eum plenum esse cadaueribus dixit, & propterea se oracula edere minimè posse. Et erant ibi multi alij sepulti. Verùm Iulianus Babylam martyrem solum responsis obstare iudicans, confestim urnam eius transferri iussit. Quapropter Christiani aduenientes, martyrem in urbem ad quadraginta stadia intulerunt, ubi etiamnum situs est, nomine suo loco ipsi indito. Qui uerò urnam ferebant senes & iuuenes, alijq; chorum grauem & uenerandum efficientes, alius alium in uia ad psalmos canendos inuitarunt, sub illo quidem prætextu, quasi sudorem laboremq; uiæ leuarent: re autem ipsa, quod æmulationis ardore ferrentur, ut Imperatoris ineptam monstrosamq; religionẽ reprehenderent. Et canendo præibant, qui artem eam accuratius addidicerant. Inter alia autem multitudo illis succinens, & illam carminibus addidit partem: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, gloriantes in simulacris suis. Tum sanè, qui antea philosophum se esse professus fuerat Imperator, longè alius deprehensus. Ira namq; commotus, perinde atq; iniuria affectus esset, affligere Christianos constituit: & eadem aduersus illos facere, quæ Diocletianus fecisset. Quòd uerò impetum eiusmodi expeditio Persica, quam urgebat, moraretur: Salustio, qui tum præfecti magistratum gerebat, mandauit, ut eos qui præcipui in ea quam diximus psalmodia fuissent, comprehensos coherceret. Ille quamuis uanæ Græcorum religioni esset

Ossa Babylæ martyris in eã ædem illata.

Sancti Babylæ sub Numeriano martyriũ.

Propter Babylæ cineres oraculũ Daphnæum obmutuit.

Babylæ reliquiæ ex luco Daphnensi in urbem Antiochenam transferuntur.

Hymnodia reliquias eas ferentium.

Propter hanc in Christianos excãdescit Imperator.

Salustius præfectus.

A esset addictissimus, consilium id tamē non laudauit. Quòd autem mandato Imperatoris reluctari nequiret, postridie multos Christianos comprehendit, & carceri inclusit. Et deinde ex eis unum Theodorum nomine, adolescentem adhuc, produxit. Eum quum tormentis ingentibus subdidisset, & ad stipitem torporium suspendi, corpusq́ eius satis diuerberari & concidi curasset, quòd martyrem inuictum esse uideret, non deprecantem, neq; doloris alicuius indicium præbentem, (perinde enim atq; non certator ipse, sed spectator earum rerum quæ in eo fiebant esset, constanter cruciatus perferebat: & hesternum illum concinebat Psalmum, re ipsa nihil ad se pertinere quæ ab eo per quæstionem requirebantur, ostendens) uix tandem tantis pœnis liberauit. Id quod tum demum fecit, quum iam tortoribus uita destitutus esse uideretur. Atq; illius tantam fortitudinem & constantiam cum stupore admiratus Salustius, ubi ad Imperatorem uenit: Nisi, inquit, Christianos affligere destiterimus, ipsis quidem laudem & gloriam breui parabimus, nos autem ridendos omnibus proponemus. Porrò Salustij sententia laudata, & captiui illi dimissi sunt, & Theodorus post confessionem eam longo uixit tempore. Dicitur autem postea Rufinus, qui historiam Ecclesiasticam latinè uertit, uirum eum aliquando conuentum rogasse, sensisset ne pœnarum tormenta, an plagas citra dolorem omnē pertulisset. Cui ille respondit: Non se quidem sine sensu cruciatuum fuisse: adolescentem aūt quendam sibi assistentem, fascia tenuissima sudorem abstersisse, & aquā frigidam infudisse, qua dolorum ardorem refocillarit, tormentorumq́ uim sustulerit. Spiritui præterea suo robur indidisse, & incredibilem in tantis laboribus iucunditatem suppeditasse. Mihi certè hominis esse non uidetur, corpus ipsum ita despicere, nisi diuinū præsto sit auxilium. Hæc de admirando isto Theodoro. Atq;

Theodorus psaltes grauissimè excarnificatur.

Salustius fortitudinem & cōstantiam Theodori unicè admiratur.

Diuina consolatio Theodoro in tormētis exhibita.

Rufinus Ecclesiasticæ historiæ interpres.

B ob eam quæ dicta est causam, Babylas martyr in Daphnen translatus, atq; inde rursus deportatus. Breui uerò pòst, repentinum incendium in Daphnæi Apollinis templum incidit, quo cum tecto omni & ipso Dei simulacro conflagrauit. Et quasi temporis momento protinus nuda omnia apparuere, muri scilicet ipsi cum lorica sua, & columnę quę propylæum & * posticum templi sacrarium sustinuerant. Christiani incendium id dæmoni, martyre petente, accidisse putarunt. Græci ad Christianos authores retulere. Ea certe quidem de causa templi sacerdos tormentis subditus est, ut incendiariū indicaret: sed cruciatibus multis toleratis, in uinculis indicare neminem potuit. Quæ res Christianis magnæ laudi fuit. Et homines pleriq; non mortalis cuiusquam insidijs, sed diuina uindicta templum id conflagrasse, igne cœlitus demisso, existimarunt. Hæc sic se habuere. Cæterum quum satis colligere ex eo quod factum erat, liceret, cladem eam templo in Daphne propter martyrem Babylam accidisse: ubi Iulianus, quē id non latebat, alias etiam diuis martyribus sacras ædes cōstructas esse, prope Apollinem Didymæum, siue gemellum, qui ante Miletum est, cognouit: Præfectis prouinciæ Cariæ scripsit, ut quæ templa ædificium altius, & tectum, atq; etiam sacram mensam haberent, in ea ignem inijcerent: quę uerò dimidia ex parte absoluta essent, funditùs euerterent.

Conflagratio templi Apollinis Daphnæi.

ὀπισθόδομος.

Incendiū id diuinitùs exortū.

Iulianus apud Miletū iuxta Apollinis Didymæi templū sacras martyrū ædes excindere iubet.

CAPUT XXIX.

Ed enim quibus rebus Iulianus & Græci deorum potestatem adaugere atq; ostentare studuerunt, ex eis illorum imbecillitas atq; seductio, diuina adiuuāte Prouidētia, deprehensa sese exhibuit. Nā quæcunq; ab oraculis edita sunt responsa, penè omnia apertè falsa esse, & euentui minus respondentia, cognita sunt. Exercitum quippe aduersus Persas

Oracula idolorū falsa Iuliano de euentu Persici belli responderunt.

Theodorit. addit Delum, lib. 3. cap. 21.

Persas ducturus, Delphos & Dodonen, qui uates ibi consulerent, misit. Et illi A non solum bellum, uerumetiam uictoriam denunciauerunt. Tantum uerò à ueritate ipsa aberrarunt, quantum postea rerũ exitus ostendit. Porrò ex responsis eis unum ad mendacium redarguendum hoc loco apponere libuit:

» *Nunc Di, Deæq; omnes, consurgite: sumite bellum,*
» *Atq; fero certum de flumine ferte tropæum.*
» *Dux ego uester ero, Mars sæuus belligerator.*

Tigris amnis.

Feram fluuium Tigrim nominauit, qui cognominem sibi animantem habet. Eiuscemodi oraculis deceptus miser, uictoriam somniauit: & tandem confirmatus, se ad Persicum bellum armauit. Aliàs tum quoq;, quum oracula simul & seorsim omnia respondissent, Imperatoris auunculũ Iulianum ægrum moriturum non esse: responsis ipsis legendis, ærumnose & miserabiliter is uitam finijt. Multi enim qui in Christianos & ueram pietatẽ furore suo debacchati fuerant, iustas dedere pœnas: manifestissimè autem omnium cum eis etiam Iulianus, illustri dignitate præditus, qui tum uniuerso Orienti cum imperio præfuit, desertoris ipsius (sicuti diximus) auunculus. Prꝫterea Felix Imperialium thesaurorum curator, & Elpidius Imperatoriæ domus præfectus: Comitem rerum priuatarum latina lingua uocat. Tres hi gratiosi maximè apud Imperatorem erãt: cui ut gratificarentur, posteriores duo ueram pietatem abiurauerant. Iulianus incendij Daphnæi templi & simulacri causam inquirens, Christianos id Deorum odio excitasse suspicatus, tametsi à uicinis agricolis de cœlo fulmine eamq; dem tactam esse cognouit, non temperauit sibi tamen, quin aduersus uniuersarum rerum DEVM arma sumeret. Itaq; sacra uasa longè preciosissima Ecclesiæ magnę, quam Constantinus magnus construxerat, in fiscum Imperatoris infer- B ri mandauit: & forib. templi, quod tum Ariani habebant, clausis, ne quis eò ingrederetur curauit. Cum Iuliano, Felix & Elpidius, Imperialium pecuniarum quęstores, publicarum alter, alter priuatarum, in templum id direpturi uenerant. Horum Iulianus difficili & incognito morbo mox correptus, ad dies quadraginta ita distentus iacuit, ut neq; loqueretur, neq; sentiret quidquam. Causa morbi erat, quòd sacris uasis, quæ terræ illiserat, pro sedili usus fuerat: & episcopum Euzoium, qui piaculũ tantum inhibere conatus fuerat, in caput uehementer uerberauerat, dicto illo insuper ingesto, Christianorũ res à diuina prouidentia non curari. Et ualetudine paululũ recuperata, quum seipsum ob nefandam sententiam suã condemnauit, tum uindictam diuinã qua affligebatur sensit. Et quum ita aduersus seipsum impiorum facinorum suorum testis ipse esset, uentrem deinde eius putredo & omnis generis ulcera conuulserunt, quæ ei mortem etiam attulere. Visceribus etenim atq; extis putredine ea corrosis, excrementa non iam per naturalia uim expellendi obtinentia membra egerebat, uerùm os scelestũ, quod blasphemię & maledictorum effecerat instrumentũ, pars corporis obscœna per quã excerneret, est factũ. Pudẽda ipsa, et qui circa ea sunt meatus, corrupti itidem sunt: caroq; eis in partib. putrefacta in uermes abijt, & morbus ipse medicorũ arte longè fuit potẽtior. Illi enim reuerẽtia & metu Imperatoris omnia experti sunt, et omni remediorũ specie adhibita, pinguedineq; preciosarũ auiũ, quas dijs sacrificabãt, mẽbris corruptis applicata, uermes profundius latitantes, in apertũ quasi quibusdã illecebris euocauere. At illi in membris occultiorib. ad carnem uiuam magis magisq; prorepsere, neq; corrodere hominem destitere, donec uiolenta morte miserum enecarũt. Porrò tanta calamitate propterea mactatum esse ferunt, ex ira diuina, quòd sic Ecclesiæ & sacris eius

Iulianũ auunculũ quoq; oracula fefellerunt.

Vindicta diuina Christianorũ persequutores persequuta.

Iulianus auunculus cũ Felice & Elpidio Quæstorib. Imperialib. tẽplũ magnũ Antiochiæ diripiunt.

Theodoritus addit, Iulianũ ipsum in sacrã quoq; mensam minxisse.

Iuliani auunculi ęgritudo et mors horrenda.

Verba cõiugis ad Iulianũ, apud Theodorit. Vt laudib. ô uir Christum Seruatorem uehas, conuenit, quòd per castigationẽ potentiam tibi suam exhibuit. Non enim eũ cognouisses, quẽ persequeris, nisi pro longanimitate sua, diuinitus hasce tibi intulisset pla-

A eius uaſis inſultauerit. Felix autem uaſis tanti precij conſpectis (Conſtantinus namq; & Conſtantius liberaliſsimè ea comparauerant) arridens, & urbanè iocans: Ecce, inquit, qualibus uaſis Mariæ filius diuina re peragenda colitur: eamq;, nec ob aliam quampiam cauſam, ex interioribus eius uenis una quæ maxima eſſet, rupta, tanquam per fiſtulam ſanguinem per os eius emiſit. Sic & ipſe horrendum cernentibus omnibus ſpectaculum factus, non totum perdurauit diem: ſed circa crepuſculum, unà cum ſanguine iam deficiente, ſimul etiam animam euomuit. Cæterum tertius Elpidius, qui blaſphemus quoq; in CHRISTVM fuerat, tardius ille quidem quàm alij pœnas luit: ſed tamen inter eos qui tyrannidem affectarunt depræhenſus, bonis omnibus exutus, grauesq; ærumnas alias in carcere perpeſſus, turpiter uitam finijt, ſacer & deteſtandus ab omnibus iudicatus. Præter hos alius quidam cum reliquis in Eccleſiam, quam donaria & res alias precioſas prædonum more auferentes, eumq; qui ſacra uaſa curabat contumelijs afficientes, uaſtarunt atq; diripuerunt, ingreſſus: ſuper reliquas indignitates, ueſte ſubducta, ſacrificij aram petulantiſsimè comminxit. Verùm illico pergraues & acres tanti flagitij tulit pœnas. Per quæ enim peccauerat, ad interiora uſq; uiſcera putredine conſumptis membris, incredibilis inde uermium uis prognata, miſerandum in modum, ut dicere calamitatem eam pudeat, extinxit. Sed & Heronem illum Thebis Aegyptijs ortum, qui epiſcopus creatus, caſu quodam ad Græcam ſuperſtitionem defecerat, ſubitò putrida inuaſit ægritudo, quæ totum illius corpus depaſta, abominationem eum omnibus reddidit. Quapropter rebus omnibus deſperatis, in uiam eſt proiectus, nullam prorſus à quopiam miſerationem conſequutus. Chriſtiani namq; perinde atq; piaculum, omnibus modis eum ſunt auerſati: Græci autem hactenus
B tantum eum, quòd ſe errori & fraudi eorum ſubieciſſet, agnouerunt. Et Heron quidem acerbiſsimè & miſerrimè ita uita exceſsit. Alius autem, Theotecnus ſcilicet quidam, & ipſe à noſtra ad Græcam religionem prolapſus, carne eius omni putrida carie conſumpta, uermium materia factus eſt: & oculis illorum morbibus amiſsis, moriens per inſaniam quæ eum corripuit, ſua ſibi dentibus conſciſſa atq; deuorata lingua, è grauibus tormentis ad longè deteriores maioresq; cruciatus migrauit. Sed & alij inſuper talia quoq; auſi, condigna ſceleribus ſuis tulere ſupplicia. Eiuſcemodi multa eo tempore diuinum numen exhibuit miracula, commeritas iuſtasq; ab eis qui impudenter & apertè uerã pietatem oppugnarunt, pœnas exigens. De quibus hactenus.

Felicis in Chriſtum blaſphemia. Eiuſdē miſeriſsimus obitus.

Agnouit ille morbi cauſam, & Imperatorem, ut eis eccleſia quibus adépta fuerat, reſtitueretur, rogauit. Sed fruſtra. lib. 3. cap. 13.

Diuina in Elpidium ultio.

Fœdiſsima eius mors, qui ſanctum altare perminxit.

Mors miſeranda Heronis, ex epiſcopo apoſtatæ.

Morbus Gallicus.

Item Theotecni apoſtatæ quoq;.

CAPUT XXX.

EGo porrò aliud quoq; inſigne miraculum, potentiam CHRISTI exhibens, & uindictæ diuinæ aduerſus impios iudicium non minimũ oſtendens, ui temporum obrui non patiar. Phœniciæ urbs eſt, quę antiquiſsimum nomen habuit Dan, appellatione ea ab ipſo Dan, ex patriarchæ Iacobi filijs uno, accepta, qui tribus & gentis eius locum eum tum incolentis princeps & author fuit. Longo deinde tempore pòſt, Herodis filius Philippus Cæſari gratificatus, de ſuo atq; illius nomine urbem magnificè ornatam ædificijs, Philippi Cæſaream cognominauit. Græci autem propterea quod in ea DEI Panis ſtatuam collocauerint, Paneadem uocarunt. In hac ipſa urbe fons quidã eſt. Ad hunc mulier illa quæ ſanguinis fluxu laborauerat, præclaram ex ære CHRISTO erexit ſtatuã, aliquam ſaltem benefactori ſuo ob depulſum ſibi grauem morbum, officio eo gratiam rependens. Statua ipſa ſpectantibus plurimũ præbuit gratię & amœnitatis. Ad huius pedes * herba enata eſt, præſen-

Ciuitas Phœniciæ Dan, quæ eadem Paneas & Cæſarea dicitur.

Sup. lib. 6. cap. 15.

*Herba ibi ἀλεξιφάρμακος ad pedes ſtatuæ Chriſti enata.

Medicina [?] præsentissimum ægritudinum omnium, potissimum uerò † tabidi morbi reme- A
dium. Et quum qui ea curabantur, summa diligentia causam tantæ efficaciæ in-
quirerent, inuenire tamen eam omnino nō potuere. Temporis enim diuturni-
tate & obliuione interciderat, cuius nam ea statua formam referret, & cuius rei
gratia ibi esset collocata. Quod namq; diuinum simulacrū sub dio astaret, non
parum corpus eius etiam est immutatū, & imbres ex locis superioribus limum
secum trahentes, statuæ ipsi aggesserant. quam ob causam cognitio ea, quæ ex li-
teris omnia indicantibus prouenit, incerta reddita. Cæterùm quū cura & dili-
gentia maiore promanās inde gratia inuestigaretur, terra illa effossa, literæ tum
demùm apparentes, rem ipsam certò indicarūt. Et deinceps herba ea, ab eo tem-
pore, neq; eo ipso neq; alio loco est conspecta. Sed enim CHRISTI statua Iu-
lianus deiecta, suam ipse in locum eius constituit. Et ecce derepentè ignis è cœ-
lo uehemēs deiectus, simulacrū illius circa pectus discidit: caputq; unà cum col-
lo deiectum, à pectore abruptū in faciem prostrauit. Atq; id longo postea tem-
pore sic durauit, fuliginem eam fulminis apertè, ueluti per inscriptionem colum-
næ incisam, testificans. Statuam autem CHRISTI, Christiani tum in Diaconi-
cum Ecclesiæ transtulerunt: & honoratiore loco positā, cultu conuenienti pro-
secuti sunt. Locum namq; eum libenter frequentantes, & imaginem ipsam in-
spectantes, desideriū suum & amorē erga statuæ ipsius archetypū primarium-
que exemplar declararunt. Impij porrò Imperatoris istius temporibus, qui
Paneade fuere Græcæ superstitionis sectatores concitati, statuam eam, sicuti di-
xi, loco suo motam, funibus ad pedes uinctis, per mediam traxere uiam, omniq;
impietatis genere contumeliosissimè affecere. Ita illi reliquum imaginis corpus
comminuerunt, & caput à membris suis diuulsum distraxerunt. Quod sanè nō-
nulli, qui flagitio tanto, ita ut par erat, indoluere, clam sublatum, sicuti potue- B
runt, conseruarunt, idemq; & alias corporis partes collectas in ecclesia re-
posuerunt. Herbæ quam ibi enatam diximus, species nulli uel medicorum, uel
aliorum peritiam talium rerum consectantium, cognita fuit. Mihi uerò minimè
mirandum uidetur, noua hominibus exhiberi beneficia, nouo subinde modo
DEO ipso eos inuisente. Nam alia quoq; plurima miracula, quę in certis uicis ac
regionibus sunt, solis incolis, sicuti consentaneum est, ex uetusta maiorum tra-
ditione nota esse, quæ sequitur narratio uerissimè declarat.

[Margin: In locū statuæ Christi Iulianus imperator suam reponit. — Iuliani statua fulmine deycitur. — Legitimus & pius statuarum & imaginum usus. — Idololatræ Christi statuā contumeliosissimè tractarūt. — Herba salutaris.]

CAPUT XXXI.

[Margin: Nicopolis Palestina, quæ olim Emaus dicta.]

IN Palæstina ciuitas est Nicopolis nomine, quæ uicus antiquitus fuit,
sacro Euangeliorum libro cognitus, in quo Emaus nuncupatur. Eam
quippè Romani postea, Iudæis fortissimè deuictis, metropoliq; eorū
Hierusalem capta atq; euersa, ex euentu nomine imposito, Nicopolim uocarūt.
Ante ciuitatē istā in triuio, ubi uidelicet CHRISTVS post resurrectionē à mor-
tuis, cum Cleopa comiteq; eius iter faciens, in uicum alium se properare finxit:
fons quidam est, morborum hominibus omnium, atq; etiam uariorum animan-
tibus ipsis laborum auxilium. Hic CHRISTVM dicunt cum discipulis suis, ubi
de itinere longiore fessus esset, quum nobiscum in terris uersaretur, pedes lauis-
se: atq; ex eo tempore salubrem ad ægritudines dispellendas eam undam esse fa-
ctam. Hermopoli quoq; Thebaidis arbor esse, quam Persæam uocant, dici-
tur, multis morbis medicinam afferens, si uel festuca uel folium ex ea ægris ap-
plicetur. De qua illa adhuc fama apud Aegyptios obtinet, Deigenitricem unà
cum Iosepho Herodem fugientē, ductu Iosephi Hermopolim uenisse: & quam-
primùm urbis portam attigisset, arborem eam aduentum CHRISTI ferre non
potuisse:

[Margin: Fons ibi salutaris. — Persea Hermopoli ἀλεξιφάρμακος arbor. — Si quis Daphnēsis luci in Syria, uel Perseis in Aegypto ar — Sozom. Persidē nominat, lib. 5 cap. 2.]

A potuisse: & quamuis procera admodum esset, ad solum ipsum tamen se demisisse, & paradisi olim satorem adorauisse. De arbore ea, hæc quæ legi, scribenda esse duxi. Ego uerò eam quasi quoddam symbolum, seu signum fuisse puto CHRISTI ipsius in urbem eam aduentus: aut certè sicuti conijcere licet, eam propter proceritatem & pulchritudinem Græcorum moribus ab urbis incolis diuino honore cultam, tum commotam esse, dæmone qui per eam est cultus exhorrescente ad præsentiam eius, qui aboliturus & oppressurus eos omnino fuerat. Sed tum quoq; cuncta Aegyptiorum simulacra diffluxere, CHRISTI non ferentia aduentum: iuxta id quod de eis ab Esaia est dictum. Cæterum dæmone ex arbore ea pulso, ad certum rei gestæ indicium, prona & inclinata permansit, fide accedentes sanans. Harum rerum Palæstini & Aegyptij idonei fideq; digni sunt testes.

borem compáruerit, quinque libris aurì noverit se esse mulctandum. L. 1. De cupress. ex luc. Daphnens. C. lib. 11.

Aegyptiorum simulacra diffluentia.

CAP. XXXII.

IMperator autem, quum Christianis infensus, eos semper odio persequeretur, erga Iudæos tamen, eorundemq; maiores & duces, non paruam exhibuit mansuetudinem & beneuolentiam: & ad eorum populum, ut pro se & imperio suo precarentur, scripsit. Atq; id eum fecisse coniectura est, non quòd religionem eorũ colendam duceret: (non enim ignorabat, ueluti parentem eam esse Christiani dogmatis: & quos illa iactat Patriarchas & Prophetas, de eisdem nos quoq; gloriari) sed probè ei implacabile Iudæorum erga nos odium perspectum fuit. Itaq; nobis iratus, per suum in illos studium & curam ægrè nobis facere est conatus. Præterea uerò promptos paratosq; eos esse arbitratus est, ut primo quoque tempore ad Græca sacrificia B adducerentur, qui uerba tantum & literam sacrorum librorum reciperent, neque per contemplationem ad occultiorem eorum sensum respicerent: sicuti Christiani, atque etiam inter Hebræos sapientiores & præstantiores faciunt. Et sanguine uanaq; superstitione ipse gaudens, nisi alios quoque in idem pertraheret malum, pro detrimento ingenti habuit. Insuper & alia quadam de causa Seruatoris oracula, quæ Hierosolymis talem denunciant euersionem, ut ne lapis quidem super lapide mansurus esset, uanissimus ille mendacij arguere uolens, id fecit. Tantùm uerò abest ut aliquid studio suo effecerit, ut inuitus etiam certitudinem & immutabilitatem eorum magis confirmarit. Atque audacia eius, quæ sibi probro affectura uidebatur Dominica responsa, eaq; prorsus abolitura, non sensit ipsa se reuerentiam illorum, in quæ opprobrium aliquod cadere nequeat, deprædicare. Romanorum enim Imperator ille Hadrianus, qui & Aelius est dictus, & Hierosolyma euertit, ut Iudæorum gentem prorsus ab ea urbe dimoueret atque dispelleret, & ne memoria quidem eis ueteris nominis relinqueretur, neque ipsi ex appellatione causam aut occasionem recuperandæ patriæ haberent, nomine (sicut potuit) mutato, Aeliam à seipso uocauit: ea ipsa re, quamuis inuitus & imprudens, ueritatem Domini nostri oraculis attestatus. Veritus namque fuerat calida præcipitiaq; & periculum temerè aggredientia Iudæorum ingenia, ne per prætextum diuini cultus, qui lege lata in urbe ea peragi deberet, exercitu coacto negocium Romanis exhiberent. Iulianus porrò contumelias in nos suas adaugens, gentis eius primarios uiros patriorum morum admonuit, & quam nam ob causam non iuxta Mosi leges uiuerent, interrogauit. Atque illi ubi dixerunt, omnibus modis cauendum sibi esse ceu rem abiuratam, ne alibi quàm Hierosolymis, qua urbe prorsus excidissent, sacra patria peragerent: data illis pecunia, ut quàm possent celerrimè Solomonis restaurarent templum, eos est cohortatus, ut ad exemplum maiorum suorum ueteri

Iulianus Iudæorum fautor.

Hebrei quomodo sacra decipiant Biblia.

Sicuti Hadrianus Imperator, ita Iulianus quoq; ingratis ueritatẽ oraculi Iesu Christi de euersione templi Hierosolymitani, confirmauit.

Iulianus Iudæos ad templum Hierosolymitanum restituendum extimulat.

more sacrificarent,& rem diuinam facerent. Sic quidem ille. Iudæi uerò opportunum tandem tempus eius rei, quam dudum desiderauerant, conficiendæ nacti, studio omni in id opus incubuere. Et iam aspectu Christianos territantes, seq́ supra illos extollentes, clades omnes, & quascunq́ ipsi à Romanis olim perpessi fuerant ęrumnas, se nobis illaturos esse sunt minati. Sed miseris illis in mentem non uenit, perfici eam rem minimè posse, quam uerbis disertis ueterum prophetarū oracula denegent & abnuant. Cæterùm quum tanto studio ad id opus ferrentur, quicunq́ in arte ædificiorum condendorum celebres essent congregatis, materiam ad structuram omnem compararunt, locumq́ ipsum splendidè repurgarunt: & sumptis ex publico impensis, argenteos etiam fieri curarunt ligones. Tanto uerò in opere tali ardore fuere, & alacritate tanta elaborarunt, ut ipsæ mulieres in sinu uestibusq́ suis purgamenta exportarint: & quæcunq́ eis essent monilia, & mundum muliebrem omnem non grauatè in structuram eam impenderint. Et quamuis Græci aliena ab illis essent uolūtate, tamen & ipsi eos in studio & labore eo adiuuarunt, conatum talem ad exitum suum perductum iri arbitrati: quo ipsi quoq́ falsas esse CHRISTI prædictiones, oraculaq́ eius intercidisse iactarent. Atq́ ubi iam reliquias structuræ ueteris ex imis fundamentis effoderunt, & solum ita repurgarunt, ut ne lapis quidem super lapidem, iuxta responsum illud, permaneret: & postridie ut primum iacerent fundamentū, ad locum eum uenerunt, terræmotum ingentem ortum esse dicunt: & quòd uehementi eius concussione ex ipsis fundamentis lapides eijcerentur, non paucos ex Iudæis enectos esse, qui uel ad operis spectaculum uenerant, uel structuram ipsam curabant. Publica enim ædificia ipsi templo uicina soluta, atq́ cum impetu collapsa, eis quos intus oppressere, sepulcrorum loco fuere. Qui autē effugere uoluerunt, semineces iacuere. Fuere qui crura & manus & membra alia, pro eo atq́ clades fortè quemq́ comprehendit, repentino casus impetu mutilata retulerunt. Terræmotus uix conquieuerat, & qui reliqui erant, opus rursum aggrediuntur: ut simul & quod magnopere cupiebant perficerēt, & ineuitabilem indignationem, quæ ex necessitate Imperialis constitutionis eis imminebat, effugerent. Facile namq́ natura homines, quibus delectantur studijs & laboribus, tendere semper ad detrimentum solent. Qui id unum profuturum existimant, quod sibi efficiendum proposuere, suo ipsorum ad id protracti errore: neq́ illi utilitatem consilio ante cœptum opus capiendo deprehendere possunt: neq́ periculis inuoluti, & experientia ipsa de eis admoniti, prudenter se, pro eo atq́ deberent, explicant, sicuti & Iudæis tum accidit.

Iudæi studio summo in structuram templi Hierosolymitani incumbunt.

Adiuuātur ea in re à Græcis.

Terræmotus ædificationem disijcit atq́ impedit.

Denuò Iudæi opus aggrediūtur.

CAP. XXXIII.

IMpedimento namq́ tanto obiecto, satis euidenter cōsiderare erat, indignari instituto operi DEVM. At illi denuò admota manu, quæ perficere nequiuerant, sunt aggressi. Cæterū quum iterum structuram experirentur, ignis ex ipsis fundamentis exiliens, & alius item de cœlo imminēs, plures etiam quàm antea consumpsisse fertur. Atq́ id ita dicitur & creditur, neq́ quidquā ambiguitatis habet. Illo tantum uariatur. Quidā enim aiunt, quum sacrum locum adire contenderent, flammam eis obuiam, id quod dictum est, peregisse. Alij autem, simulatq́ agger efferri cœptus esset, id accidisse affirmant. Siue aūt hoc, siue illud uerū est, nihil certè tanto miraculo derogat. Igne porrò, sicuti dictū est, cœlitus demisso, mallei, scalptra, serrę, secures, ascię, & quęcunq́ ad ędificationē commoda operarij cōportauerant, celeriter in cinerem sunt redacta: quòd incendiū tale die toto grassatū sit. Et Iudæi maximo correpti pauore, etiā inuiti CHRISTVM uerū DEVM esse sunt professi: sequi tamē eum

Rursum structura igne cœlesti & infernali impeditur.

Instrumentum fabrile omne consumptum.

A eum nolentes, in errore adhuc Iudaico conquieuerunt. Sed & aliud quod ad hæc acceſſit miraculū, eos ad fidem nō perduxit, quod prioribus & manifeſtius fuit, & admirandū magis. Nam proxima nocte, lua ſponte ueſtes eorum crucis ſignis radiorum inſtar conformatis, ſunt conſignatę. Ita omnes ueſtitum tanquā ſtellis uariegatum, & lanifica arte atq; ſolertia diſtinctum habuere. Quo illuceſcente die uiſo, eluere & detergere crucis notas conati, nihil egere. Hęc, qui tum Hieroſolymitanus epiſcopus fuit Cyrillus, cernens, Danielis prophetę uerbum ſecum ipſe in animo perpendit (quod & CHRISTVS poſtea in ſacris Euāgelijs authoritate ſua comprobauit) & omnibus prædixit, aduenisſe tempus, quū Seruatoris oraculum, Non manſurum ſcilicet eſſe lapidem ſuper lapidē in templo, exitū ſuum habeat. Atq; hoc quū ille diceret, terræmotus grauis ingruēs, lapides reliquos ex fundamentis eiecit atq; diſſipauit: atq; inſuper ſæua quædam oborta procella, calcem & gypſum innumerabilium medimnorum in aërem uentilando diſpulit. Et item qui ſubitò ex partibus inferioribus proſerpſit ignis, innumeros quoq; qui uel in opere ipſo denuò pertinaciter inſtituto diſtinebātur, uel ſpectatum eò aduenerant, temporis momento conſumpſit. Tantum Iulianus effecit, quū CHRISTI prædictiones de Hieroſolymis nulla ueritatis authoritate niti, oſtendere uellet. Neq; id modò ille non egit: ſed etiam contrarium exhibendo, magis etiam certitudinem eam comprobauit. Atq; hæc quidem prodigia ad ueritatem oraculi comprobandam ſufficiunt. Cæterùm quod modò dicetur, quum mirificum ſit, magis rem ipſam confirmabit. Id ego in arcanis prorſus ſcriptis inuentum, referam. Sic enim habet. Quum fundamenta ſtructuræ iacerentur, ſicuti dictum eſt, & inter lapides unus, cui extrema baſis coaptata fuerat, loco moueretur, ſpeluncæ cuiuſdam os petræ inciſum ſeſe exhibuit. atq; ubi propter profunditatem, antrum id perſpici prorſus non poſſet, qui opus id curabant, rem certam explorare uolentes, ex operarijs quendam ad funem longiorem uinctum demiſere. Et ille in antrum quum perueniſſet, aquam ad mediam uſq; ſuram in eo reperit: & ſpelunca omni ex parte explorata, quadrangulam eam eſſe, quantum manuum cōtrectatione colligere potuit, deprehendit. Deinde ad os eius reuertens, in columnā quandam in media ſpelunca non admodum ſupra aquam extantem incidit. Quam manu tentans, libellum in ea poſitum, qui tenuiſsimo puriſsimoq; linteolo inuolutus eſſet, reperit. Quo accepto, fune ipſo ſignum, ut ab eis qui illum demiſerant, retraheretur, dedit. Receptus igitur, quàm primum libello oſtenſo, ſtuporem omnibus incuſsit: & maximè quòd recens admodum & intactus is eſſe uideretur, atq; quod tam abſtruſo & caliginoſo loco repertus eſſet. Porrò libellus explicatus, non ſolum Iudæos, uerumetiam Græcos conſternauit. Statim enim ab initio literis grandioribus promulgauit, In principio erat VERBVM, & VERBVM erat apud DEVM, & DEVS erat VERBVM. Et ut ſimpliciter dicam, ſcriptura ea integrum Euangelium complectebatur, quod Theologica planè uirginis diſcipuli lingua auſpicatò annunciauit. Portendit autem id unà cum reliquis miraculis, quæ cœlitus eo tempore exhibita ſunt, haud unquam Domini noſtri Verbum interciſurum, quod extremam templi & urbis deſolationem prædixit. Etenim liber, DEVM eſſe & conditorem rerum omnium eum docuit, qui talia dudum ſanxiſſet. Declarauit præterea, fruſtra eſſe eorum laborem, qui ædificationem eam tantopere urgerent: eo quòd diuina & immutabilis ſententia extremam templo abolitionem decreto ſuo conſtituiſſet. Atq; ex ijs & hiſce ſimilibus rebus plerique omnes ſtatim cenſuerunt, ut CHRISTVM Deum eſſe profiterentur, cui templi reſtauratio placita non eſſet. Multa ſanè ex ipſis breui ad Eccleſiam ſecon-

Iudæorum cæcitas.

Crucis ſigna in ueſtes eorum inciderunt.

Cyrillus epiſcopus Hieroſolymitanum ueritatem & certitudinem prædictionis Danielis & Christi Ieſu deprædicat.

Tertiò quoque opus ſtructuræ euertitur.

B

In ſpecu quodā ſub templi Hieroſolymitani fundamentis liber Euangelij ſecundum Ioannem inuentus.

Quid miracula tanta portenderint.

Multi prodigijs iſtis ad pœnitentiam & Chriſtianiſmum adducti.

se contulere, & sacris nostris sacratioribus & perfectioribus instituti atque initiati hymnis atque supplicationibus, propter facinora patrata, CHRISTVM placarunt. Hæc si cui minus uera esse uidentur, ei fidem faciant, qui ista uiderunt & audierunt, & scriptis mandarunt: sin minus, Iudæi saltem & Græci persuadeant, qui opus id semiperfectum reliquerunt, seu potius inchoare neutiquam potuerunt. Præter alia, illud quoque obseruare conuenit, Hierosolymam antea Iebus uocata fuisse, eaque Beniamini tribules habuisse, priusquam Dauid, exercitus ductandi honoris promissione, per ducem suum Ioabum, capta, duci ei quod receperat præstito in maximam urbem redacta, metropolim & principem Iudæorum gentis ciuitatem constituit, & Solymorum nomen loco indidit, qui deinde propter sacrum templum Hierosolyma cognominatus est. Verùm de Hierosolymorū quę existimata est restitutione, hęc dicta sufficiāt.

De Hierosolymorum nomine. Clare alij Iudæorum initia tradunt: Solymos carminibus Homerice lebratam gentem, cōdita urbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Cor nel. Tacit.

Hierosolyma longè clarissima urbis Orientis. Pli nius lib. 5. ca. 14.

CAPVT XXXIIII.

Vm uerò legati Persarum apud Imperatorem certis conditionibus de bello transacturi aderant, quos ad regem suum remisit, illo responso dato: quòd breui eum uisuri essent, & quòd legationes nihil morarentur. Proinde oraculorum omnium responsis præuaricator persuasus, inuictum sibi esse aduersus Persas robur, magnificè exercitū armauit, post Persas, Galilæos se, & potissimum Cæsarienses, propter magnum Basilium & diuinum Gregorium, se ita ut deberet, accepturum esse minitatus. Porrò uere primo expeditionem maturauit: & Euphrate fluuio transmisso, Edessam præterijt, propter Christianorum odium, quòd uniuersa ea urbs CHRISTVM summopere coleret. Carras autem uenit, atque ibi in Iouis templo sacrificijs precationibusque peractis, circiter uiginti millia armatorum ad flumen Tigrim, præsidij causa, ut loca ea tuerentur, & ut illorum sicubi opus esset auxilio uteretur, præmisit: & Arsacio Armeniorum duci, socio populi Romani, ut hostes aggrederetur, scripsit. Atque in eis literis plurimū præcipiti temeritate usus, Constantium quidem, cui successerat, ut imbellem & impium conuicijs afficiebat: seipsum autem ueluti maximè imperio idoneum & commodum, Dijsque amicum, laudibus ferebat. Et quum Arsacium Christianum esse audiuisset, contumeliam adaugens, aut certe blasphemia & impiè dicto CHRISTVM proscindere, qui ei in rebus plerisque omnibus perpetuus mos erat, studens, insolenter & gloriose apud eum iactauit, si negligentius res sibi mandatas gesturus esset, non illum ab eo adiutum iri, quem ipse DEVM esse crederet. atque ubi se probè res constituisse putauit, per Assyriam Romanas duxit copias, & multa castella, urbesque plures, uel armis subactas, uel proditione deditas recepit: & temerè, ut sors tulit, progrediens, locorum quæ post se reliquit, & ad quæ eum reuerti oportuit, nullam curam aut rationem habuit. Quæcunque autem cæpit oppida, prorsus uastauit: annonæ & commeatus horrea quoque partim ex ipsis fundamentis euertit, partim incendio consumpsit. Et iter secundum Euphratis flumen faciens, propè ad Ctesiphontem peruenit, urbem præclaram, atque à Babylone in eis regionibus secundam: quæ præter cæteras commoditates, Regis quoque aulam & comitatum commodè recipere posset. Ab ea non longè Tigris fluit amnis. Quoniam autem nauibus propter eam quæ in medio est terram, Ctesiphontem peruenire non liceret, necessariumque esset aut urbem ipsam petere, & naues relinquere, aut nauibus retentis illam non adire: captiuo quodam quæstioni tormentorum subdito, fossam quandam illius indicio reperit, temporis diuturnitate aggere oppletam, per quam antiquitùs nauibus ad urbem accessus

Iulianus legationem Persarum superbè reijcit. Eiusdem in Persas expeditio.

Carræ clade Crassi nobiles. Plin. lib. 5. ca. 24. Assyriæ La tio maculauit sanguine Carras. Luca.

Iulianus in literis suis Constantium proscidit. Blasphemia eius in Christū, & contumelia in Arsaciū Armeniorum ducem Christianum.

Inconsiderata Iuliani temeritas.

Iulianus ad Ctesiphontem urbem uenit.

A accessus fuerat. Itaque qui ei obstabat, aggere persosso, Euphratem in Tigrim deriuauit, atque eo pacto exercitum unà cum nauibus ad urbem adduxit. Et Persæ, cum splendido equitum & armatorum apparatu, & cum elephantis, in ulteriore Tigridis ripa sese ostendêre. Atque ipse quum inter duo maxima flumina se clausum, & exercitum in summum discrimen adductum, siquidem manere ibi uellet: sin autem reuerti mallet, per uicos & oppida, quæ combusta iam essent, & rerum necessariarum penuria premerentur, eundum sibi esse uideret, præmijs propositis, milites ad equestris certaminis spectaculum uocauit. Quod quum fieret, nauium præfectos exonerare eas, & frumentum exercitus omne & impedimēta in undas iacere iussit, ut milites sese in summa rerum inopia & in medio periculo uersari cernentes, fortes conciperent animos, & strenuè in prælio cum hostibus congrederentur. Et ordinum ductoribus post cœnam conuocatis, milites nauibus imponere mandauit: noctuque Tigride transmisso, in ripam ulteriorem illi expositi, pugnam iniere: Quod ubi Persarum quidam sensere, strenuè eis obuiam processere. Cum quibus confestim Romani manu conserta, multos concidêre, multos etiam somno adhuc oppressos interemere. Ac deinde die toto ingens certamen est continuatum: & pluribus reiectis, nec paucioribus occisis, ad fluuium Romani rediere, & ante urbem Ctesiphontem castra posuere. Cæterùm Imperatori ut ulterius procederet, consilium esse uisum non est: sed magis ei, ut naues incenderentur, propterea quòd earum causa milites multos à pugna abesse oporteret, placuit. Et iam cum copijs suis reditum in Romani imperij ditionem maturabat, Tigride amne ad sinistram relicto. Ac primùm quidem in regionem fertilem, & rebus

Frumentum et impedimenta Iulianus in flumen conijcit.

Fortiter Romani aduersus Persas rem gerunt.

Naues incenduntur.

Iulianus in Ro. ditionem regredi parat.

B omnibus abundantem, captiuorum indicio uenerunt. Deinde autem senex quidam, qui uitam pro communi Persarum libertate deuouerat, consultò ut caperetur, nostris occasionem præbuit. Igitur mox ueluti non sua sponte captus, ad Imperatorem est adductus. Et de rebus multis interrogatus, uerà que dicere existimatus, ei ut sequatur persuadet. Pollicitus namque est, exercitum se quàmprimum ad Romanorum fines ducturum. Inuiam tantum quandam duorum aut trium dierum itinere regionem peragrandam, cibaria & alias res necessarias ferendas, & copias per solitudinem ducendas esse, dictitans. Fraude ea atque seductione sapientis, seu potius sophistici senis persuasus seductor, qui multos sophistica sua arte deceperat, eundum esse quà senex duceret, statuit.

In proditorem Sinonē uiæ ducem incidit.

Tridui iter progressi, in locos incultos inciderunt: & uiæ dux tortus, consilium suum, sua uidelicet sponte propter ciues & populares suos, se ad mortem procurrisse, cruciatusque omnes perferre paratum esse, professus est. In discrimine summo exercitus uersabatur, difficultate itineris & alimentorū penuria confectus: quum splendida Persarum acies derepentè adest, & prælio ingenti commisso, turbidus uentus uehementer flare incipiens, densa nube cœlum atque solem obscurat, puluerem in aërem sublatum uentilat, caliginemque & tenebras ingentes excitat. Et Persicus exercitus in nostros irruens, socios atque auxiliares secum Saracenos adduxerat. Horum aliquis hasta protensa, Imperatorem grauiter uulnerat: membrana ea, quæ peritoneum dicitur, & exta omnia intrinsecus tegit, ita disrupta, ut cuspide extracta excrementa sanguine mixta eam sint consecuta. *Percussori ei ex Imperatoris satellitibus quidam caput amputauit. Imperatorem autem ita letaliter uulneratum, scuto impositum, satellites eius in tabernaculum imperatorium detulerunt. Porrò nonnulli qui

Proditor proditionem indicat.

Saraceni Persarum auxiliares.

Iulianus letaliter uulneratur.

Varia opinio de Iuliani cæde.

V 3 uulnus

*Sozomenus, percussorem Iuliani post uulnus illi inflictum latuisse, & equo admisso fuga sibi consuluisse dicit. [illegible]

uulnus unde peruenerit, prorsus non uiderunt, à quopiam familiarium suorum A inflictum esse existimarunt. Atque alij quidem Persam, alij Saracenum: sunt qui Romanum militem eum occidisse affirmant, indignatum uidelicet, sicuti ue risimile erat, quòd imprudẽti temeritate & gloriosa audacia tantum perdidisset exercitum. Libanius sanè Syrus Sophista, amicus eius intimus & præceptor, de percussore eius in funebri oratione, quã de eo composuit, talia scribit: Quis igitur eum interemerit, audire quispiam cupit? Nomẽ eius nescio. Non hostem autem percussorem eum fuisse, apertum indicium est, quòd ex hostibus nemo uulneris eius nomine honorem & præmium acceperit, quum quidem Persarum rex per præcones percussorem eius euocauerit, & ingentia, qui sese indicasset, præmia percepturus fuerit. Sed ne eorum quidem cupiditate quisquam est adductus, ut facinus sibi tantum per iactantiam arrogaret. Et multa profectò hostibus debetur gratia, quòd cuius facti authores non fuerunt, eiusdem sibi gloriam uendicarunt. Sed nobis, ut interfectorem inquireremus, permiserunt, quibus illum diutius uiuere bono non fuit. Sunt autem isti, qui nullis uiuunt legibus. Qui quidem quod dudum sunt conati, tum demum quum possent, peregerunt: iniquitate reliqua eos cogente, cui sub illius imperio locus nõ fuit: & maximè deorum cultu, cui ipsi maximè sunt aduersati. Libanius quidem Christianum fuisse transgressoris percussorem dicere uidetur. Neq; dissentaneum est, aliquem ex militibus, qui sub signis eius erant, hæc sic secum considerasse: Quòd si qui olim tyrannum sustulisset, is ab omnibus propter communem libertatem asserendam, aut aliquem ex necessarijs & propinquis uindicandum, uel cum uitæ periculo facinus tantum ausus, laudem retulit: neq; se quenquam reprehensurum esse, si Dei & religionis causa, se in certum periculum conijceret. B Mihi uerò de his quæ dicta uariè sunt, accuratius inquirere minimè necessarium uidetur. Nam & Callistus, qui res eius heroico uersu complexus est, rebus bellicis expositis, à dæmone eum uulneratum occubuisse dicit. Atque is tametsi herum suum honore prosequeretur, hæc tamen scripsit. Et fortasse hoc sic, quamuis ab homine poëta dictum, uerum fuit. Non paucos enim, Erinnyes ultæ sunt. Cæterùm quemadmodum uerissima & constantissima, quæ ad nos quoq; peruenit, ubiq; obtinuit fama, uindicta diuina Julianũ trucidatum esse cõstat: percussoremq; eius, libri nobis clarum illum & magnũ Mercurium esse produnt.

Libanius de cæde & percussore Iuliani.

Perstringũtur acerbè Christiani.

Percussoris Iuliani tanquam tyrãnicidæ deliberantis cogitatio.

Callistus à dæmone Iulianũ cæsum esse scripsit.

Mercurius Iuliani percussor

CAP. XXXV.

Iulianus Sabas Monachus in uisione Iuliani cædem uidit.

Vius rei argumentum est, diuina quædam uisio, quæ Iuliano cognomento Sabæ monacho, uirtute præclaro uiro, est oblata. Qui auditis impij illius minis, sedulò Deum, ut quamprimùm nos ab illius tyrannide liberaret, orauit. Et cædes ei quo in Perside peracta est die, reuelata est. Discipulis namq; eius, causam cestasis atq; consternationis inquirentibus, rem ipsam reuelauit, atq; illi porrò alij uiri eius dicta indicarunt.

Sed enim de uisione ea quum exactior inuestigatio fieret, compertum est, qua hora res gesta fuerat, eadem illum eam uidisse. Sed & Didymus philosophus ecclesiasticus domicilium Alexandriæ habens, in mœrore maximo fuit, quùm propter Imperatorem, qui tam impiam sequeretur religionem, tum quòd ecclesias tantopere contemni uideret. Quapropter ieiunijs sese macerauit, & Deum precibus inuocauit: ac ne noctu quidẽ alimenti quidquã sumpsit. Propter ingentem sanè dolorem in sella considens, somno obrutus est: deinde consternatione correptus, equos candidos per aërem discurrentes sibi uidere est uisus:

Didymus Alexandrinus idem.

A ſus:& qui eis inſidebant equites, uoce clara promulgantes: Renunciate Didymo, hac ipſa hora Iulianum eſſe cæſum: idipſum Athanaſio quoq; magno ſignificetur. Et Didymus exurgens cibum capiat. Quidam etiam ex neceſſarijs & amicis Iuliani, ad ipſum contra Perſas bellum gerentem uia publica profectus, quum ex itinere profectionẽ accelerans, in locum quendam diuerteret, eo quòd domicilij alterius ibi copia non eſſet, in eccleſia quadam dormire eſt coactus. Atq; ibi uigilans magis quàm ſomnians, ſicuti aſſeruit, uidit, ut circa ſe multi conuenientes (erat autem Apoſtolorum, Prophetarum & Martyrum chorus) Imperatoris aduerſus eccleſias contumeliam deplorarint: & quid facto opus eſſet, alius ab alio requiſierit. Et quum diu multumq; ad eum modum deliberaſſent, & ueluti addubitaſſent, duos ex illorum coetu conſurrexiſſe dixit, Artemium & Mercurium, qui alios bono animo eſſe iuſſerint, & alacritate ſingulari diuinum illum conuentum reliquerint, & quaſi ad Iuliani Imperij euerſionem ire properarint. Porrò qui uiſionem hanc uidit, euentum & finem eius metuens, profectionem proſequi neglexit. Ac rurſum ibi ſomno oppreſſus, eundem illum coetum denuò uidit: eoſq; qui prius magno ſtudio properantes abierant, & proxima nocte bellum Iuliano inferre crediti fuerant, reuerſos, alijs celerrimè renunciare, deſertorem necatum eſſe, nec de cætero cauſam eſſe cur ita ſint ſolliciti. Quæ Iulianus monachus, & eccleſiaſticus philoſophus Didymus Alexandrinus, & præterea deſertoris ipſius familiaris & propinquus uiderint, talia ſunt. Neque illorum quiſquam à ueritate aberrauit, quam cædes poſtea renunciata confirmauit. Quòd ſi quiſpiam adhuc illum qui ſic eccleſias uaſtauerit, non diuina uindicta interemptum eſſe contendat: ei id uaticinium perſuadeat,

B quod diuinus quidam uir, Libanij quidem familiaris, inſtitutis autem eccleſiaſticis probè eruditus prædixit. Quum namque Iulianus exercitum in Perſas duceret, & Libanius illudens ad ſanctum illum uirum diceret, Quid nam fabri faceret filius? reſpondens ille: Ligneam, inquit, arcam ad mortem Imperatoris tui elaborat. Et parua interceſſit mora, quum mortuus ille adductus eſt, qui ſuperbus & inflatus gloriam Alexandri ſomniauerat, ac potius longè illum ſuperaſſe ſibi uiſus fuerat: & iuxta Pythagoræ ſententiam, animarum tranſmigrationes magnifaciens, ex corporum tranſmutatione Alexandri animam ſe habere, atque adeò Alexandrum in corpore alio ſe eſſe, dixerat. Neque ſatis intellexit, uincere quidem pulchrum eſſe: uictoria autem per inſolentiam abuti, inuidioſum. Seduxit autem eum Maximus etiam philoſophus, qui ei adfuit, & diuinationibus quibuſdam tranſuerſum egit. Sedenim unde ei clades ea euenerit, quodammodo ipſemet intellexit, neque prorſus calamitatis authorem ignorauit. Dicitur enim, quum è uulnere caua manu ſanguinem hauſiſſet, atque eum in coelum ueluti CHRISTVM conſpiciens conieciſſet, perinde atque cauſam cædis ſuæ in eum referret, uociferatus eſſe: Viciſti Galilæe, uiciſti. Alij uerò tradunt, eum Solem natalis horæ ſuæ * inſpectorem, propter aſtronomicum quendam ambitum accuſaſſe, quòd Perſis auxilium tulerit, ſe autem non ſeruauerit.

Et ſiquidem uerum eſt, iam moriturus, anima ſecedente à corpore, diuinius quodãmodo quàm pro hominũ captu potuit, oculos intendiſſe ita fertur, ut etiã CHRISTVM uiderit: quod ſanè affirmare non poſſum. non multi enim hoc dixerũt. Veruntamen id etiã ueluti mendaciũ non refello. Veriſimile enim eſt, & hoc, et eo adhuc multo admirãda magis accidiſſe, ne humano cõſilio quę à CHRISTO nomẽ habet religionẽ cõſtitiſſe, dicere quiſpiã poſsit. Atq; ille ſic ſe habẽs, & ſanguine diffluẽs, diſertè, * Saturare Nazarene, exclamauit. Alios quoq; deos contumelia affecit, malos eos & pernicioſos appellans. Præſtò ei affuit Sardis

Familiaris quoque & propinquus ipſius Iuliani apoſtatæ.

ἐναρ:

ὕπαρ.

Diui Artemius & Mercurius nuncij cædis Iuliani, ſeu potius percuſſores eius.

Eadem cædes Libanio ſophiſtæ à uiro Chriſtiano prædicta.

Lepidè dictum.

Μετεμψύχωσις, hoc eſt, tranſmigratio animarum Pythagorica.

Καλὸν μὲν νικᾶν, ὑπερνικᾶν δὲ ἐπίφθονον.

Iulianus à philoſopho Maximo ſeductus.

Idem moriturus uindictam Chriſti agnouit.

* ἔφορον.

* Suprema Iuliani in Chriſtum blaſphemia.

Oribaſius Iuliani medicus.

ortus medicus præstantissimus, Oribasius Lydius. Sed curam eius omnem uul- A
nus illius risit, atque contempsit. Ita qui se multis seculis uicturum credidit, in-
Iuliani mors. tra triduum est extinctus: qui in Cæsaris dignitate quinquennium, in imperio
autem à Constantij morte annos duos cum dimidio exegit. Mortuus est æta-
Calamitates orbis Romani sub Iuliano. tis anno trigesimo primo. Toto sanè imperij eius tempore iratus DEVS,
uarias calamitates & innumera mala Romanorum immisit ditioni. Siquidem
terra ingenti motu concussa effecit, ut neque in domibus tutò homines mane-
Terræ motus. rent, neque sub dio etiam rectè uersarentur. Sub ipsius quoque imperio de-
Diluuium Alexandrinum. cantatissima illa urbi Alexandrinæ calamitas accidit, quum mare uehementi
æstu concitum, & ultra fines suos progressum, ita diluuio aridam & continen-
tem terram inundauit, ut eo in locum suum regresso, in tectorum tegulis scaphę
marinæ sint repertæ. Vnde Alexandrini, ab eo tempore quo talis inundatio
coorta est, diem festum eum peragentes, faces multas in urbe accendunt, car-
Siccitas ingēs. minibus'que & gratiarum actionibus iram Dei supplices placant, solennita-
tem'que anniuersariam cum insigni pietate & religione obseruant. Siccitates
Fames. etiam intensæ eo imperante quum fruges extinxerunt, tum aërem quoque pe-
stiferum reddidere. Quapropter hominibus rerum penuria pressis, fames ad-
Pestilentia. modum excreuit: adeò ut homines ad insolitas prorsus uitæ agendæ rationes,
& ad irrationalium animantium alimenta sint conuersi. Famem pestilentia est
consequuta, quæ corpora infestauit, & uarios progenuit morbos, unde pluri-
Antiochenorū in Maximum philosophum scomma. mi mortales interiere. Iuliani res hunc habuere finem, omnibus quidem Chri-
stianis, præcipuè tamen Antiochenis gratum & iucundum: qui propter cæ-
dem eius publico instituto tripudio, Maximum etiam philosophum conuicijs "
proscinderunt, illud accinentes, Vbi sunt diuinationes tuæ stultæ Maxime? Vi- B
cit DEVS & CHRISTVS eius. Multa autem capita & corpora hominum
Post mortem Iuliani magia eius & necromantia in publicum producta. iugulatorum in cistis, in puteis, & in locis secretioribus Imperatoriæ aulæ An-
tiochię sunt reperta, quos ille res futuras inquirens, clam mactauit. Sicuti & in
oppido Carris. Nam ibi templum ingressus est, foribusq; probè claustris muni
tis, execranda ibi peregit per incantationes & imposturas magica sacra. Mu-
lier quoq; post eius mortē ibi, ita ut in sublime sublata & ex capillis suspensa fue
rat, reperta est, quam futurum inuestigans resecuit.

CAP. XXXVI.

Libanij oratio de funere Iuliani.

DE impij Principis huius morte lugubrem composuit orationem So-
phista Libanius, quam Iulianum siue funebrem querelam inscripsit,
in qua multas eius laudes recenset: & res quoque gestas, prout ui-
sum est ei, commemorat: mentionem quoque librorum eius faciens,
Falso ii scripsit, refutatas esse à Iuliano sacras literas nostras. quos aduersus Christianos composuit, sacra Euangelia oppugnans, & ueluti
falsa ea esse refellere tentans. Vbi etiam, quòd ea ludibrium nugasq; esse ille de-
monstrauerit, tradit. Quòd si alias illius res Libanius laudare constituisset, silen
tio ea prętерijssem, & ad historiam nostram continuandam processissem. Quan
doquidem autem dicendi ui & arte fretus, illum & libros illius laudibus effe-
rens, religionem nostram acerbè perstringit: iniuriam ueritati facerem, nisi ip-
Libanij uerba. sum nugatorem esse ostenderem, & ea qua nos attigit parte reprehenderem at- "
que redarguerem. Sed prius pauca quædam quæ in illius oratione sunt expo- "
nam, & deinde sententiam meam adijciam. Quum hybernæ, inquit, noctes "
longiores essent, incumbens eis libris Imperator, qui hominem Palæstinum "
Deum & Dei filium faciunt, ingenti contentione & ui eos refutauit, religio- "
nemq; eam risum prorsus & nugas esse declarauit. Qua in re sapientiorem se Ty "
rio

A rio sene præstitit. Sed hoc mihi ignoscat Tyrius iste, & placidè hoc dictum ferat, quòd à filio sit uictus. Hęc Sophista ille. Atque ego quidem eum uirum, optimum fuisse sophistam, & ab eloquentia plurimùm potuisse, ut oratorem egregium, scio. Quapropter apud omnes etiam contestor, illum, nisi in eadem cum Iuliano fuisset opinione, plura etiam in illum quàm Christiani dixerint, & quidem ut hominem Sophistam splendidius dicturum fuisse: quoniam & in Constantium uiuentem quidem orationes laudatorias composuit, in defunctum autem inuectiuas conscripsit. Ac si Porphyrius imperiale sumpsisset diadema, scripta illius longè Iuliani libris, stylo ea celebrans, ut equidem puto, prætulisset. Si uerò Iulianus artem sophisticam exercuisset, eum ipsum quoque sophistam non bonum fuisse dixisset: sicuti de Hecebolio fecit, in eadem de Iuliano oratione funebri sua. Cæterum quum ille eiusdem sententię cum Iuliano particeps, amicus'que eius, & si addere libet, sophista, quæcunque ei uisa sunt, Iuliano tribuerit: age nos quoque quoad possumus, eum confutemus. * Incubuisse enim illum, inquit, libris, longioribus hyemis noctibus. Videtur autem per uerbum incumbendi, significare studio illi fuisse, inuectiuas scribere, sicuti Sophistæ studium collocant in adolescentibus exercendis. Consentaneum uerò est, libros istos eum antea nouisse, quibus uidelicet in sacro aliquando ministerio usus fuerit. Et incubuit illis studio & contentione diuturniore, sed eos ui dicendi non redarguit & refellit, ut tu dicis: uerùm imbecillitate potius ingenij, & defectu ueritatis, ut homo facetus, & * scommatibus libenter ludens, quæ probè fundata sunt, conuellere & traducere est conatus. Nam qui cum alio hoc pugnæ genere congreditur, quædam adulterans atque deprauans, quædam de suo adijciens, modis'que omnibus in re & sententia quaque ueritatem

Iudicium authoris de leuitate & uanitate Libanij.

Porphyrius et Hecebolus Sophistæ.

Refutatio uerborum Libanij.

* incubendum.

φιλοσκώμμων.

Refutatorum hostilium mores.

B supprimens, mentitur & fallit. Atque odio & inimicitijs infestus, non facere solum, sed etiam dicere hostiliter studet: ac quæcunque sibi insunt mala, inimico ea suo imponere contendit. Sed enim quòd ambo, Iulianus inquam, & Porphyrius, quem Tyrium senem uocat, scommatum consectatores fuerint, id ex libris eorum apertè ostendemus. In philosophica enim, quam ita Porphyrius inscripsit, historia, mirum est quantopere uitam Philosophorum coryphæi Socratis cauillando taxet, tot in eum confictis sycophantijs, quot neque Anytus, neque Melitus, qui illum, quòd res nouas contra leges ueteres induceret, accusarunt, nunquã excogitarunt. Atque id quidem in Socratem, quem propter temperantiam, iustitiam, & reliquas uirtutes, non solum Plato & Xenophon, uerumetiam reliquus philosophorum cœtus præcipuè miratus, ut dijs charum, & supra hominis captum sapientem, commendarunt, ille fecit. Transgressor uerò patrem æmulatus, idem eis fecit, quibus successit, imperatoribus. Omnes namque reprehendit, & ne Marco quidem philosopho pepercit. Adeò sanè in Constantinum magnum & Constantium filium eius est inuectus, ut facile existimare liceat, non aliam ob causam illum scribendi laborem suscepisse, quàm ut istos proscinderet: utpote uiros Dei amãtes, & qui fortitudine, uirtutibus alijs, & uera philosophia laudem magnam consequuti essent. Verùm ambos hos conuiciatores fuisse, ampliore probatione mihi opus non est. Sufficiunt enim ista, ad certam maleuolentis illius animi declarationem: & paulo pòst urbis suis mihi admirandus ille Gregorius suffragabitur, qui naturam & mores Apostatę optimè depinxit. Porrò quòd etiam ante istos permulti doctrinæ nostræ ueritatẽ ui oppugnare aggressi sunt, è diuinis oraculis quędã peruertentes, quędã aũt ad sensum suũ detorquentes, nõ pauci ostenderunt, qui cum illis congressi, cauillationes eorũ confutatas in publica monumenta retulerũt. Inprimis uerò doctissimus

Iulianus & Porphyrius φιλοσκώμμονες.

Socratis philosophi accusatores Anytus & Melitus.

Hunc Porphyrius scommatibus proscindit.

Iulianus in decessores Imperatores inuectus.

Etiã ante Porphyriũ & Apostatam multi Christianam doctrinam & religionem uexarunt.

Origenes aduersus Marcel lum Galatã & Porphyriũ Tyriũ literas Christianas defendit.

mus Origenes, qui longo ante Iulianum tempore fuit, quæcunq; in sacris literis A turbas ciere, aut lectores earũ perturbare uisa sunt, probè distinxit: subiectisq; cõtrarijs argumentis, & locis quibusq;, ita ut debuit, declaratis, eorum qui eos malè & imperitè acciperet, nugas longas & sophisticas aggressiones refellit. Indicant hoc, quæ is ad Galatam Marcellum composuit, & quæ ad Porphyrium quẽ diximus luculẽter rescripsit, libellis de rebus eiuscemodi editis, quibus propter copiam uerborum ueritatis effecit, ut illi quod contrà dicerent, non haberent. Quos libros si nõ ita cursim Iulianus legisset, nunquam ad cauillationes & blasphemias scribẽdas delapsus esset. Sed enim Iuliano studio fuisse, ut scõmatibus & dicacitate uteretur, non apud eos qui solidã pietatis ueritatẽ & formã tenent, sed simplices & imperitos homines, ex eo satis constat. Vbi enim è scripturis quæcũq; hominũ more, prout res ferunt, ad captum nostrũ, de DEO, & præcipuè de CHRISTI œconomia, salutisq; nostræ administratione, dicta sunt, decerpsit, & eius generis dicta quædam collegit, deinde hisce uerbis infert: Horũ igitur omnium, nisi ratio quæpiam est, arcanam aliquam, ut ego puto, contemplationem habens, multas libri isti de DEO continent blasphemias. Hæc quidem in tertio suo contra Christianos libro refert. In eo autẽ libro, quem de Cynicismo inscripsit, quomodo conueniat sacras fingere fabulas disserens, hæc scribit: De rebus eiuscemodi ueritatẽ occultari oportet. uult enim natura occultari: & quod de Deorum essentia occultum est, nudis uerbis in aures impuras conijci non sustinet. Ex quibus uerbis satis apparet, suspicionem eum obtinere, mysticum quiddam & arcanum sacram tegere scripturã. Videtur quoq; indignari, non eandem secum omnes opinionem de hac habere. Et in Christianos inuehitur, quòd simplicius uerba oraculorũ accipiant. Minimè uerò propter mul- B torum simplicitatem, illum tanto fastu aduersus sacras scripturas efferri oportuit: neq; odisse eas aut auersari propterea debuit, quòd quas ipse rectè intellexerit, non omnes, sicuti ei uisum esset, accepissent. Verùm idem ei accidisse uidetur, quod patri & magistro eius Porphyrio euenit. A' quibusdam namq; Christianis Cæsareæ uerberatus ille, quòd iniuriam eam non bene ferret, ueluti atra bile percitus, Christianismum quidem abiurauit: eorum autem qui plagis illum affecerant odio, ad CHRISTVM & Christianorũ scripturas impiè cõuicijs proscindendas est progressus: quemadmodum Eusebius Pamphili inquit, qui eius aduersus nos compositos libros optimè refutauit. Iulianus autem per arrogantiam ingentem, propter simpliciores, impetu furioso contra Christianos concepto, eodem modo ad Porphyrij rabiẽ declinauit. Itaq; ambo detestandi, quippe qui prudentes atq; scientes impietatem complexi sint, & uoluntarij propterea consultoq; admissi peccati supplicium pendant. Enimuero Libanius, dum, ueluti nos irridens, Palæstinum hominem, inquit, Deum Deiq; filium faciunt: oblitus esse uidetur, quomodo in fine eius quæ dicta est orationis, Iulianum in numerum Deorum referat: primum Iuliani obitus nuncium penè lapidibus obrutum esse, ueluti is aduersus Deum mentiretur, dicens. Et paucis interpositis uerbis, rursum exclamans: O' dæmonum alumne, dæmonum sectator, dæmonum assessor. Et quamuis ille hisce uerbis aliud sentiret, tamen non uitato cognomine seu æquiuoco uerbo, idem dicere uidetur, quæ & Christiani ipsi per conuiciũ de Iuliano dicunt. Quòd si Sophista unum hoc, ut apostatã laudaret, egit, dictionem ambiguã reijcere debuisset. Quod quidem alibi eum fecisse, apparet. Nam de uerbo quodam probrose reprehensus, in orationibus suis id induxit. Verùm enimuero quomodo CHRISTVS homo Deus quoq; sit: & quod in eo apparet, homo: quod autem intelligentia percipitur, Deus sit: & rur-

Iuliani de sacris libris nostris uerba.

Causa quare Porphyrius Christũ abiurarit, & in Christianismum sit inuectus.

Cõtra Porphyrium Eusebius Pamphili scripsit.

Cur Iulianus quoq; à Christo defecerit.

Peccatum ad mortem.

Libanius Iulianum Deum facit, & dæmonẽ appellans.

Idem non uitauit uerbum æquiuocum.

A & rursum quomodo idem homo existat, utrumque satis clarè diuinæ ostendunt literæ, atque id Christiani norunt. Græcæ autem superstitionis cultores, priusquam credant, quomodo id scire queant? Obstat namque illud, quod diuini » spiritus oraculo dictum est: Si non credideritis, non intelligetis. Quin illos obducta ueste, pudore potius affici conueniebat, qui homines multos in deorum numerum retulerint, atque eos quos'nam quæso? Optandum sanè esset, iustos eos & temperantes, aut aliter morum integritate probatos fuisse. Verùm contraria omnia in eis reperiuntur: quippe qui iniustitia, ebrietate, & stupris probrosis uitam transegerint. Declarat hoc Hercules, Dionysius, & Æsculapius: per quorum numina dum Libanius continuè in libris suis iurat, non erubescit tamen. Atqui illorum amores insanos & nugamenta alia, si per tempus referre liceret, prolixum profectò perpetuumque sanis & prudentibus uiris mouerent risum. Sed ad eam rem cuiuis quamprimum cognoscendam sufficerit, Aristotelis peplum, Dionysij corona, πολυμνήμων, hoc est multa memorans Regini liber, & poëtarum turba: qui rebus illorum expositis, deliramenta potius & nugas quàm Theologiam posteris reliquere. Cæterùm Græcos procliues magis & promptos esse ad homines Deorum honoribus cohonestandos, & quidem præter decorum & rationem omnem, ex ijs quæ paucis commemorabimus, satis liquebit. Etenim Rhodijs, quum aliquando calamitate graui premerentur, oraculum promulgauit, si Atym insanorum sacrorum in Phrygia sacerdotem colerent, fore ut ærumna sua liberentur. Responsum id tale fuit:

Idololatræ scelestissimos etiam homines in deorum numerum retulerunt.

Libri Græcorum Idolomaniam eorũ exponentes.

Atys deus.

» *Atyn implorate deum: namque alter Adonis,*
» *Alter & est donator opum crinitus Iacchus.*

B Oraculum sic habuit, quod Atym Phrygium, qui se ipsum præ amoris insania euirauit, eisdem cum Adonide & Baccho honoribus colere iubet. Alexandro autem Macedoni, quum in Asiam transiret, Pythius dæmon, Amphictyonibus ei fauentibus, tale edidit oraculum:

Alexãder Macedo deus.

» *Supremum celebrate Iouem, celebrate Mineruam,*
» *Et diuum humano latitantem in corpore regem,*
» *Stirpis Alexandrum cælestis, ut ordine recto,*
» *Et mores hominum componat legibus æquis.*

Et oraculum quidem istud potentiæ Alexandri assentans, Deum illum fecit. Cleomedem uerò pugilem præterire nefas esset, quem diuinis auctum honoribus, tali etiam ornarunt oraculo:

Cleomedes pugil deus.

» *Ultimus heroum Cleomedes Astypaleus,*
» *Iam Deus est, sacris illum ueneranto, & aris.*

Quod propter responsum, Diogenes Cynicus & Oenomaus philosophus oraculum Pythij Apollinis spreuere. Cyziceni Hadrianum Imperatorem tredecimum esse deum promulgarunt. Sed & ipse Hadrianus, amasium suum Antinoum in numerum deorum retulit. Hæc sanè sophistarum præstantissimus Libanius meritò traducat, ludibriumque & gerras esse rectè dicat: qui quidem, si quisquam alius, & ipse oracula deorum & μονόβιβλον, hoc est unicum illum librum quem Alexandrini de Alexandri uita conscripserunt, maximè nouit.

Hadrianus deus.

Antinous deus.

Atque illum etiam supra eos quos diximus, Porphyrium deum facere non pudet. Propitius enim, inquit, sit senex Tyrius: quòd uidelicet imperatoris scripta illius libris præferat. Hæc sic per digresionem retuli, propter Libanij Sophistæ contumelias, quas in nostram euomuit religionem. Qui & ipse postea dicitur diuini Basilij consuetudine adductus, superstitioni suæ nuncium remisisse, & Christianus factus esse.

Porphyrius Libanio deus.

Libanius Christianus factus.

CAP.

CAPUT XXXVII.

A

Erùm quali morũ cõſuetudine & corporis ſtatu Iulianus fuerit, quo modo uitã finierit, & ſeipſum deũ facere uoluerit, non locupletiorẽ adducere teſtẽ poſſum, quàm magnũ illũ in Theologia Gregoriũ, qui cum illo uixit, eaſdemq́ꝫ ſcholas frequentauit, & res eius melius quàm alius quiſquã perſpectas habuit, eaſdemq́ꝫ pro eo atq; par fuit riſit, atq; in inuectiuis ſuis traduxit. Igitur in inuectiua ſecunda cõtra Iulianũ, & Græcæ religionis ſectatores, de eo hæc refert: Atq; hæc quidem alijs experientia & potentia poteſtatem adepta exhibuit: mihi uerò quodammodo longius antea ſunt cognita, ex quo tempore Athenis cum homine fui. Venit namq; eò quoq; non ita multo pòſt, quàm frater eius nouas fuerat contra Imperatorem res molitus, culpam eam à ſe amoliens. Et duplicem præ ſe profectionis Atticæ tulit cauſam: alteram quidem honeſtiorem, ut Græciæ res cognoſceret, & ſcholas Atticas uideret: alteram autem occultiorem, & paucis notam, ut ſacrificulis ibi & ſeductoribus de rebus eis quibus maximè ſtudebat, daret operam, impietate tanta nondum apertam obtinente libertatem. Tum igitur non malum me, uiro eo cognoſcendo, coniectorem eſſe memini. Et quamuis non unus ex eis eſſem, qui in tali arte ſunt egregij, tamen me uatem effecit morum eius inæquabilitas, & ſtupor maximus: *ſiquidem qui bene coniectat, uates is perhibetur optimus. Non boni ſanè hominis indicia mihi eſſe uiſa ſunt, ceruix non conſiſtens, humeri quos ſubinde iactaret ac reduceret mobiles: oculi errabundi & uagi, furibundumq́ꝫ quiddam cernentes: pedes inſtabiles, & genibus nutantes: naſus contumeliam & contemptum ſpirans: uultus deridiculus, & idem uicium ſecum ferens: riſus immoderatus, & corpus cachinno concutiens: nutus ſiue annuens, ſeu renuens, ratione carens: ſermo conſiſtens, & reſpiratione conciſus: interrogationes incompoſitæ, & ineptæ: reſponſiones nihilo illis meliores, aliæ alijs imminentes, ſibiq́ꝫ minimè conſtantes, neq; ab inſtitutione liberalioris doctrinæ prouenientes. Sed quid ego ſingula commemorem? Talem eum ante actiones eius eſſe uidi, qualem in actionibus ipſis cognoui. Ac ſi mihi adeſſent, qui tum mecum fuere, & me audiere, teſtes illi eſſent, poſtquam iſta uidi, ſtatim me dixiſſe: Deus bone, quantum malum Romanum fouet imperium? Prædixiq́ꝫ adeò iſta, & me falſum uatem eſſe optaui. Et melius profectò id fuiſſet, quàm ut ſic orbis noſter tantis oppleretur malis, & tale in eo exiſteret portentum & prodigium, quale antea nunquam: quum quidem multæ aquarum uulgatæ ſint eluuiones, multæ exuſtiones, multæ concuſsiones & hiatus terræ, præterea hominũ inhumanæ & feræ ſpecies, monſtroſæq́ꝫ & miſtę nouo prorſus & inſolito modo naturæ. Verùm dignum quoq; tanta uæcordia & importunitate exitum tulit. De quo non una extat opinio, quòd alij aliud dicant & circunferant, tam qui pugnæ affuerunt, quàm qui ab ea longius abfuerunt. Quidam, à Perſis eum iaculo confoſſum eſſe dicunt, quum temerè incompoſitis excurſionibus, non ſine ſtoliditate nunc huc nunc illuc perequitans, uteretur. Sunt qui tale quiddam de eo memorãt. In tumulum eum editiorẽ conſcendiſſe, ut quaſi è ſpecula exercitũ luſtraret, & quantum ex eo bello copiarũ ſupereſſet, cognoſceret. Atq; quũ ingens ei ſpecq; adeò ſua amplior multitudo eſſe uiſa eſſet, ita eum dixiſſe: Quàm graue futurum eſt, ſi omnes iſti in Romanorum ditionem reducentur? Quo eius uerbo, tanquam illis ſalutem inuidentis, militem quendam qui id excepit cõmotum, quòd iram non perferret, nulla ſalutis ſuæ ratione habita, enſe latus eius perfodiſſe. Alij porro id auſum eſſe dicunt, ex barba-

Gregorius Nazanzenus de Iuliani cõdiſcipuli ſui uecordia.

* ὅσπερ μάντις ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς.

προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φρονοῦντες.

Iuliano nihil in terris prodigioſius, aut mõſtroſius.

Opiniones uariæ de Iuliani cæde.

Apud Socratẽ eſt, Iulianum equo inſidentẽ, & quidẽ propter rerum ſecundarũ ſpem et fiduciã, inter mem, quum circum militares copias obequitaret, eas ad fortitudinem cohortando, ex improuiſo haſta percuſſum eſſe, quæ brachium & latus eius perfoderit.

A barbaris ridiculum quendam ex eis hominē, qui exercitum, ut in mœrore sola» tio, & in compotationibus ludibrio sint, sequi solent. Nonnulli etiam cædis e» ius laudem Saraceno cuidam tribuūt. Verùm utcunq; se res habeat, uulnus qui» dem certè ille letale accepit, orbi uniuerso lætum & salutare. Et ictu uno multo» rum extorum, quibus male crediderat, persoluit pœnas. Mirum sanè est, quo » modo uanissimus ille, qui per aruspicinam omnia se nosse putauit, unum hoc, » plagam scilicet extorum & uiscerum suorum, non perspexerit. Cæterùm illud » quoq; hominis factum minimè prætereundum uidetur, quòd inter alia multa » maximum dæmoniacæ ipsius mentis est indicium. Iacebat in fluminis litore gra» uiter ex uulnere laborans, & quod multos ante se gloriam esse consecutos sci» ret, ita ut plus quàm homines atq; adeò Dĳ esse crediti sint, propterea quòd ar» te quapiam ex hominum numero sublati fuerint: eiusce modi & ipse laudis atq; » opinionis amore captus, simul quòd eum huiusce modi mortis generis & turpi» tudinis, in quam per inconsultam temeritatem inciderat, puderet: quid rogo » molitur, & quid agit? † neq; enim cum uita etiā improbitas extinguitur. Cōnĳ» cere se in amnem conatur: in cœpto tam arcano fidis quibusdam adiutoribus, » & perinde atq; in re quapiam diuina, sacerdotibus usus. Et nisi ex Imperialibus » eunuchis quidam consilio eo deprӕhenso, alĳsq; propter flagitĳ odium com» » municato, impetum talem prohibuisset, extitisset ex ea clade apud imperitos » homines nouus Deus. Et quę deinde sequuntur. Mortuum eum mimi & ho» mines ridiculi, cum omni scenica fœditate duxerunt, funusq; eius prosequuti » sunt, tibĳs canentes, & saltitantes, religionisq; abiurationem, belli cladem & » mortem ipsam, probrose ei obĳcientes. Quid enim mali passus non est? quid » uerò non audiuit earum rerum, quas genus id hominum iuueniliter audet? B quod iniuriam pro arte habet: donec eum Tarsensis urbs excepit, nescio quo» modo, aut quam ob causam ad contumeliam talem condemnata. Ibi ille tumu» lum habet inhonoratum, & sepulcrum execrandum maximè & despuendum, » neq; pĳ alicuius oculis conspiciendum. Et sicuti ego quidem de quopiam audi» ui, ne sepulchrum quidem eum recepit: uerùm quæ eius causa commota est ter» ra, cadauer eius excussit atque reiecit, ut hoc sit futurorum suppliciorum quasi » quoddam prӕludium. Et quidem sic qui imperauerit, sic bellum gesserit, sic quo » que turpiter uitam finiuit.

Ridetur Iuliani haruspicina

Οὐδὲ γὰρ τῷ βίῳ συναπέσβεσεν τὴν πονηρίαν.

Diuinitatē Iulianus moriturus affectauit, clam se in amnem conĳcere uolens.

Funus Iuliani.

Diuinitas eis tributa est deo à suorum respōsis, sicuti hoc Oracula edita declarant, quæ ex Suida excerpta, ad finē huius libri sūt annexa.

Iulianus Tarsi inhumatus.

CAPUT XXXVIII.

Postridie autē & milites & exercitus duces Iouinianū imperatorem renunciant, uirum quùm rebus alĳs, tum uera pietate illustrē, prorsusq; forma & statura corporis imperio dignum. Qui tribunus antea fuerat, quum Iulianus optionem militibus offerret, ut uel Dĳs sacrificarent, uel cingulum militię & dignitatis deponerent. Atque ille alterum hoc facere maluit, quàm impiæ iussioni parēre. Iulianus porrò necessitate quod tantopere urgebat belli adductus, secum hunc ut ducem optimum cum alĳs in Persidem duxit. Tum autem in hostili regione, ut alĳs præstantior, Imperator lectus, dignitatem eam reiecit, & insignia Imperatoria non recepit: non posse se dicens, qui Christianus sit, imperare uiris, qui græcissare, superstitionesq; sectari didicissent, donec una omnes uoce Christianos se esse sunt professi. Cæterùm in errore medio & rerum omnium turba à Iuliano relictus, quòd exercitus priore Imperio consternatus esset, rerumq; necessariarum inopia premeretur, necessitatem sibi impositam esse cognouit, ut bellum pacificatione trāsigeret. † Quapropter loca quædam imperĳ Romani, Syriam scilicet, & quæ in

Iouinianus imperator declaratus.

† Iouinianus cū Persis de pace transigit, et Syriæ partem, Nisibimq; eis cōcedit. Quā rē Græci Antiochiæ inuidiose exagitarunt: sicuti ex Suida, in fine huius libri est annotatum.

Imperator Christianus non exegit.

X Mesopo-

Gregorij Nazanzeni hæc uerba sunt.
Theodoritus tricennales inducias pactas esse scribit.
μηδὲ πυρφόρον τὸ τῦ λόγυ ὑπολειφθῆναι.
Iuliani culpa, non Iouiniani, perniciose cũ Persis de bello est trãsactum.

Mesopotamia est Nisibim, ex pactis conuentis, Persis concessit, & bellum id sol A uit. Quod quidem non è dignitate Imperij ille, necessariò tamẽ fecit, ut qui non Imperij, sed cladis successor esset. Ac nisi hoc fecisset, & nisi Persę moderatè sege rentes, & prosperum rerum successum certò fine claudentes, aut aliud quippiã metuentes, conditiones pacis tam humanas & inopinatas proposuissent, nihil profectò obstitisset, quin ex eo bello † ne nuncius quidem, quod dicitur, cladis incolumis euasisset. Quare necessitate adactus, ut neruos suos Romano Imperio conseruaret, conditionibus turpibus atq; indignis cum hostibus decidit: temeritate magis proximi Imperatoris, q̃ sua aut militum suorum timiditate. Me quidem iudice periniquus fuerit, qui illo relicto, culpam eius pacificationis in hunc conferat. Seges enim satoris potius quàm messoris est: & incendium non eius qui id extinguere possit, sed qui id semel excitarit, esse creditur: quodq; apud Herodotum est, Calceum quidem istum consuit Histiæus, induit autem Aristagoras.

CAPUT XXXIX.

Iouinianus Christianos in integrum restituit.

Mperator Iouinianus experiẽtia edoctus, diuina uindicta Iulianum grauibus malis afflictum esse, ad omnes ubiq; præfectos scripsit, ut cunctos liberè rem diuinam facere, conuentus cogere, & DEVM ex animo colere paterentur: & ut una in imperio Romano obseruaretur fides & religio, Christianorum uidelicet. Iuraq; pristina ecclesijs reddidit. Et quæcunq; clero, uiduis & uirginibus dudum à Constantino & filijs eius, diuini † cultus augendi gratia cõcessa, legibusq; firmata, à Iuliano autem propter summum eius in fidem nostram odium, pessimo consilio adempta & accisa fuerant, priuilegia & beneficia restituit. Ad Præfectum prætorio quoq; generalem de B dit cõstitutionem, ut deinceps capitaliter in eum animaduerteretur, qui sacram uirginem non dicam rapere, sed attentare tantummodo, iungendi matrimonij causa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Eamq; legem ut promulgaret, adductus est, quòd homines quidam improbi atq; impudici, scelestas atq; incestas huiusmodi nuptias, uel ui illata, uel persuasione adhibita, uirginibus corruptis, contraxerant: sub Iuliani imperio, impotenti consuetudine & fœda libidine flagitia talia audere permittente, & religione tum nostra periclitante. Itaque ecclesiæ DEI rursum sunt apertæ: Græcorum autem templa clausa, & ipsi dij terræ cauernas et recessus subiere. Et qui ad id usque tempus uilibus lacernis usi fuerant, ad communem rediere uestitum. Quæ publicè fieri consueuerant libationes & sanguinariæ contaminationes, quibus sub Iuliano ad satietatem abusi erant, finem suum habuere. Quicunq; autem episcopi ab Iuliano reuocati ab exilio non erant, tum reducti, domum quisq; suam redijt.

Constitutio Iouiniani, qua matrimonium sacratissimarũ uirginũ prohibetur. l. Si quis. C. de episcop. & cler.
Christianismus refloreścit.
Idolomania pessumit.
Episcopi exules reuocãtur.

† Constitutione publicè proposita, Iouinianus restitui ecclesijs annonam iussit. Verùm quòd fames grauior propter Iuliani impietatem tum grassaretur, & frumentum ægrè penderetur, τεταρτημόριον, hoc est, quartam eius partem clero exhiberi curauit. Quamprimum autem fames sæuire desijsset, integrum se frumenti numerum eis præbiturum est pollicitus. Theodoritus lib. 4. cap. 4.

CAPUT XL.

Quæstiones de fide iterantur.

Aulo deinde pòst, ecclesiarum præsidès quæstiones de dogmatibus rursus mouerunt. Nam sub Iuliani Imperio, quòd fides omnino periclitata esset, quieti omnes esse perseuerauerant: communiter precibus Deum, ut religionem à tanta liberaret tyrannide, implorantes. Ita enim quodammodo natura hominum fert, ut inter se quietem, aliunde eis discrimine imminente, ciues agitent: at si pacem cum exteris habeant, seditiones domi

A domi concitent. Sed enim ecclesiarum antistites, quòd Principis pietatem nossent, praeoccupandum sibi secum esse studio magno putabãt. Et pro se quisque omnes, Imperatorem ad factionis suae fidem accessurum, proindeque se illius authoritate maiorem libertatem contra eos qui sibi aduersari uiderentur, habituros esse credebant. At ille iam inde ab initio τῷ ὁμοουσίῳ cõsubstantialis professioni addictus fuerat, & id tum manifestè prae se tulit. Primi omnium affuere Macedoniani, qui quidem haeresim eorum qui ἀνόμοιοι, hoc est, inaequales dicebantur, rejiciebant, & τὸ ὁμοιούσιον aequisubstantiale pro τῷ ὁμοουσίῳ consubstantiali recipiebant. Et libellum ij Imperatori obtulerunt, in quo DEO gratias de Imperio eius agebant: ac deinceps petebant, ut eis qui inaequalitatem asserebant, ex ecclesijs expulsis, ipsis illae gubernandae committerentur. Praeterea ut uel ea quae Arimini & Seleuciae statuta fuerant, firma manerent: & quae à nonnullis per uim contra ea acta erant, irrita essent: uel priore schismate atque dissidio durante, episcopis omnibus quocunque uellent loco conuenire liceret. In quo conuentu, ne quis profanus adesset: néue finem suum consequeretur, si quis seorsim quidquam egisset, aut fallere instituisset, sicuti sub Constantio factum esset, rogarũt. Illud quoque significarunt, se citra Principis uoluntatem, in aulam & comitatũ Imperialem, ne molesti esse uiderentur, non uenturos. Sin id eis permitteretur, perlibenter id facturos esse sumptibus & iumentis proprijs, ostenderunt. Qui uerò Principi ita supplicarunt, fuere, Basilius Ancyranus, Syluanus Tarsensis, Sophronius Pompeiopolitanus, † Pausinicus Zelenus, Leontius Comanenus, Callicrates Claudiopolitanus, Theophilus Castabalenus, & alij. Imperator libello supplici accepto, responsum eis non dedit, sed illud tantum dixit: Ego con„tentionis studium odi, concordiae autem affectatores unicè amplector & amo. Quod dictum ubi ad aliorum quoque aures peruenit, intentionem contentionis

Factiones Christianorum imperatorem ad partes quaeque suas pertrahere nituntur.

Macedoniani Iouuiano supplicant.

Supplicantiũ nomina.

Socrates habet Pasinicus.

Praeclarissimũ Iouiniani uerbum.

B laxauit, & ut Imperatoris consilium succederet effecit. Altercationis namque studium, eorum qui Acacij authoritatem sequebantur, & semper opiniones suas ad principum arbitrium apertè accommodabãt, deprehensum est. Nam quum Meletium Antiochiae episcopum apud Imperatorem, qui tum ibi erat, in magno precio esse uiderent, cum eo collocuti, ut rursum Antiochiae Synodus celebraretur effecere. Meletius autem is fuit, qui paulo antè ab eis seiunctus, ad τῷ ὁμοουσίῳ consubstãtialis professionem accesserat. Itaque concilio Antiochię Syrorũ coacto, Nicaenam fidem, ut scilicet citra cõtrouersiam ὁμοούσιος CONSVBSTANTIALIS PATRI FILIVS diceretur, stabiliunt atque confirmant. In ea Synodo fuere, diuus, quem diximus, Meletius, Antiochenus antistes: Eusebius Samosatenus, Pelagius Laodiceae Syrorum, Acacius Caesareae Palaestinae, Irenion Gazae, Athanasius Ancyrae, per Orphitum & Aetium presbyteros, Titus Bostrensis, atque alij plures episcopi, uiri insignes. Ea re acta, ad Imperatorem quoque „quae decreuerant ad hunc modum scripsere. Pijssimo, Deique amantissimo Do„mino nostro Iouiniano, Victori, Augusto, quae Antiochiae episcoporum ex di„uersis prouincijs conuenit Synodus. Quod pietas tua princeps, Ecclesiasti„cam pacem & concordiam conciliare studuerit, & ipsi probè nouimus, DEI a„mantissime Imperator. Quod uerò & caput eiuscemodi unionis & signum ue„rae & rectae fidei eadem bene perceperit, & id quoque non ignoramus. Quapro„pter ne & nos inter eos recenseamur, qui dogmata ueritatis adulterando depra„uant, ad pietatem tuam referimus, nos dudum celebratae sanctae Nicaenae Syno„di fidei professionem recipere, atque tenere. Et quod in ea quibusdam peregri„num & insolens uidetur esse uerbum ὁμοούσιον consubstantiale, id nos, certam à „patribus accepisse dicimus interpretationem. Significat id enim, ex substantia

Synodus Antiochena, in qua Nicaenum Symbolum stabilitur.

Synodi eius ad Imperatorem scriptum.

Significatio uerbi Consubstantialis.

patris filium esse genitum, & æqualem esse substantia filium patri. Neque enim A quasi perpessio quæpiam, in ineffabili generatione intelligitur: neq; iuxta usum " aut consuetudinem aliquam Græcorum, substantiæ uerbum accipitur. Sed ad " Arium, qui ex nõ existentibus nobis filium impiè producere ausus est, euerten- " dum, id usurpatur. Quemadmodum & nunc qui exorti sunt ἀνόμοιοι, hoc est, in- " æquales, grauiore adhuc audacia & temeritate ad Ecclesiasticam concordiam " pessundandã, impudenter feruntur. Relationi autem huic nostræ etiã subiunxi- " mus exemplum ipsius Nicænæ fidei, ab ipsis qui eam promulgarunt episcopis " editæ: quam sanè & cõplectimur. Est autem talis: Credimus in unum DEVM " patrem omnipotentem: & reliqua ipsius formulæ, sine mutatione omni, ita ut " conuenit, allegata. Atq; episcopi quidem qui Antiochiæ conuenerant, hæc de- creuerunt, disertis uerbis Nicænam fidem confirmantes.

CAPUT XLI.

Athanasius cũ Iouiniano Antiochiæ fuit.

Vm uerò & Athanasius cleri Alexandrini episcopus, de amicorum consilio Antiochiam profectus cum Imperatore fuit: atq; ibi rebus quas oportuit ei suggestis, Alexandriam rediit. Sunt autem qui di- cunt, ab Imperatore potius eum euocatum esse, ut illi quæ de religio- ne agenda essent, exponeret. Et quum ibi res Ecclesiæ ritè constituisset, & certa apud Imperatorem fidei fundamenta iecisset, domum reuertisse. Qui autem An tiochiæ Arianorum hæresi præfuit Euzoius, ut opinionis suæ ex Eunuchis qui dam nomine Probatius ecclesiæ Alexãdrinæ præficeretur, maximo studio con- tendit. Atq; eam ob causam Euzoij suasu Alexandrinus quidam Lucius presby ter à Georgio creatus, apud Imperatorem Athanasium uehementer criminan- do detulit, quòd temporibus superioribus in episcopatu suo semper reus actus, & à prioribus Imperatoribus exilio ut seditionis & discordiæ author mulctatus B fuerit, & proinde alium Alexandrinis episcopum dari petijt. Iouinianus autẽ, quem non latebat Arianos hostili planè in illum esse animo, criminibus eis mini mè motus, Lucium quietum esse, Probatium autem & reliquos eius Eunuchos, ueluti turbæ talis authores, modestius se gerere iussit. Athanasium porrò quũ sibi temporis eius consuetudine amicissimum fecisset, in Aegyptum remisit, ec- clesiasq; ei & populum ibi arbitrio suo instituendum commisit. Porrò plurimũ is uirum cum laudasse dicitur, propter uirtutem, & uitæ innocentiam, orationis etiam festiuæ uenustatem, prudentia quadam admiranda temperatam: & pro- pter ea quæ is de religione nostra ritè decreta, in scripta retulit.

Euzoius laborat, ut Probatius Eunuchus Alexandrinus creetur episcopus.

Athanasius apud Imperatorẽ accusatur.

Accusatores nihil agunt.

CAPUT XLII.

Ed enim Athanasius Alexandriam cum eo, quo par erat, honore de- bito reuersus, quòd ei Imperator significauerat, ut ad se certam irre- prehensibilis fidei formulam mitteret, Synodo prouinciali coacta, & spectatissimis quibusque episcopis ad se euocatis, Principi, ut Nicæ- nam fidem inuiolatam atq; integram, quæ scilicet Euangelicis dogmatibus con ueniat, seruaret, rescripsit. Verùm nihil obstat, quin utilitatis eorum gratia qui ista legent, epistolam eius de uerbo ad uerbum hic apponã: Ea sic habet: Pijssi- " mo & humanissimo Victori Augusto Iouiniano, Athanasius & reliqui episco- " pi, qui nomine omnium Aegypti & Thebaidis & Libyæ cõuenerunt episcopo- " rum. Admodum, Dei amantem Imperatorem, discendi studium, cœlestiumq; " rerum desiderium decet. Sic namque quùm cor in manu DEI habebis, tum im- " perium

Athanasij de coepiscoporũ suorum sententia ad Iouinianum, de sinceriore fidei professione scriptum.

A perium in pace multorum curriculis annorum administrabis. Quum igitur cognoscere à nobis pietas tua catholicæ Ecclesiæ fidem uelit, gratijs DEO de talia nimo tuo actis, uisum nobis est præ omnibus alijs, pietati tuæ à patribus Nicææ promulgatam fidem in memoriā redigere. Qua nonnulli proculcata, nobis quidem illi uarias moliti sunt insidias, quod hæresim Arianam sequi noluerimus: authores autem sectarum & dissidiorū Ecclesiæ uniuersali extitere. Ipsa sanè uera & pia in Dominum nostrum IESVM CHRISTVM fides, aperta est, & manifesta omnibus, ex diuinis scripturis cognita atque collecta. In qua sancti homines perfectionem consecuti atque consummati, egregiè martyrio sunt defuncti: & nunc corporum uinculis soluti, in Domino conquiescunt. Et permansisset illa incorrupta, nisi quorundam hæreticorum improbitas immutare eam atque deprauare fuisset ausa. [Arij hæresis.] Arius siquidem, & populares eius, corrumpere illam, & impietatē aduersus eam † subintroducere conati sunt: [ἐπεισαγαγεῖν] filium DEI ex non existentibus, & creaturam facturam'que, & mutationi obnoxium esse dicentes. Ac multos profectò per hæc seduxerunt, adeò ut etiam qui uiderentur esse aliquid, in illorū abrepti sint blasphemiam. Sed enim sancti patres maturè illis obuiam euntes, sicuti diximus, concilio Nicææ coacto, Arianam quidem hæresim anathemate confoderunt, catholicæ autem & uniuersalis Ecclesiæ fidei professionem in scriptum retulerunt: ut ea ipsa ubiq; deprædicata, suborta extingueretur hæresis. Et lecta illa est atque celebrata in Ecclesia omni. Cæterùm quum renouare Arianam hæresim nunc quoque uolentes, nonnulli quidem à patribus Nicææ promulgatam fidem abrogare audeant, quidam autem præ se quidem obtentu quodam ferant professionem eius, re ipsa uerò eam negent, perperam τὸ ὁμοούσιον consubstantiale interpretantes, qui blasphemia etiam Spiritum [Macedonianorum hæresis.]
B sanctum expetunt, eo quòd creaturam eum per filium factam & conditam esse dicunt: necessariò ad pietatem tuam, eam ipsam Nicænam fidei professionem, detrimento eo quod ex huiusmodi blasphemia multi populi capiunt, perpenso, mittendam esse duximus, ut pietas tua quàm accuratè ea scripta sit, cognoscat, & quantum à ueritate aberrent, qui præter hanc aliud docent, uideat. Illud scito Christianissime Auguste, à seculo hanc esse prædicatam fidem. Et hanc ipsam professos esse, qui Nicææ conuenere patres. Atq; etiamnum suffragijs suis eam comprobare omnes quæ passim sunt ecclesias, in Hispania, & Britania, & Gallia, & Germania, & Italia omni, & Campania, & Dalmatia, Mysia, Macedonia, & cuncta Græcia, in Aphrica tota, in Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, in Aegypto omni, Libya, Ponto, & Cappadocia, atque hisce uicinis terris. Ipsas quoque Orientis ecclesias, paucis exceptis quæ cum Arianis sentiunt. Omnium enim earum quas recensuimus comperta nobis est sententia, quòd ab eis epistolas habeamus. Et scimus, Deiamantissime Auguste, quamuis pauci quidam fidei isti aduersentur, nihil tamen eos præiudicij afferre posse orbi uniuerso. Atq; illi longo iam tempore ab Ariana infecti luc, contentione etiam maiore nunc ueræ resistūt pietati. Et ut pietas tua fidem Nicænam cognoscat, quā uis antea cognitam, attamen sicuti ea à trecentis decem & octo episcopis est promulgata, subiungere literis hisce uoluimus. Est autem talis· [Symbolum Nicenum.] Credimus in unū DEVM patrem omnipotentem, omnium uisibilium & inuisibilium factorem. Et in unum Dominum IESVM CHRISTVM, filium DEI, genitum ex patre, unigenitū, hoc est ex substantia patris, DEVM de DEO, lumen de lumine, DEVM uerum de DEO uero: genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæq; in cœlis sunt quæ'que in terris. Qui propter nos homi-

nes,& propter nostram salutem, descendit: & incarnatus, homo factus,& pas- A
sus est: & resurrexit tertia die, ascēdit in cœlos, uenturus iudicare uiuos & mor- "
Anathema in Arianos. tuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, fuisse aliquando, quū non "
fuerit,& quòd ex non existentibus factus sit, aut ex alia subsistentia uel substan- "
tia, aut quòd creatus uel mutabilis uel alterabilis sit, anathemate ferit sancta ca- "
tholica & Apostolica Ecclesia. In hac fide, Deiamantissime Auguste, ut diuina "
& Apostolica, necessariò acquiescendum. Neque ea à quopiam mouenda, aut "
mutanda uenit, persuasionis aut contentionis uerbis ullis. Id quod Ariomani- "
tę primùm fecerunt, ex non existentibus filium Dei esse, & fuisse aliquando quū "
non fuit, & conditum creatum'que atque adeò mutationi obnoxium esse dicen- "
tes. Quam ob causam etiam, sicuti antea diximus, Synodus Nicæna anathema- "
ti subiecit hæresim eam, ueramq; fidem promulgauit. Non enim simpliciter pa- "
tres illi æqualem patri filium dixerunt, ne simpliciter DEO æqualis, sed ex DEO "
DEVS uerus esse crederetur. Sed & ὁμοούσιον consubstantialem adiecerūt, quòd "
id proprium sit germani, uerìq; ex uero & natiuo patre filij. Non etiam illi Spi- "
ritum sanctum alienarunt à patre & filio: sed potius eum cum patre & filio con- "
glorificarunt, in una sanctæ Trinitatis fide, propterea quòd una etiam sit in ea i- "
Christianæ Iouiniani imperatoris uirtutes. psa sancta Trinitate diuinitas. Hisce literis Imperator lectis, solidè est con- "
firmatus: & quam de rebus diuinis obtinuit affectionem & sententiam, aper-
tè statim declarauit. Qui enim Consubstantiale professi sunt, eos obseruauit,
& liberaliter muneratus est. Illud quoque is propositum habuit consilium, ut
persuasione potius quàm ui, inter dissidentes contentionis dirimeret studium:
nec cuipiam, qualemcunque tandem consectaretur fidem, molestiam facesseret,
neque quicquam ad charitatem summam faceret reliqui. Eis uerò qui ad concor B
diam & unanimitatem Ecclesiam reducere studerent, maximum exhiberet ho-
Themistius Iouiniani laudator. norem. Id illum fecisse, de eo non solum Christiani, uerumetiam qui apud Græ-
cos celebris habetur, Themistius philosophus testatur, in oratione ad eum scri-
Consularis eius oratio. pta, quam Consularem nominauit. Virtutibus enim eius commemoratis, diui-
nisq; additis laudibus, eo illum nomine potissimum effert, quòd unicuiq; quam
uellet, religionem sequi permisit. Qua re illum impotentem adulatorum assen-
Praeclarè adulatorum naturā notauit Themistius. tationem fregisse dicit: quos perquàm facetè & luculenter irridens, ex mori-
bus eorum deprehendi ait, purpuram ipsos magis quàm DEVM colere: neque
aliqua re ab Euripo differre, nunc huc, nunc illuc, atque in contrarium adeò mo
mentum refluente.

CAPUT XLIII.

AD hunc modum Iouinianus audaciam eorum, qui tum nugamentis suis turbare Ecclesiam constituerant, compescuit. Et Nicæna fides longo, quod interuenit, tempore oppugnata, sub imperio eius ad pristinam redijt gloriam & professionem. Cæterùm successus is, ne ea ad similem rursus recideret turbam & cōfusionem, minimè futurus erat diu-
Magnus Antonius monachus in somnis per uisionē Ecclesiasticos tumultus, qui sub Cōstantio & Valēte acciderūt, praeuidit. turnus. Non enim eis rebus, quæ Ecclesiæ sub Constantio accidēre solis, magni
illius patris Antonij diuinatio ad exitum suum peruenit: sed reliquum adhuc
ad improbitatem explendam aliquid fuit, quemadmodum id postea ærumnæ
sub Valentis imperio toleratæ ostenderunt. Priusquam enim sub Constantio
Ariani ecclesijs regendis primas obtinerent, in somnis uidere sibi uisus est ad-
mirandus ille & magnus Antonius, mulos cum impetu in sanctius sacrariū in-
ferri, atque ibi salientes calcibusq; se petentes, sacram euertere mensam. Quum
autem

A autem euigilasset, somnium id retulit & exposuit: futurum scilicet, ut adulterinorum monstrosorumque dogmatum cōfusio Ecclesiam DEI occuparet, & alienæ doctrinæ assertorum insultus sacram pessundaret mensam. Porrò non uanam fuisse, aut mendacem uisionem, simul & interpretationis eius prædictionem, quæ deinde subsecuta, & postea etiam imperante Valente acta sunt, satis declararunt. De his satis. Imperator autem Iouinianus celeritate magna Antiochia discedens, Constantinopolim contendebat. & Tarsum quum uenisset, Iuliani ibi corpus, iustis funeralibus peractis, sepeliit: non consultò, sed casu potius quodam & errore, cadauere eius ex aduerso tumulo ei, qui Maximini continebat ossa, ita condito, ut uia publica utrunque sepulcrum dirimeret. Ibi uerò Consul quoque renūciatus, Constantinopolim proficiscens, ad Bosporum uenit, in locum cui Dadastana nomen est, Galatiæ & Bithyniæ limitem. Vbi Senatus ei occurrit, & quem diximus, Themistius, consularem de eo editam orationem recitauit: quam postea in urbe Constantinopolitana etiam magna cum libertate publicauit. Frigus autē ingens inualuit: & Imperator in diuersorio quodam auidius copiosiore sumpto cibo, in cubiculo, quod nuper admodum calce erat incrustatum, se cōfestim ad somnum capiendum composuit. Et quòd ex igne largius accenso tepor humorem ex parietibus recens dealbatis eliceret, atque is sensim se per nares insinuans, meatus per quos accipitur & redditur spiritus, obturaret, strangulationem Imperatori attulit: unde mors est consecuta. Circiter octo menses in Imperio transegit, uir bonus & honestus: sub quo & ecclesiasticæ & publicæ res prosperos habituræ fuerant successus, nisi per aduersam prorsus fortunam, repentina mors, quæ illum oppressit, tantum bonum
B Romanorum Imperio inuidisset. Obiit autem suo & Varoniani filii, quem Illustrissimum Ancyræ in Galatia renunciauerat, consulatu, decimoseptimo mensis Februarii die, ætatis anno trigesimo tertio. Porrò decimus iste historiarum liber, triennii tempus complectitur: quum quidem à Mundo condito quatermillesimus octingentesimus septuagesimus quintus, à Domini autem natiuitate trecentesimus & septuagesimus agerctur annus.

Iulianus Tarsi sepelitur.

Iouiniani mors.

Huius libri anni.

DE IULIANI MORTE ORACULUM.

Atq; ubi Romanis Persas deuiceris armis,
Usq; Seleucæam bello progressus ad urbem,
Cœlesti tum te sublatum turbine currus
Euehet igniuomus, magnoq; reponet Olympo:
Defunctum curis hominum, duroq; labore.
Et patriam ætheriæ lucis remeabis ad aulam,
Unde caduca hominis progressus membra petisti.

Quum idem Iulianus ad Ctesiphontem esset, responsum tale à dijs suis recepit:

Iupiter inuisam diuis cœlestibus omnem
Olim terrigenûm concidit fulmine stirpem,
Ore deum referens Romanorum Induperator
Iulianus, Persis pugnacibus intulit arma:
Et nunc illorum terras & mœnia longa,
Atq; alios ferro populos deuastat, & igne.
Ille etiam Hesperijs, per Martia prælia gentem
Sæpius Almanam uictor prostrauit in oris.

DE IOUINIANO.

Varroniano hic patre, in agro Singidonensi Pannoniæ genitus est. Imperator renunciatus, Græcæ superstitionis cultoribus parum gratus fuit: à quibus Antiochiæ scommatibus multis & conuicijs est affectus. Inuidiam ei Persica pax conciliauit: quæ mox ea re quoque est adaucta, quòd à coniuge instigatus, templum ibi quod Hadrianus in honorem patris Traiani tanquam Dei magnificentissimè extruxit, & Iulianus postea in Bibliothecam redegit, unà cum libris omnibus cremari iusserit. Itaq; in eum passim famosi libelli uel ad parietes affixi, uel in uia sparsi sunt: uersibus Homericis, quibus Paridis ignauia & Thersitæ turpitudo traducitur, per parodiam in illum detortis. Quales fuere:

Uenisti ex bello, quo te perijsse decebat. Item,
Degener, excultor formæ, sectator amorum, &c. Item:
Quod nisi detracta tunicaq;, togaq;, pudendas
insuper & partes quæ cingit ueste, prehensum,
Et cæsum plagis ad sæuos misero Persas, &c.

Anus etiam quędam proceritate eum & forma conspicuũ esse cernens, quum dementem esse audiuisset, Quàm corpulenta (inquit) est stultitia. Ex plebe prætereà quidam in Hippodromo dicacitate eum perstrinxit, & risum ingentem omnibus mouit. Inanem enim & frigidam proceritatem eius esse dixit.

VNDECIMI

VNDECIMI TOMI CAPITA.

De per-

De

1. *De sancto Isaacio, qui liberrimè Valentem est alloquutus, & ut Valens alicubi circa Adrianopolim cum Gotthis acie congressus, ex fuga in tugurium rusticum, in quo multum stramenti fuit, peruenerit, ibiq́ igni consumptus perierit.*

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XI.

CAPUT I.

T ita quidem Iulianus desertor cęsus est. Ita etiam Iouinianus pijssimus Imperator, in finibus Galatiæ & Bithyniæ è uita excessit. Exercitus autē † die septimo Nicæam uenit, & ibi Valentinianum Romanorū Imperatorem renunciauit: qui quùm rebus alijs bonus uir, tum Imperio ipso dignus, † Cibali è Pannonia oriundus fuit, rei militaris (ut qui à iuuenili ætate in castris uixisset) apprimè peritus, animi autem magnitudine præsenti semper fortuna præstantior uisus. Affuit uerò tum Nicææ ab exilio reuersus. De quo illud fertur, Silentiarium quendam, eum ignis flammam sub Constantio, quum curato corpore cubitum iuisset, circiter uesperam ex ore spirantē uidisse. Silentiarius enim ad accersendum eum negotij cuiusdā gratia ab Imperatore, cui id etiam indicauit, missus fuerat. Imperator Constantius prodigij eius nuncio perterritus, offendere quidem & perturbare uirum eum, iniquum esse censuit. Vt autem timori suo cōsuleret, ad Romani Imperij fines eum misit, ut ibi in præsidio esset, & barbarorū excursiones prohiberet. Postea quoq; legioni Iouinianorum præfuisse, & ordinum ductor cum Iuliano fuisse traditur. At postquam ille rerum est potitus, dignitate ea spoliatum Valentinianum perpetuò mactasse exilio dicitur, illo quidem sub prætextu, quòd copias sibi commissas non ritè in aciem contra hostes duxisset: reuera autem, quum Iulianus in Gallia occidentali adhuc esset, & † templum quoddā sacrificij gratia peteret, Valentiniano præsente (uetus enim consuetudo erat, ut qui Iouinianę & Herculianæ, ita ab Ioue & Hercule dictis legionibus præessent, principem à tergo sequerentur) & iam templum ingredientem sacerdos frondibus quibusdam roscidis conspergeret, & gutta una in Valentiniani uestem incideret, q; is factum tale ægrè ferens, quùm sacerdotem conuicijs proscidit, tum ipso uidente Iuliano, ense eam partem uestis, in quā humor ex conspersione ea peruenerat, (tanto Christianā pietatem consectabatur ardore) resciderit atq; abiecerit. Vnde deinceps illi Iulianus infensus, nō multo pòst eum condemnatū Melitinæ in Armenia perpetuò exulare iussit: eam quam diximus prætexēs causam, q; milites eius segniter rem gessissent. Qua in re ei martyrij honorem, q̊d pro religione Valentinianus subiturus fuerat, inuidit. Nam eam ob causam alijs quoq; Christianis pepercit, q; eos ex periculis huiusmodi laudē & gloriā cōsequi animaduerteret. Vbi aūt Iouinianus ad imperium peruenit, ab exilio

Marginal notes (left): Februarij 29. die. Socrates. — Οἰκῶν, uel Κιβάλ, uidetur. — B — Valentinianus ab Iuliano in exilium actus. — Tēplū Fortunæ. Eutrop. — Exilij eius causa.

Marginal notes (right): Fl. Valer. Valentinianus Pānonius Imperator Rom. lectus. — Prodigiū, quo Imperium eius designatū est. — Iouinianos Maximianus Imperator uocauit milites eos, qui fortiter in Illyrico rē gesserant, à Diocletiano Iouio: sicuti alios à seipso, Herculianos. — Iulianus Valentiniano & alijs Christianis martyrij honorem inuidit.

exilio est reuocatus. Porro Iouiniano defuncto, Nicææ totius exercitus, & eorum maximè qui primarias gerebãt dignitates, in primis autem Dacij Patricij, qui ex Galatia ad eum literas dederat, secundi præfecti, Arinthei ducis, & Glaiphi, qui domesticis præfuit, consilio & uoluntate Imperator est electus. Et quũ imperatorijs sumptis insignibus, in clypeo, militari more, circũferretur, exercitus eum, ut sibi Imperij sociũ asciceret, rogauit. Atq; ille manu eis, ut silerent, innuens, graui & Imperiali sententia, Vestrũ quidem, inquit, fuit, ut priuatũ me ad Imperialem extolleretis dignitatem: res aũt administrare, non iam uestri, sed Principis ipsius arbitrij esse, uos ipsi quoq; dixeritis. Itaq; uos deinceps imperata facere, & quietos esse: me aũt, quid facto opus sit, curare decet. Ac tum quidem militibus non cessit: postq; uerò Constãtinopolim uenit, trigesimo à suscepto imperio die, sociũ sibi imperij fratrem Valentẽ adiunxit. Et prouincias Orientales, & quasdam etiam Occidentales ad Illyricũ usq; fratri concessit: reliquas ad Occidentalem Oceanum pertinentes, & continentẽ ex aduerso omnem, usq; ad extremos Libyes, sibi attribuit, ut toti imperaret Occidenti. Breui etiã deinde Gratianum filium adhuc adolescentulũ, ad Imperium euectum, moribus institutisq; suis assuefecit. Sedenim fratres ambo, Christiani quidem iam inde ab initio fuere, cultu uerò & opinione uariarunt. Nam Valens ab Eudoxio Ariano baptizatus, acer fuit dogmatis Ariani æmulator: molestũq; ei fuit, quòd non omnes eandem sequi sententiam cogeret. Valentinianus aũt Nicænæ professionis propugnator, ornandos quidem religionis suæ populares duxit: nihil autem eis molestiæ, qui ab eo dissentirent, intulit. Cæterùm in rebus administrandis pares fuere.

Milites à Valentiniano, ut sibi Imperij sociũ deligat, petũt. Memorabilis Valentiniani uox. Fl. Valens frater eius imperij consors Orienti præficitur. Valentinianus Occidẽti præest. Valẽs Arianus. Valentinianus Catholicus.

Ad hunc usque locum Pamconij [?] fratribus ... (marginal note, partially illegible) Gratianus Valentiniani filius, Augustus creatur.

CAPUT II.

EA tẽpestate ecclesiæ Romanæ gubernacula tenuit Liberius, Iulij successor. Ante eum autem Syluester, sub Constantino ecclesiam eam rexerat. Alexandriæ autem, Consubstãtiali professioni magnus præfuit Athanasius, Georgio & Gregorio hæreticis surrogatus: qui tamen & ipsi ci successerant. Ante Athanasium Alexander, ante Alexandrũ Achillas, ante hunc Petrus, qui sub Maximiano martyrio est defunctus, episcopus ibi fuit. Porro Antiochiæ Arianis præerat Euzoius. Consubstantialis aũt professionis duo erant antistites: alteri nãq; parti Paulinus, alteri diuus præfuit Meletius. Isti autem Arianis successere. Et huius quidem decessor proximus Eudoxius, illius autem Leontius fuerat. Ante hunc episcopatum ibi gesserat Stephanus, cui decessit Phlacitus, Phlacito Euphronius, Euphronio Eulalius, qui omnes Ariana rabie repleti fuerant. Ante Eulalium magnus Eustathius piè ecclesiam Antiochenam gubernauit, Philogonij martyris successor: Philogonium uerò Vitalis præcessit. Hierosolymis aũt Cyrillus denuò episcopalem obtinuit dignitatẽ, qui primùm quidem Maximo successit. Maximum autem magnus Macarius præcessit, Hermonis successor. Cyrillo Erẽnius substitutus, atq; huic rursum Heraclius, Heraclio Hilarius, cui tũ rursus diuus successit Cyrillus. Cæterùm Constantinopoli ecclesiam eo tempore tenuit Eudoxius, magnus Arianæ opinionis propugnator. Consubstantialis autem professores intra urbem in parua domo conuentus agebant. Templis Macedonianæ religionis in urbibus plerisq; adhuc tum præfuerunt, qui in Seleucia fidei formulam promulgauerant, eadem quæ Acacius sentientes. Eudoxius Macedonio successerat, Macedonius Paulo confessori, Paulus Nicomediensi Eusebio Ariano. Eusebius Alexandro, quem præcessit Metrophanes. Hic quidem tum Ecclesiarum fuit status.

Episcopi Romani. Alexandrini. Alexandriæ tũ Arianis præfuit Lucius. Socrat. Antiochenses. Hierosolymitani. Constantinopolitani. Sed ij postea ab Acacio sunt seiũcti, post synodum Seleucenam.

CAPUT III.

Homousiana Valentiniano synodi celebrandae facultatem petunt.

Socrat. lib. 4. cap. 2. Macedonianos episcopos synodum illam petijsse à Valēte scribit: Valentemq́ nō grauate, ut ea cogeretur, consensisse, propterea quòd existimauerit, rem omnem ibi ex sententia Eudoxij & Acacij actum iri.

A POstquam uerò rerum occidentalium cura Valentinianum Romam uocauit, atq; is per Thraciam iter fecit, qui in Bithynia & Hellespon- to fuere, alij q; item episcopi τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis fidei addi- cti, Hypatianum Heraclcę, siue Perinthi episcopum, legatum ad eum misere, ut episcopos omnes constituendi dogmatis gratia, in unum locum cón- uenire iuberet. Qui ubi ad Imperatorem legationem eam pertulit, Imperator: † Mihi, inquit, negotijs occupato, & reipublicæ curis distēto, res eiusmodi inqui rere non facile est. Vos autem, quibus hæc procuratio mandata est, quocunque uultis loco conuentum agite, & de rebus omnibus piè deliberate. Hoc accepto responso, Lampsaci conuenere: & duobus mensibus pòst, de rebus plerisq; sta- tuere: (erat autem is annus à synodo Seleucena septimus) in primis, ut irrita essent, quæ Constantinopoli, Eudoxij & Acacij suggestione, sancita erant: atque ut etiam aboleretur ea fidei formula, quæ ibi producta fuerat, perinde atque ab Episcopis occidentalibus dictata: cui etiam nonnulli subscripserant, promissio- ne ea adducti, quæ ipsis de abolenda inæqualitate substantiæ facta fuerat, qua ta- men in re promissorum mendacio decepti erant. Acquiescendum autem esse sen tentiæ ei, quæ æqualem substantia patri filium profitetur: quòd peropus esset & necessarium, ut in fidei formula ad subsistentias discriminatim significandas, uer- bum ὅμοιον, hoc est æqualis, adderetur. Solam uerò in Ecclesijs omnibus frequen tari debere, quæ Seleuciæ quidem confirmata, antea autem Antiochiæ promul- gata esset, fidem, quum in ea urbe Ecclesiæ dedicatio est celebrata. Insuper, ut qui sedibus suis ab eis expulsi erant, qui filium patri inæqualem esse opinarentur, E- B piscopatus suos reciperent: quòd illegitimè scilicet ex ecclesijs suis essent detur- bati. Quod si quis quenquam de re aliqua accusare uellet, ut ei id facere cum con- ditione illa liceret, ut idem & ipse subiret periculum. Iudices autem inter eos ut essent, prouinciæ eius Episcopi, sententiam rectam sequentes. Testes autem, Epi scopi ex finitimis producerentur regionibus, quibus cuiusq; uita probè cognita esset. Hisce decretis factis, Eudoxium sectatoresq; eius euocatos, primùm ad fa- cinorum eorum quæ perpetrassent, pœnitentiam inuitarunt. Vbi illi autem id contempsere, res actas ad Ecclesias omnes perscripserunt. Cæterùm ueriti, ne Eudoxius aulam Imperialem sibi conciliaret, atque ipsis calumniam intenderet, placitum eis est, acta Lampsacena ad Imperatorem referre. Atque ita Valenti, qui fratrem ad ueterem Romam proficiscentem, usque ad Illyricum comitatus produxerat, redeunti, ad Perinthum Thraciæ rem omnem exposuere. Verùm Eudoxius cum popularibus suis eos præuenerat, & aulæ studia sibi conciliata habebat. Itaque Imperator Lampsacenis legatis, ne ab Eudoxio dissiderent, sua- sit. Atque ubi illi Eudoxij res, quas Constantinopoli atque etiam in synodo Se- leuciæ fraudulenter egerat, accusantes reprehenderunt: ira percitus Imperator, oratores quidem in exilium egit, ecclesias autem eorum Eudoxij studiosis man- dari iussit. Ipse uerò Antiochiam Syriæ est profectus. Veritus namque fuerat, ne Persæ tricennali, quę sub Iouiniano facta fuerat, pace soluta, in regionem eam excurrerent. Porrò ubi illi nouarum rerum nihil moliri comperti sunt, Antio- chię mansit, atque ibi ecclesias turbauit. Nam diuum Meletium solum exilij cau sa uertere coegit: Paulino autem propter singularem morum modestiam peper- cit. Quicunque autem communicare cum Euzoio nollent, eos aut exilio mulctauit, aut aliter, uerberibus scilicet afficiens, & mulctam eis dicens, malè accepit.

Concilium Lampsacenū, & eius decreta.

† Verba hæc apud Sozom. lib. 6. cap. 7. sic habent: ἐμοὶ μὲν λαοῦ τεταγμένῳ οὐ θέμις τοιαῦτα πολυπραγμονεῖν, οἱ δὲ ἱερεῖς, οἷς τούτου μέλει, καθ' ἑαυτοὺς ὅπη βούλονται συνίτωσαν. hoc est: Mihi, qui laicus sum, talia curiosè inquirere fas nō est: Episcopi uerò, quibus hoc est curæ, quo uolunt loco conuentum agant.

Processus iudicialis contra Episcopum accusatum.

Synodi decreta apud Valentem exponuntur.

Legati synodi à Valente proscribuntur.

Valens Antiochiam proficiscitur.

Meletius iterum exul.

Catholicos ibi uexat.

CAPUT IIII

Procopium tyrannum compeſcit.

T profectò ad grauiorem ille feritatẽ proceſsiſſet, niſi impetum eius Procopius ad tyrannidem aſpirans, ad breue tempus inhibuiſſet. Is namque genus ſuum ad Iulianum referens, & ſub Iouiniano tyrannidem affectans, Chalcedonem occupauerat: & clam Constantinopolim ingreſſus, imperium arripuerat. Tum uerò non contemnendo coacto exercitu, aduerſus Imperatorem infeſtis ſignis eſt profectus. Cui Valens ex Syria obuiam progreſſus, circa Natoliam certamine cum eo eſt congreſſus: & uictus, inde Nicæam peruenit. Sed mox Procopius à proditoribus Comario & Agelone, quos fidos ſibi eſſe putauerat, captus, & uinctus Valenti eſt traditus. In utrunque porrò proditorem nouo ſupplicij genere, iureiurando quo ſe illis beneuolum ſemper fore receperat ſpreto, animaduertit. Crudelẽ enim in modum ſerris diſſectos interemit. Procopius autem ad arborum duarum non longè inter ſe diſtantium uertices adductos pedibus alligatus, eiſdem mox ad naturalẽ ſtatum ſuum redire permiſsis, diſcerptus eſt. Sic ſcilicet tyrannus in duas diſtractus partes, interijt. Imperator autem Chalcedonis, quæ è regione Byzantio ſita eſt, muros dirui iuſsit. nam id ſe, ſibi ipſi quoque dira precatus, facturum eſſe tyranno deuicto iurauerat, propterea quód Chalcedonij tyrãni partes ſequuti, pietatem & fidem Imperatori debitam abiecerant. Nam eum quum ad urbem eam acceſsiſſet, contumelioſè conuicijs proſciſſum, portis clauſis excluſere. Mœnia igitur principis iuſſu diruebantur, & ſaxa ſtatim Constantinopolim ad publicũ lauacrum, quod Conſtantianum uocatum eſt, extruendum transferebãtur. Enimuero quum ſic murus dirueretur, in ſublimi quodam ſaxo, literis altius inciſis oraculum conſcriptum repertum eſt, illud denuncians: Vbi copioſiore aqua urbs abundatura eſſet, tum fore ut murus lauacro inſeruiat: gentes autem innumeræ, Romanorum uaſtantes imperiũ, multũ afferant detrimenti, tandẽ uerò & ipſæ cæſæ intereant. Sed nihil obſtat, quo minus, ſtudioſorum cauſa, oraculũ ipſum hic apponatur.

Fuerunt ij duces Procopij. — *Proditores Procopij.*

Supplicium proditorum.

Ipſius etiã Procopij, Metij Suffetij ſupplicio non abſimile.

Chalcedonis muri, quód ea urbs Procopij tyranni partes ſequuta, Valentem portis excluſerat, & cõtumelijs affecerat, diruuntur.

Oraculũ in ruinis muri Chalcedonenſis repertum. — *[illegible]*

B

» *In media liquidas quum ducent urbe choreas,*
» *Vitrea uoluentes læta ueſtigia nymphæ,*
» *Mœniaque excipient trepidante lauacra ſuſurru:*
» *Tum uaria numerum ſuperantia millia gentis*
» *Effera Mauortis ſæui ſpirantia uires,*
» *Undis tranſmiſſis flaui reſonantibus Iſtri,*
» *Myſos excindent armis, Scythicosque colonos.*
» *Atque ubi Threycios fera gens inuaſerit agros,*
» *Hic illos fatum bellantes opprimet atrox.*

Accidit porrò poſtea, ut aquęductus, quem Valens extruxit, plurimum aquę urbi ſuppeditaret, & barbaræ nationes maximè aduerſus Romanos mouerentur, ſicuti paulo pòſt à me dicetur. Alij oraculum hoc alio accepere modo. Eo enim aquæductu perfecto, Clearchus præfectus urbi in Theodoſij foro Nymphæa maxima fieri fecit. Id opus, † copioſa aqua dictum, cuius gratia urbs anniuerſarium conuentum celebrare eſt ſolita. atque idipſum obſcurius per oraculum uerbis hiſce ſignificatum eſſe exiſtimarunt:

ὑδρεῖον. Nic. ὑδραγωγεῖον. Socrat.

Nymphæũ Cõſtantinopoli in Theodoſij foro.

† Ἄφθονον ὕδωρ

» *In media liquidas quum ducent urbe choreas,*
» *Vitrea uoluentes læta ueſtigia nymphæ.*

Hæc de oraculo. Cæterùm cum Chalcedonenſium muri, ſicuti diximus, frangerentur, ciues Conſtantinopolitani & Bithyni, Nicomedienſes & Nicæni, Imperatori

A ratori supplicarunt, ne mœnia tam firma & ampla frustra dirui pateretur. Et ille, quamuis ira plenus, ægrè quidem, attamen precibus eorum acquieuit: & iuramento quod debebat tribuens, diruendo simul & restaurãdo minoribus alijs saxis structuram eam restituit: quod opus ad finem quoq; suum est perductum. Hæc mœnibus Chalcedoniorum accidêre. Post bellum aduersus Procopium gestum, grando maxima lapidibus ingentibus persimilis decidit, & motus terræ graues uarijs in locis extitere, qui præ alijs locis maximum Niceæ Bithynorum, urbe ea uniuersa prostrata, damnũ dedere. Duodecimus is erat à Nicomediensi subuersione. Nec multum intercessit temporis, quum alius terræ motus obortus, idem Germæ Hellesponti ciuitati fecit. Hæc porrò omnia turbarum Ecclesiasticarum fuerunt indicia. Grandinem namq; & terræ motus, multi mortales DEI aduersus Imperatorẽ ira accidisse dixerunt, propterea quòd multos ad episcopalem dignitatem euectos in exilium egerat: alios autem mox acturus fuerat, qui Eudoxio in fidei sententia non suffragarentur. Atq; in eiuscemodi calamitatibus nihil prorsus uel Eudoxius, uel Imperator de studio suo remittebat, quòd uterq; a se dissentientes crudeliter abigere conaretur. Multiq; adeò sacri uiri ad exilium condemnabantur. Soli autem, diuina prouidentia, propter excellentem uirtutem, exulare iussi non sunt, Basilius magnus Cappadocum ecclesię antistes, & Gregorius, qui tum Nazanzi (quod tenue oppidum prope Cæsaream situm est) ecclesiæ præfuit. De quibus uiris paulo pòst dicemus.

...ualij, Iouiano & Luciano Coss. Soc.

Valens muros Chalcedonis refecit.

Fatales sub Valente in Oriente casus.

Nicæa per terræ motum euersio.

Item Germé.

Adscribuntur casus isti iræ Dei aduersus Imp. Valentẽ.

Exilium catholicorum episcoporum.

Basilius magnus.

Gregorius Nazanzenus.

CAPUT V.

B Imperator Valens bello contra Procopium prosperè gesto elatus, aduersus Ecclesiam rursus arma parauit, uim religionibus omnibus, ut se Arij dogmati accommodarent, inferens. Maximè uerò contra eos qui Lampsaci conuentũ egerant, frendebat, quòd non modò Arianis episcopis dignitatem abrogassent, sed etiam fidei formulam Arimini promulgatam damnassent. Et Nicæa profectus, Nicomediam uenit, atq; eò Eleusium Cyzici episcopum ad se acciuit, qui Macedonij sententiæ magis addictus erat. Congregatoq; Arianorum episcoporum cœtu, ut cum illis eandem cõmunemq; fidem cõplecteretur, imperauit. Porrò Eleusius primùm generosè & fortiter illorum communionem aspernatus restitit: ubi autem Imperator exilium ei, bonorumq; publicationem minatus est, metu perculsus, † libens quidem, sed non libenti animo, quod Imperator iussit, fecit. Verùm cõfestim pœnitentia ductus, quum Cyzicum uenisset, apud multitudinem in conuentu publico peccatum suum propalàm est confessus: illud insuper addens, Vt alium sibi sacrorum deligerent antistitem: sibi enim deinceps episcopatũ gerere, quòd fidem suam prodiderit, minus cõuenire. Cyziceni autem, quòd summa eum complecterentur beneuolentia, & administratione eius maximopere delectarentur, episcopum alium non receperunt, neq; alij ecclesiam regendam permiserunt: sed ipsi Eleusio subditi, sententiam suam minimè mutauerunt. Quod ubi Eudoxius Arianæ sectæ Constantinopoli pręfectus cognouit, episcopũ illis designauit Eunomium. Putauit namq; fore, ut is eloquentia sua breui per felicem quandam persuadẽdi uim Cyzicenos demulsos, ad opinionem suam pertraheret. Et postquam Eunomius Cyzicum uenit, ecclesias quidem, Eleusio Imperatoris iussu expulso, uacuas recepit: plebs autem Eleusio obsequens, extra urbem conuentus agebat. Sed de Eunomio, & eius hæresi, suo loco paulo pòst dicam. Verumenimuero non modò Macedoniani, sed etiam Nicænum dogma comprobantes, Constantinopoli eisdem affligebantur malis: neque eo minus etiam Nouatiani, qui & ipsi Consubstantialis professio-

Valens Eleusium Cyzici episcopum Arianam cõplecti fidem cogit.

† ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.

Pœnitentia Eleusij.

Et simul de ui sibi illata conquestus. Socr. lib. 4. cap. 6.

Eleusius episcopatũ deponit.

Eum retinere Cyziceni conantur.

Eunomius ab Eudoxio Cyzici episcopus designatus.

Catholici, Macedoniani, & Nouatiani, Cõstantinopoli affliguntur.

professionem complectebantur: quapropter eis quoque ecclesias adimi Imperator praeceperat. A Alios praeterea, quos excluderet, non habebat: antea enim dudum Constantius haereticis reliquis ecclesias eripuerat.

Agelius episcopus Nouatianus proscriptus.

Agelium quoque episcopum, qui à Constantini temporibus, ad eum usque diem, Nouatianorum ecclesijs praeerat, in exilium Valens egit. Qui sanè, quemadmodum Socrati uidetur, admirandam egit uitam. Nam in eo, quod in philosophia maximũ est, fuit: possessiones enim nullas, neque quicquam pecuniae habuit.

Agelij uitae sanctitas.

Et uitae eius institutum id maximè declarauit. Vnica enim ueste contentus fuit: & Euangelicis decretis insistens, calciamentis usus non est.

Idem ab exilio reuocatur.

Marcianus Nouatianus presbyter, filiarum Valentis praeceptor, ut Agelius restitueretur, effecit.

Caeterùm non multo pòst ab exilio reuocatus, ecclesias suas recepit, & liberè in eis conuentus egit. Quod ut fieret, Marcianus quidam effecit, uir uita simul & doctrina admodum spectatus: qui dudum quidem suum in Imperatoria aula obtinuerat locum, tum autem apud Nouatianos in presbyterorum ordinem cooptatus, Imperatoris filias Anastasiam & Carosam Grammaticae praecepta docebat, sub quarũ nomine publica lauacra Constantinopoli Valens construxit. Eius uiri gratia Nouatianorũ ecclesiae ad breue tempus clausae, rursum sunt apertae.

Ariani Nouatianis infensi.

Sed ne eo quidem pacto prorsus ab Arianorum turbis fuere immunes: qui eis infensi propterea erant, quòd Nicaenae fidei dogmatis defensores ualde amarent & complecterentur, alijs opinionibus plurimùm ab illis dissidentes.

CAPUT VI.

Vdoxio & popularibus eius aduersus eos qui sincerè Nicaenam colebant fidem, conatus probè succedere uisi sunt. Nam in maxima ditionis Valentis parte, & potissimum in Hellesponto, Thracia, Bithynia, atque alijs in circuitu uicinis & ulterioribus etiam terris, neque ecclesijs iam illi praefuere, neque episcopos suos habuere. B

Ariani Macedonianos iam resipiscentes persequuntur.

Macedonianis autem, qui permulti in regione ea rectam iam cõsectantes sententiam erant, non minus infesti, inhumaniter & ipsos sunt persecuti. Atque isti propter imminentia mala oppido in angustum redacti, alij ad alios per urbes legatos misere: & tandem ad fratrem Valentis Romam sibi confugiendum, & cum Liberio potius, cuius fidei professionem amplectebantur, quàm cum Eudoxio communicandum esse statuere.

Episcopi eorũ tres Romã ad Liberium legantur.

Cilicibus cuncta ex Socr.

Itaque Eustathium Sebastiae, cui aliquoties adempta fuerat dignitas, & Syluanum Tarsi Ciliciae, atque Theophilum Castabalorũ episcopos Romam legarunt, eisque mandarunt, ut ne cum Liberio de fide contenderent, sed potius cum Romana communicarent ecclesia, ac Consubstantialis professionem comprobarent. Illi cum literis eorum qui ab alijs Seleuciae segregati fuerant, in Italiam peruenere, atque ibi Imperatorem Valentinianum, propterea quòd in Gallia contra Sauromatas bellum gereret, non uiderũt.

Liberius non statim eos recipit.

Quum autem Liberio epistolas quas secum attulerant, offerrent, recipere is eas renuit: Arianos eos esse, nec ab Ecclesia sua agnosci posse, qui Nicaenam aboleuissent fidem, dicens. Cui illi responderunt, se per legitimam poenitentiã ad ueritatis cognitionem redijsse, sententiam τ̃ ἀνομοίου inaequalitatis abiecisse, & filium per omnia patri similem professos esse: nihilque ab ὁμοουσίου cõsubstantiali, κατὰ πάντα ὅμοιον, hoc est, per omnia aequalẽ, differre. Quibus uerbis auditis, Liberius professionem eorum in scriptum relatam, ab eis exegit. Atque illi libellum ei, in quo etiam Nicaenam fidem inseruerunt, obtulerunt. Epistolas quidem, quas secum Smyrna ex Asia, & ex Pisidia, Isauria, Pamphylia, & Lycia, ubi conuentus egerant, attulere, propter prolixitatem hic non apposui. Libellus autem, quem Eustathius cum collegis suis Liberio dedit, sic habet:

Domino

CAPUT VII.

A DOmino fratri & collegę Liberio, Eustathius, Syluanus, et Theophilus
salutem in Domino. Ad euitãdas insanas hæreticorũ, qui non desinũt
Ecclesię catholicę offendicula creare, suspiciones, & ad earũ causam &
occasionem omnem præcidendã, synodi Lampsaci & Smyrnę, & alijs
uarijs in locis ab orthodoxis & rectè sentientib. episcopis celebratę, decreta pro-
fitentes, apud bonitatẽ tuam, & uniuersos Italiæ, totiusq; Occidentis episcopos
legatione fungimur, & literas afferimus, catholicã nos fidem seruare, quæ in san-
cta Nicęna synodo, sub beato Cõstantino Imperatore, à trecentis decem & octo
patrib. promulgata atq; confirmata, hactenus in statu suo inuiolata atq; immota
durauit, atq; in perpetuũ duratura est: in qua τὸ ὁμοούσιον cõsubstãtiale ritè pieq;
cõtra Arij improbitatem est constitutũ. Fidemq; eam nos unà cum eis quos dixi-
mus episcopis & seruasse, & usq; ad finem seruaturos esse, manib. ipsi nostris pro
fitemur: cõdemnantes Arium, impiamq; doctrinã, sectatoresq; eiusdem, necnon
omnem Sabellij, Patripassianorũ, Marcionis, Photini, Marcelli, ipsiusq; Pauli Sa
mosateni hæresim, doctrinãq; eorũ, necnon omnes eis assentientes: & si quę præ
terea sunt aliæ sectæ, sanctæ fidei, quæ piè atq; catholicè Nicææ à sanctis patrib.
cõposita atq; promulgata est, aduersæ & cõtrariæ. Anathemate quoq; in primis
ferientes formulã Arimini lectã, Nicęnæ scilicet fidei prorsus repugnantem. Cui
quidem formulę Nica Thraciæ allatę, nõnulli dolo malo & periurio circũuenti,
Constãtinopoli per errorem subscripserũt. Est aũt fides nostra, atq; eorũ quo-
rum nomine legatione fungimur, ista. Credimus in unũ DEUM patrẽ omnipo-
tentem, uisibiliũ omnium & inuisibiliũ factorem. Et in unum unigenitũ DEUM,
B Dominũ nostrũ IESUM CHRISTUM, filiũ Dei, ex patre, hoc est, ex substãtia pa
tris genitũ, Deũ de Deo, lumen de lumine, Deum uerũ de Deo uero, genitũ, non
factũ, consubstantialẽ patri, per quẽ omnia facta sunt, quæq; in cœlo sunt, quęq;
in terra. Qui propter nos homines, & propter nostrã salutẽ descẽdit, & incarna-
tus, & homo factus, et passus est. Et resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, uen
turus inde ad iudicandũ uiuos & mortuos. Et in spiritũ sanctũ. Qui aũt dicunt,
fuisse aliquando quum non fuerit, quodq; priusq; genitus sit, non fuerit, & q; ex
non existentib. factus sit, aut ex alia substãtia, uel subsistentia, uel mutationi & al-
terationi obnoxiũ filiũ DEI esse, anathemate iugulat catholica & Apostolica Ec
clesia. Ego uerò Eustathius episcopus Sebastiæ urbis, & Syluanus, & Theophi
lus, Lampsacenæ, Smyrnensis, aliarumq; synodorum legati, hanc fidei professio-
nem manibus nostris, uoluntateq; nostra scripsimus. Quod si quis præter hanc
fidem, contra nos, aut eos à quibus missi sumus, aliquid criminis intendere uo-
luerit, ad quoscunq; sanctitati tuæ uisum fuerit episcopos, nos atq; illos cum san
ctitatis tuæ literis remitte: ut quùm apud eos ipsos iudices causa dicatur, tum in
eum qui criminis conuictus fuerit, legitimè animaduertatur.

Macedonianorum libellus de professione fidei Liberio oblatus.

τὸ ὁμοούσιον laudatur.

Ariani & alij hæretici cum dogmatib. suis damnantur.

Cautio, iudicio sisti.

CAPUT VIII.

HOc libello ueluti quodam pignore sibi obligatos, Liberius ad cõmu-
nionem admisit, ac deinceps cum huiusmodi literis eos dimisit. Dile
ctis fratribus & collegis, Hythio, Cyrillo, Hyperechio, Heroni, Elpi-
dio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Eortasio, Neoni, Eumathio, Fau-
stino, Procto, Passinico, Arsenico, Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati, Da-
mabio, Aedesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo,
Marcello, Heraclio, Alexãdro, Adolio, Marciano, Sthenelo, Ioãni, Macari, Cha-
risio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio,
Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophãto, Minodoro, Diocli, Chry

Admittit tandẽ legatos ad communionem Liberius.

Liberij & Occidentaliũ episcoporũ literæ ad catholicos episcopos Orientales.

lampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, & uniuersis episcopis Orientalibus orthodoxis, & rectam fidem sectantibus, Liberius episcopus Italiæ, & reliqui Occidentis episcopi salutem perpetuã in Domino. Optatissimũ nobis pacis & concordiæ gaudium literæ uestræ, fidei lumine refulgentes, fratres dilecti, attulerunt, quas nobis reuerendissimi fratres & episcopi Eustathius, Syluanus, atque Theophilus reddiderunt. Atq; eo maximè nomine, quod sensum & persuasionẽ fidei uestræ, cum tenuitatis meæ atq; Italicorũ Occidentalium q; episcoporũ omnium sententia, concordare cõfirmarunt & asseuerarũt. Atq; eam ipsam nouimus catholicã & Apostolicam esse fidem, quæ ad Nicænã usq; synodũ integra atq; immota seruata est: quam etiã patres Nicææ cum ingẽti lætitia, non solũ sermone, uerùm etiã scriptura intercedente, ut uestigiũ & scintillã omnem absurdæ opinionis extinguerent, sunt professi. Eius exemplar necessariò hisce literis subijciendũ esse duximus, ne postea locus & opportunitas hæreticis ad struendas fidei insidias relinquat: quibus illi improbitatis suæ igniculos excitãtes, discordiæ incendia more suo dilatare solent. Eustathius sane, Syluanus, atq; Theophilus, fratres nostri reuerẽdissimi, nobis uestro nomine receperunt, dilectionẽ uestram non minus atq; ipsos fidem eiusmodi semper & antea seruasse, & ad finem usq; seruaturã esse, in Nicęna uidelicet urbe à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis & rectè sentientibus cõprobatam. Quæ q; certã perfectamq; cõplectitur ueritatem, ora hæreticorum omniũ omnia obstruit atq; euertit. Non casu enim fortuito, sed diuino prorsus nutu, cõtra Arij insaniã, tantus episcoporũ numerus est coactus, quanto scilicet numero beatus ille Abrahã tot hostiũ millia fide debellauit. Ea fides quum in subsistentia & nomine τὸ ὁμοούσιον cõsubstantialis cõsistat, perinde atq; munitissima quædam & inexpugnabilis arx, impressiones & machinas malignas Arianæ perfidię omnes, ita uti decet, cõtemnit. Et quamuis episcopi Occidentales propè omnes Arimini conuenerint, quum ibi conciliũ Arianorũ coegisset uecordia, ut insidiosa quadã suasione, seu quod uerius est, profana authoritate & potentia, id quod in fidei formula tutissimũ certissimumq; positũ fuerat, abolerent, aut obliquè negarent, nihil tamen ea profuit † calliditas. Nam omnes ferè qui tum Arimini inescati atq; fraude decepti fuerãt, nunc resipiscẽtes, quùm anathemati eorum qui ibi conuentũ egere, fidei formulã subiecerũt: tum uniuersali & apostolicæ fidei, quæ Nicææ decreta est, subscripserũt. Et nobiscũ cõmunicantes, ardentioribus etiã animis contra Arij doctrinã & discipulos eius ferunt. Quam rem ita deprehensam esse, ubi oratores etiam uestri cognouerunt, in subscriptione sua uos quoq; addiderũt: & Ariũ, & quæ à sectatorib. eius Arimini cõtra Nicænã fidem acta sunt, anathemate iugulãtes. Quibus sanè actis, uos etiã iurisiurãdi sacramento fraudulento circũuenti, subscripsistis. Quapropter cõuenire nobis uisum est, ut ad dilectionẽ uestram scriberemus, & iusta petentes adiuuaremus, præsertim quum ex legatorũ uestrorũ asseueratione, Orientales uos resipuisse, & cum Occidentalibus rectè sentientib. cõsentire intellexerimus. Scribimus ergo uobis, ut noritis quùm Ariminenses blasphemias, quæ tum per surreptionẽ sunt ab authoribus earũ magno Ecclesiæ detrimẽto subintroductæ, anathemati subiectas, tum Occidentales uniuersos in Nicænã fidei professionem cõspirasse. Quamobrem per uos id omnib. indicari oportet, ut qui ui quadã seducti atq; læsi sunt, tandem à tenebris hęreticis ad diuinũ catholicę libertatis lumen reuerti possint. Si qui uerò deinceps uenenũ perfidiæ respuere, & Arij blasphemias omnes abolere, anathematiq; subijcere noluerint, Arij, eiusq; sectatorũ, & cęterorũ serpentiũ Sabellianorum, Patripassianorũ, atq; aliarũ hęresium se cõplices, ab ecclesiastica communione

A

Nicæna fides catholica est, & apostolica.

Numerus 318. patrũ Nicænorũ cũ numero uernaculorũ Abrahæ congruit.

B

Episcopi Occidentales, qui Arianorum fraude Ariminensi fidei subscripserãt, per legatos penitentiam respuerant.

† πανουργία

A „ munione & cõiunctione exclusos & alienos esse, quæ adulterij filios non admit-
„ tit, sciant. DEVS uos incolumes seruet, fratres dilecti. Hisce literis Eustathius
& collegæ eius acceptis, in Siciliã traiecerũt. Et postq̃ ibi Siculorũ episcoporum
synodus, eorũ instinctu celebrata, atq; ipsi τ̃ ὁμοουσίω cõsubstantialis fidẽ professi
sunt, Nicænãq; formulã authoritate sua cõfirmarunt, acceptis ibi quoq; eiusdem
sententiæ literis, ad eos qui se legauerãt, sunt reuersi. Atq; illi redditas sibi literas
Liberij, ad urbes quasq;, per oratores, ad cõsubstantialis fidei propugnatores mi
sere, cohortãtes eos, ut consentientib. animis Tarsi Ciliciæ cõuenirent, ad fidẽ Ni
cænã cõprobandam, & quę postea exortę sunt, nugas abolẽdas. Et factũ id fortè
esset, nisi q̃ plurimũ apud Imperatorẽ ualebat, obstitisset: Eudoxius uidelicet, Ari
anæ religiõis pfectus, q̃ synodo ea indicta magis etiã cõmotus, maiora illis intulit
detrimẽta. Quòd uerò Macedoniani per oratores suos cũ Liberio cõicarint, et fi
dẽ Nicęnã ap̃pbarint, Sabinus ipse in synodaliũ actorũ collectaneis est cõfessus.

Arianorum & reliquorum hæreticorum excõmunicatio.

Iidem legati in Sicilia quoque Nicænã fidem profitentur.

Ne Orientales catholici Tarsi cõueniant, Eudoxius obsistit.

Sabinus ille Macedonianus fuit.

CAPUT IX.

Odem tẽpore concilium Tyanæ ab Eusebio Cæsareæ Cappadociæ,
Athanasio Ancyrę, Pelagio Laodiceæ, Zenone Tarsi, Paulo Emesæ,
Ostresio Melitinę, Gregorio Nazanzi, alijsq; multis episcopis, qui τ̃
ὁμοουσίω cõsubstantialis uerbũ seruandũ esse Antiochię, Iouiniano im
perãte, decreuerant, celebratũ. Lectę ibi Liberij & Occidentaliũ episcoporũ lite-
rę, quas secũ legati Lampsaco Romã missi attulerant. Quamobrẽ gaudio exilien
tes, ad uniuersas scripserũt ecclesias, ut decreta Asiaticorũ episcoporũ & Liberij,
Italorũ, Aphrorũ, Gallorũ occidentaliũ legerent epistolas: & tantũ ipsis consen-
tientiũ numerũ, qui longè Ariminense conciliũ superabat, cõsiderarent, & ad sen
B tentiã cõmunionemq; eorũ accederent: necnon ut eis, eiusdem se esse sententię, li
teris ipsi suis rescriberẽt. Scripserũt prętereà, ut ad diem constitutũ uerno adhuc
tẽpore Tarsum Ciliciæ cõuenirent. Cęterum dum sic de Tarsensi synodo cogen
da agiẽ, triginta & quatuor ferè Asiani episcopi Antiochiæ in Caria cõuenientes,
studiũ quidem ecclesiasticæ cõcordiæ sarciẽdæ laudarũt: ὁμοουσίω cõsubstantialis
uerò nomen repudiãtes, formulã fidei Antiochiæ & Seleuciæ cõpositam, ueluti
quæ Luciani martyris esse crederẽt, & à maiorib. eorũ periculo & sudore multo
cõprobata esset, cõfirmarũt. Imperator aũt, Eudoxio annitẽte, synodũ in Cilicia
celebrari institutã p̃hibuit, edictis ea de causa & cõminationib. publicè p̃positis.

Tyanẽsis catholicorum episcoporũ conciliũ.

Acta eiusdem.

Indicitur conuentus Tarsensis.

Antiochiæ in Caria formula fidei Antiochenæ à quibusdã episcopis confirmatur.

Valens conuentũ Tarsensem celebrari non permittit.

CAPUT X.

Rouinciarum quoq; prælidibus singillatim mandauit, ut ex ecclesijs
eos deturbarent episcopos, qui sub Constantio exauthorati, dignita-
tem pristinam sub Iuliano recepissent. Per eiusmodi iussionem, Aegy
ptij etiam magistratus Athanasium ecclesijs simul & urbe Alexandri-
na ejicere cõtenderunt. Non leuis enim pœna Imperiali inserta erat edicto, quòd
præfectis omnibus, & qui sub eorum signis & potestate essent militibus & sena-
toribus, cum ingentis pecuniæ mulcta, corporis quoq; coercionem denũciabat.
At Christianus populus conueniens, Præfectum rogauit, ut episcopũ causa non
satis deliberata non exigeret, sed accuratius literarũ Imperialium sententiã per-
penderet, quæ eos tantum proscriberet, qui sub Constantio exulare iussi, sub Iu-
liano ab exilio reuersi essent. Athanasium porrò sub Constantio quidem exilij
causa solum uertisse dicebant, atq; ab eodem reductum, atq; in episcopatũ suum
restitutum esse: Iulianum autem, quum omnes ab exilio reuocaret, unum hunc
persequutum fuisse, quem tandem Iouinianus restituerit. Hæc quum dicerent,
neque Præfecto persuaderent, restitere tamen, & uim fieri non permisere.
Cæterùm quum uulgus undique confluerent, & turba ingens atque tumultus,

Valentis iussio, ut episcopi à Constãtio relegati, & à Iuliano restituti, denuò in exilium extrudantur.

Præfectus Alexandriæ Athanasiũ urbe expellere conatur.

Obstat ei populi studium.

adeò ut seditio expectaretur, in urbe esset: præfectus rem eam Imperatori significauit, Athanasiũ ibi manere permittẽs. Et diebus plurib. exactis, seditio ea sopita iam esse uidebatur, quum Athanasius uesperi urbe egreditur, & in prædio quodã latitat. Aegypti autẽ præfectus, & copiarũ militariũ quæ ibi erãt dux, intẽpesta nocte in ecclesiã, ubi ille † domiciliũ suũ habebat, uenit, & in habitaculis etiã superiorib. diligenter eum quærit: sed opinione sua frustratus, re infecta abit. Existimauerat enim, ꝙ plebs tandẽ prioris motus, quo excitata fuerat, oblita esset, & somnum omnes carperet, facilè se Imperatoris imperata executurũ, & urbem sine seditione pacatã conseruaturũ esse. Sedenim præfectus, & qui cum eo erant, ꝙ Athanasium non inuenissent, ualde sunt admirati. Siue enim diuini numinis indicio, seu hominũ aliquorum denũciatione secesserit, eodẽ res recidit. Quòd enim tam necessario tempore insidias sibi structas præuiderit & uitarit, cõsilij esse uisum est, quod captũ humanũ excederet. Alij uerò dicunt, eum, ꝙ uulgi insanũ motũ presenserit, & simul ueritus sit, si quid inde detrimẽti prouenisset, ne ipse autor mali eius esse uideretur, † toto eo tempore in paterno monumẽto delituisse. Atq; ille quidem sic profugit, & latuit. Non lõgè autẽ pòst Imperator literis suis eum reuocauit, & ecclesiã obtinere iussit. Scriptum hoc præter animi sententiã Valentem edidisse opinor, uel ꝙ Athanasij gloriã secum ipse reputaret, ac reprehensionem eius rei à Valẽtiniano, qui Nicænum decretũ profitebatur, expectaret: uel quòd motum eorũ qui plurimi illum laudabãt, ne per nouarũ rerum studium respub. aliquid detrimenti caperet, suspectũ haberet. Opinor quoq; Arianæ hæresis antesignanos, ita ut par erat, non admodũ iam in eius uiri proscriptionẽ urgendam incubuisse: illud perpendẽtes, si urbe eijceret, fore ut rursum Imperatoribus molestus fieret, occasionemq; ex ea re illos compellandi haberet, Valentemq; in sententiã suam adduceret, Valentinianũ autem sibi cõsentientem ad iram etiã commoueret. Plurimũ namq; eum metuerũt, uirtutẽ eius in rebus quæ sub Constantio acciderant, experti. Adeò enim tum quoq; inimicorũ cõsilia & insidias propulerat, ut ei illi nõ grauatè ecclesijs in Aegypto cederẽt, & ea de causa ipse uix Constantij literis acquiescens, ex Italia rediret. Causam quidem, quamobrẽ Athanasius non itidẽ ut alij, ex ecclesia pulsus sit, hanc esse cõijcio. Alij uerò episcopi tantum nõ persequutione, quæ illis par esset, quæ ab idololatris excitatæ fuerãt, sunt expetiti. Exilia enim & deportationes in eos qui non eadẽ cum Valente sentirẽt, decernebanẽ, & sacræ ædes ijs quidem adimebanẽ, alijs autẽ cõmittebantur. Aegyptus uerò Athanasio adhuc superstite, malorũ eiusmodi immunis & expers fuit.

Athanasius insidias sibi structas præuidet, easq; deuitat.
† κατάγαιον
Quæritur is noctu domi suæ à Præfecto, sed non inuenitur.
Athanasius rursum latitat.
† mensib. quatuor. Socr.
Valẽs Athanasiũ ecclesiæ suæ restituit.
Causæ expenduntur, quamobrem Athanasius non itidem ut alij catholici episcopi, ecclesia sua sit expulsus.
Ariani stimulantur.
Persequutio catholicorum episcoporum.

CAPUT XI.

Sub idem tempus Eunomius ab Eudoxio secessit, & seorsim suos sibi cõuentus egit, propterea quòd quum sæpius, ut præceptor ipsius Aëtius in gratiam & cõmunionem reciperet, Eudoxium rogasset, id impetrare non potuerit. Non ideo autẽ Aëtium auersatus est Eudoxius, ꝙ hæresim eius exosam haberet, quam scilicet maximè deprædicabat: sed ut populares eius, alterius illum sectæ esse existimarent. Atq; hæc ipsa causa fuit, cur inter Eudoxium & Eunomium discessio fieret. Porrò Aëtius uehemens & acer Arianæ hæresis assertor & propugnator fuit, arte sophistica bene instructus. Eandem autẽ hæresim magis etiam discipulus eius Eunomius defendit, uir, quod Rufinus ait, & corpore & anima leprosus, atque intrà & extrà morbo regio infectus, ipse quoq; arte Dialectica præpotens. Hæresim eius quidã ab eius nomine appellant. Alij τῶν ἀνομοίων, hoc est, Inæqualiũ uocant. Sunt authores quidam, qui Eunomiũ istum primũm ausum fuisse dicũt instituere, ut diuinus baptismus mersione una perageretur: & eam quæ ab Apostolis per manus accepta hodie quoq;

Eunomius ab Eudoxio secedit.
Secessionis eius causa.
Aëtius.
Eunomius discipulus eius.
Eunomiani, qui etiam ἀνόμοιοι, hoc est, Inæquales sunt dicti.

A quoq; ubiq; seruarur, traditionem adulterare, & ritum aliũ in ecclesia Cyzicena accuratiore sanctioreq; grauitate nouitatẽ suam obtegentẽ, inuenisse. Fuit aũt, sicuti dictũ est, & Sozomenus testatur, cuius uerba adscribere libet, ad orationes scribendas non ineptus, cõtentioso disputãdi genere & syllogismis gaudẽs, quales sectatores eius adhuc multos uidere est. Non tam enim illi uitam honestam, mores sanctos, & benignã erga egenos misericordiã, nisi eadem cum ipsis sentiãt, quàm si quis cõtentiosè differere, & syllogismis atq; ratiocinationibus uincere uideatur, laudant. Tales namq; pietate maiore supra omnes esse existimãtur: sicuti Theophronius Cappadox & Eutychius, sectæ huius studiosi, qui obtinentis huius † Imperij tempore, seipsos ab Ecclesia rescindentes, quum in alijs rebus ex Eunomij opinionibus, tum in sacro baptismo res nouas induxerũt, non in trinitatẽ, sed in CHRISTI mortẽ baptisandũ esse docentes. Eunomiũ sanè aliqui dicunt nihil hac in re nouasse, sed quemadmodũ ab initio cœperat, in Arij sententia permãsisse. Postq; uerò Cyzici episcopus factus esset, à clero eũ suo, q̃ noua institueret dogmata, accusatũ esse. Eudoxiũ porrò, qui tum Constãtinopoli Arianæ hæresi præerat, illũ accersiuisse, atq; ut uerba ad populũ de doctrina sua faceret, ei permisisse. Et quum nihil in eo dãnasset, eum ut Cyzicũ rediret cohortatũ esse. illũ uerò dixisse, se de cætero eum eis qui se suspectum haberent, futurum non esse, prætextũq; eum discessionis suæ obtẽdisse: quum reuera causa illa esset, q̃ præceptorem suum Aëtiũ receptũ non esse ægrè ferret: hominemq; in cœpto suo perseuerasse, nihil de priore opinione sua mutantẽ. Et hæc quidẽ alij ad hunc modũ, alij uerò aliter tradũt. Sed enim siue Eunomius, seu alij quidã traditionem baptismi innouarũt, soli illi periculosa ista ratione diuini baptismi expertes mihi è uita excessisse uidentur. Si enim ipsi ab initio recepta cõsuetudine baptizati, primùm se ipsos rebaptizare non potuerũt, aut quod in ipsis non accidit, primi induxerũt: quodq; neq; ipsi per se habuere, neq; per alios accepere, id in alios contulerunt: quum super initio & fundamẽto quod subsistere nequeat, suaq; ipsorũ arrogãtia, dogma hoc instituerint, quæ ipsi non acceperũt, alijs tradiderunt: quod sanè stultũ ac stolidũ est † Illud enim sua etiã ipsorũ cõfessione cõstat, q̃ ipse baptismi sacris initiatus non sit, eum alios baptizare nõ posse: qui uerò traditionis eorum more baptizatus non sit, eum pro non baptizato ab eis haberi, ut qui non legitimè sacramẽto eo initiatus sit. Testãtur hoc ipsimet, dum quoscũq; in sententiam suã pertraxere, etiãsi antea statis catholicę Ecclesiæ cęremonijs tincti sint, rebaptizant. Quæ nouitas non parũ religionem turbauit, & Christianismũ suscipere uolentibus propter dogmatũ dissensionem ualde obstitit. De Eunomio porrò, & Aëtio, illud addere libet, Eunomianæ hæresis authorem primũ Aëtium Syrũ fuisse: [a] qui iuxta Arij sententiã, filiũ patri inęqualem, creatũq; esse, & ex nõ existentibus extitisse decreuit. Et qui opinionẽ eam approbarunt, Aëtiani priùs sunt dicti. Quum aũt, quemadmodũ antea diximus, quidã filiũ patri ὁμοούσιον consubstantialẽ, quidã ὁμοιοούσιον æquisubstantialẽ dicendũ esse assererẽt: & Imperatori tum placitũ esset, ut de Ariminẽsis cõcilij sentẽtia, filius patri ὅμοιος ęqualis crederet: Aëtius quidẽ, ut qui blasphemus in Deũ esset, exilio est mactatus: hæresis aũt eius quodãmodo ad tempus soluta iacuit, q̃ neq; alius quispiã, qui alicuius esset nominis, neq; ipse Eunomius propalàm et liberè de ea differere auderet. Cęterũ ubi is Cyzicenã ecclesiã pro Eleusio gubernandã accepit, cõquiescere omnino nõ potuit, & in concionib. ad populũ Aëtij opinionẽ rursus in mediũ produxit. Atq; ut fieri solet, quũ homines primùm hęresis istius autorẽ ignorarẽt, Eunomianos sectatores

[a] Ad declarandã ineptam & improbam Eunomij impietatem & uaniloquentiã, Socrates uerba eius ista profert: Deus de sua ipse substantia nihil amplius, quàm nos, nouit: neq; ea magis illi, quàm nobis, est perspecta. Sed quod de ea nos scimus, idem & ipse prorsus scit: & rursus quod ille nouit, id in nobis quoq; similiter omnino reperias. Vt supr.

Vna Eunomij mersio in baptismo peragitur.

Eunomiani contentiosi disputatores.

Theophronius & Eutychius Eunomiani.

† Theodosij iunioris Imperiũ intelligẽdũ, ad quẽ historiam suã Ecclesiasticam scripsit Sozomenus, cuius ea sunt uerba lib. 6. ca. 26.

Eunomianorum baptismum.

Socrates propterea Eunomium Cyzico Constãtinopolim ad Eudoxiũ reuersum esse, & cum eo mansisse dicit, quòd Cyziceni non ferentes ampullosam eius loquentiã, hominem urbe exegerint. In prolixitate enim orationis eius & multiloquio, ingens fuit sententiarũ penuria. Et quũ lõgos conscripsisset in epistolam Pauli ad Rom. Commentarios, tamen is scopum Pauli pertingere & assequi non potuisse dicitur. lib. 4. cap. 9.

Cur Eunomius Cyzico discesserit.

Eunomiano baptismo baptizati, sine baptismo legi non obierunt. Anabaptismum in Ecclesia prorsus nõ subsistit.

† Imò etiã abdubitãter.

Eunomianorum ana baptismum. Aëtius author Eunomianæ hæresis.

* Eodem argumẽto uti tẽporibus nostris possemus, in re fuandis eis qui manus alijs imponere audẽt, quum eã potestatem non habeant, & consecrati prorsus non sint.

sectatores eius cognominarunt: propterea quod post Aëtium dogma hoc Eunomius renouauit, & maiore audacia, quàm qui id primùm tradiderat, defendit. A

CAPUT XII.

De hæresi Apollinaris.

Apollinares duos fuisse, patrem & filium, antea diximus. Et pater quidem presbyter, filius autem lector fuit: uterque græcis disciplinis ualde eruditus. Pater Grāmaticus, filius Rhetor insignis. Pater Alexandriæ ortus, aliquandiu Beryti literas docuit. Laodiceæ uerò matrimonio contracto, filiū Apollinarem progenuit. Intima eis cum Epiphanio, præclaro sophista, amicitia fuit. A' quo ut seiungerētur, ne Theodotus quidē episcopus Laodicensis authoritate & interdicto suo obtinere potuit. Permultos hi & utiles Ecclesiæ edidere libros, sicuti antea à nobis est dictū. Deinde uerò in hæresim nominis sui fœdè sunt prolapsi. Nam Apollinaris filius, multis ab Ecclesia abductis, suos sibi conuentus egit, sociumque constituendi dogmatis sui Vitalim accepit, Antiochenum, ex eorū numero qui Meletij ecclesiam frequentabant, presbyterum, uirum nemini illustri uitæ & morū sanctitate cedentē, & eorum qui fidei eius cōmissi fuerant curandorum perquàm studiosum, eaque de causa à populo egregiè cultum & ueneratum. Paulo pòst enim, quum à communione Meletij discessisset, Apollinari se coniunxit, sectatoribusque eius Antiochiæ præfuit, uitæ reuerentia non exiguā plebis partem addictā sibi habens: qui etiam nomine ab eo accepto, Vitaliani usque ad Theodosij iunioris imperiū ab Antiochenis sunt uocati. Dicitur autē hoc fecisse, dolore impulsus: perinde atque à Flauiano, qui postea sedem Antiochenā accepit, tum autē presbyter cum illo erat, despectus, & quo minus familiariter cum episcopo esse posset, impeditus fuisset. B Quod namque ea re diminutā esse famam suam putaret, hominū more, dolore eo uictus, ad Apollinarim se contulit, & cum eo communicauit, amicitia eius in primis usus. Ex eo tēpore in alijs quoque urbibus, sub episcopis suis cōuentus habuere, & ritus ab Ecclesia catholica alienos celebrauere: præter receptas sacras cantilenas, numerosa etiā carmina quædam ab ipso Apollinari inuenta decantantes. Nam is præter eruditionē reliquā, in poetica quoque uarij generis uersibus componendis excelluit. Qua ille oblectatione multis, ut sibi adhærerēt, persuasit. Et uiri in cōpotationibus, manuumque laboribus, mulieres quoque in lanificio suo carmina eius psallebant. Ad studij enim & laborum laxamentū, ad dies festos, & ad res alias, prout tempus fert, poemata elaborauit, quæ ad laudem DEI pertinent omnia. Hanc hæresim latius serpere, quū † primus urbis Romæ episcopus Damasus, & Petrus Alexandrinus cognouissent, coacto Romæ cōcilio, alienā eam esse ab Ecclesia uniuersali statuerūt. Apollinaris etiā ipse itidem propter animi imbecillitatē, dogmate suo instituēdo, res nouas molitus esse dicitur, huiusmodi de causa. Athanasius Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, sub Cōstantio in exilium actus, quū in Aegyptū redire iussus esset, & per Laodiceā iter faceret, cum Apollinari, ut amicissimus ei esset, familiariter uersatus est. Quòd aūt, qui diuersæ erāt sectæ, cōmercium & cōmunionem eius ueluti iurisiurādi sacramēto abnegatam auersarētur, inter quos & Georgius Laodicensis episcopus fuit: Apollinarim is eo nomine ab Ecclesia exclusit, tanquam contra canones & sacras cōstitutiones cum Athanasio fuisset. Et quū criminis loco id ei obiecit, tum rationē etiā & pœnā uterū atque pœnitētia obliteratorū erratorū cum cōuicio ab eo exegit. Quum namque Theodotus ante eum adhuc Laodicensem ecclesiā regeret, maximè tum pollens Epiphanius sophista, hymnū in Bacchum recitauerat, quo præceptore iuuenis etiamnū Apollinaris utebatur. Recitationi ei is, cum patre ei cognomine Grāmatico

Vitalis socius Apollinaris.

Causa quur Vitalis à fide catholica discesserit.

Carmina ecclesiastica Apollinaris.

† πρῶτος δάμασος ὁ ῥώμης ἐπίσκοπος.

Causa quur Apollinaris quoque ab Ecclesia defecerit, & hæresim suam instituerit.

Apollinaris hæresis damnata.

Apollinaris propterea quòd cum Athanasio fuerit, à Georgio Laodicensi excōicatus.

Apollinaris Athanasio amicissimus.

Epiphanius sophista Laodiceæ publicitus hymnū in Bacchū recitauit.

A tico insigni, affuit. Atque ubi Epiphanius orationem eam exorsurus, sicuti eis qui specimen aliquod talium studiorum exhibent, mos est, † non initiatos & propha nos exire & procul esse iussisset: neque Apollinaris, neque eius pater, neque etiã alius quispiam qui ibi aderant Christianorum, ex auditorio secessit. Id postquam resci uit Theodotus episcopus, moleste tulit. Et alij quidem ex populo aliquatenus obiurgatis, gratiam delicti fecit: Apollinarim uerò utrunque, quum eis propalàm peccatum obiecisset, ab Ecclesia segregauit. Erãt enim clerici, pater quidẽ presby ter, filius uerò sacrarum scripturarum adhuc lector. Intercesserat aliquid tempo ris, & eos, postquam lacrymis & ieiunijs crimen admissum pœnitentes aboleuis sent, Theodotus rursum in gratiam recepit. Vbi autem Georgius episcopatum est adeptus, & Apollinaris cum Athanasio familiariter fuit, quemadmodum di ximus, excommunicatum eum Ecclesia exegit. Atque ille sæpe Georgium dicitur, ut in communionem reciperetur, deprecando obsecrasse. Verùm ubi id illi non persuasit, mœrore correptus Ecclesiã turbauit, & dogmate nouo hæresim suam induxit, quoad potuit, compositis arte orationibus, inimicum ulciscens, & quòd se in sacrarum literarum doctrina illo præstantiorem exauthorasset, arguens. Ad hunc modum scilicet priuatæ clericorum, tempore quolibet, inimicitiæ, maximo Ecclesiam detrimento afficere, & religionem in sectas multas dissecuere. Id inde satis liquet. Si enim itidem ut Theodotus, Georgius quoque pœnitentem Apolli narim suscepisset, hæresis quæ ab eo nomen habet, ut ego quidem puto, non ex taret. Ingenia namque hominum si despici se uideant, arrogantem audaciam conci piunt, & contendendi studio res nouas moliuntur. At si id quod æquum est, con sequuntur, ad moderationem se dant, & forte sua contenti sunt.

[Margin: † τῶν ἀμυήτων καὶ βεβήλων. — Ei recitationi Apollinares affuere. — Apollinares eo nomine excommunicantur. — Recipiuntur illi post pœnitentiã in Ecclesiã. — Georgius Laodicensis deprecantem Apollinarim in gratiã nõ recipit. — Priuata clericorũ odia reipub. Ecclesiarum plurimum obsunt.]

B

CAPUT XIII.

Eunomium, quod diximus, eadem cum Aëtio sentire, negari non po test. Nam & ipse Aëtium præceptorẽ iactat, & id in scriptis ipse suis apertè testatur. Apollinarim uerò etiam accusans Gregorius Nazan zi episcopus, in epistola quadã ad Nectarium Constantinopolitanæ » ecclesiæ præsidem, hæc scribit: Et detrimentũ quidem nostrum, quod in † sinu » nostro fouemus, Eunomius minimè eo quòd alicuius nominis sit, contentus est: » uerùm nisi omnes unà secum in perniciem pertrahat, iacturã id esse iudicat. Sed » enim toleranda hæc quidem sunt. Quod autem in Ecclesiæ calamitatibus censeo » longè grauissimum, Apollinaristarum est † impunitas. Quos nescio quomodo » sanctitas tua negligit, cõcionandi conuentusque cogendi licentiã æqua nobiscum » potestate & dignitate sibi ipsis usurpantes. Tu quidem, qui per omnia prorsus » iuxta DEI gratiam, in diuinis eruditus es mysterijs, non tantum quæ ad patroci » nium & defensionem DEI uerbi spectant, sed ea etiam quæ ab hæreticis aduer » sus saniorem fidem excogitata sunt, tenes. Attamen non importunum fuerit, à te » nuitate mea magnificentiã tuam audire aliquid. Incidi in Apollinaris libellum, » qui omnẽ hæreticã improbitatẽ longè superat. Asseuerat enim, carnẽ † iuxta salu » tis nostræ administrationẽ, ab unigenito filio * naturæ nostræ transmutãdæ gra » tia, † non aduenticiam susceptã esse, sed à principio carnalẽ illam naturam in filio » fuisse. Atque perperàm acceptũ dictum quoddam Euangelicũ, tanquam testimo » nium tantæ absurditati prætẽdit, dicens: Nemo ascendit in cœlũ, nisi qui è cœlo » descendit, filius hominis. Ita ut priusquã descenderit, ipse filius hominis fuerit: & » descenderit, suam illã deferens carnem, quàm in cœlo habuerit antesecularem » & † consubstantiatam. Et rursus Apostolicam aliam profert uocem: Secun » dum hominem è cœlo esse, Deinde instituit hominem illum qui è cœlo uenerit, mentem

[Left margin: † [illegible] — † [illegible]]

[Margin: Gregorij Nazãzeni epistolæ ad Nectariũ episcopũ Constantinopolitanum pars, qua Apollinaris hæresim redarguit. — † παῤῥησία — Apollinaris hæresis. — † κατ᾽ οἰκονομίαν — * [illegible] — † Legendũ in Græco [illegible], pro [illegible]]

» mentem non habere, sed diuinitatē unigeniti naturam mentis adimplere, ut quæ A
» † pars quædam humanæ coagmētationis sit facta, ad trientis instar, anima & cor
» pore humanitùs circa eam existentibus, mente illis decollante, & uerbo DEI lo-
» cum eius obtinente. Atq; equidem nondum hoc graue est spectaculum. uerùm
» illud omnium longè grauissimum, quod ipsum unigenitum DEVM, iudicem o-
» mnium, authorem & ducem uitæ, & uastatorē mortis, mortalem instituit: ita ut
» passionem ille in diuinitate sua susceperit, & in triduana illa mortificatione cor-
» poris, simul etiam ea cum corpore commortua, & sic à patre rursum à morte re-
» suscitata sit. Reliqua quæ importunitati tantæ ille adijcit, longum esset recen-
sere. Opiniões sanè Apollinaris & Eunomij quales fuerint, ex ijs quæ dicta sunt, quilibet cognoscet. Et ut facilis coniectura est, permultos illi ab Ecclesia uniuersali in eorum sententiam pertraxissent, nisi Basilium & Gregorium Cappadoces aduersarios inuenissent, qui ex professo multa aduersus eos scripsere. Theodosij preterea, quod paulo pòst sequutum est, imperium, conatus eorum repressit, nam duces ipsos hæresium, ex frequentibus & populosis orbis partibus in solos locos relegauit. Obstitere etiā insuper illis eius ætatis monachi. Mordicus naq; Nicæna retinuere decreta, qui in Syria & Cappadocia, finitimisq; locis monasticam sunt philosophati. Et regio ea quæ à Cilicia ad Phœniciam usq; tendit, ne in hæresim Apollinaris transiret, periclitabatur. Ab Eunomio autem ne inficerentur populi à Cilicia & monte Tauro, ad Hellespontū & Constantinopolim usq;, metus erat. Non difficile enim utriq; erat, finitimis quoq; eorum, apud quos uersabantur, ut sententiam suam sequerētur, persuadere. Idem sanè & Arianis contigit. Vulgus enim, monachorum quos recensuimus uirtutem & opera admiratum, quùm ipsos rectè sentire credidit, tum aliter opinātes propter suspicionem B impuræ & adulterinæ doctrinæ auersatum est: sicuti Aegyptij monachos suos sequentes, Arianos pro hostibus habuere.

Quæ res hæresibus hisce obstitere.

Theodosius hæreticos ab hominū frequentia in solos locos proscripsit.

Vulgus imperitum sanctorum monachorū fidē est sequutū.

CAPUT XIIII.

Anthropomorphitarum hæresis. Sectatores eius Audiani dicti. l. Ariani. C. de hæret. & Manich.

EA ætate Audæus quoq; quidā, & genere & lingua Syrus, fuit nouorum dogmatū inuētor. Quæ enim mala dudum parturierat, aliquando tandē pꝑperit. Primùm namq; quum perperam illud intellexisset, FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram: DEVM humana esse forma opinatus est, eundemq; corporalia membra habere existimauit: sacræ scripturæ sententiā non satis assequutus, quæ diuini numinis operibus humanarū partium uocabula tribuit. quandoquidē eo modo, qui res subtiliores percipere & audire nequeunt, facilius consiliū DEI intelligunt. Addidit deinde ad impietatē eam consimilia alia. A' Manente enim id mutuatus, conditorem uniuersitatis huius DEVM neq; ignē neq; tenebras creasse docuit. Verùm hæc quidem, & quæcunq; sunt eiusmodi, qui factionis eius sunt, celant. Dicuntur autem à publicis Ecclesiæ conuentibus segregari, propterea quòd nonnulli pecuniā apud nos execrando fœnore locent, nōnulli cum mulieribus extra coniugium consuetudinem habētes impiè uiuant. Qui uerò à talibus rebus sint alieni, liberè cum eis communicare. At ideo illos suo quodam more ab alijs separatos uiuere constat, quòd dogmatum suorum occultent blasphemiam & impietatem. Porrò ficta hæc & assimulata sanctitas arrogantiæ est plena, quæ scilicet à doctrina Pharisæorum prouenerit. Nam & illi animarum simul & corporum
» medicum accusarunt, ad sanctos Apostolos dicētes: Cur cum publicanis & pec
» catoribus cibum sumit magister uester? Et per prophetā de talibus hominibus
» dicit DEVS: Qui dicunt, Purus sum, ne me attigeris, iste fumus furoris mei est.

Hæretici isti sub prætextu seuerioris sanctiorisq; uitæ discessionē ab Ecclesia fecere.

Pharisaica hæreticorum sanctimonia.

Sedenim

A Sed enim amentiam istorum refellere, temporis istius non est. Proinde ad reliqua commemoranda progrediamur. Eodem tempore etiam Massalianorum pullulauit hæresis. εὐχίτας, hoc est precatores, hos cognominant, qui eam uocē in græcum transtulere sermonem. Habent autem aliud quoque cognomen, ex re ipsa natum. ἐνθουσιαστὰς enim, hoc est, numine afflati nominantur, dæmone quopiam uim in eis suam exercente: quam rem Spiritus sancti præsentiam esse opinātur. Qui uerò in hoc uitio perfecti sunt, manuum opus omne & laborem perinde atque improbitatem auersantur. Itaque somno dediti, somniorum uisiões & phantasias, prophetiam uocant. Istius hæresis duces fuere Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas, & Simeones, atque præterea alij. Qui quidem se ab ecclesiastica communione non abstinuerunt, nihil prorsus uel prodesse uel obesse diuinam escam dicentes. De qua Dominus Christus inquit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, uiuet in æternum. Morbum autem eum supprimere sedulò conantur, & eundem etiam cōuicti impudenter pernegant: populares que suos ea quæ ipsi in animis suis circumferunt, celant. Latoius sanè Melitinensem gubernans ecclesiam, uir diuino ardore spectatus, quum multa monasteria, seu potius prædonum speluncas contagione morbi eius corripi uideret, eas incendit, & lupos ab ouiū grege depulit. Itidem & præclarissimus ille Amphilochius, qui metropolim Lycaoniæ fidei suæ creditam rexit, & gentem uniuersam gubernauit, ubi pestem talem eò peruenisse cognouit, eam eiecit: & greges qui ab eo pascebantur, clade ea liberauit. Porrò & Flauianus, celebri fama uir, postquam Antiochiæ episcopus est factus, & id genus homines Edessæ uersari cognouit, ueneno suo finitimos inficientes, monachorum sodalitate quadam ad eos missa, Antiochiam eos pertraxit, & ægritudinem suam pernegantes ad hunc modū in crimine ipso deprehendit. † Accusatores enim eorum falsa per calumniam deferre, & testes mendacia proferre dixit. Adelphium autem admodum iam senem blandè cōpellans, assidere sibi iussit: Et nos, inquit, ô senex, qui iam uitam propè exegimus, certius quùm humanam naturam perspeximus, tum aduersariorū dæmonum cognouimus molitiones, reipsa quoque gratiæ subministrationem perdidicimus. Iuuenes autem isti, qui harum rerum accuratius nihil intelligunt, sermones spirituales audire non sustinent. Quapropter mihi dicito, quomodo uos perhibetis quùm spiritum aduersarium cedere, tum Spiritus sancti gratiam aduenire? Verbis hisce senex demulsus, uenenum omne suppressum euomuit: & nullam utilitatē ex diuino baptismo ad eos qui couterentur, peruenire dixit. Solam autem orationem sedulam * dæmonē uernaculum eijcere. Vnumquemque enim qui nascatur hominem à primo parente, sicuti naturam, ita dæmonum quoque seruitutem trahere. Quibus precatione sedula exactis, deinceps Spiritum sanctum aduenire, præsentiam suam, ita ut sentiatur & conspiciatur, indicantem: corpusque ab affectionum seu perpessionum metu liberantem, & animā ab inclinatione ea quæ in deterius fert, ita uindicantem, ut postea neque abstinentia & ieiunio corpus castigante, neque doctrina quæ frenos nobis iniiciat, & compositè ambulare doceat, sit opus. Et cui ita Spiritus sanctus obueniret, eum non solū à corporis titillationibus liberari, uerumetiam clarè futura præuidere, & trinitatem diuinam oculis suis cernere. Hoc pacto diuus Flauianus putido effosso fonte, & impio nudato latice, ad infelicem illum senem inquit: † Inueterate dierum malorum, redarguit te os, tuum non ego: & labia tua testimonium perhibuerunt contra te. Et pestis ea in apertum prolata, Syria excessit: & in Pamphyliam commigrans, eam quoque clade impleuit. Atque hæc quidem de absurdis istis & ineptis hæresibus sint dicta. Eodem tempore

Hæresis Massalianorum, qui εὐχῖται dicti sunt, & ἐνθουσιασταί.

Massalianorū istorum, qui & Euchitæ siue Enthusiastæ dicuntur, mentio sit l. Arianis ut suprà.

Hæresis eius authores.

Cōmunionem eucharistiæ hæretici isti in adiaphoris posuerunt.

Latoius Melitinensis episcopus, domicilia eorum exussit.

Amphilochius Metropolitanus Lycaoniæ eosdem prouincia sua expulit.

Flauianus Antiochenus arte quadam secta illius arcana in lucem produxit, et damnat.

τῶν κατηγόρων συκοφαντίαν, καὶ τῶν μαρτύρων ψευδολογίαν

Adelphius Enthusiasta.

Improbe baptismum sacri reiectio

Adelphius impietatem sectæ suæ apud Flauianū indicat.

* τὸν δαίμονα τὸν οἰκεῖον.

πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν

Z Nouatiani

Nouatiani quoq; Phrygiam incolentes, Paschæ diem festum mutauere. Id por- A rò exponã, ubi primùm dixero quamobrem Phryges & Paphlagones, Ecclesiæ corum tam firmiter retineant sanctiones. Nouatus presbyter propterea ab ecclesia Romana discessit, quòd Cornelius episcopus eos ad communionẽ admi- ferat, qui in persequutione ab Imperatore Decio excitata, Dijs sacrificauerant. Hanc ipsam ob causam segregatus, & à consentientibus sibi episcopis ad episcopatum euectus, omnibus ubiq; ecclesijs scripsit, ne ad mysteria percipienda eos qui sacrificassent, admitterent: sed ipsos quidem ad pœnitentiã cohortarentur, Deo autem ueniæ concesšionem permitterent, qui solus facultatem haberet & posset noxas remittere. Eiusmodi literas in prouincijs degẽtes homines quum accepissent, sententiam earum & iudiciũ ad mores suos accommodabant. Ut enim ille significauit, non admittendos esse ad mysteria, † qui post baptismũ peccatum in mortem admisissent: alijs quidẽ acerba & immanis canonis huiusmodi uisa est esse sententia: alij autem, quòd iustum & ad uitam moresq; corrigendos accommodatum esse censerent decretũ, suscepere. De quo quum per quæstionem ambigeretur, aliæ Cornelij episcopi superuenere literæ, gratiam delicti etiam illis annunciantes, qui post baptismum peccassent. Ad hunc modũ quum utriq; contraria inter se per epistolas scriberent, & quæ dicebant diuinarum literarũ oraculis obfirmarẽt, pro moribus quisq; suis eam cõprobabat sententiã, ad quã antea etiã inclinatus magis fuerat. Qui enim delinquere & peccare libenter soliti erant, eiuscemodi ueniæ concesšione tum accepta, per reliquũ deinde uitæ tempus ea in delictis omnibus utebantur. Gens porrò Phrygum populis alijs temperantior, moderatiorque esse uidetur. Perrarò enim Phryges iurant. Et * animositas quidem apud Scythas & Thraces dominatur, libidini & † concupiscentiæ Orientales populi magis inseruiunt: Paphlagonum autem & Phrygum gens ad neutrum rerum istarum propensa est. Neq; enim ludi * Circenses, neq; spectacula nunc apud eos exhibentur. Quapropter illi, atq; item alij eiusdẽ sententiæ mihi tum assensisse Nouati scriptis uidẽtur. Præcipuũ namq; apud illos tanquã piaculũ & abominatio est, fornicatio. Et sanè Phryges & Paphlagones moderatè magis, quàm alias quascunque hæreses, uiuere uidemus. Eandem causam esse opinor, eis etiam qui in Occidentalibus partib. habitant, & Nouati decreto parent. Porrò Nouatus etiamsi propter exactius uitæ genus suã sibi sectã instituit, non ille tamẽ quicquã de paschæ festo die mutauit. Semper namq; sicuti Occidẽtales partes facere solitæ erant, & ipse pascha celebrauit. Pascha aut illæ semper agunt iam inde ab initio, ex quo Christiani sunt facti, † post æquinoctium. Hic postmodũ sub Valeriano principe, qui persecutionẽ aduersus Christianos concitauerat, martyrio uitã finijt. Qui uerò eius nomine in Phrygia censentur, ab institutis et cõmunione eius quũ sibi ipsis indulgentes degenerassent, hoc tempore paschale quoq; festũ mutarũt. Concilio eñ in Pazo uico, ubi Sangaris amnis fontes sunt, coacto, pauci quidam & obscuri per Phrygiã Nouatianorum episcopi statuerunt, Iudæorũ azyma obseruanda, & cum eis pascha celebrandum esse. Hæc sibi renunciata esse Socrates (qui hoc loco non abhorrere se à Nouatianorũ institutis, palàm præ se fert) à sene quodã scribit, qui se presbyteri filium fuisse dixit, quo cum Synodo ei interfuerit. Quum quidẽ eò non conuenerint uel Agelius Constantinopoli Nouatianorũ episcopus, uel Maximus Nicææ, uel etiam Nicomediæ aut Cotylij (urbs ea Phrygiæ est non incelebris) episcopi, à quibus tum maximè Nouatianorum religio est administrata. Hæc sic tum acta. Postea uerò Nouatianorum ecclesia propter eam Synodum in partes discessit: sicuti suo loco dicemus.

Sed

Quam ob causam Nouatus ab ecclesia Romana secedẽs, hæresim suam instituerit.

Hæc ex Socr. lib. 4. cap. 28. excerpta: quẽ Nouatianæ hæresis sectatorẽ Nicephorus esse censuit.

Nouati dogma.

Contrarium ei Cornelij Rom. episcopi decretum.

Phryges moderati.

Phryges & Paphlagones Nouati decretum morib. suis conueniens receperunt.

Tẽpus paschæ celebrãdi in Occidente.

Nouatus martyrium obijt.

Nouatiani Phryges in conciliabulo pascha cũ Iudæis celebrandũ statuunt.

Apud Lin. flumen ille Sagarus dicitur, de bel. Macedon. lib. 7.

Socr. habet Cotyaij. Legẽd. ex Suid. Cotyæi.

CAPUT XV.

A S Ed ut historiã persequamur, eò unde digresſi ſumus, reuertendũ nõ bis eſt. Imperator Valẽs Cõſtantinopoli ſoluẽs, Antiochiã ad Orõtẽ adire properauit. Et quũ Nicomediã perueniſſet, ibi hac de cauſa reſtitit. Eudoxius Arianæ ſectæ epiſcopus ſtatim poſt diſceſſũ Imperatoris Cõſtantinopoli uita defunctus fuerat, cõſulatu Valentiniani & Valẽtis tertio, quum quidẽ clauũ eccleſiæ Cõſtantinopolitanæ annis undecim rexiſſet. Eius in locũ Ariani ſurrogarũt Demophilũ quendam. Profeſſores autẽ ὁμοουσίου conſubſtantialis, commodũ ſe tempus, ut ſedem epiſcopalem recuperarent, nactos eſſe rati, Euagriũ ſuæ factionis presbyterũ epiſcopũ deſignarunt. Cui manus impoſuit Euſtathius, epiſcopus aliquando Antiochenus, qui à Iouiniano quidem ab exilio non ita pridem fuerat reuocatus: tum autẽ Conſtantinopoli priuatus latebat, ut ſua ſaltem præſentia ὁμοουσίου conſubſtantialis profeſſores cõfirmaret. Ita factũ, ut Ariani perſecutionem aduerſus noſtros renouarẽt. Ea res poſtq́ eſt ad principem delata, ueritus ille ne ſeditione & tumultu ciuitas turbaretur, militarem manũ Nicomedia Cõſtantinopolim miſit, cum mandato eiuſmodi, ut ſimul & ordinator & ordinatus cõprehenderetur, atq; alius aliò exulatum mitterẽt. Euſtathius igitur Bizyam, quod Thraciæ oppidũ eſt, Euagrius in locũ alium deportatus eſt. Proinde Ariani, quod pleriq; omnes in rebus ſecundis faciunt, magis magiſq; efferari, orthodoxos & rectè ſentientes admodũ uexare, cedere, contumelijs afficere, in uincula conijcere, pecunijs etiam ſpoliare, & intoleranda omnia aduerſus eos facere.

Eudoxius Conſtãtinopolitanus epiſcopus moritur.
Sufficitur ei ab Arianis Demophilus.
A' Catholicis Euagrius.
Iuſſu Valẽtis et ipſe Euagrius, & eius ordinator Euſtathius Antiochenus in exiliũ pellitur.
Ariani Cõſtantinopoli catholicos perſequũtur.
Bizya arx regũ Thraciæ, à Terei nefaſto crimine inuiſa hirundinibus. Plin. li. 4. ca. 11.

CAPUT XVI.

B P Orrò quũ noſtris dura hæc & grauia eſſent, ad principem precatores miſere, ſi quo modo finẽ ærumnẽ eius obtinere poſſent. Cæterùm illi opinione ſua plurimũ ſunt falſi, ut qui iuſticiã ſe ab iniuſto impetraturos eſſe ſperauerint. Quũ namq; delecti ex eccleſiaſtico ordine octoginta uiri, quib. præfuit Vrbaſus Theodorus & Menedemus, Nicomediã ueniſſent, preces Imperatori obtuliſſent, & de ui tanta quiritati eſſent, indignatus ille, in præſentia quidẽ iram preſsit: deinde aũt clàm Modeſto præfecto præcepit, ut comprehenſos eos necaret. Supplicij eius modus, quia nouus & inſolens prorſus fuit, poſteritatis memoriæ eſt mandatus. Præfectus, ſi uiros religioſos, qui nihil cõmiſiſſent, propalàm perimeret, ne ſeditio in uulgo oriretur, ueritus eſt: quapropter eos ſe in exiliũ miſſurum eſſe aſsimulauit. In qua illi ſententia magnis animis acquieuere. Ille nauim eos, ueluti ſolum exilij cauſa uerſuros, conſcendere iuſsit: & nautis præcepit, ut in medio mari nauem incenderẽt, ut quũ eo modo illi interijſſent, ſepulchri cura carerẽt. Ventũ eſt in ſinũ mediũ, † qui Aſtacenus uocatͬ: ibi nautæ imperata fecerũt. Nam ipſi ſcapha, quæ nauẽ ſequebatur, cõſcenſa, nauigiũ in quo uiri illi uehebantͬ, incenderũt. Vehementius tũ ſubſolanus uẽtus flabat, & proinde nauis eo citius flãmã cõcepit. Durauit ea uſq; ad locũ Bithyniæ, qui Dacides nuncupatͬ, ibiq; unà cum pijs illis hominib. in littore eſt abſumpta. Sedenim factũ tam truculentũ uindicta eſt proſequuta. Fames ſiquidem repentè tanta eſt in Phrygia orta, ut neceſſariò incolæ patriam • relinquerẽt, & Cõſtantinopolim ſe atq; ad alias diuerſas prouincias cõferrent.

Catholici eccleſiaſticos uiros precatores ad Valentẽ mittunt.
Modeſtus præfectus.
Legati iſti, Valẽte iubente, & Modeſto curãte, in nauem impoſiti ſunt, eiq; ea in medio mari p nautas incẽſa perierunt.
Socrates naualẽ eſſe dicit.
Fames maxima in Phrygia.

† Conſtantinopoli autẽ Ariani plures pios catholicosq; presbyteros naui, in qua nullum erat inſtrumentũ nauticum, impoſuerunt: eamq; pelago uentis undiq; temere ferendam commiſerunt. Deinde populares quoſdam ſuos in nauigio alio ſummiſere, qui ignem illi inijcerent. Sic ſancti illi uiri cum igne & aqua conflictantes, poſtremò in mari ſubmerſi, martyrij coronam receperunt. Theodor. lib. 4. cap. 24.

• Conſtantinopolim Socrates ſcribit frequentiſsimã multitudinẽ alere, propterea quòd mare ei omne genus commeatus ſuppeditet: & præterea quum opus ſit, Euxino Ponto ingens frumenti copia eò ſubuehatur. lib. 4. cap. 16.

CAPUT XVII.

Q Vũ uerò multa nobis de Basilio magno & Gregorio theologo dicen A
da sint, operæpreciũ facturum me esse putaui, si pauca quædam de ar-
ctissima, quę tantis uiris inter se fuit, amicitia & coniunctione, prœmit
terem. Quod sanè nõ rectius certiusq́ fecero, quàm si Gregorij ipsius
ea de re uerba protulero, quæ in ea oratione sunt, quam is de Basilio funebrem
conscripsit. Tempore, inquit, procedente, ubi alter alteri mutuum amorem "
(factum id Athenis, ubi simul uterq́ literis operam nauauit) indicauit, affectio- "
nemq́ eam philosophiæ gratia conceptam esse constitit, tum alter alteri factus "
est omnia. Sub uno uiximus tecto cõtubernales, & arcta inter nos deuincti con "
iunctione idem spectauimus: & alter alteri animum flagrantem & constantem "
præstitit. Corporum namq́ necessitudo quoniam rerum fluxarũ est, haud ali- "
ter quàm uerni flores, interit. Neq́ enim materia igne cõsumpta, flamma durat, "
sed unà cũ re cremata euanescit: neq́ charitas, ubi fomitis ardor emarcuit, con- "
sistit. Diuinus autem & pudicus amor, quandoquidem rei firmæ & stabilis est, "
propterea solet esse cõstantior. Et quanto magis amãtes rei desideratæ pulchri- "
tudinem considerant, tanto inter se coniunguntur magis. Hæc amicitiæ nostræ "
lex erat. Atque quum ad hunc modum inter nos animati essemus, & tales firmo "
thalamo, ut Pindarus inquit, aureas colũnas substruxissemus, ita deinceps pro- "
cessimus, Deo simul & desiderio mutuo opitulatoribus usi. Sed quomodo sine "
lachrymis necessitudinis tantæ recorder? Eadem erat nobis rei inuidiosissimæ, "
doctrinæ scilicet, spes proposita. Sed inuidia abfuit, æmulatio autẽ utrumq́ e- "
xercuit: & certamen nobis erat, non uter nostrũm primas ferret, uerùm uter al- "
teri eas concederet. Alter enim alterius laudem & gloriam pro sua habebat. Et "
in utroq́ uisa est anima una duo circumferre corpora. Quod si credendũ non " B
est dicentibus,† omnia in omnibus esse sita: at nobis id saltem credatur, alterum "
in altero situm fuisse, & alterum ab altero pependisse. Vtriq́ opus unũ propo- "
situm fuit, uirtus ipsa, & ut uitam omnem ad spem futurã dirigeremus, & prius "
inde animo trãsferremur quàm corpore excederemus: ad quod spectantes, uitã "
& actionẽ omnem nostram ita instituimus, ut nos mandatũ diuinum duceret, "
& alter alterũ ad uirtutẽ acueret atq́ excitaret. Et si nõ insolens hoc uerbũ esset, "
regulam & amussim, quibus quæ recta sunt, quæ'ue minus, explorantur, alterũ "
alteri fuisse dicerem. Sodalibus nos coniunximus non impudicissimis, sed mo- "
destissimis: non contentiosissimis, sed pacificis maximè, & quibus cum esse uti- "
lissimũ est. quòd sciremus, facilius uitia contagione contrahi, quàm uirtutẽ cum "
alijs cõmunicari. Quandoquidẽ & morbus in alios citius, q̃ ualetudo transfer- "
tur. Disciplinas non iucundissimas magis q̃ honestissimas consectati sumus. "
Nam per eas uel ad uirtutẽ, uel ad uitia effinguntur adolescentes. Duæ autem "
nobis erant notæ uiæ: altera prior & honestior, altera posterior, & nõ eiusdem "
momenti: illa ad sacra templa & qui in eis sunt doctores, hæc ad profanos magi "
stros ducens. Reliquas, insistere eis uolentib. relinquimus, uidelicet dies festos, "
theatra, spectacula, conuentus publicos, conuiuia. Nihil enim admirandum & "
præclarum esse duco, quod ad uirtutem non conducat, neq́ eos qui studio eius "
tenentur, meliores reddat. Atq́ alijs quidem alia sunt, uel à patre accepta, uel "
domo ex quotidianis studijs & actionibus reportata cognomina: nobis uerò "
ingens momentum fuit & nomen, ut Christiani & essemus, & nominaremur. "
Athenæ equidem alijs non parum, quantũ ad animos pertinet, nocent. Nam id "
non frustra pij opinantur, quòd plus illæ q̃ reliqua Græcia idolis abundant. "
Et profectò difficile est, non simul aliquem transuersum rapi ab illorũ laudato- "
ribus

De arctissima Basilij Magni & Gregorij Nazanzeni coniunctione.

Egregium par amicorum.

Pulchrũ exemplum iuuenum uirtutis & pietatis studijs incumbentium.

[illegible]

Optimũ uiuendi institutum.

Sodales Basilij & Gregorij.

κακίας ῥᾷον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι.

Studia eorundem.

Athenæ contagione idololatriæ eis nihil nocuere.

A ribus & patronis. Nobis uerò qui animis probè munitis atq; instructi essemus,
„ nullũ ab illis obuenit detrimentũ. Quin è diuerso potius, quod quidẽ dictu mi-
„ rabile est, ea ex re magis etiam in fide sumus confirmati, propterea quòd errorẽ
„ & impuritatem eorũ cognouerimus: ibi dæmones despicientes, ubi dæmones
„ sunt in admiratione. Et si quis est aut creditur esse fluuius, qui per salsuginẽ ama
„ ram maris dulcedinem suam retinens fluit: aut animans aliqua, quæ in igne, à
„ quo omnia cõsumuntur, subsilit: id nos inter æquales omnes profectò fuimus.
„ Et quod pulcherrimum est, sodalitas quædam nobiscũ non ignobilis fuit, quæ
„ ab illo tanq; duce instituebatur atq; regebatur, eisdem nobiscũ studijs gaudẽs.
„ Quamuis pedites, iuxta Lydium currum, illius scilicet cursum & morem curre-
„ remus. Vnde celebritas quædam nobis contigit apud magistros & commilito-
„ nes nostros, præterea uerò in Græcia omni, apud eos maximè qui in ea præci-
„ puè clari sunt. Quum iam fama quoq; nominis nostri ultra Græciæ fines, sicuti
„ hoc multorũ sermone ferebatur, processit. Tãta namq; præceptorũ nostrorũ,
„ quanta Athenarũ: & tanta nostra, quanta præceptorũ laus fuit. Atq; adeò pat
„ amicorũ insigne, sicuti fuimus, ita & habiti sumus: ut nihil simile apud Græcos
„ haberẽt uel Orestes & Pylades, uel Molionidæ, Homerici carminis miraculũ.

Sodalitas literaria.

Per modestiã Gregorius se Basiliũ in uirtutis & pietatis studio cursu consequi nõ potuisse fatetur.

Hęc Gregorius de sua & Basilij disciplina & amicitia, quam etiam quũm scripta pleraq;, tum epistolæ eorum magis declarant. Hos sanè uiros si quis inter se conferre, uitamq;, mores, & uirtutẽ eorũ exponere uelit, alterũ alteri pręferre addubitabit. Fuit enim inter eos, & uitæ sanctioris, & profanæ simul sacræq; doctrinæ concertatio. Nam adolescentes adhuc, Athenis Himerij & Prohæresij, qui tum inter sophistas præcipui erant, deinde etiã Antiochię in Syria Libanij auditores & discipuli artẽ rhetoricã summè perdidicerunt. Et quũ quod ad philoso-

Preceptores Basilij & Gregorij in artib. dicendi.

B phiæ studia ualde appositi essent, quidã eos ad ludos aperiẽdos, & sophisticam uitam cõplectendam, alij aũt ad causas in foro agendas cohortarentur, studio utroq; contempto, solitariã sunt uitã secuti. Itaq; postq; in philosophicis literis satis uersati erant, ex Origenis, & aliorũ qui illũ uel pręcesserant, uel consequuti fuerant, libris, sacrarũ literarũ sententiam addidicerunt. Magna enim tum orbe toto Origenis gloria fuit. In eius libris quum se exercuissent, Arianis strenuè restiterunt. Et quia illi authoritates & testimonia ex Origenis scriptis ad dogma suũ comprobandũ afferebant, ipsi eos refellerunt, nõ satis Origenis sententiam assequutos esse ostendentes. Apud multos quidẽ tum Ariani, atq; Eunomius et ipse Arianisans, in magno fuere precio. At illi postq; cum Gregorio & Basilio uel scriptis uel disputationib. sunt congressi, indocti prorsus esse cõperti sunt.

Iidem uitã monasticã sunt sequuti.

Origenem legerunt.

Arianos refutarunt.

Basilius à Meletio Antiochiæ episcopo diaconus creatus, postea patrię suæ Cæsareæ Cappadocũ antistes factus, cũ cura & fide ecclesijs præfuit. Veritus enim ne tes Arianorũ nouę Ponti etiã ditiones occuparẽt, celeriter ad eas partes percurrit: atq; monachorũ ibi † exercitia instituens, & plerosq; sacra doctrina erudiens, in fide etiã fluctuantes cõfirmauit. Gregorio aũt, qui Nazanzi mediocri Cappadociæ oppido, patri suo in episcopatu successit, idem studium fuit. Circumiens enim & ipse oppida pleraq;, eos qui in religione imbecilli erant, cõfortauit. Potissimũ uerò Constantinopolim frequentius uisens, sententiæ suæ suffragatores in doctrina cõfirmauit: & postea in eam urbẽ legitimè euocatus, administrationẽ ecclesiæ ibi multorũ episcoporũ concursu & suffragio suscepit. Quod nisi diuina gratia, ut is eò ueniret, procurasset, q; expulsis omnibus, neq; episcopus neq; ecclesia ibi esset, periculum certè & metus ferè fuisset, ne deinde Nicænæ fidei doctrinæ Cõstantinopoli locus deesset. Sed hac de re postea suo loco dicam. In præsentia historiam de Basilio persequar.

Basilius presbyter, & postea episcopus.

† ἀσκητήρια

Gregorius Nazanzi in episcopatu successit.

Gregorius episcopus Constantinopolitanus electus.

CAPUT XVIII.

Inter Eusebiũ episcopũ Cæsariensem, & Basiliũ diaconũ, dißidiũ intercessit.

Vsebio, qui ante Basiliũ ecclesiæ Cæsariensis gubernator fuit, dissidium quoddã cum Basilio etiamnũ diacono intercessit. Fuit aũt Eusebius quùm alijs in rebus uir magnus, tum certaminibus & periculis pro pietate subeundis maximè spectatus. Id quod eius temporis persecutio declarauit. Dissidiũ autẽ quum eis intercessisset, Basilius in Pontum secessit, atq; ibi cũ monachis philosophicè uiuentibus fuit. Plebs aũt Cæsariensis, atq; in primis qui in ea erant cordatiores, quòd Eusebiũ suspectũ habebant, quasi fugæ causa esset uiri tanti, qui uirtute & eloquentia alijs clarior esset, eo præcipuè tempore quo hæreticorũ ingens multitudo circumcursaret, consiliũ eius relinquẽdi, & seorsim cõuentus sibi suos agendi, cœpere. Atq; ita quidem Basilius, ne, quantũ in eo situm erat, Ecclesiã plurimis tumultibus ab eis qui aliena sentiebant, conturbatã amplius affligeret, quietã in Ponticis monasterijs agebat uitam.

Basilius episcopo cedens, in Pontũ secessit.

Boni uiri indignè eam rẽ tulere.

Valens aũt, & quæ cum eo erat sacra cohors (semper enim illum incitantes episcopi Ariani sequebant̃) opportunũ se tempus nactos esse dicẽtes, ut in Cappadocum Cæsarea quod uellent perficerent: propterea quòd Basilius secessisset, & populus Eusebij odio ad discessionẽ spectaret, Nicomedia profecti Cæsaream, tanq; & hanc euersuri, uenerũt: atq; ibi quæ soliti fuerant, peragere sunt conati, uidelicet ut recta sentientes ecclesijs exigerent, easq; Arianis traderent.

Ariani in absentia Basilij ecclesias Cappadociæ occupare conantur.

Cæterùm consiliũ id frustra fuit. Quàmprimum enim hos Cæsareã peruenisse nunciatum est, Basilius monasticis in Ponto scholis uale dicto, Cæsaream & ipse redit, & Eusebio rebus omnibus alijs posthabitis conciliatur. Quo quidem facto animi sui beneuolentiam maximè ostendit. Et quòd in tempore magno iudicio omnia cum ratione egit, disputationibusq; opportunè est usus, examen hæreticorũ ingens repulit, & Ecclesiæ temporibus durissimis profuit.

Tempore Cæsareæ adest Basilius.

Eusebium sibi conciliat.

Arianos repellit.

Valens, postq; ei conatus nõ successit, unà cum episcopis suis Antiochiam cõcessit: B atq; inde aliquanto pòst in Cappadociam reuersus, Basiliũ, post Eusebij mortẽ, ecclesias administrantem inuenit: quem cum exigere uellet, cœlitùs ea in re est impeditus. Cæterùm nihilominus † Leonem statim se larua & terriculamento exterriturũ esse credens, * ad Præfecti tribunal eum misit. Ibi Præfectus assistẽs, eum interrogat, quãnã de causa religionẽ Imperatoris non cõplecteretur. Atq; ille, Quod hoc sic Deus non præcepit, inquit. Et insuper Imperatoris errorẽ reprehendit, atq; ὁμοούσιον consubstantiale defendit. Vbi uerò ille mortem ei minatus est, Basilius gratiã se illi eo nomine habere dixit, quippe qui discedere ex tali rerũ statu non grauatè cuperet. Et quum præfectus amplius eam rem deliberare iuberet: Basilius, Ego quidem, inquit, et hodie & cras idem futurus sum.

Eusebio succedit.

Ad episcopatũ eum, multorũ episcoporũ suffragijs est euectus. Socr.

Ad Præfecti tribunal Valentis iussu sistitur.

† μορμολύκειον [illegible]

Colloquiũ Præfecti prætorio & Basilij.

Vtinam uerò tu te ipsum non mutasses. Creatura enim quũ sim, creaturam adorare, Deumq; esse profiteri, in animum non inducam meum. Sed neq; religioni uestrę me aggregari sustinebo. Tametsi enim uos clarissimi & nõ minima orbis pars esse existimamini, me tamẽ minimè decet hominibus gratificari, & propterea fidem in Deum paruipendere: quam ego medius fidius proditurus nõ sum, etiamsi mihi bonorum publicationem, & exilium, & aliud quidquã grauium ærumnarum, mortemq; adeò ipsam mineris. Nihil enim rerũ talium mœrorẽ afferre potest. Quod si facultates meas expetis, pannos hosce & cilicia, atq; libros paucos qui in mundo meo sunt, si hos inquã adamasti, recipe. Sin ut exilij causa solum uertam mauis, paratus ad id sum. Exul uerò quomodo ero, qui semper terram quasi peregrinus pererro, & ad regionẽ aliam uehementer aspiro? Corpus porrò hoc, uel post primam plagam, sensus omnino expers, & cruciatibus superius

Christianus in fide defendẽda constantia.

* Socrates, Basiliũ ab imperatore Cæsarea Antiochiam euocatũ, ibi cõparuisse, & causam dixisse scribit. lib. 4. ca. 26.

A superius prorsus futurum est. Hæc atq; his similia alia quum liberrimè Basilius § dixisset, consternatus ad uiri prudentiã Præfectus, celeriter ad Imperatorẽ percurrit: eidemq;, Basiliũ constantiorem esse, q̃ ut à sententia sua suasione deduca tur, renũciat, quapropter aut propalàm in eum animaduerteret, aut persuaderi minis illum posse, existimare desineret. Imperator tum quidẽ quieuit. Quum aũt Epiphaniorũ festus dies adesset, cum uniuersa † quam secũ habebat phantasia, inaniq; & splendida pompa in ecclesiam uenit, & ᵃ munus suũ ad sacrã mensam attulit: atq; ibi quòd omnia miro ordine gererẽtur, ad stuporem delapsus, & totus mutatus, in solum concidisset, nisi quidam ex primoribus tunica correpta Imperatorem iam ruentem retinuisset. Vbi uerò sermonẽ quoq; cum uiro contulit, magis etiã sapientiã, sacrisq; obeundis & concionib. atq; concentibus peragendis dexteritatẽ, necnõ rerũ omniũ ordinẽ pulcherrimũ admiratus est. Sed enim postea breui aduersariorũ calumnijs permotus, in exiliũ eum mittere constituit. Et iam nox aderat, & currus præparabatur, quũ derepentè morbus Imperatoris filiũ, cui * Gallo nomen erat, inuadit. Tam uehemens aũt & periculosus is erat, ut qui puerũ curabant medici insignes, de uita eius desperarent. Valens casum eum impatientissimè ferens, in solo uoluitur, pro filij salute mortem sibipsi optat, & insolabiliter luget. Dominica q̃q; Imperatoris cõiunx grauiter affligitur, & horrendis noctu pauoribus territam, atq; id propter eam quæ episcopo illata esset iniuriam, passam se esse cõfirmat. Proinde Basiliũ statim accersit: eumq;, ut iacentem puerũ quod posset adiuuaret, rogat. Ipse namq; Imperator, propter recentem etiamnũ ei factam iniuriam, quidq; ab eo petere uerebatur. Basilius adest, & puer meliusculè habet. Imperator nihilominus periculum facturus, ad illũ: Si uera, inquit, sunt quæ de Deo doces, precare, & Deum

† καὶ τῇ πάσῃ αὐτοῦ φαντασίᾳ.

Valẽs ipsis Epiphanijs ecclesiam Basilij ingreditur, atq; in ea ordinẽ rectum miratur.

a Munus offertorij, quod ἀναγωγὸν, hoc est, sua ipse manu obtulit. Greg. Naz.

Basilius à Valente ad exiliũ damnatur.

* Γαλάτης

Filius Valentis in morbum letalem incidit.

Dominica Augusta opem Basilij, filio seruando implorat.

Eius aduentu puer meliusculè habet.

B exora, ne mihi filius intereat. At ille: Si idem quod ego credis, morbũq; grassantem ab ecclesijs depellere cõstituis, omnino puer conualescet. Cæterùm quum Valẽs id se facturũ reciperet, & aliter tamẽ faceret, ᵇ puer è uita excessit. Omnes aũt asseuerarunt, non periturũ fuisse puerũ, ᶜ nisi Imperator eis qui aliena sentiebant, euocatis, precari eos unà cũ Basilio pro pueri salute iussisset: quos etiã ut puerũ baptizarent, est exhortatus. ᵈ Imperator porrò uirum ueneratione prosequens, prædia quæ ibi habuit pulcherrima, xenonibus, seu hospitalibus eius domibus donauit. ᵉ Sed rursum à familiarib. expugnatus, uirũ sanctũ ad se acciuit, & ut se aduersariorũ factioni adiũgeret, hortatus est. Postq; aũt adamantẽ permouere suasiõe nõ potuit, exulare eũ iussit. ᶠ Et iam exilij libellus scriptus erat: quẽ ubi manu sua Valens roborare est conatus, literã nullã exarare potuit. calamus namq; statim est cõfractus. Quod ubi in altero, & etiã tertio, ad scribendum, sicuti cõuenit, adaptato, itidẽ ut in primo accidit, & ipse adhuc in scripto impio cõfirmando perstitit, manus ei suprà q̃ credi possit cõcussa, tremore intolerabili est occupata. Proinde animo perculsus, atq; pauore plenus, charta correpta, ambab. eam dilacerauit manibus. ᵍ Paulo uerò pòst, Præfecto quoq; accidisse dicunt, ut morbo circũuentus graui, ubi uindictã supplex est deprecatus, totus cõualesceret. Verũ quid hæc sunt ad alias uiri huius primarias uirtutes? qui & factis & doctrina mirificã est cõsequutus gloriã. Multa aũt pulcherrima scripta uir iste et Gregorius Ecclesię Christi reliquerũt. Quę nisi omnib. ferè nota esse scirẽ, aliquid etiã de eis singillatim dixissem. Horũ plurima Rufinus dicit in latinã linguã transtulisse. Atq; hęc de Basilio & Gregorio breuiter sint dicta.

Quũ dicit id non annueret Imperator: Basilium, De puero, inquit, uoluntas Domini fiet. Socr.

Basilium puerũ moriturũ in uita mansurũ esse pollicitum est, si baptismũ sacrũ à Catholicis suscepisset. Theo.

b Imperatoris filius moritur.

c Mortis eius causa.

d Valẽs prædia quædam xenonibus Basilij donat.

e Denuò is Basilium proscribit.

f Sed exilij libello subscribere non potest, quem etiam statim discerpit.

g Modestus præfectus quoque morbo oppressus pœnitẽtia & deprecatione culpæ interueniẽte, conualescit.

De scriptis Basilij & Gregorij.

§ Affuit isti colloquio Demosthenes quidã, Imperatoris obsonator, qui orbis uniuersi doctorẽ carpens, barbarè loquebatur. At Basilius subridens, ἴδε καὶ, inquit, καὶ Δημοσθένην ἀγράμματον. hoc est, En Demosthenem quoq; illiteratũ uidimus. Et quum ille magis etiam excandescens, minas profunderet: Tuum est, Basilius ait, de delicatioribus iusculorum condimentis curam gerere. Diuina enim dogmata, qui aures obturatas habeas, exaudire non potes. Theod. lib. 4. cap. 19.

CAPUT XIX.

Gregorius Nyssenus episcopus Basilij frater. *Scripta eius.*

Abuit aūt Basilius fratres, quorū unus Gregorius fuit ecclesię Nysse- A
næ lux & ornamentū: uir secundū fratrē doctrina, moribus, & uitæ
sanctitate spectatus. Et quãuis is cõiugem habuerit, rebus tamē alijs *Episcopus coniunx.*
fratri minimè cessit. Qui Basilio mortuo, Hexaemerõ, siue sex dierū opus illius
adimpleuit: & aduersus Eunomiū & Apollinarim confutationes scripsit. Con-
stantinopoli quoq; in diuū Meletiū orationē funebrē cõposuit, aliaq; insuper
plurima opuscula doctrinis & institutionib. plena Ecclesiæ Dei reliquit. Osten
dunt aūt uirū talem cùm alia, tum pręcipuè in Gregoriū illum miraculis celebrē
oratio ab eo edita. Secundus Basilij frater Petrus fuit, qui unà cum illo uitã mo- *Petrus Sebastiensis episc. Basilij frater.*
nasticam primùm cõsectatus, deinde urbē Sebastiam sacrorū antistes guberna-
uit. Tertius Naucratius, qui iuuenis in Ascetico instituto defunctus est. Acces- *Tertius eiusdē frater Naucratius Ascetes.*
sit ad hos celebris illa Macrina soror, cui Gregorius libellū de Anima dicauit. Ei, *Macrina soror.*
sicuti accepi, hęretici quidã Origenica dogmata iniecerūt. Omnes aūt isti ꝑpter
uitæ integritatē, in numerum sanctorū sunt relati: quemadmodū sanè & Grego *Gregorij Nazanzeni Cęsarius frater.*
rij Cęsarius frater, et Gorgonia soror. Quoniã aūt Gregoriorū nominis similitu *Gorgonia soror.*
dine in librorū inscriptionib. discernēdis nõnulli errãt, scire peropus est, tres fu *Tres preclari Gregorij.*
isse Gregorios, in Ecclesia Dei pręclaros. Ponticū illū, quē diximus Neocęsarea
ortū, & reliquis antiquiorē, Origenis discipulū: de quo celebris fama est Athe- *Gregorius θαυματουργὸς, hoc est, mirificus.*
nis, & Beryti, & in prouincia Põtica, totoq; adeò orbe, quē miraculis & doctri-
na percurrit. Hic Cæsareę cum Origene fuit, ac deinde ab eo nõ discedēs, uerio-
rem philosophiã perdidicit. Postea in patriã reuersus, primū ut laicus & profa-
nus multa pręclarè egit, dęmones expulit, morbos sanauit, gręcæ superstitionis
sectatores eloquentia, seu potius prodigijs ad fidei nostrę professionē adduxit.
Meminit etiã huius Pãphilus martyr in suis, q̃s in Origenem elaborauit, cõmen
tarijs: in quib. oratio laudatoria Gregorij ad Origenē inserta inuenit̃. Tres isti B
Gregorij, ut breuiter dicã, fuere: is de quo modò memorauimus: & q̃ à ueterib. *† A' plebe Ariana. Supra lib. 9. cap 7.*
Nazãzenus, à nobis aūt ꝙ tali cognomine dignus sit, Theologus est uocatus: & *Gregorius theologus.*
frater Basilij. Fuit pręterea alius Arianus, Athanasij successor, qui † à plebe est re *Gregorius Arianus.*
iectus. De his satis.

CAPUT XX.

Amphilochius Iconij episcopus.

Emporibus eisdē etiam, qui Iconij ecclesię præfuit, enituit Amphilo- *Iconiū Lycaonię metropolis.*
chius: quē amicū egregiè charū habuere Gregorius & Basilius. Indi-
cant hoc eorum ad illum datæ literæ, maximè uerò Basilij cõstitutio-
nes, & scriptum de spiritu sancto in triginta capita relatum: quæ à
multis etiã Amphilochia uocantur. De Amphilochio isto permulta tradita sunt *Amphilochia Basilij.*
consideratione & memoria digna. Fuit enim senex simplex, in quo doctrina &
uita ex æquo inter se ita certarent, ut aliquot etiã ediderit libros. Sed enim diui-
na gratia aliàs aliter res nostras dispensans & ordinans, incredibili quodam mo
do mirificum naturęq; captum excedens atq; nouū in hoc uiro exhibuit prodi-
gium. Siquidem ad eum in solis locis philosophantē, propter excellentē & uitã *Is in solis locis ab angelis Dei sacris initiatus, & episcopus ordinatus est.*
& doctrinam eius angelos Deus misit, qui mystica & arcana benedictione &
* episcopali arrogatione eū dignati, † intellectuali modo consecrarūt, & hierar- ** χειρῶν ἐπιθέσει ipse eius.* *† νοερῶς*
cham ciuitatis Iconij renunciarūt. Ad hūc quoq; nõ longo pòst tempore eligen
dum atq; ordinandū, in eū locū episcopi cõuenere. At ubi ex eo cognouerūt ab
angelis Dei consecrationē eū suscepisse, data, de tam sacra & diuina gratia, Deo
gloria, ut pontificē Dei, & Euangelij pręconē, fideiq; defensorē, cū timore reue
renter hominē admisere: & solita salutatiõe atq; osculo ei impertito, ea quæ epi-
scopalis functionis sunt, administrare & exequi permisere. Ea ætate Optimus
quoq;, & Latoius, episcopi extitere, uiri qui & uita et doctrina acceptã à maiori- *Optimus et Latoius episcopi.*
bus

A bus diuinā fidem propugnarent. Quorū hic Melitinensi, ille Pisideç præfuit ecclesiæ. Diuus etiā Chrysostomus, iuuenis etiamnū, præstantē ingenij animiq́ꝫ uim & specimen Antiochiæ uiuens ostendit. Et * disciplinā morū admodū consectans, magis magisq́ꝫ in ea proficiebat: nondū ille quidē in episcoporū cooptatus ordinem, sed inter sacras functiones diaconi ministeriū adimplens. Cuius quum epistolas Basilius & Gregorius uiderent, admirati eas sunt, & egregium quiddam in eo iuuene extare perhibuerunt. Sed de Amphilochio & Ioanne, suo loco plura dicemus. Nunc ad impium Valentem progrediamur.

Ioannes Chrysostomus diaconus Antiochiæ.
** [illegible]*
Basilius et Gregorius eius epistolas sunt admirati.

CAPUT XXI.

Vum is Antiochiæ, sicuti diximus, diutius moraretur, & ab externis bellis quietus esset, aduersus eos qui ὁμοουσίου consubstantialis fidem sectantur, se armauit: & non modò ex Antiochena, uerumetiam ex finitimis quæ circumcirca sunt ecclesijs, rectæ sententiæ propugnatores eiecit. Alijs quoq́ꝫ eos cladib. affligens, cùm uarij generis supplicijs sustulit, tum maximè in præterfluentem amnem Orontem coniecit, & suffocauit. Et Meletiū quidem, egregiū de uera pietate certatorem, ex ecclesia deturbatum in exiliū misit. Samosatis autem diuinum eiecit Eusebium. Præterea uerò ut Laodicea egregio pastore Pelagio orbaretur, & ad uiduitatem redigeretur, effecit. Qui adhuc iuuenis, inuitus etiam iugum matrimonij subijt. In ipso uerò nuptiali cubiculo, ad primam cohabitationem sponsæ suæ persuasit, ut castitatem consectans, sororis sibi potius pietatem, quàm coniugalem consuetudinē præstaret. Ac tali quidem pudicitia Pelagius fuit: quam etiam in eo, reliquæ eius coniunctæ & ueluti sorores uirtutes, tanquam in choræa aliqua sunt cōsecutæ. Quam ob causam omnium calculis & suffragijs episcopali honore dignus iudicatus est. Verū tam splendida episcopalis muneris administratio eius, flectere

Valēs Orthodoxos persequitur.
Proscribuntur Meletius Antiochenus, Eusebius Samosatenus, Pelagius Laodicensis.
Pelagius episcopus in cōiugio cœlibs, spōsam pro sorore habuit.

B impium Principem non potuit. Ilicet hunc ille in Arabiam, Meletium aūt in Armeniam, & Eusebiū in Thraciam deportari iussit, uiros Apostolicis donis relucentes. Eusebius iste antehac quum ecclesias multas uacuas esse pastorib. cognouisset, militis habitu sumpto, & capite episcopali tiara, quam ex pileo consecerat, tecto, Syriā, Phœniciā, & Palæstinā peragrauerat, ordines uacuos in ecclesijs, presbyteris, diaconis, alijsq́ꝫ sacris ministris supplēs. Alicubi etiā episcopos ecclesijs præfecerat, si quos esset nactus, qui cū eo sententiæ eiusdē essent. Quàm præclarum autē fortis & generosi animi ediderit specimen, in Thraciam exulatum ire iussus, nefas esset, si silentio præteriremus. Quum is qui exilij libellū ab Imperatore afferebat, circa crepusculū aduenisset, ut tacitus esset, causamq́ꝫ aduētus sui premeret, eum admonuit. Si enim, inquit, hoc multitudo resciuerit, ardore æmulationis excitata, te quidem illa statim necabit, me aūt cædis eius causam dicere oportebit. Hæc ubi dixisset, ad primam facem unico seruulo, qui ceruical tantum & libellum secū ferebat, comitatus, solus se in uiam dedit: atq́ꝫ ubi * ad Euphratis ripam uenit, qui urbis eius mœnia præterlabitur *, ubi etiā * transitū habere dicitur, piscatoriam conscendit nauim, & remiges in ripam alteram eum locū uersus qui Zeugma nominatur, appellere iussit. Atq́ꝫ ille quidē sic est profectus. At Samosateni re cognita, in lacrymis & luctu esse, & cōfestim traiectus nauigantib. repleri. Vbi uerò eum multa parte fluuij emensa sunt cōsequuti, plorantes omnes suadere ei contenderūt, ne lupis oues proderet. Sed postq́ꝫ multa dicētes, eum in sentētiam suam abducere nō potuerūt, (nam Apostolicū illud dictū eis obiecit, Magistratib. & potestatibus subiecti estote) alius quidē aliud, aurum scilicet & uestem & famulos ei in terrā alienam & lōginquam proficiscenti obtulit: ipse uerò necessarijs tantū à familiarissimis quibusq́ꝫ acceptis rebus,

Eusebius Samosatenus ecclesias passim clero carentes uisitauit.
Idem in exiliū noctu clàm uadens, populum fallit, seditionis uitādæ gratia.
** [illegible]*
** Oppida alluūtur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphratem uocantur.*
** Item Zeugma 72.m. passuum à Samosatis, trāsitu Euphratis nobile. Pli. lib.5.cap.24.*
Cōsequuntur Samosatenses Eusebium, sed [illegible]
Pulchrū exemplum τῆς [illegible].
Viatico eum prosequuntur.

rebus, precatione eos ita ut conuenit muniuit, & ut doctrinā traditam diligenter & accuratè retinerent, hortatus est, & sic ad Istrum usq; cōtendit. Illi factum id ægrè ferentes, ubi in urbem sunt reuersi, parati erant cum lupis manus conserere. Aequum enim est, ut ardorē & æmulationem quoq; eorum, propter rem honestam & pulchram, exponam. Et profectò iniuriam eis me facere existimarem, si non flagrantem illorum in fide sinceritatem memoriæ posteritatis mandarem. Nam ubi, qui Arij factionis erant, pastoribus ex ecclesijs omnib. expulsis, Samosata quoq; pro Eusebio Eunomium quendam adduxerunt, nemo hominum omnium uel pauper, uel locuples, uel iuuenis, uel senex, atq; ut simpliciter dicam, nemo prorsus, ita ut in moribus est, ecclesiam est ingressus. Ipse uerò solus in episcopalibus ædibus uersatus est, nemine eum respiciente, aut conueniente: quum quidem uir humanus & modestus fuisse dictus sit. Quod inde satis patet, quum enim in publicum uenisset balneum, & famuli fores lauacri clausissent, ubi pro forib. stare plurimos cognouit, ministris, ut eas recluderēt, præcepit: atq; ut communiter & liberè qui uellent lauatione uterentur, illos admonuit. quod itidem in interiori conclaui fecit. Atq; ubi nonnulli ingressi eum circumsteterunt, ut unà cum eo in calidis aquis lauarent, eos est cohortatus. Cæterùm quum illi sic stantes tacerent, honorem statione eiusmodi haberi sibi ratus, celeriter aquas calidas reliquit, & abijt. At illi aquas eius piaculum hæresis contraxisse existimantes, per cuniculos eas emiserunt, atq; alijs immissis lauarunt.

Samosateni Eunomiū episcopum Arianum sibi obtrusum nō respiciunt, propter catholicæ fidei zelū.

Eunomius uir perhumanus.

Cū eo in thermis Samosateni lauare nolunt.

Id uerò postquam Eunomius cognouit, statim urbe relicta, domū est reuersus: stultum esse ratus, in ea manere urbe, quę publico & communi in eum flagraret odio. Atq; ita ille quidem sua sponte Samosatis discessit. Ariani autem alium eò misere, Lucium nomine, lupum reuera, non pastorem. At oues tametsi pastorē non haberent: quæ tamen pastorum sunt, fidei dogma sartum tectū conseruantes, fecere. Porrò quantum Samosatenorum & in hunc odium fuerit, inde liquebit. Pueri quidā pilam inter se impellentes in foro ludebant, & Lucius prçteribat. Accidit autem, ut pila ex cuiusdam pueri manibus excidens, per mulæ eius qua Lucius uehebat, pedes uolueretur. Atq; illi ululatū ingentem edidere, piaculo pilam repletam esse opinati. Lucius clamorem eum non intelligens, ex acoluthis, seu comitibus quendā paulisper ibi manere, & rem ipsam perspicere iussit. Et ecce pueri per accensum ignem, lustrare ita piaculum uolentes, pilam iecerunt. Puerile hoc quidem fortasse, satis tamen idoneum, quod demonstret, quàm constans ciuitas ea odium erga eos habuerit, qui fidei doctrinam deprauare ausi fuissent. Sed enim Lucius non eo quo Eunomius fuit animo. Verùm suasionibus suis apud magistratus tantum effecit, ut è sacro ordine multos quidem urbe exigerent: qui uerò ei uehementius resisterent, longius etiam abigerent. Sic Euolcius ille diaconus Oasim deportatus: Antiochus autem presbyter, & magni Eusebij cognatione clarus († sororis enim eius filius fuit) permultis primarijs uirtutibus pollens, ad quasdam ultimas Armeniæ oras in exilium missus est. Vbi uerò diuinus Eusebius, post multa pro uera pietate obita certamina, postremò etiam martyrij recepit coronam: prouinciales cōuentu coacto, cui etiam Iouianus, qui Pergensis episcopus, breui tempore Arianam secutus fuerat religionem, interfuit, Antiochum in locum * auunculi cōmunibus suffragijs surrogarunt. Atq; is ubi ad sacrā mensam accessit, & ut mos est, inclinatus in genua magna ui procidit, conuersus, quoniam Iouianum dextram capiti suo imponentem cōspexit, suffragiū illius reiecit, & reliquis quoq; electoribus suis restitit, dicens: Nequaquā se eius dextræ consecrationem seu ordinationē suscepturū, quæ per blasphemias diuina suscepisset mysteria. Sed hæc lōgè pòst sunt facta. ei-

A

B

Eunomius sua sponte Samosatis discedit.

Lucius itidem Arianus Eunomio Samosatis succedit.

Cōmune ciuiū omniū in hunc quoq; odium, pueri pila ludētes ostendūt.

Lustratio pilæ piaculo contaminatæ.

Lucio procurante, à magistratu clerici multi urbe pelluntur.

Euolcius diaconus, & Antiochus presbyter proscribuntur.

† ἀδελφιδοῦς

Eusebius martyrio defunctus.

Ei in episcopatu Samosateno suffectus Antiochus, ex sorore eius nepos.

** id est Antiochi. Iouianus episcopi, quod aliquando Arianus fuerit, ordinationem recusat.*

A facta. Eo uerò tempore in interiorem Armeniam concesſit. Diuus autem Euſebius ad Iſtrum uitam egit, Gotthis tum Thraciam percurrentibus, & urbes eius uaſtantibus: quemadmodum ipſe ſcripto quodam ſuo teſtatus eſt.

CAPUT XXII.

Porrò Barſen Edeſſenorū̃ epiſcopū̃, cuius ingens eſt gloria in Phœnicia, Aegypto & Thebaide, ſiquidē has peragrans uirtutis ſuæ ſplēdore illuſtrauit, ut inſulā Aradum incoleret, Valens condemnauit. Quoniā uerò Apoſtolicis donis clarus, doctrinę ſuę luce multitudinē ad ſe pertrahebat, et morbos quos medici curari poſſe deſperauerāt, ſanabat, in Aegyptiam inde urbē quandam Oxyrynchon nomine eſt deportatus. Vbi uerò et ibi uirtutis gloria animos omniū in ſe conuertit, in extremos quoſdā fines, à quibus non longè barbari aberant (Philo locus is nominatur) translatus eſt, quū quidem cœleſti domicilio eſſet dignus. Etiam nūc in Arado lectulum eius eſſe dicūt, quem plurimo honore Deus ſit dignatus, quòd ægroti multi in eum repoſiti *ualetudinem per fidem recuperent. Verùm enimuerò quæ Edeſſę etiam crudeliter Valens egerit, ſilentio ea mandare non licet. Quum namq; Barſen, quem diximus, à grege ſuo excluſiſſet, Lycum pro eo ſubſtituit. quam rem quia multitudo ęgrè tulit, et cōmunionē eius reſpuit, relicta urbe omnes extra eius mœnia conuentus egere. Erat autem ibi Thomę apoſtoli inſigne precatoriū, quod uidere uolens Valens, unà cum præfecto Modeſto, quoſdā prius cū mandato eò miſit, ut multitudinem ibi congregatam, armatorū quos ſecū ducebat opera diſſiparent, baculis & clauis eam pulſantes: ſi uerò opus eſſet, gladios quoq; adhibentes. Pręfectus imperata facere, et clam Edeſſenis denūciare, ne poſtridie more ſuo in loco eo conuenirent. Mandatum enim ab Imperatore eſſe, ut in eos qui ibi deprehenſi eſsēt, grauiter animaduerterēt. Præfectus ſanè, quamuis diuerſæ ſententiæ & religionis, ad eum modum illis eſt minatus: uel

B quòd neminē aut paucos certè periclitari uellet, uel quòd fortaſſe Imperatorem grauiter indignantē opera ſua uti nollet. Edeſſeni uerò minarū denūciationem parui pēdentes, unà cum diluculo alacriorib. etiā quàm antea animis in locū deſignatū cōuenere, & ſolita ſacra ſua peregere. Quod ubi Modeſto eſt indicatū, quū quod faceret nō haberet, cōſilij inops, q; celerrimè militari manu cōtracta, per forū ad campū eū contendit: & in mulierculā incidit, manu puellū raptantē, palliūq; ſic temerè & incōpoſitè, contra q; fœminā decet, trahentē, atq; adeò militarē ductorū phalangē, perinde atq; ad rē magni momēti properaret, † rūpentē. Eā iuſſu ſuo cōprehenſam, cuius'nā rei gratia tātopere feſtinaret? interrogat. Tum illa: In campū eū, inquit, in quo uerę pietatis cultores ſunt cōgregati. Noui enim, & certò noui ueſtrū quod ſtruitis conſiliū: & propterea eò uenire propero, ut ęqualia cū illis cōſequar pręmia, ne ſcilicet curſu intermiſſo tardius uadēs, gloria quę à Deo eſt, excidā. Puerū aūt (pręfectus ſubinfert) quid ita tecū ducis? Et rurſum illa: Vt et ipſe, ait, poſt afflictionē & ærumnā toleratā honoris eius particeps fiat. Ille animo ad tam generoſam fortitudinē mulieris conſternatus, ubi ex eius unius aliorū omniū conieciſset alacritatē, ad Imperialem domū reuerſus, Imperatori rem omnē indicauit, & ut à cōſilio cœptóq; ſuo deſiſteret, ſuaſit: turpē & aduerſam dicēs ex tali facto conſecuturam ſamā, atq; Edeſſenorū nihilo magis alacritatē extinctū iri. Verbis hiſce innumeram multitudinem præfectus conſeruauit. At imperator ubi illū contumelioſis uocib. proſcidit, pugno etiā cæcidit: multitudinis nihilominus duces comprehenſos cogi præcepit, ut per optionem uel cum Lyco, ſeu lupo, & non paſtore, communicarēt: uel citra moram urbe excederent, atq; ad ultimas oras exulatum irent.

Porrò

Marginal notes (right):

Barſæ Edeſſenu epiſcopi exiliū, quo ter ſolum uertere eſt coactus.

Ad lectulū huius in Arado miracula edita.

Barſæ ſucceſſor Lycus.

Lyci odio Edeſſeni extra mœnia conuentus eccleſiaſticos agunt.

Templum diui Thomæ apud Edeſſam.

Edeſſeni à Modeſto præmoniti, ne extra urbem conuentus agendi gratia progrederentur, nihilominus in propoſito ſuo perſeuerant.

† Animus enim diuina æmulatione ſucceſſus, humanū nō capit metum, ſed terriculamēta omnia pro riſu habet, & ludicro. Theod. li. 4. cap. 16.

Valens multitudinis eius duces proſcribendos cenſet.

Marginal notes (left):

*[illegible]

Auuor, Lycus, proprium eſſe hoc loco nomē poteſt. alioqui λύκος lupus Græcis dicitur, et ſic appellatiuum nomē fuerit.

Ad cōuentū cum muliercula cū puero, Modeſto uidente, properat.

Admiratione eius ſermone ad martyrium obeundum ardor.

Magnanimitate ea Modeſtus adductus, Imperatori, ut multitudini ingenti parcat, uix perſuadet.

CAPUT XXIII.

Modestus Imperatoris mandatū plebi exponit.
Plebs tacet, ut Prepositi ei responderēt, expectant.
Colloquiū Modesti & Eulogij.

PORrò ubi præfectus illos omnes congregasset, Imperatoris mandata A
in medium protulit, lenibus utens uerbis, stolidumq; esse dicens, eos tam paucos & imbecilles homines contra Imperatorem tantum, & tot populis imperantē niti. Illi autem taciti omnes constitere, in ducem suum (Eulogius is erat, uir uita simul & doctrina condignam laudem consecutus) respectantes. Ad hunc igitur Modestus conuersus: Quid ita tandem, inquit, ó senex non respondes? Atqui, respondit ille, responso nihil opus esse, qui interrogatus non essem, putaui. Rursum præfectus: Multa certè ad uos, quæ utilia uobis essent, exponens, uerba feci. Tum Eulogius: Illa quidē ad uniuersos sunt dicta. Ego autem ineptum esse existimaui, si multis reiectis, ipse responderem. Quòd si me solum percunctatus fueris, ilicò tibi sententiam meam exponam. Ibi præfectus: Ergo ut cum Imperatore tibi communio sit, facito.

Scitè dictum. προσφέρει γελάσας, ἔφη, καὶ μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τὸ ἱερᾶσθαι συνελάχετο.

Eulogius uerò magna cum gratia facetè admodum arridens: Proficit enim, inquit, & unà cum imperio episcopatum quoq; sortitus est. Verùm ille ironicum & amarulentum dictum sentiens, grauiter id tulit. & iactis in senem conuicijs, ad alia hæc insuper addidit: Non hoc dixi, attonite & stulte: sed communicare te debere, cum quibus ille præcipit, episcopis. At ego, inquit, & senex sum, & pastoris nō expers: cuius uocem ut germanam intelligo, & doctrinam sequor, neq; mihi tam perniciosa & pestifera herba opus est. Hisce uerbis furore incensus, celeriter octoginta ex eis qui multitudinis essent uelut columnæ, comprehensos in Thraciam relegauit. Atq; illi uincti circumeuntes, benignè à multis sunt curati. Vici enim & ciuitates eis obuiam progredientes, tanquā ueræ pietatis defensoribus debitum præstiterunt honorem. Porrò inuidia nunquam non in aulis Principū stipendia faciens, ad Imperatorem mox procurrit, & mul B
torum honorum causam esse dixit, quòd cōdemnatis imperaretur exilium. Imperator re cognita, disgregari eos, & binos partim in Thraciam, partim in Arabiam, quosdā in Thebaiden, atq; alios aliò in oppida dispergi iussit. Si qui etiam inter eos fratres essent, disiungi curauit. Eulogius sanè, & Protogenes, qui secundas ab illo ferebat, Antinonem Thebæorū oppidum deportati sunt. Quanta autem illorum uirtus fuerit, illud indicabit. Quum namq; sententię suæ episcopum ibi reperissent, cōmunicare cœperunt, & ecclesiasticos conuentus egerunt. Porrò cum pauci ualde ad eos conuenirent, & causam eius rei esse comperirent, quòd Græcæ superstitionis studiosi oppidani essent: ubi pro eo atq; decet, errorem eum eluxissent, non cessandum sibi esse, usq; dum ipsi pectora sua plangerent, duxerunt: sed ita ut par erat, illorum quoque medicinæ & salutis curam gesserunt. Et Eulogius quidem in domunculam quandam se ipsum abdidit, ibiq; tacitus uixit, rerum uniuersarum deum precibus exorans. Protogenes autem sacras literas edoctus, & in scribendi arte ualde exercitatus, ludum literarium aperuit, commodo scholæ pueriIis loco inuento. In ea & pulchrè & celeriter adolescentulos scribere, & sacra docuit oracula, ita ut illi Dauidica carmina, & alia Apostolicæ doctrinæ consona addiscerent. Quum autem ex pueris unus morbo confectus, in expectatione mortis esset, Protogenes in domum ubi is iacebat, uenit, & manus contrectatione ægritudinem fugauit. Quod ubi aliorum parentes cognouerunt, in suas quisque ædes senem adduxerunt: & ut inualidis eorum liberis opem ferret, rogarunt. Tum ille se auxilio eis non prius esse posse dixit, quàm ægri diuinum subirent lauacrum. Et illi, quòd eos desiderium recuperandę suis ualetudinis adurgeret, statim dicto audientes fuere: atq;

ita per

Apud Theodor. dictū hoc per interrogationem effertur: An cū imperio episcopatū etiam uisti? li.4.ca.18.
Ex Catholicorū multitudine octoginta primores in Thraciam deportantur.
Magnus honor eis in uia exhibetur.
Itaq; iussu Valentis seiuncti, in diuersas orbis partes proscribuntur.
Infrà li.11. cap.5.
Eulogius & Protogenes Antinoum delati.
Ibi Christianismum inter paganos propagaturi, Eulogius monasticā uitam colit.
Protogenes ludum literariū aperit.
Protogenes puerū moriturum restituit.
Alios quoque ægros sanat & baptizat.

A ita per corporis morbum, animæ quoq; salutem sunt consecuti. Si quis autem ualentium quoq; ab eo persuasus diuinam gratiam ambiret, ad Eulogium uadens, & fores pulsans, ut ille eas aperiret, & ei quē uenatus esset, sigillum in Christo imponeret, rogabat. Atq; ubi Eulogius eam rem, quòd in precatione identidem interpellaretur, grauius tulit: Protogenes, Atqui (inquit) longè necessaria magis est errantium ad Christum conuersio. Id uerò factum admirationi erat omnibus, Protogenem uidelicet, qui tanta ederet miracula, & tantam multitudinem ad ueritatis lucē produceret, partes primas Eulogio concedere. Et omnes longè præstantiorem superioremq; Protogenis uirtutem, ipsius Eulogij uita, esse existimabant. Cæterùm postquam persequutionis procella sæuire desijt, atq; unà cum alijs & isti ab exilio reducti sunt, incolæ eius regionis lacrymantes eos produxerunt: potissimū uerò episcopus ipse, qui auxilio tanto orbabatur. Et Eulogius quidem diuo Barsæ uita defuncto, ecclesiæ ipsius gubernacula suscepit. Admirando autem Protogeni Carræ ciuitas Græcarum præstigiarum spinis obsita, excolenda credita est. qua labore multo repurgata, cœlestem ueræ pietatis fructum percepit. Sed de his postea.

Valentes etiā ad Eulogiū baptizandos adducit.

Præclarū Protogenis uerbū. Præstat peccatores ad Christum per doctrinam & sacramentorum administrationem conuertere, quàm continue cōtemplationi & orationi incumbere.

Protogeni primas Eulogio tribuit.

Reuersi ab exilio.

Eulogius Barsæ succedit.

Protogenes Carris episcopatum gessit.

CAP. XXIIII.

Valens diutius Antiochiæ cōmoratus, Euzoio ibi ecclesias regente, Iudæis, & ethnicis Græcis, atq; etiam qui Christianorum nomine censentur, & diuersa ab Euangelica doctrina dogmata cōplecterentur, omnibus quæ animis eorum placita essent, ut liberè peragerent, permisit. Nam impius error sub Iouiniano quidem extinctus, à Iuliano autem excitatus, paulatim reflorescebat, & Dialia, Dionysia, & Cereris sacra, non in B angulis, Imperatore ueluti præeunte, peragebantur: & homines in medio foro, nemine obsistente, bacchantium qui numine afflantur more, discurrebant. Eorum uerò tantum, qui Catholicæ ecclesiæ doctrinam sequebantur, implacabilis hostis erat. Et primùm quidem recens constructam ecclesiam, quam illis Iouinianus dederat, ademit: deinde uerò ex alijs quoq; eos sacris ædibus exegit. Atq; ubi illi sub dio agentes, ad montis radices DEVM consuetudine sua hymnis & laudibus celebrarent, & uarias easdemq; aduersas aëris mutationes, aliquando quidem cum pluuijs & niue & immenso frigore conflictati, aliquando autem æstu solis admodum adusti perferrent, ne eo quidem loco ut permanerent uoluit: & immissis in eos militibus, ærumnosum hoc uitæ agendæ institutum dissipauit. Flauianus autem & Diodorus generosi ueritatis athletæ tum florebant: qui imminentes gregi Christi fluctus, ueluti scopuli quidam, quamprimùm in spumam redegerunt. Illi enim post Meletium in exilium eiectum, pro grege Christi decertabant, quùm lupis ipsis fortiter obuiam eundo, tum Christi ouibus conuenientem doctrinam proponendo. Atq; ubi ex locis suburbanis deturbati sunt, ad proximi fluminis ripas oues pauerunt: non frustra, perinde atq; illi in Babylone captiui, ad salices carminum organa suspendentes: sed liberè Deum, iuxta diuinum Dauidem, in omni loco dominationis eius laudantes. Verùm ne hoc quidem in loco diu eos durare, orthodoxorum & rectè sentientium hostis passus est: sed primo quoque tempore inde etiam secedere coëgit, conuentumq; eum soluere atq; dissipare est conatus. Sed enim diuinū duorum istorum uirorum, qui pro pastoribus rem gerebant, pari spiritualem gregem, ad id quod in Christo est bellum exercuit, atq; ubi pabulandum esset, monstrauit. Et generosus quidem Diodorus, perinde atq; perlatus & pellucidus amnis diuino flumine suos potauit. Aduersus alienos autem uehementius cum impetu ruens, illegitima dogmata diluit & aboleuit: non

Valens religiones alias omnes tolerat, catholicæ tantum fidei infensus.

Orthodoxos omnibus templis excludit.

Ne sub dio quidem eos cōuentus agere est passus.

Flauianus & Diodorus pro Meletio exule gregem Christi Antiochiæ curarunt.

In fluminis ripa orthodoxi ecclesiam cogunt.

Sed inde quoq; sunt depulsi.

Flauianus, quòd nondum per ætatē presbyter esset, & in Ecclesia nō doceret, Diodoro & alijs doctoribus argumenta contra Arianos suppeditauit.

* εὐσεβείας ἀλλων.

magni ille generis sui præclari splendorem faciens, afflictiones autem & ærumnas A pro fide non grauatè ferens. Flauianus uerò, qui & ipse ex nobilitate erat, uerā pietatem generis claritati longè quoq; præposuit. Is ueluti quidā ludimagister, Diodoro ad sacrum pietatis * quinquertiū instructo affuit. atq; in ecclesijs quidem ille concionari non potuit, quòd iunior adhuc ad sacerdotij gradū non conscendisset: sed non pœnitendum enthymematum seu argumentorū, atq; ex scripturis depromptarum sententiarum momentum eis, qui id legitima cohortatione exciti faciebāt, suppeditauit. Et illi quidem aduersus Arianos blasphema uerba iactantes, continuè arcum intendebant: hic autem ueluti ex pharetra quapiā, sic ex sapienti mente sua, frequentia sententiarum tela subministrabat. Et in ecclesia, quemadmodum diximus, nō docuit: domi uerò & in publicis disputationibus impiorum retia disrupit, & nihil ab aranearum telis differre ostēdit, quas ipsi irrefragabiles esse putabant, quæstiones atq; propositiones.

CAP. XXV.

Aphraates Monachus uitam theoricam utilitati Christi ouili, necessitate flagitāte, posthabuit.

* ἐν τῷ φιλο θέῳ γράμματι.

NOn parum uerò illis tum in certamine hoc opis quoq; attulit, insigni uita præclarus ille Aphraates, quam sapiens Theodoritus in uolumine * Dei amantium historiæ cōscripsit. Nam & hic quieto uitæ instituto, gregis Christi salutem prætulit: & monasticum relinquens tuguriolum, ouilis Christi curam gessit: & multo diffluēs sudore, lupos undiq; ab eo repulit. Cæterùm quàm locuples uirtute fuerit, & quæ supra captū hominis fecerit, is quem diximus liber, euoluere eum uolēti, ostendit. Ego uerò unū quiddam illius actorū huic loco accommodatū, recēsendum in opere hoc duxi.

Orontes fluuius ab Aquilonari parte Imperialē Antiochię domū præterlabit. Porticus autem quædam maxima duorum culminū, in parte meridionali ad ur B bis mœnia, præaltis turribus utraq; ex parte conspicua, est extructa. Inter Imperiales ædes & amnem uia est, quæ per portā quæ isthic est euntes excipiens, in uicinos suburbanos agros deducit. Hanc uiam aliquādo diuus insistebat Aphraates, ad fidei gymnasium iturus, & ouibus Christi congruēs pabulum allaturus. Eum è superiore loco porticus prospectans Imperator uidit. Si syra enim, seu ueste ex ouiū uillosis pellibus cōsuta amictus, & senio multo confectus, celerius tamē currebat. Et quidam Imperatori, hunc esse Aphraatem illū, ex quo totius urbis multitudo penderet, dixit. Et ille è porticu uirū sanctū interrogans, Quónam, inquit, uadis? Atq; Aphraates, Pro imperio tuo precaturus, respōdit. At qui, Imperator intulit, domi te, qui leges monachorum sequeris, manere, ibi'que quietè considentem hoc facere oportuit. Tum diuinus senex perquàm sapienter ait: Rectè tu quidem, ô Imperator, dicis me id facere debere: facturusq; id adeò constanter fueram, si pax Christi ouibus esset. Sed quum multa quædam insaniæ caligo loca omnia occuparit, & maximus insuper subrepat timor, ne plurimo imminente periculo, à feris oues dilaniētur, necessitas mihi quoq; incumbit, ut uigilem, omnemq; funem moueam, ne quod grex Christi capiat detrimentū. Agè enim, ô Imperator, si puella essem domi in conclaui abdita, fusos manibus tractans, & lanificium meum curans, atq; alicunde subitò conspicerem flammā exortā, & omni ex parte paternæ domui circumfusam, fœdo incēdio eam iamiā consumpturam, quid me facere oporteret? dic, te per Deum oro. Vtrúmne me sic sedere, & penates patrios conflagrātes despicere, ignemq; proserpentem expectare: an conclaui statim relicto, sursum & deorsum currere, aquam in manibus habere, & modis omnibus flammam extinguere conari, oporteret? Satis sanè scio, dicturum te, faciendum mihi esse, quod & sagacis sanæq; mentis puella faceret. Id ipsum uerò nunc quoque fieri debere existimo. Quum tu enim quasi fulmen

* In nullo nō cōsuetu olim Christiani pro Principib. suis orarunt.

Mira modestia simul & grauitate Valēti Aphraates, necessitate se coactum, monastica uita relicta, orthodoxos docere & cōfirmare, ostēdit, & eiusdem impiam tyrannidem perstringit.

A fulmen quoddam in paternam domum nostram incideris, & ueriorem pietatẽ omnem igne uastes, undiquaque circumcursamus, flammam gliscentem extinguere satagentes. Hæc quidem ille dixit. Imperator autem ad minas usq; progressus, silere eum coegit. Ex cubicularijs autem Imperatoris quidam, qui sanctum uirum propter animi temeritatem grauius tractauerat, in balneum confestim ingressus, ut Principi lauationem præpararet, mente captus, & in calidas aquas delapsus, ibi uitam finiuit. Imperator aliquandiu expectans, & extrahi ea mora tempus quærens, alijs causam eius rei inquisitam sibi renũciare præcepit. Qui quum eò uenissent, & omnia circumspexissent, illum in calidis undis morte frigida peremptum repererunt. Quod ubi Imperator cognouit, opus id quidẽ petulãtis Aphraatę sancto illatatę iniuriæ & cõtumelię esse, rectè arbitratus est. De impio autem dogmate eundem, iuxta indurati cordis Pharaonem, retinuit animum. Et perinde atq; fulmine afflatus & attonitus, miraculo eo magis etiã est contra ueram pietatem concitatus. Eadem tempestate idem quod Aphraates, plurimum laudatus ille Iulianus fecit. Nam hic quoq; solitudine relicta Antiochiam uenit. Quum enim mendacij artifices, Ariani inquam, per sycophantiã uirum sanctum traducere conarentur, ueluti factionis eorum esset, & dogmati Ariano consentiret: Flauianus, Diodorus, & Aphraates, ueritatis lumina, Acacium illum qui postea Berrœensem ciuitatem sacrorum antistes optimè administrauit, ad celebrem illum uirum cum huiusmodi optatis misere, ut multorum millium hominum misertus ueniret, & quũm aduersariorum redargueret mendacium, tum ueritatem liberè confirmans fidei doctrinam deprædicaret. Et quę uir iste semel atq; iterum Antiochiam aduenicns mirificè peregerit, Dei amantium historia quemuis edocebit. Quod uerò urbs tota opera ipsius ad conuen-

B tum se & cœtum ueritatis cõtulerit, neminem nõ certò nosse puto, qui rectè res humanas dijudicare consueuerit. Opera nãq; præter opinionem hominum edita, omnes omnino ad se pertrahere, eandemq; cũm eorum authore sententiam complecti, persuadere solent. Iulianum porrò præcipua quædam & rationem superantia miracula perfecisse, non nos solum, sed etiam ueritatis accusatores testantur. Idem uerò Antonius ille monasticæ author uitæ Constantij temporibus fecit. Posthabita enim quandoq; solitudine, Alexandrinam urbem ubique perambulans, uerbis clarioribus omnibus est attestatus, Athanasium quidem ueritatis esse propugnatorem, & Apostolicorum dogmatum defensorem: qui uerò Arij rabie affecti essent, à ueritate ipsa longè aberrare. Adeò rem ipsam rectè putantes diuini illi uiri, tempori cuiq; munia sua tribuerũt, quando uel quietiorem uitam complecti, uel solis relictis locis degere in urbibus deberent, minimè ignorantes.

Subita mors cubicularii Imperialis, ob malè tractatũ Aphraatem, mulctatur.

Valens induratus Pharao.

Iulianus, eremita quoque Antiochiã uenit, ab Ecclesiæ præpositis accitus.

Acacius Berrœensis episcopus.

Iuliani miraclis Antiochena ciuitas ad orthodoxiam est reducta.

Antonius itidẽ sub Constantio Alexandriã uenit, & catholicos confirmat resolutus.

CAP. XXVI.

Alia impius Valens Antiochiæ quoq; egit. Transeundum aũt hinc ad ea quæ Alexãdriæ sunt gesta. Quieta siquidem in Aegypto Ecclesia fuit, Athanasio superstite, ob eas quas suprà narrauimus causas. Multitudo namque ea, quæ ueram pietatem sibi sequendam statuerat, Arianam phalangem superabat: idq; propter suum erga Athanasium amorem. Et quum ea esset ardentior, & ad seditionẽ mouendam propensior, metum de se præbuit, ne tumultu concitato, respublica detrimento mactaretur. Proinde diuina quadam prouidentia immunis à grauibus malis Alexandria permansit, tantisper dum ueritatis propugnator superfuit Athanasius. Vbi aũt ille post pericula plura, nec coronas pauciores, ad quietem laboris omnis expertem, ad quadraginta & sex annos episcopatu cũ gloria magna functus discessit: Petrus, uir optimus & clarissimus, in functionem eius successit, suffragio quidẽ primum

Alexãdriæ sub Athanasio Ecclesia quieta fuit, eo præsente.

Athanasij mors.

Petrus eius successor.

Vnanimis omnium ordinum in episcopo creãdo electio.

beati illius capitis, deinde etiam episcoporum prouinciæ eius uniuersorum, totiusq; cleri, & eorum qui Alexandriç primos honores & magistratus gerebant, uotis & calculis, plebe etiam cuncta faustis acclamationibus consilium id perquàm libenter confirmante. Particeps enim diuturnorum sudorum Athanasij fuerat, nũquam à magno illo uiro uel domi uel peregrè discedens, uarijsq; cum illo periculis colluctans. Quapropter quicunque erant finitimi episcopi, & qui tranquillam uitam sectabãtur, monasticas relinquentes palæstras, maximè hoc egerunt, ut Petrus in illius locum substitueret. Postquã autem is sacrã recepit se-

Præfectus Aegypti Palladius Petrũ in carcerẽ conijcit.

dem, nulla interposita mora gentis eius præfectus, contracta ex Iudæis & Græcis anu, ecclesiam circumuallauit, & Petrum exire iussit. Quod nisi faceret, se illum uel inuitum inde eiecturum esse, minatus est. quod quidem ille fecit, quùm uoluntati Imperatoris morem gerens, tum maximè impietati ipsæ suæ ius suum tribuens. Quòd namq; ex idolorum nefaria superstitione penderet, splendidè se festum diem acturum esse putabat, si ueræ pietatis nauem in tempestatẽ cõijceret. Ac primùm quidẽ Petrus in carcerem inclusus est: postea autem profugiens,

Idem Romam ad Damasum episcopum cõfugit.

quum scaphã cõmodè nactus esset, Romã ad consentientem sibi eius urbis episcopum Damasum traiecit. Et breui pòst Euzoius, qui Antiochię Arianę præerat religioni, tempus opportunum nactus, consilium inuenit, ut Alexandriam ipse iret, & ecclesias ibi Lucio Ariano traderet. Quod quum Imperatori quoq; pla-

Euzoius Antiochenus, & Magnus Imperatoris quæstor, Palladio adiuuante, Lucio Ariano ecclesiã tradunt.

cuit, (adhuc enim is Antiochiæ erat) cum satellitio multo, & militari quæ eum sequebatur manu sanè quàm frequenti profectus est, atq; unà cum eo Magnus Imperatoris * quæstor. Habebãtq; ab Imperatore ad præfectum prouinciæ Palladium mandatum, ut is quacunq; in re opus esset, Lucio & Euzoio nõ deesset. Et Petrus quidem, sicuti dictum est, in carcere asseruatus est: postea etiã Romã B nauigauit. At Lucius Arianus in sacrã Athanasij sedem est collocatus. Itaq; Ae-

** ὁ τῶν βασιλικῶν ταμίας χρημάτων.*

gyptij longè grauiores in exteros animos concœpere. Simulatq; enim ex improuiso aduenerat Lucius, statim ecclesias occupare contendit. Atq; ubi plebs contrà niti cœpit, bellum aduersus clericos & sacras uirgines est institutum. Et aliæ

Saeua Catholicorum Alexandriæ persequutio, ab Arianis eis illata.

super alias illatæ calamitates, Ecclesię Catholicę sectatores afflixerunt. Perinde enim atq; feræ agrestes gregi Christi Ariani imminentes, partim in exilium egere, partim captos in uincula coniecere: quos rursum ex uinculis productos, uarijs subdidère supplicijs. Quidam enim ungulis & flagris bubulis cæsi, quidam ardentibus facibus adusti: atq; alij bonis primùm spoliati, alijs mox sunt affecti cruciatibus. Tormentis uerò tam uarij generis superesse, admirabile est uisum. Quòd si quis prius uita excessisset, quàm tanta mala expertus, aut si ad tolerabilius exilium damnatus esset, fortunatum id, & quod alicui inuideri posset, habitum est. Sed quis exponere possit, quæ mala in Lucij introitu acciderint? Quorum quidem Sabinus, qui res Ecclesiasticas conscripsit, minimè meminit, quòd cõiunctorũ sibi Arianorum dedecora premere maluerit. Optimè autem beatus Petrus, postq; è carcere profugit, in scripto quodam suo tanquã tragœdiam exposuit, et ad omnes ubiq; ecclesias misit. Quod scriptum, quum prius unum saltem nefarium impij Lucij flagitium memorauero, uolumini huic inseram.

CAP. XXVII.

Ariani in Aegyptijs ecclesijs regnant.

AC Petrus quidẽ ille admiratione dignus, ad eum modum Romã cõcessit. Qui uerò factionis Arianę erãt, quantũuis pauci, ecclesijs in Aegypto imperarunt. Nec ita multo pòst, mandatum quoq; ab Imperatore ad gentis eius præfectum missum est, quod Nicænę fidei propugnatores à Lucio indicatos Alexãdria & omni Aegyptia prouincia eijci iubebat. Porrò Euzoius cõfectis Alexãdrię ex sententia rebus, rursum se Antiochiã contulit.

A tulit. Lucius uerò, quemadmodū mandatū fuerat, & Aegyptij præsidij dux, cū magna multitudine ex Græcis & Iudæis & Arianis mixtim collecta, hostiliter prędas egit, & infesta signa cōtra monachos solitudinē incolētes duxit. Ea enim spe erat, si ijs quietem maximè consectātibus molestiā turbulenter afferret, in potestate eos sua fore: proindeq; & eos qui in urbibus essent Christianos, à se deuictum iri. Quandoquidē multi ea tempestate uenerādi in Aegypto & Thebaide uiri monasterijs prębant, Arij opinionē maximè auersantes. Quos plebs ipsa sequuta, ut eadem cū illis de religione sentiret, maximi faciebat. Neq; enim illi de dogmatibus nugari uoluere, ac ne potuere quidē. Penes eos aūt ueritatem esse arbitrati sunt, quorū preces Deus exaudiret, miraculorū edendorum facultatē eis tribuens, & qui fidei uerbis uirtutis facta tanquā testimonijs confirmarent: quales tum monachorum duces fuisse nouimus, Macarios duos, Alexandrinū & * urbanum, quorū antea meminimus. item Pābo, & Heraclidē illum, qui optimè ab Antonio magno uirtutis & Aegyptiorum monasteriorum antistite sunt eruditi, & alios eiusdē discipulos. Et quū Lucius secū ipse reputaret, fieri neutiquā posse ut res Arianorū in tuto essent, & ipsi uniuersalē sibi Ecclesiā subijcerēt, nisi eos qui inter monachos summi essent, in sententiā suā pedib. ire cogerēt, rem eā est aggressus. Et quia suadendo nihil efficeret, ad uim se cōuertit. Itaq; armati nudis, & qui ne manū quidē defendēdi causa extēdere uellent, ingruentes, * miserandū in modū eos affiixerunt, ita ut cladem illis illatā uerbis exponere nō sit. Postremò tamē cœptū id frustra fuit, q̄ omnes parati essent iugulū inclinatū gladijs præbere: & si opus esset, mori potius alacriter, q̄ aliquid de Nicænis decretis mutare. Fert̄ uerò & illud, quū impetū imminentiū militū expectarēt, quē

B dā apud eos fuisse ex pedib. propter articulorū conuulsionem [a] adeò laborantē, ut illis insistere nō posset, sed scipionibus quibusdā illorū uicē & usum expleret. Hūc illi oleo unctū in nomine CHRISTI, quē Lucius persequeret̄, surgere, et domū ire iusserūt. At ille exiliēs, statim iter perfecit, eadē prorsus cū monachis istis colenda esse prędicās, quib. Deus Luciū accusantib. gratiā suā cōcederet, & aurē tā benignè prębere, ut se tā diuturno morbo liberarint. Verū ne ijs quidē ipsis rebus eis cōsilij cœptiq; sui pœnitētia incessit. [b] Noctu enim hos oppressos atq; cōprehensos, in insulā quandā circūcirca lacu ingēti circundatā miserūt, quā antiquitùs homines superstitionis dæmoniacæ, qui doctrinā nostram prorsus nō audissent, incolebāt. Erat aūt adhuc ibi perniciosi & pestiferi dęmonis antiquissimum delubrum, cuius cultu etiānum maximè tenebant̄. Postquā aūt insulā attigerunt, sacerdotis filia à dæmone agitata, ad eos uenit. Quæ ubi cursu & clamore indecenti ad eos cōtenderet, insulæ incolæ nouitate eius rei cōsternati, eā sunt sequuti. Vbi uerò ad nauem, qua diuini illi senes ad littus appulerāt, accessit, dæmoniū illā cōuellens humi proiecit, & magno per illā clamore edito obsecrauit: Quidnā, inquiens, ad nos uenistis, magni Dei ministri? Insulā nāq; istā iādudum nos absq; molestia & turba omni tenemus, & omnib. propè hominib. ignoti, & lacubus istis circūuallati hic latemus. Quod si deinceps uobis hāc regionē incolere uisum est, libēter decedemus. Talia dęmon per puellā uociferabat̄. Qui simulatq; ab illis increpitus silere iussus est, puella e uestigiò cū pudore & modestia ad seipsam redijt. Et pater eius atq; insula omnis cū incolis uniuersis Christianismū suscepit: tēplūq; quod ibi erat, repurgatū, atq; in ecclesiā trāsformatū, CHRISTO dedicauit. Ea res quāprimū Alexandriā renunciata, Lucio nō parū attulit mœroris. Factū enim inde est, ut non solū alienorū, uerumetiā populariū suorū odium incurreret: perinde atq; is, qui nō cum hominibus, sed cum ipso prorsus Deo bellū gereret. Itaq; occultè statim, ut Macarij ad studia sua & in solitudinē redirent, præcepit. Satis quidem hęc crudelē Lucij impietatē indicāt. Exactius

Monachomachia Arianorū.

Plurimi in Aegypto monachi Catholici, quorum fidem uulgus hominum est imitatum.

Hoc nostra ætate homines plebeij nō faciunt.

* ἀγρ.

Lucius, quòd plebem ex sententia sanctorum monachorum pēdere sciret, armis eos ipsos monachos in opinionem suam cogere cōtendit. Sed nihil efficit.

* Valēs impietatem quā dudum meditatus fuerat, operib. explens, legem tulit, ut monachi militarent: nolētes, per tribunos & milites fustibus interfici iußit. Eutrop.

In his Theodoretus fuisse scribit duos Macarios, & Isidorum. li. 4. ca. 21.

a Monachi Catholici hominē claudū olei unctione & precatione sanāt, inflagrāti persequutionis ardore.

b Sāditqui dam monachi ab Arianis in insulam Aegyptiam ad idololatras deportati.

Hic illi sacerdotis idololatræ filiam dæmoniacam plaga sua liberāt.

Miraculo tali insulæ es Christianismum suscepit.

Dæmon magni Dei ministros agnoscit.

Lucius tanquā θεόμαχος, & Dei inimicus, etiā apud suos graui laborat inuidia.

Monachos deportatos in locis suis restituit.

tamen animi eius inhumanitatē diuini Petri literæ declarāt: quarū ego prolixita A
tem fugiens, quæ loco huic accōmodata sunt, ex eis decerpā, & historiæ adijciā.
Scribit aūt ad hunc modum. *CAP. XXVIII.*

Petri Alex. n. d. t. i scriptū, de Lucij summa in Catholicos apud Alexandriam crudelitate.

Palladius Aegypti præfectus idololatra, manu armata ecclesiā Theonæ occupat.

Militum insolentes uociferationes.

** supinuiat.*

Cōtumeliæ eorundem in sacras uirgines.

Horrenda petulan. is militū impietatis exēpla.

** Ronchi.*

Virgines sacræ cū uitat. amb. lusibus, per urbem Alexādrini probrosissimè ductæ.

Alladius gētis præfectus, quū ethnicus & gētilis superstitionis esset, «
atq; ad pedes simulacrorū semper prouolueretᷠ, & quod sæpe antea «
bellū aduersus CHRISTUM meditatus esset, ea quā diximus multitu «
dine cōtracta, impetum in ecclesiā fecit, perinde atq; barbaros subiu «
gare pergeret. Tū sanè, tū res pessimę sunt admissę: quas quū dictare tantū uellē, «
q̄ memoria earum dolorem mihi renouaret, ingentem uim lacrymarum emisi. «
Ac diu profectò in eo luctu permansissem, nisi diuina cogitatione mœrorē eū «
laxauissem. Postq̄ nāq; in ecclesiā quæ Theonę dicitᷠ, militaris manus irruit, pro «
sacris uerbis* acclamationes faustas simulacrorū, pro diuinarū scripturarū lectio «
ne impuros manuū plausus, & infractas fœdasq; uoces edidit. Cōtra CHRISTI «
uirgines eas cōtumelias euomuit, à quib. proferēdis lingua abhorret: turpe enim «
est eas proloqui. Atq; si quis sanæ mētis eas modò audiat, aures obstruat, & sur- «
dus potius fieri optet, quàm ut ipse tā fœdorū uerborū auditor sit. Sed utinam «
uerbis cōtenti, uerbis saltē sæuijssent, & factis ipsis uerborū impuritatē nō supe- «
rassent. Perferri enim ab eis qualecūq; etiā conuiciū facile potest, in quibus Chri «
sti sensus & diuina doctrina est. Isti igitur ipsi qui sunt uasa iræ, præparati ad in «
teritū, nasum deprimētes, † sonitū impudicū naribus, eundēq; ingentē, perinde «
atq; (ita ut dicā) ab aquarū fistulis emiserūt, & uestē sanctarū CHRISTI uirginū, «
quarū uitæ institutū typū atq; formā sanctorū expressā refert, dilacerarūt: atq; «
ut natura ipsa fert, nudas eas per urbē omnē ueluti in triūpho duxerūt, lasciuè at «
que impudicè, quo placitū esset modo, eis illudētes, & (fera prorsus & inaudita, « B
quæ fiebāt, erāt) publicitùs ita nudatas circūagentes. Ac si quis earū propter rei «
indignitatē misertus, blādis admonitionis uocibus usus factū inhiberet, is uulne «
re inde reportato abibat. Sed ò calamitates. Multæ uirgines uiolentā corporis «
constuprationē sustinuerūt, multę clauis in caput diuerberatę ore hiāti obrigue «
rūt, quū quidē corpora quoq; iustę sepulturę mādari nō permitterentᷠ. Quapro «
pter ad hodiernum usq; diem parētib. adhuc miserè uociferātib. multa corpora «
nō reperiuntᷠ. Verùm quid ego parua hęc, si cū magnis alijs cōferas, cōmemoro? «
Quid his immoror, & nō potius ad ea quæ maioris sunt indignitatis, statim trā- «
seo? quę uos, sat scio, admirabimini, & diutius nobiscū cōsternabimini, ad DOMI «
NI erga genus humanū amorē & benignitatē, q̄ nō res simul uniuersas prorsus «
cōminuerit, obstupescētes. Quæ nāq;, iuxta id q̄d scriptū est, neq; facta sūt, neq; «
audita in dieb. patrū nostrorū, ea in ipso sāctiore sacrorū altari peregerūt impij. «

Puer muliebri habitu in sanctiore templi ara saltās atq; gesticulans.

Nā ueluti in proscenio ludorū dissolutorū, ut puer sexū masculi abnegās, & mu «
lieris expetēs, stibio (sicuti scriptū est) oculis perūctis, et fuco facie rubricata, quē «
admodum quę apud eos sunt simulacra, habitu muliebri, in ipso sāctiore altari, «
ubi descēsum Spiritus sancti inuocamus, cōuersione scitè in orbē facta, huc atq; «
illuc manib. gesticulās saltaret, fecerūt: prolixè admodū ridētes, atq; nefarias uo «
ces addētes. Alij aūt & hoc ipsum factū nō satis ad obscœnā temeritatē esse putā «
tes, et quę iā patrata fuerāt decora potius q̄ nefanda existimātes, ex ipsis quendā «
obscœna fœditate notissimū, ueste detracta, & pudēda etiā corporis parte, pro «

Homo spurcissimus nudus in cōcionem productus, fœdissimam in ecclesia orationē habuit.

ut naturę fert habitus, nudata, ecclesiæ throno imposuerūt, & fœdū cōtra CHRI «
STUM cōcionatorē appellarūt. nā pro diuinis uerbis turpitudinē protulit, pro- «
oratione graui & sancta impudicā lasciuiā, pro pietate impietatē, ac pro tēperan «
tia fornicationē, adulterium, masculorum concubitum, furtū, cibum & potum «
unà cum alijs eiusmodi ad uitam utilia & commoda esse docens. Quū hęc ita se «
haberēt, & ego ex ecclesia secederē (quomodo enim id nō facerē, quū ibi milita- «
ris

ris furor obtineret, quũ [a] plebs ad diſſolutã licentiã uenalis, quũ largitiones pe-
cuniarũ, quũ ethnicorũ ſeu gentiliũ manus, maximis nix̨ pollicitationibus re
gnarẽt:) ſucceſſor meus in eam eſt, miſſus, qui [b] epiſcopatũ ueluti prophanã dig-
nitatẽ auro redemit, Lucius quidã, Lupi improbitatis & actionũ ſtudioſus, nõ
» rectè ſentientiũ epiſcoporũ conſilio, nõ legitimorũ uerorũq; clericorũ calculis,
» nõ populi flagitatione, ſicuti eccleſiaſtic̨ produ͂t ſanctiones, lectus. [c] Aderãt aũt
» ei (ſimplici nanq; & facili introitu urbẽ ingredi nõ potuit) nõ epiſcopi aliqui, nõ
» presbyteri, nõ diaconi, nõ populi cateruæ: nõ eũ monachi hymnos & laudes ex
» ſcripturis cõcinentes, produxere: [d] ſed Euzoius affuit, qui dudũ cùm diaconus
» noſtræ huius Alexãdric̨ eſſet, unà cũ Ario in ſancta & magna ſynodo Nic̨æ, or
» dine motus, præſidẽtia ſua nũc Antiochenã uaſtat eccleſiã. [e] Et ex comitatenſib.
» largitionũ Comes, qui ſecũ immẽſam militũ multitudinẽ adduxit, omni genere
» impietatis ſemper clarus, nomine [f] Magnus. nã Iuliani tẽporib. eccleſiã Beryti,
» quę Phœnicię inſignis urbs eſt, incẽdit, quã ſub Iouiniano beatæ memoriæ prin
» cipe impẽdio ipſe ſuo reſtituere eſt coactus: capite etiã propè plexus, niſi multis
» deprecãtibus Imperator humaniſsimus ei pepercíſſet. Cõuenit ergo ex iſto ar-
» dorẽ ueſtrũ, quem ad uindictã factorũ excitari uelim, exiſtimare, qualia & quãta
» in Chriſti eccleſiã, eo ipſo quẽ diximus tyranno nobis imminẽte, cõmiſſa ſint fla-
» gitia. Simulatq; enim, qui à pietate ueſtra & rectè ubiq; ſentiẽtibus Chriſtianis
» atq; epiſcopis ſæpius eſt dãnatus, Lucius in urbẽ iuſtis de cauſis ſibi infeſtã per-
» uenit. Non enim ſolũ, ut infamis ille in pſalmis inſipiẽs dicit, non eſt Deus uerus
» Chriſtus: ſed etiã ſtudijs ſuis & ipſe corruptus eſt, et alios corrupit: blaſphemijs,
» quæ in Seruatorẽ ab eis effunduntur, qui creaturã ſupra creatorẽ colunt, gaudẽs.
B Quidni aũt hoc faceret, quũ conſimilẽ cũ Græcis obtinens ſenſum, cultũ audeat
» exhibere recẽs promulgato Deo, homo peſtilentiſsimus? Nã in ipſius cõſpectu
» eiuſcemodi decantatę ſunt laudes: Auſpicatò adueniſti epiſcope, * qui filiũ nõ di
» cas. Serapis te, cui charus es, adduxit: patrio ſic eorũ idolo nominato. Cõfeſtim
» momẽto nullo prætermiſſo, is quẽ diximus Magnus, cõiunctiſsimus illi impieta
» tis ſocius, et ſatelles acerbiſsimus, ſatrapesq; crudeliſsimus, collectis quę ſub eius
» cura ſunt cohortibus, presbyteros & diaconos decẽ & nouẽ cõprehẽdit, quo-
» rum nõnulli octogeſimũ exceſſere annũ. Atq; eos nõ aliter atq; in abominando
» quopiã & legibus Romanis aduerſo ſcelere captos, publico inſtituto iudicio, co
» gere (Chriſtianorũ uirtutis leges ignorans) ut patriã ab [h] Apoſtolis per patrũ tra
» ditiones acceptã fidem proderẽt, conatus eſt. Eaq; re delectatũ iri humaniſsimũ
» Valentẽ Auguſtũ cõfirmauit: Sequimini ò miſeri, magna uoce dicẽs, Arianorũ
» ſententiã. ſequimini, et id perſuaderi uobis patimini. Ignoſcet enim uobis Deus,
» etiamſi uerã colitis religionẽ, qui nõ arbitrio id ueſtro, ſed neceſsitate adducti fa
» ciatis. † Neceſsitati nãq; ſua reliqua eſt defenſio: uolũtate aũt ſua cõſultò quidq̃
» facientẽ, crimen & accuſatio cõſequitur. Quapropter rationes eiuſmodi ob ocu
» los uobis ponentes, nulla mora interpoſita, propenſis animis ad partes haſce cõ
» cedite, & Ariano dogmati ſubſcribite, quod nunc nominatim Lucius prędicat:
» illud perſuaſum habentes, ſi dicto Principis audiẽtes fueritis, pecunias, opes, &
» honores accipietis. Sin cõtrà nitemini, carcerẽ, fidiculas, tormẽta, flagra, & coër
» cionẽ experiemini: & quùm pecunijs ſimul & poſſeſsionibus mulctati, tum pa-
» tria eiecti, ad loca dura & grauia incolenda condemnabimini. Ita quidem gene-
» roſus (ſi Deo placet) uir, minas charitate temperans, cohortatione ſimul & ne-
» ceſsitate, à pia ſententia omnes abducere uolebat. At illi cruciatibus omnibus
» pietatis proditionẽ acerbiorem eſſe putantes, & rectè quidem (ſic enim res ha-
» bet, huiuſcemodi ei uerbis neceſſariò, uirtute & animo præſenti, * inſidias ſimul
» & minas eius refellentes, obuiã iere: Deſine tandẽ, deſine talibus nos terrere uer

Petrus epiſcopus ex eo templo diſceſſit.

Lucius mĩdum dicit.

Introitus Lucij in eccleſiã.

Magnus largitionum Comes.

[a] [illegible Greek]

[b] [illegible Greek]

Illegitima epiſcopatus occupatio.

[d] Euzoius cum Ario Nicææ damnatus.

[e] Comitatus, aula, ſiue aula et Imperatoris: qui etiam propterea Comitatenſes dicũtur.

[f] Magnus incendiarius.

† [illegible Greek]

Magnus decẽ & nouẽ presbyteros & diaconos Catholicos captos, iudicio inſtituto, ad Arianiſmũ cogere conatur.

Magni ſuaſiones, quibus ſe ſanctos eos uiros flexurum putat.

† [illegible Greek]

Euſdẽ minæ.

Sanctorum uirorũ reſpõſum.

* [illegible Greek]

bis intermitte uana afferre epicheremata & aggressiones. Nos siquidē neq; nu- A
perū neq; nouitium colentes Deum, quãuis fluctibus frustra tumescens despu-
mes, & tanq; uiolentus uentus incumbas, tamē ad mortē usq; in ueræ pietatis do-
Defensio luculenta τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis. gmatibus perdurabimus: nō inualidum, nō insipientē, nō à ueritate seiunctū cre-
dentes atq; colentes Deum: neq; qui aliquando quidē fuerit patrē, aliquãdo aūt
nō fuerit, iuxta impiū hūc Arianū, * tēporalē aut temporariū opinãtes filiū. Nã
** χρονικὸν, ὁ προσκαιρον.* si, ut furētes Ariani uolunt, creatura est filius, nō existens patri ὁμοούσιος cōsub-
stantialis, eò etiã ut nō fuerit, redigetur pater, nō subsistente scilicet filio, nō exi-
stens aliquando, secundū ipsos, pater. Sin semper pater est, subsistente uidelicet
qui ex eo est uero (filio) & quidē non iuxta defluxū germinis (perpessioni enim
Deus obnoxius nō est) quomodo nō amēs & insanus est, qui fuisse aliquãdo opi-
Ariani ἀπάτορες. naē, quū nō fuerit filius: per quē omnia ut essent, secundū gratiã, cōstitere. No-
stri igitur ex orbe uniuerso patres, à quibus excidētes isti meritò ἀπάτορες, hoc
est, sine patre facti sunt, Nicææ coacti, praua Arij opinione, quã iunior iste nunc
defendit, anathemate iugulata, nō ἑτεροούσιον, hoc est, alterius substãtiæ, q̃d nunc
nos dicere cogere uultis, filiū à patre dixerūt, uerùm ex eius substãtia. Quod sic
per piam sententiã ritè intelligētes, ex multis diuinorū uerborū argumētis ὁμοού-
Sancti illi uiri acerbè torquētur. σιον cōsubstantiale sunt professi. Talia atq; his similia quū dixissent, in carcere
eos diebus multis habuit, futurū ratus, ut à pia dimoueret sentētia. Illi aūt, quē-
admodū generosissimi quiq; athletæ, in stadio metū omnē extinguētes, et seipsos
per diuinas cogitationes fortibus patrū factis inungentes, fidiculas etiã ipsas &
tormēta pro gymnasio & exercitio uirtutis habentes, fortissimã de uera pietate
Tormenta omnia uincūt per patientiam. obtinuere mentē. Atq; eis qui theatrū & spectaculum, ut beatus Apostolus scri-
bit, & angelis & hominibus facti essent, sic decertãtibus, accurrit ciuitas uniuer-
sa, CHRISTI athletas spectatura, qui cōstantia torquētis quæsitoris uincebãt fla- B
gra, & per patientiã tropæa cōtra impietatē statuebãt, triumphumq; de Arianis
exhibebãt. Quū quidē acerbus iste inimicus, eos per minas & insidias sibi subie-
ctos, se eis qui in CHRISTVM impij sunt, dediturū existimaret. Sed enim tormē-
torū ui & impetu per graues adinuentiones iam defessus, populo omni multifa-
riã ploratu uario quiritãte, acerbus ille & ab omni humanitate alienus quæsitor,
collecta rursum ad dissolutã confusionē manu illa sua, ad iudiciū illos, seu potius
ad pristinã præiudicatãq; cōdemnationē, in portū maris uocat, quū quidē more
suo simulacrorū cultores & Iudæi cōtra eos magno redemptos emitterēt clamo-
res. Et quia illi in apertã furentiū Arianorū impietatē pedibus ire nollēt, plebe
Heliopolim Phœniciæ deportari per sententiam iubentur à Magno. cuncta pro tribunali plangēte, sententia ferē: Alexãdria eos eiectos, Heliopolim
Phœniciæ incolere debere, ubi ex habitatorib. omnib. aliquis CHRISTI nomē
(simulacrorū enim cultui dediti sunt omnes) ne audire quidē sustinet. Et euecti-
gio eis scaphã cōscendere iussis, in portu ipse stãs (in propinquo enim in lauacro
publico cōdemnationis aduersus eos sententiã tulit) & strictū ostētans gladiū,
quod eo se exterriturū putabat, qui ancipiti mucrone dæmones aduersarios sæ-
penumero cōuulnerassēt, sic demū soluta naui abire iubet: quū nihil rerū neces-
sariarū in nauim cōportassent, neq; aliquod prorsus exilij solamen haberēt. Ipso
etiã mari ad tam admirandã & incredibilē indignitatē spumis suis excandescēte,
& (ut puto) factū hoc grauiter ferēte, atq; adeò, ut ita dicã, per uirorū eorū susce-
Luctus & planctus Alexandriæ maximus ob tam iniquū iudicium. ptionē se tam iniquo celeumate polluere nolēte. Quare ignorãtib. quoq; barba-
rã prorsus iudicis manifestò indicauit sententiã. Verè igit̃ dici potest, Cœlū ad
hoc factū cōsternatū esse. ingemuit nãq; urbs tota, atq; etiã nūc plãgit. Et ij qui-
dē alternis manib. pectora pulsantes, ingentē sonitū edidere. Alij aūt manus si-
mul atq; oculos in cœlū tendētes, de tãta ui sunt protestati, tantùmodo nō dicē-
tes: Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniã quæ fiunt, iniqua & cōtra leges
sunt.

A sunt. & omnis hæc uniuersitas fletu repleta est, & cantilenæ miserabiles & planctus totã urbem sunt peruagati. Ac derepentè ploratibus omnibus, lacrymarũ fluuius ferè exundatione sua mare obruens, est obortus. Itaq; quũ is quẽ diximus in porcu astans, remiges tollere, & pandere uela iussit: tum cõmixtus uirginũ & fœminarũ, senum & iuuenũ ploratus & plãctus, lacrymis acribus impliciti, clamorq; uniuersorũ, strepitu suo maris spumãtis infractos fluctuum aceruos suppressit. Hoc modo quũ illi, quos diximus, Heliopolim, ubi simulacra superstitiose colũt omnes, (ubi diaboli uoluptuaria uigẽt studia, ubi ferarum sunt horrenda domicilia: montes enim ex omni parte ad cœlum usq; prominentes eam circundãt) naui soluta nauigarent, in media deinde urbe omnes in uniuersum & pro se quisq; miserabiliter uociferando, & uerba luctuosa ingemiscentes edẽdo, lacrymare quoq; edicto præfecti urbis Palladij sunt prohibiti, qui & ipse summopere idolis addictus erat. Permulti namq; qui plorabant, cõprehensi, & primùm in uincula cõiecti, deinde diuerberati, cæsi & cruciati, ad Phennesia & Procõnesia metalla sunt dãnati, homines propter diuinũ ardorem egregij Ecclesię propugnatores: quorũ plures monachi erãt, solos locos per uirtutis & pietatis exercitiũ incolẽtes. Cũ quibus (erãt aũt uiginti & tres) paulopòst diaconus quidã, qui à dilecto fratre nostro Damaso Romanę urbis episcopo, ad nos consolatorias simul & cõmunicatorias literas attulerat, reuinctis in tergũ manibus, nõ aliter q̃ insignis quisquã ex maleficis latro, publicè à carnificibus est ductus. Atq; ubi crudelius etiã q̃ homicidę solẽt, est excruciatus, saxisq; & plumbeis uncis in ceruicibus admodũ flagellatus, scapha in mare descẽdit, atq; itidẽ ut alij signũ diuinæ crucis in fronte impressum habẽs, curæ atq; creaturę omnis expers,

B Phẽnesum in metalla, quę æris sunt, missus est. Insuper quũ quæsitor tenera puerorum excarnificaret corpora, nonnulli apud ea permansere, cadauera iusta sepultura fraudantes: quũ quidẽ parentes & fratres & cognati, urbs deniq; (ut sic dicã, tota, unum hoc suos sepeliendi extremũ solatiũ sibi concedi peterent. Sed ô immensam prætoris & iudicis, ac potius cõdemnatoris inhumanitatẽ. Qui pro pietate decertarunt, ne homicidis quidẽ, corporibus eorũ sepultura carẽtibus, cõferunt. Qui bonũ peregere certamẽ, feris & uolucribus esca proijciunt. Qui patribus propter conscientiã pro misericordię affectu condolendũ sibi esse statuere, perinde atq; iniustũ quid & impiũ admisissent, capite plectunt. Quæ'nam Romanorũ lex, quę barbarorũ sententia, in eos qui per pietatẽ patribus cõdolerent, animaduertit? Vbi ueterũ quisquã unquã tam illegitimũ & impiũ facinus fecit? Iussit quondã Pharao Hebręorũ occidi masculos. At inuidia & metus hoc illi subiecit edictũ. Verùm quãto illa uetera, q̃ pręsentia hęc, humaniora? Quanto ad optionẽ iniuriæ desiderabiliora? Quanto ad collationẽ iniquitatis meliora? Quãuis uiciositates à seipsis inter se nõ disgregentur. Ea quę dicta sunt, infida, inhumana, grauia, fera, barbara, crudelia, & acerba sunt Atq; hisce rebus, qui Arianã insaniã cõsectãtur, gloriant. Et quũ ciuitas omnis in luctu esset (nõ enim erat ulla domus, in qua nõ esset mortuus, sicuti in Exodo scriptũ est) nõ quieuerunt tamẽ, qui insatiabilẽ sibi exercitio ad iniquitatẽ habitũ cõpararunt. Voluntate enim & arbitrio suo ad res deteriores assuefacto, improbitatisq; ueneno ad prouinciales episcopos usq; extẽto, largitionũ comite quẽ diximus magno satellite ad iniustitiã usi, aliquos quidẽ curię iudicũ tradiderũt, aliquibus aũt quib. uoluere modis insidias tetenderũt, omni ex parte omnes, nihil intentatũ relinquendo, ad impietatẽ quasi uenari & ptrahere uolẽtes. Sed enim omnia circũeundo, iuxta hæresis suę patrẽ diabolũ, quærẽtes quẽ deuorẽt, q̃d de summa rerũ desperarẽt, undecim ex Ægypto episcopos, uiros qui à pueris ad senectutem usq; uirtutis

Heliopolis Phœnicia.

Luctu eo in urbe Alexandrina homini ut Palladius interdixit.

Lugentes plerisq; ad metalla damnati.

Inter eos quoque Damasi Rom. Pontificis diaconus, quũ prius grauiter excruciatus esset.

Sepultura cadaueribus sanctorum denegata.

Cõpati & condolere charissimis capitibus, uetitum.

Saeuiia ista crudelitatẽ omnem ueterũ superauit.

Arianorum tyrannis in Aegyptios episcopos.

tutis

Ex eis unde eim Diocæsaream relegauerũt ad Iudæos.

Egregia episcoporũ eorũ laus.

tutis & pietatis exercẽdæ gratia ſolitudinẽ incoluere, doctrina & factis uolupta A
tes ſubiugauere, uerioris pietatis fidẽ deprædicare nõ erubuere, pietatis dogma "
unà cum lacte imbibere, uictoriã ſæpe à dæmonibus retulere, uirtute aduerſariũ "
ſtegcre, & Arianã ſectam oratione ſapiẽtiſsima ueluti in columnã inciſam tradu "
xère, inſtrumentũ feritatis eum quẽ ſæpe diximus habentes, exulatũ in orbe no- "
ſtro apud Domini percuſſores Iudæos in ciuitatẽ Diocæſareã miſere. Verunta- "
mẽ, ſicuti Orcus ſeu infernus, fratrũ morte nondũ expleti, ubiq; terrarũ demen- "
tes & ſtupidi mortales ſæuitiæ ſuæ monumentũ aliquod relinquere ſunt auſi, "
nobilitatẽ ex malefactis aucupantes. Ecce enim rurſum Eccleſiæ Catholicæ cle "
ricos Antiochiæ degentes, unà cũ probatis monachis, qui eorũ inſolentes actio "
nes teſtimonio ſuo confirmarẽt, ubi Imperiales aures querelis cõtra hos inſtitu "
tis obtuderũt, Neocæſareã Ponti proſcribi curarunt. Qui breui etiã propter lo "
corũ feritatem, ſeu duritiẽ, uita ſunt defuncti. Huiuſmodi tẽpus illud excepit tra "
gœdias, ſilentio quidẽ illas & obliuione dignas, ſed quæ in ſcripto hoc inſertæ, "
eos redarguerẽt, qui linguas cõtra unigenitũ mouerũt: & qui blaſphemiæ corre "
pti rabie, nõ ſolũ iaculis petere rerũ uniuerſarũ Dominũ cõtendũt, ſed & aduer "
ſus pios eius miniſtros infeſtũ & irrecõciliabile ſuſceperũt bellũ. Hæc quidẽ di "
uinus Petrus de eius tẽporis rebus refert. Et ipſe Lucius ad hũc modũ Ægyptũ
turbauit.

Ariani clericos & Monachos Catholicos Antiochenos Neocæſaream Ponti proſcribendos curarunt.

CAPUT XXIX.

Pleriſq; in regionibus Ariani perſequentes, eis qui perſequutionẽ pertulere inferiores fuere.

Vod aũt tum Didymus philoſophus in eis regionibus floreret, & alij præclari uiri, & maximè qui ibi erãt monachi, qui & plures & boni cũ angelorum uiuendi inſtituto certabant, Lucius efficere nihil potuit. Quamuis enim eccleſia Ægypti perſequutionẽ ferret, longè tamẽ unà cum laude & gloria Arianos hominum numero ſuperabat. Quod itidem apud B Oſroenos accidit, atq; item apud Cappadoces. Diuinũ namq; illud amicorum par, Baſilius uidelicet & Gregorius, inimicorũ inſultus repellebant. Sola aũt in maxima eccleſiaſtici * ordinis diſſolutione erat Syria ſimul & Antiochia. Plurimi enim ibi Ariani erãt, & eccleſias obtinebant: Catholici uerò pauciores, quos quidẽ alij Euſtathianos, alij aũt Paulinianos uocabãt. eorũ quippe ſeorſim Paulinus & Meletius cõuentus coẽgerãt, ſicuti antea diximus. Et quũ parũ abeſſet, quin Antiochenorũ ciuitas cuncta periclitaretur, & ad Arij rabiẽ deflecteret, illorum opera ſimul & Imperatoris impetũ & factionis eius uim ſuperauit. Nam quodãmodo accidit, ut quòd eccleſiarũ adminiſtratio penes uiros fortes eſſet, multitudo ab opinione cõcepta non diſcederet. Proinde & Scythæ quia uirum magnanimũ epiſcopũ nacti fuerant, religionis cultũ minimè mutaſſe tum feruntur. Gens ea nanq; q̃plurimos habet uicos, regiones, & caſtella. Atq; in ijs ueluti metropolis Tomos excellit, ciuitas fortunata maximè, & magnitudine alijs longè præſtãtior. Sita ea eſt in maritima regione Ponti, qui Euxinus dicit, ad ſiniſtrã ſinũ eum naui petẽti partẽ. * Ad eum aũt uſq; diẽ, uetus ibi cõſuetudo durabat, ut uni gens omnis epiſcopo parẽret. Eo tempore uerò Britanio eis quidam præfuit. Euenit porrò ut Valens tum eò ueniret, atq; tẽplum ingreſſus, epiſcopo, ut ſe Arij hæreſi cõmunione adiungeret, pro eo atq; ſolitus erat, ſuaderet. Generoſus aũt uir ille, cum libertate multa de dogmate Nicænorũ patrum cum eo cõgreſſus decertauit. Atq; ubi ſuaſione Imperatorẽ in ſententiã ſuam adducere nequiuit, eo ibi relicto, in eccleſiam aliã tranſijt, populo paſtorem ſuum ſequente. Concurrit eò ferè ciuitas uniuerſa, quùm Imperatorẽ ipſum uiſura, tum noui quicquam factum iri exiſtimans. Ille ſolus cum ſatellitibus ſuis in templo relictus, factum id non modeſtè tulit: ſed ueluti contumelia affectus, comprehendi Britanionem, & in exilium deportari iuſsit. Eundem tamen breui reduxit,

In Syria & Antiochia primas tulere.

** ordinis fam.* [partly legible]

Quales paſtores, tales & oues.

Scythæ propter conſtantiam epiſcopi ſui, religionem tũ nõ mutarũt.

** Tomos Scytharum metropolis.*

Scythæ unam habẽt epiſcopũ.

Britanio Scytharum epiſcopus contra Valentem Nicænam fidem defendit.

** Britanio in exiliũ à Valẽte actus, ſed ſtatim reuocatus.*

A xit. nam Scythas metuebat, ne propter episcopi damnationẽ ad nouas res aspirarent, iracundiã eorũ & fortitudinem perspectam habens. Locorũ etiam situ, quippe qui quasi medius quidam murus, aduersus eius oræ barbaros obiecti essent, Romanorum orbi perquàm necessarios esse sciebat. Atq; ita quidem Britanio Imperatore superior euadens, ad sedem suam rediјt: uir honestus maximè, & uitæ instituto præclarus, ut ipsi testabantur Scythæ. Vt aũt semel dicam, clerus omnis & Ecclesia in Oriente omnis, Imperatoris iram propter religionẽ est experta. Valens quidẽ tam grauia in Thracia & Cõstantinopoli, in Nicomedia & Cappadocum Cæsarea, adhæc Antiochiæ & in Ægypti ecclesiјs patrauit.

Scythæ Ro. imperio cõmodi.

Valens toti Orienti propter Arianismum grauis.

CAP. XXX.

Occidẽs à religionis motibus liber.

EGo uerò ab Oriente ad imperiј Occidentalis res transibo: quod quidem immune à talibus ærũnis perdurauit, propterea quòd eam Romani imperiј partẽ Valentinianus administrabat, flagrãti in Nicęna decreta amore nulli concedens, & singularem maximè erga Deum pietatẽ obtinens. Ita ut nihil prorsus siue melius seu deterius sibi de rebus ecclesiasticis præcipiendum, neq; noui quidquã præter ea quę semel cõstituta essent, inducendum duxerit. Excedere namq; talia explorationem siue cognitionem suam putauit: quamuis princeps alioqui optimus esset, & rebus ipsis imperio se idoneum esse declararit. Etenim tum quoq;, sicuti & antea, quæstio multa per Asiã & Phrygiã orta est, An spiritũ sanctũ ὁμοούσιον cõsubstantialẽ patri & filio profiteri oporteat. Et plurima de tali quæstione usq; adeò erat uerborũ contentio, ut nõ minoris momẽti ea haberetur, quàm quæ antea de Deo uerbo fuerat. Nam quidã inęqualẽ, quidã aũt cõsubstantialẽ esse cõtendebãt, sicuti & filiũ. At-

Valentinianus Imperator Catholicus.

Nõ sumit is sibi iudiciũ doctrinæ Ecclesiasticæ.

Quæstio de spiritu sancto, an patri & filio sit consubstantialis.

B que in eo solo parti utriq; cõueniebat, q; spiritũ sanctũ * administrũ dicerẽt: at ordine tertiũ, honoreq; & † substantia aliũ esse confirmarẽt. Erant aũt qui quod de filio opinarentur, idẽ quoq; de spiritu statuerent: & ueluti filiũ eiusdem substantiæ & eiusdẽ honoris & eiusdem gloriæ cũ patre colebant, sic etiã de spiritu sancto, patri & filio ὁμοούσιον consubstantialem prædicantes, profiterenẽ. Pro hac opinione fortiter apud Syros Apollinaris Laodicẽsis, in Aegypto magnus Athanasius adhuc superstes, apud Cappadoces uerò & ecclesias Ponti Gregorius & Basilius decertarunt. Hac ipsa quęstione, sicuti dixi, mota, quũ de ea ingens contendendi studiũ increbuisset, Valentinianus pro insigni sua in Deum pietate, quod diceret, non habebat. Quibus aũt talia credita essent, eis ut quid facto opus esset, proferrent & statuerent, concessit. Quo cognito, qui tum ecclesiam Romanam adhuc gubernabat Liberius, finitimis episcopis Principis iussu conuocatis, Orientalibus scripsit ecclesiјs, ut trinitatẽ eiusdem substantiæ & eiusdem gloriæ deprædicarent. Quod factum, * utpote re semel à Romana ecclesia ritè & ordine diiudicata, ut quietus quisq; esset, effecit. Et quæstio de spiritu sancto debitum finem consequuta, diuturnæ uerborum concertationi modum imposuit. Eadem synodus etiã fidem Nicænam authoritate sua roborauit. Subiungam autem utrasq; & Imperatoris & synodi literas, quas in Orientẽ ad eos qui de recta opinione ambigebant, dederunt. Imperatoris sic habebant:

** διακονικόν.*

† ἰδίᾳ hic & Niceph. & Sozomen. habẽt. Sed mihi legendum uidetur ἐξουσίᾳ, h. e. potestate.

Valentinianus quæstionẽ eam ecclesiasticis uiris decidendam commisit.

In Illyrico conuentus ... à Liberio actus.

Quæstionis decisio.

** οἷα δὴ ἅπαξ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ... ἐγκριθέν.*

Imperatores Maximi, semper Augusti, uictores, Valentinianus * & Gratianus: Episcopis diœcesis Asianę, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianę, in Domino salutem. Quum tanta in Illyrico acta sit synodus, & quæstio ingens de salutari uerbo tractata, ter beatissimi Episcopi decreuerũt, Trinitatẽ ὁμοούσιον cõsubstãtia-

Valentiniani constitutio de consubstantiali sanctæ Trinitatis.

** & Valens, Theodor.*

Valentinianum, iuxta Theodoretum, scripto huc Valens quoque nomen inseruit, uel quod adhuc is in Catholica sententia esset, uel ut eum tacita cohortatione in uiam reduceret. Quorum alterũ mihi uerisimilius esse uidetur. Valentem itidem ut Valentinianum fratrem, orthodoxum primùm fuisse, sed postea à coniuge, perinde ut ab Eua Adamũ, seductum eum esse, cuius suasu ille aduersus Gotthos in Thraciam excurrentes non longè ab imperio suscepto bellum gesturus, sacri baptismi lauacrum, priore religionis sententia mutata, ab Eudoxio Constantinopolitano episcopo Ariano susceperit, Theod. scribit, lib. 4. cap. 12.

tialem patris & filij & spiritus sancti. Quã qui colunt, nequaquã ministerium & functionẽ sibi creditã, ita ut par est, defugiẽtes, religionẽ regis magni colũt: eãq; deprædicari nostra pręcepit sublimitas. Atq; ita quidẽ, ne aliqui dicãt, * religionem Imperatoris, qui eam regionẽ gubernat, eam guisse: non satis eum, qui de salute mandatũ nobis dedit, audiẽtes. Sicuti enim Euangeliũ Dei nostri, quod qui de hanc rem decidens dijudicat, dicit, Danda sũnt, quæ Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo. Quid uos uerò dicitis episcopi, & salutiferi uerbi præfecti? An sic quoq; uestra cõparata sunt decreta? [a]Itaq; mutua charitate uos inuicem cõplectentes, maiestate & authoritate Imperatoris abuti desinite: & persequi eos qui accuratè & diligẽter Deo sacris operanẽ & seruiũt, supersedete. [b]Eorũ sanè preci bus & bella in terris sopiunẽ, & apostatarũ rebelliumq; angelorũ incursus repellunẽ. Iidem orationibus suis perniciosos omnes dęmones propellere studẽt. [c]Et quũ in rempublicã secundũ leges quod debent conserũt, tum Principis potestati non resistunt: sed sincerè & cœlestis Regis mãdata seruant, & legibus nostris parẽt. Vos aũt inobediẽtes apparuistis. [d]Nos quidẽ usi sumus tolerãtia ab ipso ἄλφα usq; ad ω. uos aũt uobis ipsis retribuistis. Itaq; ut mũdi & immunes à peccato uestro simus, quemadmodũ Pilatus in disquisitione & iudicio uersantis inter nos Christi, quũ necare eũ nollet, sed in afflictione solaret, ad Orientis partes orbis cõuersus, aqua flagitata manus suas abluit, dicẽs, Mũdus sum & impollutus à sanguine iusti huius: sic & [e]Celsitudo nostra semper pręcepit, nõ persequẽdos, neq; tanq; fluctibus obruendos, neq; ęmulatione & inuidia opprimẽdos, qui in Christi agro opus saciũt, neq; adeò reijciẽdos dispẽsatores Regis magni esse, ut ne hodie quidẽ sub ditione nostra crescere uideamini: at breui pòst, cũ flagitato re siue exhortatore necis, ea quę testamẽti illius sunt, ueluti in Zacharię sãguine, patiamini. Cum quo, qui ei cõsensere, à cœlesti Imperatore nostro IESV CHRISTO, ante aduentum etiamnũ eius, disrupti sunt, ad iudiciũ mortis unà cum cõsequente eos letali dæmone tradiri. Mandatũ hoc edidimus, Amegetio, & Ciceronio, & Damaso & Dialãpone, & Bretesio audientib. Quin & acta ad uos misimus, ut pręclarę eius synodi decreta noritis: quorũ capita literis hisce adiũcta, hęc cõplectunẽ. Profitemur iuxta sententiã magnę & orthodoxę recteq; sentiẽtis synodi, ὁμοούσιον consubstantialem esse patri filium. [f]Et τὸ ὁμοούσιον consubstantiale non ita accipimus, sicuti & olim quidam nõ uerè ei subscribentes exposuerunt, & nunc alij, patres illos uocantes, ac uim sententiãq; uerbi abolentes, literãq; sequentes, intelligunt, per consubstantiale æquale significari, quatenus nulli reliquarum per eum factarum creaturarum filius ęquiparandus, soli patri similis atque æqualis sit. Qui enim hoc ita exponunt, præcipuam creaturã esse impiè filiũ Dei docent. Sed nos, sicuti & nunc Romanæ & Gallicæ synodi, sentimus, unam & eandem esse substantiã patris & filij & spiritus sancti, in tribus personis: hoc est, in tribus perfectis subsistentijs. Profitemur uerò, iuxta formulam Nicænã, filiũ Dei cõsubstantialẽ incarnatũ esse, ex sancta uirgine Maria, & in hominibus habitasse, & impleuisse * omnẽ pro nobis functionẽ, in natiuitate, & passione, & resurrectione, & in cœlos ascẽsione. Eũq; redituruũ, [g] ut nobis retribuat similitudinẽ diuinã à seipso, iuxta uitã cuiusq; in die iudicij, carne spectabilẽ & diuinam uirtutem suam exhibentẽ. [h]Deum σαρκοφόρον, id est carnẽ seu hominẽ ferentem: & non hominem θεοφόρον, hoc est deum ferentem. Ac qui diuersa sentiunt, anathemate iugulamus: nec minus & eos, qui non directè & ex animo anathematicum subietere, qui dixit, Non prius filium, q̃ genitus sit, extitisse. quiq; scripsit, Priusquã actu genitus sit, potestate eum in patre fuisse. Hoc nãq; & in creaturis omnib est, quę nõ semper cũ Deo sunt. At filius perpetuò sẽpiterna generatione genitus

Marginal notes:

* ὅτι αὐτὸν ἐξουσίαν εἴληφεν, τὸ διέπον τὴν γῆν ἀξίωμα. Nice. Hæc paulo aliter inueniũtur apud Theodo. ὅτι αὐτοκράτωρ τῆς ἐξουσίας καταλαβεῖν τὸ διατάξαν τὴν γῆν ἀξίωμα, hoc est, se hoc religionis Imperatoris qui regionem hãc gubernat, tribuisse. li. 4. cap. 8.

[a] Inhibetur Catholici cleri persequutio.

[b] Efficacia precum cleri orthodoxi.

[c] Præclara cleri catholici laus.

[d] Epiphanius Scholasticus, qui Tripartitã historiam uertit, aliã lectionem sequutus, uertit: Nos subijcimur ei qui primus est et nouißimus. lib. 7. cap. 9.

[e] Christiani Principes semper piorũ oppreßionẽ dissuadent & inhibent.

[f] Expositio uerbi ὁμοουσίου cõsubstantialis.

* πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν.

[g] Sic habet Niphor. & Tripartita. Theodoritus autem, Vt nobis retribuat iuxta cuiusq; uitã, etc.

[h] Filium dei, deus est σαρκοφόρος, carnifer: et non homo θεοφόρος, Deifer.

Right margin: Comdemnatio Arij.

B

A genitus cum patre est. Tales quidem Imperatoris fuere literæ. Synodi autem » ipsius in hæc uerba sunt scriptæ. Episcopi Illyrici, ecclesijs Dei & Episcopis » diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino salutem. Con » uentu à nobis acto, & disquisitione multa facta, de salutari uerbo, decreuimus, » consubstantialem esse trinitatem patris & filij & spiritus sancti. Et æquum esse » duximus, literas ad uos exarare. Non nos quidem, ut arte quapiam cultum tri- » nitatis perscriberemus: sed summissa humilitate dignos nos ea re existimantes, » epistolam hanc nostram per dilectũ fratrem & administrũ nostrum Elpidium » presbyterum daremus. Non enim in manuũ nostrarum literis, uerùm in ipsius » seruatoris CHRISTI IESV libris scriptũ est: Ego quidem sum Pauli, ego uerò » Apollo, ego autẽ Cephæ. Num Paulus crucifixus est pro nobis? aut in nomen » Pauli baptizati sumus? Et humilitati quidem nostræ satis esse conuenireq; ui- » debatur, nihil prorsus ad uos dare literarũ, propter horrorem tantũ, quem istic » omni sub uobis prædicatis prouinciæ, segregantes spiritũ sanctum à patre & fi- » lio. Sed necessitas imposita nobis est, ut ad uos mitteremus dominũ & admini- » strum nostrũ Elpidiũ, ab Imperatore Romano literas habentẽ, exploraturum » an ita se habeat prædicatio uestra. Qui enim trinitatẽ consubstantialẽ non præ- » dicant, anathema sint. Et si quis cum eis cõmunionem habere cõpertus fuerit, a- » nathema sit. Trinitatẽ autem consubstantialẽ prædicantibus, regnũ cœlorum » præparatum est. Cohortamur igitur uos fratres, * ne aliter doceatis, néue secus » sentiatis: sed trinitatem constanter semper consubstantialẽ prædicantes, cernere » poteritis regnũ Dei. Hac de re quum ad uos hasce literas scriberemus, commo- » nefacere etiã uos uoluimus, de creandis, uel etiã creatis Episcopis, eorumq; ad- » ministris, ut scilicet legantur ex sanæ mentis & doctrinæ, qui magistratũ eccle-

Synodi Illyricæ ad episcopos Asianos de sanctæ Trinitatis cõsubstantiali.

Elpidius presbyter internuncius Occidentalium episcoporum ad Orientales.

Damnãtur consubstantialis sanctæ Trinitatis oppugnatores.

De creatione Episcoporum.

B siasticũ gesserint, præfectis, siquidẽ extent: sin minus, ex ipsis presbyteris. Con- » similiter presbyteri & diaconi, ex ipso sacro clericorũ ordine, ut omni ex parte » irreprehensibiles sint, qui non ex curia uel ex militari magistratu sint lecti. Pro- » pterea uerò plura ad uos scribere noluimus, quòd ex omnibus unũ ad uos mi- » serimus, dominũ & administrum nostrũ Elpidium, diligenter perspecturũ præ- » dicationem uestrã, an ea sic se habeat, uti ex domino & collega nostro Eustathio » audiuimus. Quod reliquũ est, etiamsi aliquãdo errori implicati fueritis, tamen » ueterem hominẽ exuẽtes, induite nouũ. Nam & ipse frater & administer noster » Elpidius, uerã fidei professionẽ uos docebit, quòd sancta Trinitas consubstan- » tialis est Deo & patri, cum filio & spiritu sancto: sanctificata, glorificata, & ma- » nifestata est: Pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu, in secula. Hoc nam- » que manifestato, manifestè sanctam Trinitatem consubstantialem profiteri po- » terimus, iuxta fidem Nicææ dudum promulgatam: quam & patres confirma- » runt. Itaq; fides hæc si prædicata fuerit, quũ exitiosi dæmonis plagas effugere: » tum eo extincto, pacificis literis pacatè uiuẽtes mutuò nos uenerari poterimus. » Scripsimus sanè uobis, ut exauctoratos esse sciretis insaniẽtes Arianos, qui non » profitentur ex substantia patris esse filium, neq; spiritum sanctum: quorum no- » mina subiecimus. Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amãtius, » Cleopater. Atq; hæc quidem ita, in gloriã patris & filij & spiritus sancti, in se- » cula seculorum, amen. Valere uos optamus patri & filio seruatori nostro Chri- » sto, cum sancto spiritu, multis annorum curriculis. Et laudatissimus quidem Imperator, tantam Apostolicorum dogmatum gessit curam. Cæterùm Libe-

Ariani damnati.

Is autem Nicenæ assertor fidei & Catholicæ religionis uerus cultor accipiendus est, qui omnipotentẽ Deum & Christum filiũ Dei uno nomine cõfitetur, Deum de Deo, lumen ex lumine. Qui spiritũ sanctum, quem ex summo rerum parente speramus & accepimus, negando nõ uiolat: apud quem intemeratæ fidei sensus uiget, incorruptæ Trinitatis indiuisa substantia, quæ græco uerbo ὁμοούσιος rectè credentibus dicitur. l. Nullus hæreticis, C. de Summ. Trinit.

Damaſus Romæ in eccleſia Liberij ſucceſſor.
Huius illegitimus competitor Vrſicius.

rio ad quietem illam meliorem translato, in thronum eius Damaſus ſubſtitutus A
eſt, neq; uita neq; eruditione & doctrinæ ſanitate illo inferior. Sub quo euenit,
ut eccleſia Romana turbaretur, ex cauſa huiuſmodi. Vrſicius quidã diaconus,
Damaſi competitor, eo ꝙ in epiſcopatus petitione ſpe ſua fruſtratus, repulſam
paſſus eſſet, non bene iniuriã eam tulit, & ſuos ſibi conuentus agere inſtituit. Et
quũ clandeſtinè à quibuſdam epiſcopis cõſecratus eſſet, ſeorſim concionari, &
multitudinẽ ad ſe trahere cœpit. Ita factum, ut alij hũc, alij Damaſum epiſcopali
munere fungi uellẽt. Ea ex re ingens cõtentionis ſtudiũ obortũ, & ex cõtentio-
ne ſenſim res ad ſeditionẽ procedebat, nõ ob fidei profeſsionẽ aliquã, ut dictum
eſt, ſed propter diſſenſionẽ, uter duorũ iſtorũ epiſcopali ſede præeſſet. Adeò
uerò ſeditio eſt graſſata, ut malũ id ad cędes quoq; peruenerit: & conflictus plu-
res ex multitudinis conflictatione facti ſint. Et clades ea in grauius malum eua-
ſiſſet, niſi præfectus urbi Maximinus, in multos ex clero ſimul & ex populo a-
nimaduertens, quum Vrſicium cœpto deſiſtere, tum ſectatores eius relinquere
illum coegiſſet. De dogmatibus ſanè quidẽ neq; qui Romanã urbem habent,
neq; qui Occidentẽ reliquũ incolunt, ſicuti antea quoq; dictũ eſt, diſceptarunt:
ſed cõmuni cõſenſu omnes Nicænã fidem ſunt cõplexi, & Trinitatem eiuſdem
ſubſtantiæ, eiuſdemq; honoris & poteſtatis, & coluerunt & docuerunt.

Alij Vrſinum nominant.
In Baſilica Sicinini. Socrat.
Seditio popularis Romæ ex diſsidio eo orta.
Maximinus præfectus urbi conſedat.
Occidentales in Nicæna fide retinenda conſtantes.

CAP. XXXI.

Auxentius epiſcopus Mediolanenſis Arianus.
Conciliũ Romanũ eius gratia coactum.
Acta concilij eius.

VNus modò Auxẽtius, eccleſiæ Mediolanenſis curã gerens, cum paucis
aliquot, rebus nouis ſtudens, cõtra communem Occidentaliũ epiſco-
porum ſententiã & ſentiebat & docebat. Arij enim opinionẽ ſectabatũ,
& conſtitutionẽ proximã de ſpiritu ſancto, eiuſdẽ eum eſſe ſubſtantiæ & hono
ris cum patre & filio, prorſus repudiabat. Quum uerò nõnulli ex Gallia & Ve B
netia, atq; item alij, conſiliũ cœptumq; eius indicaſſent, permulti ex gente omni
Occidentẽ incolente epiſcopi, Romam cõuenere: atq; ibi, certã eſſe, inprimiſq;
coli debere Nicænã fidẽ, actioneſq; Ariminenſis cõuentus illi cõtrarias nullius
momẽti eſſe cenſuere: propterea ꝙ ibi Romanus hierarcha nõ affuiſſet, & quòd
nõ ita multi actionibus eis conſenſiſſent: tum autẽ, ꝙ nõnullis qui & ipſi eò con
uenerant, decreta diſplicuiſſent: Auxentium præterea & ſectatores eius, qui nu-
gari talia auderent, ab Eccleſia uniuerſali excluſere. Hæc ſic acta eſſe, etiã oſten-
dit ea quæ à Damaſo & epiſcopis qui Romæ conuenerant, ad epiſcopos Illyri-
cos ſcripta eſt epiſtola. Ea ſic habet: Epiſcopi qui Romæ in ſacro cõcilio cõue
nere, Damaſus & Valerius, et reliqui: epiſcopis Illyricis, fratrib. dilectis, in Do
mino ſalutẽ. Perſuaſum habemus, profeſsionẽ fidei noſtræ ſanctã, doctrina A-
poſtolorũ fundatã, ea cõplecti, eaq; populo proponere, quę à patrũ decretis nullo
modo diſſonant. Neq; enim aliter Dei ſacerdotes ſapere atq; ſentire conuenit, à
quib. ęquũ eſt ſapiẽtes erudiri. Verũ patrũ in Gallia & Venetia relatione, quoſ-
dam hæreſi nauare intelleximus. Quod quidẽ malum nõ ſolũ, ſed etiã ſi quę per
imperitiã & ſimplicitatẽ nõnullorũ ueris & genuinis interpretationib. cõtraria
inducantũ, epiſcopos obſeruare cõuenit. Cauendũ ſanè, ne per eos qui uarias do
ctrinas cõminiſcuntũ, in lubricũ ſeducamur: ac potius, quotieſcũq; illi uariãtibus
cõſilijs circũferuntũ, patrũ noſtrorũ à nobis ſentẽtię ſunt retinẽdę. Auxẽtius qui
dem Mediolanenſis, præcipuè hac de cauſa damnatus eſt. Æquũ aũt eſt, omnes
Romani orbis doctores cõſentientes eſſe, neq; diſsidentib. inter ſe doctrinis fi-
dem cõtaminare. Et profectò quum primùm hæreticorũ improbitas, ſicuti nũc
maximè (quod utinã abeſſet) Arianorũ etiã blaſphemia uigere cœpiſſet, delecti
patres noſtri trecenti decẽ & octo Nicęæ diſquiſitione ac deliberatione habita,
murũ hunc aduerſus diaboli armaturã conſtituerunt, atq; antidoto ſeu remedio
hoc

Scriptum Damaſi & aliorum epiſcoporum, de Rom. Synodi decretis.
Epiſcoporum eſt doctrinas Eccleſiarũ diligenter obſeruare.
Patrum ſententiæ retinendæ.
Doctorũ conſenſus in orbe Romano.
Fides Nicæna Catholica eſt.

A hoc letale uenenū propulerunt, ut patrē & filiū unius diuinitatis, uniusq; uirtu
» tis, atq; adeò rem unā esse credamus. Oportet aūt, & spiritū sanctū eius esse sub-
» stantię, persuasum habere. Qui uerò aliter sentiat, eum alienū esse à cōsortio &
» cōmunione nostra iudicauimus, quod quidē salutare decretū, & deliberationē
» seu sanctionē adorandā, polluere nōnulli uoluerūt. Verùm ab ipso statim ini-
» tio, per eos qui Arimini sanctionē eam rebus nouis immutare, & cōtrectatione
» sua deprauare coacti sunt, hucusq; res correcta est: ita ut illi alia quadā loquendi
» forma subrepticiè deceptos se esse, quam formā patrum Nicænorū placitis ad-
» uersari ignorarint, fateantur. Neq; numerus eorum qui Arimini cōuenerunt,
» præiudiciū aliquod, quum synodus ea coacta est, afferre potuit: quum neq; Ro
» manus episcopus, * cuius inprimis sententiā exquisitam oportuit: nec Vincen-
» tinus, qui tot annis episcopatū inuiolatè cōseruauit: neq; aliorum hisce consen-
» tientium quisq; ibi affuerit. Et maximè, quemadmodū diximus, quum isti ipsi
» qui fraude circumuenti cedere uisi sunt, meliorē nunc sententiam sequētes, dis-
» plicere sibi actiones tales sint testificati. Perspicit igitur sinceritas uestra, solam
» eam fidem, quæ Nicææ iuxta Apostolorū authoritatē fundata est, perpetua con-
» stantia & firmitate, nobiscū etiā ab Orientalibus, qui se ad catholicā Ecclesiam
» pertinere agnoscūt, retinendam esse, & Occidentales eo nomine gloriari posse.
» Opinamur uerò, breui eorum qui aliter sentiunt, hac ipsa aggresione, episco-
» palia nomina à communione nostra segregatum iri: ut populus à fraude & se-
» ductione eorum liberatus, respiret. Nequaquā enim multitudinis error corrigi
» poterit, si ipsi errore eo teneantur. Itaq; uestræ quoq; dignitatis sententia cum o-
» mnibus Dei sacerdotibus concordet, in qua uos sanctos & firmos esse credi-
» mus. Vt autem nos ita credere uobiscum debeamus, mutua quæ nobis uicissim
» respondeat dilectionis uestræ pietate, literisq; uestris declarate.

Ariminensis synodi acta reijciuntur.

** [illegible]*

Sola Nicena fides in Oriente & Occidente seruari debet.

CAP. XXXII.

B Occidentales episcopi ad hunc modum eos qui rebus nouis intendebant, in partibus eis cōpescuere, inuiolatumq; ab initio fidei dogma cōseruauere, adeò ut perpaucos esse cōtigerit, qui aliter opinandum sibi esse duxerint. Et propè is solus fuit Auxentius. Sed non longè pòst, ipse quoq; morte est sublatus. Ceterùm eo extincto, de episcopi electione multitudo est tumultuata: quòd alij hunc, alij illum designarent. Quum igit̄ in magno esset discrimine Mediolanū: pro se enim quisq; consilio cœpto ꝗ ei non succedente, facturū se ea minabatur, quę fieri in turbis eiuscemodi solent. Quorum incōpositum motū suspectū habens, qui tum consularē obtinebat dignitatem, gentemq; eam à Valentiniano præfectus curabat Ambrosius, cum multitudine non contemnenda in ecclesiam uenit, atq; ibi quæ optima esse censeret, ut scilicet à cōtentione desisterent, & rem iuxta Ecclesię leges agerent, suasit. Deinde de concordiæ cōmodis eos, & quæ bona pacata cōsilia capientes cōsequi soleant, admonuit. Adhuc ille cōcionabatur, quū subitò tumultu & seditione sopita, in ipsum honestatis & cōcordiæ suasorē, omnes episcopatus suffragia conferunt: eumq; ut baptizaret̄, hortant̄, (nondū enim sacramento eo initiatus fuerat) & ut episcopalē apud eos dignitatē suscipiat, supplicātes orant. Eo enim pacto fore, ut ipsi unanimes sint, & de fide concordent. Atq; ubi ille quidē baptismum libenter approbauit, & quoad potuit administrationem sacram distulit, palamq; adeò rem eam reiecit, & multitudo magis etiā ei institit, neq; se quidq; de consilio suo, quicquid etiam accideret, remissuram confirmauit, res Imperatori Valentiniano renunciat̄: qua ille audita, precatus primùm est: deinde Deo gratias egit, qui eos ad episcopale munus uocaret, quos ipse reip. administra-

Auxētij mors.

Dissidium populi Mediolanensis in episcopo deligendo.

Ambrosius præfectus populi contentionem sedat.

Populus unanimi consensu Ambrosiū episcopum legit.

Ambrosij baptismus.

Ambrosius electionem eam non approbat.

Res ad Valentinianum refertur.

tioni præfecisset. Et quum inter se & populi uehementem petitionem, & Ambrosij cõstantem reluctationem cõferret, optimè perspexit electionem eius uiri ecclesiæ Mediolanensi ad concordiam retinendam bono esse. Quapropter, quamprimum initiationem & consecrationem eum suscipere iussit. Simulacque autem diuinum baptismũ subijt, & caput cõsecrationi subdidit, plebs uniuersa ad concordiã redijt, & tranquillitas Ecclesiæ reddita est, quæ quidem tempore multo propter malã Auxentij administrationem dissensione periclitata fuerat. Quoniam uerò rebus hisce agẽdis, modis omnibus optimus affuit Imperator, talem seruatori Deo is concinuit hymnum: Gratias tibi, inquiens, ago omnipotens Domine & seruator noster, quòd huic uiro ego quidem corporũ, tu autem animarum curam commiseris, & iudicij mei calculum æquum esse comprobaris. Porrò Ambrosius non multo pòst perquàm liberè cum Imperatore collocutus, res quasdam non rectè à magistratibus actas reprehendit. Atque Imperator: Hanc ego dicendi libertatem tuam, ait, iamdudum noram: & quum perspecta mihi ea esset, non modò non inhibui, uerumetiam suffragio meo electionem tuam, ut episcopus fieres, adiuui. Perge itaque, sicuti diuina iubet sanctio, sanare animarum nostrarum delicta. Hæc Mediolani acta. Qualis autem Ambrosius & uita & doctrina, tum autem egregio in Ecclesiam ardore fuerit, & quàm uiriliter atque diuinè episcopatum gesserit, multa admonendi libertate apud præcipuos magistratus tempestiuè usus, in sequenti dicetur libro.

Imperator Ambrosiũ episcopatũ suscipere iubet. — *Ecclesiæ cõcordia restituitur.* — *Valentinianus de Ambrosij electione Deo gratias agit.* — *Ambrosius episcopus Valentinianũ imperatorẽ de magistratuũ iniquitate admonet.* — *Gratum id est imperatori.* — *Optimi episcopi exemplum Ambrosius.*

CAP. XXXIII.

Ea tempestate quòd Sauromatæ Romanã ditionem, eamque Imperij partem quæ ad Occidentem uergit, excursionibus uexarent, Valentinianus cum ingenti belli apparatu aduersus eos est profectus. Atque illi tanti Imperatoris expeditionẽ formidantes, legatis missis pacem ab eo petierunt. Quos ubi deformes esse uidisset, an uniuersi tales essent Sauromatæ, interrogauit. Et quum illi dixissent, optimos quosque qui & genere & forma præstarẽt, ab eis legatos solere mitti: ira atque furore multo correptus, Grauia pati dixit, & maximè infortunatũ esse, quòd ad tẽpora sua peruenisset Romanorum imperium, si Sauromatæ gens tam barbara & informis, in qua reliquos isti excellerent, sedibus suis cõtenti esse nollent: sed cõfidentia tanta impulsi, ditionem suam percurrerent, & bellũ titillatione quadã illecti Romanis inferrent. Et quum ita indignaretũ, & magnopere uociferaretũ, nimia uocis intentione conuulsa in eo esse interiora uiscera, uenamque & arteriã quandã rupti dicunt, unde sanguine plurimo profuso uita eũ reliquerit, in castello quodã * Germaniæ, cui Brigitio nomẽ fuit, decimoseptimo mensis Nouẽbris die, quũ quinquagintaquinque propè annos natus esset, & * tredecim annis imperiũ bene admodũ & præclarè administrasset. Eo uerò patrio monumẽto illato, sexto die pòst, qui in Italia fuit exercitus cognominem ei filiũ iuniorem Valentinianũ Imperatorem, in oppido Italiæ Aquinate renunciauit. Neque ita multo pòst, Imperatores quoque Gratianus frater & Valens, suffragio suo imperiũ eius cõprobarunt. Quamuis id primùm molestè tulerint, uidelicet quòd milites sine eorũ iussu, imperialia ei tribuerint insignia. Illud quippe notandũ est, iuniorem hunc Valentinianum magno Valentiniano ex Iustina progenitũ esse, quam uiuẽte adhuc priore eius coniuge Seuera uxorem superinduxit. Causa earum nuptiarũ hæc fuit. Iustinæ huic pater fuit Iustus. Hic Cõstantij temporibus Picenũ prouinciã habens, in somnis sibi ipsi uisus est, quemadmodũ dicitur, Imperialem purpurã dextro femore

Valentinianus Sarmatas à finibus Imperij sui repellit. — *Legati Sauromatum, homines deformes, pacem ab eo petunt.* — *Memorabile Valentiniani dictum.* — ** Nicephorus hoc loco pro Germania Gallias habet. Sed animaduertere est, eũ alijs quoque locis Germanorum nomen non usurpasse, sed pro eis Gallos posuisse.* — *Eiusdem obitus.* — ** Alij dicunt undecim.* — *Valentinianus iunior imperator lectus quadrimulus. Iustinæ pater Iustus, Piceni agri præfectus.* — *Valentinianus iste Iustinæ filius. Digamia Valentiniani senioris.*

* Eutropius scribit, Sauromatas se per Pannonias in ditionẽ Ro. diffudisse, eam que uastasse. Idem, Brigitionẽ Quadorum oppidum esse dicit. Quados autem nonnulli hodie Austriacos, nonnulli Silesios fuisse opinantur. Quòd si posterius hoc uerum est, ad oppidum Brigam, ut nunc dicitur, Valentinianus mortuus fuerit.

A semore gignere. Somnium id simplici animo ab eo expositū, sermonibus dein de multorum diuulgatum est, nec multo pòst ad Cōstantij quoq; peruenit aures, qui ex uisione ea Imperatorem illum progeniturū esse coniectans, immisso percussore caput illius rescindi iussit. Porrò filiola eius Iustina, quum ei patre orbatæ res duræ essent, uirginitatis tamē florem cōseruauit. Deinde uerò in notitiam Seueræ Imperatoris Valentiniani coniugis peruenit. Et quum frequentius eam adiret, per continuam consuetudinē in amicitiā quoq; eius est admissa: atq; ea quum magis atq; magis familiaritate cōfirmata esset, tandem etiam in lauationis communionē se insinuauit. Et aliquando simul lauantē quū eam Seuera inspexisset, quāuis fœmina esset, forma eius usq; adeò est capta, ut de ea etiam marito Imperatori diceret: tam præstantē scilicet Iusti filiæ esse formam, ut ipsa quoq; florem pudicitiæ & uirginitatis eius adamarit. Imperator Seueræ uerbis ictus, consiliū suum secū ipse celauit. Nam & Iustinam ipsam ducere, & utramq; legitimam habere uxorem constituerat. Itaq; legem publicè promulgat, ut cuicunq; libitum esset, duas legitimas uxores habere liceret. Ita simul & lex ea in urbibus omnibus proponitur, & Iustinam Imperator in regiam suam uxorem inducit, eodemq; cum Seuera loco honorificè habet. Atq; ex Seuera quidē Gratianum antea Valentinianus susceperat, quem etiam Occidentis Imperatorem dudum declarauerat. Iustina autem iuniorem Valentinianum ei genuit, quem exercitus, sicuti dixi, præter duorum Imperatorū fratris & patrui sententiam, imperatorem esse iussit. Huic tres quoq; fuere filiæ, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ cœlibatum in uita sunt cōplexę. Gallam uerò postea Theodosius magnus uxorem duxit, ex qua ei Placidia filia prognata est. Nam Honoriū & Arcadium in matrimonio priore genuerat, ex prima coniuge Placilla, quam prius legitimè sibi coniunxerat, quàm imperium ipsum susceperit. De Theodosio autem, atq; eius filijs, tempore suo dicetur.

Somnium imperium portendens. *Iustus Constantij iussu cæsus.* *Iustina eius filia in familiaritatem Seueræ imperatricis peruenit.*

Valentinianus senior lex bigamiæ. *Valēt. uno eodēq; tempore bigamus.* *Iustinæ filiæ tres.* *Galla secunda Theodosij magni uxor.* *Theodosij liberi.*

Populosas fore tali lege Rom. Imperij terras cansatus est, perinde atque barbarorū regiones, apud quos polygamia coleretur. Eutrop. Procopius sanè Cæsariensis alicubi monogamiā plurimum detrimēti Romanis ditionibus attulisse scribit.

CAP. XXXIIII.

B Ed enim ex Occidente rursum ad Orientis res transeamus. Atq; ubi prius de ecclesiasticis philosophis, ita ut pollicitus sum, dixero, (magnus enim tum, & haud scio an alio itidem tēpore unquā, eorū prouentus fuit) ad prophana progrediar. Atq; morti impij Valentis aliquantum cum delectatione immoratus, finem etiam undecimo huic historiarū tomo imponā. Verumenimuerò, quæ initia monasticę uitæ institutū habuerit, & qui nam eius ueluti patres & duces extiterint, in maximi Constātini, deinde etiā in filij eius Constantij historia cōmemorauimus. Nam de Antonio, & Paulo Simplici, item de Ammone, & Eutychiano, qui in Olympo fuit, præterea de Spyridone, Nicolao, & Parthenio hierarchis, edēdis miraculis claris, quum historiam de Constantino scriberemus, egimus. Antonij autē discipulos duos, uidelicet Macarios, Pambo, Paphnutiū, Apollonium, & Anub, in Cōstantij res gestas cōiccimus. In quibus etiā Ægyptios monachos celebrauimus, qui in Sceti & Tabennesio fuerunt philosophati. Præterea qui in Syria & Palæstina uirtutem prijs exercitijs meditati sunt, quiq; in Ponto, & Europa, & Italia ipsa angelicam duxere uitā: atq; item alios qui sapientes quidē & religionis nostræ fuere, fidei tamen doctrinā sanam ad finē usq; nō cōseruarunt. Hoc autē loco eos qui postea uiguerunt, persequemur, qui quum patres priores illos habuere, tum ipsi multorū secundū Deum filiorū extitere. Eos in cōpendio, quantū mihi eorum res cognoscere licuit, breuiter percurrā. Imperij istius tempore, secundum eos quos antea diximus Dei amantes uiros, in Ægypto Ioannes ille enituit, cui prophetiæ donum, & rerū quæ multis ignotisimę sunt cognitionem

De sanctis monachis. *Ioannes monachus Aegyptius.*

Deus tribuit, ut futuras ſcilicet perinde atq; præſentes, non minus quàm priſci A uates cerneret. Habuit is aliud inſuper à Deo acceptum donum, ut morbis incurabilibus imperaret, atq; dicto citius eos fugaret, ægrotosq; ſanaret. Præter

Or. hunc & celeber ille Or tum claruit, qui ab ipſa infantia uitam ſolitariam in eremo conſectatus, nullum laborem alium, præterquàm Deum laudibus ferre nouit: herbis quibuſdã agreſtibus, earumq; radicibus uitam tolerans. Aquam bibit loco quouis, quamcunq; ei obiter terra in qua uerſaretur, præbuit. Vbi autem ad ſenectutem peruenit, uiſione quadã diuina Thebaidem incolere iuſſus, multorum monaſteriorum dux factus eſt. Eiſdem autem & hic, quibus Ioannes, diuinis locuples fuit donis. Precatione namq; ſola nõ morbos ſolum, ſed & dæmones abegit. Et quum literis initiatus non eſſet, minimè tamen ad memoriam libris opus habuit. Quicquid enim ſemel auditum mente complexus eſſet, id ſupra obliuionem omnem conſeruabat: & quocunq; tempore uſu eius opus eſſet, promptum ad manus habebat. Tum uerò in eadem regione e-

Amon Tabenneſiotes. tiam philoſophatus eſt Amõ ille, qui in Tabenna inſula monaſterijs præſidens, Abba 3000 monachorum.

Benus & Theonas. tria millia diſcipulorum habuit: in quibus erant Benus & Theonas, monaſticorum ordinum duces. Ambo uerò & præcognitionis & prædictionis gratiam Deo acceptam tulere. Theonam certè quidem dicunt ad ſummum Ægyptiorum & Græcorum & Romanorum ſapientiam & diſciplinam perdidiciſſe, & ad triginta annos ſilentiũ coluiſſe. Benus autem ita uitam inſtituit, ut nunquam alicui iraſceretur, neq; iuraret, neq; mentiretur. Vocem etiam temerariam aut uanam & nihili, nunquam ex ore protulit. Spectati quoq; eo tempore fuere

Copres. Copres, Helles, & Helias. In ijs Copres dæmonum expellendorum, & uario-

Helles. rum morborum ſanandorum gratiam acceperat. Helles autem tantum habuit miraculorum edendorum donum, ut tum etiam quum monaſtici inſtituti diſci- B plinam diſceret, candentes in ſinu carbones tulerit, & ueſtes non aduſſerit. Qua re ſodales ſuos ad æmulationem inſtituti ſui, & uitæ eius bonæ, quæ manifeſtò prodigiorum exhibendorum conſequentem uirtutem obtineret, excitauit atq;

Helias. pertraxit. Helias porrò prope urbem Antinoum monaſticæ philoſophiæ ſuæ

Monachus 110 annorum. habuit officinam, qui centeſimum & decimum exceſsit annum. Dixit is autem, prius ſe ad annos ſeptuaginta ſolum in ſolis locis habitaſſe, quàm eò peruenerit. Et quum ea eſſet ætate, ad finem tamen uſq; in certamine cœpto uiriliter ieiunans perdurauit, perinde atq; eo ipſo, aut tertio inde anno monaſticæ uitæ

Apelles. ſtudium eſſet ingreſſus. Ad Achorin autem & Apelles ille enituit, monaſteria Ægypti mirificis factis ſuis obſtupefaciens: quem dicunt aliquando, quum æs procuderet (nam hoc ei erat ſtudium) noctu, & dæmon in uenuſtæ mulieris formam mutatus, pudicitiæ eius inſidias tendere conaretur, candentem maſſam ex carbonibus ſenſim protraxiſſe, atq; in faciem dæmonis conieciſſe, eamq; uſtulaſſe, atq; illum confeſtim luctuoſum quiddam ſtridentem atq; ululantem pro-

Abbates. Iſidorus. fugiſſe. Patres autem monachorum celebres tum fuere, Iſidorus, Serapion, & præterea Dioſcorus. Atq; Iſidorus monaſterio circumcirca tignis & muro ſe-

Socrates Aſceten quendã ſolitum fuiſſe dicere ſcribit, monachũ opus nõ facientẽ, homini auaro, q aliena appetat, perſimilẽ eſſe. lib. 4. capite 23. pto, hoc ſtudio habebat, ne quis eorum qui in diſciplina eius erant, foràs progrederetur: ſed ubi quantum ſatis eſt rebus neceſſarijs uſus eſſet, in loco ſuo maneret. Cæterùm Serapion ad decem millia diſcipulorum habens, circa Arſenoiten uixit: qui uerò ei parebant, ſudore ſuo uictum parabant, eundemq; indigentibus etiam præbebant. Et æſtatis tempore mercede metentes, quantum opus eſſet frumenti ſibi comportabant, & alijs etiam monachis impertiebant. Serapion 10000 monachorum pater.

Porrò Dioſcoro centum erant ſectatores. Et quum presbyter & ſacrorum obeundorum miniſter eſſet, multam & exactam curam in diuinarũ rerum diſpen- Dioſcorus

ſationem

A fationem impendit, disquisitione maxima eos qui ad mysteria percipienda adirent, explorās. Vt namq; mens antea repurgaretur, cohortabatur: & conscientiam, ne quid patratorum malorum haberet, scrutabatur. Erat prӕterea tum alius quoq;, hoc etiā longè diligentior, nomine Eulogius, qui tanta dicitur prouidentia seu precognitione, acrimonia mentis collimans, in eis qui ad diuina accederent mysteria usus esse, ut non tantum quӕ manifestò admissa essent peccata argueret, sed etiam quӕ in cuiusq; cordis recessu laterent, apertè perspiceret. Itaq; eos qui mali quicquam perpetrassent, aut de re quapiam uitiose essent affecti, à communione tum arcebat, delicta eorum proferens. Cӕterùm si ijdem pœnitentia usi, pro eo atq; conuenit se purgassent, rursus admittebat. Prӕter hos & Apollos, solos locos incoluit: qui annos pubertatis ingressus, monasticam philosophari atq; exercere cœpit. Et quum annis quadraginta in solitudine uersatus esset, speluncam quandam montanam propè habitabilem regionis partem, Dei responso admonitus, subijt, atq; ibi habitauit. Plurimis uerò miraculis prӕclaram famam adeptus, multos ad se pertraxit, & monachorum multorum author et dux fuit. Erant enim in moribus quoq; eius illecebrę quędam, nec minus etiam in doctrina insidentes. Sed quale diuinӕ eius uitӕ institutum fuerit, & quibus editis insignibus miraculis, eius temporis homines ad stuporem conuerterit, Timotheus, qui Alexandrinam ecclesiam piè gubernauit, scripto peculiari complexus est: in quo non ipsius tantum, sed aliorum etiam multorum & magnorum uirorum meminit.

Peccatorū confessio ante Eucharistiӕ perceptionem. *Eulogius* *Apollos* *Timotheus Alexandrinus episcopus.*

CAP. XXXV.

B Eodem autem tempore apud Alexandriam, atq; in solis, sicuti dicuntur, locis, & circum Mareoten, atq; uicinos Libyes, multi uiri boni accuratè admodum sunt philosophati, qui duorum millium numerum expleuere: in quibus ueluti illustris quӕdam stella Dorotheus ille resplenduit, Thebis oriundus. Vita eius hӕc erat, ut interdiu lapides ex uicino mari colligeret, & domunculam anno quolibet construeret, eamq; qui ӕdificare non posset, monacho relinqueret: noctu uerò ex palmę folijs catenas plecteret, & sportas conficeret. Cibus ei erat, panis sex unciӕ, & tenuium olerum fasciculus: potus, aqua. Et quòd ab adolescentia hoc genus diӕtӕ complexus fuerat, in eo quoque semper in extrema etiam senectute perdurauit. Nunquam uerò uel in storea uel in lectulo cubare, aut etiam pedes per laxationem seu remissionem extendere, aut sua sponte somnum capere uisus est. Nam uel opus facienti, uel persӕpe cibum capienti, magna ui incubuit: hactenus saltem, ut oculis cōniueret. Et sӕpe cum uesceretur, somni uiolentia cibus ei ex ore excidit. Atq; aliquādo ingenti ui somni oppressus, in tegetē inscius concidit: qua re ualde commotus, sensimq; cōuersus, intra se ipsum: Si effeceris, inquit, ut angeli somnium capiant, persuadebis ut id quoq; faciat, homini uirtuti nauanti. Visus autem est quodāmodo uel ad somnum ipsum, uel ad dӕmonē accuratis uirtutis actionibus eius obsistentē, hӕc dicere uerba. Et quoniā ad eum modū cum corpore quasi belligerans conflictaretur, cōueniens eum quidam: Quid ita, inquit, pater corpus tuum affligens enecas? Cui ipse respōdit: Quod me id enecare contendit. Circa angustias uerò terrӕ quę in Ӕgypto sunt, à transuehēdis nauibus διολκὸς dictas, Piammō & Ioannes maximè clari, & multorū fratrū duces fuere.

2000 monachorum. *Dorotheus.* *Scitum monachi dictum de carne mortificanda.*

περὶ δίολκον τὴν πρὸς Αἴγυπτον, Nic. περὶ δίολκον τῶν Αἰγύπτου, Sozo lib.6.cap.29. δίολκος, ὁ ἀπὸ Λεχαίου ἕως Κεγχρεῶν τόπος. Hesych. Plin.lib.4.cap.4. de Isthmo: Angusta ceruice Peloponnesum cōtingit Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lechӕa hinc, Cenchreӕ illinc angustiarū termini, longo & ancipiti nauiū ambitu, quos magnitudo plaustris transuehi prohibet. Ab ea nauium transuectione Grӕci eas angustias διολκὸν uocant. Qualis etiam transuectio ad Aegyptum est. de qua Plin.lib.5.cap.9. Naues plicatiles humeris transferunt, quoties ad Cataractas uentum est. Ad quem fortasse locum monachi isti uixere.

Piammon. cum sanctitate & cura multa. Vterque autem presbyter fuit. Porrò Piammon in mysterio uidisse dicitur angelum cœlestem cum sacra stola ad diuinam mensam assistentem, præsentesque monachos in libro quodam annotantem: eos uerò qui

Ioannes. à synaxi & communione abessent, delentem atque inducentem. Ioannem uerò Deus ita miraculis multis exornauit, ut ægritudines multas sanaret, & ex pedibus atque etiam ex articulis conuulsis & solutis laborantes curaret. Eodem tem-

Beniamin. Sanationis donum mirabile. pore & diuinus Beniamin circa Scetim admodum est philosophatus. Hic donum illud à Deo accepisse fertur, ut absque medicamentis, sola manus contrectatione, aut oleo quodam, cui precationem addebat, uarij generis morbis ęgrotos liberarit. Hunc etiam dicunt ita postea esse aqua intercute per corporis tumorem grauatum, ut ex domuncula in qua degebat, per ostium, nisi prius unà cum

Idem hydropicus nihilo minus ægros sanare perrexit. eo postes eius detraherentur, exire non posset. Et quum in lecto iacere nequiret, circiter menses octo in latiore sella consedit, & more suo ægros curauit: atque ipse interim quòd meliusculè non haberet, minimè succensuit. Imò potius & ægrotos & alios qui ad se uisendũ ueniebant, consolatus est, & ut pro anima eius

Neglectus & contẽptus corporis. precarẽtur petijt: perinde atque nihil de corpore solicitus esset, quod & ualidum nihil profuisse, & ægrum nihil sibi nocuisse dixit. Tum autem apud Scetim quoque celeber monachus Marcus, uirtutem atque pietatem meditatus est: iunior item Macarius. Præterea Apollonius, & præclarus Moses Æthiops. Ex qui- *Præclari monachi de corporis contemptu dicta.*

Marcus. Memoriæ donum. bus diuinus Marcus, ab ineũte ætate mitis ualde & modestus fuit: memoria tanta prędirus, ut ea supra alios, sacras literas teneret. Adeò autem Deo charus fuit,

Cellæ. ut de eo, suo ipsius respondens nomini, Macarius, Cellarũ presbyter, cum graui asseueratione confirmarit: haud unquam se, sicuti alijs, illi tradidisse, quæ ijs

Marco isti angelus ad sacrã mensam eucharistiã præbere solitus. qui sacris initiati non sunt, à sacerdotibus accipere fas est: sed angelũ descendentem ei dare solitum esse, cuius manum ipse usque ad iuncturam eius uiderit, affir- B mauit. Macario autem honor ille à Deo obtigit, ut dęmonibus imperaret. Oc- *Macarius iunior.* casio ei & causa, ut monasticam philosophiam sequeretur, fuit cædes, quam in-

Hunc inopinatum per ludum homicidium, monachum fecit. consultò patrauit. Quum enim iam adolescentulus esset, & oues ad Mariam lacum pasceret, in ludo æqualem quendam suum interemit: pœnam autem delicti timens, in solitudinem profugit: & sub dio ibi agens, postea tugurium sibi paruum condidit, in quo uigintiquinque annis uixit. In eo uitę instituto magnas *Maria lacus, idem qui Mareotis.*

Salutare infortunium. Deo de casu suo egit gratias, cædemque eam salutarẽ sibi esse dixit, uidelicet quòd

Apollonius ex mercatore monachus. ea sibi philosophiæ eius melioris que uitæ causa extitisset. Porrò Apollonius, quum plurimam uitæ partem in mercatura transegisset, in ætate affecta Scetim se contulit. Et quum propter ætatem ingrauescentem & inutilem, neque scribere, neque aliud quicquam rectè tractare posset, omni genere medicamentorum atque cibariorum, quæ ægrotis conuenire arbitrabatur, ære suo comparato, in solitudinem ad monachorum domicilia afferebat: & quotidie ad nonam usque horam sic circuibat, inualidos curans. In hac ille noua quidem, & ab alijs uariante, sibi tamen conueniente, atque à se primùm inuenta uirtutis exercendæ ratione, uitam

† Aliàs ideò σωτηρίας τυχεῖν ἐλπίδα ὠφεῖλε. peregit. Moriturus autem, alij cuidam remedia ea dedit, & idem officium illum obire iussit, † per quod consequendæ etiam salutis spem habuit.

CAP. XXXVI.

Moses Aethiops ex seruo fugitiuo & prædone monachus.

Oses autem Æthiops conditione seruus, propter naturæ suæ improbitatem ex heri sui domo profugit: atque ubi prædari didicisset, paulo pòst prædonum cohortis præfectus fuit. Et quum nefaria multa scelera peregisset, & ad cædes patrandas audax factus esset, ex præfracta quadam temeritate monasticam ingressus est uitam, philosophari que prorsus incœpit, strenuè admodum ad uirtutem grassans.

Quòd

A Quòd autem priore uitæ instituto, & corporis ualida constitutione, rursum ad uoluptatẽ per imaginationes incitatus alliceretur, uarijs exercitijs carnẽ domare summopere cõtendit. Et quãdoq; quidẽ solo pane absq; obsonio usus, quandoq; autem plurimo opere perfecto, ad quinquaginta die quolibet precationes fecit. Et sex cõtinuis annis noctes totas peruigilio exegit, stans atq; orans: ita ut neq; genua inclinaret, neq; prorsus oculis ad somnũ propẽdens cõniueret. Porrò noctu monachorũ domicilia circũiens, clàm uniuscuiusq; hydriã auferebat, eamq; aqua repletam in locũ suum reponebat. Idq; ingentis laboris fuit, propterea quòd inde locus ubi aqua fluebat, alijs quidẽ decem, nonnullis autẽ uiginti, quibusdã etiam triginta stadijs abesset. Perlongo uerò tempore pristinũ suum retinuit robur: quamuis multũ studij in hoc collocaret, ut id debilitaret, & carnem diuturna ærumna extenuaret. Dicunt autẽ, aliquãdo prædones cum quatuor, qui officinã quietis suæ percurrẽbãt, cepisse, uinxisse, atq; in humeros sublatos in ecclesiam deportasse, & patribus quid de eis statuerent, permisisse: nefas esse dicentem, ut in posterum mali quicq; alicui ipse inferret. Neq; unq; quenq; fuisse ferunt, qui tantopere mutatus à uicijs ad uirtutẽ summam, quam pertigit, peruenerit. Incredibilis uerò fuit dæmonibus terror. Et quod supra opinionem omniũ est, presbyter etiã in Sceti factus est, quum quidẽ quamplurimos eo tempore, quo latronũ manum duxerat, interemisset. Et quia talis erat, multos eosq; optimos post se reliquit sectatores. Et uitã circiter annum octogesimũ quintum finiuit. Eadem ętate etiã floruit Paulus, & Pachon, & Stephanus & Moses, genere utriq; Libyes, & pręterea Pior Ægyptius. Paulus in Pherme, qui mons in Sceti est, monasticam uitam egit, non plures q̃ quingentos monachos habens.

Quinquagenta precationum diurnarum pensum.

Coercio carnis, illecebrarumq; eius.

Mose istius ingens corporis ualidi robur.

Idem etiã presbyter factus.

Paulus quingentorũ Ascetarum Abbat.

B Nihil autem operis fecit, neq; à quopiam quicq;, præterq; quod ederet, accepit. In orationibus quotidie sine intermissione se exercens, eas ueluti quoddã tributum ad trecentas numero Deo offerebat. Ne autẽ ab eo numero aberraret, totidem lapillos in sinũ deposuit, & ad precationes singulas singulos eijciebat calculos. Quibus ad eum modũ consumptis, precationes totidem absolutas ei esse constabat. Pachon quoq; in Sceti monasticã exercuit, à iuuentute ad multum usq; senium. Neq; uerò corpus, quod ualidũ alioqui obtinebat, neq; affectio aliqua, atq; adeò ne dæmon quidem ipse deprehendere in eo potuit, quòd mollius se, aliterq; quàm uirũ deceat, in temperantiæ studio & rebus eis quas supprimere philosophum monasticũ conuenit, gesserit. Stephano autẽ circa Mareoten non lõgè à Marmarica domiciliũ fuit. Hic accurato atq; exacto eius generis philosophiæ instituto, annis sexaginta spectatus fuit monachus. Quòd autẽ notus etiam Antonio magno fuerat, mitis ualde & sapiẽs euasit. In familiaribus colloquijs tam suauis et cõmodus, ut facilè eorũ qui uel maximo tenerenť mœrore, animos uerborum gratia demulceret, & ad moderationẽ & iucunditatem traduceret, quamuis tempore multo illi consolationẽ omnem auersati essent. Quinetiam in suis ipse ærumnis talem se præstitit. Atq; aliquãdo incurabili malo correptus, membra quidẽ affecta medicis curanda atq; secanda permisit: ipse uerò perinde atq; alius in eo casu esset, solitũ laborem continuans, & palmarũ folia in manibus habens, catenã cõplicuit: atq; eis qui cum eo erant autor suasorq; fuit, ne casus huius uitæ ægrè ferrent, nec aliud quicq̃ cogitarent, q̃ quod ad finem bonum Deo adiuuante euaderet. Sibi, quòd talibus expeteretur ærumnis, idq; propter perpetrata fortè peccata, commodum atq; utile esse dixit: quæ peccata hic luere præstaret, quàm ut ad futurã punienda reseruarenť uitam. Mosen autem gloriam ingentem mansuetudine & charitate consequutũ esse accepimus: qui etiam ægritudines plurimas, atq; eas incurabiles, precatione sola sanauit.

Diurnum trecenarum precationum pensum.

Pachon.

Stephanus.

Donũ mœrentibus & afflictis animis solandis.

Casus humani leuiter ferẽdi. Afflictiones et ærumnæ huius uitæ hominib. bono sunt.

Memorabilis sententia.

Donum sanationũ in Mose.

Pior

CAP. XXXVII.

A

Pior admodum adolescens monasticã philosophiam cõplexus, quum paternã relinqueret domũ, uotum Deo nuncupauit, † nunquã se propinquorum suorum cuiquã in conspectum uenturũ esse. Postquã uerò quinquagesimo anno pòst soror eius uiuere illum accepit, continere seipsam non potuit: atque indicio, quod ei præter opinionẽ omnem acciderat, in immensam sublata lætitiã, summopere, ut eum uideret, expetiuit. Quapropter loci eius episcopum flens atque uociferans rogauit, ut in Scetim literas daret, quibus efficeret, ut frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ senectutẽ miseratus, monachorum antistitibus, ut Pior ueniret, scripsit. Is, ut hoc faceret, iussus, quum contrà niti non posset (non enim Ægyptijs, imò etiã alijs monachis fas est, imperata non facere) in patriã uenit, fratre alio secũ ducto. Atque ubi pro foribus paternarum ædiũ fuit, præsentiã suam sorori insinuauit. Et quum strepitũ pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis cõniuens, de nomine sororẽ cõpellans: Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: cõspectu meo, sicuti uisum tibi est, fruere. Atque illa quidẽ fratrẽ satis intuita, Deo, qui desideriũ eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habita, rursum discessit, & in regionẽ solitam reuertit. Quum autem puteũ foderet, amarã in eo inuenit aquã: ad quam tamen, ea utens, ad mortẽ usque permansit. Tam sublimis uerò temperantia eius, postobitum primùm eius cognita est. Quum enim alij in loco eo philosophandũ sibi esse statuissent, perferre id non potuerunt. Mea porrò sentẽtia, nisi sibi ita perdurandũ esse proposuisset, non difficile ei fuisset, oratione sola aquã eam in dulcem uertere: quippe qui eo loco, ubi nulla esset, eam elicuerit. Quũ enim Moses, quẽ diximus, puteũ foderet, & iam ad profundã altitudinem peruentũ esset, neque uena aliqua liquorẽ ullum polliceret, adeò ut iam desperaret, & laborẽ tan- B tum relinqueret: obiter circa meridiẽ Pior aduenit, & primùm eũ salutauit, deinde pusillanimitatẽ & incredulitatem fodientiũ reprehendit. Sub hęc, ubi in fossam descendisset, & ligone tertiùm terram impulisset, derepentè scaturiens prodijt aqua, & puteũ repleuit. Atque ubi petijt, ut ad precationẽ abire sibi liceret: & illi, ut cibũ cum eis caperet, rogarunt: morẽ illis non gessit, nõ ea de causa, quum iam quod uoluisset, effecisset, se eò uenisse dicens. Eadẽ tempestate multi circa Scetim magni Antonij floruere discipuli: in quibus grandæui fuere, Origenes, Didymus, & Cronion, qui etiã centum & decẽ annos natus, excessit. Insuper eodẽ cum eis tẽpore extitere, Serapiõ magnus, Putubastes, Arsion, & pręclarus Arsesius: qui in philosophia hac cõsenuerunt, & monasterijs præfuerũt. Ex eis Didymus nulli cohabitauit homini, ad extremũ usque uitæ diẽ: quũuis nonaginta uixisset annos. Arsesius aũt iuuenib. lapsis delicti gratiã faciebat, ætate autẽ & uirtute prouectiores excõmunicabat, uerbis hisce utẽs: Iuuenẽ quidẽ, si per excõmunicationẽ repudiet, ⸗ despectorẽ fieri. Qui uerò in uirtute profecisset, eum celeriter obiurgationis sensum percipere. Eorũ porrò qui in media essent ætate, multi & boni fuere monachi. In eis Ammonius & Eusebius, præterea Dioscorus, qui quũ fratres essent, ꝑpter corporis staturã Longi sunt appellati. Ammoniũ fama est eò laudis in philosophia hac peruenisse, & adeò uoluptate et delicijs omnib. superiorẽ fuisse, ut præter panem solũ nihil cocti degustarit. Valde etiã literarũ & eruditionis studiosus fuit, ita ut Origenis & Didymi & Euagrij scripta diligenter & fœliciter legeret. Adeò uerò à curiositate abfuit, ut Athanasium magnũ Romam comitatus, ex pręclaris pręcipuisque urbis eius rebus non aliud spectandum sibi censuerit, quàm Petri & Pauli martyrium, & ædem eam in

† τὸ λοιπὸν μηδενὶ τῶν οἰκείων ὀφθῆναι. Soz. hoc est: Nunquã se postea propinquorũ suorum cuiquam uisurum esse.

Pior inambulans cibum capiebat. Cuidã aũt causam eius rei inquirẽti: Nolo, inquit, curã corporis ut iusto opere, sed succisiuo tantũ uti: ne scilicet ei bo cupiẽdo, aliqua ex parte uoluptate corporis anima fruatur.

Pior. Interdicit sibi is, uoto nuncupato, domesticorũ suorum conspectu.

uoluntas & obedientia monastica.

Idem tamẽ, præpositorum suorum iussu sorori se cõspiciendum exhibet. ⸗ se uerò non, nõ intuetur

Amaram idem aquã bibit.

Pior in arido loco fontem per miraculũ elicuit.

Cronion centum & decem annorum monachus.

Origenes. Serapion magnus. Putubastes. Arsion. Arsesius. Didymus.

Aliter iuuenes, aliter prouectioris ætatis monachos corrigendi.

Socr. Arsesius excõmunicat.

⸗ καταφρονητὴν

Longi fratres.

Ammonius. Eusebius. Dioscorus. Ammonij præcipuæ uirtutes.

Pulchrum exemplum itinerantis.

Ammonius comes Athanasij, Romæ non aliud quàm S. Petri & Pauli martyrium spectauit.

tam in qua illorū corpora ueluti theſaurus ſunt condita. Porrò quum ad epiſcopalē aliquādo conſecrationē abducēdus eſſet, & ad eos multa, qui eum eius rei gratia conuenerant, dixiſſet, neq; tamen eis quod uolebat perſuaſiſſet, amputata ſibi auricula dextra: Vel nūc demū, inquit, abite, quandoquidē deinceps etiam uolentē Eccleſiæ cōſtitutio non recipit. Sacerdotē namq; integrū atq; immutilatū eſſe oportet. Atq; ubi qui ex præcipuis ad eum miſſi erant, ab eo diſcederent: & à Iudæis quidē talia obſeruari & magnifieri, Eccleſiā autē Dei paruipendere, ſi modò animo & moribus ſaluus cōmodusq; ſit epiſcopus, inter ſe dicerent: ad eum reuerſi, cōprehendere tentarunt. Ibi ille, Si uim ei inferre pergerent, linguā quoq; ſibi reciſurū eſſe, adiurauit. Quibus minis illi perpenſis, in loco ſuo uirū magnū reliquerunt. Et ex eo tēpore Ammonius παρώτης, quaſi aure carentē dicas, cognominatus eſt. Hoc idē in Euagrio philoſopho accidit. Nam quum à Theophilo Alexandrino ad epiſcopatū traheretur, ubi artibus uarijs ſe excuſando uſus eſſet, ſacerdotali dignitati, ſibi ea interdicēdo, nuncium * renuiſit, nō tamē ſummo aliquo corporis membro reſecto. Atq; is ubi in Ammoniū iſtum incidiſſet, urbanè eum carpſit, malè admodū feciſſe, Deoq; ob membrū reſectū pœnas daturū eſſe, inquiēs. Ad quem ſubinſerēs Ammonius: Tu uerò, inquit, ô Euagri, an nō condignas perſolues pœnas, q̄ ppter φιλαυτίαν, hoc eſt, nimiū tui ipſius amorē, linguā reſecueris, & ea quę tibi ad utilitatē multorū cōceſſa eſt gratia, uſus nō fueris? Verum de Euagrio paulo pòſt dicemus.

Quamuis integrū ſi- namq; con uenit eſſe epiſcopū. *Euagrius eidem epiſcopatū ſacerdotio ſe abdicat, renunt.* ** Et proſ[illegible], Socrat. [illegible] quę [illegible] parte.*

Idem epiſcopus lectus, ne munus id ei obire opus eſſet, aurē ſibi ipſe recidit: linguā quoq; niſi ei priuato eſſe liceret, excĕturus. *Ammonius παρώτης, hoc eſt, ſine aure, cognominatus.* *Inuiti olim admodum homines pij ad epiſcopatū euehebantur.* *Scitè faceteq; dicta Ammonij & Euagrij.*

CAP. XXXVIII.

Circa Scetim mons eſt, quē accolæ Nitriam uocāt: propterea quòd uicus quidam uicinus ei eſt, in quo nitrū colligitur. In eo monte ingens eſt huius generis philoſophorum multitudo, & monaſteria cōtigua non pauciora q̄ quinquaginta. Eorū quædā ſunt in quibus monachi cōmuniter, quædā in quibus ſeorſim habitant. Eſt & alius locus ad interiorem ſolitudinem uergens, & ab iſtis, ſtadijs ſeptuaginta diſtans, ad monaſticā exercendam perquàm cōmodus. Cellarū is nomen habet, q̄ monachorū ibi domicilia non continēter, ſed ſparſim conſtructa ſint. Tantū uerò ea inter ſe diſſita fuere, ut ea incolentes alius aliū nec cernere, nec audire poſſet. In hebdomade aūt ſemel, primario & Dominico die, in eccleſiā cōuenire ſoliti erāt. Quòd ſi eo die quis non cōparuiſſet, ſatis cōſtabat, eum uel ærumna, uel morbo aliquo oppreſſum fuiſſe. Porrò ad eum uiſendū non ſimul omnes, ſed diuerſo tēpore ueniebant, pro ſe quiſq; quod ei ſuppeteret, ad illum curandū, cōmodum morbi afferens remedium. Abſq; hoc ſi eſſet, alius aliū non adibat: præterq; ſi quis diſcēdi cauſa ſermones animæ utiles & ſalubres auditurus, eum adiret, qui eius rei peritus eſſet. * Cellas quoq; eas illi inhabitabāt, quib. ad ſummū philoſophię huius peruenire, & ſibi ipſis ductores eſſe cōtigiſſet: ut rectè ab alijs ſegregati, quietē ſequi, & ſibi ipſis uiuere poſſent. De Sceti, & q̄ ibi philoſophati ſunt monachis, hęc dixiſſe ſatis ſit. Nam ſi ſingula oratione perſequēda eſſent, metus eſſet, ne in eam, p̄lixius productā, reprehēſionis quiſpiā aculeū immitteret. Et quū illi ſuum ſibi uiuēdi modū inſtituiſsēt, fieri neceſſariò aliter nō potuit, quin uariè, ut par eſt, p̄ cuiuſq; ætatis captu, opera, mores, inſtituta, & diętas diſpertierint. Alius itē locus, cui nomē Rhinocurura fuit, multis ex eo tēpore * indigenis monachis celeber fuit. Inter eos inſignes fuere: Dionyſius, q̄ ad partē urbis Aquilonarē domunculā ſuā habuit: Mela ille, q̄ eo tēpore eccleſiā eius loci gubernabat: & Solō, Melę ſimul & frater germanus, & in ſede ipſa ſucceſſor. † De Mela illud memorię p̄ditū eſt.

Quum

Nitria mōs & monaſteria eius. *Cellæ et Aſceteria in eis.* *Monachorū ſolorum ſpecie quā dire-ſit eae Cellas inhabitantiū domicilia.* *Dionyſius. Mela. Solon.*

Sic hodie in Atho mōte uiginti duo inſignia ſunt monaſteria Græcorum monachorū, ordinis diui Baſilij, quę tributi nomine Turcarū tyranno quotannis ex uineis & oliuetis ſuis pendūt ſex millia obolorū Turcicorum. Mons is à Chriſtianis ἅγιον ὄρος, hoc eſt, ſanctus mōs dicitur, à Rutenis, Suuata hora. *Rhinocurura, & monaſteris eius. Rhinocurura urbs Aegypti, ab antiquis incolis ſic dicta, quorū mutilati fuere naſi. Stephan.*

* οὐκ ἐπηλύδων, ἀλλ' αὐθιγενῶν ἀγαθῶν: hoc eſt, non aduenis, ſed originarijs bonis uiris.

† Mele Rhinocururæo epiſcopo, qui ab Arianis ad eū expellendū miſſi fuerant, propter reuerentiā eius exiliū remittūt.

(A) Quum de ecclesijs ὁμοουσίου cõsubstantialis fidei defensores exigerẽtur, atq; eò qui ipsum quoq; eijcerent aduenissent, repererũt eum ueluti seruorũ extremum Ecclesiæ lucernis adornandis hilariter incumbentẽ. Lucernarũ enim lineos funiculos in manibus habebat, ueste simul & cingulo sordidatus. Atq; quum illi episcopũ requirerẽt, indicaturũ se eis illum respõdit, eosq; in domũ Episcopalem duxit: atq; ubi is eis de uia fessis, mensa apposita, pro rerum tenuiũ copia cibum dedisset, atq; edentib. ministrasset, sublata mensa manus lauit, & se ipsum eis indicauit. Illi uirũ admirati, causam aduentus sui quum ostendissent, remittere se ei exiliũ, propter reuerentiã eius, dixerunt. Quod posteaq; accepisset, eis respondit, non idem se, quod alij cõsentientes sibi episcopi fecissent, commissurum esse, ut inuitus solũ exilij causa uerteret, sed sua sponte in exiliũ iturũ. Atq; quum ibi esset, ueluti qui ab adolescentia monasticæ philosophię assueuisset, omni genere uirtutis prçclarus admodum fuit.

Hospitalitatis Episcopalis exemplum.

Ille uerò monasticæ uitæ assuetus, sua sponte exulat.

Solon frater Melæ, ex mercatore monachus & episcopus.

Solon autem, ubi mercaturæ renunciasset, preciosam mercatus est margaritã. Nam sub fratre Mela, eiusq; loci magistris fideliter atq; diligenter edoctus, mutatione uitæ plurimum in rebus diuinis studij ostendit, & morum simplicitate erga proximos bonus maximè fuit. Ecclesia Rhinocururę postq; tam egregios primùm duces nacta est, longo deinde tempore consuetis cõstitutionibus uti perrexit, & uiros præclaros protulit. Illud porrò nouum, & inter alia maximè insigne in ecclesia ea fuit, quod clerici ibi domicilium, mensam, morum institutum, & diætam unam, aliaq; adeò omnia haberent communia. Hæc de Rhinocurura.

Rhinocururæ Catholica.

Cleri ecclesiæ eius cœnobiũ.

CAP. XXXIX.

Palæstini monachi.

IN Palęstina quoq; eo tempore plurimi floruere monastici philosophi. Adhuc enim superstites erant, quos, quum de Constantini imperio ageremus, diximus, scientia & uita monastica effulgẽtes. (B) Sed & alij cum illis institutis illorum enituere, qui uirtutis profectu, non pœnitenda laude & gloria monasteria auxerunt. Horum præcipuus fuit Hesychas, Hilarioni illi, uita ea quæ secundũ Deum est, longè præstantißimo, maximè amicus. Item uirtute præclarus Epiphanius, qui longo pòst tempore ecclesiæ Salaminæ in Cypro episcopus præfuit. Et Hesychas quidẽ quietis officinam apud Gazam instituit, eodẽ quo amicus seu magister, in rebus omnibus secum cõsentiens Hilarion, loco. Sacer autem Epiphanius, circa quendam uicum Besanducem, præfecturæ Eleutheropolis, ubi etiã ortus fuerat. Hic in prima ætate optimis usus prçceptoribus, & doctrinę monasticæ gratia longo tempore in Ægypto moratus, apud Ægyptios simul & Palæstinos, per uirtutis studium, insignem adeptus fuerat laudẽ: nec minus etiã apud Cyprios, apud quos episcopum gesit. Vnde conijcere licet, ea de causa præclaram eum famam per orbem omnem esse consequutum. Quum enim in ampla & maritima, eademq; populosissima urbe sacrorum antistes esset, & cum illustri uirtutis gloria ciuiles quoq; res tractaret, breui tempore non ciuibus solum, sed aduenis etiam undecunq; eò appellentib. notissimus fuit, qui eum partim cõuenerunt & uiderunt, partim ex sermonib. eorum qui illum uiderant, cognouerunt.

Hesychas. Epiphanius postea episcopus Salaminius.

Hilarion Hesychæ præceptor & amicus.

Præclara eius per uniuersum orbem fama.

Prius autẽ quàm in Cyprum ueniret, eo quo diximus tempore in Palæstina uitam egit, quum in in monasterijs ibidem sanctè & grauiter admodum eniterent, Salamines, Physcon, Malchion, & Crispion, claro loco nati, & fratres, circa Betheleam uicum præfecturæ Gazæ studia uirtutis exercentes. Habuerunt & ij Hilarionem magistrum. Fertur namq;, quum aliquando simul isti apud eum fuissent, & simul domum reuerterentur, ex eorum medio Malchionem solum quodammodo raptum disparuisse; atq; ubi rursum subitò extitisset, idem cum fratribus iter carpisse,

Salamines, Physcon, Malchion, Crispion, fratres, Hilarionis discipuli.

A psisse, & paulo pòst è uita excessisse, iuuenilē quidem adhuc ętatē agentē, sed uirtute & Dei amore non multū eis qui in tali studio consenuerūt concedentē. Tū Ammonius quoq; decem ferè stadijs ab eis distās, & circa uicum Chapharchon bran, Gazæ subditum casam suam habens, clarus fuit, ex eo uico oriundus: uir qui accuratè & constanter in instituto monastico perdurauerit. Sed & Syluanus in Palęstina ortus, eo, ut mihi uidetur, tēpore superstes fuit: qui eum à Deo accepit honorē, ut angeli ei inseruierint. Et quum primùm in Aegypto philosophatus esset, in montem Sina inde transiit. postea autē in torrente Geraræ maximum, pulcherrimum, & clarissimum bonorum uirorum construxit monasterium: cui post eum admirandus præfuit Zacharias.

Malchion è cōspectu fratrū derepentè raptus, atq; eisdē redditus. *Ammonius* *Syluanus.* *Angeli ei inseruientes.* *Zacharias.*

CAP. XL.

EX Ægypto & Palæstina, ad eos monachos qui in Syria & finitima ei Perside fulserunt, transeundū: qui cū Aegyptijs quàm maximè certātes, ꝗ plurimi & uirtute clarissimi euasere. Circa Nisibim ad montē cui Sigaron nomen est, uitæ sanctitate celebres fuere, Baththæus, & Eusebius, et Barges, & Hallas, & Abbus, & Abdaleus, & Zeno, et Heliodorus, & Lazarus, qui episcopus etiam est factus. Qui quòd non ita pridem nouū hoc philosophiæ institutum exercere incepissent, βοσκοὶ, hoc est, pascentes seu pabulatores cognominati sunt: propterea quòd tecta non haberent, nec panem, aut uinum, aut opsonium aliquod gustarēt: sed continenter in montibus uersantes, de ecclesiarum more precibus atq; hymnis Deum colentes celebrarent. Et quū tempus cibi capiendi esset, pro se quisq; falcem in manibus habens, & ueluti pabulum inquirens circuibat: & herbas commodas nactus, eis uescebatur. Atq;
B ad hunc quidem isti modum nouam agendæ uitæ philosophiam instituerunt.

Monachi Syri ad Nisibim in Sigaro monte. *Hi Βοσκοὶ, hoc est, pabulatores dicti, seu pascentes.*

apud Carras autē philosophatus est Eusebius, qui uoluntario carcere seipsum, ut adiri non posset, cohibuit. Item Protogenes, qui post Vitum parœcię ibi curam gessit: Vitum inquam, inclytum illum monachum, quem ferunt quum primùm inter Imperatores apostolum Constantinum uidisset, sanctè affirmasse, eum sibi dudum sæpenumero à Deo per apparitionē ostensum esse. Proindeq; sedulò cohortatum esse, ut quod Constantinus statuisset atq; iussisset, homines citra exceptionem omnem obsequenter facerent. Porrò Baththæus usq; adeò à cibo sumendo abstinuit, ut uermes etiam ex dentibus eius prorepserent. Hallas septuaginta totis annis panem prorsus non attigit. Heliodoro tanta fuit temperantia, ut noctes plures peruigilaret, & ieiunium hebdomadibus permultis cōtinuaret. Floruit tum etiā in Phadana (quo loco Iacob Isaaci filius ex Palęstina ueniens, uxorem suam uirginē in matrimoniū duxit, primusq; ibi reuoluto à puteo lapide gregē eius potauit) Aonas ille, quē fama est primū ibi apud Syros accuratum hoc philosophię genus colere cœpisse: quemadmodū id apud Aegyptios magnus fecit Antonius. Cum eo fuere & Gaddanas, & Azizus, in eiusdē uirtutis laude concertantes. Multi uerò & apud uicinam Edessam, & circum ea loca celebres floruere uiri: inter quos clarissimi fuere, Iulianus, atq; apud Syros decantatus Ephraim, à quo multi libri Ecclesiæ sunt editi: de quibus certius in Constantij imperio commemoraui. Extitere præterea Barses & Eulogius, qui ambo post longum monastici exercitij certamen Episcopi sunt facti, non in urbe aliqua, sed honoris gratia in monasterijs suis episcopalem consequuti consecrationem: ita ut rectè aliquis dignitatem eam tanquam præmium, seu remunerationem pro exactissimo philosophandi instituto eos accepisse dicat. Sicuti & Lazarus, de quo paulo antè, post sanctum Heliodorum, mentionem fecimus.

Voluntarius carcer. Eusebius. *Monachi ad Carras.* *Protogenes.* *Vitus.* *Huic per uisionem deus Constantinum magnū exhibuit.* *Baththæus.* *Hallas.* *Heliodorus.* *Aonas.* *Phadana locus, ubi Isaac in Rebeccam incidit.* *Primus hic in Syria monachus.* *Azizus.* *Gaddanas.* *Monachi Edesseni.* *Iulianus.* *Ephraim.* *Eulogius.* *Barses.* *Supr. eod. cap. 4.* *Duo isti in monasterijs suis episcopalem obtinuere dignitatem.* *Itidem & Lazarus.*

CAP. XLI.

Monachi Cœlesyriæ.

Coelesyria autem, & quę supra eā est regio, sola Antiochia excepta, ser- A ius quidem Christianismum suscepere, nō tamen ecclesiasticis philosophis caruere. Qui eo fortius ut uiri egregij se gesserunt, quo maius in eos incolarum Græcæ superstitionis studiosorum, atq; illis insidiātium, flagrauit odium: non illos quidem uindicta utentes, sed magno animo illatas iniurias & plagas excipientes. Qualis Valentinus ille fuit, quem alij Emesenum, alij Arethusium genere fuisse tradiderunt. Et alter ei cognominis monachus, & Theodorus, qui ambo à Tittis uico pręfecturę Apameę oriundi fuere. It em Marosas Nechclis ortus, Bassus, Bassones, & Paulus, cui patria fuit Telmisus. Hic quū multis in locis multa monachorū cœnobia instituisset, & pręclarè plures ad philosophiam hanc consectandā cohortatus fuisset, postmodum in regione cui nomen est Iugatum, insigne & splendidum monachorū construxit domicilium, atq; ibi uitam in senectute multa finiuit. Monstratur eo loco adhuc, quod omnibus notum est sepulchrum. Omnes uerò propè quos recensuimus monachi, longæui fuere: id quod dispositione & prouidentia Dei mihi factum esse uidetur, uidelicet ut tam diuturno & exacto uitæ instituto incrementum religio caperet, quod nō Syros tantum, sed & Persas atq; Saracenos plurimos ad fidem nostram pertraxit, & Græcæ superstitionis sectatores pleriq; ut cultum suum abnegarent effecit. Ex quibus omnibus plurimi persuasi sunt, ut philosophiā monasticā summopere colerēt, & ad eorum quos modò diximus exēplum monachorum sodalitatibus præirent. Facilis autem coniectura est, hoc genus philosophiæ initio inde sumpto, ad Galatas usq; & Cappadoces finitimosq; eis populos, item ad Euxinum Pontum, Bithyniam, & Hellespontum peruenisse, B qui sanè antiquitùs doctrinam Christianam flagrantibus animis cōplectentes, permultos diuinę huius philosophiæ habuere sectatores. Quorum plures in cōmunibus domicilijs per urbes & uicos habitarunt, uel quòd nondum traditionibus & exēplis eorum qui dicti sunt assueuissent, uel quòd propter hyemis asperitatē regiones illæ, & maximè Pontus, Cappadocia, & Galatia natura frigidissimę sint, proindeq; non facile plurimi in solis ibi locis degere possent. Veruntamen nō omnino montes earum ab eiusmodi philosophis uacui fuere. Tēpore namq; procedēnte, uehementi atq; ardenti rerum diuinarum studio, frigus etiā cessit. Atq; in eis partibus quùm multi alij præclarè uixere, quemadmodum alibi à me dictum est: tum post Eustathium & Basilium magnum, præ cæteris celebres maximè fuere, * Leontius ille, cui deinde Ancyranus cō missus est episcopatus: & Prapidius, qui quantumuis senex, admodum multas pro episcopo rexit * urbes. Præfuit uerò nobilissimæ etiā illi hospitali domui, cui cognomen est Basilias. nam à Basilio magno Cæsariensi episcopo constructus xenon, quùm nomen eius obtinet, tum ad tempora multa perdurat. Antiochię multi alij enituere monachi, in quibus secundum Iulianum & Aphraatem illum, Marianus fuit, & Eusebius, Palladius, & Symeones, Abrahames, & alij insuper, qui integrum atq; immortale, * id quod ad imaginē Dei conditum est, conseruarunt. In monte eo pratis multis perquàm amœno, qui urbi adiacet, Petrus Galata enituit, & cognominis huic Aegyptius. Præterea Romanus, & Seuerus, & Zeno, & Moses, & Malchus, alijq; multi eo tempore monastica ibi philosophia splēdidi & illustres fuere. In solitudine Chalcidis, Abitus, & Marcianus, & Abrahames, & q̄plurimi alij, nō facilè sub numerum cadētes, * corpore perpessionib. obnoxio, uitā affectionib. uacuā, item excoluere. Itē in Apameensium eremo Agapetus & Simeones, & Paulus. In Zeugmatensium autē solis locis Publius & Paulus philoso-

Marginal notes (left): Christianorū est ferre, nō inferre iniuriā. — Paulus Telmisi ortus. — Monasterium eiusdem in Iugato. — Monachi olim ferè omnes longæui. — Monachorum sanctitas plurimos ex gentilibus ad Christianismū perduxit. — Apud Galatas, Cappadoces, & in Ponto multa monasteria in urbibus & uicis. — Earundem terrarum eremicolæ. — Eustathius. — Leontius. — Prapidius. — * Soz. uicos. — Basilias hospitalis domus. — Monachi Antiocheni. — τὸ κατ' εἰκόνα — Monachi solitudinis Chalcidis. — Monachi Apameni, itē Zeugmatis.

Marginal notes (right): Valentinus & alij plures. — Sozom. Telmisum uicum esse dicit. — Basilius magnus. — * Sozom. habet Leo. — * σώματι παθητῷ, ψυχὴν ἀπαθῆ [?]

A philosophati sunt. Item in solitudine urbis Cyri, Acepsimas ille decātatissimus, qui in tuguriolo exiguo inclusus sexaginta annos sanctè ita peregit, ut neq; conspiceret, neq; alloqueretur quenquam. Fuit tum quoq; magnus ille Zeugmatius, qui oculis captus, non in casam aliquam se abdidit, sed loca pleraq; circumiens, sinceram fidei professionem annunciauit. Quorum uitam singillatim omnium pulcherrimè Theodoritus Cyri episcopus, in Dei amātium historia conscripsit. Porrò omnium istorum commune, ut ita dicam, consilium & institutum erat, ut quàm maximam animæ curā gererent, eamq; à rebus & studijs huius uitæ per desuetudinem abalienarent, & longioris uitæ suæ tempus in precationibus, ieiunijs, hymnisq; & Deum decentibus laudibus consumerent: corpus autem deliciarumq; eius & uoluptatis studium negligerent, nec non pecuniam & negotiorū occupationes omnino à se repellerent, & ad uitam angelicam imitatione contenderent.

Cyri Acepsimas.
Zeugmatius cecus concionator loca multa circumiens.
Commune omniū monachorum consilium & institutum.

CAP. XLII.

POst Ephraim Syrum, celeberrimi in utraq; philosophia fuere, Didymus Alexādrinus, & Euagrius monachus Ægyptiacus. Cæterū de Didymo qui fuerit, & quæ scripta post se reliquerit, in nono historię huius libro à me est dictum. De Euagrio autem, æquum uisum est hic pauca dicere: quamuis ambo isti in sana fidei doctrina claudicarint, utcunq; plurima scriptorum suorum tela in ueritatis hostes sint iaculati. Euagrius ex Iberibus, qui circa Euxinum Pontum colunt, genus duxit: uir sapiens & clarus admodum, in inueniendo subtilis & ingeniosus, & in eloquendo quod inuenisset grauis & acer. Perfacile etiam, quæ'nam * cogitationes uel ad uirtutem, uel ad uitia spectarent, dijudicauit: nec minus idoneus ad subijciendum & docendum, B ut illæ quidem excolendæ, hæ autem cauendæ essent, fuit. Porrò eam quę in oratione eius inest gratiam, scripta quę edidit indicabunt. Morum quoq; singulari moderatione fuit, à fastu & superbia maximè alienus. Et sicuti iustarum laudum precōnijs minimè est ad arrogantiam sublatus, ita etiam cōuicijs iniustis haudquaquam ad indignationem commotus. Sacras literas sub Gregorio theologo optimè addidicit. nam eius quoq; fuit archidiaconus, quum ille Constantinopolitanæ præesset ecclesię. Quod autem natura uultu esset uenusto, & prætereà uestitu eleganti uteretur, ex magistratibus quidam zelotypia erga uxorem laborans, quum eum illi innotuisse cognouisset, clàm ei cędem moliebatur. Et ad rem consilium id collatum fuisset, nisi ea ipsa nocte Deus horrendam quidem, sed salutarem uisionem dormienti exhibuisset. Videre namq; sibi uisus est, capitalis criminis causa se captum, atq; in carcere manus pedesq; ferreis catenis uinctum esse. Quū aūt iam ad tribunal iudicis sisti, et pœnas dare deberet, accepisse quendam, qui sacrum Euangeliorum codicem ei ostenderit, & tam grauibus uinculis eum liberaturum promiserit, si quamprimum ex urbe discederet, & facturum se id esse iurisiurandi sacramento confirmaret: seq; imposita libro dextra ad eum modum iurasse, simulq; & compedibus solutum esse, & è somno euigilasse. Ita ille diuina uisione persuasus, apertè sibi structum atq; creatum periculum effugit. Atq; ubi in animo constituisset, decere se monasticam consectari uitam, Constātinopoli Hierosolyma uenit. Inde in Aegyptum, ad uisendos, qui in Sceti philosophabant, monachos profectus, ad montem Nitriam, monasticā sibi cōstruxit casam: & ibi cum duobus Macarijs, Aegyptio & Alexandrino, qui alios antecellebant, fuit: quorum quum æmulare- uitam, factis quoq; ipsis philosophiā monasticam est cōsequutus. Deinde etiā * sub Theodosij iunioris imperio, cum eo quem diximus Ammonio est uersatus. Prodigia autem eadem quę precepto- res eius edidit. Libri ab eo plurimi & maximè necessarij compositi sunt, inter quos

Ephraim Syrus.
Didymus Alexandrinus.
Euagrius Aegyptiacus monachus.
Vterq; in doctrina hallucinatus est.
De Euagrio monacho Ibere.
** λογισμοί.*
Euagrius discipulus & Archidiaconus Gregorij Nazanzeni.
Euagrius uisione sibi diuinitùs in somnis oblata, insidias necis sibi structas effugit.
τὸν ὅραρ τ[illegible] ...
Professio Hierosolymitana religionis ergò.
Cum ipso Gregorio Nazanzeno cum Aegyptū perrexisse scribit Soc. li. 4. cap. 23.
Euagrius Macariorum discipulus.
Idē Ammonij sodalis.
** ἐπὶ τῶν ἐχομένων [illegible] Sozo.*

Scripta eius.

quos quidã Monachus, siue de practice & operatrice uirtute inscriptus est: quidam γνωστικὸς, hoc est, cognitor, siue de eo qui cognitionem est consequutus. Hic in quinquaginta capita est diuisus. Scripsit etiam librum alium, qui confutationem seu inuectiuã continet aduersus tentatores dæmones. Id opus in octo diuisit sectiones, iuxta octo * deliberationum seu cogitationum numerum. Item Problemata prognostica sexingenta. Et præterea στιχηρὰ, hoc est, uersuum duos libros reliquit: alterũ ad eos qui in cœnobijs aut in † comitatibus sunt monachos, alterum autem ad eas quæ uirginitatem colunt sanctimoniales. Omnia uerò scripta eius admiranda sunt, & sententijs & elocutione ad persuadendum prorsus accommodata. Et qui ea leget, qualis is uir fuerit, cognoscet. Peropus autem esse puto, breuiter quædam ex eius operibus in historiam hanc inserere, atq; in primis quæ de monachis commemorat, hisce propemodum uerbis. A

** λογισμῶν. Gẽnadius suggestiones uitiorum uocat.*
† συνοδίαις, uentus hodie uocant.

CAP. XLIII.

Ex Euagrio monachorum quorundam præclarè dicta & facta.
** κατ' ἀνώμαλον.*
Indolentiæ portus.
† ἀπαθείας.
Pauorum lemurũq; nocturnorũ expulsio.
Imperuorum libri creaturæ Dei sunt.
φύσις τῶν γεγονότων.
Cur humanarum iniuriarũ memoria nobis molesta est, diabolicarum autem contumeliarum recordatio nõ itidẽ.
Vmbra sitim repellens.
Vita Macarij cõtinentißima.

NEcessarium quoq; est, uias eorum qui nobis præierunt, monachorũ ritè inquirere, & ad eas uitã nostram cõponere. Multa enim ab eis & dicta & acta sunt præclarè. In quibus illud quidam dixit: Aridiorem & * minus inæqualem diætam charitati coniunctam, celeriter monachum ad † indolentiæ portum ducere. Idem fratrem quendam qui subinde noctu pauore turbabatur, spectris liberauit, ægrotis cum ieiunij cultu inseruire iussum. Non alia enim re facilius, interrogatus respondit, quàm misericordia, eiuscemodi terrores & perturbationes extingui. Antonium Iustum conueniens ex sapientibus quidam, Quomodo ó pater, inquit, in monastica uita perdurare potes, qui consolatione ea quæ ex libris percipitur, careas? At liber meus, ó philosophe (Antonius respondit) natura ipsa rerum creatarum est. In eis, quum mihi uisum est, oracula Dei legere licet. Interrogauit me aliquando electionis illud uas senex Aegyptius Macarius, Quid ita iniuriarum erga homines memoriam retinentes, uim animæ reminiscendi enecaremus: aduersus dæmones autem, quum acceptorũ ab eis malorum reminiscimur, detrimentum nullum sentiremus? Quum autem ego, quod responderem nõ haberem, atq; id discere uellem, rogatus ille: Propterea, inquit, quòd prior illa affectio præter naturam, posterior autem secundum naturam iræ est. Adueni aliquando ipso meridiano tempore ad sanctum patrem Macarium, & quòd siti admodum arderem, aquam ab eo petij. Et ille: Contentus esto, inquit, umbra. Multi enim uiatores & nauigantes hac nunc carent. Deinde quum apud eum uerba de continentia & temperantia facerem: Confide, inquit, ó fili, & bono esto animo. Ego totis annis uiginti neque panem, neque aquam, neque somnum ad satietatem cœpi. Panem namque meum ad certum libræ pondus comedi, aquam ad constitutam mensuram bibi, & parieti acclinatus exiguam aliquam somni partem rapui. B

Christiani uerè immortales sunt.
Monachus unius libri uenditi precium pauperibus dat.
** πρακτικῶν.*
† γνωστικῶν.
Quinq; operũ omnium monachorũ causæ.

Monacho cuidam nuncius uenit de patris morte, atq; ille ad nunciantem: Desine, inquit, blasphemare, & impiè loqui. Pater enim meus immortalis est. Ex fratribus quidam unicum Euãgelij librum in bonis suis habuit: quo & ipso uendito, precium eius ad esurientiũ alimenta dedit, memoria digno uerbo illo addito: Propter illud oraculum librum uendidi, quod dicit, Vende ea quæ habes, & da pauperibus. Insula quędam est circa Alexandriam, septentrionem uersus, ultra lacum qui Maria dicitur, sita. Habitat in ea monachus * Gnosticorum ordinis celeberrimus, qui omnia quæ à monachis gererentur, ob quinq; causas fieri dixit: propter Deum, propter naturam, propter consuetudinẽ, propter necessitatem, propter manuũ opus. Idem ipse unam esse dixit natura uirtutẽ, eiusq; formam

A formam in animæ uiribus effigiari. Nam & lumen solis ait sine forma esse: formã „ autem id recipere, per quas penetrat, fenestris. Alius quidam monachus: Pro „ pterea, inquit, uoluptates mihi subtraho, ut iræ causam & occasionem præcidã. „ Scio enim illam semper de uoluptatibus belligerari, mentẽq; meã perturbare, et „ cognitionem ipsam fugare. Ex senibus etiã quidã dixit, ᵃ Charitatem ciborum „ & pecuniarũ depositum seruare nescire. Idem: ᵇ Non scio, inquit, eadem in rebis à dæmonibus me deceptum esse. Hæc ad uerbũ Euagrius, in eo libro quem Pra cticum inscripsit, exposuit. Quæ uerò etiam in Gnostico suo dicat, audiamus.

Ira de uoluptatibus elligeratur, ea uoluptatum suppressione sopitur.
ᵃ Apud charitatem non recte pecuniã deposueris.
ᵇ Monachus eadẽ in rebis nõ labitur.

» ᶜ Quatuor uirtutes, earumq; considerationes esse, à Iusto Gregorio didicimus: » prudentiam, fortitudinem, temperantiã, & iustitiam. Et ᵈ prudentiæ quidẽ offi- » cium esse is dixit, considerare & contemplari, uerbis non adhibitis, sanctas & in » tellectuales potestates. Has namq; à sapiẽtia manifestari tradidit. ᵉ Fortitudinis » autem, in ueritate cognita, etiamsi bellum & discrimen tibi paretur, constanter » perseuerare, neq; ad res falsas transire. ᶠ Temperantiæ porrò, semina à primo a- » gricola iacta recipere, posteram autem & furtim aspersam ab aduersario semen- » tem reijcere. Iustitiæ uerò, iuxta dignitatem & commoditatem cuiusq; orationẽ » attemperare, uel obscurè annunciando, uel per ænigmata & ambages significan- » do, uel etiam apertè iudicando, ad simpliciorum utilitatem & profectum. Ve- » ritatis autem columna Basilius Cappadox dixit: Cognitionem seu scientiã quæ » ab hominibus prouenit, continua meditatio & exercitium adauget: eam autem » quæ gratia Dei cõtingit, iustitia, placabilitas iræ expers, & misericordia. Et prio- » rem illam, etiam qui affectionibus obnoxij sunt, obtinere possunt: posteriorem » uerò, qui ab affectionibus alieni sunt, tantum perspiciunt, qui etiam precationis B » tempore mentis suæ lucem eos circumfulgentem uident. Lux illa Aegypti san- » ctus Athanasius: Mensam, inquit, Moses ad Borealem partem statuere iussit. Sci- » ant igitur Gnostici, & qui scientiæ seu contemplationi nauãt, quí nam aduersus » eos uentus spiret, & tentationem omnem magno sustineãt animo, atq; alacriter » ad se uenientes alimentis foueant. Thmuitarũ ecclesiæ angelus ille Serapion » dixit, mentem spirituali cognitione & scientia imbutam perfectè purgari, chari- » tatem flammantes iræ partes curare, temperantiam autem affluentes malas cupi- » ditates & libidines sistere. De prouidentia & iudicio semper tecum ipse ratio- » nes reputa, magnus ille & doctus doctor Didymus ait, earumq; materiã fac te- » cum in memoria circumferas. nam omnes ferè in his hallucinantur. Et doctrinã » quidem de iudicio, in uarietate corporum, ipsiusq; mundi: de prouidentia aũt, » in moribus atq; modis, qui nos à uitijs & ignorãtia ad uirtutem uel cognitionẽ » ducunt, inuenies. Hæc gustus tantum gratia, ex Euagrij scriptis apposuimus.

ᶜ Primariæ quatuor uirtutes, earũq; officium.
ᵈ Prudentiæ.
ᵉ Fortitudinis.
ᶠ Temperãtiæ.
Iustitiæ.
Basilij magni sententia de cognitione humana & diuina differentia.
Athanasij scitẽ pieq; dictum.
Moses mensam Boream uersus collocare iussit.
Serapionis dictum.
Mẽtis lustratio
Iræ suppressio
Libidinũ coertio.
Didymus γνωστικός.
Prouidentia & iudiciũ diuinum semper ob oculos ponendũ.

CAP. XLIIII.

Eodem autem tempore multi etiã alij in diuersis locis & monasterijs luxere admirandi & Dei amantes uiri, quos commemorare hoc loco si uelimus, & cuiusq; uitam, mores & acta recensere, ab instituto nostro longè produceremur. Quod si quis accuratè ea cognoscere cupiat, quid illi scilicet & fecerint & dixerint ad auditorum utilitatem, atq; etiã ut feræ eis subiectæ fuerint, Palladius Euagrij discipulus, qui res eorum in unum collegit librum, optimè exposuit: quem qui uolunt, legere possunt. Nam in eo non uirorum tantum, sed & mulierum, quæ cum eis, quos diximus, diuinis uiris morum sanctitate certarunt, uitas piè descripsit. Euagrius autem & Palladius, * quod proximè sequutum est, Imperio floruerũt. Atq; ij quidem monachi, se- dulíq; & diligẽtes uirtutis doctores, eo tempore enituere. Inter episcopos uerò Basilius magnus & Gregorij ambo, Theologus uidelicet, & Nyssenæ urbis lu- minare,

Palladius Euagrij discipulus uitas sanctorũ monachorum conscripsit.
* Post Valẽtis mortẽ. Socrat.
Præclari eius ætatis episcopi
Basilius.
Gregorij duo.

minare, alter illius contubernalis, atque in rebus omnibus consentiens adiutor & socius, alter autem frater coniunctissimus. Administer etiam eorum fuit, frater no prorsus animo, Petrus, eisdem quibus Basilius parentibus prognatus, prophanis quidem literis non tantopere imbutus, uirtutis autem splendore illis nõ inferior. Isti in Cappadocia fulsere. In Pisidia autem Optimus, & in Lycaoniæ metropoli magnus Amphilochius, pro fide à maioribus accepta, fortiter depugnarunt. Et hi tanquam propugnacula sacræ religionis nostræ, in Oriente post Athanasium fuere. In Occidente autem Damasus Romanę ecclesiæ præfectus, multa ueritatis luce coruscauit: & præterea diuus Ambrosius Mediolanensis antistes: qui quamuis longa locorum intercapedine dissiti essent, multa tamen ueritatis tela contra hostes emisere. Insuper & alij plurimi, qui extremas terræ oras incolere coacti fuerant, ueluti quasdam sagittas, in Ecclesiæ aduersarios epistolas sunt iaculati, & suos simul scriptis confirmarũt. Vniuersitatis namque huius moderator, aduersus tantam fluctuum & tempestatis magnitudinem, rectores quoque è diuerso misit egregios: & contra multitudinem & uehementiam hostium, conuenientem ducum opposuit uirtutem: atque aduersus morbum temporũ difficultate * uigentem, commoda & præsentia exhibuit remedia, qui tantũ tantorum uirorum in populi multitudine in ecclesijs, atque in ipsis monasterijs, & montibus, prouentũ dederit. Nec eo tantum modo rerum uniuersarum Deus rebus nostris cõsulere est dignatus, sed & alterius maximi beneficij procurator atque cõciliator esse uisus est. Pertracta namque Gotthorum gente in Thraciam, authorem etiam turbæ & confusionis ad Bosporum adduxit, atque in apertam eum tradidit perniciem, qui aduersus solum Deum atque illius ministros bellum gerere nouerat: exitiosum dico Valentem. Id quomodo sit factum, ubi prius unum eius nefarium scelus exposuero, dicam, & ad finẽ eius progrediar. Ac de eis qui iuxta Ecclesiæ sanctiones philosophati sunt, hęc pro eo atque potui, dixi.

[Margin: Petrus. — Optimus. — Amphilochius — Damasus. — Ambrosius. — Deus contra uim & multitudinem Arianorũ egregios opposuit propugnatores. — ἀκμάζειν. — ἐπίτροπος. — Quod Gotthi Thraciam inuaserint, et Valentẽ oppresserint, Deo acceptum fert.]

CAP. XLV.

Vi uerò Græcam superstitionem sequebantur, & qui natalibus præclari erant, ferè talem ob causam interiere. Qui enim inter eos excellebant, quòd tanta incrementa capere ecclesias nostras & Christianismum uiderent, eamque rem indignabundi ægrè ferrent, consiliũ cœpere, oraculis atque alijs quibusdam incantationibus, quis in Romano imperio Valenti successurus esset, cognoscendi. Et tripode è lauro facto, uerbisque & euocationibus quibusdam, ut fieri in talibus mos est, peractis, quod uolebãt effecere: ut scilicet literarum, machinis quibusdam tripodis & oraculi eas ordinantibus, collectione, Imperatoris nomen appareret. Et quum hiantes ad Theodorum respectarent, qui in Imperiali aula stipendia faciebat, superstitione quidem Græcum, doctrina autem & philosophia probè eruditum, quoniam literarum compositio ordine suo usque ad D pertigerat, & Valentis in imperio successorem indicarat, oraculum philosophos ita in fraudem & imposturam adduxit, ut quamprimum Theodorum imperaturum esse opinarentur. Ea res ubi ad Valentem est delata, perinde atque uitæ eius insidiæ structæ essent, non moderatè eã ferens, palàm impatientiam præ se tulit. Itaque indignatus, & Theodorum & tripodis illius artifices cepit: atque hos quidem supplicio ignis inhumanissimè affecit, Theodorum autem capite mulctauit. Itidem uerò per omnem Imperij eius ditionem in philosophos est animaduersum. Nec in eos tantum, uerùm etiam qui uestitu eorum uterentur. Cuius periculi metu etiam si quis alij studio uacaret, * fimbriato pallio non utebatur, ne in suspicionem operam eum nauare sacrificijs & oraculis, ueniret. Ego quidem utrosque stulticiæ condemnarim, tum Imperatorem ipsum,

*[Margin: Nobilissimi quique ex Gentilibus, & Philosophi plurimi à Valẽte sublati, quòd de successore eius per oracula et tripodem nouum inquisiuissent. — Oraculum id primis literis Theod. siue Theod. successoris nomẽ designauit. — Cõsultores oraculi Theodorum quendam ethnicum Comitensem significari existimarunt. — Supplicio afficiuntur unà cũ Theodoro, cõsultores ipsi. — Inter eos plerique etiam philosophi. — Philosophi omnes eo nomine passim à Valente accepti. — * κροσσωτῷ τρίβωνι.]*

Habitus philoſophis erat à multis propter periculū reiectus.

Expenditur ſimul & conſultorum iſtorum & ipſius Imperatoris ſtultitia.

ipſum, qui eò iræ & inhumanitatis proceſſerit: tum philoſophos, qui per audacem temeritatem atq; cupiditatē rem philoſophia minimè dignam aggreſſi ſint. Ille enim ſtoliditate plenus, quum ſe ſucceſſorē ſuum ſublaturū eſſe exiſtimaret, neq; inquirētibus, neq; ei de quo oraculum editum erat pepercit. * Hi aūt perinde atq; in eis ſitum eſſet, ut Imperatorē uel exauctorarēt, uel crearent, ad tantam ſunt dementiā producti.

Idem tyrannide fuiſſe ſpectant Valens, quod infanticidio ſuo ille rodet.

Quicunq; præclari uiri nomē haberent, quod initiū ſumeret à ſyllabis Theo. contrucidati à Valente ſunt. Theodoſiolus.

Atq; ſicuti ex quodā Sozomenus audiuit, nemini prorſus eorū qui Theodoro cognomines, per eandem aut ſimilem etiā quæ à Theo initiū ſumeret, appellationem, & aliquatenus tum celebres eſſent, Valens peperit. Itaq;, Theodoti, Theognoſti, Theodoſij, & Theoduli necati ſunt: in quibus etiā Theodoſiolus quidam fuit, uir magna militiæ gloria, ex Hiſpania, ubi claro loco natus fuerat, genus trahens. Multi etiā metu territi, uetera ſua nomina à parentibus ipſis impoſita abnegarūt, eaq; alijs temporū periculoſa difficultate adducti cōmutarunt.

Expoſtulatio cū mathematicis, ſeu potius maleficis philoſophis.

Mihi uerò cū philoſophis iſtis ita expoſtulare libet. Quòd ſi, ó uiri boni, ex aſtrorū curſu talia colligitis, expectare uos quod futurū erat, oportebat. Sin ex conſilio diuino iſta pendent, quid curioſitate iſta & inani opera ueſtra opus erat? Fieri enim non poteſt, ut præcognitione & ſtudio humano, id quod Deo placitū ſtatutumq; eſt, inueſtiget. Atq; ut uobis id facere licuiſſe donemus, nō ſcitū ſanè fuit, homines uos quāuis ſapientia omnibus præſtātes, melius quidq; Deo ipſo ſtatuere. Si uerò temerè ita futurarū rerum cognoſcendarum cupiditate, uos præter rationē, in apertum diſcrimen, legibus, quæ iamdudum à Romanis, quum Græcam ſuperſtitionē ſequi, & dijs ſacrificare liberum erat, ſunt latę, contumaciter uiolatis, conieciſtis: admiſiſſe uos, quod uenia prorſus dignum non ſit, facinus ignoraſtis.

Chaldæorū & mathematicorum prædictiones ueteribus quoq; Romanorum gentilium legibus damnatæ. Quas Philoſophi iſti uiolarunt.

† Socrates philoſophus mori, quam per eius leges uiolare maluit.

Atq; equidem idem uos tum ſentire oportuit,

B quod † Socrates ueſter ſenſit: qui iniquo iudicio circūuentus, aconito epoto moriturus, quū incolumis eſſe, & è carcere profugere poſſet, reuerentia legum, ſub quibus educatus fuerat, id nō fecit. Sed quiſq; hac de re, ut ſibi uiſum eſt, & ſentiat & loquatur.

Themiſtius philoſophus ſententiā furentis Valentis oratione lenijt.

Summa eius orationis.

Valens ſanè Antiochiæ ad Orontem degens, eos qui aliter q̄ ipſi uideretur, de Deo ſentirent, affligere, & modis omnibus perſequi & eijcere pergebat: donec Themiſtius philoſophus eam quā ad illum orationē ſcripſerat, recitauit: qua ut indignationē & tumultuationē eam temperaret, effecit. Cohortatus enim eum eſt, ne admirarēt tanq; in re noua, quod aliqua eſſet in eccleſiaſticis dogmatibus diſſenſio: eaq; minor longè, q̄ apud Græcę ſuperſtitionis cultores. Apud illos enim ſupra trecentas eſſe opiniones: in quarū tanto numero, plurimas etiā diſſenſiones eſſe cōtingat. Et fortaſſe gratū id eſſe Deo dixit, quod nō facile eſſet ad cognitionē eius uenire, proindéq; uariam omnes de eo conciperēt opinionē: ut eo magis illum quiſq; uereat, quo minus cognitionē eius, quæ incōprehenſibilis eſt, percipiat: ſecū ipſe cōſiderans, qualē & quantū eum eſſe oporteat, cuius tenuē ſaltē ac mediocrē notitiā ſit aſſequutus. Quapropter eius philoſophi oratione adductus, quū ſe ad moderationē dediſſet, nō uſq; adeò ut antea ſuccēſebat, nec ſupplicijs & cruciatib. ſæuiebat. Neq; tamē omnino à cœpto deſtitit, ſed pro pœnis capitalib. exiliū epiſcopis & ſacerdotib. imponebat: quoadusq; graues de republica curę, quo minus reb. eiuſmodi uacare poſſet, effecere.

* *Ac ſi certa immutabiliaq; eſſent, quæ ſemel ex aſtrorum curſu collecta cenſuiſſent, ſtatuere eos conueniebat Quicunq; tandem is eſſet, cui ſidera ſucceſſionem deſtinaſſent, eum ſuperſtitem fore. Sozo. lib. 6. cap. 35.*

CAP. XLVI.

Theodorit. lib. 4. cap. Iſmaelitarū,

Mauia Saracenorum, ſeu potius Iſmaelitarum regina bellum ſtrenuè cōtra Romanos gerit.

Vum namq; * Saracenorum princeps diem ſuum obijſſet, & pax cum Romanis aliquando inita, ſoluta eſſet: Mauia illius coniunx, res eius gentis adminiſtrans, Phœniciam, & Palæſtinam, & oram ad Ægyptum uergentem, quæ Nilum nauigantibus, regione quæ Arabica

Bellum id Romanis graue fuit.

bica dicitur, ad sinistram est, inuasit atque uastauit. Bellum id quamuis à fœmina illatū, haudquaquam facile fuit. Nam eam cum Romanis maximam, & haud scio an aliàs maiore fortitudine, pugnam commisse dicunt. Res sanè ad eum metum peruenit, ut copiarum militariū dux in Phœnicia, Orientalis exercitus ducem ad auxilium sibi ferendum euocarit. Atque ille uocationem talem, hostium scilicet contēptu, risit: & rem ita instituit, ut qui eum uocauerat * in acie nō esset, sed à pugna segregatus, spectator tantum eius esset. Verùm prælio cōmisso, & Mauia strenuè resistente, Orientis dux cum suis in fugam uersus, uix tandem à Palæstinis & Phœnicibus militibus seruatus est. Eorum enim præfectus, ubi illum subinde se conuertentem fugere uidit, stultum esse putauit, extra pugnam ita consistere, ut ei mandatum fuerat. Proinde signis illatis, cominus cum Arabibus est congressus. Ita factum, ut ille tempus fugiendi in locum tutum haberet: ipse uerò sensim se recipiens, atque etiā terga uertens, tela emitteret, & hostes ingruentes iaculis summoueret. Quæ res à multis diu est memorata, ab ipsis etiā Saracenis carminibus celebrata.

** ἀκίνδυνος.*

Romani in fugā uersi.

Et quia bellum hoc magnum & graue Romanis imminebat, legatos ad Mauiam de pace mittendos esse uisum est. At illa primùm pacis conditiones cum Romanis superbè reiecit. Vbi uerò doctrina sacrorum nostrorū est initiata, pacem ita recepit, si Moses, qui tum in uicina solitudine philosophicè degebat, episcopus ditionis suæ populorum consecraretur: uir uirtute, & uitæ sanctioris seueritate, prodigijsque & signis multis illustris. Quod ubi ita fieri debere Imperator eis significauit, quibus ea imperij pars curanda cōmissa fuerat, Moses assumptus, & ad Lucium qui eo tempore Alexandrinæ ecclesiæ episcopatū administrabat, ut ab eo cōsecraretur, adductus est. Ibi ille ad eum palàm & liberè in præsentia omniū: Abstine te, inquit, indignus enim sum, qui nomen & honorem episcopi obtineam. At si nutu suo me ea dignitate dignatur Deus, testem illum facio, nunquā te mihi manus impositurū esse, quas cruore & tabe sanctorū uirorum conspurcasti. Lucius, non rectè illum facere, dixit, qui prius fidem eius, quàm cognouisset, reijceret. Quod si calumnia alicuius delatoris ea uerba ille protulisset, iudicē eum esse uoluit, & ut res suas audiret, hortatus est. Moses autem: Atqui fidem tuam, ait, liquidò satis ostendit episcoporum & presbyterorū exilium, & illi præterea qui in metallis acerbissimam degunt uitam. An tu uerò illas CHRISTI notas esse putas, quæ à CHRISTO & ab hominibus rectè de Deo sentientibus prorsus sunt alienissimæ? Atque ad hæc uerba iuramentū adiecit, nunquam se Lucio caput subiecturū esse. Quam ob causam Romani duces, Lucio reiecto, Mosen ad episcopos, qui in exilio agebant, duxere. A' quibus ille episcopali unctione accepta, ad Saracenos transijt: & pacificatione rebus inter eos & Romanos compositis, piè sanctèque episcopatum administrauit: & quum paucos ibi Christianos reperisset, omnes propè ad religionem nostram pertraxit. † Mauia autem deinceps pacem cum Romanis habuit, adeò ut filiam suam Victori duci in matrimonium collocarit. Hæc hactenus.

Mauia pacem cum Romanis ita paciscitur, ut Moses monachus populis suis episcopus detur.

Moses nō sustinet à Lucio Alexandrino episcopo Ariano, episcopus ordinari.

Moses ab episcopis Catholicis exulibus Saracenorum episcopus consecratus.

Vestis episcopalis.

A' Mose Saraceni ad Christum conuersi.

† *Mauia filiam suam Victori Romano duci nuptui collocat.*

CAP. XLVII.

Ismaelitæ se Saracenos nominant.

PORRÒ Saracenorū gens primùm cognomine ab Ismaële accepto, qui Abrahæ filius fuit, Ismaëlitæ ab antiquis, de primi eorū parentis appellatione, uocati sunt. Vt aūt maculam illegitimi ortus, & seruitutis notā (serua enim fuit mater illius Agar) à se amolirent, Saracenos se ipsos nominarūt, perinde atque à Sara Abrahæ cōiuge stirpē ducerēt. Cęterū seriem generis inde trahentes, eodē cū Iudæis uiuendi more utunt. Nam circumcisionem

A cisionem ita ut illi colunt, & à suillis carnibus abstinent, multaq; praeterea illorum instituta seruant. Quod si non ex omni parte iuxta illorum ritus uiuunt, aut tempori id adscribendū est, aut finitimorum populorū, qui se eis immiscuere, confusioni. Moses etenim, qui longo pòst tempore extitit, profugis tantū ex Aegypto Iudaeis leges dedit. At gentes istis uicinae, patrios eorum mores ab Ismaele acceptos, quibus antiquitùs Hebraei usi sunt ante Mosaeæ legum promulgationem, non scripto iure, sed recepta tantum consuetudine uiuentes, corrupere: eundemq; eis quem finitimi haberent, religionis cultum tradidere. Proinde factum, ut illi pariter cum uicinis populis, daemones & nominarent & colerent: atq; eiusmodi deprauata religione, apertè patriarum legum prae se ferrent deprauationem & transgressionem. Atq; uti fieri solet, tempus longū ritus quosdam obliuione suppressit: quosdam autem ut colerentur, reliquos fecit. Deinde uerò quum quidam ex eis cum Iudaeis commercium haberent, ab illis unde orti essent, didicere, & se rursum cognationi suae adiunxere, Hebraeorum moribus & legibus denuò utentes. Atq; ex eo tempore etiamnum omnes ferè Iudaico ritu uiuunt. Caeterùm non ita diu ante Valentis imperium, Christianorum quoq; sacris sunt operati, ubi diuinae gratię participes facti sunt, finitimis episcopis & monachis eos ad id ducentibus, qui in propinquis solitudinibus sanctè uiuentes, morum integritate, factisq; admirandis egregiam obtinebant famam. Quo tempore tribum quandam apud eos omnem ad CHRISTI religionem transijsse ferunt, quum Zacomus eius * tribunus baptismi gratiam suscepisset, per causam & occasionem eiusmodi. Carebat is liberis, aetate iam senescens. & quum monachum quendam magna gloria uirum adijsset, quùm alia pleraq; ei per colloquium exposuit, tum aerumnam quoq; eam & casum deplorauit. *Supra modum enim apud Saracenos magni penditur liberorum procreatio: nec apud eos modò, sed etiam, ut arbitror, apud barbaros omnes. Ille bono animo eum esse, precatione facta, & reuerti domum iussit, fore pollicitus, ut breui pater fieret, si modò in CHRISTVM sibi credendum esse statueret. Postquam autem dictum id euentus comprobauit, & filius progenitus, precationem illam ueram fuisse confirmauit: & ipse Zacomus religione nostra est initiatus, & tribum eam omnem cui praesuit ad eandem gratiam adduxit. Ab eo tempore tribum istam admodum floruisse, magnaq; & numero & amplitudine incrementa caepisse, atq; Saracenis & Persis formidabilē fuisse dicunt. Verùm de Ismaëlitis, siue Saracenis, uti postea Christianismum susceperint, & de primo eorum episcopo, quae comperta mihi sunt, sic habent.

Ismaelitae cerimonias quasdam Iudaeorū coluere.

Ismaelitae à finitimis po[puli]s idololatri[am] per contagionē accepere.

Denuò se illi ad Iudaeorū religionem contulere.

Paulo ante Valentis imperiū quidam ex Saracenis Christiani sunt facti.

* φύλαρχος.

Occasio eius mutationis.

Apud Saracenos tribus quaedam tota cum tribuno suo Zacomo Christianismum suscepit.

Precibus sancti monachi Zacomus liberis prorsus carens, pater factus.

* περὶ πολλοῦ ἄγειν ἡ παιδοποιΐα σαρακηνοῖς, οἶμαι δὲ καὶ πᾶσι βαρβάροις. Declarat id Saracenorum Turcarum polygamia.

CAP. XLVIII.

Verum enimuerò non haec tantum, sed & alia longè deterior & exitiosior res Valentis impetum cohibuit. *Gothi namq; qui primùm ultra Istrum domicilia habuere, & alijs ibi barbaris imperauere, ab Hunnis inde expulsi, Romanorum fines transierunt. Sunt autem Hunni isti, quos ueterrs Nebros appellarunt, ᵃ Riphaeorum montium accolas: unde Tanais fluuius ortum trahens, undas suas in Maeotidem paludem prouoluit. Haec gens antehac ignota fuit Thracibus, qui Istrum accolunt, atq;

Hunni Riphaeorum montiū accolae.

ᵃ Sigismundus ab Herberstain Baro Austriacus, perpetuus Caesarū sui tēporis orator, fontem Tanais in latissima infinitaq; planicie uidit. Proindeq; cum multis eruditis uiris, de montibus hyperboreis seu Riphaeis addubitat.

* Gotthi ab Hunnis sedibus suis pulsi, Istro transito, ad Rom. Imperij fines peruenerunt. Filmer Gotthorum rex, ex Scantia, siue Scandinauia septentrionali insula cum exercitu progressus, in Scytharum Getarumq; terras, mulieres sagas inter suos reperit, Alraunas uernaculo sermone uocatas. eas ex castris suis proscriptas, in solis Scytharum locis habitare coegit. ibi ex earum concubitu homines syluestres, quos nonnulli Faunos Ficarios uocant (Faunos aut immortales animas non habere, aut humano semine natos esse, Augustinus scribit) Hunnos gentem ferocissimam procrearunt. Quae supra Maeotidem paludem primùm exilis, tetra & inhumana, sedes habuit. Paulus Diaconus, & Iornandes.

atq; ipsis etiam Gothis. Quamuis enim finitimi sibi inuicem essent, alteri tamen A

Occasio, per quã Hũni Gotthos agris suis ad Istrum exegerint.

alteros ignorarunt. Maximus namq; lacus eos dirimens, effecit, ut gens quæq;, quam ipsa coleret terram, continentis finem esse, & ulteriora loca immensis maris undis teneri crederet. Quum autem bos aliquando ab œstro ictus lacum traiecisset, & in ulteriorem ripam peruenisset, eumq; pastor insequens aquarum terminum uidisset, rem eam popularibus suis indicauit. Alia quoq; fama fert, non bouem, sed ceruum potius, uadosum hunc tramitem, summis aquis tectum, indicasse, quum retia uenantium Hunnorum effugisset, qui tum feram persequentes, ultra lacum peruenere, regionemq; eam inspexere: in qua & cœlum esset temperatum, & terra ad agriculturam facilis: eamq; admirati, tum quidem ad sedes suas rediere, & duci suo ea quæ uidissent, renunciauere. Postea uerò cum paucis bello Gotthis illato, amplius regionem eam explorarunt: deinde etiam breui cum uniuersis copijs eò transgresi, & bello illos uicere, & terram occupauere. Illi autem sedibus suis pulsi, Istro transmisso, ad Romani imperij terminos consedere: & ad Imperatorem Oratores, qui se belli socios perpetuò

Gotthi Valente permittente in Thracia consident.

Vlphilas eorũ episcopus.

Romanorum fore, iureiurando confirmarent, misere. Petebant autem illi, ut eis quo uisum esset loco domicilia habere permitteretur. Legationis eius princeps fuit Vlphilas, eorum episcopus. Re ex sententia eorum cõfecta, Thraciam colere iussi sunt. Et aliquandiu simul & inter se ipsos, & erga Romanos quieti pacatiq; fuere. Deinde uerò per seditionem inter se dissidentes, in duas discessere factiones: quarũ alterius Athanarichus dux fuit, altera Fridigernes auspicia

Bellum intestinum inter Athanarichum & Fridigernem Gotthos, in Thracia.

Fridigernes ex uicto, Valentis ope uictor, cũ suis Arianã cõplectitur fidẽ.

sequuta est. Et pugna inter se cõmissa acri, Fridigernes uictus, auxiliares à Romanis copias per legationem petijt. Imperator auxilium ei ferre, quæ tum ibi erant, copias iussit. Quibus fretus Fridigernes, prælio rursus cum aduersarijs B contendit, eosq; uictor profligauit. Vt autem is gratiam Valenti referret, & pignore aliquo, se illi modis omnibus sincerè fidum & amicum fore confirmaret, eandem cum Imperatore de Deo opinionem suscipere, atque in eandem sententiam, qui sub eo essent barbaros adducere statuit. Id quod statim, sicuti uolebat, confecit. Nam cum exercitu suo uniuerso ad Arianismum transit. Atq; hanc opinor causam fuisse, cur gens ea omnis Arij fidem sit sequuta: eandem

Vlphilas quoque, ut Gotthi Ariani fierent, plurimum attulit momẽti: qui & ipse utilitate tẽporali adductus, heresim Arij, catholica relecta fide, est complexus.

ab initio, quam Valens, opinionem professa. Non hanc uerò solam, sed Vlphilas quoq; accessit, qui apud eos episcopatum gessit. Nam is primùm cum Ecclesia catholica, nihil ab ea dissidens, communicauit. Et quum in synodo Constantinopolitana sub Constantio, nulladum conuentione intercedente, cum Eudoxio & Acacio esset, nihilominus in communione cum episcopis Nicænam fidem propugnantibus permansit: postea uerò Constantinopoli uersanti, quũ Ariani de dogmate suo differerent, & legationem se ei ex sententia apud Imperatorem confecturos esse, si idem cum ipsis sentire in animum induceret, pollicerentur, utilitate ea illectus, aut etiam fortasse, quod melius esse, si ita de Deo opinaretur, censeret, cum Arianis communicauit, & gentem uniuersam ab Ec-

Christiana religio homines etiam feros ad humanitatẽ excolit.

Magna Vlphile authoritas apud Gotthos.

clesia uniuersali abduxit. Gotthi namq;, quod ipso authore atq; duce ad uberiorẽ pietatem se contulissent, & illius beneficio, humaniore mansuetioreq; uiuendi instituto uterentur, facile admodum ei parcebant, & quocunq; ille duceret, sequebantur: nihil mali esse, ex animo persuasum habentes, quicquid ille uel diceret, uel faceret: omnibusq; id adeò ęmulari uolẽtibus, in cõmodum prorsus atq; utilitatẽ cessurũ esse arbitrantes. Quinetiã ingẽs ille persæpe uirtutis suę edide rat spe-

* Nam Athanarichus, siue Alarichus, rex Gotthorum, Christianos in gente sua crudelissimè persequutus fuerat, & sedibus suis in Romanam ditionem expulerat. Paulus diaconus, Oros. Factum hoc Valentiniano iij. & Valente iij. Coss. Quo tempore etiam Hispaniæ regnum ab Athanaricho initium sumpsisse fertur. Mich. Ritius, lib. 1. de regibus Hispan. *

rat specimen, multis fortiter pro Christiana doctrina prius toleratis periculis, quàm gens ea, quæ tota ex græca superstitione pendebat, ad Christianismum est conuersa. Primus etiam ipsis literas inuenit, & sacras scripturas eis translatas proposuit. Atque equidē, quamobrē barbari plerique omnes Istrum accolētes, Arrij dogma sequerent, causa & occasio hæc fuit. Sed enim temporibus eis ingens multitudo eorum qui Fridigernis animi inclinatione sequebantur partes, propter CHRISTI nomen ab Athanaricho cæsi sunt. Quod nanque Vlphilas eis etiā qui illi subditi erant, Christianā fidē suscipere persuaderet, ualde id molestē ferēs, perinde atque patrij ritus abolerent, supplicijs in eos plurimū est grassatus. Et quosdā quidē accusatos, quod publicè Christianū dogma cum magna libertate defenderēt, inter quos unus etiā erat, admirādus ille Nicetas: alios aūt ne appellatos quidē, occidit. Dicitē enim sculptū quoddam simulacrū in curru collocasse, atque id per tabernacula eorū qui CHRISTVM profiterent, ducere, eique simul & sacrificare, & adorationis reuerentiā exhibere: qui uerò id facere noluissent, eos unà cū tabernaculis cōburere iussisse. Imò hoc etiam longè peius & mirabilius aliud factū esse legi. Multi siquidē eorū ui, qui eis ut sacrificarent, crudeliter instabāt, coacti, nō uiri modò, sed & mulieres, quarū aliæ recens natos fœtus ab uberibus dependētes circumferebāt, aliæ infantes & pueros qui aliquantulū gradiri & uelut pedibus terrā metiri possent, trahebāt, in ecclesiæ tabernaculū cōfugerūt. Eos uerò Græci idololatræ ibi tēplo incenso in cinerē redegerūt. Nō multū intercessit tēporis, quum dissidentes inter se Gotthorū factiones, in gratiā & concordiā rediere: atque ingenti cōfidentia & immēsa demētia sublati, Thraces malè acceperunt: oppidaque & uicos percurrentes, crudelissimè uastarunt. Quod ubi B Valens Antiochiæ adhuc degens cognouit, tum demum experientia magistra erroris sui perniciē perdidicit. Gentem nanque quæ semper in armis, & ad prælia instructa esset, & sibi & imperio commodos, atque etiam ad hostes perterrendos idoneos fore, ratus fuerat. Atque hac periculosa opinione concepta, militares copias suas paruifecit: & pro eo quòd stipendium illis dare, & delectu habendo militari sacramento obstringere ciues suos debuisset, pecuniam & tributum ab eis exegit. Nam aureos octogenos in singulos Gotthos à tributarijs populis pendi iusserat. Quæ quidem res tum, ut Romanum imperium ad tempus rebus aduersis periclitaretur, in causa fuit. Atque ita ille spe sua quum prorsus excidisset, destitit eos in exilium mittere qui ὁμοούσιον consubstantialis fidem profitebantur: & celeriter * Antiochia relicta, Constantinopolim contendit. Quo tempore etiam, aliter sentientium, Arianorum uidelicet, bellum, quasi per quasdam inducias, aliquo modo conquieuit. Euzoio quoque Antiocheno episcopo mortuo, Theodorus Heracleæ Perinthi antistes, qui eandem cum defuncto obtinebat sententiam, in illius locum est suffectus: ubi etiam Arianorum factioni præerat. Animos uerò etiam receperunt in urbibus, qui Nicenæ synodi dogma deprædicabant: potissimum autem in ciuitate Alexandrina. Quando quidem & Petrus rectæ opinionis defensor, Roma, Damasi episcopi Romani literis munitus, quibus & electio eius comprobabatur, & doctrina Nicæna confirmabatur, redierat. Cui etiam Alexandrini ecclesias gubernandas dedere, Lucio eiecto, quem naui aduenientem Constantinopolis excepit.

Athanarichus Christianos inter populares suos crudeliter persequitur. Nicetas martyr Gothus. Multi Christiani ab Athanaricho unà cum ecclesia miserabiliter combusti. Gothi conciliata inter se concordia Thraciam uastant. Experitur tandem uel desero rasse Valēs, qui Gotthos gentem bellicosam in Thraciā receperit, stipendiumque eisquo tamen dederit. Sic autorum nostrorum memoria Græci in Europā ex Asia Turcas adduxerunt. * Valēs Antiochia Constantinopolim uenit. Theodorus Arianus Euzoij Antiochiæ successor. Lucius Arianus Alexādriæ Byzantium uenit.

Stulto rum magister, euentus. Liu. Reges Galliæ iidem omnia (?) ... Persequutio Catholicorum conquiescit. Catholici animos recipiunt. Petrus ecclesias Alexādrinas recipit.

CAP. XLIX.

Valens imbecillitatis suæ conscius, ad fratrem qui adhuc superstes erat, legatos qui auxilium peterēt, misit. Quem quidem dixisse ferūt, non æquum piumque esse ei auxilium ferre, qui bellum cum Deo gerat: magis autem conuenire, subsidio denegato, confidentiam illius imminue-

Valens frustra cōtra Gothos à fratre adhuc superstite suppetias petit.

imminuere. Quod ubi illi renunciatum est, maiorem etiam quàm antea mœrorem contraxit. Nec admodum tamen à confidentia sua destitit, magisq; adeò etiam ueritatem expugnare instituit. Quum enim Terentio, ducum omniū præstantissimo, pietateq; supra alios ornatissimo, à uictorijs in Armenia reportatis reuertenti, optionem sua sponte obtulisset, ut à se quod uellet peteret: atq; ille auro, argento, præfecturis, prouincijs, rebus deniq; alijs omnibus posthabitis, unum quiddam rationi consonum & pium postularet, ut scilicet Antiochiæ unam saltem Ecclesiæ Catholicæ propugnatoribus concederet ecclesiam: ipse petitionis libellum lectum lacerauit, & aliud illum petere iussit. Tum Terentius libelli partibus collectis: Habeo, inquit, ô Imperator, & donum teneo, neq; aliud petam. Consilij enim mei iudex erit, qui iudex est omnium. Gothorum autem bellum metuens Valens, ipse quidem tum Constantinopoli se continuit. Traianum autem ducem, armatum cum exercitu non contemnendo aduersus eos misit. Vbi uerò ille, ne primum quidem cōgressum eorum sustinens, uictus redijt, ignauiā ei & timiditatem cum conuicio Imperator obiecit. Ille autē cum ea dicendi libertate, quę uirum fortē & strenuum decet: Non ego, inquit, ô Imperator, uictus sum, sed tu ipse sponte tua uictoriā à teipso rejcis, qui ita cum Deo belligeraris: momentumq; quod ab eo prouenit repellēs, ad hostes potius transmittis. Deus semper uincit. Et uictoria illis fauere solet, qui auspicium ductumq; eius sequūtur. Is nunc ab aduersariorū partibus stat, quòd eum tu bello persequeris. Nō enim prorsus nescius es, quibus uiris ex ecclesijs eiectis, quos in illorum locum substitueris. Hæc ita se habere, non Terentius tantum, & Traianus, sed & Arintheus & Victor, qui & ipsi belli duces fuere, affirmarunt: Imperatoremq; ipsum, ne reprehensione ea, quæ cum ueritate coniuncta esset, grauius commoueret, rogarunt. Execratione etiam multorum est expetitus, quòd Constantinopoli moraretur. Nam Gotthi Thracia omni uastata, & suburbanis etiam ædificijs cunctis direptis, nemine scilicet erumpente, mœnia quoque ipsa adoriri contendebant. Id urbs molestē tulit: & Imperatorem, qui non dudum exijsset, sed ita bellum cunctādo duceret, accusarunt. Ne à cōuicijs quidem abstinuere, quasi ipse socordia sua bellorum esset author. Postremò ludis Circensibus propalàm aduersus eum uociferati, arma ab eo, quibus in bello uterentur, petiere. Imperator autem ueluti ingenti iniuria affectus esset, furore plenus cōtra barbaros est progressus, plurima ciuibus comminatus: daturos uidelicet illos sibi, si reuerteretur, pœnas condignas, de contumelijs à uulgo sibi illatis, & quòd non ita dudum Procopij tyrannidi se cōiunxissent. Quinetiam urbem ipsam se solo æquaturum, & aratro proscissurum esse, denunciauit.

Extremo etiā periculo pertinax Valētis impietas frangi non potest.

Exempla pulchra parrhesiæ & libertatis dicendi apud Principē.

Terentio duci optimo, eidemq; in Armenia uictori Ecclesiam unam Antiochiæ Catholicis petenti, Valens negat.

[illegible]

Traianus dux à Gotthis uictus.

Idem grauiter Valenti [illegible] obijcit.

Commune & publicum Constātinopolis in Valentē odiū.

Libere populi in eū belli Gothici tēpus extrahentem uoces.

Progreditur tandem contra Gothos Valens, magnum malum ciuibus suis minitās.

CAP. L.

CVm etiam Isaacium illum, qui circa Constantinopolim monasticam casam habuit, quùm alijs rebus uir bonus, tum quoduis adire discrimen propter Deum promptus & paratus, ferunt, quum Valentem unà cum exercitu exeuntem uideret, ad eum accessisse, & manibus frenū equi, quo ille uehebatur, arripuisse, & uoce magna dixisse: Quònam ô Imperator proficisceris, qui aduersus Deum bellum geris, neq; illius opem tecū trahis? Nam ille quodāmodo cōtra te barbaros excitauit, quoniā & tu aduersus illum impiorū hominū peregrinas & blasphemas linguas exacuisti, eosq; qui pro eo atq; decet, de illo opinantur, atq; illum ritè laudibus uehūt, ex sacris ædibus eiecisti. Redde igitur rectè sentientibus, & sincerè fidei Nicænæ decretū seruātibus, quas ademisti ecclesias: & labore nullo uictor in bello euades. Si enim tu aduersari illi desieris, & quieueris, quiescet scilicet & ille quem tu oppugnas. Sin uer-

Isaacius Monachus Constātinopolitanus, euntem aduersus hostes Valentem ad pœnitentiam exhortatur, exitumq; belli infelicē ei prędicit.

A Sin uerbis hisce contemptis, in aciem perueneris, re ipsa experiere, quàm durum sit contra stimulum calcitrare, & in coelum impotentem linguam tollere. Neque enim ipse redibis: & quas tecum ducis, copias perdes. Imperator autem uehementiore ira commotus: Ego uerò, inquit, redibo cum praeclaro tropaeo, & dignas à te temeritatis tuae sumam poenas, praedictionemque tuam falsam esse ostendam. Et confestim comprehendi hominem, & in custodia asseruari, donec rediret, iussit. At ille abductus uociferabatur: Eneca etiam, inquiens, si mendacia esse deprehenderis uerba mea. Num autem ad rem collata sint sancti uiri dicta, res ipsa gesta declarabit.

Quemadmodum à Michea quondam Achab.

Isaacius in custodia asseruari iubetur.

Postque enim eum copiis Imperator est egressus, barbari conuersi retrò cesserunt: quos ille insequens, Thracia post se relicta, Adrianopolim uenit, quae in Macedoniae finibus sita est. Atque ubi non longè ab hostibus abfuit, quum ipsi in tuto loco essent, ex improuiso ordinibus non dispositis, neque acie pro eo atque debuit structa, eos est adortus. Quum uerò barbari confertim ruentes, equitatus eius impetum & impressionem distraherent, & grauiorem armaturam in fugam uerterent, alius aliò se recepit. hostes autem eis imminentes, metu nullo, caedem multam fecere.

Valens improuidè simul & infeliciter cum Gothis pugnat.

Imperator quoque ipse quum ex equo per desperationem summam descendisset, quantum poterat fugiens, in quandam uillae domunculam stramentis contectam, cum paucis qui eum sequuti fuerant, latère ibi uolens, se abdidit.

Fugit.

Barbari autem impetu & celeritate maxima insequentes, sicuti alia ad quae uenerant tecta, ita domunculam eam quoque incenderunt: quum quidem, ut dicitur, nihil de Imperatore suspicarentur. Sic illi unà cum uico eo, ueritatis etiam hostem in cineres redegerũt.

In casa agresti latitat.

Unà cum casa ab hostibus cõburitur.

Quo tempore, fama est, Deo dilectum uirum Isaacium, quum Valentem in domuncula ca assum sentiens, nidore eius repleretur, eis qui secum in custodia erant, annunciasse: Nunc iam

B Valens igne torretur, & nares profluentem ab eo odorem ingratũ sentiunt.

Isaacius in uinculis interitum eius uidet, & indicat.

Nonnulli quidem ita Valentem interiisse dicunt. Alii autem illud addunt, subiisse quidem illum, quum occultare se properaret, domunculam, atque ibi aliquantulum latuisse, quod barbari cursum suum tenentes praeterirent, & Imperatorem ibi occultari nemo suspicaretur. Ubi autem maxima hostium pars eo loco superato abiisset, & pauci postea aduenirent, quosdam Imperatoris fugae comites in tectum domunculae conscendisse, & tela in barbaros coniecisse. Atque illos tum demum occultari ibi Valentem suspicatos, ingenti clamore & iubilatu, utpote uictores, Valentem isthic esse uociferatos esse. Idque & qui praeterierant, & qui consequebantur, quum audissent, suis porrò significasse: ita ut ferè etiam hostes illi, qui longius abierant, id audierint, atque omnes in eum locum conuenerint. Eosque domuncula circundata, & materia plurima aggesta, ignem deinde in eam iniecisse, unde mox secundo, casu quodam, uento afflãte, flamma sit excitata. Atque ita materiam eam unà cum eis quae in domuncula erant rebus, & praeter alios, ipsum quoque Imperatorem conflagrasse, & in cinerem redactum esse.

Alii uerò memoriae prodidere: Quum barbari fugientes insequerentur, Valentem ingenti metu perculsum, habitu mutato, peditibus se immiscuisse. Deinde postquam equites rem prodidissent, & à pugna per desperationem destitissent, quippe qui hostium impressione disiecti essent, eos omnes concidisse: inter quos ipse etiam iacens latuerit, quòd signum nullum extaret, quod eum Imperatorem esse indicaret.

Alia de caede Valentis opinio.

Interiit autem Valens annis quinquaginta exactis. Imperauit unà cũ fratre Valentiniano annis tredecim. Post illius aũt obitũ aliis tribus, & mensibus aliquot. Cõtinet uerò undecimus iste historiarũ liber, sedecim annorũ tempus: quum à mundo condito quater millesimus octingentesimus nonagesimus primus, à natiuitate aũt Domini trecẽtesimus octogesimus sextus ageret annus.

5. Id. Aug.

An. duob. mẽsib. quinque, diebus tredecim. Diacon.

Dd DVO-

DVODECIMI TOMI CAPITA.

De

A pto. Inde Gratianus uirum accitum, primùm exercitus ducem legit, & cum eis quas contraxerat copijs contra hostes misit. Atq; ille fide munitus, in Thraciam aduersus barbaros eam uastantes duxit, & acie optimè structa, irruentibus illis occurrit. Qui impressionē eius non ferentes, ordines ipsi suos turbarūt: & mox terga uertētes, magna ui sunt deuicti. Non enim à Romanis solum, sed à suis quoque cædebantur. Atque ita quamplurimis cæsis, quum pauci ad Istrum profugissent, statim rursus Imperatoriæ artis scientiam ostendit. Copijs enim in uicinas urbes, ut ibi præsidio essent, impositis, itineribus maximis ad Gratianum, ut ipsemet uictoriæ suæ nuncius esset, contendit. Res ea quòd præter opinionem omnium accidisset, quodammodo fide caruit. Nam qui ei inuidebant, non solum eum non uicisse, uerùm etiam amisso exercitu profugisse confirmabant. At ipse ut aliqui ad rem inspiciendam mitterentur petijt, qui occisorum barbarorum numerum inirent, quem ex spolijs facile colligere possent. Imperator certos homines qui rem explorarent misit. Theodosius autem aliquandiu apud eum manens, uisionem diuinam uidit, quam ei apertè uniuersitatis huius exhibuit Deus. Videre enim uisus est Antiochenæ ecclesiæ episcopum diuum Meletium, Imperialem sibi chlamydem circumdantem, & capiti coronam ex magni precij materia imponentem. Nocturnum hoc uisum ex familiaribus cuidam postridie manè exposuit. Et ille nihil ambigui id habere, sed clara satis & aperta, quæ significarentur, esse dixit. Intercessere dies pauci, & qui ad res inuestigandas missi fuerant, reuersi, plurima barbarorum millia cecidisse renunciarunt. Ea re persuasus Imperator, ita ut par erat, simul & militiæ ducem & Imperatorem Theodosium creauit, imperium'que ei Valentis omne attribuit. B Atque hoc sic in Sirmio confecto, ipse quidem in Italiam est profectus: illum autem ad Orientale, quod ei concesserat imperium, misit.

Theodosius cōtra barbaros in Thracia uictor.

Idem uictoriæ suæ apud Gratianū nuncius.

Visione diuina in somnis Theodosio portēditur imperium.

11. Ianuarij Ausonio & Olebrio Coss. Soc.

CAPUT II.

EO tempore Damasus ecclesiæ Romanæ præfuit, Liberij successor. Hierosolymis Cyrillus adhuc superstes ecclesiam rexit. Antiochiæ ecclesia in tres partes diuisa erat. post Euzoium enim Theodorus Perinthius ecclesijs præfuit, Arianæ religionis propugnator. ὁμοουσίου consubstantialis uerò fidei suffragatores, partim Paulino, partim Meletio, qui nuper admodum ab exilio redierat, paruere. Porrò Alexandriæ Ariani quidem Lucium antistitem habuere, qui tum profugus Constantinopoli degebat. Catholicæ autem Ecclesiæ, post Petrum, Timotheus frater præijt. Constantinopoli Eudoxij successor Demophilus ecclesias gubernauit. ὁμοουσίου consubstantialis autem religionis episcopus Euagrius in exilio uiuebat. At sectatores eius Demophilum auersantes, & suos sibi conuentus agentes, à Gregorio Magno curabantur. Atque, Hierosolymis exceptis, per Orientem ecclesiæ propè omnes in Arianorum potestate erant. Enimuero Macedoniani post initam cum Liberio conciliationem, non admodum à Nicæni decreti sectatoribus dissensere. Aliquandiu enim in urbibus simul & in ecclesijs commercia inter se habuere, & ueluti eiusdem sententiæ suffragatores liberè communionem coluere. Postquam autem Gratiani constitutio cuilibet, quam uellet religionem complectendi facultatem dedit, episcopi quidam ecclesijs suis, quas sub Valente amiserant, receptis, denuò se ab alijs segregauere. Ii Antiochiæ in Caria conuentu coacto, ὁμοουσίου consubstantialis uocem repudiarunt, & pro ea sicuti antea ὁμοιοούσιον æquisubstantiale confirmarunt, professionem fidei Nicænam abolentes, & ecclesias suas seorsim celebrantes. Verùm frustra illis cœ-

Sacrorū in maximis ecclesijs antistites.

Tres eodē tempore diuersarū factionum Antiochiæ episcopi.

Ecclesias ferè in Oriente omnes Ariani tenuere.

Macedoniani libertatem per Gratiani constitutionem religionis quam uellent, colendæ consequuti, ad ingeniū redeunt.

ὁμοούσιον reijciunt.

ὁμοιούσιον subijciunt.

ptum fuit. nam permulti contentione eorum perspecta, quod ad instar Euripi, A nunc in hanc, nunc in illam sententiam pedibus irent, à communione eorum se omnino abstinuerunt, & constanter ὁμοούσιος consubstãtialis fidei laudatoribus per unionem coniunxerunt.

Macedonianis ceptū non successit.

CAPUT III.

Gratianus rescripto Catholicos episcopos exulantes restituit, & ecclesias Arianis adimit.

Ratianus, quemadmodum diximus, imperij sui primitias rerum uniuersarum Imperatori simul & Deo consecrans, legem promulgauit, per quam cùm exules episcopos restituit, tum Arianos ex sacris ædibus deturbari, easq; Nicænæ fidei propugnatoribus reddi permisit. Et Saporem ducem, præclarum admodum uirum, qui eam executioni mandaret, in Orientem misit. Et diuina ea constitutio in prouincia quaque ad legitimum finem suum ritè est deducta. Antiochiæ uerò ingens erat in plebe contentio & dissidium, ob causam eiusmodi. Qui ὁμοουσίου consubstantialis fidem & Apostolica dogmata defendebant, in duas abierant partes. Quidam namque statim post structas Eustathio insidias, ab Ariana rabie abhorrentes, sub Paulino antistite conuentus suos cogebant. Quidam autem ab Euzoij electione impiorum commercium refugientes, sub sapientissimo pastore Meletio pascebãtur. Et Paulinus quidem propter excellentem humanitatem à Valente in exilium actus non fuerat. Meletius uerò quum primùm exilio mulctatus esset, à Iuliano restitutus fuerat: & denuò sub Valente deportari iussus, Gratiani edicto fretus tum Antiochiam redierat, & Paulinum in extrema iam senectute uiuentem inuenerat. Ibi qui factionis eius erant omnes, omnem mouere funem, ut in eodem cum Paulino throno Meletius collocaretur. Paulinus eam rem non admisit, factum eiusmodi aduersus ecclesiasticos Canones esse dictitans, quòd B Meletius ab Arianis consecrationem accepisset. At populus id non ferens, Meletium in throno templi cuiusdam suburbani collocauit. Quo facto, multa uerborũ rixa est oborta. Et res ex nimio contendẽdi studio, in cœpta absurda abijt: plebe'q; ex parte utraque indignante, seditio in expectatione fuit. Deinde uerò consilio mirifico inuento, ad concordiam res pactis huiusmodi est reducta. Placitum namque est, ut qui ad episcopalem functionem obeundam, uel iam tum essent, uel aliquando futuri essent idonei, quorum quidem quinque a-lij, & Flauianus sextus erat, iurisiurandi sacramento obligarentur, neminem eorum episcopatum suscepturum, neque ad dignitatem eam anhelaturum, atque adeò neque electionem, si fortè ea de quopiam fieret, approbaturum esse, tantisper dum Paulinus & Meletius in uita manerent. Atque ut altero defuncto alter qui superstes esset, in illius succederet locum: post eius ipsius uerò obitum, ut unus ex eis qui suffragiorum calculis digni essent, à spiritu sancto electus, episcopalem cathedram obtineret. Conuentis hisce iuramento confirmatis, multitudo ferè omnis consensit: pauci tantum Luciferi sectatores, consecrationem Meletij ab alienæ sententiæ suffragatoribus acceptam reprehendentes, dissensionem fouerunt.

Saporem Gratiani dux.

Dissensio inter Paulinianos et Meletianos in urbe Antiochena.

Dissidium id compositum.

Inter alios Flauianus etiã iurat, se episcopatum Antiochenum non suscepturum, Paulino & Meletio superstitibus.

Luciferiani dissensionẽ sopitam fouere pergunt.

CAPUT IIII.

Apollinaris hæresis, Deum uerbum animam humanã cum carne non assumpsisse, & propterea eã in priore damnatione permãsisse.

Um uerò & Apollinaris pietatis persona sumpta, alterius factionis Antiochiæ extitit author. Nam sub Apostolicorum dogmatum defendendorum prætextu, breui mirificus esse ueræ pietatis oppugnator apparuit. Adulterinas quippe de æterna & immortali natura opiniones commentus, gradus quosdam & dignitates inter se differentes induxit. Ad hæc salutis etiam nostræ administrationis mysterium imperfectum reddidit, animam'que rationalem, qua corpus omne regitur, eius quę nobis obtigit

A tigit salutis expertem esse dixit: propterea quòd hanc quoque non itidem sicuti reliquam corporis naturam, Deus uerbum receperit, proindéque ei neque sanationem neque honorem aliquem tradiderit. Verùm,* corpus quidem nugatus est in coelo ab intellectuali militia omni adorari: † animam uerò in terris manentē, ut quæ recepta non sit, hucusque incuratam, peccatique ignominia circundatam esse. Atque alia etiam absurditatis eiusmodi plena blaterās, aliquando quidem & Dominum ipsum ex uirgine carnem recepisse, aliquando uerò eam secum è coelo descendisse. Interdum etiam Verbum ipsum in carnem * mutatum, nihil ex carne nostra sumpsisse, dixit. Atque insuper alijs nonnullis deliris & nugacibus fabulis adinuentis, diuinis eas Seruatoris promissionibus cōiunxit. Quas singulatim, præterquam quòd de eis antea quoque diximus, in præsentia recensere superuacaneum esse puto. Tum quidem ille non tantum cum sectatoribus suis pestem hanc communicauit, sed ex nostris etiam multos ea infecit. Quamuis postea populares eius, suam ipsorum obscuritatem & fidei nostræ splendorem illustrem cernentes, paucis exceptis, omnes ad Ecclesiam se Catholicam cōtulerint, & de communione quidem nostra participauerint, ægritudinis autem suę uenenum non omnino euomuerint, atque id permultis sanam opinionē obtinentibus furtim obtruserint. Vnde etiam tanquam à radice mala, unam esse & diuinitatis & carnis naturam, & diuinitatem passioni non obnoxiam passionē subijsse (id quod suprà quoque ex Gregorio Nazāzeno retulimus) opinio pullulauit: & alia præterea, quæ & multitudini & eius antistitibus, contentionem maximam bellumque implacabile & * nō indictū peperere, prodierūt. Verùm hæc postea accidere. Tum aūt, sicuti dixi, quū Antiochiæ Sapores dux esset, atque Gratiani cōstitutionem, ut quā fidem Damasus deprædicaret, in ea quoque Antiochia acquie-

B sceret, prætenderet, seruandámque iuberet: Paulinus quidē Damasi partiū se esse affirmauit. Idē quoque Apollinaris, morbum celans, dixit. Meletius aūt utriusque uerba audiēs, tacitus sedit. † Ibi tum diuinus Flauianus, in presbyterorum etiam num ordine cōsistens, duce placidè audiente, ad Paulinum: Si in eadem, inquit, cum Damaso, ô bone, sententia acquiescis, exhibe nobis opinionis coniunctionem & affinitatē. Ille namque substantiā unam Trinitatis profitetur, & tres subsistentias disertis uerbis deprædicat. Tu uerò, sicuti uerba tua declarāt, subsistentiarum trinitatē prorsus tollis. Quapropter ad illius te, per consensum, dogmata adiunge: & ecclesias, iuxta earum sanctiones, tutò obtine. Atque ubi hunc ita silere coēgit, ad Apollinarim cōuersus: Valde te admiror, ait, * ô amice, qui tam impudenter mēdacio inhians, nō erubescas: quū quidem certò scias, Damasum hominē admirandum, quòd Deus Verbum perfectā naturā nostrā susceperit, ore pleno propalàm docere. Tu uerò contraria prorsus sentis. Non enim ab illo animam & mentem nostram, quæ in natura nostra ut præstantissima, sic etiam letalia maximè sunt, assumptam esse dicis, & propterea salute utrāque priuas. Quòd si falso te arguimus, at tu nouarum rerum tuarum morbo abiecto, te Damaso diuersa prorsus à te docenti, cōsentire ostende, & sacrarum ædium curam obtine.

Et diuinus quidem Flauianus, ad hunc modum ueraci confutatione utriusque dicendi obturauit licentiam. Meletius autem hominum omnium mitissimus, perplacidè Paulino dixit: Quandoquidem non tibi soli, sed mihi quoque ratione & * uerbis, quæ uerus pastor & idem ouium Dominus nouit, istorum curam & administrationē mandauit, & greges utrique pro eo atque conuenit, inter se communicant, & salutarem herbam noxio illo & letali hæreticorum pabulo uitato depascunt & carpunt, coniungamus, ô amice, si uidetur, ueræ pietatis oues, easque in ouile unū aggregemus, atque quæ nobis intercessit de pastorali munere

Dd 4 conten-

* Terrenum, Theod.

† Ad imaginē Dei conditam. Idem.

* μετατραπεῖσαν.

Apollinaristæ minus sincere se ad ecclesiam Catholicā contulere.

* ἀκήρυκτον.

Sapores dux Gratiani constitutionis de religione promulgatæ exequutor.

Gratiani professionē fidei Damasi Rom. Pontificis episcopos omnes sequi iubet.

Flauianus hypocriticā professionem Paulini & Apollinaris in lucem profert.

Damasi orthodoxia. Paulini error.

† Id se Antiochiæ facere dixerūt Paulinus & Apollinaris.

* ὦ φιλότης.

Apollinaris hæresis.

* ἀκήρ.

Meletius concordiæ et unionis conditionē Paulino offert, ut simul eadem dignitate in eadem ecclesia episcopatum gerant.

A in oues conuertit. Ad eundem modum magnus quoq; Eusebius egit, ubi ab exilio Samosata, reuersus est. Nam Acacio illi, cuius propter uitã egregiam ingens erat gloria, ecclesiam Berrhoeę regendam commisit. Hierapolim autem admirando attribuit Theodoto, qui uita monastica celebris maximè fuit. Eusebium porrò Chalcidis, & Isidorum Cyri episcopum fecit. (cuius ecclesię breui quoq; pòst magnus præfuit Theodoritus) Ambo uerò isti diuino ardore & æmulatione clari fuere. Hunc præterea dicunt Eulogium illum, qui cum Protogene in * insulam Antinonem, ueræ pietatis ergò deportatus fuerat, Edessam misisse, quum ibi diuus Barses morte sua simul & thronum & uitam reliquisset.

Theodo- rit. non habet, insulã: lib. 5. ca. 4. Suprà lib. 11. cap. 23.

Eusebius Samosatenus ab exilio reuersus, ecclesijs antistites sacrorũ ordinat. Acacium Berrhoeæ. Thodotum Hierapolis. Eulogium Edessæ.

Ipse autem Eulogius Protogenem certaminum suorum socium Carris præfecit, urbi ei ualde ægrotanti, quasi quendam ἀλεξίκακον, hoc est, malorum depulsorem donans. Insuper diuinus Eusebius oppido Dolichæ Marim episcopum dedit, quod quidem oppidum Ariana contagione infectum maximè erat. Eò Eusebius uenit, ut ipse Marim uario uirtutum genere refulgentem, in possessionem episcopalis sedis induceret. Sed enim ei oppidum ingredienti, mulier quædam Arianis deliramentis plena, ex superiore loco tegulam in caput coniecit. Et ita tum quidem uiri sancti caput comminutum est: paulo uerò pòst, ubi cerebrum putredine correptum esset, moriens ille, ad meliorem migrauit uitam. Quem fama est, iam animam agentem, iureiurando amicos obstrinxisse, ne à fœmina, quæ facinus tantum ausa fuerat, pœna quæpiam exigeretur. Ea in re Dominum suum æmulatus, qui dixit: Pater ignosce illis peccatum hoc, quia nesciũt quid faciunt. Hunc uitę finem, post uaria multipliciaq; pro uera pietate obita certamina, consequutus est Eusebius. Qui quum in Thracia bar-
B barorum feritatem effugisset, impiorum hæreticorum manus euadere non potuit, sed per illos coronam martyrij suscepit. Atq; hæc quidem postea sunt facta.

Protogenem Carrarum. Eusebium Chalcidis. Isidorũ Cyri. Marim Doliche. Ibi Eusebium Samosatenum mulier Ariana tegulę ictu necat. Eusebius martyr pro persequutrice muliere moriens orauit.

Diuus uerò Meletius concordia iurisiurandi sacramento confirmata, Constantinopolim appulit, quum eò multi conuenissent episcopi, necessarium esse rati, ut diuinum Gregorium ex Nazanzo transferrent, eiq; episcopatum Constantinopolitanum cum summa potestate committerent.

Meletij & aliorum episcoporum conuentus Constantinopoli.

CAPUT VI.

Imperatores ambo, alter quidem in paternam imperij partẽ, quam sibi & fratri reseruauerat, se recepit: alter autem ad datam sibi ditionem, Illyricum inquam & Orientales prouincias, est profectus. Atque utriq; res bellica ex sententia successit. Gratianus enim Almanos Occidentem uastantes deuicit: Theodosius autem rursus cum barbaris ad Istrum congressus, prælio eos superauit. Qui uerò ex conflictu eo superfuere, socios se deinceps Romanorum fore precibus interpositis polliciti, conditionibus pacis acceptis, & obsidibus datis, in Theodosij potestatẽ uenere. Rebus hisce rectè compositis, Constantinopolim is iturus, Thessalonicã peruenit. Atq; ibi statim letali morbo correptus, postquam ab Ascholio, cui tum Thessalonicensis ecclesiæ administratio credita erat, initiatus & baptizatus est, meliusculè habuit. Quòd namq; à maioribus suis acceptam Christianam religionem colue- rat, mirificè in Nicænis decretis acquiescebat. Tum autem, quòd & Ascholius sententiã eam defendebat, admodũ delectabatur. Præterea uerò, quod idem & uita & doctrina bonus, ad uirtutes omnes quas episcopalis requirit dignitas, appositus esset, atq; insuper quòd gens Illyricorũ ab Ariana rabie abhorreret, magnopere lætabatur. Et Ascholium de alijs populis, quam de religione obtinerent opinionẽ percunctatus, Occidentem omnem usq; ad Macedoniam, & ecclesias eius, concordes esse intellexit, quòd omnes ex æquo cum patre Deum uerbum

Gratianus in Occidente, Theodosius in Oriẽte ad Istrũ feliciter pugnant.

Gratiani exercitus apud Argentariam Galliæ oppidũ Almanorum circiter triginta millia cecidit. Oros. Diacon.

Theodosius Gotthos ex Thracia expulit, & cum Athanaricho eorũ rege fœdus percussit. Idem.

Theodosius Thessalonicæ ab Ascholio episcopo æger baptizatus sanescit.

Ascholius optimus episcopus.

Occidentales Ecclesiæ Catholicæ.

uerbum & spiritum sanctum colerent, & apertè trinitatem ὁμοούσιον consubstan A
tialem profiterentur. Vlteriores uerò Orientalis imperij regiones usq; adeò inter se dissidere, ut diuersæ etiam in uulgo hæreses essent, & factiones. Constantinopolim uerò magis etiam quàm loca alia de rebus talibus blaterare, & magis Ariana peste refertā esse didicit. Cuius rei causam quoq; Ascholius addidit, Occidentem scilicet propterea malis eiusmodi liberū esse, quòd Constantinus Constantini maximus, & Cōstans minimus natu filius, successoresq; deinde eorum Valentinianus & Gratianus ipse, patriam fidem integram conseruassent. In Oriente aūt uarijs ex partibus malum hoc peruenisse dixit: quod hæresis author & dux Arius, Alexandriæ in Ægypto ortus, & presbyter ibi factus, blasphemiæ & maledicentiæ uenenum ibi euomuerit: post hunc autem Eusebius [a] Cæsariensis, & Patrophilus Scythopolitanus, & Aëtius Syrus in Palęstina geniti fuerint: Paulinus uerò, & Gregorius Alexandriæ episcopus, è Phœnicia prodierint: Theodotum præterea Laodicensem, & successorē eius Georgiū, atq; huius rursum Athanasium, & quartū Narcissum Cilicia protulerit: qui malè iacta semina, seu potius zizania, sinistra irrigatione fouerint. Insuper uerò Bithyni fuerint Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicænus, & Menophantus Ephesius, & Maris Chalcedonēsis, & Theodorus Perinthius: alios porrò, qui uitijs & malitia celebre nomē sunt cōsequuti, Thracia dederit. Atq; hi omnes lōgo tēpore praua dogmata rigarint atq; fouerint. Talib. uerò malę semētis satorib. nō parū momenti contulerit Constantij * facilitas (ne iuxta Gregoriū theologum dicam † leuitas, religionē scilicet & pietatem ueritus) & extrema Valentis improbitas.

Orientales in religione uariantes.

Quia in Occidente Imperatores Catholici fuere, propterea ecclesiæ quoq; ibi in officio permansere.

In Oriente per episcopos hereticos & imperatores eis fauentes Arianismus propagatus.

** εὐκολία. † κουφότης.*

Hæc ubi Theodosius cognouit, imperio suscepto in primis faciendum sibi esse putauit, ut de ecclesijs in gratiā & concordiā redigēdis cogitaret. Optimū uerò B
esse ratus, ut sententiā de Deo suā ciuibus & subditis suis declararet, ne cui uim inferre uideretur, religionem sine lege sequendam præcipiens, constitutionē ex Thessalonica Cōstantinopolim misit. Inde enim ueluti ex summa quadam arce scriptū suum per ditionem omnē, ad alias quoq; Orientis urbes omnino peruenturū esse existimauit. Constitutio talis religionē eam cōplecti omnes iussit, quā ab initio Apostolorū princeps Petrus docuit, quē tū Damasus Romanę & Petrus Alexādrinę urbis episcopi sequerent. Ad hæc insuper significauit, solā eam nominari Catholicā & uniuersalem Ecclesiam, quæ trinitatē ὁμοούσιον cōsubstantialem disertè & corde & ore deprædicaret. Diuersum aūt sentientes, hæreticos uocari, inutilesq; esse, & pœnā sustinere debere, si publicè docere auderent.

Theodosij constitutio de Nicæna, eademq; Apostolica fide.

L. 1. C. de sum. trin. et fid. Cat.

[a] *Theodoritus, Cæsariensis non habet, lib. 5. ca. 7. Ego autē non Cæsariensem Eusebium ut Arianum hic nominari, sed Eusebium illum qui primùm Beryti, deinde Nicomediæ, et postremò Constantinopoli episcopus fuit, purum putum Arianum designari debere puto.*

CAP. VII.

Ac ibi lege lata, non multo pòst ipse quoq; Cōstantinopolim se contulit. Tum uerò Ariani adhuc ecclesias gubernabāt, Euagrio eiecto: quibus præfuit Demophilus. Gregorius aūt Nazanzenus theologus, pro Euagrio eis qui trinitatē ὁμοούσιον consubstantialē profitent, præijt, in ædicula quadā cōuentus agens. Quā religionis eiusdē sectatores quidam tum quidē in sacrū delubrū cōmutarunt: aliquo uerò tēpore pòst, ex ea celebre templū inter alias pręclaras Dei ecclesias Constantinopoli est factū, quod nō tantū pulchritudine & magnificentia reliquis præstaret, uerùm etiā claritatē ex diuinis, quę in eo edita sunt, miraculis consecutū esset. Vis enim diuina multis ibi * & re ipsa clarè, & aliquando in somnis apparens, non uarios tantū & incurabiles morbos repulit, sed etiā ærumnis & casibus grauibus, quæ in hominū uitā incidunt,

Constantinopoli Gregorius Nazāzenus in domo quadam Catholicos docet.

Ex ea domo primùm delubrū, deinde ecclesia præclara facta, cui nomē Anastasiæ inditum.

Theodosius Cōstantinopolim uenit.

** ὕπαρ τε καὶ ὄναρ.*

Miracula ingentia ex ea editæ.

A incidunt, multos liberauit. Ab hominibus autē bonę fidei per manus nobis traditum est, CHRISTI matrem semper uirginem Mariam eam esse, nam eo habitu & forma esse multis uisa est. Vocāt autem ædem eam Anastasiam, seu resurrectionem, eam, ut conijcere licet, ob causam: quòd Nicænæ fidei dogma, quod iam Constantinopoli propter ingentem uim & potentiā diuersæ factionis interciderat, & intermortuum fuerat, rursum ibi opera & studio Gregorij excitatum reuixerit. Audiui quoq; ex quibusdam uera se dicere contendentibus, mulierē in eo templo grauidam ex superioribus ambulacris decidisse, atq; interijsse. Quum autem populus, qui tum ibi conuenerat, preces pro ea ad Deum fudisset, eam uitæ restitutam, nullo prorsus eo casu foetui illato damno resurrexisse: atq; inde loco ei cognomen inditum esse, quòd Deus scilicet opus id peregisset. Hæc hactenus.

Ratio nominis Anastasiæ.

In eo tēplo fœmina grauida ex superiori loco delapsa, & mortua, precibus populi unà cum fœtu restituta est.

Vis et efficacia populi precum.

CAP. VIII.

Mperator statim cum mandatis ad Demophilū misit, qui ei denunciarent, ut uel Nicænę assentiretur synodo, populumq; ad unionem & pacem complectendam adduceret: uel nisi hoc faceret, quamprimum ab ecclesijs discederet. Atq; ille minimè faciendū esse ratus, ut

Illos aduersum, qui possent plura, ueniret:

conuocata multitudine, & Imperatoris sententia ei promulgata, inter alia hæc dixit uerba. Fratres, quandoquidem diuinum pręcipit oraculum, si nos persequantur homines, ut ex ciuitate una transeamus in aliam: & Imperator nos ex oratorijs expellit: scitote nos die crastino extra urbis muros ecclesiam & conuentum acturos. Atq; hæc quum dixisset, abijt. & deinde ad mœnia urbis cum sectatoribus suis conuenire, & sacra peragere solitus est, non ita ut decuit Euan
B gelica sententia percepta. Fugientes enim huius mundi cōuersationem, ad summam urbem, cœlestem Hierusalem, anhelare nos, dictum id fortasse subobscuriore significatione iubet. Exijt uerò cum eo unà Lucius: qui quum Alexandrię Arianam hæresim defenderet, eam ob causam inde pulsus, Constantinopoli morabatur, ubi Demophilus ecclesias reliquit. Imperator cum Gregorio eas ingressus, fausta omnia per orationem apprecatus, eas illi commendauit. Erat is annus, in quo Gratianus in imperio quintùm, Theodosius autem primùm consul fuit. Ex quo autem Ariani sacra templa tenuerant, anni non pauciores quàm quadraginta lapsi erant. Cæterùm Demophilus expulsus, in patriam suam Berrhoeā se recepit. Theodorus Antiochia eiectus, in Thraciā, unde ortus fuerat, abijt. Itidē etiam Hypatius Nicæa Tyrum Syriæ, quæ eum genuerat, redijt. Et alij item aliò dispersi sunt. Porrò Antiochiæ Asterius & Crispinus presbyteri, & reliqui factionis eius quæ Theodori auspicia sequuta fuerat, cōciliabulo coacto, ad quod etiam alij multi ex uicinis urbibus episcopi conuenere, legationem ad Eunomianos misere, cōiunctionē cōmunionemq; eorū ambientes. Quibus illi per epistolam, ita se eos recepturos esse responderūt, si suffragia sua, quibus Aetij lectionē & consecrationē damnauerant, antiquarent, & scripta illius reciperent. Petierunt quoq;, ut uitam illi prius lustrationibus perpurgarēt, quòd uidelicet impuris quibusdā institutis infecti essent. Hanc illi petitionē tum quidē receperūt. Postea uerò eò etiā producti sunt, ut in ecclesiasticis conuentibus Eunomio & popularibus factionis eius, per maledicta detraherent: μετεωρολέσχας, hoc est, de rebus cœlestibus sublimibusq; cū fastu & insolentia uerborū nugantes, demētiaq; & improbitate plenos, qui sibi talia prætendenda esse statuissent, eos cognominātes. Porrò Ariani, q; eorū non mediocris esset multitudo, ex momento quod illis iam inde ab initio sub Constantio & Valente accesserat, metu

Demophilus Arianus ecclesijs Constantinopoli excedit, & extra urbē cōuentus agit.

Quomodo accipiendum uerbum illud Saluatoris, Fugite ex una ciuitate in aliam.

Theodosius Gregorio Nazian. ecclesias Constantinopoli commendat.

Ariani episcopi possessis episcopatibus suis abeunt.

Ariani rerum suarū satagentes, Eunomianis se coniungunt.

Eunomiani eos certis conditionibus suscepere.

Ariani deinde Eunomianos cōtumeliose μετεωρολέσχας uocant.

Iidē rursum cōuentus et ecclesias suas liberè agunt.

nullo

nullo cõuentus agebant. Et de Deo atq; eius ſubſtantia temerè diſputabant. Animum quoq; Imperatoris ipſius, illi per factionis ſuæ homines, qui in Imperiali aula uerſabantur, tentandum eſſe duxerunt: illi ſpe concepta, hunc quoq;, ſicuti & Conſtantium, in poteſtatem eorum adductum iri. Quæ res eis quoq; qui Catholicæ Eccleſiæ erant, magnam attulit curam. Quapropter in maximo fuere metu, Eunomij in diſputationibus uim ſuſpectam habentes. Non ita pridem enim is, quum ſub Valentis imperio à Cyzicenis diſsidere cœpiſſet, & ſeipſum ab Arianorum ſodalitate ſegregaſſet, Chalcedonem Bithyniæ eregione Conſtantinopoli ſitam, ubi priuatus conſidebat, contulerat. Et multitudo ingens è Conſtantinopoli ad eum uentitabar. Alij quoq; aliunde ad eum confluebant, qui partim de uita & doctrina eius periculũ faciebant, partim ſi noui quidquam diceret, cupidè eum auſcultabant. Et iam fama quoq; nominis eius ad Imperatorem peruenerat. Fuiſſet ille ad colloquium etiam Principis admiſſus, niſi Dei amantiſsima ipſius coniunx Placilla, quæ iam inde ab initio decreta Nicæna conſtanter profitebatur, cura & ſtudio omni obſiſtendo hoc egiſſet, ne cum illo prorſus colloqueretur. Maximè quippe uerita eſt, ne inſtitutorum uitæ illecebris, & uerborum ui atque grauitate, Imperatorem ille in ſententiam ſuam abduceret. A

Animum etiam Imperatoris ut eum ad partes ſuas traducant, tentant.

Eunomius Chalcedõe priuatus cum laude magna uixit.

Ne ad colloquium Imperatoris is admittatur, Placilla Augusta ſedulò cauet.

CAPUT IX.

Haec quum ita fierent, ac eius rei ſtudium apud Arianos uigeret, magnus Amphilochius, de quo antea quoq; mentionem fecimus, unus ex eis qui tum Conſtantinopolim aduenerant epiſcopis, non ille quidem in rebus agendis uerſatus, ſed alioqui ſenex uenerandus, atque in rebus diuinis acri mente præditus, Imperatorem adijſſe, eiq; ut Arianorum conuentus ab urbibus ſemoueret, ſupplicaſſe dicitur. Imperator autem petitionẽ eam, quòd durior inhumaniorq; eſſe uideretur, non comprobauit. At ſapiens ille ſenex tum quidem tacitus abijt, & conſilio deinde ſapientiore facinus memoria dignum fecit. Quum nanq; rurſum cum reliquis epiſcopis in aulam ueniſſet, & Imperatorem ita ut decet, atq; ut alij epiſcopi fecerant, piè & ſuauiter admodum conſalutaſſet: filium ipſius Arcadium, qui nuper ad Imperium lectus fuerat, non eadem illi impertita reuerentiæ obſeruantia, inhonoratum reliquit. Verùm ad eum accedens, & ueluti cum puero colloquẽs, manuq; eum demulcens, Salue & tu ó puer, inquit. Imperator, quòd ſenem Amphilochiũ rudiori animo eſſe, & ruſticius agere exiſtimaret, quomodo filium ſalutare deberet, docuit. Atq; ille, ſufficere ei honorem talem, dixit. Imperator autem ira percitus, & ueluti filius iniuria affectus eſſet, grauiter cõmotus, cum cõuicio epiſcopum abduci iuſsit. Ille porrò quamuis protruderetur, cõuerſus paululum, con filiumq; in animo occultatum proferens: Vidés ne, inquit, ó Imperator, quàm tu procaciter filio illatam cõtumeliam non fers, ſed amarulenter propter ſummiſsiorem compellationem, in nos excandeſcis? Sic ſcilicet exiſtimare te oportuit, ſuccenſere etiam cœleſtem Imperatorem, & patrem unigeniti, propter eos, qui non cõmunem illi tribuunt honorem, ſed diſsimilem & longè minorẽ patre uocare audent. Imperator quum inde rem actam intelligeret, & uerba ea admiraretur, quamprimum ad ſe ſacerdotem Dei accerſiuit, & ad pedes eius prouolutus, ueniam ab eo petijt. Neq; aliter quàm ipſe dixiſſet, ſe rem habere, profeſſus eſt. Atq; in ea ſententia confirmatus, poſtea eos qui aliter quàm Nicæę ſtatutũ fuerat, opinarentur, auerſatus eſt. Contentiones in foro & inanes conuentus inhibuit, diſputationibus de Deo & natura eius finem omnino impoſuit: & cõſtitutione publicè propoſita, periculũ qui ei non parẽrent denunciauit: pœnam ei quoq; B

Amphilochius à Theodoſio petit, ut Arianorum conuentus in urbibus inhiberet. Sed id non impetrat.

Idem debita reuerentia Arcadium in conſpectu patris Imperatoris non proſequutus, re ipſa pulcherrimè Theodoſio oſtẽdit, Dei patris, ob contumeliam unigenito filio ſuo ab Arianis illatam, iram.

Theodoſius cõuentibus publicis ſectæ Arianæ interdicit. L. 2. C. de ſum. trin. & fid. Cath.

A quoque qui contrà uenire ausus esset, cõminatus. Ita factum, ut Arianis & Eunomianis pulsis, τ ὁμοουσίου consubstãtialis fidei professores ecclesias moderarent.

CAP. X.

Imperator Concilium Constantinopolitanum indicit. Euocatur etiam Macedoniani.

Soz. li. 7. ca. 7. Catholicos episcopos conuocatos esse scribit. Ex imperij Theodosij prouincijs duntaxat, non addit.

Proinde primo quoque tempore synodum quoque episcoporum Imperator in locum unum, * ex imperij sui prouincijs duntaxat, conuenire iussit, ad Nicæna decreta confirmanda: atque ut ibidem, cui nã Constantinopolitanæ ecclesiæ sedes committenda esset, deliberaretur. Quòd autem Macedonianos uniuersali Ecclesiæ aggregari atque uniri posse existimaret, quia non admodum opinione sua de Deo, ab utraque parte & factione, dissidebant, eos quoque ad conuentum euocauit. Et conuenerunt ab eis qui Trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem prædicãt, circiter centum & quinquaginta: alterius autem sectæ triginta & sex, quorum plures ex Hellesponto erant. His præibant, Eleusius Cyzicenus, & Marcianus Lampsacenus. Inter Catholicos præcipui erant: Timotheus, qui Alexandriæ in locum Petri fratris sui, eiusdemque Athanasij successoris, surrogatus fuerat: Meletius Antiochiæ episcopus, qui pridem Gregorij causa Constantinopolim uenerat: & Hierosolymitanus Cyrillus, qui quum antea Macedonij opinionem sequutus fuisset, tum per pœnitentiam resipuerat: præterea Ascholius Thessalonicæ, Diodorus Tarsi, & suum rectè gerens nomen Acacius Berrhoeæ, episcopi. Ii sanè omnes in Nicænis decretis acquiescentes, Eleusium & populares eius in sententiam suam adducere conabantur: in memoriam eis redigentes, quam ad Liberium miserãt legationem, in qua per Eustathium, Syluanum, & Theophilum, se Nicænam fidem sequuturos receperant. Tum autem, quòd sua ipsorum uoluntate, longo tempore se ab eorũ B communione non segregassent: non rectè eos facere dicentes, quum semel flagrantibus animis eandem cum eis fidem susceperint, quòd ita rectè ab eis constituta rursum antiquarẽt. At illi cohortatione tali spreta, quum apertè Arij opinionem iudicio suo meliorem censeri, neque unquam fore ut patri filiũ ὁμοούσιον consubstantialem esse faterentur, quamuis aliter Liberio polliciti essent, dixissent, discesserunt: & ad factionis suæ populares, ubicunque in urbibus essent, ut nequaquam Nicænam fidem complecterentur, literas dederunt. Qui uerò ab uniuersali Ecclesia stabant, ibi manentes, de eligendo Constantinopolitano episcopo consiliũ habebant. Et primus ibi Imperator Gregoriũ, propter uitam & eruditionẽ præstantẽ admiratus, dignũ illum ea sede calculo suo iudicasse dicit. Qua in re synodus ei, quòd uirtutem eius uiri reuereretur, suffragata est. Potissimùm uerò diuo ipsi Meletio uidebatur, Gregorio Constantinopolitanum episcopatum confirmandum esse, hac in parte canone de episcoporũ translatione, quem nonnulli consilium hoc reprehendentes, obijciebãt, posthabito. Optimè quippe diuinus pater eorum uirorũ mentem & consilium, qui illum promulgauerant, tenebat. Synodus namque illa, ut occasionem * ambitus in ecclesijs præcideret, canonẽ eum proposuerat, quod multa tũ ex competitorũ ambitiosa prensatione prouenissent mala. Quòd si ambitus abesset, nihil prorsus extare impedimenti censuit, ut modò uita aut doctrina multis alijs prestãtior, aut simul utraque hæc constarent, aut communis denique & publica cum magna commoditate utilitas per translationem in expectatione esset.

Numerus episcoporum.

Præcipui Macedonianorum episcopi.

Itẽ Catholici.

Catholici Macedonianos in sententiam suã adducere contendunt.

Alij in hac synodo centũ & octo Patrum, Macedoniũ etiam damnatũ esse scribũt, spiritum sanctum Deum esse per negantem.

Macedoniani opinionẽ suã retinentes, ex cõcilio discedunt.

Gregorius Nazanzenus episcopus Constãtinopolitanus designatur, Meletio cẽsente, & Imperatore approbante.

Mens & sententia Canonis Niceni de nõ trãsferẽdis episcopis.

* φιλαρχίας.

CAP. XI.

Gregorius sedem Constantinopolitanã recipit.

Gregorius sanè primùm munus episcopale suscepit, & thronũ cõscendit. Quomodo enim tot & tantorum uirorum cohortationem despiceret? Et gregem, quem exiguum receptum, frequẽtissimum fecerat, euangelicis humoribus rigãs fouit: eosque qui extra illum oberrarent,

Ee uerbo-

Sed breui eiusdem ius, propter Aegyptiorum episcoporum inuidiam, resignat.

Oratio Gregorij Nysseni in eius funere.

Meletij obitus.

uerborũ sagena captos ad ouile adduxit. Vbi uerò paulo pòst quosdam, & eos A maximè qui ex Aegypto aduenerant, electioni suę intercedere, eamq́ reprehendere sensit, oratione ad eos synodali habita, episcopatum rursum deposuit. Post quam enim ab ipsa statim synodo, & episcopatus trãslatione, diuinus Meletius ad uitam lætiorẽ transijt: & à multis, præcipuè uerò à Gregorio Nyssenæ ecclesiæ luce, funebribus orationibus est concelebratus: episcopi Aegyptij secessionem fecere, inter alia illud carpentes, quòd Gregorius, quum paternum antea episcopatum & Nazanzenam ecclesiam administrarit, ad Constantinopolitanam tum sedem euectus esset. Et iam Timotheus Alexãdrinus Maximũ quendam Cynicum philosophum, Gregorij quidem discipulum, * Apollinaris autẽ labe maximè infectum, in abdito loco, apud Choraulæ cuiusdam domum, Cynico capillo eius inciso, pastorem Constantinopolitanum legerat atq; cõsecrarat. Verùm qui tum ibi cõgregati erant, facinus tam absurdum reprobantes, haudquaquam consecrationem eam laudarunt. Nam plerique uiri diuino ardore & spirituali sapientia pleni erant. qualis Helladius ille fuit, Basilij magni successor: Gregorius, & Petrus, eisdem cum Basilio parentibus orti: Amphilochius Iconij, quæ Lycaoniæ urbs est: Optimus Pisidiæ, Diodorus Ciliciæ, Pelagius Laodiceæ, Eulogius Edessæ, Acacius Berrœę, Isidorus Cyri, Cyrillus Hierosolymorum, Gelasius Cæsareæ Palęstinæ, Acacij, qui Eusebio Pamphili substitutus fuerat, successor, & alij quamplurimi episcopi, egregij uirtutis athletæ & concertatores, doctrinam uita ipsa exornantes. Qui omnes factum tale execrantes, se ab

Timotheus Alexãdrinus Maximum philosophum Cynicum episcopatus Cõstantinopolitano præficere conatur. Id ei non succedit.

Sozomenus Maximũ Nicænæ fidei professorẽ fuisse scribit. lib. 7. cap. 9.

Præclari eius conuentus episcopi.

Alij episcopi extra Aegyptios, Gregorio fauent.

Aegyptijs seiunxerunt, & Gregorio magno affuerunt. Nam unà cum eo conuentus, & sacra, & ritus Ecclesię, recepto more omnes liberè peragebant. Quos diuinus Gregorius, si quis alius, & ipse humanus & humilis, maximè adhorta- B tus est, ut concordiam & pacem inter se, cuius gratia conuentus quoque coactus esset, colerent, eamq́ iniuriæ hominis unius, quam contemnere deceret, præferrent. Ego enim, inquit, curis multis liberatus, exoptatam mihi dudum & gratam quietem persequar. Et uobis simul, post diuturnum illud & inexpugnabile bellum, tanto studio expetita pax continget. Meo quidem iudicio perabsurdum esset, si nuper admodũ hostilis pugnæ periculo defuncti, arma inter nos ipsos sumeremus: & sicuti sors ferret, tela temerè conijceremus, robur q; omne in quibus minimè decet certaminibus consumeremus. Sic scilicet hostibus quoq; ipsis, ut clade nostra lætarentur, causam præberemus. Quapropter si cõsilium meum sequi uoletis, uiro alicui per disquisitionem inuento, qui diuina mente præditus, sede hac dignus sit, quiq; Deo actiones eius gubernante, ritè omnia & ordine faciat atq; constituat, Ecclesiæ præfecturam committetis. Contra uerba hæc, quum quod dicerent, nõ haberent, uel inuiti ei cesserũt.

Deus bone, quàm libenter uir sanctus episcopatum primarium deponit, & publicæ paci dignitatem suã posthabet.

Alium pro se episcopum legẽdum suadet.

Cõcilium Maximum Cynicum excommunicat.

Et confestim Maximum Cynicum episcopali dignitate nudatum atq; excommunicatũ, ædibus sacris eiecerunt, quùm quòd præter rationem illegitimè thronum inuasisset: tum maximè, sicuti dictum est, quòd Apollinaris uęcordibus intemperijs agitaretur. Gregorius autem sede relicta, in patriam Nazanzum reuersus, uitã quietam * priuatus transegit: neq; cuipiam, eo quòd sua sponte throno cessit, scandali siue offendiculi occasionem præbuit. Sedenim uirum hunc longè sapientissimum, quùm alias ob res omnes ualde, tum uerò hac ipsa de causa non minus admirari libet. Neq; enim eloquentia, qua plurimum pollebat, ad superbiam elatus est: neq; ab inani gloria uictus, administrationem Ecclesiæ tantę expetiuit, quam ipse, quum propè iam interijsset, ad eam rursum amplitudinẽ doctrina sua prouexerat: sed illico episcopis depositum reddidit, neq; labores quos pertulerat, aut pericula quæ aduersus hæreses per intestinum bellum pugnans

Gregorius Nazãzum reuersus.

** διάγων καθ' ἑαυτόν.*

Summa animi in eo uiro moderatio.

A gnans adierat, prętendit: quum quidem ut sedem eam retineret, & ecclesiã Constãtinopoli administraret, alio iam Nazanzi episcopo declarato, uel parum, uel nihil prorsus impedimenti esset. Atque synodus quidem mores priscos conseruans, id quod ei in manus tradiderat, ab ipso non inuito recepit: nihil omnino diuinas dotes, quæ in eo uiro erant, morata.

CAP. XII.

Caeterùm maxima cura & deliberatio Imperatori & episcopis incumbebat, Imperatore potissimũ eos cohortante, ad diligentem exactãq; disquisitionem adhibẽdam, ut quàm optimus atq; honestissimus uir inueniretur, cui urbium maximè rectæ administrationis committerentur habenæ. Porro synodus hac in re non eundem quem Imperator obtinebat animum. Pro se enim quisq;, ut ex necessarijs suis & amicis quispiam honorẽ sedis eius consequeretur, laborabat. Quod consilium quum episcopi omnes texerent, Nectarius quidam Tarsi Cilicum ortus, primariæ nobilitatis uir, senatoriaq; dignitate clarus, & humanitate morum admirationem omnium promeritus, tum autem prętoris magistratu & honore conspicuus, Constantinopoli degens, in patriã iamiã iturus, ad Diodorum Tarsi episcopum uenit, ut ab eo, sub cuius scilicet episcopatu censeretur, cum precatione * benedictionem acciperet, atq; si opus esset, literas eius secum ferret. Et commodùm tum accidit, ut Diodorus secum ipse consideraret, quem'nam ad functionem propositam eligi conueniret. Et Nectarium ingredientem conspicatus, statim illum in animo suo idoneum ad sedem eam suscipiẽdam, iudicauit. Et intra seipsum affectione propensus in eum fuit, caniciem illius uenerandam cernens, speciemq; episcopo dignã,

Fauor etiam in electionib. episcopalibus obtinet.

Nectarius uir pretorius, profanus, & nondũ baptizatus, mirificè episcopus Constantinopolitanus, præter opinionem omnium, Imperatore maximè comprobãte, eligitur.

ἀρχῆς λαβέιν.

Accipiebant olim ab episcopis suis benedictionẽ peregrè profecturi.

B morumq; simul humanitatem eximiam perpendens. Et alio quodam sub prætextu cum ad episcopum Antiochenum adductum, mirificè laudauit: & illum ut secum ei faueret, rogauit. Ille uerò, quòd multi præclari uiri designati essent, ueluti in re graui & seria apud seipsum subridens, Diodori suffragium abrogauit: Nectario tamen nihilominus uocato, paulisper eum secum manere iussit. Interea Imperator in charta describi iussit eorum nomina, quem quisq; aptum esse ad tantam Ecclesiæ scapham gubernandam putaret: ut sibi illis in scripto repręsentatis, unius ex omnibus eligendi potestas relinqueretur. Et alij quidem alios, prout cuiq; uisum erat, annotarunt. Antiochenæ uerò Antistes ecclesiæ, postquam ex sententia sua quos uolebat in libello nominauit, extremo loco, ut Diodoro gratificaretur, Nectarium etiam subiecit. Imperator charta in manus acceptam, in qua designatorum nomenclatura descripta erat, ubi ad Nectarij nomen peruenit, constitit. Et altius, more suo, rem mente reuoluens, secum ipse consultauit: & digito Nectarij nomini impresso, denuò eorũ qui calculos & suffragia episcoporum meriti fuerant, nomina percurrens, ubi rursum ad Nectariũ peruenit, diu multumq; re deliberata, eum ipsum præ omnibus sede ea dignum esse censuit. Ad id factum obstupuere omnes, uerbisq; & ore omnium quærebatur, Quis'nam Nectarius iste esset, quæ studia eius, atq; unde ortus esset? Vt uerò nondum * quoque initiatum esse cognouerunt, amplius etiam admirati, & ad Imperatoris iudicium animis consternati sunt. Ego quidem id etiam Diodorum ignorasse puto: neque enim credibile est, non initiato eum suffragari tantopere ausurum fuisse. Sed illum iam canum, ut æquum fuerat, initiatum fuisse opinatus est. Ego uerò non sine nutu Dei hoc accidisse puto. Atque ubi id Princeps quoque resciuit, quamuis ex episcopis multi contrà niterentur, in sententia tamen sua ille conquieuit. Postquam uerò, qui conuenerant, omnes Impera-

ἀμύητον.

Mystica bapti zatorũ uestis.

toris calculum confirmarunt, extemplò Nectarius baptismo initiatus, atque A etiamnum mystica ueste indutus, communibus synodi suffragijs episcopus Constantinopoli declaratus est. Hæc sic accidisse, Deo tanquam instrumento ipso Principe utente, à multis creditum est. Sed uerum'ne id sit, an secus, affirmare certò non possum. Mihi quidem ipse persuaserim, rem tantam non sine prouidentia diuina actam esse, quùm propter insolitum nouum'que electionis & consecrationis morem, tum propter earum rerum quæ consequutæ sunt magnitudinem, coniecturam hanc faciens. Quòd namque placidus, & in rebus omnibus bonus fuit, uerisimile est, Deum illi per synodum tantam episcopatum commisisse. Consecratio quidem Nectarij tale consecuta initium, auspicatum quoque habuit finem.

CAPUT XIII.

Senatusconsulta Synodi Constantinopolitanæ.
Patriarchatus constituti.

Postea episcopi omnes unà cum Nectario congregati, ut Nicænæ fidei decretum certum esset, constituerunt. Hæresim omnem damnarunt: & prouincijs diuisis, Patriarchas constituerunt. Sanxerunt quoque iuxta ueteres Canones, ut episcopi in ecclesijs suis manentes, non temerè in aliarum dioecesium fines transirent, néue se illegitimis consecrationibus non uocati ingererent: id quod antea, quum uniuersalis Ecclesia persequutionibus exagitaretur, factum fuerat. Quæcunque uerò apud quosque acciderent, ut gentis eius synodus pro arbitrio suo ea ordinaret & statueret. Præterea, ut secundum Romanæ urbis episcopum, Constantinopolitanus antistes * primum ac præcipuum obtineret honorem, ut qui nouæ Romæ curator sit. Non enim urbs ea tantum ita nominata est, & populi honoribus magistratibus'que exornata, uerumetiam signis moribus'que & legibus cum Roma nis in Italia eisdem gloriatur, atque utrique ex æquo paria sunt & dignitatis præmia & honorum iura. Igitur dioecesibus ordinandis Nectarius quidem Thraciam sortitus est, & Megalopolim. * Ponticam autem dioecesim à Bithynia usque ad Armenios, Heliadio, qui Basilio in Cappadocia successerat: & Gregorio Nyssæ, quæ & ipsa Cappadocum ciuitas est, episcopo, attribuerunt. Prouinciam autem Melitinensem Otreio reliquerunt. Asianam uerò administrationem Amphilochius Iconij, & Optimus Antiochiæ in Pisidia episcopi acceperunt. Aegyptus porrò sub Timotheo Alexandrino permansit. Gubernationem autem Orientalium Ecclesiarum episcopis earum permisere, uidelicet Pelagio Laodicensi, & Diodoro Tarsensi. Antiochiæ uerò soli sua relinquentes * priuilegia, Meletio etiam adhuc superstiti tribuerunt. Vrbibus autem circa Thraciam & * Scythiam sitis, Terentium Tomitanum & Martyrium Marcianopolitanum præfecere. Quos quum Imperator omnes uisos collaudasset, sententia sua calculos quoque eorum comprobauit. Et erat eorum illustris gloria: quippe qui ecclesias, pro eo atque par est, administrarent. De Maximo uerò decreuere, ut neque esset, neque nomen episcopi haberet: quos uerò consecrasset clericos, & quæcunque egisset, irrita ut omnia essent. Constitutione quoque Imperator sanxit, ut firma & perpetua esset Nicænæ fidei authoritas, atque ut omnes omnium locorum ecclesiæ illis committerentur, qui in subsistentia trium eiusdem honoris & eiusdem gloriæ personarum, diuinitatem unam patris & filij & spiritus sancti profiterentur. Et canonibus quibusdam ecclesiarum exornandarum gratia promulgatis, etiam spiritus sancti gloriam, utpote similem atque æqualem patri & filio, sancto Nicænę fidei symbolo adiecerunt: Gregorio Nysseno id quod illi deesset supplente.

Ab episcopo Romano Constantinopolitanus inter reliquos antistites primatũ obtinet.

πρεσβεῖα. B

Constantinopolis urbs Romæ æquata.

Per Megalopolim, hoc est magnã urbẽ, Constantinopolis hoc loco intelligenda.

Patriarchatuum siue dioecesium ordinatio.

** Apud Sozomenũ est, Dioecesim istã Ponticam à Bithynia usque ad Armenios esse cõcessam Helladio Cesariẽsi, & Gregorio Nysseno, et Otreino Melitinẽsi, episcopis. li. 7. ca 9.*

πρεσβεῖα.

** Mihi sub Scythiæ nomine Gothorũ prouincia significari uidetur.*

Maximo Cynico dignitas adempta.

Canones Ecclesiastici.

L. 2. C. de sum. Trin.

Supplemẽtum Symboli Niceni de spiritu sancto.

His

A

CAPUT XIIII.

His ita actis, simul & synodus finem suum habuit, & reliqui episcopi ad sedes suas redierunt. Nectarius autem Cyriacum Adanæorum episcopum secum retinuit, ut episcopalem disciplinam ab eo addisceret. hunc enim ad breue tempus à Diodoro Tarsensi petierat. At ille nō hunc solū, sed & alios plurimos Cilices apud eum reliquit. In quibus & Martyrius, medicus optimus, erat: quem commissorum in iuuenili ætate peccatorū, sibi conscium habebat Nectarius. Eum tum in diaconorum numerum cooptare studebat. Martyrius uerò ministerij eius functionem refugiebat. Affirmabat namq;, indignum se esse tanto munere, testemq; uitę male peractæ ipsum Nectarium laudabat. Et ille: Quid, inquit, existimas? Ego qui nunc episcopus sum, an nō iuuenis aliquando inconsideratè magis quàm tu uitam egi? Teipsum testem facio, qui administer mihi improbę sępe libidinis fuisti. Martyrius porrò: At tu uir beate, ait, nuper admodum per baptismum omnem labem abluisti, quū etiā episcopalem dignitatem es consequutus. * Vtrumq; uerò, & sacrum lauacrum, & munus episcopale, delictorum esse remedium & expiationem, ex sacris nouimus constitutionibus. Actu quidem nūc nihil mihi differre uideris à recens genito infante. Ego uerò iam dudum diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem uitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subijt iugum.

Nectarius episcopalem functionem addiscit.

Martyrium propter malè actam uitā, & baptismū profanatum, persuadere à Nectario non potest ut presbyteri suscipiat dignitatem.

ἀμφότερα [illegible] ἁμαρτημάτων, τὸ [illegible] Sozom.

Cuius quum non possim deprecationem pulchram non laudare, ut partem aliquam etiam hoc loco in præsenti historia obtineret, uolui. Post synodum celebratam, ubi Imperator cognouit, quid Paulo Constantinopolitano olim episcopo accidisset, ut scilicet in exilio ab Arianis suffocatus enectusq; fuerit, trans-

B lato honorificè corpore eius Constātinopolim, in templo id reposuit, quod Macedonius, qui insidiatus illi fuerat, construxit. Id nunc quoq; appellationem Pauli retinet, maximum atq; præclarissimum, & quodammodo à paucis alijs secundas ferens. Qui uerò rem eam ignorant, diuum apostolum Paulum conditū ibi esse arbitrantur. Sub idem tempus, sacræ etiam Meletij reliquiæ Constantinopoli Antiochiam sunt perlatæ, & proximè apud martyrem Babylam repositæ. Dictum autem est, Imperatoris iussu corpus eius in publicis uijs omnibus, præter Romanorum morem, intra urbium mœnia receptum: precationibusq; & psalmodijs alternis in urbibus decantatis, donec Antiochiam pertigit, honoratum esse. Tantum uerò uiri huius desiderium in animis hominum omnium relictū esse ferunt, ut illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, & in annulis exsculpi curauerint. Meletius quidem tanto cum honore humatus est. Cui, ad gregem illius pascendum, Flauianus substitutus est: iusiurandū, quo obstrictus fuerat, paruifaciens. Paulinus enim adhuc uiuebat. Proinde urbem Antiochenam, quæ paululum conquieuerat, turbæ rursum exceperunt. Multi namq; à Flauiano desciscentes, Paulino se adiunxerunt. Cuius sanè rei gratia, non solum Antiocheni ipsi, uerùm etiā uicini circumcirca episcopi, inter se dissensere. Aegyptij namq;, Arabes, & Cyprij, propter Paulinum, ueluti iniuria is affectus esset, indignabantur: Syri autem, Phœnices, Palæstini, & qui Armeniā, Cappadociam & Galatiam incolunt, quiq; ad Pontum Euxinum sunt, maxima * ex parte Flauiano fauebant. Porrò Damasus Romæ episcopus, & Occidentales antistites, Flauiano plurimùm succensebant: & ad Paulinum scribentes, in epistolis, quas Synodales appellare mos est, ei nomen præsulis Antiochenę ecclesiæ tribuebant, Flauianum autem prorsus auersabantur. Neq; uerò minus Diodorum Tarsensem, & Acacium Berrœum, qui illi manus imposuerant, accusabant:

Ossa Pauli Cōstantinopolitani martyris Cōstantinopolim relata.

Pauli templum ibidem.

Meletij corpus Constantinopoli Antiochiam deportatum summo cū honore.

Desideriū hominū erga Meletium defunctum.

Flauianus Antiochiæ, cōtra iurisiurandi sacramētum, episcopatum post Meletij mortē suscipit.

Noua dissensio in ecclesia Antiochena.

Dissensio ea in uicinas quoq; regiones progressa.

* Occidentales episcopi Flauiano & Ordinatoribus eius infensi.

bant: quos etiam à communione excluſerunt. Vt uerò certius rem eam cogno- A ſcerent, & ipſi & Gratianus ad eos literas dederunt, ex Oriente in Occidentem eos euocantes.

CAPUT XV.

Propter Arianorũ reiectionẽ nouæ in eccleſijs turbæ exortæ.

Odem tempore, quum Ariani ex ſacris ędibus deturbarentur, & Catholici in poſſeſſionem earum uacuam inducerentur, non paruæ exortę ſunt turbę. Quapropter Imperator Theodoſius exiguo à priore ſynodo temporis interuallo, anteſignanos uigentium tum hæreſium rurſum conuocauit, ut alterum iſtorum fieret: uidelicet, ut uel ipſi alijs opinionem ſuam perſuaderent, uel ab alijs perſuaderentur, de rebus quæ in controuerſia eſſent. In unam eandemq́ue ſententiam omnes adductum iri ratus, ſi in publico auditorio opiniones dubiæ per diſputatoinem diſcuterentur. Quum aũt uniuerſi conueniſſent, (factum id eo anno, quo filium Arcadium Auguſtum renunciauit) conſilium de ſynodo celebranda cum † Nectario Cõſtantinopolitano communicauit, cohortatus, ut quæſtiones unde hæreſes orirentur omnes, in publicam deducerentur diſputationem, quo quùm una fieret Eccleſia, atque unum inter omnes conſentiens conſtitueretur dogma, tum uniuerſi religionem, ita uti decet, colerent, neque quidquam controuerſiæ relinqueretur. Nectarius plurima ſecum animo reuoluens, Nouatianorum epiſcopum Agelium acceſſijt, eiuſdem cuius ipſe erat de conſubſtantiali ſententiæ uirum: qui * quòd factis potius uirtutem declararet, et à uerborum nugamentis & faſtu alienus prorſus eſſet, alium uicem ſuam ad diſpiciendum quid facto opus eſſet, atq; etiam (ſi hoc uſus ferret) ad diſputandum, deſignauit, Siſinium nomine, qui tum in lecto- B rum ordine enitebat, & breui pòſt epiſcopatum eius ſuſcepit, hominem ad inueniendum perquàm ingenioſum, & ad id quod inueniſſet eloquendum ualde cõmodum: nec minus ad arcanos & latentes ſacræ ſcripturæ ſenſus inquirendum, eosq; copioſe ſuaui lingua exponendum, ſaneq; idoneum, nec non prophanæ ſimul & ſacræ philoſophiæ egregiè peritum. Is, quod rectiſſimè tum dicere uiſus eſt, ſuaſor fuit, ne qua cum eis qui aliter opinarentur, ſuſciperetur diſputatio, ut quæ aliam ex alia rixam & contentionem părere ſoleret: ſed ut illi interrogarentur, an eos ſacrorum oraculorum interpretes, qui prius extiterint, quàm diſſenſio in Eccleſijs orta ſit, admitterent. Ac ſiquidem ſententias illorum rejcerent, tum fore dixit, ut eos etiam factionis ſuæ populares ejciant. Sin uerò idoneos illos ad declarationem ſeu deciſionem controuerſiarum eſſe putarent, ſtatim illorum libros in medium proferri debere. Atque hoc ſic ſuaſit, quòd certò ſciret, ueteres quum in diuinis literis coęternũ patri filium inuenerint, haudquaquam ab initio aliquo generationem eius incepiſſe, dicere auſos fuiſſe. Vt autẽ & Nectario & Imperatori optimum hoc conſilium eſſe uiſum eſt, omnibus coactis, cognoſcere primùm, quid de ueterum ſcriptis illi ſentirẽt, tentauit. Atq; ubi illi clamore & admiratione ſuam erga illos affectionem & pietatem indicarunt, apertè pronunciauit: Si teſtes illi dogmatis claſſici & idonei eſſent, facile eos quęſtionem rei cuiuslibet deciſuros, ſi ipſi in eo acquieſcerẽt, quod illi de controuerſijs eiuſmodi & ſenſerint & dixerint. Quandoquidem autem etiam de eo hæreſium duces diſſentiebant (non omnibus enim eadẽ de ueterũ opinionibus ſententia erat) rem ſecum ipſe perpendens Imperator, intellexit propterea illos propoſitam ſibi conditionem repudiare, quòd diſputationibus ſuis confiderent. Quam ob rem iniquam ſententiam eorum moleſtè ferens, hæreſim quamque libellum,

Theodoſius Conciliũ aliud ducibus hæreſium euocatis Cõſtantinopoli cogit.

Arcadius Auguſtus renunciatus.

Nectarius Agelium Nouatianorũ epiſcopum in conſiliũ adhibet.

Agelius uitæ ſanctitate quàm diſputationis cõtentione clarior.

* τὸν ἀμελῆ τὸν βίον ἀλλὰ τῶν ἔργων φίλον. κοινωνικόν τε καὶ περὶ σοφίας λόγων ἄπειρον. Sozom.

Agelius in conſiliũ ad Siſinium lectorem ſuũ mittit.

Optimũ Siſinij conſilium, quomodo contra contentioſos hæreticos ſit procedendum.

Conſilij eius certa ratio.

Imperator ſynodo huic epiſcoporum præſidet.

Idem hæreticorum de ueterũ patrum authoritate & teſtimonijs ſententiam exquirit.

Hæretici diſputationibus confidentes.

† Idem cum Nectario, de eo per publicam diſputationem celebrando conſulat.

A libellum, opinionem cuiusq; complectentem, offerre sibi iussit. Atq; ubi dies constituta aduenit, ex eis qui trinitatē ὁμοούσιον consubstantialē profitentur, Nectarius affuit, & Agelius. ex Arianis autem, Demophilus. Hæresis suæ nomine, Eunomius. Eleusius autem Cyzicenus, Macedonianorum partes propugnans. Porrò Imperator opinionibus hæreticorum omnibus perlectis, solam admiratus est, & ueram esse iudicauit, quæ trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem deprædicat: reliquas uerò ut ueritati repugnantes, conscidit. Enimuerò eis † qui Nouati hæresi laborant, nihil aduersi accidit: quippe qui Ecclesiæ Catholicæ, præter quàm in re una, consentirent, & ὁμοουσίῳ consubstantiali admodum inhærerent. Reliquæ autem hæreses grauiter episcopos suos accepere, quòd non satis considerate cum Imperatore egissent. Plurimi etiam ex eis, opinione illorum spreta, ad sententiam laudatam transiere. Deinde Imperator legem tulit, ne à consubstantialis fidei professione abhorrentes, conuentus aliquos ecclesiasticos agerent: neue postea de fide docere auderent, aut eligendi consecrandiq; quempiam, potestatem haberent. Sanxit præterea, ut illi partim ex agris & urbibus pellerentur, partim * ærarij fierent, neque quicquam cum reliquis ciuibus commune haberent. Constitutionibus eiusmodi pœnas graues addidit, si quenq; contra decreta sua commisisse, comperisset. Sed eas executioni non mandauit: metum enim tantum hæresium studiosis incutere uoluit. Et id maximè studio habuit, ut populi imperio eius subiecti, eandem secum de Deo obtinerent opinionem. Quapropter magno etiam eos prosequutus est honore, quos ab hæreticis ad ecclesiam uniuersalem transisse cognouit. Quū synodus Constantinopoli iterum, sicuti dictum est, sub Imperatore Theodo- B sio ageretur, ex Occidente literæ uenerunt, ut ipsi quoque Romam ad concilium ibi maximum institutum, in quo de rebus etiam Antiochenis inter Paulinum & Flauianum decideretur, uenirent. Cæterùm qui Constantinopoli congregati erant episcopi, profectionem Romanam ut incommodam detrectarunt. Epistolam autem scripserunt, in qua excitatam in Ecclesia ab hæreticis procellam maximam exposuerunt: & aliquantulum negligentiam & incuriam illorum perstrinxerunt, summatimq; Apostolicam sententiam inseruerunt. Sed uirilem eorum animum, ueramq; sapientiam, illæ ipsæ literæ declarabunt, in hæc uerba conceptæ.

Iubet imperator hæresim quamq; opinionem suā in scriptum relatam sibi exhibere.

Libellū catholicorum approbat, reliquos concerpit.

Aliæ hæreses, duces suos quòd parū prudenter cum imperatore egissent, reprehendunt.

L. Omnes uetus. C. de hæretic. et Manich.

** ἄτιμοι.*

Nouæ Theodosij contra hæreticos cōstitutiones.

L. cuncti hæretici. cū LL. sequētibus. Eod.

Theodosius orthodoxos precipuè honorauit.

Accipiunt Orientales episcopi Cōstantinopoli ab Occidētalibus synodalem epistolam, quæ Romā ad concilium euocantur.

Orientaliū antistitum scriptū ad Occidentales.

† *Nouatiani in sententia τοῦ ὁμοουσίου Catholicis assentiuntur, & propterea à Theodosio damnati non sunt.*

CAPUT XVI.

» Reuerendissimis dominis, & maximè pijs fratribus atq; collegis, Da-
» maso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Ascholio, Anemio, & reli-
» quis sanctis episcopis, in magna urbe Romana coactis: sancta syno-
» dus orthodoxorum & rectè sentientium episcoporum in magna ur
» be Constantinopolitana congregatorum, in Domino salutem. Pietatem ue-
» stram tanquam ignaram docere, & ærumnarū uim nobis ab impotenti domina
» tione Arianorū illatarum cōmemorare, superfluum fortasse est. Non enim exi-
» stimamus pietatem uestram, res nostras tam nihil ad se pertinere iudicare, ut de
» eis commonefacienda sit, in quibus condolere eam nobiscum oportuit. Neq; ta
» les sunt quas pertulimus tempestates, ut latère tenuitate sua potuerint. Et tem-
» pus persequutionum propinquum, recentem adhuc memoriam conseruat,
» non eis tantum qui afflicti sunt, sed etiam qui per charitatem afflictorum mise-
» rias, suas ipsorum ærumnas esse reputant. Heri nanque, ut ita dicamus, & nu-
» peradmodum, alij quidem exilij uinculis soluti, ad ecclesias suas per afflictiones

Grauiter in Oriēte Catholici ab Arianis afflicti.

innumerabiles redierunt. Quorundam autem in exilio defunctorum relatæ A sunt reliquiæ. Quidam etiam post reditum, quum in feruentem adhuc hæreticorum incidissent furorem, acerbiora quoq; domi, quàm in longinquis & alienis terris, mala pertulere: lapidibus ad necem usque, sicuti beatus Stephanus, obruti. Alij uarijs concisi uerberibus & flagris, stigmata & notas adhuc CHRISTI & uibices in corpore circunferunt. Pecuniarum uerò mulctas, & excussiones urbium, & priuatorum bonorum publicationes, insidias structas,

Pij afflictionibus tolerandis uel pœnas commeritorũ luũt, uel ad patientiã exercẽtur. Gratiarum actio in ærũnis.

contumelias, & uincula, quis'nam enumerare queat? Reuera profectò in nobis afflictiones multiplicatæ sunt supra numerum, fortasse uel quòd peccatorum pœnas persoluimus: uel quòd benignus Deus pro suo in homines amore, per tantam uim & multitudinem malorum nos exercuit. Quo nomine Deo agimus gratias, qui per tot & tantas afflictiones seruos suos castigarit, & secundum multitudinem miserationum suarum nos rursum eduxerit in refrigerium.

Difficultas restaurandarum ecclesiarum Catholicarum.

Hæretici lupi.

Nobis uerò diuturno opus esset ocio, & tempore multo, ad ecclesiarum restitutionem, ut perinde atq; ex longa ægritudine, paulatim sedula cura ecclesiæ corpus confirmantes, ad pristinam ualetudinem & sanitatem reduceremus. Quanquam enim maximè à uehementi iniuria persequutionum uidemur esse liberati, & ecclesias diutius ab hæreticis detentas nuper recuperauimus, graues tamen adhuc nobis imminent lupi: qui etiam ex ouilibus depulsi, in syluis & saltibus greges diripiunt, conuentus contra nos cogunt, uulgi seditiones mouent, & nihil quod in ecclesiarum detrimentum cedat, non tentant. Quapropter, quod diximus, ampliore nos ocio & tempore longiore abundare oportebat.

Per Gratiani Imper. literas Orientales episcopi in Occidentem euocati.

Excusatio legitima, quur Orientales ad cõuentum Rom. uenire rectè nequeant.

Sedenim quum fraternã uestram erga nos pietatẽ conseruantes, & dilectionem exhibentes, indicto Romæ de uoluntate Dei concilio, per Dei B amantissimi Imperatoris literas: nos quoq;, ut membra uestra propria, eò euocaritis, ut posteaquã tum quidem soli nos calamitatibus addicti atq; adiudicati fuimus, nunc tandem in consentienti ipsorum Imperatorum de uera pietate concordia, non sine nobis regnetis, sed & nos unà uobiscum, iuxta Apostolicam uocem, regnemus: in uotis nobis erat, si fieri posset, ut simul omnes ecclesijs relictis, seu desiderio seu usui uestro, per gratificandi studium satisfaceremus. Quis enim nobis alas ueluti columbæ tribuat, ut uolitemus, & ad uos perueniamus?

Mandatarios suos Romã Orientales mittunt.

Quum uerò id, si fieret, prorsus ecclesias nudaret, quæ nuper renouari cœperunt, & res hæc multis omnino impossibilis sit. Conuenimus nanq; Constantinopolim literis proximis adducti, quas reuerentia uestra post synodum Aquileiensem, ad Dei amantissimum Imperatorem Theodosium dedit, ad solam hanc, Constantinopolim usq;, profectionem, instructi, & de una hac synodo ab eis qui in prouincijs permansere episcopis, assensionem acceptam habentes. De longiore autem profectione neq; necessitatem aliquam expectauimus, neque quidquam omnino prius audiuimus, quàm Constantinopoli cõuenimus. Ad hæc, ea est constituti temporis angustia, ut neq; ad iter longius nos instruendi spacium habeamus, neq; omnes in prouincijs communionis nostræ episcopos, de profectione tali certiores facere, & comprobationem eorum accipere possimus. Quum hæc, & multa prætcrca alia, aduentum complurium impedirent: quod reliquũ erat, simul & ad res plerasq; corrigendas, & ad nostram erga uos charitatẽ declarandam, faciendũ duximus, ut reuerẽdissimos atq; honorandos maximè fratres & collegas nostros, Cyriacũ, Eusebium, & Priscianũ, episcopos, quo uiæ laborẽ Romã usq; alacribus subirẽt animis, exoraremus: per quos, uoluntatẽ et sententiam nostrã pacificam esse, & unionis cõiunctionisq; consiliũ & finem sibi propositã habere, ostendimus: ardorem'q; simul pro saniore fide nostrum,

A strum, manifestò declaramus. Nos enim, siue persequutiones, seu afflictiones; siue Imperatorum minas, seu magistratuum feritatem, siue etiam aliam quampiam tentationem & periculum ab hæreticis sustinuimus, pro Euangelica fide Nicææ apud Bithynos à trecentis decem & octo patribus confirmata, quidquid id fuit, pertulimus. Eam enim & nobis, & uobis, alijsq; adeò omnibus, qui ueræ fidei uerbum non peruertunt, complacere oportet, quippe quæ antiquissima & † baptismum consequuta sit, credere nos docens in nomen patris & filij & spiritus sancti, uidelicet ut diuinitas & potestas una patris & filij & spiritus sancti, & eiusdem honoris dignitas, & coæternum regnum in tribus perfectis subsistentijs, siue tribus perfectis personis, credatur: ita ut neque Sabellij contagio locum habeat, subsistentijs confusis, seu proprietatibus sublatis: neque Eunomianorum & Arianorum & Pneumatomachorum blasphemia seu maledicentia inualescere possit, substantia uel natura uel diuinitate diuidenda, & increatæ consubstantialiq; & coæternæ Trinitati, posteriore quapiam siue creata seu alterisubstantiali natura inducenda. Inhumanationis etiam Domini rationem minimè peruersam retinemus, neq; uel anima uel mente carentem, aut perfectam carnis † administrationem credentes. Certò quippe scientes, perfectum quidem ante secula fuisse Deum uerbum, perfectum uerò hominem in extremis diebus propter salutem nostram esse factum. Et fides quidem quæ à nobis constanter deprædicatur, in summa sic se habet: de qua ampliorem etiam animorum consolationem percipere poteritis, si non grauabimini decreti libellũ, quod Antiochiæ à synodo ibi coacta factũ, & item id quoq; quod proximè Constantinopoli ab uniuersali concilio promulgatũ est, legere. In quibus

† ἀκόλουθος βαπτίσματι.

Vera trini & unius Dei theologia.

Verbi Dei incarnatio.

† οἰκονομίαν.

B & fusius fidem professi sumus, & hæreses nuper per res nouas exortas, & à nobis anathemate confossas, in scriptum retulimus. Porrò de singularibus ecclesiarum administrationibus, ueterem scitis esse sanctionem, & sanctorum Nicææ congregatorum patrum decretum, ut in prouincia quaq;, prouinciæ eius episcopi, & cum eis, si illi uelint, finitimi quoq; electiones & consecrationes, ex usu publico peragant. Iuxta eiusmodi constitutionem; quùm aliàs apud nos ecclesias ordinari atq; administrari, tum in celeberrimis quibusq; Antistites renunciatos esse, scitote. Proinde in recens fundata, ut ita aliquis dicat, Constantinopolitana ecclesia, quam nuper tanquam ex ore leonis, sic ex blasphemia & maledicentia hæreticorum eripuimus, per miserationes Dei, in uniuersali synodo, communi & publico consensu, in ipsius Dei amantissimi Imperatoris Theodosij conspectu, clero omni & ciuitate cuncta suffragante, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium episcopum legimus. In uetustissima uerò, proindeq; Apostolica ecclesia Antiochiæ apud Syros, in qua prima uenerandum Christianorum nomen extitit, prouinciales & Orientalis diœcesis episcopi conuentu acto canonicè & legitimè reuerendissimum & Dei amantissimum Flauianum antistitem crearunt, ecclesia tota consentiente, & quasi uoce una uirum eum cohonestante. Quam electionem ut ordinariam & legitimam, synodi etiam communitas comprobauit. In ea uerò ecclesia, quæ aliarum omnium mater est, Hierosolymis, reuerendissimum & Dei amantissimum Cyrillum episcopum esse scimus, ritè iamdudum à prouincialibus episcopis electum, qui sanè diuersis in locis plurimùm aduersus Arianos decertauit. * Quæ quum legitimè & canonicè apud nos acta obtineant, ut in eis pietas etiam uestra læta & gratulabunda acquiescat, hortamur, spirituali scilicet charitate intercedente, & Domini timore fauorem hominum omnem

Legitima episcoporum consecratio.

Nectarij electio.

Flauiani.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus.

Quid in episcoporum electionibus spectari potissimùm debeat.

* *Vt Nectarij & Flauiani electionem gratam ratamq; habeant, petunt.*

omnem & affectionis in aliquem inclinationē contrahente, ecclesiarumq; ædificationem & commodum consuetudini & gratiæ alicuius singulari præferente. Sic nanq; fidei uerbo ad consensum & concordiam redacto, & Christiana charitate cōfirmata, illud usurpare, quod ab Apostolis est damnatū, desinemus: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego uerò Cephæ. Sed quum omnes nos Christi esse constiterit, qui in nobis diuisus non est, Deo bene iuuante, integrum atq; indiuisum Ecclesię corpus cōseruabimus, & ad tribunal Domini cum fiducia & libertate consistemus. Hæc illi contra Arium & Aëtium & Eunomium, atq; aduersus rabiem & insaniam Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni, & Macedonij scripserunt. Atq; itidem Apollinaris quoq; res nouas propalàm damnarunt, dicentes: Inhumanationis quoq; Domini rationem minimè peruersam retinemus, neq; uel anima uel mente carentem aut imperfectam carnis administrationem credentes. A

Vnio et concordia ecclesiæ in primis conse ctanda.

Condemnatio hæreticorum.

Et in his Apollinaris Laodicensis.

CAP. XVII.

Edenim Damasus, uir celeberrimus, ubi hanc quoq; hæresim exortam esse cognouit, non Apollinarim modò, sed & Timotheum sectatorem eius exauctoratum semel atq; iterum proscripsit. Atq; id episcopis Orientalibus per epistolam significauit: quam ut historiæ annecterem, ex usu esse putaui. Ea de uerbo ad uerbum sic habet. Quod Apostolicæ sedi charitas uestra debitam exhibet obseruantiam, uobis ipsis plurimùm, & maximè Ecclesiæ sanctæ eo honore tribuitis, filij reuerēdissimi. In qua cōfidens sanctus Apostolus docuit, quomodo nos quę suscepimus gubernacula regere conueniat. Ac nos quidem iudicio nostro, honore tanto inferiores sumus, ueruntamen ea de causa, quocunq; possumus modo, operam damus, si aliqua ex parte ad gloriam beatitudinis eius accedere possimus. Scitote igitur, B Timotheum iam olim impurum ac profanum Apollinaris hæretici discipulum, unà cum impio eius dogmate, à nobis exauthoratum, damnatumq; esse. Et haudquaquam credimus, reliquias eius ratione aliqua in futurum robur accepturas. Sin uerò serpens ille antiquus, qui extra Ecclesiam est, semel atque iterum morsu enectus, ad suam ipsius pœnam reuiuiscat, & ut mortifero ueneno suo infideles quosdā pessundet, tentare non desinat, eum perinde atq; pręsentem pestem declinate. Et simul memoria retinentes fidem Apostolicam, eamq; in primis quæ Nicææ à patribus in scriptum est relata, in fide gradu firmo immobiles fortiter atq; perseueranter consistite. Et posthac clericos aut laicos uestros, uanas disceptationes, & abrogatas quæstiones, audire non patimini. Iam enim semel typum & formam proposuimus, ut quicunq; se Christianum esse agnoscit, illud seruet, quod ab Apostolis est traditum, sancto Paulo uidelicet dicente: Si quis uobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Siquidem CHRISTVS filius Dei, Dominus noster, hominum generi per passionem suam plenissimam contulit salutem, ut hominem uniuersum peccatis obnoxium à peccato omni liberaret. Hunc si quis siue in humanitate, seu in diuinitate defectum aliquem habuisse dicat, diabolici is spiritus plenus, geennæ se filium esse ostendit. Quid igitur denuò à me Timothei condemnationem petitis? qui & hic Apostolicæ sedis iudicio, præsente etiam Alexandrinæ urbis episcopo Petro, damnatus est, unà cum magistro suo Apollinari. Qui etiam in iudicij die debitas pœnas & cruciatus sustinebit. Sin leuiores quosdam homines ille, perinde atq; spem aliquam habens, persuasione sua ducit, quicunq; uerā in CHRISTVM spē professione Apollinaris mutauit, itidē ut ille peribit Ecclesię canoni

Scriptum Damasi Ro. antistitis ad Orientales episcopos.

Damasus contendit imitari Petrum.

Timotheus discipulus Apollinaris cum dogmate suo damnatur.

Fides Nicæna laudatur.

Refutatio breuis hæresis Apollinaris.

A canoni reluctans. Deus uos, filij reuerendissimi, conseruet incolumes.

CAP. XVIII.

Nimuero quædam etiam alia, qui in magna urbe Roma congregati
erant, aduersus uarias hæreses scripsere. Ea necessariò operi nostro
inserenda esse duxi. Et primùm uniuersalis fidei professionē Dama-
sus Papa ad Paulinum in Macedonia episcopum, qui etiam Thessa-
» lonicæ fuerat, misit. Atque inter alia ille hæc quoque commemorat. Quandoqui
» dem post conciliū Nicænum error iste emersit, ut quidam impuro ore dicere au
» deat, spiritum sanctum per filium genitum esse: anathemate eos ferimus, qui non
» cum libertate omni, unà cum patre & filio unius & eiusdem substantiæ & pote-
» statis existere spiritum sanctū prædicant. Anathemati itidem subijcimus Sabel
» lij erroris sectores, qui patrē & filiū eundem esse dicit. Anathemate iugulamus
» Arium & Eunomiū, qui tametsi diuersis uerbis, pari tamen impietate, filium &
» spiritū sanctum unum esse confirmant. Item Macedonianos, qui ex Arij radice
» succrescentes, non impietatē, sed cognomen tantum mutarunt. Item Photinum,
» qui Ebionis hæresim renouans, dominū nostrum IESVM CHRISTVM ex Ma-
» ria tantū profitetur. Item eos qui duos esse filios affirmant, alterum ante sæcula,
» alterū post carnē ex perpetua uirgine Maria assumptā. Anathemate præterea
» mactamus illos, qui Dei uerbum pro rationali anima in carne humana uersatū
» esse cōtendunt. Hoc ipsum namque Dei uerbū, non pro rationali & intellectuali
» anima, in suo ipsius corpore fuit, sed nostrā, hoc est rationalē & intellectualem
» sine peccato animā suscepit & seruauit. Non minus anathemate persequimur
» eos qui dicunt, uerbum Dei à patre extensione & cōtractione segregatū esse, &
B † subsistere id non posse, aut qui sinē id suum habiturū esse blasphemāt. Eos por
» rò qui ex ecclesijs in alias transeunt ecclesias, tantisper alienos à cōmunione no-
» stra esse ducimus, dum ad easdem, in quibus primùm electi sunt, urbes reuertan
» tur. Si quis uerò, alio ex uno loco in alium trāseunte, in illius adhuc uiuentis lo-
» cum sit per electionē surrogatus, tamdiu ille qui urbem suam reliquit, episcopali
» dignitate carebit, donec successor eius in Domino obdormierit. Si quis nō per-
» petuò patrē, & perpetuò filium, & perpetuò spiritū sanctum esse dicat, anathe-
» ma sit. Si quis nō dicat, filiū genitū ex patre, hoc est, ex substātia eius diuina, ana
» thema sit. Si quis non dicat, uerū Deum esse Dei filiū, sicuti uerū Deum patrē
» eius, & illum omnia posse, & omnia nosse, patrique similem esse, anathema sit. Si
» quis dicat, quum in carne degēs filius Dei in terris fuit, eundem in cœlis & cum
» patre nō fuisse, anathema sit. Si quis dicat, in passione crucis filiū Dei & Deum
» uerbum, diuinitate & non carne unà cum anima, quam in serui sibi assumpta for
» ma, ut sancta scriptura dixit, induit, dolorē pertulisse, anathema sit. Si quis non
» dicat Dei VERBVM carne passum, & carne crucifixum, & carne mortē gustasse,
» primogenitū factum ex mortuis, pro eo atque uita est & uiuificans, quippe Deus,
» anathema sit. Si quis non dicat, eum in carne quam assumpsit, ad dextram pa-
» tris sedere, in qua etiam adueniet iudicaturus uiuos & mortuos, anathema sit.
» Si quis non dicat, spiritum sanctum uerè & propriè ex patre esse, quemadmo-
» dum & filium, eundemque Deum Dei uerbum, ex diuina substantia, anathema sit.
» Si quis dicat, spiritum sanctum creaturā, aut per filium genitum esse, anathema
» sit. Si quis non dicat, patrē per filium postea incarnatum & spiritum sanctum
» creasse omnia, uisibilia uidelicet & inuisibilia, anathema sit. Si quis nō dicat, pa
» tris & filij & spiritus sancti unam deitatem, potestatē, diuinitatem, potentiam,
» unam gloriam, proprietatem, unum regnum, unam uoluntatem & ueritatem,
» anathema sit. Si quis non dicat, tres esse ueras personas patris & filij & spi-

ritus

[Margin:] Professio catholicæ fidei Damasi Papæ, ad Paulinū episcopum.

[Margin:] Hæreticarum opinionū quarundam condemnationes.

[Margin:] Aduersus episcopos ex una sede in aliam transeuntes.

[Margin:] † [illegible]

ritus sancti, æquales, semper uiuentes, omnia & uisibilia & inuisibilia continen- A
tes, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia uiuificantes, omnia creantes, om- «
nia seruantes, anathema sit. Si quis non dicat spiritum sanctum perinde atque fi- «
lium & patrē ab omni creatura adorandum esse, anathema sit. Si quis de patre «
& filio rectè sentiat, de spiritu uerò sancto hallucinetur, hæreticus est. Quoniam «
omnes hæreticos, de filio Dei, & de spiritu sancto perperam sentientes, in Iu- «
dæorum & ethnicorum infidelitate hærere constat. Si quis diuinitatem diui «
dat, singillatim Deum patrem dicens, & Deum filium, & Deum spiritum san- «
ctum, & contendat tres deos dicendos esse, & non unam diuinitatem in tribus «
subsistentijs, unamque potestatem, quam esse credimus & scimus, patris & filij & «
spiritus sancti: aut è diuerso subtrahens filium & spiritum sanctum, existimet so- «
lum patrem Deum dicendum, uel unum ipsum Deum credendum esse, anathe- «
ma sit. Nam nomen deorum & angelis, & omnibus sanctis, à Deo per gratiam «
impositum atque tributum est. De patre autem & filio & spiritu sancto, propter «
unam & æqualem diuinitatem, non deorum nomina, sed Dei nostri nomen si- «
gnificatur & declaratur. Vt credamus, nos in patrem & filium & spiritum san- «
ctum tantum baptizari, & non in archangelorum aut angelorum nomina: sicu- «
ti hæretici, aut Iudæos, aut ethnicos insanos. Ipsa igitur Christianorum est so- «
lus, ut fidem habentes Trinitati, ipsi patri & filio & spiritui sancto, & baptizati «
in ipsam, unam scilicet Deitatem & potestatē & diuinitatem & substantiam, in «
ipsum Deum credamus.

Quædā exemplaria non habent, tres.

CAPUT XIX.

Alemanicum bellum.

HÆc quidem Gratiano adhuc superstite acta. Quum autem synodi, B
quas diximus, celebrarentur, & Gratianus bello Alemanico occu-
patus esset, Maximus quidam ex Britaniæ partibus coortus, tyran-
nus extitit. Et quia uniuersum Romanorum imperium sibi subijce-
re in animo habuit, Valentinianum primùm aggressus est, etiamnum adole-
scentulum, in Italia degentem: quum quidem Probo, qui consularem obtinebat
potestatem, rerum ibi administrandarum summa cōmissa esset. Quo tempore
Iustina etiam magni quidem Valentiniani coniunx, iunioris autem mater, Aria-
na dudum infecta labe, quum marito uiuente de ea propalàm nō quidquam age-
re, neque eos affligere qui ὁμοούσιον consubstantialis fidem profitebantur, ausa fuis-
set, iuuenili admodum filij ætate tum confisa, Mediolani, quò se receperat, nego-
cium Ambrosio magno, cuius suprà quoque meminimus, exhibuit, & ecclesias
ibi turbauit, nouas aduersus uerum dogma res molita. Magnopere namque, ut
Ariminēsis fides obtineret, cōtendit. Et naturæ illecebris atque inescationibus fre-
ta, hamum primùm filio, quem ille tener adhuc, neque dum discrimē boni & ma-
li habens, deuoraret, præbuit. Conata uerò etiam est Ambrosium in potesta-
tem suam redigere: facile se rem quam uolebat confecturam esse arbitrata, si il-
lum expugnasset. Postquam ille uerò magis etiam contraria docuit, & illam
quidem ut à cœpto desisteret cohortatus est: filio autem eius, ut paternam si-
mul & religionem & hæreditatem integram retineret, admonito: uarietatem
quoque dogmatum, quòd uidelicet ea quam mater induceret sententia prorsus
cum CHRISTI doctrina & Apostolorum prædicatione pugnaret, proposuis-
set: grauiter id ferens Iustina, fraude puerum est aggressa. Et ueluti contumelia
affecta esset, episcopum apud illum calumniata est: & ut in eum etiam animad-
uerteretur, postulauit. Atque ille calumnijs eis credens, militarem manū misit, &
Cetratorum agminibus ecclesiam cinxit: qui ui tandem, quùm per irruptionem
intra sacras ædes peruenissent, confestim Ambrosium correptum traxere, & «
in exi-

Maximus è Britania tyrannus prodit.

Probus res Italiæ administrat.

Iustina Ariana Ambrosio negociū facessit.

Pessimè ibi res geruntur, ubi fœminæ arrogantes regnāt.

Ariminēsem fidē eā inducere cōtendit.

Ambrosius ei strenuè resistit.

Idem à militari manu in templo capitur.

A in exilium agere uoluere. Cæterùm urbis multitudo illi circumfusa restitit: & mortem sibi perferendam potius statuit, quàm ut sic antistitem suum tractari pateretur. Quare amplius ad iram commota Iustina, decretum suum lege etiam confirmare contendit. Itaque Beneuolum, qui in decuria scribarum in sacrarum constitutionum tabulario militabat, ad se acciuit: & furore feruens, quamprimùm legem edi iussit, ut ecclesiæ omnes in decretis Ariminensibus acquiescerent. Quod ubi ille facere detrectauit, erat enim ὁμοουσίας consubstantialis fidei studiosus, hominem inescatione alliciens, ampliorem illi, si quod ipsa iuberet fecisset, honorem est pollicita. Verùm ne ita quidem id illi persuadere potuit. Cingulum namque suum sibi detractum ad pedes Principis fœminæ deposuit, neq; eum ipsum quem habebat, neq; splendidiorem etiam, tanquam impietatis præmium, honorem retinendum esse ratus. Sed enim quum insuper ei magis instaret, atq; ille nunquam se sententiam mutaturum esse uehementer confirmaret, alijs euocatis, statim legem composuit. Constituit autem, ut tutò atq; liberè, qui eadem sentirent, quæ episcopi Arimini, ac deinde etiam Constantinopoli cõgregati statuissent, conuentus haberent. Quòd si qui diuersæ essent opinionis, illis obsisterent, & aliud quàm noua ista Imperialis constitutio mandaret, petere auderent, eos morte * mulctandos esse sanxit.

Populus Ecclesiæ eum defendit.

Beneuolus scriba Imperialis.

Per eum Iustina edictum aduersus orthodoxos episcopos conscribere cogitat.

Beneuolus exemplo in fine operis notatur.

Fidelis & orthodoxi Secretarij exemplũ pulcherrimum Beneuolus.

Iustina filij sui nomine Constitutionem cõtra Catholicos per alios notarios perscribit.

* Præclarum est apud Theodor. li. 5. ca. 13. Ambrosij ad Valentinianum iuniorem uerbum. Tum iuuenis indignatus, propalàm è templo Ambrosium exire iussit. At ille: Libens id, inquit, non fecero. Neq; enim lupis ouium caulam prodam, neq; blasphemis templum diuinum concedam. Quòd si necare me uis, in ipsa ecclesia in me ensem aut cuspidem stringe. Perlibenter enim cædem eam tulero.

CAP. XX.

B QVum in hoc sic Imperatoris mater esset, & studio omni in id incumberet, ut constitutio eiusmodi seruaretur, fama increbuit, Andragathij dolo, qui Maximi tyranni dux erat, Gratianum Imperatorem necatum esse. Andragathius enim iste in curru lecticæ Imperiali persimili, ad quem mulæ iunctæ erant, latens uehebatur. Iusserat is satellitum Gratiani ductoribus renunciari, Imperatoris ipsius adesse coniugem, quæ ei cum apparatu magnifico obuiam progressa honoris causa esset. Id ubi Gratianus audiuit, quòd nõ ita pridem eam duxisset, & iuuenis esset, mulieremq; uehementer amaret, desiderio eius uidendæ ingenti accensus, apud Lugdunum Galliæ urbem, satis inconsideratè amne superato, in hostiles manus, perinde atq; si cæcus esset, incidit. Andragathius namq; lectica exiliens, Gratianum statim comprehendit: & breui pòst, eum ut * bellatorem atq; uictorem optimum interfecit. Qui urbes suos moderatè & iustè administrans, & paternam fidei opinionem adaugens, ita uitam sine liberis finijt, uiginti & quatuor annos natus: quum annis quindecim unà cum Theodosio, solus autem anno uno & mensibus sex imperasset. Ea clade renunciata, Iustina iram aduersus Ambrosium suam remisit. Porrò Maximus ingenti atq; forti exercitu èx Britanis, & finitimis eorum Gallis & Celtis, alijsq; loca ea incolentibus populis coacto, in Italiam ducebat, Valentiniani etiam iunioris imperium ibi in potestatem suam peruenturum esse arbitratus. Iam enim, quod Gratianus habuerat, obtinebat. Copias autem eas ducebat, illo quidem sub prætextu, ut ne quid de patrijs dogmatibus per res nouas immutaretur, & ut ecclesiam constitueret atq; ordinaret: non enim, quæ Ambrosio à Iustina acciderãt, ignorabat. reuera autem omnem, quod dicitur, lapidem mouẽs, illud agebat, ut tyrãni opinionem à se amoliretur, & Romanorum imperium nõ tam ui quàm legibus sibi parasse uideretur. Itaq; ad Valentinianum scribens, Imperatorem se renunciatum esse significauit: & eum simul, ut bellum cum uera pietate gerere supersederet, paternamq; religionem integram atq; illæsam conser-

Miseranda cædes Gratiani, quã in eo patrauit Andragathius, Maximi tyrãni dux.

ἀνδρ' ἄριστον.

Iustina casu Gratiani audito, mitior fit.

Maximus Gallias in potestatẽ suam redegit. Mẽ Italiæ imminet.

Tyrannidi suæ defensionẽ religionis Catholicæ prætẽdit.

Maximi ad Valentinianum iuniorem literæ.

Idem in Italiã aduersus Valẽtinianum uenit.

uaret, cohortatus est: literis eis etiam, nisi obsecundaret, minis additis. Ea porrò uerba factis ipsis cōprobauit. Cum exercitu enim, quem secum habebat, Mediolanum uersus, ubi ille erat, progressus est. Valentinianus autem expeditione atque aduentu tyranni cognito, ne quid se indignum pateretur ueritus, in Illyricū

Valentiniani fuga.

profugit. Atque inde Thessalonicam uenit: experientia edoctus, quem maternorum consiliorum perceperit fructum. Fuit cum eo ibi & mater, & præfectus

Maximus sibi imperialia symbola sumpsit.

Probus. Valentinianus etiam temporum necessitate adductus, uel inuitus, imperialia Maximi, à quo ad eum legati uenerant, insignia, admisit.

CAPUT XXI.

Theodosius tyranni res secundas, & Valentiniani casum, persecutioni orthodoxorum adscribit.

LAudatissimus Imperator Theodosius, ubi uidit quę aduersus Ambrosium rerum nouandarum studio incœpta atque perpetrata fuerāt: & simul de tyranni legatione, & præterea quæ is profugo iuniori Imperatori scripserat, cognouit, non mirandum esse putauit, quòd in tanto metu Imperator is esset: tyranno autem tantum suppetierit uirium, ut Imperatorem in fugam uerterit. Ille enim, inquit, rectæ fidei opinioni subsidium fert: Imperator uerò, dum rectam sententiam oppugnat, contra Deum bellum mouet. Et tu quidem cœlesti armatura nudatus, fugæ te commisisti: ille autem recta opinione munitus, superior est, & herum suum uincit. Prorsus enim ueræ pietati, author & legislator eius adesse solet. Atque hæc quidem, quum longè adhuc abesset, Theodosius ad Valentinianum scripsit. Breui uerò pòst, exercitu strenuo collecto, contra tyrannum duxit. Metuebat namque, ne contra iuniorem Imperatorem Maximus rem etiam rectè gereret: atque inde maioribus comparatis uiribus, Orientis etiam imperium sibi subijceret. Fuit tum Persarum apud eum legatio, pacem petens. Filius quoque alter, ex Placilla ei nono Septembris men- B

Honorius filius Theodosio nascitur.

sis die natus est, quem Honorium nominauit. Sed enim exercitu rebus omnibus magnificè instructo, & Arcadio filio Constantinopoli relicto, Thessalonicam profectus est, ubi Valentinianum conuenit. Et primùm animam eius fide paterna restituta, & morbo materno depulso, curauit: deinde bono etiam ani-

Theodosius cōtra Maximum in Italiā exercitum duxit.

mo esse, neque de Imperio metuere eum iussit. Legatos autem qui à Maximo uenerant, neque reiecit prorsus, neque propalàm admisit. Copijsque receptis, ad Occidentem in Italiam contendit. Fama uerò inde, pro eo atque cuique uisum erat, afferebatur. Consueuerunt enim homines, etiam de rebus quas ignorant, sermones con-

De bello isto uulgus rerum nouarum cupidū uarios eosque uanos & falsos rumores spargunt.

fingere: & maiores quoque, pręcipuè si quam habent causam & prætextum de eis quibus fauēt, rumores excitare, ut qui rerum semper nouarū cupidi sunt. Quod tum quoque Constantinopoli accidit. De bello enim alius aliud commentus, in uulgus id spargebat: omnes uerò deteriora magis nunciabant. Et quamuis nemo bello interfuisset, perinde tamē atque in re pręsenti bellū geri uidissent, quę ibi

Ariani propalàm per mendacium aduersa de Imperatoris rebus uulgant.

accidissent narrabant. Porrò Ariani, qui ab ecclesijs repulsi fuerant, in animis ipsi suis bellum agitantes, rumores serebant, Imperatorem scilicèt à tyranno uictum, & tot atque tot nostrorum cæsos esse, primo quoque etiā tempore Imperatorem ipsum in tyranni manum peruenturū. Et quum alia quædam insuper uulgarent, quæ ab eis excogitata fuerant, pro ueris certisque rebus habebantur. Proinde concursu ingenti facto, uecordi confidentia & impetu, in episcopi Nectarij

Illi Constantinopoli domū episcopalē Nectarij incendunt.

ædes ignem iniecerunt, easque incenderunt, propterea quòd ecclesias is moderaretur. Atque hæc quidem sic agebant. Imperator autem Theodosius bellū ex

At Theodosius rectè rē gerit.

sententia gessit. Milites namque quos tyrānus habebat, apparatum bellicū & ingentes Theodosij copias ueriti, ipsáque adeò fama earum territi, * tyrannū captū ad

* Factum hoc tertius ab urbe Aquileiensi lapide. Conferat mihi quæso pius prudensque lector, cum tyrānide Maximi istius, per circumstantias omnes, seditionem & rebellionem Germanicam, eiusque exitum, quem an. 1546. & 1547. uidimus. & rem prorsus eandem inueniet.

A ad Imperatoris pedes abiecere. Et Theodosius, quòd se Gratiano, quo cum fœdus pepigerat, iniuriam, si tyranno parceret, neq; ab eo cædis patratæ pœnas sumeret, facturum esse putaret, confestim illum necari iussit. Andragathius uerò qui Gratianum fraude circumuẽtum occiderat, ubi quid Maximo accidisset cognouit, cum ipsis armis in præterfluentem amnem insiluit, atq; ibi interijt. Ita Valentiniano iuniori imperium omne restitutum est. Et Theodosius bello feliciter confecto, cum Imperatore iuniore Romam uictor ingressus, clarissimum lætus egit triumphũ. Rectè etiam is in Italia Mediolanẽsem cõstituit atq; ordinauit Ecclesiam, quum è uita commodùm Iustina excessisset. Theodosius, quũ adhuc Romæ esset, è Constantinopoli eò ad se filium Honorium, ualde adhuc tenerum, adducendum curauit. Et quùm Romæ uictoriæ sacra peregit, tum clementiam placabilitatemq; suam manifestò declarauit: potissimùm uerò in Symmacho uiro consulari. Hic namq; senatus Romani princeps, in magna, propter egregia quę in eo erãt ornamẽta, fuit admiratione, maximéq; propter eloquẽtiã & peritiam latini sermonis laudatus est. Multas enim, & admodum præclaras Romana lingua edidit orationes. Scripsit etiam ad Maximum tyrannum adhuc superstitem. Quam ob causam * criminis perduellionis & læsæ maiestatis reus factus, quòd se damnatum iri metueret, tanquam ad asylum in ecclesiam confugit. Adeò aũt Imperator iste religiose Christianismum coluit, & adeò Ecclesię fuit obediens, ut non eos modò qui eiusdẽ cum eo essent fidei, magnopere honorarit, & præclarã illis opinionẽ conciliare studuerit: uerùm etiã Nouatianos, idẽ nobiscũ una re excepta sentientes, ciuiliter & placidè admiserit. Itaq; Leontius Nouatianorũ ecclesiæ tum in Romana urbe antistes, qui deprecator apud eum B pro Symmacho fuit, spe sua frustratus non est. Nã ei gratificatus Imperator, peccatũ tantũ Symmacho remisit. Qui ueniã consequutus, orationem qua se defendit, ad imperatorem conscripsit. Et bellum quidem Occidentale tali initio cœptum, optatum Deo bene adiuuante habuit finem.

Maximus tyrannus in potestatem eius peruenit.

Valentiniano iuniori imperiũ restituitur.

Iustinæ mors.

Honorius Romã perlatus.

[illegible]

Factũ hoc tertio ab urbe Aquileiensi lapide.

Andragathius ἀυτόχειρ in flumine se submergit.

Theodosius Romæ triumphat.

Idem in multos criminis læsæ maiestatis reos, & maximè in Symmachũ Consularem et Oratorẽ egregium clemens & benignus.

Is quum idololatra esset, in ecclesiam confugit, atq; ibi seruatus est.

Leontius Nouatianus Romæ episcopus Symmacho impunitatem impetrauit.

CAPUT XXII.

Theodosius Imperator, quum in Italia moraretũ, plurimum emolumenti in Romanam contulit urbem, quùm ea quæ antea non habebat liberaliter tribuendo, tum pleraq; quæ antiquitùs ei erant fœda atq; pudẽda adimendo. Fuit enim Romæ probrum quoddam tale. Erant ibi ædificia maxima, in quibus annona urbis asseruabatur. Qui uerò præfecti eis erant, Romana lingua mancipes dicti, temporis processu prædonum domicilia effecerãt. Quum enim ad latus cuiusq; ędificij, iuxta loci situm, in parte inferiori pistrinum esset, qui ei pręfuere, tabernis constructis, in quibus etiam meretrices ad quæstum prostabant, per illas insidias eis tendebant, qui annonæ comparandę gratia ad domos eas ueniebant. Erant uerò, qui eam tantum ob causam ut fœdæ uoluptati inseruirent, eò accedebant. Machina enim quadam ex prostibulo in pistrinum deferebantur. Potissimum uerò peregrè aduenientibus & aduenis hoc accidebat. Qui deinde ad eum modum capti, & necessitate circumuenti, molere per uitam omnem cogebantur: usq; adeò libertate, & aliquo inde reditu negato, ut necessarij & propinqui eorum iamdudum eos fatis concessisse opinarentur. In hanc decipulam quidam etiam Theodosij miles incidit. Atq; ubi illi quoque, sicuti & reliquis, abire inde non permitteretur, stricto quem ad femur suspensum gerebat ense, eos qui se retinebant, interemit. Et alij ne idem paterentur, metu conterriti, abire eum sunt passi. Eam rem postquam Theodosius cognouit, nequam illos homines supplicijs subdidit, prædonumq; latebras illas & lupanaria ex fundamentis ipsis euertit. Atq; unam quidem hanc fœditatem in

Theodosius urbi Rom. multũ commodauit.

Latrocinia occulta pistrinarum & fœda lupanaria sublata.

Adulteræ Romæ ædiculis angustis publicitus includebantur, & ad libidinem omnium prostituebantur.

principe urbe sic Theodosius sustulit. Alteram autem illam: Si quando mulier A in adulterio comprehenderetur, non coercione criminis, sed potius accessione libidinis, Romani in eã animaduertebant. Domunculæ enim arctæ, quæ adulterium cõmisisset, inclusam, impudẽter deinde impotentem cuiuslibet uoluptatẽ & petulantiam explere permittebãt. Et quod omnem excedit absurditatem, tintinnabula sibi homines libidinosi, impuri concubitus tempore accõmodabant, ut commota illa resonarent, & prætereuntes quandocunq; flagitiũ tantum non latêret, sed potius tintinnabulorum sonitu pœna illa cum iniuria & contumelia coniuncta indicaretur. Quã & ipsam ubi cognouit, pudicissimus non tulit Imperator, sed tã impudentẽ & obscœnã consuetudinẽ aboleuit. Nã & sistra (ita enim quæ ad tantam contumeliã extructæ erant domunculæ uocabant) omnino euertit, & adulteras aliarum legúm coercionibus constitutione lata subiecit. Duabus hisce contumelia plenis consuetudinibus diuinissimus Imperator urbẽ Romam liberauit. Et rebus omnibus rectè constitutis, Romam quidem & imperium Occidentale Valentiniano administrandum reliquit: ipse uerò cum Honorio filio Constantinopolim est reuersus.

Theodosius eã quoq; indignitatem sustulit.

Legitimam adulterij pœnã renouauit.

Quatuor extãt Constitutiones extãt in C. sub tit. Ad leg. Iul. de adult.

Theodosius cũ Honorio Constantinopolim reuersus.

CAPUT XXIII.

Arsenius filiorum Theodosij præceptor.

Vb idem tempus, Imperator liberis suis uirtutis magistrũ pręficere uolẽs, Arsenio illi, cuius gloria terram sub sole omnẽ peruagata est, inuento, eos commisit: quibus ille susceptis, quũ disciplina omni pręceptoris, tũ liberali educatione patris illis loco fuit. Imperator enim illum, ne quem ex Imperij sublimitate cõciperet metum, sed illis potius ut seruis uteretur, admonuerat. Tantum uerò, ut id ille fecerit, abest, ut insigni modestia & moderatione diuersum potius fecerit. Et quũm derepẽtè Theodosius ad eos B aliquando uenisset, pueros quidem cum splendore magnifico considentes, Arsenium aũt inter docendum eis astãtem reperit. Qua de causa Imperator indignatus, quũm illos insignibus principalibus nudauit, tum sempiterna memoria dignum & uerè imperiale illud uerbũ est proloquutus: Si tales se prębituri essent, ut mores uitamq; suam ad disciplinam & leges Dei cõponerent, propensum & illum fore, ut eis imperium in manus tradat, ad ciuium & subditorũ commodũ & utilitatem accomodatum: sin minus, conducibilius eis esse dixit, ut sic priuati uitam exigerent, q̃ doctrina nulla cum periculo imperarent. Sed grauis ea pronuncia Arsenio uisa est, qui curas eiusmodi odisset, & à talibus turbis & tumultibus alienissimus esset. Proinde Deũ est precatus, ut honesta pręberetur causa, qua à præsentibus liberaretur uinculis. Et Deus breui id fecit. Admisit delictũ quoddã Arcadius: quod quia impunitũ relinquere nõ potuit, ferula illum coercens Arsenius castigauit. Atq; ille factum id tanquã iniuriam egrè ferens, mortẽ ei est molitus. Consilium id clam cœptum ubi Arsenius resciuit, insolenti uestitu illo reiecto, quamprimum in Scetim se contulit, & cœlitus ad se delatam uocem audijt: Arseni, tumultus fuge, & saluabere. Et uiuente quidem Theodosio, latuit. Postquam aũt Arcadius ad imperiũ peruenit, angelicã eum consectari uitam innotuit. Proinde Imperator ad eum scribens, quũm precationem benedictionemq; eius, tum peccati gratiam ab eo petijt. Eidemq;, ut Aegypti totius tributum pauperibus præberet, permisit. Sed hoc ille non recepit. Quum uerò ad uirtutem summam peruenisset, rusticum se & literarũ omnium imperitum esse assimulauit, quum quidem monumenta memoria digna & libros plurimos reliquerit: quos historia, quæ de eo est conscripta, refert. Et ad hodiernũ usq; diem, in Sceti atq; Romæ & Constantinopoli monastica eius uita in primis celebrat. Potuissem quidem quædam illius facetè dicta præclareq; acta commemorare.

Seuerum uult esse præceptorem erga filios suos Theodosium.

Memorabile Theodosij dictum, de filijs suis.

Arcadius præceptori, ob illata sibi uerbera necem minatus est.

Arsenius præceptor se subducit, & monachatum cõplectitur.

Arcadius culpã apud Arseniũ deprecatur.

Arsenij laus.

A Quum uerò propositum argumētum me alia persequi cogat, ad historiam eius lectorem rejcio: mihiq́ eò unde digressus sum, redeundum esse duco.

CAPUT XXIIII.

Adem tempestate Timotheus, & Cyrillus, qui in Alexādrinæ & Hierosolymitanæ ecclesię thronis eniтuerant, uita defuncti, alter quidem Alexandrię Theophilū, alter autem Hierosolymis Ioannem successo rem habuit. Paulo uerò pòst, quum & Demophilus, qui Constātinopoli Arianæ præfuerat religioni, uitam morte commutasset, qui factionis eius erant, administrationem eam Marino cuidam Thraci, qui alij episcopatui præfectus fuerat, commisere. Sed is quum ibi non ita diu durasset, discessit. Sub quo etiam Arianorum secta in duas factiones est dissecta, sicuti postea dicemus. Et Dorotheus, qui Antiochiæ in Syria ut hæresi ei præesset, electus fuerat, tanquā illo ad id munus obeundū magis idoneus, Constātinopolim inde uenit, & sectę suæ præijt. Interea Paulino quoq; Antiochiæ defuncto, qui authoritatē eius & auspicia secuti erant, suos sibi cōuentus, Flauianum auersantes, egere, ueluti qui iusiurandū Meletio præstitum minus decenter & legitimè uiolasset: quum quidem illi de dogmate nihil ab eo dissiderent. Euagrium autem quendam postea Paulino surrogarunt. Atq; eo breui mortuo, alius in locum eius, Flauiano renitente, substitutus non est. Qui igitū à Flauiani cōmunione abhorrebant, seorsim, sicuti dictū est, conuentus ecclesiasticos celebrarunt. Paulinus quidem, ubi Meletius decessit, uniuersam ecclesiæ administrationē suscipere uoluit. Verùm ei episcoporū restitit cœtus. Minus enim conuenire dicebāt, ut is post Meletij mortem, locum illius sortiri deberet, qui consilia eius repudiasset: sed ut ille potius o-

Theophilus Alexandrinus, Ioānes Hierosolymitanus, episcopi.

Marinus Cōstātinopoli Demophili apud Arianos successor.

Pro Marino substitutus Dorotheus.

Antiochiæ Pauliniani Euagriū sibi episcopum aduersus Flauianum legerunt.

Pauliniani suos sibi cōuentus cogunt.

B uium pastor fieret, qui labore multo ouile eius conseruasset. Quę sanè res, uti dictum est, simultatem diuturnam inter Occidentales & Orientales excitauit. Et Occidentales neq; post Paulini obitum animorum suorum aduersus Flauianū acerbitatem deposuerunt: post Euagrij etiam mortem illi succensentes, idq; Euagrio contra ecclesiasticas sanctiones omnes antistiti designato. Solus namque Paulinus episcopū eum destinauerat, canonibus multis proculcatis. Non enim illi morituro alium in locū suum surrogare episcopum permittūt, sed episcopos prouinciæ omnes ad electionem scilicet coire iubent: quin etiam sine tribus episcopis, episcopi electionē & consecrationem fieri non debere statuūt. Hæc quū intelligere nollent, Euagrium illi quidem susceperunt, Flauianum uerò prorsus repudiarunt, usq; adeò ut eius causa Imperatoris etiam obtunderent aures. Qui cū molestia hac de re sæpius conuentus, quùm Flauianū Constantinopolim euocauit, tum Romam etiā adire coegit. Atq; ille hyemis incommoditatē prætexēs, uere illucescente, imperata se executurum esse pollicitus est. Actum quidem dimissus, ad gregem suum Flauianus redijt, nihilq; non tentauit, ut eos qui per seditionem secesserant, sibi coniungeret. Quod etiam paulatim demùm effecit, conciliato sibi postea Alexandrino episcopo Theophilo, per quē optimè quoq; Damasi Romani antistitis fauorē est cōsequutus. Ambo enim isti Flauiano plurimū infensi fuerant, quòd non modò iurisiurādi sacramentū uiolasset, uerumetiā plurimū causę prębuisset, ut homines idem dogma profitētes, tantopere per secessionā inter se dissiderēt. Vbi uerò Romā adire Flauianus moratus est, diuus Damasus, & pòst hunc Siricius, atq; huius postea successor Anastasius, literis suis pietatem Imperatoris perstrinxerunt: illud ei objcientes, quòd bella ille quidē sua primo quoq; tempore cōficeret: eos aūt qui insolenter se in Christum gererent, illiusq; sacras constitutiones præter rationē omnē contemnerent, tyrannidem suam exercere pateret. Itaq; illi Imperator denuò accito, Romanæ profectionis

Propter Paulinum & Flauianum diuturnū fuit inter Occidētales et Orientales dissidiū.

Paulinus quoque non rectè moriturus sibi Euagrium substituit.

Legitima episcopi electio, et consecratio.

Pauliniani cōtra Flauianum apud Imperatorē queruntur.

Imperator Flauianum Romā ire iubet.

Flauianus sibi Theophilū Alexandrinū, et per eum deinde Damasum quoq; Ro. conciliat.

Ro. episcopi, Damasus, Siricius, Anastasius.

Romani Pontifices Theodosium, quòd Flauianū nō coerceret, perstrinxerunt.

 suscipien-

A

suſcipiendæ neceſſitatẽ impoſuit. Et ille poſtquã Cõſtãtinopolim uenit, ſapientiſſimè libertate dicendi apud Imperatorẽ uſus: Siquidẽ ô Imperator, inquit, aliqui religionẽ meã, tanquã minus rectã, aut uitã etiã, ueluti epiſcopali muneri nõ conuenientẽ, arguũt & reprehẽdunt, accuſatores ipſos iudices accipio: in ſententia quã illi laturi ſunt, uel inuitus acquieturus. Sin de throno & cathedra lis eſt, nihil opus iudicio eſt: ſtatim nãq; cuiuis cedã, & me à prę ſidẽdi honore longiſſimè ſeiungã. Tu uero, ô Imperator, cui placitum eſt Antiochenã ſedem cõmitte.

Excuſatio Flauiani epiſcopatum Antiochenum Theodoſio reſignãtis.

Imperator Flauianum Antiochẽã remittit.

Tantã uiri eius dicendi libertatem & conſtantiã Theodoſius admiratus, in patriam eum ſuã redire, & quem ſortitus fuerat gregem ritè paſcere iuſſit. At ubi ſatis longo intercedente tẽpore, Romã rurſus Imperator uenit, eiſdem reprehenſionis & accuſationis aculcis ab epiſcopis eſt expetitus, perinde atq; Flauiani tyrannidẽ cõprimere ſuperſederit. Ibi tum, q̃d' nã tyrãnidis genus id eſſet, ut in mediũ proferrẽt, Theodoſius eos eſt hortatus: ſeipſum Flauianum, & ueluti ſyndicum atq; patronum eius deſignatũ eſſe, ſubijciens. Atq; ubi illi, cum Imperatore iure nõ contendendũ eſſe dicerẽt, ſuaſor illis fuit, ut eccleſias poſtea per concordiã coniungerẽt, contentionẽ tollerẽt, & inutile diſſidẽdi atq; iurgãdi ſtudiũ extinguerẽt. Paulinus ſiquidẽ, inquit, iãdudũ uiuere deſijt. Euagrij aũt electio, nõ ſecundũ Eccleſię cõſtitutiones proceſſit. Inſuper uerò eccleſię Oriẽtales omnes ualde ex Flauiani epiſcopatu pendẽt. Ad hæc neq; Aſianæ, neq; Ponticę, neq; adeò Thraciæ eccleſię, ſe ab illius cõmunione abſtinent. Illyricũ deniq; omne, illũ Orientaliũ eccleſiarũ primariã curã obtinere nouit. Talibus Imperatoris dictis epiſcopi Occidẽtales ad lenitatẽ adducti, contentionẽ ſe ſoluturos, ſimultatẽ depoſituros, & legatos, ſi qui inde uenirẽt, ſuſcepturos eſſe, receperũt. Ea re Flauianus cognita, Theophili iram placauit. Qui deinde presbytero ſuo ad Damaſum B miſſo (Iſidorus is erat) inimicitias omnes ſoluit: E' re eccleſiæ eſſe illi renuncians, ut propter populi cõcordiam Flauiano delictũ, q̃d iuramẽto uiolato admiſerat, remitteret. Verùm & ipſemet oratores Romã miſit, ex epiſcopis, & item preſbyteris & diaconis Antiochenis, uiros laudatos, quorũ princeps erat Acacius, qui eccleſiam Berrœæ apud Syros gubernabat, & gloriam magnã terra mariq; conſequutus fuerat. Ii inimicitijs, quæ ad decem & ſeptem annos durauerant, ſopitis, eccleſijs concordiam conciliarunt. Nam communione cum Occidẽtalibus redintegrata, Antiochena quoq; plebs pacem paulatim eſt complexa. Itidem uerò, ea re cognita, Aegyptij epiſcopi, longi tẽporis contentione extincta, ad cõcordiã ſe adiunxerunt. Romanę tum eccleſiæ præfuit Innocentius. Anaſtaſij ſucceſſor: Alexandrinæ Theophilus, uir cordatus, & uirilẽ obtinens mentem. Succeſſit is Timotheo, Timotheus fratri Petro, quẽ magnus præceſſit Athanaſius. Hieroſolymis uerò poſt Cyrillum Ioannes, & poſt hunc Nepos epiſcopalẽ ſedẽ eſt ſortitus. Ad hunc modũ, Deo charus Imperator eccleſijs pacẽ reſtituit. Ariani autem, Antiochia omnino relicta, extra urbis mœnia cõuentus ſuos habuere. Res Antiochenæ ſic ſe habuere.

Idem Romæ apud epiſcopos Flauianum defendit.

Epiſcopi Occidentales placantur.

Theophilus Alexandrinus Iſidorum precatorẽ pro Flauiano Romam miſit.

Flauianus ipſe quoq; oratores ſuos eò ablegauit. Eorũ princeps Acacius Berrœus.

Concordia inter Occidentales et Orientales reconciliata.

Innocentius Ro. epiſcopus.

Epiſcopi Alexandrini.

Epiſcopi Hieroſolymit.

Ariani extra urbem Antiochiæ conuẽtus egere.

CAPUT XXV.

Odem porrò tempore maxima etiã Alexandriæ excitata eſt turba, talem ob cauſam. Poſtquã fideliſſimus Imperator eccleſijs quantũ potuit, pacem præſtitit, aduerſus Græcos errores omne conferens ſtudium, conſtitutiones tulit: quibus ſanxit, ut ſimulacrorum delubra, ubicunque locorum in imperio ſuo inuenirentur, ex ipſis fundamentis euerterentur. Nam maximus ille Conſtantinus, qui ingentem quidem, minorem tamen uirtute & gloria ſua, conſequutus eſt laudem, & primus uera pietate Imperium exornauit, quum omnem (ut ita dicam) terrarum orbem

Theodoſij Cõſtitut. de euertendis idolorũ templis.

Quid de ea re deceſſores ſtatuerint Imperatores.

Conſtantinus.

A bem in idolorum cultu insanientem inuenisset, sacrificare quidem dæmonibus
prorsus prohibuit: aras autem eorum non sustulit, mandato illo promulgato, ut
deorum templa clausa, quo à nemine adiri possent, seruarentur. Idem filij eius fe
cere. Crudelitatis enim esse putarunt, repentè prorsus tantā instituere mutatio- *Cōstantius et*
nem: satius esse existimantes, quietis consilijs paulatim homines ad ueram pertra *fratres eius.*
here religionē. Iulianus aūt, ut impietas reuiuisceret, fecit, errorisqꝫ & seductio *Iulianus.*
nis flammam plurimū auxit. Post hunc Iouinianus actiones illius abrogās, ido *Iouinianus.*
lorum cultum suppressit. Idem à Valentiniano, qui Europæ imperiū habuit, *Valentinianus.*
factum. Huius uerò frater Valens, religionem quidem omnē ut statis cæremo *Valens.*
nijs coleretur, admisit: in eos aūt solos qui fidē irreprehensibilē profitenť, apertè
hostili fuit animo. Quapropter in imperio eius toto libationes & sacrificia simu *Idololatria sub*
lacris, ab eis quibus hoc placitū erat, offerebanť, ignis in altaribus accēdebatur, *Valente liberè*
epulationes publicę, & numine afflatorū discursationes, in foro peragebātur, & *culta.*
sacerdotes Bacchi choræas ducebāt, & cū scutis discurrentes canes cōcerpendo *Ineptiæ idolomaniæ.*
necabant: nihil deniq; earum rerum reliqui faciebant, quę primo earū inuentori
probrū & fœditatē attestantur. Quę sanè omnia adhuc celebrari solita, quū reli
giosissimus Imperator cōperisset, radicitùs sustulit, modisq; omnibus aboleuit.

Tum uerò Theophili opera iussio promulgata est, ut Alexandriæ idolorū tem *Theophilus e-*
pla euerterentur, procurationē talem ipsi illi iniungens. Itaq; is potestate ea acce *piscopus man-*
pta, consultò omnē mouit lapidem, ut Grçcorū mysteria cum contumelia tradu *datum ab impe*
Mithrij et cerentur. Euertit igitur Mithrium, euertit etiam Serapidis templum. atq; in illo *ratore accipit,*
templi Se- quidē ueluti in solenni pompa, cædes patratas: in hoc aūt, spectatoribus Serapi *de euertendis*
rapidis e- dis sacra ťidē da proposuit. † Phalli nanq;, & Ithyphalli, turpiter nudati atq; pro- *ethnicorū tem*
uersio. *plis.*
B ducti, Theophili iussu, per forum trahebantur. At qui Alexandrię erāt Græci, *Fœditas sacro-*
et in primis qui philosophię operā dabant, re inopinata consternati, quū dolorē *rum gentilium*
conceptū ferre non possent, manu coacta, per impetum & impressionē insusten *traducitur.*
tabilē, non minus atq; antea fecerant, ingentē edidere stragem. Subitò nanq; tu- *Gētiles et phi*
multu Christianos inuadentes, plurimā fecere cædem: neq; paucos etiā uulnera *losophi tumul-*
uere, ac deinde retrocessere. Repugnabāt quidē illis Christiani, sed eos cædibus *tu moto pro a-*
patrandis Græci longè superarunt: neq; prius à conflictu eo destitere, q̄ animos *ris suis pugnāt,*
suos hostiū sanguine profuso exatiarunt. Cæterùm Græcos ex ea re metus inua *et multos Chri*
sit, ab Imperatoris uindicta sibi timētes. Quapropter eo quod illis uisum fuerat *stianos cæsū.*
peracto, furoreq; cædiū cruore extincto, pro se quisq; in eum quē sors offerebat
locum, se ubi la teret, abdebat. Aliqui etiā timore uehementiore correpti, patriā *Seditiosorum*
relinquentes, in urbes alias cōmigrarunt. In quibus duo erāt, qui ab ineunte æta *gentiliū fuga.*
De ijs Helle te maximè in literarum doctrina fuerant educati, * Helladius & Ammonius: ille ** Grāmaticos*
dij et Am- quidem Iouis, hic autē Simiæ sacerdos. Malum id ubi conquieuit, in templo- *hos fuisse, præ-*
monij. rum demolitione, Theophilo plurimum dehinc operæ nauarunt, militarium in *ceptoribusq; se*
Ægypto ordinum dux Romanus, & Alexandrinæ urbis præfectus Euagrius. *eis Cōstantino*
Nam Græci quidam Serapidis ædem illam pulchritudine & amplitudine cele- *poli iuuenē u-*
berrimam, tum autem ornamentis suis dispoliatam, atque fœdè deformatam, *sum esse, dicit*
in tumulo quodam sitam, occupauerant, atq; inde non secus atq; ex aliqua ar- *Soc.li.5.ca.16.*
ce de improuiso prorumpentes, multos ex nostris comprehensos tormentis *Idololatræ ex*
excruciabant, & dæmonibus sacrificare cogebant. Si qui uerò id uehemen- *Serapidis tem-*
tius detrectarent, eos in crucem agebant. Quorundam etiam crura frangebant, *plo in Christia*
& alios aliter enecabant. Porrò quum aliquandiu dimicatio eiusmodi duras- *nos excurren-*
set, magistratus quos diximus homines eos adeuntes, ut aliquando tandem *tes, pessimè eos*
tractarunt.

Ff 4 confli-

† Sozomenus Theophilum quoq; scribit, Dionysij templum sibi ab Imperatore donatum, in formam sacræ ædis redegisse, & isthic quoq; in adytis obscœna Phallorum & Ithyphallorum simulacra & monumenta alia spurca reperisse: lib. 7. cap. 15.

conflictationem eam posthaberent,& templum Serapidis relinquerēt,sunt hor A
tati. Quod ubi illi non fecere,res ea ad Imperatorem est relata. Vt autem in cœpto illi suo obstinatiores essent, conscientia tam temerariæ audaciæ, qua tantopere in re mala usi fuerant,faciebat. Erat præterea apud eos sophista quidā Olympius, qui author illis fuit, ut patrios mores & ritus non negligerent, sed ad necem usq; illis defendendis fortiter in rebus duris perseuerarent. Quoniam autem simulacris cōminutis populares suos animos despondere cernebat, ne propterea religionem suam relinquerent, eis suasit. Et simulacra atq; imagines, materiam quidem corruptioni obnoxiam, ob eamq; causam cōminutam esse: quæ autem in illis fuissent, & uim suam exhibuissent, potestates, illis confractis in cœlos euolasse dixit. Huiusmodi ille uerbis Græcorum multitudinem in potestate sua continuit, & in Serapidis templo mansit. Imperator ea re cognita, Christianos qui ita occisi fuerāt, honore martyrum dignatus est, quòd tantū periculi pro sana fide pertulissent. Percussores aūt & homicidas illos, uenia concessa, pœna cōmerita liberauit, ut tam insigni eius beneficentia cōsternati illi, ad Christianā fortè religionem se conferrent. Templa uerò nihilominus, quæ tantæ seditionis populo causa extitissent, erui, literis mādauit. Quibus literis publicè lectis, quòd Imperator in eis tumultus culpā in Græcæ superstitionis sectatores statim contulisset, Christiani acclamatione ingenti rem cōprobarunt. Illi uerò timore correpti, Serapidis ædem sibi relinquendam, atq; inde fugiendū duxerūt. Ita Christiani id receperunt. Olympius aūt iste, in multa nocte, quę eum diem quū hæc accidēre præcesſit, in ipso Serapidis delubro quendā Alleluia psallentē audiuisse dicitur. Et quum postibus probè obfirmatis in profundo silentio rurſus eandem uocē audiret, nec quenq̄ cerneret, quid sibi ea res uellet, intellexit. Et clam B
egressus, nauimq; cōmodùm nactus, in Italiā nauigauit. Proinde templa quidē studio magno solo æquata, & simulacra atq; deorum statuæ igni cōflata, in lebetes & uasa alia ad Alexādrinę ecclesiæ usum sunt trāsformata. Preciosioris uerò materiæ deos in sumptus & alimēta pauperū Imperator, illis gratificatus, dedit. Sed enim Theophilus simulacris omnibus cōminutis, atq; in cinerem redactis, unum tantum integrum reliquit, quod etiam in publico loco constitutum, conseruandū esse dixit, ne tēporibus futuris aliquando Græci se talibus dijs cultum præstitisse, negare possent. Qua de re plurimū cōcepit doloris, quem diximus, Ammonius, Simiæ ille sacerdos: pergraue id Græcorū religioni accidisse dictitans, quòd ludibrij causa unus ille deus incendiū, quo minus conflaretur, aufugisset: & non itidē, ut alij, quod in primis optauerat, conflatus sublatusq; fuisset. Helladius uerò in conflatione illa nouem se uiros neci dedisse confirmauit.

Olympius sophista idololatras ad sacra sua defendenda cohortatur.

Christiani ab ethnicis cæsi pro martyribus habētur.

Imperator seditiosis homicidis gratiam cædium facit.

Christiani templum Serapidis post Græcorū fugā recipiūt.

Olympius in eo templo Alleluia secretò cātari audit.

Idē inde cedit, & Italiā petit.

Preciosior simulacrorū materia in alimentum pauperū expenditur.

Simulacrū deæ Simiæ ad perpetuam fœditatis idolomaniæ memoriā, Alexandriæ cōseruatum.

Id Amonio maximè doluit.

Helladius nouem cædes cōmisit.

CAP. XXVI.

Vum Serapidis templum solo æquaretur, & parietes euerterentur, Hieroglyphicas quæ dicuntur quasdam formas & characteres signo crucis persimiles, saxis incisas apparuisse dicūt. Quos & Græci & Christiani cernentes, utriq; religioni suæ accommodarunt. Christiani enim, propter crucem, symbolum id & lignum ad se pertinere allegarunt. Græci uerò, nihil esse cōmune Christo & Serapidi: sed figurā eam aliud quidem Christianis, aliud uerò Græcis superstitiosis, significare & portendere posse, dixerunt. Qua de re quū sic ambigeretur, multi illorum Christianismū suscepere. Qui etiam Hieroglyphicarum literarum interpretandarum periti, characterem sub crucis forma, uitam futurā significare dixerūt. Quod Christiani plurimū ad religionē suam trahentes, ut permultos ad sententiā suam adducerēt, occasionē habuere: propterea quòd aliæ quoq; literæ apertè declararūt, templum id Serapidis

Hieroglyphicæ literæ crucis formam referētes in euersione templi Serapidis repertæ.

Symboli eius mysterium.

A pidis relinquendum prorsus esse, quum crucis ille character, qui obscurè uentu ram uitam significaret, in apertum productus esset. Atque id templum ad hunc modum est euersum. Cæterùm nō ita multo pòst, in ecclesiæ formā sub Arcadij nomine est redactū. Ego quidē sacerdotes Ægyptios, qui de CHRISTO nihil prorsus præuiderint, literas eas sub crucis forma non exculpsisse puto. Si namque ab ipsis seculis mysterium (ut Paulus inquit) occultatū, principem tenebrarum latuit: multo magis æquum est, illius quoque sacerdotibus ignotum id fuisse existi mare. Quin potius Prouidentiæ diuinæ opus id esse quispiā arbitretur, ut quæstio scilicet de literis eiuscemodi fieret. Id quod itidem antea in apostolo Paulo euenit. Ille namque spirituali sapientia plenus, † eadem ratione & arte apud Athenienses usus, oraculum consilio & causæ suæ accommodauit, & multos ad uerā religionem adduxit. Nisi fortè illud etiam quispiam dicat, idem tum Dei uerbum per Ægyptios sacerdotes, quod antea per Balaam egerat, fecisse. Quemadmodū quoque in Caipha accidisse nouimus. Ambo enim, etiā inuiti, de rebus bonis sunt uaticinati. Verùm de his hactenus. Theophilus aūt rebus quę dictę sunt, non contentus, hac in parte non constitit: sed fraudem sacerdotū omnibus eis qui seducti fuerant, manifestam esse uoluit. Simulacra enim illi, siue ærea seu lignea, pleraque omnia ita elaborarūt, ut ea caua intus essent, & eorum terga templorum parietibus adaptarentur, occultis quibusdā meatibus in muro relictis. Deinde per alia quædam arcana adyta in simulacrorum cauum subibant, & inde quæ eis uisa essent responsa edebant. Et qui sedulò apud ea uersabātur, quòd fraudem & imposturam eam non intelligerent, perinde atque Deo iubente, statim imperata faciebant. Tales statuas tum Theophilus comminuens, dolum hominibus deceptis commonstrauit. Vt uerò in Serapidis etiam templum ascendit, simulachrum illud uidit magnitudine tanta, ut mole sua horrorem etiam & metum spectatoribus incuteret. De quo opinio etiam falsa, quę multos seduxit, ferebatur: Si quis scilicet uel digito id attingere fuisset ausus, terram omnem è uestigio concussum, urbi autem toti internecionem accitum iri. Quæ omnia Theophilus anilia ebriosarum muliercularum deliramenta esse putans, & molem uastam ut rem quampiā exiguam despiciens, quendam qui ponè stabat, securim in manu habentem, uulnus Deo infligere iussit. Atque ille plagam ingentē ui magna fortiter intulit. Qui uerò ibi aderant, id quod dudum fama iactatum fuerat ueriti, immensum quiddam exclamarunt. At Deus plaga placidè accepta, quòd ligneus esset, neque dolorem sensit, neque uocem aliquam emisit, quippe qui mortuus prorsus esset: sed neque defendere se, quum & magnus esset, & magno impetu in terram ferretur, potuit. Vbi uerò & caput ei resectum est, mures inde gregatim emerserunt. Murium enim * cauerna & receptaculum omnino decantatus ille Ægyptiorum deus fuit. Cæterùm uasto illo idolo in partes minutas dissecto, reliquas quidem igni mandarunt: sacrum autem illud & uenerandum caput per urbem omnem, eis qui id tanquam numen coluerant inspectantibus, & eius quem tantopere honorauerant infirmitatem ridentibus raptarunt.

[Marginal notes, left: Diuinitùs hieroglyphicas illas crucis formæ exhibitas esse, cū Socrate cēset Nicephorus. — Impostura simulacrorum et oraculorū eorū in apertum producitur. — * Mausoleum. — * prosp.]

[Marginal notes, right: De templi eius euersione prædicto. — Templum id in ecclesiam Arcadij postea redactum. — Sicuti diuus Paulus, Aram ignoti Dei ad Christum, sic Theophilus crucem Hieroglyphicā ad religionē nostrā accōmodauit. — † τῷ ἰσῳ μεθόδῳ. — Balaam & Caiphas inuiti de ueritate sunt uaticinati. Et idē fortè sacerdotes Aegyptij hieroglyphicis illis imprudentes fecerunt. — Serapidis idolū longè maximum sacrosanctū et inuiolabile habitū, per Theophilū expugnatur et cōminuitur. — E capite eius simulacri murium examen procurrit. — Caput id per urbem raptatur.]

CAP. XXVII.

Odem tēpore multi Græcæ superstitioni addicti in urbibus, de aris deorum cōtenderunt, & ad mortem usque decertarunt. Sicuti in Arabia Petræi & Areopolitæ, apud Palæstinos Raphiotæ & Gazæi, apud Phœnices Heliopolitę: & in Syria maximè templum propugnarunt Apameni, Axio amni propinqui: quos memoriæ proditū est, ad templorū eiusmodi custodiam & prę sidium, socios & auxiliares Gallilæos, & quosdam ex

[Marginal notes, right: Ciuitates quędā idolomaniā defendentes. — Apameni per uicaces templorum suorū propugnatores.]

uicis

uicis eorum qui circum Libanum montem habitant, euocasse. ad extremum autem eò audaciæ & confidentiæ euasisse, ut clarissimũ uirum Marcellum episcopali ibi fungentẽ munere interemerint: propterea quòd cõmissæ sibi urbis delubra, magis sua erga Deum fiducia, quàm forti multorum hominum coacta manu aboleuisset. Vbi enim Ioannes, cuius antea quoq; mentionem fecimus, decessit, rebus omnibus optimus Marcellus iste, pro illo regionis Apamenæ episcopalem administrationẽ sortitus est, spiritu iuxta diuum Apostolum feruens. Atq; ubi præfectus Orientis cũ duobus tribunis in urbem eam aduenit, eo consilio ut idolorum fana demoliretur, plebs quidem quod militarem manum metueret, quieta fuit: & præfectus Iouis templum eruere est aggressus, quod quidem & maximum & ornamentis uarijs & præcipuis pulcherrimum fuit. Verùm quum lapidum & materiæ structuram solidam & firmam admodum præfectus esse cerneret, fieri nõ posse putauit, ut tanta compago solui aut dirui posset. Maxima nanq; saxa immensis ferramentis, & plumbo diffuso, ex omni parte aptè compacta & conglutinata erant. Diuus autem Marcellus præfectum sic laborem eum reformidantem cernens, illum quidem ad alias urbes transire iussit: ipse autem Deum precatus est, ut rei tam difficili & desperatæ exitum aliquem daret. Et ecce cum sole oriente quidam suapte sponte aduenit, qui neq; ædes extruere, aut lapides cædere atq; polire, neq; artem quampiam aliam sciret, ligna tantum & lapides humeris gestare assuetus. Is Marcellum adijt, duplicemq; sibi mercedem stipulatus est: facile sibi esse, ut templum celeriter demoliatur, dictitans. Eam postquam Marcellus se illi daturum recepit, tale quiddam ille machinatus est. Delubrum id porticum quadratam habebat, quæ in sublime excitata, adaptata & imposita ei fuerat. Columnæ erant maximæ, magnitudine ipsa templo iuxta proportionem respondentes. Columnæ cuiusque ambitus sedecim cubitos habebat. Natura lapidum perquàm firma & adamantina fuit, ita ut non facile lapicidarum cederet instrumentis. Quas circum circa ille suffossas, lignis oleaginis suffulsit. Atq; ubi earum tres ad eum modum perfodisset, ignem materiæ subiecit. Et accensa quidem est illa: sed ab igne, pro natura sua cõsumi nequiuit. Dæmon namq; quidam ater apparens, & sese prouoluens, naturalem uim ignis inhibuit. Cęterùm ea re sæpius tentata, quũ cœptum suum frustra esse uiderent, eam ad episcopum meridiantem retulerunt. Ille autem in sacrum ingressus templum, aquã uasi infusam sub sanctiore altari occultauit: & pro sacris cancellis humi prouolutus, generis humani amantem DOMINVM supplex orauit, ut depulsa dæmonis tyrannide, illius quidem in apertum proferret imbecillitatem, suam autem ipsius manifestò exhiberet uim & potentiam: ne scilicet maius etiam detrimentum ad eos, qui nondum ut Christianæ parẽrent religioni, in animum induxissent, perueniret. Hæc quum dixisset, & crucis signum aquæ infecisset, Equitio cuidam diacono eam dedit, flammam uigentem ea conspergere iubens. Quod ubi est factum, dæmon illæ aquæ uim non ferens profugit: & ignis contraria sibi aqua perinde atq; oleo usus, ligna optimè comprehensa, paruo momento consumpsit, & columnarum fulcris euanescentibus, & ipsæ confestim conciderunt, & alias duodecim in eandem ruinam secum traxerunt. Quinetiam insuper quæ eis coaptata fuerat templi pars, cum columnarum ui in præceps abijt. Vnde fragor maximus exortus, confestim omnes eò ad opus id inspiciendum pertraxit. Postquam uerò dæmonem illum, qui contra nisus fuerat, fugatum intellexerũt, linguas in laudem & gloriam Dei cierunt. Sed & alia idolorum fana diuinus sustulit episcopus, & multa alia admiratione digna de eo uiro commemorantur atque circumferuntur. Nam & ad

Cap. 5. Eod.

Apamee Ioannis in episcopatu successor Marcellus.

Præfectus Orientis templũ Iouis Apamee diruere parat.

Difficultas eius demolitionis.

Marcellus ad preces confugit, à Deo templi euersionem expectans.

Apparet subitò uir, qui se templum idoli demoliturum pollicetur.

Firmitas structuræ.

B

Dæmon ei templo incubãs demolitioni obsistit.

Dæmon precatione & lustrali unda fugatur.

Corruit tandẽ templum.

Marcellus ad martyres epistolas dedit.

A &ad uictores martyres epistolas dedit, & ab eis literas, quibus ei responde-runt, accepit. Postremò uerò & ipse martyrij coronam reportauit. Id ipsum uerò exponendum est. In conualle ibidem * Aulocrenis (locus is in Apamenorum agro est celebris) templum maximum fuit: contra id militibus & gladiatoribus assumptis est profectus. Ad quod quùm propè uentum est, pugna est commissa. Ipse autem extra telorum iactum constitit. Quod enim pedibus æger esset, neq; ad insequendum neque ad fugiendum idoneus erat. Quum autem milites & gladiatores magno studio in potestatem suam templum redigere contenderent, & ex Græcæ superstitionis cultoribus nonnulli solum eum in ea parte, ubi pugna nulla esset, consedisse cognouissent, subitò eum oppressum comprehenderunt, & pyra accensa combusserunt. Ac tum quidem illi facinore patrato latuere. Postea uerò criminis eius comperti, à Marcelli liberis ad legitimam pœnam sunt postulati. cædem enim patris uindicare illi uoluerunt. Sed id factum synodus prouincialis prohibuit, non uindicandam martyrum mortē, sed gratias potius ea de causa Deo agendas esse: liberosq; atq; amicos & genus eorum omne gaudio exilire debere censens, quòd illi honor tantus, ut pro Dei nomine mortem oppeteret, contigerit. Idolorum templa eo tempore ad eum solo æquata sunt modum.

In excisione templi idolorum, pugna committitur.

Cædes & martyriū Marcelli.

Sozomenus pro gladiatoribus qui uerè μαχοί dicitur, ut μοναχοί, h.e. monachos habet, li.7.ca.15.

Martyriū Marcelli liberi eius iure uindicare à synodo prouinciali prohibentur.

Pro martyrio obito Deo agendæ gratiæ.

* Pro Aulocrenis Nicephorus & Sozomen. habent Aulonem. Plin. lib.5.cap.29. Marsyas ibi redditur, ortus, ac paulo pòst conditus, ubi certauit tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenis. Ita uocatur conuallis decem millia passuum ab Apamea. Idē lib.16.cap.44. Regionem Aulocrenen diximus, per quam ab Apamea in Phrygiam itur. Ibi platanus ostenditur, ex qua pependit Marsyas, uictus ab Apolline.

CAP. XXVIII.

B TVm etiā Nectarius, Constantinopolitanæ ecclesiæ curator, primus omnium presbytero, qui à multo tempore in ecclesijs pœnitentibus præerat, dignitatem abrogauit. Quem etiam ferè Orientales episcopi omnes sequuti sunt. Quid uerò id sit, & unde initium sumpserit, & quam ob causam tum esse desierit, alij alia memoriæ prodiderunt. Ego autem ut sese res ipsa uerè habeat, exponam. Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed diuinæ & immortalis naturæ proprium est: nos autem per transgresionem semel peccandi hæreditatem adiuimus, delictorum Deus ueniam eis concedere iussit, qui legitima & conuenienti pœnitentia usi, deinceps simul peccatum & auersantur, & confitentur. Graue autem episcopis, qui proximè post CHRISTVM fuere, uisum est, in media plebe, ueluti in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex presbyteris unum delegere, qui probata uita esset, & simul taciturnus & prudens, apud quem per pœnitentiam resipiscentes commissa sua proferrent. Proinde factum, ut huic seorsim quæ mala egissent propalarent: atq; ille peccatorum confessione audita, quum quid facto opus esset, & quomodo crimen luere conueniret, mulcta imposita ostendisset, permittebat, ut qui peccatum admisissent, ipsi à se peccati sumerent pœnas. Apud Nouatianos huius rei nulla cura est. Quin etiam ritus iste propter eos institutus esse dicitur, quum communicare illi cum eis nollent, qui sub Decij persequutione fidem abnegarant, & postea resipiscentes ad eam redierāt. Nam eius temporis episcopi, Nouati resistētes dogmati, ecclesiasticum canonē sequuti, in ecclesia qualibet presbyterum pœnitentiarium cōstituerunt, ut ab hoc qui post baptismum peccarent, crimina sua confesi, absolutionem eorum obtinerent. Canon iste longo tēpore in alijs quoq; sectis est seruatus. In Occidentalibus uerò ecclesijs ad hūc usq; diem obtinet, atq; in Romana maximè, ubi quoq; certus est pœnitentium locus. Stant illi, perinde atq; iudicio damnati essent, uultu

Erant olim in ecclesijs Catholicis presbyteri pœnitentiarij.

Confessio peccatorum priuata.

Propter Nouatianos pœnitentia solennis in ecclesia instituta.

Pœnitentiæ ceremonia in ecclesia Romana.

uultu demisso, admodum lugentes. Re autem diuina peracta, illi quidem ea sacra non percipiunt, quę eis percipere fas est, qui sacris sunt operati. Cum eiulatu autem & luctu multo se ad pedes eius qui rem diuinam fecit, præcipitant. Directus deinde qui tum ministerium cæremoniæ eius sortitus est, ad eos accurrit: atque itidem collacrymans, se humi sternit. Tum reliqua ecclesiæ multitudo circumsistens, & ipsa flens atque lamentans, lacrymis repletur. Postea primus exurgit seu presbyter, seu episcopus, & illos ita iacentes surgere iubet: & per orationem ea quæ pœnitentibus conueniunt precatus, ubi & audiuit & dixit quæ opus est, eos amittit. Atque illi pro se quisque segregati suo loco, pro eo atque eis iniunctum est, se macerant, uel ieiunijs, uel uigilijs, frequentibusque precibus & resipiscentia, uel illuuie, & deliciarum abstinentia, uel alijs etiam modis, constitutum sibi ab episcopo tempus quilibet expectans. Atque ubi ad hunc modum alacritate libenti debitum persoluit, à crimine absoluitur: & simul cum alijs in ecclesia, eodem iure & communione eadem, conuentus frequentat. Hunc ritum iam inde ab initio ad hoc usque tempus Romani episcopi habuere, qui ab eis inde ad ecclesias alias omnes peruenit, præterquam ad Nouatianos, qui pœnitentiam etiam prorsus non receperunt. Auersati autem presbyterum hunc etiam sunt ὁμοούσιοι consubstantialis fidei professores, Nectario authore, ob eiuscemodi, quæ accidit, causam. Mulier quædam nobilis, quum peccata sua confessa esset, ieiunio & orationi uacare, & in ecclesia permanere, ab eo quē diximus presbytero iussa est. Quod ubi fecit, postea à diacono, qui cum ea cōcubuerat, se con stupratam esse indicauit. Quod factum postquam plebs cognouit, indignè scelus id cum tanta ecclesię contumelia commissum tulit. Maxima etiam ex ea re calumnia & criminatio aduersus sacerdotum ordinem increbuit. Nectarius porrò quid nam faceret dubius, diacono quidem ut scortatori dignitatem abrogauit. Verùm ecclesia multo etiam magis, propter facinus id, sacrorum uirorum detractione, maledictis, & conuicijs est proscissa. Itaque de quorundam, maximè uerò Eudæmonis ecclesiæ eius præsbyteri, patria Alexandrini, consilio, ne postea in ecclesia presbyter pœnitentiarius esset, Nectarius statuit: suadentibus illis, ut cuique permitteretur, pro conscientia & fiducia sua, communicare, & de immaculatis mysterijs participare. Sic enim fore, ut ecclesia à contumelijs libera esset, & immunis. Et ab eo tempore ecclesia in tali statu permansit. Ego uerò ea re ecclesiam prisca illa & ueneranda grauitate excidisse, & † ad promiscuum inconsideratumque atque negligentem morem prolapsam esse, & paulatim ab accuratiore disciplina desciscere cœpisse puto. Æquùm certè atque credibile est, minus antea peccatorum fuisse, quùm propter eorum qui peccata confiterentur uerecundiam, tum propter iudicum ad hoc constitutorum diligentem inquisitionem. Quamuis nunc quoque id ita ut sors tulerit, & quandocunque cuique libitū fuerit, fiat. Vnde causa illa extitit, ut alter alterius peccata non arguat, neque illud Apostoli seruetur dicentis: „Nolite communicare de operibus infrugiferis tenebrarum, sed potius ea arguite.“ Qua etiam ex causa Theodosium magnum, immortali & uenerandæ Catholicæ ecclesiæ gloriæ consulentē, tum primùm legē tulisse cōijcio, Nequaquam mulierem, nisi sexaginta annos nata sit, & liberos habeat, in ordinem ministerij & cleri cooptandam: quemadmodum & Paulus disertè id constituit, ex ecclesijs quoque exigendas, quæ comā totondissent: & quicunque episcopi eas admisissent, exauctorandos esse.

Verùm de his satis diximus.

Apud Sozom. hoc facit episcopus, libr 7. cap. 16.

Mulier pœnitentiam agens Constantinopoli à diacono compressa.

Hanc ob causam presbyter pœnitentiarius in ecclesijs Orientalibus esse desijt.

Conscientiæ et arbitrio cuiusque ibi permissum, quando quis Eucharistiam participare uellet.

Factum hoc cū Sozomeno Nicephorus improbat.

Eadem est temporum nostrorum, et quidē iustissima querela.

Constitutio Theodosij de diaconissis.

L. nulla. C. de episc. et cler.

† [illegible]

A

B

Conue-

CAPUT XXIX.

A C Onuenit porrò, ut neq; ea quæ alijs accidêre, silentio prætereamus: Arrianis uidelicet, & qui à Macedonio & Eunomio & Nouato cognomen sunt adepti. Postquam namq; semel Ecclesia DEI diuisa est, res in ea discessione non constitit, sed illa rursum in se ipsa per dissensiones dissecta est. Et sectarum authores, parua occasione arrepta, & secessione facta, in factiones alias abiere. Quomodo aũt, & quando, & quibus de causis secta quæli bet à se ipsa per dissensionem secesserit, ex eis quæ dicentur liquebit. Illud sanè scire conuenit, Imperatorem Theodosium hæresim nullam persequutum esse, neq; quempiam ad cõmunionem coegisse: sed potius permisisse, ut hęresis quælibet loco suo, pro eo atq; ei uisum esset, conuentus agere, atque etiam de fide in CHRISTVM, pro cuiusq; captu, sentire atq; opinari posset. Reliquas quidem hæreses, præter Nouatianos, extra urbes conuentus celebrare, & ecclesias extruere iussit, Nouatianos autem, quòd secum de ὁμοουσίου, hoc est, consubstantialis fide consentirent, intra urbes liberè ecclesias habere est passus, sicuti antea quoq; dixi. Et solum ipse Eunomium exilio mulctauit. Hic enim postquã Cyzicum reliquit, & ab Eudoxio, qui eum consecrauerat, sub prætextu illo, quòd magistrum suum Aetium proscriptum ille non reciperet, segregatus est, in suburbano Constantinopolis degens, suos sibi conuentus cogebat: & libros quos contra ueram pietatem cõscripserat, absq; metu omni publicabat, multosq; orationis suæ fraude in eandem perditionis foueam ita trahebat, ut breui tempore ingentem multitudinem ad se adduxerit, & nonnullos etiam ex Imperatoris cubiculo ad partes suas illexerit. Theodosius porrò ubi suos illum præter modum obseruare

De hæresibus, earumq; statu, & dissensionibus intestinis.

Theodosius nõ fuit acer hæreticorum persequutor.

Reliquæ hæreses extra urbes ecclesias & conuentus celebrarunt: Nouatiani cum catholicis, in urbibus.

Solũ Eunomiũ Theodosius proscripsit.

B cognouit, eos quidem ab aula sua proscripsit. Ad Eunomium autem quamprimum Chalcedone capiendum certos homines misit, eumq; Halmyridem deportari iussit. Est autem Halmyris Mysiæ in Europa locus, ad Istrum situs: quem breui pòst barbari, Istro, qui glacie constrictus fuerat, transito cæperunt. Eunomius porrò inde Cæsaream Cappadociæ translatus est. Mirificum autem ibi in eum hominum odium fuit, quòd libros contra Basilium eius loci episcopum composuisset. Postea ei ut in agris suis, qui Dacoreni uocabantur, uiueret, permissum est, apud Cappadociæ uicum, cui Dacora nomen est, præfecturæ eius quæ ad Argæum montem sita est, Cæsareæ. Nec ita multo pòst à reditu mortuus, sepulturam in patria sua sortitus est. Eunomium hunc plurimùm, ut diuinum hominem, admiratur ecclesiasticus scriptor Philostorgius. Prudentiam enim & uirtutem eius incomparabilem fuisse, apertè nugatur. Et oris formam, & corporis partes decentissimas, cum multa uenustate deprædicat, atque ex ore eius orationem fluentem margaritis comparat. Quamuis in laudem eius progressus, balbum fuisse confitetur: quod uitium tamen in eo ita exornat, ut ei suauem eloquentiam tribuat. Quinetiam † uitiliginem, quæ faciem illius quasi notis quibusdam deformauerat, ornamentum quoddam ori illius attulisse confirmat. Omnes autem alios eius libros diuinis laudibus efferens, præ cæteris excellere epistolas eius dicit.

Hoc loco Niceph. & apud Sozom. lib. 7. cap. 17. Chalcedõensis ciuitas perinde atque ex suburbijs Byzantij unũ designatur. Nã suprà cap. 8. eod. & apud Sozom. lib. 7. cap. 6. Chalcedone Eunomiũ priuatũ uixisse dictũ est. Socrates quoq; Constantinopoli in ædibus priuatis cõuentus clã egisse scribit, lib. 5. cap. 20.

Eunomius Halmyride Cæsaream Cappadociam transfertur.

Patria hæc eius fuit. Sozom.

Eiusdem mors.

Philostorgius ineptus laudator Eunomij.

† τὴν ἀλφὸν.

CAPUT XXX.

Eunomianorũ dissectio.

Ic quidem diem suum obijt Eunomius. Sectatores autem eius in diuersas discessere sectas. Primus Theophronius quidam, genere Cappadox fuit, qui ab eo in contentiosa disputandi ratione edoctus, sectatoribus eius se coniunxit. Et mediocriter, seu crassè potius, ut rectius quispiam dixerit, in Aristotelis Prædicamentis, & eiusdem περὶ ἑρμηνείας, hoc est,

Eunomij discipulus Theophronius.

† σύνοψις

hoc est, de Enunciatione libro uersatus, † compendium, ueluti quandam introductionem, de eis quibus ipsi utuntur syllogismis & ratiocinationibus editum reliquit, quod De exercitio mentis inscripsit. Deinde popularium suorum odio A

Is etiam ab Eunomianis repudiatur.

expetitus, quòd ad ineptam & insanā prolapsus esset absurditatem, quippe qui in magistri sui doctrina acquiescere nollet, reiectus ab eis est. Quod nanque euriosus maximè esset, ex nominibus quę in sacris scripturis posita sunt, collegit, quod

Ineptiæ eiusdē.

DEVS id quod non extat præsciens, id autem quod extat sciens, atque id quod extitit memoria tenens, non eodē semper modo se habeat: utpote qui cognitionem transferat ad præsentia, ad futura, & ad præterita. Atque eam ob rem repudiatus, conuentus suos sibi seorsim cogens, sub nomine suo hæresim instituit. Non multo pòst alius quidam Eupsychius nomine, in urbe Constātinopolitana, propter frigidam quandā quæstionem ab Eunomianis seiunctus, suæ ipse quoque hæresis author extitit. * Quum namque quæstio orta esset, an filius extremā horam norit: & plurimi Euangelica dicta proferentes, ne ipsum quidem horam eam scire dicerent: Eupsychius sententia sua in scriptum relata, cōfirmauit, filiū non expertem eius cognitionis esse, qui à patre omnia locupletissimè acceperit. Quum autem qui hæresi ei præibant, dicta eius non admitterent, à communione eorum desciuit, & ad Eunomium exulantem se contulit. Quò etiam alij ex urbe Constantinopolitana Eunomianæ sectæ uenēre, ut ibi cum eo ambigerent: atque etiam, si usus ita ferret, de causa disputarent. Quod ubi Eunomius cognouit, ea quæ Eupsychius proferret laudauit, & ad cōmunionem eum admisit: quum quidem id constitutio uetaret, quæ nefas esse decernit, peregrè aduenientes ad cōmunes preces admittere, si literas secum non afferāt, quæ ad eiusdem opinionis populares, per notas ita scriptæ, ut ab alijs legi non possint, dantur. Postquam autem breui Eunomius è uita migrauit, hæresis eius post Eunomium Constantinopoli præses, Eupsychium minimè admisit. Aegrè enim is tulit, quòd æmulatione quadam ducebatur, se cōtraria Eupsychio, qui nondum clericus erat, sentientē, quæstionem propositam soluere non posse. Quapropter aduersandi studio ille, quum multi ad eum opinioni suæ suffragātes cōfluerent, ab Eunomianis segregatus, hęresim suam induxit. Porrò quòd diuinus etiam baptismus ita per adulterinū usum deprauatus est, ut non in trinitatē, sed semel in mortem CHRISTI mersio fiat: non Eunomio, sed discipulis eius Theophronio & Eupsychio, multorū opinione atque sermone ascribitur. Causas hasce breuiter exposuimus, ut quisque norit, quāobrem Eunomiani in diuersas discesserint partes. Cæterùm qui Theophroniū sequuti sunt, Eunomiotheophroniani: qui uerò Eupsychium, † Eunomioeupsychiani cognominati sunt. Disputationes autem & orationes omnes, quæ de his quæstionibus habitæ sunt, commemorare, perlongum, & prorsus difficile esset, præsertim quum aliud mihi propositū sit institutum. Tum uerò apud Macedonianos etiam ad tempus discordia extitit, cuius author fuit Eutropius quidam presbyter, seorsim cōuentus agens. Ei uerò Carterius Macedonianæ sectæ antesignanus restitit. Eodem tempore & ab Arianis Constantinopoli illud in quæstionem uocatū est, An priusquam filius fuerit (profitebantur enim eum ex non existentibus extitisse) pater tum pater uocari potuerit. Et Dorotheus quidem, qui Antiochia accitus, ibi pro Marino administrationē sectæ huiusmodi obtinebat, apertè decernebat, fieri non posse, priusquam filius subsisteret, ut pater uocaretur: quod patris nomen ex eis esset, quod † ad aliquid referretur. Marinus uerò diuersum censuit: et prius etiam patrem, quàm filius fuerit, patrem profitebatur. Siue quòd ita ex animo sentiret, seu quòd Dorotheo aduersaretur, ut qui ei hærefi ea gubernanda prælatus fuerit. Et talem ob causam in partes duas multitudo, B

quæ eos

Eupsychius ab Eunomianis segregatus. Sozom. Eutychiū nominat, lib. 7. cap. 17.

** Quæstio, an filius extremā horā nouerit.*

Theophronius ab Eunomianis se disiūxit, & sectam propriam instituit.

Agnoitæ hi dicūtur.

Eupsychius ab Eunomio in exilio laudatus.

Communio precum.

Dabāt olim hæretici sectatoribus suis proficiscentibus ad populares factionis suæ, tanquā sodalitatis tesseras, per notas scriptas literas.

οἱ τυπικὰ γράμματα

Eupsychianorū secta.

Deprauatio baptismi discipulis Eunomij à quibusdam ascripta.

Eunomiotheophroniani.

Eunomioeupsychiani.

† Alij, Eunomioeutychianum.

Dissidium apud Macedonianos.

Eutropius & Carterius Macedoniani inter se dissentiunt.

Item apud Arianos.

Dissensionis authores.

Dorotheus.

† πρός τι

Marinus.

A quæ eos ſectabatur, diſceſsit. Et Dorotheus quidem in ſacra ſua æde permanſit. Qui autem Marini partium erant, nouis conditis eccleſijs, in eis conueniebant. Qui etiam Pſathyriani, ſiue Gotthiani uocati ſunt: propterea quòd uir quidam ψαθυροπώλης, hoc eſt, placentarum uenditor, quæ ex liborum genere ſunt, nomine Theoctiſtus, opinionem hanc magnopere defendit. A' Gotthis autem illis nomen inditum, quòd Selinas Gotthorum epiſcopus tantopere ei ſententiæ addictus fuit, ut ad eam, gentem Gotthicam omnem adduxerit. Nam obſequẽtes ſibi admodum barbaros habuit, nimirum qui ad docendũ non ſolum patria eorum, uerùm etiam græca lingua appoſitus fuerit: Vlphilæ illius Gotthorum epiſcopi, de quo ſuprà quoq; diximus, quum res Valentis exponeremus, primùm ſubſcriba, deinde etiam ſucceſſor factus. Nec ita multo pòſt diſsidium quoq; interceſſit ei quem diximus Marino & Agapio, qui factionis eius eccleſiæ Epheſi epiſcopus à Marino creatus præfuit. Quorum diſceſsio parum abfuit quin bellũ prorſus, Gotthis maximè Agapio fauentibus, moueret. Quam ob cauſam permulti Præfectorum ſuorum concertationem & diſsidendi ſtudium reprehendentes, ad uniuerſalem ſe Eccleſiam cõtulere, qui etiam nullo diſcrimine ad communionem ſunt admiſsi. Atq; hæc quidem cauſa extitit, cur primùm Ariani ſegregati, in factiones abierint. Et ex eo tempore illi, in quibus ſunt urbibus, ſeorſim ſuos quæq; conuentus ſecta agit. Conſtantinopoli uerò, eos triginta & quinq; annis diſsidentes, tandem ad concordiam uir quidam conſularis Plinthas, ſectæ eorum ſectator, equeſtribus ſimul & pedeſtribus copijs præfectus, magni in aula Imperiali nominis reduxit. Quo tempore ſynodo etiam ab Arianis coacta ſtatutum eſt, ne quando poſthac quæſtiones, quæ ſeceſsionem tantam attuliſſent, in medium proferrentur. Hæc quidem paulo pòſt facta. Fortaſſe autem aliæ quoq; in urbibus paſsim ſectæ & ſectiones Arianorum fuere, quas mihi omnes exactè referre fas non eſt. Sed ſatis fuerit nunc, præcipuas & neceſſarias attigiſſe, & eas potiſsimum quæ Cõſtantinopoli, cuius ego alumnus & ſoboles ſum, fuere: quippe quæ præclariores alijs extitere, & propterea latère non potuerunt. Si quis autem conſiliũ eiuſcemodi hæreſium cognoſcendarũ cepit, unde, & quomodo initia ſua ſumpſerint, & quibus authoribus incremẽta ſua acceperint, eum ut Panaria legat hortor: liber autem is ab Epiphanio, qui eccleſiam Cypri adminiſtrauit, editus eſt. * Præterea Theodoritum Cyri epiſcopum, atq; inſuper admirandum illum Ioannem Damaſcenum. nam & hi ambo permulta de ijs diſſerunt.

Pſathyriani. Gotthiani.

Selinas Gotthorum epiſcopus, Vlphilæ ſucceſſor.

Diſſenſio alia inter Marinũ & Agapium.

Per cauſam uelitationũ diſsidiorũ multi ab Arianis ad catholicos tranſierunt.

Sozom. ad dit conſularem fuiſſe.

13

Plinthas uir clarus Cõſtantinopoli Arianos diſsidentes ad cõcordiam reduxit.

Ariani ſtatuto cauẽt, ne poſthac quæſtiones ſeceſsionis & diſsidij cauſæ proponantur.

Opus Panariũ Epiphanij de hæreſibus.

Panarium hoc opus etiam ἀρκλόφορον dicitur. Socr. lib. 5. cap. 24.

* *Theodoritus etiam & Ioannes Damaſcenus apud Græcos de hæreticis ſcripſerunt.*

CAPUT XXXI.

Per idem tẽpus Nouatiani quoq; inter ſe diſsidentes, per ſeceſsionem, Sabbatianorum quæ uocatur hæreſim cõſtituerunt. Erat enim apud eos presbyter quidam Sabbatius nomine, à Marciano cõſecratus: qui quòd ex Iudæis ad Chriſtianiſmum perueniſſet, nihilominus præſumptæ & anticipatæ Iudæorum opinioni inſeruire ſtuduit, & clam etiam epiſcopatum affectauit: necnon unà cum Theoctiſto & Macario & ipſis presbyteris, eis adhærentibus, qui ſub Valentis Imperio conuentum in Pazo uico habuerant, feſtum diem Paſchæ cum Iudæis celebrauit. Ac primùm quidem propter uitæ inſtitutum, quam optimam monaſticis exercitijs agebat, à Nouatianorum ſe corpore ſeiunxit: deinde uerò quoſdam participatione diuinorum myſteriorum indignos reputans, talemq; prætextũ obtendens, eum quem diximus diem feſtum in aliud tranſtulit tempus. Poſtquam autem manifeſtò apparuit, res nouas eum moliri, Marcianus ſeipſum propter importunã Sabbatij conſecrationem reprehendit:

Nouatianorũ diſsidium. Sabbatianorũ apud eos hæreſis.

Sabbatius ex Iudæo Chriſtianus factus, & proinde Iudeochriſtianus.

Cũ Iudæis is Paſcha celebrat.

Marciani Nouatiani episcopi facete dictum de Sabbatij ordinatione.

hendit: identidem dicere solitus, melius se facturum fuisse, si spinis potius quàm illi manũ imposuisset. Atq; ubi is ecclesiã suam in partes duas diuisam, & quosdam ad alium desciscere uidit, episcopos hæresis suę, qui cum eo cõmunicabant, statim Sangarũ cõuocauit. Est is locus Bithynorũ prouincię, ad mare, non longè ab Helenopoli situs. Eò quoq; ab episcopis cõgregatis Sabbatius euocatus est. Ibi causam mœroris sui dicere iussus, festi diei eius dissensionem allegauit. Nam eum cum Iudæis, sicuti etiam non ita pridem, qui in Pazo Phrygiæ uico conuenerant, statuissent, peragendum esse dixit. Cæterùm illi propterea hoc eum præ se ferre considerantes, quòd ad episcopatũ anhelaret, iurisiurandi sacramento eum obstrinxerunt, ne unquam episcopatũ sibi expetendũ statueret. Postquam ille iurauit, se episcopatũ suscepturũ non esse: non satis causæ esse putantes, cur Ecclesia eorũ factionib. diuideretur, placitũ eis est, ut omnes consentirent, atq; eodem in loco ecclesiasticos cõuentus agerent: festũ autem Paschę diem, quo quis uellet tempore celebraret. Et ea de re canonem promulgarũt, quem ἀδιάφορον, hoc est indifferentem uocarunt. Statuerunt quoq;, ne decretũ eorum qui Pazi cõuenerant, uniuersali canoni præiudicaret. Quòd & prisci illi uiri, & maximè qui Apostolis proximi fuere, etiamsi de Paschę festo die plurimũ inter se dissiderent, inuicem tamen inter se cõmunicassent, & alijs in rebus omnib. prorsus non dissensissent. Et quòd præterea Nouatiani in uetere Roma haudquaq; cum Iudæis, sed post æquinoctiũ cum reliquis Romanis, qui Petri & Pauli apostolorũ traditione utebantur, Pascha peregissent: nec ob eam causam, q̃ Paschæ festo celebrãdo inter se dissentirent, discessionẽ ab eis qui cõmunem cum eis haberent religionem, fecissent. Proinde re bene deliberata, indifferentẽ, quem diximus, canonem protulere, ut quilibet pro eo atq; ei placitũ esset, ex cõsuetudine aliqua, aut præsumpta opinione, Pascha celebrãs perficeret: non quidem ut ea res aliquã in communione dissensionẽ afferret, uerùm ut qui sic discrimine nullo festũ diem agerent, in Ecclesię cõmunione cõcordarent. Eiusmodi canone cõfirmato, Sabbatius, qui scilicet iureiurãdo obstrictus esset, quum Iudæorũ obseruationem sequeretur, prętereaq; † si festus dies in idem cum illis tempus incideret, receptis statisq; ieiunijs illos præueniebat, & clam solennes ritus perficiens, Pascha peragebat, legitimoq; & uespertino sabbati tempore uigilijs & precationibus alijs interesse solitus, postridie cum reliquis cõmuniter de festo die participauit, diuinaq; mysteria percepit. Hoc sic cum annis aliquot latenter faceret, diutius seipsum occultare non potuit. Quum enim breui celebritatem ex ea re cõsequutus esset, permultos ex simplicioribus ad se pertractos æmulatores habuit, & maximè Phryges & Galatas. Qui quoniã patrio more sic ieiunabãt, morem eum ut rectiorem cõfirmari putauerũt. Itaq; hunc sequuti, clam etiã unà cum Iudæis Pascha celebrarũt. Et Sabbatius suos sibi paulatim conuentus agens, à reliquis Nouatianis secessit: & iurisiurandi oblitus, episcopatũ apud sectatores suos suscepit, sicuti paulo pòst dicam.

Synodus Nouatianorũ Sangari celebrata.

Sabbatius causam secessionis suæ per simulatione indicat.

Idem iurat se ad episcopatũ non anhelaturum esse.

Decretum eius synodi.

Canon Nouatianorũ de Pascha ἀδιάφορος, quo quis uellet tẽpore, celebrando.

Nõ temerè unionẽ Ecclesiæ sua scindendã propter diuersitatem Paschatis celebrãdi, Nouatiani censent.

† hoc est, Si omnes eodem tẽpore Pascha peragere contingeret. Soz. Sic ille bis eodem anno Pascha celebrare quandoq; solitus est.

More Iudaico fecit.

Sabbatius à reliquis Nouatianis seiunctus, episcopatum etiam inter suos gerit.

CAPUT XXXII.

Iudæi antiquitùs post uernũ æquinoctiũ Pascha celebrarunt.

Sed enim ego & Sabbatiũ & sectatores eius demiror, quid eis in mentem, ut festum hunc diem innouarent, uenerit: quum ab initio Iudæi ueteres, sicuti Eusebius Pamphili memoriæ prodidit, Iosephum, Philonem, Aristobulũ, & non paucos alios testes laudans, τὰ διαβατήρια, hoc est, Paschalia pro transitu sacrificia, sacrificarint, post æquinoctium uernum, sole † duodecimam partem, quæ à Græcis Aries appellatur, zodiaci circuli ingresso: luna autem * per diametrũ & rectam lineã soli opposita, tum quatuordecimæ diei cursum tenente. Ad hæc Samaritani, qui præcipuè tempora secundum cõstitutiones Mosaicas obseruant, non prius festum hunc diem peragunt, quàm

† τὸ πρῶτον δωδεκατημόριον, Sozom.

** κατὰ διάμετρον, Niceph. κατ' ἀντιμετρον, Sozom.*

A quàm nouos fructus florentes cõspiciant. Nouorũ enim, inquiunt, frugũ festum in lege dicit̃: ut id celebrare, anteq̃ illi appareãt, nefas sit: proindeq̃ uernũ æquinoctiũ ferias eas præcedere necessariò debeat. Quapropter quum Iudæos sibi imitandos proposuerint, eos admiror, q̃ non potius antiquitatẽ, quæ apud eos est, laudauerint. Et satis colligere licet, Sabbatianis istis, atq̃ eis qui τεσσαρεσκαιδεκατῖται, siue Quatuordecimani uocant̃, exceptis, hæreses alias omnes festũ Paschæ cum Romanis & Aegyptiis & Palæstinis peragere. Nouatiani igitur isti resurrectionis diẽ peragunt, Iudæos & ipsi sequuti. In idẽ uerò cum Quatuordecimanis tẽpus incidũt, nisi quum prima sabbati dies eadẽ cum decimaquarta die lunæ est. Iudæos namq̃ imitant̃, quandocũq̃ obtinẽs Dominica dies in decimãquartam lunæ diem nõ incidit. Mõtanistæ uerò, quos etiã Pepuzitas & Phryges appellare cõsuetudo est, noua quadã ratione inuẽta, iuxta eam Pascha celebrãt. Atq̃ in primis eos reprehendũt, qui propter festũ Paschæ lunæ cursum obseruãt. Nõ illum enim, sed solis orbẽ, eis qui ritè Paschæ diem inquirere uelint, inspiciendũ esse censent. Et mensem quẽlibet dierũ triginta, atq̃ principiũ eorũ, æquinoctiũ uernum faciũt: quæ dies, secundũ Romanos, ritè ante IX. Calend. April. dicat̃. Ea namq̃ etiã magna hæc duo luminaria initiũ suum habuisse allegãt, per quæ tẽpora & anni significant̃. Idq̃ ex eo liquere asserunt, q̃ luna per octenniũ cum sole cõueniat, & ambo initiũ nouũ sumãt. Quandoquidẽ octennalis lunæ cursus nonaginta & nouẽ mensib. perficiat̃: diebus aũt bis mille noningentis uigintiduobus, quibus etiã sol octonos absoluat cursus. Ita ut annus quilibet censeat̃ esse dierũ trecentorum sexaginta, & quartæ unius diei partis. Ex ea namq̃ die, quæ est ante IX. Calend. April. quippe quæ principium creationis huius existimet̃, esse colligũt atq̃
B cõputant eam, quæ in sacris literis dicit̃, decimamquartam diem, quam esse dicũt ante VIII. Id. April. in qua semper festũ Paschæ agunt. Quod si, ita ut sæpe fit, in eam Resurrectionis quoq̃ dies concurrat, in ea ipsa Dominica die id festum celebrant. Scriptũ enim est, inquiũt, à decimaquarta usq̃ ad uigesimamprimã Pascha esse peragendũ. Mihi sanè nõ rectè fecisse uident̃, qui olim de festo hoc die tantopere dissidentes cõtenderunt: multo uerò minus, qui hac in parte Iudæos sibi imitandos esse statuerunt. Sed illis, ut opinor, in mentẽ non uenit, q̃ Iudaismo in Christianismũ mutato, ex necessitate quadã figuræ rei ipsi cesserint: sicuti hoc inde satis cõstabit. Nulla namq̃ Christi lex Christianis ut Iudaizẽt præcipit, præcipit aũt: imò potius id prohibet: quemadmodum disertis uerbis diuinus Apostolus sanxit, non solũ de circũcisione, quæ legis est caput, iectans, uerùm etiã de die-
» bus festis cohortãs, ut nequaq̃ disceptãtes segregemur. Et ad Galatas scribẽs: Di-
» cite mihi, inquit, qui sub lege esse uultis, legẽ non auditis? Atq̃ ubi de hoc pauca disseruit, deinde ostẽdit, Iudæorũ populũ seruum esse: libertatẽ aũt eos obtinere, qui CHRISTVM sequũtur. Vbi etiã admonet, nõ obseruãdos esse dies & annos. In epistola autem ad Colossenses clara prædicat uoce, umbrã esse obseruationes
» eiusmodi. Quapropter infert dicẽs: Nemo uos iudicet in cibo aut in potu, aut in
» parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbati, quæ sunt umbra futurorum. Ad He-
» bræos aũt hæc omnia ueluti sigillo cõfirmans, dicit: Trãslato enim sacerdotio, ne-
» cessariò etiã legis translatio subsequuta est. Satis igitur liquet, neq̃ sacrum Euangeliorum librũ, neq̃ diuum ipsum Apostolũ, Christianis iugũ seruitutis legis imposuisse: sed ut et Pascha et reliquos festos dies honorificè, quandocũq̃ eis uisum esset, peragãt, animi gratitudini eorũ qui beneficio sunt affecti, reliquisse. Proinde quia homines maximè ferias amant, à laborib. in eis cõquiescentes, tum sicuti cuiq̃ uisum erat, in regionib. passim, consuetudine quadã per traditionẽ accepta adducti, salutiferæ passionis memoriã colentes celebrarũt. Neq̃ enim uel Serua-

In Asia hi fuere.

Quatuordecimani.

Mõtanistarum Pascha.

Aequinoctium uernũ ante 9. Calend. April.

Nono Calend. April. initium creationis.

Mõtanistæ Pascha celebrant ante 8. Id. Apr.

Admiratur Nicephorus eos, qui uel pertinaciter de festo die Paschæ disceptent, uel Iudæos eo celebrando imitentur.

Contra superstitiosam temporum festorumq́; dierũ obseruationem.

Libertas Christiana.

Apostoli Paschæ celebritatem liberam populis Christianis reliquerũt.

tor ipse, uel eius discipuli, lege ulla id obseruandum esse statuerunt: sed neque in A eum qui hoc ita non perageret, condemnationem, aut pœnam, aut execrationem, sicuti Mosæ lex facere solita fuerat, uel Euangelica uel Apostolica scripta induxerunt, aut comminati sunt. Diui uerò Euangelistæ historia sua scribenda, Mosaici Paschæ festi obiter saltem mentionem fecere: Seruatorem scilicet azymorum tempore passum esse, quum celebre apud Iudæos ageretur festum: ut ostenderent illi, festis potissimùm diebus cædes eos perpetrare constituisse. Ipsis profectò sanctis Apostolis consilium illud propositum non fuit, ut sibi de diebus festis iudicium sumerent, aut de eis leges ferrent: sed potius Deo gratam uitam, uirtutem, & ueram erga Deum pietatem traderent, atque inducerent. Mihi quidem uidetur, quemadmodum alia plurima plerisque in locis suam obtinere consuetudinem, ita id quoque de Paschæ festo accidisse, quod ex more quodam apud gentes quasque suam habuit obseruationem: ut satis manifestum sit, neminem Apostolorum quidquam de festo hoc die legis sanctione constituisse.

Quid potissimum sancti Apostoli doctrinæ suæ spectarint.

CAPUT XXXIII.

Porrò quòd ab initio Pascha moribus magis quàm legibus obseruatum sit, re ipsa declarabimus. Qui namque minorem Asiam incoluere, plurimi ab Apostolorũ temporibus sabbato despecto, decimamquartam lunæ diem obseruarũt. Quod quum facerent, nequaquam ab alijs, qui hoc non itidem facerent, dissidebant: quoad Victor urbis Romanæ episcopus, plurimùm commotus literis, Asianos quartamdecimam diem colentes damnauit, atque excommunicauit. Quam ob causam è diuerso Irenæus Lugdunensis in Gallijs episcopus, ad Victorem literas dedit, quibus illum obiurgat, & facinus tam calidum reprehendit: perdoctè exponens, quòd quum antiquiores B etiam communionem rerum omnium inter se in Christianismo retinerent, & de Paschæ festi tempore uariarent, nullum id putauerint esse præiudicium. Adijciens præterea, Polycarpum Smyrnæ episcopum, qui sub Gordiano postea coronam martyrij recepit, Romam uenisse, & cum Aniceto eius urbis episcopo communicasse, nihil de festo Paschæ cum eo disceptantem. Nam & ipse Polycarpus patria quadam Smyrnensium consuetudine, decimaquarta die Pascha celebrabat: sicuti Eusebius quoque Pamphili in quinto Ecclesiasticæ historiæ suæ libro testatur. Constat igitur, sicuti dixi, quosdam in minore Asia decimamquartam lunæ diem obseruasse. Alij uerò, qui in superioribus Orientis partibus habitant, sabbatum festo eo celebrando magis coluere. Cæterùm de mense eis maior fuit contentio. Quidam namque Iudæos sequi uoluerunt, quum quidem iamdudum certiore obseruatione illi excidissent. Alijs uerò ab eo abhorrentibus, post æquinoctium uernum Pascha agendum potius uisum est: celebrandum id semper esse dicentibus, quum sol in Ariete sit, secundum Antiochenos Xanthico, secundum Romanos autem Aprili mense. Qui quidem non eos qui tum delirabant Iudæos, sed antiquissimos, & magnum illum in primis Iosephum, sicuti is hac de re in tertio Antiquitatum Iudaicarum libro refert, sequuti sunt. Ac illi quidem qui minorem Asiam & superiores Orientis partes tenent, ad hunc modum de festo hoc die dissenserunt. Alij uerò omnes, qui Christianismum susceperunt, & Occidentales cuncti adusque Oceanum, post uernum æquinoctium Pascha peragere inueniuntur, uetustiorem consuetudinem sequentes. Qui sanè uniuersi ita festum Paschæ celebrantes, nunquam inter se discordare uisi sunt. Neque uerò, quemadmodum multorum sermonibus fertur, magna illa sub Constantino Nicææ celebrata synodus, eiuscemodi diei Paschæ celebrandi errorem induxit: sed ipse potius diuus Constantinus, paucos illos qui à recepta obserua-

tione

Iam tum ab Apostolorũ temporibus Christiani Paschæ ferijs celebrandis uariarunt. Victor Rom. episcopus Asianos eo nomine damnauit. Sed hic ab Irenæo est reprehensus.

Polycarpus martyr cum Aniceto Romæ Paschate ab eo colendo dissidens communicauit.

Iudæi ueteres etiã post æquinoctiũ uernum Pascha celebrarunt.

A tione dissentiebant, literis suis cohortatus est, ut partem maiorem sequerentur: & eam imitantes, eodem modo cum illa festū diem peragerent. Epistolam eam Imperatoris totam, in tertio libro eorum quos de uita Cōstantini Eusebius conscripsit, inuenies. Ex ea autem particulam quæ de festo Paschæ scripta est, hic apponam: quæ de uerbo ad uerbum sic habet: „ Est ordo quidam bene institutus, „ quem omnes Occidentalium & Meridionalium & Septentrionalium orbis terrarum partium, & quædam etiam Orientalium regionum ecclesiæ seruant. Quapropter quùm in præsentia rectè omnes id constitutum esse existimarunt, tum ipse „ solertiæ quoque uestræ placiturum esse recepi, ut quod per urbem Romanam, & „ Italiam, Africam, Aegyptum omnem, Hispanias, Gallias, Britaniā, Libyam, cun„ ctam Græciam, Asianam & Ponticam prouinciam, & Ciliciam, concordi & una „ prorsus sententia seruatur, idem quoque uestra non grauate suscipiat prudentia. „ Quæ illud secum cōsideret, non solum maiorem esse in eis quos enumerauimus „ locis ecclesiarum numerum, uerùm etiam communiter maximè idem omnes uel„ le, & sanctißimum esse, accuratioremque rationem, ut nulla omnino nobis cum Iu„ dæorum perfidia intercedat communio, efflagitare. Imperatoris epistola sic habet. Verumenimuerò, Quatuordecimanos ferunt à Ioanne apostolo decimæquartæ diei lunæ obseruationem accepisse: Romanis autem & Occidentalibus partibus Petrum & Paulum, Apostolorum maximos, eam quę ibi frequentatur tradidisse consuetudinem. Scriptum quidem hac de re decretum edere nemo potest. Sapienter uero Victor & Polycarpus extinxisse de die festo contentionem uidentur. Quandoquidem autem Occidentales episcopi traditionem Petri & Pauli minimè dehonestandā duxerunt, & Asiani quoque Ioannis Euangelistæ institutum seruandum esse contenderunt, de cōmuni cōsilio placitum est, ut quique, B sicuti assueuerant, festum diem agerent, mutuam autem communionem nequaquam rescinderent. Stultum quippe quam maximè esse opinati sunt, consuetudinum eiusmodi uariantium gratia, a mutua coniunctione discedere, quum eis de rebus religionis præcipuis per consentientem concordiam conueniret.

Constantini ex literis uerba.

Constantinus magnus in Nicena synodo literis scriptis, Asianos, ut cū Occidētalibus eodem tēpore Pascha celebrarent, hortatus est.

Ioannes apostolus Quatuordecimanos in Asia Pascha celebrare docuit: Petrus & Paulus Romanos.

Maiores nostri Pascha hoc uel illo tempore peragere, ἀδιάφορον esse uoluerunt.

CAPUT XXXIIII.

QVòd uerò consuetudinem potius quàm legem sequuti ueteres plerisque in locis, ut quibusque uisum erat, Pascha celebrarunt, inde facilè colligitur. Non omnes etenim, quamuis eiusdem opinionis essent, easdem traditiones in ecclesijs seruarunt. Et qui eandem colebant fidem, sæpe consuetudinum obseruatione inter se uariarunt. Necque id ueræ pietati detrimento fuit. Porrò quum ad hunc locum peruenerimus, æquum uisum est, pauca quædam de diuersis ecclesiarum moribus commemorare: quę antea quidem sic uariè obtinuerunt, nunc autem per gratiam Dei cum tempore mutati, ad consentientem concordiam apud omnes peruenerunt. Et primùm de obseruatione Paschalis festi dicendum. Quæ enim eas præcedunt ferias ieiunia, uariè apud quosque ab initio seruata comperimus. Romani namque tres continuas hebdomadas, sabbatis & Dominicis diebus exceptis, ieiunarunt. Illyrici autem, & cuncta Græcia, præterea Alexandria & Libya omnis, Aegyptus & Palæstina, sex hebdomadibus ante festum Paschæ ieiunium continuarunt, Quadragesimam tempus id nominantes. Alij rursus ante septem hebdomades ieiunare incœperunt: sicuti Constantinopoli, & circumcirca ad Phœniciam usque, † tribus tantum hebdomadibus quinos dies ex interuallo, binis septimanis intermissis, à cibis se abstinentes, itidem Quadragesimam tempus tale uocarunt. Montanistæ uerò duabus. Quos mihi demirari in mentē uenit, quomodo omnes isti in dierum numero sic uariantes, Quadragesimā tamen ieiunij tempus uocent.

De uariātibus apud ueteres ecclesiarū consuetudinibus & obseruationibus.

In ieiunijs ante Paschæ ferias.

Quadragesimale ieiunium.

† τρεῖς μόνας πενθημέρους ἐκ διαλειμμάτων νηστεύουσι. Sic erat.

uocent. Quamuis alij aliam rationem texentes, nomini ei honestum prætextum A obtendant. *In delectu ciborum.* Non solum uerò de dierum numero, uerùm etiam de cibis ipsis, de aditu ad sacra mysteria, & abstinentia, multum inter se dissident. Quidam enim animata prorsus non attingunt: alij autem attingunt, sed pisces solos. Sunt qui animata quoque, & cum piscibus uolatilia etiam degustant: ex aquis ea quoque progenita esse, ut Moses inquit, dicentes. Nonnulli ab ouis abstinent. Nonnulli uerò arborum fructibus uescuntur. Quidam panem siccum tantum comedunt: quidam uerò ne hunc quidem attingunt. *In tempore cibi capiendi.* Diuersum etiam est cibi capiendi tempus. Aliqui namque hora nona, aliqui post occasum solem, quidã post diem unam sequenti die cibum capiunt: nonnulli uerò ad tres, ad quatuor, ad quinque, & ad septem usque dies dapibus abstinentes procedunt: pro eo atque quisque cibo carere uel uult, uel potest. Et alia apud alias gentes & populos fiunt, apud quos rerum talium innumeræ extant causæ: de quibus omnibus nullum præceptum, quod in scriptum relatum sit, ostendi potest. *Obseruationes, ἀδιάφοροι.* Vt satis constet, primos illos Verbi ministros, ab initio obseruationes eiusmodi arbitrio quorumque reliquisse, ut quisque non metu aut necessitate quapiam adductus, quod bonum est, deligere & sequi posset. Cæterùm in ieiunijs ferias Paschales præcedentibus, & in ieiunantium cibis, à principio in ecclesijs huiusmodi diuersitas fuit. *In synaxib. & Eucharistiæ perceptione.* Verùm in Synaxi plurimam uarietatem fuisse inuenimus. Quum enim pleræque omnes per orbem ecclesiæ diebus sabbati consuetudinem haberent hebdomadis unius tempore diuinis mysterijs operari, Romani & Alexãdrini ex antiqua quadam traditione hoc non faciebant. *Vna hebdomadis die ueteres, sabbato scilicet, cœnã Dominicam peragebant.* Aegyptij uerò Alexandrinis uicini, & qui circum Thebaidem habitant, synaxes quidem die sabbati peragebant: sed non eadem qua tum Christiani omnes utebantur consuetudine, diuinam sanctificationem percipiebant. Ve- B rùm quum abundè conuiuati essent, & omnis generis cibis delicatius se repleuissent, à prandio scilicet, circiter uesperam multam, mysteria † oblatione peracta percipiebant. *† προσφέροντες* Quarta hebdomadis die, & ea quæ Parasceue dicitur, Alexandrini scripturas legebant, doctoribus eas interpretantibus: omniaque quæ ad Synaxim pertinent peragebant, præterquàm diuinorum mysteriorum perceptionem. *In lectione scripturarum, & concionibus.* Atque eam illi antiquitùs habuere consuetudinem. Dicunt etenim, & Origenem plurimùm diebus istis in ecclesia docuisse, atque synaxes seu conuentus egisse. Qui quum sapientia & doctrina multis præstaret, & perspectum haberet, infirmiorem esse Mosaicam legem, quàm ut ullo modo ad literam reddi atque exprimi posset, rationem festi Paschæ ad speculatiuam contemplationem reuocauit, unum solum esse uerum Pascha dicens, quod CHRISTVS peregit, præclarè aduersus hostiles potestates re gesta, quum in crucem suffigeretur, longè optimè eo contra aduersarium usus tropæo. *Christus Iesus uerum Pascha, tropæo crucis aduersariũ diabolum deuicit.* In eadem Alexandria, in lectorum & notariorum ordine discrimen nullum fuit, siue illi iam fideles, siue catechumeni, hoc est, qui sacra doctrina instituerentur, essent, quum ecclesiæ in locis omnibus aliæ fideles tantum in ordinem hunc legerent. *In lectoribus & notarijs.* In Thessalia & hoc factitatum esse liquet. *In coniugio sacerdotali.* Licebat clerico cuiuis, priusquam in ordinem eum cooptaretur, legitimè uxorem ducere. at si postea, ut consuetudine receptum est, uxorem cognouisset, ordine eo mouebatur: quum in Oriente omnes, atque etiam episcopi, si uellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, uxorum congressum declinarent: multi etiam ipso episcopali munere fungentes, in episcopalibus ædibus liberos multos ex coniugibus, quos sibi legitimo matrimonio antea coniunxissent, susciperent. Nunc autem † ne in somnis quidem episcopus cum uxore sua concumbens, impudicus habetur. *† ἐπ' οὐ ὕπνῳ* Sed enim consuetudo ea quæ in Thessalia seruatur, ab Heliodoro illo Tricensi episcopo ortum habuit:

Heliodorus episcopus Triccēsis in Thessalis, episcopatu abire, quàm amatoriū suū poema abolere maluit.

A habuit: cuius amatorij libelli hoc quoq; tempore circumferūtur, quæ etiamnum iuuenis cōposuit, & Aethiopica inscripsit. Nunc aūt ea χαρίκλειαν, quasi gratiarum gloriā dicas, nominant. Quo nomine etiā episcopatus ei ademptus est. nam quum lectione eorū opusculorū iuuenes multi in periculū conijcerent, synodus prouincialis statuit, uel libellos ipsos qui amores accenderent, igni consumptos abolēdos, uel qui eos cōposuisset autori functionem episcopalē abrogandā esse. Ille uerò episcopatū deponere, q̄ scripta sua supprimere maluit. Hęc aūt cōsuetudo Thessalonicæ, atq; in Macedonia, & Græcia omni, seruata est. Alius item in Thessalia mos fuit, ut in Paschalib. tantum diebus baptismus perageret: quapropter multi etiā eo sacramento † non initiati decessere. In urbe Antiochena, quę in Syria est, altaria diuersum prorsus q̄ alibi sitū habuere. Sacra enim ara non ad orientem, sed ad occidentē uersus collocata fuerat. Hierosolymis, & in Thessalia, atq; etiā in Græcia, cōsuetudo fuit, ut preces in peruigilijs † ad lucernas accensas, eodem quo Nouatiani Cōstantinopoli modo, peragerent. Cōsimiliter in Cypro & Cæsareæ Cappadocū, in sabbato, & Dominico die uesperi post lucernarū accensionem, episcopi & presbyteri sacras scripturas populo exponūt. Nouatiani aūt, qui in Hellesponto sunt, non eundem orationis ritū, quem factionis eorū populares Cōstantinopoli, seruant, cerimonias obtinentis ibi ecclesiæ plurimùm sequentes. Et ut in summa dicā, in opinionib. & sectis omnibus, haudquaq; in precationib. unū atq; cōsentientem ritū seruatū esse, inuenire est. Scythę qui ad Istrū colunt, multas & magnas habent ciuitates, & omnes uni subiectæ sunt episcopo. In alijs aūt populis, non solū in urbibus, uerùm etiā in quibusq; uicis, episcopos esse scimus. Quæ consuetudo apud Arabes potissimū, & Cyprios, & in Phrygia

In baptismi tempore.

† ἀμύητοι

In altarium structura.

Et ipsisquoque ecclesijs. Socr.

† ἐν ταῖς λυχναψίαις

In precibus peruigiliorū.

In expositione sacrarum scripturarum.

In ritu precationum.

Vnus apud Scythas episcopus.

In alijs populis plurimi.

B apud Nouatianos, atq; apud eos qui à Mōtano deducti sunt, fuit. Romæ ad hodiernū usq; diem non plures q̄ septem diaconi fiūt, ad eorū instar qui ab Apostolis creati sunt, quib. Stephanus ille præfuit, qui primus martyrij reportauit coronam. Apud alios populos omnes, quem sors tulit, eorū numerus est. In Romana urbe itidem quotānis semel Alleluia, paschali Dominico die cōcinunt. Proinde à multis, iureiurādo cōcipiendo, uotisq; nuncupādis, usurpatū est, ut eis Alleluia audire, & cum lætitia canere daret. Neq; episcopus, neq; alius quisquā in ecclesia Romæ † ad populū docens uerba facit. * Alexādriæ aūt solus hoc munere fungit episcopus. quod quidē postea, quū antea mos is nō fuerit, est obseruatū. Causam cōsuetudini nouæ prębuit Arius, qui q̄ presbyter esset, & docēdi prouinciā accepisset, cōtra ueritatis doctrinā res nouas inducens, Ecclesiā turbauit. In eadē Alexandrina ecclesia, quod in locis alijs omnib. nouū atq; insolēs est, olim obtinuisse scio. Episcopus nāq; quum sacra Euāgelia legerent, non assurgebat. Id uerò in ulla planè ecclesia antiquitùs factū esse, nemo uel uidit, uel audiuit. Sacrū cum librū ibi solus legit archidiaconus: in alijs aūt ecclesijs diaconi, in multis uerò alijs soli sacerdotes, in nonnullis quoq; diebus celebriorib. etiam episcopi. Id quod hodie quoq; Constantinopoli fit, & maximè Paschaliū feriarū die prima, et primo anni ipsius ingressu. Atq; ea lectio dupliciter fit. Quantū nāq; Euāgelici scripti prior ille recitat, tantū postea quoq; diaconus repetit: scilicet, sicuti ego existimo, ut episcopus etiā Euangeliū, et non tantū qui ministeriū id sortiti sunt, prędicare uideatur. Et fortasse etiā, ut id cœlitùs fulminis more intonās audiētes, sincerè absq; simulatiōe & deprauatiōe omni annūciemus. Episcopus uerò & primū testamēti Euangeliū legit, ueluti perfectā personā Christi referēs. Porrò precatiōes itidē & psalmodias, sicuti dictū est, nō easdē ecclesię oēs habent, sed neq; libros aut lectiones easdē. Nam eā quæ dicit Petri Apocalypsim, ut subdititiā & illegitimā à ueteribus iudicatam, apud Palæstinos in ecclesijs quibusdam semel quotannis in die parasce-

Romæ tantum septē diaconi.

Intelligi hoc debet de tempore Imperij Theodosij iunioris.

Ibidem semel quotannis Alleluia cantatum.

Conciones ad populū Romæ in ecclesia non habitæ.

† προσομιλεῖ τῷ λαῷ

** Alexandriæ solus episcopus concionatur.*

Euangelij lectio.

Non eædem in omnibus ecclesijs psalmodiæ & precatiōes. Non ijdem etiam libri.

Apocalypsis Petri liber.

Dies Parasceues. *Item Apocalypsis Pauli.*

parasceues aliquandiu legi solitā fuisse inuenimus. Qua die populus magna cum A religione & contritione salutiferæ passionis CHRISTI memoriæ ergò ieiunat. Rursum eam quæ Pauli apostoli dicta est Apocalypsim, quam ex priscis hominibus nemo uidit, monachi plures cum ueneratione admirantꝰ. Fama quidem increbuit, hoc ipso imperātis Theodosij tempore, reuelatione diuina repertum esse librum eum, in patria paternaꝗ domo Pauli Tarsi Ciliciæ, in arca marmorea repositum, & in terra defossum. Quod sanè falsum esse, presbyter quidā ecclesiæ Tarsensis grandæuus admodū (nam id canicies testabatur) cōfessus est. nihil enim eiusmodi suo tempore euenisse cōfirmauit. Quod quum asseueraret, admiratus est, si non ab hæreticis fama ea cōficta esset. Id quod in multis etiam alijs libris factum esse, antea diximus.

Romani quouis sabbato ieiunant. *Seueræ Nouatianorum obseruationes.* *Pœnitens post baptismum.* *Bigamos reijciunt.*

Romanis mos est, sabbato quouis ieiunare. Cæsareæ Cappadocum, qui post baptismum peccassent, eos à cōmunione arcebant: quod itidem Nouatiani faciunt. Idem Macedoniani quoꝗ in Hellespōto, & item Quatuordecimani in Asia obseruauere. Nouatiani in Phrygia digamos, & eos qui ad secundas nuptias transijssent, non recipiunt. Qui uerò Constantinopoli sunt eorum populares, propalàm eos neꝗ admittunt, neꝗ reijciunt. In Occidēte autem id liberum est prorsus.

Causa & occasio uariantium in ecclesijs obseruationum.

Sed enim dissensiones tales in ecclesijs inualuisse opinor, reuerentia eorū qui eis ab initio præfuerunt, & qui illis deinde successerūt. Nam ij tanquā leges quasdam ab illis acceptas, per manus posteris tradidere: non satis pium, neꝗ ferendū esse arbitrati, si traditiones, in quibus educati essent, non honorificè colerent, sed cōtemptim reijcerent. At mihi ualde laboriosum & difficile esset, uariantes per urbes & regiones omnes ecclesiarum cōsuetudines enumerare & perscribere. Ferè enim fieri id omnino nequit. Eandem autem priscos homines existimandum est obtinuisse de festo hoc die, cuius gratia in hunc locum B digressi sumus, opinionem, ꝙ scilicet ex consuetudine quadam diuersum habuit

Solennitas Paschatis celebrandi ad concordiam redacta.

festū Paschæ cultū. Nunc uerò diuina suppeditāte gratia, impedimētis & dissensionib. omnibus temporis cursu sublatis, cōcordibus sentētijs apud omnes in ecclesijs CHRISTI festus dies Paschę celebratꝰ Errare aūt illi, quemadmodū prius quoꝗ dixi, mihi uidentꝰ, quorū sermonib. increbuit, Nicęnā fidē Paschæ ferias in errorē & uarietatē eiusmodi adduxisse. Nā synodus ea operā potius nauauit, ut populus ꝗ antea à parte maiore dissentiebat, ut unanimē concordiā pertraheret.

CAPUT XXXV.

Etiam temporibus Apostolorum diuersæ fuere in ecclesijs obseruationes.

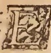

Nimuerò quod ab Apostolorum usꝗ temporibus multæ dissensiones propter obseruationes quasdam fuerint, illos ipsos producam testes. Scribit namꝗ diuus Lucas in Actorum libro: Quum Apostoli dissidium intercessisse eis qui ex gentibus fidem complexi fuerant, & fidelibus Iudæis cognouissent, congregati simul omnes, constitutionē factam in epistolæ formam redegerunt, per quam fideles à graui legis seruitute liberarunt, & superuacanea ea de re nugamenta inhibuerunt. Certam autem rectioris & ad ueram erga DEUM pietatem ducentis uitæ formam proposuerunt, quæ necessariò obseruanda sint, disertis uerbis prædicantes. Non intempestiuum uerò esse duxi, ut eam ipsam illorum epistolam, euidentioris cognitionis gratia, in historia hac referrem·

Epistola Apostolorum ad eos qui ex gentibus in Christum crediderant.

„ Apostoli & seniores & fratres, his qui Antiochiæ & in Syria & Cilicia ex gentibus sunt fratribus, Salutem. Quoniam audiuimus, quòd quidam ex nobis exeuntes uos turbarint, uerbis labefactantes animas uestras, dicendo circuncidi uos & legem seruari debere, quibus id non mandauimus: placuit nobis collectis in unum, eligere uiros, & ad uos mittere, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo: hominibus, qui tradiderunt animas suas

A » mas suas pro nomine Domini nostri IESV CHRISTI. Misimus ergo Iudam & » Silam, qui & ipsi uobis eadem uerbis referrent. Visum est enim spiritui sancto, » & nobis, nihil amplius uobis imponere oneris, præterquā hæc necessaria, ut uos » abstineatis ab his quæ simulacris immolata sunt, & à sanguine, & suffocato, & » fornicatione: à quibus uobis cauentes, rectè rem agetis. Valete. Hæc Deo placita sunt. Hoc enim inquit epistola: Placuit spiritui sancto, nihil aliud oneris imponere, præterq; quę necessariò seruata oportet. At quidā hęc nihil curātes, omnem quidem fornicatiunē pro nihilo habent. De diebus autem, & ferijs, & institutis, perinde atq; de anima ipsa decertant: DEI mandata inuertētes, & sibi ipsis leges ferētes: haud secus atq; si studiosè hoc agerent, ut cōtrarias maximè aduersus decreta DEI res agitātes, latère possint. Et potuissemus nos orationē hanc de festo Paschæ magis dilatare, & clarè satis ostendere, quód ne Hebræi quidem certò id & accuratè seruent: neq; typum seu figurā eius, sicuti eis tradita est, colant: præterea quòd Samaritani, qui ab eis sunt disiuncti, certissimè semper ferias hasce celebrent. Verùm suo seorsim ad rem hanc fusius explicandā tempore est opus.

Res ad salutem necessarias negligētes, de friuolis obseruationibus inquirimus.

Illud porrò potius nunc dicendum uenit. Qui Iudæos sibi imitandos, & exactam typi & figuræ rationem exhibendā proposuerūt, eos modis omnibus illos sequi debere. Si namq; accuratam obseruationem inquirere uolunt, non illi dies tantum obseruare debent, sed & alia quæcunq; CHRISTVS, quum sub lege esset, Iudaico more fecit, aut à popularibus & tribulibus suis iniuria affectus pertulit, aut alio etiam modo omnibus benignè faciens, per figurā agere perseuerarit. Siquidem nauim ille sæpius ingressus, doctrinam promulgauit: & in cœnaculo Pascha primùm parari curauit, & ante id asinam ligatam solui iussit, & hominem

Decimāquartam Paschatis celebrandā diē cum Iudæis colētes, alia quoque circumstantias eius seruare debent.

B aquam in uase fictili gestantem eis qui Pascha parare deproperabant, signū proposuit, & multa alia, quæ uariè in diuinis Euangelijs feruntur. Quæ sanè omnia corporaliter obseruare non studēt, qui ferias hasce ritè celebrari debere æquum esse putant. Quis enim ex doctoribus unquam iuxta typum & figuram in nauigio docere cœpit? Neq; in cœnaculo, seu superiori parte domus, ut ante omnia Pascha celebrans quisquam perageret, studio habuit. Sed neq; ante id asinam ligatam solui mandauit, neque adeò quenquam aliquis uas fictile in humeris ferre iussit, ut ne quod symbolū & signum Paschæ desideraretur. Fortuita namq; hæc sunt, & Iudaismum potius referre existimantur. Siquidem & Iudæi ea quæ sic in corporibus accidunt, maiore studio, quàm si animabus eueniant, obseruare contendunt. Proinde etiam execrationi obnoxij sunt, ut qui Mosæ legem ueluti typum & figuram magis quàm ueritatem excipiunt. Et qui illorum res admirātur & amant, talia ad sensus speculationesq; arcanas & sublimes reuocant. De diebus certè quidem & mensibus irreconciliabile Ecclesiæ concitant bellum, contemplationem remotiorem de eis posthabentes. Itaq; necessariò consequitur, & ipsos hac in parte eandem cum Iudęis sustinere sententiam & condemnationem, in seipsos maledictionis calculum ferentes. Sed de his satis, ut puto, diximus.

Iudæi corporalium rerum & typorū studiosi, spiritum & ueritatem non curant. Itidem Iudæorum imitatores hæretici.

Quapropter ad institutum cursum orationem rursus conuertamus. Diximus namque, Ecclesiam, quum primùm factionibus esset diuisa, in eo rerum statu non permansisse: uerùm eos deinde, qui secessionem fecissent, parua aliqua arrepta occasione, à suis desciuisse, & in sectas alias abijsse. Cæterùm alij aliter diuisi sunt. Nouatiani autem per occasionem & prætextum Paschalis festi in partes discessere. Neque illi in una partium secessione constiterunt: sed etiam de diebus & hebdomadibus, alijsq; non magni momenti rebus disceptantes, in sectas alias sunt dissecti: qui quidem alicubi segregati, seorsim conuentus egere, alibi autem communiter simul conuenire soliti fuere.

Sectarum factiones.

Nouatianorum dissidia.

Illud

CAPUT XXXVI.

Episcopi Nouatiani apud Constantinopolim. *Sisinius Nouatianus Iuliani condiscipulus.*

A ILlud obseruandum, ecclesiæ eorum Constantinopoli ad annos quadraginta Agelium præfuisse, à Constantij temporibus ad annũ Theodosij sextum. *Agelius.* Qui quum æger esset, & moriturum se esse putaret, successorem sibi designauit Sisinium. Is presbyter sub eo fuit, uir præclarus, & qui unà cum Iuliano in philosophicis disciplinis Maximo philosopho præceptore usus fuerat. Quum autem Nouatianorum plebs electionem talem, Marcianum potius, hominem religiosum & celebrem, cuius uirtute sub Valente ecclesia eorum pacata permanserat, designatum oportuisse rata, reprehenderet: *Marcianus.* Agelius populi sententiæ gratificari uolens, Sisinio posthabito, Marcianum episcopum legit. Cæterùm ubi ex morbo conualuit, ecclesiam ingressus, per se ipsum ad populum retulit: Marcianum eos ab obitu suo, post Marcianum uerò Sisinium episcopum habituros. Hæc uerba proloquutus, breui postea decessit. *Sisinius.* Sed & Marciano non multo pòst defuncto, Sisinius episcopatum recepit: uir, quemadmodum dictum est, ualde clarus. Simul enim & philosophicas & sacras literas accurata diligentia ad summum addidicerat, potissimum uerò *Preclaræ eius dotes.* singulari cura in Dialectica & disserendi arte se exercuerat. Quam ob rem Eunomius etiam, cuius ars ea præcipuum opus fuit, sæpe disputationem eius declinauit. Vita adeò moderata fuit, ut obtrectatorum quoque calumnias superarit. Diæta & quotidiani uictus ratio non adeò frugalis, sed lætior quodammodo & sumptuosior erat, ita ut quibusdam uideretur, eum in splendore & delicijs tantis pudicitiam & continentiam colere non posse. Et uestitu in primis exquisito usus *De humanitate & facetijs Sisinij episcopi.* est, & bis interdum die uno in balneis publicis lauit: moribus præterea iucundus, atque in familiaribus colloquijs gratiosus. Proinde non Nouatianis tantum, B sed & episcopis, principibusque uiris, & magistratibus Ecclesiæ catholicæ charus esse uisus est. Quùm enim facetè cum gratia quadam sales & dicta in alios iecit, tum id etiã ab alijs humaniter pertulit. Et utrunque ea moderatione fecit, ut quàm longissimè ab hostili acerbitate abesset. Vt uerò etiam cum uenustate quadam interrogantibus, aptè atque tempestiuè responderet, ut Socrati uidetur, mirificè promptus erat. Et aliquando quodam eum percunctante, cuius'nam gratia, *Bis die uno lauit Sisinius.* quum episcopus esset, bis die lauaret? Quia ter, inquit, non possum. Rursum quum à quodam, qui catholicæ Ecclesiæ erat, dicto quòd candidam gestaret uestem, quæ episcopũ ut aliena minus deceret, perstrictus esset, statim dicacitatem *Idem candida ueste usus.* in eum retorquens: Tibi uerò, inquit, ostendendũ potius est, ubi'nam scriptum sit, quòd episcopum pulla ueste uti oporteat. Atque ubi ille cogitabundus, quia quod respõderet non habebat, staret, subintulit ilico Sisinius: Tu quidem ostendere id non potes, at Salomon me ut id faciam adhortatur, dicens: Sint uestimenta tua semper alba. Verùm & Seruator in Euangelijs candida ueste usus esse uidetur, qui discipulis, qui secum montem Thabor conscenderant, Mosen & Heliam candidatos exhibuerit. Hæc atque his similia quum ita diceret, admirationi hominibus fuit. Quin & illud lepidè, ut ego puto, ab eo dictum, recensendum esse uidetur. Aduenerat Constantinopolim Leontius Ancyræ minoris Galliæ episcopus, qui tum ibi Nouatianis ecclesiam ademerat. Conuenit hunc Sisinius, & supplicãs rogauit, ut corpori suo Ecclesiã redderet. Quod ubi ille se facturum negauit, Nouatianos etiam conuicijs acerbè proscidit, minimè eos ecclesiam habere debere dictitans, quòd pœnitentiam tollerent, & misericordiam DEI reijcerent. *Facetè Sisinij in Leontiũ Ancyranum episcopũ dictum.* Talia uerò, atque alia hisce similia continuans, quum Nouatianos suggillaret: Atqui, Sisinius inquit, & ego, ut haud sciam an magis quisquam, † pœnitentiam ago. *† mœrorem.* Quum autem Leontius eum, quo'nam modo pœnitentiam ageret, interrogaret:

A terrogaret: respondens ille, † Quòd te nunc, inquit, ita animatum uideo. Vitam is ita produxit, ut ecclesiam Nouatianorum adhuc administraret, quum Ioannes Chrysostomus patriarcham gereret. Et ausus etiam est contra eum disserere, quum scripto ille poenitentiam induceret, atque ita diceret: Vel decies millies per poenitentiam resipiscens ecclesiam ingredere. Paratus enim ego sum poenitentem admittere, ut modò deinceps similibus per peccatum non circumueniatur malis. Et accidit aliquando, ut diuus Ioannes inter deambulandum Sisinio occurreret, eiq; obijceret, non debere unam urbem duos habere episcopos. Prodibat enim & ille cum splendore & comitatu multo. Cui Sisinius respondens, Minimè eam duos habere dixit: seipsum germanum legitimumq; episcopum esse existimans. Eo uerò dicto grauius accepto, Ioannes ad illum: Vides'ne, ait, te solum esse uelle Constantinopolitanum episcopum? Atque ibi rursum Sisinius: Non hoc ego, inquit, dico: sed quum alijs omnibus episcopus sim, apud te unum is esse non existimor. Et Ioanne excandescente, atque inferente: At ego efficiam, ut qui foedißima labores hæresi, amplius ad populum pro concione uerba non facias. Sisinius perquàm facetè uerbis eius occurrens: Ego uerò, inquit, plurimas etiam tibi agam gratias, si me labore & onere tanto liberaris. Quo uerbo tandem Ioannes flexus: Quandoquidem, ait, tibi concionandi munus molestiam & dolorem parit, minimè tibi, quando id DEVS fecit, concionibus interdicam. Multa uerò alia quoque uiri eius urbanè & scitè dicta commemorantur. Quin & libellos multos non inuenustos composuisse dicitur. Magis uerò in dicendo quàm scribendo laudatus est. In actione felix fuit, & pronunciationem sedulò coluit. Labijs enim eius blanditia quædam insidebat: & in uoce,

B uultu, oculis, & habitu motuq; corporis omni, gratia singularis inerat, ad audiendorum animos alliciendos composita. Iucundus itaque & charus eam ob causam celeberrimis quibusque ex senatu uiris, & omnis generis religionibus in admiratione fuit. Potißimùm uerò episcopus Atticus magno eum est honore prosequutus. Sed qualis hic uir fuerit, satis, ut puto, loco hoc ex Socratis ecclesiastici scriptoris libris sumpto, dixi. Atque hæc quidem propterea commemoraui, ut ostenderem, quùm propter eorũ uirtutem, qui eis præfuere, Agelij, Marciani, & Sisinij: tum quòd ὁμοουσίῳ consubstantialis professioni adhærerent, Nouatianos aliarum sectarum labe infectos non fuisse, maioremq; eorum partem in ecclesia sua quietam mansisse: eis exceptis, qui propter quæstionem de ferijs Paschalibus, quam Sabbatius, sicuti dixi, per res nouas induxit, dißidebant. Multæ uerò & aliæ dissectiones, quòd & ipsum dictum est, eo tempore apud Arianos & Macedonianos & alias sectas fuere. Illis autem ita distractis, magis atque magis Ecclesia uniuersalis creuit, quotidie se aliquibus propter mutuas illorum contentiones ad eam aggregantibus. Præcipuè uerò qui Græcam idololatriam sequuti fuerant, ad eam confluxere. Nam Imperator ubi consuetudinem præteriti temporis, & loca quæ apud eos religiosè obseruabantur, ciues & subditos suos ad patrium cultum pertrahere uidit, statim à suscepto imperio, primùm quidem aras prorsus adire prohibuit: deinde uerò lege etiam lata, quemadmodum diximus, solo eas æquauit. Atque ita illi sacrarum ædium inopia, Christianorum ecclesias frequentare coeperunt. Clam namque Græca peragere sacra, maximi erat periculi, si quis in eis deprehensus esset. Et qui eis operari ausus fuisset, capitalis ei poena & bonorum amißio constitutione Imperiali proposita fuit.

Margin notes:
† Quòd te conspicio, inquit. Sozom.
Sisinius cum Chrysostomo disputauit.
Egregia de poenitentia uox.
Gratiosus apud omnes Sisinnius.
Nouatiani quàm aliæ hæreses pacatiores.
Per sectarum dissectiones Ecclesiæ catholicæ corpus creuit.
Idololatræ multi se ad Christianismum contulere.
l. Ne quis. C. de sacrif. pagan.

CAPUT XXXVII.

Aegyptij ægrè ferũt, quòd eis Nilo, cuius auctu terra rigatur, sacrificare non liceat.

Plin. lib. 5. cap. 9.

Praeclarum ea de re Theodosij rescriptum.

† [illegible]

O tempore Nilum Aegyptium amnem, circiter primum aquarũ auctum & incrementum, tardasse lõgius dicunt. Quam rem Aegyptij grauiter tulere, indignati, quòd minus eis esset liberum, patrio more flumini sacrificare. Id enim Imperatoris metus haudquaquã permittebat. Et Aegypti pręfectus prouinciales ad seditionẽ spectare cernens, Principi eam rem indicauit. Qua ille cognita, conducibilius esse ei rescripsit, ueram erga DEVM religionem integram cõseruare, quàm fluminis eius undas, & quæ ex eis proueniat, anniuersariã † fertilitatem fidei præferre. Nunquã enim amnem eum è terra promanaturum esse dixit, si talis esset, ut incantationib. & imposturis quibusdam moueretur, nidoreq́ gauderet, & sanguinis undis profluentes è diuino paradiso cõtaminaret aquas.

Subitum Nili incrementum.

Non lõgo pòst tempore, derepentè ita ille adauctus est, ut altiora etiam loca inundaret. Vbi autem ad iustum modũ increuisset, parcius etiam profluens, & tum nihilominus unda eius accumularetur, diuersus Aegyptios cepit timor.

Alexãdrini urbi suæ ab exundatione tam prolixa amnis metuunt.

Verebantur namq́, ne Alexandriam urbem & Libyæ potiorem partem exundatione sua obrueret, tam ubertim undæ eius profluentes excurrẽre.

Iocularẽ in eũ fluuiũ Alexandrinorũ dictũ.

† [illegible]

Inopinato Nili incremento multi gentiles ad Christum conuersi.

Quo tempore fama est, Gręcæ superstitionis homines Alexandriæ casu tam inopinato adductos, ita amni illusisse, ut in theatris etiam & spectaculis exclamarint, fluuium eum ut decrepitum & delirum, postremum iam † eminxisse. Eam sanè ob causam quãplurimi Aegyptij patrijs ceremonijs nuncio remisso, & superstitione sua damnata, ad CHRISTVM se cõtulerunt. Hæc hactenus. Tum uerò & prodigia insolita uisa sunt, quę futura orbi mala portenderũt.

Stella prodigiosa apparet.

Primùm namq́ inopinata & insolens stella, in cœlo mediæ noctis tempore prope Luciferũ refulgens apparuit, circa eum ipsum qui Zodiacus dicitur, circulũ. Ea quòd propter coruscantes radios ingens & lucida esset, non admodũ Lucifero cessit. Paulatim uerò ad eam ingens etiam aliarum stellarum uis aggregabatur. Spectaculũ id si uidisses, apum examini, quæ circa ducem suum in orbem obuolitant, cõtulisses. Et quæ ueluti ex mutua & uiolẽta cõcussione ab omnib. eis emicuit lux, in unam quandam cõmista flammam euadebat: & gladij prorsus ancipitis, magni, & horrendi, cum terrore quodam relucens, faciem reddebat. Quod enim reliquæ stellæ in idem reciderent uisum, & una, eaq́ sola, quæ primùm cõspecta fuerat, habitu toto, ueluti radix aut capulum aliquod appareret, & quodammodo fulgorem exhibitæ illius stellę omnem proferret, perinde atq́ ex lucerna funiculus ardens, sic flamma in sublime tollebatur. Hoc quidem uisum sic nouum quoddam præbuit spectaculum. Motus autem eius prorsus à stellarum omnium cursu differebat. Primùm etenim ex eo unde diximus loco moueri incipiens, unà cum Lucifero & oriebatur & occidebat. Deinde paulatim ab illo abscistens, segniter & pedetentim quasi ad ursas cõuersum, cursum tenebat, & ueluti ad spectantes obliquè ad sinistrã sua gradiebatur uia. Ambitum quidem eundem cum stellis alijs ad quas accesserat cõmunem perficiebat: proprio autem motu, qui ad quadragesimum productus est diem, uix tandem ad ursam maiorem peruenit. Atq́ in media astri eius parte, ubi postremùm refulsisset, euanuit.

Mõstrosi duo homines, alter maxime, alter minime staturæ.

Quo tempore ensifera, seu potius ensis formam referens, hæc stella apparuit. Eodem etiam duo hominum corpora uisa sunt: alterum quidem in Syria, supra humanam naturam magnitudine excedens: alterum uerò in Aegypto, infra incredibilẽ staturę breuitatem cõsistens. Syrus in lõgitudinem cubitorum quinq́ & unius palmi excreuerat, quamuis pedes eius reliquæ corporis magnitudini proportione nõ respõderent: introrsum enim intorti & uari erant. homini nomen erat Antonio. Talem ætate quoq́ nostra ipse uidi, pro mõstro habitũ, quem breuis admodũ staturæ mulier in lucem protulit.

A protulit. Aegyptius autem tam breuis fuit, † ut perdici persimilis esset. Neq; ingratum spectaculum erat, si cum illo in globo hominum scilicet couersaretur, & ad contentionem excitatus colluderet. Porrò quod mirabile dictu est, prudentia ei inerat, qualis homini formoso competit: quippe cui corporis exilitas ea de re nihil ademisset. Vox à Musis non abhorrebat. Sermo mentis generositatem spectandam exhibebat. V terq; eodem illo tempore uigens, non statim uitam finijt. Maximus enim uigintiquinq; expleuit annos, minimus autem non multum ab eis abfuit. Multa præterea alia tum concurrêre prodigia, quæ singillatim referre non huius loci esse puto.

† [illegible]

Nanus perdici similis.

CAPUT XXXVIII.

T Theodosius quidem hoc modo Oriẽtale gubernabat imperium, magna cura magnificè DEVM colens, & quotidie nouis accessionibus Christianismũ adaugens. In Occidente uerò Respub. malè habuit. Siquidem iuniorem Valentinianũ Imperatorem gula fracta interijsse, renunciatũ est. Cædem eam per insidias ei molitos esse ferũt cubicularios eunuchos, atq; alios quosdam: Arbogastemq; maximè illum, qui militariũ eius copiarum omnium habuit curam & administrationem. Quum enim iuuenem imperio gubernando nulla propè re patri inferiorẽ esse, & grauiter pleraq; quæ illi statuerent, ferre uiderent, consilium eius opprimendi cepere. Erat autem iræ admodum impatiens. Quæ res etiam apertè cædis ei causa fuit. Cum Arbogaste enim in regia colloquutus, ubi uerba in iram insanam euasere, ense præfectum copiarum confodere aggressus est. Sed à satellite, cui ferrum extrahere nisus fuerat, inhibitus, tum quidem uerbis Arbogastem acrius obiurgatum placauit. Ille

Cædes Valentiniani memoriæ. Arbogastes eius cædis author.

B autem ex uerbis eis opinionem illius in apertum productam accuratius considerando, secum ipse perpendit. Inquirenti enim tanti impetus causam: Allaturum sibijpsi manus esse, adolescẽs respõdit, quòd quum Imperator esset, facere quod uellet, non permitteretur. Quapropter sibi uita talis ingrata etiam esset. Atq; ille tum quidem nihil amplius curiosè percontatus est. Postea aũt Viennæ in Gallia, quum eum pransum in abditiore regiæ loco, ad fluminis ripam meridiano tempore ludicro cuidam uacantem uidisset, percussores quosdam ex suis ei immisit, qui adolescentulum suffocatione necarent, quum ex ministris ei nemo adesset. Tempus enim illos ad prandendũ euocauerat. Itaq; ille sic crudelibus strangulatus est manibus. At cędis eius patratores, ne, si ex tempore statim percussores inquirerentur, facilè deprehendi possent, sudario eius tanquam laqueo circum collum ligato, sublimem eum suspendêre, ut sua sponte sibi ipse gulam fregisse uideretur. Adolescentulũ istum mirificè impetio dignum uisum esse aiunt, propter bonam corporis habitudinem, & uirtutum multarum concursum, quibus Imperator bonus exornatur. Magnitudine uerò animi, & iustitia summa, patrem etiam suum exuperaturum fuisse, siquidem ei in uirum euadere licuisset. Tali ille morte, quum talis esset, uigesimum ætatis agens annum, uitam finijt.

CAPUT XXXIX.

Vgenius autem, Græcæ superstitionis cultor, summam rerum inuolat, & Imperialia sibi sumit insignia, adiuuante Arbogaste: qui quòd barbarus genere esset, Imperio manũ inijcere aggressus non est. Eugenius autem Latinas primùm literas docuit: deinde ludo literario relicto, in imperiali aula militauit. Atq; ibi in ordinem † antigraphiariorũ & imperialis pecuniæ custodum receptus, celebris maximè, & apud Imperatorem in magnum honorem fuit, magistrorum etiam dignitatem consequutus. Quum

Eugenius primum ludimagister, deinde Imperialis ἀντιγραφεύς, imperiũ Occidentale inuadit. Magistrorum dignitas.

† Contrarotulatores hodie dicuntur.

Haruspices & astronomi Eugeniũ ad tyrannidẽ impellũt.

Flauianus urbi Rom. præfectus.

autem præsentem fortunam ferre non posset, ad tyrannidem spectauit: inductus A ad id à quibusdã, qui se ex uictimis, extorũ inspectione, & astrorũ scientia, futura certò scire cõfirmabant. Quùm multi enim alij eo tempore rebus hisce uacarunt, tum maximè Flauianus urbis Rom. præfectus, uir in disciplinis præclarus, atque si alius quisque, & ipse ciuiliũ rerum ualde peritus, rerumque futurarũ (ut ipsi uidebatur) uates præcipuus, multũ in eis operæ locauit. Qua arte Eugeniũ quoque, ut bellum susciperet, permouit, certò illum quicquid aggressus esset, perfectutũ pollicitus. Nam forte fatali Rom. imperiũ ad eum pertinere, eumque belli uictorem fore, & religionem Christianã mutaturũ esse dixit. Qua spe adductus Eugenius, multitudine ingenti coacta, angustias in Italia, quas Romani Alpes Iulias uocãt, occupauit, eisque præsidiũ imposuit. Vnicum enim, eumque arctissimũ transitum, præfractis ingentiũ montium rupibus, utraque ex parte firmiter munitæ habent. Et Eugenius ad tyrannidem euectus, ea in Occidentalib. partibus agebat, quæ eum facere æquum erat, qui sic Imperiũ arripuisset. Theodosius porrò Imperator ea re audita, non minoribus rursum quàm antea, quum cõtra Maximũ bellum moueret, curis est obrutus. Vbi uerò & ipse magnũ cõscripsit exercitũ, secum ipse rem dispiciens, utrum aduersus tyrannũ ire, an illius aduentũ expectare deberet, addubitabat. In ea solicitudine, cõsilio Ioannis enitentis in Thebaide monachi, utendũ sibi esse statuit: quem suprà in eorũ qui sanctam uitã egerunt, catalogo, clarissimum, & quùm alijs admirandis operibus, tum maximè futurorũ scientia celebrẽ fuisse diximus. Quum enim is gratiam diuinam sortitus esset, multa eum cõsulentibus prædixit. Cuius rei periculũ & specimen in proximo tyrãno præbuerat, incruentam illam uictoriã Theodosium reportaturũ esse uaticinatus. Itaque fidissimũ sibi eunuchũ Eutropiũ in Aegyptum misit, ut aut uirũ sanctum, si facilè id fieri posset, B ad se adduceret: aut ab illo, si cõstanter aduentũ detrectaret, quid de bello faciendum esset, cognoscere conaretur. Eutropius eò profectus, nequaquam Ioanni ut ad Imperatorem ueniret, persuasit. Quapropter illum, ut euentũ belli prædiceret, rogauit. Atque ille, Theodosiũ quidem post cædem multam, uictoriã de tyranno confequuturum: non multo autem post, ipsum quoque in Italia moriturũ esse, respõdit. Vtrunque hoc an euentũ talem habuerit, historia declarabit. Postquam enim ea quib. in bello opus est, abundè cõparauit, Honorium etiam filium Imperatorẽ renunciauit: Arcadium namque antea ad Imperiũ euexerat. Ambobus filijs Cõstantinopoli relictis, ipse cum copijs Orientalib. omnibus in Occidentẽ est profectus. Ingens autem Barbarorũ, qui ad Istrum colunt, multitudo, uoluntate sua auxilium ferens, eum sequuta est. Porrò quum ordinum duces paucitatẽ sociorum causarent, & expeditionem differendã suaderent, ut scilicet primo uere exercitus alius cõtraheretur, & militum numero hostes uincerent, nequaquam in ductorum consilio religiosissimus acquieuit Imperator. Minimè namque tantam tribuendam esse imbecillitatẽ, dixit, omnipotenti crucis armaturæ, quæ ex aduerso Herculis imagini opposita esset. Exercitui enim meo, inquit, crux præit: illius autẽ copias Hercules ducit. Hæc uerba proloquutus, iter ingressus est. Cõstantinopoli autẽ profectus, ubi in * Septimo ad ecclesiã uenit, quam ipse Ioanni Baptistæ (eum enim præcipuè honorabat) cõstruxerat, eam est ingressus, ut simul & precationem ad Deum faceret, † & Baptistã ad ferendum sibi auxiliũ inuocaret, quo optatum sibi & Romano exercitui exitũ pugna haberet. Re ibi diuina, ita ut par erat, peracta, postea in Italiã peruenit: & cõfestim ad Alpes cõtendens, prima tyranni præsidia cæpit. Atque ubi transitu præcipiti prætérito, accliui itinere in collẽ quendam conscendit,

Eugenius Alpes Iulias præsidio imposito occupat.

Theodosius expeditionẽ aduersus Eugenium parat.

Ioannem Anachoretã Aegyptium de belli euentu cõsulit.

Ioãnes iste Theodosio incruentam aduersus Maximum tyrannum uictoriã prædixit. Idẽ per Eutropium eunuchũ eidem uictoriã rursus, sed cruentam, contra Eugenium, & mortem quoque eius prædicit.

Barbari auxiliares in Theodosij exercitu.

Ordinũ ductores Theodosio bellũ differendum suadent.

Theodosius crucis armatura fretus cõtra hostem progreditur.

Diui Baptistæ templum in Septimo.

In hoc, Cõstantinopoli proficiscens Theodosius, rem diuinam facit.

† [illegible]

Theodosius primum hostiũ præsidium ad Alpes capit.

* ἕβδομον, hoc est Septimum, ex suburbijs Constantinopolitanæ ciuitatis unum est. Procop. sicuti & alia eius urbis regio est apud eundem Δεύτερον, hoc est, Secundum.

A scendit, planiciem omnem innumerabili peditum & equitũ multitudine teneri, nec ita longè à tergo alias hostiũ turmas in uertice montis, qui tunc quidem quietierant, sibi imminere uidit. Postq́ autem prima acies se de colle demittens, eos qui planiciem occupauerant, aggressa est, ingens & dubium prælium cõmissum est. Et ibi, quantum in humanis uiribus situm est, non facilè seruari posse copias suas, à duobus hostium exercitibus circumuentas, intellexit. Iam enim & illi, qui in summo monte quieti cõstiterant, à tergo suos aggrediebantur: & qua in parte Romani cum Romanis pugnabant, æquis uiribus decertabatur. Vbi autem auxiliares barbari præliabantur, multo illis Eugenij milites superiores erant. Imperator ubi auxilia sua sic concidi, ut dixi, uidit, humi prostratus, lacrymis solum rigauit, Deo supplicans, ne sic Romanorum imperium in summo internecionis periculo despiceret. Eum uerò Deus quamprimùm exaudijt: id quod belli euẽtus comprobauit. Interuenit nox, & exercitus animum despondebat. Imperator autem animi anxius, & consilij inops, in summo montis, in quo castra & exercitum habebat, uertice, precatoriã domum inuenit. In eo noctem totam, rursum rerum uniuersarum Dominũ suppliciter orans, cõsumpsit. Circiter uerò galli cantum, cõtra animi sententiã somno oppressus, & in nudo solo prouolutus, uiros duos uidere uisus est, cãdida ueste indutos, & candidis etiã equis uectos. Qui ad eum accedentes, forti esse animo, & metum abijcere, atq́ cum diluculo aciem ritè instruere, & aduersus hostes confidenter ducere iusserunt: subsidio se à Deo ei missos, & in prima acie pugnaturos esse, addentes. Et alter Ioannem euangelistam, alter autem Philippum apostolum se esse dixit. Idem uerò ex militibus etiam quidam uidit, qui ordinis sui ductori uisionem eam indicauit. Ille eam ad tribunum, B atq́ is ad exercitus ducem retulit. Hic porrò rem talem, ut nouum quiddã, apud Imperatorem exposuit. Qua ille audita: Non mea causa, inquit, miles eos uidit. Ego enim prior uidi, & uictoriam mihi pollicitis credidi. Verùm ne quis me sic temerè & cupidè ad pugnam progredi, aut somnium fingere putet, uniuersitatis huius Dominus hoc ita procurauit, ut miles meus idem uideret, & testis locuples sermonis mei esset. Proinde timore quàm longissimè abiecto, antesignanos istos, qui in prima acie dimicabũt, sequamur. Ne quis uerò nostrûm ex hostium multitudine uictoriam æstimet, sed potius alacri fiducia in Deum fixa, præeuntes duces consequatur. Eiuscemodi uerbis ubi militibus animum addidit, ex collis uertice aciem structam duxit. Eugenius ubi Theodosij exercitum pugnandi amore teneri uidit, ipse quoq́ copias suas instructas in aciem produxit. Et in tumulum quendam cõscendit, & Imperatorem sua sponte mortem sibi consciuisse dixit: ducibusq́ suis præcepit, ut ne illum occiderent, sed uiuum potius ad se adducerent. Postquam acies ita aduersis frontibus constitere, mirifica uariarum gentium multitudo in hostium partibus esse uisa est. At qui contra eos in armis ordine suo stabant, perquàm pauci, ita ut eorũ numerus facilè iniri posset, erant. Coitio prima ad fluuium qui Frigidus dicitur, est facta. Exercitus ductor Bacurius, magno animi robore concepto, tantopere impreßione sua hostium phalanges turbauit, ut statim sui incurrerẽt, & ordinibus ruptis in fugam eos uerterent, qui persequuti eos pridie fuerant. Porrò duces tyrãnicæ eius aciei, quam à tergo

In locis periculosum cum copijs suis Theodosius peruenit, antè & à tergo hostes sibi imminentes habens.

Prælium dubium cum eisdẽ committit.

Theodosius ad preces in summo discrimine confugit.

Oratorium in summo montis iugo.

Diuus Ioannes euangelista, & sanctus Philippus apostolus, in somnis Theodosio apparẽts. Eos quoq́ miles quidã uidit.

Diuino auxilio confidit Theodosius, et per id milites ad fortitudinẽ exhortatur.

Eugenius contrà uiribus suis fretus, insolenter se gerit. Idem Theodosium uiuum ad se adduci iubet.

Exercitus hostiũ maximus. Copiæ Theodosij exiguæ.

Frigidus flu. Bacurius dux, ab alijs Barbarius dicitur: strenuè is cum hostibus congreditur.

Hoc prælium Claudianus poeta in Panegyrico ad Honorium recens Imperatorem renunciatum, pulcherrimis carminibus est complexus. —Victoria uelox Auspicijs effecta tuis. pugnastis uterq́;, Tu fatis, genitorq́; manu. te propter & Alpes Inuadit faciles, cauto nec profuit hosti Munitis hæsisse locis, spes irrita ualli Concidit, & scopulis patuerunt claustra reuulsis. Te propter gelidis Aquilo de monte procellis Obruit aduersas acies, reuolutaq́; tela Vertit in authores, & turbine reppulit hastas. O' nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris Aeolus armatas hyemes, cui militat æther, Et cõiurati ueniunt ad classica uenti. Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis Mutatis fumauit aquis, turbaq́; cadentum Staret, ni rapidus iuuisset flumina sanguis.

Pars hostilium copiarum ad Theodosium transit.

summum montem insedisse diximus, misso ad Theodosium oratore, ad partes A eius se transituros esse receperunt, si maioris dignitatis eis apud eum locus esset. Imperator legationē eam suscepit. Et quum chartæ copia non esset, tabula, quam ex assistentibus militibus quidam casu quodā ferebat, arrepta, in ea quem quisq; illorum præclarum & conuenientem locum apud se habiturus esset, si promissis starent, eacq; ad finem debitū perducerent, descripsit. Ad hunc illi modum simul omnes ex hostibus socij Imperatoris sunt facti. Adhuc campestris pugna acriter committebatur, necdum uictoriæ impetus in alterutrā partem inclinabat: quum ingenti ui alicunde uentus uehementissimus aduersus hostes obortus, qualem nunquam antea flauisse memoriæ proditum est, in ora illorum irruit, & ordines soluit. Et tela atq; sagittas, quæ contra Romanos emittebantur, ui quadam reluctante in eos conuertens qui illas emiserant, reijcit: & clypeos, cum multa purgamentorum cōgerie, & puluere incredibili illatus, ex eorum manibus rapiens, & lora conscindens, eos in illorum ora & membra quæcunq; cōcutiens prouoluit. Quæ uerò à Theodosianis iaciebantur tela, acriore etiam in illos impetu ferebantur. Quam ob causam animis magnis conceptis, & quòd integri etiam permanebant, ingenti fiducia illi in aduersarios ruentes, eos cędunt. Itaq; hostes manifestè operā eam diuinitùs accidere cernentes, armis abiectis, ad Imperatoris misericordiam, ueniam ab eo petentes, confugerunt. Atq; ille eos, precibus cedens, statim in gratiam recepit: eosq; & transfugas alios, ut tyrannum captum ad se adducerent, misit. Illi uerò uociferantes, magna celeritate in tumulum euadunt, in quo ille casus eius etiamnum ignarus cōsidebat. Eugenius ex incitato cursu, & assiduo illorum anhelitu, noui quidquam eos afferre, atq; adeò uictoriæ nuncios sibi aduenire ratus, statim an uinctus & uiuus, sicuti præceptū fuerat, Theodosius ad B duceretur, interrogauit. Cui illi responderunt: Non illum ad te, sed potius te ad illum, ut adducamus, missi sumus. Victoria namq; tyrannū detestata, legitimum imperiū est sequuta. Sic scilicet hoc rerum omniū gubernator procurauit. Cum his dictis, ex curru detractum & uinctum eum, qui paulo antè magnas spirauerat glorias, captiuum ad Imperatorem adducunt. Theodosius ea illi, quæ in Valentinianum commisisset, & illegitimum atq; iniquum imperium, necnon ciuilia bella in medium proferens, obiecit. Insuper uerò etiam auxiliarem tutelaremq; risit Herculem. Quæ tyrannus audiens, ad pedes se Imperatoris miserabiliter abiecit, & ut uitam sibi donaret orauit. Quum uerò ita illi supplex esset, ex militibus quidam ense stricto caput illi amputauit. Arbogastes autem talium tantorumq; malorum author, ubi biduum in fuga consumpsit, & uitæ tædium eum cæpit, manus ipse sibi suo usus gladio attulit. Talis ille fidelissimus Imperator fuit, ut semper in bellis atque prælijs, pro eo atq; fieri debet, ex diuino penderet præsidio, quo etiam nunquam est frustratus. Fertur sanè & illud, quo tempore prælium hoc in Occidente est commissum, in templo Septimi (quæ suburbana Constantinopolitanæ urbis regio est, in quo precatum esse Imperatorem diximus, quum ex ea urbe in bellum iret) hominem quendam, qui dæmonis intemperijs agitabatur, in sublime raptum, ueluti cum Baptista contendentem, conuicijs illum proscidisse, quòd ei caput resectum esset, deinde etiam ferum quiddam hisce uerbis exclamasse: Tu me uincis, & meis insidiaris copijs. Qui uerò tum in eum hominem inciderant, propterea quòd bellum id tum multis magnæ curæ esset, noui quiddam dæmoniacum dicere opinati, diem in charta excipientes notarunt: & deinde eo ipso tempore prælium factum esse, multorum sermonibus, qui ei pugnæ interfuerant, cognouerunt. Res Eugenij tyranni hoc accidêre modo.

Diuinitùs uentus hostib. aduersus oboritur.

Huius ui obtunduntur hostes.

Victoria penes Theodosiū est.

Eugenius à suis captus, ad Theodosium adducitur.

Eugenij cædes.

Arbogastes seipsum interimit.

Dæmoniacus quidam Constantinopoli in diui Ioānis Baptistæ templo cladē Eugenij ea qua accidit hora prænudit.

Verum-

CAPUT XL.

A Erumenimuerò non procliue alicui est, omnes omnino communis aduersarij nostri plagas effugere. Si quis enim fortè impuræ libidinis affectum transiliat, in auaritiam incidat. Hanc uerò si etiam superet, inuidiæ lubrico circumueniatur. Hanc autem si quoque conculcet, forsitan iram non uincat. Plures namque perniciosus hostis humano generi struit pedicas, qualicunque uitiosiore affectione per artem quandam capere quemque satagens, & in primis qua aliquem ex naturæ inclinatione facilè capi posse existimet. Quam ille machinationē ita molitur, ut corporis perpessionibus ad animarum momenta abutatur. Mens autem hominis si sedulò excubet, diuino adiuuante numine, uictrix abit, & machinas fraudesque illius euadit. De humana natura quum partē quoque suam admirādus iste Imperator accepisset, affectiones quoque eius communes habuit. Iræ enim iustæ non moderatus, officio atque decoro excidit, & facinus crudele & inhumanum commisit. Quod sanè & ipsum pro eo atque potero referam, non tantum quòd lectori id scire cōducibile sit, uerùm etiam ut in eodem facto simul & crimen & laudem habeat principis tanti. Id quid sit, dicam. Vrbs Thessalonicēsis, Achaiæ cunctæ, & Thessaliæ, Illyrico quoque, & alijs Macedoniæ populis præest, ingens & populosa. In hac seditio maxima est orta. In Butherichi, qui tum militarib. in Illyrico copijs præfectus fuerat, pincernam, auriga oculos adiecerat, eiusque pudicitiam tentarat. Et ea de causa comprehēsus, in custodia detinebatur. Quum autem insigne curule certamen in ea urbe peragendum esset, supplicauit plebs, ut aurigæ, qui singulari in certamine eo erat industria, delicti gratia fieret, & is ludicro ei interesse posset. Vbi uerò tam sedula

— Nemo uitijs sine nascitur: optimus ille est, Qui minimis urgetur. —

Varijs nos tentat insidijs diabolus.

Theodosius per irā lapsus, crudelissimam patrauit cædē.

In urbe Thessalonicēsi populus furens, præcipuos aliquot Comitatenses per tumultum interemit.

B deprecatione id non impetrarunt, ad maximum incitati sunt tumultum. Per iracundiam namque plerosque Imperatoris principes uiros, & ipsum Butherichum necarunt. Alios autem lapidibus obruerunt, & postea etiam per publicas uias raptantes traxerunt. Quam rei indignitatem postquam Imperator intellexit, immani ira accensus est: & furoris impetum non ferens, rationis habenas abiecit, & appetitum calculo & sententia sua comprobauit. Qui licentia tanta recepta, uelut tyrannus arbitrio suo legibus solutus uiuens, gladios iniquos aduersus omnes strinxit, & crudeliter nō sontes tantum ipsos, uerùm insontes quoque & innoxios necari iussit. Ad septem millia hominum cædes ea progressa esse dicitur, non secus atque in messe quadam, ferro quos sors obtulisset obuios carpēte, nec iudicio, nec quæstione habita. Sunt qui dicunt, Imperatorem certum hominū qui interficerentur numerum statuisse. Proinde sicuti fieri assolet, factum, ut etiam eorum qui à causa essent alieni, cæde ciuitas sit completa. Non ciues enim & incolæ tantum, sed hospites etiam, qui nauibus eò appulerant, præter expectationem omnem comprehensi sunt. Et profectò ploratu digna ibi commissa sunt facinora, quale est & illud. Mercatoris cuiusdam filij duo sunt capti. Pro quibus, ut incolumes illi seruarentur precatus, seipsum ad necem obtulit, preciumque præterea quantum auri haberet, militibus se daturum pollicitus est. Feri uerò & inhumani illi, casum uiri miserati, alterum quem uellet ex filijs, precibus hoc eius dantes, redimere iusserunt. Si enim utrunque dimitterent, periculum sibijpsis creaturos esse, numero cæsorum aliquid decedente, dixerunt. Quum autem paterna natura & pietas in utrunque respectaret, flens ille & lamentans, quem nam ex utroque optaret, decernere non potuit. Atque ita animi ambiguus (utriusque enim ex æquo amore uincebatur) utrunque perdidit, militari ferro cæsum. Sed & seruus quidam hero suo, quo benigno usus fuerat, quum is ad cædem duceretur, opem ferens, seipsum ad necem alacri animo obtulit.

Grauissimè ob eam cædem ira accenditur Imperator.

Eam cædem septē millium hominum illegitimo supplicio uindicat Theodosius.

Pater quidā in cæde Thessalonicensi, dum propter paternā affectionem, utrum ex duobus filijs à militibus percussorib. redimat, ambigit, utrunque miser amittit.

Seruus se ad necem pro hero suo offert.

CAPUT XLI.

Ambrosius episcopus Theodosium ob tam tyrannicum facinus templo Mediolani excludit.

Anc tantam ærumnā diuus Ambrosius audierat. Et quū post † Maximum deuictū, Theodosius Mediolanū uenisset, & in ecclesiā, sicuti mos est, precatū iret, & iam ad fores eius adesset, occurrēs ei Ambrosius, & purpura eius apprehensa, in multitudine media, ne sacrarū ædium uestibulū tangeret, prohibet. A

† Hæc uerba Theodoritus non habet, lib. 5. cap. 17.

Grauißima Ambrosij ad eum uerba.

Resiste, inquit: uirū enim impurū, & manus sanguine innocenti ferè adhuc periniquè stillātes circūferentem, fas non est, ante legitimā debitamq; pœnitentiā, sacrā ingredi ædem, aut diuinorū mysteriorum participē fieri. Videris enim mihi, ó Imperator, non cōsiderare animo, tantū tot cædium scelus. Neq; postq; iræ furor deferbuit, ratio ipsa tantū agnoscit facinus. Fortasse Imperialis potestas impedimēto tibi est, quo minus peccatū perspicias:

Inuitatio ad cognitionem sui, & pœnitentiā.

& ueluti nubes quædā potētia tāta rationi obiecta est. Sed peropus est, naturā te tuam fatis obnoxiā, ut scilicet caduca simul et fluxa sit, & auitū atq; à primo parente acceptū cinerē, ex quo cōstitimus, & in quem breui diffluētes reuertemur, considerare: nec purpuræ flore, qui luminib. mentis officit, in obliuionē eius quam illa obtegit corporis imbecillitatis adduci. Agnosce igitur, te eiusdē naturę & conditionis hominibus, atq; adeò cōseruis tuis imperare. Cōmunis enim omniū Dominus & Imperator est rerū cōditor uniuersarū. Quibus uerò diuinū intueberis oculis templū? Qualibus pedib. sanctū illud calcabis solū? Quomodo manus

Eucharistia laicis in manus data.

extolles, quæ cæde iniqua diffluunt? Quomodo etiā diuinū Domini corpus eis excipies? Quomodo sanguinē preciosum ad os afferes, per quod ira transuersim

Potestas clauium.

actus, tantū effudisti sanguinis? Quàm lōgissimè igitur absiste, neq; tibi ipsi peccatum adaugēdo, iniquitatē cōduplica. Vinculū aūt quod Deus cœlitus calculo

Excommunicatio Theodosij. Ambros. lib. Epist. 5. ep. 28.

suo cōprobauit, suscipe, quod tibi incolumitatem uerā cōciliabit. Imperator aūt B antistitis dicēdi libertatē admiratus, uerbis eius cessit. Nā in diuinis legib. educa-

Imperator episcopo paret.

tus fuerat, certóq; sciebat, quæ nā Imperatorū, & quæ etiā Episcoporū essent munia. Et cogitabūdus aliquādiu, cum lacrymis pœnitētiæ aculeis ictus, in regiā est

Illustrißimum pœnitentiæ exemplum.

reuersus. Et octo cōtinuis mensib. elapsis, illustris natalium Christi aduenit dies,

Dolet Theodosio, quòd Natali Christiano adire templum non audeat.

atq; Imperator in imperialib. ædibus sedebat lamentās, & lacrymarū humore faciem rigās. Quem in tāto luctu uiuere ubi Rufinus magister (hūc aūt supra alios

Rufini cū Theodosio colloquiū.

omnes ille propter familiarē cōsuetudinem honorabat) uidit, placidè ad eum accessit, & lacrymarū causam inquisiuit. Et ille altius uehementi & acri ducto suspirio, prolixius fleuit. Deinde ad illū cōuersus: Tu quidē, inquit, Rufine ludis, nequaq; enim malorū meorū sensus ad te peruenit. Mihi aūt cur gemā et lugeā, causæ extāt, qui tantā, quæ mihi accidit, ærumnā sentiā. Quomodo uerò ego nō affligar, quū seruis & mēdicis etiā, absq; metu omni, diuinū templū ingredīedi libera sit potestas: mihi porrò nō modò id tāgere non licet, uerùm etiā cœlū ipsum clausum est? Neq; enim diuini illius oraculi nō memini, quod disertis uerbis statuit:

Potestas ligandi.

Quęcūq; à sacerdotib. Dei ligata fuerint in terris, ea etiā in cœlis certò esse ligata. Tum cōfestim ille: At si, ait, Celsitudini tuę uideē, conueniā q̄primùm Antistitē, & nihil nō tētabo, ut uincula tua soluat. Verùm nō obsequeē, Imperator inquit, ille tibi, sat scio. Perspectā eñ maximè habeo Ambrosij sentētię æquitatē. Nunq; ille Imperij amplitudinē diuino pręferet honori. Postq; aūt multa proloquutus Rufinus, pollicitus est, se Ambrosiū in sententiā suā adductū: Imp. eū, q̄d cōstituisset, facere permisit. Abijt ille, et Theodosius ingētib. illius pmisis adductus,

Rufinus Ambrosio nō persuadet, ut in ecclesiam Imperatorem admittat.

paulo pòst eū est subsecutus. Cęterū ubi Rufinus cū Ambrosio est colloquutus, uerba eius interpellās uir diuinus: Tu uerò, inquit, Rufine, canū impudētiā pluri mū æmulari uideris. Quū nāq; pter ius, ó diuina uindicta, tantā cędē perpetraueritis, & tāta rabie in imaginē Dei sęuieritis, neq; metus uobis incessit, neq; rubor in ore uestro efflorescit: sed uerecūdię pudore deterso, cū petitiōe tali aduenitis.

Vt uerò

A Vt uerò Rufinus illi magis ac magis ſupplicando inſtitit,& Imperatorem quoq; iamiam aduenire dixit,diuino ardore incēſus Ambroſius, cum clamore magno:
» Ego tibi prædico Rufine,inquit,me iterum aduenientē illum ſacris ædib. prohi-
» biturum eſſe. At ſi ille imperio æquo poſthabito,tyrannidē exercere ſtatuit,per-
» libenter ego hac de cauſa mortē adibo. His uerbis auditis,Rufinus per internuncium,ne ædib.Imperatorijs progrederetū,Imperatori ſignificauit. Atq; ille,ubi inter eundū nunciū eum accepit:Eo,inquit,merito meo obiurgationē & contumeliam excepturus. Et ubi proximè ad templū acceſſit, ingredi id quidē auſus non fuit. Vbi aūt ad Ambroſiū,qui in æde ſalutatoria conſederat,uenit,ut inſolubilia uincula ſua ſolueret,eū rogauit. Ambroſius uerò illū ſanctiones diuinas proculcare arguit:& aduentū eius,qui ita Deo repugnaret,tyrannicum appellauit. Ibi Theodoſius:At ego,inquit,non id ſtudio habeo,ut cum temeraria cōfidentia ſacerum ingrediar ueſtibulū. Te aūt oro,ut uincula mea ſoluas,et cōmunem Domini benignitatē imitatus,nō ſoli mihi in faciē miſericordiæ fores claudas,quas cōmuniter omnib.reſipiſcētibus,& pœnitētia multa utētibus,miſericordiæ Dominus aperuit.Ambroſius uerò: Verùm dic age,inquit,quę tua fuerit,poſt tantam iniquitatem & effrenis iræ petulantiā,pœnitētia? Qualia tandē incurabilib.affectionibus adhibuiſti remedia? Sub hęc placidè Imperator dixit:Tuæ uerò,ô uir diuine,id eſt operæ,indicare mihi,& tēperare ſacræ medicinæ remedia. Meū autem fuerit,ea ſuſcipere,etiāſi multū habeāt acrimoniæ & aſperitatis. Ibi tum Ambroſius diuino ſpiritu plenus:Quandoquidē,ait,ira cōcitatus uindictā illā præcepiſti,& ſententiā illā non ratio in trāquillo ſtatu ſuo cōſiſtens, ſed furor inſana & uecordi audacia productus tulit,ut legē & cōſtitutionem promulges uolo, quæ

Ambroſius ad martyriū obeundū paratus.

Theodoſius Ambroſium in ſalutatoria æde pro templo conuenit.

Colloquium Theodoſij cum Ambroſio.

Ambroſius Theodoſio conditionem reſipiſcentiæ proponit.

B iræ calculos cōdemnet, & iuſsionū tuarū adminiſtris iniūgat, ut publica iudicia, & capitaliū cauſarū pœnas ad trigeſimā uſq; diem differāt. Et ut ſentētiæ capitales in ſcriptū relatæ,rectū & pacatū rationis iudiciū expectent. Porrò diebus his elapſis,quib.iudiciorū cura cōmiſſa eſt, ſcriptū proferāt, ut ſcilicet quum iam ira deferbuerit,& ratio ſibijpſi reſtituta fuerit,ſententiā latam per diſquiſitionē perpendant,iuſta'ne ſit,an iniqua. Ac ſiquidē cōtra ius ea cōcepta fuerit, ſtatim eam cōſcindet:ſin cōtrà, multo etiā magis cōfirmabit. Et dierū iſtorū numerus, ad id quod cōducat maximè cognoſcendū proderit. Perq; quū enim eſt,tēpus id intercedere,quod quùm Imperatoris iram placet,tum furore langueſcēte humanitati & miſericordiæ locū det. Imperator igitur diuini antiſtitis præſcriptū ſuſcepit,& optimū id eſſe dixit. Cōſeſtim etiā * cōſtitutionem cōſcripſit,& ut in ſempiternùm robur ſuū obtineret,manus ſuæ ſubſcriptione eam cōfirmauit. Quo facto, uinculū quoq; illius ſolutū eſt, quum quidē publicè prius Imperator peccatum ſuum in eccleſia cōfeſſus fuiſſet, & libēter admodū conſtitutū pœnitentiæ tēpus ſuſcepiſſet. Quo tēpore in luctu degens, Imperialib. ornamētis uſus non eſt. Deinde in ſacri templi ædes admiſſus, non ſtans ille, neq; genibus flexis, rerum uniuerſarum Dominum precibus placauit:ſed ſupinus in ſolum abiectus, miſerabi-
» lem illam Dauidis emiſit uocem: Adhæſit pauimento anima mea, uiuifica me,ſe-
» cundum uerbum tuum. Et comam inſuper uellens, frontem q; diuerberans, et ſolum lacrymis madeſaciens, delicti ueniam ad eum modum petijt. Poſtquam uerò tempus aduenit, quum eum more recepto, munus ad ſacram menſam afferre oporteret, lacrymans ſurrexit,& diuinum ſacrariū ingreſſus eſt: & dono ex conſuetudine oblato, intra ſacros cācellos permanſit, in ſanctiore ſacerdotum loco, ubi an-

Cōſtitutio Theodoſij de iudicijs capitalibus non præcipitandis.

Theodoſius antea lege ſanxerat, ut aut conuictum uelox pœna ſubduceret, aut liberandum cuſtodia diuturna non maceraret. l. de teſt. C. de cuſtod. reor.

Theodoſius pœnitentiæ legibus ſeruatis abſoluitur.

In templū admiſſus Theodoſius, pœnitentium ritum ſeruat.

Munus offertoriū Theodoſij.

* *Conſtitutio Theodoſij talis fuit: Impp. Valentinianus & Theodoſius Augg. Flauiano P.P. Illyrici. Si uindicari in aliquos ſeuerius, contra noſtram conſuetudinem, pro cauſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam, ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſanè accipiat uinciatq; cuſtodia, & excubijs ſolertibus uigilanter obſeruet.*

ubi antiquitùs Imperatores cõsistere mos erat, propter dignitatis sublimitatem A

Ambrosius antistes libertatis magnæ, nihil adulationi aulicæ tribuit, sed in ecclesiâ εὐταξίαν, hoc est, ordinem conseruat.

à plebe segregatos. Quam rem quòd Ambrosius adulationis magis quàm ordinis recti esse putabat, Imperialis quoq; stationis locũ, ita ut par erat, in ordinem suũ redegit, pro tabulatis seu cãcellis sacrarij sede illi designata: ut Imperator honoratiorem quidẽ prę populo stationẽ haberet, prę illo aũt sacer ordo locũ sublimiorẽ obtineret. Eum ordinẽ ut optimũ Theodosius tum laudauit, posteri quoque cõfirmarunt: qui inde ad hæc usq; tẽpora seruat. Ego uerò semel annuo tempore nostrę ætatis Dei amãtissimos Principes, magni sabbati die, sacra adyta maximi Dei Sapientię tẽpli ingredi uidi, quum sub crucis forma, in sacra mẽsa noua adolerẽt aromata, & dona ei inferrẽt. Sed ad institutũ reuertamur. Postq; in sacrariũ ingressus est Theodosius, blandè eum, si quid uellet, Ambrosius interrogauit. Ille uerò, se ibi diuinorũ mysteriorũ perceptionẽ expectaturũ esse, respondit.

Ambrosius Theodosiũ intra sanctius sacrarium templi consistere non patitur.

Antistes primario diacono internũcio usus, ei significauit, sacrariũ interius à solis adiri sacerdotibus, reliquos aũt omnes se aditu eius abstinere. Exeundũ igitur sibi esse, & in cõmuni cum alijs loco standũ esse. Purpurã Imperatores, non sacerdotes facere, dicens. Imperator diuinus illi rursum renũciari iussit, non temeritate se adductũ, sed cõsuetudinem quæ Cõstantinopoli seruaretẽ, sequutũ, intra sacrarij cancellos uenisse.

Facillimè Theodosius admonitionibus Ambrosij obsecundat.

Magnas uerò eo etiam nomine de tali institutione se illi gratias agere. Ad hunc scilicet modũ & Imperator & episcopus mirifica enituere uirtute, ut mihi decernere facile non sit, utrũ alteri præferã. Plurimũ sanè illius in dicendo libertatẽ, huius aũt in rebus diuinis religionẽ: & item illius ardorẽ, huius sincerã in Deũ fidem admiror. Leges eas quas ab Ambrosio didicerat, etiam

Cõstantinopoli quoq; Theodosius postea in tẽplo extra sanctius sacrarium consistere solitus.

Cõstantinopolim reuersus diligenter seruauit. Quum enim & ibi die festo diuinam ingressus ædem, donũ suũ mysticæ mensæ inferret, statim retrocedens inde B exijt, Episcopo aũt (Nectarius is tum erat) factũ id ægrè ferente, & qua'nam de causa ex sacrario abiret, inquirente, cum quadã molestia: Vix aliquando tandem, inquit, quod discrimen sit inter Imperatorẽ & sacrorũ antistitem, cognoui. Vix ueritatis doctorem inueni. Vnũ namq;, qui pro dignitate sua episcopali nomine rectè utaẽ, Ambrosiũ reperi. quantũ cõmoditatis obiurgatio, affectione uitiosa carens, si in tempore à uiro spectatæ uirtutis & iustitiæ adhibeaẽ, adferat, indicãs.

Ambrosij huius multa quoq; alia sunt rectè facta, episcopali uirtuti cõuenientia, quæ loci eius incolis nota esse par est. Ego aũt unũ quoq; illud, quod de eo audiui, memoria dignũ, historiæ huic inferã. Ex magistratib. quidam, Græcorũ superstitioni addictus, Imperatorem Gratianũ cõuicio proscinderat, eumq; à patre

Crimen eius qui Principi maledixit.

Ambrosius hominẽ ethnicũ à Gratiano Imperatore ad supplicium damnatũ, deprecatione sua liberauit.

suo degenerasse dixerat. Quo nomine quum accusatus à quibusdã fuisset, capitis damnatus est. Et iam ille ad suppliciũ duci debebat, quũ Ambrosius pro eo deprecaturus, in regiã se celeritate magna cõfert. Accidit tum, ut uenationis spectaculo Gratianus operã daret, qua se laxãdi animi gratia Principes oblectare solẽt: neq; quisquã ex eis qui ad uestibuli custodiã dispositi erant, episcopi pręsentiam, quum eius rei tum opportunũ tempus non esset, Imperatori indicaret. At Ambrosius inde discedens, ad fores eas peruenit, per quas feras inducebant: & uenatoribus mixtus, ita ut ignorareẽ, ingressus est. Neq; inde prius est egressus, multa Gratianũ et eos qui cum eo erãt, precatus, q; ille cõdemnationis sentẽtia de homine eo inducta, aliã ferret, quæ illũ crimine absolueret, qui iam ad mortẽ raperet. Nemini uerò Ambrosius ecclesiasticis cõstitutionibus magno studio & cura seruãdis cessit. Clero aũt in officio cõtinẽdo, & diuinarũ legũ disciplina imbuẽdo, felicissimus fuit. Ex plurimis uerò, quæ ille rectè gessit, rebus, pauca hæc cõmemorasse satis est. Abũdè eñi declarare hęc possũt, quãta ppter insitã sibi uirtutẽ, cũm dexteritate quadã, in diuinis negotijs, tũ apud principes Rom. usus sit libertate.

Venationes principum animi laxatio.

Theodo-

CAPUT XLII.

Pietatē Theodosij admodū auxit Placilla coniunx.

A Heodosius Imperator plurimùm quidem Ambrosij doctrina & constitutionibus est delectatus. Non parum uerò occasionis & utilitatis ei, ad pietatem scilicet etiam, attulit eius cōiunx. Quotidie namq; illi diuinas leges, quibus ipsa antea erudita fuerat, in memoriam reuocauit. Non enim illa se imperiali efferebat potentia, sed potius amorē erga DEUM sibiipsi ueluti thesaurū cōseruabat. Quanto namq; illa maiora ab eo beneficia acceperat, tanto etiā quotidie charitatē in benefactorē suam adaugebat magis. Itaq; eorum qui uarijs detinerentur morbis, & membris partibusq; corporis mutilati essent, omnis generis curā gessit, ipsa per seipsam in rebus omnib. eis inseruiēs. In illorum enim domicilia uentitabat, & qua quisq; indigeret re, eam illi suppeditabat. Et ecclesiarū hospitales domos circūiens, eos qui grauib. morbis lecto affixi erant, curauit. Non enim tantum illorū attingebat ollas, & iuscula delibabat: sed & patellas admouebat panē apponebat, ciborū frusta afferebat, pocula eluebat, aliaq; omnia prōptè & feliciter obibat, quæ seruarū & ancillarū sunt officia. Ad eos uerò qui ministeriū eius, quod per manus ipsa suas peragebat, inhibere conabant, dicere solita erat: Imperio quidē cōuenit, ut aurum id largiat. Ego uerò manuū mearū opus pro Imperio ipso, ei q id semel cōtulit, offero. Viro aūt suo talia uerba frequēter subijciebat: Cōsiderare te semper, cōiunx suauissime, oportet ei quis nā antea fueris, et in quē locū te euexerit uniuersitatis huius Deus. Si eni perpetuā eius rei obtinueris memoriā, non prsus te ob accepta beneficia erga cū ingratū pstabis: sed ex prescripto legū Dei, qd ab eo accepisti, gubernabis imperiū: & ita eū q id tibi, ut fideli minstro, cōmisit, ritè coles. Eiuscemodi uerba accinens,
B quę ei insita erant diuina excitauit semina, cōtinuo admonitionū fluxu ea rigans.

Pulcherrimū Christianißimæ Principis specimen Placillæ.

Fœmina princeps pauperibus & ægrotis inseruiens.

Digna Christiana Augusta uox.

Praeceptū omnibus principib. instillandū.

Aliud cordatæ & sanctæ Imperatricis uerbum memorabile.

CAPUT XLIII.

Ccidit autē, ut prior hęc coniunx eius fatis cōcederet. Propter quam cum casu quodam aliquid postea accidisset, quantus Imperatoris in illam amor fuerit, id maximè declarauit: quòd scilicet non cōiugij tantum gratia, uerùm etiam propter excellentem uirtutem eam plurimùm honorarit. Quid id fuerit, exponam. Bellis frequētibus Imperatoris fisco exhausto, tributum is, præter solitum, nouum ciuitatib. imposuit. Et alij quidem ubiq; locorum tributarij populi pensionem eam quamuis extraordinariam, conferebant. Populus autem Antiochenus uectigal nouum non tulit. Et quum exactores cerneret quum pleraq; alia facere, tum ex ciuib. quosdam suspēdere, nonnullos crudeliter trahere, alios in uincula cōijcere, seditionem mouit: multaq; & fecit & dixit per tumultū, quæ uulgus solet, ubi occasionē ad ordinē tollendum, & rerum omniū confusionem inducendā arripuit. Postremò uerò Imperatricis quoq; Placillę (hoc enim illius nomen erat) statuam æreā suo loco imprudenter deiectam, & funi pedibus adaptatā, per multas urbis partes traxit, & pro eo atq; plebs furens atq; indignās assueuit, cōtumelijs magnis, quæ dicere opus non est, affecit. Quod flagitium postq; Imperator patratum audiuit, grauiter in eum populum excanduit: & sicuti par erat, quæ antiquitùs obtinebāt priuilegia illis ademit, atq; ea uicinæ urbi concessit. Eo enim modo ægrè se admodum Antiochenis facturum putabat. Iamdudum namq; Laodicea inuida æmulatione aduersus Antiochiam tenebatur. Comminatus præterea illis est, se urbem eam incensurum, ornamenta omnia uetustatis ei ademptūrum, in uicum eam mutaturum, & aratro proscissurū. In animo etiam habuit, multos ex Antiochenis neci dedere, & castigare, ne postea tale quidquam admittere, in animū inducerent. Qui uerò ibi cum potestate magistratus rem administrabāt, nōnullos qui facinus tantum

ausi

Magno amore & honore etiā defunctam Placillam Theodosius est prosequutus.

Theodosius propter sumptus frequentium bellorum ciuibus suis extraordinaria imponit tributa.

Populus ex de causa Antiochiæ seditionem mouet.

Plebs furibunda in statuam Placillæ Augustæ ibi sæuit.

Grauißima Theodosij in Antiochenos ira, qui de eis extrema quæque statuit.

aufi fuerant, cõprehensos prius necarũt, quàm Imperator factũ id resciret. Et Im- A
perator mandauerat quidẽ, & tam graues pœnas minatus fuerat, sed eas ad rem
non cõtulit. Obstabat enim ei Ambrosij lex. Porrò urbis multitudo sola grauiũ
rerum fama cõsternata, furore relicto in pœnitentiam incidit, & perinde atq; ob
oculos uersari uideret, quæ in expectatione erant mala, altius suspirans, & lacry-
marũ uim profundens, DEO supplicauit, ut ferocientẽ Imperatoris animũ com-
pesceret, & tantopere excitatã iram mitigaret. Et publicas peragẽtes supplicatio-
nes, carmina quædã luctuosa, & ad cõmiserationem mouendam cõposita, nume-
roso cõcentu cantauit. Episcopũ autem suũ diuum Flauianũ, qui pro eis depreca-
retur, ad Imperatorem oratorẽ misit. Qui legationẽ eam pro grege suo obiens,
quum Princeps uehementer Antiochenis infensus esset, arte quadã adolescentu-
los, qui ad Imperatoris mẽsam canere soliti erãt, aggressus, ut miserabilia illa car-
mina, quibus in supplicationib. Antiocheni utebant, canerẽt, effecit. Eis Impera-
torem delibutũ, iram miseratione cõmutasse: & misericordia uictũ, poculo lacry-
mis temperato (euenit enim, ut tum phialã in manibus teneret) urbi ei per liba-
tionem conciliatũ esse ferunt. Tum uerò in rebus omnib. uigens Antiochiæ di-
uus quoq; Chrysostomus, episcopo in legatione peregrè profecto populũ sedu-
lò cõcionibus est cõsolatus. Magna enim erat doctrina eius. Atq; is, cũ multitudi-
nem propter causam tantam in metu esse uideret, ad animi eam libertatẽ & uirtu-
tem excitabat. Sensim etiã quodãmodo Imperatorem laudib. eius exornãs, quas
ad irã quidem extinguendã, ad placabilitatẽ autem & misericordiã inducendam,
cõmodas esse sciebat. Multæ sunt eius, quas hoc argumẽto cõposuit, orationes,
quas ἀνδριάντας, hoc est, statuas inscripsit. Fama fert, ea nocte, quæ diem quo tu- B
multus popularis cõmotus est, præcessit, simulacrum fœminæ habitu uisum esse
sublime in aere errare, magnitudine ingẽti, & aspectu adeò truci, ut horrorẽ mul-
tum spectantib. afferret. Id in aere per urbis plateas currens, flagello grauiter so-
nanti aerẽ diuerberabat: unde sonitus prodijt, qualẽ edere cõsueuerunt, quũ ad
irã & furorẽ feras cõcitant, qui earũ spectacula edũt. Proinde opinio fuit, pestife-
rum aliquẽ dæmonẽ seditionẽ eã insidiosè cõmouisse. Multa uerò ibi quoq; cædes es-
set peracta, nisi Imp. Ambrosij cohortationib. cædẽs, quàm primũ irã frenasset. Pluri-
mũ ille etiã propter insignẽ pietatẽ, episcopalẽ supplicationẽ Flauiani est reueritus.

Profuit illis Theodosij lex, quam ex præscripto diui Ambrosij tulit.

Optimus subditorũ ad Principem sibi iratum placandũ processus.

Flauianum episcopũ suũ oratorẽ & deprecatorẽ ad Theodosiũ mittũt.

Mirificè eis per carmina cantata conciliatur Imperator.

Antiocheni pœnitentiam agũt. Deo ad temperandam iram mitigandã supplicant.

Fuit tum Antiochiæ quoq; Ioannes Chrysostomus.

Chrysostomi, quas eo tẽpore in eo argumento composuit, orationes.

Dæmon in multitudinem excitator.

CAPUT XLIIII.

QVum Antiochiã illi peruenissent, qui ab Imperatore eò ad iniuriam
uindicandã missi fuerant, Elebechus belli dux, & Cæsarius Gregorij
frater, qui tum magistri potestatẽ in Imperiali aula obtinebat: in me-
tu fuere ciues omnes minis exterriti, & inducias per internuncios &
oratores suos ab eis petiere. Monachi nãq; qui in summis montib. degebãt (mul-
ti aũt tum uirtutem & pietatem exercentes mirificè florebãt) tuguriolis suis reli-
ctis, in urbem uenerũt, plurimisq; cohortationibus simul & deprecationib. cum
uiris eis egerũt. Quorum unus erat Macedonius nomine, uitæ ciuilis prorsus im-
peritus, & neq; sacris literis, neq; primis literarum elementis initiatus, sed puras
die noctéq; preces rerum uniuersarum DEO offerre doctus, atque in montium
cacuminibus uiuere solitus. Tum uerò cum reliquis descenderat, ac neque Impe-
ratoris minas, neq; eorum qui ab illo missi fuerant, terrorem reputans, in media
urbe alterius comprehensa ueste, utrunq; ex equo descendere iussit. Et illi exile
silicernium pannis uilibus amictum cernentes, primùm molestè id tulere: dein-
de à quibusdam de uirtute hominis certiores facti, confestim ex equis desiluere:
& ad pedes senis prouoluti, non nouisse se eum affirmarunt, ueniamq; precibus
ab eo postularunt. Ille uerò diuina gratia repletus, hisce ad eos uerbis est usus:

Elebechus dux & Cæsarius Gregorij Nazanzeni frater, Imperatoriæ aulæ magister, ad uindicandam contumeliam Maiestati Imperiali illatam, Antiochiam missi.

Apud hos & Imperatoris mandatores patrocinatur Antiochenis Macedonius Anachoreta.

Deus bone, quanta est ueræ pietatis & sanctitatis reuerentia.

Vt man-

A Vt mandata hæc ad Imperatorem referatis, dilecti filij, oro. Meminisse te ô Imperator oportet, non solum Principem, sed hominem etiam te esse. Proinde nõ ad Imperij tantum amplitudinem respice, sed naturam quoque ipsam considera. Quum enim homo sis, hominum tibi imperiũ commissum est: qui quũ eiusdem tecum sunt sortis, & conserui adeò tui: tum ab ipsa creatione imagine Dei cohonestati sunt. Itaque ne tam uæsana audacia aduersus diuinam imaginem grasseris, uide. Imaginis enim dominum ad iram concitabis, si in eos qui imaginem illius gerunt, sæuias. Tum aũt illud etiam te despicere decet, te propter æream imaginem, multitudini infensum, crudeliter in eam animaduertere uelle. Quanto aũt imago animata inanimatæ præstet, quid dicere opus est? Nam id eis etiam, qui uel mediocrem obtinent mentem, constat. Illud præterea fac cogites, nobis quidem perfacile esse, plures ex ære facere imagines pro una illa, quam uæcordi temeritate insana plebs cõminuit. Te autem nequaquã efficere posse, quantumuis contendas, ut uel capillum unum eorum qui cæsi sint, creare ualeas. Hæc illi à sene sapiente audita, sicuti simpliciter dicta erant, ita Imperatori renunciarũt.

Macedonij deprecatio ad imperatorẽ ipsum directa.

Verba ista ad omnes pertinẽt qui rerum capitalium potestatem habent.

Non parum etiam, sicuti dixi, Flauiani legatio illis profuit, ut iræ flamma in Imperatore extingueretur. Postea namque ira & minis omissis, communem populo scripsit defensionẽ, crimen illi condonans, in qua iræ etiam causam exposuit. Inter alia enim & illud commemorauit: Etiamsi ego fortè quidque deliquissem, minimè tamen contumeliam, tantam mulierem omnis uirtutis laude dignam, idque quum iam illa ex hac uita migrarit, sustinere decuit: ac si quid factum oportuit, aduersus me furore uti conueniebat. Ad finem quoque apposuit: Grauissimè se tulisse, quòd præclaros aliquot in ea urbe uiros, præter sententiam suam, interẽptos esse audiuisset. Hunc finem habuit seditio cõtra statuam Antiochiæ

Vsque adeò Theodosius Antiochenis est conciliatus, ut defensionis libellum eis scripserit.

Defensionis eius capita quædam.

B concitata. Atque hæc retuli, ut quantũ Ambrosij lex emolumenti attulerit, ostenderem: & dicendi libertatem insipientis illius senis, ab obliuione & temporum ui uindicarem: denique ut Imperatoris in rebus diuinis religionem, tum autẽ pastoralem diui Flauiani curã, ut uidelicet ille pro grege suo, cui præfuit, laborãs, legationem rectè obierit, & principis irãm sopierit, indicarem.

CAPVT XLV.

A ætate multi, in omnibus orbis partibus, episcopalem præclarè gerentes dignitatem enituerunt. In quibus Donatus ille fuit, Euraeæ in Epiro antistes, quem multa edidisse miracula, eius loci incolæ testantur. In primis autẽ illud, quod dracone interfecto exhibuit. Manebat draco iste ad uiam publicam: locum eum incolæ χαμαιγίφυρας, hoc est, pontem terreum nominant. Hic non oues tantum atque boues, sed equos etiam & homines prætereuntes deuorabat. Aduersus feram hanc quum Donatus iret, non ensem aut hastam, aut aliud quodpiam armorũ genus, quib. tutari nos solemus, secum attulit: sed signo crucis digitis in aere conformato, serpentis os perculit. qui uiri sancti præsentiam sentiens, magnum quiddam sibilans, & caput in sublime tollens, tractumque corporis prouoluens, deuorare illum contendit. At Donatus ad crucem illud addidit, ut in os draconis expueret. Et ille saliua ore excepta, identidem se circumuoluendo complicans, statim interijt. Magnitudine fera ea eis non cedebat, quæ apud Indos esse dicitur. Magna enim ui, ab octo boũ paribus, in uicinum campum protractam, incolæ igni combusserunt, ne ita iacens atque putrescens aerem inficeret, & contagione pestiferum hominibus afferret morbum. Donati huius celebre quoque ibi monumentum esse audiui, quod etiam orationis domus sit. Oppidum præterea de nomine eius appellatum, ad quod fons est copiosam prouoluens undam, qui antea quidem nõ fuerit preca-

Donatus Euraeæ in Epiro episcopus, serpentem pecori simul & hominibus pestiferũ interemit signo crucis, & oris sui saliua.

tione autem eius diuinitùs extiterit. Arida namq; regio ea ab initio fuerat, neq; A

Precatione illë in arido loco fontë ingem elicuit.

ibi humor neq; latex apparuit. Et quum aliquãdo ex itinere fessus eò Donatus uenisset, & comites suos aquæ penuria languescentes uidisset, primùm ille Deũ est precatus: deinde terrã manu fodit, atq; illico aquæ fluenta indè profluerũt, quæ ad hoc usq; tempus profluere non desinũt. Testãtur hęc uicini, qui loca ea

De Theotimo Tomitano episcopo, & eius miraculis.

Romanorũ is deus ab Hunnis cognominatur.

ubi miraculum hoc accidit, accolunt. Floruit tum quoq; in Tomitana urbe & reliqua Scythia Theotimus ille, genere quidem homo Scytha & barbarus, sed in præstantissima omniũ philosophia educatus, & totius Scythicæ ecclesiæ administrationem sortitus: quem Hunni, qui ad Istrum iam dudum hábitãt, uirtutem eius admirati, Romanorum deum nominabant. multa namq; diuina facta in eo experti fuerant. Porrò memoriæ proditum est, iter ei ibi in barbara regione facienti, prædones quosdam occurrisse, qui hostiliter ad ciuitatem Tomitanam excurrebant. Quum autem comites eius discrimine eo circumuenti, statim se interituros putarent, ex equo ipse descendit, & orauit. Ita factum, ut prædones eandem insistentes uiam, neq; ipsum, neq; comites, atque adeò neq; equos

Idë Hunnos ad humanitatë composuit.

Religio Christiana barbaros emollit.

quibus uehebantur conspicati, præterirent. Et quum illi, utpote qui plurimi essent, Scythis imminentes damna inferrent, (natura enim feri & barbari erant) arte quadam, ex agresti admodum more ad mansuetiorem uitam eos traduxit, conuiuio excipiens, & donis sibi concilians, uerbisq; humanioribus ferinam illorum crudelitatem demulcens. Sed enim ex eis Hunnis quidam, quibus benigniter faciebat, locupletem eum esse arbitratus, insidias homini sancto struxit,

Manus Hunni cuiusdã Theotimũ capere uolentis, in aere immota hæsit.

& capere eum contendit. Et laqueo parato, quũ more quodam suo, clypeo innixus Theotimus ad hostes uerba faceret, manu ille sublata conjcere in eum funẽ uoluit, ut simul ad se cum eo quæ auspicia eius sequebatur gentem pertraheret. Sed ecce unà cum conatu manus eius in aere extenta hæsit: neq; prius illa uinculis talibus quæ in conspectum non caderent, liberata est, quàm Theotimus De- B um pro eo exoraret. quod quidem ut faceret, plurimum eum reliqui barbari rogarunt.

Theotimus comatus per uitã omnë, tametsi episcopus, permansit.

Tẽpus cibi capiendi.

Fama quoq; fert, quandoquidem comatus, quũ ad se ad id genus philosophiæ contulisset, fuerat, talem eum usq; ad uitæ finem permansisse. Reliqua uerò quotidianæ uitæ consuetudo ei simplex ualde fuit. Alimenti capiendi non unum, sed diuersum habebat tempus. tum enim id sumebat, quum esuriret, aut sitiret. Nam & hoc planè philosophi est, rebus his ad necessitatem, non ad uoluptatem frui.

CAPUT XLVI.

De Epiphanio Constantiensi, in Cypro episcopo.

Vm uerò quoq; floruit Epiphanius Cypri episcopus, qui uir non solum uiuens propter uitæ sanctitatem clarissimus fuit: sed eum Deus etiam cohonestans, mirificorum operũ patratorem esse ostendit, superstitem simul & defunctum. Et fama obtinet, quod uiuo non euenit, id mortuo accidisse: ut scilicet dæmonibus agitati multi ad sepulchrum eius accedentes, plaga ea liberarentur, & multæ præterea aliæ sanationes hodie quoque ad id fiant. Multa uerò etiam uiuentem cum admiratione omnium fecisse, incolæ eius insulæ ferunt. Ego autem, quod ad me delatum est, exponam. Fuit

Largissimus eleemosynæ largitor, etiam de bonis ecclesiasticis, Epiphanius fuit.

namq; perliberalis in egenos, siue naufragio, siue alio aduersæ fortunæ modo mactati essent. Vbi aũt uirtute ea rem familiarem suam (quanta autem ea fuit) cõsumpsit, Ecclesiæ pecunijs est abusus, quas quodammodo in honestũ & necessarium usum talem dilapidauit. multæ autem hæ fuerant. Nam quibus curæ erat, ut substantiam suam in pios usus erogarent, & uiuentes & morientes plurima ecclesiæ eius donarunt. In bona enim spe erant, uirum Dei amantem, & prudenter pecunias distribuentem, ex sententia sua, quidquid ita dedissent, ex-

pensu-

A pensurum esse. Et quum aliquando propter frequentem largitionem, pecuniæ admodum decreuissent, quosdam id molestè ferentes, & ecclesiæ œconomum præcipuè reprehendisse eum, quòd tam sumptuosus & prodigus esset, ferunt. Cæterùm ne tum quidem de more suo, quin liberaliter indigentibus largiretur, quicquam remisit. Quum autem iam aurum omne consumptum esset, accedens quidam ad eam domum, in qua dispensator iste agebat, ingentem quandam & mirificam crumenam cum magno auri pondere ei in manus dedit: & statim abijt, neque quis ipse esset, neque qui id misisset, indicans. Perquàm uerò mirũ uisum est, latère eum, qui tantam uim pecuniæ dedisset, uoluisse: factumque id considerantes homines, diuinam eam esse liberalitatem, coniecturam fecere. Atque hoc quidem sic actũ. Aliud uerò de eo audio, quod Gregorij illius miraculo simile fuit, qui olim Neocæsareæ in Ponto ecclesiam gubernauerat. Neque propterea fidem non habere prodigij eius testimonio æquum est, quòd idem Epiphanius peregerit: quandoquidem neque Petrus solus Apostolorum coryphæus & princeps, mortuum exuscitauit, sed & Ioannes Ephesi, & alij alibi, immo etiam Hierapoli Philippi filiæ. Sæpe namque euenit, sicuti par & credibile est, ut eadem & olim ueteres, & nostræ ætatis Dei amantes homines, miracula edant. Quod autem historia commemorare iubet, sic habet. Aliquando sacrum hunc Epiphaniũ duo quidam in uia ipsa mendici obseruarunt: & quum non pœnitendum aliquid se ab eo accepturos existimarent, alter in solo spiritum cõtinens, perinde atque mortuus esset, iacebat: alter autem ueluti familiaris eius lamentans & flens, inopiam eam assimulabat, ut funeris impensas non haberet, & penuriam tantam cum reprehensione eius deplorabat. Porrò Epiphanius præteriens, nihil quidẽ aliud

Diuinitùs ecclesiæ pecuniæ suppeditantur.

Sancti dei homines eiusdem generis miracula sæpe edidere.

Mẽdicus mortuũ se apud Epiphanium assimulat.

B quàm quòd iacenti illi requiem precatus est, dixit. Exiguum aũt quiddam ad illum funerandum ploranti dedit, illa uerba adijciens: Curam huius funeris habe, & tandem flere desine. Nam hic nunc non resurget. Mortem autem quæ communis omnium & ineuitabilis necessitate quadam obeunda est, animo te forti ferre oportet. Hæc Epiphanius dixit, & abijt, cœptam perfecturus ambulationẽ. Quũ autẽ ea in uia nemo alius appareret, ille qui sic steterat & plorauerat, iacentem indicio pedis concussione dato ut consurgeret admonuit: simulque eum laudauit, qui tam egregiè mortui hominis habitum retulisset. &, Age tandem exurge, inquit, ut in præsentia uersutiæ tuæ hilarius uiuendo fructum percipiamus. Vbi autem ille amplius neque dicentem audijt, neque modis omnibus significationem aliquam, se uiuere, exhibuit: alter cursu celeri episcopum est consequutus, eique fraudem quam inopia coacti commenti essent, indicauit: & iam citra fucum uerè flens & lamentans, ut sociũ suum resuscitaret, supplicauit. Epiphanius autem, postquam illi, ne factum id grauiter ferret, dixit, hominem dimissum absoluit: quòd Deus rem eam retractatam nollet, fidem facere omnibus uolens, ut equidem puto, qui tẽtare & facere talia in ministris eius audeant, illũ ipsum Deum, qui uideat & audiat omnia, eos falsum ire, seque adeò ipsos inscios fallere. Epiphanium uerò in naui mortuum esse intellexi: quem comites eius melle oblitum, ne quid fortè ingratum corpori accideret, in Cyprum detulerunt. Hæc pauca ex multis de Epiphanio recensui.

Non nouũ est, defunctis requiẽ precari.

Assimulator iste uerè mortuus.

Qui sanctos uiros, & per eos Deũ fallere uolunt, seipsos fallunt.

CAPUT XLVII.

Berrœæ autem in Syria, magnus Acacius episcopali munere obeundo celebris fuit, qui ab adolescẽtia prima in monastica uita accuratè exercitatus fuerat. Huius multa quidem sunt alia rectè acta: illud uerò maximũ uirtutis indiciũ, quòd perpetuò etiam uel cibi uel somni capiendi aliarumque rerum tẽpore, episcopalis mansionis suæ domiciliũ patens

Acacius Berrœus episcopus.

 & aper-

Huius mansionis locus apertus semp fuit.

& apertũ esse uoluit, adeò ut ad eum uidendũ & ciues & aduenæ liberè ingrederentur. id quod ego uehementer admiror. Aut enim ea re se cum fiducia sem per uiuere ostendit: aut eum id ita instituisse puto, ut naturæ ad uitia propensionem supprimeret. Quũ namq; in expectatione esset, ut frequentibus eorum ex cubijs, qui derepentè ingrediebantur, in actionibus suis deprehẽderetur, etiãsi uoluisset, peccare tamen nõ potuit, sed studijs suis laudatis semper incubuit. Eo tẽpore duo etiã fratres præclari erant, qui nõ in solitudine, sed in maritimo Gazę loco, qui etiã Maiuma dicebat, philosophati sunt. Zeno & Aiax, germanorũ istorũ fratrũ nomina fuere. Egregiam aũt in recta religione obtinuere fidem: & sæpenumero à græcę superstitionis sectatoribus, ut qui Christũ Deum esse pro fiterent, sunt diuerberati. Aiax quidẽ, quandiu cũ coniuge sua fuit, quam sibi egregia forma matrimonio iunxerat, ter tantũ cum ea cõcubuit: unde etiam tres suscepit liberos. Postea aũt nũcio ei eiuscemodi cõsuetudinis gratia remisso, monasticam delegit uitã. Duos quoq; ad idem uiuẽdi institutũ pertraxit filios: quibus, ut ne coniugia sequerent, sed studiũ omne ad res diuinas cõferrent, persuasit. Tertius aũt cum uxore in matrimonio uixit. Sapienter uerò & præclarè ecclesiæ Bitolij Aiax præfuit. Zeno aũt à puero coniunctionem fœminæ auersatus, totus in ministerio Dei erat. administrauit quoq; Maiumæ ecclesiam. Atq; ubi ad eam peruenit senectutẽ, ut etiã centesimũ attingeret annũ, haud unq̃ neglexit aut prætermisit receptos statosq; uel matutinos uel uespertinos hymnos Dei, et reliquũ sacrũ ministeriũ suũ, principio psalmodiarũ adesse, eisq; præire solitus, nisi grauis interueniẽs morbus eũ impediuisset. Et quod in cœlibatu philosopharetur, semper in solitaria lanificij officina lineam texuit telã. Ex cuius laboris fructu cùm ipse necessarijs reb. cõparandis uitã tolerauit, tum indigentib. etiam sumptus subministrauit. Et quoad uixit, opus ita facere non destitit: quãuis ætate grãdiore, primas apud eam gentẽ inter episcopos ferret, maximeq; ecclesiæ præesset, in qua & copiosi & frequentes essẽt homines. Sedenim tum nõ episcopi modò, uerumetiã in montib. colentes, amantes Dei uiri, illustres fuere. Quorũ res bene actas si singillatim exponeremus, in ingẽtem nobis prolixitatẽ historia excresceret. In quib. omnibus, ueluti quędã præclara stella, etiã is refulsit, cuius suprà meminimus, Arsenius. Paucos aũt, ut specimen aliquod tantorũ uirorũ, qui tum episcopalẽ functionẽ obiere, recẽsui. Laboriosum enim esset omnes referre, quandoquidẽ plures boni atq; honesti fuere, quorũ etiã uitæ instituturn testimonio ipse suo confirmauit Deus. Orãtes enim eos exaudijt, & prodigia noua per eos edidit. Et ab eis quoq; ita Ecclesia Catholica administrata, simul & clerus & populus, ad eundem cum illis uirtutis ardorẽ & æmulationem est excitatus.

Aiax monachus, & Bitolij episcopus, ter cũ coniuge concubuit, & tres ex ea susce pit filios.

Ex ijs duo monachatum sequuti.

Vnus maritus fuit.

Zeno Aiacis frater Maiumæ, siue Constantiæ episcopus, centũ annos natus.

Is lanificium exercuit.

Psalmodijs omnibus ꝯ fuit.

Non nouũ est canonicorũ psalmodiarum & precum solennia.

Plurimi alij eisdem tempor. sanctitate uitæ & miraculis præclari homines fuere.

CAPUT XLVIII.

Eligio uerò nõ per hos tantũ maiora capiebat incremẽta, uerùm eam etiam cohonestarunt, atq; ut æquũ est quàmaximè exornarunt, quæ tum apparuerunt ueterum atq; illustriũ prophetarum reliquiæ. Abacuc enim primùm, deinde Micheas, & tandem post hos celebre Baptistæ caput è terra extitere. Abacuc quidem & Michææ reliquias diuina uisio, sicuti audiui, in somnis Zebeno ostendit, Eleutheropolis eo tempore ecclesiam gubernanti. Ea aũt urbs Cela, atq; etiam ante id nomẽ, Ceila appellata fuerat, ubi Abacuc inuentus est. Ab ea quasi stadijs decem locus quidam Berathbasia cognominatus distat, ubi Michææ sepulchrum esse dicebatur. Quod fideles ignorantes, unà cum incolis patria uoce Nephsameemana uocarunt. Sed prophetæ Zebeno in somnis apparentes, quemadmodum dixi, seipsos qui essent, indicarunt.

Inuentio reliquiarũ Abacuc & Michææ prophetarum.

Sozom. habet Berathsasia.

Admiran-

CAPUT XLIX.

A ADmirandum autē & celebre Baptistæ caput eiusdem Imperij tempore inuentum, in clarissimā urbem Constantinopolim est deportatum. Id namq; Herodias, quòd adhuc Baptistæ reprehensionē timeret, in Herodis regia abstruso quodam loco sepelierat. Sed rem tam sanctā diuina uisione admoniti monachi quidā Macedonianæ hæresis inuenerūt, qui primùm quidē Hierosolymis uixerūt, postea aūt in Ciliciā commigrarunt. Atq; ubi caput id ibi esse cōperit Mardonius, * qui primus inter imperiales eunuchos fuit, inuentionē eam Valenti indicauit: & ille id Constantinopolim deferri iussit. Quidam igitur missi, cum splēdido comitatu in Imperiali curru id uexerūt. Vbi aūt ad Pantichiū, oppidum paruū non longè à Chalcedone situm, peruentū est, ulterius progredi quæ ad currū iunctæ erant mulæ, quamuis auriga eis uehementius & flagello & calcaribus ad cursum instigans immineret, noluere. Porrò quū graui eo impetu nihil efficerent, noui quiddā Deum significare, non ductores modò & spectatores, sed ipse etiam Imperator existimauit. Itaq; placitum est, ut sacer iste thesaurus, tum in uicino uico, quem incolę Cosilaū uocabant (erat aūt in Mardonij dominio) deponerent. Cęterùm hoc tēpore accidit, siue Deo seu Propheta ipso instigante, ut ad uicum hunc Theodosius ueniret. Et quum caput id inde transferre cōstituisset, sola ei obstitit Matrona, Deo dicata uirgo, quæ diuinū hoc caput Baptistæ sequebat, ut in itinere pro eo atq; opus esset, ei inseruiret, custosq; eius esset. Eam uerò Imperator magno animo obsistentē, minimè ui cogendam ducens, precib. est aggressus, ut translationem eam permitteret. Illa ita difficulter tandem annuit, rem eum quam perficere nequiret, sicuti etiā Valēti cōtigerat, per coniecturā aggredi rata. At Theodosius arcam, in qua sacrū caput repositū fuerat, purpura circumuolutā, ipse manibus suis gestauit, usq; ad Septimā quæ dicitur regionem urbis

B Constantinopolitanæ: ubi id reposuit, templo diuo Baptistę, quem præcipuè celebrabat, maximo & pulcherrimo constructo. Et quum sæpe multumq; Matronā maximis gratissimisq; pollicitationibus, ut fidei sententiā mutaret (Macedonij enim hæresis tenebatur morbo) aggressus esset, persuadere id ei nō potuit: quum quidē Vincentius, eiusdem religionis presbyter, qui idem cum illa apud arcā Baptistę præstabat ministeriū, & eam ob causam sacerdotalem susceperat dignitatē, statim sententiā mutauisset, & ad uniuersalē Ecclesiam accessisset: idq; antea, sicuti Macedoniani dicunt, iureiurando interposito, nunquā se opinionem suam reiecturum esse. Sed enim eam mutauit, hac sibi præscripta cōditione, ut tum demū religionē suam deponeret, & postea sine discrimine ullo cum Imperatore cōmunicaret, si illum Baptista sequeretur. Vincentius iste genere fuit Persa. Quū autem in Perside sub Constantio persecutio esset mota, profugiens inde cum consobrino Adda, in Romanorū peruenit ditionem. Atq; hic in clerum allectus, ad presbyteri dignitatem peruenit. Addas aūt uxore ducta, magnū Ecclesię emolumentum genuit, Auxentium filium, in rebus diuinis fidelem, in amicos officiosum, uita moderatum, & sibi ipsi constantem, studiorum doctrinæ amantē maximè, literarū prophanarum atq; etiā ecclesiasticarū peritum, modestum pręterea, & Imperatoriæ aulæ commodum, præclarum etiam in bello ducem: cuius celebris etiā fama est apud optimos quosq; monachos, & alios doctos bonosq; uiros, qui illū cognouere. Porrò Matrona uitam in uico Cosilao exegit, & pluribus uirginibus præfuit, quarum successio in longum tempus durauit, morem Matronæ disciplina dignū & præclarā famam obtinens. De his quæ cōmoda, ut puto, ad religionis nostræ gloriā, in Theodosij imperiū inciderūt, hactenus.

Diui Ioānis capitis inuentio.

Macedoniani monachi id inuenerunt.

** τῶν βασιλικῶν εὐνούχων μείζων, hoc est, imperialis domus maior. Soz. li. 7. cap. 21.*

Matrona sanctimonialis Macedoniana capitis Baptistæ custos.

Caput Baptistæ in Septimū urbis Constantinopolitanæ perlatum.

Templum eius in Septimo.

Matrona adduci non potuit, ut hæresim Macedonianā relinqueret. Fecit autem id cōtra præstitum iuramentū Vincentius presbyter, miraculo in capite diui Ioannis exhibito adductus, capitis eiusdē custos.

Addas Vincentij huius cōsobrinus. Auxentius uir præclarissimus Addæ filius.

Matrona uirginum collegio in Cosilao præfuit.

Ii 3 Imperator

CAPUT L.

IMperator is, post Eugenium deuictum, in Italia Mediolani agēs, & A Occidētis res pro eo atque decuit cōstituens, ægrotare cœpit, hydropis morbo oppressus: & Ioannis monachi prædictione in memoriam reuocata, finem uitæ propediem aduenturū expectauit. Maioris aūt solicitudinis causa ei fuit reipub. status, in animo secum reputanti, quantum detrimenti ciuibus & subditis, Imperatore è medio sublato, accidere soleat, quàm mors ipsa. Itaque quamprimùm filium Honorium Constantinopoli acciuit, Imperatorem eum Occidentalibus partibus præficere uolens. Quem ubi aduenientem uidit, meliusculè habuit, & ad spectaculum ludorum Circensium ob uictoriam celebrandorum prodijt. Et quum ante prandium ualidior fuisset, postea derepētè eum imbecillitas inuasit. Quumque ludicrum id perficere non posset, filio id more solito peragendum commisit, proximaque nocte fatis concessit, decimaseptima Ianuarij mensis die, sempiterna laudis & gloriæ memoria post se relicta: quum ad finem uitæ satis longum peruenisset, atque cum splendidis uictorijs solus Romanorum imperium monarcha gubernasset, & duorum Imperatorum pater esset, eisque imperium pacatum relinqueret. Placidè autem in lecto suo beata morte uitam finijt, præmium id fidei erga Deum suæ, & flagrantis aduersus idola & simulacra ardoris consequutus. Vixit annos sexaginta, & menses octo: quorū sedecim cum dimidio, in imperio Romano peregit. Complectitur duodecimus iste historiarum liber annos decem & octo: quum à mundo condito quater millesimus noningentesimus nonus, à natiuitate autem Domini quadringentesimus quartus ageretur annus.

Mors Theodosij.

Libri istius anni.

TERTIIDECIMI TOMI CAPITA.

De

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XIII.

CAPUT I.

Arcadius Orientis.

Honorius Occidentis imperator.

Extrema Theodosij morituri, quæ filijs reliquit, mandata.

HEODOSIUS maximus ubi Ecclesiã splendidè auxit, duobus filijs successoribus relictis, uita defunctus est. Quorum natu maiorem Orientali, minorem autem, Honorium uidelicet, Occidentali præfecit imperio. Vterq; uerò in religionis cultu patris sententiam est sequutus. Moriẽs namq; ille nihil eis aliud mandauit, quàm ut ueram pietatem integrã seruarent, per quam eos asseuerauit pacem habituros, & bella sopituros, B tropæaq; excitaturos, & uictoriam à Deo consequuturos esse. Talia ille quidem mandata filijs relinquens obijt. Illi autem non imperij modò, sed & ueræ pietatis eius successores & hæredes extitere.

Telemachius monachus dum Romæ dirimere certamẽ gladiatorũ parat, martyrio afficitur.

Statim namq; Europæ Imperator Romæ monomachias, hoc est, singularia certamina, & gladiatorum ludos sustulit, ob causam eiusmodi. Vir quidam quietam monasticamq; uitam colens, ex Oriente Romam uenit: atque ubi Romanos armis ita inter se decertare, multis ad execrandum id spectaculum confluentibus, uidit, in arenam progressus, intercipere pugnam inter eos tentauit. Quod ægrè ferentes, qui sanguinario spectaculo gaudebãt, & dæmonis qui cruore effuso delectatur intemperijs agitabantur, lapidibus coniectis pacificatorem interemerunt.

Honorius monomachiã Romæ lege lata tollit.

Hæc cõstit. non extat, sed reperitur Cõstan tini l. unic. C. de glad. lib. xi.

Quæ res postq; est ad Honorium delata, Telemachium quidem (ita enim monachus ille uocabatur) in martyrum numerum retulit: importunum autem certamen illud aboleuit, constitutione, ne id postea perageretur, lata.

Rufinus apud Arcadiũ præfectus prætorio.

Stilico apud Honorium.

Cum Arcadio in Oriente Rufinus imperium administrauit, uir strenuus & procerus, singularíq; prudentia præditus, quam & oculorum motus & orationis extemporanea promptitudo indicabant. In Occidente apud Honorium eundem locum Stilico quidam obtinuit. Et uterq; apud utrunq; Theodosij filium, imperij nomen & habitum esse permittens, summam ipse rerũ manu simul & lingua usurpauit, sub Præfecti appellatione Imperatori ipsi imperans.

Vterq; imperiũ affectauit.

Verùm neuter istorum, qui ei obuenerat, contentus fuit loco. Siquidem Rufinus sibi ipsi imperialem in Oriente dignitatẽ arrogare conatus est: alter autem in filium Eucherium Occidentale imperium arte quadam transferre studuit. Sed utrumque ambitio & conatus fefellit.

Rufini cædes.

Rufinum enim exercitus Romanus, qui cum Theodosio aduersus tyrannum Eugenium pugnauerat, ad Arcadij, qui more recepto, obuiam

A obuiam progressus ei fuerat, pedes, in loco qui Tribunal dicitur, ferro necauit: § propterea quòd id ut facerēt, Stilico militibus suaserat: & quòd se illi suspenso naso ab eo derisos compererant, tum autē quòd affectatæ tyrannidis suspectus erat. Ferebatur quoque fama, Hunnos eum, gentem barbaram & feram, in Romanam ditionem immisisse. Tum enim illi Armeniam & quasdam Orientis partes, metu nullo plurimam prædam agentes, percurrebant. Fortè autem fortuna peropportunè cædes eius in eam diem incidit, qua ei, qui delectus habendi curam gerebant, tantum non purpuram circumdaturi fuerant. Eam enim ille conceperat spem, exercitum solo ipso aspectu statim Arcadiū, quòd nec forma nec reliqua corporis constitutione admodū imperio aptus esse uideretur, reiecturum, ipsum autem ad imperium euecturum esse. Capite uerò Rufini resecto, & lapide in os eius immisso, hastæ id infixerunt, & in sublime sustulerunt. Dextrā † quoque eius abscissam, per urbem circa opificum officinas circumtulerūt, uerbis his utentes: Date stipem inexplebilis auaritiæ uiro. Et ridicula ea mendicitas, multum satis auri collegit. Perlibenter enim in iucundo & grato spectaculo homines aurū contulerunt. Ac Rufinum quidem imperij affectatio ad eiusmodi uitæ finem produxit. Ad eundem uerò modū & Stilico, qui, si quis alius, & ipse apud Romanos simul & barbaros potentia multum ualuit, rerum summam ad se pertrahere uolens, in Italia occisus est, sicuti suo loco dicemus. Post Rufinum uerò Eutropius eunuchus præpositi sacri cubiculi dignitatem consecutus, neque ipse in honore eo, quem præter dignitatem gerebat, acquieuit. Quū namque uirilium exectio purpuræ ei spem ademisset, Imperatorē aggressus, ut Patricium se & consulem crearet, ei persuasit. Quapropter eunuchus deinde Imperatoris * pater fuit, qui etiam uilioris sortis filium procreare nō potuit. Sed de Eutropio

Hunni Orientem uastant.

Caput Rufini hastæ infixū.

Dextra stipē colligit.

Stilico quoque in Italia cæsus.

Eutropius archieunuchus apud Arcadiū patricius fit, et Consul.

Patricius. Imperatoris pater, Inst. Quibus modis ius patr. pot. sol. §. Filius familiás.

B postea memorabimus. Hæc autem historiæ huic intexuimus, quòd nō exigua occasio fuerint, ut religio nostra multū caperet incrementi. Imperatores namque certò persuasum habebant, patri eorum à uera pietate uictorias cōtra tyrannos obuenisse: cui etiā acceptū ferebant Rufini, qui imperio insidiatus fuerat, absque ciuili bello cædem. Proinde quæcunque decessores eorum pij Imperatores pro ecclesijs statuerant, & ipsi confirmarunt: eaque firmiter seruarunt, aliaque insuper Deo grata adiecere opera, perquàm liberaliter in primis dona eis conferentes. Subditi uerò omnes ad principes suos spectantes, qui græcæ superstitioni addicti erant, ad Christianismum transierunt: qui uerò hæreses sectabantur, ad Ecclesiam catholicam accesserunt. Siquidem qui Arij & Eunomij hæresim complectebantur, propter eas quas diximus causas inter se dissidebant, eaque gratia minuebantur. Plurimi namque non rectè eos de Deo sentire, ex eo opinati, quòd inter se uehementer contenderent atque pugnarent: eis se statim aggregarunt, qui eandem cum Imperatoribus sententiam obtinebant. Macedoniani autem eo tempore Constantinopoli parum ualuere. quibus illud nocebat, quòd episcopum suum non haberent. Ex eo namque tempore, quo eis sub Constantio ab Eudoxio popularibus'que eius ecclesiæ ademptæ fuerant, sub solis presbyteris ad præsens usque imperium conuentus suos habuere. Post Eudoxij autem mortem, qui Constantinopoli Eunomianæ sectæ præfuerat, in locum eius Lucianus quidā fuerat surrogatus, Eunomij ex sorore nepos. Hunc quòd in auari-

Per ueram pietatē uictoriæ parantur.

Arcadius & Honorius ecclesiarum iura confirmant. l. Si uenerabilis. C. de episc. & cler.

Vide principū subditi tēetuer tai tenur.

Ex dissensione hæreticorū ecclesia catholica crescit.

Lucianus Constantinopoli in locū Eudoxij surrogatus.

tiam

§ *Claudianus de Rufino: – Grauiterque apprensa ueste morantem Increpat Augustum, scandat sublime tribunal, Participem sceptri socium declaret honoris.*

† *Claudianus: Dextera quinetiam ludo concessa uagatur, Aera petens, pœnasque animi persoluit auari, Terribilis lucro, &c. Desinat elatis quisquam confidere rebus, Instabilesque deos ac lubrica numina discat.*

* *Claudianus de Eutropio isto: – Præsidium legum, genitor'que uocatur Principis, & famulum dignatur regia patrem.*

Lucianus Eunomij ex sorore nepos, à reliquis Eunomianis deficit, & suam sibi instituit hæresim.
Eunomij libri cremati.
Pessimorū hominū sentina.
Eiusdem cadauer effossum.

tiam & cognata illi crimina alia delapsus esset, eamq; ob causam pœnas se daturum suspicaretur, ab Eunomianorum factione reliqua desciuisse, sodalitati que suæ præesse, & non cōtemnendæ cohortis ducem factum esse dicunt, omnibus prorsus qui uarijs infamibusq; delictis obruti essent, ad ipsum confluentibus. Fama obtinet, Eutropij præpositi opera, scripta Eunomij omnia publicè cremata: cadauer autem eius sepulchro extractum, Dacoris Tyanam proiectum missumq; esse. Nouatiani, quem admodū dictum est, quieti tum fuere. Tametsi enim quæstio de festo Paschę, quam Sabbatius res nouas molitus excitarat, aliquantum eos turbasset: non tamen illi alijs pœnis, quæ in hæreticos legibus decretæ fuerant, obnoxij fuere: tum quòd itidē ut Ecclesia uniuersalis, trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem prædicarent, tum quòd egregia episcoporum eorum uita esset. Nam Agelio Marcianus, Marciano Sisinius successerat, quū Rufinus cæsus est: de quibus suprà etiam diximus. Hæc hactenus. A

Marcianus iste eo die diem suū obijt, quo Rufinus cæsus est.

CAPUT II.

Maximarū sediū episcopi.

EA ætate in ecclesia Romana episcopus erat Siricius, Damasi successor. Alexandriæ ecclesias rexit Theophilus, Antiochiæ Flauianus. Hierosolymis adhuc episcopatum gessit Ioannes, qui Cyrillo successit. Constantinopoli uerò enituit Nectarius, de quo fusius suprà diximus. Cęterùm eo paulo pòst mortuo, ingens cura & studium fuit, quém nam antistitem imperantis urbis legere conueniret. Atq; ut fit, alijs alios designantibus, diuq; & multum consilia agitantibus, quum non eadem omnium esset sententia, & tempus extraheretur, uniuersis tandem placitū est, ut Antiochia presbyter accerseretur Ioannes, qui propter eloquentiam Chrysostomus est dictus. B Præclara enim de eo fama orbem peruolitabat, maximè eum ad docendum appositum, apprimeq; clarum, necnon generis nobilitate & uitæ integritate præstantissimum esse. Patrem namque habuit ducem belli secundum, matrem autem natalibus alijsq; ornamentis omnibus spectatam Anthusam. In dicendo & suadendo ui multa fuit, adeò ut ætatis suæ oratores multis modis superaret. In uita quotidiana singulari moderatione, & accuratissimo instituto usus est. In tantum uerò æqualibus suis antecelluit, ut etiam Libanij Syri sophistæ in hac laudis parte, testimonium reportarit. Moriturum enim eum quum sectatores eius, quem'nam in sophistica sede successorem esse uellet, interrogarent: Ioannem, illum respondisse fama est, nisi uirum tantum Christiani rapuissent. Plures autem ex discipulis eius ad Ecclesiam adduxit, ut idem secum sentirent, eis persuadens. Quum enim ex præscripto Dei uiuere studeret, non mediocrem uirtute sua æmulationem illius sectatoribus indidit, et facilè eo modo plurimos cæpit, eisq; ut secum eandem complecterentur sententiam author fuit, non arte quapiam, aut eloquētiæ ui, uerùm quòd sacras scripturas iuxta id quod res ipsa erat, syncerè exponeret, eos ad se pertrahēs. Oratio enim reuera factis ipsis consona, perfacilè fidem meretur, & assensione digna uidetur. Quibus rebus cōtrà qui caret, simulator potius, & sui ipsius accusator esse apparet, etiamsi multū studij & operæ in docendo ponat. Si cui aūt contigit, ut utraq; hac laude clarus sit, nihil nō quod uelit, efficere potest: id quod in illo etiā euenit. Vitæ namq; institutū accuratum admodū & moderatū fuit. Et cùm natura ingenióq; præstanti fuit, tum perspicua ualde & dilucida eloquutione usus est: in qua eum incredibili splendore diuina quædam enituit gratia, ita ut ea quasi insita quadam tyrannide & dominatione auditor demulceretur. Mediocri autem dicendi generi, arcanam amplitudinem, & quæ sub oculos non caderet uim inseruit, nouamq; elocutio-

Nectarij mors.
Ioannes Chrysostomus episcopus Constantinopolitanus.
Parentes eius.
Libanius Chrysostomum laudauit.
In Chrysostomo orationi suaui facta pia responderunt.

A eloquutionis mixturam contemperauit, frequentibus scatens sententijs: adeò ut omnes ad harmoniam conuenientem'que eiusmodi concentum consternarentur, & incomprehensibilem deprehensionem cum sensuum priuatione orationi eius tribuerent. In Rhetorica & dicendi arte praeceptorem habuit Libanium: in philosophicis uerò disciplinis Andragathium. Et quod ad dicendas in foro causas appositus esse uideretur, uitae id genus sectatus est. Caeterùm quum id iniquum atque improbum esse putaret, faciendum sibi esse statuit, ut primùm diligenter in sacris uersaretur libris: & in uita tranquilla, iuxta Ecclesiae constitutiones, philosophicè uiueret, Euagrium imitatus. In quo studio praeceptores eós habuit, qui tum praeclaris monasterijs & scholis praefuerunt, Carterium, & Diodorum illum, quem ecclesiam Tarsensem gubernasse antea diximus. Reliquisse etiam is multos scriptorum suorum libros dicitur, in quibus tantum in literae ipsius expositione occupatus est, abstrusiorem sublimiorem'que scripturae sensum & contemplationum speculationes declinans. Qua in re eum etiam praecipuè est discipulus imitatus. Non solus autem magistros hos Ioannes sectatus est, sed plures etiam alios studiorum socios ex Libanij schola ad eos adduxit: in primis autem Theodorum, & Maximum: quorum iste postea pastor Seleuciae Isaurorum, ille uerò Mopsuestiae Cilicum episcopus factus est. Theodorus autem iste, uir fuit diuinarum literarum, graecarum que disciplinarum, necnon artis oratoriae atque philosophiae egregiè peritus. Ad quem quum à professione religionis nostrae desciuisset, diuus Chrysostomus unam atque alteram dedit epistolam. Quum namque is leges literas'que nostras legisset, & se in diuinorum uirorum familiaritatem insinuasset, omnibus rebus posthabitis, & urbanae uitae tumultu reiecto, institutum id laudauit, & uitam suam ad illorum mores composuit. Caeterùm alacritatem eam con-

Praeceptores Chrysostomi.

Diodori Tarsensis episcopi theologia.

Theodorus Mopsuestensis.

Condiscipuli Ioannis.

Maximus episcopus Seleucenus

Semel atq; iterum hunc Chrysostomus ad eo caritatis Christianae uitae institutum adduxit.

B stanter non retinuit: sed ueluti poenitentia ductus, ad priorem rediit uitam. Et quum diuersam de eo studio concepisset sententiam, id genus philosophiae reliquit, & in urbem est reuersus: melius se ita id quod expeteret consecuturum ratus. Quod ubi Ioannes cognouit, ad res scilicet ciuiles illū esse relapsum, & animum ad nuptias adiecisse, epistolam ad eum dedit, uerbis & sententijs selectioribus supra humanae mentis captum compositam. Scripsit deinde ad eundem quoq; alteram. Quas ille cum legisset, ad uitę quod antea ceperat, institutum se rursum contulit. Substantia enim sua relicta, & nuptiarum ambitioni nuncio remisso, ad philosophicam recurrit uitam, pulcherrimis Ioannis cohortationibus seruatus. Vnde colligere licet, quae dicendi uis in eo floruerit, quae'ue persuasionis gratia in illius consederit labris. Ea enim eos superauit, qui tum secum à dicendo & persuadendo ualuere. Proinde etiam multitudinem ad se pertraxit. Et quod maius est, peccantes in Ecclesia acrius obiurgauit, atq; iniuriam inferentibus insultauit, non minus ob afflictorum uicem indignans, quàm si ipsi sibi iniuria facta esset. Quod quidem multitudini peragratum fuit, principibus autem uiris & magistratibus acerbū uisum est: quòd scilicet eis delinquere mul ta licuit. Eas ob causas praeclarus uir habitus est, cùm eis qui eum uidissent, uirtutem'que eius experti essent, tum eis quoque qui illum nunquam uisum fama tantum cognouissent, quae celebris de eo uulgata aures omnium impleuerat. Idoneus sanè Romanae ditionis hominibus uisus est, cui Constantinopolitanae ecclesiae episcopatus demandaretur. Suffragabatur uerò populi & cleri, multorum'que sententiae, Imperator etiam Arcadius. Itaque statim qui eum adducerent, misit. Multorum quoque aliorum episcoporum conuentum instituit, splendidiorem ambitiosiorem'que consecrationem eius esse uolens.

Plurimùm ualuit eloquentia Chrysostomus.

Idem acris criminum censor.

Legitima et canonica episcopi electio.

Porrò

Asterius Orientis praefectus, Chrysostomum Constantinopolim mittit.

Inuitus episcopatum suscipit Ioannes.

Porrò ubi Asterius Orientis praefectus Imperatoris literas accepit, in suburbanum quendam Antiochiae agrũ Ioannem ad se euocauit, habere se arcani quidquam, quod cum eo secretò cõmunicaret, renuncians. Eum uerò aduenientem ilicò currui impositum, Pagras in diuersorium seu mansionem quandam ita cognominatam duxit. Et postquã eum ibi eis qui ab Imperatore missi fuerant, plurimùm reluctantem tradidit, domum suam reuertit. Id aũt ita fecit, quòd promptos ad seditiones Antiochenos esse sciebat. Haudquaquam enim illi libentes prius se Ioannis lingua orbari tulissent, quàm graue quidquam & fecissent & passi fuissent. Vbi Constantinopolim peruenere, atq; ibi quicunq; euocati fuerant episcopi, praestò fuere, omnes quidem alij suffragio ferendo consensere: unus tantum Theophilus Alexandrinus Ioannis consecrationi obstitit, gloriae illius detrahens: Isidoro autem episcopatum tradere studens, qui Alexandriae presbyter, curam ibi aduenarum & pauperum gerebat, ab adolescentia in Sceti monasticis laboribus exercitatus. Studiosus autem Theophilus Isidori plurimùm fuit, quòd is ei dudum rei satis periculosae conscius esset. Quum enim Imperator Theodosius bello aduersus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus munera mittens, binas Isidoro huic dedit epistolas, eumq; Romã misit, cum mandato eiusmodi, ut ibi manens belli euentum expectaret: & cui uictoria arrisisset, ei & literas & donum redderet. Legationem eam suscepit Isidorus, & Romae momento uictoriae intentus consedit. Et quum rem hanc premere conaretur, lector qui cum eo erat, epistolis clàm sublatis, eam indicauit. Quapropter Isidorus sibi ne quid mali pateretur timens, statim Alexandriam profugit. Proinde quòd illum fidissimum sibi cognouisset, pensare tum quod pro se adierat periculũ, gratia aliqua cogitabat, studioq; tanto pro eo laborabat. Siue autem eam ob causam, ut dicitur, hoc fecerit, seu quòd Dei amantem uirum ad episcopatum euectum Theophilus uoluerit, postremò & ipse consecrationi Ioannis calculum adiecit, sententiamq; Imperialis aulae approbauit, quae electionẽ Ioannis obtinere manifestè studuit. Metuebat uerò Eutropium praepositũ, qui Imperatoris aedibus & cubiculo tum praefuit. Apertè enim is illi minabundus denunciarat, ut uel alijs ipse quoq; suffragio suo consentiret, uel se ad dicendã causam contra accusatores suos pararet. Multi enim tum ibi aderant, qui ex Alexandria uenerant, libellos aduersus eum, qui coacti fuerant, episcopis offerẽtes: alij alia crimina ei obijcientes, & diuinas ecclesiasticasq; leges cum uiolasse accusantes. Haec uerò Theophilus timens, nõ solum Ioanni suffragatus est, sed eundem etiam per manus impositionem consecrauit. Lectorem eum, quemadmodũ Socrates Ecclesiasticus scriptor dicit, creauit Zeno Gazę siue Maiumę episcopus, Hierosolymis reuertens. Vixit autem tum, sicuti idem testatur, cum Basilio, qui dudum quidem à Meletio in diaconorum ordinem lectus fuerat, postea uerò ecclesiae Caesariensi apud Cappadoces praefuit. Quod omnino reijcit Simeon, qui sacri Chrysostomi uitam conscripsit. nam is à Flauiano eum & Diaconum & presbyterum creatum esse, memoriae prodidit: quo tempore etiam diuinam columbam aduolantem sacro eius capiti insedisse memorat. Socrates autem ab Euagrio eum presbyteri dignitate auctum esse dicit. Post Meletij enim obitum secessisse à Meletianis, Ioannem, & triennium sibi ipsi quietè ita uixisse, ut neq; cum Meletij neq; cum Paulini sectatoribus communionem coleret: postea uerò ab Euagrio Paulini successore presbyterum creatum esse, refert. Quum in lectorum ordine consisteret, orationes contra Iudaeos composuit. Diaconus aũt factus, dialogos de episcopali munere, & libros ad Stagerium, item alios de incõprehensibili, & alios rursum περὶ τῶν συνεισάκτων †, hoc est, de puellis nõ matrimonij

Theophilus Alexandrinus Isidoro presbytero suo episcopatũ Constantinopolitanũ demandari uult.

Theophilus Alexandr. insidus Theodosij amicus, duplici corde uir.

Ferax.

nõ bonus amicus.

Theophilus tandẽ in episcopalem Ioannis cõsecrationem quoq; cõsentit.

Accusationis libelli contra Theophilum.

Sacri diui Chrysostomi ordines.

Idẽ Basilij magni familiaris.

Colũba capiti Ioannis, quum presbyter consecraretur, insedit.

† Subintroductae hae in Canonibus extraneae in legib. dicuntur.

Scripta Chrysostomi.

A monoq; neq; libidinis causa adoptatis, scripsit. Presbyteri uerò honore cohonestatus, expositiones diuinorũ Euangeliorũ, ἀνδριάντας, id est, Statuas, Consolationem, Commentarios in Psalteriũ, De uirginitate, De misericordia, & plurimos alios libros edidit. Homilias uerò mysticas in diuinum Apostolum, & in sacra Acta, aliaq; præterea plurima, festos dies & conuentus ecclesiasticos uarios celebrans, Constantinopoli in episcopatu condidit. Ego uerò supra mille eius uiri lucubrationes legi, ineffabili quadã suauitate diffluentes. Iam enim inde ab adolescentia amore eius flagraui, atq; in illius perinde atq; Dei ipsius uocibus acquieui. Atq; si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero. Multis etiam ex sectatoribus meis persuasi, ut omnibus relictis illum sibi familiarem facerent. Verum ad argumentum institutum reuertamur.

Nicephorus Chrysostomi studiosissimus.

CAP. III.

IOannes episcopatum adeptus, primùm cleri sui mores corrigere est aggressus, progressus eius in publicum, & quotidianæ uitæ institutum perscrutatus. Acrioreq; usus castigatione, nõnullos quidem ad mores legitimos reformauit. Si quos autẽ sacerdotes nõ iuxta ecclesiæ constitutiones uiuere uelle cernebat, eos sacris gdibus exclusit. Neq; enim sacerdotum honore eos frui debere dixit, qui uerorum sacerdotũ uitam æmulari nollent. Nam quum natura ad arguendũ & reprehendendum propensus esset, magis etiam postquã magistratum tantum cœpit, mos is in eo est adauctus. Natura enim potestatem nacta, promptius etiam ad uerius peccantes est concitata. Neq; uerò clerum ille suum tantũ, sed ubiq; locorũ ecclesias, perinde atq; pater quidam, ad rectum reformare statũ studuit, sic scilicet Thraciam omnẽ, quæ in sex diuisa est præfecturas: Asiamq; cunctam, quæ ab undecim præsidibus rege-
B batur: atq; etiam prouinciam Ponticam, totidem præfectis gubernatam, eisdem legibus ad officiũ reducere conatus est. Vbi uerò Phœnices adhuc simulacrorum sacrificijs insanire cognouit, missis eò qui diuino ardore flagrarent uiris, legibusq; quæ dudum latæ fuerant confirmatis, quicquid erat de superstitione eorum reliquum, idolorumq; delubra, ex ipsis fundamẽtis euertit. Quàm ad rem è domo sua impensas præbuit. Fœminis enim nobilibus & locupletibus, ut pecuniam talem liberaliter cõferrent, persuaserat. Vt uerò Scytharum quoq; multitudinem Ariana liberaret contagione, qui eiusdem cum illis linguæ essent, eis præfecit: sæpius quoq; ipse eos uisens, doctrinisq; suis per interpretẽ illustrans, ad ueritatẽ adduxit. Eos uerò Scythas etiã qui ad Istrum sunt, ubi ueritatis & salutis siti teneri intellexit, eò quoq; misit, & homines eos captos, in ueritatis potestatem redegit. Ab Osroenis autẽ Marcionis morbũ, qui altè apud eos radices egerat, repulit, aliaq; plurima & Deo grata peregit opera, apostolicã planè de ecclesijs omnibus in animo circumferens curã. Nec ijs ille quoq; contentus fuit, sed dissensionẽ quæ inter Orientales & Occidentales ecclesias propter Paulinum & Flauianum extitit, Theophilo cõciliato, sustulit, & ut una Antiochiæ esset ecclesia effecit, Paulino & Euagrio uita defunctis. Quapropter facilem episcopis fuisse, quũ nemo impedimento esset, conciliationẽ puto. Populus namq; dissidijs, quibus iam fatigatus erat, remissis, qui Eustathij primùm authoritatem sequuti erant, sicuti fieri assolet, paulatim ad eos qui sub Flauiano erant accedentes, per unionẽ eis sunt cõiuncti. Talem se quum uir magnus & natura & ardore statim à principio exhiberet, durus quidã & grauis admodũ esse uisus est peccantibus: potissimùm uerò eis, qui in clero absurdis gaudebant factis. Itaq; magnũ aduersus eum odiũ est succensum, & multi hostiliter illum declinabant. Multitudini uerò, quam assidua doctrina demulcebat, maximè gratus fuit.

Chrysostomus post inthronizationem, clerum suum, & alienum quoq; reformauit.

In Phœnicia idololatriæ reliquias tollit.

Scythas ab Arianismo ad orthodoxiã adduxit.

Hũnos ad Christianismũ pertraxit.

Ecclesias Antiochenas ad unionem reduxit, & Romanũ Pontificem Flauiano conciliauit.

Propter uitiorum reprehensionem multorum contra se concitauit odium Chrysostomus.

Ideiricis mel amarum est. Odiū id auxit Serapion eius diaconus.

Neq; adcò mirum est, si quibusdā minus bonus uisus est. nam mel quoq; regio A morbo laborantibus amarū uidetur. Potissimū uerò, sicuti ferunt, ut multos ita offenderet, Serapion cum discipulus induxit. Quē aliquādo aperiè in cleri prę sentia dixisse fama est, Illū non omnes oratione al lecturū esse, nisi etiā flagello omnino eos cōpelleret. quod dictū in odiū & inuidiā non mediocrē episcopum apud multos adduxit. Enimuerò multis ita ob uaria crimina ecclesia eiectis, illi sententijs se primorū & optimatiū accōmodabant: & sicuti fieri assueuit, in eiusce modi eorū qui rebus præsunt impotentibus conatibus inter se cōueniebant, sodalitatesq; et cōspirationes nō contēmendas instituebāt: atq; eum nō mediocribus expetebāt calumnijs. Et quæ illi in eum dicebāt, fidē obtinebant: quòd cum alijs cibū capere, aut cōuiuia adire Ioannes deprehensus nō esset. Qua ex re crimina maiora excitabant. Quo uerò consilio id ille fecerit, nemo clarè dixit. Qui uerò eum defendunt, diuturnā prætendūt consuetudinē: & quòd ægrū haberet stomachū, qui nō facilè cibū cōcoqueret. Vtcunq; aūt se res habuit, nō paruam aduersarijs ad obtrectationē ea præbuit occasionē. Plebs aūt propter doctrinæ ubertatem, & quę inde profluebat utilitatē, ex eo uiro ualde pēdebat, mirificè illius linguā deam.is: adeò ut χρυσόστομον, hoc est, aurei oris hominē cognominaret, tam pręstantē illius gratiā eo uerbo significans. Neq; illā quidē eos qui contra eum blaterabāt, curabat. Quid enim rursum hic dicere attinet, quales eius fuerint orationes, quales uel ipse scriptas edidit, uel eo dicēte notarij celeres plurimas exceperēt? Quàm splendidę namq; sint, atq; ad persuadendū simul et demulcendum cōpositæ, experiri ei licet, qui uersare eas & legere, utilitatēq; earū percipere, & uoluptatē diuinā haurire ex eis uelit: adeò ut seipsum diuino quodam modo intemperijs agitari, & moderatè prudenterq; insanire crediturus sit. Cęterùm quādiu cum clero tantū cōflictatus est, infirmior aduersus eum fuit furor, B neq; quicq; efficere potuit. Vbi autē magistratus etiā propalàm arguere cœpit, tum demū maior aduersus eum cōcitata est inuidia, multaq; in eum sunt tentata. Et quisq; pro eo atq; ei uisum esset, aut fortè reprehensione uel odio in illum flagraret, calumnijs ei intentatis fidem habebat. Plurimū autem momenti ad obtrectationē illius attulit † oratio popularis eius, cōtra Eutropium ab ipso lecta.

Serapionis dictū inuidiosum. *Item sciū cibū capere solitum.* *Calumnijs grauibus ab inuidis & obtrectatorib. Chrysostomus expetitum.* *Plebi ualde charus.* *Chrysostomi cognomen.* *Chrysostomianæ orationes.* *Viros magnos carpens Chrysostomus, maiorē in se pertraxit inuidiā.* *† ὁμιλία.*

CAP. IIII.

Eutropio instigante impp. legem ferunt, ne quis ad ecclesias confugeret.

Vtropius enim iste eunuchorū in Imperiali cubiculo princeps, qui ad consularē dignitatē peruenerat, & pater Imperatoris uocatus fuerat, neq; præsentis fortunæ magnitudinē tulit, neq; quidē de rerum humanarū mutabilitate cogitauit: sed ubi ulcisci quosdam in animū induxisset, magnopere cōtendit, ut Imperatores constitutionē ferrent, ne quis ad ecclesiam cōfugeret: sed etiamsi quis ad eam cōfugisset, & supplex Deo factus esset, atq; in templis metus causa uersaret, ut inde extraheret. Potissimùm uerò id fecit propter Pentadiam, clarissimi ducis Timasij coniugē, quem magna gloria uirū affectatę tyrannidis criminis reum à se actum, Oasim ad perpetuū exilium deportari curauerat. At ille siti, quemadmodū audiui, oppressus, aut ne peius quidē pateretur ueritus, arenosis ibi locis errans, statim uitam finijt. Et lex quam Eutropius ferendā curauerat, ad finem suum perducta est. Breui uerò pòst, quum Imperatorē offendisset, ut qui in coniugē eius cōtumeliosus fuisset, primus ipse quam perferri studuerat legē, statim uiolauit. Nam ex imperialibus ædib. profugiens, supplex in ecclesia cōsedit. Tum Ioannes absurdū Eutropij conatū arguens,

Timasius dux in exiliū actus Eutropij opera. *Eutropius ipse in eam incidit necessitatē, ut ad ecclesiā confugiat.*

* Quàm bene dispositum terris, ut dignus iniqui Fructus consilij primis authoribus instet. Sic multos fluuio uates arente per annos, Hospite qui cæso monuit placare Tonantem, Inuentas primum Busiridis imbuit aras, Et cecidit seui quod dixerat hostia sacri. Sic opifex tauri tormentorumq; repertor, Qui funesta nouo fabricauerat ære dolori, Primus inexpertum Siculo cogente tyranno Sensit opus, docuitq; suum mugire iuuencum. Claudian.

A guens, luculentam habuit orationē in ambone, seu suggestu, qui mos eius erat, quum populū doceret, ut omnes uocē eius exciperent, sedens. In ea oratione quum eorū qui potestatē & magistratus gerunt, superciliū & arrogantiā, quantum potuit, taxauit, tū populo rerū humanarū inconstantiā, quæ eodē loco manere nō soleant, proposuit. Sed enim qui hostili erga eum erant animo, & hoc ipsum calumniose reprehēderunt, illud carpentes, quum miserari potius casum eius qui de uita periclitatus sit, debuerit, ꝙ insuper ærumnā arguerit, afflictionē illius adaugēs, & calamitati insultās. Eutropius tam impṇ facinoris pœnas non multo pòst, ꝓpter multa quoqꝫ alia delicta luit, capitali affectus supplicio. Lex aūt opera eius lata, ex publicis monumētis sublata, & nomē eius in catalogo & nomenclatura consulū expunctū est. Ecclesia aūt Dei legibus bene dudū constitutis enituit, eo ipso scilicet Deo apertā iniuriā extemplò uindicāte. Ego uerò non cōmittam, quin in historia hac potissimā causam cædis Eutropij exponam, ut ne ea res offendiculo sit, apud eos qui eam planè ignorāt, magno illi uiro: si rationē illi nesciant, per quā is uirū eum, qui in ecclesiā cōtumeliosus fuisset, cōtumelia affecerit, extrahi eum ex sacris ędibus passus.

Homilia Ioannis contra fastū potentiū.
Oratio ea ab aduersarijs eius reprehēsa.
Eutropij supplicium.
Inhumana illa lex inducta.

Arcadius post patris obitū uxorē duxit, cui nomen fuit Eudoxiæ: Gratiani, cui Occidentale imperiū sorte, ut quidā memoriæ cōmendarunt, obuenerat: sicuti aūt alij tradunt, Baudonis filiā. Fuit aūt is barbarus genere, in re uerò militari & in Imperatorijs artibus plurimis in Occidente præclarus. Porrò fœmina ca nō itidē ut maritus, segnis fuit, sed nō minimū de barbarica insolentia obtinuit. Duas aūt filias Arcadio genuit, Pulcheriā primùm, deinde Arcadiā, ac tertiā rursus Marinā: longè uerò pòst, filiū quoqꝫ Theodosiū, de aui nomine ita appellatū. Quū ea adhuc duorum liberorū mater esset, cōtumeliosius ab Eutropio accepta est. Super alia enim cōuicia & illud minabūdus adiecit, breui fore, ut eam ex Imperiali aula abB ductā, ipse domū remittat. Illa aūt uehementi feruens ira, filiolā utrāqꝫ in utrisqꝫ ulnis ferens, ad uirū accessit, quiritans atqꝫ lamentans: liberos etiā cōmiserationis gratia prætendens, prolixè collacrymauit: aliaqꝫ insuper fecit, quę mulierem indignatione flagrantē, & uirum ad condolentiā pertrahere uolentē, facere par est. Atqꝫ Arcadius, coniugē & liberos miseratus, ad irā ipse quoqꝫ accensus est, ardentiqꝫ iracundia & uerborū potissimū grauitate, Imperatorē uerū se præstitit. Proinde Eutropiū dignitate omni & opibus cunctis spoliatū, in Cyprū insulam exulatū misit. Breui uerò pòst, ꝙ eo tēpore, quum consulatū inijt, ornamentis præter dignitatē usus esset, quę soli Imperatori gestare liceret, accusatus, atqꝫ inde abductus, et apud Panticiū, ubi iudicū consiliū cōsederat, Aureliano præfecto, alijsqꝫ illustrib. uiris causam eius cognoscētibus, grauiū criminū reus peractus, capitis suppliciū subijt. Res Eutropij sic habuere.

Eudoxia Imperatrix.
Arcadij liberi ex Eudoxia suscepti.
Res Eutropij exponuntur.
Bando iste, siue Bauto, proximo à Gratiani cæde anno, cum Arcadio Cos. fuit.
Eutropius fortuna & potestate sua abusus, malè Augustam tractauit.
Exemplū mouendorū affectuum.
Direptas quid plangis opes, quas natus habebit? Non aliter poteras Principis esse pater. Claud.
Eutropius primum ad exiliū, mox etiam ad supplicium damnatus.

Atqꝫ nō ea de causa solū Ioannes est reprehensus, uerumetiā ꝙ copiarū militariū ducē Gainā contumeliosè propalàm solita sua dicēdi libertate usus, tractauerit, quum ille ab Imperatore petere ausus esset, ut intra urbē ecclesia una popularib. suis Arianis attribueret: quam ubi non impetrauit, ad tyrannidē aspirans, plurimas Romanis intulit calamitates, ditionē eorū deuastans. Plures uerò & alios, prætereqꝫ decceret, ab eo reprehensos esse, sunt criminati. Quas ob res permultis aduersus fuit. Non pauca in hunc etiam statim post cōsecrationem molitus est Alexandrinus Theophilus, multaqꝫ & præsentibus, quos conueniebat, per seipsum dixit, & plura illis absentibus scripsit, uiro ei illudēs, serum atqꝫ crudelē appellans. Non parum namqꝫ illum offendebat ardor & libertas diuina Ioannis, atqꝫ insuper ꝙ per illum tantopere sibi dilectus Isidorus ab episcopatu repulsus esset. Res sacratissimi Ioannis in hoc statu erant, & ad hūc modū statim aduersus illū plerîqꝫ

Ioannes Gainā etiam liberè nimis tractauit.
Gainas Arianis ecclesiā in urbe Constantinopolitana dari petijt, sed non impetrauit.
Teophilus Alexādrinus Ioannis obtrectator.

 malum

malum parturiebant. Quomodo enim uirum tantũ capere mundus posset, qui A
soli Deo uiueret: neq; aliud quidq;, quàm solam hominũ salutem & uerbis & factis
lucrifacere contenderet? Sed res eius postea persequemur.

CAP. V.

De rebus Gainæ.

GRatio autẽ Gainæ res referre cupidè gestit. Quis fuerit, unde in Romanum imperiũ peruenerit, quomodo Ioanni negociũ facesserit, ut motus cõtra imperium cõcitans, quò magnus ille uir legatione apud eum fungeretur, effecerit: & tandem è medio sublatus, interierit. Sub quo res etiã noua prorsus accidit, per quam Deus ostendit, prouidentia & ope sua urbem imperantẽ & imperium Romanũ maximis esse periculis liberatum.

Deus præsidio suo imperia cõseruat.

Gainas iste barbarus genere fuit, ex Scythis, qui ad Istrum colunt, ortus. Hi uerò amne eo, quum glacie cõstrictus fuisset, transito, cõfertim in Romanã ditionem irruperunt: & Thraciam omnẽ peruagati, Europã diripuerunt. At ille ubi ad Romanos transfugit, paulatim progressus, ex tenui milite breui dux Romanorũ factus, equestribus pedestribusq; præfuit copiis. Sed enim ad tantũ honorem præter dignitatẽ suam euectus, loco & ordine eo cõtentus non fuit: sed nisi imperium Romanorum potestati suæ subiiceret, grauem eam rem sibi esse putauit. Hæc quum animo agitaret, populares suos Gotthos ex præfecturis eorum acciuit, atq; ex eis qui eum genere cõtingerent, ordinũ ductores, centuriones, et tribunos fecit, exercitumq; uniuersum sociis suis credidit. Vt autẽ Trigibildus necessarius & cõmodus ei maximè, perq; frequenti ordini præesset, procurauit, eidemq; Phrygiæ administrationẽ cum Comitis dignitate cõcessit. De quo non ita multo pòst quum nunciatum esset, res eum nouas moliri, urbes circa Phrygiam & Nacoliam uastare, & cædem multã facere, assimulauit quidẽ scilicet se ea de causa indignari Gainas: indiciis autem quibusdã satis ostendit, ad res nouas B eum quoq; spectare. Ilicet ille, perinde atq; Romanis bene uellet, fraudem arte comminiscit, ut ipse bellũ cõtra illum gerendũ suscipiat, & urbibus circa Phrygiam, ita ut opus esset, auxiliũ ferat. Et Imperator cõmento credens, ei id permisit. Ille porrò ingentẽ plurium millium multitudinẽ ducens, statim quod celauerat cõsilium ostendit, & † Tyrannidis regulũ in medium produxit. Tantũ enim abfuit, ut urbes ad quas missus erat, defenderet: ut eas etiã quæ reliquæ adhuc erant diriperet, atq; ui magna euerteret, aliæ autẽ idem se ab eo passuras esse in expectatione essent. Atq; inde mouẽs, quæ in medio erant loca omnia, Mysorum quod dicitẽ prædam fecit: & ad eam quæ ex aduerso Byzantio est Chalcedonem castra metatus est. Et quum grauissima quæq; se facturũ est minatus, tum uerba quoq; ad rem ipsam cõtulit. Quum uerò ita urbes Orientales, maximè autẽ quæ in Asia & ad Pontum Euxinũ sunt, in summo uersarentẽ discrimine: Imperator unà cum eis qui secum erant amicis, nõ diutius cunctandum esse censuit. Quòd non tutum esset remp. Romanã ita à rebus omnibus imparatã esse, contra uiros qui in mortẽ ruerent, et de uita semel desperassent. Tempori autẽ inseruiens, arte & cõsilio barbarũ est aggressus. Et missis ad Gainam legatis, paratum se esse, quæ ille peteret, facere renunciauit: tum autẽ, per uitam omnẽ postea gratũ eum sibi fore recepit. Accepit is conditionẽ, neq; aliud petiit quidq;, quàm ut ei Saturninus & Aurelianus, uiri cõsulares, quos aduersari sibi suspicabatẽ, dederentur. Imperator uel inuitus ei hoc tribuit. Atq; illi pro repub. mortẽ obire parati, se Imperatoris potestati permisere. Itaq; Gainæ dediti sunt: quibus tamẽ ille receptis pepercit, et sedulò quod maximè cupiebat dissimulans, Chalcedonem aduenit, ubi etiã Imperator fuit. Atq; ibi diuæ Euphemiæ martyris templum, in quo cadauer illius conditũ est, ingressi, accepta ipse & data per iurisiurãdi religionem fide,

Gainas apud Rom. transfuga.

Idẽ Rom. dux.

Qui paulo antè Scythæ, hic Gotthi dicuntur.

Aspirat ad imperium.

Trigibildus Gotthus Comes, Phrygiæ rector.

Phrygiã is diripit.

Aduersus hũc mittitur Gainas.

Is hostiliter quoq; erga ciues Romanos se gerit.

† τὸν τῆς τυραννίδος βασιλίσκον.

Gainæ castra ad Chalcedonem.

Arcadius legationẽ ad Gainam cũ conditionibus pacis mittit.

Saturninus & Aurelianus uiri cõsulares Gainæ deduntur.

Transactio inter Arcadium & Gainam.

Eis Gainas parcit.

A fide, beneuolum se & officiosum fore, arma deposuit: & deinde Constantinopolim transmisit, ubi rursum equitũ & peditum curam & administrationem ab Imperatore suscepit. Cæterùm ubi præter dignitatẽ suam secundas sibi esse res uidit, honorem eum moderatè ferre non potuit. Et postq̃ primus ei præter rationem susceptus conatus ex sententia successit, alium quoq; tentandũ sibi esse statuit, & tumultum non minimũ Ecclesiæ concitare aggressus est. Christianus ille quidem fuit, sed religionem sincerã non seruauit. Arrij enim peste infectus erat. Diximus autem antea, quomodo gens ea Valentis temporibus sub Vlphila ab Eudoxio Arianam receperit contagionem. Itaq; siue recentis facinoris magnitudine elatus, seu fortè ab antesignanis hæresis persuasus, sacram unam ędem intra urbem cõsentientibus sibi in religione sacerdotibus ab Imperatore postulauit. Idq; ueluti exprobrans fecit, minimè cõuenire dicens, ut ipse Romanę militiæ dux, in ecclesia extra urbis mœnia oret. Imperator inconstantiam animi eius metuens, tyrannidemq; quæ ab eo expectabatur, suspectã habens, deliberaturum se, eiq; consulturum esse recepit. Et patri diuino accito, petitionem barbari indicauit, potentiamq; eiusdem in memoriam illi reuocauit, & meditatam expetitamq; tyrannidẽ insinuauit: manifestè deniq; uisus est, se illi quasi supplicem, quod peteret daturum esse, significare, ut eiusmodi cõcessione barbari furorem frenaret. Diuinus autem ille uir, nõ passus est uerba ea ad exitũ peruenire, neq; tempori cessit: sed episcopis qui tum Constantinopoli aderãt, secum ductis, regiam Imperatoris ingressus est. Et per seipsum primùm magno animo apud Imperatorem causam egit: Nec sic, inquiens, ô Imperator te facturum esse pollicearis, neq; ita sanctum canibus proijcere cõstitueris. Ego enim non sustinebo, ut qui rectè de Deo theologantur & sentiunt, ejiciantur: atq; eis sacrũ delubrum, qui blasphemam aduersus eum linguam cient, concedatur. Neq; barbarũ illum timueris: uerùm utroq; euocato, tu quidem tacitus animum ad ea quę dicentur, aduerte: ego autem linguam illius frenabo, & persuadebo ut minimè ille petat, quæ dare non cõuenit. Imperator uerbis his delectatus, utrunq; ad se accersit. Et Gainas, ad finem perduci quæ ei promissa erant, petijt. Auream autem obtinens linguã Ioannes, illi resistens: Non oportet, inquit, principem quidq̃ contra Deum audere, siquidem uera pietas illi curæ est: sed potius bene constitutas leges seruare, & eam potissimùm quę contra hæreses alias promulgata est. Suasitq; adeò Imperatori, conducibilius esse dictitans, ut imperio potius cederet, q̃ per impietatem ædem Dei proderet. Atq; sermonem ad Gainam rursum conuertens, oportere se ecclesiam unam habere dicentem: Omnes tibi, inquit, sacræ ædes patent. Cui Gainas respondit: At ego alterius religionis sum, & quod peto, rectè me petere puto, qui plurima pro Romanis pertuli certamina. Verùm tu, contrà Ioannes dixit, maiora laborum habes præmia. Permagnum enim tibi est, quòd Romanorũ belli dux & es, & nominaris, & quòd consularia geris ornamenta. Illud uerò te quoq; considerare oportet, quis nam antea fueris, & qui nunc factus sis, & quanta in egestate prius uixeris, nunc autem quantæ tibi suppeditent opes: quem prius habueris uestitum, quàm Istrum transijsti, qui uerò nunc tibi sit habitus: Et minores quidẽ fuisse labores, maiorem autem illorum mercedem esse, memineris. Age ergo, & moderationem obtine: & ne ingratus erga eos sis, qui te cohonestarunt, caue. Patriam tuam considera, & ut ex ea pulsus, & ab Imperatoris patre seruatus, iureiurando te, amicum Romanis, ipsi illi, eiusq; liberis fore, & leges seruaturum esse, adegeris: quas tu nunc ut irritas arguere, in animo habes: & illam maximè, quam is qui te profugum recepit Imperator confirmauit, eos qui alienę in religione sint sententiæ conuentus,

Idẽ rursum militaribus copijs præfectus.

Gainas Arianus.

Iterũ Gainas ecclesiã in urbe Byzantij Arianis petit.

Arcadius ea de re Ioannem consulit.

B *Id Ioannes maximè dissuadet.*

Colloquiũ Ioannis & Gainæ apud Imperatorem.

intra Constantinopolitanæ urbis mœnia cogere prohibentem. A

CAP. VI.

Ioânes Gainæ silentium imponit.

HÆc uerba magnus Ioannes magna cum libertate constanter prolo- quutus, os Gainæ obturauit, & silere eum coegit: neque de ecclesijs quarum ipse curam gerebat, quidque nouari permisit. Ille uerò non multo pòst ad perfidiam animum adiecit, & conceptam dudum me- ditatamque tyrannidẽ prodidit. Nam urbẽ uastare in animo habebat, eandemque diripere meditabatur. Quas insidias stella illa ensis speciem referens portendit, quæ supra modum splendida fuit (qualem nunque antea apparuisse, in literarum memoriam relatum est) supra urbem ipsam relucens, & à summo propè cœlo ad terram ipsam pertingens. Ac primum quidem in argentariorum tabernas in foro sitas impetum facere constituit, maxima illa spe concepta, ingentes sepe cuniarum aceruos ibi corrasurum esse. Cæterùm ubi eius rei fama uulgari cœ- pit, & argentarij, quod antea fecerant, pecunias suas & opes publicè in mensis non proposuere, ingentem barbarorũ uim noctu ad imperiales ædes, ut eas in- cenderent, misit. Illi uerò tantum abest ut aliquid egerint, ut cum ingenti etiam metu inde retrocesserint. Deus namque tum ostendit, quanta illi prouidentia & cura urbis fuerit. Cœlestis enim quædam uis ingentibus corporibus, insidiato- ribus illis apparẽs, ita eos exterruit, ut terga uerterent, & celeriter trepidi Gainę significarent, nouum ea nocte in urbem exercitum uenisse. Ille autem fidem eo- rum dictis non habuit, quòd non alios quàm qui soliti fuerant in urbe milites esse sciret. Quapropter proxima etiã nocte alios eò misit. Vt uerò & illi eadem quæ priores annunciarunt, ipse eò uenit, & spectator oculis suis miraculi eius fuit. Sed enim sua gratia milites eos ibi adesse arbitratus, qui interdiu quidem se oc- cultarent, noctu autem uigilijs urbem & aulam Imperatoriã custodirent, à dæ- mone se agitari assimulauit, & uelut orationi uacaturus templũ adijt, quod Im- peratoris pater in Ioannis Baptistæ honorem in Septimo construxit. Exijt au- B tem cum eo magna barbarorum multitudo, quæ clàm secum arma & uasa ficti- lia telis completa, in muliebribus pilentis, & alijs etiam quas machinati fuerant artibus, efferebat. Et consilium hoc ille in Romanorum scilicet detrimentũ cœ- pit. Cæterùm id potius imperio bono fuit, ut rei exitus declarauit. Qui namque à portarũ custodibus arma efferre deprehensi essent, atque ea in re inhiberentur, gladijs illi strictis excubitores interemerunt. Atque ubi, quemadmodũ fieri solet, grauis tumultus urbem, perinde atque ea illico capi deberet, occupauit, cõsilium tamen bonum præsentia mala explicuit atque superauit. Nam ciuitas portis clau- sis atque obfirmatis, in tutũ redacta est statũ. Et Imperator optimũ sequutus con silium, publicitùs Gainam hostem iudicauit, & qui reliqui in urbe erant barba- ros intra muros occidi iussit. Quapropter milites magnis animis illos aggressi, plurimos apud eam quæ dicitᵉ Gotthorum ecclesiã necarunt. Eò namque tanquam ad asylum & perfugiũ cõfluxerant, quum portis clausis profugere nequirẽt. Ita ec- clesiam eorũ igne eiecto cremarunt, & barbaros omnes discrimine nullo conci- derunt. Quod ubi Gainas rescijuit, dæmone quem uoluntate sua sibi sumpserat, dimisso, quòd sibi fraudulentas insidias suas deinde minus procedere cerneret, inde profectus, per Thraciã in Chersonesum peruenit, trajcere ex eo loco in O- rientẽ cogitans. Existimabat namque, si in Asia urbes cœpisset, facilè quoque se fi- nitimas in circuitu gentes sibi subiecturũ esse. Atque ille quidẽ hæc sic moliebatᵉ. Imperator aũt oratores rursum sibi ad eum mittendos duxit: sed nemo legatio- nem eam suscipere audebat. Omnes enim pro se quisque feritatẽ animi eius suspe ctam habebant, adeò ut neque bello cum eo cõgredi quisque uellet, neque legatione apud

Gainas urbem Constant. diripere constituit.

Stella prodigiosa illa stella portendit.

Gainas ad ædes imperiales inuadendas, barbaros noctu mittit.

Diuina ui illi à cœpto deterrentur.

Deus præsidio suo urbem Constantinopolitanam servat à barbarorum infestatione.

Idem Gainas sequenti quoque nocte tentat, sed frustra.

Præsidium cœleste ut cernit, Vesaniam assimulat.

Per simulatione rei diuinæ cũ barbaris ex urbe secedit.

Tumultus ea re intra urbem oboritur.

Vrbis portæ clauduntur.

Gainas hostis iudicatur.

Barbari cæduntur.

Gotthorũ ecclesia.

Gainas in Chersonesum uenit.

A apud eum tutò se fungi posse putaret. Omnibus uerò alijs relictis, in maximum illum heroem respiciebāt. Ille porrò nihil ueritus, quod sibi nō ita pridem cum eo intercesserat dissidiū, Orator statim ad Barbarū est profectus. Verumenimuerò Gainas postq̄ legatum ad se uenientē, quis nam esset, intellexit, & libertatem dicendi, qua usus apud se pro uberiore pietate fuerat, in mentē reuocauit, nihilominus si quid aliud, & uirtutē uiri eius reueritus, quāuis & barbarus & hostis esset, longius ei honoris causa progressus est obuiā, & dextrā eius oculis admouit, & osculatus est, liberosq̄ suos adductos sacris illius genib. adhibuit. Et tum quidē ille arma deposuit, et legationi ei morē gessit. Vsq̄ adeò uirtus etiam acri hosti pudorē & terrorē incutere cōsueuit. Breui aūt pòst, quum aliud quiddam accidisset, ad ingeniū suū Gainas redijt. Et ubi Hellespontū traijcere, Lampsacumq̄ occupare cōtendit, spes eum fefellit, quū Romani diuini numinis momentum per Imperatoris cōsilia rursum sibi affuisse senserunt. Postq̄ enim barbari nauiū copia destituti, ratibus cōpactis Hellespontū trancere, & in ulteriorem continentē euadere uoluerunt: Imperator terra mariq̄ cōtra eos duxit, multis militaribus triremib. subsequētibus. In hoc rerū statu uehementior derepentè zephyrus afflans, rates ui magna dissoluit, atq̄ in eas Romanorū naues impulit. Barbari ratibus disiectis, plures cum ipsis equis in alto demersi sunt: nōnulli fluctib. rapti atq̄ circūacti, hinc & inde in littore eiecti, multi etiā ab imminentibus eis militib. iugulati sunt. Plurimi sanè ex hostibus in trāsitu periere. Gainas aūt cum paucis incolumis Thraciā pererrans, & fugā sæpe mutans, in alias Romanorum incidit copias, atq̄ ibi cum fugæ comitibus barbaris cæsus est. Cuius

Ioannes ad Gainā orator mittitur.

Magno cū honore is à barbaro suscipitur.

Benedictio episcopalis.

Legationē rectè conficit.

Sed denuò Gainas tyrānisat.

Barbari in Asiam traijcere per Hellespontum uolentes, ab Arcadio opprimuntur.

Gainas caeditur.

B caput exiccatū, Cōstantinopolim est delatū. In bello hoc Flauites Gotthicę gentis uir, Romanis aūt maximè fidus, & scientia militari præstantissimus, quòd opimè se & splendidissimè gessisset, cōsul est renūciatus. Quo tempore etiā Imperatori filius prognatus est, modis omnib. bonus, Deoq̄ charus Theodosius, auo, sicuti diximus, cognominis. Idem, quod Gainas, Trigibildus, quem suprà nominauimus, Gotthus passus est. Postq̄ enim is uictoriā Gainæ per collusionem scilicet prodidit, atq̄ ex pugna profugit, Pisidiā & Pamphyliā percurrens afflixit. Postea plurimis pugnis, et locorum in Isauria incōmoditatibus, uiribus eius accisis, uix & ipse in Hellespontū saluus euasit. Atq̄ ubi inde in Thraciam traiecit, non multo pòst interijt. Sed enim de audacibus Gainę conatibus, interituq̄ eius, hæc cursim dicta, ut opinor, sufficiunt. Si quis autē accuratius plenius q̄ res eo bello gestas cognoscere uelit, eum Gaineū librū legere iubemus, quem Eusebius scholasticus cōposuit, Troili sophistæ sectator. Qui quū rebus gerendis spectator ipse belli interfuisset, in quatuor libellis heroico uersu id luculēter exposuit. quod scriptū, propter rei nouitatē, in magna admiratione fuit. Sed & Ammonius poeta alter, qui idem bellū carminibus cōposuit, præclarus proximo imperio, sedecimo iunioris Theodosij cōsulatu, quē cum Fausto gessit (tum enim poema id publicauit) habitus est. De his hactenus.

Flauites Gotthus rem strenuè gerendo Consulatū meruit. Ab alijs Frauita, item Fabricius dicitur.

Theodosius iunior nascitur. Item Trigibildus.

Eusebius Scholasticus Troili discipulus Gainea cōscripsit. De eisdem rebus etiam scripsit Ammonius poeta.

CAP. VII.

Diuus Ioannes, pro eo atq̄ par est, ecclesiā gubernās, multos ex Græcę superstitionis sectatoribus, multos etiam ex hæresibus, doctrina sua pellexit. Multos insuper q̄ longissimè à uiciosis affectibus et perpessionibus, assidua uerborū rigatione abduxit. Infinita quoq̄ quotidie multitudo ad eum cōfluxit, partim eū auditura, et utilitatē aliquā ex sermone eius perceptura: partim hominē uisura, periculūq̄ de eo factura. Omnes aūt ille simul cæpit, & idem secū de Deo sentire persuasit. In tantū uerò plebs doctrinę eius, qua satiari non poterat, inhiabat, ut periculum etiam sibi homines crearent, dum in-

Ioannis doctrina mirè efficax.

Populus eius audiendi cupidissimus.

ter se in conferta turba premerentur, cubitis alij alios submouētes atq; repellen- A
tes, quòd pro se quisq; ad eum quamproximè accedere conaret, quo certius clariusq; illum dicentem audire posset. Quam ob causam ille quoq; cōmunem se omnibus præbuit: & in lectorum suggestu, in media turba considens, uberem doctrinam, quasi communem quandam gratiam omnibus impertijt. Et ex multitudine quisq; suauitate orationis eius delibutus, anticipare locū properabat, die noctéq;, ut ita dicam, in templo eum præstolans. Non intempestiuum uerò uidetur, insigne quod sub eo accidit, miraculum hoc loco commemorare. Vir quidam Macedonij morbo laborans, uxorem eadem contagione infectam habebat. Hic quum aliquando in magnum illum uirum incidisset, quomodo de Deo sentiendum sit, disserentem, statim priore opinione relicta mutatus, dicta illius laudauit, coniugemq; ut itidem & ipsa sententiam suam mutaret, cogere instituit. Vbi uerò illa ex consuetudine & colloquijs quotidianis familiariū muliercularum pendens, admonitionem eius non suscepit, & maritus re sæpius tentata, nihil effecit, postremò ei denunciauit, nisi communem atq; eandem secum de Deo obtineret opinionem, minimè se eam secum habitare passurū esse. Mulier postq; id per simulationē annuit, ex ancillis quam fidam sibi esse credebat, uni, quid factura esset credidit, ut per fraudem uirum falleret. Et sacrorum mysteriorum tempore, accedens illa, donū, sicuti mos erat (qui sacris instituti sunt, quid dicam intelligunt) accepit: atq; id retinens, perinde atq; orationi uacatura, se inclinata summisit, mysteriumq; sacrosanctum occuluit: & quæ ei assistebat ancilla, pro eo panem communem domo allatum obtulit, quem illa ori admo- B
uens, in lapidis naturam induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit. Itaq; timore percita, ne quid grauius per Dei uindictam pateretur, propter miraculum, quod præter opinionē acciderat, nulla interposita mora, ad magnum illum accedit patrem, rem actam ei exponit, & lapidem ostendit certò & apertè morsus indicium exhibentem, qui iam materiam priorem ignoraret, nouumq; & alienum colorē obtineret. Et uenia delicti petita, deinceps in eadem cum marito opinione perdurauit. Lapis iste ad fidem miraculi eius faciendā longo tempore inter ecclesiæ donaria asseruatus, spectatoribus miraculo fuit.

Miraculum memorabile, quod fœminæ Macedonianæ in Eucharistia accidit.

Non sustinuit olim fœmina una cum alia communicare.

Eucharistia olim communicantibus in manus data.

Panis in lapidē uersus.

CAP. VIII.

Porrò populus Constantinopolitanus nocturnis matutinisq; hymnis maxima alacritate incubuit, ex eiusmodi primùm causa. Ariani sub Theodosio sacris ædibus expulsi, extra urbis mœnia ecclesias conuentusq; suos agebant. Prius autem nocturno tempore in publicis porticibus congregati, atq; in choros suos segregati, carmina quædam alternis antiphonorum modo sibi inuicem respondentia, ad hæresis suæ placita accommodata, concinnè canebant, & noctem multam in eiusmodi psalmodia cōsumebant. Sub aurorā autem publicè eadē concinentes, extra urbē in ea ubi ecclesias habebāt loca procedebāt. Faciebāt id maximè solennioribus festorum dierum temporibus, & prima eademq; ultima hebdomadis die, quam Dominicam uocamus: quibus tēporibus etiā Synaxes in ecclesijs fieri solent. Postea uerò cantus tales ad contentionē quoq; instituebant: Vbi nam sunt (dicentes) qui trinitatem eiusdem substantiæ & eiusdem honoris colunt? Hæc & alia præterea eiuscemodi uerba carminibus aspergebāt. Sed enim Ioannes, ne aliqui ex ecclesia sua eius generis cantibus demulsi, ab illis seducerent, ad eundē modum contra illos psalmodiam suam instituit. Et breui ea celebrior, & aduersariorum esset, facta est, ut quæ & multitudine & honorifico progressu illos superaret. Nam eam cruces argenteæ cereos incensos habentes præibant, Eudoxia Imperatoris

Psalmodiæ nocturnæ Arianorum in urbe Constantinopolitana.

Eorundē progressus siue processiones matutinæ carmina canentium.

Ioannes inter Catholicos eiuscemodi quoque psalmodias & progressiones instituit.

A ratoris coniuge impensas ad eam rem præbente, quæ hoc Brisoni cubiculi sui præfecto iniunxit, ut hymnorũ cantus procuraret, & ad eum usum quamplurimum lucernarũ pararet. Quare Ariani ad ęmulationis ardorẽ perciti, ad uindictam se contulere, & manus cum nostris cõferere sunt aggressi. Adhuc enim ex ea quam antea habuerant potentia & dominatione, animis flagrabant, & ad pugnam cõmittendam parati erant, nostrosq; adeò despiciebant. Itaq; nocte quadam inter se cõgressi, nõ pauci utrinq; ceciderunt: & Brison, quem diximus, Imperatricis cubiculariorũ eunuchorũ princeps, in fronte lapide ictus est. Hac uerò de causa cõmotus Imperator, tales Arianorũ processiones siue cõuentus sustulit. Catholica aũt Ecclesia principio eiusmodi psalmodiæ hymnorumq; canendorum inde sumpto, ad hunc usq; diem consuetudinẽ eam retinet, & sacris cantilenis operatur. Morem autem Antiphonorũ, hoc est, alternis per responsionem carminum concinendorũ, Ecclesia antiquitùs iam inde ab Apostolis accepit. Diuinũ namq; Ignatiũ, qui tertius in ecclesia Antiochena à Petro apostolo Hierarcha fuit, & cum Apostolis omnibus plurimo tẽpore uixit, quum per ecstasim animi cõsternatus esset, uisionẽ nouã uidisse ferunt: sanctos scilicet angelos, alternis & sibi inuicẽ respondentibus carminibus sanctã Trinitatem hymnis & laudibus uehẽtes. Et ipse primus hanc cõcinendi formã Antiochenorum ecclesię dedit. Vnde quasi à fonte in alias ecclesias Dei omnes eiusmodi consuetudo est propagata. Hæc quæ de Antiphonis, & respondentibus sibi inuicem hymnis accepi, memoriæ posteritatis commendanda duxi.

Lucernarũ gestatio.

Ariani Catholicos in processione eiusmodi ut adoriuntur.

Ariani heretici semper ad arma & uim prompti fuere.

Brison Augustæ eunuchus uulneratur.

Interdicitur Arianis talib. processionib.

Apud Catholicos supplicationes huiusmodi hodie quoq; seruantur.

Carminis Antiphonæ primus in Ecclesia institutor Ignatius, Antiochenus episcopus.

CAP. IX.

B POstq; magnus iste uir ecclesias in Asia à quibusdã indignis perperàm administrari audiuit, quòd nonnulli quidẽ pecunia, quidã autem gratia, episcopatus redẽptos obtinerent: Ephesum est profectus, & tredecim episcopis dignitatẽ ademit, partim in Lycia & Phrygia, partim in Asia ipsa, atq; in illorum thronos alios substituit. Heraclidem etiã archidiaconum, ex eis qui sub diœcesis suę administratione erant monachis, qui in Sceti Euagrij monachi discipulus fuerat, uirum Cyprium, metropoli Ephesiorum præfecit. Mortuus enim tum ibi fortè fuit Antonius, qui ecclesiæ ei præfuerat. Ille uerò Gerontiũ quoq; Nicomediensi exegit ecclesia. diaconus is magni illius Ambrosij, quem Mediolani antistitem fuisse suprà memorauimus, fuerat: qui nescio quomodo affectus, siue monstra portentose loqueretur, seu spectro quopiã territus, dæmonio ue afflatus esset, ad quosdã dixit, noctu se sibi ὀνοσκελίδα, hoc est, dæmonem asininis cruribus adiuncturum, eisq; caput resecturum, atq; in pistrinum coniecturum esse. Ambrosius igitur illum uerba minimè diacono & ministro Dei digna proloquutum coercens, linguam de cætero continere, & peccatum id pœnitentia repurgare iussit. Gerontius autem, qui artem medicam optimè nosset, & ad dicendum atq; persuadendum non ineptus, facilè amicos sibi comparare posset, Ambrosium ueluti ridens, Constantinopolim migrauit: atq; ibi breui eis se, qui in Imperatoris aula aliquid possent, cum dexteritate quadam insinuans, amicis facilimè usus est: quorum opera ecclesiæ Nicomediensis procurationem est consequutus. Manus autem sacras ei imposuit Helladius, Cæsareæ Cappadocum post Basilium magnum episcopatum sortitus. Eamq; is illi retulit gratiã, quòd authoritate eius, filius suus splendidũ in Imperiali aula consequutus esset locum. Porrò ubi id diuus Ambrosius resciuit, ad Nectarium Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopum scripsit, ne illum ita insolescere per contumeliam pateretur, sed episcopatum ei potius adimeret: siquidem illi, quem in ecclesijs conseruatum oporteret, ordinis cura esset. Et Nectarius, ut Ambrosio

Episcopis pleris; in Asia Ioannes episcopatum abrogat.

Heraclidẽ monachum episcopũ Ephesi ordinat.

Gerontio episcopatũ Nicomediensem adimit.

Ineptum atque impium Gerõtij uerbum.

Ob quod ab Ambrosio episcopo coercitus est.

Idem aulicorũ fauore Nicomediensem episcopatum consequutus.

Episcopi filius aulicus.

Nectarius instigante Ambrosio Gerontium ex episcopatu deturbare non potest,

ἀκρεςίαν, hoc est, ordinem in ecclesijs conseruatū oportet. *Pansophius Gerontio Nicomediæ surrogatus.* *Gerontius Nicomediensibus mirifice charus.*

Ambrosio satisfaceret, multa tētauit. Cęterùm rem aggressus est, quā, ut ita dicā, A perficere non posset. Nam Nicomedienses magnis animis partes eius tuebanť. Ioannes aiūt uix tandē id perficere potuit. Et Gerontio episcopatu abrogato, in locū eius Pansophiū subrogauit, qui olim Imperatoris cōiugis pædagogus fuerat, uir perq̃ mansuetus, & ualde religiosus, Nicomediensibus aūt ingratus atq; inuisus. Nectarij sanè tēpore publicè & priuatim seditiosi Gerontij dotes cōmemorabant, affluentemq́; eius doctrinam atq; singularē erga omnes locupletes simul & pauperes dexteritatē ac liberalitatē, nec nō reliquas quæ ei inerant uirtutes referebāt. Atq; etiā in supplicationibus, in terrę motibus, alijsq́; ul iti patria ipsa sua, uel alijs in locis, iræ diuinæ indicijs psallebāt, precantesq́; Deum orabant, ut sub illo pastore eis esse liceret. Postremò uerò sanè q̃ inuiti, cum immenso luctu & dolore illū quid ē amiserūt: & Pansophiū, cōtra animi sui sententiam, cum metu & odio episcopū suscepere. Itaq; nō solū illi quibus ita ademptę erant ecclesiæ, uerumetiā quibus aliqua cum illis intercedebat necessitudo, Ioannem criminabanť, perinde atq; nouas in Ecclesiā res ipse princeps induceret, & antiqua electionū cōsecrationumq́; episcopaliū iura abolere institueret: & dolore immoderato transuersim acti, etiā ea quæ ratione optima cō sultò egisset, opinionē multorū sequētes calumniabanť. At Ioannes amorē erga se uulgi magis atq; magis accēdit: odiumq́; potentiorū, & eorū qui clero nō bene uellent, in se concitauit, quoniā homines iniuriam alijs facere solitos admonebat, delicatosq́; & diuites, & alios qui parū sanctè uiuebant, ad uirtutē quoad fieri posset, adducere conabať. Maximè uerò hominū in clerū odiū & cōtumelias Serapion auxit, archidiaconus eius, genere Ægyptius, uir iracūdus, & ad cōtumelias oppidò q̃ procliuis. Huc accessere cōsilia & cōsessus Ioānis cum sacra Olympiade, de qua postea dicemus. Quin ille etiā monachorū multorū inimicitias sibi cōciliauit. Quicūq; enim intra monasteria philosopharenť, & res suas agerent, B eos magnopere charos habuit, & honorauit. Et ne illi à quopiā iniuria afficerentur, atq; etiā ut rebus necessarijs abundarent, plurimū curę habuit. Circumforaneos aūt, & q per urbis plateas cursitarēt, notā philosophiæ suæ inurētes, uerbis ita uti decebat, reprehēdens, acriusq́; carpens, repudiabat. Nonnunq̃ etiā cōuicijs eos corrigēs incessebat, & cōuenienti obiurgatione perstringebat. Atq; illi ad eum modū reprehensi, grauiter id ferre, & uerba cōtumeliosa in cum iacere, ferū, crudelē, iracundū, superbū, & furibūdū appellare, nec non quietā eius uitam apud multos taxare, cauillari & carpere, aggredi. Et persuaderc id eis quas diximus rebus potuere, reprehēdentes in eo q̃ cibū cū nemine sumere uidereť, quodq́; neq; in conuiuio neq; in prandio alicuius esset, deniq; q̃ post diuinorū mysteriorū perceptionē pastillū degustaret. Quibus illi scilicet rebus nixi, innumeras aduersus eū texuere calūnias. Nō minima uerò & illa ei ab Imperatoris uxore, per Seuerianū Gabalanorū in Syria episcopū, accidit odij occasio. Nā & hic, unà cū Antiocho Ptolemaidis Syrię episcopo, præclarus fuit: uterq; sanè ad summū, uerbis ad populū in ecclesia faciendis, exercitatus. Antiochus quidē tāta in dicēdo facilitate fuit, & tā rotūdè simul & suauiter pronunciauit, ut à quibusdā ipse quoq; ueluti aureū os habēs, Chrysostomus diceref. Seuerianus aūt sententiarū frequētia & diuinitùs inspiratorū oraculorū testimonio melior habitus est, q̃ scilicet Syrorū magis densitatē in lingua ferret. Antiochus prioriti urbē uenerat, atq; ibi pecunia multa collecta, in ciuitatē suā est reuersus. Quem æmulatus Seuerianus, & ipse eò uenit. Et q̃ beneuolo Ioanne uteref, sępe etiā is ei, ut cū populo in ecclesia ageret, pmisit. Qua in re eū omnes maximè sunt, sicuti & Antiochū, admirati. Et Ioānis honorib. quū multū apud populū potuit, tum in Im-

Episcopi quibus ecclesiæ ademptæ, eorundē necessarij, homines potētes et uitiosi, Ioanni infensi.

Causa odij, quòd Ioannes acriter uitia taxaret.

Aliæ quędam odij eius causæ.

Monachorum circulatoriorum in Ioannē odium.

Etiā Eudoxia Augusta odisse cœpit Ioannē, propter Seuerianum episcopum Gabalanorum.

Antiochus Ptolemaidis Phœnicię episcopus, ob dicendi uim Chrysostomus quoq; dictus.

Seuerianus Ioānis amicus.

A in Imperatoris noticiā peruenit, & eiusdē cōiugij percꝫ gratus fuit. Atqꝫ quum Ioanni in Asiā proficisci uisum esset, huic ipsi ecclesiā suā cōmendauit, ut curam eius gereret, & uicē suam populū doctrina pasceret. Putauerat enim ille optimo se eo usurū amico, qui per assentationē cum tam sedulò assectatus fuisset. At ille studio magis habuit ut multitudini gratificarē, eamꝗꝫ oratione duceret, & ad se modis omnib. pertraheret, suamꝗꝫ prorsus redderet. Quod ubi Ioannes audiuit, Serapione instigante, nō tulit, sed quamprimùm ex Asia Cōstantinopolim rediȷt. Eo reuerso accidit, ut Seuerianus alicubi præteriret, & ei Serapiō, qui illum uiderat, nō assurgeret: ueluti ex cōposito eis qui aderāt ostendēs, nihil se uirum eū curare. Atqꝫ ille plurimū indignatus, uoce maiore exclamauit: Si Serapion Christianus diē suū obierit, Christus homo factus nō est. Et hoc nomine à Serapione accusatus, à Ioanne urbe est eiectus, ut qui contumeliosus in Deum fuerit. Et quū testes in causa producerent, quidā sicuti Seuerianus dixerat, testificati sunt. Qui aūt Serapioni fauebāt, omnia alia celātes, hoc unū Seuerianū dixisse asseuerarūt, quod Christus homo factus nō esset. Ioānes uerò nō hoc tantū, an hoc solū dixisset, sed alia etiā quæ ille se adiecisse contendebat, in crimine esse dixit. Non enim, inquit, etiāsi Serapiō Christianus mortuus nō fuerit, propterea Christus homo factus nō est. Imperatrix Eudoxia simulatqꝫ dissidiū, quod epi-scopis intercessit, & Seueriani proscriptionē ex fautorib. eius cognouit, statim eum, quibusdā missis, Chalcedone reuocauit. Ioannes autē, quamuis multi pro illo deprecarent, colloquiū tamen & consuetudinē eius detrectauit: quoad Imperatoris cōiunx, in ea ecclesia quæ de Apostolorū nomine appellata est, Theodosium etiānum infantē, quē Ioannes a per baptismū sibi filiū arrogauerat, ad genua eius admouēs, multaqꝫ deprecās & adiurās, uix tandē persuasit, ut se ad placabilitatē daret, et Seuerianū rursum in amicitiā reciperet. Atqꝫ hęc sic acta sunt.

Ioannes in Asiam proficiscens, Seueriano ecclesiam suam commendat.
Serapion archidiaconus Seueriano prætereunti non assurgit.
Seueriani lubricum & insolens dictum.
Ob id dictum Seuerianus ab urbe Constantinopolitana proscriptus.
Seuerianus ab Eudoxia in urbē reuocatur.
Theodosius iunior Ioannis per baptismū filius adoptiuus.
Eudoxia Ioannem & Seuerianum in gratiā reducit.
a [illegible] Imperatrix filiū ad genua episcopi admouet.

CAP. X.

B EOdem tēpore in Ægypto, quę paulo antè extiterat, rursum mota est quæstio: opus ne sit, Deū hominis forma & corporali specie esse, opinari, an ab humano habitu prorsus esse alienū credere. Et nōnulli quidē simplicitate imperita, ea quæ in scriptura ex cōsuetudine eius dicunt excipiētes, ita ut dici audiebant, faciē & manus, & alia corporis mēbra Deo attribuebant. Alij aūt abstrusiorē quę in literę recessu latet sententiā eius cōsiderātes, contrarium maximè sentiebāt: atqꝫ aliter opinantes, impios esse, & blasphemare in Deū dicebāt. inter quos præcipuè Theophilus Alexandrinus fuit. Atqꝫ is persępe in ecclesia etiā eos perstrinxit, qui de Deo tam crassè opinarent, ut humana forma eum esse existimarēt. Quā sententiā in epistolā quoqꝫ eam retulit, quā ex cōsuetudine de paschalib. ferijs scribere solitus erat: Oportere scilicet Deum incorporeū & ab humana forma alienū mente cōcipere, docēs. Hoc ubi cognouerunt qui in Ægyptijs asceterijs uiuebant monachi, illis relictis, quàm celerrimè Alexandriā uenerūt, tantā eam ob causam seditionē cōcitantes, ut Theophilū ueluti impiū & blasphemū hominē sublatū uoluerint. Ille aūt cōsilio eo deprehēso, arte quadā rem eam expediuit. Atqꝫ in seditiosorū conspectū ueniēs, assentatione eos fefellit: Sic, inquiēs, uos uidi ut faciē Dei. Hoc uerbū illis, ut irā remitterent, persuasit. Proinde statim intulerūt: Siquidē quod ore profers, corde etiā sentis, Origenis libros te damnare oportet. Nam quia ex monachis nōnulli in eorū lectionem inciderunt, ut ita sentiant, persuasi sunt, nobisꝗꝫ aduersantur. Sin id facere noles, pœnas nunc nobis, qui impiam & Deo repugnātem opinionem sequaris. Tum Theophilus: Sed & mea dudū, inquit, hęc fuit sententia: & quod uobis placitum est, id facere paratus sum. Non minus namqꝫ, quàm uobis, & mihi Origenis

Anthropomorphitarum error in Ægypto.
Theophilus Alexandrinus errorē eum refellit.
Monachi Ægyptij eam ob causam tumultum in Theophilū excitāt.
Theophilus techna quadam monachorum iram eludit.
Iidem à Theophilo, ut Origenis libros damnet, petunt.
Approbat Ascetarum petitionem Theophilus,

Origenis scripta, quiçq ea recipiunt, grauem molestiam afferunt. Atq; ille qui- A dem tum monachorũ turbam deceptã à se remouit, & seditionẽ composuit. Fortasse autẽ quæstio quoq; ista finem tum suũ habuisset, nisi eam Theophilus inimicitiarum suarũ gratia, ueluti intermortuã, ad uitã, ut ita dicã, reuocasset, apertè Ammonio, Dioscoro, Eusebio, & Euthymio aduersatus, qui fratres germani erant, & cognomentũ Longorum, propter corporis proceritatẽ habebant. Hi præclari dudum, quemadmodũ diximus, in Sceti fuerant: tum autẽ in Ægypto monasterijs præsidebant, & uita & doctrina perceclebres. Multa aũt eorũ fama Alexandriæ, & potissimũ apud Theophilum erat, gratia & nomine supra alios Ægyptios monachos pollentes. Frequens cum eis Theophilo cõsuetudo fuit. Conuiuio enim eos excipiebat, & summopere honorabat. Dioscorum quoq;, magna ui adactũ, Hermopolis episcopũ cõstituit. Duos autem, ut secum essent, hortatus est. & uix eis tandẽ persuasit, seu potius ut episcopus id eos facere coegit. Itaq; eis in cleri ordinẽ cooptatis, ecclesię œconomiã seu dispensationem gerendam demandauit. Porrò illi ui coacti, ita ut decuit, dispensationis eius munere obeundo enituerunt: mœrore aũt pleni erant, quòd pro eo atq; nõ semel constituissent, philosophiæ suæ nõ incumberent. Postq; aũt tẽpore procedente, in animis ipsi suis se lædi putarent, quod Theophilũ per auariciã quæstuosam uitam sequi, atq; omnia magno studio in argentum redigere, omnemq; adeò lapidem, quod prouerbio dicitur, mouere, ut auri odorẽ perfruerẽt, uiderent: conuictum eius declinantes, in solitudinẽ rursum, quam urbanæ uitæ præferebant, se cõtulerunt. Theophilus, quoad illi rem ipsam celantes, prætextũ aliũ obtenderunt, eos ut manerent, & cõsuetudine sua uterenĩ, cohortatus est. Vbi uerò se iudicio eorum condemnatũ esse cõperit, ira percitus, excandescere non desijt, & illis se mala omnia facturũ esse minatus est. At illi minas eius nihil morati, in so- B los, ut dictũ est, rursum locos se receperunt. Theophilus aũt homo uehementissimus, quòd impetu quodã ferretur, insidiosis cõsilijs adoriri eos cõstituit: & odisse etiã fratrem eorũ Dioscorum cœpit, quem Hermopoli episcopũ præfecerat. Dolebat plurimũ, monachorũ præstãtissimos quosq; illis fauere, magnũq; præstare honorẽ: cum aũt & illud in animo cõsiderabat, nihil se illis detrimenti allaturũ esse, nisi monachorũ manum ad inimicitias cõtra eos suscipiẽdas cõmoueret. Re ita deliberata, eiusce modi cõminiscitur dolũ. Quod namq; sæpe cum eo in familiari cõsuetudine de Deo colloquuti essent, certò sciebat eos opinari, Deum incorporeũ, et à forma atq; specie humana prorsus alienũ esse. Qui enim humana forma sit, eum etiã affectionibus & perpesionibus humanis necessario obnoxiũ esse sciẽtes: id quod à ueteribus accuratissimè est disputatũ atq; decretum, & Origenes potissimũ pulcherrimè hoc tractauit. In qua sententia quum Theophilus maximè esset, & ulcisci uiros eos statuisset, ueluti tẽpori inseruiẽs, ut quę rectè opinaretur, euerteret, graue sibi esse nõ putauit. Itaq; monachorum turbam aduersus eos cõcitat. Et multos ex eis ad se rapit, uiros moribus simplices & idiotas, plures etiã illiteratos. Et literas ad monasteria in solitudine mittens, non parendũ esse Dioscoro & fratribus eius, quod apertè Deum incorporeum esse opinarenĩ, docuit. Deus namq;, inquit, sicuti diuina scriptura testaĩ, & oculos habet, & aures, manus, pedes, & alia, sicuti & homines, membra. Dioscorus autem, & eius sectatores, nouũ quoddam & blasphemũ dogma afferunt, Originem sequuti: neq; manus, neq; pedes, neq; aliud quidq; Deum habere asseuerantes. Hæc sic cauillans, monachos multos ad contentionẽ excitauit. & seditio ingens orta est: parumq; decorè à disputationibus inter se agitans, postremò ad cõtumelias peruenere. Atq; equidem qui mentem exercitatã & sensuum robur

Quatuor germani fratres, cognomine Lõgi, Theophilo percbari.

Ex eis ab illo Dioscorus Hermopolis episcopus factus.

Duo œconomi ecclesie Alexandrinæ creati.

Inuiti illi administrationem talẽ suscipiũt.

Auaritia Theophili offendũtur.

In solitudinem reuertuntur.

Indignissimè id fert Theophilus.

Theophilus rectè de Deo sentiens, ut monachos Longos ulciscatur, monachos Anthropomorphitas aduersus illos concitat.

Cordati monachi nihil mouentur.

A robur denſius obtinebant, Theophili cauillatione non mouebant: & Dioſcoro rectè ſentienti, & in primis Origeni adhęrebant. Qui uerò ſimpliciores erant, & flagrantem quidem, ſed non ſecundum ſcientiã, ardorem ſpirabant, conflictantes inter ſe nugabantur, & fratres illos tanq; impiè ſentientes proſcindebant. Ita factum, ut ingens Aſcetis inter ſe intercederet diſsidiũ. Qui Theophili partium erant, Origeniſtas alios uocabant. Qui autem Deum incorporeum, & à forma alienum eſſe ſtatuebant, eos qui à Theophilo concitati aliter opinabantur, Anthropomorphianos nominabant. Ita inter monachos non paruo cõflictu exorto, implacabile bellũ concitatũ eſt. Theophilus ubi conſiliũ ſuum ſibi ſuccedere uidit, magna multitudine, militibus etiã cõſequentibus, montem Nitriæ, ubi plurima erãt monaſteria, occupat, & monachorum cateruas aduerſus Dioſcorum & fratres eius armis inſtruit: igneq; iniecto monaſterium eorum incendit, & prorſus uaſtat. Atq; illi in ſummum diſcrimen coniecti, uix tandem nudi ex puteis, quò ſe abdiderant, euadentes, capitis periculum effugerunt.

Simplicitores aduerſus Longos fratres grauiter commouentur.

Monachomachia in Aegypto ſoluitur.

Longi fratres fuga ſibi conſulunt.

CAP. XI.

Æc in Ægypto agebant, & Ioannem tum latebant, qui doctrinæ incumbens maximè enitebat, propter conſentientem omnium de eo famam ubiq; celebris & clarus. Dioſcorus autem cum ſuis Hieroſolyma primùm conceſsit, deinde Scythopolim ſe contulit: quem locum idoneum ſibi atq; ſuis eſſe ad incolendum putauit, propter palmarum frequentiam, quod earum folijs ad opera ſua monachi rectè uterentur. Sequebantur autem eos ſolitudinis illius uiri circiter octoginta. At Theophilus ſibi metuens, ſtatim Conſtantinopolim ſuos miſit, qui quùm illis per calumnias inſidias ſtru-

B erent: tum etiam ſi quid illi ab Imperatore peterent, impedimento eis eſſent. De quo ubi Ammonius & Dioſcorus certiores ſunt facti, cõfeſtim & ipſi Conſtantinopolim nauigarũt. Fuit enim cum eis Iſidorus, propter cuius inimicitias Dioſcorum quoq; germanosq; eius Theophilus magis odiſſe cœpit. Hic uir quidem adeò Theophilo charus antea fuerat, ut illum etiã poſt Nectarij mortẽ magna contentione epiſcopum Conſtantinopolitanum factum uoluerit. Tum autem hoſtili maximè in eum erat animo, quum alias ob cauſas, tum propter hanc potiſsimùm. Erat Alexandrię primarius quidã presbyter Petrus, quem Theophilus propter ſimultatem quandam, quæ eis interceſsit, ulciſci uolens, abrogare homini dignitatem eccleſiaſticam cogitabat, illo ei obiecto crimine, quòd mulierem quandam Manichæę hęreſis, prius ad diuina myſteria percipienda admiſiſſet, quàm illa hæreſi nuncium legitimè remiſiſſet. Oderat uerò eum alijs etiam de cauſis. Archipresbyter conſtitutionem eccleſiæ in ea muliere ſeruatã, eamq; ipſius Theophili cohortatione ad myſteria admiſſam eſſe confirmauit. Epiſcopus indignari, & perinde atq; ſycophanta expetitus eſſet, furere. Petrus ad fidẽ rei faciendam, Iſidorũ teſtem laudare, quòd de epiſcopi ſententia mulier ad myſteria recepta eſſet. Iſidorus autem Romæ tum erat, inſtinctu Ioannis à Theophilo ad epiſcopum Romanum miſſus, ut diſsidium quod propter Flauiani iuramentum emerſerat, tolleret, & epiſcopos inter ſe in gratiam reduceret. Diſſentiebant enim adhuc à Flauiano, qui Euſtathij & Meletij partes ſequuti fuerant, ſicuti ſuprà à nobis eſt dictum. Poſtquam autem Iſidorus redijt, uerum Petrum dicere, ex uolũtate uidelicet epiſcopi de muliere acta eſſe omnia, teſtificatus eſt. Theophilus autem, ueluti ei calumnia intentata eſſet, uehementius indignatus, utrumque ex eccleſia deturbauit. Hæc una cauſa eſt, quamob rem Iſidoro & Theophilo diſsidium interceſſerit. Cognoui uerò & aliam, quam & ipſam ut exponerem, conuenire eſt uiſum. Pauperum in eccleſia curam gere-

Hieroſolyma adeunt.

Scythopolim cum ſuis commigrant.

Theophilus homines ſuos Conſtantinopolim præmittit.

Conferunt ſe eò quoq; duo Longi, & cũ eis Iſidorus.

Theophilus Iſidoro, quem antea charum egregiè habuerat, inimiciſsimus.

Inimicitiarũ cauſa.

Lis inter Theophilum epiſcopũ & Petrum archipresbyterum Alexandrinum.

Petrus Iſidorũ teſtem laudat.

Iſidorus pro Petro teſtimoniũ perhibet.

Theophilus Petrum & Iſidorum eccleſia exigit.

Idem ptochotrophus et pauperũ curator, pecuniã ecclesiæ egentib. destinatã, episcopo petenti dare non uult in templorũ structuram.

bat Iſidorus, quorum gratia quum hominum liberalitate multa eſſet collata pecunia, eam Theophilo rapere, & in eccleſiarum ſtructuram impendere uolenti, Iſidorus dare renuit. Rectius enim eſſe aſſeruit, pecunia tali ægrorum corpora, quæ ueriora eſſent Dei templa, quandoquidem præcipuè in eum uſum comportata eſſet, cura conuenienti reſtituere, quàm parietes inanimatos magnificè excitare atq; conſtruere. Siue uerò hęc, ſeu alia inimicitiarum Theophili erga Iſidorum cauſa fuerit, tum quidem ille Alexandria pulſus, ad monachos tanquam amicos in Scetim ſe recepit, & malè in Theophilum & ipſe animatus fuit. Eiuſcemodi offenſam Ammonius abolere uolẽs, aſcitis ſibi alijs quibuſdam monachis, ad Theophilum uenit, & ut Iſidoro communio redderetur, ab eo petijt. Id ille ſe facturum recepit. Vt uerò ſatis multum temporis præterijt, & illi nihil egerunt, Theophilusq; apertè præ ſe tulit, tempore extrahendo, uerbis eos ludere uelle: uehemẽtiore ardore eum aggreſsi, ut promiſſum ad finem ſuum perduceret, ſupplicando poſtularunt. Et ille quendam ex monachis comprehenſum cuſtodiæ incluſit, ut alijs exterritis, moleſtia ea qua illum frequẽter impetebant, liberaretur. Tantum autem abeſt ut cõſilio quicquam effecerit, ut Ammonius unà cum reliquis quos coegerat monachis, ſua ſponte carcerem ſit ingreſſus. Quum enim eam de ſe cuſtodibus præbuiſſent opinionem, ueluti eam ob cauſam eò ueniſſent, ut uinctis res neceſſarias præberent, liberum habuere in carcerem ingreſſum, atq; inde egredi noluerunt. Quod ubi Theophilus intellexit, ad ſe eos uenire iuſsit. Illi autẽ primùm ei ſignificarunt, ut ipſe ibi præſtò eſſet, & exeundi eis poteſtatem concederet. Oportere enim propalàm eis exitũ permitti, qui tam apertè contumelia ab eo affecti eſſent. Vix autem deinde ei cedentes, ad eum ſunt progreſsi. Ille deprecatione interueniente, pollicitus ſe eis poſtea moleſtum nõ fore, ſed re ipſa promiſſum expleturum eſſe, eos abſoluit. Intra ſeipſum autem ſe excrucians indignabatur, & mali quidquam uiris eis facere moliebatur, quos antea non ſecus atq; ſuam ipſius animam dilexiſſet. Quum autem animi dubius eſſet, quomodo tandem ægre illis faceret, qui præterq; corpora nihil poſsiderẽt, & res omnes monaſticæ philoſophiæ ſuæ poſtponerent, quietem eorum interturbare aggreſſus eſt, & quæſtionem eam de Origenis opinione quæ dicta eſt, eis criminis loco obiecit. Has fuiſſe cauſas cognoui, cur Iſidorus, quem diximus, cum Dioſcoro & fratribus eius Conſtantinopolim uenerit: nimirum ut publicè ſub Imperatore ipſo & Ioanne iudicibus, iniuriæ atque inſidiæ, quibus expetiti fuerant, cognoſcerentur. Exiſtimabant enim Ioannem pro cõſueta ſibi libertate, qua legitimè utebatur, à iure & æquitate non aberraturum eſſe. Ille uiros benignè acceptos, in honore habuit, & ad communes in Eccleſia preces adhibuit: ad diuinorum autem myſteriorum communionem non admiſit. Neq; enim fas erat, ante cauſam cognitam ea cum illis communicare. Ad Theophilum uerò pro eis literas dedit, ut uel illis communionem redderet, qui rectè de Deo ſentirent: uel idoneum aliquem Cõſtantinopolim mitteret, qui eum illis ambigeret, ſiquidem ei uiſum eſſet, ut eum eis iudicio contenderet. Et quum diutius in urbe monachi morarẽtur, & Imperatrix Eudoxia in publicum progreſſa eſſet, Ammonius cum fratribus ſuis ad eam in uia acceſsit, & Theophilum propter iniurias eis inſidioſe illatas accuſauit. Illa autem ubi iniquè cum eis actum eſſe ſenſit, honorem uiris exhibens, conſtitit: atq; ex Imperiali curru proſpiciens, capite eis annuit: &, Benedictionem, inquit, nobis impertite, & Deum pro Imperatore, * & me, liberisq; noſtris orate. Ego uerò q; celerrimè curabo, ut Theophilus hic præſtò ſit.

Hęc poſtq; illa dixit, ulterius proceſsit.

Vera Dei templa.

Ammonius Lõgus deprecator pro Iſidoro apud Theophilum.

Theophilus illum promiſsis lactat.

Idem monachum quendam in carcerem coniicit.

Eum monachũ Ammonius & alij in cuſtodiã ſequuntur.

Abſoluit et amittit à ſe monachos Theophilus.

Quietem eorũ mox monachomachia inſtituta perturbat.

Dioſcorum et Iſidorum Conſtantinopoli Ioannes benignè ſuſcipit.

Preces cũ eis communicat. Eucharistiam non item.

Longi fratres Theophilũ apud Eudoxiã accuſant.

Benedictionẽ Eudoxia à Longis petit.

** Et pro imperio Romano. Soz.*

Fama

CAP. XII.

A FAma uerò falsa Alexandriam peruenit, Ioannem cum illis mysteria communicasse, opemq́ illis ferre cōstituisse. Porrò Theophilus uaria in animo agitabat cōsilia, ut non solum Dioscorum & germanos eius ulcisceretur, uerumetiam Ioannem si fieri posset, episcopatu deijceret. Atq; hæc secum ipse tacitus uoluens, & insidiose moliens, ad urbiū plerarumq; episcopos scripsit, consilium quidem quod parturiebat occultans, Origenis autem libris insultans, quibus Athanasius ille multorum certaminum uictor, ante eum ad fidem suam comprobandam, in lucubrationibus suis aduersus Arianos editis sæpenumero est usus. Postquam autem ei in mentem uenit, multum cœpto suo profuturum esse, si Epiphanium Salaminis in Cypro episcopum ad conatus eius societatem sibi ascisceret, ætatis suæ perquàm celebrem uitaq́; præclarum & uirtutis reuerentia spectatum uirum statim ad eum misit, si biq́; amicum fecit, quum quidem dudum ab illo dissensisset, utpote qui Deum humana forma esse opinaretur, tum autem ueluti per pœnitentiam rectam complexus esset sententiam, suffragator ei est factus. Ea scilicet mente Theophilus fuit, ut qui humanam formam Deo tribuentes rideret, propter quorundam inimicitias auersari se ea quæ rectè opinaretur, significationē per fucum de se præberet. Tum igitur, quemadmodum dictum est, ubi Epiphanium amicum sibi reddidit, consentire ei se in opinione de Deo asimulauit, eundemq́; ad librorum Origenis calumniosam suggillationē, perinde atq; prauorum dogmatum causæ essent, incitauit. Epiphanius autem, qui dudum Origenis scripta exosa

Theophilus Ioanni etiā struit insidias.

Athanasius multum Origenis scriptis adiutus.

Theophilus Epiphanium Salaminiū episcopū ad partes suas pertrahit.

Epiphanius Anthropomorphita.

Epiphanius instigante Theophilo, in prouinciali synodo libros Origenis damnat.

B habebat, quòd simplex esset, & in summa religione uiueret, facilimè pedibus in Theophili sententiam iuit. Et illico episcopis in Cypro congregatis, Origenis librorum lectionem edicto inhibuit. Et synodi eius decretū quùm ad alios multos, tum ad Constantinopolitanū antistitem misit: quem etiam hortatus est, ut synodo coacta, idem de Origenis scriptis statueret, ac deinceps sibi ipsi eorum lectione interdiceret. Theophilus, ubi Epiphanium multos habentem laudatores, qui propter uitæ eius præstantiam, quod ipse sentiret, opinione sua comprobabant, ad partes suas pertraxit, cōuocatis & ipse qui sub eo erant episcopis, decretum in eandem sententiam fecit, & prolixam Origeni intendit calumniā, qui etiam ante ducentos annos è uita excesserat: non ille quidem hoc præcipuè propositum sibi consilium habens, sed illud maximè agens, ut Dioscorum ulcisceretur. At admirandus Ioannes res eiusmodi indigniores esse putauit, quàm ut eorum cura & studio occuparetur, Epiphanijq; & Theophili literas nihil prorsus est moratus. Verùm consuetis sibi doctrinæ laboribus incumbens, in ea maximè florebat: insidiarum quę ei sinistrè tendebātur, nullam habens rationem. Vbi autem manifestò constitit, Theophilum id studio omni conari, ut Ioannē throno deijceret: tum uerò qui hostili in eum erāt animo, ex clero quidē multi, non pauci uerò etiā ex magistratibus, & eis qui potētia & authoritate ualerent, commodum se tempus inuenisse rati, quo uindictæ suæ in Ioannē cupiditatem ostenderent, obtrectationes undecunq; calumnijs & sycophantijs emendicatis texuerunt, atq; ut ingens synodus in urbe Cōstātinopolitana celebraretur instituerunt: episcopis quibusdā ea de causa scribentes, plures autem sine scripto euocantes. Et Theophilus ea re cognita, studium etiam suum magis intendit: et Aegyptijs episcopis, ut Constantinopolim traijcerent, author fuit: Epiphanio autem, & alijs in Oriente episcopis scripsit, ut se celeriter Cōstātinopolim conferrent. Ipse porrò pedestri itinere eò profectus est.

Idem persuadere Ioanni ut itidem faciat, contendit.

Theophilus quoq; cum episcopis suis eosdem libros dānat, ut Dioscoro ægrè faciat.

Ioannes doctrinæ episcopali incumbit.

Obtrectatorū Ioannis opera synodus frequens episcoporum Constantinopolis cogitur.

CAP. XIII.

Epiphanius Cõstantinopolim uenit.

Parua intercesſit mora, & Epiphanius primus naui aduectus, ad Septimum uenit, decretum contra Origenem ſcriptum ſecum ferens: in quo non Origenem ipſum excommunicauit, ſed libros tantum eius damnauit. Et poſtquam in eius loci eccleſia precationem peregit, & diaconum conſecrauit, Conſtantinopolim eſt ingreſſus: quem Ioannes aduenientem, clero omni honorificè ei obuiam miſſo, excepit. Ille autem apertè præ ſe, Theophili ſuaſionibus ſe duci, tulit. Nam admonitus ut in ædibus eccleſiaſticis maneret, conditionem eam repudiauit: & in eundem cum Ioanne locum conuenire, Theophilo nimirum gratificatus, renuit. Epiſcopis etiam aduenis ſeorſim ad ſe euocatis, abolitionem Origenis ſcriptorum exhibuit: non ille quidem, quod contra ea diceret, habens, ſed de Theophili ſententia reijcere ea tentans. Et reperti quidam ſunt, qui ſua erga Epiphanium obſeruantia decretum id chirographis ſuis confirmarent: plurimi uerò id facere detrectarunt. Porrò Theonimus Scytharum epiſcopus, Epiphanium etiam uerbis propè perſtringens: Ego, inquit, ô Epiphani, nefas eſſe puto, contumelia eos qui dudum ſunt mortui, afficere: neque ita temerè uetuſtiorum ſcripta abijcienda cenſeo. Extra blaſphemias enim iudicium illorum proculcare, & quæ ritè atque ordine ab eis ſtatuta, & tempore ipſo comprobata ſunt, abrogare, minimè mihi uidetur prudentium uirorum eſſe. Cum hiſce uerbis librum quendam Origenis in medium produxit, atq; ubi quàm neceſſaria & utilia Eccleſiæ in eo eſſent indicauit: Abſurdè, dixit, faciunt, qui hæc calumniari ſtudent. Non enim hæc tantum, ſed ea etiam de quibus in libris tractatur, periculoſe contumelia afficere uidentur. Ioannes Epiphanium, quòd extra ditionis ſuæ fines conſecrandi prouinciam ſibi uſurpaſſet, non reprehendit: ſed potius uirum reueritus, ut ſe- B cum in eccleſia conuentus ageret, atque etiam ſi placitum ei eſſet, hoſpitio domus ſuæ uteretur, hortatus eſt. Ille autem vtrũque renuit, niſi prius & ipſe Origenis libros damnaſſet, & Dioſcorum cum fratribus ſuis urbe eieciſſet. Poſtquam uerò Ioannes nihil temerè & cupidè extra publicum conuentum agendum eſſe dixit, & cauſam talem differendam cenſuit, obtrectatores illius aliud Epiphanio ſuggeſſere conſilium. Suadebant enim, quum ſynaxis maxima celebranda eſſet, in diuorum Apoſtolorum templo, ut in id progrederetur, & publicitùs Origenis libros damnaret: Dioſcorum etiam & ſectatores eius, ut qui cum illo eadem docerent, proſcriberet: Ioannis deniq;, qui illis coniunctus eſſet, opinionem & gloriam taxaret atque criminaretur. Hoc ita illi agebant, quòd eum ſic exiſtimarent cum populo conflictaturum eſſe. Atque Epiphanius eius rei gratia progreſſus, non longè ab eccleſia abfuit, quum Serapion ei ab Ioanne miſſus occurrit. Audierat is namque, quæ illi maleuoli ſuaſiſſent. Proinde illum conſilia capere atteſtatus eſt, quæ ut illegitima, ei nequaquã profutura eſſent. Primùm namque, inquit, in eccleſijs meis conſecrandi poteſtatem tuapte authoritate, miniſterio tibi eo non commiſſo, ſumpſiſti. Deinde ad communionem inuitatus, eam detrectaſti. Nunc porrò etiam, ſicuti audio, rem indignam incipere cogitas. Cauendum uerò tibi eſt, ne ſeditione ea de cauſa excitata, ipſe cauſa dicenda periculum ſubeas, ueluti turbæ & confuſionis tantæ author. Epiphanius hiſce uerbis cautior factus, à cœpto deſtitit. Accidit interea, ut Imperatoris filius graui corriperetur morbo. Et Auguſta de puero ne quid ei accideret, cum timore ſolicita, Epiphanium accitum, ut pro ſalute eius oraret, petijt. Et ille, puerum conualiturum eſſe pollicitus eſt, ſi Dioſcorus cum ſuis urbe exigeret. Eudoxia autem: Filius quidem, inquit, meus, ſi Deus uolet, uiuet.

Ioãnes clerũ et ſuum honoris gratia mittit. Epiphanius conſuetudinem Ioãnis deuitat.

Epiſcopi quidam decreto Epiphanij de abolendis Origenis ſcriptis aſſentiuntur.

Verbũ Theotĩ̃mi præclarum.

Theonimus Scytharum epiſcopus ſcripta Origenis defendit.

Epiphanius à Ioanne ad hoſpitij ius complectẽdum, & communionem precũ inuitatus, oblationẽ eius reſpuit.

Epiphanium contra Ioannem inuidi excitant.

Ioannes per Serapionem, Epiphanium, ne in Apoſtolorum templo, ſicuti conſtituerat, conuentum agat, deterret.

Epiphanius Auguſtæ pollicetur, ægrum eius filiolũ conualiturũ eſſe, ſi illa Longos fratres urbe exigat.

Auguſtæ dictũ hoc eius ridet.

Sin

A Sin eum qui dedit, auferre cōstituit, eius uoluntas fiat. Tu uerò si mortuos exuscitare posses, archidiaconus tuus defunctus non esset. Nuper enim admodum Crispion uitam finierat, qui frater fuerat Physconis & Salaminæ, præclarorum uirtute monachorum: horum autem in historia Valentis meminimus. Crispionem sanè quum familiarem habuisset, in locum etiam archidiaconi Ephiphanius euexerat. Ammonius & Dioscorus, hoc sic Eudoxia iubente, ad Epiphanium uenere. Et quum illos Epiphanius, qui nam essent, interrogaret: Ammonius subinferens: Longi, inquit, Domine. Cæterùm an unquam in scripta aut sectatores nostros incideris, scire percupio. Atque illo negāte, rursum Ammonius interrogans: Quid ita igitur, ait, hæreticos eos censes, quorū sententiā non exploraris, aut redargueris? Quod id ita audiuisset, Epiphanius respōdit. At nos, ille intulit, cōtrà fecimus. Nam & cum discipulis tuis fuimus, & scripta tua legimus, & ex eis illud maximè, quod ἀγκυρωτοῦ, hoc est, anchorarij inscriptionē habet. Quum autem multi cōuiciatrices acuerent linguas, ut id proscinderent, & tanquam hæreticum calumniari aggrederentur, nos optima ratione patrem defendimus, atque illius scripta ueluti rectissimè cōposita propugnauimus. Proinde minimè cōueniebat, ut nos ita indicta causa ueri quadā similitudine adductus reijceres, quos ipse non cōdemnasti: aut talem referres gratiā eis, qui tecum sunt magis in rebus bonis & honestis cōiuncti. Epiphanius hisce uerbis ad pœnitentiā coniectus, modestius homines et accepit & dimisit. Quum autē non diu quasi sententia sua seipsum damnans, morandū sibi Constantinopoli duceret, aut Deus etiam, ut ego puto, mortē ei suām oraculo indicaret, in Cyprū nauigauit, atque internauigandū mortuus est. Et quum episcopi eum ad mare deducerent, & ipse nauim cōscendere deberet, dixisse ad eos fert: Vrbē hanc & Imperatoriā aulam, B uitamque huius actionē & fabulā uobis relinquo: ego uerò abeo, in ciuitatē aliam transire properās. Illud quoque sempiterna memoria dignū uerbum protulisse eum dicunt, quod hodie quoque in aurib. multorum personat. Quemadmodū enim Ioannes Epiphanio mortem in mari prędixerat, sic ipse illi episcopatus abrogationē prænunciauit. Nam quum inter se dissiderent, Epiphanius Ioanni dixit: Ego te episcopum moriturum esse non puto. Ad quem Ioannes contrà: Ego uerò, inquit, scio te in Cyprum peruenturū non esse. Et habuit utrumque hoc dictum euentum suum. Neque enim Epiphanius in sedem suam rediit, & Ioannes paulo pòst throno suo eiectus est. Sicuti hoc historia procedens docebit.

Colloquium pulchrum Ammonij Lōgi et Epiphanij.

Longi Epiphanium conueniunt.

Ridiculè et perperā damnātur, quæ nō cognoscuntur.

Epiphanius humanior, benignior que fit Lōgis.

Idem Constantinopoli discedit.

Epiphanij mors.

Dictū eius celebre.

Ioannes Epiphanij mortē, Epiphanius in annis exilium prędixit.

CAP. XIIII.

Postquam Epiphanius discessit, Ioannes à quibusdā certior fit, Epiphanium ab Imperatoris cōiuge aduersus eum excitatū esse, quū uarias alias ob iniurias quas subditis illa intulerat, tum maximè propter uineam illā uiduæ Callitropæ. Quam rem Ioannes cum reprehēsione carpere prius non desijt, quàm illa muliercula possessionē suā redderet. Et ut ille in eiusmodi delictis ardentior atque in cōcionibus acrior erat, orationem in ecclesia pro cōcione habuit, qua cōmuniter in mulieres malas inuectus est. Multitudini autē uisum est, orationē eam quasi sub inuolucro cōtra Augustā maximè ab eo cōpositam esse: quæ etiam ab aduersarijs eius excepta, ad eam est delata. Et illa maritū statim adijt, & apud eum contumeliā suā deplorauit, iniuriā eam mariti communē esse dictitans. Confestim etiā ut Theophilus adueniret, curauit, atque ut quamprimùm synodus aduersus Ioannē cogeretur, egit. Adiuuabat autē eam Seuerianus quoque, Gabalanorū episcopus, dolorē adhuc suum tectū in animo fouens, quippe qui nondū maleuolentiā in Ioannē suam deposuisset. Cæterùm siue Ioannes casu quopiā huiusmodi in ecclesia habuit orationē, seu subobscurè

Cōcionib. suis Ioānes effecit, ut Eudoxia a-deemptam Callitropæ uiduæ uineam restitueret.

Ioannis Homilia in mulieres malas, in qua obliquè Eudoxiam perstrinxit.

Eudoxia apud Arcadium Ioannem criminatur.

Theophilum Cōstantinopolim euocat.

Multi episcopi contra Ioannē Constantinopoli conueniunt.

in Imperatricem est inuectus, propter eam quæ sibi cum Epiphanio intercessit A contentionē, quod affirmare certò non possum: Theophilus quidem profectò non multo pòst affuit, & multi prꝛterea episcopi, partim Imperatoris iussu, partim Theophili instinctu, Constantinopolim aduenere. Potissimùm uerò magno illi studio cōcurrerunt, quibus in Asia à Ioanne legitimè episcopatus adēpti fuerāt, quiq; ei alias etiā ob causas hostiliter aduersabant. Iam naues quoq; quas

Initur consiliū Chalcedone cōtra Ioannem.
Cyrinus, siue Quirinus, Chalcedonensis episcopus in Ioannem inuehitur.
Sentit is statim uindictam diuinam.

Theophilus expectarat, ex Ægypto appulerant. Atq; ubi Chalcedone Bithynorum cōgregati omnes cōuenere, quomodo rem aduersus Ioannē aggredi deberent, cōsultarunt. Erat tum Chalcedone episcopus Cyrinus, Theophili popularis, Ægyptius uidelicet. Hic multū illi gratificari studuit, Ioanni q; maximè inimicus. Itaq; progressus, Ioannē cōuicijs plurimū proscidit, impiū illum, insolentem & inflexibilē nominans: quibus dictis episcopi sunt delectati. Verùm illum parua intercedēte mora, ob iniurias eiusmodi diuina uindicta persequuta est. Maruthas enim Mesopotamiæ episcopus, imprudens alterū pedū eius calcauit: unde ille malè habere cœpit, & propterea cum reliquis episcopis Cōstantinopolim proficisci nequaq; potuit, quamuis ad struendas Ioanni insidias necessarius esse uideret. Deinde aūt quum deteriores multo res eius fierent, crus ei à medicis etiā est resectū. Putredo enim inde exorta, ita reliquū corpus inuasit, ut contagione alterum quoq; itidem pedem occuparit. Quin non multo etiam pòst, ea ipsa plaga uitam finijt: gratiam eam cōtumelijs, quibus uirum sanctum affecerat, acceptam ferens. * Cuius thronum Arsacius recepit.

** Hæc uerba de Arsacio apud Socratē & Sozom. non repe riuntur.*
Quirinus episcopus successor Arsacii.

CAP. XV.

Adueniente Theophilo & clero, nemo Constantinopoli obuiā est progressus.
Theophilus in ædes imperiales diuertit.
Fecerunt hoc Alexandrini nautæ.

VBi uerò Theophilus Constantinopolim peruenit, nemo illi pro recepta cōsuetudine, ex Cōstantinopolitano clero obuiā processit: quòd B omnibus cōstaret, inimicū eum episcopi esse. Nautæ uerò Alexandrini, & maximè qui frumentū eò aduexerant, congregati, cum faustis acclamationibus cupidè eum susceperunt. Et quòd ecclesiasticū hospitiū auersatus fuerat, in Imperiales quasdā ædes, quæ instructæ ei fuerant, diuertit. Placidianæ hæ nominant. Tum uerò nulla librorū Origenis mentio erat, sed ad alia absurda crimina animos cōuerterunt. Atq; ubi multi accusatores conuenere, Theophilus ex uoluntate sua rebus dispositis, Cōstantinopoli in suburbanū nauale Chalcedonis transijt, cui nomen est δρῦς, hoc est Quercus: quod etiā ad hunc usq; diem Rufini cōsularis appellationē obtinet, splendidā regiā ecclesiamq; maximam & celeberrimā habens, quā ille in Petri & Pauli apostolorū honorē construxit, locumq; ἀποστολεῖον, hoc est, Apostolatū, siue Apostolorū ędē nominauit. in propinquo quoq; plurima monachorū, qui in ecclesia cleri munia obirent, domicilia ędificauit. Ibi episcoporū cōuentu coacto, Theophilus librorū quidē Origenis nō meminit: monachos aūt, qui ex Sceti uenerāt, primùm ad pœnitentiā inuitauit, †prꝛteritarū iniuriarū se obliturū, neq; eos postea offensurū esse pollicitus.

Idem ad Quercum suburbanum Chalcedonis nauale episcoporum conuentum egit.
Theophilus et monachi à Sceti inter se conciliantur.
† [illegible]

Et quū Theophili partiū studiosi, & ipsa synodus, pro ipsis per simulationē & fucum supplicū more deprecarent: monachi ea re seducti, & quod in multorum episcoporū præsentia, etiāsi ipsi iniuria affecti essent, faciendū hoc sibi esse putarent, solitum illud uerbū, Ignosce, dixerunt. Theophilus porrò nō grauatè eis indulsit, eosdemq; ad cōmunionem admisit, atq; ita inquisitio de eis finē suū habuit. Quod quidē iudicio meo factū nō fuisset, si Dioscorus & Ammonius adhuc uixissent. Dioscorus namq; Cōstantinopoli prius mortuus, in tēplo Mocij martyris sepultus est. Ammonius aūt breui pòst, quū synodus adornaret, ualetudine affecta in Quercum quidē uenit: sed illic morbo propter traiectionē mutā lescēte, paulo pòst & ipse diē suū obijt, atq; ibi à monachis suis honorificè est tumulatus.

Dioscori mors.
Ammonij mors.

A mulatus. De morte eius certior factus Theophilus, illachrymasse, atque illud propalàm exclamasse fert: Nullū iam esse, qualis Ammonius fuerit, monachū religiosū, etiāsi ille ipsi turbarū causa fuerit. Cæterùm mors quoque ea ex sententia eius cecidit. Theophilus & synodus ipsa Cōstantinopolitanę urbis clerū omnē euocauit, dignitatis abrogationē, si quis aduentū differret, cōminata. Illi uerò Ioannem quoque, ut causam diceret, ibi adesse, & cū eo Serapionē quoque & Tigriū eunuchū presbyterū, & Paulū quendā lectorē uenire iusserūt. Hi nāque unà cū illo rei agebant. Sed enim Ioānes quū alios quosdā familiares ex clero suos, tum Demetriū Pessinuntiū eò misit, & cōcilio uerba hæc renūciari præcepit: Nō ego iudiciū fugio, paratusque adeò ad dicendā causam sum, si modò q accusatores mei sint, cognouero, & quæ illi mihi crimina obijciāt prius dispexero. In maiore aūt frequētiore que synodo respōdere cōstitui: neque enim tam sum stupidus, ut rē talē subire, et tam manifestorū inimicorū iudiciū ferre uelim. Grauiter hoc episcopi, perinde atque ille synodo tātę minus parēre cōstituisset, accepere. Et q ab eo legati fuerāt, reuersi ad eū nō sunt. Demetrius aūt, & q inanē gloriā post Ioānis consuetudinē habuere, ad uirū sanctū rediere. Eo ipso die notarius & cursor expeditus ab Imperatore missi, Ioannē quidē ut in synodū ueniret acriore mandato iusserūt: episcopis aūt, ut sibi sententia differenda negotiū non facesserent, significarunt. Vt autem ille quater citatus non comparuit, iudices illos ut sibi inimicos exceptione summouens, & ad uniuersalem synodum prouocans, illi contumacia uiri condemnata, episcopatum ei abrogarunt: nihil in eo reprehendentes aliud, quàm quòd quater euocatus, iudicio se non stitisset.

Ab inimico Ammonio is præclaram fert laudem.

Clerum Constantinopolitanum ad synodum citatur. Ioannes ita dicit sibi inimicos reijcit, ad concilium iustius prouocat, per internuncios.

Eunuchus presbyter: sed Sozom. eunuchū non habet, Socrates habet.

Imperator Ioannem ad synodum ire iubet. Idem iudicium maturari præcipit.

Ioanni à synodo tanquā contumaci episcopatus abrogatur.

CAP. XVI.

B Plebs Cōstantinopolitana ubi circiter crepusculū factū hoc resciuit, ad tumultū maximū excitata, atque ecclesiā ingressa, cùm plurima alia uerba uociferata est: tum Imperatorē cōuicijs proscidit, & causam eam iustiori synodo cōmittendā esse censuit. Eis denique qui ab Imperatore ut illū throno suo detraherēt, missi fuerāt, fortiter restitit: atque ibi pernoctās, in exiliū Ioannē abduci nō permisit. Porrò Ioānes, ne quid alterius criminis ei impingeret, quòd uel cōtra imperialē iussionē ueniret, uel populū ad seditionē cōmoueret, timens, tribus à condēnatione diebus elapsis, postquam multitudo circa meridiē dispersa, alius aliò in domiciliū suū se cōtulit, illos fallēs, se eorū potestati, qui eū abducerēt, permisit: & porta Orientali egressus, primùm ad id quod ad Pontios situm est, ἱερὸν, hoc est, sacrū (ita enim statio nauiū illa uocat) uenit, deinde per Bithyniā ductus est. Multitudo hoc molestè ferre, grauiter tumultuari, Imperatorē perstringere, nec minus Seuerianū & Theophilū cōuicijs proscindere. Ambo enim insidiarū illi structarū authores erāt: præcipuè quòd Seuerianus in ecclesia tū docēs, condēnationem Ioānnis tanquam iustā laudabat: etiāsi nihil aliud criminis esset, quā ob rē ita celeriter Ioānes exauctoratus esset, sufficere tamē unū hoc, dicēs, quòd superbus & insolēs esset. quòd alia quidē delicta Deus hominib. remitteret, arrogātibus aūt manifestè resisteret: queadmodū sacra testaretur scriptura. His ab eo uerbis dictis, populus magis etiā factū, ppter eius indignitatē reprehendit, iramque renouauit. Et tumultu ingēti cōmoto, homines neque in foro neque in tēplis taciti esse potuerūt, sed questib. atque lamētis cū precib. mistis, ad imperialē domū, pgressi, pastoris reuocationē flagitarūt, eūque uidere magnopere desiderarūt, ex cuius ore quotidie aureū (ut ita dicā) lac hausissent. Et qd sæpe fieri solet, nō pauci q hostili erga eū erāt animo, sentētia mutata, sycophantijs uirū eū expeti affirmarūt, cuius paulo antè abrogationē q maximè cōcupiuerāt. Proinde plures cōtra Imperatorē & synodū atque ipsos episcopos, in primis uerò aduersus Theophilū uociferati sunt. Latere

Populus Byzantius Ioannem in exilium abduci non patitur.

Ioannes propter uim atque tertio à condemnatione die in exilium it.

Tumultus plebis commotus.

Seuerianus cōdemnationē Ioannis pro ciōe laudauit.

Idem Ioannem tanquā superbum hominem taxat.

Plebs restitutionē Ioannis ab Imperatore flagitat.

Obtrectatores quoque eius nōnulli sententiā de eo suam mutant.

Reuocatur ab exilio per Eudoxiam Ioannes. *Ioannes liberorum Imperialium in baptismo susceptor & compater.* *Ioannes in suburbana regione Mariana resi-dit.*

enim is cum sinistris machinationibus suis, propter multa manifesta indicia, non potuit. Itaque Augusta ipsa, populi precibus exorata, & terræmotu qui noctu factus fuerat adducta, uiro persuadet, ut sancti uiri restitutioni annuat: & Brisone fidissimo cubiculario suo misso, ex Proneto Bithyniæ emporio, ex * aduerso Nicomediæ sito, Ioannem reduxit, immunem se & alienam ab insidijs contra illum structis esse testificata: atque insuper eum de cætero se ut sacerdotem Dei, liberorumque suorum in rebus diuinis doctorē, qui per * diuinū lauacrum sacri partus cum ea societatē atque cōmunionem inierit, reueriturā esse pollicita. Ioannes reuersus, sub urbe, ad transitū, in regione quæ Mariana dicitū, moratus est, neque ante frequentioris synodi disceptationē atque iudiciū urbem ingredi uoluit, ut manifestò appareret, per iniuriā iniquè ei episcopatum ademptum esse.

Causam suā legitimè cognosci cupit.

Quum aūt ad eum modū ingressum in urbē proferret, magis etiā plebs est indignata, cōuicijs Principes perstringens. Quapropter tanta sibi imposita necessitate, oppidò quàm inuitus urbē est ingressus. Tum nauigantib. Bosporus repletus, & piscatorijs nauibus mare contectū est, & plebs uniuersa ei statim obuiā prodijt, cereos accēsos ferens, & psalmodias ad rem præsentē aptè & elegāter cōpositas cōcinens, eumque ad ecclesiā produxit, reluctantē admodū, & affirmantē eos qui sentētia sua iniquè cōdemnassent episcopos, legitimè rursus, pro eo atque par esset, absoluere debere.

Restituitur in ecclesiā suam Ioannes. *Absolui se à cōdemnatione iniqua uult.* *Oratio Ioannis in reditu suo ad populū habita.* *Orationis eius summa.* *Benedictio episcopalis.*

Vi aūt eum plurima cogētes, in sede episcopali collocarunt, ut pacē populo ex superiore loco annunciaret & precaretū. His rebus ita ex necessitate quadā actis, orationē tum quoque ex tempore ad populū habuit, argumentis cū magna gratia appositis usus. Dixit enim, Theophilū per cōtumeliam conatū esse ecclesiæ suæ iniuriā facere: perinde atque rex olim Ægypti in patriarchæ Abrahæ cōiuge insanierit, quemadmodū hoc Hebræorū libri commemorant. Et plebis propensam alacritatē laudibus prosequutus, beneuolentiā quoque Principū erga se celebrauit, & multitudinē ut Imperatorē & Imperatricem faustis auspicatisque uocibus ornarent, adeò excitauit, ut orationē ad finem perducere non posset, sed in dimidia eius parte dicere desisteret.

CAP. XVII.

Ioānes inuitus episcopalib. officijs fungitur.

Theophilus in hoc rerū statu cōsilij dubius, quāuis propalàm Ioannem calumniari percuperet, ut qui post abrogationem nihilominus episcopalibus fungeretū muneribus, facere id tamen nō audebat. Certò namque sciebat, se ea re Principes offensurū esse. Illi enim propter uulgi motū, Ioannem ut id faceret, per deprecationē reluctantē, coegerant.

Theophilus iudicium dat aduersus Heraclidem Ephesium absentem. *Actio iniuriarum.*

Itaque Heraclidæ accusatoribus, quamuis absentis, iudiciū iniuriarū dedit. Inde enim facilè se ad Ioannis abrogationem peruenturū esse putauit. Heraclides quidem, ut dixi, non affuit: absens tamē accusabatur, quòd per uim quosdam pulsatos, & catenis uinctos, per mediam Ephesiorum urbem ueluti in triumpho duxisset. Porrò quum * Ioannis fautores absentē reum agi nō debere dicerent: & qui à Theophili partibus stabant, accusationes Heraclidis admittēdas, iudicium que etiam contra absentem eum dandum esse contenderent, qui episcopali functione indignus esset, rixa inde inter Alexandrinos & plebem Constantinopolitanam exorta est: & quòd res ad conflictum peruenit, multi uulnerati, non pauci etiam cæsi sunt.

Tumultus propter id iudiciū inter Alexandrinos & plebem Constantinopolitanā. *Apud oppidū Geras Nilammō monachus episcopus legitur.* *Heraclidis fautores.* *Theophilus se cum ... subducit.*

Proinde Theophilus impetum multitudinis metuens, atque itidem qui cum eo erant episcopi, præterquàm qui Ioanni coniuncti erant, Constantinopoli profugientes, ad sua se quisque recepit. Theophilus unà cum Isaacio monacho hyeme ineunte Alexandriam uenit. Accidit autem ut Geras appelleret, oppidum circiter quinquaginta stadia à Pelusio situm. Quod autem ibi tum episcopus mortuus esset, incolæ & ciues in locū eius Nilammonē legerunt,

uirum

A uirum bonum, & propter uirtutem percelebrē, monasticaq́ philosophia præclarum. Degebat autem ante oppidum paruæ casæ inclusus, cuius aditum saxis obstruxerat: & quum episcopalem dignitatem suscipere detrectaret, Theophilus ei, ut à se consecrationem susciperet, suasit. Postquam uerò eum sæpius pernegantem non expugnauit: Cras, inquit, si ita placet, ô pater, quod constitueris facito: me autem hodie res meas agere atq; disponere sine. Vbi postridie Theophilus ad eum uenit, pro eo atque inter eos conuenerat, & fores aperire iussit, Nilammon: Age uerò, inquit, Deo primùm precationem offeramus. Approbauit hoc Theophilus, & orationem peregit. Nilammon autem inter precandum uitam finijt: idq; tum Theophilus, & qui cum eo foris stabāt, ignorabant. Atq; ubi plurima diei pars præterijt, & clamorem eorum Nilammon non exaudijt, reuolutis ab ostio saxis, mortuum illum repererunt: eumq;, sicuti cōuenit, coopertum atq; compositum magnificè sepelierunt. Super sepulchro eius ciues precatoriam domum condidere, obitusq; eius diem ad hoc usq; tempus festum læti peragunt. Ita Nilammon mortem oppetijt: siquidē mors dicenda est, quam sibi ipsi potius precibus uotisq; exoptauit, quàm ut episcopus fieret, indignum se ea dignitate propter modestiam & summissionem animi esse ratus. Verùm enimuerò rebus his ita gestis, Theophilus ab omnibus damnatus est: qui hominum erga se odium eò etiā magis auxit, quòd rursum citra dissimulationem, nihil reformidans, libros Origenis eos in manibus habebat, quos paulo antè condemnauerat. Et interrogatum aliquando à quopiam, cur quę antea abolenda iudicasset, scripta rursum uersaret: respondisse dicunt, Origenis lucubrationes prati instar esse, quod uarios & bene olētes flores proferat. Quapropter se, si quid in eis fructuosum reperiret, colligentem decerpere: si quid autem spino-

Nilammon electioni non assentitur.
Theophilus illum episcopum cōsecrare uult.
Ante consecrationē inter precandū Nilammon moritur.
Inuiti olim sanctiores fiebant episcopi.
Profectò enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus. l. si quenquā. C. de episc. & cler.
Theophilus malè audit, quòd libros Origenis à se damnatos legit.
Theophilus libros Origenis prato assimilat.

B sum se ei offerret, id auersari, & tanquam perniciosum præterire, dixit. Hoc sic Theophilus fecit, non satis Solomonis secum reputans dictum, quòd uerba sapientum tanquā † boum stimuli sunt, aduersus quos calcitrare non oportea eos quibus contemplationum & ueritatis stimulos sentire cōtigit. Quas ob causas, in immensa omnium condemnatione Theophilus fuit. Diuus autem Ioannes Constantinopolim reuersus, in eum amorem & gratiam populi peruenit, ut cupiditate eum è throno suo docentē uidendi, magis atq; magis accensi flagrarent. Conuenerunt autem eò propè sexaginta episcopi, qui irrita esse quę in Quercu acta fuerant, sanxerunt, & Ioannem episcopatum nihil metuentem retinere iusserunt. Ita deinceps episcopalia munia obiens, clerum consecrabat, aliaq; peragebat quæ episcopū ex equi fas est, ecclesiam quamoptimè administrans. Quo tempore etiam Serapionem, propter quem multorum in eum odium maximè accensum fuerat, Heracleæ in Thracia episco pum fecit.

† βούκεντρα
Publicum hominum in Theophilū odium.
Communis omnium in Ioannem amor.
Sexaginta episcopi Constantinopoli cōgregati, Theophili acta abolēt.
Serapion Heracleæ episcopus.

CAP. XVIII.

NOn longè pòst bellū aliud aduersus Ecclesiam rursum motum est, ab huiusmodi initio. Statua argētea in porphyretici marmoris columna sub nomine Eudoxiæ Augustæ in meridionali parte ecclesię, pro magni consilij æde, in sublimiore loco chlamyde amicta stabat, non adeò propè, neq; adeò longè à templo cui Sapientiæ nomen est. Latior enim intercedebat uia. Ad hanc plausus & spectacula publica saltationum & mimicorum ludorum, ingentes que clamores edebantur. Ioannes autem cum Ecclesiæ contumelia hæc fieri arbitratus, solita libertate dicendi sua excitata, auream linguam aduersus eos mouit, qui ludicris eiusmodi nauabant: atq; in concione quadam uehementer est in eos inuectus. Imperatrix autem priores adhuc dolores in recenti memoria retinens, dicta ea rursum in se contulit; & ira percita, synodum

Argentea Eudoxiæ statua pro diuinæ Sapientiæ templo.
Varij generis ludicra apud hanc fieri solita.
In ea inuehitur Ioannes.
Eudoxia irascitur.

Liberrime Ioannis concionantis in Eudoxiam uoces.

synodum aliam cogi quamprimum curauit. Ioannes porrò ubi id sensit, tantum A abest ut uerba sua retractarit, ut apertius etiam in ecclesia alia proloquutus, ad iram illam accensus sit, quum decantatã illam & celebrem orationem in templo ad populum habuit, eiuscemodi eam uerbis exorsus: Rursum Herodias furit, rursum turbas ciet, rursum saltat, rursum Ioannis caput in disco excipere festinat. Atque illud insuper in Homilia quadam sempiterna memoria dignum usurpauit uerbum: An non semper εὐδοξίαν, hoc est, ueram gloriam odi: κακοδοξίαν autem, hoc est, infamiam dilexi? De Iesabele & sacerdotibus turpitudinis historiam insuper adducens. Quod ubi ad aures Eudoxiæ peruenit, magnopere animum eius ira accendit. Breue intercessit tempus, & quum alij pleriq́ue episcopi, tum Leontius Ancyræ minoris Galliæ, Ammonius Laodiceæ in Pisidia, Brisson Philipporum Thraciæ, Acacius Berrϧæ in Syria, & nonnulli alij antistites affuere, apud quos causa prior renouata est. Ioannes autem magnum obtinens animum, petijt, ut de criminibus in medium productis, quæreretur. Et iam natalis Christi festus dies instabat, atque Imperator de more suo pristino in ecclesiam non uenit: & Ioanni denunciauit, non prius se in eius conspectum uenturum esse, quàm ille se de obiectis criminibus purgasset. Porrò ubi Ioannes se alacriter ad dicendam causam, quicunque eum accusaret, exhibuit, aduersarij eius timore capti, criminari eum ausi non sunt. Et episcopis uisum non est, denuò eum in iudicium trahere, cui qualicunque de causa thronus antea esset ademptus. Et quum de rebus alijs inquirere supersederunt, tum ut de eo solo causam Ioannes diceret postularunt: Cur post abrogationem eius, synodi decreto & authoritate non intercedente, ipse sibi episcopatum contulisset, thronumq́ue inuolans conscendisset. Atque ubi Ioannes suffragia sexaginta, qui cum eo communicauerant episcoporum prætendit, Leontius & qui cum eo erant: B Sed plures, dixere, erant, ô Ioannes, qui te condemnarunt. Et accedit, qui hoc fieri prohibet, episcopalis Canon. Tum ille: Atqui is non Ecclesiæ, sed Arianorum est canon, qui quum Antiochiæ aduersus ὁμοουσίῳ consubstantialis fidei professionem decertarent, & Athanasio per sycophantiam circumuento, ecclesiam Alexandrinam adimerent, rerum mutationem ueriti, canonem istum ediderunt: hoc præcipuè magno studio agentes, ut ea quæ ipsi contra illum insidiose machinati fuerant, ne scilicet malicia eorum & improbitas deprehenderetur, in disquisitionem non uocarentur. Contra hæc uerba illi quum nihil dixissent, condemnationis sententiam in eum tulere. Ille decreto eorum cognito, conuentus in ecclesia amplius non egit, sed in episcopali domo tacitus permansit. Quadragesimæ uerò diebus exactis, ipso magni sabbati die, missis ad Ioannem quibusdam, Imperator ei, ut de throno tandem à duabus synodis exauctoratus descenderet, significauit. Ibi magnus ille uir: Ego, inquit, à Seruatore ad episcopale munus uocatus, thronum non relinquam. At si tibi, ô Imperator, hoc ita uisum est, ui me inde deturba. Illi uerò, ne graue quicquam rursus accideret metuentes, tum quidem eum in domicilio manere passi sunt. Quum autem ipse ibi quietè ageret, qui partium eius erant, ab ecclesia, unde eiecti fuerant, secedentes, ferias Paschales in publico lauacro cui Constantianum nomen est, celebrarunt. Cum quibus episcopi multi, & presbyteri, alijq́ue ecclesiastici ordinis, ab eo tempore uarijs in locis conuentus agentes, Ioannitæ sunt cognominati. Sacra uerò ea nocte, quam luculentus Paschæ feriarum dies consequitur, Imperator episcopis conuocatis, quid facto opus esset, & an ea quæ sic gererentur, Deo placita essent, interrogauit. Qui uno ore simul omnes exclamarunt: *In capita nostra abrogatio seu condemnatio Ioannis redundet.*

Cogitur episcoporum aduersus Ioannẽ conuentus nouus.

In conciliabulo isto Ioannes condemnatur.

Criminis loco ei obiectum, quod post exauthorationẽ eius ipse sibi episcopalẽ dignitatẽ authoritate propria uendicasset.

Canonem Arianum Ioannes refutat.

Ioannes episcopali administratione supersedet.

Episcopalis Ioannis ad Arcadium uox, ad martyrium obeundũ parati.

Ioannis sectatores ab Ecclesia, cunctis, suis ibi conuentus agere, Ioannitæ appellati.

Idem uerbum sibi pene Ambrosius apud Valentinianum iuniorem. lib. 12. cap. 19.

Thermæ Constantianæ.

A redundet. Sectatores porrò Ioannis in eo quod diximus lauacro illustrem resurrectionis Christi ad lucernas peragentes conuentum, perquàm grauiter à Ioannis inimicis, dissolutisq; & improbis quibusdam, qui eos aggressi fuerant, sunt accepti. Qua de re quid opus est dicere, quum eam eius ipsius aurea lingua accuratissimè commemorare liceat? Qui enim generosè ea mala pertulit, uerè quoq; ea referet. Igitur ad Innocentium urbis Romæ episcopum, de rebus suis scribens, hæc quoq; addit.

Ioannitæ in publico lauacro peruigiliũ Paschale agentes, ab aduersarijs malè accipiuntur.

CAP. XIX.

» Quomodo uerò tandem quæ sic acta sunt, & tragœdiam omnem longè superant, explicem? Quæ oratio ea recenseat? Quæ aures sine horrore excipiant? Quum enim nos ea quæ antea diximus, prætenderemus, militaris manus confertim ipso magno Sabbato die iam ad uesperam urgente, in ecclesias irrumpens, clerum omnem unà nobiscum per uim * eiecit, & armis baptisterium circumuallatum est, & mulieres eo tempore in ædibus sacris propter baptismum uestibus depositis, nudæ, præ timore grauis eiusmodi impressionis profugere: neq; eis honestum suum habitum, qui fœminas maximè decet, sumere, seq; amicire permissum est. Multæ uerò uulneribus etiam acceptis expulsæ sunt. Lauacra ipsa sanguine repleta, & sacri latices purpureo sanguinis colore infecti. Verùm ne in hoc quidem ærumna hæc constitit. Sed ubi † sanctum repositum est, eò milites ingressi: quorum nonnulli, sicuti accepimus, Christianis sacris initiati non erant, penitius omnia perlustrarunt: & sanctissimus Christi sanguis, in tanto scilicet tumultu, in eorum qui dicti sunt, militum uestimenta effusus, omnia deniq; perinde atq; in barbara captiuitate per audaciam acta sunt. Plebs ad solitudinem eiecta, & populus uniuersus extra urbem egit. Ecclesiæ in tanto die festo uacuæ hominibus fuere: ac plures quàm quadraginta episcopi nobiscum communicantes, unà cum populo & clero preter causam omnem pulsi sunt. Vlulatus et luctus passim in domibus & solitudinibus auditi, & quęuis urbis pars calamitatibus hisce repleta est. Nam propter immensam iniuriæ tantæ immanitatem, non solum qui eam ferebant, uerumetiam qui nihil tale sustinebant, nobiscum dolere: nec qui nostræ opinionis tunc modò, sed etiam hæretici & Iudæi, & Græcæ superstitionis cultores, nõ aliter quàm urbe ui & armis capta. Adeò in tumultu & turba & planctu erant omnia. Atq; hæc quidem audacissimè, præter uoluntatem & sententiam piissimi Imperatoris, noctu sunt acta, episcopis procurantibus, atq; in locis omnibus militarem manum ducentibus, & belligerantibus: quos non puduit campiductores pro diaconis anteambulones habere. Die porrò exorta, ciuitas tota extra muros secessit, sub arboribus & in syluis, ueluti oues dispersę, » ferias Paschales celebrãtes. Hæc aurea illa lingua. Cęterùm eiuscemodi fructum ipso Paschæ festo die boni illi pastores, quibus animarum cura & præfectura credita est, ei qui à mortuis resurrexit, obtulerunt. Quid uerò præterea factũ? Mandata passim diuulgata, quibus populo Ioannis nomine & communione interdicebatur: quę sanè longè diuersum habuere exitum. Plurimùm namq; eos qui affligebantur, confirmabat, quæ uidelicet Dei lex & constitutio est, & eiusmodi temporibus dispositione quadam præcipuè exercetur.

Querela Ioannis ad Innocentiũ Ro. episcopum, quomodo sui ex ecclesia Constantinopoli sint eiecti.

† οἰκίαν ἱερὰν γιαδιάκονον. *Vtraq; sacræ eucharistiæ species in loco sacratiore templi seruata.*

Luctus ubiq; pauor, & plurima mortis imago.

Excusatur Arcadius. Culpa omnis in episcopos tyrannicos confertur.

Interdicitur populo nomine & communione Ioãnis. Ioannitarũ uerò numerus magis etiã magisq; augetur.

Quapropter & ecclesiæ ipsæ, & corũ qui Ioanni cupiebant numerus, in horas augebatur, & incremẽtum maximum sumebat.

Vbi

* *Tempore Paschali præcipuè olim Catechumeni baptisabantur, per hebdomadem totam, sicuti & per septimanam Pentecostes.* [redacted] *hoc obseruauit, in Tertull. annotationes scribens.*

CAP. XX.

Episcopi ab Arcadio petunt, ut Ioannem ex torrem urbe faciat.

Discreta sunt politica & ecclesiastica munia.

VBi autem Pentecostes dies aduenit, episcopi rursum Imperatorẽ adie- A
runt, eumq́ue uerbis hisce sunt aggresi. Tibi quidẽ humanorũ nego-
ciorum administratio à Deo, nobis autem ecclesiasticarũ rerum procu
ratio cõmissa est. Itaq; ne tu uel sacerdotibus sacer magis, uel canonibus rectior
& æquabilior esse uelis: sed nobis episcopis Dei, talium rerum cura cede. Dixi-
mus enim antea tibi, & nunc iterum repetentes dicimus, in capita nostra con-

Episcopi propter Ioannis condemnationem sepsos iteratum diris deuouent.

demnationem Ioannis redundare debere. Quapropter te considerare æquum
est, ne unum hominem defendens, non exiguam multitudinem perdas. Hæc
ubi dixere, confestim ille ad Antistitem misit, qui ei indicarent: Accusatores tui
propter iudicium tuum, quomodocunq; se id habeat, & condemnationis tuæ
sententiam, capita ipsi sua deuouerunt. Proinde causa tua Deo commissa, ab ec-

Arcadius Ioannem ab ecclesia discedere & exulare iubet.

Expostulatio cũ Arcadio.

clesia discede. Quid hoc rei est, uirorum omnium leuissime, & ad imperium
administrandum ineptissime atq; inconsideratissime? Vbi est pristinum illud
studium tuum, & ardor, quem tum obtinuisti, quum ex ipsa Antiochia uirum
tantum euocasti, eiq; Ecclesiam Christi regendam attribuisti? cuius non solum
doctrinam, uerumetiam uirtutem plurimam expertus satis es? Tantum igitur,
& tam animo tuo charum uirum, temerè adeò Ecclesia eiectum, exilio mactas:
Ecclesiam Christi rectore tanto orbans? cum quo, iuxta diuinum Paulum, ut
comparetur, uniuersus mundus dignus non est? Sed enim te quoq; mulier se-
duxit, miserandumq; in modum faciles aures tuas titillando decepit. Quemad-
modum enim Eua per serpentem, primo generis nostri authori: sic & tibi per
sodalitatem bonorum istorum episcoporum, illa clàm uenenum immisit. Hæc
ubi magnus ille audiuit, non degenerem se exhibuit, sed uirum præcipuè esse o-
stendit. Cum episcopis enim qui cum eo erant, in diuinum sacrarium ingressus, B

Ecclesiæ angelus.

ubi angelo Ecclesiæ, quæ opus erat, commendauit, & ad illos quæ conuenie-
bat, proloquutus, & ut constanter fidem retinerent eos cohortatus est, secum
ipse quomodo absq; tumultu urbe egrederetur, dispexit. Iam enim multitudo

Discessus Ioannis ex urbe Constantinopolitana.

Extrema eius ad episcopos & amicos mãdata.

confluebat, ut eo uiro orbaretur, haudquaquam commissura. Iumentum igitur
quod conscensurus erat, Occidentali porta abduci iussit, ipse autem Orientali
exijt. Episcopos porrò & sacerdotes, qui ad eum conueniebant, plorantes atq;
lugentes admonuit, ne spiritum eius affligerent, sed res præsentes boni consule-
rent, nec ab ecclesijs discederent. Per multas tribulationes parandũ esse regnum
cœlorum, docens. Atq; ibi ex illis sermonẽ eius excipiens quidam: At, inquit,
si in magistratibus ecclesiarum permanserimus, necessitas nobis, ut cum ecclesia
tibi aduersante cõmunicemus, & condemnationi tuæ subscribamus, incumbet.
Tum magnus ille, maius quiddã q; pro hominis captu cogitans, & occasionem
schismatum & dissidiorum in Ecclesia præcidens, uoce summissiore subintulit:
Vt quidem cum aduersarijs meis communicetis, cõcedendum uobis esse duco:
ut autem abrogationi meæ calculum uestrum adijciatis, non permitto. Nullius
enim rei, cur cõdemnatione dignus sim, mihi cõscius sum. Hæc proloquutus, in

Valedicit sanctæ Olympiadi, & sanctimonialibus eius.

sacrum baptisterem ingressus est. Atq; ubi ad beatã Olympiadem, eiusq; secta-
trices peruenit, uehemẽter propter orbitatẽ & abitionẽ eius plangentes, conso-
latus illas est, easq; se amplius nõ uisuras esse prædixit. Alijsq; plurimis uerbis
inter festinandũ cõgestis, postremò & illa addidit: Hoc à uobis, inquiẽs, postre-
mo loco peto, ne quid de solita uestra circa Dei templũ, cui assidetis, assiduitate
& fide remittatis. Et quicunq; thronum hunc conscenderit (haudquaquam e-
nim Ecclesia episcopo prorsus carebit) ut ei ipsi non minus atque mihi capita
uestra inclinetis, & dilectionis meæ in orationibus uestris memineritis.

Talibus

A Talibus uerbis dictis, Orientali exiuit porta: nihil aliud questus, quàm quod iniquè cōtra leges per uim expelleretur, iudicio uidelicet sibi denegato, quod legibus, adulteris quoq; & homicidis & maleficis daretur. Cæterùm ad mare deductus soluit, & celoce paruo in Bithyniam inexhaustum sapientiæ pelagus traiecit: atq; inde iter cœptū prosequutus est, ad oppidulum Armeniæ quoddam, in finibus imperij Romani, ad os Ponti, in solitudine ingenti situm (ô uindicta & lex Dei) impiè abductus, Imperatoris literis ad eum locum inhabitandum cōdemnatus. Vernaculum oppidi eius nomen Cucusus fuit. Insidiatorū uerò eius manus, secum ipsa reputans, populum Dei qui in Ecclesia erat, si factū id resciscere t, rursum illum prosequuturum, uimq; adhibiturū, & uiro magno ut rediret, persuasurū esse, alius alium præueniendo, templi postes clauserunt. Vt autem qui in plateis ambulabant, quiq; extra templum circumcirca stabant, rem eam cognouerunt, partim quidem quàm potuerunt celerrimè ad mare comprehensuros se esse bonum pastorem existimantes, properarunt: partim uerò timore perciti, fugerunt, seditionem & tumultum grauem, Imperatoris etiam iram metuentes. Qui uerò ad templi custodiam consti terant, magis etiam magisq; exitus ipsos, ad quos multitudo alijs alios inter se protrudentibus confluebat, obstruxere. Et uix tādem ingenti & aduersa repressione turbarum, à tergo postibus imminentiū, quarundam etiam saxis fores confringentiū, magna uiolentia, ædes sacræ apertæ sunt, & populus confertim ad mare percurrit. Postq; uerò illum ibi consequuti non sunt, sed in mari fluctus multa celeritate secantē uiderunt, & armati quidam ex Imperatoria cohorte ibi præstò fuere, qui modis molitionibusq; omnib. hominū impetum inhibebant, illi ueluti re desperata, uitam potius quàm illum amittere uoluerūt. Atq; ubi orbitatem suam & boni pastoris abitionem uehementer deplorarunt, & lachrymarum ui cum fluctib. de-
B certarunt, mœsti atq; flentes, quantum oculis consequi potuerunt, nauiculā intuiti, tandem ægrè in urbem sunt reuersi, cum eo planctu, quem nemo unq; à seculo hominum uel uidit uel accepit.

Queritur Ioannes iniquè sibi iudiciū legitimū esse denegatum.

Ioannes Cucusum ad exiliū condemnatus.

Trepidatio tumultuosa multitudinis.

Populus ad mare procurrit.

Summus eius planctus & luctus.

CAPUT XXI.

Illud porrò luctu conturbatus parum abfuit quin præterirem, quod certo argumento manifestoq; indicio est, cùm improborū illorū malitiæ & iniquitatis, tum diuinæ de magno illo uiro curæ atq; prouidētiæ. Malignum namq; conciliabulū illud, quandoquidē cædem etiam eos super alia patrare oportebat, seruum presbyteri cuiusdam Elpidij nomine, quinquaginta aureis dextra eius conducta, ad cædem sancti uiri summiserunt. Cuius quum ac celerati ad episcopalem domum cursus causam quidam ei fortè obuius requireret, eumq; ut potuit retineret: ille nullo responso dato, statim hūc ense transuer berat: deinde alterū quoq; iugulat, qui ad primi illius ictum exclamauerat. Tertium insuper confodit. Et quum, sicuti fieri solet, tumultus & uociferatio exorta esset, ille tamen uiolenter effugit: multisq; eum persequētibus, atq; clamoribus signisq; denunciantibus, ut percussor in fuga exceptus comprehenderet, ex balneo quidam post lotionem casu quodam progressus, hominē comprehēdit. Verùm & hic quoq; confestim pugione ictus, concidit, & mortuus est. Vbi autem in partes omnes profugiens, à multitudine, quę eum circumdedit, captus est, in Imperialem domum cum illa abduxit. & cùm ab eo, qui unus ex eis qui Ioannē odissent esset, tum ab eis qui illum ad facinus tantū produxissent, pœnas sumendas esse flagitauit. Præfectus uerò hominem suscepit, ueluti ad suppliciū eum cōseruaturus, clamoremq; plebis compescuit. Alius quoq; dæmonio agitari se assimulans, pugionē manu tenens ad cædem sancti uiri se parauit: sed sceleri non-

Percussor Ioanne subornatus.

Plures cædes percussor is patrat.

Alius itē percussor subordinatus.

Eum ipsum Ioannes à supplicio liberauit.

dum patrato cōprehensus,tanq̃ ad flagitiũ id mercede conductus,ad præfectũ A itidē abductus est. Priusq̃ aũt tormenta illi adhiberentur, Ioannes missis qui cũ eo erant episcopis,supplicio eum exemit, quòd neminem sua causa pati quidq̃ uellet. Accidit quoq̃ aliud quiddã, quod sanè prouidētię Dei factũ extitit, ministri aũt eius esse uisum est. id hic ad terrorē & commotionē hominũ præcipitã

Incendiũ ecclesiæ, quum Ioannes in exilium iret.

ter audacium & temerariorũ, quantũ potero exponam. Eo namq̃ die quo magnũ Ecclesiæ sidus ueluti occidens, in exiliũ abijt, ignis ex medio throno, in quo doctrinæ illa lux considens coruscauerat, à nemine coniectus, emicans, derepentè per sacras catenas in sublime prorepsit, & ecclesiã ex omni parte carpsit, eamq̃ prorsus percurrēs depastus est: deinde tecto quoq̃ cōsumpto, ad tergũ sacrarum ædiũ conuersus, & uehemēti uiolentoq̃ inde uento exceptus, proximã

Senatus curia quoq̃ cōflagrauit.

meridiē uersus Senatus curiã, quãuis longiusculè dissitã, inuasit. Cernere erat rē diuinã ferè, & ualde admirandã. Flãma nãq̃ ueluti animata esset, ædificia quæ in medio erãt prætereũs transilijt, ne uidelicet proxima quęq̃ carpēdo, humanũ id

Ex Ioannitis aũt quidam eo ipso die ecclesiã incenderũt. Socrates lib. 6. cap. 18.

quispiã factũ esse putaret. Tribusq̃ horis opus tantũ, quod longo durasset tempore, materia quidē lōgè preciosissima, forma aũt multo pulcherrima constructum, ad excidiũ uergēs conflagrauit. Porrò incendiũ hoc proserpens, ædificijs omnib. in circuitu consumptis, ab ędicula ea sola se abstinuit, ubi sacra uasa sunt asseruata. Ac ne id quidē absq̃ diuino numine factũ esse puto, ut ne calũniatoribus occasio esset, sacrarũ rerũ iactura insignē sycophantiã suēdi, uirumq̃ sanctũ per reprehensionem carpendi. Flãma quæ circiter crepusculũ grassari cœperat, ad aurorã usq̃, et ulterius progressa, materiã quę reliqua adhuc erat, occupauit, & cōbussit.

In templi conflagratione sacrorum uasorum ædicula permansit.

CAPUT XXII.

Persequutio Ioannitarũ, ueluti ipsi incēdij talis authores fuissent.

SEd enim homines peruersi, quum id quod æquum erat cōijcere atq̃ intelligere inde deberent, occasiōe potius alia arrepta, Ioannis fautores criminati sunt: atq̃ in eos, ueluti illi grassati incendiũ id excitassent, grauiter adnimaduerterunt: multosq̃ episcopos, nec paucos sacerdotes et clericos, aliosq̃ itē qui in Ioannis partib. erãt, et cum eo urbe exierãt, statim cōprehensos, Chalcedōe in uincula cōiecerunt. Alij porrò in urbe passim obãbulãtes, si quis eis ut Ioannis studiosus indicatus esset, eum quoq̃ citra morã rapuerũt, atq̃ custodię mãdarũt, & ut anathemate uirũ sanctũ feriret coegerũt. Alios aũt quib. ecclesia malignantiũ exosa erat, exilia, bonorũ cōfiscationes, neces & tormenta uaria disiunxerũt. Erant aũt isti, episcopi & sacerdotes, et monasticę philosophię sectatores. Oportebat etenim pastore bono impiorũ manibus tradito, oues quoq̃ dispergi, & earundē cum magistro ærumnarum participes

Ex Ioannis sectatorib. quidã in exiliũ missi, & grauissimè tractati.

fieri. Itaq̃ alij custodias proximas compleuerunt: alij in ulteriorem missi continentem, uastũ traiecere mare, insulas inhabitaturi, quum quidem multis prius tormentis essent affecti. Quæ uerò illis in profectione aduersa acciderint, quænam oratio tragicis uerbis exposuerit? Feris enĩ & improbissimis commissi hominibus, crudeliter & inhumaniter ab eis sunt tractati: neq̃ eis quapiã in re est parsum. Et nonnulli quidem præter commiserationem omnem in uia ita tractati sunt. Nonnulli uerò sine amiculo clitellarum instar nudis iniecti sunt mulis, haud aliter q̃ hostię aut uictimę in caput deorsum uersum sublati. Despicientiã uerò, cōuicia, ludibria, graues sannas, illusiōes, quę acrius animũ penetrãt, aut plagas, & alternata flagra, quę mortē optabiliorem reddidere, quæ uerba satis expresserint? Et q̃ in horũ pudore & infamia sibi delicias facerent, in lupanaria, atq̃ alia fœdissima domicilia, & nō in sacras ædes diuerterũt, alijsue idoneis

Ioãnitæ quidã in probos profugerunt locos.

locis hos incluserunt, execratione pleni homines. Quæ tamen parua prorsus & pro nihilo potius isti habuere, q̃ ut à Ioannis partib. seiungi se paterent. Quod si non-

A si nõnulli eorũ ꝓfugere potuerũt, nihilominus ipsi à se ipsis pœnas sumpserunt, ad loca sola inuiaq́; et extremas ad oras seipsos cõdemnantes. Cum feris quippe illi, quàm cum hominib. tam agrestib. & truculentis, habitare maluerũt. Eiusmodi iniuriã seu iniquitatẽ summopere Europæ detestati sunt episcopi. Nam ab eorũ qui talia admiserant communione discreti, in partib. suis constitere. Illyrici quoque, & plurimi in Oriente episcopi, factionis Ioannis fuerunt, Ecclesiæ aũt corpus non diuiserunt. Et magno hoc patre defuncto, episcopi Occidentales non prius Aegypti, Oriẽtis, Bospori, & Thraciæ episcopos ad cõmunionem suã admiserunt, quàm nomen diuini illius uiri in mortuorũ episcoporũ catalogum retulere. Sed neq; Arsaciũ successorem eius compellatiõe sola dignati sunt. Quin & Atticum, qui Arsacio substitutus est, & legationes multas ad eos misit, sępeq́; per pacificationem conciliari eis studuit, longo pòst tempore susceperunt, ubi magni uiri nomen sacris tabulis inscripsit. Sicuti paulo pòst dicemus.

Aegerrimè tantã indignitatẽ tulere episcopi Occidentales.

Ioannis nomen in episcoporũ album relatũ.

CAPUT XXIIII.

EO tempore maximo excitato motu, quoniam plebẽ quietã deinceps per seditionem nihil moturam esse constabat, urbis præfectus Optatus publicè pro tribunali de incendio hoc, & quę conflagrauerat Senatus curia, quęstionẽ exercuit, multosq́; eo sub prætextu grauiter torsit. Quod enim superstitionem Gręcã profitebaẽ, in nostris malis ueluti delicias consectans, & ecclesiasticis cladibus illudens, casu eo delectabaẽ, & presbyterum quendam cui nomen erat Tigrius, arripuit: ciq; uestibus detractis, nudo flagris in tergo plagas intulit: & eousq; hominem excarnificauit, donec articuli eius soluerentur. Manib. enim pedibusq́; arctè uinctus, quàm maximè fieri potuit, distentus est. Tigrius uerò iste genere barbarus quidẽ, & eunuchus nõ ab ipsa natiuitate fuit. Et quoniã in herili domo, pro eo atq; debuit, seruitutẽ seruijt, præclariorem quàm pro serui captu laudem sibi comparauit. Quapropter libertate donatus, propter morum humanitatẽ & modestiã, multo intercedente tẽpore ad presbyteri euectus est dignitatem. Erat namq; moderatus admodum, & æquabilitate uitæ insignis. Erga indigentes, si quis alius, & ipse ualde cõmodus: & in hospites qui ad eum diuertissent, benignus. Deinde Eutropius etiã lector productus est, cũ quasi incẽdiarius per indices delatus fuisset. Et primùm quidẽ boijs distentis sæpius tortus est, postea autẽ ei fustib. & clauis ossa comminuta, ungulis deinde membra, latera, & maxillæ concisæ, postremò flammã accensam inferioris corporis partib. is excepit. Atq; ubi nihil est confessus, post eos qui dicti sunt cruciatus custodię inclusus est, quũ iuuenis & tenero maximè corpore esset. Vbi etiam correptis putredine mẽbris breui uitam finijt. Verũ enimuerò graue mihi non fuerit, somniũ quoq; quod de eo accidit, historiæ huic attexere, Sisinio namq; episcopo dormienti, assistere uisus est uir quidam forma & procceritate illustri, habitu etiam honesto & graui, ad sanctiorem sacrificij aram templi, quod Stephano protomartyri dicatum est. Consternata uerò admiratione mente eum esse apparuit, quòd uiros bonos non inuenerit, cuius rei gratia totã perambulauerit urbem: & quòd in tanta proborum hominũ penuria solus pręclarus esset Eutropius. Hac uisione propter nouitatem rei Sisinius ad stuporẽ redactus, celeriter cõsurrexit: & cuidam presbytero, qui sub eo erat, somniũ exposuit: eundemq́; per urbem circumeũtem, si alicubi Eutropius quispiã adesset, inquirere iussit. Atq; ille coniectura ductus, eum confestim esse dixit, qui nuper diutissimè illata in quęstiõe sibi à pręfecto tormẽta fortiter pertulisset. Et in ipso carcere diligenter, si quis ibi Eutropius nomine esset, inquisiuit: quẽ ubi inuenit,

B

Optatus urbi præfectus quæstionẽ crudeliter de incendiarijs habuit.

Presbyter eunuchus.

Tigrius ex seruo presbyter, grauissimè eo nomine tortus.

Egregia presbyteri laus.

Eutropius lector quoq; uelu ti incendiarius excarnificatus.

Eutropius in carcere expirat.

Sisinij episcopi Nouatiani somnium de Eutropio.

colloquutus cum eo, & Sisinij somnio commemorato flens, ut pro se precarei, A ab eo petijt. Hæc de Tigrio & Eutropio.

CAPUT XXIIII.

De sancta Olympiade diaconissa.

IN hisce ecclesiasticis calamitatib. uirilis admodũ animi specimen exhibuit beata Olympias, diaconissa, quę uel solo nomine satis est clara et manifesta. Facerem uerò historię huic iniuriã, nisi eius quoq; res referrem, cuius semel iam atq; iterum mentio est facta. Sed laxãda ue nit oratio, ut nos uirtutib. quoq; eius oblectemus. Genere ipso parentib. pręclaris orta fuit, diuitijs, formę uenustate, & omnib. uitę ornamentis perq; illustris. Et collocata quidem illa uiro in matrimonium est, nõ tamen prorsus uirginitatis cœlibatu orbata. Viginti namq; mensib. in coniugio cum illo exactis, postq; eum ei mors ademit, quanq; ea esset ętate, ut secundas nõ dehonestaret nuptias, pudicitiã tamen cõplecti, atq; in ea per uitã acquiescere maluit. Et cum Imperator eam ad cognatorum suorũ connubium alliceret, præmiaq; & honores conuenientes deferret, nihilominus tamen illa persequendum sibi esse q; maximè iuxta Ecclesiæ cõstitutiones philosophãdi genus duxit. Proinde delicias omnes repudiauit, alieniores eas esse à præstantib. nobilitate fœminis rata. Et quum ab stinentiæ se nõ cibi tantum, sed & somni, & crassiorum materię affectionum seu perpessionum, dedidisset, tam accuratè corpus exercuit, ut administro illo non insidiatore usa sit: pudicitiã uerò non modò in cõtactu quorumcunq; sensuum, sed in mente ipsa constitutã habuit. Tum autem cum domina facultatum multarum esset, primùm quidem prout sors tulit, petentib. eas distribuit. Quum uerò eam hoc sic facere insigne Ecclesię lumen Ioannes uideret (Nectarius enim eam B diaconissam legerat) Consilium sanè, inquit, & institutum tuum, ó mulier, de uanis hisce mundi rebus admiror. At dispensandi largiendiq; modum tenere eum oportet, qui ad perfectæ uirtutis fastigium cõtendit. Ac tu quidem, quæ habentibus substantiã tuam distribuis, mari ipsi aquã inferre & mutuã dare uideris. Illud autem te maximè spectare decet, quandoquidem tua spõte Deo ipsi bonis tuis cessisti, & dominio possessioniq; pecuniarum renunciasti, ut eas de cætero ueluti diuini iuris factas, rectius maiore cum ęquitate dispenses, obnoxiaq; te rationi reddendę, si quid de eis pręter rationem factũ fuerit, esse scias. Itaq; liberalitatem, si mihi obsequeris, petentium indigentia metiêris. Plures eñ hoc modo abundabunt, & misericordiã simul & dispensationis curam, quam in diuina pecunia consectari cõuenit, conseruabis, cõpensationemq; & gratiã cõgruentem consequêris. Ex eo igitur tempore in solam sanctorum curam opes suas impendere constituit, & liberali manu uirtutis amatores prosequuta est, largitiõe conueniẽti cum hilaritate usa. Ac multos illa quidem alios propter excellentem hospitalitatem liberaliter & benignè excepit: in primis aũt in Theophilo, amicum illum & charum Deo esse rata, magnanimitatem suã ostendit: quamuis & ipsa improbitatem & cõtumelias linguæ eius nõ effugit, ob causam illam, q; & Dei amantes uiros illos Ammonium & Isidorum hospitio excepit eisq; benignè fecit. Et cùm qui piè secundũ Deũ uiuerent omnes honorauit, flagrãtiq; animo illos cõpetenti cura dignata, eis inseruiuit: tũ præcipuè Chrysostomo patri addicta, & familiaris ei maximè fuit, tota ex illius nutu & ore pendens, & uestes, atq; cibum crassæ huius materiæ expertem, cultumq; illum pro eo atq; decuit ritè parans, nec non in alijs rebus omnib. ei inseruiens, & quodammodo perinde atq; Thecla altera Paulũ cõsequens. Sedenim incendij huius prætextu & ipsa tum ad præfecti tribunal cõstitit. Atq; illo interrogãte, quid ita tandem Christianorum ecclesiã incendisset; composito placidoq; animi statu illa: Nõ hoc, ait, ó pręfcs, ui-

Viginti mensib. in matrimonio uixit. Secundas nuptias non attigit.

Continentia eius.

Substantiã suã distribuit.

Ioannes Olympiadi eleemosynæ dandæ modum præscribit.

Pecunia eleemosynæ destinata diuini iuris est.

Theophilo Alexãdrino Olympias benignè fecit. Ammonio quoq; Longo, &c.

Eadem Ioãnis ministra.

Olympias altera Thecla.

Prudenter admodum Præfecto ad obiectiones respondet Olympias.

Eadem apud Præfectum tanquã incẽdiariã causam dicit.

Reiectio iudicis suspecti.

A ses,uitæ meæ institutũ est.Substantiã eñ,quod ipse quoq; nosti,meã nõ exiguã, ferè omnem in sacrorũ fanorum structura insumpsi. Vbi uerò ille subobscurè se illius uitam scire significaret,Olympias:Proinde iudicis munus,inquit, relinque,accusatorisq; personam sume,& alius nobis detur iudex.Porrò quoniã crimen obiectum testimonijs cõfirmare non potuit,eamq; legitimè arguere non licuit,ad alia sensim præfectus transijt. Et quasi consiliarij locum suscepisset, eam reprehendit,quòd Ioannis necessitudinem retineret,& propterea ecclesiæ communionem non reciperet:eum ei resipiscenti facile esset,negocio molestiaq; omni liberari. Verùm beata illa nefas esse dixit,eam quæ publicè per sycophantiam delata,& in iudicio de crimine obiecto non cõuicta esset,ad alterius rei, quæ in erimen atq; iudicium non uenisset,causam dicendam transire. Quod si tibi,inquit, uidetur,iube me patronos producere criminũ eorum,quę proximè mihi sunt intentata.Nam si cogere uoles,ut me contra leges synaxis & cõmunionis, cuius minimè decet,participem faciã: facturam me non esse scito,quæ eis facere permissũ non est,qui piè sibi uiuendum esse statuerunt. Pręfectus postq; intellexit,persuaderi eam,ut cum ecclesia cõmunicaret,non posse:tum quidem ille scilicet eam aduocatos sibi quærere permisit. Alio uerò tempore in ius citatã,magno auri pondere per cõdemnationem mulctauit:sententiam eam suam,ob causam talem,mutaturã esse arbitratus. Cæterùm illa hæc pro nihilo duxit, neque quidq; de proposito consilio suo remisit. Quocirca Constantinopolim etiã reliquit, & Cyzicum,ut ibi degeret,se contulit. Deinde uerò ex eo loco ad exiliũ in Nicomediam Bithynorũ est damnata. Abundè uerò res necessarias Ioanni exulanti suppeditauit,adeò ut ille ex ea liberalitate multorũ quoq; inopiam sublearet,& non paucos ex Isaurorum captiuitate redemptos suis restitueret. Ibi cũ

Olympias non persuadetur,ut cum persequutoribus Ioannis communicet.

Eam ob causam à Præfecto mulcta ei dicitur.

Olympias Nicomediæ exulat.

B illa annos plurimos trãsegisset,tentationũq; procellas & afflictiones uarias egregio in Deũ amore fortiter sustinuisset,patientiæ tandem coronam suscepit. Monasterium quod Cõstantinopoli cõstituit,Marinę cognatę suę relinquens,eam monasterij regulam inuiolatam conseruare iussit. Fuit id prope sanctæ Pacis & Verbi Dei Sapiẽtię pristinũ templũ:& usq; ad seditionẽ eamquę Νίκα, hoc est, Vince dicebat, durauit. Tum uerò Sapiẽtię templo exusto, & ipsum cõflagrauit. Cæterùm maximo eo longe pòst templo restituto, monasteriũ hoc pristinam quoq; recepit uenustatem,atq; ad ueterem restitutũ est dignitatem,Sergia ei præsidente,quæ etiam beatæ huius fœminæ uitam conscriptã reliquit. in qua illud quoq; eam commemorantem audire licet: Quòd postquam Nicomediæ sancta Olympias diem suum obijt,priusquam sepulturę mandaretur,temporis eius Nicomediensi episcopo in somnis præceperit,ut uenerãdas reliquias arculæ impositas alto mari committeret,& quòcunq; locorum illa cursum teneret, ibi corpus eius sepeliretur. Id ab episcopo factum,& arca ad maritimum locum delata est,ubi apostoli Thomæ delubrum positum est:ab incolis locus is Brochti dictus. Ibi diuina uisione admoniti qui regionem eam incolunt, exierunt, & sacras illius reliquias ad sanctiorem sacrificij aram reposuerunt,quas innumerabilium morborum cura dæmonumq; expulsiõe, alijsq; prodigijs,quæ supra hominũ opinionem ibi sunt exhibita,Deus dignatus est. Memoriæ quoq; proditum est,postea incursione hostili templũ hoc Apostoli incensum esse,& quę reliquię istę prope maris undas sitæ essent,arcam quidem igni consumptam,ipsas autem in fluctus maris proiectas esse. Quo uerò loco illę erãt, undam ipsam cruentam constitisse,Deo ueluti exhibente martyris illius confessionem. Sergium porrò,qui tum patriarcham gessit,Ioannem presbyterum eò misisse: eumq; sacra eius ossa collecta,monasterio illius intulisse,quod ipsa (sicuti dictũ est) loco

Monasterij sui Marinæ relinquit.

Obitus eius.

Monasterium suum Marinæ cognatæ suæ Constantinopoli reliquit.

Seditio Cõstantinopolitana, Vinæ.

Sergia monasterij Olympiadis præses.

Miraculum in cadauere Olympiadis.

Brochti.

Sepultura Olympiadis.

Reliquiæ eius Cõstantinopolim perlatæ.

Sergius patriarcha Cõstantinopolitanus.

medio inter duo Sapientiæ & Pacis templa excitauit. Presbyter, quẽ diximus, A cõfirmauit, quum reliquias eas colligeret, magnã uim sanguinis se super eas scaturientem uidisse, adeò ut uestẽ quoq; eius contigerit, atq; inde defluxerit. Eadem alius quoq; uidit. Et cum multi confluerent homines, sanationes mirificæ exhibitæ sunt, dæmonibus plurimis eiectis: quorũ unus talo mulieris incubãs, abactus est. Hæc de beata Olympiade.

Sanationes mirificæ apud eas reliquias.

Dæmon a talo mulieris incubans.

CAPUT XXV.

De sancta Nicareta uirgine.

Absolutũ Christianæ uitæ exemplum.

Erant autem aliæ quoq; plures eodem cursu cum illa cõcertantes, eademq; erga magnũ patrem charitate flagrantes: quarũ una bona admodum fuit, Nicareta Bithyna, nobilibus maximè parentib. apud Nicomedienses orta. Genus ei præclarum erat: perpetua uerò uirginitate & reliqua uitæ uirtute ualde celebris. Fastu prorsus caruit, humilitate inter eas quæ idem studiũ sequebantur, præcipuè insignis. Ordinem in moribus, sermone & uita quotidiana seruauit. Res humanas ad mortẽ usq; diuinis posthabuit. Ad fortitudinem quoq; cõposita fuit, & rerũ difficultates facilimè pertulit. Et quòd diuitiæ multæ ei ablatæ essent, nõ ęgrè ei fuit: atq; eo quod ei exilis reliquũ fuit exiguũ admodũ, optimè dispensando ad necessitatem est usa: cũ quidem ad multã peruenerit senectutẽ, alijsq; etiam liberaliter impertierit. Et quũ mundiciæ studiosa esset, remedia etiã egregia promptitudine cõdidit, ad uariorum morborũ usum cõmoda, quæ plurimis ęgrotis dedit, q nihil opis & adiumenti, à consuetis medicis retulere. Diuiniore eñ quodã nutu quascunq; aggrederet res, finẽ bonũ illæ capiebãt. Atq; ut in summa dicã, in fœminis quęcũq; apud nos laudatæ fuere, nõ aliam reperire fuit moribus, sanctitate & uirtutibus reliquis pręstantiorẽ. Et talis quũ esset, perpaucis tamẽ nota fuit. Propter morũ namq; modestiã, & mediocritatis studiũ, ut lateret, potissimũ operã dedit, adeò ut neq; diaconissę honorẽ susciperẽ, neq; sacrarũ uirginum cœtui pręesse uoluerit, quãuis ad id Ioãnes patriarcha cã sępe cohortatus sit et excitarit. Talis quoq; suo ipsius respõdẽs nomini Nicareta fuit. Sed oratio nobis ad reliquam historiã redeat. B

Nicareta medicinæ perita.

CAPUT XXVI.

In exilio quoq; Ioannes Christianismũ propagauit.

Adelphius Arabissi episcopus per ecstasim locum Ioannis in cœlo inquisiuit.

Fortis ille ueritatis propugnator in oppidũ Armeniæ Cucusum abductus est, ad quod tum multi excurrebãt Isauri. Cõsultò uerò id quoq; factum puto, ut in sęuiorũ hominum manib. esset, q̃ illi qui eum eò abduxissent, fuissent. Quãuis id diuina prouidẽtia ita etiã disposuerit, ut etiam illi qui ueritatis lucem non uidissent, per ipsum manu ducerentur. Id q̃d accidit. Siquidem doctrina & factis mirificis multas ibi cœpit gentes, episcopos & presbyteros ibi creando, & sacras scripturas eos docendo. Sed enim apud oppidum Cucusum Adelphius quidam Arabissi episcopus, uisione diuina admonitus, eum excepit. Hunc fama est, post Ioannis obitum, quum in mœrore ingenti esset, Deum orasse, ut sibi indicaret, quã nam sede & statione illum dignatus esset. Atq; quum in ecstasi consternatus esset, sanctos quidem omnes circumcirca ordine consistentes uidisse, illũ aũt in eorũ numero non conspexisse. Quod ubi grauiter tulit, angelũ ei astantem doloris molestiã ademisse, atq; dixisse, aliam Ioanni sedem, Deo propinquiorem, honoremq; pręstãtiorem, ut unà cum angelis Deum laudibus uehat, datum esse, ad stationẽq; eam perspicere non multis permisũ esse. Abi itaq;, inquit, & animi dolorẽ omitte. Quod enim hũc nõ uides, non ꝓpterea is nõ adest, sed potius supra multos est: atq; id excellentis est honoris indiciũ. Ille sanè, sicuti diximus, Ioannẽ excepit. Quæ uerò ei in itinere accidère, tragœdia alia, seu malorũ Ilias prorsus sunt. Quàm uarijs eñ cum ærũnis colluctatus sit, à nemine ea quàm ab ipso cõmemorante iucundius

A aut uerius quisquam cognouerit. Nam ea quoq; mala aurea illa lingua, ita ut decuit, optimè exposuit. Ad Constantium siquidem presbyterū ex ipsa statim Nicæa scribens, hæc uerbis talibus significat.

CAPUT XXVII.

Scriptū Ioānis ad Constantiū presbyterum.

Hortatur Constantiū, ut strenuè ecclesiasticū munus persecutionis tempore administret.

Nicæa quarto mense Iulij die soluturus, hasce ad pietatem tuam dedi literas, ad id te cohortans, ad quod nunquam cohortari desij: quamuis grauior præsente tēpestate procella, maioresq; fluctus ingruant, ut ne intermittas ea quæ officij tui sunt, in ea quam ab initio cœpisti administratione adimplere: Græcę superstitionis exterminationem dico, ecclesiarum ædificationes, animarum curam. Neq; te supinum aut socordem rerum difficultas faciat. Neq; enim gubernator, ubi mare ipsum concitari & furere uidet, à nauis clauo & gubernaculis discedit: neq; medicus, ubi ægrū morbo corripi cernit, curatione supersedet: sed tum maximè uterq; istorum artem suam et promptitudinem adhibet. Non te ad socordiam redigant præsentia mala. non enim de eis quæ nobis inferuntur calamitatibus, rationem reddemus, quin potius mercedem accipiemus. Si uerò ea quæ in nobis sunt non contulerimus, sed desides fuerimus, nihil nos ea in re adiuuabit aut defendet malorum tumultus: quandoquidem & Paulus carcerem incolens, in uinculis officiū suum fecit. Et Ionas in uentre beluæ marinæ inclusus fuit, & tres pueri in camino uersati sunt: neq; tamen horum quenq; uincula uaria ad desidiam redegere. Hæc ipsa tecum reputans, Domine mi, ne omiseris Phœniciæ, Arabiæ, & Orientis ecclesiarū curam gerere: illud persuasum habens, locupletem te mercedem recepturum esse, si tot & tantis intercedentibus impedimentis ea quæ in te sunt contuleris. Neq; tibi graue sit, creberrimas ad nos dare literas. Nam sicuti nunc cognouimus, nō Sebastiam, sed Cucusum exulatū ire iussi sumus, quò tibi literas mittere facilius

Homines sapientes, turpitudine, nō casu et delicto suo, nō aliorū iniuria commouentur. Cic.

B erit. Scribes igitur nobis, quot anno quolibet ædificatæ sint ecclesiæ, & qui uiri sancti in Phœniciam sint missi, & si quæ maiora accesserint incrementa. Et cum Nicænum quendam monachū casæ suæ inclusum reperissem, ei ut ad pietatem tuam iret, & in Phœniciā proficisceretur, persuasi. An is ad te uenerit, fac sciam. De Salamis regione, quæ non longè à Cyro sita, & ab hæresi Marcionistarū oppressa est, acturus cum quib. oportuit, & rem omnem rectè cōformaturus fueram, nisi eiectus essem. Quod si dominū meum Cyriacū episcopū Constantinopoli esse cognoueris, scribe ad eū hac de causa, & perficere is omnia poterit. Cohortare omnes, & potissimū qui fiduciam erga Deū habent, ut multùm & assiduè orent, ut præsens orbis naufragium conquiescat. Intolerabilia enim Asiam, aliasq; urbes & ecclesias inuasere mala: quę singillatim, ne molestus esse uidear, enumerare supersedeo: atq; unū illud dico, multa nunc & assidua peropus esse precatione. In alia rursus epistola ita inqt' Quòd si in carcere degitis, catenisq; uincti, & cum squalidis et sordidis hominib. in custodias inclusi estis, propterea quòd istorum iniquitati nō consentitis, exultate eo nomine, & gloriamini, quoniam ingentis lucri hæc uobis occasio sunt. Quandoquidem & nos attriti, consumpti, et sexcentis mortis generibus confecti sumus: id quod renunciare certò possunt, qui breui etiam momento nobiscum fuere: cum quib. colloqui non potui, propter cōtinuas febres, quibus sum occupatus, quibusq; diu noctúq; afflictus, iter tamē facere necesse habui, æstu oppressus, insomnia labefactatus, rerū necessariarum penuria, curatorumq; seu defensorū inopia cōfectus. Nam & ijs qui uel in metallis opus faciunt, uel carcerem incolunt, lōgè duriora & passi sumus, & etiamnū patimur. Et uix tandē Cæsareā ex tēpestate in portū uenimus. Sed ne portus quidē iste recreare nos ex fluctuum & undarū ærumnis potuit:

Curā gerit ecclesiarū, et exul Ioannes.

Cohortatur ad orationem assiduam.

Aliud Ioannis scriptum.

Exultandū in afflictionibus.

Aerumnæ quas in itinere pertulit Ioannes.

adeò nos præteritũ tempus prorsus accidit. Veruntamen Cæsaream q̃dum ue- " A
nissem, non parum sum refocillatus, quòd & puram biberim aquam, & panem "
non sordidũ atq; durum sumpserim, neq; in doliorum fragmentis lauarim, sed "
balneum qualecunq; repererim, & quòd in lecto tum cubare permissum mihi "
fuerit. Possem quidem plura istis cõmemorare: uerùm ne nimio uos dolore affi- "
ciam, in his consistam. uno illo adiecto, nõ debere uos exprobrare eis casum sci- "
Querela de exilij loco.
licet nostrum desinere, qui nos diligunt. Nam cum tot habeamus nostri studio- "
sos, tanta potestate & authoritate preditos, neq; eas res impetramus, quas dam- "
nati etiam homines impetrant, ut in amœniorem uiciniorem'q; locum condem- "
naremur. Verùm quum & corpus ærumnas hasce tolerare deneget, & metus "
Isaurorum omnia circumuallet, paruam hanc & tenuem gratiam obtinere non "
possumus. Sit eo quoq; nomine Deo gloria. Non enim glorificare eum in om- "
nibus desinimus. Sit nomẽ eius benedictum in secula. Scitis namq;, loca omnia "
tumultibus & turbis esse plena: nec pro Constantinopoli sola, sed pro uniuerso "
orbe cohortatione opus est. Inde enim initio sumpto, sicuti dictum est, malum "
loca omnia peruadens, ecclesias omnes turbat. Septuaginta dieb. in itinere con- "
Cucusus.
sumptis, aliquãdo tandem Cucusum peruenimus: locum totius orbis, propter "
solitudinem, grauissimum. Proinde reuerentia uestra colligere potest, quæ & "
quanta pertulerimus mala, insustentabilibus febribus conflictati, & metu Isau- "
rico circumuallati. Atq; hæc quidem dico, non quòd uelim quenq; cuiquã mo- "
lestum esse, & petere ut aliò inde transferar. Nam quod durissimum fuit, uiæ sci- "
Commendatio ecclesiarum.
licet ærumnã, pertulimus. Sed illam à uobis gratiam peto, ut crebro ad nos scri- "
batis, & ecclesiarum curam geratis. Et rursus inquit: Quandoquidem & nos "
Consolatur se amicorum fidorũ egregia erga se charitate.
tertium iam annũ in exilio agentes, in fame, peste, bellis, cõtinuis obsidionibus, "
solitudine incredibili, morte quotidiana, ensibus Isauricis, non mediocriter ani- " B
mat & consolatur affectionis uestræ abundantia, & constantia, & fiduciæ stabi- "
litas. Quapropter etiamsi solo & mœnibus urbis eiecti sumus, uera tamen ciui- "
Non putat se exulare Ioannes, dum amici Cõstantinopolitani memoriam eius retinent.
tate exacti non sumus. Si enim uos ciuitatem facitis, & nos uobiscum semper & "
in uobis sumus, satis constat, etiam dum hic agimus, urbem nos illam incolere. "
In animis enim uestris uersamur: & ubicunq; sumus, omnes uos uehemẽtes no- "
stri amatores in mente nostra circumferimus.

CAPUT XXVIII.

Arsacius successor Ioannis.

Epistolæ sic habent. Non multo uerò pòst episcopus Cõstantinopolitanus eligitur Arsacius, Nectarij, qui ante Ioannẽ episcopatũ cum gessit, frater: uir placidus quidem iudicatus, & erga Deum maximè religiosus. Gloriæ aũt eius clerici quidam obsuerunt, qui quicquid uoluere, fecerunt, & culpam omnem in eum contulerunt. Deteriorẽ uerò eum multo fecere ea, quæ Ioannis sectatorib. accidere. Postq; enim cum eo & cũ ecclesia eius, in qua insidiatores & sycophantæ Ioannis multi alijs permisti essent, cõmunicare & orare noluerũt, & suos sibi cõuentus in extremis locis & porticibus ciuitatis egerũt, rem eam ad Arcadiũ imperatorẽ detulit. Itaq; ad eos cõgregatos quidã cum nõ contemnenda militũ manu missus est. Illi multitudinem fustibus & saxis pulsantes, inde depulerunt. Quicunque autem inter illos ardentiore erga Ioannem animo, & quasi multitudinis columnæ, alijs'q; præclariores erant, eos custodia excepit. Et quod in eiusmodi turbis accidere solet, cum res nouæ militib. permittuntur, mulieribus quæ ibi simul congregatæ erant, multis capitis uelamenta, aureæ zonæ, monilia, torques, & ornatus earum reliquus direptus est. Erant etiam, quibus unà cum infima auricula inaures ablatæ sunt. Et cum ingens clamor & luctus in urbe esset exortus, tantum abest ut illi suum

Arsacius efficit, ut militari manu, iubente Arcadio, Ioannitæ in conuentibus suis malè tractentur.

Exemplum militaris licẽtiæ.

erga

A erga Ioannem amorem mutarent, ut etiam ea ex re numerus eorum auctus sit, Ioannitæ sententiā suam nō mutant.
& ad partes eorū plures accesserint. Verumenimuero publicè illi deinceps non
conueniebant: multi uerò etiam neq; in forū neq; in balnea prodibant. Quibusdam etiam domi manere periculosum erat, qui sibi ipsis exilio imposito urbem Multi Constantinopolitani discedunt.
reliquerunt, & quò cuiq; uisum est concesserunt. Multi sanè & alij honesti bonīq; uiri, sed non minus mulieres, pari in Ioannem ardore inter se decertarunt:
inter quas Olympias & Bithyna Nicareta fuit, de quibus paulo antè diximus.

Arsacius porrò ubi non longius quàm decem & quatuor menses in sede episcopali uixisset, diem suum obijt: cum quidem, ut aliquis dicat, nullum uiuentis ho Arsacij mors.
minis opus peregisset, longo tempore per frigidiorem naturæ ignauiam & stuporem quasi confectus, nec minus ante naturalem finem præmortuus. Proh pu Constituitur successor Arsacius cum Ioāne decessore.
† γεραιδρυς dor, quis cui? inquit Simeon: quasi quidam, ut ita dicam, † uetus truncus, multa
principū facilitate, substitutus est? uir octogesimū supergressus annū, tumulo
magis quàm throno appositus, delirus quidam & desipiens, ad dicendum quidem ineptissimus, ad cogitandum autem de rebus decentib. stupidissimus, ad
faciendum uerò ignauissimus, parum admodum ab inanimatis dissidens, lecto
& angulo dignus: qui quum per seipsum esset inutilis, & populus Ioannis amore teneretur, quòd is ei ex parte altera obstaret, ingratus prorsus omnibus & illaudatus fuit. Talis Arsacius erat: & quum breui tempore Ecclesię præfuisset,
ita è uiuis excessit.

CAPUT XXIX.

B PErmultis autem ecclesiam ambientibus, quarto post Arsacij obitū Atticus successor Arsacij.
mense ex presbyteris Attico ea cōmittitur: qui in cleri ordinem allectus, unus ex Ioannis obtrectatoribus fuit, Sebastiæ Armeniorum
ortus, ab adolescentia autem philosophiæ operam nauauit, sub magistris quibusdā monachis Macedonij hæresim sectantibus, qui tum Sebastiæ
philosophiæ suæ officinam habebant. Erant autem Eustathij disciplinæ, quem Eustathius Sebastiensis.
Sebastiæ episcopum & monachorum optimum ducem fuisse, in superiorib. exposuimus libris. Cuius scriptum pulcherrimum quidam esse ferunt, quæ Basilij Ascetica Basilij magni.
magni Ascetica, seu Monastica dicuntur. Non hic autem est Eustathius, qui po Eustathius Antiochenus.
stea Antiochiā est translatus, & propter quem in Ecclesia offendicula illa inter
Paulinum & Flauianum & Euagrium extitere. Atticus ubi inter uiros census Atticus ex Macedoniano orthodoxus.
est, Macedonij opinione reiecta, ad Ecclesiam uniuersalem se contulit, non tam
doctrina q̄; natura prudens: quapropter in rebus agendis facilè quod uoluit assecutus est, in struendis simul & effugiendis insidijs dexteritate mira. In morib.
eius hæ fuerunt illecebrę, ut ferè omnibus gratus & charus esset. In orationibus
ecclesiasticis simplex fuit, easq; tales edidit, ut neq; ab auditorib. transcriberentur, neq; omnino doctrina liberaliore & elegantia carerent. Et cum uir summa
diligentia esset, opportunum tempus nactus, subinde oratores gręcos celebrio
res legendo se exercuit. Tum demum, quum idiota seu rudis esse uideretur, testimonia ab illis mutuatus, eos etiā qui eruditè cum eo agerent, fefellit. Cumq;
studiosissimus & placidus maximè erga eiusdem sententiæ sectatores, tum eis
qui aliter q̄; ipse sentirent, formidabilis plurimum fuit. Eis facilimè, dummodo
uellet, timorē incutere potuit: & rursum totus mutatus, ad comitatē se retulit.
Talis ille fuit: sicuti qui eū cognouere, memoriæ mandarūt. Eo aūt Ecclesiā gubernante, ingentē Ioannis studiosi tulere persecutionem, cum quidē maxima et Atticus Ioannis sectatores persequutus.
Orientis & Occidētis pars ecclesię eius cōmunionem auersaret. Quo tēpore Ephesij impunitate arrepta, quę eis uisa sunt, omnia mouere & mutare uoluerūt.

Itaq;

Ephesÿ per temporũ impunitatem episcopos à Ioãne ordinatos ecclesÿs exigunt.

Episcopatus pecunia redemptu.

Heraclidem annis quatuor in carcere detinent.

Eunuchum impurum ei substituunt.

Illegitima episcoporum substitutio, nulla interueniente doctrina & uita exploratione.

Itaq; uiros à bono pastore ritè, & sicuti Deo gratum est, in thronis collocatos, A eiecerunt: eisq; profanos quosdam & impuros prorsus homines substituerũt, nulla exploratiõe manuũ impositioni præeunte. quippe ita uana & facilis ea res uisa est, ut ad episcopatũ promptissimè suscipiendum satis esset, si quis id modò uellet, aut aliquid donaret. Proinde qui dudum à Ioanne exauctorati fuerant, cõmodè rerum taliũ contemptores aggressi, in ecclesias sunt introducti, episcopatu (proh pudor) pecunia redempto. Qui etiã Heraclidem illum, quem magnus ille Ephesi episcopum creauerat, suffragantibus ei aliÿs quoq; septuaginta episcopis, ad annos quatuor crudelissimè carceri incluserũt: & postea dignitate † ei abrogata, execrandum & manifestũ cinædum, detestationis omnis plenum, tribuni Victoris eunuchum, in cœlibis uiri throno (ô uindicta & patiẽtia Dei) indignissimè collocarunt.

† *Nemo gradum sacerdotÿ uenalitate precÿ mercetur. Quantum quisq; meretur, non quantum dare sufficit, æstimetur. Non precio, sed precibus ordinetur antistes. L. Si quenquam. C. de episc. & cler.*

CAPUT XXX.

Flauiani Antiocheni mors.

Porphyrius uir malus sedẽ eius inuadit.

Tum quoq; magno Flauiano, Antiocheno episcopo, qui se cum Ioannis aduersariÿs nõ coniunxerat, & ad quietem æternã translatus fuerat, Porphyrius successit: uir quidã grandæuus, nõ minus improbitate ueterator, quippe quæ cum illo diligenti cura nutrita coaluerat, q̃ ætate uetulus. Nam uita in libidine peracta, ne tempore quidem ipso quicq̃ de eo impetu remisit, atq; in rebus turpib. ipsam quoq; naturã uincere atq; superare summopere contendit. Vbi uerò eum etiã Antiochenę ecclesiæ sedis per tyrannidem occupandæ cupido cepit, cũ urbs tota more recepto tempore suo ad spectacula in luco Daphnes effusa esset, Seueriano & Acacio, necnõ Antiocho in amicitiã suam allectis, & administris tyrannicæ cupiditatis assumptis (simile enim simili amicum prorsus est) prædonum more thronum cõscendit, ue- B

Furtiua & imperfecta Porphyrÿ ordinatio.

Ritu non seruato consecratio episcopi.

luti lupus quidam, nõ pastor: eademq; ipsa hora cõsecrationem ab eis accepit. Adeò aũt illis ea res deproperata est, ut receptos ritus plurimos in sacra initiatione prætermiserint. Porrò operum tenebrarum patratores, fine suo maleficio tanto imposito, postea discesserunt, impudenti sibi fuga consulentes, & per montes inuios ad sua reuertentes.

Plebs Antiochena aduersus Porphyriũ insurgit.

At ciuitas ubi factum id sensit, ignem & materiam aliam incendio aptam manib. rapientes, & cõgerentes, ardore scilicet diuino & ipsi flagrãtes, unà omnes aduersus eum iere, ipsum simul cum episcopali domo comburere uolentes. Vitam namq; eius, quàm improba & detestanda esset, non ignorabant.

Porphyrius se contra illã militari manu defendit.

Quod sic agi postq; ille cognouit, præsidi pecunia corrupto suadet, ut & ipse furorem alium cõtra pietatis cœtum obarmet. Ilicet armatorum manus cõtracta, & cohors malorum cõtra illos coacta est. Proinde illi in conspectum istorum cõtrà euntium uenire ausi non sunt.

Atticus persequutionẽ contra plerasque ecclesias excitat.

Imperiale scriptũ pro Theophilo, Attico, Porphyrio.

Interea ingens etiam persequutio excitata est aduersus ecclesias Dei, Attici instinctu (neque enim cum hoc quoq; communicare quisq;, propter eum quo Ioannem maximè prosequebantur amorem, uolebat) iussiões imperiales passim circumferebant, in hæc uerba cõceptæ: „Si quis episcoporum cum Theophilo, Attico, Porphyrio, cõmunicare noluerit, extorris Ecclesia esto, & facultatib. priuator. Ex laicis autẽ, seu popularibus, qui magistratus gerunt, dignitate excidunto, milites cingulos deponunto. Vulgus aũt & opifices auro multo mulctati, exilio, sicuti decet, damnantor.

Piorũ secessus.

Multi se rebus præsentib. accommodant.

Itaq; qui sincerè honestatem sequebant, & res pręsentes nõ magni faciebãt, ne quid absonum & uerę pietatis instituto indignum cõmitterent, ad solitudines inhabitandas profugerunt. Quidam inuiti etiã cõmunicare cum illis coacti sunt, quibus scilicet gloria & opibus excidere magnum uisum est.

Mona-

A Monachi uerò in Syria plurimi ab Ecclesia seiuncti, synaxes & conuentus suos egere: quam ob causam multas etiam experti sunt ærumnas. *Monachorum sanctorũ persequutio.*

CAPUT XXXI.

Orientales de statu ecclesiarũ suarum Honoriũ & Innocentium certiores faciunt.

Rom. pontifices, Damasus, Siricius, Anastasius, Innocentius.

Quum Ecclesia ita affligeretur, episcopi quidã & clerici diuino ardore pro Ioanne & Ecclesia, cuius tam malus & miserãdus status esset, flagrantes, ex Oriente Romam ueterem sunt profecti, grauemq́ tragœdiam istam Honorio Imperatori & Innocẽtio Romæ episcopo commemorarunt. Nam post magnũ illum Damasum, Siricius quindecim annis episcopatum Romanũ tenuit. Ei autẽ defuncto, Anastasius surrogatus est: qui ubi post trienniũ decessit, Innocentius locũ eius per successionẽ cepit. Tres illi secũ attulere epistolas: quarum una aureæ illius linguæ erat, calamitates omnes exactissimè recensens: secunda totius Cõstantinopolitanę urbis cleri cõmunis: tertia, quadraginta illorũ episcoporũ, qui cõmunionis & partiũ Ioannis erant. Eis redditis, tantũ in illis ardorẽ accenderunt, propter calamitates eas dolentibus, ut ambo ad imperatorẽ Arcadiũ literas dederint, diuturnũ in rebus huiusmodi somnũ eius reprehendentes. Carpebant uerò alterũ quoq; exiliũ, quo Ioannes præter ecclesiasticas sanctiones affectus fuerat: oportere affirmantes, si quæ illi ueræ honestatis & ecclesiæ tranquillitatis cura esset, episcopũ in sedem suam reduci: & synodũ Thessalonicę quæ in medio è Roma & ex Oriente uenientibus sita sit, cogi. Theophilũ etiam Alexandrinũ, qui omnia ea miscuisset, acciri: atq; ita demũ canonico, nullisq; affectionib. corrupto iudicio, Ioannis causam omnẽ ritè & ordine decidi. Cuius rei gratia se Italos aliquot episcopos misisse addiderunt, conscientiã bonam & iudiciũ rectũ in cordib. suis obtinentes. Hæc sic ad Arcadiũ Honorius & Innocẽtius scripsere. Quæ uerò Ioanni etiã & clero rescri B psere, eiuscemodi uerbis continentur: quæ ego ex Romano sermone utraq; in græcam linguam translata inueni, & historiæ huic adieci. Epistola ad Ioannẽ sic habet.

Honorij et Innocentij ad Arcadiũ scripta.

Rectißima scriptorum eorum sententia.

Iudicium legitimum & canonicum.

CAPUT XXXII.

Responsum Innocentij ad Ioannem.

Conscientia recta per spẽ bonam cum iniurijs colluctans.

Piorũ probatio.

Bona conscientia.

Tametsi innocentem bona omnia expectare, & à Deo misericordiã petere conueniat: tamen nos quoq;, qui tolerantiæ malorũ suasores sumus, literas hasce, pro eo atq; decuit, cũ Cyriaco diacono ad te dedimus, ne aduersariorũ iniuria plus possit q̃ bona conscientia, dum in spe cum illa luctatur. Nõ enim opus est doceri te, tot populorum doctorẽ & pastorem optimos quosq; sæpe atq; adeò semper probari, an in uigore patientiæ persistant, neq; alicui dolorũ labori cedant. Et est profectò res stabilis & firma conscientia in malis, quæ iniustè accidunt omnibus: quæ nisi quis patiẽtia uincat, indicium de se malæ suspicionis præbet. Omnia namq; sustinere debet, qui Deo primùm, deinde suæ quoq; confidit cõscientiæ. Quandoquidẽ bonus atq; honestus uir exerceri ad patientiã maximè potest, uinci aũt non potest. Nãmen tem eius diuinæ custodiunt scripturæ. Abundant aũt exemplis lectiones sacræ, quas populo tradimus: & omnes propè sanctos uarijs modis & cõtinenter malis afflictos esse, cũ fide attestanẽ, quippe q tanq; in aliq̃ iudicio explorati, tandẽ sic ad coronã patiẽtiæ peruenere. Consoletꝰ igitur charitatẽ tuam, frater reuerendissime, cõscientia tua, quæ in tribulationib. solatiũ uirtutis obtinet. Inspiciente namq; ipso Domino CHRISTO, in portu pacis, pura constabit conscientia.

Viri sancti semper afflicti.

Corona patientiæ.

Innocentij ad clerum Cõstantinopolitanum epistola.

Hæc Innocentius ad diuum Chrysostomũ scripsit. Epistola autem ad clericos hæc est. Innocentius episcopus presbyteris & diaconis, totiq; clero & populo ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ sub Ioanne episcopo est, fratribus dilectis, salutem. Ex literis dilectionis uestræ, quas per Germanum presbyterum, & Cassianum diaconum ad nos dedistis, scenam malorum, quam ob oculos posuistis,

Patientiæ in afflictionibus consolatio. Dabit Deus his quoq; finẽ. Et hæc olim meminisse iuuabit.

suistis, anxia solicitudine cognoui: & quib. ærumnis malisq; fides laboret, repe " A
tita sæpius lectione perspexi. Cui rei sola patientiæ cõsolatio medetur. Dabit "
enim breui Deus noster afflictionibus tantis finem, quas sustinuisse proderit. "
Sed enim hanc ipsam necessariam consolationẽ, in initio epistolæ dilectionis ue "
stræ positam, consilium propositumq; uestrum laudantes intelleximus, multa "
patientiæ testimonia complectentem. Consolationem namq; nostram, quam "
ad uos scribere debuimus, literis ipsi uestris præoccupastis. Eam siquidem labo "
rantibus Dominus noster præbere patientiam solet, ut in ipsis tribulationibus "

Sanctorũ afflictio.

se ipsos CHRISTI serui solentur, secũ ipsi reputantes, eadem antea sanctis, quæ "
ipsi patiuntur, accidisse. Sed & nos ex ipsis literis uestris afferre uobis solatium "
possumus. Nõ enim ab eo, ut uobis condoleamus, alieni sumus: siquidẽ & nos "
in uobis affligimur. Quis namq; ferre posſit, quæ ab illis designantur, quos ma- "
ximè conueniebat pacificæ tranquillitatis & concordiæ studiosos esse? Nunc "
insolito more sedib. ecclesiarum suarum innocentes eijciuntur episcopi. Quod "

Ioãnes indicta causa proscriptus.

sanè primus frater & collega noster, episcopus uester Ioannes, per iniuriam est "
passus, causa indicta, & crimine neq; obiecto, neq; audito. Quæ uerò hæc prohi "
bita ratio est, ut iudicij specimen non seruetur, aut de causa non quæratur? In "

Iniquè in locũ episcopi uiuentis alius substituitur.

locum uiuentium episcoporum alij surrogantur, quasi qui ab eiusmodi delictis "
prorumpunt, à quopiam iudicari posſint rectè quicquam uel dicere uel facere "
posse? Nunquã sanè patres nostros talia ausos fuisse, sed potius uetuisse cogno- "
uimus, ne cui in locum uiuentis per consecrationem alium substituendi sit pote "
stas. Minimè enim consecratio siue electio reproba honorem adimere episco- "
po potest: quandoquidem neq; episcopus ille esse potest, qui iniquè substituit, "

Soli Nicæni canones legitimi.

quoniam hæc cõtra Canonũ obseruationem sunt. Canonibus porrò obsequen "
dum esse scribimus, qui Nicææ sunt decreti: quos solos consectari decet Eccle- " B
siam catholicam, & iuxta eos iudicare. Sin alij à quopiam proferuntur, à Nicæ- "
nis canonibus dissonantes, & hæreticos authores referentes, ij à catholicis epi- "

Hæreticorum canones reijciendi.

scopis reijciuntur. Hæreticorum namq; inuenta catholicis canonibus nõ sunt "
annectenda. Semper etenim illi per contraria & nefaria decreta, patrũ Nicæno- "
rum consilium minuere intendunt. Quapropter non solum hoc dicimus, istos "
sequendum non esse, uerumetiã cum hæreticis & schismaticis seu dissidiosis do "
gmatibus condemnandum: quemadmodum antea in Sardicensi cõcilio ab epi "
scopis, qui nos præcesserunt, factum est. Nam quæ sic perperàm inducuntur, "
magis damnare conuenit, quàm ut quæ directè contra Canones statuuntur, ali- "
quam habeant, fratres reuerendisſimi, firmitatem. Cæterùm quid contra istos "

Synodi ecclesiastica dissidia sopiunt. Synodus à Deo petenda.

in præsentia agendum? Synodali cognitione peropus est, quam dudum etiam "
cogendam esse censuimus. Sola enim illa talium procellarum motus sopire po- "
test: quam ut obtineamus, utile nunc fuerit, medicinam & opem hanc ad uolun "
tatem magni Dei & CHRISTI eius, Domini nostri, referre. Omnia quæ diaboli "
inuidia, ad fidelium explorationem sunt perturbata, pacabuntur. Stabilitate fi- "
dei nihil non sperare à Domino debemus. Nos quidem multum deliberamus "
& dispicimus, quomodo uniuersalis synodus congregetur, ut de uoluntate Dei "

[illegible]. Patiendum & sperandum.

turbulenti isti motus compescantur. Itaq; interea sustineamus: & patientiæ mu "
ro circumuallati, omnia auxilio Dei nostri restitutum iri speremus. Quæcunq; "
uerò uos sustinuisse scripsistis, ea quoq; omnia antea, quamuis diuersis maximè "
temporibus, à collegis uestris episcopis, Demetrio, Eulysio & Palladio, qui Ro "
mam uenerunt, & nobiscum fuerunt, percunctatione accurata cognouimus. "

Hæc sunt quæ ad clericos ab Innocentio datæ literæ continebant: ex quib. colli gere licet, quæ illi sententia & studium de Ioanne fuerit.

Literæ

CAPUT XXXIII.

Legati Romani Constantinopolim missi.

Synodus propter Ioannē in Italia coacta. Sozō. scribit, episcopos quinque, & presbyteros duos ecclesiæ Rom. ad Honorium & Arcadium esse missos, qui locum et tempus synodi cogēdæ peterent. lib. 8. cap. ult.

A Iteræ ipsæ tales fuere. Insuper uerò synodi decreto, quę Ioānis causa in Italia coacta fuit, in manus recepto, Deiamans Aemilius Beneuēti episcopus, Cathegius, & Gaudētius, cum Valētio & Bonifacio presbyteris, Roma Byzantiū profecti sunt. Sequebantur eos Cyriacus & Demetrius, unà cum Palladio & Eulysio, qui Ioannis partium studiosi eò uenerant, & tragœdiam malorum omnem illis exposuerant. Quum aūt in Græciam peruenissent, in manus tribuni cuiusdam, qui insidias eis tetenderat, inciderūt. Non enim latêre potuerunt fœminarum pessimam Eudoxiam, legationis eius mandata. Et quòd eorum sententiæ seu consilio, qui legationem eam miserant, arte quadam aduersaretur, actiones eorum contrarijs actionib. præuenit. Quapropter Thessalonicam illis uidere, atq; Papæ literas, quas ad eius urbis episcopum Anysium ferebant, reddere permissum non est. Sed duobus nauigijs impositi, postquā in unum ex suburbijs Constantinopolitanæ ciuitatis, quod Athyras uocatur, peruenerūt, per uim in custodiam sunt coniecti: quibus per calumniam obiectum est, quòd ditionem alienam ultra terminos suos turbarent, & cum Orientalis imperij contumelia ibi adessent. Romani igitur, & Cyriacus episcopus, quiq; cum eo erant, seorsim quisq; in custodias inclusi, torti sunt: & ærumnis plurimis affecti, ut literas flagitatas proferrent. Postq; autem illi se eas non prius daturos esse affirmarēt, quàm Imperatorem uidissent, utpote ad eum legati: postremò Valerius quidam, ex sentate & temeraria audacia nomen & celebritatem aucupans, episcopi unius, apud quē literæ erant, pollice fracto, scripta ipsa & uascula quædam, adhæc quicquid illis ad res necessarias parandas erat argenti, ei eripuit: id quod ille non sine maligno consilio fecit, ut sumptibus omnibus spoliati, facere aliquid illi quod prohibitum est, necessitate adigerentur.

Eudoxiæ dolo ij excipiuntur.

Athyras suburbana Cōstantinopolis regio.

In uincula coniciuntur.

Torquētur.

Literæ eis & uiaticum adimuntur.

B Postridiè eius diei alij plurimi affuere, siue ab ipsa Augusta, seu ab Attico missi: qui ab illis petierunt, ut tribus millibus nummorum aureorum receptis, cum Attico communicarēt, Ioannis autem causam despicerent. Hoc illi se factu ros prorsus negarunt. Accidit enim diuinitùs quiddam, quod eam rem prohibuit. Nam uni ex Aemylij diaconis, Paulo nomine, uiro casto & moderato, diuum Apostolum Paulum apparentem dixisse ferunt: Videte quomodo accurate seu circumspectè ambuletis, dies enim mali sunt: promissam fortè fraudem sic inhibentem. Sedenim quum illi promissionem seu conditionem oblatam nō reciperent, sed reditum in Romanam urbem precibus peterent: Valerius, qui egregium illud uiri optimi facinus in pollice patrauit, ad male agendū strenuus, immundo & uetustate squalido nauigio eos commissos, exitium eis struens uidelicet, Romam reuerti iussit. Illi cum summo periculo nauigantes, ægrè Lampsacum appulerūt. Inde naui mutata, quatuor mensibus elapsis Romam peruenere: & apud Innocentium Papam singillatim quæ eis accidêre, renunciarunt: nihil scientes, quid uel Cyriaco, eiusq; comitibus, uel Ioanni ipsi acciderit. Hæc tum segnem Arcadium latuere, id quod postea adnimaduertere licuit. Hisce uerò de causis Innocentius Romanus episcopus plurimùm indignatus, epistolam compositam ad Arcadium; Atticum & Theophilum dedit, qua illos excommunicationi & exautorationi subiecit: quum quidem cognouisset, non multo post patrem illum mortem oppetijsse, in longius exilium abductum, quemadmodum paululum progressi exponemus. Epistola uerbis huiusmodi conscripta fuit.

Agitur cū eis, ut tribus millibus aureorum receptis, cum Attico communicent.

Conditionem oblatā respuūt.

Rebus infectis Romam reuertuntur.

Arcadius socors.

Nn Vox

CAPUT XXXIIII.

Literæ Innocētij papæ, quibus Arcadium, Atticũ, &c. anathemati subijcit.

Ioannes re & causa indicta damnatur.

Ox sanguinis fratris mei Ioannis clamat ad Deum contra te, ó Impera- " A
tor, sicuti quondam Abel iusti contra parricidã Cain: & is modis om- "
nibus uindicabit. Nec id modò admisisti, sed etiã pacis tempore per- "
secutionem magnam aduersus Deum & Ecclesiam eius concitasti. E- "
iecisti è throno suo, re non iudicata, magnum totius orbis doctorē, & unà cum "
eo CHRISTVM persecutus es. Neq; de illo ita queror (fortē enim, seu hęredita- "
tem cum sanctis Apostolis in Dei & Seruatoris nostri IESV CHRISTI regno "
cõsecutus est) quamuis intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propterea, quòd "
primùm de animarum uestrarum salute, deinde de eis qui sapientissima spiritua- "
li & diuina doctrina & institutione eius orbati, fame uerbi Dei conficiuntur, "
sum solicitus. Non enim ecclesia tantum Constantinopolitana mellitæ illius lin- "
guæ iacturam fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatē redactus est, uiro tam "
diuino amisso, persuasione unius mulieris, fabulam hanc & spectaculum exhi- "
bentis. Verùm excipiet illa & præsentem hic pœnam, & futurum sempiternũ "
supplicium non post multos hosce dies ei adueniens. Tametsi enim beatus Io- "
annes uitam reliquit, fide seruata, & fluctuantibus confirmatis: in ęterna tamen "
secula sempiternarum deliciarum & immortalis uitæ hęreditatem est consequu- "
tus. Noua autem Dalila Eudoxia, quæ paulatim te erroris seu seductionis no- "
uacula totōdit, execrationem ex multorum ore sibiipsi induxit, graue & quod "
gestari nequeat peccatorum pondus colligans, atq; id priorib. peccatis suis su- "
peraddens. Itaq; ego minimus, & peccator, cui thronus magni apostoli Petri "
creditus est, segrego & reijcio te & illam à perceptione immaculatorum myste- "
riorum CHRISTI Dei nostri. episcopũ etiam omnem, aut clericum ordinis san- " B
ctæ Dei Ecclesiæ, qui administrare aut exhibere ea uobis ausus fuerit, ab ea ho- "
ra qua præsentes uinculi mei legeritis literas, dignitate sua excidisse, decerno. "
Quòd si, ut homines potētes, quenq; ad id ui adegeritis, & canones uobis à Ser- "
uatore per sanctos Apostolos traditos transgressi fueritis, scitote non paruum "
id uobis peccatum fore, in horrenda illa iudicij die, quum neminem huius uitæ "
honor & dignitas adiuuare poterit, arcana aũt & abdita cordiũ sub oculos om- "
nium effundentur atq; exhibebunt. Arsaciũ, quem pro magno Ioanne in thro- "
num episcopalem produxistis, etiam post obitum exautoramus, unà cum om- "
nibus qui consultò cum eo communicarunt episcopis: cuius etiam nomē sacro "
episcoporum albo non inscribatur. Indignus enim eo honore est, ut qui episco- "
patum quasi adulterio polluerit. Omnis siquidem plantatio, quæ à Patre no- "
stro in cœlis plantata non est, eradicabitur. Ad Theophili abrogationem addi- "
mus excommunicationem, anathematismum, & absolutã à Christianismo alie- "
nationem. Hæc Innocentius pro Ioanne pugnans scripsit. Neq; uerò etiam Atticum, qui post Arsacium thronum magni illius inuolauit, non accusauit. Verùm ut ea res composita postea sit, historia loco suo ostendet.

Summum malũ Eudoxiæ minatur.

Cum Ioanne defuncto optimè actum.

Eudoxia altera Dalila.

Excommunicatio.

Ligandi uinculum.

Extremũ Christi iudicium.

Arsacius defunctus exauthoratur.

περιχεῖσαι τῶν ἱεραρχιῶν.

Sacrum Episcoporum albũ.

CAPUT XXXV.

Hũni Thraciã uastant.

Isauri Phœnicen & Cariã.

Stilico imperatores fratres bello inter se cõmittere uoluit.

Hulda dux Hunnorũ.

Adem tempestate, sicuti in omnibus episcoporũ dissensionib. reperire est, res etiã publicę tumultibus sunt replete. Hunni namq; Istrum transgressi, Thraciã uastantes percurrerunt, Huldam ducem habentes. Et Isauri quidam prædones perq; feri, ingenti coacta multitudine Phœniciam atq; Cariam, & quæ in medio sitæ sunt urbes, excursionibus extremisq; cladibus uexarunt. Stilico quoq; Honorij socer, opumq; & copiarum illius omnium dux, uir summus, simul & Romanorũ & barbarorum ad nouas

res spe-

A res ſpectantium ſtudia ſibi conciliata habens, cum præfectis eorum egit, & committere inter ſe Imperatores tentauit. Atq; ubi ut Alaricho Gotthorũ duci ducendarum Romanarum copiarum dignitas tribueretur, ſuffragio ſuo effecit, in Illyricos mouit: quibus Iouium quendam præfecit, re ita compoſita, ut cum Romanis Arcadij ducibus congrederetur, & regionis etiam eius populos Honorij imperio ſubijceret. Alarichus autem exercitu ſuſcepto ex Dalmatia & Pannonia terra barbara in Epirum uenit: Græciaq; & Athenis captis, uicinã quoque Dalmatiam uaſtauit. Deinde Illyricum ingreſſus, atq; aliquandiu ibi moratus, per Alpes in Italiam redijt: Stilicone anguſtias earum illum tranſire permittente, utpote qui inſidias Imperatori ſtrueret. Poſtea is quum inde proficiſci uellet, Honorij literis, ne cœptũ iter perſequeretur, prohibitus eſt. * Deinde uerò & ipſe Honorium impediuit, quo minus Conſtantinopolim propter fratris filij curam concederet, ut fideles præfectos ei conſtitueret, qui non ita pridem pupillus factus fuerat: ueritus ſcilicet ille, ne propter teneram ætatẽ Theodoſius puer quicquam pateretur. Impedijt hunc igitur Stilico, neceſſariò eum in Italia manere debere dicens, propter proximam tyrannidem apud Arelate à Conſtantino excitatam. Hoc quum illi perſuaſiſſet, alterum ex ſceptris, ſeu uexillis potius arripuit, quod Romani Labarum uocant: ſimulq; quatuor militũ ordines, & Imperatoris literas quib. ei profectio Orientalis permittebatur, accepit, atq; in expeditionem ſe dedit. Vbi uerò fama increbuit, tyrannidem illũ filio Eucherio, eis adiuuantibus qui cum poteſtate apud eum erant, parare: B milites ſeditione mota, primùm Italiæ & Galliæ præfectum, aliosq; quibus imperatorij magiſtratus commiſsi fuerant, necarunt: deinde paulo poſt Rauennæ à militibus & ipſe Stilico, mox etiam filius eius Eucherius iugulatus eſt. Atq; iſti quidem, quòd aduerſus Imperatorẽ conſpiraſſe deprehenſi eſſent, ad hunc modum interiere. Poſt eorum autem interitum, qui cum illis fuerant barbari, ei quem diximus Alaricho Gottho coniuncti, Romam expugnare aggreſsi ſunt.

Iouius Illyrici præfectus. Alarichus Græciã & Dalmatiã uaſtat. Theodoſius Arcadij filius pupillus. Quid ſcriptores Romæ utrũq; trucidatũ eſſe tradũt.

Alarichus Gotthus Rom. dux copiarũ. Theodoſio is bonam nauauit operã in bello contra Eugeniũ geſto. Honorius Stiliconem in Italia retinet. Retinet is rurſum ibi Honorium, Conſtantinopolim tre uolentem. Tyrannis Conſtantini apud Arelate. Labarum. Stilico filio ſuo Eucherio Orientale imperiũ parare contendens, unà cũ eo à militibus trucidatur.

Poſtea Alarichus de pace oratores ad Honorium miſit. quam ubi nõ obtinuit, alijs quoque multis barbaris adductis, Romanam urbem obſedit: & Tyberim amnem qui per urbem mediam fluit, cohibens, ne res neceſſariæ ex portu in urbem importarentur, effecit. Portus autem maximum nauale Romanorũ eſt (ſic enim illi nauium ſtationem appellant) tres habens receptus, amplitudine parnuam referens urbem. † Quum igitur annonæ penuria fames ſimul & peſtis exorta eſſet, & iam ſerui ad Alarichum transfugerent, Romanis, ut in templis omnibus ſacrificia fierent, placuit. Acciti autem Thuſci quidam, tonitru & fulminib. quibuſdam, ſe barbaros inde propulſuros eſſe polliciti ſunt. Nam id illi ad urbẽ aliam, cui nomen Larnię, fecerant: quam urbem Alarichus obſeſſam non cepit. ſed conſilium cœptumq; id fruſtra fuit. Siquidem qui rectam obtinebant mentem, uindicta diuina Romanos hæc pati exiſtimarũt, propter ingentes delicias, & quas exhibebant libidines. Id quod aliquando ipſe quoq; Alarichus oſtẽdit. Nam bono euidam uiro eum cohortanti ut Romæ parceret, neq; tot malorum author fieret, dixiſſe fertur, inuitum ſe eam rem aggredi. Continuè enim quendam ſibi imminentem, moleſtum eſſe, Romamq; uaſtare iubere. Quod etiam fecit. Ac tum quidem pecunia accepta, obſidionem ſoluit: quum Romani pacti cum eo eſſent, Imperatori ſe ſuaſuros, ut pacem cum eo iniret. Et legatione

Portus Oſtienſis. Fames & peſtis in urbe Rom. Thuſci fulminibus ſe hoſtem abacturos pollicentur. Vindicta diuina urbis Rom. obſeſſæ & direptæ. Romani obſidionẽ Gotthicam auro redimunt.

Alarichus Romam obſidet. Sozomenus Alarichum præſidium militũ frequens ad amnem Tyberim collocaſſe dicit. Sacrificia Romani idololatræ in templis inſtituunt. Larniã Sozomenus Thuſciæ oppidum eſſe dicit. Diuinitus ad affligendã Romam inſtigatus Alarichus.

 miſſa,

* Aliter hæc dicuntur apud Paul. Diac. de ipſo Alaricho: Qui quum diſcedere uoluiſſet, Honorij literis retentus eſt, ſicut ipſe confeſſus eſt.

† Adeò fames Romæ inualuit, ut homines pro frumento caſtaneis uterentur. Creditum quoq; eſt, quoſdam humanis carnibus non abſtinuiſſe. Sozom.

missa, qui Alaricho aduersabant, impedimento, ne pax ea constaret, fuere. Atque A Innocentio legationem obeunte, Imperatoris literis persuasus Alarichus, ad Ariminum urbem concessit, quæ ducentis & decem stadijs Rauenna distat. Ibique cum eo è muro colloquutus Iouius Italiæ præfectus, petitionem eius Imperatori ostendit, debere eum per literas ducem præfici exercitus utriusque censens. Atque ille alia quidem ei concessit: dignitatem autem eam ut conferret, nondum statuit. Iouius inconsultò Imperatoris decretū Alaricho legi iussit. Itaque ille propter dignitatem sibi denegatā, perinde atque iniuria affectus esset, indignatus tuba classico cani iusso, Romam contendit. Iouius autē metu perculsus, ne in suspicionem, perinde atque barbaro faueret, apud Imperatorē incideret, imprudētius etiam quàm antea iurisiurandi sacramento suos adegit, ne pacem unquam cum barbaro facerent. Porrò Alarichus dignitate contempta, nihil amplius quod § Romani haberēt petijt. Et ubi bis legatione missa, quod petijt, non impetrauit, Romam rursus obsidione cinxit: portuque capto, Romanos ui, ut Attalum, urbis tum præfectum, Imperatorem crearent, coegit. Id illi fecere. Attalus autē, cùm Romanis multis magistratus concessit, tum Alarichum utrarumque copiarum ducem fecit, Adaulphumque coniugis suæ fratrem præfectum equitum constituit. Et multitudine conuocata, splendidam ad eam orationem habuit, patria iura inuiolata senatui se conseruaturum, Orientemque uniuersum & Aegyptum Italis subiecturum pollicitus. Atque ille sic elatus, non integrum imperauit annū, quòd Alaricho, ut Honorij militiæ duces exautoraret, non paruerit. Et Honorius oratores ad Attalum misit, cumque ad imperij societatem, si arma poneret, inuitauit. Ille id respuit: & Honorium insulam incolere, priuatamque uitam, si uiuere uellet, deligere, summorumque corporis membrorum amputatione salutem suam redimere iussit. Alarichus ubi Attalum non facilè uel sibi uel necessarijs alijs parêre animaduertit, ab Honorio sibi metuens, clàm cum eo conditionibus acceptis de reconciliatione pactus est. † Atque omnibus ad urbem congregatis, Alarichus Attalo persuasit, ut imperij insignia, ducesque eius cingulū quisque deponerent. Honorius ueniam omnibus dedit, ita ut quisque quem antea habuisset * honorē obtineret, & dignitatem. Attalus ad infima tribunalis subsellia positus, ubi se Honorij potestati permisit, postea duob. tantū digitis ei amputatis, in Liparam insulā deportatus: Adaulphus à familiari quodā suo ense postremò necatus est. Alarichus aūt non multo pòst Alpibus (locus is circiter sexaginta stadia à Rauenna est situs) occupatis, de pace cum Imperatore egit. Et Sarus quidam, qui post Stiliconem præfecti militaris dignitatē ab Honorio acceperat, in arte bellica summè exercitatus, & Alaricho ipsi propter priores inimicitias suspectus, quòd minimè sibi bono futura esse pacta inter Romanos & Gotthos fœdera arbitraretur, circiter trecentos sui studiosos uiros fortissimos secū habens, subitò Alarichū aggressus, non paucos ex militib. eius occidit: & uictoria in prælio potitus, Rauēna eos eiecit. Eam ob rem Alarichus ira percitus, Roma obsessa, ꝓditione eā cępit: suosque Romanorū opes quantū possēt diripere, & domos expilare, atque uni solū, in quo apostoli Petri tumulus est, tēplo, q̄d ingens & amplū est, parcere iussit. Quę res in causa fuit, ne Roma omnis funditus interiret.

Quum

§ In legatione posteriore Alarichus petijt, ut in societatem belli à Romanis susciperetur: & ut sibi cum mediocri frumenti pensione loca aliqua, quæ Romani non magnifacerent, incolenda darentur. Sozom.

† Ad reliquas Imperij Rom. clades accessit, quod Gildo comes Aphricæ Theodosio defuncto, Libyam, & bonam Aphricæ partem per tyrannidem occupauit. De quo in fine huius libri annotatio reperitur.

* Attalus Gotthorum instinctu denuò in Gallijs tyrannidem arripuit. Qui deinde à Gotthis ipsis captus, Constantio deditus, & ab Honorio Romæ in triumpho ante currum ductus, in Liparamque deportatus est.

Innocentius apud Alarichū Orator.

Petit Alarichus ducem se Romanarū copiarum constitui.

Iouius imprudenter Alaricho dignitatē eam denegatā esse indicat.

Portus Rom. capitur.

Attalus Imperator creatur.

Adaulphus equitū domesticorum præfectus.

Attalus ab Honorio ad Imperij societatem inuitatus, insolentissimū dat responsum.

Alarichus sibi Honoriū reconciliat.

Attali exiliū.

Adaulphi cædes. Nam apud Barcinonem fraude suorum occisus est. Paul. Diac.

Sarus præfectus militū Alarichum prælio uincit, & Rauenna eijcit.

Prima direptio urbis Romæ à Gotthis facta An. Christi 412.

De hoc ad finē huius libri ex Procopio annotatio Baptistæ Egnatij reperitur.

Iouius Italiæ præfectus.

Iuramentū per salutem Imperatoris.

Attalus & duces cum se Honorio dedunt.

Alarichus denuo cum Honorio transigit.

Alarichus Romam capit & diripit.

Templo diui Petri, & qui ad id confugissent, parcere milites iubet.

A Quum enim eò propter timorem quàmplurimi confluxissent, ob Apostoli reuerentiam seruati, urbem denuò ædificijs restaurarunt. Ille porrò quum Campaniam uastaret, morbo interijt. Et cum barbaris pace facta Honorius, ut Romam multa perpessam mala, cōmuniter cum alijs incolerēt, eis permisit: eamq; rem manu simul & ore magnopere applaudens comprobauit. In eo bello mulier quædam maximū exhibuit pudicitię specimen. Quòd namq; & ætatis flore & formæ uenustate præstaret, ex Alarichi militibus iuuenis quidam pulchritudine eius, quum eam uidisset, captus, ad concubitum eam solicitauit. Quum autem illa piaculū id auersaretur, miles ense stricto mortem ei minatus, ueluti cum amore concertans, per misericordiam summum tantum collum uulnerauit. Illa uerò cruore diffluens, iugulum ferro subdidit: melius sibi esse rata, ut cum pudica mente mortem oppeteret, quàm cum uiro alio concumberet. Et postquam ferocius etiā barbarus illam aggressus est, plurimumq; eam oppugnando nihil egit, ad castitatem eius consternatus, in Apostolicum diui Petri templum eam duxit, ecclesiæq; custodibus cōmendauit, sex illis aureis nummis datis, ut puellam uiro suo conseruarent. Tales calamitates in Oriente atque Occidente tum, Dei, ut opinor, ira accidere.

In direptione urbis fœmina pudicissima mori maluit, quàm à milite cōstuprari.

Miles barbarus castitatem eius admiratus, mulierē seruauit et honorauit.

Alarici mors.

Honorius barbaris Romam incolere permisit. Alarichus Gallā Placidiā Honorij sororem Romæ captam, Athaulpho uxorē dedit: quæ blandicijs suis apud maritū effecit, ut ultrò ipse à Romanis pacē peteret. Duo.

CAPUT XXXVI.

Tanta enim eo tempore hominū cædes facta est, quantam ætas nulla à sæculo condito nouit. Eam porrò cladem stella illa gladij formam referens, obscurè portendit. Non etenim milites tantū interiere, neq; in aliqua orbis parte mala hæc constitere, sed omne genus hominum concisum est, & tota perijt Europa. Asiæ quoq; pars non exigua attrita est, plurima item Libyæ, potissimùm uerò quæ Romanis tributaria & subiecta fuit.

Totius orbis clades tantæ prodigiosa stella prædicta.

B †Interitus namq; multitudinem hostilis barbarorum demetuit ensis. Reliquam autem fames & pestilentiæ, necnon agrestium ferarū greges absumpsere. Præterea motus terræ ingentes, funditùs urbes & domos euertentes, permultos in ineuitabile exitium coniecere. Multis etiam in locis terra hiatibus rupta, sepulchrum incolis extemporaneum, spontaneumq; facta. Insuper aquarum pluuialium illuuiones, & apud alios flammeæ siccitates, apud quosdam fulmina coniecta, uariam & insustentabilem edidere calamitatem. Quinetiam pluribus in locis grando saxis manuarijs maior, & circiter octonarum librarū pondus trahens, deferri uisa est. Deniq; niuium uis & frigoris immanitas, quos plagæ aliæ non præripuerunt, occupatos extinxere. Quæ omnia euidenter satis diuinam deprędicarunt indignationem. De quibus singillatim commemorare, supra uires hominis fuerit. Tum uerò tantum etiam solis deliquium fuit, ut stellę etiam medio die refulserint: quod deinde tanta siccitas est subsecuta, ut more insolito multi mortales, & alia etiam animalia interierint. Quum autē sol defecit, fulgor quidam simul in cœlo apparuit, coni siue metæ speciem gerens; quem ineruditi quidam cometam, crinitamq; stellam esse duxerunt. Nihil enim quæ in eo uisa sunt, cometæ simile fuit. Nec fulgor is in comam abijt, neque stellæ prorsus speciem retulit: sed ueluti lucernæ cuiusdam magnæ flamma per seipsam subsistere uisa est, nec radij eius aliqui stellæ cuiusquam formam subiere. Ipso quoq; motu uariauit. Nam ea parte qua sol per æquinoctiū oritur, fulgor is moueri cœpit: & inde iuxta eam quę in Vrsæ cauda sita est, stellam ultimam sensim euadens, ad Occidentem cursum tenuit. Postquam autem cœlum est dimensus, motu suo quatuor mensibus longius perfecto, disparuit. Vertex eius aliquando quidem in magnam & acutam longitudinē abijt, ut coni rationē excederet: nonnunquā

†...rum plurimæ ...

Stellæ in cœlo medio die uisæ.

Tempestatis eius clades. Bella. Fames. Pestis. Terræmotus. Chasmata. Eluuiones. Exustiones. Grando max. Vis niuium. Eclipsis solis. Siccitas summa. Fulgor coni forma in cœlo apparens.

autem ad mensuram illius contractus est. Alia quoque monstrosa præbuit specta A
cula, quibus à natura solitarũ apparitionũ discessit. Videri autem cœpit ab æsta
te media, ferè usque ad autumni finem. Idipsum quoque miraculum ingentium bel
lorũ, & incredibilis hominũ interitus indiciũ fuit. Deinceps uerò terræmotus ef
se cœperant, qui non facilè cum eis qui antea extiterant, conferri possent. Cum
terræmotibus ignis quoque cœlo quasi rupto delapsus, salutis spem omnem præ
cidit: cladem tamen hominibus non intulit. Diuina namque benignitas uento ue
hementi demisso, & igne undiquaque prouoluto, in mare eum abiecit. Videre tũ
erat spectaculum nouum, fluctus ipsos perinde atque regiones quasdam marinas
plurimùm igni ardere, quoad usque flamma prorsus in undis extincta est. Quum
in multis terræ locis tanti essent terræmotus, laquearia & tecta ædium, à se ipsis
ita magno cum sonitu & fragore dirimi uisa sunt, ut qui intus in domibus erãt,
clarè oculis cœlum conspicerent. Et post eiusmodi rupturã ita rursum sunt in
terse aptè coniuncta, ut nemini tam nouæ rei significationem aliquam præbe
rent. Idem etiam in nauibus & domorum pauimentis, multis in locis accidit.
Quædam namque granaria in partibus inferioribus habitantes, frumẽto confer
tim & subitò in eos per rimas patentes effuso suffocarũt, solũque ipsum tam com
modè compactum reddiderunt, ut homines addubitarent, unde frumentum il
lud quod cædem talem patrarit, profluxerit. Ad hæc, alia quoque eius generis
mala tum nouo prorsus modo extitere, quæ satis ostenderunt non naturali ali
qua ratione hæc, sicuti Græcæ superstitionis sectatores delirantes dicũt, proue B
nire, sed diuinæ indignationis flagella ea hominibus immitti. Multis certè qui
dem eo tempore uisum est, irato ea Deo accidisse, propter tam apertam, quæ
maximo illi Ecclesiæ luminari Ioanni illata est, iniuriam. Siquidem & Impera
toris coniugem Eudoxiam tum uita excedere contigit, uermibus escam factam.
Et urnam, cui imposita est, moueri cernere erat: Deo uidelicet eum, qui perillã
in Ecclesia concitatus fuerat, motum ostendente. Et Theophilus paulo pòst la
terum morbo corrẽptus interijt. Arsacius etiam, quemadmodum à me dictum
est, paruo intercedente tempore fatis concessit. Et Cyrinus Chalcedonis episco
pus, ex eo casu quo in pede circumuentus est, utroque crure dissecto, miserabili
ter uita est defunctus. Et alij aliter uitam finiere. Antiochus & Seuerianus, se
ctatoresque eorum malè quoque diem suum obiere, Deo ab ipsis pœnam sumen
te, propter sacra (proh dolor) iniquè prodita. Inter homines quoque esse Impe
rator Arcadius breui desijt. Verùm Ioannis primùm, deinde etiam Arca
cadij obitu exposito, unà cum utriusque fine, decimotertio
quoque historiæ huius libro, Deo adiuuante,
imponam finem.

Terræmotus grauissimi. Ignis cœlestis in terram delapsus. Idem in mare coniectus. Mare ardens. In terræmotu tecta & pauimenta domorum derepentè rupta, & rursum coniuncta sunt. In nauib. idem quod in domibus factum. Theologicum de prodigiosis casib. iudiciũ. Flagella Dei homines castigãtia. Eudoxiæ mors. Theophili. Arsacij. Cyrini. Antiochi. Seueriani. Arcadij. Ioannis Chrysostomi.

Rursum tecta ab homanib. ... Deus fortunata ... Eudoxiæ urna mota ...

CAPUT XXXVII.

Vcusi Ioannes quum esset, ab Adelphio episcopo benignè exceptus
atque tractatus est. Atque ibi multos quidem pane, plurimos uerò diui
no uerbo, quod uerè corda confirmat, & mentes illustrat, pauit. Per
multos uerò etiam utiles atque necessarios libros composuit. Nullæ e
nim quæ ei accidere ærumnæ linguam eius, fluminis instar fluentem, cohibere
potuerunt. De patientia quoque, & de eo quòd non solum nos ad socordi
am non dare, uerumetiam in rebus duris non offendi debeamus, non pauca
conscripsit. Plurimas etiam tum ad sanctam Olympiadem epistolas dedit.
Vniuersæ hæ quindecim sunt, mirificam patientiæ gratiam complectentes.
In

Acta & scripta Ioannis quæ Cucusi edidit. Epistolæ eius ad Olympiadẽ. Epistolæ ...

A In quibus solum peccatum esse, ad quod exhorrescere nos conueniat, dicit. Ae§rumnas etiam quas in itinere pertulit, in eis commemorat: & ut eam à desperatione reuocatam, ad spem bonam futuri cõgressus erexerit: atq; ut feruente maximè æstate iter faciens, cum uehementissima febri sit colluctatus. Refert insuper stomachi ipsius uitia: & improbum, qui uirum iustum in exilium abduxit, Gallum: necnon diuersoriorum mansionum'que incommoditatem, ministrorum inopiam, rerum necessariarum penuriam, item quòd medicum non habuerit, & de Isaurorum terrore. Quemadmodum etiam monachi aduersus eum furentes, domicilium eius incendere uoluerint: & quomodo rebus eius in itinere comploratis, non solum ipsi eius miserti non sint, sed etiam misericordiã aliorum, extrema omnia comminati, impedicrint. De uia deniq; queritur, utpote ardua, lapidosa, difficili, & molesta. quam ob causam beatam illam fœminam rogat, ut in orationibus suis illa meditetur, ne longior eius fiat profectio, sexcentis exilijs laborem itineris faciendi grauiorem sibi esse dicens. Hęc omnia, atque alia hisce similia epistolæ istæ, & aliæ præterea ad episcopum Cyriacum datæ, complectuntur. Porrò quum ei aduersarij, quòd Cucusi maneret, inuiderent, Arabissum abductus est. Ductoribus enim eius hoc studio fuit, ut transitione frequenti labefactatus ille, uitam miserè finiret. Sedenim quo pluribus obiectus est ærumnis, eo casibus omnibus propter sanctiorem philosophiam superior fuit, splendidius'que refulsit: quemadmodum in igne flamma, si materiam copiosiorem sibi iniectam habeat. Inde uerò Pityuntem (ita enim mandatum fuerat) ductus est. Oppidum id est grauis solitudinis, ad finem Pontici maris * situm, sæuissimis barbaris conterminum. Eò quum duceretur, & iam ad De-

B um migraturus esset, noctu ei oranti, qui uitæ eius duces fuerant, Petrus & Ioannes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: ei'que quùm aduersus dæmones uictoriam, tum postremò migrationem ad Deum, & quæ eum exceptura essent bonorum perceptionem cum lætitia annunciarunt. Dein † cœlesti & ineffabili eum esca pauerunt: ex quo tempore nihil postea cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum uersantibus concredidit. Hinc etiam ille ad maiora progressus est certamina. Illi porrò quibus magnus uir ducendus commissus fuerat, magnis itineribus proficiscebantur, aliquando immensis pluuijs exundantibus, aliquando solis radijs maximè urentibus. Merces enim eorum crudelitati in illo exercendæ, maiorum dignitatum honores, proposita fuerat. Cæterùm Pityuntem uidere non potuit, sicuti Epiphanij uaticinium prædixerat. Ad Comanenos autem Armeniæ quum uenisset, ad tem† plum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomediæ martyrij certamen obijsse dicit. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioannes frater, utrũq; crastina dies cõiunget. Ille etiã custodi templi, ut locum Ioanni pararet, pręcepit. Ex eo loco cum triginta stadiorũ iter confecissent, pręter opinionẽ recta uia excidentes, errabundi ad martyris ędem reuersi sunt. Itaq; cum res suas disposuisset, linguã ad docendũ mouisset, lætius se ita ut calceos quoq; indueret, uestib. suis ornasset, & per cõmunionem diuinam sanctificationẽ percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus.

Ad solum peccatum exhorrescendum.

Fortasse pro monachis legendum monomachi, hoc est gladiatores. ut milites intelligantur, qui eum in exilium abduxerunt.

Epistole Ioannis ad Cyriacũ episcopum.

Ioannes Arabissũ abductus.

Rebus aduersis Ioannes magis ac magis enituit.

Idẽ Pityuntẽ duci iussus.

Morituro Ioanni Petrus & Ioannes apostoli apparuerũt.

[illegible]

Iidem eum cœlesti cibo pauerunt.

Basiliscus martyr apud Comanenos.

Idem Ioanni in somnis apparet.

Perceptio Eucharistiæ ante obitum.

§ *Tu tibi persuade, præter culpam ac peccatum, homini accidere nihil posse, quod sit horribile. aut pertimescendum. Cicero. Simus ea mente, quam ratio & ueritas præscribit, ut nihil in uita nobis præstandum, præter culpam, putemus: eaq; quum careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Idem.*

* *Plin. lib. 6. cap. 5. de regione Colchica: In intimo eo tractu Pityus oppidum opulentiß. ab Heniochis direptum est.*

† *Comana oppidum est Cappadociæ: Plin. lib. 6. cap. 3. Secundum Strabonem lib. 12. in conuallibus Antitauri. Comanensium mentio est l. quum antea. C. de agric. & censit. lib. 11.*

Signaculū crucis. Et se ipso signo crucis, sub qua uixerat, obsignato, beatā illam ingressus est profectionem, cum Christo uiuens & regnans, pro quo labores lōgos pertulit, suo quidem nomine per migrationem talem fœlix & beatus: eis aūt qui eum cognouerunt, & uel mediocriter mellitam eius doctrinam degustarunt, deplorandus. A

Ioannes in die exaltationis sanctæ crucis moritur. Obitus eius in eam diem incidit, qua uiuificę Crucis exaltationem celebramus, septembris mensis decimamquartam. Sic enim conueniebat, eum qui uitam omnem sub cruce transegerat, & gloriam non in alia re q̄ in cruce Christi collocauerat, festo ipsius die, quem ex materia ista acceptum Circumferebat cinerē, deponere, atq; ad Deum in sublime ferri & exaltari. Eò uerò tum innumerabilis piè uiuentium uirorum & fœminarum multitudo ex Syria, Cilicia, Pōto, & Armenia confluxit: qui postquam eum pijs manibus prope Basiliscum martyrē sepelierunt, rursum inde abierunt.

CAPUT XXXVIII.

Arcadij mors. Arcadij liberi.

POst Ioannis mortē, Arcadius quoq; anno tertio defunctus est. Imperij successorem is filium Theodosium reliquit: sicuti & antea mater, nuper admodum à lacte remotū. Reliquit etiam filias, Pulcheriam, Arcadiam, & Marinam, admodum teneras, quę in uirginitate cœlibes permāsere. Non multo pòst Honorius quoq; Romæ hydrope perijt, sororis suæ Gallæ Placidiæ & Constantij filium Valentiniani anū tertiū, & filiā Honoriam, post se in ea urbe relinquens. Arcadius ante finem uitæ, Deo chari hominis opinionem, talem ob causam obtinuit. Aedes quædam Constantinopoli est maxima & pulcherrima, Καρύαν, hoc est nucem, eam incolę nominant, quòd in ea media, nux arbor, spectaculum non contemnendum, stetit: ex qua arbore Acacium martyrem suspensum, martyrium suum peregisse ferūt. Propter hanc ędem alia precatoria domus contiguè extructa est, ad quam spectandam Arcadius uenit: precibusq; in ea peractis, inde abscessit. Concurrit ad locū eum, ad Imperatorem uidendum, multitudo innumerabilis, & plena erant foris hominib. loca omnia. Simulatq; uerò Imperator paululum est progressus, confestim maxima illa ædes funditus diruta concidit, ita ut neminem detrimento aliquo afficeret. Itaq; clamor statim exortus est, Imperatoris precibus cunctos præsenti exitio esse liberatos. Atq; hoc sic actum. Mortuus est autem Arcadius, quum octennis filius eius Theodosius esset. Vnà cum patre is tredecim, solus autē quatuordecim imperauit annos. Quos annos etiam tredecimus hic liber continet: quum à mundo condito quater millesimus noningentesimus uigesimus tertius: à natiuitate uerò Domini quadringentesimus decimus octauus ageretur annus.

Item Honorij, qui sedecimo post Arcadium mortuus est anno.

Arcadius sanctitatis fama [illegible]

Acacius martyr. B

Constantinopoli domus quædā, postquā ex ea progressus est Arcadius, sine detrimento ullo hominū corruit.

Libri istius anni.

HISTORIA GILDONIS TYranni Aphricani.

Gildo secundum duos in Europa tyrannos, Maximum & Eugenium, quos ope diuina Theodosius magnus oppressit, eo mortuo, in Aphrica tyrannidem inuasit: eandemq́ ita sæua dominatione obtinuit per annos duodecim, ut urbem Romam, quòd ex Libya frumentum eò exportari non pateretur, annonæ charitate & fame affligeret. Libyam sibi ab eo ademptam, Roma apud Claudianum hisce queritur uersibus:

Hanc quoq; nunc Gildo rapuit: sub fine cadentis
Autumni, pauido metimur cærula uoto.
Puppis si qua uenit, si quid fortasse potenti
Vel pudor extorsit domino, uel præda reliquit,
Pascimur arbitrio Mauri: nec debita reddi,

Sed

A *Sed sua concedi iactat, gaudetq́ diurnos*
Ut famulæ præbere cibos, uitamq́ famemq́,
Librat barbarico fastu, uulgiq́ superbit
Fletibus, & tantæ suspendit fata ruinæ.
Romuleas uendit segetes, & possidet arua
Vulneribus quæsita meis. — Et rursum:
— *Iam solis habenæ*
Bissenas torquent hyemes, ceruicibus ex quo
Hæret triste iugum, nostris iam luctibus ille
Consenuit, regnumq́ sibi tot uendicat annis.

Quo minus autem in hunc armis Romani imperatores Arcadius & Honorius, quos ille propter iuuenilem eorum ætatem contemnebat, animaduerterent, Barbarorum in utrumq́ & Orientale & Occidentale imperium excursiones, & Attali tyrannis impedimento fuere. Habuit Gildo fratrem Macezerem, egregiè fidem Romanis præstantem. Huius filios eam ob causam per parricidiū ille crudelissimè necauit. Honorius tandem Macezerem contra fratrem cum copijs misit. Qui cum quinque millibus armatorum Gildonis exercitum ingentem uicit atque fugauit. Gildonis ex fuga retracti gula, uelo nautico fracta. De expeditione Macezeris & uictoria, atque de parricidio Gildonis, apud eundem Claudianum, historicum potius hac in parte quàm poetam, in consilio imperatoris Honorij ita agitur:

Est illi patribus, sed non & moribus ijsdem,
Macezer, fugiens qui dira piacula fratris,
Spesq́ suas uitamq́ tuo commisit Asylo.
B *Hunc tibi tentatu frustra mactare nequiuit*
Insidijs, patrias in pignora contulit iras:
Quosq́ manu pueros paruos gestauerat unà
Occidit iuuenes, inhumataq́ corpora uulgo
Dispulit, & tumulo cognatas arcuit umbras.
Naturamq́ simul fratreq́ hominēq́ cruentus
Exuit, & tenuem cæsis inuidit harenam.
Nūc quoq́ nūc Gildo, tanto quē funere mersit:
Nunc doleat uenisse ducem, seseq́ minorem
Supplicibus sciat esse suis. quem sede fugauit,
Nūc præceps fugiat: fregit quē clade, tremiscat:
Agnoscatq́ suū, trahitur dum uictima, fratrē.
Hæc ita ut Claudianus scribit, acta. Postremoq́:
Tertius occubuit nati uirtute tyrannus.

HISTORIA ALARICI, QUOMODO IS primùm cum Gotthis suis urbem Romam cęperit, & diripuerit.

Obsederat Romam Alarichus iam biennium: nec Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias urbi poterat, aut audebat. Nam quum nihil minus quàm de urbis eius salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducem exercitui idoneū minimè præfecerat, qui rem tum aduersus Gotthos rectè administraret. Unde Gotthis obsidēdæ urbis cogitatio, Romano milite uel dilapso, uel segniter rem gerente. Verùm eam frustra obsessam, cū expugnare ui nō posset, ad dolū hostis barbarus uertitur. Profectionē in patriā simulat, trecētosq́ iuuenes corporis & animi ui præstātes deligit,

quos

quos Romanis principibus dono det, instructos prius ut omni obsequio dominos suos demererentur: & ad certam diem circa meridiem, quum Romani Principes somno uel ocio uacarent, ad portam Asinariam aduolent: interfectisq; improuiso insultu custodibus, portam sibi praesto futuro aperiant. A

Interea Gotthi quum reditum, alia atq; alia deesse sibi simulantes, differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregiè usi, portam constituto die suis aperiunt: & intromissus Gotthus, maiore ignominia quàm damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probae illustris feminae & opulentissimae opera patefactam Gotthis portam existiment, quum plebem Rom. passim fame & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna. Unum, edictum ab Alaricho fuisse, ut quicumq; in templa duorum confugerent, praecipuè Petri & Pauli, his nulla uis inferretur: quod & summa fide seruatum. Alterum, quòd quum renunciatum Honorio esset Romam perijsse, de pugnaci ille Gallo, cui nomen Roma erat, significatum sibi esse crediderit, quo cum paulo antè festiuissimè luserat. Adeò socordis ingenij princeps, nec quidquã omnino paternae & auitae uirtutis referens, ignauus fuit. Quod & Arcadio fratri eius uitio datum. Nam Eudoxiae uxori addictus, cùm alia improbè fecit, tum Ioannem Chrysostomum, antistitem sanctitatis & eruditionis egregiae, plus aequo uxori inseruiens, in exilium egit.

DECIMIQVARTI TOMI CAPITA.

XVII. *De Iudæo qui dolo sæpe baptizatus, postquam ad Paulum etiam Nouatianorum episcopum uenit, lauacro baptismi ritè parato, ut subitò aqua euanuerit, Deo importunitatem eam miraculo coarguente.*

XVIII. *Ut etiam apud Persas Christianismus sit propagatus, per Marutham Mesopotamiæ, & Abdam Persidis episcopos.*

XIX. *Ut Abdas templum sacrati ignis demolitus sit, unde & ipse & alij martyrij certamen pertulerunt. & de acerbissimis tormentis, quæ Persæ contra Christifideles excogitarunt.*

XX. *De Achemenide, & Saane, & Beniamin diacono: ut ij apud Persas sæuissimè excruciati, martyrij sint adepti coronam.*

XXI. *Ut propter Christianorum persequutionem pace cum Persis fracta, ingens certamen inter Persas & Romanos sit commissum. Quum autem Romani uirtute uicissent, simul & bellum & persequutio Christianorum finem habuerit, pace denuò inter Romanos & Persas firmata.*

XXII *De Acacio Amidensi episcopo, ut is ex sacris Ecclesiæ uasis numis factis, Persarũ captiuos redimens, domum eos remiserit: quæ res magnæ Persis fuit admirationi.*

XXIII. *De Eudocia Augusta, quæ & Athenais est dicta, qualis ea & unde fuerit, & quomodo matrimonio Theodosio imperatori sit coniuncta: & ut uouerit, se religionis ergò Hierosolyma profecturam. & de oue magnitudinis admirandæ, alijsq; quæ ei accidere rebus.*

XXIIII. *De Attici patriarchæ episcopali administratione. Et quòd is urbanus admodũ & facetus, necnon in imponendis rerum nominibus acutus fuerit.*

XXV. *De Alexandro Antiochiæ episcopo, ut primus ipse memoriam & nomen diui Chrysostomi in sacros codicillos retulerit, atq; Atticum, itemq; alios idem facere curauerit, & Ioannis studiosos tranquillitati & paci restituerit: id quod Cyrillus facere detrectauit.*

XXVI. *Epistola Attici patriarchæ imperantis urbis, ad sanctũ Cyrillum Alexandrinum, in qua eum ille cohortatur, ut nomen beati Ioannis sacro albo inserat.*

XXVII *Epistola contraria sancti Cyrilli ad Atticum, nomen Ioannis admittere detrectantis.*

XXVIII *Ut diuus Cyrillus per uisionem diuinam nomen Ioannis susceperit: conceptumq; antea odium, Deigenitricis intercessione, ei remiserit.*

XXIX. *Post Atticum ad sedem episcopalem Sisinius est euectus, Philippus Sidites ei postpositus. Qualis is Philippus fuerit. Ut Proclus Cyzicenorum episcopus lectus, & tandem non receptus, priuatus ociosusq; Constantinopoli egerit.*

XXX. *De maximarum episcopalium sedium præfectis, alijsq; uirtute atq; doctrina præstantibus diuinis uiris.*

XXXI *Ut post Sisinium Nestorius hæreticus episcopus lectus, per arrogantiam turbis & tumultibus complere Ecclesiam instituerit.*

XXXII. *Ut Nestorius in ipso flagranti crimine per discipulum suum Anastasium sit deprehensus, Christum Dominum nudum hominem dicere, & sanctam Christi Deiparam matrem Christigenitricem appellare. Et quæ de eo memoriæ prodiderit Socrates ecclesiasticus historicus. Et de prodigio quod in ecclesia accidit.*

XXXIII *De epistolis sancti Cyrilli ad Nestorium. item de duodecim capitibus, in quibus illius carpit peruersam opinionem. Præterea quæ de Nestorio scripserit Celestinus.*

XXXIIII *De tertio sancto uniuersali Ephesio concilio, in quo Nestorio episcopatus est abrogatus.*

XXXV. *Ut triduo pòst Ioannes Antiochenus & Theodoritus aduenientes, Cyrillum & Memnonem Ephesium episcopali dignitate priuarint: synodus autem ipsos id ausos, rursum episcopatu abire iusserit. Ut Theodoritus contra duodecim Cyrilli capita dixerit, huicq; rursus Cyrillus responderit. Ut Nestorius Oasim exulatum ierit. Ut Ioannes & Cyrillus in gratiam reducti idem senserint, & iussu imperatoris Nestorij abrogationem ratam habuerint. Epistola Cyrilli, quam per Paulum Emesenum ecclesiæ Antiochenæ scripsit.*

Qualia

ECCLE-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XIIII.

CAPUT I.

A

OANNES igitur, aurea lingua uir, labore certaminum pro CHRISTO obitorum, ueluti aurũ obryzum ad summum per explorationem probatus, ad hunc modum uita est defunctus. Post hunc & Imperator Arcadius mortuus est, adolescentulo admodum Theodosio filio, octauum uidelicet ingresso annũ, relicto. qui cum trimulus esset, mater quoq; cum relinquens, ad futuras transijt pœnas. Arcadius porrò, puero ne quid contingeret metuens, ante mortem Isdigerdem Persarum regem curatorem eius, & simul Imperij, donec ille in uirum euaderet, testamento instituit. Quod ubi Isdigerdes cognouit, re ea minimè neglecta, nouum quoddam admirandę uirtutis exhibuit specimen. Pace namq; prolixa, centum annorum inducijs cum Romanis initis, imperium Theodosio, quo minus periclitaretur, conseruauit: & Antiochum quendam, uirum admirandũ & pręclarum delectum, ueluti tutorem & pædagogum ad eum, cum literis in hęc uerba ad senatum Romanum conceptis, misit. „Quum Arcadius Imperator uester me filij sui curatorem instituerit, qui officio meo fungatur, uirum istò misi. Ne „quis igitur puero insidias struere audeat, ne bellum ipse implacabile aduersus Romanos moueam. Et Antiochus ubi Constantinopolim uenit, puerum ita ut Imperatorem decet, educauit: illud prouidens & curans, ut simul puer & magnificentiam in publicum progressus retineret, & rebus bellicis optimus esset.

Arcadius filio Theodosio curatorem testamento designauit Isdigerdem Persarũ regẽ.

Induciæ centũ annorum inter Rom. & Pers.

Antiochus delegatus ab Isdigerde Theodosij tutore.

Educatio pueri imperialis.

B Quum autem quadriennium cum eo fuisset, discessit. Rerum autem omniũ administratio Anthemio præfecto commissa est: qui ex filio nepos eius Philippi fuit, qui Paulo Constantinopolitano episcopo eiecto, uæsanum Macedonium pro eo in ecclesiam induxit, sicuti libro decimo diximus. Anthemius iste mœnia Cõstantinopolis demolitus, pomeria urbis prolaturus, latericio ingenti qui nunc cernitur muro eam circumdedit, opere eò per menses duos magna & ferè incredibili celeritate confecto. Et quùm prudentia multos antecelluit, tum inconsultò nihil sibi agendum duxit. Ac cum multis quidem ille alijs de rebus gerendis consilia communicauit: Troilo tamen sophista familiariter maximè usus est, in quo, præter cæteras uirtutes, prudentia etiam quædam reipublicæ administrandę Anthemij æmula fuit. Illud sanè animaduertendum, Anthemium Imperatoris iussit, unà cũ Cyro prefecto urbi, longo pòst tẽpore urbis mœnia construxisse. De Antiocho & Anthemiò Imperatoris pędagogis hęc dicta sufficiãt.

Anthemius Orientalis imperij administrator.

Latericius murus urbis Constantinopolitanæ ab Anthemio celerrimè extructus.

Troilus sophista Anthemij familiaris.

Cyrus præfectus urbi.

CAPUT II.

PRouidentia autẽ diuina, illud præcipuè curans, ut pius maximè Theodosius imperator fieret, alium quoq; tutorem germanum magis imperio eius præfecit: Pulcheriam nimirum sororem, quæ à prima statim ætate ita sapuit, ut uirtute & ciuili prudentia eis non cederet, qui in his reb. maximè excellunt. Vnde colligere satis possumus, Principibus ad salutem, solam

Deus tutelæ sororis Pulcheriæ Theodosiũ commisit.

Eximia Pulcheriæ laus.

A sepulchri nomen est. Vtraq; uerò hæc fana pulchritudine simul & amplitudine
ambitiosa, magnificè sunt constructa. Deus sanè fœminam eam, propter uitæ
institutum, charam habens, preces eius exaudijt, & in rebus agendis sæpe ei ap-
paruit. Et ut mihi quidem uidetur, amorem Dei homines non cõsequuntur, ni-
si seipsos idoneos factis ipsis præbeant. Ad eundem etiam modum sorores in- *Virtutes sororũ Pulcheriæ.*
stitutæ, eadem studia erga sacerdotes, erga tẽpla, præterea erga egenos, mendi-
cos, & aduenas liberaliter præstitere. Vita quotidiana, instituta, atq; progres-
sus, noui omnibus fuere. Diu noctuq; hymnis laudibusq; Deum celebrarunt.
Ocium, sacram telam texentes, & id genus opus facientes, uitarunt. Institutum *Ocij fuga.*
namq;, propter quod uirginitatem erant complexæ, non decere ignauiam exi-
stimarunt. Proinde uitia eiusmodi, & reliquam Imperialem consuetudinem, à
uita sua repulerunt. Itaq; factũ, ut quòd Deus eis propitius esset, domus earum *Theodosius Christianissimi Principis exemplum.*
rectè administraretur, ætasq; Imperatoris optata caperet incrementa: & aduer
sariorum insidiæ, bellaq; orta, omnia sua sponte, Deo adiuuante, soluerentur: &
Imperator ipse in dies rebus bonis accumulatus, laudatis sororis consilijs, uelu-
ti uera effigies & statua in optimi imperij formam expolita, esset.

CAPUT III.

Erùm res quoq; eius sine dispendio & iactura silentio cõmittere non
possumus, non omnibus prorsus notas. Primùm namq; ita ut Impera *Theodosij uirtutes.*
torẽ oportet institutus atq; educatus, nullũ de se ignauię & molliciei
indiciũ prębuit: sed ita quùm nostrarũ, tum earũ quæ supra nos sunt
rerum peritus fuit: ut qui cum eo colloquerentur, humanę mentis captum eum
exuperare iudicarent. Adeò etiam fortis & laborũ patiens, ut facilè uicissitudi-
B nem & mutationem temporum sustineret, cum æstu iuxtà & frigore concerta-
ret. Ieiunio frequẽti se assuefecit, & maximè quarto hebdomadis, & eo qui Para
sceues nomen sortitus est, die: Christianismũ ad summũ excolere uolens. Atque *Aula Imperialis ascetorio monachorum persimilis.*
ut aula eius Imperialis re nulla ab asceterio differret, sedulò curauit. Manè cõsur
gens, hymnos Deo cum sororib. alternis cecinit, & spiritus uerba semper in ore
habuit. Cum episcopis & sacerdotibus cõgressus, obscuros locos & nodos scri-
pturarũ, haud aliter quàm si sacris ipse initiatus esset, explicuit. Sacrorum libro *Bibliotheca Theodosij.*
rum, eorundẽq; interpretum cõgerendorũ adeò fuit studiosus, ut ea laude Pto
lemæo inferior non esset. Noctu eis legendis operam nauauit: lucerna se sponte *Lucerna αὐτόματος.*
sua, machina quadam mouente, sibiq; ipsi oleum infundente, comparata: ut ne
quis ministrorum eius in laboribus eiusmodi molestiam quampiam subiret, ne
que uim naturę cum somno colluctans inferret. Manu ipse sua pulcherrimè scri
psit: ac multa scriptorum eius ad hoc usq; tempus sunt conseruata, temporum
ui superiora, Euangelia uidelicet, & alia quædam, aureis omnino literis distin- *Theodosius fuit Calligraphus.*
cta, quorum paginæ crucis formam referunt. Quo labore eum uitæ sumptus to
lerare potuisse, fama est. Malorum tolerantia omnibus, præcipuè autem qui eo
nomine apud Gręcos clari fuere, post se relictis, multis modis eos prętergressus
est. Illi siquidem quum uerbis se philosophiam exhibituros esse polliciti essent, *Philosophus μέχρι τοῦ πράττειν.*
re ipsa eam præstare nequiuerunt. Ipse autem Aristotelis perplexibilibus inuo-
lucris uale dicto, factis philosophiã exercuit, iræ, dolori, & uoluptati moderan-
do. Iram adeò in potestate habuit, ut neminem unq; à quibus læsus fuisset, ultus *Ἀοργησία Theodosij.*
sit, neq; eum quisq; succensentem uiderit. Atq; aliquando ex familiaribus cui-
dam dicenti, neminem ab eo illorũ morte mulctatum esse, qui iniurij ei fuissent,
respondens: Vtinam, inquit, eos etiam in uitam reuocare possem, qui iamdudũ
mortui sunt. Ad alium quendam eadem propè referentem, dixit: Nihil esse no-
ui, si quis homo quum sit, è uita excedat. Vnius aũt Dei esse, eum qui semel mor-
Oo 2 tuus

Theodoſius ad ſuppliciū damnatos, ſi illi ad ciuitatis portas ad mortem ducti non perueniſſent, per miſericordiam abſoluit.

Per pœnitentiam homo reuocatur ad uitã.

tuus ſit, per pœnitentiam ad uitam reuocare. Vſq; adeò autem uirtutem hanc coluit, ut ſi quando quiſpiam capitale crimen admiſiſſet, neq; eum condemnationis ſententia uſq; ad urbis portas produxiſſet, ſtatim eum miſericordia proſequeretur. Et quum aliquando Conſtantinopoli in amphitheatro uenationis ſpectaculum præberet, & populus exclamaret, aduerſus grauem feram generoſum quenquam periclitatorem, qui cum ea congrederetur, mittẽdum eſſe: An neſcitis, inquit, nos humanioribus ſpectaculis delectari ſolere? Et deinceps itidem populum ſpectaculis uti docuit. Religione tanta cum ſinceriore pietate uſus eſt, ut ſacerdotes omnes apprimè honoraret, maximè uerò quos ſanctitate uitæ enitere cognouiſſet. Et quum ex epiſcopis quidam, qui Deo charus fuiſſe perhibebatur, diem ſuum obijſſet, ſagum eius ſqualore multo imbutũ, cum petijſſe, & ſub Imperiali chlamyde geſtaſſe dicunt: quòd bona ſpe eſſet, ſe aliquid de uiri eius ſanctitate conſequuturum. Longior aliquando pluuialis tempeſtas extitit, & ipſe ſolitos Circenſes ludos populo more recepto gratificãs exhibuit. Quum uerò uberiores etiam deciderent imbres, ibi tum egregiam ſuam erga Deum pietatem declarauit, per præcones populo denunciari iubens, conducibilius uidelicet eſſe, ut ſpectaculo repudiato, Deum qui pręſenti calamitate eos liberaret, precibus placarent. Id quod confeſtim eſt factum. Litania inſtituta eſt: ſupplicantes proceſſere, laudibus Deum uexere, atq; unà concors Eccleſia ciuitas tota facta, & ipſe medius hymnis canẽdis pręijt, habitu priuato incedẽs. Minimè uerò eum opinio fefellit. Statim enim cœlum aerem turbidum ſerenitate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam ingens quædam frugũ copia & ubertas eſt conſequuta. Atq; omnib. ille quidem, ut ita dicam, exornatus fuit bonis: non minus uerò eũ cohoneſtauit miſericordia, placabilitas, & animi ſerenitas, tẽpeſtatis procellã non admittẽs: atq; inſuper fides ſincera & probata, unà cum religione non ficta, ſicuti inde conijcere licet. Vir quidam aſperiorem durioremq; uirtutis uitam conſectans, pręfracto eum adijt animo, ut ab eo quidquam peteret. Atq; ubi id ſæpius expertus non impetrauit, uinculis eccleſiaſticis Imperatorem à communione arcens ſubdidit. Poſtq; autem Imperator in regiam ſuam uenit, & epulæ appoſitæ ſunt, conuiuæq; omnes affuerunt, non ille prius cibum ſumendum eſſe, quàm uinculis ſibi iniectis ſolutus eſſet, cenſuit. Quapropter ad antiſtitem Conſtantinopolitanum famulum quendam miſit, petens, ut cum ipſum ſoluere ſe, qui ligaſſet, iuberet. Quum id epiſcopus recuſaret, & pro uinculo habendũ non eſſe, q̃d à quocunq; ligatum eſſet, ſignificaret, ſolutumq; adeò iam eſſe diceret, nondum calculo eius acquieſcendũ eſſe duxit. Multo uerò labore is qui eum ligauerat inquiſitus, eum abſoluit. Ac ſic tandem Imperator cibum ſumpſit. Adeò religioſus Theodoſius fuit, uitamq; ſuam accuratiſsimè ad diuinas leges compoſuit. Quam ob cauſam quicquid fuit ex idolis reliquum, ita eſt funditus diſiectum, ut poſteris eius ne ueſtigium quidem prioris fraudis & ſeductionis cernere ſit datum. Sẽtentiã uerò de eis ſuã in conſtitutionem retulit.

Theodoſius epiſcopi Chebronẽſis defuncti uiri ſancti ſagum geſtauit.

Supplicatio pro ſerenitate & clementia aeris impetranda.

Theodoſius illegitimam quoq; monachi excõmunicationem non contẽpſit.

Idololatria prorſus euerſa.

l. Omnia loca. C. de ſacrif. pag. & templ.

CAPUT IIII.

I quando bellum motum eſt, ad Deum confugiebat, diuinũ muſicũque Dauidẽ ęmulatus, quod in illius ueluti promi cõdi poteſtate bella eſſe ſciret: & quòd illum certum haberet curatorem, cõdignos ſpe bona percepit fructus. Ego uerò ueritatem promulgãs, ex plurimis pauca referam, quamuis extra inſtitutum argumentum ferri uideam. Roilas ingenti Scytharum Nomadum exercitu coacto, & Iſtro tranſito, Thraciam uaſtauit, & ad urbem quoq; imperantem uenit, ſubitò & primo clamore atq; impetu,

Deus manifeſtè bella à Theodoſio repulit. Roilas Scytha cũ copijs ſuis fulmine cœleſti extinctus.

A petu, ſicuti ipſe putabat, eam direpturus atq; exciſurus. Verùm Deus cœlitùs Imperatorem propugnans, uiolento tonitru & fulmine demiſſo, non modo ipſum uſtulatum in cineres redegit, ſed innumeras quoq; copias eius concidit.

Idem etiam aduerſus Perſas fecit. Quum enim ille pace repudiata, derepentè finitimos aggrederentur populos, neq; auxilia aliqua, quæ oppreſſis opem ferrent, adeſſent, ducibus copijsq; militaribus alijs bellis occupatis, imbre uehementiſſimo & grandine maxima Deus illos perſequens, progredi ultrà paſſus non eſt: equósq; eorum ita pedicis cohibuit, ut diebus uiginti, totidem ſtadia curſu perficere non poſſent, quoad uſq; exercitus cōgregatus fortiter hoſtibus reſtitit. Antea quoq; quum Perſæ, Goranne duce, cognominem Imperatori urbem oppugnarent, omnísq; generis machinis adorirentur, & turres extra muros cōtra eam excitarent, neq; quidquam efficerent, ridendos ſe dedere, Eunomio eius epiſcopo machinas hoſtium omnes perfringente. Quum namq; noſtri propter oppugnatorum multitudinem animos deſperatione deſponderent, precibus ipſe contra illos pugnans, urbem ſaluam conſeruauit. Ex ſatrapis tum ibi qui ſub Goranne erant, quidam ad blaſphemias conuerſus, itidem ut Rabſaces & Sennacherim, animo furibundo minatus eſt, ſacrum ſe eius ciuitatis templum igne conſumpturum. Contumeliam eam non ferens diuus Eunomius, tormentum bellicum ſaxa iaciens ad propugnaculũ cui apoſtoli Thomæ cognomen fuit, diſponi, ingentémq; lapidem eò in os blaſphemi illius emitti iuſſit. Ilicet ſaxum baliſta ea tortum, maledici illius ſatrapæ os deteſtandũ perculit, faciémq; eius omnem comminuit, capite rectiſſimè attrito, cerebróq; om-

Perſarũ excurſio in fines Ro. imbribus & grandine inhibita.

Gorannes Perſarum dux.

Theodoſiopolim Eunomius epiſcopus precibus ab immani ui Perſarum ſeruauit.

B ni diſperſo. Quem ubi Gorannes conſpexit, expugnatione urbis deſperata, fugiens inde diſceſſit, re ipſa uictum ſe eſſe clamans. Metuq; correptus, de cætero per pacta conuenta cum Romanis inita pacem eſt complexus. Tantam Deus ipſe fidelis miniſtri ſui Imperatoris eius curam geſſit: qui eo nomine illi gratias égit, eundémq; religione debita coluit. Porrò bella in Occidente contra ipſum & patruum adhuc uiuum mota, quomodo Deus ſoluerit, quid dicere attinet?

Pax Perſica. Præſidio ſuo Deus Theodoſium tutatus eſt.

CAPUT V.

Vum etenim in regionibus Occidentalibus plurimi tyranni exorti eſſent, partim alij alijs colluctati, atq; ipſi inter ſe conciſi, partim diuina ui in Imperatorum manus delapſi, ſatis illis Dei in eos amorem ſunt teſtificati. Iam enim antea de Stilicone & Alaricho Gottho diximus, illo tantum omiſſo, quòd quum in Italia & in ipſa urbe Roma, caſu quodã ſeditioſi homines Imperatori Honorio rebellarent, ipſe Rauennam ſe contulerit: Alarichum autem iſtum, quem fidum adhuc ſibi eſſe putabat, Galliæ ſcilicet ab eo ducem creatũ, cum frequentiſſimo exercitu, ut iniurias Imperatori factas ulciſceretur, miſerit. Ille uerò quum eò ueniſſet, arte ciuibus deceptis, Romam ingreſſus eſt: atq; ibi publica pecunia ablata, tandem & Honorij ſororem Gallã, quę etiam Placidia dicta eſt, adoleſcentulam adhuc & innuptam, rapuit, atq; inde diſceſſit. Eamq; Conſtantio, Comitis dignitatem gerenti, fido admodum ſibi amico, ſeruandam dedit. Conſtantius porrò illa unà cum pecunia accepta, ad Imperatorem Honoriũ uenit. Quo cum ad hoſtes reuerſus, cum Alaricho pugnã commiſit, uictoriámq; obtinuit. Quam illius erga ſe beneuolentiam & fidem ut † Honorius remuneraretur, in matrimonium ei Placidiam collocauit: eundémq;, ſorori talem honorem habens, corona & purpura ornatum, ad ſocietatem Imperij extulit. Atq; illum quidem Romæ reliquit: ipſe uerò Conſtantinopolim ad res Theodoſij ex fratre nepotis ordinandas, Arcadio illius patre non ita pridem mor-

Vandalorum, Alanorũ, Sueuorumq; duces legatos ad Honoriũ cum huiuſmodi mandatis miſere: Tu cum omnibus pacẽ habe, ab omnib. obſides accipe: nos nobis cõfligimus, nobis perimus, tibi uincimus, tuæ erit quæſtus reip. ſi omnes pereamus. Diac.

Alarichus fraude & perfidia Romam cepit.

Placidia Conſtantio duci nuptui data.

Cõſtantius Alarichũ uicit.

Cõſtantius in ſocietatem Imperij ab Honorio aſſumptus.

† Hoc tempore apud Bethlehem ſanctus Hieronymus, uno & nonaginta annis expletis, ad Chriſtum migrauit. Diac.

Tyranni Occidentales in Britania.

dem mortuo, profectus est. Sed enim in Britania milites seditione mota, Mar- A
cum tyrannũ promulgarunt. Nõ multo uerò pòst eo occiso, Gratianũ ad impe-
* rium euexerunt. Sed cũ & hic quatuor exactis mensibus, iugulatus ab eis esset,
Constantinũ summæ rerũ præfecerunt, nomine ipso imperiu illi certũ tutumq́;

Constantini tyrannis. *Bononia Galliæ.*

fore opinati. Quas ob causas reliquos etiã ita legisse uident. Cõstantinus ex Bri-
tania Bononiam maritimam Galliæ ciuitatẽ traiecit, militesq́; Galliæ & Aquita
niæ omnes, ciuesq́; & subditos usque ad eas quas Romani Cottias Alpes nomi-

Cõstans filius eius ex monacho Cæsar. *Cottiæ Alpes.*

nant, inter Galliã & Italiam sitas, ad se pertraxit, & maximũ natu filium Constan
tem (quem postea Imperatorẽ renunciauit) data tum ei Cæsaris dignitate, in Hi
spaniã misit. Is ibi quos in rerumpub. administratione inuenit, Honorio genere

Diac. *Cædes Didymi & Veroniani.* *Pro Veroniano alij legunt Viridianum.* *Theodosiolus.* *Lagodius.* *Bi qui antea inter se dissensissent, in periculo supremo ad concordiam redere. Soz.*

coniunctos, Didymũ & Veronianũ, prælioq́; secum in Lusitania congressos, et
uiuos captos, unà cum coniugibus interemit, & suos ei prouinciæ rectores præ-
fecit. Theodosiolus uerò, & Lagodius, qui eorũ quos modò necatos esse dixi-
mus, fratres erãt, fuga sibi cõsulentes, salui permansere. Et Theodosiolus in Ita-
liam ad Honoriũ, Lagodius aũt in Orientem ad Theodosiũ peruenit. Hac te sic

Id sibi cõmitti Hispani more antiquo petierunt, sed eos Constãs nõ audiuit. Idẽ. *Barbaris Pyrenæi montis claustra credidit. Diac.* *Vandali, Sueui, Alani, Galliæ & Hispaniæ uastãt.*

acta, Constans ad patrẽ Constantinũ transijt. Cæterùm cum incõmodum præsi
dium in Hispaniarũ aditu collocasset, maximę cladis & excidij regionibus eis id
causa fuit. Postq́; enim Cõstantini copię cõciderunt, Vandali, Sueui, Alani, gen
tes feræ, transitu eo occupato, multas urbes & multa castella Galliarũ & Hispa-
niarum, & aliquot tyranni duces ceperunt. Constantinus quũ ei adhuc ex sen-
tentia res procederent, filiũ Constanrem Augustũ declarauit, & transire in Ita-
liam uoluit. Et Cottijs Alpibus superatis, Liberonem, Ligurię ciuitatem uenit.
Eridanumq́; traiecturus, ubi de Alauichi morte certior factus est, retrocessit.

Alauichi proditoris cædes.

Alauichus iste dux quidẽ Honorij, proditionis aũt suspectus, quasi Cõstantino B
Italiæ imperiũ pararet, fuit. Quã rem ubi Honorius cognouit, ex progressu seu
deambulatione quadã reuersus, simulatq́; ab equo descendit, statim gratiarum

Cõstantinus et Constans Arelate conclusi.

actiones & laudes Deo obtulit, ueluti à manifesto proditore liberatus. Cõstan-
tinus aũt tyrannus, & filius eius Constans, profugientes, in urbe Arelatensi con
clusi sunt. Exercitu namq́; eius disperso, gentes quas diximus barbaræ, loca cir-
ca Pyrenæum montem opibus atq́; diuitijs referta occuparunt: atq́; inde, præsi
dijs negligenter ad transitum ipsum dispositis, in Hispaniam transierunt.

* *Badẽ ætate Pelagius Brito, Celestino & Iuliano adiutoribus, hereticũ dogma contra gratiam Christi instituit: quod in Carthaginensi ducentorum decem & septem episcoporum concilio est damnatum.*

CAPUT VI.

Gerontius Maximum tyrannum cõstituit.

EO tempore Gerontius Cõstantini ducũ præstantissimus, susceptis
contra eum inimicitijs, Maximũ quendã sibi familiarissimũ, quod eum
imperio cõmodum esse existimaret, ad imperialẽ sustulit dignitatẽ,
purpurea ei ueste data. Atq́; illum quidem Taracone reliquit, ipse
autem copijs acceptis, aduersus Constantinum progressus est: atque ex itinere

Constantis interitus. *Edouichus.* *Franci. Almani.*

Viennam digressus, filio eius Constanti necem struxit. Ea res de Gerontio ubi
ad Constantinũ est delata, Edouichum ducem suum ad auxilia ex Francis & Al
manis contrahenda trans Rhenũ misit. Et Viennã filio Cõstanti, nondũ Geron

Gerontius Arelate obsidet. *Cõstantius aduersus Cõstantinum in Galliam uenit.*

tij insidijs sublato, seruandam cõmisit. Gerontius ad Arelate duxit: eamq́; urbẽ,
ubi Constantinus profugus erat, obsedit. Honorius aũt exercitum ingentẽ ad-
uersus Constantinũ tyrannum misit, duce Constantio, quem sororis eius Gallæ
Placidię uirũ fuisse, antea diximus: atq́; is postea Valẽtinianũ tertiũ, & Honoriã

Gerontij fuga.

filiã ex ea genuit. Ea re territus Gerõtius, cum paucis celeriter fugit. Reliqui autẽ
milites eius ad Constantium transierunt. Hispani Gerontium propter subitã fu
gam contemnendũ esse censentes, consilium eius occidẽdi cęperunt. & noctu in

Gerontius Hispani in hospitio obsidens.

Geronlius se contra illos strenuè tuetur.

A hospitio eius imminêtes, quũ armis satis muniti esset, interficere eũ sunt aggressi. At Gerontius & Alanus unus, cum quibusdã illius necessarijs, tectũ eius domus cõscendentes, nõ pauciores q̃ trecẽtos qui eos oppugnabãt, interfecere milites. Atq; ubi tela eis defuere, famuli quidẽ clàm se ex ædib. demittẽtes, in pedes coniecerunt. Gerontius aũt quũ & ipse itidẽ saluus euadere posset, facere id recusauit, Nunychiæ cõiugis amore obstrictus. Cum ipso aũt diluculo, hostes domum in inferiori parte incẽderunt. Et quũ Gerõtio nulla salutis spes reliqua esset, primùm ille Alani caput nõ illibẽtis resecuit: deinde & uxoris, quũ illa lamẽtaret, & lacrymãs se ferro admoueret, precareturq;, ut prius extremum hoc munus à marito ferret, eiusq; gladio interiret, q̃ in aliorũ perueniret potestatẽ. Atque illa dignã se religione sua exhibẽs (Christiana enim erãt) uirili prorsus animi instituto, ita uitã finnt: præclariorem, q̃ ut obliuione premi possit, memoriã ad posteros transmittens. Postremò uerò Gerontius, quũ tertio sibi ipsi ferrũ adegisset, nec letale uulnus inflixisset, quem ex femore suspensum habebat, pugione stricto, cor cõuulnerauit. Et sic Gerõtius quoq; interijt.

Exemplum militaris fortitudinis.

Pauci plurimos interficiunt.

Præclarũ exẽplũ amoris coniugalis Nunychia Gerontij coniunx.

Idem salute desperata, primùm Alanum filiũ comitem, deinde coniugem suam, postremò se ipsum interficit.

Enimuerò Honorij exercitu, cui Cõstantiũ præfuisse indicauimus, Constantinũ circũuallante, ille obsidionẽ sustinuit, Edouichũ, quẽ ultra Rhenũ ad Francos & Almanos auxiliares adducẽdos miserat, expectans. Quod ueritus Cõstantius, retrocedere Italiã uersus, ibiq; cõfligere cũ Edouicho uoluit. Idq; ita cõstituit, q; in propinquo Edouichũ castra habere audiuerat. Itaq; cũ copijs Rhodanũ transijt, Et ipse quidẽ cum peditatu omni hostib. exitiũ molitus est: nec minus Vlphilas equitũ pręfectus, nõ longè ab eis loco alio clàm in insidijs cõstitit. Postq̃ aũt hostes Vlphilam inscij prętergressi sunt, & iam pugnã inire cum Cõstantio deberẽt, signo dato ille

Cõstantinus Cõstantij obsidionem sustinet.

Edouichus cũ suis à Constantio prælio uincitur.

Vlphilas equitum præfectus.

B subitò se ostendit, & hostes à tergo aggressus est. Ordinib. ergo turbatis, alij se in pedes dederũt, nõnulli trucidati sunt: quidã abiectis armis ueniã petiere, qui etiã quãprimùm in gratiã sunt recepti. Edouichus aũt equo cõscenso, in agrũ Ecdicij cuiusdã ueteris amici, qui multa ab eo acceperat beneficia, peruenit. Et ille quidẽ ut amicũ eũ excepit. Noctu aũt capite ei amputato, ad Constantiũ id, magna se pro eo munera accepturũ sperans, pertulit. Cõstantius gratias homini de facinore eo egit, & caput recepit. Quũ uerò manere cum eis ille conaret, discedere inde iussus est. Minimè namq; sibi & exercitui bono putauit fore, infidi hospitis consuetudinẽ. Quapropter Ecdicius in amico et hospite aduersis reb. presso, quũ flagitiũ tam impiũ designarit, lupus (quod in prouerbio dicit) frustra hiãs esse uisus est.

Edouichus ex fuga ad Ecdicium amicum cõfugit.

Is ab Ecdicio fraude occiditur.

Exemplum amicitiæ et hospitij uiolati.

Cõstantius à castris suis proditorẽ repellit.

Post uictoriã istã, ubi exercitus ad urbis obsidionẽ amne transmisso redijt, & Cõstantinus ea quæ Edouicho acciderãt, cognouit, sua spõte Imperatoria deposuit insignia: ecclesiamq; ingressus, presbyteri suscepit dignitatẽ. Et ciues oppidi iureiurãdo prius accepto, portas Cõstantio aperuere: qui etiã omnes seruati sunt. Atq; ex eo tẽpore, subditi eius regionis omnes in pristinum statum restituti, Honorio fideles fuere. tyrãnus aũt cum filio Iuliano in Italiã ducti, priusq̃ ad destinatum locum peruenere, trucidati sunt. Breui quoq; pòst † Iouianus, Maximus, quẽ diximus, Sarus, alijq; pręterea qui Honorij imperio infidiati sunt, cæsi interiere. Qui sanè Honorius, sicuti dictũ est, per sororẽ Gallã Placidiã, in affinitatẽ Cõstantiũ, q Cõstantini tyrãnidẽ exterminauit, asciuit: eundẽ'que propter plurimas præclarè bello res gestas, in Imperij societatẽ recepit. Ipsius etiã filio Valẽtiniano, quẽ illi Placidia progenuerat, Illustrissimi dignitatẽ cõcessit. Cõstãtij imagines, id q̃d eis facere mos erat qui pridẽ ad fastigiũ Imperiale euecti essent, in Orientẽ missę sunt. easq; cũ iunior Theodosius nõ admitteret, & ob talem contumeliã bellum Constantius moliret, simul & uita & curis eiusmodi cum mors adueniens soluit, cum nõ lõgius quàm mensib. sex imperasset.

Cõstantinus ex tyranno presbyter factus.

Cõstantius per deditionẽ Arelate recipit.

Gallis pacata.

Constãtini & filij eius Iuliani cædes.

† Nõnulli hũc Iouinũ, alij Iouiũ nominant: cuius frater Sebastianus uidẽ est cæsus.

Aliorum item tyrannorum.

Illustrißimi dignitas.

Constantij mors.

CAPUT VII.

Vocātur ij hypomnematographi. l. Si quos spontaneos. C. de decurion. li. 10.

Ioannes ex scriba tyrannidē occupat.

Nterea uerò Ioānes, unus ex ijs qui Imperatori cōmentarios scribūt, A præsenti secundarū rerū statu nō cōtentus, imperio arrepto tyrānus alius extitit. Placidiam is, & Valentinianū expulit, qui etiam Byzantium ad Theodosiū nauigarunt. Ea re Honorius cognita, dolore im menso correptus, postea hydropis morbo perijt. At Ioannes tyrānidi incubans, † legationē ad Theodosiū misit, quæ ut ipse Imperator reciperet, peteret. Legati uerò nihil egere, sed primùm in custodiā coniecti, deinde in Propontidem exulatum missi sunt. Porrò Placidiam & Valentinianū Thessalonicā duci Theodosius curauit, atq; ibi Cæsaris dignitatē nepoti tribuit: bellum aūt aduersus tyrannum gerendū Ardaburio duci, & filio eius Aspari commisit. Qui sanè Placidiam & Valentinianum secum ducentes, postq; ad Pæones & Illyricos peruenere, Salonas Dalmatiæ oppidū ui ceperūt. Ex eo loco Ardaburius classe contra tyrannum profectus est. Et primùm ille quidē secunda fortuna usus est, postea autē naualis expeditio ei non bene cessit. Nam subitò uiolentus & incōmodus uentus exortus, in tyranni manus eum coniecit. Et ille ad pacificationē spectans, humaniter Ardaburium tractauit. Ardaburius in securitate multa, quum eos qui à tyranno ducum ordine moti & exautorati fuerant, mœstos esse uideret, insidias etiam contra illum magis struxit: & filio Aspari clàm denunciauit, ut quàm celerrimè ad occasionem rei bene gerendæ adueniret. Tyrannus Ardaburio capto spe elatus, in eam necessitatē Imperatorē cecidisse censuit, ut cōmuni calculo petitionē suam approbaret, & se Imperatorē reciperet, siquidem ducem suum saluum esse uellet. Et profectò in maximo Imperator erat discrimine, B ne quid à tyranno aduersi Ardaburio accideret. Aspar equitatu accepto, celeritate aduentus sui sensum præuenit, & Aquileiam urbē magnā recepit: eamq; facilè, Placidiam et Valentinianū secum habens, cōfirmauit. Metus aūt ei ulterius progrediēdi, quòd barbarū plurimorum millium exercitū contraxisse audisset, incessit. Verùm tum quoq; maximè Imperatoris precatio enituit. nam angelus Dei pastoris habitu sumpto, copijs Asparis præijt, & per lacū eas, qui Rauennę (ibi enim tyrannus in potestate sua Ardaburium habens agebat) subiectus est, duxit, unde neminem unquam aduenisse memoriæ proditū est. Deus sanè ipse, qui in mari rubro undas discidit, quod inuium erat, omnib. peruium exhibuit. Sedenim perinde atq; solum siccum copiæ Asparis unà cum equitatu omni, lacus undas transeuntes, primo aduētu urbis portis captis, potiti ea sunt. Ibi cum prælium exiguum commissum esset, tyrannus proditione suorum captus est, & Aquileiam ad Placidiam & Valentinianum missus. Vbi ei primùm manus resecta, deinde etiam caput amputatum est, quum annum sesquialterum tyrannidem exercuisset. Imperator more suo rursum qua esset erga Deum religione ostēdit. Postquam enim ei uictoria de tyranno reportata, ludis Circensibus renunciata est, ad populum uociferans: Agite, inquit, si ita uidetur, ludicro hoc dimisso, in ædem hanc precatoriam eamus, & carmina gratiarum agendarum authori uictoriæ Deo concinamus. Hæc ubi dixit, spectaculum neglectum est: & per circum medium, euntes omnes, concentu uno cum hymnis et carminib. pulcherrimis gratissimisq;, in proximā Dei domū sunt ingressi, formamq; prorsus ecclesiæ unius cūcta retulit ciuitas, populo omni in tēplo diem eum cōsumente. Postea cura illa animum subijt Imperatoris, ut quem nam Occidenti Imperatorem omnino præficeret, deliberaret. Quapropter Valentinianum sororis filiū, idoneum

Honorij mors.

Idem se in societatem imperij recipi à Theodosio petit.

Legati cōtumeliosè à Theodosio accepti.

Ardaburiū ducem cum filio eius Aspare aduersus Ioannē Theodosius mittit.

Ardaburiū Ioannes capit.

Ardaburij magnanimitas.

Aspar Aquileiam capit.

Efficacia precū Theodosij. Consideret lector æquus, qd in Albi flumine ad oppidū Mulbergā an. Domini 1547 acciderit.

Aspar angelo Dei duce per lacū uenere facto, Rauennā & Ioannem tyrannum capit.

Supplicium Ioannis.

Theodosius pro uictoria gratias Deo agit.

† *Honorius cum patre, fratre, & fratris filio, triginta imperauit annis, & tricēnalia celebrauit. Ab eodem Placidia Augusta, Constantio marito eius mortuo, cū Valentiniano & Honorio liberis pulsa, à Theodosio in Oriente suscepta est. Diac. Pomp. Cassiod. Huic soboles nulla fuit. Nā duæ Stilconis filiæ, Maria & Thermantia, altera post alteram ei nuptæ, Dei iudicio inopinata morte præuentæ, ex hac luce migrarunt. Diac.*

A idoneum ei imperio iudicauit, quòd matrem haberet, quæ curam ibi rerum administrationis ferre posset. Properabat uerò & ipse in Italiã proficisci, ut nepoti imperium constitueret, prouinciales'q; ibi, ne facilè tyrannis se cõmitterent, doceret. Et ea de causa Thessalonicã progressus est. Sed quo minus ulterius procederet, morbo impeditus est. Proinde per Helionem patriciũ, imperij insignibus illi missis, ipse Byzantium est reuersus. Aetius uerò, qui secundum ducẽdis militaribus copijs locum apud tyrannum habuerat, post tertium à cæde illius diem, sexaginta barbarorum millia ducens aduenit. Cum quo ubi Aspar conflictum habuit, & cædes utrinq; ingens facta est, postea pacificatione inter ipsum & Placidiam atq; Valentinianum interueniente, Comitis dignitatem tulit. Qui uerò cũ eo mercede cõducti erant barbari, auro corrupti, & ipsi simul & irã & arma abiecere. Obsidibus'q; datis, & fide rursum accepta, in patriã rediere suã.

Valentinianus 3. Ro. imperator in Occidente constitutus.

Helio patricius.

[A]etius per [d]efectio[ne]m Comi[tis] dignita[tem] accepit.

Hunnos fuisse scribit Dux Cassianus magister militum apud Ioannẽ, cuius consilio potissimũ is tyrannidẽ inuaseret, exilio mulctatus. Id.

CAPUT VIII.

Erùm de tyrannis qui tum extiterunt, & prouidentia Dei diffluxerunt, satis dictum esse puto. Neq; nos illorum obiter, & quasi per digressionem meminimus: sed ut certò declararemus, sufficere Principi, maximè ad præsidium & custodiam imperij, rerum diuinarũ curam diligentem, & cultum rectum: quæ in Theodosio & sorore eius Pulcheria fuere. Deus etenim omnino administratione eorum delectari uisus est: non eo solum quòd bella ita composuit, ut subditi eorum ab hostibus liberarẽtur, atq; ijdem præter opinionem omniũ, cum ingenti magnificentia rectè gubernarentur: uerum etiam, quòd multa sacra corpora eorum qui olim uberiore pietate excelluerunt latentia, Imperij illorum tempora honore prosequens, uisionib. quibusdam è sinu terræ produxit, & publicè in apertum protulit. Id quod eo tempore accidit in Zacharia ueteriore propheta, in Stephano primo diacono & martyre, atq; in Sebastiensibus quadraginta sub Licinio gelu concretis martyribus. Quorum omnium quum noua sit inuentio, ut eam Deus exhibuerit, necessariò dicendum esse uidetur. Ac primùm de propheta, ut qui primùm apparuerit, memorabo. Circa Eleutheropolim Palæstinæ, uicus quidam est Chophar dictus, unde Zacharias ortus fuit. Præfuit huic Calemerus quidã agricola, erga agri possessorem quidem beneuolus maximè, in finitimos autem rusticos durus admodum & grauis. Et quamuis ille talis esset, propheta tamen ei insistens, seipsum apertè ostendit, & ad hortulũ quendam eo ducto: Hic, inquit, in duorum cubitorum altitudinem fodito, à septo in hortum ipsum, eam uiam uersus, quæ in Bithrerebin oppidum ducit: & arcas duas inuenies, exteriorẽ ligneam, interiorem plumbeam. Reperies præterea apud loculos eos uas quoddam aqua repletum: ad cuius partẽ utramq;, mediocres duo innoxij & placidi serpentes (cicures eos dicas) circumuoluuntur. Hæc quidem, qui per uisionem apparuit, dixit. Calemerus uerò uiso ei obsequutus, imperatum opus perfecit, atq; ubi sacra illa arca iuxta prædicta signa extitit, diuus propheta apparuit, sacerdotalem indutus stolam: quippe qui etiam, ut puto, sacerdos fuerit. Extra urnam eam, ad pedes, puer etiam quidã tener admodum iacuit, qui quidem ex nobilitate fuisse, & ad reges genus referre uisus est. Caput enim eius corona aurea lapillis & margaritis distincta redimitum erat. Calceos quoq; deauratos habuit. Vestis item magni precij, & auro exornata fuit. Porrò cum sapientes eius temporis & sacerdotes de eo puero, quis'nam in tali habitu esset, addubitarẽt: Zachariam illum, qui tum in Geraris monastico contubernio præfuit, dixisse ferunt, se in uetustam Hebræorum scripturam quandam, non ex eis quæ à maioribus

Pietas uera certißimũ imperij præsidiũ est.

B *Multa sanctorum corpora sub Theodosio reperta.*

Inuẽtio Zachariæ prophetæ.

Ad pedes eius filius regis los quoq; repertus.

Zacharias abbas Geraræ.

ribus sunt traditæ, & in Ecclesiam receptę, incidisse. quæ scriptura præter alia il A
lud quoq; cõplexa sit: Quum Ioas Iudææ rex Zachariam uatem occidisset, gra
uem cum septimo pòst die domi suæ accepisse cladem, & ex filijs quem gratissi-
mum habuerat, morte amisisse. In quam ærumnã cum se ira diuina coniectũ esse
intellexisset, puerũ eum ad prophetæ pedes scpelijsse, ueluti causam de iniuria
illi illata dicentẽ. Hoc quidẽ sic iudicatũ est. Ipse uerò propheta cũ multis homi
num ætatibus seu generationib. in terra iacuisset, nihil tamẽ in corpore eius defi
cere uisum est. Ad cutim usq; tõsus, rectũ habuit nasum, mentũ mediocriter de-
missũ, caput paruũ, & oculos paulo altius supercilijs cõtectos. Sic qdẽ diuinus
propheta est manifestatus.

Corpus prophetæ propè integrum.

CAPUT IX.

Caluitas aũt Capargamala est, in qua post martyrium absolutũ, Gama-
liel, qui Paulũ apostolũ ueluti pædagogus instituit, unà cum Abibo
filio, Stephani primi martyris corpus sepelijt. Vbi uerò & ipsi postea
mortem oppetiere, proximè circa reliquias eas positi sunt. Cæterùm
quemadmodũ illæ repertæ Constantinopolim deportatæ sint, satis constat. Se-
natorium uidelicet uirũ, propter singularem eius aduersus primum martyrem
amorem, precatoriam domũ in Palæstina ei construxisse: eundemq; mandasse,
ut & ipse post obitũ suũ in simili itidem urna prope diuũ Stephanũ tumularet.
Postea uerò quum coniunx uirum Byzantium transferre deberet, inter prope-
randũ illa imprudens pro uiri urna Stephani loculos recepit, & q̃ potuit celer-
rimè Constantinopolim cõtendit. Sed enim quod ipsa secum in itinere ferebat,
latére minimè potuit, quòd id nouus quidam odor, & innumera miracula pro-
derent. Vbi Constantinopolim pertigit, urbs effusa thesaurũ talem obuijs exce-
pit ulnis. Comitatu & satellitio plurimo in aulam Imperatoriã ducebat. Martyr B
aũt co loco manere dedignabat. Quum enim mulę, quæ eum uehebant, ad Con
stantinianas thermas uenissent, ulterius progredi haudquaq; sustinuerũt. Vbi
uerò plurimũ flagris atq; stimulis sunt cõcitatę, humana usę lingua, eo loco mar
tyrem reponi iusserũt. Ita ille ibi cõditus est, locusq; fano pulcherrimo cohone-
status. Hoc sic factũ esse sub Constantio proditũ est. Pars uerò quædã reliquia-
rum istarum nescio qua de causa à quibusdam fidelibus occultata fuerat, quę &
ipsa quum primùm Pulcheria princeps lucem hanc solis aspexit, in Palæstina in
apertũ producta est, Ioanne episcopatus munere Hierosolymis fungente. Pro-
ducta autem, quum eam martyr ipse ineffabili quadã uisione noctu presbytero
cuidam Dei amanti uiro, cui Luciano nomen erat, apparens ostendisset, Pulche
ria incredibili erga primum diaconũ amore flagrãs, & quod simulatq; ipsa nata
esset, pars ea è terrę recessu in lucem prodijsset, desiderio illius marcescens, sum-
mo studio in hoc incubuit, ut partem aliquam sacrorũ illius ossium nancisceret.
Incertus namq; tum locus erat, ubi in Constantinianis humatus ille esset. Itaque
Theodosio fratri suasit, ut Prayllio episcopo Hierosolymitano pecuniã, quã ille
ibi egenis largiret, mitteret. Theodosius persuasus, non solũ pecuniã, sed & cru
cem auream magni ponderis lapillis & margaritis exornatam, ut ea in Caluarię
loco reponeret, misit. Prayllius episcopus rebus eis acceptis, ut gratiam aliquã
Imperatori eiusdemq; sorori referret, reliquias dextræ manus primi ab Aposto
lis cõstituti diaconi, eiusdemq; primi martyris, sancto Passalione diacono admi
nistro usus, remisit. Passalio itinere peracto, postq; in nauale Chalcedonis è re-
gione Byzantio sitę peruenit, martyrũ princeps cũ præueniẽs, noctu Pulcherię
seipsum ostẽdit, talib. eã alloquẽs uerbis: Oratio tua ad aures Domini sabaoth
uirtutũ peruenit, petitioq; tua optatũ consecuta est exitũ: & ipse in propinquo
prẹsto tibi sum, Chalcedonis hospitio utẽs. Visionẽ eã simulatq; cũ fratre cõmu
nicauit,

Gamaliel & filium eius Abibus, Stephanũ sepeliere.

Alexandri ei nomen erat, coniugi autem eius Iulianæ. Religionis ergò ij Hierosolyma profecti fuerant.

Reliquiæ diui Stephani e Palæstina Constantinopolim translatæ. Palladio dicit annis 7. elapsis.

Suprà Constantianarum thermarum est mentio, lib. 13. cap. 18.

Mulæ humana uoce loquutæ.

Pars quædã reliquiarum earum Hierosolymis ad Theodosium missæ.

Ioannes episcopus Hierosolymitanus.

Prayllius episcopus Hierosolymitanus. Theodosius crucẽ auream Hierosolyma mittit.

Dextra diui Stephani mittitur.

A nicauit, confestim ciuitas tota se in mare dedit, undiq; perinde atq; continenti usa est: ipsaq; etiam Pulcheria cum fratre subsequuta est, reliquijsq; exceptis, in regiam eas lætitiæ summæ plena, cum maxima obseruantia & magnificentia produxit, ibiq; reposuit: templo insuper ingenti & pulchro, auri & lapillorum fulgore relucenti, propter præcipuum quo protomartyrem prosequuta est honorem, extructo. Quæ de his comperi, hæc sunt.

Templũ diuo Stephano Pulcheria cõstruit

CAPUT X.

Erum enim uerò quod manifestum est pietatis fœminæ eius indiciũ, & propterea Ecclesiasticæ historiæ insertũ, quãuis aliquo pòst tempore accidit, nouum quiddam & admirandum habens, de inuentione reliquiarum quadraginta martyrum, stylo persequar. Eusebia quędam fœmina Macedonij sectæ, & diaconissæ in Macedonianorum ecclesia munere fungens, extra muros Constantinopolitanæ urbis domicilium & hortulum habuit: ubi reliquias quadraginta militum, qui in lacu ad Sebastiã certamen pro Christo obiere, asseruauit. Ea moritura, quibusdã eiusdem religionis monachis locum eum relinquens, iureiurando eos adegit, ut eam ibi sepelirent, & supra caput eius tumulo exciso, martyrum ossa in eo reponerent, neq; cuiq; rem eam reuelarent. Id illi ita fecere: martyribusq; gratificari, & cultũ debitum præstare, tum aũt promissa integra seruare uolentes, ne externorum quispiã id sciret, subterraneum delubrũ circa tumulum Eusebię excitarunt, superioremq; eius partem solo quodam plano ex latere cocto contegentes, scalas latentes quę ad martyres ducebant, struxerunt. Postea autẽ Cæsarius quidam uir, qui ad magnas opes peruenisset, ita ut & consulatus & præfecturæ honore functus sit, cõiugem suam mortuam iuxta Eusebiæ tumulũ humauit. Hoc enim sic utriq; adhuc superstiti, pro mutua inter se gratia & cõcordi eiusdem religionis obseruantia placuerat: quæ res in causa fuit, ut Cæsarius locum eum emeret, in animo & ipse habens, communem ibi cum uxore sepulturam sortiri. Monachi, quum nihil de martyribus indicassent, sicuti conuenerat, Constantinopoli discedentes, aliò migrarunt. Postq; uerò ædificium super tumulo eo antea apertè constructum, tẽporis ui dirutum cõcidisset, & ruderib. congestũ esset, tota ea regio exęquata est. Quum uidelicet quẽ diximus, Cæsarius Thyrso martyri gratificans, magnificum ibi ædificauit templum. Deo aũt ipsi uisum est, ex composito locũ eum ita obscurũ fieri, & tam longũ tẽpus intercedere, ut eo illustriorẽ martyrũ inuentionẽ & inuẽtricis erga se amorẽ redderet. Erat ea Pulcheria princeps, cui tertiùm noctu imminens martyr Thyrsus, coopertos terra martyres indicauit, eosq; ex sinu terræ extractos eodem secũ loco & honore ornari iussit. Non ille uerò solum, sed & ipsi quadraginta, insolitas nouasq; induti chlamydes, se ipsos ei ostenderũt. Res ipsa dubia atq; admiranda erat, fidemq; excedere uidebatur. Neq; enim quisquam, qui ætate multa in clero prouecti erant, de martyribus quidquã dicere: neq; etiam externorum aliquis ubi illi essent, ostendere potuit: donec desperantibus omnib. ex familiaribus Cæsarij Polychronio cuidam uiro decrepito, qui olim presbyter factus fuerat, in memoriam Deus reuocauit monachos eos, qui aliquando locum eum incoluerant. Hic Macedonianos clericos, qui nimirũ eiusdẽ cũ monachis opinionis essent, cõuenit, & an quisq; illorũ in uita adhuc esset, percũctatus est. Vbi reliq̃s quidẽ defunctos, unũ aũt duntaxat superstitẽ esse cognouit (Deus porrò hũc inter uiuos ad rem eã de qua ambigebaſ ostendendã, cõseruasse uisus est) Polychronius eũ, num reliquiæ martyrũ in loco designato cõditę essẽt, ut diceret rogauit. ille silẽtij arcanũ Eusebię cõseruãs, rem eam se scire subnegauit. Polychronius contrà ei apparitionẽ diuinã, nego-

Eusebia diaconissa Macedoniana.

De reliquijs 40. martyrũ Sebastenorũ, qui sub Licinio sunt passi.

B *Cæsarius uir præclarus.*

Thyrsus martyr.

Reliquiæ istæ Pulcheriæ principi indicãtur.

Polychronius presbyter decrepitus.

negotiumq́ quod martyres Pulcheriæ hanc ob causam exhiberent, nec non du- A bios desperantesq́ omnium animos exposuit. Hoc postq́ ille intellexit, ueram esse principis uisionem professus est. Adolescentulus enim, inquit, quum essem, & à senioribus monachis monasticæ uitæ institutum addiscerem, satis scio, martyres hic ad Eusebiæ tumulum conditos esse. Loco autem ipso in aliam quam nūc uidere est formam redacto atq́ mutato, & maximè multo interea tempore exacto, certò scire nequeo, sub Cęsarij'ne fano, an alibi defossi sint. Ego uerò, Polychronius subintulit, nō idem quod tu patior. Quia enim quū Cæsarij uxor sepulturæ mandaretur, affui, ex publica quæ hic proximè est uia coniecturam faciens, illā sub ambone, qui lectorū suggestus est, sitā esse puto. Tum monachus: Quęrendus igit, ait, Eusebiæ quoq́ tumulus est, qui non longè à coniuge Cæsarij abest. Quandoquidem superstites ipsæ multam inter se habuere consuetudinem: & pactū eis intercessit, ut defunctæ contigua haberent monumenta. Itaq́ ubi ex signis & coniecturis eiusmodi, sacras hasce reliquias, Pulcheria iubēte, inquirentes fodere cœperunt, primùm quidem circa ambonem coniugis Cæsarij arca apparuit, quemadmodum coniecturis quibusdā collegerat Polychronius. Deinde uerò pauimentū quoddam latere coctili distinctū extitit, sub quo marmorea tabula eiusdem magnitudinis iacuit. Et sub ea Eusebiæ tumulus, atq́ sub terranea illa sacra ædes reperta est, affabrè admodum constructa, candidoq́ simul & porphyretico marmore incrustata. Operculum uerò tumuli in formam sacræ mensæ elaboratum erat. Porrò in summo capitis loco, ubi martyres siti erant, paruum quoddam foramen patebat, in quod ex comitatu Imperiali quidā ibi assistens, uirgam quam tenuem secum ferebat dimisit: deinde eam reductam ubi naribus admouit, incredibilem, suauitatis odorem percepit. Vnde ijs qui operi præerant, quiq́ ei incumbebant, bona concepta spes est: nullaq́ interposita mora, monumento aperto Euscbiam inuenerunt, pulchrè admodum collocatam. Et monumentum ad caput eius situm, ad arcæ formam eminens pulcherrimè exculptum, operculo alio intus obfirmatum erat. Vtrumq́ uerò tabulę eius labrum, ferrum impositum habebat, plumbo diffuso compactum, atq́ id simile priori foramen ostendit. Quod sanè manifesto indicio fuit, martyres ibi conditos esse. Hæc ubi renūciata sunt, cū festinatiōe omni & Pulcheria & urbis ipsius episcopus Proclus ad martyriū accurrit. Et postq́ ferrea illa uincula arte quadā soluta, & operculum facilè dimotū est, unguenti multū sub eo fuit: & in unguento ipso uascula ansis carentia duo, argento elaborata, inuenta, in quibus religiosę sacræ reliquiæ positę erant. Proinde Pulcheria, quam Deus reuelatione eiusmodi dignatus esset, sacrificia gratiarū actionis, de sanctarū reliquiarū inuentione, ei obtulit. Deinde preciosæ arcę impositas, martyribus gratificās, iuxta martyrem Thyrsum collocauit. Festusq́ maximè dies is, pro eo atq́ par fuit, cū decenti honore actus: & pompa atq́ apparatus splendidus, faustis acclamationibus unguentorumq́ odoribus additis, celebratus est, omní propè ætate & ciuitate propter martyrū honorem extra urbem effusa. Hæc quoq́ sic gesta cognoui. Fama sanè obtinuit, in alijs quoq́ multis rebus Deum principi huic puellæ futura prædixisse, maximéq́ religionis & pietatis ei atq́ sororibus eius, quæ & ipsæ idem uitæ institutū coluere, testimonium perhibuisse. Nam & Laurentij martyris & Agnes reliquias inuentas Cōstantinopoli intulit, cuius rei gratia & amplitudine maximū & structura ipsa pulcherrimum delubrū construxit. Eiusdem imperij tempore Gennadio ecclesiam Constantinopolitanam curante, reliquię etiam sanctę Anastasię * incantatricis ex Sirmio allatę, in martyrio eius sunt repositæ quod proximè ad porticū quæ Domini dicitur, situm est. Attico uerò Epi-

Proclus episcopus Constantinopolitanus.

Reliquiæ eiusmodi in templo Thyrsi martyris repositæ.

Pōpe huic se effusisse testatur Sozom. l. 9. cap. 2.

Pulcheria et sorores eius Deo charæ.

Reliquiæ diui Laurentij. Diuæ Agnes.

Anastasiæ ueneficæ.

Gennadius episcopus Cōstāt.

** φαρμακεύτριας. Martyriū Anastasiæ.*

A uerò episcopatum gerente, prophetæ quoque Samuelis ossa allata, & in prophe-
tico eius fano, quod prope Septimum conditum est, collocata. Cæterùm de his
abundè satis à nobis dictum esse puto. Proinde ad reliquas Ecclesiasticæ histo-
riæ res nobis redeundum.

Samuelis prophetæ. Propheticũ Samuelis.

* *Historia Anastasiæ pharmaceutriæ, ex Suida, in fine libri annexa est.*

CAPUT XI.

EA tempestate Romæ ecclesias Innocentius rexit, Anastasio surroga-
tus, qui Siricio, Siricius autem Damaso successerat. Alexandriæ ad-
huc Theophilus ecclesijs præfuit. Apud Antiochenos execrandus
Porphyrius episcopatũ, post diuum Flauianũ gessit. Hierosolymis
post Cyrillũ, Ioannes etiamnũ sacrum munus administrauit. Constantinopoli-
tanam ecclesiam post admirandum illum Ioannẽ, & Arsacium, Atticus curauit.
Qualis uerò is genere, uita, eruditione & doctrina fuerit, proximo exposuimus
libro. Quę uerò res ecclesiasticę memoria dignæ sub eo acciderint, nunc cõme-
morabo. Synnada Pacatianæ Phrygiæ urbs est, ubi tum Theodosius quidã pa-
storale sortitus fuerat munus. Hic Macedonianæ religionis sectatores (perque
frequentes aũt ij erant) crudeliter ibi nõ urbe tantũ ipsa, sed proximis etiã agris
expulit. Fecit aũt id, neque de orthodoxæ rectéque sentientis Ecclesię more, quę se-
mel persecutioni omni nunciũ remisit: neque ardore aut æmulatione probatæ fi-
dei: sed auaritiæ morbo captus, ad pecuniã undequaque, atque etiã ex eis qui aliter
atque ipse sentirent, corradendam, plurimũ posuit studij. Proinde omnem cõtra
Macedonianos, quod dicitur, lapidẽ mouit, bellũ cum ipso clero gerens, sexcen
tasque instituens uias, in ius eos uocauit, atque in uincula & custodiã coniecit. Prę-
cipuè uerò Agapeto ecclesiæ eorũ præsidi grauis fuit. Atque ubi ei prouinciæ re-
B ctores ad illos persequendos minus sufficere uisi sunt, ad Imperatorẽ confugit,
iussiones ad prouinciã omnem petens. Et cum ille ea de causa Constantinopoli
moraretur, tempúsque ita extraheretur, Agapetus unà cum clero suo optimũ te-
xuit consilium. Populo namque qui sub eo erat, cõgregato, inuentũ solers propo
suit: persuasítque adeò, ut patria hæresi relicta, ὁμοουσίου consubstantialis fidẽ com-
plecterent. Qua re satis cõfirmata, unà cum ea ipsa multitudine in ecclesiã se con
tulit: atque ibi precatione peracta, cum pacẽ populo, sicuti mos est, precatus esset,
thronum cõscendit, in quo Theodosius sedere solitus erat. Et plebe inter se con
iuncta, deinceps ὁμοουσίου consubstantialis fidẽ docens, ecclesias Synnadæ in po-
testatẽ suã redegit. Hac re sic acta, paulo pòst Theodosius Cõstantinopoli eò ue
nit, & auxiliũ à Præfecto in prouinciam totam secũ ferens, neque eorũ quicquam
quæ ibi acciderant sciens, cum instituto propositóque suo ecclesiã est ingressus:
atque inde ab omnib. expulsus, rursum se Byzantiũ cõtulit, & apud episcopũ At-
ticum casum suum deplorauit, uidelicet quod contra receptos mores & Ecclesię ca
tholicę cõstitutiones, è throno suo deturbatus esset. Atticus secũ ipse rem eam
in Ecclesiæ utilitatem cessisse cõsiderans, quamuis ei præter rationem nonnihil
admixtum esset, illum quidem oratione benigna consolatus, & ut de cætero pri
uatam quietamque ageret uitam cohortatus est, publica priuatis maximè præfe-
renda esse docens. Ad Agapetum autem, episcopatum eius authoritate sua con
firmans, scripsit, postponendũ despiciendúmque esse, quicquid illi ex inimicitijs
Theodosij accidisset aduersi. Hoc sic Ecclesiæ perque utile Attici tẽporib. euenit.

Primariarum sediũ episcopi.

Theodosius Synnadæ episcopus, Macedonianos tyrannicè persequitur.

Ecclesia orthodoxa neminem persequitur.

Theodosius is παιδεραστής & auarus.

Agapetus Macedonianorũ episcopus.

Theodosius Cõstantinopoli opem Imperatoris contra Macedonianos implorat.

Agapetus interea cũ suis ad orthodoxiam transit. Et populo uniuerso in fide cõiuncto, thronũ Theodosij occupat.

Theodosius reuersus ab ecclesia repellitur. Casum suũ rursum Constantinopoli apud Atticum exponit.

Atticus Theodosiũ Cõstantinopoli retinet, Agapeto episcopatũ Synnadæ confirmat.

CAPUT XII.

CAeterùm nec insigniũ miraculorum, sanationúmque mirificarũ expers
temporũ eorum status fuit. Iudæus enim quidam multis iam inde ab
annis paralyticus, in lecto ueluti põdus quoddã iacebat. Et cũ Iudaica

Iudæus Cõstantinopoli in desperato casu pa

quos Romanus principibus dono det, instructos prius ut omni obsequio dominos suos demererentur: & ad certam diem circa meridiem, quum Romani Principes somno uel ocio uacarent, ad portam Asinariam aduolent: interfectisq; improuiso insultu custodibus, portam sibi præsto futuro aperiant. Interea Gotthi quum reditum, alia atq; alia deesse sibi simulantes, differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregiè usi, portam constituto die suis aperiunt: & intromissus Gotthus, maiore ignominia quàm damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ & opulentissimæ opera patefactam Gotthis portam existiment, quum plebem Rom. passim fame & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna. Unum, edictum ab Alaricho fuisse, ut quicunq; in templa diuorum confugerent, præcipuè Petri & Pauli, his nulla uis inferretur: quod & summa fide seruatum. Alterum, quòd quum renunciatum Honorio esset Romam periisse, de pugnaci ille Gallo, cui nomen Romæ erat, significatum sibi esse crediderit, quo cum paulo ante festiuissimè luserat. Adeò socordis ingenij princeps, nec quidquã omnino paternæ & auitæ uirtutis referens, ignauus fuit. Quod & Arcadio fratri eius uitio datum. Nam Eudoxiæ uxori addictus, cùm alia improbè fecit, tum Ioannem Chrysostomum, antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ, plus æquo uxori inseruiens, in exilium egit.

A

DECIMIQVARTI TOMI CAPITA.

XVII. *De Iudæo qui dolo sæpe baptizatus, postquam ad Paulum etiam Nouatianorum episcopum uenit, lauacro baptismi ritè parato, ut subitò aqua euanuerit, Deo importunitatem eam miraculo coarguente.*

XVIII. *Ut etiam apud Persas Christianismus sit propagatus, per Marutham Mesopotamiæ, & Abdam Persidis episcopos.*

XIX. *Ut Abdas templum sacrati ignis demolitus sit, unde & ipse & alij martyrij certamen pertulerunt. & de acerbissimus tormentis, quæ Persæ contra Christifideles excogitarunt.*

XX. *De Achemenide, & Saane, & Beniamin diacono: ut ij apud Persas sæuissimè excruciati, martyrij sint adepti coronam.*

XXI. *Ut propter Christianorum persequutionem pace cum Persis fracta, ingens certamen inter Persas & Romanos sit commissum. Quum autem Romani uirtute uicissent, simul & bellum & persequutio Christianorum finem habuerit, pace denuò inter Romanos & Persas firmata.*

XXII *De Acacio Amidensi episcopo, ut is ex sacris Ecclesiæ uasis numis factis, Persarũ captiuos redimens, domum eos remiserit: quæ res magna Persis fuit admirationi.*

XXIII. *De Eudocia Augusta, quæ & Athenais est dicta, qualis ea & unde fuerit, & quomodo matrimonio Theodosio imperatori sit coniuncta: & ut nouerit, se religionis ergò Hierosolyma profecturam. & de oue magnitudinis admirandæ, alijsq́ quæ ei accidere rebus.*

XXIIII. *De Attici patriarchæ episcopali administratione. Et quòd is urbanus admodũ & facetus, necnon in imponendis rerum nominibus acutius fuerit.*

XXV. *De Alexandro Antiochiæ episcopo, ut primus ipse memoriam & nomen diui Chrysostomi in sacros codicillos retulerit, atq; Atticum, itemq́ alios idem facere curauerit, & Ioannis studiosos tranquillitati & paci restituerit: id quod Cyrillus facere detrectauit.*

XXVI. *Epistola Attici patriarchæ imperantis urbis, ad sanctũ Cyrillum Alexandrinum, in qua eum ille cohortatur, ut nomen beati Ioannis sacro albo inserat.*

XXVII *Epistola contraria sancti Cyrilli ad Atticum, nomen Ioannis admittere detrectantis.*

XXVIII *Ut diuus Cyrillus per uisionem diuinam nomen Ioannis susceperit: conceptumq́ antea odium, Deigenitricis intercessione, ei remiserit.*

XXIX. *Post Atticum ad sedem episcopalem Sisinius est euectus, Philippus Sidites ei postpositus. Qualis is Philippus fuerit. Ut Proclus Cyzicenorum episcopus lectus, & tandem non receptus, priuatus ociosusq́ Constantinopoli egerit.*

XXX. *De maximarum episcopalium sedium præfectis, alijsq́ uirtute atq; doctrina præstantibus diuinis uiris.*

XXXI *Ut post Sisinium Nestorius hæreticus episcopus lectus, per arrogantiam turbis & tumultibus complere Ecclesiam instituerit.*

XXXII. *Ut Nestorius in ipso flagranti crimine per discipulum suum Anastasium sit deprehensus, Christum Dominum nudum hominem dicere, & sanctam Christi Deiparam matrem Christigenitricem appellare. Et quæ de eo memoriæ prodiderit Socrates ecclesiasticus historicus. Et de prodigio quod in ecclesia accidit.*

XXXIII *De epistolis sancti Cyrilli ad Nestorium. item de duodecim capitibus, in quibus illius carpit peruersam opinionem. Præterea quæ de Nestorio scripserit Celestinus.*

XXXIIII *De tertio sancto uniuersali Ephesio concilio, in quo Nestorio episcopatus est abrogatus.*

XXXV. *Ut triduo pòst Ioannes Antiochenus & Theodoritus aduenientes, Cyrillum & Memnonem Ephesium episcopali dignitate priuarint: synodus autem ipsos id ausos, rursum episcopatu abire iusserit. Ut Theodoritus contra duodecim Cyrilli capita dixerit, huicq́ rursus Cyrillus responderit. Ut Nestorius Oasim exulatum ierit. Ut Ioannes & Cyrillus in gratiam reducti idem senserint, & iussu imperatoris Nestorij abrogationem ratam habuerint. Epistola Cyrilli, quam per Paulum Emesenum ecclesiæ Antiochenæ scripsit.*

Qualia

XXXVI. Qualia se passum esse Nestorius ipse de se scribat. Et ut ad Oasim innumerabilibus toleratis ærumnis, postremo corrosa & consumpta à uermibus lingua, interierit.

XXXVII. Ut post Nestorium Maximinus, ac deinceps Proclus patriarcha Constantinopolitanæ ecclesiæ præfectus fuerit.

XXXVIII. De Proclo, qua doctrina, quáue uita fuerit. Et ut illum Imperator charum gratumq́ habuerit. Et quod idem competenti & debito sermone, res quæ eo tempore præter opinionem hominum mirificæ acciderunt, in Deum authorem referens, apud omnes in admiratione fuerit.

XXXIX. De translationibus episcoporum ex sede in sedem aliam, & quòd consuetudo ea antiquitus in ecclesijs obtinuerit. Quodq́ talis translatio bene instituto ecclesiastico ordini nihil afferat detrimenti, ut modo ea ritè & ordine fiat.

XL. De Iudæis qui in Creta uagati, postea Christianismum sunt complexi. Item ut tum ultra flumen Rhenum, gens Burgundionum Christi religionem susceperint.

XLI. De Paulo Nouatianorum episcopo, & quæ ille admiratione & memoria digna ediderit.

XLII. Ut episcopus Proclus Thalassium præfectum comprehendens, iamiam in Illyricum profecturum, post Firmum Cæsareæ crearit episcopum.

XLIII. De reductione sacrarum reliquiarum sapientissimi Ioannis Chrysostomi.

XLIIII. Ut etiam sit relatus diuinus Ignatius, Roma Antiochiam.

XLV. De sanctis septem pueris, qui Ephesi resurrexerunt, ad fidem communis resurrectionis stabiliendam.

XLVI. De maximis terræmotibus: & ut propterea in campo supplicationes factæ. quibus quum Imperator & Proclus adesset, subitò puer in aerem surreptus, eet sanctum hymnū audierit: id quod ita rursum demissus populo retulit, & statim cōcidens expirauit. Et ut Theodosius urbem renouarit, pluraq́ ædificia Antiochiæ construxerit.

XLVII. Ut post Proclum Flauianus, post Cyrillum Dioscorus ecclesiæ susceperit administrationem. De dissidio inter Pulcheriam & Eudociam, propter Chrysaphium. Item de synodo iterum Ephesi celebrata, & prædatoria cognominata.

XLVIII. Confutatio eorum qui Christianorum sacra malignè exagitant: & Græcarum Gentiliumq́ nugarum traductio.

LXIX. Ut post prædatoriam synodum Theodosius, cognitis quæ ibi gestæ sunt rebus, Chrysaphium quidem occiderit, grauiter autem in coniugem Eudociam cōmotus fuerit. Idem sororem Pulcheriam reuocat: quæ Flauianū secum adducens sepelit, & in foro ærario magnificè Deigenitricis templum condit.

L. Ut imperatrix Eudocia Hierosolyma petierit: quæ ibi construxerit ædificia. De uita & conuersatione Palæstinorum monachorum. Ut imperatrix Eudocia è uita migrarit.

LI. De sancto Symeone, qui primus uitam & stationem in columna inuenit.

LII. De sancto & magno Euthymio, alijsq́ qui sanctè pieq́ uitam exegerunt.

LIII. De sancto Isidoro Pelusiota. Et quæ Cyrillus, & item alij de sacro Chrysostomo scripserunt.

LIIII. De sancto Nilo: de Marco monacho, & de Theodorico Cyri episcopo.

LV. De Synesio Cyrenensi episcopo: & quam is opinionem obtinens, ad sacerdotalem prouectus sit dignitatem. Synesius Ptolemaide Pentapolis Thebaidis Libyæ episcopus. Suid.

LVI. De Ualentiniano, qui Romæ imperauit. De gente Gotthorū: in quas nationes sit diuisa, & quæ tenuerint loca. Præterea de Bonifacio, Aetio, & Aspare ducibus: & ut Libya occidentalis Uandalis subdita fuerit.

LVII. De Attila, Alaricho, & Gyfericho, Gotthis: & ut ab eorum expeditione bellica, uetus simul & noua Roma sit liberata. Et de alijs bellis, quæ uarij scriptores memoriæ commendarunt.

LVIII. De obitu Theodosij iunioris, ut in monumento patris sui sit sepultus, in celeberrimo sanctorum Apostolorum templo.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XIIII.

CAPUT I.

A IOANNES igitur, aurea lingua uir, labore certaminum pro CHRISTO obitorum, uelutiaurũ obryzum ad summum per explorationem probatus, ad hunc modum uita est defunctus. Post hunc & Imperator Arcadius mortuus est, adolescentulo admodum Theodosio filio, octauum uidelicet ingresso annũ, relicto. qui cum trimulus esset, mater quoque eum relinquens, ad futuras transijt pœnas. Arcadius porrò, puero ne quid contingeret metuens, ante mortem Isdigerdem Persarum regem curatorem eius, & simul Imperij, donec ille in uirum euaderet, testamento instituit. Quod ubi Isdigerdes cognouit, ipse ea minimè neglecta, nouum quoddam admirandę uirtutis exhibuit specimen. Pace namque prolixa, centum annorum inducijs cum Romanis initis, imperium Theodosio, quo minus periclitaretur, conseruauit: & Antiochum quendam, uirum admirandũ & pręclarum delectum, uelut tutorem & pædagogum ad eum, cum literis in hęc uerba ad senatum Romanum conceptis, misit. „Quum Arcadius Imperator uester me filij sui curatorem instituerit, qui officio meo fungatur, uirum istò misi. Ne „quis igitur puero insidias struere audeat, ne bellum ipse implacabile aduersus Romanos moueam. Et Antiochus ubi Constantinopolim uenit, puerum ita ut Imperatorem decet, educauit: illud prouidens & curans, ut simul puer & magnificentiam in publicum progressus retineret, & rebus bellicis optimus esset.

Arcadius filio Theodosio curatorem testamento designat Isdigerdem Persarũ regẽ.

Induciæ centũ annorum inter Rom. & Pers. Antiochus delegatus ab Isdigerde Theodosij tutore.

Educatio pueri Imperialis.

B Quum autem quadriennium cum eo fuisset, discessit. Rerum autem omniũ administratio Anthemio præfecto commissa est: qui ex filio nepos eius Philippi fuit, qui Paulo Constantinopolitano episcopo eiecto, uæsanum Macedonium pro eo in ecclesiam induxit, sicuti libro decimo diximus. Anthemius iste mœnia Cõstantinopolis demolitus, pomeria urbis prolaturus, laterício ingenti qui nunc cernitur muro eam circumdedit, opere eò per menses duos magna & ferè incredibili celeritate confecto. Et quùm prudentia multos antecelluit, tum in consultò nihil sibi agendum duxit. Ac cum multis quidem ille alijs de rebus gerendis consilia communicauit: Troilo tamen sophista familiariter maximè usus est, in quo, præter cæteras uirtutes, prudentia etiam quædam reipublicæ administrandę Anthemij æmula fuit. Illud sanè animaduertendum, Anthemium Imperatoris iussu, unà cũ Cyro prefecto urbi, longo pòst tẽpore urbis mœnia construxisse. De Antiocho & Anthemio Imperatoris pędagogis hęc dicta sufficiãt.

Anthemius Orientalis Imperij administrator.

Latericius murus urbis Constantinopolitanæ ab Anthemio celerrimè extructus.

Troilus sophista Anthemij familiaris.

Cyrus præfectus urbi.

CAPUT II.

PRouidentia autẽ diuina, illud præcipuè curans, ut pius maximè Theodosius imperator fieret, alium quoque tutorem germanum magis imperio eius præfecit: Pulcheriam nimirum sororem, quæ à prima statim ætate ita sapuit, ut uirtute & ciuili prudentia eis non cederet, qui in his re b. maximè excellunt. Vnde colligere satis possumus, Principibus ad salutem, solam

Deus tutelæ sororis Pulcheriæ Theodosiũ commisit.

Eximia Pulcheriæ laus.

Oo satis

A sepulchri nomen est. Vtraq; uerò hæc fana pulchritudine simul & amplitudine ambitiosa, magnificè sunt constructa. Deus sanè fœminam eam, propter uitæ institutum, charam habens, preces eius exaudijt, & in rebus agendis sæpe ei apparuit. Et ut mihi quidem uidetur, amorem Dei homines non cōsequuntur, nisi seipsos idoneos factis ipsis præbeant. Ad eundem etiam modum sorores instituta, eadem studia erga sacerdotes, erga tēpla, præterea erga egenos, mendicos, & aduenas liberaliter præstitere. *Virtutes sororū Pulcheriæ.* Vita quotidiana, instituta, atq; progressus, noui omnibus fuere. Diu noctuq; hymnis laudibusq; Deum celebrarunt. Ocium, sacram telam texentes, & id genus opus facientes, uitarunt. *Ocij fuga.* Institutum namq;, propter quod uirginitatem erant complexæ, non decere ignauiam existimarunt. Proinde uitia eiusmodi, & reliquam Imperialem consuetudinem, à uita sua repulerunt. Itaq; factū, ut quòd Deus eis propitius esset, domus earum rectè administraretur, ætasq; Imperatoris optata caperet incrementa: & aduersariorum insidiæ, bellaq; orta, omnia sua sponte, Deo adiuuante, soluerentur: & Imperator ipse in dies rebus bonis accumulatus, laudatis sororis consilijs, ueluti uera effigies & statua in optimi imperij formam expolita, esset. *Theodosius Christianissimi Principis exemplum.*

CAPUT III.

Erùm res quoq; eius sine dispendio & iactura silentio cōmittere non possumus, non omnibus prorsus notas. Primùm namq; ita ut Imperatorē oportet institutus atq; educatus, nullū de se ignauiæ & molliciei indiciū præbuit: sed ita quùm nostrarū, tum earū quæ supra nos sunt rerum peritus fuit: ut qui cum eo colloquerentur, humanæ mentis captum eum exuperare iudicarent. *Theodosij uirtutes.* Adeò etiam fortis & laborū patiens, ut facilè uicissitudinem
B & mutationem temporum sustineret, cum æstu iuxtà & frigore concertaret. Ieiunio frequēti se assuefecit, & maximè quarto hebdomadis, & eo qui Parasceues nomen sortitus est, die: Christianismū ad summū excolere uolens. Atque ut aula eius Imperialis re nulla ab asceterio differret, sedulò curauit. *Aula Imperialis asceterio monachorum persimilis.* Manè cō sur gens, hymnos Deo cum sororib. alternis cecinit, & spiritus uerba semper in ore habuit. Cum episcopis & sacerdotibus cōgressus, obscuros locos & nodos scripturarū, haud aliter quàm si sacris ipse initiatus esset, explicuit. Sacrorum librorum, eorundēq; interpretum cōgerendorū adeò fuit studiosus, ut ea laude Ptolemæo inferior non esset. *Bibliotheca Theodosij.* Noctu eis legendis operam nauauit: lucerna se sponte sua, machina quadam mouente, sibiq; ipsi oleum infundente, comparata: ut ne quis ministrorum eius in laboribus eiusmodi molestiam quampiam subiret, neque uim naturæ cum somno colluctans inferret. *Lucerna αὐτόματος.* Manu ipse sua pulcherrimè scripsit: ac multa scriptorum eius ad hoc usq; tempus sunt conseruata, temporum ui superiora, Euangelia uidelicet, & alia quædam, aureis omnino literis distincta, quorum paginæ crucis formam referunt. *Theodosius fuit Calligraphus.* Quo labore eum uitæ sumptus tolerare potuisse, fama est. Malorum tolerantia omnibus, præcipuè autem qui eo nomine apud Græcos clari fuere, post se relictis, multis modis eos prætergressus est. Illi siquidem quum uerbis se philosophiam exhibituros esse polliciti essent, re ipsa eam præstare nequiuerunt. *Philosophus ἐν χρείᾳ τοῦ πράττειν.* Ipse autem Aristotelis perplexibilibus inuolucris uale dicto, factis philosophiā exercuit, iræ, dolori, & uoluptati moderando. Iram adeò in potestate habuit, ut neminem unq; à quibus læsus fuisset, ultus sit, neq; eum quisq; succensentem uiderit. *Ἀοργησία Theodosij.* Atq; aliquando ex familiaribus cuidam dicenti, neminem ab eo illorū morte mulctatum esse, qui iniurij ei fuissent, respondens: Vtinam, inquit, eos etiam in uitam reuocare possem, qui iamdudū mortui sunt. Ad alium quendam eadem propè referentem, dixit: Nihil esse noui, si quis homo quum sit, è uita excedat. Vnius aūt Dei esse, eum qui semel mortuus

Oo 2 tuus

Theodosius ad supplicium damnatos, si illi ad ciuitatis portas ad mortem ducti non peruenissent, per misericordiam absoluit.

tuus sit, per pœnitentiam ad uitam reuocare. Vsq; adeò autem uirtutem hanc coluit, ut si quando quispiam capitale crimen admisisset, neq; eum condemnationis sententia usq; ad urbis portas produxisset, statim eum misericordia prosequeretur. Et quum aliquando Constantinopoli in amphitheatro uenationis spectaculum præberet, & populus exclamaret, aduersus grauem feram generosum quenquam periclitatorem, qui cum ea congrederetur, mittendum esse: An nescitis, inquit, nos humanioribus spectaculis delectari solere? Et deinceps itidem populum spectaculis uti docuit. Religione tanta cum sinceriore pietate usus est, ut sacerdotes omnes apprimè honoraret, maximè uerò quos sanctitate uitæ enitere cognouisset. Et quum ex episcopis quidam, qui Deo charus fuisse perhibebatur, diem suum obijsset, sagum eius squalore multo imbutũ, eum petijsse, & sub Imperiali chlamyde gestasse dicunt: quòd bona spe esset, se aliquid de uiri eius sanctitate consequuturum. Longior aliquando pluuialis tempestas extitit, & ipse solitos Circenses ludos populo more recepto gratificãs exhibuit. Quum uerò uberiores etiam deciderent imbres, ibi tum egregiam suam erga Deum pietatem declarauit, per præcones populo denunciari iubens, conducibilius uidelicet esse, ut spectaculo repudiato, Deum qui præsenti calamitate eos liberaret, precibus placarent. Id quod confestim est factum. Litania instituta est: supplicantes processere, laudibus Deum uexere, atq; unà concors Ecclesia ciuitas tota facta, & ipse medius hymnis canẽdis præijt, habitu priuato incedẽs. Minimè uerò eum opinio fefellit. Statim enim cœlum aerem turbidum sereni tate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam ingens quædam frugũ copia & ubertas est consequuta. Atq; omnib. ille quidem, ut ita dicam, exornatus fuit bonis: non minus uerò eũ cohonestauit misericordia, placabilitas, & animi serenitas, tẽpestatis procellã non admittẽs: atq; insuper fides sincera & probata, unà cum religione non ficta, sicuti inde conijcere licet. Vir quidam asperiorem duriorem'q; uirtutis uitam consectans, præfracto eum adijt animo, ut ab eo quidquam peteret. Atq; ubi id sæpius expertus non impetrauit, uinculis ecclesiasticis Imperatorem à communione arcens subdidit. Postq; autem Imperator in regiam suam uenit, & epulæ appositæ sunt, conuiuæ'q; omnes affuerunt, non ille prius cibum sumendum esse, quàm uinculis sibi iniectis solutus esset, censuit. Quapropter ad antistitem Constantinopolitanum famulum quendam misit, petens, ut eum ipsum soluere se, qui ligasset, iuberet. Quum id episcopus recusaret, & pro uinculo habendũ non esse, q̃d à quocunq; ligatum esset, significaret, solutum'q; adeò iam esse diceret, nondum calculo eius acquiescendũ esse duxit. Multo uerò labore is qui eum ligauerat inquisitus, eum absoluit. Ac sic tandem Imperator cibum sumpsit. Adeò religiosus Theodosius fuit, uitam'q; suam accuratissimè ad diuinas leges composuit. Quam ob causam quicquid fuit ex idolis reliquum, ita est funditus disiectum, ut posteris eius ne uestigium quidem prioris fraudis & seductionis cernere sit datum. Sẽtentiã uerò de eis suã in constitutionem retulit.

Theodosius episcopi Chebronẽsis defuncti uiri sancti sagũ gestauit.

Supplicatio pro serenitate & clementia aeris impetranda.

Theodosius illegitimam quoq; monachi excõmunicationem non contẽpsit.

Idololatria prorsus euersa.

l. Omnia loca. C. de sacrif. pag. & templ.

CAPUT IIII.

Deus manifestè bella à Theodosio repulit.

Roilas Scytha cũ copijs suis fulmine cœlesti extinctus.

SI quando bellum motum est, ad Deum confugiebat, diuinũ musicũque Dauidẽ æmulatus, quod in illius ueluti promi cõdi potestate bella esse sciret: & quòd illum certum haberet curatorem, cõdignos spe bona percepit fructus. Ego uerò ueritatem promulgãs, ex plurimis pauca referam, quamuis extra institutum argumentum ferri uidear. Roilas ingenti Scytharum Nomadum exercitu coacto, & Istro transito, Thraciam uastauit, & ad urbem quoq; imperantem uenit, subitò & primo clamore atq; impetu,

A petu,ſicuti ipſe putabat,eam direpturus atq; exciſurus. Verùm Deus cœlitùs Imperatorem propugnans,uiolento tonitru & fulmine demiſſo, non modo ipſum uſtulatum in cineres redegit, ſed innumeras quoq; copias eius concidit.

Idem etiam aduerſus Perſas fecit.Quum enim ille pace repudiata, derepentè finitimos aggrederentur populos,neq; auxilia aliqua, quæ oppreſſis opem ferrent,adeſſent,ducibus copijsq; militaribus alijs bellis occupatis,imbre uehementiſſimo & grandine maxima Deus illos perſequens, progredi ultrà paſſus non eſt : equósq; eorum ita pedicis cohibuit , ut diebus uiginti, totidem ſtadia curſu perficere non poſſent,quoad uſq; exercitus cōgregatus fortiter hoſtibus reſtitit. Antea quoq; quum Perſæ,Goranne duce,cognominem Imperatori urbem oppugnarent,omniſq; generis machinis adorirentur,& turres extra muros cōtra eam excitarent,neq; quidquam efficerent , ridendos ſe dedere, Eunomio eius epiſcopo machinas hoſtium omnes perfringente.Quum namq; noſtri propter oppugnatorum multitudinem animos deſperatione deſponderent,precibus ipſe contra illos pugnans,urbem ſaluam conſeruauit. Ex ſatrapis tum ibi qui ſub Goranne erant,quidam ad blaſphemias conuerſus, itidem ut Rabſaces & Sennacherim,animo furibundo minatus eſt,ſacrum ſe eius ciuitatis templum igne conſumpturum.Contumeliam eam non ferens diuus Eunomius,tormentum bellicum ſaxa iaciens ad propugnaculū cui apoſtoli Thomæ cognomen fuit,diſponi,ingentem'q; lapidem eò in os blaſphemi illius emitti iuſſit.Ilicet ſaxum baliſta ea tortum,maledici illius ſatrapæ os deteſtandū perculit,faciem'q; eius omnem comminuit, capite rectiſsimè attrito, cerebróq; omni diſperſo. Quem ubi Gorannes conſpexit,expugnatione urbis deſperata , fugiens inde diſceſſit,re ipſa uictum ſe eſſe clāmans.Metuq; correptus, de cætero per pacta conuenta cum Romanis inita pacem eſt complexus. Tantam Deus ipſe fidelis miniſtri ſui Imperatoris eius curam geſſit: qui eo nomine illi gratias egit,eundem'q; religione debita coluit. Porrò bella in Occidente contra ipſum & patruum adhuc uiuum mota,quomodo Deus ſoluerit,quid dicere attinet?

Perſarū excurſio in fines Ro. imbribus & grandine inhibita.

Gorannes Perſarum dux.

Theodoſiopolim Eunomius epiſcopus precibus ab immani ui Perſarum ſeruauit.

B

Pax Perſica. Præſidio ſuo Deus Theodoſium tutatus eſt.

CAPUT V.

QVum etenim in regionibus Occidentalibus plurimi tyranni exorti eſſent, partim alij alijs colluctati,atq; ipſi inter ſe conciſi, partim diuina ui in Imperatorum manus delapſi,ſatis illis Dei in eos amorem ſunt teſtificati. Iam enim antea de Stilicone & Alaricho Gottho dixi mus,illo tantum omiſſo,quòd quum in Italia & in ipſa urbe Roma,caſu quodā ſeditioſi homines Imperatori Honorio rebellarent,ipſe Rauennam ſe contulerit: Alarichum autem iſtum,quem fidum adhuc ſibi eſſe putabat,Galliæ ſcilicet ab eo ducem creatū,cum frequentiſſimo exercitu , ut iniurias Imperatori factas ulciſceretur,miſerit.Ille uerò quum eò ueniſſet,arte ciuibus deceptis, Romam ingreſſus eſt:atq; ibi publica pecunia ablata,tandem & Honorij ſororem Gallā, quę etiam Placidia dicta eſt,adoleſcentulam adhuc & innuptam,rapuit,atq; inde diſceſſit.Eamq; Conſtantio,Comitis dignitatem gerenti,fido admodum ſibi amico,ſeruandam dedit.Conſtantius porrò illa unà cum pecunia accepta,ad Imperatorem Honoriū uenit.Quo cum ad hoſtes reuerſus, cum Alaricho pugnā commiſit,uictoriam'q; obtinuit.Quam illius erga ſe beneuolentiam & fidem ut † Honorius remuneraretur,in matrimonium ei Placidiam collocauit:eundem'q;, ſorori talem honorem habens,corona & purpura ornatum, ad ſocietatem Imperij extulit. Atq; illum quidem Romæ reliquit: ipſe uerò Conſtantinopolim ad res Theodoſij ex fratre nepotis ordinandas,Arcadio illius patre non ita pri-

Vandalorum, Alanorū,Sueuorumq; duces legatos ad Honoriū cum huiuſmodi mandatis miſere: Tu cum omnibus pacē habe, ab omnib. obſides accipe:nos nobis cōfligimus,nobis perimus, tibi uincimus. tuus erit quæſtus reip. ſi omnes pereamus. Diac.

Alarichus fraude & perfidia Romam cepit.

Placidia Conſtantio duci nuptui data.

Cōſtantius Alarichū uicit.

Cōſtantius in ſocietatem Imperij ab Honorio aſſumptus.

† Hoc tempore apud Bethlehem ſanctus Hieronymus, uno & nonaginta annis expletis,ad Chriſtum migrauit. Diac.

Tyranni Occidentales in Britania. dem mortuo, profectus est. Sed enim in Britania milites seditione mota, Marcum tyrannū promulgarunt. Nō multo uerò pòst eo occiso, Gratianū ad imperium euexerunt. Sed cū & hic quatuor exactis mensibus, iugulatus ab eis esset, Constantinū summæ rerū præfecerunt, nomine ipso imperiū illi certū tutumq́ *Constantini tyrannis.* fore opinati. Quas ob causas reliquos etiā ita legisse uident. Cōstantinus ex Britania Bononiam maritimam Galliæ ciuitatē traiecit, militesq́ Galliæ & Aquita- *Bononia Galliæ.* niæ omnes, ciuesq́ & subditos usque ad eas quas Romani Cottias Alpes nominant, inter Galliā & Italiam sitas, ad se pertraxit, & maximū natu filium Constan- *Cōstans filius eius ex monacho Cæsar. Diac.* tem (quem postea Imperatorē renunciauit) data tum ei Cæsaris dignitate, in Hispaniā misit. Is ibi quos in rerumpub. administratione inuenit, Honorio genere *Cædes Didymi & Veroniani.* coniunctos, Didymū & Veronianū, prælioq́ secum in Lusitania congressos, et uiuos captos, unà cum coniugibus interemit, & suos ei prouinciæ rectores præ- *Pro Veroniano alij legunt Viridianum.* fecit. Theodosiolus uerò, & Lagodius, qui eorū quos modò necatos esse diximus, fratres erāt, fuga sibi cōsulentes, salui permansere. Et Theodosiolus in Ita- *Theodosiolus.* liam ad Honoriū, Lagodius aūt in Orientem ad Theodosiū peruenit. Hac re sic *Lagodius.* acta, Constans ad patrē Constantinū transijt. Cæterùm cum incōmodum præsi- *Id sibi cōmitti Hispani more antiquo petierunt, sed eos Constās nō audiuit. Idē.* dium in Hispaniarū aditu collocasset, maximę cladis & excidij regionibus eis id causa fuit. Postq́ enim Cōstantini copię cōciderunt, Vandali, Sueui, Alani, gentes feræ, transitu eo occupato, multas urbes & multa castella Galliarū & Hispaniarum, & aliquot tyranni duces ceperunt. Constantinus quū ei adhuc ex sententia res procederent, filiū Constantem Augustū declarauit, & transire in Italiam uoluit. Et Cottijs Alpibus superatis, Liberonem, Ligurię ciuitatem uenit. Eridanumq́ traiecturus, ubi de Alauichi morte certior factus est, retrocessit.

Cottiæ Alpes.

Hi quia ... inter se dissensissent, in pernicie supremæ concordiæ ... Soz.

Barbarorum Pyrenæi montis claustra ... Vandali, Sueui, Alani, Gothi & Hispaniæ ...

B

Alauichi proditoris cædes. Alauichus iste dux quidē Honorij, proditionis aūt suspectus, quasi Cōstantino Italiæ imperiū pararet, fuit. Quā rem ubi Honorius cognouit, ex progressu seu deambulatione quadā reuersus, simulatq́ ab equo descendit, statim gratiarum *Cōstantinus et Constans Arelate conclusi.* actiones & laudes Deo obtulit, ueluti à manifesto proditore liberatus. Cōstantinus aūt tyrannus, & filius eius Constans, profugientes, in urbe Arelatensi conclusi sunt. Exercitu namq́ eius disperso, gentes quas diximus barbaræ, loca circa Pyrenæum montem opibus atq́ diuitijs referta occuparunt: atq́ inde, præsidijs negligenter ad transitum ipsum dispositis, in Hispaniam transierunt.

* Badē ætate Pelagius Brito, Celestino & Iuliano adiutoribus, hæreticū dogma contra gratiam Christi instituit: quod in Carthaginensi ducentorum decem & septem episcoporum concilio est damnatum.

CAPUT VI.

Gerontius Maximum tyrannum cōstituit. EO tempore Gerontius Cōstantini ducū præstantissimus, susceptis contra eum inimicitijs, Maximū quendā sibi familiarissimū, quòd eum imperio cōmodum esse existimaret, ad imperialē sustulit dignitatē, purpurea ei ueste data. Atq́ illum quidem Taracone reliquit, ipse autem copijs acceptis, aduersus Constantinum progressus est: atque ex itinere *Constantis interitus.* Viennam digressus, filio eius Constanti necem struxit. Ea res de Geronuio ubi *Edouichus.* ad Constantinū est delata, Edouichum ducem suum ad auxilia ex Francis & Alamanis contrahenda trans Rhenū misit. Et Viennā filio Cōstanti, nondū Geron- *Gerontius Arelate obsidet.* tij insidijs sublato, seruandam cōmisit. Gerontius ad Arelate duxit: eamq́ urbē, ubi Constantinus profugus erat, obsedit. Honorius aūt exercitum ingentē ad- *Cōstantius aduersus Cōstantinum in Galliam uenit.* uersus Constantinū tyrannum misit, duce Constantio, quem sororis eius Gallæ Placidię uirū fuisse, antea diximus: atq́ is postea Valētinianū tertiū, & Honoriā filiā ex ea genuit. Ea re territus Gerōtius, cum paucis celeriter fugit. Reliqui autē milites eius ad Constantium transierunt. Hispani Gerontium propter subitā fugam contemnendū esse censentes, consilium eius occidēdi cęperunt. & noctu in

Franci. Alemani.

Gerontij fuga.

hospitio

Gerontius se contra illos strenuè tuetur. — *Gerontiũ Hispani in hospitio obsident.*

Pauci plurimos interficiunt. — *Exemplum militaris fortitudinis.*

Idem salute desperata, primùm Alanum filiũ comitem, deinde coniugem suam, postremò se ipsum interficit. — *Præclarũ exẽplũ amoris coniugalis Nunychia Gerontij coniunx.*

A hospitio eius imminẽtes, quũ armis satis muniti essẽt, interficere eũ sunt aggressi. At Gerontius & Alanus unus, cum quibusdã illius necessarijs, tectũ eius domus cõscendentes, nõ pauciores ꝙ trecẽtos qui eos oppugnabãt, interfecere milites. Atq; ubi tela eis defuere, famuli quidẽ clàm se ex ædib. demittẽtes, in pedes coniecerunt. Gerontius aũt quũ & ipse itidẽ saluus euadere posset, facere id recusauit, Nunychiæ cõiugis amore obstrictus. Cum ipso aũt diluculo, hostes domum in inferiori parte incẽderunt. Et quũ Gerõtio nulla salutis spes reliqua esset, primùm ille Alani caput nõ illibẽtis resecuit: deinde & uxoris, quũ illa lamẽtaret, & lacrymãs se ferro admoueret, precareturq;, ut prius extremum hoc munus à marito ferret, eiusq; gladio interiret, ꝙ in aliorũ perueniret potestatẽ. Atque illa dignã se religione sua exhibẽs (Christiana ẽm erãt) uirili prorsus animi instituto, ita uitã finit: præclariorem, ꝙ ut obliuione premi possit, memoriã ad posteros transmittens. Postremò uerò Gerontius, quũ tertio sibi ipsi ferrũ adegisset, nec letale uulnus inflixisset, quem ex femore suspensum habebat, pugione stricto, cor cõuulnerauit. Et sic Gerõtius quoq; interijt. Enimuerò Honorij exercitu, cui Cõstantiũ præfuisse indicauimus, Constantinũ circũuallante, ille obsidionẽ sustinuit, Edouichũ, quẽ ultra Rhenũ ad Francos & Almanos auxiliares adducẽdos miserat, expectans. Quod ueritus Cõstantius, retrocedere Italiã uersus, ibiq; cõfligere cũ Edouicho uoluit. Idq; ita cõstituit, ꝙ in propinquo Edouichũ castra habere audiuerat. Itaq; cũ copijs Rhodanũ transijt, Et ipse quidẽ cum peditatu omni hostib. exitiũ molitus est: nec minus Vlphilas equitũ pręfectus, nõ longè ab eis loco alio clàm in insidijs cõstitit. Postq; aũt hostes Vlphilam insciꝫ prętergressi sunt, & iam pugnã inire cum Cõstantio deberẽt, signo dato ille

Cõstantinus Cõstantij obsidionem sustinet.

Edouichus cũ suis à Constantio prælio uincitur.

Vlphilas equitum præfectus.

B subitò se ostendit, & hostes à tergo aggressus est. Ordinib. ergo turbatis, alij se in pedes dederũt, nõnulli trucidati sunt: quidã abiectis armis ueniã petiere, qui etiã quãprimùm in gratiã sunt recepti. Edouichus aũt equo cõscenso, in agrũ Ecdicij cuiusdã ueteris amici, qui multa ab eo acceperat beneficia, peruenit. Et ille quidẽ ut amicũ eũ excepit. Noctu aũt capite ei amputato, ad Constantiũ id, magna se pro eo munera accepturũ sperans, pertulit. Cõstantius gratias homini de facinore eo egit, & caput recepit. Quũ uerò manere cum eis ille conaret, discedere inde iussus est. Minimè namq; sibi & exercitui bono putauit fore, infidi hospitis consuetudinẽ. Quapropter Ecdicius in amico et hospite aduersis reb. presso, quũ flagitiũ tam impiũ designarit, lupus (quod in prouerbio dicit̃) frustra hiãs esse uisus est. Post uictoriã istã, ubi exercitus ad urbis obsidionẽ amne transmisso redijt, & Cõstantinus ea quæ Edouicho acciderãt, cognouit, sua spõte Imperatoria deposuit insignia: ecclesiamq; ingressus, presbyteri suscepit dignitatẽ. Et ciues oppidi iureiurãdo prius accepto, portas Cõstantio aperuere: qui etiã omnes seruati sunt. Atq; ex eo tẽpore, subditi eius regionis omnes in pristinum statum restituti, Honorio fideles fuere. tyrãnus aũt cum filio Iuliano in Italiã ducti, priusq; ad destinatum locum peruenere, trucidati sunt. Breui quoq; pòst † Iouianus, Maximus, quẽ diximus, Sarus, alijq; pręterea qui Honorij imperio insidiati sunt, cæsi interiere. Qui sanè Honorius, sicuti dictũ est, per sororẽ Gallã Placidiã, in affinitatẽ Cõstantiũ, q Cõstantini tyrãnidẽ exterminauit, asciuit: eundẽque propter plurimas præclarè bello res gestas, in Imperij societatẽ recepit. Ipsius etiã filio Valẽtiniano, quẽ illi Placidia progenuerat, Illustrissimi dignitatẽ cõcessit. Cõstãtij imagines, id q̃d eis facere mos erat qui pridẽ ad fastigiũ Imperiale euecti essent, in Orientẽ missę sunt. easq; cũ iunior Theodosius nõ admitteret, & ob talem contumeliã bellum Constantius moliret̃, simul & uita & curis eiusmodi eum mors adueniens soluit, cum nõ lõgius quàm mensib. sex imperasset.

Exemplum amicitiæ et hospitij uiolati. — *Edouichus ex fuga ad Ecdicium amicum cõfugit.*

Cõstantius à castris suis proditorẽ repellit. — *Is ab Ecdicio fraude occiditur.*

Cõstantinus ex tyranno presbyter factus.

Gallia pacata. — *Cõstantius per deditionẽ Arelate recipit.*

Constãtini & filij eius Iuliani cædes. — *† Nõnulli hũc Iouinũ, alij Iouiũ nominant: cuius frater Sebastianus itidẽ est cæsus.*

Aliorum item tyrannorum.

Illustrißimi dignitas.

Constantij mors.

 Interea

CAPUT VII.

Nterea uerò Ioãnes, unus ex ijs qui Imperatori cõmentarios ſcribũt, A præſenti ſecundarũ rerũ ſtatu nõ cõtentus, imperio arrepto tyrãnus alius extitit. Placidiam is, & Valentinianũ expulit, qui etiam Byzantium ad Theodoſiũ nauigarunt. Ea re Honorius cognita, dolore immenſo correptus, poſtea hydropis morbo perijt. At Ioannes tyrãnidi incubans, † legationẽ ad Theodoſiũ miſit, quæ ut ipſe Imperator reciperet, peteret. Legati uerò nihil egere, ſed primùm in cuſtodiã coniecti, deinde in Propontidem exulatum miſsi ſunt. Porrò Placidiam & Valentinianũ Theſſalonicã duci Theodoſius curauit, atq; ibi Cæſaris dignitatẽ nepoti tribuit: bellum aũt aduerſus tyrannum gerendũ Ardaburio duci, & filio eius Aſpari commiſit. Qui ſanè Placidiam & Valentinianum ſecum ducentes, poſtq; ad Pæones & Illyricos peruenere, Salonas Dalmatiæ oppidũ ui cæperũt. Ex eo loco Ardaburius claſſe contra tyrannum profectus eſt. Et primùm ille quidẽ ſecunda fortuna uſus eſt, poſtea autẽ naualis expeditio ei non bene ceſsit. Nam ſubitò uiolentus & incõmodus uentus exortus, in tyranni manus eum coniecit. Et ille ad pacificationẽ ſpectans, humaniter Ardaburium tractauit. Ardaburius in ſecuritate multa, quum eos qui à tyranno ducum ordine moti & exautorati fuerant, mœſtos eſſe uideret, inſidias etiam contra illum magis ſtruxit: & filio Aſpari clàm denunciauit, ut quàm celerrimè ad occaſionem rei bene gerendæ adueniret. Tyrannus Ardaburio capto ſpe elatus, in eam neceſsitatẽ Imperatorẽ cecidiſſe cenſuit, ut cõmuni calculo petitionẽ ſuam approbaret, & ſe Imperatorẽ reciperet, ſiquidem ducem ſuum ſaluum eſſe uellet. Et profectò in maximo Imperator erat diſcrimine, B ne quid à tyranno aduerſi Ardaburio accideret. Aſpar equitatu accepto, celeritate aduentus ſui ſenſum præuenit, & Aquileiam urbẽ magnã recepit: eamq; facilè, Placidiam et Valentinianũ ſecum habens, cõfirmauit. Metus aũt ei ulterius progrediẽdi, quòd barbarũ plurimorum millium exercitũ contraxiſſe audiſſet, inceſsit. Verùm tum quoq; maximè Imperatoris precatio enituit. nam angelus Dei paſtoris habitu ſumpto, copijs Aſparis præijt, & per lacũ eas, qui Rauennę (ibi enim tyrannus in poteſtate ſua Ardaburium habens agebat) ſubiectus eſt, duxit, unde neminem unquam adueniſſe memoriæ proditũ eſt. Deus ſanè ipſe, qui in mari rubro undas diſcidit, quod inuium erat, omnib. peruium exhibuit. Sed enim perinde atq; ſolum ſiccum copiæ Aſparis unà cum equitatu omni, lacus undas tranſeuntes, primo aduẽtu urbis portis captis, potiti ea ſunt. Ibi cum prælium exiguum commiſſum eſſet, tyrannus proditione ſuorum captus eſt, & Aquileiam ad Placidiam & Valentinianum miſſus. Vbi ei primùm manus reſecta, deinde etiam caput amputatum eſt, quum annum ſeſquialterum tyrannidem exercuiſſet. Imperator more ſuo rurſum qua eſſet erga Deum religione oſtẽdit. Poſtquam enim ei uictoria de tyranno reportata, ludis Circenſibus renunciata eſt, ad populum uociferans: Agite, inquit, ſi ita uidetur, ludicro hoc dimiſſo, in ædem hanc precatoriam eamus, & carmina gratiarum agendarum authori uictoriæ Deo concinamus. Hæc ubi dixit, ſpectaculum neglectum eſt: & per circum medium, euntes omnes, concentu uno cum hymnis et carminib. pulcherrimis gratiſsimisq;, in proximã Dei domũ ſunt ingreſsi, formamq; prorſus eccleſiæ unius cũcta retulit ciuitas, populo omni in tẽplo diem eum cõſumente, Poſtea cura illa animum ſubijt Imperatoris, ut quem nam Occidenti Imperatorem omnino præficeret, deliberaret. Quapropter Valentinianum ſororis filiũ, idoneum

Vocãtur ij by pomnematographi. l. Si quos ſpontaneos. C. de decurion. li. 10.

Idem ſe in ſocietatem imperij recipi à Theodoſio petit.

Ardaburiũ ducem cum filio eius Aſpare aduerſus Ioannẽ Theodoſius mittit.

Ardaburiũ Ioannes capit.

Ardaburij magnanimitas.

Ioannes ex ſcriba tyrannidẽ occupat.

Honorij mors.

Legati eius male à Theodoſio accepti.

Aſpar Aquileiam capit.

Efficacia precũ Theodoſij. Conſideret lector æquus, qd in Albi flumine ad oppidũ Mulbergã an. Domini 1547 acciderit.

Aſpar angelo Dei duce per lacũ itinere facto, Rauennã & Ioannem tyrannum capit.

Supplicium Ioannis.

Theodoſius pro uictoria gratias Deo agit.

†*Honorius cum patre, fratre, & fratris filio, triginta imperauit annis, & tricẽnalia celebrauit. Ab eodem Placidia Augusta, Conſtantio marito eius mortuo, cũ Valentiniano & Honorio liberis pulſa, à Theodoſio in Oriente ſuſcepta eſt. Diac. Pomp. Caßiod. Huic ſoboles nulla fuit. Nã duæ Stiliconis filiæ, Maria & Thermantia, altera poſt alteram ei nuptæ, Dei iudicio inopinata morte præuentæ, ex hac luce migrarunt. Diac.*

A idoneum ei imperio iudicauit, quòd matrem haberet, quæ curam ibi rerum administrationis ferre posset. Properabat uerò & ipse in Italiã proficisci, ut nepoti imperium constitueret, prouincialesq́ ibi, ne facilè tyrannis se cõmitterent, doceret. Et ea de causa Thessalonicã progressus est. Sed quo minus ulterius procederet, morbo impeditus est. Proinde per Helionem patriciũ, imperij insignibus illi missis, ipse Byzantium est reuersus. Aetius uerò, qui secundum ducẽdis militaribus copijs locum apud tyrannum habuerat, post tertium à cæde illius diem, sexaginta barbarorum millia ducens aduenit. Cum quo ubi Aspar conflictum habuit, & cædes utrinq; ingens facta est, postea pacificatione inter ipsum & Placidiam atq; Valentinianum interueniente, Comitis dignitatem tulit. Qui uerò cũ eo mercede cõducti erant barbari, auro corrupti, & ipsi simul & irã & arma abiecere. Obsidibusq́ datis, & fide rursum accepta, in patriã rediere suã.

Valentinianus 3. Ro. imperator in Occidente constitutus.

Helio patricius.

...tius per ...factio... Comi... dignita... accepit.

Hunnos fuisse scribit Diac. Castinus magister militum apud Ioannẽ, cuius consilio potissimũ is tyrannidẽ inuaserat, exilio mulctatus. Id.

CAPUT VIII.

Erùm de tyrannis qui tum extiterunt, & prouidentia Dei diffluxerunt, satis dictum esse puto. Neq; nos illorum obiter, & quasi per digressionem meminimus: sed ut certò declararemus, sufficere Principi, maximè ad præsidium & custodiam imperij, rerum diuinarũ curam diligentem, & cultum rectum: quæ in Theodosio & sorore eius Pulcheria fuere. Deus etenim omnino administratione eorum delectari uisus est: non eo solum quòd bella ita composuit, ut subditi eorum ab hostibus liberarẽtur, atq; ijdem præter opinionem omniũ, cum ingenti magnificentia rectè gubernarentur: uerumetiam, quòd multa sacra corpora eorum qui olim uberiore pietate excelluerunt latentia, Imperij illorum tempora honore prosequens, uisionib. qui-

Pietas uera certissimũ imperij præsidiũ est.

Multa sanctorum corpora sub Theodosio reperta.

B busdam è sinu terræ produxit, & publicè in apertum protulit. Id quod eo tempore accidit in Zacharia ueteriore propheta, in Stephano primo diacono & martyre, atq; in Sebastienſibus quadraginta sub Licinio gelu concretis martyribus. Quorum omnium quum noua sit inuentio, ut eam Deus exhibuerit, necessariò dicendum esse uidetur. Ac primùm de propheta, ut qui primùm apparuerit, memorabo. Circa Eleutheropolim Palæstinæ, uicus quidam est Chophar dictus, unde Zacharias ortus fuit. Præfuit huic Calemerus quidã agricola, erga agri possessorem quidem beneuolus maximè, in finitimos autem rusticos durus admodum & grauis. Et quamuis ille talis esset, propheta tamen ei insistens, seipsum apertè ostendit, & ad hortulũ quendam eo ducto: Hic, inquit, in duorum cubitorum altitudinem fodito, à sepio in hortum ipsum, eam uiam uersus, quæ in Bethrerebin oppidum ducit: & arcas duas inuenies, exteriorẽ ligneam, interiorem plumbeam. Reperies præterea apud loculos eos uas quodam aqua repletum: ad cuius partẽ utramq;, mediocres duo innoxij & placidi serpentes (cicures eos dicas) circumuoluuntur. Hæc quidem, qui per uisionem apparuit, dixit. Calemerus uerò uiso ei obsequutus, imperatum opus perfecit, atq; ubi sacra illa arca iuxta prædicta signa extitit, diuus propheta apparuit, sacerdotalem indutus stolam: quippe qui etiam, ut puto, sacerdos fuerit. Extra urnam eam, ad pedes, puer etiam quidã tener admodum iacuit, qui quidem ex nobilitate fuisse, & ad reges genus referre uisus est. Caput enim eius corona aurea lapillis & margaritis distincta redimitum erat. Calceos quoq; deauratos habuit. Vestis item magni precij, & auro exornata fuit. Porrò cum sapientes eius temporis & sacerdotes de eo puero, quis nam in tali habitu esset, addubitarẽt: Zachariam illum, qui tum in Geraris monastico contubernio præfuit, dixisse ferunt, se in uetustam Hebræorum scripturam quandam, non ex eis quæ à maio

Inuẽtio Zachariæ prophetæ.

Ad pedes eius filius regis loa quoq; repertus.

Zacharias abbas Geraræ.

ribus sunt traditæ, & in Ecclesiam receptę, incidisse. quæ scriptura præter alia il lud quoq; cõplexa sit: Quum Ioas Iudææ rex Zachariam uatem occidisset, grauem eum septimo pòst die domi suæ accepisse cladem, & ex filijs quem gratissimum habuerat, morte amisisse. In quam ærumnã cum se ira diuina coniectũ esse intellexisset, puerũ eum ad prophetæ pedes sepelijsse, ueluti causam de iniuria illi illata dicentẽ. Hoc quidẽ sic iudicatũ est. Ipse uerò propheta cũ multis hominum ætatibus seu generationib. in terra iacuisset, nihil tamẽ in corpore eius deficere uisum est. Ad cutim usq; tõsus, rectũ habuit nasum, mentũ mediocriter demissũ, caput paruũ, & oculos paulo altius supercilijs cõtectos. Sic qdẽ diuinus propheta est manifestatus.

Corpus prophete propè integrum.

CAPUT IX.

Gamaliel & filius eius Abibus, Stephanũ sepeliere.

Ciuitas aũe Capargamala est, in qua post martyrium absolutũ, Gamaliel, qui Paulũ apostolũ ueluti pædagogus instituit, unà cum Abibo filio, Stephani primi martyris corpus sepelijt. Vbi uerò & ipsi postea mortem oppetiere, proximè circa reliquias eas positi sunt. Cæterùm quemadmodũ illæ repertæ Constantinopolim deportatæ sint, satis constat. Senatorium uidelicet uirũ, propter singularem eius aduersus primum martyrem amorem, precatoriam domũ in Palæstina ei construxisse: eundemq; mandasse, ut & ipse post obitũ suũ in simili itidem urna prope diuũ Stephanũ tumularet. Postea uerò quum coniunx uirum Byzantium transferre deberet, inter properandũ illa imprudens pro uiri urna Stephani loculos recepit, & q̃ potuit celerrimè Constantinopolim cõtendit. Sed enim quod ipsa secum in itinere ferebat, latére minimè potuit, quòd id nouus quidam odor, & innumera miracula proderent. Vbi Constantinopolim pertigit, urbs effusa thesaurũ talem obuijs excepit ulnis. Comitatu & satellitio plurimo in aulam Imperatoriã ducebat. Martyr aũt eo loco manere dedignabat. Quum enim mulę, quæ eum uehebant, ad Constantinianas thermas uenissent, ulterius progredi haudquaq; sustinuerũt. Vbi uerò plurimũ flagris atq; stimulis sunt cõcitatę, humana usę lingua, eo loco martyrem reponi iusserũt. Ita ille ibi cõditus est, locusq; fano pulcherrimo cohonestatus. Hoc sic factũ esse sub Constantio proditũ est. Pars uerò quædã reliquiarum istarum nescio qua de causa à quibusdam fidelibus occultata fuerat, quę & ipsa quum primùm Pulcheria princeps lucem hanc solis aspexit, in Palæstina in apertũ producta est, Ioanne episcopatus munere Hierosolymis fungente. Producta autem, quum eam martyr ipse ineffabili quadã uisione noctu presbytero cuidam Dei amanti uiro, cui Luciano nomen erat, apparens ostendisset, Pulcheria incredibili erga primum diaconũ amore flagrãs, & quod simulatq; ipsa nata esset, pars ea è terrę recessu in lucem prodijsset, desiderio illius marcescens, summo studio in hoc incubuit, ut partem aliquam sacrorũ illius ossium nancisceret. Incertus namq; tum locus erat, ubi in Constantinianis humatus ille esset. Itaque Theodosio fratri suasit, ut Prayllio episcopo Hierosolymitano pecuniã, quã ille ibi egenis largireť, mitteret. Theodosius persuasus, non solũ pecuniã, sed & crucem auream magni ponderis lapillis & margaritis exornatam, ut ea in Caluarię loco reponereť, misit. Prayllius episcopus rebus eis acceptis, ut gratiam aliquã Imperatori eiusdemq; sorori referret, reliquias dextræ manus primi ab Apostolis cõstituti diaconi, eiusdemq; primi martyris, sancto Passalione diacono administro usus, remisit. Passalio itinere peracto, postq; in nauale Chalcedonis è regione Byzantio sitę peruenit, martyrũ princeps eũ præueniẽs, noctu Pulcherię seipsum ostẽdit, talib. eã alloquẽs uerbis: Oratio tua ad aures Domini sabaoth uirtutũ peruenit, petitioq; tua optatũ consecuta est exitũ: & ipse in propinquo prę̃sto tibi sum, Chalcedonis hospitio utẽs. Visionẽ eã simulatq; cũ fratre cõmunicauit,

Alexandri ei nomen erat, coniugi autem eius Iulianæ. Religionis ergò ij Hierosolyma profecti fuerant.

Reliquiæ diui Stephani è Palæstina Constantinopolim translatæ. Factum id circa annos 7. elapsa.

B

Supra Constantinianarum thermarum est mentio, lib. 13. cap. 18.

Mulæ humana uoce loquuntur.

Pars quedã reliquiarum earum Hierosolymis ad Theodosium missa.

Ioannes episcopus Hierosolymitanus.

Prayllius episcopus Hierosolymitanus.

Theodosius crucẽ auream Hierosolyma mittit.

Dextra diui Stephani manus.

A nicauit, confestim ciuitas tota se in mare dedit, undiq; perinde atq; continenti usa est: ipsaq; etiam Pulcheria cum fratre subsequuta est, reliquijsq; exceptis, in regiam eas lætitiæ summæ plena, cum maxima obseruantia & magnificentia produxit, ibiq; reposuit: templo insuper ingenti & pulchro, auri & lapillorum fulgore relucenti, propter præcipuum quo protomartyrem prosequuta est honorem, extructo. Quæ de his comperi, hæc sunt.

Templũ diuo Stephano Pulcheria cõstruit

CAPUT X.

De reliquijs 40. martyrũ Sebastenorũ, qui sub Licinio sunt passi.

Erum enimuerò quod manifestum est pietatis fœminæ eius indiciũ, & propterea Ecclesiasticæ historiæ insertũ, quãuis aliquo pòst tempore accidit, nouum quiddam & admirandum habens, de inuentione reliquiarum quadraginta martyrum, stylo persequar. Eusebia quędam fœmina Macedonij sectæ, & diaconissæ in Macedonianorum ecclesia munere fungens, extra muros Constantinopolitanæ urbis domicilium & hortulum habuit: ubi reliquias quadraginta militum, qui in lacu ad Sebastiã certamen pro Christo obiere, asseruauit. Ea moritura, quibusdã eiusdem religionis monachis locum eum relinquens, iureiurando eos adegit, ut eam ibi sepelirent, & supra caput eius tumulo exciso, martyrum ossa in eo reponerent, neq; cuiq; rem eam reuelarent. Id illi ita fecere: martyribusq; gratificari, & cultũ debitum præstare, tum aũt promissa integra seruare uolentes, ne externorum quispiã id sciret, subterraneum delubrũ circa tumulum Eusebię excitarunt, superioremq; eius partem solo quodam plano ex latere cocto contegentes, scalas latentes quę ad martyres ducebant, struxerunt. Postea autẽ Cæsarius quidam uir, qui ad magnas opes peruenisset, ita ut & consulatus & præfecturæ honore functus sit, cõiugem suam mortuam iuxta Eusebiæ tumulũ humauit. Hoc enim sicutriq; ad-

Eusebia diaconissa Macedoniana.

B huc superstiti, pro mutua inter se gratia & cõcordi eiusdem religionis obseruantia placuerat: quæ res in causa fuit, ut Cæsarius locum eum emeret, in animo & ipse habens, communem ibi cum uxore sepulturam sortiri. Monachi, quum nihil de martyribus indicassent, sicuti conuenerat, Constantinopoli discedentes, aliò migrarunt. Postq; uerò ædificium super tumulo eo antea apertè constructum, tẽporis ui dirutum cõcidisset, & ruderib. congestũ esset, tota ea regio exęquata est. Quum uidelicet quẽ diximus, Cæsarius Thyrso martyri gratificans, magnificum ibi ædificauit templum. Deo aũt ipsi uisum est, ex composito locũ eum ita obscurũ fieri, & tam longũ tẽpus intercedere, ut eo illustriorẽ martyrũ inuentionẽ & inuẽtricis erga se amorẽ redderet. Erat ea Pulcheria princeps, cui tertiùm noctu imminens martyr Thyrsus, coopertos terra martyres indicauit, eosq; ex sinu terræ extractos eodem secũ loco & honore ornari iussit. Non ille uerò solum, sed & ipsi quadraginta, insolitas nouasq; induti chlamydes, se ipsos ei ostenderũt. Res ipsa dubia atq; admiranda erat, fidemq; excedere uidebatur. Neq; enim quisquam, qui ætate multa in clero prouecti erant, de martyribus quidquã dicere: neq; etiam externorum aliquis ubi illi essent, ostendere potuit: donec desperantibus omnib. ex familiaribus Cæsarij Polychronio cuidam uiro decrepito, qui olim presbyter factus fuerat, in memoriam Deus reuocauit monachos eos, qui aliquando locum eum incoluerant. Hic Macedonianos clericos, qui nimirũ eiusdẽ cũ monachis opinionis essent, cõuenit, & an quisq; illorũ in uita adhuc esset, percũctatus est. Vbi reliqs quidẽ defunctos, unũ aũt duntaxat superstitẽ esse cognouit (Deus porrò hũc inter uiuos ad rem eã de qua ambigebat ostendendã, cõseruasse uisus est) Polychronius eũ, num reliquiæ martyrũ in loco designato cõditę essẽt, ut diceret rogauit. ille silẽtij arcanũ Eusebię cõseruãs, rem eam se scire subnegauit. Polychronius contrà ei apparitionẽ diuinã,

Cæsarius uir preclarus.

Thyrsus martyr.

Reliquiæ istæ Pulcheriæ principi indicãtur.

Polychronius presbyter decrepitus.

nego-

A uerò epiſcopatum gerente, prophetæ quoq; Samuelis oſſa allata, & in prophetico eius fano, quod prope Septimum conditum eſt, collocata. Cæterùm de his abundè ſatis à nobis dictum eſſe puto. Proinde ad reliquas Eccleſiaſticæ hiſtoriæ res nobis redeundum.

Samuelis prophetæ. Propheticũ Samuelis.

* *Hiſtoria Anaſtaſiæ pharmaceutriæ, ex Suida, in fine libri annexa eſt.*

CAPUT XI.

EA tempeſtate Romæ eccleſias Innocentius rexit, Anaſtaſio ſurrogatus, qui Siricio, Siricius autem Damaſo ſucceſſerat. Alexandriæ adhuc Theophilus eccleſijs præfuit. Apud Antiochenos execrandus Porphyrius epiſcopatũ, poſt diuum Flauianũ geſsit. Hieroſolymis poſt Cyrillũ, Ioannes etiamnũ ſacrum munus adminiſtrauit. Conſtantinopolitanam eccleſiam poſt admirandum illum Ioannẽ, & Arſacium, Atticus curauit. Qualis uerò is genere, uita, eruditione & doctrina fuerit, proximo expoſuimus libro. Quę uerò res eccleſiaſticę memoria dignæ ſub eo acciderint, nunc cõmemorabo. Synnada Pacatianæ Phrygiæ urbs eſt, ubi tum Theodoſius quidã paſtorale ſortitus fuerat munus. Hic Macedonianæ religionis ſectatores (perq; frequentes aũt ij erant) crudeliter ibi nõ urbe tantũ ipſa, ſed proximis etiã agris expulit. Fecit aũt id, neq; de orthodoxæ recteq; ſentientis Eccleſię more, quę ſemel perſecutioni omni nunciũ remiſit: neq; ardore aut æmulatione probatæ fidei: ſed auaritiæ morbo captus, ad pecuniã undequaq;, atq; etiã ex eis qui aliter atq; ipſe ſentirent, corradendam, plurimũ poſuit ſtudij. Proinde omnem cõtra Macedonianos, quod dicitur, lapidẽ mouit, bellũ cum ipſo clero gerens, ſexcentasq; inſtituens uias, in ius eos uocauit, atq; in uincula & cuſtodiã coniecit. Pręcipuè uerò Agapeto eccleſiæ eorũ præſidi grauis fuit. Atq; ubi ei prouinciæ re-

Primariarum ſediũ epiſcopi.

Theodoſius Synnadæ epiſcopus, Macedonianos tyrannicè perſequitur.

Eccleſia orthodoxa neminem perſequitur.

Theodoſius iracundus & auarus.

Agapetus Macedonianorũ epiſcopus.

B ctores ad illos perſequendos minus ſufficere uiſi ſunt, ad Imperatorẽ confugit, iuſsiones ad prouinciã omnem petens. Et cum ille ea de cauſa Conſtantinopoli moraretur, tempusq; ita extraheretur, Agapetus unà cum clero ſuo optimũ texuit conſilium. Populo namq; qui ſub eo erat, cõgregato, inuentũ ſolers propoſuit: perſuaſitq; adeò, ut patria hæreſi relicta, ὁμουσίου conſubſtantialis fidẽ complecterent. Quare ſatis cõfirmata, unà cum ea ipſa multitudine in eccleſiã ſe contulit: atq; ibi precatione peracta, cum pacẽ populo, ſicuti mos eſt, precatus eſſet, thronum cõſcendit, in quo Theodoſius ſedere ſolitus erat. Et plebe inter ſe coniuncta, deinceps ὁμουσίου conſubſtantialis fidẽ docens, eccleſias Synnadæ in poteſtatẽ ſuã redegit. Hac re ſic acta, paulo pòſt Theodoſius Cõſtantinopoli eò uenit, & auxiliũ à Præfecto in prouinciam totam ſecũ ferens, neq; eorũ quicquam quæ ibi acciderant ſciens, cum inſtituto propoſitoq; ſuo eccleſiã eſt ingreſſus: atq; inde ab omnib. expulſus, rurſum ſe Byzantiũ cõtulit, & apud epiſcopũ Atticum caſum ſuum deplorauit, uidelicet quod contra receptos mores & Eccleſię catholicę cõſtitutiones, è throno ſuo deturbatus eſſet. Atticus ſecũ ipſe rem eam in Eccleſiæ utilitatem ceſsiſſe cõſiderans, quamuis ei præter rationem nonnihil admixtum eſſet, illum quidem oratione benigna conſolatus, & ut de cætero priuatam quietamq; ageret uitam cohortatus eſt, publica priuatis maximè præferenda eſſe docens. Ad Agapetum autem, epiſcopatum eius authoritate ſua confirmans, ſcripſit, poſtponendũ deſpiciendumq; eſſe, quicquid illi ex inimicitijs Theodoſij accidiſſet aduerſi. Hoc ſic Eccleſiæ perq; utile Attici tẽporib. euenit.

Theodoſius Cõſtantinopoli opem Imperatoris contra Macedonianos implorat.

Agapetus interea cũ ſuis ad orthodoxiam tranſit. Et populo uniuerſo in fide cõiuncto, thronũ Theodoſij occupat.

Theodoſius reuerſus ab eccleſia repellitur.

Caſum ſuũ rurſum Conſtantinopoli apud Atticum exponit.

Atticus Theodoſiũ Cõſtantinopoli retinet, Agapeto epiſcopatũ Synnadæ confirmat.

CAPUT XII.

CAeterùm nec inſigniũ miraculorum, ſanationumq; mirificarũ expers temporũ eorum ſtatus fuit. Iudæus enim quidam multis iam inde ab annis paralyticus, in lecto ueluti põdus quoddã iacebat. Et cũ Iudaica

Iudæus Cõſtantinopoli in deſperato caſu pa

ralyticus, per baptismũ morbo eo liberatur.

precatio omnis & medicorum ars de uita eius animos despondissent, postremò A ille rebus omnib. desperatis, diuinum cępit consilium, baptismi Christiani subeundi: illo solo se deinde ad opem & salutẽ cõmodo remedio usurum esse sperans. Hoc ubi Attico renunciatum est, de reb. sacris more nostro eum instituit, & spem bonã in Christum habere per Euangeliũ ritè docuit, lectoq́; ita affixum ad sacrum ferri lauacrum iussit. Ibi ille fide sincera baptismi gratia suscepta, in bapuisterio statim morbum reliquit, saluusq́; inde prsus redηt, ita ut deinceps nihil in corpore suo de priore illa, quæ longo tempore sedes in eo fixerat, peste paralysis circumferret. Tantam uim omnipotens Dominus, præter opinionem omnium, tum baptismi gratiæ immisit, per quam multi quidẽ ex superstitione græca ad baptismum cõplectendum confluxerunt. Iudęis uerò, qui semel sibi signa requirenda statuerunt, ne hoc quidem tam euidens miraculum, ut idem facerent, persuasit. Tanta prodigia tum quoq; Christus hominibus spectanda exhibuit. Verùm tamen permulti signis quoq; editis, ad improbitatẽ suam & malitiam rursum ueluti sues reuoluti sunt. Non solum enim illi signis admirandis non crediderũt, sed si quibus etiam nugari mos esset, eos sequentes, opinionem eandem & sententiam complecti animaduersi sunt.

Catechesis & institutio sacra ante baptismũ.

Eo miraculo multi Græci ad Christianismũ pertracti. Iudæi pertinaciter in induratiõe sua persistunt.

CAPUT XIII.

Sabbatius Nouatianus episcopatum affectans, à Nouatianorũ ecclesia secedit. Arcadij forũ. Idem lectionẽ Euangelicam adulterat.

Nam Sabbatius ille, cuius antea quoq; meminimus, ordine atq; honore suo nõ contentus, sed episcopatum affectans, cum nõ haberet apud quos episcopatum gereret, à Nouatianorũ ecclesia discessit, sub festi Paschæ obseruationis prętextu. Itaq; illegitimos cõuentus agere incipiens, apud Arcadij forum, cui Xerolophi, hoc est, sicci tumuli cognomen est, multùm fuit: ibi'que facinus aggredi ausus est, grauissimo supplicio dignum. Quum enim in quodã frequenti cõuentu partem illã Euangelicæ lectionis pronunciare deberet, quæ dicit, Erat autem dies Iudæorum festus, qui dicitũ Pascha: diuinis uerbis alia de suo attexuit, quę neq; scriptura, neq; auris quępiã unq; percepit. Quæ'nam uerò sunt ista? Execrandus (inquit) est, qui extra azymorum dies Pascha celebrat. Quod dictũ tandem ex eo auditũ, & ad multos di B uulgatum, ad illum ipsum etiã eos qui sinceri apud Nouatianos erant, quodammodo rapuit atque pertraxit. Cæterùm non diu homini talis profuit cauillatio, nam in deterius ei commentum hoc cessit. Non multo pòst de concepta sententia sua festum agebat diem, & ad eum ingens confluxerat multitudo. Quum uerò in peruigilio solito, pro eo atq; cõueniebat, sacras cæremonias obirent, rumor ad eos perlatus est dęmoniacus, Sisiniũ episcopũ cum multitudine magna cõtra eos uenire. Proinde ingenti excitato tumultu, quum & nox esset, & angustiæ loci eos premerent, inter se cõflictati, supra septuaginta enecti sunt. Quæ satnè res fecit, ut multi à Sabbatio discederent. Nõ pauci tamen cum eo manentes, agrestem illius opinionem sunt secuti. Porrò Sisinio mortuo, Chrysanthus ad pręfecturã Nouatianorum ecclesiæ uocatus est, Marciani, cui Sisinius in episcopatu successerat, filius, qui cum ab adolescẽtia in aula Imperiali militasset, & sub Theodosio primùm *Cõsularis Italiæ, dein etiã Britaniæ insulę Vicarius factus esset, in rerumpub. administratiõe admirationem & laudem meritus erat. Aetate uerò iam prouectus, Cõstantinopolim uenit, & præfecturã urbis cuiusdã ambiens, ad episcopatum est protractus. Sisinius enim è uita excedens, mentionem eius uiri fecerat, idoneum eum esse ad episcopatum gerendum dicens. Quam illius uocem perinde atq; certam legem populus eius excepit, atq; Chrysanthum inuitum, per uim ad præfecturã ecclesiasticã traxit. Cum autem ille profugisset, Sabbatius opportunum sibi id tempus esse ratus, ut quod studebat perficeret,

Xerolophus, siccitumuli. Hic locus declarat locũ, ubi Constantinopolis. [illegible]

In peruigilio Sabbatianorũ, panico, siue potius dæmoniaco terrore tumultus excitatur, & cædes multa fit.

Chrysanthus Marciani episcopi filius, uir Consularis, & Britaniæ Vicarius, inuitus episcopus à Nouatianis creatur.

ὕπατον τῆς ἰταλίας.

Chrysanthus electionem fugit.

episcopis

A epiſcopis quibuſdam obſcuris ad amicitiam ſuam adductis, ut ſibi manus impo nerent perſuaſit, iureiurando quod antea iurauerat poſthabito. In conſecratoribus eis Hermogenes etiam ille fuit, qui propter blaſphema quædam ſcripta compoſita, ab eo damnatus atq; excõmunicatus erat. Verùm ne ſic quidẽ Sabbatio ambitioſa epiſcopatus petitio ſucceſſit. Populo nãq; exoſus fuit: & quod improbo conſilio, omnem funem mouens, epiſcopatum conſequi contenderet, ab eo reiectus eſt. Chryſanthus aũt rurſum inquiſitus. Qui in Bithynia, ubi latebat, inuentus, etiã reluctans ad epiſcopatũ eſt euectus. Is quòd prudens admodum & caſtus uir eſſet, eccleſiam Nouatianorum magnis incrementis auxit. Pecuniam enim ipſe ſuam in pauperes erogans, nihil ex eccleſia percipiebat pręter q̃ duos benedictionis panes, quos diebus Dominicis habebat. Adeò autem eccleſiaſticę rei promouendæ ſtudioſus fuit, ut Ablabium nobiliſſimum oratorẽ, Troili ſophiſtæ auditorem, ſibi adiunxerit, & in presbyterorũ ordinem cooptarit: cuius etiam conciones populares, ſuaues & uehementes, diu excelluerunt. Hic poſtea Nouatianorum eccleſiæ in Nicæna urbe præfuit, Sophiſticam etiã tum profeſſus. Sed enim Alexandrię Nouatianorum eccleſię clauſę, & donaria ornamentaq; earum publicata fuerant. Nudus etiã Theopompus epiſcopus eorum erat. Neq; illi Romæ melius habebãt. eccleſijs em̃ eis ademptis, in locis obſcuris conuentus agebant. Hactenus namq; quum & multis & frequentib. eccleſijs floruiſſent, per epiſcopos catholicos illis eis tum ademptis, neq; conuentuum cogendorũ libertas permiſſa fuerat. Et cùm ablata eis omnia, tum in iudicia ipſi quoq; ſunt protracti. Conſtantinopoli uerò non eadem paſſi ſunt. Præ-

Hermogenes Sabbatij ordinator, antea ab eo propter blaſphema ſcripta excommunicatus.

Ablabius Nouatianorum Nicææ epiſcopus.

Sabbatius contra iuriſiurãdi religionẽ illegitimè epiſcopus ordinatur.

Populus Nouatianus Sabbatium epiſcopum non recipit.

Chryſanthus inuitus epiſcopatum ſuſcipit.

Epiſcopi boni exemplum.

Panes benedictionis, ἄρτοι εὐλογιῶν.

Troilus ſophiſta.

Nouatiani nõ bene ſteterunt Alexandriæ. Item Romæ.

[illegible]

B terq; enim q̃d expulſi non ſunt, intra urbem etiã eccleſias cogere eis licuit, propter unam hanc cauſam, q ὁμοούσιον conſubſtantiale deprædicarent, ſicuti fuſius antea à nobis eſt dictum. Hæc de Nouatianis. Eo tempore defunctus etiam eſt Dorotheus, Arianę religioni Conſtantinopoli præfectus, quũ ad centeſimũ & uigeſimum uitę annum perueniſſet: quem q ſtrenuè ſectã ſuam tuerẽt, Ariani ex Antiochia Cõſtantinopolim tranſtulerũt. Cuius ſucceſſor fuit Barbas, ſub quo Ariana religio duos eximios habuit uiros, presbyteros ambos: alteri Georgio, alteri Timotheo nomen erat. Georgius grę corũ magis diſciplinis pollebat, Timotheus diuinis literis plus delectabaẽ. Et ille in Ariſtotele & Platõe ſemper uerſabaẽ: hic Originẽ ſpirans in ore habebat, & ſacras literas publicè docens, in Hebrę orũ quoq; lingua deſudabat. Timotheus prõptus paratuſq; fuit de ſacris literis reſpondere, & facilè quæ in diuinis oraculis obſcura inuenirenẽ, ſoluere & explicare potuit, atq; in locis omnib. Origene maximè teſte uſus eſt. Quapropter utrumq; admirari mihi in mentem uenit, quomodo ſcilicet ut Arij dogma ſequerenẽ, animum induxerint, alter Platonem, alter Origenem prorſus ſpirãs: q & Plato ſecundam & tertiam cauſam, ut ipſe nominare ſolet, initiũ ſubſiſtentiæ cepiſſe nõ dicat, * & Origenes ubiq; in ſcriptis ſuis, uerbis diſertis coæternũ patri filium eſſe profiteaẽ. Nihilominus tamen in eccleſia illorum permanſerũt, niſi quòd Arianorum religionem ſenſim & clàm in melius traduxerũt. Multas namq; Arij blaſphemias in libris ſuis repudiarunt. De his ſatis.

Conſtantinopoli locum ſuũ retinuere.

Quo ſtatu Ariani tũ fuerint.

Dorotheus epiſcopus Arianus 120. annorum.

Barbas eius ſucceſſor.

Georgius & Timotheus Ariani presbyteri docti, alter Platonicus, alter Origenicus.

** Secundũ Origenẽ filius patri συναΐδιος. Georgius et Timotheus multa in Ario improbarunt.*

Plato τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον initiũ ſubſtãtiæ ὕπαρξιν accepiſſe negauit.

CAPUT XIIII.

QVinto Theodoſij Imperij anno, lethargico morbo correptus Alexãdrię Theophilus, quindecima Octobris mẽſis die diem ſuũ obijt. Et quũ de epiſcopatus petitione contentio exorta eſſet, quibuſdam placebat, ut Timotheus quidam, qui Archidiaconus eius eccleſiæ erat, epiſcopus legereẽ: alij Cyrillo magis fauebant, qui Theophili † ex fratre nepos erat, prophanarumq; ſimul & ſacrarum literarum peritia multis modis omnes

Theophilus Alexandr. epiſcopus moritur.

† ἀδελφιδοῦς. Cyrillus eius nepos illi ſuccedit.

superabat: uirtutis etiã genere omni, in qualibet laudẽ et gloriã cõsecutus, excel A lebat. cuius ad hæc usq; tẽpora scripta plurima circũferunt: quorũ lõgè optimũ est, q̃d Thesauros inscripsit, ex omnib. sacrarũ literarũ scriptis, syllogismorũ ratiocinationib. & demõstrationib. mysteriũ sanctę trinitatis ostendẽs. Aliud prętera, cuius titulus est τὰ γλαφυρὰ, hoc est, scita seu elegantia, in q̃ ea quæ in ueteribus scripturis figuratè dicta sunt, ad Christũ & ecclesiã nostrã refert. Liber itẽ alius, q de spirituali cultu titulũ habet. Alius etiã ad Palladiũ, in dialogo de Spiritu sancto cõpositus. Alius insuper, quẽ cõtra Iulianũ pro sacro euãgelio cõscripsit. Alij deniq; plures, atq; etiã epistolæ. Qualis aũt is uir fuerit, cũ res Nestorij & tertiæ synodi persequemur, satis liquebit. Enimuero seditiõe in populo de episcopi electiõe mota, Timothei partib. nõ parũ momẽti attulit Abũdatius, q tũ militariũ ordinũ dux erat. Tertio uerò die, post Theophili scilicet mortẽ, factio altera q̃ Cyrillũ designauerat, uicit: et ad episcopatũ maiore fastu, profanorũ magistratuũ more, Cyrillus, q̃ decessores eius episcopi, progressus est. Vnde adeò initiũ sumptũ est in ecclesia Alexandrina, ut episcopi magis etiã prophana negocia curarent. Porrò Cyrillus iam inde à principio hæresim nullã Alexandrię publicè coli passus est. Iudęorũ quoq; gentẽ inde ob eiusmodi causam exegit. Cùm uulgus omne, ut in summa dicã, seditiosum est, facilimeq; ad tumultus bellicos permouet̃: tũ Alexandrinus populus eis maximè gaudet, & procliuis ad turbas est: ac si exiguã saltẽ occasionẽ arripuerit, illico accendit̃: nec prius absistit, q̃ in intolerabilia deciderit mala: & citra sanguinẽ fusum nõ facilè dirimi atq; cõponi motũ patit̃. Itaq; multitudo tumultuari inter se cępit, nõ necessitate quapiam B abducta, sed propter cõmunem, quæ tum omnes propè urbes inuaserat, calamitatem. Relictis porrò rebus omnibus, studiũ omne in saltatorũ spectaculis ponebant. Sabbati die in theatro ad saltatores spectandos frequẽtiores cõuenerãt homines, Iudæis nimirũ ocio nõ ad legem audiendam abutẽtibus, sed in spectacula potius incumbentibus. Quã ob causam eo die maior inter populi factiões extitit pugna. Et quamuis eius rei gratia Alexãdrinæ urbis præfectus, cũ instructa cohorte sua ibi adesset: nihilominus tamẽ Iudæi imminebant, ueluti alteri factioni resistentes. Quorũ natio quum infesta semper Christianis est, pietatemq; se præstare Deo persuasum habet, si q̃ plurimorũ nobis malorũ causa sit: tum eo potissimũ tẽpore, propter eos quos diximus saltatores, plurimũ etiã *aduersus seipsos sunt cõcitati. Et cum Orestes Alexandrię prędectus populo πολιτείαν, hoc est, institutum quoddã ciuile (ita enim descriptiones, seu ordinatiões publicas nominare mos est) ederet, affuerunt etiam quicunq; episcopo Cyrillo fauebant, instituta eiusmodi uisuri. In his Hierax erat ludimagister, tantopere ex Cyrilli doctrina pendens, ut nihil aliud faceret libentius, quàm illum ut audiret, & plausus ciere ad illius sententias studeret. Hunc ubi Iudæorum multitudo conspexit, statim uociferari cœpit, non aliam ob causam illum in theatrum uenisse, quàm ut seditionem in populo excitaret. Pręfectus Orestes antea quoq; pręter rationem usurpatam episcoporum potentiam oderat, quòd illi multa ex publi- † cis negocijs, quę ad iurisdictionem eius pertinebant, ad se pertrahere uolebant. potissimùm autem, quòd tum quoq; Cyrillus instituta sibi exactè perspicienda, curiositatemq; (ut aliquis dicat) in aliena re exercendam statuerat, commotus, rapi confestim Hieracem iussit, uerberibus'que subditum ualde afflixit. Quod ubi diuinissimus Cyrillus cognouit, primores Iudęorum ad se accitos, ita ut par erat,

Cyrilli scripta.

Seditio Alexãdriæ in electione episcopi.

Cyrillus profana pompa episcopatũ Alexãdriæ suscepit.

Cyrillus Alexandria hæreses tollit.

Iudæos urbe exegit.

Alexãdrini supra alios homines seditiosi.

Tumultus Alexandrinus.

Saltatorũ spectaculũ sabbato Alexandriæ exhibitum.

Iudæi etiã spectaculo huic adsunt.

Iudæi semper Christianis infensi.

Orestes præfectus Alexandriæ.

Hierax ludimagister Cyrilli studiosus.

Iudæorum aduersus eum uociferationes.

Orestes nõ bene aduersus episcopos animatus.

Hierax Orestis iussu rapitur, & uerberatur.

Episcopi Alexãdrini secularia negocia tractare cœpere.

Omniũ ex tempestate urbiũ communis calamitas.

** uel inter se*

Cyrillus in decet ... ... exhortatur

† *Apud Suidam theologi ueteris sententia reperitur, [illegible] hoc est: Ciuilem uirtutem episcopali functioni applicare uelle, ea coniungere est, quæ inter se maximè natura dissident, & connecti nequeunt.*

A erat, admonuit: postremò etiã malè se eos accepturũ esse minatus est, nisi populum cõmouere, & aduersus Christianos plurimũ cõcitare, desisteret. Minarum denunciatiõe eiusmodi audita, illi magis etiã exacerbati, plurimas ad perniciem Christianorũ excogitarũt fraudes & machinatiões. Quarũ pręcipuã, aliasq́ue, ut ita dicã, malignitate excellentẽ (quæ etiã in causa fuit, ut Iudæi Alexandria ejicerentur) sicuti potero exponã. Nam cõmuni cõsilio coacto, de signo et tessera inter se cõuenerunt, ut unusquisq́ue uidelicet annulũ è cortice surculi palmæ gestaret, & noctu Christianos aggrederẽt. Proinde nocte quadã, nonnulli per urbis uicos procedentes exclamarunt, Christianorũ ecclesiã quæ nomen ab Alexandro episcopo habet, ardere. Quod ubi ad illorũ aures statim peruenit, alius aliò discurrit, ecclesiæ suæ opem laturus. Quos Iudæi subitò aggreßi occiderunt, à seipsis quidẽ propter annulorũ tesserã manus abstinẽtes: Christianos aũt, in q̃s incidebãt, iugulantes. Postq́ue aũt dies illuxit, ex strage eo flagitiũ in aperto fuit: & Cyrillus æmulatiõe percitus, cũ multitudine magna ad synagogas eorum uenit, easq́ue illis ademit, & substantiam eorũ omnẽ multitudini diripiendã dedit, ipsosq́ue simul omnes urbe expulit. Ita Iudæi, qui ab ipsis usq́ue Alexandri tẽporib. urbem eam incoluerant, rerũ omniũ egeni, inde discessere, quò quemq́ue sors tulit, dispersi. Vnus autẽ ex eis Adamantius nomine, artis medicinæ peritus, Constantinopolim uenit, ibiq́ue episcopũ Atticum adijt, & Christianorum sacra complexus, multo pòst tempore Alexandriam reuersus, eam urbem incoluit.

Exhortationi addit minas. — *Iudæi pertinaciores fiunt.* — *Constituunt inter se tesseram gladiatoriam.* — *Nocturnã ex insidijs cædem Christianis moliuntur.* — *Noctu ecclesiã Christianã ardere uociferantur.* — *Itaq; Christiani multi ad eã uocẽ accurrentes, occidũtur.* — *Iudæi per Cyrillũ urbe Alexãdrina pulsi.* — *Adamãtius medicus Iudæus Cõstãtinopoli Christianus factus, Alexandriam reuersus est.*

CAPUT XV.

B Orestes autẽ Alexandriæ præfectus grauiter id ferens, & pro ingenti detrimento habens, ciuitatem tam præclaram tot hominib. orbari, rem ad Imperatorem retulit. Ipse quoq; Cyrillus nõ cessauit. nam Iudæorum is quoque absurdam audaciam ad Principem scripsit: nec minus de redintegranda cum Oreste amicitia egit. quod ut faceret, plebs Alexandrina eum coegit. Postquam uerò Orestes orationem de gratia reconciliandanon admisit, Cyrillus sacrorum Euangeliorum codicem protulit, ob reuerentiam eius se Oreste placabiliore usurũ putans. Cæterùm cum tum quoq́ue ille iram nõ remitteret, atq́ue inter eos implacabile bellũ cõmotum esset, illud euenit. Monachi quidam mõtes finitimos incolentes, & Nitrienses maximè, ardore & æmulatione accensi, eodẽ modo pro Cyrillo pugnarunt, q̃ modo et patruũ eius defenderãt, cũ eos Theophilus præter rationẽ omnẽ cõtra Dioscorũ & Ammoniũ armauit. Hi quũ plures q̃ quingenti essent, monasterijs relictis Alexandriã uenerunt, & Orestem curru uectũ in publicum prodire inuenientes, conuicijs eum affecerunt, idolorum sacerdotem & Grçcum appellantes, alijsq́ue eius generis cõtumelijs proscindentes. Ille q́ue hæc instinctu Cyrilli fieri existimaret, Christianum se esse professus est, & Cõstantinopoli ab Attico baptismi mysterijs initiatum. Monachi aũt eum ne responso quidẽ dignati sunt. Atq́ue unus ex eis, cui nomen Ammonij erat, saxum quoq́ue in Præfecti faciem coniecit: unde ille totus sanguine conspersus est. Porrò apparitores milites q́ue eius, paucis exceptis, alius aliò, lapidũ ictus metuentes, diffugerunt. Quod ubi populus audiuit, ad opem præfecto ferendã omnes confluxere. Itaq́ue monachi saluti suę fuga cõsuluerunt. Ammonius autem cõprehensus, ad iudicis tribunal ductus est: in quem ille lege agi iubens, eò usq́ue excruciandum curauit, donec uitam morte cõmutaret. Rem hanc Imperatori & Orestes & Cyrillus significauit. Cyrillus Ammonij corpus in ecclesia quadã sepelijt, mutato illius nomine. Pro Ammonio enĩ Thaumasiũ, hoc est, Admirandum uocauit, eundemq́ue martyris honore dignatus est: atq́ue in ecclesia libertatem & ardorem illius, qui certamen uidelicet pro ueriore pietate pertulerit, cum admiratiõe deprædicauit. Sed enim permultis popularib. Christianis

Orestes Cyrilli factũ ad Imperatorem refert. — *Cyrillus quoq; sibi apud Theodosiũ nõ deest.* — *Idem Orestem sibi conciliare, sed frustra, studet.* — *Monachi Nitrienses Alexãdriæ cõtra Orestem pro Cyrillo pugnant.* — *Ammonius Orestis faciẽ saxo uulnerat.* — *Populus Oresti opem fert.* — *Ammonius à iudice inter tormenta necatur.* — *Idem à Cyrillo in martyres relatus.* — *An rectè pro martyre Ammonius habitus sit.*

Quæ res martyrem uerũ faciat. stianis illegitimus honor tantus esse uisus est, præcipitis audaciæ pœnas eum dedisse, nõ ui aliqua adductũ, quę ei nulla, ut Christũ pernegaret, allata est, moriendũ sibi eo nomine esse statuisse, dicẽtibus. Quapropter et Cyrillus paulatim consilio suo absistẽs, obliuioni Ammonij res mandauit. Verũenimuerò dissidiũ inter Orestẽ & Cyrillũ nõ eò tantũ indignitatis processit: sed accedens aliud isto nõ minus, q̃d tẽpore præcessit, absurditatẽ eam obliterauit. Quid autẽ id sit, dicendum. A

CAPUT XVI.

De miseranda Hypatiæ, doctissimæ & honestissimæ fœminæ, cæde. ALexandriæ fœmina quædã Hypatia erat, patrẽ habẽs Theonẽ philosophũ, à q̃ rectè instituta, tantũ disciplinis excelluit, ut non solũ tẽporis sui, uerumetiã q̃ lõgè antea extitissent, philosophos superarit: & in Platonica schola à Plotino deducta, successerit. Prõpta illa erat, quibuscũq; studiosis, disciplinarũ cognitionẽ ꝓponere. Proinde quicunq; philosophiæ amore tenerent, ad eam ueniebant, nõ tantũ propter eam quę illi inerat honestã grauẽq; in dicẽdo libertatẽ, sed etiã q̃ castè & prudẽter principes adiret uiros. Nec inde corũ esse uidebat, eam inter uiros mediã adesse. Reuerebant & obseruabãt eam omnes, propter excellentẽ pudicitiã: & omnibus ea cũ admiratiõe in ore erat. Aduersus hanc tum se inuidia armauit. Quòd namq; frequẽtius cũ Oreste esset, calumniã id ei apud Cyrilli clerũ peperit, perinde atq; ipsa, q̃ minus gratia inter Cyrillũ & præfectũ coalesceret, impedimẽto esset. Quapropter ex illis quidã flagranti Cyrillũ prosequẽtes amore, quib. Petrus quidã ex lectorũ ordine præerat, redeuntẽ eam alicunde insidiose obseruãtes, ex curru detraxerũt, atq; in ecclesiã quæ à Cæsare nomẽ habet, rapuerũt: atq; ibi uestib. nudatã, testarũ fragmentis enecarũt: deinde mẽbratim dissectã, in locũ q̃ Cinaron dictus est duxerunt, atq; ustularũt. Facinus hoc maximè in Cyrillo et ecclesia eius reprehẽsum est. Nam à Christi sectatorib. alienæ prorsus sunt inuidiæ, dissidia, contentionis studia, pugnæ, cædes, & quæcũq; sunt generis eiusdẽ. Facta hæc sunt quarto episcopatus Cyrilli Alexãdrini, Theodosij aũt sexto Imperij anno, mẽse Martio, cũ ieiuniorũ sacra celebrarent. B

Suidas potius Alexandrinorũ audacia & tumultu necatam esse putat: qui de ea plura scribit.

Cæsareũ ecclesiã esse, ut Socr.

Reprehẽditur quàm maximè cædes ista.

Iudæi in Mestar Seruatori Christo et Christianis, puero in cruce excarnificato, improbissimè illusere. Nõ ita multo pòst Iudæi rursum, quũ detestandũ in Christianos cõmisissent flagitiũ, dignas persoluerũt pœnas, in loco q̃dam cui Mestat nomẽ est, inter Chalcidẽ & Antiochiã, q̃ ad Orontẽ amnẽ est, sito. Cõsueto nãq; ludicro operã nauãtes Iudæi, lasciua ꝓteruitate atq; ebrietate extra decorũ progressi sunt, & nõ solũ Christianos, sed ipsum q̃q; seruatorẽ Christũ illudẽtes traduxerunt: & salutiferũ crucis lignũ, eosq; qui spes suas in eo sitas habẽt, ridẽtes, horrendũ eiusmodi quiddã instituerunt. Puerũ enim Christianũ cõprehensum in cruce suspenderũt, eũq; ludibrio & sannis primũ prosecuti, deinde alienatis prorsus mẽtibus, flagris ad mortẽ usq; cõciderũt. Quid uerò postea factũ? Multi quidẽ ab illorũ, multi etiã à nostra parte inter se cõcurrentes depugnarunt, & cõflictus utrinq; grauis factus, adeò ut plurimi trucidarent. Atq; id factũ ubi Imperator resciuit, ad prouinciæ rectores scripsit, ut in authores maximè mali tãti, ita ut par esset, animaduerterent. Et Iudæi cõprehensi, iustas flagitij per ludum commissi soluerunt pœnas, mulcta, ferro, & alijs pœnis mactati.

Quapropter graues illi tantæ impietatis pœnas luere.

CAPUT XVII.

Paulus episcopus Nouatianus, uir egregius.
CHrysanthus Nouatianorũ episcopus, ubi septẽ annos munus suũ administrauit, uita defunctus, successorẽ in episcopatu habuit Paulum. Qui quũ primũ latinarũ literarũ doctor esset, remisso illis nuncio, ad uitã asceticã se cõtulit: & philosophorũ uirorũ monasterio instituto, pręstantiorẽ q̃ qui in solitudine degunt, uitã egit. Talis enĩ erat, quales Euagrius eos esse debere dicit, q̃ in solis locis uersant, monachos: ad quorũ mores uitã quoq; suã Paulus cõposuit, ieiunans cõtinenter, pauca admodũ loquẽs, ab animatorũ cibo abstinẽs, plurimũ neq; uino neq; oleo utens, indigentes q̃ maximè amore prosequens:

A quēs: custodię inclusos, si qs alius, & ipse frequēter uisitās: pro eis q iniuria affecti eſsēt, apud principes uiros deprecās: q etiā nō grauatè, q̊d ille petebat, faciebant, propter insignē q̄ in illo erat religionē. Res sub eo accidit digna prorsus q̄ obliuioni et silētio nō cōmittat: quā apud Socratē inuentā, ipse q̊q; historię huic apposui. Iudęus qdā Christianismū cōplexus, sępius baptismū subijt arte quadā & nundinatiōe usus, ut aliqd pecuniæ cōquireret. Atq; ubi ferè ad religiōes omnes, Arianorū uidelicet & Macedonianorū, baptismo apud eos suscepto, transisset, neq; alij q̊s deinceps deciperet, reliqui eſsēt, postremò ad Paulū hunc Nouatianorū episcopū uenit. Et postq̃ cōfictis uerbis cupere se, ut manib. illius baptizaret, dixit, ut desiderio suo satisfieret rogauit. Porrò ille ardorē hominis cōplexus, nō prius ad baptismū eū admisit, q̃ more recepto in uerbo fidei institutus esset, solitūq; etiā ieiuniū cōpleuisset. Ille quū ieiunio eo, q̊d pręter opinionē suā ei impositū erat, premeret, frequētius ut uoto suo potiret institit. Paulus ardorē eius uidēs, mora lōgiore perturbare illū noluit, & ea q̄ ad baptismū pertinent, ritè parauit. Veste nāq; insigni subornata, & baptisterio aqua, sicuti mos erat, repleto, Iudæū nudū baptizaturus ad id adduxit. Ecce aūt ineffabili quadā diuinæ prouidētię ui, unda derepētè euanuit. Vbi uerò aqua alia (episcopo ipso & eis q ibi astabāt, rē eā nesciētibus, sed aquā per subiectū meatū, quo emitti illa post initiationē solebat, effluxisse putantib.) infusa, diligēterq; ne ex lauacro illa proflueret, prouisum, & Iudæus denuò adhibitus est, rursum eodē q̄ prius modo aqua disparuit. Paulus re cognita: Aut flagitiū, inqt, ó homo facis, aut ignorare uideris te baptismū adijsse. Ad eius rei famā multi accurrerūt mortales, q̄rū unus Iudęū agnouit, q̃ scilicet antea ab episcopo Attico baptismū suscepisset. Nō obiter hoc quidē recēsui, uerū ut scire possemus gratiā diuinā persæpe etiā se a-

B pud indignos exhibere, nullo inde cōtracto detrimēto. Maximè uerò illa admiratiōe digna est, quę sic uariè reb. nouis se ostēdat per dignos simul: & aliquādo etiā, si hoc usus postulet, per indignos.

Iudæus erusca tor lucri grātia baptismum identidē reiterans.

Catechesis ante baptismum.

Item ieiuniū.

Aqua mirificè semel atq; iterū in baptisterio euanescēs, fraudē Iudæi anabaptistæ indicauit.

Gratia diuina se etiam apud indignos exhibet.

CAP. XVIII.

EOdē tēpore in Persarū q̊q; regiōe magna Christianismus cępit incremēta. Quū nāq; Isdigerdes Theodosij à patre institutus tutor, & Romanis amicus maximè esset, frequētes extitere causæ, quāobrē inter Romanos & Persas crebræ ultro citroq; mitterent legatiōes. Itaq; necessitate flagitāte, Maruthas q̊q; Mesopotamię episcopus, quē paulo antè Cyrini Chalcedonēsis episcopi pedē calcasse diximus, orator eò est missus. Et postq̃ is ad Persas uenit, propalàm rex eū in magno habuit honore, ut uirū Deo charū et multa pietate p̄ditū. Magi ubi tantū honorē Romanę ditiōis episcopo haberi uiderūt, q plurimū apud regē autoritate ualēt, apud seipsos macerabant, uarijsque cogitatiōib. æstuabāt, ne unà cū ea qua illū prosequebat affectiōe, religionē q̊q; eius cōplecteret metuētes. Nam capitis q̊q; dolorē grauē & diuturnū, q̊ Isdigerdes afflictus fuerat, Maruthas precatione Deo exorato, statim curauerat: q̃ Magi cū omnia tentaſsēt atq; egiſsēt, efficere se posse desperauerāt. Quapropter dolo regē aggredi statuerūt. Quandoquidē Persæ ignē tanq; Deū colūt, & Magos eos appellāt q clemēta in numerū deorū referūt, et rex ex cōsuetudine perpetuū ignē adorauit, uirū quendā in fosſā sub terra, eo tēpore q̊ rex aduenire solitus erat, demiserūt, eiq; uerba hęc Magi, p̄clamare iusserūt: Exire oportere regē, quē Deus impiū iudicaret, q̃ tantopere episcopū Christianorū Deo charū existimans, amaret. Quod ubi Persa audiuit, Maruthā honestè quidē & reuerēter, omnino tamen à se reijciendi consiliū cœpit. Maruthas pro suo erga Deū amore, precationib. uehementius incūbens, perfacilè Persarū dolū edoctus est: & Isdigerdem adiens: Ne ita illudi tibi, ait, patere ó rex. Sed sacrariū ingressus, quum ad te perferrri uocem senseris, effodi terram iubeto, & dolus ipse statim patebit.

Maruthas Mesopotamiæ episcopus, apud Persas Rom. legatus, in magno est apud regē honore.

Idē capitis dolorē diuturnū in rege precatione dispellit.

Persæ ignem pro Deo colunt.

Magi Maruthæ aduersantur.

Magi callido facinore efficere instituūt, ut à se Maruthā rex dimittat.

Latēs sub terra homo dispositus, exire sacrario ignis regem iubet.

Ignis em̃ uocẽ edere, ut qui inanimatus sit, haud quaquam potest: sed fraude huma- A
Dolum eũ rex a Marutha admonitus deprehendit. na fabula hæc instituta est. Rex uerbis eis obsequit. Atque ubi rursum in ædiculã
eam in qua perpetuus ignis asseruabat, ingressus, & eadẽ uox ad eũ delata est, il-
lico effodi eum locũ iubet, & qui sub terra deũ se assimulauerat, mortalis esse de
ἀπεδεκάτωσεν. prehendit. Itaque ira percitus Persa, Magorũ genus † decimauit. Qua re ita acta, *Idẽ Magos decimat.*
Maruthæ præceptũ est, ut quocunque uellet loco, in Persarũ terra ecclesiã extru-
Christianismus per Marutham in Perside propagatus. eret. Vnde Christianismus indies, ut ita dicã, etiã in Persarum finib. liberè propa
gatus est. Maruthas legatione eo tẽpore rectè cõfecta, Cõstantinopolim est re-
Maruthas iterum apud Persas Romanorũ legatus. uersus. Et quũ iterũ Oratorẽ in Persidẽ mitti oporteret, denuò legationẽ eam o-
biit. Magi aũt idem q̃d antea moliebanẽ, hoc agentes, ut ne rex eo sicuti prius u-
teret, neue apud eum in tãto esset honore. Et arte atque machinatiõe quadã eo lo-
co intolerandũ excitarunt fœtorẽ, quo rex more suo deambulabat: atque insuper
calumniã cõfinxerũt, fœtorẽ eum à Christiani episcopi comitib. esse subornatũ.
Deprehenditur iterum Magorũ Maruthæ structa fraus, et grauiter coercetur. Princeps uerò Magos, ex eo q̃d antea fecerant iudicãs, & eorũ quoque id inuentũ
esse suspectos habẽs, studio omni authores eius rei inquisiuit. Atque ubi illi rur-
sum pessimi illius odoris patratores esse cõperti sunt, permultos denuò suppli-
ciis subdidit: Maruthã aũt maiore etiam prosecutus est honore. Proindeque Ro-
manos dilexit, & mirificè amicitiã eorũ coluit. Quinetiã amore desiderioque in-
Maruthas & Abdas Persidis episcopus regis filiũ dæmonio liberant. genti ductus, Christianus fieri uoluit, alio Maruthæ facto allectus, q̃d ille unã
cum Abda Persidis episcopo fecit. Nam orationib. cõtinuis incumbẽs, à filio e-
ius dæmonem, qui illi molestus erat, propalàm expulit.

CAPUT XIX.

Ed Isdigerdes prius uita excessit, quàm omnino Christianus fieret: regnũ
Varanes filius Isdigerdis in regno successor, Christianos persequitur. aũt eius ad filiũ Varanem deuolutum est, qui non eodẽ quo pater in
Christianos animo fuit. A' Magis eñ, qui illis hostiliter infensi erant, B
persuasus, quũ fœdera cum Romanis icta soluit: tum Christianos qui
ibi erant, nouis Persicis suppliciis excogitatis crudeliter persecutus est. Quæ au
Persequutionis eius primaria causa. tem belli, ibi aduersus Ecclesiã ab initio causa extiterit, paulo altius repetens ex-
ponam. Episcopus Persidis, quẽ paulo antè Abdã nominatum esse diximus,
multis præcipuis uirtutis ornamẽtis refulgens, æmulatiõe & ardore pro Chri-
Abdas episcopus apud Persas Ignis delubrum diruit. sto maximè enituit. Quo aliquando in re minus necessaria usus, πυρεῖον, hoc est,
sacrũ focum Persarũ demolitus est. πυρεῖον namque apud illos ignis templũ, & i-
gnis apud eosdẽ deus est. Hoc ubi Magorũ & Persarũ rex Varanes intellexit,
Abda accito, mediocriter primùm eum, factum id reprehendens, perstrinxit:
Abdas martyrio affectus. postea aũt sacrã etiã Ignis ędẽ † in speciẽ restaurare iussit. Quũ aũt ille resisteret, *† ἐπὶ σχήματι.*
minimèque se id facturũ esse cõfirmaret: Varanes ecclesiis Christianorũ omnib.
Ecclesiæ Christianorũ in Perside euersæ. incendiũ minatus est, minasque eas ad rem ipsam cõtulit. Ita Ecclesiæ dirutæ pror
sus sunt, quũ quidẽ diuinus ille uir prius necatus, coronã martyrii reportasset.
Quòd Abdas πυρεῖον diruerit, improbatur. Mihi uerò parũ rectè sacri foci euersio facta esse uidet: quãdoquidẽ à diuo Pau-
lo, quum idolis addictas Athenas uenisset, nulla quę isthic colebaẽ ara destructa
est. Et ille uerbis mẽdacii amentiã arguens, ueritatẽ pro eo induxit, et per arã a-
Paulus Apostolus nihil tale fecit. deò ipsam homines potius ad uerã pietatẽ manuduxit. Quòd aũt euersum Ignis
delubrum, quũ id facillimè facere posset, restaurare noluerit, sed potius quàm id cõ-
Quod restituere πυρεῖον noluerit, laudatur. mitteret, cędi se obtulerit, hoc ipsum admiror maximè, et multis dignũ duco co-
ronis. Idẽ nãque est, ignẽ ipsum adorare, & fanũ eius cõstruere. Sed enim ea ex re
tẽpestas coorta, graues & sęuos admodũ aduersus ecclesiæ aũ nos fluctus exci
Hoc factũ persequutio ecclesiarum subsecutum. tauit. Et ad triginta annos procella ea durauit, Magis tanquam turbulẽtis quibusdã
uẽtis eam augẽtibus. Magos aũt apud Persas eos uocari diximus, qui elemẽta pro
diis colũt. Suppliciorũ aũt magnitudinẽ, inuẽtionesque & formas acerborũ tor *† Supplicia quib. Christiani apud Persas sunt affecti.*
mentorũ, nõ facile lingua clarè expresserit, quibus pios homines sunt persecuti.
Quibus-

A Quibusdã em̃ manus utraq; securi refecta, nõnullis terga excoriata sunt, aliorũ capitib. pellis detracta à frõte ad mentũ usq;: quorundã corpora tota calamis discissis illi operiẽtes, cuspidibusq; eorũ acuminatis carni adhibitis, & uinculis solidioribus insuper à capite ipso ad pedes usq; circumligatis, magna ui calamum quẽq; extrahebant, uinculis ipsis altius carnẽ subeũtibus: ut tractiõe tali eã corporis partẽ quę cuti propinqua est diuellentes, acerbiores dolores redderent. Sed & fossas magna cura sepientes, muscarũ examina multa in eas demisere, & deinde alimentũ eis ueræ pietatis alumnos prębuerunt, manib. pedibusq; eorũ arctiore uinculo cõstrictis, ne à se illas abigere conari possent. Muscæ aũt fame acriore cõfectæ, sanctorũ carnes intensum admodũ et grauẽ illis dolorẽ inferentes uorarũt. Multas uerò & alias hisce sæuiores ærũnas, pernicioso & ueritatis inimico dæmone magistro in reb. eiusmodi utẽtes, excogitarũt. Veruntamẽ generosam uirorũ illorũ fortitudinẽ nõ retuderunt. Sua namq; sponte illi se certamini, ad immortalẽ mortẽ & sempiternæ uitę conciliatorẽ aspirãtes, obtulerũt.

Christiani martyres tormẽtis omnibus superiores.

CAPUT XX.

Achemenides quidã apud Persas erat, q & Hormisdes dictus est, pręfecto patre genitus, uir admodũ illustris et locuples: quẽ ubi Christianũ esse rex audiuit, in mediũ produxit, & Seruatorẽ abnegare iussit. At ille regis imperata nõ solũ iniqua, uerumetiã incõmoda esse respõdit. Cui enim ea necessitas imponat, ut facilimè uniuersitatis huius Deũ abiuret, huic lõgè facilius fore dixit, regẽ despicere, atq; ad aliũ transire. Regẽ namq; etiã, homo cũ sit, naturã fatis obnoxiã sortitũ esse. Quod si, inqt, animaduertendũ tibi esse in eum uidet, qui dominationẽ tuã abneget, sceptrũq; nihili faciat, rectius multo, ut puto, suppliciũ pendet, qui rerũ uniuersarũ Dominũ abijciat. rex cũ obstupescere
B potius ad tantã uiri libertatẽ debuisset, opes ei adimi, dignitateq; insuper priuatum, nudũ, & subligari tantũ pręcinctũ, aulici comitatus camelos ducere iussit. Perpauci intercessere dies, cũ rex ex superiore porticu prospectãs, præclarũ illũ uirũ, æstu solis adustũ, & puluere obsitũ uidit: & patris eius gloriã in mentẽ reuocãs, eum reduxit, & linea tunica uestiuit. Et cũ labore & ęrumna illũ cõfectũ, humanitateq; & misericordia ei exhibita adductũ, faciliorẽ iam eum & propensiorẽ ad gratiã ab eo incundã fore putaret: Vel nũc tandẽ, inqt, errore priore repulso, fabri filiũ ex animo tuo ejce. Atq; ille exardescens, tunicã illã cõscissã abiecit, & uoce magna: Si huius, inqt, gratia me religionẽ lõgè optimã mutaturũ putas, en munus tuũ tibi, unà cũ impietate, habe. Rex aũt tã forti illũ animo esse cernens, nudũ regia exegit. Alius erat Saenes nomine, q regi restitit, neq; rerũ cunctarũ Dominũ pernegare uoluit. Rex ex famulis illius multo deterrimũ elegit, potestateq; in mille ministros illi ademptã, ei attribuit, atq; etiã huic illũ seruire iussit, cõsorte quoq; thori et domina isti cõiuncta. Nam ita demũ se persuasurũ ueritatis amatori, ut animũ & sententiã suã mutaret, existimabat. Verũ minimè ei consiliũ successit. Nõ em̃ in arena, sed in petra mẽtis illius domus fundata fuerat. Beniamin etiã diaconũ quendã cõprehensum custodiæ mancipauit, in qua cũ duos exegisset annos, & orator Rom. ex causa quadã apud Persam esset, mediũ se is interposuit, ut diaconus uinculis solueret petens. Rex hoc se legato daturũ ꝓmisit, si modò Beniamis se obligaret, se nulli ex Magis, ut Christianã susciperet religionẽ, suasurũ esse. Legatus porrò rẽ eã & qd Persa quęreret, ad Beniamin retulit. Atq; ille fieri nõ posse dixit, ut lucẽ eã quã copiosam recepisset, nõ fœneraret. Quę em̃ pœna ei cõstituta sit, q talentũ sibi datũ defoderet, apertè admodũ diuinorũ Euangeliorũ codicẽ ostẽdere. Quã rẽ ignorãs rex, liberũ eũ esse iussit. Et ille rursum solitũ officiũ suũ fecit, eos q erroris caligine detinerent capiẽs,

Pulcherrima Christiana cõfessionis exempla.

Achemenides, uir illustris, liberrimè Christianismum apud Varanem regem Persarũ defendit.

Maius est crimen, diuinã quàm regiã ledere maiestatem.

Varanes Achemenidẽ bonis spoliatũ, camelos aulæ curare iubet.

Idem eum benignitate flectere, & à Christianismo abducere intendit. Sed à frustra fuit.

Achemenides regia contumeliose ejcitur.

Saenes quoque, mille militũ præfecturã & coniugẽ relinquere, et seruo suo seruire, quàm Christũ negare maluit.

Beniamin diaconus bienniũ in carcere trãsegit.

Hunc uinculis orator Romanus liberat.

Christianus homo non potest non super talento suo fœnerari.

& ad

Iterũ apud regem Beniamis Christũ generosißimè profitetur.

& ad diuinam atq; intellectualẽ lucem adducens. Præterijt annus, & quę Beniamis agebat, regi indicata sunt: qui eum ad se productum, pernegare quem sincerè prædicaret Dominum iussit. Atq; ibi ille ad regem: Quid'nam, inquit, cõmereatur, qui imperium tuum abnegans, ad alium se cõferat regem? Mortem, rex ait, & supremum supplicium. Tum Beniamis: Quod'nam igitur, intulit, satis dignum homo ferat supplicium, qui uniuersitatis huius Domino seruatore & rectore abiurato, non illi cultũ honoremq; debitum, sed ex conseruis suis uni præstet? A

Illustre Beniamis per grauißima supplicia martyriũ.

Verbis hisce rex grauiter cõmotus, æqualem cum digitis manuum atq; pedum calamorum numerum exacui, & unguibus illius infigi præcepit. Vt uerò athletam corona decorandũ, tormentum id perinde atq; ludum iocumq; excipere uidit, calamum alium in cuspidem acuminatum membro eius uirili immisit: quem frequentius subinde infigens atq; retrahens, incredibilem intolerabilemq; illi creauit dolorem. Postq; aũt hoc quoq; acerbissimũ supplicium generose pertulit, aliud intulit, quod priora illa secundas partes ferre ostendit. Virgam enim crassiorem afferre, ex parte omni densos ramorum uncos prętendentem, & in sedem decertatoris inijci, ac deinde identidẽ per eam attrahi et retrahi iussit. Quem cruciatum cum amplius tolerare non posset, spiritum fortis ille ueritatis propugnator & athleta reddidit. Infinita uerò alia ab audacib. & impijs illis quoq; tentata sunt.

Iacobus Persa ex Christiano ethnicus.

Idem denuò Christianus.

Iacobi istius luculentißimũ martyrium.

Mẽbra omnia articulatim, et postremò caput ei resectũ.

Deus per longanimitatem suã tyrãnicos ecclesiæ persequutores sustinet.

Quale uidelicet & illud est in Iacobo Persa patratum. Is enim cum Christianus antea fuisset, propter intercedentẽ sibi cũ Isdigerde Persarum rege amicitiã, paternam religionẽ reiecerat. Postq; aũt per matrẽ & coniugem rursus ad fidẽ Christi reuertit, & eam rem princeps ægrè tulit, acerbam quandã, & propter nouitatẽ admirandã, post supplicia multa, subijt mortẽ. Nã ubi articulis & iuncturis quibusq; in cõmoda & apta totius corporis membrorum cõformatione, ex manibus, brachijs, pedibus, & suris ei resectis, reliquum nihil q̃ unà cum uentre caput solũ habuit, quoniã ne tum quidẽ fidem in Christum abiecit, & idipsum postremò ferro amputatum est. Minimè uerò mirandum, si rerum uniuersarum Dominus feritatem illorum sustinuit. B Nam & qui Constantini imperium præcesserunt principes, rabiem suã aduersus ueræ pietatis amatores euomuerunt.

Diocletianus uno Septenorũ die omnes Christianorũ ecclesias deruit. Sed illæ post nouennium magnificẽtius sunt restitutæ.

In primis uerò Diocletianus omnium grauissimus, ipso augustæ & uenerandæ Passionis die ecclesias sub imperio Rom. ubiq; omnes euertit. Et nouem elapsis annis, illæ quidẽ ad priorem florentes rediere statum, ac potius & pulchritudinem & amplitudinem multo præstantiorem recepere. Diocletianus aũt postremò disperijt, & cum impietate extinctus est.

Persecutionẽ Ecclesiæ prædixit ipse Dominus.

De bellis autem & persecutionib. hisce, ipse uaticinatus est Dñs. Nec id modò, uerumetiã ecclesię ipsius inuictum & insuperabilem statum prędixit. Res ipsa hoc testaẽ. Quodãmodo namq; pace ipsa nobis bellum utilitatem affert maiorem. Propterea quòd tentationes istæ, ut ecclesia magis etiã refulgeat, efficiunt.

Persecutio ecclesiæ bono est

Pax enim molles nos, desides & timidos reddit. Bellum autem, cùm animos nostros acuit, tum rebus præsentibus nos affigi non patitur: sed ut eas despiciamus, & fluxa hæc atq; caduca pro nihilo habeamus, suadet.

CAPUT XXI.

Christiani è Perside ad Romanos confugiunt.

Hristiani apud Persas intolerandis, quæ aliæ super alias inducebantẽ, ærumnis pressi, ad Romanos cõfugerunt, opem eorũ petentes, & ne ipsi ita afflicti despicerentẽ, rogantes. Episcopus Atticus benignè supplices eos suscepit, & ut quantũ posset eos adiuuaret, propẽsus fuit: & Imperatorem Theodosiũ pro eis cõpellans, ad eos uindicandos excitauit.

Iniuriæ aliæ Romanis ibi illatæ.

Eo tẽpore alia quoq; acciderunt, ut Romani nõ mediocriter à Persis affligerentẽ, propterea q̃ Romanæ ditionis hominib. qui mercede in aurifodinis opus ibi faciebãt, redire inde

A inde non permittebatur, & Romanorum mercatorum merces diripiebantur.
Ad quas iniurias Christianorum in urbem Constantinopolitanam accessit per-
fugium. Et res in bellum euasit. Persa namq; legatione missa, perfugas sibi dedi
à Romanis petijt. Romani autem id facere noluerunt, non modò quòd illos tan
quam supplices & precatores seruare uoluerint, sed etiam quòd pro religione
sua facere quiduis & pati potius parati fuerint, q; ut eos quibus cum cōmunem
fidem haberent, despicerent. Proinde pace soluta, bellum graue inter Romanos
& Persas est ortum, quod paucis perstringere commodum esse uisum est. Ar-
daburius ille ex Imperiali aula cum non ita multis copijs missus dux, per Arme
niam in Persidem excurrit, & prouinciam eius quandam Azazenem uocatam
uastauit. Aduersus quem à rege Persarum dux alius Narses uenit, ingentem se-
cum ducens exercitum. Hic commissa cum Ardaburio pugna, cum ingenti suo
rum clade uictus in fugam se dedit. Ex qua conuersus, per Mesopotamiam Ro-
manorũ ditionem, præsidio omni uacuã inuadere, & acceptæ cladis ignominiã
abolere, statuit. Verùm consilium quod Narses cœperat, Ardaburium laté-
re non potuit: qui q; maxima potuit celeritate, regione Azazena summè uasta-
ta, & ipse Mesopotamiã petijt. Narses quamuis uarij generis copias coaceruas-
set, ingredi tamen Romanorũ fines ausus non fuit. E' Nisibi autem ciuitate, quę
in finibus Persarum & Romanorum sita est, Persis tamen subiecta, hominibus
certis ad Ardaburium missis, de conditionibus pugnæ cōmittendæ, loco & die
constituto, certiorem eum fecit. Cui ille renunciari iussit: Romanos, nō quando
ille uellet, sed quo tempore ipsis cōmodum uisum esset, præliũ facturos. Et cum
Persam magnis uiribus copias suas inuasurum putaret, spe belli omni summo-
pere in Deum collocata, maximas & ipse uires contraxit. Sed enim diuino auxi-
lio, quo maximè fidebat, adiutum cum esse, inde satis constat. In urbe Constan-

Persarum Rex per legationes dedi sibi profugos Christianos ab Imperatore postulat.
Bellũ inter Ro. et Persas exortum.
Azazene à Romanis uastatur.
Bellũ Persicum.
Ardaburius Ro. dux Narsen Persam uincit & fugat.
Idem cũ ne per Mesopotamiã Romanæ ditioni detrimentũ inferat, impedit.
Narses insolenter Ardaburio diem, locũ, et conditione pugnæ nunciari iubet.
Ardaburij cautum respōsum.
Ardaburius cõfidit Deo.

B tinopolitana, in anxia solicitudine quum ciues essent, & addubitarent, cui'nam
parti uictoria arrisura esset, angeli Dei quibusdam in Bythinia, propter negoci-
um certum Constãtinopolim petentib. apparuere, cos'que ibi annuciare iusse-
re, ut illi precationi admodum incũberent, & animũ forte obtinerẽt, ac Deo cre
derent, uictoriã Romanorũ esse. Illud insuper addentes, indices ipsos inde & nũ
cios uictorię, qui Romanis pręsentẽ maximè opem tulerint, à Deo missos esse.
Quę res ubi ad aures hominũ peruenit, nō modò ciuib. ipsis animũ addidit, sed
etiã militũ fortitudinem cõfirmauit. Itaq; ubi bellũ, sicuti dictum est, ex Arme-
nia in Mesopotamiã translatũ est, & Romani eos qui in urbe Nisibi clausi atq;
circumuallati erant, obsidione prementes turres ligneas fecerũt (quæ rotis qui-
busdam & machinis prouolutę, mœnib. admouebanť, & ex eis lõgiore, promu
ro, pugna cõmissa, multi è superiore loco urbem propugnãtes cædebanť) Vara
nes aũt Persarum rex Azazenã regionem excisam, & suos Nisibi inclusos mura-
lium tormentorũ ui affligi cognouit, copijs quas tũ paratas habebat omnibus,
fortunã belli experiri aggressus est. Quũ uerò Romanorũ uirtutem metueret,
Saracenorũ auxilijs usus est, quos Alamundarus uir fortis & bellicosus duxit:
qui quũ multa eorum millia secũ adduxisset, bono animo regem Persarum esse
iussit, quamprimùm se primo conflictu Romanos superaturum, atq; ipsi unà cũ
magna Syrorum urbe Antiochia subiecturum esse, dicens. Hæc ille quidem ia-
ctabat, sed uerba eius minimè ad exitum peruenere. Quibus namque rex fide-
bat, Saraceni, præter rationem terrore correpti, & per imaginationem se à ma-
ximis Romanorum copijs circumdatos propelli opinati, atque in magnum
tumultum coniecti, ita ut neque quid faciendum eis, quo'ue effugiendum
esset, scirent, unà cum armis in Euphratem amnem se præcipitarunt.

Angeli uictoriæ Romanorũ nuncij et adiutores.
Supplicationes belli tẽpore pro uictoria.
Romani Nisibim obsident.
Saraceni auxiliares Persarũ.
Saracena insolentia.
Saraceni panico metu correpti, in Euphrate submerguntur.

Opinio

Opinio sanè obtinet, centum ibi uirorum millia perijsse. Atq; hoc sic quidem accidit. Romani uerò, qui excitatis expugnatorijs urbiũ machinis Nisibim obsidebant, quum audissent, Persam magnam elephantorum multitudinem adducere, & ea de causa metu consternati essent, machinis eis omnib. igne consumptis, ad loca sua sunt reuersi.

Romani obsidionē Nisibis soluunt.

Cæterùm quot postea prælia sint commissa, & quomodo alius Romanorum dux Arcobindus singulari certamine eum qui apud Persas omnium fortissimus habitus est, interemerit, & quomodo Ardaburius septē Persarum ductores insidijs exceptos trucidarit: ad hæc ut Vitianus, alius Theodosij dux, reliquias Saracenorum optimè extinxerit: prætermittendum esse censeo, ne lõgius extra propositum digrediar.

Arcobindus Ro. dux.
Vitianus Ro. dux.
Victoria penes Romanos est.
Singulare certamen.
Ardaburius fortissime rem gessit.

Imperator Theodosius res in eo bello gestas, Palladio quodam cursore celeri usus, quamprimum cognouit. Vir is quùm corpore fortis, tum animo adamantinus fuit, qui tanta celeritate equo insidens uectus est, ut diebus tribus in fines, qui medij inter Persas & Romanos sunt, peruenerit, totidemq; postea dieb. Constantinopolim reuersus sit. Ob eam uerò celeritatem, non ad Persarum fines tantũ, sed ad reliquas etiam orbis partes, quò eum Imperator misit, expeditissimè peruolauit. Quapropter aliquando ex præclaris uiris quidam, celeritatem eius admiratus dixit: Virum eum tam amplam Romani imperij ditionem, angustam expedita celeritate sua reddidisse. Ad hanc etiam Persarum rex obstupuit, quòd legatione fungẽs, multorũ dierum iter tam celeriter perficeret. Hæc de Palladio.

Expeditissimus & celerrimus cursor Palladius.
Palladius celeritate sua Romanorũ ditionem amplissimam, angustã reddidit.

Theodosius Imperator Constantinopoli degens, ubi Romanorum diuinitùs concessam uictoriam resciuit, tam bonus honestusq; fuit, ut etiam secundis rebus suis, pacis tamen consilia caperet, & cum hostibus fœdus inire uellet. Helionem igitur ducem illustri præditum dignitate, ad pacem cum Persis faciendam misit. Atq; is postq; in Mesopotamiam peruenit, ubi Romani fossam altam, quę præsidio eis esset, duxerant, B Maximinum, uirum præclarum, & eiusdem cum Ardaburio dignitatis, qui de pace ageret, ad Persam legauit. Maximinus apud regem se à ducibus, nõ ab Imperatore ipso missum esse dixit. Illum enim bellũ hoc nescire: atq; etiam ut id maximè sciret, parui tamen facere. Porrò Varane legationem eam recipiente, quòd fame maxima exercitus eius premeretur, qui apud eum * Immortales uocantur (decem millium numerum η, delectorum admodum & fortium uirorum, complent) eum adicere, & ne prius pacem susciperet, quàm impetum in Romanos parum cautos ipsi fecissent, admonuere. Quibus rex obsequutus, oratorem quidem in abdito loco clausum asseruauit: Immortales autem illos insidias Romanis struere iussit. Qui bifariam diuisi, in medio partem quandam Romani exercitus non minimam, circumuentam concludere uoluerũt.

Theodosius rebus quoq; suis secundis de pace cum Persis transigit.
Helionē in Orientem legat.
Is Maximinum ad regẽ mittit.
Maximinus dux Ro. nõ Imperatoris nomine legatione apud Persam fungitur.
Vt et amicum.
ἀθάνατοι Persarum.
Barbarus dolus Persarum.
Persae legatione Ro. ludificati, ex insidijs Romanos adoriuntur.

Romani ad turmam hostium eam, quam cõspexerant, conuersi ferebantũ. Nondũ enim alterã, quę de repentè procurrerat, uidebãt. Et iam inter se acies concurrebant, quũ Dei prouidentia quadam, aliæ Romanorũ copię ex colle quopiam prospiciẽtes apparuere, Procopij ducis signa sequentes, qui ciues suos in discrimẽ cõiectos uidens cõtra Persas duxit, eosq; à tergo aggressus est. Ita factum, ut qui paulo antè interciperе Romanos uoluerint, ipsi ab illis sint circumuenti. Nostri omnibus illis occisis, ad eos inde qui ex insidijs prodibant, cõuersi, itidem illos quoq; iaculis confecerunt.

Romani Deo opitulante unã atq; alterã hostium manum concidunt.

Ad hunc igitur modũ qui apud Persas sunt Immortales, subitò mortales omnes esse comperti sũt, ipso à Persis pœnas sumente CHRISTO, propterea quòd plurimos eius cultores insigni pietate præstantes, acerba morte mulctarint. Rex aũt Persarum clade ea accepta, nihil se earum rerum scire assimulauit, &

Immortales Persarum cæsi. Vindicta diuina Persæ uicti, qui tantopere in sanctos martyres seuierunt.

* Athanatoi, hoc est, Immortales, lectissimi decies mille Persarum uiri, quos Xerxes Darij habuit. Hos sub Theodosio Ardaburius concidit, atq; extinxit. Suid.

A uit, & oratore è custodia emisso, legationem recepit: pacem se non ut Romanis gratificaretur, sed oratori ipsi prudentia omnes excellenti honorem eum haberet, cõplecti testatus. Porrò bellum Persicum, quod initium propter persequutiones aduersus Christianos motas sumpsit, finem tum habuit. Cum ipso autem bello persequutio quoque conquieuit.

...idis barbarum. *Rex Persica.* *Quies Christianorũ apud Persas.*

CAPUT XXII.

Rat aũt in ciuitate Amidensi episcopus Acacius nomine, quem tum facinus pulchrum illustriorẽ omnib. atque clariorẽ reddidit. Quum etenim exercitus Romanus Azazena regione uastata, supra septem millia Persarũ cœpissent, eosque nullo modo Persæ reddere uellent, atque illi fame paulatim afflicti interirent, eaque res non parum molestię regi afferret: Acacius ea cognita, nõ ita prætermittendã censuit, sed qui sub eo erat, clero coacto: Deus (inquit) noster, filioli, neque discis indiget, neque pocula curat. Egestati enim minimè obnoxius, non edit, neque bibit. Quum igitur multa sint ecclesiæ eius donaria, aurea quidẽ plurima, multa etiam argentea, quæ benignitate & liberalitate eorum qui se ad eam cõtulerunt, parauit, utendum eis censeo ad * Persas captiuos redimendos, & famelicos alendos. Hæc atque alia hisce similia loquutus, statim diuina illa donaria conflauit, atque ex eis æstimationẽ militib. quę eis uisa fuerat, persoluit, & captiuos recepit: deinde alimentis eos abundè refectos, uiatico etiam prosecutus, ad regẽ suũ misit. Id episcopi factũ, plurimũ Persarum regẽ ad consternationẽ adegit: quod Romanis utrũque hoc studio esset, ut simul & bello & benefactis egregiè uincerent. Diciẽ uerò, Persam etiam desiderium cœpisse uiri eius uidendi, ut eius & cõspectu frueretur, & colloquio dignaretur. Idque sic imperatoris Theodosij iussu factũ esse, fama obtinet. Victoriã hanc B tantam postque Deus cõcessit, quicunque eo tẽpore eruditiõe pollebant, libros in laudẽ Imperatoris publicè cõscripserũt, eique obtulerũt: alij quidẽ, ut eloquentiæ uim, quam lõgo collegissent tempore, ostenderent: alij autem, ut se in notitiam illius insinuarent: atque alij item causam aliam prætendentes. Eadem porrò illi uirtutis ornamenta testimonijs suis Imperatori tribuerunt, quæ & nos de eo suprà cõmemorauimus, ex plurimis pauca saltem breuiter perstringentes. Nõ solum aũt hoc, qui in arte dicendi studiũ posuerant, fecere: sed & ipsa Augusta & Imperatoris coniunx, heroico uersu poemata marito & principi suo cõposuit. Erat enĩ pręclara admodũ & docta. Quandoquidẽ uerò eius memini, in tẽpore hoc loco me expositurũ puto, quę ea, & unde fuerit: & quomodo præ alijs quæ in cõmunionẽ cõnubij Imperatoris Theodosij ueniret, delecta sit. Res sic habet.

Acacius Amidenus episcopus donarijs ecclesiæ cõflatis, hostiũ, Persarum uidelicet, captiuos redimit.

Facinus id rex Persarũ uehementer est admiratus.

Multi à multis de uictoria Persica & Imperatoris uirtutib. cõpositi libri.

Eudocia Imperatrix Theodosij quoque laudes heroicis uersib. scripsit.

** Si necessitas fuerit in redemptione captiuorum, tunc & uenditionem sacratissimorum atque arcanorum uasorum uel uestium, cæterorumque donariorum, quæ ad diuinam religionem necessaria sunt, & hypothecam & pignorationẽs fieri concedimus. Quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque uasis uel uestimentis præferri. L. Sancimus. C. de sacrosanct. eccles.*

CAPUT XXIII.

Vlcheria Augusta quod honestatis studiosa esset, quũ Imperator iam ad ætatem maturam peruenisset, ut ei coniugem matrimonio iungeret, deliberauit. Et generis cuiusque & familiæ puellas, eas etiã quæ ex gentibus forma, diuitijs, & alijs dotibus præclaræ essent, dispexit. Atque hoc quum illa sic ageret, percõmodè accidit, ut mulier quædã, cui nomen Athenais erat, adhuc uirgo, ex Athenarum urbe ad Augustã ueniret. Ea Leontij philosophi filia, & quidem ingeniosissima, omni genere non solum Græcarum, sed etiã Latinarum disciplinarũ à patre erudita, tantum in philosophia effectrice simul & cõtemplatrice, atque ea quoque quæ circa dicendi artem, probationesque & confuta-

Athenais Leontij Atheniensis philosophi filia doctiss.

confutationes uersatur, quantum alius nemo, profecit. In Astronomia etiã, Geometria, & numerorum proportionibus, plus quàm alius aetate sua quisquam est assecuta. Hanc ubi pater ita educauit atque instituit, moriturus ille, filios suos Valerium & Actium bonorum suorum hæredes reliquit, filiam autem exhæredauit: Fortunam ei, & quam ex doctrina consecuta esset, gratiam sufficere dicens. Quum uerò ei res esset perangusta, ad Pulcheriam Augustam de fratrũ iniuria conquerens accessit. Illa prudentiam, uenustatem, & miram in rebus (ut ita dicam) omnibus dexteritatem puellæ quum cognouisset, fratri eam connubio coniungendi consilium cepit. Atque ubi ei ut Christianorũ sacra coleret, persuasit, accito Attico episcopo, ad diuinum baptismum eam in eo quod diximus Stephani protomartyris templo adhibuit, & per eum ipsum baptismũ, aliosque item plures modos, in filiæ locum sibi arrogatam, uxorem fratri dedit, pro Athenaide Eudociã cognominatam. Hæc Theodosio Eudoxiam filiam genuit, quæ Valentiniano Placidiæ filio, Romæ rerum summam obtinenti, & propter affinitatẽ nuptiarũ Thessalonicę, quò ex Occidente uenerat, agenti, in matrimonium est collocata. Atque ea Valentiniano filias duas, Placidiam & Eudociam, progenuit. Cęterùm Eudocia Theodosij coniunx, quum desiderio coniugij Eudoxiæ filiæ uidendi teneretur, uoto se ipsam obligauit, ubi nuptiæ filiæ cõfectæ essent, se Hierosolyma adituram, ut simul & loca sancta ueneraretur, & debitas Seruatori, ob innumerabilia ab eo accepta dona, ageret gratias. Ad quas causas præclaras etiã alia illa ouis occasio accessit, quam ouem, utpote ingentem & admirandam, festo luminũ die à Phrygisco quodam adductã, quum illi eam ob rem Imperator centũ nummos præbuisset, imperatrici Eudociæ dono dedit: eamque illa deinde simplici animo (perliberalis enim erat) magistro Paulino, qui principi apprimè charus, domi ex podagra decũbebat, misit. Paulinus aũt, quod de oue factũ fuerat, ignorans, ea perinde atque miraculo quopiam Imperatorẽ muneratus est. Qui postquam eam cognouit, coniugem explorando, de ea an illa ipsa esset, salutẽ suam uerbis prætendens, percontatus est. Eudocia uerò, quòd Imperatoris consiliũ explorandique uoluntatẽ non intelligeret, cum esse negasset, domi suæ illã suauiter pasci dixit. Qua re quũ in grauem suspicionẽ apud Imperatorem incidisset, Paulinus quidem statim in Cappadociã relegatus, capitali supplicio est affectus. Ipsa autẽ ea de causa, immenso correpta dolore, uotum Deo nuncupatum soluit, & illico Hierosolyma concessit. Dispositione diuina id profectò factũ, ut ibi quicquid esset bonũ atque utile, perficeret. Quid namque opus est admiratione digna dicere opera, quæ eo loco in sacris templis, monachorumque domicilijs, atque apud sacerdotes & pauperes, de quib. paulo pòst referã, peregit? Vnum illud in præsentia memoria dignũ de ea & Pulcheria recensebo. Quòd namque natura apertus & simplex Theodosius esset, & omnib. benignè facere cuperet, sæpe etiam literis, quibus minimè oportuit, sententia earum non perspecta, subscripsit. Quę uerò ei diuinitùs quasi fidelis custos data erat, in rebus omnib. magnifica, moderata, & sapiens Pulcheria Augusta, id ipsum quoque morem absurdũ coarguens, correxit. Syngrapham eñ inter eũ & seipsam uenditę coniugis eius raptim cõpositã ei proposuit, eamque ille scripturę uim nesciens, confestim manus suę annotatiõe confirmauit. Postridie eius diei Imperator coniugem ad se uocauit, quam Pulcheria se ei reddituram, plurimum negauit: emptionis libellũ, ut testem qui accusari aut reijci non posset, pretendens. Tanta illa prudẽtia atque festiuitate fuit. Atque illa negligentiam eius arte quadam arguens, moderatione mira improuidam literarum subscriptionem sic in eo emendauit. De his hactenus.

Atticus

Bini Item fratres.
Athenais à patre exhæredata.
De exhæreditatiõe ea apud Pulcheriã queritur.
Athenaiden in baptismo per spiritualẽ arrogationẽ siue cõmaternitatẽ, filiã sibi Pulcheria adoptat.
Athenais Eudocia cognominata, Theodosio matrimonio iuncta.
Eudocię ex uoto Hierosolymitana religionis gratia profectio.
Ouẽ miræ magnitudinis Theodosius Eudociæ donat.
Eudocia eam Paulino magistro dono mittit.
Paulinus ea Theodosiũ muneratur.
Eudocia apud Imp. aliã eam ouem esse perhibet, & in suspicionẽ uenit.
Eudocia Hierosolyma profecta.
Theodosius quibusuis literis faciliè subscribere solitus.
Errorẽ cũ mirificè in eo Pulcheria correxit.

Theodosij et Eudociæ filia, Eudoxia, Valentiniani tertij coniunx.
Filiæ binæ Placidia et Eudocia.
Paulini cædes.

A
B

CAPUT XXIIII.

A Tticus autem episcopus Constantinopolitanus, ut Ecclesia incrementa sua caperet, mirificè operam dedit. Summa enim prudẽtia eam administrans, continua doctrina populũ ad studium uirtutis excitauit. Et ad misericordiam atq; largitionem tam procliuis fuit, ut non modò eis qui in parœcijs eius erant, egenis prouidendum duceret, sed etiam uicinis Constantinopoli ecclesijs pecuniam multam, ad pauperum consolationem mitteret. Porrò ex una eius epistola, quam ad Calliopium Nicenum presbyterum dedit, missis simul trecentis aureis, qualis ea re uir fuerit, satis patebit. Ea sic habet. Calliopio presbytero Atticus in Domino salutem. Decies mille in urbe uestra egenos piorũ cõmiseratione indigere cognoui. Decies mille dum dico, multitudinẽ ipsam, non certum pauperum numerum ostendo. Quandoquidem uerò certum pecuniæ numerũ ei acceptum fero, qui perliberali manu ritè eam dispensantib. donat, & nonnulli indigent explorandorum eorum gratia, qui habent quidẽ, sed illis non dant, acceptis à me, ó charum mihi caput, trecentis aureis istis, ut uoles eos expende. Voles aũt eis maximè, qui mendicare erubescunt, non illis qui in uita uentrem ad nundinationem proponunt. Quum igitur pecuniam largieris, religionis hac in parte rationem non habebis: hoc unũ spectans, ut indigentes alas, neq; eos præferas qui moribus nostris uiuunt. Pauperũ sanè etiã qui longius abessent, ita curam Atticus gessit. Verùm ille quoq; ut quorundam superstitionem minueret, magnopere curauit. Et cum audisset Sabbatium illum, qui propter Paschę diem Iudaico more celebrandum à Nouatianorum ecclesia secesserat, & gregem sibi suum coegerat, Rhodi, ubi exulare iussus fuerat, uitam

B finijsse: popularesq; factionis eius, corpore illius inde translato, circa sepulchrũ eius precationes peragere, et ueluti uiro sancto reuerentiam cultumq; pręstare: noctu hominib. certis missis, cadauer Sabbatij sepeliri in loco alio curauit. Porrò sectatores illius ubi tumulũ uiolatũ repererunt, cæremonias superstitionemq; suam ad sepulchrum eius posthabuerũt. Et quoniã in nominũ inuentione, aptè illis rebus ipsis imponendis, elegans & felix fuit, nauale quod ad angustias Euxini ponti nõ longè à transitu situm, ueteres φαρμακία, id est ueneficum appellarunt, quòd ipse ibi conuentus cogeret, ne locus is infamẽ obtineret appellationem, nomine mutato θεραπείαν, hoc est curam, seu culturam uocauit. Ex suburbijs etiam Constantinopolis aliud, Argyropolim, per mutationem nominis ob causam eiusmodi appellauit. Chrysopolis antiqua nauium statio est, contra Byzantium, in Bospori initio posita. Multi eius antiquorum historicorum meminere, sicuti Strabo Geographus, Nicolaus Damascenus, & qui Cyri historiam optimè conscripsit, ui eloquentiæ magnus, & historico stylo admirandus Xenophon, in sexto Cyri expeditionis: sed & in primo Hellanicorum, seu Græcæ historiæ libro, ubi de ea hæc quoque memorat, quòd Alcibiades ille muros Chrysopolis demolitus, decimarũ accipiendarũ sedem ibi cõstituerit. Quicũq; enim mercatores ex Ponto præternauigarent, decimas eo loco merciũ præbuerunt. Atticus igitur locũ è regione Chrysopoli, cõmodè cum nõ mediocri amœnitate situm cernẽs, Argyropolim eum nominari oportere dixit: quod uerbum regioni statim cognomẽ indidit. Quibusdã dicentibus, incõmodum esse, quòd Nouatiani intra urbem Constantinopolim conuentus agerent: Ignorare uidemini, inquit, quæ sub Constantio & Valente perpessi sumus. Præterea uerò testes isti nobis sunt fidei ueraces. Quum enim iamdudum ab Ecclesia uniuersali secesserint, nihil illi aliud de fide, quàm pœnitentiã nouarunt. Et quũ Nicææ aliquando esset, consecrandi ibi episcopi gratia, Asclepiadem Nouatianorum ec-

Atticus Constantinopolitanus episcopus in alienos etiã per eleemosynam liberalis.

Scriptum Attici ad Calliopium Nicænũ presbyterum, cui in usũ pauperũ 300. misit aureos.

Quare Deus nõnullos egere patiatur.

Quib. sit dãda eleemosyna.

Atticus superstitionis etiam occasiões præcidit.

Corpus Sabbatij, ad cuius sepulchrum Sabbatiani sacra peragebant, alibi clam sepeliri curauit.

Atticus rectè reb. apta nomina imposuit.

Nauale Constantinopolitanum, pro ueneficio, curationẽ uocauit.

Chrysopolis.

Argyropolis Chrysopoli opposita.

Scitè dicta Attici.

Nouatianos is non improbauit.

Asclepiades Nouatianorũ episcopus, 50. annis episcopatum gessit.

clesiæ antistitem, senẽ admodũ cõspicatus, quot nam annis episcopatũ gessisset, A
interrogauit. Atq; ubi ille, quinquaginta, dixisset: sermonẽ excipiens Atticus:
Beatus, inqt, es ô pater, qui tam longo tẽpore bonũ opus curaris. Apud eundẽ
Asclepiadẽ illud q̃q; intulit: Ego, inquiens, Nouatũ quidẽ ualde laudo: qui ue-
rò ab eo, puenere, eos minimè recipiẽdos esse duco. Vocẽ hanc ut nouã, postq;
ille audiuit: Quomodo, ait, hoc dicis episcope? Propterea, Atticus inquit, illũ
probo, q ad cõmunionẽ eos qui dijs sacrificauerant, nõ admiserit: id namq; &
ipse, si affuissem, fecissem. Nouatianos aũt auersor, quòd exiguarũ rerũ gratia ho
mines à cõmunione excludunt. Ad quæ uerba Asclepiades respondit: At nõ sa
crificia deorũ tantũ, sed multa etiã alia sunt peccata ad mortẽ. Quorũ causa uos
quidem clerũ, nos uerò etiã laicos reijcimus: soli Deo, qui nouit omnia, omnia
cõmittentes. Dicũt etiã obitũ eum suũ præuidisse, & ad Calliopiũ Nicææ presby
terũ ab eo discedentẽ, uerbis hisce usum esse: Quòd si me rursus uiuũ uidere uo-
les, ante autumnũ exactũ celeriter Cõstantinopolim te uenire oportebit. Sin tar
dius eò cõcesseris, superstitẽ me nõ inuenies. Id q̃d ita accidit. Nam uigesimo pri
mo ministerij sui anno, decimo Octobris mẽsis die mortuus est, undecimo Th
odosij consulatu.

Episcopatum administrare, bonũ opus est.

Quatenus Atticus Nouatum laudarit, Nouatianos autẽ non item.

Quo Nouatiani à catholicis dissideant.

Tẽpus mortis suæ præuidit Atticus.

Peccata ad mortem.

CAPUT XXV.

Nouum aũt, & admirandũ quiddã, quod prius perfecit, q defunctus
est, ita ut reprehensionẽ eam, qua expetitus est, q Ioannis sectatores
malè acceperit, à se amolitus, alijs obuelauerit bonis, exponã. Antio-
chiæ Porphyrius, cuius suprà meminimus, decessit: & sedẽ ecclesiæ
Alexander sortitus est, congruentẽ episcopatui agens uitã. Monasticis enim an
tea studijs exercitatus, fortis admodũ decertator extitit, cõsona uitæ facta exhi-
bens, pietatis sanctiorisq; philosophiæ meditatione, diuitiarũ contemptu, elo-
quentia, & multis alijs donis atq; ornamẽtis mirificè abundans. Alexander iste, B
eos q propter Eustathiũ suos sibi celebrabãt cõuentus, cohortatiõe & persuasi-
one tandẽ reliquo ecclesiæ corpori (q̃d Paulinus, & post illũ Euagrius, impedie
rant) cõiunxit, conuentumq; ecclesiarũ per unionẽ tantũ coegit, quantũ nunq̃
aliqs uidit. Eis enĩ qui idẽ secũ sentiebãt, & ex clero & ex populo ipso assumptis,
ad illorũ uenit conuentũ: atq; illis etiã inde, ita uti psalmis atq; hymnis Deũ cele
brabant, receptis, cantilenã candẽ uno ore cõcinnè canente, ab ea quæ ad Occi
dentẽ uersa est porta, usq; ad templũ maximum, totũ q̃d in medio est forũ, homi
nũ multitudine cõpleuit: ueluti spiritualẽ quẽdã amnẽ instituẽs, re nulla ad simi-
litudinẽ, ab eo q urbẽ præterfluit flumine differentẽ. Quod ubi Iudæi, & q adhuc
pauci reliqui erant Grææ superstitiõis sectatores, & Ariani ipsi, fieri, fluuiosq;
undecũq; pmanantes in catholicæ Ecclesiæ pelagus inferri uiderũt, ut hemẽter
ingemuerũt, atq; lamẽtati sunt. Alexãder itaq; & uita et doctrina optimus, ardo
re ingẽti Ioannis causam fouens, primus illius nomẽ in ecclesiasticũ retulit albũ:
atq; ad Imperatorẽ omnesq; ubiq; episcopos, ut idẽ & ipsi facerẽt, & ea re pacẽ
certã & constantẽ ecclesiæ cõciliarẽt, scripsit. Cæterũ quũ Atticus q̃q; episcopus
propter Ioannitas ecclesiã esse scissam uideret, de Principũ sententia, ipse quoq;
mentionẽ illius fieri in precationib. iussit: quemadmodũ id & in alijs episcopis
q uita excessissent, fieri solitũ erat. Atq; ex eo tempore pax extitit, donec postea
q̃q; reliquiæ eius urbi imperanti illatæ sunt. Atticus inuidiã in quã propter diui-
num Ioannẽ deciderat, hoc modo magnificè aboleuit. Nec ille modò id fecit: sed
alijs q̃q; Ioannis memoriã precib. inserere recusantibus, & Cyrillo maximè Ale
xandriæ præsuli, qui hostiliter Ioannẽ oderat, q ille à Theophilo patruo suo dis-
sensisset, persuasit. Sed non intempestiuum fuerit, historiæ huic epistolas eorũ,
certioris fidei gratia, annectere: quæ de uerbo ad uerbum sunt tales.

Alexãder optimus Antiochenæ ecclesiæ antistes.

Eustathianos is ecclesiæ catholicæ cõiunxit.

Frequentissimus ecclesiæ conuentus.

Coniunctio talis Iudæis, Græcis & Arianis dolorem grauem attulit.

Alexander primus Chrysostomi nomẽ sacris inscripsit codicillis.

Atticus itidem Ioãnitas ecclesiæ suæ ante obitũ adiunxit.

Episcoporum defunctorũ in precib. mẽtio.

Alij quoq; episcopi memoriã Ioannis recepe runt.

[illegible]

CAPUT XXVI.

Epistola Attici ad Cyrillū, de Chrysostomo in episcoporū matriculam inferēdo.

A Tticus Cyrillo felicitatem. Incidimus eò, quò nō putaueramus: & ac-
quiescimus necessitate in eo quod minus ex sentētia nostra processit,
utilitatē iustitiæ præponentes. Et cogitationib. nostris ad populi con-
cordiā inclinati, canonibus quidem patrū detrimentum nullū afferimus: exactę
aūt uerborū obseruationi, uniuersi orbis pacē præferimus. Non ignoro equidē
& beatum Paulū, cum ecclesiasticas ederet constitutiões, sapienter occasionib.
prouida dispensatiõe usum esse. Scio etiā, qui in sanctorū numero censet, patrē
tuum apostolicū Theophilum, in cõfusione & turba à græcæ superstitionis stu
diosis excitata, exactā ad breue tempus obseruationem paci posthabuisse. Ma-
ximæ eñ quæq; urbes pelago fluctib. exagitato persimiles, ex sententia ciuium
nõ tam summa legū & constitutionū obseruatiõe, q̃ expeditissimis cõsilijs atq;
iudicijs, ad pacem & concordiā facientibus, regi atq; administrari solent. Qua
uerò de causa literas hasce scribā, accipe. Nouit sanctitas tua, ac potius illis ipsis
oculis, quib. qui in sanctis est, pater noster Theophilus cõspexit, qualis & q̃ in-
gēs turba, † magnā hanc inuaserit urbem: atq; ut in ea sanctior fides & pietas, ne
funditus erueret, periclitata sit: adeò etiā, ut populus maiore ex parte per factio
nem scissus, extra muros cõuentus egerit: & pleriq; sacerdotes & collegę nostri
episcopi, à mutua cõmunione desciscentes, bonam plantationem Domini IESV
CHRISTI, parum abest quin euulserint, pacis cõmoditate scilicet aliquantulū
distracta. Sed enim multo sanè labore, multo sudore, et periculis multis despera
tionis plenis, plurima & maxima quęq; cõmunium patrū nostrorū atq; etiā pie
tatis tuæ precib. & conspiratiõe sopita sunt mala. Et turba quidem illa conquie

Dissidiū ecclesiæ Constantinopolitanæ.

† στάσις [illegible]

B uit, cõcordia uerò & serena trãquillitas in orbis uniuersi ecclesijs obtinet. Cum
uerò nõnulli nomen tantum beati Ioannis mysticis tabulis inscribi uellent, bea-
tus episcopus Alexander, Antiochenum istum dico, Cõstantinopolim uenit, &
multa * ore cõfidenti uerba fecit, multumq; excitare populum uoluit, ut uel no-
bis inuitis, necessariò eius quem diximus, nomen ita inscriberet. Quā rem accu-
ratè prorsus pietati tuæ, ministri Dei religiosissimi diaconi, Petrus & Aedesius
exposuerunt. Præterijt tempus longum, & nos necessitate ea, quæ à populari
rerum administratiõe, puenit, premi incipiebamus, neq; tamen quidq; schisma-
tis & dissidij reliquias curabamus: cum ad nos ex Oriente Dei amantiss. episco
pus Acacius literas dedit, religiosissimum antistitem Antiochiæ Theodotum à
populo, ut nomen Ioannis in fastos referret, coactum esse, ut ueniā rei ei quā ne-
cessitate ille adductus fecisset, daremus, petens. Et tum bonus ille qui literas ad
nos pertulit presbyter, causam aduentus sui indicās, rem hanc in uulgus magnę
urbis propalauit, & sententiā datæ ad nos epistolæ populo uulgauit: adeò ut pa
rum abfuerit, quin tumultu plebis uniuersę urbs repleta sit. Ibi uerò ego, ibi de-
mum perturbatus, & de reb. maximis discrimen summum ueritus, pijssimū Im
peratorem adij, & cum eo de pace & tranquillo rerum statu egi. Atq; ille, nihil
esse periculi aut incõmodi respõdit, si defuncti uiri nomen, tranquillitatis, pacis
& populi cõcordię gratia inscriberet. Itaq; ego ea re persuasus (quomodo enim
necessitate præuentus id nõ facerem?) † ne religionis nostræ res, ex multitudi
nis arbitrio, exēplo uno permisso, penderent, néue urbē ipsam populari admini
stratiõi assuefaceremus, nomen id in album referri iussi. Quare, ut equidem pu
to, neq; in sacros canones commisi, neq; iudicio patrum fraudem feci. Mentio
namq; eius fit cum defunctis nõ solum episcopis, sed & presbyteris, diaconis et
laicis ipsis, mulieribusq;, cũ quib. omnibus nobis sacerdotij cõmunio, aut earũ

Alexāder Antiochenus episcopus, Cõstantinopoli hortator fuit, ut Ioannis nomē in sacras tabulas referretur.

Petrus & Aedesius diaconi.

Quibus tandē rebus adductus Atticus, Ioannis nomen in episcoporū matricula sacra inscriberet.

Theodotus episcopus Antiochenus.

Imperator ipse inscriptionē nominis Ioānis in sacris tabulis probauit.

 rerum

* Non committendum, ut populus de causis religionis quidquam constituat.

Non uult esse eandem defunctis cum uiuentibus communionem Atticus: argumento praefruti, ut opinor, inseruiens.

rerum quæ in sacra mensa mysticè percipiunt, participatio nõ est. Magna enim A est inter defunctos & superstites differentia: ita ut etiã libri, propter differentẽ " eorũ qrũ memoria cõseruat statũ, discreti sint. Nihil eñ Dauidi obfuit honori- " fica Sauli sepultura, neq; apostolis Arij impietatis sectator Eudoxius, sub eadẽ " sanctiore sacrificij ara positus: neq; Paulinus & Euagrius ecclesiæ, qui schisma- " tis & dissidij duces in ecclesia Antiochena fuere, q; post obitũ, non paucis hinc " ab annis, pp̃ter populi pacẽ & cõcordiã mysticis tabulis sunt inscripti. Quã ob " causam ipse q̃q; Aegyptij ecclesijs, ecclesiarũ orbis totius pacificandarũ gratia, " ut mortui illius nomẽ inscribãt, præcipe. Ita eñ cùm patrũ canones nõ transgre " diere, tũ ecclesiarũ simul omniũ concordiã plurimi facies. Te uerò ea nobis, quę " cõuenit, rescripturũ esse, ad cõmunem cõsensum & fraternitatẽ respicientẽ, per- " suasum habeo. Fraternitatẽ, quæ tecũ est, omnẽ, ego, quiq; mecũ sunt, saluere iu " beo. Ad Cyrillũ Atticus hæc scripsit. Rem aũt istã magis etiã urgens, aliã quoq;

Scriptũ Attici eiusdem argumẽti, ad Petrũ & Aedesium diaconos Constantinopolitanos.

epistolã ad Petrũ & Aedesiũ diaconos eius, hisce uerbis dedit. Ad Deiamantiss. " episcopũ, fratrẽ nostrũ Cyrillũ, ita ut decuit, per epistolã scripsimus, ea quæ no- " mine Ioannis in ecclesiasticas tabulas relato, acta sunt. Nihilo uerò minus & ad " pietatẽ uestram scribimus, quę melius q̃ alij res nostras nouit, ad pacẽ uidelicet " & tranquillitatẽ eas euasisse, de sententia præcipuè pijssimorum Principum, & " omniũ deinde Orientaliũ episcoporũ, ipsorumq; adeò Occidentaliũ quoq;, de " Ioanne sacris tabulis, nõ ut episcopo, sed q aliquando episcopus fuerit, inserto, " ut memoria eius propter cõmunem orbis uniuersi pacẽ coleret. Scribimus aũt, " ne cõcordia, ut ita dicã, ubiq; obtinẽte, solis nobis ei nõ astipulantibus, simul & " pijssimis Principib. aduersari uideamur: & summè necessarijs reb. nostris, uetis "

Reuocat ad se diaconos Atticus propter cõsuetudinis eorũ suauitatem.

aliquib. aduersis obortis, & Ecclesiæ Christi noceamus. De his hactenus. In ma B gnum uerò desideriũ nos profectio uestra adduxit, q; non eandem ex eorũ qui " nunc nobiscũ sunt, quã ex uestro conuictu percipiamus iucunditatẽ, adeò ut no " uitate familiaritatis eorũ, quæ à cõsuetudine uestra multũ differt, ferè perturbe " mur. Quapropter rebus omnib. postpositis, operã date, ut deinceps ad nos re- " curratis, propter morũ, quod experti sumus, discrimen, apud nos uehementio- " rem q̃ antea reperturi charitatẽ. Literis eiusmodi Cyrillus receptis, maximopere " re rem eam auersatus est, sicuti ex literis eius satis liquet. Nam quę Attico rescri psit, sic habent.

CAPUT XXVII.

Cyrilli Alexãdrini ad Atticũ responsum: qui quòd Ioannem pro laico habeat, munimẽ probat, ut in episcoporũ catalogo recẽseatur, & canones ecclesiasticos seruãdos esse cẽset.

Ectis quæ à pietate tua ad me missæ sunt, literis, Ioannis nomẽ sacris " inscriptũ esse tabulis intellexi. Vbi uerò eos q inde ad nos uenere, in- " terrogaui, nõ in laicorũ, sed episcoporũ catalogo ascriptũ esse audiui. " Porro dispicienti mihi, atq; in animo reputanti, an qui hoc fecere, Ni " cęnorum patrũ decreta sequant, & aliquantulũ mentis luminib. in magnã illam " synodũ intendẽti, uniuersum sanctorũ illorũ patrũ collegiũ, quibusdam ueluti " oculis renuere, & uirib. omnibus, quo minus ad rem eam cõprobandã accurrã, " obsistere uident. Quomodo namq; inter sacerdotes Dei censebit, illorum'ue se " ret sorte, cui sacerdotalis dignitas abrogata est? Quomodo uerò in catalogo sa " crorũ ministrorũ erit, qui ecclesiasticis mœnib. eiectus est? Aut eñ professione " nostra indignũ est, ut sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam cõmunem omni " bus esse, quæ tamen eis solis qui ad eam uocati sunt, asseruata est, dicamus: aut si " magnũ quiddã est, quod sacerdotalem functionẽ à populi multitudine dirimit, " nõ miscenda quæ misceri nõ possunt, sed eorũ quæ diximus quoduis in ordine " suo conseruandũ, et honore debito cohonestandũ nobis erit. Quomodo igitur " aut inter episcopos laicus: aut inter germanos & legitimos, qui talis nõ sit, cõsi- " stet? Honora, te hortor, eos qui magnarũ & splendidarũ rectèq; actarũ rerum " tulere

Sacerdotalis dignitas eorũ tantum est, qui ad eam sunt uocati. μὴ μιγνύειν τὰ ἄμικτα.

A tulere testimoniũ, ne cõtumelia sanctũ patrũ chorũ afficias. Cõsidera eos qui superstites adhuc in uita manẽt, q̃modo rem hanc acceperint. An nõ illi dolore se omni repletos esse rectè dicãt, si in eundẽ cũ eis ordinẽ, is cui dignitas adẽpta est referat? Verũ id pietati q̃q; tuæ persuasum esse puto. Quamobrẽ & illis & nobis mœroris abole causam. Tolle omniũ tristitię occasionẽ. Nam †facilè & expeditè ea quæ pręter opinionẽ accidunt, disponere et administrare, boni & sapientis esse dixerim: sed tum demũ, cũ nihil detrimẽti afferat. Non em̃, quãuis gregẽ Christi ꝓpagare frequentiorẽq; efficere studeamus, examina hęresiũ, si errorem suũ nõ repudient, recipimus. Et proinde nõ omnino prompta quadã dispensatione facilẽ cum eis cõplecti pacẽ debemus, aduersus quos pugnare pręstet. Dispensatiõis sanè laudatę opus fuerit, si quandoq; ita à debita ratiõe deflectere uideamur, ut in rebus utilib. & cõmodis detrimentũ euitemus. Sic & beatus Paulus omnib. factus est omnia, non ut exiguũ quiddã lucrifaceret, partẽ aũt quampiam damno afficeret, sed ut omnes lucrareť. Videamus ergo, eiusmodi rerũ inuestigationi insistentes, an nõ plus huic causæ insit mali, q̃ illa uideať habere boni. Tot iam præteriere anni, ex q̃ pietas tua thronũ suũ tenuit: neq; quisq; est, q cõuentus in ecclesia tuos uitet: quin etiãsi ab initio nõnulli dissidẽdi amore seipsos ab illis segregarũt, tamẽ & illi per uim & gratiã Christi reuocati sunt. Ex magistratib. uerò quis nõ pietatis tuæ dictis audiens est? qs ob hanc ipsam causam est, q extra ecclesiã maneat? Nemo hercule est. nõ em̃ hoc det Deus. Itaq; quémnam ad salutẽ reuocans, aut ad legitimos in ecclesia cõuentus reducens, sed omnem ecclesiæ mœnib ejciens Aegyptũ, regionẽ etiã *Augustalẽ, & Arcadiã, & Thebaiden, & Libyã, & Pentapolim, et tot ecclesias dolore afficis: nõ ut quenq; lucrifacias. omnes namq; lucrifecit gratia Seruatoris. Remitto te hac in re ad ip-

[illegible Greek marginal note]

[illegible Greek marginal note]

Paulus quomodo factus omnibus omnia.

Augustanica ea dicitur.

B sam pietatis tuæ doctrinã. Ne cõtra teipsum celebres atq; illustres eos, q aduersandi studio in partes discessere, neq; unq; iustũ de seipsis iudiciũ accipiunt. An ita cõniuere & cessare nos pietas tua suspicať, ut nõ diligenter de pręclara fama tua, & q̃modo Seruatoris greges regaňť atq; manuducaňť, inquiramus? Vna nãq; hæc, etiãsi locorũ intercapedine disiuncti sint, episcoporũ est cura. Sedem̃ ne in hoc prolixior esse, & pietati tuæ cõtraria sentire uidear: esto ut pauci admodum sint adhuc seditiosi, qui se pro illius malignitate periculo exponunt: apud nos aũt tot sunt ecclesiæ, quæ de Ioãne decreta obtinere debere cõtendũt. Quibus igiť suffragari æquũ est? Qui'nam ut lætenť, Deo placitũ est? Illi'ne qui Ioanni patrocinanť, quũ tanta designauerit: an qui pœnã homini irrogarũt ei, qui quũ alios dolore afficeret, pro nihilo duxit? Quòd si concordiã ecclesiarũ cõseruare, minimè contemnendũ uideť: solue id rogo, q̃d eam scindit. Mitte gladium in uaginã suã. Iube ex episcoporũ nomẽclatura Ioannis nomẽ eximi. Nã si parui id facimus, nõ affert dolorẽ apostolorũ choro Iudas proditor, in eodẽ cũ illis ordine census: Iudę aũt nomine in eorũ numerũ relato, quo deinde loco Matthias nobis ponetur? Quũ igitur nemo Matthia eiecto, apostolorũ choro Iudã ascripserit, maneat & seruetur, hortor, post celebris memoriæ Nectariũ, secundus laudatissimi Arsacij gradus: ne quid per uim perperã & illegitimè inductũ, memoriã beati uiri explodat. Sed pauci fortasse hoc ęgrè ferunt (permitte aũt mihi ut liberè quæ uolo dicã) Omnes equidẽ saluos fieri optem. Si quis uerò imperitia sua ab Ecclesia secedit, et illius cõstitutionib. refragať, quę eiusmodi hominis est iactura? An nõ ipse q̃q; Seruator nos, idipsum docens, & formã in omnibus proponens, cõducibilia quidẽ ad eos qui eum accesserũt locutus est, inobedientes aũt & renuẽtes discedere permisit? Atq; tantũ abest ut aliquã taliũ hominũ rationem habuerit, ut etiam ad ipsos dixerit discipulos: An & uos abire uultis?

Præcipua episcoporũ cura.

Suadet nomen Ioannis in albo episcoporũ inducendũ esse.

Obſequentib.ſanè multam nos impendere curam æquum eſt. Aduerſarius au- A
tem & inobediens,maleuolentiam ipſe ſuam accuſet,medicinam odio habens. “
Audiet ille uerò iuſtum iudicem,dicentem:Quandoquidem loquutus ſum, & “
non obediuiſtis:& extendi ſermones,& non aduertiſtis:& quę ſequunť. Nos “
quidem qui docemus, quibus'nam rebus aliquis laudem ſibi apud Deũ paret, “
ſtudioſe admodum id facere atq; inſtituere decet,atq; cum Paulo reſiſtenub.di “
cere,Obſecramus per Chriſtum,reconciliamini Deo.Inobedientes uerò pote- “
ſtati Dei cõmendare,illud uſurpantes:Medicati ſumus Babyloni,ſed ſanata nõ “
eſt:relinquamus eam,quoniam peruenit in cœlum iudicium eius. Conſequens “
igiť non eſt,ꝓpter aduerſos quorundã ſermones,ſiquidem prorſus aliqui ſunt, “
funditùs ſanctiones eccleſiaſticas cõuelli,ut laicus ſacerdotali dignitate eniten- “
tibus accenſeatur, & honorem eundem conſequať.Neq; enim hoc cõmmnem “
orbis uniuerſi pacem,ſed conciſionem potius quidã uocent. Ego quidem tum “

Quæ pax Eccleſiaſtica probanda.

demum obtinere debere & nomen & rem ipſam pacis cenſeo, cum ſanctorum “
ſententijs non aduerſemur,neq; illorum decretis repugnemus. Quòd ſi enim “

Cõtra Alexandrũ Antiochenũ epiſcopũ.

beatus Alexãder,confidentis prorſus oris uir,iuxta pietatis tuæ uerba,aliquos “
ex religioſiſsimis fratribus & collegis noſtris Orientalib.epiſcopis inani dicto- “
rum fuco decepit,& ad huius rei cõprobationem raptos pertraxit: non propte “
rea morbus hic prorſus obtinere,& animas omnium depaſcere,ſed potius uelu “
ti quædam lippitudo,eccleſiæ oculum infeſtans,à uobis repurgari debet. Vtil- “
la rurſum directè ad patrũ decreta reſpiciens, meritò à Chriſto audiat:Oculi tui “
columbarũ. Accepi & ego à Deiamantiſſimo, qui ad extremam feliciter perue “
nit ſenectutem,Acacio literas,in quib.religioſiſſimum Antiochię antiſtitem,ui “
coactũ à quibuſdã eſſe, ut Ioannis memoriã celebraret,aſſeuerat.atq; illud præ- B
terea apertè cõmemorat, ualde cum uirum ea in re dolore affectum eſſe,uiamq; “
qua à tam præfracta audacia liberareť quæſijſſe:& literas hac de cauſa à nobis & “
pietate tua,ne ſimul cum quibuſdã in eundem errorem duceret,ne'ue eiuſcemo “
di cõſilia agitantib.cederet,impetrare uoluiſſe. At nos,qui ad curam & medici “
nam faciendã uocati ſumus,(da enim hoc mihi,ut pro animi mei dolore, liberè “
dicere poſſim)ne acceſſio uulnerum fiamus,ſed potius opinionem eam, qua te- “

Ridet abundè partem quandam epiſtolæ Attici de Alexandro.

meritatem aliorum ſecuti eſſe uideri poſſimus, fugiamus. Demiror uerò hoc “
quoq;,ſi Alexander,quem diximus,ad dicendum promptus & copioſus,& qui “
nõ paruo tempore uobiſcum iſthic uerſatus ſit,aliquos ad hãc rem ſuaſione ſua “
adducere non potuiſſe uiſus eſt, quã tabellarius unus efficere tantum,ſicuti ru- “
moribus ferť,potuit,ut populum cõmouerit,cauſamq; tempore lõgiore ſopitã “
denuò excitarit. Quod omnino eſt incredibile. Verum ſit hoc quoq;,& ita factũ “
eſſe credatur. Sed noui pietatem tuã præclaram in eloquentia eſſe.Docebit ea “
prorſus quę opus eſt,homines ad tumultũ excitatos. Vberem habes ſacrarum “
doctrinarum gratiã.Perſuadebis,ſcio,pijſſimis eũ Principibus,ut more ſuo in “
canonum decretis acquieſcãt.Quòd eñ ueræ pietatis ſtudioſi & Chriſti aman- “
tes ſunt,conſtitutionibus ſuis eccleſias adminiſtrari permittent,paternæq; uir- “
tuis ęmulatores maiorum exempla imitabunť. Ne igiť Iechonias reiectus cum “
Dauide & Samuele prophetis cenſeať: neq; ſi quibuſdã iniquè placitum eſt, ut “
Eudoxij reliquias eò quo ſcripſiſtis reponerẽt loco, ꝓpterea nos q̃q; decet pro- “
phanum ut ſacrũ in albũ referamus. Oportuit nãq; à nobis res illius corrigi,nõ “
illum nobis pręſcribere,& quæ poſt eum acta ſunt conſtituere. Atq; hæc dici- “
mus,non q̃d iacenti & mortuo illi inſultemus:non eñ hoc det Deus:neq; quòd “
alienis,ſicuti ſcriptũ eſt,lætemur malis: non enim hoc Chriſtianorum eſt cõſili- “
um & inſtitutum:ſed id quod homini condolemus,ad utilitatem Eccleſiæ cõfe “
rimus,

A canonibus illius nihil præstabilius esse ducētes. Si namq; illos sartos tectos con-
» seruare, atq; exautoratum inter episcopos censere liceret, rectè profectò, qui id
» quo minus fieret, impedirent, feri atq; immites dicerentur. Quandoquidem ue-
» rò altero obtinente, alterum consistere non posse necesse sit, sanctiones Ecclesię
» uincant: & ex sacro catalogo, qui sacrorum minister non est, moueatur. Hoc em̄
» ecclesias ad pacem seruandam coniungit: hoc animorum consensum omnem
» perficit. Itaq; illud nobis dato, ut purè nos conuentus agere, & cōmunicare cum
» pietate tua possimus: atq; tu unius, eiusq; defuncti, amorem, post eorū qui ad-
» huc uiuunt dilectionem, ac potius post Ecclesię sanctiones, habeas.

CAPUT XXVIII.

Aec quidem Cyrillus de sacro Chrysostomo & scripsit & sensit, prę-
sumptæ opinioni inseruiens, quam dudum patruum suum Theophi-
lum sequutus conceperat. Quoniam uerò dissidium hoc quidem ex
æmulatione, quamuis non secundum scientiam, non autē ex inuidia,
neq; diabolica contentione manauit, non oportere uirum & doctrina & uirtu-
te præstantem, hac una in re claudicare, quo minus ad summam perfectionem
perueniret, Deo uisum est. Homines enim illi erant, et humanis affectionib. ob-
noxij. Quapropter aliquanto pòst Cyrillus cum magno illo uiro, etiā post eius
mortem, in gratiam redijt, erroremq; suum, quùm multis alijs concitantibus, tū
maximè Isidoro Pelusiota nunc reprehensione, nunc admonitione eum cohor-
tante, diuina etiam & arcaniore quadam reuelatione accedente, correxit. Vide-
re namque uisus est, seipsum sacris ædibus expulsum esse à Ioanne, comi-
tatu & diuino, qui circa eum erat, satellitio maximè freto: & matrem Domini
B pro ipso deprecantem, atq; cùm multa etiam alia, tum illud pręcipuè quòd pro
ipsius gloria plurimùm ille decertarit, sicuti dicetur, referentem, ut in sacra tem-
pla reciperet, orare. Hanc uisionem quum diuus Cyrillus cogitabundus in ani-
mo secum uolueret, se ipsum, quòd in sanctum uirum inuectus esset, damnauit:
& deinde ipse quoq; re cognita, ecclesiæ Chrysostomi addictus, uirum eum ad-
miratus est, ualdeq; cum, quòd cōtra illum imprudens prorsus irritatus fuerit,
pœnituit. Proinde diuersum omnino à priore cōsilio faciens, synodum prouin-
cialem coegit, & Ioannis nomen simul & ipse & reliqui magnarum sedium anti-
stites, in sacro albo proposuerunt. Illi uerò minus uerè dicere uidentur, qui Cy-
rillum libros alios magni patris aboleuisse perhibent. Nam si qua scripta eius
abolenda erant, hæc quæ adhuc extant, quod consilium institutumq; eius in eis
maximè expressum est, abolita oportuisset: nisi Deus utilitatis hominum curam
gerens, ea conseruasset. Hoc quum in arcana Nicetæ philosophi, qui & Dauid
dictus est, historia, & apud alios item inuenerim, operi huic meo inserendū esse
quoq; duxi: ne cui ambigere in mentē ueniat, quomodo tanta luminaria, inimi-
citias mutuas exercentes, ambo ad summam sanctitatem peruenerint, & eccle-
siæ columnæ extiterint, inimicitijs huiusmodi nullum illorum gloriæ detrimen-
tum afferentibus. De his hactenus.

Cyrillus postea errorē suū de Ioanne correxit.

Isidorus Pelusiotes.

Erroris sui uisione diuina admonitus est Cyrillus.

Cyrillus Ioānis nomē in sacrū catalogum episcoporū reposuit.

Falsum est, quòd Cyrillus libros Chrysostomi aliquos aboleuerit.

Nicetes philosophus, qui idē Dauid dictus.

Opera Chrysostomi diuina prouidentia conseruata.

CAP. XXIX.

Ttico autem, quemadmodum diximus, defuncto, ingens de legēdo
atq; consecrando episcopo contentio extitit: quòd unusquisq; pro-
ut alicui faueret, ei thronum committi cupiebat. Proinde quibusdā
Philippus presbyter ad sacram sedem euehendus esse uidebat: non-
nulli Proclum ei, Chrysostomi discipulū, præferebant. Erat aūt & is presbyter.
Communiter uerò omnes Sisinium idoneum maximè censuerunt, ipse quoque
presbyteri

Attici mors.

Electio episcopi Constantinopolitani.

Philippus, Proclus, Sisinius, presbyteri.

Olea, suburbana Constantinopolis regio.

Eleemosyna in usus ecclesiasticis Christiano populo gratissima.

Sisinius Attici successor.

Philippus Sidites Sisinij electionem reprehendit.

Scripta eiusdem.

A presbyteri dignitate enitebat, non equidem Constantinopoli, sed in suburbano eius uico, cui nomen est Olea, qui ex aduerso urbi situs est: quo in loco urbs ipsa cum ciuibus omnibus festum diem Seruatori CHRISTO, quo in cœlum assumptus ad patrē reuertit, celebrat. Populo uniuerso charus præcipuè Sisinius fuit, cùm propter uirtutis claritatem, tum ob eximiam in pauperes, supra uires etiam eius, curam. Quapropter plebs ui effecit atq; euicit, ut is in thronū sit sublatus. Qua re offensus Philippus presbyter, quòd ille scilicet sibi prælatus esset, electionem & consecrationem eius plurimùm reprehendit, in ea quæ ab ipso conscripta est Christiana historia. Non Sisiniū uerò tantum, sed & consecratores ipsos & populum calumniosè perstrinxit. atq; in eos ita inuectus est, ut quæ ille dixerit, nemo historia digna iudicet: neq; quispiam ei, tam temerariæ audaciæ, qui scribere talia sustinuerit, ueniam concedat. Et quia eius mentionem fecimus, æquum est ut pauca de eo dicamus. Philippus iste Sidæ in Pamphylia ortus est, unde etiam sophista Troilus genus duxit, eiusq; adeò cognatum se Philippus esse dixit. Diaconus quum esset, cum magno Ioanne episcopatum Cōstantinopoli gerente, multum fuit. Quòd uerò in scribēdo elaboraret, multos & uarios collegit libros. Multa etiam, Asianū affectans dicendi genus, conscripsit. Opus uerò magnificum, in quo Iuliani contra sacra biblia scriptum euertit, reliquit. Aliud quoq; uolumen composuit, quod Christianam historiam nominauit. In eo triginta & sex libri sunt, quorum quisq; tomos plures habet: adeò ut omnes ad millenarium ferè numerum pertingant, et habet suū tomus quisq; argumentum. Multam uerò in opus id materiam congessit, declarare uolens, non imperitum se Græcarum disciplinarum esse. Frequenter namq; Geometricarū, Arithmeticarum, Musicarum, & Astronomicarum cōmentationum mentionē facit. B Prosequitur quoq; insularum situs, & montium. Arbores describit, & alia quædam, ad argumentum institutū nihil pertinentia. Proinde lucubratio ea, utpote ad ostentationem cōposita, laxa & soluta est: & propterea indoctis simul & doctis inutilis esse uidetur. Indocti enim, styli elegantiam non perspiciunt: eruditi autem, eandem rem alijs uerbis repeti, & multa intempestiuè scribi, reprehendunt. Verùm de scriptis eius ut quisq; uolet, iudicabit. Historiç uerò tempora confundit. Nam imperij Theodosij memoriam faciens, actiones magni Athanasij tanto pòst tempore repetit: & consuetudinē hanc, nō in illo tantum, uerumetiā in multis alijs seruat. Hæc de Philippo. Porrò Cyziceno episcopo mortuo, Sisinius diuinū Proclum ecclesiæ Cyzici episcopum legit. Sed enim quum Proclus, ut eò transiret, in procinctu erat, homines ibi episcopum designarunt Dalmatium quendam, uirum uenerandum, & in monasticis laboribus exercitatum. Id illi fecerunt, sanctione illa contempta, quæ præter sententiam episcopi Constantinopolitani electionem fieri uetat. Hoc ubi ita est factum, Proclus nō oppugnauit: & ecclesiæ quidem nulli præfuit, in Constantinopolitana autem ecclesia docendo floruit. De quo postea loco suo dicam.

Sisinius Proclū Cyzici episcopum designat. Sed Proclus intellecto, quòd Cyziceni Dalmatiū sibi episcopum legissent, Cōstantinopoli mansit.

CAPUT XXX.

Sisinius episcopus minimè mundanus.

Episcopi Romani. Alexandrini. Antiocheni.

Theodotus Antiochenus.

Isinius postq; in episcopatu nō duos integros exegit annos, decessit, castitate uitæ & pauperū cura, quemadmodū diximus, celebris. Moribus affabilis & simplex fuit, à negocijs & rerum actionibus abhorrens. quam ob causam in eos qui curiosè se negocijs immiscent, acerbior erat, apud quos contrà & ipse non admodū decentem gloriam est consecutus. Innocentio, optimo urbis Romæ episcopo, Bonifacius successit: atq; huic Zosimus, Zosimo rursum admirandus Celestinus. Alexādriæ Cyrillus adhuc enituit. Antiochiæ uerò, diuino Alexandro Theodotus in episcopatu surrogatus est,

A tus est, castitatis decus & ornamentũ, morum uir mãsuetudine (si quis alius) & ipse, & præterea exacta uiuendi ratione maximè ornatus. Hic sodalitatem Apollinaris scissam, reliquo orthodoxorum & rectè sentientium gregi, precib. apud Deum interpositis, immiscuit, una ecclesia facta. Verùm sic quoq; multi in instituto suo permanserunt, labem pristinam ueluti præclarum quiddã retinentes. Hierosolymis Cyrillo diuinus Ioannes successerat. Deinde aũt post Nepotem, ecclesiæ ibi habenas sibi cõmissas gubernauerat Prayllius, re ipsa suo nomini respondens: quo mortuo, locum eius per successionem Iuuenalis obtinuit. Eis ipsis annis ecclesiam Cyri quoq; gubernauit sapientia & doctrinis magnus Theodoritus, uir in Græcis iuxtà & Christianis disciplinis præclarus, qui libros multos Ecclesiæ utiles reliquit. Viguit tum etiam Theodorus ille Mopsuestiensis ecclesiæ antistes, qui cùm ecclesiarum omnium doctor fuit, tum aduersus hæreticorum phalanges fortiter, ut primarium uirum decet, rem gessit: qui cum Diodoro magno familiariter uiuens, doctore eo usus est: & sodalis atq; condiscipulus diui Ioannis, pariter cum eo Diodorũ audiuit. Sex is & triginta annos contra Arianam factionẽ aperto Marte pugnauit, & aduersus Apollinaris prędonum more structas insidias constanter decertauit, hęreditarium autem Christi populum doctrinis optimis & pręceptis fouit. Erat huic etiam frater Polychronius, qui optimè uixit, & itidem optimè docuit, uitę scilicet ex ęquo doctrina respondente. Apamenorum hic ecclesię pastorale munus sortitus est. Ecclesię uerò Edessenę diuinus ille præfuit Nonnus, qui primariã in urbe Antiochena luxu perditam Mænadem, uerborum persuasione adductam, & præter opinionem omnem Deo consecratam, nympham & sponsam purissimã illi repræ-

Apollinaristas is ad ecclesiam catholicã reduxit.

Hierosolymitani.

Theodoritus ecclesiasticus scriptor.

Theodorus Mopsuestiens.

Theodorus Iuste Chrysostomi condiscipulus, & Arianorũ antagonista.

Polychronius Apamenus.

Nonnus Edessenus.

Diuã Pelagiã is Christo lucrifecit.

B sentauit, pro Margarita Pelagiam eam cognominans, in qua certè meritò aliqs diuini iudicij pelagus admiretur. Viguit uerò tum maximè quoq; in Ascetica palæstra præcipuus, & uita monastica illustris, magnus ille Euthymius, qui solitudinem in urbis formam redegit. Et Simeon, qui primus domicilium in columna habere instituit: insuper Nilus, Ascetes uenerandus: Isidorus Pelusius, & decantatus monachus Marcus, Ioannis magni discipuli. Proclus pręterea ille admirandus, quietam degens uitam: & alij q̃plurimi, de quibus postea dicam.

Euthymius monachus.

Simeon Columella.

Monachi præclari.

CAPUT XXXI.

SIsinio patriarcha defuncto, sicuti dictũ est, eis q honores & magistratus gerebant, placuit, neminẽ ex eius ecclesiæ clero episcopũ creare, propter uanam eorũ, qui honorẽ eum temerè, quib. ipsi fauerẽt, mandatum uolebãt, gratiã. Rursus enim alij Philippo, alij uerò Proclo cupiebãt: sed aliunde quempiã designare uisum est. Erat tũ Antiochiæ Germaniciẽsis patria uocalis & facundus Nestorius: hunc q in dicẽdo promptus & facilis esset, Antiochia accersendũ statuerũt, q laudẽ etiã castitatis meruerat maximã. Præterierant mẽses tres, & ille adducit̃, & episcopus Cõstantinopolitanus creat̃. Qualis uerò is uir fuerit, prima statim eius cõcio indicauit. Illico nãq; post cõsecrationẽ decantatã illã, ppalàm apud populũ, ad Imperatorẽ uerba dirigẽs, emisit uocẽ: Da mihi, inquiens, ó Imperator, terrã ab hæreticis liberã & purã, & ego tibi cœlum reddam. Tu mihi hæreticos extirpa, & ego tibi Persis delendis adero. Hęc eius dicta multi quidẽ comprobarũt. Qui uerò certò sciunt, animum ex uerbis dijudicandum esse, illi mentis eius leuitatẽ, animũ arrogantem, & uanã gloriam affectantem, deprehenderunt: propterea quòd, quum nondũ quidquã ibi satis degustasset, ad eiuscemodi productus sit uerba. Ardorem uerò & æmulationẽ deinde p Ecclesia spirans, ædẽ precatoriã Arianorũ demolitus est. atq; illi templũ suũ dirutũ cernẽtes, igne insuper cõiecto, nõ id modò, sed & magnã uicinorũ ędificiorũ partẽ cõcremarũt. Deinde Nouatianos q̃q; turbare aggressus est.

Sisinij mort.

Principib. uisũ aliunde episcopum postulandum esse ui detur.

Nestorius Antiochia accersitur.

Nestorij in prima eius cõcione uerba satis insolentia.

Nestorius ecclesiæ Arianorum ignẽ injicit.

Nouatianos idem affligit.

Non

Ubi Teſſareſde catidæ. · *Antonius Germenſis epiſcopus inſidijs Macedonianorum interfectus.* · *Macedonianis eccleſiæ ademit.*

Non eos uerò ſolũ,uerumetiã qui per Aſiam,Libyã,& Cariam, & qui prætereà A Mileti & Sardis erant, Quatuordecimanos, quorũ multi ſeditione & tumultu propter ipſum cõcitato interiere. Et quum Macedoniani Antoniũ epiſcopum Germenſem, qui eos Neſtorij iuſſu admodum affligebat, percuſſorib. quibuſdam ſummiſsis,qui uoluptatem honeſto præferunt, iugulaſſent, occaſionẽ eam & cauſam arripuit,& eccleſias eis Cõſtantinopoli,Cyzici, & in Helleſpõto ademit.Ex quib.nonnulli ui ea adacti,ſe ad ὁμοουσίῳ cõſubſtantialis fidẽ contulere. Accidit porrò,ut qui alios ita eccleſijs expelleret,ipſe quoq; ejceretur,cũ derepentè bellũ acre aduerſus eccleſias concitaſſet. Id bellum inde ſumpſit exordium.

CAPUT XXXII.

Naſtaſius quidã presbyter in maximo apud Neſtoriũ honore fuit, comes profectionis eius,quũ ille ſe ad epiſcopatum ineundũ conferret. Quo tempore etiã ad Theodorũ Mopſueſtienſem diuertit,dogmatibuſq; eius auditis,à uera pietate Neſtorius ipſe tranſuerſus actus eſt: quemadmodũ Theodulus in epiſtola ſcribit. Anaſtaſius igitur iſte, acer Iudaicorum dogmatum & actionum Neſtorij ſuaſor, uerba aliquãdo in eccleſia Conſtantinopolitana ad Chriſtifidelem populũ faciens,hoc propalàm & apertè dicere auſus eſt,Mariã θεοτόκον,hoc eſt,Deigenitricẽ nemo uocato. Maria eñ homo fuit. Vt aũt ab homine Deus gignat,fieri non poteſt. Dolum hunc quũ primũ Euſebius » rhetor deprehẽdiſſet,eundemq; deinde & clerus, & pietate in populo præſtantiſsimus quiſq; grauiter ferret, & elocutionẽ eiuſmodi blaſphemiã eſſe putaret, nõ paruus tumultus excitatus eſt. Dudum enim de theologia & Chriſti diuinitate edocti fuerant,q̃ uidelicet ille œconomiæ ſeu adminiſtrationis gratia uelu ti homo purus, haudquaq; à diuinitate ſeceſſerit. Ea in re apoſtoli Pauli uerbo B fidem habentes,qui dicit: Etiamſi CHRISTVM ſecundũ carnem cognouimus, « nunc tamen nõ cognoſcimus. Et rurſum: Quapropter relinquẽtes eum qui de « CHRISTO eſt ſermonem,ad perfectionẽ contendamus. Turba tali, ſicuti fieri « aſſolet,gliſcente, Neſtorius impietatis dux non ſolũ Anaſtaſium non reprehendit atq; inhibuit, uerumetiam ſtudioſè laudauit,& dictis eius aſſenſum prorſus ſuum præbuit: eum quem in precio habebat,ut blaſphemũ arguere nolens. Et quòd contendendi ſtudio teneretur,frequentius in eccleſia docuit, & ubiq; uocabulum Deigenitricis exterminauit,à ſeipſo pleraq; illegitimè & ſubrepticiè ſtatuens atq; cõfingens, apertèq; animi ſui uenenum eructans, ad blaſphemiam ſe dedit. Proinde quæſtione huius rei apud omnes diuulgata, atq; alijs aliter eam accipientibus, diſsidium in eccleſia ortũ eſt: atq; homines ſicuti in nocturna pugna inter ſe ſunt conflictati,nunc hæc nunc illa affirmantes & negantes. Neſtorius uerò à multis exiſtimatus eſt, Dominum merum hominẽ eſſe opinari, atq; olim Pauli Samoſateni & Photini intermortuum dogma renouare, & in eccleſiam ſenſim inducere. In tantum ſanè quæſtio hæc agitata eſt,ut uniuerſali etiam opus eſſet ſynodo. Porrò Socrates, qui Eccleſiaſticam hiſtoriam conſcripſit, de Neſtorij opinione hæc commemorat: Ego,inquit,quũ edita à Neſtorio ſcripta « legerem,imperitũ hominẽ eſſe reperi: atq; id ita uerè dicere poſſum. Neq; enim « odio ductus,tenuitatis eius qua alijs inferior fuit, memini: neq; cuiq; gratificatus,quib. alios ſuperauit dotes, exponã. Nõ mihi uidetur Neſtorius uel Paulũ Sa « moſatenũ,uel Photinũ imitatus,merũ hominem Dominũ dicere: ſed uocabulũ « ipſum tantũ ſicuti laruam reformidat, idq; ꝓpter multam imperitiã facit. Quũ « namq; naturali quadã facundia præditus ſit,probè quidem eruditus eſſe putat: «

Neſtorius à uera pietate excidit. · *Errorẽ ſuum Neſtorius per Anaſtaſiũ presbyterũ prodit.* · *Blaſphemia iſta grauiter à pio populo accepta.* · *Neſtorius Anaſtaſij uerba laudat.* · *Diſsidiũ ea de re in populo.* · *Neſtorius Samoſateni & Photini hæreſim reducere niſus.* · *Socratis de Neſtorio iudicium.*

re autem

» *Blaſphemia Neſtorij in uirginẽ matrẽ. Apud Suid. eſt, Neſtoriũ tertiũ fuiſſe ducẽ Iudaicæ hæreſis Pauli Samoſateni, & Theodori Cilicis,eumq; perpetuum geſsiſſe contra uirginem matrem bellum, qui ſcilicet Theodorum ipſum patrem habuerit, & Cilicem inter maiores ſuos numerauerit.*

A „ re autem ipsa indoctus fuit, & ueterum interpretans libros doceri noluit: siqui-
„ dem expedita linguæ uolubilitate elatus, animum ad ueterum scripta non accu-
„ ratè intendit, sed seipsum omnium præstantiorem esse duxit. Itaq; illud statim ex
„ catholica Ioannis epistola, quod in uetustis exemplaribus scriptum est, ignora-
„ uit: Quòd spiritus omnis, qui IESVM soluit, ex DEO non est. Nam sententiam
„ hanc, qui ab administratione hominis diuinitatem segregare uoluerunt, ex anti-
„ quis exemplaribus sustulerunt. Quapropter & prisci interpretes hoc ipsum in-
„ dicarunt, esse nimirum quosdam, qui epistolā eam deprauarint, hominem à Deo
„ soluere uolentes. Assumpta autem est à diuinitate humanitas, & iam non duo
„ sunt, sed unum: quo ueteres freti, Mariam θεοτόκον, hoc est, Deigenitricem dice-
„ re non dubitarunt. Sic enim & Eusebius Pamphili in tertio de uita Constantini
„ libro, hac de re ad uerbum inquit: Nam & natiuitatem qui est nobiscum DEVS,
„ nostra causa subire sustinuit, & locus natiuitatis eius in carne nominatim apud
„ Hebræos Bethleem prædictus est. Quamobrem etiam DEI amantissima Hele-
„ na Augusta, gestationem uteri Deigenitricis admirandis monumentis cohone-
„ stauit, & sacrum illud antrum multifariam exornauit. Origenes uerò & ipse in
„ tertio Commentariorum in epistolam Apostoli ad Romanos tomo, quomodo
„ Deigenitrix dicatur exponens, copiosè id explicat. Apparet igitur, Nestorium
„ lucubrationes ueterum ignorasse. Proinde, sicuti dixi, loquutionem solam oppu
gnat. (Quin ille non uocabulum ipsum modò, sed prorsus etiam Deum esse, qui
genitus est, negauit. Qui enim ex uirgine sancta natus est, idem crucifixus quoq;
est, qui quidem Dominus est gloriæ, quemadmodum Apostolus ait: Si enim co "
gnouissent, Dominum utiq; gloriæ non crucifixissent. Nestorius autem inquit: "
B Ne glorieris Iudæe, DEVM non crucifixisti. perinde atq; Dominus gloriæ cru-
„ cifixus non esset.) Quandoquidem quòd CHRISTVM non purum hominem
„ dicat, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, homiliæ seu populares eius con-
„ ciones editæ docent. Nunquam enim DEI uerbi subsistentiam tollit, † sed ubiq;
„ id in carne subsistere, & carni inesse profitetur. Nec ille, sicuti Photinus & Samo-
„ satenus, subsistentiam eius abolet. nam id Manichæi & Montanistæ quoq; opi-
„ nari sunt ausi. Sic ego Nestoriū sentire inuenio, atq; id simul & ex libris eius quæ
„ legi, & ex sectatorum eius dictis animaduerti. Non paruam uerò turbam orbi u-
„ niuerso ineptiæ Nestorij peperere. Hæc Socrates. Et quum ille sic blaterans
nugaretur, ut detestandum quiddam in Ecclesia fieret, accidit. Nam primarij cu-
iusdam magistratus serui, crudeliter ab ipso hero accepti, ad ecclesiam cōfugére:
& ferrum in manibus habentes, ad sanctiorem sacrificij aram irruére: iussiq; inde
atq; coacti exire, haudquaquā paruere, diuinas ceremonias impedientes: & die-
bus pluribus strictos & coruscantes enses præ se ferentes, ut obuios omnes feri-
rent, parati fuere. Atq; ubi clericum quendam trucidarunt, aliumq; insuper uul-
nerarunt, postremò tandem seipsos interemerunt. Porrò ex eis qui affuere, qui-
dam mali ominis esse, templi profanationem & inquinationem, prædixit: poetæ
cuiusdam iambos allegans eiuscemodi,

„ σημεῖα καὶ γὰρ ταῦτα γίγνεσθαι φιλεῖ,
„ ὅταν τι ναοῖς ἐγκατασκήψῃ μύσος.
„ *Assueuit omen ferre triste, sanctius*
„ *Si fortè templum polluat piaculum.*

Nec ille prorsus non uera dixit. Quùm enim diuisionem populi & dissidiū, tum
eius qui seditiosę eiusmodi discessionis author esset, abrogationem prędicere ui-
sus est. Enimuerò Nestorius non alijs tantum, sed Proclo quoq; per dissensio-
nem aduersatus est. Quum enim ille in ecclesia docens, Nestorio præsidēte, ora-

Nestorius ueterum scripta paruifecit.

" Locus 1. Ioan. 4. bene tractatus.

Eusebius Pamphili de natiuitate Christi.

Diua Helena speluncam ubi Christus natus est, exornauit.

Origenes uocabulū Deigenitrix rectè exposuit.

Socrates negat Nestoriū in Samosateni & Photini hæresim incidisse.

† συνυπάρχοντα αὐτὸν ὁμολογεῖ, καὶ συνεῖναι.

Serui armati ad ecclesiam cōfugére, ibiq; cæde facta, seipsos etiam interemere.

Mali ominis loco id factum acceptum.

Pia Procli uerba Nestorius ferre non potest.

tionem in hæc uerba conceptam haberet: Virginalis hodie, ô fratres, celebratur « A
conuentus: Exultet natura, choros ducat hominum conditio: Coegit & conuo- «
cauit nos sancta Deigenitrix, impollutum decus atq; ornamentum uirginitatis: «
ob eam causam ad contentionis studium delapsus Nestorius, dissidere quàm ma
ximè à Proclo cœpit.

CAPUT XXXIII.

Cyrillus Alexandrinus Nestoriũ erroris sui admonuit per literas.

Edenim diuinus quoq; Cyrillus, ubi Nestorij blasphemias audiuit, unam atq; alteram ad eum dedit epistolam, in quibus disertis uerbis eos qui non apertè CHRISTUM Deum profiterentur, sed blasphemis uerbis hominem † deiferum atq; organum seu instrumentum diuinitatis esse dicerent, anathema esse proclamauit.

† θεοφόρον

Nestorius Cyrillo respõdit.

Cui Nestorius literis rursus obuiauit, conuicijs simul & blasphemijs rem agens.

Cyrillus prouinciali synodo coacta, Nestorij errorem damnauit.

Eis uerò Nestorij literis, ingentes hæresis fluctus eructantibus, acceptis, cum quatuor quibusdam alijs, prouincialem Alexandriæ synodum congregauit, atq; ei utriusq; ultro citroq; datas epistolas exhibuit, quarum exempla & synodi ipsius decreta ad ueteris Romæ episcopum Cœlestinum misit. Ad Nestorium insuper tertiam dedit epistolam,

Duodecim Cyrilli capita.

cui multum celebrata illa duodecim capita, unà cum anathematismis adiunxit: quæ ut hic insererem, æquum esse duxi. Ea sic habent. Si quis non profitetur 1
» uerum Deum esse Emanuelem, proindeq; uirginem Mariam Deigenitricẽ (ge-
» nuit enim illa carnaliter eum qui caro factus est, Deum scilicet ex Deo uerbum)
» anathema sit. Si quis non profitetur carni secundum subsistentiam unitum esse 2
» id quod est ex Deo patre Verbum, unumq; esse CHRISTUM cum propria car-
» ne, eundem scilicet Deum simul & hominem, anathema sit. Si quis in uno Chri- 3
» sto subsistentias diuidit post unionem, sola eas connectens coniunctione, quæ B
» secundum dignitatem siue authoritatem aut potestatem est, & non potius unio-
» ne naturali, anathema sit. Si quis duabus personis siue subsistentijs in Christo, 4
» uoces in Euãgelicis & Apostolicis scriptis, uel à uiris sanctis, uel ab ipso de seipso
» tributas diuidit, & alias quidem ut homini extra id quod ex Deo patre est Ver-
» bum propriè cõuenientes, alias uerò ueluti Deo cõgruentes ei soli quod ex Deo
» patre est Verbo accommodat, anathema sit. Si quis dicit hominem Christum 5
» Deiferum, & non potius uerum Deum esse, utpote unum & quidem natura fi-
» lium, pro eo atque Verbum caro factum est, & nobiscum æqualiter de sanguine
» & carne (extra peccatum) participauit, anathema sit. Si quis dicit Deum aut 6
» Dominum CHRISTI esse, quod ex Deo patre est uerbum, ac non potius ipsum
» Deum profitetur & hominem, quum Verbum caro factum sit, secundum scri-
» pturas, anathema sit. Si quis dicit ueluti hominem IESUM à Deo uerbo agita- 7
» tum, eiq; præclaram unigeniti gloriam circundatam esse, ut qui alius ab ipso exi-
» steret, anathema sit. Si quis dicere audet, hominem assumptum unà cum Deo 8
» Verbo coadorari & conglorificari & collaudari, diciq; Deum debere, sicuti alte-
» rum cum altero (particula enim Con adiecta, semper id cogitare atq; intelligere
» cogit) ac non potius Emanuelem adoratione una honorandum, & unam ei glo-
» rificationem tribuendam esse, pro eo atque Verbum caro factum est, anathema
» sit. Si quis dicit unum Dominum IESUM CHRISTUM glorificatũ esse à Spi- 9
» ritu, perinde atq; aliena uirtute usus sit, & ab illo acceperit, ut efficax contra im-
» puros spiritus esset, & diuina miracula inter homines edere posset, ac non potius
» proprium ipsius spiritum profitetur, per quem diuina fecit miracula, anathema

Põtificatum & sacrificiũ Christi.

» sit. Si quis pontificem & apostolum confessionis nostræ factum esse CHRI- 10
» STUM, sicuti diuina refert scriptura (obtulit enim seipsum pro nobis in odo-
» rem suauitatis Deo patri) si quis igitur pontificem & apostolũ nostrum factum

esse,

A „ esse, non ipsum Dei uerbum, quum caro & sicut nos sumus homo factum est, sed
„ tanquam aliū propria & peculiari quadā ratione ab eo qui ex muliere est, hominem:
„ præterea si quis eum etiā pro seipso, & nō potius tantum pro nobis oblationem
„ obtulisse dicit (neque enim oblatione opus habuit, qui peccatum non nouit) ana-
„ thema sit. Si quis non profitet̃ carnem Christi uiuificā, & propriā ipsius, quod 11
„ ex Deo patre est, Verbi, sed alterius cuiusdam ab ipso esse, ueluti ei iuxta dignita-
„ tem cōiuncti, quasi solā diuinā habitationem in ea habuerit, & nō potius (quem-
„ admodum diximus) uiuificā, quoniam per Verbum omnia uiuificans & propa-
„ gans facta est, anathema sit. Si quis non profitet̃ Dei Verbū carne passum esse, 12
„ & carne crucifixum, & carne mortem gustasse, atque primogenitum ex mortuis fa-
„ ctum esse, pro eo atque uita & uiuificās est, utpote Deus, anathema sit. Cœlesti-
nus Rom. episcopus diuini Cyrilli literis acceptis, & graui præterea de Nestorio
fama audita, ad eum scripsit: decem exactis diebus, si adhuc in eadē impietate per-
seueraret, non amplius eum ad cōmunionem admittendum: sed potius omnino
sacerdotum Christi catalogo eximendū: illosque adeò ad cōmunionem recipien-
dos esse, qui propterea ab eo quòd pro fide rectâ stetissent, excōmunicati fuerāt.

Anathema: ita Christiani calculū & sententiam uocare solent, quum eam ueluti in columna incidētes, propalam aduersus blasphemum & impiū omnibus proponunt. Socr.

Cœlestini Rom. Pontif. ad Nestorium literæ.

Porrò non Nestorio modò Cyrillus & Cœlestinus, sed et ā Ioanni Antiocheno,
Theodoti successori, & Iuuenali Hierosolymitano, hæresim Nestorij exponen-
tes, scripserunt. Ipse quoque Ioannes ad Nestorium epistolā dedit, admonens ho-
minem, ne à patria fidei professione deficeret, sed rectè filium Dei ex sancta Dei-
genitrice Maria genitum esse profiteretur, neque in duo eum partiret̃, neque etiam
iuxta progressum † seu profectum Deificatum esse diceret. Apostolicā illi etiam
„ uocem subijciens, quæ est: Misit Deus filium suum factum ex muliere. Et simul
illi suasit, ne sententiā ipse suam ut rectam & certam retineret, sed potius quod in
B cōmune cōmodum atque utile esset, sequeret̃. Misit insuper ad eū quas Cœlestinus
& Cyrillus scripserāt literas. Nestorius sibipsi obsequutus est. Et quoniā sciebat
ecclesiarū præsules in ecclesiæ turba haudquaquam tacituros, Theodosiū permouit,
ut Sacrā ad Cyrillū mitteret, in qua multa illi obijciebat, & multa minabat̃, nisi in
Nestorij decretis acquiesceret. Et quū talib. literis se illū pessundaturū existima-
ret, magis etiā cōmotum excitauit. Accepto nanque spiritu diuus Cyrillus, ad ipsum
Imperatorem et eius sorores libellos doctè cōpositos misit, quibus simul certā re-
ctæ fidei professionē, & peruersam Nestorij uecordiæ opinionē ostēdit: tum aūt,
ut synodus uniuersalis cogeret̃, petijt, ut Nestorij res certò in apertū proferrent̃.

Item ad Ioan. Antiochenū, & Iuuenalem Hierosolymitanum.

Ioannis Antiocheni ad Nestoriū scriptum.

† κατὰ προκοπήν

Nestorius recta suadētibus non paret, sed seipsum, hoc est pessimū cōsiliarium sequitur.

Nestorius ab Imperatore ad Cyrillū Sacrā impetrat, ad eum terrendum.

Cyrillus synodum œcumenicum ab Imperatore petijt.

CAPUT XXXIIII.

Theodosius Imperialibus literis suis in metropoli Epheso locorum omnium episcopos cōuenire iussit, sacrā Pentecostes diem, qua conuenirent, cōstituens. In ea quippe die Spiritus uiuificator ad sanctos Apostolos peruenit. Literis ipsis illud quoque adiecit, neminem se uel apud Deum uel apud homines excusaturum esse, qui non statim ad designatam sanctæ Pentecostes diem præstò ibi esset. Qui namque, inquit, ad episcopalem sacrum cōuentum uocatus non alacriter accurrit, non bonæ is cōscientiæ esse apparet. Nestorius, qui non lōgè ab Epheso abesset, cum turba multa statim post festum Paschæ diem Ephesum uenit, multos ibi iam congregatos episcopos reperiens. Cyrillus quoque cum suis ante destinatum diem affuit. Quinta post Pentecosten die, Iuuenalis cum Palæstinis episcopis uenit. Quibus ita cōuenientibus, celebris & magnus ille Euthymius Petro Saracenorum episcopo abeunti præcepit, ut Cyrilli Alexandrini & Acacij Melitinēsis omnino sententiam sequeretur. columnas & fastigia rectæ fidei eos esse testatus. Cœlestinus autem Romæ episcopus, propter nauigationis pericula, ipse synodo adesse detrectauit: ad Cyrillū

Theodosius cōcilium generale Ephesium indicit.

Euthymius Petrum episcopū Saracenorum, Cyrilli & Acacij sententiam in concilio sequi iubet.

Cyrillus Alexandrinus in synodo Ephesia Romani Pōtif. mādatarius & locū tenēs.

Priuilegia ep scopi Alexandrini á Rom. antistite accepta.

tamen, ut locum ibi suum obtineret, scripsit. Ex quo tempore, fama est, mitram il A lum & Papę appellationē, atq; ut orbis uniuersi iudex appellaretē, accepisse. Quę deinde omnia per succesionē ad eos etiā peruenerint, quib. forte Alexādrinæ ecclesiæ thronus legitimè obuenisset, sacros episcopos. Solus Ioānes Antiochenus antistes cū Orientalib. suis episcōpis, lōgè etiā post diē constitutū, tardius affuit, nō dedita ille opera moratus, sicuti se plurib. uerbis excusauit: sed q tam celeriter episcopos qui sub eo essent, cogere nō potuerit. Magnis enim locorū interuallis ditionis eius urbes distāt, ab ea quæ olim quidē Antiochia, nūc aūt Theopolis dicta est. Duodecim nāq; dierū itinere, & aliquo pręterea exiguo, homini expedito & succincto absunt. Tum autē Antiochia ipsa Epheso triginta dietū uia maximè distat. Cōfirmauit ille etiam, ad designatū se non uenturū fuisse diem, si nouo qui dicitur Dominico die collegę sui in sedib. suis esse perseuerassent. Vbi post diem constitutā dies quindecim pręteriere, & Antiochenus pręsul nō aduenit, multiq; episcopi morbis & ærumnis alijs presſi sunt, de cōmuni sentētia uigesimo mēsis Iunij die episcopi cōgregati sunt circiter centū & triginta, à cōdito mūdo quatermillesimo noningētesimo decimoquinto, à secūda aūt synodo quadragesimo & uno anno, pręsente Iuuenali & diuino Cyrillo, qui Cœlestini locū tenuit, Romani (ut diximus) episcopi. Die primo Nestorius etiā præstò fuit. Atq; ubi de quæstione eius agi cœptū est, Cyrillus Alexādrinus in prima uelitatiōe iacula fortiter iaciēs, Nestoriū admodū perstrinxit. Hostili enim iamdudū erga eū erat animo.

Iustinianus Antiochiam post terræmotum auspicatiore nomine Theopolim uocauit.

Noua Dominica.

via lurgenni.

Prima synodi sessio.

Recta de Christi diuinitate et natiuitate sententia.

Blasphema & impia Nestorij uox.

Nestorius se à patribus synodi seiungit.

Secunda sessio.

Nestorius euocatus in synodum nō uenit.

Et quum Christo sentētijs suis diuinitatē multi tribuerent, unūq; & eundē esse filium, ex patre quidē ante secula genitū, extremis aūt temporib. ex perpetua uirgine hominē factū, neq; aliū atq; aliū, & uirginē Mariam propriè & uerè θεοτόκον Deigenitricē dicendā esse assererēt, assurgēs Nestorius: Ego, inquit, bimestrē ali- B quem & trimestrē Deum nō dixerim. Proinde purus sum sanguinis uestri, & postea ad uos non ueniam. His uerbis dictis, cum sex episcopis egressus est, & deinceps cum illis cōuenire solitus fuit: alijs quoq; assumptis, qui prauā eius fidem sequebanē. Ita synodus in partes duas diuisa est. Cyrillus, & qui cum eo erant, postridie cōsilio coacto, ut mos est, tribus episcopis misſis, Nestorium ut in cōuentum ueniret citarunt. Ille id contempsit, & haudquaq; cōparuit, synodū in Antiocheni episcopi aduentū diffundens. Vt aūt ille iterum atq; tertiò uocatus, responsum nullum, quo se defenderet, dedit, & conuicijs atq; contumelijs eos qui ad se misſi erant, remisit, synodus sancta trecentorum illorum & decem octo diuinorum patrum symbolum in medium, & Cyrilli atq; Nestorij, quas ultro citroq; de dogmate dederant literas, Sacram item illam Cœlestini ad ipsum Nestoriū scriptam epistolam protulit. Atq; ubi Theodotus Ancyranus & Melitinensis Acacius blasphema eius uerba, quibus apertè Ephesi multis pręsentibus usus fuerat, indicauere, & multę eximiorum & sanctorum uirorum uoces auditæ, insuperq; alia Nestorij impiè dicta cōgesta sunt, impium illum exauctorauit, sentētia hisce

Nestorius damnatur.

„ uerbis cōcepta. Quum præter alia reuerendissimus Nestorius, neq; uocationi
„ nostrę audiens esse uoluerit, neq; à nobis missos sanctissimos & pijssimos episco
„ pos admiserit, necessariò eò descendimus, ut de impietate eius inquireremus. Et
„ quoniā quūm ex epistolis & scriptis eius, quæ lecta etiā sunt: atq; item ex uerbis,
„ quibus in metropolitana hac urbe usus est: tum ex testiū dictis, impiè eū & sentire & docere deprehēdimus: necessitate nobis à canonib. & sanctissimi patris col-
„ legæq; nostri Rom. ecclesiæ episcopi epistola, imposita, diu multūq; lacrymātes,
„ ad tristē hanc peruenimus sententiā. Qui igitur ab eo blasphemijs expetitus est,
„ Dominus noster IESVS CHRISTVS, per præsentē sanctā synodū decreuit, Ne
„ storium ipsum à dignitate episcopali, & sacerdotali conuentu omni esse alienū.

Post

CAPUT XXXV.

A Post latam hanc legitimam sententiā, Ioannes Antiochenus cum sacerdotib. & episcopis suis duobus & uiginti, triduō à Nestorij condemnatione aduenit. Et re sicuti acta fuerat cognita, Cyrillo ualde succensuit, qui sic ad Nestorium exauctorandum deproperasset. Et facta à synodo discessione, cōsilioq́ cum Nestorio coacto, Cyrillo & Memnoni Ephesi episcopo, sicuti illi uidebatur, dignitatē abrogauit. Cyrillus & Memnon, postq́ libellos suos synodo, quæ cum eis congregata fuerat, obtulerunt (quamuis Socrates per ignorantiā aliter scripserit) Ioannes unà cum suis euocatus est, ut rationem de cōdemnationis sententia, quam illegitimè tulisset, redderet. Vbi uerò ille non cōparuit, post tertiam citationem, sicuti mos est, Cyrillus quidem & Memnon à sancta uniuersali synodo, à condemnationis sententia præter rationem lata absoluti sunt: & qui eos damnauerant, in uincula ea deciderunt. Nam & à diuina communione sunt exclusi, & sacerdotalis eis authoritas omnis adempta est, Ioanni uidelicet, & qui in partibus eius erant episcopis, in quibus etiam fuit sapiens ille Theodoritus Cyri episcopus: donec seipsos condemnantes, erratum suum professi sunt. Theodoritus sanè Ioannis uicem ægrè ferens, in Cyrillum inuectus est: confutans etiam, quæ tertiæ ad Nestorium epistolæ duodecim capita Cyrillus adiunxerat, perperàm ea exponendo. Quod quum non ritè fecerit, Nestorio quàm maximè patrocinari iudicatus est. Aduersus quod scriptum Theodoriti, ea quæ diximus capita Cyrillus doctè tutatus est, ea pro eo atq́ decuit, interpretando, & latentem in eis sententiā declarando. Hæc omnia quùm ab utraque parte ad Imperatorem sunt relata, tum episcopi eidem præstò fuere,

Ioannes Antiochenus Ephesum post Nestorij condemnationem uenit. Is Nestorio se coniungit, & Cyrillo atq́ Memnoni dignitatem adimit. Cyrillus & Memnon per synodum legitimè absoluūtur, Ioannes autem Antiochenus cum suis excōmunicatur. Theodoritus Cyri episcopus unà cum Ioanne proscriptus. Idem cōtra Cyrilli duodecim capita scripsit. Cyrillus scriptū suū defendit. Acta synodi ad Imperatorem referuntur.

B qui acta factionis utriusq́ renunciarunt. Imperator primùm Nestorij cōdemnationem ratam non habuit. Orientales enim episcopi Nestoriū secum abductum in annum tertium per uim in episcopatu retinuere. Quarto autem ab illius condemnatione anno, Ioannes Antiochenus iudicium Dei metuens, & multos præterea praua Nestorij opinione interire uidens, Theodosio Imperatori, ut quamprimum eum ex Orientali ditione ejceret, significauit. Et Imperator postquam blasphemiam illius certò cognouit, confestim Nestorium quidem Oasim deportari iussit. Ad Cyrillum autem & Ioannem piè scriptas literas dedit, ut quùm inter se consentirent, tum uterq́ latam aduersus Nestorium condemnationis sententiam confirmaret, & dissidio omni ecclesias Dei liberaret. Porrò Nestorius ubi communionem, quæ sibi cum Ioanne Antiocheno intercesserat, in cōtentionem & dissidium euasisse cognouit, pœnitentia ductus, Mariam θεοτόκον Deigenitricem uocauit: Dicatur, inquiens, etiam Deigenitrix Maria, & contentiones tristes facessant. Verùm nemo prorsus id eum per pœnitentiam dixisse arbitratus est. Ioannes Antiochenus episcopus Imperiali iussioni cedens, Paulum Emesenum episcopum Alexandriam ad Cyrillum cum libello misit, in quo germana & sincera fidei professio, necnon amicitiæ conciliatio, & scandalorum seu offendiculorum amolitio expressa est. Venerandus autem ille Cyrillus libello accepto, atq́ professione fidei ei inserto comprobata, & ueteres sanctos patres, & seipsum ita sensisse confirmauit. Atq́ epistola ea uehementer laudata, hisce uerbis

Nestoriū Orientales episcopi in episcopatu dignitate retinent. Nestorius quarto condemnationis suæ anno Oasim deportatur. Nestorij fucata pœnitentia non recipitur. Ioannes Antiochenus cum Cyrillo in gratiā redit.

» Ioanni rescripsit: Lætentur cœli, & exultet terra. Dirutum enim est interstitium
» maceriæ: & quod mœrorem fecit, conquieuit, modusq́ discordiæ omnis subla-
» tus est, eo quòd Seruator omniū nostrûm CHRISTVS ecclesijs suis pacem con-
» ciliauit, & ad eam nos pijssimi & Dei amātissimi Principes uocarunt. Qui maio-
» rum pietatis æmulatores optimi, quùm ipsi in statu suo certam atq́ immotā con-
» seruant fidem rectam, tum præcipuam de sanctis ecclesijs gerunt curam, ut simul

Cyrilli ad Ioannem scriptum. De concordia episcoporum gratiæ Deo aguntur. Principes laudantur.

 & præ-

& præclaram in æuum gloriam habeant, & quàm celeberrimã Imperij sui administrationem reddant. Quibus etiam ipse uirtutum Dominus manu liberali bona tribuit: simulq; dat, ut & aduersarijs imperent, & uictoriam ab eis reportent. Non enim fallit is qui dicit: Viuo ego, dicit Dominus, quoniam glorificantes me glorificabo. Quum igitur Alexandriam uenisset dominus meus, pijssimus frater & collega Paulus, animi uoluptate & gaudio repletus sum: ac meritò quidẽ, quòd tantus scilicet uir partes suas ut mediator interponeret, & supra uires tantum laborem adiret, ut diaboli inuidiam superaret, ea quæ diuisa erant coniungeret: & sublatis è medio scandalis atq; offendiculis, concordiæ & pacis corona uestras simul & nostras cohonestaret ecclesias. Et post alia. Quòd uerò superflua prorsus & importuna ecclesiæ, præterq; causam suscepta discordia fuerit, nunc maximè certior sum factus, ex quo pijssimus dominus meus Paulus episcopus libellum extra calumniæ aleam positum attulit, fidei professionem complectentem: quem à sanctitate tua & pijssimis isthic episcopis compositum esse confirmauit. Libellus is quibus cõscriptus est uerbis, epistolæ adiunctus fuit. Porrò de Deigenitrice, & quę sequuntur. Sanctis hisce uocibus uestris lectis, ita nos quoq; ipsos sentire inuenimus. Vnus enim est Dominus, una fides, unum baptisma. Quapropter rerum uniuersarũ seruatorem Deum glorificauimus, mutuò nobis congratulantes, quòd congruentem cum diuinitùs inspiratis scripturis & traditione sanctorum patrum nostrorũ nostræ simul & uestræ ecclesiæ habeant fidem. Verùm hæc qui inquirere uolet studiosus, in synodi eius actis reperiet.

Commendatur Pauli Emeseni episcopi pacificandi studium.

Gratulatio de unitate fidei.

CAPUT XXXVI.

Res Nestorij post cõdemnationem.

Postquam Nestorius eiectus est, quid postea ei contigerit, ut uitam præsentem finierit, & digna blasphemiarum præmia tulerit, historici non prodiderunt. Et profectò uis temporis obliuionis profundo hæc immersisset, nisi in librum eius incidissem, ex quo historiam eius decerpsi. Itaq; ipse blasphemiæ pater, qui non super petra, sed in arena fundamenta fidei suæ iecisset, ad quosdam qui ei obiecerant, non rectè eum res nouas molitum esse, neq; ex Reipub. utilitate ut Ephesi synodus ageretur petijsse, defensionem blasphemiæ suæ scripsit, ad eam scilicet necessitatem se peruenisse, Ecclesia sancta in partes duas scissa, dictitans. Et quum alij quidẽ Mariam ἀνθρωποτόκον, id est, hominisgenitricem: alij autem θεοτόκον, hoc est, Deigenitricem dicendam assererent: se mediam excogitasse uocem χριστοτόκον, id est, Christigenitricem. In ea defensione refert, Theodosium propter commiserationem primùm reiectionem eius authoritate sua non confirmasse. Vbi uerò episcopi quidam Constantinopoli uenissent, ut in monasterium suum reuerteretur, permissum ei esse, quod extra Theopolim situm est. Nomen quidem illius non expressit: ab Eupre pio tamen appellationem accepisse legi. Stadijs id duobus ab urbe ea distat: ubi annos quatuor se in honore omni exegisse ait. Deinde cõmemorat, ut Theodosij sanctione apud Oasim exulare iussus sit, sed causam exilij primariam celat: quòd uidelicet tali etiam rerum statu à blasphemia non destiterit. Alium quoq; librum ad Aegyptium quendam disertius scripsit, in quo de exilio ad Oasim fusius agit. Ex alijs quoq; literis colligere est, quæ mala propter blasphemias tulerit, quum † inspectorem rerum omnium oculũ fallere non potuerit. quas literas ad Thebarum tum præfectum dedit, indicans, quandoquidem hominibus condignas pœnas non dederit, diuinitùs se iusta uindicta expetitum esse, atque in ærumnam & captiuitatem miserandam maximè incidisse. Quum uerò eum maiores calamitates experiri oporteret, ex potestate quidem Blemmyarum ille dimissus est (eorum enim captiuus fuerat) Theodosij autem, qui redijsse eum intellexerat,

† τὸν πάντων ἐφορον ὀφθαλμὸν καὶ λαθεῖν

Blemmyarum captiuus Nestorius.

A xerat, iussionibus, in extremis Thebarum oris, locum ex loco mutans, uersatus est. Vbi terra rupta coopertus atq; oppressus, uitã hanc pro eo atq; blasphemiæ eius conueniebat, amisit: Arius alter ultimo uitæ suæ actu habitus, qui quidem satis, quæ pręmia in Deum iactas blasphemias maneant, declarauit. Vterq; sanè ex æquo in Christũ blasphemus fuit: quem Arius quidem creaturã, iste autem merum hominem esse dixit. Ad quem acta Ephesię synodi, quasi Cyrilli uersutia & nefanda rerũ nouatione instituta sint, reprehendentẽ, perlibenter dixerim: Cur tandem à Theodosio, qui uicem tuã ualde miseratus est, postea nullo relicto ueniæ loco, expulsus es? & tot ostracismis atq; exilijs mulctatus, turpiter uitã finiuisti, si non de sententia & iudicio diuino Cyrillus, & qui cum eo fuere episcopi, decretum suum fecere? Et ambo uos quidẽ iam ex uita hac excessistis: quo tempore, sicuti quidam ex prophanis sapientibus dixit, nihil obstat quo minus libera quisq; hominũ beneuolentia, nullo intercedente aduersario, colat. Ac tu quidem ut blasphemus, & hostis Dei extremus, ab omnib. damnatus es: ille autem ueluti quædã Ecclesię tuba, fines terræ personãs, & propugnator Ecclesię fortissimus, ab omnibus celebrat, & omnib. in ore est. Sed enim ne crimen falsi apud quospiã sustineamus, age illum ipsum in mediũ producentes, uerbis eius res suas exponamus. Et tu epistolã fac audias, quibus eam literis, ad eum quem diximus Thebarum præsidem cõposuisti, ex Ephesijs de religione sanctissima recentibus actis » prolatam. Oasim, quæ & Ibis dicitur, Imperiali sanctione incolimus. Et post » quædam uerba infert: Quandoquidẽ locus, quem diximus, barbarorũ incursio» ne, captiuorũ abductione, atq; igne, & cædibus, ex ipsis fundamẽtis dirutus atq; » uastatus est, & nos à barbaris derepentè nescio quomodo misericordiam conse-

B » quuti, ita liberi dimissi sumus, ut illi attestatione cõiunctis minis nos terrerent, & » quamprimùm regione ea excedere, utpote quam † Mazici post eos, nulla inter» posita mora, occupaturi essent, iuberent, in ditionẽ Thebarum, cum captiuorum » reliquijs, quos ad nos barbari misericordia moti (quid sibi uoluerint, dicere ne» queo) adduxerunt, uenimus. Atq; illi quidẽ ad optata & placita quisq; loca se re» ceperunt. Nos aũt ad Panis urbem diuertimus, manifestò id indicãtes. Veremur » namq;, ne quis captiuitatẽ nostram consultã molitionem & fraudem esse dicens » calumniosè profugisse nos accuset, ut alterius criminis machinationẽ confingat. » Ferax enim generis omnis calumniarum est malitia. Quapropter amplitudinem » tuam rogamus, ut tibi captiuitas nostra, pro eo atq; legibus constitutũ est, curæ » sit: & ne maleuolentiæ & fraudi hominũ captiuum ad iniurias & cõtumelias de» das, ne uidelicet omnibus deinceps generationib. & ætatibus tragica uociferatio » seu quiritatio inualescat, melius esse ut in barbarorum aliquis potestate captiuus » sit, quàm ad Romanorũ imperium supplex cõfugiat. Et iuramẽto interposito, » petitionem talem subiunxit: Pátere nos hic ex Oasi reuersos manere, sicuti id no» bis barbari permisere: ut nunc etiã, quod Deo uisum est, de nobis constituat. In » alia rursum epistola ad eundẽ hæc scribit: Siue scriptũ hoc, ut amici, ad magnifi» centiam tuam, epistolã, seu ut patris ad filiũ cõmonitionem accipias, non reijce, te » quæso, quæ in eo est, quàm fieri potuit breuissimã de rebus multis narrationem: » quum Oasis, quæ etiã Ibis dicta est, dudũ à Nomadũ multitudine, qui in eam ex» currerũt, uastata sit. Et postea: Hæc quũ sic acciderint, nescio qua de causa, aut » qua arrepta occasione, magnificẽtia tua nos per barbaros milites ex Panis oppi» do ad quandã Elephantinã, quę Thebęę prouincię finis est, deportari curauerit. » Et quũ ad illã per ea quæ diximus militaria auxilia raperemur, & maiore itineris

Miserabilis eius mors.

Confertur is cum Ario.

Nestorius fraude Cyrilli se circumuentum esse questus est.

Refutatio eius querelæ.

Confertur cũ Cyrillo Nestorius.

Epistola Nestorij ad Thebarum præfectum.

Nestorius ex barbarorum captiuitate ad Panis urbem uenit.

Vt ibi sibi manere liceat, petit.

Queritur se sæpius exilij locum mutare coactũ fuisse.

Elephantina 820. stadijs à Thebis Aegyptijs distat.

† *Apud Stephan. Mazyes, Nomades Libyæ sunt. Suid. autem, sub Anastasio urbes Libyæ excursionibus eorum qui Lazici dicuntur, uexatos scribit. ut fortasse hic etiam Lazici sit legendum.*

parte confecta affligeremur, rursum à fortitudine tua iussionem sine scripto accepimus, ut in ciuitatem Panis reuerteremur. Et itineris, quod iussu tuo suscepimus, casibus confecti, corpore morbo simul & senio labefactato, necnon manu & latere conuulso, in Panis oppidum reuersi sumus, animo quodammodo uix laboribus deficientes. Adhuc cruciatibus dolorum affligebamur, & ad aliud rursum fortitudinis tuę aduolans scriptum mandatum, ex Panis urbe in alium ditionis eius locum translati sumus. Et quum talia aduersus nos conquietura putaremus, & quid de nobis uictores Principes statuerent expectaremus, aliud subitò sine gratia omni, de longinquiore alio, & quarto iam exilio, mandatum compositum est. Et paulo post· Sed acquiesce tandem in eis quæ facta sunt, rogo, & tot aduersus corpus unum exilia decernere desine, & tot calamitatibus quæ à magnificentia tua pertulimus, contentus esto. Et nobis per homines, quos cōuenit, sententiam uictorum Principum nostrorum explorare humaniter quæso permitte. Hæc nostra, ueluti patris, ad te tanquam filium, cōsilia sunt. Sin ea indignè feres, tum tu nunc quoq;, sicuti antea, quod placitum tibi est, facito: siquidem sententiam tuam oratio nulla flectere aut uincere potest. Nestorius igitur in literis quoq; ipsis, pugnis & calcibus impetit atq; insultat, Imperatoriam etiam potestatem, sicuti uides, blasphemans: atq; tot quoq; mala passus, non tamē resipiscit.

In summis & plurimis ærumnis Nestorius ut resipisceret, animum inducere nō potuit.

Lingua Nestorij ante mortē à uermib. corrosa.

Constitutio Theodosij, qua hæresis Nestorij damnatur. Hæc cōstitutio hodie nō extat. Damnat autem Nestorianos hic Imperator, l. Damnato. C. de hæret & Manich.

Dissidiū in plebe Cōstantinopolitana de Nestorij condemnatione.

Peruenit in manus meas scriptum quoddam, obitum eius exponens, quem & ipsum memoriæ mandare in hac historia uisum est. Commemorat enim, lingua eius à uermibus corrosa, ingemiscentem & lamentantem, ad maiora & sempiterna supplicia eum pœnas debitas soluturum, migrasse. Deinde & Theodosius diuino nutu commotus, sententijs & calculis omnibus, impium illum anathemate iugulatum condemnauit, hisce uerbis in constitutione usus, quæ Iustiniani uolu- B mini, quod Codex nominatur, inserta est, tertia numero, in primo primi libri titulo· Præterea, inquit, sancimus, qui impiam Nestorij fidem æmulantur, aut nefariam eius doctrinam sequuntur, ut siquidem episcopi sint, aut clerici, ecclesijs eijciantur: sin uerò laici & populares, anathemate feriantur. Sed plures quoq; alias constitutiones religionis nostræ gratia edidit, quæ flagrantem illius erga CHRISTVM ardorem declarant. Hunc impius Nestorius finem uitæ habuit, atq; hæc sic in tertia quam diximus uniuersali Ephesia synodo sunt acta. Porrò pernicioso Nestorio exauctorato, grauis rursum contentio in Constantinopolitanæ urbis ecclesijs mota est. Populus enim de Nestorij placitis agens, in duas partes abijt. Clerici sanè omnes communi suffragio eum anathemati subditum reiecerunt: sic namq; Christianis mos est, sententiam contra blasphemum ferre, quum eam tanquam statuæ incisam omnibus publicitùs proponere uolunt.

Anathema quid apud Christianos sit.

CAPUT XXXVII.

Philippus Sidites & Proclus competitores archiepiscopatus Byzantij.

ILlo uerò sublato, non mediocris de episcopi electione quæstio extitit. Multi enim ad eum qui dictus est Sidensem Philippum respiciebant: omnes autem ferè Proclum cathedra ea maximè dignum esse iudicabant. Et exitum suum consilium horum habuisset, nisi qui multum tum apud Imperatorem ualebant, impedimento fuissent, Ecclesiasticum canonem prætexentes, qui designatum ciuitatis alicuius episcopum in ciuitatem aliam transferri uetat. Is est eiusmodi· Si quis episcopus electus in parœciam, cui destinatus est, non ierit, non culpa ille quidem sua, sed propter populi reiectionē, aut aliam nō ab ipso electo prouenientē causam, is cum dignitate ministerio fungi (ut modò rebus ecclesię, ubi cōuentus agit, nihil afferat turbę) & acquiescere in eo debet, quod prouinciæ synodus de cōtrouersia in mediū producta iudicans

Canon de non transferendis episcopis, &c.

A , iudicans decreuerit. Hic canon publicatus plebem, quæ Proclum episcopum
designabat, uel inuitam quiescere coegit. Quatuor menses à Nestorio exaucto-
rato effluxerant, & ecclesiæ procuratio Maximiano commissa est, qui in ordine *Maximianus*
presbyterorum erat, & in monastica uita uixerat. Religionis hic maximè laudem *episcopus Con*
consequutus fuerat, ex eo quòd proprijs sumptibus monumentis constructis, *stantinopoli-*
in eis piè defunctorum reliquias reponeret. Et propterea quòd doctrina exigua *tanus.*
fuit, alienam à rebus agendis delegerat uitam. Quam ob causam Ecclesia sub eo
externis rerum fluctibus libera, pace multa læta est. Atque ubi annos duos & *Obitus eius.*
menses quinque pacificè ecclesiam administrauit, septima ieiunij dierum septima- *ἡ μεγάλη πέμπτη.*
na, ea quæ dicitur Magna quinta die, mortuus est. Tum uerò Imperator Theo *Magna quinta.*
dosius, & Pulcheria Augusta maximè curam eius rei suscepit. Ne enim rursus ne
gotium eis exhiberetur de electione episcopi, unde misceri ecclesiæ res & confun
di potuissent, nulla interposita mora, quum adhuc Maximiani corpus insepul-
tum esset, episcopos quoscunque inuenire potuerunt, coactos, inthronisare atque
in uacuam ecclesiæ possessionem inducere Proclum iussit. Quum namque deli- *Proclus Maxi*
beratum antea de eo esset, Cœlestinus quoque Romæ episcopus suffragatus ei per *miani succes-*
epistolas fuerat, ad magnum illum Cyrillum & Ioannem Antiochenum & Ru- *sor.* *Cœlestinus*
fum Thessalonicensem scribens, & modis omnibus docens, nihil obstare, quo *Rom. Pont.*
minus qui alterius urbis aut sit, aut saltem designatus sit episcopus, in aliam trans- *eum canone*
feratur urbem. Proclus igitur in sede sua collocatus, postea funus & exequias *soluit.*
Maximiani, omnibus patriarchæ insignibus usus, curauit. Sed de hoc quoque
pauca quædam historiæ annectenda duxi.

CAPUT XXXVIII.

B A Primo is capillo præceptoribus usus, in arte dicendi potissimùm ela- *Res Procli*
borauit. Et post adolescentiam exactam, in iuuenili admodum æta- *episcopi.*
te, in lectorum ordinem cooptatus, primùm diui Ioannis Chrysosto
mi Constantinopolitanam ecclesiam administrantis sectator, mini-
ster, libris que scribendis adiutor, & corporis eius curator fuit. Hic Paulum Ioan-
ni magno in aurem dictitantem, atque arcaniorem epistolarum suarum sensum
reuelantem, per ianuæ rimas prospectans uidit. Atque ubi ille in exilio uixit, ab il-
lius affectione non desciscens, cum successore eius Attico episcopo fuit, oratio-
num illius scriba. Quem ille in diuino uitæ instituto progredientem, in diacona-
tus gradum sustulit. Deinde uerò quum in presbyterorum cathedra dominum
laudaret, à Sisinio ecclesiæ Cyzicenæ designatus est antistes. Longo uerò tempo
re pòst, quemadmodum diximus, Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus ei
commissus est. Et quòd moribus atque institutis placidus maximè uir esset, quæ-
cunque in Ioanne & Attico eximia erant, expressit. Malorum tolerantia illis e-
tiam superior fuit. Atticus namque sæpius etiam eis qui in fide à se dissentirent, ter-
ribilis esse uisus est. Hic uerò & erga illos, & in alios omnes placidus & lenis ad- *Exemplum pla*
modum fuit, beneuolentia potius quàm ui pertrahere illos ad se in animo ha- *cidi episcopi.*
bens. Et quoniam nemini turbarum causam præbuit, ecclesiæ dignitatem in
humanitate & mansuetudine consistentem, integram conseruauit. Hac in par-
te Theodosium Imperatorem imitatus. nam & is haudquaquam Imperiali se-
ueritate, aduersus eos qui supplicia cōmeriti essent, usus est. Iste autē minus cura
uit, si quis de Deo non itidē ut ipse sentiret. Sed doctrinæ iugiter incumbens, pla
cidè, non uiolenter, plebē sibi deuinxit. Qua ex causa & Theodosius magnopere *Theodosius*
eū est cōplexus. Nam & Imperator ipse sacerdotali, ut ita dicā, animo fuit: cos que *quoque Impera-*
qui persequēdos homines esse suaderent, minimè audiuit. Dixerit uerò aliquis, *tor animi pla-* *cidissimi fuit.*
quòd

quod & alijs rebus,in primis aũt manſuetudine, apertè epiſcopos eius temporis A
omnes lõgè ſuperarit.Et quod de Moſe Numerorũ liber dixit,eum ſupra homi-
nes oẽs in terra lõgè mitiſsimũ fuiſſe:id ſi de Theodoſio etiã dicas,haudquaq̃;,ut
Deo charus Theodoſius.
puto,fallaris. Vnde aliquis colligat,Deũ illo ualde delectatũ,etiã extra bellorum
certamina hoſtes ei imminẽtes aboleuiſſe. Declarauit hoc in Ioãne tyrãno, & qui
cum eo excurrerãt,barbaris. Quæ namq; antiquitùs in uiris iuſtis accidiſſe audi-
Precatione Theodoſius hoſtes ſuos deuicit.
mus,ea quoq; præter opinionẽ omnẽ in eo Deus peregit. Quũ enim multi,atq;
adeò innumerabiles barbari excurrere, & Imperatori atq; Romanis negotiũ fa-
ceſſere aggreſsi eſſent,Imperator,ſicuti facere ſolitus erat,res illorũ Deo cõmiſit,
Roilas Scytha cum ſuis diuinitùs oppreſſus atq; extinctus eſt.
& frequẽtius orationib.uacãs,cõfeſtim quod petijt cõfecit. Dux ſiquidẽ eorum
Roilas nomine (quod antea quoq; retulimus) fulminis telo ictus,ex hominibus
ſublatus eſt. Et poſtq̃; ſæua peſtis exercitũ eius inuaſit, crudeliter eũ eſt depaſta.
Quicquid uerò ex eo ſuperfuit,id cœleſti igne crematũ eſt. Itaq; in timorem ma-
Ad cœleſtẽ hãc uictoriam Proclus pro cõcione pulchrè Ezechielis uerba accõmodauit.
gnũ barbari deciderũt,non tam q̃ cõtra generoſam & fortẽ gentẽ Romanorum
ad manus cõſerendas ire auſi fuiſſent,quàm q̃ Deo adiuuãte, illos tropæa ſtatue-
re,uictoriãq; reportare deprehẽdiſſent. Tum ſanè & admirãdus Proclus,in tãta
à Deo cõceſſa uictoria,ad populũ in eccleſia uerba faciens,& Ezechielis prophe
tiam ingenioſè & aptè uerbis ſuis accõmodans,in magna fuit admiratione. Pro-
» phetia talib.uerbis cõcepta eſt· Et tu fili hominis,uaticinare cõtra Gog,& princi
» pem † Ros,Moſoch & Thobel.Iudicabo enim eum morte,& ſanguine,& imbre
» demergenti,& lapidibus grandinis. Atq; ignem & ſulphur pluam ſuper eum,&
» omnem exercitum eius, ſuperq́; populos multos qui cum eo ſunt. Et magnifica-
» bor atq; glorificabor,& notus ero in conſpectu multarũ gentium,& cognoſcent
» quòd ego ſum Dominus. Talis quidem Proclus erat,peropportunus & cõmo
dus in omnibus,manſuetudine autem & humanitate quàm maximè excellens. B

† Ros.) Hoc ſacra Biblia non habent. Reperitur tamen apud Socrat.quoq; lib.7.cap.43. Nomine autem iſto uniuerſa Ruſſorum,ſiue Ruthenorum gens,quæ magna ex parte nunc Chriſtiana eſt,& Slauonica utitur lingua,intelligitur. Vulgò Ruiß dicuntur.

CAPUT XXXIX.

In Proclo inuidi reprehenderant,quòd quũ Cyzici epiſcopus deſignatus fuerit, Cõſtantinopolitanum ſuſceperit epiſcopatum.

Vandoquidẽ autem nõnulli inuidia ducti,diuinũ uirũ reprehendũt,
eccleſiaſticũ canonẽ prętendẽtes,q̃ Cyzici epiſcopus creatus, in Cõ-
ſtantinopolitanæ urbis thronũ translatus ſit : æquũ eſſe duxi, pauca
quædã de translationib.eiuſcemodi hic perſtringere,ut ſimul & Pro
clus crimine abſoluaĩ,& Eccleſia claſsicũ hoc ad certitudinẽ diuinitùs proditum
habeat exemplũ,ne cuiuis facere id uolẽti procliue ſit, res Eccleſiæ ritè atq; ordi-
ne actas,temerè per reprehenſionẽ carpere. Nã qui tum rem hanc taxare conati
Nõ tam uerba quàm mens Canonum inſpicienda.
ſunt,uel inuidia ferri,uel ignorare mihi uiſi ſunt,canonũ ſenſum & mentẽ,atq; ea
quę uariè in eccleſijs per diſpenſationẽ & utilitatẽ ſeruata ſunt & geſta. Diuiniſ-
quidẽ canones,& ueteres Eccleſię antiſtites liberũ eſſe uoluerũt, q̃tieſcunq; legi-
tima ſuaderet utilitas,ex urbe una in aliã epiſcopũ trãsferre : uidelicet ſi ſincerior
Canon tranſitionem, non translationem epiſcoporum prohibet.
pietas,uel eccleſiaſticę fortè trãquillitatis cõſtitutio translationẽ flagitaret. Trãſi-
tionẽ nãq; ꝓhibet,nõ translationẽ. Hęc eñ,id q̃d pręter uoluntatẽ et pręter inſti
tutũ fit, omnino ſignificat, & uox ea ueluti in inanimatis uſurpaĩ: illa uerò,de ani-
matis,& quodãmodo de eis diciĩ,qui per arrogantiã, fortè miſcendarũ rerũ gra-
tia,in thronos inſiliũt.Eam uerò rectè canõ,ſicuti paulo pòſt fuſius exponã,inhi-
Exempla trãslationũ epiſcopalium legitimarum.
bet: legitimã aũt translationẽ nequaq̃;. Nam primus apoſtolorũ ille princeps Pe
trus,Rom.urbis gubernauit eccleſiã: deinde primus etiã Alexandriã † ſorte tran-
ſijt. In quibus eccleſijs ubi Linum & Marcũ epiſcopos creauit, alias rurſus urbes
adijt. Euſebius autẽ Pamphili in ſexto Eccleſiaſticarũ hiſtoriarum libro, Alexan
drum quendã eccleſiæ in Cappadocia cuiuſdã epiſcopũ, Hieroſolyma ſacrorum
locorum

A locorum ſpectandorũ & precationis ibi faciendæ gratia profectũ,atq; à Hieroſolymitanis retentũ,in throno ſacri Narciſci adhuc ſuperſtitis collocatũ eſſe,& per uitam omnem Hieroſolymitanæ eccleſiæ præfuiſſe,memoriæ mãdauit: cuius & nos in quinto Operis huius libro,cap.10.mentionem fecimus. Quòd uerò et multi alij,neceſſaria utilitate uocãte,in alias tranſierint eccleſias,ſatis patet. Ego uerò, etſi non omnes,aliquos tamen in hiſtoria hac recẽſebo. Magnus ille Euſtathius à Berroea (quæ eſt ipſa Chalep) in Antiochiã translatus eſt, Conſtantino primo Chriſtiano Imperatore imperiũ Rom. adminiſtrãte: ſub quo,& Maximus ex Dioſpoli Hieroſolyma trãſijt,magno Macario ſuccedens. Sed & Eudoxius ille,prauæ prorſus cõtra nomen ſuum opinionis, ex Germanicia primùm Antiochiã, & inde poſtea Cõſtantinopolim eſt translatus. Diuus Meletius primùm Sebaſtiæ Cilicum epiſcopus eſt renunciatus, deinde aũt cum magna gloria Antiochiã ad Orontem eſt uocatus. Item diuus Gregorius Saſimorũ primùm, Cappadocũ urbis,deinde Nazãzi,patriæ ſuæ,epiſcopatũ ſortitus: poſtea à ſecũda ſynodo & Meletio Antiocheno,pro eo atq; decuit,in præclarã Cõſtantinopolis ſedem translatus eſt. Patris in Achaia Perigenes epiſcopus deſignatus eſt: quem ubi ciuitatis eius incolæ non receperũt, Romanus epiſcopus in thronũ metropolitanæ urbis Corinthi,ubi ſacrorũ antiſtes nuper admodũ uita defunctus fuerat,induci iuſsit: atq; ille ita trãslatus,pacificè ibi per uitam omnem eccleſiã rexit. Doſitheũ Seleuciæ epiſcopum, Alexander Antiochenus Tarſum Ciliciæ trãſtulit. Reuerentius Arcis Phœniciæ epiſcopus lectus, Tyrũ inde tranſiens,epiſcopali ibi munere eſt functus. Ex Gordo,quæ † in Lycia eſt,in Procõneſum Ioannes trãſmiſſus,magnificè epiſcopatũ ibi geſsit. Et Palladius ab Helenopoli Bithyniæ Aſpunã tranſijt.

Profectio Hieroſolymitana precationis ergò.

Berroea eadem quæ Chaleb.

Sebaſtia Cilicum.

Romani epiſcopi authoritas.

† Socrat. in Lydia.

B Et alius ex eiuſdem urbis eccleſia epiſcopus Alexander, Adrianos traductus eſt. Ex Apamea Aſiæ Philippus Eudoxiopolim miſſus eſt, cui uetus nomen Salambria fuit. Polycarpus ex Antapriſtena Myſiæ urbe,Nicopolim Thraciæ. Hierophilus ex Trapezuntopoli Phrygiæ,Plotinopolim Thraciæ uenit. Optimus ex Agdamea Phrygũ,Antiochiã Piſidiæ. Troadẽ Philippopoli Thraciæ Syluanus tranſijt. de quo admirandũ quiddã memorabo. Is quum artem oratoriã primùm apud ſophiſtã Troilũ didiciſſet,ſtudiũ poſtea omne ad Chriſtianiſmũ tranſtulit, aſceticamq; cõſectans uitã,pallium monaſticũ non tulit. Hunc ſibi coniunctũ Atticus epiſcopus,Philippopolis epiſcopũ declarauit: in qua urbe poſtq; t.iennĩũ exegit, loci eius hybernũ rigorẽ non ferens (exiguũ enim & imbecille ei prorſus corpus erat) Atticũ,ut alium in locum ſuum epiſcopũ ſubſtitueret,rogauit,non aliam q; frigoris cauſam petitioni ſuæ prætendẽs. Porrò epiſcopo alio ei ſurrogato,Syluanus Cõſtantinopoli degens,cura ſumma monaſticã coluit uitam,humilitatis & paupertatis tam ſtudioſus,ut in urbe frequẽtiſsima obambulãs,ſparteis ſit ſandalijs uſus. Et tempore non multo exacto, Troadis epiſcopus mortuus eſt. Quapropter Troes Cõſtantinopoli affuere,epiſcopũ petentes. Quum aũt Atticus,quem'nam illis antiſtitẽ deſignaret,deliberaret, Syluanus uiſendi eius gratia ad eum uenit. Quem ubi cõſpexit, ſtatim ei Troiæ epiſcopatum mandauit. atq; ad eum cõuerſus: Deinceps,inquit,omnis tibi eccleſiaſticæ functionis deſugiẽdæ præciſa eſt occaſio. Multus enim Troade calor eſt,opportunusq; & cõmodus tibi à Deo paratus eſt locus. Proinde nihil morare, ſed protinus Troiã ꝓficiſcere. Itaq; Syluanus eò tranſijt. Atq; ibi miraculũ inſigne manib.eius editũ eſt,q̊d profectò dignũ eſt ut cõmemoret̃. In littore Troiano ingẽs oneraria nauis,quæ magnas colũnas ferret,cõſtructa fuerat: Platen,à latitudine,eã nautæ nominãt. Hanc quũ opus eſſet in mare ꝓuoluere,multiq; funib. eã in undas traherent,cõfluxere. Illa uerò dieb. plurib. moueri loco nõ potuit, & homines immobilẽ eius ſtationẽ

Syluanus Philippopolis primum, deinde Troadis epiſcopus.

Lituanicũ hoc eſt.

Sparteis ſcil. calceis Conſtantinopoli uſus.

Syluanus nauẽ latã onerariã immobilẽ è littore in mare oratione prouoluit.

dæmonis

dæmonis efficaciæ ascripserunt. quapropter episcopum Syluanum adierunt, & A ab eo ut precationem super ea faceret, petierunt, eam ipsam solam ad cōmouendam nauim suffecturam esse credentes. Ille pro modestia sua, non ipsius, ut hominis peccatoris, id opus, sed alterius cuiuspiam, in quo diuinū numen conquiesceret, esse dixit. Vbi uerò illi magis etiam ei multa precati instítere, petitioni eorum uix tandem cedens, ad littus aduenit: & oratione peracta, funem unum attigit, & alios operi ei insistere iussit. Paululū nauis ab illis impulsa est: & illa perinde atq; animata esset, celeritate multa prouoluta, ad mare peruenit. Hæc res in prouinciam omnem uulgata, religionem magnam Syluano est attestata. Et quum uir optimus esset, quoniam qui sub eo erant clerici, in causis & nugis, undecunq; inter eos qui iudicio cōtenderent, prouenientibus, ueluti nundinationem instituerent, ne quis ex clero postea causam quampiam iudicaret, constituit. Sed supplicantium libellos acceptos, uni ex fidelibus laicis, quem præcipuè iusti & æqui studiosum esse sciret, accito dedit, eiq; iudicio causarum commisso, iure contendentium nugamenta reiecit. Hæc de Syluano, quamuis per digressionem, non tamen, sicuti puto, ab historia nostra aliena, dicta sint. Deinceps uerò multi quoque alij ex throno in thronum sunt missi. Sicuti sapientissimus iste Proclus Cyzico Constantinopolim est translatus, Cœlestino Romano Papa rem eam comprobante, epistolis tribus ad Cyrillum Alexandrinum, & Ioannem Antiochenum, & Rufum Thessalonicensem scriptis: in quibus asserit, canonibus non obesse, episcoporum ex urbe in urbem legitimam eiusmodi translationem. Ego uerò ab instituto digredi, eosq; qui deinde translati ita sint, operi huic annectere cogor: rerum taliū studiosis, ut equidem puto, gratificaturus. Præter eos, quos diximus, Zenone imperante, Petrus Mongus, Acacij Constantinopolitani episcopi suggestione, ab Euchaitis Alexandriam trāsmissus est: sicuti postea de hoc B & alijs, si DEO uisum fuerit, dicemus. Anthimus Trapezuntius, sub Iustino Imperatore, in sedem Constantinopolitanam traductus est. Rem hanc confirmat admirandus etiā ille cōfessor Germanus, qui Anastasio imperāte, Cyzico quoq; Constantinopolim transijt. Item Thomas Thessalonica Alexandriam, de septimæ synodi sententia, Constantino & Irene imperantibus. Diuinissimus quoq; patriarcha Ignatius, sub Basilij Macedonis imperio, Basilium Cretensem episcopum Thessalonicam transmisit. Sub eodem imperio Ioannes Maiumæ episcopus Alexandriam, & Amphilochius Cyzicenus Nicæam, atq; inde beatus Theodorus Laodiceam translati sunt. Porrò Leone Sapiente Imperium regente, & Photio sacrum munus administrante, Gregorius Syracusanus in metropolim Nicænam transijt, & eiusdem urbis episcopus Nicon Hierapolim. Preterea Daniel Nicopolis, quæ in Græcia est, antistes, Ancyram Galatiæ: & Simeones, nouis Patris Laodiceam: & Ioannes Larissæus, Synnadam translatus est. Adhæc ex Amasena urbe Stephanus euiratus Cōstantinopolim patriarcha transijt, sub Romani senis imperio. Et Antiochenus Pœmenarches, hoc est, primarius pastor, ad ecclesiam magnam primum officiū transtulit. Ex episcopatu autem Flauiadis, quæ sub Anazarbes metropoli est, Nicephorus Phocas episcopum eius Eustratium transferens, Antiochiæ patriarcham fecit: quum quidem episcopatum eum ab Anazarbe diuulsum, patriarchatui Antiocheno uniuisset. Agapius Seleuciæ in Pieria antistes, Antiochiam & ipse translatus est, Basilio Porphyrogenneta Romanis imperante. Sub eiusdem imperio, Theophylactus Sebastia Rosiam, & Alexander Antiochia Hierosolyma: tum autem Ioannes, cui Codonati nouum & celebre cognomen fuit, ex magna Antiochia in metropolim Tyri transijt. Et rursum Tyri episcopus castratus, ut ecclesia eius à Persis capta est, Hieroso-

Syluanus causarum controuersarum iudicium non clero, sed laicis, ne nundinatione ille uteretur, commisit.

Absurdum clericos esse, uiro etiam opprobriosum, si peritos se uelint ostendere disceptationum esse forensium. l. Repetere C. de Episc. & Cler.

Cœlestinus Rom. antistes Procli translationem comprobante.

Aliæ episcoporum translationes.

Imperii Constantini & Irene.

Basilij Macedonis.

Leonis Sapientis.

Episcopus [illegible] & castratus.

Romani Senioris.

Nicephori Phocæ.

Basilij Porphyrogenneta.

Episcopus eunuchus.

A Hierosolyma profugit. Et quum thronū ibi uacuū esse, episcopo suo orbatum, contingeret, Hierosolymitani Persarum principi, ut illi ecclesiam Hierosolymis committere possent, supplicarunt. Qui etiā Constantinopolim, quinquies millesimo sexingentesimo & decimoquinto à cōdito mundo anno, Alexio Comneno imperante, aduenieris, à sacra susceptus est synodo, quum Nicolaus Theoprobletus patriarchā ageret. Eodem Nicolao ecclesiā Constantinopolitanam gubernāte, Pentaclas ille, Rosianus archiepiscopus Lemni factus est: eidemq; etiam Maronis ecclesia addita. Nicephorus uerò metropolitanus Gangræ † ueluti feriatus, metropolim etiā habuit Amastrim. Ad eundē modum & Leopolis antistes, Arcadiopolim tenuit. Episcopo itē Alexiopolis * ocianti, Abydus tradita, postea etiam Apros. Multæ etiā ecclesiæ unitæ sunt, sicuti Parus & Naxus, Sugda & Phula, Alama & Soteriopolis, Angelo Isacio imperante. Dositheus Hierosolymitanus Cōstantinopolim est translatus: quum Hierosolyma inde Marcus, qui secundum Florum dictus est, transijsset. Deinde Dositheus rursum Constantinopoli relicta, in Æliæ thronū reuersus est, eo qui secundum † Florum nominatus est, inde præter ius & æquū omne expulso. Posteà uerò utraq; & Æliensi & Constantinopolitana sede posthabita, Dositheus priuatus uixit, & decessit. Hæc superioribus tēporibus sunt acta. Ætate uerò mea quatuor sublimiū sedium antistites, ex translatione, ecclesiæ rebus præesse memini. Post magnū enim Arseniū illum, Nicephorus Ephesius, & Germanus Adrianopolitanus in Constantinopolitanā ecclesiam sunt transmissi. Multo deinde pòst, Niphonem etiā ex Hellesponti Cyzico in eandem ecclesiā deductū esse uidimus. Athanasio quoq; Alexandrino, qui Nicolao successerat, Gregorius Ægypti episcopus surrogatus est. Antiochiæ quatuor per eiusmodi trāslationem episcopos successisse noui. Post Euthymiū namq;, ex Tripoli Arsenius transmissus, sedē eam sortitus est. Cui Cyrillus Tyrius successit, atq; huic Pompeio-

B politanus Dionysius: Dionysio rursus Cyrillus alius, qui deinceps successorem habuit clarū illum Dionysium Mopsuestiensem: atq; hic rursum Sophronium Tyrium. Hierosolymis itidem duos per translationē successisse uidimus. nam Sophronio defuncto, in locū eius Athanasius Cæsareę Philippi episcopus suffectus est. Cuius sedem Gabriel quidā Cæsareæ Philippi & ipse nuper episcopus renunciatus, dolo rapuit: & paulo pòst satis cōcedens, uel inuitus eam rursus Athanasio priori reliquit. Hæc de episcoporū translationibus, quæ uel antea uel pòst facta esse cognoui, uolumini huic annexui. Fortasse autem plures alios quisq; inuenerit, qui historias studiose euoluat. Canon namq;, sicuti à me est dictum, translationē eam rem appellat, & non permutationē, aut transitionem: quod hæc uerba de animatis, & eis quæ proprio arbitrio & uoluntate mouent: Transferri autē, & Translatio, de inanimatis, atq; eis quæ ueluti ab alijs mouentur, dicatur: ita ut transmutatio & transitio eorū sit, quæ ex sede sua in sublimiores inuolant thronos: Translatio autem, eorum qui ipsi inuiti ab alijs aliò producunt. Id quod & Cœlestinus Romæ episcopus, in suis, sicuti ipse appellat, secretis, capite secundo, hisce utens uerbis ostendit: Si episcopus utilitatis gratia transferatur, ne id per seipsum faciat, sed fratribus cogentibus. Et rem eam sacræ huius sedis authoritate expediat, non inanis gloriæ, uerùm utilitatis communis aut necessitatis ergò. Eadem & Auterius collega eius refert, ita ad uerbum dicens: Translationem episcoporum communis utilitatis aut necessitatis gratia
» scitote fieri licere, non autem cuiuslibet cupiditate, aut dominationis affectione.
» Siquidē Petrus doctor & dux noster, ecclesiasticæ utilitatis causa ex Antiochia
» Romam translatus est, & inde postea Alexandriā transijt, ut qui isthic prodesse

Ss magis

Alexij Comneni.
Episcopatuum quorundā unio.
Angelij Isacij.
Aetas Nicephori Callisti.
Exponitur sententia uerborum Translationis, Transmutationis, Transitionis.
Cœlestini Romani episcopi ea de re uerba.
Quæ episcoporū trāslationes legitimæ sint.
Item Auterij episcopi.

» magis ecclesiæ posset. Eusebius aũt ex oppido quodã paruo, Apostolica autho A
» ritate Alexandriã est traductus. Atq; eodẽ modo & Felix ex ciuitate quæ ei ci-
» uium electione obtigerat, propter eam qua præditus erat egregiã doctrinam &
» uitam, de cõmuni episcoporũ reliquorumq; sacerdotũ atq; Apostolorũ consi-
» lio, Ephesum transijt. Non enim ciuitatẽ ciuitate mutat, qui id nõ cupiditate sua
» aut uanæ gloriæ studio facit: uerùm propter utilitatẽ aliquã, aut necessitatẽ, alio-
» rum authoritate maiore pollentiũ cohortatione & cõsilio, ex minore in maiorẽ
» urbẽ transit: nõ inani gloria aut uoluntate ipse sua ductus, sed authoritati poten
» tiorum obsequutus, aut sede sua expulsus, aut etiã utilitate loci uel populi per-
» motus: & quidem non arroganter, sed humiliter ab alijs productus. Cæte-
rùm de translationibus istis hæc, iudicio meo, satis prolixè dicta sunt. Quapro-
pter ad reliquum historiæ contextum reuertamur.

CAPUT XL.

Tdiuinus quidẽ Proclus ad sacra Ecclesiæ gubernacula cõsedit, et res ecclesiasticas cõposuit. Eo aũt tẽpore multi in Creta Iudæi Christianorũ sacra sunt cõplexi, per causam eiusmodi. Vir quidã ex eorum genere erat, qui quum per fraudẽ & dolũ uitã peregisset, postremò se etiã Mosen illũ esse assimulauit: & cœlitus in Cretam à Deo propterea missum esse confinxit, ut eius loci Iudæos ipse per mare, perinde atq; olim Israelitas per rubrum sinũ, duceret. Et passim insulã ipsam peragrans, ut se illũ esse crederent, suasit: atq; ut opes quas haberẽt, pecuniasq; & possessiones omnes aspernarentur, cohortatus est: se illos per mare nõ aliter q̃ in arida, in promissionis terrã ducturum esse pollicitus. Atq; illi uanis illius promissis decepti, res operasq; suas ubiq; neglexerunt, & facultates suas temerè quibuscunq; diripiẽdas permisere. B Vbi dies cõstituta aduenit, qua proficisci debebãt, ipse quidẽ cõfidentia & fastu plenus, eis præiſt: illi uerò hominẽ, unà cum cõiugibus & ętate imbecilliore consequuti sunt. Itaq; eos in summũ quendã scopulum in pelagus excurrentẽ duxit: atq; inde cõijcere seipsos in mare, ueluti natantes & urinantes, iussit. Idq; ex illis quidam, statim ut imperatũ eis erat, fecerunt, neq; deinceps apparuerunt. Quidam etiã in præcipitio saxis allisi interierunt. Et uniuersi illi uel in undis, uel in præcipitibus saxis perijssent: nisi Dei prouidẽtia, uix piscatores & alij mercatura uictum quæritãtes, Christiani homines, subitò affuissent, eosq; modis omnibus extrahentes seruassent, tum primùm fortasse qua dementia capti essent sentientes: alios, quo minus se in fluctus proijcerent, prohibuerunt: eorum, qui antea id fecissent, interitũ illis indicantes. Qui sanè ægrè in animo rem secũ reputantes, & fraudẽ sine iudicio susceptæ fidei et credulitatis deprehẽdentes, ut miserabilem in modũ enatarẽt, sustinuerunt: & tandẽ Pseudomosen illũ cõprehendere sunt aggressi. Verùm perficere id minimè potuerunt. Cõfestim enim ille disparuit, & magnã suspicionẽ prębuit, perniciosum quempiã dęmonẽ sub humana specie gentẽ eam in exitiũ produxisse. Proinde permulti Iudæorũ superstitioni nuncio remisso, in Creta Christianã religionẽ constanter susceperunt. Horum innumera propè fuit multitudo. Simile quiddã aliud quoq; eodẽ tempore accidit, quod & ipsum cõmemorabo. Gens quædam barbara ulteriorẽ Rheni amnis ripã accolit, Burgundiones dicunť, tranquillitatis & ocij ualde studiosi. Fabri namq; tignarij omnes ferè sunt, & ea arte uitæ sumptus tolerant. Porrò Hunnorũ natio eis imminẽs, frequẽtes excursiones in eos faciebat, & regionem eorũ diripiendo uastabat. Multi etiã ex illis cum hostibus pugna congressi, interficiebanť. Quum ergo propter cladẽ eiusmodi de rebus suis desperarent, ut Deo alicui res suas cõmitterent, consiliũ cepere: quumq; in mentem eis ueniret, Christia-

Pseudomoses in Creta.

Pollicitus is est, se Iudæos per undas maris tanquã per continentẽ ducturum.

Sed is ipse multos mortales in perniciem abducit.

Pseudomoses iste disparet, quippe δαίμων ἀλάστωρ.

Multi Iudæi in Creta Christianismum susceperunt.

Burgundiones ab Hunnis infestati, Christianam religionẽ complectuntur.

A Christianorũ Deum cultoribus suis ut acerrimũ auxiliatorem plurimũ opis ferre, de cõmuni omniũ cõsensu, ad religionẽ eius & fidẽ accesserũt. Quam ob causam et in quadã Galliæ ciuitate episcopũ, ut eos Christianorũ religionẽ edoceret, & diuino baptismo dignaret, obtestati sunt. Ille uerò ubi eis septẽ dierũ ieiuniũ indixit, eosq; quæ opus erat de sacris rebus instituit, octauo die baptizatos, unà cũ episcopo quẽ eis attribuit, domũ redire iussit. Et ex ea re fiducia cõcepta, contra hostes tyrannidẽ tantã exercentes processerunt: neq; eos spes & expectatio sua fefellit. Nam Uptaro Hunnorũ duce ex crapula nimia rupto, de improuiso hostes duce orbatos adorti, multos admodũ telis cõfecerũt: atq; ipsi quũ trium tantũ milliũ numerũ explerẽt, decẽ Hunnorũ millia interemerũt. Ex eo tẽpore Burgundionũ gens ardẽti ad Christianismũ summè conseruandũ amore flagrauit. Ita Deus alia p alia q̃ sapiẽtissimè dispẽsat, prouidentiæ arcano lõgè optimè omnia administrãs. Hæc hactenus. Ego uerò aliã quoq; rẽ memoriæ mãdabo, ut cognoscere omnes possint, Deum persæpe etiã per indignos solita cõsueuisse pdigia exhibere.

Ieiuniũ & catechesis ante baptismum.

Burgundiones Christiani contra hostes Hunnos uictores euadunt.

Uptarus Hunnorum dux crapula crepuit.

Iidem constantes Christiani.

CAP. XLI.

EO enim tẽpore Nouatianorũ episcopus Paulus, Chrysanthi successor, miraculũ quoddã edidit, & præclarã sibi per id pietatis & amoris diuini apud suos famã parauit. Graue in urbe grassatũ est incẽdium, quale haud unq; aliàs illa sensit. Plurimã namq; eius partem flamma peruasit, adeò ut maxima quæq; horrea & frumẽti granaria cõflagrarint, atq; in eis publicũ quoddã, cui [a] Achillei cognomẽ fuit. Porrò ignis ędificia circũquaq; depastus, etiã cõtra Nouatianorũ ecclesiã, quę prope eum locũ fuit qui Pelargus dicebať, uersus est. Quũ aũt ea sic in periculo esset, Paulus in sanctius sacrarium ingressus, Deũ, ut ecclesiã cõseruaret, supplex orauit, pro urbe ipsa simul & templo precari ibi nõ intermittẽs. Et Deus nescio quo modo precibus eius exaudi-
B tis, delubrũ id inuiolatũ seruauit. Ignis namq; per ianuas & fenestras omnes inuolans, ei non nocuit: sed quũ circũcirca ædificia simul multa cõsumpsisset, templum præterijt, intactũ id atq; inuiolatũ à tanto flagello relinquens. Et q̃d maximum est, quum incendiũ biduũ totũ grassatũ ubiq; esset, ne uestigiũ quidẽ fumi in muris & tignis ecclesiæ eius apparuit. Nouatiani ex eo tẽpore quotannis ob seruatũ templũ † sacra celebrantes, celebrẽ eum locũ reddidere: & multos etiam ex Græcæ superstitionis cultoribus, in fano eo propter factũ id augusto, rem diuinam facientes ad se pertraxere. Aliud itẽ memoria dignũ facinus Paulus iste iam moriturus fecit, quod & ipsum nõ intempestiuè historiæ huic inserẽ. Illud namq; nobis propositũ est consiliũ, ut ex omnibus quod cõmodum est & utile, colligamus, & nonnunq; etiã ex serpentib. Andromachen cõficiamus. Paulus, sicuti dixi, moriturus, sacerdotũ qui sub eo erant, ordine omni accito: Curæ, inquit, uobis sit, dum ego adhuc spiro, ut episcopũ designetis, ne in ecclesia uestra, me defuncto, turba aliqua oriať. Atq; ubi illi nõ sanum rectumq; ea in re se iudicium habere, propterea q alius alij pro affectione fauerẽt, dixerũt, electionemq; ei permiserũt, inferens ille: Sententiã cõsensumq; uestrũ in scriptũ relatum mihi date, in eo scilicet uos quẽ ego delegero acquieturos esse, & ego id facere sum paratus. Illi imperata statim faciũt. & Paulus in lecto sedens, charta accepta, Marciani cuiusdã nomẽ in ea clàm cõscribit: qui presbyter quidẽ erat, & sub eo * monasticam uitã coluerat, tum autem peregrè profectus fuerat. Paulus postq; ipse

Incendiũ Constantinopoli lõgè maximum, quod biduũ durauit.

Achilleum Cõstantinopolis granarium.

Pelargus urbis Constantinopoli tanæ regio.

Ecclesia Nouatianorũ in medio incendio illæsa cõseruatur, Pauli Nouatiani episcopi precibus.

[illegible]

Paulus idẽ moriturus, prudẽter, quibus oportuit consentientibus, successorẽ sibi designat.

Prouerb. ἐξ ἔχεως τὴν ἀνδρομάχην ἀναπεῖσομεν.

Bonus episcopus posterorũ etiam & tranquillitatis eorum rationem habet.

** h.e. cœlibem uitam.*

 sigillo

[a] Tripart. historia & Paul. Diac. habent Thermas Achilleas. Et est Thermarũ mentio quæ Achilleæ dicuntur, in l. omnis seruitus. C. de aquæduct. Sed nescio an ea lex ad urbem Constantinopolitanã pertineat, quòd in ea aquæductus Hadriani mentio fiat: ut fortasse ibi de aquæductib. Antiochiæ agatur, quam urbẽ præcipuè Hadrianus exornauit. Nicephori uerba hæc sunt: ὁ ἐμπρησμὸς τὸ πλεῖον τῆς πόλεως ἐπενέμετο, ὡς καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἀρτων καταναλῶσαι, καὶ τὸ δημόσιον ὃ Ἀχιλλέως ἐπώνυμον ἦν. Ἀχίλλειαι κριθαί, λευκαὶ καὶ εὐγενεῖς. h.e. farra pura & generosa: Suid. Aristoph. Ἀχιλλείων ἀπομάττῃ. h.e. primario uesceris pane. ἀντὶ τοῦ, σιτήσεως τῆς ἐν πρυτανείῳ μετέχει. h.e. pro eo quod est, in Prytaneo epularis.

sigillo suo chartā obsignauit, idemq; & presbyteri alij iussu eius fecere, libellum A
Marco Scytharū episcopo, qui tum in urbe erat, credidit, hisce eum alloquutus
uerbis: Si Deus me diutius in uita manere uoluerit, libellū hūc perinde atq; depositū asseruatū mihi reddes: sin illi, ut me ad se euocet, uisum est, charta resignata, quem ego communi omnium calculo episcopum delegerim, inuenies. Vbi ille mortuus est, & triduo pòst libellus magna multitudine presente apertus est, legitima ab omnibus etiam Pauli electio iudicata est. Atq; illi nulla interposita mora, homines qui Marcianum adducerent, misere: qui cum Tiberiopoli in Phrygia inuentum, dolo bono usi, uel inuitum adduxere, & in ecclesiæ throno collocauere. Hæc de Paulo dicta sint.

Marcus Scytharum episcopus.

Marcianus Pauli successor.

CAP. XLII.

Adem tempestate, decimoseptimo cōsulatu Theodosij, patriarcha Proclus nouum quiddā præter ecclesiasticam consuetudinem fecit. Quum namq; Firmus Cæsareæ Cappadocum episcopus mortuus esset, & Cæsarienses Constantinopolim, ut episcopus eis deligeretur, petētes uenissent, cui nam episcopatū eum cōmitteret Proclus deliberauit. Sabbati dies erat, & cōmodùm tum accidit, ut unà senatores omnes ad episcopū uisendi eius gratia uenirent: in quibus etiā Thalassius fuit, urbiū earū quæ in Illyrico sunt, præfecturā gerens. Et iam is inde in Orientē, pfecturus fuerat, munus sibi ab Imperatore cōmissum administraturus: quū Proclus subitò manibus iniectis, eum pro præfecto episcopū Cæsariensem creauit. Atq; ille etiā cōtra animi sui sententiā in Ecclesiæ gradū cōscendit, eamq; ritè administrauit: quū quidem tam subitum factum Imperator ægrè ferret, mox tamē id sanctione sua comprobaret. Facinus hoc Procli insolitum & auditu admodum mirum est. B

Proclus præter opinionem omniū ex Thalassio Illyrici præfecto episcopum Cæsariensem facit.

CAP. XLIII.

Ecit præterea preclarū aliud quiddā, gloriaq; eius prorsus dignum. Quum enim sciret ecclesiā dudū scissam esse propter abrogatā Chrysostomo dignitatē, cōsilium quęsiuit, quomodo Ecclesiā à dissidio et seditione cōseruaret, et hominum mœrorē consolaretur. Rem eam Dei ductu mirabiliter est aggressus. Quinto patriarchatus eius anno plebs, quę piè propter Ioannem tumultuata fuerat, cōgregata, Proclo persuasit, ut legatione apud Imperatorem fungeretur, ut sanctus ille uir ab iniusto exilio reuocaretur, populusq; & Ecclesia orbitate liberaretur, petiturus. Id Proclus statim nō grauatè fecit. Et qui corpus eius adducerent, missi sunt. Tumulus aūt immobilis prorsus fuit. Et quum multæ multorū manus ad eum mouendum adhibitæ essent, nihilo magis loco moueri potuit. Quod ubi Imperator cognouit, statim causam eius rei intellexit. Itaq; literis rubrica scriptis, uirū sanctū, ut adduci se pateretur, obtestatus est. Literæ ipsæ supra pectus eius positæ, & peruigilium actum, precesq; ad Deum fusæ sunt. Ita tumulus se abducētibus facilē præbuit, & sanctus ipse, pondus eius leuius redditū, unà cum baiulis simul ferre uisus est. Literas Theodosij ad eum scriptas, hic referre uisum est. Orbis totius doctori, & spirituali patri, Ioanni sancto, & aurei oris patriarchæ, Theodosius Imperator. Corpus tuum inidē ut aliorū mortuū esse putantes, pater honorande, transferre id & adducere ad nos, sicuti filij parentū amantes, desiderauimus. Quum aūt debitum prorsus " honorē, & quantā opus fuit summißionē & modestiā, eam in rem nō cōtuleri- " mus, Imperialis fortasse fastus leges in rebus, quibus nos magis q̃ Imperio ipso " honestos esse decuit, sequuti: nō immeritò uoto nostro excidimus. At tu pater " patrum uerè reuerendissime (nunc enim ueluti uiuentem alloquimur) ad desi- " derium potius nostrum, q̃ ad cœptum tuum spectans, ueniā da pœnitentibus, "
qui

Idem plebe Cōstātinopolitana petente, corpus diui Chrysostomi, de consensu Imperatoris Constantinopolim perferri curat.

Tumulus Chrysostomi immobilis.

Theodosij literæ ad Chrysostomum defunctum, quib. eū Constātinopolim reuocat.

Ioānes Theodosij cōpater.

A qui longè magis quàm alius quisquam pœnitentiam docuisti, & nos uicisti: idoneumque
» castigationis, desiderio flagranti errorem que suum agnoscenti animæ, eo quòd huc
» usque reditum ad nos tuum detrectasti, exemplum exhibuisti: redde teipsum no-
» bis quæso, redde. Vt enim longiore mora & dilatione nos amplius etiã affligas,
» neque cõmiserationis uisceribus tuis, neque amori & expectationi nostræ dignum
» est: qui non solum corpus & cineres, sed solam etiã umbrã tuã cernere cupimus.

Literæ tales fuere. Postquam autem itinere confecto, in littus ex aduerso Constantinopoli ad Chalcedonẽ cum reliquijs sancti uiri peruenere, transijt eò Imperator, & senatus Imperatorius: transijt etiam patriarcha, & iudices, magistratusque omnes. deinde generis & ętatis homines omnis, per fretum in mari perinde atque in cõtinente uadentes, & ad Propontidem os Bospori ardentibus funalibus tegentes, sacrum tumulum Imperatoria triremis excepit. Tum sanè miraculum quoddam edidit Deus, prodigijs quæ unquam uisa sunt longè maius. Quum enim certa & constans esset in mari tranquillitas, repentina subitò exorta est procella, & naues innumerabilis illius classis aliæ aliò diuersæ saluti suæ consulentes dispersæ sunt. Ea autem quæ sacrum illud pondus & præclarum thesaurum uehebat Imperatoris triremis, funibus derepentè ruptis, ueluti diuina gubernata manu ad uiduæ agrum appulit: uiduæ inquam illius, propter quam sponsa Christi Ecclesia pastore tanto uiduata fuerat. Et rursum post mortem quoque iusto iudicio legitimam ille tulit sententiam, agrum uiduæ authoritate sua attribuens atque confirmans: Deo nimirum magnum illum glorificãte, & iniquum exilium eius apertè deprædicante. Et quoad eius fieri potuit, petrã nauis discidit, quod mi-

Infertur honorificentissimè Chrysostomi corpus in urbem Constantinopolitanã.

Per tempestatem subitam, corpus sanctũ ad uiduæ agrũ appellit, cui is ab Eudoxia ademptus fuerat, &c.

B raculum hodie quoque cernitur, & egregij illius ardorem eximium quouis præcone clarius attestatũ. Hoc ubi factum est, serenitas rursum aduenit, & naues aliunde collectæ, cum apparatu & comitatu maximo, carminibusque debitis, uirum sanctum producentes, in urbem imperantẽ deportarunt. Eumque primùm, circa Amantium magni Thomæ templũ excepit: inde uerò in sanctæ Pacis delubrum delatus, postea porrò Imperiali curru tumulus uectus, in sanctorum Apostolorum fanum illatus est. Ibi Imperator sacro tumulo chlamyde tecto, & fronte atque oculis urnæ impositis, communem supplex precationem pro parentibus fecit. Dudum enim illi mortui fuerant, in pupillari ætate eum tenerum adhuc relinquentes. Seorsim uerò pro matre quoque precatus est, ut tumuli eius motus atque strepitus cõsisteret. Triginta enim & quinque annos iam is quatiebatur, quotẽpore scilicet & ipsa Ecclesiã concutiebat. Nec ille id nõ exorauit. Confestim namque urna eius cõstitit. Atque ubi sacer Proclus uirum sanctũ in eundem secum thronũ collocauit, plebs circũfusa ore uno exclamauit: Recipe, inquiens, thronum tuum, ô pater. Fertur ipse quoque tum, quæ dudũ clausa fuerant labris rursum apertis, ad populũ dixisse, Pax uobis: sicuti id circũstantes homines, & Proclus patriarcha, se audiuisse testati sunt. Porrò sacris mysterijs peractis, ad reliquiarum eius repositionẽ itum est. Et episcoporũ manibus magnus antistes ad basim sacræ & diuinæ mensæ, ueluti sacer & inuiolabilis thesaurus, conditus est, episcopis episcopus, martyribus quamuis sine sanguine martyr, prophetis Christi & apostolis magna atque aurea Ecclesiæ Christi tuba, omnes omniũ aures personans, & pia dogmata & pręcepta clarè musicis planè modulis accinẽs. Factum id uigesimoseptimo mensis Ianuarij die. Ingenti aũt facinore isto, illi etiam qui propter ipsum secesserant, persuasi, Ecclesiæ omnes cõiuncti atque uniti sunt. Admirari uerò, Socrates ecclesiasticus inquit, mihi libet (ut Nouatianus clàm uirum sanctũ, ut opinor, perstringens) quomodo inuidia Origenẽ defunctum impetierit, Ioanni autem pepercerit. Ille namque post ducentos ferè annos,

Theodosius pro parentib. suis defunctis precatur ad diui Ioannis tumulum.

Cadauer Chrysostomi in episcopali throno collocatum, pacẽ populo precatur.

Ad basim sanctioris aræ in diuorum Apostolorum ecclesia id conditũ.

Sectatores tandem Ioannis omnes prorsus ecclesiæ coniunguntur.

Socrates de Ioanne Chrysostomo.

Conferetur per dissimilitudinē Ioannes cum Origene. ab obitu suo, à Theophilo excommunicatus est: Ioannes uerò trigesimoquinto A anno post mortē suā à Proclo in cōmunionē est receptus. Adeò diuersis à Theophilo moribus Proclus fuit. Sed hęc quomodo & antea acta sint, & adhuc semper agant, uiros prudentes nō fugit. De reductione diui Chrysostomi hactenus. *Post sua Origenem tumulis, uanè fuere est confessus.*

CAP. XLIIII.

Reliquiæ diui Ignatij Roma Antiochiā trāslatæ.

Isdē tēporibus diuinus quoque Ignatius Roma Cōstantinopolim delatus est. Quū namque ille, sicuti ei uisum fuerat, in Amphitheatro Romæ in ferarū aluis sepultus esset, quęcunque superfuere firmiora solidioraque ossa, cōdita ibi sunt. Theodosius aūt Dei Opt. Max. præstātissima suggestione, magnopere ingēti atque illustri cū honore ea ad gregē suū referre studuit. Quapropter reliquias eas inde receptas, cū magnifico apparatu post tēpus longū Antiochiā reduxit, & in eo loco quod cœmiteriū uocat, ueneratione magna reposuit, & delubrū ingens dæmonibus olim dicatū, quod ab incolis τυχαῖον, quasi Fortunæ templū dicas, uocabat, in sacrosanctū fanum mutatū, diuino martyri cōsecrauit: in quo etiā reliquiarū tumulus repositus est, curru Imperiali cum sacro apparatu & satellitio in urbē eam illatus, ubi quoque anno quolibet publicè et magnificè festus dies est actus, Deo diligentiū se memoriā sanctè à funere etiā ipso glorificante, sicuti antea quoque in Babyla accidit. Deo namque inuisus Iulianus, propterea quod Daphnæus Apollo oraculū eius cōsulenti nihil respondisset (martyre quippe qui in propinquo loco cōditus erat, diuina potētia os illius obturāte, sicuti id dæmō inuitus cōfessus est) noua quadā trāslatione martyrē cohonestauit, ut cōmodius faciliusque dæmones res suas agerent, quē admodum Iuliano obscurè polliciti fuerant. Sed id, sicuti uidet, prouidentiæ diuinæ fuit, ut simul & martyrū potentia manifesta fieret, & sacræ eorū reliquiæ longè B ab idolorum nidore abessent: & sacro loco repositę, debito, pro eo atque cōuenit, honorarentur delubro, sicuti & accidit. Templū enim ei ante urbem & magnitudine amplū, & forma pulchrum extructū est, in quod etiā eius urna illata est.

τυχαῖον, siue Fortunæ templum in martyrii Ignatij Antiochiæ redactum.

Diui Babylæ martyriū ibidem.

Deus sanctos suos etiam ipsa glorificat.

Honor martyrum defunctorum.

CAPUT XLV.

Disputatio de resurrectione mortuorū Constantinopoli orta.

Vb idem tēpus, disputatio ingens in urbe imperāte de mortuorum resurrectione extitit, & populo maxima incessit cōcertatio. Quidam enim, unà cū Sadducæis, resurrectionē prorsus nō esse opinati sunt; quidā aūt ægrè quidē, sed crediderunt tamē, defunctos excitatū iri, apertis & irrefragabilibus sacrarū scripturarū testimonijs adducti, alio prorsus et mutato corpore. Vt primū enim corpus illud, quod uarijs modis solutū abolitumque sit, resuscitet, fieri nō posse: sed pręter id aliud, nulla præcedēte materia diuinā, quæ omnia perficit, uolūtate denuò restitutū, unà cū anima resurrecturum esse existimarūt. Huic tātæ ætatis eius hominū ignorātiæ, & de proposita quæstione ambiguitati, qui priusquam existāt, omnia nouit Deus, perinde atque medicus optimus, idonea pręparauit remedia, ut tēpore suo curā adhibēs, animarū sanaret imbecillitatē. Itaque ante annos trecentos septuagintaduos, rem fecit, quæ nulla ex parte miraculis antiquitùs ab eo supra naturæ captū editis cedat: quam hoc loco cōmemorare aggrediar. Ephesi in Ionia septem pueri, corporibus iuxtà & animis fratres fuere, à parentibus per manus eis traditæ religionis nostræ cultores. Tanto uerò illi erga CHRISTVM flagrarūt amore, ut persequutionē eam quam Decius Romanus eo tēpore Imperator grauissimā perque crudeliter exercuit, paruifacerent. Et quum propalàm CHRISTVM cōfessi essent, postea non longè ab urbe ea secesserunt: & in uicino quodā antro, propter imminens periculum, seipsos occultarūt. Eius antri aditum & fores, persequutores à parte exteriore probè circumuallatas muniuere. Illi porrò præ anxio animi mœrore in somnum sibi profundū delabi uisi sunt, atque ita ad annos trecentos septuaginta duos

Historia septē fratrum apud Ephesum dormientium.

Ea mortuorū resurrectio certissimè indicatur.

Simile quiddā Paulus Diaconus de septem quoque dormiētibus in Germania refert, de gestis Langobar. li. 1. c. 3.

A duos dormierũt. Perinde enim atq; angeli prouidentia diuina & spiritu sancto obumbrati, & ueluti sensu orbati, suaui et molli somno, eo quo diximus tẽpore, ita sunt detẽti, ut neq; corpora neq; uestimẽta eorũ diffluxerint. ubi aũt tẽpore suo sub præsenti Theodosij imperio speluncæ fores reclusæ sunt, è somno illo exurgi lar ũt, unũq; ex eis in urbẽ rerũ necessariarũ cõparandarũ gratia miserũt. Qui cum aũt is ciuib. Decij numisma proferret, noua atq; insolita monetæ forma adducti, in thesaurũ eũ illi incidisse opinati sunt, iuuenẽq; ad urbis rectorẽ duxerũt, neq; leuia ei, ut aurũ inuentũ indicaret, adhibuerunt tormẽta. Et postq̃ flagris abundè cõcisus, uix apud seipsum esset, exclamãs: Quis tandẽ, inquit, imperiũ nũc obtinet? mihi dicite. Atq; illi suauiter & facetè subridẽtes: Nũ tu, respõderunt, Theodosiũ nũc feliciter imperiũ administrare ignoras? Tũ iuuenis: Bona uerba quæso, ait, an nõ Decius, sed Theodosius Romanũ obtinet imperiũ, q̃ me et sex alios mecũ multo timore territos p̃ præfectũ urbi speluncã hãc ubi occultaremur, subire coegit, unde me illi fame pciti ad panes emẽdos p̃miserẽ? His illi uerbis auditis cõsternati, celeriter omnes ad antrũ illud accurrerũt, adituq; magis dilatato, lapidibusq; hinc & inde disiectis, in tabulã inciderũt, in qua Decij nomen, ipsorũ in Christi religione pfitẽda libertas, fuga simul & occultatio, nec nõ sepulturæ tempus percõmodè expressum erat. Proinde eũ reuerẽtia debita eos inde duxerũt, & de re omni celeriter Imperatorẽ certiorẽ fecerũt. Cæterùm Imperator fidelissimus, ubi eam rẽ cognouit, q̃ semper quæ grata Deo & accepta essent faceret, pietate sua indignũ duxit, uel illos ad se trãsferri curare, uel alios ad eos uidẽdos mittere, ipsum aũt domi manere. alterũ enim arrogãtiæ, alterũ aũt socordiæ omnino esse iudicauit. Et rebus omnibus, præ eo ut ad illos ueniret, contẽptis, q̃ potuit celerrimè Ephesum cõtendit, atq; ibi illorũ cõspectu se oblectauit, & cũ eis colloquutus, & ad satietatẽ cõsuetudine eorũ usus est: tum aũt in cõmuni etiã mensa cũ eis, ita ut par erat, cibũ cẽpit, septẽq; totos dies cũ eis fuit, omne eis curæ & officij genus prestãs. Vbi uerò etiã lõgiore rursus somno et obitu sancto in Christo obdormierũt, debito eos psequutus est honore, & præclaro ea de causa triũpho acto, magnificeq; rursum eis in antro repositis, Constantinopolim est reuersus. Ea re quæstio de dogmate sopita est. Satis enim constabat, q̃ ut pueri illi tot annos, ueluti noctem unam nullo corporum detrimento quiescentes superarint, effecerit, eosq; unà cũ animab. excitarit: eum quoq; potestatis suæ abundantia, omnes homines cum suis, nõ alienis corporibus, in momento uno, ueluti ex somno, tempore suo excitaturum esse. Hęc hactenus.

Imperator Theodosius ad eos uidendos Ephesum profectus.

B

Quæstio Constantinopoli de resurrectione mortuorũ per miraculũ istud decisa.

CAP. XLVI.

ADhuc Theodosius imperabat, & terræmotus magnus & admirandus extitit, q priores omnes magnitudine, celeritate et tẽporis diuturnitate facilè superauit. Nã ad mẽses sex maximè durauit: & nõ ex interuallo, sed motu cõtinuo omnia cõcussit, idq; per orbẽ ferè uniuersum: adeò ut non solũ in urbe imperãte turres in preceps ierint, & murus uarijs in locis ruptus sit, uerũetiã circa Chersonesum, ędificiũ id q̃d μακρὸν τεῖχος, hoc est longũ murũ uocant, simul omne cõciderit: & innumerabilia ubiq; locorũ, magnorum operum templorumq; ædificia pessum ierint. Terræmotus iste Alexandriam quoq; attigit. Antiochiæ autem impetu uehementiore imminens, præcipua quæq; spectacula maximè cõminuit. Et innumerabiles accidẽre casus, non terra tantum, uerumetiam mari. Alicubi enim terra dehiscens, uicos frequẽtes absorbuit: alicubi fontes non exigui subitò exaruere: quibusdã in locis ubertim aqua profluxit, quæ ibi antea esse solita non fuerat. Arbores multæ unà cum truncis suis radicitùs euulsæ. Aggeres plurimi derepentè existentes, in montes ingentes cõformati. Mare terminos suos transgressum, pisces ingentis magnitudinis

Terræmotus magnus et diuturnus sub Theodosio.

Macrõ tichos.

Casus uarij et admirandi in eo terræmotu.

mortuos ueluti funda eiecit. Insulæ plures unà cum incolis suis submersę, hodie A quoq; nō apparent. Naues undis cōfertim decedētibus in arida medio mari immobiles consistere uisæ. Cladem ex eo terræmotu plurimùm sensere Bithynia, Hellespontus, utraq; Phrygia, & Orientis pars maxima: sicut dictum est. Inuasit quoq; Occidentis regiones plures. Et quum longo duraret tēpore, nō ea qua cœperat uehemētia grassari perseuerauit, uerùm sensim de impetu aliquid remisit, donec prorsus cōquieuit. Clades ea talis fuit. Byzantij autem in maximum coniecti metū, à ruinis ædificiorū sibi timentes, muros reliquerunt: & extra urbem in Campo, qui dicitur, morati sunt, unà cum Imperatore Theodosio, & patriarcha Proclo cōtinuis precibus incūbentes, Deumq; ut propitius eis esset, & ab imminenti calamitate orbē liberaret, obtestantes. Et quū aliquando motu eo grassante, terra ueluti fluctuans concuteretē, & homines per metū eam ex fundamentis ipsis extirpatū iri uererenē, & omnes litanijs & supplicationibus dediti collachrymarent, & ex profundo intimoq; animo misericordiā diuinam implorarent: tum miraculū præter opinionē omnium, quod sensum & mentē omnem excedat, subsequutū est. Subitò namq; è medio inspectantibus omnibus, diuina quadā ui puer in aerem sublimis ad cœlestē usq; tractum, ita ut iam nō appareret, sublatus, diuinā uocem qua angelis Deum laudibus ferre mos est, audiuit: eaq; uoce percepta, rursum priore per aërem uia reuersus descendit: & episcopo Proclo ipsiq; Imperatori & multitudini omni supplicationib. operāti, Deumq; hymnis celebranti, ab angelis canentibus se uerba hęc audisse renunciauit: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri. Quę ubi Proclus intellexit, statim ad eum modū populū psallere iussit: & terræmotus statim etiā B cōstitit, omninoq; cōquieuit. Imperator porrò Theodosius, & inter fœminas admiratione omniū digna Pulcheria, tanto miraculo perculsi, cōstitutione Imperiali confestim, ut per orbem omnē diuinus hymnus iste concinereē, decreuerunt. Et ex eo tēpore Ecclesia Christi eum accepitū, non quolibet tantū die usurpat, sed etiā (ut simpliciter dicā) cuiuslibet carminis & laudis Dei initio, ante omnia pleno ore præmittit. Puer uerborum eorum ministeriū exequutus, statim uita defunctus est, & in magna ecclesia quæ Pacis nomē obtinet, cōditus. Locus autem in quo ille in sublime actus est, postea ὕψωμα θεῖον, id est, diuina exaltatio uocatus est, Notū uentū pro urbe Cōstantinopolitana spectans. Imperator ubi terræmotus timore liberatus est, ilico Constātinopolitanę urbis muros reficere aggressus est: & maiorū mœniū partē, quæ in sicco loco sunt, per dies sexaginta, in eam quæ nunc cernit formam Anthemius restaurauit, ingenti urbi amplitudine pomerijs prolatis adiecta. Cyrus aūt præfectus urbi, reliquū qui cōciderat, et ui tēporis labefactatus fuerat, murū renouauit, atq; in sublimē altitudinē, urbe ueluti in nouā redacta formā, cōstruxit. Et quū aliquādo Imperator in Hippodromo equestre exhibens certamē staret, Byzantij structura Cyri delectati, magnificam illam emisere uocem: Constantinus condidit, Cyrus restaurauit. Qua ex causa ira percitus princeps, præfecti dignitatē, illo sub prætextu quòd Gręcę superstitionis cultor esset, homini ademit, & substantiā eius omnē publicauit. Ille animū despondens, ad ecclesiā cōfugit: & in sacrū sacerdotū ordinē allectus, Smyrnæorum præfuit urbi. Smyrnæi ubi illum audiuere Græcorū sacra sequi, communionē eius sunt auersati. Cyrus autem ad eos in ecclesia talia uerba fecit. Viri

Constantinopolitani cū Imperatore extra urbem manent.

Litanijs et supplicationib. operantur.

Puer mirificè in aerem sublatus, & inde remissus.

τρισάγιον, h.e. tersanctus angelorum hymnus, Deum trinum & unum celebrantium.

Terræmotus cōquiescit.

Theodosius, ut hymnus talis in ecclesia omni canatur, mandat.

Murus collapsus restituitur per Anthemium & Cyrum.

Populus Constantinopolitanus muros refectos Cyro acceptum fert.

Cyrus proscribitur.

Cyrus ex præfecto urbi episcopus factus.

Idem episcopus fit Smyrnæ.

Præclarus hic etiā fuit poeta.

De Cyro isto hæc apud Suid. reperiuntur: Cyrus Panopolites poeta sub Theodosio iuniore uixit. Apud quem præfectus pretorio, & præfectus urbi, consul & patricius fuit: in admiratione ab Eudocia Augusta, quæ poematum studiosa erat, habitus. Eudocia autem, quum aula relicta, in Oriente Hierosolymis esset, Cyrus ab aduersarijs insidijs circumuentus, in Phrygia Cotyæi episcopus factus est, & usq; ad Leonis Imp. tempora durauit. Mentio eius fit l. si quis. C. ut nem. ad suum patroc. lib. 11. Et ad hunc scripta est l. qui sub prætextu. C. de sacros. Eccles.

A Viri amici, natiuitatē Dei & seruatoris nostri IESV CHRISTI silētio colamus, „ quoniā auditu etiā solo in uirgine sancta conceptū est Dei uerbum. Ei gloria sit „ in secula, Amen. Ac deinde gratus ciuibus fuit, & ecclesiā piè gubernauit. Huius quoq; opus est templū Dei genitrici dicatū, quod Cyri dicitur: in quo, fama est, & Romanum illum cantorem eximium, propter carmina decantata honorem & præmium uirtutis à Deigenitrice recepisse. Templū autem id huiusmodi occasione isthic est erectū. Cupressus in eo loco ingens & procera fuit, in qua superioribus temporibus nescio quomodo imaginē Deigenitricis quidā occultauit. Quum autem multum pręterijsset temporis, & imago latêret, ipsa seipsam indicauit. Cupressus enim immenso coruscans lumine, perinde atq; fax una ardere uisa est, & ingens etiam miraculorū uis ab obscura & latenti efficacia manauit. Vbi autem quidā curiositate laudata arborē conscendit, imago ea, unde miraculorum uis profluxit, apparuit. Quapropter Cyrus loco ei honorē habens, pulcherrimum & maximum Deigenitrici construxit delubrum. De his hactenus. Verumenimuerò Imperator magnam exhibens liberalitatē, non imperantem tantum, sed & alias restaurauit urbes, quæ ualde dirutæ fuerant. Et alias quidē aliter restituit. Antiochiā uerò Memnoniū & Zoilum & Callistum, religione nostra admodum præstantes uiros, rectores misit. Ibi Memnonius perq; decenter & magnificè, quod Psephium dictū est, ab ipsis fundamentis restituit: in cuius loco medio hypęthram & subdialē aulam reliquit. Zoilus autem Imperialē erexit porticū, ad Austrū spectantē, in Rufini latere, cognomine illius loco ei relicto. Qui uerò mihi cognominis fuit Callistus, præclarū & magnificum urbi ei reliquit ædificiū, quod Callisti porticus nominat̄, pro iudicum curia, ex aduerso ei foro ubi pulcherrimæ constructæ sunt ædes, in quibus duces belli ha-

B bitant. Insuper Anatolius quoq; dux, militarium in Oriente ordinum præfectus eò missus, cognominem sibi porticum, omnis generis materia & arte præcipua exornatam, splendidè excitauit. Hęc etiamsi per digressionem historię inserta, non tamen studiosis inuenusta aut ingrata erunt.

Celebre eius ad populū pro concione uerbum.
Templum uirginis matris sub Cyri nomine.
Romanus cantor eximius.
Miracula ad imaginē Deigenitricis edita.
Vrbium restauratio.
Antiochiæ restitutum Psephium.
ψηφίον, à calculis qui ψῆφοι dicuntur, seu suffragijs ferendis dictum uidetur: quasi comitium Romano more dicas.
Porticus Rufini.
Extructa porticus Callisti.
Porticus Anatolij.

CAP. XLVII.

POstea quum diuinus Proclus undecim annis in Constantinopolitana sede, & admirandus Cyrillus in Alexandrina triginta duobus enituissent, eodē tēpore ambo ad immortalē transiere uitā. Sed et Ioannes Antiochenus moriens, Domno thronū reliquit: & Leo magnus, Cœlestino ad cœlestē recepto uitā, in ueteris Romę ecclesiā est inductus. Porrò Iuuenalis adhuc superstes, ecclesijs Palęstinæ pręfuit. Proclo Flauianus successit, sacrorū donariorum ecclesiæ magnæ custos, dignitate presbyter, uita aūt cœlesti præclarus. Post Cyrillū in Alexandriæ throno Dioscorus impietatis officinā instituit: qui quum rebus alijs pessimus fuit, tum diuino Cyrillo & Flauiano inimicissimus, tertię synodi decreta nō recepit. Et qꝑ Cōstantinopolitano Archimandrita infelici Eutychete, & prætera Chrysaphio primario inter Imperiales cubicularios eunucho amicissimè uteretur, ut secunda Ephesi synodus cogeretur effecit, quæ λῃστρικὴ, hoc est, pręNdatoria dicta est. Eius celebrandę tale fuit initiū. [a]Chrysaphius iste multum apud Imperatorem authoritate ualuit, & quòd consecrationem Flauiani, propter anticipatam opinionem, minus gratam probatamq; haberet: Imperatori subiecit, ut patriarchæ significaret, quo ille † electionis atq; cōsecrationis gratia, benedictionis munus sibi mitteret. Diuus Flauianus panes puros misit. Chrysaphius cōtra, * aureū benedictionis donū mittendū esse dixit. Cui patriarcha respōdit, nō esse sibi taliū rerū copiā: nisi fortè ad hoc sacris

uteretur

Præclariorum ecclesiarū antistites.
Flauianus Procli successor.
Dioscorus Cyrilli.
Eutyches abbas.
Chrysaphius eunuchus.
Cur eunuchus iste Flauianū oderit.
Secunda Ephesia synodus, Prædatoria dicta.
Audet eunuchus munus benedictionis pro electione à Flauiano, quod Imperatori mittat, petere.
† τῶν ὑπὲρ τῆν χειροτονίας εὐλογίας.
** χρυσᾶς εὐλογίας.*

a Apud Suidam est, plurimum authoritate eunuchos aulicos apud Theodosium ualuisse, & res plerasq; ex arbitrio eorum perperam actas esse.

Cuius sint usus sacer donaria Ecclesiæ.

uteretur templi donarijs. Ipsum uerò Chrysaphiũ optimè nosse, Ecclesiæ sacra A uasa Deo & pauperibus esse consecrata. Atq; inde offensio locũ habuit, quum eius rei Pulcheria Augusta nihil animaduertisset. Chrysaphius eam ob rem in-

Initur à Chrysaphio consilium, ut Flauianus è sede sua deturbetur. Chrysaphius per Eudociam frustra Pulcheriæ præpositũ adimere contendit.

uidia percitus, omnẽ mouit funem, ut patriarchã sede sua deturbaret. Quum aũt id omnino, Pulcheria summã rerũ administrante, fieri nõ posse uideret, Eudociam Augustam, quę nondũ in Palęstinam ierat, solicitauit, eamq; paulatim aduersus matrẽ Pulcheriam cõcitans, ut Præpositũ illi ademptũ, sibi asciseceret, suadere ei cœpit. Præpositus enim Pulcheriæ parebat, ut quæ rerũ summã administraret. Eudocia nõ parum Imperatoris tentauit animũ, ut præpositũ à Pulcheria abduceret. At ille ab ea persuasus nõ est, petitionẽ Eudociæ refellens: ꝙ Pulcheria soror eius in imperio genita atq; educata esset, & q̃ optimè remp. administraret.

Præpositus aula Augustæ.

Struitur ab eodem consilium aliud, ut Eudocia diaconissam creari Pulcheriam curet.

Postq̃ Chrysaphio cœptũ id nõ successit, aliud est expertus, & rursum Eudociæ molestus fuit, Imperatorẽ ut instigaret, quo ille patriarchæ secretò insinuaret, ut Pulcheriã diaconissam legeret. Hoc Eudocia quum ageret, frequenti suggestione tandẽ mitissimũ Imperatoris animũ flexit. Nã & lapidẽ aquę gutta frequẽtius defluẽs excauare solet.

Significatur id ab imperatore Flauiano, & ab hoc Pulcheriæ.

Theodosius patriarchæ ad se uocato, arcanũ id indicauit. Et ille in mœrorẽ cõiectus, Imperatori quidẽ quod ei gratum esset, facturus esse uisus est: Pulcheriã aũt literis secretiorib. certiorẽ fecit, ut nequaq̃ in conspectũ eius ueniret, ne scilicet quod & sibi ipsi & illi parum gratũ esset, facere cogeret.

Pulcheria præpositum ad Eudociam mittit, & priuatã in Septimo complectitur uitã.

Pulcheria statim quid ageret intelligens, Pręposit ũ transire ad Eudociam iussit: & ipse urbe egressa, ad Septimũ tranquillã priuata uitã egit. Imperator aũt & Eudocia Flauiano deinceps, ꝙ arcanũ illud consiliũ propalasset, maximè succensuerunt. Pulcheria ad hunc modũ eiecta, per Eudociæ manus resp. administrabaẽ. quo tẽpore etiã suspicionis illius occasio locũ habuit, de celebri illa oue, propter Paulinũ magistrũ, quemadmodũ suprà dictũ est.

Imperator Flauiano irascitur. Eudociæ rerum tractatio potitur.

Eusebius Doryleus hæresim Eutychetis in colloquio deprehendit.

Hæc quũ sic B ita gererenẽ, Eusebius, de quo in synodo tertia antea diximus (nam primus ipse Nestorij uęsaniã deprehendit atq; redarguit, si quis alius, & ipse artis Rhetoricę peritus: tum aũt Dorilæus episcopus erat) ꝙ Eutychetis familiaris esset, de fide aliquãdo cum eo est collocutus. Atq; ubi cum nõ rectè sentire animaduertit, libellũ ea de re patriarchæ Flauiano obtulit.

Synodus prouincialis Constantinopoli, propter Eutychetẽ coacta.

Flauianus synodo prouinciali Constantinopoli coacta, ad quã quadraginta episcopi uenerãt, Eutychetem citauit. † Ille porrò primùm sistere se recusauit. Vbi aũt coactus aduenit, fœdissimo morbo laborare deprehensus est. In medio enim cõsessu: Ego, inquit, ex duabus na-

» turis genitũ esse profiteor Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM ante unionem.

» Post unionẽ aũt, unã eius esse naturã, & diuinũ eius corpus neq; cõsubstantiale

» nobis, neq; eisdem nobiscũ perpessionibus obnoxiũ esse prædico.

Eutychetis hæresis.

Eutyches non resipiscens dãnatur.

Quæ uerba postq̃ synodus audiuit, illico ꝙ ille pœnitentia nõ duceret, legitimè & iuxta certum canonũ iudiciũ, hominẽ, dignitate ei adẽpta, reiecit.

Idem ab imperatore, ut alia Constantinopoli cogatur synodus, impetrat.

Ille Imperatorẽ adijt, et ut causa denuò iudicareẽ, perinde atq; acta & decreta cõtra eum facta à Flauiano cõficta essent, rogauit. Itaq; Principis iussu alia in suburbano Cõstantinopolis coacta est synodus, in qua multi etiã alij episcopi, & ex senatu quidam affuere. Porrò ubi illi acta & decreta legitima esse authoritate sua cõprobarunt,

Ex priori synodi decreta comprobat.

Eunuchus Dioscorum Alexãdrin. & Eudociam aduersus Flauianum cõmouet.

Chrysaphius eunuchus qui idẽ cum illo sentiebat, quũ cõtumeliã ferre nequiret, iram aduersus Flauianũ suã maximè auxit: & Dioscoro Alexandrino impio illi indicauit, se illi in rebus quæ ei placitæ essent, gratificaturũ omnibus, si Eutychetem periclitantẽ defenderet, Flauianũ aũt & Eusebiũ Dorilæũ oppugnaret. Eodem etiã modo Eudociã Augustã excitauit, quũ multa alia, tũ ea potissimũ dicendo,

quæ ei

† *Synodos prouinciales patriarchæ & archiepiscopi olim, quum hoc sic usus ferret, cogere potuerunt: concilia œcumenica & uniuersalia, sine uoluntate Imperatoris, minimè.*

A quæ ei à Pulcheria acerba accidissent, propterea quod Flauianus rem secretò sibi creditam, tectam tacitamque nō seruasset. Hi ambo Theodosium permouent, ut alteram Ephesi synodū, quæ Eutychetis & Flauiani causam disceptaret, celebrari iubeat, sententiarumque ferendarū iudiciū Dioscoro impio cōmittat, & eundem synodo præficiat: copias etiā militares, quæ satis sint, mittat, quæ rem iudicatam exequerent. Vbi id Imperator mandauit, & synodus quæ prædatoria uocat, Ephesi cōgregata est: præsidens ei Dioscorus, notarijs alijs reiectis, suos tantum adhibuit, ut acta ex sentētia eius in scriptū referrent. Affuerunt cōcilio ei quos suprà nominauimus ecclesiarū antistites, * cum sacerdotibus suis: Leone uetteris Romę pastore excepto, cuius locū Iulius episcopus eò missus obtinuit. Theodosius inter alia, hoc sic uerbis eiuscemodi sanxerat: Qui antea iudices religiosissimi archimandritę Eutychetis fuere, adsunto quidē, & tacento, iudicū autor dinem non habento: cæterùm cōmunem sanctissimorū omnium patrū sententiam expectanto, quandoquidē de rebus ab eis iudicatis nunc iudiciū agit. Vbi aūt de quæstione actū, ab Eutychete petitū est, ut ea quæ de Deo sentiret, apud synodū exponeret: tum ille, quæ antea quoque dixerat, in mediū proferens, professus est. E' duabus quidē naturis genitū esse saluatorē ante unionē, post hanc aūt unam ei esse naturā. Dioscorus porrò subinferens: Et nos omnes, ait, eiusdē opinionis sumus. Ibi Leonis papæ locū tenētes, illius ad Flauianū & synodum ipsam datas literas legi petierūt. Vt uerò Dioscorus eas reiecit, mandatarij transuersum Dioscori impetū animaduertētes, è synodo discessere, & Romā recurrere. Dioscorus, cum factionis suę popularibus, Eutychetē, reddita ei dignitate, in integrū restituit: eam uerò Flauiano & Eusebio Dorilæo abrogauit: canonē illum, quē ipse fortè transgressus est, obtendens, nullā aliā fidei formulā, præterquam quæ Niceæ est facta, promulgandā esse statuentē. Porrò Flauianus, uir sanctissimus, post eiuscemodi illegitimā condemnationē, turbulentis impulsionib. & calcium ictibus à Dioscori & Chrysaphij factione ex synodo eiectus, tertio pòst die uitā feliciter finijt, quū ille ipse Dioscorus calcibus in uentrem etiā ueritatis ipsius propugnatoris defuncti insiluit. Et postridie episcopi, militū qui eos armis sublatis circūsteterāt, ui actis aduersus sanctū illū editis subscribere sunt coacti. Cum quibus & Domnus, Ioānis in ecclesia Antiochena successor, annotatione sua ea tum cōfirmauit. At idē potestati suę redditus, quod illis cessisset, retractauit, Dioscoro & principib. ex aula Imperiali uiris resistens, & cōtra decreta, utpote quæ aduersus ecclesiasticas cōstitutiones facta essent, uociferās, synodumque impiam appellās, & subscriptionē denique suā reddi sibi flagitās. Verùm synodus ea de causa huic quoque sacerdotalē ademit dignitatē: in qua & Ibas ille Edesseno rum episcopus, & sapiens eruditusque Theodoritus ecclesiæ Cyri pastor, præterea Daniel Carrarum, item Irenæus Tyri & Aquilinus Bibli episcopi exauctorati sunt. Decreuit hæc synodus quoque de Sophronio quædam, qui tum Constantinopolim, uisendæ eius gratia, uenerat, & alia insuper quæ in actis cōtinentur. Prædatorium Ephesi concilium ad hunc solutum est modum.

[Margin notes: Synodo ei Dioscorus præficiur. — Aulicæ talés præsules, ce minimè episcopos decent. — Imperator synodū aliam Ephesi iterū celebrari iubet. — * tamen dis scilicet, Domnus, &c. — Lex Theodosij, quomodo in concilio posteriore Ephesio procedendum. — Eutychetis hæresis. — Dioscorus ei succinit. — Literas Leonis Rom. episcopi reijcit. — Eutychetē restituit. — Flauianus et Eusebius exauthorat. — Flauianū ui è synodo eijcit, & malè tractat. — Flauiani mors. — Hunc etiā mortuo Dioscorus calcibus insultat. — Episcopi de crète synodo à prædato ria subscribere coguntur. — Domnus Antiochenum sub scriptionē suā reuocat. — Domno, & alijs pijs episcopis dignitatem concilium abrogat.]

B

CAP. XLVIII.

Nē uerò ex eis quisque, qui aliter opinantur, & idolis addicti sunt, nos rideat, perinde quasi per res nouas semper aliquid ad fidē afferamus, & apud nos posteriores priorib. derogēt. Nos etenim ineffabilē atque incōprehensibilē Dei erga nos benignitatē & misericordiā inquirētes, eamque summopere colere atque magnificare cōtendentes, eo quod rē eam assequi nō possumus, huc atque illuc nos cōuertimus. Nullus sanè corū qui in hęreses delapsi sunt, illud in consilio pręcipuè habuit, ut diuinū numē blasphemus maledicto aut cōtumelia afficeret:

[Margin note: Apologia aduersus eos qui religionē Christianam propter hæreses subinde exorientes, exagitant.]

afficeret: sed præstantius quidq́ se prolaturū esse, quàm maiores fecerint, si hoc A uel illud promulgaret, existimauit. Vniuersi, equidē conuui omniū concordia, quæ præcipua religionis nostræ sunt, & quæ cultus diuini causam continent, capita, profitemur. Trinitas enim in unitate naturæ diuinæ à nobis deprædicatur: & ante luciferū supersubstantiali patri genitus Deus uerbū, quod natiuitate altera incorruptè propter immensam erga creaturā suā misericordiā, carnē assumpsit. Quòd si præterea propter obscuram numinis cognitionem, homines noui quidq́ afferunt, non nouum id est: quòd Deus, ut equidem puto, propterea libero arbitrio locū dederit, ut Ecclesia eius Catholica & Apostolica hinc et inde ad diuersas opiniones appellens, dicta omnia, pro eo atq́ decet, captiuet, & ad ueriorem pietatem referat, eaq́ ad unam rectam planamq́ uiam, ueritatis scilicet inuentionē, deducat. Cui sententię illud dictum ualde consonū ab Apostolo est prolatū: Oportet autē hæreses etiam in uobis esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Qua in re ineffabilem quoq́ Dei sapientiā mirari libet, quę olim per Apostolum suum prædixit: Virtus enim mea, inquiens, in infirmitate perficitur. Ex eo namq́ quod propter imbecillitatē ueræ cognitionis, partes quædā ab Ecclesiæ structura resectæ sunt, dogmata recta & plana per ædificationem constituta sunt, & incremētis maioribus ad cœlestem sublimitatē uniuersalis & Apostolica ecclesia excurrit. Qui uerò in seductione & errore Græcæ superstitionis educati sunt, propterea quòd neq́ Deum, quid nam sit, neq́ ineffabilem eius & incomprehensibilem curam atq́ prouidentiā inuenire uelint, alij aliorum inter se, atq́ ipsi quandoq́ suas etiam ipsorū sententias refellunt. Et multos uariosq́ cōminiscentes deos, nominib. eos quę affectionibus suis cōueniant, prosequuntur. Et cùm alios super alios sibi ipsis designant & eligunt, ueniam, ut aliquis dicat, impuris libidinibus suis aucupantur. Sic qui apud illos est summus B

—Hominum pater atq́ deorum

natura sua in auem uersa, fœdi stupri gratia adolescentulum Phrygem rapuit, & pro mercede impuri flagitij poculum ei dedit, potestate illa permissa, ut sibi ille beneuolentiam & amorem propinaret, & uterq́ simul cum nectare constuprationis probrum & dedecus potaret. Qui insuper multis alijs nefarijs sceleribus, quæ etiam nullius precij hominibus concessa non sunt, in uarias irrationaliū animantium species transformatus, turpiter sibi uitam degendam statuit: & androgynus, ancipitiq́ inter marem & fœminā sexu Deus factus, nō equidem in uentre, sed femore uterum gestans, imperfectum tulit fœtum: ut ea quoq́ res præter naturam fieret. unde Dithyrambus seu bis genitus infans prodijt, qui utriq́ naturæ ignominiæ inureret notā, muliebri motu saltans semiuir Deus: ebrietatis, crapulæ, uinolentiæ, temulentiæ grauedinis, aliorumq́ inde profluentiū malorū author. Huic Deo altitonanti & ægifero admirandum etiam aliud nomen indiderunt. nam parricidam uocarunt, cui apud homines extremū & primū constitutum est supplicium: ut qui Saturnum patrem suum (pro eo atq́ decuit faciēs) quod talem ipsum ille in uitam protulisset, turpiter regno exuerit. Quid uerò de meretrice apud eos in numerū deorum relata dicam? cui tutelarem deam Venerem ipsam Cypriam concha genitam præficiunt. Ea uerò, pudicitia ueluti piaculo quodam repudiata, absurdis & turpibus flagitijs omnibus ferè delectatur, atq́ eis ipsis etiā coli atq́ placari uult: cum qua Mars turpiter fœdans, arte & fallacia Vulcani, dījs reliquis ludendus atq́ ridendus tanq́ spectaculū exhibetur. Phalli uerò, & Ithyphalli, & obscœnitatis omnis domicilia apud illos, quem non merentur risum? Quid Pan ipse, & Priapus, qui præter naturam, informi mēbro cum magna gratia colitur? Quid mysteria & arcana sacra Eleusinæ deæ sibi

In summo & capite fidei Christianæ uniuersi consentimus.

Commodum, quod ex hæresib. prouenit. τῷ αὐτεξουσίῳ.

Aduersus philosophos ethnicos, & impurissimam eorū idololatriam.

Spurci Iouis flagitia.

προπίνειν τὴν φιλοτησίαν.

Bacchus impuritatis deus.

Iupiter parricida.

Venus impudica dea.

Mars adulter. Vulcanus.

φαλλαγωγία.

Pan. Priapus. Sacra bonæ deæ.

A sibi uolunt: quæ quũ q̃ maximè oderim, uno tamẽ nomine tantũ laudauerim, ꝙ talia ipsi ea esse, quæ sol nõ aspiceret, iudicarunt: & quũ reipsa se digna patrarent facinora, quòd ea tenebrarũ caligine & obscuritate cõdemnarunt. Verùm nos hæc turpibus cultoribus relinquentes, orationem ad metam constitutam reducamus: quæ reliquæ sunt Theodosij imperij res, memoriæ prodituri.

CAP. XLIX.

POst prædatoriam illam synodũ, Leonis Papę mandatarij uix Romam uenerant, quum illi quomodo ipsius literæ reiectæ, & iniquę sententiæ latæ essent, præterea Dioscori & Chrysaphij arrogantẽ confidentiam, & ut illi diuinum uirũ Flauianum necauerint, exposuere. Eisq; rebus perturbatus Leo, lachrymabundus Valentinianũ Placidiæ filiũ Romæ adhuc imperantẽ, & simul Theodosij atq; Eudociæ, quæ etiã Athenais dicta fuerat, filiam Eudoxiã adijt, & ab ipsis petijt, ut ad Theodosium literas darent, quibus ille ad uniuersalẽ synodum aliam cogendã moueretũ: in qua synodo, quę Ephesi præter ecclesiasticas constitutiones perperàm acta fuerant, ritè corrigerentũ. Illi à Leone persuasi, statim ad Theodosium scripsere, petitione Papæ literis inserta. Et Theodosius filiæ Eudoxiæ rescribens, hæc quoq; uerba addidit: Illud uerò suauitatẽ tuã scire uolo, Flauianũ diuino iudicio ex rebus humanis sublatũ esse, ut cõtrouersia & cõtentio sanctarũ ecclesiarum omnis cõquiescat. Deinde uerò Theodosius, ubi re secum perpensa, se Chrysaphij astutia deceptũ esse cõperit, perq; grauiter & impietatẽ in Flauiano perpetratã, & alijs episcopis nefariè illatam contumeliã & condemnationẽ tulit. Et quum dolori suo mederi nõ posset, in Chrysaphium legitimũ iustumq; effudit furorem. Itaq; illum primùm digni-
B tate, mox etiã substantia omni spoliatum, in insulã quandam relegauit. Cuius iudicium quòd cœlestis quoq; calculus cõprobaret, in mari nauigantẽ eum assequutus est. Postea coniugẽ quoq; Eudociam per acrem obiurgationẽ malè admodum accepit, quippe quæ malorum inualescentiũ causa fuisset. Ad hęc, iniuriam quoq; germanæ suæ Pulcheriæ, quæ eius causa Imperiali aula eiecta esset, factã adiecit: atq; insuper illam de Paulino suspicionẽ, & cõtentionis ouẽ, uehementer eam perstringens, in medium protulit. Illa consilij dubia, quum in magnum esset coniecta metũ, ut sibi Hierosolyma petere liceret, petijt: ad quã profectionem se uoto nuncupato Deo obligauerat, si in matrimoniũ collocatam filiam uidisset. Imperator cõfestim in Septimum misit, & sororẽ Pulcheriam septimum iam ibi annum agentẽ reuocauit: quæ quamprimùm cum apparatu comitatuq; multo in Imperialẽ aulam redijt: Ephesum certis hominibus missis, sacrum Flauiani corpus inde in urbem imperantẽ transtulit, atq; id per mediã ciuitatem cum obseruantia & pompa celebri illatũ, intra adyta sanctorũ discipulorum CHRISTI templi splendidè & religiose reposuit. Postea Iudæorum synagoga,† in fabrorũ foro, in templi formã redacta, pulchritudineq; simul & amplitudine exornata, insignem Deigenitrici ædem sacrã construxit. Vbi minoribus alijs adiectis ædificijs, uenerandam & sacram Deimatris in ipso sanctioris mensæ tumulo zonam reposuit: & ex eo tempore ea Deigenitricis ædes, * Sacri tumuli nomen est consequuta. Atq; hæc quidem sic acta.

Suggestione Leonis episcopi Valentinianus & Eudoxia ad Theodosiũ de synodo Prædatoria scripserunt.

Verba Theodosij ad filiam Eudoxiam de Flauiano.

Theodosius tãdem rem rectè considerat.

Chrysaphius relegat.

Chrysaphij mors.

Eudociam grauiter obiurgat.

τὸ μῆλον ἔρισ... Allusio per agnominationem & parodiã ad Contentionis siue Discordiæ malum.

Pulcheria è Septimo in aulã Imperialem reducitur.

Eadẽ Flauiani corpus Epheso Constantinopolim trãsfert.

ἐν τοῖς χαλκοπρατείοις

Templum Deigenitricis constructũ sub Sancti tumuli nomine.

Zona diuæ Virginis. ἁγία σορός.

CAPVT L.

EVdocia uerò Augusta, pfectionẽ in sanctã Christi ciuitatẽ adurgẽs, tandẽ eò peruenit. Et quũ populus ibi ad spectandã eam cõfluerent, postremò ad uerbũ illud quoq; perq; scitè carmẽ dictis alijs adiecit:

ὑμετέρης γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Et stirpis uestræ me dico & sanguinis esse.

Eudocia religionis ergò Hierosolymã uenit.

Coloniæ ex Græcia Hierosolyma & in Iudæã missæ. Statuæ Eudociæ apud Antiochenos. Antiochia per Theodosiũ amplificata.

Subobscurè eò antiquitùs colonias ex Græcia ductas esse significans. Eas qui A cognoscere uult, Strabonẽ Geographũ, & Phlegontem, & Diodorũ Siculum, tum etiã Arrianũ, & Pisandrum poetã, præterea Vlpianũ, Libanium, & Iulianum sophistas egregios legat. Quo tẽpore etiam Antiochiã eam profectã, ciues ibi statua ærea faberrimè facta cohonestarunt, quæ ad posteriora etiã tempora perdurauit. Quare Theodosius permotus, maximã mœnibus partẽ adiecit, usq; ad portã quæ in Daphnem fert, in latitudinẽ eis promotis. Eamq; suburbanam regionẽ cernere quisq; potest. Nam ad hoc usq; tẽpus uestigia ueteris muri, reliquijs eius sese cum admiratione oculis inferẽtibus, deprehenduntᵗ. Alijs autem uidetᵗ, à maximo Theodosio mœnia esse dilatata. Atq; ab eodẽ in lauacri Valen-

Refectio thermarum Valentis Antiochiæ. Opera Eudociæ Hierosolymitana. Diuersa monachorum uiuendi studia. Monachorum cœnobia, in quibus eis omnia sunt communia.

tis, aliquibus ex partibus incendio diruti, refectionẽ * aurum ducentorũ pondo librarum datũ esse dicitur. Fama uerò est, bis Eudociã Hierosolyma uenisse, ubi plurima ad honorẽ Christi peregit. Nam & multa sacra monasteria excitauit: & lauras, quæ uocantᵗ, angustas scilicet monachorũ cellas, scholasq; diuinas cõdidit. quarũ uarium quidẽ est institutũ, & uaria uiuendi ratio: sed hæ ad unũ prorsus pietatis finem spectãt. Quidã namq; simul eisdem in ædibus uiuunt, re nulla quæ homines in terram deprimit, distracti. Apud hos neq; aurũ est, neq; aliud quodpiã metallũ: sed neq; uestis alicuius propria, neq; rerum aliarum quidq;, quod uentrem demulceat. Quod namq; hodie † palliũ aut humerale hic fert, eo cras alium indutũ cõspicias: adeò ut unius uestem unam omnium, & rursum omnium unius esse putes. Omnibus aũt cõmunis proponitᵗ mensa, nõ cõditis uarijsq; & exquisitis cibarijs, eas quæ sub uentre sunt corporis partes ad lasciuiam irritans, sed paucis quibusdã oleribus atq; leguminibus, quantũ ad uitã saltem tolerandã satis sit, cõuiuas excipiens. Communes itidem eis sunt ad Deum supplicationes & preces, quas interdiu, & sæpe etiã nocte tota, cum timore, habitu B statuq; corporis summisso, peragunt. Labore seipsos ita conficiunt, ut uiuentes

* χρυσίου λιτρῶν διακοσίων. † ἀναβόλαιον ἢ ἐπωμίδα.

Ieiunium diuturnum. Monachi solitarij.

adhuc super terram, mortuos prorsus esse dicas. Ii sæpius in biduũ & triduum ieiunium proferunt. Sunt qui diebus quinq;, & longius, cibum non attingunt: eumq; tandẽ necessitate urgente, & quidẽ cum parsimonia multa, sumunt. Aliqui uerò diuerso ab eis, qui ita simul uiuunt modo, seipsos à multis segregantes, solitarij degunt, exiguis maximè ædiculis se includentes, quæ ea sunt latitudine & altitudine, ut neq; directè stare, neq; facilè cubare possint, speluncis quibusdam & terræ cauernis, sicuti Apostolus inquit, incubantes. Nonnulli sub dio cum feris habitantes, aliqui uerò occultis sub terra hospitijs utentes, ibi cum solo colloquuntᵗ Deo. Verumenimuerò aliud quoq; genus cõuersationis diuinæ ab illis excogitatũ est, quod omne uirilis cõstantiæ et fortitudinis specimẽ longè

Monachi eremitæ nudi in solis locis uiuentes, βοσκοί, h.e. pabulatores dicti.

superat. In solitudinẽ enim quandã sole adustã se abdentes, & eam solã corporis partẽ, quam naturæ necessitas tectã esse uult, uelãtes, nõ uiri modò, sed & fœminæ, eodẽ inter se uitæ instituto cõcertantes, nullã reliqui corporis gerunt curam, frigore ingenti atq; æstui uarijsq; aeris mutationibus seipsos cõmittentes, algorem iuxtà & calorẽ tolerant: & quouis loco, ita ut sors tulit, stant & cubant: omniq; humano alimẽto omnino repudiato, herbis quibusdã & radicibus, quas terra sua sponte fert, uiuunt: qui etiã ab eiuscemodi uictus genere βοσκοὶ, hoc est, pabulatores dicti sunt. Illi etiã tẽpore ipso specie eorũ mutata, feris assimilantᵗ, & mentẽ quoq; à reliquis hominibus alienã obtinent. Quos si quãdo fortè conspicati fuerint, fugiunt. Quòd si etiã insequentẽ quempiã sentiant, celerius se in pedes cõijciunt, propter leuitatem prorsus in aere sublimes uolantes. Nonnunquam

Hoc uerò est, λαθεῖν βιώσας.

quoq; inaccessa sub terra loca subeuntes, subitò disparent: plurimiq; id, si ita uitam ducentes lateant, faciunt. Aliud præterea monastici exercitij genus, quod parum

A parum abfuit quin præterirē, cōmemorabo. Id præ alijs meritò primas ferre cen ſetur, et apud paucißimos reperit̃. Sunt namq; nõnulli, qui quũ per multos uirtutis labores eò euaſerint, ut ἀπαθεῖς, hoc eſt, indolētes, & affectionibus perpeſsionibusq; omnibus liberi ſint, in mundũ recurrũt. Et geſtibus quibuſdam incõpoſitis dementes ſe eſſe aſsimulātes, ita uanā cõtemnunt gloriā, quā extremam tunicā (iuxta Platonem philoſophũ) anima deponere ſolet. In ἀπαθείᾳ, hoc eſt, indolentia philoſophant̃, ſine affectione atq; animi cõmotione, in caupona, aut ſi opus ſit, in lupanari cibũ capientes, & neq; conſpectũ cuiuſq; neq; locum aliquem reuerentes. Balnea quoq; ingrediunt̃, & cum mulierculis ſæpe cuā, ut natura fert, nudis lauant, & cum eiſdē habitant. Adeò uerò affectionib. perpeſsionibusq; ſuperiores ſunt, ut naturæ uim ſuperent, & tyrannidē in eam exerceant, denicq; ut neq; aſpectu, neq; cõtactu, neq; adeò ab arte petitis oſculis, atq; muliebribus cõplexibus, ad eam quæ propria naturæ eſt, concupiſcentiā cõmoueant̃. Cum uiris illi uerſantes uiri ſunt, cum mulierib. mulieres. Et quũ utriuſq; ſexus uim obtinere uideant̃, unum obtinent. Atq; ut ſemel dicam, in hoc uitæ genere, quod captũ naturæ ſuperat, uirtus naturæ aduerſas leges fixit, ut in nulla earum rerum quæ neceſſariæ ſunt, ſatietas ipſa locum habeat. Ita illi ſemper eſuriunt & ſitiunt, temperantiamq; & continentiā in rebus omnibus retinere leges eorũ iubent. Adeò etiā illæ corpus cõſtringere præcipiũt, ut ui etiā neceſsitas cõprimat̃. Tam æqua etiā per exactiſsimā rationē ſtatera uita cis librat̃, ut dum lanx utraq; per diametrũ & lineā mediā inter ſe diſtat, nullũ ſentiat̃ momentũ. Et tantopere res inter ſe contrariæ in eis & extant & miſcent̃, diuina gratia ea quæ miſceri nequeunt cõiungente, & tēpore rurſum ſuo disiungente, ut quod auditu mirũ eſt, in eodem corpore & uita ſimul & mortificatio habitet, quæ natura, ratione, & re B ipſa inter ſe maximè ſunt pugnantia. Quum enim affectio quæpiā ſeu perpeſsio ſubrepſit, tum corpus uideas mortuũ & nihil agēs, perinde atq; in ſepulchro repoſitũ eſſet. Quũ aũt egregiũ uirtutis opus peragendũ, & preces ad Deũ fundendæ ſunt, tum robur nouũ et corpus mirificè uiuidũ cernas, etiāſi id ſenio iam confectũ & * exolctũ admodũ ſit. Vitam utramq; illi, præſentē uidelicet & futuram, ita cõplicant & cõiungunt, ut carne prorſus in obitu mortificata atq; depoſita, ſemper uiuant, & quodāmodo cum uiuentibus ſimul conuerſent̃, corpora illorum uariè curātes, & ſupplicantiũ preces ad Deũ referentes: itidē ut in priore uita degentes, præterq; q rebus neceſſarijs nõ indigeant, & loco nullo circumſcribant̃. Omnibus in momento adſunt, omniũ uoces audiunt, & cum omnib. uerſant̃. Horũ opus eſt, frequētes genuũ inclinationes, & graues rurſum ſtationes deſiderio ſolo corpora eorũ ſuſtinente, et uoluntariā imbecillitatē recreante. Illi athletæ quidā ſunt carne carentes, & luctatores ſanguinis expertes. Illis cõuiuia ſplendida & deliciæ ſummæ ſunt, aſsiduũ ieiuniũ: & menſa opipara, ut quoad eius fieri poteſt, nihil cibi deguſtēt. Quòd ſi alicũde hoſpes adueniat, matutino etiam tēpore, tam benignè & amanter nouo hoſpitalitatis genere eum excipiũt, ut nihil aliud eos per uitā, q ad eum modũ deliciari ſtuduiſſe, putes: aliud mox rurſus ieiunij genus excogitantes, cibumq; arbitratu ſuo capere nolētes, adeò ut res ea omnibus in ſtuporē euadat, quũ ad uictũ ſufficientem tantũ eis deſit, quomodo tam exiguo alimento uiuere poſsint. Inimici ij ſibiipſis ſunt, uoluntatisq; propriæ & naturæ deſtinatione animi iamdudũ cõcepta, proditores, ut in rebus omnibus delicias carnis longè à ſe reijciant, & anima eis in ſtatu ſuo pulcherrimè cõſiſtat: quæcunq; Deo placita ſunt, prudenter deligens atq; cõſeruans. Felices illi prorſus eiuſcemodi cõuerſatione & uitæ inſtituto: lõgè aũt feliciores ſua ex hac uita migratione, ad quam illi ſemper aſpirant, ad optatũ illũ deſideratũq;

Monachi ἀπαθεῖς, h. e. indolentes.

Vanæ gloriæ contemptus.

Admiranda indolentiæ instituta & exempla.

* iſuper.

Eudociæ pietatis opera Hierosolymis edita.

uidendũ anhelantes. Itaq; Eudocia Augusta, cũ multis id genus monachis col A locuta est, & multa (sicuti dictũ est) monachorũ domicilia & habitationes construxit. Hierosolymorũ etiã muros ꝓtulit, & renouauit. * Episcopalẽ præterea domũ ibi ex fundamẽtis ipsis erectã pulcherrimè exornauit, eidẽq; mille numismatũ reditũ attribuit. In Phordisijs pauperũ domiciliũ ædificauit, ubi quadringenti sacro morbo laborantes habitarent. Alia itẽ pauperũ hospitiũ & uiduarũ diuersoria cõdidit, eisq; substãtiam suam donauit. Ecclesijs, nosocomijs, seu ægrotorũ domibus, sacrosanctis ædibus, & monasticis uirorũ & mulierũ domicilijs, † uigesies mille quadringentas & octoginta aureæ monetæ libras dedicauit: præter alios quos aliò cõuertit sacros ꝓuentus, & uarij generis donaria, quę sanctis quibusdã locis cõsecrauit. Et aliquando die festo Paschæ tẽplum ad sanctã CHRISTI resurrectionẽ celebrandã ingressa, in lucernarũ rationẽ decies mille sextarios olei retulit: & choris memoriã sacrę CHRISTI resurrectionis colentibus, annuũ ꝓuentum quadringentorũ numismatũ cõstituit. Postremò tẽplum ingens amplitudine & forma præclarũ, ex ipsis fundamentis, admirando illi & primo diacono simul & martyri Stephano, stadio uno ab Hierosolymis erexit: quo loco à percussorib. Domini saxis ille obrutus, immarcessibilẽ coronam reportasse dicitur. In quo tẽplo aliquo pòst tẽpore & ipsa, quum ad immortalẽ emigrasset uitã, cõdita est, quarto magni Leonis imperij anno, quum hic piã Deoq; placitã exegisset uitã. Defuncta autem est ætatis sexagesimo septimo anno. nam uiginti annos nata, Imperatori Theodosio coniuncta est. Et in aula Imperiali sub matre, eadẽq; Augusta, Pulcheria, uigintinouẽ trãsegit. Ipsa uerò sola, absq; Pulcheria, imperiũ annis septem administrauit. Porrò Hierosolymis undecim trãsegit. Ex eo tẽpore quatuor uixit annos, uniuersalis Chalcedonis synodi acta nõ approbans, sicuti postea dicemus. Postq̃ aũt synodi eius decreta rata grataq; B habuit, alios etiã trãsegit quatuor: & tandẽ mortua est. De qua prophetã Dauidem illud etiã dixisse ferunt, Benefac Domine ἐν τῇ εὐδοκίᾳ, hoc est, in bona uolũtate tua Sion, & ædificentur muri Hierusalẽ. Res Eudociæ Imperatricis ad hũc se habuere modum.

Hierosolymitanæ [illegible] uiuer.

Legibus Eudociæ [illegible]

Δὶς μυριάδας λιτρῶν τετρακοσίας καὶ ὀγδοήκοντα χρυσοῦ λίτρας τετρακόσιας.

Diui Stephani templum ad Hierosolyma.

Pulcheriæ mors.

CAP. LI.

Symeones Stylites, siue Columella, qui primus in columna uitæ monasticæ institutũ inuenit.

Sacrificium eucharistiæ.

HOc ipso tẽpore & magnus Simeones, sanctæ & celebris recordationis, q primus stationẽ in colũna inuenit, uiguit: & celebre cõsequutus est nomẽ, domiciliũ super colũna bicubitale undequaq; habens: quo tẽpore Domnus sacras Antiochenæ urbis habenas tenuit. q etiam ea re audita, quũ ad eum uenisset, totus consternatus est, & cum eo mystico arcanoq; cõgressu cõuenire exoptauit. Conueneruntq; adeò ambo, & sacrificio immaculato atq; incruento pacto, alter alteri uiuificã cõmunionẽ porrexit. Magnus igitur uir iste, etiã in corpore deorsum uersum uergente, angelorũ uiuẽdi institutũ imitatus, rebus negocijsq; omnib. nunciũ remisit: & ui naturæ illata, ad sublimia aspirauit, atq; mediũ inter cœlũ & terrã domiciliũ sibi fixit, ut extra turbam & tumultũ omnẽ positus, Deũ glorificaret, & perpetuis cum angelis hymnorũ laudibus celebraret. Hinc quidẽ ueluti mediator quidã supplicantiũ hominũ preces ad Deũ referens, inde aũt affluentẽ atq; immẽsam benignitatis gratiam illis impertiens. Cuius admirãda opera à multis quidẽ, q ea oculis ipsi suis uiderũt, memoriæ ꝓdita sunt. Cõmodè aũt & pulchrè ea Theodoritus Cyri episcopus, in Deiamantiũ historia est ꝓsequutus. Sedenim ubi terrenus iste angelus, atq; etiamnum in carne supremę illius Hierusalẽ ciuis & incola Simeones, à nemine antea tritã nouãq; planè uiã ingressus est, summos montiũ uertices incolentes patres perbenignè erga eum animati, delectos ex eorũ numero quosdã ad eum misere, eiq; hęc renũciare iussere: Quid sibi uult insolens hæc & peregrina habitatio?

Theodoritus uitam eius descripsit.

Legatio monachorum reliquorum ad Simeonem.

A habitatio: cur tritã hãc & à ſanctis ferè omnib. calcatã uiã relinquẽs, aliã quandã & prorſus ignotã ſemitã inijſti: Illud præterea mandatũ eis dedere, ut deſcẽdere illũ, et electorũ patrũ ueſtigia ſequi iuberent. Ac ſiquidẽ promptũ ſe, ut ex columna deſcẽderet, præberet: ꝑmittere ei, ut quã uellet uiuẽdi rationẽ perſequeretur, præceperũt. Obedientiã nãq; eius, ſi Deus inſtituti eiuſcemodi dux eſſet, declaraturã eſſe cẽſuerunt. Sin cupiditati ipſe ſuæ inſeruiret, & cõtrà ſibi nitendũ eſſe duceret, neq; celeriter ſtatim mandatũ huiuſmodi exequeretur, pedib. ui arreptũ, illico eũ detrahere iuſſerũt. Vt illi ad eum uenerũt, & patrũ mandatũ expoſuerunt, confeſtim ille altero pede ꝓlato, ad deſcendendũ, & abſq; ulla deliberatione & diſſenſione, ad præceptũ eorũ implendũ promptus paratusq; fuit: & gratias illis egit, qui tantã de eo gererent curã, ueluti quid q̃ præter uoluntatẽ & ſententiã Dei facere occœpiſſet. Porrò illi eũ in inſtituto, ꝗd ſibi ꝓpoſuerat, permanere ſunt paſsi: poteſtati eius permittentes, ut quẽ cœpiſſet curſum teneret. illud inſuper adijciẽtes: Fortis eſto, & uiriliter age. Videris nãq; diuinitùs ad hãc uiuendi uiã ꝓductus eſſe, antea ignotã. Itaq; deinceps magna ille cõcepta fiducia, cœptũ id magis eſt ꝓſequutus. Tam prolixè aũt diuina in eo uiro enituit gratia, ut quum Theodoſius ſanctione quadã Iudæis ſynagogas in urbe Antiochena à Christianis eis adẽptas reſtituere iuſsiſſet, & Simeones magna dicẽdi & obiurgandi libertate uſus, literas ad eũ dediſſet, princeps is iuſsionib. ſuis abolitis, ea quę ſancto uiro et Chriſtianis placuiſſent, fecerit. atq; prǽfecto ei, cuius ſuaſu res ea inſtituta fuerat, tum dignitatẽ ademerit: precatoresq; maximos ad aẽriũ martyrem miſerit, ꝗ illũ, ut pro ſe Deũ exoraret, & preces ſuas ſecũ cõmunicaret, rogarent. Quę aũt ille admirãda ediderit facinora, & q̃ cõmodè cum quibuſq; colloquutus ſit, quis ſingillatim exponat: quæ ſi quis noſſe uelit, eũ ad hiſtoriã eius

Ratio ab eo uo ui iſtius inſtituti requiritur.

Obedientia Simeonis monachorum patribus exhibita, inſtitutum eius ex Deo eſſe oſtendit.

Theodoſius autoritati Simeonis in magnis reip. reb. obſecutus.

Simeones centum & tres annos uixit.

Communio precum.

B legendã remittimus, quam poſt magnũ Theodoritũ optimè cognominis ei Simeon Metaphraſtes cõſcripſit, nouũ quoddã & admirandũ in ea ex omnis generis cibarijs conuiuiũ omnibus ꝓponens. In hoc uitæ inſtituto decertãs, quinquaginta & ſex peregit annos. Nouẽ enim in priore, ubi principijs ſacrę religionis imbutus eſt, ſchola, cõſumpſit: quadraginta aũt & ſeptẽ, in ea quæ dicitur Mandra: decẽ porrò in anguſtijs quibuſdã peregit, ſeptẽ uerò in minorib. columnis, & tandẽ in colũna quadraginta cubitorũ lõgitudinis triginta trãſegit annos. Cuius ſacrũ cadauer poſt tot certamina & mortem ipſam obitã, poſtea ſub Leonis magni imperio Antiochiã eſt perlatũ: Martyrio, ꝗ tum ibi epiſcopatũ gerebat, atq; Ardaburio Orientaliũ copiarũ ductore, cum militib. ſuis, & alijs plurimis magiſtratib. præſentibus. Qui ſimul omnes, maximo eos comitãte exercitu, ad diuinũ illud tuguriolũ aduenere, & uenerandũ illius & uitale cadauer cum reuerentia & comitatu multo (multi nãq; etiã ex monaſticis philóſophis undiquaq; ex uicinis locis, ad ſacrã corporis illius ꝓductionẽ & pompã eò ſe contulerant) aſſeruarũt, ne finitimæ urbes cõfluentes id raperẽt: ꝗd illę inter ſe, quę nam illud ſortiretur, decertarẽt. atq; id uix tandẽ ſaluũ, multis in itinere miraculis exhibitis, Antiochię repoſitũ eſt. Id etiã poſtea Imperator is ab Antiochenis ſibi dari petijt. At illi precatorib. ad eũ miſsis, inter alia & hæc precib. ſuis addidere: Propterea ꝙ urbs noſtra murũ nõ haberet, qui magno terræmotus impetu corruit,
» ſacroſanctũ Simeonis corpus huc adduximus, ut nobis pro muro & uallo eſſet.
Quibus uerbis ægrè Leo exoratus, precib. eorũ ceſsit, & ſanctũ Simeonis corpus eis reliquit. Quod ibi poſteriorib. tẽporibus, ad hoc uſq; tẽpus ſeruatũ eſſe ſcimus. De hoc mirandũ quiddã, ꝗ id uiderũt, memorãt. Nam capitis eius et barbæ capillos nõ excidiſſe, neq; tẽpore lõgiſsimo intercidiſſe aiũt: qui ui temporis ſuperata, formã adhuc uiri ſancti ueluti uiuentis & inter homines uerſantis conſeruarint. Integra etiã eius dicta eſt fuiſſe cutis omnis, atq; in fronte præcipuè la-

Simeon metaphraſtes, Simeonis iſtius Columellæ uitam quoq; compoſuit.

Cadauer eius honorificentiſsimè Antiochiæ illatum.

Preces Antiochenorum ad Leonem imperatorẽ, ut corpus S. Simeonis Antiochiæ relinquat.

Corpus Simeonis uſq; ad Euagrij ſcholaſtici tẽpora integrũ durauit.

Tt 3 bore

bore & tempore multo rugosior atq; durior facta. Oris itē dentes, illis excepus, A quos fideliū manus, ꝑpter egregiū in eū amorē abstulere. Quę sanè omnia staturam eius & habitū, qualis & quātus Dei homo Simeones fuerit, declarāt. Iuxta corpus eius etiā torques ferreus positus est: q & ipse, ꝙ cōstanti illi & forti in certaminib. uarijs corpori affuerit, honorē eum à Deo cōsequutus est. Nam quantūuis defunctū Simeonē amās illius, dicā etiā amatū ab illo ferrū nō reliquit, tanquam ab illius pulchra cōsuetudine resiliēs: sed iuxta illū situ est, ueluti corpus illius ꝑficiens. Ingens uerò mihi cupido inceſſerat, res eius singillatim recēsendi, utilitatē & mihi cōmemoranti, & historiā hāc legēti allaturas: nisi ab eis, ꝗs dixi, sanctis uiris, ꝑ eo atq; decet, luculēter & copiosè essent descriptæ: præcipuèquū ad alia quæ instituti ꝓmisiq; nostri sunt, referēda nobis properandū sit. Quare unū saltē ꝗd ab illis prætermissum est, nūc cōmemorabo. Mandrā, sicuti dictum est, monastici exercitij eius locū incolę nominát, appellatione tali ei à sancto ipso uiro imposita. Distat à Theopoli stadijs plurimū triginta, ad accliuē mōtis uerticē sita. Ascensus arduus stadiorū uiginti est, ubi & templū uiro sancto, in crucis speciē conformatū, & ex quatuor partib. porticibus exornatū, excitatū est. Iuxta porticus eas ex saxo polito colūnæ decētissimè cōstructæ sunt, quæ summam testudinē perpulchrè in sublime attollūt. In medio hypęthra, siue subdialis aula est, arte exquisita ad summū elaborata. In media ea, colūna illa quadraginta cubitorū stat, qua sanctus ille uir & carnalis angelus tanq̃ scalis usus, ad cœleste cōscendit regionē. In eis quas dixi porticibus, ad fastigium summū cancelli (quidā fenestras appellare cōsueuere) sunt, porticib. ipsis & subdiali quæ dicta est aulę respondentes, locū ûtq; uolentib. dantes, ut ex ipso tēplo extrà, & rursum ab exteriori tēpli parte in templū prospicere possint. Vbi ad læuū colūnæ latus in cancellorū uno emicantē cernere est immensam quandā stellā per fenestram B discurrentē, & splēdidè coruscantē, & modò ueluti cessantē, mox uerò rursum derepente affulgentē. Id ꝗd eis tantūdiebus fit, quibus memoria sancti uiri colit. Sunt etiā q memoriæ prodiderūt, ipsius quoq; Simeonis faciē illā huc atq; illuc uolitantē, ad columnā uideri, barba, sicuti eam gestauerat, summissiore, & capite tiara tecto. Nam sic quoq; ille incedere solitus fuerat. Miraculū hoc spectāt omnes, mulieres quoq;, sed extra templū ad postes stātes. Ianua enim una ex aduerso stellæ fulgēti locata est. Ne enim mulier quæpiā sacrā ædē fortè ingrediat, etiā atq; etiā per custodiā loco ei impositā cauet. Viri aūt, etiā ex rusticis, unà cū iumentis suis, ingrediunt, sæpius columnā ipsam circūeuntes. Hęc de Simeone.

Torques ferreus diui Simeonis.

Mandra Simeonis stadijs triginta à Theopoli.

Templum eiusdem ibidem.

In eo templo stella emicans ipso diui Patris memoriæ die refulget.

Hanc stellā se uidisse scribit Euagrius li. 1. cap. 14.

Memoria sanctorum.

Mulieres templum id nō ingrediuntur.

CAP. LII.

Euthymius monachus.

SVb eodē imperio magnus etiā ille & inclytus Euthymius in Palęstina excelluit: sub Valente quidē ex promissione natus, à magno aūt Otreio & Acacio Melitinensis ecclesiæ episcopis ritè doctus atq; eductus: deinde in presbyterorū ordinē allectus, sacrarū tantū rerum curā gessit. Postea in Palæstina unà cū admirādo Theoctisto in antro quodam, uirtutis statuit officinā: multisq; & uarijs cellis, sanctioris philosophię mellis stipandi gratia cōstructis, ingēs cōdidit monasteriū. In tantū aūt uirtute enituit, ut quū canō esset & formula instituti monastici, tum miraculis etiā edēdis pręclarū obtineret nomē. Nam Persarū cuiusdam tribuni filiū morbo liberatū ad incolumitatē reduxit, & cœli ianuas aperuit, atq; sterili terræ fertilitatē orationib. conciliauit. Effecit etiā, ut ex paucissimis plurimi panes fierēt, quibus quadringenti uiri refecti sunt: mulieres steriles fœcūdas reddidit. Quū sacris mysticis operaretur, lux cœlitùs perinde atq; colūna affulgēs, eum circūdedit: ueluti uoce emissa, quāta uitæ puritate uiris esset, indicās. Et quo quisq; eorū animo esset, qui ad sacram cōmunionē percipiendā accedebāt, per arcanā reuelationē perspiciebat: quod

Miracula eiusdem.

A quod clarißimum prorſus ſanctimoniæ eius ſummæ indiciũ fuit. Migrauit aũt uir beatus ad Dominũ, quum nonaginta & ſeptem annos exegiſſet, Leone magno imperante. Vita moderatus, & moribus perquam ſimplex fuit: colore candidus, & ad femora uſque promiſſam, eamque denſam habens barbam. De quo illud hiſtoriæ memorant. Quum monachus quidã moreretur, qui egregiã uirtutis & caſtitatis famã obtineret, impudicus aũt prorſus eſſet, ſanctũ hunc uirũ angelum horrẽda ſpecie tridẽte graui animã illius, crudelẽ in modũ, è corpore extrahentẽ uidiſſe: & uoce ſimul cœlitùs, occulta turpitudinis facinora apertè reuelantem, audiſſe. Aliũ quoque pauperẽ quendã nudũ in ſolo iacentẽ ab eo cõſpectum eſſe, lacerũ prorſus & pannis uilibus obſitũ: cuius animã, qui multi ei præſtò aderant angeli, reuerẽter euocarint. Cui Dauid quoque cum ſummi concentus cithara ſua affuerit, carminibus illã ueluti demulcens atque perducens. Sub idẽ tempus alij itidẽ plurimi floruerunt: qualis ille fuit Theoctiſtus & Geraſimus, magnorum cœnobiorũ præſides, qui ad nouũ quendam canonẽ uitæ ſuæ rationem inſtituerunt. De his ſingula ſcribẽdi nunc locus nõ eſt. Tum quoque Eudocia Auguſta, quæ à recta uia aberrauerat, ueritate rurſus cognita, ab Eutychianorum factione ſeceſsit. Ad Euthymiũ etiã uirtute præclarus Sabbas adoleſcens adhuc uenit, quem ubi ille uidiſſet, qualis futurus eſſet, clarè prædixit. Eiſdem temporibus & Titus Boſtrenſis uiguit: item Baſſa, Tatiana, & admiranda Melana. Præterea celebris illa Xena, in qua uirtutis perfectionem ſatis corona illa inſignibus ſtellis cõtexta declarat. Decantatus quoque Xenophon ille, qui in ſe-
B natorum ordine prius fuerat, non minus internis animi dotibus, quàm externis diuitiarum opibus enitens. Miſerat is Berytum, quæ Phœniciæ urbs eſt, diſciplinæ & legum diſcendarum gratia, Arcadium & Ioannem filios ſuos. Quum autem naufragium eos in mari paſſos eſſe intellexiſſet, ad inquirendos eos unà cum coniuge ſua profectus eſt. Porrò ubi eos Hieroſolymis monaſticam exercentes reperit, ipſe quoque, & unà ſecum uxor, tranquillioris uitæ ueſtitũ ſumpſit. Ad eam uerò omnes uirtutẽ peruenere, ut à Deo miraculorũ edendorũ honorem & præmium acceperint. Et quùm per uitam placiti Deo fuerũt, tum ea exacta ad illum emigrarunt. Eodem etiam tẽpore uirtutis incrementis longè proceſsit, celeberrimus ille monachus Auxentius, in monte Bithyniæ, eo qui ex aduerſo Conſtantinopoli ſitus, omnes circumcirca colles altitudine ſuperat.

Euthymius 97 ann. uix it. — *Mors monachi hypocritæ horrenda.* — *Mors mendici optata.* — *Theoctiſtus, Geraſimus, abbates.* — *Eudocia Eutychetis hæreſi reiecta reſipiſcit.* — *Sabbas monachus.* — *Sanctæ quædam fœminæ.* — *Titus Boſtrenſis.* — *Xenophon ex ſenatore monachus.* — *Berytus olim ſtudiorum iuris ciuilis mater.* — *Arcadius & Ioannes filij eius monachi.* — *Coniunx itidẽ eius monachatũ complexa.* — *Auxentius monachus.*

CAPUT LIII.

NOn uirtute tantum egregij tum floruere uiri, ſed & doctrina factis ipſis conſona enituit. Vtraque enim philoſophia ſi concurrat, celerius mentem in ſublime tollit, & bono ei quod deſiderio uotoque omni expetimus, unit atque coniungit. Nam ueluti duabus alis, cui utraque illa contigit, uritur: atque in cœlum euolans, quàm celerrimè progreſſu pleno peruenit. Quales uiros ea tempeſtas protulit, uirtute & doctrina magnam gloriam conſequutos. Talis Iſidorus ille fuit, qui in Peluſio monte monachis præfuit: Nilus † & Marcus præclari aſcetæ, & ſapiens item Cyri eccleſiæ antiſtes Theodoritus: quorum magna in poetica gloria eſt. Præceptore ij in utraque philoſophia magno uſi ſunt Chryſoſtomo. Igitur diuinus, Iſidorus iam inde ab adoleſcentia ita in monaſticis laboribus deſudauit, & ita carnem, animam arcanis ſublimioribus que doctrinis fouens, macerauit, ut angelicam prorſus degeret uitam,

Vita proba doctrinæ piæ reſpõdens facilimè ſummũ bonũ aſſequitur. — *Iſidorus Peluſiota.* — *Nilus.* — *Marcus.* — *Theodoritus.*

† Cyri oppidi, ubi Theodoritus eccleſiaſticus hiſtoricus epiſcopatum geßit, ſæpe in his libris facta eſt mentio. Situm eſt in Syria, à Iudæis, quum ex Palæſtina à Medorum exercitu in captiuitatem abducti, & à Cyro rege Perſarum in patriam reſtituti eßent, ut aliquam illi pro tanto beneficio memoris animi referrent gratiam, conditũ. Id admodum aliquamdiu neglectum, Iuſtinianus poſtea inſtaurauit, muniuit, & exornauit, propter diuos Coſmam & Damianum, qui ad id oppi dum ſepulti erant. Procop.

A & uiua animataq; monastici instituti diuinæq; cõtemplationis colũna, & ueluti primariũ quoddã exemplũ flagrantis æmulationis doctrinæq; spiritualis esset.

Isidori scripta.

Multa ab eo scripta sunt uariæ utilitatis plena: potissimùm aũt, epistolarũ omnis generis diuina simul & humana gratia refertarũ, propè Chiliades decem, in quibus scripturã omnẽ clarius exponit, & omnes omnium hominũ mores instituit, quippe q dicẽdi genere ad docendũ accõmodato in eis utat̃. Satis quoq; ille declarat, quo ardore erga honestatẽ, erga Ecclesiã, et eos qui temerè iniuria afficerent̃, flagrauit. Multũ prętcrea in lucubrationib. suis inuehit̃ in eos, qui non ritè episcopali sacerdotaliq; munere fungerent̃.

Isidorus Chrysostomum defendit.

Isidori scriptũ ad Cyrillum Alexandrinũ.

Et q aperte Chrysostomũ defenderet, uehemẽter Arcadiũ & Cyrillũ, atq; huius patruũ Theophilũ perstringit, eorumq; sinistras aduersus uirũ eum susceptas molitiones taxat. Quæ illum eodẽ cum eis tẽpore uiguisse testant̃. Cyrillũ sanè quidẽ ut hominẽ turbulentũ refellens, hæc quoq; scribit. * Fauoris quidẽ affectio acutũ nõ uidet, hostilis uerò animi odiũ nihil prorsus cernit. Quòd si utroq; hoc uitio te purgare ipsum et liberare uis, ne uiolentas sententias extorqueto, sed iusto iudicio causas cõmittito. Quandoquidẽ & Deo, qui omnia priusq; fiãt, nouit, perhumaniter & benignè placitũ fuit, ut descẽderet, & clamorẽ Sodomorũ uideret, certę & exactæ inquisitionis nobis ꝓponens exemplũ.

[illegible]

Exemplum diuinũ, neminem causa incognita condemnandum esse.

Multi nãq; qui Ephesi tecũ cõgregati fuere, publicè te traducũt, q inimicitias tuas persequutus sis: & nõ ritè atq; ordine, iuxta rectæ fidei sententiã, ea quæ IESV CHRISTI sunt, quęsiueris.

Humanissima Cyrilli obiurgatio.

Theophili, inquiunt, quũ ex fratre nepos sit, morẽ quoq; illius imitat̃. Quemadmodũ enim ille apertã insaniã in sanctũ & Deo dilectũ Ioannẽ effudit, ita & iste gloriã eodẽ affectat modo. Quãuis causæ ipsæ & res de quibus cõtrouersia est, magnopere inter se dissideant.

Aliud eiusdem ad eundẽ scriptum.

In alia rursus epistola, hæc scribit. Terrent me quæ in diuinis scripturis prodita sunt exẽpla, & quæ opus est necessariò scribere cogor. B Siue enim pater, sicuti ipse dicis, iudicium & condemnationẽ Heli metuo, q filios peccantes non coercuerit: seu filius tuus, qui magni Sauli personã refers, sum, id quod magis agnosco, Ionathæ pœnã trepidus exhorresco, quod patrẽ † Pythonissam consulentẽ nõ impedierit: & propterea prius ipse qui ꝓhibere id potuerit, q qui peccauerat pater, in bello occidit.

† ἐγγαστρίμυθον.

Dehortatio à dissidijs.

Itaq; ne ego quoq; cõdemner, & ne adeò ipse etiã à Deo cõdemneris, cõtentiones sopito: nec iniuriæ proprię uindicta, quæ ab hominib. ꝓuenit, uiuentẽ Ecclesiã per astutas actiones fallito, neq; ei perpetuã sub pietatis prætextu dissensionem cõciliato.

Isidori uerba aduersus Theophilum, pro Chrysostomo.

Et de Chrysostomo rursum: De diuini Ioãnis tragœdia quæris. Eam uerò exponere nequeo, ꝓpter rei ipsius insolentiã atq; indignitatẽ. Pauca tamẽ sic habeto, quę uicina Ægyptus more suo designauit. Mosen auersata est, Pharaoni mancipata: humiles flagris cõcidit, laborãtes afflixit, ciuitates extruxit, & mercedẽ operis non persoluit. Et quũ in studijs istis se exercuisset, * insano lapillorũ amore flagrantẽ, aurũq; uelut Deũ colentẽ, ꝓduxit: Theophilũ quatuor administris, seu potius desertorib. suis circumuallatũ, qui Dei amantẽ Deũq; deprædicantẽ uirũ hostiliter opprimeret, quum quidẽ illi eas quas aduersus cognominem meum gesserunt inimicitias, occasionem & causam impietatis suæ arripuissent. Sed domus Dauid confortat̃: Sauli aũt, sicuti uides, infirmat̃: quamuis ex uitæ huius tẽpestate ille euaserit, & ad cœlestẽ trãquillitatẽ transierit.

** λιθομανῆ, χρυσολάτρην.*

Isidorus de phrasi & stylo Chrysostomi.

Idẽ uerò mirificã Chrysostomi dictionẽ laudib. uehẽs, hęc quoq; ad Opheliũ grammaticũ scribit. Celebris Ioannis linguã, dictionisq; uenustatẽ, & sententiarũ densitatẽ, nõ alijs dico (parũ enim hoc fortasse apud multos esset) sed ipsi Libanio, q apud omnes in eloquẽtia p̃clarus habet̃, magnæ admirationi fuisse, indicio est Libanij ipsius epistola, ad illũ etiãnum iuuenem, quum orationẽ in Imperatorũ laudem habuisset, scripta: in qua non ipsum modò felicẽ esse prædicat, q sic dicere potuerit: uerumetiã principes

ipsos

A ipsos quos laudauit beatos putat, ꝙ laudatorē illi talē nacti sint. Ea sic habet. Libanius Ioāni· Orationē tuā prolixā & pulchrā accepi, & uiris q & ipsi orationes cōscribunt legi. Nullus in eis fuit, q nō exiluerit, & uociferatus sit, eaꝗ omnia fecerit, quæ per stuporē cōsternati solent. Me illud delectat, ꝙ dicēdi artem, quā agēdis in foro causis exhibere potuisti, ad huius generis orationes conferre malueris: teꝗ beatū iudico, qui tātopere principes laudib. ornare potueris. nec minus fortunatos illos esse puto, & patrē scilicet qui dederit, & filios qui acceperint imperiū, ꝙ laudatorē talē sint cōsequuti. Hæc Libanius. Plutarchus uerò orationē dilucidā & facilē uerè & germanè Atticā esse censet. Sic enim, inquit ille, oratores dixerunt. Gorgias aūt Leontinus primus uitiū hoc in orationes ciuiles, sublime & figuratū dicēdi genus affectās, inuexit, & perspicuitatis luminib. obstruxit. Viciū hoc etiā admirandū Platonē cōtigit. Quòd si hac in re Plutarcho credendum est, multis modis alios omnes præclarus superat Ioannes, qui in orationibus suis Atticismum refert, & perspicuitatem ita, ut haud sciam an alius quisquam magis, retinet. Hæc diuinus Isidorus.

Libanius orationem Chrysostomi laudat.

Stylus Chrysostomi Atticismum refert.

CAP. LIIII.

ADmirādo aūt Nilo patria Cōstantinopolis fuit, cuius etiā, ꝑpter egregiā generis nobilitatē præfectus fuit. Potētia aūt & opibus affluens, asceticā illis prætulit uitā: quippe q ad exēplū diuini Dauidis, ad domum Dei abijci, q̄ in tabernaculis peccatoru habitare maluerit. Et quū eloquentiæ ui polleret, diuinæꝗ gratiæ neruis ualidus esset, scripta uaria quæ uitæ monasticæ exercitiū instruunt, reliquit, uerbis & sentētijs ita cōposita, ut lectoris animum gratia incredibili recreent. Scripsit quoꝗ diuinorū patrū in mōte Sina obitum, martyriū, facundia & affectu tanto, ut satis inde colligere liceat, ꝗ eximia B doctrina iuxtà & uirtute uir is fuerit: ubi etiā suas & filiorū res paucis cōmemorat, miserabiliter ueluti in tragœdia captiuitatē eorū exponēs, quū barbari Blemmyæ excursione sua cædē ingentē fecere: quod opusculū tanꝗ spirituale quoddam oblectamentū, studiosis reliquit. Alios itē libros optimos edidit, spiritualis gratiæ nō expertes: inter quos primas eū ferre puto, quē ad Græcæ superstitionis sectatores scripsit. Et rursum q ab eo ad Eulogiū cōpositi sunt. Capita autem collegit aliqua quidē fusius, multa aūt cōpendiosius tractata, in quibus spiritualem fructū, perinde atꝗ nectar aut ambrosiā aliquā, oculis subiectū, ita ut facilè percipi posset, ꝓposuit. Quē uita defunctū, Iustinus posterior inde translatū, in fundamēto sacratioris mensæ, in eo q̄d ab ipso, Petro & Paulo apostolorū principibus, ad Orphanotrophiū cōstructū est, tēplo reposuit. Ipse quoꝗ Marcus in monastica prius uersatus, multa post se reliquit scripta. Eorū q ad nos peruenerūt, libri octo sunt, uniuersaliū affectionū numerū æquātes: & alij triginta & duo, in quibus uias totius asceticæ uitæ omnes ꝓsequit̄, ad quæ loca secedēdum, & q̄modo ad uoluntatē Dei gressus dirigendi sint: quomodo etiā homo dæmonū tētationes superet, mentēꝗ repurget, atꝗ ad ueterē dignitatē progrediat̄, & cū Deo cœleste institutū sectatus uiuat. Theodoritus uero natione quidē Syrus fuit, sectator aūt magni Ioānis Chrysostomi, illūꝗ sibi quasi primariū exemplar stylo cōformando propositū habuit. Est enim fluidus admodū, & copiosus, in elocutione facilis, & Atticam gratiā redolens. Lucubrationes ab eo cōpositæ hæ sunt· Enarrationes in uetus testamētum, cuius etiam obscurorum locorum expositiones in peculiarem contulit librum. Opus aliud in sedecim Prophetas, aliud itidem in Psalterium. de Prouidentia liber alius. alius in Apostolum. Aduersus hæreses omnes uolumē, quod Mendacij & ueritatis discrimē inscripsit. Liber quem cōtra duodecim capita Cyrilli cōscripsit. Itē, Ecclesiastica historia.

Nilus ex præfecto urbis Constantinopol. monachus factus.

Scripta eius.

Marci monachi scripta.

Theodoriti scripta.

Et rursum

Et rursum φιλόθε☉-, hoc est, Deiamantiũ historia: in qua institutũ eorũ qui ętate A sua uitã sanctè transegerunt, persequit. Libri tres de diuinis dogmatibus, in dialogo cõscripti. Legi prętcrea supra quingẽtas eius epistolas, gręco sermone optimè cõpositas. Hæc de Theodorito. Quę aũt ei acciderint, postea indicabimus.

CAPUT LV.

De Synesio, qui episcopus factus est ex philosopho.

Vm his & Synesius, cuius magna toto terrarũ orbe gloria est, floruit: q, si quisq̃ alius, & ipse ætate ea doctus fuit. Tantũ uerò operę nauauit philosophiæ Platonicæ, & adeò ad summũ eius ꝑuenit fastigiũ, ut eũ non solũ Gręci homines, uerũ etiã Christiani sint admirati, qui de reb. nulla affectione infecti sincerè iudicãt. Huic tãto uiro, q pręterea placidus & modestus esset, Theophilus Alexandrinus, ut salutarẽ susciperet regenerationẽ, ꝑsuasit: postea uerò etiã, ut idẽ sacerdos ungeret, cũ eo egit. Atq; ille ad alia quæ Christiani profitent, promptũ se & facilẽ prębuit: Platonicis aũt sentẽtijs seductus, resurrectionis doctrinã primùm minimè recepit, nefandã eã & detestandã esse iudicãs.

Difficile fuit Platonico philosopho resurrectionem mortuorum credere.

Et quamuis ea esset opinione, Ecclesia tamẽ, ut sacerdotij obiret munia, homini permisit. Quę hoc tum fecit, illa certa cõiectura adducta, q propter reliquas eius uirtutes eum etiã aliquando tandẽ flexũ, resurrectionis ꝓfessionẽ cõprobaturũ, diuinãq; gratiã rem illi tantã deesse, q multis magnisq; primarijs donis eniteret, passurã nõ esse putaret. Neq; illa opinione et spe sua falsa est. Paulo namq; pòst, resurrectionẽ & credidit & ꝓfessus est, certã hãc esse, maximeq; cõuenire Ecclesiæ ipsi sententiã. Qualis aũt & quantus uir fuerit, testanẽ quæ ab eo post sacerdotalem susceptã dignitatẽ, perq; eleganter scriptæ sunt epistolæ: & alij insuper libri, q cõcinna ipsa cõpositione, dictione, & sententiarũ frequẽtia, scripta alia omnia lõgè post se relinquũt.

Scripta Synesij.

Lucubrationes ab eo editæ hæ sunt. Epistolarũ uolumen, centũ et sexaginta. Theodosio iuniori de imperio administrãdo dicatus B liber, doctrinã & formã reip. ab Imperatore regendæ cõplectens. Opusculũ de Insomnijs. Ad Pęoniũ de dono liber. De prouidẽtia libri duo, quos Ægyptios nominat. Itẽ laus caluicij. Et hymni quidã ad Deũ perq̃ scitè ab eo cõpositi. Cęterùm ego, q ueritatẽ ꝓferre studeo, epistolã ipsius hic apponã, quã ad fratrẽ Euopium dedit: unde intelligere licet, de quibus nam rebus illi ambigẽti, per † commodam dispensationẽ sacerdotij dignitatẽ suscipere permissum est. Ea est talis.

† [illegible]

Epistola Synesij ad Euopiũ fratrem, quum à Theophilo Alexandrino episcopus Ptolemaidis Cyrenaicæ regionis designatus esset.

"Incõsideratus sanè essem, nisi multã haberẽ Ptolemaidis ciuibus gratiã, q me "honore eo, quo meipsum indignũ puto, honestũ esse uolũt. Cæterùm nõ an illi "magna tribuãt, sed potius an ea à me recipienda sint, deliberare cõuenit. Quòd si enim homo diuino propè fruaẽ honore, siquidẽ iustus sit, dulcissimũ percipiat fructũ: sin dignitate ea lõgè sit indignior, acerbã futuræ pœnę sustineat expectationem. Porrò nõ nouus hic, sed uetustus admodũ est metus, ne quid in Deum cõmittam, honorẽ ab hominib. ferens. Ego sanè q meipsum noui, ineptiorẽ omnino cõperio, q̃ ut sacerdotali dignitati gerẽdæ idoneus sim. Proinde apud te de animi mei motib. & cogitationib. agã. Nõ enim aliũ habeo, apud quẽ id rectius "faciam, q̃ te, percharũ mihi mecumq; educatũ caput. Te namq; æquum est par- "ticipem esse curarum mearum, ac noctu uigilantem deliberare, & interdiu cogi- "tantem considerare, ut & boni mihi aliquid contingat, & mali quicq; effugiam. "Accipe igiẽ quo loco res meæ sint, quæ tibi etiam maiore ex parte cognitæ sunt. "Fasce exiguo sublato, pulchrè mihi uideor hucusq; philosophiam ipsam pertu- "lisse. Quũ uerò ab hominibus non prorsus perperam in ea uersatus esse censear, "laudatum à quibusdam, ampliore nunc honore me ornatum esse uolunt, qui de "idoneis animi mei uiribus iudicare non possunt. Vereor autẽ, ne si per ineptam "ambitionẽ dignitatem oblatã recipiam, neutrũ cõsequar; uidelicet neq; laudẽ ex "honore

Episcopi dignitatem diuini honoris esse putat, & se ea indignum esse censet.

Fraternæ charitatis officiũ.

A honore contẽpto, neq; gloriã ex dignitate minus rectè gesta. Rem ipsam sic me-
,, cum cõsidera. Rebus duabus semper tẽpus omne tribuo, studijs & ludo. Lite-
,, ris uacans, & præcipuè diuinis, solus sum. Ludo operã dans, q̃ plurimos admit- *Synesium ut philosophus studijs & ludis deditus.*
,, to. Nosti enim, quum à libris exurgo, totũ me in ludis esse: à ciuilibus autẽ curis
,, & natura & animi destinatione abhorrere. Sacerdotẽ aũt oportet esse uirũ diui-
,, num, & ad ludum omnẽ perinde atq; Deum difficilẽ & durum, qui ut proposi- *Ardua res est, & diuina, episcopatus.*
,, tum institutumq; suum teneat, innumeros in se plurimorũ cõuersos habet ocu-
,, los. Ad quos nulla, aut certè parua peruenit utilitas, nisi aliquis probè instru-
,, ctus & cordatus sit, & à suauitate animi omni alienus. Rem diuinã faciens, non
,, priuatim solus esse potest, sed in cõmuni cõuentu inter plurimos uersat̃, quũ le-
,, gis doctor sit, & nihil aliud q̃ quod legitimũ sit sonet. Negotia cum gerere opor
,, tet, quæ simul omnes gerunt. Quę enim cõmunia omniũ sunt, unũ ipsum curare
,, opus est, nisi criminibus omnibus obnoxius esse uelit. Quomodo igit̃ nõ maxi
,, mi fortissimiq; animi sit, tantam curarum molem ita ferre, ut mens non obrua-
,, tur, & extincta in anima particula diuina non negligatur, si quis tot studijs & a-
,, ctionibus uarijs distineatur. Neq; ignoro esse quosdam, qui hoc præstare pos-
,, sint: & felicem eorum naturam atq; beatam, ipsosq; uerè diuinos uiros esse cen-
,, seo, qui quum in multis humanis uersent̃ negotijs, nõ tamen diuini numinis cu-
,, ra excidant. Ego uerò meipsum, qui in urbẽ descendere et per urbẽ deambulare
,, soleam, rebus inuolutũ, quę ad terrenas curas trahunt, atq; inquinationibus re-
,, pletum esse, quarũ non facilè quisq̃ magnitudinẽ dixerit, scio. Nam quæ ad nati-
,, ua & propria aliunde aduenĩunt piacula, in accessionis rationẽ conferunt̃. Cor-
,, poris robur mihi nõ est. Interiora animi bona non rectè se habent. Ab externis
,, etiã aliqua ex parte destituor: tum aũt cõscientiæ mœrorẽ ferre nequeo. Et quo-
,, tiescũq; me quispiã rogat, disertis uerbis statim dico, Sacerdotẽ in rebus omni-
,, bus maximè à probris debere esse alienũ, quippe qui aliorum quoq; sordes ex-
,, piet. Verumenimuerò illud quoq; literis ad fratrẽ datis inserere cõuenit. Per-
,, multi enim epistolã hanc legent, & ea gratia illã potissimùm dictaui, ut quũ res
,, ipsa nota omnibus fiat, tum utcunq; ea procedat, & apud Deum & apud homi
,, nes, nec minus apud ipsum patrem Theophilũ culpa careã. Siquidẽ quum res
,, meas in mediũ protulerim, & potestati eius quicquid uelit de me statuendi per-
,, miserim, quomodo crimini alicui obnoxius sim? Mihi & Deus ipse, & leges, i-
,, psaq; sacra Theophili manus uxorẽ dedit. Quapropter omnibus prædico, te- *Vxorem legitimam propter presbyteri seu episcopi magistratum dimittere non uult.*
, statumq; esse uolo, me illam prorsus deserturũ nõ esse, neq; cum illa ueluti mœ-
, chum clandestinã consuetudinẽ habiturũ. Alterũ enim minimè pium, alterum
, minimè legitimũ est. Quin potius & uolo & opto, plures mihi & probos nasci
, liberos. Hoc ipsum electionis authorẽ & principẽ ignorare nõ oportet. Sciant
, id amici etiã nostri Paulus & Dionysius, quos legatos hãc ob causam à populo
, lectos esse audio. Illam uerò rem Theophilo nõ significari, sed in memoriã tan-
, tum reuocari opus est. De ea autem fusius dicam, cum qua una quisq̃ alia omnia
, collata parua esse iudicet. Difficile est, atq; adeò fieri omnino non potest, ut a- *Platonicas sententias cũ Christianis dogmatibus pugnantes, retinendas sibi esse cẽset.*
, nimus dogmata, quæ per eruditionẽ & scientiã in certã necessariãq; persuasionẽ
, euaserint, fluctuare, & in dubium uocari sinat. Nosti porrò, philosophiã admo
, dũ diuulgatis istis Christianorũ aduersari opinionibus. Itaq; haud unq̃ addu-
, car, ut * posterius animã q̃ corpus gigni credã, neq; mundũ ipsum & partes alias
; interituras esse dicã. Resurrectionẽ deprędicatã, * sacrũ quiddam, et minimè uul- *ἱερὸν ἀπόῤῥητον.*
gandũ esse duco, neq; cõceptis uulgi opinionibus assentiri possum. Mens phi-
losophia exculta uerũ pspicit. Ea necessitate adducta, mendaciũ permittit. Et ha
bet rationẽ seu proportionẽ suã lumẽ ad ueritatẽ, & oculus ad mentẽ. Quatenus

ergo

Philosophia quandoq; admittit mendacium.

ergo oculus lumine copiosiore in deterius abutatur, aut lippis tenebræ commodiores sint, hactenus mendacium quoque populo utile esse, & ueritatem noxiam eis puto, qui aciem mentis in euidentem rerum claritatem intendere nequeunt. Quod si sacerdotes nostri hæc mihi permittunt, potero sanè ego quoque sacerdotis munere fungi, qui domi quidem philosophiæ incumbo, in publicum autem progressus sermonibus & colloquiis hominum delector, non ego quidem docens, neque tamen uetera dediscens & noua addiscens, sed in anticipata opinione quemque persistere permittens. Sin illi sacerdotem ita animatum, & opinionibus popularem esse oportere dicant, omnibus palàm ostendere non intermiserim. Quid rei est populo cum philosophia? Rerum enim diuinarum ueritatem mini mè uulgari oportet. Populus autem more & assuetudine alia indiget. Rursum igitur & sæpius repetens dicam, nulla cogente necessitate, neque arguere neque argui sapientis esse. In sacerdotum autem ordinem cooptatus, non committam ut dogmata præter animi sententiam assimulem. De his Deum, de his homines testes inuoco. Veritas Dei propria est, apud quem in rebus omnibus inculpatus esse uolo. Hoc unum tantum non dissimulo. Quandoquidem ioci & ludorum studiosus sum, ita ut iam inde à puero crimen illud sustinuerim, plus quàm deceret armis me & equis delectatum esse. Seuerus & tristis ero. Quid enim, si charissimos canes feras nullas persequi, & sagittas à teredinibus exesas esse uiderem, facerem? Et constantiam, si Deus uoluerit, obtinebo: atque, quamuis à curis alienus, macerabor, * causarumque & negociorum quantumuis graue ministerium hoc, Deo confisus, sustinebo. Dogmata autem per dissimulationē non tegam, neque mihi mens à lingua dissentiet. Hoc sic quum & sentiam & dicam, Deo placere puto: neque sermonis illius de me occasionem relinquere uolo, me quòd qui fuerim ignoratus sim, electionis suffragia rapuisse. Cæterùm Deiamantissimus pater Theophilus, quum me norit, postquam mihi se id scire significauerit: sic tandem de me consilium, quid statuat, capiat. Tum enim aut in instituto meo uiuere me & philosophari patietur, aut postea ut me in iudicium uocet, uel sacerdotum ordine moueat, sibi ipsi potestatem non relinquet. Aliæ insuper opiniones & sententiæ omnes nugæ fuerint. Veritatem enim, satis scio, Deo esse gratissimam. Sed enim sacrum caput tuum, atque in primis ueritatis tutorem & inspectorem Deum testor, ægrè mihi esse. Quomodo enim non sit, quum quodammodo ex uita solita, in uitam aliam transeundum mihi sit? Quòd si rebus his in publicum prolatis (latêre enim eas & premi nolo) is cui potestatem hanc concessit Deus, in ordinem sacerdotum me legerit, subibo eam necessitatem, & ueluti diuinum decretum suscipiam. Sic enim existimo, si uel Imperatore, uel infelici † Deoque inuiso Augustali quopiam iubente, imperata non facerem, inobedientiæ pœnas me daturum esse: * Deo autem ipsi uolentes nos parêre conuenit. Qui si me ad sacrum obeundum ministeriū admittit, ab ipso statim initio me rem diuinissimam ueritatem ipsam complecti, neque per id quod illi maximè repugnat, mendacium scilicet, functionem ipsius suscipere decet. Fac igitur ut scholastici hæc sciant, & ad illum referant. Synesius quidem hæc scribens, apertè sacerdotalem dignitatē auersatus est, sed tamen sacrum munus non effugit. Hæc ego eo consilio hic adieci, ut scire possimus, quæ uariè † per dispensationis rationem Ecclesia egerit, non illa leges certas statuens, sed prout * tempus ferret, quæ decerent & cōmoda essent faciens. Hæc de eximio philosopho Synesio. Multi uerò præterea alij tum philosophati sunt, doctrina simul & uirtute celebres: quorum omnium mentionem facerem, nisi me longè ab instituto digressurum esse scirem.

Reformidat episcopatum Synesius.

h.e. per dispensationē, Ecclesia se quandoq; temporibus accommodat.

Porrò

CAPUT LVI.

Valentinianus tertius orthodoxus.

A PORrò Valentinianus Placidię filius & Theodosij gener (nā Eudoxiā filiā eius, quā ei Eudocia genuerat, in matrimonio habuit) Occidentalis imperij habenas obtinens, haudquaquā à sanis ecclesiæ dogmatibus desciuit, uerioris pietatis atque religionis acris sectator. Quòd aūt in consuetudine & uita quotidiana nullum certū seruaret modum, multisq́ uteretur impostoribus, atq; incantationibus gauderet, & alijs eiusce modi uitijs transuersim agereť, non solum Britaniā, Hispaniā, & Gallias, quę imperio eius ademptæ fuerant, recuperare nō potuit: sed Libyam etiā omnē & Aphricā perdidit, quindecimo imperij sui anno, ob causam huiusmodi.

Is Occidentale imperium omne, Italia excepta, amittit.

Duo belli duces Constātinopoli fuerūt, Bonifacius et Aetius: quos Theodosius Imperator ad Valentinianū, qui hoc petierat, misit. Qūū aūt Bonifacio Occidētalis Libya prouincia obtigisset, Aetius id ęquo animo ferre nō potuit: sed inuidiæ stimulis actus, calūniā aduersus eū concinnauit, ad rebellionē eum spectare, Imperatoribusq́ parū fidum esse, criminatus.

Bonifacius dux Libyæ Occidētalis præfectus, is tanquā perduellionis reus apud Imperatorem per calūniam ab Aëtio duce defertur.

Idē Aetius delatione tali tecta, Bonifaciū, ne ex prouincijs reuocatus decedat, clàm literis admonet.

Hoc sic clàm apud Imperatoris matrem Placidiā, ut prouincia ei adimereť suadens, egit. Atq; interim etiam longè alia ad illum scripsit: uidelicet ne prouincia, si principes eum reuocarent, decederet. Delatū enim eum apud illos esse, necessitatḗq; illi eam incūbere, ut fraude eorum pereundū sibi esset, affirmauit. Literis talibus Bonifacius acceptis, Aetio, quem sibi uerū & fidū amicum esse putabat, credidit: & quāuis sæpius ab Imperatore reuocatus, haudquaquā tamē ut prouinciā relinqueret, iussionib. eius paruit. Quapropter principes Aëtio, tanquā homini fido & beneuolo, qui dudū hostilem illius animū indicasset, fauerunt, & cum eo contra Bonifacium dolum texuere.

Barbaræ gentes ad Istrum consedere.

Ea tempestate B plurimæ maximęq; Gotthicę gentes, in septentrionali parte ad Istrū passim dispersæ erant. Inter quas præcipuę quatuor iudicio ipsarū celebres fuere, Gotthi scilicet, Vissegotthi, Gepides, & Vādali, nō alia re q̃ nominib. solis inter se dissidentes.

Gotthi, Vissegotthi, Gepides, Vādali, nomine solo dissidentes.

Omnes enim lingua una, & eodē uiuēdi instituto utebanť, detestandam Arij doctrinā sequētes: sicuti in historia Valētis cōmemorauimus.

Gotthi dudū Ariani.

Hi Honorio & Arcadio imperantib, Danubiū transgressi, in finib. Romani Oriētalis imperij consederūt.

Migratio istarum gentiū ab Istro.

Lōgobardi Abares.

Gepides quidē, qui in duos populos diuisi sunt, Lōgobardos & Abares, orā eā quæ ad Singidonē & Sirmium est, incoluere: Vissegotthi aūt, Alaricho, de quo suprà diximus, duce, Romā & Italiā populati, atq; in Galliā inde profecti, quùm omnia isthic in potestatē suā redegerūt, tum Constantinū Britaniæ tyrannū occiderūt. Porrò Gotthi, qui antea Pannoniā, eiq; circumquaq; uicina loca occupauerāt, Theodosij iunioris decimū nonū annum imperātis permissu, in finitima Thracię regione habitarūt. Atq; ubi isthic annos quinquaginta octo transegere, Zenone Romanū imperium administrante, atq; iubente, Theuderichi principis eorū ductu inde trāseuntes, Occidentale occuparūt imperiū.

Theuderichus Gotthus.

Germani & Franci ijdem.

** Alij Modogisclum uocant.*

Vandali uerò Alanis sibi & Germanis, qui nunc Franci dicunť, cōiunctis, * Gongidisclum ducē tum habentes, amnē Rhenum transierunt, atq; in Hispania sedes fixerunt: quæ prima ab Hesperio Oceano Europæ regio est.

Bonifacius se Vandalis in Hispania coniungit.

† Alij Gizerichū nominant.

Bonifacius igiť Occidentalē Libyā obtinens, ubi quę contra eum struerenť intellexit, profectus inde fretū traiecit, atq; in Hispania cū Vādalis fuit: & q̄ Gongidisclus uita defunctus fuerat, filios eius Gontarē & † Genserichū, qui paternū regnum administrabāt, ut cōmuniter secū bellum gererent, hortatus est: Hesperiā Libyā eis se daturum pollicitus, in tres ita diuisam partes, ut cuiq; eorum pars una sorte cederet. Siue autē ob hāc, seu aliā ob causam bellum motū est, frater certè uterq; se ei cōiunxit. & eiusmodi societatis conditionib. acceptis, Vādali freto trāsmisso, ex Hispania in Aphricā uenere: eāq; ab Oceano ipso ad Tripolim usq; in ditionē suā redegere.

Vandali ex Hispania in Aphricam transeūt. Eamq́; occupant.

Vu

Vissegotthi Hispaniam simul & Galliam obtinent.

re. Cæterum illis digressis, Vissegotthi ex Gallia in Hispaniã profecti, eam cæperę; postea uerò Galliã etiam rursus occupauere. In senatu Imperiali Bonifacij amici quidam dolum Aetij, quem aduersus illum struxerat, Placidię & Valentiniano indicarũt, epistolãq; illã ad Bonifacium ab eo scriptã exhibuere. Illi ad tantam fraudem & improbitatem Aetij consternati, apud illum quidem se quicquã eius rei scire dissimularunt: ad Bonifacium uerò iusiurandum in scriptum relatũ, quo * iniuriarum preteritarum omniũ obliuionem induxerunt, misere. Interea Gontare mortuo, Vandalorum regnum ad unum Genserichum peruenit. Bonifacius Imperatoris iuramẽto recepto, bellũ Vãdalis intulit. Nã exercitus ingẽs Roma simul & Byzantio, Aspare duce, qui Bonifacio auxilium ferret, missus fuerat. Et pugna fortiter cõmissa, uictoria Vandalis fauit: & Romani deuicti, fuga saluti suæ cõsuluere. Bonifacius aũt cum Aspare & alijs qui se fugæ cõmiserant, Romã saluus peruenit, atq; ibi conceptã de se suspicionem diluit. At Libya, quæ & Aphrica dicit, omnis in potestate Vandalorũ fuit: Genserícho solo, quemadmodum dictũ est, regnũ apud eos obtinente. Ita à Vandalis Aphrica occupata est.

Apud Imperatorẽ Valentinianum Aetij dolus aduersus Bonifaciũ detegitur.

Bonifacius Imperatore conciliato prælium cũ Gensericho committit, & uincitur.

CAPUT LVII.

Genserichus regẽ Aphricæ se nominat.

Enserichus, ubi Vãdali ad tantas uires peruenere, & tantũ terræ atq; maris sibi subiecere, regẽ se primus renunciauit: & nõ ueterẽ solũ, sed & nouã ipsam Romã, & qui ei imperauit Theodosiũ afflixit. Theodosius insolentẽ barbarorũ audaciã nõ ferens, classem maximã mille centum & septuaginta nauium instruxit, eiq; Areobindũ & Germanũ præstãtissimos belli duces præfecit: qui quum in Sicilia essent, Genserichus sibi metuens, ad Theodosium legatos, qui de pace cum eo agerẽt, misit: & classis Aphricã præternauigauit, quid Imperator faciendum statueret, expectans. Cæterum quum necessitas alia superuenisset, Theodosius pacẽ cum Gensericho fecit, & classem retrocedere iussit. Attilas enim Gotthus ex Gepidũ gente originem ducens, Numedij filius, apud quem Hunnorum imperium erat, cum multorum milliũ exercitu simul contra utrunq; imperium bellum mouit, expeditione & impetu incredibili & ueterem & nouã Romã potestati suæ subijcere aggressus. Et quòd uir fortis & confidens admodum esset, Thraciã ingressus uastauit: urbibusq; omnibus quæ uel maritimæ, uel in continenti sitæ essent, subactis, ad Athyrã amnem usq; omnia depopulatus est. Aduersus quem, cum copijs nõ pœnitendis Theodosius Asparem & Areobindum misit. Postq; aũt Attilas quotidie uiribus ualidior factus est, Theodosius ei sexies mille auri libras, ut ditionis suę finibus excederet, se daturum, atq; insuper mille minarũ stipendium annuum pensurum esse pollicitus est, si de cætero sorte sua cõtentus quietusq; esset. Ille auro eo accepto, Thraciã reliquit. Vbi aũt ui magna in fines ueteris Romę irrupit, Aetius, quem antea diximus, primum Romę dignitatis locum tenens, & barbari insolentiã nõ ferens, ad Theuderichum Galliã administrantem, quãuis Romanis pro eo atq; suprà diximus, inimicum, se contulit: magnisq; & uarijs promissis barbaro persuasit, ut ingentes uires suas cum copijs suis coniungeret. Itaq; ex improuiso Attilã ultra Danubium castra habentem aggressus, ingentem cędem fecit, multaq; hominum millia interemit. Vbi etiã † Attilas hasta confossus interijt, sicuti & ipse

Numerosissimã classẽ Theodosius aduersus Genserichũ mittit.

Areobindus, Germanus, classis præfecti.

Gẽserichus oratores de pace faciẽda ad Theodosium mittit.

Attilæ Hunnorum regis expeditio aduersus utrũq; Ro. imperium.

Omnia castella & contractis in potestatem redigens, præter Adrianopolim & Heracleam. Diacon.

Theodosius pacẽ ab Attila auro redimit, eidẽq; tributũ pẽdit. Aetius cõtra Attilã Theudericum Gotthum coniungit.

Attilas cæsus. Item Theudericus.

Aliter hoc ab dijs historicis cõmemoratur.

* Genserichus in Aphrica Carthaginem & urbes alias expugnauit: Hipponem quoq; regium obsedit. Obsidionis eius mense tertio, diuus Augustinus, eius ciuitatis episcopus, Deum precatus, ut uel urbem Hipponensem ærũna expugnationis liberaret: uel si hoc nõ fieret, è uiuorum se numero eximeret: ætatis septuagesimosexto anno, clericatus quadragesimo, in Christo obdormiuit. Paul. Diaconus.

† Certamẽ et præliũ hoc, cuius post hominũ memoriã simile nullũ reperitur, circiter nonã diei horã cœptũ est. Et utrinq; centum octoginta millia hominum cecidere, Gotthorum rege cæso, & Attila fugato. Romani Aetio duce uicere. Diac.

Attilas deinde uiribus recuperatis, Aquileiã expugnauit. Honoriã Valẽtiniani germanã uxorẽ sibi dari postulauit. Atq; insuper aliam Ildiconem nomine duxit, nouisq; nuptijs crapulæ & uino indulgẽs, in Pannonijs mortuus est. Cass. Diac.

A ipſe Theudericus ſagitta ictus occubuit. Ita ope diuina eo tempore & uetus & noua Roma Gotthorum impreſſione liberata eſt. Et Gēſerichus ſolus nationib. eis imperauit. Verumenimuerò plurimi quoq; alij motus ſub Theodoſio in Oriente & Occidente extitere, quos terreſtribus & naualibus copijs oppreſſit. A' Perſis quoq; magnam illam quā retulimus reportauit uictoriam: quibus etiam quum legationē ad ſe miſiſſent, pacem conceſſit. Quo bello Ardazanes Perſa & Areobindus Gotthus ſingulari certamine cōgreſſi, prœliū diremere: & Gotthus Perſam in æquo campo equo inſidentē & cataphractū uicit, et occidit. Ea pax ad longū durauit tempus, uſq; ad duodecimū uidelicet imperij Anaſtaſij annū. De quibus rebus quùm multi alij ſcripſerūt, tum elegāter eas in cōpendium redegit * Euſtathius Epiphanienſis Syrus, qui etiā Amidæ expugnationem deſcripſit. quo tempore Claudianus & Cyrus poetæ floruere. Cyrū uerò fama eſt ſummū etiam præfecturæ honorem geſſiſſe, qui præfectus aulæ antea dictus erat, & Occidentalium copiarum dux fuerat, Carthagine à Vandalis capta, quum Genſerichus barbaros eos regeret. Plurima porrò & magnifica ædificia in urbe imperante & alibi Imperator iſte conſtruxit, & Alexādriæ maximum templū erexit.

Theodoſij uictoria de Perſis.
Areobindus Gotthus Ardazanem Perſam monomachia uicit.
Cyrus et Claudianus poetæ.
Summa præfectura.
Præfectura aulæ.
Theodoſij ſtructura.

* Euſtathius Epiphanienſis compendium, ſiue Epitomen Chronicam ſeptem tomis condidit, ab Aenea uſq; ad Anaſtaſium imperatorem. Suid.

CAPUT LVIII.

AT quū obitus eius appropinquaret, Epheſum uenit, diuū Ioannē illū cœlibē & euangeliſtā honoraturus: templūq; illius ingreſſus, orationi ſeſe dedidit: in qua etiā quis ei in imperio Romano ſucceſſurus eſſet, edoceri ſe à Deo petijt.
B Quod ubi per uiſionē ei Deus oſtendit, Conſtantinopolim redijt. Nec ita multo pòſt exercitu ex bello aduerſus Attilā geſto, reuerſo, urbe egreſſus eſt, ut equitatione & uenatione ſe recrearet. Atq; inter equitādū equo delapſus, ſpinæ uertebrā luxauit. Quapropter lectica in urbē relatus eſt. Atq; ubi ſe moriturū eſſe ſenſit, cū Pulcheria ſorore ſecretò ad ſe euocata, de Martiano Tribunitio loquutus eſt: Deo gratū placitūq; eſſe dicens, ut ille poſt ſe Romanā adminiſtraret ditionem. Et ille quidē quū hæc dixiſſet, mortuus eſt. Nondū aūt Imperatoris morte cōperta, Pulcheria Martianū accerſit, uirū prudētia & grauitate morū præclarū, & ſenio iam uenerandū, & cōſilio de Imperij ſucceſſione cū eo cōmunicato: Te, inquit, ego ex ſenatu omni præ cæteris imperio dignū iudico. Proinde iuriſiurādi religione interpoſita, te uitæ & poteſtati, maximè aūt uirginitati meæ, quā à prima adoleſcētia Deo cōſecraui, nō inſidiaturū eſſe, imperiū ipſum cape. Poſtq; ille q̄d Auguſta uolebat peregit, patriarcha Anatolio, qui Flauiano ſucceſſerat, & ſenatoribus cōuocatis ad Septimū, ſtatim eū Imperatorē creauit. Theodoſius aūt poſtea mox in paterno monumēto Romani lapidis repoſitus eſt, in dextra ſublimi ſanctorū Apoſtolorū templi porticu: in qua porticu, eodēq; lapide, pater quoq; Arcadius, et mater Eudoxia, nec nō auus Theodoſius ſiti ſunt. In ſiniſtra autē quæ exaduerſo eſt porticu ſacri eius templi, Iouinianus iacet. Mortuus eſt Imperator Theodoſius, annos quinquaginta & unum natus: ex quibus quadraginta & duos maxima cum pietate imperauit, ita ut uitam ipſe & adminiſtrationem ſuam tāquam Imperij formam poſteritati reliquerit. Complectitur decimus quartus iſte liber annos quadraginta duos, quum à mundo condito quatermilleſimus noningenteſimus ſexageſimuſquintus, à diuina autem Domini natiuitate quadringenteſimus & ſexageſimus ageretur annus.

Per reuelationem diuinam Theodoſius ſucceſſorem ſuum uidet.
Theodoſius in uenatione equo delabitur.
Idem moritur.
Pulcheria de uolūtate Theodoſij morituri Martianū Imperatorem renunciat.
Anatolius patriarcha Flauiani ſucceſſor
Libri iſtius anni.

DIVAE ANASTASIAE HISTORIA.

EPISTOLA ANASTASIAE Martyris ad Chrysogonum.

A

SAncto CHRISTI confessori Chrysogono, Anastasia salutem. Etiamsi quàm maximè pater meus simulacra coluit, mater tamē Flauia per uitam suam omnem Christiana, simulatque me in lucem protulit, Christianam etiam fecit. Post obitum autem eius uiro importunissimo sum coniuncta. Cuius coniugium tandem gratia Dei effugi, quum diu noctuq; CHRISTVM obsecrassem, ut me ab impuro idolorum cultore liberaret. Is sanè deinde substantiam meam omnem cum idololatris alijsq; execrandis hominibus consumpsit, et me tanquam ueneficam & sacrilegam in grauissimum coniecit carcerem: in quo temporanea hæc mihi uita disperijt, neque quidquam præter animam reliquum est. Quapropter, ut cum bona Dei spe moriar, precor. Et quamuis in confessione CHRISTI mei glorier, ualde tamen mihi dolet, impurum illum bona mea, quæ seruis Dei, ita ut optabam, donata oportuit, dæmonum cultoribus impendere. Itaque te famule CHRISTI Dei oro, ut etiam atque etiam Deum pro me obsecres, ut siquidem hoc sic constituit Deus, in CHRISTVM Publius uir meus credat. Sin minus, ut ille quidem in errore suo pereat, ego autem ab eo liberer. Melius namq; mihi fuerit ut moriar, quàm ut filium Dei abnegem, & credentibus in eum offendiculo sim. Ipsum autem omnipotentem CHRISTVM testem inuoco, quum à seductione & fraude hac liberata fuero, me sedulò & constanter cum sanctis conuersaturam, & curam illorum, ita ut cœperam, ad finem usq; gesturam esse. Vale serue Dei, mei memor.

Chrysogonus Anastasiæ salutem.

B

LAboranti tibi in uitæ huius procellis, qui in fluctibus ambulauit, auxilium ferat, ut diaboli uim uerbo eius opprimas. Magno ergo animo, ut quę in medio mari uerseris, CHRISTO ut te uisitet, crede: atq; ad teipsam conuersa, unà cū propheta exclama, dicente, Vt quid tristis es anima mea, & cæt. Duplicata enim Dei gratiæ uis tibi exhibebitur. Nam & temporalia hæc exuberabunt, & cœlestia adijcientur. Deus autem eos auersatur, qui eum de bonis non compellant. Siquidem gratia eius tenuis non est. Caue uerò illud te perturbet, quòd piè tibi in CHRISTO uiuenti, contrà quàm speraris res eueniant. Non enim in errorem seducit, sed te explorat CHRISTVS. Neque certa est ab hominibus opitulatio, sicuti tu existimas, Scriptura dicente: Maledictus homo qui confidit in homine, & benedictus qui sperat in DEO. Fac igitur generosè, uigilanter & prouidè lapsum peccatumq; omne effugias, & consolationem à Deo implores: cuius mandata serua. Iam enim tibi salutis tempus adueniet, & perinde atq; in nocte caliginosa, præclara lux Dei illucescet, atque post tempestatem tempus lætum & serenum arridebit: & sicuti omnibus alijs, qui propter Deum affligun tur, temporalem tibi præbebit patientiam, per quam sempiternā percipies mercedem. Vale in Domino, & pro me ora.

Chrysogono confessori CHRISTI, Anastasia salutem.

QVandoquidē finis adest corpori meo, ora pro me, ut ille animam meam suscipiat, propter quem afflictiones istas perfero. Vale.

Ancilla

Ancillæ Dei Anastasiæ Chrysogonus.

SAtis manifestum est, lucem abscondere tenebras: sic etiam post infirmitatem aduenit salus, & post mortem uita dignis conceditur. Eundem sanè & secundæ & aduersæ humanorum negotiorum res habent finem, ut scilicet neque humiles ad mœrorem se deijciant, neque superbi gloriantes efferantur. Vnum namque est mare, in quo corporis nostri decurrunt nauigia, atque ea ab uno gubernantur rectore. Quorum igitur naues carinis firmis probè munitæ sunt, nullo detrimento cursum per undas tenent. Infirmæ autem etiam absque fluctibus cœlo tranquillo periculũ incurrunt. Non longè enim à pernicie & interitu absunt, quæ ad salutis portum non contendunt. At tu condemnationis expers ancilla Dei, tota anima tua crucem conserua, ac teipsam ad salutem para, ut in Martyrum CHRISTI numerum referaris. Vale.

QVINDECIMI TOMI CAPITA.

Ecclesia-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XV.

CAPUT I.

A 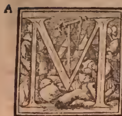

ARTIANUS ubi firma Imperij sui fundamenta iecit, præstantiorem se, quàm de eo spes concepta fuerat, præbere perseuerauit. Verùm age si uidetur, de eo, quis, & unde fuerit, & quomodo ad Imperium peruenerit, referamus. Celeberrimus Martianus iste, sicuti & Priscus rhetor inquit, genere Thrax fuit, militari patre genitus. Quo mortuo, quũ ipse paterna sibi studia sequenda statuisset, Philippopolim se contulit, ubi rectè se nomẽ militiæ daturũ iudicauit. Quum aũt in itinere eo esset, in cadauer recens cæsi hominis incidit, quod temerè in terra proiectum iacebat. Restitit ad id paulisper, quòd præter reliqua egregia ornamenta, quibus abundè pollebat, humanitate quoque & misericordia excelleret: & casum hominis miseratus, pro eo atque cõuenit, corpus eius sepulturę mandauit. Vbi aũt eum nõnulli in cadauere humãdo occupatũ esse cõspexerunt, magistratibus Philippopolitanis rem eam indicarũt: qui deinde illum aduenientẽ comprehenderunt, & cædis quæstionem contra eum instituerunt. Porrò quum res uerisimilis esse uideretur, & coniecturæ ab initio eius conceptæ, plus q̃ oratio Martiani crimen obiectum negantis, & ueritas ipsa, ualerent: homicidij ille pœnas dedisset, nisi quidam diuino nutu cædis patratorem in iudicium produxisset: qui capite suo sceleris supplicium pendens, Martiani caput seruauit. Iudicio eo præter opinionẽ absolutus, ad ordinẽ ibi militum sacramentum dicturus uenit. Atque illi uirum eum esse egregiũ ex aspectu & signis plurибus iudicantes, perbenignè suscepere, in ordinemque non postremum militaribus legibus legère, dignitate ei præclara uiri cuiusdã iam defuncti, cui Augusti nomen fuerat, concessa, & nomine eius sic quodammodo in album militum relato: Martianus, qui & Augustus. Vt inde satis liqueat, unà cum appellatione etiam purpuram Augusti ad eum peruenisse: perinde atque cognomen tale in eo absque dignitate ipsa manere noluerit, & rursum dignitas quoque non aliud ad magnificentiam nomen requireret: ita ut idem in uno conueniens, simul & nomen proprium & cognomẽ fieret, una uidelicet appellatione & dignitatẽ & nomen indicante. Et hoc quidem primũ omen & indicium in Martiano fuit, quod eum ad Imperialem dignitatem conscensurum esse portendit. Accidit autem aliud quoque, unde imperaturum eum esse, per coniecturam colligere licuit. Militauit sub Aspare contra Vandalos Martianus: & postquam illi uictoria sunt potiti, ipse quoque captiuus cum alijs ex acie abductus est. Gensericus Vandalorum dux, captiuos unà cum alijs mancipijs uidere uoluit. Atque ubi in loco quodam congregati sunt, ipse in sublimiore colle cõsidens, spectaculo tantæ captiuorum multitudinis se oblectauit. Et quum sic tempus extraheretur, illis tum quod quisque uellet facere permissum est. Genserichi enim mandato uinculis soluti

Martianus Philippopolim petẽs, in cadauer hominis paulo antè cæsi incidit, & id sepelit.

Is propterea cædis reus fit.

Sed tandẽ percussore cõperto absoluitur. Omẽ futuri Imperij Martiani.

B

Martiano dum in catalogum militum refertur, per errorẽ quidem, sed nõ sine futuræ dignitatis omine, Augusti nomen tribuitur.

Aspar Rom. dux.

Gensérichus Vandalus.

Secundū futuri imperij prodigium in Martiano.

erant. Atq; alij quidem aliud fecere: Martianus autem, propter ingentem solis A ardorem, in solo concidens somnum cœpit. Et aquila alicunde aduolans, alis submissis ex aduerso soli, iuxta perpendiculum uolatum instituens, aëream nubem & umbram quandam fecit, qua illum diuino nutu non mediocriter refrigerauit. Id barbarus uidens, statim quid futurum de eo esset, apertè coniecit: & accitum ad se Martianum, libertateq; donatum, iurisiurandi religione sibi obstrinxit, ut ad Imperialem sublimitatem euectus, sibi & Vandalis fidus esset, neq; unquam aduersus eos bellum moueret. Id quod Martianus, sicuti ille uolebat, iuramento interposito fecit, fidemq; ei re ipsa seruauit, sicuti Procopius scribit.

Martianum sibi Gensericus amicitiæ fide obstringit.

Ad hæc aduersus Persas quoq; Martianus iturus, quum in Lyciæ oppido, cui nomen est Sidena, morbo correptus esset, cum duobus fratribus, uiris præclaris, Iuliano & Tatiano, amicitiam summam contraxit: qui etiam domus suæ hospitio exceptum, ita ut par erat, curarunt: & postea uenatū cum eo progreßi, tempore meridiano somno omnes sunt sopiti. Atq; ubi Tatianus primùm somno excitatus est, spectaculum admirandum uidit: aquilam nimirum ingentem, alas supra Martianum extendentem, & umbram quodammodo inducentem. Is fratri excitato, prodigiū id ostendit: & uterq; uolucris perbenignum studiū admiratus, Martiano, quod de eo futurum esset, prædixerunt. Et ab eodem, quonam loco, si id quod diuinarent succederet, in aula futuri essent, sciscitati sunt. Ille, se eos patrum loco habiturum esse, dixit. Quare illi hominem deinde auro hospitaliter locupletatum, Constantinopolim deduxerunt. Vbi uerò omen illud ad rem collatum est, Martianus ex Lycia eos euocatos, patricios suos creauit: & Tatiano patriæ suæ præfecturam, Iuliano autem Lyciæ administrationem conceßit. Hæc prodigia Martiani imperium præcessere. At nos ad B institutum argumentum reuertamur. Martianus, quantum uix alius quisquam, uerioris erga Deum pietatis iustitiæq; cultor fuit: diuitias opesq; ueras esse putans, si non studio omni aliena bona corradere, sed indigentium penuriā liberalitate sua subleuare posset. Formidabilis etiam maximè habitus est, non tam exemplis pœnarum editis, quàm expectatione & metu suppliciorum. Quæ uirtutes fecere, ut non hæreditatis succeßionem, sed uirtutis mercedem Imperium acceperit, senatu ipso & omnibus fortunæ cuiusq; hominibus calculis suis Pulcheriæ Augustæ sententiam comprobantibus. Quę in aula quidem Imperatoria cum eo uixit, & unà Imperium administrauit: cœlebs autem ad senectutē & mortem usq; permansit, Martiano ei fidem per iurisiurandi religionē datam seruante. Postmodum & Valentinianus, qui Romanā urbem regebat, ubi de uirtute eius certior est factus, suffragio suo imperium ei confirmauit. In primis uerò illud Martianus studuit, ut unum & cōmunem ab omnibus, sublatis è medio hæresibus, Deo offerret cultum, & Ecclesia per coniunctionem unita sententiam & religionem unam coleret.

Tertium omen imperiū Martiano designās.

Tatianus et Iulianus Martiani patricij.

Preclare Martiani uirtutes.

Iudiciū Pulcheriæ, quæ Martianum Imperatorem legit, ab omnibus comprobatur.

Martianus ecclesiā dißidentem coniungere studet.

CAPUT II.

Agitur de œcumenica synodo cogenda.

Flauianus iste l. Quoniā uenerabilis. C. de episc. & cler. Febianus dicitur.

Oc illum sic animo agitantem, literis insuper suis Leo Papa excitauit, ut in uniuersali concilio, de atroci iniuria quam Eutyches & Dioscorus, fidei Christianæ & celeberrimo uiro Flauiano irrogare ausi fuissent, inquireretur. Accesserunt etiam, quicunq; ab illis contumelia affecti fuerant, ut de eorū causa iudicaretur petentes: maximè uerò ex omnibus Eusebius Dorylæi antistes, solicitatione sua eam rem egit, insidijs Chrysaphij, qui Theodosij, iuribus abusus esset, & sibi & Flauiano propterea dignitatem ademptam esse memorando: quòd Chrysaphio Flauianus aurum electionis consecrationisq; eius nomine petenti, paupertatem suam prætendens, & illi

Plin. Dorylaei uoca. li. 5. ca. 19.

auaritiam

A auaritiam quodammodo exprobrans, sacra ecclesiæ uasa obtulisset. Adiecit is illud quoq;, Chrysaphium eandem cum Eutychete complecti religionem. Et quod maximum esset, Flauianum à Dioscoro crudelem in modum prædatorio consessu eiectum, calcibus proculcatum, & enectum esse. Earum rerum gratia Imperatorum literis, locorum omnium episcopis conuocatis, synodus Chalcedone est coacta, quæ quidē primùm Nicææ conuenerat: quò etiam Romanæ urbis episcopus Leo, per Pascasini & Lucentij & aliorum ministerium, literas mitterat. Sed ea Chalcedonem Bithyniæ est translata, quòd Imperator ipse synodo ei adesse uellet, magnum Constantinū imitatus: cum quo quàm maximè de gloria concertans, sacrum illum cōuentum duplicauit, pro trecentis decem & octo, sexcentis triginta sex patribus coactis. Zacharias quidē Rhetor affectione adductus, Nestorium quoq; ad concilium hoc uocatū esse scribit. Sed quòd aliter se res habeat, illud clarissimè indicat, quòd ubiq; ferè à synodo omni anathemate mactatus fuerit. Et apertius etiam hoc ostendit Eustathius Beryti episcopus, ad Ioannem episcopum, & alterum Ioannem presbyterum de synodi actis scri-
» bens, in quibus literis hæc etiam uerba sunt: Prodierunt uerò illi denuò, qui Ne
» storij reliquias quærūt, & aduersus synodum uociferati sunt. Quam ob causam
» uiri sancti anathemate feriuntur: adeò ut indignatus Imperator, satellites illos
» longè reijcere iusserit. Quomodo igitur synodus eum euocarit, cuius defuncti reliquias i.li quæsiuerunt, colligere nequeo.

Flauiani cedes. *Synodus Chalcedonensis.* *Leonis Ro. episcopi mandatarij.* *636. Patres in concilio Chalcedonensi fuere.* *Nestorius ei nō interfuit.*

CAPUT III.

Synodus postquam Chalcedonem peruenit, in sacro Euphemię martyris inclytæ fano coacta est, quod Chalcedone constructum est,
B & duobus maximè stadijs à Bosporo abest, in loco peramœno & molliter accliui situm, ita ut ambulationis laborem, qui in martyris templum ascendere uult, non sentiat, & facile statim in basilicam eam ueniat: & ex edito loco oculos circumagens, subiectum campum omnem herba tenera uirescentem, altoq; frugum prouentu fluctuantem, & omnis generis consitas arbores habentem, adhæc montes pulchrè se in sublime attollentes, & nonnullos sensim sese incuruantes, densamq; comam prætendentes cernat. occurrāt etiam illi uariæ maris undæ, aliæ quidem paulatim serenitate & tranquillitate purpurea resonantes, placideq; & suauiter littori colludentes: quædam autem strepentes fluctibus & tumescentes, æstu uerò ipso cōcharum testas algas & quæscunq; alias res leues circumuoluentes, & facilitate plurima collidentes. Templum uerò ipsum, è regione urbi constructum, ita iacet, ut ex situ ipso colligere facile sit, urbis tantæ aspectu id conspicuum amœnumq; esse. Tribus autem ingentibus structuris ædes hæc sacra distincta est: quarum una hypæthra & subdialis aula est, in magnam longitudinē extensa, & frequentibus columnis ornata: secunda ęqualem cum illa habet, paucioribus tamen columnis, amplitudinem & longitudinē, una hac re ab illa uarians, quòd tecto è coctili latere contecta est. Ad cuius Boreale latus, qua parte sol oritur, ædes rotundior erecta est, multa arte elaborata, columnis & ipsa materie magnitudinis & coloris eiusdem, uelut in choro in circuli formam stantibus, templi interioris partem cohonestans. Super quibus porticus sublimis eadem sub testudine constructa est, ubi cuiuis diuinæ rei mysticisq; sacris adesse, atq; etiam ad Orientem cōuerso precationem ad Martyrē ipsam facere licet. Intra porticū ipsam sacrarium aliud est longè pulcherrimū, ubi martyr posita est, in tumulo longiore, quē nonnulli etiā Longum uocant, argento arte diffuso pulchrè admodū ex omni parte inclusum, & ad præcipuā pulchritudinē redactum. Cæterùm quæ olim semper martyr ea ediderit miracula,
Christia-

Diua Euphemiæ Chalcedone templum, et loci eius amœnitas summa. *Intelligit urbē Constantinopolim, cuius urbis Chalcedon quasi suburbanus uicus est. De qua Pli. li. 6. ca. ult. Chalcedon libera, Procerastis antè dicta, deinde Cōpusa, postea Cæcorum oppidū, quòd locum eligere nescissent, septem stadiis distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede.*

Miracula ad sepulchrum sanctæ Euphemiæ edita.

Christianis omnibus constat. Loci namq; eius persæpe episcopum, in somnis A sese ei exhibens, aut alium etiam quempiam pręclarè uitam agentem, obiter templum eius ingressum, ut miraculorũ talium fructum perciperent, est cohortata. Quod ubi in urbe Constantinpolitana innotuit, uniuersæ eò populi turbę sunt profectę: ipse etiam Imperator, & qui sacras ecclesiarũ habenas regunt, quiq; honores & magistratus alios in republica gerũt, ut quæ ibi peragerentur, uiderẽt. Atq; etiam inspectantibus omnibus, episcopus Constantinopolitanus cum sa-

Oleum in urna eius mirificum & ἀναφορὰ.

cerdotibus suis templum id, ubi martyris eius corpus repositũ est, uisit. In tumuli læuo latere fenestella quædam admiranda est, operculo quàm maximè obfirmata, per quod ferramentum longiusculum, cui in extrema parte spongia alligata esset, immittebant, spongiamq; ipsam in sacrosanctis martyris reliquŋs obuolutam, sanguineq; & guttis cruore illius delibutis refertam, extrahebant. Hanc ubi plebs conspexit, homines statim in terram inclinati, uociferatione maxima Deum honorabant, miraculoq; eo stupefacti manus sustollebãt. Tantus autem inde profluxit ubertim humor, ut nõ solum Imperatores & episcopi, populusq; qui ibi congregari solitus fuit, affatim eo perfruerentur, uerumetiam quócunq; quiuis uellet locorum de eo aliquid secum auferret. Neq; guttæ tẽpore ipso defecere, neq; diuinus ille sanguis aliqua ex parte mutatus est, sed is semper colorẽ suum summè rubrum conseruauit. Facta hæc non certo aliquo temporis curriculo, sed pro eo atq; episcopi ipsius uitæ morumq; sanctitas ferret. Sic enim fertur, quũ is qui ecclesiam gubernaret, pręclarè uiueret, & uirtute exornatus esset, frequentius miraculum hoc exhibitum esse. Quum autem antistes sacrorũ talis non esset, rarius eam rem tam admirandam, nec tam facile à martyre processisse. B

Odor ad monumentum eiusdem multo optimus.

Hoc sic factum esse noui. Cæterùm quòd neq; dies neq; tẽpus ullum intercipit, sed perpetuò omnibus fidelibus simul & infidelibus affluit & accedit, id nunc dicam. Si quis in sacrarium id, ubi tumulus & sanctæ martyris reliquię perinde atq; thesaurus nunc repositæ sunt, ueniat, odor immensus & naturæ captum, odoresq; omnes, quos ars humana conficit, supergrediens, ad eum perfertur. Eum siquidem qui ex prato uersicolore colligitur, longè superat: neq; alicui eorum similis est, qui ex beneolentissimis rebus profluit. Tum autem neq; ei par est, quem unguentarius odoribus suauibus ad certum modum temperatismiscet: uerùm multis modis qui inde redditur præstantior est, uim & potestatem eius à qua redundat declarans.

CAPUT IIII.

Synodi in templo diuæ Euphemiæ cõsessus.

In hoc sacro martyris delubro, quã ex Nicæa transŋsse diximus, congregata est synodus, trigesimo à tertia synodo, à mundo autem condito quater millesimo noningentesimo & sexagesimo sextoanno. In dextra templi parte Romani, Byzantŋ, & Antiocheni: in sinistra, Alexandrini & Hierosolymitani: medio autem inter hos loco Principes & Senatores consedere. Et quum ea quæ Eutyches Constanrinopoli & Dioscorus Ephesi nouandarum rerum studio designauerant, in medium producta essent,

Dioscorus Alexandrinus non bene stat.

Dioscorus ad rerũ actarum ignorantiã, qua se excusabar, cõfugit. Et quòd obiecta sibi crimina effugere nequiret, animi dubius fuit. Vbi uerò ueritate in apertũ prolata, necessitatem apertam causæ dicendæ declinare non potuit (nam qui in prædatoria illa synodo ei assederãt, eum redarguerũt, dolumq; eius & illatã sibi per Imperiales minas uim & necessitatẽ ostenderunt) in ruborem magnum &

Iuuenali Hierosolymitano culpam deprecanti gratia facta.

probrũ cõiectus est. Atq; equidẽ qui uiolẽtiæ eius administri fuerãt, uenia petita in gratiã sunt recepti, & ex sinistro in dextrũ latus trãsiere, quorũ unus Iuuenalis Hierosolymitanus fuit. Dioscorus aũt, q aliud ex alio ei obŋceret crimẽ, quũ

A ueniam à iustis illis iudicibus consequi non posset, in synodum uenire supersedit. Postquam uerò Synodus canonem sequuta, ter illum citauit, & ipse dicto audiens non fuit, communibus omnium suffragijs, ipso Dei amante Imperatore præsente, & ipsum & Eutychetem exauthorauit, & anathemate iugulauit. Deinde decreta sanctarum uniuersalium synodorum, stabiliendæ fidei gratia, edita, eius uidelicet quæ Nicææ, & Constantinopoli, & Ephesi primùm coacta est, confirmarunt. Tertio porrò consessu admirandi Cyrilli ad Nestorium datas epistolas in sua retulerunt acta: quibus epistolam etiam Leonis Papæ ad diuinum Flauianum, & libellum insuper quem idem Leo ad synodum & Imperatorem Martianum dederat, columnam orthodoxiæ seu rectæ fidei appellatum, coniunxere. Leo namque iste rebus Eutychetis & Dioscori cognitis, prouincialem synodum Romæ coëgerat, in qua utrumque, & eos præterea qui illorum sequerentur opinionem, reiecit: actaque eius concilio Chalcedonensi & Imperatori miserat, uidelicet ut eos ipsos qui confusionem commixtionemque duarum CHRISTI naturarum inducerent, illico citra prætextum & exceptionem omnem damnarent. * Exhortatus quoque fuerat, doctrinis hisce ædificari & stabiliri ecclesias docens, si homines scirent unum CHRISTUM subsistentia DEUM esse perfectum, patri consubstantialem, ita ut in ipso citra commistionem, citra mutationem, citra alterationem, & citra confusionem, duæ naturæ diuinitatis & humanitatis unitæ, quæ scilicet in eo cognoscuntur, & in eo uerè sunt, cōsiderentur.

Dioscorus propter contumaciam, & Eutyches damnatus.

Acta synodi Chalcedonensis.

Libellus Leonis Ro. Pontificis [illegible].

Idem Eutychetem & Dioscorum præiudicio suo in concilio Ro. damnauit.

[illegible]

Leonis ad Imperatorē Martianum & concilium Chalcedonense scriptum.

CAPUT V.

Quum autem ea de re disputatio magna excitata esset, (inexpugnabilis namque & contentionis maxime studiosa improbitas est) spiritui sancto & egregijs illis qui conuenerant uiris placuit, ut decretum fidei in libello describeretur, & controuersiæ iudicium atque decisio laudatissimæ martyri & uirgini Euphemiæ committeretur. A' maioribus illa suis, ciuis & alumna urbis Chalcedonensis fuit. Sub impio autem Diocletiano, pro detestandi cuiusdam præsidis tribunali consistens, CHRISTUM Deum esse & Dei filium clara uoce deprædicauit. Quapropter plurimis primū cruciatibus excarnificata, & bestijs tandem obiecta, certamine pro CHRISTO peracto, coronam recepit: & diuinum corpus eius integrum atque incorruptum asseruatum apud ecclesiam Chalcedonensem marmoreo tumulo repositum est, talia edens prodigia, qualia paulo antè commemorauimus. Itaque immaculato & sacro corpori eius ueluti sincero iudici, orthodoxi & rectam sententiam obtinentes, simul & qui aliter opinarētur, fidei suæ arbitrium committentes, utrique seorsim fidei formulam in libellum suum relatam, & chartam utramque clausulis atque sigillis obfirmatam, ad martyris pedes deposuere. Et nocte proxima precationibus consumpta, postridie uenerunt, & monumenti operculo remoto, spectaculum nouum rectoque iudicio dignum conspexere. Nam orthodoxorum recteque sentientium libellus perquàm tenaciter uictricis illius martyris manibus continebatur: alter autem, tanquam res uana & nullius precij, temerè ad pedes illius proiectus iacebat. Posteaquam uerò post cœlestem hunc calculum adhuc impudentia contra ueriorem fidem pugnaret, condemnatio amplius etiam ut ualdè legitima confirmata est: & qui decretis Synodi consentire noluerunt, ij ignominiam & probrum, à Deo & hominibus sunt consequuti. Hæresis ipsius dux Gangram exul abductus est. Qui autem à Dioscoro condemnati proscriptique fuerant, de Synodi sententia & Imperatoris consensu reuocati sunt. Atque ubi alia etiam pleraque acta sunt, decretum Synodus hisce conceptum uerbis promulgauit.

Martyris sanctæ Euphemiæ.

Iudicium fidei Christianæ Catholici atque etiam hæretici ad arbitrium martyris Euphemiæ defunctæ referunt.

Per illustre miraculū, Euphemia, hæretica prauitate reiecta, orthodoxiā approbat.

Condemnatio hæreticorum.

CAPUT VI.

L. quoniam uenerabilis. C. de episc. et cleric. L. quicunq; in hac. C. de heret. et Manich.

Senatusconsultum Concilij Chalcedonēsis.

Ominus & saluator noster IESVS CHRISTVS, fidei doctrinam discipulis confirmans: Pacem, inquit, meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Vt nemo à ueræ pietatis dogmatibus dissonet, sed ex æquo omnes ueritatis doctrinam prædicent. Et postea sancto Nicæno symbolo & centum atq; quinquaginta sanctorum patrum decreto lecto, intulerunt. Satis igitur ad perfectam ueræ pietatis cognitionem & confirmationem est, sapienter conceptum & salutare istud diuinæ gratiæ symbolum. de patre etenim & filio & spiritu sancto absolutam doctrinam continet, & inhumanationem Domini cum fide eam recipientibus astruit. Quandoquidem autem ueritatis inimici, qui abolere per hæreses suas prædicationem contendunt, maniloquentiam peperere: & nonnulli sacrosanctam Domini nostra gratia susceptam † administrationem adulterare, & uocem hanc θεοτόκος Deigenitrix pernegare ausi sunt: aliqui uerò confusionem mixtionemq; inducentes, unam esse carnis & diuinitatis naturam considerate fingunt, diuinamq; unigeniti naturam per confusionem perpessioni obnoxiam prodigiose asserunt: hæc ipsa nunc sancta & magna uniuersalis Synodus, omnem illis fraudem & machinationem aduersus ueritatem præcludere uolens, & integritatem firmitatemq; ueteris doctrinæ uindicans, in primis statuit, ut sanctorum trecentorum patrum fides inuiolata constet. Deinde & eorum qui in urbe Imperante aduersus Spiritus sancti hostes posterioribus temporibus cōuenerunt, centum quinquaginta patrum, de Spiritus substantia doctrinam, authoritate sua confirmat: quam illi omnibus notam esse uoluerunt, non ut aliquid quod maioribus ignotum fuisset, inducerent, sed ut spiritus sancti naturam, quædam de illius potestate obtinere uolentes, testimonijs in scriptum relatis, clarius promulgarent.

† οἰκονομίαν.

Aduersus negātes uirginē matrem θεοτόκον Deigenitricem esse, et naturas duas in domino Saluatore confundentes.

Synodus Chalcedonensis confirmat decreta cōcilij Nicæni & Constantinopolitani.

A ... B

Propter eos uerò qui œconomiæ & administrationis mysterium deprauare audent, & qui ex Maria uirgine natus est, merum hominem esse impudenter & conuiciose dicunt, beati Cyrilli, qui Alexandrinæ ecclesiæ pastor fuit, synodales epistolas ad Nestorium & Orientales episcopos datas, quòd rectè scriptæ sint, quùm ad Nestorij uæsanam dementiam refutandam, tum ad sententiam salutaris symboli, qui eam pio ardore requirunt, declarandam, recepit: quibus epistolam quoque maximæ urbis ueteris Romæ antistitis, beatissimi & sanctissimi archiepiscopi Leonis, ad eum qui in sanctis est archiepiscopum Flauianum, refellendæ Entychetis maleuolentiæ gratia scriptam, quæ beati Petri confessioni conuenit, & aduersus perperam & malè sentientes quasi quædam communis & publica columna est, ad dogmata recta confirmanda, meritò coniunxit. Nam aduersus eos qui administrationis mysterium in duos filios distrahere conantur, pugnat: & eos qui unigeniti diuinitatem perpessioni obnoxiam esse dicere audent, sacris conuentibus excludit. Tum autem eis quoque qui in duabus CHRISTI naturis mixtionem & confusionem commiscuntur, resistit. Eos præterea qui cœlestis aut alterius cuiusquam substantiæ esse delirant, quam ex nobis sibi assumpsit serui formam, proscribit. Eos denique, qui duas quidem ante unionem Domini naturas profitentur, unam autem post unionem faciunt, anathemati subijcit. Itaq; patrum uestigijs insistentes, unum atq; eundem profitemur esse filium Dominum nostrum IESVM CHRISTVM: & una uoce omnes deprædicamus perfectum eundem in diuinitate, & perfectum eundem in humanitate, Deum uerum & hominem uerum eundem, ex rationali anima & corpore, substantialem patri secundum diuinitatem, consubstantialem eundem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis

Aduersus eos qui Christum merum hominem esse dicūt.

Confirmantur Cyrilli Alexandrini epistolæ synodales.

Item epistola Leonis Rom. ad Flauianum Cōstantinopolitan.

A bis æqualem absq; peccato, ante secula quidem ex patre secundum diuinitatem,
» in extremis aũt diebus eundem propter nos & propter nostram salutem, ex Ma
» ria uirgine & Dei genitrice secundum humanitatẽ genitum, unum & eundem
» IESVM CHRISTVM filium & Dominum unigenitum in duabus naturis incon
» fusè, immutabiliter, indiuisè, insegregabiliter cognitum atque prædicatum:
» haudquaquam naturarum differentiam unione tollente, sed proprietatem po-
» tius utriusque naturæ conseruante, quæ in personam unam & subsistentiam u-
» nam concurrit: non ueluti in duas personas dispertitum aut diuisum, sed unum
» & eundem filium unigenitum Deum Verbum Dominum nostrum IESVM
» CHRISTVM: quemadmodum antiquitùs Prophetæ, & ipse de seipso nos do-
» cuit CHRISTVS, & symbolum patrum nobis tradidit. His igitur cum cura &
» diligentia omni à nobis constitutis, sancta & uniuersalis Synodus decreuit, ut
» nemini liceat aliter sentire, aut fidem aliam proferre, uel conscribere, uel compo
» nere, uel alios docere. Quicunque autem ausi fuerint fidem aliam componere,
» aut proferre, aut docere, aut symbolum aliud eis tradere qui ex Græca supersti-
» tione & Iudaismo, uel alia quacunque hæresi conuertere se ad ueritatis cognitio
» nem uoluerint: eos, siquidem episcopi aut clerici fuerint, ab episcopatu & clero
» alienos: sin autem monachi aut laici fuerint, anathemati subiectos esse debere.

Non esse edendas nouas fidei formulas.

CAPUT VII.

Post hæc Imperator Martianus, qui Synodo interfuit, ubi ea quę par erat, pro concione dixit, in Imperialem est reuersus aulam. Synodus autem controuersiam quoque quæ Maximo, Domni in ecclesia Antiochena successori, & Iuuenali Hierosolymitano episcopo, de B prouinciarum finibus intercessit, ritè & ordine decidit. Adhæc & Theodoritus, & Ibas, thronos suos receperunt. Constitutum etiam ibi, ut sedes nouæ Romæ, secundas à ueteri Roma, ab alijs autem thronis primas ferret. Plurima insuper alia in concilio hoc acta, quæ omnia initio altius repetito, in fine huius tomi, pro eo atque potero oratione persequar, ut quiuis clarius res ibi gestas cognoscat. Importunum namque quodammodo esse duxi, si in pręsentia eas referrem, ne historiam perpetuam interpolarem. Qua etiam de causa fusius ea nũc tractare nolui. Proinde qui exactè synodi istius res cognoscere cupit, compendiosam illam narrationem, quæ ad finem quindecimi huius libri adiecta est, legat. Nunc porrò ad historiam continuandam progrediar.

Aliæ synodi Chalcedonensis actiones.

Secundam Ro. antistitem episcopus Constantinopolitanus præ alijs primatum obtinet.

CAPUT VIII.

Synodo hũic interfuere ex ueteri Roma Pascasinus, Lucentius, & Bonifacius, Leonis Romani antistitis locum obtinentes. Interfuit & Anatolius nouæ Romæ episcopus, Maximus Antiochiæ ad Orontem, Iuuenalis Hierosolymorum, & ipse Dioscorus Alexandriæ, præsules: qui, sicuti diximus, exauctoratus, & ad exilium damnatus, Gangrensem regionem in Paphlagonia incolere est iussus. Porrò episcopatum Alexandrinum communi synodi consensu diuinus Proterius sortitus est. Et quum is thronum suum reciperet, ingens multitudini incessit certamen, turba, & tumultus, uulgus in uarias scindens sententias. Quemadmodum enim eiuscemodi temporibus euenire solet, alij fortiter, quæ maxima pars erat, nouum pastorem defendebãt: alijs Dioscorus ecclesiasticæ prouinciæ administrandæ idoneus magis esse uidebatur. Et res in magnum discrimen processit. Priscus namque orator in historijs suis, se eo tempore scribit ex Thebæorum prouincia Alexandriam uenisse, & turbam ingentem uidisse, seditionem aduersus magistra-

Dioscorus ad exilium damnatus.

Proterius Alexandriæ episcopus à synodo lectus.

Seditio & tumultus ea de causa Alexandriæ exortus.

Plebs furens magistratus fugat.

tus mouentem. & quum milites inhibere eam contenderent, pro telis, saxis ipsis, quæ ex tempore passim iacentia rapuit, usam, illos fugere compulisse, ad templum quod olim Serapidis nomen habuit. Fuit autem Serapis, Iupiter, aut Nilus, aut Apis, quidam in urbe Memphitica uir, qui famis tempore de suo Alexandrinis frumentum subministrauit. Ei uerò defuncto templum & statuam sacrarunt, in quo etiam bos insignia quædam & notas habens nutritus est, in agri culturæ, quantum conijcere licet, signum atque indicium: quem ipsum Apim quoque, eodem scilicet cum hero suo nomine uocabant. Hominis autem istius tumulo, qui Græcè σορὸς dicitur, in templum translato, Sorapim statuam eius nominarunt, aut Serapim etiam, per literarum transpositionem. Cuius templum pulcherrimum fuit, & simulacrum longè maximum, maximeque horrendum, ex uaria materia ita compactum, ut utraque manu utrunque parietem attingeret. In medio uerò simulacro * templum aliud erroneum fuit, in quo effigies alia ærea non magna suspensa erat, cuius capiti ferrū immiserant. Et quum in tecti laquearibus magnetem lapidem iuxta perpendiculum collocassent, sublimem eam in aerem ita promittebant, ut neque terram neque tectum ipsum attingeret. In hoc ipsum templum populus magistratus compulit, & deinde uiuos captos igne concremauit. Quæ res ubi ad Imperatorem est delata, duo millia militum eò misit, qui secundo uento sexto die ad magnam Alexandriæ urbem appulerunt. Ii petulanti insolentia in coniuges & filias Alexandrinorum usi, grauioribus eos quàm quas antea experti fuerant, affecere ærumnis. Plebs autem indignè eas ferens, à Floro tandem, qui rem militarem administrabat, tum autem ibi urbanas quoque res curabat, quum ad Circenses ludos spectādos congregata esset, petijt, ut quæ ei ablata fuerat, frumenti solitam largitionem relinqueret, balneaque & theatra, B aliasque res quibus in tam dissoluto & perturbato ciuitatis statu abstinere cogebatur, redderet. Quod ille, sicuti uulgus uoluerat, pollicitationibus interpositis se facturū recepit. Atque ad eum modum seditionem sensim sedauit. Res Alexandrinæ sic habebant.

Suid. addit, aut Ioseph. Scribit is quoque, in capite eius fuisse modiū et cubitum, quo Alexandrini auctū Nili mēsi sunt: et templum id ab Alexandro esse conditum.

** ναὸς ἕτερος πλάνος.*

Magnetis lapidis uis.

Plebs eadē magistratus suos uiuos cōbussit.

Coercio plebis.

Florus urbis Alexandr. præfectus.

Per ademptionem frumenti plerumque lascinens populus coercetur.

CAPUT IX.

Ec uerò in Palæstina tranquillitas fuit. Siquidem monachi quidam, qui synodo interfuerant, & diuersa à decretis eius sentiebant, quum Hierosolyma uenissent, proditam esse fidem clamitarunt, lamentantes, & monasticum ordinem concitare atque impellere satagentes, ut quę in synodo ritè acta erant, rescinderent. Vbi autem Iuuenalis sedem suam recepit, atque illi cum ut synodi acta aboleret, & anathemati subijceret, cogere uoluere, in Imperatoris urbem cōcessit. Turbę totius dux Theodosius monachus quidam erat. Hic Eudocia Augusta (adhuc enim in uita erat) in partes suas rapta, & sodalitate monachorum omni sibi conciliata, prędonis & sanguinarij hominis more, quòd Iuuenalis (sicuti diximus) Constantinopolim petierat, Hierosolymorum thronum occupauit: adiutoribus ea in re usus, qui synodi constitutionibus aduersabantur, & Eudocię gratificabantur. Et quum episcopi nondum à synodo reuersi fuissent, alios ipse delectos, in urbes quasque misit. Seuerianum autem Scythopolis episcopum, quòd maleuolentiæ illius suffragari nollet, oppido exactum interemit. Magnam quoque mouit persequutionem in ciuitate sancta, aduersus eos qui communicare cum eo nolebāt. Quosdam namque tormētis excruciauit, aliquibus substantiam ademit, aliorum ædibus ignem iniecit, ita ut urbs à barbaris capta esse uideretur. De quo postea monachorum ordo ad Alcisonem literas dans, illud scripsit: quòd quum ut maleficus & episcopo suo infidus deprehensus esset, monasterio suo expulsus, & quia Alexandriæ quoque rebellis

Monachi quidam in Palæstina contra synodum Chalcedonensem furiūt.

Theodosius monachus sedē Hierosolymitanam fraudulēter, Iuuenali absente, occupat.

In alias quoque ecclesias is episcopos illegitimos mittit.

Seuerianū Scythopolis episcopum necat.

Theodosius maleficus.

A rebellis Dioscoro fuerat, quòd uerberibus multis affectus, tanquam homo seditiosus per urbem ibi camelo insidens traductus sit. Idem quoq; Palæstinæ urbes circumiens, eas ut sibi episcopos legerent, coegit. Quorum unus etiam fuit Petrus, ex Iberia oriundus, Gazæorum ciuitatis, cui Maiumæ nomen est, episcopus. Adeò ut Athanasius quidam in diaconorum ordinem cooptatus, in media ecclesia Hierosolymis cũ multa dicendi libertate, iniquitatis abominatione thro- no sanctissimo insidente, uocem illam præclaram emiserit: Desine Theodosi tantam cædem committere, desine CHRISTO bellum inferre, & gregem eius in prædonum morem è diuino ouili eijcere, & aliquando tandem beneuolentiam erga uerum germanumq; pastorem nostram cognosce. Hæc quum diceret, à satellitibus Theodosij arreptus, & ex ecclesia tractus est. Atq; insolentis petulantiæ & cruciatuũ genus omne propter CHRISTVM perpessus, & flagris multis concisus, postremò etiam ferro uitam amisit. Cadauer eius ex pedibus per urbem omnem raptum, canibus tandem esca proiectum est. Porro Dorotheus, qui Palæstinam prouinciam ab Imperatore acceptam administrabat, & tum apud Moabitidem bello aduersus barbaros occupatus erat, ubi ea quę in urbe sic gerebantur cognouit, celeritate summa cũ exercitu forti rebus præsentibus consulturus accurrit. Cæterùm Theodosij & Eudociæ satellites, portis clausis, non prius eum admisere, quàm eis pollicitus esset, se quoq; ad partes eorum defecturum, sicuti monachorum omnium ordo & uniuersa ciuitatis multitudo fecisset. Ita menses uiginti exitiosus Theodosius tyrannidem in sede Hierosolymitana exercuit. Quam rem postquam Martianus intellexit, à Dorotheo ille ciectus est: quem is capere quidem (sic enim Imperatoris pręceperat iussio) conatus est: sed id ab eo fieri non potuit, propterea quòd pestis illa in Synæum montem pro-

Petrus maiumanensis Gazæ episcopus.

Athanasij diaconi Hierosolymitani libera ad Theodosium istũ uox.

Athanasij martyrium.

Dorotheus Palæstinæ præfectus.

Theodosius ecclesiasticus tyrannus manus Dorothei effugit.

B fugerat. Quam ob causam plurimi, qui partibus eius fauerant, tormentis subdi- diti sunt, non plebeij tantum homines, sed etiam qui propter habitum in monachorum ordine censi fuerant. Post Theodosij fugam, Iuuenalis in thronum suum restitutus, omnibus quos ille cõsecrauerat, dignitatem statim ademit. Multa præterea alia tristia hinc & inde prouenientia multitudini accidere, quæ animus ei inuido & Deo inuiso dæmone, per unius literæ mutationem, suadente suggessit: ita ut alterius literæ pronunciatione, aliud prorsus inducere liceret. Adeò etiam, ut multa à pluribus mutatio fieri, & sententia in contrariã prorsus & ex diametro repugnantem significationem ferri, & alteram per alteram tolli existimaretur. Nam CHRISTVM ἐν, hoc est, in duabus naturis profitẽs, ἐκ, hoc est, ex duabus dicebat. Et si in diuinitate & humanitate CHRISTVM confiteretur, ex diuinitate & humanitate unitum eum esse proferebat. Et qui ex duabus diceret, professionẽ in duabus inferebat. Si ex diuinitate & humanitate CHRISTVM dicere debebat, in diuinitate & humanitate consistere ipsum profitebatur, neq; carne in diuinitatem eunte, neq; rursum diuinitate in carnem cuadẽte: unde ineffabilis illa existit unio, ut & per loquutionem ex duabus, hic commodè loquutio in duabus, & per in duabus etiam ex duabus intelligatur, & alterum ab altero non differat: quandoquidem & iuxta abundantem loquendi rationem non solum totum ex partibus, sed etiam in partibus totum percipitur. Et tamen separata hæc inter se sic esse homines opinati sunt, quadam de Deo opinionis consuetudine: uel quòd ita destinatione animi uoluerint, & formas dicẽdi omnes perperam intellexerint: uel quòd ad rei ipsius, ut sese habet, assensionem uenire contenderint. Quam ob causam, quę à me dictę sunt confusiones extitere.

Iuuenalis in integrum restitutus.

Dæmon contentionum & dissidiorũ autor.

Confusionẽ mediatam quarũdam loquutionum, & sectarum dissectionumq; causam et occasionem unius literæ mutationi, & duabus præpositionibus ἐν et ἐκ, hoc est, in & ex, apud homines contẽtiosos, adscribit.

Hæc sic apud Alexandrinos & apud Palæstinos accidère.

CAPUT X.

Temporis eius casus fatales

Isdem temporibus ingēs fuit ſiccitas, fameſq; ſimul & peſtis in Phrygia, Galatia, & Cappadocia: quæ calamitas etiam ad Ciliciam uſque progreſſa eſt, ut earum quas diximus regionū incolæ in ſumma penuria ad eas anguſtias peruenerint, rebus neceſſarijs deficientibus, ut prohibitis inſolitis & exitioſis alimentis uterentur. Et fame tantopere inualeſcente, homines uictus ratione mutata, in ægritudines inciderunt. Corpora namq; propter maximas inflammationes tumore concepto, oculos primùm amittebant: deinde tuſſi accedente, die tertio moriebantur. Contra peſtem eam nullum uſquam fuit auxilium. Qui autem ex ea perrari ſuperfuere, eis opem ſeruatrix omnium Prouidentia attulit, & fami ſubuenit. Eo enim anno quo fruges non prouenerunt, alimento aerio eos fouit, ſicuti olim ueteribus Iſraelitis feciſſe memoratur, manna illis (quod dicitur) cœlitùs demittēs. Proximo autem anno ut fruges ſua ſponte excreſcerent, effecit. Hæc mala Palæſtinam etiam, & plurimas alias regiones peruaſerunt. Et calamitates eiuſmodi Orientalem orbis partem omnem peragrarunt. A

Peſtis grauis. *Fames.* *Alimentum aereum.* *Manna.* *Fruges αὐτομάτως creſcentes.*

CAPUT XI.

Aetij præfecti urbis Rom. cædes.

Ac Orientis ærumnæ fuere. Porro Occidens alias, eis quas diximus non minores, ſenſit. Nam Aetius urbis Romanæ præfectus, miſerandum in modum uitam amiſit: & oræ Heſperiæ Imperator Valentinianus rectâ quidem eccleſiæ dogmata, quemadmodum ſuprà à nobis dictum eſt, retinuit. In quotidiana autem conſuetudine uitæ plurimum deliquit. Quum enim uultu uenuſto, & rebus alijs ornatam maximè in matrimonio haberet coniugem, iunioris Theodoſij filiam Eudoxiam, alienas nuptias turpiter fœdauit, & apertè permultos curioſarum artiū ſectatores familiares habuit, & tandem uitam fœdiſſima morte finijt. Maximi namq; qui Gratiano Imperatore cæſo, tyrannidem arripuit, & à magno Theodoſio poſtea necatus eſt, ex filio nepos, auo cognominis, patriciatus dignitatem primariam gerens, quum inſidias Valentiniano Imperatori strueret, propterea quòd is uxorē eius ſtupraſſet, Aetium Imperialem aulam gubernantem (conſilijs enim ſuis is obſiſtebat) metuens, perduellionis crimine per calumniam apud Imperatorem detulit. Atque ubi ille eam ob cauſam miſerabiliter cæſus eſt, labore nullo Maximus Imperatoris regiam ingreſſus, illum interemit, & coniugem eius Eudoxiam rapuit, eidemq; per ſtuprum uim intulit. * Per quæ enim aliquis peccat, per eadem etiā caſtigatur. Poſtea uerò ille imperium quoq; ſibi uſurpauit. Enimuero Eudoxia tanta contumelia affecta, quòd tam inopinatum flagitium ægrè ferret, omnem ſibi quod dicitur iaciendum eſſe talum ſtatuit, ut iniuriæ authorem ulciſceretur, qui facinus tantum in marito ſuo patrare, & inſuper ingenuitatem libertatemq; ſuam contaminare auſus fuiſſet. Acris enim eſſe ſolet fœmina, nec ullo modo ea flectitur aut exoratur, ut dolorem ſtatim ponat, ſi pudicitia ei quam retinere contendit, per uim adempta ſit: & quidem ab eo qui etiam caſtitatis, dignitatis & exiſtimationis ſuæ cuſtodem ſuſtulerit. Hæc ſecum in animo uolutans Eudoxia, quandoquidem nullam ex Byzantio auxilij ſpem eſſe putauit, quòd pater eius Theodoſius dudū diem ſuum obijſſet, & tempore plurimo diua Pulcheria Imperio ibi potiretur, quæ nondum conceptā aduerſus matrem Eudociam irā depoſuiſſet, dona maxima in Libyam ad Genſerichum miſit, eūdemq; ut ſibi in tanta ærūna ſubueniret, ſeq; Maximi improbitate liberaret, rogauit: ſpe illa barbaro oblata, ſi modò ſe moueret, præter opinionem eum claſſe ingenti Imperiū Romanorum conſequuturum, quod ſe illi facile tradituram recepit. Itaq; Maximus B

Valentiniani Imper. Occidētalis uitia.

Maximus tyrannus Valentinianū necat, & eiuſdē coniugem Eudoxiā conſtuprat.

ἐν οἷς γάρ τις ἁμαρτάνει, δι' αὐτῶν καὶ κολάζεται.

Valentinianus 3. à Thraſyla percuſſore in campo Martio cæſus eſt. Pom. Caſſiod.

Ad tyrannum Maximum ulciſcendum Eudoxia Genſerichū ex Aphrica Romam inuitat.

A ximus quum neq; unum quidem annum tyrannide potitus esset, interemptus est: Genserichus uerò ubi cum ingẽtibus copijs aduenit, Romam cepit. Qui q́d barbara mente & instabilis atq; inconstans esset, Eudoxiæ fidem non seruauit: * sed urbe direpta, spectaculisq; eius incẽsis, in Libyam reuersus est, Eudoxia secum & duabus eius filiabus Eudocia & Placidia captiuis abductis. Multa quoque inde ecclesiastica & preciosa abstulit uasa, inter quæ non pauca etiam Hebraica fuere, quę Vespasianus & Titus Hierosolymis uastatis Romam secum attulerant. Gensérichus maiorem natu filiam Eudociam filio Honoricho matrimonio iunxit. Placidiam autem, quòd Olibrio patricio Senatus Romani principi, qui tum urbe Roma capta Byzantij profugus erat, desponsatam esse cognouisset, unà cum matre Eudoxia, cultu magno & regio comitatu tradito, Byzantium Martianum placaturus misit. Qui uehementer ira aduersus cum percitus fuerat, quùm quòd Romam incendisset, tum quòd sic in Imperiales liberos illusisset. Olibrius, Martiano iubente, Placidiam uxorem duxit. Cæterùm post Maximum Romæ Auitus rerum potitus est mensibus octo. qui ubi uitam fame finiuit, Maiorianus biennio imperium tenuit. Postq; autem is ab Recimero Romanæ militiæ duce dolo cæsus est, seuerus tres annos ibi imperauit. Post hunc Anthemius, cui Martianus filiam suam despondit, Occidentalibus Romanis id per legationem petentibus. Vbi uerò & hic, quum Christianissimus esset, fraude peremptus est, Olibrius à Recimero Imperator renunciatus est. Huic successit Glycerius. Atq; illi rursum, ubi annos quinq; dignitatẽ eam gessisset, Nepos, qui Glycerium apud Salonas Dalmatiæ urbem episcopum fecit. Sed & hunc Orestes imperio spoliauit. Cui Romulus filius, qui & Augustulus dictus est, suc-
B cessit, ultimus Romanorum Imperator, à Romulo primo rege mille trecentis & tribus exactis annis. Post hũc Romanorum Imperium Odoacer inuasit: qui Im-
† periali cognomine reiecto, regem se primus uocauit. Quo tempore & Leo magnus ex hac uita migrauit.

Maximus caeditur. Roma à Genserich capitur & diripitur. Gensérichus Eudoxiam cũ liberis & spolijs amplissimis Roma in Aphricã transfert. Eudocia Eudoxiæ filia Honoricho Genserichi filio nubit. Placidia Olibrio patricio. Occidentales Imperatores. Auitus. Maiorianus. Seuerus. Anthemius Martiani gẽer. Olibrius. Glycerius. Nepos. Orestes. Augustulus. Odoacer rex.

* Qum Gensérichus Carthaginem, ex quo annis 585. in ditione Ro. fuisset, anno Domini 441. cepisset, cuius cladis mẽtio fit l. 1. in princ. C. de off. præf. Præt. tandem Roman quoq;, anno domini 457. fœdissimè uastauit. M. Varro Vectium se Romæ, in augurio nõ ignobilem, & ingenio cuiuis parem, audiuisse scribit, dicentem: Quoniam cxx. annos incolumis præterijsset populus Ro. ad M.CC. peruenturũ. Quidam eruditi tempus direptionis istius Vandalicæ, cuius Iustin. meminit C. de off. PP. Afric. designari per Varronis uerba putãt. Alij potius ad Totilæ uastationẽ referũt, quæ sub Iustiniano accidit.

† Circiter hæc tempora Paulinus Nolæ episcopus, multos à Vandalis captiuos redemit. & tandem uiduæ filium, seipso in seruitutem dato, liberauit. Diac. Odoacer, quòd bellicosus esset, id nomen à uastandis & excindendis agris accepit. Sicuti & apud Vandalos siue Bohemos, rex Odocarus, uir fortissimus, antè Premislaus nominatus.

CAPUT XII.

VDocia Augusta in Palæstina adhuc degens, de filię Eudoxię, maritiq; & liberorum eiusdem rebus certior facta, ad extremam cõiecta est animi anxietatem. Proinde funem omnem, ut in prouerbio est, mouens, per Valerium & Olibrium patricios Pulcheriæ reconciliata est: à qua etiã petijt, ut eis quæ in captiuitate essent opem ferret. Et quum pax inter Genserichum & Martianum facta esset, Eudoxiã Gẽserichus, & Placidiã, Pulcheria petente, sicuti dixi, Byzantium misit. Iunior autem Eudocia apud maritum Honorichum in Aphrica mansit, cum quo sedecim annos uixit, eidemq; filium Hulderichum genuit. Porrò quum parum grata ei esset uiri coniunctio, qui Arianam profitebatur religionem, arte manus eius elapsa, & auiam Eudociam imitata, ad sancta loca cõcessit, & sepulcrum illius longè pòst exosculata est. Vbi & ipsa non diu uixit: sed somno beato sopita, iuxta auiæ tumulum in præclaro & ipsa reposita est monumento. Quidquid autem ei erat facultatum, id pauperibus & sanctæ CHRISTI resurrectioni consecrauit.

Eudocia Pulcheriæ conciliata. Eudoxia cum filia Placidia Byzantiũ mittitur. Hulderichus Honorichi filius. Iunior Eudocia Hierosolyma quoque uisit.

CAPUT XIII.

Eudocia senior ab errore Eutychiano ad orthodoxiam reducitur.

PVlcheria Augusta quamprimùm Eudociæ reconciliata est, fratres A
& filias eius hortata est, ut crebras ad eam darent literas, quo ab Eu-
tychetis & Dioscori opinione desisceret, & sanctę Catholicæ eccle-
siæ communionem amplecteretur. Literis eiusmodi Eudocia accę-
ptis, quum etiam beata Bassa semper ei, ut eadem secum in religione sentiret, mo
lesta esset: metuens illa, ne id non ex sententia Dei faceret, faciendum sibi esse pu
tauit, ut de ea re ad diuinos patres referret, qui se de uero pietatis cultu certò edo
cerent. Proinde loci eius episcopo Anastasio accito, ad sanctum Symeonem Sty
litem seu Columellam per illum scripsit, qui tum uirtutibus suis orbem illustra-
bat. Ad eum literis quoque manu sua conscriptis, conscientiam suam reuelauit: cō
plexuram se esse, quod ille decreuisset, pollicita. Sanctus autem uir ille ad eam in

Symeonis Columellæ ad Eudociam literæ.

hæc uerba rescripsit. Scito filiola, quòd diabolus uirtutum tuarum diuitias «
cernens, te expetiuit ut cribraret sicuti triticum. Et exitiosus ille Theodosius uas «
& instrumentum mali illius factus, Deiamanti animæ tuę tenebras offudit, eamque «
conturbauit. Sed confide. Non enim deficiet fides tua. Ego quidem illud ual- «
de admiratus sum, quòd quum fontem apud teipsam haberes, eumque ignorans, «
longius aquam hauriēdam peteres. Habes igitur diuinum uirum Euthymium, «
huius doctrinam & præcepta sequere, & salua eris. Literis lectis, Eudocia mi «
nimè se negligentiæ dedit: uerùm ad se Euthymium in eam quam recens con-
struxerat turrim euocauit. Atque ubi ille uenit, incredibili repleta uoluptate, &
ad pedes eius prouoluta, magnum exclamans: Nunc, inquit, cognoui, quòd «
Dominus indignam me aduentu & præsentia tua uisitauit. Sanctus uerò uir «

Per Euthymium Eudocia ad frugem bonam adducitur.

benedictionem ei impertijt, & attentiorem decæterò esse iussit. Quæ namque, B
inquiens, accidêre res tristes & duræ, non aliam ob causam accidisse eas tibi sci-
to, quàm quòd cum impio Theodosio communicare sustinueris. Itaque conten
dendi, quod pręter rationem suscipitur, studio prorsus posthabito, in tribus san

Sacrosanctæ quatuor uniuersales synodi.

ctis uniuersalibus synodis, in ea uidelicet quæ primùm Nicæę aduersus impi-
um Arium, deinde quæ contra Macedonium Constantinopoli, & quæ rursum
Ephesi prima aduersus Nestorium coacta est, conquiesce. Tum autem decre-
tum etiam quod in concilio Chalcedone congregato factum est, recipere te: &
Dioscori communione reiecta, ad Iuuenalem Hierosolymitanum accedere, &
quæ in ecclesia solita tibi sunt facere oportet. Hæc postquam ille dixit, & preca
tionem pro ea ad Deum fudit, in Mandram suam reuersus est. Eudocia autem

Eudocia cum Catholica ecclesia sentit & communicat. συμπαθείας ἕνεκεν, ἀλλ' οὐ προσπαθείας.

ciuitatem sanctam petijt, & in Ecclesia catholica quæ fas est peregit. Magna por
rò unà cum ea multitudo ex plebeijs et monachis, qui Theodosij errorem sequu
ti fuerant, sacram communionem perceperunt. Qui uerò exemplum eius imita-
ri noluerunt, solita adhuc ipsius Eudociæ munera receperunt, sed * propter
condolentiæ affectionem tantum, non etiam ob sententiæ & opinionis con-
uenientiam & coniunctionem. Postquam autem uniuersali se dedidit ecclesiæ

Eudociæ mors

Eudocia, omni animi propensione consternata, opiniones illorum non ritè con
ceptas est admirata. Et non longè pòst puluere hoc in terris relicto, ut dixi, felici
& beato obitu ad Deum migrauit.

CAPUT XIIII.

CEleberrima hæc Pulcheria multas per uitam præclarè res gessit, mul-
ta publica hospitum & pauperum condidit domicilia. Aduena-
rum etiam sepulcra & alia ædificia construxit, piæ mentis eius indi-
cia: in quibus etiam est martyris Laurentij delubrum. Tria quo-
que

Pulcheriæ Augustæ opera. ἁγίας σορῷ.

Tẽpla tria beatæ uirginis.

De reliquijs uestium eiusdem.

Imago Deigenitricis à diuo Luca picta.

A que Deimatri ex ipsis fundamentis templa erexit. Quorum unum est, in Chalcoprateio, siue fabrorum foro,† Sacri tumuli nomen habens. In hoc, ueluti thesaurum, Deigenitricis deposuit zonam: de qua paucis libro proximo capite secundo mentionem fecimus. Hoc in templo, ut quarto quoq; hebdomadis die peruigilium & supplicatio ad lucernas & lampades fieret, constituit, quam & ipsa pedes frequentare solita erat. Secundum templum ὁδηγῶν, uiæ ducum est, ubi Antiochia missam Verbi matris imaginem dedicauit, quam diuus Apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit, illa adhuc uiuente, & tabulam ipsam uidere, gratiamq; adeò illi formæ suæ immittente. Hæc imago primùm in eo loco qui Tribunal dicitur, fuit: ubi ea, quæ nunc quoq; fiunt, miracula peracta sunt. Porrò in templo isto, ut tertio quoq; septimanæ die peruigiliũ itidem & supplicatio perageret, curauit: quod ad hunc usq; diem seruatur. Tertium autem Verbi matri incredibili pulchritudine & omnis generis materia ornatum consecrauit templum, cui Blachernæ cognomen est: quo abundè per ambitionem quandam & liberalitatem decorato, Martiano Romani Imperij sceptra tenente, magnopere unà cum eo operam dedit, ut modis omnibus uenerandum immaculatum, Deiferumq; illius tabernaculum inueniret, & in ecclesia ea reponeret. Itaq; Iuuenalem Hierosolymorum archiepiscopum, & Palæstinos episcopos, qui concilij celebrandi causa Chalcedonem uenerant, accitos interrogauit, an diuinum Deigenitricis templum & sacrosanctum tabernaculum adhuc apud Palæstinos in eo tumulo, quo primũ repositum esset, reperiretur: uelle se id inde translatũ, in templum hoc eius inferre, ut imperantis urbis * custodia esset & præsidium.

φυλακτήριον.

Quum enim & urbs ipsa & templum illi dicatum esset, æquum esse dixit, ut sa-
B crum etiam eius tabernaculum ab eis non abesset. Ad quæ uerba Iuuenalis respondit: In sacris diuinitusq; inspiratis scripturis obitum sanctæ semperq; uirginis Deigenitricis Mariæ minimè referri. antiquissima autem & uerissima omnino traditione receptum esse, instante illius obitu, Apostolos ex ipsis orbis terrarum finibus, ubi ad prædicationem obeundam dispersi erant, sublimes in aëre Hierosolyma uenisse, uisione auspicatiore hymnos diuinarum potestatum exauditos esse, & absq; strepitu aliquo, mirifico planè modo, Verbum & filium eius aduenisse, atq; in manus suas diuinũ illius spiritum suscepisse. Sacrosanctũ autẽ corpus illius angelica simul & Apostolica hymnodia elatũ, in tumulo quodam, in regione Getzemani repositũ esse, & in tertium usq; diem eo loco carmina angelos perpetua in honorem & laudem Deigenitricis cecinisse. Et quum eodem tertio die, is qui in obitu uirginis matris choro Apostolorũ non affuerat, aduenisset, & sacrũ illum cœtũ, ut tumulũ recluderet, quo & ipse Verbi matri debitũ supremũq; persolueret honorẽ, precibus summopere sollicitasset, atq; sigillo ablato sepulchrũ apertũ esset, sacrũ illius corpus prorsus repertũ non esse: sed sepulcrales illius fascias tantum suo loco intactas atq; inuiolatas, perinde atq; corpus ea paulo antè reliquisset, repertas, & quidẽ inenarrabili odoris suauitate redolentes: eaq; illos abunde afflatos, signaculo rursum tumulo imposito abijsse, ad miraculum tantũ consternatos, atq; illud solũ, pro eo atq; decebat, animo secũ meditatos, illũ ipsum Deum Verbum & Dominũ gloriæ, qui subsistẽtia sua, pro beneplacito suo, eo quẽ neq; uerbis neq; intelligentia assequi liceat modo, carnem ex ea suscipere, & deinde post ineffabilem illam uteri gestationẽ & partum uirginitatem illæsam cõseruare dignatus sit: illum inquam ipsum, etiam post obitum & ex uita hac migrationem, mirificè immaculatũ, impollutum, & modis omnibus sanctũ corpus eius ante destinatam quoq; & cõmunem omniũ resurrectionem, immortalitate cohonestasse: eoq; per angelorũ ministeriũ in loca quædam

De obitu Deigenitricis Mariæ, eiusdemq; funere & assumptione.

cœlestium regionum lucidissima, & à corruptione alienissima, translato, honore præcipuo prosequutum esse, ne unà cum reliquis uel celeberrimis laudatissimisq; hominibus resurgeret. Porrò cum discipulis ibi tum affuisse addidit, sanctissimum illum Timotheum, Dionysium Areopagitam, magnumq; diuinum & sapientē Hierotheum: queadmodum hac de re Dionysius ipse in suis ad Timotheum de beato Hierotheo scriptis testatus sit. cuius testimonium libro secundo, capite uigesimo secundo, à nobis est relatum. Hæc ubi Iuuenalis dixit, principes ipsi ab eo, ut sanctum eum tumulum, unà cum sacris uestibus probè obsignatum ad se mitteret, rogarunt: eumq; ita à Iuuenali transmissum, in maximo quod ab eis constructum est Blachernarum templo, prijs cōsecrarunt atq; deposuerunt manibus, proximè ad sacram diuinamq; mensam. Factum id Martiano adhuc superstite. Veneranda enim uestis eius aliquanto pòst, sub Leone est allata: & in rotundo templo, quod Leo magnus ædificauit, collocata est, sicuti in historia eius dicemus.

Tumulus beatæ Deigenitricis.

Vestis eiusdē.

A

CAPUT XV.

Pulcheriæ mors.

Beata Pulcheria sexto Imperij Martiani anno, illustri post se relicta laude & gloria, & uirginitate sua ad extremum usq; finem integra conseruata, quum post plurima maximaq; benefacta, substantiam suam omnem Dei templis & pauperibus dedicasset, in fata concessit. Donationem eam Martianus gratam habuit, facultatesq; illius quæ pluri-mæ erant, distribuit. Ipsa autem in templo diuorum Apostolorum condita est.

Martiani obitus.

Postea annis duobus non omnino exactis, Martianus quoq; inter homines esse desijt, multa religione & sanctitate uir: ut qui in supplicationibus publicis alijs præierit, & maximam indigentibus pecuniam præbuerit: si quis alius, & ipse Christianissimus Imperij administrationem ueluti monumentum uitæ piè agendæ hominibus omnibus reliquit. Eo imperante, in Romana ditione tranquilla pax fuit, ita ut tum aurea existimarentur esse secula. Cæterùm eo ad meliorem uitam translato, communi Senatus calculo, Leo Tribunitius, Thrax ipse quoq; genere, Imperator Romanorum salutatus est, & à patriarcha Anatolio diademate coronatus. Hic Maceles cognominatus est, quòd Asparem ex militiæ ducibus maximū, qui eum ad Imperium euexerat, & filium eius Ardaburium, propter imperium affectatum, interemit.

B

Leo eius successor.

Cognomē eius Maceles.

CAPUT XVI.

Tumultus Alexandrinus contra synodum Chalcedonensem & Proterium episcopū

Alexandriæ autem plebs ipsa, atq; etiam primores uiri Dioscoro addicti, Chalcedonensis synodi decretum non suscepere: & Martiani obitu cognito, furore multo rursum aduersus Proterium concitati sunt, ardorem eo expellendo plurimum ostendentes. Populus quidem ubiq; uniuersus facilè ad iram impellitur: & materiam quamcq; quam sors offert, ueluti scintillam atque fomitem tumultus arripit. Alexandrina autem plebs ad res eiusmodi non minus procliuis & prompta est, ex innumera quæ undequaq; confluxit multitudine coaceruata. Proinde præter rationem omnem audacia utitur, & impetu dæmoniaco effertur. Aiunt quippe, cuiuis liberum ibi esse, quacunque temerè arrepta causa & occasione, populum celeriter ad seditionem intemperijs quibusdam excitare, & quócunq; uelit ducere. Et maxima ex parte iocis † ludicrisq; rebus populus, sicuti inquit Herodotus, de Amaside scribens, deditus est. Plebs ea, quantum ad hanc partem pertinet, talis est: in rebus autem alijs haudquaquam contemnenda. Quum igitur eo impetu irati ferrentur homines, illa etiam temporis opportunitate oblata, quòd Dionysius Orientalium copiarum ductor apud interiorem

Alexandrina plebs ad seditionem est procliuis.

† [illegible]

Dionysius Orientis dux.

A riorem Ægyptum esset, Timotheum quendam cognomento Æluru, ad episcopalem euehere dignitatem constituerunt: qui monasticam egerat uitam, & deinde presbyter ecclesiæ Alexandrinæ factus fuerat. Et quòd magnopere in Chalcedonensem synodum inueheretur, idoneusq; ad res miscendas esset, atq; episcopatum mirificè expeteret, fuligine nigroq; colore oblitus, noctu circum monachorum cellas obambulauit, & quemq; per calamum scirpeum excauatum nominatim euocauit: atq; illi quum eum audirent, ipse se ex spiritibus administris unum esse assimulauit, & cœlitus propterea missum omnibus dixit, ut admonitu eius à communione Proterij discederent, & Timotheum Ælurum in episcopali sede collocarent. Adhuc Proterius episcopatum gerebat, & munere suo fungebatur, quum Timothei partium studiosi in ecclesia magna, quæ de Cæsaris nomine dicta est, congregati, Ælurum ipsum patriarcham Alexandriæ designarũt. Consecrarũt eum, Eusebius Pelusij, & Petrus ex Iberia ortus, Maiumæ, quod Gazæorum nomi oppidum est, episcopus, quibus dignitas sacerdotalis à Proterio dudum adempta fuerat. Qua de re certior factus Dionysius dux, maximis itineribus Alexandriam uenit, seditionis recẽs etiamnum incendium restincturus. Timotheus sibi, ne è throno deturbarerẽ, metuens, seditiosos quosdam ex populo Alexandrino homines aduersus Proterium irritauit, qui illum audaci furore pleni aggressi sunt, & episcopum tantum, quum ad sacrosanctum baptisterium confugisset, crudelem in modum (ò diuina uindicta) ferro in uisceraeius adacto, ut imperata Timothei exequerentur, contrucidarunt: & deinde ex fune suspensum, passim per uiam publicam rapuerunt, cadaueri eius ut homines furibundi insultantes, atq; cum contumelia illudentes, & quòd Proterius B necatus esset clamitantes. Et postquam id per urbem omnẽ distraxere, postremò igni etiam ultularũt, cinere qui superfuit in aërem disiecto, uisceribusq; eius crudis (nam & ab hoc facto non abhorruere) degustatis. Vnà cum Proterio alij præterea sex idem certamen obiere. Hæc res ubi ad pijssimum Imperatorem Leonem est delata, non ille rursum synodum cogendam esse duxit, sed † circularibus per orbem literis ad ecclesias missis, quibus sententiam suam inscruit, opinionẽ episcopum quenq; suam rescribere sibi iussit, quùm de Chalcedonensis synodi constitutionibus, an sequi illas uellent: tum de electione & consecratione Æluri, quæ ita sicuti dictum est, facta esset, reprehenderent'ne eam, ut quę minus legitimè processisset, an episcopatum illum gerere permitterẽt. Leo hæc sic ad omnes ubiq; episcopos scripsit. Illi autem, quanquam locorum intercapedine inter se dissiti, simul tamẽ omnes, quum supra mille essent, suffragijs omnibus Chalcedonensem synodum comprobarunt, decretumq; eius egregiè confirmarunt: Timotheo autem, ut qui illegitimè in thronum insiluisset, eisdem calculis dignitatem abrogarunt, disertisq; urbis hominem excommunicarunt. Ille ad hunc modum condemnatus, & Alexandria eiectus, Gangram, quò etiam magister eius Dioscorus deportatus fuerat, exulatũ missus est. Ælurus iste multa diuini Cyrilli scripta nondum uulgata, dogmatibus eius adulterinis aspersis deprauasse dicitur. Eo autem abducto, Alexandrini Timotheum alium, eiusdem quam Proterius cõplexus fuerat sententiæ uirum, ecclesiæ suæ episcopum legunt: quẽ quidam Basilicum, quidam autem Salophaciolum cognominarunt. Qui propterea quòd plebs eius gratia tumultum exciuerat, Canopi degebat. Eodem tempore quum Anatolius simul & uita & episcopatu in urbe Imperante defunctus esset, in locum eius Gennadius substitutus est: atq; huic postea Acacius, qui ea in urbe pupillorum domicilio præfuit.

Timotheus Ælurus impostura mirifica monachos, angelũ se esse assimulans, à Proterij cõmunione abstrahit.

Ælurus, uiuo adhuc Proterio, episcopus Alexandrinus creatur.

† [illegible]

Ordinatio illegitima Æluri.

Proterij martyrium.

Admiranda hæreticorũ in orthodoxos crudelitas.

Sex martyres Proterij socij.

† ἐγκύκλια γράμματα, h. e. circulares literæ Leonis ad episcopos omnes.

Episcopi omnes Leoni rescribẽtes, Chalcedonensem synodum laudãt, & Ælurum damnant.

Ælurus Gangræ exulat.

Idem Cyrilli librorum deprauator.

Timotheus Salophaciolus Alexandriæ episcopus.

Byzantij Anatolio succedit Gennadius, Gẽnadio Acacius.

Mihi

CAPUT XVII.

Mihi uerò molestum non erit, & difficile, Ægyptiorum episcoporum A & Alexandrini cleri ad Leonem missas preces, Proterij ferè historiam omnem complectentes, atque etiam circulares Leonis literas hic apponere. Preces illorum hisce conceptæ fuere uerbis. Ad pijssimum, Christianissimũ, & à Deo renunciatum uictorem, triumphatorẽ, & Augustum Leonem, episcoporũ Ægyptiæ dioecesis omnium, & maximæ urbis Alexandriæ ecclesiæ clericorum preces. Non immeritò, qui cœlesti gratia quasi quoddam donum orbi huic datus es, quotidie secundum Deum reipub. consulere, Imperator omniũ sanctissime, pergis. Et post alia· Quum tranquilla pax orthodoxi rectéque sentientis populi apud nos & Alexãdrinos esset, Timotheus rursum seipsum statim post Chalcedonensem sanctam synodum, presbyteri dignitatem tum gerens, ab uniuersali Ecclesia & fide segregauit atque resecuit, cum quatuor aut quinque tantum episcopis, paucisque monachis, Apollinarij eiusque sectatorum praua opinione & hæresi infectis. Quam ob causam canonicè & legitimè à diuinæ memoriæ Proterio & uniuerso Ægyptio conuentu ita illi sunt exautorati, ut Imperatoris indignationem, & soli exilij causa uertendi condemnationem, meritò sint experti. Et post pauca· Et migratione ad Deum per sanctum obitum Martiani Imperatoris ille comperta, uelut is qui legibus solutus suo ipse arbitrio uiueret, impudenter aduersus eum blasphemis & maledicis uocibus ferociens, & sanctam uniuersalem Chalcedonensem synodum perfricta prorsus fronte anathemati subijciens, ex plebe uenali & incomposita multitudinem ad se pertraxit, bellumque contra sacros canones, ecclesiasticas constitutiones, rempublicam & leges ipsas cepit, & in sanctam Dei ecclesiam seipsum coniecit: quum illa tum pastorem & doctorem suum haberet, sanctissimum patrem nostrum archiepiscopum Proterium, quùm stata sacra & conuentus solitos peragentem, tum preces in supplicationibus ad omnium nostrum seruatorem CHRISTVM pro pio Imperio & Christiamanti palatio uestro fundentem. B

Aegyptiorũ episcoporũ supplicatio ad Leonem Imperatorem.

Aelurus cũ suis rectè dãnatus.

Aelurus uiolentus episcopatus Alexãdrini occupator.

Christiani pro principum salute sedulò orant.

Et deinde· Et quum una intercessisset dies, & amantissimus Dei Proterius, sicuti mos est, in episcopali æde sua esset, assumptis secum duobus episcopis & clericis, qui legitimè exautorati & ad exilium pariter damnati fuerant, Timotheus, consecrationeque ab eis accepta, quum nullus prorsus ex dioecesi Ægyptia rectè sentientium episcoporum adesset, (id quod moribus in eiusceemodi Alexandrini episcopi electione fieri solet) archiepiscopalem cathedram, sicuti ipse existimauit, occupauit, adulterium manifestè inferre ecclesiæ ei ausus, quæ suum sibi haberet sponsum, rem diuinam in ea facientem, canonicéque & legitimè munus suum obeuntem. Et post alia· Nihil aliud facere beatus ille uir potuit, quàm ut locum daret iræ, iuxta id quod scriptum est, & ad sacrosanctum confugeret baptisterium, illorum qui ei ad cædem patrandam imminebant fugiens impetum. In quo loco barbaris etiam ipsis & feris hominibus omnibus, qui uenerationem & cultum eius, scatentemque inde gratiam ignorant, metus incessit. Sedenim homines illi qui concilium cœptumque Timothei ad exitum suum perducere contendebant, ne incontaminato quidem illo templo, saluum eum esse passi, neque religionem reueriti sunt, uel loci uel temporis. Agebatur enim tum salutiferi Paschæ festi diei conuentus. Sed neque sacerdotalem exhorruerunt functionem, † quæ media intercedit inter Deum & homines. Intersecerunt igitur hominem innocentem, & crudeliter ipsum unà cum sexalijs mactarunt, & reliquias eius undequaque conuulneratas per omnia ferè ciuitatis loca, ferum in modum tractas atque raptatas, miserabiliter traduxerunt: si-

In baptisterio, Proterio percussores ab Aeluro immissi nõ pepercerunt.

Cedes Proterij crudelissima.

Functio sacerdotalis.

† μεσιτεύουσαν θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

ne misericordia omni corpus quod iam plagas non sentiret, discruciantes: & in frusta eo conciso, bestiarum more uiscera eius degustarunt, quem * mediatorem se nuper inter Deum & homines habere existimarunt: postremoq; quidquid ex eo superfuit, id igne concremarunt, & cineres uentis differendos permiserunt, feritatem belluarum omnem longè superantes. Atqui malorum istorum omnium autor sapiens, si Deo placet, Timotheus fuit. Porrò Zachariæ Rhetori de his in historia sua scribenti, aliter hæc referre libuit: tumultum uidelicet Alexandriæ per Proterium potius excitatum: neq; populum hæc, sed ex militum ordine quosdam ausos esse. Fidemq; uerbis eis astruit per epistolam quandam à Leone ad Timotheum missam: quam rem iudicaturus atq; uindicaturus aliquis etiam à Leone missus sit. Literas circulares ad omnes ubique episcopos Leo dedit, ad ipsum etiam Constantinopolitanæ urbis antistitem Anatolium, eosq; qui monastica uita enituerunt, sententiam eorum (quemadmodum dixi) de synodo Chalcedonensi Timotheiq; consecratione requirens: Ægyptiorum episcoporũ libello supplici, precibusq; insuper eorum qui uel Proterij partium, uel Timothei factionis erant, sicuti ad eum missę fuerãt, adiunctis.

[illegible]

Zacharias Rhetor hæc aliter retulit.

Circulares literæ Leonis in hanc sententiam scriptæ erant.

CAP. XVIII.

Circulares Leonis ad episcopos literæ.

Imperator Cæsar Leo, pius, uictor, triumphator, maximus, semper colendus Augustus, Anatolio episcopo. In uotis quidem pietati meæ fuit, ut uniuersæ orthodoxæ rectéq; sentientes & sanctissimæ Ecclesiæ, nec non urbes sub Imperio Romano omnes, quiete altissima fruerentur: neq; quidquam, quod statum illarum & tranquillitatem turbare posset, intercederet. Quid autem nuper admodum apud Alexandrinos acciderit, sanctitatem tuam iam nosse credimus. Vt uerò plénius de rebus omnibus, & quæ causa tanti tumultus & confusionis extiterit, certior fias, exempla precum quas religiosissimi episcopi & clerici ex Alexandriæ urbe & diœcesi Ægyptia, aduersus Timotheum in urbe Constantinopolitana pietati meæ obtulere: atq; itidem supplicum libellorum exempla, quos à Timotheo internuncij eius Alexandria aduenientes serenitati nostræ in comitatu nostro dederunt, ad pietatem tuam misimus: ut quid actum sit, ab eo quem diximus Timotheo, quem sibi populus Alexandrinus, & qui ibi magistratus gerunt, ciuesq; & naucleri, seu nauium gubernatores, episcopum petut, & alijs quoq; de rebus quas supplicationum complectitur contextus: ad hæc de synodo Chalcedonensi, cui nequaquam assentiuntur, quemadmodum libelli adiuncti ostendunt, clarius sanctitas tua cognoscere posit. Itaq; pietas tua, orthodoxos omnes & sanctos episcopos, qui nunc in urbe hac imperante degunt, & religiosissimos clericos confestim ad se conuocet, & rebus omnibus cum cura & fide tractatis atq; deliberatis, quandoquidẽ hoc tempore Alexandrina ciuitas turbulenta, & status eius tranquillitasq; nobis maximè curæ est, nobis sententiam suam, de Timotheo ipso, & concilio Chalcedonensi, timore humano omni, gratia etiam & odio semoto, solum omnipotentis Dei metum ob oculos ponens, significet. Scitis namq, uos omnes de negocio tanto immaculatæ Diuinitati rationem esse reddituros. Vt in eo de re omni literis uestris abundè edocti, congruentem & debitam sententiam ferre posimus.

Ad hunc

CAPUT XIX.

Præclari monachi. Simeones Stylites.

D hunc modum Leo ad Anatolium, & omnes ubicꝫ epiſcopos ſcripſit. A In eandem ſententiam quoqꝫ literas dedit ad illuſtres monachos, & qui uitæ ſanctitate præclari erant alios, mores ſuos ad uitam ſpiritualem dirigentes: inter quos celeberrimus omnium fuit Simeones ille, qui primus ſtationem ſuper columna inuenit, cuius antea etiam me minimus: præterea Varadatus, & Iacobus Niſibenus, quorum etiam Theodoritus in Dei amantium hiſtoria mentionem facit.

Varadatus. Iacobus Niſibenus.

Porrò Leo Romanus epiſcopus primus Chalcedonenſi ſynodo comprobata, electionem atqꝫ conſecrationem Timothei ut illegitimam improbauit: cuius epiſtolam Leo Imperator Timotheo Æluro per Silentiariũ miſit. Cæterùm Ælurus ad Imperatorem reſcripſit, Leonis epiſtolam refellens, & Chalcedonenſem ſynodum quàm maximè reprehendens. Epiſcopi reliqui, itidem ut Papa fecerunt. Solus Amphilochius Sidites ad Imperatorem ſcribens, Timothei quidem conſecrationem damnauit, ſynodi autem Chalcedonenſis decretum non recepit. Quæ omnia à Zacharia Rhetore in hiſtoriam ſunt relata, qui Amphilochij etiam epiſtolam ei inſeruit.

Amphilochius Sidites Chalcedonenſem ſynodum non recepit.

Non epiſcopi uerò ſolum, ſed & celebris memoriæ Simeones de hisce rebus epiſtolas duas dedit, alteram ad Imperatorem Leonem, alterã ad Baſilium epiſcopum Antiochenum: quam quòd breuior ſit, hic appoſui, uerbis hiſce conſcriptam.

Symeonæ Columellæ literæ ad Baſiliũ epiſcopum Antiochenum, de pietate Leonis imperatoris, et ſynodo Chalcedonenſi.

Domino meo pijſsimo & ſanctiſsimo, Dei amanti Baſilio archiepiſcopo, peccator & humilis Simeones in Domino ſalutem. In tẽpore nunc dicere poſſumus, Domine: Benedictus Deus, qui nõ reiecit precationem noſtrã, & miſericordiam ſuam à nobis peccatoribus non remouit. Acceptis enim ſanctitatis ueſtræ literis, ardorem & ueram pietatẽ Dei amantiſsimi Imperatoris noſtri B erga ſanctos patres, & certam ſtabilemqꝫ eorum fidem admiratus ſum, quã pietatem ille & antea exhibuit, & etiam nunc exhibet. Atqꝫ hoc quidem donum non ex nobis ipſis, quemadmodum etiam ſanctus Apoſtolus dixit, ſed ex Deo eſt, qui illi eam animi alacritatem propter orationes ueſtras indidit. Et poſt pauca: Proinde & ego humilis & tenuis, atqꝫ adeò † abortiuus monachus, Imperiali eius celſitudini inſtitutum meum de fide ſanctorum patrum, qui Chalcedone ſexingenti triginta ſex conuenere, in qua perſiſto, & per quam confirmor, utpote quæ à ſpiritu ſancto manifeſtata ſit, ſignificaui. Quod ſi enim duobus aut tribus in nomine eius conuenientibus, medius inter eos eſt Saluator: quomodo ad tot & tam ſanctos patres ille aduenisſet, niſi ab initio cum eis ſpiritus ſanctus fuiſſet? Et pòſt alia: Itaqꝫ fortis eſto, & in uera pietate uiriliter age, quemadmodum & Ieſus Nauæ filius, ſeruus Domini, in populo Iſraëlitico. Clerum religioſum, qui ſub ſanctitate tua eſt, omnem, & benedictum fideliſsimumqꝫ populum uerbis meis conſolare.

† ἔκτρωμα τῶν μοναχῶν.

Quapropter, ſicuti dictum eſt, Ælurus quidem Alexandria eiectus eſt: Timotheus autem alter, qui & Salophaciolus dictus, & ex Proterij partibus erat, pro eo in eccleſiam inductus. De his hactenus.

CAPUT XX.

Terræmotus grauis. Præcipuè Antiochiæ.

Eone iam alterum annum imperante, ingens terræmotus & fremitus uſqꝫ adeò extitit, ut multæ quidẽ in locis omnibus ruinæ conſequutæ ſint, Antiochia autem omnis ferè concuteretur. Clades ea ueluti præmium futurorũ malorum fuit, propterea quòd ciues ipſi à diuinis legibus alieni, tanquã beluæ feri animis eſſent, & uæcordię intẽperijs omnibus agitarentur. Grauiſsimus enim qui unquã fuere omnium terræmotus urbem eam inuaſit, quingenteſimo ſexto ab ea condita anno, decimoquarto menſis Septembris

Cauſa eorũ, impietas hominũ.

A bris die, quarta noctis hora: ab eo terræmotu qui ibi sub Traiano fuit, trecentis quadraginta septem annis exactis. Ille namque quum centesimo uigesimo nono suis legibus, ut libera respubl. ea urbs uteretur, eam affixit. Iste autem sub Leone quingentesimo sexto anno eam oppressit, sicuti hoc à studiosis repertum est. Et domos eius ferè omnes disiecit, quum quidem populosissima foret: ita ut in ea solitudo nulla, aut locus quisquam inhabitabilis aut neglectus esset. Magnificentissimè autem exornata fuerat, propter ambitiosam multorum principum liberalitatem, qui operibus ibi extruendis inter se concertarunt, & de gloria superare alij alios conati contenderunt. Conciderunt igitur Imperiales domus una atque altera, aliæ periculum euasere, unà cum uicino lauacro, quod sanè urbem in commoditate pristina liberauit, propterea quòd reliquæ balneæ uiolenta inundatione ei incommodassent. Disiectæ quoque quæ pro Imperatorijs ædibus fuere porticus, & quod eis impositum erat tetrapylum. Præterea Hippodromi pro foribus turres, & quędam eis insistentes porticus. In ueteri autem urbe domum aut porticum ullam non attigit. Concussit insuper & Traiani & Seueri & Adriani lauacra. Plurima item ædificia & porticus in ea quę Ostracina dicitur uicinia, atque etiam quod uocat Nymphęum: quę omnia copiosissimè Ioannes Rhetor in historijs suis refert. Terræmotus istius gratia, & propter ædificia diruta, Imperatorē ferunt urbi ei mille auri talenta tributi annui remisisse, multam quoque pecuniam ad publica ædificia renouanda dedisse. Eadem tempestate Thracia etiā & Hellespontus, Ionia omnis, & quæ uocantur Cyclades insulæ concussæ sunt. Aedificia plura in Cnido & Co collapsa. Constantinopoli uerò & in prouincia Bithynia imbres immensi, in tertium & quartum diem iugibus aquis cœlitùs in

Antiochia multos perpessa terræmotus. *Clades eius ex terræmotu.* *Ioannes Rhetor.* *Liberalitas Leonis principis erga Antiochenos maxima.* *Casus fatales varij & admirandi.*

B fluminum morem decidentibus durauerunt: montes in planiciem deciderunt, uici maximi diluuio disparuerunt. Ex ingenti purgamentorum copia in quibusdam lacubus insulę extiterunt: sicuti in Boane, quæ ad Nicomediam est, accidit. Alia præterea multa euenere. Signa quoque in cœlo cōspecta. Nubes enim tubæ specie ad dies quadraginta uisa est. Quo tempore cinere etiam Constantinopoli, nubibus in ignem uersis, pluit, qui cinis palmi minoris prope altitudine in tegulis iacuit: id quod euidentissimum indicium imminentis incendij fuit. Itaque cum tremore omnes urbe egressi, Deum precibus placarūt, ignea pluuia Deum abolere uelle omnia dicentes. Porrò Deo ad misericordiam conuerso, flamma extincta, & cinis horrendus in terram delatus est. De hoc Procopius etiam Cæsariensis alicubi memorat, ex Bebio eum monte ortum habuisse scribens, unde ille quum plurimus redditus esset, uento uiolento in sublime actus, eo loci ubi ille conquieuit, deciderit. fortasse autem & Deus illum ita in sublimi aere iactatum, in ea loca quæ pœna coercenda erant, coniecit. Terræ quem diximus motu ita ingruente, Imperator Leo sibi metuens, circa sanctum Mamantem tabernacula posuit, ad sex menses ab urbe ingredienda abstinēs, eoque modo se diuinam iram declinaturum existimans.

Boane insula. *Pluuia cineris.* *Leo mensibus sex extra urbē sub tabernaculis mansit.*

CAPUT XXI.

Vm quoque maximū incendium Constantinopoli grassatum est, quod illi maiorem quàm terræ motus intulit cladem. Initium sumpsit in parte maritima, quam Bosporum seu Bouis transitum incolæ nominant: quum perniciosus quidam dæmon lucubrationum horis mulierculæ uictum labore manuū quæritanti assimilatus, lucernam ad * rerum omnium uenalium forum, salsamentorum aliquid empturus, siue etiam mulier uerè exitioso dæmone agitata illa fuerit (nam dicere id non possum: utrumque sanè fertur) detulisset. Lucerna igitur alicubi posita est, & mulier ipsa abijt. Ignis autem ne-

Incendium sæuissimum Constantinopolis quatriduanum. *ἐπὶ τὸ παντοπωλεῖον.*

ſcio unde ſtuppa correpta, ingentem prouoluit flammam, & ædificium id illicò A
conſumpſit, atq; inde ad uicina ſerpens circumquaq; quàm facilimè proxima te
cta depaſtus eſt: nec illę tantū quæ facile ignem concipiunt ędes, uerumetiā quę
è lapide ſecto amplitudine & altitudine ingenti conſtructæ erant domus, conflagrarunt. Incendium id liberè, in quæcunq; incidiſſet, ædificia conſumens, in quartum uſq; durauit diem. Adhibita quidem eſt aduerſus ignem omnis generis defenſio, ſed uis eius eam modis omnibus ſuperauit, adeò ut media pars urbis omnis à Septentrione Auſtrum uerſus prorſus conflagrarit, in longitudinem quinque, in latitudinem uerò decem & quatuor ſtadiorum ſpacio, neque quidquam in medio de publicis priuatisq; porticibus & ædificijs relictum eſt. Columnæ quoq; & durorum natura lapidum materia, perinde atque ſarmenta quædam quæ facile accenduntur, arſerunt. Clades ea ex parte boreali, ubi etiam nauale urbis eſt, à Boſporo ipſo ad uetus uſque fanum quod ab Apolline cognomen habuit, ex auſtrali uerò regione à Iuliani portu uſque ad præclarum ædificium templi eius quod Concordiæ dicitur, proceſſit. Medius inter hæc locus à Conſtantini foro, uſque ad id quod Tauriſorum dicitur, fuit. Itaque quæ inter ea quæ diximus in medio fuere ædificia, deforme & miſerādum facta ſunt ſpectaculum. Quæcunque enim ad ſublimem amplitudinem & formam extructa, & ad incomparabilem exornata magnificentiam, maximo commodo publica & priuata ædificia fuerant, omnia ſimul ſubitò in aceruos & hiatus uaſtos & inuios redacta ſunt, uarij generis materia in cumulum unum congeſta, & priore facie rerum adeò mutata, ut neq; ædium ipſarum incolæ quid fuerit, quóue loco quæuis prius opera ſteterint, diſcernere potuerint.

Conſtantini forum. Tauriſorum.

CAPUT XXII. B

Orripuit quoq; incendium id ſanctę Anaſtaſiæ templum, quod Martianus celebris uir ſumptibus ſuis erexit: & item ſanctæ Pacis delubrum, ad mare ſitum. Eo enim tempore pręclarus uir iſte claruit, operibus nouis enitens, humanitateq; & miſericordia maximè inſignis: & qui uirtute eò proceſſerit, ut etiam mortuos excitarit. Sed alia quoque is templa præclara & magnifica Deo conſtruxit. Tum porrò ignis carpere iam ſanctæ Anaſtaſiæ templum inſtituerat, ſed ei ille obſtaculo fuit. Quum enim iam flamma ſerpens eccleſiæ appropinquaret, accepto in manus ſacro Euangelio, per tegulas in tectum conſcendit, precibusque & lacrymis Deum implorauit. Ignis autē ad eum accedens, ueluti uirum ſanctū reueritus, atq; in ſublime ſublatus, & in arcus ſpeciem admodum incuruatus, ædem eam intactam prorſus relinquens tranſiluit. Cum hoc eo tempore Daniel quoq; floruit, qui ad Tranſitum perquam diu ſtationem ſuper columna pertulit. Is ex Simeonis Mandra prodijt, cuius precibus & cohortationibus adiutus, eximia ſubijt certamina, & pietatis exercitium ſupra naturæ captum, Boreæ continuè expoſitus, peregit: quapropter etiam ab agonathete ſiue certaminis muneratore ingenti gloria eſt condecoratus, à quo exitioſorum dæmonum expulſionem, & uariorum morborum ſanationem accepit. Ad quem ſæpe etiam in tenui habitu ueniens Imperator obſtupuit, benedictionemq; ab eo & communionem precum petijt. Perliberaliter quoq; magnifica prope columnam conſtruxit ędificia, templum item & domiciliū circa uirum ſanctum monachorum ſtatuit, & columnam ipſam extulit, omniaq; adeò uiro ſancto factus eſt. Incendij eius tempore, Daniel ex columna tandem digreſſus, in urbem uenit: atq; in eius præſentia ignis confeſtim extinctus conquieuit. Sub Baſiliſco uerò, qui à religione excidit, & Chalcedonenſem Synodum contempſit, ardore inde ductus rurſum deſcendit, & cum

Sanctæ Anaſtaſiæ templū precibus Martiani uiri ſancti illæſum ab incendio permanſit. Mortuorū reſuſcitatio. Daniel Stylites. Miracula Danielis. Daniel à Leone Imperatore admodum cultus. Incendium ad Danielis aduētum conſtitit.

A Acacio Constantinopolitano antistite ecclesiasticos conuentus egit, monachorúmque ordine omni cum multitudine ipsa plebis assumpto Basiliscum adijt, & cum eo liberrimè colloquutus est. Idem fecit Ascetarum præstãtissimus Olympius. * Tum quoque uiguit Auxentius * Exscholaris, uitã nudam in monte eo qui ex aduerso Constantinopoli situs est, sicuti antea dixi, monachus agens. Qui inde descendens, Synodo affuit, & plurimũ momenti recto dogmati attulit. Inter monachos clari etiam maximè fuere Varadatus, & Iacobus Nisibenus: cuius quidem egregium uitæ institutum fuerit, satis declarat miraculum quod in puellis Græcam superstitionem sectantibus, dum in fonte lauarent, edidit. Quæ quòd dicto Iacobi audientes non essent, canuerunt: et fons statim exsiccatus est, quem quidẽ ille precatus undis repleuit, puellas autem canas per uitã omnem reliquit. Illud scire conuenit, non hunc esse Iacobum illum, qui aduersus circulares literas scripsit. nam is Constantij temporibus fuit: iste autem temporibus hisce uiguit, prodigijs & miraculis præcipuis spectatus, sicuti Theodoritus in Deiamãtium historia inquit. Cui etiam arcam sepulchralem fieri, idem Theodoritus curauit. Accidit autem ut prior moreretur Theodoritus: uerumtamẽ sic quoque magnus Iacobus in ea est conditus. Martianum, quem diximus, Gennadius Constantinopolitanus ecclesiæ œconomum & dispensatorem legit, quum ex Catharorum siue Purorum hæresi ad ecclesiã transijsset. qui quum id munus obiret, quæ in ecclesia quaque muneris loco offerrentur, ea ut loci cuiusque clerici ferrent, constituit, quum ad id tempus ecclesia Catholica seu uniuersalis dona eiuscemodi omnia tulisset. Quo tempore primus etiam Leo † cõstitutione lata, ut dies Dominicus ab omnibus absque labore omni per ocium transigeretur, festusque & ue-
B nerabilis esset, quemadmodum & diuis Apostolis uisum est, præcepit. Constituit quoque, ut qui in cleri ordinẽ lecti essent, à solo præfecto prætorio iudicarentur.

Daniel liberè Basiliscum tyrannum propter hæresim obiurgauit. Olympius. Auxentius. *ἀπὸ σχολα-ρίων. Varadatus. Iacobus Nisibenus. Huius miraculo puellæ laudes canuerunt. De parochialibus ecclesiarũ munerib. quæ offertoria dicimus. † Hanc nũc parochialem & curatam uocamus. L. omnes iudices. L. Dies festos. C. de fer.

* Scholares in sacro Palatio militantes dicebantur, sicuti & pars eorum Domestici Scholæ. Nam militantium quoque schola est. Hinc rubrica est de priuilegijs scholarum, C. lib. 12. Et exscholaris, qui militare in aula desijt: sicut exrex, exconsul, exquæstor, &c. dicitur.

CAPUT XXIII.

GEnnadio isto episcopum gerente, pictor quidã Seruatorem habitu & forma Iouis pingere ausus, facinoris eius mercedẽ tulit. Nam manus eius exaruit: quam, quum ille crimen id publicè confiteretur, Gennadius restituit. Illud uerò notandum, uerius esse, Seruatorem nostrum capillum molliter inflexum & subcrispum, cumque minus densum habuisse, sicuti in historijs colligitur. Gennadius iste ad Eleutherium martyrem, de clerico illius quodam, quem ut dissolutè uiuentem criminabatur, epistolam dedit uerbis hisce compositã: Sancte martyr Dei Eleutheri, miles tuus incõpositã degit uitã: quapropter aut tibi ille corrigẽdus, aut tu ab Ecclesia reijciẽdus es. Et clericus ille statim mortuus est. Idem Gennadius nullum sacerdotem cõsecrauit, qui nõ prius psalterium sedulò in ore habuisset. In episcopatu huius, Studius quidã uir præclarus, Roma Constãtinopolim peruenit, & diuo Præcursori templum erexit, in quod monachos ex domicilio eorum qui ἀκοίμητοι, hoc est Insomnes dicunt, induxit. Horum domicilium Marcellus diuinissimus cõstruxerat, in quo perpetuis carminibus nunquam non hymni Deo canerentur, sodalitate monachorum eam ob rem in tres cœtus diuisa. In ea Mandra Ioannes quoque Calybetes monachum egit. Ea tempestate Timocles etiam & Anthimus Trópariorum poetæ floruere, qui suas uterque sodalitates habuere. Et qui Chalcedonensis synodi decreta comprobabant, Anthimi conuentus frequentabant, qui etiam peruigilium inter eos instituit. At qui hostili erga eum erant animo, Ti-

Miraculum in pictore, qui Saluatorem Iouis forma pinxit. Epistola mirifica Gennadij ad Eleutheriũ martyrem. Studius. Sodalitas monachorum insomnium. Ioannes Calybetes. Tropariorum poetæ Timocles & Anthimus.

moclem sequebantur. Admirandum etiã quiddã aliud, quod Gennadio accidit, exponam. Quum enim noctu ad sanctius sacrificij altare astaret, & preces ad Deum pro mundo funderet, spectrum quoddã dæmoniacum uisum est: quod crucis signo ab eo repulsum, humana uoce ita illi respondit: Illo quidem uiuo, se cessurum atq; quieturum, postea uerò modis omnibus Ecclesiã perturbaturũ. Quod Gennadius metuens, postq; Deum plurimùm deprecatus fuisset, ex hac uita migrauit. Et Acacius orphanotrophus, seu pupillorum curator, thronum recepit. Tum quoq; euenit, ut duo episcopi, quorum alter rabie Arij infectus, à dicendi & disputandi arte instructissimus, alter uirtute, religione & rectã fide ornatissimus erat, de doctrina religionis concertarent. Porrò orthodoxo & rectè sentienti uisum est, uerborum contentione relicta, ad rem ipsam descendere, & ueritatem explorare: uidelicet ut rogo ingenti accenso, se in ignem conijceret. Quod ubi Arianus detrectauit, orthodoxus igni se commisit, atq; inde cum impio sermonem conferens disputauit, saluusq; etiam uestibus intactis permansit. Archisynagogus quoque inter Iudæos quidam cum pueris duobus in tumultu concitato, perinde atque is author eius fuisset, correptus, crudeliter à uiro consulari excruciatus est, multis hominibus præsentibus. Is autem inter tormenta uaria illud tantum uociferatus est: O Deus sancti Sergij adiuua me. Sancte Sergi, tu nosti. Iudices porrò fingere & assimulare hæc Hebræum putãtes, ad ignem, ut uiuus combureretur, qui uerba ea protulisset, condemnarunt. Et ecce in media flãma equites duo cãdidis induti stolis apparentes, horis multis illum ab igne intactum cõseruarunt: & multitudo in flammam insiliens, hominẽ inde rapuit. Qui deinde baptizatus, Sergius nominatus est: atq; ille non minus mente quoq; illuminatus, substantia sua quã multã habuit uendita, in pyræ eius loco amplissimum Sergio martyri templum extruxit: ubi capite raso reliquam, iuxta Dei beneplacitum, exegit uitam. Idem duo eius fecere pueri, nominibus suis in Sergij & Bacchi nomen mutatis. De his hactenus.

Spectrum dæmoniacũ Gennadio apparet.

Disputatio episcopi ex igne.

Miraculũ in Archisynagogo Iudæo in flãmas ignis diuinitùs conseruato.

Diui Sergij tẽplum.

Idẽ monachus factus.

CAPUT XXIIII.

LEone imperante, ueneranda immaculatæ Matris uestis Constantinopolim hoc modo perlata est. Hanc, sicuti diximus, mater Dei ad filium migrãs, mulieri Hebrææ uirgini reliquit, quæ etiã usq; ad illud ipsum tempus incorrupta permansit, & multa miracula edidit. Postquàm autem Candidus & Galbius germani fratres patricia dignitate præditi, Hierosolyma profecti, omnia ibi loca perlustrarunt & exosculati sunt, atq; inde etiam in Gallileæ partes uenerunt, & thezaurum hunc apud Iudæam quandam asseruatum repererunt, consilium eius auferendi cœperunt. Et Hierosolymorum urbe peragrata, & sancto quoq; loco salutato, ex Palæstina discessuri, arcã eadem longitudine & latitudine qua illa erat, in qua diuina Deimatris uestis reposita erat, fieri curarunt: eãq; uacuã, solito ornamento coopertã, per fraudẽ in loco suo deposuerunt: alterã autem illã cum sacrosancta ueste receperunt, & cum ea quã celerrimè Constãtinopolim recurrerunt, in suburbana regione, cui Blachernæ nomen erat, occultare diuinum thezaurum uolentes. Quãdoquidem uerò rem tentare quæ fieri nequiret uisi sunt, ingratis etiã eã ad Imperatorẽ retulere. Atq; ille incredibili elatus uoluptate, rotundo in eo loco ubi asseruabaẽ constructo templo, cum magna ueneratione sacrã arcã in eo collocauit: ubi nunc quoq; ueneranda illa uestis integra seruaẽ, ueluti inuictum perpetuumq; urbis præsidium, que uarios repellit morbos, & miracula quæ in ea fiunt, naturã & uim temporis superat. Pulcheria quidem celebris Imperatrix, ingens sub Martiano Dei

Vestis diuæ uirginis è Palæstina Constãtinopolim deportata.

Blachernæ.

Rotundũ Dei genitrici Leo construxit templũ, in quo uestis ea reposita.

A matri condidit templum, ubi sepulcrales fascias reposuit: Leo autem magnus aliud construxit, in quo magnificè uestem illius consecrauit.

CAPUT XXV.

LEo iste aliud quoque templum uirgini matri in loco qui Fontis nomen habet, erexit, ubi densæ & ingentes cupressi, pratum etiam tenerís refertum floribus, quasi quidam paradisus amœnus & pulcher. fons insuper pellucida & potabili aqua tacitè scatens: & ut semel dicam, quæcunque sacrum templum decerent, omnia erāt. Vtrunque hoc delubrum pro urbis mœnibus cōstructum est: alterum in Blachernis ad maris littus, alterū autem ad eam quæ dicitur Aurea porta quę ad arcis finem est, ut utraque ædes inexpugnabile urbi propugnaculum esset. Abest ab urbe regio hæc stadio uno, dotes quas terra habere potest omnes obtinens, antiquitùs matri Dei consecrata. Optimum ibi est cœlum, locus ipse uarijs cōsitus arboribus, platanorum prouentu plurimo & cupressorum proceritate perquàm amœnus fuit. Herbā protulit mollem & copiosam, diuersi generis flosculos prętendentem, toris commodā, nec minus pascuis utilem. Fons ubertim & pellucidè profluens, quùm loco ipsi gratiā ingentem & amœnitatem præbuit, tum pulchrum eum et cōspicuum reddidit. Diuina pręterea gratia aquæ ipsi indita, ad miraculorum edendorum prouentum efficacem eā præstitit. Intercessit tempus longum, & cœnum paulatim undæ aggestum fontē obruit, initiumque quà unda proflueret obstruxit. Arborū etiā densitas, aditu ad fontem obstructo, quum diuturnitas insuper temporis accessisset, obliuione locum obduxit, ita ut limus uliginosus esset, & humore tantum tenui dignosceret. Verumenimuerò Leo iste, quum nondū diuino nutu Imperiali dignitate exornatus, priuatus degeret, & circa eum locum alicubi deambularet, in hominem cęcum tota uia errantem incidit: & uicem eius miseratus (erat enim uir bonus, misericors, & in rebus omnibus consideratus & prouidus) manu eum duxit, oculi ei uicem pręstans, gressumque eius per loca plana dirigens, si quid in itinere spinarum aut duri esset, quod incedentem offendere posset, remouit. Atque ille quidem hunc ducebat, hic autem sequebat. Etiam itinere aliquanto confecto, prope cœnosum hunc locum uenerant: cæcusque ille siti plurimum conficiebat, & quin cōcideret parum aberat, ita humor omnis in eo æstu uehementissimo exaruerat. Itaque Leoni ualde institit, ab eoque crebrius cōtendit, ut siti eius mederet, & uix laborem in umbra quapiam aliquantulum recrearet. Erat hoc inenarrabilis cognitionis & sapientię Dei, quę mirificè omnia instituit. Ille igit misericordia erga pauperem motus, densam syluā omnem perlustrauit, & si quis aquæ humor ibi scateret, scrutatus est. Vt uerò post fatigationem multā infecta re ad illum redijt, & anxiè admodum quiritaret, quod misero illi in tali casu nihil solatij cōferre posset, uocem incredibilem præter opinionem omnem ex alto ad se delatam audijt, quę diceret: Nō ita anxietate te macerari oportet Leo, ecce aqua propè est. Proinde noua hac uoce cōsternatus, denuò undā inquirere instituit. Sed et ipse cæcus prorsus fuit. Circum eam enim uersabat, minimè tamen eā uidebat: quod & syluę densæ opacitas ei obstaret, & cœnum profundius illum inde remoueret. Quapropter partim indignās, quod quem manu duxerat cæcus ærumnā eā pateret: partim uocem eā in animo fixam considerās, & aquā rursum inuestigās, denuò eā ipsam exaudijt suaue quiddā & facetum cœlitùs sonantem uocem. Nā & de nomine eum cōpellauit, & Imperialem dignitatem primò quoque ei tempore aduenturā certò denunciauit, ita inquiens: Leo Imperator, densum hūc & umbrosum lucum ingressus, turbidā aquā hauri, eaque sitim hominis ęgri reficce: & limum cœnosum manibus cape, quo cęci oculos inungas. Quę

Templū diuę uirginis ad Fontem.

Leo adhuc priuatus cæcū hominem in uia ducens, in fontem mirificum incidit.

B

Leoni cœlitùs Imperium promissum.

Templum Dei genitrici cōdere iubetur.

uerò ſim, dudum hunc obtinēs locū, eo'q; me oblectans, mox ſcies. Tu fac ut ędē A
hic mihi ſacrā conſtruas, in qua identidem uerſer, & ſuauiter deambulem: in qua
etiam precātibus omnibus, locum'q; hunc cum ardore & fide certa adeuntibus,
optata præſtem omnia. Neq; quidq; eſt prorſus, quod mihi aduerſet, & nō con
tinuò poteſtati meæ ceſſurum ſit, etiāſi dæmon ſit, aut morbus qui omnem ſupe
ret medicinę curā, aut aliud quidq;, quod factura nō ſim, dummodo ritè pie'q; ſit
petitum. Verbis eis Leo parens, cœnum & undā ad cęcum parum id iam curā
tem, ut in quo ſpiritus propè extinctus eſſet, attulit: & oculos eius luto, nō ſecus

Cæcus fontis cœno oblitus illuminatur.

atq; Seruator illius à natiuitate cæci, liniuit: deinde etiā aquā præbuit, oculos at-
trectanti. Ecce autē maieſtas & magnificentia tua, ó Deigenitrix, ſe exhibet, &
miſero illi aqua turbida & lutum Siloe fit. Confeſtim enim uiſum recipit, & diu-
turnas abijcit tenebras, oculis prẹter ſpem omnem, ſolem, ſeu potius cœnum &
lutum inſpiciens. Sicuti nāq; ſol primùm, qui uiſui lucem primus dat, ab eo con
ſpicitur: ſic tùm lutum, quod lumen illi ſubminiſtrarat, primùm ab eo eſt cōſpe-

Lutum oculis ſalutare.

ctum. Qua in re illud etiā admirandum fuit. Nam quod oculis ualentibus maxi
mè aduerſatur, id tum natura & ui ſua depoſita, ſalutare eſt factum.

CAPUT XXVI.

LEo poſtea, pro eo atq; ei Deigenitrix prędixerat, ad Imperiale ſubla
tus faſtigium, ſtatim pro tāto illius in ſe beneficio ei gratiā rependit.
Et loco eo repurgato, & fōtis uena altiſſimè inueſtigata & reſtituta,

Structura templi Virginis matris ad Fontem.

quidquid erat cœni & terrę aggeſtę eijciendū curauit: & fonte ipſo
circūquaq; ſtructura ſolida probè munito, delubrū Deimatri cōſtruxit, & ędifi
cium ipſum ſupra fontem ſtatuit. Structura ita cōparata eſt, ut nō minus ędificij
ſubter terrā ſit, q̄ ſuper terrā emineat. Nā iudicio meo ex ipſius terrę fundamen B

τὸ τετραγώνῳ συγκειμένη, ὥστε μήκους ἢ τὴν ἑτέραν πλευράν (?) ... σύμβασιν ... τριμερῆ ... τὸ μῆκος ...

tis excitata eſt, & in * quadrangulum ita coagmētata, ut eā formā ædi ſacræ præ-
ſtet, qua aliquatenus longitudo latitudinē ſuperet, & longitudini quę aſſis ratio
nē habeat, latitudo trientis proportione reſpondeat. Sed ædificij muri ſub terra
nihil habent uarietatis: quā primum aūt ſupra terrā eminēt, ſtatim uariāt. Nā in
quatuor porticus conformant̄: quarū duæ, contra Orientē altera, & Occidentē
ſolē altera, in uacuū aerē ſublimes ferunt̄: alterę duę utrinq; proximis ſuffultę pa
rietibus coniungunt̄, eis'q; incūbunt. E' ſuperiore parte ſtructura quædā apſidū
& arcuū molliter ædē ipſam attollens circumit, & porticibus quibuſdā ęquis in
ter ſe ſpacijs diſtātibus fulcit̄, quæ ſpacia ueluti intercolūnia luminis immittendi
gratia inſtituta ſunt, per quę lux immenſa in fontem influit, & ſplendoris abun-
dātia lumine multo locū omnē illuſtrat. Super his tholus in ſublime eminet, cum
teſtudine rotunda & alta, paulatim ſeſe deorſum uerſum incuruante, & aliquan
tulum in ſublime euadente: cuius tam prolixa eſt pulchritudo, ut cœlo relucenti
& igni ardenti ſimilis uideatur. Superiorem ſacri aditi partem, aliud ſupra fon-
tem ipſum ædificium terminat, firma porticu exornatum, ut formæ pulchritudi

διπλασίονι (?). Fōs mirificus.

nem, * longitudine altero tanto latitudinem ſuperante adimpleat. Gradus etiā
quoſdā architectus, uigintiquinq; opinor, ex utraq; parte aptiſſimè conſtruxit,
qui facilem ad fontem ipſum deſcenſum præbeant: cancellis marmoreis additis,
qui & pulchritudinem aliquam operi afferant, & deſcendētes, ne lubrico humo
ris labantur, manuducant. Gradus alij directè accliues ſunt, alij uerò aliquantu-
lū incurui. Teſtudo ſumma, ſeu potius uertex ipſe tēpli auro puro prolixè exor-
natus eſt: atq; is luce per frequētia ſpecularia immiſſa, & marmoris quo parietes
incruſtati ſunt fulgore uibrato, ueluti corruſcans templum omne tanquam ful-
gure illuſtrat. Fons in medio ferè tēplo eſt. parū enim id abeſt. Latitudo eius bis
ſenū pedū, undā habet iugem, frigidā & pellucidam. Structura marmorea qua-
drangulari

A drangulari continetur, cuius labrum aquannibus percõmodum est. Intra id eis quos diximus pares gradus sunt, quidam semicirculi figuram, alij quadratã formam referẽtes: seni utrinq;, qui deorsum uersum ad fontẽ quemuis ferunt. Mediocris præterea phiala paululum excauata ad os fontis stat, hydriã statim exceptura. Habet ea foramina quædã, ut effluẽti latici locus sit. Hanc cauum aliud in solo pro fontis influxu excipit, quod aquæ effluere satagenti meatũ exitumq; ex parte omni præbet. Cuniculus per mediã ædẽ protenditur, adytũ diuidens, probè ubiq; munitus. Caua supernè duo habet: alterũ lapide rotundo constructũ, in medio templi loco: alterũ ad adytum appropinquat, labrũ longius q̃ latius habens: unde etiã sacrum illud & lustrale lutum uasculo in coclearis formã facto illi hauriunt, quibus id ministerium cõmissum est. Aquæ istius per incredibilem mistionem mirifica est temperies. neq; enim supra modum gelida est, & à tepiditate multum abest: ita ut eam omnigenam & qualem quisq; uelit esse contingat, non secus q̃ decantatum illud Manna. Est autem pellucida maximè, & leuis, spiritus aura sacro quodã modo extenuata. Et quod alia omnia superat, res quoq; cõtrarias unda hæc curat. De quibus enim ægritudinibus frigore homines affligentibus ars medicorum curãdis desperauit, eis statim in illa medicinã inuenias.

Tale delubrũ Leo Deimatri erexit, atq; id Fontem nominauit: opus, si uideas, insigne, præstantius certè q̃ ut uerbis explicari queat. In fontis unda, ea quam diximus gratia enituit. Postea uerò alij quidam ædificiorũ accessionibus locum eum exornarunt, pulchritudinẽ adiectitiã ei addentes, & decentiorẽ illi amœnitatem adijcientes: quemadmodũ & Iustinianus postmodũ maximã & pulcherrimam exstruxit domũ, gratiã eam pro beneficijs acceptis uirgini Matri referens.

B De miraculis quę ad fontẽ ipsum quamplurima edita sunt, librũ conscripsimus, à pijs quibusdam uiris, ut hoc faceremus, excitati. Vnde etiã ea quę de fonte diximus, in opus hoc transtulimus. Sed iam ad reliquam historiam progrediamur.

CAPUT XXVII.

Enserichus Vandalorum rex, qui Aphrica, quemadmodum à me dictum est, potitus, ad magnas peruenit opes, post Martiani obitũ, ditionem Romanorũ excursionibus plurimùm afflixit: urbiũ omniũ, præterq̃ Carthaginis, mœnia diruit. Et quidquid pecunię & agri occidẽtales Libyes habuere, id illis ademptũ, popularib. suis dedit: subditisq; suis, tributa tributis accumulãdo, apprimè grauis fuit. Quibus ærũnis incolę pressi, profugerunt. Porrò quum id Leo ægrè ferret, ex ditione sua omni mille & centũ naues cõtraxit, armisq; & copijs nõ pœnitendis impositis, eas aduersus Gensérichum & Vandalos misit. In eam classem mille & ducenta centenaria auri pondera impendisse, eidemq; supra septem millia remigum attribuisse dicitur. Ducem ei cum imperio Basiliscum præfecit, coniugis suæ Verinæ fratrem germanum: qui quòd oculos ad Imperium adiecisset, Asparem sibi & Ardaburium conciliauit. Nam per eos se facillimè, quod uolebat, cõfecturum esse putabat. Vt autem ipsi ad Imperialem dignitatem peruenirent, fieri omnino nõ potuit, propterea quòd Ariani essent, quorũ religionẽ Byzantij uehementer detestabantur. Verùm ut imperiũ alijs cõcederent, in procliui eis erat: quemadmodũ & Leoni fecerãt, qui quũ curator eorum esset, sine sanguine ad Imperiũ eum extulerunt. Atq; ille Imperio potitus, quòd ab eis regeretur, grauiter tulit. Et ipsi quòd Ecclesiã sibi turbandã esse cõstituissent, in multis necessarijs rebus ei aduersati sunt, & plurima eum perperã agere dixerũt: superatũ etiã iri asseuerãtes à Genserícho, quòd minus sanã coleret religionem. Multo enim Genserichi opinionem, qui Arij dogma profiteretur, Deo gratiorẽ esse q̃ Leonis ipsius: quę malè facere, quòd Nicæ-

Ingentem classem Leo in Aphricã contra Vãdalos misit.

Cẽtenaria pondera: Plin. h. e. centum librarum.

Classis dux Basiliscus.

Aspar & Ardaburius duces Ariani.

Gensérichus Arianus.

nam & Chalcedonensem fidem defenderet, nō rectè putabant. Atq; ut uera di A
cere uiderenť, clàm cū Basilisco cōgresi, sceptrū imperiale ei se tradituros polli-
Basiliscus classem Vandalis prodit, Asparis & Ardaburij suasu.
citi sunt, si Genserícho uictoriā cōcederet. De quo quū eis cōuenisset, Basiliscus
cum classe omni in Aphricā nauigauit, & in colloquio Genserícho, pro eo atq;
cum Aspare pactus fuerat, classem statim prodidit.† Itaq; militibus somno sopi
tis, Gensérichus illam incendit: & quum uehementior uentus flammam in subli
me tolleret, naues aliæ ab alijs ignē conceperunt: & Vandali contis imminentes,
si qui milites ex incendio eò profugerēt, occiderūt. Ex classe tanta ne una quidē
nauis reliqua fuit. Basiliscus ægrè cū paucis admodū profugiēs, Byzantiū uenit,
& ad magnā ecclesiam cōfugit. Cuius soror Verina Augusta eum periculo libe-
rauit, & Perinthū Thraciæ, ut ibi degeret, misit. Leo Imperator Asparem & Ar
daburium ad se acciuit, ut quùm ab absurda eos opinione abduceret, tum ab in-
Filio Asparis Patricio Ariadna Leonis filia matrimonio iungitur.
fidijs Imperio struendis auocaret. Quapropter Ariadnā filiam, quā ex Verina
susceperat, filio Asparis consuli & patricio in matrimoniū collocauit. Cæterùm
illi pro semel concepta malicia, dolos cōtra Leonem texere nō desierunt. Quod
ubi Cōstantinopolitani cognouerunt, cōtra eos concitati sunt, & in Hippodro-
De Asparis & Ardaburij cæde.
mo cōuicijs eos acerbè proscinderunt. Illi plebē metuentes, Chalcedonē, exercitu
eos omni cōsequente, traiecerunt: et in tēplum Euphemię martyris confugerūt.
Imperator patriarcha ad eos misso, se fidem eis seruaturū esse, si ex ecclesia ea di-
scederent, pollicitus est. Ipsi uerò se loco eo excessuros, nisi Imperator ipse adesset, negarūt. Proinde Leo eò cōcesit, & uiros eos præter rationē ad se pertraxit,
& ad mensam suā adhibuit: & alia præterea multa, iniuriarū amnestiā illis pollici
tus, fecit. Alia autē ex parte Zenoni Isauro, qui fidus ei maximè esse uidebatur,
ut is illis per balneas in Imperialem regiam uenientibus, subito impetu capita re B
secaret, præcepit. Aderant illi, & Zeno Ardaburio primùm caput amputauit.
Quod ubi Aspar uidit, indoluit: & magna uoce exclamans, Dignū (inquit) fert
exitium senex canus, qui frustra gloriatus est, neq; unquam admonitioni meæ
** φάγωμεν λέοντα, πρὶν ἡμᾶς αὐτὸν ἀρχτῶσαι.*
audiens fuit. Persæpe enim ei dixi: * Prius Leonem deuoremus, quàm ille nos
sibi in prandio apponat. Hæc ubi dixit, & ipse ferro cæsus uitam amisit. Filium
autem eius, patricium illum, à filia sua Ariadna per repudium seiunctum, in exi-
Filius Asparis Patricius exulat.
lium misit: & Ariadnam Zenoni, utpote qui insidiatores sustulisset, coniugem
dedit. Zeno iste ab incunabilis Aricmesius nominatus fuerat: cæterùm unà
Ariadna Zenoni nubit.
cum Imperatoris filiæ coniugio id nomen mutauit, & Zeno appellatus est: no-
mine eo à quodam, qui apud Isauros ad magnam peruenit gloriā, sumpto. Huic
Leo minor.
ex ea quam dixi Leonis filia, Leo minor progenitus est.

† Procopius, uel per ignauiam, uel per proditionem Basiliscum rei bene gerendæ occasionem & uictoriam amisisse, scri bit. De classe Rom. cremata, mentionem nullam facit. De bello Vandal. lib. 1.

CAPUT XXVIII.

Zenone adiuuante Petrus Cnapheus, uiuente adhuc Martyrio episcopo, sedē Antiochenam inuadit.

ZEno simulatq; Imperatoris gener factus est, in Orientē missus est: in
qua profectione, Petrus cognomine Cnapheus eum sequutus est, tē
pli sanctæ Bassæ martyris apud Chalcedonem Bithyniæ presbyter.
Is ubi cum illo Antiochiam uenit, & sedes episcopalis ibi ei perpla-
cuit, Zenoni persuasit, ut sibi in episcopatu eo recipiendo adesset: quē tum Mar
tyrius gerebat, Maximi, qui quartæ synodi suffragijs dignitatem eam cōsecutus
Cnapheus hymno ter sancto, clausulā illam, Qui crucifixus es pro nobis, adijcit.
fuerat, successor. Et quum Martyrius in urbe Imperiali, necessitate id flagitante,
diutius moraretur: Petrus tumultus Antiochiæ non minimos excitauit, res ple-
rasq; apud plebem per confusionē miscens, & insolita quędā aduersus fidē indu
cens: quodq; maximū est, omnes eos qui Deum crucifixū & passum esse nō cre-
derent, anathematis fulmine iaciens. Atq; ubi opinionē suam cōfirmauit, tersan
cto illi

A ĉto illi hymno accesſionẽ iſtam, Qui crucifixus es pro nobis, tandẽ adiecit. Quæ uerba ad hunc uſq; diem apud Theopaſchitas obtinent. Quibuſdam etiã hominibus ex Apollinaris partibus ſibi aſciuis, multa aduerſus Martyriũ epiſcopum molitus eſt, et populũ per uaria diſsidia in partes plures diduxit. Martyrius Antiochiã rediẏt, & multitudinẽ ſeditionẽ aduerſus ſe & uerã de Deo ſententiã mouere, Zenonem'q; q̃ maximè Cnapheo fauere repetit. Atq; ubi poſt frequẽtem cohortationẽ perſuadere illis, ut ſententiã talem mutarẽt, nõ potuit, populi publicitùs cõcione cõuocata, epiſcopatũ depoſuit, uerbis hiſce in præſentia omniũ uſus. Clero rebelli, & populo inobedienti, & eccleſiæ cõtaminatæ, nuncium remitto, ſacerdotalem mihi reſeruans dignitatẽ. Hoc ubi ille dixit, & ſeceſsit, Cnapheus in Antiochenũ thronũ inſiluit, Chalcedonenſem ſynodũ plurimũ proſcidit, atq; omnes accesſionẽ illã terſancti hymni uſurpare coëgit. Quę res poſtq̃ eſt ad priſsimũ Leonem delata, continuò Cnapheum ad exiliũ condemnauit. Id uerò ubi ille cognouit, fuga ſaluti ſuæ conſuluit, & in domicilio Inſomnium monachorũ clàm latuit. Cnapheo Stephanus ſubſtitutus eſt, quẽ Antiocheni pueri, q; ſcilicet Cnapheo adhuc addicti eſſent, acutis calamis ueluti cuſpidibus iugularunt: & in amnẽ, qui urbem eam præterfluit, cõiecerunt, ſicuti Ioannes Rhetor tradit. Stephano in epiſcopatu Calaudion, qui tum Cõſtantinopoli propter negociũ certum erat, ſucceſsit. Hic quartã ſynodum defendẽs, neminẽ prius admittebat, q̃ Petrũ Cnapheum & circulares quę poſtea à Baſiliſco tyranno editę ſunt literas, anathemati ſubiecíſſet. Idẽ Cnaphei actionibus reſiſtens, acceſsioni illius in eo quem diximus hymno, præmiſit, CHRISTE REX. Petrum Cnapheum quatuor iſta Eccleſię Catholicę cõmodiſsima reperiſſe dicunt: * ut ſacrũ

B unguentum in populi totius præſentia conſecraretur: ut ad ueſperã ſanctorum Theophaniorum unda in ſacrũ lauacrum infunderetur: ut ſymbolum ſanctum, quod ſemel tantum antea magno & ſancto Paraſceues die dici ſolitum fuerat, in ſynaxi & conuentu eccleſiæ quouis decantaretur: & ut in precatione omni Deigenitrix nominaretur, † & diuinum eius nomen inuocaretur. Paulo pòſt ubi Iuuenalis in extrema ſenectute Hieroſolymis diem ſuum obiẏt, epiſcopale eius munus Anaſtaſius ſortitus eſt. Cui deinde ſucceſsit Martyrius.

Theopaſchitæ. — *Martyrij epiſcopatu abeuntis grauiter dictum.* — *Cnapheus in exiliũ agitur.* — *Apud Inſomnes latet.* — *Stephanũ Antiochiæ epiſcopum pueri trucidant.* — *Calaudion eius ſucceſſor.* — *Petri Cnaphei quatuor in eccleſia utilia inuenta.* — * ὑπὸ μύρα κατασκευή. — *Theophania eadem quæ Epiphania.* — † καὶ πάντως τῆς θεοτόκου ἐπικαλεῖσθαι. — *Anaſtaſius & Martyrius epiſcopi Hieroſolymitani.*

† Hodie quoq; Græci & Orientales Chriſtiani precationi cuiuis interceßionem τῆς θεοτόκου, h.e. Deigenitricis inſerunt.

CAPUT XXIX.

LEo magnus Imperator, Leonis & Ariadnæ filiæ filium Leonem minorem Cæſarem primùm, deinde etiam Imperatorem Romanorum renunciauit, manibus'q; ipſe ſuis imperiẏ inſignia ei cõtulit. Zenonem enim, quòd in religione uariaret, Imperatorẽ legere dignatus non eſt. Deinde Leo morbo oppreſſus, Byzantiẏ imperiũ unà cum uita depoſuit, quum id annis decem & ſeptem miniſtraſſet. Poſt quem Zeno purpuram ſumpſit, ut Leonis gener: quòd eum Verina, Leonis coniunx, imperiẏ ſocium Leoni adhuc tenero, qui etiam patri Imperiẏ inſignia impoſuit, aſciuerit. Porrò quum Leo minor poſt annum unum deceſsiſſet, Zeno ſolus Romanorum imperium gubernauit, minus feliciter. Quæ uerò ſub eo acta ſint, & quæ eo tempore acciderint alia, Deo opitulante, ea quæ ſequuntur, oſtendent. Quindecimus iſte hiſtoriarum liber uigintiquinq; cõplectitur annos, quum ab orbe condito quatermilleſimus noningenteſimus nonageſimus, à natiuitate Domini quadringenteſimus octogeſimus quintus ageretur annus. *

Leo ſenior moritur. — *Leo minor itidem.* — *Zeno pater Leoni filio in imperio ſuccedit.* — *Libri huius anni.*

Sanctæ

* Leone Imperatore aliquàdo Eulogio philoſopho teſſeram frumentariam dari iubente, ex cubicularijs eunuchis quidam, militibus largitionem talem dari debere, dixit. Ad quem conuerſus Leo: Vtinam, inquit, is ſit temporum meorum ſtatus, ut mihi liceat ſtipendia militum in literarum magiſtros conferre. Suid. Apud quem etiam de Malchi ſententia eſt, grauem ciuium prouinciarumq; ſuarum Leonem iſtum compilatorem fuiſſe.

CAPUT XXX.

SANCTAE UNIVERSALIS QUARtæ Synodi Acta.

Mundo condito quater millesimus noningentesimus sexagesimus sextus agebatur annus, quum diuina & sacra uniuersalis quarta Synodus, in prouincia Bithyniæ Chalcedone, in Euphemiæ martyris templo est congregata. Leonis ueteris Romæ episcopi locum ibi obtinuere Pascasinus & Lucentius episcopi, & Bonifacius presbyter. Episcopatum Constantinopolitanum tum Anatolius administrauit, Alexandrinum Dioscorus, Antiochenum Maximus, Hierosolymitanum Iuuenalis: qui in Synodo ea una cum alijs episcopis affuere. His accessere magistratus, & qui in Senatu summo primas gerebant dignitates. Vbi omnes consederunt, statim Leonis mandatarij dixere, Dioscorum illis assidere non debere. Hoc enim à Leone sic constitutum esse: alioqui se, si id facere cogerentur, ex conuentu eo abituros. Senatus, quánam de causa id fieri deberet, rogauit. Atque illi responderunt: Dioscorum reum agi: proindeque iudicis personam eum sustinere, Romano antistite non permittente, non posse. Hæc ubi dicta sunt, & Dioscorus de Senatus sententia medium cepit locum: Eusebius Dorylei episcopus affuit, et quas Imperiali obtulisset celsitudini preces, legi publicè petijt, hisce usus uerbis: Iniuria affectus sum à " Dioscoro, iniuria affecta est fides. Episcopus Flauianus cæsus, & unà mecum ini- " què ab ipso exautoratus est. Iubete rogo supplicem meum libellum legi. Quod ubi ' permissum est, supplicatio lecta est, in hæc uerba conscripta: Libellus Eusebij epi' scopi Dorylei, qui suam & orthodoxæ fidei, & qui in numerum sanctorum relatus est, B Flauiani episcopi olim Constantinopolitani, causam agit. Consilium institutumque " Imperialis uestræ potestatis est, ut quum alijs omnibus subditis, tum eis maximè " qui in ordinem sacerdotum allecti sunt, iniuria affectis, curam eorum gerentes, dextram " porrigatis. Qua in re diuino numini, pio cultu obsequimini, à quo Imperium uo- " bis & orbis potestas tradita est. Quum igitur præter æquitatem & rationem omnem, ea " quæ in CHRISTVM est fides, & nos, graue acceperimus iniuriam à religiosissimo " magnæ Alexandrinæ urbis episcopo Dioscoro, ad pietatem uestram confugimus, ut " ius nostrum consequamur petentes. Res tota in hoc sita est. In ea quæ proximè " in metropoli Ephesiorum celebrata est synodo, (utinam autem celebrata non esset, nec " orbis terrarum tumultu & malis multis repleret) bonus Dioscorus, nulla iustitiæ, " nulla timoris Dei habita ratione, quòd eadem cum uæsano & hæretico Eutychete " opinaretur & sentiret, multis ille quidem tum ignotus, sed postea seipsum manifesta " uit & prodidit, opportunitatem nactus per institutam à me aduersus opinionis suæ " popularem Eutychetem accusationem, & promulgatam contra eum à sanctæ memoriæ " & quietis Flauiano episcopo sententiam, multitudine turbulentorum dissolutorumque " hominum contracta, & potestate pecunia sibi comparata, piam orthodoxorum recteque " sentientium, quantum in eo fuit, religionem afflixit, & prauam Eutychetis monachi opi- " nionem confirmauit, quæ iam inde ab initio à sanctis patrib. est condemnata. Quando " igitur non parua sunt, quæ ille aduersus fidem in CHRISTVM & nos designare ausus " est, ad amplitudinem uestram prouoluimur, obsecrantes, ut amplitudo uestra san- " ctione sua ipsum religiosissimum Dioscorum causam dicere de criminibus sibi à " nobis obiectis iubeat: necnon monumenta & acta contra nos ab eo edita in sancta " Synodo legi mandet, per quæ probare possumus, illum longè ab orthodoxa & " recta fide alienum esse, & hæresim impietatis plenam confirmasse, nobisque iniquè " dignitatem ademisse, & grauem iniuriam intulisse: ut diuinis uenerandisque man- " datis

Maximarum ecclesiarum episcopi.

Romani Pontificis authoritas.

Non potest idem in concilio esse reus & iudex.

Actio Eusebij Dorylei episcopi contra Dioscorum Alexandrinum.

Eiusdem supplicatio Principibus exhibita.

A datis uestris ad sanctā & uniuersalem pĳssimorum episcoporū synodum datis,
» ab ipsis de nostra & Dioscori causa inquiratur, & actiones omnes ad pietatis ue
» stræ cognitionē, sempiternæq; sublimitatis uestrę arbitrium referant. Atq; hoc
» sic cōsecuti, orationes perpetuas ad Deum, pro æterno uestro Imperio pĳssimi
» Principes fundere non intermittemus. Itaq; Dioscoro iuxtà & Eusebio ita petente, acta Ephesiņa in mediū producta et lecta sunt. Ex quibus constitit, epistolā Leonis publicè lectā nō esse: quum quidē, ut id fieret, multi semel atq; iterum postulassent. Dioscorus causam eius rei dicere iussus, semel atq; iterum se, ut id fieret, præcepisse dixit: testesq; Iuuenalē Hierosolymorū & Thalassium Cæsareæ primariæ urbis Cappadocū episcopos laudauit, qui secū synodo ei præfuissent. Iuuenalis se sacrum id, quod synodo preiret, scriptum legi iussisse testatus est, postea aūt neminem eius mentionē intulisse. Thalassius aut professus est, se ut id legeretur nō obstitisse: sed neq; tantū sibi authoritatis, ut solus ipse legi id iuberet, usurpasse. Quum actorū lectio continuaretur, episcopi quidā uoces quasdam quasi fictitiæ asimulatæq; essent, reprehenderūt. Et Stephanus Ephesi antistes interrogatus, qui'nam subscriptores aliorum etiā nomina subscripsissent, Iulianum Lebedi episcopum postremū eos subscripsisse dixit, & Crispinum: subscriptores uerò Dioscoro id non permisisse, sed subscribentiū digitos inhibuisse: ita ut etiā, ne res omniū fœdissimas paterent, periclitati sint. Idē Stephanus subintulit, uno eodēq; quo Flauiano dignitas abrogata est die, subscriptionē etiā factā esse. Ad quæ Acacius Ariarathiæ episcopus addidit, omnes in chartā purā subscriptionis annotationē retulisse, ui adactos, quod militib. armatis cincti fuissēt. Porrò quū quædā uoces alię legerent, Theodorus Claudiopolis episcopus ne-
B minē ea uerba protulisse retulit. Quū lectio per capita progrederet, locus quidam cōplectebat, Eutychetē dixisse: & eos qui dicūt, carnē Domini nostri IESV CHRISTI de cœlo descendisse. Et Eusebiū cōtrà intulisse, quòd ille dixerit quidem hoc uerbū, de cœlo: uerbum aūt, † A' quo, nō addiderit. Et Diogenē Cyzici episcopum institisse, ut A' quo tandē diceret: sed eis ut amplius quærerent, permissum nō esse. Ad hæc acta indicant, Basilium Seleuciæ Isaurorū episcopum sic dixisse: Adoro unū Dominum nostrū IESVM CHRISTVM, filiū Dei, solum Deum uerbū, qui post incarnationē & unionē in duabus naturis cognoscitur.

Ad quę uerba Ægyptĳ magna uoce clarè exclamarint: Qui indiuisibilis est, eū ne quis diuidat, unū filium, nō duos dicere cōuenit. Orientales aūt sub hæc uociferati sint: Anathema in eum qui dispertit, anathema in eum qui diuidit. Eadē acta inferunt, Eutychetem interrogatum esse, an duas esse in CHRISTO naturas diceret. Illumq; respondisse: ex duabus quidem naturis CHRISTVM se nosse ante unionē, post unionem aūt naturam eius unā. Sub hæc Imperatorē dixisse: Nisi post unionē duas naturas, quæ segregari & confundi etiā non possint, profiteretur, confusionē eum prorsus & cōmixtionem asserere. Sin adderet incarnatam & inhumanatā, & itidem, ut Cyrillus, incarnationē & inhumanationē intelligeret, idem eum nobiscum dicere. nam aliud quiddā esse diuinitatem ex patre, aliud quiddā humanitatem ex matre. Quum aūt interrogati essent, cur condemnationi Flauiani subscripsissent ꝰ actorum cōmentarĳ, Oriētales exclamasse produnt: Omnes peccauimus, omnes ueniā petimus. Lectio eorundē actorum procedens rursum ostendit, episcopos interrogatos esse, quá nam de causa Eusebium in conuentū nō admiserint. Et ad id Dioscorū respondisse: Elpidiū cōmonitoriū produxisse, & asseuerasse, Theodosiū Imperatorē, ne Eusebius publicè quidq̄ & liberè diceret, statuisse. Idemq; Iuuenalē Hierosolymitanū dixisse, acta declarāt. Cæsariensem aūt Thalassium, quod admittendi eius potestatē non habuerit,

Acta synodi Ephesiæ prædatoriæ in concilio Chalcedonē si lecta.

Vi adhibita, multi subscribere decreto Ephesĳ sunt coacti.

† ἀφ' οὗ.

Eutychetis hæretica opinio.

Imperatoris Martiani orthodoxa sententia.

buerit,retulisse.Ea principes dãnasse,quod fide de qua ageretur proposita, hæc A
defensio eius non esset. Ad hæc,acta asserunt,Dioscorũ ea quæ fiebant repre
hendisse,& dixisse:quomodo nũc Canones seruantur,quũ Theodoritus quoq;
in conuentum uenerit? Senatum autem respondisse, quòd accusatoris locum
obtineret,propterea illum ingressum esse. Dioscorum porrò intulisse:Atqui in
episcopi subsellio ille sedet. Et rursum Senatum imperialẽ intulisse: Et Eusebiũ
& Theodoritum accusatorum uices gerere, sicuti & Dioscorum rei partes susti
nere. Atq; ubi acta synodi posterius Ephesi celebratæ omnia,unà cum senten
tia contra Flauianũ & Eusebium lata,lecta,& ad clausulã illam uentum esset, ubi
Hilarius episcopus dixit,Orientales episcopos & qui cum eis erant, uociferatos

Vociferationes synodi aduersus Dioscorum.

esse,anathema in Dioscorũ: Hac ipsa hora Dioscorũ CHRISTVS cõdemnauit: «
Flauianus à Dioscoro exauthoratus est:tu illum Domine uindica,tu illũ ortho «
doxe Imperator uindica: Viuat, uiuat in multos annos Leo:uiuat diutissimè pa «
triarcha. Sub hæc ubi reliqua quoq; lecta essent,quę alios quoq; episcopos in «
Flauiani & Eusebij condemnationem consensisse declararunt , laudatissimos
principes in hunc modum uerbà fecisse. De orthodoxa recta & Catholica fide «
postea frequentiore conuentu coacto,certiorẽ inquisitionẽ fieri debere decerni «

Sententia principum utrorũ laicorum in synodo aduersus Dioscorum.

mus.Quandoquidẽ uerò Flauianus piæ memoriæ, & Eusebius Dorilæi religio «
sissimus episcopus,per cõmentariorum lectorum testimoniũ,& uoces ipsas eo- «
rum qui tum synodo illi principes præfuissent,lapsos se esse,perperamq; illis di- «
gnitatẽ qui in fide hallucinati nõ fuerint,abrogasse cõfessi sint,iniquè condemna «
tionem eam factã esse probarunt:æquũ nobis esse,pro eo atq; Deo placet,si diui «

Pœna talionis.

nissimi & pijssimi Domini nostri accesserit calculus,uidetur,ut eadẽ pœna Dio «
scorus religiosissimus Alexandrię episcopus,& Iuuenalis religiosissimus episco B
pus Hierosolymorũ,& Thalassius reuerendissimus Cæsareę episcopus,& Euse «
bius religiosissimus Ancyrę episcopus,& Eustathius religiosissimus Beryti epi- «
scopus,& Basilius religiosissimus Seleucię Isaurorũ episcopus, qui cum authori «
tate ab eis usurpata , synodo præfuerunt,afficiantur:uidelicet , ut per sacrã hanc «
synodum , iuxta Canones,episcopali excidãt dignitate. Reliqui uerò omnes qui «

Adclamationes episcoporũ sententijs uariantium.

illos secuti sunt, diuinæ Maiestati cogniti sunt. Ad quæ uerba Orientales ex «
clamarint:Hoc iustum est iudiciũ. Illyrici aũt uociferati sint:Omnes errauimus, «
ueniã omnes poscimus. Et Oriẽtales rursum:Hoc iustũ est iudiciũ:CHRISTVS «
Dioscorũ exautorauit,CHRISTVS martyres uindicauit. Hic Senatũ, episco- «
pum quẽq; fidei suę professionẽ in scriptum referre iussisse: quibus etiã is,ut sci-
rent,indicarit, Deiamantissimũ Imperatorem, iuxta formulam à trecentis decẽ
& octo,& rursum à centũ quinquaginta patribus editã,& iuxta epistolas sancto
rum patrum Gregorij, Basilij,Hilarij,Athanasij,Ambrosij,& duas illas Cyrilli,
quę in priore Ephesia synodo publicatę essent, credere,& religiosissimũ Roma-

Sessio secunda.

nę ecclesię antistitẽ Leonem Eutychetẽ damnare. Conuentu seu congressu eo
soluto,aliũ rursum institutũ esse,in quo soli sanctissimi episcopi cõsederint. Eis

Actio Eusebij aduersus Dioscorũ secunda.

libellum aliũ de se & Flauiano conscriptum, Eusebiũ Dorilęi antistitẽ obtulisse,
in quo Dioscorũ eo etiam nomine criminatus sit,q̃ idẽ cum Eutychete sentiret,
cuius rei gratia & Flauianus & ipse ab eo exauthorati essent. Addidisse quoq;
pleraq; uerba,quę tum dicta non essent,cõmentarijs actorum esse aspersa. Et q̃
subscriptiones in charta pura factæ essent. Petijsse insuper,ut cõmuni eorũ qui
sic cõgregati essent suffragio,quæcũq; in posteriore Ephesia synodo acta essent,
authoritate eis omni adempta,perinde atq; acta nõ essent,abolerent,ipsis digni-
tas restitueret,& impiũ illud dogma anathemate iugularetur. Post libelli lectio
nem eundẽ postulasse,ut aduersarius quoq; adesset. Ibi episcopos inter se collo-
quutos,

A quutos, adesse eum debere statuisse. Actium primicerium inter notarios reuersum, ad eos dixisse, accessisse se ad Dioscorũ, sicuti etiã ad reliquos. Illos aũt dixisse, uenire se propter aduersariorum insidias non posse. Ibi colloquium rursus habitum, & decretum esse, ut Dioscorus, prius quã consessus fieret, quæreret. Eo uerò nõ inuento, Anatolium nouæ Romæ episcopum dixisse, æquitatem & iustitiam, ut ille adesset, efflagitare. Itaq; quæsitum esse: & qui ad eum missi erãt reuersos, hoc sic eum dixisse renunciasse, Insidias sibi fieri. Sin ei tutò uenire permitterẽt, paratum se ut in sanctã Synodum ueniret, esse. Himerium illud addidisse, quum à Dioscoro digressi essent, Boethum eis & magistro diuinorum officiorum obuiã uenisse. cum quo episcopi ad Dioscorum reuersi, habere se dixerint, q̃d cum eo ex scripto agerent. Quod ubi lectum esset, Dioscorum hæc uerba dixisse, Actorum liber refert: Quum de me ipso deliberarim, & id quod utile commodumq; est considerarim, hoc sic respõdeo: quãdoquidem in proximo cõsessu magnificentissimi cõsidentes Principes in cõsilium iere, & multa post multas interloquutiones decreuere: & nunc ego in cõsessum alium, ad ea quæ dicta sunt reuocãda atq; abolenda euocor, ad magnificentissimos qui proximè Synodo interfuere Principes, & sacrum Senatum, ut de ijsdem rebus denuò inquirat, prouoco. Ad quæ uerba, acta Acacium ita respõdisse testant: Nõ ita sancta & magna Synodus sanctitatem tuã adesse iussit, ut ea inducant, quæ in præsentia magnificentissimorum Principum & sacri Senatus acta sunt. Sed nos ad te misit, ut in cõsessum eius uenires, & ab eo sanctitas tua nõ abesset. Ad quem Dioscorus: Modò, inquit, mihi dixistis, Eusebium libellum cõtra me obtulisse. Quod si id factum est, iterum peto, ut de rebus meis in Principũ & Senatus præsentia disquisitio fiat.

Dioscorus per internũcios uocatus ab episcoporum consessu aliquoties uocatur.

Dioscori responsum.

Idem ad principes & Senatorios uiros laicos prouocat.

B Et alijs quibusdã huiusmodi uerbis interpositis, alios rursum missos esse, qui Dioscorum, ut rebus agendis adesset, accerserent. Quod ubi factum esset, reuersos illos, hisce cũ uerbis usum esse retulisse: Antea quoq; pietati uestræ indicaui, ualetudine aduersa me correptum esse, & petere, ut magnificentissimi Principes & sacer Senatus nunc quoq; rerum inquisitioni & iudicio adsit. Quũ uerò ualetudo mea inualuerit, diffundi ob eam causam diem postulo. Cõmentarij actorum porrò indicant, Cecropium Dioscoro dixisse: Nihil eum antea de ualetudine allegasse. Proinde illum, pro eo atque deberet, canonibus satisfacere oportere. Cui rursum Dioscorus responderit: Semel se dixisse, Principes adesse debere. Sub hæc Rufinum Samosatenum episcopum retulisse: Canonicè Synodum atq; cõsessum institutum esse, ad quem si ueniret, liberum ei, ut quę uellet diceret, fore. Et quum Dioscorus, an rebus agendis etiã Iuuenalis & Thalassius & Eustathius interessent, rogaret: nihil illos ad rem id pertinere, respondisse. Ad quæ uerba Dioscorum acta subintulisse tradunt: Imperatorem Christianissimum exhortabor, ut Principes uiri, & qui mecum de causa decreuerũt, adsint. Tum uerò eos qui missi ad eum fuerãt dixisse: Eusebium solum eum accusare, & omnes eos adesse debere. Atq; ibi Dioscorum, eos quoq; pręstò oportere esse, dixisse, qui unà secum iudicis munere functi essent. Nihil enim, inquit, mihi priuati negocij aut criminis cum Eusebio est, quod non cum alijs qui mecũ cõdemnationis sententiã tulerunt, cõmune sit. Et quum eius rei gratia diutius internuncij apud eum morati essent, Dioscorum tandem hisce uerbis eis respondisse: Semel uobis quæ dicenda erãt dixi, & quod amplius dicã nõ habeo. Quę ubi ad episcopos fuissent relata, Eusebiũ, cum uno Dioscoro, neq; cum alio quopiã iudicium sibi esse, dixisse, Dioscorumq; tertiò etiã citari postulauisse. Ibi tum Actiũ significasse, paulo antè quosdã, qui se clericos esse dixissent, & alios ab Alexandria laicos & populares homines, libellos sibi aduersus Dioscorũ obtulisse,

eoſq; pro conſeſſus foribus uociferantes aſtare. Dediſſe autem libellum primũ A
Theodorum Alexandrinæ eccleſiæ diaconum, deinde diaconum alterum Iſchyrionem nomine, & Athanaſiũ presbyterum Cyrilli ex fratre nepotem, & item Sophronium: in quib. libellis blaſphemum illum eſſe, & per uim pecuniã hominib. extorſiſſe, & de corporalib. inſuper quibuſdã ſupplicãtes retulerint. Sub hæc, tertiò Dioſcorũ, ut ſe ſiſteret, citatũ eſſe. Et eos qui ad illũ miſſi fuerant, reuerſos, uerba eius memoriæ mãdata retuliſſe. Dioſcorum ſcilicet dixiſſe: Abundè ſatis ſe antea reſpõdiſſe, neq; iam quod inſuper diceret, habere. Atq; ubi internuncij ei identidem inſtitiſſent, & ille eadem ſæpe uerba repetijſſet, Paſcaſinum epiſcopũ dixiſſe: Tertiò etiã euocatus Dioſcorus haudquaq; cõparet, propterea fortaſſe, quòd eum cõſcientia mordeat: epiſcopoſq; eũ interogaſſe, quid nã is cõmeritus eſſet? Et quum illi in canones eum cõmiſiſſe dixiſſent, Proteriũ Smyrnenſem epiſcopum proloquutũ eſſe: Quum Flauianus cæſus eſt, nihil tum ordine legitimo de eo eſt actum. Et Leonis ueteris Romæ antiſtitis mãdatarios in hæc uerba ſententiã dixiſſe, cõmentarius Synodi perhibet. In lucẽ producta ſunt, quæ Dioſco "
rus, qui magnæ Alexãdrinorum urbis epiſcopus fuit, aduerſus canonum ſanctio "
nes & eccleſiaſticas cõſtitutiones facere auſus eſt, per inquiſitionẽ in cõſeſſu pri "
mo inſtitutam, & per ea quæ hodierno die ſunt acta. Ille enim, ut multa omitta "
mus, Eutychetẽ opinionis ſuæ popularem, canonicè & legitimè ab epiſcopo ſuo, "
eo ſcilicet qui inter ſanctos degit, patre noſtro et archiepiſcopo Flauiano, exauto "
ratum, authoritatem ſibi ipſi arrogãs cõtra canonium ſententiã, prius etiã ad cõ "
munionem admiſit, q̃ pijs & Deiamãtib. epiſcopis Epheſi aſſederit. Sed enim ſe "
des Apoſtolica, alijs gratiã de reb. quas cõtra uoluntatem & ſententiã eius admi "
ſerunt, fecit: atq; illi ad hunc uſq; diem ſanctiſſimum archiepiſcopum Leonem, B
et ſanctã uniuerſalem Eccleſiã ſequi p[illegible]uerarunt. Quãobrem in cõmunionem "
etiã ſuã ipſos, ut eiuſdem fidei cultores, recepit. Iſte aũt ad præſens etiã tempus ſe "
glorioſe de reb. eis iactitat, propter quas anxiè eum lugere & ſummiſſe terrã ſpe "
ctare oportuit. Ad hæc epiſtolã quoq; beatiſſimi Papæ Leonis legi nõ permiſit, "
ad beatiſſimum Flauianum ab eo ſcriptã, quum quidem de ea legenda, ab eis qui "
illã attulerãt admonitus, iureiurãdo interpoſito, lectionem eius pollicitus eſſet. "
Quapropter ea nõ lecta, per ſcandala & offendicula ſanctiſſimæ in urbe eccleſiæ "
plurimùm cæpere detrimenti. Nos uerò, tametſi talia auſus ſit, de priorib. tamen "
eius impiè factis, ut miſericordia eum, ſicuti & alios Deiamãtiſſimos epiſcopos, "
qui nõ eã quã ſibi uſurparunt iudicãdi habuere poteſtatem, dignaremur, proſpe "
ximus. Quãdoquidem aũt ille priora facinora poſteriorib. flagitijs ſuperauit, & "
excõmunicationem aduerſus ſanctiſſimum & pijſſimum magnæ Romæ archie "
piſcopum Leonem dictare & promulgare auſus eſt, atq; inſuper libellum cõtra "
illum criminib. iniquis plenum ſanctæ & magnæ Synodo obtulit: ſemel deniq; "
iterum ac tertiò à pijs epiſcopis canonicè citatus, dicto audiens nõ fuit, cõſcientia "
ſcilicet ipſe ſua ictus, multoſq; ritè atq; ordine à plurib. Synodis dãnatos cõtra le "
ges et cõſtitutiones ſuſcepit, ſententiã ipſe aduerſus ſeipſum eccleſiaſticis ſanctio "
nib. uarijs modis proculcatis tulit. Proinde ſanctiſſimus & beatiſſimus Archie "
piſcopus magnæ & ueteris Romæ Leo, per nos & Synodum præſentẽ, unà cum "
terbeato & celeberrimo Petro Apoſtolo, qui eſt petra & baſis eccleſiæ catholicæ, "
fundamentumq; orthodoxæ & rectæ fidei, epiſcopalem ei abrogauit dignitatẽ, "
& ab omni ſacerdotali miniſterio alienum eſſe decreuit. Itaq; ſancta hæc & ma "
gna Synodus, de eo qui dictus eſt Dioſcoro, iuxta ſententiam canonum, calculis "
ſuffragijſq; ſuis, q̃d ei uidebit, ſtatuet. Hæc omnia, quũ authoritate ſua Anato "
lius, Maximus, & cæteri epiſcopi, præter eos qui unà cum Dioſcoro exauthorati "
fuerant,

Præiudicium mandatariorũ Romani pontificis, quo Dioſcorus damnatur.

Pœnitentibus epiſcopis gratia facta.

A fuerant, confirmaſſent, relationem de omnibus rebus Synodalem ad Martianũ Imperatorem miſſam eſſe, acta dicunt. Cui ſententia quoq; qua Dioſcoro dignitas abrogata eſt, adiuncta fuerit, de uerbo ad uerbum ſic habens, ſicuti etiam ip-
» ſi Dioſcoro eſt inſinuata. Scito te, propter ſacrorũ canonũ contemptũ, & quã
» ſanctæ iſti uiuerſali Synodo exhibuiſti inobedientiã, propterea ꝙ præter crimi
» na alia, de quib. manifeſtò conuictus es tertiùm à ſancta hac & magna Synodo,
» iuxta ſacros canones citatus, ut ad dicendã cauſam adeſſes, non comparueris, de
» cimotertio uertentis huius Octobris menſis die à ſancta & uniuerſali Synodo
» exauthoratum, ab epiſcopatu & omni eccleſiaſtica * conſtitutione alienum eſſe.

Sententia Synodi Chalcedonẽſis, qua Dioſcorus eſt condemnatus.

** Ordine.*

Poſt hæc, ubi de his rebus literæ ad epiſcopos Alexandriam ſcriptæ, & edicta contra Dioſcorũ cõpoſita fuiſſent, finem etiã ſuum congreſſum iſtum habuiſſe.

Cæterùm quum rurſum conueniſſent, de recta fide tractatum, & ne formula ulla alia conciperet̃, decretũ eſſe: & poſteaq; res Eutychetis finẽ ſuũ accepiſſent, & ab epiſcopo Romano per conſtitutionẽ conformatæ eſſent, quã etiã omnes cõprobarint, omnes eadẽ ſe dicere, ſæpiusq; repetere, exclamaſſe. Poſtq; etiã principes poſtulaſſent, ut patriarcha quilibet unũ aut alterũ epiſcopum ex diœceſi et adminiſtratione ſua deſignaret, quo uniuſcuiuſq; ſentẽtia manifeſtò apud omnes proferret̃: Florentiũ Sardenſem epiſcopũ, epiſcopis ut re deliberata id faceret permittentibus, et Cecropiũ Sebaſtopolis epiſcopũ, ſic poſtea uerba feciſ-

Non eſſe componendas nouas fidei formulas.

» ſe. Fides ritè à trecentis decem & octo ſanctis patribus in formulã redacta, &
» rurſum à ſanctis patribus Athanaſio, Cyrillo, Cœleſtino, Hilario, Baſilio, Gre-
» gorio, atq; nũc denuò à ſanctiſſimo Leone cõfirmata eſt. Rogamus igit̃, ut ſãcto
» rum trecentorũ decẽ & octo patrũ, ſanctiſſimiq; Leonis ſcriptũ legat̃. Id ubi fa
B ctum eſſet, Synodũ uniuerſam exclamaſſe: Hæc orthodoxorũ rectéq; ſentientiũ
» fides eſt: Ita omnes credimus: Papa Leo ſic credit: Cyrillus ſic credidit: Papa fidẽ
» ſic expoſuit. Porrò colloquio & deliberatione alia habita, ut etiã quę centũ & quinquaginta patres ediderunt, legerent̃, lecta ea quoq; eſſe. Ad quæ Synodus
» rurſum exclamauerit: Hæc omniũ noſtrûm eſt fides, hæc orthodoxorum eſt fi-
» des: Ita omnes credimus. His dictis, Aetiũ archidiaconũ progreſſum, in manibus ſe habere diuini Cyrilli ad Neſtoriũ epiſtolã, dixiſſe, quã manib. ſuis patres Epheſi cõfirmarint. Et aliã itẽ epiſtolã ipſius Cyrilli ad Ioannẽ Antiochenũ, itidẽ ut alterã illã confirmatã: eaſq; publicè legi petijt. Itũ igit̃ in conſiliũ, & utrũq; ſcriptũ publicè lectum eſſe. Epiſtola prior hiſce uerbis cõpoſita fuit. Religio

Symbolum Nicænum confirmatum.

Secũdæ uniuerſalis Synodi decreta comprobata.

» ſiſſimo & pijſſimo collegæ Neſtorio Cyrillus. Blaterãt, ut audio, nõnulli, de ſu-
» ſpicione mea, quam de pietate tua cõceperim: & id crebrius faciunt, ſolicitè ad
» modum, ut cum magiſtratibus propterea congrediantur, opportunitatẽ obſer-
» uantes, & fortaſſe alicubi auribus ſe tuis inſeruire putãtes. Et poſt pauca. San
» cta igitur & magna Synodus profitet̃, inquit, ipſum qui ex Deo & patre natura
» genitus eſt, filium unigenitum, ex uero Deo Deum uerum, lumen de lumine,
» per quem pater condidit omnia, deſcendiſſe: incarnatum & hominem factum,
» & paſſum eſſe: reſurrexiſſe: tertia die aſcendiſſe in cœlos. Quę & nos ſequi opor-
» tet, doctrina ſimul & exemplo illud nobiſcum reputantes, quid ſibi uelint uer-
» ba hæc, Deum uerbum incarnatum & hominem factum eſſe. Nõ enim dicimus,
» Verbi naturam tranſmutatam carnem factam: ſed neq; in totum hominem ex
» anima & corpore conſtantem, uerſam eſſe. Verùm illud potius, carne rationali
» anima animata ſibi ipſi ſecundũ ſubſiſtentiam unita: Verbum eo, qui uerbis ex-
» primi & intelligentia percipi nequeat, modo, hominem factum, & filium homi-
» nis dictum eſſe. Atq; id quidem nõ iuxta uoluntatem aut beneplacitum ſolũ, ſed
» neq; ueluti per ſolius perſonæ aſſumptionem, & ꝙ diuerſæ ad unionem ueram

Epiſtola beati Cyrilli ad Neſtorium.

Duæ naturæ in uno Chriſto.

couenerint naturæ: uerùm quòd unus ex utrisq; CHRISTVS & filius factus sit, A non ꝙ naturarum diuersitas per unionē sublata sit, sed ꝙ illæ nobis potius unum Dominum & CHRISTVM & filium ex diuinitate atq; humanitate ineffabili & inenarrabili ad unitatem concursu perfecerint. Et rursum post pauca: Quandoquidem uerò propter nos & nostrā salutem, unita sibi ipsi, iuxta subsistentiā, humanitate processit ex muliere, carnaliter etiā genitus esse dicitur. Non enim primùm communi more ex sancta uirgine homo genitus est, & deinde in eum Verbum peruenit: sed id ex utero ipso unitum, carnalē natiuitatē subijsse dicit, utpote carnis suæ natiuitatem propriè sibi asciscens. Sic ipsum dicimus passum esse & resurrexisse, nō ꝙ Deus uerbum propria sua natura passum sit, aut plagas aut clauorum fixuras aut uulnera reliqua exceperit. Diuinitas enim perpessioni obnoxia non est, propterea ꝙ etiā incorporea est. Quoniā uerò corpus, qđ propriè eius factū est, passū est, propterea uerbū ipsum pro nobis passum esse dicit. Nā id à perpessione liberū, in corpore perpessioni obnoxio fuit. Alterius porrò epistolæ partes pleræq; antea in hoc opere insertæ sunt. In ea autē dictum quoddā est, à Ioanne quidem Antiocheno prolatum, à Cyrillo uerò suffragijs omnibus comprobatum, qui sic inquit, Virginem sanctā: θεοτόκον, hoc est, Deigenitricem profitemur, propterea ꝙ Deus Verbum ex ea caro & homo factus sit, et ab ipsa usq; conceptione assumptum ex ea templum sibi uniuerit. Euangelicas uerò & Apostolicas uoces, de Domino diuinos illos uiros, scimus partim communiter ueluti de una persona protulisse, partim uerò tanq; de duabus naturis discreuisse. Et alias quidē magnificè, sicuti Deū decet, iuxta diuinitatē CHRISTI: alias autē summisse & humiliter, secundum humanitatem eius, tradidisse. Quibus intulit: Sacras hasce uoces uestras ubi legimus, sicuti & nos ipsos, sentire B uos cōperimus. Vnus enim Dominus, una fides, unum baptisma rerum uniuersarum seruatorē Deum glorificauimus, alteri alteris congratulātes, quod cōgruentē diuinitùs inspiratis scripturis, & traditioni sanctorum patrum nostrorum, nostræ simul & uestræ ecclesiæ habeant fidem. Hæc ubi lecta sunt (acta Synodi habent) Synodus exclamauit: Omnes ita credimus, papa Leo ita credit: Anathema in eū qui uel diuidit, uel cōfundit. Hæc ipsa Leonis archiepiscopi est fides, Leo ita credit, Leo & Anatolius ita credūt: Omnes ita credimus: & Cyrillus ita credidit. Sēpiterna est memoria Cyrilli: epistolę Cyrilli ita sunt, sicuti sentimus, sicuti credidimus, sicuti credimus. Leo archiepiscopus ita sentit, ita credit, ita scripsit. Atq; ubi de Leonis epistola legēda colloquuti essent patres, sicuti in græcum sermonem translata fuerat, & ipsam lectam esse cōmentarius refert, eamq; de uerbo ad uerbum actis annexam. Post cuius lectionem episcopi uociferati sint: Hæc ipsa patrum fides est, Hæc ipsa Apostolorū fides, omnes ita credimus. Nos orthodoxi & rectè sentientes ita credimus, Anathema in eum qui ita non credit: Petrus per Leonem ista protulit: Apostoli ita docuerunt: piè & uerè Leo docuit: Cyrillus ita docuit: Leo & Cyrillus ad eundem modum docuerunt: Anathema in eū qui non ita credit: Hæc uera est fides, orthodoxi ita credunt: hæc fides est patrum. Cur hæc Ephesi lecta non sunt? Dioscorus hæc suppressit. Illud quoq; in actorum commentarijs reperitur: Postquam pars quædam epistolæ Leonis lecta est, hoc complectens: Et ad naturæ nostrę debitam culpam luendam, natura diuina ei quæ perpessioni obnoxia est, unita est, ut quod ita sanationi nostræ affine, commodumq; esset, unus & idem mediator Dei & hominum CHRISTVS IESVS, mori ex altero posset, ex altero prorsus non posset. De hac uoce Leonis Illyricos atq; itidem Palæstinos episcopos contendisse: & eum qui dictus est Aetium archidiaconum sanctissimę ecclesiæ Constātinopolitanæ, sententiam

Incarnatio Saluatoris.

Passio.

Resurrectio.

ἀπαθὲς τὸ θεῖον.

Epistola Cyrilli ad Ioannē Antiochenum.

Virgo Maria θεοτόκος.

Verba scripturæ de Christo.

Gratulatio de concordia fidei.

Acclamationes assentientis Synodi.

Leonis episcopi Rom. epistola lecta.

Vociferationes synodi Leonis scriptū cōprobantis.

Particula epistolæ Leonis Ro. episcopi.

A tentiam aliam Cyrilli, hisce uerbis compositam protulisse. Quandoquidē pro-
» prium eius corpus, gratia Dei, quemadmodū inquit Apostolus Paulus, pro om
» nibus mortē gustauit, oppetijsse mortem pro nobis ipsum(uerbum scilicet) di-
» citur, non quod id periculum mortis adierit, quantum ad naturam ipsius perti-
» net(nam hoc dicere, aut sentire, attoniti stuporis est)sed quód, sicuti modò dixi,
» caro eius mortem gustauit. Rursum ad epistolæ Leonis dictum, quod sic ha-
» bet. Operatur namq; utraq; forma, cum alterius communione, quod ei propriū
» est: Verbo quidem, id quod Verbi est, perficiente: corpore autem, quod corpo
» ris est, absoluente. Atq; illud quidem in eo miraculis relucet, hoc autem iniurijs
» & contumelijs subiacet. Ad hoc inquam dictum Illyricis & Palæstinis rursum
» ambigentibus, Actius aliud Cyrilli capitulum legit, quod sic habet. Quædam sa
» nè uoces cū maximè Deum decent, quædam autem rursus homini conueniunt,
» quædam porro medium obtinent locum, filium Dei Deum simul & hominem
» esse significantes. Post hæc, de alia epistolæ Leonis parte, quos diximus, epi-
» scopi addubitarunt, cuius hæc sunt uerba. Etiāsi enim in Domino IESV CHRI
» STO Dei & hominis persona una est, aliud tamen illud est, ex quo in utroq; cō-
» munis est iniuria & contumelia: & aliud, ex quo cōmunis consistit gloria. Ex no
» bis enim in eo est minor patre humanitas, ex patre autē æqualis ei cum patre di-
» uinitas. Ibi tum Theodoritus æqua lance uerba ea ponderans, beatum quoq;
» Cyrillum de uerbo ad uerbū hæc dixisse retulit. Et homo factus, eo quod eius
» proprium fuit, non mutato, id quod erat permansit, & alterum in altero habitat,
» uidelicet natura diuina cum hominibus. Sub hęc, amplissimi principes, si quę
adhuc reliqua esset controuersia, interrogarunt: & omnes, minimè se ambigere
B dixerūt. Deinde Atticus Nicopolitanus episcopus permitti sibi postulauit, ut
in diebus paucis, animo tranquillo & quieto, Dei & diuinorum patrum decre-
tum, in constitutionem referre posset. Epistolam quoq; Cyrilli ad Nestoriū da-
ri sibi petijt, in qua illum Cyrillus, ut duodecim capitibus suis, ita ut alij omnes
fecissent, assensionem suam præberet, admonuit. Et principes collocuti, dierū
quinq; tēpus ei concessere, ut cum Anatolio Constantinopolitano antistite con
gredeŕetur. Et episcopi omnes faustis acclamationibus hæc laudarunt, uociferā
» tes: Nos sic credimus, Omnes ita credimus, & Leo. Sic credimus, Nemo nostrū
» ambigit, Nos omnes subscripsimus. Deinde uerba hęc dicta sunt: Nō necesse
» est, ut omnes cōueniamus. Cæterū quoniā æquū est, ambigentiū fidem cōfirma
» ri, religiosissimus episcopus Anatolius ex subscriptoribus deliget, quos ad ambi
» gentes docendos iudicauerit esse idoneos. Ibi Synodus intulit: A' patribus peti
mus, ut patres Synodo restituāt, ut uoces & preces orthodoxorū ad Imperato-
» rē referāt: Omnes peccauimus, omnib. uenia detˀ. Tum ecclesię Constātinopoli
» tanę clerus exclamauit: Pauci uociferanť, nō Synodus hoc dicit. Post quos Oriē
» tales dixerunt: Aegyptiū in exiliū. Illyrici aūt exclamarunt: Omniū Imperator
misereať, oramus. Et Orientales: Aegyptiū in exilium. Et quū contrà ex æquo
» Illyrici uociferarentur, Constantinopolitani exclamarunt: Dioscorum in exiliū,
Aegyptium in exilium, Hæreticū in exilium, Dioscorum CHRISTVS exautho-
rauit. Et Illyrici rursus: Omnes peccauimus, omnibus gratiam facito: Diosco-
rum Synodo, Dioscorū ecclesijs redde. Et quum alia quædā in eundem modū
fierent, consessus quoq; is finem suū cępit. In proxima deinde sessione, postq;
Senatus per interloquutoriam sententiam, ut decreta concilij in constitutionis
formam redacta legerentur, statuit: progressus Constātinus secretarius, ex sche
» da hæc recitauit. Posteaquā Synodus orthodoxæ & catholicæ fidei gratia coa-
» cta est, post unā, amplius etiā exactā & accuratā magis inquisitionē & delibera-

Cyrilli uerba Leonis uerbis respondentia.

Leonis dictum

Cyrilli simile uerbum.

Aliud Leonis scriptum.

Item Cyrilli ei simile.

Atticus Nicopolitanus episcopus synodi senatusconsulta in scriptum refert.

Principes uiri nomine imperatoris synodo præsunt.

Voces uariæ episcoporum, Dioscorū uel damnari uel recipi in gratiā uolentium.

Sententia & pœna latæ in Dioscorū et factionis eius populares.

tionem fieri debere, censemus. Et quia Flauianus diuinæ memoriæ antistes, & A
Eusebius religiosissimus episcopus, ex actorũ commentariorũ, qui lecti sunt, te «
stificatione, & dictis ipsis quorundã, qui Synodo tũ celebratæ præfuerũt, quięꝙ «
hallucinatos se esse, et perperã dignitatẽ eis abrogasse, q nihil à fide aberrauerint «
cõfessi sunt, iniquè condẽnati esse ꝓbati sunt: uidetẽ nobis, pro eo atꝗ Deo ęquũ «
esse placet, quatenus hoc etiã diuinissimus & religiosissimus noster Dominus «
arbitrabitẽ, ut cadẽ pœna mulctentẽ, Dioscorus religiosissimus Alexãdriæ episco «
pus, & Iuuenalis religiosissimus Hierosolymorũ episcopus, et Thalassius religio «
sissimus Cęsareę Cappadocũ episcopus, & Eusebius religiosissimus Ancyrę epi «
scopus, et Eustathius religiosissimus Beryti episcopus, et Basilius religiosissimus «
Seleucię Isaurorũ episcopus, qui tũ Synodo pręierũt: uidelicet ut iuxta sacrosca «
nones ab episcopali dignitate sint alieni. Qui uerò illorũ authoritatẽ sunt sequu «

Epistola Leonis Ro. episcopi cum primæ & secũdæ Synodi decretis concordat.

ti, eos diuinę maiestatis cognitioni permittimus. Et post quarundã sententiarũ «
lectionẽ, episcopi q ibi cõgregati erãt, interrogati sunt, an fidei trecẽtorũ decẽ &
octo, & rursum centũ & qnquaginta patrũ, literæ Leonis Papæ cõsonæ essent:
Tũ Anatolius Constãtinopolitanus episcopus, et reliq, ꝙ maximè epistolã Leo
nis cõcordare cũ eis qui dicti sunt patrib. responderũt: & cõfestim eã omnes ma

Vociferationes assẽtientiũ episcoporum.

nuum suarũ annotatione roborarũt. His ita actis, Synodus uniuersa exclamauit:
Omnes assentimur, omnes cõprobamus, omnes idẽ credimus, omnes idẽ senti «
mus: Omnes ita credimus. Patres Synodo reddãtẽ, subscriptores synodo reddãtẽ: «

Eorundẽ pro damnatis restituẽdis preces.

Viuat Imperator Augustus, Viuat Imperatrix Augusta. Patres Synodo reddã «
tur: qui idẽ nobiscũ credũt, synodo reddantẽ. Viuat in multos annos Imperator. «
Qui nobiscũ in sentẽtia cõcordant, Synodo reddantẽ. Multos annos uiuat Impe «
rator. Omnes fidei subscripsimus. Sicuti Leo, ita & nos sentimus. Sub hæc, in «
terloquutoria sentẽtia ita promulgata est. Retulimus ad diuinissimũ et pijssimũ B

Interloquutoria principum sententia.

Dominũ nostrũ de eis, & sententiã pietatis eius expectamus. Religio autẽ uestra «
& de Dioscoro, cui dignitatẽ amplissima celsitudine nobisꝙ ignorãtib. abroga «
stis, & de quinꝗ istis pro quib. precati estis, deniꝗ de reb. in Synodo hac gestis «
uniuersis, rationẽ reddet. Sententiã eã acclamationib. episcopi probarũt, dicen «
tes: Dioscorũ Deus exauthorauit, Dioscorus iustè dãnatus est, Dioscoro CHRI

Restituuntur episcopi damnati, præter unũ Dioscorũ.

STVS dignitatẽ ademit. Postꝙ à Martiano respõsum allatũ est, quo episcopis
qd de exauthoratis illis statuerẽt, permisit, sicuti hoc à principib. indicatũ est, Sy
nodus hoc sic ad uerbũ dixit: Rogamus eos ut ingrediãtẽ, Synodo qui eiusdẽ no «
biscum sententiæ sunt restituantur, Synodo qui cum ea idem opinantur reddan «
tur, Ad Synodũ qui Leonis epistolæ subscribunt reuertantẽ. Postea supplices «

Aegyptij episcopi orthodoxiam profitentur.

episcoporũ Aegyptię diœcesis libelli Martiano oblati, lecti sunt, in quib. pręter
alia hęc fuere: Quemadmodũ trecenti decẽ & octo in Nicęna urbe patres pro «
mulgarũt, ita & nos sentimus: & anathemati subijcimus hæresim omnẽ Arij & «
Eunomij, & Manetis & Nestorij, & eorũ qui dicunt carnẽ Domini nostri de cœ «
lo uenisse, & nõ ex sancta Deigenitrice atꝗ perpetua uirgine Maria assumptã es «
se, iuxta similitudinẽ omniũ nostrûm, absꝗ peccato. Adhęc Synodus exclamãs «
dixit: Cur Eutychetis etiã dogma anathemate nõ feriũt? Epistolę Leonis subscri

Eutychetis tamẽ hæresim ijdem non damnant.

bere debẽt, Eutychetẽ & dogmata eius anathemate iugulãtes: Leonis epistolæ
consentiãt: Illudere nobis & discedere uolũt. Ibi tum Aegyptij episcopi dixere:
Multi sunt in Aegypto episcopi: neꝗ nobis, ut eorũ personã qui absunt sustinea
mus, integrũ est. Et Synodo supplicarũt, ut eis, q̊ad Archiepiscopũ suũ haberẽt,
expectare liceret: sententiã & authoritatẽ illius, iuxta Synodorũ cõsuetudinẽ, se
quuturis. Si enim præter eius consiliũ, q eis pręiret, statuere aut facere quicꝙ in
animũ inducerẽt, malè se à prouinciæ suæ episcopis acceptũ iri, dixerunt. Et ma-

gna

A gna inter eos & synodum cõtentione mota, uix tandẽ eis, ut quoad episcopus eis designaret, expectarẽt, cõcessum est. Deinde preces monachorũ quorundã pro ductę sunt, quarũ hoc erat caput, ne eis necessitas chartis aliquibus subscribendi imponeret, donec synodus uniuersa, quã Imperator ipse cogendã sanxisset, congregata esset, & ipse decreta eius ritè in scriptũ relata legisset. Eis lectis, Dioge nes episcopus Cyzici dixit, Barsumã unum inter eos qui ibi cõuenissent esse, qui Flauianũ iugulauerit. Ipsum enim σφάξον, hoc est, iugula exclamasse: neq; tũ legitimè, q; in supplici libello nominatim insertus nõ esset, in synodũ uenisse. Ad hęc uerba episcopi omnes exclamarunt: Syriã omnẽ Barsumas uastauit, & mille nobis monachos induxit. Atq; ubi synodus colloquuta, eos qui cõuenissent, synodalẽ constitutionẽ præstolari iussit: monachi, ut libelli ab eis cõpositi legerentur, postularunt. Quorũ pars quædã erat, ut Dioscorus, & qui cum eo erant episcopi, in cõsessum admitterenẽ. Cæterùm ad petitionẽ eam episcopi omnes exclamarunt: Anathema in Dioscorũ, Dioscorum CHRISTVS exauthorauit. Monachos hosce eijce: Contumeliã synodi tolle: uim synodo illatam tolle: Probrum synodi tolle. Atq; aduersum ea monachi cõtrà uociferati sunt: Monasteriorũ cõtumeliã tolle. Et quũ synodus rursum uociferationes suas repeteret, per interloquutionẽ reliqui illorũ libelli legi sunt iussi, qui dictabant, nõ rectè Dioscoro dignitatẽ ademptã esse: & quęstione de fide proposita, disquisitione opus esse, atq; illũ in consessum uenire debere. Sin minus, uestimẽta se excussuros, & ab episcoporũ qui ibi cõuenissent cõmunione secessuros esse, dixerunt. His uerbis auditis, Aetius archidiaconus canonem de eis legit,† qui se ipsos segregarẽt. Atq; ubi cõtentio inter episcopos orta est, & monachos, qui partim Dioscorũ et Eutyche

B tem anathemate mactarunt, partim id facere recusarũt, per interloquutoriã statutũ est, ut Fausti preces, & aliorũ monachorũ, clarius, quo exaudiri possent, legerenẽ: quæ preces hoc cõplectebanẽ, ut Imperator rogatus eos monachos recipere nõ dignareẽ, qui rectis dogmatib. aduersarenẽ: inter quos Dorotheus etiã Eutychetẽ orthodoxum & rectè sentientẽ uocauerat, à quibus in principiũ præsentia uariæ de Eutychete opiniones sunt productę. Postea in cõsessu quinto, Principes omnibus satis liquere dixerunt, ea quæ de fide essent constituta. Et Asclepiades Constantinopolitanæ ecclesię diaconus in mediũ processit, & synodi decretum legit, quod hic referre uisum non est. Ei nonnulli quidem reluctati sunt, quidam autem assensi. Porrò postquã uariæ uociferationes editæ sunt, Principes dixerunt, Dioscorum retulisse, propterea se Flauianum exauthorasse, quòd duas naturas esse dixerit: decretũ aũt hæc uerba, Ex duabus naturis, habere. Ad quę Anatolius intulit, non propter fidem Dioscorum damnatũ esse, sed quòd Leonẽ in excõmunicationẽ coniecerit, & ter citatus nõ cõparuerit. Atq; ex eo tempore Principes, ut sententiæ epistolę Leonis decreto infererentur, iusserunt. Quum autem episcopi respondissent, decretum & formulam fidei aliã, quod prior illa rectissimè concepta esset, fieri non debere, res ad Imperatorẽ est relata. Imperator ex Orientalibus episcopis sex, ex Pontica diœcesi tres, ex Asiana tres, ex Thracia item tres, & ex Illyrico quoq; tres deligi, eisq; Romanos mandatarios & Anatoliũ adesse iussit, qui in martyrio celeberrimæ Euphemiæ conuenientes, professionẽ fidei rectè cõstituerent: atq; ut aut quisq; eorũ fidem suã declararet, aut synodũ in Occidentalẽ orbis partẽ translatũ iri sciret. Et interrogati, ut dicerent, Dioscorúm ne qui ex duabus naturis CHRISTVM profitereẽ, an Leonẽ qui duas naturas in CHRISTO concurrere doceret, sequerenẽ, cũ Leone se credere, & qui aliter dicerent, Eutychianistas uocari exclamarũt. Ita Principes decreto duas naturas quæ nõ mutarenẽ, nõ diuiderenẽ, non cõfunderenẽ,

Zz 4 in

Monachorũ quorundã supplicatio.

Barsumas percussor Flauiani.

Synodi clamor contra Dioscorũ & deprecatores eius monachos.

† περὶ τῶν ἀποσχιζόντων.

Preces contra Eutychetem.

Decreti synodi lectio.

Cur Dioscorus damnatus sit.

Post Nicænam formulam aliã fidei non edendam.

Duæ naturæ in uno Christo.

in CHRISTO unitas esse, iuxta Leonis sententiam, addi iusserunt. Porrò post- A quam Principes cum Anatolio & Leonis mandatarijs, in martyrium sanctæ Euphemiæ peruenerũt, ubi quoq; aderant, Maximus Antiochenus, Iuuenalis Hierosolymitanus, Thalassius Cæsariẽsis, simulatq; illi egressi sunt, Synodi decretũ in hanc sententiã lectum est· Dominus noster & Seruator IESVS CHRISTVS: « & reliqua, quæ in historiæ contextu inseruimus. Post hæc ubi omnes exclama- « runt: Hæc ipsissima patrũ fides est, Metropolitani ei mox subscribãt. Hæc fides « Apostolorum est: huic omnes assentimur, omnes ita sentimus· Principes inter « se colloquuti responderunt, se ea quæ à patribus constituta & ab omnibus comprobata essent, ad sacram Celsitudinẽ relaturos esse. In cõsessu sexto Martianus ipse affuit, & primùm pro concione ad episcopos uerba de cõcordia orthodoxæ & rectæ fidei fecit. Deinde iussu eius ab Aetio archidiacono fidei decretũ lectum est, eiq; omnes subscripserũt. Post hæc Imperator, num de cõsensu omnium decretũ conscriptum esset, percunctatus est: atq; id per faustas acclamationes omnes cõfirmarunt. Et Imperator rursum orationẽ habuit, eamq; omnes collaudarunt. Sub hæc, Imperatore cohortante, canones episcopi cõdiderunt, & Chalcedonensi ciuitati metropolis iura concesserunt. Imperator quoq; episcopos tres aut quatuor dies expectare, & quẽlibet eorum quod uellet proferre, ut in Principũ præsentia quod ęquũ esset decerneretũ, iussit. Et sic cõsessus is solutus. Ad alium postea cõsessum uentũ est, & in eo canones cõpositi. Deinde aũt cõuentu alio coacto, unà cũ alijs Maximus Antiochenus & Iuuenalis Hierosolymitanus cõsedit. Ibiq; constitutũ, ut Antiocheno antistiti utraq; Phœnicia, & Arabia ipsa: Hierosolymitano aũt, tres Palæstinę prouinciæ parerent. Atq; hæc ab episcopis & principibus stabilita sunt. In sessione nona, de Theodorito B Cyri episcopo actũ, qui assurgẽs anathemate Nestoriũ dãnauit, uerbis hisce· A- « nathema in Nestoriũ, eumq; qui sanctam uirginẽ Mariã Deigenitricẽ nõ dicit, « & qui in duos filios diuidit unum filium unigenitũ. Ego etiã decreto & Leonis « epistolæ subscripsi. Itaq; de cõsensu omniũ, sedem suã recepit. Rursum in con- « gressu alio, Ibas Edessæ episcopus, ut de rebus eius dispiceretur, obtinuit. Lecta eius est epistola, quã Photius Tyri & Eustathius Beryti episcopi in iudicio oppugnarunt. Sentẽtia eius rei in proximã sessionẽ dilata, quę, postq; undecima est coacta, pluribus episcopis præsentibus, nonnulli quidẽ ut sacerdos tantum esset statuerunt: alij uerò, ut episcopi dignitatẽ etiã obtineret, iudicarunt: aduersarios eius pro foribus esse, & ut ingredi eis liceret petere, dicentes. Quę de eo acta & decreta erant, lecta ibi sunt. Quum aũt principes ea legenda esse censerent, quę Ephesi de eo ipso constituta essent, episcopi illis responderunt, quæ in posteriore Ephesia synodo gesta essent, ut pro irritis haberentur, iudicatum esse: electione & consecratione Maximi Antiocheni sola excepta. Qua de re preces Imperatori obtulere, ut ille sanciret, ne quid earum rerum, quæ Ephesi secundò actæ essent, obtineret: synodo, quæ ibi primùm sanctissimo Cyrillo Alexandrino pastore præeunte celebrata est, salua. His ita dictis, Ibas synodi iudicio episcopatũ suum recepit. Porrò consessu duodecimo Bassiani Ephesij episcopi res agitata est: & tum ut ille episcopatu abiret, eumq; Stephanus reciperet, decretum est. Id per alium quoq; conuentum confirmatum. Sessione tredecima, de Nicomediensi Eunomio & Nicæno Anastasio actum, qui de finibus prouinciarum suarum administrandarũ inter se cõtendebant. Coactus quoq; decimusquartus cõsessus, in quo de rebus Bassiani est tractatũ. Et postremò omniũ synodus Cõstantinopolitano throno ius illud tribuit, & cõfirmauit, ut alterũ statim à Romana sede locum & ordinẽ is obtineret. Atq; ita finem suum synodus accepit.

Sedeci-

Decretum Synodi lectũ, ab omnibus approbatur.

Canones Ecclesiastici.

Diœcesis patriarchæ Antiocheni, & itẽ Hierosolymitani.

Theodoritus in integrum restitutus.

Ibas Edessenus itidem.

Decretorum posterioris Ephesiæ synodi abolitio.

Bassiano Ephesio episcopo episcopatus abrogatus.

Constantinopolitanus antistes secundum Rom. episcopum primatũ obtinet.

SEDECIMI TOMI CAPITA.

De Zenonis Imperio: & quòd is, quũ indoctus esset, & dissoluta prorsus uita, multa Rom. Imperij perdiderit loca.

De tyrannide Basilisci. Ut Zeno imperio sit exutus: & ut Timotheus Aelurus & Petrus Cnapheus, recuperatis sedibus suis, quartam synodum oppugnarint.

Circulares Basilisci literæ aduersus sanctam quartam synodum, procuratione Timothei & Petri scriptæ.

De ijs qui circularibus Basilisci literis subscripserint. Epistola Asianorum episcoporum, sanctam quartam synodum perstringens.

De Eutychianis: quæ ad hos fecerit uerba Timotheus. De Paulo Ephesi episcopo. Et de prærogatiua patriarchatus eiusdem urbis, quam ei quarta synodus ademit, Timotheus uerò Aelurus restituit.

Ut Acacius Constantinopolitanus & Daniel Columella Basilisco persuaserint, ut contrarias prioribus pro sancta synodo circulares conscriberet literas.

Contrariæ circulares Basilisci literæ.

Ut Zeno in Imperium suum sit restitutus, Basiliscus autem interierit.

Episcopi Asiani libellum pœnitentiæ ad Acacium mittunt, de synodo eum placantes.

Ut Zeno Petrum Cnapheum, & item alios Antiochia expulerit, & Calandioni episcopatum eius commiserit. De reductione reliquiarum sancti Eustathij Antiocheni.

Ut Alexandriæ Timotheo Aeluro Petrus Moggus, Moggo Timotheus Salophaciolus, huic porrò Ioannes Tabennesiotes, huic autem rursus Petrus Moggus, eis qui Proterium sectati fuerant ad se receptis, & Zenonis Enotico, hoc est, conciliatorio seu pacificatorio edicto comprobato, successerit.

De Zenonis edicto, quòd Enoticum, hoc est, pacificatorium est dictum, neq; reijciens neq; comprobans Chalcedonensem synodum.

Ut Calandion in exilium sit actus, & Petrus Cnapheus in eius rursum insilierit sedem: & de inconstantibus ac uersipellibus Petri Moggi moribus.

Epistola Petri Alexandrini ad Acacium missa, Imperantis urbis episcopum.

Ut Ioannes Tabennesiotes Alexandriæ episcopus Romã profectus, Felici Rom. episcopo persuaserit, ut is Acacio repentè & inconsultò episcopatum abdicaret.

Quæ propter Acacium inter Felicem & Zenonem acciderint. De Cyrillo, contubernij Insomnium monachorum præceptore & duce. Ut Rom. legati & Acacius Constantinopolitanus à synodo Rom. dignitatibus suis priuati sint.

De seditione propter Moggum, quòd is quartã synodum anathemati subiecerit, Alexandriæ orta. Et de Felice Rom. atq; Acacio Constantinopolitano episcopis.

De Flauita Acacij successore, ut is dolo malo sedem episcopalem inuaserit.

De literis synodalibus Flauitæ, Petri, & Felicis. & de Euphemio, qui post Flauitam episcopatum gessit.

Ut Petro Moggo Athanasius, & Cnapheo Palladius successerit: deq; eorundem successoribus.

De Theuderici Scythæ uastatione, & ut is interierit.

De Marciani tyrannide, Anthemij qui Romæ obtinuerat Imperium, filij: & ut idem Marcianus captus, sacerdotali dignitate sit decoratus.

De Illi & Leontij tyrannide, & de structuris atq; ædificijs Ammiani.

De obitu Zenonis, & electione Anastasij Dicori.

De ecclesiarum eius temporis statu, qua quæq; fuerit de Chalcedonensi synodo opinione. & de exilio Euphemij Constantinopolitani.

De Ma-

Ecclesia-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XVI.

CAPUT I.

A
VAE sub Martiani & Leonis piorum Imperatorum rerum administratione in ecclesijs acciderunt, sic se habuere. Zeno autem postquã Imperium accepit, non rectè se rerum summã gubernare posse putauit, nisi uoluptatibus omnibus cũ potestate summa perfrueretur. quibus adeò se à primis, quod dicitur, carceribus corrumpendum permisit, ut nihil prorsus esset, quod impetum eius in facinora teterrima inhibere posset. Ita siquidem turpibus flagitijs se cõtaminauit, ut existimaret, si etiam intra regiæ penetralia scelera patraret, obscurum id & minus generosum esse. Sin publicitùs & apertè in cõspectu omnium absq; pudore omni flagitiosus esset, id demũ Principe & Imperatore dignũ esse censuit. Quod ille sic seruiliter admodum & periculose arbitratus est. Ego uerò dixerim, non ex eo uerum Imperatorẽ, qui legibus solutus, arbitrio ipse suo uiuat, quòd alijs imperet, æstimari: uerùm si in se ipsum potius potestatem exerceat, nec; praui quicq̃ animũ suum subire sinat: unde ille aduersus fœditatẽ & turpitudinẽ inuictus, & à libidine omni alienus, perinde atq; animata uirtutũ effigies, ciues subditosq; suos uniuersos ad imitationem sui pertrahat. Zeno igitur quũ uoluptatibus sese dedidisset, ignorasse mihi uidet, seruũ B se omnium fœdissimũ, aut mancipiũ, propter momenta ea quibus ad deteriora semper paulatim raptus est, factũ esse: nõ aliter q̃ seruus quispiã inutilis, subinde dominos mutãs. Et habuit is certè dominas uoluptates plures q̃ numerari possent, eo q perpetuò sibi inuicẽ succedentia scelera eum haudquaq; ad finẽ peruenire passa sint: & uoluptates quibus in præsentia deditus erat, nunq̃ cõstiterint, sed ueluti initiũ & igniculus succedẽtis libidinis fuerint, semperq; deteriora alia facinora inuitarint & cõciliarint. Id quod sic necessariò procedit, quoad Imperator uerè quispiã euadat, & † turbulentũ uoluptatũ statum ita sibi captiuũ subiuget, ut deinde illis imperet, & haudquaq̃ tyrannide illarum prematur. Alioqui accessionibus libidinum tacitis & uoluptatũ illecebris delibutus, ueluti seruus miserrimus improbæ dominę ad extremum usq; momentũ seruit, donec tandẽ supplicijs infernalibus dedatur. Talis ab ipso statim initio & ingressu imperij Zeno fuit, uir incompositus, dissolutus, intemperans, & corruptus. Quam ob rem & ei qui sceptrum illi tradidit, honorem debitum prijs operibus nõ tribuit, & Imperium male administrauit. Proinde populi subditi omnes in Oriente simul & Occidente afflicti sunt. Nam qui ab ipsa Agar originem ducunt populi, Mesopotamiã uastarunt. Thraciã autẽ innumera Hunnorum, qui antea Massagetæ dicti fuerãt, & tum Istrum transierant, multitudo, nemine obsistente, liberè percurrit. Si quid uerò ex illorũ direptione fuit reliquũ, id ipsum Zeno per uim abstu-

Zeno imperator flagitiosus.

Verus imperator qui sit.

Verum mancipium.

† τὴν ἄστατον τῶν ἡδονῶν κατάστασιν.

Agareni Mesopotamiam uastant.

Hunni Thraciam.

abstulit, qui non minus quàm barbari ipsi hostiliter eam inuasit. Nec ille longin- A
qua modò loca detrimentis affecit, uerumetiam domum suam per absurdas fœdasq́ uoluptates uastam dedit.

CAPUT II.

Zeno profugus Seleuciæ Isaurorũ latet. *Basilisci tyrannis.* *Marcus filius eius.* *Illus et Trocundus duces aduersus Zenonẽ mittuntur.* *Basiliscus scelerosus.*

PAruo siquidem elapso tempore, Basiliscus Verinæ Augustæ frater, aduersus eum consurrexit. Ille uerò nihil quod uirum & Imperatorem deceret, sed illiberale & summissum quiddam cogitans, (desperata enim prorsus quædam res est, libidinibus dedita impietas, effœminatum satis animũ, eo quod uoluptatibus uicta manus dat, indicans) & Verinę dolum suspectum habens, per aduersam tempestatem celeriter in Isaurorum regionem, Ariadnam coniugem quæ à matre tandem fugerat, & qui præterea fidi ei erant, secum habens, se contulit. Porrò Basiliscus imperio tanquam spolio quodam sine sanguine arrepto, Imperiale sibi ipsi imposuit diadema, & Marcũ filium suum Cæsarem creauit: exercitumq́ ingentem ad Zenonem Seleuciæ apud Isauros, in qua urbe sicut prius in lucem editus fuerat, ita tum profugus latebat, obsidendum misit, & bellum id aduersus Zenonẽ gerendum Illo & Trocundo cõmisit. Atq́ ubi res suas, sicuti ipsi uidebatur, probè constitutas esse putauit, minus sibi legibus parendum esse duxit. Ac nisi contrà quàm Leo, & qui ante eum imperauerant, fecerant, rempub. administraret, ne imperandum sibi quidem existimauit. Ad eam rem autem eum maximè coniunx nomine Zenonis, quam etiam Augustam dixit, incitauit. Cum qua aduersus fidei professionẽ bellum cœpit. Ac primùm quidem ad quorundam Alexandrinorum legatorum petitiones, Timotheum Ælurum ab exilio, in quo decem & octo annos uixerat, reuocauit: quũ Acacius Orphanotrophus & pupillorũ curator, post magnum B Gennadium Constantinopolitanæ ecclesiæ præesset. Ælurus in urbẽ Imperialem uenit, atq́ ibi cohortem hominum dissolutorum secum trahens, magnificè processit: atq́ asino insidens, ex Imperiali palatio templum supplicationum gratia petijt. Cæterùm quum iumentum id casu quodam procidisset, ipse pede fracto, cum ignominia inde est profectus. Petrum quoq́ Cnapheum Basiliscus ex Insomnium monasterio, ubi abditus latebat, acciuit: & Æluro quidem Alexandrinum, Cnapheo autem Antiochenum rursum thronum, Timotheo qui Proterio successerat, & sacro Calandione pulsis, concessit. Isti quamprimum sedes eas receperunt, armis strenuè sumptis, quartam Synodum anathemati subiecerunt. Multis præterea alijs Basiliscus licentiam multam permisit, quoscunq́ ecclesiasticis opinionibus aduersari satis posse sciret. Prius autem quàm thronos suos Ælurus & Cnapheus reciperent, quum adhuc Constantinopoli essent, Basilisco persuaserunt, ut ad episcopos uniuersos circulares daret literas, quibus concilium Chalcedonense, & Leonis libellum, per anathema damnaret. Quilllis facilè obsequens, ita scripsit.

Timotheus Ælurus ab exilio reuocatus. *Acacius episcopus Constantinopolitanus.* *Ælurus pedẽ frangit.* *Cnapheus ab exilio redit.* *Isti Chalcedonensem synodũ damnant.*

Zeno Imperator suis uictis, in castellum, quod Constantinopolim accolæ nominant, casu quodam profugit. Itaq́ ad fugæ comites cum alto gemitu: Ludibrium, inquit, Dei prorsus est homo, qui me quoq́ sic ludificat. Vates quidẽ consului, mense hoc Iulio ex necessitate quadam me Constantinopoli esse oportere, responderunt: & ego me in urbem Constantinopolitanam uenturum esse putaui. Nunc uerò fugiens & desertus ab omnibus, tumulum hunc miser teneo, castello urbi cognomine reperto. Suid.

CAPUT III.

Basilisci circulares literæ aduersus Chalcedonense Concilium, & Leonis Rom. episcopi Tomum.

IMperator Cæsar Basiliscus, pius, uictor, triumphator, maximus, semper colendus Augustus: & Marcus, illustrissimus Cæsar: Thimotheo religiosissimo & Deiamantissimo magnæ urbis Alexandrinorum archiepiscopo, atq́ omnibus per Orientem & Occidentem sacerdotibus Dei. Quascunq́, qui ante nos fuere pijssimi Imperatores, qui beatam, immortalem,

A mortalem,& uiuificam Trinitatem rectè coluere, pro recta & Apostolica fide
» sanxere leges, eas ueluti toti mundo salutares, non modò tempore ullo negli-
» gi & aboleri nolumus, uerumetiam perinde atque constitutiones proprias pro
» mulgamus. Et quum ueram pietatem, flagrantem'q; erga Deum & Seruatorem
» nostrum IESVM CHRISTVM, qui nos cōdidit, & ad tantam gloriam extulit, ar-
» dorē studijs rebus'q; humanis omnibus præferamus, atq; insuper coniunctionē
» gregis Christi salutarē ipsi ciuibus'q; & subditis omnibus, firmum'q; adeò funda
» mentum atq; inconcussum Imperij nostri murū esse credamus, meritò certè diui *Confirmatur Nicænum symbolum.*
» no mentis zelo permoti, unionem sanctæ Ecclesię imperij nostri primitias Deo
» & seruatori nostro IESV CHRISTO offerentes, constituimus, ut fundamentū
» firmamentū'q; felicitatis humanæ, hoc est trecentorū decē & octo sanctorū pa *[illegible]*
» trum, qui Nicæç olim cum sancto Spiritu in cōuentu ecclesiastico cōgregati fue
» re, Symbolum, quod nos atq; omnes qui ante nos fuerunt certa fide profitentes,
» baptismū suscepimus, solum in omnib. sanctissimis Dei ecclesijs obtineat, & ab
» orthodoxo recte'q; sentienti populo usurpet: quippe quod solum ueræ rectæ'q;
» fidei cōtineat authoritatem & decretū, satis'q; quùm ad omnes in uniuersum hæ
» reses abolendas, tum ad unionem summā sanctarum Dei ecclesiarum concilian-
» dā ualeat. Et ad diuinum istud Symbolum confirmādum robur suum habeāt, ea *Decreta item Constantinopolitanæ synodi comprobantur.*
» quę in imperante hac urbe aduersus eos qui in spiritum sanctum blasphemi fue
» re, à centum quinquaginta sanctis patribus, tum autem quæ etiam in metropoli
» Ephesiorum aduersus impium Nestorium & sectatores eius sunt acta. Ea au-
» tem quę unionem & ordinem bonum sanctarum Dei ecclesiarum, & pacem or- *Ephesiæ itidē. Tomus Leonis & Chalcedonensia Decreta damnantur.*
» bis totius turbāt, uidelicet Tomum Leonis, & omnia quæ Chalcedone per for-
B mulā seu decretum fidei, aut editionem symboli, aut expositionem, aut doctrinā,
» aut disputationem, per res nouas, aduersus id quod diximus sanctū sanctorū tre
» centorum decem & octo patrum symbolum dicta & acta sunt, sancimus, ut &
» hic & ubiq; in ecclesijs omnibus à sanctissimis ubicunq; fuerint episcopis, apud
» quos reperta fuerint, anathemate feriant, atq; igni tradant: propterea q; hoc sic
» etiā ab eis qui ante nos fuere, & nunc pia & beata quiete fruunt, Constātino &
» Theodosio minore Imperatorib. de hęreticis dogmatib. omnib. cōstitutum est.
» Hæc sic abolita prorsus ex ea, quæ una & sola catholica Apostolica & orthodo-
» xa Ecclesia est, ejciant: utpote quæ sempiterna & salutaria trecentorum decē &
» octo, atq; etiā centum & quinquaginta, qui professionem de sancto Spiritu pro
» mulgarunt, & eorum etiā qui Ephesi cōgregati fuere sanctorum et beatorum pa
» trum decreta tollunt. Neq; prorsus cuiquā uel sacerdoti, uel laico et populari ho
» mini diuinā sancti symboli constitutionē uiolare aut transgredi liceat. Præterea
» aūt, unà cum reb. omnib. Chalcedone aduersus sacrum symbolum nouatis, ana- *Hæreses omnes damnantur.*
» themate iugulandā censemus heresim eorum, qui nō profitent filium Dei unige
» nitum ex Spiritu sancto, & sancta Deigenitrice semper'q; uirgine Maria uerè in-
» carnatum & hominē factum esse: sed aut de cœlo uenisse, aut per phantasiā atq;
» imaginationem hominē existimatum esse, prodigiosè blaterāt. Omnē deniq; hę
» resim aliā, & si quid aliud tēpore, modo, & loco orbis uniuersi quocūq;, uel uer-
» bis uel sententijs aduersus sacrum symbolum nouatum est. Sed enim quum Im
» periali prouidentię maximè cōueniat, nō præsentibus modò, uerumetiā futuris
» temporib. cōsulere, & ciuib. subditis'q; accurata deliberatione de certa trāquilli
» tate prospicere, statuimus, ut sanctissimi ubiq; episcopi sacris hisce circularib. li-
» teris publicatis subscribant, uerbis'q; disertis declarent, soli diuino trecentorum
» decem & octo sanctorum patrum symbolo assentiendum esse: quod authoritate
» sua centum & quinquaginta sancti patres cōfirmarunt, sicuti decreto etiam suo

Aaa postea

postea, qui in metropoli Ephesia conuenere pijssimi patres censuerunt, quòd ui A delicet soli sancto trecentorum decem & octo patrum symbolo & fidei decreto « assentiri conueniat. Atque ut anathemate configāt actiones Chalcedonenses om « nes, & ex ecclesijs prorsus eijciāt, uelutí orthodoxorum populorum offendicu « lum, totiusque orbis & nostrę felicitatis impedimentum. Eos porrò, qui post di « uinum hoc scriptum nostrum, quod ad exoptatā ab omnib. sanctæ Dei ecclesiæ « unionem conciliandā ex sententia Dei promulgatum esse persuasum habemus, « ausi unquam fuerint uel in disputatione, uel in doctrina, uel in scripto qualicunque tan « dem tempore & modo & loco, Chalcedone aduersus fidem res nouatas profer- « re, aut saltem nominare, ut turbarū & seditionis in sanctis Dei ecclesijs & in Ro « mana ditione omni authores, & Dei salutisque nostræ hostes, iubemus iuxta con « stitutiones dudum ante nos ab eo qui in beata & sancta quiete est Imperatore « Theodosio aduersus eiuscemodi maleuolentiā latas, & sacro huic circulari scri- « pto nostro adiunctas, siquidem episcopi aut clerici sint, dignitatem amittere: sin « monachi, aut laici & populares, exulare, bonorúmque uniuersorum publicationi & « ultimis subiacere pœnis. Ita namque, quæ semper à pietate nostra adorata est san- « cta & ὁμοούσιος cōsubstantialis, quæ res uniuersas cōdidit atque uiuificauit, Trini- « tas, etiā num à nobis, per eorum quæ memorauimus zizaniorum abolitionem, « rectarúmque & Apostolicarum sancti symboli traditionum confirmationem, cul « ta, animab. nostris subditisque omnib. placabilis & propitia erit, nobiscúmque sem « per manebit, & res humanas pacabit. «

CAPUT IIII.

Episcopi plurimi circulari- bus istis subscripserunt.

Ircularibus istis nō modò Timotheus & Petrus, quos diximus, cōsenserūt: sed Anastasius etiā, qui post Iuuenalem Hierosolymitanā tenuit B sedem, facilimè subscripsit, & quamplurimi alij ecclesiarum antistites, quingentis nō pauciores, qui omnes Leonis tomum, & Synodū Chalcedonensem repudiarunt. Declarat id uerum esse, libellus supplex ab Asianis episcopis Ephesi congregatis, ad Basiliscum scriptus, qui ad uerbum hæc cōplectitur.

Asianorū episcoporū Ephesi congregatorum scriptum, Circulares Basilisci laudantium.

Modis omnibus pijssimis & Christianissimis Dominis nostris, Basili- « sco & Marco, perpetuis uictoribus, Augustis. · Et post pauca· In rebus omni « bus longè pijssimi & Christianissimi Principes declarastis, cū inuisa & hostili fi- « de uos egregiè bellum gerere. Et post alia· Horrendum profectò quoddam, « quod eis imminet iudicium, & diuini ignis ardor, & iustus serenitatis uestrę mo- « tus, aduersarios ad pedes uestros abijciet: qui potentem Deum & fide confirma- « tum imperium uestrum superbæ uindictæ telis petere audent, & tenuitati no- « stræ multis modis nō parcentes, calumnijs & mendacijs sycophanticis nos sem- « per perstringunt, quasi ui & necessitate quadam adacti, diuinis uestris & Apo- « stolicis circularibus literis subscripserimus, quum id cum lętitia & alacritate om- « ni fecerimus. Et postea· Ne igitur alias quàm sacras circulares uestras literas ede- « re atque proponere uelitis. Atque illud quod diximus scitote, orbem omnem rur- « sum euersum, & parua ea uisum iri, quæ in Chalcedonensi synodo accidēre ma- « la, quę quidem infinitas etiā illas patrarunt cędes, & orthodoxorum iniquè atque « iniustè sanguinem effuderunt. Et post pauca alia· Attestamur coram Saluato- « re nostro IESV CHRISTO, liberam esse & innocentem pietatem uestram: a qua « iustam & canonicam & ecclesiasticam aduersus illos, & maximè contra eum qui « impiè episcopatum in urbe Imperante gerere multis modis depre- « hensus est, condemnationis & exauthorationis «
sententiam ferri petimus. «

Circularibus

CAPUT V.

A CIrcularibus iſtis publicatis, ut Zacharias inquit, qui Eutychetis opinionem ſomniabant, & monaſticam ſectabantur, perinde atque in lucrum & commodum per circularia ſcripta, & Timothei honorem incxpectatum incidiſſent, celeriter ad eum accurrerunt: & cum eo colloquuti, ubi Dei uerbum nobis iuxta carnem, & rurſum patri iuxta diuinitatem ὁμοούσιον conſubſtantiale eſſe audiuere, ad loca ſua reuerſi ſunt. Idem memoriæ prodidit, Timotheum ex urbe deſcendentem, ueluti Alexandriã nauigaturum, Epheſum appuliſſe, & Paulum in throno epiſcopali collocaſſe: qui antea quidẽ à prouincialibus epiſcopis, quemadmodum antiquo more receptum erat, conſecrationem ſuſceperat, ſede autem ſua deturbatus fuerat. Et Epheſiorum etiam urbi antiqua patriarchatus iura, quæ ei Chalcedonẽſis Synodus ademerat, reſtituiſſe: atq; ibi eis rebus peractis, Alexandriam ueniſſe. Vbi ſtatim omnibus perſuaſit, ut Chalcedonenſem Synodũ anathemate condemnarent, ſicuti antea quoque à me eſt dictum. Multi etiam ei reſtitere: & ab eius factione pleriq; alij, & in primis Theodotus ille, unus ex eis qui à Theodoſio Ioppæ conſecrati fuerant, reſiluere. Theodoſius autẽ ille eſt, qui prædonis more, quum Iuuenalis Byzantij eſſet, Hieroſolymorum eccleſiam occupauerat.

Eutychiani in Aegypto monachi Aeluri cœpta laudãt.

Paulus per Aelurum ſedẽ Epheſian recuperat.

Multi in Aegypto etiam Aeluro reſiſtunt. Theodotus. Theodoſius prædo eccleſiaſticus.

CAPUT VI.

HAec ubi ſic Baſiliſcus egit, Acacio quoq; ut circulares eius literas reciperet, & Synodum Chalcedonenſem anathemati ſubijceret, per uim inſtitit: quum id iam tres magni throni feciſſent. Illum uerò uehementer indoluiſſe, ſeq; ipſum et thronum ſuum, atq; etiam ſanctiorem ſacri-

B ficij aram pulla ueſte obduxiſſe, opinio eſt. Qui deinde, plebe & monachorum Conſtantinopolitanorum ordine congregato, ſtrenuè tyranno reſtitit. Quo tempore etiam Daniel ille magnus ex columna deſcendit, & cum Acacio eccleſiaſticos conuentus egit. Baſiliſcus motum plebis urbanæ ueritus, in ædes Imperiales ex templo reuerſus eſt, & Senatui indixit, ne moleſtiã Acacio exhiberent, q; multitudo ad incendendam urbem parata eſſet. Daniel uerò plebis & monachorum multitudine aſſumpta, ad tyrannum acceſſit, & propalàm liberè apud eum de rectis dogmatibus diſſeruit. Ille igitur ab Acacio & Daniele coactus, circulares priores literas abnegauit, & conſtitutionem quæ circulares eas ſurreptitiè impetratas prorſus induceret atq; aboleret, edidit, & eam priori illi contrariã in orbem uulgandã miſit, quę aliter longè q; circulares illæ ſcriptæ fuerant, compoſita, Synodum Chalcedonenſem defendit. Cæterùm Zacharias, qui rem eam omnem affectibus ductus conſcripſit, in hiſtoria ſua contrarias prioribus circulares literas prætermiſit, quas ego alicubi inuentas hic apponam. Earum uerba hæc ſunt.

Acacius Conſtantinopolitanus epiſcopus, Daniel Columella, et populus urbis Conſtantinopolitanæ, magnus animis Baſiliſco circulares eius reijcientes, reſiſtunt.

Cõtrarias prioribus Circulares Baſiliſcus publicat.

CAPUT VII.

» IMperatores Cæſares, Baſiliſcus & Marcus. Fidem Apoſtolicam &
» orthodoxam, quæ iam inde ab initio in Catholicis eccleſijs uſq; ad no-
» ſtri Imperij tempora obtinuit, et ſub imperio noſtro obtinet, atq; adeò
» in perpetuum obtinere debet, in quam etiam baptizati ſumus, quã &
» credimus, eam ipſam ſolam inuiolatam atq; inconcuſſam obtinere, & obtinen-
» tem perpetuò celebrari in omnibus orthodoxorũ catholicis & Apoſtolicis ec-
» cleſijs, neq; quidq; aliud requiri debere, ſancimus. Proinde quicquid ſub Impe-
» rio noſtro actum editumq; eſt, ſiue circulares literæ, ſeu ſcripta alia quæcũq; tan-
» dem ea ſint, profeſſionis fidei aut eccleſiaſticæ conſtitutionis gratia promulga-
» ta, irrita & abrogata eſſe iubemus. Neſtorium & Eutychetem, nec non hæreſes
» omnes, & eos qui idem cum illis ſentiunt, uniuerſos, anathemate cõdemnamus.

Neſtorius & Eutyches dãnatur.

Decernimus quoq;, de fidei cauſa neq; Synodum cogi, neq; quæſtionem aliam A inferri, ſed hęc firma & inconcuſſa manere: Prouincias etiã reddi debere ſanctiſſimo & religioſiſſimo patriarchæ & archiepiſcopo Acacio, quarum antiſtitum electionem & conſecrationem Imperãtis huius & inclytę urbis thronus habuit: ita uidelicet, ut Deiamantiſſimi qui nunc ſunt epiſcopi, in ſedibus ſuis permaneant: neq; poſt obitũ illorũ, prę iudiciũ aliquod aduerſus iura electionis ſacri throni imperantis huius & inclytę urbis creetur. Atq; diuina hęc ſanctio noſtra uim ſacræ cõſtitutionis habens, ne cui in dubiũ aut controuerſiã uocet. Hæc ſic acta.

Iuriſdictio Põtificalis Cõſtantinopolitanæ ſedi integra reſtituitur.

CAPUT VIII.

Duces Baſiliſci Zenoni cõciliantur.

Orrò Baſiliſcus q; aduerſus fidem libellum gereret, odium omnium incurrit. Quod ubi cognouere, quibus Zenonis obſidio cõmiſſa fuerat, iuramento interpoſito ſe fidos illi futuros, Zenoni cõciliati ſunt: eoq; recepto, ad urbem Imperantẽ ire cõtenderunt: quum quidẽ dona ab eo partim iam accepiſſent, partim ſe accepturos eſſe ſtipulati eſſent. Ferũt ſanè quidam protomartyrem, quę multum & ſtrenuè decertauit, Theclam, arcanis quibuſdã uiſionibus illi reſtitutionem imperij confirmaſſe. Quapropter Zeno, ut martyri de eiuſcemodi denunciatione gratiã referret, in metropoli Seleucię delubrum amplitudine maximum & pulchritudine præſtantiſſimũ cõdidit, quod multo auro et Imperialibus donarijs exornauit. Baſiliſcus de Zenonis motu certior factus, cõſobrinum ſuum † Harmatium copiarum in Thracia ducem, qui progreſſum illius impediret, aduerſus eum miſit, eumq; iureiurando ſanè q; horrendo, ne ſe unq; Zenoni coniungeret, obſtrinxit. Harmatius cum Zenone ad Nicæam congreſſus, in eum illum coniecit metum, ut fruſtra ſe rem quã conficere nequiret, aggredi putarit: niſi donis & pollicitationibus Harmatiũ, ſe uide B licet Baſiliſcum filiũ eius Cæſarea tænia exornaturum eſſe, expugnaret. Atq; ita hunc quoq; iuriſiurãdi religionem parui facientem, Zeno aduerſus Baſiliſcum in partibus ſuis habuit. At Baſiliſcus rebus his cognitis, ſtatim ſententiam mutauit: & Imperiali corona ſacrę menſę impoſita, ſupplex ipſe cũ [a] Zenonide ad baptiſterium confugit. Zeno confeſtim Conſtãtinopoli exceptus, primùm eccleſiam magnam, deinde cum apparatu et comitatu maximo Imperialem regiam ingreſſus eſt. Baſiliſcus autem quum uiginti menſes in Romano imperio tyrãnus fuiſſet, in Cappadociam moriturus miſſus eſt: atq; in manſione quadam ſeu • militari diuerſorio, cui Acuſi nomen eſt, cũ uxore & liberis interfectus eſt. A' Zenone ſtatim Circenſes ludi editi. Deinde is, pro eo atq; paulo antè ſe facturum iurauerat, Harmatij quidem filium Baſiliſcum ad Cæſaris dignitatem extulit: poſtea autem Harmatium, quòd eum non magis ſibi, q; Baſiliſco fuiſſet, fidum fore arbitraretur, iugulari iuſſit: filium porrò eius Cæſarem ſacerdotem fecit, qui deinde multo pòſt eccleſiam Cyzicenam optimè adminiſtrauit.

Zeno Theclæ protomartyri Seleuciæ Iſaurorum tẽplum condidit.

Baſiliſcus Harmatium ducem aduerſus Zenonem in Thraciam euntẽ mittit.

† Procopius Armatiũ nominat.

Baſiliſcus Harmatij filius.

Harmatius quoq; ad partes Zenonis trãſit.

[a] Alij Zenobiã uocant.

Zeno Conſtãtinopolim redit.

Baſiliſci cædes.

Baſiliſcus Harmatij filius Cæſar.

Harmatius cæditur.

* Baſiliſcum tyrannum cum uxore & filijs, Zeno in Cappadociam miſit hyemis tempore, eoſq; neq; ueſte neq; ciberijs iuuari iuſſit. Vnde breui ſe inuicem complexi, collacrymantes miſerè perierunt. Procop. Hic inexplebilis auariciæ fuit. Nam & ab eccleſiarum antiſtitibus pecuniam exegit: & à tenuibus opificibus, manuum labore uitæ ſumptus tolerantibus, excutiendis non abſtinuit. Quapropter ob eiuſcemodi exactiones lacrymis plena erant omnia. Sub Leone is pro Ruſtico copiarum militarium dux lectus. Suid.

CAPUT IX.

Baſiliſcus ex Cæſare ſacerdos fit, & epiſcopus Cyzicenus.

Eno ſimulatq; in Imperium reſtitutus eſt, per conſtitutionem ſcriptã, quãprimum, quicquid à tyranno Baſiliſco per circulares literas cõtra fidem nouatum fuerat, abrogauit. Quod ubi Aſiani epiſcopi intellexerunt, miſſis ad Acacium Conſtantinopolitanum epiſcopum pœnitentiæ libellis, gratiam ſibi fieri petierunt: illa deprecatione uſi, quòd non ſua

ſponte,

A ſponte,ſed ui maxima adacti circularibus ſubſcripſiſſent. Eamq́ rem nō aliter ſe habere,& ſe Chalcedonenſi Synodo aſſentiri, atq́ iuxta eius decretum & antea credidiſſe,& nunc credere,iuramento confirmarunt. Epiſcoporum ſcriptum » hoc erat. Acacio ſanctiſſimo & piiſſimo,ſanctiſſimæ quæ apud imperantē Con» ſtantinopolim,nouam Romam,eſt,Eccleſiæ,patriarchæ. Et poſt pauca. Re» ctè ſanè ad nos uenit,qui locum etiam noſtrum obtinebit. Et rurſum. Per libel» los ſupplices ſignificamus,ſubſcripſiſſe nos non ex animi ſententia, ſed neceſſita» te coactos,literis tantum & uerbis, non autem animi deſtinatione,Circularibus » illis aſſentientes. In acceptabilibus enim precationibus noſtris, annuente Deo, » quę à totius orbis luminaribus trecentis decem & octo,& rurſum à centū quin» quaginta ſanctis patribus accepimus, adhęc quę à diuinis patribus Chalcedone » congregatis,piè & rectè conſtituta ſunt,ea credimus. Hæc epiſcopi ſcripſere. Siue autem Zacharias, qui hæc affectibus ductus cōſcripſit, ſycophanticè hoc illis impegit:ſeu ipſi epiſcopi,quòd præter animi ſententiā circulari conſtitutioni ſuſcripſerint,quū ita ad Acacium ſcriberēt, mentiti ſunt, diſpicere & pronunciare certò non poſſum. Hæc certè ſic habuere.

Aſiani epiſcopi reſipiſcētes, Circulares priores Baſiliſci literas antea laudatas dānant.

CAPUT X.

ZEno Petrum Cnapheū,ut qui à Baſiliſco reuocatus eſſet, Antiochia expulit,& Calandioni Stephani ſucceſſori epiſcopatū reſtituit. Paulum etiam Epheſo exegit. Neſtorium item Tarſo, & Cyrum Hierapoli,Romanum Chalcedone, Samoſatis Euſebium, Mopſueſtia Iulianum,Paulum Conſtātina, & Andream Theodoſiopoli. Calandion autem neminem ad communionem admittebat,qui non prius Petrum & circularia Baſiliſci anathemate confodiſſet. Ac de Zenonis uoluntate & cōſenſu,diui Euſta-
B thij, qui Philippis apud Macedones in exilio uitā finierat, reliquias cū rcuerentia multa Antiochiā reduxit:quas cū lætitia ſumma ciuitas ea,ad decimū octauū ferè lapidem extra urbem effuſa,excepit. Atq́ illi qui ad longum uſq́ tempus ab eccleſia ſeceſſerant,annis centum elapſis,eccleſiæ tandem prorſus uniti ſunt.

Cnaphei et aliorum ſubintroductorū epiſcoporum expulſio.

Euſtathij cineres Antiochiā perlati. Eccleſiæ ibi certa perfectaq́; unio.

CAPUT XI.

COnſtituerat Zeno Timotheum quoq́ Aelurum Alexādria eiicere. Poſtq́ autem ad multam eum ſenectutem perueniſſe, & iam nō longè à ſepulcro abeſſe cognouit,cōſilium mutauit. Atq́ ille paulo pòſt ad inferorum migrauit iudiciū. Alexandrini autem poteſtate ſibi & authoritate uſurpata, paſtorem ſibi delegerunt impietate Aeluro longè deteriorem, Petrum cognomento Moggum: quem unus & alter, ſicuti ferunt, epiſcopi conſecrarunt, quibus legitimè dignitas adempta fuerat. Quod ubi Zeno reſciuit,eos qui illum epiſcopum legerant,morte mulctauit. Timotheum autem Salophaciolum,Proterij ſucceſſorē,qui Canopi(ſicuti diximus) degebat,in ſedem ſuam reſtituit,cui Moggus diebus triginta ſex incubauerat. Ac Timotheus quidem Imperatorijs literis thronum ſuum recuperauit. Breui uerò pòſt, conſiliū quidam cęperunt,legatum ad Imperatorē mittendi,Ioannem presbyterum Tabenneſiotam,qui œconomus templi honorādi præcurſoris & Baptiſtæ creatus fuerat:ut ubi epiſcopus corum inter homines eſſe deſiiſſet, Alexandrini poteſtatem epiſcopi quem uellent eligendi haberent. Qui legatus ubi compertus eſt ſibi ipſi epiſcopatum procari,quemadmodū Zacharias inquit,poſtq́ Imperatori iurauit,haud unq́ ſe Alexandriæ thronum recepturum eſſe,domū reuerſus eſt, & Imperator conſtitutione,ut poſt obitum Timothei, Ioāne excepto,cathedrā epiſcopalē Alexādriæ,quē ibi clerus legiſſet ſortirer,ſanciuit. Non multo pòſt Timotheo defuncto, Ioannes pacta conuenta & iuſiurandum parui pendens,

Aelurus moritur.

Petrus Moggus ei Alexandriæ ſuccedit.

Eo reiecto, Timotheus Salophaciolus epiſcopatum Alexandrinum recipit.

Ioannes Tabēneſiotes ſe epiſcopatum Alexandrinum nō recepturū eſſe iurat.

Idem tamen Salophaciolo mortuo epiſcopus fit.

pecunia quibusdā, ut idē Zacharias ait, corruptis, ad episcopatū cōscēdit. Quod A ubi factū est, Zeno illum quidē reijci iussit: suggestione autem Acacij scriptum ad Alexandrinos, quod ἑνωτικὸν, hoc est, unionis conciliatorium uocauit, dedit: in quo præcepit, ut thronus Petro Moggo reddatur, siquidem ille scripto ei subscribere, & Proterij sectatores recipere, quartamq́ Synodum approbare uellet. Hanc rei eius dispositionem, de Acacij sententia (sicuti dixi) constitutam, Pergamius, qui nuper admodum Aegyptiæ prouinciæ præfectus declaratus fuerat, Alexandriā pertulit. Is postq̄ eò peruenit, & Ioannem Romā profugisse comperit, cū Petro Moggo colloquutus, ut henoticū Zenonis scriptū reciperet, ei persuasit: & eos præterea qui ab ecclesia secessissēt. Ille tomo ei statim subscripsit: & quū Alexandriæ publicus populi cōuentus celebraretur, quia henoticū Zenonis omnibus placuit, eos quoq́ qui propter Proterij partes secesserāt, admisit. Atq́ ubi orationē nō ita longā ad populū habuit, quā ad ecclesiasticū plebis conuentū cōposuerat: postea etiā Zenonis cōstitutionē multitudini recitauit, hisce uerbis compositam.

Petro Moggo episcopatus Alexandriæ restituitur.

Vnio ecclesiæ Alexandrinæ.

CAPUT XII.

Zenonis henotica constitutio ad Alexandrinos.

Imperium conseruatur per orthodoxā fidem.

Symbolum Nicenum.

Imperator Cęsar Zeno pius, uictor, triūphator, maximus, semper colendus Augustus: Alexādrinis, & qui per Aegyptū & Libyā & Pentapolim sunt religiosissimis episcopis & clericis, & monachis & laicis. Quùm Imperij nostri initiū & conseruationē, tū aūt opes atq́ armatu rā inexpugnabile persuasum habeamus esse, solā rectā & uerā fidē, quā diuina inspiratione Nicææ trecēti decē & octo sancti patres cōgregati promulgauerūt, & Cōstātinopoli centū & quinquaginta itidē sancti patres coacti cōfirmauerūt, diu noctuq́ precationib. studijs, legibusq́ nostris omnib. hoc agimus, ut per eā ubiq́ locorū sancta Dei catholica & Apostolica ecclesia incremēta capiat, B quę incorruptibilis est et immortalis sceptrorū nostrorū mater, et pij populi nostri in pace & religionis diuinę cōcordia persistentes, acceptabiles pro imperio nostro preces unà cū Deiamātissimis episcopis et pijssimis clericis et archimādritis et monachis fundāt. Quū enim magnus Deus et Saluator noster CHRISTUS IESUS, qui ex sancta uirgine & Deigenitrice Maria incarnatus & natus est, glorificationē & sacrū cultū nostrū consentientē laudauerit, benigneq́ susceperit, tū gētes hostiles contererēt atq́ extinguerēt, et omnes colla sua Imperio, secundū Deū, nostro summittēt: pax etiā, et quę ex pace proueniūt bona, cœli salubritas, frugū ubertas, aliaq́ quę hominib. cōmoda sunt, liberaliter suppeditabūt. Itaq́ quū fides irreprehēsibilis & uos & imperiū Romanū sic cōseruet, preces nobis à pijs archimādritis & eremitis, alijsq́ uenerandis uiris oblatę sunt: qui cū lacrymis nobis supplicarunt, ut unionē in sanctissimis ecclesijs fieri, & mēbra mēbris cōiungi, quę honestatis pietatisq́ inimicus ab annis plurimis segregare est conatus, curaremus. Qui qdē inimicus bene nouit, si integro & cōiuncto ecclesię corpori bellū inferat, uictū se iri. Qui etiā effecit, ut infinitę gentes & generationes, quas tot annorū tēpora ex hac uita subduxerūt, partim absq́ lauacri regeneratione obierint, partim sine diuinę cōmunionis perceptione ad ineuitabilē illā omniū migrationē trāsierint: & ut cędes innumerabiles patratę sint, ita ut sanguinis unda nō solū terra, uerūetiā aer ipse cōtaminatus sit & infectus. quę omnia quis est qui nō in melius mutari exoptet? Quapropter scire uos uolumus, neq́ nos, neq́ quę ubiq́ locorū sunt ecclesias, aliud symbolū, aut doctrinā aut formulā fidei, aut fidē etiā, preterq́ q̄d sicuti dictū est, à trecētis decē & octo sanctis patrib. editū, et à centū & q̄nquaginta, quorū mentionē etiā fecimus, sanctis patrib. cōprobatū est sanctū symbolū, uel habuisse, uel habere, uel habituros esse, neq́ aliquos qui habeāt scire: atq́ si quis etiā habeat, alienū illū putare. Nam id solum symbolum,

Cōmoditates cōsentientis et cōcordis Christianæ fidei.

Insidiæ diaboli ecclesiæ tēdit per sectas et dissidia intestina.

Vnum Nicænum fidei symbolum obtinere debet.

A symbolum, quẽadmodum diximus, Imperium nostrum conseruare cõfidimus. Et » populi uniuersi, qui salutarẽ consequuntur illuminationẽ, hoc solo recepto, ba» ptizãtur. Hoc etiã sequuti sunt sancti patres Ephesi cõgregati, qui impiũ Nesto» rium & opinionis eius postea sectatores cõdemnarunt, quẽ sanè Nestoriũ unà » cum Eutychete, q diuersa ab eis quæ dicta sunt sentiant, anathemate ferimus: » duodecim etiam capita illa à sanctæ memoriæ Cyrillo sanctæ catholicæ Alexan» drinorũ ecclesię Archiepiscopo promulgata recipientes. Profitemur aũt unige » nitum filiũ Dei & Deum (qui uerè homo factus est, Dominũ nostrum IESVM » CHRISTVM, qui cõsubstantialis est patri secundum diuinitatẽ, & idem consub » stantialis nobis iuxta humanitatẽ: qui descendit & incarnatus est ex spiritu san» cto, & Maria uirgine & Deigenitrice) unũ esse, & non duos. Vnius enim esse di» cimus & miracula & perpessiones, quas sponte sua carne pertulit. Eos uerò qui » eum diuidunt aut cõfundunt, aut phantasiã seu spectrũ inducunt, haudquaq̃ ap» probamus. Et pura labisq; peccati omnis expers, ueraq; ex Deigenitrice incar» natio † accessionẽ filij nõ attulit: & trinitas, uno trinitatis eius Deo uerbo incar» nato, trinitas permansit. Quũ igiť sciamus neq; sanctas quæ ubiq; sunt, & ortho» doxas Dei ecclesias, neq; qui eis præsunt Deiamãtissimos sacerdotes, neq; Impe» rialem nostrã sublimitatẽ symbolum aliud, aut fidei decretũ, preter eam quã dixi» mus sanctã doctrinam & formulã, uel antea tulisse, uel nunc ferre, coniunximus » nos per unionẽ inter nos ipsos, nihil addubitantes, nihilq; cunctantes. Atq; hæc » scripsimus, nõ ut noui quicq̃ de fide afferremus: sed ut uos per certã perfectamq; » doctrinã confirmaremus. Quemlibet uerò qui alud quicq̃ sensit, aut sentit, aut » nunc, aut quandocũq;, uel Chalcedone, uel in quacunq; synodo alia, anathemati

Cõfirmatum à synodo Cõstantinopolitano, & Ephesia priore.

Duodecim Cyrilli capita.

† προσθήκη ... τετράδα ... .

B subijcimus: præcipuè uerò quos diximus, Nestoriũ & Eutychetẽ, & qui cum eis » idem sentiũt. Cõiungite ergo uos per unionẽ spirituali matri Ecclesię, et diuina » eius in ea communione fruimini, per id quod dictũ est unum & solũ trecentorũ » decẽ & octo sanctorum patrum professionis fidei decretum. Ipsa enim sanctis» sima mater uestra Ecclesia, uos ut germanos natiuosq; filios, circũfusis ulnis am» plecti desiderat, & suauẽ uestrã uocem aliquando tandẽ audire cupit. Itaq; uos » ipsos incitate, atq; urgete. Quod si feceritis, tum Domini et Seruatoris et Dei no» stri IESV CHRISTI benignitatem uobis ipsis cõciliabitis, tum ab Imperiali no» stra amplitudine laudem eximiam feretis. Quibus literis lectis, Alexandrini uniuersi sanctæ catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ coniuncti unitiq; sunt: & quæcunq; in medio fuere offendicula & impedimenta, sustulere.

Vnio ecclesiarum per cõcordem Nicænæ fidei professionem.

CAPUT XIII.

Porrò Calandion Antiochenus antistes ad Acacium & Zenonẽ scripsit, & Petrum mœchum uocauit, quùm propter ea quę de illo acciderant, tum quòd Alexãdrię anathema in sanctã quartam Synodum cõiecisset. At Calandion, q per eam causam, occasionem arripuit, ut Illi & Leontij & Pamprepis, qui à Zenone defecerant, & tyrannidẽ affectabant, partes foueret, ad Oasim exilij causa incolendam damnatus est. Atq; ille quidẽ sic rursum Antiochia eiectus: Petrus autem Cnapheus fraude in negocio peragendo usus, in desideratam sibi Antiochenam sedem rursum inductus est, postquã henotico Zenonis subscripsit. Dedit is ad Petrũ Moggum Alexandrię episcopum, & uicissim ab eodẽ accepit synodales literas. Martyrius itidem Anastasij Hierosolymis successor, ad eum more recepto epistolas eiuscemodi misit. Coniunctus quoq; ei est, qui Cõstantinopolitanã gubernabat ecclesiã, Acacius. Verùm non multũ intercessit temporis, & nõnulli qui Petri Moggi partiũ fuerãt, quũ eum consiliũ mutasse uiderent, à cõmunione eius secesserunt: quòd ex eo sci

Calandion in exilium mittitur.

Illus, Leontius, Pamprepes, tyrannidem affectant.

Petrus Cnapheus Antiochenã sedem recipit.

Petrus Moggus synodum Chalcedonensem damnat.

licet tempore Chalcedonensem synodum in ecclesia anathematis sententia dam A
Idem sepulchri violator. nasset, & Timothei cadauer effodisset. Eam rem ubi Acacius Constantinopolitanus audiuit, grauiter factũ id tulit, & magnopere est perturbatus: adeò certè, ut quosdam Alexandriã mittendos duxerit, qui rei ueritatẽ cognoscerent. Eos *Petrus Moggus, homo uarius, ex eodem ore calidum et frigidũ efflat.* uerò Petrus postquã diligenter inquisitos adesse resciuit, certiores fecit, nihil se earum rerum admisisse: & multitudine quadã cõtracta, attestationes cõscripsit, quę indicabant, Petrum nihil earum quæ auditę essent rerum fecisse. Ille uerò re ipsa ueluti cothurnus quidam, aut Proteus Pharius atq; Euripus, uersipellis scilicet homo, fuit, & sibi ipsi nõ constitit: uerùm pro eo atq; ei uisum esset, semper se temporibus & rebus ipsis accõmodauit. Et aliquãdo quidẽ Chalcedonensem synodum cõprobauit, aliquando autem perinde atq; palinodiam canens, calculis omnibus reiecit, & anathemate condemnauit. Ex literis autem eis quas ad Acacium Constantinopolitanum episcopum, qui dolum eius per inquisitionem scrutatus est, dedit, qualis fuerit, liquebit. Scripsit autem in hæc uerba.

CAPUT XIIII.

Literæ Moggi ad Acaciũ Constantinopolitanum.

Ltissimus Deus remunerabitur sanctitati tuæ labores & sudores tantos, quos tot annorum curriculis fidei sanctorum patrum professione conseruanda subijsti: quam sanè assiduè prædicans confirmasti. In ea symbolum quoq; sanctorum trecentorũ decem & octo patrum rectè positum reperimus: in cuius scilicet professione baptizati, & antea credidimus, *Laudat Nicænam fidem.* & nunc quoq; ei credimus. Id quod etiam cõprobarunt centum & quinquaginta sancti patres, qui Constantinopoli congregati fuere. Itaq; quum assiduè omnibus in recta uia præeas, per unionem sanctam Dei coniunxisti Ecclesiam: & nobis certissimis argumentis persuasisti, nihil esse contra hæc actum in sanctissi- B *Item Chalcedonense conciliũ.* ma uniuersali synodo Chalcedone celebrata: quippe quæ cum sanctis Nicænis patribus cõcordet, eorumq; decretum cõfirmet. Et quum in actis Chalcedonensibus noui nihil reperissemus, sponte nostra illis assensimus & credidimus. Cæterùm certiores facti sumus, monachos quosdã, qui coniunctioni nostræ fraternę inuident, de iniurijs criminibusq; quibusdam ad nos retulisse, quibus tamen illi non facile sanctitatem uestram permouere. Primùm, quòd reliquias eius qui in sanctis est patris nostri beati archiepiscopi Timothei in locum alium transtulerimus: quod factum neq; Deo placet, neq; legibus conuenit. Deinde ad conuicium aliud quod nõ consistit, & priore illo deterius est, peruenere. Quomodo nanq; anathema iaculari in sanctã Chalcedonensem synodum potuimus, cui credidimus, & quam confirmauimus? Non latet autem pietatem uestram populi nostri feruor & leuitas, & monachorum etiã ad nouas res spectantiũ motus: qui quum in animo habeant, cum quibusdã consulta animi destinatione improbis ab Ecclesia resilire, populum secum auellere conãtur. Porrò uestris adiuti precibus, re deliberata, rationem quæ mederi malo imminenti posset, inuenimus, nihil sanctæ Chalcedonẽsi synodo, in qua nihil noui scimus esse actum, derogantẽ, ut simul ea ipsa ratione & simplicibus per persuasionẽ satisfaceremus, & eos qui nobiscum conuentus agunt, per apologiam defenderemus. Id ut diceretur, cu- *† τοῦτο πολὺς γενόμενος ταχέως ἐκώλυσα.* rauimus. † Atq; in eo quum toti essemus, mox etiã prohibuimus. Certiorẽ uerò sanctitatem uestram facio, ne nunc quidem cessare eos qui semper zizania seminant, monachos: & tanquã instrumenta sibi asciscere quosdã, qui monasteria nõ incolunt, sed passim uagantes, rumores uarios contra nos & ecclesiasticã CHRISTI pacẽ & tranquillitatẽ spargunt: neq; nobis, pro eo atq; decet, canonicè quicquã in sancta Dei catholica ecclesia facere permittũt. Illud q; sedulò agunt, ut nobis populus hic potius præeat, quàm pareat: & facere id quod Deo non placet, student.

studēt. De sanctitate aūt uestra nobis persuademus, eam omnia ad sacratissimū orbis terrarum dominum relaturam: curaturamq; esse, ut constitutio à serenitate eius edatur, in qua de ecclesiastica pace, ea quæ & Deum ipsum & Imperatorem deceant, & in quibus omnes acquiescant, præcipiat. Atq; hæc cothurnus ille Petrus, homo inconstans & uersutus, fraudulenter ad Acacium scripsit.

CAPUT XV.

Ioannes aūt Alexandriæ episcopus Tabennesius, cuius antea quoq; fecimus mentionem, quum inde profugisset, Romam uenit, & turbam isthic conciuit: propterea se throno suo excidisse dicens, quòd Leonis doctrinā & Chalcedonensem synodum defenderet: aliumq; qui ab his prorsus diuersum sentiret, in locum suum substitutum esse. Quetela ea permotus Simplicius Romæ post Leonem episcopus, ad Zenonem illegitimam Ioannis eiectionem reprehendens scripsit: eiq; Zeno, non aliam illum ob causam sede sua expulsum esse, quàm quòd periurij compertus esset, rescripsit. *Ioannis Tabennesiotæ actiones Romæ.* *Simplicius Rom. episcopus.*

Postquam Simplicio Felix successit, non intermisit Ioannes molestus illi esse, de Petro, quem Acacius Constantinopolitanus prius tanquam hæreticum reiectum, tum admodum complecteretur, referens. Et quum frequentius ei instaret, tandem Felici persuasit, ut literas statim ederet, in quibus Acacio, quòd cum Petro Moggo cōmunionem haberet, dignitatem abrogauit. Quas literas contra ecclesiasticā traditionem compositas, sicuti Zacharias scribit, monachi quidam ex Insomnium sodalitate, Acacio obtulerunt. Acacius autem non recepit. *Felix Rom. episcopus.* *Is dignitatem literis suis Acacio abrogat.*

Porrò Zacharias rem ipsam ut acta est ignorare, & summam tantum eius, ita ut referri eam audiuit, exponere uidetur. Ego uerò illam certò mihi compertam commemorabo.

CAPUT XVI.

Ioannes libellos supplices Felici aduersus Acacium, quod præter rationem cum Petro communicaret, & res plerasq; alias nō ex præscripto sanctionum ecclesiasticarū ageret, dedit. Et Felix ad Zenonem Vitalim & Siminū episcopos misit, cum mandato & decreto huiusmodi, ut Chalcedonensis synodus calculis omnibus obtineret: Petrus, ut qui nō sanam coleret religionem, Alexandria eijceretur: & Acacius Romam aliquos mitteret, cum Ioanne in iudicio, si quam haberet actionem, experturus, aut causam dicturus, & legitimam actionum suarū rationem redditurus. Prius autem quàm Vitalis & Siminus Roma Constantinopolim uenerunt, sodalitatis Insomnium præfectus Cyrillus ad Felicem Papam scripsit, moram eius tantā accusans, per quam tot res nouæ in ecclesiasticis constitutionibus inducerentur. Literis eius acceptis, Felix legatis suis scripsit, ne quid prius agerent, quàm Cyrillū conuenissent, & ab eo quid agendum esset cognouissent. Dedit quoq; alias ad Zenonem literas, quibus illum de synodo Chalcedonensi, & de ea quam in Aphrica Honorichus cōcitauerat, persequutione admonebat. Quin & ad Acaciū scripsit, maximā cum nouatarū in Ecclesia rerū causam esse dicens. Zeno eadē quæ antea Felici rescripsit, Ioannem scilicet frustra illi molestiam exhibere, qui haudquaq; se thronum ecclesiæ Alexandrinæ conscensurū esse iurauerit, iurisiurandi religionē uiolarit, episcopatum per sacrilegium arripuerit, & alia grauia facinora admiserit. Nec Petrum Moggum, inquisitione nulla præeunte ad sedē peruenisse, sed illum prius q̄ eam acceperit, manibus suis fidei Nicænorum patrū quā cōprobarit subscripsisse: cuius fidei uestigijs Chalcedonensis etiā synodus innitatur. *Vitalis & Siminus episcopi Romani Pontificis Legati apud Zenonem in Ioannis causa.* *Cyrillus Insomniū monachorū præfectus.* *Literæ Felicis ad Zenonem.* *Item ad Acacium.* *Responsum Zenonis ad Felicem.*

† Honorichus rex Vandalorum, plusquàm trecentis trigintaquatuor episcopis in exilium pulsis, eo quòd Arianus esset, in catholicos admodum sæuijt. Diac.

† ἰωμοτάμενος. Hoc uerbū Euagrius non habet, lib. 3. ca. 20.

Libelli accusationū uarij ad Felicem cōtra Moggū missi.

tur. Illud quoq; † iuramēto interposito uerbis hisce Zeno scripsit: Debēt certò A & pietas nostra, & qui dictus est sanctißimus Petrus, uniuersæq; adeò sanctißimæ ecclesiæ, recipere & colere Chalcedonensem sanctam synodum, quæ cum professione fidei Nicænę synodi cōcordat. In rerum istarum actis, eius quem nominauimus Cyrilli, aliarumq; in urbe Imperiali archimandritarum, atq; etiam Ægyptiæ diœcesis episcoporum & clericorum, ad Felicem cōtra Petrum, & eos qui cum eo communicabant, ueluti hæreticos, datæ epistolæ reperiuntur. Et nonnulli ex Insomnium monasterio Romam profecti, apud Felicem de Simino & Vitali questi sunt, quòd ad aduentum usq; eorum Byzantij clàm & occultè Petri nomen in sacris codicillis fuisset, atq; ex eo tempore ad eum usque diem esset, & quòd propalàm ferretur, contra canones Vitalim & Siminū cum Petro & Acacio commercium & communionem habere. Ægyptiorum quoq; epistolæ eadem significabant. Et præterea, Ioannem quidem orthodoxum esse, rectéq; sentire, & sedem secundum canones recepisse: Petrum autem à duobus tantum qui eandem prauam opinionem sequuti fuissent, consecratum esse, eundemq; post Ioannis discessum nihil rerum grauium aduersus orthodoxos agere intermisisse. Hæc omnia quum Acacius ex eis qui Byzantiū Roma uenerant, cognouisset, tantum abest ut authoritate sua rebus huiusmodi, quum facile posset, intercesserit, ut etiā administrum se Petri actionum præbuerit, & ferè omnes cū illo cōmunicare coëgerit. Quę omnia adauxit, & uera esse cōfirmauit Simeones ille, ex Insomnibus ad Felicē missus, qui apertè Siminum & Vitalim per id cum hæreticis cōmunicasse conuicit, q ipsis præsentibus propalàm Petri nomen ex sacris tabulis promulgatum esset, quum ne per prætextum quidē grauiter se id illi ferre ostendissent. Quapropter factum, ut permulti ex simplicioribus ab hæreticis seducti sint, qui à Romana etiā sede receptum esse Petrum dixerunt. B Addidit & illud Simeones, quū uariæ quæstiones in medium productæ essent, Vitalim & Siminū cum nullo orthodoxo colloqui, aut per literas ei respondere uoluisse, neq; eos etiam de rebus in religione nouatis accuratius disquisiuisse. Monachorum quoq; dicta presbyter quidam Syluanus, qui cum Vitali & Simino in urbe imperante fuerat, comprobauit. Tum autem Acacij epistola ad Simplicium producta est, quæ ostendebat Petrum dudum ut noctis filium exauthoratum esse. Quas ob causas Simino & Vitali sacerdotalis dignitas abrogata, & ipsi longißime à cōmunione sancta repulsi sunt. Et cōmunibus suffragijs synodus Romana hæc sic ad uerbum decreuit: "Petrum hæreticū, qui olim per sententiā, episcopali cathedra ei adempta, damnatus, proscriptus, & anathemate confossus est, ecclesia Romana non recipit. Cui quidem si aliud nihil quod obijceretur esset, illud sufficeret, quòd quum ab hæreticis cōsecratus sit, orthodoxis præesse non potest. In sententia ea illud quoq; fuit: Acacium Constantinopolitanum maximo crimini obnoxium esse, res ipsa indicauit, propterea quòd ad Simplicium scribens, Petrum hæreticum appellauerit, & id Imperatori non indicauerit: quum certè id, si Zenonē diligeret, facere debuerit. Proinde sicuti apparet, cōmodi sui desiderio Imperatorē complectitur, fidem autem non cōplectitur."

Simeones Insomnis ad Felicem missus.

Acacius nimiū Moggo addictus.

Vitalis & Siminus, propter [illegible] et perperā obi lam legationē damnati.

Synodus Romana Moggū damnat.

Acacium mendacij arguit.

CAPUT XVII.

Mongus Alexandriæ insolentißimè se gerit, orthodoxis damnans.

Acacius dißidium quod interuenit tollere, & unionem inducere uolens, ad episcopos & clericos Ægyptios, atq; ad ipsum Petrum scripsit. Sedenim quum id malum Alexandriæ magis magisq; inualesceret, Petrus quibusdam episcopis & archimandritis, ut secum cōmunicarent, persuasit: & in acta Chalcedonensia, Leonisq; tomū, atq; eos qui Dioscori & Timothei scripta non reciperent, anathemata cōiecit. Eos uerò qui

ei non

ei non parebant, monasterijs suis exegit. Quæ omnia postquam Zeno ex Nephalio quodam qui Alexandria Constantinopolim uenerat, intellexit, magnopere conturbatus, ex satellitibus Cosmam quendam Alexandriam misit, qui admonitionibus omnibus funem, ut in prouerbio est, omnem moueret, ut plebem & Petrum inter se conciliaret: atque eis qui aliter facerent, minas ingentes denunciaret. Cæterum ille seueritate sua tantum abest ut quod per dissidium ruptum fuerat, coniunxerit, ut seditionem quoque auxerit, & infectis rebus ad Imperatorem redierit: eis tantum qui monasterijs suis exacti fuerant, restitutis. Postea à Zenone Arsenius militarium ordinum in Ægypto præfectus, unà cum eo qui dictus est Nephalio, Alexandriam missus, de reconciliatione & unione egit. Quum autem nihil efficeret, multos ex Alexandria Byzantium misit, qui cum Zenone colloquuti, multa de Chalcedonensi synodo disseruerunt: nihil autem ad rem ipsam collatum est, propterea quod Zeno prorsus Chalcedonensem synodum non reciperet. Basilius Cilix memoriæ prodidit, Felicem etiam Acacio condemnationis sententiam, qua dignitas ei abrogaret, misisse, eamque ei in sanctiore sacrario à monachis Dij monasterij redditam esse. Et eam ob causam sectatores eius, multos ex eis quos diximus monachis occidisse, quosdam uulneratos reiecisse, nonnullos uerò custodijs inclusisse: atque Acacium usque adeò condemnationem eam non respexisse, ut mente sensuque omni captus, primus ipse Papæ nomen à sacro albo exemerit. Et ille ita & animo & corpore uinctus, breui pòst communem omnibus ingressus est uiam.

Cosmas ad pacificationem instituendam, Alexandriam à Zenone missus. Cosmas autem nihil ibi agit. Nihil itidem Arsenius militum dux. Zeno ipse Chalcedonensem synodum non probauit. Acacius exauthoratus. Acacius contra Felicis nomen in sacro albo inducit.

CAPUT XVIII.

POst hunc Flauitas Constantinopolitanum suscepit episcopatum: uir, qui quidem presbyter esse uisus sit, sed usque adeò ad audaciam & improbitatem summam peruenerit, ut id quod dicturus sum facinus, satis, qualis is fuerit, indicare possit. Zeno chartam puram in sacro reposuit altari, atque in charta alia per scriptum Deo supplicauit, ut per angeli manum, quæ in hominum conspectum non ueniret, nomen eius adscriberet, quem cœlesti calculo Constantinopolitanæ ecclesiæ hierarcham præfectum uellet. Atque ob eam rem quadraginta dierum ieiunium indixit: & Deum omnes orare, ut qui illi placitus esset, ostenderet, iussit. Hæc ubi Flauitas legit, auro multo templi custodem, qui idem princeps Imperialium cubiculariorum erat, corrupit, ut in charta pura nomen eius annotaret, eamque rursum Imperatoris sigillo obsignaret. Hoc ubi factum est, atque ubi constitutum ieiunij præterijt tempus, sigillo in charta sublato, derepentè Flauitas ingenti gloria, perinde atque à Deo designatus esset, affluens, correptus est, & magnifico saltu in patriarchæ thronum is conscendit. Verùm enimuerò piaculum id omnipotens Prouidentia non diu latere passa, illusionem eam scenicamque actionem quamprimùm in apertum produxit. Infelix enim ille quum non totos quatuor menses in sede ea transegisset, morte repentina ex hominibus sublatus est: quum ne dimidiam quidem partem muneris eius, quo episcopalem dignitatem redemerat, corradere potuerit. Argentarij hæredibus eius institere, & pecuniam nuper admodum mutuò datam exegere. Atque illi quòd soluendo non essent, Zenonem adiere, eique ut eos ab acerbis illis creditoribus liberaret, supplicarunt, et rem ipsam secretò ei ipsi qui de illa inquirebat, indicarunt. Zeno ea audita, obstupuit: & postquam non CHRISTUM, sed Chrysum, hoc est aurum potius, Flauitæ nomen in libello illo ascripsisse cognouit, iudicium reuera & iustitiam (iuxta psalmum) fecit: atque eunuchum quidem, qui sibi diuinam existimationem & gloriam arrogasset, tolli, pecuniam autem creditam ex substantia eius dissolui argentarijs iussit. Ipsam uerò ecclesiam episcopis permisit, ut illi suffragijs suis quem idoneum esse procurationi ei iudicarent, eligerent. Sic citra moram omnem, Euphemius

Flauitas ei successor. Euagrius habet Fôrauitas. Per sycophantiam impostura episcopatum is consequitur. Repentina Flauitæ mors. Sycophantia Flauitæ indicatur. Redit in authorem scelus, iusta Zenonis addictio. Canonica episcopi Euphemij electio.

mius ecclesiæ presbyter, uir clarissimus, orthodoxæ fidei & uirtutis omnis stu- A
diosissimus, ecclesiæ gubernandæ præfectus est.

CAPUT XIX.

Flauitas in epistolis suis synodalibus ἀνάγυρ, h. e. bilinguis, simulq́; albus & ater.

QUum Flauitas adhuc thronũ obtineret, synodales ad Petrũ Alexan-
drinum epistolas dedit, & eiusdẽ generis literas ab eodem accepit, in
quib. eadẽ de Chalcedonensib. actis, anathemati ea subijciẽs, scripsit.
Quum aũt Flauitas ex rebus humanis excessit, quatuor tantũ men-
sibus episcopatu gesto, & Euphemius ecclesiã administrandã suscepit, ut ei Pe-
tri ad Flauitã Synodales literæ redderentur, accidit: in quibus ubi res Chalcedo-
nenses anathemate damnatas comperit, perquàm est conturbatus, & se à cõmu-
nione Petri subduxit. Apposuissem hic & Petri & Flauitæ literas, nisi me prolixi-
tas illarũ absteruisset. Et Flauitas ad Felicẽ scribens, se cõmunionis illius esse, Pe-
tri aũt coniunctionem auersari, significauerat. Idem ad Petrum literas dans, fece-
rat: cõmunionem se illius recipere, Felicẽ aũt reijcere, insinuans. Quas literas ubi
Felix à pijs quibusdam ad se perlatas accepit, legatos Flauitæ cũ contumelia Ro-
ma expulit. At Euphemius simulatq; episcopatum inijt, nihil moratus, suis ipse
manibus in sacris tabulis Moggi nomen expunxit, & Felicis appellationẽ repo-
suit: atq; in sacro suggestu cõsidens, synodales more recepto epistolas Romã ad
Felicẽ dedit. Porrò Papa scripta quidem illius recepit, & Euphemio ueluti or-
thodoxo fauit: sed illum in episcopalem cõmunionem non admisit, propterea
quòd Acacij quoq; & Flauitæ nomen in sacro libro non induxisset.

Legati eius ea de causa contumeliose Roma exacti.

Euphemius Cõstantinopolitanus episcopus Felicis nomẽ in sacro codice reponit, Mongi nomen eximit.

Is tamen à Felice in cõmunione episcopali non receptus.

CAPUT XX.

Successor Moggi Athanasius.

Cnaphei Palladius.

ET quum Euphemius & Petrus inter se dissensuri, & synodos in pro-
uincijs suis, alter aduersus alterum, propter Chalcedonensem syno- B
dum congregaturi essent, Petrus Alexandriæ è uita excessit: eiq; A-
thanasius cognomento Celetes, siue Herniosus, in episcopali thro-
no successit. Atq; is quum multa quoq; experiretur, ut dissidentia membra con-
iungeret, nihil tamẽ egit. In multas namq; & uarias opiniones discesserãt. Non
multo uerò pòst, & Petrus Cnapheus Antiochiæ defunctus, Palladium succes-
sorem habuit. Cuius suffragator etiam fuit Anastasius Dicorus, qui post Zeno-
nem Romanum malè administrauit imperium. Porrò Anathasius synodalia scri-
pta ad Palladium mittens, eadem & ipse quæ Moggus de Chalcedonensi syno-
do retulit. Idem fecit Ioannes quoq;, qui post eum Alexandrinæ præfuit eccle-
siæ. Sed & Palladio Antiocheno mortuo, & Flauiano procurationem eius sorti-
to, Solomon quidam Antiochiæ presbyter Alexandriam cum synodalibus lite-
ris missus est, solitas rursum eiuscemodi epistolas à Ioanne ad Flauianum allatu-
rus. Ea quoq; scripta idem de synodo pronunciabant. Huic uerò Ioanni Ioan-
nes alter Alexandriæ successit, de quibus paulo pòst dicemus. Nam ad aliquot
usq; Anastasij imperij annos, ad hunc modum res ecclesiarum processere. Eu-
phemium namq; ille expulit. Hæc uerò ita ordine exponere, quo facilius intel-
ligerentur, coactus sum. Et ecclesiæ quidem tum sic se habebant. Nos autem
orationem ad alia conuertamus.

Athanasij Ioannes.

Palladij Flauianus.

Ioannis Ioannes alter.

Ab omnibus hisce Chalcedonensis synodus exagitata.

CAPUT XXI.

Gotthos author pro Scythis habuit.

THeudericus Scytha magnis comparatis opibus, aduersus Zenonem *
arma cæpit. Et cum copijs in Thracia coactis Romanam ditionem in-
gressus, obuia quæq; diripuit, & usq; ad os Euxini peruenit. Atq; ille
Imperialem etiam ferè cæpisset urbem, nisi ex necessarijs eius quidam
uitæ

* Theodericus Theodemiri filius, Ostrogotthorũ rex, à Zenone patricia & consulari dignitate est exornatus. Blond. lib. 3. Idem Odoacrum uicit, & Italiam obtinuit.

A uitæ eius insidiati fuissent. Quas ueritus, retrocessit. Neque ita multum intercessit temporis, quum uitam etiam finiuit, per causam huiusmodi. Hasta expedita patrio more pro tabernaculo eius sublimis collocata erat. Quum autem corpus exercere deberet, equum adduci iussit: atque moræ impatiens, ex terra in illum insiluit. Quòd autem ex pascuis & equitio is nuper admodum uenisset, ferocitatemque spiraret, necdum Theuderichus rectè ei insedisset, priores pedes in sublime iactans, posterioribus tantum institit. Theuderichus autem cum equo concertans, neque freno cohibere eum potuit, (ne scilicet fera super eum concideret) neque satis certò aut firmiter illi inhæsit. Atque quum ita cum equo huc atque illuc in gyrum uerteretur, nescio quomodo hastam illā concussit: & illa obliquè in eum lata, latus eius uulnerauit. Ex quo uulnere lecto affixus, ubi uiscera eius ex conuulsione & inflammatione commarcuerunt, breui uitam amisit.

Theuderichi Gotthi mors.

CAPUT XXII.

POst hūc aduersus Zenonem bellum mouit Martianus, Antemij, qui non multo ante Romæ imperauerat, filius, Leontiam Leonis Romani Imperatoris Zenonis soceri filiam in matrimonio habens. Is enim ad se magis quàm ad Zenonem Imperium pertinere putabat: quòd minorem natu Leonis filiam, quam illi Verina imperij tempore genuit, coniugem haberet: Ariadnam autem Leo adhuc priuatus ex uxore sua tulisset. Eam ob causam Martianus ad tyrannidem spectauit. Et pugna ad imperiale Palatiū commissa, cædes utrinque facta ingens, & uictoria Martiani fuit. Atque ille & sceptro potitus esset, & Palatium occupasset, nisi rem in crastinum distulisset. B Celerrima namque aquila est, temporis opportunitas & occasio: quæ ad pedes aduolans, capi à quopiam potest: sin aufugiat, in altum aerem sublimis sublata, eos qui se persequuntur ridet, neque ut ad eos redeat, in animum inducit. Proinde quicunque imagines uel pingunt, uel fingunt, occasioni caput humanum tribuentes, comam in fronte demittunt, occipitium autē ad ipsam usque cutim tondunt: subobscurè quidē, sed sapienter admodum indicantes, si ea à tergo tardius nos sequatur, coma prolixiore teneri fortasse compræhensam posse: sin præcedat, minimè prehendi, facilimè auolantem, neque persequenti quicquam quo teneatur præbentem. Id tum Martiano accidit. Quum namque tempus opportunum neglexisset, nancisci id deinde haudquaquam potuit. Postridie enim diei eius à suis desertus, solus ad sacrorum Apostolorum templum supplex confugit: unde per uim extractus, Cæsaream Cappadocum missus est, & paulo pòst inter monachos quosdam latitare & fugam meditari deprehensus, Tarsum inde Ciliciæ abductus est, ubi capite raso presbyteri dignitate est cohonestatus. Quā rem Eustathius Syrus rhetor, qui hæc conscripsit, sanè quàm eleganter memoriæ prodidit.

Bellum inter Martianum et Zenonem.

Martianus uictor, uictoria & tēporis opportunitate usus non est.

Καιρός, hoc est occasio rei bene gerendæ facile amittitur.

Occasionis pictura.

Martianus à suis desertus, ad Ecclesiam confugit.

Idem tandem presbyter fit.

Eustathius rhetor.

CAPUT XXIII.

IDem Eustathius quoque refert, Zenonem socrui Verinæ uariè insidias tetēdisse, et postremum eam Tarsum in Ciliciam relegasse: quæ postea quum in Papirij castello esset, quo tēpore Illus et Leontius, quibus ipsa Imperij insignia contulerat, tyrannidem exercuerunt, uitam ibi finiuit. Historiam Illi Eustathius quoque stylo terso prosequitur: quemadmodum uidelicet is Zenonis insidias effugerit, & Zeno eum qui ad Illum necandum percussor summissus fuerat, iugulari præceperit: capitis supplicium pro eo quòd Illi cædes ei non successisset, ueluti mulctā reportantem. Zenonem deinde rem eam consultò premere uolentem, Illum Orientalibus copijs præfe- Bbb cisse:

Verinæ obitus.

De rebus Illi, qui imperium aduersus Zenonem affectauit, et Leontij atque Pāprepis sociorum eius: ex Eustathio.

cisse: Illum autem Leontio & Pamprepe in societatem ascitis, tyrannidem in Cilicia apud Tarsum arripuisse. Ad hæc Eustathius idem addit, nihil illis tyrannidem profuisse, eo quòd Theuderichus Gothus cum ingentibus prouincialibus simul & externis copijs aduersus eos à Zenone missus sit, cuius etiam iussu miserandum in modum sint occisi: condignam ab eo, quòd illum in Imperium restituissent, gratiam ferentes. Addit Rhetor idem illud quoque: Theuderichum, quem Zeno consulem & Thraciæ ducem renunciauerat, ubi insidias sibi ab eo strui sensit, aduersus ueterem Romam exercitum duxisse, Odoacrum bello uicisse, & regia ueste sumpta, regem se dixisse: multas præterea Occidentales gentes absque prælio, item Vandalos, magnam urbem Romam, & (ut semel dicam) Hesperiam plagam omnem cæpisse, atque ditioni suæ subiecisse. Sunt qui dicūt, Zenonis suggestione ea Theuderichum egisse. Eodem tempore & Mammianus, uir curuli honore clarus, & senatorius in Daphne, qui suburbanus Antiochiæ lucus fuit, ædificium construxit, quod ab illis Antiforum dictum est. Intra urbem autem Imperiales duas porticus magnificè admodum, magni precij & uarij coloris lapidibus exornatas condidit: inter quas Tetrapylum medium ingentibus columnis & ære conspicuum statuit, solo lapide Proconesio constructo. Hæc hactenus.

Res Theoderichi Ostrogotthi, cuius mors paulo antè descripta est.

Preclara Mammiani apud Antiochiam ædificia.

CAPUT XXIIII.

ZEno finem uitæ sibi appropinquare uidens, ex eis qui futura prædicere existimantur, Maurianum quendam, quis nam post eum (liberos enim ex lūbis suis procreatos nō habebat) imperaturus esset, consuluit. Qui respondisse dicitur, ex Silentiarijs aliquem, non imperium modò, sed et uxorem eius recepturum esse. Zeno autem, quòd Pelagium designari putabat, uirum præclarum & sapientē, ferro cædi iussit: atque insuper alios etiam nihil commeritos, necari curauit. Et morbo comitiali correptus, quòd uim eius non ferret, animam egit, Pelagij nomen in ore habens. Fertur etiam, quòd eum Ariadna coniunx odisset, quum epilepsiæ doloribus distenderetur, & speciem defuncti præberet, uiuum adhuc ab illa sepulcro inclusum esse. Alij uerò tradunt, quum ex ebrietate sensum omnem amisisset, in tumulum coniectum esse: & postquam ad seipsum per sobrietatem rediisset, in ipso monumento exclamasse, uitam se solam, non etiam Imperium petere, paratumque esse cuiuis iureiurando interposito eo cedere: neminem autem illum ea dicentem, propterea quòd coniunx Ariadna id prohibuisset, miseratum esse. Hic ad hunc modum uitam finiuit, quum decem & septem annos in Imperio tyrannidem exercuisset. Quibus annis Basilisci etiam menses connumerati sunt. His ita gestis, Longinus Zenonis frater, quòd ad magnam potentiam peruenisset, Imperium se sibi uendicaturum sperauit. Verùm ille opinione sua falsus est. Nam Ariadna unà cum Senatorum ordine, Anastasio Dicoro, qui nondum in Senatum lectus, adhuc in schola Silentiariorum erat, Imperatoriam imposuit coronam. Eustathius, cuius paulo antè meminimus, scripsit, ab initio Diocletiani tyranni imperij, usque ad finem Zenonis, & designationem Anastasij, intercessisse ducentos & septem: ab eo autē tempore, quo Augustus monarcha factus est, quingentos triginta duos annos & menses septē: ab Alexandri Macedonis regno, annos octingentos triginta duos, menses septem: à Romulo porrò annos mille & quinquaginta duos, menses septem: & à Troia capta mille sexingentos octoginta sex annos, menses septem: à diuina Domini incarnatione annos quadringentos & nonaginta duos: ab ipso denique Adamo, annos quater mille noningentos octuaginta quatuor.

Zeno uiros aliquot bonos necat, successorē se suum sublaturum sperās.

Memoranda Zenonis mors.

Annotatio est de Zenone ex Suida in fine huius libri.

Lōginus Zenonis frater frustra ad Imperium aspirat.

Schola Silentiariorum.

Anastasius Dicorus unà cum Imperatrice Ariadna Imperium Romanū accipit.

Synopsis & ratio temporū ab Adam usque ab Anastasium.

Postremū hoc Enagrius non habet, li. 3. ca. 29.

Anastasius

CAPUT XXV.

A Nastasius diademate sumpto, quum nondum matrimonium contraxisset, Ariadnam uxorem duxit: & Epidamnum patriam suam, quæ nunc Dyrrhachiū dicitur, ut natale solum honore prosequeretur, pulcherrimè exornauit, et ualidissimè muniuit. Et primùm Longinum magistrum, aulicorum scilicet ordinum præfectum, Seleuciam, ubi ortus fuerat, misit: deinde reliquum etiam Isaurorum genus eiecit. Atq; idipsum Longinus, & qui cum eo relegati fuerant, indignè ferentes, ad tyrannidem aspirarunt: sicuti postea dicemus. Anastasius quum pacificus esse, neq; quidquam rerum nouarum in Ecclesiæ statu excitare uellet, plurimumq; studij in eo collocaret, ut sanctæ CHRISTI ecclesiæ tumultibus, & uerborum contentionibus, disputationibus, et dissidijs ecclesiasticis simul et ciuilibus omnibus sublatis, homines in multa tranquillitate uiuerent, & subditi populi pacati essent: euenit, ut temporibus eius Chalcedonensis Synodus, neq; propalàm per ipsum cōstitutionibus Imperialibus edendis promulgaretur, neq; etiam reprobaretur. Verùm sicuti quibusq; ecclesiarum præsidibus uidebatur, ita de ea sentiebant. Nam qui eam fortiter defendentes propugnabant, non uerbum unum in eius decretis, ac ne syllabā quidem, aut literam, aut apicem saltem loco moueri aut mutari passi sunt, & per libertatem magnam à commercio et communione aliorum resilierer: adeò ut ne in ædes quidem suas eos admitterent, qui ea quæ rectè ibi decreta essent, non reciperent. Fuere autem qui eam non tantum non approbarent, sed etiam publicè unà cum Leonis tomo anathemate iugularent. Alij de henotica Zenonis constitutione itidem faciebant, atq; à seipsis inter se dissidebant: ita ut quidam duas naturas in Christo, quidam unam dicerent, atq; ij quidem literis insidiose compo-
B sitis, per fraudem deciperentur: ij autem pacem sibi cōsectandam esse putarent.

Longinus magister aulæ imperialis exactus.

Libertas professionis fidei sub Anastasio.

Id malum eò processit, ut Ecclesia quælibet in factiones suas diuideretur, & episcopi à cōsuetudine mutua abhorrerēt. Proinde in multas sectas, Orientales Occidentalesq;, atq; etiam Libycę partes dissectæ sunt. Neq; enim Oriens consentire cum Occidente, neq; rursum Libya conciliari hisce uoluit. Et quod omnium indignissimum est, neq; ipsi inter se Orientalium ecclesiarum antistites ad communionem conueniebant, neq; Europæi atq; Occidentales, neq; etiam Libyci episcopi conuentus inter se agebant: nedum cum eis qui extra regionum suarū fines essent, congrederentur. Tanta confusio mentiumq; caligo orbem uniuersum incessit. Porrò Anastasius tametsi tranquillitatem sibi conseruandam esse proposuerat, neq; mutare quicquam in Ecclesijs uoluerat, inconsulta tamen eorum temeritate, qui ad res nouas spectabant, permotus, quoscunq; præter morem nugas agere, & uel impudēter Synodum sanctam damnare, crudeliterq; anathemate configere, uel rursum apertè eandem & clarè in sacris templis deprędicare intelligebat, è thronis utrosq; deijciebat, inhumaniterq; exigebat. atq; ad eum modum permulti episcopi mulctati sunt, & inprimis, sicuti antea etiam diximus, Constantinopolitanum ille Euphemium proscripsit: deinde post hunc & Macedonium, cui Timotheus successit.

Dissidia Ecclesiarum.

Anastasius acriores & defensores et oppugnatores Synodi Chalcedonensis è thronis suis deturbat.

Euphemij & Macedonij episcoporum Cōstantin. proscriptio.

CAPUT XXVI.

Erum enimuero ueluti Patroclus, prætextus hic ab Anastasio contra eos obtendebatur, quòd res nouas in ecclesias inducerent, sed quæ occultè Anastasium malè habebant, longè alia erant: præclara scilicet Euphemij pietas, & quòd is antea Anastasium ecclesia excluserat, propterea quòd opinionem de se præbuisset, contagione Dioscori infectum esse: & quòd turbam concitare uolens, comminatus Euphemio esset, se illi

Causæ odij Anastasij in Euphemium.

accepta à Zenone potestate caput consurum, cathedramq́ue eius euertisset. Præ- A terea quum Ariadna purpuram Anastasio circundaret, Euphemius sacrorum antistes animo forti restiterat: neq́ue prius se quæ statæ ceremoniæ postularent, facturum esse dixerat, quàm ille graui iuramēto in scriptum relato confirmasset, fidem se inuiolatam seruaturum: neq́ue quicquam rei nouæ Imperij sui tempore in ecclesiam illaturum, nec non Chalcedonensem synodum ex animi sententia reliquis tribus additurum esse. Consenserat conditionibus his, & eas in scriptū retulerat Anastasius, & sub hæc cærimonias solitas in eo episcopus peregerat. Non longè uerò pòst Euphemiū adortus Anastasius, libellū eū ab eo repetijt: & quòd eum ille non reddidit, solū exilij causa uertere iussus est. Vitæ quoq́ue eius ita insidiatus est, ut ex familiaribus Euphemij quidam nomine Paulus, uir procerus, & humeris ipsis superextans, quod aduersus eum dispositum circumferebatur ferrum, exceperit. Atq́ue hunc ad eum modum, et ob talem causam in exiliū egit, quum quidem id populus ægerrimè ferret. Macedonium autē, cui Euphemius syngrapham stipulationis suæ crediderat (nam ei sacrorū quoq́ue donariorum custodia commissa fuerat) in sacram sustulit cathedram. Fecerat autem ea quæ dicta sunt Euphemius, quùm ob eas quas commemorauimus causas, tum

Anastasius Manichæus.

q̃d Manichæorum hæresim Anastasius multis fouere uisus esset, quippe cuius etiam mater eam ardore ingenti consectaretur. frater quoq́ue eius, Anastasij scilicet auunculus Clearchus, Arianismi compertus fuerat. Quapropter & Manichæis & Arianis purpura sua Anastasius lętitiam attulit, mutationem aliquam futurā expectantibus. Macedonius ubi episcopalē thronum conscendit, ab eo quoque

Quur Anastasius Macedonium sit persequutus.

promissi sui scriptum Anastasius recipere contendit: contumeliā iniuriamq́ue sibi fieri ratus, si libellum suum qui uitam eius redargueret, post se relinqueret. Cęte- B rùm quum & ipse itidem ut Euphemius, constanter ei aduersaretur, & fidei omnino proditionem esse, si libellum eum redderet, existimaret, fortiterq́ue prorsus contra eum contenderet, uaria Anastasius inijt cōsilia, ut & hunc è sede deturbaret: tentauitq́ue adeò omnia, ut quod conabatur efficeret. Sed enim quum q̃d faceret non haberet, hæreticorum consessu collecto, per uim Macedonium, ut Synodum Chalcedonensem damnaret, cogere uoluit. Quod ubi multitudo sensit, ad eum locum accurrit, & apertè exclamauit: Martyrij tempus adest: Nemo lon- « gius à pastore absistat. Et conuicia in Imperatorem coniecit: Manichæum, qui imperio indignus esset, uocans. Et Anastasius sibi metuens, ad fugiendum paratus fuit: Macedoniūq́ue quæsiuit, quem antea se neq́ue respecturū esse adiurauerat. Macedonius cum libertate multa Anastasiū, ueluti rei ecclesiasticę hostē, obiur-

Criminatores in Macedoniū ab Anastasio subornati.

gauit. Atq́ue ille tum in uerbis eius acquieuit: seq́ue placabiliorem prębens, summisit. Postmodum autē propter animi improbitatem accusatores aduersus eum mercede conduxit. Et præstò fuere adolescentuli quidam, qui nō minus seipsos q̃ Macedonium per sycophantiā calumniose detulere, & flagitiū obscœnum

Hos facile ille refellit.

& fœdum mendaciter produxere. Cæterùm postq̃ in continenti illorum confictam calumniā Macedonius, tunica subducta, uirilibus se carere ostendens, con-

Alius criminis prætextus contra Macedonium quæsitus, quasi Synodū Chalcedonensem nō cōprobarit.

uicit, ad consilium aliud fraudis plenum confugit. Nam per Celerem aulæ præfectum libellum confici iussit, in quo duæ Synodi reliquis duabus omissis cōscriptæ erant, eumq́ue se recipere professus est. Quæ res à Macedonio approbata, & q̃ prætterea henotico Zenonis is subscripsisset, reprehensione non caruit. Quāuis postea quum in Dalmati monasterio esset, in oratione quadam omnibus pietatem consectantibus, offendiculum id & crimen obiectū diluit, disertis uerbis

Macedonij exilium.

sanctam quartam Synodum cōprobans: & eos qui illam non reciperent, hæreticos uocans. Anastasius Celere magistro ad se euocato, per eum clàm Macedonium

A nium ex throno deduxit, & Euchaitem in exilium misit. Senatus & populus Constantinopolitanus eam ob causam in magno fuit mœrore. Nã & uitæ sanctitatem & doctrinæ sinceritatem in Macedonio admirabantur: & pietatis studio dignitateq́ sacerdotali is ualde enitebat, ut qui à Gennadio eductus atq; doctus fuisset, cuius etiam ex fratre nepos fuit. Contra sectatores eius postea grauis persequutio orta. Quidam enim exilio, nonnulli relegatione, aliqui accusationibus iniquis, alij bonorum publicatione afflicti sunt. Multi etiam qui fuga sibi consuluerunt, Romam peruenerunt. Imperator illico Chalcedonensium actorũ libellum, quem Macedonius discedens in sanctiore ara deposuerat, per Calopodiũ quendam furtim sublatum cõscidit, atq; igni tradidit: & Macedonio qui sic abducebatur, condemnationis sententiam misit. Atq; is interrogauit, an illi qui se damnassent, Chalcedonensem Synodum recepissent. Et ubi illi qui ad eum sententiam attulerant, id inficiati sunt: ipse, si (inquit) Ariani aut Macedoniani condemnationis libellum ad me miserunt, num recipere eum possum? At ille ita Euchaitem ductus est.

Persequutio sectatorum Macedonij.

Quum autem Hunni, qui Saberi uocabantur, eruptione per Caspias angustias facta, Orientem uastarent, Gangrã inde metus causa Macedonius secessit. Quod ubi Anastasius cognouit, percussoribus summissis eum trucidauit. Corpus eius in templo Callinici martyris innumera miracula edens repositum est. Macedonium ferunt, quum iam mortuus iaceret, manu sua seipsum sacro crucis signaculo consignasse. Eundemq́ in somnis Theodoro cuidam piè uiuenti apparuisse, & cum uehementia quadam uerba hęc Anastasio renunciari iussisse: Ego quidem ad patres meos abeo, quorum fidem sinceram seruaui. Tu uerò scito, me Deum precari desiturum non esse, quoad usq; & tu pri-

Hunni ex Caspijs claustris erumpentes. Macedonij cædes.

B mo quoq; tempore ad id tribunal, quod munera non acceptat, mecũ iudicio concertaturus, steteris. Post Macedonium Anastasius ecclesiam Timotheo presbytero † eius, sacrorumq́ uasorum custodi cõmisit, qui Celon & Litrobunes cognominatus est, appellationibus eis propter actiones quasdã ei conuenientibus impositis. Hic templum ingressus, non prius rem diuinam fecit, q̃ Macedonij imagines, quæ tum ibi erant, sustulisset. At Imperator impijssimus eiuscemodi ob causas Flauianum quoq; Antiochenũ, & Heliam Hierosolymitanum, qui Salustio successerat, nec non Ioannem Alexandrinũ in exiliũ egit. Idem in Ioanne Tabennesiota fecit. Qui ubi Romæ cognouit Anastasiũ Imperatorẽ esse factũ, in Orientem sedem suã recepturus uenit. Amico enim Anastasio Alexãdrię usus fuerat, & eum ex naufragio nudũ receperat, hominiq; quã conueniebat curam & benignitatem præstiterat. Ille uerò per ingrati animi uitium, pro liberalitate sibi exhibita exilij gratiã ei retulit. Ioannes aũt iste profugiens, in ueterem se tursum Romam contulit.

Macedonius Anastasium ad tribunal Christi euocans. Timotheus Macedonij successor. Anastasius in exilium mittit episcopos. Flauianum Antiochenum, Heliam Hierosolymitanum, Ioannem Alexandrinum. Idem erga Ioannem Tabennesiũ ingratus.

† Κέλων, ὁ ὀργῶν εἰς συνουσίαν. Suid. hoc est, ad rem ueneream calidus.

CAPUT XXVII.

DE Flauiano Antiocheno hæc memoriæ prodita sunt. Xenaias quidã erat (Philoxenum græca lingua rectè uocet) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus sathanæ minister: qui sub Calandionis episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondum diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion ubi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiam ex signis & coniecturis quibusdam cognouit, ab ecclesia eum proscripsit. Vbi uerò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solum recepit: uerumetiam nondũ baptismo initiatũ, uicinæ Hierapolis episcopũ creauit, & Philoxenũ nominauit. Et Petrus ubi tandem se episcopatũ uiro nondũ baptizato mandasse

Xenaias ex servo natus presbyter.

Idẽ episcopus nondum baptizatus.

Hic imagines Christi & sanctorum eius uenerari prohibuit.

Tumultus monachorum contra Synodum Chalcedonensem Antiochiæ.

Plurium monachorum cædes.

Alius ibidem monachorum tumultus.

Exilium Flauiani.

dasse intellexit, dixisse ferẽ, sufficere ei pro baptismo consecrationẽ. Xenaias iste A
primus (ô audacem animum, et os impudens) uocem illam euomuit: CHRISTI,
& eorum qui illi placuere, imagines uenerandas non esse. Itaque impietatis istud
mancipium magno cum tumultu, multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, &
non exigua ex Cynegico siue Venatico monasterio multitudine assumpta, unà
cũ innata sibi improbitate in urbẽ peruenit: et Flauiano uim maximã intentauit,
ut Chalcedonensem Synodũ & Leonis tomũ ille anathemate damnaret. Quod
quũ Flauianus se facturũ non esse confirmaret, & monachi ei cõtrà imminerẽt,
populus episcopũ suũ periclitari audiens, pro se quisq; statim ut potuit consur-
gens affuit: & cædes tanta monachorũ facta est, ut corpora eorũ propter multi-
tudinẽ in Orontẽ amnẽ, ut undas eius pro sepulcris haberent, coniecta sint. Ad
hæc etiã isto nõ minus accidit malũ. Monachi nãq; in Cœlesyria Flauiano ualde
addicti, propterea q; is in uicino quodã loco, cui Tilmognus nomẽ erat, monasti
cã egisset uitã, turba ea cognita, Antiochiã se contulerunt, Flauianũ omnibus mo
dis defensuri. Atq; ibi tũ non minor accepta clades. Propter hunc igit̃ & illum
casum, Flauianus fraude quadã in exiliũ abductus est, petram quandã prærupta
& sublimẽ in Palęstinę finibus incolere per uitã iussus. Hę causæ sunt, quamob
rem tanti uiri Macedonius & Flauianus, sedibus suis exacti sint. De quibus eti-
am monachi Palæstini ad Alcisonem scribentes, hęc uerbis hisce commemorãt.

CAPUT XXVIII.

Palæstinorum monachorum ad Alcisonem scriptum.

Etro uerò defuncto, rursus inter se dissidere cœperunt Alexandria et «
Aegyptus, & Libya: & factio quælibet suos sibi conuentus egit. Reli- «
quus etiã Oriens ab alijs ecclesijs segregatus est, q; Occidentales non «
aliter communicare cum eo uoluerint, quàm si Nestorium, Eutyche «
tem & Dioscorũ anathemati subijceret, eisdemq; Petrum Moggum & Aciũ B
adderet. In hoc statu quũ Ecclesiæ orbis uniuersi res essent, qui germani Diosco «
ri & Eutychetis sectatores fuere, ad maximã paucitatem redacti sunt. Et quum «
res illorũ eò recidissent, ut q̃primũ in terra deficerent, ampliusq; non extarent, «

De rebus Flauiani & Xenaia.

Xenaias re ipsa nomini suo respondẽs (alienus quippe prorsus à Deo) nescimus «
quo consilio, quásue aduersus Flauianũ inimicitias uindicãs, sub obtentu fidei, si «
cuti plerisq; aiunt, contra eũ cõmotus, ueluti Nestorianũ calũniose criminari cœ «
pit. Atq; ubi ille Nestoriũ unà cũ opinione sua anathemate cõfodit, ex eo tẽpore «
rursum ad Dioscorũ, Theodotũ, Theodoritũ, Iban, Cyrũ, Eleutheriũ, et Ioannẽ «
trãsijt, et nescimus quos alios insuper et unde collegit. Quorũ quidã uerè Nesto «
rij dogma profitebant̃: quidã aũt eius hæresis suspecti, anathema in Nestoriũ cõ «
torserant, & in ecclesiæ cõmunione acquiescebãt. Eis ita collectis ad Flauianum: «
Hosce, inquit, omnes Nestorij contagione infectos, nisi anathemati subdideris, «
Nestorianus es, utcunq; uel decies millies illũ unà cũ dogmate suo anathemate «
cõfodias. Per literas quoq; Dioscorianos & Eutychianos permouit, eisq; per- «
suasit, ut sibi patroni aduersus Flauianũ adessent: secũ petituri, ut ille nõ in Syno «
dũ, sed in eos quos diximus uiros anathema iacularet̃. Eis uerò Flauianus episco «
pus diu multũq; restitit. Sedenim ubi alij quoq; cõtra ipsum cũ Xenaia coniũcti «
sunt, Eleusinus uidelicet quidã secundæ Cappadociæ, Nicias Laodiceę Syrorũ, «
atq; alij aliunde episcopi, quorum pusillanimitatis erga Flauianũ causam, nõ no «
strũ, sed aliorũ potius est exponere: tandẽ per eos ipsos se illos ad pacẽ adductu «
rũ esse arbitratus, cõtentioni ei cessit, & in scripto anathema in eos qui dicti sunt «
uiros cõiecit, atq; id ad Imperatorẽ misit. Nã & hunc quoq; contra eũ ueluti Ne «
storianũ cõmouerant. Verùm Xenaias hisce nõ contentus, rursum anathema in «
ipsam Synodũ, & eos qui duas naturas & carnis & diuinitatis in Domino ꝓfitẽ «
tur,

A tur, iaciendum à Flauiano petijt. Atq; ubi ille ei non paruit, ut Nestorianum rursus criminatus est. Et quũ de his rebus multa agitata essent, & patriarcha formulam fidei cõposuisset, in qua synodũ quidẽ propter Nestorij & Eutychetis condemnationẽ, nõ aũt ut uim decreti et doctrinę fidei haberet, recipiendã esse profitebatũ: rursum eum, ut qui occultè Nestorianus esset, aduersarij, nisi anathemati etiã synodũ ipsam, & duas naturas carnis & diuinitatis in Domino profitentes subijceret, criminari cœperunt. Adduxerunt illi quoq; multa uerborũ fraude in sententiã suã Isauros: & scripto de fide edito, in quo synodũ unà cũ eis qui duas naturas aut proprietates in Domino esse dicũt, anathemate condẽnarunt, à Flauiano & Macedonio secesserunt: & cũ alijs se cõiunxerunt, qui scripto ei subscripsere. Interea etiã à Hierosolymitano antistite de fide scriptũ exegere, qui id cõpositũ ad Imperatorẽ per ipsos Dioscorianos misit. Atq; id illi, anathema cõplectẽs in eos qui duas naturas dicunt, proferũt. Ipse aũt Hierosolymitanus episcopus deprauatũ id ab eis esse asseuerat, aliudq; scriptũ sine eiuscemodi anathemate producit. Neq; id mirum, siquidẽ scripta patrũ quoq; adulterarunt; & multos Apollinaris libellos per inscriptiones ipsas Athanasio & Gregorio mirifico illi, & Iulio attribuerũt, per quos maximè ad impietatẽ suã multos pertrahunt. Efflagitarunt uerò à Macedonio etiã scriptã fidei formulã, quã ille quoq; edidit: solã se trecentorũ decẽ & octo, & rursum centũ & quinquaginta patrũ fidẽ nosse cõfirmãs. Nestoriumq; & Eutychetẽ, atq; eos qui uel duos filios aut Christos opinantur, uel naturas diuidunt, anathemate feriens: neq; Ephesię à qua Nestorius damnatus est, neq; Chalcedonensis quæ Eutycheti dignitatẽ abrogauit, synodi mentionem faciens. Quam rem monasteria Constantinopoli ægrè tulere, & ab
B episcopo Macedonio desciuere. Interea Xenaias & Dioscorus multis sibi ascitis episcopis, superbi & intolerabiles facti sunt: motusq; aduersus eos qui in anathema non consentirent, graues concitarunt: inter quos, si qui illis prorsus non cederent, eos modis omnibus in exilium pellere sunt conati. Atq; ita tandem Macedonius & Flauianus, & Ioannes insuper, * Palti episcopus, solũ exilij causa uerterunt. Hæc hactenus.

De Helia Hierosolymitano.

Hæretici studio se libros ueterũ deprauarunt.

De Macedonio Constantinopolitano.

Euagrius habet Plati, li. 2. cap. 32.

CAPUT XXIX.

† FLauiano ad hunc modũ exacto, Seuerus impius & ἀκέφαλος, hoc est, nullius capitis uir, alter omnino improbitate Eutychetes aut Dioscorus, Antiochenũ conscendit thronũ: qui Sozopoli Pisidiæ ortus, Beryti legum scientiæ & actionibus forensibus operã dedit. Atq; ubi Christianã addidicit doctrinã, confestim animo mutato, baptismi lauacro initiatus est, in Leontij illustris martyris tẽplo, quod in maritimã regione Tripolis in Phœnicia situm est. Et deinde monasticã uitam in domicilio quodam inter Gazam & Maiumã oppidum coluit: ubi Petrus etiã ille ex Iberia, qui episcopus Gazæ declaratus, unà cum Timotheo Aeluro proscriptus est, eodem uitæ genere culto, celebrem de se famam posteris reliquit. Porrò Seuerus sermonem primũ disputando cum Nephalio cõtulit, qui eiusdem cum illo opinionis antea fuit, naturam unam in CHRISTO professus: postea aũt & ipse Chalcedonensem synodum, & eos qui duas naturas perhibent, tutatus est. Et quum se confidentius arrogantiusq; Seuerus in disputationibus gereret, unà cũ popularibus suis, alijsq; etiam plurimis, eandem opinionem consectantibus, monastico domicilio suo à Nephalio eiectus est. Atq; ille inde in Imperialẽ concessit urbẽ, Imperatori supplicaturus, ut sibi atq; suis qui cum eo pulsi fuerãt, phrontisteria sua restituerentur.

Seuerus Antiochenus episcopus.

Leontius martyr.

Petrus Iberus monachus.

Seuerus à Nephalio monasterio pulsus.

† ἀκεφάλων αἵρεσίς τις, ἧς ἦν σεβῆρος ἔξαρχος. hoc est, Acephalorum, id est, capite carentium hæresis quædam est, cuius author Seuerus fuit. Suid.

tur. Ita factum, ut in Imperatoris et Senatorum notitiã perueniret: ficuti hoc qui A
Seueri uitam conscripsie, refert. Ioannes porrò qui cum illo iudicio contendit,
scriptum reliquit: Seuerum, quum consecrari deberet, iuramentum in scriptum
relatum Imperatori Anastasio obtulisse, à quo die throno Antiocheno potitus
esset, haudquaq̃ se synodũ Chalcedonensem anathemati subiecturũ esse. Eum'q́
eo ipso quo consecratus est die, à sectatoribus suis instigatũ, pro concione ex am
bone anathema in eam iecisse: idem'q́ disertis uerbis, quũ synodales literas scribe
ret, fecisse. Qua de re literæ illę quas diximus, ad Alcisonẽ scriptæ, hæc referunt.

Seuerus cõsultò periurus.

CAPUT XXX.

Scriptum monachorum Palæstinorum ad Alcisonẽ, de statu Syriæ & Palæstinæ ecclesiarum.

Ynodales Timothei Constantinopolitani episcopi hic in Palæstina «
receptę sunt: Macedonij autẽ & Flauiani condemnatio recepta non «
est, sicuti neq́ synodalia scripta Seueri. Quin illi etiã qui eas hucattu «
lere, cõuicijs atq́ contumelijs, pro eo atq́ cõuenit, affecti, urbe pro- «
fugerũt: propterea q́ aduersus eos populus & monachi cõmoti essent. Ac res in «
Palæstina quidem sic se habuere. Antiochiæ aũt nonnulli in sententiã eorum ab- «
ducti sunt, in quibus etiã est Marinus Beryti episcopus: quidam aũt necessitate «
& ui adacti, eisdem Seueri synodalibus literis, anathema simul & in synodum, & «
in reliquos qui duas naturas aut proprietates in carne & diuinitate Domini pro «
fitentur, complectentes, assensere. Aliqui porrò, quoniã ui & metus causa assensi «
fuerant, sententia mutata errorem reuocarũt: inter quos sunt, qui sub Apamea «
censentur episcopi. Quidam uerò omnino eis non consensere, in quibus sunt Iu «
lianus Bostrensis, & Epiphanius Tyrius, alijq́ (ut dicunt) episcopi quidã. Sede- «
nim Isauri nunc resipiscentes, quùm priorẽ suum condemnant errorẽ, tum Seue «
rum factionis'q́ eius populares anathemate iugulant. Alij qui sub Seuero sunt B
episcopi & clerici, ecclesijs relictis fugerunt: quorũ unus etiam est Iulianus Bo- «
strensis, & Petrus Damascenus, qui hic sunt. Sed & Mamas, qui unus ex Diosco «
rianis est, duas naturas ab initio profitentibus: à quibus etiam Seuerus transuer «
sim ductus est, quum illorum antea præfractam temeritatem cõdemnasset. Et «
post quædam· Monasteria autẽ quæ hic sunt, & Hierosolyma ipsa, in recta fide «
Deo duce concordant, aliæ'q́ etiam plurimæ cum episcopis suis urbes, pro qui- «
bus omnibus, atq́ item pro nobis, Domine sanctissime & reuerendissime pater «
noster, ne in tentationem incidamus, fac ores. «

CAPUT XXXI.

Væ uerò de Seuero Euagrius Epiphaniensis memoriæ mandarit, uer
bis hic eius apponã. Scribit enim ad hunc modum· Quandoquidem «
literę istę Palæstinorũ monachorum Apamenos episcopos à Seuero «
resiluisse ostendũt, agc afferamus huc, quod à patribus per manus ac- «
ceptũ, quãuis hucusq́ in historiã relatum nõ sit, ad nos peruenit. Cosmas patrię «
nostræ Epiphaniæ episcopus, quã Orontes alluit, & Seuerianus uicinę Arethu «
sę antistes, quũ ad synodales Seueri epistolas perturbati essent, et se à cõmunione «
eius disiunxissent, libellũ quo illi dignitatẽ abrogarunt, ad eum, quũ adhuc An- «
tiochię episcopus esset, miserunt. Eum libellũ Aureliano primario ecclesiæ Epi- «
phaniensis diacono ad illũ perferendũ dedere. Atq́ is, q́ Seuerũ & episcopatus «
tanti amplitudinẽ metueret, ubi Antiochiã uenit, muliebri habitu sumpto, Seue «
rũ adijt, delicatius mollius'q́ incedens, ac gestu omni fœminã se esse assimulans: «
& supplicis more lamentãs, atq́ ex animi penetralibus cũ gemitu illũ obsecrãs, «
cõdemnationẽ accedẽti illi dedit: & per consequentẽ hominũ turbã, omnib. de- «
ceptis, prius per fugã saluus euasit, q̃ Seuerus quę in libello scripta essent, legit. ni «
hilominus tamen Seuerus libello accepto, & sententia eius intellecta, in sede sua «

Cosmas Epiphaniẽsis et Seuerianus Arethusius episcopi libellũ exauthorationis astu pio insinuant.

usq́

A usq; ad Anastasij obitum permansit. Postquã Anastasius rem eam, sicuti Seuero
» acciderat, cognouit (memoriæ enim tradendum perhumanũ aliquod Anastasij
» factum) Asiatico Asianam Libanesiæ in Phœnicia procuratione͂ gerenti, mãda-
» uit, ut Cosmam & Seuerianum ecclesijs suis, propter missum Seuero condemna
» tionis libellum, eijceret. Qui postquã in Orientis partes peruenit, multosq; mor
» tales Seueriani & Cosmæ dogma defendere, & ciuitates suas fortiter illos tueri
» reperit, ad Anastasium retulit, sine sanguine fuso uiros eos thronis suis expelli
» nõ posse. Et Asiatico Anastasius rescripsit: nihil se, etiamsi magnum & eximium
» quicquam sit, procedere & obtinere uelle, si uel gutta sanguinis effundenda sit.
Atq; hæc quidem non multo pòst sic acta sunt.

Clemens Anastasij dictum et factum.

CAPUT XXXII.

IMperator autem Palæstini quoq; throni episcopo Heliæ, Passarionis filio, qui Salustio Martyri successori successit, ut cum Chalcedonensis synodi obtrectatoribus cõmunicaret, institit. Helias autem, quòd grauis inter ecclesiarũ antistites seditio esset, (Romani namq; à Byzantijs dissidebant, quòd Acacium in sacrum album retulissent: Byzantij autem Alexandrinos auersabantur, quòd illi Dioscori cõmunionem admisissent, & synodum Chalcedonensem anathemate prosequuti essent: Palladius uerò Antiochenus quæ grata Imperatori essent faceret, synodum eam auersatus, & Alexandrinorũ acta, quæ Anastasius comprobabat, cõplexus) Helias inquã quum tanta rerũ cõfusio esset, cum solo Euphemio cõmunicandũ sibi esse statuit. Atq; ubi ille propter fidem orthodoxã, sicuti dictũ est, proscriptus esset, & Macedonius episcopatũ eius recepisset, proscriptioni Euphemij, quòd cõtra canones fa
B cta esset, haudquaq̃ assentiri uoluit: Macedonij aũt, ut qui sanã deprædicaret doctrinam, cõmunionem admisit. Quandoquide͂ uerò Palladij Antiochiæ successor Flauianus, sanæ addictus doctrinæ, ide͂ cum Helia & Macedonio sensit, fortissimus in impietate tyrannus iram continere, & tantorum uirorũ concordiam ferre nõ potuit; sed furore feruens, & q̃ maximèárociens, Macedoniũ urbis Imperãtis pastore͂, per eas quas diximus calumniosas criminationes, cũ ignominia Ecclesia eiecit, & episcopalem thronũ Timotheo tradidit. Meditatus ille quoq; est, quomodo Flauianũ & Heliã in exiliũ mitteret. Tum uerò te͂poris, ut eos Timotheo cõiungeret, operã dedit. Et illi cõmunicandum sibi quide͂ esse cũ Timotheo, qui orthodoxę doctrinę assentiri uidebatũ, statuerũt. Macedonij aũt exiliũ minimè ferre potuerunt, ut quòd per uiolentã potius dominationem, q̃ ecclesię sanctione͂ decretum fuisset, sicuti etiã ante eum in Euphemio acciderat. Quã ob causam Imperator aduersus illos furiose excãduit, eaq; res magnos ecclesijs motus creauit. Anastasius Sidone cõtra diuinos eos uiros Orientalium & Palæstinorum episcoporũ conuentum coëgit: cui præfuere Cæsareæ Cappadociæ Soterichus, & Hierapolis Xenaias, uerè à Deo alienus, episcopi: qui ueheme͂ter in synodũ Chalcedone͂sem inuecti sunt, ac si qui alij, & ipsi, ut Eutychetis & Dioscori res in Oriente obtinere͂t, studuerunt. Huius rei certior factus Helias Hierosolymitanus hierarcha, ut Imperatori conciliare͂, consilium cæpit: precatore usus Sabba illo, qui in pietatis exercitio & diuina philosophia magnus extitit. Hic cũ
» eiuscemodi ab Helia literis ad Anastasiũ uenit. Heremi incolas, et cũ illis Sabbã,
» solitudinis caput, oratores pro ecclesijs ad Celsitudine͂ tuã mittimus. Tu uerò, ô
» Imperator, diuinos eorum labores atq; sudores reueritus, fine͂, quod contra ec-
» clesias susceptũ est, bello imponito, neq; clade͂ hanc ulterius progredi finito. Cu
» ræ namq; tibi esse, ut quæ Deo grata sint, facias, qui tibi diadema cõcessit, persua
sum habeo. Ille ut potuit, animo cõstanti cũ Imperatore cõgressus, tumore͂ illius
aduer-

Anastasius synodum Sidoniam cõtra Flauianum & Heliam cogit.

Helias per Sabbam monachũ sibi Imperatorem recõciliat.

aduersus Palæstinum antistitē conceptum sedauit. Et synodus aduersus Heliā & Flauianum à Sotericho & Philoxeno congregata, nihil egit. Isti autem postea inuidia flagrantes, apud Imperatorem uiros eos, quasi illum conuicijs proscidissent, & actiones eius risissent, per calumniam detulerūt. Et quum potestatem sibi in patriarchas homines detestandi sumpsissent, quid dicere attinet, quæ mala lachrymis & luctu prosequenda patrarint? Tum quidem ea in Flauiano fecere, quæ suprà paucis exposuimus. Atque insuper eum sede sua eiecerunt, impium Seuerum ei substituentes. Qui postquā in ecclesiam Antiochenā peruenit, infinita quæ uerbis exprimere non sit, mala, à communione sua abhorrentibus intulit. A

Calumniose apud Imperatorem Flauianus & Helias deferuntur. Flauiani exilium.

CAPUT XXXIII.

Seuerus Catholicorum persequutor.

Experti uirū eum sunt, quùm monachi in Palæstina omnes, tum eorum præsides maximè, Euthymij magni discipuli, quorum immensa & numerum propè superans multitudo fuit. summè enim eo tempore in regione ea monasteria floruere, quæ à præfectis egregijs luminarium luminaribus gubernabantur: Euthymium præclarum dico, & Theoctistum magnum, & Theodosium cœnobiorum principem, & Sabbam solitudinis ciuem: quorum certamina diuinosque labores retulissem, nisi me ab instituto argumento digressurū esse scirem: quum opere illi peculiari propter copiam & amplitudinem rerum maximè indigeant, quæ tamen manifestæ satis sunt, & linguis ecclesijsque omnibus celebrantur. Proinde nobis uenia debetur, si eas fusius non cōmemoramus. Et tum quidem Sabbā & Theodosium illi ui adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atque ubi animos eorū tentarunt, præclarus ille uirtute Theodosius suggestū conscendit, ac ueluti dux quidam & Imperator pro cōcione monastica phalange aduocata, postquā multitudini silentiū manu designauit, uoce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morē detonuit: Si quis quatuor synodos quatuor Euangelijs nō exæquat, anathema. His uerbis dictis, perinde atque angelus quidam, multitudine in stuporem coniecta, cū silentio omnibus inspectantibus per mediā turbam processit: & homines omnes cum animi consternatione uiri eius tanquā egregij in bello ducis consiliū factumque, quo sanctas quæ dictæ sunt synodos sacris libris accēsendas esse, uelutile ge lata statuit, admirati sunt. Et literas ad Imperatorē dantes, certamē se de eis ad sanguinē usque subituros, neque etiā quid accidat, se ullo modo à patrū traditionibus discessuros esse, indicarūt atque cōfirmarunt. Deinde circūquaque ciuitates peragrātes, ueluti inuicti belli duces omnibus facti sunt omnia, homines cōfirmantes, ad fortitudinē cohortantes, socordiā excitantes, hæreticā insaniā præuenientes, prædicātes denique Dei uerbū idem simul Deum quidē & hominē, unā uerò eius subsistentiā siue personā esse, natura utrunque horum, diuinitatē uidelicet & humanitatē, habentem: id quod synodus quoque Chalcedonensis docuit, quæ etiā hæreticorū ex utraque parte errores declinauit. Eo enim quod personā unam profitetur, Nestorij uesaniā repudiauit. Quod uerò duas naturas deprædicat, Eutychetis & Dioscori contractionē reiecit. Non enim illa iuxta Nestorij opinionē, in filios duos & totidē subsistentias unum CHRISTVM diuisit: sed neque itidē ut Eutyches & Dioscorus, atque etiā Seuerus, in unā naturam diuinitatē & humanitatē unius CHRISTI cōfudit. Quū namque istorū quilibet longius quàm oporteret procederet, miserandū in modū eò reciderunt, ut Nestorius quidē diuisionē, Dioscorus aūt contractionē: atque ille quidē duos filios, hic uerò ne unum quidē propriè profiteretur. Siquidē Nestorius cōfusionē metuēs σχέσει, hoc est, habitu tantū aduentitio, siue authoritate acquisita, diuinitatis unionē cum humanitate factā esse dixit: ita ut cū naturis duos filios & subsistentias duas prædicaret, atque unū quidem B

Egregij monachi Euthymius. Theoctistus. Theodosius. Sabbas.

Præclarè hi Chalcedonensem defenderūt synodum.

Theodosij grauiter dictum.

Christus διϕυής.

Chalcedonēsis synodi doctrina.

Contra Nestorij & Eutychetis hæreses.

σχέσει μόνῃ ... Vt ista sint contraria naturæ, τῇ φύσει.

A dem filium ex patre peculiariter genitum: alterum autem qui ex uirgine natus sit, gratia modò honorē adoptionis filialis sortitū esse. Infelix autē Eutyches & Dioscorus, atque item Seuerus, qui se postea illis coniunxit, absurdā Nestorij sententiam refellere uolentes, malum malo medicari sunt, & stultè ad absurdiorem hæresim deflexerunt: naturā unā, diuinitatis dico & humanitatis, dicere, & quantum in eis situm est, naturam diuinitatis perpessionis expertē ad perpessionem deducere ausi. Si enim concedamus unam esse, quæ duæ in CHRISTO diuinitatis & humanitatis concurrerunt, naturam, iuxta illorum deliramenta particeps prorsus etiā mortis fuerit diuinitas. Verùm os istis obturat Petrus CHIRSTI discipulorum coryphæus, qui CHRISTVM pro nobis passum esse dicit carne, non adijciēs etiam diuinitate. Tametsi enim diuinitas CHRISTI iuxta subsistentiam carni unita est, haudquaquam tamen paßionis in eo particeps fuit. Quomodo enim hoc fieri potest, quum diuinitas perpessionē prorsus nullā in se admittat? Rectè quoque synodus pro authoritate sua statuit, duas naturas CHRISTVM esse, inconfusa, immutabili, atque inuariabili ratione unitas: & in una subsistentia Dei uerbi coli, eundem ante secula ex patre, iuxta rationē diuinitatis: & rursum eundem in extremis diebus nouo naturæ humanæ modo ex sancta uirgine genitum, æqualem patri & matri, iuxta utranque substantiam, unigenitum secundum patrē, & primogenitum secundum matrem, per quem sibi multos in baptismo in filiorum iura adoptauit pater. Hæc illi paßim circumeuntes docuerunt. Imperator autem impius ira accensus, ad exilium eos condemnauit: quoadusque in illum breui ineuitabile illud exilium, istam uidelicet ex hac uita migrationē, uindicta diuina decreuit, per quam ingentes Ecclesiæ fluctus conquieuere: atque illi ab exilio reuocati, ex ærumnis ad optatam quietem rediere.

Christus διαθέσεως carne tantum passus.

Adoptio filiorum Dei per Christum in baptismo.

Monachi illi sancti, ab Anastasio in exilium acti.

B

CAPUT XXXIIII.

Verùm nondū de eo dicendū est: priusquā enim id accidit, Seuerus in throno sedit, tyrannidemque aduersus ueram pietatē grauißima quæque faciens exercuit. Mittebat autem is more recepto ad patriarcham Heliam epistolas synodales, quæ quum ab eo propter ingentem impietatem non reciperentur, ad iram rursum princeps commotus est. Atque is magnam armatorum manum Hierosolyma, aduersus eos qui Seuero assentiri, & Synodalibus eius subscribere nollent, misit: eosque sedibus suis pelli, atque uim etiam, si opus esset, afferre eis iußit. Porrò quum Helias admodum premeretur, impietate ita sæuiente, admirandi illi uiri, monachis rursum collectis, eos qui à Seuero & Imperatore missi fuerant, tumultuanter ex ecclesia eiecerunt. Atque ubi postea alia quoque eorum multitudo confluxit, in illorum conspectu, magna cum fiducia, eos qui cum Seuero communionem habebant, anathemati subiecerunt. Imperator uerò amoliri à se hoc tantum dedecus uolens, Olympium quendam, cui militares in Palæstina copias attribuit, aduersus eos misit: qui imperata pro imperiali potestate, Ecclesiasticis sanctionibus neglectis, exequeretur. Hic simulatque Hierosolyma uenit, diuinū Heliam sede episcopali eiecit: atque in eius locum Ioannem quendam Martiani filium, cum Seuero quidem communicantem, synodum autem Chalcedonensem deprædicantem surrogauit. Qua de re certior factus Sabbas, & quæ cum eo erat sacra cohors, in stadium rursus procurrit. Atque quod Olympius rem ipsam tandē secū in animo cōsiderans retrocesserat, cū Ioanne patriarcha Sabbas colloquutus, ei suasit, ut se à Seueri cōmunione abstineret, & Chalcedonensem synodū uel cum sanguinis effundendi periculo tueretur. Quod ille etiā patrum persuasionibus reuerenter susceptis, et pactis conuentis cū Olympio initis neglectis, fecit. Ea uerò re Imperator offensus,

Seueri ecclesiastica tyrannis.

Monachi catholici Hierosolymis Heliam aduersus Seuerum & militarem manū strenuè defendunt.

Olympius dux Palestinæ.

Heliæ pulso Ioannes substituitur.

Sabbas Ioannē ad orthodoxiā adducit.

Olympio Anastasius dux suffectus.

sus, Olympio magistratum ademit, & in Palæstinã ducem Anastasium in illius A
locum suffectum misit. Qui ubi eò peruenit, præter rationem exequi ea quæ Im
perator uellet, in animo habens, Ioannem statim, ne uerbo quidem cum eo com
municato, in carcerem coniecit: eumq; ui ut synodum Chalcedonensem despice
ret, atq; Seueri cõmunionem amplecterẽt, cogere aggressus est. Ioannes, quòd
cũ Zacharia Cæsareæ Palæstinæ antistite secretò colloquutus, audierat, tẽpore
flagitante opportuna fraude res gerendas esse: Duci se quod ille uellet, facere pa
ratum esse, pollicitus est, si modò post duorũ dierum curriculũ è custodia emit
teretur: ne scilicet, inquit, uideamur ui, nõ persuasione adducti, id quod Impera
tori placitũ est, facere. Atq; id ita factum. Et patriarcha custodia liberatus, mo
nachorũ cohortẽ in templum primi diaconi Stephani, ut præfractã hæreticorũ
temeritatẽ frenaret, cõuocauit: atq; aliud quoddã domo cõsilium, quo rerum ge
rendarũ spectaculum conspicuũ magis fieret, attulit. Nam Dux ipse aduenit, ut
illo nimirũ teste præsente synodus aboleretur atq; damnaretur. Ioannes sugge
stum conscendit, ex utraq; parte Sabbæ & Theodosij propugnatorũ fidei mani

Ioannes Hierosolymitanus, contra Anastasij ducis expectationẽ orthodoxum pro cõcione deprædicat.

bus utrisq; suffultus. Atq; ubi se paululum cõtinuit, & multitudinẽ etiam mussi
tare audiuit, minus sanã fidẽ anathemate cõdemnari debere, fiducia plenus eiu
scemodi protulit uerbũ: Si quis Eutycheti & Nestorio & Seuero & Sotericho
Cæsareę Cappadocũ episcopo assentitur, anathema. Si quis quatuor uniuersa "
lium Synodorũ dogmata non sequitur, anathema. Dux ubi eam quasi fabulã "
perspexit, multitudinis impetũ metuens, bene secum actũ esse, quòd fuga saluti "

Scriptum istorum sanctorũ monachorum ad Imperatorem.

suę cõsuleret, putauit. Patres aũt ipsi, quum scirent Imperatorẽ ea re audita itatũ
fore, epistolã libertatis plenã ad eum dedere: in qua quùm illum arguebant, tum
dogmatis sui certitudinẽ astruebant. Absurdũ quippe etiã esse scripsere, quum B
Hierosolymitani essent, unde dogma ipsum tanq̃ è fonte profluxisset, si tum pri
mùm † tanq; seri discipuli, id quod optimũ esset, discere deberẽt. Scire se quidẽ,
à trecentis decẽ & octo patribus Nicæę promulgatã fidem: tenacissimè autem
alia quoq; tria concilia, ut quę prioris illius uestigijs inniterent, retenturos, neq;
quicq;, etiãsi duri aliquid accidat, se de primis traditionibus remissuros: sedeas
ad sanguinẽ usq;, si opus sit, defensuros esse. Patriarcha Ioannes unà cũ sanctis

† ὀψιμαθεῖς.

Hierosolymis Christiane instructi sunt. [margin, partly illegible]

Petrus Ioannis Hierosolymis successor.

illis uiris, postq; nõ breuissimo tẽpore superuixit, Petrum ecclesiæ suæ & pieta
tis simul successorẽ habuit, uirum præclarum. Heliam dicunt cum beato Sabba

Helias mortẽ Anastasij prædixit.

colloquutũ, & longè à Cõstantinopoli dissitum, quũ Anastasius mori deberet,
migrationis eius horã prædixisse. Res Palæstinæ ad hunc se habuere modum.

CAPUT XXXV.

Timotheus Cõstãtinopolita, cothurnus.

Imotheus aũt Cõstantinopolitanus episcopus, magnopere à Mace
donio, qui ante eum episcopatum gesserat, dissensit: qui & ipse, uelu
ti cothurnus, facilimè animum ad ea quæ hominibus placita essent,
cõuerteret, nunc quidem Chalcedonensem synodum complectens,
nunc autem contrà eandem anathemate configens. Quid uerò is in * Studij mo
nasterio fecerit, commemorare libet. Monasterij eius curator diem suum o
bijt: atq; ibi Timotheus, ut alium illi præficeret præfectum, affuit. Et quum is
qui procurationem eam suscipere debebat, asseueraret, iurisiurandi se religione
ne suffragium aut electionem præfecturæ eiusmodi ab eo susciperet, qui non
ex animo Chalcedonensi synodo assentiretur, obstrictum esse: Timotheus in
eum per damnationem anathema, qui synodum eam non reciperet, coniecit.
Atque ita qui designatus fuerat, electionem ratam habuit. Ibi tum prima
rius eius diaconus progressus, conuicijs Timotheum incessit, quòd non in una
senten-

Is synodum Chalcedonensem cõprobat.

** Studius dynasta celebre templũ et monasterium condidit, quod Studitarum cognominatum est. Et cõsulatum gessit. De qua re uersus illi sunt editi: Magnificam postquam construxit Studius ædem, Consulis accepit mercedis nomine honorem. Suid.*

A ſententia perſiſteret, uerùm nunc huc, nunc illuc, adinſtar Euripi, per animi æſtum & fluctuationem ſe conferret. Rem eam diaconus ad Imperatorem retulit, qui Timotheum accitum grauiter obiurgauit. Et ille ut probrum hoc aboleret, diuerſam prorſus à priore ſententiam publicè promulgauit, & anathema in hominem quemq́, qui Chalcedonenſem reciperet ſynodum, torſit. Nonnulli ut Macedonium, perinde atq́ trecentorum illorum ſymbolum non comprobarit, calumniarentur, Timotheum hunc, non Petrum Cnaphcũ inſtituiſſe dicũt, ut in ſynaxi & conuentu eccleſiaſtico quouis, ſymbolum id diceretur, quod antea ſemel tantum anno quolibet Paraſceues paſſionis ſanctæ die in eccleſia legi ſolitum fuerat, ſicuti ſuprà diximus, quum epiſcopum † primas religionis noſtræ inſtitutiones docere oporteret. Hæc de Timotheo. Tum uerò apud ueterem quoq́ Romam ingens confuſio & turba excitata eſt, talẽ ob cauſam. Vir quidam Feſtus nomine, Senator Romanus, propter reipub. Romanæ utilitates quaſdam Conſtantinopolim profectus, & cum Anaſtaſio colloquutus eſt. Atq́ ubi ex animi ſententia negotium confecit, poſtea etiã ei ſupplicauit, ut ibi Petri et Pauli apoſtolorũ memoria, maiore reuerẽtia et cultu, ſicuti Romę fieri ſoleret, celebraretur. Ea enim nulla cura, atq́ ut ita dicam, ſicuti fors tuliſſet, culta antea fuerat. Anaſtaſius petitioni eius non grauatè conſenſit, & conſtitutione promulgata ſanxit, ut magnificè ab omnibus conuentus eccleſiaſticus in Apoſtolorum eorum honorem ageretur. Ab eo tempore conuentus eius celebritas magna cepit incrementa, atq́ ingenti cũ lætitia eſt frequẽtata. Et quòd adhuc in eccleſia Cõſtantinopolitana Macedonius eniteret, per Feſtum quem

B diximus, is ſynodalem epiſtolam ad epiſcopum Romanum Anaſtaſium, ut ille magis ac magis ſynodum Chalcedonenſem confirmaret, dare decreuit. Sed id Imperator Romanus quum reſciuiſſet, impediјt. Et Feſtus in ſecreto colloquio Imperatori, Anaſtaſium Romanum antiſtitem ſe facilè adducere poſſe, ut Zenonis Henotico aſſentiretur, & manu ſua ſubſcriberet, ſignificauit. At ubi Romam rediјt, Anaſtaſium epiſcopum deceſſiſſe cõperit. Proinde operam dedit, ut uel per ſpeciem & ſimulationem, ea quam pollicitus fuerat, ſubſcriptio perficeret. Itaq́ quibuſdã pecunia corruptis, præter receptũ morẽ effecit, ut illi Laurentium quendam Romanum epiſcopum legerent. Populus autem alium creandum decreuit. Ita ſeditione orta, eodẽ tempore duo deſignati ſunt antiſtites. A' pluribus namq́ Symmachus diaconus, à parte autem altera Laurentius epiſcopus deſtinatus fuerat. Cæterùm ſeditio ea quę ad trienniũ † nõ ſine cædibus, rapinis, aliјſq́ calamitatibus, quę in eiuſmodi tempora incidere ſolent, durauit, ſopita eſt. * Nam Theudérichus qui tum Romã obtinebat, etiamſi Arianus eſſet, ſynodum tamen epiſcoporum cogit, & Symmacho epiſcopatum confirmauit. Laurentio autem pulſo, thronum Nucerię attribuit. Porrò Laurentius haudquaq́ quietus eſſe uoluit, ſed epiſcopatum Romanũ affectans, populum ad ſeditionem concitauit. At Symmachus ſacerdotali quoq́ homini abrogata dignitate, in exilium eum miſit: atq́ ita Romæ ſeditio quieuit. De Theuderícho huiuſmodi quiddam hiſtoriæ tradunt. Miniſtrum is quendam ſaniorem fidem ſectantem, efflictim amore inſano proſequebatur, & ad uoluptatem omnem eo abutebatur. Et ille, ut quæ grata placitaq́ ei eſſent faceret, ab τῶ ὁμοουσίου

Idem mox eandem damnat.

[illegible]

Symbolum Nicenum antiquitùs ſemel tantũ in anno Paraſceues die cantari ſolitum in eccleſia.

Feſtus Senator Rom.

Celebratio memoriæ ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli.

Schiſma in eccleſia Romana.

Duo ibi lecti epiſcopi, Laurẽtius & Symmachus.

Seditio Rom.

Melũ id ſopiũ.

Theudérichus Arianus amaſium ſuũ propter defectionem à fide, iugulauit.

† In diſsidio iſto potiſsimùm ſæuitum in ſacerdotes, & uirgines ſacras Blond. Diacon. Traſamundus Vandalorum rex in Aphrica CCXX epiſcopos Catholicos in Sardiniam relegauit, quibus Symmachus Romanorum epiſcopus ſubſidia eleemoſynæ ſuppeditauit. Diacon.

* Theudérichus rex Romam uotis omnium tenuit: mitis, affabilis, in plebem liberalis: populo annonam donauit, captiuos redemit, ciuitatis ædificia reſtituit. In Italia oppida pleraq; extruxit & ornauit. Caſsiod. Blond. Hic eſt, qui Tetricus Veronenſis, ſeu Dietrichus à Berna nominatur.

ois consubstantialis fide desciscens, ad Arianismum transijt. Quod ubi Theudericus comperit, caput illi quem tantopere amauerat resecuit, inquiens: Si Deo fidem sinceram non seruasti, quomodo mihi qui homo sum, conscientiam sanã præstabis? Eadem tempestate episcopus quidam Arianus, cui nomen Deuterij fuit, in urbe Constantinopolitana, Barbam quendam quum baptizaret, uelut i Domini traditionem abolens, præter morem receptum dicere ausus est: Baptizatur Barbas, in nomen patris per filium, in spiritu sancto. Ecce tibi autem, unda quæ in sacro lauacro erat, derepẽtè disparuit. Et Barbas inde profugiens, miraculum id omnibus promulgauit. Eodem tempore Scenitę barbari incursionem in Mesopotamiam fecerut, Armeniam quoq; & utramq; Phœniciã populati sunt. Impetum uerò in fines etiam Palęstinæ Alamundarus Saracenorũ phylarchus, & Zarethas præterea Persarum dux fecerunt. Qui malè ex parte omni à Romanis ducibus accepti, postea cum Romanis pace facta quieuere. Alamundarus Christianorum quoq; sacra suscepit. Seuerus tum Antiochenũ administrabat episcopatum, qui ex episcopis suis duos ad Alamundarum, ut contagione sua eum inficeret, misit. Deus autem illum præueniens, fecit, ut ille à rectè sentientibus & Chalcedonense concilium comprobantibus, per initiationẽ meliore religiõe imbuereť. Porrò qui à Seuero submissi fuerãt, Phylarchũ transuersum agere, & ad professionem ueræ doctrinæ contrariam abducere conten derunt. Atq; ille mirificam quãdam fabulam, qua dicta eorum cõuinceret, cõfinxit, literas se accepisse dicens, in quibus esset, Michaelem archangelum nuper admodum uita defunctum esse. Quum uerò illi talem eam rem esse dicerent, quæ prorsus fieri non posset: subinferẽs Phylarchus: Et quomodo (inquit) purus Deus more nostro crucem suscepit, si non duarum naturarum fuit CHRISTVS DEVS noster, quandoquidem ne angelus quidem pati aut mori possit?

Deuterius Arianus baptismi uerborum præuaricator. — *Miraculum aquæ disparẽtis.* — *Cum barbaris uictis Romani pacem faciunt.* — *Apud Procop. hic Exarethas dicitur, alicubi etiã Azarethus.* — *Alamundarus Saracenus Christianus fit.* — *Alamundarus acutè dicto Seuerianos refellit.*

Porrò Seueri sectatores cum dedecore turpiter inde abscessere. Hic status ecclesiarum ubiq; fuit, quandiu Anastasius imperium obtinuit: quem propterea quòd synodo Chalcedonensi aduersari quidam iudicarent, ex sacris exemerũt libris. Hierosolymis uerò, quum adhuc superstes esset, anathemate condemnatus est. Cæterùm ab instituto alienum non fuerit, si ea quæ sub imperio eius gesta esse comperi, & digna memoratu sunt, operi h uic annexuero.

Anastasius uiuens in Sacro codice expunctus, Hierosolymis quoq; anathemati subiectus.

CAPVT XXXVI.

Onginus Zenonis frater fuit, ut suprà diximus. Hic ab Anastasio in patriam relegatus, exercitu quindecim millium ex Isauris collecto, aduersus illum aperto cum eo Marte congressurus, bellum mouit. In huius castris quùm plurimi alij, tum Conon ille Apameæ apud Syros episcopus fuit. Is episcopali functione militari munere commutata, Isauris Isaurus in bello præfuit. Postremò uerò, prælio commisso, quum Isauri internecione cæsi essent, Longini & Theodori capita Constantinopolim allata sunt. quæ Imperator hastis prælongis infixa, in loco eo qui Ficorum nomen obtinet, & exaduerso Byzantio est, sublimia collocari iussit, ut gratum Constantinopolitanis essent spectaculum, qui quamplurimis ab Isauris affecti fuerant malis. Longinus uerò alius quoq; Selenuntius cognominatus, & cum eo Indes quidam, qui diu tyrannidem exercuerant, captiui à Ioanne militiæ duce, cui Cyrti, hoc est, gibbosi seu incurui cognomen erat, ad Anastasium missi sunt. Periucundum ij Imperatori & Byzantijs spectaculum præbuere, quum grauibus catenis uincti tyranni, in triumpho & maxima hominum frequentia, per circum maximum & uias publicas traherentur. Vnde in

Longini & Theodori tyrãnorum cædes. — *Conõ Apameus episcopus bellator.* — *Longinus Selenuntius & Indes tyranni capti in triũpho Constantinopoli trahuntur.* — *Iohãnes Cyrtus dux.*

Impera

Isaurica pensio in fiscum redacta.

A Imperatorium ærarium Isaurica, quæ antea uocabatur, pensio illata est. Erat aūt ea quinque millium minarum, quæ barbaris istis quotannis pendebant. Persarum quoque rex Perozes Nephtalitis Hunnis bello illato, inglorius in regnum suum rediit. In angustiis enim quibusdam, ubi eos persequebatur, agmine eorum conferto circumuentus, & exitu earum omni præsidio clauso, ab eis captus est. Itaque ad necessitatem eam redactus, pacem ab illis petiit. Nephtalitarum autem dux non prius conditiones pacis admisit, quàm Perozes corpore inclinato adorationis ei honorem præstitit, & sponsione unà cum iuramento interposito confirmauit, nunquam se Nephtalitis bellum illaturum esse. Et ille uel inuitus rem eam, quæ præter rationem esset, temporis necessitate adactus fecit, & cum dedecore maximo domum reuersus est. Postea uerò ignominiam eam non ferens, contra iurisiurandi religionem, cum exercitu contra eos profectus est. Et quum illi rursum insidias ei struxissent, propter iusiurandum uiolatum cæsus est. Persæ Cabadæ, minori natu filio eius, regnum tradidere. Quod quum ille administraret, lege lata, ut communes omnibus uxores essent, constituit. Quam ob causam Persæ regno Cabadæ abrogato, in custodiam insuper eum coniecerunt: & Blasum, alterum Perozæ filium, regem crearunt. Cabadæ in carcere uxor eius quæ debuit officia præstitit. Et quòd ea uenusta forma esset, carceris custos pulchritudine eius uictus, & amore captus, inseruire ei, & quod illa uellet facere constituit. Illa autem quoniam casta erat, & uirum amabat, custodis amorem ei indicauit. Ille porrò eam uoluntati amatoris obsequi iussit. Flagitium id ubi peractum est, liberius ad maritum deinde mulier accessit, conuenientem ei curam præstans. Erat Cabadæ amicus quidam quàm maximè charus, qui per uxorem ei insinuauit, paratos se in loco certo equos & uiros habere, cum quibus si fugere uellet, facile regnum re-

Nephtalitæ bis uno Perozē regē Persarū capiūt, deinde etiā in bello cædunt.

Procop. Euthalitas Hūnos uocat, hoc est albos. Quapropter apud eum quādā pro Euthalitis Leucalitas legūt, lib. 1. de bell. Persic.

Vindicta iusiurandi uiolati.

Cabades Persarum rex.

Lex de communione uxorum.

Blasus, seu Biases, eius frater.

Cabades beneficio uxoris è carcere euadit, et regnū ope Nephtalitarum recuperat.

B cuperare posset. Vbi nox aduenit, Cabades coniugi persuasit, ut uestem illa suam indueret, atque in carcere consideret: ipse uerò habitu illius sumpto, eam ipsam se esse probè assimulauit, & custodia egressus est. Id ubi factum, Cabades Seæ ductu (ita enim amicus ille nominabatur) quàm celerrimè saluus ad Nephtalitas peruenit. Quorum princeps illi & filiam matrimonio coniunxit, & exercitum attribuit, quem in Persas, regnum suum recuperaturus, duceret. Cabades ubi Persas præter expectationem subitò aggressus est, regnum nullo propè labore recepit: fratrem Blasum cæpit, excæcauit, & carceri inclusit. Et quòd Cabades uir sagax atque industrius esset, regnum postea quàm tutissimè tenuit. Et anno administrationis suæ undecimo, pacem primùm cum Romanis fecit: deinde uerò, ubi mutuam ab Anastasio pecuniam accipere uoluit, atque Anastasius ei respondit, cautionis syngrapham eum, si pecuniam recipere uellet, dare debere, absque ea ne unum quidem obolum accepturum esse: eam ob causam pacis fœdus rupit, & aduersus Romanos bellum suscepit. Inter Persidem & Indiam oppidum fuit, Tzundadaer nomine. In eo Cabades maximam pecuniæ uim, preciosos'que & pellucidos lapillos clàm asseruari intellexit. Eis ut unà cum oppido potiretur, nihil intentatum reliquit: sed quod minus quo uolebat efficeret, dæmones, qui thesaurum eum custodiebant, obstitere. Et postquam Persicas euocationes & imposturas expertus, dæmonibus uidelicet locum eum firmissimè obtinentibus, nihil egit, per Iudæos rem expedire aggressus est: atque ubi per eos quoque optatis uotis'que suis potitus non est, per Christianos tandem se quod conabatur confecturum esse arbitratus est, quos aduersus dæmo-

Hunc Seosen Procopius nominat.

Pax Romanorum cum Cabade.

Cabades bellū aduersus Anastasium ob denegatā sibi pecuniam mutuā suscipit.

Idem oppido Tzundadaer cum maximis opibus, quibus dæmones incubabāt, Christiani episcopi opera, potitur.

Synaxis Christiana. *μεταρχὼν τῶν θείων ἁγιασμάτων, μεταδοὺς τοῖς ἐκεῖ συνοῦσι χριστιανοῖς.* *Cabades ex persecutore protector Christianorum fit.* *Miraculum.* *Christiani linguis eis excisis clarè loquuti.*

nes potestatem recepisse audiuerat. Itaque Christianorum, qui apud Persas erat, episcopum ad se uocauit. Qui ea de causa synaxi & conuentu ecclesiastico popularium suorum coacto, & diuinis sanctificationibus perceptis, eisdemque Christianis qui ibi conuenerant, datis, signo crucis qui locum eum incolebant dæmones exegit, & Cabadæ statim sine labore ullo oppidum tradidit. Quare consternatus Persa, primo subsellio episcopum Christianorum cohonestauit, quum ad id usque tempus Iudæi & Manichæi sedes primarias obtinuissent. Atque ab eo tempore, ut deinceps quicunque uellent, Christianorum sacra colerent, potestatem liberam omnibus permisit: quos ille antea excruciauerat, adeò ut etiam multis membra & partes eas per quas uox editur, ademerit: qui tamen illis quoque sic amissis, non minus quàm antea, clarè sunt loquuti. A

CAP. XXXVII.

Persarum aduersus Ro. bellum.

Sedenim, sicuti diximus, Persæ pace uiolata, fines suos trãsgressi sunt, & primùm Armeniæ bellum intulerunt: & Theodosiopoli oppido capto, ad Amidam urbem inde peruenerunt, intra duos illos amnes sitam: quam etiam expugnarunt, & Anastasius postea impensis magnis recuperauit. Si quis autem plenius atque exactius obsidionem expugnationem'que eius urbis cognoscere uelit, is Eustathium Syrum legat, qui sanè quàm luculenter res eas conscripsit: atque ubi historiam ad id tempus, duodecimum scilicet imperij Anastasij annum, produxit, ad locum communem profectus, cum plurimis esse cœpit. Postea Imperator locum quendam Daras nominatum, qui & ipse intra duo flumina in Mesopotamia, ad Romani imperij fines, nostræ & Persicæ ditionis terminus, situs est, firmis mœnibus muniuit, & in urbis formam redegit. Aedificijs uarijs, templis, ædibus magnificis, imperialibus porticibus, lauacris publicis, alijs'que præterea structuris, quibus celebres urbes lætantur, excitatis. Locum autem eum à Dario nomen accepisse fama est, quòd illum ibi Alexander Philippi filius posteriore pugna deuicerit, urbe ea condita. Postquam inde discesit, in somnis ei Bartholomæus apostolus asistens, per oraculum cõmissã sibi à DEO mœnium eorũ tutelã esse significauit. Anastasius uerò uisionem eam ad rem ipsam cõtulit. nam reliquias illius repertas, ibi reposuit. Sub eiusdem imperio corpus etiam Barnabæ apostoli in Cypro, sub arbore quæ Siliqua dicitur, inuentum est: super cuius pectore sacrum & diuinum Euangelium Matthæi euangelistæ repertum fuit, ipsius Barnabæ manibus scriptum. Hac de causa primùm Cyprij metropolim liberi iuris sui habere cœperunt: neque deinceps sub Antiochia, cui antea subiecti fuere, censi sunt. Confirmauit id ius postea magis Iustinianus, propter coniugem suam Theodoram, cui Cyprus patria fuit: quemadmodum etiam patriæ ipse suæ Achrido honorem habuit, quam primam Iustinianam uocauit. Eo etiam tempore Immeres gens bellicosa, sub ditione Persarum ad extremos Noti fines habitantes, Christianismum complexi sunt: & missis ad Imperatorem oratoribus, episcopum & alia quæ eos habere oportuit, acceperunt. Ii unà cum regina Austri ad Salomonem uisendum uenisse dicti sunt. Et cum ab origine Iudæi fuissent, longo pòst tempore ethnici & gentiles facti sunt. Tum uerò ex Iudæis & gentibus mixti, ardentibus animis religionem Christianam susceperunt.

Anastasius Imperator Daras muniuit, & Anastasiam nominauit. B

Diui Bartholomæi ossa apud Daras reposita. *Corpus sancti Barnabæ inuentum.* *Item Euangelium Matthæi.* *Metropolis Cypri.* *Achrido prima Iustiniana, Iustiniani patria.* *Immeres Christiani facti.* *Regina Austri Salomonẽ uisit.*

Tyrannus

CAP. XXXVIII.

A Tyrannus item alius, natione Thrax, nomine Vitalianus, bellum Anastasio intulit, qui Thracia ab Vlyssopoli & Anchialo uastata, Imperantem quoque urbem capere est conatus, uagam Hunnorum multitudinem secum ducens. Aduersus quem Hypatius dux, ut impetum progressum'que eius moraretur, missus, à suis proditus, & ab illo captus, ingenti'que pecunia ab Imperatore redemptus est. Cyrillus deinde copijs militaribus præfuit. Et quum æquo Marte pugnatum esset, & aliquoties nunc hi, nunc illi fugissent, & alteri alteros insequuti fuissent, per socordiam suorum, quamuis ipse dux hostibus superior esset: tamen & ipse in potestatem illorum peruenit, atque ita tyrannus usque ad Ficos ipsas, locis omnibus uastatis atque euersis, peruenit: ingenti illa spe concepta, Imperantem quoque urbem se capturum, atque Imperium arrepturum esse. Vbi Vitalianus ad Ficos castra posuit, Marinum Syrum aduersus eum Imperator cum copijs maritimis misit: & quum exercitus utrique, non longè inter se abessent, in aciem non descenderunt, sed leuia tantum prælia commiserunt. Tandem uerò ad ea quæ uocantur Bytharia, nauali pugna inter se congressi: Vitalianus puppi impulsa, quàm maxima potuit celeritate, copijs suis magna ex parte amissis, fugit: eum'que sui tanta uelocitate sunt consequuti, ut postero die nullus prorsus hostis uel ad urbem, uel ad transitum appareret. Vitalianus Anchiali paulisper moratus, tyrannidem postea reliquit, & sua sponte quietus fuit.
B Aliud quoque Hunnorum genus, Caspijs angustijs superatis, Romanorum ditionem & Orientem uastarunt: & Rhodus eo tempore tertiùm etiam intempesta nocte terræmotu ingenti quassata est.

Vitaliani tyranni aduersus Anastasium bellum.

Hypatius & Cyrillus Romani duces, ab eo capti.

Marinus Syrus dux rectè rem aduersus eum gerit.

Vitalianus tyrannide supersedet.

Hunni Caspij.

Terræmotus Rhodi.

CAP. XXXIX.

Nastasius idem, opus maximum & illustre, memoria'que prorsus & Imperiali magnificentia dignum perfecit, quod μακρὸν * τεῖχος, hoc est, Longum murum appellauit, ad Thraciam exornandam constructum. Constantinopoli ducentis octoginta plurimùm stadijs abest, & ad utrunque pertingit mare, instar freti, ad quadringenta uiginti stadia excurrens, & Cherronesum siue peninsulam in insulæ propè formam redigens. Facilè etiam quosuis trajcere uolentes, ab eo quod Os Ponti dicitur, in Propontidem & Thracium mare deducit: & barbaros effundi atque excurrere ex partibus eis, quæ supra Euxinum Pontum sunt, tum autem ex Colchide, & à palude Mæotide, præterea ex locis quæ supra Caucasum sunt, atque eos etiam qui per Europam sparsi sunt, prohibet.

Plin. lib. 4. cap. 11.

Macrontichos Anastasij opus.

* *Opus hoc ab urbe Constantinopoli distat miliaribus sexaginta. Habet in longitudine miliaria quinquaginta, in latitudine pedes octo. Suid.*

CAPUT XL.

Liud insuper operum eius longè præstantissimum, & diuinum illud facinus est, quòd ex Romanorum imperio tributum, quod antiquitùs † χρυσάργυρον, id est aurargenteum dictum est, omnino sustulit. Quam rem pro dignitate oratione exequi, Thucydidis

† *Anastasius portorium Aurargenteum sustulit, quod sub splendida appellatione omnium fuit fœdissimum.*

linguæ atque eloquentiæ sit. Ego uerò eam non uerborum ui, sed facto i- A
pso egregio confisus, exponam. Imperium Romanum, quod tanta am-
plitudine & magnificentia exornatum est, antiquitùs portorium insti-
tuit, absurdum admodum, miserabile, Deo'que inuisum: non Romanis tan
tum illud, & tam egregio illorum Imperio, uerumetiam fœdissimis quibus-
que barbaris indignum. Quod nescio quomodo ad eius usque tempo-
ra per conniuentiam toleratum, ipse Imperiali omnino animo expugnans,
totum aboleuit. Quod quùm multis alijs, uelut id quod citra exceptio-
nem deberetur, qui stipe mendicata uitam tolerabant, tum etiam eis mu-
liereulis impositum erat, quæ undecunque in solarum occultarum'que re-
gionum urbis lupanaribus prostabant, & florem ætatis quibuscunque ex
locis uenirent, petulantibus uiris, propter quæstum prostituebant: adeò
ut non modò naturæ ipsi, uerumetiam reipublicæ administrationi iniu-
ria inferretur. Quum enim lege constituta, pensio ea tribueretur, apertè
illa potestatem permissam esse cuiuis quæ facere uellet, & facere nefas es-
set, clamitabat. Et detestandum atque impurum uectigal istud, quarto
quoque anno, quum quidem non minima tributorum pars esset, ad prin-
cipem referebatur magistratum: quem qui gerebat, inter præclaros uiros
censebatur. Eam indignitatem, quæ tanquam execrandum piaculum per
res nouas in Romani imperij administrationem surrepsit, ubi Anastasius
cognouit, exactionis eius libris, ut rem eam omnem quasi quoddam holo-
caustum Deo offerret, in ignem coniectis, flagitium tantum suppressit: &
sanctione, ne cui post ipsum Imperatori in rerumpublicarum administra- B
tione uetustum probrum renouare liceret, cauit. Postquam id fecit, in-
dignari se eam ob causam assimulauit: & seipsum stultitiæ arguit, qui
inanis gloriæ captatione tantum uectigal antiquitùs institutum perperàm
abrogasset: neque in animo secum pericula imminentia, & tot tanta'que
quæ in milites eroganda essent stipendia reputasset. Proinde, consilium
suum premens, tributum id quod diximus, se renouaturum esse pollicitus
est: & apud familiares suos, pœnitere se facti, neque habere quo errorem
commissum corrigeret, quandoquidem libri in quibus eiuscemodi exa-
ctio descripta fuisset, cremati essent, per simulationem finxit. Ibi illi ab
eo ita decepti, non uultus fictione, sed reipsa de tributo eo & nefandi flagi-
tij mercede perturbati, doluere, neque se consilium quo iactùræ ei mede-
rentur habere præ se tulere. Ille eos ad loca omnia ire iussit, ut si qua com-
mentariorum combustorum exempla in catholicis & uniuersalibus exa-
ctionis tabulis extarent, scrutarentur: & sumptibus eam in rem impensis,
homines passim qui exempla eiusmodi comportarent, disposuit: uidelicet
ut si quis talis inueniretur commentarius, ad ipsum afferretur, quo diligen-
ti & accurata deliberatione res disponi atque ordinari posset. Postquam
autem non paruo interposito tempore, illi quos ad inquirenda exempla ta-
lia miserat, reuersi, ea quæ inuenerant attulere: magnopere Anastasius, quòd
uoto suo potitus esset, lætatus est. Et per fraudem aliam, quomodo, & u-
bi, & apud quos ea inuenissent, & an aliud aut simile quidquam adhuc alicubi
reliquum esset, percunctatus est. Illi magno studio se ea comportasse asse-
uerarunt, & iuramento nullam reliquam chartam in omni Imperij diti-
one, quæ indicare portorium id posset, extare confirmarunt. Itaque Ana-
stasius rursum chartas illas congestas in flammam coniecit, & cinerem
earum

A earum aqua conſperſum in aerem ſparſit, ut res ea penitus aboleretur, neque poſt uſtulationem eam uel puluiſculus & reliquiarum aliquid, aut umbra etiam literæ alicuius, de re tam nefaria apud poſteros extaret. Verumenimuerò ne dum factum hoc tantopere efferimus, ignorare uideamur, quæ ueteres etiam affectibus ducti, hac de re ſcripſerunt, ea ipſa huc afferam, demõſtraturus ex ipſorum uerbis falſa eſſe, quæ de nefanda hac exactione memoriæ mandarunt.

CAPUT XLI.

Zoſimus enim ſuperſtitioni Græcæ quàm maximè addictus, in Conſtantinum Imperatorem, ueræ pietatis propugnatorem & fidei ducem, quòd is ab idolorum cultu ad Chriſtianorum fidem, deteſtanda eorum execratione relicta, tranſijt, malè animatus, per blaſphemiam ſcriptis mandauit, eum primum exactionem τῆ χρυσαργύρου aurargentei tributi inueniſſe, & ut quarto quoque anno fœdiſſimum id uectigal penderetur conſtituiſſe. Verùm non hæc ille tantum maledicta in pium, magnis'que dotibus ornatum Principem coniecit, ſed etiam alia plurima intoleranda, eundem contra artes & ſcientias omnes feciſſe, & Criſpum filium crudeliter interfeciſſe, Fauſtam item coniugem ſuam balneo ad ſummum calefacto incluſam enecaſſe dicit. Et quum tanti flagitij expiationem apud ſacerdotes Græcos quæſiſſet, neque inueniſſet, in Aegyptium quendam uirum ex Iberia uenientem eum incidiſſe, &
B ab eo quòd Chriſtianorum fides peccatorum omnium abolitionem induceret, audiuiſſe: proinde'que animum ſtatim mutauiſſe, patriam opinionem & idolorum (ut ille inquit) cultum reieciſſe, & Chriſtianorum ſacra ſuſcepiſſe, refert. Cæterùm falsò hæc Zoſimum, calumnia Imperatorem magnum ſuggillare uolentem, ſcripſiſſe, per confutationem ueram oſtendam. Sed de aurargenteo uectigali primùm dicam.

Zoſimus falſo fœditatem talẽ in authorẽ Cõſtantinum retulit.

Aliæ eiuſdẽ Zoſimi in Conſtãtinũ calũniæ.

CAPUT XLII.

In hiſtoria, homo exitioſe, memoras, quòd ille urbem aliam Romanæ ſimilem condere uolens, primùm inter Troadem & Ilium locum ueluti operi inſtituto idoneum cœperit, fundamenta iecerit, & murum ſupra terram extulerit. Poſtquam autem Byzantium commodius eſſe comperit, conſilio mutato, urbem eam celeriter mœnibus firmis cinxerit, magnis'que turribus opere longè latè'que producto, & tam pulchris porticibus, alijs'que ædificijs ita exornarit, ut Romæ re nulla cederet, quæ tantorum ornamentorum & amœnitatum paulatim annis plurimis incremẽta cœpit. Refers etiam, publicè eum frumenti teſſeras, & auri multum, eis qui ſe eò contuliſſent, ad priuatarum ædium
, ſtructuram donaſſe. Inter alia hæc quoq; ſic ſcribis: Conſtantino mortuo, ad
, Conſtantium filium eius, poſt fratrum eiuſdem obitum, rerum ſumma per-
, uenit. Atque ubi Magnentius & Britanio tyrannidem arripuere, perſua-
, ſione Conſtantius Britanionem in poteſtatem ſuam redegit. Quum
, enim ex utraque parte exercitus coacti eſſent, Conſtantius pro con-
, cione, militibus patris erga eos ſui liberalitatem in memoriam reuoca-
, uit, cum quo bella multa geſſiſſent, maximis ab eodem cohoneſtati do-

Calumniarũ talium refutatio.

Ampliſſimum Zoſimi de egregia Cõſtantini liberalitate & munificentia teſtimonium.

nis. Id uerò ubi milites audiuere, detracta Britanioni purpurea ueste, in A
priuati hominis habitu eum ad Constantium abduxere. Atque is nihil se in-
dignum passus, sed à Constantio seruatus est, quum in illum & pa-
trem eius maledicta multa iecisset. Itaque te rogo, quem liberalitate & mu-
nificentia tanta gauisum esse scribis, quomodo rursus eundem tam sor-
didum & auarum fuisse dicis, ut tam detestandum, Deo'que inuisum
portorium insolito nouo'que modo in Romani imperij administrationem
inuexerit? Ego certè quidem colligere id non possum. Clarissimè etiam
tibi ostendam, neque Crispum filium, neque coniugem Faustam, ab eo ne-
catum esse: neque etiam eundem uel cum Aegyptio eo fuisse, uel religio-
nem nostram, postquam eam est complexus, ab eo accepisse. Eusebium
Pamphyli audi, qui illorum tempore uiguit, & cum eis plurimùm fuit, con-
suetudine & amicitia eorum admodum usus. Tu namque audita dun-
taxat summatim scribis, non ueritatem ipsam: qui longo post tempore, sub
Honorio & Arcadio, quibus historiam tuam dedicasti, & fortasse post eo-
rum etiam tempora, longius uixeris. Quæ uerò Eusebius, qui cum Con-
stantino & Crispo uixit, in octauo Ecclesiasticæ historiæ suæ libro de eis
scribat, audi. Plurimum intercessit temporis, & Imperator Constan- "
tinus, quum uitam omnem per summam erga ciues & subditos suos man- "
suetudinem & beneuolentiam, & acceptissimam Deo pietatem transegisset, "
filio suo Constantio, Imperatore Augusto, in locum suum substituto, iux- "
ta communem omnibus naturæ legem decessit. Et post alia: Huius fi- "
lius Constantius, quamprimum uenit, Imperator summus & Augustus ab " B
exercitu, & multo antea ab ipso Imperatore omnium DEO renunciatus, æ- "
mulatorem se in doctrina & professione nostra paternæ pietatis præstitit. "
Et ad finem historiæ eius, hæc quoq; dicit: Qui uerò omni uera in Deum "
pietatis uirtute enituit, maximus uictor Constantinus, cum Deiamantis- "
simo & rebus omnibus patri simillimo filio Crispo Cæsare, in Orientem ue- "
nit. Quomodo Eusebius, qui post Constantinum superstes fuit, Cri-
spum tantopere laudasset, si à patre is interemptus fuisset? Et Theodori-
tus, qui post Eusebium res ecclesiasticas conscripsit, circa uitæ finem, Con-
stantinum Nicomediæ commemorat, regenerationem suscepisse: quam
propterea distulerat, ut ea in Iordane amne potiretur. Cuius hæc uerba
sunt: Trigesimus Imperij eius præterierat annus: & anno insuper & men- "
sibus paucis exactis, Nicomediæ Bithynorum agens, ægrotare cœpit. "
Quod uerò probè, quàm incerta humana uita esset, sciret, sacri baptismi do- "
num recepit: quem ad id usque tempus propterea distulerat, quòd eum in "
Iordane fluuio suscipere concupiuerat. Hæc Theodoritus. Ad hæc, ho- "
minum omnium maximè execrande, detestande, nocentissime, impuris-
sime, scelerosissime, adijcis: Imperium Romanum ab eo tempore quo Chri-
stiana religio floruit, prorsus intercidisse atque interijsse. Tu uerò uel nihil
prorsus eorum quæ per historias memoriæ mandata sunt, legisse: uel tua
sponte excæcasse te ipsum, ad ueritatem perspiciendam, uideris. Quod
namque uerbis tuis maximè est contrarium, per Christianorum ui
delicet fidem Romani imperij res multis modis maxima cæ-
pisse incrementa, facilè quis inuenerit.

Illud

Princeps laudatissimus & liberalissimus nefarium portorium instituere non potuit.

Constantinus Crispum filiũ non necauit.

Eusebij Pãphili testimoniũ.

Constantinus ante mortem Nicomediæ baptizatus.

Testimonium Theodoriti.

ἀκατάρατε, ἀθέμιτε, μιαρέ, κακοῦργε, μιαρώτατε.

CAPUT XLIII.

A Illud te considerare oportuit, unà cum aduentu Seruatoris nostri IESV CHRISTI, Macedonum regnum à Romanis omnino sublatū esse: & Albaniam prętereà, & Iberiam, Colchos etiam & Arabes ser uitutis cōditiones à Romanis accepisse: C. insuper Cæsarē, post centesimam n igesimā tertiam Olympiadem, Gallos, Germanos, & Britanos ingentibus bellis superasse, & iugum illis seruitutis imposuisse, eundemq; Romanę ditioni, ad eas quas prius habebat, quingentas populosas urbes adiecisse: quemadmodum illi qui hæc cōscripserunt, ad memoriam posteritatis transmisere. Qui Cęsar primus post Consules, monarcha & princeps unus declaratus est. ea re ueluti prę iens & uiā sternens, ut Romani Imperij ciues & subditi ex plurium deorum cultu, & turbulento reipublicæ statu, ad unam, quæ sola obtineret, religionem, per appropinquantem CHRISTI monarchiam adducerentur. Cuius rei gratia & Iudæa omnis, & uicinę circumquaque regiones, Romano imperio ita subditę sunt, ut tum primùm census actus, & descriptio facta sit, in qua & CHRISTVS ipse ascriptus est, ut prophetia de ciuitate Bethleem, apertè exitum suum haberet, quam de ea luctuosus Hieremias hisce uerbis prædixit: Et tu
" Bethleem terra Iuda, haudquaquam minima es in principibus Iuda. Ex te e-
" nim progredietur dux, qui pascet populum meum Israel. Post ineffabilem uerò CHRISTI Dei nostri natiuitatem, Aegyptus quoque in potestatem Romanorum peruenit, Antonio & Cleopatra, in quam postremam Ptolemæorum regnum incidit, ab Augusto Cæsare prorsus deuictis: sub quo & Dominus noster IESVS CHRISTVS natus est. Antonio Cornelius Gallus ab

Contra Zosimum, Romanū imperiū unà cū religiōe Christiana quàm maxime floruisse.

Monarchia Christi.

B Augusto in regiones Aegypti missus successit, & primus post Ptolemæos Aegyptum prouinciam administrauit, sicuti hoc Historici testantur. Quas uerò clades Persæ acceperint à Ventidio, Corbulone, & Nerone ducibus, atque item à Seuero, Traiano, Caro, Cassio, Odænatho Palmyreno, Apollonio, & alijs, & quoties Seleucia & Ctesiphon, atque etiam Nisibis, quæ nunc huc nunc illuc transijt, capta sit, & quomodo Armenia & aliæ uicinæ prouinciæ in Romanorum peruenerint ditio nem, unà cum alijs, tu quoque in historijs tuis exponis. Quomodo autem alia dicam, quæ tu scribis sacratissimum Constantinum præclarè gessisse: quum is pietatem nostram professus, rempublicam Romanorum administraret? Atque etiam quas, quantas'que clades Iulianus, tuus maximè choræis ducendis sodalis, & eorundem tecum orgyorum sacerdos, pertulerit? qui sanè innumera atque intoleranda Romano imperio uulnera inflixit, atque ea incurata post se reliquit. Num uerò quidquam eorum, quæ de uniuersitatis huius interitu prædicta sunt, uel initium cœperit, uel finem habiturum sit, maius id profectò est, quàm ut tu de eo iudices. Verùm age, si tibi uidetur, qui hæc dicis, consideremus, quomodo & qui Græcam superstitionem sunt professi, & qui Christianorum sacra coluere Imperatores, quisq; uitam aut imperium amiserit. An non primus monarcha, qui unus sibi Imperium usurpauit, C. Iulius Cæsar dolo cęsus est? An non Caium alterum Tiberij nepotē milites quidā ferro necarūt? Quid Nero? num ille à familiari quodā nō iugulatus est? Galba sanè & Otto & Vitellius eadem sunt passi: qui tres sedecim tantū menses imperarūt. Titū, frater germanus Domitianus occidit. An nō ille rursum à Stephano miserandū in modū trucidatus est? Quid? Commodū à Narcisso peremptum esse negabis? Pertinaci uerò & Iuliano non idem accidit? Antoninus Seueri filius, an fratrē Getā nō necauit? Nō ille à Martiali idē est passus? Macrinus non'ne ad Byzantiū ueluti mancipiū raptus, ab exercitu suo interemptus

Gallus Aegypti præfectus.

Idololatrarum Imperatorum propè omniū, præcipuè uerò tyrannorū cruentus exitus.

Eutrop. apud Archelaidem.

reptus est? Aurelius Antoninus Semeæ filius, unà cum matre iugulatus est. Eadem fortuna fuit successoris eius Alexandri, qui itidem cum matre Mammæa peremptus est. Quid de Maximino dicam, quem exercitus suus interemit? aut Gordiano, qui insidijs Philippi sublatus, in commune domicilium abijt? Tu uerò ipse de Philippo & Decio memora, ut ab hostibus trucidati sint: atque etiam de Gallo & Volusiano, quibus milites sui uitam ademerunt. Num Aemilianus non eundem exitum habuit? Non'ne Valerianus, quum in Persarum potestatem peruenisset, captiuus ab eis ductus est? an'non Gallienus dolo cæsus: & post hunc Carinus quoque interemptus, Diocletiano imperium reliquit? qui Imperij sibi socium Maximianum asciuit. Ex quibus Maximianus Herculius, ac deinde filius eius Maxentius, & postremus omnium Lycinius, fœdissimam obiere mortem. Ex quo tempore autem, qui gregi CHRISTI præfuit, celeberrimus Constantinus Imperium suscepit, & cognominem sibi urbem magnificentissimè constructam CHRISTO & matri eius dicauit, ipse dispice, si quis princeps Imperialem dignitatem consequutus, longissimo tempore uel à familiaribus & domesticis, uel ab externis interemptus est. Aut si unquam tyrãnis, quàm legitimum Imperium, potentior fuit. Iulianum excipimus, tuum uatem, sacerdotem, canephorum, & Imperatorem: & tuum etiam Valentem. Fidem enim tibi habeo, qui optimè ea oratione exequutus es, quæ illi Christianis intulerunt mala. Quapropter etiam uterque condignas impietatis tulit pœnas. De alio uerò ne tu quidem ipse simile quidquam dixeris. Ego autem Basiliscum etiam addam, qui motum aduersus Zenonem concitauit: cui ille non tyrannidem modò, sed uitam etiã ademit. Hæc quamuis fortasse minus ad historiam Ecclesiasticam pertinere uidentur, utilia tamen admodũ, & instituto operi cõmoda esse, & loco huic maximè conuenire puto: propterea quòd historici græcæ superstitionis cultores, consultò & maliciosè ueritatem oppugnantes, propter Christianæ religionis odium, perperam & falsò pleraque scribunt. At nos ad reliquam Anastasij historiam reuertamur.

Alia Christianorum & piorum principum fortuna fuit.

CAP. XLIIII.

Anastasius exactionibus plurimis, subditis suis grauis fuit.

Ortorium χρυσάργυρον, aurargenteum, ad eum quem diximus modum, Anastasius absoleuit, & Imperiali prorsus animo sustulit. Alia uerò contrà, se indigna instituit: χρυσοτέλειαν uidelicet, id est pensionem auri: & populos suos uectigales, bellicis impensis * per nundinationem uenditis, supra modum grauauit: exactionem'que † tributorum curialium abrogando, in quibusque ciuitatibus eos qui uocantur Vindices constituit: Marini Syri, sicuti dicunt, suggestione, qui primariam apud eum gessit dignitatem, quam præfecturam aulæ antiquitùs nominarunt. Quapropter factum, ut uectigalia magna ex parte interciderint, & ciuitates minus floruerint. Antiquitùs namque, qui nobiles & claro loco nati erant, in earum album referebantur, eosque urbs quælibet in curijs senatorum loco habebat atque constituebat.

Βουλευτήριοι φόροι. Vindices. Præfectura aulæ.

Omnium

* *Anastasius in Imperio Romano aristocratiam, hoc est, optimatium administrationem instituit, magistratus & honores uendidit, iniustis hominibus pepercit. Et ad insatiabilem pecuniæ cupiditatem conuersus, prouincias expilauit. Ad insolentem nouumque morem, quem induxit, uiri boni sunt consternati. Barbaros namque imperio imminentes, non armis propulit, sed pacem auro mercari solitus est. Defunctorum bona curiose inquisiuit, & publicans passim omnibus conciliauit inopiam. Suidas.*

CAP. XLV.

A Omnium autem malorum, quorum ipse author fuit, illud extremum erat, quòd propter accessionem illam, QVI CRVCIFIXVS ES PRO NOBIS, quam & ipse tersancto hymno additam uoluit, ingens exorta est seditio: perinde atque religionem Christianā euertere homines uellent. Eius dogmatis Petrus Cnapheus author fuit, sicuti dictum est. Seuerus autem in Macedonium, qui paulo antè Hierarcha Cōstantinopoli fuit, & in clerum eius rem eam confert, ad Sotericum scribens, quum nondum in episcoporum ordinem cooptatus esset, sed in aula Imperiali eo tempore uersaretur, quo cum eis quos antea diximus, monasterio suo est exactus. Coniectura autē est, talium aliarumque calumniarum gratia, Macedonium è throno suo deiectum esse. Quòd uerò præter causam in uirum eum inuectus mentiatur, satis ea quę dicentur ostendent. Postquam enim Macedonius ab Imperatore dissentire cœpit, permultum Imperator ei insidiatus est. Proinde etiam eos qui à Macedonio desciuerant, turbulenter congregatos, in Archaugeli templo tersanctum carmen cum adiectione ipsa canere iussit. Idem mox proximo Dominico die in templo magno ab eis factum, quum illi etiam baculos eò intulerunt. Populus autem flagranti ardore excitus, turpiter illos ecclesia expulit. Imperator postea apertè monachis desertoribus & transfugis, & principibus etiam uiris, ut indignas contumelias in episcopum impudenter conijcerent, præcepit. Quorum unus erat Iulianus Halicarnassi in Caria episcopus, & Seuerus etiam tum monachus: simul & fidei, & Macedonij, eorumque qui secum erant, hostes.

Anastasius Imperatori clausulā Qui crucifixus, &c. tersancto hymno additam uoluit.

Macedonium clausulæ eius adijciendæ authorem non fuisse.

Imper. Anastasius Macedonium grauiter persequutus.

B Quomodo igitur eum, quem tyrānico more accessionis eius gratia iniurijs contumelijsque afficere uoluerunt, authorem eius esse dicemus, & ducem confusionis tantæ in Ecclesia recipiemus? Porrò quum Imperator accessionē eam propalàm hymno addere uellet, populus impatienter id ferens, summopere animi discruciabatur. Et multi magistratus in periculum maximum inciderunt, multaque insignia ædificia incensa sunt. Atque in Marini Syri ædibus monacho cuidam deprehenso homines nonnulli caput amputarunt, eumque adiectionis eius suasorem esse dixerunt: & capite conto in sublime sublato, publicè per ludibrium exclamarunt, illum ipsum Trinitatis hostem esse asseuerantes. Eò uerò tumultus iste magnitudinis processit, consilio remedioque omni proculcato, ut & Imperator ipse tam graui periculo permotus, absque corona & consueto Imperiali habitu, in Hippodromum procurrerit: & per præcones populo denunciarit, paratum se esse Imperio cedere. Satis uerò se scire, fieri omnino non posse, ut uniuersi dignitatem eam, quę plurimos minimè ferret, capesserent. Vnum autē prorsus oportere esse, qui sibi succedens, & administrationis habenas tenens, Imperium gubernaret. Quod ubi populus Constantinopolitanus audiuit, subitò ueluti diuino quodam momento animum mutauit: & Imperatori statim, ut coronam imponeret, seditionem se soluturum, & deinceps quieturum esse pollicitus, supplicauit. Perbreui autem deinde Anastasius tempore uixit, paulo pòst defunctus, quum uiginti septem annos, menses tres, & totidem dies infeliciter, & cum animæ suæ exitio, imperium Romanum administrasset. Continet sedecimus iste historiæ liber annos quadraginta quatuor, & menses tres: quum à condito mundo quinquies millesimus trigesimus quartus, à diuina autem Domini natiuitate quingētesimus uigesimus nonus ageretur annus.

Tumultus Constantinopolitanus aduersus Imperatorem Anastasiū, propter adiectionem clausulæ, Qui crucifixus, &c.

Ubi Anastasius imperium deponere paratus est.

Anastasij mors.

Anni huius libri.

De

DE ZENONE IMperatore.

ZEno Romanorum Imperator, non ea à natura, qua Leo ante eũ fuit, crudelitate: neq; ita i- A
rasci solitus est, ut placari semel commotus nequiret, quod Leo facere consueuerat. Ambitio
nem & liberalitatem in rebus multis præ se tulit. Et res plerasq;, ut gloriam & admirationem ho-
minum sibi pararet, ex ostentatione magis quàm ex animo fecit. Rerum gerendarum experientiã
non habuit: neq; artes eas, quibus certò ac tutò imperium administratur, tenuit. Lucri & auari
tiæ non itidẽ, ut Leo, efflictim inhiauit, neq; aduersus copiosos & locupletes homines calumniosè cri-
mina confinxit: non tamen prorsus à cupiditate pecuniæ uacuus fuit. Sanè quidẽ non malo Prin-
cipe Romani usi fuissent, nisi Sebastianus, qui secundum Zenonem potestate plurimũ ualuit, quó
cunq; uellet illum duxisset. Is perinde atq; in foro quodam uenalia habebat omnia: neq; quidquam
in aula esse, de quo non cauponaretur, passus est. Proinde magistratus omnes uendidit, suam sibi,
suam etiam Imperatori emungens à mancipibus pecuniam. Quòd si quispiam aduentret, qui pau
lo plus precij dinumeraret, is præcipuus habebatur. Neq; in palatio Imperiali quidquam fuit, quod
ille, si emptorem inuenisset, non uendiderit. Zeno ipse si quando honorem dignitatemúe alicui fami
liariũ suorũ cõtulisset, Sebastianus tanquã πολιτοκάπηλος, h.e. reipub. caupo quidam, eam ab
illo parui redemptam, alijs pluris uendidit, Imperatori aruscationem huiusmodi acceptum ferens.

Zenonis huius filius, cui etiam ipse in Imperij administratione successit, siue Zeno, ut apud Sui
dam est, siue Leo, ut alij scribunt, nominatus, in spem Imperij natus, adolescentulus admodum ad
dignitates est euectus. Hunc in exercitijs corporis pater, quo maturius adolesceret, educari atq; insti-
tui curauit. Quapropter illum iuuenem, qui cum potestate in Imperiali aula fuere, ut affatim reip.
bonis perfrui addisceret, Sybaritica crapulæ & ingluuiei assuefecerunt, lenocinantes puero, B
eumq; ad illicitos & abominandos concubitus, quos nominãre fas non est, erudientes. Itaq; cum ui-
tæ quotidianæ consuetudine summum bonum in uoluptatibus & fastu collocaret, & in ipsa Impe-
rij expectatione inflatam arrogantiã uultu gestuq; corporis exhiberet, sublimis incedere, collum al-
tius sustollere, & (ut semel dicam) homines omnes tanquam mancipia despicere cœpit. Enimuerò
quæ omnia respicit diuina Prouidentia, tanta eius, quæ uel natura insita, uel institutione ei instilla
ta erant uitia cernens, æquum esse res hominum miseratа iudicauit, ut ante diem præter fatum de-
cederet. Quod sanè ita est factum: quum ille in profluuium, quod non sentiret, uentris, dieb. aliquot
lectum ipse suum percacans, incidisset.

DECIMISEPTIMI TOMI CAPITA.

A *quarta synodus ubiq. locorum sit comprobata. De Agapeto, Agathone, & Ioanne, Romanis episcopis, ut ij Byzantium uenerint.*

De historijs Procopij Cæsariensis. Quæ de Persica pugna is scribat. De seditione & tumultu populari Constantinopoli moto: quæ seditio uiuæ, hoc est, Vince, dicta est.

Res Vandalorum. De Honoricho: & eius teporis martyribus. De Cabaone Mauro, & quæ pro Christianis egerit.

Ut Bellissarius Vandalis deuictis, triumphum maximum Constantinopoli egerit. Et de sancto martyre Cypriano. Item, de Maurorum gente, atq. origine eius.

De rebus in Italia à Bellissario & Narse gestis: & uaria Romanæ urbis per hostes occupatione. De Syluerio & Vigilio episcopis. item de eis gentibus, quæ Christianam susceperre fidem. Et de Narsæ ducis imperatorijs artibus, & erga Deum pietate.

Ut Chosroes per inuidiam pace fracta, Romanum inuaserit imperiū. Et de Antiochia, aliarum q. urbium hostili occupatione.

De miraculo, quod Apameæ ad salutiferum crucis signum accidit.

De re mirifica Edessæ, supra opinionem & fidem omniū, ab imagine Domini DEI *& seruatoris nostri* IESV CHRISTI *non manu facta, gesta.*

De cruce magni precij, quam Iustinianus Sergiopoli dedicauit. Et de miraculo ibi propè incredibili edito.

De sæuissima eius temporis pestilentia & contagione, quæ orbem quinquaginta & duos annos incessit.

Quæ Euagrius historicus de inexplebili pecuniarum cupiditate Iustiniani scripserit.

Descriptio Augusti templi DEI VERBI SAPIENTIAE, *quod Iustinianus Deum sanctissimè colens instaurauit.*

De Imperatoris eiusdem amore, potius quàm furore, erga cyaneum, seu cæruleum colorem.

De Barsanuphio monacho. itē de Ioanne. item de Simeone propter CHRISTVM *fatuo.*

De Thoma, qui & ipse uitam tacitam extra hominum strepitum est complexus.

Ut Magnus Sabbas & Theodosius Cœnobiarcha sub Iustiniano uitam finierint.

De miraculo insigni, quod puero Hebræo à sanctissima Deigenitrice accidit.

De episcopis magnarū tum temporis urbiū, & de dissidio Menæ & Vigilij episcopi Romani.

De sancta magna quinta uniuersali Synodo.

De blasphemijs Origenis, & anathematismis, quibus est à synodo mactatus: & de quibusdam ecclesiasticis cæremonijs.

Ut Iustinianus recta fide excidens, impatibile ante passionem Domini nostri corpus fuisse, professus est.

De Anastasio Theopolis episcopo Sinaita.

Ut Iustinianus mortuus sit, & de opinione & fide eius.

De Auxumitis, ut Christianum cultum susceperint: & de alijs quibusdam.

De Iustini iunioris imperio, moribusq. eiusdem.

Ut is Iustinum cognatum suum, item Aetherium & Addæum, homines impios & perniciosos, occiderit.

De edicto literis de fide publicato, quod Iustinus ad omnes ubiq. misit ecclesias, ne quid in professione fidei nouaretur.

De magnarum urbium episcopis, & Gregorio Theopolis antistite.

Ut pacta conuenta inter Persas & Romanos soluta sint.

Ut Chosroes incursione in Orientale imperium facta, & castella ceperit, & prædam multam abduxerit.

Ut Iustinus immenso dolore correptus, in morbum phrenitidem inciderit, & Tiberius rem-

Ddd publicam

A post Ioannem Dioscorus ecclesiā rexit. Hierosolymis, post Ioannem qui Heliæ successerat, Petrus adhuc sedem obtinebat. Antiochiæ uerò, Seuerus Flauiani successor thronum per tyrannidem tenebat, plurimum in Chalcedonensem synodum inuehens. Is quum ita animatus esset, quotidie (ut ita dicam) anathemati Synodū eam subiecit: potissimùm uerò in eis quæ Enthronisticæ siue Synodales dicuntur epistolis, quas ad loci cuiuslibet patriarchas mittebat. Vnus autem eas Ioannes, qui priori Ioanni Alexandriæ successerat, atque item Dioscorus & Timotheus, recipiebant. Per quos nugamenta multa aduersus Ecclesiam sunt inducta, & populus in innumerabiles opiniones diuisus. Sed enim Imperator fidelissimus primo Imperij sui anno, Seuerum cōmeritas petulantis uerborum lubricitatis pœnas pendere, linguamque eius radicitùs exscindere iussit. Rei ei, sicuti de eo fama percrebuit, Irenæus præfuit, militarium ordinum Antiochiæ dux. Quod sanè uerum esse, literis suis Seuerus ipse confirmat, Irenæum uidelicet pœnam sibi eam tumultus concitati gratia molitum esse. Ad amicos enim quosdam Antiochenos scribens, exilium suum fugamque commemorat, & quàm plurima in Irenæum scommata & conuicia iacit, propterea quòd diligentius ille custodibus dispositis hominem, ne ex urbe Antiochena profugeret, seruarit. Noui ego quosdam qui scribunt, à Vitalione pœna hac Seuerum esse affectum, quum primas adhuc apud Iustinum ferens, linguam illius ab eo petiisset: quòd scilicet in scriptis suis Seuerus conuicijs sæpe illum impetijsset. Cæterùm thronum Antiochenum deseruit Gorpiæo mense, quem Septembrem Romani uocant. Eius discessu in sedem eam Paulus conscendit, qui perinde atque ille aduersus quartam Synodū occultè per rabiem latrauit. Ac tum quidem ille Synodum eam publicè est professus: paulo pòst uerò sua sponte se ab ecclesijs sub-
B duxit, & ad communem deinde locum uita finita abijt. Et post hunc Hierosolymis ueniens Euphrasius, episcopatum Antiochenum suscepit.

Seuerus synodi Chalcedonensis oppugnator, et dissidij multi author.

Huic lingua, Iustino iubente, exscindi debuit.

Seueri successor Paulus, et tum Euphrasius, apud Antiochenos.

CAPVT III.

QVo tēpore multa simul & frequentia Antiochiæ incendia ueluti præuiere motibus futuris, & procemia fuere eorum quæ illam comprehensura erant malorum. Tempus enim non ita multum intercessit, quum septimus Iustini imperij ageretur annus, mensis decimus, Artemisio mense, cui apud Romanos Maij nomē est, uigesimonono die, meridie maximè uigente, motus terræ unà cum cōcutiente ebullitione urbi incūbens, eandemque funditus quassans, deformē & horrendam reddidit: & quicquid in ea eximium fuit, in solum coniecit. Ad quam cladem fulmen quoque accessit, ita ut ea mala calamitate inter se diuisisse uideretur. Bonam enim ciuitatis partem terræmotus & concussio solo æquauit. Si quid uerò clades eæ intactum reliquissent, ignis imminens consumpsit, atque in cinerem & puluerem admirando prorsus modo redegit. Cæterùm quomodo & quanta mala ciuitas ea sit perpessa, quas'ue ædes & publicas porticus, alia'que illustria eius opera, incendio simul & terræmotui quasi † succisiuum opus consumenda præbuerit: insuper quàm admirandæ & orationem omnem excellentes ærumnæ diuinitùs ad casus eiuscemodi accesserint, Ioannes Rhetor singulari cum affectu oratione uenusta exponit, historiæ suæ calamitate tali finem imponens. In multis hisce cladibus Euphrasius quoque episcopus, ædificiorū ruinis oppressus interijt: uidelicet ne quis ex idoneis, qui curam prouidi in tantis malis urbis eius gererent, uiris relinqueretur. Sed enim quæ omnia inspicit diuina Prouidentia, quæque uindictæ gladios miserationis oleo exacuit, atque ante plagas ipsas remedia instruit, atque adeò ab ipsa statim (ut ita dicam) desperatione benignitatem profert, Orientalium copiarum Impera-

Incendium et motus terræ Antiochiæ.

Clades maxima eius urbis.

† πάρεργον.

Euphrasij episcopi interitus.

Prouidētia diuina in medijs malis opem benignè fert.

toris mandato præfectũ Euphræmiũ excitauit, solicitudinẽq; pro ciuitate omni **A** suam ita declarauit, ut nihil eorũ quę opus essent, per Euphræmiũ prorsus prętermitteret. Hũc Antiocheni curę & administrationis eius admiratione episcopum deligunt. Atq; ille sedem eam, perinde atq; præmiũ aliquod atq; remunerationem tantæ suæ procurationis, à Deo reciperet, nõ repudiauit. Post menses autem triginta, grauissimas rursus à terręmotu pertulit eadem ciuitas ærumnas: quum deinde à Iustiniano debitam consequuta est curam, seu prouisionem, & Theopolis, hoc est, Deiciuitas nominata. Vnusquisq; enim ciuium CHRISTI nomen pro foribus inscribens, eo modo terræmotum dispulit, quum Deus religioso cuidã homini oraculo hæc uerba foribus inscribere præcepisset: CHRISTVS NOBISCVM: STATE. Eiusdem Iustini Imperij tẽpore Epidamnus etiam, quæ nunc Dyrrhachium dicitur, plurima à sæuis terræmotibus sustinuit damna. Et item Corinthus, quæ in terra Græcia sita est. Idem uerò & Anazarbus, quæ secundæ Cilicum genti præest, pertulit. Quas urbes magna pecunia Iustinus restaurauit. Sub eodem imperio Edessenorũ quoq; felix ciuitas, quæ maxima simul & populosissima in prouincia Osroenorum est, mirifica Scirti, qui eam præterfluit, amnis exundatione, in tantum est afflicta, ut quùm multa ædificia secum cõuulsa ille abstraxerit, tum infinitam hominum multitudinem abstulerit atq; submerserit. Quos postquam unda rapuit, confestim instar torrentis, per mediam urbem profluens euanuit. Quod ubi malum conquieuit, tabula marmorea apparuit, hieroglyphicis literis hæc significans:

Saltabit ciui saltum saltator acerbum.

Visa uerò eadem tempestate est Gigantei generis mulier quædam, cuiusuis hominis staturam excellens: longitudini ei proportione latitudo etiam respondebat. Porrò Imperator Antiochenis atq; alijs calamitatibus in mœrorem coniectus, capitis diademate posito, & pulla ueste sumpta, luctui se dedit: & urbs uniuersa cum eo pullata, & ipsa eorum quæ acciderant malorum causa luxit. **B** Imperator uerò non solum Antiochiam, sed & Edessenorum ciuitatem, atq; Anazarbum, impensis Imperatorijs splendidè restituit. Anazarbus & Edessa ex fundamentis ipsis tanta magnificentia sunt restauratæ, ut utraq; etiam Imperatoris ipsius appellatione sit cohonestata. Quandoquidẽ uerò tantæ cladis, quę Antiochię accepta est, meminimus, rursus nõ alia quoq; digna memoratu, quę tum accidère, præsenti inserimus historiæ, ex rerum gestarũ scriptoribus excerpta.

Euphræmius Orientis præfectus, episcopus Antiochenum eligitur.

Alius terræmotus Antiochiæ.

Antiochia Theopolis nominata.

Terræmotus in locis alijs.

Edessæ clades ex amnis ingenti exundatione.

[illegible]

Mulier gigantea.

Restitutio concussarum terræ motu urbium.

CAPUT IIII.

Rattum tẽporis Zosimas quidam nomine, ex maritima Phœnicia oriundus, Sidam patriam sortitus, quæ nõ minus quàm uiginti stadijs ab Tyriorum urbe distat: qui magnis certaminibus cœlestem meditabat uitã. Hic diuturno ieiunio, alijsq; studijs, quibus Deum delectari par est, toto illum pectore complexus, non solum ad summum indolentiæ fastigium peruenit: uerumetiam donum id, ut futura perinde atq; præsentia uideret, à Deo consequutus est. Fuit autem Cæsareæ, quæ caput gentis Palæstinorum est, apud uirum præclarum, prudentia atq; eloquentia insignem, dignitate quoq; atq; alijs rebus quæ hominis uitam cohonestant, præstantem, necnon generis nobilitate admodum illustrem. Quum igitur cladem Antiochia ex motu terræ acceptura esset, prolixè Zosimas illacrymans, & ex intimo animo ingemiscens, sumpto alicunde in manus ignis catillo, circũquaq; obambulans, locum omnẽ suffitu impleuit. Deinde humi prouolutus, precibus Dei opem implorauit. Quum uerò Arcesilaus adesset, & quid nam sibi res tam turbulenta uellet, interrogaret: propalàm ille, reuereri se Antiochiã fatali tum casu conciden-

Zosimas uir sanctus cladem Antiochenam prædicit.

A concidentem, fragoremq́ eius aures suas circumsonantem, sentire dixit. Arcesilaus autem unà cum ijs qui tum ibi præstò erant, uerbis eiuscemodi præter omnem opinionem auditis, stupefactus, horam eam notauit: & postea ea ipsa hora, qua hoc Zosimas diuino afflatus numine prædixerat, Antiochenam urbem in maximas concidisse ærumnas comperit. Plura uerò & alia quæ opinionem omnem superant, uirum hunc fecisse dicunt: quæ singula commemorare, quoniam numerum exuperant, temporis huius non est. Vnum tamen aut alterum exponere conabor. Eodem tempore unà cum magno hoc uiro, uir quidam uiguit nomine Ioannes, uirtuti illi non multū cedens, in casa monastica, cui Chuzica nomen erat, ad torrentem in parte Septentrionali uiæ publicæ, quæ Hierosolymis egressos Herichontem defert, sita. Hic quum dudum antea in ea quam dixi Cæsarea Palæstinæ epi scopatum gessisset, monasticam tum & rebus mundanis omnibus carentem consectabatur uitam. Chuzicites igitur iste, tum ubi Arcesilai, quem diximus, coniugem, alterum sibi oculum radio textorio excussisse inaudiuit, nulla interposita mora, fœminam eam uisurus accurrit. Et postq̃ pupillam illi excidisse, & oculum in modum liquoris diffluere uidit, unum ex comitibus spōgiam quàm celerrimè afferre, & humorem disfluentem in locum suum cogere, spōgiamq́ ipsam quantum posset fasciola colligare iussit. Aberat autem domo Arcesilaus, & cum Zosima in phrontisterio siue monastico tugurio, quod ad uicum Sida cognomine situm erat, & à Cæsarea stadijs propè quinquaginta distabat, conuersabatur. Colloquenti uerò ei cum Zosima, celeriter domo accurrentes famuli, casum uxoris renunciant. Quo derepentè audito, ille in prolixiorem incidit luctum, & capillos uellens in aerē iactitabat, & mœrorem cohibere non poterat. Causam eius conturbationis Arcesilao commemorante, sermonemq́ suum gemitu frequenti interpolante, Zosimas cognoscit, Arcesi-
B laum ita miserabiliter affectum statim relinquit, & in ędiculam ubi illi mos erat, pro eo atq; par est, seorsim cum Deo colloqui, currit. Atq; paulo pòst inde egressus, ueluti lætus & exultans, uultu subridenti & hilari: Abi (ad Arcesilaum inquit) abi, Chuzicitæ gratia data est, & uxorcula tua modis omnibus ualet: quòd nequaq̃ obesse illi, propter Chuzicitæ præsentiā, casus acerbus potuerit. Neq; id falsum fuit. Nam eadem in re uterq; miraculum pariter edidit. Nouum prçterea Ioannem istum peregisse uitæ genus ferunt, ita ut cuniculatim meatum quendā tortuosum sub terra effoderit: ibiq́ turbā frequētem auersans, quietem cōsectatus sit. De Zosima autem illud quoq; memoriæ proditū est. Ibat uir sanctus aliquando Cæsaream, asellum secum trahens: cui res quasdam necessarias gestanti, subitò institit leo. Atq; is iumento rapto, aufugit. Consequutus autem eum per syluam est tardiore gradu senex. Leo, quoadusq; ad eum Zosimas peruenit, asini carnibus interea exsatiatus, discedere ab eo parabat. Porrò Zosimas hianti ore hilarius leonem inspiciens: Atqui, inquit, ò amice, mihi ea uis nō est, ut humeris asini clitellas portare ualeam, qui eò ætatis peruenerim, & egestate emarcuerim. Subeundū igitur tibi onus est, & naturæ prerogatiua reiecta, contràq́ recepta iura ferunt, faciendum, siquidem liberari à me & fera amplius esse uis. Ibi tum leo, perinde atq; semel feritatem abiecisset, sensim ad Zosimam accedit, cauda hominem distringit, & in rebus omnibus se illi pariturum ostendit. Senex autem Zosimas imposito humeris leonis fasce, Cæsareā usq; eum duxit: satis apertè declarans, omnia obedire homini ei, qui ex præscripto Dei uitam sibi degendam, constanterq́ gratiam & datas cœlitùs leges, extra errorē omnem conseruandas statuerit: haud aliter quàm olim generis nostri principi Adam.

Ioannes Chuzicites monachus.

Miraculū Zosime & Ioannis istius commune.

Ioannes in cuniculis terræ habitans.

Zosime leo ferus paret, & clitellas eius gestat.

Ddd 3 Alter

CAPUT V.

Zosimas alter.

Lter uerò tum quoq; enituit Zosimas, non ille quidem solitariã degens uitam, sed in quodã Palæstinæ cœnobio inter monachos commune certamen persequens. Quem sacerdotio fungentem, rem diuinam arcanorũ mysteriorũ Ægyptiacæ illi fecisse aiunt. Illi inquam Ægyptiacę, quę tantopere primùm carnis uoluptate diffluxisse dicitur, ut nihil prorsus carnalis petulantiæ intentatum reliquerit: eoq; uitiosę libidinis peruenerit, ut eam uerbis eloqui nemo posit. Deinde uerò ad summam uirtutem ita euasisse, ut altera ab altera illustraretur. Sed enim ut illa in Ægypto prognata, & quo uitę genere usa, multos libidinis magnitudine in potestatem suam ceu mancipia redegerit: & ut diuino nutu ad sacrosanctum lignum uenerandum excita, in uiam se dederit, atq; inde diuertens Iordanis quoq; flumen transierit, & in interiorem solitudinẽ se abdiderit, neq; cum quopiam homine præterq; uno isto Zosima colloquuta sit, ciboq; simul & uestitu abstinuerit: deniq; ut inter precandum in sublime sublata, cum Zosima hoc uerba contulerit, uitamq; hanc finierit, & de diuina communione participauerit, nec non ut illi Leo sepulcrum effossum parauerit, & uitæ ipsa exemplum pœnitentium agere uolentibus commodissimum reliquerit: Sophronio, qui olim Hierosolymitanã sedem antistes exornauit, memorandum relinquemus, qui eleganter sanctæ eius fœminæ & Zosimæ uitam descripsit. Mihi namq; ad alia exponẽda properanti, his immorari non licet. Cæterùm paulo ante hoc tempus, Theodora illa inter fœminas admiranda, illustris fuit, quam * ad Alexandrinæ urbis regionem Nonam animo magno monasticæ uitæ certamen pertulisse fama est. Fraude enim quadam furtim in stuprum adducta, posteaquam se diuinum numen læsisse cognouit, diuitias omnes atq; generis splendorẽ mandato Dei posthabens, & sub uirili habitu muliebria occultans, eam quæ supra naturam est uitam exegit. Eamq; rem ita cõtexit, ut crimẽ etiã illud subierit, quasi pueri procreati pater fuisset. Quam illa apertam calumniã ita fortiter sustinuit, ut puerum perinde atq; ipsius esset, mandra sua monasticaq; cella expulsa receperit, eundemq; coacta tenerũ, quoad in uirum euasit, educauerit: quum crimine se, exigua corporis parte exhibita, liberare potuisset. Illa uerò ad finem usq; sexum, sicuti instituerat, celare perseuerauit. Maximis etiam gratiarum donis est cohonestata, adeò ut & feris imperarit, eamq; de rebus quibusq; precantem Deus exaudierit. Ad quem tandem, laborum suorum præmia receptura, migrauit. Eam porrò migrationem monasterij præfecto ostendit author ipse & conciliator bonorum, ascensum uidelicet quendam mirificum, & domum longè splendidissimam, per quam Theodora ipsa à comitatu & satellitio illustri producebatur.

Maria Aegyptiaca. — *Sophronius Hierosolymitanus uitam eius descripsit.* — *Theodora sub uirili habitu in monastica uita pœnitentiam egit.* — *Calumniam sibi intentatam patientissimè tulit.* — * [illegible] — A — B

CAPUT VI.

Arethas martyr. *Negra ciuitas Arabiæ martyrio defuncta.*

Adem tempestate & Arethas martyr certamen pro Christo obijt, in ciuitate cui Negræ nomen est. Ei ille toti à maioribus ipsis Deo dicatæ præfuit. Sita uerò est alicubi ad fines Arabię felicis. Hanc rebus plerisq; florere, & quæ Deo grata essent facere, humani generis inimicus minimè ferens, sæuam aduersus eam concitauit procellam. Namq; in Iudæum quendam illapsus, Mosen quidem patrem & legislatorem se habere gloriantem, re autem ipsa prorsus à legibus & iure naturæ abhorrentem, atq; infinitima Homeritarum regione tyrannidem exercentem, contra eam quam dixi, cõsurrexit urbem. Ac posteaquam illam adortus, omniaq; expertus nihil egit, quòd simul & mœnibus munitissimis, & militum uirtute, quos in urbe habebant, tyrannum ciues repellerent, ad ueterem patris sui armaturam, mendacium scilicet

Iudæus Homerites Pseudomoyses.

A scilicet ipsum, se conuertit: & amici persona sumpta, pacem cum illis pepigit, atque ut sibi cum paucis uidendæ urbis gratia eam ingredi liceret, petijt, iureiurando per patrij Dei nomen interposito, nihil se mali aut cogitaturum, aut facturum. Illi uerò sunt assensi. At ubi tyrannus intra muros acceptus est, non diu moratus, persona & figmenti scena posita, cum CHRISTI ouibus lupus est congressus. Et postquam periculum ciues à CHRISTO auertendi fecit, atque à scopo consilij sui aberrauit, alios tandem ferro, alios autem igni & tormentis uarijs, ciuitatem uidelicet uniuersam holocaustum Deo obtulit. Inter quos Arethas generosissimus martyrij recepit coronam. Egregium quoque ibi uirilis animi specimen edidit alius quidam, mulierculæ unius, ex eis quæ ad pyram accensam rapiebantur, filius. Hunc etenim tenerum adhuc, tyrannus retinens, distrahere à matre conabatur, demulcens illum, & quicquid ad animum adolescentuli alliciendum faceret, obrjciens. Ibi uerò puer matrem aspiciens, femur tyranni momordit, & ad illam procurrit, atque ita unà cum matre sacrificium suaueolens per litationem ad Deum est transmissus. Ac ciuitas quidem uniuersa ad hunc modum ferro & igni Deo est oblata, & ueluti pulchra & irreprehensibilis sponsa immortali cõiuncta sponso. Verumenimuerò quum uniuersitatis huius Deus libenter admodum sanguinem illorum reciperet, non tamen sustinuit, quin debitas tam impiæ & flagitiosæ crudelitatis pœnas sumeret. Porrò Dunaan ipse (hoc enim tyranni nomen erat) ciuitate ita capta, non animaduertit, se inuitum quoque illam ad sempiternam transmittere, sibi ipsi autem cum probro temporaneam hanc adimere uitam, miserandumque in modum se ad perpetua deijcere supplicia. Postquam enim Iustinus, quæcunque Homerites aduersus urbem eam fraudulenter instituisset, & contra sanctos facere perrexisset, intellexit, ob factum id uehementer commotus & ira percitus est. Ilicet ad Elesbaan Æthiopum

Puer mart[illegible] qui c[illegible] crem[illegible] la[illegible] tyr[illegible] cijs [illegible] re.

Elesbaan dux Aethiopũ, nutu Dei & Iustini instinctu, Pseudomoysen Dunaan bello ulciscitur, & Christianum sanguinem uindicat.

B ducem Christianorum sacra apprimè colentem scribit, ad legitimam illum uindictam de periuro illo & impio æmulatione sancta sumendam concitans: ut apparatu belli omni & expeditione militari, quæ regem deceret, illum quidem contereret, pœnam autem condignam pro cæsis CHRISTI ouibus exigeret. Ille porrò sua quoque sponte, pro suo in CHRISTVM amore ad id propensus, auxilijs ab Imperatore non pœnitendis, ex militaribus quæ in Oriente & Ægypto erant copijs, acceptis, armatura crucis se instructũ munit, & aduersus Hebræum ducit. Atque terra marique cum exercitu hostem, cuius ditio plurima ex parte maritima erat, adortus, fortiter admodum cum eo signa confert, uirtute maiore in prælio uictor euadit, hostemque unà cum multis alijs genere sibi coniunctis uiuum capit, & omnes eos ferro cædit. Et præterea oppidi eius regione omni expugnata atque prorsus deuastata, gloriam sibi princeps inclytus parit sempiternam. Cæterùm quum beatus ille Elesbaan probè sibi conscius esset, belli se socium auxiliatoremque habuisse rerum omnium Deum, cuius ope internecione
» aduersarium crucis Iudæum concidisset: Quod quidem, summe Imperator, in-
» quit, tibi pro eo atque par est, pro subministrato mihi tanto auxilio reddam, non
» habeo. Quod uerò mihi est regnũ (id quod apud omnes habetur charissimum)
» tua gratia hodie depono. Atque cum hisce uerbis purpura diademateque abiecto, sacram ædem ingressus est. Et capite raso, asperaque monachorum lacerna sumpta, in angustam quandam cellam, ita ut per uitam omnem adiri non posset, se abdidit. Ibique pane solo & oleribus quibusdam pro cibo usus est: & deinde uita sanctè finita, ad felicem & sempiternam transijt mansionem. Verùm, ne talia multa mihi recensenti, ad prolixiorem magnitudinem institutum excrescat opus, ad reliquam historiam exponendam reuertor.

Elesbaan monachatum suscipit.

Ddd 4 Annum

CAPUT VII.

Iustinianus Iustino in imperio successor.

Nnum octauum, & præterea mensem nonum, diemq́; tertium in Imperio Iustinus agebat, in extrema iam cõstitutus senecta, atq; ad rerum publicarum administrationem minimè idoneus erat, preterquam quòd morbo etiam quodam graui distinebatur. Iustinianum igitur sororis suæ filium, patricium, ducemq́; summum, Imperij socium legit. Iustinianus more solenni Augustus declaratus, primo Aprilis mensis die auunculum prima deinceps Augusti (tum enim is extremum diem suum obijt) amisit, cum quo menses quatuor imperauit. Integrũ autem imperij Iustini tempus annorum nouem triumq́; dierum fuit. Iustinianus porrò ubi Imperio toto solus potitus est, synodus Chalcedonensis Iustini sanctionibus in omnibus ubiq; ecclesijs obtinebat, quemadmodum suprà à me dictum est. Adhuc tamen in quibusdam prouincijs res ecclesiasticæ propter turbas in statu suo non erant. Potissimùm uerò id mali in urbe Imperiali, & Alexandria ipsa obuersabatũ: ubi etiam non ita liberè prorsus iactabatur. In urbe Imperante post Epiphanium, qui Ecclesiæ annis sedecim præfuerat, & Ioanni scholastico (is autem annum unum episcopatum gessit) successerat, Anthimus Trapezunte translatus, nulla gloria episcopatum administrabat: Alexandriæ uerò Dioscori, quem diximus, successor Theodosius, sacra curabat. Vterq; uerò, & Anthimus & Theodosius, unam naturam in Christo esse, etiam post unionem, opinabantur. Verùm Iustinianus magno animo Chalcedonensem synodum defendebat, sanctionibusq; eius admodũ addictus erat. Coniunx autem eius Theodora, eos qui unam profitebantur naturã, idipsum magis ueritati cõsentaneum esse arbitrata, tuebatur. Si quando enim de fide oboritur controuersia, non modò parentes à liberis, & contrà, sed etiã cõiunx à marito suo, & uir à cõiuge per seditionem dissentit. Iustinianus sanè & Theodora, nescio quo pacto (fortasse aũt ex cõposito) opiniones diuiserant, ita ut ille quidẽ duas naturas in Christo post unionẽ quoq; profitentes propugnaret, hęc autem unam asserentibus naturam adhęreret. Neq; sibi inuicem quidquam concedere uidebantur: Iustinianus scilicet in Chalcedonensibus decretis fortiter admodum persistens, eaq́; defendens: Theodora uerò aduersæ maximè parti addicta, quæ eis quæ naturam unam deprædicabant, multam curam præstabat, neq; nostrates interim prorsus negligens. Illis uerò tum ingentem impendebat pecuniam, eosq́; quàm maximè adiuuabat.

Episcopi Constantinopol. Epiphanius, Ioannes, Anthimus: Alexãdriæ, Dioscorus, Theodosius.

Hi sunt monophysitæ

Iustinianus Chalcedonensem tuetur synodum.

Theodora Augusta contrà nititur.

A

B

CAPUT VIII.

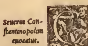

Seuerus Constantinopolim euocatus.

Vius quum ea esset sententia, sępius illa Iustinianũ aggressa, uix tandem ei persuadet, ut Seuerũ Cõstantinopolim euocet. Circumferuntũ hodie quoq; Seueri ad Theodorã Augustã & Iustinianũ ipsum epistolæ, per quas ostendit, quum primùm quidẽ ille profectionẽ ad eos suã, ex quo Antiochenã reliquit sedẽ, distulerit, postea aũt ad Imperantẽ peruenerit urbẽ: se & Anthimũ eadẽ sensisse, eandẽq; secũ de diuino numine opinionẽ illũ obtinere reperisse: seq; illi etiã, ut thronũ suũ relinqueret, persuasisse. Scribit aũt hæc quoq; ad Theodosiũ Alexandrię episcopũ, in quibus literis gloriari etiã uidetũ, quòd in eam sententiã eum ipsum Anthimũ adduxerit, ut eiuscemodi detestãda dogmata temporaneæ etiam isti glorię supremæq; cathedrę pręferret. Sed & Anthimi hisce de rebus, atq; itidem Theodosij ad Seuerum & ad Anthimum epistolæ extant: quas eam ob causam prætermisi, ne ingentem talium scriptorũ copiam in hoc opere accumularẽ. Enimuerò quòd cum Imperatore non consentirent, sed cõtra illius iussiones uenirent, & Chalcedonensem synodum non reciperẽt, uterq; & Anthimus & Theodosius è sedibus suis deturbati sunt.

Itaq;

A Itaq; in Alexandrina Zoilus, in Constantinopolitana autem Menas successit. Accidit tum, ut in ecclesijs omnibus Synodus Chalcedonēsis clarè prędicaretū, & ut nemo illam uel anathemate uel calumnia ex petere auderet. Qui uerò aliter facerent, omnibus modis adigebantur, ut pedibus in eandē sententiam irent, in eaq; conquiescere cogerētur. Promulgauit quoq; constitutionem Iustinianus, in qua Seuerum unà cum alijs anathemate ferit: & pręterea quicunq; illi addicti essent, o pinionemq; alienam cōplecterentur. Atq; eosdem etiam grauibus pœnis subijcit. Ita factum, ut timore omnes percellerentur, & cunctæ ubiq; ecclesiæ idem sentirent, neq; postea schisma siue dissidium aliquod in ecclesijs reliquum esset: sed ut omnes omnium ditionum patriarchæ inter se conuenirent, & locorum quorumq; episcopi duces suos sequerentur, propalamq; per orbem uniuersum in Ecclesia quatuor tantum Synodi celebrarentur: prima, Nicæna trecentorum decem & octo patrum: secunda, Constantinopolitana: tertia, Ephesia prior: quarta, Chalcedonensis. Coacta uerò est quinta quoq; Iustiniani iussu, de qua loco suo dicemus.

Zoilus Theodosij Alexandriæ successor: Anthimi Constantinopoli Menas.

Chalcedonensis synodus cō probatur.

Constit. 42. Nouell.

l. reddentes honorem § suscipimus autem. C de summ. Trinitate.

CAPUT IX.

ILlud notare cōuenit, eum quem diximus Anthimū Epiphanij successorem, uerbo quidem sanctam quartam Synodum recepisse, re uera autem abominatum esse atq; damnasse. Et quum comprobare eam, atq; anathemate eos iugulare, quos illa reijceret, adigeretur, & idipsum facere differret, alias ex alijs causas moræ confingens: interea accidit, ut Agapetus ueteris Romæ hierarcha Constantinopolim ueniret. Qui quum de Anthimi rebus inquireret, multosq; ab Archimandritis eius urbis, & ab alijs libellos oblatos acciperet: illi ne in conspectum quidem admisso, episcopatum B abrogauit. Cuius calculum monasteria etiam Palæstinæ, & Petrus Hierosolymitanus antistes, nec non reliqui ecclesiarum præfecti comprobarunt. Hunc Anthimū post Agapeti obitum synodus Constantinopoli coacta, atq; ipse etiam Agathon, Agapeti in ecclesia Romana successor atq; superstes, cohortati sunt, ut pœnitentiæ libellum exhiberet, eaq; quæ in illum dicta essent, falsa esse probaret, atq; ita ad priorem episcopatum suum Trapezuntem rediret. Porrò quum ille latitaret, & Synodus iterum atq; tertiò illum comparere, & causam dicere, obiectaq; sibi crimina confutare, & priorem sedem Trapezunte recipere propalàm iuberet, atq; ipse propter timorem se occultans, copiam sui non faceret, Synodus sententia contra illum publicata, dignitate sacerdotali omni eum priuauit. Post Anthimum autem Menas ad thronum episcopalem ascendit, sicuti dictum est: cui Agathon papa, quod antea nunquam factum est, manus imposuit. Quum Agathon adhuc in rebus humanis esset, altera Constantinopoli prouincialis Synodus coacta est: cui Agathō & Menas præfuit. In hac Seueri Antiochiæ, & Petri Apameæ Syriæ episcoporum, nec non Zooræ monachi Syri res, in quæstionē deductæ sunt. Aduersus quos Palæstinæ, urbis Constantinopolitanæ, & secundæ prouinciæ Syrię monasteria libellos obtulerunt. Sed enim posteaq; deprehēsi sunt rebus illicitis inuoluti esse, & quod maximum est, Chalcedonensem synodum anathemate configere, præterea anabaptismos, aliaq; nefandæ obscœnitatis plena facinora peragere, & naturam in CHRISTO unam docere, & ipsi & quicunq; cum eis in eadem erant sententia explosi sunt, atq; reiecti. Lata quoque lex, Seueri scripta conseruari non debere: atq; sicubi reperirentur, ut igni comburerentur: sin minus, ut capitis supplicio in eum animaduerteretur, qui scripta talia sibi seruanda esse statuisset. Hoc idem

Agapetus Rō. antistes Constātinopoli Anthimū exauto-rat. Nam ibi apud Imperatoré Iustinianum Theudati legatus fuit.

Synodus Constantinopolitana prouincialis.

Agathon Rō. pontifex Menam Constantinopolim consecrat. Hunc Latini Bonifacium nominare uidentur.

Constit. 42. d. Nouell. Anabaptismi damnatio.

Synodus Ro. prouincialis. — *Euphemius, Macedonius, Flauianus, defuncti etiam in integrum restituti.* — *Legatio Theoderici regis ad Iustinum pro Arianis.* — *πρωτεῖα. Prærogatiua sedis Romanæ præ Constantinopolitana.*

Ormisdas quoque, qui ante Agapetum & Agathonem episcopatum gessit, celebrata Romæ Synodo decreuit. Cuius etiam actorum epistolæ circumferuntur. A Adhæc Synodus sanxit, ut sancta quatuor œcumenica concilia, & diuus Leo, eiusdemque Tomus per uniuersum orbem prædicarētur. insuper ut Euphemius & Macedonius Constantinopolitani, & Flauianus Antiochenus, episcopi, in integrum restituerentur, atque in sacrarum tabularum album referrentur: quippe qui egregiè pro ueritate decertassent, rebus omnibus quæ aduersus illos cœptæ actæque essent, abolendis. Quæ aliarū quoque prouinciarū atque ecclesiarum ephori approbantes confirmarunt. Atque equidem quæ in urbe Imperante aduersus Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zooram, ante sanctam magnā uniuersalem quintam Synodum gesta sunt, sic habent. Porrò quum episcopatum Epiphanius superioribus temporibus gereret, Ioannes quoque Papa Cōstantinopolim uenit, quum eum Theudericbus Roma urbe potitus, legatum ad Iustinum misisset. Arianam namque is religionem defendens, legationem pro Arianis misit, ut ne desciscere ab opinione sua cogerentur. legationi minas addidit: quòd si Iustinus id facere nollet, se itidem per Italiā in Nicæni synodi cultores sæuiturum esse. Ibi Ioannes ad parem inuitatus sessionem, ut scilicet Constantinopolitano * antistiti assideret, non prius Apostolicæ sedis prærogatiuam deserere sustinuit, quàm supra Epiphanium in throno collocarēt. Idem Ioannes alios omnes, prętereā † Timotheum Alexandrinum, ad communionem admisit. Hæc sic habuere.

† Forte legendum Theodosium.

* Ioannis papæ collegæ in legatione ista fuere Agapitus & Patritius coss. Theodorus & Importunus. Sed à Iustino episcoporum hæreticorum restitutio denegata est. Blond. Ioannem cæterosque legatos Theudericbus Rauennæ post reditum in carcere fame occidit. Idem. Deinde 98. die Theudericus profluuio uentris diem suum obijt. Idem.

CAPUT X.

Procopij Cæsariensis scripta. — *Anti-ἴνιας. Res gestæ sub Iustiniano.* — *Bellum Persicum.* — *Bellissarius, Hermogenes, duces. Alamundarus Scenites.*

NOn intempestiuum uerò fuerit, reliquas etiam Iustiniani Imperatoris B res gestas memoratu dignas, neque prorsus ab ecclesiasticis rebus abhorrentes, in historia ista recensere, & quoad eius fieri potest, contexere: quæ à Procopio Cęsariensi eleganter admodum & doctè in tempore rum suorum historia sunt conscripta. Quatuor autem uolumina is [illegible] antiquitatis stylum accedentia composuit: quorum unum Persica nominauit, in quatuor partes diuisum opus: Secundum pari diuisione, Gotthica: quę scripta, bella ab ipso Iustiniano & Bellissario in orbe Romano feliciter gesta complectuntur. Tertium Ædificia inscripsit, magnificè admodum commemorans, quæ opera Iustinianus construxerit: templa scilicet, regias, oppida & urbes, pontes, atque alia ad publicū usum spectantia. Quartū opus, * retractatio est earum orationum, quas apud Iustinianum laudibus eum uehens habuit: quasi quædam palinodia, seu recantatio minus rectè ab eo dictorum. Bellissarij res describens, cuius comes in expeditione bellica illi subseruiens fuit, primùm commemorat, quomodo Cabades Persarum rex, Chosroæ filiorum suorum natu minimo regnum relinquere uolens, in adoptionem eum Romanorum Imperatori dare statuerit, quo iuueni certius firmiusque regnum esset. Quod ubi illi non successit, Proclo impediente, qui apud Iustinianum quæstoris dignitatem gerebat, inimicitias grauiores contra Romanos suscepit. Et bellum Procopius inter Romanos Bellissario duce, & Persas gestum, elegantia mira optimè exequitur. Primùm, ut Bellissarius unà cum Hermogene exercitus ductore Persas ad Daras & Nisibin uicerit, scribit. Ei uictoriæ eorundem tropæa in Armenia erecta attexit. Item Alamundari Scenitarum barbarorum ducis, bello aduersus Romanos ab eo moto, res gestas. Qui Timostratum Rufini fratrem unà cum

Vltra Pelusiacum Arabia est, ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac ditem & Beata cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum & Scenitarum Arabum uocatur, sterilis, præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec nisi Casio monte nobilis. Plin. lib. 5. cap. 11.

A cum plurimis alijs comitibus eius captum, postea ingenti pecunia redemptum, reddidit. Perq; miserabiliter autem memorat ipsius Alamundari & Azarethi aduersus Romanorum imperium expeditiones: quemadmodũ copijs eorum militaribus per uim in regionem suam redire contendentibus, in Euphratis ripa Bellissarius occurrerit, atq; cum eis prælium cõmiserit. Et quomodo Bellissarij milites, quòd consilio eius parêre noluerint, Paschalium feriarum diebus instantibus sint concisi. Quomodo deniq; Rufinus & Hermogenes perpetuam, quæ dicitur, pacem cum Persis fecerint. Deinde seditionem popularem Byzantij ortam subiungit, quæ cognomen sortita est Νίκα, Vince: quòd tesseram eam in ipso conflictu hostes habuerint, ut eo signo se earundem partium sectatores cognoscerent. Quo tempore Hypatius & Pompeius Anastasium genere contingentes, populo cogente, tyrannidem affectarunt. Sed ij pòstea plebe, Narsæ & Bellissarij ductu, uicta, Iustiniani iussione capita amiserũt. In eo tumultu Procopius triginta millia hominũ ex plebe concidisse dicit. Per quos, addit, odio Iustiniani incensum esse uetus Sapientiæ Dei templum, quod longiusculum fuit. Id Constantius olim funditùs à Constantino constructũ, Deo sacrauerat. Quapropter illis tantam impietatem patrare ausis, permißione, ut opinor, Dei, quale id deinceps futurum esset scientis, Iustinianus post uictoriam, partim ut illos ulcisceret, partim ut de eorũ coaceruata cæde Deum placaret, templũ id ab ipsis fundamentis excitatum, ad eam quæ nunc cernitur amplitudinem perduxit.

Azarethus. — *Pax Persica ἀπέραντος.* — *Seditio Constantinopolitana νίκα, h. e. uince, dicta.* — *Hypatij & Põpeij cædes.* — *Conflagratio tẽpli Sophiæ.* — *Restitutio eiusdem.*

CAP. XI.

IDem Procopius res Bellissarij Vandalicas cognitu dignas, mirificè admodum exequitur. Arcadio namq; & Honorio imperantibus, sicuti suprà dictũ est, Vandali cum rege suo Gongidisclo Hispania occupata, inde in Libyam occidentalẽ transierunt, eandemq; posse-
B derunt. Gongidisclus ubi fatis concesßit, Gontaris & Genzerichus filij eius in regno successerũt. Altero porrò ex his, Gontari scilicet, mortuo, ad unũ Genzerichum summa rerum Vandalicarũ peruenit. Hic Carthagine principe Aphrorum urbe, sedem regiam cõstituit. Ac deinceps Romã quoq; cæpit: & mortuus est, quum regnum undequadraginta annis obtinuisset. Reliquit autem is filium Honorichũ: qui Arianam religionem propugnans, Christianos Nicæna decreta fortiter defendentes, in Libya crudeliter tractauit, Arijq; opinionem profiteri coegit. Qui uerò mandatis eius parêre nollent, eos innumeris affecit supplicijs, igni & aqua et alijs acerbißimis tormentorũ generibus è uita tollens. Erant uerò, quibus etiam linguas ferro rescidit: quos se Procopius, quum Constantinopolim uenissent, uidisse ait, atq; per colloquium conuenisse, haud aliter, q; qui nihil tale paßi essent, uerba facientes. Horum linguæ ex ipso usq; gutture excisæ erant: uocem autem tam claram & articulatã edebant, ut miraculum nouum spectantibus atq; audientibus exhiberent. Meminit quoq; eorũ in quadam constitutione Iustinus. Ex his, Procopius inquit, aliquanto pòst duo, quòd lubricitate lapsi essent, & rem cum fœminis habuissent, uocem prorsus amiserunt, martyrij gratia amplius apud eos manere nolente, sed propter illorum degenerationem ab eis desciscente. Recenset præterea aliud quoq; admiratione dignum, quod Deus eo ipso tempore fecit, in hominibus, non illis quidem sacris nostris initiatis, sed qui tamen tum quæ sancta essent facere delegissent. Scribit namq; de Cabaone quodam Maurorum, eorum qui circa Tripolim sunt, duce. Cabaones igitur iste (illius enim qui hæc perquàm luculenter comme-

Res Bellissarij contra Vandalos gestæ. — *Vandali.* — *Gongidisclus.* — *Gontaris.* — *Genzerichus.* — *Honorichus persequutor Catholicorum plus quàm 334 episcopos orthodoxos solũ exilij causa uertere coegit. Diac.* — *Christiani Catholici excisis quoq; eorũ linguis disertè loquuti.* — *L. dicta, ut sup.* — *Gratia miraculorũ per peccatum supprimitur.* — *Cabaones Libys infidelis ea quæ Christianorũ sunt religiose faciẽs ope Dei Vandalos deuicit.*

Anno Domini 441. Carthago, quum annis 585 sub ditione Rom. Imperij fuisset, à Genserìcho Vandalo capta est. Cuius rei mentio fit in C. de offic. pręf. prat. Aphr. l. 1. in princip.

ter commemorat, uerbis utar) postquam Vandalos bellum aduersum se mouere audiuit, hæc fecit. Primùm ciuibus subditisq; suis præcepit, ut ab iniquitate omni & cibo qui ad delicias faceret, abessent, omniumq; maximè se à congressu mulierum abstinerent: & binis castris positis, in alteris quidem ipse cum uiris in armis fuit, in alteris autem mulieres inclusit, mortis supplicium minatus, si quis fœminarum uallū ingressus esset. Sub hæc exploratoribus Carthaginem missis mandauit, ubi Vandali in expeditione militari in templum Christianorum aliquod per iniuriam contumeliose quidquam facerent, ut ipsi quidem, ea quæ fierent, spectarent: postquam autem Vandali ex eo loco decessissent, diuersa & contraria omnia in delubrum id, unde illi abijssent, facerent. Illud etiam eum dixisse ferunt, se quidē Deum quem Christiani colerēt, ignorare: cōsentaneum uerò & par esse, si quidem, quod diceretur, fortis potensq; esset, ut quum contemptores numinis sui ulcisceretur, tum cultores tueretur. Itaq; speculatores, postquam Carthaginem uenerunt, per ocium ibi quieuere, Vandalorum apparatum belli spectantes. Vbi uerò exercitus eorum Tripolim uersus iret, uiliori habitu sumpto, subsequuti sunt. Porrò Vandali die primo in Christianorum templis manserunt: & inductis in ea equis & iumentis alijs, nihil deinjuria cōtumeliaq; aliqua reliqui quidquam fecere. Et lasciuia libidineq; sua usi, sacerdotibus quos arripuissent, colaphos impegerunt, & plagis multis in tergo affecerunt, subseruireq; eos sibi coegerunt. Postquam uerò celerrimè inde discesserunt, Cabaonis exploratores, quæ ipsis mandata erant, fecere. Templa namq; confestim repurgarunt, & purgamentis alijsq; rebus, quæ ibi minus sanctæ positæ erant, cum cura & diligentia eiectis, ritè omnia disposuere, lucernas omnes incendēre, sacerdotes ueneratione ingenti coluere, & humanitate alia omni prosequuti sunt. Argentum quoq; mendicis, qui circum sacras ædes considebant, dederūt. Hoc pacto illi Vandalorum copias sunt sequuti. Et ab eo tempore in profectione & itinere toto Vandali ad hunc ipsum modum peccarunt. Speculatores uerò peccatū eorum correxerunt. Sed enim quum Vandali iam non longè ab eo quem petebant loco abessent, præuertentes eos exploratores, Cabaoni omnia ea quæ & Vandali & ipsi in Christianorum templis fecissent, retulerunt, atq; hostes iam propè adesse renunciarunt. Quibus ille rebus cognitis, pugna cum illis est congressus. In eo certamine multi Vandali, sicut ipse inquit, interfecti sunt: multi ab hostibus capti, pauci sanè ex eo exercitu domum reuersi sunt. Hæc Trasamundo Vandalo à Mauris acciderunt: qui non multo pòst uitam finijt, quum uiginti & septem annis Vandalorum genti præfuisset: ante hunc autem Gundamus Honorichi filius, Genzerichi autem nepos: quorum hic quidem duodecim, Honorichus autem octo annos regnū administrauit. Trasamundus iste eximia forma, animiq; magni uir, ad Theuderichum Gotthorum regem legationem, Amalasuntham sororem eius in matrimonium sibi petēs, misit. Ille uerò mille quoq; dedit armatos, atq; insuper quinq; alia uirorum millia, quæ satellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto, Hulderichus Honorichi ex Genzericho prognati filius regnauit, uir mitis, & Christianis minimè grauis, & qui haudquaq; facile ad bellum mouendum excitaretur. Gelimer autem quidam genere ei propinquus, tyrannidi incumbens, Hulderichum, postq; septem annis regnasset, regno exuit. Is quòd ad res gerendas industrius esset, Gotthorum gentem attriuit.

Vandali in Orthodoxos & eorum templa contumeliosissimi.

Trasamundus Vandalus orthodoxorū hostis acerrimus, in Aphrica 220 episcopos in Sardiniā relegauit, quibus Symmachus Rom. antistes eleemosynam quotidianam summisit. Diacon.

Gundami alij Gundabyndum uocant, crudelem Catholicorū persequutorem.

Hulderichus.

Gelimer. hunc Vandali regē constituerunt: et Hulderichū, Amerē & Euaginem in custodiam incluserunt.

Thrasamundus decessurus Hulderichum, quem alij Childerichū appellant, sacramento iurisiurandi obstrinxit, ne Catholicis unquam faueret. nam propensum eum ad illos complectendos esse animaduerterat. At ipse regno potitus, episcopos orthodoxos ab exilio reuocauit, eisq; ecclesias reformandas demandauit. Quæ res ei apud Vandalos Arianos fraudi fuit. Diacon.

Verum-

CAPUT XII.

A Verùm enim uerò Iustinianus Christianos, qui ibi ita affligebãtur, misseratus, exercitũ coegit. Suggestione uerò Ioannis præfecti, aulæ consilium expeditionis eius mouendæ mutauit. In somnis porrò mandatum accepit, ne à cœpto desisteret. Vindictam enim Christianorum à Vandalis uictoriam reportaturam esse, ei dictum est. Itaque magno animo concepto, circiter æstiuum solstitium Bellisarium ad bellum Carthaginense conficiendum misit. Atque ubi prætoria nauis ad littus, quod ad Imperialem domum est, constitit, & urbis episcopus Epiphanius, pro eo atque par est, preces solẽnes dixit, quosdam etiam milites recens baptizauit, atque in prætoriam nauim Bellisarium produxit, Imperatori res de Cypriano martyre, nõ oratiõe tantum, sed etiam memoria digna renunciata est, qua de Procopius hæc ad uerbum refert: Cyprianum uirum sanctum maximè omnium Carthaginenses uenerantur, eiq; templũ magnificũ pro urbis mœnibus ad littus maris statuerũt. Atq; præter cultus alios quos ei exhibent, festũ quoq; anniuersariũ diẽ celebrãt, quẽ diem Cypriana nominant. Et eodẽ, quo festũ eum conuentũ, nomine, tempestatẽ quandã procellosam appellare solẽt nautæ: quandoquidẽ in id tẽpus incidere consueuit, quo tempore Libyes festum hunc diem celebrandum semper lege statuerunt. Hoc templum Vandali sub Honoricho rege catholicis Christianis per uim ademptum euertere, eiectis inde cum multa contumelia sacerdotibus, & deinceps id utpote Arianis commodum, restaurarunt. Quum autem uicem eam dolerẽt atque deplorarent Libyes, persæpe Cyprianum ferunt in somnis quibusdam apparentem dixisse: Christianos minimè de se solicitos

Expeditio Iustiniani aduersus Vandalos.

Copiæ militares episcopus ad mare producit, & precatiõe prosequitur.

Sãctus Cyprianus cladẽ Vandalorum prædixit.

Cypriana dies apud Libyas festus.

Cypriana itẽ tempestas.

B esse debere: ipsum enim se tempore suo uindicem atq; ultorem fore. Eam rem ut auspicatum omen Imperator accepit. Et prædictio hæc oracularis in Bellisarij tempora rectè incidit, quo duce Carthago Romano imperio subiecta est, nonagesimoquinto anno postquam templum id Christianis est ademptum. Eo bello Vandali omnino sunt expugnati, & Arianorum opinio ex Libya eiecta. Christiani autem templa sua recuperarunt, iuxta Cypriani martyris prædictionem. Ad hæc Procopius illa quoque memoriæ posteritatis commendauit. Bellisarium, ubi de Vandalis uictis tropæa statuisset, Byzantium rediisse cum spolijs & bello captorum hominum multitudine ingenti: in quibus & Gelimer illorum dux fuit. Triumphum egit Bellisarius in Hippodromo: in quo quùm alia multa admiratione digna, tum præcipuè donaria ingenti ui pecuniarum æstimata, portata sunt: quæ donaria Genzerichum antea diximus Romæ cõuasasse, quũ ibi in regiam receptus esset, & templa inuasisset. Quo tẽpore scilicet Eudoxia Valentiniani, qui Occidentale gubernauit imperium, coniunx, sub Maximo tyranno, postquam simul & uirum per cædem amisisset, & in captiuitatem eius illusum esset, eum euocauit, ducem ei atque ingressum in urbem Romanam pollicita. Ibi uerò ille & Romam igni uastauit, & Eudoxiam cum duabus filiabus ad Vandalos abduxit. Eo ipso tempore unà cum alijs eximijs urbis ornamentis etiam donaria quæcunque Vespasiani filius Titus, captis Hierosolymis, Romam pertulerat, & Solomon quondam DEO, quem in primis coluit, dicauerat, Genzerichus rapuit. Quæ quidem omnia Iustinianus CHRISTVM Deum nostrum mirificè honorans, Hierosolyma, ubi prius quoq; consecrata fuerant, remisit. Dicit insuper idem Procopius, Gelimerem tum in Hippodromo, ubi Imperator præsidens triumphi pompam spectabat, humi proiectum patria lingua illam Solomonis sententiam protulisse: VANITAS VANITATVM, OMNIA VANITAS. Aliud quoque Procopius recenset, quod nemo

Victoria de Vandalis.

Aphrica intra tres menses subacta. Diac.

Triũphus Bellisarij, in quo Gelimer est ductus.

Spolia Romana à Vandalis recuperata.

Sacra donaria Hierosolyma remissa.

Iustinianus Gelmeri loca quędã in Gallia habitãda attribuit. Diac.

Ecc

nemo præter eum ex antiquis scriptoribus memoriæ prodidit, miraculi admi- A

Mauri Palæstinorum infidelium coloni. Iesus seu Iosue, filius Naue, seu Nun, Palæstinos sedibus suis eiecit.

rationem omnem excedens. Dicit namque, Mauros Occidentalem Libyæ gentem, antiquitùs Palęstina expulsos, in Occidentali ea Libyæ ora consedisse. Eos uerò esse, quos Gergesæos sacræ literæ, & Iebusęos uocant: aliasque insuper gentes, quas Iesus Nauæ filius deuictas domibus suis eiecit. Hanc rem ueram maximè esse, uetusta quadam inscriptione confirmat, quam se ille legisse testatur, Phœnicum compositam literis, ad fontem quendam, ubi duæ quoque columnæ ex candido lapide excitatæ fuerint. Literarum sculptura eò aduenientibus hæc promulgabat: Nos sumus, quã facie Iesu prædonis filij Nauæ profugimus. «

Libya in potestatem Romanorum denuò redacta.

Ac de his quidem ad hunc ille modum scribit. Libya uerò in potestatem Romanorum redacta, annua uectigalia, sicuti & antea, in ærarium intulit. In eadem Libya Iustinianus centum & quinquaginta oppida construxisse dicitur, quæ partim ante id tempus non extiterant, partim uetustate collapsa fuerant. Ea uerò magnificentissimè restituit, summopere'que ornauit, priuatis simul & publicis structuris, mœnibus, & diuersis alijs ædificijs, per quę & urbes illustrantur, & diuinum numen maximè placatur. Aquæductibus quoque, qui utilitatem simul & amœnitatem abundè ciuitatibus afferrent. Eorum nonnulli tum primùm, quum antea non fuerint, constructi sunt: nonnulli uerò quum aliquando quidem fuerint, sed postea corruerint, tum temporis ad uetustum reducti sunt statum.

CAPUT XIIII.

Theuderici mors.

Orrò quæ in Italia quoque gesta sint, referemus, quæ & ipsa Procopius in historiam retulit. Postquam Theuderichus, sicuti suprà àno bis dictum est, Romam recepit, & Odoacrum tyrannidem ibi exercentem sustulit, rerum'que Romanarum potitus decessit, Amala- † suntha uxor eius, communis filij Atalarichi tutelam suscepit, & regnum uirili a- B nimo administrauit. Cæterùm quum prouidè rerum curam gereret, prima Iustinianum ad bellum aduersus Gotthos sumendum excitauit. Quum namque insidijs ab eis experita esset, Oratores ad Imperatorem misit. Sed enim filio Atalaricho in tenera adhuc ætate extincto, Theudatus Theuderichũ genere attingens, Occidentis imperium sumpsit. Qui, postquam Bellissarium Imperatorem in Occidentem misit, regno cedens, literarum doctrinis magis quàm rebus administrandis incubuit, ad res bellicas tractandas minimè idoneus. Copijs Occidentalibus tum Vittigis præfuit. Bellissarius ut Italiam est ingressus, Vittigis quidem Roma relicta, inde discessit: Bellissarius uerò urbi appropinquans, à ciuibus est in eam receptus, fores omnes & corda insuper ipsa Romanis ei patefacientibus: maxime uerò Syluerio throno eius præsidente, eam rem suadente atque procurante, qui ad Bellissarium, Fidelem, qui Atalarichi assessor & consiliarius fuerat, legauit. Ita absque certamine Roma in ditionem Romanorum, post annum sexagesimum, mense Decembri redijt, undecimo imperantis Iustiniani anno. Scripsit & illud Procopius, ubi postea Gotthi denuò Romam oppugnarunt, Bellissario Syluerium episcopum suspectũ fuisse: quapropter eum in Græciam transtulerit: Vigilio autem antistiti thronum ecclesiæ commiserit. Memoriæ prodidit Procopius idem, eisdem temporibus, cum Anastasius imperium obtineret, Herulos Istrum transijsse: atque eos postea uniuersos liberaliter à Iustiniano tractatos, & ingentibus pecunijs allectos, Christianorum religionem suscẽpisse, & uitam ad humanitatem mutasse. Adhæc, Bellissarij reditũ ex urbe

Administratio regni muliebris. Atalarichus, seu Adelrichus immaturè periit. Theodotus regno cedit. Roma ex Gotthorum manibus à Romanis recupata. Syluerius episcopus Romanus. Vigilius ei surrogatus. Heruli Christiani facti.

† *Amalasuntham, siue Himmelsuitham, alij filiam Theoderichi fuisse scribunt, ut Diaconus. Suprà cap. 11. col. Amalasuntha soror Theoderici Trasamundo Vandalo nupsit.*

A ex urbe Romana in urbem Constantinopolitanam refert. Atque ut ille Vittigim, perinde atque mancipium quoddam inter spolia Roma secum duxerit: & ut † Totilas imperium Romæ arripuerit, atque urbs ea rursum in potestatem Gotthorum redierit. Deinde, ut Bellissarius in Italiam reuersus, Romam rursum receperit: atque inde, Persico bello in Oriente orto, ab Imperatore reuocatus sit. Recenset quoque, Abasgos tum Christianismum complexos esse, seseque ad humaniorem uiuendi morem composuisse. Et Iustinianum Imperatorem eunuchum gentis eorum Ephratam nomine ad eos misisse, qui prohiberet de cætero quenquam ea parte corporis qua uiri sumus, apud eos ferro naturæ iniuriam inferente priuari. Siquidem plurimi qui in Principum cubiculis uersantur ministri, quos eunuchos siue cubicularios uocare solemus, ex gente * ea erant. Tum uerò etiam Iustinianus Deigenitrici templum in Abasgorum regione, pulchritudine atque amplitudine præstans ædificauit: sacerdotes ei attribuit, & alia quæ ad cultum diuinum faciunt, ritè constituit. Vnde populo ei accidit, ut accuratissimè in Christianorum dogmate exerceretur. Scribit item, quomodo populi Tanaim accolentes (uocant autē loci eius homines Tanaim, maximæ paludis Mæotidis usque ad Euxinum pontum in longum excurrentem tractum) ad Iustinianum legatos miserint, ut episcopum illis daret, supplicantes: quorum ille precibus reipsa annuerit, & episcopum illis libenter miserit. Admodum uerò terse illud etiam idem recenset, quomodo Gotthi Mæotidis accolæ, Iustiniano imperiū administrante, plurimas excursiones in Thraciam fecerint. Præterea, ut sæui terræmotus in Græcia fuerint, & Bœotia, atque
B Achaia, & sinus Crissæus ad extremum concussus sit: loca plurima sub numerum minimè cadentia, & urbes similiter in præceps ierint, & solo æquatæ sint. Plerisque in locis terra submersa pessumierit, atque alicubi quidem chasmata rursum coierint, alicubi uerò hiatus perpetui ad hoc usque tempus permanserint. Quale quiddam etiam ciuitati Ciliciæ Pompeiopoli acciderit. Quum enim terra diuisa urbem eam cum incolis omnibus uniuersam absorbuisset, uox ex infima uoragine exaudita est, hominum eis qui superstites circum ea loca relicti essent, supplicantium, ut se ærumna ea liberarent. Commemorat etiam, ut † Narses eunuchus à Iustiniano copiarum militariū dux electus, expeditionem in Italiā susceperit, ac Totilam uicerit. Deinde uerò & Teiam, & ut Romam urbem quintum iam cæperit. De Narse, qui familiariter cum eo uixere, illud perhibent: ita ipsum ex diuino numine pependisse, atque id omnis generis pietate coluisse, & uirginem eandem'que Deigenitricem ita ueneratum esse, ut illa manifestò ei apparens, quando prælium committendum esset, præciperet: neque illum facilè prius in aciem descendisse, quàm tempus opportunum ab ea cognouisset. Plures insuper alias & maximas Narses res gesit, qui Buselinum & Silduandum bello uicerit, & regiones usque ad Oceanum omnes Romano imperio subdiderit: quas res potissimùm, post Procopium Agathias rhetor in literas retulit.

Bellissarius de Vittigi triumphat.

Roma à Totila Gottho capta.

† Idē Badialla dictus.

Abasgi Christiani fiunt.

Christianismus homines ad humanitatē componit.

Ephratas Abasgus eunuchus.

Cōstitutio qua eunuchismus prohibetur.

Tractus Tanais amnis Christianismū suscipit.

Gotthorū excursio in Thraciam.

Terræmotus.

Chasmata.

Pompeiopolis in Cilicia cum uniuersis habitatoribus terra absorpta.

Narsæ eunuchi ducis res gestæ in Italia.

Teias Gotthorum dux.

Apud Agathiā hi dicūtur Bultinus & Sindual. Alij hūc Sisualdum nominant.

* Procopius de bello Persico libro secundo, ubi de Iberum finibus & monte Caucaso agit: Hic gentes, inquit, quum aliæ multæ, tum Alani & Abasgi habitant. Insuper Zecchi, & post eos Hunni, qui & Saberi dicuntur.

† Imperator multa ad eos adimendos & educendos multis donauit, restitutosque liberaliter pecunia prosequutus est. Diac.

CAPUT XIIII.

Chosroes Persarũ rex bellũ contra Rom. mouet.

IN historia Procopij illa quoque sunt: Chosroen, ubi Romanorum A in Libya et Italia res bello gestas cognouisset, ad ingentem inuidiam commotum esse: & prætextus contra Romanos fingentem, quòd fœdera uiolata & pax perpetua soluta esset, dixisse. Ac primũ quidem Iustinianum oratores ad Chosroen misisse, qui significarent, nullam se causam præbuisse, ut quæ pacta esset pax perpetua, frangeretur: neque quidquam detrimenti conuentis intulisse. proindeq; petijsse, ut de rebus controuersis disquisitio fieret: & causæ quæ in medium prolatæ essent, pacatis consilijs amicè componerentur. Chosroes uerò, quòd grauem qua in animo suo flagrabat inuidiam non ferret, nihil quod rationi conueniret, respondisse: uerùm exercitu maximo ex populis suis coacto, Romanorum ditionem adortum esse, decimo tertio imperij Iustiniani anno. Describit igitur, quomodo Chosroes Surum ad Euphratem situm oppidum, expugnatum ceperit, ciuibus partim per acta conuenta allectis, partim per arma deuictis. Quippe qui improbè se gesserit, & pacta minimè seruarit, dolo magis quàm belli iure ciuitate ea potitus. Quomodo etiam Berrhœam incensam igni uastarit. Item quomodo inde Antiochiã peruenerit, in cuius tum throno Euphræmius enituit: qui, quum ei quod agebat, nihil ex sententia procederet, Ecclesiam reliquit, eamq; profugiens unà cum uicinis ædificijs seruauit, sacris donarijs ordine publicitùs ꝓpositis, ut redemptionis essent ecclesiæ precium. Præterea perquàm miserabiliter cõmemorat, quomodo à Chosroe Antiochia sit capta, qui omnia ibi ferro concidit, & incendio uastauit. Deinde quomodo in suburbanum Daphnæ lucum, & in uicinam Seleuciam uenerit: & ut ad Apameam quoque applicuerit, Thoma tum ibi episcopatum administrante, & uita & doctrina illustri uiro. Quem unà cum Chosroe, apud quem legatus erat, dicit equorum certamen in Hippodromo, præter receptum morem, sapienter spectasse: ut illum scilicet tali officio mitem placatum'que prorsus redderet. Eum quum facetè admodum Chosroes interrogasset, An ille se ad hunc modum in urbe sua uidere uellet: ueritatem rebus omnibus præponentẽ respondisse dicit, quòd non libenter eum uisurus esset. Quod dictum quùm Chosroes propter ueritatem plurimi fecit, tum antistitem eum mirificè est admiratus. B

Vittigis ad Persam legatos mi fit, ad bellum Rom. eum excitans. Proc. li. 2. bell. Pers. — Bellũ Persicũ. — Cepit Surum. — Berrhœa. — Antiochia. — Lucus Daphnæ. — Seleucia. — Apamea ope Dei seruata. — Thomas Apamenus episcopus, cum Chosroe ludos Circenses, ut eum ciuitati suæ placaret, spectauit.

Thomæ episcopi quod Chosroi in tẽpore libere dictum.

CAPUT XV.

POsteaquam uerò ad hunc locum peruenimus, aliud quiddam recensebo, præsenti historiæ conueniens quàm maximè. Quum Apameni urbem Antiochenam iam incensam esse audiuissent, Thomam, quem dixi, episcopum à Chosroe reuersum obsecrarunt, ut præter solitum morem uiuificum crucis lignum proferret, atq; in medium proponeret, ut postremùm intuerentur exoscularenturq; unicam eam hominum salutem: & quasi uiaticum, adorationemq; illius, ad meliorem illam uitam migraturi, sumerẽt. Annuit precibus eorũ Thomas, & lignũ uitale ꝓtulit, certis productionis eius indictis diebus, ut uicini quoq; confluerent, & medicina salutari perfruerenť. Quum aũt omnes conuenissent, totis manibus Thomas sublato in sublime ligno, maledictionis amuleto, sacram ædem circumijt: quod statis tantum supplicationũ diebus fieri consueuit. Porrò Thomam procedentẽ magna uis resplendentis ignis subsequi uisa est, non adurentis quidem ignis, sed qui locum unde ille iret, comburere putaretur. Neque id semel aut iterum, uerùm sæpenumero accidit, quòd antistes locum omnem circumiret, & multitudo

Partem crucis Dominicæ magnitudine cubitali. Procop. — Miraculũ Apameæ in crucis ligno editum.

congregata

A congregata illum,ut idem sępius faceret,rogaret, quo crebrius uidelicet diuino fulgore frueretur. Ea res futurã Apamenis salutem portendit. Et miraculi eius imago atq; monumentum ad Basilicæ testudinem summam, omnibus nouitatem rei testificaturum, propositum est. Quod quidem usq; ad Ardaamani & Persici belli tempora integrum permansit: quo tempore uniuersa urbs, & Ecclesia ipsa,uastata est, & cum ea imago simul conflagrauit. Atque hæc quidem sic acta. Chosroes uerò recens initorũ pacificationis pactorum rursum oblitus, denuò quoq; eadem hostiliter fecit, leuitati quidem morum & incõstantię eius conuenientia, uirum autem præclarũ ac regem præcipuè haudquaq; decentia.

Apamea alio tempore uastatio.

Chosroes bellum contra pacta conuenta redintegrat.

CAPUT XVI.

INsuper etiam Procopius memorat ea, quæ à ueteribus quoque de effigie CHRISTI memoriæ sunt prodita, quæ Augaro Edessæ principi est missa. Et quomodo Chosroes ea, quæ de illa fama increbuerant, quòd scilicet Edessa nunquam in potestatc alienigenarum futura esset (id quod in literis ad Augarum missis non reperitur: quemadmodum ex Eusebij Pamphili historia cognoscere licet, qui epistolam eam legit, & ad uerbum operi suo inseruit, & nos quoque in secundo tomo exposuimus) falsa esse conuincere uoluerit. Apud fideles quidẽ ita & canitur, & creditur: res ipsa quoque prædictionis eius fidem, quòd uera maximè sit, & sibijpsi consentiens, confirmat. Chosroes namq; maximo impetu urbem adortus, atque omnia ferè expertus, innumerabilibusq; tentatis uijs, tandem aggerem tantum excitauit, ut ciuitatis etiam mœnia superaret: aliasq; infinitas prætereà molitus artes & fraudes, cum probro tamen re infectà inde discessit. Quæ uerò is cõtra urbem eam tentarit, pro eo atque potero, exponam. Lignorum multam uim & materiam
B aliam, quæcunq; facilè ignem cõcipit, milites suos, alijs rebus relictis omnibus, ad urbem aggerere iussit. Atq; ubi id dicto citius factum, & materia circumcirca constructa est, terram deinde ingessit, & aduersam aciem contra urbem duxit: & celeriter propugnaculis in strue lignorũ & aggere collocatis, eam oppugnauit. Vsqueadeò uerò urbem altitudine operis superauit, ut ex munitionib. tela in defensores urbis conijcerentur. Itaq; quum obsessi aggerem ueluti montem aliquem urbi imminere uiderent, & hostes ex locis superioribus pedibus quàmprimum in urbem excursuri existimarentur, sole oriente ex aduerso aggeri cuniculos agere instituerunt, & ignem subijcere, ut lignorum materia flamma consumpta agger pessumiret, opus'que totum corrueret. Cæterùm igne immisso, cœptum eos consilium fefellit, quòd flamma exitum non haberet: quam acrem concipere, atque ita materiam comprehendere, sicuti consueuit, oportebat. Itaque ubi eos consilium prorsus destituit, in extremam deiecti desperationem, ad supremam anchoram, diuinitùs scilicet acceptam imaginem, confugerunt, quam nulla hominis manus fecerat: ipse uerò CHRISTVS Deus Augaro uidere eum cupienti, facie in linteum impressa, miserat. Hanc ipsam imaginem ad cuniculum produxerunt, & aqua conspersam contra pyram miserunt. Et subitò diuina uirtute inuisibili quodam modo eorum fidei, qui hoc faciebant, succurrente, facilè admodum quod desperatum antea fuerat, est perfectum. Siquidem confestim ligna ignem conceperunt, & quàm celerrimè combusta imminenti statim materiæ eundem ignem immiserunt, carpentem & consumentem omnia. Obsessi ciues postquam fumum exilientem ex aggeris mole uiderunt, talia insuper sunt moliti. Vasculis siquidem quibuscunque fictilibus collectis, & sulphure, pice, alijs'que rebus ex materia quæ facilè flammam corripit, com-

Edessa contra uim Persarum oppugnata, per imaginem Saluatoris est seruata.

Oppugnatio urbis Edessenæ.

Defensio eiusdem.

Defensores ad imaginẽ Christi [illegible] Augaro olim missam confugiunt.

pletis, fundis ad cuniculi fossam coniecerunt. Quæ fumum emittentia, igne A scilicet iactus impetu accenso, effecerunt, ut fumus qui ex aggere promanabat, prodire inde non existimaretur. Omnes enim fumum omnem ex ollis excitari autumabant. Triduo uerò pòst, ubi ignis quæ in medio erant consumpsit, flammas eius terra reddidit: & qui in aggere constiterant Persæ pugnatores, intelligere cœperunt, in quod nam discrimen peruenissent. Tum Chosroes, ueluti aduersus uirtutem diuinam cõtrarijs cœptis eundum sibi esse existimaret, quæ urbem præterfluit aquam, contra pyram ardentem, extinguere eam uolens, immisit. At illa magis magis'que accendebatur, aquarum uim omnem perinde atque sulphur, aut oleum, aut liquorem alium ad inflammandam materiam idoneum excipiens, in sublime eò usque ferebatur, donec agger omnis in fossæ cuniculis considens, in cineres est redactus. Itaque Chosroes rebus ipsis ad desperationem abductus, tandem uim eam quæ urbem defenderet cognouit: & pudore perculsus, in regnum suum rediit, pœnitentia ductus, quòd tantos frustra labores subiisset, per quos ita manus contra Deum tollere uoluisset. Atque equidem hæc sic habuere. Dicam uerò itidem, quod alibi Chosroæ apud Sergiopolim euenit: rem quæ referatur, ac memoriæ posteritatis sempiternæ tradatur, admodum dignam.

Aquæ diuinitùs ignem alit & auget.

CAPUT XVII.

Salutē Sergiopolis episcopus sacris ecclesiæ donarijs redimit.

INstitit & huic, iugum seruitutis imponere contendens. Et postquã mœnia est aggressus, & urbem expugnare conatus: de salute dehinc urbis, ut ea seruaretur, utrinque ab obsidentib. simul & obsessis, hinc inde uerba sunt facta. Postremò inter utrosque conuenit, ut sacris templorum donarijs ciuitas redimeretur. Quibus & crux, quã Iustinianus & Theo B dora eò miserant, est annumerata. Etiam ab urbis eius antistite, alijsque qui cum eo missi fuerant, ad Chosroen omnia deportata fuerant. Atque ille, num præterea in urbe quicquam reliquum esset, interrogauit. Affuit ibi quidã, uerum dicere solitus: & Chosroæ, alia quædam pauca admodum in urbe à ciuibus occultè asseruari renunciauit. Ac auri quidem uel argēti reliqui nihil esse, sed alterius longè præstantioris & Deo dicatæ materiæ, in qua ossa Sergij martyris asseruarentur, urnam sublongam ex argento fabrefactam restare. Hoc ubi Chosroes audiuit, illico exercitum omnem ad excindendam urbem ex castrorum munimentis eduxit. Confestim uerò innumerabiles propugnatores supra urbem apparere, se'que ad eandem defendendam parare, atque per muros ubique discurrere uisi sunt. Porrò ut hoc, qui ad oppugnandum missi fuerant, uiderunt, euestigiò ad Chosroen reuersi, quùm defensorum ciuitatis multitudinem, tum timorem suum qui eos exarmasset, stupefacti ei commemorarunt. Chosroes autem, ubi curiose omnia scrutatus, ualde paucos uel • immaturæ uel exoletæ ætatis homines in urbe esse, robustis omnibus è medio sublatis, cõperit, rem eam sublimioris alicuius potestatis, & martyris præcipuè esse suspicatus est. Ac timore correptus, Christianamque religionem magnopere admiratus, statim obsidionem soluit, atque in ditionem suam reuersus est. Fama uerò obtinet, Chosroen istum paulo ante obitum, sacris nostris initiatum, atque ad diuinum lauacrũ admissum esse.

Per martyrem Sergium urbs Sergiopolis defensa.

ἀκμῆς ἢ καὶ ἐξώρων.

Chosroes miraculis diuinis adductus, Christianismũ suscepit.

Sedenim & pestem eam quę tum grassata est, ita ut potero prosequar, quæ omnem (ut ita dicam) terrarum orbem depasta est, quinquaginta & duos annos, quod auditum nunquam est, in terris sæuiens.

Capta

CAPUT XVIII.

A CApta à Persis Antiochia, biennio pòst morbus pestilẽs obortus est, aliqua quidem ex parte ei quem Thucydides describit persimilis: aliquo uerò modo multum ab eo dispar. Ortum cœpit ex Aethiopia: uniuersum uerò propè peruasit orbem, ueluti incedens, & sensim transiens, ita ut neminem ferè eius temporis hominem intactum præterierit. *ἐπιδήμιον, hoc est, popularis & communis morbus in toto orbe perquam diuturnus.*

Quædam ciuitates adeò sunt à morbo eo occupatæ, ut uacuæ prorsus ab incolis fierent. Fuere quas leuius carperet, & statim inde transiret. Nec ille certa quapiam periodo grassatus est: neque ubi grassari cœpit, eundem cursum tenuit: uerùm quibusdam in locis in principio hyemis sæuire cœpit, in alijs uerno tempore, in nonnullis æstate prima. Alicubi autumno iam progresso: in quibusdã oppidis partem aliquam attigit, à reliqua autem abstinuit. Et uidere erat in ciuitatibus peste hac affectis, domus prorsus omnes consumptas: in alijs unam atque alteram ad uastitatem redactam, reliquas uerò intactas. Fuerunt homines qui certius deprehenderent, quæ domus nunc immunes à lue ista fuissent, eas proximo deinceps anno solas illam sensisse. Illud uerò in hoc malo nouum esse uisum est, quòd si ciues aliqui earum urbium quas pestis inuasisset, aliò migrassent, soli ipsi ea corriperentur, qui ex infectis scilicet iam urbibus inter intactos uersarentur. Porrò malum hoc potissimum sęuijt eis cyclorum periodis, quos Epinemeses Græci, hoc est, diuisiones temporum uocant. Internecione autem propè interiere homines secundo πεντεκαιδεκαετηρίδος, hoc est, eius qui annos quindecim complectitur cycli anno. Et uariæ erant pestis huius ægritudines. *[illegible]*

B In quibusdam enim à capite incipiens, oculos sanguinolentos, & faciem tumentem efficiebat. Deinde gutturi incessens, uitam adimebat. Quosdã uentris profluuium inuadebat. In alijs bubones etiam extabant, & acres accedebãt febres. Moriebantur intra biduum & triduum, perinde atq; nihil paterentur, ratione & ualetudine in uigore suo permanentibus. Nõnulli uerò mentis impotes moriebantur. Item carbunculi exorti, homines celeriter inflammarunt & extinxerunt. Erant qui semel atq; iterum malo eo capti & liberati, postea tanquã postliminio correpti peribant. Diuersa etiam fuit contagio, rationem excedens omnem. Nonnulli enim morbum ex conuersatione tantum & consuetudine ęgrorum contrahebant, alij solo contactu illorum mortem sibi creabant. Erant qui quum in domũ saltem prospexissent, inficiebantur: alijs id in foro contingebat. Nonnulli qui periculum euaserant, ex pestilentibus urbibus excedentes, contagionem morbi ad integros & ualentes transmittebant. Quidam uerò peste ea correpti prorsus non sunt, quamuis familiariter cum multis ægris uixissent: & non solum eos ipsos ægros, uerumetiam ex peste ea defunctos homines contrectassent. Multi namq; erant, qui magno studio ut morerẽtur agebant, propter liberorum aut totius familiæ internecionem. Quam ob causam ægrotis immixti, cum morbo ipso quodammodo colluctabantur. Nihilo tamen magis, pro eo atq; cupiebant, ex hac uita migrabant. Lues ista, sicuti dixi, ad quinquagesimum secundum annum, pestilentias priores omnes longè post se relinquens, grassata est. Philostratus pestem sui temporis, quæ quindecim durauit annos, admiratur. Sed illam hęc multis modis superauit. *Euagrius quoque hac peste se infectũ fuiße scribit libro 4. cap. 19.*

Ego uerò ad reliquam historiam reuertor, reliquas Iustiniani res cõmemoraturus.

CAPUT XIX.

Ex Euagrio de Iustiniani immani auaritia, & immensa prodigalitate.

Quæ autem de eo Euagrius narret, adijciam, ne ipse in tantum Imperatorem inuectus esse uideár. Sic enim ad uerbum de eo ille loquitur: Iustinianus inexplebilis auaritiæ fuit, & alieni usqueadeò appetens, ut ciues subditosq́ omnes auro uenales habuerit: & magistratib. ipsis, uectigaliumq́ mancipibus, atq́ alijs insidias nulla de causa aduersus homines fuere solitis, uendiderit. Quàmplurimis autem, quib. amplæ essent diuitiæ & possessiones, causa aliqua & prætextu præter causam & prætextum omnem per colorem quempiam conficto, bonorum omnium mulctam dixit. Ac si qua mulier se assimulasset meretricium quæstum facere, & oculum alicui Venereæ cõsuetudinis gratia adijcere, illico in leges committebatur. Atq́ ea ubi Iustinianum ad societatem tam turpis lucri asciuisset, opes eius qui per eiusmodi sycophantiam deceptus esset, uniuersas, ipse in domum suam congerebat. Pecuniæ uerò prodigus etiam, multas sacras ędes & templa ubiq́ construxit, aliasq́ pietatis causa domos ad affectę uel imperfectæ ætatis, & cum uarijs morbis conflictantium uirorum & mulierum curam, ędificauit: ingentibus, unde illi fouerentur, eis reditib. attributis. Alia quoq́ innumerabilia pietatis opera Deo placentia fecit: siquidem ea ex proprijs authoris, qui de suis ipse puris factis fructum ferat, facultatibus procedant. Hęc quidem Euagrius.

CAPUT XX.

De structura templi Sophiæ Constantinopolitani.

Iustinianus porrò multa delubra passim in orbe terrarum pulcherrima excitauit: potissimùm autẽ Constantinopoli præclarissima templa, præstanti forma & magnitudine cõstruxit. In quibus ingens illa & incomparabilis, neq́ unquam antea uisa basilica est, augustum SAPIENTIAE DEI VERBI templum: maximum sanè illud, atq́ decentissimum, & quod orationis uim omnem longè supergrediatur. Eius structuram ex Procopio hoc loco inserere uisum est: cuius uerba hæc sunt: Homines aliquando gregarij & leue uulgus, Christianorum ecclesiam incendere ausi sunt. Sophiam Byzantij templum id, commodissimè cognomen hoc DEO tribuentes, uocant. Permisit id hominibus nefarijs, ut impietatem tantam patrarent, quod præuiderit ad quantam pulchritudinem fanum id aliquando restitutum, peruenturũ esset. Itaq́ ecclesia exusta tota tũ iacebat. Iustinianus aũt ita eam aliquãto pòst expoliuit, ut si antea quispiam cognouisset, & descriptionẽ ædificij nunc extantis ostẽdisset, in uotis habiturus quilibet fuerit, ut ecclesia prius disperiret: quo ea forma, in quam est in præsentia redacta, conspiceretur. Artifices namq́ Imperator ex prouincijs omnibus omnes euocauit, atq́ in primis Anthemium Trallianum, architecturæ & artis mechanicæ, quæ ingenio & manu fit, non tantum inter eos qui sua ætate, sed etiam qui superioribus temporibus ædificijs accuratè & commodè extruendis præclari fuere, præterea uerò qui futuri erant, structurarum formas & effigies præscribẽdi peritissimum: & Isidorum Milesium, egregium fabrum. Spectaculum igitur ecclesia multo pulcherrimum facta est, cõspicientibus quidem mirificum, audientibus uerò incredibile prorsus. Nam altitudine cœlũ propè attingit: & ueluti ab ædificijs alijs abducta, urbi reliquæ imminet atq́ incumbit, exornans quidem illam, quod scilicet illius sit: spectandam autem seipsam præbens, quod illius quum sit, illam'que supergrediatur, tantum eminet, ut ex ea perinde atque è specula urbs tota perlustretur. Eam autem latitudine atq́ longitudine quàm rectissimè est exornata, ut non immeritò & longior & latior dicatur. Tum autem incredibili pulchritudine est insignis. Moles quoq́ ipsa ornamento illi est, & magnitudinis conueniens & apta ratio & pro-

Anthemius Trallianus, Isidorus Milesius, architecti nobiles.

A & proportio, neq; ad nimiam amplitudinem excedens, neq; se ad uiliorem hu-
,, militatem demittens. Nam & solitis ædificijs grandior est, & immoderatis stru
,, cturis uenustior atq; decentior. Lumine uerò & solis splendore mirificè abun
,, dat. Non extrinsecus locum cum sole illustrari, uerùm intus oriri lucem dicas.
,, Tanta uis lucis in templum hoc diffunditur. Facies eius, pars scilicet orientē Sanctius tem-
,, solem respiciens, ubi mysteria & arcana Deo sacra fiunt, ad hunc modum est pli sacrarium.
,, extructa. Aedificium quoddam dimidia ex parte rotundum & turbinatum,
,, quod artis huius periti hemicylindrum nominant, in sublimitatem immensam
,, excurrit. Operis huius altitudo, * in quartam orbicularis figuræ partem eua- * εἰς σφαίρας
,, dit. Desuper structura alia lunata forma, ab ædificij artificibus ei imposita τεταρτημόριον
,, eminet, decenti quidem pulchritudine admiranda illa, sed quæ periculosa ἀνανεύσαν.
,, compositionis coagmentatione horrendum quiddam prorsus esse uideatur.
,, Videtur namq; in rem præsentem uenientibus, non satis firmo loco collocata,
,, atq; non sine discrimine in sublime sublata esse. Illa uerò certa & stabilis maxi-
,, me constat. In huius templi parte utraq; columnæ in solo sunt, & apices ea-
,, rum ex ingentibus saxis constructi, ritèq; coagmentati. Quæ columnæ aliæ a-
,, lijs artificiose inter se situ ipso respondentes, in magnam sublimitatem pertin-
,, gunt: scopulis eas, si cernas, præruptis cōpares. Quatuor in ijs arcus † quadran- † οἱ τετρά-
,, guli forma extant. Porrò arcuum istorum duo, qui ad orientem & occiden- πλευροι
,, tem solem pertinent, in uacuum aerem prominent. Reliqui autem duo ex
,, inferiori paululum parte, ædificium quoddam & quasdam columnas ha-
,, bent. Eisdem uerò ex superiore quoq; parte rotunda structura ad turbinatam
,, formam uergens, imminet, unde semper dies primum illucescens apparet. Et
B quum ædificatio ita diuisa sit, commodi illud habet, quòd affatim lucem tem-
,, plo sufficit. Hæc uerò ipsa, ut opinor, fieri non potest, ut lingua balbutiens &
,, parum uocalis exponat. Namque propter structuram infractam, non in ter-
,, ra consistere, sed cœlitùs catena aurea suspensa esse uidentur. Et qui hęc contem
,, plantur, quid'nam potissimum præ alijs admirentur, dicere nequeunt. Verùm
,, quum animo omnia circumspexerint, & supercilia super omnibus contraxe-
,, rint, structuræ artem assequi non possunt: sed quod oculis perspicere eam non
,, sit, consternati inde discedunt. Puro siquidē auro testudo summa tecta est, am-
,, plitudinem pulchritudine temperans. Tum autem lapidum splendor cum au-
,, ri fulgore concertans, excellit. Ex utraq; parte porticus duæ sunt: utriusq; cul-
,, men, tholus, & aurum, tectorium est. Harum altera quidem uiris orantibus, al-
,, tera autem mulieribus idem facientibus cessit: neque prorsus quidquam inter
,, se uariant, aut differunt. Quis uerò sublimiores gynæconitidis stationes expo
,, nat? aut uarias enumeret porticus, & columnis frequentibus conspicuas aulas,
,, quibus templum hoc circundatū est? quis columnarum & lapidum enumeret
,, aptam & conuenientem speciem, quibus sacra ædes exornata est? In pratum se
,, quispiam floribus uernans incidisse existimet. Admiretur namque meritò, alio
,, rum quidem colorem purpureū, aliorum uerò uiridantem, in quibusdam aūt
,, puniceū florere. In nōnullis candidū fulgere uideat. Insuper uerò in quibusdam
,, obstupescat, quos aduersantibus inter se coloribus, in modum pictoris, natura
,, ipsa uariè cohonestarit. Porrò templi eius donaria omnia, quæ uel ad usum sa-
,, crorum parata, uel ex argento & lapillis magni precij fabrefacta sunt, accurati-
,, us persequenti, eloqui omnino non est: quæ Imperator duntaxat iste dedica- Ingēs uis argē
,, uit. Ex una autem re tantum, coniectura, qui hæc legent, opes ecclesiasticas col- ti in tēplo illo
,, ligere poterunt. Sanctius etenim templi huius sacrarium, quod soli sacerdo-
,, tes adeunt, † quadragies mille argenti libras continet. Ex arcubus, quos loros † μυριάδας τέσ-
mechanici σαρας λιτρῶν

A mechanici uocant, unus Orienti soli obuersus, nondumq́ perfectus, magnitudine sua bases columnarum pressit. quæ pondus tantū non ferentes, derepentè quodammodo disruptæ, non ita multo pòst pessumiturę uidebantur. Et Anthemius atq; Isidorus ea re perterriti, ad Imperatorem eam retulerunt: neque quidq; ex arte spei reliqui habuerunt. Imperator autem diuinitùs edoctus, statim eis arcum absolutum iri pollicitus est. Ipse etenim, inquit, in seipso assurgēs, inferioribus columnarum basibus non egebit. Ita arcus certa firmitate in sublimi suspensus, experientia ipsa ueritatem inuentionis Iustiniani confirmauit. Atque hoc quidem sic hac in parte elaboratum est. In alijs uerò arcubus Meridiem & Boream uentum spectantibus, tale quiddam accidit. Lori qui uocant, per ædificationem nouam mole magna in sublime tollebantur. Eis uerò inferiora ædificia pressa laborabant, & columnę quæ eo loci erant, lapides paruos perinde atque expolirentur, ex sese iactos reddebant. Rursum igitur animos despondentes mechanici, propter casum eum Imperatori periculum tale renunciarunt. Tum ille huic malo remedium illud excogitauit. Laborantium enim ædificiorum partes summas, & arcus ipsos adimere, atq; in præsens quidem seponere, postea uerò rursum imponere, quum structuræ humor induratus euanuisset, præcepit. Illi imperata fecere. Ædificatio uerò ipsa deinceps firma stabilisq́ue constitit. Restaurauit quoq; Iustinianus sanctorum Apostolorum templū, quod nulli primas uult concedere. In eo Imperatores & antistites recepto more sepeliuntur.

Iustinianus architecturæ peritissimus.

Diuorum apostolorum ecclesia.

CAPUT XXI.

At q; hæc quidem præclara, atq; præclarorum longè præclarissima B sunt Iustiniani Imperatoris opera. Vnum in eo, quod beluinam feritatem omnē excedit, siue errore, seu ingenij timiditate (dicere id enim nequeo) fuit: initium ex seditione ea quæ Nika, id est, uince dicta erat, initium ducens. Mirificè namq; alteri populi factioni, Cyaneę inquam, addictus fuisse uisus est: adeò sanè, ut non solum eos interdiu in media urbe cædes aduersariorum facientes, legitima pœna facinoris exigenda, non cohibuerit, sed præmijs etiam prosequutus sit. Proinde homicidæ plures facti, & impunitas cædium aucta. Audebant illi etiam domos aduersæ partis ingredi, & preciosas sepositasq; eorū res diripere, ita ut illi salutem suam auro redimere cogerentur. Si quis uerò ex magistratibus non dico cohercere, sed inhibere tantum facinora eiusmodi uoluisset, de uita is periclitabatur. Quapropter quidam Orientis præfectus, quoniam nonnullos scelere tali res nouas molientes comprehendisset, & neruis proteruitatem eorum castigasset, contumeliosa pompa per mediam urbem tractus, neruis est concisus. Et alium quendam Callinicū nomine, Ciliciæ præsidem, quòd in duos percussorum istorū, Paulū & Faustinū, qui interficere eum conati fuerant, animaduertisset, in crucem egit: pœnas ab eo, rectè prudenterq; facti, & legum conseruatarum, sumens. Itaq; qui diuersę factionis erāt, quod possessiones suas relinquere coacti essent, & à nemine prorsus reciperentur, sed ueluti quædam detestanda piacula urbe expulsi essent, prædonicam exercebant: & itineribus obsessis, ex insidijs uiatores adoriebantur & cædebant, nihilq́ adeò quod nō committerent malorum omittebant: & quotidie ad homines interficiendos atq; dispoliandos, flagitiaq; alia peragenda, audaciores fiebant. Sępenumero autem ad factionem alteram conuersus, & in ipsos lege agere iussit, supplicijsq; eos subdidit: quos antea ubiq; facinora impia cōmittere, & grauissima quæq; flagitia de barbarorum more patrare permiserat. Cęterùm exactè hęc cōmemorare, neq; tēporis huius est, neq; orationis nostrę, quæ

Iustinianus factioni populi Cōstantinopolitani Cyaneæ aduersus Prasinam nimium addictus.

Licentia et impunitas gladiorum.

Iustinianus iniquissimè in magistratus cædes Cyaneorū coercentes, animaduertit.

Per indignitatē eam Prasini ad latrocinia exercēda quoque sunt adacti.

Iustinianus tandem Cyaneos quoq; afflixit.

A quę assequi ea nō potest. Et hęc ipsa satis esse possunt, ad reliquas Imperij huius, quæ hic non recensentur, res coniectura colligendas.

Apud Suidam est, Iustinianum imperatorem literas planè ignorasse, & ἀναλφάβητον, hoc est, alphabeti imperitum fuisse.

CAPUT XXII.

SVb Iustiniano multi in multis orbis partibus diuini, & uita & miraculis ab eis gestis admirandi uiri floruere, in quibus unus etiam Barsanuphius Aegyptius genere fuit, qui in carne minus carnalem egit uitam: in phrontisterio quodam, quod in præfectura Gazæ situm erat. Hic quum prodigia multa edidisse dicitur, tum in tuguriolo seipsum inclusisse, atque ibi ultra quinquaginta annos ita uixisse creditur, ut neque à quopiam uisus, neque re quapiam terrena usus sit. Quæ quum de eo fama uulgata essent, eis'que Salustius Hierosolymorum episcopus fidem non haberet, postque perfodere domunculam, ubi homo Dei habitabat, iussit, ignis alicunde exortus omnes consumpsisset, nisi sibi fuga consuluissent. Alius quidam uir Simeones nomine, apud Emesam, nouam quandam & insolitam uitam egit. Quum enim & sapientia omni & gratia plenus esset, dementem se esse assimulauit, & uanam gloriam tanquam ueram ignominiam reiecit. Sanctus igitur uir iste diu solitarius uixit, latens prorsus: neque cuipiam, ut cognosceret, quando aut quomodo preces ad Deum funderet, aut quo tempore & quibus cibis uel uteretur uel abstineret, aditum ad se permittens. Persæpe uerò etiam in plateis uersans, mente excidisse, nec quicquam consistentis pectoris, solertiæ, & sagacitatis habere uisus est. Aliquando incompositè in cauponas insiliens, cibis se quos reperisset famelicus implebat. Quòd si quis consilio eius intellecto, uel obseruantiam uel honorem ei exhiberet, indignatus ille quàm celerrimè ex eo loco discedebat, ne id quod celatum uolebat, deprehenderetur, uirtus'que eius manifestaretur, ueri-
B tus. Et ille quidem ita se propalàm atque in medio foro gessit. Habuit autem familiares etiam quosdam, quibuscum quandoque fuit, scena & simulatione posita. Cuidam ex ijs ancilla erat, quæ à quopiam per libidinem constuprata, ubi partus instititit tempus, ab heris patratorem probrosi facinoris eius & patrem pueri indicare coacta est. Illa per calumniam, Simeonem clandestinè secū consueuisse, se'que ex eo grauidam esse dixit, & rem ita se habere iuramento confirmauit: id'que si opus esset, in faciem illi se dicturam promisit. Hoc ubi ad aures Simeonis peruenit, factum ipse quoque non negauit, carnem scilicet se quoque circumferre, & lubricam peccandi procliuitatem insitam sibi esse dicens. Postquam autem eo nomine sermones apud omnes de eo increbuerūt, & ipse, sicuti uidebatur, pudore perculsus est: ilicet per fraudem, sub uerecundiæ prætextu seipsum subduxit. Et iam fatalis & constituta pariendi dies aderat, & muliercula sedili solito insidebat, dolores'que uehementes exoriebantur, cruciatum intolerabilem afferentes. Ac misella ultimum discrimen adibat, neque fœtus prodibat: quum in tempore ipso Simeonem aduenientem, ut preces ad Deum profunderet, mulierculæ aliæ rogarunt. Ibi ille propalàm, non prius fœtum solem aspecturum esse, quàm mater patrem clandestinum proderet, prædixit. Quod ubi fœmina professa est, & patrem uerum nominauit, confestim infans maternis locis exilijt, ueritate ipsa quodammodo obstetricis illi officium exhibente. Alio insuper tempore Simeon iste in ædiculam mulieris impudicæ ingressus, foribus clausis, solus cum sola manens, aliquantum temporis extraxit. Deinde ostio aperto profugit, conspectum omnium, ne quis eum conspiceret, ubique cursu citato uitans. Quo facto, opinionis non bonæ causam de se præbuit. Quapropter qui hoc uiderant, mulierem con-
uenerunt,

Sanctus Barsanuphius Aegyptius monachus.

Salustius episcopus Hierosolymorum.

Sanctus Simeones propter Christum fatuus.

Contemptus uanæ gloriæ.

Meretricula grauida stupri Simeonem insimulat.

Simeones crimen de industria non refellit.

Partus ipse et ueritas calumniam talem redarguit.

Suspicionis Simeones rursum occasionē hominib. fornicationis, q mulierculæ egentissimæ cibum potumq; attulerit, de se præbuit.

uenerunt, diligenter que quid sibi illius ad eam ingressus & tam diuturna mora A uoluerit, percontati sunt. Ibi illa adiurauit, se in tertium usque diem penuria rerum necessariarum, præter aquam, nihil degustasse. Illum autem, qui hoc cognouisset, cibum ad se, & uini aliquantulum attulisse. Deinde ianuis clausis, mensam apposuisse, cibum capere iussisse, dapibus eam repleuisse: & reliquijs earum receptis, abijsse. Quum terræmotus maximus regionem eam concussurus esset, (quo tempore, præ ciuitatibus alijs, urbes Berytus, Biblus, & Tripolis, cladem ingentem acceperunt) lorum manu circumagens, & quàmplurimas in foro statuas diuerberans, ad alias: State, inquit, uos, breui namque saltare debetis. Et quum uiri eius factum nullum ociosum aut † frustraneum esse iudicaretur, qui ei rei affuere, animis suis quasnam statuas præteriens non pulsasset, considerarunt. Nam illæ ipsæ terræmotu impetu summo ingruente corruerunt, concussionis eius * opus primarium factæ. Multa præterea ab eo memoria digna sunt gesta, quæ scripto alio alibi sum prosequutus.

Idem terræmotum prænuntiat. Beryti & aliarum urbium excidium.

† πάρεργον

** ἔργον*

CAPUT XXIII.

IN Cœlesyria alius quidam, cui Thomæ nomen fuit, in eodem uitæ genere decertauit. Qui Antiochiam uenire solitus (illius enim ecclesiæ censebatur) annuis alimentis receptis, in mansionem suam ibat. Hunc Anastasius ecclesiæ eius minister & œconomus, quòd frequenter molestus ei esset, manu in facie uerberauit. Eam rem quum illi qui cum eo erant, ægrè ferrent: ipse neque Thomam dixit de cætero quidquam ab ecclesia accepturum, neque Anastasium daturum esse. Et utrumque iuxta prædictionem eam accidit. Anastasius siquidem postridie eius diei uita defunctus est: & B Thomas ad tugurium suum reuertens, postquam in Daphnes suburbanum uicum peruenit, in ægrotorum hominum diuersorio, ad meliorem illam uitam migrauit. Cadauer illius, eius loci incolæ in communi aduenarum monumento reposuerunt, alio atque rursum alio cadauere illi superingesto. Postquam uerò Deo ministrum suum cohonestante, corpus ipsius, identidem ea re tentata, semper superiorem tenuit locum, cadaueribus reliquis diuina quadam ui longè admodum ab ipsius corpore semotis, miraculi eius spectatores, ad Euphræmium episcopum rem retulerunt, qua ille ita uti erat cognita, publicam atque honorificam funeris pompam indixit, & corpus magnificè Antiochiam tulit, atque cum gloria multa in cœmiterio sepelijt. Qua cadaueris translatione ille etiam pestilentem, qui tum grassabatur, morbum dispulit. Huius Thomæ anniuersariam memoriam magnificentissimè, festum diem agentes, Antiocheni celebrarunt.

Thomas monachus sib. ipsi, & Anastasio qui eum contumeliose uerberarant, mortem prædicit.

Thomæ istius sepultura honorifica.

ἐν τῷ ξένων πολυανδρίῳ. Polyandrium aduenarum.

Cœmiterium.

CAPUT XXIIII.

IVstiniano adhuc imperium administrante, & magnus ille Sabbas, & præclarus Theodosius, eremi præsides, superstites erant. Verùm prior Theodosius ad Deum transijt. Sabbas autem nonagesimum tum agens annum, ab Aeliensi antistite legatus iterum Cōstantinopolim ad Iustinianum, in tenui atque imbecilli admodum senecta fluctuans, profectus est. Samaritani namque Iuliano quodam rege sibi creato, plurimas Christianis superbè iniurias intulerant. Ecclesias per sacrilegium compilatas igni uastauerant: eos qui secundum Deum piè uiuendū sibi statuissent, post multa & inenarrabilia supplicia conciderant: & circum uicos discurrentes, atque sanctorum monumenta uiolantes, in ignem conijciebant. Ea uerò circa Neapolim acciderant maximè: cuius episcopum ense occiderant, & presbyteros quosdam comprehensos, & deinde in frusta dissectos, unà cum quibusdam martyrū reliquijs in sarta-

Theodosij monachi mors.

Iudæi duce Iuliano in Christianos crudelissimè grassati.

A in sartagine frixerāt, à nulla prorsus temeritate & cōtumelia contra Christianos abstinētes. Quę ubi Iustinianus intellexit, multa manu cū illis congressus, quum alios multos, tum Iulianum ipsum occidit. Captus quoq; Syluanus quidā Scythopoli, & igni crematus, perquàm acerbam uitæ catastrophen subijt: uir qui plurimùm per effrenatam petulantiam in Christianos illusisset, & diuina uindicta ad id tempus conseruatus esset, ut debitas ad eum modū persolueret pœnas: quemadmodū & diuinus Sabbas ei prędixerat. Arsenius aūt quidam nomine, & dignitate illustris, eius quem diximus Iuliani comes, Constantinopoli erat, & calumnias quasdā falsò aduersus Palęstinos fuebat, perinde atq; tyrāno multis in rebus adiutores fuissent. Horum gratia Sabbas, sicuti dictum est, orator rursum Constantinopolim uenit. Eum uerò ueluti angelū, & cœlestis Hierusalem ciuem, cœlitus uenientem, percp celebri pōpa Imperator excepit: quidquid in urbe illustriū esset uirorum, ipsum'q; adeò Epiphanium patriarchā obuiam illi mittens. Porrò ubi longè aduenientem Imperator agnouit, eximiam capiti eius coronam imminere uidit: quod & ipsum Anastasius olim, quum ad eum ueniret, conspexit. Ita q; illi occurrit, & benedictione accepta sanè quàm libenter cum eo fuit, & facilimè quod is uolebat fecit. Qui inde reuersus, & ipse ad æternam immortalemq; uitā, cōdigna laborum præmia recepturus, transijt.

Rebellionis pœnas pēdit Iulianus.

Item Syluanus.

Diuus Sabbas monachus orator et deprecator Palæstinorū apud Iustinianum.

Magno cū honore Imperator eū excipit.

Sabbæ mors.

CAPUT XXV.

B Nihimo uerò, quemadmodū dixi, episcopali throno in urbe Imperiali deiecto, & Mena pro ipso ab Agathone papa electo atq; cōsecrato, miraculum quoddam Constantinopoli dignū quod memoretur accidit. Quòd sanè ita ut potero exponam. Consuetudo à multo tempore Imperanti urbi fuit, ut quum plusculum de partib. immaculati diuiniq; corporis Domini & DEI & seruatoris nostri IESV CHRISTI reliquū esset, sacerdotes pueros incorruptos, ex eis qui ad præceptores in ludum literarium eunt, accerserēt, qui ieiuni reliquias eas ederent. Quod quidem mihi quoque sæpenumero, quum puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus uersari studio haberem, contigit. Tale quiddam sub Mena quoq; patriarcha euenit. Cum pueris ad id delectis, puer quoq; uiri religione Iudæi, uitro conficiendo uitam tolerantis, aggregatus est. Puer is, ubi diutius ultra solitam horā moratus domum uenit, & causam tardioris reditus parentibus dili gentius eam inquirentibus, quòd scilicet cum alijs pueris in æde sacra diuinas partes edisset, renunciauit. Pater re noua audita, furore percitus, fornacem ubi uitrum conformabat, succendit, & puerum arreptum, in eum prunis flāma suffocata candentem coniecit, ob factum tale iratus: quamuis filius sciens nihil admisisset. Porrò mater ubi puerum diutius non comparentem quæsiuisset, & nō inuenisset, urbem omnem circūijt, perquàm acerbè plorans atq; lugens: & die tertio ad officinam mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiusq; ingemiscens, filiū uocauit. Atq; ille materna uoce agnita, responsum è fur no reddidit. Tum mater ostio furni fracto, cum miraculo maximo, in medijs prunis puerum stantem uidit, ita prorsus incolumem, ut ne capillum quidem flamma læserit. Et ubi causam incolumitatis quæsiuit, mulierem quandam illustrē, purpurea amictam stola, frequentius ad eum uenisse, aquā sibi infudisse, & flammam ea appropinquantem extinxisse, cibum etiā cum esurijsset præbuisse, dixit. Hæc postquam Iustinianus cognouit, puerum cum matre diuino regenerationis lauacro adhibuit, DEO'que dicauit. Patrem autem, qui Christianorum sacro suscipere non sustinuit, ueluti parricidam, in ficum arborem, per-

Reliquiæ Eucharistiæ pueris innocuis Constantinopoli dari solitæ.

Puer Iudæus qui reliquias etiam Eucharistiæ perceperat, mirificè in igneo & candenti furno saluus conseruatus.

Puer & mater eius Christianismum suscipiunt.

inde atq; in crucem egit. Verùm hæc quidem sic accidére. Nos autem ad institutum orationis cursum reuertamur. A

Pater, qui puerum in fornacē ardentem cōiecerat, parricidij pœnas dat.

CAPUT XXVI.

Vigilius Rom. antistes.

O tempore Romæ ecclesiam regebat Vigilius, post Syluerium, qui † Agathoni successerat, episcopus creatus. Constantinopoli uerò synodi tempore Menæ successit Eutychius. Menam porrò Anthimus, hunc autem Epiphanius præcesserat. Alexandriæ post Theodosium throno, sicuti dictum est, deiectum, Zoilus episcopus surrogatus, superstes adhuc erat. Atque ubi is paulo post decessoribus suis est aggregatus, Apollinaris cathedram eius accepit. Apud Antiochenos, in locum Euphræmij Domninus substitutus est. Hierosolymis autem, post Martyriū, & Salustium, & Heliam, suo respondentē nomini, Ioannes episcopatū administrauit. Post huno rursum Petrus ille admirandus, & post Petrū Macarius, cum Imperator nondum episcopatum eius comprobasset. Quapropter etiam ecclesiastica deturbatus est cathedra. Dicebatur enim, quantū alius nemo, Origenis dogmata uulgare. Hoc uerò repudiato, Eustochius in sacram sedem conscendit. Illud non prætereundum, Roma à Gotthis iterum capta, Vigilium profugientem Constantinopolim uenisse. ubi quum ab Imperatore magnificè esset acceptus, ad unionem se Ecclesiam reducturum esse, ita ut tria quoq; fidei aduersantia capitula anathemate iugularet, pollicitus est. Eò uerò insolentię progressus est, ut & Menam à communione quatuor mensib. excluserit. Idem sanè & Menas aduersus illum fecit. Sed enim Iustinianus rebus huiusmodi ad iram cōmotus, qui eum comprehenderent misit. Vigilius autem sibi metuens, ad Sergij martyris B aram confugit: & sacris ibi fistulis implicitus, non prius inde extractus cessit, quàm illas euertit. Erat namque magnus, & corporis statu uastus. Postea uerò quum eius rei Iustinianum pœniteret, partibus suis interponente imperatrice Theodora, Vigilium suscepit: atq; ille rursum Menam ad communionem admisit. Quo tempore encænia uigesimonono Iunij die templi sanctorum Apostolorum sunt celebrata, & sacræ Apostolorum reliquiæ in curru aureo à Mena circumuectæ. Hoc ipso anno Menas decessit: & Eutychius, sicuti diximus, thronum eius recepit, qui monachus & presbyter, necnon antistitis Amaseni responsorum dandorum minister fuit.

Maximerū ecclesiarum episcopi.

Episcopi Hierosolymitani.

Vigilius pontifex Rom. Constantinopoli fuit.

Vigilius ob eandē, quâ decessor eius Syluerius, causam indignatione Augustæ Constantinopolim ductus, indeq; in exiliū actus est. Diac.

Encænia ecclesiæ sanctorum Apostolorum.

Circumuectio sacrarum reliquiarum.

† Syluerius papa, Theodoræ Augustæ iussu, quòd Anthimum Constantinopolitanum episcopum hæresim damnatum restituere noluerit, in Pontiam insulam relegatus, ibi oppetijt mortem. Diac.

CAPUT XXII.

Eutychius episcopus Cōstantinopolitanus.

Taque episcopatum ueteris Romæ administrante Vigilio, nouæ autem primùm Mena, deinde Eutychio: Alexandriæ Apollinari, Antiochiæ Domnino, Hierosolymorum autem Eustochio: quum eis etiam adesset Gregorius Agrigentinus, uir uitæ sanctitate, eloquentia & ueritatis doctrina omnib. propè superior: Imperator Iustinianus sanctā quintā Oecumenicam synodū, episcopis ecclesiarum omnium euocatis, coegit, eiusmodi ob causam. Eustochius Hierosolymorum episcopus, quum permulti in Palæstina, qui Origenis dogmata profiterentur, florerent, potissimumq; ibi ea secta, in noua quæ dicebatur Laura, obtineret, magno studio ut eos inde abigeret, egit. Proinde ea ipsa quam dixi, noua Mandra occupata, illos ueluti communia & profana piacula ecclesia exegit. Illi autem undequaq; dispersi, multos ad partes suas pertractos, ut auxilium eis ferrent, rogarunt. Et non paucos auxiliares habuere socios. Maximè uerò eos defendit Theodorus, cognomento Ascidas, Cæsareæ Cappadocum episcopus, idem'que Iustiniani imperatoris assessor,

Sancta quinta uniuersalis synodus Cōstantinopoli coacta.

Causa concilij talis cogendi, Origenis dogmata.

Eustochius Hierosolymitanus episcopus monachos

Theodorus Ascidas Eustochij aduersarium.

A assessor, consiliarius gratus illi & fidus maximè uisus: quippe qui ob res dextrè ex sententia Principis agendas ei placeret. Hic ubi, quantum potuit, aulam Imperialem commouit, impietatemq́ue quę nefanda omnia flagitia excelleret, Eustochij rem in Palęstina actam, uocauit, in urbem Imperantem cum Eustochio prę cipuè euocantur, Rufus magni Theodosij, & Conon magni Sabbæ mansionis præfectus, eremi uterq; dux, quùm phrontisteriorum quibus præibant causa, tum propter uirtutem suam maximè. Venêre cum illis alij quoq;, non multum eis gloria cedentes. Postquam patres ibi in loco uno conuenere, causam in primis Origenis, Didymi, & Euagrij, in medium protulere: uidelicet quòd Græcorum opiniones rectis Ecclesię doctrinis perperam illi inmiscuissent: easq́ue opiniones tollendas esse censuere. At Ascidas ex altera parte Theodori Mopsuestiensis, & Theodoriti, & Ibæ Edesseni opiniones produxit: DEO hoc sic q́ue sapientissimè disponente, ut hinc & inde noua & profana dogmata lõgius reijcerentur. Prima conflictatione facta, quæsitum est, An tum demum iam olim defunctos anathemate ferire liceret. Ibi tum Eutychius, Mena adhuc superstite, uir sacrarum literarum summè peritus, minus tamẽ celebris, quòd episcopo Amaseno, quemadmodum dictum est, à responsis esset, eos qui in conuentu congregati erant, non modò non recta, sed ridenda etiã atq; contemnenda sapere uidens, disertis uerbis, neq; consilio, neq; deliberatione ulla eam rem egere dixit: propterea q́ & Iosias rex non tantum uiuentes dęmonũ sacerdotes olim iugularit, sed & eorum qui longo antè tẽpore mortui fuerant, sepulchra effoderit. Quod uerbum bene ab eo dictum esse, omnibus uidebatur. Iustinianus certè uirũ ob
B id admiratus, Mena eis diebus defuncto, in Imperialis urbis thronum extulit.

Rufus & Conon abbates.
Acta synodi. Prima sessio. Iudiciũ de scriptis Origenis, Didymi, & Euagrij.
An in defunctos anathema iacere liceat.
Eutychij ea de re grauis sententia.
ἵνα οὐ φρόνιμα [illegible] μόνον, ἀλλὰ καὶ οὐ κατα[illegible] τὸν ἄλλα δοκοῦντας ἐπιγνῶναι.

Porrò Vigilius etiamsi ei, scripto interueniente, cum Eutychio conueniret, assidere tamen illi noluit: sed is Synodo finita, quemadmodum à me dicetur, Constantinopoli Romam profectus, in itinere fatis concessit. Synodo, sicuti dixi, coacta, Iustinianus, quid'nã de rebus Theodori, & item Mopsuestiensis Theodori, & Theodoriti, eiusdemq́ue scriptis, quæ aduersus duodecim capita sancti Cyrilli composuit, & præterea de Ibæ ad Marim Persam missa epistola diceret, interrogauit. Atq; ubi multa Theodori Mopsuestiensis, & Theodoriti dicta, lecta, & clarè satis demonstratũ est, non tum solum, uerùm antea etiam dudum Theodorum ab Ecclesia proscriptum, & ex sacrarum tabularum albo eiectum esse, hæreticosq́ue etiam post eorum mortem damnandos esse: nulla interposita mora, Theodorũ ipsum, & præterea quæcunq; Theodoritus contra duodecim diui Cyrilli capita & rectam fidem scripsisset, atq; insuper Ibæ epistolam, ana-
,, themati subiecerunt, decreto in hæc uerba composito: Quum magnus DE-
,, VS & saluator noster IESVS CHRISTVS, iuxta Euangelicam parabolam. Et
,, deinceps: Condemnamus uerò, & anathemate confodimus, præter alios om-
,, nes hæreticos, à sanctis quatuor concilijs, & à sancta catholica & apostolica Ec-
,, clesia condemnatos, atque anathemate iugulatos, Theodorum etiam, qui Mo-
,, psuestię episcopus dictus est, impiaq́ue eius scripta: & quę impiè quoq; Theodo-
,, ritus aduersus rectam fidem, & duodecim capita eius q in sanctis est, Cyrilli, &
,, cõtra priorẽ sanctã synodũ Ephesiam: deniq;, quęcunq; idem Theodoro & Ne-
,, storio patrocinatus scripsit. Adhæc anathemate ferimus impiã etiã epistolam,
,, quę ab Iba ad Marim Persam cõscripta esse dicit. Et post uerba pauca, quatuordecim capitula de recta & irreprehensibili fide exposuerunt. Hęc quidẽ sic acta.

Vigilius Eutychio assidere noluit.
Damnãtur impia scripta Theodori Mopsuestiensis, Theodoriti Cyri episcopi, & Ibæ Edesseni.

In secũda autem sessione postquã ab Eulogio, Conone, Cyriaco, & Pancratio, monachis Hierosolymitanis, libelli contra impia Origenis, qui & Adamantius dictus est, dogmata, & contra impietatis & seductionis eius sectatores oblati

Secunda sessio. Iudiciũ de Origenis zizanijs.

& lecti sunt: Iustinianus rursum Synodum de eis sententiam dicere iussit, libel- A lis quoque qui Vigilio papæ de eis rebus scripti erãt, in medium prolatis. In quibus erat, Adamantio studio fuisse, ut Græcis nugamentis & Manichæis zizanijs, Apostolicorum dogmatum impleret puritatem. Synodus itaque rem decernendam ad Iustinianum, post exclamationes in Origenem, & qui itidem ut ille seducti essent, factas, retulit. Quarum quædam in hæc concepta erant uerba, sicuti ea ex commentarijs Synodi istius excerpsimus. Qui animũ obtines cœlestis participem generositatis, Christianissime Imperator. Et deinde: Effugimus igitur, effugimus istam, quam ignoramus, externam uocem, & tanquam furem atque prædonem eiusmodi hominem anathematis laqueis arctè districtum atque suffocatum, extra sacra Ecclesiæ mœnia abiecimus. Et post pauca: Actorum uerò nostrorum, ex eorum lectione, uim cognoscetis. Hisce coniunxerunt capitula, quæcunque Origenis sectatores professi sunt: quæ capitula consensionem simul & dissensionem eorum, atque etiam multiplicem errorem ostendunt. Quintum ex ijs capitulum est, blasphemiarum certarum quarundam eius, quæ noua Laura dicta est, personarum, hisce uerbis scriptum: Theodorus Ascidas Cappadox dixit: Si nunc apostoli & martyres miracula edunt, & in tantũ sunt honorem, si in restitutione & instauratione rerum CHRISTO æquales non fuerint, qualis eorum restitutio futura est? Iidem monachi perquam diligenter etiam Didymi & Euagrij & Theodori alias plures blasphemias, ex eorum perperàm scriptis libris collectas, ad Synodum retulerũt: quas omnes anathemate conciderunt, ordineque omnes exposuerunt. Quibus capita alia addiderunt, quæ Origenis studiosi ex scriptis eius excerpta profitentur: In quibus & hæc furiosus ille docet: Ante corpus ipsum anima est, quæ qui- B dem in cœlis peccata commiserit. Ad hæc: Cœlum, solem, lunam, stellas, & aquas quæ supra cœlos sunt, animatas, & rationales quasdam uirtutes esse. Præterea quòd in resurrectione, corpora hominum rotunda & orbiculari specie excitabuntur. Et quòd omnium impiorum hominum, ipsorumque etiam dæmonum tormenta, finem habebunt. Quod que impij & dæmones in priorem suum ordinem & statum restituentur. Insuper quòd pro dęmonibus quoque CHRISTVM crucifigi, atque idipsum sæpius seculis futuris pati oportebit, à spiritibus malignitatis, qui in cœlestibus sunt. Verùm omnes illius blasphemias singillatim exponere, longum fuerit. Illud porrò scire oportet, hunc ipsum esse, qui insano Maneti, & Sabellio, Ario & Eunomio, atque reliquo malè sentientium choro, primus in scriptis eorum, zizania aspergẽdi seminandique author fuerit, ut qui finibus certis terminatam uim Deum habere, filium patre minorem, & rursum Spiritum filio inferiorem: Filium creaturam, & germen patris, atque per omnia filium patre minorem, eundemque merum hominem, & creaturas coæternas esse Deo, dixerit. Alia denique huius generis absurda prorsus & aliena impiè per blasphemiam effutijt, Platonicis opinionibus simplicem Apostolicorum dogmatum sinceritatem miscens atque confundens. Sed ex ipsis anathematismis, quos in eum Synodus cõtorsit, qualis is uir fuerit, manifestò patebit. Qui de uerbo ad uerbum sic habent.

Vociferationes Synodi aduersus Origenem, ad Iustinianũ.

Blasphemia Theodori Cappadocis uox.

Absurda & impia Origenis dogmata.

Origenes hæreticis propè omnibus materiã erroris præbuisse creditur.

CAPUT XXVIII.

Anathemata in Origenem.

SI quis dicit, aut sentit, hominum animas ueluti prius extantes, intellectuales mentes, siue naturas & sanctas uirtutes præexistere, contemplatione uerò diuina exsatiatas, atque in deterius prolapsas, & quòd in eis charitas DEI refrixerit, inde ψυχὰς, id est, animas quasi refrigescẽtes nominatas, & pœnę gratia in corpora demissas esse, anathema sit.

Si quis

A Si quis dicit, aut sentit, animam Domini praeexistere, unitamque esse DEO VER-
„ BO ante incarnationem & natiuitatem ex uirgine, anathema sit. Si quis dicit,
„ aut sentit, prius formatum esse corpus Domini nostri Iesu Christi in utero uir-
„ ginis sanctae, & deinceps unitum esse ei Deū uerbū, atque animā, ut quae prius
„ extiterit, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, omnibus coelestibus ordinibus
„ assimilatum esse Dei uerbum, ita ut ipsi Cherubin factus sit Cherubin, & ipsi Se
„ raphin factus Seraphin, omnibusque adeo supernis uirtutibus prorsus esse exę-
„ quatum, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, in resurrectione rotundae & or-
„ bicularis figurae hominū corpora exsuscitatum, neque confitetur erectos nos ex-
„ citatum iri, anathema sit. Si quis dicit, coelum & solem & lunam & stellas &
„ aquas quae supra coelos sunt, animatas quasdam esse & materiales uirtutes, ana-
„ thema sit. Si quis dicit, aut sentit, Dominum Christum in seculo futuro pro dae
„ monibus, quemadmodum & pro hominibus, crucifixum iri, anathema sit. Si
„ quis dicit, aut sentit, uirtutem Dei terminatam esse, eamque tantum in creatione
„ condidisse, quantum complexa sit, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, tempo
„ ranea esse daemonum & impiorum hominum tormenta, finemque ea tempore a-
„ liquo habitura, siue restitutionem daemonum aut impiorum hominum futurā,
„ anathema sit. Anathema sit Origeni, qui & Adamantius dictus est, & hęc pro-
„ mulgauit, unà cum detestandis eius & execrandis dogmatibus, & homini om
„ ni qui haec sentit aut asserit, aut aliqua ex parte quocunque prorsus tempore
„ ea defendere audet: In CHRISTO IESV DOMINO NOSTRO, cui gloria
„ in secula seculorum, Amen. Post Synodum Imperator troparium, seu canti-
† lenam, cuius initium est, Vnigenitus filius & uerbum Dei, composuit, atque eam
B ecclesiae inter psallendum usurpandam tradidit. Ea porrò ad hoc usque tempus, ueluti lege insolubili frequentatur. Idem Imperator tum primùm Seruatoris exceptionem toto orbe terrarum festo die honorari instituit, sicuti Iustinus de sancta Christi natiuitate fecit. Atque non ita longo pòst tempore, Mauricius sacrosanctae Dei genitricis dormitionem quindecimo Augusti mensis die celebrari praecepit. Patriae quoque suae Achrido praecipuum honorem habens Iustinianus, Archiepiscopali dignitate eam decorauit: ecclesiamque ibi liberā, quae ipsa sibi caput esset, cum plena potestate, constituit, & primam Iustinianam mutato nomine uocauit. Quemadmodum & in insula Cypro postea secundam Iustinianam, eādemque Archiepiscopalem, parem ei cum Achrido honorem tribuens, fecit, in coniugis suae Theodorae Augustae inde ortae fauorem. Porrò Achrido urbs est in excelso tumulo constructa, prope lacum maximum, qui Lychnedus nominatur, antiquitùs autem Dassarites uocatus est. In eo maxima uis piscium capitur. Drinus uerò fluuiùs se inde quoque prouoluit, septentrionem uersus fluens. Ex cultioribus etenim quae ad Deabolim sunt partibus manans, & quem diximus lacum secans, & quasi Alpheus quidam pelagus scindens, atque ad Arethusam fontem sensim marinis aquis innatando contendens, circa Boreale latus inde profluit, & ad paludis finem, cis quae ab incolis Strudae dicuntur, inuentis, eisque ipsis sibi coniunctis, maximus euadit fluuius. Deinde se ad Occidentem inclinans, in Orinum se effundit, circa castellum Hillissum nomine, quod totius Bulgariae antiquitùs metropolis fuit. In eo etiam olim sedes

Cantilena à Iustiniano composita.

Festus dies τῆς ὑπαπαντῆς, hoc est exceptionis Domini, primùm institutus. Est is idem qui Purificationis dies.

Item assumptionis Mariae.

Itē Natalis Christi unus dies.

Iustiniana prima, Iustiniana secunda, archiepiscopales sedes.

Prima Iustiniana olim Achrido dicta.

De utraque Iustiniana, ad finem libri huius, ex Procopio annotatio est.

† μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθείς τε Χριστὲ ὁ θεὸς, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἷς ὢν τῆς ἁγίας τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς. Hoc est:

Vnigenitus filius & uerbum Dei, qui quum immortalis esses, dignatus es propter salutem nostram incarnari ex sancta dei genitrice & semper uirgine Maria: & immutabili ratione homo factus & crucifixus, Christe Deus, morte mortem proculcasti. Et qui unus es sanctae Trinitatis, & conglorificaris cum patre & sancto spiritu, salua nos.

regia Bulgarorum constituta fuerat. Verùm hæc hactenus.

De Bulgaris ex Suid. annotatio est, ad finem libri præsentis.

CAPUT XXIX.

Eutychij expulsio.

Ioãnes eius successor.

Ræterijt interea temporis aliquid, & Eutychius, quòd Imperatori A resisteret, noua quædam inducere uolenti, è throno deturbatur. Ioanni uerò ex uico cui Sirimis nomen est, in Cynegica regione, non longè ab Antiochia sita, ortum ducenti, sedes ea committitur. Quæ uerò nouæ istæ res fuerint, quas Imperator inducere constituerat, quamobrem etiam Eutychius episcopatu expulsus est, dicere pergam. Nondum multum, sicuti dictum est, à quinta Synodo præterierat tempus, & uetus zizaniorum fator, quòd nequaquam trãquillum ecclesiæ statum cernere posset, ut eam perturbaret, deprauata rursum dogmata quasi quasdam machinas ei admouit. Quum namque Seueri doctrina ex Ecclesiã reiecta, & qui illam secuti fuerant, atque etiam Origenis & Didymi & Euagrij, aliorumq; aliena atque absurda dogmata, nec non ante hos Anthimi & Petri & Zooræ impiorum hominum opiniones, anathemate confossæ essent: Seueritæ, quos diximus, à Iuliano Halicarnassço & Gaino progressi, sub pietatis prætextu cum quibusdam fortiter congressi, eis persuasere, quod ea quam ex uirgine Saluator CHRISTUS assumpsit caro, ante passionem incorruptibilis fuerit. Quorum ista fuere uerba: Nos quidem per necessitatem naturæ affectiones eius, famem scilicet & sitim, & reliquas circumferimus: CHRISTUS uerò, utpote qui sponte sua passus sit, non itidem atque nos, naturæ legibus subseruijt. Aduersus quæ uerba, pij homines retulerunt: Quamuis spontanea CHRISTI passio fuerit, æqualem tamen nostræ fuisse. Quomodo uerò posset, quod qualicunq; tandem modo pateretur, id incorruptibile propriè, & non corruptibile, perinde atque de nobis B ipsis loquimur, dici? Ad quod illi rursum: Quo modo uos corpus CHRISTI incorruptibile post resurrectionem, & nobis ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale dicitis: eodem modo & nos incorruptibile id ante resurrectionem dicentes, ὁμοούσιον consubstantiale id nobis esse confitemur. Contra hæc nostri rursum intulerunt: Tametsi corpus Dominicum incorruptibile post uiuificam resurrectionem confiteamur, non natura tamen id incorruptibile esse dicimus, sed gratia. Atq; ubi illi contrà dicerent: Quod etiam ante resurrectionem per diuinam gratiam incorruptibile fuerit. Nostri rursum: Ea quæ de CHRISTO dicuntur, hoc minimè admittere, responderunt. Ante resurrectionem namque & esurijsse & sitijsse, atque alia passum esse dicitur. Quomodo autem id quod talibus perpessionibus subditum esset, incorruptibile esset? post resurrectionem sanè nihil quidquam talium perpessum esse legitur. Quapropter satis indè manifestum esset, ante resurrectionem corruptibile fuisse Domini corpus, post resurrectionem uerò extitisse incorruptibile. Quod namq; cibum post resurrectionem cœperit, non id famis gratia, sed per œconomiam siue dispensationem manifestæ ex mortuis resurrectionis, ab eo est factum: ut exhiberet se eum ipsum, qui ex mortuis resurrexerit, esse. Quo nimirum modo clauorum etiam fixuras ostendit, ut reuera se resurrexisse, neque spectrum esse probaret. Proinde scripturam non dicere, quòd post resurrectionem ex mortuis uel esuriens manducauerit, uel sitiens biberit: sed quòd simpliciter tantum ederit & biberit, propterea quòd incorruptibilis post resurrectionem fuerit. Quòd si fortè sanctorum etiam quorundam oracula illi adduxere, in corpus Domini corruptionem prorsus non cadere, de alia corruptione quàm quæ nunc proposita esset, illos uerba facere, nostri dixere. Corruptionis enim

Non fert diabolus tranquillũ ecclesiæ statum.

Aphthardocitarum hæresis.

Disputatio de ea hæresi.

Quomodo & quur post resurrectionem Christus cibũ gustauerit.

φθορᾶς.

Corruptio in ſacris literis duo ſignificat.

A enim uocabulum duo ſignificat. Eius enim nomine naturales iſtæ & irreprehenſibiles carnis affectiones ſiue perpeſſiones ueniunt, ſitis ſcilicet, fames, fatigatio, & angor, & aliæ. Ad quem modum corruptibile Domini corpus, utpote ὁμοούσιον conſubſtantiale nobis dicimus. Eas quippe perpeſsiones omnes uoluntate ſua DEVS VERBVM, propterea quòd homo propriè & uerè factus ſit, ſuſcepit. Atque hoc ipſo modo Domini corpus incorruptibile dicere, de Iuliani Halicarnaſſei & Gaini ſentẽtia, ſummæ impietatis eſt. Et corruptio quidem una hæc eſt. Eſt autem & alia, corporis ſcilicet in ea elementa, ex quibus cõpoſitum eſt, ſolutio, & carnis ipſius inquinatio: iuxta quam ſignificationem & nos corpus Domini incorruptibile prædicamus, quòd inquinamentum nullum inuadere & pertingere potuerit. Poſt diuinam quidem reſurrectionem, etiam ſecundum priorem uerbi corruptionis ſignificationem, incorruptibilem carnis Domini aſſumptionem eſſe ſentimus: ſicuti & corpora noſtra poſt reſurrectionem Deo dante erunt, ante reſurrectionem uerò ſecus. Atque hęc ipſa eſt Aphthartodocitarum hæreſis, qua multi mortales ſunt correpti, non ſolum ex eis qui honores & magiſtratus geſſerunt, ſed etiam Hierarchæ primarij, & monachi uita illuſtres, & ex ſacerdotali ordine alij, atque adeò ipſe etiam imperator Iuſtinianus. Et is plurimùm opinioni ei inhæſit: non ille altius dogma tale inueſtigans, uerùm uerbi ipſius ſignificatiõi acrius inſiſtẽs: uidelicet qui haudquaquam tale quiddam de CHRISTO propter ſummum ipſius erga illum amorem & deſiderium, audire conſtituerit. Princeps etenim iſte tanto in Chriſtum pietatis ardore flagraſſe, ab eis qui res illius memoriæ poſteritatis mandarunt,

Iuſtinianus quoque in ea hæreſi fuit.

Iuſtinianus inter Imperatores ſecundũ Cõſtantinũ, Chriſtianiſsimus.

B dicitur, quanto alius qui ante eum imperium obtinuerunt, nemo, Termaximo illo Conſtantino ſemper excepto. Itaque propter uehementem in CHRISTVM amorem, illius gratia multa etiam uiolenter fecit. Hebræos namque Paſcham ante Chriſtianos celebrare paſſus non eſt. Et Samaritanos, quòd à ſententia ſua diſcedere nollent, afflixit. Plurimis quoque templis ubique terrarum numen diuinum honorauit, quæ magnificentiſsimè conſtruxit: quippe qui Deum honoribus eiuſcemodi præcipuè colere uoluerit. Alia inſuper hiſce conſimilia peregit, ut omnibus certò abundantem & ueram, quam in intimo gerebat animo, erga Deum pietatis affectionem palàm faceret. Tum uerò is Imperator à recta plana'que & regia uia dilapſus, atque inſuetum diuis'que Apoſtolis & patribus intactum iter ingreſſus, in ſpinas & tribulos incidit. Et quum Eccleſiam in ſententiam ſuam adducere uellet, conſilio opinione'que ſua falſus eſt: quòd rectam publicam'que uiam ſepto firmiſsimo Dominus ita communijſſet, ut non facilè quiuis inuadere eam & deſtruere poſſet. Tum autem & Vigilius minimè pedibus in Iuſtiniani ſententiam ingreſſus, quum Italiam peteret, in itinere mortuus eſt. Ioannes autem, qui & Catilinus dictus eſt, principis Apoſtolorum epiſcopatum ſortitus eſt. Cæterùm Catilino Ioanne in ueteri Roma, Ioanne autem cui patria Sirimis fuit, in noua Roma, Apollinari Alexandriæ epiſcopatum adminiſtrante: apud Theopolitanos uerò poſt Domninum Anaſtaſio, qui ex Sina monte progreſſus eſt, antiſtite lecto, & Hieroſolymis Macario in thronũ ſuum reducto (reſtituit namque hunc Iuſtinianus, quum Origenem & Didymum & Euagrium anathematizare ſubieciſſet, poſt Euſtochij exautorationem) edictum (ita enim latinè dicitur) idem Imperator ſcripſit, in quo corpus Domini incorruptibile, & in quod irreprehẽſibiles etiã perpeſsiones non caderent, uocauit: ita Dominum ante paſsionem ediſſe dicens, ſicuti & poſt reſurrectionem ederit, quòd non minus ab ipſa corporis in utero Dei-

Documẽta multa flagrantis erga Deum pietatis Iuſtiniani.

Idem tamẽ uia regia excidit.

Ioannes Catilinus Vigilij in ſede Ro. ſucceſſor. Latini hiſtorici Pelagiũ habent.

Primariarũ Eccleſiarum antiſtites.

Edicto & ui Iuſtinianus in ſententiam ſuã clerum omnem adducere conatus eſt. Sed fruſtra.

genitricis conformatione, id mutationis aut alterationis alicuius, in spontaneis istis & naturalibus perpessionibus, quàm post resurrectionem, pro eo atq; sanctissimum esset, capax non fuerit: & quod idem corpus, incorruptibilitatem ipsam non post passionem tantum, id quod catholica Ecclesia profitetur, uerum etiam ante passionem, ab ipsa usq; diuina seminisq; experte conceptione obtinuerit. Vt uerò in sententiam suam facer ordo in Oriente simul & Occidente leuem & futilem iret, ui adhibita cogere coepit. At uniuersi oculis in Anastasium Antiochenum coniectis, ut ab eo quid facto opus esset, discerent, cupide expectabãt. Per quam illi causam, primam eius conflictationẽ sapienter repulerunt.

CAPUT XXX.

Anastasius Antiochenus episcopus optimus.

Nastasius iste diuinarum rerum peritus maximè fuit. In morum autem & quotidianæ uitæ integritate, tam accuratæ obseruantiæ, ut & leuiculis quoq; negocijs moderationem adhiberet: & nonmodò rebus grauibus, & ad diuinum numen pertinentibus, sed etiam constanti certoq; proposito haudquaquam transuersim excideret. Mentis uerò habitum quàm optimè temperauit. Nõ enim facilè admodum adiri se passus est, ne temerè quos minimè oppreteret, ad se admitteret: neq; austerus adeò & tetricus fuit, ut se difficilem aditu eis quibus deceret, exhiberet: & cum tempus seriæ rei agendæ esset, in parato aures habebat, & lingua eius fluminis instar scatebat, celeriterq; quæ ei proponebantur soluebat. Porrò in negocijs ociosis, & ad rem minus pertinentibus, simul & aures prorsus obturabat, & linguam frenabat, ita ut quùm orationem rationis tempestiuo modulo metiretur, tum sermone quandoq; silentium eius præstabilius esset. In hunc perinde atq; in propugnaculum quoddã Iustinianus impegit, omni illum arte aggressus, rectè hac secum, ut illi uidebatur, ratione deliberata, eum si concussisset, nõ difficili opere se orbem omnem in potestatem suam redacturum, uera & germana dogmata euersurũ, & Christi gregẽ in captiuitatẽ abducturũ. B

Anastasius fortiter animo magno Iustiniano in heresi Aphthartodocitarũ refellenda restitit.

Anastasius uerò fidei pectra firmiter est nixus, & adeò aduersus Imperatoris impetũ diuina prorsus sublatus mẽte substitit, ut propalàm disertis uerbis, demonstratiões quoq; artem maxima compositas adhibendo, illi dixerit, corruptibile fuisse ante passionem Domini corpus, naturalibusq; & irreprehensibilibus obnoxium perpessionibus. Idq; ita & sacros Apostolos tradidisse, & diuos patres sensisse atq; prædicasse. Quæ sanè omnia etiam ad monachorum primæ & secundæ Syriæ ordinem, qui illũ de eis cõsuluerant, manifestè & liberè rescripsit, omnes ut ita sentirent, confirmans, & quasi quidam alipes ad certamen pro pietate obeundum excitans. Dictumq; illud quod uas electionis protulit, omnibus subijciens atque proponens: Si quis uobis, præterquàm accepistis, euangelizauerit, anathema sit. Illi porrò omnes in eadem sententiæ æmulatione perstiterunt. Quam ob causam, ut sibi ita resistentem in exilium ageret, Iustinianus consilium cepit. Id uerò ut

Scriptum Anastasij aduersus eam heresim.

Anastasius audiuit, compositam statim orationem, in qua argumentis cum aduersarijs congrederetur, Antiochenis, ut ea se defenderent, si opus esset, obtulit. Ea autem uerborum elegantia & enthymematum densitate est confecta, nec non dictorum ex sacris literis depromptorum ubertate, ad historiam & rem ipsam ita accommodata, ut maximam autor libri eius consequutus sit admirationem. Sed scriptum id, quòd Deus meliori quadam ratione Ecclesiæ suæ consultum uoluerit, editũ non est.

Iustinia-

CAPUT XXXI.

A Iustinianus namq;, quum Anastasij sacerdotumq́; eius, qui eodem cum illo ardore flagrabant, exilij libellum dictaret, inuisibili ictus plaga, ex uita hac excessit, triginta & octo annis, mensibusq; octo in Imperio transactis: quum quidem Aphthartodocitarũ opinionem non aboleuisset, quippe qui sententiam eiusmodi ad honorem Dominici corporis magis facere existimauerit. Nonnulli certè quidem ueniam illi concedunt, neq; eum ob talem opinionem itidem ut hęreses alias, ab Ecclesia proscribendũ esse dicunt. Id ex præfatione sextę Synodi magis liquet, quæ Iustinianum beata
» quiete dignatur, uerbis eiusce modi: Quandoquidem sanctæ & œcumenicæ
» duæ Synodi, quę in Imperante hac & religiosa urbe coactæ sunt, altera quidem
» Iustiniani diuinæ quietis temporibus, altera uerò sub piæ memoriæ Imperato-
» ris nostri Constantini clementiæ tuæ parentis, &c. Sed enim acta quoq; eius concilij, quum mentio eius facienda est, semper eum qui in sanctis est Iustinianũ dicunt. In quib. & scholium, siue breuem annotationem inueni, quòd Ioannes Chalcedonis filius, quum Constantinopolitanæ præesset ecclesiæ, Alexij Comneni ætate, in ipso Dei uerbi Sapiētiæ templo, quotannis magnificè memoriam eius celebrarit, populi uniuersi cōcione ad rem diuinam coacta. Memoria eius Ephesi quoq;, in delubro discipuli eius * qui supra pectus Saluatoris recubuit, culta: quod delubrum ipse Iustinianus construxerat. In quacunq; uerò ille demum apud Deum & homines est existimatione, tum quidem hanc etiã ob causam illum sacrum Eutychium, atq; alios plures throno expulisse aiunt. Cæterũ moriturus, sicuti diuus Constantinus Athanasij, ita & hic Eutychij restitutionẽ
B in testamento, Iustino successori suo mandauit. Equidem opinor, non autem decerno, propter alia ipsius egregie & rectè facta, & pręstantem in diuinum numen æmulationem, piamq; in omnibus religionem, interueniente quoq; mirifico Dei uerbi Sapientię templi opere, si quid tum in eo est desideratum, id infinita Dei misericordia resarctum & contectum iri.

Iustiniani mors. — *De fide & pietate eius iudicium.* — *Ex actis sextæ uniuersalis synodi.* — *Constantinus Pogonatus.* — *Memoria Iustiniani anniuersaria celebrata.* — *Iureufin.* — *Iustinianus Eutychij restitutionem moriens mandauit.*

CAPUT XXXII.

Hoc uerò adhuc Imperium gubernante, Auxumitarum Indorum rex, Græcorum sacrorum consectator, prælium cum Homeritis Indis Iudaicam religionem colentibus commisit, belli eius causam Romanis præbentibus. Per Homeritas enim, qui Aegypto appropinquant, merces ultro citroq; datę & acceptæ, ad Auxumitas inferebantur. Porrò quum ab Homeritarũ principe Damno, Romani insidijs expetiti essent, ut profectio ad Auxumitas impediretur, accidit. Quare ad animi acerbitatem cōmotus Auxumita, bellum cōtra Homeritas mouit, uoto Christianorum Deo nuncupato, illorum se sacra suscepturum esse, si uictoriam ab Homeritis reportaret. Itaque conflictu facto, uictor fortiter euadit, ipsumq́; illum Damnum uiuum capit: & uotum Deo Dauid Auxumita persoluens, ad Iustinianũ legatos mittit, ut quæ solennia Christianis essent, ipsis præstaret. Iustinianus autem ualde ea re delectatus, delectum uirum sanctum, episcopum eis dedit: qui plurimis bonis operibus gentem eam omnem subegit, & baptizauit. Atq; ex huiusmodi sanè causa interiores etiã Indorũ populi Christianismũ sunt cōplexi. Et tum primùm inde
* metaxa Cōstantinopolim est allata. Prodigia quoq; q̃; plurima Iustiniano imperante extitere. Ingentes terræmotus, concussiones & hiatus, stellarum faces

admi-

Auxumitæ Indi propter Romanorũ cōmerciũ impeditũ, Homeritas bello aggressi uicerunt. — *Auxumitæ Christianismũ complexi.* — *Metaxa primùm ad Rom. allata.* — *Fatales casus & prodigia.*

* Metaxa sericum uillosum dici uidetur, quod uelutum uulgo uocant. Quadam ex parte hanc dictionẽ referunt Bohemi, qui sericum tale Axamit appellant. Metaxæ mentio fit l. lotas. C. de murileg. & gynaeciar. lib. 11. Et metaxariorum negociatorum, l. fin. C. de pignor.

admirandæ, atq; exundationes maris, quod propè ad quatuor miliaria in Thraciam excurrit. Et catellus cæcus nouas quaſdam res peragebat, atque cuilibet ſuum tribuebat, & arcaniora quædam ſignis commonſtrabat. † In Pontifices etiam, quos admodum de Sodomorum hæreſi inſanire compererat, acerbè, ſeu potius fœdè, Iuſtinianus animaduertit. Et quum fames Byzantij increbuiſſet, rerum neceſſariarum inopia, Imperator ſecunda ſtatim ieiunij hebdomade, carnes in foro uenales proponendas promulgauit. Et hoc quidem ſic per uim actum. Populus autem, qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſſet, neq; eas emebat, neq; edebat: mortem ſibi potius adeundam eſſe cenſens, quàm ut quidquã de patrijs moribus & traditionibus mutaret. Hæc de Iuſtiniano dicta ſint. Faciendum aũt mihi eſſe ſtatui, ut Iuſtini etiam Imperium libro huic intexerem, ut procliue eſſet lectori, trium principũ, Iuſtini, Iuſtiniani, & Iuſtini iunioris eccleſiaſticas actiões cognoſcere.

Sodomitarum coercio.

Quadrageſimali tẽpore in penuria piſcium, Iuſtinianus carnib. homines ueſci iuſſit. Populus tamẽ pius ab eſu carnũ abſtinuit.

† Deſignabat is mulieres uterum geſtantes, ſcortatores, adulteros, auaros, magnanimos. Quapropter ſpiritum Pythonis habere creditus eſt. Andreas quidam Italicus circulator eum habuit, & circunduxit. Diac.

CAPUT XXXIII.

Sepultura Iuſtiniani.

Erumenimuerò eiuſcemodi opinioni addictus, eam ob cauſam turba & tumultu plena omnia relinquens, ad alterum illum rerum ſtatum Iuſtinianus tranſijt: & in magnifico monumẽto, ab ipſo lapide Sardio ad Apoſtolorum templum conſtructo, ſepultus eſt, ad dextram eam ædem ingredienti partẽ. Nepos uerò ex ſorore eius Iuſtinus iunior, cui Imperialis aulæ adminiſtratio credita fuerat (curatorem Palatij Romanorum lingua uocat) purpuream ueſtem & reliqua Imperij inſignia ſumpſit: quũ nondum quiſquam præter familiares eius, uel Iuſtiniani mortem, uel ipſius ſucceſsionem noſſet: quoadusque derepentè in Hippodromo apparuit, quæ Imperatorum eſſent, more ſolito acturus ſimul & paſſurus. Atque ubi res, ita ut ei uidebatur, proſperè ſuccederet, neq; quiſquam per res nouas rebus eius reſiſteret, in aulam reuertitur: & primam ſcripto iuſsionem promulgat, qua omnibus ubiq; epiſcopis & ſacerdotibus exilium, in quod propterea acti fuerant, quòd periculum pro recta religione adijſſent, remiſit: eoſq; ſedes ſuas recipere, & religionem more ſolito colere, neq; quicquam poſtea de fide nouare præcepit. Hoc ille ſicut dignum erat, & Imperatorem decebat, peregit. In rebus cæteris nihil quod monarchæ eſſet, habebat. Nam intemperanter maximè & diſſolutè uiuens, delicijs & uoluptatibus uacabat. Supra modum uerò & iſte, perinde atq; auunculus, turpi lucro uictus, aliena appetebat. Et non modò publica commoda illicita mercede uenalia habebat, uerumetiam de ſacerdotijs idem facere haudquaquam uerebatur. Nam & hæc uenum expoſita, quibuſuis precio uili uendebat.

Fl. Val. Iuſtinus iunior eius ſucceſſor. B

Clerus ab exilio reuocatur.

Ignauia & auaritia Iuſtini.

Sacerdotiorũ nundinatio.

CAPUT XXXIIII.

T quum natura timidus eſſet, ferocem ſe magis exhibebat, perpeſſioni utrique turpiſsimè obnoxius. Itaque cognatum ſuum Iuſtinũ, cuius præclara uulgo fama erat, uirum bellicis artibus, aliorum'que honorum gradibus illuſtrem, acciuit, qui ad Iſtrum excubabat, & excurſionibus Abarum ibi obuiam ibat. Abares autem Scythæ ſunt, ἁμαξόβιοι, hoc eſt, in plauſtris degentes, & campos qui ultra Caucaſum ſunt, incolentes. Inde autem confertim uniuerſi ab hyperboreis Turcis, à quibus malè accipiebantur, pulſi, fuga ſibi cõſuluere: & ad Boſporũ, Euxini Ponti littorib. relictis, ubi multæ barbaræ gentes conſederant, pleræq; à Rom. ſedibus ſuis exactæ, urbesq; , caſtella & naualia, quũ uel milites ueterani uacationẽ militiæ obtinuiſſent, & loca

Iuſtinus dux, Iuſtini imperatoris cognatus

Abares à Turcis hyperboreis pulſi, ad Iſtrum, permittente Iuſtiniano, conſedere.

A & loca ea recepissent, uel Imperatores colonias eò deduxissent, constructa erãt, uenere: & inde expeditionem contra eos qui illis obuij fierent, barbaros suscepere: donec ad Istri ripas uenientes, ad Iustinianum Imperatorem legationem misere. Ex eis locis Iustinus, quẽ dixi, euocatus est, perinde atq; particeps fieri cũ nouo Imperatore pactorum conuentorum, imperioq; frui deberet. Quòd nãq; & genere & mundana ista uanitate pares essent, ex æquo etiam ad utrumq; Imperium pertinebat. Post multas namq; disceptationes, tandem illis cõuenerat, ut qui Imperij administrationem consequeretur, alteri proximum honorem concederet, ita ut is ex secundis Imperij partibus primas præ alijs ferret. Adueniente igit̃ eo, multa benignitate, sicuti præ se tulit, erga hominem Imperator est usus: eundemq; ut ducem insignem, & genere sibi propinquum, uaria humanitate tractauit. Deinceps aũt causas quasdam commentus, paulatim quos ille milites satellites & corporis custodes habebat, illi detraxit, progrediq; eum in publicum uetuit, & postremò in celeberrima Alexandriæ urbe domi clausum, ita ut in lecto iacebat, in multa nocte miseranda cæde sustulit. Hanc generosus ille uir beneuolæ propter cognationem affectionis, plurimarumq; ab hostibus uictoriarum mercedem tulit. Neq; uerò prius & ipse Iustinus & coniunx eius Sophia conceptam aduersus illum iram remiserunt, aut expectatione grauium malorum liberati sunt, donec caput ipsius allatum inspexerunt: cui etiam pedibus proculcato, per risum illuserunt. Non multum intercessit temporis, quũ & Ætheriũ simul, & Addæũ, principes senatus, qui res magnas sub Iustiniano administrauerant, læsæ maiestatis legibus interrogat. Atq; Ætherius quidem in quæstione grauiter tortus, uoluisse se ueneno Imperatorẽ tollere, consilijq; eius conscium, atq; in rebus omnibus socium sibi fuisse Addæum, confessus est. Hic autẽ graui iureiurando se nihil earũ rerum scire confirmauit. Cæterùm utriq; caput amputatum. Addæus quum iugulari deberet, per meram calumniam crimẽ id sibi obiectum esse, de quo accusatus esset, dixit. Vindicta autem diuina, quæ omnia perspiciat, se meritò supplicium pati, propterea quòd incantationibus quibusdam Theodotum aulæ præfectum sustulerit. Sed enim quomodo hæc ultione cœlesti acta sint, non est mihi dicere promptũ. Ambo tamen nefarij perniciosiq; fuere: Addæus qdem, puerorum masculorum corruptor: Aetherius aũt, sycophanta magnus, qui per calumniam uiuorum & mortuorũ bona impudenter atq; crudeliter deuorare, rapereq; sub Imperatoriæ domus prætextu, cui sub Iustiniano præfuit; solitus esset, ea re illi perquàm utilis. Atq; hæc quidem ad hunc modum sese habuere.

Iustini ducis cædes.

Imperator cum cõiuge sua capiti eius illudit.

Aetherij et Addei uirorũ non bonorũ cædes.

Vindictæ diuinæ exempla.

B

† Sub Iustino Narses eunuchus, apud eum Sophia Augusta criminante delatus, & ad pensa ancillarum uocatus est. Quem ille indignitatem non ferens, Langobardos in Italiam allexit. Qui deinde Romæ mortuus est. Langobardi Pannonia Hunnis Attilæ reliquijs, à quibus Hungaria denominata est, relicta, in Italiam uenerunt, rege Alboino ducente, & Veronã, Vincentiam, Mediolanum, &c. per deditionem receperunt. Blond.

CAPUT XXXV.

" IVstinus autem edictum derepentè compositum, ad Christianos ditionis suæ omnes misit, ut nihil in Ecclesijs nouarent: sed antiquis patrum decretis insistentes, rectè diuinum numen colerent atq; adorarent. Scriptum de fide hisce fuit uerbis conceptum. In nomine Domini nostri IESV CHRISTI Dei nostri. Imperator Cæsar Flauius Iustinus, fidelis in CHRISTO, clemens, maximus, beneficus, Almanicus, Gothicus, Germanicus, Anticus, Francicus, Herulicus, Gepidicus, pius, fœlix, gloriosus, uictor, triumphator, semper colendus Augustus. Pacem meam

Iustini scriptũ de fide Christiana, & concordia eiusdem.

meam do uobis, inquit Dominus CHRISTVS, uerus Deus noſter: Pacem me
relinquo uobis. idem promulgat hominibus omnibus. Id uerò aliud non eſt, quàm
ut in eum credentes, in unam & eandem Eccleſiam conueniant, conſentientes
quidem animis in recta Chriſtianorum ſententia, auerſantes autem eos qui con
traria dicunt, aut opinantur. Primaria namque ſalus hominibus omnibus con-
ſtituta eſt, ipſa rectæ fidei confeſſio. Quapropter & nos Euangelica præce-
pta, & ſanctorum patrum ſacrum ſymbolum ſiue doctrinam conſectantes, ut
ad unam eandem'que Eccleſiam & ſententiam ſimul accedant, omnes cohor-
tamur, credentes in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, Trinitatem ὁμο-
ούσιον cõſubſtantialem, Deitatem ſiue naturam & ſubſtantiam uerbo & reipſa
unam. Vnam etiam uirtutem & poteſtatem & ἐνέργειαν, hoc eſt, efficaciam in
tribus ſubſiſtentijs ſeu perſonis profitentes, (in quas baptizati ſumus, in quas
credidimus, & quibus profeſſione addicti ſumus. Vnitatem ſiquidem in trinita
te, & trinitatem in unitate adoramus, diſtinctionem ſimul & unionem, præter
opinionem omnem, habẽtem. Vnitatem quidem ſecundum ſubſtantiam ſiue
Deitatem, Trinitatem uerò ſecundum proprietates ſiue ſubſiſtentias ſeu perſo
nas. Diſtinguitur namque indiſtinctè; ut ita dicamus: & coniungitur diſtinctè:
ſiquidem unum eſt in tribus ipſa Deitas. Et tria in quibus Deitas eſt, ſeu, quod
certius dicitur, quæ Deitas ſunt, unum.) Deum patrem, Deum filium, Deum
ſpiritum ſanctum, quum perſona quæq; per ſeipſam ſpectatur, mentis ipſius
ſenſu, quæ inſegregabilia ſunt, ſegregante: Deum tria hæc ſimul mentis acumi-
ne intellecta, propter eundem motum & naturam eandem. Quandoquidem
peropus eſt, & unũ DEVM profiteri, & tres ſubſiſtentias ſiue proprietates præ- B
dicare. Confitemur uerò ipſum unigenitum filiũ DEI, DEVM VERBVM, ante
ſecula quidem, & abſq; tempore ex patre genitum, non factum. In extremis au-
tem diebus, propter nos, & propter noſtram ſalutem, deſcendiſſe de coelis: &
incarnatum ex Spiritu ſancto, & domina noſtra ſancta glorioſa Deigenitrice et
ſemperuirgine Maria, & ex ipſa natum eſſe. Qui eſt patri & ſpiritui ſancto æ-
qualis. Nõ eñ quartæ & incarnatæ unius ex ſancta Trinitate DEI VERBI per-
ſonæ acceſſionem ſuſcepit Trinitas ſancta, ſed eſt unus & idem Dominus no-
ſter IESVS CHRISTVS conſubſtantialis patri & DEO iuxta diuinitatem,
& idem conſubſtantialis nobis ſecundum humanitatem, paſsioni obnoxius
carne, & paſſionis idem expers in diuinitate. Namque non alium DEVM
VERBVM quod miracula edidit, & aliud quod paſſum eſt, nouimus: ue-
rùm unum & eundem confitemur DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRI-
STVM DEI VERBVM incarnatum, & perfectè hominem factum: necnon uni-
us & eiuſdem miracula ſimul & paſſiones, quas uoluntariè carne ſuſtinuit, pro
pter noſtram ſalutem. Non enim homo aliquis ſeipſum pro nobis tradidit: ſed
ipſe DEVS VERBVM immutabili modo homo factus, ſpontaneam ſimul paſ-
ſionem & mortem pro nobis carne ſubijt. Atq; dum DEVM ipſum eſſe confite
mur, non inficiamur, eum etiã hominẽ eſſe. Et hominẽ ipſum cõfitentes, DEVM
ipſum quoq; eſſe nõ negamus. Proinde unũ & eundẽ ex utraq;, diuinitatis ſcili
cet & humanitatis natura compoſitum profitentes, Dominum noſtrum IESVM
CHRISTVM, unione confuſionem non inducimus. Non enim quòd ſecundum
nos homo factus eſt, propterea DEVS eſſe deſinet. Neq; ſanè quòd DEVS natu
ra eſt, & in eum ſimilitudo noſtræ naturæ non cadit, propterea homo eſſe nega
bitur. Verùm quemadmodum in humanitate DEVS, ita nihilominus in ſubli-
mitate Deitatis homo permanet: utrumq; uerò in eodem eſt, & unus DEVS ſi-
mul & homo, ipſe Emanuel. Porrò eundem cõfitentes in diuinitate perfectũ

atque

A atque etiam in humanitate perfectũ, ex quibus etiam compositus est, diuisionem
» aut sectionem in partes, una eius composita subsistentia, non inducimus. Diffe-
» rentiam uerò naturarum, quam unio non tollit, indicamus. Nam neque natura di
» uina in humanam est uersa, neque humana natura in diuinam mutata. Intelligen-
» tiæ autem acie utramque considerante, & potius utraque in propriæ naturæ fine &
» ratione existente, factam quidem unionem dicimus, secundum subsistentiam:
» ipsa uerò secundum subsistentiam unio ostendit DEVM VERBVM, hoc est, ex
» tribus Deitatis sufistentijs subsistentiam unam, non præexistenti homini uni-
» tam esse, sed eam in utero dominæ nostræ sanctæ & gloriosæ Deigenitricis sem-
» perque uirginis Mariæ, sibi ipsi ex ea condidisse in propria subsistentia carnē no-
» bis ὁμοούσιον consubstantialē, & eisdem perpessionibus per omnia obnoxiam,
» absque peccato, anima rationali & intellectuali animatam. In ipsa namque subsi-
» stentiam habuit, & homo factus est. Et est unus atque idem Dominus noster IE-
» SVS CHRISTVS, qui cum patre & spiritu sancto conglorificatur. Cæterum in-
» effabilem eius unionem considerantes, rectè naturam unam DEI VERBI incar-
» natam carne, quæ anima rationali & intellectuali est animata, profitemur. Rur-
» sum differentiam naturarum contemplantes, eas duas esse dicimus, diuisionem
» nullam inducentes. Vtraque enim natura in eo est. Vnde unum & eundem pro-
» fitemur CHRISTVM: unum filiũ, unam personam, unam subsistentiã, Deum
» simul & hominem. Omnes uerò qui aliter uel senserunt, uel sentiunt, anathe- *Anathema in*
» mati subijcimus, alienos eos esse à sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia *hereticos.*
» iudicantes. Itaque quũ recta & à sanctis patribus nobis prodita dogmata sic præ- *Cohortatio ad*
» dicentur, uniuersos uos ut in unam & eandem catholicam & Apostolicam Ec- *unionem & cō*
» clesiam conueniatis, hortamur, seu potius rogamus. Non enim graue nobis est, *cordiam fidei.*
B quamuis in fastigio Imperij collocati simus, Christianorum omnium cōsensio-
» nis atque unionis gratia, eiusmodi uerbis uti: ut una ab omnibus laus et glorifica- *Personæ hic eo*
» tio tribuatur Deo magno, & Seruatori nostro IESV CHRISTO. De cætero *rum accipien-*
» autem, ne quis causam aut occasionem ullam de personis aut syllabis (siue fidei *de, qui fidei*
» formulis) per intestina dissidia contendendi captet, quoniam ad unam & ean- *professiones cō*
» dem rectam fidem & sententiam syllabæ (seu formulæ) producunt consuetudi- *posuerunt.*
» nis & status eius, qui hucusque in sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia
» obtinuit, & per omnia citra innouationem aliquam firmus stabilisque deinceps
» in tempus omne permanebit. Edictum hoc omnes ubique episcopi & sacerdo
tes catholici comprobarunt, rectè promulgatum esse dicentes. Qui uerò se ab *Heretici in sen*
Ecclesia segregauerant, in schismate & dissidio persistentes, haudquaquam cum *tentia sua persi*
ea uniri uoluerunt: non aliam quidem ob causam, quàm quòd ad finem scripti *stunt.*
disertis uerbis adpositum esset, etiam temporibus futuris professionem fidei ta-
lem absque rebus nouis stabilem conseruatum iri.

CAPUT XXXVI.

Vstinus, postquam Ioannes cui Sirimis patria fuit, uitam simul & *Eutychius ab*
thronum Imperantis urbis morte abiecisset, Eutychium ab exilio, *exilio reuoca-*
sicuti Iustinianus testamento iusserat, reuocatum, in ecclesiam suam *tur.*
restituit. Qui quatuor exactis annis, Ioannem νηςεύτην, hoc est, ieiu *Huius Constan*
num, successorem habuit. Vbi uerò Ioannes etiam Catilinus in ueteri Roma se- *tinopoli succes*
dem uacuam reliquit, & ad uitam illam migrauit, Bonoso episcopatus guber- *for fuit Ioannes*
nacula mandata sunt. cui Ioannes alius, atque huic rursus Pelagius successit. Post *ieiunator.*
Apollinarim autem Ioannes Alexandriæ in pastoralem conscendit thronum, *Pro Bonoso le-*
& huic deinceps surrogatus est Eulogius. Hierosolymis episcopatum denuò *gendum puto*
post Eustochium gubernauit Macarius. Post eum hierarchicam cathædram *Benedicto.*
Maximarũ ec-
clesiarum epi-
scopi.

sortitus est Ioannes, qui puram & inopem uitam in Insomnium monasterio o- A
ptimè egerat. Apud Theopolim autem Iustinus Anastasio Domnini successo-
re pulso, Gregorium substituit, nullis tum in Ecclesia nouis rebus motis. Im-
perator uerò crimen illud Anastasio obiecit, quòd sacram pecuniam in alios, quàm
episcopum deceret, conferret sumptus, & quòd conuicio & maledicto Impera-
torem ipsum petijsset. Quum namque interrogatus à quodam Anastasius esset,
cur ita profuse pecuniam sacram dilapidaret, & non potius in usus decentes eam
impendens, ita uti opus esset dispergeret: disertè per cauillationem dixisse fer-
tur, ne à communi pernicie Iustino auferretur. Fama autem uulgatum est, pro-
pterea illi Iustinum infensum fuisse, quòd pecunias ei petenti ille dare noluerit.

Anastasij Antiocheni exilium.

Causa exilij habere nimis dictum.

Affinguntur præterea uiro ei alia quædam à nonnullis, qui Imperatoris cœptum
tegere aut excusare uoluerunt. Postquam Anastasius episcopatu abijt, Gre-
gorius, sicuti dictum est, sedem eam accepit: cuius magna est in poetica laus. A'
primis enim capillis, in monasticis exercitatus studijs, strenuè ad summos gra-
dus, quum nuper admodum se in eo lanugo prima exhibuisset, contendit. Pri-
mùm uerò Byzantij monasterio præfuit, ubi etiam ab initio uitam rerum o-
mnium expertem degere cœpit. Postea Iustino iubēte, pastorale munus in mon
te Sinæo suscepit: in quo à Scenitis barbaris obsessus, non minimis circumuen-
tus est periculis. Quibus etiam, ut pacificationem inirent, suasor authorque fuit.
Apud hos quum res magnas peregisset, in sacram deinde prouectus est cathæ-
dram. Animo & consilio in rebus omnibus optimo fuit: & ad quodcunque ne-
gotium se conuerteret, id quàm facilimè conficiebat. Metu minimè perturba-
batur. Potestatibus autem, ut facilè illis territus cederet, flectendum se haud-
quaquam præbuit. Liberalis quoque, & admodum munificus, magnificè pecu-
nias largiebatur: usque adeò, ut quocunque, pro eo atque opus esset, progrederetur,
quàm plurimi homines cum stiparent atque sequerentur, eorum etiam quibus ni B
hil cum eo intercederet consuetudinis, & qui nihil ad eum pertinerent. Alij in-
super qui eum prodijsse audissent, uel uidissent, ad eum confluebant, & hono-
rem mundanis dignitatibus debitum, præ uiri eius obseruantia, secundo loco
habebant, auidè sua sponte & uidere & audire eum cupientes, etiam de rebus
non magni momenti plerunque uerba facientem. Erat siquidem ad arcanum de-
siderium eorum animis, qui eum quomodocunque conueniebant, inserendum
quàm maximè idoneus, aspectu admodum admirandus, in colloquijs ualde
iucundus, & si quis alius, & ipse ad id quód deceret cognoscendum acutissi-
mus, & ad faciendum quàm facilimus. Ad consilium alijs dandum, atque ad res
domesticas & externas diiudicandas, promptissimus. Quapropter multas res
optimè gessit, negotia in crastinum differre non solitus. Terrori uerò erat
non tantum Romanis Imperatoribus, quum publica tractaret negotia, quan-
tum necessitas postularet, & tempus flagitaret, uerumetiam Persarum ducibus:
sicuti suo loco à me dicetur. Varius etiam fuit. Aliquando namque multa uteba-
tur uehementia: nonnunquã iratum se esse præseferebat. In primis autem quum
opus esset, maximè in eo eminebat lenitas & mansuetudo. Adeò ut quàm com-
modissimè in eo, quam laudem Gregorius Theologus per uirtutis & pietatis
studium consequutus fuerat, enituerit austeritas reuerentia temperata,
ita ut altera ab altera non læderetur, sed utraque per
alteram illustraretur.

Gregorius episcopus Antiochenus uir magnus.

Gregorij Nazanzeni uirtus.

Verum-

CAPUT XXXVII.

A

Maior Armenia Persis à Philippo imperatore dedita.

Persarmenij ad Iustinū deficiunt.

Erum enimuerò primo Gregorij episcopatus anno, Persarmenij, qui prius magnæ Armeniæ incolæ nominati fuerant, & Romanis paruerāt: à Philippo autem, qui post Gordianum apud Romanos imperium obtinuit, Sapori Persarum regi ita proditi fuerant, ut Armenia quidē quæ minor dicitur, Romanis subdita maneret, maior autem Christianorum sacra moribus colēs Persis sit tradita: Persarmenij inquam isti, quòd grauiter à Persis affligerentur, legesq; suas transgredi ui compellerentur, clàm ad Iustinum oratores miserūt, ut sub ditionem Romanorum reciperentur precantes, quò liberè absq; molestia sacros ritus, pro religionis consuetudine, Deo peragere possent. Iustinus preces eorum cōprobauit, pactis conuentis quibusdam ab ipso interpositis, quę etiam iureiurando confirmauit. Itaq; Persarmenij magistratibus suis interfectis, unà, quod dicitur, uniuersi sese Romanorum imperio commiserunt, in societatem suam finitimis eiusdem gentis populis, atq; itidem alienis pertractis. Apud quos Ardaamanes principem locum habuit, uir genere & dignitate, nec non bellicis & Imperatorijs artibus pręstans. Hac uerò de causa quum Chosroes Imperatorem incusaret, tale ab eo responsum tulit: Finem suum pacis pacta conuenta habere: insuper autem fieri haudquaq; posse, ut Christianos pacis finitæ tempore, ad populares suos confugientes ipse non reciperet. Hæc quidem ille, atq; his similia alia respondit. & quamuis talia diceret, minimè tamen se ad bellum instruxit: sed ocio solito deditus, delicijs diffluxit, post rationes & uoluptates suas omnia habens. Virum autem quendam genere sibi propinquum, Martianum nomine, Orientalium copiarū ducem designatum, aduersus Persas misit, neq; exercitu iusto, neq; apparatu belli alio satis instructum.

uaxsrodi.

Ardaamanes dux.

Iustini ignauia.

Martianus nō satis instructus aduersus Persas missus.

B Hic cum manifesto periculo, & quod dicitur, cum ipsius Orientis euersione, in Mesopotamiam primùm est profectus, paucos admodum milites, eosq; inermes secum ducens: ad quos accedebant fossores & sarctores, et boum actores undequaq; coacti. Et cum Persis apud Nisibim leui certamine congressus, quum meliore loco res eius essent, Persis nondum satis paratis, urbem eam obsidere quàm hostes persequi maluit. Oppidani porrò propter tam splendidi scilicet belli apparatus cōtemptum, portas non clauserunt, sed fœdissima etiam in Romanum exercitum conuicia iecerunt. Plurima uerò prodigia, Romanorum futuras clades portendentia, tum uisa sunt: & bos recens genitus in initio belli conspectus est, ex cuius ceruice duo capita eminebant.

Is occasionem rei bene gerendæ prætermittit.

Prodigia.

Bos biceps.

CAPUT XXXVIII.

Persarū aduersus Romanos expeditio.

Circesium oppidum.

Osteaq; autem Chosroes se ad bellū probè instruxit, Ardaamanem aliquatenus productum, Euphratem in regno suo transmittere, & ad Circesium (quod dicitur) in Romanorū ditionem excurrere iussit. Est autem Circesium oppidum commodissimum & munitissimum, ad fines Romanorum Imperij situm. Muro namq; firmissimo atq; altissimo circundatum est. Quin & Euphrates & Aboras fluuij id circumfluentes, et in insulæ formam redigentes, inexpugnabile efficiunt. Ipse autem cum copijs suis Tigri amne traiecto, magnis itineribus celeriter ad Nisibim uenit: quę, sicuti dictum est, à Martiano obsidebatur. Hæc ita à Persis agi, Romani ignorabant: usq; adeò, ut Iustinus multorū sermonibus adductus, qui Chosroem iam mortuum esse, aut non longè à morte abesse, nunciabant, Martiano ualde succenseret, quòd Nisibis expugnationem protraheret: ad quem etiam quosdam misit, qui illum ad claues portarum quàm celerrimè afferendas excitarent. Vt autem res minus ex sententia succeßit, & Iustinus risu & probro se dignum exhibuit,

Martianus Nisibim obsidet.

Ridicula Iustini ad Martianum mandata.

Nisibenus episcopus Gregorium Antiochenum, atque is Iustinum de rebus Persarum certiorem facit.

Scripta talia Iustinus contempsit.

Ignauorum hominum mores.

qui apud talem & tantam urbem, quæ efficere nequiret, conaretur, ad quam sci- A licet tam exiguus exercitus assidebat: res ea primùm Gregorio Theopolis antistiti ab episcopo Nisibeno renunciata est. Erat enim is Gregorio, à quo pecuniam ingentem acceperat, amicus quàm maximè. Et dabat præterea operam, ut urbs ea propter ærumnas, quas à Persis patiebatur, in potestatem Romanorum rediret. Itaque is Gregorio, quæ in Perside gererentur, suo quæque tépore insinuando, significabat. Ea porrò ad Iustinū Gregorius scribebat: de subita etiā Chosroæ expeditione certiorem eum faciens. Atque ille more suo delicijs & luxuriæ deditus, fidem habere episcopi scriptis supersedit, ea quę cupiebat geri etiam ratus. In hominibus namque molliter & dissolutè uiuentibus, ad ignauam socordiam gloriosa audacia accedere solet. Neque illi euentis rerum fidem habent, sialium, quàm ipsi uolunt, exitum consequantur. Iustinus ergo Gregorio rescribens, ea quæ is renunciasset, tanquam falsa omnino essent, reijciebat. Atque ut etiam uera essent, Persas tamen urbis expugnationem non præuenturos esse. Quin etiamsi

Marciano Acacius suffectus.

præuenirent, eos tamen inde fœdè atque turpiter repulsum iri, dicebat. Et Acacium quendam delectum, uirum proteruum, confusionem planè dicas, ad Martianum misit, cum eiusmodi mandato, ut etiamsi Martianus urbem cæpisset, & pedem alterum in ea posuisset, dignitatē statim deponeret, eamque ipse sibi Acacius sumeret. Quod sanè is fecit, Imperatoris iussa non ex illius commodo exequutus. Postquàm enim eò uenit, Martianum illico in hostili terra dignitate priuauit, re ea militibus non renunciata. Sed enim qui in exercitu ordines ducebant, ubi ducem magistratum deposuisse cognouerūt, ulterius perseuerare in castris nequaquam uoluere: sed paulatim hinc & inde palantes diffugere, ridicula illa

Adaarmanes rem ex sententia gerit.

obsidione soluta. At Adaarmanes copias secum martem spirantes, non solum ex Persis, sed etiam barbaris qui Scenitæ dicūtur, delectas ducens, Circesio prę- B terito, quàm plurimum Romanorum rebus intulit detrimenti. Ferro namque & igne pleraque loca uastans, neque moderatū quidquam, propter defensorum solitudinem,

Chosroes ipse oppidum Daras obsidet.

Persæ Theopolim desertam & uacuam inueniunt.

uel cogitans uel faciens, non pauca castella cæpit. Et quòd ibi nemo cum imperio esset, tum autem quòd Romani propugnatores in castello Daras à Chosroe clausi forent, faciēdum sibi liberè quod uellet, statuit. Castris autem inde motis, Theopoli animum adiecit: & partem copiarum maximam, ipse non profectus, eò misit, quæ spe sua falsæ, & ab urbe ea sunt reiectæ: propterea quòd nulli in ea, aut sanè quàm pauci ciues mansissent. Profugerat uerò etiam episcopus ipse, & sacra secum uasa & donaria extulerat. Nam & magna muri pars corruerat: & plebs nouarum rerum studio, sicuti eiuscemodi temporibus accidere solet, tumultum mouerat: & tandem desertam relinquens urbem, inde excesserat, nemine pror-

Gagalicam incendunt, olim Heracleam dictam.

Seleuciam diripiunt.

sus hostibus resistere aut obuiam ire conante. Adaarmanes postquam uoto suo & Theopolis direptione excidit, ignem olim quidem Heracleæ, postea autem Gagalicæ dictę urbi iniecit: & ad Seleuciam, quam Nicanor Seleucus condidit, locupletem quidem illam primùm & populosam, postea uerò tempore collapsam, & ad paucitatē redactam, progressus est. Hæc quum resistere illi non posset, pacto quodam interueniente, in eam est receptus. Vbi sanè præter conuenta multa egit, & ciuitate direpta, uicinis quoque locis circumcircà dispoliatis, inde

Episcopum & præfectum eius capiunt.

Magnus Ro. dux.

abijt. In præda reliqua, & episcopum & magistratū urbis summum cæpit. Nec pauciores in reditu ille clades Romanæ ditioni intulit, nemine uidelicet prohibente, præter paucos admodū milites, qui ab Imperatore missi fuerant. Horum ductor Magnus erat, qui antea argentariæ mensæ in urbe Imperante præfuerat, postea autem unius ex Imperialibus ædibus curā susceperat. Ii quum terga uertentes fugerent, parū abfuit quin ab hostibus sint excepti. Hisce rebus cōfectis,

Adaarmanes

A Adaarmanes Chosroem nondum urbem quam obsidebat cœpisse reperit. Magnum autem adueniens illi attulit momentum, quòd quùm suis animum addidit, tum hostes plurimùm exterruit. Inuenit urbem muro nudatam, & aggerem ingentem prope illam factum. Helepoles extructæ stabant, & calapultæ, quas uulgus machinas seu tormēta, saxa ex edito loco iacientia, uocare cōsueuit, quibus urbem hyemis tēpore Chosroes in potestatē suam redegit. Cui Ioannes Timostrati filius præfuit. Hic eius obsidionem non admodum curauit, seu urbem potius ipsam prodidit. Nam & hoc tum sermonibus ita iactatum est. Obsedit eam Chosroes mensibus quinq;, et aliquot insuper diebus: cœpitq;, nemine propè propugnante. Et ciuibus ex urbe multitudine uaria ductis, partim eos ferro concidit, partim uiuos in captiuitate seruauit. Vrbem ipsam, utpote opportunā & commodam, præsidio imposito retinuit. Ipse uerò tropæo eo superbus, domum est reuersus.

Daras oppidū Persæ recipiunt. μαγγανικὰ λιθοβόλα.

CAPUT XXXIX.

EA re Iustinus cognita, nihil prorsus rectè aut prudenter mente agitans, neq; casum talem humaniter ferēs, in phrenitidis morbū & insaniā incidit: ita ut nihil quicq; earum rerū quæ fierent, intelligeret. Imperiū autem à Tiberio administrari cœptū, qui honorem præcipuum Iustino acceptum ferebat, ex Thracia oriundus. Hunc pridem Iustinus cum plurimis militariū copiarum millibus aduersus Abares miserat: & captus ille statim in prima congreßione ab eis fuisset, militibus eius nequaq; barbarorum conspectum sustinentibus, nisi eum diuina Prouidentia inde raptum, Romanorum imperio manifestò conseruasset. Quod sanè Imperiū ad id discrimen peruenerat, metuendum ut esset, ne Iustini præter rationem omnem susceptis actionibus, unà cum repub. corrueret, & in barbarorum potestatem perueniret.

Iustinus phreneticus.

Tiberius imperiū Rom. administrat.

Imperiū Ro. in summū adductum discrimen.

B Quum igitur Iustinus tam grauiter morbo affectus esset, neq; quidq; quæ agerentur rerum animaduerteret, Tiberius consilium commodum rebusq; præsentibus opportunū admodum cœpit, quo casum & errorē omnem correxit. Traianum enim, uirum præclarum ex senatu, canicie & prudētia multos antecellentem, ad Chosroem mitit: & legationem non Imperij aut reip. sed solius Sophiæ Augustæ Iustini coniugis nomine, ad Chosroem instituit. cuius etiam literæ ad eum regem scriptæ sunt, quibus illa ærumnam casumq; mariti & remp. principe carentem deplorabat. Nequaq; decorum esse addens, illum uiduę mulieri, & principi iacenti, reipublicæq; perturbatæ insultare. Nam & ipsum aliquando ægrotantem non solum in persimilem casum incidisse, uerumetiam præclarißimos quosq; medicos ex ditione Romana ad eum missos uenisse, qui arte sua & cura debita ægritudinem illius dispulissent. Legatione tali audita Chosroes flexus est: & quum in animo habuisset, primo quoq; tempore expeditionē in Romanorum terram suscipere, triennales tamen inducias Orientis partibus concessit: ita ut nihilominus Armeniam, quæ bellum aduersus eum parasset, nemine res Orientales turbante, aggrederetur. Porrò rebus Orientis in eum statum adductis, Sirmium à barbaris captum est, quod Gepides dudum tenuerant, & Iustino donauerant, sua sponte inde decedentes. Interea Tiberius Sophiæ instinctu Cęsar à Iustino, qui meliusculè, morbo remittente, habebat, declaratur.

Legatio & literæ ad Chosroen, nomine Sophiæ Augustæ missæ.

Induciæ triennales cū Persis.

Sirmium à barbaris captum.

CAPUT XL.

CÆterùm coronam Imperatoriam ei impositurus, ea uerba disertè ad eum est proloquutus, quæ memoriam omnē ueterem & nouam longè excellunt. Quum Iustinus commodè per dilucidum interuallum scilicet compos mentis esset, idq; diuina Prouidentia, ut simul & pec

Iustinus Tiberium imperatorem creat.

cata errataq́ ipse sua proferret, & in remp. ordinem meliorem inferret. Quum A namq́ omnes, atq́ ipse etiam Ioannes sacrorum antistes, cuius antea meminimus, cum sacerdotibus suis in hypæthro siue subdiali Imperialis aulæ palatio, congregati essent, quo loco hæc agi celebrariq́ fas est, Imperatoriam coronam sustollens, purpureamq́ uestē, ut ea Tiberio imponeret, qui comes antea excubitorum fuerat, ita propalàm uerba fecit: Ne te, uir optime, umbra ista phantasiæ seu apparatus huius, & uestis hæc decipiat: quibus & ipse, pręterquam deceret, transuersim raptus, non sensi meipsum supremis pœnis obnoxium reddere. Tibi uerò curæ erit, ut peccata quoq́ mea corrigas. Corriges autem, si rectè & benignè rempub. administrabis. Nec omnino istis tibi parendū erit (principes demonstrans) nam & ipsi me in eas quas cernis ærumnas coniecerunt. Alia insuper eius generis adduxit, quæ ad consternationem & lacrymas prolixas auditores cōmouerunt. Postremò uerò omnium intulit: Honora Deum, & Ecclesiam eius, & olim quidem heram & dominam, nūc uerò matrem tuam. Qui facultates & possessiones habent, habeant: quibus eæ desunt, eis tribue. Perinde atq́ in teipsum, ita in omnes animum intende. Nosce uerò & quis antea fueris, & quis hodie factus sis. Si peccare non uis, ne arrogans & superbus fueris. Ipse namq́ uides, quis ego paulo antè fuerim, & quid nunc sim. Pauperes in primis dilige, & eleemosynę apud te non deficiant. Et quum precatio ab episcopo facta esset, Tiberius ad pedes Imperatoris se abiecit. atq́ ille subinferens: Si, inquit, uolueris, sum: si nolueris, non sum. Deus qui fecit cœlum & terram, omnia quæcunq́ tibi dicere oblitus sum, ipse in animū tuum subijciat, confirmans, atq́ ab ipso nunc initio instituens te sanctissimo timore suo: per quem omnia tibi rectè atq́ feliciter euenient bona. Iustinus iunior ubi in Imperio cum Tiberio annos tres exegisset, uita excessit. Ipse solus annis duodecim, & mensibus B decem cum dimidio, Imperium gubernauit: cum Tiberio annis tribus, mense uno minus. ita ut Imperij eius anni omnes quindecim sint, & menses nouē cum dimidio. Iustinus, quæcunq́ templa Iustinianus magna usus liberalitate magnificè construxit, ea accessionibus, donarijs & sacris uasis pluribus ipse exornauit. Et summam magni templi testudinem collapsam, & quindecim cubitos sustulit, & decentissimè, ita ut hodie cernitur, restituit. Et quum pietatis esset studiosissimus, in uita quotidiana tamen perquàm dissolutus fuit. Liber hic historiarum decimusseptimus, tempus complectitur sexaginta & quatuor annorum: quum ab orbe condito quinquies millesimus nonagesimus octauus, à diuina aūt Domini natiuitate quingentesimus nonagesimus tertius ageret annus.

Iustini ad Tiberium uerba. *Princeps non semper consiliarijs suis parere debet.* *Precepta salu berrima de imperij administratione.* *Precatio in Imperatoris coronatione.* *Timor Domini.* *Iustini mors.* *Liberalitas Iustini in ecclesias.* *Huius tomi anni.*

Computatio annorum cum alijs Chronicis scriptoribus non cōcordat. Secundum quosdam enim obitus Iustini in annum Domini 582. secundum alios in 576. incidit.

DE PRIMA ET SECUNDA IUSTINIANA, & item de Iustinopoli.

Apud Dardanos Europaeos, qui ad Epidamni fines accolunt, regio Tauresia dicta fuit: Iustiniani, qui orbem terra ædificijs exornauit, patria. Locum eum breui muro circumdedit, in quadranguli formā structura redacta, atq́ in angulo quoq́ turri una excitata, τετραπυργίαν, hoc est, quatuor turres habentem effecit, & ita nominari curauit. Ad hanc, urbem præclarissimam condidit, quam Iustinianam primam uocauit, nutricia hac præmia altrici suæ tribuens. Ibi uerò & aquæductum, ut ciuitas lymphis affatim abundaret, fieri fecit. Addidit alia insuper egregia opera, Dei templa plurima, domicilia principum uirorum magnifica, porticus amplas, iudicum curias pulchras, fontes, plateas, uicos, balnea, rerum uenalium fora. Urbs ipsa ingens & populosa, & tractus

A *& tractus eius totius metropolis: ut quæ Illyrici uniuersi archiepiscopũ sit sortita, cuiq́ oppida eius gentis reliqua omnia, pro magnitudine sua, debitum exhibuerint honorẽ. Et auxit illa Imperatori ei gloriam, quæ alumno tanto celebretur. Atq; ipse ambitione & liberalitate quadam illi, qui eam ita ædificijs excoluerit, gratiam referre contendit. Erat præterea in Dardania oppidum uetus, Ulpianum nomine. Huius mœnia, quòd nulli usui essent, demolitus, ad eam qua nunc id spectatur, pulchritudinem perduxit. Urbem hanc Secundam Iustinianam appellauit. Non longè ab hac, urbem quoq; aliam, quæ nulla antea fuerat, condidit: quam de auunculi nomine Iustinopolim uocauit. Procop. lib. 4. de ædificijs Iustiniani.*

DE BULGARIS.

TErbelis Bulgarorum dux, sub Iustiniano Rhinotmeto floruit. Et Iustinianus ipse, Constantinusq́; Heraclij filius, uectigales eius fuere. Hic aurum & argentum, quo arcas impleuerat, dextra quidem aurum, sinistra autem argentum promens militibus suis, quòd Abares prorsus bello Bulgari ipsi sustulissent, distribuit. Interrogauit autem quosdam Abarum captiuos, quam'nam ob causam princeps eorum unà cum gente uniuersa interijsset. Cui illi responderunt: Quòd criminum delationes & accusationes inter eos inualuissent, quibus fortissimi & prudentissimi quiq; Abares sublati essent. Ac sic deinceps factum, ut homines iniqui & fraudulenti in societatem & decuriam iudicum peruenerint. In causa etiam fuit ebrietas. quum namq; uini prouentus exuberaret, ebrij omnes fuere. Deinde auarorum iudicum sordes. Consilia præterea fraudulenta, quibus alius alium circumuenit. Omnes enim uenales facti, & alter alterum dolis est aggressus. Ex his ipsis causis internecio nostra processit. Terbelis hisce uerbis auditis, Bulgarisq́; suis conuocatis, leges tulit. Si quis prodiret accusator, ut non prius audiretur, ei'ue assensus præberetur, quàm de
B *crimine probè esset quæsitum: Ac si criminator per calumniam mentitus esse comperiretur, ut is morte pœnas penderet: Ne quis homini furi & fraudatori alimenta præberet. Id uerò si quisquam facere ausus fuisset, ut publicatis bonis eius, ipse proscriberetur: Furis autem & fraudatoris crura frangerentur. Porrò uineta omnia radicitus excindi iussit. Et mendicantibus quidquam dari uetuit, ut scilicet pro se quisq; sibi ipse uictum quæreret, neq; ad egestatem delaberetur. Legum talium transgressoribus bonorum publicatio & proscriptio proposita. Ex Suid.*

DECIMIOCTAVI TOMI CAPITA.

i. *De Imperatoris Tiberij imperio, qua Imperiali dignitate & magnificentia fuerit.*

ii. *Ut Tiberius magno & forti exercitu coacto, & per Iustinum in Persidem irruptione atq; impetu facto, multa castella munitaq́; loca recuperauerit. Utq́; Chosroes sit mortuus.*

iii. *De terræmotu, qui Antiochiæ, & in luco qui Daphne dicitur, fuit.*

iiii. *De Anatolio mago, & eius aduersus Gregorium Theopolis episcopum fraudulentis insidijs.*

v. *Ut Tiberius ducem Orientis legerit Mauricium, eundemq́; deinceps moriens Imperatorem crearit.*

vi. *Oratio Tiberij Imperatoris, in electione & designatione Mauricij, ad populum dicta.*

vii. *De somnio & morte Tiberij Imperatoris.*

viii. *De Mauricij cõiugio, & coniuge eius Augusta. Qualis, quibus moribus, quo genere, & quibus animi affectionibus Mauricius fuerit.*

ix. *Quæ præsagia præcedentia Mauricio imperium portenderint.*

x. *De clementia & misericordia Mauricij, & de administratione bellica Philippici.*

xi. *De facilitate simplicitateq́; apparatu Prisci belli ducis. Et ut hunc exercitus reiecerit: Germanumq́; ut exercitum duceret, legerit.*

xii. *De lite inter Asterium & Gregorium Theopolis episcopum: & ut Gregorius causam obtinuerit.*

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XVIII.

CAPUT I.

B 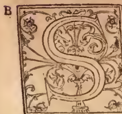

VSCEPTA Imperiali administratione Tiberius, ad partes omnes reipub. se conuertit, ut quùm disciplinam rectissimè ciuilem restitueret, tum bellicis expeditionibus commodissimè omnem Romani imperij ditionem recuperaret, & constitueret. Fuit autem Tiberius procera corporis statura, & uultu non solum inter principes uiros, uerumetiam omnes propè homines decentissimo. Ita ut forma quidem Imperio dignus, animo autem placidus esset, & qui humanitate & misericordia quàm maximè gauderet: ipso solum aspectu, ut ita dicam, omnes ad se inuitans atque alliciens. Eas autem diuitias & copias amplas sibi esse putabat, si prolixè nõ solum ad necessitatem, sed etiam ad abundantiam alijs largiretur. Nec ille respiciebat, quid recipere petentem oporteret: sed quid Imperatorem Romanorum dare deceret. Quòd si auri quidquam ad eum perueniebat, uiolenter cum subditorum lacrymis collectum, adulterinum id & uenenosum esse existimabat. Proinde ciuibus ditionis suæ omnibus annuum etiam tributum remisit: & quoscunque agros Adaarmanes expeditione sua uastauerat, immunitate & libertate summa donauit, ultra modum etiam, & detrimenti accepti rationem. Magistratibus quoque & dignitates gerentibus pensiones illegitimas condonauit, quibus priores principes subditos ipsi suos uendere soliti fuerant.

Statura, mores & uirtutes imperatoris Tiberij.

CAPUT II.

Taque pecunias non rectè exactas in usum decentem conuertens, ab bellum hostibus inferendum splendidè se armauit: & exercitu heroico ex subalpinis populis, & Rhenum accolentibus gentibus, præterea ex Massagetis, Pęonibus, Mysis, unà cum Illyricis & Isauris, atque

Copiæ militares eius aduersus Persas contractæ.

Equitatus Tiberij maximus.

ris, atque etiam ex Scythis, optimis strenuissimis'que quibusque uiris delectis, A ita ut centum millia & quinquaginta turmas fortissimorum equitum haberet, conscripto, expeditionem aduersus Chosroem suscepit. Quum ille statim, post Daras castellum captum, Armeniam ingressus esset, atque inde circa messis tempus ad Cæsaream contendere in animo haberet, quæ principē locum apud Cappadocum gentem sortita, primas inter urbes reliquas ferebat. Usque adeò uerò iam res Romanorum contemnebat, ut etiam oratores qui ad eum uenerant, in conspectum suum non admitteret: sed ad Cæsaream urbem eos se sequi iuberet, ibidem postulata eorum auditurus, responsumque eis re deliberata daturus. Eò

Iustinianus Romanus dux.

autem ubi peruenit, & exercitum Romanorum, qui eum præuenerat (quem Iustinianus ducebat, frater Iustini illius, à Iustino imperatore miserandum in modum cæsi, rei bellicæ & ipse egregiè peritus) conspexit, & iam tubæ classicum canebant, signaque militaria sublimia ferebantur, ac dux ipse unà cum tam splendido apparatu animum magnum spirabat, atque ex aduerso uociferabatur, equitatusque tantus aderat, quantum nemo unquam Imperatorum in animo saltem est imaginatus: apparatu tanto & re tam subita atque inopinata consternatus, ex intimo pectore ductis suspirijs, altius indoluit atque eiulauit, neque pugnæ initium facere uoluit. At ipso tempus prælij extrahente, atque arte & fraude dilationem texente, Curs Scytha, cuius curæ dextrum cornu commissum fuerat, impetum in eum facit. Huius uim confertam quum Persæ sufferre nequirent, ordinesque suos relinquerent, multi ex eis cæduntur. Deinde extremum hostium agmen

Curs Scytha in Romanorū partibus secundum cum Persis equestre certamen committit.

Curs aggreditur, ubi instrumentum aulicum Chosroæ & exercitus eius apparatus erat. Hic preciosissimas quasque res eius & instrumentum omne, ipso inspiciente & tolerante Chosroe, quod facilius impressionē suam quàm ipsius Curs sustineri posse existimaret, diripit. Et derepentè ingentis pecuniæ dominus fa- B ctus, iumenta quoque unà cum impedimentis abducit: in quibus etiam, qui ab eis

Ignem Persæ pro deo colūt.

perinde atque Deus colitur, ignis erat. Et Curs Pæana canens, Persarum aciem circuit, & tandem circiter primam facem ad suos redit: qui adhuc ordines suos, sicuti acies structa fuerat, seruabāt, quòd neque Chosroes aggressus eos esset, nec ipsi initium pugnæ fecissent. Paucis uerò uelitaribus prælijs, unis tantum aut binis ab utraque acie congressis, sicuti fieri assolet, commissis, Chosroes frequentes per noctem ignes accendit, nocturnum prælium experturus. Et quum Roma-

Chosroæ clades & fuga.

norum exercitus in duas partes diuisus esset, nocte intempesta, uigiles earum copiarum quæ Borealem plagam uersus excubabant, inuadit: eisque repentina impressione dissipatis, exercitu uniuerso Melitinem, quæ in propinquo erat, contendit: quam ab incolis & custodibus uacuam Persæ incendunt, seque ad Euphratem traijciendum instruunt. Porrò quum eos Romanorum copiæ à tergo consequerentur, saluti suæ timens Chosroes, elephante conscenso, fluuium tranat, & multos ex militibus suis in amne eo, qui illis pro sepulcro fuit, amittit. Multos etiam qui ex undis traijcientes euaserant, secum abducit. Huiusmodi ille summam pœnam postquam pro iniurijs Romano imperio illatis persoluit, ulterius in partes Orientales est progressus. Ubi eiuscemodi inducias, ut

Iustinianus dux rectè rem gerit.
Eiusdē mors.
Lex Chosroæ, ne postea Persæ Romanis bellum inferrēt.

cum nemo aggrederetur, habuit. Iustinianus autem cum exercitu omni Persidem est ingressus: ibi'que hyeme transacta, qui ei resisteret, inuenit neminem. Atque exercitu non dimiuuto, circiter æstiuum solstitium inde reuersus, cum magna & præclara gloria, circa confinium, æstatis reliquum consumpsit. Exinde Chosroes rebus desperatis, dolore'que ingenti confectus, & fortunæ uicissitudine exanimatus, cum dedecore uitam amisit: & perinde atque sempiternam columnam atque monumentum fugæ suæ, legem illam, ne

quis

A quis postea Persarum rex aduersus Romanos bellum gereret, post se reliquit. Ab eo regnum ad Hormisdam filium peruenit, de quo postea dicemus. *Hormisdas Chosroæ successor.*

CAPUT III.

Ertius iam imperij Tiberij agebatur annus: & Antiochiæ rursum maximus terræmotus circa meridiem coortus, publicas & priuatas ædes ad ipsa usque fundamenta cócussit, minimè tamen in terram prostrauit. Ipsa uerò uniuersa Daphne, quasi * succisiuum eius opus facta, corruit. Euenere tum alia quoque non solum Theopoli, uerumetiam in urbe ipsa Imperante, memoratu digna, quæ ciuitates eas maximis motibus concitatis conturbarunt atque perterruerunt. Quę quum initium ab ardore & æmulatione diuina sumpsissent, legitimum etiam finem sunt consequuta. *Terræmotus Antiochenus.* *παρέργον.*

CAPUT IIII.

Rat Theopoli Anatolius quidam, ex plebeijs ille quidẽ & ignauis unus, sed qui postea multis se & uarijs negotijs ingesserit, & Theopolitanorum res potissimùm administrarit: qua ex causa in Gregorij urbis eius sacrorum antistitis amicitiam peruenit. Et quum eo nomine frequentius ad eum iret, potestatem maiorem ex eius consuetudine est consequutus. Anatolius iste crimine sacrificiorum dijs oblatorum accusatus, unà cum alijs, ut sacer & execrabilis, res graues & absurdas admisisse compertus est. Cæterùm quum Orientis præfectum donis expugnasset, parum abfuit, quin unà cum popularibus suis (multi namque cum eo piaculi eius participes capti fuerant) euaserit. Multitudo autem motu concitato, consilio tali obuiam ijt. Illusit ea antistiti quoque, quasi & ipse detestandorum illorum hominum socius esset. Et dæmon quidam seditiosus & pestilens nonnullis persuaserat, quòd Gregorius etiam cum Anatolio sacrificasset. Atque is propè à plebe uehementer infesta *Anatolius Antiochiæ dijs sacrificans.*

B & irata interfectus est. Et in tantum fama eius rei increbuit, ut Tiberius quoque Imperator non aliter atque per ipsius Anatolij uocem, criminis eius ueritatem inuestigare uoluerit. Itaque Anatolium, & qui cum eo capti erant, Constantinopolim uenire iubet. quod ubi Anatolius cognouit, ad Deigenitricis imaginem in carcere alicubi ex funiculo dependentem, uersis in tergum manibus, procurrit, supplicantis scilicet & deprecantis in morem. At illa impurum & execrandum illum detestans, simul & criminis tanti arguens, totam se ab eo auertit: miraculo mediusfidius horrendo, & memoria sempiterna digno, quod captiui omnes, qui in custodia seruabantur, & quibus cura carceris commissa fuerat, oculis ipsi suis uiderunt, & omnibus renunciarunt. Imago ipsa fidelibus etiam quibusdam conspecta est, eos ad contumeliam suam uindicandam concitare, filio suo ab Anatolio contumeliosè iniuriam factam esse dicens. Postquam uerò Byzantium Anatolius uenit, & flagris quàm maximè tortus est, nihil est contra episcopum proloquutus. Cęterùm ibi quoque magnorũ malorum & seditionis populo ipse cum popularibus suis causa fuit. Quum namque quosdam sententijs ferẽdis non iugulandos, sed ostracismo mulctandos esse, iudicatum esset, plebs ardore diuino accensa, uniuersam urbem turbulento motu repleuit, sæuiensque & grauiter eam rem ferens, eos qui ad exilium damnati fuerant, raptos, & piscatorijs nauibus impositos, igni uiuos combussit. Et quùm populus eiusmodi sententiam tulit, tum conuicia etiam in Imperatorem iecit, & aduersus episcopum suum Eutychiũ uociferatus est, perinde atque illi fidem abiecissent. Quin multitudo Eutychium quoque, eosque quibus quæstio mandata fuerat, in locis omnibus inuestigatos interfecisset, nisi quæ omnia gubernat diuina Prouidentia, illos quidem è medio surripuisset: ferocientis autem multitudinis ardorem paulatim ita re- *Idem flagitij eius reus agitur.* *Diua uirgo preces eius supplicantis reijcit.* *Constantinopolitanæ plebis tumultus, propter leniorem in idololatras iudicum sententiam.*

Anatolij graue supplicium. ita restinxisset, ut nihil absurdi committeretur. Porrò Anatolius bestijs pri- A
mùm in amphitheatro obiectus, & abundè ab illis dilaniatus, in crucem postea
est actus. Verùm ne sic quidem impiorum flagitiorum pœna est defunctus. Si-
quidem execrandum illius corpus (quod nunquam historijs proditum est) lu-
Vindicatorum gentiliũ sacrorum exemplũ. pi inde detractum deuorarunt. Quidam uerò Antiochiæ fuit, qui res eas illi
obuenturas diuinauit. In somnis enim se uidisse dixit, Anatolij complicumq;
eius iudicium plebi, quæ de eis sententiam ferret, commissum esse. Vir præ-
terea magnus Imperialibus ædibus præfectus, quamuis Anatolium defende-
ret, proloquutus tamen est, conspectam sibi esse Deimatrem uehementer se ob-
iurgantem, & talia ferè dicentem: Quousq; tandem Anatolium propugnas, qui
tam impudenter supra modum in me & filium meum illusit? Sed hęc hactenus.

CAPUT V.

Iberius porrò ubi Iustinianum non eadem fortuna, qua antea, rem
aduersus barbaros gerere cognouit, illi quidem præfecturæ Orien-
talis dignitatem, post Iustini obitum, abrogauit, & Imperatoria co-
rona sumpta, ducem alium militarium in Oriente ordinum creauit
Mauricius in præfectura Orientis Iustiniani successor. Mauricium, qui paulo pòst successor etiam Tiberij fuit. De eo mox, loco suo
dicemus. Qualis enim & quantus fuerit, ex Imperio eius colligendum, quòd ui-
rum eum clarius manifestiusq; hominibus exhibuit, quum illi summam quod-
cunq; uellet, arbitrio suo faciendi potestatem dedisset. Qua re etiam factum, ut
domesticæ eius res & arcanæ in publicum proferrentur. Hic igitur Mauricius
copijs militaribus receptis, ultra Romani imperij fines progressus, & quæcun-
Mauricij ducis in Oriente præclare res gestæ. que erant idoneo commodoq; loco Persis castella adortus, ea cæpit: tantamq;
prædam inde egit, ut urbibus & insulis & agris, quicunq; deserti antea fuissent,
colonos imponeret: & quæ à multo tempore uacuæ iacuissent terræ, eas ad fru- B
ctum ubertim ferendum cultura præpararet. Ex eis colonis strenuas etiam &
fortes conscripsit copias, quæ contra alias quoq; gentes, egregium bello robur
ostenderunt. Effecit is etiam, ut domus uniuersæ seruis complerentur: & ut in
abundanti rerum omnium copia, leui facile precio omnia uænirent. Conflixit
quoq; cum fortissimis quibusq; inter Persas uiris, Imperatoriaq; arte celeberri-
Tamichosroes, Adaarmanes, Persæ. mis: cum Tamichosroe uidelicet illo, & Adaarmane, qui cum ualidissimis exer-
citibus cum eo sunt congressi. Sedenim quomodo ille, & quid prælio cum il-
lis commisso gesserit, in præsentia mihi dicere facile non est, ad alia quæ instituti
Ii à Mauricio uicti. nostri sunt properanti. Tum quidem in ipsa pugna Tamichosroes non equi-
dem Romani exercitus uirtute, sed religione sola, & sincera in Deum fide ipsius
ducis cecidit. Adaarmanes autem prelio excedens, habenis omnibus quàm ma
Alamundarus Scenites rem Romanam prodidit. ximè laxatis fugit, non paucis suorum amissis. quum quidem Alamundarus,
qui Scenitas barbaros ducebat, uictoriam prodidisset: quippe qui Euphratem
traijcere, & Mauricio in prælio adesse, contra Scenitas Arabes pugnanti, noluc-
rit. Ea namq; Arabum gens inuicta maximè, equis celerrimis uentisq; ipsis ue-
locitate similimis insidens, sicubi concludatur, non capitur, & locis ad insidias
capiendis hostes facilè præuenit. Sed & Theodorichus Scythicorum ordi-
num dux, in pugna non affuit: uerùm extra telorum iactum quàm maximè con
sistens, se cum suis effusæ fugæ commisit. Ab ea uictoria cum amplissimis tro-
pæis reuersus, triumphũ egit, atq; omnium hominũ ore celebratus est. Summi
uerò honoris uia progressus, etiam ad Imperiale fastigium conscendit: quum
Tiberio iam uitæ finis adesset, qui illi filiam Augustam, & cum ea loco dotis Im
perium ipsum dedit. Non ille quidem longo admodum tempore in Imperio
transacto, sed monumento tamen sempiterno ad æuum omne relicto, perres

A quas per uitã bene egit. Eas uerò uerbis complecti, non ita facile uidetur. Maximum autem probè ab eo gestorum, & quasi quædam hæreditas, quam Imperio post se reliquit, illud est, quòd Mauricium, uirum admirandum, Imperatorem renunciauit. Quin etiam nomina sua genero & filiæ indidit, Mauricio quidem Tiberij, Augustæ uerò Constantinæ nomine imposito. Itaque quum Tiberius uideret, ex hac deinceps uita sibi migrandum, naturæq; legibus cedendum esse, atra illum bili affligente, Mauricius Imperator dictus, purpura conspicuus honorem & dignitatem meræ summæq; potestatis recepit. Tiberius etenim in hypæthram illam Imperialis palatij aulam progressus, Antistitem sacrorum, (Ioannes autẽ tum adhuc ecclesiæ clauum gubernabat) eò euocauit: atque insuper conuentum sacrarum dignitatum coegit, satellitumq; suorum & corporis custodum, eorum quoque qui Imperiali honori accensentur. Tum autem quicunque in populo præclari erant, ad se acciuit: ubi nomine eius Ioannes uerba fecit, Orator egregius, & Romanarum legum peritus, & propter insignem eloquentiam Imperatoris iussa pro concione exponere solitus, & quæstoris dignitatem gerens. Aderat igitur Imperator ipse in noui Principis electione, unà cum filia Constantina, quam Mauricio uitæ simul & fortunæ sociam dederat. Prius autem quàm Imperatoris noui renunciatio promulgaretur, ad conuentum eum ita uerba fecit.

Res Tiberij Imperatoris.

Electio & renunciatio Mauricij Imperatoris.

CAPUT VI.

» Viri Romani, præclarissimum apud omnes gentes nomen, & propter
B amplitudinem gloriæ omnibus omnium linguis celeberrimum: Ma
» gnæ me nunc curæ & solicitudines circumstant. Quarum alteræ, ut
» quæ me relinquere oportet, ea rectè constituam, adurgent: alteræ uerò, migratione ipsa, qua à uobis disiungar, exterrent. Ea namque rationem actæ
» hic uitæ uniuersitatis huius conditori reddere cogit. Et nunc usurpata mihi du-
» dum libertas & securitas, in timiditatem ingentem est conuersa. Quibus etenim
» prolixior est faciendi quę uelint potestas, eos peccata plura cõsequuntur. Sed
» enim quam de Imperio concœpi curam, acrius me urget, ut uidelicet non te-
» merè quiduis de republica decernã: sed qui eam rectè administret, substituam.
» Quandoquidem nec mihi Imperium ad uoluptatem & delicias corporis conse-
» ctandas commissum fuit. Neq; uerò fortuna tantum animum meum angit, ue-
» rumetiam natura ipsa. Eòdem enim & Imperium & coniunx & liberi concur-
» runt. Nam Imperium sapientem gubernatorem requirit, coniunx uiduitatis cu-
» ratorem ęquissimum: liberi porrò, qui eos ducat & defendat, tutorem, propter
» ætatis imbecillitatem, & naturæ, maximè muliebris, infirmitatem. Cæterùm na-
» turæ sæpenumero contemno necessitudinem, morbo ingruente: despicio etiam
» liberos, & coniugem nihili facio, mihiq; iam mori uideor, et solicitudinis eiusmo
» di libertatem consequor. Vix autem cogitationes tales depono, quum mihi Im-
» perij cura incessit. Non solum enim certaminum omnium multo maximum est,
» creditum sibi sceptrum pro eo atq; par est conseruare: uerumetiam hęreditatem
» Imperij, ita uti decet, ad eos quos oportet, transmittere. Equidem æquum esse
» admodum arbitror, decessoribus principibus successores debere esse præstan-
» tiores, ut illorum errata isti corrigant. Quod nisi fiat, Imperij ipsius ditionem
» omnem, propterea quòd imbecillibus fundamentis nitatur, labi & corruere ne
» cesse est. Talibus curis quum animus meus cõficeret, ea quæ res omnes respicit
» Prouidentia, laboribus nostris succurrit, consiliumq; nostrum auspicata autho-
» ritate sua confirmauit: & eum qui post me magnificè imperaturus est, declara-
Hhh uit:

Oratio Tiberij Imperatoris decessu de Mauricij surrogatione.

ἡ παντέφορος πρόνοια

uit: Mauricium istum, uirum rei Romanæ perquàm utilem & commodum, qui A
plura & magna certamina pertulit, & quasi quendam arrabonem, ut ita dicam,
futuræ suæ de ciuibus subditisq; curæ & prouidentiæ apud rempub. deposuit,
Tiberius Mauricio filiam simul & imperium committit. Hunc ipsum hodie Imperatorem conspicietis. Tanta autem persuasione & fi-
ducia illum maximæ omnium administrationi adhibeo, haudquaquam mente
claudicans, aut errans, ut non modò Imperium ei, uerùm etiam filiolam credam,
pignore tanto naturæ ipsius, bono uos animo esse iubens. Id quod ueluti conso-
lationis uiaticum, mecum mihi laturus ad longam istam, unde reuerti non liceat,
migrationem uideor. Vos ipsi autem idonei & fide digni pulcherrimæ huius
ordinationis testes mihi estis, ex eo, quòd eorum qui imperium nostrum du-
dum administrarunt, & huius præcipuè uiri periculum fecistis, qui prudentissi-
Pulcherrimũ decedẽtis Principis Epitaphium, bonus successor. mè nos est consectatus. Tu uerò Maurici, pulcherrimum mihi epitaphium,
Imperium tuum facere perge, & sepulcrum meum uirtutibus tuis exorna: neq;
spem eorum qui tibi concrediti sunt, per dedecus fallens, neq; uirtutes ipse tuas
obliuioni tradens, & ueluti pristinam animi tui generositatem fugiens. Proinde
Optima imperãdi præcepta. potestatis insolentiam ratione fac frenes, & philosophiæ artibus sapienter po-
tentiæ scapham gubernes. Imperium namq; res quædam est sublimis & excelsa,
in altum qui ei insident sustollens, & rectè cogitata excutiens. Minimè uerò opi-
nionem eam, quòd prudentia omnibus anteeas, concipe: quamuis fortuna, quæ
tibi sublimis contigit, omnes superes. Porrò ciuium & subditorum beneuolen-
tiam potius quàm metum fac consecteris: & obiurgationem magis, perindeat-
que magistrum quendam, quàm assentationem, complectare. Potestas namque
res quædam est, quæ admoneri docerique nolit, & castigationem ægrè ferat. An-
te oculos tuos assidens Iustitia excubet, quæ uitæ nostræ actionum remuneratio B
nem, pro summa sua potestate constituit. Purpuram perinde atque uilem pan-
num tibi iniectum esse, per philosophiæ studium existima. Coronam autẽ qua
caput tuum cinctum est, nihil à lapillis qui circa marinum littus fluctibus alluun
tur, differre puta. Ipse purpuræ flos, quòd subtristior est, exhortari mihi Princi
pes uidetur, ut moderationem animi rebus secundis seruare assuescant, neq; ni-
mium lætentur, aut luctuosa ista monarchiæ stola superbiant. Imperij siqui-
dem sceptrum non immoderatam potestatem, sed splendidam potius seruitu-
tem exercere admonet. Iræ imperet humanitas & misericordia, arrogantiæ au-
* tem timor. Nam & apibus natura duces dedit: earumq; regem aculeo quasi qua
dam spontanea & naturali potestate armauit, ut pungere etiam eum possit, qui
legitimè non pareat. Sed apis minimè tyrannicum, uerùm communi utilitati cõ-
modum & iustum aculeum habet. Itaque illius saltem erimus imitatores: siqui-
dem ratio ipsa, consilia meliora subijcere non ualeat. Equidem ad te hæc, ueluti
productor tuus, & parens. Consilij autem nostri iudicem habebis potestatem,
ab affectione omni & muneribus incorruptam: simul & uirtutes ipsas remune-
rantem, & uicia coercentem.

* *Non constat inter authores, rex nullumne solus habeat aculeum, maiestate tantum armatus: an dederit eum quidẽ natura, sed usum illi tantum negauerit. Istud constat, imperatorem aculeo non uti. &c. Plin. li. 11. ca. 17.*

CAPUT VII.

Vum igitur Imperator finem orationis fecisset, ciues & subditi pro-
pter dolorem quo afficiebantur, multam uim lacrymarum profude-
runt. Deinde sublatam Imperator coronam & purpuream chlamy
Mauricius Imperator coronatur. dem, Cæsari circundedit. Ibi tum subditorum acclamationes & gra-
tulationes exauditæ, partim tam commodi consilij authorem, partim ipsum re-
nunciatum

A nunciatũ principem, propter eas quibus se Imperio dignũ præstiterat uirtutes, admirati. In primis uerò laudibus earum rerum omniũ conciliatorem, qui uniuersa commodissimè dispensat, extulerunt. Vbi uerò ad hunc modum Mauricius Imperatorijs cæremonijs princeps est declaratus, Imperator ipse in lecto suo repositus, in somnis uiri speciem ea forma, quæ neq; uerbo, neq; scripto exprimi queat, & ueste tam candida, ut cubiculum ipsum illustraret, uidit. Viris
» manu protensa, talia uerba ad eum est profatus: Hæc tibi Tiberi tersanctum
» numen renunciat: tyranni impij, Imperij tui temporibus non extabunt.

Visio nocturna Tiberij.

Postquàm autem euigilauit, & somnium istud amicis exposuit, legibus deinde naturæ, quamuis Imperator esset, obsequutus, terrenam tunicam deposuit, anima eam ueluti umbraculum quoddam relinquente, & ad sedes supernas euolante. Imperio Tiberius cum Iustino tribus, solus autem quatuor annis præfuit: qui posteaquã in Imperatorum sepulcro repositus est, homines omnes ad Mauricium, perinde atque satellites conuersi sunt: & lacrymæ, quibus Tiberij funus prosequuti fuerant, eo ipso die restinctæ sunt. Non enim homines tantùm præteritorum meminisse, quantùm præsentia curare & colere, solent.

Mors eiusdẽ. Paul. Diaconus, annos septem Tiberiũ imperasse scribit: Euagrius solũ annos quatuor, li. 5. cap. 23. Ita ut reliquos tres cum Iustino imperarit.

CAPUT VIIII.

Bi Mauricius imperium suscepit, & Tiberium satis eluxit, nuptias primùm parat: Augustamq;, quæ & Constantina dicebatur, matrimonio solenni Imperatorum ritu sibi iungit. Nuptię magnificè prorsus Imperiali pompa celebratæ, & epulationes splendidæ publicitùs per urbem omnem populo datę. Apparatui tãto affuêre, uera in † Deum pietas,
B & Imperatoria Maiestas, satellitio Mauricium eiusdemq; coniugem decentissimè stipantes, & dona eis quàm honorificentissimè offerentes. Illa namq; canicie ueneranda, decentibusq; rugis, quod antea memoriæ proditum non est, patris atq; matris, nuptias sanctificantium, fratrumq; uenustorum, coniugalem apparatum exornantium, uicem præstitit. Hæc autem, ex auro contextã uestem purpura et Indicis margaritis distinctam, nec non coronas auro multo et lapillis pellucidis resplendentes præbuit, atque omnes qui dignitates magistratusq; gerebant excitauit, ut splendidè, quo dignosci possent, coronati, faces nuptiales accenderent, conuentumq; sponsalitium hymnis atq; carminibus celebrarent. Ita ut conijcere liceret, nunquam apud homines apparatu eo splendidius quidquã extitisse. Demophilus sanè res Romanas describens, Plutarchum Chęroneum disertè dixisse refert, propter solam urbem Romam, uirtutem & fortunam inter se fœdus pepigisse: ego autem dixerim, ueram etiam in Deum pietatem & felicitatem, in solo Mauricio coniunctione inita conuenisse: quòd pietas scilicet felicitatem in potestatem suam redegerit, eandemq; errare & labi prorsus nõ permiserit. Postea etiam Mauricius illud studio habuit, ut non modò corpore, sed animo quoq; purpuram atq; coronam circumferret. Solus namq; ex prioribus Imperatorib. sibi ipse imperauit, & uerus cum summa potestate princeps ochlocratiam seu turbulentum affectuum statum ex animo ipse suo eiecit, atq; aristocratiam siue optimatium gubernationem in cogitationibus consilijsq; suis constituit, uiuam seipsum uirtutis statuam, ut ciues atque subditos ad imitationem sui erudiret, præbens. Hic nomen & genus uetustius, ex ueteri Roma traxit: propinquiorem autem cognationẽ ex Arabisso patria habuit, quæ gentis Cappadocum est. Fuit autem uir prudens & solers maximè, in uita quotidiana & uictu accuratus admodum. Ventri minimè indulsit, necessarijs tantum & fruga libus

Nuptię Mauricij cum Constantina Augusta.

Splendidißimus imperialium nuptiarũ apparatus.

Veri imperatoris forma.

Mores & instituta Maurici Imperatoris.

† Θεοσέβειά τε καὶ βασιλεία δορυφοροῦσαι τὰ ἐκπρεπέστατα, καὶ δωροφοροῦσαι τὰ τιμιώτατα.

libus cibis usus, constantem se & immotum in rebus omnibus præbuit. A' mul- A
tis adiri se & conueniri non facile passus est: neq; in hominibus audiendis disso-
lutus aut remissus fuit. Alterum enim contemptum adfert, alterum autem assen
tationi aditum præbet. Itaque non frequenter, & tantum de rebus grauibus a-
cturos ad se homines admisit, & aures sermonibus inutilibus & fatuis clausit &
obturauit, non cera ille quidem, sicut apud poetas est, sed ratione potius quàm
commodissimè tanquam clauem, sic opportunitatem cum modo coniunctam il
lis imponens, quæ in colloquijs rectè & tempestiuè sermonem aperiret simul &
clauderet. Inscitiam uerò, iactantiæ & ferocitatis parentem, timiditatemq; soci-
am eius & comitem, ita à se reiecit, ut rerum agendarum aggressio bene cœpti
consilij, intermissio autem & tarditas certæ securitatis esset. Quum interim forti
tudo & prudentia se ad tempus accommodarent, & gubernacula ad res ex usu
gerendas conuerterent: remissionemq; atq; intentionem cœptorum, ut mode-
ratione quadam & ordine instituerentur, curarent.

CAPUT IX.

Prodigijs quibusdam imperiũ Rom. Mauricio prædictũ.

PRodigia quoq; diuinitùs accidère, quę imperiũ Mauricio protende
runt. In multam enim noctem rem diuinam eo faciente, atque inten-
sum offerente, in basilica sacri Deigenitricis templi, quod à Iustinia-
no apud Antiochenos nomen habet, uelum quo sacrosancta mensa
contegitur, igne comprehenso arsit. Ita ut in stuporem & consternationem con
iectus Mauricius, ad eam rem expauesceret. Gregorius autem urbis eius hie-
rarcha, qui ibi præsens astabat, diuinum quiddam id esse, atq; res nouas & subli
mes denunciare dixit. Quum uerò in Oriente aliquãdo Mauricius esset, CHRI B
STVS ei euidenter & manifestò apparuit: & ab eo, ut contumelias sibi illatas uin
dicaret, petijt. Quæ sanè certa de Imperio eius diuinatio fuit. A' quo nãq; CHRI
STVS uindictam, prçterquam ab Imperatore, atq; eo tantopere in illum pio, exi
gendam efflagitaret? Alia præterea memoratu digna, qui eum in lucem produ-
xerunt, de eo renunciarunt. Pater namq; retulit, quum procreaturus eum esset,
in somnis se maximã uitem uidisse, quæ ex cubiculo suo orta emerserit, omnisq;
generis maturos botros circumcirca pendentes protulerit. Mater uerò ipsa par
tus tempore, è terra nouum quendam & uariantem suauitates odorem reddi-
tum esse dixit. Illud insuper, quòd anicularum est, & mihi propè incredibile, ad-
Empusa, Gilo. dens, persæpe eam quæ Empusa uocatur, alius uerò Gilo dixerit, infantem ex
cubiculo, ueluti eum deuoratura, extulisse: nihil tamen detrimenti ei afferre po-
tuisse. Quin & Simeones ille, qui prope Antiochiam stationem in colum-
na habuit, quantum uix alius quisquam, bonis operibus peragendis com-
modissimus, & omni uirtutum genere clarissimus, non modò multa per diuina-
tionem dixit, sed fecit etiam, quę Imperium eius designarunt. Sed enim talibus
parentibus procreatus, atq; ad hunc modum educatus simul & doctus, talis eti-
am sponsus & princeps, Augusta, quæ & Constantina appellata est, uxore do-
Res Mauricij. mum ducta factus, Mauricius ad Imperium peruenit. Quas uerò etiam res ges-
serit, historia ipsa, diuino opitulante auxilio, ostendet.

CAPUT X.

Mauricius in maiestatis mo late reos non seuerus.

ILlud igitur ei in primis studio fuit, ut ne alicuius qui perduellionis
& læsæ maiestatis reus ageret, sanguinem effunderet. Sic Alamun-
darum Scenitarum barbarorum ducem, qui rempub. prodiderat,
non interfecit, sed unà cum uxore & liberis quibusdam in insulam
quandam

A quandam prope Siciliā deportari præcepit. Idem filio eius Naamani fecit, qui
nota prorsus & probrum ciuilis administrationis fuit, & quamplurima flagitia
in utramq; Phœniciam & utramq; Palæstinam ita admisit, ut cohors eius barbā
ra, prouincias eas rapinis compilarit atq; diripuerit. Quum Alamundarus à
Romanis captus esset, & quum Naamanem omnes sententijs suis ad capitalē
supplicium condemnarent, Mauricius ipse hominem in libera custodia inclusit,
neq; grauius quidquam de eo cōstituit, quemadmodum ab eo de alijs plurimis
itidem est factum. Orientalium copiarum ducem primùm Ioannem Thracem *Ioannes dux.*
creauit, qui sanè rebus quibusdam perperam, quibusdam etiam bene peractis,
nihil admodum memoria dignum gessit. Post hūc præfectura ea Philippico de- *Philippicus dux, Mauricij sororius.*
mandata est, Mauricij necessario: Nam alteram sororum eius Gordiam in legiti
mo matrimonio habuit. Hic ultra confinium progressus, omnia uasta dedit, *Res eius gestæ.*
& ingentem prędam egit, plurimosq; ex nobilitate Nisibena, quasi aliud agens,
ferri gladiorumq; opus succisiuū fecit. Idem uerò & ad Trigidem amnem egit.
Conflictu quoque magno cum Persis facto, plurimi ex hostibus, qui alijs præ-
stabant, in acie ceciderunt: non pauci uiui capti sunt. Cohortem insuper quan-
dam Persarum, quæ opportuno loco in tumulo consederat, cum capere posset,
nullis affectam malis dimisit. Quæ se persuasuram regi suo esse receperat, ut pri-
mo quoq; tempore Oratores ad eum de pace mitteret. Multas præterea res in *Disciplinæ militaris conseruatio.*
præfectura sua egregiè gessit, quum ab exercitu quidquid esset molle atque inu-
tile reiecisset, & omnia quasi quibusdam frenis ad disciplinam honestam & or-
dinē bonum apud copias militares redegisset. De quibus rebus æquum esse du
xi, alijs scriptoribus, ut memorent, relinquere: quorum oratio partim ignoran-
B tiæ lubricitate claudicans, partim uel affectione sibi indulgens, uel odio etiam
inseruiens, à uero plerumq; longius discedit.

CAPUT XI.

Huic autem, præfectura militarium copiarum suscepta, successit Pri- *Priscus dux.*
scus: qui & ipse non facilè se conspici patiebatur, & tantum à necessa-
rijs & amicis adibatur. Eo demum modo se multa confecturum esse *Insolentia eius.*
ratus, si in publicum non prodiret, neq; se communem omnibus præ
beret: perinde atq; ex ea causa, qui potestati eius subditi erant milites, metu ad-
ducti, imperata facturi essent. Postquam autem supercilio sublato ad splendo-
rem superbè instructus, ad exercitum est progressus, & ad milites uerba quæ-
dam de fortitudine in bello, & accuratiore armatura, tum autem de præmijs
quæ ex publico recepturi essent, fecit, quæ illi antea cognita habebant, in aper-
tum ira eorum prorupit. Itaque impetu in tentorium eius facto, prædonum aut
barorum more, quicquid ibi repererunt, diripuerunt: & quascunque habuit
splendidè comparatas magni'que precij res, eas sustulerunt. Ipse quoque in *Motus militaris*
eo exercitus tumultu iugulatus fuisset, nisi equo conscenso Edessam profugisset. *aduersus*
Quam, missa eò copiarum parte, dedi sibi fugitiuum ducem postulantes, obsi- *Priscum.*
dere sunt aggressi. Cæterùm ubi Edesseni id non fecere, Priscum quidem illi reli
querunt: Germanum uerò, militarium in Libanesia Phœnices ordinum du- *Successor eius*
cem, multa ei ui adhibita, exercitui præfecere: parum'que adeò abfuit, quin eum *Germanus.*
etiam, quantum in illis situm erat, Imperatorem delegerint. Postquam enim ui
hominem aggressi sunt, atque ille eis uehementer restitit, contentio inter utros-
que exorta est: illo quidem, ne ui expugnaretur, contendente: his autem, ut
quod cœpissent, perficerent, ita laborantibus, ut cædem ei quoque, nisi obla-
tum Imperium susciperet, minarentur. Sed enim quum Germanus se ad cædem

perferendam potius, quàm ad tyrannidem suscipiendam paratum esse ostenderet, ad contumelias quasdam, & uerbera indigna se milites, minimè illum ea perlaturum esse, quod nec naturam nec ætatem ipse suam ita despecturus esset, arbitrati conuerterunt. Et iam iniurijs plagisq; uirum afficere cœperant, cum religione quadam parcius de eo periculum facientes. Quum autem alacriter etiam tum in sententia sua perseueraret, iureiurando tandem ab eo accepto, ad fidem eis seruandam illum coëgere. Sic ille pro eo atq; milites uoluêre, inuitus imperata facere adactus, imperauit. Et potestati subditus, potestatem gessit: atq; in seruitutem tractus, dominationem apud eos exercuit. Quicunq; uerò erant ordinum ductores, uel præfecti, uel tribuni, uel centuriones, uel decuriones, eis reiectis, quibus ipsi uolebant potestates tales demandarunt, & manifestò in maiestatem Imperialem deliquerunt. Et mitiores quidem illi in uectigales et tributarios populos, quàm barbari esse solent, fuere. A' propugnatoribus uerò, aut defensoribus reipūb. aut quo tandem eos nomine appellem? quàm longissimè abfuere. Neq; enim mensuris aliquibus aut dimensis frumentum sibi sumebant, aut uetere distributione contenti erant, stationibus'ue designatis se continebant: sed quod cuique eorum consilium & uoluntas sua suggessisset, id demum fas modusq; & mensura erat. Hisce rebus cognitis, Imperator Philippicum sororium suum, qui eas rectè constitueret, ad exercitum remisit: quem tantum abest ut milites receperint, ut quicunq; inter eos uel genere hominem contingere, uel affectione illi beneuele uiderentur, extremum, nisi se silentio tuerentur, adierint periculum. Verumenimuerò quum se ita res haberent, ex urbe Imperante Gregorius antistites Theopolitanus discessit, celeberrimo illo certamine per uictoriam defunctus, quod hoc loco commemorare non intempestiuum fuerit.

Volens nolens præfecturā Orientis suscepit Germanus, militibus cogentibus.

Militaris licentia.

Militū aduersus Philippicū in castra missum tumultus.

CAPUT XII.

Asterius quidam ea tempestate Orientem regebat. Et quum contentio ei cum Gregorio intercessisset, Principes ciuitatis Asterio fauētes, hostiles partes sunt secuti. Idem à magna populi parte, & ab opificibus factum. Pro se enim quisque, perinde atque grauissimam iniuriam accepisset, cōtendit. Et plebi, ut maledictis Pontificem proscinderet, permissum est: unoq; sumpto consilio illi omnes in uijs publicis & theatris deambulantes, conuicijs quæ in episcopum conijciebantur, cum risu lætabantur. A' quibus etiam Scenici ipsi non abstinebant. Ea uerò de causa magistratus Asterio abrogatur, eumq; Ioannes quidam Imperatore iubente init, quæstionem habere de rebus motis, & causam primariam excitatæ contentionis inuestigare iussus: uir non ita magnus, nec admodum consideratus, & qui non modò talem & tantam causam minimè dijudicare, sed ne paruam quidem litem decidere, aut certius cognoscere posset. Porrò ubi urbem Antiochenam magnis aduersus Antistitem turbis impleuit, & edictis propositis, si quis experiri iure contra illum uellet, se eum ad agendum admissurum esse promulgauit, non exiguos aduersus Antistitem libellos à quibusdam argentariæ mensæ præfectis accepit: in quibus Gregorius insimulabatur, quòd cum sorore sua, uiro alij coniuncta, per incestum consuet uisset. Præterea, quòd felicem pacatum'que urbis statum persæpe perturbasset. Sed enim de ciuitate turbata crimen sibi obiectum, pro eo atque potuit, refellit. De cæteris autem causis, ad iudicium & cognitionem Imperatoris & Synodi prouocauit. Itaq; Constātinopolim causam dicturus uenit. Affuere ibi iudicio tali patriarchæ omnes, qui uel sua sponte, uel acciti eò se contulerant, nec pauci etiam metropolitanarum ecclesiarū præsides, & sacræ curiæ Senatores multi. A' quibus omnibus, quæstione diligenter & accuratè agitata, post multū certamē &

Tumultus aduersus Gregorium episcopū Antiochiæ excitatus, autbore Asterio præfecto.

Ioannes Asterij successor.

Is de motu ciuili querere iussus.

Grauissima Gregorio crimina intentantur.

Gregorius ad Imperatoris et Concilij iudiciū prouocat.

A & conentionem, Antistes ita in causa uictor euasit, ut accusator ipse neruis bubulis cæsus,& in foro circumactus,tandē ostracismo mulctatus sit. Exinde igitur innocentia sua probata, ad sedem suam Gregorius est reuersus. Quo tēpore copiæ militares per seditionem imperium quàm maximè detrectabāt,& frenos Imperiales reijciebant. Philippicus autē ad Berrœam & Chalcidem urbes,quonam res euasuræ essent prospiciens,morabatur. *Calumniæ pœna.*

CAPUT XIII.

Post reditum Gregorij, menses quatuor transierant, quum post unum & sexagesimū à prioribus grauioribus terræmotibus annum, circiter tertiam noctis horam, unà cum sonitu multo, ingens terræ concussio & ebullitio subitò exorta, uniuersam Antiochenorum urbem ex fundamentis ipsis conuulsit: & quùm quæ in altum sublata fuerant ædificia deiecit, tum uerò quæ firmamentis suis profundius innitebantur, ex inferioribus locis in sublime excutiens proiecit: ita ut structuræ omnes sanctissimæ ecclesiæ præcipites pessumierint, & ipsum duntaxat hemisphærium loco suo permanserit: quod Euphræmius episcopus è Daphnes luci tignis, quum sub Iustino terræmotus grassatus esset, construxerat. Alijs namq; terræ concussionibus in parte septentrionali labefactatum fuerat, ea'q; de causa tigna, quæ id sustinebant, habuerat. Ea tum ingenti uehementiq; motu ita humi prostrata sunt, ut hemisphæriū haud aliter quàm regula quadam in locū suum restitutū sit. Quin & ædificia multa in regione urbis, quæ ostracina dicitur, concussa corruerunt: atq; id etiam, quod nomini suo respondet,† Psephion dictum: item ea quę uernacula B lingua Brysia nominata sunt: & insuper ædes quoq; Deigenitricis uicina, ubi media porticus sola mirificè est conseruata. Labefactatæ etiam admodum sunt omnes in planitie turres, mœnibus alijs, præterquam solis propugnaculis, intactis: atq; in eis ipsis propugnaculis saxa quædam in diuersam partem conuersa, non conciderunt. Multæ præterea aliæ sacræ ædes cladem eam senserunt: & utrumq; publicum lauacrum, ex pulcherrimo statu, ad eam quæ ex diametro est deformitatē collapsum. Magna uerò etiam multitudo ruinis oppressa est, adeò ut nōnulli coniecturam ex annona capientes, circiter sexaginta millia hominum ea calamitate interijsse putent. Gregorius ipse urbis episcopus, præter spem omnem seruatus est. Nam tectum & habitatio, ubi consederat, omnis paulo pòst cōcidit: neq; periculum id quisquam euasit, præterquam ipse, & qui ei præstò erant: qui ipsum unà cum lectulo sublatum fune demiserunt, quum alius terræmotus locum alium ruinis ad id patefecisset, per quem periculum imminens effugerunt. Alia quoq; res salutaris urbi ei accidit, benigno & misericordi Deo bonitate & lenitate sua minas comprimente, miserationisq; & misericordiæ uirga castigare hominum uitia statuente. Nam nullum exortum est incendium, quum quidem multus ubiq; in urbe esset ignis, in focis ipsis scilicet, priuatisq; & publicis lucernis, fornacibus, balneis, culinis, & officinis alijs, in quibus opifices artes suas exercent. Multi autem ex claris & insignibus uiris eo terræmotu interierunt. Quorum unus etiam fuit, quem paulo antè diximus, Asterius, cōcussionibus eiusmodi & ruina exanimatus.

Terræmotus Antiochiæ & clades ex eo accepta. *†lapillus.* *Clades 60000 hominum.* *In ea calamitate Gregorius episcopus seruatus.*

CAPUT XIIII.

Atque urbis ipsius publicam cladem Imperator pecunia data sola- A tus est. In exercitu uerò eadem erat defectio, atque rebellio: adeò ut finitimi barbari confertim excurrere in Romanam ditionem auderēt. Persuasum namque habebant, se, quòd illis nemo obuiam uenturus esset, ex sententia quæ uellent facturos. Cæterùm hoc sic illis opinantibus, Germanus cum eis quas secum habebat copijs occurrit: & tanta fortitudine uictor eos concídit, ut ne nuncius quidem cladis eius Persis relictus fuerit. Imperator ubi eam rem cognouit, ingentem pecuniam exercitui donauit, & ducem ipsum inde cum quibusdam qui cum eo erant euocatum, in iudicium produxit. Ibi iudices omnes capitali illos supplicio condemnarunt. Princeps uerò non modò in illos non animaduertit, sed honoribus etiam & præmijs eos dignatus, benignitateque alia liberaliter prosequutus est. Atque quum hoc in statu res Orientis esset, Abares bis in id quod uocatur Macron Tichos expeditione facta, Singidonem & Anchialum, Græciamque omnem, atque urbes & castella alia expugnarunt, hostiliterque diripuerunt, alijs quidem igne consumptis, alijs autem crudelem in modum excisis: propterea quòd illis resisteret nemo, & maxima pars copiarum militarium in Oriente moraretur. Quò Imperator Andream Imperalium satellitum præfectum misit, qui exercitui, ut priores ordinum ductores & præfectos reciperent, persuaderet. Sed enim quum milites mandata ea ne audire quidem sustinerent, Gregorius eam rem expediuit. Erat siquidem uir ad res maximas conficiendas idoneus: & exercitus uniuersus, ut ita dicam, multum ei obseruantia simul & reuerentia exhibuit honorem. Quidam enim pecunia data ab ipso conciliati fuerant, quidam uestem accepe- B rant. Nonnulli potu ciboque, & alijs insuper rebus, quæ hominibus in terra aliena degentibus ad usum & necessitatem commodæ sunt, abundè ab eo refecti erant. Tum autem, quicunque delectu habito per sacramentum militare in catalogum adscripti erant, per ipsum id consequuti fuerant. Et primum ille ad loca omnia, nuncijs ad eos missis qui principem locum in exercitu obtinebant, milites in Litarbis, regione à Theopoli circiter trecenta stadia distante, congregauit. Ad quos quum ipse quoque deinde uenisset, ita ut in lecto decumbebat, eiusmodi uerba fecit.

Præclara Germani de Persis uictoria.

Mauricius Germanum à iudicibus damnatū honoribus est prosequutus.

Abares Græciam uastant.

Militaris rebellio & ferocitas.

Gregorius apud milites gratiosus.

CAPUT XV.

Viri & uerbis & rebus ipsis Romani: Arbitratus quidem sum dudum, " uos ad me uenturos fuisse, ut de eis quæ acciderunt rebus mecum sen " tentias communicaretis, consiliumque caperetis. Idque uetus, quæ mihi " uobiscum intercessit, beneuolentia pollicita est: quæ quidem offi- " cijs prioribus certò confirmata est, quum nauali uestro motui, & qui eum sub- " sequutus est tumultui, rebus necessarijs præbitis succurri. Sed id hactenus fa- " ctum non est, quòd fortasse diebus superioribus occasio ad eam rem præbita " non sit: scilicet ut Persæ uerè Romanorum fortitudinem, ab eis uiris qui du- " ce carerent, uicti atque profligati, perspicerent: atque ut sincera uestra in rempub- " licam beneuolentia temporis opportunitate explorata, rerumque ipsarum testi- " monio comprobata, ex parte omni cognosceretur. Declarastis siquidem, quum " aduersus duces uestros dolore commoti, malè animati fuistis, nihil uobis esse re " publica antiquius & præstabilius. Verùm agedum, si uobis uidetur, commu- " niter quid facto opus sit, dispiciamus. Vocat uos ad se benignus Imperator " uester, amnestian, seu obliuionem atque impunitatem præteritorum delicto- " rum promittens, & egregium uestrum erga rempublicam animum, belloque ge- "

Oratio Gregorij Theopolitani episcopi, ad milites rebelles, quæ eos ad modestiam adduxit.

A rendo fortitudinem pro supplicantium gratiamque petentium frondibus reci-
» piens. Certo nimirum pignore isto ueniam uobis concedens, atque hæc ipse se-
» cum reputans. Quandoquidem qui res uniuersas manu sua continet Deus,
» benignitati plurimum, errata condonando, tribuit, & per fortitudinem ue-
» stram, rationem de criminibus reddendam remisit, manifestissimumque gratiæ
» omnino factæ indicium exhibuit: quomodo ego quoque diuinum calculum,
» qui mihi remittendæ noxæ necessitatem imponit, non sequar? Proinde si parē-
» re mihi uoletis, Romani, confestim cedetis, neque tantam temporis opportunita-
» tem præterire patiemini, ne quum illa effugerit, comprehendi postea nequeat.
» Non facile namque, postquam præteruolauit, capitur: quodammodo, ut aliquis
» dicat, indignè ferens, quòd neglecta contemptaque sit. Atqui incomprehensibilis
» prorsus esse non sustinet. Itaque patrum uestrorum obedientiæ hæreditatem
» cernite, sicuti in fortitudinis eorum laudem successistis: ut omni ex parte uos
» Romanos esse declaretis, neque reprehensio ulla uobis incessat, quæ illegitimam
» uos & adulterinam sobolem esse arguat. Qui namque ita, ut Romano genere
» dignum erat, uos procrearunt maiores, regibus & consulibus subditi, ritè im-
» perata faciendo, & rem pro insita fortitudine præclarè gerendo, uniuersum
» terrarum orbem Romano Imperio subiugarunt. Manlius certè Torquatus
» suum ipse filium corona exornatum securi percuti iussit, fortitudine quidem il-
» lum plurimùm præstantem, Imperio autem minimè parēre uolentem. Bono
» namque ducum consilio, & prompta militum obediendi uoluntate, plurimæ &
» maximæ res prosperè conficiuntur. At si alterum ab altero seiungatur, claudica-
» re partem alteram, & collabi euersam necesse est, optimo duarum istarum uir-
B tutum pari diuiso. Proinde ne amplius cunctamini, mihique qui sacerdos Dei
» sum, & partes meas medius inter Imperatorem & exercitum interpono, parē-
» re. Atque ostendite, nō tyrannicum morem, sed iustam indignationem, ad breue
» tempus, quod aduersus duces uestros minus legitimè imperantes egistis, fuis-
» se. Nisi enim quàm primùm ad Imperatorem uestrum accurreritis, ego quidem
» simul & egregiam in rempublicam uoluntatem, & singularem erga uos amo-
» rem, pro officio meo, sanctè præstiterim. Vobis autem etiam atque etiam ui-
» dendum fuerit, qui ita tyrannidem exerceretis, quæ proposita sint præmia. Quor
» sum enim uobis res præsentes euadent? Nam ut in hoc ipso permaneant sta-
» tu, haudquaquam facilè fieri potest. Vnde uerò erit uictus, & frugum matura-
» rum ex agris, aut earum quæ mare continenti ipsi, pro eo atque par est, opem fe-
» rendo suppeditat, rerum importatio? Bellum ergo popularibus uestris Chri
» stianis inferentes, & bellum ab eisdem excipientes, res omnium fœdissimas &
» facietis, & patiemini. Et ubi tandem postremò, hinc & inde dispersi, uitam dege
» tis? Et consequetur à tergo uos uindicta diuina, quæ peruicaciam uestram susti-
» nere, aut ueniam uobis de cætero dare minimè poterit. Quapropter dextras
» nobis inuicem & reipublicæ iungamus, & rem ipsam, pro eo atque æquum est,
» consideremus: idque nunc quàm maximè, quū salutiferæ passionis & sanctissimæ
» resurrectionis Seruatoris nostri IESV CHRISTI dies festos, qui nobis ad res
» meliores opem & auxilium ferunt, agimus.

Quomodo amicum sit Romanum imperiū.

Quomodo res rectè gerantur.

CAPUT XVI.

Gregorius hæc atque alia plura cum lacrymis locutus, diuino quodam nutu in momento temporis animos omnium in aliam sententiam tra duxit. Itaque ut eis ex conuentu secedere liceret, quo seorsim delibera re de eo quod æquum esset possent, petierunt; ac paulo pòst reuersi, potestati

Parent Antistites sancti suasionibus milites.

potestati Antistitis se permiserunt. Atque illi Philippicum nominatim, ut illum A uidelicet denuò ducem sumerent, alleganti, se & exercitum omnem iurisiurandi religione obstrictum esse, Philippicum posthac ducem à se minimè susceptum iri, dixerunt. Adhæc Gregorius nihil cunctatus: Sacerdotem se per diuinam gratiam esse, & potestatem soluendi & ligandi in cœlo & in terra habere dixit: diuinamque super ea re iussionem in medium produxit. Tum uerò militibus morem ei gerentibus, precationibus diuinū numen placauit: † & rearcanorum mysteriorum diuina peracta, immaculatum corpus cum omnibus communicauit. Dies enim qui sanctam passionem CHRISTI præcedit, tum agebatur. Deinde conuiuio eos, quum circiter duûm millium numerum explerent, toris in gramine dispositis, excepit, & postridie inde abijt. Conuenit autem inter ipsos, ut quo uellent loco congregarentur. Gregorius Philippicum Tarsi Cilicum morantem accersit, qui tum Constantinopolim petere properabat. Et eo Antiochiam euocato, Imperatorem de rebus hisce, & exercitus de Philippico precibus certiorem facit. Philippicus ubi Theopolim aduenit, exercitus ei obuiam processit: atque eis sibi, qui ad diuinam regenerationem admissi fuerant, supplicum more adiunctis, ad pedes eius milites procubuerunt. Et dextra ab eo, obliuionisque præteritarū iniuriarum fide accepta, in expeditionibus bellicis eum sunt consectati. Res hæc inter exercitus ducem, & Antiochenæ urbis præsulem Gregorium, ad hunc modum est acta.

Absolutio à iuramento præstito.

† τῶν θείων τελετῶν μυσταγωγίαν, & ἀχράντω σώματι πᾶσι μεταδιδούς.

Accipiunt milites ducem suū Philippicum.

CAPUT XVII.

Sittas decurio Martyropolim Persis prodit.

EO tempore Sittas quidam nomine, inter militares copias decurionis dignitatem obtinens, iniuria à quopiam ordinum ductore affe B ctus, quum negligentius custodiri Martyropolim animaduertisset, urbem eam prodidit. Persicam namque manum, perinde atque Romana esset, noctu introduxit, atque urbem cępit, Romanis opportunam maximè. Et quæcunque ibi erant ætate florentes fœminæ, eas retinuit: reliquos uerò mortales omnes, seruis quibusdam exceptis, inde eiecit. Philippicus igitur statim eò expeditionem conuertit, atque cum copijs omnibus urbem eam obsessam oppugnare cœpit. Et quamuis tormenta ad urbem expugnandam idonea non haberet, utcunque tamē potuit oppugnationē eam est prosequutus. Et cuniculis actis ut turris una cō cideret, effecit: minimè tamē urbē ipsam capere, & ad deditionē cogere potuit. Nam Persæ partem eam quæ solo æquata fuerat, noctu refectam satis munierant. Porrò ubi Romani fortiter expugnationem tentantes, fortius reiecti sunt (crebra namque in eos ex superiore loco conijciebantur tela, ita ut ipsi plus detrimenti ferrent, quàm oppidanis inferrent) obsidionem soluerunt: & paululum retrogressi, castra posuerunt: hoc unum agentes, ut ne auxilia alia Persis adderentur. Mauricio autem iubente, Gregorius rursum ad exercitum uenit, eique ut denuò urbis expugnationem tentaret, persuasit. Verùm illi, quòd instrumentis atque tormentis ad muros sternendos necessarijs in præsentia destituerentur, nihil amplius efficere potuerunt. Proinde obsidione relicta, exercitus in hyberna cōcessit, frequentibus præsidijs uicinis castellis impositis, ne Persæ subsidium clam urbi immitterent. Æstate uerò sequēti copiæ sunt coactæ. Et quòd Persæ etiam aduenissent, ingens pugna ad Martyropolim commissa est, ex qua uictor euasit Philippicus. Cæterùm Persis multis cæsis, & heroë uno prostrato, multitudo magna (id quod illis studio maximè fuerat) Martyropolim peruenit. Romani exinde urbem oppugnare destiterunt: quòd ui eam ad deditionem cogi non posse, probè scirent. Septem uerò ab ea stadijs, urbem

Frustra eam per expugnationem recuperare contendunt.

Vincitur à Romanis Persa.

Vrbē diū propè Martyropolim Romani extruunt.

A urbem aliam in tutis montosisque partibus statuerunt: ut inde hostilibus molitionibus atque excursionibus militari arte resisterent, damnumque inferrent. Id quod sic æstiuo tempore ab eis fiebat. Hyeme autem adueniente, in statiua se inde recipiebant.

CAPUT XVIII.

Hilippico successor datus Cõmentiolus, genere Thrax, qui magna uirtute cum Persis congressus est. In eo certamine Persarum dux unà cum equo in terram deiectus interijsset, nisi ex satellitibus, quidam eum in equum, quem secum ducebat, sublatum è prælio subduxisset. Reliqui uerò Persæ quàm maximè etiam, ducibus suis relictis, fugerunt, & se Nisibim receperunt, ad regem suum redire ueriti. Nam ille capitale supplicium illis minatus fuerat, si ductores suos desererent. Ibi uerò congregati, tyrannidem aduersus Hormisdam meditantur. Consilio ei Varamus Persico† rum ordinum dux præfuit, qui à pugna aduersus Turcos facta cum suis redierat: sicuti suo loco de eis à me dicetur. Interea Commentiolus Martyropolim circumsidet. Atque ibi quidem plurimam copiarum partem relinquit, ipse uerò unà cum optimis & delectissimis quibusque, ad Ocbas, longè municitissimum castellũ, ex aduerso Martyropoli in ulteriore ripa, in prærupto scopulo ita situm, ut inde urbs tota conspici posset, excurrit, castellum id oppugnat: & nihil intentatum relinquens, partes quasdam munitionum tormentis saxa iacientibus deijcit: tandemque eis superatis, magna ui id capit. Quapropter ad desperationem Persæ de Martyropoli deciderunt. Hæc quum sic agerentur, ijdem Persæ regem suum Hormisdam Chosroæ, quem Cabales genuit, filium intereB merunt: regum omnium inuictissimum, non solum quòd iniquè subditos pecunia mulctarit, uerumetiam quòd nulla de causa uarijs suppliciorũ generibus crudelem in modum illos necauerit. Ei Chosroem filium in regno substituerunt. Vt autem hæc acciderint, pulchrum esse puto, ut altius repetita exponam.

Commentiolus Philippici successor.

Persæ à Romanis fugati, consilia aduersus Hormisdam regem capiant.

Commentiolus Ocbas ad Martyropolim capit.

Hormisdæ regis Persarum cædes.

Rex iniustus & crudelis.

† *Paulus Diaconus, Turcis deuictis Hormisdam adeò gloria & opibus creuisse scribit, ut deinceps annuum quadraginta millium auri tributum à Turcis acceperit, quam summam ipse eis antea quotannis persoluerit.*

CAPUT XIX.

Ormisdas Varamum exercitu iusto probè instructum, aduersus Romanos expediuerat. Et contra hunc Mauricius Romanum, qui illi occurreret, miserat. Varamus copijs Romanorum illusit. Romanus autem decem tantum fortissimorum lectissimorumque millibus acceptis, cum illo est congressus. Et multis utrinque cædibus patratis, in Albaniæ regione, uictoria barbarũ detestata, penes Romanos fuit. Quam suorum cladem, postquam Persarum rex Hormisdas intellexit, præfecturæ dignitatem Varamo ademit, eidemque muliebrem stolam misit. Ille ad res nouas animo adiecto, tyrannidem affectare, & conuicia ei qui prior iniuriam illi intulisset, pro conuicijs red» dere, & epistolæ uerba hæc inscribere, Hormisdæ Chosroæ filiæ Varamus: nec non exercitum sub signis suis merentem ad defectionem cõcitare, confictas ferè aduersus omnes Hormisdæ nomine literas exhibens, crudelitatemque illius & pecuniæ insatiabilem cupiditatem in memoriam eis reuocans: ut scilicet ille primarios uiros omnes uel ferro occiderit, uel in Tigride amne submerserit, tali eos sepultura & exequijs eiusmodi dignatus. Sermonibus eius generis exercitu seducto, ad maximam eum tyrannidem & rebellionem excitauit. Itaque iuramento Varamo, quo tutior esset, præstito, adimendi Hormisdæ regni consilium inierunt. Hormisdas aduersus hunc, cum multitudine magna Pherochanem mittit. Quem & ipsum Varamus subit, Minimè Persas inter se bellige-

De rebellione Persarum aduersus Hormisdam regem suũ per Varamum concitata.

Pherochanis Persici ducis cædes.

belligerari oportere, sed eos durum & uiolentum imperium, & præterea sanguinarium ingenium, & inexplebilem auariciam Hormisdę scire, & beneuolentiam sibi inuicem præstare debere, dicens. Quæ ubi uera esse exercitus Pherochanis sensit, ducem suum necat, & ad Varami partes accedit. Exinde confertim & populariter congregati, Hormisdam aggrediuntur: & diademate de capite eius detracto, è regio throno deturbant. Mox in ipsius cõspectu coniugem & filium unum iugulant: eumq; oculis effossis in custodiam conijciunt, & alterum filium eius Persarum regem promulgant. Hic ad tempus aliquod, benignum se patri præbuit: & inuitum se regnum suscepisse deprecando allegauit, affatimq; uictum ei subministrauit. Pater uerò contumelijs filium afficere, & proncere à se quæcunq; ille mittebat, non intermisit. Qua re commotus Chosroës filius, rusticis fustibus patrem interimi iussit. Ea uerò indignitas Persis dolorẽ incussit, & odium aduersus illum non paruum excitauit. A

Hormisdas captus in custodiã conijcitur, & excæcatur.

Hormisdas per parricidiũ cæditur.

CAPUT XX.

Chosroes Varamũ fugit, & ad Mauricium Imperatorem confugit.

PORrò Chosroës, quandoquidem Varamum aduersus se exercitum ducere cognouit, cum copijs non contemnendis aduersus eum in planiciem quandam, ad Zabam flumẽ, est progressus. Sed enim quum suos sponte sua cedentes Varamo fauere, & sibi insidias struere uidit, multos occidit: & tumultu in exercitu moto, celeriter ad Circesium profugit, unà cum coniugibus, & liberis tribus infantibus, & Persis præterea quibusdam nobilitate generis præcellentibus, qui uoluntate sua eum secuti fuerant. Ad eum autẽ locum, quemadmodum ipse retulit, peruenit, quum Christianorũ Deum seruatorẽ & uiæ ducem inuocasset, eò se equum rectà ire quò ab illo duceretur, permissurũ testatus. Inde ad Mauricium oratores misit: Probo insuper, ut res B acta esset, literis eidem indicante. Misit sanè & Varamus ad Imperatorem legationem, quæ ab eo, ne opem Chosroę ferret, petebat. At Mauricius, qui humanarum rerũ statum instabilem, & cothurnum prorsus esse sciret, & uicissitudines uolubilesq; mutationes humanæ & miserabilis huius uitæ nosset, atq; hæc rectè in animo suo deliberando perpenderet, regem sibi supplicẽ perhumaniter & libenter suscipit: & pro exule atq; fugitiuo, amicum sibi & filium per arrogationẽ germanum facit, donis regijs & liberalitate benignitateq; reliqua prolixè inuitatum. Nec ipse modò ad eum Imperiali munificentia quę decebat misit, sed & Augusta ipsa coniugibus eius & liberi liberis eandem præstiterunt pietatẽ. Neq; officijs ijs cõtentus, Hierapolim quoq; ad exercitum uniuersum & Ducem eius Cõmentiolum scripsit, qui Chosroën regio prorsus satellitio & comitatu produceret, & quò cunq; uellet sequeretur. Atq; ut maiorem ei honorẽ haberet, Melitinensem quoq; antistitem Domitianum, cognatum suum, ad eum legauit, uirũ prudentia mentisq; solertia multis anteeuntẽ, uerbisq; simul & factis pręstantẽ, & ad negocia maxima conficienda cõmodum. Adiunxit huic Antiochenæ sedis præsidem Gregorium. Qui ambo Chosroëm uerbis, muneribus, tempestiuisq; colloquijs & suasionibus, ad stuporẽ & consternationẽ compulerũt. Chosroës ubi Hierapolim, quę principem locũ in Euphratesia obtinet, peruenit, in regnũ inde redijt, quum id è re eius Mauricius esse censeret: qui maiorẽ glorię & laudis suę partem, ex cõmodo & utilitate supplicis regis est meritus. Magna certè pecuniæ ui, quod nunquã à quopiam in literas relatum est, donatum Chosroem, quibusdam etiã Persis impensis suis in militiã eius cõductis, sanè quàm magnificè in Persidẽ remisit, cum utroq; exercitu, Persico simul & Romano. † Narses Romanis copijs præfuit: qui cum Persis pręlio cõgressus, * sexaginta millia Persarũ manu cæpit, eosq; ad Chosroen adductos hastilibus cõfixit. Ex ijs si qui Turci erãt,

Cõtigit autem ut eum Probus patricius, qui illicerat, susciperet. Diacon.

Vitæ humanæ instabilitas.

Reducitur in regnum suum Chosroes, ope Mauricij.

Domitianus episcopus Hieropolitanus.

† Narses Rom. dux Chosroæ opem ferẽs, Varamum uincit.

** Sex millia uincta ad Chosroen adduxit. Diac.*

eos

A eos Chosroes Imperatori Byzantiũ misit. Porrò Romanæ copię, Varamo, qui turpiter ex pugna solus profugit, debellato, regnum suum Chosroæ in manus tradiderunt, eumq́ in regiam suam deduxerunt. Is in throno suo cõsidens, Romanis audientibus uerba hæc proloquutus est: Rex Chosroe, diei huius perpetuò te meminisse, atq; hoc in animo tecũ cõsiderare oportebit, quod Romani regnũ tibi Persarũ dono dant. Chosroes ab insidijs sibi Persarũ metuens, mille à Mauricio Romanos milites petijt: quos ei ille benignè attribuit. Sittas exinde à Persis in crucẽ est actus. Et Martyropolis, atq; itẽ Daras castellũ, decedentibus ex eo Persis, Romanis redditũ. Turcos, quos Chosroes Constantinopolim miserat, stigmaticos liquato atramento cruces in frontibus impressas Imperator habere uidens, interrogauit, qua nam gratia quæ nõ colerent circumferrent signa? Illi, grauem ante plures annos in Perside & patria sua pestem coortam esse dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuere, hominibus, si hoc fecissent, saluti suę consulturos esse, regionemq́ eam à lue tali intactam liberamq́ fore persuasisse. Idq́ ita esse ab eis factum. Res Hormisdæ & Chosroæ Persarum, eiusmodi habuere exitum.

Proditoris supplicium.

Martyropolis & Daras Romanis redditur.

Turci cruce aliquando notati.

CAPUT XXI.

CHosroes in possessionẽ regni sui restitutus, Gregorio Theopolitano crucẽ illam misit, quã Theodora Iustiniani uxor auro multo et lapillis resplendentibus ornatã, in honorẽ uictoris martyris Sergij dedicauerat, & Chosroes Hormisdæ pater unà cũ alijs donarijs uasisq́ preciosis urbe Sergiopoli direpta, secũ abstulerat: quemadmodũ à me proximo libro relatũ est. Cum ista aliã quoq; crucẽ misit, quam Chosroes ipse ex ingenti auri pondere fieri curauerat, cum eiusmodi Græcarũ literarũ inscriptione: Crucem

B hanc Chosroes rex regũ, filius Hormisdæ, quo tẽpore propter diabolicũ instinctum & dolum malũ perditissimi Varami, & qui cum eo fuere Caballariorũ, in Romaniã cõcessi: & quod perditus Zadeprã cum exercitu Nisibim ueniret, abducendorũ Nisibenę partis Caballariorũ gratia, ut nobis resisterent, & oppugnando rebellarent, nos quoq; Caballarios cum duce suo in Charchas misimus: & propter sancti Sergij, uenerandi illius & celebris uiri fortunã, quandoquidem datorẽ eum esse uotorum atq; petitionũ audieramus, primo regni nostri anno, mensis Ianuarij die septimo, uotum nuncupauimus: si Caballarij nostri Zadepramum occidissent, aut cepissent, crucẽ aureã nos lapillis distinctã in ædẽ Sergij, uenerandi nominis eius ergô, missuros esse. Porrò quũ nono Februarij mensis die caput Zadeprami ad nos allatũ fuerit, uoti, rei, & optati nostri cõpotes facti, ut manifestũ id certumq́ cuiuis sit, in uenerandũ eius nomẽ, crucẽ hanc à nobis factã, unà cum cruce à Iustiniano Romanorũ Imperatore in templũ eius missa, & belli tẽpore, quod inter duo hæc regna gestũ est, à Chosroe rege regũ filio Cabadæ auo nostro huc delata, & inter thesauros nostros reperta, in ædẽ uenerandi Sergij misimus. Cum hac inscriptione Chosroes cruces misit: quas Gregorius ad se allatas, & de Mauricij sententia acceptas, cum pompa & comitatu multo, obseruanter simul & religiose in tẽplo martyris sacrauit & reposuit, nihil prorsus ab ethnicis donarijs Ecclesiam detrimenti capere arbitratus.

Chosroes diuo Sergio crucem auream dedicat.

Crux aurea à Iustiniano Cæsare diuo item Sergio consecrata.

CAPUT XXII.

NOn longè aũt pòst, Chosroes etiã alia munera fabrefacta, & in sacrũ sancti martyris delubrũ missa, atq; discũ etiã non paucarũ minarum ponderis aureũ, cui sermone Gręco eiuscemodi inscripsit literas, donauit: Ego Chosroes rex regũ, filius Hormisdæ, hæc disco isti inscripsi: non ut ab hominibus spectentur, neq; ut uerbis meis magnitudo uenerãdi no-

Discus aureus à Chosroe eidem diuo Sergio uoti causa inscriptus.

minis tui innotescat, sed propter scripti ipsius ueritatem, & plures gratias, pluraq; benefacta à te in me profecta. Felicitatis enim loco mihi est, ut nomē meum in sacris tuis uasis circumferatur. Quum essem in Beramis, petij à te uir sancte, ut in auxiliū mihi uenires, & Sira in utero cōciperet. Et quandoquidē Sira Christiana, ego aūt Græcæ superstitionis sectator essem, & leges nostræ nobis libertatem uxorē eam habēdi nō permitterent, propter meā erga te beneuolentiam, eius gratia leges ipsas despexi, camq; de die in diē inter coniuges uero sinceroq; amore habui & habeo. Atq; ita mihi uisum est, bonitatē tuā uir sancte implorare, ut hæc in utero cōciperet. Petij hoc à te, & uoto cōstitui, si uterū gestaret Sira, ut crucem quam illā circumfert, uenerando templo tuo inferrem. Verùm eius rei gratia ego & Sira consiliū cæpimus, ut monumentū nominis tui, uir sancte, apud nos esset, crucem eam retinere: statuimusq; pro ea, & precio æstimationeq; eius, quatermille & quadringentos stateres miliaresios non excedente, quinquies mille stateres mittere. Et ex quo apud me ipsum uotū talē cōcepi, atq; hæc in animo uolutaui, quoadusq; Rosochosrum peruenimus, nō plures q̄ decem intercessere dies. Et tu uir sancte, non quòd ego dignus fuerim, sed quòd ea tua sit benignitas, in somnis mihi noctu apparuisti, tertiumq; ad me, quòd Sira uentrem gestatura esset, dixisti. Et ego in eadem ipsa uisione tertium tibi respondi, Rectè. Proinde quòd præstare uota petitionesq; soleas, ex eo die Sira, id quod feminis accidere consueuit, non uidit. Ego uerò mecum ipse de hoc ambigens, si uerbis tuis fidem non haberem, & quòd sanctus sis datorq; uotorum non crederem, quòd posthac muliebria fluere non essent desitura, ex eo uisionis efficaciam, & uerborum tuorum ueritatem cognoui. Itaq; eam ob causam, & crucem ipsam, & precium eius in sacrosanctam ædem tuam misi. Et ex eo precio discum unum & poculum in rationem diuinorum mysteriorum, atq; item crucem quæ in sacra mensa figeretur, & thuribulum, aurea omnia: & amphithyrum Hunnicum auro ornatum, fieri præcepi. Quæ uerò ex eiusmodi æstimatione reliqua essent miliaresia, sancto templo tuo dicaui: ut per prosperantem fortunam tuam, uir sancte, in rebus omnibus, præcipuè uerò in petitione ista, mihi & Siræ auxilium feras: & quod intercessione tua nobis obtigit, ut pro bonitatis tuæ misericordia, & pro mea atq; Siræ uolū tate, ad finem debitum perueniat: ut scilicet & ego & Sira, atq; adeò uniuersi in mundo homines in uirtutem tuam speremus, atq; in te credamus. Hæc Chosroæ donaria ita renunciabant, à prophetia Balaam non dissidentia: Deo Opt. Max. ineffabili quadam ratione, hæc sic dispensante, ut per Græcorum siue ethnicorum linguas tam salutaria & crederētur, & proferrentur uerba.

μιλιαρέσιον, τὸ τοῦ νομίσματος ἀλλαγή. Suid. (margin)

A (margin) B (margin)

† *Amphithyrum Hunnicum, iudicio meo, carceres siue cancelli sunt, sacratiorem æræ mensam uel circundantes, uel populum ab ea arcentes, in quorum parte utraq; ianua sit & aditus ad eam ferens, operis Hunnici.*

CAPUT XXII.

Naamanes Scenites cum suis Christianismū suscepit. (margin)

Vum Chosroes talia scriberet, et mitteret, Naamanes etiā Scenitarum barbarorū dux, luxuriosus, sacer, impurus, seu potius omniū impurissimus, ethnicæ superstitioni deditus uir, ita ut sua ipse manu homines mactaret, atq; dijs suis ad aras immolaret, præter opinionem diuino captus amore, per inopinatam uisionem ad Christianorum sacra transijt: & sacro suscepto lauacro, regenerationē tēporalis natiuitatis atq; renouationē cœlestē subijt: & secū populares suos omnes multitudine innumerabili, quæcunq; ad religionē nostram pertinent, edoctos, ad diuinū adduxit baptismū. Postq̄ aūt Chosroes eas quas diximus cruces dedicauit, Gregorius nutu diuino solitudinē quæ Limetarū nomē habuit, peragrans, & loca ibi omnia circumiēs, Seueri dogmata, quæ in eis partibus inualuerāt, exterminauit: & sana doctrina eccle-

Gregorius Theopolitanus heresim Seueri exterminat. (margin)

sia

A ſijs propoſita, multa caſtella & uicos populoſq́ꝫ frequētes, clerū ſimul & monaſteria, ad ueram orthodoxorū & rectè ſentientiū eccleſiæ diſciplinam adduxit.

CAPUT XXIIII.

De Simeone Stylite, ſiue Columella.

Ntereaei Simeonē illum in admirando monte letaliter decumbere, & extremū ſpiritū ducere, nunciatū eſt. Itaq́ꝫ pleno curſu ſupremis uerbis uirū ſanctū ſalutaturus, ad eum cōtendit. Minimè uerò deſiderio ſuo eſt potitus. Simeones aūt iſte admodū ętatis ſuę homines uirtute ſuperauit: quippe qui ab ineunte ætate uitæ genus in columnæ ſtatione tranſigēdæ cōſectatus ſit. Perhibēt ſanè primos dentes in columnę ſtatione mutaſſe, in quā eiuſcemodi ob cauſam aſcendit. In tenera adhuc ualde ætate erat, & ludens atq́ꝫ ſaliens in ſublimē aſcendit collē, duci quem ſequerēt cōmendatus. Et quum beluæ ſæuæ, pardū nominant, occurriſſet, zona ſoluta eam in ferę collum iniecit: atq́ꝫ illā ferocitatis oblitā, perinde atq́ꝫ loro tractā duxit, & in domicilij locū pertraxit. Quod ubi præceptor, qui & ipſe uitā in columna agebat, uidit, quid nā id eſſet, quod adduceret, interrogauit. Et ille, ælurū eſſe dixit, quem catū de cōſuetudine nominant. Ex qua cōiectura præceptor, quāta illius uirtus futura eſſet colligens, in columnā eum recepit. Atq́ꝫ in eo ipſo, & alio itē monte, accuratiſsimè uiuens, in tali uitæ inſtituto ad ſexaginta & octo annos perſtitit. Infinita ei diuinitùs contigere dona. Nam dęmones fugauit: & morbū ægritudinemq́ꝫ omnem oratione manuſq́ꝫ contrectatione e ueſtigiò curauit, & futura perinde atq́ꝫ pręſentia & uidit & prędixit. Sicuti & Gregorio ſignificauit, ipſum mortem ſuam non uiſurū eſſe, & res poſtea eius ignoraturū.

Quid Simeones de Euagrij Epiphanienſis cogitationib. quòd liberos amitteret, iudicauerit.

Et quū Euagrius Epiphanieſis liberorū amiſsionē ægrè ferret, ſecumq́ꝫ ipſe ambigeret, quánā de

B cauſa Gręcis & gentilibus, qui multos procrearēt liberos, idem nō contingeret, neq́ꝫ tamen cuiq̄ abſurdas eiuſmodi cogitationes crederet: Simeones ad eū ſcripſit, ut reb. eiuſcemodi ſuperſederet, minimè enim cogitata talia grata Deo eſſe.

Miracula eiuſdem.

Notarij eiuſdē Euagrij unius coniunx lacte, quod cōſtiterat, deſtituebaē. Quapropter qui ei erat infantulus, in ultimū uenerat uitæ diſcrimen. Simeones ergo manu dextrę uiri eius impoſita, papillis fœminę illam admouere iuſsit. quod ubi factū eſt, illico quaſi ex quodā fonte ubertim lac prorupit, adeò ut ueſtis mulieris abūdè immaduerit. Sed & puerū quendā à comitib. ſuis in ſyluis in multa nocte per obliuionē relictū, cū ibi erraret, leo in tergū ſuū ſublatū, ad Simeonis mandrā illæſum, prſus pertulit. Deinde Simeonis iuſſu, qui puero inſeruiebant, noctu egreſsi, intra oppidū eū, ita ut ſine diſcrimine omni à leone ſeruatus & cuſtoditus ferebaē, deduxerūt. Cęterùm multa quoq́ꝫ alia numerū ſuperātia Simeones egit, quæ ſanè tēpore lōgiore, & lingua politiore, tū aūt opere peculiari indigēt. Ea hucuſq́ꝫ ſermone omniū celebranē, à Simeone Magiſtro (quamuis nō ita doctè ut magnitudo rerū eius flagitauit) cōſcripta.

Simeon Magiſter uitam Simeone Stylita conſcripſit.

In quē librū & nos abundantem copiam, & uim operum ſancti uiri cum ſtupore admirati, incidimus. Ex omni namq́ꝫ non Romanorum tantum, uerumetiā omnium (ut ita dicam) barbarorum ditione homines ad eum uentitabant, & ab eo quarum indigebant rerum fructum continuò capiebant. Et rami ei arbuſtorum in monte exortorum eſcas ſemper præbuere, cibo omni & potu præſtabiliores.

CAPUT · XXV.

De diua Golinduch, poſt martyrium ſu perſtite.

Vm tēporis uerò etiā Golinduch martyr uiuens enituit, Magis Perſicis prognata, Aſmodoch ſcilicet patre, & Myzuch matre: quæ, pro illorū religione, ignē & alias Perſarū abominationes colens, et ipſa execratæ Deoq́ꝫ deteſtatę idolomaniæ & magiæ dedita erat. Primario aūt ex ſenatu uiro in matrimoniū collocata, duos progenuit filios. Et poſt trien-

nium per ecstasin extra seipsam rapta, ab angelo diuino dispēsationis salutis no- A
stræ mysterio est initiata. Proindeq; Magis tradita, multisq; uerberibus & tormentis, quæ omnia superauit, expetita, miracula infinita & prodigia mirifica edidit: identidē angelo, qui dux eius fuit, ad eā ueniēte, & ut leuiter & facilè omnia perferret curante. Multas etiā res arcanas indicauit, utpote prouidentię gratiā à Deo cōsequuta. Postq; uerò per multos annos tormētis excruciata, coronā martyrij ferre cōcupiuit, q ei sæpius apparere solitus erat angelus assistēs, & iuuenē quendā ensiferū, pducens, desiderio eius satisfecit. Pręcipiente nāq; illo, iuuenis ferro caput eius resecuit: & sanguis è iugulo profluens, in interiorē eius lineā uestem femoribus tenus cruentatam, manauit. Quę uestis innumera uisa est edere miracula. atq; illa etiā post resectionē capitis deinceps superstes uixit. Et quum in Romanorū finib. ad Circesiū & Daras morata fuisset, etiā ad Hierosolymorū partes peruenit, nouū spectaculū omnib. fidelibus, quippe uiuēte adhuc corpore stigmata Christi circūferens, uisa. Hęc sanè quū grauiter à martyrij ærūnis afficeret, urbes circuibat, angelo duce, pgrediens. Neq; quidq; medicinæ dolorib. adhibuit, natiuis tantū thermarū lauacris usa. Et quū domesticos suos, & familiares omnes, atq; alios prætereà ad Christū adduxisset, tandē Hierapoli, seculo hoc relicto, ad immortalē illam uitam concessit. Quæ uiuens adhuc ab Imperatore in urbem suam accita, imperio eius non paruit. Eius uitam Stephanus Hieropolitanus episcopus composuit, qui cum illa fuit, & res quasq; ex ea didicit: honorificè etiam & splendidè, corpore sepeliendo, funus eiús prosequutus.

CAPUT XXVI.

Gregorij Theopolitani mors.

Vm Gregorius quoq; podagrico morbo, quo affligebat, cōfectus, quū pharmacū in potione, quę hermodactylus uocat, à medico quo- B
dam data, sumpsisset, uitā finiuit. Mortuus aūt est, Gregorio ueteris Romæ throno pręsidēte, qui Pelagio successit. In noua uerò Roma Ioanne Ieiuno ecclesiā gubernante, de quo paulo pòst dicemus: Alexādrię tum Eulogius episcopū gessit: Theopoli aūt, post Gregoriū Anastasius, anno uigesimo tertio, in sedē est restitutus. Hierosolymis Ioānes hierarchicā dignitatē obtinuit. cui nō ita multo pòst defuncto, Neamus in episcopatu est surrogatus. Quo tempore duodecimus, Tiberij Mauricij imperij annus erat. Sed hæc hactenus.

[illegible]

CAPUT XXVII.

Vod uerò de Chosroę rebus, ppè omisi, id ita ut potero, historię mandabo. Magnū illud bellū q̄d Romanis cū Persis fuit, cōquieuit, pacta cōuenta ex æquo Romanis atq; Persis seruātibus. Nō aūt cōmittam, quin ea exponā, quæ Chosroes in operosa uanitate Chaldęorū astronomiæ diu multūq; exercitatus, diuināndo pdixit. Ea uerò tū ad Ioannē Armeniarū copiarū ducē, quū bellū maximè uigeret, dixisse ferē. Quū nāq; Ioānes Chosroen acrius obiurgādo reprehēderet, quòd moribus esset sinistris, & animo ad res gerēdas alieno & inepto, quodq; regē minimè talē esse oporteret: huiusmodi quiddā duci barbarus respōdisse dicit᷑. Nisi quodāmodo tēpora ipsa nos per tyrannidem suā affligerēt, haudquaq; tu scōmate pstringere magnū inter homines regē ausus fuisses. quandoquidē aūt te rebus pręsentib. magnoperè efferes, audi q̄d à dijs de tēporibus futuris sit constitutū. Redūdabunt, ut sis sciens, in uos Romanos calamitates, & gēs Babylonia Romanę reip. tribus in circulū circūactis hebdomadibus dominabit᷑. Posteà uerò quinta annorū hebdomade Romani Persas in seruitutē redigēt. His ita pactis, dies illa uespera carēs hominibus adueniet, & expectatus imperij finis aderit. Quo tēpore corruptio abolebit᷑, et uiuēdi ratio ex instituto Dei obtinebit. Quæ uerò præter opinionē omnē Probo etiā ipsi ad episcopatum

ματαιοπραγμοσύνη Chaldeorum astronomie.

Chosrois de imperio Rom. predictio.

A ſcopatum Chalcedonenſem recens euecto, quũ Cteſiphõtem à Mauricio miſſus eſt, reſponderit, dicam. Accieuerat hunc meridie flagrante in regiam ſuã Choſroes. Et quum ſudore plurimo difflueret, ab epiſcopo, ut ſibi Deigenitricis imaginem ſpectandam exhiberet, petijt. Atq; ille ſacrã uirginis matris effigiem, quã in tabella depictam ferebat, protulit, & ad conſpectũ eius Perſarum regem admiſit. Perſa adoratione tabulam ueneratus, archetypum ſiue primarium exemplar noctu ſibi aſtitiſſe, & dixiſſe retulit, Alexandri Macedonis uictorias ſe illi concedere. Ibi Probus epiſcopus in hæc uerba regi reſpondit: Dudũ id ei contigiſſe, quum in regnum reſtitutus eſſet, & exitioſos tyrannos uirtute & robore Imperatoris uiciſſet. Idemq; eum iureiurando ſtantem cõſequuturum eſſe, ſi quid adhuc reliquiarũ ueterum illorũ igni excoctorũ laterum, ſicuti de eis à ſacroſancto Moſe ſcriptum eſt, ſupereſſet. Verumenimuerò quum rebus Orientis ſatis diu immorati ſimus, & bellũ Perſicũ legitimũ, Deo adiuuante, finem cœperit, ad res ab Imperatore in Europa geſtas ſe ſtylus conferat: ut & nos ad portũ conſilij inſtitutiq; noſtri appellamus, & onus ſacrorum actorum exponamus.

Probus epiſcopus Chalcedonenſis.
Viſio nocturna eiuſdem Choſroe.

CAPUT XXVIII.

Itaq; ineunte uere, trãslatis ex Oriente copijs, Mauricius Byzantio ſoluit: & multis impedimentis interuenientibus, Anchialum contẽdit. Eò namq; excurrere uelle Abares audierat, poſt aureã illã menſam & elephantis ſpectaculum, multorumq; talentorum auri largitionem: quę illis Imperator, pacem ſibi cõplectendã ratus, petentib. tribuit. Ac primùm Perinthum, quam nunc Heracleã nominãt, quũ quidẽ in terrores plures, & in maximã tẽpeſtatis procellã incidiſſet, uenit. In qua urbe Glyceriæ martyris, quę ibi ęde ſacra magnificè conſtructa honoratur, debitã religionẽ perſoluit. Et graue quiddã à barbarorum excurſionibus paſſus, exercitus duce in Europa Priſco creato, inde in urbem Imperantẽ eſt reuerſus. Abarum uerò & Slauinorũ gẽtes, Iſtro traiecto ſub Chagano Hũno militãtes, Thraciãq; percurrentes, & omnia paſſim diripiẽtes, uſq; ad Heracleã peruenerũt. Quin Priſco duce Turuliſe continente, Didymotichum quoq; ſtratagemate ceperunt. Eorum impetum arte & conſilio quodam admirando Imperator inhibuit, qui ſe claſſe inſtructa in eorũ ſedes expeditionem facturũ aſſimulauit. Quę res metũ illis ingentem incuſſit, & uel inuitos ad ſua redire coegit. Poſt quorũ diſceſſum Imperator ad tranſitum Iſtri, ne rurſum barbari facilè in Thraciã excurrerẽt, firma militum præſidia collocauit. Priſcus aũt Byzantium reuerſus, de manubijs accuſatus eſt: & militariũ copiarũ præfecturę dignitas ei abrogata, Petroq; Mauricij fratri data. Verùm quum & is nihil prẹclarum ex ſentẽtia Imperatoris gereret, adempto illi magiſtratu, eodẽq; Priſco reddito, domi ipſe cõſedit. Priſcus in Europa pacta cum Chagano inita ſoluit. Ille ſiquidẽ prior bello repetito, derepentè cum innumerabili exercitu in Romanorũ ditionem excurrerat, plurimaq; caſtella cẹperat. Templũ quoq; Alexãdri martyris incenderat, eiusq; uenerandas reliquias homo deteſtandus ex loculis ſuis eiectas, multa nefanda in eis patrãs, maxima contumelia affecerat. Quapropter ſeptẽ uno die liberos amiſit, dignas eiuſcemodi contumeliæ pœnas perſoluens. Exinde idem Iſtrũ, ea parte qua in mare prorumpit, tranſmiſit, & grauia dãna dedit, Myſorum prædam (quod dicitur) omnia faciens. Quamuis Mauricius ex deſperatione quadam, Commentiolum ducem, cum plurimis hominum millibus, exercitum contra illius copias ducturum miſerit. Qui ſe in quodam occidentali caſtello, nihil agens, periculum'que effugiens, continuit. Longè uerò pòſt miſſa legatione Mauricius Chagano, ut pacatiora conſilia ſequeretur, perſuaſit.

Res Mauricij in Europa geſtæ.
Priſcus Romanorum in Europa dux.
Abares & Slauini Thraciam uaſtant.
Chaganus Hunnus in Alexandri martyris cineres contumelioſus.
Impietatis eius pœna.

CAPUT XXIX.

A

Barbaricus Chagani fastus & insolentia.

De fortunæ uolubilis instabilitate exemplū pulchrum.

PORrò quū Chaganus Priscū, quo minus amnē traijcere posset, quo tēpore prędā plurimā Priscus agebat, impediret: Theodorū is Medicū, uirū cordatū, sagacitateq́ & prudentia multos excellentē, ad eum misit. Qui quum barbarum frementē maximè, & superbientē, & uerborum fastu exultantem (nationum eñ omnium dominum se esse, minabundus iactabat) uidit, ueteri quadam narratione barbaricum legatus leniit tumorem. Inquit enim· Audi Chagane ueterem & utilem orationem. Sesostris Ægyptiorū rex, illustris admodū & felix, plurimas & maximas sibi subiecit nationes. Atq; ex eo successu in proteruā arrogantiā sublatus, currū sibi aureū pellucidis preciosisq́ lapillis exornatū fieri fecit. In quo cōsidens, quatuor ex deuictis regib. currui, q eum traherēt, iugo illis imposito, iūxit. Hoc uerò quū sępius fieret, & celebri q̄dā festoq́ die, ex quatuor istis regib. unus oculis cōuersis cōtinuè retrospiceret, & rotę uolubilitatē intuereť: Sesostrisq́ eū, cuius rei gratia tam frequēter oculos in rotā cōijceret, percōtareť, respōdisse is ferť: Cū stupore admiror rotā, quū eam instabili modo ferri, atq; aliàs aliter uolui, & nunc quidē sublimia demittentem, rursus aūt demissa sublimantē conspicio. Sesostris porrò ubi dictū id intellexit, statuit, ne illi posthac currum traherent. Barbarus uerò subridēs, satis se pacem complecti indicauit: & Priscus ei pro transitu bonam spoliorum partem, maxima quæq; concedendo, dedit: & se Romanorum ditione cedere (Romanum namq; id solum esse) significauit. At Barbarus Romanos armis & iure belli id amisisse respondit. Et quū Chaganus ad hūc modū familiarius cum Prisco rixaretur, Priscus ei, quòd ex oriente profugisset, conuicīj loco obiecit.

CAPUT XXX.

B

Antiquitates Turcæ.

De Caucaseis et Boreal. Scythis historia.

Chaganus Abdelarum, siue Ephthalitarū in Oriente uictor.

Item Abarum.

Taugast ciuitas Turcorum.

Mucriti pop.

Sogor gens.

Til flu. idē Niger, Vdir, & Cunni.

Abares pop. ex oriente in Europam sub Iustiniano uenerunt.

Barsilt. Vniguri. Saberi. } po.

QVandoquidē aūt Caucasiorū, atq; itē Borealiū Scytharū mentionem intulimus, age quę consecuta sint, perinde atque adiectitias narrationes, quamuis ad historiam non pertineant, exponamus. Ante eos annos Chaganus, qui in oriente à Turcis laudib. celebrať, Abdelarū, (alius aūt, Ephthalitarū dixerit) gentis principe fortiter debellato, populi eius imperium sibi sumpsit. Ea uictoria magnopere elatus: & Stemeischagano socio sibi belli ascito, Abarū quoq; nationē ditioni suę subegit: nō eorum Abarū qui in Europa & Pannonia sedes cęperunt, falsò nāq; sibi isti nomen id usurparunt, quum ante Mauricīj tempora eò aduenissent. Vnde uerò & ij genus ducant, paulo pòst dicam. Itaq; Abaribus à Chagano deuictis, ad eos illi, qui Taugast tenuere, cōfugerunt. Est autem Taugast ciuitas Turcorum percq; celebris, Indis finitima, cuius populus omniū est fortissimus, gentē in uniuerso orbe, quę ei comparetur, non habens. Inde uerò ad uicinam nationem Mucritorum uenerunt, cui & ipsi nationi magnū est robur, & cōtinua ad pericula, quę magnis animis fortiter sustinent, studia. Chaganus porrò gentem quoq; Sogor aggressus subegit, robustissimā & populosissimā. Hęc ad amnem Til accolit, quem Turci Nigrum, & antiquissimi principes Vdir & Cunni nominarūt: à quib. nominib. quędā etiā gentes appellationē sunt sortitę. Porrò Iustiniano, imperātee antiquis eius gētes optimatibus, pars quędā profugiēs, in Europā uenit. Hi Abares seipsos nominarunt, ducemq; suū Chagani cognomento exornarunt. Sed enim populi Hunnici Barsilt & Vniguri & Saberi, ubi partem gentis Vdir & Cunni appropinquare sibi uiderunt, in timorem maximum inciderunt: Abares illos formidatos, in regionem eam uenisse rati: eam'que ob causam muneribus eos inuitarunt, & per ipsos Albania potiti sunt. Et fugitiui ipsi animaduertentes commodam sibi eam appellationem esse, Abares deinceps seipsos nominarunt.

A minarunt. Inter Scythicas namq; nationes ea gens lögè bellicosissima, & ad excursiones faciendas aptissima esse perhibetur. Ad hodiernum sanè usque diem Pseudabares isti generis ortu diuisi, partim ab Vdir, partim à Cunni appellationem habent. *Pro Vdir, quidam habent Var.* Posteaq; autem de rebus Pseudabarum diximus, ad historiam contexendam redeamus. Ogorlia igitur deuicto, & Tucoch gentis principe ore gladij à Chagano sublato, unà cum his, nationis eiusdem cæsæ sunt triginta myriades, ita ut continuata interemptorum cadauera dierum aliquot inbibuerint iter. *Cædes triginta myriadum barbarorum.* Quũ uerò hæc tam præclara Chágano obtigisset uictoria, ciuile inter Turcos coortum est bellum. *Ciuile inter Turcos bellũ.* Siquidem Turun quidam Chagani cognatus, res nouas molitus, copias magnas contraxit, quibus Chagano congressus superior fuit. *Turun.* At ille alijs tribus Chaganis in societatem belli uocatis, cõtra tyrannũ progressus est: & pugna ad regionẽ Icar cõmissa, inter cædes multas tyrannum interemit, & ditionem suam recuperauit. *Chaganus.* Victoriæ eius gratulatio cum alijs Principibus, tum Mauricio ipsi est significata. Procemiũ gratulationis eius tale fuit·

" Romanorum Imperatori magnus Despotes septem gentium, & septem orbis
" terræ climatũ dominus. Enimuero montem Icar aureum Persæ uocant, Orientem uersus situm, propterea q frugum est feracissimus, pecoribusq; & iumentis frequentissimus. *Icar mons aureus.* Persis autem lex est, ut potentissimo Chagano aureũ hunc montem concedant. Iidem duabus hisce rebus prorsus se gloriantes efferunt, q nunq; epidemiam pestilentiæ uiderint, & quòd rari in regione eorũ sint terræmotus. Terram autem Caath & Sogdoanem cõcussiones & pestilentias experiri dicunt. *Terra Caath. Sogdoane.* Turci sanè summopere ignem colunt, acrem et aquam honorãt, terram hymnis celebrãt, & eam solam adorant. *Turcorum religio.* Deumq;, qui cœlum & terram

B condidit, nominant: cui etiã equis, bobus, & ouibus sacrificant. Sacerdotes q́q; habent, qui de rebus futuris diuinare existimanť: apud Medos uerò septem populi ordines, res præcipuas expediunt. *Apud Medos septem populi ordines.* Et lex antiqua partiri aliter negocia nõ permittit. Qui enim Arsacidarũ ordo dicitur, regnũ apud se retinet, & regi diadema imponit. Ordo alius rei militari præest: alij politia curæ est. Alius, contro uersias de quopiam, q arbitrario iudice indigeat, inter ambigentes exortas decidit. Quintus populi ordo equites regit. Qui hunc consequit̃, tributum à ciuibus & subditis exigit, & regio ærario præest. Septimus regis equos curat, & uestem militarem seruat. Hasce leges in aula regia Darium Hystaspem sacrasse ferunt. *Darius Hystaspes.* Cæterùm ea ætate Turci illi ex Vdir & Cunni profugientes, in Europam uenerunt, & se Abaribus, qui sub Chagano erant, ad decẽ ipsi milliũ numerum pertignentes, coniunxere. Turcorum aũt orientaliũ Chaganus bello ciuili confecto, prosperè res administrauit: & missis ad incolas Taugast legatis, fœdus cũ illis legitimũ inijt, regnumq; suũ pacauit. Princeps uerò in Taugast, Taisan nomen sortitus est, q̃d lingua nostra Dei filiũ sonat. *Taisan princeps in Taugast.* Pacatũ & à seditionib. uacuũ regnũ regionis eius princeps obtinet, própterea q gens tota administrationẽ ei deferre solet. Statuas colunt, leges apud eos iustæ sunt, uitam sobriè semper degunt. Constitutionẽ sacrosanctã habent, ne qs uirorũ se auro exornet, quamuis auro et argento propter cõmoditatem mercimoniorũ abundent. *Lex saluberrima.* Distermi nat eam ditionẽ amnis, inter duos maximos inter se dissidẽtes populos fluens, quorum alteri nigra, alteri coccinea uestis est. Qui atro amictu gaudet, flumine traiecto rubrã gestantibus uestẽ bellũ intulerunt, & fortiter imperiũ omne obtinuerunt, quo tẽpore Mauricius Romanũ imperium administrauit. Cõiuges ibi regum aureos currus habẽt, qui à singulis bobus trahunť. Boues isti auro & magni precij lapillis splendidè sunt ornati. Eisdem freni quoque aurei sunt. Et qui regnũ in Taugast suscepit, cum septingẽtis fœminis noctẽ totã cõsumebat.

Ciuitatis Taugast conditor Alexander magnus. Vxores autem illustrium ibi uirorum argenteis pilentis utuntur. Porro Taugast urbem condidisse Alexandrum Macedonem barbari dicũt, cum Bactrianos scilicet & Sogdoanem subegit, duodecim barbarorũ myriadibus in ea combustis. Aliam quoq; urbem nõ ita multis miliaribus inde dissitam, idem Alexander statuisse fertur, quam Chubdan uocant. Cuius præfectum mortuũ, lege hoc ita iubente, coniuges eius perpetuò lugent, neq; unq; à sepulcro discedunt, pulla ueste indutæ, & capite nouacula raso. Chubdan duo maximi amnes diuidunt, quorum ripis cupressi frequentes imminent. Multi in ea regione sunt elephantes. Mercimonia autem ciues cum Indis exercent, corpora q; maximè candidis. Sunt ibi quoq; uermes q; plurimi, fila Serum nentes, multiplici & uario colore. Eos barbari magno studio curant. De his hactenus: quæ quidẽ non frustra exposui. Quum enim de Abarum gente, & eorum du ce Chagano dixerim, ut ille ꝓpter Alexandri martyris malè tractatas reliquias pœnas dederit, & rem maximè mirificè à VERBI matre gestã hic cõmemoraturus essem, eam ob caussam paululum à proposito digressus, hæc retuli. Sed iam historiã nostrã ad carceres ipsos reuocemus. A

(Margin: Cædes duodecim myriadũ barbarorum. Ciuitas Chubdan. Bombyces.)

CAPUT XXXI.

Hoc loco autem, quid Mauricio in celeberrima martyre Euphemia acciderit, dicam. Iners namq; cogitatio Imperatori incesserat, ut anxiè nimis de ingentibus eius miraculis inquireret, & fallaciã hominum prodigia ab ea edita, esse putaret. Ex aduerso Constantinopoli inclyta Chalcedonensiũ ciuitas sita est, ubi sanè templũ quoq; est magnificè constructũ. Diximus aũt non ita dudũ, sacrosanctas eius reliquias olim in hoc ipso templo, in urna marmorea repositas esse. Atq; in eiusdem memoria, miraculũ insigne, atq; eis qui id non uiderunt, propè incredibile fieri solere. Ex quo enim illa in martyrij stadio decurrit, & corpus eius in monumento cõditum est, ipso passionis eius die, in cõspectu omniũ, loci eius episcopus, spongijs quibusdã ex defunctæ corpore sanguinis liquorem haurit. Sanguinem sanè ueluti ab recens cæso corpore uulnerum tabo mistum, & unguentis quibusdam ex seipsis natis temperatum cernas, quem exiguis uitreis uasculis episcopus exceptum atque diuisum turbæ aduenienti donat. Hoc igitur auditum, sicuti dixi, animi quadam uęcordia in dubium uocans Mauricius, quum tempus appeteret, argenteum ornatum ex sepulcro detrahit, & Imperiali signo monumentum martyris obsignat. sic enim hoc incredulitatis uolebat audacia. Postquam autem tempus ipsum quod debebat, aduenit, curiose mysterium indagat, accuratiusq; experimento solicito miraculum explorat. Ecce tibi uerò rursum, sicuti antea, sanguis unguento cond itus, instar riuuli è monumento promanat, & spõgiæ sanguine suaueolenti pinguescunt. Et martyr ipsa tum, ut ꝓlixius sanguinis fons profluet, fecit: atq; illa ad hunc modũ Imperatoris incredulitatem erudiens castigauit. Ipse autem digitis sanguini admotis, coq; humore delibutis, seipsum sanctificando cõspersit: & reipsa, ut id crederet, persuasus, deinceps cum admiratione laudes suas clara uoce martyri tribuit. B

(Margin: De sanguineo unguẽto è corpore diuæ Euphemiæ Chalcedone profluente. Miraculũ hoc curiositate sua inuestigauit Mauricius.)

CAPUT XXXII.

Minimè uerò abs re fuerit, si celeberrimæ martyris istius prodigio, admirandæ Glyceriæ, & ipsius martyris miraculum coniunxero. Vir quidã cui Paulino nomen erat, obscuro loco natus, in bonis tamẽ disciplinis admodũ educatus, manifestò in impostorũ & maleficorũ barathrum demersus esse deprehensus est. Incantatori huic & mago argentea fuit peluis, in qua detestandũ cruorem excipiens, per eum execrandus ipse cum apostatis uirtutibus colloquebatur. Vasculum id necessitate flagitante argentarijs

(Margin: De consimili unguenti, ad diuæ Glyceriæ tumulum, miraculo. Item de idololatrarũ per id expiato piaculo.)

A tarijs uendidit. Qui precio numerato lancē eam receperunt, uenalemq́ue & ipsi pro foribus cuiuis prætereunti emendi liberam facultatem facientes proposuerunt. Accidit autem, ut Perinthius antistes Byzantij esset, & peluim eam, ita ut uenundabatur, cōpararet. Itaq; cum uasculo empto se in sedem suam recepit, & ob reuerentiam unguenti martyris Glyceriæ, sublato priore uase æneo, argenteum istud reposuit, cultui diuinitùs manantis unguenti id maximè conuenire arbitratus. Atq; ille quidem hoc sic fecit. Riuus autem unguenti constitit. Martyr enim ipsa piaculū tantum detestata, gratiam & donum id cohibuit. Haudquaquam enim fas esse, tacens etiam dicebat, ut mundum immundo cōtingeretur. Hoc postquam diebus plurimis fieri cognouit episcopus, oppidò quàm grauiter tulit, uariasq́; curas in animo ipse suo, si ipsius culpa Ecclesia commoditate tanta orbari deberet, uolutauit. Proinde ad lacrymas & preces cōuersus, Deo supplicauit, ut rem tam grauem auferret, & facti eius causam latentē ostenderet. Deus uerò ritè abominationem eam amoliens, & inscitiam misericordia legitimè prosequens, antistiti in somnis lancis piaculū manifestat. Ille statim argenteam phialam subducit, & priorem illam æream, perinde atq; puram & quasi uirginem atq; immaculatam ministram cultui religioso restituit. Et ecce tibi, derepentè unguentum rursum scaturit, & miraculorum latex denuò exundat. Piaculum autem execrandum manifestò in apertum producitur, & non aliter q̃ in publicis columnis incisum proponit, urbiq́; gloria sua redditur. Ea res ubi ad Imperatoris aures, per primariæ sedis episcopum (Ioannes is Ieiunus erat) relata est, princeps ab eodem episcopo ad reos capitali supplicio persequendos excitatus est (nam is resipiscentia atq; pœnitentia crimen corrigere uoluit) iudi-

B cium igitur maximum cogitur, & maleficorum multitudo ingens producitur. Qui in grauem carcerem coniecti, ad supplicia, debitas persoluturi pœnas, traditi sunt. Inter quos Paulinus in palum summa parte hiantem actus, turpiter uitam finijt: quum prius cædis filij sui spectator fuisset. Siquidem & hunc abundè impiæ imposturæ & maleficij portentis imbuerat. Atq; hoc ita est gestum. Quod uerò præter opinionem omnem aliud à VERBI matre eodem tempore est actum, id quoq; referam.

CAPUT XXXIII.

Græci quidam, siue gentiles, in cuiusdam domo conuiuantes, & uino sese inuitantes, post prandium, simulatq; satis adbiberant, blasphemare & conuicijs proscindere VERBI matrem cœpere: postremum hoc compotationi adhibentes studium, ut quæcunq; aliquis eorum excogitare posset, absurda atq; indigna, per ea ridens œconomiæ & dispēsationis salutis nostræ mysterio illuderet. Impietas ea postq; innotuit, illi quidē condignas petulantis linguæ pœnas dedere. Ædium autem, in quibus confidentes graui blasphemiæ indulserant, dominus, à sacris nostris non alienus, tum quidem, quòd res ita tulerit, periculum effugit. Non multo uerò pòst, noctu ei dormienti in somnis Deigenitrix astitit, cui diligentius, Ecquid se, quæ nam esset, nosset, percōctanti: postq; ipse, nosse se eam professus est: illa ei contumeliarum indignitatem in memoriam reuocauit. Tum ille miser supplex illi esse, ueniamq; delicti petere: & ne tam citò morte mulctarē, sed tempus ei pœnitentiæ relinqueretur, orare. Illa, daturam se hoc ei, neq; in præsentia ipsum ita morte pœnas luiturum, promittere: uimine autem, quod manu gestare uidebatur, genua eius circumcircà ueluti exarans, circumscribere. Id ubi factum, auolans, ei postea

Exemplū uindicatæ humanitatis simul & diuinitatis in uirginem matrem blasphemiæ.

Ad finem huius libri ex Suida annotatio est de Constantino Copronymo, Imperatore Constantinopolitano, qui longè post imperauit, in uirginem matrem contumeliosus. Res est huic argumento congruens.

ei poſtea non apparuit. At ille ſomno diſcuſſo, membra ea quæ uimine notata A
fuerant, ſtatim ab reliquo corpore diſrupta inuenit, recenti ſanguine profluen-
te. Et in publicum productus, iuſtum omnibus iudicium promulgauit. Qui ue-
rò id audierunt, laudes Deo, propter tam inopinatum miraculum, cantarunt.
Matrem itidem Dei celebrarunt, quæ ita ſemper Chriſtianorum genus tuere-
tur, quæq; nouo quodam modo affectionem erga nos ſuam, quamuis præter na-
turam eius ſit ut quenquam puniat, ui quadam adacta oſtenderet, ut ſcilicet reli-
gio nobis ſtabilis & firma eſſet.

CAPUT XXXIIII.

Ioannis ieiunatoris archiepiſcopi Conſtantinopolitani mors.

Vm uerò etiã hierarcha urbis Conſtantinopolitanæ Ioannes, poſt † epiſcopatus ſui annos tredecim, ex hac uita deceſsit. Qui quòd uoluptates expugnarit, animiq; perturbationes coercuerit, & imperiũ in uentrẽ exercuerit, νηστευτής, hoc eſt ieiunator, à Byzantijs cognominatus eſt: uir ex idiotarum quidem ille & opificij nõ inhoneſti ordine progreſſus, ſed qui propter præſtantem uirtutem ad epiſcopatus faſtigium ſublatus ſit.

De eiuſdẽ ſanctimonia. Alij Ioannem Eleemoſynariũ nominant. Cuius ſacri cineres in arce Budenſi fuere.

De quo quùm multa alia memoratu digna prædicantur, tum illud maximè celebratur, quòd propter ſuam erga pauperes affectionem & miſericordiam, pluribus ab Imperatore talentis mutuò ſumptis, ſyngrapham illi dederit, qua ſubſtantiam ſuam mutuæ pecuniæ tanquam hypothecam oppoſuit atq; impignorauit. Cæterùm poſtq; is è uita migrauit, Mauricius antiſtitis facultates inquirens, paupertatem eum magnopere conſectatum fuiſſe comperit: cumq; de uirtute tanta admiratus, ſyngrapham ſtatim diſcerpſit: & lectulum tantũ ligneum, qui in bonis eius repertus eſt, & amiculũ lancum tenue admodum, nec non penulam quandam deformem (fuerat namq; Ioannes malè ueſtitus, frugalitate ui- B
tæ conſpicuus) in aulam Imperialem inferri iuſsit, eaq; rebus omnibus prętulit. Et ieiuniorum ſolenni tempore deinceps, lectis ex auro & lapillis precioſis concinnatis, ſericiſq; ueſtibus, & alijs Imperialibus delicijs ualedicto, ligneo præſulis eius toro noctibus totis uſus eſt, gratiam quandam diuinam ex eo ſe conſequuturum exiſtimans. Tum quoq; Maurorũ gens in Libya uiſa eſt, à Germanis ducibus bello locis ſuis expulſa.

† *Inter Ioannem iſtum & Gregorium epiſcopum Romanum contentio fuit: quòd Ioannes Oecumenicus epiſcopus nominari uoluerit, cui propterea Gregorius reſtitit. Blond. lib. 8. Gregor. Epiſt. lib. 4. cap. 29.*

CAPUT XXXU.

Signa Mauricij mortẽ prænuntia.

Odem tempore plurima etiam indicia apparuere, Imperatoris mortem portendentia. Primùm enim cometa maximus uiſus eſt, pluri-mis coruſcans diebus. Et alia quę accidit res, clarius etiã id oſtendit. Nam uir quidã qui q; tenuiſsimè uixerat, & in uita ſolitaria ſeſe contemplatione rerum arcanarũ exercuerat, uitæq; iſti mundanæ renũciauerat, ſtrictum gladium in foro (celebris hîc urbis locus eſt) uſq; ad ueſtibulũ aulæ Imperialis gerens, proceſsit, & uoce magna prædixit, breui Imperatorem unà cum liberis & coniuge ferro cæſum iri. Æſtatis uerò tempore, Herodianus etiam quidam, id quod de Imperatore futurum eſſet, propalàm renũciauit: atq; is non ſine diuina ſorte ſibi prædictionem eam manifeſtatam eſſe confirmauit. Alia inſuper prodigia tum temporis accidère, quæ nunquam antea aliquis uel uidit, uel audiuit.

Prodigioſus partus.

In Thracia ſiquidem mulier puerum genuit monſtroſum prorſus, naturæq; ipſius piaculum. Oculis namq;, palpebris, & ſupercilijs caruit, neq; reliqua corporis conſtitutione formã & effigiem iuſtam habuit: quippe cui neque manus, neq; brachia eſſent, & cui ad coxendices cauda piſcis illis innata dependeret. Quod portentum ubi Imperator uidit, interfici id iuſsit, gladiumq;

A statim exosculatus est. Mater autem quæ monstrum ipsum protulerat, quandoquidem sua culpa ad inopinatum miraculum nihil contulisset, crimine absoluta est. Tum etiam ex Imperialibus equis præstantissimus, & aureo ornatu spectatissimus, derepentè concidens, ruptus est. In suburbanis autem Imperantis ciuitatis uicis, alia quoque monstra nata sunt: puer uidelicet quatuor pedes habens, & biceps alter, uterque uerò ferro concisus est.

CAPUT XXXVI.

Menas Aegypti præfectus.

Apparitio duorum hominum aquatilium, in amne Nilo.

DEcimonono Imperij Mauricij anno, Mena præfecto Ægyptum gubernante, etiã in flumine Nilo portenta quædam extiterunt. Postquam namque præfectus in Delta (locus hic apud Ægyptios præclarus est, ex literæ eius figura nomen adeptus) uenit, & in ipso diluculo ad amnis ripam iter fecit, subitò ex fluminis alueo uir quidam horrorem secum afferens, prodijt, uultu Giganti similis, aspectu graui, capillo subflauo & canis resperso, pectore ingenti, dorso & brachijs heroicũ quiddã præseferens, atque pubetenus quum subinde ex undis subsiliret, spectandũ se præbens, reliquo uerò corpore sub aqua latens: ueluti enim erubesceret, sic arcana naturæ occultauit. Eum ubi dux conspexit, solenniter eum identidẽ adiurauit, siquidẽ dæmonium esset, ut è cõspectu abiret, & in solitudinem se reciperet: sin creatrix aliqua uis id protulisset, ut ne prius spectandũ se subduceret, quàm omnes inopinato aspectu satiati essent. Itaque animans id (hominẽ enim dicere nõ ausim) diutius constitit adiuratione constrictũ, seque omnibus conspiciẽdũ præbuit. Tertio deinde die, sub aurorã, aliud etiam animans muliebri forma (nam id natura satis indicabat) ex undis emersit. Nam uultus ipsius leuitas, comæque prolixitas, nec nõ reliqua corporis constitutio, & capilli partim complicati, partim soluti, formæque splendor,

B feminam esse denunciabant: sed coma ei subnigra, facies candida, nasus mediocris, & digiti in manibus decentes erant. In ore tenera florebant labia, ubera leniter intumescebant, & papillæ à pubertate recenti paululum prominere conspicienti uidebantur. Reliquas mulieris partes flumen occultabat, arcana thalami cõiugalis mysteria spectatoribus, perinde atque eis qui sacris secretioribus initiati non essent, subducens. Dux igitur ipse & cohors eius usque ad occasum solis spectaculo eo oculos pauere, quo tempore & animalia ea intimos amnis recessus subiere, quum silentio sese uidenda exhibuissent. Muta namque taciturnitate conspectum sui amatoribus præbuerunt. Ex omnibus uerò infaustis hisce indicijs, Imperator grauem rerum exitum coniectando colligebat. Et iam tum futuri casus metu perturbabatur: propterea quòd, qui diligenter historias conscripserunt, haudquaquam commoda rebuspub. eiuscemodi prodigiorum ostenta esse, memoriæ prodiderant.

Mauricij Imperatoris, propter prodigia istiusmodi perturbatio.

CAPUT XXXVII.

Priscus & Cõmentiolus rectè aduersus barbaros rem gerunt.

NOn multum intercessit temporis, quum Priscus & Commentiolus regionum Europæ præfecti, soluta ea, quam arte quadam cum Chagano Abare pepigerant, pace, clàm id iubente principe, ratibus Istrum traiecerunt. Atque ubi primùm in Viminacium (insula ea est in Istro flumine sita) delati, & deinde subitò cum barbaris & quibusdam alijs congressi sunt, unius mensis spacio plurimis prælijs, supra triginta millia Abarum, Gipedum, & Slausnorum interemerunt: eorundemque ultra quindecim millia ceperunt: & uictoria tali potiti, qualem uix unquam aliquis ab hostibus reportasse cognitus est, retrocesserunt. Captiuos porrò Chagano per legationem petenti, Mauricius restituit. Hyberno autem tempore, quum Romanorum copiæ, ui cogente, Commentiolo stratam lapidibus Traiani uiam, Gerontio uetustæ nobilitatis

nobilitatis uiro, qui centũ & duodecim annos natus erat, duce transijssent. acer- A
rimo frigore exorto, multi interiere. Et Commentiolus quidẽ Byzantiũ est reuersus: Priscus uerò in Thracia remansit, excursionibus hostiũ, si quę fierẽt, obuiam iturus. Sed enim primo uere quum Constãtinopolim uenisset, denuò dux declaratus est. Decimonono imperij Mauricij anno nihil magnũ à Romanis & barbaris gestum. Tum uerò Mauricius Theodosiũ filium sponsum ingenti cum apparatu fecit, legitimo matrimonio ei Germani filia cõiuncta, uiri pręstantissimi & Senatoris praeclarissimi. Sed & Chosroes Babylone tum degens, à socijs nostris Syris & finitimarũ eis regionũ populis incitatus, rumpere pacta cum Romanis fœdera cogitabat. Verùm ubi Imperator legationem ad eum misit, pacta quidem rursus confirmata sunt. Orator autem ipse legatione obita, malè est acceptus: propterea quòd Imperatori dixerit, Persarum regem uerba haec audientibus satrapis in medium protulisse · Propter oratoris ipsius uirtutẽ bel- »
lum intermitto. Eam enim rem ubi Imperator audiuit, indignè tulit, et Georgio »
(id namq; oratoris nomen erat) periculosus legationis eius lapsus fuit. Ita namque res fert, ut oratio, si non ea qua opus est, ratione dispensetur, magnas eis calamitates, qui illa abutuntur, pariat. De his hactenus.

Theodosius Mauricij filius Germani filiam in matrimonium ducit.

Exemplũ arrogãtis & insolentis legati & oratoris.

Legitimus linguae usus.

CAPUT XXXVIII.

Petrus Mauricij frater, Europe praefectus.

Seditio plebis Constantinopolitanae aduersus Mauricium principem.

Mauricius in templum Blachernarũ confugit.

Nimium leniter Mauricius in seditiosos animaduertit.

Igesimũ iam in Imperio Mauricius princeps agebat annum, quũ Petro fratri praefecturã Europae demãdauit. Et pestilentia subitò coorta, uehementer Imperantẽ urbem afflixit. Postq; uerò tempus natalis Christi aduenit (consueuerat quippe princeps unà cũ populo festũ eum diem in templo agere) & tum pro cõsuetudine sua, Mauricius multitudini honorem
cum habuit, nonnulli ex plebe rebus nouis solicitati, seditionem aduersus eum B
mouerunt: eundemq; saxis petentes, cõuicijs insuper prosciderunt. Ibi tum ille aegrè periculo uitato, in Deigenitricis templum, quod Blachernas populus nominare cõsueuit, saluus confugit. Magna aũt religione delubrũ id Byzantij colunt. Dicitur namq;, & creditur, uestes Marię uirginis, & partẽ quandam admirandae eius zonae, capitisq; etiam amiculũ in aurea urna ibi asseruari, sicuti à me suprà dictũ est. Imperator porrò adeò leniter in seditiosos animaduertit, ut pręclariores ex rebellibus resipiscere, moderatioraq; cõsilia sequi iusserit: reliquos autem se puniturum esse assimulauerit. Itaq; ira soluta, reuertendi eis in urbem, potestatem fecit. Porrò Petrus cum Romanis copijs Palastolum profectus, atque ibi aestate moratus, ineunte autumno in Dardaniae angulum concessit. Ibi namq; cõgregari Abarum multitudinem, & castra ad Absiih habere audierat. Hortabatur autẽ Petrum Mauricius, ut quicquid tandem posset aduersus Chaganum faceret, neq; exercitum inde exire pateretur, sed arte quadam & callida administratione proderet. Indignabatur enim, praeteritarum iniuriarum memor, militibus, seditione atq; rebellione gaudentibus. At Chaganus clam progressus, Macedoniam percurrit: & infinitã multitudinem hominum secum ducens, propè ad Constantinopolim accessit, duobusq; aureis uirum quemq; re- †
dimendum obtulit. Quum autem ea conditio Mauricio gratis uideretur, & tam uilem redemptionem auaritia uictus reijceret, furore percitus tyrannus, captiuos multorum millium omnes ense concidit. Cuius rei gratia Deum infensum ei factum esse creditur. In somnis etenim ei apparens Christus, Phocae eum ordinis ductori traditum esse dixit. Et Mauricius à somno excitatus, Philippicum sororium suum acciri è uinculis iussit. Primae enim nominis eius

Milites rebelles Mauricio & ducib. eius.

Mauricius captiuos plurimos uili mercede à Chagano non redimit.

Visio numinis irati, Mauricio noctu oblata.

literae

† *Apud Diaconum est, uno etiam aureo nummo Chaganum singulorum captiuorum caput Mauricio redimendum obtulisse, illumq; conditionem eam non accepisse.*

A literæ succesſionem quàm maximè ſuſpectam habebat. Atqꝫ ob eam cauſam uin ctum eum tenebat, Imperium ad illum deuolutum iri exiſtimans. Philippicum ergo eum, ſi quem militem Phocam noſſet, interrogauit. Atqꝫ quum ille reſpondiſſet, Phocam eum eſſe, qui non ita pridem imperio eius impudenter reſtitiſſet: Imperator, quibus'nam is moribus eſſet, percunctatus eſt. Et ubi timidum eſſe cognouit: Si timidus reuera, inquit, profectò & percuſſor eſt. Verumenimuerò Mauricius ob tantæ multitudinis cædem, odium omnium incurrit, conuicijsqꝫ ab omnibus eſt proſciſſus.

Idem de Phoca inquirit.

Omnis homicida timidus.

Odium hominum erga Mauricium.

CAPUT XXXIX.

Vum exercitus diutius in Myſia eſſet, & milites à Petro quietis gratia, belli finem atqꝫ miſsionem, reditumqꝫ ad ſedes ſuas peterent: Petrus autem muto perſimilis, Principis imperio potius parendum, copiasqꝫ ultra Iſtrum cõtinendas eſſe cenſeret, mirum eſt quàm id multitudo, Imperium detrectans, ægrè tulerit. Et Petrus uiginti milliaria ab exercitu ſeceſsit. Ad quem milites octo uiros delectos, inter quos etiam Phocas pernicioſiſsimus tyrannus erat, miſerunt. Poſtquam ille in ſententia ſua perſtitit, & Imperatoris mandatum eſſe, ut exercitus ultra Iſtrum permaneret, aſſeuerauit: multitudo ipſa ira feruens, Centurionem Phocam ſibiipſi præfecit, Petro repudiato. Poſtea etiam Phoca in clypeo ſublato, electionẽ eius cum plurima acclamatione renunciauit. Quod ubi Petrus reſciuit, profugit, & ad Imperatorem rem omnem retulit. Mauricius tribunis plebis euocatis, populi numerum inueſtigauit: nihil prorſus de eo, quòd deſertor Phocas præfectus renunciatus eſſet, ſolicitus. Idem urbem ipſam Imperantẽ & ſuburbanos eius uicos diſpoſitis cuſtodijs mu-

Rebellio militum aduerſus Petrum præfectum.

Idem, Petro reiecto, Phocam ſibi præficiunt.

Hungaricũ hoc eſt.

B niuit. Deinde etiam ad multitudinem illam rebellem legationem miſit. At tyrannus minimè mandata eius curauit, ratione omni & oratione reiecta. Et exercitus Romanus ſeditione mota, ad Theodoſium Mauricij filium, ad Callicratiam uenationibus ſeſe oblectantem, epiſtolam dedit, ut uel Imperium ſuſciperet, uel eo Germano ſocero cederet. De cætero namque minimè ſe paſſuros eſſe denunciarunt, ut Romanas copias à Mauricio gubernari cernerent. Hæc poſtquam Imperatori ſunt ſignificata, Germanus, ueluti ſuſpicionem de ſe præbuerit, propterea exercitum res nouas molitum eſſe, ut ipſum ad rei Romanæ ſummam adminiſtrandam legerent, ſupplex in Deigenitricis templum confugit: quod Cyrum conſtruxiſſe fama eſt, qui conſul ſub Theodoſio fuit, bonus admodum uir, & eloquẽtiæ doctrinæqꝫ omnis perquàm ſtudioſus, quas ſingulari amore & ſana quadam inſania eſt proſequutus. Poſtea uerò Germanus etiam ad templum maximum, quod Iuſtinianus ambitione ſumma & magnificentia, magnis ſumptibus rerum uniuerſarũ Deo conſtruxit, tranſijt. Eam ſanè ob cauſam Princeps filium Theodoſium fuſtibus cædi iuſsit, ſuſpectum eum habens, quòd arcano conſilio Germano ſocero, ut ad opem diuinam confugeret, ſubiecerit. Et miſsis hominibus certis, Germanum inde extrahere tentauit. Plebs autem urbana ubi id reſciuit, tumultum mouit, ius templi defendens: Germanoqꝫ, qui eò confugerat, ut ſe ibi contineret, perſuaſit. Atqꝫ furore tanquam duce eis præeunte, ſcommata plurima pleriqꝫ in Principem contorſerunt, eiqꝫ quòd cum Marcione ſentiret, cum conuicio obiecerunt: cuius hæreſis cum ſtulta quadam religione, fatua & contemptibilis eſt. Quum igitur ingens tumultus maximè ſæuiret, qui urbis mœnia ſeruabant cuſtodes, hiſce rebus auditis, reliquæ ſe tumultuanti multitudini ipſi quoqꝫ immiſcent. Et plebs undequaque concurrens, & mali eius tempeſtate fluctuans, in ædes Conſtantini, cui Lardy cognomen erat, impetum facit: quem uirum Mauricius inter reliquos patricios charum maximè habebat. illuſtris enim

Idem Theodoſio Mauricij filio Imperium deferunt.

Germanus affectati imperij ſuſpectus, ad eccleſias confugit.

Cyrus conſularis.

Theodoſius à patre fuſtibus cædi iuſſus.

Hungaricũ & hoc.

Tumultus urbis Conſtantinopolitanæ.

Plebs furioſa Conſtantini Lardy patricij ædes incendit.

 erat, &

erat, & ex primarijs senatoribus unus ad patriciatus dignitatis sublimitatem euectus, tributis etiam Orientalium regionũ præpositus: eum Romanis præfectum prætorio appellare mos est. Huius ædibus omni uoro igni traditis, cœpto'que eo per audaciam ratione omni carentem furibundè peracto, inde abiere. A

CAPUT XL.

Mauricij ex urbe Constantinopolitana fuga.

Taq; Mauricius de rerum summa desperans, & multitudinem cædis odio ad tyrannum deficientem, ipsum'que etiam Cyriacum (qui post Ioannem dignitatem Hierarchicam susceperat, quum prius presbyter & œconomus ecclesiæ magnæ fuisset) conuicijs proscindentem uidens, de media nocte Imperiali prętexta posita, priuata'que ueste sumpta, simul cum coniuge & liberis, dromone conscenso, in Orientē profugere conatur, non exiguam secum pecuniæ uim portans. Et postquam in sinum Nicomediæ, ad templum Autonomi martyris (Soræi uernacula lingua nominatur, Constantinopoli autem plurimùm centum & quinquaginta stadijs abest) uenisset, tempestate sæua circumuenitur: & præterea consueta sibi podagra derepentè correptus impeditur. Cuius morbi sanè quàm infelix prouentus & ubertas obuenire eis solet, qui continuè Imperialē urbem incolunt. Ex eo loco Theodosiũ filium ad Chosroem legat, qui opem ab eo peteret: ei'que in memoriam reuocaret, quod & ipsi de summa regni periclitanti Mauricius id conseruarit. Aequum quippe pium'que esse, ut ille parem sibi referret gratiam, quum eius domus simul omnis in maximũ esset adducta discrimen. Sed enim Germanus Theodosij Mauricij filij socer, quum uelut in nauigium, sic in imperium Romanum, nullis fulcris aut fundamentis nixum, incidisset, gubernacula eius regere est aggressus. Verùm Prasini (ordo hic & factio Romanæ plebis est) spes eius inciderunt. Proinde & ipse per desperationem rerum, se ad beneuolentiam tyranni contulit: eum'que, ad quem, ut ita dicam, fortuna inclinauit, adorauit. Statim namq; Prasinorum factio imperialem regiam occupauit, & tyranno imperatorijs acclamationibus applausit. Phocas Theodoro quodam uiro insigni misso, urbis antistitem (patriarcham hunc appellare homines soliti sunt) & populi delectos acciuit. Qui quum in templo Ioannis Baptistæ, in ea suburbana ciuitatis parte quæ Septimum dicitur, conuenissent, coronam Imperatoriam pestiferæ beluæ imposuerunt. Atq; ille è uestigio apparatu pręclaro Byzantium ingreditur, aurum ad instar imbris ubiq; spargens, & Byzantios ciues ea munificentia in introitu suo exhilarans. Postea uerò Leontiam quoq; uxorem Augustam renũciat, & splendido triumpho in aulam Imperialem deducit. Porrò quum populi factiones grauiter odijs inter se decertarent, † altera earũ uulgò dixisse fertur: "Vade, præsentem rerum statum cognosce: Mauricius enim nondum mortuus est." Quibus uerbis tyrannus exauditis, tum quidem multitudinem oblatrantem compescuit: postera autem die totus ad cędem Mauricij, ueluti furijs quibusdam raptus est. Itaq; illum cum podagræ & chiragræ doloribus conflictantē, ex eo quem diximus sinu, unà cum coniuge & liberis, inter quos etiam Theodosius ex itinere legationis retractus erat, è regione Constantinopoli, ubi Chalcedonensis ciuitas est, in Eutropij portum traduxit: & primùm liberos ipsos in conspectu patris occidit, in quorum cuiusq; cęde uerba illa pater protulit: "IVSTVS ES DOMINE, ET IVSTVM IVDICIVM TVVM." Deinde uerò & ipse Mauricius resectionem capitis sustinens, ferro cæsus occubuit, egregia animi uirtute in summa ea calamitate exhibita. Quum namq; liberorum nutrix infante uno Imperiali subtracto, puerum ipsa suum lactentem ad cædem protulisset, Mauricium astantem percussoribus arcanum suppreßi pueri sui cõsilium indicasse ferunt: quòd minimè æquum esse duceret,

Cyriacus Episcopus Constantinop.

Constantinopoli frequẽtes sunt podagrici.

Germanus se Phocæ permittit.

Prasinorum Constantinopoli factio.

B

Phocas Imperator Rom. coronatur.

† Factio hæc Venetorũ fuit. ὕπαγε, μάθε τὴν κατάστασιν.

Miseranda Mauricij, suorum'que cædes.

Eiusdē in ultimo uitæ actu pietas, & animi fortitudo.

A duceret, ut in alium, quum ab ipso Deus pœnas expeteret, animaduerteretur. Atq; eo infante iugulato, cædes eiusmodi pro sanguine lacteum liquorem profudit. Ad hunc modum Imperator, qui naturæ legibus superior esse uisus fuerat, uitam finiuit, postquam sexagintatres ætatis annos transegisset, uiginti autem ex eis in Imperio enituisset.

CAPUT XLI.

Cadauera autem Imperialia, oppidò quàm lacrymosum ludicrum, ibi in littore maris iactata sunt, ita ut illius undam purpureo sanguinis cruore infecerint: nunc quidem fluctibus ipsis in terrã leniter appulsa, nunc uerò reciprocante maris impetu reducta. Ex eo deinde loco translata, prouentum lacrymarum eis tulerũt, qui illa nudata, & ad spectaculum exposita conspexerunt. Ad eumq; etiam modum à tyrannicis militibus spectata, in Tribunali (ita enim dicitur campus qui ad Septimũ est) temerè proiecta sunt. Sic enim per eiusmodi spectaculũ exercitum ab omni humanitate alienissimum, piaculi quoq; participem fieri oportebat: ut scilicet quod fraudem & maliciam odit, nullisq; corrumpitur donis Dei iudiciũ, omnes eos retributionis irretiret plagis. Perniciosus namq; & execrabilis exercitus ille, grauissimis maximisq; circumuentus ærumnis, per uarias clades uitam hanc morte commutauit. Postq; enim Persica rursum expeditio sumendorũ armorum libertatẽ accepit, Chosroe admissum in Mauricio piaculum indignè ferente, bellum scilicet motum est: & exercitus uarijs modis simul & diuinæ uindictæ pœnas, & ipsorum præliorum casus subijt: quum quandoq; ipso conflictus tempore, sęuum in modum cœlesti igne peteretur: quandoq; aũt fame & direptione multimoda, captiuitateq; post B uictoriam amissam affligeretur. Maxima uerò eius pars ore gladij concidit, & ferri quasi aliud agentis opus facta est. Neque prius à Persis uictoria discessit, quàm impius iste & tyranni consectator exercitus totus interijt. Quod sanè satis ex eo quod modò dicetur, cõijcere licet. Non enim multo pòst, nondum quatuordecim annis elapsis quum Heraclius aduersus Razatem bellũ gereret, & delectum militum haberet, duos tantum ex ea multitudine, quæ tyranno fauerat, reliquos is inuenit. Sed enim ubi tempus ipsum nouas militũ copias Romanis tribuit, & exercitus ille uitiosus omnis pessumijt, res secundæ apud Persas mutatæ sunt, & Babylonius ille draco Chosroes Hormisdæ filius, nulla misericordia interẽptus est, Persicum bellum finem suum habuit. Verumenimuerò tyrannus impijs flagitijs ebrius, se ad aliorum etiam cædes armauit. Proinde Petrum Mauricij fratrem ferro necat. Occiditur præterea, cuius sæpe facta mentio est, dux Commentiolus: item Georgius Philippici filius: Prosentinus etiam, cui curas & cõsilia sua Petrus crediderat. Postremò uerò & Theodosius Mauricij successor, ex itinere, sicut dictum est, retractus. Fama autem obtinet, percussorem Theodosio parcentem, alium pro eo admodum illi similem ense iugulasse. Ipsum uerò Theodosium profugum, in locis multis multa expertum, postea morbo interijsse. Atque ea quidem fama per omnes Romani imperij ditiones uulgata est. Sed eam barbarus quidam error, perquàm tenui coniectura id facere ausus, protulit: propterea quòd caput eius solum, unà cum alijs qui cęsi sunt, exhibitum non sit. Verùm inquisitio ipsa satis solicitudine summa defatigata, Theodosium etiam mortuum esse cognouit. Ipsam Imperatricem Cõstantinam cum tribus filiabus tyrannus in priuatorum ordinem redegit: & primùm quidem eas in uili quadam & exili domuncula inclusit, postremò uerò ferro etiam interimi iussit. Eorum antem, cæterorumq; Imperialium corporum (decem autem fuere) reliquiæ, longo pòst tempore in Mamantis martyris templo, prope murum cui Xylocercus nomen est, repos-

Cadauera Imperialia ludibrio habita.

Milites omnes desertores, qui ad Phocã defecerunt, malè disperierunt.

Cognatorũ & fautorũ Mauricij cædes.

Constantinæ Augustæ filiarumq; eius cædes.

est, repositæ sunt. Templum autem id Pharasmanes eunuchus construxit, qui A sub Iustiniano imperialis cubiculi præfectus fuit. Porrò in communis sepulchri eorum monumento Epigramma hoc insculptum est:

Epitaphium eius.

» *O ego mille modis regum miseranda duorum,*
» *Mauricij coniunx, filia Tiberij:*
» *Edocui regina satis, fœcundaq; mater,*
» *Quàm sint multorum commoda sceptra ducum.*
» *Militis insidi iaceo, populiq; furore:*
» *Et mecum coniunx progeniesq; iacet.*
» *Ne misera Niobes ego sum uitale cadauer:*
» *Plura'ne Cissæus, plura Iocasta tulit?*
» *Esto iure pater, quur pignora parua necantur?*
» *Humani prorsus nescia turba doli.*
» *Non iam Roma meis carpes à frondibus umbram,*
» *Eruta Threycio stirps Aquilone iacet.*

Interitus Mauricij, cædis ipsius tẽpore, Alexandriæ nunciata. †

Illud etiam haudquaquam silentio prætereo, dignum in primis quod memoriæ rerumq; gestarum tabulis mandetur. Siquidem ea ipsa hora, qua Mauricius interemptus est, res ea omnis, ut gesta est, Alexandriæ, statuis quæ in Tychæo celebri urbis eius regione stabant, & tum basibus suis dilapsæ erant, uoce clariore, quid Imperatori Mauricio accideret, referentibus, uiro cuidam præclara uita insigni, noctu ibi deambulanti, indicata est. Quam rem Alexandriæ Augustalis, & Petrus Aegyptiæ prouinciæ præfectus, accuratius signis certis notatam, ueram fuisse, nono die postquam acerbus nuncius iste in Aegyptum peruenit, compere B runt. Multa uerò eiusmodi, quæ rem futuram portenderunt, accidisse cognouimus. Ea uerò si singula scripto persequi uelimus, tempus nos prorsus defecerit.

† *Interea Calligraphus quidam Alexandriæ uenerabilis uir, ex matutina uigilia domum uadens, media nocte uidet statuas ex metallo æris abstractas, & uoce grandi dicentes, interemptum Mauricium & filios eius.* Diac.

CAPUT XLII.

Mauricius sanè Imperator, aliquo ante cædem tempore metuens propter conscientiam sibi, quòd captiuos despexisset, eosq; uili precio, pecuniæ cupiditate uictus, quos Chaganus furore percitus concidit, non redemisset, in celebrioribus orbis terrarum templis, missis eò literis, supplicari pro se uni ex supersubstantiali trinitate Christo Deo mandasse, & ab hominibus uirtute præstantibus, ut Deum exorarent, petijsse dicitur: quò scilicet suorum per uitam actorum ipsi remunerationem in mortali hac uita, fatisq; obnoxio mundo, recipere liceret. Et imaginem quandam Christi clarè & euidenter uocem edidisse ferunt, qua illi fore prædictum est, ut desiderij uotiq; sui compos fieret, & in hac uita pœnas penderet. Nõnulli eam imaginem esse uolunt, quæ in ærea Palatij: alij uerò maximè, quæ in speciosa porta templi sanctorum quadraginta Christi martyrũ sita est, & pictura sua quàm proximè ad similitudinem uultus Christi accedit. Mauricius Imperator summoperè uiros eloquentia insignes coluit: liberalis etiam erga eos qui pulcherrimis optimisq; disciplinis præclarã operã nauassent. Celebria quoq; opera in Romani imperij ditione cõstruxit: quorũ unum est, quadraginta sanctorũ delubrũ, quod Tiberius antea ædificare aggressus fuerat. Sacrã item apostoli Pauli ædem Tarsi Ciliciũ, hunc cõstruxisse ferũt. Fertur & illud quoq; de eo, q; tertiã partẽ pensionũ uectigaliũ subditis suis remiserit: quodq; liberaliter Byzãtijs triginta talẽta donauerit, ut aquęductuũ meatus renouarẽt. Idẽ pręclarũ illud stemma & ornamentũ, quod ei Sophia

Mauricius Deũ, ut in hac uita delictorũ suorum pœnas lueret, orauit.

Ante æneã Palatij portam. Diac. τῶν βασιλείων τὰ τε προπύλαια, καὶ ἡ λεγομένη χαλκῆ.

Procop.

Mauricij liberalitas & opera.

A Sophia Augusta socrus & cõiunx Cõstantina ambitiose admodũ & magnificè elaborauerant, quum id ne semel quidem gestasset, maximo Dei templo intulit, & diuinæ mensæ consecratum, aurea catella suspendit: quod ipsum ornamentum usq; ad expugnationem urbis durauit. Sub ipso quoq; Philippicus, & Petrus frater eius, ille quidem Chrysopoli monasterium, hic uerò Constantinopoli, eam quæ Areobindi dicitur ædem construxit. Vtrumq; autem templũ Deigenitrici dicatum. Sed & Cyriacus patriarcha, Mauricio imperante, diaconissæ magnificũ erexit monasteriũ. Maurici imperatoris res eiusmodi finẽ habuere.

CAPUT XLIII.

Bi autem Phocas imperium suscepit, multorũ statim generum mala Romanorum imperio incubuere. Quinto namq; ab inito imperio mense, literas ad Chosroem, quòd consuetudo huiusmodi à multo tempore Romanis & Persis fuerit, per Lilium familiarem suum, qui etiam Maurici cædem patrauit, misit, quibus literis ad Imperialem dignitatem conscendisse se significabat. Ille uerò iræ intemperijs actus, legitimã Mauricio uindictã præstare uolens, pacta cum Romanis fœdera rupit, & perniciosum illud orbi classicum cecinit. Id namq; Persarum simul & Romanorũ felicem tranquillumq; statum soluit. Eoq; initio Persicum bellum est ortum. Et Persæ Syriam, Palæstinam, Phœnicen quoq; breui subegere. Ditioni quoq; suæ Armeniam, mox Cappadociam, Galatiam, & Paphlagoniam adiecere. Quin impetu quem cohibere non esset, ducti, ad ipsam usq; Chalcedonem, quę ex aduerso Byzantio sita est, aduenere. Parte uerò alia, Abares Europã omnia uastantes percurrerunt, & cædes hominum plurima grassata est, qualem haud quisquam un-

Aduersæ res Rom. imperij sub Phoca.

Persarũ aduersus Rom. res prosperæ.

Barbarorum incursiones.

B quam uidit: non tantũ ciuibus passim, sed ipsis etiam militarib. copijs interemptis. Animantia item occidentia cladem plurimam accepere, & prouentus omnis generis frugum nullus fuit. Accessere fames & pestilentiæ. Hyemes item ingentes, naturam ipsę suam superantes, ita ut mare frigore congelatum pisces postea mortuos eiecerit. Aetas quoq; hominum generis omnis cęsa, & templa atq; alia quæcunq; ædificia uenustè splendideq; constructa, frequentibus Persarum incursionibus pessundata: quòd Chosroes, sicuti dictum est, pacem propter Mauricium uidelicet resciderit. Ac ille quidem foris omnia igne uastans, rempublicam affligebat: Phocas uerò domi urbem peius accipiebat. Proinde in equestri quodam ludicro certamine, quod eum nonnulli scommate perstrinxissent, ebrium esse dicentes, furore flagrans, non paucis ex clarioribus ciuibus captis, quibusdam membra amputauit, nõnullos in altum mare coniecit, alios uerò in carcere inclusit.

Phocæ importunitas & crudelitas.

* *Circensibus ludis Prasini conuicijs eum lacessentes, clamarunt: Iterum Ingebasta bibisti? Iterum sensum perdidisti? Diac.*

CAPUT XLIIII.

Ntiochiæ uerò grauis tumultus fuit, quòd Hebræi rursum aduersus Christianos, per res nouas insurrexerint. In ea seditione Iudæi superiores fuere. Ingentem namq; Christianorum multitudinem aut ferro conciderunt, aut igni, quem in ædes eorum coniecerant, exusserunt. Eos Phocas, impij et flagitiosi facinoris pœnas sumens, tormentis subdidit, atq; urbe exegit. Illi uerò & ciuitatis eius antistitem Anastasium, Gregorij successorem, è throno suo deturbatũ, funeq; pedibus alligato, per urbem tractum, fœda morte affecerunt. Pudendas namq; naturæ partes inter trahendum ense excisas, in os eius iniecere. Postea uerò illum perinde atque holocaustum quoddam, igni tradidere: uirum sapientia & uirtute præclarum, prima-

Tumultus Antiochenus inter Iudæos & Christianos.

Martyriũ Anastasij Antiocheni episcopi.

riumq́ dogmatū ecclesię doctorē: quippe qui lucubrationes multas eidē reliquę A rit. Huius liber est, cui nomē ὁδηγὸς, hoc est, uię dux, & ecclesię dogmatū † fines, aliaq́ praeterea multa. Itē in sextū Psalmū liber, in ingressu ieiuniorū editus. Ego uerò orationē etiā eius quandā legi, ad Antiochenos, in introitu suo scriptā. Et pacificatoriā aliā, quam trigesimotertio anno in thronū suū postliminio reuersus cōposuit, Mauricio imperiū obtinēte: quē etiam in eo scripto, quòd ab exilio reuocatus sit, laudib. effert. Huic Anastasio, propterea quod in Sinęo mōte philosophatus sit, & sensum ibi carnis domuerit, Synaitæ cognomē inditū est. Atq́ ille quidē in populi tumultu pereptus, uitā finijt. Post eum aūt quū sex annis à reditu in episcopatu enituisset, pastorale munus Antiochię Anastasius alter suscepit. Et ante hūc Cyriacus etiā, Cōstantinopolitanę urbis episcopus undecim annis in sacra functione transactis, sedē eam Thomę reliquit: qui diaconi & sacellarij in ecclesia munus obiens, ad pontificiū thronū conscendit. Hic uerò trib. annis & duob. nō amplius mēsibus sacro munere functus, impio Sergio sedē cessit. Thomas iste domū maximā in ędib. episcopalib. exstruxit: quę domus, nomē à cōditore suo acceptū, in hodiernū usq́ diem retinet, & Thomaitis uocatur. At Sergius diaconus quidem ecclesię fuit: sed à Syris & Iacobitis generis originem traxit.

Hodi. Anastasij huius scripta.

Anastasius alter, eius Antiochiæ successor.

Cyriaci Cōstantinopoli successor Thomas. Thomæ Sergius.

CAPUT XLV.

De Iacobitarū, eorumq́; hæresium sectis.

Q[V]is uerò Iacobus fuerit, unde Iacobitæ nomē acceperūt, & alia pręterea quæ in historia hac omissa sunt, æquum esse puto, ut hic referam. Altius autem narrationem petā. Postq́ Eutycheti & Dioscoro ab sancta quarta Chalcedonensi Synodo dignitas abrogata est, qui illorum dogmata defenderunt, facta ab ecclesia Catholica defectione, διακρινομένους, hoc est, segregatos, siue ambigentes, seipsos appellarunt: neque ullo B modo, ut quę rectè in cōcilio sancto statuta essent, comprobarent, adduci potuere. Ii in duodecim sectas dissecti sunt. Ex quib. multa millia hęresum pullularūt. Ex quarū sectatorib. quidā Eutychianistę uocati, quòd Dioscorū tantū & Eutychetem reciperent: qui CHRISTVM docuerunt patri quidem consubstantialem esse, nobis autem minimè: propterea quòd nobis non assentiunt, ueram esse in CHRISTO humanam naturam profitentibus. Postquam autem Imperator Leo diem suum obijt, atq́ Zeno & Anastasius Imperij administrationem susceperunt, quàm maximam libertatem sibi qui quartæ Synodo restiterunt, usurpauere. Eodem tempore & Acephali, quorum dux Seuerus Antiochenus fuit, unam uerbi & carnis naturam malè prædicantes: & pręterea Iacobitarum, Theodosianorum, Iulianistarum, & plurimorum aliorum cateruæ, Ecclesiæ insultarunt, qui Monophysitę appellati sunt, quòd unam uerbi & carnis naturam, post ineffabilem unionem in CHRISTO esse sentiant, & doceant. Acephali henoticum Zenonis Imperatoris scriptum, quo scilicet ad unionem ecclesias perducere uoluit, propterea quòd ille sanctā quartā Synodū anathemati nō subiecisset, minimè receperūt. Acephali aūt ob eam causam dicti sunt, q́ sub episcopis nō fuerint. Proinde episcopis & sacerdotib. apud eos defunctis, neq́ baptismus, iuxta solennem & receptum Ecclesiæ morem apud eos administratus, neq́ oblatio aut res aliqua diuina facta, ministerium'ue ecclesiasticum, sicutimos est, celebratum est. Communionem uerò illi à plurimo tempore asseruatam habentes, ferijs paschalibus in minutissimas incisam partes, conuenientib. ad se hominib. dederūt. Quo tempore quā quisq́ uoluisset, placitā sibi sumebat potestatem. Et propterea quòd quilibet, quod sibi uisum esset, fidei insertum uoluit, q́ plurima defectorum & hæreticorum turba exorta est, Tritheitarum, Agno-

Eutychianistæ.

Acephali.

Monophysitæ.

Hæresis Acephalorum.

Cōseruatio Eucharistiæ etiā apud hæreticos.

A Agnoetarum, Theopaschitarũ, Iacobitarũ, Armeniorum, Seueritarum, & Aphthartodocitarũ, initio à Iuliano Halicarnasseo sumpto: qui creatum quidẽ Domini corpus esse opinatus est, sed idem ab ipsa conceptione incorruptibile esse docuit. Horum cohortem, qui eis aduersati sunt, Phantasiastas & Manichæos uocarunt: quemadmodũ & illi rursus hos Phthartolatras & Scenolatras nominarunt. Eius generis hæresibus, & Seueritis maximè, Ecclesiæ admodũ ingruentibus, Chalcedonensis quoq; synodi nomẽ pressum, perq; longo tẽpore iactata ea est, & exagitata. Vnde ingens diu seditio & confusio in Ecclesia extitit. Ipsa namque plebs ad sanctioris altaris cancellos assistens, plagis se mulctaturam, & cum ignominia ex sacris templis sacerdotes eiecturã cõminata est, sicubi eius Synodi mentionẽ inferre, aut eam sacrosanctis codicibus inscribere, eorum'ue nomina diuinorum patrum, qui decreta eius promulgarunt, proferre ausi fuissent. Isti ipsi etiã maximo contenderunt opere, ut sacrum eius, qui in sanctis est, diui Leonis ueteris Romæ episcopi tomum, quem ueræ pietatis studiosi ritè columnam orthodoxiæ rectæq; sententiæ nominarunt, tollerent, q; is Synodum eam firmiter fulciret. Tomum eum diuinissimus Alexandrinus papa Eulogius postea à se enarratum optimè, atq; ita prorsus ut oportuit cõpositum esse, disertis uerbis pronunciauit. qui alia quoq; multa scripta lectu digna Ecclesiæ Christi reliquit. Post hunc itidẽ aliquanto tempore pòst Antiochenus antistes Anastasius Sinaites, qui & ipse sanctam quartam Synodum propugnans, lucubrationibus suis firmissimis Monophysitas & Acephalos refutauit, argumẽtis certissimis probauit, eum librum orthodoxiam rectissimè plenissimeq; in omnib.

B docere, dogmataq; eius uera pietate refertissima esse. Enimuero Dioscorus, & Gainus, & Antiochenus Seuerus, Iacobus item, & Ioannes Grammaticus Philoponus cognominatus (qui libros plures difficiles, quos refellere nõ ita promptum sit, cõtra Synodum quartam edidit) eam ipsam Synodum oppugnantes, unam quidẽ naturã, duas aũt subsistentias, per summã impietatẽ, in Christo esse scripserunt & docuerunt: potissimũ uerò Seuerus, qui librũ integrum de ea re cõposuit. Verùm & ipsi in libris suis alicubi naturas duas in Christo profitentẽ. quod sanè multi non ita accuratè obseruantes, rectum piumq; esse existimauerunt, & alio deinde modo in illorum impietatẽ sunt abducti. Atq; hæc quidem sic obtinuerunt, quoadusq; Iustinianus est Imperator renunciatus. Postq; uerò is sceptra Imperialia accepit, quæcunq; extitere beluæ, in specus & latibula, sua contulere cõuenticula: quũ ille sacram quintã Synodũ centum sexagintaquinq; sanctorũ patrũ coegisset. Quamuis & ipse Iustinianus postea intemperijs fascinatoris cuiuspiam in Aphthartodocitarum hæresim transuersim raptus, à recta aberrarit uia: sicuti à me in proximo libro est dictum. Cæterùm plurimarũ istarum hæresum cõmixtionem simul & diuisionem, deinceps exponam.

Mulierum hæresium author Iulianus Halicarnasseus.
Phantasiastæ, Manichæi.
Oppugnatio synodi Chalcedonensis.
Tomus Leonis episcopi Romani.
Eulogius papa Alexandrinus.
Anastasius Antiochenus Sinaites.
Propugnatores hæresis Monophysitarũ.
Sacra quinta synodus.
Iustinianus in hæresim Aphthartodocitarum delapsus.

CAPUT XLVI.

Quod uerò tandẽ Monophysitarũ fuerit dogma, à quib. tanq; à radice pessima, quas diximus, hæreses pullularũt, tanq; circulus aut catena ex sese dependẽtes, modò dicã. Quũ etenim cõuenientes in Deo naturas, quamlibet per seipsam discernunt, duas eas esse necessitate adducti confitentur. Quum uerò utramq; in VERBI incarnatione uniunt, nõ duas illi inconfusibili modo conuenientes naturas, sed unam cõpositam naturã statuunt. Nobis enim unam subsistentiam cõpositam dicentibus, illi unam potius naturam compositam inferunt. Et rationem sententiæ suæ exemplo confirmantes, dicunt, hominem animam obtinere & corpus: & aliam animæ naturam esse, aliamq; item corporis, si quis quamlibet per seipsam contempletur.

Monophysitarum hæresis.

Quum uerò illæ coierint, hominem efficere, unam naturam compositam, obti A
nentem. Non enim, inquiunt, duas naturas hominem dicere oportet, sed unam
compositã. Atq; ad eundẽ modũ de Seruatore Christo opinãtur: illũ uidelicet
Gregorius Nazanzenus. ex duab. quidem cõstitisse naturis, post unionem aũt duas eas naturas in unam
euasisse compositã. quod sanè Ecclesia tanquam piaculum prorsus auersatur.
Quapropter & magnus theologus Gregorius, de duabus naturis sententiam
τὰ ἐξ ὧν, καὶ ἐν οἷς, καὶ ἅπερ. suam exponens, sapientissimè simul & subtilissimè dicit, naturam suam eas ser-
uare, ex quibus scilicet, & in quibus, & quę sint. Nam ex quibus propterea po-
suit, ut ex diuinitate & humanitate naturam declararet: in quibus uerò, ut natu
ras post unionem seruaret, neq; eas propter mutuã unionem cõfunderet: quæ
sint autem, ne quis aliud Christum post naturarum unionem factũ esse existima
ret. Dogmatis istius exactiorem rationem inde considerabimus. Corpus no
strum ex quatuor elementis, igne, aere, aqua & terra constitutum esse, in confes-
so est, in quibus etiam consistit. Atque in corpore ea ex quibus, & in quibus est,
conseruantur. Quæ autem sint, non itidem. Siquidem post elementorum unio-
nem corpus nostrum non purè ignis est, neq; syncerè aer, neq; incorruptè aqua,
neq; germanè terra: sed aliud quiddam quàm quatuor ista. Id satis ex sensu ipso
patet. Vnaquæque enim corporis nostri pars aliud quiddam quàm elementa
est. Verùm in diuina unione, non aliud quiddam, post duarum naturarum con
cursum, factum est, sed idem ipsum est, Christus uidelicet, Deus & homo. Por
rò hæresis ista exquisitior subtiliorq; alijs fuit, quòd authores defensoresq; ha-
De Ioãne Philopono. buerit, uiros sapiẽtes, & potissimùm eum quem diximus, Ioannem Philoponũ,
qui sub præsenti, de cuius rebus nunc agimus, Imperio uiguit, & in Aristotelis
perplexitatibus maxime desudauit: & hæresis insuper Tritheitarum qui dicun B
tur, dux fuit. De eo quis fuerit, dicendum.

CAPUT XLVII.

Enere fuit Alexandrinus, & philosophus summus: quamuis autem
stylo dictioneq; sua non admodum sit laudatus, in dispu tationibus
tamen, argumentorumq; & demõstrationũ probationibus, sanèq;
fuit admirandus: in Platonis & Aristotelis doctrina maximoperè
uersatus. Quapropter eorũ, potissimùm uerò Aristotelis, obscurè dictorum lu-
culentissimas reliquit enarrationes: quæ hodie quoq; extant. Hic quoq; impio
Sergio Constantinopolitanæ tum ecclesiæ hierarchæ, admonitus ab eo, ut hæ-
resim eiusmodi constitueret, librum acutissimum composuit, qui διαιτητής, hoc
est arbiter, siue de unione inscriptus, decem capitulis omnem eam hæresim con-
texit. Ad comprobandum aũt piaculare suum dogma, omnem prorsus accura-
tissimè mouit philosophiam. Multa pręterea alia scripta Philoponus iste edidit,
ad Græcos & hæreses reliquas, & ad alios quosdã: in quibus hęc etiam, impium
Ioannis Philoponi acutè quidẽ, sed non rectè dictum. dogma instituens, refert. Omnia hæc sensui atq; oculis subiecta corpora, iuxta „
materiam & formam, ex eo quod non est, in id quod est, producta à Deo sunt, „
corruptibiliaq; sunt, & corrumpuntur, secundum materiam & formam. Pro „
hisce uerò corporibus corpora alia uisibilibus istis longè præstantiora, incor- „
ruptibilia & sempiterna, à Deo conduntur. Ad hæc, consummationem siue „
interitum uisibilis huius mundi, ac rursum noui mundi creationem alteram, as-
serit. Statuit etiam mortuorum resurrectionem esse, rationalium uidelicet a-
Conon aduersarius Philoponi. nimarum cum corruptibili corpore indissolubilem unionem. Quibus senten-
tijs renitens Conon, ipsum iuxtà & lucubrationes eius, sicuti à me dicet, reiecit:
quamuis eas antea receperit. Conõ ipse corpora dixit non secundum materiã,
sed tantũ iuxta formã occidere, eaq; denuò cõformari, præstabiliorem speciem
mate-

A materia ipsa recipiente. Mundi ille quoq; creationē iuxta materiam & formam,
interitum aūt eiusdem iuxta formā solummodo, non autem secundū materiam,
ferre dicit. Resurrectionē uerò mortuorū esse corporis istius cum anima rationa
li unionē indissolubilē decernit. Enimuerò Philoponus præter ea quæ diximus,
» hæc quoq; philosophatur: seu potius, ut uerius dicā, nugatur. Itaq; natura quæ- *Eiusdem Philoponi subtilitatuge de sententia Monophysitarum.*
» libet non simpliciter, id quod est, dicitur, sed dupliciter. Vno enim modo, quum
» communē cuiuslibet naturæ rationē ipsam per seipsam cōtemplamur, ueluti ho-
» minis aut equi naturā, in nullo indiuiduorū extantē. Alio uerò modo, quū eam
» ipsam cōmunem naturā in indiuiduis existentē, & particularē maximè in quoli-
» bet eorū subsistentiam recipientē, neq; cuipiam alij, præterq; illi ipsi soli decæte-
» rò conuenientem, cōsideramus. Quod namq; in me est animal rationale & mor-
» tale, nulli reliquorū homini cōmune est. Neq; quæ in hoc ipso animante est natu
» ra, in alio quopiā fuerit. Quòd uerò has ipsas notiones de naturis & subsistentijs
» Ecclesiæ doctrina habeat, ex eo cōstat, q naturā quidem patris & filij & spiritus
» sancti profitemur, tres aūt horū subsistentias siue personas prędicamus, per quas
» quælibet proprietate quadā à reliquis discernit. Quæ nam etenim sit natura una
» diuinitatis, quàm communis diuinæ naturæ ratio, ipsa per seipsam cōsiderata, &
» nuda cōtemplatione à proprietate cuiusq; discreta? Et quòd propriè & peculia-
» riter rursum naturæ nomen consideremus, dum rationem naturę in quolibet in-
» diuiduorum siue subsistentiarum communem, propriam atq; peculiarem cuius-
» libet factam, quæ nulli deinceps alij, quod sub cōmunem speciem cadāt, coaptari
» possit, contemplamur, ex eo patet, quòd in duabus Christi naturis, unionem di-
» uinitatis inquam & humanitatis docemus. Non enim communem, quam in san-
B » cta trinitate consideramus diuinitatem, incarnatam esse dicimus: sic etenim & spi
» ritus sancti incarnationē prædicauerimus: sed neq; communem humanę naturæ
» rationem unitam esse Deo uerbo opinamur. Eo namq; pacto, & qui ante Verbi
» aduentum extiterunt, & qui postea futuri erant, hominibus omnibus unitū esse
» Dei Verbum rectè dicatur. Cæterùm satis liquet, nos hic diuinitatis naturam di-
» cere eam, quæ est in subsistentia Verbi, cōmunis diuinitatis naturam. Itaq; etiam
» unam naturam Dei Verbi incarnatam esse profitemur, disertè eam à patre & spi
» ritu sancto secernentes: ita ut hic quoq; communem naturę rationem, propriam
» iam Dei Verbi esse intelligentes, Verbi naturam incarnatam dicamus. Et natu-
» ram itidem humanitatis unitam Verbo dicentes, particularē maximè illam sub-
» sistentiam, quam solam ex omnibus Verbum assumpsit, sentimus.

CAPUT XLVIII.

Sed Philoponus cum sectatoribus suis, communem humanam naturam, ipsamq; etiam diuinam, quam indiuisibilē dicimus, in plurimas partitur personas, discernēs eam, & singulatim indiuiduis tribuens, & tribus supersubstantialis naturæ subsistentijs dispertiens. Id uerò *Refutatores Philoponi.* ipsum à rectè sentientibus prorsus est alienū: quemadmodū hoc magnus in theologia uir Gregorius clarissimè, in libro ad Euagrium monachū de diuinitate scripto, astruit. *Gregorius Nazanzenus.* Quinetiā post illum eruditi quidā homines, ea quæ perperàm à Philopono prolata sunt, refellerūt. Et quùm pleriq; alij scriptis suis ea oppugnarūt, tum Leontius monachus omniū maximè egregiū librum triginta capitum cōtra *Leontius monachus.* illum cōscripsit, quo simul & hæresim eam prorsus euertit, & piam nostrā sententiam ualde confirmat. Post hunc & admirandus ille diaconus atq; referendarius Georgius Pisides, æqualis siue coętaneus illius, quamuis ætate aliquanto iunior, *Georgius Pisides.* Iambis pulcherrimis, quos scribere consueuerat, cum dicta hęresi cōgressus, rem seriam ludicro temperādo, ad hunc modum refert, absurditatem illius refutans:

προΐςτου

» ψηφίζεται θᾶττον μίαν τε καὶ μίαν·
» εἰ γὰρ μίαν τε καὶ μίαν λέγῃς μίαν,
» γέλως τὸ λεχθὲν γίγνεται καὶ παιδίοις.
» *Unam atq; mox unam lapillo computat:*
» *At unam & unam forte si unam dixeris,*
» *Pueri uel ipsi tale dictum riserint.*

Quod autem uersiculis his expressit, sic habet: Profiteris, inquit, Philopone, philosophorum omnium laboriosissime & sapientissime, duas naturas in uerbo unitas esse: unam diuinitatis, & unam humanitatis. Si ergo duas naturas dicis in eo conuenisse, quomodo duas in unam rursus contrahis? Vna namque & una duæ sunt, non una. Itaque si quis in eadem subiecta re, duo quædam prædicando indicet, eaq; ipsa rursum in unum redigat, ridendum se meritò præbeat. Talis Monophysitarum fuit hæresis, impij Nestorij hæresi prorsus contraria. Nestorius enim, propter duas naturas, duas etiam subsistentias numerat: isti uerò propter unam subsistentiam, unam quoq; substantiam & naturam. Cæterùm Nestorij hæresis, ut de hac rursus agamus, non dicit Deum hominem factum esse, neq; de cœlo descendisse, & humanæ naturæ substantia ipsa unitum esse, sed habitu quodam & affectione. Vnitum namque Deum Verbum sic homini ex Maria prognato refert, uti se amicus amico per affectionem unit. Et multos Nestorius, unionem Dei & hominis nominans, latenti quadam fraude fallit: reipsa autem diuisionem, non unionem, apertissimè docet. Si namque dicas, non substantia ipsa Deum Verbum homini, sed amica quadam affectione unitum esse, non unio certa, sed disiunctio uera fuerit. Quapropter eundem & tenuem & sublimem hominem idem Nestorius dixit: tenuem quidem, ueluti substantiali Dei unione destitutum: sublimem uerò, tanquam à prima natiuitate uirtutibus perfectum. Proinde etiam reuera Deigenitricem, non Deigenitricem homo nefarius nominauit, sed Christigenitricem uocauit: perinde atque diuinum hominem & Deo amicum genuerit, qui unctionem quampiam à Deo, propheticam uidelicet aut regalem & pontificalem dignitatem acceperit, non autem substantia etiam ipsa Deo unitus per incarnationem fuerit. Atque hæc quidem Nestorius. Infelicissimus autem melioribus etiam rebus suis Eutyches, Deum quidem natum esse ex immaculata uirgine & Deigenitrice profitetur, idq; ipsum solum rectè pieq; posuit: fictam uerò carnem eius fuisse opinatus est, & quæ præterea ille alia perperàm docuit. Ipsum namque Deum Verbum dixit immutabili modo mutatum, & carnem factum, in speciem finxisse atque assimulasse salutis nostræ œconomiam & administrationem. Itaque corporalia omnia Dei in speciem phantasia quadam simulata atque ficta ei affuisse asseruit. Et hoc ipsum, quòd natura illa diuina, quæ circumscribi & comprehendi nequit, cruci affixa sit, in speciem per phantasiam gestum esse statuit. De duabus hisce hæresibus inter se prorsus, sicuti diximus, contrarijs, Nestorianorum inquam, & Monophysitarum, quibus postea Ioannes Philoponus Alexandrinus præijt, hactenus sit dictum.

Monophysitarum heresi cõtraria Nestorij heresis.

B

ἀτυχέστατος τὰ κρείττονα αὐτοῦ χείρ.

Eutychetis heresis.

CAPUT XLIX.

Ertur sanè sectæ istius ducem primum Seuerum fuisse, postea autem Ioannem Philoponum eam defendisse. Porrò autem post Seuerum hæresim hanc primùm recepisse Theodosium, qui apud eos Alexandriæ Papa factus est. Deinde & alios: à quibus & qui Agnoetæ dicuntur, & Contobabditæ, à loco quodam nomine hoc sumpto, prodierunt. qui & Theodo-

Heresis Agnoetarũ, & Contobabditarũ, & Theodosianorum.

A Theodoſiani, quòd ſcilicet eum, quem diximus, Theodoſium potiſsimùm conſectati ſint, ſunt appellati: ſed poſtea ab illo anathemati ſubiecti ſunt. Ita ut ignorantiæ hæreſis intercidens, ignorantiæ mandata ſit. Alij autem, quòd ſcriptum eius de trinitate compoſitum non receperint, Contobabditæ à loco, ſicuti diximus, nominati ſunt. Ii quoq;, quòd Seuerum tantum receperint, Seueritarum nomen habuere. Eſt alia etiam Seueritarum cohors, qui & Theodoſiani uocantur: propterea quòd ambos hoſce admiſerint, tertiumq; inſuper Paulum cognomento Nigrum. *Seueritarum multiplicium.* Tertij præterea Seueritæ ſunt, qui & ipſi Theodoſiani dicutur, & Angelitæ, & Damianiſtæ. Ii epiſcopos ſuos quoq; habent, à quibus congruentia nomina accipiunt. Epiſcopos ſoli Contobabditæ non recipiunt. Porrò Seueritæ iſti, qui ijdē & Theodoſiani & Angelitæ, necnon & Damianiſtæ ſunt, alium eſſe dicunt patrem, alium filium, & alium paracletū, ſpiritum uidelicet ſanctum: non eſſe autem horum quemque per ſeipſum naturam, ſed habere communem Deum, ſiue deitatem in eis exiſtentem: atque de ea deitate indiuiſibili modo participantes, quemlibet eſſe Deum. Vnam autem ſubſiſtentiam opinantur eſſe patrem & filium & ſpiritum ſanctum: communem uerò ipſum Deum, ſubſtantiam & naturam. Cæterùm Angelitæ iſti ab aduerſarijs ita appellati ſunt, à quodam *Angelitæ.* Alexandriæ loco, Angelij nomen habente: in quo ſcilicet, qui primas apud eos ferunt, conuentus cogebant. Hos ijdem aduerſarij Sabellianiſtas etiam, & Tetraditas nominarunt. *Tetraditæ.* Sunt rurſum alij etiam quarti Seueritæ, ijdemq; Petritæ, nomen id ab epiſcopo quodam ſuo Petro conſequuti: qui Seuero & Theodoſio receptio, Paulum & Damianum non admiſerunt, quippe opinionem utriuſque improbantes: & quòd cum Eccleſia catholica communicantes, ſynodum quar-

B tam approbarunt, eos rejcientes. Profitentur ſiquidem illi Deum, ſecundum ueritatem & ſubſtantiam & naturam quamque per ſeipſam, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, dicentes, non numero, ſed per omnia ſimili ſubſtantia. Eos Paulus & Damianus Tritheitas nominarunt: ſicuti illi hoſce quandoque Tetraditas, quandoque etiam Sabellianiſtas, ſicuti modò dixi. Inſuper alia quoque quinta Seueritarum & Theodoſianorum ſecta eſt, & Cononitarum, qui Seuerum & *Cononitæ.* Theodoſium & epiſcopū præterea apud eos quendam Cononem, à quo etiam nominati ſunt, probant. Profitentur ſanè & iſti reuera Deum quidem eſſe & naturam & ſubſtantiam quamque, patrem uidelicet & filium & ſpiritum ſanctum: ad hæc tres quoque perſonas dicunt, ipſam nimirum ſanctam trinitatem, & ſubſiſtentias tres. Tres autem quaſdam numero ſubſtantias & naturas per omnia ſimiles, ſecundum deitatem, dicentes, unamq; ſubſtantiam ſiue naturam, & unam deitatem ſiue Deum, ſanctam & cōſubſtantialem profitentes trinitatem, non numero, ſed per omnia ſimili deitate, tres deos aut tres deitates omnino dicere tergiuerſantur. Iſti ſanè neque Damianum, neque Paulum, neq; adeò poſtremum apud eos Petrum receperunt. Quos ipſos Damianiſtæ & Pauliani & Petritæ, Tritheitas primi appellarunt. Diſceſſerunt autem ab eis propterea, quòd illi tres deos, ſiue tres deitates dicere, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, renuentes, tres quoque dicere numero ſubſtantias ſimiles, & nihil prorſus euariantes detrectant. Hi autem tres quidem deos ſeu tres deitates dicere ſuperſedēt, tres autem numero ſubſtantias ſeu naturas quaſdam ſimiles profitentur. Sedenim Cononitæ, quum primùm Ioannis Philoponi Alexandrini Grammatici ſcripta, quæ ab ipſo contra Græcos ſeu Ethnicos, & de alijs quibuſdā argumentis ab eo compoſita ſunt, comprobaſſent, poſtremò omnium & ipſum & lucubrationes eius reiecerunt, & anathemate confixerunt.

Ioannes

CAPUT L.

Themistius Agnoetarum dux.

IOannes iste Philoponus Alexandrinus, ita ut diximus, Tritheitarum A hæresis præfectus fuit: perinde atq; olim Themistius philosophus sub Valente primùm Agnoetarum sectæ præijt. Quæ secta tempore quidem ipso extincta fuerat: tum autem sub eis quos diximus Seueritis reuiuiscens, plebem maximè est depasta. Eam Seuerus Acephalus in apertum rursus produxit. Sectatores huius non solùm Agnoetæ, sed & Seueritæ cognominati sunt. *Hæresis coră.* Hi dicunt, Deum quidem Verbum omnia nosse, humanitatem uerò secundum subsistentiă ei unitam permulta ignorare. Nescire sanè horam & diem mundi totius consummationis, utpote patre minorem: propterea quòd in Euan» gelio secundum Matthæum & Marcum dicat, De die autem illa & hora nemo » nouit, neq; ipsi angeli in cœlis, neq; adeò filius, præterquàm pater solus. Itaq; cum huiusmodi uocibus primùm Arius & Aëtius & Eunomius hæresiarchæ, & deinceps alij progressi, imperitè simul & impiè proloquuti sunt, alterius esse naturæ patrem, alterius filium. Et illum quidem principio carentem: hunc autem creaturam, qui temporale principium sumpserit, minus per omnia patri æqualem. Id uerò per manus acceptum Themistius philosophus magis etiam confirmauit, & defendit. Liceat autem hæresim hanc riuum quendam Ariani dogmatis dicere. Ac ueteres quidem eius authores, quum pietas reluxisset atq; inualuisset, unà cum inuento suo dispereunt. Eo uerò ipso tempore Seueritæ malum id magnopere propagarunt. Non longè autem pòst id rursum euanuit, & hæresis ea ignorantiæ profundo immersa est.

CAPUT LI.

AD hæc eo ipso tempore, Theopaschitarŭ hæresis denuò repullulans, B plurimum incrementi quotidie augescens cæpit. Paulisper enim sopitam Seuerus eam, & quæ ex illa prognata est multiceps hydra, maximè excitauit. Primus uerò eius parens Petrus ille fuit, cognomento Cnapheus, qui tersancto hymno, quemadmodum à me suprà dictum est, appendicem impiè adijcere est ausus. *De tersancto hymno.* Tersanctum porrò carmen id, ut apparet, & mihi uidetur, iam inde ab Apostolis, etiam ante Theodosij iunioris & Procli patriar† chæ tempora, per manus Ecclesiæ Christi traditŭ est: sicuti & cantilena illa, Lux « hilaris: pro eo atq; ad Amphilochium, in triginta capitulis celebris & magnus testatur Basilius. sicuti, Gloria patri & filio & spiritui sancto, à Flauiano Antiochē « no, adiuuante Chrysostomo, est inuentum. Sub Theodosio sanè iuniore, Proclo patriarcham gerĕte, quum quidam eo tempore perpessionē diuinitati ipsius unigeniti affingere contenderent, & ingentium terræmotuum gratia publicè à populo omni supplicationes fierent, derepentè in cōspectu omnium puer in aerem (quemadmodum in decimiquarti Tomi quadragesimosexto capite dilucidè diximus) raptus, auribus ipse suis, ita etiă simpliciter, tersanctŭ eum hymnum absq; adiectione, ab angelicis ordinibus concinnè prorsus cantari audiuit. Vnde Ecclesia omnis hymnum talem ad eundem modum continenter Deo canere consueuit. Sanè quidem qui carmen hoc primus cōposuit, ab angelis mutuatus est: Sanctus, sanctus, sanctus. Quod uerò sequitur, à suauissimi cōcentus lyra & psalmo quadragesimo Dauidis acceptum, uenustissimè adiecit, ubi dicitur: Sitiuit anima

† Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου πατρὸς οὐρανίου ἁγίου μάκαρος Ἰησοῦ Χριστέ. ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν, ὑμνοῦμεν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα θεόν. ἄξιος εἶ ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις υἱὲ θεοῦ, ζωὴν διδούς· διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

Lux hilaris sanctæ gloriæ, immortalis cœlestis sancti beati patris, Iesu Christe. Quum ad solis occasum peruenerimus, lucem cernentes uespertinam, laudamus patrem & filium & spiritum sanctum Deum. Dignus es tempore quouis celebrari faustis uocibus, fili Dei, uitæ dator: quapropter te mundus glorificat.

A anima mea ad Deum fortem, uiuentem. Et hymni ipsius author hæc uerba, Deus & fortis, integra, necq; ulla ex parte mutata, sicuti ea apud Psalmistam inuenit, conseruauit: & dictionem, Viuum, duntaxat in eiusdem significationis nomen Immortalis commutauit. Ille etiam Deo addidit Sanctus, nomen id idolis opponens, quæ abominationis omnis plena, & humanæ manus opera sunt. Sicuti & Fortis posuit, propter simulacrorum imbecillitatem atque infirmitatem summam, quę loco se mouere prorsus non possit. Atq; itidem Immortalis: ut statuarum truncos traduceret, qui uita carentes, neq; spirare possunt, neque sensu aut mente diriguntur. Verumenimuerò Theopaschitę, qui à Petro & Seuero originem duxerunt, admirandum hunc maximè hymnum non diuinæ Trinitati accommodare uolentes, sed incarnato Verbo accinere satagentes, accessionibus quibusdam corrumpere ausi sunt, uerbis hisce, Sanctus, Immortalis: clausulam il« lam, Qui crucifixus est pro nobis, malignè adijcientes. Quod malum primus in« stituere cœpit Petrus Cnapheus, & post eum deinde Seuerus Acephalus, seu potius hydra multiceps. Quãuis sectatores eius calumnia Constantinopolitanum Macedonium expetentes, adiectionem talem illum exorsum esse dicant. Fuit certè, sicuti uidetur, uetus hęc heresis: quemadmodũ satis clarè, qui multa pertulit certamina Athanasius, dictis suis declarat. Nisi fortè sanctus ille pater eam prę uiderit atq; euerterit, sicuti scilicet & alias plurimas scriptis suis sustulit, tametsi post obitum eius primùm exortas. Hęc ipsa ergo heresis à Cnapheo primùm producta, deinde à Seueri sodalitate admodum aucta & frequentata, nõ ita multo pòst ab Ecclesia Dei abolita, prorsus euanuit. Quę huc usq; apud solos Armenios retinet, Catholicis traditionibus parêre nolentes, neq; pueri illius in aerem *Athanasius Magnus.* *Armenij.*

B raptum approbantes, qui ter sancti istius carminis diuinam uocem et doctrinam è sublimi demissus apertè indicauit. Et hymnum eum Chalcedonensis sancta Synodus recepit, simpliciterq; ita canendum tradidit. Itaq; risus planè & iocus fuerit, si ab angelis & Seraphim ipsis proditum atq; decantatum carmen, atq; à tot sanctis sacræ Synodi patribus comprobatum & cõfirmatum, quod unam in tribus subsistentijs diuinitatē disertè deprædicat, Cnaphei primùm, & Seueri deinde opinione proculcet, atq; eorum (si Dijs placet) arbitrio, perinde atq; Cherubin superarent, corrigat. Sed enim qui hoc ita senserunt, Theopaschitæ uocati sunt, authores primarios Cnapheum Petrum & Seuerum, quemadmodum dictum est, & deinde Iacobum, habentes. Atq; ij sanè exinde unã in CHRISTO naturã astruere contendunt, ita dicentes: Si duas in CHRISTO demus essenaturas, consequentur eas necessitate quadam omnino duæ etiam uoluntates. Si uerò hoc concessum fuerit, eadem necessitate duæ inducentur personæ, & duæ uirtutes operatrices inter se contrariæ prorsus. *Monophysitæ.*

CAPUT LII.

IAcobus porrò, à quo nunc quoq; Iacobitarum hęresis denominata celebrat, Syrus genere fuit, obscurus prorsus, & nulla gloria uir, qui etiam Zanzalus propter summã tenuitatem est cognominatus. Hic Eutychetis & Dioscori, Cnapheiq; præterea Petri atq; Seueri dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare studuit. Ecclesia sanè Catholica Dominum nostrum IESVM CHRISTVM subsistentiam è duabus naturis cõsistentem, Deitatis inquam & humanitatis, profitetur, ita ut utraq; harum post unionem proprietates suas saluas cõseruet, & duarum istarum naturarum unio mixtionem & confusionem, mutationem'que & alterationem nullam admittat. Ipseq; idem Deus sit & homo, & uoluntates uirtutesq; operatrices duas, diuinã *Iacobitæ.* *Iacobus Zanzalus.* *Catholicæ Ecclesiæ περὶ θεανθρώπου Χριστοῦ sententia.*

uidelicet simul & humanam habeat. Eutyches autem duas quidem & ipse ante unionem naturas dixit, deinde unitas. Post unionem autem in unam eas naturam abijsse, cōfusasq; esse, & mixtionem subijsse, opinatus est. Adeò ut & diuinitas ea quæ humanitatis fuere passa sit, & contrà. Proinde hæc ita opinantes, Monophysitas & Theopaschitas diui patres nostri cognominarunt. Ea ipsa opinione Dioscorus Alexandriæ patriarchā, & Petrus Cnapheus, Seuerusq; Acephalus, episcopi Antiocheni, atq; insuper alij transuersim abducti sunt. Enimuero eo quem diximus Iacobo Monophysitarum opinionem apud Syros prædicante, magnum exortum est dissidium. Nam qui rectæ opinioni adhæserunt, Melchitæ appellati sunt, quòd sanctam quartam Synodum, & Imperatorem ipsum (Melchi enim Syris rex est) consectarentur. Qui autem diuersum senserūt, multa uariaq; habuere nomina. Iacobitæ tamen maximè sunt cognominati, propterea quòd ei quem dixi Monophysitarum hęresis studioso Iacobo adhęreret. Qui etiam anathemati traditi sunt, ut Monophysitæ scilicet, & Theopaschitæ. A

Eutychetis error.

Monophysitæ & Theopaschitæ ijdem.

Melchitæ apud Syros.

Postea uerò aliud etiam hæresum examen ad se pertraxere, quæ Trinitatem consubstātialem credentes, unam naturam post unionem in CHRISTO esse docuerūt, sacram quartā Synodū repudiātes, ac deinceps omnes sanctos patres reijciētes. Et quod maximū est, diuinitati ipsius unigeniti perpessionē tribuerunt, Tersancto illi hymno appendicē hanc, Qui crucifixus est pro nobis, annectētes.

CAPUT LIII.

Armeniorum hæresis.

πιτγύγαα.

Talis Iacobitarum hæresis radix extitit. Iacobus autem Armeniorū quoq; sectę dux fuit. Ea sanè hęresis multiplex est, & ut quispiam dicat, hęresum omnium confluens sentina. Nam illi cum Ario aberrāt in eo, quòd Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam, habentem carnem anima carentem, assumpsisse dicunt. Cum Apollinari autem, quòd corpus Domini mentem non habere, eidemq; diuinam naturam sufficere, mentisq; uim operatricem perficere dicunt. Atq; hęreticis multis laudatis, deprauatas ipsorum opiniones sibi ipsis arrogāt. Magistri horum, quos diximus, fuere: & Euchanius insuper Mantacunes. Et quandoq; illi Deum Verbum, incorruptibile & increatum, & cœleste, & à perpessione alienū atq; subtile, nobisq; non consubstantiale corpus recepisse, atq; ea quę carnis sunt nobis in speciem tantū spectri more exhibuisse, exequutumq; esse opinantur. Quādoq; autem carnem eius in naturam Deitatis conuersam, eidemq; consubstantialem factam esse dicunt. Multoties uerò etiam Deum Verbum, humanum ex uirgine corpus assumpsisse negant: sed ipsum immutabili modo mutatum, & carnem factum, transitum tantum per uirginem fecisse: & cruci, diuinitatem, quę circumscribi & definiri nequeat, unigeniti affixam, eandemq; sepulcro traditam asseuerant. Atq; fidem etiā natiuitati CHRISTI secundum carnem derogantes, & eam in speciem tantum, phantasmatis instar, factam esse dicentes. Et non sicuti nos, per interualla, particulatim, sed ad quindecimum Ianuarij mensis diem ieiunij tempus extendentes. * Annunciationem simul, & natiuitatem, & baptismum CHRISTI celebrant. Quin multa etiam diuini Euangelij dicta, suam ipsi opinionem astruere conantes, tollunt atque inducunt. ac ueluti Monophysitarum & Theopaschitarum, & Aphthartodocitarum & Monothelitarum hæresim hæreditate creuerint, Cnaphei Petri accessionem Tersancto hymno annexam ualde complectuntur. Ecclesiam Catholicam iam inde ab initio hymnum eum ita decantasse: post pueri autem illius raptum, ut is ita caneretur, constitutum esse dicentes. Quem raptum, tanquam falsum scilicet omnino, negant. Neque trium subsistentiarum Deitati, sicuti Diui patres docent, sed unigenito B

Euchanius Mantacunes.

εὐαγγελισμόν

A nito uerbo CHRISTO carmen eiusmodi concini dicunt. Iidem ipsi re diuina facienda, azymo, non pane utuntur, & ad eam uinum aqua non temperatum adhibent, unam ea re in CHRISTO naturam designantes. neque sicuti nos, calicem miscent, per quam mistionem duarum naturarum unionem declaramus. At erga Deum impij illi, Pascha quoque Iudaico more celebrant, boues & oues, iuxta ritum Iudaicum, immolantes, & sanguine agni ędium postes inungunt. Non illi corpus & sanguinem Domini percipientes, sed agnum Iudaicè sacrificantes, atque igni torrentes, de eo participant. Crucem non prius honore debito prosequuntur, quàm perinde atque hominem baptizauerint. Atque in media ipsa cruce clauum figunt, eumque sanguine uictimæ ungunt. Hoc uerò faciunt in CHRISTI nomen, unam sanctę Trinitatis personam crucifixā esse ostendentes: nec interim intelligentes, quòd eo modo simul etiam Patris & Deitatis naturā concrucifigunt, quæ una est & eadem. Tres uerò cruces connectentes, sanctā Trinitatem cognominant: eo pacto fortè insinuantes, sanctam Trinitatem crucifixā esse. Imagines etiam patris & spiritus sancti effigiāt, quod perquàm est absurdum. Imagines enim corporum eorum sunt, quę uideri & circumscribi possunt: non eorum quæ inuisibilia sunt, & intelligentia comprehendi nequeunt. Imagines sacras honorāt illi quidem, sed nō osculantur. Ac digito tantum eas contingentes, huic osculum figunt. Communionem nostrā nihil esse ducunt. Et oblationem oleo subigunt, & ungunt. Dicuntur uerò constitutiones habere multifariam diuinorum ministeriorum, præter ecclesiæ traditionem & consuetudinem. Atque ut Monophysitas se esse satis ostendant, digito uno à læua dextram uersus seipsos cruce consignant. Et crucem sanctam magno Parasceues die sub terra abscondunt, usque ad B magnum Dominicum diem. Tum uerò cum lumine per plateas & angulos circumeuntes, hinc & inde eam quęrunt, & inuentam proferunt. Tempore autem procedente alias etiam ἀδιαφορίας, hoc est ritus & cæremonias, quæ pietate salua uel obseruari uel omitti possunt, complexi sunt, peculiaria ieiunia instituentes, & sabbatis atque diebus Dominicis magnæ sanctæ quadragesimę lac, caseum & oua comedentes, & per panem azymum sacrificium peragentes: atque id quod Arziburi dicitur ieiunium, paulo ante eum diem, quo carnium esus interdicitur, seruantes.

Hoc ex Græcorum & orientalis Ecclesiæ ritu & sententia dictum. Quid sibi uelit in incruento sacrificio, uini & aquæ mistio.

Imagines Patris & spiritus sancti.

Ieiunium Arziburi.

CAPUT LIIII.

Maximè autem hæc retinent, qui apud eos Chazinzarij nominantur Factio autem non minima hæc dogmatis eorum est, Staurolatræ scilicet. Chazus namque crux ab eis dicitur: propterea quòd crucem tantum adorare & colere dicant. Qui sanè per omnia illis consentientes, re eiusce modi maximè à sectis talibus, & Iacobitis in primis, dissentire uident. Quin & isti non unam confusē naturam, sicut illi, in CHRISTO esse opinantur, sed duas: quemadmodum & nos. Cæterùm aliam peregrinam impietatem perperam inducūt, quia duas personas in uno CHRISTO esse, fabulantiū more, nugātur: iuxta Anthropolatram, id est, hominem adorantem Nestorium. Ita ut passionis tempore, alteram personam in cruce passam, alteram autem ab ea segregatam, seorsim stetisse, passionis'que spectatricem fuisse dicant. Insuper alia quoque generis eiusdem, impietate omni referta deblaterant. Atque illi quidem nunc ex traditione, quæ ratione nulla nititur, hæc faciunt. Veteres autem eorum legislatores & doctores, magnæ Armeniæ Gregorium illum antistitem, ritus eiuscemodi eis per manus tradidisse, calumniose iactant: maximè uerò oblationem azymam, & absque aqua poculum, propterea quòd in mystica illa cœna azy-

Chazinzarij.

Staurolatræ.

mum etiam sacrificium & uinum solum fuerit. Quarum rerum nullam Apostolica Ecclesia admittit, ueterem traditionem legitimè seruans. Porro de ieiunio Arziburi interrogati, quandoque propter Adami proscriptionem eam se seruare, quandoque propter Niniuitas, dicunt. Nonnunquam uerò eam esse ferunt, qua olim se Armenij à cibis abstinuerunt, quum baptizari à sancto Gregorio debuerunt. Aliquando etiam celebrari id asserunt, propter Sergium quendam, qui olim apud eos martyrio sit defunctus: ueram eius originem & causam commemorare detrectantes, quæ eiusmodi est. Sergius quidam apud eos doctor, canem habuit, quo ille à dæmone agitato, plurimum aduentus sui designatore atque indice usus est. Huic Arziburi nomen indidit, quod Armeniorum lingua mandatorem significat. Quum ergo in oppidis & uicis habitantes discipuli & sectatores eius canem præcedentem uiderent, obuiam illi magistro suo ibant, eundem que præeuntes producebant. Euenit autem, ut canem lupus deuorarit. Et Sergius post eum diem, quo canem præmiserat, ad eos quò ille missus fuerat, profectus est: & quum, qui ei obuiam prodiret, inueniret neminem, grauiter eam rem tulit. At postquàm certior factus est, à lupo canem deuoratum esse, Armenijs mandauit, ut quotannis, diebus statis, ob canis eius obitum ieiunarent, lugerent, atque mœrerēt: quòd uidelicet tantum bonum è medio sublatum esset. Nomenque canis ieiunio ei, Arziburum cognominans, imposuit. Sed hactenus de Monophysitis, & Tritheitis, & Agnoetis, & Theopaschitis, atque Aphthartodocitis, de quibus proximo libro fusius scripsimus: atque item de Iacobitis, Armenijs, & Chazizarijs, & alijs. Quorum multi superioribus temporibus duces fuere & doctores, Nestorij quidam, Eutychetes, Dioscori, Cnaphei, Seueri, Theodosij, Iuliani Halicarnassei, Gaini, & alius eiusmodi infelicium mortalium chorus. Quorum impiorum dogmatum sectator atque restaurator, quem diximus, Iacobus fuit: à quo maxima ex parte Syrorum gens ad hodiernũ usque diem Iacobitæ sunt denominati. Sed enim eius morbi contagione Sergius etiã, qui non ita pridem archiepiscopatus Cõstantinopolitani guber nacula susceperat, maximè infectus est, per quem Monothelitarũ hæresis admodum est propagata. De his satis. nam ad historiam continuandam reuertor, finem quoque decimo octauo huic historiarum libro impositurus.

Ieiuniũ Arziburi.

Sergius patriarcha Constantinopolitanus hæresi infectus.

CAPUT LV.

Vum Phocas imperium suum, sicut ei uidebatur, confirmasset, filiam Domentiam Prisco duci matrimonio iunxit. Is certis de causis suspicione cõcepta, de uita se periclitari, tyrãno ob crudelitatem infensus, omnem funem, ut illum Imperio deijceret, mouit. Mirum uerò quo etiam in illum odio multitudo flagrarit: adeò ebrietati & sæuitię deditum, ut effuso hominum sanguine continuè gauderet, & tollere è medio omnes in animo haberet, in quibus nobilitatis aut gloriæ aut prudentiæ indicium aliquod inesset. Narsen equidem, ducem optimum, igni combussit. Igitur Priscus generè eius, & quicunque Senatorij ordinis erant, consilio inito, secretò, Heraclio Heraclij, qui post Phocã imperauit, patri, in Occidentali Aphrica & Libya cum militaribus copijs multis rempub. administranti, scribunt, ut modis omnibus populũ Romanũ impia tyrãnide liberare contenderet, neque illum ita pereuntē in conspectu suo negligeret. Erat dicto duci Heraclio legatus Gregoras. Hi cõsilio inter se cõmunicato, filiũ uterque suũ cũ fortissimis copijs pedestri naualique apparatu, aduersus tyrannũ misit. Heraclius, Heraclij filius, classi præfuit: Nicetas Gregoræ filius, pedestres ordines duxit. Enimuerò Heraclius secũdis uẽtis cursu cõfecto, in portũ Sophiarũ illatus est: Niceta deinde terrestri itinere lentius subsequuto,

Tyrannici in Phoca crudelissimo mores.

Cõspiratio in cedem Phocę.

Heraclius Heraclij filius.

Nicetas Gregoræ filius.

A quuto. Atq; Heraclius cum Phocæ copijs prælio commisso, fortiter uictoriam ex eo prælio reportauit, maximo animo certamen id ingressus: quòd audiuisset, uxorem suam genus ex Aphrica ducentē circumscriptam esse. Non parum certè & Crispus hunc adiuuit, præfecti dignitatem obtinens.

Vincitur ab Heraclio nauali prælio Phocas.

Crispus præfectus.

CAPUT LVI.

Rebus hisce ita actis, tumultus ingens urbem inuasit. Et ex illustribus & præclaris uiris, Photinus, Phocæ quammaximè infestus (nam uxorem eius ille constuprarat) cum multitudine magna Imperialem regiam ingressus, tyrannū throno suo detraxit, eiq;, amicis ministrisq; eius huc atq; illuc dilapsis, purpuream uestem ademit, & pullam iniecit, ac mox uinctum ad Heraclium adduxit. Ille porrò quùm perlibenter id uidit, tum conuicijs plurimis coniectis, calcibus ei insultauit. Et statim tyranno manus & pedes resecari, deinde petulantem eius luxuriam ueluti publico monimento traducens, propterea quòd coniugibus multis uim intulisset, pudibunda exscindi, postremoq; omnium caput amputari iussit. Corpus infelicis eius hominis in bouem æneum, qui Pergamo allatus fuerat, coniectum, atq; in cineres, pro eo atq; par erat, redactum est: genere eius reliquo unà cum illo extincto. Hic tyrannidis malorum Phocæ pessimo finis fuit, qui annis octo Romanorum Imperio insultauit. Res ecclesiasticæ sub huius imperij administratione haudquaquam rebus nouis expetitæ sunt, rebus profanis in Oriente simul & Occidente ærumnarum calamitatibus omni ex parte turbatis atq; cōfusis. Eo tempore Romanam ecclesiam post Gregorium gubernauit Innocentius. In urbe Imperante, † post Thomam, ecclesiasticum clauum obtinuit Sergius. In Alexandrina sede, B post Eulogium, qui ei annos uigintiquinq; præfuit, Theodorus Scribo biennio episcopalem obijt functionem. Cui Ioannes Misericors Cyprius cum laude successit. At Antiochiæ post Anastasium, Anastasius alter episcopatū gessit. Hierosolymis autem, Ioannis successor fuit Neamus. Huius autem, Isaac. Deinceps uerò ante captam direptamq; eam urbem, Zacharias sacrum ibi antistes administrauit munus. * Porrò decimus octauus iste historiæ liber, triginta duorū annorum tempus continet: quum ab orbe condito quinquies millesimus centesimus & trigesimus, à diuina autē Domini natiuitate sexingentesimus & uigesimus quintus ageretur annus.

Photinus uir illustris.

Cædes Phocæ.

Genus eiusdem omne extinctum.

Maximarū ecclesiarum antistites.

Anni huius libri.

FINIS.

† *Alij post Gregorium Rom. Pontif. qui in Diuos relatus est, ponunt Sabinianum, qui ecclesiæ Romanæ præfuit anno 1. mensibus 5. diebus 9. post hunc rursum Bonifacium tertium. Ad cuius petitionem Phocas, antistitem Rom. principem episcoporum omnium dixit. Blond. lib. 9.*

* *Sub Phoca Chosroes Persa multas in Oriente urbes & regiones occupauit, urbem sanctam diripuit, & crucem Seruatoris nostri inde secum abstulit. Sub eodem, ab Imperio desciuerunt Langobardi, Hispani, Galli, Germani, &c.*

DE CONSTANTINO COPRONYMO

Imperatore Græco, in uirginem matrem contumelioso. ex Suida.

CONstantinus Imperator Romanorũ, Leonis imaginũ oppugnatoris Isauri filius (Copronymus, nomine à stercore sumpto, dictus) fuit. Ex leone uerò exorta est uersicolore pelle & more uario pardalis, ex semine serpentis aspis perniciosa, & coluber uolatilis, ex Dan Antichristus. Hic per successionem Imperij, administratione & impietate à patre accepta, lasciua luxuria & dæmonum inuocationibus, alijsq́; prauis studijs, quibus operam nauauit, delectatus est, egregium atq; commodum ualde patris & magistri sui diaboli instrumentum. Eò namq; dementiæ & uecordiæ peruenit, ut publicitùs populo sanctionem uniuersalem proposuerit, ne quis omnino ministrorum Dei sanctus diceretur, sed ut reliquiæ eorum inuentæ despuerentur: ne'ue intercessio illorum, quòd nihil possent, peteretur. Quin mortalium omniũ impurissimus, præcipere est ausus, ne quis Mariæ intercessionem imploraret: Non enim, inquit, opitulari cuiquam potest. Et ne ea Deigenitrix appellaretur, sanxit. Atq; acceptũ in manus auro refertũ loculũ, eiq́; multitudini ostensũ, quanti eos æstimaret, interrogauit? Atq; ubi illa, Plurimi, dixisset: ex eisdem loculis auro effuso, rursus, quanti illos faceret? quæsiuit. Et postquam populus, Nihili, subintulisset: Ad eundem, inquit, modum Maria (neq; enim Deigenitricis nomine miser eam est dignatus) quoadusq; Christum gestauit in utero, honore digna fuit: eum porrò ubi enixa est, nihil feminis alijs dignitate præstitit. O audacem Saracenorum fidei & Iudaicæ sententiæ consectatoris blasphemiam. Atqui Venerem ille coluit, & uictimas humanas ex aduerso urbi sacrificans obtulit: Ubi diuæ Mauræ templum fuit, quod solo æquatum, & per cædes profanatum, Mauram deinde locum ipse appellauit: in quo noctu sacra facere, & pueros mactare solitus fuit. Testatur hoc casus Flauij filius: quem quum in occulto ad aras ille mactaret, factum id Deus in apertum protulit.

Sibylla

A QUINQUE LIBRORUM, QUI IN HOC VOLUmine non extant, Argumenta, ita ut alijs aliorum librorum Argumentis, in primi libri capite primo annexa sunt, hic in fine adycere uisum est.

In decimonono tomo ageť, de ipso Heraclio, liberisq; & nepotibus eius, & rebus sub eis gestis. Agetur præterea de Persarum aduersus Christianos motu. Item de sacrosancto hymno, & Hierosolymorum captiuitate. Et ut execrabilis & abominādus ea ætate Machometus coortus sit. Itē de hæresi Monothelitarū, & qui eam sectati sunt, Sergio, Pyrrho, Paulo, & Petro. itē de Maximo, diuino confessore. itē de pio imperio Constantini Pogonati, siue Barbati. itē de sancto sexto uniuersali Cōcilio, rebusq; in eo & post id gestis, tempore Iustiniani Rinotmeti, & succedentiū Imperatorū, usq; ad integrū imperium Anastasij Anthemij, & Theodosij Atramyteni imperatoris. XIX. *Sexta uniuersalis synodus.*

Vigesimi tomi materia erit Leo Conon Isaurus, imaginum debellator. unde etiam hæresis & secta imagines debellantium est exorta. Præterea Cōstantinus Copronymus, & quæ ab eo impiè sint facta. In eodem tomo mentio quoq; fiet Germani, Ioannis Damasceni, & Stephani iunioris, & item reliquorū Deo inuisorū factorum eiusdē Constantini: & ut ipse, filiusq; eius Leo, cognomen à Chazara siue secessu adeptus, interierint. Cōplectetur idē Tomus res gestas pij imperij Constantini & Irenæ, & sanctæ septimæ uniuersalis Synodi acta, & restitutos sacris imaginibus honores. Ageť quoq; de Tarasio & Nicephoro. Itē de Platone, & Theodoro Studito, & quę horū tēporū fuerint schismata & dissidia: & B quomodo Nicephorus nobilis, Stauratius, & Michael Raucabe uitā finierint. XX. *Septima œcumenica synodus.*

Vigesimus primus tomus impij Leonis Armenij gesta, & quomodo secundum imaginibus bellum sit illatum, quis eius belli author. Et ut ea de causa Nicephorus patriarcha, Theodorus Studitus, & cōplures alij in exilium sint acti, recensebit. Complectetur quoq; imperiū Michaelis Amoræi, & res Methodij patriarchæ. Item res sub imperio Theophili gestas. Item dicendi libertatem sanctorum eo tempore uirorum, præcipuè in pictis imaginibus defendendis. Agetur item de sancto Methodio, & Iosepho hymnorum scriptore. Et ut in fine propè uitæ Theophilus sacras imagines approbarit. XXI.

In uigesimo secundo recensebuntur, quæ sub imperio Michaelis & Theodoræ matris eius, sanctæ fœminæ, Ecclesiæ acciderint. Et restitutio sacrarum imaginum. Dicetur quoq; de Ioannicio Magno, de meditationibus Methodij, de impiorum abrogatione sacerdotum: de eius temporis dissidijs & schismatibus, præcipuè uerò de Lizicianis & Manichæis, ut gens Bulgarorum Christianismū susceperit: de Ignatio & Photio patriarchis, & quæ medio inter istos tēpore acciderint. Item quæ inter Photium & Nicolaum Papam sint acta. Et ut Bardas Cæsar, & imperator Michael sit occisus. XXII.

Vigesimitertij tomi argumentū erit Basilius Macedo, & filij eius, Leo sapiens & Alexander, & quę sub his Ecclesiæ euenerint. Et rursum res Photij & Ignatij. Itē acta eius quę dicta est octaua uniuersalis Synodus. Præterea scādala & offendicula, quę tum per Photiū extiterunt. Item ut gens Rhutenorū sit Christiana facta. Item de patriarcha Stephano, qui Photio successit, & schismate propter ipsum Stephanum exorto. Insuper de quatuor coniugijs Imperatoris Leonis sapientis, & schismatibus synodisq; ea de causa habitis. Item de Nicolao & Euthymio patriarchis Constantinopolitanis, rebusq; sub eis actis. Postremò, ut Leo sapientissimus Imperator sit mortuus. XXIII. *Octaua uniuersalis synodus.*

Sibyllæ

RERVM ET VERBORVM IN ECCLESIASTICA HISTORIA NICEPHORI CALLISTI memorabilium Index.

Alexandrina

Antonini

Arsa-

B

C

Chrysostomi

E

Elea-

cum

F

H

E

Ele-

F

Flauites

H

Ioannes

Iulianus

L

ms

P

per Pœ-

Sabelliani

Theodo-

Trigibildus

pro-

X

Z

FINIS.

SERIES CHARTARUM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp.

Omnes terniones: præter Lll duernionem, & Ppp quaternionem.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS Oporini, Anno Salutis humanæ M. D. LIII. Mense Martio.

INVIA VIRTVTI NVLLA EST VIA.